سنن الدارمي

SÜNEN-İ DÂRİMÎ TERCEMESİ

HAZIRLAYAN
ABDULLAH PARLIYAN

KONYA KİTAPÇILIK

ADAKLAR VE YEMİNLER KİTABI

ADAKLAR VE YEMİNLER KİTABI

1. Adağı Yerine Getirmek

2337. “Bize Sehl b. Hammâd haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Ebû Bişr'den, (O) Saîd b. Cübeyr'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti ki;”
Bir kadın haccetmeyi adamış, sonra (bu adağını yerine getiremeden) ölmüş. Bunun üzerine kardeşi Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Selem) gelip O'na bunu sormuş. Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de ona;
"Onun bir borcu olsaydı onu öder miydin?" buyurmuş. O;
"Evet" demiş. O zaman (Hz. Peygamber);
"O halde adağı yerine getir. Çünkü adak, yerine getirilmeye (borçtan) daha layıktır!" buyurmuş.[1]
2338. “Bize Abdullah b. Saîd rivayet edip (dedi ki), bize Hafs rivayet edip (dedi ki), bize Ubeydullah, Nâfî'den, (O) İbn Ömer'den, (O da) Hz. Ömer'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi: Ben;
"Ya Rasûlullah, ben gerçekten cahiliye döneminde bir adak adamıştım. Sonra (bu adağımı yerine getiremeden) müslümanlık gelmişti, (şimdi nasıl yapayım?)" dedim de O;
"Adağını yerine getir" buyurdu.[2]

2. Adağın Keffareti Hakkında

2339. “Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Saîd, Ubeydullah b. Zahr'dan, (O), Ebû Saîd er-Ruaynî'den, (O) Abdullah b. Mâlik'ten, (O da) Ukbe b. Amir el-Cüheni'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
“Kız kardeşim Allah rızası için yaya olarak ve başına örtü almayarak haccetmeyi adamıştı. Ben de bunu Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bildirmiştim de O, şöyle buyurmuştu:”
"Kız kardeşine söyle de başına örtü alsın, bineğe binsin ve üç

gün oruç tutsun!"[3]

2340. “Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisi haber verip (dedi ki), bize Hemmâm rivayet edip (dedi ki), bana Katâde, İkrime'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) haber verdi ki;”

Ukbe'nin kız kardeşi Kabe'ye yaya gitmeyi adamış da Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:

"Şüphe yok ki, kız kardeşinin adağına Allah'ın ihtiyacı yoktur! O, bineğe binsin ve Kabe'ye bir kurbanlık "hedy" göndersin!"[4]

2341. “Bize Saîd b. Mansûr rivayet edip (dedi ki), bize Abdulaziz b. Muhammed, Amr b. Ebî Amr'dan, (O) el-A'rec'den, (O da) Ebû Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki;”

Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (yolda) iki oğlunun arasında yürüyen bir ihtiyar görmüş ve

"Bu ihtiyarın durumu nedir?" buyurmuş. Oğulları;

"Yürümeyi adadı!" demişler. Bunun üzerine (Hz. Peygamber) şöyle buyurmuş:

"Bineğe bin. Çünkü sana ve senin adağına Allah'ın ihtiyacı yoktur!"[5]

3. Allah'a İsyan Hususunda Adak Adama Yoktur

2342. “Bize Ebû Nuaym baber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan, (O) Ebû Kılâbe'den, (O) Ebu'l-Muheüeb'den, (O da) İmrân b. Husayn'dan (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:

Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:

"Ne Allah'a isyan hususunda, ne de insanoğlunun sahip olmadığı şeyler hususunda adanılan adağı yerine getirmek yoktur!"[6]

Açıklama

Adak ("nezr"), bir kimsenin, Allah'ın (Cette Celaluhu) rızasını kazanmak, O'na yaklaşmak maksadıyla mubah olan bir işi yapmayı kendisine vacib kılması demektir. Kur'an-ı Kerim'de adakların yerine getirilmesi emre dilmekte[7] ve iyilerin bir vasfı

olarak onların adağı yerine getirmeleri zikredilmektedir.[8] Binaenaleyh, adanan bir adağın yerine getirilmesi gerekir. Bununla beraber Allah'a (Celle Celaluhu) isyan olan hususlarda adak adamak haramdır. Böyle bir adak adandığında O yerine getirilmez. Yukarıdaki Hadis bunu göstermektedir. Bu durumda, yani haram bir şeyi yapmayı adamak gibi isyan içeren bir adak adanıp da o yerine getirilmediğinde, keffâretin gerekip gerekmediği konusunda ihtilâf vardır. Hanefîlerle bazı Şafiîler ve Ahmed b. Hanbel (Rahmetullahi Aleyh), ilgili Hadislere dayanarak bu durumda keffâretin gerekeceğini söylemişlerdir. Mâlik (Rahmetullahi Aleyh) ve Şafiî'ye (Rahmetullahi Aleyh) göre İse bu durumda keffaret gerekmez. Bu görüşte olanlar, isyan içeren adağın yapılmayıp, bunun yerine keffaret gerekeceğini gösteren Hadislerin zayıf olduğu görüşündedirler. Yukarıdaki Hadis, adama esnasında sahip olunmayan bir şeyin adanması halinde onun da yerine getirilmeyeceğini göstermektedir.[9]

2343. "Bize Hâlid b. Mahled rivayet edip (dedi ki), bize Mâlik, Talha b. Abdilmelik el-Eylî'den, (O) el-Kasım b. Muhammed'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kim Allah'a itaat etmeyi adarsa o O'na itaat etsin; kim de Allah'a isyan etmeyi adarsa o O'na isyan etmesin!"[10]

4. Beytu'l-Makdis'te Namaz Kılmayı Adayan Kimseye Mekke'de Namaz Kılması Yeter mi?

2344. "Bize Hacâc b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, öğretmen Habib b. Ebî Bakıyye'den, (O) Atâ b. Ebî Rebâh'tan, (O da) Câbir b. Abdillah'tan (naklen) rivayet etti ki,"
Bir adam;
"Yâ Rasûlullah, ben hakikaten, eğer Allah sana (Mekke'nin) fethini müyesser kılarsa, Beytu'l-Makdis'te namaz kılmayı adamıştım, (şimdi nasıl yapayım?)" demiş. O da;

"Burada namaz kıl!" buyurmuş. (Adam ise adağım) O'na üç defa tekrar etmiş. Bunun üzerine Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"O halde işine (sen karar ver, istediğin gibi yap!)" buyurmuş. [11]

5. Adak Adama Yasağı

2345. "Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Mansûr'dan, (O) Abdullah b. Mürre'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Şüphe yok ki, adak adama, (olacak) hiçbir şeyi geri çevirmez. Onunla sadece hırs sahibi cimriden (bir şeyler) çıkarılır!"[12]

Açıklama

"Şu işim olursa şu kadar para sadaka vereceğim!" gibi dünyevi bir maksatla adakta bulunmak mekruhtur. Hatta bunu, işin adak sayesinde olacağına inanarak yapma halinde adak adama haranı olur. İbadet ve taatler sadece yüce Allah'ın (Celle Celaluhu) rızasını kazanma gayesiyle yapılır. Bu sebeple dünyevi bir maksatla adak adama, ibadet ve tâatın ruhuna aykırı olur. Zikredilen inançla adak adama ise insanı tehlikeye sokar. Adak adamayı meneden ve kınayan Hadislerin, bu tür adaklar hakkında olduğu söylenmiştir. Diğer taraftan bir şeyin olmasında veya olmamasında adak adamanın hiçbir etkisi yoktur. Adak kaderi değiştiremez. Allah Azze ve Celle ne takdir etmişse, o olur.[13]

6. Allah'tan Başkasının Adına Yemin Etme Yasağı

2346. "Bize el-Hakem ibnu'l Mübarek haber verip (dedi ki), bize Mâlik b. Enes, Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki;"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir yolculukta) Ömer'e

kavuşmuştu. O bir süvari topluluğu içinde babasının adına yemin ederek yol alıyordu. O zaman Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştu:
"Şüphesiz Allah sizi babalarınızın adına yemin etmekten menediyor. Bu sebeple kim yemin edecekse Allah adına yemin etsin veya sussun!"[14]

7. Yeminde İstisna Payı Bırakma Hakkında

2347. "Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Eyyûb'dan, (O) Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kim bir şey için and içer, sonra da "inşaallah!" derse, o istisna payı bırakmış demektir!"[15]
2348. "Bize Haccâc haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bize Eyyûb, Nâfî'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki;"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kim bir şey için and içer, sonra da; "inşaallah!" derse, o muhayyerdir, (serbesttir). Dilerse (yemin ettiği şeyi) yapar, dilerse yapmaz."[16]

8. And İçmek Yemindir

2349. "Bize Abdullah b. Sâlîh haber verip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Yûnus, İbn Şihâb'dan, (O) Ubeydullah b. Abdillah'tan, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti ki;"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Ebû Bekr'e, (bir rüyayı yorumladıktan sonra Hz. Peygamber'den, isabet ve hata ettiği yerleri açıklamasını yemin ederek istediğinde); *"And içme!"* buyurmuştu.[17]
Ebû Muhammed (ed-Dârimî);
"Bu Hadisin (asıl rivayeti) biraz uzundur!" dedi.[18]

Açıklama

"Allah'a and içerim", "Allah'a yemin ederim" demek ile sadece "and içerim", "yemin ederim" demenin yemin sayılıp sayılmamaları konusunda farklı görüşler vardır. Hanefîlere göre bu ifadelerin hepsi, onlar söylenirken yemin etmeye niyet edilmemiş de olsa, yemin sayılırlar. İmam Mâlik (Rahmetullahi Aleyh), "and içerim", "yemin ederim" ifadelerinin, yemin etmeye niyet edilmesi halinde yemin olacaklarını söylemiştir. İmâm Şafiî'ye (Rahmetullahi Aleyh) göre ise bu son ifadeler, onlarla yemine niyet edilse de yemin olmazlar. "Allah'a and içerim" ifadesi de, ancak yemine niyet edilerek söylendiğinde yemin olur.[19]

9. Bir Şey İçin Yemin Eden, Sonra da Başkasını Ondan Daha Hayırlı Gören Kimse

2350. “Bize Ebu'l Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Amr'dan -ki O, İbn Muire'dir-, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Ben, Abdullah b. Amr adlı bir adamı el-Cemâcim zamanında[20] anlatırken işitmiştim, O şöyle demişti:”
Bir adam Adiyy b. Hâtim'den (birşey) istemiş, O da (ona verebileceği şeyleri bildirmişti. Ama adam onları kabul etmemişti. Bundan dolayı Adiyy kızmış ve (ona) hiçbir şey vermeyeceğine yemin etmişti. Sonra (adam Adiyy'in vereceği şeylere razı olmuş, bunun üzerine Adiyy de) şöyle demişti:
“Ben Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Kim bir şey için yemin eder de sonra başkasını ondan daha hayırlı görürse, o, daha hayırlı olanı yapsın ve yemininden dolayı keffâret versin!" buyururken işitmiş olmasaydım, (yeminimi bozup sana hiçbir şey vermezdim).”[21]
2351. “Bize Muhammed ibnu'1-Fadl haber verip (dedi ki), bize Cerir b. Hâzim rivayet edip (dedi ki), bize el-Hasan rivayet edip (dedi ki), bize Abdurrahman b. Semûre rivayet edip dedi ki;”
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:

"Abdurrahman b. Semûre! Başkan olmayı isteme! Çünkü o sana (senin) istemenle verilirse, sen onunla yalnız bırakılırsın, ama o sana (senin) istemen olmaksızın verilirse, sana onun (güzelce yapılması) için yardım edilir. Ayrıca bir şey için yemin edip de sonra başkasını ondan daha hayırlı gördüğünde, yemininden dolayı keffâret ver ve daha hayırlı olanı yap!"[22]

2352. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Süfyân, Yûnus'tan, (O) el-Hasan'dan, (O da) Abdurrahman b. Semûre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
Sonra (Süfyân) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini zikretti.[23]

10. Kişinin Mü'min Bir Köle Âzâd Etmesinin Gerekli Olduğu Zaman

2353. "Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Muhammed b. Amr'dan, (O) Ebû Selemeden, (O da) eş-Şerîd'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Ben Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip;
"Muhakkak ki annemin bir köle âzâd etmesi gerekiyor. Benim ise hakikaten Nûb'lu[24] siyah bir cariyem var. Şimdi bu onun için yeter mi?" demiştim de O;
"Onu (buraya) çağır" buyurmuş, (gelince) de;
"Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına şehâdet ediyor musun?" diye sormuştu. O da;
"Evet" demişti. (O zaman Hz. Peygamber);
"Onu âzâd et! Çünkü o mümin bir kadındır" buyurmuştu."[25]

Açıklama

Bazı günahların, kusurların bağışlanıp silinmesi için meşru kılınan çarelere "keffâret" denir. Nezrin yerine getirilmemesi ile yeminin bozulmasının keffâreti için şunlardan biri yapılır: Bir köle azâd etmek, on yoksul duyurmak veya on yoksul

giydirmek. Bunlardan birini yapmaya güç yetiremeyen kimse üç gün oruç tutar.[26] Bu keffâret için âzâd edilecek kölenin müslüman olmasının şart olup olmadığı hususunda farklı görüşler vardır. Mâlik, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel (Rahmetullahi Aleyhim ecmain), yukarıdaki Hadise ve ilgili diğer Hadislere dayanarak onun müslüman olmasının gerektiğini söylemişlerdir. Hanefîlere göre ise, âzâd edilecek kölenin müslüman olması şart değildir. Onların delili, Mâide Sûresinin, mutlak olarak "bir köle âzâd etme"yi emreden 89. Ayetidir. Hanefîlere göre bu konudaki Hadisler "haber-i vahîd" oldukları için Kur'an'ın mutlak hükmünü takyîd edemezler. Aslında söz konusu Hadislerin mutlak nezir veya yemin keffâretine delâletleri de kesin değildir. Bu Hadislerin bazı rivayetlerinde görülmektedir ki, âzâd edilecek kölenin mü'min olup olmadığının araştırılması, mü'min bir özel âzâd etmenin nezr edilmiş olmasından dolayıdır. Yukarıda Dârimî'nin (Rahmetullahi Aleyh) koyduğu başlıkta bu hususa işaret var gibidir.[27]

11. Adam Bir Şey İçin, Yemininde KarşısındakininAnladığından Başkasını Niyet EderekAnd İçebilir (mi?)

2354. “Bize Osman b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Huşeym rivayet edip (dedi ki), bize Abdullah b. Ebî Salih, babasından, (O da) Ebû Hüreyre'den (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Senin yeminin, (kendisiyle konuşmakta olduğun) arkadaşının, seni doğruladığı (mânâ) üzerine (gerçekleşir)!"[28]

Açıklama

Bu Hadis, yeminin, yemin eden kimsenin muhatabının anladığı mânâda geçerli olacağını, insanın zahiren bir şey söyleyip içinden başka bir şey niyet etmesinin yemininde etkili olmayacağını göstermektedir. Aliyyu'l-Karî'nin (Rahmetullahi

Aleyh) Hanefî âlimlerden nakline göre bu Hadis, (hasım ve dâvâcı gibi) yemin ettirme hakkı olan bir kimsenin yemin ettirmesi hakkındadır. Yemin ettirme hakkı olmayan bir kimsenin yemin ettirmesi durumunda ise, yemin edenin niyeti geçerlidir. Yani o, yemininde dıştan bir şey söyleyip, içinden başka birşey niyet edebilir, yani "tevriye" yapabilir. Nevevî (Rahmetullahi Aleyh) ise bunun, hâkîmin veya vekilinin yemin ettirmesi hakkında olduğunu, onlardan başkasının yemin ettirmesi halinde yemin edenin niyetinin geçerli olacağını bildirmektedir. Bununla beraber, hâkim veya vekilinden başkasının yemin ettirmesi halinde de, bir hak sahibinin hakkı zayi olacaksa, "tevriye" yapmak caiz değildir.[29]

12. Allah'ın İsimleriyle Yapılan Yeminde Durmak

2355. “Bize Ubeydullah b. Musa, Süfyân'dan, (O) Musa b. Ukbe'den, (O) Sâlim'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:
Rasûlullah'ın (çoğu kere) kendisiyle and içtiği yemin şuydu:
"Hayır, kalpleri evirip çeviren kimseye andolsun ki..."[30]

---

[1] Bkz. 1775. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/166

[2] Buhari, Eyman, 29(7/233); Müslim, Eyman, 27(3/1277); Ebu Davud, Eyman, 32(3/242); Nesai; Eyman, 36(7/20); Tirmizi, Nuzûr, 11(4/112-113); İbn Mace, Keffârât, 18(1/687); Müsned, 1/37, 2/20., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/166-167

[3] Ebu Davud, Eyman, 23(3/233); Nesai, Eyman, 33(7/19); Tirmizi, Nuzûr, 10(4/16); îbn Mace, Keffaret, 20(1/689); Müsned, 4/145, 149, 151. Bu Hadisin şahidleri için bkz. Buhari, Cezau's-Sayd, 27(2/220); Müslim, Nuzûr, 11(2/1264). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/167

[4] Ebu Davud, Eyman, 23(3/234); Müsned, 1/239, 253, 311., Ebu Muhammed

Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/168

[5] Müslim, Nezr, 10(3/1264); Ebu Eyman, 23(3/235); İbn Mace, Keffârât, 20(1/689); Müsned, 2/373., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/166-168

[6] Nesai, Eyman, 31(7/18); İbn Mace, Keffârât, 16(1/686). Ayrıca bkz. 2508. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/169

[7] Hac: 22/29.

[8] İnsan: 76/7.

[9] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/169-170

[10] Buhari, Eyman 28(7/233); Ebu Davud, Eyman, 22(3/232); Tirmizi, Nuzûr, 2(4/104); Nesai, Eyman, 27-28(7/16); İbn Mace, Keffârât, 16(1/687); Muvatta, Nuzûr, 8(2/476); Müsned, 6/36, 41, 224., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/169-170

[11] Ebu Davud, Eyman, 24(3/236); Müsned, 3/363); Müstedrek, 4/304-305., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/171

[12] Buhari, Eyman' 26(7/232); Müslim, Nezr, 2(3/1260-1261); Ebu Davud, Eyman, 21(3/ ^2); Nesai, Eyman, 24-25(7/15); İbn Mace, Keffarât, 15(1/686); Müsned, 2/61, 118., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/172

[13] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/171-172

[14] Buharı, Eyman, 4(7/221); Müslim, Eyman, 3(3/1267); Ebu Davud, Eyman, 5(3/222), Nesai, Eyman, 4-5(7/4-5); Tirmizi, Nuzûr, 8(4/110); İbn Mace, Keffarât, 2(1/677); Muvatta, Nuzûr, 14(2/480); Müsned, 2/11, 142., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/173

[15] Ebu Davud, Eyman, 11(3/225); Nesai, Eyman, 39(7/23); Tirmizi, Nuzur, 7(4/108); Müsned, 2/10, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/173-174

[16] Ebu Davud, Eyman, 11(3/225); Nesai, Eyman, 18(7/12; İbn Mace, Keffârât, 6(1/680); Müsned, 2/6, 48, 153., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/173-174

[17] Buharı, Eyman, 9(7/223), muallak olarak); Ebu Davud, Eyman, 13(43/226); Müsned, 1/ 219. Ayrıca 2162. Hadise bkz.

[18] Bu Hadisin uzun bir rivayeti için bkz. 2162. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/175

[19] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/174-175

[20] Bununla' muhtemelen, Haccac ile İbnul-Eş'as arasında Kufe'ye yakın bir yer olan Deynı 1-Cemacim'de meydana gelen savaş zamanı kastedilmektedir.

[21] Müslim, Eyman, 15(3/1272); Nesai, Eyman, 16(7/10-11); İbn Mace, Keffarât 7(1/681)-Musned, 4/256-259; Tayâlisî, s. 138., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/176

[22] Buhari, Eyman, 1(7/216); Müslim, Eyman 19(3/1273); Müsned, 5/63; Nesai, Eyman, 15(7/10). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/177

[23] Buhari, Ahkâm, 6(8/106); Müslim, Eyman, 19(3/1274); Ebu Davud, Eyman, 17(3/229); Nesai, Eyman, 16(7/11); Tirmizi, Nuzûr, 5(4/106); Müsned, 5/61, 62., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/175-177

[24] Nub'lar, Sudan'da yaşayan zenci bir topluluktur.

[25] Ebu Davud, Eyman 19(3/230); Nesai, Vesaya, 8(6/211); Müsned, 4/222, 388, 389., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/178

[26] Bkz. Maide: 5/89.

[27] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/177/178-179

[28] Müslim, Eyman 20(3/1274); Ebu Davud, Eyman, 8(3/224); Tirmizi, Ahkam, 19(3/636); İbn Mace, Keffârât, 14(1/686); Müsned, 2/228, 331; Dârekutnî, 4/157., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/179

[29] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/179-180

[30] Buhari, Eyman, 3(7/217); Ebu Davud, Eyman, 12(3/225); Nesai, Eyman, 1(7/3); Tirmizi, Nuzûr, 12(4/113); İbn Mace, Keffarât, 1(1/677); Muvatta, Nuzûr, 15(2/480, belağ olarak); Müsned, 2/67, 68,127., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme

Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/180

ALIŞVERİŞ KİTABI

ALIŞVERİŞ KİTABI

1. "Helal Bellidir, Haramda Bellidir!" Hadisi Hakkında

2534. “Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Zekeriyya, eş-Şa'bi'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Ben en-Nu'man b. Beşir'i işittim, şöyle diyordu:”
“Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:”
"Helâl bellidir, haram da bellidir. Bu ikisinin arasında ise, halktan birçok kimsenin, (helâl mı, haram mı olduğunu) bilmediği şüpheli şeyler vardır. Artık kim şüpheli şeylerden sakınırsa, o dinini ve ırzını kurtarmış olur. Kim de şüpheli şeylerin içine düşerse, haramın içine düşmüş olur. Tıpkı, (içine girilmesi yasaklanmış) bir koruluğun çevresinde hayvan otlatan çoban gibi!... Bu (çobanın, hayvanlarıyla, yasaklanmış koruluğun) içine girmesi muhtemeldir. Muhakkak ki, her hükümdarın, (içine girilmesini yasaklamış olduğu) bir koruluğu vardır. Şüphe yok ki, Allah'ın koruluğu da yasakladığı şeylerdir. İyi bilin ki, vücudda bir et parçası vardır. O iyi olduğunda bütün vücud iyi olur. O bozuk olduğunda bütün vücud bozulmuş olur. İyi bilin ki, bu (et parçası) kalbdir!"[1]

2. "Seni Şüpheye Düşüren Şeyleri Bırak, Şüpheye Düşürmeyen Şeylere Bak!" Hadisi

2535. “Bize Saîd b. Âmir haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Yezid b. Ebi Meryem'den, (O da) Ebu'l-Havra1 es-Sa'di'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:”
Ben el-Hasan b. Ali'ye,
"Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) aklında ne kalmış?" dedim, O da şöyle cevap verdi:
“Bir adam Ona, ne olduğunu bilmediğim bir mesele sormuştu da O şöyle buyurmuştu:”
"Sen, seni şüpheye düşüren şeyleri bırak, şüpheye düşürmeyen

şeylere bak!"[2]

2536. “Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, ez-Zehrani Abdusselam'dan, (O) Eyyûb b. Abdillah b. Mikrez el-Fihri'den, (O da) Vâbısa b. Ma'bed el-Esedi'den (naklen) rivayet etti ki,” Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Vâbısa'ya;

"Sen sevab ve günahı sormaya mı geldin?" buyurmuştu. (Vâbısa) sözüne devamla dedi ki, ben de;

"Evet!" demiştim. (Vâbısa) sözüne şöyle devam etti: Bunun üzerine O, parmaklarını birleştirip onlarla göğsüne vurmuş ve üç defa;

"Sen fetvayı kendinden iste, sen fetvayı kalbinden iste, Ey Vâbısa!" buyurmuş, (sonra da sözüne şöyle devam etmişti):

"İyi ve sevap, canın kendisiyle sükûn, kalbin kendisiyle huzur bulduğu şeydir. Kötü ve günah ise, insanlar sana fetva verseler de, onlar sana (farklı) açıklamada bulunsalar da, insanın içine oturan, insanın gönlünde gidip gelen şeydir!"[3]

3. Cahiliyye Döneminde Olan Faiz (Riba) Hakkında

2537. “Bize Haccâc b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bize Ali b. Zeyd, Ebu Hurre er-Rekaşi'den, (O da) amcasından (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:

Ben "teşrik günleri"nin orta gününde Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) devesinin yularını tutuyor, halkı Ondan mene diyordum. Derken O, (yapmakta olduğu konuşmasında) şöyle buyurmuştu:

"İyi bilin ki, cahiliyye dönemindeki her faiz kesinlikle kaldırılmıştır! Dikkat edin! Şüphesiz Allah hükmetmiştir ki, kaldırılacak ilk faiz de Abbas b. Abdilmuttalib'in faizidir. Anaparalarınız sizindir. (Böylece) ne haksızlık etmiş, ne de haksızlığa uğramış olursunuz!"[4]

Açıklama

Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), bu konuşmasını Veda Haccı'nda (Hicri 10. yıl) "teşrik günleri"nin orta günüde yapmış olduğu anlaşılmaktadır. "Teşrik günleri" ise, en meşhur görüşe göre, kurban bayramının 2., 3. ve 4. günleridir. Bu durumda söz konusu konuşma kurban bayramının 3. gününde yapılmış demektir. Şafii (Rahmetullahi Aleyh) ve Ahmed b. Hanbel (Rahmetullahi Aleyh) de, bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan edip hacda kurban bayramının 3. günü Mina'da bir hutbe okumanın müstehab olduğunu söylemişlerdir. Hanefilerle Malik'e (Rahmetullahi Aleyh) göre ise yukarıdaki Hadiste, sorulan sorulara cevap mahiyetinde bir konuşma söz konusudur. Dolayısıyla hacda bayramın 3. günü hutbe yoktur. Onlar, ilgili diğer haberlere dayanarak hacda bayramın 2. günü hutbe okumanın müstehab olduğunu söylemişlerdir ki, "teşrik günleri" ile "teşrik tekbiri"nin[5] getirildiği günler anlaşılırsa, yukarıdaki Hadiste söz-konusu edilen konuşma da, birçok âlime göre bayramın 2. gününe tesadüf eder.
Bu Hadiste kaldırıldığı belirtilen "cahiliyye faizi"nin en yaygın uygulaması şöyle idi: Faizli bir borcun verilme müddeti gelip de borçlu borcunu veremediğinde, borç müddetinin uzatılmasına mukabil faiz artırılırdı. Bu durumda faiz ekseriya ikiye katlayarak artırılırdı ki, kısa zamanda faiz anaparanın birkaç katma çıkardı. Cahiliyye döneminde daha başka faizli muameleler de yapılırdı ki, bunların hepsi yasaklanmıştır. Gerçekte faizin ("riba"nın) her çeşidi haram kılınmıştır. Yukarıdaki Hadiste "cahiliyye faizi"nin zikredilmesi, o zaman o tür faizli muamelelerin yapılmakta olması sebebiyledir.
Haksız ve karşılıksız kazanç yollarından biri olan faiz, önceki ilahi dinlerde ve dinimizde haram kılınmıştır. Onun haram kılınışının birçok hikmeti arasında şu hususlar zikredilmektedir: Faiz, başkasının malını karşılıksız olarak almak demektir; faizle uğraşmak insanı, halka faydalı bir sanatla, bir işle uğraşmaktan alıkor; faiz toplumun fertleri arasında karşılıklı sevgi ve yardımlaşma bağlarının kesilmesine, düşmanlıkların doğmasına sebep olur... Böylece toplumun ahlaki, iktisadi ve içtimai düzeni bozulur. Burada hatırlatmalıyız ki, ilahi emir ve yasakların, bu arada faiz yasağının birçok hikmeti bulunmakla beraber,

müslüman, yani "ilahi irade"ye teslim olan insan onlara, sadece Allah'ın (Celle Celaluhu) emir ve yasakları oldukları için uymak durumundadır.
Faizin haram kılınışı tedrici bir şekilde olmuştur. Şöyle ki:
Önce Mekke'de inen bir ayette[6] faizin Allah Azze ve Celle katında hiçbir sevap kazandırmayacağı bildirilerek faydasızlığına işaret edilmiş, daha sonra Medine'de inen bir ayetle,[7] faizin vaktiyle yahudilere yasaklanmış olduğu haber verilerek müslümanlıkta da haram kılınacağına kıyas yoluyla işaret edilmiş, ardından açık bir ifadeyle "kat kat" alınan faiz haram kılınmış[8] ve nihayet, konuyla ilgili olarak inen en son ayette[9] faiz tamamen yasaklanmıştı. Faizin bu şekilde tedrici olarak haram kılmışının bir hikmeti, her halde, onun toplumdaki etki alanının genişliği idi. Bu etki alanının daralması ve toplumun faizsiz yaşayacak bir hale gelmesi zamanla mümkün olmuştu. Allahu a'lem.[10]

4. Faiz Yiyenle Yedirene Lanet Okumak Hakkında

2538. “Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Ebu Kays'tan, (O) Huzeyl'den, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) faiz yiyenle yedirene lanet okumuştu.[11]

5. Faiz Yeme Hususunda Sert Davranma Hakkında

2539. “Bize Ahmed b. Abdillah b. Yunus rivayet edip (dedi ki), bize İbn Ebi Zi'b, Saîd el-Makburi'den, (O da) Ebu Hü-reyre'den (naklen) rivayet etti ki,”
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Andolsun ki, mutlaka bir zaman gelecek, kişi malı hangi yolla, helâl bir yolla mı, haram bir yolla mı aldığına aldırış etmeyecektir!"[12]

6. Çalışıp Kazanmak Ve Kişinin Eliyle İş YapmasıHakkında

2540. "Bize Kabîsa haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Mansur'dan, (O) İbrahim'den, (O) Umare b. Umeyr'den, (O) halasından, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Şüphe yok ki, kişinin en haklı olarak yediği şey, kazancının en temizinden olan şeydir. Şüphesiz çocuğu da onun kazancının en temizindendir!"[13]

7. Ticaretle Uğraşan Kimseler Hakkında

2541. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Abdullah'tan -ki O, İbn Osman b. Huseym'dir-, (O) İsmail b. Rifâa'dan, (O) babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün) el-Baki'a doğru çıkmıştı da (alış-veriş yapan tüccarı görünce); *"Ey tüccar topluluğu!"* buyurmuştu. Nihayet onlar başlarım çevirip bakınca da sözüne şöyle devam etmişti: *"Ticaretle uğraşan kimseler ("tüccar") Kıyamet günü günahkârlar ("fuccâr") olarak haşredileceklerdir. Ancak Allah'tan korkanlar, yeminlerinde ve sair sözlerinde doğru söyleyenler hariç!"*[14]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"Ebu Nuaym, (seneddeki İsmail b. Rifâa'nın yerine) (İsmail b.) Ubeydillah b. Rifâa derdi. Halbuki O ancak İsmail b. Ubeyd b. Rifâa'dır."[15]

8. Doğru Tacir Hakkında

2542. "Bize Kabisa haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Ebu Hamza'dan, (O) el-Hasan'dan, (O) Ebu Saîd'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Satlallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki," O şöyle buyurmuş:
"Doğru, güvenilir tacir; Peygamberler, sıddikler ve şehidlerle

beraber olacaktır!"[16]
Abdullah (ed-Dârimî);
"el-Hasan'ın Ebu Saîd'den (Hadis) işitmiş olup olmadığına dair hiçbir bilgim yoktur" demiştir. O şöyle de demiştir:
"(Seneddeki) bu Ebu Hamza, İbrahim'in talebe-arkadaşıdır ve O, Meyimin el-A'Ver'dir."[17]

9. İyilikseverlik Hakkında

2543. "Bize Ya'lâ b. Ubeyd rivayet edip (dedi ki), bize İsmail b. Kays, Cerir b. Abdillah'tan rivayet etti ki," O şöyle demiş:
"Ben Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)', namazı dosdoğru (ve devamlı) kılmak, zekatı vermek ve her müslümanın iyiliğini istemek üzere biat etmiştim!"[18]

10. Aldatma Yasağı Hakkında

2544. "Bize Muhammed ibnu's-Salt rivayet edip (dedi ki), bize Ebu Âkil Yahya ibnu'l-Mutevekkil rivayet edip dedi ki, bana el-Kasım b. Abdillah, Salim'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki;"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir-gün) Medine pazarında bir yiyeceğe rastlamıştı da güzelliği hoşuna gitmişti. Bu sebeple Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) elini içine sokmuş, ancak (içinden) dıştaki gibi olmayan bir şey çıkarmıştı. Bunun üzerine O, yiyecek sahibine hoşnutsuzluğunu ifade etmiş, sonra şöyle buyurmuştu:
"Müslümanlar arasında aldatma yoktur! Bizi aldatan, bizden değildir!"[19]

11. Sözünde Durmama Hakkında

2545. "Bize Saîd ibnu'r-Rebi' rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Süleyman'dan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Ben Ebu Vâil'i, Abdullah'tan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve

Sellem) (naklen rivayet ederken) işittim ki," O şöyle buyurmuş: *"Sözünde durmayan herkesin Kıyamet günü bir sancağı olacak ve "bu, falanın vefasızlığının (alâmetidir)" denilecek."*[20]

12. İhtikâr Yasağı Hakkında

2546. "Bize Ahmed b. Halid rivayet edip (dedi ki), bize Muhammed b. İshak, Muhammed b. İbrahim'den, (O) Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den, (O da) Ma'mer b. Abdillah b. Nafi b. Nadle el-Adevi'den (naklen) rivayet etti ki O şöyle dedi:

"Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) iki defa; *"Ancak günahkâr kimse ihtikâr yapar!"* buyururken işitmiştim."[21]

Açıklama

İhtikâr, bir yiyeceği veya herhangi bir şeyi, fiyatının artmasını bekleyerek satmamak demektir. Bu hareket, toplum fertlerinin zararınadır. Hadis-i şerif ihtikârın günah olduğunu, kınandığım ve ona sadece günaha alışmış olan bir kimsenin cüret edebileceğini göstermektedir. Bununla beraber, hangi malları zikredilen şekilde satmamanın ihtikâr sayılacağı ve ihtikârın hükmü hakkında farklı görüşler vardır. Şafii âlimlerle İmam Ahmed'e (Rahmetullahi Aleyh) göre, haram olan ihtikâr sadece yiyeceklerde olur. İmam Mâlik (Rahmetullahi Aleyh) ise, yukarıdaki Hadisin umumi ifadesine dayanarak her türlü "ihtikârın" haram olduğunu söylemiştir. Hanefi âlimlerden İmam Muhammed'e (Rahmetullahi Aleyh) göre de ihtikâr sadece yiyeceklerde cereyan ederken, İmam Ebu Yusuf a (Rahmetullahi Aleyh) göre satılmaması umumun zararına olan her şeyde olur. Diğer Hanefi âlimlere göre ihtikârın hükmü ise, mahiyetine, derecesine ve sahibinin niyetine göre değişir ve bazen haram, bazen mekruh olur.[22]

2547. "Bize Muhammed b. Yusuf, İsrail'den, (O) Ali b Sahm'den, (O) Ali b. Zeyd b. Cud'an'dan, (O) Saîd İbnu'l-

Müseyyeb'den, (O) Hz. Ömer'den, (O da) Hz. Peygamberden (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki," O şöyle buyurmuş:
"(Satmak için bir yerden mal) getiren rızıklanır, ihtikâr eden ise lanetlenir!"[23]

13. Müslümanların (Malları) İçin Fiyat Belirleme Yasağı Hakkında

2548. "Bize Amr b. Avn, Asım'dan haber verdi (ki, O şöyle âemiş): Bize Hammâd b. Seleme, Humeyd, Sabit ve Katâde'den, (onlar da) Enes'ten (naklen) haber verdiler ki," O şöyle dedi:
Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) zamanında fiyatlar artmıştı da halk;
"Ya Rasulullah, fiyatlar arttı. Bu sebeple sen bizim için fiyat belirle!" demişlerdi. O zaman Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştu:
"Şüphe yok ki, yaratan, dürüp yayan, (daraltıp genişleten, pahalılığı-ucuzluğu meydana getiren), rızık veren ve fiyat belirleyen Allah'tır! Ben ise Rabb'ime, sizden hiç kimsenin, kendisine bir kan veya bir mal (meselesi) sebebiyle yapmış olduğum bir haksızlıktan dolayı peşime düşmemiş olduğu bir halde kavuşmayı ümid ederim!"[24]

Açıklama

Bu Hadis ve benzerleri, ticaret mallarının fiyatının devlet başkanı veya ilgili devlet görevlileri tarafından belirlenmesinin caiz olmadığını, bunun bir haksızlık olacağını göstermektedir. Âlimlerin cumhuru bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. İmam Mâlik (Rahmetullahi Aleyh) ise, devlet başkanının fiyat belirlemesinin caiz olduğunu söylemiştir. Bu Hadise göre, fiyat belirlemenin caiz olmadığında fiyatların normal oluşu ile yüksek oluşu arasında fark yoktur. Ancak Şafiilerin bir görüşüne göre pahalılık halinde fiyat belirlemek

caizdir. Hanefi âlimler de, ilgililerin uyanlarına rağmen fiyatların yüksek tutulması ve müslümanların haklarını başka bir yolla korumanın mümkün olmaması halinde fiyatlara sınırlama getirilebileceğini söylemişlerdir.[25]

14. Kolaylık Gösterme Hakkında

2549. "Bize Ahnıed b. Yûnus rivayet edip (dedi ki), bize Zuheyr rivayet edip (dedi ki), bize Mansur ibnu'l-Mu'temir, Rib'iy b. Hıraş'tan rivayet etti ki, Huzeyfe onlara rivayet edip şöyle demiş:"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:
"Melekler sizden öncekilerden bir adamın ruhunu almışlar ve "herhangi bir iyilik işlemiş miydin?" demişler. O da;
"hayır" demiş. Onlar;
"hatırlamaya çalış" demişler. O zaman O şöyle demiş:
"Ben insanlarla borç verip alırdım da genç adamlarıma, darda olana süre tanımalarını, zengin olandan (borcu alırken bazı noksanlarına) göz yummalarını emrederdim!" (Hz. Peygamber, sözüne devamla) şöyle buyurmuş: "(Bunun üzerine) Allah, (meleklerine);
"Siz de onun (kusurlarına) göz yumun!" buyurmuş. "[26]

15. "Satıcı İle Alıcı Birbirlerinden Ayrılmadıkları Sürece Muhayyerdirler" Hadisi Hakkında

2550. "Bize Sâid b. Amir, Saîd'den, (O) Katâde'den, (O) Salih Ebu'l-Halil'den, (O) Abdullah ibnu'l-Haris'ten, (O da) Hakim b. Hizam'dan (naklen) haber verdi ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Satıcı ile alıcı birbirlerinden ayrılmadıkları sürece (yaptıkları alışveriş işlemini bozmakta) muhayyerdirler. Onlar eğer doğru söyler ve (gerekli) açıklamalarda bulunurlarsa, alışverişleri bereketlendirilir. Eğer yalan söyler ve (eşya ile paranın kusurları gibi, açıklanması gereken şeyleri) gizlerlerse, alışverişlerinin bereketi yok edilir."[27]

2551. “Bize Ebu'l-Velid haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Katâde'den (naklen) kendi senediyle, onun, (yani bir önceki Hadisin) aynısını rivayet etti.”[28]

Açıklama

Bu Hadis-i şerif, satıcı ile alıcıdan her birinin, "birbirlerinden ayrılmadıkları" sürece yaptıkları alışveriş işlemim bozma hakkına sahip olduğunu göstermektedir. Bu hakka, "hıyâr-ı meclis" denmektedir. Alimlerin cumhuru bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerse de, "birbirlerinden ayrılma" ifadesi ile ne kastedildiği hususunda ihtilâf etmişlerdir. Şafii (Rahmetullahi Aleyh) ile Ahmed'e göre bununla, satıcı ile alıcının şahsen birbirlerinden ayrılmaları kastedilmiştir ki, buna göre satıcı ile alıcıdan her biri, alışverişin yapıldığı yerden ayrılmadıkları sürece alışveriş işlemini bozabilirler. Bu ifadeyi Hanefiler ise, "sözle ayrılma" olarak anlamışlardır. Bu durumda satıcı "sattım", alıcı "satın aldım" deyince alışveriş kesinleşmiş olur. Bazı Hanefi âlimler ise bu Hadisin, "hıyâr-ı meclis" şartı belirtilmiş olan alışverişler hakkında olduğunu söylemişlerdir. Malikiler de "hıyâr-ı meclis "in olmadığı görüşündedirler. Onlara göre, haber-i vâhid olan yukarıdaki Hadis, mütevatir hükmünde olan "Medinelilerin ameli"ne aykırı olduğu için delil alınmaya elverişli değildir veya o, mensuhtur.[29]

16. Birbirlerinden Alışveriş Yapan İki Kimse Uyuşmazlığa Düştüklerinde (Ne Yapılır)?

2552. “Bize Osman b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Huşeym rivayet edip (dedi ki), bize ibn Ebi Leyla, el-Kasım b. Abdirrahman'dan, (O) babasından, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
“Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işitim:”
"Satıcı ile alıcı, satılan şey aynen mevcut ve aralarında bir delil yok iken uyuşmazlığa düştüklerinde söz, satıcının dediğidir veya

onlar alışverişi birbirlerine geri çevirirler!"[30]

Açıklama

Bu Hadisin zahiri, satıcı ile alıcı bir anlaşmazlığa düştüklerinde, satılan şey aynen mevcutsa ve bir delil de yoksa mutlak olarak satıcının sözüne bakılacağım veya alışveriş işleminin bozulacağını göstermektedir. Ancak bu Hadisin birçok rivayeti arasında lafız farklılıkları ve bu konuyu ilgilendiren başka Hadisler vardır. Diğer taraftan, uyuşmazlık durumları da çeşitlidir. Bu sebeple bu Hadis ve ilgili diğer Hadislerden farklı hükümler çıkarılmıştır ki, bunları bu Hadisin geniş şerhlerinde ve fıkıh kitaplarında bulmak mümkündür.[31]

17. "(Din) Kardeşinin Alışverişi Üzerine Alışverişe Girmek Yok!"

2553. "Bize Muhammed b. Abdillah er-Rekaşi haber verip (dedi ki), bize Yezid b. Zurey' rivayet edip (dedi ki), bize Muhammed -ki O, İbn İshak'tır-, Yezid b. Ebi Habib'den, (O) Abdurrahman b. Şimase'den, (O da) Ukbe b. Âmir'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
"Allah'a ve Ahiret gününe inanan hiçbir kimseye, (din) kardeşinin alışverişi üzerine, o (alışveriş işlemini) bitirmedikçe, alışverişe girmesi helâl olmaz."[32]

18. Muhayyerlik Ve Uhde Hakkında

2554. "Bize Muhsin b. İbrahim rivayet edip (dedi ki), bize Ebân b. Yezid rivayet edip (dedi ki), bize Katâde, el-Hasan'dan, (O da) Ukbe b. Âmir'den (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:
"Köle (satışının) uhdesi üç gündür."[33]

2555. “Bize Yezid b. Harun, Hemmâm'dan, (O) Katâde'den, (O) el-Hasan'dan, (O da) Ukbe b. Âmir'den (naklen) haber verdi ki,” O şöyle demiş:
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Köle (satışının) uhdesi üç gündür. "[34]
Sonra Katâde bunu şöyle açıklamış:
"Eğer (alıcı kölede) üç gün içinde bir kusur bulursa, bir delile (gerek) olmaksızın onu geri verebilir. Onu (yani kusuru) üç günden sonra bulursa, (köleyi) ancak bir delille geri verebilir." [35]

Açıklama

Muhayyerlik (hıyar), "yapılan alışveriş işlemini geçerli veya geçersiz kılmada serbestlik" demektir. Alışverişte asıl olan, satıcının "sattım", alıcının "satın aldım" demesiyle alışveriş işleminin kesinleşmesidir. Ancak bazı durumlarda -ki bunlar âlimlere göre biraz farklılık gösterirler-, yapılan alışveriş işlemi bozulabilir. Bunlardan biri olan "hıyâr-ı meclis" daha Önce (bkz. 15. Bab) geçmişti. Bu babda, başlıktaki "uhde" kelimesinden anlaşıldığına göre, "hıyâr-ı ayb" denilen muhayyerlik söz konusudur. "Hıyâr-ı ayb" ise, alışveriş işleminden sonra malda bir kusurun görülmesiyle işlemi geçerli veya geçersiz sayma serbestliği demektir. Buna göre müşteri bir malı satın aldıktan sonra onda bir kusur görürse, onu geri verip parasını alabilir. "Hıyâr-ı ayb"m süresi, nasıl uygulanacağı gibi meselelerde âlimlerin farklı açıklamaları vardır. "Uhde" de "hıyâr-ı ayb"a benzer bir konudur ki, satılan malın kusursuz olma sorumluluğunun, satış işleminden sonra bir müddet daha satıcının üstünde ("uhde"sinde, taahhüdünde, kefaletinde) olması demektir. Yukarıdaki Hadis, köle satımında kölenin kusursuz olmasının sorumluluğunun, satış işleminden sonra üç gün daha satıcının üstünde olduğunu göstermektedir. Malikiler bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. İmam Mâlik (Rahmetullahi Aleyh) de "uhde"yi kabul etmiştir. Fakat O bu görüşünde, yukarıdaki Hadise değil, Medinelilerin örfüne

dayanmıştır. Diğer taraftan İmam Malik'e (Rahmetullahi Aleyh) göre "uhde", veresiye olmayan ve bir süre bekletilmek için satın alınan her şeyin satışında cereyan eder.[36]

19. (Sütlü Görünsünler Diye Birkaç Gün Sağılmayıp Sütleri Memelerinde) Biriktirilmiş OlanHayvanlar

2556. "Bize Muhammed ibnu'l-Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize Yezid b. Zurey1 rivayet edip (dedi ki), bize Hişam -ki O, Hassan'dır-, Muhammed b. Sîrîn'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kim sütü memesinde tutulmuş bir koyun veya sütü memesinde tutulmuş bir sağmal deve satın alırsa, o üç gün muhayyerdir. Eğer onu (sağdıktan sonra) geri verirse, onunla beraber, buğday dışında bir sa' yiyecek verir."[37]

Açıklama

Alimlerin cumhuru bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Hanefi âlimlerin çoğu ise bu Hadisle "hüküm" vermemiş ve onun, konuyla ilgili diğer Hadislere ve temel kaidelere aykırılığı gibi bazı sebeplerden dolayı, delil alınmaya elverişli olmadığını söylemişlerdir. Bazı Hanefi alimlere göre ise bu Hadis, söz konusu durumda "diyaneten" ve fertler arası iyi ilişkilerin devamı açısından ne yapılacağını göstermekte, kazai bir hüküm ifade etmemektedir.[38]

20. Bey-i Ğarer (Aldatma Tehlikesi Olan Alışveriş)Yasağı Hakkında

2557. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Yahya el-Kettân, Ubeydullah'tan, (O) Ebu'z-Zinâd'dan, (O) el-A'rec'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki;"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) "bey-i ğarer"i yasakladı.[39]

Açıklama

"Bey-i ğarer", bilinmeyen veya elde edilmesi güç yahut imkansız olan bir şeyin alışverişi demektir. Bu alışverişin akıbeti bilinmez ve O, büyük oranda aldanma tehlikesi taşır. Bu tür alışverişi yasaklayan bu Hadis, alışveriş konusunun temel Hadislerinden biri olup, birçok meseleyi kapsamaktadır. Bununla beraber bu Hadisin genel yasak hükmünden, malûm olmayan yahut cüz'i aldanma tehlikesi ihtiva eden bazı zaruri alışveriş durumları hariçtir.[40]

21. Meyveleri, (Yenilmeye) Elverişlilikleri Ortaya Çıkmadan Satma Yasağı Hakkında

2558. "Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Mâlik, Nafî'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) meyveleri, (yenilmeye) elverişlilikleri ortaya çıkmadan satmayı yasakladı. O (bundan) satıcıyı da, alıcıyı da menetti."[41]

22. Âfet Hakkında

2559. "Bize Osman b. Ömer haber verip (dedi ki), bize İbn Cüreyc, Ebu'z-Zübeyr'den, (O da) Câbir'den, (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kim bir meyve satın alır da, ona bir âfet isabet ederse, o (satıcı) artık bu (kimseden) hiçbir şey almasın! Sen (din) kardeşinin malını haksız olarak ne diye alacaksın?"[42]

Açıklama

Bu Hadis, ağacında iken satılıp da bir âfete maruz kalarak yok olan meyvelerin zararının satıcıya ait olduğunu göstermektedir.

İmam Ahmed (Rahmetullahi Aleyh) ise bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmiş ve söz konusu durumda zararı satıcının çekmesinin gerektiğini söylemiştir. İmam Mâlik (Rahmetullahi Aleyh) ise; zarar ürünün üçte birinden az ise bunu müşterinin çekeceğini, üçte bir veya daha fazla ise satıcının çekeceğini söylemiştir. Hanefilerle İmam Şafii'ye (Rahmetullahi Aleyh) göre ise söz konusu durumda zarar müşteriye aittir. Çünkü meyvelerin satış işlemi bitmiştir. Ondan sonraki zararları müşteri çeker. Bu görüşte olan âlimlere göre yukarıdaki Hadis ya söz konusu durumda yapılması hoş görülen hareketi göstermekte veya meyve bahçesinin alıcıya tam teslimi sayılmayan haldeki hükmünü, yahut olgunlaşmadan satılan meyvelerin hükmünü ifade etmektedir.[43]

23. Muhâkala Ve Muzâbene Hakkında

2560. "Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Halid b. Abdillah, Muhammed b. Amr'dan haber verdi ki... (ha') (Dârimî şöyle dedi): Bize Musedded de rivayet edip (dedi ki), bize Yahya, Muhammed b. Amr'dan, (O) Ebu Seleme'den, (O da) Ebu Saîd'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) muhâkala ve muzâbeneyi yasakladı."[44]
Abdullah (ed-Dârimî) dedi ki:
"Muhâkala; (tarlada olan) ekini, (anbarda olan) buğday karşılığında satmak demektir. (Alimler), İbnu'l-Museyyeb'in de böyle söylediğini nakletmişlerdir."[45]

Açıklama

"Muhâkala", tarlada başağındaki taze buğdayın, harman edilmiş safî buğday karşılığında; "muzâbene" ise ağacın üzerindeki hurmanın kuru hurma karşılığına alışverişidir. Bu durumlarda başağındaki taze buğday ile ağacı üzerindeki taze hurmanın miktarları tahminen tespit edilir ki; bu, çoğu zaman aldanmalara ve dolayısıyla münakaşa ve düşmanlıklara sebep olur. Bunun

için bu alışveriş çeşitleri yasaklanmıştır. Alimlerin cumhuruna göre, taze buğday başağından ayrıldıktan, taze hurma ağacından koparıldıktan sonra da kurularıyla değiş-tokuş yapılamazlar. İmam Ebu Hanife'ye (Rahmetullahi Aleyh) göre ise bu son durumda, birbirlerinin misli olmak şartıyla taze buğday ile eski ve kuru buğday, taze hurma ile kuru hurma değiş-tokuş edilebilirler. Muzâbene, ağaçlarda hurmalar olgunlaştığında ailelerine taze hurma yedirmek için ne hurma ağaçları, ne de paralan olan, buna mukabil bir miktar kuru hurmaları bulunan fakir kimselerin ihtiyaçlarından dolayı yapılıyordu. Yani bunda bir çeşit zaruret vardı. Bunun için muzâbene yasaklandığında bazı fakir Sahabiler Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) başvurup durumlarını anlatmışlar, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de, hurma miktarı 5 "vesk"i (yaklaşık bir tonu)[46] geçmemek kaydıyla, "anyye'lerin alışverişine müsaade etmişti. "Arıyye" ise, bir izaha göre, sahibi tarafından ihtiyaç sahibine ayrılmış hurma ağacıdır. Bu ağacın hurmalarının, kuruduklarında ne kadar olacakları tahmin edilir ve onlar, ağaç üzerinde, o kadar kuru hurma karşılığında ihtiyaç sahibine satılır.[47]

24. "Arıyye"ler Hakkında

2561. “Bize Muhammed b. Yusuf, el-Evzai'den, (O) İbn Şihâb'dan, (O) Salim'den, (O) İbn Ömer'den, (O da) Zeyd b. Sabit'ten (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) "arıyye"nin yaş hurma ile kuru hurma karşılığında satılmasına müsaade etmiş, bundan başkasına izin vermemişti."[48]

25. Yiyeceği Teslim Almadan Önce Satma Yasağı

2562. “Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Mâlik, Nafî'den, (O) İbn Ömer'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle buyurdu:

"Kim bir yiyecek satın alırsa onu, teslim alıncaya kadar satmasın!"[49]

Açıklama

Bu Hadis, satın alınan bir yiyeceğin, alıcı tarafından tamamen teslim alınmasından önce satılmasının caiz olmadığını göstermektedir. Bu konudaki diğer bazı Hadisler, bütün ticaret eşyasının da bu hükme tabi olduğunu gösterir. Şafii, Muhammed ve Züfer (Rahmetullahi Aleyhim ecmain); bu Hadislerin zahirine uygun görüş beyan etmişler ve cinsi ne olursa olsun, satın alman bir şeyin tamamen teslim alınmadan önce alıcısı tarafından başka birine satılmasının caiz olmadığını söylemişlerdir. Malik'e (Rahmetullahi Aleyh) göre ise yiyecek dışındaki şeyler, tamamen teslim alınmadan önce satılabilirler. Ahmed (Rahmetuîlahi Aleyh) ise ölçüye, tartıya ve sayıya giren şeylerin dışındakilerin, Ebu Hanife ile Ebu Yusuf (Rahmetuîlahi Aleyhim ecmain) da gayrimenkullerin teslim alınmadan önce satılmalarının caiz olduğu görüşündedirler.[50]

26. Bir Satışta İki Şart Koşma Yasağı Hakkında

2563. “Bize Yezid b. Harun, Hüseyn el-Muallim'den, (O) Amr b. Şuayb'dan, (O) babasından, (O da) dedesinden (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ödünç verme ("selef şartı) ile (birlikte yapılan) satışı, bir satışta iki şartı ve (sorumluluğu) üstlenilmeyen şeyin kazancını yasakladı."[51]

Açıklama

"Selefin bir manası "ödünç verme=karz"dır. Bu Hadiste geçen "selef ile birlikte satış"ın şu iki şekilde olabileceği söylenmiştir:
a) Satıcının alıcıya; "şu kumaşı sana, bana on lira ödünç vermen şartıyla on liraya sattım" demesi şeklindeki satışı,
b) Satıcının birine bir miktar ödünç vermesi yanında ona bir

şeyi kıymetinden pahalıya satması şeklindeki satış. Bu tür satışlar yasaklanmıştır. Çünkü burada ödünç verme ödünç verene maddi bir yarar sağlamaktadır ki, bu faiz demektir.
Hadiste geçen "bir satışta iki şart" hususu da iki şekilde anlaşılmıştır:
a) Bir malı peşin olunca bir fiyata; veresiye olunca başka bir fiyata satış. Buna, bir manasıyla, "bir satışta iki satış" da denir. Bu satış şekli yasaklanmıştır. Çünkü malın fiyatı meçhul kalmaktadır. Ancak böyle bir alışverişte satıcı ile alıcı peşin veya veresiye fiyatlardan birinde anlaşıp ayrılırlarsa, alışverişleri sahih olur.
b) Bir malı iki şart koşarak, söz gelimi bir kumaşı, dikimi ve onarımı satıcının üzerinde olmak şartlarıyla satış. Bu Hadis bir satışta böyle iki şart koşmanın caiz olmadığını göstermektedir. İmam Ahmed (Rahmetullahi Aleyh) bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmiş ve bir şart koşmanın caiz olduğunu, iki şart koşmanın caiz olmadığını söylemiştir. Alimlerin cumhuruna göre ise bir şartla iki şart arasında fark yoktur. Ayrıca onlara göre alışverişlerde koşulan şartların hepsi yasaklanmamıştır.
Hadisin son parçası, zarar ve ziyanı üstlenilmemiş, yani tamamen teslim alınmamış bir şeyi satmakla kazanç elde etmeyi yasaklamaktadır ki, bu mesele daha önce 2562. Hadiste geçmişti.[52]

27. Bir Köleyi Malı Varken Satan Kimse Hakkında

2564. “Bize Abdullah b. Mesleme, İbn Ebi Zi'b'den, (O) İbn Şihâb'dan, (O) Salim'den, (O da) babasından (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kim bir köleyi, malını (onunla beraber olmayı) şart koşmayarak satın alırsa, ona (kölenin malından) hiçbir şey yoktur"[53]

28. Munâbeze Ve Mulâmese'yi Yasaklama Hakkında

2565. “Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Süfyan, ez-

Zühri'den, (O) Atâ' b. Yezid'den, (O da) Ebu Saîd el-Hudri'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) iki çeşit alışveriş ile iki çeşit giyinişi, yani (iştimal-i sammâ’ ve ihtibâl) ile munâbeze ve mulâmese'yi yasakladı."[54]
Abdullah (ed-Dârimî);
"Munâbeze şudur: (Alışveriş için malı) bu şuna atar, şu da buna atar!" demiştir. O sözünün devamında şöyle demiştir:
"Bu, cahiliyye döneminde idi."[55]

Açıklama

Cahiliye döneminin iki alışveriş şekli olan mulâmese ve munâbezenin nasıl yapıldıklarına dair farklı açıklamalar vardır. Bu farklı açıklamalar bu alışveriş şekillerinin yasaklanmasıyla unutulup gitmelerinden veya birkaç şekilde yapılmış olmalarından kaynaklanmış olmalıdır. Mulâmese alışverişi; iki kişinin birbirine; "malıma dokunursan veya ben malına dokunursam, şu fiyatla alışveriş işlemi bitmiş olsun" demesi suretiyle veya dürülü bir malı açmayıp üstünden dokunmak suretiyle yapılan alışverişler gibi alışveriş şekilleridir. Bu alışveriş şekillerinin hemen hemen hepsinde işlem, mala dokunmakla sona ererdi. Munâbeze alışverişi de muhtelif şekillerde açıklanmıştır. Bunlardan birine göre bu çeşit alışveriş, iki kişinin, mallarım, onlara ve razı olup olmadıklarına bakmaksızın birbirlerine atmaları suretiyle yapılıp biten bir alışveriş idi. Bu alışverişler, görüldüğü gibi, şansa bağlı ve alıcı ile satıcıdan birinin aldanma ihtimali büyük olan muameleler idiler. Ticari hayatı büyük ölçüde zanna, aldatmaya ve kumara dayalı olan cahiliyye döneminin bu ve benzeri kazanç yolları yasaklanmıştır.
İki giyiniş şekline gelince; bunlardan "iştimâl-ı samma'", bir kumaşa, sadece baş dışarıda, kollar ve ayaklar içerde kalacak şekilde sarılıp tamamen bürünmekten veya bir parça kumaşa, bazı avret yerleri açıkta kalacak şekilde sarılıp bürünmekten ibarettir. Bunlardan birinci giyiniş şeklinde, bilhassa namazda hareket serbestliği yoktur, ikincisinde ise örtülmesi gereken

avret yerleri açıkta kalmaktadır. Bu sebeplerle iştimâl-i samma' yasaklanmıştır. "İhtibâ" ise, uyluklar üzerine oturulup ayaklar dikilerek bir kumaşa sarılıp bürünmektir. Bunda da, farkında olmadan avret yerlerinin açılma tehlikesi vardır. Bu şekilde bu giyiniş şekli de yasaklanmıştır.[56]

29. Taş (Atma) Alışverişi Hakkında

2566. "Bize Abdullah b. Saîd haber verip (dedi ki), bize Ukbe b. Halid rivayet edip (dedi ki), bize Abdullah, Ebu'z-Zinâd'dan, (O) el-A'rec'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) "bey'-i ğarer"i ve taş (atma) alışverişini yasakladı."[57]
Abdullah (ed-Dârimî) dedi ki:
"(Satıcı) taş attığı zaman alışveriş kesinleşirdi."[58]

Açıklama

Cahiliye döneminin alışveriş şekillerinden biri olan "taş (atma) alışverişi"nin üç şeklinden bahsedilir:
a) "Atacağım taş şu kumaşlardan hangisinin üzerine düşerse onu sana sattım" veya "şu arazinin, atacığım taşın varacağı yere kadarki kısmını sana sattım" şekillerindeki satış,
b) "Sana bu malı, şu taşı atıncaya kadar muhayyer olman şartıyla sattım" şeklindeki satış,
c) "Şu kumaşa taş attığımda o sana şu fiyata satılmıştır" şeklindeki satış.[59]

30. Hayvanı Hayvan Karşılığında Satma YasağıHakkında

2567. "Bize Saîd b. Âmir ile Ca'fer b. Avn, Saîd'den, (O) Katâde'den, (O) el-Hasan'dan, (O da) Semûre b. Cundeb'den (naklen) haber verdiler ki," O şöyle demiş:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hayvanı hayvan

karşılığında veresiye olarak satmayı yasakladı."[60]
(Rivayetinin sonunda Saîd);
"sonra el-Hasan bu Hadisi unuttu" (dedi), Ca'fer ise;
"Sonra el-Hasan bu Hadisi unuttu!" demedi.[61]

Açıklama

Bu Hadis, hayvanın hayvan karşılığında veresiye olarak satışının caiz olmadığını göstermektedir. Hanefi âlimlerle İmam Ahmed (Rahmetullahi Aleyh) bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. İmam Mâlik (Rahmetullahi Aleyh) de, hayvanların cinsleri bir olduğunda bunun caiz olmadığını, farklı olduğunda caiz olduğunu söylemiştir. İmam Şafii (Rahmetullahi Aleyh) ise, bu Hadisin sabit olmadığını, sabit olması halinde manasının başka olduğunu söyleyerek hayvanın hayvan karşılığında veresiye olarak satışının caiz olduğunu söylemiştir. O ve O'nun görüşünde olanlar, hayvanın hayvan karşılığında veresiye satışının caiz olduğunu gösteren bazı Hadislere dayanmaktadırlar ki, bunun caiz olmadığını söyleyenlere göre bu Hadisler mensuhtur. Bir hayvanın veresiye olarak bir veya birkaç hayvan karşılığında satışının caiz olmamasının sebebi, hayvanların vasıflarının, dolayısıyla fiyatlarının birbirlerinden farklı ("kıyemi") oluşları, bu sebeple de vasıflarını tespit edip onlara uyanları vermenin güçlüğü; yani "zimmette vacib olmaya elverişsizlikleri" şeklinde izah edilir. Diğer taraftan bir hayvanın peşin olarak bir veya birkaç hayvan karşılığında alışverişinin caiz olduğu hususunda ihtilâf yoktur.[62]

31. Hayvan Ödünç Almaya Müsaade Hakkında

2568. “Bize el-Hakem ibnu'l-Mübarek, kendisine kıraat yoluyla Malik'ten, (O) Zeyd b. Eslem'den, (O) Atâ’ b. Yesâr'dan, (O da) Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) azadlısı Ebu Râfî'den (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir defasında) genç bir deve ödünç almıştı. Derken (Medine'ye) zekat develerinden

bir miktar deve gelmişti." Ebu Râfi' sözünün devamında şöyle dedi:
"Bunun üzerine O bana, (ödünç veren) adama genç devesini ödememi emretmişti. Ben de (gelen develere bakmış ve)
"Bu develer içinde seçkin ve yedi yaşına girmiş bir deveden başka (ona verebileceğimiz bir deve) bulamadım?" demiştim. O zaman Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştu:
"Bunu ona ver! Çünkü insanların en hayırlısı, borcunu en güzel ödeyenleridir!"[63]
Abdullah (ed-Dârimî);
"Bu (Hadis), hayvanı hayvan karşılığında (veresiye satmanın caiz olduğunu) söyleyenlerin görüşünü kuvvetlendirir!" demiştir.[64]

Açıklama

Bu Hadis hayvanların hayvan karşılığında ödünç alınıp verileceğini göstermektedir. Âlimlerin cumhuru bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmiştir. Hanefi âlimler ise, yukarıda 2567. numara ile geçen Hadise dayanarak hayvanın hayvan karşılığında ödünç alınıp verilmesinin caiz olmadığını söylemişlerdir. Çünkü veresiye alınıp satılamayan şeyler, ödünç de alınıp verilemez. Onlar bu Hadise, onun mensuh olduğu veya devenin belli bir paraya satın alındığı, sonra bu para yerine bir deve verildiği, ravinin bunları "deve ödünç alıp verme" olarak ifade ettiği gibi izahlar getirmeye çalışmışlardır.[65]

32. Satılık Malları Yolda Karşıla(yıp Satın Al)ma Yasağı

2569. "Bize Muhammed ibnu'l-Minhâl haber verip (dedi ki), bize Yezid b. Zurey1 rivayet edip (dedi ki), bize Hişam b. Hassan, Muhammed'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Selleni) şöyle buyurdu:
"Ticaret eşyasını yolda karşılayıp (satın almayın!) Kim (ticaret

eşyasını yolda) karşılayıp ondan bir şey satın alırsa, o (satıcı) pazara girdiğinde (alışverişi bozup bozmamakta) muhayyerdir." [66]

33. "(Din) Kardeşinin Alışverişi Üzerine Alışverişe Girmek Yok!"

2570. “Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Mâlik, Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:

"Bazınız bazınızın alışverişi üzerine alışverişe girmesin! Ticaret eşyasını, pazarlara indirilinceye kadar karşılamayın! Fiyatları yükseltmek için alıcı gibi görünüp müşteri kızıştırmayın!"[67]

34. Köpeğin Bedelini (Alma) Yasağı Hakkında

2571. “Bize Muhammed b. Yusuf haber verip (dedi ki), bize İbn Uyeyne rivayet edip (dedi ki), bana ez-Zühri, Ebu Bekr b. Abdirrahman'dan, (O da) Ebu Mes'ud'dan (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) köpeğin bedelini, zinakânn (zina) kazancını ve falcının tatlı, (meşakkatsiz ücretini) yasakladı."[68]
Abdullah (ed-Dârimî);
"Falcının tatlı (ücreti), falcılığından dolayı verilen şeydir" demiştir.[69]

Açıklama

Bu Hadis köpek alım-satımının caiz olmadığını göstermektedir. Şafii, Ahmet ve bir rivayete göre Mâlik (Rahmetullahi Aleyhim ecmain), bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan ederek köpek satışından alınan paranın haram olduğunu söylemişlerdir. Hanefilerle Malikilere göre ise, beslenilmeleri caiz olan

köpeklerin alım-satımı da caizdir. Ebu Hanife (Rahmetullahi Aleyh) ise, sadece kuduz ("akur") köpeğin alım-satımının caiz olmadığını söylemiştir. Bu durumda yukarıdaki Hadis ya mutlak olmayıp ilgili diğer nasslarla mukayyeddir, veya Tahavi'nin (Rahmetullahi Aleyh) dediği gibi, her çeşidiyle köpek bulundurmanın yasaklandığı, hatta öldürülmelerinin emredildiği ilk dönemlerde buyrulmuştu. Sonra bazı köpeklerden yararlanmaya izin verilince bunun mutlak hükmü de kaldırılmıştı.[70]

35. Şarap Alım-Satımının Yasaklanması Hakkında

2572. "Bize Ya'lâ haber verip (dedi ki), bize el-A'meş, Müslim'den, (O) Mesrûk'tan, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Bakara Sûresinin sonundaki faiz ile ilgili ayet indiğinde Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (Mescid'e) çıkıp onları cemaate okumuş, ardından şarap ticaretinin haram olduğunu açıklamıştı."[71]
2573. "Bize İshak b. İbrahim haber verip (dedi ki), bize Cerir, Mansur'dan, (O) Ebu'd-Duhâ'dan, (O) Mesrûk'tan, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Bakara Sûresinin sonlarındaki ayetler indiğinde Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (Mescid'e) çıkıp onları cemaate okumuş, ardından şarap ticaretini yasaklamıştı.[72]

Açıklama

Şarabın haram kılınışı, faizin haram kılmışından uzun bir müddet önce olmuştu. Buna rağmen Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), faizi kesin olarak haram kılan Bakara Süresindeki ayetler indiğinde Mescid'e çıkıp onları cemaate okuduktan sonra şarap ticaretinin haram olduğunu bildirmesinde iki ihtimal vardır:
Ya daha önce şarabın içilmesi haram kılınmış, ticaretinin haram kılınması faizin kesin haram kılınmasıyla beraber olmuştu yahut

şarabın hem içilmesi, hem ticareti daha önce birlikte haram kılınmıştı. Bununla beraber Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), faiz hakkındaki son ayetler indiğinde, şarap ticaretinin haramlığı hükmünü; onu pekiştirmek, hatırlatmak veya duymamış olan varsa duyurmak gibi bir sebepten dolayı gördüğü lüzum üzerine cemaate tekrar bildirmişti.
Şarabın haram kılınışı da, faizin haram kılmışı gibi birden olmamış, basamak basamak olmuştu. Şöyle ki, şarapla ilgili olarak Mekke-i Mükerreme'de inen ilk ayette onun "güzel bir nzık" olmadığına yumuşak bir ifadeyle işaret buyurulmuştu.[73] Medine-i Münevvere'de H. 4. yılın Şevval ayında indiği belirtilen bir ayette şarapta insanlar için bazı faydalar bulunmakla beraber "büyük günah" bulunduğu da açıklanmıştı.[74] Bundan bir müddet sonra inen bir ayetle sarhoş iken namaz kılınması yasaklanmış[75] ve nihayet Hicri 5. ve 6. yılda şarabı tamamen haram kılan ayet inmişti.[76]

2574. "Bize Ahmed b. Halid haber verip (dedi ki), bize Muhammed -ki O, İbn İshak'tır-, Abdurrahman b. Ebi Yezid'den, (O) el-Ka'ka' b. Hakim'den, (O da) Abdurrahman b. Vale'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: İbn Abbas'a, murdar hayvan ölülerinin derilerini sormuştum da O şöyle cevap vermişti: (Onlar hakkında) Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
"Tabaklanmaları, onları temizleyicidir!" O'na zımmîlere şarap satmayı da sormuş ve şöyle demiştim:
"Doğrusu bizim üzümlerimiz var. Biz onlardan şu (bildiğiniz) şarapları yapıyoruz. İşte bunları zımmîlere satabilir miyiz?" İbn Abbas şöyle karşılık vermişti: Sakif veya Devs (kabilesinden) bir adam Veda Haccı'nda Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir kırba şarap hediye etmişti de Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ona;
"Ey falanın babası, sen bilmiyor musun ki, Allah bunu haram kılmıştır!" buyurmuştu. O da;
"Hayır, vallahi (ben onu bilmiyordum!)" demişti. (Hz. Peygamber

de);
"O halde şüphe yok ki, Allah bunu haram kılmıştır!" buyurmuştu. Bunun üzerine (adam) hizmetçisine dönüp; "Bunu el-Hazvere'ye götür de sat" demişti. O zaman Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Ey falanın babası, sen bilmiyor musun ki, içilmesi haram kılınan şeyin satılması da haramdır!" buyurmuştu. (İbn Abbas, sözüne devamla) şöyle demişti: Sonra emretmişti de (şarap kırbası) vadiye boşaltılmıştı.[77]

36. Velâ'yı Satma Yasağı Hakkında

2575. "Bize Halici b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Mâlik, Abdullah b. Dinar'dan, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) velâ'yı satmayı da, bağışlamayı da yasakladı."[78]
Abdullah (ed-Dârimî) dedi ki:
"Bu (velâ'nın satılması ile bağışlanması) işi, bu (Hadise) göredir; o ne satılır, ne bağışlanır."[79]

Açıklama

"Velâ"', bir kimsenin, hürriyetine kavuşturduğu kölesinin mirasçısı olma hakkı demektir. Bu Hadis, bu hakkın başkasına satılamayacağını, bağışlanamayacağını göstermektedir. Bunun izahı şöyle yapılmaktadır: Velâ1, neseb gibidir. Anne ile baba, çocuğun doğmasına sebep oldukları gibi, köleyi âzâd eden kimse de onu, adeta yokluk demek olan hürriyetsizlikten kurtarıp hürriyete, yeni bir hayata kavuşturmaktadır. Bu sebeple, nesebin başkasına intikali mümkün olmadığı gibi, velâ'nın satışı veya bağışlanması da caiz değildir.[80]

37. Hürriyetine Kavuşması Sahibinin ÖlümüneBağlanılmış Kölenin ("Mudebber'in)Satılması Hakkında

2576. “Bize Hâşim ibnu'l-Kasım haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Amr b. Dinar'dan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Ben Câbir b. Abdillah el-Ensâri'yi, şöyle derken işittim:”
"Bizden bir adam bir kölesini, kendi ölümünün ardından geçerli olmak üzere âzâd etmişti." Câbir sözünün devamında şöyle dedi:
"Sonra Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onu istetip satmıştı." Câbir sözüne şöyle devam etti:
"Bu köle ancak önceki sene ölmüştü."[81]
Abdullah ed-Dârimî'ye;
"Bu Hadisin zahirinin delâlet ettiği görüşü kabulleniyor musun?" denildi de O;
"Bir topluluk kabulleniyor" cevabını verdi.[82]

38. Sahiplerinden Çocukları Olan Kadın Kölelerin (Ümmü'l-Veled) Satılması Hakkında

2577. “Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Şerîk, Hüseyn b. Abdillah b. Ubeydillah b. Abbas'tan, (O) İkrime'den, (O) İbn Abbas'tan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle buyurdu:
"Bir erkeğin cariyesi ondan çocuk sahibi olunca, o (cariye) onun (ölümünün) ardından -veya (ölümünden) sonra- hürriyetine kavuşturulur."[83]

39. Medine'nin "Sa" Ve "Müdd"ü Hakkında

2578. “Bize Ebu Muhammed el-Hanefi el-Medeni haber verip (dedi ki), bize Mâlik, İshak b. Abdillah b. Ebi Talha'dan, (O da) Enes b. Malik'ten (naklen) rivayet etti ki;”
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Allah'ım, onlara ölçeklerinde bereket ver, onlara salarında ve müdd'lerinde bereket ver!"
O, ("onlara...." sözüyle) Medine (ahalisini) kastediyordu.[84]

40. Yiyeceği, Misli Misline Olması Dışında Satma Yasağı

Hakkında

2579. “Bize Osman b. Ömer haber verip (dedi ki), bize İsrail, Ebu İshak'tan, (O) Mesrûk'tan, (O da) Bilal'den (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:

Yanımda Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir müdd hurması vardı. Derken iki sa1 karşılığında bir sa' olmak üzere ondan daha iyisini bulmuştum da ondan satın alıp Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) getirmiştim. O zaman O;

"Bu sana nereden (geldi), ya Bilal?" buyurmuştu. Ben de;

"iki sa’ karşılığında bir sa1 olmak üzere satın aldım!" demiştim. Bunun üzerine O şöyle buyurmuştu:

"Onu geri ver. Bize de hurmamızı iade et!"[85]

2580. “Bize Abdullah b. Mesleme haber verip (dedi ki), bize Süleyman -ki O, İbn Bilal'dir-, Abdulmecid b. Süheyl b. Abdirrahman'dan rivayet etti ki; O, Saîd ibnu'l-Müseyyeb'i rivayet ederken işitmiş ki, Ebu Saîd el-Hudri ile Ebu Hüreyre kendisine rivayet etmişler ki,”

Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Adiyyoğulları'ndan falan Ensari'yi memur olarak gönderip onu Hayber'de vergi toplamakla görevlendirmişti. Derken O, "cenib" cinsi -İbn Mesleme; "iyi (cins), demek istiyor" demiştir-, hurmalar getirmişti de Rasulullah (Sailallahu Aleyhi ve Sellem) O'na;

"Hayber'in bütün hurmaları böyle midir?" buyurmuştu. O;

"hayır vallahi, ya Rasulullah! Doğrusu biz gerçekten iki sa' adi hurmaya karşılık (iyi cinsten) bir sa' satın alıyoruz!" cevabını vermişti. O zaman Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştu:

"(Böyle) yapmayın! Fakat misli misline (satın alın). Yahut bu (adi hurmaları) satın ve değeriyle bu (iyi hurmalardan) satın alın. Tartı (ile alınıp satılan diğer mallar veya yiyecekler de böyledir!"[86]

Açıklama

Bu Hadisler hurmanın ancak eşit ölçekteki bir hurma ile değiş-tokuşunun caiz olduğunu göstermektedir. Değiş-tokuşta bir tarafın fazla olması halinde bu fazlalığa "riba'1-fadl = fazlalık faizi" denilmektedir ki, bu haramdır. İlgili diğer Hadislerde buğday, arpa ve tuzda da hükmün bu şekilde olduğu görülmektedir. Âlimler söz-konusu Hadislerin zahirine uygun görüş beyan etmede ittifak etmişlerse de, hurma, buğday, arpa ve tuzun dışındaki mallarda "riba'l-fadl'ın olup olmayacağı konusunda ihtilaf etmişlerdir. Bu ihtilafın sebebi ise, onların, bu dört malda "riba'l-fadl'ın haram kılmışının illeti hakkındaki farklı görüşleridir. Şöyle ki, Ebu Hanife'ye (Rahmetullahi Aleyh) göre buradaki illet, malın cinsi ile "ölçülür" veya "tartılır" olmasıdır. Binaenaleyh, O'na göre bu dört mal dışında olup da "ölçülür" veya "tartılır" olan aynı cins şeyler de ancak misli misline değiş-tokuş edilebilirler. Mâlik (Rahmetullahi Aleyh) ise bu meselede illetin, "ihtiyaç ânında yemek için saklanılmaya elverişlilik" olduğunu söylemiştir. Şafii'nin (Rahmetullahi Aleyh) son görüşüyle Ahmed'e (Rahmetullahi Aleyh) göre ise buradaki illet, söz konusu şeyin "yenilir" olmasıdır. Bu durumda bu âlimlere göre, altın ve gümüş hariç, "yenilir" olmayan aynı cins şeylerin, biri diğerinden fazla olarak, değiş-tokuşları caizdir. Bu söylenenler, söz konusu dört malın peşin olarak değiş-tokuşları hakkındadır. Bu dört mal ile altın ve gümüş aynı cinsten iki şeyin birinin diğeriyle, miktarları eşit de olsa, veresiye olarak değiş-tokuşlarına "ribâ'n-nesi'e = veresiye faizi" denir ki, bu caiz değildir. Alimlerin, diğer mallarda "ribâ'n-nesi'e" olup olmayacağı konusunda da farklı görüşleri vardır.[87]

41. Altını Altın İle Gümüşü Gümüş İleBiri Diğerinden Fazla Olarak Değiş-Tokuş Etme("Sarf"[88]) Yasağı Hakkında

2581. “Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. İshak, ez-Zühri'den, (O) Malik b. Evs ibni'l-Hadesan en-Nasri'den, (O da) Hz. Ömer'den -Allah Ondan razı olsun!- (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:

“Ben Rasulullahı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:”
"Altın altın ile "sen al, sen de al" şeklinde; gümüş gümüş ile "sen al, sen de al" şeklinde; hurma hurma ile "sen al, sen de al" şeklinde; buğday buğday ile "sen al, sen de al" şeklinde; arpa arpa ile "sen al, sen de al" şeklinde (yani peşin olarak), aralarında fazlalık olmaksızın (değiş tokuş edilirler)."[89]
2582. “Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Halid, Halid el-Hazza'dan, (O) Ebu Kılâbe'den, (O da) Ebu'l-Eş'as es-San'ani'den (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:
Bazı insanlar Muaviye'nin komutanlığı esnasında kalkmış, altın ve gümüş kapları, maaşların (verileceği zamana) kadar (veresiye) satıyorlardı. Bunun üzerine Ubâde ibnu's-Samit kalkıp şöyle demişti:
"Şüphe yok ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) altının altın karşılığında, gümüşün gümüş karşılığında, buğdayın buğday karşılığında, hurmanın hurma karşılığında, arpanın arpa karşılığında ve tuzun tuz karşılığında satışını, misli misline -dengi dengine- olmaları hariç, yasaklamıştı. Artık kim fazla verir ve fazla alırsa, faiz yapmış olur."[90]

42. Faiz Sadece Veresiyede Olur

2583. “Bize Ebu Asım, İbn Cerir'den, (O) Ubeydullah b. Ebi Yezid'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) haber verdi ki,” O şöyle demiş:
Bana Usâme b. Zeyd bildirdi ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Faiz ancak borçla olur!"[91]
Abdullah (ed-Dârimî) dedi ki:
"Bunun manası şudur: Bir dirhemi iki dirhem karşılığında (alıp satmak veresiye ise faiz olur, peşin ise olmaz)."[92]

Açıklama

Bu hadisin zahiri, faizin sadece borç muamelelerinde cereyan ettiğini göstermektedir. Bundan, daha önce bahsi geçen "ribe'l-fadl'ın haram olmadığı anlaşılır. İbn Abbas'ın önceleri bu hadisin zahirine uygun görüş beyan ettiği, daha sonra, "ribe'l-fadl"ın haramlığını belirten hadisleri duyduğunda bu görüşünden döndüğü nakledilir. Bütün âlimler de bu hadisle amel etmemişlerdir. Onlardan bazısına göre bu hadis, Medine döneminin ilk yıllarında geçerli idi, sonra hükmü kaldırılmıştı. Bu hadisin manasının; "asıl kaçınılması gereken, azabının şiddetli olduğu belirtilen, en tehlikeli olan faiz, borç muamelelerindekidir" şeklinde olduğunu söyleyenler de vardır. İmam Şafii (Rahmetullahi Aleyh) ise bu hadisi şöyle izah etmektedir: "Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) muhtemelen ayrı cinsten iki şeyin birbirleriyle, biri diğerinden fazla olarak peşin alışverişleri
sorulmuştu da, Hz. Peygamber, *"(Bu durumda) faiz ancak borçta olur!"* buyurmuştu. Sonra râvî sadece Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sözünü nakletmiş, hangi konuda söylendiğini bildirmemişti. Hattabi de bu hadise böyle bir izah getirir.[93]

43. Gümüş (Hesabı) Altından Alma HususundaMüsaade

2584. "Bize Ebu'l-Velid haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Simâk b. Harb'den, (O) Saîd b. Cübeyr'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:

"Ben Baki'de deve satardım da (onları) altın paralar ("dinar'lar) karşılığında satar, gümüş paralar ("dirhemler) alırdım; gümüş paralar karşılığında satar, altın paralar alırdım." (Belki O, ("... alırdım" yerine) "hakkımı alırdım" demiştir!. Sonra (bir gün) dedim ki:
"Ya Rasulullah, yavaş olun, size (bir şey) soracağım. Doğrusu ben Baki'de deve satıyorum. (Onları) altın paralar karşılığında satıyor, gümüş paralar alıyorum; gümüş paralar karşılığında satıyor, altın paralar alıyorum. (Buna ne buyurursunuz?)" O da şöyle buyurdu:
"(Müşteri ile) birbirinizden, aranızda (henüz kabzedilmemiş) bir şey var iken ayrılmadığınız sürece, günün fiyatını almanda hiçbir mahzur yoktur!"[94]

44. Rehin Hakkında

2585. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Hişam, İkrime'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), zırhı yahudi bir adamın yanında otuz sa' (ölçek) arpaya karşılık rehin iken vefat etmişti."[95]

Açıklama

Rehin ("rehn"), borca karşılık bir malı güvence olarak tutmak demektir. Borca karşılık güvence olarak tutulan mala da "rehin" denir. Bu hadis rehin yapmanın caiz olduğunu göstermektedir. Bu hadisten ayrıca, yapılması haram olmayan hususlarda kâfirlerle iş yapmanın ve zimmilere silah rehine vermenin caiz olduğu hükümleri de çıkartılmıştır. Hz. Peygamber'in (Sallallahu

Aleyhi ve Sellem) Sahabileri bırakıp bir Yahudiyle iş yapmasının hikmetine gelince, bunun; zımmilerle iş yapmanın caizliğini göstermek için, veya o esnada Sahabilerde ihtiyaç fazlası yiyecek bulunmadığı için, yahut Sahabiler alacağı malın bedelini kendisinden almazlar diye düşünüp onlara zorluk vermemek için olduğu söylenir ki, birinci husus herhalde daha kuvvetle muhtemeldir. Bu da dışa açık bir ekonomiyi ifade eder.
Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) rehin verdiği zırhı demirden yapılmıştı ve "Zatu'l-Fudûl" ismini taşıyordu. Söz konusu Yahudi ise Ebu'ş-Şahm isimli biriydi ve Evs Kabilesinin Zaferoğulları kolunun bir antlaşmalısı idi.[96]

45. Para Peşin Mal Veresiye Şeklindeki Alışveriş ("Selef") Hakkında

2586. "Bize Muhammed b. Yusuf haber verip (dedi ki), bize Süfyan, İbn Ebi Necih'ten, (O) Abdullah b. Kesir'den, (O) Ebu'l-Minhâl'dan, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Medine'ye, (Medineliler) meyvelerde iki-üç yıllığına "selef alışverişi yaparlarken gelmiş. Derken Rasulullah (Sallallaku Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:
"Meyvelerde "selef alışverişini belli ölçek ve belli tartıyla yapın!"
Süfyan bu (hadisi) bir müddet;
"(Meyvelerde "selef alışverişini belli ölçek ve belli tartıyla), belli bir süreye kadar (yapın!)" şeklinde zikrediyordu. Sonra Abbad b. Kesir O'nu şüpheye düşürmüştü.[97]

46. (Borcu) Güzelce Ödeme Hakkında

2587. "Bize Saîd ibnu'r-Rebi1 rivayet edip (dedi ki), bize Şu*be, Muharrib'den rivayet etti ki," O şöyle demiş: "Cabir'de işittim ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) O'na (borcu olan) gümüş paraları (Bilal'e) tarttırmış ve (terazide) onların (kefesini) ağır getirmişti."[98]

47. Tartıda (Terazinin Kefesini) Ağır Getirme

2588. “Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) Simâk b. Harb'den, (O da) Suveyd b. Kays’tan (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:
“Ben ve Mahreme el-Abdi, Bahreyn'den Mekke'ye giyim eşyası getirmiştik. Derken Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yürüyerek bize gelmiş ve bizimle birkaç iç donunun pazarlığını yapmıştı. -Veya, "bizden birkaç iç donu satın almıştı"-. Orada da (gümüş veya altın paraları) ücretle tartan bir tartıcı vardı. O zaman O, bu tartıcıya;
"Tart ve (terazinin kefesini) ağır getir!" buyurmuştu. Sonra yürüyerek gidince;
"Bu, Allah'ın elçisidir!" (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) demişlerdi.”[99]

48. "Zenginin, Borcunu Geciktirmesi Zulümdür!" Hadisi Hakkında

2589. “Bize Halid b. Mahled rivayet edip (dedi ki), bize Malik, Ebu'z-Zinâd'dan, (O) el-A'rec'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Zenginin, borcunu geciktirmesi zulümdür! Biriniz (alacağı için) zengin birine gönderildiğinde ("havale" edildiğinde), o (ona) gitsin!"[100]

Açıklama

Bu hadisteki "zengin"den maksat, fakir de olsa, borcunu ödemeye gücü yeten kimsedir. Böyle bir kimsenin, ödemesi gereken borcunu zamanında ödemeyip geciktirmesi caiz değildir, haramdır. Bu sebeple, yani "zengin" borcunu geciktirmeyeceği için, bir borçlu borcunu ödemesi için alacaklısını bir zengine gönderirse, alacaklı kimse bunu kabul etsin ve alacağını

kendisine havale edildiği kimseden gidip alsın. Bu şekilde bir şahsın üzerindeki bir borcu başka bir şahsın üzerine nakletmeye "havale" denir. Bu hadis bunun meşru olduğunu göstermektedir. Bununla bu iş halledilmiş, bir borcun Ödenmesi kolaylaşmış olur. Hanbeliler bu hadisteki "...gitsin!" emrine bakarak, alacaklı kimsenin "havale"yi kabul etmesinin vacib olduğunu söylemişlerdir. Alimlerin cumhuruna göre ise, bu emir tavsiye mahiyetinde olup, mübahlık veya mendubluk ifade eder. Fıkıh kitaplarında "havale'nin nasıl yapılacağı ve şartlarına dair ayrıntılı açıklamalar vardır.[101]

49. Darda Olana Süre Tanıma Hakkında

2590. "Bize Osman b. Ömer rivayet edip (dedi ki), bize Yunus, ez-Zühri'den, (O) Ubeydullah b. Ka'b'dan, (O da) babasından (naklen) haber verdi ki;"
O, Mescid'de İbn Ebi Had-red'den bir alacağını istemişti de (tartışmış ve) sesleri yükselmişti. Nihayet bu (sesleri) Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), evinde iken işitmiş ve yanlarına çıkıp;
"Ya Ka'b!" diye seslenmişti. O;
"Buyur, ya Rasulullah!" demiş, (Hz. Peygamber) de;
"Borcundan (şunu) düş!" buyurmuş, eliyle de ona (borcun) yarısını işaret etmişti. O;
"Yaptım gitti!" demiş, (Hz. Peygamber de İbn Ebi Hadred'e);
"Kalk, bunu öde!" buyurmuştu.[102]

50. Darda Olana Süre Tanıyan Kimse Hakkında

2591. "Bize Alımed b. Abdillah rivayet edip (dedi ki), bize Zaide, Abdulmelik b. Umeyr'den, (O) Rib'iyy'den, (O da) Ebu'l-Yeser'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
"*Kim darda olan birine (borcunu ödemede) süre tanırsa veya*

(borcunun tamamını veya bir kısmını) bağışlarsa, Allah da onu, kendi gölgesinden başka hiçbir gölgenin olmayacağı (mahşer) gününde kendi gölgesinde gölgelendirir!"
(Rib'iyy) sözüne devamla) dedi ki:
"Sonra (Ebu'l-Yeser, alacaklarını yazmış olduğu) sahifeye tükürüp (borçlusunun borcunu sildi) ve borçlusuna; "Git, artık bu (borcun) senin olsun!" dedi ve bildirdi ki, o darda imiş."[103]
2592. "Bize Affân b. Müslim rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bize Ebu Ca'fer el-Hatmi, Muhammed b. Ka'b el-Kurazi'den, (O da) Ebu Katâde'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
"Kim borçlusunu, (borcunu ödeme süresini uzatarak) ferahlandırırsa, veya ondan (borcunun bir kısmını veya tamamını) silerse, o, Kıyamet günü Arş'in gölgesinde olur!" [104]

51. Eşyasını İflas Eden Kimsenin Yanında Bulan Kimse Hakkında

2593. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Yahya rivayet etti ki, Ebu Bekre b. Muhammed kendisine haber vermiş ki; O, Ömer b. Abdulaziz'i rivayet ederken işitmiş ki; O, Ebu Bekr b. Abdirrahman ibni'l-Haris'ten duymuş ki; O, Ebu Hüreyre'yi şöyle derken işitmiş:"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sel-lem) şöyle buyurdu:
"*Kim malına aynen, iflas etmiş bir insanın yanında -veya "iflas etmiş bir adamın yanında"- erişirse, o buna (malını almaya) başkasından daha müstehaktır!"*[105]

Açıklama

Bu hadis; bir kimsenin, veresiye mal satmış olduğu borçlusu iflas ettiğinde ona satmış olduğu malı onun yanında aynen bulması halinde, bu malı ondan geri almaya onun diğer

alacaklılarından daha müstehak olduğunu göstermektedir. Alimlerin cumhuru bu hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Hanefîler ise söz konusu durumda bütün alacaklıların eşit olduğunu söylemişlerdir. Çünkü mal satılınca onun mülkiyeti tamamen müşterinin üzerine geçer. Bu durumda satıcının kendi malı diye bir şey kalmaz. Onlar yukarıdaki hadisi birkaç şekilde yorumlamaya çalışmışlardır. Bu meyanda Keşmirî bu hadisin "kazai" bir hüküm ifade etmediğini, söz konusu durumda "diyaneten" yapılması uygun olan şeyi gösterdiğini söylemiştir.[106]

52. Borç Hususunda Sert Davranılması İle İlgiliHadisler

2594. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) Sa'd b. İbrahim'den, (O) Ömer b. Ebi Seleme'den, (O) babasından, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"(Ölen) müminin ruhu, üzerinde borç olduğu sürece askıda bırakılır!"[107]

Açıklama

Borcunu ödemeden ölen mü'minin ruhunun "askıda bırakılması", onun asıl değerli yerine gitmesinden alıkonulması veya borcunun varisleri tarafından ödenip ödenmeyeceğine bakılması için kurtuluş yahut helak hükmünün verilmemesi şekillerinde anlaşılmıştır. Ayrıca, ölünün mirasçılarını onun borcunu ödemeye teşvik eden bu hadisin, borcunu ödeyecek malı olduğu halde onu ödemeden ölen kimse hakkında olduğu söylenmiştir. Borcunu ödeme azminde olduğu halde onu ödeyecek bir şey bulamadan ölen veya borcunu ödeyecek malı ile beraber onu ödeme arzusu olduğu halde ödeyemeden ölen kimselere gelince, bunların borcunu onların yerine Allah Azze ve Celle'nin ödeyeceğini gösteren hadisler vardır. Bununla beraber, ilgili hadisler gösteriyor ki, bir kul hakkı olan borcun sorumluluğu ağırdır. Öyle ki, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem),

borçlu olarak ölen mü'minlerin cenaze namazlarını ilk zamanlarda kendisinin kıldırmadığı, daha sonra İslam Devleti zenginleştiğinde ise, ölen borçlunun borcunu devlet hazinesinden ödettikten sonra onun cenaze namazını kıldırdığı nakledilmektedir. Aşağıdaki iki bölüm bu, önceki ve sonraki uygulamayla ilgilidir.[108]

2595. "Bize Muhammed b. Abdillah er-Rekaşi haber verip (dedi ki), bize Yezid b. Zurey' rivayet edip (dedi ki), bize Saîd, Katâde'den, (O da) Salim b. Ebi'l-Ca'd'dan (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kimin ruhu cesedinden, o, şu üç şeyden; (yani) gurur, hainlik ve borçtan uzak olduğu halde ayrılırsa, o Cennet'e girer!"[109]

53. Borcu Olduğu Halde Ölen Kimseye (Cenaze) Namazı Kılmak Hakkında

2596. "Bize Saîd b. Âmir ile Ebu'l-Velid, Şu'be'den, (O) Osman b. Abdillah b Mevheb'den, (O) Abdullah b. Ebi Katâde'den, (O da) babasından (naklen) haber verdi ki;"
Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), (cenaze) namazını kılması için bir erkek (cenazesi) getirilmişti de O; *"Arkadaşınızın (cenaze) namazını siz kılın. Çünkü onun borcu var!"* buyurmuştu. Ebu Katade;
"Bu (borç) benim üzerime olsun, ya Rasulullah!" demiş, (Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de); *"Sözünü yerine getireceksin!"* buyurmuş, O da;
"Sözümü yerine getireceğim!" demiş; o zaman (Hz. Peygamber) onun cenaze namazını kılmıştı.[110]

54. (Borçlu Olarak Ölenin) Cenaze Namazını Kılmaya Müsaade Hakkında

2597. "Bize Ubeydullah b. Musa, Süfyan'dan, (O) Ebu'z-

Zinâd'dan, (O) el-A'rec'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Canım elinde olan (Allah'a) yemin olsun ki, yeryüzünde hiçbir mümin yoktur ki, ben ona insanların en yakını olmayayım! Binaenaleyh, kim (ölür de geriye) bir borç veya bakıma muhtaç kimseler bırakırsa, ben bu (adam) için çağırılayım. Çünkü ben onun velisiyim. Kim de geriye bir mal bırakırsa, bu (mal), kim olursa olsun, akrobasinindir. "[111]
Abdullah (ed-Dârimî); "daya" kelimesinin "bakıma muhtaç kimseler", "ıyal" kelimesinin de "bir adamın bakmakla yükümlü olduğu kimseler" manasına olduğunu söyler. O; "...ben bu (adam) için çağrılayım" sözünün, "...beni onun için çağırın da onun yerine (borcunu) ödeyeyim, işlerini göreyim" manasına olduğunu da söylemiştir.[112]

55. "Borçluya Yardım Edilir!" Hadisi Hakkında

2598. "Bize İbrahim ibnu'l-Münzir el-Hızami haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. İsmail b. Ebi Fudeyk rivayet edip (dedi ki), bize Eslemlilerin mevlasi Saîd b. Süfyan, Ca'fer b. Muhammed'den, (O) babasından, (O da) Abdullah b. Ca'fer'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Şüphe yok ki, Allah, borcu Allah'ın kerih gördüğü şeylerde olmadığı sürece, borcunu ödeyinceye kadar borçluyla beraberdir."
Abdullah b. Ca'fer hazinedarına dermiş ki:
"Git de bana borçla (bir şeyler) al! Çünkü ben, Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) duyduğum bu şeyden sonra, Allah benimle olmaksızın bir gece geçirmeyi kerih görürüm!"[113]

56. "İğreti Alınan Şey ("Ariyet" Sahibine) Ulaştırılır!Hadisi Hakkında

2599. "Bize Muhammed ibnu'l-Minhâl haber verip (dedi ki), bize

Yezid b. Zurey' rivayet edip (dedi ki), bize Saîd b. Ebi Arûbe, Katâde'den, (O) el-Hasan'dan, (O da) Semûre b. Cundeb'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Elin aldığı şeyin (sorumluluğu), onu sahibine ulaştırıncaya kadar el (sahibinin) üzerindedir.”[114]

Açıklama

"Ariyet", iğreti olarak verilen şeydir. Bunun Şer'i bir tarifi, "menfaati, bir kimseye bedava olarak, geçici bir süreyle hemen verilen şey" şeklinde yapılmıştır. Ariyetin mezheplerde farklı tarifleri ve farklı hükümleri vardır. Yukarıdaki hadis, emaret veya ariyet gibi bir şekilde alınan malın sahibine iade edilmesinin vacib olduğunu, bu malın sorumluluğunun da, sahibine geri verilinceye kadar alan kimsenin üzerinde bulunduğunu göstermektedir. Ancak bu hadiste, söz konusu sorumluluğun, malın "korunması" ile mi, yoksa meydana gelecek zarar-ziyanın ödenmesi ("tazmin") ile mi ilgili olduğu sarih değildir. Şafiilerle Hanbeliler buna ve ilgili diğer hadislere dayanarak, "ariyet" olarak alınan bir malda, alanın yanında bir zârar-ziyan meydana geldiğinde alanın bu zarar-ziyanı ödemesi gerektiğini söylemişlerdir. Hanefilerle Malikilere göre ise, bu durumda ariyet olarak alanın bir kusuru olmaksızın meydana gelen zarar-ziyanı, ariyet alanın ödemesi gerekmez. Buna göre yukarıdaki hadiste Şafiilerle Hanbeliler "tazmin" sorumluluğu, Hanefilerle Malikiler "koruma" sorumluluğu takdir etmiş olmaktadırlar.[115]

57. Emanetin Yerine Ulaştırılması Ve Hainlik Yapmaktan Sakınılması Hakkında

2600. “Bize Muhammed ibnu'l-Alâ' haber verip (dedi ki), bize Talk b. Ğannam, Serik'ten, Kays ise Ebu Hasin'den, (onlar) Ebu Salih'ten, (O) Ebu Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle buyurdu:

"Emaneti, (onu) sana güvenip (bırakan) kimseye ulaştır ve sana hainlik yapana sen hainlik yapma!"[116]

58. Kim Bir Şey Kırarsa, Bu (Şeyin) Benzerini (Ödemesi) Gerekir

2601. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Humeyd, Enes'ten rivayet etti ki," O şöyle demiş:

Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hanımlarından biri (Hz. Peygamber'e), O, hanımlarından (diğer) birinin evindeyken, bir çanak içinde tirit hediye etmişti de (bu diğer hanımı) çanağa vurmuş ve (çanak) kırılmıştı. Bunun üzerine Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem):
"Haydi yiyin! Anneniz kıskandı!" buyurarak tiriti alıp küçük bir çanağa aktarmaya başlamıştı. Ardından (çanağı kıran hanımı) sağlam bir çanak getirinceye kadar beklemiş ve (çanak gelince) onu alıp kırılan çanağın sahibi hanıma vermişti.[117]
Abdullah (ed-Dârimî);
"Biz bu (hadisin zahirinin delâlet ettiği) görüşü benimsiyoruz!" demiştir.[118]

Açıklama

Bu hadis, "kıyemî" denilen ve pazarlarda benzeri ("misl"i) bulunmayan, bulunsa da fiyatları birbirinden farklı olan malların, zarar ve ziyana uğramaları halinde benzerleri ile ödenmeleri ("tazmin" edilmeleri) gerektiğini göstermektedir. Hanefi âlimlerle İmam Şafii (Rahmetullahi Aleyh) bu hadisi delil getirerek kıyemî malın misliyle tazmin edilmesi gerektiğini, kıyemî malın kıymetiyle ancak misli bulunmadığında tazmin edilebileceğini söylemişlerdir.
Yukarıdaki hadiste geçen olayda çanağı kıranın Hz. Aişe (Radıyallahu Anha), çanağı getirenin de Hz. Zeyneb bint Cahş (Radıyallahu Anha) olduğu nakledilir. Hz. Aişe'nin Hz. Hafsa, Hz. Ümmü Seleme ve Hz. Safiyye (Radıyallahu Anha ecmain) ile de

benzer olayları olduğunu gösteren rivayetler vardır.[119]

59. Buluntu ("Lukata") Hakkında

2602. "Bize Muhammed ibnu'1-Alâ' haber verip (dedi ki), bize Ebu Usâme, el-Velid b. Kesir1 den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Bana Amr b. Şuayb, Süfyan b. Abdillah b. Rebia es-Sakafi'nin oğulları Amr ile Asım'dan (naklen) rivayet etti ki,"
Süfyan b. Abdillah, bir heybe bulmuş ve Ömer ibnu'l-Hattab'a getirmiş. O da;
"Bunu bir yıl duyur. Eğer (sahibini) bulursan ne âlâ, (onu sahibine verirsin). Aksi halde bu senin olur!" demiş. (Bunun üzerine Süfyan heybeyi bir yıl duyurmuş) ama (sahibini) bulamamış. Sonra ertesi yıl hac mevsiminde bu (heybeyle) birlikte tekrar ona rastlamış ve (heybeden) söz etmiş. O zaman Ömer,
"O artık senindir. Çünkü Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bize bunu emretmişti!" demiş. (Süfyan); "Benim buna ihtiyacım yok!" karşılığını vermiş. O zaman Ömer onu alıp devlet hazinesine ("Beytu'l-Mal"e) koymuş![120]

Açıklama

Bir yerde bulunan ve sahibi bilinmeyen şeye "buluntu=lukâta" denir. Bu hadis, uzun müddet beklemeye dayanıklı bir buluntunun bir yıl müddetle ilân edilmesi gerektiğini, bu müddet sonunda sahibi çıkmayan buluntunun, bulan kimseye kalacağım göstermektedir. Âlimlerin cumhuru bu hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Hanefiler ise, ilgili diğer hadislere de dayanarak, bulan kimsenin zengin olması halinde, ilân müddeti sonunda sahibi bulunmayan lukataya ancak devlet başkanının izniyle sahip olunabileceğini, aksi halde buluntunun hayır yoluna harcanacağını söylemişlerdir.[121]

60. Hacının Buluntu Eşyasını (Alma) YasağıHakkında

2603. “Bize Basra ahalisinden olan Muaz b. Hani' haber verip (dedi ki), bize Harb b. Şeddat rivayet edip (dedi ki), bana Yahya b. Ebi Kesir rivayet edip (dedi ki), bize Ebu Seleme rivayet edip (dedi ki), bize Ebu Hüreyre rivayet etti ki;”
Mekke'nin fethedildiği yıl Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ayağa kalkıp şöyle buyurmuştu:
"Şüphesiz Allah fil (sahiplerinin) Mekke'ye girmesine engel olmuştu. Ama O, onların üzerine Allah'ın elçisi (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile mü'minleri sataştırmıştır. Şunu iyi bilin ki, bu (Mekke'ye sataşma), benden önce hiç kimseye helâl olmamıştı. Benden sonra da hiç kimseye helâl olmayacaktır. Şunu da iyi bilin ki; bu (Mekke'ye sataşma) şu ânımda (artık bana da) haramdır. Onun ne dikeni kopardır, ne ağacı kesilir, ne de düşmüş eşyası alınır. (Mekke'de düşmüş bir eşyayı almak) sadece (onun sahibini) arayacak olan kimse için (caiz olur)!" [122]

61. Yitik Hakkında

2604. “Bize Saîd b. Amir, Şu'be'den, (O) Halid el-Hazzadan, (O) Yezid b. Abdillah ibni'ş-Şihhir'den, (O) Ebu Müslim'den, (O da) el-Carud'dan (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Müslümanın yitiği, ateş alevidir!"[123]
2605. “Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize el-Cüreyri, Ebu'l-Alâ'dan, (O) Ebu Müslim el-Cermi'den, (O da) el-Carud'dan (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"*Müslümanın yitiği, ateş alevidir! Müslümanın yitiği, ateş alevidir! Müslümanın yitiği ateş alevidir, ona yaklaşmayın!*" (El-Carud, devamında) dedi ki, o zaman bir adam;
"Ya Rasulullah, biz buluntu buluyoruz, (onu ne yapalım?)" diye sordu, O da şöyle buyurdu:
"Onu ilân et, gizleme, saklama! Sahibi gelirse ona geri ver! Eğer gelmezse, o Allah'ın malıdır, onu dilediğine verir!"[124]

62. Müslüman Bir Kişinin Malını (Yalan) Yeminiyle Kendine Alan Kimse Hakkında

2606. "Bize Ahmed b. Ya'kub el-Kûfî, İsmail b. Ca'fer'den, (O) el-Alâ'dan, O Ma'bed b. Ka'b es-Selemi'den, (O) kardeşi Abdullah b. Ka'b'dan, (O da) Ebu Umâme'den (naklen) haber verdi ki;"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kim müslüman bir kişinin hakkını (yalan) yeminiyle kendine alırsa, Allah ona (Cehennem) ateşini vacib kılar, Cennet'i haram eder!" Bunun üzerine bir adam O'na;
"Az bir şey de mi olsa, ya Rasulullah?" diye sordu. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Bir misvak ağacı dalı da olsa!" buyurdu.[125]
2607. Bize Abdullah b. Saîd haber verip (dedi ki), bize Ebu Usâme, el-Velid b. Kesir'den, (O da) Muhammed b. Ka'b b. Malik'ten (naklen) rivayet etti ki; O, Abdullah b. Ka'b'ı rivayet ederken işitmiş ki, Ebu Umâme el-Harisi kendisine rivayet etmiş ki; O, Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (şöyle buyururken) işitmiş... (Ebu Usâme) sonra onun, (yani bir önceki hadisin) benzerini zikretti.[126]

63. Yalan Yemin Hakkında

2608. "Bize Ebu'l-Velid ile Haccac haber verip dediler ki, bize Şu'be rivayet edip dedi ki, bana Ali b. Müdrik rivayet edip dedi ki; ben Ebu Zur'a'yı, Hareşe ibnu'l-Hürr'den, (O'nun da) Ebu Zerr'den (nakliyle) rivayet ederken işittim ki, O (yani Ebu Zerr) şöyle demiş:"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Üç kimse vardır ki, Allah Kıyamet günü onlara ne hitap edecek, ne bakacak, ne de onları temize çıkaracaktır! Onlara acı verici bir azab da vardır!" Ben hemen dedim ki:
"Bunlar kimdir? Bunlar zarara uğramışlardır, bunlar perişan olmuşlardır!" O, bu (sözünü) tekrar etti. Ben (yine); "Bunlar kimdir, ya Rasulullah?" dedim. Şöyle buyurdu:

"(Elbisesini kibirle topuklarından) aşağı sarkıtan kimse, yaptığı iyiliği başa kakan kimse ve yalan yeminle ticaret malına talebi artıran kimse!"[127]

Açıklama

Bu hadiste sözkonusu edilen üç tip insanın vasıflan büyüklenme, başkasını küçük görme ve bencilliktir. Allah da Rıyamet'te onlara, küçümseme, onlardan tarafa bakmama ve yardım etmeme şeklinde, dünyadaki vasıflarına uygun bir ceza verecektir. Onlar üstelik elim bir azab da çekeceklerdir. Çünkü bu halleriyle müslümanlığın, ferdi ve içtimai huzuru ve mutluluğu sağlayan güzel ahlâk esaslarına aykırı davranmış olmalarının yanında, yalan yere yemin ile haksız kazanç da elde etmiş olmaktadırlar.

64. Kim (Haksız Olarak Başkasının) Bir Karış Yerini Alırsa?

2609. "Bize el-Hakem b. Nafi1, Şuayb'dan, (O da) ez-Zühri'den (naklen) haber verdi (ki, O şöyle demiş): Bize Talha b. Abdillah b. Avf rivayet etti ki, Abdurrahman b. Sehl kendisine haber vermiş ki, Saîd b. Zeyd şöyle demiş:"
"Ben Rasulullah'ı (Sal-lallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim: "
"Kim (başkasının) yerinden haksız olarak bir karış yer alırsa, bu yer yedi katıyla tasma gibi onun boynuna geçirilir!"[128]

65. Kim Ölü Bir Yeri (Bayındır Hale Getirerek) Canlandırırsa, Bu (Yer) Onundur!

2610. "Bize Abdullah b. Saîd haber verip (dedi ki), bize Ebu Usâme, Hişam b. Urve'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Bana Ubeydullah b. Abdirrahman b. Rafı' haber verdi ki, Cabir b. Abdillah kendisine haber vermiş ki;"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:

"Kim ölü bir yeri (bayındır hale getirerek) canlandırırsa, bu (yerde) ona sevap vardır. Rızık peşinde olan canlılar ("afiyet") ondan ne yerlerse, ona bundan da sadaka (sevabı) vardır!" [129]

Ebu Muhammed (ed-Dârimî); "rızık peşinde olan canlılar = afiyet; kuşlar ve diğerleridir" demiştir.[130]

Açıklama

Ölü yer ("arz-ı meyyite"), imar edilmemiş, harap haldeki sahipsiz yerdir. Böyle bir yerin canlandırılması da, oranın ma'mur ve bayındır hale getirilmesi demektir. Ölü bir yeri bayındır hale getirmek ise, yerine göre ekmek, dikmek, sulamak, nadas etmek veya üzerine bina yapmak şekliyle olur. Böylece ölü bir yeri bayındır hale getiren kimse oranın sahibi olur.

Ölü bir yerin bayındır hale getirilmesinin devletin iznine bağlı olup olmadığı konusunda ise âlimlerin farklı görüşleri vardır. Âlimlerin cumhuruna göre bunda devletin izni şart değildir. Nitekim yukarıdaki hadisin bab başlığında işaret edilen rivayetinin zahiri de bunu göstermektedir. İmam Malik (Rahmetullahi Aleyh), köy veya şehre yakın yelerdeki ölü bir araziyi ihya için devletin izninin gerekli olduğunu, uzak yerlerdekilerde ise gerekli olmadığını söylemiştir. İmam Ebu Hanife'ye göre ise, köy veya şehre ister uzak olsun ister yakın, bütün ölü yerlerin bayındır hale getirilmesi devletin iznine bağlıdır. Bu sebeple ölü bir yeri devletin izni olmadan imar eden kimse, oranın mülkiyetine sahip olmaz. Bu durumda da, bu görüşteki âlimlere göre yukarıdaki hadisin hükmü, ilgili diğer nasslarla sınırlandırılmış olmaktadır.[131]

66. Devlet Başkanının (Özel Kullanımlara) Ayırdığı (Arazi, Maden Vb.) Şeyler Hakkında

2611. "Bize Abdullah ibnu'z-Zübeyr el-Humeydi haber verip

(dedi ki), bize el-Ferec b. Saîd b. Alkâme b. Saîd b. Ebyaz b. Hammal es-Sebai el-Me'ribi rivayet edip (dedi ki), bana büyük amcam Sabit b. Saîd b. Ebyaz rivayet etti ki, babası Saîd b. Ebyaz kendisine rivayet etmişti ki, Ebyaz b. Hammal O'na rivayet etmiş ki;”

O, Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Me'rib'deki, "Seza tuzlası" isimli tuzlayı kendisine tahsis etmesini istemiş, O da (bunu) O'na tahsis etmiş. Sonra el-Akra' b. Habi et-Temimi şöyle demiş:

"Ya Nebiyyullah! Ben gerçekten cahiliye döneminde bu tuzlaya gitmiştim. O, suyu olmayan bir yerdir.[132] Kim giderse ondan alır. O, hiç kesilmeyen pınar suyu gibidir!" Bunun üzerine Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) el-Ebyaz'dan, kendisine tuzla tahsisi hakkındaki sözleşmeyi bozmasını istemiş. (Ebyaz sözüne şöyle devam etmiş): O zaman ben;

"Onu benden sadaka kabul buyurman şartıyla bu sözleşmeyi bozdum" dedim. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de;

"O, senden bir sadakadır ve hiç kesilmeyen pınar suyu gibidir. Kim giderse ondan alır!" buyurdu. (Ebyaz, sözünün devamında) şöyle demiş: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de bu (tuzla) sözleşmesini bozduğunda onun yerine ona bir arazi ile el-Curf daki, yani Curfu Murad'daki hurma ağaçlarını tahsis etmiş.

El-Ferec dedi ki:

"Bu (tuzla hâlâ) böyledir. Kim giderse ondan alır!"[133]

Açıklama

Devlet başkanının, sahipsiz bir yerin, bir madenin aslının mülkiyetini veya kullanma hakkını bir kimseye tahsis etmesine "iktâ’", bu şekilde bir kimseye tahsis edilen şeye de "katî'a" denir. Bu hadis iktâ'ın meşru olduğunu, ancak, yer yüzeyinde olup zahmetsiz çıkarılma durumunda bulunan madenlerin iktâ'ının caiz olmadığını göstermektedir. Çünkü Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem); tuzun, pınar suyu gibi meşakkatsiz, kolayca çıkarılabilecek durumda olduğunu

öğrenince iktâ'ı geri almıştı. Bu hadis, bir hakimin, hüküm verdikten sonra, gerçeğin verdiği hükmün aksine olduğunu gördüğünde, bu hükmünü değiştirmesi gerektiğini de göstermektedir.

Hadiste geçen Me'rib ve Curf, Yemen'de iki yerdir.[134]

2612. "Bize Muhammedi b. Beşşar haber verip (dedi ki), bize Gunder rivayet edip (dedi ki), bize Simâk b. Harb, Alkâme b. Vaü'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki,"

Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) O'na bir yer tahsis etmişti. (Alkâme'nin babası Vail, sözünün devamında) şöyle dedi: O zaman Muaviye'yi benimle göndermiş ve

"O (yeri) buna ver!" buyurmuştu.[135]

Yahya ise şöyle dedi: Bize Muhammed b. Beşşar rivayet edip (dedi ki), bize Ğunder bu hadisi rivayet etti.[136]

67. Ağaç Dikmenin Fazileti Hakkında

2613. "Bize el-Muallâ b. Esed haber verip (dedi ki), bize Abdulvahid b. Ziyad rivayet edip (dedi ki), bize Süleyman el-A'meş rivayet edip (dedi ki), bize Ebu Süfyan rivayet edip dedi ki; ben Cabir b. Abdillah'ı şöyle derken işittim: Bana Zeyd b. Harise'nin hanımı Ümmü Mübeşşir rivayet edip şöyle dedi:"

Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bana ait bir bostanda yanıma girmişti. Derken O şöyle buyurmuştu:

"Ya Ümmü Mübeşşir, bu (bostandaki ağaçları) bir müslüman mı, yoksa bir kâfir mi dikti?" Ben;

"Bir müslüman..." demiştim. O zaman O şöyle buyurmuştu:

"Hiçbir müslüman yoktur ki, bir ağaç diksin ve onun meyvesinden bir insan veya bir hayvan, yahut bir kuş yesin de, ona (bundan dolayı) sadaka (sevabı verilmiş) olmasın!"[137]

68. Koruluk Hakkında

2614. "Bize Abdullah ibnu'z-Zübeyr haber verip (dedi ki), bize el-Ferec b. Saîd rivayet edip dedi ki, bana amcam Sabit b. Saîd,

babası Saîd'den, (O da) dedesi Ebyaz b. Hammal'dan (naklen) haber verdi ki;”

O, Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) misvak ağaçlarının (şahsi) koruluk (yapmanın hükmünü) sormuş da, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);

"Misvak ağaçlarında (şahsi) koruluk (caiz değildir!)" buyurmuş. Bu sefer (Ebyaz);

"(Ya, ölü bir arazi iken imar ettiğim) çevrintimdeki misvak ağaçlarını?" demiş, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (yine);

"Misvak ağaçlarında (şahsi) koruluk (caiz değildir!)" buyurmuş. [138]

Ferec demiş ki: (İbn) Ebyaz, "çevrintim" sözüyle, içinde ekin bulunan, etrafI çevrilmiş araziyi kastediyor.[139]

Açıklama

Bu hadisin zahiri, sahipsiz misvak ağaçlarının şahsi bir koruluk haline getirilmesinin caiz olmadığını göstermektedir. Ancak yine Ebyaz'dan gelen bir rivayetten,[140] bu yasağın, meskun yerlere yakın olan misvak ağaçları hakkında olduğu anlaşılmaktadır. Bu yasağın sebebi de hayvanlarının yiyeceğini sağlamak gibi hususlarda halkın, yakınlarındaki bu misvak ağaçlarına olan ihtiyaçlarıdır. Diğer taraftan, anlaşıldığına göre, Ebyaz'ın imar ettiği arazideki misvak ağaçları imardan önce orada mevcuttu. Bu sebeple O, araziyi imar edince oraya sahip olmuş, fakat misvak ağaçlarına sahip olamamıştı.[141]

69. Suyun Satılması Yasağı Hakkında

2615. “Bize Muhammed b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, Amr b. Dinar'dan, (O da) Ebu'l-Minhal'dan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:”

Ben İyas b. Abd el-Muzeni'yi –ki O, Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Ashabındandı-, işittim, şöyle dedi:

"Suyu satmayın. Çünkü ben Hz. Peygamber'i (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), suyu satmaktan menederken işitmiştim!"[142]
Amr b. Dinar;
"Hangi suyun (satışının yasaklandığını) bilmiyorum" demiştir. (Süfyan ise) şöyle demiştir:
"(Amr, bu sözüyle) "akarsuyun (satışının) mı, yoksa bir yerden çekilen suyun (satışının mı yasaklandığını) bilmiyorum" demek istiyor."[143]

Açıklama

Bu hadisin diğer rivayetlerinde "ihtiyaç fazlası suyun satılması'nın yasaklandığı bildirilmektedir. Hadisin zahiri manasına göre bu yasakta, suyun sahipli veya sahipsiz bir yerde olması, içmek için veya başka bir şey için olması, hayvanlar için yahut ziraat için olması arasında bir fark yoktur. Ancak âlimler, ilgili diğer delillere dayanarak, kaplarda vb. şeylerde koruma altına alınmış ("muhrez") suların bu hadisin umumi hükmünün dışında bulunduğunu ve satışlarının caiz olduğunu söylemişlerdir.[144]

70. Verilmemesi Helal Olmayan Şey Hakkında

2616. “Bize Osman b. Ömer rivayet edip (dedi ki), bize Kehmes, Fezare kabilesinden bir adam olan Seyyar'dan, (O) babasından, (O) Buheyse'den, (O) babasından, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki,”
O, Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelmiş ve izin isteyip O'nun (mübarek vücuduyla) iç gömleğinin arasına girmiş. -Osman demiştir ki,
"Ve O'na sarılmış"-. Sonra; "(başkasına) vermemezlik edilmesi helâl olmayan şey nedir?" demiş, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de;
"Tuz ve su!" buyurmuş. O tekrar;
"(Bunlardan başka) vermemezlik edilmesi helâl olmayan şey

nedir?" demiş, bu defa (Hz. Peygamber);
"(Hangisi olursa olsun), hayır yapman senin için iyidir!" buyurmuş. O yine;
"(Başka) vermemezlik edilmesi helâl olmayan şey nedir?" demiş, (Hz. Peygamber de);
"(Hangisi olursa olsun), hayır yapman senin için iyidir!" buyurmuş ve sonunda (tekrar) tuz ve suyu (vermemezlik etmenin helâl olmayacağını) bildirmiş.[145]
Abdullah (ed-Dârimî'ye);
"Bu (hadisin zahirinin delâlet ettiği) görüşü benimsiyor musun?" denilmiş, O da başıyla
("Evet" diye) işaret etmişti.[146]

Açıklama

Bu hadis su ile tuzun bir kimseden men olunmasının helâl olmadığını göstermektedir. Ancak ilgili diğer hadislere göre bu hadisin umumi hükmü; "sahibinin ihtiyacından fazla olan su ve tuz" ile sınırlıdır. Diğer taraftan âlimlerin cumhuruna göre bu hadisin hükmü, kaplarda vb. şeylerde koruma altına alınmamış ("muhrez" olmayan) bütün suları içine aldığı halde, Maliki âlimler bu hadisin sahipsiz yerlerdeki sular hakkında olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre bir kimsenin, mülkiyetindeki kuyuda bulunan ihtiyaç fazlası suyu, zaruri durumlar dışında başkasına vermesi vacib değildir.
Bu hadis, ihtiyaç fazlası tuzu vermemezlik etmenin de helâl olmadığını göstermektedir. Bazı âlimler burada kastedilenin, sahipsiz tuzlada bulunan tuz olduğunu söylemişlerdir.
"(Hangisi olursa olsun) iyilik yapmak, senin için iyidir!" cümlesi, isteyen ihtiyaç sahiplerine su ve tuz vermek gibi her türlü iyilik yapmaya gayret etmenin gerektiğini ifade etmektedir.
Rivayet edilir ki, isminin Umeyr olduğu söylenen mezkur Sahabi, kendisinden bir şey istendiğinde onu, az da olsa, vermemezlik etmezmiş. Bu Sahabinin Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) tekrar tekrar aynı soruyu sorması ise, ilgi duyduğu konuda daha fazla bilgi almak ve Hz. Peygamberle (Sallallahu

Aleyhi ve Sellem) konuşma zevkini daha çok tatmak içindi. O'nun, Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) mübarek bedenine sarılması da, sevgisinin ve Cehennem ateşinden kurtulma arzusunun bir tezahürüydü.[147]

71. "Muhakkak ki, Hz. Peygamber Hayber (Ahalisi) İle İş Sözleşmesi Yapmıştı"

2617. "Bize Musedded rivayet edip (dedi ki), bana Yahya, Ubeydullah'tan rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana Nafî', Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Hayber (ahalisi) ile, oradan çıkacak hurma veya ekinin yarısı karşılığında iş sözleşmesi yapmıştı.[148]

Açıklama

Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Hayber'in fethinden (Muharrem, 7) sonra oranın ahalisiyle nasıl bir iş sözleşmesi yaptığı konusunda iki görüşün olduğu anlaşılmaktadır. Bunlardan birine göre Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), onlarla ekin ortaklığı ("muzâraa") ile meyve ortaklığı ("musâkat") yapmıştı. "Muzâraa", bir tarafın araziyi vermesi, diğer tarafın sulama ve diğer bakım işlerini yapması, çıkacak ürünün de belirli miktarlarda paylaşılması şeklinde iki tarafın yaptığı ortaklıktır. "Musâkat" ise, ağaç veya ağaç sayılan bitkilerin bir tarafa ait olması, diğer tarafın da bakım işlerini yapması şeklinde yapılan benzeri ortaklığa denir. Buna göre bu hadis muzâraa ve musâkatın caiz olduğunu göstermektedir. İmam Ahmed (Rahmetullahi Aleyh) ile Hanefi âlimlerden İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Rahmetullahi Aleyhim ecmain), bu hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir.
Diğer görüşe göre, Hz. Peygamber, Hayberlilerle sadece musâkat ortaklığı yapmıştı. Nitekim "musâkat'a, bu hadiste geçen "iş sözleşmesi = muamele" ismi de verilmektedir.[149]

Bu durumda bu hadis, sadece musâkatın caiz olduğunu gösterir ve muzâraanın fasid, musâkatın caiz olduğu görüşünde olan İmam Şafii ile İmam Malik'in (Rahmetullahi Aleyhim ecmain) delillerinden biri olur. Bununla beraber, hemen kaydedelim ki, İmam Şafii (Rahmetullahi Aleyh), musâkata bağlı olmak şartıyla muzâraanın da caiz olduğunu söylemiştir. Yani O'na göre hurma ağaçları arasında boş bir arazi bulunur da ağaçları sulamak ancak bu araziyi sulamakla mümkün olursa, bu arazide muzâraa caiz olur.[150]

72. "Muhabere"nin Yasaklanması Hakkında

2618. “Bize Ebu'l-Hasan, Zekeriyya b. İshak'tan haber verdi (ki, O şöyle demiş): Bize Ebu'z-Zübeyr rivayet etti ki, O, Cabir'i şöyle derken işitmiş:”
“Biz, Rasululullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bizi "muhabere"den menetmesinden önce iki veya üç seneliğine, (çıkacak ürünün) üçte birine, yarısına ve bir miktar samana karşılık "muhabere" yapardık.” Derken Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bize şöyle buyurmuştu:
"Kimin bir arazisi varsa onu sürüp eksin. Şayet sürüp ekmesinden hoşlanmazsa, onu (din) kardeşine iğreti versin. (Din) kardeşine iğreti vermesinden de hoşlanmazsa, onu (öylece) bıraksın!"[151]

Açıklama

"Muhabere", birçok âlime göre "muzâraa" manasınadır. Bazı âlimler, bu arada Şafiiler, "muhabere" ile "muzâraa" arasında fark görmüş ve muzâraayı, "tohumu tarla sahibinin verdiği ekin ortaklığı"; muhabereyi de "tohumu emek sahibinin verdiği ekin ortaklığı" şeklinde açıklamışlardır. Dârimî (Rahmetullahi Aleyh) ise, başlık altında zikrettiği hadisten anlaşıldığına göre, yasaklanmış olan "muhabere"den, aldanmadan sebep olacak şartlar taşıyan "muzâraa"yı anlamaktadır. Çünkü Câbir (Radıyallahu Anh), uygulamış oldukları muhabere şekillerini

açıklarken; "...bir miktar saman karşılığında" yapılan ekin ortaklığından bahsetmektedir. Bu şekilde oranı belli olmayan paylar karşılığında yapılan ekin ortaklıklarında aldanmalar ve dolayısıyla tartışmalar, huzursuzluklar olur. Bunun için aldanmalara sebep olacak şartlar taşıyan muzâraa çeşitleri yasaklanmıştır.[152]

73. (Çıkacak Ürünün) Üçte Biri, Dörtte BiriKarşılığında Muzâraa Sözleşmesi YapmanınYasaklanması Hakkında

2619. “Bize Muhammed b. Uyeyne, Ali b. Mushir'den, (O) Ebu İshak eş-Şeybani'den, (O da) Abdullah ibnu's-Saib'den (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:
Abdullah b. Muğaffel'e, muzâraanın (hükmünü) sordum da, O şöyle cevap verdi: Bana Sabit ibnu'd-Dahhak el-Ensari haber verdi ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) muzâraayı yasakladı.[153]
(Bu "Sünen" kitabını Dârimî’den rivayet eden İsa b. Ömer), Abdullah (ed-Dârimî'ye);
"Sen bu (hadisin zahirinin delâlet ettiği) görüşü benimsiyor musun?" demiş, O da;
"Hayır, ben önceki (yani 2618. hadisin zahirinin delâlet ettiği) görüşü benimsiyorum" karşılığını vermiş.[154]

Açıklama

Bu hadis muzâraanın caiz olmadığını göstermektedir. Ebu Hanife, Şafii ve Malik (Rahmetullahi Aleyhim ecmain), bu hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Bu görüşte olan âlimlere göre yukarıda 2617. hadiste anlatılan Hayberlilerle yapılmış iş sözleşmesi de muzâraanın caiz olduğunu göstermemektedir. Çünkü onlara göre Hayber, barış yoluyla fethedilmiş ve arazisinin mülkiyetleri sahiplerine bırakılmıştır. Bu sebeple Hayberliler, arazilerinden çıkan ürünün belirli miktarını "cizye" olarak veriyorlardı. Buna karşılık söz konusu hadisi muzâraanın caizliğine delil getirenler ise şöyle demişledir:

Hayber'in büyük kısmı zorla fethedilmiş ve oranın arazisinin çoğu ganimet olarak hak sahiplerine dağıtılmıştı. Böyle olmasaydı, yani Hayber arazisi Hayberlilerin mülkiyetinde bırakılmış olsaydı, Hz. Ömer (Radıyallahu Anh), onları oradan sürmezdi. İlgili diğer hadislere de dayanarak muzâraanın caiz olduğunu söyleyenler yukarıdaki hadisle benzeri hadislerin ya benzeri bir hüküm ifade ettiklerini veya ortakların, arazinin belirli yerlerinden çıkacak ürünleri almaları, alınacak payların oranlarının belli olmaması gibi, aldanmaya sebep olacak şartlar taşıyan muzâraa sözleşmesi hakkında olduklarım beyan etmişlerdir.[155]

74. Araziyi İki Seneliğine Satmanın YasaklanmasıHakkında

2620. “Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Züheyr, Ebu'z-Zübeyr'den, (O da) Câbir'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), boş arazinin iki veya üç seneliğine satılmasını yasakladı.[156]

Açıklama

Bu hadis, araziyi kiraya vermenin mutlak olarak caiz olmadığını göstermektedir. Zahiri âlimlerle Tâvûs ve Hasan Basri, bu hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Alimlerin cumhuru ise, kiraya verme şekilleri hakkında farklı görüşleri olmakla beraber, araziyi kiraya vermenin caiz olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre bu hadisle, arazi kiraya vermenin caiz olmadığını belirten diğer hadisler şöyle yorumlanır: Bu hadisler ya tenzihi kerahet ve araziyi iğreti vermeye teşvik manası taşırlar; veya sulak yerlerdeki bitkilere, arazinin belirli bir yerinden çıkacak olan ürüne karşılık kiraya vermek gibi, aldanmaya sebep olabilecek şartlar ihtiva eden kiralamalar hakkındadırlar.[157]

75. Arazinin Altın Ve Gümüş Karşılığında Kiraya Verilmesine İzin Hakkında

2621. "Bize İshak b. İbrahim haber verip (dedi ki), bize Yezid b. Harun rivayet edip (dedi ki), bize İbrahim b. Sa'd, Muhammed b. İkrime b. Abdirrahman ibni'l-Haris b. Hişam'dan, (O) Muhammed b. Abdirrahman b. Ebi Lebibe'den, (O) Saîd ibnu'l-Museyyeb'den, (O da) Sa'd b. Ebi Vakkas'tan (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi: Biz Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) zamanında arazileri su kanallarının etrafındaki ekinlere, bunlardan su sebebiyle (kendiliğinden) bitenlere karşılık kiraya verirdik. Derken Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bize bunu yasaklamış ve onları altın ve gümüş karşılığında kiraya vermemize izin vermişti -veya (Sa'd); "...bize ... ruhsat vermişti" demiştir-.[158]

Açıklama

Bu hadis, arazinin altın ve gümüş (para) karşılığında kiraya verilmesinin caiz olduğunu göstermektedir. Rebia bu hadisin zahirine uygun görüş beyan etmiş ve arazinin sadece altın ve gümüş karşılığında kiraya verilmesinin caiz olduğunu söylemiştir. Alimlerin cumhuru da bu hadisin zahirine uygun görüş beyan etmiştir. Ancak onlar, kira bedeli olabilecek şeylerde bazı farklı görüşlere sahip iseler de, miktarları veya vasıflan belli olan diğer bazı şeylerin karşılığında da arazi kiralanmasının caiz olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre bu hadiste ne malum, ne de tazmin edilebilir olmayan ("mazmun") şeyler karşılığında yapılan arazi kiralamaları yasaklanmakta, malum ve mazmun[159] şeyler karşılığında yapılanlara müsaade edilmektedir.[160]

76.(Ürünün) Miktarını Tahminle BelirlemekHakkında

2622. "Bize Haşim ibnu'l-Kasım rivayet edip (dedi ki), bize Şube, Hubeyb b. Abdirrahman'dan, (O da) Ab dur rahman b.

Mes'ud b. Niyar el-Ensari'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Sehl b. Ebi Hasme toplantı yerimize gelip rivayet etti ki,” Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: *"(Ürün) miktarını tahminle belirlediğinizde (bir kısmını) alın, (bir kısmını) bırakın, yani üçte birini bırakın. Şayet üçte birini bırakmazsanız, dörtte birini bırakın!"*[161]

Açıklama

Bu hadis, ürün miktarını tahmin yoluyla belirlemenin meşru olduğunu göstermektedir. Bu iş, ürün yenilmeye elverişli hale geldiğinde yapılmakta ve ürünün, kuruduğunda ne kadar olacağı tahmin edilmektedir. Hadisin muzâraa ve musâkatla ilgili bablardan sonra zikredilmesinden, onun bu muameleler hakkında olduğu düşünülebilir. Nitekim bazı Maliki âlimler, ihtiyaç halinde musâkatta ürün miktarının tahminle belirlenmesinin caiz olduğunu söylemişlerdir. Bunun dışında, âlimlerin cumhuru bu muamelelerde bu usûlün caiz olmadığını söylemişlerdir. Şu halde bu hadis; zekâta, cizyeye, haraca tabî ve miktarı tahmin yoluyla belirlenebilecek ürünlerde bu vergilerin miktarını belirleme hakkında olmalıdır. Hadisin burada zikredilmesi de, herhalde, muzâraa ve musâkatta zekât ve miktarım belirlemenin bir usûlüne işaret etmek içindir. Buna göre görevli memur, ürünler yenmeye elverişli hale gelince, gidip tahmini ürün miktarını belirler, sonra hasadı müteakib ürün sahibinden tahminine göre zekatı, cizyeyi, haracı tahsil eder. Eğer mal sahibi yapılan tahminden az ürün çıktığını iddia ederse, onun sözüne itibar edilir. Bu hadis, tahmini miktar belirleme işinde üçte birin veya dörtte birin bırakılmasını emretmektedir. Bu husus, iki şekilde anlaşılmıştır:
a) Duruma göre ürünün üçte biri veya dörtte biri baştan ayrılır. Geri kalanın miktarı tahmin edilir;
b) Veya bütün ürünün tahmini miktarı belirlendikten sonra, ondan alınacak zekât vs. miktarının üçte biri veya dörtte biri mal sahibine bırakılır. Bununla mal sahibinin mağdur olmaması istenmiştir. Çünkü o, ürün taze iken ondan çoluk çocuğuna

yedirir, komşusuna, akrabasına, muhtaçlara verir. Bu arada üründen kurdun-kuşun yediği olur, yere düşen, çürüyen olur... Alimlerin çoğu bu ve ilgili diğer hadislerin zahirine uygun görüş beyan etmiş ve ürün miktarını tahminle belirmenin caiz olduğunu söylemişlerdir. Ancak yukarıdaki hadis, bu caizliğin, miktarı tahminle belirlenebilecek bütün ürünlerde geçerli olduğunu göstermesine rağmen, Hanbelilerle İmam Şafii ve İmam Malik (Rahmetullahi Aleyhim ecmain), diğer hadislere dayanarak bunun sadece yaş üzüm ve yaş hurmada caiz olduğunu belirtmişlerdir. Hanefi âlimlere göre ise, zekât ve benzeri hususlarda ürün miktarını tahminle belirlemek caiz değildir. Onlara göre bunun caizliğini gösteren hadisler ya mensuhturlar veya mükelleflerin zekât ve vergi kaçırmasını önlemeye matufturlar. Burada kaydedelim ki, yukarıdaki hadis, ravilerinden Abdurrahman b. Mes'ud'un meçhûllüğü sebebiyle zayıftır. Bu hadisi O'ndan başka hiç kimse de rivayet etmemiştir.[162] Bununla beraber Hakim, bu hadisin sahih bir "şahid"i olduğunu söylemiştir.[163]

77. Cariyenin Kazancının Yasaklanması Hakkında

2623. “Bize Sehl b. Hammâd rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bize Muhammad b. Cuhâde, Ebu Hazim'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), cariyelerin (zina gibi haram yollardan) kazanç elde etmelerini yasakladı."[164]

78. Kan Alıcının Kazancının Yasaklanması Hakkında

2624. “Bize Vehb b. Cerir haber verip (dedi ki), bize Hişam, Yahya'dan, (O da) İbrahim b. Abdillah b. Karız'dan (naklen) rivayet etti ki, es-Saib b. Yezid kendisine rivayet etmiş ki, Rafı' b. Hadic O'na rivayet etmiş ki,” Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:

"Kan alıcının ("hacamatçı"nın) kazancı pistir, zinakârın (zina) kazancı pistir, köpeğin (satılmasından alınan) bedel pistir!"[165]

Açıklama

"Pis"; aşağılığından, değersizliğinden, kötülüğünden dolayı kendisinden hoşlanılmayan şeydir. Allah Teala'nın ve Rasulü'nün (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hoşlanmadığı şeye de "pis" denmiştir ki, bu, "pis" görülen şeyin haram veya mekruh olduğunu gösterir. Bu hadiste "pis" oldukları açıklanan üç kazancın hükmü de haram ile mekruh arasında değişmektedir. Zinakârın zinadan elde ettiği kazancın haranı olduğunda ihtilâf yoktur. Köpeğin alım-satımından elde edilen kazancın durumu hakkında 2571. hadiste kısa bir "Açıklama" geçmişti. "Hacamatçı" denilen kan alıcının bu işten elde ettiği kazanca gelince; âlimlerin cumhuru, bu hadise ve ilgili diğer hadislere dayanarak onun mekruh olduğunu söylemişlerdir.
Bunun hikmeti, her halde, kan alıcılık mesleğinin madden pis sayılan, nahoş işlerinin olmasıdır. Bu işin bizatihi kötülüğü sebebiyle, kazancının mekruhluğu söz konusu olmamalıdır. Çünkü Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), 2625. hadiste görüleceği gibi, kan aldırtmış ve kan alana ücret vermiştir. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), kan aldırmayı bir tedavi usûlü olarak da övmüştür.[166] Şu halde Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), bu hadisiyle, sanki bu işte pis şeylerle uğraşılacağı için onunla para kazanmanın zor olduğunu, dolayısıyla onun tavsiyeye şayan bir iş olmadığını açıklamak istemiştir. Allahu a'lem!
İbnü'l-Cevzi (Rahmetullahi Aleyh) ise, Hacamatçının kazancının mekruhluğunun hikmetini bu işte ihtiyaç halinde müslümanın müslümana yardım etmesinin vacib olduğu, dolayısıyla bu iş için müslümandan ücret almanın uygun olmayacağı şeklinde izah etmiştir.[167]
İmam Ahmed (Rahmetullahi Aleyh) ile bazı âlimler ise, bu hadise ve ilgili diğer hadislere dayanarak, hür bir kimsenin hacamatçılığı meslek edinmesinin mekruh, bu işten elde edeceği

kazancı kendisi için harcamasının da haram olduğunu söylemişledir. Bu âlimlere göre, hacamattan elde edilen kazancın hayvanlar için harcanması ise caizdir. Bunlar, kölelerin hacamatçılık yapmasını da caiz görmüşledir.
Hanefi âlimlerden Tahavi (Rahmetullahi Aleyh) gibi, hacamatçılığın önce haram olduğunu, sonra mubah kılındığını söyleyen âlimler de vardır.[168]

79. Kan Alıcının Kazancına İzin Verilmesi Hakkında

2625. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Hu-meyd et-Tavil, Enes b. Malik'ten (naklen) haber verdi ki,"

Ebu Taybe Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kan almış, O da ona iki sa1 yiyecek (hurma verilmesini) emretmişti. [169]

80. Döl Hayvanının Dişiyi Aşmasından (Ücret Alma) Yasağı Hakkında

2626. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize İbn Fudayl, el-A'meş'ten, (O) Ebu Hazim'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), döl hayvanının dişiyi aşmasından bedel (almayı) yasakladı.[170]
2627. "Bize Müslim b. İbrahim haber verip (dedi ki), bize el-Kasım ibnu'1-Fadl rivayet edip (dedi ki), bize babam, el-Mehri'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Ebu Hüreyre dedi ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), döl hayvanının dişiyi aşmasının (veya menisinin) bedeli ile zinakâr kadının (zina) ücretini yasakladı.[171]

Açıklama

Bu hadis, döl hayvanının dişisini aşmasından ücret almanın,

diğer bir ifadeyle döl hayvanını kiralamanın, nutfesini alıp-satmanın yasak olduğunu göstermektedir. Âlimlerin cumhuru bu hadisin zahirine uygun görüş beyan etmiş ve bunların haram olduğunu söylemişlerdir. Çünkü hayvanın nutfesi ne mutekavvim bir maldır,[172] ne de malum ve teslimi mümkün bir şeydir. Şafiiler ile Hanbelilerin bir görüşüne göre ise, döl hayvanını belli bir süre için kiralamak caizdir. Bu durumda yukarıdaki hadis, döl hayvanının kiralanmasını, belli olmayan süreler için yasaklamış olur. Döl hayvanının iğreti olarak verilmesinin caiz olduğunda ihtilâf yoktur. Bir hadis-i şerifte döl hayvanını iğreti vermek teşvik edilmektedir. Döl hayvanını iğreti olarak alanın, hayvan sahibine, önceden belirlenmemiş olan bir hediye vermesi de caizdir.[173]

81. Bir Ev Satıp da Bedelini Benzeri Bir Şeye Yatırmayan Kimse Hakkında

2628. "Bize Nuaym haber verip (dedi ki), bize İsmail -ki O, İbrahim b. Muhacir'dir-, rivayet edip dedi ki, ben Abdulmelik b. Umeyr'i şöyle derken işittim: Ben Amr b. Hureys'i, kardeşi Saîd b. Hureys'ten -ki O'nun Sahabiliği vardır-, (naklen rivayet ederken) işittim ki, O şöyle demiş:"
"Ben Rasulullah'ı (Sallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
"Sizden kim bir ev veya tarla, bağ, bahçe gibi taşınmaz bir mal ("akar") satarsa, (bedelini) benzeri bir şeye yatırması hariç, (bu satışın) ona mübarek kılınmaması lâyıktır!"[174]

Açıklama

Bu hadis; ev, tarla gibi taşınmaz bir malın satılmasının, bedeli ile benzeri bir mülk alınmayacaksa, mekruh olduğunu göstermektedir. Sââti, bunun sebebini, taşınmaz malların faydalarının çok olması, çalınma tehlikesi ve taşınır malların maruz kalabildiği diğer bazı tehlikelere maruz kalmaması şeklinde açıklamaktadır.[175] Buna göre, "bu hadiste sağlam bir

yatırımın satılıp bedelinin heba edilmemesi tavsiye ediliyor" denebilir. Allahu a'lem! Halkımız arasında da ev, tarla, bağ-bahçenin satılması hoş karşılanmamaktadır. Birçok kanaat ve âdeti bir ayet veya bir hadise dayanan halkımızın bu kanaati de muhtemelen yukarıdaki hadise dayanmaktadır.[176]

82. Kuyunun Harîmi Hakkında

2629. "Bize İshak b. İbrahim haber verip (dedi ki), bize Ar'ara ibnu'l-Birind eş-Şamî haber verip (dedi ki), bize İsmail b. Müslim, el-Hasan'dan, (O) Abdullah b. Muğaffel'den, (O da! Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"Kim bir kuyu kazarsa, hayvanlarının yatacak yeri olması için onun kırk arşın etrafında hiç kimsenin kuyu kazma hakkı yoktur!"[177]

Açıklama

"Harîm", bir şeyin çevresinde bulunan yer demektir ki, bu yer o şey için yararlanma alanıdır ve bu yerin kullanma hak ve yetkisi c şeyin sahibine aittir. Bu hadis bir kuyunun etrafındaki 40 arşınlık[178] yerin o kuyunun harîmi olduğunu göstermektedir. Binaenaleyh kuyunun etrafındaki bu kadar yerin kullanma hak ve yetkisi kuyunun sahibine aittir. Hanefî âlimlerle İmam Şafii (Rahmetullahi Aleyh), bu hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. İmam Ahmed (Rahmetullahi Aleyh) ise, ilgili başka bir hadise dayanarak kuyunun harîminin 25 arşın olduğunu söylemiştir. İmam Malik (Rahmetullahi Aleyh) ile bir rivayete göre İmam Şafii (Rahmetullahi Aleyh) ise;
"Kuyuların harîminde örfe bakılır ve harimin alanı, toprağın sertlik ve yumuşaklığına göre değişebilir" demişlerdir. Bu âlimlerin bu konuda farklı görüş serdetmelerinin sebebi, anlaşıldığına göre, ilgili hadisleri sahih veya zayıf kabul etmelerinden kaynaklanmıştır. Ayrıca kaydedelim ki, kuyuların harîmi hakkında bu söylenenler, sahipsiz arazide açılan kuyular

hakkındadır. Sahipli arazide açılan kuyularda harîm meselesi yoktur; çünkü her arazi sahibi mülkünü dilediği gibi kullanabilir. [179]

83. Şuf'a Hakkında

2630. "Bize Ya'lâ haber verip (dedi ki), bize Abdulmelik, Atâ'dan, (O) Cabir'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki;"
O (şufa muamelesi yapılacak şeylerin) yolunun bir olması durumunda, şufa hakkında şöyle buyurdu:
"(Şufa) sahibi hazır bulunmuyor olsa da, ondan dolayı o beklenir!"[180]
2631. "Bize Muhammed ibnu'1-Alâ' haber verip (dedi ki), bize Abdullah b. İdris, İbn Cureyc'den, (O) Ebu'z-Zübeyr'den, (O da) Cabir'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:

Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), mesken veya bahçe olsun, taksim edilmemiş olan her ortaklıkta şuf a (hakkı olacağı) hükmünü verdi:
"(Bir kimseye), ortağına bildirmedikçe (payını) satması helâl olmaz. Eğer (ortağı) isterse (payını satın) alır, isterse bırakır. Şayet (payını) satar da ortağına bildirmezse, (ortağı onu almaya) daha çok hak sahibidir!"[181]
Ebu muhammed (ed-Dârimî'ye);
"Bu (hadisin zahirinin delâlet ettiği) görüşü benimsiyor musun?" denildi, O da;
"Evet" karşılığını verdi.[182]

Açıklama

"Şuf a", lügatta "ekleme, çift yapma, yardım etme" gibi manalara gelir. Şer'i ıstılahta ise, "satılık bir malı, komşuluk veya ortaklık sebebiyle öncelikle alabilme hakkı" demektir. Yukarıdaki hadis bunun meşru olduğunu göstermektedir.
Âlimler de, bu hadislerin zahirine uygun olarak şufanın

meşruluğunda ihtilâf etmemişlerdir. Bunu sadece Ebu Bekr el-Esamm'ın kabul etmediği nakledilir.
Diğer taraftan âlimler, ilgili delillere dayanarak hangi mallarda ve hangi durumlarda şuf a hakkının olacağına dair farklı görüşler serdetmişlerdir. Bunlar hadislerin geniş şerhleriyle, fıkıh kitaplarında ayrıntılarıyla ele alınmıştır.[183]

---

[1] Buhari, İman, 39(1/19); Müslim, Musâkât, 107(3/1219) Ebu Davud, Buyu', 3(3/243); Nesai, Buyu', 2(7/213); Tirmizi, Buyu',1(3/511); İbn Mace, Fiten, 14(2/1318); Müsned, 4/269-271., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/356

[2] Nesai, Eşribe, 51(8/294); Tirmizi, Kıyamet, 60(4/668); Tayâlisî, s. 163; Müstedrek, 2 (13, 4/99; Müsned, 1/200., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/357

[3] Müsned, 4/228; Mecmâu'z-Zevâid, 1/175,10/297., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/356-358

[4] Müsned, 5/72-73; Ebu Davud, Menasik, 71(1/197, muallak olarak). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/359

[5] "Teşrik tekbiri" Hanefi Mezhebine göre arefe günü sabah namazından başlayıp kurban bayramının 4. günü ikindi namazına kadar 23 vakit devam eder. Bu terkipteki "teşrik" kelimesi, "sesi yükseltmek", (Allah'ın büyüklüğünü, yüceliğini) "izhar etmek" gibi manalara gelir. "Teşrik", söz konusu günlerde okunan "tekbir"in özel ismi de olabilir. "Teşrik" kelimesinin en meşhur manası ise "güneşte (et) kurutmak"tır.

[6] Rum: 30/39.

[7] Nisa: 4/160-161.

[8] Al-i İmran: 3/130 (Uhud savaşıyla ilgili ayetlerin devamındaki bu Ayet, muhtemelen o sıralarda inmişti. Bkz. Fethu'1-Bâri, 17/63).

[9] Bakara: 2/278-279 (Bu ayetlerin Mekke'nin fethi sıralarında veya Veda Haccı'nda indiğine dair rivayetler vardır.)

[10] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/358/359-361

[11] Ebu Davud, Buyu', 4(3/244); Nesai, Talak, 14(6/121); Tirmizi, Buyu', 2(3/512);

İbn Mace, Ticârât, 58(2/764); Müsned, 1/394, 448, 453; Tayâlisî, s. 45., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/361

[12] Buhari, Buyu', 23(3/11); Nesai, Buyu', 2(7/214). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/362

[13] Ebu Davud, Buyu', 76(3/288-289); Nesai, Buyu', 1(7/212); Tirmizi, Ahkam, 22(3/639); İbn Mace, Ticârât, 1(2/723), 64(2/769); Müsned, 6/31,127,193., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/362-363

[14] Tirmizi, Buyu', 4(3/515-516); İbn Mace, Ticârât, 3(2/726); Müstedrek, 2/62

[15] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/363-364

[16] Tirmizi, Buyu', 4(3/515); Müstedrek, 2/6. Bu Hadisin senedi munkatı'dir.

[17] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/364

[18] Buhari, îman, 42(1/20); Müslim, İman, 97(1/75); Ebu Davud, Edeb, 65(4/286); Nesai, Beyat, 17(7/132); Tinnizi, Birr, 17(4/324); Müsned, 4/358, 361, 364., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/365

[19] Müsned, 2/50; Mecmâu'z-Zevâid, 4/78 (Ahmed, Bezzar ve Taberani'den). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/365-366

[20] Buhari, Cizye, 22(4/71-72); Müslim, Cihad, 12(3/1360); İbn Mace, Cihad, 42(2/959); Müsned, 1/411,417,441; Tayâlisî, s.34 (mürsel olarak). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/366

[21] Müslim, Musâkât, 130(3/1228); Ebu Davud, Buyu', 49(3/271); Tirmizi, Buyu', 40(3/ 567); İbn Mace, Ticârât, 6(2/728; Müsned, 3/453,545, 6/400., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/367

[22] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/367-368

[23] İbn Mace, Ticârât, 6(2/728); Müstedrek, 2/11 (muhtasaran). Bu Hadisin senedi, ravileri Ali b. Zeyd sebebiyle zayıftır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/367-368

[24] Ebu Davud, Buyu', 51(3/272); Tirmizi, Buyu', 73(3/605-606); İbn Mace, Ticârât, 27(2/ 741); Müsned, 3/156, 286., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/369

[25] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/368-369

[26] Buhari, Buyu', 17(3/9); Müslim, Musâkât, 26(3/1194); İbn Mace, Sadakat, 14(2/808); Müsned, 5/395, 399, 407. Bkz. 2590-2592. Hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/370

[27] Müsned, 3/402, 403, 434. Ayrıca bundan sonraki rivayetin kaynaklarına bkz. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/371

[28] Buhari, Buyu', 19(3/10); Müslim, Buyu', 47(3/1164); Ebu Davud, Buyu', 53(3/274); Nesai, Buyu', 4(7/215); Tirmizi, Buyu', 26(3/548-549); Tayâlisî, s. 187., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/371

[29] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/370/371-372

[30] Ebu Davud, Buyu', 71(3/285); Nesai, Buyu', 82(7/266); Tirmizi, Buyu', 43(3/570); İbn Mace, Ticârât, 19(2/737); Muvatta, Buyu', 80(2/671, "belağ" olarak); Müsned, 1/466; Tayâlisî, s. 53; Dârekutnî, 3/20-21; Şerhu's-Sünne, 8/170-171. Bu Hadis, zayıftır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/372

[31] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/372-373

[32] Müslim, Nikah, 56(2/1034); Müsned, 4/147., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/373-374

[33] Ebu Davud, Buyu1, 69(3/284); İbn Mace, Ticârât, 44(2/754); Müsned, 4/150,152; Müstedrek, 2/21 ("...dört gecedir" şeklinde); Beyhaki, 5/303; Firdevs, 3/54. Bu Hadis, zayıftır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/374

[34] Ebu Davud, Buyu', 69(3/284).

[35] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/374-375

[36] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/374-375

[37] Buhari, Buyu', 65(3/26); Müslim, Buyu’, 23-26(3/1158-1159); Ebu Davud, Buyu', 48(3/ 270); Nesai, Buyu’, 14(7/223); Tirmizi, Buyu', 29(3/553-554); İbn Mace, Ticârât, 42(2/753); Müsned, 2/248, 259, 507., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/376

[38] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/376-377

[39] Müslim, Buyu’, 4(3/1153); Ebu Davud, Buyu’, 25(3/254); Nesai, Buyu’, 27(7/230); Tirmizi, Buyu’, 17(3/532); İbn Mace, Ticârât, 23(2/739); Müsned, 2/250, 376, 436. Bkz. 2566. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/377

[40] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/377

[41] Buhari, Buyu', 85(3/33-34); Müslim, Buyu’, 49(3/1165); Ebu Davud, Buyu', 23(3/252); Nesai, Buyu', 28(7/230-231); Tirmizi, Buyu', 15(3/529); İbn Mace, Ticârât, 32(2/746); Muvatta Buyu', 10(2/618); Müsned, 2/7, 62-63., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/378

[42] Müslim, Musâkât, 14(3/1190); Ebu Davud, Buyu', 60(3/276-277); Nesai, Buyu’, 30(7/ 232); İbn Mace, Ticârât, 33(2/747); Müstedrek, 2/36., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/379

[43] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/378-379

[44] Buhari, Buyu’, 82(3/32); Müslim, Buyu', 105(3/1179); Muvatta, Buyu’, 24(2/625); Müsned, 3/6, 8, 67. Bkz. 279. Hadis.

[45] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/380

[46] Bkz. 1640. Hadisin "Açıklama"sı.

[47] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/380-381

[48] Buhari, Buyu', 84(3/33); Müslim, Buyu’, 59(3/1168); Ebu Davud, Buyu', 20(3/251); Nesai, Buyu', 35(7/235); Tirmizi, Buyu', 63(3/594-595); İbn Mace, Ticârât, 55(2/762); Muvatta, Buyu’, 14(2/619); Müsned, 2/181,182,188., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı),

Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/381-382

[49] Buhari, Buyu', 54-55(3/23); Müslim, Buyu', 32(3/1160); Ebu Davud, Buyu', 64(3/281); Nesai, Buyu', 55(7/251); İbn Mace, Ticârât, 37(2/749); Muvatta, Buyu', 40(2/640); Müsned, 2/46, 59, 64., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/382

[50] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/382-383

[51] Ebu Davud, Buyu', 67(3/283); Nesai, Buyu', 72(7/259); Tirmizi, Buyu', 19(3/535-536); İbn Mace, Ticârât, 20(2/737-738);Müsned, 2/175,179, 205; Tayâlisî, s. 298; Müstedrek, 2/17., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/383

[52] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/383-384

[53] Buhari, Musâkât, 17(3/81); Müslim, Buyu', 80(3/1173); Ebu Davud, Buyu', 44(3/268); Nesai, Buyu', 76(3/261); Tirmizi, Buyu', 25(3/546); İbn Mace, Ticarât, 31(2/746); Müsned, 2/9,82., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/384-385

[54] Buhari, İsti'zân, 42(7/141); Müslim, Buyu', 3(3/1152); Ebu Davud, Buyu', 25(3/254); Nesai, Buyu', 25-26(7/228-229); İbn Mace, Ticârât, 12(2/733); Müsned, 3/6, 66, 95.

[55] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/385

[56] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/385-386

[57] Bkz. 2557. Hadis.

[58] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/387

[59] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/386-387

[60] Ebu Davud, Buyu', 15(3/250); Nesai, Buyu', 65(7/257); Tirmizi, Buyu', 21(3/538); İbn Mace, Ticârât, 56(2/763); Müsned, 5/12, 19, 21.

[61] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/388

[62] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/387/388-389

[63] Müslim, Musâkât, 118(3/1224); Ebu Davud, Buyu', 11(3/247); Nesai, Buyu', 64(7/256); Tirmizi, Buyu', 74(3/609); İbn Mace, Ticârât, 62(2/767); Muvatta, Buyu', 89(2/680); Müsned, 6/390.

[64] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/389-390

[65] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/389-390

[66] Müslim, Buyu', 17(3/1157); Ebu Davud, Buyu', 45(3/269); Nesai, Buyu', 18(7/226); Tirmizi, Buyu', 12(3/524); îbn Mace, Ticârât, 16(2/635); Müsned, 2/284,403,488., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/391

[67] Buhari, Buyu', 71(3/28); Müslim, Buyû' 14(3/1156); Ebu Davud, Buyu', 45(3/269); Nesai, Buyu', 20(7/226); İbn Mace, Ticârât, 13(2/733); Muvatta, Buyu', 95(2/683); Müsned, 2/7, 63, 91. Bkz. 2182. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/391

[68] Buhari, Buyu', 113(3/43); Müslim, Musâkât, 39(3/1198); Ebu Davud, Buyu', 62(3/279); Nesai, Buyu', 91(7/272); Tirmizi, Buyu', 46(3/575); îbn Mace, Ticârât, 9(2/730); Muvatta, Buyu', 68(2/565); Müsned, 4/118-120.

[69] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/392

[70] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/392-393

[71] Buhari, Salât, 73(1/118); Müslim, Musâkât, 70(3/1206); Ebu Davud, Buyu', 63(3/280); İbn Mace, Eşribe, 7(2/1122); Müsned, 6/46, 160, 278., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/393

[72] Buhari, Buyu', 24(3/11); Müslim, Musâkât, 69(3/1206); Ebu Davud, Buyu, 63(3/281); Nesai, Buyu', 90(7/271); Müsned, 6/100, 127,186; Tayâlisi, s. 199. Bkz. 2110. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/394

[73] Bkz. Nahl: 16/67.

[74] Bkz. Bakara: 2/219.

[75] Bkz- Nisa: 4/43.

[76] Maide: 5/90., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-

Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/394-395

[77] Bkz. 1992. ve 2109. Hadis. El-Hazvere, Mekke'de bir yerdir. Bu Hadis ile 1992. ve 2109. Hadisler "mudelles", dolayısıyla zayıftırlar. Çünkü "mudellis" olan İbn İshak, "an" eda sigasını kullanmıştır. Ayrıca mezkur olayın, 2109. Hadiste Mekke'nin fethi yılında cereyan ettiği nakledilirken, yukarıdaki Hadiste Veda Haccı'nda vuku bulduğu söylenmektedir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/393/395-396

[78] Nesai, Buyu', 87(7/269); Muvatta, Itk, 20(2/782). Bkz. 3010. ve devamındaki Hadislerle 3160. ve 3161. Hadisler.

[79] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/396-397

[80] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/396-397

[81] Buharı, Itk, 9(3/120); Müslim, Eyman, 58-59(3/1289); Ebu Davud, Itk, 9(4/27); Nesai, Buyu', 84(7/267); Tirmizi, Buyu', 11(3/523); İbn Mace, Itk, 1(2/840); Müsned, 3/305,308,369. Bkz. 3276. ve devamındaki Hadisler.

[82] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/397-398

[83] İbn Mace, Itk, 2(2/841); Müsned, 1/303,317,320; Müstedrek, 2/19. Bu Hadis, ravilerinden Hüseyn b. Abdillah sebebiyle zayıftır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/398

[84] Buhari, Buyu', 53(3/22); Müslim, Hac, 465(2/994); Muvatta, Medine, 1(2/884-885) "Sa"', 1040 dirhem buğday veya arpa alır bir ölçek tir ki, bu da yaklaşık olarak 2912 gr. eder "Müdd" ise 260 dirhem, yani yaklaşık 728 gr.lık bir ölçüdür. Bu ve diğer ölçekler hakkında farklı görüşler vardır. Bu konuda bkz. Hukuki İslamiyye, 4/121 vd. Tecrid, 5/35 vd. 81 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/399

[85] Mecmâu'z-Zevâid, 4/112-113 (Bezzar ve Taberani'den). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/400

[86] Buhari, İ'tisam, 20(8/157); Müslim, Musâkât, 94(3/1215); Nesai, Buyu', 41(7/238); Muvatta, Buyu', 21(2/623).

[87] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/399/401-402

[88] Sarf", altını gümüş karşılığında veya gümüşü altın karşılığında alıp satmak manasına da gelir. Bu işlemlerin veresiye yapılması caiz değildir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi

Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/400-401

[89] Buhari, Buyu', 74(3/29); Müslim, Musâkât, 79(3/1209-1210); Ebu Davud, Buyu', 12(3/ 248); Nesai, Buyu', 41(7/240); Tirmizi, Buyu', 24(3/545); îbn Mace, Tİcârât, 48(2/757); Muvatta', Buyu', 38(2/636); Müsned, 1/24, 45., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/402-403

[90] Müslim, Musâkât, 80(3/1210); Ebu Davud, Buyu', 12(3/248-249); Nesai, Buyu', 43(7/ 240-241); Tirmizi, Buyu', 23(3/541); İbn Mace, Ticârât, 48(2/757-758); Müsned, 5/314, 320., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/402-403

[91] Buhari, Buyu', 79(3/31); Müslim, Musâkât, 102(3/1218); Nesai, Buyu’, 50(7/247); İbn Mace, Ticârât, 49(2/758-759); Müsned, 5/200, 204, 209; Tayâlisî, s. 86-86.

[92] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/404

[93] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/404-405

[94] Ebu Davud, Buyu’, 14(3/250); Nesai, Buyu', 52(7/249); Tirmizi, Buyu', 24(3/544); İbn Mace, Ticârât, 51(2/760); Müsned, 2/83,139; Tayâlisî, s. 255; Müstedrek, 2/44; Dârekutnî, 3/23-24., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/405-406

[95] Nesai, Buyu’ 83(7/267); Tirmizi, Buyu', 7(3/519); İbn Mace, Ruhun, 1(2/815); Müsned, 1/236, 361., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/406

[96] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/406-407

[97] Buhari, Selem, 2(3/44); Müslim, Musâkât, 127-128(3/1226-1227); Ebu Davud, Buyu, 57(3/275); Nesai, Buyu', 63(7/255); Tirmizi, Buyu’, 70(3/602-603); İbn Mace, Ticârât, 59(2/765); Müsned, 1/217, 222, 282. Bu Hadis, Sahabe mürseli"dir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/407-408

[98] Buhari, Hibe, 23(3/138-139, Muslini, Musâkât, 115(3/1223-1224); Nesai, Buyu’, 53(7/ 249); Müsned, 3/299, 302., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/408

[99] Ebu Davud, Buyu', 7(3/245); Nesai, Buyu' 54(7/250); Tirmizi, Buyu’ 66(3/598); îbn Mace, Ticârât, 34(2/748); Müsned, 4/352; Tayâlisî, s. 165; Müstedrek, 2/30, 4/192., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi

(Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/408-409

[100] Buhari, Havâlât, 1(3/55); Müslim, Musâkât, 33(3/1197); Ebu Davud, Buyu', 10(3/247); Nesai, Buyu', 101(7/279); Timizi, Buyûr, 68(3/600); İbn Mace, Sadakat, 8(2/803); Muvatta, Buyu' 84(2/674); Müsned, 2/245, 380, 465., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/410

[101] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/409-410

[102] Buhari, Salât, 71(1/117); Müslim, Musâkât, 20-21(3/1192); Ebu Davud, Akdıye, 12(3/ 304); Nesai, Kudât, 20(8/210); İbn Mace, Sadakat, 18(2/811); Müsned, 6/390. Zikredilen bu yerlerde Ka'bın oğlunun ismi Abdullah olarak geçmektedir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/410-411

[103] Müslim, Zühd, 74(4/2301-2302); İbn Mace, Sadakat, 14(2/808); Müsned, 3/427; Müstedrek, 2/29., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/412

[104] Müslim, Musâkât, 32(3/1196); Müsned, 5/300, 308., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/411-412

[105] Buhari, İstikraz, 14(3/86); Müslim, Musâkât, 22(3/1193); Ebu Davud, Buyu', 73(3/286); Nesai, Buyu', 95(7/274); Tirmizi, Buyu', 36(3/562); İbn Mace, Ahkam, 26(2/790); Muvatta, Buyu', 88(2/678); Müsned, 2/228,247,258., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/413

[106] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/413-414

[107] Tirmizi, Cenâiz, 76(3/389); İbn Mace, Sadakat, 12(2/806); Müsned 2/440, 475 508" Müstedrek, 2/26-27; Tayâlisî, s. 315., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/414

[108] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/414-415

[109] Tirmizi, Siyer, 21'4/138); İbn Mace, Sadakat, 12(2/806); Müsned, 5/276, 277, 281; Müstedrek, 2/26., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/414-415

[110] Nesai, Cenâiz, 67(4/52); Tirmizi, Cenâiz, 69(3/381); İbn Mace, Sadakat, 9(2/804); Müsned, 5/297, 302, 304., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve

Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/416

[111] Buhari, İstikraz, 11(3/85); Müslim, Feraiz, 15(3/1237); Ebu Davud, İmaret, 15(3/137); Nesai, Cenâiz, 67(4/53); Tirmizi, Cenâiz, 69(3/382); İbn Mace, Sadakat, 13(807); Müsned, 2/318, 335, 356.

[112] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/417

[113] İbn Mace, Sadakât,10(2/805); Müstedrek, 2/23; Firdevs, 1/167., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/418

[114] Ebu Davud, Buyu', 87(3/296); Tirmizi, Buyu', 39(3/566); îbn Mace, Sadakat, 5(2/802); Müsned, 5/8,13; Müstedrek, 2/47., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/419

[115] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/418-419

[116] Ebu Davud, Buyu', 78(3/290); Tirmizi, Buyu', 38(3/564); Müstedrek, 2/46; Firdevs, 1/434., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/420

[117] Buhari, Nikah, 107(6/157); Ebu Davud, Buyu', 88(3/297); Nesai, Işretu'n-Nisa, 4(7/65); Tirmizi, Ahkam, 23(3/640); İbn Mace, Ahkam, 14(2/782); Müsned, 3/105, 263.

[118] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/421

[119] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/420-421

[120] Musannaf, 10/135-136; Beyhaki, 6/187., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/422

[121] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/422-423

[122] Buhari, İlm, 39(1/36); Müslim, Hacc, 447(2/988); Ebu Davud, Menasik, 90(2/212); Müsned, 2/238., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/423-424

[123] Tirmizi, Eşribe, 11(4/301); Müsned, 5/80; Tayâlisî, s.183; Musannaf, 10/131; Firdevs, 2/ 427. Bkz. 2605. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve

Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/424

[124] Müsned, 5/80; el-Mu'cemu's-Sağir, 2/95; Mecmâu'z-Zevâid, 4/167. Bkz. 2604. Hadis. Bu Hadisin senedindeki Ebu Müslim'in nisbesi zikredilen kitaplarla rical kitaplarında "el-Cezmi" olarak geçer. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/424-425

[125] Müslim, İman, 218(1/122); Nesai, Kudat, 30(8/216); Muvatta, Akdıye 11(2/727)- Müsned, 5/260., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/426

[126] Müslim, İman, 219(1/122); İbn Mace, Ahkam, 8(2/779). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/425-426

[127] Müslim, İman, 171(1/102); Ebu Davud, Libas, 27(4/57); Nesai, Buyu', 5(7/216); Tirmizi, Buyu', 5(3/516); ibn Mace, Ticârât, 30(2/744-745); Müsned, 5/148, 158., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/427

[128] Buhari, Mezalim, 13(3/100); Müslim, Musâkât, 137(3/1230); Tirmizi, Diyât, 22(4/28); Müsned, 1/187-190; Tayâlisî, s. 32; Humeydi, 1/44-45., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/428

[129] Tirmizi, Ahkam, 38(3/663-664); Müsned, 3/304, 313, 327.

[130] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/429

[131] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/429-430

[132] Bu etimle Dârekutnî'nin bir rivayetinde (3/76); "O, tuzu olmayan bir yerdir" şeklindedir ki, bu rivayet, siyak ve sibaka daha uygundur. Yukarıdaki şekliyle, Hadiste geçen "tuzla" kelimelerine "tuzlu su " manası vermek daha uygun olur. Nitekim "müh: tuz, tuzla" kelimesinin "tuzlu su" manası da vardır ve İbn Mace de bu Hadisi, "Nehir ve gözelerin özel kullanıma ayrılması" başlığı altında vermiştir

[133] Ebu Davud, îmâret, 36(3/175); Tirmizi, Ahkâm, 39(3/664); îbn Mace, Ruhun, 17(2/ 827); İbn Sa'd, 5/523; Dârekutnî, 3/76, 4/221. Bkz. 2614. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/431

[134] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/432

[135] Ebu Davud İmaret, 36(3/173); Tirmizi, Ahkâm, 39(3/665); Müened, 6/399; Tayâlisî, s. 137.

[136] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/430-432

[137] Müslim, Musâkât, 11(3/1189); Müsned, 6/240; Musannaf, 10/456 (Cabir'in musnedi olarak). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/433

[138] Ebu Davud, İmaret, 36(3/175). Bkz. 2611. Hadis.

[139] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/434

[140] Bkz. Ebu Davud, İmaret, 36(3/175); Tirmizi, Ahkâm, 39(3/664).

[141] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/434

[142] Nesai, Buyu', 88(7/270); Tirmizi, Buyu', 44(3/571); İbn Mace, Ruhun, 18(2/828); Müsned, 4/138; Müstedrek, 2/44.

[143] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/435

[144] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/435-436

[145] Ebu Davud, Zekat, 36(2/127), Buyu', 60(3/278); Müsned, 3/480, 481.

[146] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/436-437

[147] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/436/437-438

[148] Buhari, Hars, 9(3/68-69); Müslim, Musâkât, 1(3/1186); Ebu Davud, Buyu', 35(3/262); Nesai, Muzaraa, 3(7/49); Tirmizi, Ahkam, 41(3/667); İbn Mace, Ruhun 14(2/824); Müsned, 2/17,22,37., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/438

[149] Bkz. Şerhu's-Sünne, 8/252.

[150] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/438-439

[151] Buhari, Hars, 18(3/72); Müslim, Buyu', 96(3/1177); Müsned, 3/354, 373., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/440

[152] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/439-440

[153] Müslim, Buyu, 118-119(3/1183-1184); Müsned, 4/33. Bu yerlerde Sabitten rivayet eden zatın ismi, Abdullah b. Ma'kıl olarak geçmektedir. Herhalde yukarıdaki rivayette müstensih hatası vardır. Dolayısıyla bu Hadis "musahhaf'tır.

[154] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/441

[155] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/441-442

[156] Müslim, Buyu’, 100(3/1178); Müsned, 3/338, 395., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/442-443

[157] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/442-443

[158] Ebu Davud, Buyu, 31(3/258); Nesai, Muzaraa, 2(7/38); Müsned, 1/178,182., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/444

[159] "Mazmun", mislî mallardan ise misli, kıyemi mallardan ise kıymeti verilen şey, demektir.

[160] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/443-444

[161] Ebu Davud, Zekat, 15(2/110); Nesai, Zekat, 26(5/32); Tirmizi, Zekat, 17(3/35); Müsned, 3/448, 4/2, 3; Müstedrek, 1/402; Tayâlisî, s. 171., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/445

[162] Bkz. Mizânu'l-Î'tidal, 2/589.

[163] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/445-446

[164] Buhari, İcâre, 20(3/54); Ebu Davud, Buyu’, 40(3/266-267); Müsned, 2/287, 382, 437-438; Tayâlisî, s. 329., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/447

[165] Müslim, Musâkât, 41(3/1199); Ebu Davud, Buyu', 39(3/266); Tirmizi, Buyu', 46(3/574); Tayâlisî, s. 130. Müsned, 3/464, 465, 4/141., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/448

[166] Bkz. Müslim, Musâkât, 62-63(3/1204).

[167] Bkz. Fethul-Bâri, 10/26.

[168] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/447/448-449

[169] Buhari, Tıbb, 13(7/15); Müslim, Musakat, 62(3/1204); Ebu Davud, Buyu', 39(3/266); Tirmizi, Buyu", 48(3/576); Muvatta, İsti'zan, 26(2/974); Müsned, 3/100,174,182., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/449

[170] Nesai, Buyu', 94(7/274, mürsel olarak); İbn Mace, Ticârât, 9(2/731); Müsned 2/299 500., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/450

[171] Müsned, 2/332, 415., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/450

[172] "Mutekavvim mal", Şer'i bir tarifine göre, alınıp verilmesi, faydalanılması mubah olan şeydir. Bu tabir örfte, "muhrez (meşru bir yolla ele geçirilmiş, koruma altına alınmış) mal" manasına kullanılır.

[173] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/450-451

[174] İbn Mace, Ruhun, 24(2/832); Müsned, 3/467, 4/307. Bu Hadisin ravilerinden İsmail b. ibrahim zayıftır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/452

[175] Bkz. el-Fethu'r-Rabbani, 15/26.

[176] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/451-4562

[177] İbn Mace, Ruhun, 22(2/831). Bu Hadis, ravilerinden İsmail b. Müslim'den dolayı, zayıftır. Ancak Taberani'nin rivayet ettiği bir mutabii vardır. Bkz. Nasbu'r-Râye, 4/291., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/453

[178] Bir arşın ("zirâ-ı âmme"), 758 mm.dir.

[179] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/453-454

[180] Ebu Davud, Buyûr, 72(3/286); Tirmizi, Ahkam, 32(3/651); İbn Mace, Şufa, 2(2/833). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/454

[181] Müslim, Musâkât, 134(3/1229); Ebu Davud, 72(3/285); İbn Mace, Şufa, 1(2/833); Nesai, Buyu', 80(7/265); Müsned, 3/312, 316, 397.
[182] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/455
[183] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/454-455

AV KİTABI

AV KİTABI

1. Köpeği Gönderme Esnasında Besmele Çekme Ve Köpeklerin Avlaması

2008. "Bize Ya'lâ b. Ubeyd haber verip (dedi ki), bize Zekeriyya, Amir'den, (O da) Adiyy b. Hatim'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) köpeğin avını sormuştum da, O şöyle buyurmuştu:"
"Köpeğinin sana tuttuğunu ye. Çünkü (köpeğinin, avı) yakalaması, boğazlaması (sayılır). Ancak onunla beraber (başka) bir köpek bulur da, (avı) onunla birlikte yakalamış ve öldürmüş olmasından kor-karsan, onu yeme! Zira sen Allah'ın adını, (besmeleyi) sadece senin köpeğinin üzerine andın, onu başkasının üzerine anmadın!"[1]
2009. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Zekeriyya, Amir'den, (O da) Adiyy b. Hatim'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Seltem) mi'raz[2] (ile yapılan) avı sormuştum...". (Ravi, bundan sonra) onun, (yani bir önceki Hadisin) aynısını anlattı.[3]

2. Av Veya Davar Köpeği Edinmek Hakkında

2010. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Abdullah b. Dinar'dan, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kim, av veya davar köpeği hariç bir köpek edinirse, amelinden her gün iki kırat eksilir."[4]
2011. "Bize el-Hakem ibnu'l-Mübarek rivayet edip (dedi ki), bize Malik, Yezid b. Husayfa'dan, (O da) es-Saib b. Yezid'den (naklen) rivayet etti ki,"

O (yeni es-Saib), Süfyan b. Züheyr'i, Mescid-i (Haram'ın) kapısının yanında beraberindeki insanlara anlatırken işitmiş. O demiş ki, Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:
"*Kim, kendisine ne ekinde, ne de davar (çobanlığında) faydası dokunmayacak bir köpek edinirse amelinden her gün bir kırat eksilir!*"
(Bu rivayet üzerine Süfyan'ın beraberindekiler);
"Bunu Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sen işittin mi?" demişler. O da;
"Bu Mescid-i (Haram'ın) Rabb'inin hakkı için, evet!" karşılığını vermiş.[5]

Açıklama

Bu Hadisler, köpek bulundurmanın sadece av ve hayvan bekçiliği için mubah olduğunu göstermektedir. İlgili diğer Hadislerde ziraat bekçiliği için köpek beslemenin de mubah olduğu görülmektedir. Âlimler bu Hadislerin hükmüne; bir fayda sağlamak, bir zarara engel olmak için bulundurulan köpeklerin de dahil olduğunu açıklamışlardır. Şafiilere göre, bir ihtiyaç için olmaksızın köpek bulundurmak haramdır. Çoğu âlimlere göre ise bunun mekruh olduğu anlaşılmaktadır. Bu yasağın sebebi, köpek olan yere Meleklerin girmemesi, köpeğin gelip geçenleri rahatsız etmesi, misafiri korkutması gibi hususlar olmalıdır. Bu yasağa, bazı hastalıkların köpek vasıtasıyla yayılması veya insan emek ve şefkatinin öncelikle insana yöneltilmesi, yeryüzünün sınırlı beslenme imkânlarının yine öncelikle insanlara tahsis edilmesi gibi durum ve düşünceler de sebep olmuş olabilir.
Hadislerde geçen "kîrat" kelimesi, aslında, miktarı bölgelere göre değişen bir ağırlık ölçüsüdür. Bir tarife göre bir "kîrat", 4 veya 5 arpa tanesi ağırlığı, yani 0.200046 gr.'dır. Genel olarak bazı Hadislerde "kîrat" bu manaya kullanılmış olabilir. Ancak yukarıdaki Hadislerle diğer bazılarında "kîrat" kelimesi, bir bütünün, miktarı belli olmayan bir parçası manasına gelebilir. Buna göre, yukarıdaki Hadislerin manası, "bulundurulmasına

müsaade edilmeyen bir köpek bulunduranın sevabından bir veya iki parça eksilir", demek olur. Bu konudaki Hadislerin bazısında bir kîrat, diğer bazısında iki kîrat sevabın eksileceğinin ifade edilmesine gelince, bu farklılığın sebebi, şu hususlardan biri veya birkaçı olabilir:
Farklı Hadisler ayrı zamanlarda söylenmiş ve her ravi duyduğunu nakletmiştir. Buna bağlı olarak Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) önce bir kîrat sevap eksileceğini açıklamış, sonra işin kötülüğünün büyüklüğünü anlatmak için de iki kîrat sevap eksileceğini söylemiş olabilir. Sevabın eksilmesi, verilen zarara yahut köpeğin şirretliğine göre bir veya iki kîrat olmaktadır. Bir kîrat köylerde bulundurulan, iki kîrat şehirlerde bulundurulan köpeklerden dolayı eksilir.[6]

2012. "Bize Vehb b. Cerir haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Ebu't-Teyyah'tan, (O) Mutarrıf tan, (O da) Abdullah b. Muğaffel'den (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) köpeklerin öldürülmesini emretmişti. Sonra;
"Köpeklerden bana ne?" buyurmuş, ardından da çoban köpeği ile av köpeği (beslemeye) izin vermişti.[7]

3. Köpeklerin Öldürülmesi Hakkında

2013. "Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) köpeklerin öldürülmesini emretti.[8]
2014. "Bize Saîd b. Amir haber verip (dedi ki), bize Avf, el-Hasan'dan, (O da) Abdullah b. Muğaffel'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Köpekler şayet (canlı) soylarından bir soy olmasaydılar, onların hepsinin öldürülmesini emrederdim. (Binaenaleyh, hepsini

öldürüp nesillerini kurutmayın). Fakat onlardan bütün katışıksız kara (köpekleri) öldürün!"[9]
Saîd b. Amir; "(Hadiste geçen) "el-behim: katışıksız" kelimesi, "bütünü kara olan, kap-kara" manasınadır" dedi.[10]

Açıklama

İlgili Hadislerden anlaşıldığına göre, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) önce bütün köpeklerin öldürülmesini emretmişti. Zira halk o zaman, aşın bir şekilde köpek besleme işine dalmıştı. Bu dönemde kuduz gibi bir salgının ortaya çıkmış olması da akla geliyor.
Daha sonra, tamamen kara olanlar hariç, köpeklerin öldürülmesi uygulamasına son verilmişti. Şafii âlimlerden İmamu'l-Haremeyn (Rahmetullahi Aleyh), yukarıdaki 2012 numaralı Abdullah b. Muğaffel'in (Rahmetullahi Aleyh) Hadisine dayanarak, son aşamada simsiyah köpeklerin öldürülme emrinin de kaldırıldığını ve bütün köpekler hakkındaki dini hükmün bu şekilde, yani öldürülmemeleri şeklinde kesinleştiğini söylemiştir. Alimler arasında, kuduz ve ısırgan köpeklerin öldürüleceği hakkında ise ihtilâf yoktur.
Yukarıdaki son Hadis, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), hayvan türlerinin korunmasına verdiği ehemmiyet açısından da dikkat çekicidir.[11]

4. Mi'raz (İle Yapılan) Av Hakkında

2015. "Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Abdulah b. Ebi's-Sefer'den, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Adiyy b. Hatim'i, şöyle derken işittim:
"Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) mi'raz (ile yapılan) avı sormuştum," O da şöyle buyurmuştu: *"(Mi'raz) sivri tarafı ile isabet ettiğinde, (avı) ye; enli tarafı ile isabet edip de öldürdüğünde ise, artık o "mevkûze: (taş, sopa gibi şeylerle) vurulup öldürülen hayvan" (hükmündedir), (onu) yeme!"*[12]

Açıklama

"Mi'raz", "iki tarafı ince, ortası kalın olan yeleksiz ok; iki tarafında demir bulunan değnek; bir tarafı değnek şeklinde olan ağaç" gibi, değişik şekillerde tanıtılan eski bir av âletidir. Böyle bir âletle av yapıldığında şayet hayvana âletin sivri taran isabet ederse, bu hayvanın boğazlanması sayılır ve hayvan helâl olur; şayet hayvana âletin enli tarafı isabet ederse, bu durumda hayvan, Kur'an-ı Kerim'de haramlığı bildirilen "mevkûze: (taş, sopa gibi şeylerle) vurulup öldürülen hayvan"[13] sayılır, dolayısıyla etini yemek haram olur.[14]

5. Çekirgenin Yenilmesi Hakkında

2016. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) Ebu Ya'fur'dan, (O da) Abdullah b. Ebi Evfa'dan (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Biz Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber yedi savaş yaptık, (bunlarda) çekirge yerdik!"[15]

6. Deniz Avı Hakkında

2017. "Bize Muhammed İbnu'l-Mübarek kıraat yoluyla Malik'ten, (O) Safvan b. Suleym'den, (O da) el-Ezrak sülalesinden olan Saîd b. Seleme'den (naklen) haber verdi ki,"
el-Mugire b. Ebi Burde -ki, O Abduddar oğulları'ndan bir adamdır-, kendisine haber vermiş ki, O, Ebu Hüreyre'yi şöyle derken işitmiş: Bir adam Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sorup şöyle demiş: "Muhakak ki bizler denize açılıyoruz. Beraberimizde ise az su taşıyabiliyoruz. Bu sebeple şayet biz bu (su) ile abdest alırsak, susarız. Acaba deniz suyundan abdest alabilir miyiz?" Bunun üzerine Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Onun (yani denizin) suyu temiz ve temizleyici, ölmüş hayvanı, ("meyte"si) helâldir" buyurmuş.[16]

Açıklama

Bu Hadis bütün deniz hayvanlarının "ölmüş = meyte"lerinin yenmesinin helâl olduğunu göstermektedir. Buradaki "ölmüş hayvan = meyte" kelimesi, âlimlerin cumhuruna göre, sadece denizde yaşayan ve hem suyun içinde kendi kendine ölmüş olan, hem de avlanarak su dışına çıkarılmakla ölmüş olan deniz hayvanlarının ölülerini kapsamaktadır. Hanelilere göre bu Hadiste helâlliği bildirilen deniz "meyte"sinden maksat, sadece balıklardır. Onlara göre suda kendi kendine ölüp su yüzüne çıkan balıklar da, eğer sırtlan su üzerindeyse yenir, karınlan su üstündeyse yenmezler. Bu son konuda onların, zayıf bir Hadis delilleri de vardır. Suda, suyun aşırı soğukluğu veya aşırı sıcaklığı gibi bir sebepten dolayı ölen balıklar ise yenir.
Âlimler, bu Hadis ve ilgili diğer Hadis ve Ayetlere dayanarak, deniz hayvanlarının helâlliği konusunda da farklı görüşler serdetmişlerdir. Hanefilere göre deniz hayvanlarından sadece, bütün çeşitleriyle balıklar helâldir. Malikiler, Şafiiler ve Hanbeliler ise, bütün deniz hayvanlarının helâl olduğunu söylemişlerdir. Bir rivayete göre Şafii (Rahmetullahi Aleyh) ve Ahmed b. Hanbel (Rahmetullahi Aleyh), kurbağayı, Malikiler ise deniz domuzunu bundan istisna etmiş, yani bunların helâl olmadığını söylemişlerdir.[17]

2018. “Bize Zekeriyya b. Adiyy haber verip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, Amr'dan -yani ibn Dinar'dan-, (O da) Cabir'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
“Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bizi üç yüz kişi ile (bir sefere) göndermişti. Derken acıkmış ve nihayet denize varmıştık. (Deniz dışarıya) bir hayvan atmıştı. Biz de ondan yemiştik. Öyle ki, sonunda vücutlarımız (eski hallerine) dönmüşlerdi. Sonra Ebu Ubeyde (bir gün, Anber balığı denilen bu hayvanın) kaburga kemiklerinden birini alıp (yere) koymuş, ardından gaziler arasındaki en uzun adamı, gazilerde bulunan en büyük devenin üzerine bindirmiş, (bu adam) da o (kaburga

kemiğinin) altından geçmiş idi."[18]
Bu, (Hadisin asıl lafizlarıyla değil de) mana (ile rivayet edilmiş şeklidir.)[19]

Açıklama

Bu sefer, Şam'dan gelmekte olan Kureyş kervanını gözetlemek için H. 8. yılın Receb ayında yapılmıştı. Bu sefere "Seynı'1-Bahr Gazvesi", "Ceyşu'l-Habat" adlan verilir. Seferin komutanı Ebu Ubeyde ibnu'l-Cerrah (Radıyallahu Anh) idi. Sahabiler dönüşlerinde, buldukları anber balığının etinden Medine'ye de götürmüşler ve Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ondan yemiş idi. Bu husus, Hadisin bazı rivayetlerinde açıklanmaktadır. Deniz "meyte"sinin helâlliğini gösteren, bazı rivayetlerdeki bu açıklamadır.[20]

7. Tavşanın Yenilmesi Hakkında

2019. "Bize Ebu'l-Velid haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip dedi ki, Hişam b. Zeyd b. Enes bana haber verip dedi ki," Enes b. Malik'i şöyle derken işittim:
"Biz Merru'z-Zahran denilen yerde iken bir tavşan ürkütüp kaçırmıştık. Bunun üzerine topluluktakiler (yakalamak için peşinden) koşmuş, ama (yakalayamadan) yorulmuşlardı. Sonra ben onu tutmuş ve (babam) Ebu Talha'ya getirmiştim. O da onu boğazlamış ve iki uyluğunun üst taraflarını -veya "iki budunu" (Şu'be, hocasının hangisini söylediğinde şüphe etmiştir)- Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) göndermiş, (Rasulullah da) onları kabul buyurmuştu."[21]
2020. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Davud b. Ebi Hind, Amir'den, (O da) Muhammed b. Safvan'dan (naklen) haber verdi ki;"
O (yani Muhammed), iki tavşanı (omuzuna) asmış olduğu bir halde Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) rastlamış ve şöyle demiş:

"Ya Rasullulah! Gerçekten ben ailemin davar sürüsüne girdim ve şu iki tavşanı avladım. Sonra, kendisiyle onları boğazlayacağım keskin bir şey bulamadım ve onları çakmak taşı ile boğazladım. Şimdi (onları) yiyebilir miyim?" (Hz. Peygamber de)
"Evet" buyurmuş.[22]

8. Kelerin Yenilmesi Hakkında

2021. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) Abdullah b. Dinar'dan, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki." O şöyle dedi:
Hz. Peygamber'e (Saltallahu Aleyhi ve Sellem) kelerin (hükmü) soruldu da O;
"Ben onu ne yerim, ne de haram kılarım!" buyurdu.[23]
2022. "Bize Sehl b. Hammad haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bize el-Hakem rivayet edip dedi ki, Zeyd b. Vehb'i, el-Bera b. Azib'den, (O da) Sabit b. Vedia'dan (naklen) rivayet ederken işittim ki, (Sabit) şöyle demiş:"
Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir keler getirilmişti de O;
"Allah daha iyi bilir ya, (bu), şekli değiştirilmiş bir türdür (veya şekli hayvan şekline çevrilmiş bir ümmettir!)" buyurmuştu.[24]
2023. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Yunus, İbn Şihâb'dan rivayet etti ki, O şöyle demiş: Bana Ebu Umame b. Sehl b. Huneyf el-Ensari haber verdi ki, Abdullah b. Abbas O'na haber vermiş ki, kendisine "Allah'ın Kılıcı" denilen Halid ibnu'l-Velid O'na haber vermiş ki,"
O (yani Halid), Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile birlikte, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hanımı Hz. Meymûne'nin -ki O, (Halid'in) de teyzesidir, İbn Abbas'ın da teyzesidir- yanına girmişler ve yanında, kız kardeşi Hafida bintu'l-Haris'in Necd'den getirmiş olduğu kızartılmış bir keler bulmuşlar. (Hz. Meymûne) de hemen bu keleri Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sunmuş. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) elini bir yemeğe, (durumu)

kendisine anlatılıp ismi söylenmedikçe nadiren yaklaştırırmış. Neyse Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) elini bu kelere uzatmış. Bunun üzerine orada bulunan kadınlardan biri;
"Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), kendisine ne sunduğunuzu bildirin!" demiş. Onlar da;
"Bu, kelerden başka bir şey değildir!" demişler. O zaman Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) elini (yemekten) çekmiş. Bu sefer Halid İbnu'l-Velid;
"Keleri haram mı kılıyorsun, ya Rasulullah?" demiş. Hz. Peygamber de);
"Hayır! Fakat o, kavmimin yurdunda olmaz. Bu sebeple ondan tiksiniyorum!" buyurmuş.
Halid, sözüne devamla şöyle demiş: Bunun üzerine ben onu (önüme) çekmiş ve Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bakıyorken yemiştim de, O beni (bundan) men etmemişti.[25]

9. Kendisinden Bir Uzuv Ayrılan Av Hakkında

2024. “Bize Ubeydullah b. Abdilmecid haber verip (dedi ki), bize Abdurrahman b. Abdillah b. Dinar rivayet edip (dedi ki), bize Zeyd b. Eşlem -Abdurrahman demiştir ki, zannediyorum-, Atâ' b. Yesâr'dan, (O da) Ebu Vâkıd el-Leysi'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle demiş:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Medine'ye, halkın, develerin hörgüçlerini, butlarını kesip (yedikleri) bir durumda gelmişti. O zaman Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Bir hayvandan canlı iken kesilen şeyler, "meyte" (hükmündedir, murdardır)" buyurmuştu.[26]

Açıklama

Bu Hadis, bir hayvandan, diri iken kesilen bir parçanın "meyte" hükmünde ve dolayısıyla yenmesinin haram olduğunu göstermektedir. Aynı şekilde, yakalanan bir av hayvanından da, ölümünden önce kesilen, koparılan bir uzuv da yenmez. Bu Hadisten, "rahmet Peygamberi" Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi

ve Sellem), Medine'yi şereflendirmeleri esnasında Medine halkının hayvanlara ne zalimane muameleler yaptıklarını da öğrenmekteyiz. Böyle bir toplumdan "Sahabe" gibi örnek bir nesil çıkarması, Hz. Peyamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) mucizelerinden sayılsa yeridir.[27]

---

[1] Buhari, Zebâih, 7-8(6/220); Müslim, Sayd, 1(3/1529); Ebu Davud, Sayd, 2(3/109); Nesai, Sayd, 1(7/158); Tirmizi, Sayd, 1(4/65), 6(4/68); İbn Mace, Sayd, 3(2/1070); Müsned, 4/256-258, 377. Bkz. 2009. ve 2015. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/304

[2] Bkz. 2015. hadis.

[3] Buhari, Zebâih, 1(6/218). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/304-305

[4] Buhari, Zebâih, 6(6/219); Müslim, Musakat, 50-55(3/1201-1202); Nesai, Sayd, 12(7/164-165); Tirmizi, Sayd, 17(4/79); Muvatta, İsti'zan, 13(2/969), Müsned, 2/4, 8, 37. Bkz. 743. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/305

[5] Buhari, Hars, 3(3/67); Müslim, Musâkat, 61(3/1204), Nesai, Sayd, 12(165); İbn Mace, Sayd, 2(2/1069); Muvatta, îsti'zan, 12(969); Müsned, 5/219,220., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/306

[6] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/306-307

[7] Müslim, Musâkat, 48(3/1200-1201); Ebu Davud, Taharet, 37(1/19); Nesai, Taharet, 52 (1/47); îbn Mace, Sayd, 1(2/1068); Müsned, 4/86, 5/56., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/305/307-308

[8] Buhari, Bed'ul-Halk, 17(4/101); Müslim, Musakat, 43(3/1200); Nesai, Sayd, 9(7/163); Tirmizi, Sayd, 17(4/79); İbn Mace, Sayd, 1(2/1068); Muvatta, İsti'zan, 14(2/969); Müsned, 2/22-23,113,133., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/308

[9] Ebu Davud, Sayd, 1(3/108); Nesai, Sayd, 10(7/163); Tirmizi, Sayd, 16(4/78), 17(4/80); İbn Mace, Sayd, 2(2/1069); Müsned, 4/85, 5/54, 56, 57.

[10] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/308-309

[11] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/308-309

[12] Buharı, Zebâih, 2(6/218); Müslim, Sayd, 3(3/1530); Ebu Davud, Sayd, 2(3/110); Nesai, Sayd, 22(7/172); Tirmizi, Sayd, 7(4/69); îbn Mace, Sayd, 7(2/1072); Müsned, 4/380. Bkz. 2009. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/310

[13] Maide: 5/3.

[14] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/310

[15] Buhari, Zebâih, 13(6/223); Müslim, Sayd 52(3/1546); Ebu Davud, Et'ıme, 34(3/357); Nesai, Sayd, 37(7/185); Tirmizi, Et'ıme, 22(4/268); Müsned, 4/353, 357, 380; Musannaf, s.110., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/311

[16] Bkz. 734. ve 735. Hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/312

[17] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/312-313

[18] Buhari, Zebâih, 12(6/223); Müslim, Sayd, 18(3/1536); Ebu Davud, Et'ıme, 46(3/364); Nesai, Sayd, 135(7/183); Müsned, 3/309,311.

[19] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/313

[20] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/311-314

[21] Buhari, Zebâih, 32(6/231); Müslim, Sayd, 53(3/1547); Ebu Davud, Et'ıme, 26(3/352); Nesâî, Sayd, 25(7/173); Tirmizi, Et'ıme, 2(4/251); İbn Mace, Sayd, 17(2/1080); Müsned,3/118, 171,291; Tayâlisî, s.275., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/314-315

[22] Ebu Davud, Edâhi, 15(3/102); Nesâî, Sayd, 25(7/174); Dahâyâ, 18(7/198); Tirmizi, Sayd, 8(4/70); tbn Mace, Sayd, 17(2/1080); Müsned, 3/471., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/314-315

[23] Buhari, Zebâih, 33(6/231); Müslim, Sayd, 39(3/1541-1542); Nesai, Sayd, 26(7/174); Tirmizi, Etime, 3(4/251-252); İbn Mace, Sayd, 16(2/1080); Muvatta; İsti'zan, 11(2/968); Müsned, 2/ 9, 10, 33., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/316

[24] Ebu Davud, Et'ıme, 27(3/353); Nesai, Sayd, 26(7/176); İbn Mace, Sayd, 16(2/1078); Müsned, 4/220., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/316

[25] Buhari, Zebâih, 33(6/231); Müslim, Sayd, 44(3/1543); Ebu Davud, Et'ıme, 27(3/353); Nesai, Sayd, 26(7/174); İbn Mace, Sayd, 16(2/1079); Muvatta, îsti'zan, 10(2/968); Müsned, 4/88,89., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/315/317-318

[26] Ebu Davud, sayd, 3(3/111); Tirmizi, Sayd, 12(4/74); Müsned, 5/218; Müstedrek, 4/124, 239; Dârekutnî, 4/292; Musannaf, 4/494 (Mu'dal olarak). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/318

[27] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/318-319

CİHÂD KİTABI

CİHÂD KİTABI

1. Allah Yolu'nda Cihad, En Üstün İştir

2395. "Bize Muhammed b. Kesîr, el-Evzâî'den, (O) Yahya b. Ebî Kesîr'den, (O) Ebû Seleme'den, (O da) Abdullah b. Selâm'dan (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Biz, Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Ashabından bir topluluk (olarak) oturup aramızda konuştuk ve "işlerin hangisinin yüce Allah'a daha sevimli olduğunu bilsek onu yaparız" dedik." Bunun üzerine yüce Allah, sonuna varıncaya kadar şu Ayetleri indirdi:
"Göklerde olan şeyler de, yerde olan şeyler de Allah'ı tesbih etmişlerdir. O Azizdir, Hakimdir. Ey iman edenler! Niçin yapmayacağınız şeyleri söylersiniz? (Yapmayacağınız şeyleri söylemeniz, Allah katında) büyük gazaba sebep olur,.."[1]
Abdullah, sözüne devamla şöyle dedi:
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de bunları bize sonuna varıncaya kadar okudu."
Ebû Seleme de şöyle dedi:
"İbn Selâm da bunları bize okudu." Yahya dedi ki:
"Ebû Seleme de bunları bize okudu." (El-Evzâî dedi ki):
"Yahya da bunları bize okudu." (Muhammed dedi ki):
"El-Evzâi de bunları bize okudu." (Dârimî dedi ki):
"Muhammed de bunları bize okudu."[2]

Açıklama

"Cihâd", Allah'ın (Celle Celaluhu) rızasını kazanmak uğrunda her türlü araçla olanca gayretin sarf edilmesi demektir. "Cihâd" kelimesi bu geniş manasıyla kâfirlere, günahkâr müslümanlara, insanın kendi nefsine ve şeytana karşı gösterilen gayretler için kullanılabilmektedir. Ancak kelime zamanla "kâfirlerle savaşma hususunda olanca gayreti sarf etme", "kâfirlerle sıcak savaş" manasına kullanılır olmuş ve diğerlerine "mücâhede" denmiştir.

Cihâd kelimesi Ayet ve Hadislerde mezkûr geniş manasıyla da geçmektedir.
"Kâfirlerle sıcak savaş = kıtal" manasına cihada, Medine'ye hicretten sonra izin verilmiştir. Bu iznin Hicri 2. yılın Safer ayında verildiği nakledilmektedir. Bu sebeple Mekki Ayetlerde geçen cihad kelimelerinde, kâfirlerle "kıtal" dışında Allah'ın (Celle Celaluhu) rızasını kazandıracak; dinin tebliği, yetimlere ve yakınlara yardım ve diğer ibadetler hususunda gösterilen gayretler kastedilmiş olmalıdır.
Dârimî (Rahmetullahi Aleyh), yukarıdaki Hadiste en üstün işin cihad olduğu hükmünü, herhalde Sahabilerin Allah'a (Celle Celaluhu) en sevgili amelin hangisi olduğu meselesini konuşmaları üzerine inen Ayetler arasındaki şu ayetten çıkarmıştır:
"Muhakkak ki Allah kendi yolunda, (parçaları birbirine) kenetlenmiş bir duvar gibi, saf bağlayarak savaşanları sever." [3]

2. Cihadın Üstünlüğü

2396. “Bize Ubeydullah b. Musa, Süfyan'dan (O) Ebu'z-Zinâd'dan, (O) el-A'rec'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Allah, evinden, kendisini (oradan) sadece Allah yolunda cihad etme ve O'nun sözlerini doğrulatma (gayesi) güderek çıkan kimseyi Cennet'ine sokmayı veya içinden çıkmış olduğu evine, elde edeceği sevapla yahut (sevap ve) ganimetle geri çevirmeyi üstlenmiştir "[4]

3. Hangi Cihad Daha Üstündür?

2397. “Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Malik b. Miğvel, el-A'meş'ten, (O) Ebû Sütyân'dan, (O da) Câbir'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
"Ya Rasûlullah, hangi cihad daha üstündür?" denildi de (Hz.

Peygamber);
"Atı öldürülen ve kendi kanı da akıtılan, (böylece malıyla canıyla Allah yolunda cihad ederken şehid edilen kimsenin cihadı!)" buyurdu.[5]

4. İşlerin Hangisi Daha Üstündür?

2398. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana İbrahim b. Sa'd, İbn Şihâb'dan, (O) İbnu'l-Museyyeb'den, (O da) Ebû Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki," O öyle dedi:
Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem),
"İşlerin hangisi daha üstündür?" diye soruldu da O;
"Allah'a iman etmek!" buyurdu. (Ebû Hüreyre sözüne devamla) dedi ki;
"Sonra ne?" denildi, O da;
"Sonra Allah yolunda cihad etmek!" buyurdu.
"Sonra ne?" denildi, O da;
"Riya-günâh karışmamış makbul hac!" buyurdu.[6]

5. Allah Yolu'nda, Devenin İki Sağımı Arasındaki Süre Kadar Savaşan Kimse

2399. "Bize Nuaym b. Hammâd haber verip (dedi ki), bize Bakıyye, Bahir'den, (O) Halid b. Ma'dan'dan, (O) Malik b. Yehamir'den, (O da) Muaz b. Cebel'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kim Allah yolunda devenin iki sağımı arasındaki süre kadar (fuvâka nâkatin) savaşırsa, ona Cennet vâcib olur!"[7]
Bu (yani Hadiste geçen) "fuvâka nâkatin" sözü, (devenin) sütünü, kendisi sağan kimse için akıtması miktarı süre demektir.[8]

6. İnsanların En Üstünü, Atının Başını Allah Yolu'nda Tutan Adamdır

2400. "Bize Asım b. Ali haber verip (dedi ki), bize İbn Ebi Zi'b, Saîd b. Hâlid'den, (O) İsmail b. Abdirrahman b. Ebi ZiVden, (O) Atâ b. Yesâr'dan, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün), onlar oturuyorlarken onların yanına gelip şöyle buyurdu: *"Size mertebe bakımından insanların en hayırlısını bildireyim mi?"* (İbn Abbâs dedi ki), biz de:
"Evet, (Yâ Rasûlullah!)" dedik. Şöyle buyurdu:
"Atının -veya *"bir atın"* buyurmuştu- *başını, ölünceye veya öldürülünceye kadar Allah yolunda tutan adam!"* (Hz. Peygamber sonra);
"Peki, size, (mertebece) ona yaklaşanı bildireyim mi?" buyurdu. Biz de;
"Evet, Yâ Rasûlullah!" dedik. Şöyle buyurdu:
"*Namazını dosdoğru kılmak, zekâtını vermek ve insanların kötülüklerinden uzaklaşmak üzere birvadiye çekilen kişi!"* (Hz. Peygamber sonra);
"Peki, size mertebece insanların en kötüsünü bildireyim mi?" buyurdu. Biz de;
"Evet, Yâ Rasûlullah!" dedik. Şöyle buyurdu:
"Büyük Allah hakkı için isteyen, ama O'nun hakkı için (kendisinden bir şey istendiğinde de) sevmeyen kimse!"[9]

Açıklama

"Atın başını Allah yolunda tutmak"tan maksat, Allah Azze ve Celle'nin yolunda devamlı cihâd etmektir. Bu Hadis mertebece en hayırlı, yani sevapça en üstün insanın, Allah Sübhanehu ve Tealâ yolunda devamlı savaşan kimse olduğunu göstermektedir. Kadı İyâz, bu Hadisin zahirinin, bu genel hükmünün diğer Hadislerle sınırlandırıldığını ve manasının; "insanların en hayırlılarından biri" şeklinde olacağını söylemiştir. Çünkü âlimlerin ve sıddîklerin daha faziletli olduklarını belirten Hadisler vadır. Bu Hadisi, sadece "savaşan kimse" ile sınırlamayıp, onu, "insanların en hayırlısı Allah Azze ve Celle yolunda devamlı koşturan, yani Allah'ın (Celle Celaluhu) rızasını kazanmak için

devamlı gayret sarf eden insandır", şeklinde anlamak da mümkündür ki, bu durumda onun hükmünü sınırlamaya gerek kalmaz. Bu Hadisin bu ilk parçasının genel savaş zamanlarındaki en hayırlı insan hakkında olması da muhtemeldir.
Bu Hadisin ikinci parçası, hayırlılık bakımından ikinci sırada olanın, bir köşeye çekilip orada tek başına yaşayan insan olduğunu göstermektir. Hadis bu zahiri manasıyla, inzivaya çekilmenin, halka karışıp onlarla birlikte yaşamaktan daha faziletli olduğu görüşünde olan bazı kimselerin lehine bir delildir. Ancak âlimlerin çoğu, fitnelerden zarar görmeme ümidi içinde olma şartıyla, halkla birlikte yaşamanın daha üstün olduğunu söylemişlerdir. Nitekim Peygamberlerin ve Sahabe, Tabiûn, âlim ve zâhidlerin cumhurunun yaşayışları da böyle olmuştur. Şu var ki, fitne zamanlarında yapabileceği bir şey olmayan, aksine din ve dünyasına zarar gelmesi muhtemel olan kimsenin inzivaya çekilmesi caiz olur ki, yukarıdaki Hadisle, inzivaya çekilmeyi üstün gösteren bazı Hadisleri bu şekilde anlamak gerekir.
Yukarıdaki Hadisin son parçası ise, en kötü insanın, Allah'a (Celle Celaluhu) hürmet etmeye özen göstermeyen kimse olduğunu göstermektedir.[10]

7. Kişinin Allah Yolu'nda Kalmasının Fazileti Hakkında

2401. “Bize Abdullah b. Salih haber verip (dadi ki), bana Yahya b. Eyyûb, Hişâm'dan, (O) el-Hasan'dan, (O da) İmrân b. Husayn'dan (naklen) rivayet etti ki,”
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kişinin Allah yolunda (savaş) safında kalması (veya durması), kişinin altmış sene ibadet etmesinden daha faziletlidir!"[11]

8. Allah Yolu'ndaki Tozun Fazileti Hakkında

2402. “Bize el-Kasım b. Kesir haber verdi. O dedi ki, Abdurrahman b. Şureyh'i Abdullah b. Süleyman'dan (naklen) anlatırken işittim ki,”
Malik b. Abdillah, Habib b. Mesleme'ye (veya Habib, Malik'e) bir

atı yularından çekerek yaya giderken rastlamış ve
"Binsen ya, Allah sana binek vermiş" demiş de, O şöyle cevap vermiş:
Muhakkak ki Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kimin ayakları Allah yolunda tozlanırsa, Allah onu (Cehennem) ateşine haram kılar!"[12]

9. Allah Azze Ve Celle Yolu'nda Bir Sabah Yürüyüşü İle Bir Akşam Yürüyüşü

2403. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) Ebu Hâzim'den, (O da) Sehl b. Sad'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasûlullah (Sallallaku Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Andolsun ki, Allah yolunda sabahleyin bir kere yürüyüş ile Allah yolunda akşamleyin bir kere yürüyüş, dünya ve içindeki şeylerden daha hayırlıdır!"[13]

10. Allah Azze Ve Celle Yolu'nda Bir Gün Oruç Tutan Kimse

2404. "Bize Haccâc b. Minhâl haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Sehl b. Ebi Salih'ten, (O) en-Numan b. Ebi Ayyâş'tan, (O) Ebû Saîd el-Hudrifden, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"Allah'ın rızasını gözeterek Allah yolunda bir gün oruç tutan hiçbir kul yoktur ki, Allah onun yüzü ile (Cehennem) ateşinin arasını yetmiş yıllık (mesafe kadar) uzaklaştırmış olmasın!"[14]

Açıklama

"Allah Yolu" tabiri, Allah'a (Celle Celaluhu) itaat, Allah'ın (Celle Celaluhu) rızasını kazanmak içip yapılan, farz-nafile, her türlü iş

manasına gelebilmektedir. Şu halde bu tabir, geniş manasıyla cihad kelimesiyle eş anlamlı olmaktadır. Ancak, cihad kelimesinde olduğu gibi bu tabir de ekseriye "Allah rızası için sıcak savaş" manasında kullanılmıştır. Bu Hadiste bu tabirle bu manalardan hangisinin kastedildiği açık değildir. Şayet ikinci mana kastedilmişse, o zaman bu Hadis, oruca alışmış, oruç tutmakla güçten-kuvvetten düşmeyecek olan kimse hakkında olmalıdır. Bu kimse böylece oruç ve savaş faziletlerini birleştirmiş olmaktadır. Diğer taraftan Hadiste geçen "yetmiş" sayısının, çokluğu ifade için kullanılmış olması muhtemeldir. Hadislerde altmış, yetmiş gibi sayılar çokluğu ifade için çok kullanılmışlardır.[15]

11. Bekçilik Yaparak Allah Yolunda Uykusuz Kalan Kimse Hakkında

2405. "Bize el-Kasım b. Kesir haber verip dedi ki, ben Abdurrahman b. Şureyh'i, Ebu's-Sabbah Muhammed b. Sumeyr'den, (O) Ebu Ali el-Hemdani'den, (O da) Ebu Reyhâne'den (naklen) rivayet ederken işittim ki;"

O (yani Ebu Reyhâne), Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber bir savaştaymış. Derken bir gece O'nu şöyle buyururken işitmiş:
"(Cehennem) ateşi Allah yolunda uykusuz kalan göze haram kılınmıştır. (Cehennem) ateşi Allah korkusundan yaş boşanan göze de harak kılınmıştır!" (Ebu Reyhâne) demiş ki,
"O üçüncüsünü de buyurmuştu ama, ben onu unuttum."
Ebu Şureyh sözüne şöyle devam etti:
"Ben bir kimseden bu (üçüncüsünün) şöyle olduğunu işittim:"
"(Cehennem) ateşi, Allah'ın (bakılmasını) yasak kıldığı şeylerden sakınılan göze -veya Allah Azze ve Celle yolunda çıkarılan göze- haram kılınmıştır!"[16]
2406. "Bize el-Hakem ibnu'l-Mubarek haber verip (dedi ki), bize ed-Derâverdi, Salih b. Muhammed b. Zâide'den, O'nun şöyle dediğini haber verdi: Ben Ömer b. Abdilaziz'i, Ukbe b. Âmir el-Cuhenî'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve

Sellem) (naklen anlatırken) işittim ki,” O şöyle buyurmuş:
"Allah bekçilerin bekçisine (yani askerlerin nöbetçisine) merhamet etsin!"[17]
Abdullah (ed-Dârimî) dedi ki;
"Ömer b. Abdulaziz, Ukbe b. Âmirle karşılaşmamıştı!"[18]

12. Allah Azze Ve Celle Yolu'nda Harcama Yapmanın Fazileti Hakkında

2407. “Bize Abdullah b. Ömer rivayet edip (dedi ki), bize Cerir, el-A'meş'ten, (O) Ebû Amr eş-Şeybâni'den, (O da) Ebû Mes'ûd el-Ensâri'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
(Bir gün) bir adam yularlı dişi bir deve getirip;
"Bu, Allah yolunda (bağışlanmıştır)" dedi. Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de;
"Sana onun karşılığında Kıyamet günü, hepsi de yularlı olan yedi yüz dişi deve verilecektir!" buyurdu.[19]

13. Allah Azze Ve Celle Yolu'nda Malından Bir Çift Şey Harcayan Kimse

2408. “Bize Osman b. Ömer haber verip (dedi ki), bize Hişâm, el-Hasen'den, (O da) Sa'saa b. Muâviye'den (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:
Ebû Zerr'e, kedisine ait bir deveyi, boynunda bir kırba olduğu halde sürüyorken -veya yediyorken- rastladım ve "Ebû Zerr! (Ne) malın var, malın (ne)?" dedim. O da
"Amelim var!" cevabını verdi. Ben tekrar;
"(Ne) malın var, malın ne" dedim, O da yine;
"Amelim var!" karşılığını verdi. O zaman ben;
"Bana Rasûlullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) işittiğin bir Hadis rivayet et!" dedim. O da şöyle dedi: Rasûlullah'ı, (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:
"Allah yolunda bir çift mal harcayan hiçbir müslüman yoktur ki, Cennet'in kapıcıları ona koşup (onu Cennet'e kendi kapılarından

girmeye çağırmış) olmasınlar."[20]
Ebû Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"Bu (bir çift mal) iki dirhem veya iki kadın köle yahut iki erkek köle, ya da iki hayvandır."[21]

14. (Silah) Almanın Fazileti Ve Bununla İlgili Emir Hakkında

2409. "Bize Abdullah b. Yezid el-Mukri haber verip (dedi ki), bize Saîd b. Ebi Eyyub rivayet edip (dedi ki), bana Yezid b. Ebi Habib, Ebu'1-Hayr Mersed b. Abdillah'tan, (O da) Ukbe b. Amir'den (naklen) rivayet etti ki;" O şu Ayeti, yani;
"Siz de o (düşmanlara) karşı gücünüzün yettiği kadar kuvvet hazırlayın"[22] ayetini okumuş ve "Dikkat edin! Şüphesiz bu kuvvet, (ok) atmaktır!" (demiş).[23]
2410. "Bize Vehb b. Cerir haber verip (dedi ki), bize Hişâm, Yahya'dan, (O) Ebû Sellâm'dan, (O) Abdullah b. Zeyd el-Ezrak'tan, (O da) Ukbe b. Amir'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Şüphe yok ki, Allah Azze ve Celle tek okla üç kişiyi; yani, yapımında hayır niyet eden ustasını, onu (ihtiyacı olana) yardım olarak vereni (veya onu, atacak olan kimseye uzatanı) ve onu atanı Cennet'e sokar!"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle de buyurdu:
"Atmayı ve binmeyi (öğrenin). Şüphesiz atmayı (öğrenmeniz) bana, binmeyi (öğrenmenizden) daha sevimli gelir."
O şöyle de buyurdu:
"Ürkeğin kendisiyle meşgul olup oynadığı her şey boştur, sadece erkeğin yayını atması, atını eğitmesi ve hanımıyla oynaması hariç! Çünkü bunlar hak şeylerdendirler, (sevap kazandırırlar)."
O şöyle de buyurdu:
"Atmayı öğrendikten sonra onu bırakan kimse, onu kendisine öğretene nankörlük etmiş olur,"[24]

Açıklama

Bu Hadis sırf Allah Azze ve Celle'nin rızasını kazanmak niyetiyle harp aletleri yapmanın, onları ihtiyaç sahiplerine yardım olarak vermenin veya kullanana yardım etmenin; onları düşmana karşı bizzat kullanma gibi Cennet'e gitmeye, ebedi mutluluğa ermeye sebep olacağını göstermektedir. Harp âletleri, dünyevi geçimi sağlamak gayesiyle yapıldığında da, dünyevi geçimi helâlinden sağlamaya yönelik her türlü çalışma gibi, yapanına sevab kazandırır.
Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) atıcılığı binicilikten üstün görmesi ise, atıcılığın savaşta hem tek başına, hem de her yerde işe yaramasından dolayı olmalıdır. Binicilik böyle değildir. Ayrıca atıcılık savaşta düşmanı alt etmede diğer savaş vasıtalarından daha fazla etkilidir. Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), düşmanlar için hazırlanması emredilen "kuvvet "i "atma" olarak açıklamasının ve atıcılığı binicilikten üstün görmesinin bir sebebi de, herhalde atıcılığın savaşmadaki bu üstünlüğüdür. Bu gerçek bugünkü gelişmiş harp tekniklerinde de geçerlidir. Nitekim Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de, "atma" ve "binme" kelimelerini, "neyi atma "yi, "neye binme"yi belirtmeksizin mutlak olarak kullanmıştır.
Hadisin ikinci parçası "hakk"a yardım edecek mubah işlerin boş işler olmadığını, onları yapmanın da insana sevab kazandıracağını göstermektedir. Aliyyu'1-Kâri; koşu, yürüyüş, at ve deve yarışlarının, bedeni güçlendirmek, zihni dinlendirmek maksadıyla gezinti yapmanın ve haram çalgı aletleriyle icra edilmeyen müziğin (sema) de aynı hükümde olduğunu kaydetmiştir.
Hadisin son parçası ise, bir harb sanatını öğrenen kimsenin onu unutmasının nankörlük olacağını bildirmektedir. Bazı Hadisler bunun büyük günah olduğunu da bildirir. Çünkü bu, Allah'ın (Celh Celaluhu) sözünü yüceltmenin mühim bir vasıtası olan düşmanla savaş etmeye ehemmiyet vermenin bir göstergesidir. [25]

15. Allah Yolunda Herhangi Bir Şekilde Yaralanan Kimsenin Fazileti Hakkında

2411. "Bize Muhammed b. Abdillah er-Rekaşi haber verip (dedi ki), bize Yezid b. Zurey' rivayet edip (dedi ki), bize Muhammed b. İshak rivayet edip (dedi ki), bana amcam Musa b. Yesar, Ebu Hüreyre'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Allah yolunda yaralanan hiçbir yaralı yoktur ki, Allah onu Kıyamet günü, yarası; kokusu misk kokusu, rengi kan rengi olduğu halde kanıyorken diriltmiş olmasın!"[26]

16. Allah'tan Şehidlik İsteyen Kimse Hakkında

2412. "Bize el-Kasım b. Kesir haber verip dedi ki, ben Abdurrahman b. Şureyh'i rivayet ederken işittim ki; O, Sehl b. Ebi Umâme b. Sehl b. Huneyfi, babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet ederken işitmiş ki, O şöyle demiş:"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gerçekten şöyle buyurdu:
"Kim samimi bir kalple Allah'tan şehidlik isterse, Allah onu, döşeğinde ölse de, şehidlerin derecelerine ulaştırır!"[27]

17. Şehidin Fazileti Hakkında

2413. "Bize Muhammed b. Yezid er-Rifai haber verip (dedi ki), Safvan b. İsa, İbit Aclân'dan, (O) el-Ka'ka' b. Hakim'den, (O) Ebu Salih'ten, (O da) Ebu Hüreyre'den,(naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Şehid, öldürülme acısını ancak birinizin çimdikleme acısını hissetmesi gibi hisseder!"[28]

18. Şehidin Bu Dünyaya Dönmeyi Temenni Etmesi

2414. "Bize Ebu Ali el-Hanefi haber verip (dedi ki), bize Şu'be,

Katâde'den, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Ölüp de Cennet'e girdikten sonra sizin yanınıza, bu dünya ile içindeki şeyler kendisinin olarak geri dönmeyi arzu edecek hiç kimse yoktur, şehid hariç. Çünkü o, göreceği sevabdan dolayı arzu edecek ki, şu şu kadar kere (dünyaya geri dönüp tekrar) öldürülsün!"[29]

19. Şehidlerin Ruhları

2415. “Bize Saîd b. Âmir, Şu'be'den, (O) Süleyman'dan, (O) Abdullah b. Murre'den, (O da) Mesrûk'tan (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:
Biz Abdullah'a şehidlerin ruhlarını sorduk. -Zaten Abdullah olmasaydı bize (bunu) hiç kimse haber veremezdi-. O da şöyle dedi:
“Şehidlerin ruhları, Kıyamet günü Allah katında birtakım yeşil kuşların kursaklarındadır. Onların, Arşa asılı kandilleri vardır, hangi Cennet'te, nerede isterlerse orada dolaşır, sonra kandillerine geri dönerler. Derken Rabb'leri onlara yukarıdan bakar ve
"Bir ihtiyacınız var mı? Bir şey istiyor musunuz?" buyurur. Onlar da;
"Hayır! Sadece dünyaya dönüp bir kere daha öldürülmemiz hariç!" derler.[30]

20. Allah Yolu'nda Öldürülenlerin Durumu

2416. “Bize Muhammed ibnu'l-Mubarek haber verip (dedi ki), bize Muaviye b. Yahya -ki (Muhammed), O'nun es-Sadefi olduğunu söylemiştir-, rivayet edip (dedi ki), bize Safvan b. Amr, Ebu'l-Musenna el-Ümlüki'den, (O da) Utbe b. Abd es-Sülemi'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"(Savaşta) öldürülenler üç çeşittir: Canıyla, malıyla Allah

yolunda cihad eden mü'min. O düşmanla karşılaştığında savaşır, nihayet öldürülür!" Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bunun hakkında sözüne şöyle devam etti:
"İşte bu denemiş şehid, Allah'ın arşının altındaki çadırındadır! Peygamberler ona sadece Peygamberlik derecesiyle üstün gelirler. (Öldürülenlerin ikinci çeşidi) iyi bir işle diğer bir kötüsünü birbirine karıştıran mü'mindir. O, canıyla malıyla Allah yolunda cihad etmiş, düşmanla karşılaştığında öldürülünceye kadar savaşmıştır." Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bunun hakkında sözüne şöyle devam etti: *"Günahlarını ve hatalarını silip süpüren bir yıkama ve temizleme! Muhakkak ki, kılıç hataları çok silip süpürücüdür! Bu kimse, Cennet'in kapılarının hangisinden isterse oradan Cennet'e girdirilir. (Öldürülenlerin üçüncü çeşidi) canıyla, malıyla cihad eden münafıktır. O da düşmanla karşılaştığında öldürülünceye kadar savaşmıştır. Ama bu kimse (Cehennem) ateşindedir! Zira kılıç münafıklığı silemez!"*[31]
Abdullah (ed-Dârimî) dedi ki:
"Elbise için, yıkandığında "musmisa=yıkandı ve temizlendi" denilir."[32]

21. Allah Yolu'nda Sabrederek Ve Sadece Allah Rızasını Umarak Savaşan Kimse Hakkında

2417. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecid haber verip (dedi ki), bize İbn Ebi Zi'b, el-Makburi'den, (O) Abdullah b. Ebi Katâde'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki;"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (birgün) kalkıp bir konuşma yapmış. Allah'a hamd-ü senada bulunmuş, sonra cihadı söz konusu etmiş ve farz-ı (ayn) ibadetler hariç, ondan daha faziletli hiçbir şey bırakmamış. O zaman bir adam kalkıp;

"Yâ Rasulullah, Allah yolunda öldürülen kimse hakkında ne buyurursun, bu (öldürülüşü) onun günahlarını bağışlatır mı?" demiş. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de şöyle buyurmuş:
"Evet. Sabrederek, sadece Allah'ın rızasını umarak, (düşmana)

doğru giderek, (ondan) geri çekilmeyerek (savaşıp) öldürüldüğünde, (öldürülüşü onun günahlarına keffâret olur), sadece borç hariç. Çünkü o, bana Cibril'in söylediği gibi, ondan dolayı hesaba çekilecektir!"[33]

Açıklama

"Şehid", Allah Azze ve Celle yolunda canını veren müslümana denir. Kimin canını "Allah yolunda", sadece Allah'ın (Celle Celaluhü) rızasını kazanmak gayesiyle verdiğim yalnız Allah Sübhanehu ve Teala bilebileceği için, "hakiki şehid"in kim olduğunu da ancak Allah Teala bilir. Herhalde bu sebeple ilk zamanlar savaşlarda ölen müslümanlar, hatta Sahabeler için "şehid oldu" ifadesi kullanılmamıştır. Bununla beraber savaş esnasında öldürülen her müslüman "hükmen şehid" sayılır, ona şehid muamelesi yapılır.

"Şehid"in; "tanık olan, kendisine tanıklık edilen", "bir yerde hazır olan, yanında hazır olan, yanında hazır bulunan", "haber veren, haber verilen" kimse gibi sözlük manaları vardır. Allah Teala yolunda öldürülen müslümana '"şehid" denilmesi ise ya Cennet'e gireceğine tanıklık edildiği veya ölürken yanında rahmet melekleri
bulunduğu, yahut ölürken Allah'ın (Celle Celaluhü) kendisine hazırlamış olduğu nimetleri gördüğü... içindir. Kur'an-ı Kerim ve Hadis-i Şeriflerde şehidliğin birçok fazileti bildirilmiştir.

Yukarıdaki Hadiste de şehidliğin bir fazileti bildirilmektedir ki, bu da, zikredilen şartlarda öldürülen kimsenin, kul hakları hariç, bütün günahlarının silinmesidir. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem):

"Sadece borç hariç" sözüyle kul haklarını şehidliğin bile silemeyeceğine dikkat çekmiştir. Bu, kul haklarına verilen ehemmiyetin ne kadar büyük olduğunu gösterir.[34]

22. Şehid Sayılan Kimseler

2418. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Süleyman

-ki O, et-Teymi'dir-, Ebu Osman'dan, (O) Âmir b. Malik'ten (O) Safvan b. Umeyye'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki," O şöyle buyurdu:
"Veba (hastalığından ölmek) şehidliktir. Suda boğulmak (suretiyle ölmek) şehidliktir. Savaşta (öldürülmek) şehidliktir. Karın (hastalıklarından ölmek) şehidliktir. Lohusa (iken ölmek) şehidliktir."[35]
2419. "Bize Ubeydullah b. Musa, İsrail'den, (O) Mansur'dan, (O) Ebu Bekr b. Hafs'dan, (O) Şurahbil ibnu's-Simften, (O da) Ubâde ibnu's-Samit'ten (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Allah yolunda öldürülmek şehidliktir. Veba (hastalığından ölmek) şehidliktir. Karın (hastalıklarından ölmek) şehidliktir. Hamile iken (karnındaki) bebeği kendisini öldüren kadın şehiddir"[36]

Açıklama

Bu Hadislerle ilgili diğer Hadislerde bazı hastalıklar sebebiyle veya bazı hallerde ölen kimselere de şehid ismi verilmektedir. İbn-i Hacer (Rahmetullahi Alayh), konuyla ilgili makbul Hadislerde toplam olarak yirmiden fazla şehidliğin geçtiğini kaydetmiştir.[37] Bu şehidlikler; "savaşta öldürülme şeklindeki şehidlik" ve "diğer şehidlikler" olmak üzere başlıca iki kısma ayrılabilir. Savaşta ölen müslümana, yıkanılmaksızın namazı kılınıp defnedilme şeklinde muamele yapılır ki, bu şehide Hanefi âlimleri "hükmi şehid", Şafii alimleri "dünya şehidi" ismini verirler. Hadislerde belirtilen diğer şehidlere bu dünyada şehidlik muamelesi yapılmadığı için onlara "uhrevi şehid" veya "Ahiret şehidi" ismi verilmiştir. "Uhrevi şehidler"e "şehid" denmesinin bir hikmeti şudur: Bu kimseler ölürken büyük acı çekmişler veya haksızlıkla öldürülmüşlerdir. Allah da onların bu şekildeki ölümlerini günahlarının silinmesine veya sevaplarının artırılmasına sebep kılmış ve onları şehid mertebesine yükseltmiştir.[38]

23. Hz. Peygambere Savaşlarında İsabet EdenZorluklar

2420. "Bize Ya'lâ haber verip (dedi ki), bize İsmail, Kays'tan, (O da) Sa'd b. Ebi Vakkas'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Biz Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile birlikte savaşırdık da, o zaman bizim şu (dikenli ağacın) meyvesi ile asma yaprağından başka yiyeceğimiz olmazdı. Bu sebeple içimizden biri koyunun dışkı çıkarması gibi, birbirine bulaşmayan dışkı çıkarırdı. Şimdi Esed oğulları beni, (namazı güzel kıldıramadığımı iddia ederek) ayıplar oldu. O halde ben gerçekten zarar etmişim, amelim de boşa gitmiş!"[39]

24. Kim Bir Şey Niyet Ederek Savaşırsa, Ona Niyet Ettiği Şey Verilir

2421. "Bize el-Haccâc b. Minhâl haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bize Cebele b. Atıyye, Yahya ibnu'l-Velid'den, (O da) Ubade ibnu's-Samit'ten (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kim Allah yolunda, savaşında sadece bir deve ipi (elde etmeyi, yani dünyevi bir menfaat sağlamayı) niyet ederek savaşırsa, ona niyet ettiği şey verilir!"[40]

25. Savaşmak İki Çeşittir

2422. "Bize Nuaym b. Hammâd haber verip (dedi ki), bize Bakıyye ibnu'l-Velid, Bakîr b. Saîd'den, (O) Halid b. Ma'dan'dan, (O) Ebu Bahriyye'den, (O da) Muaz b. Cebel'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Savaş iki çeşittir: Allah rızasını isteyerek savaşan, başkana itaat eden, kıymetli olan (malını veya canını Allah yolunda) sarf eden, ortağa (arkadaşa) kolaylık gösteren, bozgunculuktan ve haksızlıktan uzak duran kimseye gelince; onun uykusu ile

uyanıklığının hepsi sevaptır. Övünmek, gösteriş ve şöhret için savaşan, başkana isyan eden, yeryüzünde bozgunculuk yapan kimseye gelince ise, o, (Ahirette kendisine) yetecek kadar (sevapla) geri dönmez, (savaştan eli boş döner.)"[41]

26. Savaşmamışken Ölen Kimse Hakkında

2423. "Bize el-Hakem ibnu'l-Mübarek haber verip (dedi ki), bize el-Velid b. Müslim rivayet edip (dedi ki), bize Yahya ibnu'l-Haris, el-Kasım b. Abdirrahman'dan, (O da) Ebu Umâme'den (naklen) rivayet etti ki," Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Ne savaşmış, ne bir savaşçıya ihtiyacı olan şeyleri vermiş, ne de bir gazinin ailesinin (işlerinde) onun yerini hayırla tutmuş olmayan kimseye Allah Kıyamet gününden önce bir musibet ulaştırır!"[42]

27. Bir Savaşçıya İhtiyacı Olan Şeyleri Veren Kimsenin Fazileti Hakkında

2424. "Bize Ya'lâ haber verip (dedi ki), bize Abdulmelik, Atâ'dan, (O) Zeyd b. Halid el-Cuheni'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"Kim Allah yolunda savaşan bir kimseye ihtiyacı olan şeyleri verir ve ailesinin (işlerinde) onun yerini tutarsa, Allah ona o (savaşçının) sevabının aynısını yazar. Bununla beraber o, savaşçının sevabından da hiçbir şey eksiltmez!"[43]

28. Cihaddan Geri Kalmada Mazeret

2425. "Bize Ebu'l-Velid haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip dedi ki, bize Ebu İshak rivayet edip dedi ki, ben el-Berâ'yı şöyle derken işittim:"
Şu Ayet, yani *"Mü'minlerden oturup (cihada gitmeyenler) ile*

Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihad edenler bir olmazlar!” ayeti indiğinde, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Zeyd'i çağırdı. O da bir kürek kemiği getirip onu yazdı. İbn Ümm-i Mektum ise bir özrünü (âmâlığını) dile getirdi. Bunun üzerine Ayet; *"Özür sahibi olmayan mü'minlerden oturup (cihada gitmeyenler) ile mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenler bir olmazlar!"*[44] (şeklinde) indi.[45]

29. Deniz Savaşının Fazileti Hakkında

2426. “Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Yahya b. Saîd'den, (O) Muhammed b. Yahya b. Habban'dan, (O da) Enes b. Malik'ten (naklen) rivayet etti ki”, O şöyle dedi:
“Bana Ümm-ü Haram bint Milhan anlattı ki,
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir gün O'nun evinde öğle uykusuna yatmış ve derken gülerek uyanmıştı. Ben de;
"Yâ Rasulullah, seni ne güldürdü?" demiştim. Şöyle buyurmuştu:
"Ümmetimden bir topluluğu şu denizin üstündeki (gemilere), tahtlar üzerindeki hükümdarlar gibi binmiş, (cihada gidiyorlarken) gördüm!" Ben;
"Yâ Rasulullah, Allah'a, beni onlardan kılması için dua edin" demiştim. O da;
"Sen onlardansın!" buyurmuştu. Sonra yine uyumuş ve derken gülerek uyanmıştı. Ben de;
"Yâ Rasulullah, seni ne güldürdü?" demiştim. Şöyle buyurmuştu:
"Ümmetimden bir topluluğu, şu denizin üstündeki (gemilere), tahtlar üzerindeki hükümdarlar gibi binmiş, (cihada gidiyorlarken)gördüm!" Ben;
"Yâ Rasulullah, Allah'a beni onlardan kılması için dua edin" demiştim. O da;
"Sen öncekilerdensin!" buyurmuştu.
(Enes, sözüne devamla) dedi ki, sonra Ubâde ibnu's-Samît

O'nunla evlenmişti. Derken O deniz savaşına çıkmış, O'nu da beraberinde götürmüştü. (Sahile) geldiklerinde binmesi için O'na bir katır yaklaştırılmıştı da, (katır) O'nu yere atıp boynunu kırmış, O da ölmüştü."[46]

Açıklama

Deniz savaşının faziletli, bir izaha göre, ondaki güçlüklerin kara harbine göre daha fazla oluşundandır. Çünkü deniz savaşında, karadakine ek olarak, deniz şartlarına karşı da göğüs gerilmektedir. Bundan dolayı olmalı ki, deniz şehidinin sevabının, kara şehidinin sevabından daha fazla olduğu bildirilmiştir.[47] Hz. Ömer'in(Radıyallahu Anh), müslümanlara şefkati sebebiyle, güç olan deniz savaşma müsaade etmediği, Hz. Osman'ın (Radıyallahu Anh) ise ona sadece gönüllüler için müsaade ettiği ve müslümanların ilk deniz savaşının O'nun zamanında olduğu nakledilmektedir. Müslümanların, Hicri 28. yılda vuku bulan bu ilk deniz savaşı Muaviye komutasında Kıbrıs'a yapılmış ve Ümmü Haram (Radıyallahu Anka) da kocası Ubâde'yle (Radıyallahu Anh) birlikte bu savaşa katılmıştı. Rivayetlere göre Ümmü Haram (Radıyallahu Anka) bu savaşa gidişte veya dönüşte bindiği katırdan düşerek şehid olmuştu. Alimlerin bir kimi, O'nun adaya çıkışta veya oradan dönüşte öldüğünü, kabrinin de Kıbrıs sahilinde bulunduğunu söylemişlerdir ki, meşhur olan budur. Bazı rivayetlerde ise bu ölüm hadisesinin savaş dönüşü Hıms sahilinde meydana geldiği ve Ümmü Haram'ın (Radıyallahu Anha) kabrinin de orada bulunduğu görülmektedir. İbn Hacer (Rahmetullahi Aleyh), Ümmü Haramın (Radıyallahu Anha) kardeşi Ümmü Abdillah'ın (Radıyallahu Anha) başından da benzer bir ölüm olayının geçtiğini belirten rivayetleri de değerlendirerek, bu iki şehid kadın Sahabenin kabirlerinden birinin Kıbrıs sahilinde, diğerinin Hıms sahilinde olabileceğini söylemiştir.[48] Şu halde Kıbrıs sahilinde, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) duasına mazhar olup şehid olan mübarek bir kadın Sahabenin kabrinin bulunduğu kesindir.[49]

30. Kadınların Erkeklerle Beraber SavaşmasıHakkında

2427. “Bize Asım b. Yusuf haber verip (dedi ki), bize Ebu İshak el-Fezari, Hişam'dan, (O) Hafsa'dan, (O da) Ümmü Atıyye'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
"Ben Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile birlikte bazı savaşlara katıldım. (O savaşlarda) yaralıları -veya yaralıyı- tedavi ediyor, (askerlere) yemek yapıyor ve eşyalarına göz-kulak oluyordum."[50]

Açıklama

Bu Hadis kadınların erkeklerle birlikte savaşa çıkabileceklerini ve yaralıları tedavi gibi hemşirelik hizmetlerinin yanında askerlere yemek yapma, eşyalarına göz-kulak olma gibi geri hizmetlerini de yapabileceklerini göstermektedir. Bu Hadisten, zaruret halinde bir kadının yabancı bir erkeği tedavi etmesinin caiz olduğu da anlaşılmaktadır. Asr-ı Saadet'te kadın Sahabelerin erkek Sahabelerle birlikte savaşa çıktıklarını belirten birçok rivayet vardır. Bunlara göre kadın Sahabeler savaş esnasında kendilerine savunmanın yanında askerlere yemek yapma, su dağıtma, yaralıları tedavi etme, ağır yaralıları ve ölüleri Medine'ye nakletme, askerlerin eşyasına göz-kulak olma gibi hemşirelik ve geri hizmetler yapmaktaydılar. Bu şekilde İslam tarihinde ilk olarak hemşirelik görevi yapan kadın Sahabiler arasında Hz. Aişe, er-Rubeyyi bint Muavviz, Ümmü Atiyye, Ümmü Süleym veÜmraü Selifin -Allah hepsinden razı olsun!- isimleri geçmektedir. İslam tarihinin bu önder hemşirelerinin, Hz. Aişe (Radıyallahu Anha) dışında hepsinin Ensar’dan olması dikkat çekicidir. Ensar kadınlarının ilim öğreniminde de, Hz. Aişe'nin (Radıyallahu Anha) övgüyle bahsettiği[51] mümtaz bir yerleri vardır.[52]

31. Hz. Peygamberin Bazı Hanımlarıyla Birlikte Savaşa Çıkması Hakkında

2428. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Ab-dulvahid b. Eymen rivayet edip dedi ki, bana İbn Ebi Mu-leyke, el-Kasım b. Muhammed'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki,"
O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir yolculuğa) çıkacağı zaman hanımları arasında kura çekerdi. Bir defasında kura Aişe ile Hafsa'ya çıkmıştı da ikisi (Hz. Peygamber) ile birlikte (yolculuğa) çıkmışlardı.[53]

32. Düşman Sınırında Bir Gün Bir Gece Nöbet Bekleyen Kimsenin Fazileti Hakkında

2429. "Bize Ebu'l-Velid haber verip (dedi ki), biez Leys b. Sa'd rivayet edip (dedi ki), bize Ebu Akil Zühre b. Ma'bed, Hz. Osman'ın azadlısı Ebu Salih'ten rivayet etti ki, O şöyle demiş: Ben Osman'ı minber üzerinde şöyle derken işittim:"
"Doğrusu ben, Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) duymuş olduğum bir Hadisi, yanımdan ayrılıp gitmenizi istemediğim için sizden saklamıştım. Sonra bana, herkesin kendisi için uygun bulduğunu seçmesi için onu size rivayet etmem uygun göründü. Ben gerçekten Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işitmiştim:"
"Allah yolunda düşmana karşı bir gün nöbet beklemek, onun dışındaki yerlerde bin gün (nöbet beklemekten) daha hayırlıdır!" [54]

33. Düşman Sınırında Nöbet Beklerken Ölen Kimsenin Fazileti Hakkında

2430. "Bize Abdullah b. Yezid haber verip (dedi ki), bize İbn Lenia, Mişrah'tan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Ukbe b. Amir'i şöyle derken işittim:"
Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle derken işittim:
"Her ölünün amel (defteri) mühürlenip (kapatılır). Sadece Allah

rızası için düşman sınırında nöbet bekleyen hariç. Çünkü onun ameli, öldükten sonra diriltilinceye kadar çoğaltılır!"[55]

Açıklama

Bu Hadis zahiri manasıyla; öldüklerinde geriye sadaka-i cariye (devam edici olan sadaka, hayır), faydalanılacak ilim ve dua edecek hayırlı çocuk bırakanların dışında herkesin amel defterinin kapanacağını belirten Hadise[56] zıt görünmektedir. Ancak arada gerçek bir zıtlık yoktur. Çünkü düşman sınırında nöbet beklemek, İslam devleti ile ümmetinin devamına yardım eden, dolayısıyla iyiliği sürüp giden, ömürlü olan bir iştir. Bu da "sadaki-i cariye" gibidir.[57]

34. Allah Yolu'nda (Tutulan, Kullanılan) Atların Fazileti Hakkında

2431. Bize Ya'lâ haber verip (dedi ki), bize Zekeriya, Âmir'den, (O da) Urve el-Bariki'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
*"(Allah yolunda tutulan) atların perçemlerinde Kıyamet gününe kadar hayır, yani sevap ve ganimet düğümlüdür!"****[58]***
2432. "Bize Saîd ibnu'r-Rebi' haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Husayn ile Abdullah b. Ebi's-Sefer'den, (onlar da) Urve el-Bariki'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"(Allah yolunda tutulan) atların perçemlerinde Kıyamet gününe kadar hayır, yani sevap ve ganimet düğümlüdür!"[59]

Açıklama

Bu Hadiste övülen atlar, Allah Azze ve Celle yolunda kullanılan veya o gayeyle tutulan atlardır. Hadiste "hayır" kelimesinin "sevap ve ganimet'le açıklanmış olması bunu gösterir.

Nitekim Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) diğer bir Hadisinde atların, sahiplerinin maksadına göre, "sevap" kazandıran, sahibinin ihtiyaçlarına "perde" olan ve "günah" kazandıran şeklinde üç çeşit olduğunu beyan buyurmuştur.
"Sevap" kazandıran at, Allah (Celle Celaluhü) yolunda beslenilip tutulan; sahibinin ihtiyaçlarına "perde" olan at, kişinin ihtiyaçlarım görüp başkasına yük olmamak ve iffetini korumak için beslenilip tutulan; "günah" kazandıran at ise, öğünmek, gösteriş ve müslümanlara husumet maksadıyla beslenilip tutulan attır.[60]
Günümüzde atların yerini alan motorlu vasıtalar da, Allahu a'lem, bu taksime tabidirler.
Yukarıdaki Hadis ayrıca cihadın ve onu yapacak olan müslümanların, Kıyamete kadar var olacaklarını da göstermektedir.[61]

35. Müstehab Ve Mekruh Olan Atlar

2433. “Bize Ahmed b. Abdirrahman ed-Dımeşki haber verip (dedi ki), bize el-Velid rivayet edip (dedi ki), bana İbn Lehia, Yezid b. Ebi Habib'den, (O) Uleyy b. Rebah'tan, (O da) Ebu Katâde el-Ensari'den (naklen) rivayet etti ki”; bir adam;
"Yâ Rasulullah, ben gerçekten bir at satın almak istiyorum; hangisini alayım?" demiş, (Hz. Peygamber de) şöyle buyurmuştu:
"Üst dudağı beyaz, (üç ayağı) sekili, sağ ön ayağı sekişiz olan siyah bir at veya, bu şekilde nişanlı olan yelesi ve kuyruğu siyah, dor bir at satın al ki, (savaşta) ganimet alasın ve kurtulasın (veya alışverişinde "kazançlı çıkasın", savaşta da "kurtulasın"!)"[62]

36. Öne Geçme Yarışı Hakkında

2434. “Bize Halid b. Mahled rivayet edip (dedi ki), bize Malik, Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:

Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yarışa hazırlanılmış atlar arasında Hafya'dan Seniyye'ye, yarışa hazırlanılmamış olanlar arasındaysa Seniyye'den Zureykoğulları Mescidi'ne kadar yarış yaptırırdı. İbn Ömer de bu (hazırlanılmamış atlarla) yarış yapanlar arasındaydı.[63]

Açıklama

Bu Hadis at yarışları yapmanın meşruluğunu göstermektedir. Kurtubi (Rahmetullahi Aleyh); at gibi hayvanlarla yapılan yarışlarla; insanların koşu ve silah atma yarışlarının caizliği konusunda ihtilâfın bulunmadığını bildirmektedir.
Ancak Malik ve Şafii (Rahmetullahi Aleyhim ecmain), caiz olan yarışların at, deve ve ok yarışlarına münhasır olduğunu söylemişlerdir. Bu yarışların, ödülü yarışanların dışında birinin vermesi şartıyla, ödüllü yapılmasının caiz olduğunda da ittifak vardır.
Alimlerin cumhuru ödülü yarışanlardan birinin vermesi halinde de bunun caiz olacağım söylemişlerdir. Bu yarışların hükmü ise maksada göre değişmektedir.
Yukarıdaki Hadiste geçen yerler, o zaman Medine dışında bulunmaktaydı. Hafya ile Seniyye (Veda Tepesi) arası 6-7 mil (yaklaşık 10-12 km) kadar, Seniyye ile Zureykoğulları Mescidi arası ise 1 mil veya biraz fazla (yaklaşık 2 km. kadar) idi.[64]

37. Ödüllü At Yarışları Hakkında

2435. “Bize Affân haber verip (dedi ki), bize Saîd b. Zeyd haber verip (dedi ki), bana ez-Zübeyr ibnu'l-Hırrît, Ebu Lebid'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti;”
El-Haccac zamanında, el-Hakem b. Eyyub Basra (emiri) iken atlar koşturulmuştu. Biz de ödüllü yarış (yerine) gelmiştik. (Ebu Lebid sözüne devamla) şöyle dedi:) Derken atlar gelince demiştik ki;
"Enes b. Malik'e doğru gitsek de O'na sorsak, acaba Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) zamanında ödüllü at yarışı yaparlar

mıydı?" (Ebu Lebid) sözüne şöyle devam etti:

Bunun üzerine biz, ez-Zaviye'deki[65] köşkünde iken O'nun yanına gitmiş ve O'na sorup demiştik ki;
"Ebu Hamza! Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) zamanında ödüllü at yansı yapar mıydınız? Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ödüllü at yarışı yaptırır mıydı?" O şöyle cevap vermişti:
"Evet! Vallahi O, gerçekten Sebha isimli bir at üzerine yarış ödülü koymuştu da (bu at) halkı geçmiş, O da buna sevinmiş, bundan hoşlanmıştı."[66]
Abdullah (ed-Dârimî) şöyle dedi:
"İnheşşehu=Ona sevindi", “a’ce-behu=Ondan hoşlandı" demektir.[67]

38. Müşriklere Karşı Dil Ve El İle Cihad EtmekHakkında

2436. “Bize Amr b. Asım haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bize Humeyd, Enes'ten (naklen) rivayet etti ki,”
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Müşriklere karşı mallarınızla, canlarınızla ve dillerinizle cihad edin!"[68]

39. Bu Ümmetten Bir Topluluk Hak Uğrunda Savaşmaya Devam Edecektir

2437. “Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki), bize İsmail b. Ebi Halid, Kays b. Ebi Hazim'den, (O da) el-Muğire b. Şu'beden (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Ümmetimden bir topluluk (muhalif) insanlara üstün gelmeye devam edecektir. Nihayet onlar galip iken Allah'ın, (Kıyamet veya mü'minlerin ruhlarının kabz olunması) emri gelecektir!"[69]

2438. “Bize Ebu Bekir b. Beşşâr haber verip (dedi ki), biz Ebu

Davud et-Tayâlisî rivayet edip (dedi ki), bize Heramâm, Katâde'den, (O) Adullah b. Bureyde'den, (O) Süleyman ibnu'r-Rebi'den, (O da) Hz. Ömer ibnu'l-Hattab'dan (naklen) rivayet etti. (Süleyman) dedi ki, ben O'nu (yani Hz. Ömer'i) şöyle derken işittim:" Rasulullah şöyle buyurdu:
"Ümmetimden bazı insanlar hak uğrunda üstün gelmeye devam edeceklerdir!"[70]

40. Haricilerle Savaş Hakkında

2439. "Bize Abdullah b. Mesieme b. Ka'neb haber verip (dedi ki), bize Süleyman -ki O, İbnu'I-Muğire'dir-, Humeyd b. Hilâl'den, (O) Abdullah ibnu's-Samit'ten, (O da) Ebu Zerr'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Muhakkak ki, benden sonra ümmetimden, Kur'anı, boğazlarından öteye geçmeyerek okuyacak bir topluluk olacak. Bunlar, okun vurulan avdan çıkması gibi dinden çıkacak, sonra da ona bir daha geri dönmeyecektir! Bunlar bütün yaratıkların en kötüleridirler!"
Süleyman demiş ki; Humeyd şöyle dedi: Abdullah dedi ki; sonra ben el-Hakem b. Amr el-Gıfari'nin kardeşi Rafi'e rastladım ve bu Hadisi rivayet ettim, Rafi' de şöyle dedi:

"Ben de bunu Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) işitmiştim."[71]

Açıklama

Bu Hadiste ileride çıkacakları haber verilen ve kınanan insanlar, okudukları Kur'an sadece sözde kalan, "boğazlarından öteye geçmeyen", yani onu gönülden okumayan, içlerine sindirmeyen kimselerdir. Bu kimselerde Kur'an'ın özüne inme, onu Allah'ın (Celle Celaluhü) muradına uygun olarak anlama gayreti yoktur. Buna rağmen şahsi ve sathi yorumlarıyla, saplantılarıyla ahkâm kesmekten de çekinmezler. Böylece okun av hayvanını delip geçtiği gibi onlar da dini delip ondan çıkarlar, dine zarar verirler.

Şöyle ki, onlar bu halleriyle dinin yanlış tanınmasına sebep olur, din düşmanlarına dini tenkit etme fırsatı verir ve böylece müslümanlığı kabul edebileceklerin hidayete ermelerine engel olmuş olurlar. Bu ise en büyük zulümlerden biridir. Sahabe-i Kiram neslinden sonraki bütün dönemlerde bu tip insanlar görülmüştür. Bununla beraber, bu tipin ilk örnekleri Hariciler arasında çıktığı için, yukarıdaki Hadisle benzerleri Haricilere hamledilmiştir.

Hariciler, Hz. Ali'nin (Radıyallahu Anh) Halifeliği zamanında ortaya çıkan bir topluluktur. Onlara bu isim, dinden "çıktıklarından" veya daha meşhur olan görüşe göre, Sıffîn savaşından sonra, savaşın neticesini belirleme işinin hakemlere bırakılmasına razı olduğu için, Hz. Ali'ye (Radıyallahu Anh) karşı "çıktıklarından" dolayı verilmiştir. İbn Hacer'in (Rahmetullahi Aleyh) bildirdiğine göre, bu topluluğun çekirdeğini, Hz. Osman (Radıyallahu Anh) zamanında Irak bölgesindeki bazı kimseler oluşturmuştur. Bunlar, Halifenin bazı akrabalarının gidişatını beğenmeyip bu sebeple Halifeyi tenkit eden, Kur'an'ı çok okudukları ve çok ibadet ettikleri için "kurra" diye anılan, ancak Kur'an'ı maksadının dışında yorumlayan, görüşlerinde katı ve aşırı kimselerdi.

Bu kimseler Hz. Osman'ın (Radıyallahu Anh) şehid edilmesinden sonra Hz. Ali (Radıyallahu Anh) tarafında yer almış ve Hz. Osman (Radıyallahu Anh) ile taraftarlarının kâfir oldukları kanaatine varmışlardı. Onlar Sıffîn savaşında da Hz. Ali'nin (Radıyallahu Anh) saflarında yer almışlardı. Ancak savaşın sonlarına doğru Hz. Muaviye'nin askerlerinin, mızraklarının uçlarına Kur'anlar takıp karşı taran Allah'ın Kitabı'na başvurmaya davet etmeleri üzerine, sırf '"dini" endişelerle Hz. Ali (Radıyallahu Anh) tarafında savaşmakta
olan söz konusu kimseler savaşı bırakmış, daha sonra da, savaşın neticesini belirleme işini hakemlere bırakmaya razı olması sebebiyle Hz. Ali'ye (Radıyallahu Anh) karşı çıkmışlardı. Bundan dolayı da onlara "Hariciler" ismi verilmişti. Hariciler bundan sonra, hem itikadi, hem de siyasi görüşleri farklı birçok gruba ayrılmış, bunların bir kısmı da, Sünnet'i tamamen veya kısmen reddetme, beş vakit namazı inkar edip, sabah ve akşam

olmak üzere iki vakit namazın varlığını iddia etme gibi sapık ve batıl görüşlere sahip olmuşlardı.[72]

---

[1] Saff: 61/1-3.

[2] Tirmizi, Tefsir, 62(5/412-413); Müsned, 5/452., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/216

[3] Saff: 61/4., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/216-217

[4] Buhari, Humus, 8(4/50); Müslim, imaret, 104(3/1496); Nesai, Cihad 14(6/15) İbn Mace, Cihad, 1(2/920); Muvatta, Cihad, 2(2/443); Müsned, 2/231, 384, 424., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/218

[5] Müsned, 3/300, 302, 346. Bu Hadisi Ebu Yala ve Taberani de rivayet etmişlerdir (Mecmâu'z-Zevâid, 5/290-291). Bu Hadisin bir şahidi için bkz. 1431. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/218-219

[6] Buhari, İman, 18(1/12); Müslim, İman, 135(1/188); Nesai, Cihad, 17(6/17); Tirmizi, Fedailu'l-Cihad, 22(4/185); Müsned, 2/269. Bu Hadisin bir şahidi ve kısa açıklaması için bkz 1431. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/219-220

[7] Ebu Davud, 41(3/21); Nesai, Cihad, 25(6/22); İbn Mace, Cihad, 15(2/933); Müstedrek 2/77; Müsned, 5/230, 235, 244.

[8] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/220

[9] Nesai, Zekat, 74(5/62); Tirmizi, Fedâilu'l-Cihad, 18(4/182); Muvatta, Cihad, 4(2/445, mürsel olarak); Müsned, 1/237, 319, 322., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/221-222

[10] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/221/222-223

[11] Müstedrek, 2/68; Beyhaki, 9/161. Bu Hadisi, Taberani ve Bezzar da rivayet

etmişlerdir (Mecmâu'z-Zevâid, 5/326). Bu Hadisin bir şahidi için bkz. Tirmizi, Fedailu'l-Cihad, 17(4/181); Müsned, 2/524., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/223

[12] Mecmâu'z-Zevâid, 5/286 (Taberani'den). Bu Hadisi ayrı ayrı Malik'in ve ismi verilmeyen bir Sahabinin musnedleri olarak Ahmed, Taberani ve Ebu Ya'la da rivayet etmişlerdir. Bkz. Müsned, 5/225, 226, Mecmâu'z-Zevâid, 5/285., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/224

[13] Buhari, Cihad, 5(3/202), 73(3/224); Müslim, İmaret, 114(3/1500); Nesai, Cihad, 11(6/ 14); Tirmizi, Fedâilu'l-Cihad, 17(4/180); Müsned, 3/433), 5/335, 337, 339; İbn Mace, Cihad, 2(2/ 921). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/225

[14] Buhari, Cihad, 36(3/213); Müslim, Siyam, 167, 168(2/808); Nesai, Siyam 44-45(4/143-145); Tirmizi, Fedâilu'l-Cihad, 3(4/166); İbn Mace, Siyam, 34(1/547-548); Müsned, 3/26, 59, 83., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/225-226

[15] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/225-226

[16] Nesai, Cihad, 10(6/14); Müsned, 4/134-135; Müstedrek, 2/83., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/227

[17] İbn Mace, Cihad, 8(2/925); Müstedrek, 2/86. Bu Hadis Salih b. Muhammed'in zayıflığı ve senedinin munkatı' oluşu sebepleriyle zayıftır.

[18] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/227-228

[19] Müslim, İmaret, 132(3/1505); Nesai, Cihad, 46(6/41); Müsned, 4/121, 5/274., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/228

[20] Nesai, Cihad, 45(6/40); Müsned, 5/153, 159; Müstedrek, 2/86.

[21] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/229-230

[22] Enfal: 8/60.

[23] Burada mevkuf olarak rivayet edilen bu Hadisin merfu rivayetleri için hkz. Müslim, İmaret, 167(3/1522); Ebu Davud, Cihad, 24(3/13); Tirmizi, Tefsir, 9(5/270); İbn Mace, Cihad, 19 (2/940); Müsned, 4/157; Tayâlisî, s. 136., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/230

[24] Ebu Davud, Cihad, 24(3/13); Nesai, Hayl, 8(6/185); Tirmizi, Fedâilu'l-Cihad, 11(4/174); Müsned, 4(144, 146,148; Tayâlisî, s. 135; Müstedrek, 2/95., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/231

[25] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/230/231-232

[26] Buhari, Cihad, 10(3/204); Nesai, Cihad, 27(6/24-25); Tirmizi, Fedâilu'l-Cihad, 21(4/ 184); İbn Mace, Cihad, 15(2/934). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/232-233

[27] Müslim, İmaret, 157(3/1517); Ebu Davud, Vitr, 26(2/85-86); Nesai, Cihad 36(6/31)- Tirmizi, Fedâilu'l-Cihad, 19(4/183); İbn Mace, Cihad, 15(2/935). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/233-234

[28] Nesai, Cihad, 35(6/31); Tirmizi, Fedâilu'l-Cihad, 26(4/190); İbn Mace, Cihad, 16(2/937); Müsned, 2/297., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/234

[29] Buhari, Cihad, 21(3/208); Müslim, imaret, 108-109(3/1498); Nesai Cihad, 34(6/30 şamd mahiyetinde); Tirmizi, Fedâilu'l-Cihad, 13(4/177); Müsned, 3/103, 126,173., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/235

[30] Müslim, İmaret, 121(3/1502); Tirmizi, Tefsir, 4(5/231). Hadis, zikredilen bu iki yerde merfu olarak geçmektedir. Zaten Ehli Kitab'dan rivayet âdeti olmayan Sahabenin, bu tür akılla bilinemeyecek hususlardaki sözleri merfu' hükmündedir, yani bu bilgileri Hz. Peygamberden öğrenmiş sayılırlar. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/235-236

[31] Müsned (4/185-186) Mecmâu'z-Zevâid, 5/291 (Taberani'den).

[32] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/236/237-238

[33] Müslim, İmaret 117(3/1501); Nesai, Cihad, 32(6/29); Tirmizi, Cihad, 32(4/212); Muvatta, Cihad, 31(2/461); Müsned, 5/297, 304, 308., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/238-239

[34] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/238-239

[35] Nesai, Cenâiz, 112(4/82); Müsned, 3/400,401, 6/466., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi

Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/240

[36] Müsned, 5/315; Mecmâu'z-Zevâid, 5/299 (Bezzar ve Taberani'den). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/240-241

[37] Bkz. Fethu'1-Bâri, 11/308-309.

[38] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/240-241

[39] Buhari, Rikak, 17(7/180); Müslim, Zühd, 12(4/2278); Tirmizi, Zühd, 39(4/582); Müsned 1/174, 181, 186., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/241-242

[40] Nesai, Cihad, 23(6/21); Müsned, 5/315, 320,329; Müstedrek, 2/109., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/242-243

[41] Ebu Davud, Cihad, 25(3/13-14); Nesai, Cihad, 46(6/41); Muvatta, Cihad, 43(2/466, mevkuf olarak); Müsned, 5/234; Müstedrek, 2/85., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/243-244

[42] Ebu Davud, Cihad, 18(3/10); İbn Mace, Cihad, 5(2/923). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/244

[43] Buhari, Cihad, 38(3/214); Müslim, İmaret, 135-136(3/1506-1507); Ebu Davud, Cihad, 21(3/12); Nesai, Cihad, 44(6/38); Tirmizi, Fedâilu'l-Cihad, 6(4/169); îbn Mace, Cihad, 3(2/922), Müsned, 4/115,116, 5/192; Tayâlisî, s. 129, 189., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/245

[44] Nisa: 4/95.

[45] Buhari, Cihad, 31(3/211); Müslim, İmaret, 141(3/1508); Nesai, Cihad, 4(6/9-10)- Tirmizi, Cihad, 1(4/191); Müsned, 4/282, 284,290; Tayâlisi, s. 96., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/245-246

[46] Buhari, Cihad, 75(3/225); Müslim, İmaret, 161(3/1519); Ebu Davud, Cihad, 10(3/6); Nesai, Cihad, 40(6/35); Tirmizi, Fedâilul-Cihad, 15(4/178); İbn Mace, Cihad, 10(2/927); Muvatta, Cihad, 39(2/464); Müsned, 6/361, 423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/247

[47] Bkz. Ebu Davud, Cihad, 10(3/7); İbn Mace, Cihad, 10(2/928).

[48] Fethu'1-Bâri, 23/90

[49] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah

Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/246-248

[50] Müslim, Cihad, 142(3/1447); İbn Mace, Cihad, 37(2/952); Müsned, 5/271., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/249

[51] Bkz. Buhari, İlm, 50(1/41).

[52] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/249-250

[53] Buhari, Nikah, 97(6/154); Müslim, Fedâilu's-Sahabe, 88(4/1894). Bk. 2208. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/250

[54] Nesai, Cihad, 39(6/33); Tirmizi, Fedâilu'l-Cihad, 26(4/189-190); İbn Mace, Cihad, 7(2/ 924); Müsned, 1/62, 65, 66., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/251

[55] Müsned, 4/150, 157; Mecmâu'z-Zevâid, 5/289(Taberanî'den). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/252

[56] Bkz. Müslim, Vasiyyet, 14(3/1255).

[57] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/252

[58] Buharı, Cihad, 44(3/215); Müslim, İmaret, 98(3/1493); İbn Mace, Cihad, 14(2/932); Müsned, 4/375, 376., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/253

[59] Buhari, Cihad, 43(3/215); Müslim, İmaret, 99(3/1493); Nesai, Hayl, 7(6/184-185); Tirmizi, Cihad, 19(4/202); Müsned, 4/375, 376., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/253

[60] Bkz. Buhari, Cihad, 48(3/217).

[61] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/253-254

[62] Tirmizi, Cihad, 20(4/203); İbn Mace, Cihad, 14(2/933); Müsned, 5/300; Müstedrek, 2/92., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/254-255

[63] Buhari, Salât, 41(1/108); Müslim, İmaret, 95(3/1491); Ebu Davud, Cihad, 66(3/29); Nesai, Hayl, 13(6/188); Tirmizi, Cihad, 22(4/205), İbn Mace, Cihad, 44(2/960); Muvatta, Cihad 45(2/467); Müsned, 2/5,11, 56; Dârekutnî, 4/299,300.,

Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/255-256

[64] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/255-256

[65] Ez-Zaviye, Basra'ya iki fersah (yaklaşık 10 km.) mesafede bir yerdir.

[66] Müsned, 3/160, 256; Dârekutnî, 4/301; Mecmâu'z-Zevâid, 5/263 (Taberani'den).

[67] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/256-257

[68] Ebu Davud, Cihad, 18(3/10-11); Nesai, Cihad, 1(6/7); Müsned, 3/1245, 153,251; Müstedrek, 2/81., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/258

[69] Buhari, İ'tisam, 10(8/149); Müslim, İmaret, 171(3/1523); Müsned, 4/244, 248, 252., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/259

[70] Müstedrek, 4/449; Tayâlisî, s. 9; Mecmâu'z-Zevâid, 7/288 (Taberani'den), 312 (Ebu Ya'la'dan). Hadisin Darimi ve Tayalisi'deki senedlerînde bulunan Süleyman ibnu'r-Rebi' meçhul bir ravidir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/258-258

[71] Müslim, Zekat, 158(2/750); İbn Mace, Mukaddime, 12(1/60); Müsned, 5/176; Tayâlisî, s. 60., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/260

[72] Bkz. Fethul-Bâri; 25/114 – 117., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/260-262

DİYETLER KİTABI

DİYETLER KİTABI

1. Bile Bile Öldürmede Diyet

2356. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. İshak, el-Hâris b. Fuday'dan, (O) Süfyân b. Ebi'l-Avcâ1 es-Sülemi'den, (O da) Ebû Şureyh'ten (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:
"Kime bir kan (yani öldürme) veya "habl" -ki "habl", "yaralama" demektir-, belâsı ulaşırsa o, şu üç şeyden birini, yani kısas etmeyi veya bağışlamayı yahut diyet almayı seçmede serbesttir. Artık o dördüncü (başka bir şey) isterse, ona engel olunur. Ayrıca o, bunlardan bir şey alır, ondan sonra da haddini aşarsa, ona ebedi kılınarak içinde sonsuza kadar kalacağı Cehennem vardır!"[1]

Açıklama

İslâm Hukuku'nda başlıca üç çeşit ceza vardır: Hadd, Ta'zir ve Kısas ile Diyet. Kısas, bazı suçlarda suç işleyene işlediği suçun aynısı olarak verilen cezadır. Bir insanı bile bile öldürenin öldürülmesi, bir uzvu kesenin uzvunun kesilmesi gibi. Diyet ise, bir insanın öldürülmesinin veya yaralanmasının karşılığı olarak verilen maldır. Kısas ve diyet cezalarının, ilgili kitaplarda geniş olarak ele alınan birçok tafsilâtı vardır. Bu bölümde bunlardan bir kısmı görülecektir. Hak sahibi kimse kısas ve diyet cezalarını uygulatabileceği gibi, onları tamamen affedebilir de. Nitekim yukarıdaki Hadis de bunu göstermektedir.[2]

2357. "Bize el-Hakem b. Musa haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Hamza, Süleyman b. Dâvûd'dan rivayet etti ki; O şöyle demiş: Bana ez-Zûhrî, Ebu Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan, (O) babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet

etti ki,”
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Yemen ahalisine (bir mektup) yazmıştı. Mektubunda şu da vardı: *"Şüphe yok ki, kim bir mü'mini delilsiz bir şekilde sebepsiz yere öldürürse, onun (cezası), öldürülen kimsenin velilerinin (diyet almaya veya bağışlamaya) razı olmaları hariç, kendisinin kısas edilmesidir."* [3]
Ebû Muhammed (ed-Dârimî) şöyle dedi: "İ'tebeta: "Sebepsiz yere öldürdü", "bir hastalık veya gerektirici bir sebep yokken öldürdü" demektir."[4]

2. Kasâme Hakkında

2358. “Bize Muhamme d b. Abdillah er-Rekaşî rivayet edip (dedi ki), bize Yezîd b. Zurey' rivayet edip (dedi ki), bize Muhammed b. İshak rivayet edip (dedi ki), bize Buşeyr b. Yesâr, Sehl b. Ebî Hasme'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:”
Hârise oğullarından bir kimse olan Abdullah b. Sehl b. Ebî Hasme, Hayber'den yiyecek almak maksadıyla kabilesinden bir toplulukla beraber Hayber'e çıkıp gitmişti. (Sehl) sözüne şöyle devam etti: Derken Abdullah'a zulmedilip öldürülmüştü; boynu, can damarı kesilinceye kadar bükülmüş, sonra Hayber’in su kaynaklarından bir
kaynağa atılmıştı. Bunun üzerine arkadaşları onun için yardım istemişler ve onu çıkarıp defnetmişler, ardından da Medine'ye Rasûlullahin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) huzuruna gelmişlerdi. O zaman (Abdullah'ın) kardeşi Abdurrahman b. Sehl -ki, O'nun Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile eski tanışıklığı vardı- ve beraberindeki amcaoğulları Huvayyısa b. Mes'ûd ile Muhayyısa öne çıkmışlar, Abdurrahman da konuşmaya başlamıştı. O onların yaşça en küçükleri idi. Kan sahibi (yani kısas talebi hakkına sahip) ve topluluktan eski tanışıklığı olan kimse de O idi. O konuşmaya başlayınca Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"En büyüğü (öne geçir), en büyüğü (öne geçir!)" buyurmuştu. (Sehl) sözüne şöyle devam etti: Bunun üzerine O geri çekilmiş ve Huveyyisa, Muhayyısa, sonra da O (olmak üzere)

konuşmuşlar, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de;
"Katilinizin ismini verirsiniz. Ardından aleyhine elli yemin edersiniz. Sonra biz onu size teslim ederiz!" buyurmuştu. Onlar şöyle cevap vermişlerdi:
"Ya Rasûlullah, biz bilmediğimiz şey için yemin edemeyiz. Onu kimin öldürdüğünü bilmiyoruz. Şu kadar var ki, Yahûdiler düşmanımızdır ve o onların arasında öldürüldü!" (Hz. Peygamber de) şöyle buyurmuştu:
"O halde onlar sizin için Allah'a, kendilerinin sizin arkadaşınızın kanını (akıtmakla) ilgilerinin gerçekten olmadığına dair yemin ederler, sonra onunla ilgilerinin olmadığına hükmedilir!" Onlar da;
"Biz Yahûdîlerin yeminlerini kabul edemeyiz. Onlarda olan (küfür), bir günâh için yemin etmelerinden daha çoktur!" demişlerdi. (Sehl) sözüne şöyle devam etti: Bunun üzerine Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onun diyetini yanındaki (zekât develerinden) yüz deve olarak vermişti.[5]

Açıklama

"Kasâme", bir yerde, katili bilinmeyen öldürülmüş bir kimse bulunduğunda o yer halkından elli kimsenin özel surette yaptıkları yemine veya o yer halkından bir kısmının yapacağı elli yemine denir.
Sünnetle meşru kılınan "kasâme"nin birtakım adli, idâri ve içtimai hikmetleri vardır. Bunların arasında, bir yer sakinlerinin, bulundukları yerin güvenliğiyle ilgilenmelerini, bunun şuurunda olmalarını, bir olay vukuunda yardıma koşmalarını ve suçun faili meçhul kalmamasını sağlama, öldürülenin aile ve akrabasının musibetlerini hafifletme hususları zikredilebilir.[6]

3. Erkeklerle Kadınlar Arasında Kısas

2359. “Bize el-Hakem b. Musa haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Hamza, Süleyman b. Dâvûd'dan rivayet etti (ki,” O şöyle demiş):

Bana ez-Zührî, Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan, (O) babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet etti ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Yemen ahalisine (bir mektup) yazmıştı. Mektubunda şu da vardı:

"Şüphe yok ki, erkek, (öldürdüğü) kadına karşılık öldürülür!"[7]

4. Kısasta Uygulama Nasıldır?

2360. “Bize Affân haber verip (dedi ki), bize Hemmâm rivayet edip (dedi ki), bize Katâde, Enes'ten (naklen) rivayet etti ki,”
Bir kızın başı iki taş arasında ezilmişti de, ona (canı çıkmadan önce);
"Bunu sana kim yaptı, falan mı, falan mı?" denilmiş, nihayet (başını ezen) yahûdi'nin ismi söylenmiş, o da başıyla ("evet" diye) işaret etmişti. Bunun üzerine o (yahûdîye adam) gönderilip getirtilmiş, o da itiraf etmişti. O zaman Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onunla ilgili emrini vermiş ve başı iki taş arasında ezilmişti.[8]

Açıklama

Bu Hadis kısasın, öldürülen kimsenin öldürüldüğü şekilde yapılmasının caiz olduğunu göstermektedir. Âlimlerin cumhuru bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Hanefiler ise, ilgili diğer nasslara dayanarak, kısasın sadece kılıçla (silâhla) yapılabileceğini söylemişlerdir.[9]

5. Müslüman, Kâfire Karşılık Öldürülmez

2361. “Bize İshak haber verip (dedi ki), bize Cerir, Mutarrif ten, (O) eş-Şa'bî'den, (O da) Ebû Cuheyfe'den (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi: Ali'ye;
"Yâ mü'minlerin emiri! Yüce Allah'ın Kitab'ında olanların dışında vahiyden bir şey biliyor musun?" dedim, şöyle cevap verdi:
"Hayır! Taneyi yaran, canlıyı yaratan (Allah'a) yemin olsun ki, bunu bilmiyorum. Ancak Allah'ın bir adama Kur'an hakkında

verdiği anlayışa ve şu sâhifede olanlara (sahibim)".
"Peki, bu sâhifede ne var?" dedim.
"Diyet (hükümleri), esir kurtarmanın (sevabı) ve müşrike karşı müslümanın öldürülmeyeceği (hükmü)!" cevabını verdi.[10]

Açıklama

Bu Hadis, bir mü'min bir kâfiri öldürdüğünde ona kısas cezasının uygulanmayacağını göstermektedir. Âlimlerin cumhuru bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmiş ve harbî olsun-zimmi olsun, bir kâfire karşılık bir mü'minin öldürülmeyeceğini söylemişlerdir. Hanefîlere göre ise, mü'min kâfire karşılık da kısas olarak öldürülür. Onlar yukarıdaki Hadisle benzerlerinin "harbi" (yani müslümanlarla savaş halindeki) kâfir hakkında olduğunu söylemiş ve ilgili diğer nasslara dayanmışlardır.[11]

6. Baba İle Çocuk Arasında Kısas

2362. "Bize Ca'fer b. Avn, İsmail b. Müslim'den, (O) Amr b. Dinar'dan, (O) Tâvûs'tan, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Cezalar (haddler) camilerde yerine getirilmez, çocuğa karşılık da babaya kısas uygulanmaz!"[12]

7. Köle İle Efendi Arasında Kısas

2363. "Bize Saîd b. Amir, Saîd'den, (O) Katâde'den, (O) el-Hasan'dan, (O da) Semûre b. Cündeb'den (naklen) haber verdi ki,"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu;
"Kim kölesini öldürürse, biz de onu öldürürüz; kim onun uzvunu keserse, biz de kendi uzvunu keseriz!"
(Katâde) demiş ki; sonra el-Hasan bu Hadisi unuttu. Artık O; "Köleye karşılık hür öldürülmez!" diyordu.[13]

8. (Velisi Veya Varisi Olduğu Kimsenin) Katilini Bağışlayan Kimseye Dair

2364. "Bize Ahmed b. Abdi1lah el-Hemdâni haber verip (dedi ki), bize Ebû Usâme, Avf tan, (O) Hamza Ebû Ömer'den, (O) Alkam e b. Vâil el-Hadramî'den, (O da) babası Vâil b. Hucr'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
O katil adam bir kayışla çekilerek getirildiğinde Hz, Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanında bulunuyordum. O zaman Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) öldürülen kimsenin velisâne;
"Bağışlıyor musun?" buyurmuş, o da;
"Hayır!" demişti. (Hz. Peygamber);
"Böylece diyeti alırsın!" buyurmuş, o (yine);
"Hayır!" cevabını vermişti. (Hz. Peygamber);
"O halde onu öldürecek (mi)sin?" buyurmuş, O da
"Evet!" demişti. Bunun üzerine Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştu:
"Şüphe yok ki, eğer sen onu bağışlarsan, o gerçekten, senin günahınla arkadaşının günâhını alıp yüklenir." (Vâîl) sözüne şöyle devam etti:
"O da onu (serbest) bırakmıştı. (Vâîl, sözüne devamla) şöyle dedi: Ben onu, (maktulün velisini) kendisini bağışlamış olarak kayışını sürükleyip (giderken) görmüştüm."[14]

9. Müslüman Canı Öldürme Hususunda Sert Davranma

2365. "Bize Muhammed b. Beşşâr haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Ca'fer rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Firâs'tan, (O) eş-Şa'bî'den, (O) Abdullah b. Amr'dan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"Büyük günâhlar; Allah'a ortak koşmak, ana-babaya itaatsizlik etmek ve can öldürmek -burada şüpheye düşen Şu'be'dir- *veya yalan yere yapılan yemindir. "*[15]

10. Kendini Öldürene Gösterilen Sertlik

2366. "Bize Vehb b. Cerir rivayet edip (dedi ki), bize Hişâm, Yahya'dan, (O) Ebû Kılâbe'den, (O da) Sabit ibnu'd-Dahhâk'tan (naklen) rivayet etti ki,"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Mümine lanet okumak, onu öldürmek gibidir! Kim de şu dünyada kendini bir şeyle öldürürse o, Kıyamet Gününde onunla azab edilir!"[16]
2367. "Bize Ya'lâ b. Ubeyd rivayet edip (dedi ki), bize el-A'meş, Ebû Salih'ten, (O da) Ebû Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kim kendini bir demir parçasıyla öldürürse o, demiri elinde, onu, sonsuza kadar kalacağı, ebediyyen içinde bırakılacağı Cehennem ateşinde karnına saplayarak (azab görecektir.) Kim de kendini bir zehirle öldürürse o, zehiri elinde, onu, sonsuza kadar kalacağı, ebediyyen içinde bırakılacağı Cehennem ateşinde yudumlaya yudumlaya (azab görecektir.) Kim de kendini bir dağdan aşağı atıp öldürürse, o, sonsuza kadar kalacağı, ebediyyen içinde bırakılacağı Cehennem ateşinde kendini (yüksek bir yerden) aşağı atarak (azab görecektir.)"[17]

Açıklama

Bu Hadis canına kıyan (intihar eden) kimsenin ebediyyen Cehennem'de kalacağını göstermektedir. Büyük günâh işleyenin, tevbe etmeden ölmesi halinde ebedi olarak azâb göreceği görüşünde olanların delillerinden biri bu Hadistir. Ehl-i Sünnet âlimleri ise, mü'min olarak ölen günahkârın, işlediği günâh ne kadar büyük olursa olsun, Cehennem'de cezasını çektikten sonra Cennet'e gideceğini söylemişlerdir. Bunu gösteren birçok Ayet ve Hadis vardır. Yukarıdaki Hadis ise; onun intiharı helâl sayan kimse hakkında olduğu, intiharı şiddetle kınamayı ifade ettiği veya intiharın cezasının ebedi azâb olduğu; ancak Allah

Azze ve Celle'nin, intihar eden mü'mini sonsuz keremiyle ebedi azâbdan kurtarıp Cennet'e sokacağı gibi şekillerde izah edilmiştir. Dârimi'nin (Rahmetullahi Aleyh) koyduğu başlıktan anlaşıldığına göre, O da bu Hadisin intiharı şiddetle kınama mânâsında olduğu görüşündedir.[18]

11. Diyet, Gümüş Ve Altından Ne Kadardır?

2368. "Bize Muâz b. Hâni1 rivayet edip (dedi ki), bize Muhammed b. Müslim rivayet edip (dedi ki), bize Amr b. Dinar, İkrime'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Bir adam Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) zamanında bir adam öldürmüştü de, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) diyetini on iki bin (dirhem) kılmıştı. İşte bu (yüce Allah'ın);
"Onlar ancak, Allah ve Rasûlü kendilerini ihsanından -yani diyet almaları sebebiyle- zenginleştirdiği için öç almaya kalktılar![19]
Sözüyle (işaret buyurduğu husustur.)[20]
2369. "Bize el-Hakem b. Musa rivayet edip (dedi ki), bize Yahya b. Hamza, Süleyman b. Dâvûd'dan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Bana ez-Zührî, Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan, (O) babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet etti ki;"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Yemen ahalisine,
"Altın sahiplerinin ise (diyet olarak) bin dinar (vermeleri) gerekir" diye (bir mektup) yazdı.[21]

12. Diyet, Deveden Ne Kadardır?

2370. "Bize el-Hakem b. Musa haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Hamza, Süleyman b. Dâvûd'dan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Bana ez-Zühri, Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan, (O) babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet etti ki,"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Yemen ahalisine (şöyle

bir mektup) yazdı:
"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Peygamber Muhammed'den Zû Ruayn, Meâfır ve Hemdân boylarının hükümdarları olan Şurahbîl b. Abdikülâl, el-Hâris b. Abdikülâl ve Nuaym b. Abdikülâl'e!" İşte bu mektupta; *"İnsanın (hatâen veya kasıtlıya benzer öldürülmesinde) diyet, yani yüz deve (gerekir.)"* hükmü de vardı.[22]
2371. "Bize el-Hakem b. Musa rivayet edip (dedi ki), bize Yahya b. Hamza, Süleyman b. Dâvûd'dan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Bana ez-Zühri, Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan, (O) babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet etti ki;"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Yemen ahalisine (bir mektup) yazdı. Bu mektubunda (şu hükümler) de vardı:
"Tamamen kesildiği zaman burunda diyet gerekir. Dilde diyet gerekir. Dudaklarda diyet gerekir. Taşaklarda diyet gerekir. Erkeklik organında diyet gerekir. Omurgada diyet gerekir. Gözlerde diyet gerekir. Tek ayakta diyetin yarısı gerekir. Dimağın zarına kadar ulaşan baş yarığında diyetin üçte biri gerekir. İçeriye işlemiş olan yarada diyetin üçte biri gerekir. Baş veya yüzde meydana getirilip de kemiğin kırılıp yerinden oynadığı veya ufandığı yarada on beş deve gerekir."[23]

13. Hataen (Öldürmenin) Diyetini Almada Uygulama Nasıldır?

2372. "Bize Abdullah b. Saîd baber verip (dedi ki), bize Ebû Muâviye, Haccâc'dan, (O) Zeyd b. Cübeyr'den, (O) Hışf b. Mâlik'ten, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki:" Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), hatâen (öldürmede) diyeti (toplam yüz devenin) beşte birleri (sayısınca beş çeşit deve) hükmetti.[24]

Açıklama

Bu Hadis hatayla öldürmede diyet olarak beş çeşit deveden

yirmişer adet deve verileceğini göstermektedir. Hadisin mufassal rivayetinde bu beş çeşit deve şöyle açıklanmaktadır:
"20 hıkka (dört yaşına girmiş dişi deve), 20 cezea (beş yaşına girmiş dişi deve), 20 bint-i mehaz (iki yaşına girmiş dişi deve), 20 bint-i lebûn (üç yaşına girmiş dişi deve), 20 ibn-i mehaz (iki yaşına girmiş erkek deve)." Burada diyetlerin, deve dışında altın, gümüş gibi bazı mallardan da verilebildiğini kaydedelim. Alimlerin bu konuda, konuyla ilgili geniş olarak hazırlanmış kitaplarda ele alman farklı görüşleri vardır.[25]

14. Köleler Arasında Kısas

2373. "Bize Muhammed b. Yezid er-Rifâî haber verip (dedi ki), bize Muâz b. Hişâm, babasından, (O) Ebû Katâde'den, (O) Ebû Nadra'dan, (O da) İmrân b. Husayn'dan (naklen) rivayet etti ki;"
Bazı fakir insanlara ait bir köle, bazı zengin insanlara ait (köle) bir oğlanın elini kesmişti de, sahipleri Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip;
"Yâ Rasûlullah, o gerçekten bazı fakir insanlara aittir!" demişlerdi.
Bunun üzerine Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de onun aleyhine hiçbir şey hükmetmemişti.[26]

15. Parmakların Diyeti Hakkında

2374. "Bize Ebu'l-Velîd haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Gâlib et-Temmâr'dan, (O) Mesrûk b. Evs'ten, (O) Ebû Musa el-Eş'arî'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"Parmakların (diyetleri) eşittir!"
(Şube, sözüne devamla) şöyle dedi: O zaman ben (Ğalib'e);
"On (deve), on (deve) mi?" diye sordum, O da;
"Evet" dedi.[27]
2375. "Bize Ebû Nuyam rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be,Katâde'den, (O) İkrime'den (O) İbn Abbâs'tan, (O da) Hz.

Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki,"
O; serçe parmağı ile baş parmağını göstererek;
"Bunun (diyeti) ile bunun (diyeti) eşittir!" buyurmuştu.[28]
2376. "Bize el-Hakem b. Musa rivayet edip (dedi ki), bize Yahya b. Hamza, Süleyman b. Dâvûd'dan rivayet etti (ki, O şöyle buyurmuş): Bana ez-Zührî rivayet edip (dedi ki), Bana Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm, babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet etti ki,"
Rasûlullah Yemen ahalisine şöyle yazdı:
"El ve ayak parmaklarının her birinde on deve gerekir!"[29]

16. Baş Kemiğini Ortaya Çıkaran Baş Yarası Hakkında

2377. "Bize Osman b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Abde, Saîd'den, (O) Matar'dan, (O) Amr b. Şuayb'dan, (O) babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) baş kemiğini ortaya çıkaran baş yaralarında beşer beşer deve hükmetti.[30]
2378. "Bize el-Hakem b. Musa rivayet edip (dedi ki), bize Yahya b. Hamza, Süleyman b. Dâvûd'dan rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana ez-Zührî, Ebû Bekr b. Amr b. Hazm'dan, (O) babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet etti ki;"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ue Sellem) Yemen ahalisine şöyle yazdı:
"El ve ayak parmaklarından her bir parmakta on deve gerekir. Baş kemiğini ortaya çıkaran baş yarasında beş deve gerekir." [31]

17. Dişlerin Diyeti

2379. "Bize Osman b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Abde, Saîd'den, (O) Matar'dan, (O) Amr b. Şuayb'dan, (O) babasından, (O da) dedesinden (naklen) haber verdi ki," O şöyle

dedi:
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) dişlerde beşer beşer deve hükmetti.[32]
2380. "Bize el-Hakem b. Musa haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Hamza, Süleyman b. Dâvûd'dan rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana ez-Zühri, Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan, (O) babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet etti ki;"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Yemen ahalisine şöyle yazdı:
"Dişte beş deve gerekir."[33]

18. Eli Isırılanın, Elini Çekip Alması Hakkında

2381. "Bize Hâşim ibnu'l-Kasım rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip dedi ki, Katâde bana haber verip (dedi ki), ben Zurâre b. Evfa'yı, İmrân b. Husayn'dan (naklen anlatırken) işittim ki;"
Bir adam bir adamın elini ısırmış. (Katâde) sözüne şöyle devam etti: (Isırılan kimse) de elini çekip almış da, (ısıranın) iki ön dişi düşmüş. Bunun üzerine Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) dâvalaşmışlar. O da şöyle buyurmuş:
"Biriniz kardeşini döl hayvanının ısırması gibi ısırır mı? Sana diyet yok!"[34]

19. Hayvanın Yaralaması Boşa Gider

2382. "Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Amr, Ebû Seleme'den, (O da) Ebû Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"(Sahibi tarafından bağlanmış) bir hayvanın (bağından kurtularak yaptığı) yaralama (ve zararlar) boşa gider, (hayvanın sahibi tarafından ödenmez). Kuyu (zararı) da boşa gider. Mâden (zararı) da boşa gider. Rikâzda ise beşte bir (nisbetinde vergi

vermek) gerekir."[35]

2383. "Bize Hâlid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Mâlik, İbn Şihâb'dan, (O) Saîd İbnu'l-Müseyyeb ile Ebû Seleme'den, (onlar) Ebû Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:

"Hayvanın yaralaması hederdir. Kuyunun (zararı) da hederdir. Mâdenin zararı da hederdir, Rikâzda ise beşte bir gerekir."[36]

2384. "Bize Ubeydullah b. Musa, Süfyân'dan, (O) Ebu'z-Zinâd'dan, (O) el-A'rec'den, (O) Ebû Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki," O şöyle buyurdu:

"Mâdenin (zararı) hederdir. Otlağa salıverilmiş hayvanın (zararı) da hederdir. Kuyunun (zararı) da hederdir. Rikâzda ise beşte bir gerekir."[37]

20. Ceninin Diyeti Hakkında

2385. "Bize Ebu'l-Velid rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Mansûr'dan, (O) İbrahim'den, (O) Ubeyd b. Nudayle'den, (O) el-Muğîre b. Şu'be'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki;"

İki kadın bir adamın (nikâhı) altında imişler. Derken birbirini kıskandırmışlar da biri diğerine bir direkle vurmuş ve kendisiyle karnındaki (cenini) öldürmüş. Bunun üzerine (iki tarafin adamları) Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) dâvalaşmışlar. O da (cenin hakkında) bir "ğurre" (köle) hükmetmiş ve bunu (vuran) kadının âkılesine yüklemiş.[38]

2386. "Bize Ebû Asım rivayet edip (dedi ki), bize îbn Cüreyc, Amr'dan -ki O, İbn Dinar'dır-, (O) Tâvûs'tan, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti ki,"

Hz. Ömer halka Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) cenin hakkında verdiği hükmünü sormuştu da Hamel b. Mâlik ibni'n-Nâbığa ayağa kalkıp şöyle demişti:

"Ben (hanımım olan) iki kadının arasındaydım. Derken onlardan biri diğerine bir çadır direğiyle vurmuş (ve onu öldürmüştü).

Bunun üzerine Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onun cenini hakkında bir "ğurre" (köle) ile ona mukabil (vuran kadının) öldürülmesini hükmetmişti."[39]

Açıklama

Cenin, henüz anne karnında olan çocuktur. Bu Hadisler, anne üzerinde meydana getirilen bir fiil sonucu ceninin düşmesi halinde diyet olarak bir "ğurre" verileceğini göstermektedir. "Ğurre", köle demektir. Ancak cenin düşürme suçunun diyeti olarak köle vermek şart görülmemiştir. Zaten bu, artık mümkün de değildir. Binaenaleyh, diyet, âlimlerin farklı görüşlerine göre, altın, gümüş ve sair şeylerden de verilebilir. Bu durumda meselâ beş deve veya 500 dirhem gümüş vermek gerekir. Hemen işaret edelim ki, ceninin ana rahmindeki gelişmişlik durumunun, suçun kasıtlı veya kasıtsız işlenmiş olmasının farklı hükümleri vardır. Ayrıca yukarıda zikredilen "ğurre" diyeti, ceninin ölü doğması halindeki diyettir. Cenin diri doğarsa bir insanın tam diyetini vermek gerekir.
Yukarıdaki 2385. Hadis, cenin düşürme diyetini "âkıle"nin, yani öldüren kimsenin baba tarafından bazı yakınlarının vermesi gerektiğini de göstermektedir. Şâfiîlerin bir görüşü ile Hanefîlere göre bu hüküm, cenin düşürme suçunun hatâen veya maksatlıya benzer bir şekilde işlenmesi durumu içindir. Bu suç maksatlı işlenmişse, cezayı suç işleyenin ödemesi gerekir.[40]

21. Hataen (Öldürmenin) Diyeti Kime Gerekir?

2387. "Bize Osman b. Ömer haber verip (dedi ki), bize Yûnus, ez-Zührî'den, (O) Saîd ibnu'l-Müseyyeb ile Ebû Seleme'den, (onlar da) Ebû Hüreyre'den (naklen) rivayet ettiler ki;"
Huzeyl kabilesinden iki kadın vuruşmuşlar da biri diğerine bir taş atıp onu ve karnındaki (cenini) öldürmüş. Bunun üzerine onların (yakınları) diyet hususunda Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) dâvâlaşmışlar. O da hükmetmiş ki, (ölen kadının) ceninin diyeti bir "ğurre", yani bir erkek köle veya bir

kadın köledir. (Hz. Peygamber öldürülen kadının) diyetini ise (öldüren kadının) âkil esinin (vermesi gerektiğine hükmetmiş, (verilecek diyete de öldürülen kadının) çocukları ile onların beraberinde olanları mirasçı kılmış. O zaman Hamel ibnu'n-Nâbiğa el-Huzeli şöyle demiş:
"Ne bir şey içmiş, ne bir şey yemiş, ne konuşmuş, ne de ses çıkarmış olmayan bir kimsenin (diyetini) nasıl öderim? Bunun gibisi heder edilir, (ondan diyet alınmaz!)" Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de (Hamel hakkında), yaptığı secî'li konuşmadan dolayı;
"Bu, ancak kâhinlerin kardeşlerindendir!" buyurmuş."[41]

22. Kasıtlı (Öldürmeye) Benzer (Öldürmede) Diyet

2388. "Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Eyyûb'dan, (O) el-Kasım b. Rebia'dan, (O da) Abdullah b. Amr'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kasıtlıya benzer hatâen, yani kamçı ve değnekle öldürülenin diyeti (yüz devedir). Bunlardan kırkının karınlarında yavruları olacaktır!"[42]

Açıklama

Âlimlerin çoğuna göre öldürme suçu üç çeşittir: Kasıtlı öldürme (‵amden katl), kasıtlıya benzer öldürme (şibhu'1-amd), hatâen öldürme. Bunların Hanefi âlimlerce yapılan tarifleri şöyledir: "Amden katl"; kılıç, tabanca gibi yaralayıcı bir aletle veya o hükümdeki bir şeyle kasten öldürmektir. "Şibhu'1-Amd"; bir ağaç veya taş parçası gibi yaralayıcı alet sayılmayan bir şeyle meydana gelen öldürmedir. "Hatâen öldürme" ise; kasıtsız olarak yanlışlıkla öldürmedir. Yukarıdaki Hadis "şibhu'1-amd" öldürme çeşidinin varlığını ve onun diyetinin, ağırlaştırılmış bir diyet olarak "âkile" tarafından verilmesi gerektiğini göstermektedir. Âlimler "şibhu'1-amd" öldürmenin diyeti hakkında ihtilâf etmişlerdir. Şafiî (Rahmetullahi Aleyh) ile,

Hanefî âlimlerden Muhammed ibnu'l-Hasan (Rahmetullahi Aleyh), bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Yani onlara göre, "şibhu'l-amd" öldürmenin diyeti otuz "hıkka", otuz "cezeâ" ve kırk "halife", yani gebe devedir. Ebû Hanife ve Ahmed b. Hanbel (Rahmetullahi Aleyhim ecmain) ise, ilgili diğer Hadislere dayanarak bu tür öldürmenin diyetinde dört çeşit deveden 25'er adet verileceğini söylemişlerdir. Bu deve çeşitleri "hıkka", "cezeâ", "bint-i mehaz" ve "bint-i lebûn" dur.[43]

23. Bir Topluluğun Evinin İçine, Onların İzni Olmaksızın Yukarıdan Bakan Kimse

2389. "Bize Muhammed b. Yûsuf rivayet edip dedi ki; bize el-Evzaî, ez-Zühri'den, O da Sehl b. Sa'd es-Sâidî'den (naklen) rivayet etti ki, O O'na (yani Sehl, ez-Zühri'ye) haber vermiş ki,"
Bir adam bir delikten Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) odasının içine bakmış. O esnada Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanında, kendisiyle başını hilâllemekte olduğu bir kaşgı varmış. Derken Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) O'nu görmüş de şöyle buyurmuş:
"Şayet bilseydim ki sen bana bakıyorsun, şunu gözüne sokardım!" Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle de buyurmuş:
"İzin (isteme esası) sadece bakmadan dolayı konulmuştur!" ***[44]***
2390. "Bize Ubeydullah b. Musa, İbn Ebî Zi'b'den, (O) ez-Zühri'den, (O da) Sehl b. Sa'd'dan (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Bir ara Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), yanında kendisiyle başını kaşımakta olduğu bir kaşgı varken bir odadaymış. Bir adam yukardan O'na bakmış. Bunun üzerine Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:
"Şayet bilseydim ki, sen bana bakıyorsun, kalkar şunu gözüne dürterdim! İzin (isteme esası) sadece bakmadan dolayı konulmuştur!"[45]

24. Hiçbir Kureyş'li Tutularak/Bağlanılarak Öldürülmeyecek

2391. "Bize Ca'fer b. Avn, Zekeriyyâ'dan, (O) eş-Şa'bî'den, (O; Abdullah b. Mutî'den, (O da) Mutî'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Mekke'nin fethedildiği gün şöyle buyururken işittim:
"Hiçbir Kureyş'li bugünden sonra Kıyamet'e kadar tutularak (bağlanılarak) öldürülmeyecek!"[46]
2392. "Bize Ya'lâ rivayet edip (dedi ki), bize Zekeriyyâ, Amir'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah b. Muti şöyle dedi: Mutî'yi şöyle derken işittim: Ben Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim... (Ya'lâ), sonra onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini zikretti."
Ebû Muhammed (ed-Dârimî) şöyle dedi:
"Bunu; "hiçbir Kureyş'li, kâfir olmadan dolayı öldürülmeyecek", şeklinde yorumlamışlardır. Yani bu, hiçbir Kureyşli'nin bugünden sonra küfre girmesiyle olmayacak. Ama kısas hususuna gelince, (bu hususta) o öldürülür."[47]

25. Hiç Kimse Başkasının Suçundan Dolayı Sorumlu Tutulamaz

2393. "Bize Yûnus b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Cerir, yani İbn Hâzim rivayet edip dedi ki, Abdulmelik b. Umeyr'i (şöyle derken) işittim: Bana İyâd b. Lakît, Ebû Rimse'den rivayet etti ki, O şöyle demiş:" "Berberimde bir oğlum olduğu halde Medine'ye gelmiştim. Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (henüz hiç) görmemiştik. Bu sebeple hemen O'na geldim. Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de, üzerinde yeşil iki elbise olduğu halde dışarı çıktı. Ben O'nu görünce tariften O'nu hemen tanıdım ve yanına gittim. Derken;
"Bu beraberindeki kimdir?" buyurdu.
"Kabe'nin Rabb'ine andolsun ki benim oğlum!" dedim.

"Senin oğlun mu?" buyurdu.

"Onun (oğlum olduğuna) şâhidlik ederim!" dedim." O zaman şöyle buyurdu:
"Ama şüphe yok ki, ne bu oğlun senin sorumlu tutulacağın suç işler, ne sen onun sorumlu tutulacağı suç işlersin!"[48]
2394. "Bize Ebu'l-Velîd haber verip (dedi ki), bize Ubeydullah b. İyâd rivayet edip (dedi ki), bize İyâd, Ebû Rimse'den rivayet etti ki," O şöyle demiş:

"Ben babamla beraber Rasûlulah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) doğru gitmiştim de O babama;
"Bu senin oğlun mu?" buyurmuştu. (Babam) da;
"Evet, Kabe'nin Rabb'ine andolsun ki!" demiş ve sözüne;
"Gerçekten! Ben onun (oğlum olduğuna) şâhidlik ederim" diye devam etmişti. (Ebû Rimse) dedi ki, o zaman Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) benim babama gerçekten benzememden, (yine de) babamın benim için yemin etmesinden dolayı gülercesine tebessüm etmiş, sonra da;
"(Bununla beraber) şüphe yok ki, ne bu oğlun senin sorumlu tutulacağın suç işler, ne sen onun sorumlu tutulacağı suç işlersin!" buyurmuştu. (Ebû Rimse sözüne devamla) dedi ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) daha sonra;

"Günâh işleyen hiçbir kimse başkasının günâhını çekmez!"[49] ayetini okumuştu."[50]

Açıklama

Bu Hadisle sonunda zikredilen Ayet-i Kerime, hiç kimsenin, başkasının işlediği bir günâh ve suçtan sorumlu tutulamayacağını göstermektedir. Ancak ilgili diğer Ayet ve Hadisler bu umûmi ve mühim esastan bazı istisnalar yapmaktadır. Bunları, diyetlerin tamamının veya bir kısmının suçlu yerine "âkıle"si tarafindan ödenmesi; bu dünyada dürüst, itaatkâr insanların zalim ve âsilere engel olmamaları halinde hepsinin toptan cezalandırılmaları ve kötü bir çığır açanların o çığırda gidenlerin fiillerinden sorumlu tutulmaları ile bir kimsenin

sapıtmasına sebep olanın onun günâhından da sorumlu tutulması şeklinde sıralayabiliriz. Görüldüğü gibi bu istisnai durumlarda ya içtimaî zaruret ve yardımlaşma yahut suç ve günâha engel olmada gerekeni yapmama ile onlara sebep olma gibi, "ferdî sorumluluk" söz konusudur.

Cahiliye döneminde bir kimsenin işlediği suçtan onun babası, oğlu gibi yakınları da sorumlu tutulurlardı. Yukarıdaki Hadiste Ebû Rimse (Radıyallahu Anh) veya babası, oğlunu yemin ederek sahiplenmekle, onun işleyeceği suçların sorumluluğunu üstleneceğini anlatmak istemiştir. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ise, onlardan birinin diğerinin suçundan sorumlu tutulamayacağını ve böylece mezkûr cahili âdetin kaldırılmış olduğunu açıklamıştır.[51]

---

[1] Ebu Davud, Diyât, 3(4/169); İbn Mace, Diyât, 3(2/876); Müsned, 4/31. Bu Hadis zayıftır. Senedindeki Sufyan zayıf bir ravidir, Muhammed b. İshak da mudellis olup, "an" eda sigası kullanmıştır. Bkz. Mizanu'l-İ'tidal, 2/170., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/182

[2] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/182-183

[3] Nesai, Kasame, 44(7/52). Bkz. 1628. Hadis.

[4] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/182-183

[5] Buhari, Diyât, 22(8/42); Müslim, Kasame, 5(3/1294); Ebu Davud, Diyât, 8,9(4/177, 178); Nesai, Kasame, 4(8/11); Tirmizi, Diyât, 23(4/30-31); İbn Mace, Diyât, 28(2/892); Muvatta, Kasame, 1(2/877); Müsned, 4/2-3., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/184-185

[6] Bkz. Hukuk-u İslamiyye, 3/156 vd., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/184/185-186

[7] Nesai, Kasame, 44(8/52). Bkz. 1628. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/186

[8] Buhari, Husâmât, 1(3/89); Müslim, Kasame, 17(3/1300); Ebu Davud, Diyât, 10(4(180); Nesai, Kasame, 10(8/20); Tirmizi, Diyât, 6(4/15); İbn Mace Diyât, 24(2/889); Müsned, 3/193, 262, 269., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/187

[9] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/187

[10] Buhari, Cihad, 171(4/30), Nesai, Kasame, 11(8/21); Tirmizi, Diyât, 16(4/24-25); İbn Mace, Diyât, 21(2/887); Müsned, 1/79., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/188

[11] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/188-189

[12] Tirmizi, Diyât, 9(4/19); İbn Mace, Hudud, 31(2/867), Diyât, 22(2/888); Müstedrek, 4/ 369; Dârekutnî, 43/141., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/189

[13] Ebu Davud, Diyât, 7(4/176); Nesai, Kasame, 8(8/19); Tirmizi, Diyât, 18(4/26)-İbn Mace, Diyât, 23(2/888); Müsned, 5/10-12, 18; Tayâlisî, s. 122; Müstedrek, 4/367., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/189-190

[14] Müslim, Kasame, 32(3/1307); Ebu Davud, Diyât, 3(4/169-170); Nesai, Kasame, 5(8/13-14), Kudat, 26(8/214). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/191

[15] Buhari, Diyât, 2(8/36); Nesai, Tahrim, 3(7/82), Kasame, 46(8/57); Tirmizi, Tefsir, 5(5/ 236); Müsned, 2/201., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/192

[16] Buhari, Edeb, 44(7/84); Müslim, îman, 176(iyiO4); Nesai, Eyman, 7(7)6); Müsned, 4/ 33, 34; Tayâlisî, s. 166., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/192-193

[17] Buhari, Tıbb, 56(7/32); Müslim, İman, 75(1/103-104); Nesai, Cenâiz, 68(4/54); Tirmizi, Tıbb, 7(4/386); İbn Mace, Tıbb, 11(2/1145); Müsned, 2/254, 478, 488; Tayâlisî, s. 317., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/193

[18] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/192/193-194

[19] Tevbe: 9/74. Çizgi arasındaki -yani diyet almaları sebebiyle- kısmı İbn Abbas'ın

tefsiridir. Yukarıdaki Ayet metninde bulunan "minhum" kelimesi Tevbe: 9/74. Ayetinde yoktur. Herhalde râvi veya müstensih, bu Ayetin baş tarafını Buruc: 85/8. ayetiyle karıştırmıştır.

[20] Ebu Davud, Diyât, 18(4/185); Nesai, Kasame, 33(8/39); Tirmîzi, Diyât, 2(4/12); İbn Mace, Diyât, 6(2/879). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/194-195

[21] Nesai, Kasam-î, 44(8/52). Bkz. 1628. Hadis. Bir şer'i dirhem yaklaşık 2.8 gr. gümüş, bir dinar ise yaklaşık 4.24 gr. altındır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/194-195

[22] Nesai, Kasame, 44(8/52); Muvatta, Ukul, 1(2/849). Bkz. 1628. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/196

[23] Nesai, Kasame, 44(8/52); Dârekutnî, 3/209-210; Muvatta, Ukul, 1(2/849). Bkz. 1628. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/196-197

[24] Ebu Davud, Diyât, 18(4/185); Nesai, Kasame, 32(8/39); Timizi, Diyât, 1(4/10); İbn Mace, Diyât, 6(2/879); Müsned, 1/384, 450; Dârekutnî, 3/172-173., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/197

[25] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/197-198

[26] Ebu Davud, Diyât, 27(4/196); Nesai, Kasame, 13(8/23); Müsned, 4/438., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/198-199

[27] Ebu Davud, Diyât, 20(4/188); Nesai, Kasame, 42(8/49); İbn Mace, Diyât, 18(2/886); Dârekutnî, 3/211; Müsned, 4/397, 398,404; Tayâlisî, s. 69. Bkz. 204. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/199

[28] Buhari, Diyât, 20(8/41); Ebu Davud, Diyât, 20(4/188); Nesai, Kasame, 42(8/50); Tirmizi, Diyât, 4(4/14); İbn Mace, Diyât, 18(2/885); Müsned, 1/227, 339, 345., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/199-200

[29] Nesai, Kasame, 44(8/52); Muvatta, Ukul, 1(2/849). Bkz. 1628. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/199-200

[30] Ebu Davud, Diyât, 20(4/190); Nesai, Kasame, 43(8/51); Tirmizi, Diyât, 3(4/13); Müsned 2/179 189, 207; Dârekutnî, 3/207, 210., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/201

[31] Nesai, Kasame, 44(8/52); Muvatta, Ukul, 1(2/849). Bkz. 1628. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/200-201

[32] Ebu Davud, Diyât, 20(4/189); Nesai, Kasame, 41(8/49); Müsned, 2/182, 217; Dârekutnî, 3/120., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/202

[33] Bkz. 2378. ve 1628. Hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/201-202

[34] Buharı, Diyât, 18(8/41); Müslim, Kasame, 18(3/1300); Nesai, Kasame, 16(8/25-26); Tirmizi, Diyât, 20(4/27); İbn Mace, Diyât, 20(2/887); Müsned, 4/427, 435., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/203

[35] Bkz. 1675. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/204

[36] Buharı, Diyât, 28-29(8/46-47); Ebu Davud, Diyât, 30(4/196); Tirmizi, Ahkam, 37(3/ 661); Müsned, 2/285. Ayrıca bkz. 1675. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/204

[37] Müsned, 2/382. Ayrıca bkz. 1675. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/203/204-205

[38] Müslim, Kasame, 37(3/1310-1311); Ebu Davud, Diyât, 21(4/190-191; Nesaı, 37-38(43-45); Tirmizi, Diyât, 15(4/24); ibn Mace. Diyât. 7(2/879), 11(2/882); Müsned, 4 249 Bkz 648 Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/205

[39] Ebu Davud, Diyât, 21(4/191); Nesai, Kasame, 9(8/19); îbn Mace, Diyât 11(2/882)- Müsned, 1/364, 4/79; Müsned, 3/575; Dârekutnî, 3/117., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/206

[40] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/205/206-207

[41] Buhari, Tıbb, 46(7/27); Müslim, Kasame, 36(3/1309-1310); Ebu Davud Diyât 21(4/ 192); Nesai, Kasame, 37(8/42-43); Tirmizi, Diyât, 15(4/23-24); İbn Mace,

Diyât 11(2/882); Müsned, 2/274,438, 535. Bkz. 648. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/207-208

[42] Ebu Davud, Diyât, 19(4/185); Nesai, Kasame, 30-31(8/36); İbn Mace Divât 5(2/877); Müsned, 2/164, 166,178; Dârekutnî, 3/104-105., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/208

[43] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/208-209

[44] Buhari, Diyât, 23(8/45); Müslim, Adab, 40(3/1698); Nesai, Kasame, 44(54-55)-Tirmizi Isti'zan, 17(5/64); Müsned, 5/330, 334-335; Musannaf, 10/383., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/210

[45] Buhari, Libas, 75(7/60-61). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/209-210

[46] Müslim, Cihad, 88(3/1409); Müsned, 3/412, 4/213., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/211

[47] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/211-212

[48] Müsned, 2/226, 227, 228, 4/163., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/212-213

[49] Fatır: 35/18.

[50] Ebu Davud, Diyât, 2(4/168); Nesai, Kasame, 39(8/47); Müsned, 2/226, 227, 4/163; Tirmizi, Edeb, 48(5/119); Müstedrek, 2/425., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/213

[51] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/212-214

FERÂİZ KİTABI

FERÂİZ KİTABI

1. Feraizin Öğretilmesi Hakkında

2853. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Asım, Muverrik el-Icli'den haber verdi ki, O şöyle demiş: Ömer İbnu'l-Hattab dedi ki;"
"Kur'an'ı öğrendiğiniz gibi ferâizi, dilin (kaidelerini) ve Sünnetleri (yani dinin nakli hükümlerini) de öğrenin!"[1]
2854. "Bize Muhammed b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan, el-A'meş'ten, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Ömer dedi ki:"
"Ferâizi (miras paylarını) öğrenin! Çünkü onlar dininizin (hükümlerindendirler)."[2]
2855. "Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize Yusuf el-Mâcişûn rivayet edip dedi ki, İbn Şihâb şöyle dedi:"
"Osman ile Zeyd zamanın birinde ölselerdi, ferâiz ilmi yok olup giderdi. Andolsun ki, insanlar, bu (ilmi) onlardan başkasının bilmedikleri bir zaman geçirmişlerdir!"[3]

Açıklama

"Fâriza'nın çoğulu olan "ferâiz", dinin, "mükellef insanlardan kesin olarak yapılmasını istediği şeyler" demektir. "Ferâiz"in diğer ıstılahi bir manası ise, "ölenin bıraktığı şeylerden mirasçılarına takdir olunan paylar"dır. Ölenin bıraktığı mirasla ilgili hükümlerden, mirasın mirasçılara ne şekilde bölüştürüleceğinden bahseden ilme de "ferâiz ilmi= miras payları ilmi" denmektedir.
Bu ilmin büyük önemi vardır. Çünkü o, insanın, hayatta olma veya ölmüş olma şeklindeki iki temel durumundan ikincisiyle ilgili hükümleri ele almaktadır. Ayrıca o, mülk edinmenin genel olarak iki şeklinden, yani isteğe bağlı olan ile zaruri olan şekillerinden zaruri olan mülk edinme şeklini incelemektedir. Üstelik bu ilim, ele aldığı meselelerin alâkalı olduğu şahıslar ve

menfaatleri bakımından da çok geniş bir sahaya sahiptir. İşte bu ve benzeri sebeplerden dolayı olmalıdır ki, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), bu ilmi "İlmin yarısı" olarak nitelendirdiği nakledilmektedir.[4]
Bu hususta Sahabenin de, bir kısmını bu bölümde gördüğümüz açıklamaları vardır. Onlardan bazıları bu ilim dalındaki bilgileriyle de meşhur olmuşlardı. Bize intikal eden bilgilerden anlaşıldığına göre, Zeyd b. Sabit, Hz. Osman, Hz. Ali, Abdullah b. Mes'ud ve Hz. Aişe (Radıyallahu Anhum), ferâizi en iyi bilen Sahabilerin başında geliyorlardı.[5]

2856. "Bize Ebu Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize el-Mes'udi, el-Kasım'dan rivayet etti ki, O şöyle demiş: Abdullah dedi ki;"
"Kur'an ile ferâizi öğrenin. Çünkü durum şu ki, insanın önceden bilmiş olduğu bir bilgiye muhtaç hale gelmesi veya bilmeyen bir topluluğun içinde kalması zamanı yakındır!"[6]
2857. "Bize Ebu Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Ziyad b. Ebi Müslim, Ebu'l-Halil'den rivayet etti ki, O şöyle demiş: Ebu Musa dedi ki:"
"Kim Kur'an'ı bilir, ferâizi bilmezse, onun durumu hiç yüzü olmayan -veya "yüzü olmayan"- başın durumu gibidir!"[7]
2858. "Bize Ahmed b. Abdullah rivayet edip (dedi ki), bize Ebu Şihâb, el-A'meş'ten, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Ben Alkâme'ye;
"Sana (ferâiz konusunda) ne soracağımı bilemiyorum?" dedim de, O şöyle cevap verdi:
"(Ferâiz meselelerini öğrenmek istiyorsan), komşularını öldür (de bazısını bazısına mirasçı kıl!)"[8]
2859. "Bize Ebu Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Muhammed b. Talha, el-Kasım İbnu'l-Velid el-Hemdâni'den, (O da) Abdullah b. Mes'ud'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Ferâiz, talâk ve hac (bilgilerini) öğrenin. Çünkü (bunları öğrenmek) dininizin (emirlerindendir)!"[9]
2860. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Kesir'den, (O da) el-Hasan'dan (naklen)

rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
"(Sahabe-i Kiram); Kur'an'ın, ferâizin ve (hac) ibadetlerinin öğretilmesine teşvik ederlerdi."[10]

2861. “Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyandan, (O) Ebu İshak'tan, (O) Ebu Ubeyde'den, (O da) Abdullah'tan (naklen) haber verdi ki,” O şöyle demiş:
"Kur'an'ı okuyan kimse ferâizi de öğrensin. Çünkü ona bir bedevi rastlarsa,
"Yâ muhacir, sen Kur'an okuyabiliyor musun?" diye sorar. O eğer;
“Evet" cevabı verirse, (bedevi bu sefer); "(miras) paylarını ayırabilir misin?" diye sorar. O zaman o;
"Evet" derse, bu (Allah'ın ona verdiği) bir fazlalık ve hayır olur;
"Hayır" derse (bedevî);
"Peki, senin bana üstünlüğün nedir, ey muhacir?" karşılığını verir."[11]

2862. “Bize Abdullah b. Saîd rivayet edip (dedi ki), bize Ukbe b. Halid, el-A'meş'ten, (O da) Müslim'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi: Biz Mesrûk'a;
"Aişe ferâizi iyi biliyor muydu?" diye sorduk da, O şöyle cevap verdi:
“Kendisinden başka hiçbir ilâh olmayan (Allah')a yemin ederim ki; ben gerçekten, Muhammed'in Ashabının büyüklerini O'ndan ferâiz sorarken görmüştüm!"[12]

2. Babasından Başkasına Neseb İddia Eden Kimse

2863. “Bize Saîd b. Âmir, Şu'be'den, (O) Asım'dan, (O) Ebu Osman'dan, (O da) Sa'd b. Ebi Vakkas'tan ve Ebu Bekre'den (naklen)” -Şu'be demiş ki,
"Bu (yani Sa'd), Allah yolunda ok atan ilk kimsedir. Bu (yani Ebu Bekre) ise, Tâif kalesinden aşağıya Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanına inmişti-; haber verdi ki, onlar rivayet etmişler ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:
"Kim babasından başkasına, onun kendi babası olmadığını bildiği

halde neseb iddia ederse, ona Cennet haram olur!"[13]

2864. Bize Muhammed b. Yûsuf rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan, el-A'meş'ten, (O) Abdullah b. Mürre'den, (O) Ebu Ma'mer'den, (O da) Ebu Bekr es-Sıddîk'ten (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: "Bilinmeyen bir nesebe (bağlı olduğunu) iddia etmek, Allah'a nankörlüktür. Önemsiz de olsa, bir nesebden yüz çevirmek, Allah'a nankörlüktür!"[14]

2865. "Bize Muhammed b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan, Zekeriyya b. Yahya'dan rivayet etti ki," O şöyle demiş:

"Ben Ebu Vâil'i, İbn Mes'ûd'dan bunun, (yani bir önceki haberin) bir benzerim rivayet ederken işittim."[15]

2866. "Bize Muhammed İbnu'1-Alâ' rivayet edip (dedi ki), bize İshak b. Mansur es-Selûlî, Ca'fer el-Ahmer'den, (O) es-Serî b. İsmail'den, (O da) Kays b. Ebi Hâzim'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:

"Ben biat etmek için Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelmiştim. Ancak geldiğimde vefat etmişti. Ebu Bekr O'nun makamında ayakta duruyordu. O, (Allah'a) uzunca övgüde bulunmuş ve çokça ağlamış, sonra şöyle demişti: Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"

"Önemsiz de olsa, bir neseble ilgisinin olmadığını söylemek ile bilinmeyen bir nesebe (bağlı olduğunu) iddia etmek, Allah'a nankörlüktür!"[16]

2867. "Bize Muhammed b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize Abdulhamid b. Behram, Şehr b. Havşeb'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:

Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:

"Hangi adam babasından başkasına neseb iddia ederse veya kendisini hürriyete kavuşturan efendilerinden başkasını efendi ("mevlâ") edinirse, işte Allah 'in, meleklerin ve bütün insanların laneti Kıyamet gününe kadar onun üzerinedir. Ondan ne tevbe kabul edilecek, ne fidye!"[17]

3. Koca İle Ana-Baba Ve Karı İle Ana-Baba Hakkında

2868. “Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Şerîk, el-A'meş'ten, (O da) İbrahim'den (naklen) haber verdi ki,” O şöyle demiş: Abdullah dedi ki:
“Ömer bizi bir yola soktuğunda onun kolay olduğunu görürdük.” İşte O,
"Koca ile ana-baba hakkında, (mirasın) yarısı kocanın, geriye kalanın üçte biri annenindir" demiştir.[18]

Açıklama

İslam miras hukukunda ölene kimlerin mirasçı olacağı, mirasçıların öncelik sıralan ve mirastan alacakları paylar Kur'an, Sünnet, icma ve içtihatla tesbit edilmiştir. Mirasçı olabilecek kimseler Hanefi Mezhebinde on sıraya ayrılmışlardır ki, bunlar sırasıyle şöyledir:
1. Fariza Sahipleri: Mirastan ne miktar pay alacakları belirlenmiş olan mirasçılardır. Bunlar da ölenin kocası, karısı, babası, anası, kızı, oğlu, oğlunun kızı, öz kız kardeşi, baba-bir kız kardeşi, ana-bir kardeşleri, dedesi ve ninesidir. Bu mirasçıların mirastan hangi oranlarda pay alacakları Kur'an, Sünnet, icma ve içtihatla belirlenmiştir.
2. Neseb Yönünden Asabe: "Fariza (belirlenmiş pay) sahipleri" mirastan paylarını aldıktan sonra, kalanı; fariza
sahipleri bulunmadığında ise mirasın tamamını alacak olan kimselerdir. Bunlar da ölenin babası, dedesi... ("usûl’ü) ile oğlu, oğlunun oğlu... (“furû”u)'dur.
3. Sebep Yönünden Asabe: Bunlar ölene, "hürriyete kavuşturma" bağıyla asabe olan kimselerdir ve ferâiz sahipleri paylarını aldıktan sonra, neseb yönünden asabe yoksa mirasın kalanını alırlar.
4. Hürriyete Kavuşturanın Erkek Asabesi.
5. Neseb Yönünden Hısım Olan Fariza Sahipleri: Ölenin neseb veya sebep yönünden hiç asabesi yoksa fariza sahiplerinden artanı alacak kimseler.
6. Zevi'l-Erham: Ölenin, fariza sahibi ve asabe olmayan kan

hısımlarıdır. Fariza sahipleri ve asabe yoksa bunlar mirasçı olurlar.
7. Mevle'l-Muvâlât: Ölenin kendisiyle "velayet" anlaşması yapmış olduğu kimsedir. Bu müessese Hanefi Mezhebinde kabul edilmektedir. Diğer mezhebler bunun yürürlükten kaldırılmış (mensuh) olduğu görüşündedirler. Ölenin kan hısmı ve sebep yönünden asabe olarak hiç mirasçısı bulunmadığında, mirasçısı mevle'l-muvâlât olur.
8. Başkası Üzerine Nesebi ikrar Olunan Kimse.
9. Kendisine "Üçte Bir"den Fazla Vasiyet Edilen Kimse.
10. Devlet Hazinesi.
Şer'î delillere dayanılarak yapılan bu sıralamada ve diğer miras hükümlerinde ölene yakınlık ile bu yakınlığın kuvvetinin esas olarak alındığı, aile, fert ve toplum yararlarının dengesinin gözetildiği görülmektedir. Bir miktar matematik bilgisi de isteyen miras meseleleri, fıkıh kitaplarında müstakil bir bölüm içinde ele alındıkları gibi, müstakil kitaplara da konu edilmişlerdir.[19]
Ölenin kocası veya karısı ile anne-babasınm mirastaki payları meselesine gelince; koca, ölen karısının çocuğu bulunmadığında mirasın yarısını alır.[20] Ölenin anası, ölene, kocası ve babası ile birlikte mirasçı oluyorsa, kocadan arta kalanın üçte birini alır. Ölenin babası ise bunlardan geriye kalanı alır. Ölen koca ise, karısı, kocanın çocuğu bulunmadığında mirasın dörtte birini alır. Ana yine arta kalanın üçte birini, baba bunlardan geriye kalanı alır.[21]

2869. “Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Hemmâm rivayet edip (dedi ki), bize Yezid er-Rişk rivayet edip dedi ki;”
“Ben Saîd İbnu'l-Müseyyeb'e, geriye karısı ile ana ve babasını bırakan bir adamın (mirasını) sordum da,” O şöyle cevap verdi:
"Bu (mirası) Zeyd b. Sabit dörde ayırarak paylaştırmıştı: (Yani dörtte birini karıya, geriye kalanın üçte birini -ki bu mirasın tamamının dörtte biridir- anaya, bunlardan geriye kalan dörtte ikisini de babaya vermişti),"[22]
2870. “Bize Saîd b. Amir, Şu'be'den, (O) Eyyûb'dan, (O) Ebu

Kılâbe'den, (O da) Ebu'l-Muhalleb'den (naklen) rivayet etti ki;"
Hz. Osman b. Affân, bir kan ile ana ve babanın (miras payları) hakkında;

"Dörtte bir kadının, geriye kalanın üçte biri ananındır" dedi.[23]
2871. "Bize Haccac b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Eyyûb'dan, (O) Ebu Kilâbe'den, (O) Ebu'l-Muhalleb'den, (O da) Hz. Osman b. Affân'dan (naklen) rivayet etti ki;" O,
"Dörtte bir pay, yani dört paydan bir pay karının, geriye kalanın üçte biri, yani bir pay ananın, iki pay da babanındır" dedi.[24]
2872. "Bize Haccac haber verip (dedi ki), bize Hammâd, Haccac'dan, (O da) Amr b. Saîd'den (naklen) rivayet etti ki;"
O, el-Hârisu'l-A'ver'e, bir karı ile ana ve babanın (mirastaki) durumunu sormuş da O, Hz. Osman'ın görüşünün aynısını söylemiş.[25]
2873. "Bize Ebu Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Hişam, Katâde'den, (O) Saîd İbnu'l-Müseyyeb'den, (O da) Zeyd b. Sâbit'ten (naklen) rivayet etti ki;"
O, kocası ile ana ve babasını geride bırakan bir kadının (mirası) hakkında şöyle dedi:

"Yarısı kocanın, geriye kalanın üçte biri ananındır."[26]
2874. "Bize Ubeydullah b. Musa, İbn Ebi Leyla'dan, (O) Amir eş-Şa'bi'den, (O da) Hz. Ali'den (naklen) haber verdi ki;"

O, bir karı ile ana ve babasının (mirastaki payları) hakkında şöyle dedi:
"Dört paydan dörtte biri karının, geriye kalanın üçte biri ananın, (bunlardan sonra) geriye kalan ise babanındır."[27]
2875. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) el-A'meş ile Mansur'dan, (onlar) İbrahim'den, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Ömer bizi, peşinden gittiğimiz bir yola soktuğunda onun kolay olduğunu görürdük. Gerçekten de O, bir kan ile ana ve babası hakkında dört paydan hükmetti de, karıya dörtte bir, anaya geriye kalanın üçte birini, babaya ise iki pay verdi.[28]
2876. "Bize Muhammed b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize

Süfyan, isa'dan, (O) Şa'bî'den, (O da) Zeyd b. Sâbit'ten (naklen) bunun, (yani bir önceki haberin) aynısını rivayet etti."[29]

2877. "Bize Muhammed haber verip (dedi ki), bize Süfyan, babasından, (O) el-Müseyyeb b. Rafi'den, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:

"Allah benim, anayı babadan üstün tutmamı görecek değildir!" [30]

2878. "Bize Saîd b. Amir haber verip (dedi ki), bize Şu'be, el-Hakem'den, (O da) İkrime'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:

İbn Abbas, Zeyd b. Sâbit'e;

"Sen, geriye kalanın üçte biri ananındır" hükmünü Allah'ın Kitabı'nda buluyor musun?" diye haber saldı da, O şöyle cevap verdi:

"Sen sadece bir insansın, görüşünü söylüyorsun. Ben de bir insanım, görüşümü söylüyorum!"[31]

Açıklama

Ana ve babamn kız veya oğullarına, sadece onların eşiyle birlikte mirasçı olmaları halinde alacakları miras payları Kur'an ve Sünnet'te açıkça belirtilmemiştir. Bunun için onların bu durumdaki miras payları içtihadla belirlenmiştir. Sahabe ile sonraki âlimlerin büyük çoğunluğu bu meselede Hz. Ömer'in (Radıyallahu Anh) görüşünü benimsemişlerdir. Hz. Ömer'in (Radıyallahu Anh) bu meseledeki görüşü de, Zeyd b. Sâbit'in (Radıyallahu Anh) yukarıdaki haberlerde geçen görüşünün aynıdır. Bu meselede İbn Abbas (Radıyallahu Anh), aşağıdaki haberlerde görüleceği üzere, âlimlerin çoğunluğuna muhalif düşmüş ve "malın tamamının üçte biri ananındır" demiştir. Bu durumda ana, babadan fazla miras alacaktır. Bu ise, İslam miras hukukunun, sorumluluklarının daha çok olması sebebiyle erkeğe daha fazla miras payı ayırma şeklindeki bir temel anlayışına aykırı görülmüştür.[32]

2879. “Bize Haccac b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Haccac’dan, (O da) eş-Şa'bî'den ve Haccac'dan, (O) Ata'dan, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki,” onlar (yani eş-Şa'bî ile İbn Abbas), koca ile ana ve baba hakkında şöyle dediler:
“Yarısı kocanın, malın bütününün üçte biri ananın, geriye kalan ise babanındır!"[33]
2880. “Bize Haccac b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize Ebu Avâne, el-A'meş'ten, (O) İbrahim'den, (O da) Hz. Ali'den (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:
"Kan ile ana-baba ve koca ile ana-babanm (mirasçı olmaları halinde), malın bütününün üçte biri ananındır."[34]
2881. “Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize İbn İdris, babasından, (O) el-Fudayl b. Amr'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
İbn Abbas, kan ile ana-babanm (birlikte mirasçı olmaları meselesinde) kıbleye yönelenlere muhalefet etmiştir. O, malın bütününün üçte birini anaya ait kılmıştır.[35]

4. Kız İle Kızkardeş Hakkında

2882. “Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan es-Sevri'den, (O) Esas b. Ebiş-Şasadan, (O da) el-Esved b. Yezidden (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:
"Muaz b. Cebel Yemen'de kız ile kız-kardeş hakkında hükmetti de, (mirasın) yansını kıza, yansım kız-kardeşe verdi."[36]
2883. “Bize Muhammed b. Yusuf haber verip (dedi ki), bize Süfyan, el-A'meş'ten, (O) İbrahim'den, (O da) el-Esved b. Yezid'den (naklen) rivayet etti ki;”
İbnu'z-Zübeyr, kızkardeşi, kızla birlikte olduğunda ana ve babaya mirasçı yapmıyordu. Nihayet el-Esved O'na rivayet etti ki;
"Muaz b. Cebel (mirasın) yansını kıza, yansını kızkadeşe ait kılmıştı." Bunun üzerine O da (O'na) şöyle dedi: "Sen benim Abdullah b. Utbe'ye elçimsin. O'na bunu haber ver!" (Abdullah b. Utbe) O'nun Küfe kadısıydı.[37]

2884. “Bize Bişr b. Ömer rivayet edip şöyle dedi:”

“Ben İbn Ebi'z-Zinâd'a, geriye bir kız ve bir kızkardeş bırakan adamın (mirasını) sordum da, O şöyle cevap verdi:”
"(Mirasın) yarısı kızına, geriye kalanı kızkardeşinedir!" O sözüne devamla şöyle dedi:
“Bana babam Hârice b. Zeyd'den (naklen) haber verdi ki; Zeyd b. Sabit, kız-kardeşten, kızlarla beraber olduklarında, onlara sadece geriye kalanı vererek asabe kılardı.”[38]

Açıklama

Ölenin çocuk olarak sadece bir kızı mirasçısı olursa, mirasın yarısı onundur. Kur'an-ı Kerim'de; *"Eğer (kız çocuklar) tek ise (mirasın) yarısı onundur”*[39] buyurulur. Ölenin bir kızı ile beraber öz veya baba-bir kızkardeşi bulunuyorsa, kızın payı yine aynıdır. Bu durumda ölenin öz veya baba-bir kızkardeşi "asabe" olur; yani kız payını aldıktan sonra geriye kalanı alır. Bu hususta dört mezheb görüş birliği içindedir.[40]

5. Ortak Kılınan Miras Payı (Müşerreke) Hakkında

2885. “Bize Muhammed b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan, Mansur ile el-A'meş'ten, (onlar da) İbrahim'den (naklen) rivayet ettiler ki,”
O, koca, ana, baba-bir erkek kardeşler ile ana-bir erkek kardeşlerin (mirastaki durumları) hakkında şöyle dedi: Ömer, Abdullah ve Zeyd (söz konusu durumda öz erkek kardeşleri ana bir erkek kardeşlerin miras paylarına) ortak ediyorlardı. Ömer şöyle demişti:
"Baba onların (yani ana-baba bir erkek kardeşlerin) ancak yakınlığını artırmıştır!"[41]
2886. “Bize Muhammed rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan, Ebu İshak'tan, (O) el-Hâris'ten, (O da) Hz. Ali'den (naklen) rivayet etti ki,”
O; (söz konusu durumda öz erkek kardeşleri ana-bir erkek

kardeşlerin miras paylarına) ortak etmiyordu.[42]
2887. “Bize Muhammed haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Süleyman et-Teymi'den, (O da) Ebu Miclez'den (naklen) rivayet etti ki;”
(Söz konusu durumda öz erkek kardeşleri ana-bir erkek kardeşlerin miras paylarına) Osman ortak ediyor, Ali ortak etmiyordu.[43]
2888. “Bize Muhammed rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan, İbn Zekvân'dan (naklen) rivayet etti ki,”
Zeyd, (söz konusu durumda öz erkek kardeşleri ana-bir erkek kardeşlerin miras paylarına) ortak ediyordu.[44]
2889. “Bize Muhammed rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan, Abdulmelik b. Umeyr'den, (O da) Şureyh'ten (naklen) rivayet etti ki;”
O, (söz konusu durumda öz erkek kardeşleri ana-bir erkek kardeşlerin miras paylarına) ortak ediyordu.[45]
2890. “Bize Muhammed İbnu's-Salt rivayet edip (dedi ki), bize Ebu Şihâb, el-Haccac'dan, (O) Abdulmelik İbnu'l-Muğire'den, (O) Saîd b. Feyruz'dan, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki;”
Hz. Ömer, (söz konusu durumda öz erkek kardeşleri ana-bir erkek kardeşlerin miras paylarına) ortak etmek hakkında şöyle dedi:
"Baba onların (yani öz erkek kardeşlerin) ancak yakınlığını arttırmıştır!"[46]

Açıklama

Ölen bir kadının mirasçılarının kocası, anası, öz erkek kardeşleri ve ana-bir kardeşleri olması meselesine "muşerrike = (öz erkek kardeşleri ana-bir kardeşlerin miras payına) ortak eden" meselesi veya "muşerreke = (öz erkek kardeşlerle ana bir kardeşler arasında) ortak kılınan miras payı" meselesi denir. Bu meseleye "hımâriyye = eşek meselesi" de denmektedir. Bunun sebebi şöyle anlatılır: Rivayet edildiğine göre, Hz. Ömer (Radıyallahu Anh) bu meselede önceleri öz erkek kardeşleri

ana-bir erkek kardeşlerin miras payına ortak etmiyormuş. Bunun üzerine öz erkek kardeşler gelip bu miras payına ortak edilmelerini istemişler ve "farzedin ki, babamız eşektir! Anamız bir değil mi?" mealinde sözler söylemişler. O zaman Hz. Ömer (Radıyallahu Anh) de onları ana-bir kardeşlerin miras paylarına ortak etmiş. İşte bundan dolayı bu meseleye "hımâriyye" de denmektedir.

Muşerreke hakkında iki farklı görüş vardır. Bunlardan birine göre, bu meselede belirli pay sahiplerinden ("ashab-ı ferâiz"den) olan koca mirasın yarısını, ana altıda birini, ana-bir kardeşlerle öz kardeşler ise üçte birini alırlar. Hz. Ömer'in (Radıyallahu Anh) son görüşü ile Zeyd b. Sâbit (Radıyallahu Anh) ve Abdullah b. Mes'ud'un (Radıyallahu Anh) görüşleri böyledir. Bu meseledeki ikinci görüşe göre ise, mirasın üçte birini sadece ashâb-ı ferâiz'den olan ana-bir kardeşler alırlar. Öz erkek kardeşler "asabe"den, yani ashâb-ı ferâiz paylarını aldıktan sonra, geriye kalanı alan kimselerdendirler. Dolayısıyla bu meselede ashâb-ı ferâizden geriye birşey kalmadığı için, mirastan hiçbir şey alamazlar. Bunu rakamlarla şöyle gösterebiliriz:

1/2(3)+l/6(l)+l/3(2)=3+l+2/6=6/6.[47]

6. Biri (Ölenin) Kocası, Diğeri Ana Bir Kardeşi Olan İki Amcaoğlu Hakkında

2891. “Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Züheyr, Ebu İshak'tan, (O da) el-Hârisu'1-A'ver'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:

Bir kişi, (ölenin) ana-bir erkek kardeşi olan am-caoğullarının miras payı hakkında Abdullah'a gelmişti de O; "Bütün mal ana-bir erkek kardeşinindir" deyip onu (yani ana bir kardeş olan amcaoğlunu) ana-baba bir erkek kardeş ölçüsüne -veya "mertebesine"- indirmişti. Sonra Ali geldiğinde bunu O'na sormuş ve kendisine Abdullah'ın görüşünü bildirmiştim. O da şöyle demişti:

"Allah O'na merhamet etsin! O gerçekten fakihtir. Bana gelince,

ben bu (ana-bir kardeş olan amcaoğluna) Allah'ın takdir ettiğinden fazla verecek değilim: Altıda bir olan bir pay! Sonra o, (geriye kalan mirası) içlerinden bir erkek gibi onlarla paylaşır."[48]

2892. "Bize Muhammed b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan, Ebu'l-İshak'tan, (O) el-Haris'ten, (O da) Hz. Ali'den (naklen) rivayet etti ki;"

O'na, biri (ölenin) ana-bir kardeşi olan iki amcaoğlunun (miras payı) hakkında gelmişler ve Ali'ye (yani kendisine);

"Doğrusu İbn Mes'ud bu (ana-bir kardeş olan amcaoğluna) bütün malı verirdi" demişlerdi de, Ali -Allah O'ndan razı olsun- şöyle karşılık vermişti:

"O gerçekten fakihti. Ben olsam ona altıda bir veririm. Geriye kalan (miras) ise aralarında (paylaştırılır)."[49]

Açıklama

Ana-bir kardeşler mirastan belirli pay alan kimselerden, amcaoğulları ise neseb yönünden asabedendirler. Bu sebeple Hz. Ali (Radıyallahu Anh), ana-bir kardeş olan amcaoğluna belirlenmiş payı olan altıda biri verdikten sonra, onu asabe olarak da diğer am-caoğullarımn payına ortak yapmıştır. Burada bir kimsenin iki yönden mirasçı olma meselesi de söz konusu olmaktadır ki, bu hususta Hz. Ömer (Radıyallahu Anh), Hz. Ali (Radıyallahu Anh), Abdullah b. Mes'ud (Radıyallahu Anh), Ebu Hanİfe (Rahmetullahi Aleyh) ve Ahmed b. Hanbel (Rakmetullahi Aleyh) böyle bir kimsenin iki taraftan da mirasçı olacağı içtihadında bulunmuşlardır. Bu konuda Malik (Rahmetullahi Aleyh), Şafii (Rahmetullahi Aleyh) ve bir rivayete göre Zeyd b. Sâbit'in (Radıyallahu Anh) içtihadları ise böyle bir kimsenin, iki yönden hangisinde daha kuvvetli ise, sadece o yönden mirasçı olacağı şeklindedir.

Yukarıdaki haberlerde geçen meselede Zeyd b. Sabit (Radıyallahu Anh), ana-bir kardeşi öz kardeş yerine koymakla onu asabeden saymış olmaktadır. Asabe ise mirastan, belirlenmiş bir öncelik sırasına göre pay alır. Bu sıralamada önce

olan biri bulunduğunda sonra olan kimse mirastan birşey alamaz. Bu sebeple, asabelik sıralamasında öz kardeş amcaoğullarmdan Önce olduğu için, Zeyd b. Sabit (Radıyallahu Anh), mirasın hepsini öz kardeş yerine koyduğu ana-bir kardeşe vermiştir.
Bu bölümün başlığındaki meseleye gelince, bazı haberlerde Hz. Ali'ye (Radıyallahu Anh) bu meselenin de sorulduğu görülmektedir.[50] Dârimî (Rahmetullahi Aleyh) bu meseleyi başlıkta zikretmekle, her halde, bu haberlere işaret etmek istemiştir. Bu miras meselesinin çözümü ise şöyledir: Ölenin kocası olan amcaoğluna mirasın yarısı, ana-bir kardeşi olan amcaoğluna altıda biri verilir. Geri kalan miras da, asabe oldukları için, aralarında paylaştırılır.[51]

7. Kız, Oğul Kızı Ve Ana-Baba Bir Kız Kardeş Hakkında

2893. "Bize Muhammed b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan es-Sevri, Ebu Kays el-Evdi'den, (O da) Hüzeyl b. Şurahbil'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Bir adam Ebu Musa el-Eş'arî ve Süleyman b. Rebia'ya gelip onlara kız, oğul kızı ve ana-baba bir kızkardeşin (miras durumlarını) sordu da, onlar şöyle cevap verdiler:
"(Mirasın) yarısı kızındır. Geriye kalan ise kız-kardeşindir. (İstersen) İbn Mes'ud'a git, (sor). O da bize uyacaktır!" Bunun üzerine adam Abdullah'a geldi ve O'na bunu sordu. O da şöyle cevap verdi:
"Andolsun ki, ben o halde sapıtmış olurum ve doğru yolda olanlardan olmam! Şüphesiz ben Resûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hükmettiği ile hükmederim: (Mirasın) yarısı kızın, altıda biri oğul kızının, geriye kalan ise kızkardeşindir!"[52]

8. Erkek Kardeşler, Kız Kardeşler, Çocuk Ve Çocuğun Çocuğu Hakkında

2894. "Bize Ahmed b. Abdillah haber verip (dedi ki), bize Ebu Şihâb, el-A'meş'ten, (O) Müslim'den, (O) Mesrûk'tan, (O da)

Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki;”
O, ana-baba bir kız-kardeşler ile baba-bir erkek ve kız kardeşlerin (birlikte mirasçı olmaları halindeki miras paylan) hakkında görüş beyan ederdi de, şöyle derdi:
"Üçte iki, ana-baba bir kız kardeşlerindir. Geriye kalan ise, kadınlara (birşey verilmeksizin) erkeklerindir!" Derken Mesrûk Medine'ye gelmiş ve Zeyd'in bu konudaki görüşünü işitmişti de, bu hoşuna gitmişti. O zaman arkadaşlarından bazısı O'na;
"Abdullah'ın görüşünü bırakıyor musun?" demiş, O da şöyle cevap vermişti:
"Doğrusu ben Medine'ye geldim ve Zeyd b. Sâbit'i ilimde derinleşmiş olanlardan buldum!"[53]
Ahmed sözüne şöyle devam etti: Ben de Ebu Şihâb'a;
"Zeyd bu konuda nasıl görüş beyan etmişti?" dedim de O;
"Onları ortak etmişti" cevabını verdi.[54]
2895. “Bize Saîd İbnu'l-Muğîre, İsa b. Yunus'tan, (O da) İsmail'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Biz Hakim b. Câbir'in yanında bahsettik ki; İbn Mes'ud, ana-baba bir kız-kardeşlerle baba-bir erkek ve kızkardeşlerin (miras paylan) hakkında demiş ki, O (yani İbn Mes'ud), (mirasın) üçte ikisini ana-baba bir kız kardeşlere, geriye kalanı ise, kadınlara (birşey vermeksizin) erkeklere verirdi. Bunun üzerine Hakim şöyle dedi: Zeyd b. Sabit demişti ki;
"Bu, (yani kadınların değil sadece erkeklerin mirasçı olması) cahiliye işindendir! Şüphesiz onların (yani kadınların baba-bir) erkek kardeşleri (artık miras paylarının bir kısmını) onlara geri vermişlerdir!"[55]

Açıklama

Ölenin oğlu, oğlunun oğlu... ("furû'u") ve babası, babasının babası... ("usûlü") bulunmaz, birden fazla öz kızkardeşi ile baba-bir kız ve erkek kardeşleri bulunursa, öz kızkardeşler üçte iki pay alırlar. Baba-bir kızkardeşler ise erkek kardeşlerle birlikte asabe olur ve geriye kalanı, erkeğe iki, kadına bir pay olmak üzere, paylaşırlar. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulur:

"Eğer (ölenin) iki kızkardeşi varsa, bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Ve eğer (mirasçılar) erkek kadın birçok kardeş olurlarsa, erkeğe iki kadının payı kadar (pay) verilir."[56]
Bu meselede âlimlerin cumhuru, bu arada Zeyd b. Sabit (Radıyallahu Anh), bu ayetin zahirine uygun olarak yukarıdaki şekilde içtihad etmişlerdir. Bu hususta Abdullah b. Mes'ud (Radıyallahu Anh) ise farklı içtihadda bulunmuş ve sadece baba-bir kardeşlerin asabe olacağını, baba-bir kızkardeşlere mirastan pay düşmeyeceğini söylemiştir. Çünkü O'na göre mirasta kızların payı olan üçte ikiyi öz kızkardeşler almış, geriye kalan kızlar için birşey kalmamıştır.[57]

2896. "Bize Muhammed b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize Süiyan, Ma'bed b. Halid'den, (O) Mesrûk'tan, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki;"
O, iki kızı, oğul kızını ve oğul oğlunu (mirasta) ortak eder, iki kıza üçte iki pay verir; "geriye kalanda ise onları ortak edin" (derdi). Abdullah ise ortak etmez, kadınlara (birşey vermeksizin) erkeklere verir ve
"kızkardeşler, kızlar mertebesindedir" derdi.[58]

Açıklama

Ölenin iki kızı ile beraber oğul kızı ve oğul oğlu bulunduğunda, kızlar üçte iki pay alırlar. Oğul kızı ise oğul oğluyla beraber asabe olup, geriye kalanı, erkeğe iki, kıza bir pay olmak üzere bölüşürler. Abdullah b. Mes'ud (Radıyallahu Anh) bu meselede de, 2895. haberdeki gibi, kızların mirastaki üçte iki kız payını aldıklarını düşünerek oğul kızına birşey düşmeyeceği içtihadında bulunmuş, böylece oğul kızını baba-bir kızkardeş gibi saymıştır.[59]

2897. "Bize Muhammed b. Yusuf haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Ebu Sehl'den, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) rivayet etti ki;"
İbn Mes'ud, kız, oğul kızları ve oğul oğlu hakında şöyle görüş

beyan ederdi: (O, kızın yarım payını verdikten sonra, diğer mirasçıların paylarına bakardı). Eğer aralarındaki paylaşmada (kadınların payı) altıda birden az olursa, onlara (yine) altıda bir pay verirdi. Altıda birden fazla olursa, onlara (yine) altıda bir pay verirdi.[60]

Açıklama

Bu mesele de, Abdullah b. Mes'ud'un (Radıyallahu Anh), hakkında diğer Sahabilere muhalefet etmiş olduğu miras meselelerinden biridir. O'nun buradaki "oğul kızlarına altıda bir" sınırlaması, kızların payının mirasın üçte ikisini (kızın yarım payıyla oğul kızlarının altıda bir paylan üçte iki yapar: 1/2+1/6=2/3) aşamayacağı esasına dayanır. Alimlerin cumhurunun bu meseledeki görüşü, oğul kızlarının oğul oğluyla asabe olacakları ve kız yarım payını aldıktan sonra geriye kalanı ikili-birli bölüşecekleri şeklindedir.[61]

2898. “Bize Muhammed b. Süfyan, el-A'meş'ten, (O) İbrahim'den, (O da) Mesrûk'tan (naklen) rivayet etti ki;”
O (kızların mirastaki payı üçte ikiyi doldurduğunda da, daha aşağı sıradaki kız sınıflarını bazı durumlarda asabe kabul edip miras paylarına) ortak ediyordu da, Alkâme O'na şöyle demişti:
"(Abdullah böyle yapmıyor). Onların arasında Abdullah'tan daha güvenilir biri var mı?" O da şöyle cevap vermişti:
"Yok. Fakat ben Zeyd b. Sabit ile Medine âlimlerinin; iki kız, oğul kızı, oğul oğlu ve iki kız kardeş meselesinde (aşağı sıradaki kız sınıflarını bazı durumlarda asabe kabul edip onları miras paylarına) ortak ettiklerini gördüm!"[62]
2899. “Bize Muhammed b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan, Hişam'dan, (O) Muhammed b. Sîrîn'den, (O da) Şureyh'ten (naklen); geriye kocasını, anasını, ana-baba bir kız-kardeşini ve ana-bir erkek kardeşlerini bırakan bir kadının (mirası meselesi) hakkında rivayet etti ki,”
O, (meselenin çözümünü önce) altı pay üzerinden yaptı. Sonra (payları) yükseltti de onlar ona ulaştılar. Şöyle ki: Yarım, yani üç

pay kocanın; yarım, yani üç pay ana-baba bir kız kardeşin; altıda bir, yani bir pay ananın; üçte bir, yani iki pay ana-bir erkek kardeşlerin; (kızların payı olan) üçte ikiyi tamamlamak için bir pay da baba-bir kızkardeşin![63]
1/2(3)+1/2(3)+1/6(1)+1/3(2)+ l/6(l)=3+3+1+2+1/6=10/6.[64]

Açıklama

Bu miras meselesinin çözümünde muayyen pay sahiplerinin (ashâb-ı ferâizin) paylarının, ortak paydadan çok olduğu görülmektedir. Bu duruma, yani payların toplamının ortak paydadan fazla olması haline "avliyye" denir. Bu durumda İbn Abbas (Radıyallahu Anh), âlimlerin cumhurunun aksine, mirasta noksan kalan, yani ortak paydadan fazla olan kısmın, bazı durumlarda ashâb-ı ferâiz, bazı durumlarda asabe olabilen mirasçılara tahsis edilmesi gerektiği içtihadında bulunmuştur. Buna göre yukarıdaki meselede, duruma göre ashâb-ı ferâiz ve asabe olabilen öz kızkardeşle baba-bir kızkardeş mirastan pay alamayacaklardır. Alimlerin cumhuru ise, avliyye durumunda payların ortak payda (mahreç) kabul edilerek, mirasın ona göre taksim edilmesi gerektiği görüşündedirler. Yukarıdaki haberde, Kadı Şureyh de meseleyi bu şekilde çözmüştür. Dârimî bu hadisi bu bölümde zikretmekle, herhalde, bu meseledeki bu ihtilafa işaret etmek ve kendisinin, cumhurun görüşünü benimsediğini göstermek istemiştir.[65]

9. Köleler Ve Kitap Ehli Hakkında

2900. “Bize Muhammed b. Uyeyne, Ali b. Mushir'den, (O) Eş'as'tan, (O da) Hz. Ali ile Zeyd'den (naklen) rivayet etti ki;”
Onlar ne kâfirlerin, ne kölelerin (varlığı) sebebi ile bir kimseyi kısmen veya tamamen mirastan düşürürlerdi; ne de onları birşeye mirasçı yaparlardı. Abdullah ise kâfirlerin ve kölelerin (varlığı) sebebiyle bir kimseyi kısmen veya tamamen mirastan düşürür, ama onları mirasçı yapmazdı.[66]

2901. “Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, el-Hakem'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki,”
Hz. Ali ile Zeyd, köleler ve Kitab Ehli hakkında şöyle dediler:
"Onlar ne bir kimseyi kısmen veya tamamen mirastan düşürür, ne mirasçı olurlar!" Abdullah ise;
"Onlar kısmen veya tamamen mirastan düşürürler, ama mirasçı olmazlar" demiştir.[67]

Açıklama

Mirasçılar arasında bazı kimselerin bulunması sebebiyle diğer bazı kimselerin paylarının azaltılmasına veya mirastan tamamen düşürülüp hiç pay vermemeye "hacb" denilir. Bunlardan payların azaltılması durumuna "hacb-ı noksan" denir. Mesela mirasçılar arasında ölenin çocuklarının bulunması durumunda kocanın payının yarıdan dörtte bire düşürülmesi gibi.., Miras'tan tamamen düşürme durumuna ise "hacb-ı hırmân" denir. Buna da mirasçılar arasında ölenin oğlunun bulunması durumunda amcaların mirasçılıktan düşürülmesini örnek verebiliriz.
Diğer taraftan mirasçı olmaya engel bazı durumlar vardır ki, kölelik ve ayrı dinlerden olma[68] bunlar arasındadır. Buna göre, esas olarak, köle hür akrabasına mirasçı olamayacağı gibi, müslüman da müslüman olmayan akrabasına mirasçı olamaz. Bunlar gibi mirastan mahrum olan kimseler, miras meselesinde yok hük-mündedirler. Bu sebeple onlar, başkalarını mirastan kısmen veya tamamen düşüremezler. Bu hususta âlimlerin cumhuru da Hz. Ali (Radıyallahu Anh) ile Zeyd'in (Radıyallahu Anh) içtihadları gibi içtihad etmişlerdir. Abdullah b. Mes'ud (Radıyallahu Anh) ise, mirastan mahrum olan kimselerin, başkalarını, tamamen olmasa da kısmen mirastan düşüreceğini söylemiştir. Koca, müslüman olmayan oğul, ana-bir kardeş ve öz amca meselesinin bu iki farklı içtihada göre çözümü şöyle olur:
Alimlerin cumhuruna göre: Koca, ikide bir; müslüman olmayan oğul, mirastan mahrum; ana-bir kardeş, altıda bir; öz amca, asabe olarak kalanı alırlar.

Abdullah b. Mes'ud'a (Radıyallahu Anh) göre ise paylaşım şöyle olur: Koca, dörtte bir; müslüman olmayan oğul, mirastan mahrum; ana-bir kardeş, altıda bir; öz amca, kalanı alırlar.
1/2(3)+l/6(l)=3+l/6=4/6; 2/6 öz amcanın;
1/4(3)+1/6(2)=3+2/12=5/12; 7/12 öz amcanın.[69]

10. Dede

2902. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Saîd haber verdi ki;"
Hz. Ömer, dedenin miras (payını) yazmıştı. Sonra yaralandığında onu istetip silmiş, ardından da;
"Onun hakkında ilerde kendi görüşünüzü söylersiniz" demişti. [70]
2903. "Bize Yezid haber verip (dedi ki), bize Eş'as, İbn Sîrîn'den haber verdi ki," O şöyle demiş:
Ben Abide'ye;
"Bana dedenin (miras) durumunu anlat" dedim de O, şöyle karşılık verdi:
"Ben gerçekten hafızamda dede hakkında seksen değişik hüküm saklıyorum!"[71]
2904. "Bize Ebu Ğassan haber verip (dedi ki), bize İsrail, Ebu Ishak'tan, (O) Abdullah b. Amr el-Harifi'den, (O da) Hz. Ali'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Bir adam kendisine gelip bir miras meselesi sormuş da O;
"Onda dede yoksa getir, (çözeyim)! Demiş.[72]
2905. "Bize Muhammed b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan, Eyyub es-Sahtiyani'den, (O) Saîd b. Cübeyr'den, (O da) Murad kabilesinden bir adamdan (naklen) rivayet etti ki;"
O, Hz. Ali'yi şöyle derken işitmiş:
"Kendini Cehennemin diplerine atma kimi sevindirirse o, (mirastaki durumları hususunda) dede ile erkek kardeşler arasında hüküm versin!"[73]

Açıklama

Dedenin mirasçılığı Kur'an'da açıklanmamış, onunla ilgili hükümlerin çoğu Sahabenin içtihadıyla tesbit edilmiş ve baba bulunmadığı takdirde dedenin baba gibi sayılacağı kabul edilmiştir. Bununla beraber dedenin durumu iki hususta babadan farklı görülmüştür. Bunlardan biri karı, ana, dede veya koca, ana, dede birlikte mirasçı olduklarında; ananın, mirasın tamamının üçte birini alacağı hususudur. Halbuki bu meselelerde dede yerine baba olsaydı, ana mirasın kalanının üçte birini alacaktı. Dedenin babadan farklı görüldüğü ikinci husus; babanın, bütün kardeşleri mirasçılıktan düşüreceği konusunda icma varken, baba bulunmadığında dedenin onları mirasçılıktan düşürüp düşürmeyeceği konusundaki farklı içtihadlardır. Bu farklı içtihadlarda kardeşlerin mirasçılıklarının Kur'an'da belirlenmemiş olmasının rolü vardır. Hz. Ali (Radıyallahu Anh) de, herhalde bunun için yukarıdaki sözünü söylemiştir. Söz-konusu farklı içtihadlara gelince; Hz. Ebu Bekir (Radıyallahu Anh), Hz. Aİşe (Radıyallahu Anha), Abdullah b. Abbas (Radıyallahu Anh) ve Hanefiler, dedenin, baba gibi, bütün kardeşleri mirastan düşüreceği (hacbedeceği) içtihadında bulunmuşlardır. Hz. Ali (Radıyallahu Anh), Zeyd b. Sabit (Radıyallahu Anh), Abdullah b. Mes'ud (Radıyallahu Anh), Ahmed b. Hanbel (Rahmetullahi Aleyh), Malik (Rahmetullahi Aleyh) ve Hanefi âlimlerden Ebu Yusuf (Rahmetullahi Aleyh) ile Muhammed (Rahmetullahi Aleyh) ise, kardeşlerin dede ile birlikte mirasçı olacakları şeklinde içtihad etmişlerdir.[74]

11. Dede Hakkında Hz. Ebu Bekir'in Görüşü

2906. "Bize Müslim b. İbrahim haber verip (dedi ki), bize Vuheyb rivayet edip (dedi ki), bize Halid, Ebu Nadra'dan, (O da) Ebu Saîd el-Hudri'den (naklen) rivayet etti -ki, bize İkrime de rivayet etmiştir- ki,"
Hz. Ebu Bekir es-Sıddîk (mirasçılar arasında baba bulunmadığında) dedeyi baba yerine koymuştu.[75]
2907. "Bize Muhammed b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize

Süfyan, Süleyman eş-Şeybani'den, (O) Kürdûs'tan, (O) Ebu Bürde'den, (O da) Ebu Musa'dan (naklen) rivayet etti ki,"

Hz. Ebu Bekir es-Sıddîk, dedeyi baba yerine koymuştu.[76]

2908. "Bize Ahmed b. Abdîllah rivayet edip (dedi ki), bize Ebu Şihâb, eş-Şeybanî'den, (O) Ebu Bürde b. Ebi Musa'dan, (O) Kürdûs'tan, (O da) Ebu Musa'dan (naklen) rivayet etti ki,

Hz. Ebu Bekir, dedeyi baba yerine koymuştu.[77]

2909. "Bize el-Esved b. Amir haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Amr b. Mürre'den, (O) Ebu Bürde'den, (O) Mervan'dan, (O da) Hz. Osman'dan (naklen) rivayet etti ki,"

Hz. Ebu Bekir, dedeyi baba yerine koyardı.[78]

2910. "Bize Ubeydullah ile Muhammed b. Yusuf, İsrail'den, (O) Kbu İshak'tan, (O) Ebu Bürde'den, (O) Mervan'dan, (O da) Hz. Osman'dan (naklen) rivayet etti ki,"

Hz. Ebu Bekir, dedeyi baba yerine koyardı.[79]

2911. "Bize el-Esved b. Âmir haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Amr b. Mürre'den, (O da) Ebu Bürde'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:

Ben Medine'de Mervan İbnul-Hakem'e rastlamıştım da O, (bana) şöyle demişti:

"Ebu Musa'nın oğlu! Dedenin sizde baba mertebesine indirilmediği, senin de (bunu) yadırgamadığın bana haber verilmedi mi, (sanıyorsun)?" (Ebu Bürde) sözüne şöyle devam etti: Ben;

"Sen de olsaydın yadırgamazdın" karşılığını vermiştim. O zaman O şöyle demişti:

"Öyleyse ben Osman b. Affan'a şahidlik ederim ki, O Ebu Bekr'e şahidlik etmişti ki; O, altında baba bulunmadığında dedeyi baba yerine koymuştu."[80]

2912. "Bize el-Esved b. Âmir rivayet edip dedi ki; bize Şu'be, Hâlid el-Hazzâ'dan, (O) Ebu Nadrâ ve İkrime'den, onlar da İbn Abbas'tan (naklen) haber verdiler ki,"

Hz. Ebubekir, dedeyi baba yerine koyardı.[81]

2913. "Bize Müslim b. İbrahim rivayet edip (dedi ki), bize Vuheyb rivayet edip (dedi ki), bize Eyyûb, İkrime'den, (O da)

İbn Abbas'tan naklen rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Hakkında Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Ben birini dost edinecek olsaydım, O'nu dost edinirdim; fakat İslam kardeşliği daha üstündür!" buyurduğu kimse, -yani Hz. Ebubekir-, dedeyi baba yerine koymuştu.[82]
2914. "Bize Müslim rivayet edip (dedi ki), bize Vuheyb rivayet edip (dedi ki), bize Eyyûb, İbn Ebi Muleyke'den, (O da) İbnu'z-Zübeyr'den (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Ebu Bekir, dedeyi baba yerine koymuştu.[83]
2915. "Bize Yezid b. Hârûn rivayet edip (dedi ki), bize el-Eş'as, el-Hasan'dan haber verdi ki," O şöyle demiş: "Şüphesiz dede halandaki uygulama yapılıp geçmiş ve Ebu Bekir dedeyi baba yerine koymuştu. Fakat insanlar (daha sonra farklı görüşler) seçtiler!"[84]

12. Dede Hakkında Hz. Ömer'in Görüşüne Dair

2916. "Bize Muhammed b. Uyeyneç Ali b. Mushir'den, (O) Asım'dan, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Gerçekten İslam (tarihinde) mirasçı kılınan ilk dede Ömer'dir!" [85]
2917. "Bize Ebu Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Hasan, Asım'dan, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
İslam (tarihinde) mirasçı kılman ilk dede Ömer'dir. O (ölen torununun) malını almış da Ali ile Zeyd O'na gelip şöyle demişler:
"Buna senin hakkın yok. Sen ancak iki erkek kardeşin biri gibi oldun!"[86]

Açıklama

Bu haber ve ilgili diğer haberlerden anlaşıldığına göre Hz. Ömer (Radıyallahu Anh), önceleri dedenin, erkek kardeşleri mirastan düşüreceği kanaatinde idi. Bunun için, ölen torununun erkek

kardeşi olmasına rağmen, bütün malım almıştı. Ancak O, Hz. Ali (Radıyallahu Anh) ile Zeyd b. Sâbit'in (Radıyallahu Anh) müdahalesi üzerine, bu görüşünden vazgeçmiş ve erkek kardeşlerin dedeyle birlikte mirasçı olacakları görüşünü benimsemişti. O bu durumda da, paylaşmada dedenin payı üçte biri aşıyorsa, paylaşmayı tercih etmiş, üçte birden aşağı düşüyorsa, dedeye üçte bir vermiştir. Aşağıdaki haber bunu bildirmektedir.[87]

2918. "Bize Ubeydullah b. Musa, İsa el-Hayyât'tan, (O da) eş-Şa'bî'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Ömer dedeyi bir ve iki erkek kardeşle paylaştırırdı. (Kardeşler) fazla olduklarında (dedenin payı üçte birden aşağı düşeceği için), ona üçte bir pay verirdi. O ona, çocukla beraber olduğunda ise altıda bir pay verirdi.[88]

2919. "Bize Müslim b. İbrahim rivayet edip (dedi ki), bize Vuheyb rivayet edip (dedi ki), bize Hişam b. Urve, babasından, (O da) Mervan İbnu'l-Hakem'den (naklen) rivayet etti ki,"

Hz. Ömer İbnu'l-Hattab, yaralandığında dede hususunda Sahabilerle istişare etti ve şöyle dedi:

"Doğrusu ben dede hakkında bir görüş açıklamıştım. Şimdi siz eğer ona uymayı uygun görürseniz, ona uyunuz!" O zaman Hz. Osman da O'na şöyle karşılık verdi:

"Eğer biz senin görüşüne uyarsak, şüphe yok ki, o doğrudur. Üstad'ın (yani Hz. Ebu Bekir'in) görüşüne uyarsak, o ne güzel görüşlü biri idi!"[89]

13. Dede Hakkında Hz. Ali'nin Görüşü

2920. "Bize Muhammed b. Uyeyne, Ali b. Mushir'den, (O) eş-Şeybani'den, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:

İbn Abbas Basra'da vali iken Hz. Ali'ye;

"Doğrusu bana dede ve altı erkek kardeşin (mirası meselesi) getirildi, (bunu nasıl çözeyim?)" diye bir mektup yazdı. Hz. Ali de O'na;

"Dedeye altıda bir pay ver. Bunu ondan sonra hiç kimseye de verme!" diye cevap yazdı.[90]

2921. "Bize Ebu Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Hasan, İsmail'den, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen), altı erkek kardeş ve dede hakkında rivayet etti ki," O;

"Dedeye altıda bir pay verin" dedi.

Ebu Muhammed (ed-Dârimî) şöyle dedi:

"Sanki O, yani eş-Şa'bi, bunu Hz. Ali'den rivayet ediyor.[91]

2922. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Amr b. Mürre'den, (O da) Abdullah b. Selime'den (naklen) rivayet etti ki,"

Hz. Ali dedeyi, (kardeşlerin) altıncısı olacağında erkek kardeş yerine koyardı.[92]

2923. "Bize Ebun-Numan rivayet edip (dedi ki), bize Vu-heyb rivayet edip (dedi ki), bize Yunus, el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki,"

Hz. Ali dedeyi (mirasta, ona) altıda bir pay düşünceye kadar erkek kardeşlerle ortak ederdi.[93]

2924. "Bize Haşim İbnu'l-Kasım rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Amr b. Mürre'den, (O da) Abdullah b. Selime'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:

Hz. Ali dede ile erkek kardeşleri, (dede onların) altıncısı oluncaya kadar ortak ederdi.[94]

2925. "Bize Ebu'n-Nu'man haber verip (dedi M), bize Vuheyb rivayet edip (dedi ki), bize Yunus, el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki,"

Hz. Ali, dedeyi erkek kardeşlerle, (dedeye asgari) altıda bir pay (düşme durumlarında) ortak ederdi.[95]

2926. "Bize Muhammed b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan, el-A'meş'ten, (O da) ibrahim'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:

Hz. Ali, dedeyi altı kardeşe kadar erkek kardeşlerle ortak eder, her pay sahibine bir pay verirdi. O, dede ile birlikte olduklarında ne ana-bir erkek kardeşi, ne ana-bir kızkardeşi mirasçı yapardı. Çocukla birlikte olduğunda da dedeye altıda bir paydan fazla

vermezdi. Ancak (dedeyle birlikte çocuktan) başkasının bulunması durumu hariç; (O zaman dedeye altıda birden fazla pay verirdi.) O, baba-bir erkek kardeşi, ana-baba bir erkek kardeşle paylaştırmaz, (mirasçı yapmazdı). Ana-baba bir kızkardeşle baba-bir erkek kardeş (ve dede) bulunduğunda ise, (mirasın) yarısını lozkardeşe, diğer yansını da yarı yarıya dede ile erkek kardeşe verirdi. (Mirasçılar) erkek ve kız kardeşler olduklarında ise, onları dedeyle birlikte, (ona) altıda bir pay düşünceye kadar (mirasa) ortak ederdi.[96]

Açıklama

Bu haberlerden anlaşıldığına göre, Hz. Ali, dedenin, ölenin erkek kardeşleriyle birlikte bulunması halinde asabe olup, mirastan kalanı bir erkek kardeş gibi paylaşacağı, ancak paylaşmada dedeye altıda birden az pay düşecek olursa, paylaşma yoluna gidilmeyip dedeye altıda bir pay verileceği görüşünde idi. O'na göre, dede, ölenin (erkek) çocuğuyla bulunduğunda ise, baba gibi sayılıp altıda bir pay alacaktır.[97]

14. Dede Hakkında İbn Abbas'ın Görüşü

2927. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) el-Aysî'den -ki O, Abdullah b. Halid'dir- (O da) Abdurrahman b. Ma'kıl'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
İbn Abbas'a dedenin (mirastaki) durumu soruldu da O;
"Hangi baban daha büyüktür?" dedi. Ben de;
"Adem..." karşılığını verdim. O zaman O, (soran adama, beni doğrularcasına);
"Sen yüce Allah'ın, "Ey Adem oğulları!'[98] Sözünü duymadın mı?" dedi.[99]
2928. "Bize Muhammed b. Yusuf haber verip (dedi ki), bize Süfyan, İsmail b. Semi'den, (O) bir erkekten, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Ben gerçekten arzu ederdim ki, ben ve bana muhalefet edenler birbirimizle;

"Hangimizin görüşü daha kötüdür?" diye lânetleşelim![100]
2929. "Bize Müslim b. ibrahim rivayet edip (dedi ki), bize Vuheyb rivayet edip (dedi ki), bize İbn Tâvûs, babasından rivayet etti ki;"
İbn Abbas, dedeyi baba yerine koymuştu.[101]

15. Dede Hakkında İbn Mes'ud'un Görüşü

2930. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Züheyr, Ebu İshak'tan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:" Ben, yanında Amir, İbrahim ve Abdurrahman b. Abdillah var iken Şureyh'in huzuruna, bizden (yani el-Aliye bölgesinden) olan ve geriye kocasını, anasını, baba-bir erkek kardeşini ve dedesini bırakan bir kadının miras meselesi için girmiştim de, O;
"Hiç kızkardeş var mı?" diye sormuştu. Ben;
"Yok" demiştim. O zaman O,
"Yarı kocanın, üçte bir ananındır" cevabını vermiş, (ancak kardeş ile dede hakkında birşey söylememişti). Ebu İshak sözüne şöyle devam etti: O zaman ben, bana (bunlar hakkında) cevap vermesi için ısrar etmiştim, ama O, sadece bu cevabı vermişti. İbrahim, Amir ve Abdurrahman b. Abdillah da;
"Hiçkimse senin getirdiğin miras meselesinden daha zor bir miras meselesi getirmemiştir" demişlerdi. Bunun üzerine ben Abide es-Selmani'ye gelmiştim. O zamanlar,
"Kûfe'de miras meselelerini Abide ile el-Hârisu'1-AVer'den daha iyi bilen kimse yoktur" denilirdi. Abide camide otururdu. Şureyh'e, içinde dede bulunan bir miras meselesi geldiğinde o (mirasçıları) Abide'ye gönderir, O da mirası pay-laştırırdı. Ben de (gelip) meselemi O'na sormuştum da, O şöyle cevap vermişti:
"Dilerseniz size bu konuda Abdullah b. Mes'ud'un paylaştırmasını haber vereyim: O, kocaya üç pay, yani (mirasın) yansım, anaya geri kalamn üçte birini -ki bu da malın tamamının altıda biridir- verdi. Bir pay erkek kardeşin, bir pay da dedenindir!"[102]
Ebu İshak sözüne devamla dedi ki;
"(Bu meseledeki) dede, babanın babasıdır."[103]

16. Dede Hakkında Zeyd'in Görüşü

2931. "Bize Ebun-Nu'man haber verip (dedi ki), bize Vuheyb rivayet edip (dedi ki), bize Yunus, el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki,"
Zeyd, dedeyi, (mirasta ona) üçte bir pay düşünceye kadar erkek kardeşlerle ortak ederdi.[104]
2932. "Bize Ömer b. Hafs b. Ğıyas rivayet edip (dedi ki), bize babam rivayet edip (dedi ki), bize el-A'meş, İbrahim'den, (O da) Zeyd b. Sâbit'ten (naklen) rivayet etti ki;"
O, dedeyi erkek kardeşlerle, (mirastan dedeye) üçte bir pay düşünceye kadar paylaştırır, sonra (yani dedeye üçte birden az düşmesi halinde) onun payını azaltmazdı.[105]
2933. "Bize Saîd İbnul-Muğîre, İsa b. Yunus'tan, (O da) İsmail'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Hz. Ömer dedi ki:
"Dedenin (mirastaki) durumu hakkında, âlimlerin üzerinde ittifak ettikleri görüşü kabul et!"
Ebu Muhammed (ed-Dârimî);
"O, Zeyd'in görüşünü kastediyor" demiştir.[106]

17. Ekderiyye: Yani, Koca, Ana-Baba Bir Kızkardeş, Dede Ve Ana Meselesi

2934. "Bize Saîd b. Âmir, Hemmâm'dan, (O da) Katâde'den (naklen) rivayet etti ki,"
Zeyd b. Sabit; kızkardeş, ana, koca ve dede(nin bulunduğu miras meselesi) hakkında görüş açıkladı. (Katâde, sözüne devamla) dedi ki:
"O, bu meseleyi yirmiyedi pay üzerinden yaptı: Altı pay ananın, dokuz pay kocanın, sekiz pay dedenin, dört pay kızkardeşin..."[107]

Açıklama

Zeyd b. Sâbit'e (Radıyallahu Anh) göre öz veya baba-bir kızkardeş, dede ile birlikte bulunduğunda daima asabe olur. Bundan sadece "ekderiyye meselesi" diye bilinen miras meselesi hariçtir. Bu meselede kızkardeş belirli pay sahibi kabul edilip, alacağı paylar dedenin paylarma eklenir ve toplanan paylar aralarında ikili birli paylaştırılır. Böylece dedenin payı altıda birden aşağı düşmemiş olur. Kız-kardeşler birden fazla olduğunda, bu usûle gerek kalmaz ve mesele, kızkardeşler dede ile birlikte asabe kabul edilerek çözülür. Çünkü bu durumda dedenin payı altıda birden aşağı düşmemektedir.
Ekderiyye meselesinin çözümü şöyledir: Koca 1/2; Ana 1/3; Dede 1/ 6; Kızkardeş 1/2.
1/2(3)+1/3(2)+1/6(1)+1/2(3)=3+2+1+3/6=9/6
Burada paylar toplamı paydadan fazla çıktığı için "avliyye" durumu vardır. Bu durumda miras paylara göre bölüştürülecektir. Dede ile kız kardeşin paylarının toplamı 4'dür. Bunu ikili-birli bölüştürmek mümkün olmadığından, pay ve paydayı, en küçük ortak bölenleri olan üç ile çarparız. O zaman da durum şöyle olur: 9+6+3+9/18=27/18. Burada dede ile kızkardeşin paylarının toplamı 12 olmuştur. Bunun 8'ini dede, 4'ünü kızkardeş alacaktır.
Bu meseleye "ekderiyye" denmesinin, bunun Ekder kabilesinden bir kadın hakkında uygulanmış olmasından veya bu meselenin Ekder isimli bir zâta sorulup da onun bu meseleyi çözememiş olmasından yahut da Zeyd b. Sâbit'in (Radıyallahu Anh) bu meselenin zorluğundan kederlenmiş olmasından dolayı olduğu rivayet edilir.[108]

18. Neneler Hakkında

2935. “Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize ei-Eş'as, İbn Sîrîn'den, (O da) İbn Mes'ud'dan (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Gerçekten İslâm (tarihinde) kendisine (miras) payı yedirilen ilk nene, oğlu hayatta iken (pay verilen) bir babaannedir.[109]
2936. “Bize Ebu Nuaym rivayet edip dedi ki; bize Şerîk,

Leys'ten, O Tâvûs'tan, O da İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki,”
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), neneye altıda bir pay yedirdi.[110]
2937. “Bize Ebu Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan, İbn Cüreyc'den, (O) İbrahim b. Meysere'den, (O da) Saîd İbnu'l-Müseyyeb'den (naklen) rivayet etti ki,”
Hz. Ömer neneyi oğluyla birlikte mirasçı kılmıştı.[111]
2938. “Bize Haccac b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bana Mansur İbnu'l-Mu'temir haber verip dedi ki, ben ibrahim'i şöyle derken işittim:”
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) üç neneye altıda bir pay yedirmişti.
Mansur sözüne şöyle devam etti: Ben İbrahim'e;
“Bunlar kimdir?" diye sordum da O;
"Baba tarafindan iki nene ile anne tarafından nenen..." karşılığını verdi.[112]
2939. “Bize Haccac b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize Yezid b. İbrahim rivayet edip dedi ki, bana el-Hasan haber verip;”
"Nene, oğlu hayatta iken mirasçı olur" dedi.[113]
2940. “Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Davud'dan, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
"Annenin babasının annesi mirasçı olmaz. Onun, (ölene) kendisi vasıtasıyla yaklaştığı oğlu mirasçı olmaz, o nasıl mirasçı olur?"[114]
2941. “Bize Ebu Ma'mer, İsmail b. Uleyye'den, (O) Seleme b. Alkâme'den, (O) Humeyd b. Hilâl'den, (O) Ebu'd-Dehma'dan, (O da) İmran b. Husayn'dan (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:
Nene, oğlu hayatta iken mirasçı olur![115]

Açıklama

Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) neneye altıda bir pay verdiği rivayet edilmektedir. Bunun için olmalıdır ki, babanın

anasıyla ananın anasının, tek olduklarında altıda bir pay alacakları, beraber bulunduklarında ise altıda bir payı paylaşacakları hususunda icma vardır. Nenenin diğer durumları hakkında sahih bir merfu hadis yoktur. Bunun için de o durumlar hakkında farklı içtihadlar yapılmıştır. Şöyle ki, Zeyd b. Sabit (Radıyallahu Anh), Ebu Hanife, Malik ve Şafii (Rahmetullahi Aleyhim ecmain), ölenin babası varken babasının annesinin mirasçı olamayacağı içtihadında bulunmuşlardır. Hz. Ömer (Radıyallahu Anh), Abdullah b. Mes'ud (Radıyallahu Anh) ve Ahmed b. Hanbel'in (Rahmetullahi Aleyh) bu husustaki içtihadı ise, babanın anasının baba ile birlikte mirasçı olacağı şeklindedir. Diğer taraftan Ebu Hanife (Rahmetullahi Aleyh), ölene daha yakın neneler varken, daha uzak olan nenelerin mirasçı olamayacağı içtihadında bulunmuş, Ahmed b. Hanbel (Rahmetullahi Aleyh) ise, babanın anası veya ananın anası ile bunların analarının birlikte mirasçı olacağını söylemiştir.[116]

19. Neneler Hakkında Hz. Ebu Bekir'in Görüşü

2942. “Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize el-Eş'as, ez-Zühri'den, O'nun şöyle dediğini haber verdi: Babanın annesi veya annenin annesi olan bir nene Ebu Bekir'e gelip;
"Doğrusu benim oğlumun oğlu -veya kızımın oğlu- öldü. Bana da (onun mirasında) benim payımın olduğu haberi ulaştı. Öyle ise, (onun mirasından) bana ne var?" demiş. Ebu Bekir de;
"Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onun hakkında birşey buyururken işitmedim. (Bunu) halka soracağım!" cevabını vermiş. Sonra öğle namazını kıldırınca;
"Hanginiz Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) nene hakkında birşey buyururken işitmiş?" diye sormuş. Muğîre b. Şu'be;
"Ben" demiş. O;
"Ne (işittin?)" demiş. (El-Muğîre);
"Rasulullah, ona altıda bir pay verdi" demiş. (Ebu Bekir);
"Bunu senden başka bilen biri var mı?" demiş. O zaman Muhammed b. Mesleme; "
O doğru söyledi" demiş. Bunun üzerine Ebu Bekir ona (yani

neneye) altıda bir pay vermiş.
Daha sonra bu (meselenin) aynısı Ömer'e gelmiş. O da; "bilmiyorum, onun hakkında Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hiç-bir şey işitmedim. (Bunu) halka soracağım" demiş. Onlar da O'na, el-Muğîre b. Şu'be ile Muhammed b. Mesleme'nin rivayet ettiği haberi nakletmişler. O zaman Ömer, (babanın annesi ile annenin annesine hitaben) şöyle demiş:
"Hanginiz bu (mirasta) tek başına kalırsa, altıda bir pay onundur. Birlikte bulunursanız, o (yani altıda bir pay) aranızda (bölüştürülür)."[117]

20. Neneler Hakkında Hz. Ali İle Hz. Zeyd'in Görüşü

2943. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize el-Eş'as, eş-Şa'bi'den, (O da) Hz. Ali ile Zeyd'den (naklen) rivayet etti ki," onlar şöyle dediler:
Neneler (derece bakımından) eşit olduklarında üç nene, yani (ölenin) babasının iki nenesi, yani annesinin annesi ve babasının annesi ile (ölenin) annesinin nenesi mirasçı olurlar. Onlardan biri (ölene diğerlerinden) daha yakın ise, pay yakınlarındır.[118]
2944. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Hasan Eş'as'tan, (O) Şabi'den (O da) Hz. Ali ile Zeyd'den (naklen) rivayet etti ki,"
Onlar babanın anası olan neneyi baba ile birlikte mirasçı kılmazlardı.[119]
2945. "Bize Saîd İbnu'l-Muğîre, İbnu'l-Mübarek'ten, (O) Ma'mer'den, (O da) ez-Zühri'den (naklen) rivayet etti ki,"
Hz.Osman neneyi oğlu hayatta iken mirasçı kılmazdı.[120]

21. Neneler Hakkında İbn Mes'ud'un Görüşü

2946. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize el-Eş'as, İbn Şîrîn'den, (O da) İbn Mes'ud'dan (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Doğrusu nenelerin miras hakları yoktur. (Neneye verilen miras payı) ancak ona yedirilen bir yiyintidir. Nenelerin en yakınları da,

en uzakları da eşittir![121]

Açıklama

İlgili haberler Abdullah b. Mes'ud'un (Radıyallahu Anh), aynı derecede olsunlar veya olmasınlar, nenelere altıda bir pay verileceği içtihadında bulunduğunu göstermektedir. O'na göre bu nenelerden biri diğerinin annesi olursa, anne olan nene mirasçı olamaz, mirasçı olmada ise nenelerin ölene yakın olanlarıyla uzak olanları birdir. Bir rivayette ise Onun, ikisi baba tarafından, biri ana tarafından olmak üzere en fazla üç neneyi mirasçı kıldığı görülmektedir.[122] Şu halde yukarıdaki haberde ya bir yanlışlık yapılmıştır ve O; "doğrusu nenelerin miras hakları vardır" şeklinde olmalıdır;[123] yahut da İbn Mes'ud (Radıyallahu Anh) bu meseledeki içtihadını sonraları değiştirmiştir.[124]

2947. "Bize Haccac b. Minhâl haber verip (dedi ki), bize Ebu Avâne, el-Muğire'den, (O da) İbrahim'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi: Abdullah dedi ki:
"Nene, oğlu hayatta iken mirasçı olur!"[125]

22. Neneler Hakkında Mesruk'un Görüşü

2948. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize el-Eş'as, eş-Şa'bi'den, O'nun şöyle dediğini haber verdi:" Onlar (yani dört nene) peş peşe olarak Mesrûk'a geldiler. O da babanın babasının anasını (mirastan) çıkardı, üçünü (yani (ölünün) babasının iki nenesini, annesinin annesi ile babasının annesini) ve (ölünün) annesinin nenesini mirasçı kıldı.[126]

23. Red Hakkında Hz. Ali, Abdullah Ve Zeydin Görüşü

2949. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Şerîk, el-A'meş'ten, (O) İbrahim'den, (O da) Abdullah'tan (naklen);"

Kız ile kızın kızının (miras payları) hakkında haber verdi ki, O şöyle dedi:
"Yarısı (kızın), altıda biri (kızın kızınındır). Geriye kalan ise kıza red edilir, (geri verilir)."[127]

Açıklama

Ölenin mirasçıları arasında, belirli pay sahipleri paylarını aldıktan sonra geriye kalanı alan kimseler olan "asabe" sınıfından hiç kimse bulunmaz, belirli pay sahipleri paylarını aldıktan sonra da geriye bir miktar miras kalırsa; bu geri kalan miktarı yine belirli pay sahiplerine payları nisbetinde vermeye "red (geri verme, iade)", bu miras meselesine de "reddiye" denir. Abdullah b. Mes'ûd (Radıyallahu Anh), Ebû Hanife (Rahmetullahi Aleyh) ve Ahmed b. Hanbel (Rahmetullahi Aleyh), bu şekildeki "redd"i kabul etmişlerdir. Ancak Abdullah b. Mes'ûd (Radıyallahu Anh), bundan belirli pay sahibi altı kişiyi çıkarmıştır; O'na göre onlar redden yararlanamazlar.[128] Zeyd b. Sabit (Radıyallahu Anh), Malik (Rahmetullahi Aleyh) ve Şafii (Rahmetullahi Aleyh) ise, asabe bulunmadığında geri kalan mirasın devlet hazinesine ("Beytü'l-Mal"e) verileceği içtihadında bulunmuşlardır. Sonraki (mü-teahhir) Maliki ve Şafii âlimler ise, Beytü'l-Mal'm düzeni bozulduğunda sözkonusu "red" usûlünü uygulamanın daha uygun olacağı görüşünü benimsemişlerdir.[129]

2950. “Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize Cerir, Mansûr'dan, (O) İbrahim'den, (O) Alkâme'den, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki;”
O'na, ana-bir erkek kardeşler ile ananın (miras meselesi) hakkında gelinmişti de O, ana-bir erkek kardeşlere üçte bir pay, anaya da geri kalan malı vermiş ve "ana, asabesi olmayanın asabesidir" demişti.[130]
2951. “Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Hasan, babasından, O'nun şöyle dediğini rivayet etti.”
Ben eş-Şa'bî'ye; ölen ve geriye, başka mirasçısının olduğu

bilinmeksizin kızını bırakan adamın (miras) durumunu sordum da O;

"Malın hepsi onundur" karşılığını verdi.[131]

2952. "Bize Muhammed b. Yûsuf rivayet edip (dedi ki), bize Süfyân, Muhammed b. Sâlim'den, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) rivayet etti ki;"

İbn Mes'ûd, ne ana ile birlikte ana-bir erkek kardeşe, ne beraberinde kendisinden başka belirli pay sahibi bir kimse bulunduğunda neneye, ne soy kızı ile birlikte oğul kızına, ne de karı ile kocaya redde bulunmazdı. Hz. Ali ise, karı ile koca dışında her belirli pay sahibine redde bulunurdu.[132]

2953. "Bize Muhammed haber verip (dedi ki), bize Süfyân rivayet edip dedi ki, bana Muhammed b. Salim, Hârice b. Zeyd'den, (O da) Zeyd b. Sâbit'ten (naklen) haber verdi ki,"

O'na kız veya kız kardeşin (miras meselesi) hakkında gelinmişti de, O, ona (mirasın) yansını vermiş, geriye kalanı ise devlet hazinesine (beytül-mal'e) koymuştu.

(Bu haberin senedinde); "Yezid b. Harun ise Muhammed b. Sâlim'den, (O) eş-Şa'bi'den, (O da) Hârice'den (naklen)..." demiştir.[133]

24. Mulâane Oğlunun Mirası Hakkında

2954. "Bize Muhammed b. Uyeyne, Ali b. Mushir'den, (O) Saîd'den, (O) Ebû Ma'şer'den, (O) İbrahim'den, (O da) Abdullah'tan (naklen) haber verdi ki;" O, mulâane oğlu hakkında;

"onun mirası anasınındır" dedi.[134]

Açıklama

Karısının karnında taşıdığı veya dünyaya getirdiği çocuğun kendisine ait olmadığını iddia eden, ancak bu iddiasına bir delil de getiremeyen koca, karısını zina etmekle suçlamış olur. Bunun için aralarında, şekli Kur'an-ı Kerim'de belirlenmiş olan[135] bir mulâane (lanetleşme) yapılır. Bu lânetleşmeden sonra karı ile

kocanın arasındaki nikah akdi sona erer ve doğacak yahut doğmuş olan çocuğa mulaane çocuğu denir. Alimler, mulâane çocuğu ile ana tarafının hangi ölçülerde mirasçı olacaklarında ihtilaf etmişlerse de, birbirlerine mirasçı olacaklarında görüş birliği içindedirler.[136]

2955. "Bize Muâz b. Hâni' haber verip (dedi ki), bize İbrahim b. Tahmân rivayet edip dedi ki, ben bir adamı, Atâ' b. Ebi Rebâh'a, lânetleşenlerin çocuğunun durumunu, yani mirasının kime ait olduğunu sorarken işitmiştim de, O şöyle cevap vermişti:"

"Anasına ve anasımn yakınlarına aittir!"[137]

2956. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Hasan, Ebû Sehl'den, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) rivayet etti ki, Hz. Ali, geriye ana bir erkek kardeşini ve anasını bırakan mulâana oğlu hakkında şöyle dedi:"

"Altıda bir pay erkek kardeşinin, üçte bir pay anasınındır. Sonra (geri kalan miras tekrar) onlara red edilir. Böyece üçte bir pay erkek kardeşin, üçte iki pay ananın olur." (Bu meselede) İbn Mes'ûd ise şöyle dedi: "

Altıda bir pay erkek kardeşin, geriye kalan da ananındır!"[138]

2957. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Hüseyin, Ebû Sehl'den, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen), geriye erkek kardeşin oğlu ile dede bırakan mulâane oğlu hakkında haber verdi ki," O şöyle dedi:

"Mal, erkek kardeşin oğlunundur!"[139]

2958. "Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize Salim b. Nûh, Ömer b. Âmir'den, (O) Katâde'den, (O) Saîd İbnu'l Müseyyeb'den, (O da) Zeyd b. Sâbit'ten (naklen) rivayet etti ki;"

O, mulâane oğlunun mirası hakkında şöyle dedi:

"Üçte bir pay anasının, üçte iki ise devlet hazinesinindir (Beytü'l-Mal'ındır)."[140]

2959. "Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize Salim b. Nuh, Ömer b. Amir'den, (O) Hammâd'dan, (O) İbrahim'den, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:

"Onun (yani mulâane çocuğunun) mirası anasınındır. (Çünkü) onun yerine anasının asabesi diyet öder."[141] Katâde ise, el-Hasan'dan (naklen) şöyle demiş: "Üçte bir pay anasınm, malının artanı ise anasının asabesinindir!"
2960. “Bize Haccâc b. Minhâl haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bize Katâde haber verdi ki,”
Hz, Ali ile İbn Mes'ûd, geriye nenesini ve ana-bir erkek kardeşlerini bırakan mulâane çocuğu hakkında görüş beyan ettiler. (Katâde, sözüne devamla) dedi ki: Yani onlar;
"Üçte bir nenenin, üçte iki erkek kardeşlerindir" (dediler), Zeyd b. Sabit ise;
"Altıda bir nenenin, üçte bir ana-bir erkek kardeşlerin, geriye kalan da Beytü'l-Malındır" dedi.[142]
2961. “Bize Haccac haber verip (dedi ki), bize Hammâd rivayet edip (dedi ki), bize Yûnus ile Humeyd, el-Hasan'dan haber verdiler ki;” O,
"Ona (yani mulâane oğluna) anası mirasçı olur" dedi.[143]
2962. “Bize Haccac haber verip (dedi ki), bize Hammâd rivayet edip (dedi ki), bize Haccac rivayet etti ki;”
en-Nehaî ile eş-Şa'bi; "ona anası mirasçı olur" dediler.[144]
2963. “Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Süfyân, Davûd b. Ebi Hind'den, (O da) Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr'den (naklen) rivayet etti ki;” O şöyle dedi:
"Ben Züreykoğulları'ndan bir kardeşime, kendisine;
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) mulâane oğlunun (mirası) hakkında kime hükmetmişti?" diye sormak için mektup yazdım. O da bana cevap yazdı ki; Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), onun (mirasını) annesine hükmetmişti. (Çünkü mulâane çocuğunun anası) onun anası ve babası yerindedir.
Süfyân da şöyle demiş:
“(Mulâane çocuğunun) bütün malı ananındır. O, onun babası ve anası yerindedir.”[145]
2964. “Bize Muhammed haber verip (dedi ki), bize Süfyân, Hişam'dan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki;”

O, geriye anası ile anasının asebesini bırakan mulâane oğlu hakkında şöyle dedi:
"Anasına üçte bir pay vardır. Geriye kalan ise anasının asabesinindir. "[146]
2965. "Bize Ubeydullah b. Musa, İbn Ebi Leyla'dan, (O) Âmir'den, (O da) Hz. Ali ile Abdullah'tan (naklen) haber verdi ki;"
Onlar mulâana oğlu hakkında; "onun asabesi, anasının asabesidir" dediler.[147]
2966. "Bize Ebu'l-Velid el-Halebî Musa b. Halid rivayet edip (dedi ki), bize İbnu'l-Mu'temir, Yûnus'tan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Mulâane çocuğunun mirası anasmındır." (Yûnus demiş ki, o zaman ben de) şöyle dedim:
"Peki onun ana-bir erkek kardeşi varsa?" Şöyle cevap verdi:
"Ona altıda bir pay vardır."[148]
2967. "Bize Ebu'l-Muğîre rivayet edip (dedi ki), bize el-Evzai rivayet edip (dedi ki), bize ez-Zühri rivayet edip şöyle dedi:"
Mulâane çocuğu anasına aittir. Anası ondan, miras payına mirasçı olur. Bundan geriye kalan ise Beytü'l-Mal'ındır.[149]
2968. "Bize Ubeydullah b. Musa, Musa b. Ubeyde'den, (O) Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
"(Karı ile koca) lânetleştiklerinde artık bir araya gelmeyerek araları ayrılır. Çocuk da anasına nisbet edilerek çağırılır; falan kadının oğlu denilir. O (yani ana, çocuğun) asabesidir. Çocuk ona mirasçı, o da çocuğa mirasçı olur. Kim bu (çocuğu) zina çocuğu diye çağırırsa, ona (iftira cezası olarak) değnek vurulur."
[150]
2969. "Bize Muâz b. Hâni' rivayet edip (dedi ki), bize İbrahim b. Tahmân rivayet edip (dedi ki), bize eş-Şeybânî, eş-Şa'bi'den (naklen), lânetleşenlerin çocuğu hakkında rivayet etti ki;"
Ona anasının asabesi mirasçı olur ve onun yerine onlar diyet öderler.[151]
2970. "Bize Sehl b. Hammâd rivayet edip (dedi ki), bize

Hemmam, Kataade’den, (O) Azre'den, (O) Saîd b. Cübeyr'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) haber verdi ki;”
O mulâane çocuğu hakkında şöyle dedi:
"O, babası olmayan kimsedir. Ona anası, ana-bir erkek kardeşleri ve anasının asabesi mirasçı olur. Onun iffetine bir iftiracı iftira ederse, iftiracısına değnek vurulur."[152]
2971. “Bize Muhammed İbnu'l-Mübarek haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Hamza, en-Nu'man'dan, (O da) Mekhûl'den (naklen) rivayet etti ki;”
O'na, mulâane çocuğunun mirasının kime ait olduğu soruldu da, O şöyle cevap verdi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onu, uğrunda karşılaştığı belâdan dolayı onun annesine ve ana-bir erkek kardeşlerine ait kıldı."[153]
Mekhûl şöyle de dedi:
"Ana ölse ve geriye (mulâane) oğlunu bıraksa, sonra kendisine mensup kılınan bu oğlu vefat etse, (bu oğlun) mirasının bütünü ana-bir erkek kardeşlerine ait olur. Çünkü bu (oğul) onların anaları ile dedelerine mensup idi. Bu (ananın) babasına, kızının oğlundan altıda bir pay vardır. Dede de sadece bu mertebede mirasçı olur. Zira o ancak ananın babasıdır. Ana-bir erkek kardeşler de sadece analarına mirasçı oldular. Dede de kızına mirasçı oldu. Çünkü (dede) ona mensup kılındı. Şu halde çocuğa ait olan mal, annenin mirasçılannındır. Bu (mal) bazan, başkası olmadığında tek başına dedeyi kendine çeker."[154]
2972. “Bize Muhammed İbnu'l Alâ' haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Ebi Kesir rivayet edip (dedi ki), bize İbrahim b. Tahmân, Simâk b. Harb'den, (O) İkrime'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki;”
Bir topluluk Hz. Ali'ye -yüce Allah O'ndan razı olsun-, lânetleşenlerin çocuğu hakkında davalaştılar ve çocuğun babasının yakınları gelip onun mirasını istediler. O da;
"Doğrusu onun babası ondan ilgisini kesmişti. Dolayısıyla size onun mirasından hiçbir şey yoktur" deyip, onun mirasını anasına hükmetti ve (anasını onun) asabesi kıldı.[155]

25. Hunsa'nın Mirası Hakkında

2973. "Bize Ubeydullah b. Musa, İsrail'den, (O da) Abdullah'tan (naklen) haber verdi ki; O, Muhammed b. Ali'yi, Hz. Ali'den (naklen) rivayet ederken işitmiş ki;"
O, kendisinde hem erkeğinki (cinsel organı), hem de kadınınla (cinsel organı) olan bir kimsenin bunlardan hangisine göre mirasçı kılınacağı hususunda;
"Bunlardan hangisinden işerse (ona göre mirasçı kılınır!)" demiş.[156]
2974. "Bize Ebû Bekr b. Ebi Şeybe rivayet edip (dedi ki), bize Hüşeym, Muğire'den, (O) Şibak'tan, (O) eş-Şa'bi'den, (O da) Hz. Ali'den (naklen) rivayet etti ki;"
O, hunsa (yani hem erkeklik, hem kadınlık uzvu taşıyan kimse) hakkında şöyle dedi:
"O, işeme yerine göre mirasçı kılınır!"[157]
2975. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Hâni' rivayet edip dedi ki;"
Âmir'e, ne erkek ve ne dişi olmadığı bir halde doğan, kendisinde ne erkeğinki, ne kadınınki bulunmayan, göbeğinden sidik ve dışkı şeklinde çıkaran çocuğun miras durumu soruldu da, O şöyle cevap verdi:
"Erkeğin payının yarısı ile kadının payının yarısı (verilir!)"[158]

Açıklama

Kendisinde erkeklik ve kadınlık uzuvları hiç bulunmayan veya bu uzuvların ikisi de bulunan kimseye "hunsa" denir. Böyle bir kimsenin erkek veya kadınlığı belli olursa, o ona göre miras alır. Belli olmazsa, ona "hunsa-yı müşkil" denir. Bu durumda da sözkonusu uzuvları hiç bulunmayan kimsenin cinsiyeti sakal veya memenin ortaya çıkmasıyla anlaşılır. Bu uzuvların ikisini de taşıyan kimsenin cinsiyeti ise, işeme yerine göre tesbit edilir. Eğer kadınlık uzvundan işiyorsa kadın, erkeklik uzvundan işiyorsa erkek sayılır. Cinsiyeti bu ve diğer yollarla anlaşılamayan kimse, Hanefi âlimlere göre, başka biriyle birlikte

mirasçı olduğunda, kadın veya erkek sayılma durumlarından hangisinde daha az pay alacaksa, o cinsiyette kabul edilerek mirasçı yapılır ve mirasın taksimi ona göre yapılıp paylar sahiplerine verilir. Ancak bu durumda "hunsa-yı müşkil" küçük ise, diğer mirasçılardan kefil alınır. Sonra "hunsa-yı müşkil" baliğ olduğunda cinsiyeti belli olur da daha fazla pay alacağı cinsiyette olduğu anlaşılırsa, aradaki fark diğer mirasçılardan alınır.

İmam Şafii (Rahmetullahi Aleyh) İle İmam Ahmed'e (Rahmetullahi Aleyh) göre de "hunsa-yı müşkil", daha az pay alacağı cinsiyette sayılır. Fakat daha fazla pay alacağı cinsiyetle aradaki fark muhafaza edilir. Daha sonra "hunsa"nın cinsiyeti belli olmazsa, o zaman İmam Şafii'ye (Rahmetullahi Aleyh) göre muhafaza edilen miras, payları oranında diğer mirasçılara dağıtılır; İmam Ahmed'e göre ise (Rahmetullahi Aleyh), bu durumda "hunsa"ya kadın ile erkek paylannın toplamının yansı verilir. İmam Malik (Rahmetullahi Aleyh) de "hunsa-yı müşkil"e iki cinsiyetin toplam paylarının yarısı kadar miras verileceği içtihadında bulunmuştur.[159]

26. Kelâle

2976. “Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Asım, eş-Şa'bi'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:”

Hz. Ebû Bekir'e "kelâle"nin kim olduğu sorulmuş da, O şöyle cevap vermiş:

"Doğrusu ben bu hususta kendi görüşümü söyleyeceğim. Doğru olursa Allah'tandır, yanlış olursa benden ve şeytandandır. Ben onun, (ana), baba ve çocuk dışındaki (yakınlar) olduğunu sanıyorum."

Sonra Hz. Ömer Halife seçildiğinde şöyle demiş:

"Doğrsu ben gerçekten, Ebû Bekir'in söylemiş olduğu bir şeyi reddetmekten dolayı Allah'tan hayâa ederim."[160]

2977. “Bize Abdullah b. Yezid rivayet edip (dedi ki), bize Saîd -ki O, İbn Ebi Eyyûb'dur-, rivayet edip dedi ki, bana Yezid b. Ebi Habib, Yezid b. Abdillah el-Yezeni'den, (O da) Ukbe b. Âmir el-

Cuheni'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Seîlem) Ashabına, kelâle (kelimesinin manası) güç geldiği gibi hiçbir şey güç gelmemişti! [161]
2978. “Bize Muhammed b. Yûsuf rivayet edip (dedi ki), bize Süfyân, Amr b. Dinar'dan, (O) el-Hasan b. Muhammed'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
"Kelâle; (ana), baba ve çocuk dışındaki (yakınlardır)."[162]
2979. “Bize Muhammed b. Süfyân, Yala b. Atâ'dan, (O) el-Kasım b. Abdillah'tan, (O da) Sa'd'dan (naklen) haber verdi ki;”
O, *"Eğer bir erkeğe veya bir kadına, erkek veya kız kardeşi olduğu halde kelâle olarak mirasçı olunursa..."*[163] ayetini şöyle okurdu:
"Eğer bir erkeğe veya bir kadına, ana-bir erkek veya kız kardeşi olduğu halde kelâle olarak mirasçı olunursa..."[164]

Açıklama

"Kelâle" kelimesi, ana-baba-çocuklar şeklindeki dikey neseb istikametinin dışında kalan akrabalık demektir. Bu kelime, geriye ana-baba-çocuk bırakmayarak ölen kimse manasına geldiği gibi, ana, baba ve çocuk olmayarak mirasçı olan kimseler; yani kardeş, amca gibi akrabalar manasına da gelir. Kelimeye bu manalardan hangisini verirsek verelim, ayetin manası netice itibariyle değişmemektedir. Ancak "kelâle'ye son manayı verdiğimizde, mezkûr ayetteki "...kelâle olarak..." kısmını, "...kelâle yönünden...", yahut "...kelâle sahibi olarak..." şeklinde manalandırmak gerekir. Sahabe-i Kiramın, bu kelimenin tefsiri hakkında birçok görüşü vardır. Bunların en tercihe şâyânı, Hz. Ebû Bekir'in (Radıyallahu Anh) yukarıda nakledilen görüşüdür. Diğer taraftan, bu ayetin bu kısmında sözkonusu olan kardeşlerden ana-bir kardeşlerin, Nisa Sûresinin 176. ayetindekilerden ise öz veya baba-bir kardeşlerin kastedildiği hususunda görüş birliği vardır.[165]

27. Zevi'l-Erham'ın Mirası Hakkında

2980. “Bize Abdullah b. Tezid haber verip (dedi ki), bize Hayve rivayet edip (dedi ki), bize Ebu'l Esved Muhammed b. Abdurrahman b. Nevfel rivayet etti ki, Asım b. Ömer b. Katâde el-Ensarî kendisine haber vermiş ki,”
Hz. Ömer İbnu'l-Hattab, İbnu'd-Dehdahâ'ya kimin mirasçı olacağını araştırmış ve hiçbir mirasçı bulamamış. Bunun üzerine İbnu d-Dehdaha’nın malını O'nun dayılarına vermiş.[166]
2981. “Bize Ebû Asım, İbn Cureyc'den, (O) Amr b. Müslim'den, (O) Tâvûs'tan, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi ki;” O şöyle dedi:
"Allah ve Rasûlü, mevlâsı (dostu, sahibi, koruyucusu) olmayan kimsenin mevlâsıdır. Dayı da mirasçısı olmayan kimsenin mirasçısıdır."[167]
2982. “Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Süfyân, Firâs'tan, (O) eş-Şa'bi'den, (O da) Ziyâd'dan (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Hz. Ömer'e, ana-bir amca ile teyze hususunda gelindi de O, ana-bir amcaya üçte iki pay, teyzeye üçte bir pay verdi.[168]
2983. “Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Süfyân, Yûnus'tan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki,”
Hz. Ömer İbnu'l-Hattab, teyzeye üçte bir pay, halaya üçte iki pay vermiş[169]
2984. “Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Süfyân, el-Hasan b. Amr'dan, (O) Gâlib b. Abbad'dan, (O da) Kays b. Habter en-Nehşeli'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Abdulmelik b. Mervan'a teyze ve hala hususunda gelindi de, bir ihtiyar kalkıp şöyle dedi:
"Ben Ömer İbnu'l-Hattab'a şahid olmuştum, o teyzeye üçte bir pay, halaya üçte iki pay vermişti!" Bunun üzerine (Abdulmelik) bunu yazmaya niyetlendi, sonra (bundan vazgeçerek);
"Bu (haberden) Zeyd nerede, (bunu O niye bilmiyor)?" dedi.[170]
2985. “Bize Muhammed haber verip (dedi ki), bize Süfyân,

Muhammed b. Sâlim'den, (O) eş-Şa'bi'den, (O) Mesrûk'tan, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki;” O şöyle dedi:
(Belirli pay sahibi kimselerden veya asabeden) yakın bir mirasçı olmadığında, teyze ana mertebesinde, hala baba mertebesinde, erkek kardeşin kızı erkek kardeş mertebesinde ve (kısaca), doğum yönünden akraba olan herkes, (ölene), kendisi vasıtasıyla yaklaştığı akrabasının mertebesindedir.[171]

Açıklama

Ölene doğum yönünden yakınlığı olan, ancak mirastan belirli pay alanlar (ferâiz sahipleri) ile bunlardan geriye kalanı alanların (asabe'nin) içinde bulunmayan kimselere "zevi'l-erham" (zevu'l-erham, tekili zu'r-rahm: Doğum yönünden yakınlık sahibi) denir. Hz. Ömer (Radıyallahu Anh), Hz. Ali (Radıyallahu Anh), Abdullah b. Mes'ud (Radıyallahu Anh), Abdullah b. Abbas (Radıyallahu Anh), Ebû Hanife (Rahmetullahi Aleyh) ve Ahmed b. Hanbel (Rahmetullahi Aleyh), zevi'l-erhamın mirasçı olabileceği içtihadında bulunmuşlardır. Zeyd b. Sabit (RadıyallahuAnh), Malik (Rahmetullahi Aleyh) ve Şafii (Rahmetullahi Aleyh) İse, zevi'l-erhamın mirasçı olamayacağını, ferâiz sahipleri ile asabeden hiçbir mirasçı bulunmadığında mirasın beytü'l-mal'e "kalacağını söylemişlerdir. Ancak sonraki Maliki ve Şafiî âlimler, beytul-mal'ın düzeninin bozulduğu gerekçesiyle mirasın beytül-mal yerine zevi'l-erham'a verilmesinin daha uygun olacağı içtihadında bulunmuşlardır.
Böylece bütün mezhepler, zevi'l-erham'ın mirasçı olacağı hususunda görüş birliğine varmışlarsa da, hangi ölçü ve usûllerle mirasçı olacaklarında ihtilaf etmişlerdir. Ölene yakınlıkları itibariyle dört sınıfa ayrılan zevi'l-erham'm mir aşçılığında hangi ölçülerin kullanılacağında başlıca iki görüş vardır. Bunlardan birine göre, zevi'l-erham'dan mirasçı olan kimse, onu ölene bağlayan kimse yerine konulur ve ona, bu kimsenin mirastaki payına göre pay verilir. Teyzeyi ana, halayı baba yerine koymak gibi. Bu görüşü benimseyenler arasında Abdullah b. Mes'ûd (Radıyallahu Anh), Alkâme, Şa'bi ve Mesrûk ile Maliki, Şafii ve Hanbeli âlimler vardır. Bu görüş sahiplerine

"ehlu't-tenzil" denir. İkinci görüşe göre ise, zevi'l-erham'ın mirasçılığında ölene yakınlık esas olup, önceki sınıftan zevi'l-erham var iken sonraki sınıftan olan zevi'l-erham mirasçı olamaz. Bu görüşte, aynı sınıf içindeki zevi'l-erham arasında da "yakınlığın derecesi" ve "yakınlığın gücü" hususları tercih sebebidir. Başka kural ve ayrıntıları da olan bu görüşü Hanefi âlimler benimsemişlerdir. Bu görüşte olanlara da "ehlu'l-karâbet" denir.
Alimler zevi'l-erham'm mirasçılığında şu üç hususta da ittifak etmişlerdir:
a) Zevi'l-erham ancak, karı veya koca dışında ferâiz ashabından ve asabeden hiçbir mirasçı bulunmadığında mirasçı olurlar;
b) Mirasçı olarak karı veya koca bulunduğunda, onlar belirli paylarını aldıktan sonra geriye kalanı zevi'l-erham alır;
c) Mirasçı olarak sadece zevi'l-erham'dan bir kimse varsa, o mirasın tamamını alır.[172]

28. Asabe

2986. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Hişam, Muhammed'den, (O da) Abdullah b. Utbe'den (naklen) haber verdi ki;" O şöyle dedi:

Bana ed-Dahhâk b. Kays rivayet etti ki, Hz. Ömer, İslam tarihindeki ilk veba salgını olan Amavas vebasına[173] yakalananlar hakkında hükmetti ki; onlar baba taranndan eşit iseler ana-bir oğullar (mirasa) daha fazla hak sahibidirler; baba yönünden bazıları bazılarından daha yakın ise, bu (daha yakın olanlar) mala daha fazla hak sahibidirler.[174]
2987. "Bize Ahmed b. Abdillah rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Şihâb rivayet edip (dedi ki), bana Ebû İshak eş-Şeybâni, Ubeyd b. Ebil-Ca'd'dan, (O da) Abdullah b. Şeddâd İbni'l-Had'dan (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:

Ebû Huzeyfe'nin azadlısı Salim, Yemâme savaşında[175] isabet alıp (ölmüştü), mirası da ikiyüz dirheme ulaşmıştı. O zaman Hz. Ömer (Radıyallahu Anh);

"Bu (dirhemleri), sonuna kadar kullansın diye annesi için tutun" demişti.[176]

2988. “Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Züheyr, Ebu İshak'tan, (O) el-Haris'ten, (O) Hz. Ali'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallaliahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki;” O şöyle buyurdu:
"Baba-bir kardeşler ("benu'l-allât") değil, ana(-baba) bir kardeşler birbirlerine mirasçı olurlar. Kişi baba-bir kardeşine değil, ana-baba bir kardeşine mirasçı olur."[177]
2989. “Bize Sehl b. Hammâd rivayet edip (dedi kî), bize Şu'be, en-Nu'man b. Sâlim'den rivayet etti ki;” O şöyle demiş:
Ben İbn Ömer'e;
"Ne dersin, bir adam geriye kızının oğlunu bıraksa, o ona mirasçı olur mu?" dedim de O;
"Hayır" karşılığını verdi.[178]
2990. “Bize Ya'lâ rivayet edip (dedi ki), bize el-A'meş, İbrahim'den rivayet etti ki;” O şöyle demiş: Abdullah şöyle dedi: “Ana, asabesi olmayan kimsenin asabesidir. Kızkardeş de asabesi olmayan kimsenin asabedir.”[179]

Açıklama

"Asabe", sözlük manasıyle baba tarafından olan akraba demektir. Istılahta ise, belirli pay sahibi mirasçılarla birlikte bulunduklarında onlardan geriye kalan mirası alan, mirasçı olarak yalnız kendileri bulunduğunda ise mirasın tamamını alan mirasçılar manasına kullanılır. Bunlar da kendi içlerinde birkaç kısma ayrılırlar. Ölene yakınlıklarına göre sıralanan asabelerde, esas olarak önceki sırada bulunan kimse, sonraki sırada bulunanları mirastan düşürür. Mirasçılar arasında asabe bulunmadığında, "feraiz ashabı"ndan arta kalan mirasın kime verileceği tartışmalı bir konudur. Hz. Ömer (Radıyallahu Anh), Abdullah b. Mes'ûd (Radıyallahu Anh), Ebû Hanife (Rahmetullahi Aleyh) ve Ahmed'e (Rahmetullahi Aleyh) göre, bu durumda artan miras tekrar payları oranında feraiz ashabına verilir. Ancak

Abdullah b. Mes'ûd (Radıyallahu Anh), bundan altı şahsı hariç tutmuştur.[180] İşte anne ve kızkardeşin, asabesi olmayanın asabesi olmaları, feraiz ashabı paylarını aldıktan sonra geriye kalanı yine onların alacağı demektir.[181]

2991. "Bize Müslim b. İbrahim rivayet edip (dedi ki), bize Vuheyb rivayet edip (dedi ki), bize İbn Tâvûs, babasından, (O) İbn Abbas'tan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle buyurdu:
"(Kur'an'da belirlenmiş) miras paylarını sahiplerine ulaştırın. Geriye kalan ise erkeğin (yani ölenin babası tarafından ölene) en yakın erkeğindir!"[182]

29. Müşriklerle Müslümanların Mirası Hakkında

2992. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Yahya rivayet etti ki, Süleyman b. Ye sar kendisine Muhammed İbnu'l-Eş'as'tan (naklen) haber vermiş ki;"
O'nun (yani Muhammed'in) bir halası Yemen'de yahudi olarak ölmüş. O da bunu Hz. Ömer İbnu'l-Hattab'a bildirmiş de, O şöyle demiş:
"Ona, dindaşlarından kendisine en yakın olan insan mirasçı olur."[183]
2993. "Bize Muhammed b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize Süfyân, Kays b. Müslim'den, (O da) Tarık b. Şihâb'dan (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
El-Eş'as b. Kays'm halası yahudi iken ölmüş. O da Hz. Ömer'e gelip (onun mirasının durumunu sormuş) da, O şöyle cevap vermiş:
"Ona dindaşları mirasçı olur!"[184]
2994. "Bize Muhammed b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize Süfyân, Hammâd'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
Hz. Ömer İbnu'l-Hattab dedi ki;
"Ne biz müşriklere mirasçı oluruz, ne onlar bize mirasçı olurlar!"

[185]

2995. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Hasan, İsa el-Hayyât'tan, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) rivayet etti ki;" Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer şöyle buyurdular:

"İki (ayrı) dinin bağlıları birbirlerine mirasçı olamazlar!"[186]

2996. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Züheyr, Mutarrif ten, (O) Amir'den, (O da) Hz. Ömer'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:

"İki (ayrı) dinin bağlıları birbirlerine mirasçı olamazlar."[187]

2997. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Şerîk, el-Eş'as'tan, (O) el-Hasan'dan, (O da) Câbir'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kişinin erkek veya kadın kölesinin ölmesi hariç, ne biz Ehl-i Kıtab'a mirasçı oluruz, ne onlar bize mirasçı olurlar."[188]

2998. "Bize Muharmmed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize Şerîk, el-Eş'as'tan, (O) el-Hasan'dan, (O da) Câbir'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Ne biz Ehl-i Kitab'a mirasçı oluruz, ne onlar bize mirasçı olurlar. Ancak kişi erkek veya kadın kölesine mirasçı olur." ***[189]***

Açıklama

Kişinin yahudi veya hıristiyan olan kölesine mirasçı olması, onların geriye bıraktığı şeyleri alması demektir. Çünkü kölenin mülkiyet hakkı yoktur, onun elindeki şeyler sahibinindir.[190]

2999. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Davud'dan, (O) eş-Şa'bi'den, (O da) Mesrûk'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Muaviye müslümanı kâfire mirasçı yapardı, ama kâfiri müslümana mirasçı yapmazdı.
(Eş-Şa'bi) demiş ki, Mesrûk sözüne şöyle devam etti: İslam'da

sonradan, bana bundan daha sevimli gelen hiçbir hüküm ortaya çıkmamıştır![191]
Ebû Muhammed (ed-Darimi'ye);
"Bu (haberin delâlet ettiği) görüşü benimsiyor musun?" denildi de O;
"Hayır" karşılığını verdi.[192]
3000. “Bize Yezid b. Hârûn, Davûd b. Ebi Hind'den, (O da) Amir'den (naklen) rivayet etti ki;”
el-Mu'zele[193] bintu'l-Hâris Yemen'de yahudi iken ölmüş. Bunun üzerine el-Eş'as b. Kays -ki O bunun halasıydı-, bineğine binip onun mirasını (istemek) için Hz. Ömer'e gelmiş de, Hz. Ömer şöyle demiş:
"Bu senin hakkın değil! Ona, dindaşlarından kendisine en yakın olan insan mirasçı olur. İki (ayrı) dinin (sahipleri) birbirlerine mirasçı olamazlar."[194]
3001. “Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd rivayet edip (dedi ki), bize Enes b. Şîrîn rivayet edip şöyle dedi:” Hz. Ömer İbnu'l-Hattab dedi ki;
"Farklı iki dinin (bağlıları) birbirlerine mirasçı olamazlar. Mirasçı olamayan kimse de (başka birini) mirastan kısmen veya tamamen düşüremez! [195]
3002. “Bize Nasr b. Ali rivayet edip (dedi ki), bize Abdula'lâ, Ma'mer'den, (O) ez-Zühri'den, (O) Ali b. Hüseyn'den, (O) Amr b, Osman'dan, (O da) Usâme b. Zeyd'den (naklen) rivayet etti ki;”
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Müslüman kâfire, kâfir de müslümana mirasçı olamaz!"[196]
3003. “Bize Ca'fer b. Avn, Saîd'den, (O) Ebû Ma'şer'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki;”
O, "kişi öldüğünde hakları yakınlarına vacib olur" demiş ve miras taksim edilmeden önce müslüman olan veya hürriyetine kavuşturulan kimseye hiçbir şey vermemişti.[197]

Açıklama

Bu konuda âlimlerin cumhuru da İbrahim'in içtihadı gibi iç-tihadda bulunmuş ve miras bırakanın öldüğü vaktin esas olduğunu söylemişlerdir. Ahmed b. Hanbel'den (Rahmetullahi Aleyh) gelen bir rivayete göre ise O, miras taksim edilmeden müslüman olan kimsenin, mirasçı olacağı içtihadında bulunmuştu.[198]

3004. "Bize Muhammed b. Yusuf haber verip (dedi ki), bize Süfyân, Abdullah b. İsa'dan, (O) ez-Zühri'den, (O) Ali b. Hüseyn'den, (O da) Usâme b. Zeyd'den (naklen) rivayet etti ki;"

O şöyle dedi:

Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:

"Müslüman kâfire, kâfir de müslümana mirasçı olamaz!"[199]

3005. "Bize Amr b. Avn rivayet edip (dedi ki), bize Süfyân, ez-Zühri'den, (O) Ali b. Hüseyn'den, (O) Amr b. Osman'dan, (O) Usâme b. Zeyd'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle buyurdu:

"Ne müslüman kâfire, ne kâfir müslümana mirasçı olur!"[200]

Açıklama

Bu hadis müslüman ile kâfirin birbirlerine mirasçı olamayacağını göstermektedir. Alimlerin cumhuru bu hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Muaz b. Cebel (Radıyallahu Anh), Muaviye, Sâid İbnu'l-Müseyyeb (Radıyallahu Anh) gibi bazı âlimler ise, kâfirin müslümana mirasçı olamayacağı, ancak müslümanm kâfire mirasçı olacağı şeklinde içtihad etmişlerdir. Fakat yukarıdaki hadise zıt olan bu içtihad kabul görmemiştir.

Müslümanlık dışındaki iki ayrı din mensuplarının birbirlerine mirasçı olup olamayacakları meselesi de ihtilaflıdır. Hanefi ve Şafii âlimlere göre onlar birbirlerine mirasçı olurlar. Çünkü onlar Allah Teala'ya ortak koşma hususunda birleşmektedirler. Kur'an-ı Kerim'de de,

"Haktan sonra sapıklık dışında nedir?",[201]

"Kâfirler birbirlerinin velisidirler!"[202] buyurulmaktadır. Malik

(Rahmetullahi Aleyh) ve Ahmed (Rahmetullahi Aleyh) ise, onların da birbirlerine mirasçı olamayacağını söylemişlerdir. Çünkü onlar tek din gibi sayılmazlar. Kur'an-ı Kerim'de de; 'Sizden her biriniz için bir Şeriat ve bir yol söyledik'.[203] buyurulmaktadır. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de;

"İki ayrı dinin bağlıları birbirlerine mirasçı olamazlar" buyurmuştur.[204]

Müslüman ile kâfirin birbirlerine mirasçı olmaları yasağının bir hikmeti, aralarında dostluk ve minnet bağlarının oluşmasına engel olmaktır. Çünkü bunlar müslümanm dini bağlarını olumsuz yönde etkileyebilirler. Nitekim Allah Teala mü'minin müşrikle evlenmesi yasağının peşinden;

"Onlar (yani müşrikler) sizi Cehennem'e çağırırlar!"[205] Buyurmaktadır. Allah Azze ve Celle, kâfirlerin dost edinilmesini de yasaklamıştır.[206]

30. Mükâteb

3006. "Bize Ebu'n-Nu'man rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Muğîre'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"Mukâteb'e, üzerinde mukatebliğinden birşey kalmadığı sürece hiçbir miras yoktur!"[207]
3007. "Bize Ya'lâ rivayet edip (dedi ki), bize Abdulmelik, Atâ'dan rivayet etti ki;"
O, bazısının yarısı, bazısının üçte biri, bazısının ise dörtte biri âzâd edilmiş olan oğulları bulunan bir adam hakkında şöyle dedi:
"Bu (oğullar, tamamen) âzâd edilinceye kadar mirasçı kılınmazlar!"[208]
3008. "Bize Abdullah b. Cafer er-Rakkî ile Sâid İbnu'l-Muğire, İbnu'l-Mübarek'ten, (O) Ma'merden, (O) Hammâd'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki;"
O, (ölümcül) hastalığında (köle olan) oğlunu satın alan bir adam hakkında şöyle dedi:
"Eğer (köle oğlunun bedeli mirasının) üçte birinden çıkarsa, ona mirasçı olur. (Köle oğulun fiyatına mirasının üçte biri yetmez de farkını vermek için (bu oğulun) üzerine çalışıp kazanma işi düşerse, mirasçı olamaz!"[209]
3009. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Hasan, babasından, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"(Tamamen) âzâd oluncaya kadar mükâtebin cezası tam kölenin cezası gibidir!"[210]

Açıklama

"Mükâteb", bedelini çalışıp ödemek üzere sahibiyle anlaşma yapmış köle demektir. Mükâteb ile yarısı, üçte biri gibi kısmen âzâd edilmiş olan kölenin mirasçı olup olamayacağı hususunda

âlimlerin farklı içtihadları vardır.[211]

31. Velâ

3010. “Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize Saîd b. Abdirrahman rivayet edip (dedi ki), bize Yunus, ez-Zühri'den rivayet etti ki;” O şöyle demiş:
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:
"Mevlâ (âzâd edilmiş köle), din kardeşi ve nimettir. Onun mirasına en çok hak sahibi olan insan ise, (onu) âzâd edene en yakın olan kimsedir!"[212]
3011. “Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize Huşeym rivayet edip (dedi ki), bize Mansûr, el-Hasan'dan; Muhammed b. Salim ise eş-Şa'bi'den haber verdiler ki;”
Onlar, bir adamın köle âzâd ettiği, sonra bu köle âzâd eden efendi ile (âzâd ettiği) kölenin öldüğü ve âzâd edenin geriye babasını ve oğlunu bıraktığı mesele hakkında şöyle dediler:
"(Efendinin ve âzâd ettiği kölenin) malı oğulundur!"[213]
3012. “Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize Abbâd, Ömer b. Âmir'den, (O) Katâde'den, (O) Saîd İbnu'l-Müseyyeb'den, (O da) Zeyd b. Sâbit'ten (naklen) rivayet etti ki;”
(O'na), geriye babası ile oğlunun oğlunu bırakan adam hakkında (gelindi) de O şöyle dedi:
"Velâ hakkı (dolayısıyla gelecek miras) oğulun oğluna aittir." [214]
3013. “Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize Ma'mer rivayet edip (dedi ki), bize Husayf, Ziyad b. Ebi Meryem'den (naklen) rivayet etti ki;”
Bir kadın bir kölesini âzâd etmiş, sonra ölmüş ve geriye oğlu ile erkek kardeşini bırakmış, ardından âzâd ettiği kölesi ölmüş. Bunun üzerine bu kadının oğlu ile kardeşi (âzâd edilen kölenin) mirası hususunda Hz. Peygamber'e (Sal-lallahu Aleyhi ve Sellem) gelmişler. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de;
"Onun mirası kadının oğlunundur" buyurmuş. O zaman

(kadının) kardeşi;
"Yâ Rasulullah, bu (âzâd edilen köle) bir suç işleseydi (diyet ödemek) kime gerekirdi?" diye sormuş; O da,
"Sana gerekirdi!" buyurmuş.[215]

Açıklama

"Velâ"; sözlükte "yakınlık, akrabalık", ıstılahta ise "mirasçılığa sebep olan hükmi akrabalık" manasına gelir. Bu hükmi akrabalık da birkaç çeşit olup, bunlardan biri "velâu'l-ataka=âzâd olma akrabalığı"dır. Kölesini âzâd eden kimse ile âzâd edilen köle arasında böyle bir akrabalık meydana gelir. Çünkü kölesini âzâd eden kimse, onu hayata yeniden kavuşturmuş olur. Bu da onun doğumuna sebep olma gibidir. Bu sebeple kölesini âzâd eden kimse, kan bağıyla olan daha yakın asabesi bulunmadığında, azadhsının mirasçısı olur. Buna karşılık azadlı, "kısas"ı gerektirmeyen bir cinayet işlediğinde, ödenmesi gereken diyeti de âzâd eden kimse ile onun "âkıle"si, (yani baba tarafından akrabası) öderler. Azâd eden kimse öldüğünde ise, velâ hakkı onun "binefsi asabe"sine, (yani ölenle kan bağı bulunan erkek mirasçılarına) geçer.
Velâ'nın bir diğer çeşidi "velâu'l-muvâlât'tır. Bu da bir kimse ile gerçekten veya hükmen belli bir nesebi olmayan başka bir kimse arasında yapılan andlaşma ile ortaya çıkan hükmi akrabalıktır. "Velâu'l-ataka'nm mirasçılık sebebi olduğu hususunda, bazı hariciler hariç, âlimler görüş birliği içindedirler. Bu konu ilgili eserlerde "asabe-i sebebiyye" ismiyle ele alınır. "Velâu'l-muvâlâf'ın mirasçılık sebebi olmasını ise yalnız Hanefi âlimler kabul ederler. Diğer âlimler bunun miras ayetleriyle neshedildiğini söylemişlerdir. Haneliler de velâu'l-muvâlât sebebiyle mirasçı olabilmek için, ölenin ashab-ı ferâiz, asabe ve zevi'l-erham sınıflarından hiçbir mirasçısının bulunmaması gerektiği içtihadında bulunmuşlardır.
Söz konusu edilen bu iki "velâ"da da, taraflardan her birine "mevlâ" ismi verilir. Bunları birbirinden ayırmak için, köle âzâd eden kimse ile andlaşma teklifini kabul eden kimseye "mevlâ-yı

a'lâ", azadlı ile andlaşma teklif edene ise "mevlâ-yı esfel" denilir. Biz "mevlâ-yı a'lâ" için sadece "mevlâ" kelimesini, "velâu"l-ataka"daki "mevlâ-yı esfel" için ise "azadlı" kelimesini kullanacağız.[216]

3014. "Bize Muhammed İbnu's-Salt rivayet edip (dedi ki), bize Hüşeym rivayet edip (dedi ki), bize Muğîre haber verip dedi ki;" Ben İbrahim'e, bir kölesini âzâd eden bir adamın durumunu sordum. (Bu adam) sonra ölmüş, ardından azadlısı ölmüş. Bu (kölesini) âzâd eden adama da geriye babası ile oğlunu bırakmış. (İşte bunların miras durumunu sordum) da, O şöyle cevap verdi:

"Şu kadar pay babasınındır, geriye kalan ise oğlunundur![217]

3015. "Bize Muhammed İbnu's Salt rivayet edip (dedi ki), bize Huşeym, Şu'be'den rivayet etti ki;" O şöyle demiş: Ben el-Hakem ile Hammâd'ı;

"(Yukarıdaki meselede mirasın tamamı) oğulundur" derlerken işittim.[218]

3016. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize el-Eş'as, el-Hasan'dan (naklen) haber verdi ki;"

Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (birgün) Bakî mezarlığının yanına çıkmış. Derken satılmakta olan bir köle görmüş ve onun yanına gelip pazarlığını yapmış. Sonra onu (almaktan vazgeçip) bırakmış. O esnada bu (köleyi) bir adam görüp satın almış ve âzâd etmiş. Sonra onu Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) getirip şöyle demiş:

"Doğrusu, ben bunu satın aldım ve âzâd ettim. Onun hakkında ne buyurursun?" (Hz. Peygamber de);

"O senin (din) kardeşin ve mevlâ'ndır (azadlın, yakınındır)." buyurmuş. (Adam);

"Onun arkadaşlığı hakkında ne buyurursun?" demiş. (Hz. Peygamber de);

"Eğer senin iyiliğini bilirse bu onun için iyi, senin için kötüdür!" buyurmuş. (Adam);

"Onun malı hakkında ne buyurursun?" demiş. (Hz. Peygamber de);

"Eğer o, geriye hiçbir asabe bırakmayarak ölürse, sen onun mirasçısısın!" buyurmuş.[219]

3017. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Eş'as, el-Hakem ile Seleme b. Küheyl'den, (onlar da) Abdullah b. Şeddâd'dan (naklen) haber verdiler ki;"

Hz. Hamza'nın kızı bir kölesini âzâd etmiş, sonra (bu âzâdlısı) ölmüş ve geriye kendi kızıyla mevlâsını, yani Hz. Hamza'nın kızını bırakmış. O zaman Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onun mirasını kendi kızıyla mevlâsı, yani Hz. Hamza'nın kızı arasında yarı yarıya bölüştürmüş.[220]

3018. "Bize Muhammed b. Uyeyne, Ali b. Mushir'den, (O) eş-Şeybani'den, (O) el-Hakem'den, (O da) Şemûs el-Kindiyye'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:

"Ben, geriye benden ve bir kadın mevlâdan başka hiç kimse bırakmayarak ölen bir baba hakkında Hz. Ali'ye dava götürdüm de, O bana yarım pay, kadın mevlâya da yarım pay verdi."[221]

3019. "Bize Muhammed b. Uyeyne, Ali b. Mushir'den, (O) İbn Ebi Leyla'dan, (O) el-Hakem'den, (O) Ebu'l-Kenûd'dan, (O da) Hz. Ali'den (naklen) haber verdi ki;"

O'na bir kız ile bir mevlâ meselesi getirildi de O, kıza yarım, mevlâya da yarım pay verdi.

(Bu haberin râvîlerinden olan) el-Hakem sözüne şöyle devam etmiş:

"İşte benim şu evim bu mevlânın, bir kadın azadlıdan miras olarak aldığı payıdır!"[222]

3020. "Bize İbrahim b. Musa, İbn İdris'ten, (O) Eş'as'tan, (O) el-Hakem'den, (O da) Abdurrahman b. Mudlic'den (naklen) haber verdi ki;"

O, ölmüş ve geriye kızıyla mevlâlarını bırakmış da, Hz. Ali kızına yarım pay, mevlâlarına da yarım pay vermiş.[223]

3021. "Bize İbrahim, İbn İdris'ten, (O) eş-Şeybani'den, (O) el-Hakem'den, (O da) eş-Şemûs'tan (naklen) rivayet etti ki;"

Onun (azadlı olan) babası ölmüş de Hz. Ali kendisine yarım pay, (babasının) mevlâlarına da yarım pay takdir etmiş.[224]

3022. "Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize Hafs

b. Gıyâs rivayet edip (dedi ki), bize Eş'as, Cehm b. Dinar'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki;"
Ona, biri (köle olan) babasını satın alıp âzâd etmiş, sonra da (bu babaları) ölmüş olan iki kızkardeşin miras durumu sorulmuş da, O şöyle cevap vermiş:
"Bu iki kıza, onların Allah'ın Kitab'mdaki miras payları olan üçte iki pay vardır. Geriye kalan ise, diğer (kızkardeşe birşey vermeksizin, sadece babasını satın alıp) âzâd eden kızkardeşindir."[225]
3023. "Bize Muhammed b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize İsrail rivayet edip (dedi ki), bize el-Eşfas, eş-Şa'bi'den rivayet etti ki;"
O, (köle olan) babasını (satın alıp) âzâd eden, sonra bu babası öldüğünde, geriye, diğer üç kızkardeşiyle kalan kadın hakkında şöyle demiş:
"(Babanın kızına karşı) minnet borcu yoktur. Bu (kızlara) üçte iki pay vardır. (Köle olan babasını satın alıp âzâd etmiş olan kız da diğer) kızlarla beraber (pay alır)."[226]

32. Mevlalara Değil, Doğum Yönünden Yakınlara (Pay) Verenler Hakkında

3024. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Züheyr, Hayyân b. Selman'dan rivayet etti ki," O şöyle demiş:
Ben Suveyd b. Gafale'nin yanındayım. Derken O'na bir adam gelip, geriye kızını ve karısını bırakan (azadlı) bir adamın miras durumunu sormuştu. O;
"Ben sana Ali'nin hükmünü haber vereceğim" demişti. (Adam);
"Ali'nin hükmü bana yeter" demiş, O da sözüne şöyle devam etmişti:
"Ali onun karısına sekizde bir pay, kızına yarım pay hükmetmiş, geri kalanı da kızına geri vermiş, ("redd" etmişti)."[227]

Açıklama

Bu haber Hz. Ali'nin (Radıyallahu Anh), doğum yönünden yakın

olan farz sahiplerinden biri bulunduğunda mirasın arta kalanını "redd" yoluyla ona verdiğini, bu durumda asabe-i sebebiyye olan mevlâlara pay vermediğini göstermektedir. Bazı rivayetlerde Hz. Ömer (Radıyallahu Anh) ile Abdullah b. Mes'ûd'un (Radıyallahu Anh) da bu görüşte oldukları görülmektedir.[228] Ancak Hz. Ali (Radıyallahu Anh) ile Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radıyallahu Anh) buna zıt haberler de gelmiştir.[229]

3025. "Bize Ubeydullah, İsrail'den, (O) Ebu'l-Heysem'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki," İbrahim'in bir kadın azadlısı ölmüş ve geriye mal bırakmıştı. (Ebu'l-Heysem diyor ki:)
"O zaman ben İbrahim'e (bu malı almasını) söylemiştim de O;
"Onun yakını var" demişti."[230]

33. Velâ Hakkı En Yakınındır

3026. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Eş'as, eş-Şa'bi'den, (O da) Hz. Ömer, Hz. Ali ve Zeyd'den (naklen)", (Eş'as) demiş ki, O'nun Abdullah'ı da zikrettiğini sanıyorum), rivayet ettiler ki, onlar;
"Velâ hakkı en yakınındır" dediler.[231] Onlar
"En yakın" ile baba veya ana yönünden "en yakın" olanı kastediyorlardı.[232]
3027."Bize Yezid rivayet edip (dedi ki), bize Eş'as, İbn Şîrîn'den, (O da) Abdullah b. Utbe'den (naklen) rivayet ettiler ki," O şöyle dedi:
Kendisi Fukeyhe bint Sem'an'm durumu hakkında Hz. Ömer'e yazmıştı ki, o ölmüş ve geriye ana-baba bir erkek kardeşiyle baba-bir erkek kardeşini bırakmış. Hz. Ömer de kendisine;
"Şüphesiz velâ hakkı en yakınındır" şeklinde cevap yazmıştı.[233]
3028. "Bize Ahmed b. Abdillah rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Şihâb, eş-Şeybani'den, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) rivayet etti

ki,”
Hz. Ali ile Zeyd;
"Velâ hakkı en yakınındır" demişler, Abdullah ile Şureyh ise; "Mirasçılarındır" demişler.[234]

Açıklama

Mevlâsı (âzâd edeni) ölen bir azadlının velâ'sı, doğrudan doğruya mevlâmn "binefsihi asabe "sinden, (yani ölenin doğum yönünden yakını olup da miras payı belirli olmayan erkek akrabasından) olan kimselerin en yakınına geçer. Âlimlerin cumhuru bu görüştedir. İbrahim Nehai ve Şureyh ise, velâ'nın da diğer miras malları gibi mirasçılara geçeceği içtihadında bulunmuşlardır. Yukarıdaki haberde Abdullah b. Mes'ûd'un (Radıyallahu Anh) da bu görüşte olduğu görülmektedir. Ancak Abdullah'ın, bu meselede âlimlerin cumhuru ile aynı görüşte olduğu meşhurdur.[235] Bu iki farklı içtihad, miras taksiminde farklı sonuçlar doğurmaktadır.[236]

3029. “Bize Muhammed b. Uyeyne, Ali b. Mushir'den, (O) Eş'as'tan, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Hz. Ömer, Abdullah, Hz. Ah ve Zeyd velâ'yı en yakın olana hükmettiler.[237]
3030. “Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Şerîk, Eş'as'tan, (O da) İbn Sîrîn'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Fukeyhe bint Sem'an vefat etmiş ve geriye baba-bir erkek kardeşinin oğlu ile ana-baba bir erkek kardeşinin oğullarını bırakmış da, Hz. Ömer (ona) baba-bir erkek kardeşinin oğlunu mirasçı kılmış [238]
3031. “Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize Abdusselam b. Harb, el-A'meş'ten, (O) İbrahim'den, (O da) Hz. Ömer, Hz. Ali ve Zeyd'den (naklen) rivayet etti ki,” Onlar;
"Velâ hakkı en yakınındır" dediler.[239]

3032. “Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Muğire'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki;” O, babalarının âzâd etmiş olduğu bir azadlıya mirasçı olan, sonra biri ölüp geriye bir çocuk bırakan iki kardeş hakkında şöyle dedi:
“Hz. Ali, Zeyd ve Abdullah -Allah onlardan razı olsun!-, "velâ hakkı en yakınındır" derlerdi.”[240]
3033. “Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd rivayet edip şöyle dedi: Ben Matar el-Verrâk'ı şöyle derken işittim:”
Hz. Ömer ile Hz. Ali;
"Velâ hakkı en yakınındır" dediler.[241]
3034. “Bize Muhammed b. İsa, Ravh'tan, (O) İbn Cureyc'den, (O) Atâ'dan, (ayrıca yine Ravh'tan), (O) İbn Cureyc'den, (O) İbn Tâvûs'tan, (O da) babasından (naklen) haber verdi ki,”
Onlar (yani Atâ' ile Tâvûs);
"Velâ hakkı en yakınındır" dediler.[242]
3035. “Bize Ubeydullah b. Musa, İsrail'den, (O) Mansur'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) haber verdi ki;” O, "Velâ hakkı en yakınındır" dedi.[243]

34. Bir Adam İle Andlaşma Yapan Adam Hakkında

3036. “Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Süfyân, Mutarriften, (O da) eş-Şa'bi'den ve (bize yine) Süfyân, Yunûs'tan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki,”
Onlar (yani eş-Şa'bi ile el-Hasan) bir adamla andlaşma yapan adam hakkında;
"O, müslümanlar arasında (yalnız başına olan bir kişidir. Dolayısıyla mirası, bütün müslümanlara ait olmak üzere Beytü'l-Mal'e verilir)" derdi.[244]
Süfyân demiş ki, biz de bu görüşü benimsiyoruz.[245]

Açıklama

Nesebi meçhul olan veya akrabası arasında tek başına müslüman olan birinin, başka biriyle, yardımlaşmak ve birbirine destek olmak üzere usûlüne uygun olarak andlaşma yapması ile "velâu'l-muvâlât" denilen hükmi bir akrabalık meydana gelir. Daha sonra nesebi meçhul veya o hükümde olan bu kimse -ki ona "mevlâ-yı esfel" denir-, ölür de ashâb-ı ferâiz, asabe ve zevi'l-erham sınıflarından hiçbir mirasçısı bulunmazsa, andlaşma yaptığı kimse -ki ona da "mevlâ-yı a'lâ" denilir-, ona mirasçı olur.

Bu velâ çeşidinin mirasçılık sebeplerinden biri olduğunu sadece Hanefi âlimleri kabul etmekte, diğer âlimler bu müessesenin nes-hedildiğini söylemektedirler. Yukarıdaki haberden Hasan Basri'nin de "velâu'l-muvâlât"ı mirasçılık sebebi olarak görmediği anlaşılmaktadır. Hanefîlerin bu konudaki delilleri; *"Yeminlerinizin bağladığı kimselere paylarını verin"*[246] ayet-i kelimesidir. Onlara göre; *"Akrabalıkları olanlar Allah'ın hükmüne göre bir-birlerine daha yakındırlar..."*[247] ayeti de "velâu'l-muvâlât"ı kaldırmamış; sadece onun, mirasçıhkta zevi'l-erhamdan sonra geldiğini beyan etmiştir.[248]

3037. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Abdulaziz b. Ömer b. Abdilaziz, Abdullah b. Mevhib'den rivayet etti ki;" O şöyle demiş:

Ben Temîm ed-Dârî'yi şöyle derken işittim: Ben Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sorup şöyle dedim: "Yâ Rasulullah, kâfirlerden olup da müslümanlardan bir adamın vasıtasıyla İslam'a giren adam hakkında dinin hükmü nedir?" Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de şöyle buyurdu:

"O (vasıta olan kimse), onun hayatına da, ölümüne de insanların en yakınıdır!"[249]

3038. "Bize Ubeydullah, İsrail'den, (O) Mansur'dan, (O da) ibrahim'den (naklen rivayet etti ki;" O şöyle dedi: Kendisine Irak'ın (gayr-i müslim) ahalisinden bir adamın, (müslüman) bir adam vasıtasıyla müslüman olduğunda durumunun ne olacağı sorulmuş, kendisi de şöyle cevap vermiş:

“(Bu vasıta olan müslüman) onun yerine (gerektiğinde) diyet öder, (öldüğünde) de ona mirasçı olur!”[250]

Açıklama

Velâ'nın bir çeşidi de "velâu1-İslam"dır. Bu, bir müslüman vasıtasıyla İslam'a giren kimse ile onun müslümanlığına vasıta olan kimse arasında ortaya çıkan hükmi yakınlıktır. İbrahim Nehai ve Lays b. Sa'd gibi bazı âlimler, velâu'l-İslam'ı mirasçılık sebeplerinden biri kabul ederlerken; âlimlerin cumhuru onu mirasçılık sebebi saymamışlardır. Hanefi âlimlere göre, yeni müslüman olan kimse, müslümanlığına vesile olan kimse ile usulüne uygun olarak antlaşma yaparsa, aralarında hükmi akrabalık meydana gelir ki, ona da velâu'l-muvâlât denir.[251]

35. "Kadın, Kasten Ve Hataen Öldürülüşte Kocasının Diyetine Mirasçı Olur!" Diyenler

3039. “Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Muğîre'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki;” O şöyle dedi:

“Kadın kasten ve hatâen öldürülüşte kocasının diyetine mirasçı olur.”[252]

3040. “Bize Ebu’n- Numan rivayet edip (dedi ki), bize Ebu Avane, Muğire’den O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki; O şöyle dedi:

Diyet Allah’ın (belirlediği) miras paylarına göre(paylaştırılır).[253]

3041. “Bize Müslim b. İbrahim rivayet edip (dedi ki), bize Vuheyb rivayet edip (dedi ki), bizeEyyub, Ebu Kılabe’den (naklen) rivayet etti ki;” O şöyle dedi:

“Diyetin (dağıtılış) yolu, mirası dağıtılış yoludur!”[254]

3042. “Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Humeyd ile Davud b. EbiHind’den (naklen) rivayet etti ki;”

Ömer b. Abdilaziz, (ilgili memurlarına) erkek kardeşlerin diyete mirasçı kılınmalarını yazdı.[255]

3043. "Bize Abdullah b. Salih rivayet edip (dedi ki), bana Yunus, İbn Şihâb'dan rivayet etti ki;" O şöyle demiş: "Diyet, öldürülen kimsenin mirasçıları arasında Allah'ın Kitab'ma ve onun miras paylarına göre (dağıtılacak) bir mirastır."[256]

3044. "Bize Kabîsa rivayet edip (dedi ki), bize Sütyân, Amr b. Dinar'dan, (O) İbnu'l-Hanife'nin bir çocuğundan, (O da) Hz. Ali'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:

Andolsun ki, ana-bir erkek kardeşleri diyete mirasçı kılmayan haksızlık etmiştir![257]

3045. "Bize Abdullah b. Saîd rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Halid rivayet edip (dedi ki), bize İbn Salim, eş-Şa'bi'den, (O da) Hz. Ömer, Hz. Ali ve Hz. Zeyd'den (naklen) haber verdi ki," onlar şöyle dediler:

"Diyet, hatalı ve kasıtlı öldürülüşte, malın miras kılınması gibi mirasçı kılınır!"[258]

Açıklama

Diyet, işlenilen bir suçtan dolayı, kendisine karşı suç işlenilen şahsa veya onun mirasçılarına ödenmesi gereken maldır. Kasten öldürmelerde kısas yerine diyet ödeneceği zaman, diyeti, bazı durumlar dışında, katil kendi malından öder. Kasten öldürmeye benzer veya hatâen öldürmelerde ise, diyeti tamamen veya kısmen, katilin âkılesi öder. Akile de, genel olarak kişinin asabesi ve baba tarafından erkek akrabalarıdır. Bu konuda âlimlerin farklı görüşleri vardır. Akıleye karı, koca, ana-bir erkek kardeşler ve diğer zevi'l-erham dahil değildir.

Bu durumda, öldürülen kimse için diyet ödenmesi, ancak onun ölümünden sonra vacib olduğuna, insanın da öldükten sonra mal sahibi olma imkânı kalmadığına göre, diyeti sadece ölünün, gerektiğinde diyet ödemek mecburiyetinde olan âkılesinin alması, dolayısıyla da diyetten kocaya, karıya, ana-bir erkek kardeşlere pay verilmemesi gerekir.

Bazı âlimlerin, böyle bir kıyas ile öldürülenin ana-bir erkek

kardeşlerini, karısını veya kocasını diyete mirasçı kılmadıkları anlaşılmaktadır. Hz. Ömer'in (Radıyallahu Anh) de önceleri karıyı öldürülen kocasının diyetine mirasçı kılmadığı, sonra kendisine Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) karıyı, öldürülen kocasının diyetine mirasçı kıldığı bildirilince, önceki içtihadından vazgeçtiği rivayet edilmektedir.[259] Alimlerin cumhuru da, işaret edilen bu hadisin ve ilgili diğer hadislerin zahirlerine uygun olarak, diyetin miras gibi paylaştırılacağı içtihadında bulunmuşlardır.[260]

36. (Akîle Dışındakiler) Mirasçı Kılınmaz" Diyenler

3046. "Bize Ca'fer b. Avn rivayet edip (dedi ki), bize İsmail, Amir'den rivayet etti ki," O şöyle demiş:
Hz. Ali ne ana-bir erkek kardeşleri, ne kocayı, ne de karıyı diyetten hiçbir şeye mirasçı kılmazdı.[261]
Abdullah (ed-Dârimî) dedi ki:
"Bazıları (bu senedde) İsmail ile Amir'in arasına bir adam sokar."[262]
3047. "Bize Süleyman b. Harb, Hammâd b. Seleme'den, (O) Ziyad el-A'lem'den, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Ana-bir erkek kardeşler diyete mirasçı kılınmaz."[263]

37. Boğulanların Mirası

3048. "Bize Yahya b. Hassan rivayet edip (dedi ki), bize İbn Ebi'z-Zinâd, babasından, (O) Harice b. Zeyd'den, (O da) Zeyd b. Sâbit'ten (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Yıkık altında kalma ve boğulmada ölüm (zamanları) karışan birbirlerine mirasçı durumundaki her bir topluluğun (fertleri), birbirlerine mirasçı olamazlar. Onlara (geride kalan) diriler mirasçı olur!"[264]
3049. "Bize Yahya b. Hassan rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Yahya b. Atik'ten rivayet etti ki," O şöyle

demiş:
Ben Ömer b. Abdilaziz'in mektuplarından birinde okudum ki, O; üzerlerine ev çöküp de hangilerinin daha önce öldüğü bilinemeyen topluluk hakkında şöyle demiş:
"Ölülerin bazısı bazısına mirasçı kılınmaz, diriler ölülere mirasçı kılınır."[265]
3050. “Bize Nuaym b. Hâlid, Abdulaziz b. Muhammed'den rivayet etti (kı, O şöyle demiş): Bize Cafer, babasından (naklen) rivayet etti ki,”
Ümmü Gülsüm ile oğlu Zeyd aynı günde ölmüşler. O zaman (olaya haber vermek üzere çıkan) bağırıcı kadınlar yolda karşılaşmışlar (ve hangisinin daha önce öldüğü anlaşılamamış). Bundan dolayı onlardan her biri diğerine
mirasçı olamamış. Harre olayında,[266] ölenlerde birbirlerine mirasçı olamamışlar. Sıffîn savaşında[267] ölenler de birbirlerine mirasçı olamamışlar.[268]
3051. “Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki), bize İbn Ebi Leyla, eş-Şa'bi'den (naklen) haber verdi ki,”
Şam'da bir ev topluluğun üzerine çökmüş de, Hz. Ömer bazısını bazısına mirasçı kılmış. [269]
3052. “Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Süfyân, Hariş'ten, (O) babasından, (O da) Hz. Ali'den (naklen) rivayet etti ki;”
O, Sıffîn'de öldürülen iki kardeşten birini diğerine mirasçı kılmıştı.[270]

Açıklama

Birlikte boğulma, yıkık altında kalma gibi toplu ölüm hallerinde, birbirlerine mirasçı olabilecek kimselerden hangisinin daha önce öldüğü bilinemediğinde ne yapılacağı konusunda, yukarıdaki haberlerde de görüldüğü gibi ihtilaf edilmiştir. İçlerinde Hz. Ömer (Radıyallahu Anh), Hz. Ali (Radıyallahu Anh) ve Ahmed b. Hanbel'in (Rahmetullahi Aleyh) de bulunduğu bir kısım âlimler, bu durumlarda birlikte ölenlerin birbirlerine mirasçı yapılacakları

içtihadında bulunmuşlardır. Bu hususta Hz. Ebû Bekir (Radıyallahu Anh), Zeyd b. Sabit (Radıyallahu Anh), İbn Abbas (Radıyallahu Anh), Muaz b. Cebel (Radıyallahu Anh), Ebû Hanife (Rahmetullahi Aleyh), Malik (Rahmetullahi Aleyh) ve Şafii'nin (Rahmetullahi Aleyh) içtihadları ise, birlikte ölenlerin birbirlerine mirasçı olamayacakları şeklindedir. Bu âlimlere göre, birlikte ölüm hallerinde ölenlerden her birinin hayattaki mirasçıları onlara mirasçı olurlar.[271]

38. Zevi'l-Erham'ın Mirası

3053. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Hu-meyd, Bekr b. Abdillah el-Muzeni'den (naklen) haber verdi ki,"
Bir adam ölmüş ve geriye halasıyla teyzesini bırakmış da, Hz. Ömer, halaya erkek kardeşin payını, teyzeye kız kardeşin payını vermiş.[272]
3054. "Bize Ahmed b. Abdillah haber verip (dedi ki), bize Ebû Şihâb, el-A'meş'ten, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki,"
O şöyle dedi:
Kim (ölene) doğum yönünden bir akrabalık vasıtasıyla yaklaşırsa, ona (ölene), kendisi vasıtasıyla yaklaştığı akrabalıktan dolayı (miras payı) verilir![273]
3055. "Bize Ahmed b. Abdillah rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Şihâb rivayet edip dedi ki, bana Ebû İshak eş-Şeybâni, eş-Şa'bi'den rivayet etti ki;"
O, geriye halasını ve erkek kardeşinin kızını bırakan kimse hakkında şöyle dedi:
"Mal, erkek kardeşinin kızınındır."[274]
3056. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Şerîk, Leys'ten, (O) Muhammed İbnu'l-Muntedir'den, (O) Ebû Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"Dayı, hiç mirasçısı olmayan kimsenin mirasçısıdır. "[275]
3057. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Hasan, Âbide'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki,"

Hz. Ömer ve Abdullah, dayıyı mirasçı kılma görüşünü benimsediler.[276]

3058. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Hasan, Süleyman b. Ebi İshak'tan, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) rivayet etti ki;"

O, hala ve erkek kardeş kızı hakkında şöyle dedi:

"Mal, erkek kardeşin kızınındır."[277]

3059. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Hasan, Süleyman'dan, (O) bazılarından, (O da) İbrahim'den (naklen) haber verdi ki;" O,

"(Hala ile erkek kardeş kızı meselesinde mal) halanındır" dedi. [278]

Açıklama

Bu haberden, İbrahim en-Nehai'nin "ehlu't-tenzil"den[279] olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü bu konuda diğer

topluluk olan "ehl-i karâbet'e göre, ölene yakınlıkları itibariyle dört sınıfa ayrılan zevi'l-erham'ın mirasçılığında önceki sınıftan biri bulunduğunda, sonraki sınıfta bulunan kimse mirastan düşer. Erkek kardeşin kızı üçüncü sınıftan, hala ise dördüncü sınıftandır. Şu halde İbrahim en-Nehai'ye göre, hala ve erkek kardeş kızı, onları ölene bağlayan kimsenin yerine konulurlar. Bu durumda hala baba yerinde olacağından, erkek kardeş yerindeki erkek kardeş kızını, mirastan düşürür. Şureyh'in de "ehlu't-tenzü"den olduğu rivayet edilmektedir. Öyleyse O, halayı amca yerine koymuş olmalıdır. Ehlu't-tenzil içinde halayı bu şekilde farklı kimseler yerine, bu arada dede ve nine yerine koyanlar da vardır.[280]

3060. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Hasan, Süleyman'dan, (O) Ebû İshak'tan, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) rivayet etti ki;"

O, hala ve erkek kardeş kızı hakkında şöyle dedi:

"Mal, erkek kardeşin kızınındır."[281]

3061. “Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Süfyân, eş-Şeybani'den, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) rivayat etti ki;”

O, erkek kardeş kızı ve hala hakkında şöyle dedi:

"Mal, erkek kardeşin kızına verilmiştir."[282]

3062. Bize Ya'lâ rivayet edip (dedi ki), bize Zekeriyya, Âmir'den, (O da) Mesrûk'tan (naklen) rivayet etti ki; O, vefat eden ve erkek kardeşinin kızı ile dayısından başka hiçbir mirasçısı olmayan adam hakkında şöyle dedi: "Dayıya kız kardeşinin payı, erkek kardeşinin kızma da babasının payı vardır!"[283]

3063. “Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Yunus, Âmir'den rivayet etti ki;” O şöyle demiş:

Mesrûk halayı, baba olmadığında baba yerine; teyzeyi de ana olmadığında ana yerine kordu.[284]

3064. “Bize Ya'lâ, Muhammed b. İshak'tan, (O) Muhammed b. Habbân'dan, -(İbn İshak, Muhammed’i) dedesine nisbet etmiştir-, (O da) amcası Vâsi1 b. Habbân'dan (naklen) rivayet etti ki;” O şöyle dedi:

İbnu'd-Dehdâha ölmüştü. O garibdi, yani soyu hakkında hiçbir şey bilinmeyen biri idi ve Aclanoğulları'nın arasında kalıyordu. Geriye de hiç çocuk bırakmamıştı. O zaman Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), (Aclanoğulları'nın büyüğü olan) Asım b. Adiyy'e;

"O'nun aranızda bir nesebini biliyor musunuz?" buyurmuş, O da; "Bunu bilmiyoruz, yâ Rasulullah" demişti. Bunun üzerine (Hz. Peygamber), O'nun kızkardeşinin oğlunu çağırmış ve mirasını ona vermişti.[285]

3065. “Bize Ömer b. Hafs b. Gıyâs rivayet edip (dedi ki), bize babam, el-A'meş'ten, (O) İbrahim'den, (O da) Hz. Ömer'den (naklen) rivayet etti ki;”

O, (miras) malını bir dayıya vermişti.[286]

3066. “Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Hâni’ rivayet edip şöyle dedi:”

Amir'e; ölüp de geriye teyze ve halasını bırakan, bunlardan başka ne bir mirasçısı, ne de doğum yönünden (başka) bir

akrabası bulunmayan kadın veya erkeğin durumu soruldu da, O şöyle cevap verdi:
"Abdullah b. Mes'ûd teyzeyi (ölenin) annesinin yerine kor, halayı da (halanın) erkek kardeşinin yerine kordu."[287]

39. İddia Ve İnkâr

3067. “Bize Ahmed b. Abdillah rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Şihâb, Amr'dan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki;”
O'na, ölümü esnasında bir adama bin dirhem borcunun olduğunu itiraf eden, diğer birinin ise kendisinden bin dirhem alacağı olduğuna dair delil getirdiği, bu ölünün (yani kendisinin) de geriye bin dirhem bırakmış olduğu adam hakkında gelindi de, O şöyle dedi:
"Mal aralarında yarı yarıya paylaştırılır; ancak (ölenin) iflas etmiş biri olması durumu hariç. O zaman onun (borç) itirafı caiz olmaz."[288]

Açıklama

Ölümcül hastalığa ("marazu'l-mevt’e) yakalanan bir kimsenin bazı sözlü tasarruflarına engel olunur ki, buna "hacr" denir. Bu sebeple bu durumda olan kimsenin tasarrufları özel hükümlere bağlıdır. Şöyle ki, bu kimsenin vakıf, teberru gibi bazı tasarrufları malının üçte birinde geçerlidir. Bu kimsenin borç ikrarları, yani bir delil göstermeden bir şahsa borcunun olduğunu bildirmesi ise, borçlu olduğunu söylediği kimse kendisinin mirasçısı değilse yahut tek mirasçısı ise, sahih olur. Bu durumlarda ikrar edilen borç, ölümcül hastanın tüm mallarını kapsayacak kadar fazla da olsa, ikrar geçerlidir.
Ancak dış şartların, onun bu ikrarında yalancı olduğunu göstermemesi gerekir. Hanefi âlimlerin ilgili bazı görüşlerini bu şekilde kaydettiğimiz bu meselenin, fıkıh kitaplarında ele alınan birçok teferruatı vardır.[289]
Bir kimsenin malının tükenip muhtaç hale gelmesi, yani iflas da "hacr" sebeplerindendir. Hakkında iflas hükmü verilen kimsenin

tasarrufları hakkında da farklı hükümler vardır. Böyle bir kimsenin borç ikrarı hakkındaki görüşlerin bir kısmı kısaca şöyledir. Hanefilere göre, bu kimsenin borç ikrarı ilk hacr edildiğinde mevcut olan malları hakkında muteber olmaz. Bu hacrden ve hacrin kaldırılmasından sonraki mallarda ise geçerlidir. Malikiler, bu kimsenin, oğlu veya kardeşi gibi, itham altında kalmayacağı kimselere olan borç ikrarının sahih olacağını söylemişlerdir. Şafiiler de onun borç ikrarının makbul olacağı görüşündedirler. Hanbelilere gelince, onlara göre böyle bir kimsenin, hacredildiğinde mevcut olan malı hakkındaki borç ikrarı kabul edilmez.[290]

3068. “Bize Ebû Nuaym haber verip şöyle dedi:”
Ben Şerîk'e;
"Biri, (üçüncü bir şahsın kendilerinin) kardeşi olduğunu iddia eden iki kardeş hakkında nasıl söylemişsin?" dedim. Şöyle cevap verdi:
"(Bu kardeş olduğu iddia edilen kimse, sadece bu iddiayı yapana) payı oranında ortak olur!" Ben;
"Bunu kim söylemiş?" dedim. O;
"Câbir, Amir'den, (O da) Hz. Ali'den (naklen) söyledi" karşılığını verdi.[291]
3069. “Bize Ebû Bekr b. Ebi Şeybe rivayet edip (dedi ki), bize Abdurrahman b. Muhammed el-Muharibi, el-A'meş'ten, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki;”
O, bazılarının (bir şahsın kendilerinin) kardeşi olduğunu iddia ettiği, diğerlerinin ise inkâr ettiği kardeşler hakkında şöyle dedi: "(Bu kardeş olduğu iddia edilen kimse, mirasa) onlarla beraber, kardeşler arasında (ortak) olup da bunlardan birinin payını âzâd etmiş olduğu bir köle mertebesinde imiş gibi ortak olur!"
(Abdurrahman) demiş ki: Amir ve el-Hakem ile bu ikisinin talebe arkadaşları, taraftarları ise şöyle derlermiş: "(Bu kardeş olduğu iddia edilen kimse), sadece onun (kardeşliğini) kabul edenin payına ortak olur!"[292]
3070. “Bize Ebû Bekir, Veki'den rivayet etti ki;” O şöyle demiş:
İki kardeş olur da bunlardan biri (üçüncü bir şahsın kendilerinin)

kardeşi olduğunu iddia ettiği, diğerinin ise bunu kabul etmediği meselesi hakkında İbn Ebi Leyla şöyle derdi:
"Bu (mesele) altı pay üzerinden (çözülür): (Kardeşliği) iddia etmeyene üç pay vardır, iddia edene iki pay vardır, (kardeş olduğu) iddia edilene ise bir pay vardır!"[293]
3071. "Bize Yunus b. Muhammed rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Muğire'den, (O da) Hammâd'dan (naklen) rivayet etti ki;"
O, üç oğlu olup da;
"Malımın üçte biri, oğullarımın en küçüğünündür" diyen, sonra ortanca (oğlu); "
Ben (bunu) kabul ediyorum" diyen, büyüğü ise,
"ben kabul etmiyorum" diyen adam hakkında şöyle dedi:
"Bu (mesele) dokuz payda üzerinden çözülür: Üç pay (en küçük oğul için) çıkarılır. Böylece ona (mirastan kendisine düşen dokuzda iki) payı ile (ortanca kardeşin) kabul ettiği (dokuzda üç) pay vardır!" Hammâd şöyle de dedi:
"Bu (babanın vasiyet ettiği) pay, onların (yani kardeşlerin) hepsinin aleyhine olarak verilir!" Amir ise;
"(Böyle bir vasiyeti kabul edip pay) veren, sadece kendi aleyhine olarak verir!" demiştir.[294]

Açıklama

Bu haberde sözkonusu edilen meselede baba, malının üçte birinin, oğullarından birine ait olduğunu söylemektedir. Ölümcül bir hastalığa yakalanmış bir kimsenin varislerinden birine mal ("ayn") veya borç ikrarı hususunda farklı görüşler vardır. Malikilere göre bu ikrar geçersizdir. Şafiilerin asıl görüşlerine göre ise, diğer mirasçılar kabul etmese de, böyle bir kimsenin mirasçısına borç veya mal ikrarı sahihtir. Yukarıdaki haberde Hammâd'ın da bu görüşte olduğu görülmektedir. Bunun için malın üçte biri çıkarıldıktan sonra taksim yapılmıştır:
3/3-1/3 = 2/3. Malın üçte ikisi oğullara eşit olarak bölüştürülecektir:
2/3:3/1 = 2/9. Her oğulun payı dokuzda ikidir. Kendisine ikrarda

bulunulan oğul, ilave olarak mirasın üçte birini de alacaktır:
1/3 + 2/9 = 3+2/9 = 5/9.
Hanefîlerle Hanbeliler ise ölümcül hastanın bir varisine mal ikrarının, diğer varislerin kabulüne bağlı olduğunu söylemişlerdir. Bu durumda varislerden bir kısmı ikrarı kabul edip diğerleri kabul etmezse, ikrar sadece bunu kabul edenlerin paylarını etkiler. Yukarıdaki haberden, Amir'in de bu görüşte olduğu anlaşılmaktadır.
İkrarı varislerden sadece bir kısmının kabul etmesi hallerinde, miras taksimi iki işlem sonucu yapılır. Şöyle ki, önce ikrarı hiçbir varisin kabul etmemesine göre bir işlem, sonra ikrarı bütün varislerin kabul etmesine göre ikinci bir işlem yapılır. İki işlemde ikrarı kabul edenin payları arasındaki tek fark, kendisine ikrar yapılmış olanın payına eklenerek ikrar yerine getirilir. Buna göre, yukarıdaki meselenin çözümü şöyledir:
1) İkrarın kabul edilmemesine göre: Üç oğuldan her biri eşit olarak mirasın üçte birini alacaktır.
2) İkrarın kabul edilmesine göre:
3/3-1/3 = 2/3:3/1 2/9. Bu durumda üç oğuldan her biri mirastan dokuzda iki pay alacaktır. Birinci işlemde ise üçte bir pay alacaklardı. Bu, iki işlemin paydalarını eşitlemek için üçte biri üç ile genişlettiğimizde, dokuzda üç olur. Şu halde ikrarı kabul etme ile etmeme (3/9-2/9 = 1/9) dokuzda bir pay farkettirmektedir. Bu, kendisine mal ikrarı yapılan (mukarrûn-leh) oğula verilir. Böylece onun payı (3/9 + 1/9 = 4/9) olur. İkrarı kabul eden oğulun payı 2/9 olarak kalır. İkrarı kabul etmeyen oğul ise, bundan hiç etkilenmeyerek miras payım tam olarak, yani 3/9 olarak alır: 479 + 2/9 + 3/9 = 9/9.[295]

3072. Bize Ebû Bekr b. Ebi Şeybe rivayet edip (dedi ki), bize Yahya b. Adem, Serik'ten, (O) Halid'den, (O) İbn Şîrînden, (O da) Şureyh'ten (naklen) rivayet etti ki;”
O, (bir şahsın kendi) kardeşi olduğunu ikrar eden bir adanı hakkında;
"Onun kardeşi olduğuna dair delili (nerede)?" dedi.[296]

Açıklama

Bir kimsenin, nesebi bilinmeyen ("meçhûlu'n-neseb") bir şahsın nesebinin, "bu benim oğlumdur" gibi sözcüklerle kendisine ait olduğu yönündeki iddiası kabul edilir. Bu şekildeki neseb iddiası, ölümcül hastalık halinde yapılsa da makbul olur ve nesebi ikrar olunan şahıs (mukarrûn-leh), bunu ikrar edene mirasçı olur.
Fakat bir kimsenin, bir şahsın nesebinin, kendisi dışındaki birine veya kendisiyle birlikte başka birine ait olduğu yönündeki iddiası, sadece mal konusunda kendisini bağlar. Meselâ bir kimse, "falan şahıs benim kardeşimdir" dese, bu şahsın nesebi o kimsenin babası hakkında sabit olmaz; yani o şahsın o kimsenin babasının oğlu olduğu söylenemez. Ama bu ikrar eden kimseye kalacak bir mirasta, kardeşi olduğunu iddia ettiği şahıs ona ortak olur. Ayrıca bu ikrar eden kimse ölür ve mirasçıların ilk altı sınıfından[297] hiçbir mirasçısı bulunmazsa, onun mirası bu, kardeşi olduğunu iddia ettiği şahsa kalır. Bu kimse sadece karısını -veya, kadınsa kocasını- mirasçı bırakmışsa, o belirli payını aldıktan sonra geri kalan mirası bu şahıs alır.
Bu şekilde başkasına neseb ikrar eden kimseyle beraber başka mirasçılar da bulunur ve onların bir kısmı veya tamamı bu ikrarı kabul etmezlerse, Hanefi âlimelere göre, miras önce onların arasında paylaştırılır. Sonra neseb ikrar eden kimseye düşen pay, onunla başkasına ait nesebim ikrar ettiği kimse arasında, belirli paylarına göre bölüştürülür. Şafiilere göre ise, bu durumda, yani başkasına neseb ikrarını mirasçılardan bir kısmının kabul etmemesi halinde, nesebi ikrar olunana miras payı düşmez. Maliki ve Hanbeliler ise, "bu durumda nesebi ikrar olununa, nesebi ikrar edenin ikrar etmesi haliyle etmemesi hali arasındaki fark kadar pay verilir" demişlerdir. Buna şöyle bir misal verebiliriz:
Bir adam, geriye karısı ile üç oğlunu ve bir kızını bırakmış olsun. Sonra iki oğul, bir kadının daha kendi kızkardeşleri olduğunu iddia etsin ve bunu diğer kardeş kabul etmesin. Bu durumda Şafiilere göre, kızkardeş olduğu iddia edilen kadın pay alamaz. Hanefilere göre ise, iki oğula düşen paya, bu nesebi iddia

olunan kadın ikili-birli ortak olur. Maliki ve Hanbelilere göre ise, bu durumda nesebi iddia olunan kadına, nesebi ikrar eden oğulların paylarının, ikrarın kabul edilmesi ile edilmemesi arasındaki farkı kadar pay verilir. Şöyle ki; kadının payı sekizde bir olduğuna göre, geriye kalan sekizde yedi payı oğul ve kızlar ikili-birli bölüşeceklerdir. Bu durumda üç oğlana ikişer paydan altı pay, kıza da bir pay düşecektir. İki oğlan ikinci bir kızkardeşlerinin olduğunu iddia ettikleri için, kendilerine düşen dört payı onunla ikili-birli bölüşeceklerdir. Yani iki oğulun payı beşe bölünecektir:
4/8:5 = 4/40. Bu, nesebi ikrar olunan kızkardeşin payıdır, ikrar eden oğulların her birinin payı ise, 8/40 olacaktır. Hepsini birleştirecek olursak, şöyle bir hesap ortaya çıkar: Anne 1/8 + kız 1/8 + oğul 2/8 + ikrar eden oğul 8/40 + ikrar eden oğul 8/40 + nesebi ikrar olunan kız 4/40 = 5+5+10+8+8+4/40 = 40/40
Bu, meselenin Hanefilere göre çözümüdür. Malikilerle Hanbelilere göre ise, önce ikrarı hiç kimsenin kabul etmemesine, sonra herkesin kabul etmesine göre iki işlem yapıbr. Şöyle ki:
İkrarı hiç kimse kabul etmezse: 1/8 + 1/8 + 2/8 + 2/8 + 2/8 = 8/8 İkrarı herkes kabul ederse: 7/8:8 = 7/64. Bu, bir kızın payıdır. Bir oğulun payı bunun iki katı, yani 14/64 olacaktır. İkinci işlemle birinci işlemin paydalarını eşitlemek için birinci işlemin pay ve paydalarını 8 ile çarpmak gerekir. O zaman birinci işlem şöyle olur:
8/64 + 8/64 + 16/64 + 16/64 + 16/64 = 64/64. Buna göre, neseb ikrar eden iki oğuldan her biri bunu ikrar etmediklerinde 16/64 pay, ikrar ettiklerinde 14/64 pay alacaklardır. Aradaki fark 2/64'dür. İki oğulun paylarının bu farkı, nesebi ikrar olunan kıza verilir ve o, 4/64 pay alır. Netice olarak miras payları şöyle olur: Ana 8/64 + kız 8/64 + oğul 16/64 + ikrar eden oğul 14/64 + ikrar eden oğul 14/64 + nesebi ikrar olunan kız 4/64 = 64/64
Malikilerin, "îstilhâk" dedikleri neseb ikrarında şöyle bir içtihadları da vardır: Bir kimse bir şahsın kardeşi olduğunu iddia ettiğinde, bu iddia, eğer onun ölümünde mirasının tamamına hak sahibi olacak bir mirasçısı varsa, sahih olmaz. Böyle bir

mirasçısı yoksa veya mirasının tamamına değil de bir kısmına hak kazanacak bir mirasçısı varsa, bir görüşe göre, bu iddia bu durumda da sahih olmaz. Yukarıdaki haberde Şureyh, başkasına neseb iddiasında bulunan bir adamın iddiasını kabul etmeyip ondan delil istediği için, belki o da, Malikilerin bu içtihadına benzer bir görüşe sahiptir.[298]

3073. "Bize Ebu'n-Nu'man haber verip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Muğıre'den, (O da) el-Haris el-Ukli'den (naklen) rivayet etti ki;"

O, ölümü esnasında (bir kimseden) mudârebe (ortaklığı)[299] için bin dirhem aldığını, (başka bir kimseye de) bin dirhem borcu olduğunu ikrar eden, geriye ise sadece bin dirhem bırakan adam hakkında şöyle dedi:

"Önce borç ödenir. Sonra bir fazlalık artarsa, o mudârebe (şirketinin ana-para) sahibine ait olur."[300]

3074. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Hasan, Mutarrif ten, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) rivayet etti ki;"

O, ölen ve geriye üçyüz dirhem ile üç oğul bırakan, sonra da başka bir adamın gelip bu ölüden yüz dirhem alacağı olduğunu iddia ettiği, oğullardan birinin de bu (adamın iddiasını) kabul ettiği kimse hakkında şöyle dedi: "Borç iddia eden kimse sadece bunu kabul edene) pay oranında ortak olur!"

Eş-Şa'bi daha sonra şöyle demiş:

"(Ölenin geriye bıraktığı şeylerin), bu borç ödenmedikçe miras olacağı görüşünde değilim."[301]

3075. "Bize Ebû Hayseme Mus'ab b. Saîd el-Harrani rivayet edip (dedi ki), bize Muhammed b. Abdülah, el-Eş'as'tan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki;"

O, ölen ve geriye iki oğul ile ikibin dirhem bırakan, bu iki (oğulun) da bu ikibin dirhemi paylaştığı, sonra oğullardan birinin ortalıktan yok olduğu, ardından biradamın gelip bu ölüdeki bin dirhem alacağı hakkını istediği kimse hakkında şöyle dedi:

"O, hazır bulunan (oğulun) elindeki şeylerin hepsini alır. Bu (oğula da);

"Kaybolan kardeşini ara bulda elindekilerinin yarısını al" denir." [302]

3076. "Bize Süleyman b. Harb, Hammâd b. Seleme'den, (O) Ziyad el-A'lem'den, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:

"Mirasçılardan bazısı bir borcu kabul ettiğinde, bu borç, miras payı oranında onu kabul edene düşer."[303]

3077. "Bize Süleyman b. Harb, Hammâd b. Seleme'den, (O) Ebu Hâşim'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:

"Bir borca mirasçılardan iki kişi şahidlik ettiğinde, eğer onlar adil kimseler iseler, bu (borç miras) malının bütününden (ödenir)."

Eş-Şa'bi; "(bu borç), miras payları oranında o ikisine düşer" dedi.[304]

40. Mürtedin (Dinden Çıkanın) Mirası Hakkında

3078. "Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize Sabit İbnu'l-Velid b. Cemi' rivayet edip şöyle dedi: Bana babam, el-Kasım b. Abdirrahman'dan haber verdi ki," O şöyle demiş:

"İbn Mes'ûd, mürted öldürüldüğünde yakınlarını (ona) mirasçı kılarmış."[305]

3079. "Bize el-Haccac b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Avâne, el-A'meş'ten, (O da) Ebû Amr eş-Şeybani'den (naklen) rivayet etti ki;"

Hz. Ali b. Ebi Talib, mürtedin mirasını müslüman mirasçılarına verdi.[306]

3080. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize el-Haccac, el-Hakem'den (naklen) rivayet etti ki;"

Hz. Ali, mürtedin mirasında onun müslüman yakınlarının lehine hüküm verdi.[307]

Açıklama

Müslüman iken dinden çıkan kimse demek olan "mürted"in,

öldürülmesi veya ölmesi halinde mirasının ne olacağı hakkında farklı içtihadlar vardır. Ebû Hanife'ye (Rahmetullahi Aleyh) göre, mürtedin mirasından, müslüman iken kazanmış olduğu şeyler müslüman mirasçılarına, mürted iken kazanmış oldukları da devlet hazinesine kalır.
Ebû Yusuf (Rahmetullahi Aleyh) ile Muhammed (Rahmetullahi Aleyh) ise, mürtedin mirasının hepsinin müslüman mirasçılarına kalacağını söylemişlerdir. Malikiler, Şafiiler ve Hanbelilere göre ise, mürtedin bütün mirası devlet hazinesinindir.[308]

41. Katilin Mirası

3081. "Bize Zekeriyyâ b. Adiyy rivayet edip (dedi ki), bize Ubeydullah -ki O, İbn Ömer'dir-, Abdulkerim'den, (O da) el-Hakem'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"Kişi kendi kardeşini kasten öldürdüğünde, ne mirasına, ne de diyetine varis kılınır. Ama onu hatâen öldürdüğünde, mirasına varis kılınır, diyetine varis kılınmaz."[309]
(El-Hakem sözüne devamla) dedi ki:
"Atâ da bu görüşü benimsiyordu."[310]
3082. "Bize Muhammed b. Uyeyne, Ali b. Mushir'den, (O) Saîd'den, (O) Katâde'den, (O) Hılâs'tan, (O da) Hz. Ali'den (naklen) rivayet etti. (Hılâs) dedi ki:"
Bir adam annesine taş attı ve onu öldürdü. Sonra da kardeşlerinden (annelerinin) mirasını istedi. Kardeşleri ona; "Sana hiç miras yoktur" dediler. Bunun üzerine Hz. Ali'ye davalaştılar da O, ona (annesinin) diyetini yükledi ve (üstelik) onu mirastan çıkardı.[311]
3083. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Züheyr, el-Hasan İbnu'l-Hurr'den, (O da) el-Hakem'den (naklen) rivayet etti ki,"
Adam karısını öldürdüğünde, onun (karısının) diyeti ile diğer şeylerinden (kendisine düşecek) mirasına engel olunur.[312]
3084. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Süfyân, Leys'ten, (O) Mücahid'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen)

rivayet etti ki;" O şöyle dedi:

"Katil, maktulden hiçbir şeye mirasçı olamaz!"[313]

3085. "Bize Saîd İbnu'l-Muğîre, İbnu'l-Mübarek'ten, (O) Malmer'den, (O da) Katâde'den (naklen) rivayet etti ki; O, karısının zina ettiğini söyleyip şahidler getiren ve bunun üzerine (karısı) recmedilen adam hakkında;

"Ona (karısına) mirasçı olur" dedi.[314]

3086. "Bize Ebu'n-Nu'man rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Hammâd'dan rivayet etti ki;"

O, kendisine had (Şer'i ceza) olarak değnek vurulan -ve zannediyorum, ölen (bunda Ebu'n-Nu'man şüpheye düştü)- adam hakkında şöyle dedi:

"(Değnekleri vuran veya suçu bildiren kimse ile değnek vurulan kimse) birbirlerine mirasçı olurlar!"[315]

3087. "Bize Ebu'n-Nu'man rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Muhammed b. Sâlim'den, (O) Amir'den, (O da) Hz. Ali'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:

"Katil (maktule) mirasçı da olamaz, "hacb" da edemez. (Yani başka bir mirasçıyı kısmen veya tamamen mirastan da düşüremez.)"[316]

3088. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Hasan, Leys'ten, (O) Ebû Amr el-Abdi'den, (O da) Hz. Ali'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:

"Katil (maktule) mirasçı kılınmaz!"[317]

3089. "Bize Zekeriyya b. Adiyy rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Bekir, Mutarrif ten, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:

"Hatâen öldüren de, kasten (öldüren) de (maktule) mirasçı olamaz."[318]

3090. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyân'dan, (O) Leys'ten, (O) Tâvûs'tan, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) haber verdi ki;" O şöyle dedi:

"Katil (maktule) mirasçı olamaz."[319]

Açıklama

Mirasçı olmaya engel olan durumlardan biri de, öldürme ("katl") olayıdır. Bir kimse mirasçısı olacağı bir yakınını öldürürse, artık ona mirasçı olamaz. Öldürmenin kasıtlı olması halinde, öldürenin ölene mirasçı olamayacağı hususunda âlimlerin görüş birliği vardır. Alimlerin bu konudaki diğer içtihadları da, ana hatlarıyla şöyledir: Hanefi âlimlere göre; kaste benzer, hatâen ve hatâen gibi kabul edilen öldürmelerde de katil maktule mirasçı olamaz. Ancak öldürme, ölüme sebebiyet verme şeklinde meydana gelirse, bu, mirasçı olmaya engel olmaz. Aynı şekilde meşru müdafaa ve öldürmeye zorlanma hallerinde meydana gelen öldürmeler de mirasçılığa engel değildirler. İmam Malik'e (Rahmetullahi Aleyh) göre ise, mirasçılığa sadece kasıtlı öldürme engeldir. Diğer şekillerde katil maktule mirasçı olur. Fakat yine de katil maktulün diyetine mirasçı olamaz. Şafiiler ise, her türlü öldürmenin mirasçılığa engel olduğunu söylemişlerdir. Hanbelilere göre de, meşru bir hakkın kullanılması dışındaki öldürmeler mirasçılığa engeldir.[320]

42. (Müslüman Olan) Mecusilerin Miras Hükümleri

3091. “Bize Muhammed b. tsa haber verip (dedi ki), bize Abdula'lâ, Ma'mer'den, (O da) ez-Zühri'den (naklen) rivayet etti ki;” O şöyle dedi:
"(Bir kişide) iki neseb birleştiğinde, o bunların en büyüğü sebebiyle mirasçı kılınır!" (Ez-Zühri bu sözünde) mecusileri kastediyordu.[321]
3092. “Bize Haccac b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Hammâd b. Ebi Süleyman'dan rivayet etti ki;” O şöyle demiş:
"(Kendisinde iki neseb birleşen ve müslüman olan mecusi İslam'a göre evliliğe) uygun olan taraftan mirasçı olur. uygun olmayan taraftan mirasçı olmaz."[322]
3093. “Bize Haccac rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd, Süfyân es-Sevri'den, (O) bir adamdan, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) rivayet etti ki,”

Hz. Ali ile İbn Mes'ûd, müslüman olan mecusiler hakkında şöyle dediler:
"Onlar (kendilerinde birleşen) iki akrababğın hepsinden mirasçı olurlar!"[323]

Açıklama

Mecusilikte bir kimse mahremiyle evlenebilir. Bunun için, birbirinin mahremi olan mecusi bir aile müslüman olunca, miras taksimleri nasıl yapılacaktır? Bu hususta, bir kısmı yukarıda nakledilen, farklı içtihadlar vardır. Hanefi âlimler bu hususta Hz. Ali (Radıyallahu Anh) İle İbn Mes'ûd (Radıyallahu Anh) gibi içtihadda bulunmuşlar, yani mirasçıların her iki yönden de mirasçı olacaklarını söylemişlerdir. Buna göre, mesela, annesiyle evli bir mecûsinin bir kızı olur da sonra bu mecusi aile topluca müslüman olursa, kız, anasının hem kız, hem de oğul kızı olarak mirasçısı olur ve tek başına mirasın üçte ikisini alır. Diğer taraftan esasen müslüman olan kimseler arasında da bir kimse iki yönden mirasçı olabilir. Mesela amcasının kızıyla evli bir kimse, karısının ölmesi halinde ona hem kocası, hem de amcaoğlu olarak iki yönden mirasçı olabilir. Böyle iki yönden mirasçılık durumlarında her iki yönden mi, yoksa bunlardan biri yönünden mi mirasçı olunacağı hususunda da farklı içtihadlar vardır. Şöyle ki, Hz. Ömer (Radıyallahu Anh), Hz. Ali (Radıyallahu Anh), İbn Mes'ûd (Radıyallahu Anh), İbn Abbas (Radıyallahu Anh), Ebû Hanife (Rahmetullahi Aleyh) ve Ahmed b. Hanbel'e (Rahmetullahi Aleyh) göre, iki yönden mirasçılık halinde her iki yönden de mirasçı olunur. Malik (Rahmetullahi Aleyh) ve Şafii (Rahmetullahi Aleyh) İse, bu durumda hangi yön daha kuvvetli ise, sadece o yönden mirasçı olunacağını söylemişlerdir.[324]

43. Esirin Mirası

3094. "Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize İbn Ebi'z-Zinâd, babasından, (O da) Ömer b. Abdilaziz'den (naklen) rivayet etti ki;"
O esirin karısı hakkında demiş ki:
"(Karısı) ona mirasçı olur, o da (karısına) mirasçı olur."[325]
3095. "Bize Muhammed İbnu'1-Fadl rivayet edip (dedi ki), bize Abdullah İbnu'l-Mübarek rivayet edip (dedi ki), bana Ma'mer, İshak b. Raşid'den, (O da) Ömer b. Abdilaziz'den (naklen) rivayet etti ki;"
O, vasiyette bulunan esir hakkında şöyle dedi:
"Ben, dinini değiştirmeyerek dininde kaldığı sürece onun vasiyetini geçerli kılarım!"[326]
3096. "Bize Muhammed rivayet edip (dedi ki), bize b. Yusuf haber verip (dedi ki), bize Süfyân, Davud'dan, (O) eş-Şa'bi'den, (O da) Şüreyh'ten (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"Esir, düşmanın elinde olduğu zaman mirasçı kılınır!"[327]
3097. "Bize Muhammed rivayet edip dedi ki, bize Süfyân rivayet edip (dedi ki) bana ibrahim'den işiten biri rivayet etti ki; "O şöyle diyormuş:
"Esir mirasçı kılınır."[328]
3098. "Bize el-Muallâ b. Esed rivayet edip (dedi ki), bize Vuheyb, Davud'dan, (O da) Saîd İbnu'l-Müseyyeb'den (naklen) rivayet etti ki;"
O, esiri mirasçı kılmazmış.[329]

Açıklama

Bu haberlerde düşmana esir düşen bir müslümanın İslam yurdunda ölen yakınlarına mirasçı olup olamayacağı meselesi söz konusu edilmektedir, âlimlerin cumhuruna göre, esir bir müslüman, zorlanmaksızın dinden çıktığı bilinmediği sürece ölen yakınlarına mirasçı olur.[330]

44. "Hamil'in Mirası Hakkında

3099. “Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize el-Eş'as, eş-Şa'bi'den rivayet etti ki,” O şöyle demiş: Ömer İbnu'l-Hattab, Şureyh'e,
"Hamîn, (annesi olduğunu iddia eden kadın) onu kendi yarığı içinde getirse de, ancak bir delil ile mirasçı kılmasını yazmıştı.”[331]
3100. “Bize Ubeydullah haber verip (dedi ki), bize İsrail, Mansur'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) haber verdi ki;” O,
"Hamîl mirasçı kılınmaz" dedi.[332]
3101. “Bize Ebû Saîd, Ebû Umeyye'den, (O) Ebû Bekir b. Abdillah b. Ebi Meryem'den, (O da) Damra, el-Fudayl b. Fedâle, İbn Ebi Avf, Raşid ve Atıyye'den (naklen) rivayet etti ki;” onlar,
"Hamiller mirasçı kılınmaz" dediler.[333]
3102. “Bize Saîd İbnu'l-Muğîre rivayet edip şöyle dedi: İbnu'l-Mübarek dedi ki, bize İbn Avn, Muhammed'den rivayet edip şöyle demiş:”
O'nun yanında hamîl hakkında (mirasçı olamayacağına dair) görüş beyan edenin görüşü zikredildi de O, bunu yadırgadı ve:
"Muhacirlerle ensar, cahiliye dönemindeki nesebleriyle birbirlerine mirasçı olmuşlardır" dedi.[334]
3103. “Bize Ebû Bekir b. Ebi Şeybe, İbn İdris'ten, (O) Hişam'dan, (O da) el-Hasan ile İbn Sîrîn'den (naklen) rivayet etti ki; onlar,”
"Hamîl ancak bir delil ile mirasçı kılınır" dediler.[335]
3104. “Bize Ebû Bekir rivayet edip (dedi ki), bize Cerir, Leys'ten, (O) Hammâd'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki;” O şöyle dedi:
Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman hamili mirasçı kılmazlardı.[336]
3105. “Bize Ebû Bekir rivayet edip (dedi ki), bize Abdurrahim el-Muharibi, Zâide'den, (O da) Esas b. Ebiş-Şa'sa'dan (naklen) rivayet etti ki; O şöyle dedi:
Muhariboğulları'ndan bir kadın (küfür diyarından) getirilen bir

akrabasın) akrabalığını ikrar etti de, Abdullah b. Utbe, bu (akrabasını) kızkardeşine (yani akrabalığı ikrar eden kadına) mirasçı kıldı.[337]

3106. "Bize Abdullah b. Salih rivayet edip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Yunus, İbn Şihâb'dan rivayet etti ki;"

O, dünyadan ayrılma esnasında,

"Ben falanın mevlâsıyım" diyen adam hakkında şöyle dedi: Onun mirası, dünyadan ayrılma esnasında mevlâsı diye ismini söylediği kimseye verilir. Ancak (ilgililerin) onun sözünü reddetmek üzere bunun aksine bir delil getirmeleri durumu hariç. O zaman mirası, (getirilen) delilin gösterdiği yere verilir. [338]

Açıklama

Kâfirlerden esir alınan bir kadının yanında olan ve bu kadın tarafından kendisinin olduğu iddia edilen çocuğa, "hamil" denilir. Bu çocukla anası olduğunu iddia eden kadın arasında mirasçılığın cereyan edip etmeyeceği konusunda, bir kısmı yukarıda nakledilmiş olan, farklı görüşler vardır. "Hamil" kelimesi, gayr-i nıüslim topluluk içindeki doğum yoluyla meydana gelen her türlü akrabalık için de kullanılır. Bu şekilde meydana gelen akrabalığa sahip kimseler sonra müslüman olduklarında, aralarında mirasçılığın carî olup olmayacağı da, gayr-i müslimler arasında zinanın yaygın oluşu sebepiyle, ihtilaflıdır. Hz. Osman'ın (Radıyallahu Anh), Arablar dışındaki gayr-i müslimler arasında doğum yoluyla akrabalığı mirasçılık sebebi kılmadığı nakledilmektedir.[339]

45. Zina Çocuğunun Mirası Hakkında

3107. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Şerîk, Muhammed b. Salim'den, (O) eş-Şa'bi'den, (O da) Hz. Ali ve Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki;" onlar,

"Zina çocuğu, mulâane oğlu mertebesindedir" dediler.[340]

3108. “Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Zuheyr, el-Hasan İbnu'I-Hurr'den rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana el-Hakem rivayet etti ki;”
Ne zina çocuğuna, onun kendisine ait olduğunu iddia eden erkek mirasçı olur, ne de çocuk ona (yani babası olduğunu iddia eden erkeğe) mirasçı olur![341]
3109. “Bize Ebû Bekir b. Ebi Şeybe rivayet edip (dedi ki), bize Ravh, Muhammed b. Ebi Hafsa'dan, (O) ez-Zühri'den, (O da) Ali b. Hüseyin'den (naklen) rivayet etti ki;”
O, zina çocuğunu, erkek onun kendisine ait olduğunu iddia etse de, mirasçı kılmazdı.[342]
3110. “Bize Abdullah b. Salih rivayet edip (dedi ki), bana Bekir b. Mudar, Amr'dan -yani İbnu'l-Haris'ten-, (O) Bu-keyr'den, (O da) Süleyman b. Yesâr'dan (naklen) rivayet etti ki;” O şöyle dedi:
"Herhangi bir erkek, bir çocuğa gelir de onun kendi oğlu olduğunu ve annesiyle zina ettiğini söyler, hiç kimse de bu çocuğun kendisinin olduğunu iddia etmezse, bu (çocuk) ona mirasçı olur."
Bukeyr demiş ki:
“Ben bunu Urve’ye de sordum. O da Süleyman b. Yesar'ın görüşünün aynısını söyledi. Urve şöyle de söyledi: Bize ulaştı ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş: "
“Çocuk döşek (sahibine) aittir. Zina eden erkeğe ise (doğan çocuk üzerinde her türlü haktan) mahrumiyet vardır!"[343]
3111. “Bize İbrahim b. Musa, Hafs b. Gıyâs'tan, (O) Amr'dan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki;” O şöyle dedi:
"Mulâane oğlu, zina çocuğu gibidir. Ona anası mirasçı olur. Onun mirasçıları da, anasının mirasçılarıdır."[344]
3112. “Bize Ebu'n-Nu'man rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Muğîre'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki;” O,
"Zina çocuğu mirasçı kılınmaz" dedi.[345]
3113. “Bize Saîd İbnu'l-Muğîre, İbnul-Mübarek'ten, (O) Ma'mer'den -veya Yunûs'tan-, (O da) ez-Zühri'den

(naklen) rivayet etti ki; O, zina çocukları hakkında şöyle dedi:
"Onlar birbirlerine analar tarafından mirasçı olurlar. Şayet (ana) birgün (bir zinadan iki çocuk) doğurur da sonra (bunlardan biri) ölürse, (diğeri ondan) altıda bir pay miras alır."[346]

3114. "Bize Ebû Bekir b. Ebi Şeybe rivayet edip dedi ki, bize Huşeym, Muğîre'den, (O) Simâk'tan, (O da) İbrahim'den (naklen) haber verdi ki;" O şöyle dedi:
"Zina çocuğu, (babası olduğunu iddia eden erkeğe) mirasçı olmaz. Ancak babasına "had" uygulanmamış olan veya annesine, evlenme yahut (anne köle ise) satın alma yoluyla sahip olunan (zina çocuğu) mirasçı olur."[347]

3115. "Bize İsmail b. Ebân, Musa b. Muhammed el-Ensari'den, (O) İsmail'den, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki;"
O, bir kadınla zina eden, sonra onunla evlenen erkek hakkında şöyle dedi:
"(Bu evlilikte) bir mahzur yoktur. Ancak (kadının) hamile olması durumu hariç! Çünkü o zaman çocuk (bu erkeğin nesebine) katılmaz!"[348]

3116. "Bize Zeyd b. Yahya, Muhammed b. Râşid'den, (O) Süleyman b. Musa'dan, (O) Amr b. Şuayb'dan, (O) babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hükmetti ki; (hayattayken nesebi kendisine nisbet olunan ve bunu da inkar etmeyen) babasının (ölümünden) sonra, nesebi iddia olunan, yani bu (babanın ölümünden) sonra onun mirasçılarının, (nesebin bu babaya ait olduğunu) iddia ettikleri her çocuk, eğer bu (çocuk, babanın kendisiyle) cima ettiği gün sahibi olduğu bir cariyeden olmuşsa, o, nesebini iddia eden kimselerin nesebine katılır. Ancak ona, bundan önce taksin edilmiş olan mirastan hiçbir şey yoktur. Henüz taksim edilmemiş olan mirastan kavuştuğu şeylerde ise payı vardır. (Çocuğun nesebi) kendisine nisbet olunan kimse (hayattayken) bunu inkâr ettiğinde, (artık onun ölümünden sonra mirasçılarının, bu çocuğun nesebinin ona ait olduğunu iddia etmeleriyle çocuğun nesebi onun nesebine) katılamaz. Eğer (nesebi iddia olunan çocuk, nesebi kendisine nisbet olunan kimsenin) sahip olmadığı bir cariyeden veya zina

etmiş olduğu hür bir kadından olmuşsa, o (nesebi) kendisine nisbet olunan kimsenin bizzat kendisi, onun (kendisine ait olduğunu) iddia etse de, ne (onun nesebine) katılabilir, ne (ona) mirasçı olabilir! O, hür veya köle annesinin, kim olurlarsa olsunlar, yakınlarına nisbet olunan bir zina çocuğudur![349]
3117. "Bize Ebû Nuaym, el-Hasan'dan, (O da) Umeyr b. Yezid'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Ben eş-Şa'bi'ye, zinadan doğmuş bir kölemin durumunu sordum da O;
"Onu satma, bedeleni yeme, ona işini gördür" karşılığını verdi. [350]
3118. "Bize Mervan b. Muhammed, Saîd'den, (O da) ez-Zühri'den (naklen) rivayet etti ki,"
O'na, ölen zina çocuğunun durumu soruldu da, O şöyle cevap verdi:
Eğer bir Arab kadının çocuğu ise, anasına üçte bir miras payı verilir, malının geri kalanı ise beytü'l-mal'e (devlet hazinesine) konulur. Eğer azadlı bir kadının çocuğu ise, annesine (yine) üçte bir miras payı verilir, (mirasın) geri kalanına ise (annesini) âzâd etmiş olan efendileri mirasçı kılınır.
Mervan sözüne şöyle devam etti:
"Ben, Malik'i, bu (görüşün aynısını) söylerken işittim."[351]
3119. "Bize Mervan b. Muhammed rivayet edip (dedi ki), bize el-Heysem b. Humeyd, el-Alâ İbnul-Haris'ten rivayet etti (ki; O şöyle demiş): Bana Amr b. Şuayb, babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet etti ki;"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), mulâane çocuğunun mirasının hepsinin, uğrunda karşılaştığı güçlüklerden dolayı, annesine ait olduğuna hükmetti.[352]
3120. "Bize İsmail b. Ebân, Musa b. Muhammed el-Ensari'den rivayet etti ki, O şöyle demiş: Bana el-Hâris b. Hasıra, Zeyd b. Vehb'den, (O da) Hz. Ali'den (naklen) rivayet etti ki;"
O, zina çocuğu hakkında onun annesinin yakınlarına (velilerine) şöyle demiş:
"Onu alın! Şüphesiz siz ona mirasçı olursunuz, onun yerine diyet ödersiniz (onun "âkıle"si olursunuz); ama o size mirasçı

olamaz!"[353]

Açıklama

Erkek ile kadın arasında nikâh gibi Şer'i bir bağ olmaksızın yapılan cinsi münasebetten doğan çocuğa "zina çocuğu" denir ki, bu çocuğun nesebi sadece annesinden sabit olur ve onun babası dinen meçhul kahr. Bu sebeple zina çocuğunun mirasçılığı sadece ana tarafında cereyan eder. Zira bir bakıma zahmetsiz mal sahibi olma demek olan mirasçılığa sebep, nesebin sabit olmasıdır. Bir kimsenin malı, nesebin sabit olmasıyla başkasına helâl olmaktadır. Zina çocuğunda ise neseb sadece anadan sabittir. Âlimlerin cumhuru, bir kimsenin, zina sonucu doğan bir çocuğun nesebinin, çocuğun zina mahsûlü olduğunu söyleyerek kendisine ait olduğunu iddia etmesiyle, nesebin sabit olmayacağı görüşündedirler. Hanefi âlimler bununla beraber, bir kimsenin evli olmayan bir kadınla zinası sonucu doğan çocuğu, zina mahsûlü olduğunu söylemeyerek, "bu benim çocuğumdur" gibi bir sözle kendisine nisbet etmesiyle, çocuğun nesebinin ondan sabit olacağını söylemişlerdir. Bu durumda bu çocukla bu kimse arasında mirasçılık cereyan eder.
Fıkıh kitaplarının ilgili bölümlerinde nesebin sabit olması ve neseb iddialarıyla ilgili birçok mesele bulunmaktadır.[354]

46. Saibenin Mirası

3121. “Bize Ebû Nıaym ile Abdullah b. Yezid haber verip şöyle dediler: Bize Şu'be, Seleme b. Küheyl'den, (O da) Ebû Amr eş-Şeybani'deıı (naklen) rivayet etti ki; O şöyle dedi: Abdullah demişti ki,”
"Sâibe, malını istediği yere kor (verir)."
Abdullah b. Yezid de rivayetinde dedi ki; Şu'be;
"Bunu Seleme'den, benden başka hiç kimse işitmedi" demişti. [355]
3122. “Bize el-Hakem İbnu'l-Mübarek haber verip (dedi ki),

bize Hatim b. Verdân, Yunûs'tan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki,”
O'na şaibenin miras durumu sorulmuş da, O şöyle cevap vermiş:
"Kölelikten her kurtulan, saibedir!"[356]

Açıklama

"Sâibe", burada kendisini âzâd eden kimse dahil, hiç kimseyle arasında hükmi bir akrabalık bağı (velâ) kalmamak üzere kölelikten kurtulan kimse manasına gelmektedir. Bu şekilde olmak üzere hürriyetine kavuşan kimse, hiçbir yakını olmayan, tamamen yabancı biri gibi olur. Bu durumda bu kimse Öldüğünde mirası kime düşecektir? Bu hususta farklı görüşler vardır: Malik'e (Rahmetullahi Aleyh) göre, "sâibe"nin mirası beytü'l-mal'e kalır. Hanefi, Şafii ve Hanbeli âlimlere göre ise, bir köle bu şekilde bir şart koşularak âzâd edilse de, onun "velâ"ı yeni âzâd edenine aittir. Binaenaleyh, onun mirası âzâd edenine kalır. Hasan Basri'nin (Rahmetullahi Aleyh) de bu görüşte olduğu nakledilmektedir.[357] Bunun için yukarıdaki haberi; "her azad-lı, malım, ölmeden önce istediği gibi kullanabilir" şeklinde anlamak mümkündür. Nitekim Beyhaki (Rahmetullahi Aleyh) de Abdullah b. Mes'ûd'un (Radıyallahu Anh) 3121. haberde geçen sözünden, muhtemelen, şaibenin malını hayatta iken istediği yere vermesinin kastedildiğini söylemiştir.[358] Zaten "sâibe" kelimesinin; "velâsız olarak malını istediği gibi kullanmak üzere salıverilen köle" manası da vardır. Hasan Basri'nin (Rahmetullahi Aleyh) sözünü bu şekilde anlamak doğruysa, O bu sözüyle, dikkatleri ölümden önceki fiillere çekmeyi istemiş olmalıdır.[359]

3123. “Bize Yezid b Hârûn haber verip (dedi ki), bize Süleyman, Ebû Osman'dan haber verdi ki;” O şöyle demiş: Hz. Ömer;
"Sadaka ile sâibe, (Rıyamet'te işe yarayacakları) günleri içindir. (Binaenaleyh, sadaka verildikten, köle de sâibe olarak âzâd edildikten sonra, bu dünyada artık onlardan yararlanılamaz.

Onlardan ele geçecek birşey yine hayır yoluna harcanır)" dedi. [360]

3124. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Zekeriyya, Âmir'den rivayet edip dedi ki, Âmire, sâibe olarak âzâd edilen kölenin velâ'sının kime ait olduğu soruldu da O;

"Onu âzâd edene aittir" cevabını verdi.[361]

3125. "Bize Ebû Hatim el-Basri -ki O, Ravh b. Eslem'dir-, rivayet edip (dedi ki), bize Bişr İbnu'l-Mufaddal rivayet edip (dedi ki), bize Abdurrahman b. İshak, babasından, (O da) Abdurrahman b. Amr'dan (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi: Azad edilmiş biri, Hz. Osman zamanında âzâd edeni ("mevlası") olmadığı bir halde ölmüştü de, (Hz. Osman) emredip malı beytü'l-mal'e konulmuştu.[362]

3126. "Bize Ya'lâ rivayet edip (dedi ki), bize İsmail, Âmir'den, (O da) Mesrûk'tan (naklen) rivayet etti ki;"

O, azadlık mevlâsı olmadığı halde ölen (azadlı) bir adam hakkında şöyle dedi:

"Onun malı vasiyet ettiği yere verilir. Eğer vasiyet etmemişse, beytü'l-mal'e konulur!"[363]

3127. "Bize Ebû Saîd b. Amr, Ebû Bekir b. Ebi Meryem'den, (O da) Damra, Raşid b. Sa'd ve diğerlerinden (naklen) rivayet etti ki;" onlar, sâibe olarak âzâd edilen kimse hakkında şöyle dediler:

"Şüphesiz onun velâ'si, onu âzâd eden kimseye aittir. (Zira âzâd eden), onu sadece kölelikten salıvermiştir, azadlıktan salıvermemiştir! "[364]

3128. "Bize Ebû Bekir b. Ebi Şeybe rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Davud, Şu'be'den rivayet etti ki;" O şöyle demiş:

Bana Mansur, İbrahim ile eş-Şa'bi'den haber verdi ki, onlar;

"Saibenin velâ'sının satılması ve hibe edilmesinde hiçbir mahzur yoktur" demişler.[365]

3129. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize el-Mes'ûdi, el-Kasım'dan rivayet etti ki;" O şöyle demiş:

Bir adam bir köleyi sâibe olarak âzâd etmiş ve Abdullah'a gelip;

"Doğrusu ben bir kölemi sâibe olarak âzâd etmiştim. İşte bunlar

da onun geriye bıraktıkları" dedi. (Abdullah da); "Onlar senindir" karşılığını verdi. (Adam);
"Benim onlara ihtiyacım yok" dedi. (O zaman Abdullah) şöyle dedi:
"Öyleyse onları şuraya koy. Çünkü burada (onları verebileceğimiz) çok mirasçı (ihtiyaç sahibi pek çok kimse) vardır!"[366]

47. Bebeğin Mirası

3130. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize el-Eş as, Ebu'z-Zübeyr'den, (O da) Câbir b. Abdillahtan (naklen) haber verdi ki;" O şöyle dedi:
"Bebek doğduğunda bağırır, ağlar (ve sonra da ölürse), mirasçı olur ve namazı kılınır."[367]
3131. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Şerîk, Ebû İshak'tan, (O) Atâ'dan, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"Bebek doğduğunda bağırır, ağlar (ve sonra da ölürse), mirasçı olur ve namazı kılınır."[368]
3132. "Bize Mâlik b. İsmail rivayet edip (dedi ki), bize İsrail, Simâk'tan, (O) İkrime'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"Meryem oğlu İsa (Aleyhisselam) dışında, doğan hiç kimse yoktur ki, doğduğunda bağırmış, ağlamış olmasın! (Doğan kimsenin) doğduğunda bağırması ve ağlaması, şeytanın onun karnını sıkmasından dolayıdır. Bu sebeple o bağırır!"[369]
3133. "Bize Yahya b. Hassan rivayet edip (dedi ki), bize Yahya -ki O, İbn Hamza'dır-, Zeyd b. Vâkıd'den, (O da) Mekhûl'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:
"Doğan çocuk, canlı olarak doğsa da, (doğumundan sonra hemen ölmesi halinde), doğduğunda çığlıkla bağırmadıkça, ağlamadıkça mirasçı olamaz. "[370]
3134. "Bize Ya'lâ rivayet edip (dedi ki), bize Muhammed b.

İshak, Atâ'dan, (O da) Câbir'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"Doğan çocuk doğduğunda bağırır, ağlar (ve sonra da ölürse), namazı kılınır ve mirasçı olur."[371]
3135. "Bize Abdullah b. Muhammed rivayet edip (dedi ki), bize Ma'n, İbn Ebi Zi'b'den, (O da) ez-Zühri'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"Ben, (çocuğun) doğduğunda aksırmasının, bağırma/ağlama (istihlâl) sayılacağı görüşündeyim."[372]
3136. "Bize Ebu'n-Nu'man rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Mupre'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
Çocuk doğduğunda bağırmadıkça/ağlamadıkça mirasçı yapılmaz. Ona, doğduğunda bağırmadıkça/ağlamadıkça namaz da kılınmaz. Şu halde o doğduğunda bağırır, ağlar (ve sonra da ölürse), namazı kılınır, mirasçı yapılır; (öldürülür ise) diyeti tam diyet yapılır."[373]
3137. "Bize Abdullah b. Salih rivayet edip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Yunus, İbn Şihâb'dan rivayet etti ki... Ve O'na düşük çocuğun durumunu sormuştuk da, O şöyle cevap vermişti:"
"Ona namaz kılınmaz. Doğan hiçbir çocuğa da, doğduğunda çığlıkla bağırmadıkça/ağlamadıkça namaz kılınmaz."[374]

Açıklama

Ana rahminde bulunan çocuk (cenin), takdiren hayatta sayıldığı için mirasçı olmaya elverişli bir varlıktır. Ancak, onun mirasçı olabilmesi için canlı olarak doğması gerekir. "Canlı" olarak doğan, sonra da ölen bir çocuğun mirasçı olacağı ve miras bırakacağı hususunda farklı görüşler vardır. Hanefî âlimlerle İmam Şafii (Rahmetullahi Aleyh), doğum ânında ağlayan, bağıran veya gülme, aksırma, bir uzvunu hareket ettirme gibi bir canlılık belirtisi gösteren çocuğun mirasçı olacağını ve miras bırakacağını söylemişlerdir. İmam Malik (Rahmetullahi Aleyh) ile

İmam Ahmed'e (Rahmetullahi Aleyh) göre ise, doğup da hemen ölen çocuğun mirasçı olabilmesi için bağırması, ağlamış olması şarttır. Hanefi âlimler, müessir bir fiil sonucu ölü olarak düşen çocuğun da mirasçı olacağı içtihadında bulunmuşlardır. Canlı olarak doğup da sonra ölen çocuğun cenaze namazının kılınacağı konusunda ise ihtilâf yoktur.[375]

48. Mükâteb'in Velâsı Hakkında

3138. Bize Hârûn b. Muaviye, Ebû Süfyân'dan, (O) Ma'mer'den, (O da) Ebû Katâde'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
İki mükâteb'den biri diğerini, bu (onu) efendisinden, o da (bunu) efendisinden satın aldığında; satış, ilk satın alanın hakkıdır. (Dolayısıyla, ikinci mükâteb bedelini ona ödeyip hür olacağından, onun velâ'sı da ilk satın alan mükâteb'e ait olur). Medine âlimleri ise; "(ikinci mükâteb'in) velâ'sı (onu) satın alan (birinci mükâteb'in) efendisine aittir" deyip, şu açıklamayı yaparlar:
"Bu (yani birinci mükâteb, ikinci) mükâteb'e düşen (borcu) satın almıştır. Bu sebeple velâ, efendinindir!"[376]

Açıklama

"Mükâteb", belirlenen bir bedeli kazanıp efendisine verince, hür olmak üzere efendisiyle andlaşma yapmış olan köle demektir. Kuran-ı Kerim'de, bu şekilde hürriyetlerine kavuşmak isteyen kölelere bu imkânın verilmesi emredilmiştir.[377] Mükâteb kimse, bedelini öde-yinceye kadar köle sayılırsa da, hür kimselerin sahip olduğu birçok hakları kazanmış olur. Bu meyanda onun satılması artık caiz değildir. Hanefîlerle İmam Malik (Rahmetullahi Aleyh) ve İmam Şafii (Rahmetullahi Aleyh) bu görüştedirler. İmam Ahmed (Rahmetullahi Aleyh) ise, mükâteb'in satışının caiz olduğu içtihadında bulunmuştur. Bazı âlimler ise, mükâteb'in, hizmetçi olarak kullanılmak üzere değil de âzâd edilmek üzere satışının caiz olduğunu söylemişlerdir. Yukarıdaki haberden, Ebû Katâde'nin (veya Katâde'nin) de bu

görüşte olduğu anlaşılabilir. Mükâteb'in velâ'sı, efendisine aittir. Velâ hususunda, azadlığın bir bedel karşılığında olmasıyla olmaması arasında bir fark yoktur. Bazı âlimlerin bir kısım azadlık durumları için farklı içtihadlan bulunmakla beraber, âlimelerin çoğuna göre velâ hakkı her durumda mevlânındır. [378]

49. Köle Kadınla Evlenen Hür Erkek Hakkında

3139. "Bize Yezid b. Hârûn rivayet edip (dedi ki), bize Yahya, Saîd'den (naklen) rivayet etti ki," Hz. Ömer şöyle demiş:
"Hangi hür erkek, köle bir kadınla evlenirse, yarısını köle edinmiş olur. Hangi köle erkek de hür bir kadınla evlenirse, o da yarısını âzâd etmiş olur!"
Ebû Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki: (Hz. Ömer, "yarı" kelimesiyle) çocuğu kastediyor.[379]

Açıklama

Hür bir erkek kendi cariyesiyle, hür bir kadın da kendi kölesiyle evlenemez. Hür bir erkek başkasının cariyesiyle evlenebilir. Bu durumda bu cariyeden doğacak çocuğu, cariyenin efendisinin kölesi olur. Çünkü cariyeden doğan çocuklar, neseb hususunda babalarına, kölelik ve azadlık hususlarında annelerine tabi olurlar.
Binaenaleyh, hür bir kadınla evlenen kölenin bu kadından olacak çocuğu ise hür olacaktır. Burada ekleyelim ki, hür erkeğin kendi cariyesinden olacak çocuğu da hür olur.[380]

50. Vela'nın (Hükmi Akrabalığın) Mirası

3140. "Bize Ahmed b. Abdillah rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Şihâb, eş-Şeybani'den, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) rivayet etti ki;"
O, bir kadınla evlenen, sonra kendisinden bir çocuğu olduğu halde onu boşayan köle hakkında şöyle dedi:
"Eğer (çocuğun annesi) hür ise, (çocuğun) nafakası annesine düşer. Eğer o (yani bebek) köle ise, (nafakası) mevlâlarına düşer.[381]
3141. "Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize Huşeym rivayet edip (dedi ki), bize Zekeriyya, Amir'den (naklen) rivayet etti ki... (HA: (Dârimî dedi ki), bize Cerir de Muğîre'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki); onlar (yani Amir ile ibrahim) şöyle dediler:"
"(Birkaç kişinin ortak kölesi olup da bunlar tarafından âzâd edilen kimsenin) velâ'sı ilk önce âzâd edene aittir."[382]

51. İki Kişi Arasında Ortak Olup da Bunlardan Birinin, Payını Âzâd Ettiği Köle Hakkında

3142. "Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize Huşeym rivayet edip (dedi ki), bize Yunus, el-Hasan'dan (naklen) haber verdi ki... (HA: (Dârimî dedi ki), bize Cerir Ebân

b. Teğlib'den, (O da) el-Hakem'den (naklen) ve Ebû Nuaym da rivayet ettiler ki), onlar (yani el-Hasan ile el-Hakem) şöyle dediler:”
"(İki kişinin ortak bir kölesi olur da bunlardan biri payını âzâd ettiğinde, payını âzâd eden efendi, ortağının payını ödemeyi de) üstlenirse, velâ ona ait olur. Eğer, (diğer efendinin payını ödemek için) kölenin çalışıp kazanç sağlaması istenirse, velâ (efendiler) arasında ortak olur."[383]
3143. “Bize Ya'lâ ve ibrahim rivayet edip şöyle dediler: Bize Zekeriyya, Amir'den rivayet etti ki;”
O, iki kişi arasında ortak olup da bunlardan birinin payını âzâd etmiş olduğu köle hakkında şöyle demiş:
"(Payını âzâd eden, ortağının payının bedelini de ödeyerek kölenin) azadlığını tamamlar. Şayet (payını âzâd edenin, ortağının payını ödeyecek) malı yoksa âdil bir fiyatla (ortağın) yarı payını ödemesi için kölenin çalışıp kazanç sağlaması istenir. Velâ da âzâd edene ait olur!"[384]
3144. “Bize Hârûn b. Muaviye, Ebû Süfyân el-Ma'meri'den, (O) Ma'mer'den, (O) İbn Tâvûs'tan, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki;”
O, iki kişi arasında ortak olup da bunlardan birinin payını âzâd ettiği, diğerinin (âzâd etmeyip) tuttuğu köle hakkında şöyle dedi:
"Mirası ikisinin arasında ortaktır!"[385]
3145. “Bize Hârûn, Ebû Süfyân'dan, (O) Ma'mer'den, (O da) ez-Zühri'den (naklen) rivayet etti ki;” O şöyle dedi: "(Bir önceki haberde sözü geçen kölenin) mirası (ondaki payım âzâd etmeyip) tutan (ortağa) aittir!" Katâde ise şöyle demiştir:
"Onun (mirası) tamamını âzâd edene aittir. (Diğer ortağının payının) bedeleni (ödemek) de ona düşer. Kûfeli âlimler de bu görüşü benimsiyorlar!"[386]

52. Velâ'dan Kadınlara Ait Olanlar

3146. “Bize Ya'lâ b. Ubeyd rivayet edip (dedi ki), bize

Abdulmelik, Atâ'dan rivayet etti ki,”
O'na, ölen ve geriye, oğulları ve kızları bulunan mükâteb bir köle bırakan adam hakkında; (bu mükâtebin) velasından (ölenin) hanımlarına birşey var mıdır? Diye sorulmuş da, O şöyle cevap vermiş:
"Hanımları, (bu mükâtebin) üzerine mükâteblikten dolayı düşen borca mirasçı olurlar. Vela, kadınların mükâteblik anlaşması yaptılan veya âzâd ettikleri şeyler dışında, kadınlara değil, erkeklere ait olur!"[387]

3147. “Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Şerîk, Leys'ten, (O da) Tâvûs'tan (naklen) rivayet etti ki;” O şöyle dedi:
"Kadınlar veladan sadece âzâd ettikleri şeye veya âzâd ettikleri kimselerin âzâd ettiği şeye mirasçı olurlar!"[388]

3148. “Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Süfyân, Ma'mer'den, (O da) Yahya b. Ebi Kesir'den (naklen) rivayet etti ki;” O şöyle dedi:
Bir adam ölmüş ve geriye mükâteb bir köle bırakmış. Sonra bu mükâteb de ölmüş ve geriye bir miktar mal bırakmış. O zaman İbnu'l-Müseyyeb ile Ebû Seleme b. Abdirrahman, bu (kölenin) mükâtebliğinden geriye kalan miktarı efendisinin erkek ve kız çocuklarına mirastaki paylarına göre taksim etmiş. Mükâteblik (bedelinin ödenmesinden sonra) artan malı ise, efendisinin kız çocuklarına değil, sadece erkek çocuklarına ait kılmış![389]

3149. “Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Abdüsselam b. Harb, el-A'meş'ten, (O) İbrahim'den, (O da) Hz. Ömer, Hz. Ali ve Hz. Zeyd'den (naklen) rivayet etti ki,” onlar;
"Velâ hakkı en yakınındır" dediler. Onlar kadınları velâ'dan da sadece âzâd ettikleri veya mükâteblik andlaşması yaptıkları şeye mirasçı kılarlardı.[390]

3150. “Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize İsmail b. ibrahim, Halid'den, (O da) Ebû Kılâbe'den (naklen) rivayet etti ki.... (HA: (Dârimî dedi ki); bize İbn Vehb Yunûs'tan, (O) ez-Zühri'den, (O da) Saîd İbnu'l-Müseyyeb'den (naklen) rivayet etti ki...)[391] (HA: (Dârimî dedi ki); bize İbn Ebi'z-Zinâd babasından, (O da) Süleyman b. Yesâr'dan (naklen)

rivayet etti ki); onlar (yani Ebû Kılâbe, Saîd ve Süleyman) şöyle dediler: "Kadınlar velâ'dan sadece âzâd ettileri veya mükâteblik andlaşması yaptıkları şeye mirasçı olurlar!"[392]
3151. "Bize Muhammed b. İsa, Muaz'dan, (O) el-Eş'as'tan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"Kadınlar velâ'dan sadece âzâd ettikleri veya âzâd ettikleri kimselerin âzâd ettiği şeye mirasçı olurlar; fakat lânetleşen kadın hariç! Çünkü o, babasının kendisine ait olmadığını söylediği çocuğunun âzâd ettiği kimseye mirasçı olur."[393]
3152. "Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize İbn Vehb, Yunûs'tan, (O) ez-Zühri'den, (O) Salim'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki;"
Hz. Ömer'in azadlılarına, Hz. Ömer'in kızları değil, sadece o (yani Salim'in babası İbn Ömer) mirasçı olurdu.[394]
3153. "Bize Amr b. Avn, Halid b. Abdillah'tan, (O) Halid el-Hazza'dan, (O da) Ebû Kılâbe'den (naklen) haber verdi ki;"
O, ölen ve geriye oğullarını bırakan, onların da malını ve azadlılarını miras aldıkları, sonra da oğullarının öldüğü kadın hakkında şöyle dedi:
"Velâ hakkı, kadının asabesine döner!"[395]
3154. "Bize Ubeydullah, İsrail'den, (O da) Mansur'dan (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle demiş:
Ben İbrahim'e; bir kölesiyle mükâtebe sözleşmesi yapan, sonra ölen ve geriye erkek, kız çocuklar bırakan bir adamın durumunu sordum da, O şöyle cevap verdi:
"(Velâ hakkı) kızlara değil, sadece erkeklere aittir!"[396]
3155. "Bize Ebu'n-Nu'man rivayet edip (dedi ki), bize Vuheyb rivayet edip (dedi ki), bize Yunus, el-Hasan'dan rivayet etti ki;"
O, ölen ve geriye azadlı bırakan kadın hakkında şöyle derdi:
"Velâ hakkı oğullarına aittir. Onlar ölünce (velâ), kadının asabesine döner."[397]
3156. "Bize Saîd b. Âmir rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Muğîre'den, (O da) İbrahim'den (naklen) haber verdi ki;" O şöyle dedi:
"Kendilerinin bizzat âzâd ettiklerinin dışında, veladan kadınlara

hiçbir şey yoktur."[398]
3157. "Bize Saîd b. Âmir, İbn Avn'dan, (O da) Muhammed'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi: Ömer'in bir azadlısı ölmüştü de Ömer'in oğlu (Abdullah), Zeyd b. Sabit'e sorup;
"Bu (azadlının) mirasından Ömer'in kızlarına birşey var mı?" demişti. O da şöyle cevap vermişti:
"Onlar için birşey olacağı görüşünde değilim. (Ama) onlara (birşey) vermeyi dilersen, verebilirsin!"[399]
3158. "Bize Abdullah b. Saîd rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Usâme, Hişam'dan, (O da) basından (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"Velâ'yı, mirası elde eden kimse elde eder!"[400]

Açıklama

Bir köleyi âzâd eden kimsenin, kadın olsun erkek olsun, o azadlının velâ hakkına sahip olacağı hususunda ihtilaf yoktur.
Velâ hakkına sahip olan kimsenin ölmesi halinde velâ hakkının ("mevlâlık"ın) kime geçeceği meselesine gelince, bu hususta âlimlerin cumhuru, velâ hakkının, ölen mevlânm sadece "binefsihi asabe"sinden olan kimselerin en yakınma geçeceği görüşündedirler. Binaenaleyh, ölen mevlânm kadın akrabaları velâ'dan birşey alamazlar. Çünkü velâ'da (hükmi akrabalıkta) yardımlaşma manası vardır.
Bazı durumlarda azadlıya yardıma ise ölen mevlânın baba tarafından erkek akrabaları katılırlar: Nitekim azadh hatâen bir cinayet işlediğinde, gereken diyeti, kendi "âkılesi" (yani baba tarafından erkek akrabaları, aşireti ve saire) ile birlikte mevlâsı öder.
Bu durumda yukarıdaki sözü, Beyhaki'nin dediği gibi,[401] "Velâ'yı, farz sahipleri paylarını aldıktan sonra veya farz sahibi bulunmadığında mirasın tamamını alan kimse, yani asabe alır" şeklinde anlamak mümkündür.[402]

3159. "Bize Abdullah b. Saîd rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Halid rivayet edip (dedi ki), bize Yahya, Ebû Bekir b. Amr b.

Hazm'dan (naklen) rivayet etti ki,"
Muharib kabilesinden bir kadın, kölesinin velâ'ını Abdurrahman b. Amr b. Hazm'a bağışlamış. Derken (kadın) ölmüş. Bunun üzerine (kadının akrabası olan) mevlâlar Hz. Osman'a dava etmişler. Hz. Osman da, (azadlı köleden) söylemiş olduğu şeye dair delil istemiş. (Ravi sözüne devamla) dedi ki: O da delil getirmiş. O zaman Hz. Osman ona; "git de dilediğin kimse ile mevlâlık (hükmi akrabalık) bağı kur" demiş.
(Bu olayı nakleden) Ebû Bekir dedi ki:
"O da Abdurrahman b. Amr b. Hazm ile mevlâlık bağı kurmuş." [403]

53. Velâ'nın Satılması

3160. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Süfyân, Abdullah b. Dinar'dan, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Saüaüahu Aleyhi ve Sellem), velâ'nın satılmasını ve bağışlanmasını yasakladı."[404]
3161. "Bize Müslim rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bize Abdullah b. Dinar, İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), velâ'nın satılmasını ve bağışlanmasını yasaklamıştı.[405]
3162. "Bize Ya'lâ rivayet edip (dedi ki), bize Abdulmelik, Atadan rivayet etti ki;" O şöyle demiş:
Ben İbn Abbas'ı şöyle derken işittim:
"Velâ ne satılır, ne bağışlanır. Velâ, âzâd eden kimseye aittir!" [406]

3163. "Bize Ca'fer b. Avn, Saîd'den, (O) Ebû Ma'şer'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi: Abdullah dedi ki;
"Velâ, neseb akrabalığı gibi bir akrabalıktır. O ne satılır, ne bağışlanır!"[407]
3164. "Bize Müslim rivayet edip (dedi ki), bize Hemmâm rivayet edip (dedi ki), bize Katâde, el-Hasan ile Saîd İbnu'l-

Müseyyeb'den rivayet etti ki;”

Onlar, velâ'nın satılmasını mekruh görmüşlerdi.[408]

3165. “Bize Abdullah b. Saîd rivayet edip (dedi ki), bize İbn İdris, İbn Cüreyc'den, (O da) Atâ'dan (naklen) rivayet etti ki;” O şöyle dedi: İbn Abbas dedi ki:

"Velâ satılmaz. Bir adamın boynundan iki defa kazanç sağlanır mı?"[409]

Açıklama

Bu hadis ve haberler, velâ'nm satılmasının veya hibe edilmesinin caiz olmadığını göstermektedir. Çünkü velâ (hükmi akrabalık), neseb akrabalığı gibidir. Akrabalık bağı satılamayacağı veya hibe edilemeyeceği gibi, velâ da satılamaz, hibe edilemez. Alimlerin cumhuru da bu görüştedir. Ancak, Hz. Osman'ın (Radıyallahu Anh), velâ'nın satışının; Hz. Meymûne (Radıyallahu Anha) İle İbn Abbas'ın (Radıyallahu Anh) da velanın hibesinin caiz olduğu içtihadında bulundukları nakledilmektedir Bu durumda onlar Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Selem) ilgili hadisini ya duymamışlardı, veya duymuşlar da, "bazı velaların satış ve hibesi yasaklanmıştır", "velâ'nın satış ve hibesi bazı durumlarda yasaklanmıştır" gibi bir manada anlamışlardı.[410]

54. Miras Paylarının Ortak Paydadan Fazla Olması (Avl) Hakkında

3166. “Bize Muhammed b. Yunus rivayet edip (dedi ki), bize Süfyân, İbn Cüreyc'den, (O) Atâ'dan, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki;” O şöyle dedi:

"(Kur'an'da belirlenmiş) miras payları altıdan ibarettir. Biz onları "avl" ettirmeyiz (arttırmayız)!"[411]

Açıklama

Kur'an-ı Kerim'de belirlenmiş miras payları; “nısf” (yarım),

"rub1" (dörtte bir), "sülüs" (üçte bir), "sülüsân" (üçte iki), "südüs" (altıda bir), ve "sümün" (sekizde bir) olmak üzere altı çeşittir. Bu "muayyen payları" kimin, hangi durumlarda alacağı Kur'an-ı Kerim ve Sünnet-i Şerife'de ayrıca tesbit edilmiştir. Diğer taraftan, miras taksimlerinde bazan payların toplamı ortak paydadan fazla çıkabilmektedir. "Avl" denilen böyle durumlarda mirasın taksimi, âlimlerin cumhuruna göre, ortak paydaya göre değil, paylara göre yapılır. Çünkü muayyen pay sahibi mirasçılar (ashab-ı ferâiz) arasında bir tercih yapma imkânı yoktur. Taksimin bu şekilde yapılması halinde ise, ashab-ı ferâizin nassla belirlenmiş payları belli oranlarda azalır ve böylece yeni pay miktarları ortaya çıkar. İbn Abbas (Radıyallahu Anh) bu hususta farklı bir ictihadda bulunmuş ve yukarıdaki sözünden de anlaşıldığı gibi, avl durumunda taksimin paylara göre yapılması usûlünü benimsememiştir. Ona göre böyle bir durumda ashab-ı ferâizden yakınlığı daha kuvvetli olanlar tercih edilmeli ve noksan kalan kısım, her zaman muayyen pay sahibi olmayan, bazan gayr-i muayyen pay sahibi olabilen, yani bazı durumlarda ashab-ı feraizden, bazı durumlarda da asabelerden olabilen mirasçılara tahsis edilmelidir. Ancak İbn Abbas'm (Radıyallahu Anh) bu içtihadı kabul görmemiştir.[412]

3167. "Bize Muhammed b. İmran, Muâviye b. Meysere'den, (O) Şureyh'ten, (O da) Eyyub İbnu'l-Hâris'ten (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:

(Kadı) Şureyh'e iki kız ile ana-baba ve kocanın miras meselesi hakkında dava götürülmüş, O da bu hususta hüküm vermişti. Sonra bu koca, camide (Şureyh'ten) şikayetlenmeye başlamıştı. Bunun üzerine Abdullah b. Rabah adam gönderip onu yakalatmış, Şureyh'e de (gelmesi için) haber salmıştı. (Şureyh gelince);
"Bu (adam hakkında) ne dersin?" demiş, O da şöyle cevap vermişti:
"Bu beni zalim bir kişi zannediyor. Ben de onu, şikayetini açığa vuran ve yaygın bir hükmü gizleyen günahkâr biri sanıyorum!" O zaman adam (yani şikâyetçi koca) O'na;

"İki kız, ana-baba ve kocanın (miras payları) hakkında ne dersin?" diye sormuş, O da;
"Malın hepsinin dörtte biri kocanındır. Ana-babaya altıda iki pay vardır. Kalan ise kızındır" karşılığını vermişti. (Bunun üzerine adam);
"Öyleyse bana neden noksan verdin?" demiş, (Kadı Şureyh de) şöyle cevap vermişti:
"Sana ben noksan vermedin. Sana Allah noksan verdi: Üçte iki pay iki kızın, altıda iki pay ana-babanın, dörtte bir pay kocanındır. Böylece (bu mesele) yedi buçuk paydan ibaret olur. Yani senin miras meselen, artıktır (yani payları ortak paydadan çoktur)."[413]

Açıklama

Bu miras meselesinde koca, kendisine dörtte birden az pay verildiği için şikayetçi olmuştur. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de, çocuğu olan kadınların mirasının dörtte birinin kocalarına ait olacağı açıklanmaktadır.[414] Ancak burada kocanın payının azalması -ki, diğer paylar da belli oranlarda azalmıştır-; mirasın, paylarının ortak paydadan, ("mahreç"den) fazla olması ("avl") sebebiyle, paylara göre taksim edilmesinden ortaya çıkmaktadır. Daha önce de işaret edildiği gibi, "avl" durumlarında mirasın taksimi âlimlerin cumhuruna göre böyle yapılır. Çünkü ashab-ı ferâiz arasında tercih yapıp mirastan bir kısmına pay verme, diğerlerine vermeme imkânı yoktur. Yukarıdaki meselenin matematik izahı şöyledir:
2/3 + 2/6 + 1/4 = 8+4+3/12 = 15/12 = 7,5/6. [415]

55. Vela'yı (Kendi Tarafına) Çekme ('Cerru'l-Vela') Hakkı

3168. “Bize Muhammed b. Uyeyne, Ali b. Mushir'den, (O) Eş'as'tan, (O) eş-Şa'bi'den, (O da) Hz. Ali, Hz. Ömer ve Hz. Zeyd'den (naklen) rivayet etti ki,” onlar şöyle dediler:
"Baba, çocuğunun velâ'sını (kendi tarafına) çeker."[416]

3169. “Bize Muhammed b. Uyeyne, Ali b. Mushir'den, (O) Eş'as'tan, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) rivayet etti ki;” O şöyle dedi:

"Dede (torununun) velâ'sını (kendi tarafına) çeker."[417]

3170. “Bize Muhammed b. Uyeyne, Ali b. Mushir'den, (O) Eş'as'tan, (O) İbn Sîrîn'den, (O da) Şureyh'ten (naklen) rivayet etti ki;” O şöyle dedi:

"Baba çocuğunun velâ'sını (kendi tarafına) çeker."[418]

3171. “Bize Ebû Nuaym. rivayet edip (dedi ki), bize Zekeriyya, Amir'den (naklen) rivayet etti ki,”

Ona; hür babası ve hür bir kadından oğulları var iken ölen bir kölenin çocuklarının velâ'sının kime ait olduğu (sorulmuş), O da; "Dedenin mevlâlarına aittir" cevabını vermiştir.[419]

3172. “Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize İsrail, Muğîre'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki;”

O, mükâteblik bedelinin yansını ödemiş ve hür bir kadından bir çocuğa sahip iken ölen mükâteb köle hakkında şöyle dedi:

"Ben onun mutlaka çocuğunun velâ'sını (kendi tarafına) çektiği görüşündeyim!"[420]

3173. “Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, el-Hakem'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki;” O şöyle dedi:

Şureyh, vermiş olduğu bir hükümden geri dönmezdi. Derken el-Esved O'na nakletmişti ki, Hz. Ömer (Radıyallahu Anh) şöyle demiş:

"Köle erkek, hür kadınla evlenip de (bu kadın ondan) hür çocuklar doğurduğunda, daha sonra da (baba olan bu köle) âzâd olduğunda, (çocukların) velâ'sı babalarının mevlâlanna döner!" Bunun üzerine Şureyh (bu meselede daha önce vermiş olduğu hükümden dönüp) bu hükmü kabul etmişti.[421]

3174. “Bize Ya'lâ, el-A'meş'ten, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki;” O şöyle dedi:

Hz. Ömer demiş ki;

"Nikâhı altında hür bir kadın bulunan kölenin (bu kadından olacak) çocuğu, annesinin azadlığı sebebiyle âzâd olur. Sonra

baba âzâd olunca, (bu çocuğun) velâ'sını (kendi tarafina) çeker." [422]

3175. "Bize Müslim rivayet edip (dedi ki), bize Abdulvaris, Kesir b. Şmzır'den, (O da) Atâ'dan (naklen) rivayet etti ki;"

O, kölenin nikahında bulunan hür kadın hakkında şöyle dedi:
"(Bu kadının) ondan, köle iken doğurduğu çocuklara gelince, onların velâ'sı kadının nimet sahiplerine aittir", ondan, hür iken doğurduklarına gelince, onların velâ'sı ise kocanın nimet sahiplerine (yani mevlalarına) aittir.[423]
3176. "Bize Ca'fer b. Avn, el-A'meş'ten, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
Hz. Ömer demiş ki: Hür kadın, kölenin nikâhı altında olup da ondan bir oğlan doğurduğunda, bu (oğlan), annesinin azadhğı sebebiyle âzâd olur; velâ'sı da annesinin mevlalarına ait olur. Daha sonra (baba olan) köle âzâd edildiğinde, (çocuğun) velâ'sı babasının mevlalarına çekilir!"[424]
3177. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mübarek rivayet edip (dedi ki), bize Muhammed b. Seleme, İbn İshak'tan, (O) el-Alâ b. Abdirrahman'dan, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
Annem, Hurka kabilesinin bir azadlısı idi. Babam Yakûb ise Malik b. Evs İbni'l-Hadesan'ın mükâteb bir kölesi idi. Sonra babam mükâteblik bedelini ödeyip (âzâd olmuştu). Derken birgün (annemin mevlâsı olan) Hurka'lı, Hz. Osman'ın huzuruna girip benim için hak -yani maaş- istemişti. Hz. Osman'ın yanında da Malik b. Evs vardı. O zaman (Malik);
"Bu benim azadlımdır" demiş ve ikisi Hz. Osman'a davalaşmışlardı. O da onu (yani azadlı için verilecek maaşı) Hurka'hya hükmetmişti.[425]

Açıklama

Bir mevlâya ait olan velâ hakkını ortaya çıkan bir durumdan dolayı başka bir mevlâya çekmeye/nakletmeye "cerru'1-velâ" denir. Azadlık velâ'sı ("velâu'l-ataka", "velâu'n-ni'met"), bu

şekilde bir kimseden başkasına geçebilir. Şöyle ki; bir köle ile evli olan bir cariye, mevlâsı tarafından âzâd edilse, çocukları da âzâd olmuş olur. Bu azadlı anne ile onun hem köle iken, hem de âzâd olduktan sonra doğan çocuklarının velâ'sı ise annenin mevlâsına ait olur. Daha sonra köle olan baba da âzâd edilse, o zaman, azadlı hanımının kölelikten kurtulduktan sonra doğurduğu çocuklarının velâ'sı annenin mevlâsından babanın mevlâsına geçer. Çünkü velâ, neseb gibidir. Nesebde ise baba tarafi asıldır. Bu sebeple çocuklar velâ hususunda, bir engel bulunmadığı sürece, babalarına tabi olurlar.
Annenin köle iken doğurduğu çocukların velâ'sı ise, baba âzâd edildiğinde de yine annenin mevlâsında kalır. Çünkü onların velâ'sı, azadlı annenin mevlâsı için sabit olmuş bulunmaktadır. Artık başkasına geçemez. Yukarıdaki haberde böyle bir durum söz konusudur.[426]

56. Hiçbir Mirasçı Bırakmayarak Ölen Adam

3178. “Bize Abdullah b. Yezid rivayet edip (dedi ki), bize Hayve rivayet edip (dedi ki),”
Bana Sehm b. Yezid el-Hamravi haber verdi ki, bir adam hiçbir mirasçı bırakmayarak ölmüştü de, kendisi onun hakkında, Halife olan Ömer b. Abdilaziz'e mektup yazmıştı. O da;
"Mirasını, maaşı kendileriyle birlikte almış olduğu kimselere bölüştürün" diye cevap yazmıştı. Bunun üzerine kendisi de onun mirasını, kâhyalığında maaşı kendileriyle birlikte almış olduğu kimselere dağıtmıştı.[427]

Açıklama

Hiçbir mirasçısı bulunmayan kimsenin mirası, âlimlerin cumhuruna göre, beytü'l-mal'e kalır. Şevkâni (Rahmetullahi Aleyh), ilgili bazı hadislerden, bir mirasçısı bulunmayan kimsenin mirasının, hemşehrilerinden birine verilebileceği neticesini çıkarmıştır.[428]
Yukarıdaki haberde Halife Ömer b. Abdilaziz'in (Rahmetullahi

Aleyh) de buna benzer bir tassarrufta bulunduğu görülmektedir. [429]

---

[1] İbn Ebi Şeybe, 11/236; Sunenu Saîd, 1/25, Beyhaki, 6/209; Kenzu'l-Ummâl, 10/252., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/128

[2] İbn Ebı Şeybe, 10/459,11/234; Sünenu Saîd, 1/28; Beyhaki, 6/209; Kenzu'l-Ummâl, 11/24., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/128

[3] Beyhaki, 6/211: Kenzul-Ummâl, 13/33-34., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/129

[4] Bkz. İbn Mace, Ferâiz, 1(2/908); Dârekutnî, 4/67; Müstedrek, 4/332.

[5] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/129

[6] İbn Ebi Şeybe, 11/235; Mecmâu'z-Zevâid, 4/224 (Taberani'den, Senedi muhkatı'dır). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/130

[7] ibn Ebi Şeybe, 11/234., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/130

[8] İbn Ebi Şeybe, 11/236; Beyhaki, 6/209., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/130

[9] Beyhaki, 6/209., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/131

[10] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/131

[11] İbn Ebi Şeybe, 11/233; Sunenu Saîd, 1/28, Beyhaki, 6/209; Bu haberin senedi, Ebu Ubeyde'nin, babası Abdullah'tan sema'ı (Hadis Öğrenimi) olmadığı için munkatı'dır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset,

İstanbul, 1996: 6/131-132

[12] İbn Ebi Şeybe, 11/234; Sünenu Saîd, 1/96., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/128-132

[13] Bkz. 2533. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/133

[14] Kenzu'l-Ummâl, 6/207. Bkz. 2866. Hadis.

[15] Bu haberi başka bir kitapta bulamadık. Kenzu'1-Ummâl'de (bkz. 6/195) buna benzer bir haber Darimi'ye, Amr b. Şuayb'ın merfu' rivayeti olarak nisbet edilmektedir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/134

[16] Mecmâu'z-Zevâid, 1/97 (Taberani ve Bezzar'dan); Kenzu'l-Ummâl, 6/191, 195, 196., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/134

[17] îbn Mace, Hudûd, 36(2/870); Müsned, 1/318, 328., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/132-135

[18] Bkz. 2875. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/135

[19] Miras meselelerini topluca ve ayrıntılı olarak görmek için bkz. Istılahat-ı Fıkhıyye Kamusu, 5/207; İslam Hukukunda Ferâiz ve İntikal, Ali Himmet Berki, sadeleştiren: irfan Yücel, Ankara, 1986, s. 218; Mukayeseli İslam Miras Hukuku, Prof. Dr. Hamza Aktan, İstanbul 1991-

[20] Bkz. Nisa: 4/12.

[21] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/135-137

[22] Beyhaki, 6/228. Bkz. 2870. ve 2873. haberler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/137

[23] İbn Ebi Şeybe 11/238; Sünenu Saîd, 1/38; Beyhaki, 6/228; Musannaf, 10/252., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/138

[24] Bir önceki habere bakınız. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/138

[25] Sünenu Saîd, 1/39., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/138

[26] İbn Ebi Şeybe, 11/238; Musannaf, 10/254. Bkz. 2869. ve 2876. haberler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/139

[27] İbn Ebi Şeybe, 11/238; Sünenu Saîd, 1/39. Bkz. 2880. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/139

[28] İbn Ebi Şeybe, 11/239, 241; Sünenu Saîd, 1/37, 38; Musannaf, 10/253; Beyhaki, 6/228. Bkz. 2868. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/139

[29] Sünenu Saîd, 1/38; Musannaf, 10/253. Bkz. 2869. ve 2873. haberler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/140

[30] İbn Ebi Şeybe, 11/241; Musannaf, 10/253., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/140

[31] İbn Ebi Şeybe, 11/243; Musannaf, 10/254; Beyhaki, 6/228., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/140

[32] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/141

[33] İbn Abbas'ın görüşü için 2881. habere bakınız. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/141

[34] Sünenu Saîd, 1/39; Beyhaki, 6/228; Muhallâ, 10/326. Hz. Ali'nin bu meselede alimlerin çoğunluğu ile aynı görüşte olduğunu belirten haberler de vardır. (Bkz. 2874 haber) İbn Hazm bu haberlerin sahih olmadığını söylemektedir. Bkz. Muhallâ, 10/326., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/142

[35] ibn Ebi Şeybe, 11/240; Musannaf, 10/253; Beyhaki, 6/228. Bkz. 2879 haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/135142

[36] İbn Ebi Şeybe, 11/243; Musannaf, 10/255; Buhari, Ferâiz, 6(8/6); Beyhaki, 6/233; Saîd, 1/42., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/143

[37] İbn Ebi Şeybe, 11/243-244; Sünenu Saîd, 1/43; Beyhaki, 6/233., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/143

[38] Bkz. el-Muhallâ, 10/319., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/143-144

[39] Nisa: 4/11.

[40] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/142-144

[41] İbn Ebi Şeybe, 11/255-256; Musannaf, 10/251; Sunenu Saîd, 1/40; Beyhaki, 6/256., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/145

[42] İbn Ebi Şeybe, 11/258; Musannaf, 10/251; Beyhaki, 6/257., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/145

[43] İbn Ebi Şeybe, 11/256; Sunenu Saîd, 1/40-41; Musannaf, 10/251; Beyhaki, 6/255., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/145

[44] Şahidleri için bkz. Sünenu Saîd, 1/41; Beyhaki, 6/256., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/146

[45] Şahidleri için bkz. İbn Ebi Şeybe, 11/257; Sünenu Saîd 1/41., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/146

[46] Bkz. 651. ve 2885. haberler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/146

[47] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/144-147

[48] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/148

[49] İbn Ebi Şeybe, 11/250; Sünenu Saîd, 1/63; Musannaf, 10/287; Beyhaki, 6/240; Dârekutnî, 4/87., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/148-149

[50] Bkz. İbn Ebi Şeybe, 11/251; Sünenu Saîd, 1/64; Beyhaki 6/239; Buhari, Ferâiz, 15(8/8).

[51] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/147/149-150

[52] Buhari, Ferâiz, 8(8/6); Ebu Davud, Ferâiz, 4(3/120); Tirmizi, Ferâiz, 4(4/415); İbn Mace, Ferâiz, 2(2/909); Müsned, 1/389, 440; İbn Ebi Şeybe, 11/246, Musannaf,

10/257; Beyhaki, 6/229, 230., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/150-151

[53] İbn Ebi Şeybe, 11/247-248; Sünenu Saîd, 1/39.

[54] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/151-152

[55] İbn Ebi Şeybe, 11/247., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/152

[56] Nisa: 4/176.

[57] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/152-153

[58] İbn Ebi Şeybe, 11/246-247; Musannaf, 10/251-252; Beyhaki, 6/230., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/153

[59] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/154

[60] İbn Ebi Şeybe, 117249; Musannaf, 10/258 (Maktu' olarak). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/154

[61] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/154-155

[62] İbn Ebi Şeybe, 11/248; Musannaf, 10/252. Bkz. 2894. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/155

[63] Bkz. Musannaf, 10/258-259; İbn Ebi Şeybe, 11/283.

[64] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/156

[65] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/151-156

[66] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/157

[67] Beyhaki. 6/223, Hz. Ali ve Zeyd ile Abdullah'ın haberlerinin ayrı ayrı rivayetleri için bakınız. İbni Ebi Şeybe11/270-272; Sunenu Saîd, 1/67; Musannaf, 10/279-280., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul,

1996: 6/157

[68] Bkz. 2991. ve sonraki haberler.

[69] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/157-158

[70] Beyhaki, 6/245, İbn Ebi Şeybe, 11/320., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/159

[71] Musannaf, 10/262; İbn Ebi Şeybe, 11/318; Beyhaki, 6/245., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/159

[72] İbn Ebi Şeybe, 11/319., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/160

[73] İbn Ebi Şeybe, 11/319; Sünenu Saîd, 1/48; Musannaf, 10/263; Beyhaki, 6/245-246., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/160

[74] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/159/160-161

[75] Sadece Ebu Saîd'in rivayeti için bkz. İbn Ebi Şeybe, 11/288; Sünenu Saîd, 1/45; Beyhaki, 6/246. İkrime'nin rivayeti için 2912. ve 2913. haberlere bakınız. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/161

[76] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/162

[77] İbn Ebi Şeybe, 11/288., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/162

[78] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/162

[79] Sünenu Saîd, 1/45; Beyhaki, 6/246; Darekunti, 4/92., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/163

[80] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/163

[81] Sünenu Saîd, 1/45., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/163-164

[82] Buharı, Ferâiz, 9(8/7); Beyhaki, 6/246., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/164

[83] Ibn Ebi Şeybe, 11/288-289; Sünenu Saîd, 1/46; Musannaf, 10/263; Beyhaki, 6/246., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/164

[84] Sünenu Saîd, 1/46., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/161-165

[85] Musannaf, 10/261., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/165

[86] Beyhaki, 6/247., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/165-166

[87] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/166

[88] Musannaf, 10/266-267., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/166

[89] Musannaf, 10/263; Beyhaki, 6/246., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/165-167

[90] Bkz. İbn Ebi Şeybe, 11/293; Beyhaki, 6/249., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/167-168

[91] İbn Ebi Şeybe, 11/293., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/168

[92] İbn Ebi Şeybe, 11/293; Beyhaki, 6/249. Bkz. 2924. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/168

[93] Bkz. 2925. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/169

[94] Bkz. 2922. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/169

[95] Bkz. 2923. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/169

[96] İbn Ebi Şeybe, 11/298-299; Musannaf, 10/268; Beyhaki, 6/249., Ebu

Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/170

[97] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/167170

[98] Bkz. A'raf: 7/26- 27-31- 35.

[99] İbn Ebi Şeybe, 11/289; Beyhaki, 6/246., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/171

[100] Bkz. Sünenu Saîd, 1/47., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/171

[101] İbn Ebi Şeybe, 11/289-290; Musannaf, 10/264; Sünenu Saîd, 1/46; Beyhaki, 6/246., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/171-172

[102] İbn Ebi Şeybe, 11/308; Musannaf, 10/270.

[103] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/172-173

[104] İbn Ebi Şeybe, 11/294-295; Beyhaki, 6050-260- İbn Ebi Şeybe, 11/294., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/174

[105] İbn Ebi Şeybe, 11/294., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/174

[106] İbn Ebi Şeybe, 11/319-320; Musannaf, 10/261., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/173/174-175

[107] İbn Ebi Şeybe, 11/301., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/175

[108] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/175-176

[109] Sünemi Saîd, 1/57, 59; İbn Ebi Şeybe, 11/331; Musannaf, 10/277; Merâsil, s. 261., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/176-177

[110] İbn Ebi Şeybe, 11/321; İbn Mace, Ferâiz, 4(2/910); Beyhaki, 6/234. Seneddeki Leys, zayıf ve mudellistir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları,

Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/177

[111] İbn Ebi Şeybe, 11/331; Sünenu Saîd, 1/56., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/177

[112] İbn Ebi Şeybe, 11/322; Sünenu Saîd, 1/54; Musannaf, 10/273; Beyhaki, 6/236. Bu Hadis mürseldir. Bkz. Merasil, s. 260., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/178

[113] Bkz. Sünenu Saîd, 1/57; İbn Ebi Şeybe, 11/332., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/178

[114] Sünenu Saîd, 1/56; Beyhaki, 6/236., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/178

[115] İbn Ebi Şeybe, 11/331; Sünenu Saîd, 1/58; Beyhaki, 6/226., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/179

[116] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/176-179

[117] Ebu Davud, Ferâiz, 5(3/121); Tirmizi, Ferâiz, 10(4/419-420); İbn Mace, Ferâiz, 4(2/ t 910); Muvatta, Ferâiz, 4(2/513); Müsned, 4/225; Müstedrek, 4/338; Dârekutnî, 4/94; Munteka, 3/223; Sünemi Saîd, 1/54-55; Musannaf, 10/274; İbn Ebi Şeybe, 11/320-321; Beyhaki, 6/234. Bu Hadisin bütün senedleri munkatı'dır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/180-181

[118] İbn Ebi Şeybe, 11/329; Sünenu Saîd, 1/55-56; Musannaf, 10/277; Beyhaki, 6/237., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/181

[119] İbn Ebi Şeybe, 117335; Sünenu Saîd, 1/58; Musannaf, 10/276; Beyhaki, 6/225., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/182

[120] Musannaf, 10/277; Beyhaki, 6/226., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/181-182

[121] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/182

[122] Beyhaki, 6/236

[123] Bkz. İbn Ebi Şeybe, 11/326. Musannafî, 10/276.

[124] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah

Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/183

[125] İbn Ebi Şeybe, 11/331. Bkz. Beyhaki, 6/226., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/182-183

[126] İbn Ebi Şeybe, 11/326-327: Sünenu Saîd, 1/56; Musannaf, 10/274; Beyhaki, 6/236. Bu yerlerde mirastan çıkarılan nenenin, "annenin babasının annesi" olduğu zikredilmektedir. Doğrusu böyle olmalıdır. Nitekim Darimi'nin rivayetinde mirasçı kılınanlar arasında "babanın babasının annesi" de vardır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/183-184

[127] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/184

[128] Bkz. İbn Ebi Şeybe, 11/276-277. Ayrıca 2952. habere bakınız.

[129] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/185

[130] Bkz. İbn Ebi Şeybe, 11/274-275. Sünenu Saîd, 1/61., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/185

[131] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/186

[132] Beyhaki, 6/244., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/186

[133] Beyhaki, 6/244., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/184187

[134] İbn Ebi Şeybe, 11/337; Musaniiaf, 7/124; Beyhaki, 67/258., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/187

[135] Bkz. Nûr: 4/6-9 ve 2235-2238. Hadisler.

[136] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/187-188

[137] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/188

[138] İbn Ebi Şeybe, 11/341; Sünenu Saîd, 1/61; Beyhaki, 6/258., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/188-189

[139] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah

Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/189

[140] İbn Ebi Şeybe, 11)337; Musannaf, 7/125; Beyhaki, 6/258,259., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/189

[141] İbn Ebi Şeybe, 11/336., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/190

[142] Beyhaki, 6/258., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/190

[143] Bkz. 2964. ve 2967. haberler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/190

[144] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/191

[145] İbn Ebi Şeybe, 11/339; Musannaf, 7/124; Beyhaki, 6/259. Bkz. Merâsil, s. 265., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/191

[146] Bkz. 2961. ve 2966. haberler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/192

[147] İbn Ebi Şeybe, 11/339; Musannaf, 7/125; Sünenu Saîd, 1/61; Beyhaki 6/258., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/192

[148] İbn Ebi Şeybe, 11/335; Beyhaki, 6/258., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/192

[149] İbn Ebi Şeybe, 11/337; Musannaf, 7/125., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/193

[150] İbn Ebi Şeybe, 11/339-340; Musannaf, 7/124., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/193

[151] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/193

[152] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/194

[153] Bkz. 3119. Hadis.

[154] Bkz. Beyhaki, 6/259., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/194-195

[155] Beyhaki, 6/258., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/187-195

[156] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/196

[157] İbn Ebi Şeybe, 11/349; Sünemi Saîd, 1/63; Musannaf, 10/308., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/196

[158] İbn Ebi Şeybe, 11/350., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/196-197

[159] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/195-197

[160] Musannaf, 10/304; Beyhaki, 6/224; İbn Ebi Şeybe, 11/415-416., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/198

[161] İbn Ebi Şeybe, 11/416., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/199

[162] İbn Ebi Şeybe, 11/416; Musannaf, 10/303; Beyhaki, 6/224-225., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/199

[163] Nisa: 4/12.

[164] İbn Ebi Şeybe, 11/416-417., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/199

[165] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/198-200

[166] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/200-201

[167] Musannaf, 10/285; Beyhaki, 6/215. Bu haberin merfu rivayeti için bkz. Tirmizi, Feraiz, 12(4/421). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları,

Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/201

[168] İbn Ebi Şeybe, 11/260; Sünenu Said, 1/68; Beyhaki, 6/216-217., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/201

[169] İbn Ebi Şeybe, 11/260-261; Sünenu Saîd, 1/68; Musannaf, 10/282. Bkz 3053 haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/202

[170] Musannaf, 10/282., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/202

[171] Musannaf, 10/283; Sünenu Saîd, 1/69; Beyhaki, 6/217. Zevi'l-Erham hakkındaki diğer haberler için 3053. ve devamındaki haberlere bakınız. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/202-203

[172] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/200/203-204

[173] Amvâs, Kudüs'e yakın bir yerdir. Hz Ömer’in Halifeliği zamanında hicri 18.yılda orada başlayan veba salgını Şam bölgesine yayılmış ve bir rivayete göre, 25 bin Müslüman ölmüştü.

[174] Musannaf, 10/260, 288; Beyhaki, 6/239., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/204-205

[175] Yemame Mekke ile Medine’nin doğusunda orta kesimde bulunan yüksek bir yerleşim alanıdır. Burada hicri 11. yılda mülümanlarla Museylimutu’l-Kezzab’ın taraftarları arasında çok kanlı bir savaş olmuş, birçok Sahabi şehid düşmüştü.

[176] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/205

[177] Tirmizi, Feraiz, 5(4/416); İbn Mace, Feraiz, 10(2/915); Müsned, 1/144; Tayâlisî, s.25; Müstedrek, 4/336; İbn Ebi Şeybe, 11/402; Musannaf, 10/249; Beyhaki, 6/232, 267., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/205-206

[178] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/206

[179] Sünenu Saîd, 1/61. Bkz. 2950. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/206

[180] Bkz. 2949. haberin "Açıklaması

[181] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/206-207

[182] Buhari Feraiz 7(8/6); Müslim, Feraiz, 2-4 (3/1233-1234); Ebû Davud, Feraiz,7(3/122), Tirmizi Feraiz! 8(4/418); İbn Mace, Feraiz, 10(2/915); Müsned, 1/325; Tayâlisî, s.340; Musannaf, 10/249; ibn Ebi Şeybe, 11/265-266; Beyhaki, 6/238., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/204-207

[183] İbn Ebi Şeybe, 11/372; Musannaf, 6/17,10/342; Beyhaki, 6/218., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/208

[184] İbn Ebi Şeybe, 11/370; Musannaf, 6/17; Beyhaki, 6/219., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/208

[185] İbn Ebi Şeybe, 11/373; Sünenu Saîd, 1/66; Musannaf, 6/16., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/209

[186] Sadece merfû' kısmı için bkz. Musannaf, 6/19., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/209

[187] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/209

[188] Darekutni, 4/74, 75; Beyhaki, 6/218. Bu hadis Cabir'den mevkuf olarak da gelmiştir ki, mahfuz olanı da budur. Mevkuf rivayeti için bkz. Musannaf, 6/18, 10/343; Darekutni, 4/75; Beyhaki, 6/218., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/209-210

[189] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/210

[190] Musannaf, 10/343, dipnotu: 5., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/210

[191] Sünenu Saîd, 1/66.

[192] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/211

[193] Bu isim başka şekillerde de okunabilir. Ayrıca bu isim Darimi'nin bazı nüshalarında el-Muğire şeklindedir.

[194] Sünenu Saîd, 1/66; Kenzu'l-Ummâl, 11/74., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme

Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/211
[195] Sünemi Saîd, 1/65. Ayrıca 2901. haberin "Açıklama"sına bakınız. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/212
[196] Buhari, Meğazi, 48(5/92); Tirmizi, Feraiz, 15(4/424); Müsned, 5/201, 202, 209; Musannaf, 6/14, 10/341; Dârekutnî, 4/69; Beyhaki, 6/218. Bkz. 3004. ve 3005. Hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/212
[197] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/212
[198] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/212-213
[199] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/213
[200] Müslim, Feraiz, 1(3/1233); Ebû Dayud, Feraiz, 10(3/125); Tirmizi, Feraiz, 15(4/423); Ibn Mace, Feraiz 6(2/911); Sünemi Saîd, 1/65; İbn Ebi Şeybe, 11/370; Beyhaki, 6/218. Bkz. 3002. ve 3004. Hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/213
[201] Yunus: 10/32.
[202] Enfal: 8/73.
[203] Maide: 5/48.
[204] Ebu Davud, Feraiz, 10(3/126); Bkz. 2995 Hadis.
[205] Bakara: 2/221.
[206] Al-i İmran: 3/28; Maide: 5/51; Tevbe: 9/23., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/208/213-214
[207] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/215
[208] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/215
[209] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/215-216
[210] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul,

1996: 6/216
[211] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/216
[212] Sünenu Saîd, 1/94; Beyhaki, 10/304; Kenzu'l-Ummâl, 10/325-326. Bu Hadis mürseldir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/217
[213] İbn Ebi Şeybe, 11/394; Sünenu Saîd, 1/92., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/217
[214] Bkz. Musannaf, 9/36., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/217-218
[215] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/218
[216] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/218-219
[217] İbn Ebi Şeybe, 11/393; Sünenu Saîd, 1/91; Musannaf, 9/35 45., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/219-220
[218] İbn Ebi Şeybe, 11/394; Musannaf, 9/36., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/220
[219] Musannaf, 9/23; Beyhaki, 6/240. Bu Hadis mürseldir. Azadlının iyilik bilmesinin kendisi için iyi olması, bu durumda nankörlük yapmamış olacağından dolayıdır. Bunun mevlası için kötü olması ise onun, köle azad etmesinin karşılığının bir kısmını bu dünyada görmüş, böylece bu kısmın ebedi olan Ahirete kalmamış olması sebebiyledir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/220-221
[220] İbn Mace, Feraiz, 7(2/913/; Sünenu Saîd, 1/72-73; Beyhaki, 6/241, 10/302. Bkz. Dârekutnî, 4/83-84., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/221
[221] Sünenu Said, 1/73. Bkz. 3021. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/221-222
[222] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/222

[223] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/222

[224] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/223

[225] İbn Ebi Şeybe, 11/390., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/223

[226] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/215/223-224

[227] Beyhaki, 6/242., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/224

[228] Bkz. Musannaf, 9/18; Beyhaki, 6/242.

[229] Bkz. 3014.-3017. haberler ve Beyhaki, 6/241., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/224-225

[230] Şahidi için bkz. Sünenu Said, 1/74; Musannaf, 9/18., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/224-225

[231] İbn Ebi Şeybe, 11/403-404; Sünenu Saîd, 1/93; Musannaf, 9/34; Beyhaki, 10/303. Bkz. 3031.-3033. ve 3149. haberler.

[232] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/226

[233] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/226

[234] Sünenu Saîd, 1/92., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/226

[235] Bkz. 3029. ve 3032. haberler.

[236] Bkz. Istılahat-ı Fıkhıyye, 4/66., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/227

[237] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/227

[238] Bkz. 3027. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/227-228

[239] İbn Ebi Şeybe, 11/404; Sünenu Saîd, 1/92; Musannaf, 9/30; Beyhaki, 10/303 Bkz 3026 haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/228

[240] Beyhaki, 10/303. Benzeri bir meselenin iki farklı içtihada göre çözümü için bkz Istılahat-ı Fıkhıyye, 4/66., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/228

[241] Bkz. 3026. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/229

[242] Tâvâs'un haberi için bkz. İbn Ebi Şeybe, 11/405., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/229

[243] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/225-229

[244] İbn Ebi Şeybe, 11/411; Musannaf, 6/20, 9/39. Buralarda bir şahsın elinde müslüman olan birinin o şahısla "velâ"sı sözkonusu edilmektedir. Ayrıca bkz. Buhari, Feraiz, 22(8/10).

[245] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/230

[246] Nisa: 4/33.

[247] Enfal: 8/75.

[248] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/230-231

[249] Buharı, Feraiz, 22(8/10, muallak olarak); Ebû Davud, Feraiz, 13(3/127); Tirmizi, Feraiz, 20(4/427); İbn Mace, Feraiz, 18(2/919); Müsned, 4/102, 103; İbn Ebi Şeybe, 11/408; Musannaf, 6/20; Sünenu Saîd, 1/78; Beyhaki, 10/296-297., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/231

[250] Sünenu Saîd, 1/78-79, 80; Musannaf.9/7., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/231-232

[251] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/229-232

[252] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/232-233

[253] Sünenu Saîd, 1/99., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-

Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/233

[254] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/233

[255] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/233

[256] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/234

[257] Sünenu Saîd, 1/99; Musannaf,9/399; Beyhaki, 8/58., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/234

[258] Bkz. Sünenu Saîd, 1/99. Sadece Hz. Ali'nin haberi için de bkz. Sünenu Saîd 1/100- Beyhaki, 8/58., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/234

[259] Ebû Davud, Feraiz, 18(3/129); Tirmizi, Diyât, 19(4/27); İbn Mace, Diyât, 12(2/883); Müsned, 3/452.

[260] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/232-235

[261] Sünenu Saîd, 1/99-100. Bkz. 3044. ve 3045. haberler.

[262] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/236

[263] Bkz. Sünenu Saîd, 1/100., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/235-236

[264] Sünenu Said, 1/87; Musannaf, 10/297-298; Beyhaki, 6/222., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/237

[265] İbn Ebi Şeybe, 11/345; Sünenu Saîd, 1/87; Musannaf, 10/297., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/237

[266] Hicri 63 yılında Yezid'in askerlerinin Medine'ye yaptıkları baskın ve yağmalama olayına işaret ediliyor.

[267] Sıffîn savaş, hicri 36 yılında Hz. Ali ile Hz. Muaviye arasında meydana gelmişti

[268] Sünenu Saîd, 1/86; Beyhaki, 6/222., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/238

[269] İbn Ebi Şeybe, 11/343; Sünenu Said; 1/84- Musannaf, 10/295; Beyhaki, 6/222., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/238

[270] İbn Ebi Şeybe, 11/343-344; Musannaf, 10/295; Beyhaki 6/222., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/238

[271] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/236-239

[272] Bkz. 2983. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/239

[273] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/240

[274] Bkz. 3054., 3060. ve 3061. haberler. Dârekutnî, 4/86. Şahidleri için bkz. 2981. haber ve İbn Ebi Şeybe, 11/264; Sünenu Saîd, 1/72., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/240

[275] Sünenu Saîd, 1/69., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/240

[276] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/241

[277] Sünenu Saîd, 1/70; Musannaf, 10/286. Bkz. 3055. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/241

[278] İbn Ebi Şeybe, 11/278., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/241

[279] Bkz. 2985. haberin "Açıklama"sı.

[280] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/241-242

[281] Bkz. 3058. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/242

[282] İbn Ebi Şeybe, 11/278. Bkz. 3055. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/242

[283] İbn Ebi Şeybe, 11/264-265.

[284] İbn Ebi Şeybe, 11/261; Musannaf, 10/283; Sünenu Saîd, 1/69., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/243

[285] İbn Ebi Şeybe, 11/265; Sünemi Saîd, 1/70-71; Musannaf, 10/284; Beyhaki, 6/215. Bkz. 2980. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/243-244

[286] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/244

[287] Bkz. 2985. Haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/239-244

[288] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/245

[289] Bkz. Istılahat-ı Fıkhıyye, 7/313. Borç ikrarı şeklinde yapılan vasiyetlerin hükümleri için ise bkz. Istılahat-ı Fıkhıyye, 5/172.

[290] Bu konunun teferruatı için bkz. Istılahat-ı Fıkhıyye, 7/295., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/245-246

[291] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/246

[292] İbn Ebi Şeybe, 11/385., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/247

[293] İbn Ebi Şeybe, 11/386-387. Bkz. Musannaf, 10/290., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/247-248

[294] İbn Ebi Şeybe, 11/230., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/248

[295] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/248-249

[296] İbn Eb' Şeybe, 11/386., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/250

[297] Bkz. 2868. haberin "Açıklama"sı.

[298] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/250-252

[299] Mudabere ortaklığı, bir taraftan anapara, diğer taraftan çalışma olmak üzere yapılan ortaklıktır.

[300] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/252

[301] Sünenu Saîd, 1/101. Bu habere göre Şa'bi, söz konusu meselede sonradan görüş değiştirmiş ve ölünün borcunu bir mirasçının kabul etmesi halinde onun, mirasın tamamından öncelikle ödenmesi gerektiği görüşünü beyan etmiştir. Amir eş-Şa'bi'nin, ölünün bir varisinin lehine mal ikrarı hakkındaki görüşü ile borç ikrarı hakkındaki görüşü için 3071. ve 3077. haberlere bakınız. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/253

[302] Sünemi Saîd, 1/102. Bkz. 3076. ve 3225. haberler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/253-254

[303] Sünenu Saîd, 1/102. Bkz. 3075. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/254

[304] Musannaf, 10/292. Bkz. 3225. ve 3226. haberler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/245-254

[305] İbn Ebi Şeybe, 11/354; Musannaf, 10/340; Beyhaki, 6/255., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/255

[306] İbn Ebi Şeybe, 11/355; Sünenu Saîd, 1/100-101; Mueannaf, 10/339; Beyhaki, 6/254., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/255

[307] İbn Ebi Şeybe, 11/355; Musannaf, 6/106,10/340; Beyhaki, 6/254., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/255-256

[308] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/255-256

[309] İbn Ebi Şeybe, 11/361-362.

[310] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/256-257

[311] Musannaf, 9/405; Beyhaki, 6/220., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/257

[312] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul,

1996: 6/257

[313] İbn Ebi Şeybe, 11/359; Musannaf, 9/404. Bkz. 3090. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/258

[314] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/258

[315] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/258

[316] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/259

[317] İbn Ebi Şeybe, 11/360., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/258

[318] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/25 Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/259

[319] Bkz. 3084. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/260

[320] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/256-260

[321] İbn Ebi Şeybe, 11/365; Beyhaki, 6/260; Musannaf, 6/31; 10/352., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/261

[322] İbn Ebi Şeybe, 11/366; Beyhaki, 6/260., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/261

[323] İbn Ebi Şeybe, 11/366; Musannaf, 6/31; 10/351-352; Beyhaki, 6/260 (Beyhaki burada bu konuda Sahabeden gelen rivayetlerin kuvvetli olmadığını kaydediyor). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/261

[324] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/260-262

[325] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul,

1996: 6/263

[326] Buhari, Feraiz, 25(8/11, muallak olarak); Musannaf, 6/108., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/263

[327] Buhari, Feraiz, 25(8/11, muallak olarak); İbn Ebi Şeybe, 11/380; Musannaf, 10/308., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/263

[328] İbn Ebi Şeybe, 11/381. (Burada haber, esirin mirasçısı olamayacağı şeklindedir); Musannaf, 11/381., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/264

[329] İbn Ebi Şeybe, 11/381. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/264

[330] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/262-264

[331] Musannaf, 10/300. Bkz. Sünenu Saîd, 1/90; İbn Ebi Şeybe, 11/352., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/265

[332] Sünenu Saîd, 1/90., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/265

[333] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/265

[334] İbn Ebi Şeybe, 11/352., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/266

[335] İbn Ebi Şeybe, 11/351; Musannaf, 10/300; Sünemi Saîd, 1/90., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/266

[336] İbn Ebi Şeybe, 11/351., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/266

[337] İbn Ebi Şeybe, 11/354., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/267

[338] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/267

[339] Musannaf, 10/300., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/264-268

[340] İbn Ebi Şeybe, 11,348; Beyhaki, 6/258. Mulâane çocuğu hakkmda 2954. Hadise bakınız. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/268

[341] İbn Ebi Şeybe, 11/349, 365., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/269

[342] İbn Ebi Şeybe, 11/363-364., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/269

[343] Bu Hadisin muttasıl bir rivayeti için bkz. 2242. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/270

[344] İbn Ebi Şeybe, 1/349., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/270

[345] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/270

[346] İbn Ebi Şeybe, 1/348; Musannaf, 7/126-127., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/270-271

[347] İbn Ebi Şeybe, 11/365., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/271

[348] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/271

[349] Ebû Davud, Talak, 29(2/80); İbn Mace, Feraiz, 14(2/917); Müsned, 2/181, 219; Beyhaki, 6/260., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/272

[350] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/273

[351] Bkz. Muvatta, Feraiz, 15(2/522). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/273

[352] Beyhaki, 6/259. Bkz. 2971. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/274

[353] İbn Ebi Şeybe, 11/347-348 Hz. Ali bu sözü, zina çocuğunun annesini recnıettirdikten sonra, annenin yakınlarına söylemiş. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/274

[354] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/268/274-275

[355] İbn Ebi Şeybe, 11/369; Beyhaki, 10/302; el-Cami'li-Ahlakı'r-Râvi, 2/141., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/275

[356] İbn Ebi Şeybe, 11/368-369., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/276

[357] Fethul-Bâri, 25/169.

[358] Bkz. Beyhaki, 10/302.

[359] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/276

[360] İbn Ebi Şeybe, 11/368; Musannaf, 9/28,118; Beyhaki, 10/301. Bu sözün manası için bkz. en-Nihaye, İbnu'1-Esir, "SYB" maddesi (2/431). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/277

[361] İbn Ebi Şeybe, 11/368; Musannaf,9/26., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/277

[362] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/277-278

[363] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/278

[364] Sünenu Saîd, 1/84., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/278

[365] İbn Ebi Şeybe, 6/124; 11/421., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/279

[366] İbn Ebi Şeybe, 11/367-368; Sünenu Saîd, 1/83; Musannaf, 9/25., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/275-279

[367] İbn Ebi Şeybe, 11/382; Musannaf, 3/533; Beyhaki, 4/8. Bu haberin merfû' rivayeti için bkz. Tirmizi, Cenâiz, 43(3/350-351); İbn Mace, Cenâiz, 26(1/483),

Feraiz, 17 (2/919). Tirmizi bu haberin mevkuf rivayetinin daha sahih olduğunu söyler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/280

[368] İbn Ebi Şeybe, 11/384., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/280

[369] Bu haberin merfu ve mevkuf şahidleri için bkz. Müslim, Fedâil, 146(4/1838); Müsned, 2/233; İbn Ebi Şeybe, 11/384, 385., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/280

[370] Bu Hadis mürseldir. Mekhûl Tabiûndandır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/281

[371] Tirmizi, Cenâiz, 43(3/351). Bkz. 3130. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/281

[372] İbn Ebi Şeybe, 11/385; Musannaf, 10/58, 63., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/281

[373] İbn Ebi Şeybe, 11/383; Musannaf, 3/530., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/282

[374] İbn Ebi Şeybe, 11/383; Musannaf, 3/529-530,10/63., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/282

[375] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/279/282-283

[376] Musannaf, 8/431 (Burada söz, Katâde'ye nisbet edilir). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/283-384

[377] Nûr: 24/33.

[378] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/283-284

[379] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/285

[380] Bkz. Musannaf, 9/153,157; Muhallâ, 10/209-210., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/284-285

[381] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul,

1996: 6/286

[382] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/285-286

[383] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/287

[384] İbn Ebi Şeybe, 6/485-486., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/287

[385] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/288

[386] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/286-288

[387] Beyhaki, 10/341., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/289

[388] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/289

[389] İbn Ebi Şeybe, 11/389-390; Beyhaki, 10/341; Sünemi Saîd, 1/135., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/289-290

[390] İbn Ebi Şeybe, 11/388; Beyhaki, 10/306. Bkz. 3031. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/290

[391] İbn Ebi Şeybe, 11/389

[392] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/290-291

[393] İbn Ebi Şeybe, 11/388., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/291

[394] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/291

[395] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/292

[396] İbn Ebi Şeybe, 11/389., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları,

Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/292

[397] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/292-293

[398] Sünemi Saîd, 1/135-136; İbn Ebi Şeybe, 11/422., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/293

[399] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/293

[400] Hişam'ın babası Urve bu sözün benzerini kendi babası ez-Zübeyr İbnu'l-Avvam'a nisbet eder. Bkz. Beyhaki, 10/305. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/294

[401] Bkz. Beyhaki, 10/305.

[402] Bu konuda bkz. Fethu'1-Bâri, 25/177; Istılahat-ı Fıkhiyye, 4/64-66., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/294

[403] İbn Ebi Şeybe, 6/124,11/420-421; Sünenu Saîd, 1/83-84., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/288-295

[404] Buhari, Feraiz, 21(8/10); Müslim, Itk, 16(2/1145); Tirmizi, Buyu'; 20(3/537), Velâ; 2(4/ 437); İbn Mace, Feraiz, 15(2/918); Müsned, 2/9; Musannaf, 9/3; Humeydî, 2/285; İbn Ebi Şeybe, 6/121; 11/418; Sünemi Saîd, 1/95. Bkz. 2575. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/295-296

[405] Buhari, Itk, 10(3/120); Müslim, Itk, 16(2/1145); Ebu Davud, Feraiz, 14(3/127); Tirmizi, Buyu', 20(3/537) İbn Mace, Feraiz, 15(2/918); Müsned, 2/79, 104; Tayâlisî, s.256. Bkz. 2575. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/296

[406] Musannaf, 9/4-5; İbn Ebi Şeybe, 6/122; 11/418; Beyhaki, 10/294., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/296

[407] Şahidi için bkz. İbn Ebi Şeybe, 11/418; Musannaf, 9/4., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/296-297

[408] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/297

[409] Şahidi için bkz. Musannaf, 9/4., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-

Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/297

[410] Bkz. Fethu'1-Bâri, 25/171,173., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/295/297-298

[411] Musannaf, 10/258. Bkz. İbn Ebi Şeybe, 11/282; Sünenu Saîd, V44., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/298

[412] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/298-299

[413] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/299-300

[414] Bkz. Nisa: 4/12.

[415] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/298-300

[416] İbn Ebi Şeybe, 11/397-398., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/301

[417] İbn Ebi Şeybe, 11/398, 400; Musannaf, 9/42-43., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/301

[418] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/301-302

[419] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/302

[420] Musannaf, 9/43., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/302

[421] Beyhaki, 10/307. Ayrıca bkz. İbn Ebi Şeybe, 11/399; Musannaf, 9/40., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/303

[422] İbn Ebi Şeybe, 11/397; Musannaf, 9/40; Beyhaki, 10/306. Bkz. 3176. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/303

[423] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul,

1996: 6/303-304

[424] Bkz. 3174. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/304

[425] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/304-305

[426] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/301-305

[427] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/306

[428] Bkz. Neynu'l-Evtar, 6/74.

[429] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/305-306

GÖRGÜ KURALLARI KİTABI

1. Giriş İzni Üç Defa İstenir

2632. "Bize Ebu'n-Numan haber verip (dedi ki), bize Yezid b. Zurey1 rivayet edip (dedi ki), bize Davud, Ebu Nadra'dan, (O da) Ebu Saîd'den (naklen) rivayet etti ki;"
Ebu Musa el-Eş'ari, Hz. Ömer'in yanına girmek için üç defa izin istemiş de O, O'na izin vermemiş. Bunun üzerine O da geri dönmüş. Sonra (Hz. Ömer O'nu çağırtıp);
"niye geri döndün?" diye sormuş. O da şöyle cevap vermiş:
"Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Seltem) şöyle buyururken işittim:"
"Giriş izni isteyen kimse üç defa izin istediğinde eğer ona izin verilirse ne âlâ, aksi halde geri dönün!" O zaman (Hz. Ömer);
"ya (Hz. Peygamber'in böyle buyurduğuna) seninle beraber şahidlik edecek birini mutlaka getireceksin, yahut ben (sana) yapacağım da yapacağım!" demiş.
Ebu Said sözüne şöyle devam etti: (Derken Ebu Musa), ben Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Ashabından bir topluluk içindeyken bizim yanımıza, Hz. Ömer'in kendisini tehdidinden korkmuş bir halde geldi ve başımıza dikilip şöyle dedi:
"Allah aşkına, sizden, bunu Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) işitmiş olan bir adamın bu konuda benim için mutlaka şahitlik etmesini istiyorum!" (Ebu Saîd sözünün devamında) şöyle dedi: O zaman ben;
"O'na haber ver ki, ben bu hususta seninle baraberim!" dedim. Bunu başkaları da söyledi. Bunun üzerine Ebu Musa'nın keder ve üzüntüsü kayboldu.[1]

Açıklama

Hadislerin sonraki nesillere sağlam bir şekilde ulaşmasında Hz. Ömer'in -Allah O'ndan razı olsun- büyük hizmeti geçmiştir. O, selefi Hz. Ebu Bekir -Allah O'ndan razı olsun- gibi, hadis

rivayetinde ciddi ve titiz olunmasını sağlamaya çalışmış, bu sebeple rivayet işini sıkı tutmuştur. Yukarıdaki haberde bunun bir örneğini görüyoruz. Bu olayda Hz. Ömer'in (Radıyallahu Anh) Ebu Musa'ya -Allah O'ndan razı olsun- karşı gösterdiği tavır, O'nun yalan-yanhş haber nakletmesinden şüphelendiği için değildir. Bunu, bu haberin bir rivayetinde olayın sonunda Ebu Musa'ya söylediği bildirilen sözden açıkça anlamaktayız. Bu rivayete göre Hz. Ömer (Radıyallahu Anh), Ebu Saîd1 din -Allah O'ndan razı olsun- şahidlik etmesinden sonra, Ebu Musa'ya şöyle demişti:
"İyi bil ki, ben seni itham etmiyorum. Fakat halkın Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) iftirada bulunmasından endişe ettim!"[2]
Bu gösteriyor ki, Hz. Ömer'in (Radıyallahu Anh) bu tavrı, hadis rivayetinde titizlik gösterilmesini sağlamaya, bu işi sıkı tutarak art niyetli olabilecek kimselerin hadis uydurmasına engel olmaya yöneliktir. Çünkü zamanında Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) tecrübesine, bilgisine ve doğruluğuna güvenip memuru("âmil"i) olarak Yemen'e göndermiş olduğu Ebu Musa gibi büyük bir Sahabiye böyle davranılınca, diğer müslümanlar bundan ibret alacak ve hadis rivayetinde kendilerine çekidüzen vereceklerdi. Nitekim öyle olmuştur. Ebu Hüreyre -Allah O'ndan razı olsun- bile Hz. Ömer (Radıyallahu Anh) zamanında fazla rivayetten kaçındığını söylemiştir. Şu halde Hz. Ömer'in bu tavrı; "kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla" kabilinden bir harekettir.
Diğer taraftan bu habere bakarak Hz. Ömer'in (Radıyallahu Anh) her hadis rivayetinde bir şahid istediği, yani bir hadisi en az iki kişinin rivayetiyle kabul ettiği düşünülmemelidir. Hz. Ömer (Radıyallahu Anh), kendisine tek bir kişinin rivayet ettiği bir Hadisi, başka bir şahid istemeyerek kabul ettiği de çok olmuştur. Şam'da tâûn salgını çıktığım yolda haber alması üzerine ne yapılması gerektiğini Ashabla görüştüğünde, Abdurrahman b. Avf m -Allah O'ndan razı olsun- rivayet ettiği; *"Bir yerde tâûn çıktığını işittiğinizde oraya gitmeyin..."* hadisini kabul edip geri dönmesi bunun örneklerinden biridir.[3]

2. Giriş İzni Nasıl İstenir?

2633. "Bize Saîd ibnu'r-Rebi' haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Muhammed ibnu'l-Munkedir'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Ben Cabir b. Abdillah'ı işitmiştim, şöyle demişti:"

Ben (bir defasında) Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (evine) gelip kapısını çalmıştım. O da;
"Kim o?" buyurmuştu. Ben;
"Benim" demiştim. Bunun üzerine O;
"Benim! Benim!" buyurmuş ve bundan hoşlanmamıştı.[4]

Açıklama

Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Câbir'in (Radıyallahu Anh) cevabından hoşlanmamasının sebebi, cevabın onu yeterince tanıtıcı olmamasıydı. Bu sebeple bu gibi durumlarda cevap verirken insanın, ismini veya meşhur olduğu lakabını söyleyerek kendisini tanıtması gerekir. Ancak ev sahibi, giriş isteyeni sesinden tanıyabiliyorsa, izin isteyen kimse sadece "benim" demekle yetinebilir. Bu hadis ayrıca kapı çalmanın meşru olduğunu göstermektedir. Böylece içerde olan kimse kapıya yaklaşır, dışardaki de selam vererek giriş izni ister.
Bu hadiste Câbir'in (Radıyallahu Anh) kapıyı nasıl çaldığına, bir âletle mi, aletsiz mi çaldığına dair bir açıklık yoktur. Enes'in (Radıyallahu Anh) naklettiğine göre, Sahabe-i Kiram, Hz. Peygamber'in kapısını (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) tırnaklarıyla çalarlarmış. Kapıyı bu şekilde çalmaları herhalde, Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) saygılarının ve O'nu rahatsız etmeme arzularının bir ifadesiydi.[5]

3. Kişinin, Ailesine Geceleyin Gelmesinin Yasaklanması Hakkında

2634. "Bize Muhammed b. Yusuf haber verip (dedi ki), bize Süfyan rivayet edip dedi ki, ben Muharib b. Disar'ı, Cabir b.

Abdillah'tan (naklen) anlatırken işittim ki,” O şöyle demiş:
Rasulullah (Sdllallahu Aleyhi ve Sellem) kişinin (yolculuk dönüşü) ailesine geceleyin gelmesini veya onlara hainlik suçlamasında bulunmasını yahut onların kusurlarını araştırmasını yasakladı.
Süfyan demiş ki:
“(Bu hadisteki), "...veya onlara hainlik suçlamasında bulunmasını yahut onların kusurlarını araştırmasını" sözünün, Muharib'in söylediği birşey mi, yoksa hadisin aslında olan birşey mi olduğunu bilmiyorum!”[6]

4. Selâmı Yaymak Hakkında

2635. “Bize Saîd b. Âmir, Avf tan, (O) Zürâre b. Evfa'dan, (O da) Abdullah b. Selâm'dan (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Medine'ye geldiğinde, halk O'nu gözlemeye çıkmış ve (gelişini uzaktan görünce);
"Allah'ın elçisi geldi!" demişlerdi. (Abdullah) sözüne şöyle devam etti:
“Ben de, (karşılamaya) çıkanlarla beraber çıkmıştım. Derken yüzünü gördüğüm zaman anlamıştım ki, Onun yüzü, hiç yalancı yüzü değildir. Sonra O'ndan duyduğum ilk şey; şöyle buyurması oldu:”
"Ey insanlar! Selâmı yayın, yemek yedirin, yakınlarla alâkayı devam ettirin, insanlar uyurken namaz kılın ki, Cennet'e selâmetle giresiniz!"[7]

5. Müslümanın, Müslüman Üzerindeki Hakkı Hususunda

2636. “Bize Ubeydullah, İsrail'den, (O) Ebu İshak'tan, (O) el-Haris'ten, (O da) Hz. Ali'den (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Müslümanın müslüman üzerinde altı (hakkı) vardır: Karşılaştığında ona selâm verir, aksırdığında ona; "Allah sana

merhamet etsin" diyerek hayır dua eder, hastalandığında onu ziyaret eder, çağırdığında çağrısına karşılık verir, öldüğünde (cenaze namazında) hazır bulunur, kendisi için sevdiği şeyi onun için de sever ve gıyabında onun iyiliğini ister."[8]

6. Binek Üzerinde Olanın Yaya Olana Selâm Vermesi Hakkında

2637. "Bize Abdullah b. Yezid haber verip (dedi ki), bize Hayve rivayet edip (dedi ki), bize Ebu Hani' el-Havlani haber verdi ki, Ebu Ali el-Cenbi kendisine, Fedâle b. Ubeyd'den, (O da) Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etmiş ki," O şöyle buyurmuş:
"Binek üzerinde olan yaya olana, ayakta olan oturmakta olana, az olan çok olana selâm verir!"[9]

7. Ehl-i Kitabın Selamını Almak Hakkında

2638. "Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, Abdullah b. Dinar'dan, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Şu bir gerçek ki, yahudilerden biri (size) selâm verdiğinde ancak "es-sa'mu aleyk = ölüm üzerine olsun" der, bu sebeple sen de; "aleyke = senin üzerine olsun" karşılığını ver."[10]

Açıklama

Bu hadis yahudilerin selâmının alınacağım, fakat onlar selâm verirken "es-sa'mu aleyke" dedikleri için, selâmlarına "aleyke" şeklinde karşılık verileceğini göstermektedir. Bu hadiste ise mutlak olarak; "Size ehl-i kitab selâm verdiğinde siz "ve aleyküm" deyin!" buy-rulmaktadır.[11] Buna göre, nasıl selâm verirlerse versinler, onların selâmı "ve aleyküm" şeklinde alınacaktır. Birçok âlim, bu hadislere dayanarak ehl-i kitabın

selâmının "aleyküm" veya "ve aleyküm" şeklinde ahncağını, onların selâmlarına "aleykümü's-selâm" şeklinde karşılık vermenin caiz olmadığını söylemişlerdir. Ancak, "ölüm senin üzerine olsun" şeklinde edepsizce selâm veren bir yahudiye bile nezih ve nazik bir karşılık verilmesi emredildiğine göre, normal selâm verdiklerinde ehl-i kitabın selâmlarının "ve aleykümü's-selâm" şeklinde alınması caiz olmalıdır. Nitekim bazı Şafii âlimler bunun caiz olduğunu söylemişlerdir. Şu halde ehl-i kitabın selâmlarının mutlak olarak "aleyküm" veya "ve aleyküm" şeklinde alınmasını emreden hadisler, "es-sa'mu aleyke" şeklinde selâm verilmesi durumuyla veya muayyen bir zamanla alâkalı olabilir.[12]

8. Çocuklara Selâm Vermek Hakkında

2639. “Bize Sehl b. Hammâd rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Seyyar'dan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:” “Ben Sabit el-Bunani ile yürüyordum. Derken O bazı çocukların yanından geçmişti de, onlara selâm vermişti. Sabit (sonra) anlatmıştı ki, kendisi Enes'le vuruyormuş. Derken O bazı çocukların yanından geçmişti de onlara selâm vermişti. Enes de (sonra) anlatmış ki; O, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile berabermiş. Derken o bazı çocukların yanından geçmişti de onlara selâm vermişti.”[13]

9. Kadınlara Selâm Verme Hakkında

2640. “Bize el-Hakem b. Nâfi’, Şuayb b, ebi Hamza'dan, (O da) İbn Ebi Hüseyn'den (naklen) haber verdi (ki, O şöyle demiş): Bana Şehr, Eşheloğulları'nın kadınlarından biri olai Esma bint Yezid ibni's-Seken'den (naklen) rivayet etti ki,”

O bir ara bazı kadınların içinde bulunuyormuş. Derken yanlarındaı Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) geçmiş de onlara selâm vermiş.[14]

10. Bir Kişiye Selâm Gönderildiğinde Bunu Nasıl Alır?

2641. “Bize el-Hakem b. Nafi1, Şuayb b. Ebi Hamza'dan, (O da) ez-Zühri'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle demiş: Bana Ebu Seleme b. Abdirahman rivayet etti ki, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hanımı Hz. Aişe şöyle demiş: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (birgün) demiş ki:”
"Aişe! Bu (yanımdaki) Cibril'dir. Sana selâm veriyor!" (Hz. Aişe de);
"Ve aleyhi's-selâm ve rahmetullahi ve berekatuhu = selâm, Allah'ın rahmeti ve bereketleri O'nun da üzerine olsun!" karşılığını vermiş. (Hz. Aişe sözünün devamında) şöyle demiş:
"O (yani Hz. Peygamber), benim görmediğim şeyleri görür!"[15]

11. Selâmın Alınması Hakkında

2642. “Bize Abdullah b. Mesleme rivayet edip (dedi ki), bize Süleyman -ki O, ibnul-Muğire'dir-, Humeyd b. Hilâl'den, (O) Abdullah ibnu's-Samit'ten, (O da) Ebu Zerr'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
“Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namaz kıldı. Sonra namazını bitirince ben yanına gelip (selâm verdim). Böylece ben (O'na) İslam selâmı ile selâm veren ilk kimse oldum. O zaman O;
"Aleyke's-selâm ve rahmetullah! Kimlerdensin?" buyurdu. Ben;
"Gıfar kabilesinden" dedim. (Ebu Zerr sözünün devamında) şöyle dedi: Bunun üzerine O, eliyle (hoşnutsuzluk) işareti yaptı da, ben içimden;
"Ğıfar'a mensup olmamdan hoşlanmadı" dedim.”[16]

Açıklama

Ebu Zerr el-Gıfari'nin -Allah Ondan razı olsun- anlattığı bu olay, O, müslümanlığın doğuşunun ilk yıllarında Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Peygamberlik haberini duyup da O'nun hakkında bilgi almak için Mekke'ye geldiğinde cereyan etmişti. Ebu Zerr'in (Radıyallahu Anh) kabilesi yol kesmekle,

yağmacılıkla geçinir, savaş ve baskının yasak olduğu "haram aylar"da bile bu faaliyetlerini sürdürürlerdi. Bu sebeple Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) O'nun kabilesini öğrenince, herhalde müslüman olma ihtimalini az gördüğü için, bundan hoşlanmamıştı. Ama çok geçmeden Ebu Zerr'in (Radıyallahu Anh) kendiliğinden müslüman olduğunu görünce de buna taaccüb etmiş ve "Gerçekten Allah dilediğine hidayet verir!" buyurmuştu.[17]
Ebu Zerr'in (Radıyallahu Anh) bu rivayetine göre Hz. Peygamber'i (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) "es-selâmu aleyke" şeklinde Islami selâmla ilk defa selâmlayan, kendisiydi. Bunu; Hz. Peygamber'i Islami selâmla selâmlayan henüz müslüman olmamış, yabancı ilk kimse olarak da anlayabiliriz. Bu durumda Ebu Zer, bu selâmı Mekke'deki müslümanlardan duymuş ve öğrenmiş de olabilir.
Cahiliye döneminde Arablar "En'amellahu bike aynen = Allah gözünü, sevdiklerini görmekle aydın etsin!", "En'im sabâhan = Sabahın hayırlı olsun!",[18] "Hayiyte mesâen = Akşam yaşayasın!", "Hayiyte sabâhan = Sabah yaşayasın!"[19] Gibi şekillerde selâmlaşırlardı. Müslümanlıkta bu şekilde selamlaşma yasaklanmış ve "es-selâmu aleyke (aleyküm)", "selâmun aleyke (aleyküm)" şekilleri meşru1 kılınmıştır. Hz. Adem'in (Aleyhisselâm) de Cennet'te melekleri; "es-selâmu aleyküm" şeklinde selâmladığını gösteren bir rivayet vardır.[20] Buna göre bu İslami selâmı insanlık tarihinde -herhalde Allah'ın ilhamıyla- ilk kullanan kimse, Hz. Adem'dir (Aleyhisselâm). Anlaşıldığına göre bu İslami selâm şekli tarih içinde unutulmuş ve Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu Sünneti tekrar ihya etmiştir.[21]

12. Selâm Vermenin Ve Selâm Almanın FaziletiHakkında

2643. “Bize Muhammed b. Kesir rivayet edip (dedi ki), bize Ca'fer b. Süleyman, Avf’tan, (O) Ebu Reca'dan, (O da) İmran b. Husayn'dan (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Bir adam Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip;

"es-selâmu aleyküm!" dedi. O da selâmını aldı ve
"On (sevap kazandı!)" buyurdu. Sonra başka bir adam gelip selâm verdi ve
"es-selâmu aleyküm ve rahmetullah!" dedi. Onun da selâmını aldı ve
"Yirmi (sevap kazandı!)" buyurdu. Ardından başka bir adam gelip selâm verdi ve
"es-selâmu aleyküm ve rahmetullahi ve berekâtüh!" dedi. O, bunun da selâmını aldı ve
"Otuz (sevap kazandı!)" buyurdu.[22]

13. Bir Adama, İşiyorken Selâm Verildiğinde (Ne Yapar)?

2644. "Bize İshak haber verip (dedi ki), bize Muaz b. Hişam rivayet edip (dedi ki), bana babam, Katâde'den, (O) el-Hasan'dan, (O) el-Husayn'dan, (O da) el-Muhacir b. Kunfuz'dan (naklen) rivayet etti ki;"
O Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), işiyorken selâm vermiş de, (Hz. Peygamber) abdest alıncaya kadar selâmını almamış, abdest aldıktan sonra selâmını almış.[23]

Açıklama

Selâm, fertler arasında sevgi bağlarının oluşmasını sağlayan en güzel ve en kolay vasıtalardan biridir. Bunun için selâmı yaymamız emredilmiştir. Bununla beraber öyle durumlar vadır ki, onlarda selâm vermek uygun düşmez, mekruh olur. Bu hadis, bu durumlardan biri olarak işemekte olan kimseye selâm vermenin, onun da bu durumda verilecek selâmı almasının mekruh olduğunu göstermektedir. Bunun gibi verilecek selâmı, (ağzında lokma olan kimse gibi) fiilen veya (namaz kılmakta olan kimse gibi) Şer'an alamayacak olan kimseye selâm vermek de mekruhtur. Âlimlerimiz; hangi şekilde olursa olsun Allah Tealâ'yı zikretmekle meşgul bulunan kimseye, ders vermekte veya hutbe okumakta olan hocaya, haram veya gayrimeşru bir iş işlemekte olan kimseye selâm vermenin ve hasımların hakime

selâm vermelerinin mekruh olduuğunu söylemişlerdir.[24]

14. (Nâmahrem) Kadınların Yanlarına Girmenin Yasaklanması Hakkında

2645. Bize Yahya b. Bîstam haber verip (dedi ki), bize Leys b. Sa'd, Yezid b. Ebi Habib'den, (O) Ebu'1-Hayr'dan, (O da) Ukbe b. Amir'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Ra-sulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: "(Tek başlarına iken nâmahrem) kadınların yanlarına girmeyin!" Denildi ki, "yâ Ra-sulullah, kocanın erkek yalanlan hariç olsun!" Bunun üzerine O; "Kocanın erkek yakınları ölüm (ve helak sebebinin) ta kendisidir!" buyurdu.[25]
Yahya dedi ki; (hadiste geçen) "el-hamu" kelimesi, "kocanın yakınları" demektir.

Açıklama

Zina, en büyük cinsi ahlâksızlıktır. Ferdi, aileyi, toplumu mahvedici olan bu ahlâksızlık haram kılındığı gibi, ona götürebilecek yollar ve işler de yasaklanmıştır. Bir erkeğin nâmahremi bir kadının yanına tek başına iken girmesinin yasaklanması da bu cümledendir. Bu konuda nâmahrem kadının kocasının yakını olan erkeklere gösterilen sertlik ise, onların bu kadının yanına kolaylıkla girip çıkabilmelerinden, genellikle toplumda bunun yadırganmamasından dolayıdır. Halbuki, bu müsamaha; nefsani arzulara uyup gayrimeşru ilişkilere girmeye, böylece de bu dünyada yuvaların yıkılmasına, ahlâksızlığın yayılmasına ve toplumun bozulmasına, âhirette ise azaba duçar olmaya sebep olur. Bu durum felâkettir ve asıl ölüm budur.
Burada kaydedim ki, bu hadiste "kocanın erkek yakınları" ile kastedilen, onun baba ve dedeleriyle, başka hanımından oğul ve torunları dışındaki, erkek kardeşi, amcası, amcasının oğlu gibi kadına mahrem olmayan erkek yakınlarıdır. Burada şunu da ekleyelim: Bazı kimseler kendisini ve çevresini düşünerek dinin bu gibi hükümlerini katı ve aşırı görme eğilimine girebilirler.

Ancak düşünmek gerekir ki, din, iyi-kötü, ahlâklı-ahlâksız, samimi-art niyetli bütün insanlar için hükümler koyar. Bunlara da herkesin uyması istenir.
Kendisini ve çevresini bu gibi nahoş durumlardan uzak gören kimse, en azından, art niyetli, ahlâksız olabilecek olan kimselere kötü örnek, bahane ve cesaret kaynağı olmamayı düşünmelidir. Nâmahrem bir kadının yanına tek başına iken girip çıkmakla nadiren gayrimeşru durumlar ortaya çıksa da, "bir insanı öldüren bütün insanları öldürmüş gibi olur!" Bütün bunlar bir tarafa, bir müslüman için, Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) böyle emir buyurmuş olması yeterlidir.[26]

15. Ansızın Bakış Hakkında

2646. "Bize Muhamed b. Yusuf ile Ebu Nuaym, Süfyan'dan, (O) Amr b. Saîd'den, (O) Ebu Zur'a b. Amr b. Cerir'den, (O da) Cerir'den (naklen) rivayet ettiler ki", O şöyle demiş:
"Ben Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), (nâmahrem bir kadına) ansızın bakışın (hükmünü) sormuştum da O;
"Gözünü başka tarafa çevir!" buyurmuştu."[27]

16. Kadınların Etekleri Hakkında

2647. "Bize Alımed b. Halid haber verip (dedi ki), bize Muhammed -ki O, İbn İslı ak1 tır-, Nafi'den, (O) Safiyye bint Ebi Ubeyd'den, (O da) Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hanımı Hz. Ummü Seleme'den (naklen) rivayet etti ki", O şöyle dedi:
Hz, Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kadının eteğini (inciğin yarısından aşağıya ne kadar uzatacağı) soruldu da O;
"Bir karış!" buyurdu. Ben;
"Yâ Rasulullah, o halde ayakları görünür!" dedim;
"Öyleyse bir arşın (uzatsınlar). Bundan fazla yapmasınlar!" buyurdu.[28]
Abdullah (ed-Dârimî) dedi ki; bazı insanlar (bu hadisin

senedinde);
"..Nafi'den, (O) Süleyman b. Yesâr'dan, (O da Hz. Ümmü Seleme'den naklen...)" derler.[29]

17. (Kadının), Süsünü Göstermesinin MekruhluğuHakkında

2648. “Bize Muhammed b. Yusuf haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Mansur'dan rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana Rib'iyy b. Hıraş, bir kadından, (O da) Huzeyfe'nin bir kız-kardeşinden (naklen) rivayet etti ki,” O şöye demiş:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bize bir konuşma yaptı ve şöyle buyurdu:
"Ey kadınlar topluluğu! Sizin, süs olarak takınacağınız gümüş şeyleriniz yok mu? Şunu iyi bilin, durum şu ki, sizden altın süs takınıp da onu (nâmahrem erkeklere) gösteren hiçbir kadın yoktur ki, bu (altın süs) sebebiyle azab edilecek olmasın!"[30]

Açıklama

Kadınların takınmış oldukları süslerini, bunlardan yüzükler gibi zaruri olarak görünenler hariç, nâmahremleri olan ekeklere göstermeleri yasaktır.[31] Gösterilmeleri yasaklanan süslerin altın veya gümüş olmaları arasında da bir fark yoktur. Yukarıdaki hadisten ise gümüş süslerin gösterilmelerinin caiz olduğu, altın olanların caiz olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak bu hadis, râvilerden Rib'iyy'in hanımının meçhullüğü sebebiyle zayıftır. Gerçekte sahih olması halinde, onun, İslamiyet'in ilk dönemleri ile ilgili olup, hükmünün sonraları kaldırılmış olması mümkündür.[32]

18. (Kadının), Dışarıya Çıkacağı Zaman Güzel Koku (Sürünmesinin) Yasaklanması Hakkında

2649. “Bize Ebu Asım, Sabit b. Umar e "den, (O) Ğuneym b.

Kay s'tan, (O da) Ebu Musa'dan (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Hangi kadın güzel koku sürünür, sonra dışarıya çıkar da kokusu hissedilirse, o zina etmiş olur. (Ona şehvetle bakan) her göz de zina etmiş olur."
Ebu Asım;
"Bazı arkadaşlarımız bu (hadisi) merfu (yani Hz. Peygamber'in sözü) olarak rivayet ediyor" da demiştir.[33]

19. (Saça Yabancı Saç) Ekleyen Kadın İle (Saçına Yabancı Saç) Ekleten Kadın Hakkında

2650. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) Man-sur'dan, (O) İbrahim'den, (O) Alkâme'den, (O da) Abdullah'tan (naklen) haber verdi ki," O;
"Allah, güzellik için döğme yapan, döğme yaptıran, yüzündeki kılları alan-aldıran, dişlerini seyrelten ve böylece Allah'ın yarattığını değiştiren kadınlara lanet etsin!" dedi ve bu, Esedoğulları'ndan Ümmü Ya'kub isimli bir kadına ulaştı. Bunun üzerine (bu kadın İbn Ömer'e) gelip;
"Bana senin şöyle şöyle lanet ettiğin ulaştı, (bu doğru mu?)" dedi. O da şöyle karşılık verdi:
"Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) lanet etiği kimselere ben ne diye lanet etmeyeyim? Bu (lanet etme hükmü) Allah'ın Kitab'ında da vardır!" Bu sefer (kadın);
"Andolsun ki, ben iki levha arasındaki (tüm Kur'an'ı) okudum da onda senin dediğini bulamadım" dedi. (İbn Ömer) şöyle cevap verdi:
"Sen onu gerçekten okusaydın bunu muhakkak bulurdun! Sen;
"Peygamber size ne verirse onu alın, sizi neden menederse ondan geri durun"[34] mealindeki ayeti okumadın mı?" (Kadın);
"Evet, okudum" dedi. İbn Ömer de;
"İşte O, hakikaten bundan menetmişti" dedi. O zaman (kadın);
"Doğrusu ben ailenin (bunları) yaptığını görüyorum" dedi. (İbn Ömer);
"Öyleyse içeri gir bak" dedi. O da girip baktı ve aradıklarından

hiçbir şey göremedi. Bunun üzerine (İbn Ömer); "Böyle olsalardı, onlarla bir araya gelmezdim" dedi.[35]

Açıklama

Bu hadis, zikredilen üç şeyi yapmanın ve yaptırmanın yasaklanmış olduğunu göstermektedir. Bu hadisin Ebu Davud'daki rivayetinde "saça saç ekleme" hususu da geçmektedir. Dârimî de koyduğu başlıkla herhalde hadisin bu farklı rivayetine işaret etmek istemiştir.
Alimlerin cumhuru bu hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Bununla beraber bu işlerin teferruatında bazı farklı görüşler de serdedilmiştir. Şöyle ki; Şafii âlimlere göre kadın, insan dışında bir canlının temiz saçını, kocasının izniyle saçına takabilir. İmam Yahya (Rahmetullahi Aleyh) saça saç eklemenin bekârlara haram olduğunu söylemiştir. İmam Malik (Rahmetullahi Aleyh), İmam Taberi (Rahmetullahi Aleyh) ve birçok âlim, ilgili diğer hadislere de dayanarak, saça, saç dışında yün gibi şeyler eklemenin de caiz olmadığını söylemişlerdir. Leys b. Sa'd'a göre ise bu yasak sadece saça saç eklemek hususundadır, bu sebeple saça yün gibi şeyler eklemek caizdir. Kadı Iyaz (Rahmetullahi Aleyh) de, saça renkli ipek ipler gibi saça benzemeyen şeyler bağlamanın caiz olduğunu söylemiştir.
Yüzdeki kılların alınmasına gelince, Nevevi (Rahmetullahi Aleyh) ve bazı âlimler; kadının, sakal ve bıyığı çıktığında bunları gidermesinin haram değil, bilâkis müstehab olduğunu söylemişlerdir.
Yukarıdaki hadisten bu üç şeyin güzel olmak için yapılmalarından dolayı yapan ve yaptıranlara lanet okunduğu anlaşılmaktadır. Şu halde bunları sağlıkla ilgili bir zaruretten dolayı yapmakta bir mahzur olmamalıdır. Sözkonusu bu üç şeyde erkekler de kadınlar gibidir. Bu hadiste kadınların zikredilmiş olması, bu işleri güzellik için daha çok onlar yaptığından dolayıdır.[36]

20. Erkeğin Erkekle, Kadının Kadınla Bir Yorgan Altında

Yatmaları Yasağı Hakkında

2651. "Bize Osman b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Zeyd b. Hubab rivayet edip (dedi ki), bana Yahya b. Eyyub el-Hadrami rivayet edip (dedi ki), bana Ayyaş b. Abbas el-Hımyeri, Ebu'l-Husayn el-Hacri'den, (O da) Ebu Amir'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Ben Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Sahabisi Ebu Reyhane'yi şöyle derken işittim:"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şu on husustan menederdi: Erkeğin erkekle, aralarında hiçbir şey bulunmadığı halde tek örtü içinde yatmaları kadının kadınla, aralarında hiçbir şey bulunmadığı halde tek bir örtü içinde yatmaları; (saç ve sakaldaki ak) kılları yolmak; vücuda döğme yapmak; yağma etmek; panterlerin (postlarını) kullanmak; iki omuzun üzerine ve elbisenin altına halis ipek koymak.[37]
Abdullah (ed-Dârimî) dedi ki: Ebu Âmir, onların (yani Meafıroğullarının) bir büyüğüdür, "mukameâ = bir yorgan altında yatma" ise, "muzâcaa = yan yana yatma" demektir.[38]

Açıklama

Hadisin bu rivayetinde on husustan sekizi zikredilmiştir. Diğer rivayetlerinde ise geri kalan iki hususun ise; daha çok yaşlı kadınların genç ve güzel görünmek için yaptıkları, "dişlerini inceltip sivriltmeleri" ve "sultan dışındakilerin yüzük takmaları" olduğu görülmektedir. Bunlardan kadınların yan yana, erkeklerin yan yana yatmalarının yasaklığının bir hikmeti, herhalde, sapık cinsi duyguların oluşmasına ve sapık cinsi ilişkilere engel olmaktır. Ak saç ve kıllar ise insana olgunluk görünümü verir ve onu bazı kötülükleri yapmaktan alıkoyar. Bu sebeple koparılmamaları istenmiştir. Panterlerin postlarını kullanma yasağı, bu postlann kibir alâmeti ve acemlerin süsü olmaları ile izah edilmeye çalışılmıştır. Diğer bir izaha göre, onların avlanmaları zordur. Bu sebeple ekseriya kendi hallerine ölmüş olduklarında ele geçirilebilirler. Bu durumda "tezkiye" edilmemiş

olacaklarından, bazı âlimlere göre postları dibağatla temizlenmez. Dolayısıyla kullanılmaları yasaklanmıştır. Allahu a'lem, bu yasakta yabani hayvan hayatını koruma gayesi de vardır.
Yüzük takmaya gelince, mektuplarını mühürlemek gibi bazı durumlarda yüzüğe ihtiyacı olduğu için sultanın yüzük takmasına müsaade edilmiştir. Bazı âlimler yüzük takmada yasak ve müsaadenin ölçüsünün, "ihtiyaç" olduğunu, bu sebeple yüzük takmaya ihtiyacı olan herkesin sultan hükmünde olduğunu söylemişlerdir. Buna göre, sırf süsü için yüzük takmak yasaklanmış olmaktadır.[39]

21. Kadın Gibi Davranan Erkeklerle Erkek Gibi Davranan Kadınlara Lanet Edilmesi

2652. "Bize Yezid b. Harun ile Vehb b. Cerir haber verip dediler ki, bize Hişam -ki, O, ed-Destüvâî'dir-, Yahya'dan, (O) İkrime'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki,"

Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), erkeklerden kadın gibi davrananlarla, kadınlardan erkek gibi davrananlara lanet etmiş ve:
"Bunları evlerinizden çıkarın!" buyurmuştu.
(İbn Abbas, sözünün devamında) dedi ki;
"İşte Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), falan erkeği (Medine'den) çıkarmıştı, Ömer de falan erkeği -veya "falan kadını" (Abdullah ed-Dârimî; "bundan ben şüphe ediyorum" demiştir)-, çıkarmıştı."[40]

22. Uyluğun Avret Olduğu Hakkında

2653. "Bize el-Hakem ibnu'l-Mübarek haber verip (dedi ki), bize Malik, Ebu'n-Nadr'dan, (O) Zur'a Abdirrahman'dan, (O da) babasından -ki O, Suffa Ashabındandı-, (naklen) haber verdi ki,"
O şöyle demiş:
(Bir gün) Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sel-lem), benim uyluğum açık iken yanımıza oturmuştu. Bana; *"Üzerini ört!*

Uyluğun avret olduğunu bilmiyor musun?" buyurmuştu.[41]

Açıklama

"Avret", vücutta örtülmesi gereken yer demektir. Bu hadis, uyluğun da avret olduğunu göstermektedir. İmam Ebu Hanife (Rahmetullahi Aleyh) ile Şafii (Rahmetullahi Aleyh), bu hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. İmam Ahmed (Rahmetullahi Aleyh) ile bir rivayette İmam Malik (Rahmetullahi Aleyh) ise, ilgili diğer hadislere dayanarak avretin sadece "ön" ve "arka"dan ibaret olduğunu söylemişlerdir. Bunlara göre, uyluğun avret olduğunu gösteren hadisler, olmadığını gösteren hadisler karşısında delil olmaya elverişli değillerdir. Uyluğun avret olduğu görüşünde olan âlimler ise, uyluğun bir tarafından, açılmasına müsamaha edilen az bir miktarın açılması ile ilgili olduklarını söylemişlerdir. Ayrıca uyluğun avret olduğunu gösteren hadisler sözlü hadislerdir. Diğerleri ise fiili hadislerdir. Sözlü olan ise fiili olandan daha tercihe şayandır.[42]

23. Kadının Hamama Girmesi Yasağı Hakkında

2654. "Bize Ya'lâ haber verip (dedi ki), bize el-A'meş, Amr b. Murre'den, (O da) Salim b. Ebi'l-Ca'd'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle demiş:
Hınıs ahalisinden bazı kadınlar, kendisinden fetva sormak üzere Hz. Aişe'nin huzuruna girmişler de O;
"Belki siz, hamamlara giren kadınlardansınız?" demiş. Onlar;
"Evet" demişler. O zaman Hz. Aişe (Radıyallahu Anha) şöyle demiş: Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işitmiştim:
"Elbisesini kocasının evinden başka yerde çıkaran hiçbir kadın yoktur ki, kendisi ile Allah Azze ve Cehle arasındaki (haya perdesini) yırtmış olmasın!"[43]
2655. "Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki: Bize Ubeydullah, İsrail'den, (O) Mansur'dan, (O) Salim'den, (O) Ebu'l-Melih'ten, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) bunu, (yani bir önceki) hadisi

haber verdi.”[44]

Açıklama

Kadınların hamama gitmelerini yasaklayan hadisler vardır. Ancak Ebu Bekr b. Hâzim, hamamla ilgili bütün hadislerin "malûl" (illetli, dolayısıyla zayıf) olduğunu, bu konuda sadece Sahabilerden sahih haberler geldiğini söylemiştir. Yukarıdaki hadis de, görüldüğü gibi, Hz. Aişe'nin yorumuyla hamamla ilgili olmaktadır.[45]

24. Biriniz, (Din) Kardeşini Oturmakta Olduğu Yerinden Asla Kaldırmasın!

2656. “Bize Müsedded haber verip (dedi ki), bize Bişr ibnu'l-Mufaddal rivayet edip (dedi ki), bize Ubeydullah, Nafi’den, (O da) İbn Ömer'den (naklen rivayet etti ki,” O şöyle demiş:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kişi ayağa kaldırıp -yani (din) kardeşini oturmakta olduğu yerinden (ayağa kaldırıp)- yerine kendisi oturmaz! Fakat siz yer açın -veya "siz açılın"[46]

25. (Bir Kimse) Oturmakta Olduğu YerindenKalkıp da Sonra Oraya Geri Döndüğünde,Oraya (Oturmaya Başkalarından) Daha FazlaHak Sahibidir

2657. “Bize Ahmed b. Abdillah rivayet edip (dedi ki), bize Züheyr rivayet edip (dedi ki), bize Süheyl, babasından, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Biriniz -veya "bir adam"-, oturmakta olduğu yerinden kalkıp da sonra oraya geri döndüğünde, o oraya (oturmaya başkalarından) daha fazla hak sahibidir."[47]

26. Yollarda Oturma Yasağı Hakkında

2658. "Bize Ebu'l-Velid et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bize Ebu İshak, el-Bera'dan (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (birgün) Ensar'dan, (yolda) oturmakta olan bazı insanlara rastladı da şöyle buyurdu:
"Eğer (bu yolda oturma işini bir zaruretten dolayı mutlaka) yapacaksanız, o halde (soranlara) yol gösterin, selâmı yayın ve haksızlığa uğrayana yardım edin!"[48]
Şu'be demiş ki, bu hadisi Ebu İshak, el-Berâ'dan işitmemiştir.[49]

27. Ayak Ayak Üstüne Atmak Hakkında

2659. "Bize Muhammed b. Ahmed b. Ebi Halef haber verip (dedi ki), bize Süfyan rivayet edip dedi ki, ben ez-Zühri'yi, Abbâd b. Temim'den, (O da) amcasından (naklen) rivayet ederken işittim ki," O şöyle demiş:
"Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Mescid'de ayak ayak üstüne atmış olarak sırtüstü yatarken görmüştüm."[50]

28. İki Kişi Arkadaşlarının Yanında Fısıldaşmaz

2660. "Bize Ubeydullah b. Musa, el-A'meş'ten, (O) Ebu Vail'den, (O da) Abdullah'tan (naklen) haber verdi ki," O şöyle demiş:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Üç kişi olduğunuzda iki kişi arkadaşlarının yanında fısıldaşmaz! Çünkü bu, onu üzer."[51]

29. Oturma Yerinde (Meydana GelebilecekBoş Söz Ve İşlerin) Keffâreti Hakkında

2661. "Bize Ya'lâ b. Ubeyd rivayet edip (dedi ki), bize Haccac -ki O, İbn Dinar'dır-, Ebu Hâşim'den, (O) Rufey'den, (O) Ebu'l-Âliye'den, (O da) Ebu Berze el-Eslemi'den (naklen) rivayet etti

ki,” O şöyle demiş: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), (ömrümün) sonları geldiğinde bir meclise oturup da sonra (oradan) kalkmak istediği zaman şöyle derdi:
"Seni tesbih ve tenzih ederim Allah'ım ve sana, hamdınla hamdederim. Şahidlik ederim ki, senden başka hiçbir ilâh yoktur! Senden bağış dilerim ve sana tevbe ederim!" Bunun üzerine (Sahabe-i Kiram);
"Yâ Rasulullah, doğrusu sen şimdi bir söz söylüyorsun. Bunu eskiden söylemezdin?" demişlerdi de, O şöyle buyurmuştu:
"Bu, oturma yerlerinde meydana gelen (boş söz ve işlerin) keffâretidir!"[52]

30. Kişi Aksırdığı Zaman Ne Der?

2662. “Bize Saîd b. Amir, Şu'be'den, (O) Muhammed b. Abdirrahman b. Ebi Leyla'dan, (O) kardeşi İsa'dan, (O) babası Abdurrahman b. Ebi Leyla'dan, (O) Ebu Eyyub el-Ensari'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki,” O şöyle buyurdu:
"Aksıran kimse, "her durumda Allah'a hamdolsun" der. Ona hayar-dua edecek olan kimse ise; "Allah sana merhamet etsin" der. O da ona; "Allah seni doğru yola iletsin ve durumunuzu düzeltsin" şeklinde karşılık verir."[53]

31. (Aksıran Kimse) Allah'a Hamdetmediğinde, (Yanındaki) Ona Hayır-Dua'da Bulunmaz

2663. “Bize Ahmed b. Abdillah haber verip (dedi ki), bize Zü-heyr, Süleyman'dan, (O da) Enes'ten (naklen) haber verdi ki,” O şöyle demiş:
İki adam Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanında aksırmıştı da O, onların birine hayır-dua etmiş, diğerine hayır-duada bulunmamıştı. -Veya "İki adam Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanında aksırmış ve O, onların birine hayır dua etmiş, diğerine hayır dua etmemişti de O'na şöyle denilmişti"-. Bunun üzerine O'na;

"yâ Rasulullah, buna hayır-dua ettin, ama buna etmedin, (bunun hikmeti nedir)?" denilmiş, O da şöyle buyurmuştu:

"Çünkü bu Allah'a hamdetti, bu ise Allah'a hamdetmedi!"[54]
Abdullah (ed-Dârimî) dedi ki:
"(Bu hadisin senedindeki) Süleyman, Teym kabilesine mensup olandır."[55]

32. Aksıran Kimseye Kaç Defa Hayır-Dua Edilir?

2664. "Bize Ebu'l-Velid haber verip (dedi ki,) bize İkrime -ki O, İbn Ammar'dır-, rivayet edip dedi ki, bana İyas b. Seleme rivayet edip dedi ki, bana babam rivayet edip dedi ki;"

Bir adam Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanında aksırdı, O da;
"Allah sana merhamet etsin!" buyurdu. Sonra (adam) bir daha aksırdı. O zaman;

"Bu adam nezle olmuş!" buyurdu.[56]

Açıklama

Aksırma ile ilgili pek çok hadis-i şerif vardır. Bunlarda aksırma övülmekte ve aksıranla yanındakilerin ne yapacakları bildirilmektedir. Aksırma vücudun, sağlık belirtisi olan bir tepkisidir ve bir ni'mettir. Bunun için aksırıldığında, bütün nimetler gibi bu nimeti de bahşeden yüce Allah'a hamdedilmesi gerekir. Aksıranın yanındakiler de, onun sağlık şükrüne karşı hayır dualar etmekle, fertler arasında, ilâhi rızaya dayalı sevgi bağları oluşur. Bu şekilde yüce Allah Teala da zikredilmiş olur. Zaten en büyük gaye, her işte Allah Azze ve Celle'yi hatırlamaktır.[57]

33. Resimlerin Yasaklanması Hakkında

2665. "Bize Saîd b. Âmir, Şu'be'den, (O) Abdurrahman ibnu'l-Kasım'dan, (O da) babasından (naklen) haber verdi ki, O şöyle

demiş:” Hz. Aişe dedi ki;
"Bizim, üzerinde resimler bulunan bir kumaşımız vardı. Ben onu, namaz kılıyorken Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) önüne koymuştum da, O beni menetmişti." -Veya (Hz. Aişe);
"....O bundan hoşlanmamıştı" dedi.- (Hz. Aişe, sözünün devamında) şöyle dedi:
"Ben de onu birkaç yastık yapmıştım!"[58]

Açıklama

İslam âlimleri, ilgili hadislere dayanarak insan ve hayvan resmi yapmanın haram olduğunu ittifakla söylemişlerdir. Bunda resmin saygı göstermek, yüceltmek için yapılmış olup olmaması veya iki boyutlu, üç boyutlu olup olmaması arasında bir fark yoktur. İnsan ve hayvan dışında manzara ve benzeri şeylerin resimlerinin yapılması ise âlimlerin cumhuruna göre caizdir.
Canlı resmi yapmayı yasaklayan hadislerin bazısında bu yasağın, Allah Teala'nın yaratışına benzetme, yani tevhid inancını zedeleme sebebiyle konduğu anlaşılmaktadır. Birçok âlim ise bu yasağın sebebi olarak sadece resim ve heykellere tapınma endişesini göstermektedir. Ancak bu, ne ilgili hadislere, ne de tarihi vakıaya tam uymaktadır. Bilindiği gibi cahiliye döneminde taşlara da tapanlar vardı. Bununla beraber, cansız eşyanın resimlerinin yapılması yasaklanmamıştır. Bu da gösteriyor ki, resim yasağının tek sebebi resme tapınma endişesi değildir. Bu yasağın herhalde ahlâki ve psikolojik sebepleri de vardır. Yasağın ahlâki yönü ile ilgili olarak; malayâni şeylerle uğraşmak, işin insanların açık-saçık resimlerini yapmaya kadar vardırılacağı, bunların fert ve toplum ahlâkını olumsuz yönde etkileyeceği gibi hususlar zikredilebilir. Resim ve heykel sanatlarında ilerlemiş olan ülkelerin bu konudaki ürünleri, bu yasağın ahlâki yönü için bir fikir verebilir. Yasağın psikolojik yönü hakkında ise şu söylenebilir. İnsan ve hayvan resimleri, seyredenlere sabit "görüntü"ler verirler. Manzara gibi cansız eşya resimleri ise ekseriya seyredenin ruhi durumuna göre manalar kazanırlar. İşin mütehassısı olmayan birinin söylediği

bu hususlar, tabii olarak, tahmini şeylerdir. Bu konuda işin mütehassıslarının objektif araştırma ve incelemeler yapmaları, tesbit ve değerlendirmelerde bulunmaları gerekir.
Burada kaydetmek gerekir ki, resim yasağı İslam sanatının gelişmesine engel olmamış, belki onun, yazı ve mimari gibi başka alanlarda gelişmesi için yönlendirici rol oynamıştır. Gerçekte de sanat kabiliyeti, insandaki bir güçtür. Bu güç, şu veya bu şekilde ortaya çıkabilir. Diğer taraftan eğitim-öğretim, güvenlik gibi zaruri durumlar için resim caizdir. Bu konuda akla gelen diğer bir husus, fotoğrafın durumudur. Bazı âlimler, fotoğrafın resim sayılmayacağını söyleyerek, caizliği hakkında görüş beyan etmişlerdir.
İnsan ve hayvan resimli eşyayı kullanmaya gelince, bu konuda en makbul görüşe göre, eşyadaki resim, hakikatte canlının o şekilde yaşaması imkânsız olan bir durumun resmi ise, yani tam değilse ve bu şekilde resimli eşyaya önem vermeksizin kullanılıyorsa, bu caizdir. Nitekim yukarıdaki hadis bunu göstermektedir. Asılı perde ve benzeri eşyada resim bulunmasının mekruh olduğunda ihtilaf yoktur. Heykel şeklinde üç boyutlu resimlerin kullanılması ise, âlimlerin icmaı ile haramdır. Bundan kız çocuklarının oyuncakları ile eğitim-öğretim araçları müstesnadır.[59]

34. Melekler, İçinde Resim Bulunan Hiçbir EveGirmezler

2666. "Bize Ebu'n-Nu'man haber verip (dedi ki), bize Abdulvahid b. Ziyad rivayet edip (dedi ki), bize Umâre ibnu'l-Ka'ka' rivayet edip (dedi ki), bize el-Hârisu'1-Ukli, Ebu Zur'a b. Amr b. Cerir'den, (O) Abdullah b. Nuceyy'den, (O da) Hz. Ali'den (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Muhakkak ki; melekler, içinde ne köpek bulunan, ne resim bulunan, ne de cünüb kimse bulunan hiçbir eve girmezler."[60]

Açıklama

Hattabi (Rahmetullahi Aleyh) bu hadisteki melekler ile rahmet ve bereket indiren meleklerin kastedildiğini, kulun iyi ve kötü işlerini yazıp koruyan "hafaza" (Kirâmen Kâtibin) meleklerinin insanın yanından hiç ayrılmadıklarım söylemiştir. Bu hadisteki "cünüb kimse"den maksadın ise, gusül yapmakta gevşek davranan, cünüb olduktan sonra namaz vakti çıkıncaya kadar gusül yapmamayı âdet haline getiren kimse olduğu söylenmiştir. Bilindiği gibi Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), bazan cünüb halde uyur, kalkınca abdest alırdı. Diğer taraftan meleklerin, köpek ve cünüb kimse bulunan eve bunların pisliğinden dolayı, resim bulunan eve resim yapmanın yasaklığından dolayı girmedikleri şeklinde bir izah yapılmıştır. Hattabi ile bazı âlimler, saklanılmaları yasaklanmamış olan köpeklerle kullanılmalarına müsaade edilmiş olan resimlerin bu hadisin hükmünden hariç olduklarını söylemişlerdir.[61]

35. Kişinin Bakmakla Yükümlü Olduğu Kimselere Harcama Yapması Hakkında

2667. "Bize Ebu'l-Velid rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip dedi ki, Adiyy b. Sabit bana haber verip dedi ki, ben Abdullah b. Yezid'i, Ebu Mes'ud el-Bedri'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet ederken işittim ki," O şöyle buyurmuş:
"Müslüman, ailesine sevabını Allah'tan umarak bir harcama yaptığında, bu onun için sadaka olur."[62]

36. Hayvana Üç Kişinin Binmesi Hakkında

2668. "Bize Ebu'n-Nu'man haber verip (dedi ki), bize Sabit b. YYezid rivayet edip dedi ki, bize Asım el-Ahvel, Muverrik'ten, O da) Abdullah b. Ca'fer'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle demiş:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir seferden) döndüğünde benimle Hasan -yahut Hüseyin; (Muverrik demiş ki, zannediyorum O, "Hasan" demişti)-, tarafından karşılanırdı

da, (bineğinin üzerinde) beni önüne, Hasan'ı arkasına kor ve biz, Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) binmiş olduğu hayvanın üzerinde Medine'ye gelirdik.”[63]

37. Hayvanın Sahibinin, Hayvanın Ön Tarafına Binmeye Daha Lâyık Olduğu Hakkında

2669. “Bize Saîd b. Süleyman, İshak b. Yahya b. Talha'dan, (O) el-Müseyyeb ile Ma'bed b. Halid'den, (onlar da) Abdullah b. Yezid el-Hatmi'den -ki O, Kûfe'de vali idi-, (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:
Biz Kays b. Sa'd b. Ubâde'nin yanına, evine gitmiştik. Derken müezzin ezan okumuştu. Biz Kays'a;
"Kalk da bize namaz kıldır" demiştik de O;
"Ben, başlarında emir (vali) olmadığım bir topluluğa namaz kıldıracak değilim" karşılığım vermişti. Bunun üzerine, (faziletçe) O'ndan aşağı olmayan, Abdullah b. Hanzala İbni'l-Gâsil isimli bir adam demişti ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
“Kişi hayvanının ön tarafına binmeye, yaygısının baş tarafına oturmaya ve evinde imamlık yapmaya (başkalarından) daha lâyıktır." Kays b. Sa'd da o zaman bir azadlısına;
"Ey falan, kalk da bunlara namaz kıldır" demişti.[64]

38. Her Deve Hörgücünün Üzerinde Bir Şeytan Olduğu Hakkında Gelen Hadisler

2670. “Bize Ubeydullah b. Musa, Usâme b. Zeyd'den, (O da) Muhammed b. Hamza b. Amr el-Eslemi'den (naklen) haber verdi ki, O -ki O'nun babası Resulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Sahabi olmuştur-, şöyle dedi: Babamı şöyle derken işitmiştim:”
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
"Her devenin tepesinin üzerinde bir şeytan vadır. Bu sebeple ona bindiğinde Allah'ın adını söyleyin (besmele çekin) ve ihtiyaçlarınızı (gidermekten) geri durmayın!"[65]

Açıklama

"Şeytan", bir manasına göre, "(haktan) uzak olan şey" demektir. Haddini aşan, azgın ve kötü olan insana, cinnîye ve hayvana da "şeytan" denilmiştir. Buna göre insanların ve cinlerin "şeytanları" vardır. Cinnîlerden, yani insanlara normal hallerde görünmeyen ruhani varlıklardan olan İblis'e de, Allah Teala'ya karşı geldiği, hak yoldan uzaklaştığı için "şeytan" denmiştir. İnsandaki her kötü huya da "şeytan" dendiği vâkîdir. Hadis-i şeriflerde kötü şeyleri, "şeytanca" işleri ifade için şeytan kelimesi çokça kullanılmıştır. Yukarıdaki Hadiste de "şeytan" kelimesinin, "şeytanca iş", "kötü iş", "kötülüğe sebep olan durum" manasına kullanılmış olması muhtemeldir. Şöyle ki; deve Arabların en değerli varlıklarındandır. Ona sahip olmak, üstüne çıkmak insanda kendini beğenmişliğe, büyüklenmeye sebep olabilir. "Yükseklere çıkmak", çoğu insanda böyle duygular uyandırır. Buna göre deve hörgücünün üzerinde, büyüklenmeye sebep olabilecek bir durum, bir "şeytan" var demektir. Bu büyüklenme duygusu, dikkatsizliğe, dolayısıyla deveden düşüp maddi zarara uğramaya da sebep olabilir. Binaenaleyh, insan deveye, (atına, arabasına) binerken besmele çekerek Allah Teala'yı anmah, her şeyin O'nun gücü ve iradesiyle olduğunu hatırlamalı, buna göre kendisine çeki düzen vermelidir. Allahu a'lem.[66]

39. Hayvanların Sandalye Gibi Kullanılmalarının Yasak Oluşu Hakkında

2671. "Bize Osman b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Şebâbe b. Sevvar rivayet edip (dedi ki), bize Leys b. Sa'd, Yezid b. Ebi Habib'den, (O) Sehl b. Muaz b. Enes'ten, (O da) babasından -ki O, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Ashabındandı-, (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"*Bu hayvanlara (zahmet ve meşakkatten) uzak olarak binin, onları kendinize sandalye edinmeyin!*"[67]

2672. "Bize Abdullah b. Salih, el-Leys'ten (naklen, yukarıdaki hadisi) haber verdi. Ancak O, (bu rivayetinde) Şebâbe'ye bir şeyde muhalefet etmektedir."[68]

Açıklama

Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), "âlemlere rahmet" olarak gönderilmiştir.[69] Bu sebeple O'nun sevgisi, şefkat ve merhameti bütün yaratıkları kaplamıştır. Bu cümleden olarak, Hz. Pey-gamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), hayvanlara iyi muamele edilmesini emreden, onlara eziyet edilmesini yasaklayan birçok hadis-i şerifi vardır. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Uhud dağı için;

"Bu, bizi seven, bizim de kendisini sevdiğimiz bir dağdır!"[70] buyurması, O'nun engin sevgisinin cansız varlıkları bile kapsadığını gösterir.[71]

40. Yolculuk İşkenceden Bir Parçadır

2673. "Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, Sümeyy'den, (O) Ebu Salih'ten, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Yolculuk, işkenceden bir parçadır. O, (yolculuğa çıkan) birinizi uykusundan, yemesinden, içmesinden meneder. Bu sebeple sizden biri, yolculuğundaki istek ve arzusunu yerine getirince ailesinin yanına dönmekte acele etsin!"[72]

41. (İnsan) Bir Kimseyi Uğurladığında Ne Der?

2674. "Bize Müslim b. İbrahim rivayet edip (dedi ki), bize Saîd b. Ebi Ka'b rivayet edip (dedi ki), bize Ebu'l-Hasan el-Abdi rivayet edip dedi ki, bana Musa b. Meysere el-Abdi, Enes b. Malik'ten rivayet etti ki," O şöyle demiş:
Bir adam Hz. Peygamber'e (Saliallahu Aleyhi ve Sellem) gelip,

Ona;
"Yâ Nebiyyullah, ben gerçekten yolculuğa çıkmak istiyorum, (benim için dua buyurun)" dedi. (Hz. Peygamber) de Ona;
"Ne zaman?" diye sordu. O;
"Yarın, inşallah" cevabını verdi. (Enea, sözüne devamla) dedi ki;
O zaman (Hz. Peygamber) O'nun yanına gelip elini tuttu ve O'nun için şöyle dua buyurdu:
"Allah'ın korumasında ve himayesinde olasın! Allah sana takvayı azık versin, (emirlerine uymayı, yasaklarından kaçınmayı nasib etsin), günahını bağışlasın ve nereye yönelirsen -veya "*yüzünü nereye çevirirsen..."* Saîd, bu iki sözün birinde şüpheye düşmüş-*, seni hayra yöneltsin!"*[73]

42. (Yolcunun), Yola Çıkacağı Zaman Dua EtmesiHakkında

2675. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bana Şu'be rivayet edip (dedi ki), bize Asım el-Ahvel, Abdullah b. Sercis'ten rivayet etti ki," O şöyle demiş:
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), yolculuğa çıktığı zaman şöyle dua buyururdu:
"Allah'ım! Muhakkak ki ben, yolculuğun meşakkatinden, geriye üzüntülü dönüşten, varlıktan (ve iyi halden) sonra yokluğa (ve kötü hale) düşmekten, mazlumun bedduasından ve aile ile mala kötü (art niyetli) bakışlardan (yahut "aile ile inalda kötü (durumlar) görmekten") sana sığınırım!"[74]
2676. "Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), Bize Hammâd b. Seleme, Ebu'z-Zübeyr'den, (O) Ali b. Abdillah el-Bâriki'den, (O da) Abdullah b. Ömer'den (naklen) rivayet etti ki;"
Rasulullah (Sallallaku Aleyhi ve Sellem) yolculuğa çıktığında, devesine binince üç defa
"Allahu Ekber!" der ve sözüne şöyle devam edermiş:
"Bunu bizim hizmetimize veren (Allah'ın) şânı yücedir. Aksi halde biz buna güç yetiremezdik. Biz muhakkak Rabb'imize döneceğiz![75] *Allah'ım! Muhakkak ki ben bu yolculuğumda*

senden iyilik ile takvayı, (emirlerine uyup yasaklarından kaçınmayı) ve razı olacağın işler (yapmayı nasip etmeni) istiyorum. Allah'ım, bize yolculuğu kolaylaştır! Bize uzak yeri yakın et. Allah'ım, yolculukta yardımcı ve koruyucu, (geride kalan) ailede vekil sensin! Allah'ım, yolculuğumuzda sen bize yardım et ve (geride kalan) ailemizde bize hayırla vekil ol!"[76]

43. (Yolcu), Yukarı Çıkarken Ve Aşağı İnerken Ne Der?

2677. "Bize Alımed b. Abdillah haber verip (dedi ki), bize Ebu Zeyd, Husayn'dan, (O) Salim'den, (O da) Câbir'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Biz (yolculuklarımızda) yukarı çıktığımızda tekbir getirir ("Allahu Ekber" derdik), aşağı indiğimizde tesbihte bulunur, ("Sübhanallah" derdik).[77]

Açıklama

Mü'min için kâinattaki her şey, Allah Teala'yı hatırlamaya bir vesiledir, böyle olmalıdır. O, yolculuğu esnasında yokuş çıkarken Allah Teala'yı hatırlar ve ne kadar yukarılara çıksa da, ne kadar büyük şeyler görse de, Allah Teala'nın her şeyden daha büyük ve yüce olduğunu düşünür, bunun için "Allahu Ekber: Allah en büyüktür" der. Mü'min bayırdan aşağı inerken de Allah Teala'yı hatırlar. Bu sefer Allah Teala'nın noksanlıklardan, aşağı sıfatlardan münezzeh olduğunu düşünür ve "Sübhanallah: Allah Teala'yı noksan sıfatlardan tenzih ederim" der. Ayrıca aşağılarda kalan yerler sıkıntı vericidir. Bu sebeple oralarda, sıkıntıyı giderici şeylerden olan tesbihatta bulunmak uygun düşer. Nitekim Hz. Yunus (Aleyhisselâm) da, balığın karnında karanlıklar içinde kaldığında çok teşbihte bulunmuş ve bunun sonucu oradan kurtarılmıştı.[78]

44. Zil Yasağı Hakkında

2678. "Bize el-Hakem ibnu'l-Mübarek haber verip (dedi ki), bize

Malik, Nafi'den, (O) Hz. Ümmü Habibe'nin azadlısı Ebu'l-Cerrah'tan, (O) Hz. Ümmü Habibe'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ue Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:

"İçinde zil bulunan kafileye melekler arkadaşlık etmez!"[79]

2679. "Bize Ahmed b. Abdillah haber verip (dedi ki), bize Züheyr rivayet edip (dedi ki), bize Süheyl b. Ebi Salih, babasından, (O) Ebu Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:

"Melekler, aralarında köpek veya zil bulunan arkadaş topluluğu ile beraber bulunmaz!"[80]

Açıklama

Bu hadis, yolculuk esnasında köpek veya zil bulundurmanın mekruh olduğunu göstermektedir. Bunun hikmeti, bir izaha göre, köpek ve zilin, çıkaracakları seslerle yolcuların yerini belli etmeleri, bunun sonucunda da, düşmanın, eşkiyanın ve benzeri kimselerin saldırılarına hedef olunması endişesidir. Bu kötü netice, hadis-i şerifle "meleklerin beraber bulunmamaları" ile ifade edilmiş olmaktadır. Nitekim bu hadiste sözkonusu olan melekler, "rahmet melekleri"dir. Diğer taraftan yolculukta bulundurulması hoş görülmeyen köpekle de, av köpeği veya bekçi köpeği dışındaki köpeklerin kastedildiği söylenmiştir. Bunda herhalde, bu köpekleri bulundurmanın caiz olduğu genel hükmü ile beraber, bunların ses çıkarmama konusunda eğitilmiş bulunacakları hususu göz önüne alınmıştır.[81]

45. Hayvanlara Lanet Etme Yasağı

2680. "Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Eyyub'dan, (O) Ebu Kılâbe'den, (O) Ebu'l-Muhelleb'den, (O da) İmran b. Husayn'dan (naklen) rivayet etti ki;"

Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir yolculuktaymış.

Derken bir lanet işitmiş.
"Bu nedir?" buyurmuş.
"Falan kadın, devesine lanet etti" demişler. O zaman (Hz. Peygamber);
"O (devenin üzerindekileri) aşağı indirin (ve onu bırakın gitsin). Çünkü ona lanet edilmiştir!" buyurmuş. İmran sözüne devamla dedi ki;
"Ben (şimdi) sanki gri renkli bir deve olan bu (deveye) bakar gibiyim!"[82]

Açıklama

Kendisine lanet edilen devenin salıverilmesi, ona lanet okuyan sahibine, bu gereksiz lanetinden dolayı bir cezadır. Tâ ki o, dilini kötü sözlerden korusun ve bir daha, lanete müstehak olmayan şeylere lanet etmesin. Bu hadisten anlaşıldığına göre, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Ashabının dil terbiyesinde mâlî cezalar da uygulamıştır. Alimler de, bu hadise ve ilgili diğer delillere deyanarak, mâlî cezaların verilebileceğini söylemişlerdir.[83]

46. Kadın, Ancak Beraberinde Bir Mahremi Olduğu Halde Yolculuğa Çıksın!

2681. "Bize Ya'lâ rivayet edip (dedi ki), bize el-A'meş, Ebu Salih'ten, (O da) Ebu Saîd'den (naklen) rivayet etti ki, "O şöyle demiş:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kadın üç günlük veya daha uzak bir yere yolculuğa, ancak beraberinde babası veya erkek kardeşi, yahut kocası ya da (kendisiyle evlenmesi) haram olan bir akrabası var iken çıksın!" [84]

Açıklama

"Mahrem", kendisiyle evlenmek ebediyyen haram olan kimse

demektir. Bu hadis, yanında kocası veya bir mahremi olmadan bir kadının üç günlük veya daha uzak bir yere yolculuğa çıkmasının caiz olmadığını göstermektedir. Hanefi âlimleri bu hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Maliki âlimler, kadının bir tam günlük mesafedeki bir yere yapacağı yolculukta yanında kocasının veya bir mahreminin bulunması gerektiğini söylemişlerdir. Şafii ve Hanbeli âlimlere göre ise, bir kadının, yanında kocası veya bir mahremi bulunmaksızın, mesafesi ne kadar olursa olsun, "yolculuk yapma" denilecek bir yere gitmesi caiz değildir. Bu görüş sahiplerinin de dayandıkları delilleri vardır. Bunlar ve diğerleri; ilgili bazı hadislerin zahirine uymakta, diğer bazılarını ise ya te'vil etmekte veya zayıf görüp terketmektedirler.
Burada kaydedelim ki, âlimlerin, haccın edası için yapılacak yolculuk konusunda da farklı görüşleri vardır. Hanefi'ler hac konusunda da yukarıda zikredilen görüştedirler. Malikiler, kadının beraberinde kocası veya bir mahremi olmadığında, farz olan hacc için, güvenilir erkek veya kadın arkadaşlar topluluğu ile bir günlük mesafeden daha uzağa da gidebileceğini; Şafîiler ise bu durumda farz olan hacca güvenilir müslüman bir kadınla gidebileceğini söylemişlerdir. İmam Ahmed (Rahmetullahi Aleyh) ise, bir kadının, yanında kocası veya bir mahremi olmaksızın hac için de yolculuk yapmasının caiz olmadığım söylemiştir.[85]

47. "Şüphesiz, Yolculukta Tek Başına Olan Şeytandır!"

2682. "Bize el-Heysem b. Cemil haber verip (dedi ki), bize Asım -ki O, ibn Muhammed el-Ömeri'dir-, babasından, O da ibn Ömer'den naklen şöyle rivayet etti:"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"İnsanlar tek başına yolculukta olan şeyleri bilselerdi, hiçbir binekli, geceleyin tek başına yolculuk yapmazdı!"[86]

48. (İnsan) Bir Yere İndiğinde Ne Der?

2683. "Bize Ahmed b. İshak ile Affan haber verip dediler ki,

bize Vuheyb rivayet edip (dedi ki), bize Muhammed b. Aclan, Yakub b. Abdillah ibni'l-Eşecc'den, (O) Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den, (O) Sa'd b. Malik'ten, (O da) Havle bint Hakim'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
"Şayet sizden biri bir yere indiğinde; "ben, yarattığı şeylerin şerrinden Allah'ın tam kelimelerine sığınırım" dese, ona bu yerde, oradan göçünceye kadar hiçbir şey zarar vermez!"[87]

49. Bir Yere İndiğinde İki Rekât (Namaz Kılmak)Hakkında

2684. "Bize Ebu Asım, Osman b. Saîd'den, (O da) Enes b. Malik'ten (naklen) haber verdi ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir yere indiğinde, iki rekât namaz kılmadıkça -veya "o yere iki rekât namazla veda etmedikçe"- oradan ayrılmazdı.[88]
Abdullah (ed-Dârimî) dedi ki: "Osman b. Sa'd zayıftır."[89]

50. Yolculuktan Döndüğünde Ne Denir?

2685. "Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Hammad b. Seleme, Ebu'z-Zübeyr'den, (O) Ali b. Abdillah el-Bâriki'den, (O da) Abdullah b. Ömer'den (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yolculuğundan döndüğünde şöyle buyururdu:
"Biz inşallah (sağ salim yurdumuza, yuvamıza) dönüyoruz. (Kusurlarımızdan) tevbe ederiz, (yalnız) Rabb'imize ibadet eder ve (yalnız O'na) hamdederiz!"[90]

51. Uyuyacağı Zaman Dua Etmek

2686. "Bize Ebu'l-Velid haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip dedi ki, bize Ebu İshak rivayet edip dedi ki; ben el- Bera' b.

Azib'i şöyle derken işittim:”
Muhakkak ki Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir adama, yatağına girdiği zaman şöyle demesini emretmişti:
"Allah'ım, canımı sana teslim ettim. Yüzümü sana yönelttim, işimi sana bıraktım. Sırtımı sana dayadım. Çünkü senin (bağışını) arzu ediyor, senin (gazabından) korkuyorum. Senden ancak sana sığınılır, ancak seninle kurtulunur. İndirdiğin Kitab'ına ve gönderdiğin Peygamber'ine iman ettim." (Hz. Peygamber, sonra şöyle buyurmuştu):
"İşte, (yatarken bu duayı okuyan kimse o gece) ölürse, fıtrat (dini olan müslümanlık) üzere ölmüş olur."[91]
2687. “Bize Ebu'n-Numan haber verip (dedi ki), bize Ham-mad b. Zeyd, Ubeydullah b. Ömer'den, (O) Saîd b. Ebi Saîd el-Makburi'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Sizden biri (yatmak için) döşeğinin yanına geldiğinde döşeğini elbisesinin iç tarafıyla silkelesin, -çünkü o, döşeğinde kendisinden sonra yerine ne geldiğini bilemez- ve şöyle desin: Allah'ım, yanımı (yatağa) senin yardımınla koydum, onu yine senin yardımınla kaldıracağım! Allah'ım, eğer (bu gece) canımı tutar (alırsan), onun (günahlarını) bağışla! Şayet (almaz) salıverirsen, onu, iyi kullarını kendisiyle koruduğun (lûtfunla kötülüklerden, günahlardan) koru!"[92]

52. Uyuyacağı Zaman Tesbihat Yapma Hakkında

2688. “Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize el-Avvam b. Havşeb haber verip (dedi ki), bana Amr b. Mürre, Abdurrahman b. Ebi Leyla'dan, (O da) Hz. Ali'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
“Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bize gelmişti. Derken ayağını benimle Fâtıma'nın arasına koyup (oturmuş) ve bize, yataklarımıza girdiğimizde söyleyeceğimiz şeyleri, yani otuz üç defa "Sübhanallah", otuz üç defa "Elhamdülillah" ve otuz dört

defa "Allahu Ekber" dememizi öğretmişti.”
Hz. Ali sözüne şöyle devam etti:
"Artık ben bunları (söylemeyi) ondan sonra (hiç) bırakmadım!" O zaman bir adam (Hz. Ali'ye);
"Sıffin savaşının gecesinde de mi?" diye sordu. O da;
"Sıffin savaşının gecesinde de!" cevabını verdi.[93]

3. (İnsan) Uykusundan Uyandığında Ne Der?

2689. “Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) Abdulmelik b. Umeyr'den, (O) Rib'iyy b. Hıraş'tan, (O da) Huzeyfe'den (naklen) haber verdi ki”, O şöyle dedi:

Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) uyandığında şöyle derdi:
"Bizi öldürdükten sonra dirilten Allah'a hamdolsun. Sonunda dönüş de O'nadır!"[94]
2690. “Bize Muhammed b. Yezid el-Hızami haber verip (dedi ki), bize el-Velid b. Müslim rivayet edip (dedi ki), bize el-Evzai rivayet edip dedi ki, bana Umeyr b. Hâni' el-Ansi rivayet edip dedi ki, bana Cunâde b. Ebi Umeyye rivayet edip dedi ki, bana Ubâde ibnu's-Samît, Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) rivayet etti ki” O şöyle buyurmuş:
"Kim geceleyin konuşarak uyanıp da (bu konuşmasında); "tek olan Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. O'nun hiçbir ortağı da yoktur. Mülk O'nundur, hamd O'na mahsustur. O her şeye hakkıyla kaadirdir. Allah bütün yüce sıfatlara sahip, bütün noksanlıklardan uzaktır. Hamd Allah'a mahsustur. Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. Allah en büyüktür. Bütün güç ve kuvvetler ancak Allah'ın yardımıyladır" der, sonra da; "Rabb'im, beni bağışla" duasını eklerse, -veya O, "...sonra dua ederse..." buyurmuştur-, onun duası kabul olunur. Eğer o azmedip abdest alır, sonra da namaz kılarsa, onun namazı kabul olunur."[95]

Açıklama

İnsan kendisini tamamen bir şeye verir, onu kendisine mesele

edinirse, artık gece gündüz onun fikri-zikri hep bu şey olur. Bu şey onun rüyalarına girer, uykusunda bu şeyi sayıklar. Bu hadiste, öyle anlaşılıyor ki, anlatılmak istenen böyle bir ruh haline sahip insandır.
Allah Teala'yı her an zikretmeye, O'nu hatırından hiç çıkarmamaya çalışan, "eli kârda olsa da gönlü yârda" olan bir insan, zaman olur, uykusundan Allah Teala'yı zikrederek uyanır. İşte bu hadis böyle bir insanın, uykusundan Allah Teala'yı zikrederek uyandığında yapacağı duanın, kılacağı namazın kesin olarak kabul edileceğini göstermektedir. Bununla beraber bu hadisi; "Kim geceleyin uyanıp... der, sonra da... diye dua ederse..." şeklinde anlayanlar da vardır. Buna göre bir kimse uyanıp, hadiste belirtilen sözleri söyler ve dua ederse, onun duası makbul olur.[96]

54. (İnsan) Sabaha Ulaştığında Ne Der?

2691. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) Seleme b. Kuheyl'den, (O) Abdullah b. Abdirrahman b. Ebza'dan, (O da) babasından (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:

Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sabaha ulaştığında şöyle dermiş:
"*Biz; İslam fıtratı, şehadet kelimesi, Peygamberimiz olan Muhammed'in dini ve daima doğru yola meyilli müslüman biri olan babamız İbrahim'in milleti üzerinde kararlı olarak sabaha eriştik!*"[97]

Açıklama

Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kendi duasında; "Peygamberimiz Muhammed'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) dini..." şeklinde kendisinden bahsetmesi, ya bunu yanındakilere öğretmek içindi; nitekim Ubeyy b. Ka'b'ın Müsned'deki rivayetinde Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bunu kendilerine öğrettiği zikredilir; yahut Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu ifadeyi, Allah Teala'nın, kendisi vasıtasıyla

gönderdiği müslümanlığm hükümlerine kendisinin de uyduğunu, uymak zorunda olduğunu belirtmek için kullanmıştı. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), kendisinden, başka bir şahıs gibi bahsettiği başka hadisleri de vardır. Bunlarda da bu ihtimaller söz konusudur.[98]

2692. “Bize Saîd b. Amir, Şu'be'den, (O) Ya'lâ b. Atâ'dan, (O) Amr b. Asım'dan, (O da) Ebu Hüreyre’den (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:
Ebu Bekir (bir gün);
"Yâ Rasulullah, bana, sabaha ve akşama ulaştığımda söyleyeceğim birşey emir buyurun" demiş, (Hz. Peygamber de) şöyle buyurmuştu:
"Şöyle de: Gökleri ve yeri yaratan, görünen ve görünmeyen her şeyi bilen, her şeyin sahibi ve hakkıyla mâliki olan Allah'ım! Ben senden başka hiçbir ilâhın olmadığına tanıklık ederim. Nefsimin şerrinden, şeytanın şerrinden ve onun, (sana) ortak koşmaya (çağırmakla ilgili işlerinden, hilelerinden) sana sığınırım!"
(Hz. Peygamber, sözünün devamında) buyurmuştu ki:
"Bunu sabaha ulaştığında, akşama ulaştığında ve yatağına girdiğinde söyle!"[99]

55. Yeni Bir Elbise Giydiğinde Ne Denir?

2693. “Bize Abdullah b. Saîd -yani İbn Yezid el-Makburi-haber verip (dedi ki), bize Saîd -ki O, İbn Ebi Eyyub'dur-, Ebu Merhum'dan, (O) Sehl b. Muaz b. Enes'ten, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kim bir elbise giyer de; "benim hiçbir güç ve kuvvetimin (gerçek bir katkısı) olmaksızın bunu bana giydiren, beni bununla rızıklandıran Allah'a hamdolsun" derse, onun geçmiş günahları bağışlanır!"[100]

56. Camiye Girildiğinde Ve Çıkıldığında Ne Denir?

2694. “Bize Abdullah b. Mesleme haber verip (dedi ki), bize Süleyman -yani İbn Bilal-, Rebia'dan, (O) Abdulmelik b. Saîd'den, (O da) Ebu Humeyd'den -veya Ebu Useyd'den- (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"*Biriniz camiye girdiğinde; "Allah'ım, bana rahmetinin kapılarını aç" desin, (oradan) çıktığında ise; "Allah'ım, muhakkak ki ben senden, senin lûtfunu istiyorum"* desin.[101]

57. Çarşı-Pazara Girildiğinde Ne Denir?

2695. “Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Ezher b. Sinan, Muhammed b. Vasi'den haber verdi ki,” O şöyle demiş:
Ben (bir defasında) Mekke'ye gelmiş ve orada (din) kardeşim Salim b. Abdillah'la karşılaşmıştım da O bana, babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet etmişti ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:
"Kim çarşı-pazara girer de; "Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. O tektir. O'nun hiçbir ortağı yoktur. Mülk O'nundur, hamd O'na mahsustur. O diriltir ve öldürür. Kendisi ise hep diridir, ölmez. Her hayır O'nun eliyle (gerçekleşir). O her şeye hakkıyla kaadirdir" derse, Allah ona bir milyon iyilik yazar, ondan bir milyon kötülük siler ve onu bir milyon derece yükseltir!"
(Muhammed b. Vâsi') sözüne şöyle devam etti: Sonra ben Horasan'a gelmiştim. Derken Kuteybe b. Müslim'e rastlamıştım da;
"ben gerçekten sana bir hediye getirdim" deyip, O'na (bu hadisi) rivayet etmiştim. Ondan sonra O, binekli arkadaşlarıyla birlikte bineğe binip çarşıya gelir, (orada) durup bu sözü söyler, ardından geri dönerdi.[102]

58. "İsmimi Kendinize İsim Takın, Künyemi İse Kendinize Künye Edinmeyin!"

2696. “Bize Said b. Amir, Hişam'dan, (O) Muhammed b. Sirin'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) haber verdi ki,” O

şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"İsmimi kendinize isim takın, künyemi ise kendinize künye takmayın."[103]

Açıklama

"Künye", bir kimseye özel isminin dışında, "Ebu Fulan = Falanın babası," "Ümmü Fulan = Fulanm annesi", "İbn Fulan = Fulanın oğlu" gibi şekillerde takılan isimdir. Künye kısmen şimdiki soyadma benzetilebilir. Künye kullanımı Arablarda çok yaygındı. Bir şahsa ekseriya ilk çocuğuna izafeten künye takılırdı. Henüz çocuk yaşta olanlara, evli olup da çocuğu olmayanlara; uzun ömür yaşayıp çoluk çocuğa karışmaları, çocuklarının olması ümid ve arzularıyla künye takıldığı da olurdu. Künye, nazik bir hitap şekli olarak da mütalâa edilirdi. Bu sebeple olmalıdır ki, künyeler, özel isimlerden daha çok kullanılırdı. Bunun sonucu bazı meşhur kimselerin özel isimleri unutulup gitmiştir. Bu cümleden olarak Ebu Zerr, Ebu Hüreyre, Ebu Rafi' gibi birçok meşhur Sahabinin ismi kesin olarak bilinmemektedir.
Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) künyesi, en büyük çocuğu Kasım olduğu için, "Ebu'l Kasım = Kasım'm babası" idi. Yukarıdaki hadis, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) künyesini almanın caiz olmadığını göstermektedir. İmam Şafii (Rahmetullahi Aleyh), bu hadisin zahirine uygun görüş beyan etmiş ve Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) künyesini almanın haram olduğunu söylemiştir. Alimlerin cumhuru ise, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ismi gibi künyesini almakta da bir mahzur olmadığını söylemişlerdir. Onlara göre, yukarıdaki hadisle benzerlerinin hükmü ya kaldırılmıştır (mensuhtur), yahut onlar tenzihi bir hüküm ifade etmektedirler. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) künyesini almayı yasaklayan hadislerin hükmünün, O'nun hayatta olduğu zamanla sınırlı olması da mümkündür. Böylece, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bulunduğu toplantı yerlerinde Onun künyesini

kullanmakla ortaya çıkabilecek karışıklıklar önlenmiş oluyordu. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), ismini değil de künyesini almayı yasaklamasının hikmeti de, herhalde, hitaplarda nezaketen künyenin daha çok kullanılmış olmasıydı. [104]

59. İsimlerin Güzel Olması Hakkında

2697. “Bize Affan b. Müslim rivayet edip (dedi ki), bize Huşeym rivayet edip (dedi ki), bize Davud b. Amr, Abdullah b. Ebi Zekeriyya el-Huzai'den, (O da) Ebu'd-Derda'dan (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Şüphe yok ki, siz Kıyamet günü kendi isimlerinizle ve babalarınızın isimleriyle çağırılacaksınız. Bu sebeple isimlerinizi güzel koyun!"[105]

60. Güzel Görülen İsimler

2698. “Bize Muhammed b. Kesir haber verip (dedi ki), bize Ubeydullah b. Ömer, Nafî'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Allah'ın en çok sevdiği isimler "Abdullah" ve "Abdurrahman"dır."[106]

61. Çirkin Görülen İsimler

2699. “Bize Zekeriyya b. Adiyy haber verip (dedi ki), bize Mu'temir, er-Rükeyn'den, (O) babasından, (O da) Semûre'den, (naklen) rivayet etti ki,”
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) çocuklarımıza dört ismin, yani Efleh, Nafi', Rebah ve Necah isimlerinin konulmasını yasaklamıştı.[107]

Açıklama

İnsana doğduğunda takılan isim, yaşadığı sürece, hatta ölümünden sonra da onun ayrılmaz bir parçası haline gelir, onu ve çevresini etkiler. Bu sebeple çocuğa takılacak ismin güzel seçilmesi gerekir. Bunun için de takılacak ismin; manasıyla söylenişinin kolay, Allah Teala'nın sevgili kullarını hatırlatıcı ve karşılıklı konuşmalarda yanlış anlamalara, olumsuz etkilenmelere sebebiyet vermeyecek bir kelime olmasına dikkat edilir. Yukarıdaki hadiste bu hususlardan bazısına işaret vardır. Hadiste zikredilen dört ismin manaları şöyledir: Efleh, "istediğini en iyi şekilde elde etmiş olan kimse"; Nafi, "yararlı olan kimse"; Rebah, "kazanç, kazanan kimse"; Necah, "başarı, başaran kimse" demektir. Bu isimlerle benzerlerinin iki mahzuru düşünülebilir:

1) Mesela "Nafi' orada mı?" şeklindeki bir soruya; "Hayır, Nafi' (faydalı olan kimse) yoktur" cevabı verildiğinde, ortaya hoş olmayan bir cümle çıkmaktadır. Bu cümle, onu duyanlara olumsuz bir etki yapabilir.

2) Bu ve benzeri isimler, sahiplerinde övünmeye, büyüklenmeye, temelsiz bir başarı duygusuna yol açabilirler. Bu mahzurlardan birincisi bir hadiste de açıklanmıştır.[108] Söz konusu bu isimlerle ilgili yasak, tenzihi bir hüküm ifade etmektedir. Nitekim Sahabeden itibaren birçok kimse bu isimleri kullanmıştır.[109]

62. İsim Değiştirme Hakkında

2700. "Bize Haccâc b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd -ki O, Ibn Seleme'dir-, Ubeydullah'tan, (O) Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki;"

Ümmü Asım'a, "Asiye" denilirdi. Sonra Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Selîem) O'na "Cemile" ismini takmıştı. [110]

2701. "Bize Müsedded rivayet edip (dedi ki), bize Yahya b. Saîd rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bize Atâ' b. Ebi Meymûne, Ebu Rafi'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen)

rivayet etti ki," O şöyle dedi:
(Hz. Peygamber'in hanımı veya üvey kızı) Zeyneb'in ismi Berre idi de, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) O'na Zeyneb ismini takmıştı.[111]

Açıklama

"Asiye", başkaldıran, isyan eden kadın; "Cemile", güzel kadın; "Berre", iyi, doğru sözlü kadın demektir. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), muhtemelen, "Asiye" ismini manasının kötülüğünden veya işitende olumsuz bir etki yapabileceği endişesinden dolayı, "Berre" ismini ise, insanın kendisini temize çıkarma manası taşımasından dolayı değiştirmişti.[112]

63. "Allah'ın Dilediği Şey İle Falanın Dilediği Şey (Olur!)" Demenin Yasaklanması Hakkında

2702. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Abdulmelik b. Umeyr'den, (O) Rib'iyy b. Hıraş'tan, (O da) Hz. Aişe'nin (ana-bir) kardeşi et-Tufeyl'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Müşriklerden bir adam, müslümanlardan bir adama;
"Siz ne güzel topluluksunuz! Keşke siz "Allah'ın dilediği şey ile Muhammed'in dilediği şey (olur)" demeseniz!" demiş. Derken (bunu) Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) işitmiş de şöyle buyurmuş:
"Allah'ın dilediği şey ile Muhamed'in dilediği şey (olur), demeyin. Fakat "Allah'ın dilediği şey, sonra Muhammed'in dilediği şey (olur)" deyin. "[113]

64. Üzüme "Kerm" Denilemez!

2703. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Muhammed -ki O, İbn İshak'tır-, Salih b- İbrahim'den, (O) Abdurrahman el-A'rec'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen)

haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Seilem) şöyle buyurdu:
"Üzüm bağına, "kerm: iyi, cömert, kerem sahibi" demeyin. "Kerm", ancak müslüman adamdır!"[114]

65. Şakalaşmak Hakkında

2704. "Bize Ebu Asım, Ubeydullah b. Abdillah'tan, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: (Bir yolculukta) bir köle Hz. Peygamber'in (Sallallaku Aleyhi ve Sellem) hanımlarının (binmiş oldukları develeri, güzel sesiyle şarkılar söyleyerek) sürüyordu. Bunun üzerine (Hz. Peygamber ona) şöyle buyurmuştu: *"Ya Enceşe! Cam (gibi kolayca kırılabilir ince kapli kadınların develerini) yavaş sür!"*[115]

Açıklama

Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kadınları "cam"a benzetmesi, ya onların bünyece zayıflıklarına işaret içindi ve bu sebeple, türküsünün etkisiyle develeri hızla sürmekte olan Enceşe'ye onları yavaşlatmasını emir buyurmuştu yahut onların duygusallıklarına, kolayca etkilenebileceklerine, yufka yürekli oluşlarına işaret içindi. Bundan dolayı da, Enceşe'nin güzel sesinden etkilenebilecekleri endişesiyle O'na, develeri yavaş sürmesini, yani develeri hızlandıran sesini alçaltmasmı emir buyurmuştu.
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), kadınların bu güzel özelliğine diğer hadislerinde de işaret etmiştir. Bu hadislerinden biri şöyledir:
"(Kadınlardan) birine ömür boyu iyilik yapsan, sonra senden (hoşuna gitmeyen) birşey görse; "ben senden asla hiçbir iyilik görmedim" der."[116] Bu hadisin zıt anlamı, ömür boyu kötülük gören bir kadının, bir iyilik gördüğünde hemen bundan etkilenip; "ben senden hiçbir kötülük görmedim" şeklinde olmalıdır. Bu da kadınların söz-konusu özelliğine işarettir. Kaydetmek gerekir ki, kadınların bu özellliği, toplum içinde

üstlenecekleri görevlerde -ki bunların en üstünü anneliktir-, onlar için gereklidir ve onlara noksanlık değil, üstünlük sağlar.
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), genel olarak kadınların bu özelliğine, Enceşe'yle şakalaşarak işaret buyurmuştur. On yıl Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hizmetinde bulunmuş olan Enes'in (Hadıyallahu Anh) bildirdiğine göre, "insanların, [ha-nımlarıyla[117] veya çocuklarla[118] en şakacısı olan Hz. Peygamber'in"[119] bütün şakaları böyle idi. O, şakalarıyla gerçek dışı bir-şey söylemez, [120] şakalarında hem Ashabının gönlünü hoş eder, hem de bazı hakikatleri dile getirirdi. O'nun şakaları da bir öğretim ve eğitim vasıtasıydı.
Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), kadın ve erkek Sahabileriyle, onların çocuklarıyla yaptığı bu özellikteki şakalarının bir kısmı muhtelif kitaplara geçmiştir. Taşköprizade Ahmed Efendi bunlardan kırk taneyi "Hadis-i Erbain" isimli kitabında bir araya toplamıştır.[121] Taşköprizade bu eserinin sonunda, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şakalarının az olduğunu, çok araştırmasına rağmen ancak kırk tane bulabildiğini söylemektedir. Ancak, Enes'in (Radıyallahu Anh),
"insanların en şakacısının Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) olduğu" açıklamasını göz önüne alırsak, Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şakacılığını gösteren hadislerin çok daha fazla olacaklarını kabul etmemiz gerekir. Her halükârda bu hadisler, şakalaşmanın caiz olduğunu göstermektedir. Bununla beraber, bu hususta ifrata varma, doğruluktan ve hakikatten ayrılma, haksızlık etme gibi durumlar sözkonusu olursa, şakalaşma caiz olmaz. Nitekim bundan sonraki hadiste sırf insanları güldürmek için yalan söyleyenlerin kınandığı görülmektedir.
Bütün iş ve sözlerinde Hz. Peygamber'i (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) örnek edinmiş olan Ashab-ı Kiram da, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gibi birbirleriyle şakalaşırlardı. Hatta şakacılıklarıyla meşhur olan Sahabiler vardı. Bedir

savaşına katılan Sahabeden olan Nuayman (Radıyallahu Anh) ile Suveybit (Radıyallahu Anh), Ashab arasında şakacılıklarıyla meşhur olmuşlardı.[122]

66. İnsanları Güldürmek İçin Yalan Söyleyen Kimse Hakkında

2705. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Beliz b. Hakim, babasından, (O da) dedesinde (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
"Konuşup da halkı güldürmek için yalan söyleyen kimseye yazıklar olsun! Onun vay haline, onun vay haline!"[123]

67.Şiir Hakkında

2706. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Abde b. Süleyman, Muhammed b. İs hak'tan, (O) Ya'kub b. Utbe'den, (O) İkrime'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle demiş:
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Ümeyye b. Ebi's-Salt'ın bazı şiirlerinde doğru söylediğini ifade buyurmuştur. Şöyle ki, O;
"Sağ tarafının ayağının altında bir erkek ile bir öküz!/Kartal ise diğerinin (taşıyıcısıdır), (emre) âmâde bir aslan ile!" demiş; Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de;
"Doğru söylemiş" buyurmuş. O;
"Güneş her gecenin sonunda doğar/Al renkte, sonra rengi gül gibi kırmızı olur" demiş; Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de;
"Doğru söylemiş" buyurmuş. O;
"(Güneş doğmayı) kabul etmez de bizim için, ağırbaşlılığı ve yumuşaklığı içinde/Ancak işkence edilerek, ancak kırbaçlanarak doğar!" demiş; Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de;
"Doğru söylemiş" buyurmuş.[124]

Açıklama

Umeyye b. Ebi's-Salt, Sakif kabilesinin cahiliye dönemi şairlerindendir. Şiirlerinde Allah Teala'nın birliğinden, Öldükten sonra dirilişten çokça bahsetmiştir. Onun bir din aradığı, bunun sonucu hı-ristiyanlığa veya yahudiliğe girdiği, bir Peygamberin geleceğine dair duyduğu haberler üzerine kendisine Peygamberlik gelmesini beklediği rivayet edilir. Bir rivayete göre, Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Peygamberlik geldiğinde, Rasulullah'm (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hak Peygamber olduğunu söylemiş, ancak Sakif in kadınlarından utandığı için -çünkü onlar kendisinin Peygamber olacağını söylermiş-, Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) tabî olmamıştı. Hicretten sonraya kadar yaşamış olan Umeyye, Bedir savaşında öldürülen müşriklere ağıtlar düzmüş ve nihayet Hicri 2. veya 8., yahut 9. yılda ölmüştü. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Umeyye'nin, şiirlerinde müslüman olmaya yaklaştığını, hatta şiirlerinde müslüman olduğunu, fakat kalbinin kâfir kaldığını ifade buyurmuştur.
Umeyye'nin yukarıdaki ilk beyitinde, Allah Teala'nın Arş'ını taşıyan melekleri tavsif ettiği söylenir. Buna göre, Arş'ı taşıyan meleklerin yüzleri; erkek insan, öküz, kartal ve aslan yüzü şeklindeymiş. Kur'an-ı Kerim'de Kıyamet günü Allah Teala'nın Arş'ınm sekiz taşıyıcısı olduğu bildirilmektedir.[125] Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de Arş'ın bu dünyada dört taşıyıcısı olduğunu, Kıyamette bunlara dört taşıyıcı ilâvesiyle sayılarının sekize çıkacağını açıkladığı nakledilir. Ancak mezkur ayette "sekiz taşıyıcıdan ne kastedildiği konusunda âlimlerin farklı görüşleri olduğu gibi, ilgili hadisler de âlimlerin çoğuna göre sahih değildirler. Nitekim yukarıdaki hadis de, müdellis olan İbr İshak'ın mu'an'an rivayeti sebebiyle zayıftır.
Yukarıdaki son iki beyitte ise, güneşin doğuşundan bahsedilmektedir. Güneşin, günahkâr, Allah Teala'yı bırakıp kendisine tapan insanların üzerine doğmak istemediğini, bununla beraber ilâhi emir gereği mecburen, zorlanarak

doğduğunu belirten mecazi rivayetler vardır. Bu beyitlerde de bu hususa işaret edilmektedir.
Ancak yukarıdaki haber, biraz önce kaydedildiği gibi, zayıftır. Bu haberin gerçekte sahih olması durumunda, Umeyye bu bilgileri önceki ilâhi kitaplardan veya ilâhi din mensuplarından öğrenmiş olmalıdır.[126]

68. "Şüphesiz Bazı Şiirler Hikmetlidir" Hadisi

2707. "Bize Ebu Asım, İbn Cüreyc'den, (O da) Ziyad'dan, -ki O, ibn Sa'd'dır-, (naklen) haber verdi ki, O şöyle demiş: Bana İbn Şihab haber verdi ki; kendisine Ebu Bekr b. Abdirrahman b. Hişam, Mervan ibnu'l-Hakem'den, (O) Abdurrahman ibnu'l-Esved b. Abdiyesğus'tan, (O) Ubeyy b. Ka'b'dan, (O da) Hz. Peygamber'den (naklen) haber vermiş ki;" O şöyle buyurmuş:
"Şüphesiz bazı şiirler hikmetlidir, (yani gerçeğe uygun ve yararlıdır). "[127]

Açıklama

Şiir, insanın ruhunda olumlu veya olumsuz etkiler yapabilen güçlü bir söz sanatıdır. Bir sanat olarak da şiir yansız, ortada olan bir hüküm taşır. Onun olumlu veya olumsuz değeri muhtevasına göre değişir. Şiir, gerçeklere uygun açıklamalar, insanın gönlünü açan güzellikler, ince duygular, yararlı bilgiler ihtiva edebilir. Böyle olan şiir, "toplumun kalbini tazeleyen başlıca ruhi gıdalardan biri"dir ve Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) övgüsüne mazhar olmuştur. Bu tür şiiri Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kendi konuşmalarında örnek olarak kullanmıştır. Hatta çok az da olsa, bizzat kendileri de birkaç beyit inşâd buyurmuşlardı. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Ka'b b. Züheyr'in (Radıyallahu Anh) bir kasidesini, hırkasını vererek ödüllendirdiği de meşhurdur.
Birçok Sahabi de şiir söylemiştir. Onlardan Hassan b. Sabit (Radıyallahu Anh); "Hz. Peygamberin şairi" olarak, onunla

birlikte Ka'b b. Malik ve Abdullah b. Revaha; "İslam'ın şairleri" olarak meşhur olmuşlardı. Ayrıca Hz. Ali, Lebid b. Rebia, Ka'b b. Züheyr ve el-Hansa (Radıyallahu Anhum eemain), meşhur şair Sahabilerdendiler. Eski Hersek (Mostar) müftüsü Ali Fehmi Cabic, şair Sahabilerin şiirlerini ihtiva eden, "Hüsnü's-Sıhâbe fi Şerh-i Eş'ari's-Sahabe" isimli bir eser telif etmiştir. Şiirlerin kafiyelerine göre tertip edilip şerhedildiği bu eserin, yalnız, "dal" harfine kadarki şiirleri ihtiva eden birinci cildi 1324 yılında İstanbul'da basılmıştır.[128]
Şiirin gücü olumsuz yönde işlediğinde o, bütün güzellikleri ve iyilikleri bozabilir, manevi değerleri, ahlâki esasları alt-üst edebilir. Bunun için insanın, böyle şiirleri öğrenmektense, içini, maddi varlığını zehirleyecek şeylerle doldurması daha iyidir. Aşağıdaki hadiste bu manaya işaret buyurulmaktadır.[129]

69. Andolsun ki, Sizden Birinin İçinin Dolması.

2708. "Bize Ubeydullah b. Musa haber verip (dedi ki), bize Hanzala, Salim'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Andolsun ki, sizden birinin içinin irin veya kanla dolması, kendisi için, şiirle dolmasından daha hayırlıdır!"[130]

---

[1] Buhari, İsti'zân, 13(7/130); Müslim, Adab, 33(3/1694); Ebu Davud, Edeb, 129(4/345-346); Tirmizi, İsti'zân, 3(5/53-54); İbn Mace, Edeb, 17(2/1221); Müsned, 4/403, 410, 418; Tayâlisî, s. 70, 287; Beyhaki, 8/339. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/458-459
[2] Muvatta, İsti'zân, 3(2/964); Risale, s. 435.

[3] Diğer bazı örnekler için bkz. Risale, s. 427 vd; es-Sünne, Kable't-Tedvin, s. 119 vd. Beyhaki, 8/339. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/458/459-460

[4] Buhari, Isti'zân, 17(7/131); Müslim, Adab, 38(3/1697); Ebu Davud, Edeb, 130(4/348); Tirmizi, İsti'zân, 18(5/65); İbn Mace, Edeb, 17(2/1227; Müsned, 3/363; Tayâlisî, s. 237., Beyhaki, 8/339. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/460-461

[5] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/460-461

[6] Buharı, Nikah, 120(6/161); Müslim, İmaret, 184(3/1528); Ebu Davud, Cihad, 172(3/90); Tirmizi, Isti'zân, 19(5/66); Müsned, 3/302, 310. Müslim ile Müsned'in 3/302. sayfası hariç, zikredilen bu yerlerde, merfu' mu, maktu' mu olduğunda Sufyan'ın tereddüt ettiği cümle yoktur. Bu konuda bkz. 450. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/461-462

[7] Bkz. 1468. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/462-463

[8] Tirmizi, Edeb, 1(5/80); İbn Mace, Cenâiz, 1(1/461); Müsned, 1/89. Darimi'nin rivayetinde olduğu gibi, Müsned'de de yedi madde zikredilmektedir, bunun sebebi, ya yedi maddenin birinin, altı maddenin bir hülasası mahiyetinde zikredilmiş olmasıdır ki, "kendisi için sevdiği şeyi onun için de sever" maddesi bu özelliktedir. Yahut ravilerinden biri bu Hadisi, benzeri diğer Hadislerle karıştırmıştır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/463-464

[9] Tirmizi, İsti'zân, 14(5/62); Müsned, 6/19, 20., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/464

[10] Buhari, İsti'zân, 22(7/134); Müslim, Selam, 8(4/1706); Ebu Davud, Edeb, 130(4/353); Muvatta, Selam, 3(2/960; Müsned, 2/9,19,114.

[11] Bkz. Müslim, Selam, 6(4/1705). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/465

[12] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/465-466

[13] Buhari, İsti'zân, 15(7/131); Müslim, Selam, 15(4/1708); Ebu Davud, Edeb, 136(4/352); Tirmizi, İsti'zân, 8(5/57); îbn Mace, Edeb, 14(2/1220); Müsned, 3/131., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/466

[14] Ebu Davud, Edeb, 137(4/352); Tirmizi, îsti'zân, 9(5/58); îbn Mace, Edeb,

14(2/122O) Müsned, 6/452., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/46

[15] Buhari, İsti'zân, 16(7/131); Müslim, Fedâilu's-Sahabe, 91(4/1896); Ebu Davud, Edeb, 154(4/359); Nesai, Işretu'n-Nisa, 3(7/65); Tirmizi, İsti'zân, 5(5/55); İbn Mace, Edeb, 12(2/1218); Müsned, 6/146, 150, 224., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/467-468

[16] Müslim, Fedâüu's-Sahabe, 132(4/1921); Müsned, 5/175., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/468-469

[17] İbn Sa'd, 4/223.

[18] Bkz. Ebu Davud, Edeb, 181(4/357).

[19] Bkz. Fethul-Bâri, 23/4 (İbn Ebi Hatim'den naklen).

[20] Bkz. Buhari, îsti'zân, 1(7/125).

[21] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/468/469-470

[22] Ebu Davud, Edeb, 143(4/350); Tirmizi, îsti'zân, 2(5/53); Müsned, 4/439., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/470-471

[23] Ebu Davud, Taharet, 8(1/5); Nesai, Taharet, 33(1/34-35); İbn Mace, Taharet, 27(1/126); Müsned, 4/345, 5/80. Hadisin ravilerinden el-Husayn, zikredilen yerlerde el-Hudayn olarak geçmektedir. Doğrusu da böyle olmalıdır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/471

[24] Bu konuda bkz. İbn Abidin, 1/414-415, 5/264; Ezkâr, s. 224-225., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/472-473

[25] Buhari, Nikah, 111(6/159); Müslim, Selam, 20(4/1711); Tirmizi, Rada', 16(3/474); Müsned, 4/149, 153; Beyhaki, 7/90.

[26] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/472/473-474

[27] Müslim, Adab, 45(3/1699-1700); Ebu Davud, Nikah, 44(2/246); Tirmizi, Edeb, 28(5/ 101); Müstedrek, 2/396; Beyhaki, 7/90; Müsned, 4/358, 361; Tayâlisî, s. 93., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/474

[28] Ebu Davud, Libas, 39(4/65); Nesai, Zinet, 106(8/185); Muvatta, Libas, 13(2/915); Müsned, 6/296, 309.

[29] Bu rivayet için bkz. Ebu Davud, Libas, 39(4/65), Nesai, Zinet, 106(8/185); İbn

Mace, Libas, 13(2/1185). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/475

[30] Ebu Davud, Hâtem, 8(4/93); Nesai, Zinet, 39(8/135); Müsned, 5/398, 6/357, 358, 369. Darimi'nin senedinde Eib'iyy'in kendisinden rivayette bulunduğu "bir kadın"ın, zikredilen yerlerde onun hanımı olduğu görülmektedir. İbn Hacer bu hanımın ismini bilemediğini söylüyor. Bkz. Takrib, 2/236., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/476

[31] Bkz. Nur: 24/31.

[32] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/476-477

[33] Ebu Davud, Tereccul, 7(4/79); Nesai, Zinet, 35(8/132); Tirmizi, Edeb, 35(5/106); Müsned, 4/400, 414,418; Müstedrek, 2/396., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/477

[34] Haşr: 59/7.

[35] Buhari, Tefsir, 59/4(6/58); Müslim, Libas, 120(31678); Ebu Davud, Tereccül, 5(4/77); Nesai, Zinet, 73(8/164); Tirmizi, Edeb, 33(5/104); İbn Mace, Nikah, 52(1/640); Müsned 1/434,443., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/478-479

[36] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/478/479-480

[37] Ebu Davud, Libas, 10(4/48); Nesai, Zinet. 20(8/123): Müsned. 4/134 ıafi

[38] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/480-481

[39] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/480-481

[40] Buhari, Libas, 62(7/55); Ebu Davud, Edeb, 59(4/283); Tirmizi, Edeb, 34(5/105-106); İbn Mace, Nikah, 22(1/614) Müsned, 1/225, 227, 237; Tayâlisî, s. 349; Taberani, 1/32., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/482

[41] Ebu Davud, Hammâm, 2(4/40); Tirmizi, Edeb, 40(5/110-111); Müsned, 3/478,479; Tayâlisî, s. 162-163; Müstedrek, 4/180; Dakerutni, 1/224; Buhari, Salât, 12(1/97, muallak olarak).

[42] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/482-483

[43] Bundan sonraki Hadise bakınız. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/484

[44] Ebu Davud, Hammâm, 1(4/39); Tirmizi, Edeb, 43(5/114); îbn Mace, Edeb, 39(2/1234); Müsned, 6/173, 267; Tayâlisî, s. 212. Mustedrek, 4/288, 289., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/484

[45] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/484-485

[46] Buhari, İsti'zân, 31,32(7/137-138); Müslim, Selam, 27,28(461714); Tirmizi, Edeb, 9(5/ 88); Müsned, 2/17, 22, 102; Müstedrek, 1/293. Hadisin son cümlesi bazı rivayetlerde; "Fakat, "Yer açın!" veya "Açılın!" der" şeklindedir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/485

[47] Müslim, Selam, 31(4/1715); Ebu Davud, Edeb, 28(4/264); İbn Mace, Edeb, 22(2/1224); Müsned, 2/263, 283, 342., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/486

[48] Tirmizi, İsti'zân, 30(5/74); Müsned, 4/282, 291, 293; Tayâlisî, s. 97. Bu Hadisin senedi, Şu'be'nin dediği gibi, munkatı', dolayısıyla zayıftır. Bununla beraber Tirmizi, herhalde şahidlerinin çokluğu sebebiyle, onun hasen olduğunu söylemiştir.

[49] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/487

[50] Buhari, İsti'zân, 44(7/142); Müslim, Libas, 75,76(3/1662); Ebu Davud, Edeb, 34(4/267); Nesai, Mesacid, 29(2/39); Timizi, Edeb, 19(5/95-96); Muvvatta, Sefer, 87(1/172); Müsned, 4/ 39,40; Tayâlisî, s. 148., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/487-488

[51] Buhari, İsti'zân, 47(7/142); Müslim, Selam, 37-38(4/1718); Ebu Davud, Edeb, 27(4/263); Tirmizi, Edeb, 59(5/128); İbn Mace, Edeb, 50(2/1241); Müsned, 1/431, 460, 462; Tayâlisî, s. 34., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/488

[52] Ebu Davud, Edeb, 30(4/2657; Müsned, 4/420, 425., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/488-489

[53] Tirmizi, Edeb, 3(3/83); Müsned, 5/419, 422; Tayâlisî, s. 81., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/488-490

[54] Buhari, Edeb, 123(7/124); Müslim, Zühd, 53(4/2292); Ebu Davud, Edeb, 100(4/309); Tirmizi, Edeb, 4(5/84); Ibn Mace, Edeb, 20(2/1223); Müsned, 3/100,117,176; Tayâlisî, s. 275.

[55] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/490-491

[56] Müslim, Zühd, 55(4/2292-2293); Ebu Davud, Edeb, 98(4/308); Tirmizi, Edeb, 5(5/84); İbn Mace, Edeb, 20(2/1223); Müsned, 4/46, 50., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/491

[57] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/491-492

[58] Müslim, Libâs, 93(3/1668); Nesai, Kıble, 12(2/53), Zinet, 112(8/189); Müsned, 6/172., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/492

[59] Bu konuda bkz. Menhel, 2/296, Le Prophete de L'Islam, pragraf, 1198-1200; Tecrid, 2/ 317-318, 6/417-448, 12/116-117; Riyazu's-Salihin, 3/229-231; Fethu'1-Bâri, 22/155 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/492/493-494

[60] Ebu Davud, Taharet, 90(1/58); Nesai, Taharet, 167(1/116); İbn Mace, Libas, 44(2/ 1203); Müsned, 1/83,104, 107, 139; Tayâlisî, s. 17. Darimi'nin senedi muhkatı'dır. Çünkü Abdullah b. Nucceyy'in Hz. Ali'den sema'ı yoktur. Ancak Hadisin senedi, Ebu Davud, Nesai ve Musned'den muttasıldır. Buralarda Abdullah, babasından, o da Hz. Ali'den rivayet etmektedir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/494-495

[61] Bkz. 2011. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/494-495

[62] Buhari, İman, 41(1/20); Müslim, Zekat, 48(2/695); Nesai, Zekat, 60(5/52); Tirmizi, Birr, 42(4/344); Müsned, 4/120; Tayâlisî, s. 86., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/495-496

[63] Müslim, Fedâilu's-Sahabe, 67(4/1885); Ebu Davud, Cihad, 59(3/27); İbn Mace, Edeb,48(2/1240); Müsned, 1/203; Humeydi, 1/247., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/496-497

[64] Beyhaki, 3/125-126; Mecmâu'z-Zevâid, 2/65 (Bezzar ve Taberani'den); Firdevs, 2/285; Kenzu'l-Ummal, 9/64., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/497-498

[65] Müsned, 3/494; Mecmâu'z-Zevâid, 10/367 (Ahmed ve Taberani'den); Firdevs, 3/60; Amelu'1-Yevm, s. 350-351., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/498-497

[66] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/498-499

[67] Müsned, 4/439-441; Mecmâu'z-Zevâid, 8/107 (Ahmed ve Taberani'den), 10/140 (Ahmed'den); Müstedrek, 1/444, 2/100., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/500

[68] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/500

[69] Bkz. Enbiya: 21/107.

[70] Buhari, İ'tisam, 16(8/153).

[71] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/500-501

[72] Muvatta, İsti'zân, 39(2/980); Müsned, 2/236, 445, 496; Cami li-Ahlak, 2/246., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/501

[73] Tirmizi, Deâvât, 45(5/500); Müstedrek, 2/97; İbnu's-Sünni, s. 188., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/502

[74] Müslim, Hac, 426(2/979); Tirmizi, Deâvât, 42(5/497); Nesai, İstiaze, 41(8/239); İbn Mace, Dua, 20(2/1279); Muvatta, îsti'zân, 34(2/977, belağ olarak); Müsned, 5/82, 83; Tayâlisî, s. 163; İbnu's-Sünni, s. 184, Amelul-Yevm, s. 347., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/503

[75] Buraya kadarki cümleler Zuhruf: 43/13-14. ayetlerinden iktibas edilmiştir.

[76] Müslim, Hac, 425(2/978); Ebu Davud, Cihad, 78(3/33); Tirmizi, Deâvât, 47(5/501-502); Tayâlisî, s. 261; Müsned, 2/144, 150; Amelu'1-Yevm, s. 370; İbn Huzeyme, 4/141; Beyhaki, 5/ 252. Bkz. 2685. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/503-504

[77] Buhari, Cihad, 132-133(4/16); Müsned, 3/333; Amel'ul-Yevm, s. 366; Dârekutnî, 2/233; İbnu's-Sünni, s. 192., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/504-505

[78] Hz. Yunus'un kıssası için bk. Saffat: 37/139-145,Enbiya: 21/87-85., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/504-505

[79] Ebu Davud, Cihad, 50(3/25); Müsned, 6/326, 327, 426, 427., Ebu Muhammed

Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/506

[80] Müslim, Libas, 103(3/1672); Ebu Davud, Cihad, 50(3/25); Tirmizi, Cihad, 25(4/207); Müsned, 2/263, 311, 327., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/506

[81] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/505/506-507

[82] Müslim, Birr, 80-81(4/2004-2005); Ebu Davud, Cihad, 54(3/26); Müsned, 4/429,431., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/507

[83] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/507-508

[84] Buhari, Mescidu Mekke, 6(2/58); Müslim, Hac, 423(2/977); Ebu Davud, Menasik, 2(2/ 140); Tirmizi, Rada', 15(3/472); îbn Mace, Menasik, 7(2/968); Müsned, 3/7, 45, 54., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/508

[85] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/507-508

[86] Buhari, Cihad, 135(4/17); İbn Mace, Edeb, 45(2/1239); Müsned, 2/23, 24, 60; Tirmizi, Cihad, 4(4/193); Beyhaki, 5/257; Müstedrek, 2/101; Firdevs, 3/348., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/510

[87] Müslim, Zikr, 54(4/2080); Tirmizi, Deâvât, 41(5/496); İbn Mace, Tıb, 46(2/1174); Muvatta, İsti'zân, 13(2/978); Müsned, 6/377, 409., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/510-511

[88] Metâlib, 2/153 (Ebu Bekr b. Ebi Şeybe'den); Feyzu'l-Kadir, 5/164 (Beyhaki'den).

[89] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/511

[90] Buhari, Cihad, 197(4/39); Müslim, Hac, 428(2/980); Ebu Davud, Cihad, 167(3/88); Tirmizi, Hac, 104(3/285); Muvatta, Hac, 243(1/421); Müsned, 2/5,144,150. Bkz. 2676. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/512

[91] Buhari, Deâvât, 7(7/147); Müslim, Zikr, 58(4/2082-2083); Ebu Davud, Edeb, 105(4/ 311); Tirmizi, Deâvât, 16(5/468); İbn Mace, Dua, 15(2/1275); Müsned, 4/285, 299, 300; Mu-sannaf, 11/34; Humeydi, 2/316; Amel, s. 456; Îbnu's-Sünni, s.

259., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/513

[92] Buhari, Deâvât, 13(7/149); Müslim, Zikr, 64(4/2084); Ebu Davud, Edeb, 105(4/312); Tirmizi, Deâvât, 20(5/472); İbn Mace, Dua, 15(2/1275); Müsned, 2/283, 295, 432; Musannaf, 11/ 34; Amelu'1-Yevm, s. 464., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/512-513

[93] Buharı, Nefakat, 7(6/193); Müslim, Zikr, 80(4/2091-2092); Ebu Davud, Edeb 107(4/ 315); Tirmizi, Deâvât, 24(5/477); Müsned, 1/123, 144, 146; Musannaf, 11/33; Amelu'1-Yevm, s. 473; İbnu's-Sünni, b. 269., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/514

[94] Buharı, Deâvât, 7(7/347), Ebu Davud, Edeb, 105(4/4/311); Tirmizi, Deâvât, 28(5/481); İbn Mace, Dua, 10 (2/1277), Müsned, 5/385, 397, 399; Amelu'1-Yevm, s. 491., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/515

[95] Buhari, Teheccüd, 21(2/49); Ebu Davud, Edeb, 106(4/314) Tirmizi, Deâvât, 26(5/480); İbn Mace, Dua, 16(2/1276); Müsned, 5/313; Amelul-Yevm, s. 492., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/515-516

[96] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/515-516

[97] Müsned, 3/406; Amel'ul-Yevm, s. 133-134; İbnu's-Sünni, a. 22; Mecmâu'z-Zevâid, 10/ 116 (Ahmed ve Taberani'den). Bu Hadisi Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah, Abdurrahman b. Ebza'nın Ubeyy b. Kâb'dan rivayeti olarak nakletmektedir. Bkz. Müsned, 5/123; Mecmâu'z-Zevâid, 10/115-116. Heysemi, Abdullah'ın senedinde, metruk bir ravi olan İsmail b. Yahya b. Seleme'nin bulunduğunu kaydeder. Diğer taraftan Abdurrahman b. Ebza küçük Sahabeler dendir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/517

[98] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/517-518

[99] Ebu Davud, Edeb, 108(4/316-317); Tirmizi, Deâvât, 14(5/467); Müsned, 1/9,11, 2/297; Amelu'1-Yevm, s. 139, 465; İbnu's-Sünni, s. 27; Müstedrek, 1/513., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/517-518

[100] Ebu Davud, Libas, 1(4/42); Müstedrek, 1/507, 4/192. Ebu Davud ve Müstedrek'te bu Hadisin başında yemekle ilgili bir cümle vardır. Tirmizi ve İbn Mace bu Hadisin yemekle ilgili bu kısmını kitaplarına almışlardır. Bkz. Tirmizi, Deâvât, 56(5/508); îbn Mace, Et'ıme, 16(2/ 1093). Bu Hadis, ravilerinden Sehl ile Ebu

Merhum'dan dolayı zayıftır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/519

[101] Müslim, Musafırin, 68(1/494); Ebu Davud, Salât, 18(1/126); Neaai, Mesâcid, 37(2/41); Ibn Mace, Mescaid, 13(1/2457; Müsned, 3/497, 5/425; Amelu'1-Yevm, s. 220; Musannaf, 1/426., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/519-520

[102] Tirmizi, Deâvât, 36(5/491); İbn Mace, Ticaret, 40(2/752); Müsned, 1/47; Tayâlisî, s. 4; Müstedrek, 1/538., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/520-521

[103] Buhari, Edeb, 106(7/116); Müslim, Adab, 8(3/1684); Ebu Davud, Edeb, 72(4/291); İbn Mace, Edeb, 33(2/1230); Müsned, 2/248, 260, 270; Tayâlisî, s. 317., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/522

[104] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/521/522-523

[105] Ebu Davud, Edeb, 67(4/287); Müsned, 5/194). Bu Hadisin senedi munkatı'dır, Abdullah b. Ebi Zekeriyya Ebu'd-Derda'ya ulaşmamıştır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/523

[106] Müslim, Adab, 2(3/1682); Ebu Davud, Edeb, 67(4/287); Tirmizi, Edeb, 64(5/132); İbn Mace, Edeb, 30(1229); Müsned, 2/24., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/524

[107] Müslim, Adab, 10(3/1685); Ebu Davud, Edeb, 68(4/290); Tirmizi, Edeb, 65(5/133); İbn Mace, Edeb, 31(2/1229); Müsned, 5/12., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/524-525

[108] Bkz. Tirmizi, Edeb 65(5/133).

[109] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/524-525

[110] Müslim, Adab, 15(3/1687); Ebu Davud, Edeb, 68(4/288); Tirmizi, Edeb, 66(5/134); İbn Mace, Edeb, 32(2/1230); Müsned, 2/18., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/526

[111] Buhari, Edeb, 108(7/177); Müslim. Adab, 17(3/1687); Müsned, 2/430, 459., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/526

[112] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah

Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/525-526

[113] İbn Mace, Keffârât, 13(1/685); Müsned, 5/72. Bu Hadis Huzeyfe'den de nakledilir. Bu rivayet için bkz. Ebu Davud, Edeb, 82(4/295); İbn Mace, Keffârât, 13(1/685); Müsned, 5/384, 394, 398. İbn Hacer, alimlerin et-Tufeyl'den gelen rivayeti tercih ettiklerini kaydeder. Bkz. Fethu'1-Bâri, 25/32., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/527

[114] Buharı, Edeb, 101-102(7/115); Müslim, Elfaz, 8(4/1763); Ebu Davud, Edeb, 80(4/294); Müsned, 2/239, 272, 291; Humeydi, 2/469. Bkz. 2114. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/528

[115] Bu Hadis Sünen'in bazı yazmalarıyla Sülâsiyyâtu'd-Darimİ (Köprülü, 1584,1246)'de Enes'ten nakledilmektedir, Hadisin Enes'ten rivayetleri için bkz. Buhari, Edeb, 90(7/108); Müslim, Fedail, 70(4/1811); Müsned, 3/111, 172, 176., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/529

[116] Buhari, İman, 21(1/13).

[117] Feyzu'l-Kadir, 5/180 (Bezzar'dan).

[118] Taberani, 2/112.

[119] Feyzu'l-Kadir, 5/180 (ibn Asâkir ve Hasan b. Sufyan'dan). Bu Hadis, zayıftır.

[120] Bkz. Tirmizi, Birr, 57(4/357); Müsned, 2/340, 360.

[121] Beyazıd Kütüphanesi, Veliyyuddin, 556(îstanbul); İslami İlimler Fakültesi Dergisi, 4. sayı.Ank. 1980, s. 49-75.

[122] Bu konuda bkz. Şerhu's-Sünne, 13/179-184; İhya, 3/124-128; Uyûnu'l-Ahbâr, 1/315, Mecmâ', 8/89., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/528/529-531

[123] Ebu Davud, Edeb, 86(4/298); Tirmizi, Zühd, 10(4/557); Müsned, 5/3, 5, 7., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/531

[124] Müsned, 1/256; Mecmâu'z-Zevâid, 8/127 (Ahmed, Ebu Ya'la ve Taberani'den); Eğânî, 4/ 132,134., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/532

[125] Bkz. Hakka: 69/17.

[126] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/532/533-534

[127] Buharı, Edeb, 90(7/107); Ebu Davud, Edeb, 93(4/303); İbn Mace, Edeb, 41(2/1235); Müsned, 5/125; Tayâlisî, s. 76., Ebu Muhammed Abdullah b.

Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/534

[128] Bkz. Terâtib, 1/210; Bazı Hadis Meseleleri, s. 36.

[129] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/534-535

[130] Buhari, Edeb, 92(7/109); Müsned, 2/39, 96., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/535-536

HAC MENASIKI KİTABI

HAC MENASIKI[1] KİTABI

1. Kim Hac Yapmak İsterse Acele Etsin!

1791. "Bize Abdullah b. Saîd rivayet edip (dedi ki), bize Ebu Muaviye rivayet edip (dedi ki), bize el-Hasan b. Amr el-Fukaymi, Mihran Ebu Safvan'dan, (O da) ibn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"

"Kim hac yapmak isterse, acele etsin!"[2]

Açıklama

Hacc, dinimizin mühim esaslarından büyük bir ibadettir. Esas itibariyle muayyen zamanda usûlüne uygun olarak Mekke-i Mükerreme'de bulunan Kabe'yi ve sair mübarek yerleri ziyaret etmekten ibarettir. Kur'an-ı Kerim'de Hz. İbrahim'in (Aleyhisselam), insanları hac yapmaya davet etmekle de emrolunduğu bildirilmektedir.[3] O zaman başlayan bu ibadet, İslamiyet'in doğuşuna kadar uygulanmıştır. Ancak bu uzun zaman içinde müşrikler hac ibadetine bazı batıl unsurlar katmışlardı. Bununla beraber, az sayıda olan Hanifler hac ibadetini aslına uygun bir şekilde yapıyorlardı. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de, Peygamberliğinden önce ve Medine'ye hicret edinceye kadar Peygamberliği esnasında Hanif dinine göre haccı ifa ettiği nakledilir. Müslümanlıkta hacca gelince, en meşhur görüşe göre, daha önce Sünnet (nafile) olan hacc, Hicri 9. yılda farz kılınmıştı. Haccın hicri 6. yılda farz kılındığını söyleyenler de vardır.
Haccın pek büyük sevabı ve birçok hikmeti vardır. Bu hikmetleri arasında; müslümanların, şartlarını taşıyan her müslümanın ömründe bir defa katılmak zorunda olduğu yıllık bir toplantısı oluşunu; dünyanın dört bir tarafında yaşayan müslümanları bir araya getirerek görüşmelerine, tanışmalarına, birbirlerinden maddeten ve manen istifade etmelerine, bu şekilde karşılıklı

etkileşime imkan hazırlayarak, benzer özelliklere sahip ortak bir kültürün oluşmasına ve bütün bunlarla İslam aleminin itikadi, ameli, siyasi ve iktisadi birliğinin oluşup kuvvetlenmesine katkıda bulunmasını; Kabe'nin ve sair mukaddes yerlerin ziyaret adilmesiyle ilahi-semavi geleneğin sürdürülmesini; ihramları içinde çeşitli renk, dil ve ırktan insanların bir araya gelmesiyle bir nevi, yoğun ve yüce duygularla dolu mahşer halinin yaşanmasını zikredebiliriz.
Hac müslümana, bazı şartların kendisinde var olmasıyla farz olur. Yukarıdaki Hadis, haccı müslümana farz kılan söz konusu şartların bulunmasıyla haccm, geciktirilmeden hemen ifa edilmesi gerektiğini göstermektedir. Ebu Hanife (Rahmetullahi Aleyh), Malik (Rahmetullahi Aleyh), Ahmed b. Hanbel (Rahmetullahi Aleyh) ve bazı Şafii âlimler bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişler ve şartların tahakkukunda haccın hemen yapılması gerektiğini, aksi halde günahkâr olunacağını söylemişlerdir. Şafiilere göre ise, hac, şartlar tahakkuk ettiğinde hemen yapılmayabilir. Onlar yukarıdaki Hadisin, ravilerinden Mihran sebebiyle zayıf olduğunu, sahih olduğu kabul edilirse, ondaki enirin mendubluk ifade edeceğini söylemişlerdir.[4]

2. Hac Yapmamış Olarak Ölen Kimse

1792. "Bize Yezid b. Hârûn, Serik'ten, (O) Leys'ten, (O) Abdurrahman b. Sabit1 ten, (O da) Ebu Umâme'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Kimi hac yapmaktan; ortaya çıkan, galib gelen bir ihtiyaç veya zalim bir hükümdar, yahut engelleyici bir hastalık menetmez de o, hac yapmamış olarak ölürse, ister yahudi olarak, isterse hıristiyan olarak ölsün!"[5]

3. Hz. Peygamber'in, Bir Kere Hac Yapmış Olması Hakkında

1793. "Bize Mücahid b. Musa haber verip (dedi ki), bize Yahya

b. Adem rivayet edip (dedi ki), bize Zuheyr, Ebu İshak'tan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Zeyd b. Erkam'ı şöyle derken işittim:”
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), (Medine'ye) hicretinden sonra bir kere hac yaptı." (Zuheyr) dedi ki; Ebu İshak, şöyle de dedi: "(Hz. Peygamber) hicretinden önce bir kere hac yapmıştı."[6]
1794. “Bize Ebu'l-Velid et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Hemmâm rivayet edip (dedi ki), bize Katâde rivayet edip (dedi ki),” Enes'e;
“Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kaç hac yapmıştı?" diye sordum, (O) şöyle cevap verdi:
"Bir kez hac ve dört umre yapmıştı: Birinci umresi, müşriklerin O'nu Kabe'den menettikleri (umre); ikinci umresi, O'nunla anlaşma yapıp da geri dönünce ertesi yıl (yapmış olduğu umre); (üçüncü) umresi, de Huneyn ganimetini taksim edince Cirâne (Ci'irrâne)'den (yapmış olduğu umre); (dördüncü) umresi, haccıyla birlikte (yapmış olduğu umredir)."[7]

Açıklama

Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Medine'ye hicretten ve hac farz kılındıktan sonra bir kere hac yapmıştı. Bu hac için hicri 10. yıl, Zilkade ayının 25'inde, cumartesi günü, öğle namazını müteakib Medine'den çıkılmış, Zilhicce ayının 4. günü sabahı Mekke'ye varılmış ve haccın ifasından sonra aynı ayın 14. günü çarşamba sabahı Mekke'den yola çıkılmıştı. Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hicretten önceki haclarına gelince, bu konuda; Hz. Peygamberin hicretten önce Hanif dinine göre her sene hac yaptığı, on kere hac yaptığı, iki kere veya bir kere[8] hac yaptığı şeklinde farklı rivayetler vardır. Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), yapmak üzere çıktığı umreleri ise dört tanedir. Bunlardan birincisi, Hicri 6. yılın Zilka'de ayında yapılmak istenmiş, ancak, Mekke'deki müşriklerin engellemeleri sonucu ifa edilememişti. Bunun üzerine, ertesi yıl yapılması için müşriklerle anlaşma (Hudeybiye

Anlaşması) yapılarak geri dönülmüş ve ertesi yıl aynı ayda "kaza veya eda umresi" yapılmıştı. Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), hicretten sonra fiilen ifa ettiği 2. umresi, Hicri 8. yılın yine Zilka'de ayında vuku bulmuştu. Şöyle ki; Huneyn Savaşında (H. 8. yılın 6 Şevvali) düşman mağlup edilip birçok ganimet elde edildikten sonra, içine düşmanın bir kısmının sığındığı Taif Kalesi bir müddet muhasara edilmiş, ancak bir netice alınmayacağı
anlaşılınca kuşatma kaldırılmıştı. Bunun üzerine, Mekke ile Taif arasında, Mekke'ye 10 km. uzaklıkta bir yer olan Ci'irrâne'de (Ci'râne) toplanılmış olan Huneyn Savaşı ganimetleri taksim edilmiş, ardından da, bu yerde
ihrama girilip Mekke'ye gidilmiş ve umre yapılmıştı. Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) son umresi ise H. 10. yılda, Veda Haccı'nda hacla beraber (hacc-ı kıran) yaptığı umredir.[9]

4. Haccın Farzlığı (Vaciblîği) Nasıldır?

1795. "Bize Muhammed b. Kesir rivayet edip (dedi ki), bize Süleyman b. Kesir, ez-Zühri'den, (O) (Ebu) Sinan'dan, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Rasulullah (Sallallahu Akyhi ve Sellem);
"Üzerinize hac farz kılındı" buyurmuştu da;
"Ya Rasulullah! Her yıl mı?" diye sorulmuştu. O da şöyle buyurmuştu:
"Hayır. Bunu (yani her yıl farz olduğunu) söyleseydim, (her yıl) farz (vacib) olurdu. (Ama) hac (ömürde) bir kere (farzdır). Daha fazlası ise, nafiledir!""[10]
1796. "Bize Ubeydullah b. Musa, Serik'ten, (O) Simâk'tan, (O) Ikrime'den, (O da) Ibn Abbas'tan (naklen), onun (yani bir önceki Hadisin) benzerini haber verdi."[11]

5. Hacda Mikâtlar

1797. "Bize Ahmed b. Abdillah b. Yunus haber verip (dedi ki),

bize Malik, Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Medineliler için Zul-Huleyfe'yi, Şam'lılar için el-Cuhfe'yi ve Necd'liler için Karn'ı mikât tayin etti." (Nafi') dedi ki; İbn Ömer (sözüne devamla) şöyle dedi:
"Bu üçüne gelince, ben onları Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bizzat) duymuştum. Diğer taraftan bana ulaştı ki; O, Yemenliler için Yelemlem'i mikât tayin etmiş."[12]
1798. "Bize Ahmed b. Abdillah haber verip (dedi ki), bize Malik, Abdullah b. Dinar'dan, (O da) İbn Ömer'den (naklen), onun (yani bir önceki Hadisin) aynısını rivayet etti."[13]
1799. "Bize Müslim b. İbrahim rivayet edip (dedi ki), bize Vuheyb rivayet edip (dedi ki), bize İbn Tavus, babasından, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Medineliler için Zu'1-Huleyfe'yi, Şam'hlar için el-Cuhfe'yi, Necd'liler için Karnu'l-Menâzil'i, Yemen'liler için Yelemlem'i mikât tayin etmişti. Bu (yerler), hac ve umre yapmak isteyen ora ahalisi ile başka (yerler)den oralara gelen herkes içindir. Bu (yerlerin) berisinde olanların (mikâtı) ise, (hacca gitmeye) başladığı yerdendir; hatta Mekke'lilerin (mikâtı) Mekke'dendir.[14]

Açıklama

"Mikât" (çoğulu: "Mevâkit"), hac veya umre yapacakların ihrama girecekleri yer ve zaman demektir. Mekke'ye muhtelif yerlerden gideceklerin ihrama girecekleri yerler, geldikleri yöne göre farklı yerlerdir. Bu yerler tarafından Mekke'ye gidecekler, asıl memleketleri başka cihetlerde de olsa, oralardan ihrama girerler. Yukarıdaki Hadislerde dört tarafın mikâtı zikredilmiştir. Diğer Hadislerde Irak'lıların mikâtının ise Zatu Irk veya el-Akik olduğu açıklanmıştır.[15]

6. İhramda Yıkanmak

1800. "Bize Muhammed b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, Zeyd b. Eslem'den, (O) İbrahim b. Abdillah b. Huneyn'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"El-Misver b. Mahrame ile İbn Abbas, ihramlının başını yıkaması konusunda şüpheye düştüler. Bunun için beni; "Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), ihramlı olduğu halde başını yıkarken nasıl gördün?" (diye sormak üzere) Ebu Eyyûb el-Ensari'ye gönderdiler. Ben de Ebû Eyyûb'a, bir kuyunun iki çıkrık direği arasında, üzerine bir bez örtmüş olduğu halde (yıkanıyorken) vardım ve selâm verdim. O hemen bezi kendisine doğru çekti. O zaman ben dedim ki,
"Beni sana yeğenin İbn Abbâs, "Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), başını yıkarken nasıl gördün?" (diye sormak üzere) gönderdi!" Bunun üzerine O, ellerini başının üzerinde, ileri-geri çekerek yürüttü."[16]
1801. "Bize Abdullah b. Ebi Ziyâd haber verip (dedi ki), bize Abdullah b. Ya'kub el-Medeni, İbn Ebiz-Zinâd'dan, (O) babasından, (O) Harice b. Zeyd b. Sabit'ten, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki;"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yüksek sesle telbiye getirmek (yani ihrama girmek) için soyundu ve gusül yaptı.[17]

7. Hac Ve Umrenin Fazileti Hakkında

1802. "Bize Ubeydullah b. Musa, Süfyân'dan, (O) Sümeyy'den, (O) Ebu Salih'ten, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) haber verdi ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Günah karıştırılmamış "makbul" bir haccın karşılığı ancak Cennet'tir. İki umre ise, aralarındaki günahları örter, affettirir."[18]
1803. "Bize Ebu 1-Velid et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bana Mansur rivayet edip dedi ki; ben Ebu Hazim'i, Ebu Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet ederken işittim ki,

O (yani Hz. Peygamber) şöyle buyurmuş:”
*"Kim Kabe'yi hacceder (ziyaret eder) de çirkin söz söylemez, günah iş işlemez ve (başkalarını) korkutmazsa,**[19]** annesinin doğurduğu (gündeki) gibi (günahsız olarak) geri döner."*[20]

8. Hangi Hac Daha Faziletlidir?

1804. “Bize Muhammed İbnu'l-Alâ' rivayet edip (dedi ki), bize Muhammed b. İsmail b. Ebi Fudeyk, ed-Dahhâk b. Osman'dan, (O) Muhammed ibnu'l-Munkedir'den, (O) Abdurrahman b. Yerbû'dan, (O da) Hz. Ebû Bekr'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:”
Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem),
"Hangi hac (ameli) daha faziletlidir?" diye soruldu. O da;
"el-Acc ve es-Secc!" buyurdu.[21]
"El-Acc", "Telbiye getirmek" demektir. "Es-Secc" ise, "Kan akıtmak" manasına gelir.[22]

Açıklama

"Telbiye", "Lebbeyk demek" manasına gelir. "Lebbeyk" ise, "ben daima senin emrine itaat ve icabete hazırım; yönelişim hep senin tarafınadır; muhabbetim daima sanadır; samimi ibadetim hep sanadır" demektir. Bir hac ıstılahı olarak "telbiye" denince "Lebbeyk" ile başlayan şu cümleleri söylemek kastedilir: "Lebbeyk, Allahumme Lebbeyk! Lebbeyke Lâ Şerike Leke Lebbeyk! İnne'l-Hamde ve'n-Ni'mete Leke ve'1-Mülk! Lâ Şerike Lek!" İhrama girerken ve ondan sonraki hac müddeti esnasında, bilhassa, iniş-çıkış, arkadaşlarla karşılaşış gibi hal değişikliklerinde telbiye okumak Sünneftir. Mâlikiler telbiye okumanın aslen vâcib olduğunu söylemişlerdir. Hanefilere göre ise ihrama girerken telbiye veya onun yerini tutacak bir şey yapılmazsa ihram sahih olmaz.
Yukarıdaki Hadiste geçen "kan akıtmak"tan maksat, "hedy" denilen kurban kesmektir. Tîbî, Hadiste zikredilen iki hac fili ile bütün hac fiillerinin kastedildiğini söylemiştir: "Telbiye okuyarak

ihrama girilir ve hac başlar. "Hedy'in kesilmesi ile de, hacc-ı temettü ve hacc-ı kıran yapan kimse ihramdan çıkar." Böylece ilk ve son fiil söylenmekle yetinilmiştir. Buna göre Hadisin manası, "En faziletli hac; rükün, şart, vacib, Sünnet ve diğer bütün fiilleri yapılmış olan hacdır" demek olur.[23]

9. İhramlının Giyeceği Elbiseler

1805. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Yahya -ki O, İbn Saîd'dir-, Ömer b. Nâfı'den, (O) babasından, (O da) ibn Ömer'den (naklen) haber verdi ki;"
Bir adam Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"İhrama girdiğimizde hangi elbiseleri giyelim? Diye sormuştu da, (Hz. Peygamber) şöyle buyurmuştu:
"Ne gömlek, ne iç donu (şalvar), ne sarık, ne bornoz (başlığı kendisine bitişik cübbe, elbise), ne de mest giymeyin. Şu kadar var ki, pabuçları olmayan bir kimse olursa, o mest giysin ve onların (boyunlarını, üst taraflarını keserek) topuklardan aşağı yapsın. Elbiselerden, kendisine ne ala çehre, ne de za'ferân (boyası) sürünmüş olan hiçbir şey de giymeyin!"[24]
1806. "Bize Ebu Asım, İbn Cüreyc'den, (O) Amr b. Dinar'dan, (O da) Ebu'ş-Şa'sâ'dan (naklen) haber verdi (ki, O şöyle demiş:) Bana ibn Abbas haber verdi ki; O, Hz. Peygamber'i (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), şöyle buyururken işitmiş:"
"Kim izâr (peştemal) bulamazsa şalvar giysin. Kim de pabuç bulamazsa mest giysin!" (Ebu'ş-Şa'sâ sözüne devamla) şöyle dedi: (O zaman) ben dedim ki -veya denildi ki-,
"O, (mestlerin boyunlarını, topuk altında kalacak şekilde) kesecek mi?"
"Hayır" cevabını verdi.[25]
1807. "Bize Hâlid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Mâlik, Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), ihramhnın giyeceği şeyler sorulmuştu da, (Rasûlullah) şöyle buyurmuştu:"
"O; ne gömlek, ne sarık, ne iç donu (şalvar), ne bornoz (başlığı kendisine bağlı cübbe, elbise), ne de mest giymesin. Şu kadar

var ki, o, pabuç bulamazsa, mest giysin ve onları, topuklardan aşağıda kessin!"[26]

Açıklama

"İhram", bir kimsenin hac veya umre için, helal olan bazı şeyleri kendisine haram kılması yahut hac veya umreye niyet etmesi demektir. "İhram" yapana "muhrim: ihramh" denir. İhramlı erkeğin dikişli elbise giymesi ve başını örtmesi haramdır. Aynı şekilde, kadın olsun-erkek olsun, ihramhnın güzel koku sürünmesi de haramdır. İhramlının, topuklarını örten ayakkabı giymesi de caiz değildir. Bu sebeple pabuç (ayak terliği) bulamayan kimse ayakkabısını, topuktan aşağı gelecek şekilde keser. Bu son hususta İmam Ahmed'in (Rahmetullahi Aleyh) görüşü farklıdır. O, 1806 numara ile geçen İbn Abbas'ın (Radıyallahu Anh) rivayetine dayanarak, pabuç bulamayan ihramlının, mestlerini topuktan aşağıda kesmeden giymesinde hiçbir mahzur olmadığını söylemiştir. İhramlı, böylece "dünya ziynetleri ile zevkleri"nden uzaklaşır, bütün varlığını Ahiret hayatına yöneltir, adetâ bir mahşer halini yaşayarak, sonunda Allah Azze ve Celle'ye döneceğini düşünür ve yaptıklarının muhasebesini yapar.[27]

10. İhrama Girme Esnasında Güzel Koku

1808. “Bize Haccâc b. Minhâl haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Hişâm b. Urve'den, (O) babasından, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:”
“Ben, Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), ihrama girmesinden önce en güzel kokuyu sürerdim.[28] (Hişâm, sözüne devamla) şöyle dedi: Urve de bize şöyle derdi:
"İhrama girmenizden önce ve kurban kesme günü (yevm-i nahr) "ifâda tavafı" yapmanızdan önce güzel koku sürünün!" [29]

Açıklama

Yevm-i nahr", Zilhicce ayının onuncu, yani kurban bayramının birinci günüdür. Bu ayın on bir ve on ikinci günleri de kurban günü olduğundan, hepsine birden "eyyâm-ı nahr" denir. "İfâda tavan" ise, haccın rükünlerinden biri olan tavaftır. Buna "ziyaret tavâfi" da denir. Bu tavaf yapılmazsa hac bâtıl olur. İfâda tavâfi, Hanefilere ve Malikilere göre yevm-i nahr'den itibaren, Şâfiilere ve Hanbelilere göre ise yevm-i nahrın gece yansından itibaren yapılabilir. Akabe cemresinin atılması ve saçların tıraş edilmesi yahut kısaltılması ile bu tavaftan önce cinsi münasebet dışındaki ihram yasakları sona erer ki, buna "tehallül-i evvel" denir. Bu sebeple ihramlı kimse artık güzel koku sürünebilir.[30]

1809. "Bize Abdullah b. Salih rivayet edip (dedi ki), bana el-Leys, Hişâm'dan, (O) Osman b. Urve'den, (O) Urve'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Andolsun ki, ben Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), ihrama girmesi esnasında bulduğum en güzel kokuyu sürerdim." [31]
1810. "Bize Yezid b. Hârûn ve Ca'fer b. Avn haber verip dediler ki, bize Yahya b. Saîd rivayet etti ki, Abdurrahman İbnu'l-Kasım, kendisine, babasından (naklen) haber vermiş ki, O şöyle demiş:"
Hz. Aişe'yi -Allah O'ndan razı olsun!-, şöyle derken işittim:
"Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), ihrama girmesi esnasında, güzel koku sürmüştüm. O"na, Mina'da, (Mekke'ye inip) ifâda tavâfini yapmasından önce de güzel koku sürmüştüm."[32]

11. Nîfaslı Ve Hayızlı Kadınlar Hac Yapmak İsteyip de Mikâta Vardıklarında (Ne Yaparlar?)

1811. "Bana Osman b. Muhammed rivayet edip (dedi ki), bize Abde, Ubeydullah b. Ömer'den, (O) Abdurrahman İbnu'l-Kasım'dan, (O) babasından, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:" "(Hz. Ebû Bekr'in hanımı) Esma',

(hacca giderlerken) eş-Şecere'de[33] Muhammed b. Ebi Bekri doğurmuştu. Bunun üzerine Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Ebû Bekr'e emretmişti ki, Esmâ'ya gusül yapmasını ve telbiye getirmesini (yani ihram yapıp hacca başlamasını söylesin)."[34]

1812. "Bize Osman b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Cerir, Yahya b. Saîd'den, (O) Cafer b. Muhammed'den, (O) babasından, (O da) Câbir'den (naklen) rivayet etti ki; (O), Esma' bint. Umeys'in, Zu'1-Huleyfe'de çocuk doğurması ile ilgili haberde (şöyle demiş):"

"Bunun üzerine Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Ebû Bekr'e emretmişti ki, O'na (yani Esmâ'ya) gusül yapmasını ve telbiye getirmesini (yani ihram yapıp hacca başlamasını) emretsin."[35]

12. Hangi Vakitte İhrama Girmek Müstehabdır?

1813. "Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Ab-dusselâm b. Harb, Husayf tan, (O) Saîd b. Cübeyr'den, (O da) İbn Abbas'tan -Allah O'ndan razı olsun!- (naklen) haber verdi ki,"

Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), namazın ardından ihrama girmişti.[36]

1814. "Bize İshak haber verip dedi ki, bize en-Nadr -ki O, İbn Şumeyl'dir- haber verip (dedi ki), bize Eş'as, el-Hasan'dan, (O da) Enes b. Mâlik'ten (naklen) haber verdi ki,"

Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), namazın ardından ihrama girip telbiye getirmişti.[37]

13. Telbiye Hakkında

1815. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Yahya -yani İbn Saîd-, Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), telbiye getirdiğinde şöyle derdi:" *"Lebbeyk, Allahumme lebbeyk! Lebbeyk, la şerike leke lebbeyk! İnne'l-hamde, ve'n-ni'mete, leke ve'l-mülk! Lâ şerike lek!"* (= Emrine amadeyim, Allah'ım,

enirin başüstüne! Yönelişim, sevgim ve tâat-u ibadetim yalnız sanadır! Emrine amadeyim, senin hiçbir ortağın yoktur, emrin başüstüne! Hiç şüphe yok ki, hamd ve nimet senindir, mülk de! Senin hiçbir ortağın yoktur!)
Yahya (sözüne devamla) şöyle dedi: Nafi, şunu da bildirdi ki, İbn Ömer, (telbiye getirirken) şu cümleleri de ilave ederdi:
"Lebbeyk, ve'r-rağbau ileyke ve'1-amel! Lebbeyk, lebbeyk!" (= Emrine amadeyim, bütün samimi dua ve niyazlar sanadır, ameller de! Emrine amadeyim, emrin başüstüne!)"[38]

14. Telbiyede Sesi Yükseltmek Hakkında

1816. "Bize Hâlid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Mâlik, Abdullah b. Ebi Bekrden, (O) Hallâd İbnu's-Sâib'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasulullah (Sal-lallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
*"Bana Cebrail gelip şöyle dedi: Ashabına -veya beraberinde olan kimselere-, telbiye ve ihlâlde**[39]** seslerini yükseltmelerini emret"*[40]
1817. "Bize Osman b. Muhammed rivayet edip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, Abdullah b. Ebi Bekr'den (naklen), kendi senediyle onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini rivayet etti."[41]

15. Hacda Şart Koşmak

1818. "Bize Ebu'n-Numân haber verip (dedi ki), bize Sabit b. Yezid rivayet edip (dedi ki), bize Hilâl b. Habbab rivayet edip dedi ki,"
"(Ben Saîd b. Cübeyr'e, şart koşarak haccedecek adamın durumunu sordum da O;
"Şart koşma, halk arasında dolaşan (asılsız bir şeydir!)" dedi. Ben de bu sözünü) İkrime'ye anlattım. O da bana İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki, Dubâa bintu'z-Zübeyr b. Abdilmuttalib, Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip şöyle demiş:
"Ya Rasulullah, hakikat ben hac yapmak istiyorum (ama

hastayım. Haccımı tamamlayamayacağımdan endişeliyim). Binaenaleyh, nasıl demeliyim?" (Hz. Peygamber de) şöyle buyurmuş:
"Şöyle deyin: "Lebbeyk, Allahumme lebbeyk, lebbeyk! İhramdan çıkış yerim, (hastalığım sebebiyle) senin beni alıkoyacağın yerdir!" Zira istisna ettiğin şey, Rabb'ine karşı senin hakkındır!"[42]

Açıklama

Düşman veya hastalık gibi bir engelin, hac veya umre niyetiyle ihrama giren bir kimseyi, bunların icaplarını tamamlamaktan menetmesine "ihsar", bu şekilde engel olunan kimseye de "muhsar" denir. Muhsarın, ihramdan
çıkması için, ayrıntıları fıkıh kitaplarında anlatılan kurbanı kesmesi vacibdir. Hanefilere göre muhsar, bu kurbanı Mekke'ye gönderip orada kesildikten sonra ihramdan çıkabilir. Yukarıdaki Hadis, hacca niyet eden bir kimsenin bu niyetinde, şayet haccını tamamlamaya mani bir durum ortaya çıkarsa, orada ihramdan çıkacağını şart koşması halinde bunun geçerli olacağını, yani bir engel çıktığında kurban kesmeden ihramdan çıkacağını göstermektedir. Şâfiilerle Hanbeliler, bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Hanefilerle Malikiler ise, hac veya umreye niyette böyle bir şartın geçersiz olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre, yukarıdaki Hadiste geçen müsaade, Dubâa'ya hastır.[43]

16. Sadece Hac Yapmak (İfrâd-ı Hac) Hakkında

1819. "Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, Abdurrahman İbnu'l-Kasım'dan, (O) babasından, (O da) Hz. Aişe'den -Yüce Allah O'ndan razı olsun!- (naklen) rivayet etti ki," Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (Veda Haccı'nda) sadece hac (ifrâd-ı hac) yapmıştı.[44]

Açıklama

Hac ve umre yapmak isteyen bir kimse, bunlar için üç şekilde ihram yapabilir: Bir şekle göre, mikâtta sadece hac yapmaya niyet edilir ki, böyle niyet eden kimse, haccını yapıp ihramdan çıktıktan sonra, dilerse umre için yemden ihram yapıp umresini ifa eder. Bu şekilde yapılan hacca "ifrâd-ı hac" denir. Hac ve umrenin diğer bir şekli, "temettü haccı"dır ki, bunda, mikâtta umre yapmaya niyet edilir. Mekke'ye gidilip umre yapıldıktan sonra ihramdan çıkılır. Sonra tekrar ihram yapılıp hac ibadeti ifa edilir. Hac ve umrenin üçüncü bir şekli ise, mikâtta umre ve hac yapmaya birlikte niyet ederek ihram yapmak şeklinde olandır ki, bunda umre yapılınca ihramdan çıkıhnayıp hac da ifa edilir, sonra ihramdan çıkılır. Bu hacca da "kıran haccı" denir.
Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), farz olarak yaptığı tek hac olan "Veda Haccı"nı, bu hac şekillerinden hangisiyle yaptığı hakkında farklı rivayetler vardır. Yukarıdaki haberde Hz. Aişe (Radıyallahu Anha), Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), "İfrâd-1 hac" yaptığını bildirmektedir. Fakat yine Hz, Aişe'den (Radıyallahu Anha) ve diğer bazı Sahabilerden, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), "temettü" veya "kıran haccı' yaptığı da nakledilmektedir. Bazı âlimler, bu haberlerden birini tercih yoluna gitmişlerdir. Ancak bu haberleri, şu şekilde anlamakla, onlardan birini tercihe mahal kalmaz: Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), mikatta "İfrâd-I hacc'a niyet etmişti. Sahabe de aynı şekilde ihram yapmışlardı. Sonra yolda Vadi'1-Akik denilen yerde, Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), vahiyle "hac içinde umre", yani "kıran haccı" yapması emredilmiş, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de ifrad-ı haccını, kıran haccma çevirmişti. Bu şekilde, yani Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kıran haccma, Sahabe-i Kiram da ifrâd-ı hacca niyetli olarak Mekke'ye varılmıştı.
Cahiliye Arapları, Hz. İbrahim'den (Aleyhisselam) beri gelen hac ibadetine bazı batıl uygulama ve inançlar katmışlardı. Bunlardan biri, hac aylan olan Şevval ve Zilkade ayları ile Zilhicce ayının ilk on gününde umre yapılamayacağı inancı idi. İşte Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Mekke'ye varınca bu batıl inancı

yıkmak için, beraberinde kurbanlık getirmeyenlerin, hac niyetlerini umreye çevirip umre icablarını yaparak ihramdan çıkmalarını emretmişti. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), beraberinde kurbanlık getirmiş olduğu için umre yapıp ihramdan çıkamamış, böylece, daha önce kendisine vahiyle bildirildiği gibi umre ve haccı tek ihramla, yani "kıran haccı" olarak yapmıştı. Sahabe-i Kiram'm çoğu ise, beraberlerinde kurbanlık getirmemiş oldukları için "temettü1 haccı" ifa etmişlerdi. Sahabe-i Kiram'm kelimeyi kullanışında "temettü" kelimesi, "kıran haccı'nı da içine aldığı için, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) "temettü haccı" yaptığını belirten rivayetlerde de O'nun "kıran haccı" yaptığı anlatılmak istenmiştir.
Binaenaleyh, yukarıdaki Hz. Aişe (Radıyallahu Anha) Hadisini de, "Hz. Peygamber, başta ifrad-ı hac yapmaya niyet etmişti" şeklinde anlamak gerekir.[45] Allahu a'lem.[46]

17. Kıran (Haccı) Hakkında

1820. “Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki), bize Ebu Hilâl haber verip (dedi ki), bize Kata de, Mutarrif ten, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:” İmran b. Husayn (bana) şöyle demişti:
"Doğrusu ben sana bir haber nakledeceğim. Belki Allah (Celle Celaluhu), daha sonra seni ondan faydalandırır: Gerçekten vakıa şu ki, (önceleri) bana (melekler tarafından) selam verilirdi. Derken İbn Ziyad bana tavsiyede bulunmuş, ben de dağlama yapmıştım. Bunun üzerine dağlama yerlerinin izi yok oluncaya kadar (meleklerin selâmı) benden kesilmişti. Şunu da bil ki, "mut'a" (haccı) Allah'ın Kitabında helâldir. Ne bir Peygamber onu yasaklamıştır, ne de hakkında (yasaklayıcı) bir hüküm inmiştir. (Sadece) bir adam (bu konuda), kendisine sonradan beliren şeyi (şahsi) görüşü olarak söylemiştir."[47]

Açıklama

"Kıran haccı", umre ve hacca birlikte niyet edip de, umre yaptıktan sonra ihramdan çıkmayarak aynı ihramla yapılan hac, yani tek ihramla yapılan umre ve hacdır. Bu hacca, ilk dönemlerde "mut’a=temettü’ haccı" da denmekteydi. Dârimî'nin (Rahmetullahi Aleyh) yukarıdaki Hadise koyduğu başlıktan anlaşıldığına göre; İmran'ın (Rahmetullahi Aleyh) sözünde geçen "mut'a"dan da "kıran haccı" kastedildiğini anlamıştır. Dârimî'nin (Rahmetullahi Aleyh) bu değerlendirmesini 1929. Hadiste de görmekteyiz.

"Mut'a" haccının meşruluğuna dair İmran'ın (Rahmetullahi Aleyh) işaret ettiği ayetin meali şöyledir: "*Kim hacca kadar umreden faydalanırsa, (onun) kolayına gelen bir kurban kesmesi gerekir.*"[48] Bu ayette "haccın feshi"nin veya "temettü haccı'nın, yahut "kıran haccı"nın sözkonusu olduğuna dair farklı görüşler vardır. Nitekim "mut'a haccı" ifadesi de bu üç manadan her biri için kullanılmıştır. "Haccın feshi"; ifrad veya kıran haccma niyet edildikten sonra, bu niyetin umre niyetine çevrilip umre yapılarak ihramdan çıkılması demektir. "Temettü haccı" ise, meşhur olan manasıyla, hac aylarında önce umreye niyet edip, onu yaptıktan sonra ihramdan çıkma, sonra hacca niyet edip hac yapma demektir. Dârimî'ye (Rahmetullahi Aleyh) göre, mezkur ayette de "kıran haccı" söz konusu olmalıdır.

"Mut'a"ya "kıran haccı" manası verilirse, İmran'ın (Rahmetullahi Aleyh) "bir adam" diye bahsettiği kimse, halkı "kıran haccı" yapmaktan menettiği rivayet edilen[49] Hz. Osman (Radıyallahu anh) olmalıdır. El-Kirmani (Rahmetullahi Aleyh) de İmran’ın (Rahmetullahi Anh) ima ettiği adamın Hz. Osman (Rahmetullahi Anh) olduğunu söylemiştir[50] Ancak en makbul görüşe göre, söz konusu "adam", Hz. Ömer'dir (Radıyallahu Anh). Hz. Ömer (Radıyallahu Anh) de, halkl "mut'a hacci"ndan menediyordu. Fakat kaydetmek gerekir ki, pek çok âlim Hz. Ömer (Radıyallahu Anh) İle Hz. Osman'ın (Radıyallahu Anh) menettikleri "mut'a"nın, "haccın feshi" manasına olduğunu, kesin ifadelerle söylemişlerdir. "Mut'a"nın bu manaya da kullanıldığına yukarıda işaret edilmişti. Dârimî (Rahmetullahi Aleyh), Hz. Ömer'le (Radıyallahu Anh) ilgili haberi bundan sonraki babda "Temettü"'

başlığı altında zikrettiğine göre, acaba O, "muta"yı "kıran haccı" manasına; "temettu"yu da "haccın feshi", veya meşhur manasıyla "temettü' haccı" manasına mı almıştı, bilemiyoruz.
İlgili rivayetlerden, Hz. Ömer'le (Radıyallahu Anh) Hz. Osman'ın (Radıyallahu Anh), "mut'a haccı'ndan menederken hangi hac şeklini me-nettikleri kesin olarak anlaşılamamaktadır. Ancak onlar büyük ihtimalle bunu, halkı, daha faziletli gördükleri "ifrâd hacci'na yönlendirmek için yapıyorlardı ve "mut'a haccı'nı yasaklamaları "tenzihi" bir yasaklamaydı. Bununla beraber onların, "mut'a"dan "haccın feshi"ni kastettikleri kabul edilirse, onların "haccın feshi"nin sadece Veda Haccı'nda tanınmış bir ruhsat olduğu görüşüne sahip oldukları, bu sebeple ondan menettikleri söylenebilir. Nitekim âlimlerin cumhuru da, "haccın feshi"nin Veda Hacci'na mahsus bir ruhsat olduğu görüşündedir. Sadece İmam Ahmed'le (Rahmetullahi Aleyh) bazı âlimler bunun herkes için caiz olduğunu söylemişlerdir.[51]

18. Temettu' (Haccı) Hakkında

1821. "Bize Ahmed b. Hâlid haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. İshak, ez-Zühri'den, (O da) Muhammed b. Abdillah b. Nevfel'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Muaviye'nin hac yaptığı sene, O'nu, Sa'd b. Mâlike;
"Hacca kadar umreden faydalanma (temettü') hakkında görüşün nasıldır?" diye sorarken işittim. O;
"Güzel bir ibadet!" cevabını vermişti. Bunun üzerine (Muaviye);
"Ömer ondan men'ediyordu. O halde sen, Ömer'den daha hayırlısın?" demişti de O, şöyle karşılık vermişti: "Ömer benden daha hayırlıdır. Ama muhakkak ki bunu Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yapmıştı. O da Ömer'den daha hayırlıdır!"[52]

Açıklama

Veda Haccı'nda Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hangi hac şeklini uyguladığı hakkında farklı rivayetler vardır.

Bunlardan bazısına göre Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) "ifrâd haccı", bazısına göre " temettü' haccı", bazısına göre ise "kıran haca" yapmıştı. Bu farklı rivayetler şöyle yorumlanmaktadır: Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) başta ifrâd haccına niyet etmiş, sonra kıran haccı yapmıştı. Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) "temettü" haccı yaptığını belirten rivayetler ise, "O'nun, bunu Ashabına emrettiği için öyle denmiştir", şeklinde izah edilmiştir. Biz burada, bu ihtilâfların ortaya çıkmasında kelimelerin, bu arada "temettu"nun farklı manalarda kullanılışının da rol oynamış olabileceği kanaatini belirtelim.[53]

1822. "Bize Sehl b. Hammâd rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bize Kays b. Müslim, Tarık'tan, (O da) Ebu Musa'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"(Yemen'deki görevimi bitirip geri dönmüş ve) Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanına, hac yaptığında devesini el-Batha denilen yere çöktürmüş iken gelmiştim. O zaman (Hz. Peygamber) bana;
"Hacca niyet ettin mi?" buyurmuş, ben de,
"Evet" demiştim. (Sonra);
"Nasıl telbiye getirerek (ihrama girdin?)" buyurmuş, ben de;
"Lebbeyk! Hz. Peygamber'in telbiye getirip (ihrama girişi) gibi, (diyerek) telbiye getirip (ihrama girdim)" demiştim. Bunun üzerine;
"İyi yaptın! (Peki, beraberinde kurbanlık getirdin mi?" buyurmuş, ben;
"Hayır, getirmedim" deyince de, şöyle buyurmuştu):
"Git, Kabe'yi tavaf et, Safa ile Merve arasında sa'y yap. Sonra ihramdan çık." Ben de (gidip) Kabe'yi tavaf etmiş, Safa ile Merve arasında sa'y yapmış, sonra Kaysoğulları'nın kadınlarından, (mahremim olan) bir kadının yanına gelmiştim. O da, bit var mı yok mu diye başımı incelemeye koyulmuştu. Ondan sonra ben halka, bu şekilde (yapabileceklerine dair) fetva vermeye başlamıştım. Derken (Hz. Ömer'in Halifeliği esnasında) bir adam;
"Ey Abdullah b. Kays, bazı fetvalarında acele etme! Çünkü sen,

(hac) ibadetinde, Emiru'l-Mü'mininin senden sonra ne ortaya çıkardığını bilmiyorsun!" demişti. Bunun üzerine ben (halka hitaben);

"Ey insanlar! Kime (hac konusunda) bir fetva verdiysek, o acele etmesin. Çünkü Emiru'l-Mü'minin yanınıza gelecektir. Artık O'na uyarsınız", demiş ve (Emiru'1-Mü'minin Hz. Ömer) gelince, yanına gidip bu (meseleyi) O'na zikretmiştim. O da şöyle karşılık vermişti:

"Eğer Allah'ın Kitâb'ını kabul edersek, şüphe yok ki Allah'ın Kitâb'ı, (başlanılmış olan hac ve umrenin) tamamlatılmasını emrediyor.[54] Rasulullah'ın Sünnet'ini kabul edersek, muhakkak ki Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), kurban, (kurban kesme) yeri (olan Mina'ya) ulaşıncaya kadar ihramdan çıkmamıştı."[55]

19. İhramlının, İhramında İken Öldürebileceği Şeyler

1823. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Yahya, Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki, Hz.Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"

"Beş (hayvan) var ki, öldürülmelerinde hiçbir günah yoktur: Karga, fare, çaylak, akrep ve ısırıcı, yırtıcı köpek."[56]

1824. "Bize İshak haber verip (dedi ki), bize Abdurrezzak haber verip (dedi ki), bize Ma'mer, ez-Zühri'den, (O) Urve'den, (O da) Hz. Aişe'den -Allah O'ndan razı olsun!- (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"

"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) beş kötü (hayvanın), yani çaylak, karga, fare, akrep ve ısırıcı, yırtıcı köpeklerin "hıll'de ve "harem'de öldürülmesini emretti."[57]

Abdullah (ed-Dârimî) dedi ki:

"(Bu Hadisin ravilerinden çoğu) "ısırıcı, yırtıcı köpek", bazıları ise; "siyah (köpek)" demişlerdir."[58]

1825. "Bize Abdurrezzâk haber verip (şöyle dedi): Arkadaşlarımızdan biri dedi ki, Ma'mer bunu (yani bir önceki Hadisi) ez-Zühri'den, (O) Salim'den, (O da) babasından ve (yine

ez-Zühri'den, (O) Urve'den, (O da) Hz. Aişe'den -Allah Ondan razı olsun!-, (Sâlim'in babası ile Hz. Aişe de) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) zikrederdi.”[59]

20. İhramlının Kan Aldırması ("Hacamat"ı)

1826. “Bize Muhammed b. Yûsuf, Süfyân'dan, (O) Abdullah b. Osman'dan, (O) Saîd b. Cübeyr'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:”

"Rasûlullah, ihramlı iken kan aldırmıştı."[60]

1827. “Bize Mervân b. Muhammed rivayet edip (dedi ki), bize Süleyman b. Bilâl rivayet edip (dedi ki), bize Alkame b. Ebi Alkame, Abdurrahman el-A'rec'den, (O da) Abdullah b. Buhayne'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:”

"Rasûlullah(Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Lahyu Cemel'de[61] ihrâmlı iken kan aldırmıştı."[62]

1828. “Bize İshâk rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan, Amr'dan, (O) Atâ ve Tâvûs'tan, (onlar da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet ettiler ki,” Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), ihranılı iken kan aldırmıştı.[63]

İshak dedi ki, Sufyan bir defa "Atâ'dan (naklen)", bir defa "Tâvûs'tan (naklen)" demiş, bir defa da onları birlikte söylemiştir.[64]

21. İhramlının Evlendirmesi Veya Evlendirilmesi

1829. “Bize Hâşim İbnu'l-Kasım rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Amr. b. Dinar'dan, (O) Cabir b. Zeyd'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:”

"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), ihramlı iken evlenmişti."[65]

1830. “Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Eyyub'dan, (O) Nâfi'den, (O da) Nubeyh b. Vehb'den (naklen) rivayet etti ki,”

Kureyş'li bir adam, Ebân b. Osman'ı, (hac) mevsimi emiri iken,

(oğlunun evlenme törenine) çağırmıştı. Bunun üzerine O şöyle demişti:
"Hayır, (bu caiz değil). Ben bu (adamın) câhil ve kaba bir Irak'h olduğunu zannediyorum! Muhakkak ki ihramlı ne evlenebilir, ne de evlendirebilir. Bize bunu Osman, Rasulullah'tan (Saiîallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber vermişti."[66]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi'ye);
"Bu (Hadisin zahirinin delâlet ettiği) görüşü kabulleniyor musun?" diye soruldu, O da;
"Evet" cevabını verdi.[67]
1831. "Bize Amr. b. Asım rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Habib İbnu'ş-Şehid'den, (O) Meymûn b. Mihrân'dan, (O da) Yezid İbnu'l-Esamm'dan (naklen) rivayet etti ki, Hz. Meymûne şöyle dedi:"
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) benimle, Mekke'den dönmesinden sonra Şerif denilen yerde, ikimiz de "helal" (ihramdan çıkmış) iken evlenmişti."[68]
1832. "Bize Ebü Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Matar el-Verrak'tan, (O) Rebia b. Ebi Abdirrahman'dan, (O) Süleyman b. Yesâr'dan, (O da) Ebû Râfi'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: "Rasullullah (Sal-lallahu Aleyhi ve Sellem) Meymûne ile "helal" (ihramdan çıkmış) iken evlenmiş, O'nunla, "helal" (ihramdan çıkmış) iken gerdeğe girmişti. (Evlenmelerinde) aralarında ben elçi olmuştum."[69]

Açıklama

Bu bölümde zikredilen Hadislerden birincisi (1829. Hadis) ihramlının nikâh akdi yapabileceğini gösterirken, ikincisi ihramlınm kendisinin evlenemeyeceği gibi, başkasını da, velisi veya vekili olarak evlendirenıeyeceğini göstermektedir. Bu bölümdeki üçüncü ve dördüncü Hadisler ise, birinci Hadise muarız olmakla beraber, ikinci Hadise uygun düşmektedirler. Hanefiler birinci Hadise dayanarak ihramlınm nikâh akdi yapmasının caiz olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre 1830. Hadiste ya nikâh akdi değil cima' soz konusudur, yahut ondaki

nehiy, "tenzihi nehiy"dir. Son iki Hadis ise, birinci Hadise muhalif olmaları ve bazı ravileri yüzünden zayıftırlar. Maliki, Şafii ve Hanbelilere göre ise, ihramlınm evlenmesi de, evlendirmesi de haramdır, onun yapacağı nikâh akdi batıldır. İbn Abbas'ın (Radıyallahu Anh) 1829. haberi de, bu görüşte olan âlimlerin bazısına göre, sahih olan diğer Hadislere muhalefetinden dolayı zayıf, diğer bazılarına göre ise, sadece Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) has bir durumu bildiren bir Hadistir.
Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Hz. Meymûne (Radıyallahu Anha) ile evlenmesi hakkında farklı haberler vardır. Yukarıdaki 1831. Hadis, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) O'nunla, ihramdan çıkmış oldukları halde, Mekke'nin kuzeybatısmda bir yer olan Şerifte nikâh akdi yapmış olduğunu göstermektedir. Buna göre bu nikâh akdi, Hicri 7. yılın Zilkade ayında yapılmış olan umreden dönüşte icra edilmiş olmalıdır. Diğer bir görüşe göre bu nikâh akdi, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Medine'de ve bu umre için henüz ihrama girmemiş iken yapılmış, sonra bu umreden dönüşte, ihramdan çıkmış olarak Şerifte gerdeğe girilmişti. Üçüncü bir görüşe göre ise Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), mezkur umre için Mekke'ye giderken Şerifte ihramlı olarak nikâh akdi yapmış, dönüşte de ihramdan çıkmış olarak yine Şerifte gerdeğe girmişti.[70]

22. İhramlının, Kendisi Avlamadığında Av Etinden Yemesi Hakkında

1833. “Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Hişam ed-Destüvâî, Yahya'dan, (O da) Abdullah b. Ebi Katâde'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
“Babam, Hudeybiye yılında (H. 6. yıl) Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber gitmişti de, arkadaşları ihrama girmiş; (babam) Ebû Katâde ihrama girmemişti. Derken O, yabani bir eşeğe yetişip onu yaralamış (ve kesip pişirerek) etinden yemişti. (Babam, sonrasını şöyle anlatmıştı:)” O zaman; "Ya Rasûlullah! Ben yabani bir eşeğe yetişip onu yaraladım (ve

kesip etini pişirdim)" demiştim. Bunun üzerine (Hz. Peygamber de) oradaki topluluğa, ihramlı oldukları halde,

"yiyin!" buyurmuştu.[71]

1834. "Bize Ebu'1-Veüd haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Osman b. Abdillah b. Mevheb'den, (O) Abdullah b. Ebi Katâde'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:

Bir ara biz; onlar (yani Sahabe) ihramlı, Ebû Katâde (yani kendisi) ihramsız olduğu halde yürüyüp gidiyorduk. Ansızın (yabani) bir eşek gördüm ve hemen bir ata binip ona yetiştim. (Onu yaralayarak yakalayıp kestim ve pişirdim). Onlar da, ihramlı oldukları halde, onun etinden yediler. Ben (önce) yemedim. Sonra onlar, Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip O'na (bu durumu) sordular. O zaman O;

"*Siz (ona hayvanı) işaret ettiniz mi? Siz öldürdünüz mü?*" buyurdu; -veya *"Siz vurdunuz mu?"* buyurdu-. Onlar; "Hayır!" dediler. Bunun üzerine O;

"Öyleyse yiyin!" buyurdu.[72]

1835. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Salih b. Keysan'darı, (O) Ubeydullah b. Abdilllah'tan, (O) İbn Abbas'tan, (O da) es-Sa'b b. Cessame'den (naklen) rivayet etti ki,"

Hz. Peygambere (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), yabani eşek eti getirilmişti de O, onu geri çevirmiş ve *"Gerçekten biz ihramlıyız. Av eti yiyemeyiz!"* buyurmuştu.[73]

1836. "Bize Ebu Asım, İbn Cüreyc'den, (O) İbnu'l-Munkedir'den, (O) Muâz b. Abdirrahman b. Osman et-Teymi'den, (O da) babasından (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:

"Biz Talha b. Ubeydillah'la beraber bir yolculukta idik. Derken, (arkadaşları) ihramh, kendisi uyumakta iken O'na (avlanmış) bazı kuşlar hediye edildi. Bunun üzerine kimimiz (o kuş etlerinden) yedi, kimimiz (yemekten) kaçındı. Bu esnada Talha uyandı ve O'na (bu durumu) haber verdiler. O da, (kuş etlerinden) yiyenleri isabetli buldu ve

"Biz bunu, (yani av etini) Rasullullah (Sallallahu Aleyhi ve

Sellem) ile beraber yemiştik" dedi.[74]

1837. "Bize Muhammed b. Yusuf haber verip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, ez-Zühri'den, (O) Ubeydullah b. Abdillah'tan, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti (ki," O şöyle dedi:)

"Bana es-Sa'b b. Cessâme rivayet edip dedi ki; ben el-Ebva' veya Veddan'da iken Rasulullah bana uğradı, ben de kendisine yabani eşek eti hediye ettim. Fakat O, onu bana geri çevirdi. Sonra yüzümdeki hoşnutsuzluğu görünce de şöyle buyurdu:"

"Hakikat şu ki, biz (hediyeni) sana geri çevirmek istemezdik. Fakat bizler ihramlıyız."[75]

Açıklama

İhramlının (muhrimin), deniz av hayvanı değil de kara av hayvanı avlaması ve bir ihramlının avladığı avın etinden yemesi haramdır. Yüce Allah (Celle Celaluhu) şöyle buyurur:

"Ey iman edenler! Siz ihramda iken avı öldürmeyin... Kara avı ise, ihramda bulunduğunuz müddetçe size haram edildi."[76]

İhramlı olmayan birinin avladığı hayvanın etinden ihramlının yemesi meselesine gelince, yukarıdaki 1834. Hadis, ihramlının av hayvanını göstermeksizin veya avlamaya yardımı olmaksızın, ihramsız birinin avladığı avın etinden ihramhnın yiyebileceğini göstermektedir. Hanefiler bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmiş ve ihramlı için avlanmış olsa da, ihramsız biri tarafından avlanan avın etinden ihramhnın yiyebileceğini söylemişlerdir. Ancak ihramlı, avm yakalanmasında ihramsız avcıya yardım etmemiş olmalıdır. Maliki, Şafii ve Hanbeliler ise, ihramsız birinin avladığı avın etinden ihramhnın yiyebilmesi için, ihramhnın avlanmaya yardım etmemiş olmasının yanında, avın ihramlı için avlanmamış olmasının da gerektiğini söylemişlerdir. Onlara göre av şayet ihramlı için avlanılmış ise, ihramlı ondan yiyemez. Bu görüşlere sahip olan fakihler, yukarıda geçen es-Sa'b'ın (Rahmetullahi Aleyh) rivayetinde, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), ihramlı iken avın etinden yememesinin iki sebepten kaynaklanmış olabileceğini ifade etmişlerdir:

Ya tutulan av, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) için tutulmuş idi. Veya avın tutulmasına ihramlı biri yardım etmiş idi. Bu sebeplerden biri veya ikisinden dolayı Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), o av etinden yememişti.[77]

23. Hayatta Olan Birinin Yerine Haccetmek Hakkında

1838. "Bize Muhammed b. Abdillah er-Rekaşi haber verip (dedi ki), bize Vuheyb, Ma'mer'den, (O) ez-Zühri'den, (O) Süleyman b. Yesâr'dan, (O) İbn Abbâs'tan, (O da) el-Fadl b. Abbâs'tan (naklen) rivayet etti ki,"
O (yani el-Fadl); Veda Haccı'nda Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) terkisinde idi. (Derken) Has'am'lı bir kadın gelip şöyle dedi:
"Muhakkak ki Allah'ın, hac hakkında kullarına kıldığı farzı, babama, ihtiyar ve yaşlı iken ulaştı. O, deveye binemiyor, haccım da yapmamış. Binaenaleyh onun yerine ben hac yapayım mı?" (Hz. Peygamber de);
"Evet" buyurdu.[78]
Ebû Muhammed (ed-Dârimî'ye);
"Bu (Hadisin zahirinin delâlet ettiği) görüşü kabullenir misin?" diye soruldu, O da;
"Evet" buyurdu.[79]
1839. "Bize Ebû Asım, İbn Cüreyc'den, (O) İbn Şihâb'dan, (O) Süleyman b. Yesâr'dan, (O) İbn Abbas'tan, (O da) el-Fadl'dan - ki O, Abbas'ın oğludur - (naklen) haber verdi ki,"
Bir kadın Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sorup şöyle dedi:
"Hakikaten babam ihtiyardır. Deveye binemiyor. Kendisine de Allah'ın (hac) farizası ulaşmış. (Ne buyurursunuz?)" Rasulullah (Sailallahu Aleyhi ve Sellem) de;
"Onun yerine sen hac yap" buyurdu.[80]
1840. "Bize Muhammed b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize el-Evzaî rivayet edip (dedi ki), bana Süleyman b. Yesâr, Ibn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki,"
Has'am'lı bir kadın Veda Haccı'nda, el-Fadl b. Abbas

Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) terkisinde iken, Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) fetva sorup şöyle dedi:
"Ya Rasulullah! Muhakkak ki Allah'ın, (hac hakkında) kullarına kıldığı farzı, babama, ihtiyar ve yaşlı iken ulaştı. O, deveye (bile) binemiyor. Bu sebeple, onun yerine hac yapmam, (onun hac borcunu) öder mi?" Rasulullah (Sailallahu Aleyhi ve Sellem);
"Evet!" buyurdu.[81]
1841. "Bize Muhammed b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize îbn Uyeyne, ez-Zühri'den, (O) Süleyman b. Yesâr'dan, (O) İbn Abbas'tan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen), el-Evzaî'nin (bir önceki) rivayetinin benzerini rivayet etti."[82]
1842. "Bize Musedded rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Yahya b. Ebi İshâk'tan, (O da) Süleyman b. Yesâr'dan (naklen) haber verdi (ki, O şöyle dedi:) Bana el-Fadl b. Abbâs veya Ubeydullah İbnu'l-Abbas rivayet etti ki, bir adam şöyle dedi:
"Ya Rasulullah! Gerçekten babam -veya "annem"- ihtiyar ve yaşlıdır. Onu ben yüklensem, (sırtımda) duramaz. Onu (bir bineğin üzerine) bağlasam, öldürmekten korkarım. (Bu durumda onun haccı için ne yapmamı emredersiniz?)" (Bunun üzerine Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:
"Ne dersin, şayet babanın -veya "annenin"- borcu olsa, onu öder misin?" (Adam),
"Evet" dedi. (Hz. Peygamber de;)
"O halde babanın "-veya "annenin"- yerine hac yap!" buyurdu. [83]

24. Ölmüş Birinin Yerine Haccetmek

1843. "Bize Muhammed b. Humeyd rivayet edip (dedi ki), bize Cerîr, Mansûr'dan, (O) Mücahid'den, (O) Zübeyroğullarının bir azadlısı olan Yusuf ibnu'z-Zübeyr'den, (O da) Abdullah İbnu'z-Zübeyr'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Has'am'lı bir adam, Rasûlullah'a gelip şöyle demişti:

"Muhakkak ki müslümanlık babama; o deveye binemez, yaşlı ve ihtiyar biri iken ulaştı. Hac da üzerine farzdır. Bu sebeple onun yerine hac yapayım mı?" (Hz. Peygamber;)
"Sen onun en büyük çocuğu musun?" buyurmuştu. O da;
"Evet" demişti. (O zaman Hz. Peygamber) şöyle buyurmuştu:
"Ne dersin, şayet babanın bir borcu olsaydı da sen onu adeseydin, bu onun yerine geçer, (onu borçtan kurtarır) mıydı?" (Adam)
"Evet" demişti. (Bunun üzerine Hz. Peygamber de);
"O halde onun yerine hac yap!" buyurmuştu.[84]
1844. "Bize Ebû Salih b. Abdillah haber verip (dedi ki), bize Abdulaziz -ki O, Ibn Abdissamed'dir-, Mansûr'dan, (O) Mücahid'den, (O) İbnu'z-Zübeyr'in azadlısından -ki O'na, Yusuf ibnu'z Zübeyr veya ez-Zübeyr b. Yusuf denir-, (O da) Şevde bint Zem'a'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Bir adam Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip şöyle dedi:
"Hakikaten babam ihtiyar ve yaşlıdır, hac yapamaz. (Ne yapmamı emredersiniz?)" (Hz. Peygamber de) şöyle buyurdu:
"Ne dersin, şayet babanın bir borcu olsaydı da, sen onu ödeseydin, ondan kabul edilir miydi?" (Adam)
"Evet" dedi. (Bunun üzerine Hz. Peygamber de;)
"Allah daha merhametlidir. Babanın yerine hac yap!" buyurdu. [85]

25. Hacer-i (Esved'i) İstilâm Hakkında

1845. "Bize Müsedded rivayet edip (dedi ki), bize Yahya, Ubeydullah'tan, (O) Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu iki rükn'ü istilâm ettiğini gördüğünden beri, onları istilâm etmeyi ne darbkta, ne genişlikte (hiç) terketmedim."
(Ubeydullah dedi ki,) Nafie;
"İbn Ömer, bu iki rükün arasında (remel yapmayıp) yürür müydü?" dedim. Şöyle karşılık verdi:

"O sadece istilâmının daha kolay olması için yürürdü."[86]

Açıklama

Mekke-i Mükerreme'de bulunan Kabe, "Allah'ın Evi'dir. Yaratıkların hiçbirine benzemeyen, zaman ve mekândan münezzeh olan Allah Azze ve Celle'nin "Ev"i, yeryüzünde Allah'ı (Celle Celaluhu) temsil eden bir yapı, bir semboldür. Mü'min namazında Kabe'ye yöneldiğinde, bu binaya değil, onun sahibi olan ve onun temsil ettiği Allah Azze ve Celle'ye ibadet etmekte, yönelişinin ve teslimiyetinin sadece O'na olduğunu ifade etmektedir.
Kabe, Hz. İbrahim (Aleyhisselam) taralından inşaa edildiğinde, onun kuzey tarafi bugünkü yapısından 3 m. kadar daha geniş idi. Yani şimdi "Hicr-i İsmail" denilen yerin bir kısmı aslında Kabe'ye dahil bulunuyordu. Kureyşliler cahiliye döneminde, bir sel sonucu yıkılan Kabe'yi yeniden inşaa ettiklerinde, üç tarafını Hz. İbrahim'in attığı temeller üzerine kurmuşlar, ancak, maddi imkansızlıklar sebebiyle kuzey tarafini, asli temelden biraz içerde bina etmişlerdi. Bundan dolayı hacılar Kabe'yi tavaf ederlerken, tavaflarını Hicr-i İsmail'in dışından dolaşarak yaparlar.
Kabe'nin dört köşesinden her birine "rükn" denmektedir. Bunlardan Kabe'nin güneydoğu köşesinde "Hacer-i Esved: Siyah Taş" bulunmaktadır ki, bu köşeye "rükn-i haceri" denir. Kabe'nin güneybatı köşesine "rükn-i yemâni", kuzeydoğu köşesine "rükn-i ırâkî", kuzeybatı köşesine ise "rükn-i şâmi" denir. "Rükn-i haceri" ile "rükn-i yemâni"nin ikisine birlikte "rüknân-ı yemâniyyân"; "rükn-i ıraki" ile "rükn-i şâmi"nin ikisine birden de "rüknân-ı şâmiyyân" denmektedir. Bu köşelerden, Hz. İbrahim'in (Aleykisselam) attığı temeller üzerinde olan "yemaniyyan" köşeleri "istilâm" edilir. "İstilam" kelimesi, "dokunmak", "selamlamak", "anlaşmak" gibi manalara gelir. Bu rükünlerin istilamından ise, bunların elle dokunularak veya dokunma mümkün olmazsa uzaktan elle se-lamlamlarak ziyaret edilmeleri kastedilir. Bu ziyaret esnasında, mümkün olursa, Hacer-i Esved öpülür. Malik (Rahmetullahi Aleyh) ve Ahmed'den (Rahmetullahi

Aleyh), "rükn-i yemani"nin de öpüleceği nakledilmiştir. Yukarıdaki Hadis, bu iki rüknün istilamının meşru ve Sünnet olduğunu göstermektedir. Mü'min, "Allah'ın Evi'nin, asli temeller üzerinde olan bu iki rüknünü istilam etmekle, Allah'a (Celle Celaluhu) karşı saygısını ve bağlılığını ifade etmekte, O'nunla olan ezeli antlaşmasını tazelemektedir. Bu istilâm esnasında Hacer-i Esved'in öpülmesinin sembolik manasını açıklamak açısından, "Hacer-i Esved'in, Allah'ın (Celle Celaluhu) yeryüzünde sağ eli" olduğunu ifade eden Hadisler[87] dikkat çekicidir.[88]

26. Hacer-i (Esved'in) İstilâmındaki Fazilet

1846. "Bize Haccâc b. Minhâl ve Süleyman b. Harb rivayet edip dediler ki, bize Hammâd b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bize Abdullah b. Osman b. Hüseyin, Saîd b. Cübeyr'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sûllem) şöyle buyurdu:"
"Andolsun ki, Allah Hacer-i (Esved'i) Kıyamet Günü, kendileriyle göreceği iki gözü ve kendisiyle konuşacağı bir dili olduğu halde, kendisini hakkıyla istilâm edenleri kesin olarak bildirmek üzere muhakkak diriltecektir!"[89]
Süleyman (rivayetinde); *"...kendisini istilâm edenlere (tanıklık etmek üzere...)"* demiştir.[90]

27. Üç (Şavtta) Remel Yapan, Dört (Şavtta) Yürüyen Kimse

1847. "Bize Ahmed b. Abdillah haber verip (dedi ki), bize Malik b. Enes, Ca'fer b. Muhammed'den, (O) babasından, (O da) Câbir'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Hacer-i (Esved'den) Hacer-i (Esved'e) kadar üç şavtta remel yapmıştı."[91]
1848. "Bize Abdullah b. Saîd rivayet edip (dedi ki), bize Ukbe b. Halid, Ubeydullah'tan, O Nafî'den, O da ibn Ömer'den rivayet

etti ki,”
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Kabe'yi ilk defa tavaf ettiğinde üç (tavafta) remel yapar, dört (tavafta) yürürdü. Safa ile Merve arasında gidip glediğinde ise, (bu iki tepenin orta yerindeki) "Batn-ı Mesil"de[92] koşardı. (Ubeydullah şöyle demiştir:)
“Bunun üzerine Nâfi'e; "Abdullah (İbn Ömer), Rükn-i Yemâni'ye ulaştığı zaman (remel yapmayı bırakıp) yürür müydü?" dedim. O da şöyle cevap verdi:
"Hayır. Ancak bu Rüku'de sıkıştırılır idiyse, (remel yapmayı bırakırdı). Çünkü O, kendisini istilam etmedikçe bu (Rükn'ü) terk etmezdi."[93]
1849. “Bize Abdullah b. Ömer b. Ebân rivayet edip (dedi ki), bize Abdullah İbnu'l-Mubarek rivayet edip (dedi ki), bize Ubeydullah b. Ömer, Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Selkm), Hacer-i (Esved'den) Hacer-i (Esved'e) kadar üç (tavafta) remel yapmış, dört (tavafta) ise yürümüştü."[94]

Açıklama

Kabe'nin etrafında dolaşmaya “tavaf”, Kabe'nin etrafını tam bir dolanmaya da "şavt" denir. Kabe'yi tavaf etmeye Hacer-i Esved köşesinin Rükn-i Yemani tarafından başlanır ve Hacer-i Esved istilâm edilip mümkünse öpülerek sağa doğru tavaf sürdürülür. İlk üç dolanmada (şavtta) adımlar kısaltılarak, omuzlar silkelenerek çalımlı bir şekilde süratlice yürünür ki, bu şekilde süratlice yürümeye "remel" denir. Kendisinden sonra Safa ile Merve arasında sa'y yapılacak olan her tavafin ilk üç şavtmda remel yapmak, erkekler için Sünnettir. İslâm tarihinde ilk remel, Hicri 7. yılın Zilkade ayında ifa edilen umrede, müşriklere müslümanların güçlü olduklarını göstermek maksadıyla yapılmıştı. Bunun için de, Kabe'nin Rükn-i Haceri ile Rükn-i Yemâni arasının dışındaki üç tarafı dolaşıhrken remel yapılmıştı. Zira müslümanlar bu iki rükün arasında, Kabe'nin kuzeyinde

bulunan müşrikler tarafindan görülmüyorlardı. Daha sonra ilk üç şavtta, Kabe'nin dört bir tarafında da remel yapmak Sünnet olmuştur. Çünkü Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Veda Haccı'nda böyle yapmıştı. Kabe'nin etrafında yedi tam dolanım (şavt) yapılır ki, son dört şavtta alışılmış olan şekilde yürünür. Istılahta ise, yedi şavta “bir tavaf” denir.
Kabe'nin doğu tarafında, biraz ileride iki tepecik olan Safa ile Merve arasında gidip-gelmeye "sa'y" denir. Bu sa'y Hanefilere göre vacib, Malik, Şafii ve Ahmed'e (Rahmetullahi Aleyhim ecmain) göre haccın, onsuz sahih olmayacağı bir rüknüdür. Safa ile Merve arasındaki bu gidip-gelme, Hz. İsmail'in (Aleyhisselam) annesi Hacer'in, su aramak için bu iki tepecik arasında yedi defa gidip gelmesinin bir hatırasıdır. Hacer o zaman, bu tepeciklerin arasındaki vadiye indiğinde orayı koşarak geçermiş ki, hacılar da hâlâ aynı yerde koşarlar. "Allah'ın Evi" Kabe'nin kapısına bakan bu iki tepecik arasında gidip-gelmenin ve orta yerlerinde koşmanın sembolik bir manası da şöyle açıklanabilir: Kul, Allah Azze ve Celle'nin Evi'nin etrafinda dolandıktan sonra, O'na saygı ve ihtiyaçlarını sunmak üzere kapısının önünde beklerken, ilahi huzura kabul edilmenin dayanılmaz arzu ve heyecanı içinde, sağa-sola gidip gelmekte, bu arada zaman zaman heyecanı artarak adımlarını hızlandırmaktadır. Bu anlayışa uygun olarak eskiden Safa ve Merve tepeciklerine, Kabe görülünceye kadar çıkılırdı. Ancak şimdi, araya Kabe'nin görülmesini engelleyen duvarlar yapıldığı için bu mümkün olmamaktadır.[95]

28. Remel (Yapılan Tavafta) Iztıba’ Yapmak

1850. “Bize Muhammed b. Yusuf haber verip (dedi ki), bize Süfyan, İbn Cüreyc'den, (O) Abdulhamid'den -ki O, İbn Cübeyr'dir-, (O) İbn Ya'lâ'dan, (O) babasından, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki,”
(Hz. Peygamber) ıztıba' yapmış olarak tavaf etmişti.[96]

Açıklama

Iztıba', örtünün "ihramın" ortasını sağ koltuğun altından geçirip örtünün iki ucunu sol omuzun üzerinden atmaya denir ki, böylece sağ omuz açıkta kalmış olur. Umre tavan ile kendisinde remel yapılan hac tavafında ıztıba' yapmak Sünnettir. Kendisinde remel yapılan hac tavafı da, Hanefi'lere göre, kendisinden sonra say yapılan "tavaf-ı kudüm" veya "tavaf-ı ifâda"dır. Malik, Şafii ve Ahmed (Rahmetullahi Aleyhim ecmain) ise, remelin sadece "tavaf-ı kudûm"de meşru olduğunu söylemişlerdir. Binaenaleyh, bu tavaflarda ıztıba' yapmak Sünnettir. Şafiilerin diğer bir görüşü de şöyledir: Remel, kendisinden sonra sa'y yapılan tavafta olur. Bu sebeple, "tavaf-ı kudûm"den sonra sa'y yapılmamışsa, "tavaf-ı ifâda"da ıztıba1 ve remel yapılır, ardından da sa'y edilir. Şu halde bunların dışındaki tavaflarda ıztıba' yapılmayacağı gibi, sözkonusu tavafların bitiminde de ıztıba1 terk edilir ve sağ omuz örtülür.
"Tavâf-ı kudüm", Mekke-i Mükerreme'ye ilk varıldığı zaman yapılan tavaf, "tavaf-ı ifâda" -ki buna "tavaf-ı ziyaret" de denilir,- Arafât'tan inildikten sonra yapılan ve haccın bir rüknü olan tavaftır. Bir de, hac menâsikinin sonuncusu olan ve Mina'dan Mekke'ye inildiğinde yapılan tavaf vardır ki, buna "tavaf-ı sader" veya "tavaf-ı veda" denir.[97]

29. Hacc-ı Kıran Yapanın Tavafı

1851. "Bize Saîd b. Mansûr haber verip (dedi ki), bize Abdulaziz b. Muhammed, Ubeydullah b. Ömer'den, (O) Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Kim hac ile umre için telbiye getirip (ihrama girerse), ona bu ikisi (yani hac ve umre) için bir tavaf yapmak kafi gelir. (Ama) o, bu ikisinin ihramından (tamamen) çıkmadıkça, ihramdan çıkmaz."[98]

30. Binit Devesi Üzerinde Tavaf Etmek

1852. "Bize Amr b. Avn, Halid b. Abdillah'tan, (O) Halid el-Hazza'dan, (O) İkrime'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) haber verdi ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Kabe'yi bir deve üzerinde tavaf etmişti. O, (Hacer-i Esved) köşesine her geldiğinde, ona elindeki bir şeyle işaret etmiş ve tekbir getirmişti.[99]

31. Hac Yapmakta Olan Kadın Hayız Olduğunda Ne Yapar?

1853. "Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, Abdurrahman İbnu'l-Kasım'dan, (O) babasından, (O da) Hz. Aişe'den -Allah O'ndan razı olsun!- (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Mekke'ye hayızlı iken gelmiştim. Safa ile Merve arasında da sa'y yapmamıştım. Bunun üzerine bu derdimi Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) söylemiştim de O, şöyle buyurmuştu:
"Sen, hac yapanın yaptığı şeylerin (hepsini) yap. Şu kadar var ki, Kabe'yi tavaf etme!"[100]

32. Tavaf Esnasında Konuşmak

1854. "Bize el-Humeydi haber verip (dedi ki), bize el-Fudayl b. Iyâd, Atâ İbnu's-Saîb'den, (O) Tâvûs'tan, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: *"Kabe'yi tavaf etmek, namaz kılmaktır. Ancak Allah, onun (tavafı) esnasında konuşmayı helâl kılmıştır. Yine de, onun (tavafı) esnasında konuşan kimse, sadece hayırlı şeyleri konuşsun!"*[101]
1855. "Bize Ali b. Saîd, Musa b. A'yen'den, (O) Atâ İbnu's-Saîb'den, (O) Tâvûs'tan, (O) İbn Abbas'tan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini haber verdi."[102]

33. Makam-ı (İbrahim'in) Arkasında Namaz Kılmak

1856. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Humeyd, Enes'ten rivayet etti ki," O şöyle demiş: Ömer İbnu'l-Hattâb dedi ki;
"Üç şeyde Rabb'imin (vahyine, inişinden önce) uygun görüş söyledim. (Bunlardan biri şudur:)
"Ya Rasulullah", demiştim, "İbrahim'in Makamı'ndan kendine bir namazgah edinsen..." Bunun üzerine Allah; *"Siz de 'İbrahim'in Makamı'ndan kendinize bir namazgah edinin!"*[103] (mealindeki âyeti) indirmişti."[104]

Açıklama

Mezkûr âyette geçen "ibrahim'in Makamı" hakkında bazı müfessirler farklı görüşler serdetmişlerse de, bunların en makbul ve meşhuru şudur: "İbrahim'in Makamı, Kabe'nin kapı tarafının biraz ilerisinde, Hz. İbrahim'in (Aleyhisselam), Kabe'yi inşa ederken üzerine çıktığı, oturduğu nakledilen bir taştır. Sahih rivayetlere göre bu taş, Hz. İbrahim'den (Aleyhisselam) Hz. Ömer'e (Radıyallahu Anh) kadar Kabe'ye bitişik bulunuyordu. Hz. Ömer (Radıyallahu Anh), tavaf edenlerin sıkışmamaları ve bu taşın önünde namaz kılanların, namazlarını rahatça kılabilmeleri için onu asıl yerinden alıp bugünkü yerine koymuş, üzerine de, ilk olarak küçük bir yapı yapmıştı. Bu taş el'ân, aynı yerde küçük bir yapı içinde bulunmaktadır. Kabe'nin tavânndan (yedi şavt'tan) sonra iki rekat namaz kılmak Hanefî'lere ve Malikilere göre vacib, Şafiilere ve Hanbelilere göre müekked Sünnettir. Bu iki rekat "tavaf namazını Makam-ı İbrahim'in arkasında kılmak ise, Hanefilere göre müstehab, Şafiilere göre daha faziletlidir.
Hz. Ömer'in (Radıyallahu Anh) serdettiği bazı görüşlerine uygun vahiylerin inmesi, "Muvafakât-ı Ömer" olarak bilinir. Hz. Ömer (Radıyallahu Anh), yukarıdaki haberde bunların üçüne işaret etmektedir. Bu haberin mufassal rivayetlerinde söz konusu üç

"muvafakat'ın diğerlerinin "hıcab=örtünme"[105] ile Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), hanımlarını boşaması halinde Allah'ın (Celle Celaluhu) O'na, onlardan daha hayırlılarını verebileceği[106] hakkında olduğu açıklanmaktadır. Bu haberin bazı rivayetlerine göre ise, üçüncü "muvafakat", Bedir esirleri ile ilgili[107] idi. Yukarıdaki haberde Hz. Ömer'in (Radıyaîlahu Anh) üç "muvafakaf'mdan bahsetmesi, O'nun, bunlardan başka "muvafakat'larının olmadığı manasına gelmez. Nitekim Onun 15 kadar meseleye, bu meyanda münafıkların cenaze namazının kılınmaması ile şarabın haram kılınmasına dair görüşlerine uygun vahiylerin geldiği rivayet edilmektedir. [108]

34. Haccın Sünnete (Uygun Yapılışı) Hakkında

1857. "Bize İsmail b. Ebân haber verip (dedi ki), bize Hatim b. İsmail b. Ebân, Ca'fer b. Muhammed'den, (O) babasından, (O da) Câbir b. Abdillah'tan (naklen) rivayet etti." Cafer'in babası dedi ki:
"(Bir gün) Câbir b. Abdillah'ın yanına girdik de O, (âmâ olduğu için, yanına giren) toplulukta (bulunanların kim olduklarını) sordu, nihayet (sıra) bana geldi. Ben de;
"Ben, Ali'nin oğlu Hüseyin'in oğlu Ali'nin oğlu Muhammed'im" dedim. Bunun üzerine elini (gömleğimin) üst düğmesiyle alt düğmesine uzattı (ve onları açtı), sonra ağzını göğsümün ortasına koydu -ki, ben o zaman genç bir delikanlıydım- ve
"Hoş geldin yeğenim, dilediğini sor!" dedi. Ben de O'na (bazı şeyler) sordum. O, (o vakit) âmâ idi. Derken namaz vakti geldi ve dokuma (bir örtüye) bürünerek kalktı. Bu (örtüyü) omuzlarına her koyduğunda, küçüklüğünden dolayı, etrafı (omuzlarından aşağı) düşüyordu. Halbuki kaftanı (ridâsı) yanıbaşmda, çatma elbise askılığının üzerinde idi. Neyse, (bize) namazı kıldırdı. Ardından ben;
"Bana, Rasûlullah'ın haccından haber verin" dedim. O da, eliyle işaret edip dokuz (parmağını) yumdu ve şöyle dedi:
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (Medine'de) dokuz

sene, haccetmeksizin kaldı. Sonra onuncu yılda, hac sebebiyle insanlara ilan ettirdi ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bu yıl) hac yapacaktır. Bunun üzerine Medine'ye çok kimse geldi. Onların hepsi Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) uymanın ve O'nun yaptığı gibi yapmanın peşindeydi. Neyse, biz O'nunla yola çıktık. Nihayet Zu'l-Huleyfe'ye[109] geldik. (Orada) (Hz. Ebu Bekr'in hanımı) Esma' bint Umeys, Muhanımed b. Ebi Bekri doğurdu ve Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Nasıl (ihram) yapacağım?" diye (bir haberci) gönderdi. (Hz. Peygamber) de;
"(Temizlik için) gusül yap, kan akıntı yerine bir bez bağla ve ihrama gir" buyurdu. Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (orada bir gece kalıp) mescidinde (ikindi -iki rekat olarak- akşam, yatsı -iki rekat olarak- ve sabah) namazlarını kıldırdı. Sonra el-Kasva' (denilen devesine) bindi. Devesi O'nu el-Beydâ' mevkiine[110] çıkardığında, gözümün görebildiğince (Hz. Peygamber'in) önündeki binekli ve yayalara, aynı şekilde sağındakilere, aynı şekilde solundakilere ve aynı şekilde arkasındakilere baktım. (O zaman) Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) aramızda idi. Kur'an O'na iniyor, yorumunu da O biliyordu. (Binaenaleyh, hac amellerini, O'nun yaptığı gibi yapıyorduk).
Sonra O, yüksek sesle, Tevhid'i (ihtiva eden şu cümleleri, telbiyeyi) söyleyip ihrama girdi.
"Lebbeyk, Allahumme lebbeyk! Lebbeyk, lâ şerike leke lebbeyk! İnne'l-hamde, ve'n-ni'mete, leke ve'l-mülk! Lâ şerike lek!" (= Emrine amadeyim, Allah'ım, emrin ha-şüstüne! Yönelişim, sevgim, tâat-u ibadetim yalnız sanadır. Emrineamadeyim, senin hiçbir ortağın yoktur, emrin başüstüne! Hiç şüphe yok ki, hamd ve nimet senindir, mülk de! Senin hiçbir ortağın yoktur!) İnsanlar ise, yüksek sesle söylemekte oldukları telbiyeyi söyleyip ihrama girdiler. Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de onların (telbiyelerinde ilave ettikleri) hiçbir şeyi yadırgamadı. Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), (yolculuğu boyunca aynı) telbiyeyi söyledi, (onu hiç değiştirmedi).
Nihayet O'nunla beraber Kabe'ye geldiğimizde, -Câbir (bu

arada) şöyle dedi:
“Biz (eskiden) sadece hacca niyet ederdik. (Hacla beraber) Umre yapmayı (veya hac aylarında umre yapmayı) bilmezdik.” O Hacer-i Esved'i istilâm etti, sonra (kudüm tavafının ilk) üç (şavtında) remel yaptı, (sonraki) dört (şavtında âdeti üzere) yürüdü. Ardından Makam-ı İbrahim'in (arkasına) yaklaşıp namaz kıldı ve
"Siz de İbrahim'in makam'ından kendinize bir namazgah edinin!"[111] Meâlindeki âyeti) okudu. O, (bu namazında) Makâm-ı (İbrahim'i) kendisiyle Kabe arasında bırakmıştı. (Hadisin râvisi Ca'fer, rivayetinin burasında şöyle
demiştir:)
"Babam şöyle derdi. Bilmiyorum O, bunu Câbir'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) mi söyledi, yoksa (onlardan naklen) değil mi? 'Babam) dedi ki, (Hz. Peygamber) bu iki rekât namazda "Kul Kuve'llahu Ehad" ile "Kul Yâ Eyyühe'l-Kâfîrûn" (Sûrelerini) okudu. Hz. Peygamber) sonra Hacer-i Esved'in yanma dönüp onu istilâm etti. Sonra da (Mescid-i Haram'ın Safa) kapısından Safa (tepesine) doğru çıktı. Safa (tepesine) gelince;
"Şüphesiz Safa ile Merve, Allah'ın alâmetlerindendir"[112] (mealindeki ayeti) okudu (ve) "Allah'ın başladığı ile başlarım!" (diyerek, Safa ile Merve arasındaki aye) Safâ'dan başladı. Bunun üzerine, Kabe'yi görünceye kadar[113] Safa tepesinin) üzerine çıktı, Allah'ı birleyip tekbir getirdi ve şöyle dedi:
"Lâ ilahe illallahu Vahdehu lâ şerike leh! Lehu'l-mülk ve lehü'l-hamd, yuhyi ve yumitu ve hüve alâ külli şey'in Kadir! La ilahe illallahu Vahdeh, enceze va'deh ve nasara abdeh ve hezeme'l-ahzâbe Vahdeh!" (= Yalnız Allah'tan başka, hiçbir ilah yoktur, O'nun hiçbir ortağı yoktur! Mülk O'nundur, hamd da O'nun! O diriltir ve öldürür. O'nun gücü her şeye yeter. Yalnız Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. O, (Peygamberine) verdiği sözü tam olarak yerine getirmiştir, kuluna yardım etmiş ve (Hendek savaşında veya her yerde düşman) gruplarını tek başına yenmiştir!) (Hz. Peygamber), müteakiben bunlar arasında dua etti ve bu (sözlerinin) aynısını üç defa söyledi.

Ardından Merve'ye doğru indi. Ayakları, (Safa ile Merve arasındaki) vadinin içine vardığı zaman, -Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimî dedi ki,
"Yani yürüyüşünü hızlandırdı"-, (vadiden) yukarı çıktığımızda (âdeti üzere) yürüdü ve Merve'ye geldiğimizde Merve'nin üzerinde, Safa'nın üzerinde yaptığı gibi yaptı (yani Kabe'yi görecek kadar yukarısına çıktı, zikir ve dua etti). Nihayet Merve'de sa'yın sonuna gelince şöyle buyurmuştu:
"Şüphe yok ki, ben, yapmış olduğum bu (hac) işime yeniden başlasaydım, kurbanlık (hedy) getirmez ve onu umre yapardım. Artık sizden kimin beraberinde kurbanlık yoksa o (hac niyetini bozup) ihramdan çıksın ve onu (yani haccını) umreye çevirsin!"
O zaman Surâka b. Mâlik b. Cu'şum kalktı ve
"Ya Rasûlullah, (haccı umreye çevirebilmek ve hac aylarında umre yapabilmek) bu yıla mı hastır, yoksa ebediyyen mi (böyle yapılabilecektir?)" diye sordu. Bunun üzerine Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir elinin) parmaklarını diğerlerine kenetleyip şöyle buyurdu:
"Umre hac (aylarına) böyle girmiştir -(Bunu) iki kere (buyurdu)-. Hayır, bilakis (bu hüküm) sonsuza dek (geçerlidir!) Hayır, bilakis (bu hüküm) sonsuza dek (geçerlidir!)"
(O sırada) Ali, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) için (satın almış olduğu) develerle Yemen'den geldi ve (hanımı) Fatma'yı, ihramdan çıkıp boyalı giysiler giymiş ve sürme çekmiş olan kimseler arasında buldu. Ali, O'na bu (durumunu) yadırgadı da O;
"Gerçekten (bunu) bana babam emretti!" dedi. Ali, sonraları (Halife iken Kûfe'de, bu olay hakkında) şöyle derdi: "(O zaman) ben kendisini, yaptığı şeylerden dolayı Fatıma aleyhine kışkırtmak, (yani Fatıma'nın, ayıplanmasını gerektirecek işlerini anlatmak) ve O'nun anlatıp da benim O'na yadırgamış olduğum şeyler hususunda Rasûlullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) fetva sormak üzere Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gittim. (Ben, Fatıma'nm söylediklerini nakledince Hz. Peygamber) de şöyle buyurdu:
"Doğru söylemiş. Sen, hac için ihrama girdiğin zaman ne yaptın?" Ben;

"Allah'ım! Muhakkak ki ben Rasûlünün ihrama girdiği (niyetle) ihrama giriyorum!" dediğimi (naklettim). O da; *"Öyle ise benim beraberimde kurbanlık var. Bu sebeple sen ihramdan çıkma!"* buyurdu."

(Bu Hadisi anlatan) Câbir, sözüne şöyle devam etti: Neyse, Ali'nin Yemen'den getirdiği kurbanlıklarla Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) getirdiklerinin toplamı yüz deve oldu. (Hz. Ali, Yemen'den 37 deve getirmişti). Neticede, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraberinde kurbanlık bulunan kimselerden başka insanların hepsi (umre yaparak) ihramdan çıkıp saçlarını kısalttılar.

Sonra Terviye günü[114] gelince, (Hz. Peygamber insanları) Mina'ya yöneltti. Biz de hac için yüksek sesle telbiye getirip ihrama girdik. Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bineğine bindi (ve yola koyulduk). Mina'da öğle, ikindi, akşam, yatsı ve sabah namazlarını kıldırdı. (Sabah namazından) sonra biraz bekledi. Nihayet güneş doğunca, kendisi için Nemire mevkiinde[115] kıl bir çadır kurulmasını emretti. Ardından Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), bineğine bindi ve (Mina'dan Arafat'a doğru) yola koyuldu. Kureyşliler O'nun, Kureyşlilerin cahiliye döneminde Müzdelife'de yaptıkları gibi, Meş'ar-i Haram'ın[116] yanında duracağından, ("Vakfe" yapacağından) hiç şüphe etmiyorlardı. Ama Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Arafat'ın (yakınına) gelinceye kadar yoluna devam etti ve çadırını Nemire'de kurulmuş buldu. Oraya konakladı. Nihayet O, yani güneş (batıya) meyledip (öğlenin vakti girince), Kasvâ (denilen devesinin) palanının vurulmasını emretti. (Devesinin palanı vurulup hazırlanınca ona bindi ve Ürene isimli) vadinin[117] ortasına geldi. (Orada) halka bir konuşma yaptı ve şöyle buyurdu:

"Şüphe yok ki, kanlarınız ve mallarınız; bu (Zilhicce) ayınızda, bu (Mekke) şehrinizde bu (arefe) gününüze hürmet edilişi, (bundan dolayı da bu günde birbirinizin kanına ve malına sataşmayısınız) gibi, birbirinize haramdır. Şunu iyi bilin ki, cahiliye işlerinden her şey ayaklarımın altındadır, (onların geçerliliği kaldırılmıştır). Cahiliye döneminin kan dâvaları da

kaldırılmıştır. Kaldırılan ilk kan davası ise, bizim kan davamız, yani (amcamın oğlu) Rebîa ibnu'l-Hâris'in kan davasıdır. (Rabia'nuı oğlu, Benû Sa'd kabilesinde süt çocuğu olarak bulunuyordu da Hüzeyliler onu öldürmüşlerdi.) Cahiliye döneminin faizi de kaldırılmıştır. Kaldırdığım ilk faiz ise Abbâs b. Abdulmuttalib'in (alacağı olan) faizdir. Artık onun tamamı kaldırılmıştır. Ayrıca kadınlar hakkında da Allah'tan korkup (onlara iyi muamelede bulunun). Çünkü siz onları ancak Allah'ın (verdiği) güvence ile aldınız, namuslarını da Allah'ın sözü ile helâl edindiniz. Muhakkak ki sizin onlar üzerinde, evlerinize hoşlanmadığınız hiç kimseyi ayak bastırmamaları hakkınız vardır. Şayet onlar bunu yaparlarsa, onları, incitmeksizin (hafifçe) dövün. Onların da sizin üzerinizde, meşru örfe uygun olarak yiyeceklerini ve giyeceklerini (sağlamanız) hakları vardır. Size (Kıyamet gününde) benden sorulacaktır. O zaman siz ne diyeceksiniz?"

(Sahâbe-i kiram) şöyle cevap verdiler:

"Tanıklık edeceğiz ki, sen (Allah'ın sana, bize ulaştırmak üzere indirdiği şeyleri) ulaştırdın, (onun elçiliği emanetini) yerine getirdin ve (insanlara) doğru yolu gösterdin!" Bunun üzerine (Hz. Peygamber) şehadet parmağı ile işaret edip onu insanlara çevirerek göğe kaldırdı (ve şöyle buyurdu):

"Allah'ım şahid ol! Allah'ım şâhid ol! Allah'ım şâhid ol!"

Sonra Bilâl tek ezan okudu, bir kamet getirdi, (Hz. Peygamber) de öğleyi kıldırdı. Sonra (Bilâl tekrar) kamet getirdi, (Hz. Peygamber) de ikindiyi kıldırdı. O, bu ikisinin arasında (başka) bir namaz kıldırmamıştı. (Hz. Peygamber) sonra bineğine binip (Arafat'a gitti ve orada) vakfeye durdu. (Vakfesinde) devesi Kasvâ'nın karnını (Rahmet Tepesi'nin eteğindeki) kayacıklara doğru -(Râvi) İsmail "ağaççıklara doğru" demiştir- çevirdi, yayaların yolunu ise önünden geçirdi. Sonra kıbleye döndü ve güneş batıp sarılığı yok oluncaya kadar, yani güneş yuvarlağı batmcaya kadar vakfe yaptı. Sonra Usâme'yi terkisine bindirdi. Ardından (devesi) Kasvâ'nın yularını, başı, palanın başının iç yüzüne değecek kadar, kendisine çekerek ve sağ eliyle (hızlı gidenlere),

"Sakin olun! Sakin olun!" işareti yaparak yola çıktı. (Hz.

Peygamber) her tepeye geldiğinde, (devesinin yularını, oraya rahatça çıkması için) biraz sarkıtıyordu. Nihayet Müzdelife'ye geldi ve orada akşam ile yatsıyı tek ezan ve iki kametle kıldırdı. Sonra yan üstü yattı. Fecr doğduğunda sabah namazını tek ezan ve tek kametle kıldırdı.
Ardından Kasvâ'ya bindi ve (gidip) Meş'ar-ı Haram tepesinin üzerinde durdu. (Orada) Kıbleye yönelip, ortalık iyice aydmlanıncaya kadar Allah'a dua etti, tekbir, tehlil ve Tevhid getirdi, (yani :
"Allahu Ekber; Lâ ilahe illallah; Lâ ilahe illallahu vahdehu lâ şerike leh, lehu'l-mülkü ve lehu'l-hamd, yuhyi ve yumit ve huve ala külli şey'in kadir" dedi). Sonra güneş doğmadan önce, terkisine el-Fadl b. Abbas'ı alarak yola çıktı. (El-Fadl), güzel saçlı, beyaz tenli, güzel çehreli bir kimse idi. Hz. Peygamber (Sallaltahu Aleyhi ve Sellem) yola çıkınca, çabuk çabuk giden kadınlara rastladı. El-Fadl da onlara bakmaya başladı. Bunun üzerine Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) elini alıp el-Fadl'm yüzüne koydu. O zaman el-Fadl başını diğer tarafa çevirdi. Bu sefer Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) elini diğer tarafa koydu. Nihayet (Hz. Peygamber) Muhassir vadisine gelince (devesini) biraz hareketlendirdi. Sonra, seni Büyük Cemre'ye (yani Akabe Cemresi'ne) çıkaran orta yola girdi.
Yanında ağaç bulunan Cemre'ye (yani Akabe Cemresi'ne) geldiğinde, küçük fiske taşları gibi olan (taşlardan), her bir taşta tekbir getirerek yedi taş attı. Ayrıca (Hz. Peygamber bu taşlan) vadinin alt tarafından atmıştı. O, sonra kurban kesme yerine gitti ve eliyle 63 deve kesti. Sonra (bıçağı) Ali'ye verdi. O da, geri kalan (37) deveyi kesti. (Böylece) onu kendi kurbanlıklarına ortak etti. Sonra her kurbandan bir parça (alınmasını) ve bunların bir tencereye konulup pişirilmesini emretti. (Emri hemen yerine getirildi. Hz. Peygamber ile Hz. Ali) de etlerinden yediler, et suyundan içtiler. (Hz. Peygamber) sonra bineğine binip süratle Kabe'ye doğru gitti.
Kabe'ye varıp (ifâda tavafını yaptı). Ardından öğle namazını Mekke'de kılıp, (hacılara) zemzem (kuyusundan) su çıkarırlarken Ab-dulmuttaliboğulannın yanına geldi ve şöyle

buyurdu: "-(Su) çekin, Abdulmuttaliboğulları! Şayet insanlar (ben zemzem suyu çekip hacılara dağıttığımda bunu hac ibadetlerinden zannedip hacılara zemzem) suyu dağıtma görevinizi elinizden zorla almayacak olsalardı, ben de sizinle beraber (su) çekerdim!" Onlar da O'na bir kova (zemzem) verdiler. O da (ondan) içti.[118]

1858. "Bize Muhammed b. Saîd el-Isbehâni haber verip (dedi ki), bize Hatim b. İsmail, Ca'fer'den, (O) babasından, (O da) Câbir'den (naklen), bunu (yani bir önceki Hadisi) haber verdi."[119]

35. İhramlı Kimse Öldüğünde Ona Ne Yapılacağı

1859. "Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki), bize Hammâd -ki O, İbn Zeyd'dir-, Eyyûb'dan, (O) Saîd b. Cübeyr'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:

Bir ara bir adam Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber Arafat'ta Vakfe yapıyordu. Derken ansızın devesinden düştü (de, devesi onun boynunu kırdı) -veya (Hadisin râvisi); "(Devesi) onu hemen olduğu yerde öldürdü" demiştir-. Bunun üzerine Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:

"Onu su ve sidr ağacı (yaprağıyla) yıkayın, iki bezle kefenleyin, (ancak) ona ne güzel kokular sürün, ne de onun başını örtün. Çünkü yüce Allah onu Kıyamet Günü, telbiye getirirken diriltecektir!"[120]

36. Tavafta Ve Safa İle Merve Arasındaki Sa'yda (Allah'ı) Anmak

1860. "Bize Ebû Asım, Ubeydullah b. Ebi Ziyâd'dan, (O) el-Kasım'dan, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:

"Kabe'yi tavaf etme, (şeytanlara) çakıl taşları atma ve Safa ile Merve arasında sa'yetme (vecibeleri) ancak Allah'ın anılmasını devam ettirmek için konulmuştur!"

Ebû Asım demiştir ki,
"(Ubeydullah) bu (Hadisi bazan Hz. Peygamber'e) nisbet ederdi."[121]

1861. "Bize Ebû Nuaym ve Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) Ubedullah b. Ebi Ziyâd'dan, (O) el-Kasım'dan, (O) Hz. Aişe'den, (O da) Hz. Peygamber'den (naklen); bunun (yani bir önceki Hadisin) benzerini haber verdiler."[122]

37. Haccı Bozmak (Fesih) Hakkında

1862. "Bize Nuaym b. Hammâd haber verip (dedi ki), bize Abdulaziz b. Muhammed, Rebia b. Ebi Abdirrahman'dan, (O) el-Hâris b. Bilâl İbni'l-Hâris'ten, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: "Ya Rasûlullah", demiştim, "haccı bozup (umre yapmak) sadece bizim için mi (meşru kılınmıştır), yoksa bizden sonrakiler için de (meşru mudur?)" Şöyle buyurmuştu:

"Hayır, sadece bizim için (meşru kılınmıştır)."[123]

Açıklama

Bu Hadis, hac niyetiyle ihrama girdikten sonra, hac niyetini bozup umre yapmanın ve ardından ihramdan çıkmanın, sadece Veda Haccı'nda Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber bulunanlara meşru kılındığını göstermektedir. Veda Haccı'nda bunun meşru kılınmasının hikmeti şöyle izah edilir: Cahiliye döneminde hac aylarında umre yapmanın yasak olduğuna inanılıyordu. Bu yanlış inancı yok etmek için veda haccında, hac yapmaya niyet edip de yanlarında kurbanlık getirmeyenlerin hac niyetlerini bozup umre yapmaları ve ardından ihramdan çıkmaları emredilmişti. Böylece hac aylarında umre yapmanın caiz olduğu fiilen gösterilmiş oldu. Hac aylarında umre yapmanın caizliği konusunda ihtilâf yoksa da, hac için yapılan niyetin bozulup umre yapılmasının caiz olup olmadığı konusunda ihtilâf vardır. Hanefiler ile İmam Malik (Rahmetullahi Aleyh) ve İmam Şafii (Rahmetullahi Aleyh),

yukarıdaki Hadisle ilgili diğer naslara dayanarak bunun sadece Veda Haccı'ndakilere meşru kılındığını, ondan sonrakiler için bunun caiz olmadığını söylemiştir. İmam Ahmed'e (Rakmetullahi Aleyh) göre ise, haccın "fesh"i herkes için caizdir. O ve O'nun görüşünde olanlar, yukarıdaki Hadisin zayıf olduğunu, dolayısıyle delil olamayacağını söylemişlerdir.[124]

38. Hac Aylarında Umre Yapan Kimseler

1863. "Bize Sehl b. Hammâd haber verip (dedi ki), bize Şu'be, el-Hakem'den, (O) Mücahid'den, (O) İbn Abbas'tan, (O da) Hz. Peygamber'den (Saîlallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu: "Bu, kendisinden faydalandığımız bir umredir. Binaenaleyh, kimin beraberinde kurbanlık yoksa o ihramdan tamamen çıksın. Artık umre, Kıyamet Gününe kadar hac (aylarına) girmiştir."[125]
1864. "Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki), bize Abdulaziz b. Ömer b. Abdilaziz, Rebi1 b. Sebre'den (naklen) rivayet etti ki, babası kendisine anlatmış ki,"
Onlar (yani Sahabiler) Hz. Peygamber ile birlikte yol almışlar, nihayet Usfân'a[126] varmışlar. O zaman, Mudlicoğullarından Mâlik b. Suraka veya Suraka b. Malik isimli bir adam Ona;
"Bize (haccın hükümlerini) bugün doğmuş (yani o konuda hiçbir şey bilmeyen) bir topluluğa açıklanacak şekilde (net ve tam olarak) açıklayın" demiş. (Hz. Peygamber de) şöyle buyurmuş:
"Muhakkak ki Allah sizin için bu haccınıza umre sokmuştur. Binaenaleyh (Mekke'ye) geldiğinizde, yanlarında kurbanlık olanlar hariç, kim Kabe'yi tavaf eder, Safa ile Merve arasında sa'y yaparsa, ihramdan çıkmış olur."[127]

39. Hz. Peygamber Kaç Umre Yaptı?

1865. "Bize Şihâb b. Abbâd haber verip (dedi ki), bize Davud b. Abdirrahman, Amr. b. Dinar'dan, (O) Ikrime'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) dört umre

yapmıştı: (Hicri 6. yılın Zilkade ayında teşebbüs ettiği, ancak yapamadığı) Hudeybiye Umresi; ertesi yıl (Zilkade ayında yaptığı) Kaza Umresi -veya (ravi), "Kısas (Umresi)" demiştir. (Bu kelimelerin hangisinin söylendiğinde) Şihâb b. Abbâd şüpheye düşmüştür-; üçüncüsü (Hicri 8. yıhn Zilkade ayında) Cirâne (veya Ci'irrâne mevkiinden gidip yaptığı umre); dördüncüsü ise (Hicri 10. yılda, Veda) Haccı'yla beraber (yaptığı umre).[128]

40. Ramazan Ayında Yapılan Umrenin Fazileti

1866. "Bize Ebu Asım, İbn Cüreyc'den, (O) Atâ'dan, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) haber verdi ki," Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), bir kadına şöyle buyurdu:
"Ramazan'da umre yap. Çünkü Ramazanda yapılan bir umre, bir hacca denktir."[129]
1867. "Bize Ahmed b. Halid haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. İshak, Huzeyme Kabilesinin Esed boyundan olan İsa b. Ma'kıl b. Ebi Ma'kıl el-Esedi'den rivayet etti (ki, O şöyle demiş):"
Bana Yusuf b. Abdillah b. Selam, ninesi Ümmü Ma'kıl'dan rivayet etti ki, O şöyle demiş: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
"Ramazanda yapılan bir umre, bir hacca denktir."[130]

41. Umrede İhrama Girme Yer Ve Zamanları: "Mikâtlar"

1868. "Bize Muhammed b. Yezid el-Bezzar haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Zekeriyya rivayet edip (dedi ki), bize İbn Cureyc rivayet edip (dedi ki), bana Muzahim b. Ebi Muz ahi m, Abdulaziz b. Abdillah'tan, (O da) Muharriş el-Kabi'den (naklen) haber verdi ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (Hicri 8. yılın Zilkade ayında) Cirâne'den[131]çıktı. Nihayet umre yapmak niyetiyle ihrama girdi ve Mekke'ye geceleyin girip umresini yaptı. Sonra gecesinin sonunda (Mekke'den çıkıp Cirâne'ye geldi) ve

Cirâne'de gecelemiş olarak sabahladı.[132]
1869. "Bize Sadaka İbnu'l Fadl rivayet edip (dedi ki), bize Uyeyne, Amr b. Evs'ten rivayet etti ki, O şöyle diyormuş: Bana Abdurrahman b. Ebi Bekr, şöyle diyerek haber verdi:"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bana, Hz. Aişe'yi bineğimin terkisine ahp da O'na, Ten'im'den[133] (ihrama girdirerek) umre yaptırmamı emretmişti.[134]
Süfyan demiştir ki, bu (Hadisin) senedi gibi (senedler) Şu'be'nin hoşuna giderdi.[135]
1870. "Bize Ahmed b. Yunus rivayet edip (dedi ki), bize Davud el-Attar, İbn Hüseyin'den, (O) Yusuf b. Mahek'ten, (O) Hafsa bint Abdirrahman b. Ebi Bekr es-Sıddik'ten, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Abdurrahman b. Ebi Bekr'e şöyle buyurmuştu:"
"Kız-kardeşini (yani Aişe'yi) bineğinin terkisine al ve O'na Ten'im'den umre yaptır. O, taşlık tepeden inince O'na emret de ihrama girsin. Çünkü (buradan yapılan umre) kabule şayan bir umredir."[136]

Açıklama

"Umre", Kabe'yi tavaf etmek, Safa ile Merve arasında sa'y yapmak ve saçları kısaltmak yahut tıraş etmekten ibaret bir ibadettir. Umre Hanefilere ve Malikilere göre Sünnet-i Müekkede, Şafii (Rahmetullahi Aleyh) ve Ahmed b. Hanbel'in (Rahmetullahi Aleyh) meşhur görüşlerine göre farzdır. Umre yapmanın muayyen bir zamanı yoktur. Ancak umre için ihrama girmenin belli yerleri vardır. Bu yerler hac ihramı için tesbit edilen ve "mikât" denilen yerlerdir. Bu yerlerin dahilinde bulunan kimselerin ihrama giriş yeri ise "harem" bölgesinin dışıdır. "Harem" bölgesinin dahilinde bulunan kimse de, umre için ihrama girmek istediğinde "harem"in dışına çıkıp ihram yapar. [137]

42. Hacer-i (Esved'i) Öpmek Hakkında

1871. “Bize Musedded haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Eyyub'dan, (O) Nafi'den, (O da) îbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki,” Hz. Ömer (Hacer-i Esved'i öptüğünde) şöyle demişti:
"Muhakkak ki ben seni öpüyorum. Ve yine muhakkak ki ben senin bir taş olduğunu da biliyorum. Fakat ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) seni öperken görmüştüm."[138]
1872. “Bize Ebu Asım, Ca'fer b. Abdillah b. Osman'dan, O'nun şöyle dediğini haber verdi:”
“Ben Muhammed b. Abbâd b. Ca'fer'i, Hacer-i Esved'i istilâm eder (selâmlar), sonra öpüp başını üzerine koyarken gördüm de, O'na;
"Nedir bu (yaptığın?)" dedim. O da şöyle karşılık verdi:
"Dayın Abdullah b. Abbas'ı, bunu yaparken görmüştüm." O sonra şöyle demişti:
"Ömer'in bunu yaptığını görmüştüm. O sonra şöyle demişti:
“Şüphesiz ben biliyorum ki, sen bir taşsın. Fakat ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bunu yaparken görmüştüm!"[139]

43. Kabe'nin İçinde Namaz Kılmak

1873. “Bize Haccâc b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Eyyub'dan, (O) Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (Mekke'nin fethinde) Mekke'ye, terkisinde Usâme b. Zeyd olduğu halde girmiş ve devesini Kabe'nin dibine çökertmişti... Sonra ibn Ömer sözüne şöyle devam etti: İnsanlar da (O'na doğru) yönelmişlerdi. Derken Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile Bilal ve Usâme (Kabe'nin içine) girmişler (ve Kabe'nin kapısı kapatılmıştı. Onlar içerde bir müddet kalmışlar, sonra kapı açılmış, ben de hemen içeriye girmiştim). O zaman kapının arkasından Bilal'e;
"Rasulullah nerede namaz kıldı?" demiştim de O;
"İki direğin arasında!" cevabını vermişti.[140]

1874. “Bize Ahmed b. Abdillah b. Yunus haber verip (dedi ki), bize Leys, İbn Şihâb'dan, (O) Salim'den, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile Usâme b. Zeyd, Bilal ve Osman b. Talha el-Hacebi Kabe'nin içine girmişlerdi..." (Ravi) daha sonra onun, (yani bir önceki hadisin) benzerini zikretti.[141]

44. Hicr, Kabe'dendir

1875. “Bana Ferve b. Ebi'l-Mağra' rivayet edip (dedi ki), bize Ali b. Mushir, Hişam b. Urve'den, (O) babasından, (O da) Hz. Aişeden (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bana şöyle buyurmuştu:
"Senin kavminin zamanı küfür (dönemine) yakın olmasaydı, Kabe'yi yıkar, sonra onu İbrahim'in temeli üzerine bina ederdim. Çünkü Kureyş (onu, yıkıldığında yeniden) bina ettiklerinde (maddi imkânsızlıkları sebebiyle) tamamen asli temelleri üzerine bina etmekten) aciz kalmışlardı. Ayrıca ben ona, (ön kapısının karşısında) bir arka kapı yapardım.”[142]
1876. “Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Ebul-Ahvas, el-Eşas b. Suleym'den, (O) el-Esved'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)
"Bu duvar (yani Hicr-i İsmail'in duvarı) Kabe'den midir?" diye sordum.
"Evet" buyurdu.
"Öyleyse", dedim, "onlar ne diye onu Kabe'ye katmamışlar?" Şöyle buyurdu:
"Doğrusu (bunu yapmaktan, helâl) para ve malzeme (eksikliği) alıkoymuştu!"
"Peki, kapısı neden yüksek?" dedim. Buyurdu ki,
"*Kabilen bunu, dilediklerini içeri sokmaları, dilediklerine engel olmaları için yapmışlardı. Kabilenin zamanı, cahiliye dönemine yakın olmasaydı, bu sebeple de ben, kalplerinin (bunu) yadırgayacağından endişe etmeseydim, ciddi olarak Hicr-i (İsmail'e) yönelir ve onu Kabe'ye katar, (Kabe'nin) kapısını da yer seviyesine indirirdim."*[143]

Açıklama

Kabe, Hz. İbrahim (Aleyhisselam) tarafından yapıldıktan sonra, tarih içinde bir kaç defa yıkılıp yapılmış, bazı

tamirler görmüştür. Kabe'nin ilk yapılışından sonraki beşinci yıkılıp yapılışı, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bi'setinden beş sene öncesine, (hicretten 18 yıl önceye) rastlar. Bu tarihte Kureyş'liler, sel suları ile yıkılmış olan Kabe'yi sadece meşru yollarla kazanılmış şeylerle bina etmeyi kararlaştırmış ve bu karara uygun olarak, Kâbe'nin üç tarafını, asli temelleri üzerine yükseltmişler, ancak Kabe'nin kuzey tarafını, helâl malzeme yetmediğinden, asli temelin biraz içerisinden yapmak zorunda kalmışlardı. Kabe'nin bu tarafında yarım daire şeklinde bir duvarla çevrilmiş bir boşluk vardır. "Hıcr-i İsmail" denilen bu yerin 3 m. (6 zira) kadar kısmının Kabe'nin asli temellerinin içinde kaldığında ihtilâf yoksa da, geri kalan kısmının asli temeller içinde olup olmadığında ihtilâf edilmiştir. Hıcr'in bu kısmı Kabe'nin asli temelleri içinde kaldığından, Kabe tavaf edilirken Hıcr'in dışından dolaşılır. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Hıcr'i Kabe'ye katma, Kabe'nin kapısını yer seviyesine indirme ve Kabe'ye arkadan ikinci bir kapı yapma şeklindeki arzusunu Abdullah İbnu'z Zübeyr (Radıyallahu Anh) H. 64-65 tarihinde gerçekleştirmişti. Ancak Abdullah'ın (Radıyallahu Anh) şehid edilmesinden sonra Haccâc, Ab-dülmelik b. Mervan'ın emriyle Kabe'yi Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ue Sellem) zamanındaki şekline çevirtmiştir. Abdullah İbnu'z-Zübeyr (Radıyallahu Anh), Kabe'yi eski halinden biraz daha yükseltmişti. Ancak Haccac bu ilave yüksekliği değiştirmemiştir.[144]

Yukarıdaki Hadisten, fertlerde zihniyet gelişiminin zamanla gerçekleştiği; yöneticilerin, yapacakları işlerde kamuoyunu, en azından belli ölçüler dahilinde, nazar-ı dikkate almaları gerektiği de anlaşılmaktadır.[145]

45. Muhassab'da Konaklamak Hakkında

1877. Bize Muhammed b. Ahmed haber verip (dedi ki), bize Süfyân b. Uyeyne, Amr'dan, (O da) Ata'dan (naklen) rivayet etti (ki, O şöyle dedi):" İbn Abbâs'ı, şöyle derken işittim:

"Muhassab'da konaklamak, birşey değildir. O sadece,

Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (geride kalanların kavuşması ve topluca gitmeleri için) inmiş olduğu bir yerdir." [146]

Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki:

"Tahsib (Muhassab), Mekke'de bir yerdir. O Bathâ'da da bir yerdir."[147]

Açıklama

Muhassab, Mekke-i Mükerreme ile Mina arasında bir dere yoludur ki, bir ucu Bathâ'ya çıkar. Günümüzde Mekke binalarıMuhassab'a varmış bulunmaktadır. Hacıların, hac ibadetlerini bitirdiklerinde, Mina'dan Mekke'ye dönüşleri esnasında Muhassab'da bir müddet konaklamaları Hanefilere göre Sünnet, diğer âlimlere göre ise müstehabdır. Kureyş ve Beni Kinane müşrikleri, bi'setin 7. yılında Haşimoğulları ve Muttaliboğullan ile Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kendilerine teslim edinceye kadar evlenmeme, alışveriş yapmama hususunda burada, Muhassab'da antlaşma yapmışlardı. Hacılar burada konaklamakla, Hz. Peygamberle (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) diğer müslümanların İslâm uğrunda yaşadıkları bu çileli dönemin acı hatırasını yâdeder, kâfirlerin hile ve düzenlerini başlarına geçirip müslümanları bu durumdan kurtaran yüce Allah'a (Celle Celaluhu) hamd-ü senada bulunurlar.[148]

46. Mina'da, Arafat'a Gidilinceye Kadar Kaç Vakit Namaz Kılınır?

1878. "Bize el-Esved b. Amir haber verip (dedi ki), bize Ebû Kudeyne -ki O, Yahya İbnu'l-Muhelleb'dir-, el-A'meş'ten, (O) el-Hakem'den, (O) Miksem'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: "Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Mina'da beş (vakit) namaz kıldı."[149]

1879. "Bize Muhammed b. Ahmed ile Ahmed b. Muhammed b. Hanbel, İshak b. Yûsuf tan rivayet ettiler (ki, O şöyle demiş):

Bize Süfyân es-Sevri, Abdulaziz b. Rufey'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:”
Enes b. Mâlik'e;
"Bana, Rasûlullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) aklında kalan birşey anlat! O, terviye günü (yani arefeden önceki gün) öğle namazını nerede kılmıştı?" diye sordum.
"Mina'da!" cevabını verdi. (Abdulaziz, sözüne devamla) dedi ki,
"Peki, nefr günü[150] ikindi namazım nerede kılmıştı?" dedim. O da;
"Abtah'da!" dedi, sonra sözüne şöyle devam etti: "Sen, emirlerinin yaptığı şeyi yap!"[151]
1880. **“**Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip dedi ki; bana Hâlid, Said b. Ebi Hilâl'den, (O) Katâde'den, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti ki,”
O kendisine anlatmış ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (Veda Haccı'nda, bayramın 3., Zilhicce ayının 13. günü) Mina'da öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını kılmış ve iyice uyumuş, sonra bineğine binip Kabe'ye (gitmiş) ve (veda) tavafını yapmıştı.[152]

47. Mina'da Namazların Kısaltılması

1881. “Bize Muhammed İbnu's-Salt, Mansûr b. Ebi'I Esved'den, (O) Süleyman'dan, (O) İbrahim'den, (O da) Abdurrahman b. Yezid'den (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:
Abdullah, Hz, Osman'la Mina'da namazları dört rekât olarak kıldığı halde, şöyle demiştir:
"Andolsun ki, ben bu yerde (dört rekattı) namazları Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile iki rekat iki rekat olarak, Ebû Bekir ile iki rekat iki rekat olarak, Ömer ile iki rekat iki rekat olarak kılmıştım. Sonra (namazları eda) yollarınız ayrıldı. Keşke (burada kıldığım) dört rekattan, kabul edilen iki rekat nasibim olsa!"[153]
1882. “Bize Muhammed b. Yûsuf, el-Evzâi'den, (O) ez-Zühri'den, (O) S âli m'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki,”

Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (Veda Haccı'nda) Mina'da (dört rekatlı) namazları iki rekat olarak kılmıştı. (Mina'da dört rekatlı namazları, Halifelikleri esnasında) Hz. Ebû Bekir de, Hz. Ömer de iki rekât olarak (kılmışlardı). Hz. Osman da Halifeliğinin başında iki rekât olarak kılmıştı. Ancak O, daha sonra onları tamamlamış, (yani dört rekât olarak kılmış) idi. [154]

Açıklama

Bu Hadis, zahiri manasıyla, hacıların Mina'da, şeytan taşladıkları günlerde dört rekath namazları kısaltarak kılmaları gerektiğini göstermektedir. İmam Malik (Rahmetullahi Aleyh) bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmiştir. O'na göre mina'da namazların kısaltılmasının sebebi hac ibadetidir, yolculuk değildir. Âlimlerin cumhuru ise, Mina'da ve diğer yerlerde dört rekatlı namazları kısaltma konusunda hacıların da, namazların kısaltılmasını gerektirecek bir yolculuk yapıp yapmamalarına göre hareket etmeleri gerektiğini söylemişlerdir. Onlara göre Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Veda Haccı'nda dört rekatlı namazları, Mekke ve civarında on günden fazla kalmadığı için kısaltmıştı.[155]

48. Minadan Arafat'a Gidilirken Nasıl Hareket Edilir?

1883. “Bize Ubeydullah b. Musa, Süfyân'dan, (O) Yahya b. Saîd'den, (O) Abdullah b. Ebî Seleme el-Mâcişûn'dan, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:
"Biz Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber Mina'dan (yola) çıkmıştık da, kimimiz tekbir, kimimiz telbiye getiriyordu."[156]
1884. “Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Malik rivayet edip (dedi ki), bana Muhammed b. Ebi Bekr es-Sakafi rivayet edip dedi ki;” Enes b. Mâlik'e,
"Sabahleyin Mina'dan Arafat'a giderken, telbiyeyi Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile nasıl yapıyordunuz?" diye

sormuştum. O da şöyle cevap vermişti:
"Telbiye getiren telbiye getiriyordu, O (bunu) yadırgamıyordu. Tekbir getiren tekbir getiriyordu, O (bunu da) yadırgamıyordu." [157]

49. Arafat'ta Durmak: "Vakfe"

1885. “Bize Muhammed b. Yûsuf rivayet edip (dedi ki), bize İbn Uyeyne rivayet edip (dedi ki), bana Amr b. Dinar, Muhammed b. Cübeyr b. Mut'im'den rivayet etti ki,” O şöyle demiş: Cübeyr şöyle dedi:
“Bir devemi kaybetmiştim de onu aramaya çıkmıştım. Derken Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), halkla beraber Arafat'ta dururken (vakfe yaparken) görmüş ve bunun üzerine şöyle demiştim:”
"Vallahi hiç şüphesiz bu, dinlerine sıkı sıkıya bağlı olan Kureyş'tendir. Peki, burada işi ne?"[158]

Açıklama

Arafat, Mekke-i Mükerreme'nin güneydoğusunda, Mekke'ye 24 km. kadar uzaklıkta bir vadidir. Hacda burada bir müddet durmak, hazır bulunmak farzdır, bu yapılmadan hac olmaz; yani bu, haccın bir rüknüdür. "Vukuf veya "vakfe" denilen bu "durma veya hazır bu-lunma"mn zamanı; Hanefi, Şafii ve Malikilere göre Zilhicce ayının 9. günü, yani arefe günü güneşin tam tepeden batıya dönmesinden (zevalinden), ertesi günün fecr-i sadık'ının doğmasına kadar olan zamandır. Hanbelilere göre ise, arefe günü fecrin doğuşundan ertesi gün fecrin doğuşuna kadar olan zamandır. Bu zamanlar arasında arafat'ta bir müddet "vukuf kâfidir. Vukuf, Arafat'ın güneyindeki Ürene Vadisi ile Nemire Mescidi dışında, Arafat'ın her tarafında yapılabilirse de, Sünnet olanı, bu vadinin kuzey tarafında bulunan Rahmet tepesinin yakınında, oradaki kayalıkların yanında yapmaktır.
Arafat vadisi, "Harem Bölgesi"nin dışında kalan bir yerdir. Cahiliye döneminde Kureyşlilerle, onların yolunda giden diğer bazı kabileler, yanlış dini kanaatlerine bağlılıklarının bir tezahürü

olarak, "Biz Harem ehliyiz. Bundan dolayı biz Harem dışına çıkmayız!" diyerek Müzdelife'de vakfe yapar, Arafat'a çıkmazlarmış. Bunun için yukarıdaki haberde Cübeyr (Radıyallaku Anh), İslamiyet'ten önce Hz. Peygamberi (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Arafat'ta vakfe yaparken görünce şaşırmıştı. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), bi'setinden önce, Allah'ın (Celle Celaluhu) tevfikiyle, arefe günü Arafat'a gider ve sair halkla orada vakfe yapar, sonra Müzdelife'de Kureyşlilerle sabahlayıp orada vakfe yapardı.
İslamiyet, Kureyşlilerle onların yolundan gidenlerin bu yanlış kanaatlerini kaldırmış ve hac yapan herkes için Arafat'ta vakfe yapmayı farz kılmıştır. Bu vakfenin bir hikmeti, dünyanın dörtbir tarafından gelen müslümanların, kefeni andıran beyaz ihramları içinde bir araya gelerek adetâ mahşer gününün bir numunesini yaşamaları; dilleri, renkleri ve yurtlan değişik müslümanların birbirleriyle görüşmeleri, tanışmaları ve bu esnada, konuşmacılarının yapacakları konuşmalarla meselelerini müzakere etmeleridir.[159]

50. Arafat'ın Hepsi Vakfe Yeridir

1886. “Bize Ubeydullah b. Musa, Usame b. Zeyd'den, (O) Atâ'dan, (O da) Cabir'den (naklen) rivayet etti ki,” Rasullallah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (Mina'da şeytana taş) atmış, sonra (halkın meselelerini dinlemek üzere) oturmuştu. Derken O'na bir adam gelip;
"Ya Rasulluİlah, doğrusu ben (kurban) kesmeden önce tıraş oldum, (ne buyurursunuz?)" demiş, (Hz. Peygamber de);
"Hiçbir mahzuru yoktur!" buyurmuştu. Sonra O'na başkası gelip;
"Ya Rasullullah, (şeytana taş) atmadan önce tavaf yaptım, (ne buyurursunuz?)" demiş, (Hz. Peygamber yine); *"Hiçbir mahzuru yoktur"* buyurmuştu. Böylece (o gün Hz. Peygamber'e) hiçbir şey sorulmamıştı ki, O,
"Hiçbir mahzuru yoktur!" buyurmuş olmasın. Sonra Rasullullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştu:
"Arafat'ın hepsi vakfe yeridir. Müzdelife'nin hepsi vakfe yeridir.

Mina'nın hepsi (kurban) kesme yeridir! Mekke'nin dağ aralarının hepsi yol ve kurban kesme yeridir."[160]

Açıklama

Hacda bayramın birinci (nahr) günü dört şey yapılır: Akabe Cemresini atmak, sonra (temettü1 ve kıran haccı yapanlar için) kurban kesmek, sonra saçları kısaltmak veya kesmek, sonra ifâda (ziyaret) tavan yapmak. Bunların bu sırayla yapılması Şafii (Rahmetullahi Aleyh) ve Ahmed (Rahmetullahi Aleyh) ile Hanefi âlimlerden Ebu Yusuf (Rahmetullahi Aleyh) ve Muhammed ibnul-Hasan'a (Rahmetullahi Aleyh) göre Sünnettir ve bunlar arasında takdim-tehir yapmanın da bir mahzuru yoktur. Yukarıdaki Hadisin zahiri manası da bunu göstermektedir. Yalnız Ahmed b. Hanbel'den (Rahmetullahi Aleyh) gelen bir görüşe göre, bu işlerin yapılış sırası yanılma veya bilgisizlikten dolayı değil de, bile bile değiştirilirse, ceza olarak kurban kesilmesi gerekir. Malikiler ise tıraş ile tavan, Cemre-i Akabe'yi atmadan sonraya bırakmanın vacib olduğunu, bu sebeple bunlardan birini bu Cemre'yi atmadan önceye almanın kurban kesme cezasını gerektirdiğini söylemişlerdir. Bununla beraber onlara göre Cemre'yi atmayı kurbandan önce, kurbanı tıraştan ve kurbanla tıraşı tavaftan önce yapmak mendubdur. Bu sebeple bunların birini diğerinden sonraya bırakmaktan dolayı birşey gerekmez. Hanefiler ise, sözkonusu işlerin zikredilen sırayla yapılmalarının vacib olduğunu, dolayısıyla onların takdim ve tehirlerinin, kurban kesme cezasını gerektirdiğini söylemişlerdir. Bu görüşte olan Hanefi âlimlerin bazısına göre, yukarıdaki Hadisle benzerlerinde geçen "hiçbir mahzuru yoktur" ifadesi, "hiçbir günahı yoktur" demektir. Bu da, sözkonusu takdim ve tehirlerden dolayı ceza gerekmeyeceği manasına gelmez. Bazı âlimlere göre yukarıdaki Hadiste sözkonusu edilen takHim-tehirler "bilgisizlik"ten veya yanılmadan dolayı yapıldığı için, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) öyle buyurmuştur. İmam Ahmed (Rahmetullahi Aleyh) de, bu takdim ve tehirleri bilmeyerek veya yanılarak yapan kimseye bir şey gerekmeyeceğini söylemiştir.

Bilgisizlik=cehalet"in bir mazeret olup olmayacağı ise, farklı durumlar arzeden bir meseledir. Bu mesele, fıkıh usûlü kitaplarının "el-Avânzu'1-Ehliyye" bölümlerinde ele alınmaktadır. Biz bu konunun tafsilatını bu bölümlere havale ederek, burada, büyük âlim Muhammed Enver el-Keşmiri'nin bir tesbitini özetle nakledelim: "Cehalet, diğer mezheblerin aksine Hanefi fıkhında neredeyse hiç mazeret kabul edilmemiştir. Diğerleri bunu mazeret olarak çokça, Bu-hari (Rahmetullahi Aleyh) ise çok çok nazar-ı itibara almışlardır. Hakikatte ise cehalet, ne Hanefilerin daralttığı kadar az, ne de Buhari'nin (Rahmetullahi Aleyh) genişlettiği kadar çok mazeret sayılmalıdır. Ayrıca Hanefi'ler cehaleti, fıkıh usûlü kitaplarının "el-Avârızu'l-Ehliyye" bölümlerinde bir mazeret olarak saydıkları halde, fıkıh kitapları da hemen hemen hiç zikretmemişlerdir. Halbuki, onun mazeret sayılacağı hakkında pek çok Hadis vardır. Bu sebeple münasip olanı, onu fıkıhlarında kullanmaları, meselelerinde de mazeret saymalarıdır. Bilhassa bu, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) dönemi ile ilgili meselelerde mazeret olarak değerlendirilmelidir."[161]

51. Arafat'tan Akın Akın Dönme Esnasında Nasıl Gidilir?

1887. “Bize Haccâc b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bize Hişam b. Urve, babasından, (O da) Usâme b. Zeyd'den (naklen) haber verdi ki,” O (yani Usâme), Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) terkisinde imiş de, (Hz. Peygamber) Arafat'tan (Müzdelife'ye) dönmüştü. 0 (bu yolculuğunda bineğini) orta bir hızla sürüyordu. Geniş bir yere gelince ise (bineğini) iyice hızlandırıyordu.[162]

52. Müzdelife'de İki Namazı Birleştirmek

1888. “Bize Ebu Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Züheyr, İbrahim b. Ukbe'den rivayet etti (ki, O şöyle demiş):” Bana Küreyb haber verdi ki, O, Usâme b. Zeyd'e sorup şöyle demiş:

"Bana, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) terkisine bindiğin öğle sonrasında nasıl hareket ettiğinizi -veya "nasıl yaptığınızı"- söyler misin?" O da şöyle cevap vermiş:
"Şu insanların konaklamak için develerini çökerttikleri vadiye geldik ve Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) devesini (orada) çökertti, sonra (gidip) işedi -(Ravi Züheyr, rivayetinde, "işedi" yerine) "su döktü" dememiştir-. Ardından abdest suyu istedi ve çok tam olmayan, (yani abdest uzuvlarını birer defa yıkayarak) bir abdest aldı. Sonra ben;
"Ya Rasulullah", dedim, "namaz mı (kılacaksın?)"
"Namaz, önünde(ki Müzdelife'de kılınacaktır)" buyurdu. (Usâme) sözüne şöyle devam etti: Peşinden (Hz. Peygamber) bineğine bindi. Nihayet Müzdelife'ye geldik ve akşam (namazı için ezan okutup) kamet getirtti. Sonra O ve halk, bineklerini konak yerlerine çökerttiler. Ancak (hayvanlarının yüklerini) çözmediler. Nihayet yatsı için kamet getirtip (akşam ve yatsı namazlarını birlikte) kıldırdı. Ardından halk, (hayvanlarının yüklerini) çözdüler.
(Küreyb) sözüne şöyle devam etti: (Ayrıca);
"Bana sabahladığınızda nasıl hareket ettiğinizi söyleseniz?" dedim, O da şöyle karşılık verdi: (Hz. Peygamber'in) terkisine el-Fadl b. Abbas bindi. Ben ise (Mina'ya) ilk önce varan Kureyşlilerin içinde yaya olarak (yola) koyuldum."[163]
1889. "Bize Haccâc haber verip (dedi ki), bize Hammâd rivayet edip (dedi ki), bize Musa b. Ukbe, Küreyb b. Ebi Müslim den, (O da) Usâme'den (naklen) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini rivayet etti."[164]
1890. "Bize Ebul-Velid haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip dedi ki, Adiyy b. Sabit bana haber verip dedi ki, Abdullah b. Yezid'i, Ebu Eyyub'dan (naklen anlatırken) işittim ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) akşam ile yatsı (namazlarım yatsı vaktinde) birleştirmişti.
O, Müzdelife'de (birleştirmesini) kastediyor.[165]
1891. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecid haber verip (dedi ki), bize İbn Ebi Zi'b, İbn Şihâb'dan, (O) Salim'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki,"

Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) akşam ve yatsı namazlarını Müzdelife'de, bu (namazların) birinde (ezan okutmayıp) sadece kamet getirterek ve ne aralarında, ne de birisinin peşinde nafile namaz kılmayarak, (birlikte) kıldırmıştı. [166]

53. Müzdelife'den Geceleyin Ayrılma (Nefr) Hususunda Kolaylık

1892. "Bize Ebu Asım, İbn Cüreyc'den (O) Atâ'dan, (O da) İbn Şevval'den (naklen) haber verdi ki, O (yani İbn Şevval) O'na haber vermiş ki, Hz. Ümmü Habibe kendisine haber vermiş ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) O'na, (yani Hz. Ümmü Habibe'ye) Müzdelife'den geceleyin ayrılmasını emretmişti.[167]
1893. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecid haber verip (dedi ki), bize Eflah rivayet edip dedi ki, el-Kasım b. Muhammedi, Hz. Aişe'den (naklen) şöyle rivayet ederken işittim:" (Hz. Aişe) demiş ki:
"Şevde bint Zem'a; Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), (O'nun Müzdelife'den) ayrılmasından önce kendisinin ayrılması için izin istemişti."
El-Kasım demiştir ki,
O (yani Hz. Şevde) "sebte" bir hanım idi. El-Kasım sözüne şöyle devam etmiştir: "Sebte", "ağır, kilolu" demektir.
"(Hz. Peygamber de O'na izin vermiş), O da (geceleyin Müzdelife'den) ayrılmıştı. (Hz. Peygamber) bizi ise beraberinde alıkoymuştu. Nihayet biz de (Müzdelife'den), O'nun ayrılmasıyla ayrılmıştık." Hz. Aişe (sözünün devamında) şöyle demiş:
"Şimdi ben de, Sevde'nin izin istemesi gibi, Rasulullah'tan izin istemiş olsaydım da (Müzdelife'den) halktan önce aynlabilseydim, (bu) bana, kendisiyle sevinilecek (her şeyden) daha sevimli gelirdi."[168]

54. Hac Ne İle Tamam Olur?

1894. "Bize Ebu'l-Velid et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize

Şu'be rivayet edip (dedi ki), bize Bukeyr b. Atâ rivayet edip dedi ki, Abdurrahman b. Ya'mer ed-Dili'yi» şöyle derken işittim:”
Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hac sorulmuştu da O şöyle buyurmuştu:
"*Hac, Arafat'ta (vakfe yapmaktan) ibarettir."* -veya O, *"Arafe'de (vakfe yapmaktan) ibarettir"* buyurmuştu.[169] *"Kim Müzdelife (yani kurban bayramı) gecesine sabah namazından önce kavuşursa, (hacca) kavuşmuş demektir."* (Hz. Peygamber şöyle) de buyurmuştu:
"Mina'da (Allah'ı zikretme) günleri üç gündür. Artık kim iki günde (yani kurban bayramının 2. ve 3. günde) zikir ve ibadetlerini bitirip Mina'dan (dönmek için) acele ederse, ona hiçbir günah yoktur. (Kurban bayramının 4. gününün gecesi Mina'da geceleyip) geri kalana da hiçbir günah yoktur!"[170]
1895. “Bize Ya'lâ haber verip (dedi ki), bize İsmail, Amir'den, (O da) Urve b. Mudarris'ten (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Bir adam (Müzdelife'deki) vakfe yerinde kalabalığın içinde Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip şöyle demişti:
"Ya Rasulullah! Tayyi dağından geldim. Binek hayvanımı da yordum, kendimi de yordum. Vallahi, hiçbir dağ da kalmadı ki, üzerinde vakfe yapmış olmayayım! Şimdi benim haccım oldu mu?" (Hz. Peygamber de) şöyle buyurmuştu:
"Kim bizimle (Müzdelife'deki) bu (sabah) namazında, daha önce -gece veya gündüz- Arafat'a gelmiş olduğu halde hazır bulunursa, o, hac ibadetlerini yerine getirmiş (yani saç ve tırnaklarını kesip temizlenerek ihramdan çıkma zamanına gelmiş), onun hacı da tamam olmuş demektir!"[171]
1896. “Bize Ebu'l-Velid haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Abdullah b. Ebi's-Sefer'den, (O) eş-Şabi'den, (O da) Urve b. Mudarris b. Harise b. Lam'dan (naklen) rivayet etti ki,” O;
"Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) geldim..." dedi ve (devamında) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini zikretti. [172]

55. Müzdelife'den Ayrılma Vakti

1897. "Bize Ebu Gassan Malik b. İsmail haber verip (dedi ki), bize İsrail, Ebu İshak'tan, (O) Amr b. Meymûn'dan, (O da) Hz. Ömer Ibnu'l-Hattab'dan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:
Cahiliye dönemi insanları Müzdelife'den, güneşin doğuşundan sonra akın akın dönerler ve
"Aydınlan, Sebir dağı! Ta ki (bineklerimizi) seğirttirerek (gidelim!)" derlerdi. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ise onlara muhalefet etmiş ve güneşin doğmasından önce, sabah namazını ortalık ağarınca -veya O; "Ortalık aydınlanınca" demiştir- kılanların sabah namazını (kılma zamanından) sonra (Müzdelife'den) ayrılmıştı.[173]

56. Muhassir Vadisinde (Binek Hayvanlarının) Hızlanması

1898. "Bize İshak b. İbrahim haber verip (dedi ki), bize İsa b. Yunus, İbn Cüreyc'den haber verdi ki," O şöyle demiş:
Bana Ebu'z-Zübeyr haber verdi ki, İbn Abbas'ın az adlısı Ebu Ma'bed O'na, İbn Abbas'tan, (O da) el-Fadl'dan (naklen) haber vermiş ki, Hz. Peygamber' (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Arefe akşamı ve Müzdelife sabahı (halk) yola çıktığında (onlara);
"Sükûnetle, yavaş yavaş gidiniz!" buyurmuştu. Bu esnada kendisi de, devesinin (hızlanmasına) engel oluyordu. Nihayet Muhassir vadisine girdiğinde (devesini) hızlandırmıştı.[174]
1899. "Bize Ahmed b. Abdillah haber verip (dedi ki), bize Leys, Ebu'z-Zübeyr'den (naklen), kendi senediyle onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini rivayet etti."[175]
Abdullah (ed-Dârimî) dedi ki:
"El-îdâ: hızlandırmak" (fiili) develer için, "el-îcaf: yeldirmek, hızlandırmak" (fiili) atlar için kullanılır).[176]

57. (Hac Yapması) Düşman Tarafından Engel Olunan Kimse Hakkında

1900. "Bize Abdullah b. Saîd haber verip (dedi ki), bize Ebu Usâme, Ubeydillah'tan, (O da) Nafi'den (naklen) rivayet etti ki;"

Abdullah b. Abdullah ile Salim, el-Haccac'ın İbnu'z-Zübeyr'le (savaşmaya) geldiği gecelerde, (İbnu'z-Zübeyr'in) öldürülmesinden önce, (babaları) İbn Ömer'le konuşup şöyle demişlerdi:
"Bu sene hac yapmaman sana zarar vermez. Biz seninle Kabe'nin arasına girilmesinden, (sana engel olmalarından) endişe ediyoruz!" (İbn Ömer) de şöyle cevap vermişti:
"Biz Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber umre yapmak üzere çıkmıştık da, Kureyş kâfirleri Kabe'ye (gitmemize) engel olmuşlardı. Bunun üzerine Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), kurbanını kesmiş, başını tıraş etmiş, sonra da geri dönmüştü. Binaenaleyh, ben sizi şahid tutarım ki, ben (kendime) bir umre vacip kıldım. Artık benimle Kabe'nin arası boş bırakılırsa, tavaf ederim. Benimle onun arasına girilirse, Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), ben kendisiyle iken yapmış olduğu gibi yaparım!" (İbn Ömer) sonra da Zu'1-Huleyfe'den umre niyetiyle ihrama girmişti. Ardından (bir müddet) yürümüş, sonra şöyle demişti: "(Böyle bir sebeple engel olunma meselesinde) o ikisinin (yani hac ile umrenin) durumu aynıdır. Sizi şahid tutarım ki, ben (kendime) umremle beraber bir hac vacip kıldım, (yani hacc-ı kıran yapmaya niyet ettim!)"
Nafi' sözüne şöyle devam etti: (İbn Ömer) o ikisi için bir tavaf ve bir sa'y yapmış, sonra kurban kesme günü gelip de kurban kesinceye kadar "ihram'dan çıkmamıştı. O şöyle derdi:
"Umre ile haccı birleştirip de ikisi için birlikte ihrama giren kimse, kurban kesme günü ihramdan, bu ikisinden (yani umre ile hacdan) birlikte çıkıncaya kadar ihramdan çıkmamış olur!" [177]

Açıklama

Başlanılmış bir hac veya umrenin bitirilmesine, düşmanın engel olması gibi zorlayıcı bir sebeple engel olmaya "ihsar", bu şekilde engel olunan kimseye de "muhsar" denir. Kur'an-ı Kerim'de de yer alan[178] "ihsar" meselesi, nkıh kitaplarında teferruatıyla ele alınmıştır.

Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), yukarıdaki Hadiste sözü edilen, umre yapmasına engel olunması hadisesi, H. 6. yılın Zilkade ayında vukubulmuştu. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ve Ashabı, yapılan Hudeybiye antlaşması gereğince o sene geri dönmüş ve umresini, ertesi yılın aynı ayında yapmıştı. Haccac'ın, Abdullah ibnu'z-Zübeyr'le (Radıyallahu Anh) savaşması ve Abdullah b. Ömer'in (.Radıyallahu Anh) haccı Hadisesi ise H. 73 yılının Zilhicce ayında meydana gelmişti. Haccac bu tarihte bir orduyla gelip Mekke'yi kuşatmış ve Ebu Kubeys dağının üzerine bir mancınık kurarak Kabe'yi taş yağmuruna tutmuştu. Abdullah bin Ömer'in (Radıyallahu Anh), hac ifa edilinceye kadar taş atımını durdurmasını rica etmesi üzerine taş atımını haccın bitimine kadar durduran Haccac, hacdan sonra tekrar taş atımına başlamış, ardından Mekke'ye girip, Kabe'ye sığınmış olan Abdullah ibnu'z-Zübeyr'i (Radıyallahu Anh) öldürmüştü.[179]

1901. "Bize Ebu Asım, Haccac es-Savvaf tan, (O) Yayha b. Ebi Kesir'den, (O) Ikrime'den, (O) el-Haccac b. Amr el-Ensari'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"Kimin (bir yeri) kırılırsa veya ayağına birşey isabet edip topal düşerse, (niyet etmiş olduğu haccın) ihramından çıkabilir. (Bu durumda) onun, (kaza olarak) başka bir hac yapması gerekir." [180]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"Bu (Hadisi) Muaviye b. Sellam ile Ma'mer, Yahya b. Ebi Kesir'den, (O) ikrime'den, (0) Abdullah b. Rafi'den, (O) el-Haccac b. Amr'dan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet ettiler."[181]

Açıklama

Bu Hadisin zahiri, başlanılmış bir hac veya umre, vücudun bir yerinin kırılması gibi bir arıza veya hastalık sebebiyle tamamlanmadan, ihramdan çıkılabileceğini göstermektedir.

Hanefi'ler, bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. İmam Malik (Rahmetullahi Aleyh) ise, Bakara Suresinin 196. ayetine dayanarak, hac ve
umre tamamlanmadan önce ihramdan sadece düşmanın engellemesi sebebiyle çıkılabileceğini söylemiştir.
İmam Şafii (Rahmetullahi Aleyh) ile İmam Ahmed (Rahmetullahi Aleyh) ise, hastalık sebebiyle, başlanılan hac veya umre tamamlanmadan ihramdan çıkmanın, ihrama girilirken bunun şart koşulmuş olmasına bağlı olduğunu, yani ancak şart koşulmuş ise çıkılabileceği görüşünü beyan etmişlerdir. Bu görüşte olanlara göre yukarıdaki Hadis de, ihrama girerken, hastalandığında ihramdan çıkılacağım şart koşan kimse hakkındadır.[182]

58. Akabe Cemre'sinin Hangi Vakitte Atılacağı Hakkında

1902. "Bize Ubeydullah b. Musa haber verip (dedi ki), bize İbn Cüreyc, Ebu'z-Zübeyr'den, (O da) Cabir'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) cemreyi, kurban kesme günü kuşluk vaktinde, ondan sonraki (günler) güneşin tam tepeden batıya döndüğü (zeval) esnasında atmıştı.[183]
1903. "Bize Abdullah b. Mesleme haber verip (dedi ki), bize Malik, Abdullah b. Ebi Bekr'den, (O) Ebu'l-Beddah b. Asım'dan, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) deve çobanlarının, kurban kesme günü (yani bayramın 1. günü Akabe Cemresi'ni) atmalarına, sonra ertesi gün veya ertesi günden sonraki gün iki günün (cemrelerini birden) atmalarına, sonra da ayrılma ("nefr") günü (son cemrelerini) atmalarına izin vermişti.[184]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"(Kaviler) arasında (bu Hadisin senedinde), "Abdullah b. Ebi Bekr, babasından, (O da) Ebu'l-Beddah'tan (naklen)" diyenler vardır."[185]

Açıklama

"Cemre'nin konumuzla ilgili olan manaları, "küçük çakıl taşı", "çakıl taşlarının atıldığı yer"dir. Mina ve çevresinde, şeytanın sembolik olarak taşlandığı üç cemre vardır:
1) Büyük Cemre: Akabe Cemresi de denilen bu yer, Mina'nın, Mekke tarafından giriş yerindedir;
2) Orta Cemre: Mina'da, Büyük Cemre'nin karşısında ve ondan 117 m. uzaklıktadır;
3) Küçük Cemre: Bu da Mina'da, Orta Cemre'den 156 m. uzaklıkta ve Hayf Mescidi'nin karşısında
bulunmaktadır. Bu cemreler, bir daire duvar içine alınmışlardır. Dairelerin ortalarında birer kaya parçası vardır. Küçük taşlar, bu kaya parçalarına değil, daire içindeki yere atılır. Bu cemrelere taş atmak, haccın vaciplerindendir. "Yevm-i Nahr: Kurban Kesme Günü" denilen bayramın 1. günü sadece Akabe Cemresine 7 taş atılır. Bu taşlan güneşin doğuşu ile zeval vakti arasında atmak Sünnettir. Bayramın 2. ve 3. günleri sırayla küçük, orta ve büyük cemrelere yedişer (toplam 21) taş atılır. Taşlar, bu günlerde zevalden sonra atılır. Bayramın 3. günü cemreler atılınca Mekke'ye dönülebilir. Buna "Nefr-i Evvel; Birinci Ayrılma" denir. Bu durumda, bayramın dördüncü gününün cemrelerim atmak vecibesi kalkar. Bayramın 4. gününe kalan kimse, yine zevalden sonra üç cemreye yedişer taş atar ve ondan sonra Mekke'ye döner. Buna da "Nefr-i Sani: İkinci Ayrılma" denir. Burada kurban bayramının 2., 3. ve 4. günlerine "Teşrik Günleri", "Mina Günleri" dendiğini de kaydedelim.
Bu taşlan atmanın hikmeti; dinin emirlerine uymanın yanında, işlenmiş olan günahlardan duyulan pişmanlığı, günahlara ve onları yapmaya teşvik eden şeytana karşı hissedilen nefret ve hoşnutsuzluğu ifade etmektir.[186]

59. (Cemreleri) Fiske Taşı Gibi Taşlarla Atmak Hakkında

1904. “Bize Osman b. Ömer haber verip (dedi ki), bize Osman b. Murre, Ebu Seleme b. Abdirrahman'dan, (O) Abdurrahman b. Osman et-Teymi'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:

“Veda Haccı'nda Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bize, cemreleri, fiske taşı gibi (taşlarla) atmamızı emretmişti.”[187]

1905. “Bize Ubeydullah b. Musa, Süfyan'dan, (O) Ebu'z-Zübeyr'den, (O da) Cabir'den (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:

Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onlara emretmişti de, (cemreleri) fiske taşı gibi (taşlarla) atmışlardı. (Hz. Peygamber) Muhassir vadisinde (devesini) hızlandırmıştı. (Daha önce Müzdelife sabahı yola çıkıldığında ise, halka);

"Sükûnet içinde olunuz, (yavaş yavaş gidiniz!)" buyurmuştu. [188]

1906. “Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Halid b. Humeyd el-A'rec, Muhammed b. İbrahim'den, (O da) Abdurahman b. Muaz'dan (naklen) haber verdi ki,” (O şöyle dedi):

“Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bize cemreleri, fiske gibi (taşlarla) atmamızı emrederdi.”[189]

Ebu Muhammed (ed-Darimi'ye);

"Abdurrahman b. Muaz'ın Sahabiliği var mıdır?" diye soruldu, O da;

"Evet" dedi.[190]

60. Cemreleri (Taşları), Binek Üzerinden Atmak Hakkında

1907. “Bize Ebu Asım, el-Muemmel ve Ebu Nuaym, Eymen b. Nabil'den, (O da) Kudâme b. Abdillah b. Ammar el-Kilabi'den (naklen) haber verdiler ki,” O şöyle demiş:

“Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), cemreleri, kırmızıya mail kumral bir deve üzerinde atarken görmüştüm. Orada ne vurma, ne itme-kakma, ne "çekil, çekil!" (gibi sözler) vardı.”[191]

1908. “Bize Zekeriyya b. Abde haber verip (dedi ki), bize Ubeydullah b. Amr, Abdulkerim'den -ki O, el-Cezeri'dir-, (O) Saîd b. Cübeyr'den, (O) İbn Abbas'tan, (O da) el-Fadl'dan (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi: “(Veda Haccı'nda) Rasulullah'ın terkisindeydim. O, cemreyi atıncaya kadar telbiye

getirmeye devam etmişti.”[192]

61. (Taşları) Vadinin İçinden Atmak Ve Her Taş (Atmada) Tekbir Getirmek

1909. Bize Osman b. Ömer haber verip (dedi ki), bize Yunus, ez-Zühri'den (naklen) haber verdi ki;”
Rasululah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) o mescide, yani Mina Mescidi'ne yakın olan Cemre'yi attığı zaman ona her bir taşta tekbir getirerek yedi taş atarmış. Sonra (bu Cemre'nin) önüne gelir ve kıbleye dönmüş bir halde ellerini kaldırarak dururmuş. O, bu duruşu uzatırmış. Ardından ikinci Cemre'ye gelip ona da, her bir taş attığında tekbir getirerek yedi taş atar, sonra dönüp gidermiş. Sonra vadi (kenarına) yakın olan sol tarafa iner, (ayakta durup) ellerini kaldırarak dua edermiş. Sonra Akabe'nin yanındaki Cemreye gelip ona da, her bir taş attığında tekbir getirerek yedi taş atarmış. Peşinden, yanında durmayarak dönüp gidermiş.
Ez-Zühri demiştir ki;
"Ben, Salim b. Abdillah'ı, bu Hadisi, babasından, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet ederken işittim."
(Ez-Zühri, sözünün devamında) şöyle demiştir:
"İbn Ömer de bunu yaparmış, (yani cemreleri böylece atarmış)."[193]

62. Sığır, Kurbanlık Devenin Yerine Geçer

1910. “Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Abdulaziz -ki O, el-Mâcişûn'dur-, Abdurrahman'dan -ki O, İbnu'l-Kasım'dir-, (O) el-Kasım'dan, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile birlikte aklımızdan sadece hac yapmayı geçirerek yola çıkmıştık. Derken Şerif denilen yere geldiğimizde ben hayız olmuştum. Sonra kurban kesme, (yani bayramın 1.) günü olduğunda temizlenmiştim. O

zaman Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) beni göndermiş, ben de ifada tavan yapmıştım. Sonra bir sığır eti getirilmişti. Ben;
"Nedir bu?" demiştim. Onlar da: "Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), hanımlarının yerine sığır kurban kesti" cevabını vermişlerdi.[194]

63. "Kadınların, (Saçlarını) Tıraş Etmeleri Gerekmez" Diyen Kimseler

1911. "Bize Ali b. Abdillah el-Medini haber verip (dedi ki), bize Hişam b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize İbn Cüreyc rivayet edip (dedi ki), bana Abdulhamid b. Cübeyr, Safiyye bint Şeybe'den haber verdi (ki, O şöyle demiş):"
"Bana Ümmü Osman bint Ebi Süfyan haber verdi ki, İbn Abbas şöyle demiş: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Kadınların (saçlarını) tıraş etmeleri gerekmez. Kadınların, (saçlarını) sadece kısaltmaları gerekir!"[195]

64. Tıraş Etmenin Kısaltmaya Üstünlüğü

1912. "Bize Muhammed b. Yusuf haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Abdullah'tan, (O) Nafi'den, (O) İbn Ömer'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O;
"Allah (saçlarını) tıraş edenlere merhamet etsin!" buyurdu.
"Kısaltanlara da!" denildi. (Hz. Peygamber yine);
"Allah (saçlarını) tıraş edenlere merhamet etsin!" buyurdu. O, dördüncüsü (defada)
"Kısaltanlara da (merhamet etsin!)" buyurdu.[196]

65. Hac İbadetlerinde Bir Şeyi Bir Şeyden Öne Alan Kimseler Hakkında

1913. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Abdulaziz -ki

O, İbn Ebi Seleme el-Mâcişûn'dur-, ez-Zühri'den, (O) İsa b. Talha'dan, (O da) Abdullah b. Amr'dan (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:

“(Veda Haccı'nda) Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (Akabe) Cemresi'nin yanında, kendisine (bazı şeyler) sorulurken görmüştüm.” Derken bir adam;

"Ya Rasulullah, (cemreyi) atmadan kurban kestim, (ne buyurursunuz?)" demiş, (Hz. Peygamber de);

"(Cemreni) at Hiçbir mahzuru yoktur!" buyurmuştu. Bir diğeri;

"Ya Rasulullah, kurban kesmeden önce tıraş oldum, (ne buyurursunuz?)" demiş, (Hz. Peygamber yine); *"Kurbanını kes. Hiçbir mahzuru yoktur!"* buyurmuştu.

(Abdullah b. Amr, sözünün devamında) şöyle dedi:

“Böylece (o gün Hz, Peygamber'e, sırasından) ne öne alınan, ne de sonraya bırakılan hiçbir şey sorulmamıştı ki, O;

"Yap! Hiçbir muhzuru yoktur!" buyurmuş olmasın.”[197]

1914. “Bize Musedded haber verip (dedi ki), bize Yahya rivayet edip (dedi ki), bize Malik b. Enes rivayet edip (dedi ki), bize ez-Zühri, İsa b. Talha'dan, (O da) Abdullah b, Amr'dan (naklen) rivayet etti ki,”

Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Veda Haccı'nda halkın (meselelerini dinlemeye) durmuş. Derken bir adam O'na;

"Ya Rasulullah", demiş, "(kurban) kesmemden önce tıraş oldum, (ne buyurursunuz?)" "(Hz. Peygamber);

"Hiçbir mahzuru yoktur!" buyurmuş. (Başka bir adam);

"Bilmedim, (cemreyi) atmamdan önce (kurban) kestim, (ne buyurursunuz?/' demiş. (Hz. Peygamber yine); *"Hiçbir mahzuru yoktur!”* buyurmuş. Böylece (o gün Hz. Peygamber'e, sırasından) önceye veya sonraya alınan hiçbir şey sorulmamış ki, O;

"Hiçbir mahzuru yoktur!" buyurmuş olmasın.[198]

Abdullah (ed-Dârimî) dedi ki:

"Ben bu (Hadisin zahirinin delalet ettiği) görüşü kabulleniyorum. Kûfeliler ise işi sıkı tutuyorlar."[199]

66. Mekke'de Kurban Edilmek Üzere Gönderilen Deve

Veya Sığır Telef Olacağı Zaman Sünnete (Uygun Olarak Yapılacak Şey)

1915. "Bize Abdulvehhab b. Saîd haber verip (dedi ki), bize Şuayb b. İshak, Hişam b. Urve'den, (O) babasından, (O da) Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hedy'lerinin çobanı Naciye el-Eslemi'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), (kesilme yerlerine ulaşmadan) telef olacak olan hedy'leri ne yapacağımı sormuştum da, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştu:
"Telef olacak olan (yani telef olacağı anlaşılan) her kurbanlık deveyi kes, sonra (kurbanlık alameti olarak boynuna takılan) pabucu kanının içine at, sonra da onu halkla baş-başa bırak da (etini alıp) yesinler!"[200]
1916. "Bize Muhammed b. Saîd haber verip (dedi ki), bize Hafs b. Ğıyâs, Hişam b. Urve'den, (O) babasından, (O da) Naciye'den (naklen) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini rivayet etti."[201]

Açıklama

"Hedy", Harem-i Şerife, Kabe'ye hediye edilen kurban demektir. Başka bir tarifle "hedy", Harem'de kesilmek üzere götürülen veya kendisi yahut parası oraya gönderilen kurbandır. Hz. Peygamber (Sallallaku Aleyhi ve Sellem), yukarıdaki Hadiste sözkonusu olan hedy'leri, Hz. Ebu Bekr'in (Radıyallahu Anh) "hac emiri" olduğu H. 9. yılın haccında, Medine'den göndermişti.
Yukarıdaki Hadis, hedy'in, kesilme yerine ulaşmadan telef olacağı veya oraya ulaşamayacağı anlaşıldığında onun kesileceğini, boynuna takılan kurbanlık alâmetinin kanına bulaştırılacağım ve etinin, halkın alması için kesilen yerde bırakılacağını göstermektedir. Hedy'in boynuna bir nişan, bu arada nişan olarak pabuç takmak müstehabdır. Nişan, sevinçle dolu bir fedakârlığı göstermenin yanında, kurbanhk hayvanın, diğerlerinden kolayca ayrılmasına yardım eder. Ayrıca

başkalarının da benzeri fedakârlıklar yapmasına bir teşvik olur. Kurbanhk nişanı olarak pabuç (nalın) takılmasının hikmetine gelince; pabuç insanın kolayca yol almasını sağlayan, adetâ onun bir bineği gibidir. Kurban sahibi, kurbanın boynuna pabuç takmakla, en özel bineğini de Allah yoluna feda ettiğini anlatmak ister. Yolda kesilen hedy'in kurbanhk alâmetinin kanma batırılması ise, görenlerin onun kurban olduğunu ve meşru bir şekilde kesildiğini anlamaları ve etinden sadece hak sahiplerinin almalarını sağlamak içindir.
Yerine ulaşmadan kesilmek zorunda kalman hedy'in etiyle alâkalı bazı görüşler de şöyledir: Hanefiler, yolda mecburen kesilen nafile hedy'in etinden ne çobanının, ne de zengin kimselerin yiyemeyeceğini söylemişlerdir. Malikilere göre bu meselede iki durum söz konusudur. Böyle bir kurban, gönderen tarafından sadece fakirlerin yemesi için niyet edilerek gönderilmişse, onun etinden ne gönderen, ne çobanı, ne de zengin kimse yiyemez. Böyle bir niyet yoksa onun etinden, gönderen ve çoban dışında herkes yiyebilir. Şafiilere göre ise, böyle bir kurban hakkında, kurbanın sahibi istediği gibi hareket eder.[202]

67. "Harem'de Kesilecek Kurbanlarda Koyun Yeterli Olur" Diyen Kimseler

1917. "Bize Ya'lâ b. Ubeyd ve Ebu Nuaym haber verip dediler ki, bize el-A'meş, İbrahim'den, (O) el-Esved'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir defasında, Harem'de kurban edilmek üzere koyun göndermişti."[203]

68. Kurbanlık Hayvana Bir Belirti Koymanın Nasıl Yapılacağı Hakkında

1918. "Bize Ebu'l-Velid et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Katâde'den rivayet etti ki," O şöyle demiş: "Ben Ebu Hasan'ı, İbn Abbas'tan (naklen) rivayet ederken işittim ki,

Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (Veda Haccı'na giderken) öğle namazını Zu'1-Huleyfe'de kılmış, sonra kurbanlık bir deve (getirilmesini) istemiş. (Getirilince) de, hörgücünün sağ tarafından bir çizik çizmiş, sonra (parmağıyla sıkıp) oradan kan çıkarmış (ve böylece onu işaretlemiş). (Hz. Peygamber) onun boynuna iki pabuç da takmış. Ardından binek devesi getirilmiş. Üstüne oturup da (deve) el-Beydan'ın üzerine çıkınca ise, hac niyetiyle telbiye getirmiş."[204]

69. Bedene'ye Binilmesi Hakkında

1919. "Bize Ebu'n-Nadr Haşini İbnu'l-Kasım haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip dedi ki, Katâde bana haber verip dedi ki, ben Enes'i, Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) anlatırken işittim ki,"
(Hz. Peygamber) bir "bedene" süren bir adam görmüş (ve adama);
"Ona bin!" buyurmuş. (Adam);
"Şüphesiz o, bedenedir" demiş. (Hz. Peygamber tekrar),
"Ona bin!" buyurmuş. (Adam yine);
"Şüphesiz o, bedenedir" demiş. (Hz. Peygamber tekrar);
"Yazıklar olsun sana, ona bin!" buyurmuş.[205]

Açıklama

"Bedene", kurban edilmek üzere Mekke'ye götürülen veya gönderilen deve veya sığır demektir. Bu Hadis, zaruret olsun-olmasın, mutlak olarak bedeneye binmenin caiz olduğunu göstermektedir. Kendisinden meşhur olarak gelen rivayete göre İmam Malik (Rahmetullahi Aleyh), bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmiştir. Hanefiler, bedeneye, zaruret olmaksızın binilemeyeceğini, İmam Şafii (Rahmetullahi Aleyh) ve Ahmed b. Hanbel (Rahmetullahi Aleyh) ise, bedeneye, ihtiyaçtan dolayı binmenin caiz olduğunu söylemişlerdir. Çünkü konuyla ilgili rivayetlerin bazısında, bedenesinin arkasından giden adamın yorgunluktan bitkin halde olduğu bildirilmektedir.[206]

70. Mekke'de Kurban Edilmek Üzere Gönderilen Develerin Ayakta Oldukları Halde Boğazlanmaları Hakkında

1920. "Bize Muhammed b. Yusuf haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Yunus b. Ubeyd'den, (O) Ziyad b. Cübeyr'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki,"
O, bir adamın, bir bedeneyi, (kurban etmek için) yere çöktürdüğünü görmüş de, bunun üzerine şöyle demiş: "Onu salıver, (kalksın da), Hz. Muhammed'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Sünnetine uyarak, (onu, bir bacağı) bağlı, (geri kalan üçayağının üzerinde) ayakta olduğu halde (boğazla!)"[207]

71. (Hac) Mevsiminin Hutbesi Hakkında

1921. "Bize İshak b. İbrahim haber verip dedi ki, bana Ebu Kurre -ki O, Musa b. Tarık'tır-, benim kıraatim yoluyla İbn Cüreyc'den haber vermiş ki, O şöyle demiş: Bana Abdullah b. Osman b. Huseyn, Ebu'z-Zübeyr'den, (O da) Cabir b. Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), el-Cirâne Umresi'nden döndüğünde Ebu Bekr'i Hac (Emiri olarak) göndermiş, biz de O'nunla beraber gelmiştik. Nihayet el-Arc denilen yere geldiğimizde (bizi) sabah namazına çağırmıştı. Sonra, (namaza başlama) tekbiri almaya yöneldiği zaman, arkasında bir deve böğürtüsü işitmiş, bunun üzerine tekbir almayı bırakıp şöyle demişti:
"Bu, Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) devesinin, yani el-Ced'a'nın böğürtüsü! Muhakkak ki Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hac yapma hakkındaki kanaati değişti. Belki (gelen) Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'dir de, biz O'nunla namaz kılarız." Bir de ne görelim, (devenin) üzerinde Ali var. O zaman Ebu Bekr;
"(Hac) emiri misin, yoksa elçi misin?" diye sormuş, O da şu cevabı vermişti:
"Hayır. (Ben), Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), haccın durak yerlerinde insanlara okumak üzere Berâe (Tevbe)

Sûresinin başından 30 küsur ayetle gönderdiği bir elçiyim!" Derken Mekke'ye gelmiştik. Sonra Terviye (gününden) bir önceki gün olunca Ebu Bekr kalkıp halka bir konuşma yapmış ve onlara hac ibadetlerinden bahsetmişti. O, (konuşmasını) bitirince Ali kalkmış ve halka, Berâe (Sûresinin baş tarafından 30 küsur ayeti) bitirinceye kadar okumuştu. Sonra kurban bayramının birinci günü gelmiş, biz de akın akın (Mekke'ye) dönmüştük. Ebu Bekr (Mekke'ye) döndüğünde (yine) halka bir konuşma yapmış ve onlara "ifâda" (ziyaret tavaflarından), kurban kesmelerinden ve (diğer) hac ibadetlerinden bahsetmişti. O, (konuşmasını) bitirince Ali (yine) kalkmış ve halka, Berâe'nin (söz-konusu ayetlerini) sonuna kadar okumuştu. Daha sonra "Nefr-i Evvel: Birinci Ayrılma" (yani bayramın üçüncü) günü olduğunda Ebu Bekr (yine) kalkıp halka bir konuşma yapmış ve onlara, nasıl ayrılacaklarını, (cemreleri) nasıl atacaklarını anlatmış, böylece onlara hac ibadetlerini öğretmişti. O, (konuşmasını) bitirince Ali (yine) kalkmış ve halka, Berâe'nin (söz konusu ayetlerini) bitirinceye kadar okumuştu.[208]

72. Kurban Bayramının Birinci Günündeki Hutbe Hakkında

1922. "Bize Ebu Hatim Eşhel b. Hatim haber verip (dedi ki), bize İbn Avn, Muhammed'den, (O) Abdurrahman b. Ebi Bekre'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:

O gün (yani kurban bayramının birinci günü) olduğunda Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), erkek deve mi, dişi deve mi olduğunu bilemediğim bir devenin üzerine oturdu. Bir insan da (devenin) hıtâmını=yularını -veya O, "zimâmmını=yularını" demişti-, tutmuştu. Derken (Hz. Peygamber);

"(Bu gün), hangi gün?" buyurdu. (Ebu Bekre) dedi ki,

"O zaman biz, O'nun, bu (güne) isminden başka bir isim vereceğini zannettiğimiz için sustuk." Bunun üzerine; *"(Bu gün) yevm-i nahr, (yani kurban bayramının birinci günü) değil mi?"*

buyurdu. Biz;
"Evet" dedik. Sonra;
"Bu (ay), hangi aydır?" buyurdu. (Ebu Bekre) dedi ki;
"Biz (yine) O'nun, bu (aya) isminden başka bir isim vereceğini zannetiğimizden sustuk." O da;
"(Bu ay) Zilhicce değil mi?" buyurdu. Biz;
"Evet" dedik. (Hz. Peygamber, sonra);
"Bu (şehir), hangi şehirdir?" buyurdu. (Ebu Bekre) dedi ki;
"Biz (yine) O'nun, bu (şehre) isminden başka bir isim vereceğini zannederek sustuk." O da;
"(Bu şehir), Belde-i (Tayyibe-i Mekke) değil mi?" buyurdu. Biz;
"Evet" dedik. (Hz. Peygamber de) sözüne şöyle devam etti:
"İşte, muhakkak ki aranızda kanlarınız, mallarınız ve ırzlarınız; bu ayınızda, bu şehrinizde, bu gününüze hürmet edildiği gibi hürmete lâyıktırlar, (haramdırlar). Dikkat edin! Burada hazır bulunan, (duyduklarını, gördüklerini) hazır bulunmayana ulaştırsın! Çünkü burada kazır bulunan kimse, belki, (duyduklarını, gördüklerini) kendisinden daha anlayışlı, daha iyi koruyucu olan kimseye ulaştırır!"[209]

Açıklama

Bu Hadisin zahiri, hacda bayramın birinci günü hutbe okumanın, haccın menâsikinden biri olarak meşru olduğunu göstermektedir. İmam Şafii (Rahmetullahi Aleyh), bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmiştir. Hanefi'lerle Malikiler ise, bugünde okunacak bir hutbe olmadığını, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), yukarıdaki Hadiste bahsedilen hutbesini tavsiye mahiyetindeki bir konuşma olarak yaptığını söylemişlerdir. Onlara göre hacda, Terviye, Arefe ve bayramın ikinci günlerinde olmak üzere üç hutbe vardır. İmam Şafii (Rahmetullahi Aleyh) bu günlere ilaveten, bayramın birinci gününde de bir hutbe olduğunu söylemiştir. Ayrıca O'na göre, hutbelerden biri, bayramın ikinci günü değil, üçüncü günü okunur.[210]

73. Kadın Ziyaret (Tavafından) Sonra Hayız Olabilir?

1923. “Bize Ya'lâ haber verip (dedi ki), bize el-A'meş, İbrahim'den, (O) El-Esved'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
(Hac esnasında) Safiyye hayız olmuştu. Sonra nefr-i (sani, yani bayramın 4. günü) gelip (de hâlâ temizlenemeyince), kendilerine ait bir dil ile;
"Hay boğazına acı saplanasıca! Hay kökü kesilesice!" diyerek (hayıflandı). Bunun üzerine Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Sen bayramın birinci günü (ziyaret) tavafı yapmamış mıydın?" buyurdu. O;
"Evet, (yapmıştık)" dedi. (Hz. Peygamber de);
"Öyleyse (bineğine) bin!" buyurdu.[211]
1924. “Bize Sehl b. Hammâd, Şu'be'den, (O) el-Hakem'den, (O) İbrahim'den, (O) el-Esved'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini rivayet etti.”[212]

74. Kabe'yi Hiçbir Çıplak Tavaf Etmeyecek

1925. “Bize Muhammed b. Yezid el-Bezzar haber verip (dedi ki), bize Süfyan b. Uyeyne, Ebu Ishak'tan, (O da) Zeyd b. Yusey'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
(Hacca giderken, arkadan bize ulaştığında) Ali'ye;
"Ne ile (hangi emirlerle) gönderildin?" diye sorduk. O da şu cevabı verdi:
"(Şu) dört şeyle gönderildim: Cennet'e sadece inanmış olan nefis girecektir; Kabe'yi hiçbir çıplak tavaf etmeyecektir; müslümanlar ve kâfirler hacda, bu yıllarından sonra bir araya gelmeyeceklerdir. Kiminle Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) arasında (süresi belli) bir antlaşma varsa, onun antlaşması (bitiş) müddetine kadar (geçerlidir). Kimin (böyle) bir antlaşması yoksa onun (serbest) dolaşma müddeti) dört aydır. Yani bayramın birinci gününden sonra onlara Zilhicce ayından 20 gün mühlet verin ve onları dört aydan (yani

Rebiulahir'in onundan)[213] sonra da (bulduğunuz yerde) öldürün!"[214]

75. (Hacı) Kâbe'ye Veda Ettiğinde Ellerini Kaldırmaz

1926. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecid es-Sakafi rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bana Ebu Kaza'a haber verip (dedi ki), Muhacir'i şöyle derken işittim:"
Cabir b. Abdillah'a Kabe'ye (veda edilmesi) esnasında ellerin kaldırılması sorulmuştu da O şöyle demişti:
"Bunu sadece yahudiler yaparlardı. Biz Rasulullah (Sattatlahu Aleyhi ve Sellem) ile birlikte hac yapmıştık da, bu (el kaldırma işini) yapmamıştık."[215]

Açıklama

Bu Hadisin diğer rivayetlerinde O'nun; "Kabe'nin görülmesi esnasında ellerin kaldırılması" ile alâkalı olduğu görülmektedir. Nitekim O, kaynak olarak verilen kitaplarda da bu konu ile ilgili bölümlerde zikredilmiştir. Her halükârda bu Hadis Kabe'nin görülmesi veya ona veda edilmesi esnasında elleri kaldırmanın meşru olmadığını, mekruh olduğunu göstermektedir. Hanefiler ile İmam Malik (Rahmetullahi Aleyh), bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Şafiiler ile İmam Ahmed (Rahmetullahi Aleyh) ise, Kabe görüldüğünde elleri kaldırmanın meşruluğunu gösteren diğer bazı Hadislere dayanarak, bunun meşru olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre yukarıdaki Hadis, ravilerinden Muhacir'in "meçhul" biri olması sebebiyle zayıf, dolayısıyla delil olmaya elverişli değildir. Hanefiler de, Şafiilerin dayandıkları Hadislerin zayıf olduğu kanaatindedirler.[216]

76. Müslümanın (Canının) Haramlığı Hakkında

1927. "Bize Ebu'l-Velid ile Haccac haber verip dediler ki, bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bana Ali b. Müdrik haber verip dedi ki, Ebu Zur'a'yı, Cerir b. Abdillah'tan (naklen) rivayet ederken

işittim ki,”
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Veda Haccı'nda halkın susturulmasını istemiş, sonra şöyle buyurmuş: *"Benden sora, birbirinin boynunu vuran kâfirler haline dönmeyin (veya " birbirinin boynunu vuran kâfirler gibi olmayın!)"*[217]

77. Safa İle Merve Arasında Say Etmek Hakkında

1928. “Bize Ca'fer b. Avn haber verip dedi ki, bize İsmail b. Ebi Halid rivayet edip dedi ki; ibn Ebi Evfa'yı şöyle derken işittim:”
"Rasulullah (Sallaîlahu Aleyhi ve Sellem), Safa ile Merve arasında, biz kendisini, Mekke müşriklerinden birinin O'na bir taş ulaştırmasından (veya "atmasından") koruduğumuz bir halde sa'y etmişti."[218]

78. Kıran (Haccı) Hakkında

1929. “Bize Sehl b. Hammâd haber verip (dedi ki), bize Şu'be, el-Hakem'den, (O) Ali b. Hüseyin'den, (O da) Meryan ibnu'l-Hakem'den (naklen) rivayet etti ki,”
O (yani Mervan), Hz. Ali ile Hz. Osman'a Mekke ile Medine arasında tanık olmuştu. O sırada Hz. Osman (halkı) "mut'a" (haccından) menediyordu. Hz. Ali bunu görünce ikisi (yani hac ve umre) için birden niyet edip telbiye getirmiş ve
"Hac ve Umre'ye birlikte niyetle lebbeyk!" demişti. Bunun üzerine (Hz. Osman);
"Beni, bunu menederken görüyorsun. Sen yine onu yapıyorsun?" demiş, (Hz. Ali) de şöyle cevap vermişti: "Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Sünnetini, insanlardan birinin sözüyle terk edecek değilim!"[219]
1930. “Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Huni ey d, Enes'ten rivayet etti ki, O, Hz. Peygamber’i (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Umre ve hac niyetiyle Lebbeyk!" buyururken işitmişti.[220]
1931. “Bize Saîd b. Amir, Habib ibnu'ş-Şehid'den, (O) Bekr b.

Abdillah'tan, (O da) Enes'ten (naklen) haber verdi ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), o ikisine (yani umre ve hacca) birden niyet edip telbiye getirmişti. (Bekr b. Abdülah dedi ki):
"Sonra İbn Ömer'le karşılaştım ve O'na, Enes'in (bu) sözünü haber verdim de O;
"(Hz. Peygamber) sadece hacca niyet edip telbiye getirmişti!" dedi. Bunun üzerine Enes'in yanına dönüp O'na, İbn Ömer'in sözünü haber verdim." O da şu karşılığı verdi:
"Bizi çocuktan başka bir şey saymıyorlar!"[221]

79. Namaz Vaktinin Dışında Tavaf Yapmak

1932. "Bize Âmr b. Avn rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan b. Uyeyne, Ebu'z-Zübeyr'den, (O) Abdullah b. Babah'tan, (O da) Cübeyr b. Mut'im'den (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Peygamber(Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:
"Abd-i Menafoğulları! Eğer size bu (devlet idaresi) işinden (bir görev) verilirse, gece veya gündüz, istediği saatte tavaf yapan veya namaz kılan hiç kimseyi (bunlardan) men etmeyin!"[222]

80. Kabe'ye Gündüz Girmek Hakkında

1933. "Bize Mussedded rivayet edip (dedi ki), bize Yahya b. Saîd rivayet edip (dedi ki), bize Ubeydullah rivayet edip (dedi ki), bana Nafî, İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (Veda Haccı'nı yapmak üzere Mekke'ye giderken) Zu Tuva'da gecelemiş, nihayet sabah olmuş, sonra Mekke'ye girmişti. İbn Ömer de bunu (böyle) yapardı.[223]

81. (Hacı) Mekke'ye Hangi Yoldan Girer?

1934. "Bize Abdullah b. Saîd haber verip (dedi ki), bize Ukbe b. Halici, Ubeydullah'tan rivayet etti (ki," O şöyle demiş):
"Bana Nafi', İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki, Rasulullah

(Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Mekke'ye, üst dağ yolundan girer, (oradan) alt dağ yolundan çıkarmış."[224]

82. (Hac Yapacak Olan) Kimse Ne Zaman Yüksek Sesle Telbiye Getirmeye (Başlar?)

1935. "Bize Abdullah b. Saîd haber verip (dedi ki), bize Ukbe b. Halid, Ubeydullah'tan, (O) Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ayağını (devesinin) üzengisine sokunca ve devesi tam doğrulunca Zu'1-Huleyfe Mescidi'nden yüksek sesle telbiye getirmeye (başlamıştı)."[225]

83. İhramlı, Gözlerinden Rahatsız Olduğunda Ne Yapar?

1936. "Bize Osman b. Muhammed b. Ebi Şeybe ve Muhammed b. Ahmed b. Ebi Halef haber verip dediler ki, bize Sufyan, Eyyub b. Musa'dan, (O) Nubeyh b. Vehb'den, (O) Ebân b. Osman'dan, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ihramlı hakkında şöyle buyurdu:
"(İhramlı) gözlerinden rahatsız olduğunda onlara sabır otu özsuyu süre(bili)r"[226]

84. Kişi Tavaftan Sonra Nerede Namaz Kılar?

1937. "Bize Haşim ibnu'l-Kasım haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Amr b. Dinar'dan rivayet etti ki, O şöyle demiş: Ben İbn Ömer'i, şöyle derken işittim:"
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (Veda Haccında) gelip Kabeyi tavaf etmiş ve Makam-ı (İbrahim'in) yanında iki rekât namaz kılmış, sonra da Safa'ya dönmüştü."
Şu'be demiş ki; bana Eyyub da, Amr b. Dinar'dan, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki, O;
"Sünnet olan budur!" demiştir.[227]

85. Veda Tavafı Hakkında

1938. "Bize Muhammed b. Yusuf, İbn Uyeyne'den, (O) Süleyman el-Ahve'den, (O) Tâvûs'tan, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
(Eskiden) halk, (haccın sonunda hemen) etrafa dağılırlardı. Bunun için Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştu:
"Hiçkimse, son işi Kabe'ye (Veda Tavafı yapmak) olmadıkça sakın ayrılmasın!"[228]
1939. "Bize Müslim b. İbrahim haber verip (dedi ki), bize Vuheyb rivayet edip (dedi ki), bize İbn Tâvâs, babasından, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Hayızlı kadının, ifâda (ziyaret) tavan yaptığında, (veda tavafı yapmadan Mekke'den) ayrılmasına izin ("ruhsat") verildi."
(Tâvûs, aynı senede göre) sözüne şöyle devam etmiştir: Önceki sene İbn Ömer'i;
"(Hayızlı kadın, veda tavan yapmadan) ayrılmaz!" (derken) işitmiştim. Sonra O'nu, şöyle derken işittim:
"O ayrılır. Çünkü Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onlara izin ("ruhsat" vermiştir![229]
1940. "Bize Abdullah b. Salih, şöyle diyerek haber verdi: Bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Ukayl, İbn Şihâb'dan rivayet etti ki, O şöyle demiş: Bana Tâvûs el-Yemâni haber verdi ki,"
O; Abdullah b. Ömer'i, kendisine; kadınların, bayramın birinci günü ifâda (ziyaret) tavafını yaptıkları halde (daha sonra) hayız olduklarında (Mekke'den) ayrılmadan önce Kabe'ye (veda) tavafi yapmalarına engel olunması (meselesi) sorulurken işitmiş de O, (buna cevap olarak) şöyle demiş:
"Muhakkak ki Aişe, (bu konuda) kadınlara tanınan bir kolaylıktan ("ruhsaf'tan) bahsederdi."
Bu (soru-cevap hadisesi), Abdullah b. Ömer'in ölümünden bir yıl önce olmuştu.[230]

86. Beldesinde Mukîm Olduğu Halde Hedy'ini (Mekke'ye) Gönderen Kimse Hakkında

1941. “Bize Ya'lâ haber verip (dedi ki), bize İsmail -yani İbn Ebi Halid-, Amir'den, (O da) Mesrûk'tan (naklen) rivayet etti ki;” O, Hz. Aişe'ye (şöyle) demiş:
"Mü'minlerin annesi! Doğrusu bazı insanlar hedy'ini bir adamla (Mekke'ye) gönderiyor ve "şu şu yere ulaştığında onun boynuna (kurbanlık alâmeti olarak) bir gerdanlık tak" diyor, (adam) bu yere ulaştığında da o, hacılar ihamdan çıkıncaya kadar "ihramlı" olarak kalıyor, (buna ne buyurursunuz?)" (Mesrûk) sözüne şöyle devam etmiş: O zaman ben O'nun, perde arkasından el çırpışını[231] duydum. Sonra şöyle dedi:
"Andolsun ki ben Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) için, (hedy'lerine takacağı) gerdanlıklar bükerdim. Sonra o hedylerini Kabe'ye gönderirdi. (Fakat) kendisine, hacılar dönünceye kadar, adama hanımından helâl olan şeylerden hiçbiri haram olmazdı!"[232]
1942. “Bize el-Hakem b. Nafi' haber verip (dedi ki), bize Şuayb, ez-Zühri'den haber verdi ki, O şöyle demiş: Bana Urve ibnu'z-Zübeyr ile Anara bint Abdirrahman haber verdiler ki,” Hz. Aişe şöyle dedi:
"Ben Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hedylerinin (kurbanlık alâmeti olan) gerdanlıklarım bükerdim de, O, hedylerini gerdanlıkları takılmış olarak gönderir, kendisi ise Medine'de kalır ve hedy'leri (Mekke'de) kesilinceye kadar hiçbir şeyden uzaklaşmazdı."[233]

87. Mina'da Bina Yapmanın Mekruhluğu

1943. “Bize İshak haber verip (dedi ki), bize Veki rivayet edip (dedi ki), bize İsrail, İbrahim b. Muhacir'den, (O) Yusuf b. Mahek'ten, (O) kendisini hayırla yadettiği annesi Museyke'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
"Ya Rasulullah, senin için Mina'da, seni gölgelendirecek bir bina yapalım mı?" demiştim de, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştu:
"Hayır. Mina, (oraya) önce varanların deve çökertme yeridir!"

[234]

88. Mekke'ye Ne Hac, Ne de Umre İhramı Olmaksızın Girmek Hakkında

1944. "Bize Abdullah b. Halid haber verip (dedi ki), bize Malik b. Enes, îbn Şihâb'dan, (O da) Ene s b. Malik'ten (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Mekke'ye fetih yılı, başında miğfer olduğu halde girmişti. Sonra onu (başından) çıkardığında bir adam yanma gelip;
"Ya Rasulullah! Bakın, şu İbn Hatal! Kabe'nin örtülerine tutunmuş. (Onu ne yapalım?)" demiş, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de;
"Onu öldürün!" buyurmuştu.[235]
Abdullah b. Halid demiştir ki; Malik'ten kıraat yoluyla ise, O'nun şöyle dediği nakledildi: İbn Şihâb dedi ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) o gün ihramlı da değilmiş.[236]
1945. "Bize İsmail b. Ebân haber verip (dedi ki), bize Muaviye b. Ammar ed-Duhni, Ebu'z-Zübeyr'den, (O da) Cabir'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Mekke'yi fethettiğinde oraya, başında siyah bir sarık var iken, ihramsız olarak girmişti.[237]
İsmail dedi ki, (Muaviye) bu (Hadisi), babasıyla birlikte olan Ebu'z-Zübeyr'den işitmişti.[238]

89. Kasaba, Kurbanlardan Hiçbir Şey Verilmez

1946. "Bize Musedded rivayet edip (dedi ki), bize Yahya, İbn Cüreyc'den rivayet etti ki," O şöyle demiş: Bana el-Hasan b. Müslim ile Abdulkerim el-Cezeri haber verdiler ki, Mücahid onlara haber vermiş ki, Abdurrahman b. Ebi Leyla kendisine haber vermiş ki, Hz. Ali O'na haber vermiş ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kendisine, O'nun kurbanlık develerinin ("bedene'lerinin) başında durmasını ve

"bedene"lerinden, kasaplıkları için hiçbir şey vermeyerek onların tamamını; etlerini, derilerini, çullarını dağıtmasını emretmişti. [239]

90. Sırtlan (Avlamanın) Cezası Hakkında

1947. “Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Cerir b. Hazım rivayet edip dedi ki, Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr'i, Abdurrahman b. Ebi Amir'den, (O da) Cabir'den (naklen anlatırken) işittim ki,” (Cabir) şöyle demiş: Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sırtlan sorulmuştu da O;
"(Sırtlan) bir av hayvanıdır, îhramlı kimse onu avladığında, onun için bir koç (kurban etmesi gerekir)"[240] demişti.[241]
1948. “Bize Ebu Asım, İbn Cüreyc'den, (O) Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr'den, (O da) Abdurrahman b. Abdillah b. Ebi Ammar'dan (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:
Cabir b. Abdillah'a; "sırtlan (etini) yiyebilir miyim?" diye sordum.
"Evet" dedi.
"O, av hayvanı mıdır?" dedim.
"Evet" dedi. "Bunu Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) mı duydun?" dedim.
"Evet" dedi.[242]
Ebu Muhammed (ed-Darimi'ye);
"Sırtlan hakkında ne dersin, onun (etini) yer misin?" denildi. O da;
"Ben onun (etini) yemeği kerih görüyorum" dedi.[243]

Açıklama

İhramlıya yasak olan şeylerden biri de avlanmadır. İhramlmın, ihramdan çıkıncaya kadar, "harem" dahilinde olsun, "harem" haricinde olsun, avlanması caiz değildir. İhramlı iken avlanan kimsenin bir "ceza" ödemesi gerekir. Alimler bu "ceza"nm takdiri ve yerine getirilmesi hususunda, ilgili Ayet ve Hadisleri değerlendirerek farklı görüşler açıklamışlardır.

Yukarıdaki son Hadis, sırtlan etinin helâl olduğunu göstermektedir. İmam Şafii (Rahmetullahi Aleyh) ile İmam Ahmed (Rahmetullahi Aleyh) bu Hadise uygun görüş beyan etmişlerdir. Alimlerin cumhuru ise, ilgili diğer Hadislere dayanarak sırtlan etinin haram olduğunu söylemişlerdir.[244]

91. Mina Gecelerinde Bir Sebepten Dolayı Mekke'de Geceleyen Kimse Hakkında

1949. "Bize Abdullah b. Saîd haber verip (dedi ki), bize Ebu Usame, Ubeydullah'tan, (O) Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki;"
el-Abbas b. Abdilmuttalib, (hacılara zemzem) suyu dağıtma işinden dolayı Mina geceleri Mekke'de gecelemesi için Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) izin istemiş, (Hz. Peygamber) de O'na izin vermişti.[245]
1950. "Bize Saîd ibnu'l-Muğîre, İsa b. Yunus'tan, (O da) Ubeydullah b. Ömer'den (naklen) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini rivayet etti."[246]

Açıklama

"Mina geceleri", kurban bayramının 2., 3. ve 4. günlerinin, yani "teşrik günleri"nin geceleridir. Bu geceleri Mina'da geçirmek gerekir ki, bu Malikilere, Şafnlere ve Hanbelilere göre vacib, Hanefilere göre Sünnet-i Müekkededir. Ancak bir özürden dolayı bu geceleri Mina dışında, Mekke'de geçirmek caiz olur. Malikilere göre bu geceleri Mina'da geçirmemeyi caiz kılan özürler sadece çobanlık ve hacılara zemzem dağıtma işi ("sikaye")dir. Hanefilerle Şafiilere göre ise, bunlarla beraber, malını muhafaza, hastalık gibi diğer sebeplerden dolayı da bu geceleri Mina dışında geçirmek caizdir.[247]

---

[1] "Menasık , mensek" veya "mensik"in çoğuludur. "Mensek" veya "mensik" ise; ibadet, ibadet yolu, bir ibadette uyulacak hususlar, ibadet yeri, ibadet zamanı ve kurban kesilen yer gibi manalara gelir. "Menasik" kelimesinin "hac" İçin kullanılması yaygındır ki "hac ibadetinin kendine has işleri, bunların yer ve zamanları" demek olur.

[2] Ebu Davud, Menasik, 6(2/141); İbn Mace, Menasik, 1(2/962); Müsned, 1/214, 255, 323; Müstedrek, 1/448. Hadisin son kelimesi, Dârimî'nin bazı nüshaları ile zikredilen eserlerde "fel-yeteaccel" şeklindedir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/100

[3] Hac: 22/27

[4] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/100/101-102

[5] Firdevs, 3/625; Beyhaki, 4/334. Bu hadis, ravileri Leys ve Serik'ten dolayı zayıftır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/102

[6] Müslim, Hacc, 218(2/916); Müsned, 4/370., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/103

[7] Buhari, Umre. 3(2/199); Müslim, Hac, 217(2/916); Ebu Davud, Menasik, 80(2/206); Tirmizi, Hac, 6(3/179-180); Müsned, 3/134, 245, 256., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/104

[8] İbn Mace, Menasik, 84(2/1027).

[9] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/102/104-105

[10] Ebu Davud, Menasik, 1(2/139); Nesai, Menasik, 1(5/83); İbn Mace, Menasik, 2(2/963); Müsned, 1/255, 291, 371; Müstedrek, 1/441. Bu hadisi İbn Abbas'tan nakleden zatın ismi, Ebu Davud'un söyledi gibi, "Ebu Sinan" olmalıdır. "Ebu" kelimesi, herhalde yazma hatası olarak düşmüştür. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/105-106

[11] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/105-106

[12] Buhari, Hac, 8(2/142); Müslim, Hac, 13-14(2/839-840); Ebu Davud, Menasik, 9(2/143); Nesai, Hac, 17(5/93); Tirmizi, Hac, 17(3/193); İbn Mace, Menasik,

13(2/972), Muvatta, (1/330); Müsned, 2/3, 47, 48., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/106-107

[13] Müslim, Hac, 15(2/840); Müsned, 2/46,50., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/107

[14] Buhari, Hac, 7, 9(2/142); Müslim, Hac, 11-12(2/838-839); Ebu Davud, Menasik, 9(2/ 143); Nesai, Hac, 20(5/94); Müsned, 1/238, 249, 252., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/107-108

[15] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/106-108

[16] Buhari, Cezau's-Sayd, 14(2/215); Müslim, Hac, 91-92(2/864); Ebu Davud, Menasik, 38 (2/168); Nesai, Hac, 27(5/98); İbn Mace, Menasik, 22(2/978); Muvatta, Hac, 4(1/323); Müsned, 5/ 418,421., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/109

[17] Tirmizi, Hac, 16(3/193); Dârekutni, 2/220-221. Bu hadis, ravilerinden Abdullah b. YaTtub'un "meçhulu'l-hal" olması sebebiyle zayıftır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/108/109-110

[18] Buhari, Umre, 1(2/198); Müslim, Hac, 437(2/983); Nesai, Hac, 3(5/84), 5(5/86); îbn Mace, Menasik, 3(2/964); Muvatta, Hac, 65(1/346); Müsned, 2/246, 461, 462., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/110

[19] Bu kelime, Sünen-i Darimi'nin Hindistan baskısı ile, hadisin verilecek kaynaklarının hiçbirinde yoktur. Kelimenin aslı muhtelif şekillerde okunabildiği gibi, farklı manalara da gelmektedir. Manalarından biri de "sakınmak", "birbirinden sakınmak, çekinmek"tir. Bu hadisin muhtevasına yakın bir ayet vardır (Bkz. Bakara: 2/197). Bu ayette, sözkonusu kelime yerinde, "münakaşa etme, tartışma, kavga etme" gibi manalara gelen "cidal" kelimesi bulunmaktadır.

[20] Buhari, Hac, 4(2/141), Müslim, Hac, 438(2/983); Nesai, Hac, 4(5/85); Tirmizi, Hac, 2(3/176); İbn Mace, Menasik, 3(2/965); Müsned, 2/229, 248, 410; Musannaf, 5/4; Humeydi, 2/440., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/110-111

[21] Tirmizi, Hac, 14(3/189); İbn Mace, Menasik, 16(2/975); Müstedrek, 1/451. Bu hadisin senedi, Muhammed İbnu’1-Munkedir"in, Abdurrahman'dan semai olmadığı için, munkatı'dır.

[22] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/112

[23] Bkz. Feyzul-Kadîr. 2/31., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi

es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/111-112

[24] Buhari, Hac, 21(2/145); Müslim, Hac, 1(2/834); Ebu Davud, Menasik, 32(2/165); Nesai Hac, 30(5/100); Tirmizi, Hac, 18(194-195); İbn Mace, Menasik, 19(2/977); Muvatta; Hac, 8(1/ 324-325); Müsned, 2/4, 8, 34., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/113

[25] Buhari, Libas, 14(7/38); Müslim, Hac, 4(2/835); Ebu Davud, Menasik, 32(2/166); Nesai, Hac, 32(5/101); Tirmizi, Hac, 19(3/195); İbn Mace, Menasik, 20(2/977); Müsned, 1/215, 221, 228., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/114

[26] Bkz. 1805. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/114

[27] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/113-115

[28] Müsned, 6/207. Bkz. 1809. ve 1810. hadisler.

[29] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/116

[30] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/116

[31] Buhari, Libas, 79(7/61); Müslim, Hac, 36-37(2/847); Nesai, Hac, 41(5/106); Müsned, 6/ 130,162., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/116-117

[32] Buhari, Hac, 18(2/145); Müslim, Hac, 32-34(2/846); Ebu Davud, Menasik, 11(2/144); Nesai, Hac, 41(5/105); Tirmizi, Hac, 77(3/259); İbn Mace, Menasik, 18(2/976); Muvatta, Hac, 17 (1/328); Müsned, 6/39, 98,1 81., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/115-117

[33] Eş-Şecere, Medine'lilerin mikatı olan Zu'1-Huleyfe'nin, Medine tarafından yanında bir yerdir, Medine'ye 6 mil (yaklaşık 10 km) uzaklıktadır.

[34] Müslim, Hac, 109(2/869); Ebu Davud, Menasik, 10(2/144); İbn Mace Menasik 12(2/ 971)., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/118

[35] Müslim, Hac, 110(2/869); Nesai, Taharet, 136(1/101), Hac, 57(5/127); İbn Mace, Menasik, 12(2/972). Bkz. 1857. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/117/118-119

[36] Nesai, Hac, 52(5/126); Tirmizi, Hac, 9(3/182). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/119

[37] Bu hadisi Bezzar da rivayet etmiştir. (Mecmau'z-Zevaid, 3/221). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/119-120

[38] Buhari, Hac, 26(2/147); Müslim, 19-20(2/841-842); Ebu Davud, Menasik, 27(2/162); Nesai, 54(5/124); Tirmizi, Hac, 13(3/187); İbn Mace, Menasik, 15(2/974); Muvatta, Hac, 28(1/ 331-332); Müsned, 2/47,77,131., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/120-121

[39] "İhlal", yüksek sesle telbiye getirmek demektir. Binaenaleyh metnin asLnda, teUnye ve ihlal kelimelerinden sadece biri olmalıdır. Nitekim Sünen-i Darımı mn baz. matbu ^aian ile, hadisin geçtiği diğer kitapların çoğunda, ya bu kelimelerden yalnız biri, yahut aralarında ikisinden birinin söylendiğini ifade eden "veya" edatı vardır.

[40] Müsned, 4/55. Bkz. 1817. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/121

[41] Ebu Davud, Menasik, 27(2/162-163); Nesai, Hac, 55(5/125-126); Tirmizi, Hac, 15(3/ 191); îbn Mace, Menasik, 16(2/975); Muvatta, Hac, 34(1/334); Müsned. 4/56; Müstedrek, 1/450., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/121-122

[42] Müslim, Hac, 106-107(2/868-869); Ebu Davud, Menasik, 22(2/151); Nesai, Hac, 59-60/5 130); Tirmizi, Hac, 97(3/278); İbn Mace, Menasik, 24(2/980); Müsned, 1/337,352, 6/360., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/1222-123

[43] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/122-123

[44] Müslim, Hac, 122(2/875); Ebu Davud, Menasik, 23(2/152); Nesai, Hac 48(5/112)- Tirmizi, Hac, 10(3/183); İbn Mace, Menasik, 37(2/988); Muvatta, Hac, 37(1/335); Müsned, 6/36., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/124

[45] Bkz, Zadu'1-Mead, 1/183 vd.; Neytul-Evtar, 4/346 vd.

[46] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/124/125-126

[47] Buhari, Hac, 36(2/153), Tefsir, 2/33(5/158); Müslim, Hac, 167(2/899); Nesai, Hac, 50(5/ 120); İbn Mace, Menasik, 40(2/991); Müsned, 4/427, 428, 434; Ma'rifet, 124., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/126-127

[48] Bakara: 2/196.

[49] Buhari, Hac, 34(2/151).

[50] Fethu'1-Bari, 8/218.

[51] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/126/127-128

[52] Nesai, Hac, 50 (5/118); Tirenizi, Hac, 12(3/185); Muvatta, 60(1/344); Müsned, 1/174., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/129

[53] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/129-130

[54] Bkz. Bakara: 2/196.

[55] Buhari, Hac, 32(2/149); Müslim, Hac, 154-156(2/894-896); Nesai, Hac, 50(5/119-120); Müsned, 4/397., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/129/130-131

[56] Buhari, Cezau's-Sayd, 7(2/212); Müslim, Hac, 76(2/858); Etra Davud, Menasik, 40(2/ 170); Nesai, Hac, 82(5/147); îbn Mace, Menasik, 91(2/1031); Muvatta; Hac, 88-89 (1/356); Müsned, 2/3, 32, 37., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/132

[57] Buhari, Bed'ul-Halk, 16(4/99); Müslim, Hac, 69(2/857); Nesai, Hac, 83(5/148), 113-114 (5/163); Tirmizi, Hac, 21(3/197); İbn Mace, Menasik, 91(2/1031); Müsned, 6/33, 164, 259. "Harem", Meleke ve etrafında, bitkilerinin koparılması, kesilmesi, hayvanlarının avlanması yasak olan bölge; "hıll" ise, bu bölgenin dışında kalan yerlerdir.

[58] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/132

[59] Bkz. Musannaf, 4/442, 443., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/131-133

[60] Müsned, 1/283, 333. Bkz. 1828. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/133

[61] Lahyu Cemel, Mekke ile Medine arasında, Medine'ye daha yakın olan bir yerdir.

[62] Buhari, Cezau's-Sayd, 11(2/214); Müslim, Hac, 88(2/863); Nesai, Hac, 95(5/153); İbn Mace, Tıb, 21(2/1152); Müsned, 5/345., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/134

[63] Buhari, Cezau's-Sayd, 11(2/214); Müslim, Hac, 87(2/862); Ebu Davud,

Menasik, İbn Mace, Nesai, Hac, 92(5/152); Tirmizi, Hac, 22(5/199); İbn Mace, Menasik, 87(2/1029); Müsned, 1/221, 372

[64] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/133-134

[65] Buharı, Cezau's-Sayd, 12(2/214); Müslim, Nikah, 46(2/1030); Ebu Davud, Menasik, 39 (2/169); Nesai, Hac, 90(5/150-151); Tirmizi, Hac, 24(3/201); İbn Mace, Nikah, 45(1/632); Müsned, 1/221, 245, 252., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/135

[66] Müslim, Nikah, 41-45(2/1030-1031); Ebu Davud, Menasik, 39(2/169); Nesai, Hac, 91(5/ 151); Tirmizi, Hac, 23(199-200); îbn Mace, Nikah, 45(1/632); Muvatta, Hac, 70(1/348); Müsned, 1/65, 68, 73, MaYifet, 127. Bkz. 2204. hadis.

[67] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/135-136

[68] Müslim, Nikah, 48(2/1032); Ebu Davud, Menasik, 39(2/169); Tirmizi, Hac, 24(2/203); İbn Mace, Nikah, 45(1/632); Müsned, 6/333, 335., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/136

[69] Tirmizi, Hac, 23(3/200); Müsned, 6/393. Bu hadis, Süleyman'ın Ebu Raiften sema'ı olmadığı için munkat'ıdır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/137

[70] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/135/137-138

[71] Buhari, Cezau's-Sayd, 2(2/210); Müslim, Hac, 59(2/853); Nesai, Hac, 80(5/145); Müsned, 5/301., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/138-139

[72] Buhari, Cezau's-Sayd, 5(2/211); Müslim, Hac, 60(2/853); Ebu Davud, Menasik, 41(2/ 171); Nesai, Hac, 78 (5/142-143); İbn Mace, Menasik, 93(2/1033); Muvatta, Hac, 76(1/350); Müsned, 5/301, 302, 304., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/139

[73] Nesai, Hac, 79(5/144); Müsned, 4/71,72. Bkz. 1837. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/140

[74] Müslim, Hac, 65(2/855); Nasi, Hac, 78(5/143); Müsned, 1/161., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/140-141

[75] Buhari, Cezau's-Sayd, 6(2/212); Müslim, Hac, 50(2/850); Nesai, Hac, 79(5/144); Tirmizi, Hac, 26(3/206); İbn Mace, Menasik, 92(2/1032); Muvatta, Hac,

83(1/353); Müsned, 4/37-38, 71-73., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/141

[76] Maide: 5/95-96.

[77] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/138/141-142

[78] Buhari, Hac, 1(2/140); Müslim, Hac, 407(2/973); Ebu Davud, Menasik, 26(2/161); Nesai, Hac, 12(5/90); Muvatta, Hac, 97(1/359); Müsned, 1/212, 359.

[79] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/143

[80] Buhari, Cezaus-Sayd, 23(2/218); Müslim, Hac, 408(2/974);Tirmizi, Hac, 85(3/267); Müsned, 1/213., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/143-144

[81] Buhari, Megazi, 77(5/125); îbn Mace, Menasik, 10(2/971); Müsned, 1/329; Nesai, Kudât, 9(8/200). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/144

[82] Müsned, 1/219., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/145

[83] Nesai, Hac, 11(5/89), 13(5/91), Kudât, 10(8/201-202); Müsned, 1/212, 359. Bu hadis Nesai'de, ayrı ayrı olarak Fadl ve Abdullah'tan nakledilmektedir. Hadisin Sahabi ravileri Musned'de ise, bir yerde (1/212), Darimi'de olduğu gibi, "Fadl veya Ubeydullah" şeklinde, diğer bir yerde (1/359) "Fadl veya Abdullah" şeklindedir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/142-145

[84] Nesai, Hac, 11(5/89), 14(5/91); Müsned, 4/3, 5., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/146

[85] Müsned, 6/429 (Burada Yusuf ile Şevde arasında İbnu'z-Zübeyr vardır). Bu hadisi Ta-berani de büyük Mu'cem'inde rivayet etmiştir. Heysemi, Müsned ve Mu'cem'deki ravilerinin sika olduğunu söylemiştir. (Mecmau'z-Zevaid, 3/282). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/146-147

[86] Buhari, Hac, 57(2/161); Müslim, Hac, 245(2/924); Ebu Davud, Menasik, 48(2/176); Nesai, Hac, 157(5/185); Müsned, 2/13, 33, 57, 59., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/148

[87] Firdevs, 2/159; Kenzu'l-Ummal, 12/215, 217.

[88] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/147/148-149

[89] Tirmizi, Hac, 111(3/294), İbn Mace, Menasik, 27(2/982); Müsned, 1/247, 291, 307.

[90] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/150

[91] Müslim, Hac, 235-236(2/921); Nesai, Hac, 153(5/183); Tirmizi, Hac, 34(3/212); İbn Mace, Menasik, 29(2/983); Muvatta, Hac, 107(1/364); Müsned, 3/340, 373, 388., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/151

[92] Batn-ı Mesit, su akıntı yerinin içi demektir. Safa ile Merve tepeleri arasında böyle bir akıntı yeri vardı. Sel sulan bu akıntı yerini zamanla doldurmuştur. Şimdi bu yeri gösteren iki yeşil direk bulunmaktadır.

[93] Buhari, Hac, 63(2/163), 80(2/170); Müslim, Hac, 230(2/920); Nesai, Hac, 150(5/182); Müsned, 2/98., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/151-152

[94] Müslim, Hac, 233(2/921); Nesai, Hac, 149(2/182); Müsned, 2/40, 59,114., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/152

[95] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/150/152-153

[96] Ebu Davud, Menasik, 50(2/177); Tirmizi, Hac, 36(3/214); îbn Mace, Menasik, 30(2/ 984); Müsned, 4/222-224., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/154

[97] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/154-155

[98] Müslim, Hac, 181(2/904); Tirmizi, Hac, 102(3/284); İbn Mace, Menasik, 39(2/990); Müsned, 2/67., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/155-156

[99] Buhari, Hac, 62(2/162); Müslim, Hac, 253(2/926); Ebu Davud, Menasik, 49(2/176); Nesai, Hac, 158(5/186); Tirmizi, Hac, 40(3/218); İbn Mace, Menasik, 28(2/983); Müsned, 1/214, 237, 304., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/156

[100] Buhari, Hac, 31(2/148-149), 81(2/171); Müslim, Hac 119(2/873); Ebu Davud,

Menasik, 23(2/152-154); Nesai, Hac, 51(5/121); İbn Mace, Menasik, 36(2/988); Muvatta, Hac, 224(1/411); Müsned, 6/39, 219, 273., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/157

[101] Tirmizi, Hac, 112(3/293); Nesai, Hac, 135(5/176. İsmi verilmeyen "müphem" bir Sahabinin sözü "mevkuf olarak); Müstedrek, 1/459, 2/267; Firdevs, 2/461., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/158

[102] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/157-158

[103] Bakara: 2/125.

[104] Buhari, Salat, 32(1/105), Tefsir, 2/9(5/148-150); Müslim, Fedailu's-Sahabe, 24(4/1865); Tirmizi, Tefsir, 3(5/206); Müsned, 23, 24, 36., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/159

[105] Bu konuda Hz. Ömer'in görüşüne uygun inen ayet, Ahzab: 33/53. veya 59. ayetidir.

[106] Bu konuda Hz. Ömer'in görüşüne uygun inen ayet, Tahrim: 66/5. ayetidir.

[107] Bu konuda Hz. Ömer'in görüşüne uygun inen ayet, Enfal: 8/67. ayetidir.

[108] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/157/159-160

[109] Zu'1-Huleyfe, Medine'nin güney-batısında, Medine'ye 18 km kadar uzaklıkta bir yerdi.

[110] El-Beyda; Zul-Huleyfe'deki bir yerin adıdır.

[111] Bakara: 2/125

[112] Bakara: 2/158.

[113] Günümüzde, araya yapılmış olan duvarlardan dolayı Safa tepesinden Kabe'yi görmek mümkün değildir.

[114] Terviye günü, Zilhicce ayının 8. günüdür. Bizde bu güne, kurban bayramının "şerefe günü" de denir.

[115] Nemire, Arafat yakınında, "harem" bölgesi dışında kalan bir yerdir.

[116] Meş'ar-ı Haram, Müzdelife'nin tamamına verilen bir isim veya Müzdelife'deki Kuzah tepesidir.

[117] Ürene vadisi, Arafat civarında bulunmaktadır. Alimlerin cumhuruna göre burası Arafat'a dahil değil, İmam Malik'e göre Arafat'a dahildir.

[118] Müslim, Hac, 147(2/886); Ebu Davud, Menasik, 57(2/182); Nesai, Hac, 46(5/111); İbn Mace, Menasik, 84(2/1022); Müsned, 3/320. Bkz. 1812. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/164-171

[119] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/160-171

[120] Buharı, Sayd, 20(2/217); Müslim, Hac, 93-103(2/865-867}; Ebu Davud, Cenaiz, 80(3/ 219); Nesai, Hac, 47(5/112); Tirmizi, Hac, 105(3/286); İbn Mace, Menasik, 89(2/1030); Müsned, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/171-172

[121] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/173

[122] Ebu Davud, Menasik, 51(2/179); Tirmizi, Hac, 64(3/246); Müsned, 6/139., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/172-173

[123] Ebu Davud, Menasik, 25(2/161); Nesai, Hac, 77(5/140); İbn Mace, Menasik, 42(2/994); Müsned, 3/469., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/174

[124] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/173/174-175

[125] Müslim, Hac, 203(2/911); Ebu Davud, Menasik, 23(2/156); Nesai, Hac, 77(5/142); Tirmizi, Hac, 89(3/271); Müsned, 1/236, 341. "Hac ayları", Şevval ve Zilkade aylan ile Zilhicce ayının ilk on günüdür. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/175

[126] Usfan, Mekke ile Medine arasında, Mekke'ye 120 km. kadar uzaklıkta bir yerdir.

[127] Ebu Davud, Menasik, 24(2/159); Müsned, 3/404-405., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/175-176

[128] Ebu Davud, Menasik, 80(2/206); Tirmizi, Hac, 7(3/180); İbn Mace, Menasik, 50(2/999); Müsned, 1/246,321., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/177

[129] Buhari, Umre, 4(2/200); Müslim, Hac, 221-222(2/917); Ebu Davud, Menasik, 80(2/205); Nesai, Siyam, 6(4/105); ibn Mace, Menasik, 45(2/996); Müsned, 1/308; Müstedrek, 1/484.

[130] Ebu Davud, Menasik, 80(2/204-205); Tirmizi, Hac, 95(3/276); Müsned, 4/210, 6/375, 405,406., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/177-178

[131] Cirane, Mekke'nin güneydoğusunda, Mekke'ye 16 km. kadar uzaklıkta ve "Harem"in dışında bir yerdir.

[132] Ebu Davud, Menasik, 81(2/206); Nesai, Hac, 104(5/157); Tirmizi, Hac, 92(273-274); Müsned, 3/426, 427., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/179

[133] Ten'im, Mekke'nin kuzeyinde, Mekke'ye 6 km. kadar uzaklıkta ve " harem"in dışında bir yerdir.

[134] Buhari, Umre, 6(2/200); Müslim, Hac, 135(2/880); Tirmizi, Hac, 91(3/273); İbn Mace, Menasik, 48(2/997); Müsned, 1/197.

[135] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/179-180

[136] Ebu Davud, Menasik, 81(2/206); Müsned, 1/198., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/180

[137] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/178/180-181

[138] Buhari, Hac, 50(2/159-160), 60(2/162); Müslim, Hac, 249(2/925); Ebu Davud, Menasik, 47(2/175); Nesai, Hac, 146(5/180); Tirmizi, Hac, 37(3/214); îbn Mace, Menasik, 27(2/981); Muvatta, Hac, 115(1/367); Müsned, 1/16-17, 26,3 4; Tayâlisî, s. 8,11., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/181

[139] Tavâlisî. s. 7; Müstedrek, 1/455; Mecmau'z-Zevaid, 3/241 (Bezzar ve Ebu Ya'la'dan). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/181-182

[140] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/183

[141] Buhari, Salat, 81(1/120), Hac, 51(2/160); Müslim, Hac, 388-394(2/966-967); Ebu Davud, Menasik, 93 (2/213); Nesai, Hac, 125(5/171); Muvatta, Hac, 193(1/398); Miisned, 2/3, 33, 55, 113, 138., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/182-183

[142] Buhari, Hac, 42(2/156); Müslim, Hac, 398(2/968); Nesai, Hac, 124(5/170); Müsned, 6/57, 239., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/184

[143] Buharı, Hac, 42(2/156); Müslim, Hac, 405(2/973); İbn Mace, Menasik, 31(2/985). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/185

[144] Kabe'nin tarihi hakkında bkz. Tecrid, 6/13 vd.

[145] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/184/185-186

[146] Buhari, Hac, 147(2/196); Müslim, Hac, 341(2/952); Tirmizi, Hac, 81(3/263).

[147] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/187

[148] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/186-187

[149] Ebu Davud, Menasik, 59(2/188); Tirmizi, Hac, 50(3/227); Müsned, 1/255, 297, 303., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/188

[150] "Nefr", Mina'dan Mekke'ye, adeta bir oluktan boşalan su gibi akıp gitmek demektir. Nefr iki çeşittir. Birincisi Zilhiccenin 12. günü, şeytan taşlamadan sonra yapılan nefrdir. İkincisi, Zilhiccenin 13. günü şeytan taşlamadan sonra yapılandır. Hz. Peygamber, Veda Haccında bu ikinci "nefr"i yapmıştı.

[151] Buhari, Hac, 83(2/173); Müslim, Hac, 336(2/950); Ebu Davud, Menasik, 59(2/188); Nesai, Hac, 189(5/201) Tirmizi, Hac, 116(3/296); Müsned, 3/100., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/189

[152] Buhari, Hac, 144, 146(2/195-196); Beyhaki, 5/160. Buhari ve Beyhaki'nin rivayetlerinde, söz konusu namazların Muhassab'da kılındığı açıklanmaktadır ki, doğrusu da bu olmalıdır. Nitekim Enes'in bir önceki 1879. rivayetinde de "nefr günü" ikindi namazının, Muhassab'ın diğer bir ismi olan Abtah'da kılındığı açıklanmıştır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/188-189

[153] Buhari, Taksir, 2(2/35), Hac, 84(2/173); Müslim, Musafîrin, 19(1/483); Ebu Davud, Menasik, 76(2/199), Müsned, 1/416, 425, 464., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/190

[154] Bkz. 1514. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/191

[155] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/190-191

[156] Müslim, Hac, 272(2/933); Ebu Davud, Menasik, 28(2/163); Nesai, Hac, 190(5/201); Müsned, 2/3, 22, 30., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/192

[157] Buhari, Hac, 86(2/174); Müslim, Hac, 274(2/933); Nesai, Hac, 191(5/201); îbn Mace, Menasik, 53(2/1000); Muvatta, Hac, 43(1/337); Müsned, 3/147., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/192-193

[158] Buhari, Hac, 91(2/175); Müslim, Hac, (153(2/894); Nesai, Hac, 201(5/205); Müsned, 4/ 80; Humeydi, 1/255., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/193-194

[159] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/193/194-195

[160] Müslim, Hac, 149(2/893); Ebu Davud, Menasik, 65(2/193-194); İbn Mace, Menasik, 73 (2/1013); Müsned, 3/326., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/195-196

[161] Feyzu'1-Bari, 1/180 (kısmen tasarrufla). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/195/196-197

[162] Buhari, Hac, 92(2/175); Müslim, Hac, 283(2/936); Ebu Davud, Menasik, 64(2/191); Nesai, Hac, 204(5/208); İbn Mace, Menasik, 58(2/1004); Muvatta, Hac; 176(1/392), Müsned, 5/ 205, 210., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/198

[163] Buhari, Hac, 93(2/176); Müslim, Hac, 278-279(2/935); Ebu Davud, Menasik, 64(2/190); Nesai, Mevakit, 50(1/235), Hac, 205(5/209); İbn Mace, Menasik, 59(2/1005); Müsned, 5/199, 200, 210., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/199-200

[164] Buhari, Vudu, 6(1/44); Müslim, Hac, 276-277(2/934); Ebu Davud, Menasik, 64(2/191); Muvatta; Hac, 197 (1/400); Müsned, 5/208., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/200

[165] İbn Mace, Menasik, 60(2/1005). Ayrıca bkz. 1524. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/200

[166] Buharı, Hac, 96(2/177); Müslim, Hac, 286(2/937); Ebu Davud, Menasik, 65(2/192); Nesai, Hac, 206(5/210); Müsned. 2/56, 157., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/198-201

[167] Müslim, Hac, 298(2/940); Nesai, Hac, 207(5/211); Müsned, 6/327 ,426, 427., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/202

[168] Buhari, Hac, 98(2/178); Müslim, Hac, 293-295 (2/939); Nesai, Hac,

213(5/215-216); Müsned, 6/94,133., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/202

[169] "Arafat" Mekke'ye 22-24 km. kadar uzaklıkta, haccın rükünlerinden biri olan vukufun yapıldığı yerin, "arefe" ise, Zilhicce ayının 9. gününün yani kurban bayramından bir önceki günün ismidir. Bazı alimler, vukuf yapılan mezkur yere "arafa" da denildiğini söylemişlerdir. Bu hadiste rivayet farkı olarak zikredilen "arafe" de, sarihler tarafından yer ismi olarak anlaşılmıştır.

[170] Ebu Davud, Menasik, 69(2/196); Nesai, Hac, 210(5/214); Tirmizi, Hac, 57(3/237); İbn Mace, Menasik, 57(2/1003); Müsned, 4/309-310, 335; Müstedrek, 1/464, 2/278; Tayâlisî, s. 185. Son iki cümle, Bakara: 2/203. ayetinin bir kısmıdır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/203-204

[171] Ebu Davud, Menasik, 69(2/196); Nesai, Hac, 210(5/213); Tirmizi, Hac, 57(3/238); İbn Mace, Menasik, 57(2/1004); Müsned, 4/261., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/204

[172] Nesai, Hac, 210(5/213-214); Müsned, 4/261-262; Tayâlisî, s. 181., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/203-205

[173] Buhari, Hac, 100(2/179); Ebu Davud, Menasik, 65(2/194); Nesai, Hac, 212(5/215); Tirmizi, Hac, 60(3/242); İbn Mace, Menasik, 61(2/1006); Müsned, 1/14, 29, 39, 42, 54., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/205-206

[174] Müsned, 1/210, 213., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/206-207

[175] Müslim, Hac, 268(2/932); Nesai, Hac 203(5/207-208); Müsned, 1/210,

[176] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/206-207

[177] Buhari, Muhsar, 1(2/206); Müslim, Hac, 181(2/903); Nesai, Hac, 53(5/123), 102(57156); Muvatta, Hac, 42(1/337, muallak ve muhtasar olarak); Müsned, 2/4, 54., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/208-209

[178] Bakara: 2/196.

[179] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/209

[180] Ebu Davud, Menasik, 44(2/173); Nesai, Hac, 102(5/156); Tirmizi, Hac, 96(3/277); İbn Mace, Menasik, 85 (2/1028); Müsned, 3/450; Müstedrek, 1/470, 483.

[181] Ebu Davud, Menasik, 44(2/173); Tirmizi, Hac, 96(3/278); İbn Mace, Menasik, 85(2/1028). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/210

[182] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/207/210-211

[183] Buhari, Hac, 134(2/192, muallak olarak); Müslim, Hac, 314(2/945); Ebu Davud, Menasik, 78(2/201); Nesai, Hac, 220(5/219); Tirmizi, Hac, 59(3/241); Müsned, 3/319, 399-400., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/211

[184] Ebu Davud, Menasik, 78(2/202); Nesai, Hac, 224(5/221); Tirmizi, Hac, 108(3/289-290); İbn Mace, Menasik, 67(2)1010); Muvatta, Hac, 218(1/408); Müsned, 5/450; Müstedrek, 1/478, 3/ 420. Sened, verilen yerlerde, Darimi'nin işaret ettiği bazı ravilerinki gibidir.

[185] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/212

[186] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/211/212-213

[187] Bu hadisi Taberani de, Büyük Mu'cem'inde rivayet etmiştir. Mu'cem'deki raviler, "ricalu's-sahih"tir (Mecmeu'z-Zevaid, 3/258-259). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/213

[188] Ebu Davud, Menasik, 66 (2/195); Nesai, Hac, 214(5/217); İbn Mace, Menasik, 61(2/ ; Musned, 3/301, 332, 367, 391; Beyhaki, 5/125., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/214

[189] Ebu Davud, Menasik, 74(2/198); Nesai, Hac, 188(5/200); Müsned, 4/61, 5/374; Beyhaki, 5/127-128

[190] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/213-214

[191] Nesai, Hac, 219(5/219); Tirmizi, Hac, 65(3/247); İbn Mace, Menasik, 66(2/1009); Müsned, 3/413., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/215

[192] Buhari, Hac, 101(2/179); Müslim, Hac, 267(2/931); Ebu Davud, Menasik, 28(2/163); Nesai, Hac, 215(5/217); Tirmizi, Hac, 78(3/260); İbn Mace, Menasik, 69(2/1011); Müsned, 1/210-214., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/215-216

[193] Buhari, Hac, 140(2/194); Nesai, Hac, 229(5/225); Müsned, 2/152., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/216-217

[194] Buhari, Hayz 7(1/79), Hac, 33(2/150), Edâhî, 3(6/235); Müslim, Hac, 120(2/874); Ebu Davud, Menasİk, 23(2/153-154); Nesai, Taharet, 182(1/126); İbn Mace, Menasik, 36(2/988); Muvatta, Hac, 179(1/393); Müsned, 6/39, 273., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/217-218

[195] Ebu Davud, Menasik, 79(2/203); Dârektunî, 2/271., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/218-219

[196] Buharı, Hac, 127(2/189); Müslim, Hac, 316-319(2/945-946); Ebu Davud, Menasik, 79(2/ 202); Tirmizi, Hac, 74(3/256); ibn Mace, Menasik, 71(2/1012); Muvatta, Hac, 184(1/395); Müsned, 2/16, 34, 79., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/219

[197] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/220

[198] Buhari, Hac, 131(2/190); Müslim, Hac, 327(2/948); Ebu Davud, Menasik, 88(2/211); Tirmizi, Hac, 76(3/258); İbn Mace, Menasik, 74(2/1014); Muvatta; Hac, 242(1/421); Müsnet, 2/192, 217.

[199] Bkz, 1886. Hadisin "Açıklama"sı. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/220-221

[200] Ebu Davud, Menasik, 19(2/148); Tirmizi, Hac, 7(3/253); İbn Mace, Menasik, 101(2/ 1036); Muvatta, Hac, 148(1/380); Müsned, 4/334., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/222

[201] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/222

[202] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/222/223-224

[203] Buharı, Hac, 110(2/183); Müslim, Hac, 367(2/958); Nesai, Hac, 69(5/135); Tirmizi, Hac, 70(3/252); İbn Mace, Menasik, 95(2/1034); Müsned, 6/41, 42, 208., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/224

[204] Müslim, Hac, 205(2/912); Ebu Davud, Menasik, 15(2/146); Nesai, Hac, 63(5/132); Tirmizi, Hac, 67(3/249); İbn Mace, Menasik, 96(2/1034); Müsned, 1/254, 280, 339., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi

(Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/224-225

[205] Buhari, Hac, 103(2/181); Müslim, Hac, 373(2/960); Nesai, Hac, 74, 75(5/138); Tirmizi, Hac, 72(3/254); îbn Mace, Menasik, 100(2/1036); Müsned, 3/99., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/226

[206] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/225-226

[207] Buhari, Hac, 117(2/185); Müslim, Hac, 358(2/956); Ebu Davud, Menasik, 20(2/149); Müsned, 2/3, 86,139., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/227

[208] Nesai, Hac, 186(5/198-199). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/227/228-229

[209] Buhari, İlm, 9(1/24), Hac, 132(2/191); Müslim, Kasame, 30(3/1306); İbn Mace, Mukaddime, 18(1/85); Müsned, 5/37, 39, 49. Bkz. 233. ve 1857. Hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/230-231

[210] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/229-231

[211] Buhari, Hac, 34(2/151), 145(2/195); Müslim, Hac, 387(2/965); Ebu Davud, Menasik, 85 (2/208); Nesai, Hayz, 22(1/160); Tirmizi, 99(3/280); İbn Mace, Menasik, 83(2/1021); Müsned, 6/ 122, 175, 224., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/232

[212] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/231-232

[213] Son parantez içi ilave şu sebepten dolayı yapılmıştır: Hz. Peygamberle hiçbir antlaşmaları veya bitiş vakti belli bir antlaşmaları olmayan müşriklerin serbest dolaşım süreleri olan dört ayın başlangıcı hakkında iki görüş vardır: Bir görüşe göre bu müddet, Tevbe: 9/5. ayetinin iniş tarihi olan h. 9. yılın Şevval ayından başlamış ve Muharrem ayının sonunda bitmiştir. Bu durumda, yukarıda söz konusu edilen dört hususun halka ilân edildiği gün olan bayramın birinci günü, dört aylık müddetten geriye Zilhicce ayının 20 günü ile Muharrem ayı kalmıştı. Bu görüş, Taberi tarafından, dört aylık müddetin ilâm Şevval'de değil de bayramın birinci günü yapıldığı için, makul görülmemiştir, ikinci görüşe göre dört aylık müddet bayramın birinci günü başlamış, Rebiulahir'in 10'unda bitmiştir. Bu iki görüşün dışında, bilindiği kadarıyla, bu müddetin Zilhicce ayının sonunda bittiğini söyleyen kimse olmadığı, dolayısıyla, iki görüşten ikincisine uygun gelmesi için yukarıdaki parantez içi ilave yapılmıştır.

[214] Tirmizi, Hac, 44(3/222), Tefsir, 10(5/276); Müsned, 1/79; Tefsiru’tTaberi,

14/106; Nesai, Hac, 160(5/187), Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/232-233

[215] Ebu Davud, Menasik, 46(2/175); Nesai, Hac, 122(5/167); Tirmizi, Hac, 32(3/210). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/234

[216] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/234-235

[217] Buhari, İlm, 43(1/38); Müslim, îman, 118-120(1/81-82); Nesai, Tahrim, 29(7/117); İbn Mace, Fiten, 5(2/1300); Müsned, 4/358, 363, 366; Tayâlisi, s. 92., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/235

[218] Buhari, Umre, 11(2/203); Ebu Davud, Menasik, 56(2/182); îbn Mace, Menasik, 44(2/ 995); Müsned, 4/353, 355, 381. Hz. Peygamber'in, burada söz konusu olan sa'yı, h. 7. yılın Zilkade ayında yapmış olduğu umre ("umretu'1-kaza") esnasındaki sa'yıdır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/236

[219] Buharı, Hac, 34(2/151); Nesai, Hac, 49(5/115); Müsned, 1/136. Bkz. 1820. hadisin "Açıklama"sı. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/237

[220] Buhari, Hac, 27(2/147); Müslim, Hac, 215(2/915); Ebu Davud, Menasik, 24(2/157); Nesai, Hac, 49(5/116); Tirmizi, Hac, 11(3/184); İbn Mace, Menasik, 14(2/973), 38(2/989); Müsned, 3/99, 111, 182., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/237

[221] Müslim, Hac, 186(2/905); Nesai, Hac, 49(5/117); Müsned, 3/99-100 Bkz. 1821. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/236-238

[222] Ebu Davud, Menasik, 53(2/180); Nesai, Hac, 136(5/176); Tilmizi, Hac, 42(3/220); İbn Mace, İkamet, 149(1/398); Müsned, 4/80-84; Müstedrek, 1/448; Dârekutnî, 2/266., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/238-239

[223] Buharı, Hac, 38-39(2/154); Müslim, Hac, 226-228(2/919); Ebu Davud, Menasik, 45(2/ 174); Nesai, Hac, 103(5/157); Muvatta, Hac, 6(1/324, sadece mevkuf olarak); Müsned, 2/14, 16, 48. Zû Tuva, Mekke'nin batısında, Keda yolunun girişinde bir vadi veya yerdir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/239

[224] Buhari, Hac, 41(2/154)-, Müslim, Hac, 223(918); Ebu Davud, Menasik,

45(2/174); Nesai, Hac, 105(5/158); îbn Mace, Menasik, 26(2/981); Müsned, 2/14, 21, 29-30., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/240

[225] Müslim, Hac, 27(2/845); İbn Mace, Menasik, 14(2/973); Müsned, 2/17, 18, 29, 37., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/240-241

[226] Müslim, Hac, 89-90(2/863); Ebu Davud, Menasik, 37(2/168); Nesai, Hac, 45(5/111); Tirmizi, Hac, 106(3/287); Müsned, 1/60, 65, 68., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/241-242

[227] Buhari, Salat, 30(1/103), Hac, 72(2/166); Müslim, Hac, 174(2/901); Nesai, Hac, 150(5/ 182); İbn Mace, Menasik, 33(2/986); Müsned, 2/15, 85,152., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/242

[228] Buhari, Hac, 144(2/195); Müslim, Hac, 379(2/963); Ebu Davud, Menasik, 84(2/208); İbn Mace, Menasik, 82(2/1020); Müsned, 1/222., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/243

[229] Buhari, Hayz, 27(1/85), Hac 145(2/195); Müsned, 2/101., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/243-244

[230] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/243-244

[231] Hz. Aişe, soru sorulduğunda, muhtemelen, namaz kılmakta olduğunu bildirmek için el çırpınıştı.

[232] Buhari, Hac, 110(2/183); Müslim, Hac, 370(2/959); Müsned, 6/127,190,191., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/245-246

[233] Buhari, Hac, 107(2/182); Müslim, 359(2/957); Ebu Davud, Menasik, 17(2/147); Nesai, Hac, 66(5/133); Tirmizi, Hac, 69(3/251); İbn Mace, Menasik, 94(2/1033); Müsned, 6/82., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/245-246

[234] Ebu Davud, Menasik, 90(2/212); Tirmizi, Hac, 61(3/228); İbn Mace, Menasik, 52(2/ 1000); Müstedrek, 1/467; Müsned, 6/187, 207., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/246-247

[235] Buhari, Cezau's-Sayd, 18(2/216), Meğazi, 48(5/92); Müslim, Hac, 450(2/989-990); Ebu Davud, Cihad, 125(3/60); Nesai, Hac, 107(5/158); Tirmizi, Cihad, 18(4/202); îbn Mace, Cihad, 18(2/938); Muvatta, Hac, 247(2/423); Müsned,

3/109,164,186. Bkz. 2460.' Hadis.

[236] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/248

[237] Müslim, Hac, 451(2/990); Ebu Davud, Libas, 23(4/54); Nesai, Hac, 107(5/159); Tirmizi, Libas, 11(4/225); îbn Mace, Libas, 14(2/1186); Müsned, 3/363, 387.

[238] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/247-248

[239] Buhari, Hac, 120(2/186); Müslim, Hac, 348-349(2/954); Ebu Davud, Menasik, 20(2/149-150); İbn Mace, Menasik, 97(2/1035); Müsned, 1/79,123,143., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/249

[240] Ebu Davud, Et'ıme, 31(3/355); İbn Mace, Menasik, 90(2/1030-1031); Dârekutnî, 2/246.

[241] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/250

[242] Nesai, Hac, 89(5/150); Tirmizi, Hac, 28(3/208); Dârekutnî, 2/245-246; Müsned, 3/297, 318, 322.

[243] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/250-251

[244] Bkz. 1988. Hadisin "Açıklama"sı. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/250-251

[245] Buhari, Hac, 75(2/167), 133(2/192); Müslim, Hac, 346(2/953); Ebu Davud, Menasik, 75 (2/199); İbn Mace, Menasik, 80(2/1019); Müsned, 2/19, 22, 28, 88., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/252

[246] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/252

[247] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/251-252

HUDUD (CEZALAR) KİTABI

HUDUD (CEZALAR) KİTABI

1. Kalem Üç Kimseden Kaldırılmıştır

2301. "Bize Affân haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd, İbrahim'den, (O) el-Esved'den, (O) Hz. Aişe'den, (O da) Hz. Peygamberden (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"Kalem (kötülüklerini yazmada) üç kimseden, yani uyanıncaya kadar uyuyandan, rüyalanıncaya kadar küçükten ve aklı başına gelinceye kadar deliden kaldırılmıştır!"
Yine Hammâd (rivayetinde);
"(Kalem)... ve aklı başına gelinceye kadar bunamış kimseden (kaldırılmıştır)" da demiştir.[1]

2. Müslümanın Kanının Akıtılmasının Kendilerinden Dolayı Helal Olacağı Şeyler

2302. "Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Yahya b. Saîd'den, (O) Ebû Umâme b. Sehl b. Huneyf ten, (O da) Hz. Osman'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:
"Bir müslümanın kanının (akıtılması) ancak üç şeyden dolayı, yani iman ettikten sonra kâfir olmasından dolayı yahut evlendikten sonra zina etmesinden dolayı helâl olur veya o, bir canı, (öldürmüş olduğu) bir cana karşılık olmaksızın öldürür de bu sebeple kendisi de öldürülür!"[2]
2303. "Bize Ya'lâ rivayet edip (dedi ki), bize el-A'meş, Abdullah b. Murre'den, (O) Mesrûk'tan, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına ve benim Allah'ın elçisi

olduğuma şâhidlik eden hiçbir adamın kanının (akıtılması) helâl olmaz. Yalnız üç kimseden biri, yani (öldürmüş olduğu) cana karşılık (öldürülecek) can, zina eden evli kimse ve dinini bırakan, cemaatten ayrılan kimse hariç!"[3]

3. Hırsıza, Hırsızlık Yaptıktan Sonra Hırsızlığı Bağışlanabilir (mi?)

2304. "Bize Sa'd b. Hafs haber verip (dedi ki), bize Süfyân, Eş'as'tan, (O) İkrime'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Safvân b. Umeyye mescidde uyuyormuş. Uyurken O'na bir adam gelmiş ve başının altından kaftanını çekip çıkarmış. Bunun üzerine O uyanmış, kavuşup onu tutmuş ve Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) götürüp şöyle demiş:
"Ya Rasulullah, ben mescidde uyuyordum. Derken bana bu (adam) gelip başımın altından kaftanımı çekti çıkardı. Ben de kavuşup onu tuttum (ve işte size getirdim!)" Bunun üzerine (Hz. Peygamber) onun (elinin) kesilmesini emretmiş. O zaman Safvân;
"Yâ Rasulullah, şüphesiz benim kaftanımın (değeri), kendisinden dolayı (elin) kesileceği (miktara) ulaşmamıştır!" demiş, (Hz. Peygamber de);
"Onu bana getirmeden önce (bağışlasaydın) ya!" buyurmuş.[4]

Açıklama

Bu Hadis, hırsıza el kesme cezası hükmedildikten sonra, malı çalınan kimsenin, çalman malını hırsıza bağışlaması halinde de cezanın uygulanacağını göstermektedir. Şafiî ve Ahmed ile Hanefi âlimlerden Züfer ve bir rivayete göre Ebû Yûsuf (Rahmetullahi Aleyhim ecmain), bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Ebû Hanife (Rahmetullahi Aleyh) ve Muhammed (Rahmetullahi Aleyh) ise; söz-konusu bağışlama, ceza hükmü verildikten sonra ve fakat cezanın uygulanmasından önce olur da hırsz bağışlanan malı almış

(kabzetmiş) olursa, cezanın uygulanmayacağını söylemişlerdir. Kasânî (Rahmetullahi Aleyh), bu Hadiste onların aleyhine bir delil olmadığını açıklamaktadır. Şöyle ki, bu Hadisin bazı rivayetlerde Safvân'ın
"(Elin) kesilmesini bağışladım!" dediği de nakledilmektedir. Her halükârda el kesme cezasının hibe edilmesi, cezanın uygulanmasını ortadan kaldırmaz. Safvân (Radıyallahu Anh) çalman malını bağışlamayı kastetmiş ise, muhtemelen bağışlanan bu mal hırsız tarafından kabzedilmediği için, ona ceza uygulanmıştı.[5]

4. Kendisi (Çalınmasından) Dolayı El Kesilecek Şey

2305. "Bize Süleyman b. Dâvud el-Haşimi haber verip (dedi ki), bize İbrahim b. Sa'd b. Hafs, ez-Zühri'den, (O) Amra binti Abdirrahman'dan, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"El, çeyrek dinar ve daha fazla (kıymetteki malın çalınmasından) dolayı kesilir,"[6]
2306. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Süfyân; Eyyûb, İsmail b. Ümeyye, Ubeydullah ve Musa b. Ukbe'den, (onlar) Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki,"
O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), değeri üç dirhem olan bir kalkanın (çalınmasından) dolayı (çalanın elini) kes(tir)mişti."[7]

Açıklama

Asr-ı Saâdet'te bir dinar, on iki dirhem ettiği için bu Hadisler arasında zıtlık yoktur. Mâlik, Şafiî ve Ahmed (Rahmetullahu Aleyhim ecmain), bu Hadislerle amel ederek, asgarî çeyrek dinar veya daha fazla değerdeki bir malın çalınmasından dolayı el kesme cezasının verileceğini söylemişlerdir. Hanefiler ise, on dirhemden aşağı değerdeki bir malın çalınmasından dolayı el

kesme cezasının verilmeyeceğini belirten rivayetleri yukarıdaki rivayetlerden daha tercihe şâyân bularak, onlarla emel etmişlerdir.[8]

5. Cezaların Affı İçin Hükümdarın Katında Aracılık Etmek

2307. "Bize Ahmet b. Abdillah haber verip (dedi ki), bize el-Leys, İbn Şihâb'dan, (O) Urve İbnu'z-Zübeyr'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki,"
Hırsızlık yapmış olan Mahzûm'lu kadının durumu Kureyş'lileri üzmüş ve
"Onun hakkında Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile kim konuşur?" demişler, (oradakiler de);
"Buna Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sevdiği insan Usâme b. Zeyd'den başka kim cüret edebilir?" cevabını vermişlerdi. Bunun üzerine Usâme Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile konuşmuştu da O; *"Allah'ın cezalarından bir cezanın ("hadd"in) affı için aracılık mı ediyorsun?"* buyurmuş, sonra kalkıp bir konuşma yapmış ve şöyle buyurmuştu:
"Sizden öncekiler ancak şundan dolayı yok olup gitmişlerdi: Onlar, içlerinde soylu, yüksek biri hırsızlık yaptığında onu bırakır, (ona ceza uygulamazlardı), zayıf biri hırsızlık yaptığında ise ona cezayı uygularlardı. Allah'a andolsun ki, şayet Muhammed'in kızı Fâtıma da hırsızlık yapsa, onun da (elini) keserim!"[9]

6. Hırsızlığı İtiraf Eden Kimse

2308. "Bize Haccâc b. Minhâl haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, İshak b. AbdUlah b. Ebi Talha'dau, (O) Ebû Zerr'in âzâdlısı Ebu'l-Münzir'den, (O da) Ebû Umeyye el-Mahzûmi'den (naklen) rivayet etti ki;"
Rasulullaha (SallallahuAleyhi ve Sellem), beraberinde (çalıntı hiç bir eşya bulunmadığı halde (hırsızlık yaptığını) açıkça itiraf eden bir hırsız getirilmişti de O;

"Senin hırsızlık yaptığını sanmam!" buyurmuş, o;
"Evet, yaptım!" demişti. (Hz. Peygamber tekrar);
"Senin hırsızlık yaptığını sanmam!" buyurmuş, o (yine);
"Evet, yaptım!" cevabını vermişti. (Bunun üzerine Hz. Peygamber);
"O halde gidin, elini kesin, sonra onu bana getirin!" buyurmuştu. Onlar da elini kesmiş, sonra da onu (O'na) getirmişlerdi. O zaman (Hz. Peygamber);
"Allah'tan bağış dile ve O'na tevbe et!" buyurmuş, o da;
"Allah'tan bağış diler, O'na tevbe ederim!" demiş, (Hz. Peygamber) de;
"Yâ Allah, onun tevbesini kabul buyur, yâ Allah onun tevbesini kabul buyur!" demişti.[10]

7. Meyve (Çalınmasından) Dolayı (Elin) Kesilmemesi

2309. “Bize Yezîd b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Yahya -ki O, İbn Saîd'dir-, haber verdi ki, Muhammed b. Yahya b. Habbân, kendisine Râfi1 b. Hadic'den haber vermiş ki,” O şöyle demiş:
Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:
"Ne bir meyvenin, ne de bir hurma göbeğinin (çalınmasından) dolayı (el) kesmek yok!"[11]
2310. “Bize el-Hüseyn b. Mansûr rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Usâme, Yahya b. Saîd'den, (O) Muhammed b. Yahya b. Habbân'dan, (O) kavminden bir adamdan, (O) Râfî' b. Hadic'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle buyurdu:
"Ne bir meyvenin, ne de bir hurma göbeğinin (çalınmasından) dolayı (el) kesmek yok!"[12]
2311. “Bize İshak haber verip (dedi ki), bize Vekî, Süfyân'dan, (O) Yahya b. Saîd'den, (O) Muhammed b. Yahya b. Habbân'dan, (O) amcası Vâsi' b. Habbân'dan, (O da) Râfî b. Hadic'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:

"Ne bir meyvenin, ne de bir hurma göbeğinin (çalınmasından) dolayı (el) kesmek yok!"[13]

2312. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Süfyân, Yahya b. Saîd'den, (O) Muhammed b. Yahya b. Habbân'dan, (O) Râfî' b. Hadic'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini rivayet etti."[14]

2313. "Bize İshak haber verip (dedi ki), bize Cerir es-Sekafî, Yahya b. Saîd'den rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana Muhammed b. Yahya b. Habbân, Râfî b. Hadic'den haber verdi ki," O şöyle demiş:

Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:

"Ne bir meyvenin, ne de bir kurma göbeğinin (çalınmasından) dolayı (el) kesmek yok!"

(Râfi' sözüne devamla) şöyle dedi:

"Bu (hurma göbeği=keser), "hurma ağacı iç yağı" dedikleri şeydir.) "Keser", hurma göbeği; "cummâr", hurma göbeği, hurma binisi demektir."[15]

2314. "Bize Saîd b. Mansûr haber verip (dedi ki), bize Abdulaziz b. Muhammed, Yahya b. Saîd'den, (O) Muhammed b. Yahya b. Habbân'dan, (O) Ebû Meymûne'den, (O da) Râfi' b. Hadic'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:

Hz. Peygamber'i (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:

"Bir hurma göbeğinin (çalınmasından) dolayı (el) kesmek yok!" [16]

Ebû Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:

"(Bu Hadisin bu farklı rivayetlerinde) söz, Ebû Usâme'nin söylediğidir, (yani en sahih sened, 2310. Hadisinkidir)."[17]

8. Hırsızdan (Elleri) Kesilmeyecek Olanlar

2315. "Bize Ebû Asım, İbn Cüreyc'den haber verdi ki, O şöyle demiş: Bize Ebu'z-Zübeyr haber verip (dedi ki), Câbir şöyle

dedi:"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Ne yağma edene, ne kapıp alana, ne de (emanete) hainlik edene (el) kesme yoktur!"[18]

9. Şarap (Hamr) İçmenin Cezası Hakkında

2316. "Bize Hâşim ibnu'l-Kasım rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Katâde'den, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti ki;"

Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şarap içmiş olan bir adam getirilmişti de, O ona iki hurma dalıyla (kırk değnek kadar) vurmuştu. Sonra Ebû Bekr bunun aynısını yapmıştı. Ömer (Halife) olduğunda ise, O halka danıştı da, Abdurrahman b. Avf;

"Cezaların ("hadd'lerin) en hafifini, yani seksen (değnek vur!)" demişti.
(Enes, sözüne devamla) şöyle dedi:
"Bunun üzerine (Hz. Ömer de öyle) yaptı."[19]
2317. "Bize Müslim b. İbrahim rivayet edip (dedi ki), bize Abdulaziz ibnu'l-Muhtâr haber verip (dedi ki), bize Abdullah ibnu'd-Dânâc rivayet edip (dedi ki), bize Husayn ibnul-Menzir er-Rekaşi rivayet edip dedi ki;"
Ben Osman b. Affan'ın yanında bulunmuştum. Ona (şarap içmiş olan) el-Velîd b. Ukbe getirilmişti (de O, şâhidleri dinledikten sonra ona şarap içme cezası uygulatmıştı. El-Velid'e vurulan değnekleri Ali sayıyordu. Kırk değnek vurulduğunda Ali; "yeter!" dedi). Sonra Ali sözüne şöyle devam etti:
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kırk (değnek) vurmuştu. Ebû Bekir kırk, Ömer ise seksen (değnek) vurmuştu. (Bunların) hepsi de Sünnetir."[20]

10. Şarap İçen Biri, Dördüncü (Kere İçip de Mahkemeye) Getirildiğinde (Ona Ne Yapılacağı)Hakkında

2318. "Bize Muhammed b. Abdillah er-Rekaşî rivayet edip (dedi

ki), bize Yezid -ki O, İbn Zurey'dir-, rivayet edip (dedi ki), bize Muhammed -ki O, İbn İshak'tır-, rivayet edip (dedi ki), bize Abdullah b. Utbe b. Urve b. Mes'ûd es-Sekafi Amr ibnu'ş-Şerîd'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:
"Sizden biri (şarap) içtiğinde onu dövün. Sonra tekrar içerse onu (yine) dövün. Sonra tekrar içerse onu (yine) dövün. Sonra dördüncü (defa) tekrar içerse, onu öldürün!"[21]

11. Günahlardan Dolayı Cezalandırma: "Ta'zir"

2319. "Bize Abdullah b. Yezîd haber verip (dedi ki), bize Saîd -ki O, İbn Ebî Eyyûb'dur-, rivayet edip (dedi ki), bana Yezîd b. Ebî Habîb, Bukeyr b. Abdîllah ibni'l-Eşecc'den, (O) Süleyman b. Yesar'dan, (O) Abdurrahman'dan -ki O, İbn Câbir'dir-, (O da) Ebû Burde b. Niyâr'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:
"Hiç kimse için hiç kimseye, Allah'ın cezalarından bir cezadan ("hadd"den) dolayı olanları hariç, (işlemiş olduğu bir günahın cezası olarak veya terbiye maksadıyla) on kamçıdan fazla vurması helâl olmaz!"[22]

Açıklama

"Hadd", Şer'an, yani Allah ve Rasûlü tarafından miktarı belirlenmiş olan ceza; "ta'zir" ise, miktarı belirlenmemiş olan cezasıdır. Bu iki kelimenin bundan başka ıstılahı mânâları da vardır. Yukarıdaki Hadîs, "ta'zir" cezalarının on kamçıdan fazla olamayacağını göstermektedir. Ahmed'in (Rahmetullahi Aleyh) meşhur görüşüne göre O, bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmiştir.
Diğer üç imam ise, ta'zirin on kamçıdan fazla olabileceğini söylemişlerdir. Onlar bu Hadise karşı; hükmünün mensûh

olduğu; daha kuvvetli delile aykırı olduğu, dolayısıyla onunla amel edilemeyeceği; günâhla alâkası olmayan terbiye maksatlı dövmeler veya küçük günâhlar hakkında olduğu gibi farklı şekillerde cevaplar vermişlerdir.[23]

12. Zina Ettiğini İtiraf Etmek

2320. "Bize Ebû Asım haber verip (dedi ki), bize İbn Cüreyc rivayet edip (dedi ki), bana İbn Şihâb, Ebû Seleme'den, (O da) Câbir'den (naklen) haber verdi ki;"
Eşlem kabilesinden bir adam Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelmiş ve O'na anlatmış ki, kendisi zina etmiş. Sonra kendi aleyhine dört defa şahidlik etmiş ki, O zina etmiş. Bunun üzerine (Hz. Peygamber) onun recmedilmesini emretmiş. Bu (adam) evli imiş.[24]
2321. "Bize Ubeydullah b. Musa, İsrail'den, (O da) Simâk'tan (naklen) haber verdi ki; O, Câbîr b. Semûre'yi şöyle derken işitmişti:"
Kısa boylu bir adam olan Mâiz b. Mâlik, üzerinde rida (kaftan, gömlek) olmadığı bir halde bir peştemal sarınmış olarak Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) getirilmişti. Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) o sırada, bir yastığa sol tarafi üzerine yaslanmış bir haldeydi. O zaman (Hz. Peygamber) O'nunla konuşmuştu. Ancak ben O'na ne konuştuğunu anlamıyordum. Çünkü ben uzaktaydım, benimle O'nun arasında bir topluluk vardı. (Hz. Peygamber) sonunda;
"O'nu götürüp recmedin!" buyurmuştu. Ardından ise;
"O'nu geri çevirin!" buyurmuş ve O'nunla yine konuşmuştu. Ben (onları) işitiyordum; ne var ki, benimle O'nun arasında bir topluluk bulunuyordu. (Bu sebeple de O'na ne konuştuğunu anlamıyordum). Sonra;
"*O'nu götürüp recmedin!"* buyurmuştu. Ondan sonra Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ayağa kalkıp bir konuşma yapmıştı. Ben O'nu işitiyordum. Sonra O şöyle buyurmuştu:
"Biz ne zaman Allah yolunda (savaşa) çıktıysak, (şehveti başına

vurmuş) tekenin sesi gibi (şehvet) sesi olan birileri (kendisini) geri bırakıyor, (kocaları yanlarında bulunmayan kadınlardan) birine birazcık süt verip (zina etmek için ayartıyor!) Vallahi, bu (tip kimselerden) birini ele geçirirsem, ona mutlaka, herkese ibret olacak bir ceza veririm!"[25]

2322. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, ez-Zühri'den, (O) Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe'den, (O da) Ebû Hüreyre, Zeyd b. Hâlid ve Şibl'den (naklen) rivayet etti ki," onlar şöyle dediler: Bir adam Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip;

"Allah aşkına, aramızda sadece "Allah'ın Kitabıyla hükmedin!" dedi. Hasmı da -ki bu, ondan daha anlayışlıydı-; "Doğru söyledi. Aramızda "

Allah'ın Kitab'ıyla hükmedin ve bana, yâ Rasûlullah, konuşmam için izin verin" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)

"Söyleyin!" buyurdu. O da şöyle konuştu:

"Muhakkak ki oğlum şunun ailesinin yanında işçiydi. Derken onun karısıyla zina etmiş. Bundan dolayı ben ona yüz koyun ile bir hizmetçi fidye verdim. Sonra ben hakikaten ilim ehlinden bazı adamlara (bu meseleyi) sordum da onlar bana bildirdiler ki, oğluma yüz değnek vurma ile bir yıl sürgün gerekir, bunun karısına ise recm gerekir!" O zaman (Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:

"Canım elinde olan (Allah'a) yemin olsun ki, mutlaka aranızda "Allah'ın Kitabı"yla hükmedeceğim: Yüz koyun ile hizmetçi sana geri verilecek. Oğluna yüz değnek vurma ile bir yıl sürgün gerekir. Enes! Sen de şunun karısına git de ona sor ve eğer (zina ettiğini) itiraf ederse, onu recmet!" (Enes kadına gidip sordu. Kadın zina ettiğini) itiraf etti, O da onu recmetti.[26]

Açıklama

Kur'an-ı Kerim'de zina edenlerin cezasının, evli-bekâr ayrımı yapılmaksızın, sadece yüz değnek vurma olduğu beyân edilmiştir.[27] Bu Hadiste ise "Allah'ın Kitab'ında zina eden

bekârın cezasının yüz değnekle bir yıl sürgün, evlininkinin ise recm olduğu beyân edilmektedir. Buna göre burada "Allah'ın Kitabı" ifadesi ile Allah'ın, Peygamberi vasıtasıyla kullarına gönderdiği, onlara farz ve haram kıldığı şeyler kastedilmiş olmalıdır. Diğer bir ifadeyle "Allah'ın Kitabı", "Allah'ın Hükmü" mânâsına kullanılmıştır. Nitekim "kitab" kelimesinin "hüküm" ve "farz" mânâsı da vardır. Diğer taraftan yüce Allah (Celle Celaluhu), Rasûl'e itaatin, kendisine itaat olduğunu beyan buyurmuş,[28] Rasûl'ün verdiğini almamızı, yasakladığından geri durmamızı emretmiştir.[29] Bu sebeple Rasûl'ün hükmü, Allah'ın (Celle Celaluhu) hükmü demektir. Bazı âlimler burada "Allah'ın Kitabı" ifadesiyle, mensûh olduğu bildirilen "recm âyeti"ne işaret edilmiş olabileceğini söylemişlerdir. Eğer bu ihtimal kabul edilirse, o zaman "Allah'ın Kitabı" ifadesini, "Allah'ın Kur'an'la ve Peygamberi vasıtasıyla kullarına hükmettiği, onlara farz ve haram kıldığı şeyler" mânâsına yukarıdakinden daha geniş bir şekilde anlamamız gerekecektir. Çünkü zina eden bekâra sürgün cezası, sadece Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Hadislerinde geçmektedir.[30]

13. İtiraf Eden İtirafından Dönebilir (mi?)

2323. “Bize Muhammed b. Abdillah er-Rekaşî haber verip (dedi ki), bize Yezid b. Zurey1 rivayet edip (dedi ki), bize Muhammed -ki O, İbn İshak b. Yesâr'dır-, rivayet edip (dedi ki), bize Muhammed b. İbrahim et-Teymi, Ebu'l-Heysem b. Nasr b. Dehr el-Eslemî'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
“Ben O'nu -Ebû Muhammed (ed-Dârimî); “Mâiz b. Mâlik'i kastediyor" demiştir-, recmedenlerin arasındaydım. Derken O, taşların isabetinin (acısını) görünce şiddetli feryâd-u figân etmişti. (Ebu'l-Heysem, sözüne devamla) şöyle dedi: Sonra bunu Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bildirmiştik de O;
"O zaman onu bıraksaydınız ya!" buyurmuştu.”[31]

14. Recm Edilmesi İstenilen Kimse İçin Çukur Kazılması

2324. “Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Ebî Zaide, Dâvûd'dan, (O) Ebû Nadra'dan, (O da) Ebû Saîd el-Hudri'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Mâiz b. Mâlik'i götürüp recmedin!" buyurmuş, biz de O'nu Bakîu'l-Garrad kabristanına götürüp (recmetmiştik). “O zaman, vallahi, biz ne O'nun elini kolunu bağlamış, ne de O'nun için çukur kazmıştık. Fakat O ayağa kalkmış, biz de O'na kemikler, küçük ve büyük taşlar atmıştık.”[32]
2325. “Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Beşîr ibnu'l-Muhâcir rivayet edip (dedi ki), bana Abdullah b. Bureyde, babasından rivayet etti ki,” O şöyle demiş:

Ben (bir gün) Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanında oturmaktaydım. Derken O'na, Mâiz b. Mâlik denilen bir adam gelmiş ve O'nun yanında, zina ettiğini itiraf etmişti. O zaman (Hz. Peygamber) O'nu üç defa geri çevirmişti. Ardından O dördüncü defa gelip itirafta bulunmuştu. Bunun üzerine Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) O'nunla ilgili emrini vermişti de, O'nun için bir çukur kazılmış ve O, göğsüne kadar onun içine konulmuştu. (Hz. Peygamber sonra) halka O'nu recmetmelerini emretmişti. (Onlar da recmedip) O'nu öldürmüşlerdi.[33]

Açıklama

Bu Hadisler arasında Mâiz için çukur açılıp açılmadığı hususunda ihtilaf vardır. Bunun bir izahı şöyle yapılabilir: Mâîz için bir çukur açılmıştı. Ancak bu, O'nu toprak içinde hareketsiz bırakacak şekilde dar bir çukur değildi. Çünkü Müslim'in (Rahmetullahi Aleyh) kaydettiği bir rivayette belirtildiğine göre, Mâîz taş darbelerinin acısına dayanamayınca kaçıp kurtulmaya çalıştı.[34] Şu halde bu çukur, genişçe açılmıştı. Bu çukurun

açılışından Ebû Saîd'in (Radıyallahu Anh) haberi olmamıştı. O yukarıdaki açıklamasını da, Mâîz recmedilirken görmüş olması gereken çukur, içindekini hareketsiz bırakacak şekilde dar olmadığı, yani kendisine göre "çukur" sayılmadığı için yapmış olmalıdır. Diğer taraftan recmedilecekler için çukur kazılıp kazılmayacağı konusunda farklı görüşler vardır.[35]

15. Muhakeme Olmak İçin MüslümanlarınHakimlerine Başvurduklarında Ehl-i KitabArasında Hüküm Vermek Hakkında

2326. "Bize Ahmed b. Abdillah haber verip (dedi ki), bize Zuheyr rivayet edip (dedi ki), bize Musa b. Ukbe, Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki;"
(Bir gün) Yahûdiler, kendilerinden olan, zina etmiş bir erkekle bir kadını Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) getirmişlerdi de O;
"Sizden zina eden kimselere siz nasıl (muamele) yaparsınız?" buyurmuştu. Onlar;
"(zina edenler hakkında) onda (yani Tevrat'ta) hiçbir şey bulamamaktayız!" demişlerdi. O zaman Abdullah b. Selam onlara;
"Yalan söylediniz. Tevrat'ta recin (hükmü) vardır. Eğer doğru söylemişseniz, Tevrat'ı getirip okuyun!" demiş, onlar da Tevrat'ı getirmişlerdi. (Tevrat'ı incelemeye başladıklarında) içlerinden onu okumakta olan okuyucusu, avucunu recm âyetinin üzerine koymuş, (Abdullah b. Selâm) da;
"Bu nedir?" demişti. (Oradakiler) bunu görünce O (yani Tevrat okuyucusu);
"Bu recm ayetidir!" cevabını vermişti.[36] Bunun üzerine Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (zina etmiş olan erkek ve kadın) ile ilgili emrini vermişti de onlar, mescidin yanında cenazelerin konulduğu yere yakın bir yerde recmedilmişlerdi.
Abdullah (İbn Ömer) sözüne şöyle devam etti:
"O zaman ben (zina eden kadının) arkadaşını, taşlardan korumak maksadıyla onun üzerine eğilirken görmüştüm."[37]

16. Evlilerin Zina Etme Cezası Hakkında

2327. "Bize Hâlid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Mâlîk, ez-Zührî'den, (O) Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe'den, (O da) Ibn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Ömer söyle demişti:
"Şüphesiz yüce Allah, Muhammed'i (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hak ile gönderdi ve O'na Kitab'ı indirdi. İndirdiklerinin içinde recm âyeti de vardı. Biz de onu okuduk, onu ezberledik, onu anladık.
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Selem) recmetti, O'ndan sonra biz de recmettik. Şimdi, insanlara zaman uzarsa bir sözcünün:
"Recm ayetini Allah'ın Kitabında bul(a)ma(makta)yız!" Demesinden korkuyorum. Halbuki recm (hükmü)
"Allah'ın Kitab'ında, erkek ve kadınlardan zina eden kimseye, evli olduğunda aleyhine delil sabit olunca veya gebelik yahut itiraf olunca, haktır!"[38]
2328. "Bize Muhammed b. Yezîd er-Rifâî haber verip (dedi ki), bize el-Akadî rivayet edip dedi ki, bize Şu'be, Katâde'den, O da Yunus b. Cübeyr'den naklen rivayet etti ki, O, Kesir ibnu's-Salt'tan, (O da) Zeydb. Sâbit'ten (naklen) rivayet ediyormuş ki," O şöyle demiş:
"Şahidlik ederim, andolsun ki, ben Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
"İhtiyar erkek ve ihtiyar kadın zina ettiklerinde onları kesinlikle recmedin!"[39]

Açıklama

Zina eden evlilerin cezasının "recm" olduğunda, Haricilerle bazı Mu'tezililer hariç, ihtilaf yoktur. Bu hüküm, tilâveti mensûh olan bir Ayet, yani Kur'an dışında bırakılan bir vahiy ve Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sözlü-fiilî Sünneti ile sabittir. Mensûh Ayete "Kur'an" denilmediği için, sadece "Recm Sünnet ile sabittir" de denilebilir. Söz konusu mensûh Ayet,

yukarıda Zeyd b. Sabit'in (Radıyallahu Anh) Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sözü olarak naklettiği cümledir. Bu cümle, Zeyd b. Sabit'in (Radıyallahu Anh) bu Hadisinin bazı rivayetleri ile Hz. Ömer'in (Radıyallahu Anh) yukarıdaki 2327. numaralı Hadisinin bazı rivayetlerinde[40] Kur'an'ın mensûh bir Ayeti gibi geçmektedir. Bu cümle aynı şekilde, Hz. Ali[41] (Radıyallahu Anh) ile Ubeyy b. Ka'b'dan (Radıyallahu Anh) gelen[42] bazı rivayetlerde de mensuh bir Ayet olarak görülmektedir. Bu rivayetlere göre, recm hükmünün bir dayanağı bu mensuh Ayet olmaktadır.

Bilindiği gibi Kur'an-ı Kerim'de neshin olup olmadığı tartışmalı bir konudur. Bu konunun en tartışmalı bahsi ise tilavetin, yani Kur'an olarak okumanın kaldırılıp hükmün baki bırakılması meselesidir ki, söz konusu mensuh recm Ayeti de bu bahse girmektedir. Ancak recm hükmünü ihtiva eden bu cümlenin mensuh Ayet olduğunun rivayet açısından kabul edilmesi halinde, bunda Kur'an verilerine göre yadırganacak birşey olmaz. Çünkü, Hadisler bir tarafa, bizzat Kur'anda, Kur'an'a girmemiş olan bazı vahiylerin olduğuna, diğer bir ifadeyle Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelen vahiylerin Kur'an'dan ibaret olmadığına işaretler vardır. Mesela, Kur'an da bildirildiğine göre, Rasulullah, hanımlarından birine gizli birşey söylemiş, sonra bu hanım onu başkasına haber vermişti. Allah Azze ve Celle de Peygamberini bundan haberdar etmişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber, bu hanımına yaptığını haber verince O, bunu kendisine kimin haber verdiğini sormuş. Hz. Peygamber de; *"Bana her şeyi biten, her şeyden haberdar olan (Allah) haber verdi"* buyurmuştu.[43] Bu olayda görüyoruz ki, Allah Azze ve Celle, Peygamberini bir durumdan haberdar etmiştir. Fakat biz, bu haberdar etmeyle alakalı vahyi Kur'an'da bulamıyoruz. Şu halde bir vahiy gelmiş, ancak Allah Azze ve Celle bu vahyin "Kur'an", "Zikr" olmasını takdir etmemişti.

Kitaplarımızda bu tür vahiylere "gayr-i metluv vahiy" denir ve "vahy-i metluv" denilen Kur'an vahiylerinden farkları üzerinde durulur. Bu farkları burada tek tek saymaya gerek yoktur. Ancak

denebilir ki, bu iki çeşit vahiy arasında, mahiyetlerini yüce Allah'ın (Celle Celaluhu) bilebileceği bazı vasıflarda, meselâ kaynağının netliği, açıklık, kapsayıcılık gibi vasıflarda farklılıklar vardır. Yüce Allah (Celle Celaluhu) bu vahiylerin, kendisince bilmen belirli vasıfları taşıyanlarının "Kur'an", "Zikr" olmasını, böyle olmayanlarının ise "Kur'an" dışında kalmasını takdir etmiş olabilir. Mensuh recm Ayeti de böyledir. Ayrıca Kur'an'da Hz. Peygamber'e "Kitab"la beraber "Hikmet'in de "indirildiği" beyan edilmektedir.[44] Bazı rivayetlerde geçtiği üzere, Allah Azze ve Celle tarafindan, Peygamberine indirildiği bildirilen hususlar ve bu recm Ayeti "Hikmet" meyânında Hz. Peygamber'e indirilmiş de olabilir. Bazı âlimler "Hikmet'in kaynağının "ilham" olduğunu söylemişlerse de, mezkur Ayetlerde onun "indirildiği" bildirilmektedir. Her halde bu görüşlerde "vahiy" ve "ilham" kelimelerinin ıstılahi manaları söz konusudur. Biz ise bu meseleye aslı itibariyle bakmaya çalıştık. Allahu a'lem.
Burada son olarak şunu ekleyelim ki, recm hükmünü ihtiva eden cümlenin mensuh Ayet olup olmadığı hakkında bazı şeyler söylenebilirse de, recm hükmünün varlığı, Haricilerle bazı Muteziliiler dışında, bütün müslümanlar nazarında kesindir.[45]

17. Hamile, Zina Ettiğini İtiraf Ettiğinde Ne Yapılır?

2329. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Beşir ibnu'l-Muhâcir rivayet edip (dedi ki), bana Abdullah b. Bureyde, babasından rivayet etti ki," O şöyle demiş:
"(Bir gün) Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanında oturuyordum. Derken O'na Gamidoğulları'ndan bir kadın gelip;
"yâ Nabiyyullah, ben gerçekten zina ettim ve senin beni (zina günahından) temizlemeni gerçekten istiyorum!" dedi. (Hz. Peygamber) de ona;
"Dön git!" buyurdu. Ertesi gün olunca (kadın) O'na yine gelip zina ettiğini yanında itiraf etti ve
"Yâ Nebiyyullah, beni (bu günahımdan) temizle. Belki sen beni, Mâiz b. Bâlik'i geri çevirdiğin gibi geri çevireceksin? Vallahi ben

şüphe yok ki hamileyim!" dedi. O zaman Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);

"Dön git, doğumunu yapıncaya kadar (bekle!)" buyurdu. Sonra (kadın) doğumunu yapınca bir bez parçası içinde taşıdığı bir bebek getirdi ve

"Yâ Nebiyyullah, işte bu, doğumumu yaptım!" dedi. (Hz. Peygamber) de;

"Git onu emzir, sonra sütten kes!" buyurdu. (Kadın) çocuğu sütten kesince, elinde ekmek parçası olduğu halde onu (Hz. Peyganıber'e) getirdi ve

"Yâ Nebiyyullah! Muhakkak ki onu sütten kestim!" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) emretti de çocuk, müslümanlardan bir adama verildi. Yine emretti de kadın için bir çukur kazıldı ve o, göğsüne kadar onun içine konuldu. Ardından insanlara onu recmetmelerini emretti. Derken Halid ibnu'l-Velid bir taş getirip başına attı da kan Halid ibnu'l-Velid'in yanağına bulaştı. O da ona çirkin söz söyledi. O zaman Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (Halid'in) ona çirkin söz söylemesini duydu ve

"Yapma yâ Halid! Ona çirkin söz söyleme! Canım elinde olan (Allah'a) yemin olsun ki, O gerçekten öyle bir tevbe etti ki, şayet o tevbeyi sahib-i meks (yani haksız yere fazladan vergi, gümrük alan kimse, haraççı)[46] *yapmış olsaydı, o bile bağışlanırdı!"* buyurdu. Sonra (kadının cenaze namazına hazırlatılmasıyla) ilgili emrini verip namazını kıldırdı ve (kadın) defnedildi.[47]

2330. "Bize Vehb b. Cerir rivayet edip (dedi ki), bize Hişam, Lahya'dan, (O) Ebu Kılâbe'den, (O) Ebu'l Muhalleb'den, (O da) İmrân b. Husayn'dan (naklen) rivayet etti ki;"

Cuheyne kabilesinden bir kadın Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) zinadan hamile iken gelip;

"Yâ Rasûlullah, ben hakikaten bir ceza hak ettim. Onu bana uygula!" demiş. Bunun üzerine Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onun velisini çağırmış ve şöyle buyurmuş:

"Git de ona iyi muamele et ve doğumunu yapınca onu bana getir!" O da (kendisine buyurulanı) yapmış... O zaman

Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) emretmiş de (kadının) elbiseleri üzerine bağlanılmış. Sonra emretmiş de recmedilmiş. Ardından cenaze namazını kılmış. Bunun üzerine Ömer;
"Yâ Rasûlullah, zina etmiş olduğu halde onun namazım mı kılıyorsun?" demiş de O şöyle buyurmuş:
"Andolsun ki, o öyle bir tevbe etti ki; şayet bu (tevbesi) Medine ahalisinden yetmiş kişi arasında bölüştürülseydi, onları bile içine alırdı. Onun, canını Allah Azze ve Celle için vermesinden daha üstün (bir tevbe) gördün mü?"[48]

18. Köleler Zina Ettiklerinde Onlara Cezalarını Hükümdarın Değil de Efendilerinin Uygulaması

2331. "Bize Halid b. Mahled rivayet edip (dedi ki), bize Mâlik, İbn Şihâb'dan, (O) Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe'den, (O da) Zeyd b. Hâlid el-Cuhenî ile Ebû Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki;"
Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) evlenmemiş iken zina eden kadın kölenin (hükmü) sorulmuş da O, şöyle buyurmuş:
"Zina ederse ona değnek vurun. Sonra (tekrar) zina ederse ona (yine) değnek vurun. Sonra (tekrar) zina ederse ona (yine) değnek vurun!"
(İbn-Şihâb) dedi ki:
"Üçüncü defada mı, yahut dördüncü defada mı, şimdi bilmiyorum, (Hz. Peygamber sonra şöyle buyurmuş):"
"O zaman onu örülmüş bir ip karşılığında da olsa satın!"[49]

19. Yüce Allah'ın, "Yahut Allah Onlara Bir Yol Yapıncaya Kadar"[50] Sözü Hakkında

2332. "Bize Bişr b. Ömer ez-Zehrâni haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Katâde'den, (O) el-Hasan'dan, (O) Hıttân b. Abdullah'tan, (O da) Ubâde ibnu's-Samit'ten (naklen) rivayet etti ki,"

Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (zina edenlerin yeni cezaları bildirildiğinde) şöyle buyurdu:
"Benden alın! Benden alın! Muhakkak ki Allah onlara (yani zina eden kadınlara) yol yapmış, (hükmünü beyan etmiştir): Bekâr erkekle bekâr kadının (zinalarının cezası) yüz değnek vurmak ve bir yıl sürgün etmek, evli erkekle evli kadının (zinalarının cezası) ise yüz değnek vurmak ve recm etmektir!"[51]
2333. "Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Huşeym, Mansûr'dan, (O) el-Hasan'dan, (O) Hıttân b. Abdillah'tan, (O) Ubâde ibnu's-Samit'ten, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini rivayet etti."[52]

Açıklama

Zinanın yasaklanması hususunda belli bir tarih verilmiyorsa da, onun, müslümanlığın ilk zamanlarında yasaklandığı anlaşılmaktadır. Bununla beraber, zinanın cezası Medine döneminde beyan edilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de zina cezası ile ilgili üç Ayet vardır ki, bunlardan birincisi, yukarıdaki başlıkta bir kısmı verilen Ayettir. Bu Ayette zina eden kadınların cezasının, ikinci bir açıklamaya kadar, "ölünceye kadar evlerde hapis" olduğu görülmektedir: Diğer taraftan bu Ayette sadece zina eden kadınların cezası bildirildiğine göre, "acaba erkeklere başta ceza konmamış mıydı?" sorusu akla geliyor? Söz konusu bu ayetten sonraki ayette ise zina edenlerin cezası, şekli ve miktarı belli olmayan "eziyet etme" olarak, yani "ta'zir" cezası mahiyetinde beyan edilmiştir. Bazı âlimler bu
Ayetle, bir önceki Ayette beyan edilen müebbed hapis cezasının kaldırılmış olduğu görüşündedir. Bundan sonra Nur Sûresinin 2. ayetiyle zina edenlerin cezası yüzer değnek vurma olarak tesbit edilmiştir ki, bununla "Ta'zir" şeklindeki zina cezası, "had cezası'na çevrilmiş oluyordu. Yukarıdaki Hadis, bundan sonraki gelişmeyle alâkalıdır.
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), ilgili haberlerden öğrendiğimize göre, yine vahiyle, zina edenlerinin cezalarının,

"evli ise yüz değnek ile recmetme, bekâr ise yüz değnek ile bir yıl sürgün" olarak bildirildiğini açıklamaktadır. Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) vahiyle gelen bu açıklama, Nisa Sûresinin 15. Ayetinde "Yahut Allah onlara bir yol yapıncaya kadar" diye işaret edilen, beklenen açıklama olmuştu.
Burada kaydedelim ki, bu Ayetleri ve zina cezasının tarihi gelişimini farklı şekillerde anlayan âlimler de vardır. Meselâ Mücâhid'e (Rahmetullahi Aleyh) göre Nisa Sûresinin 15. Ayeti "sevici" kadınlar, 16. Ayeti "eşcinsel" erkekler, Nûr Sûresinin 2. Ayeti ise zina edenler hakkındadır. Ayrıca zina eden bekâra verilecek sürgün cezası ile, zina eden evliye recmden önce vurulacak değnek cezası hususlarında da farklı görüşler vardır. Âlimlerin cumhuruna göre zina eden evliye recinin dışında değnek vurma cezası uygulanmaz. Bu ceza Hz. Peygamberin Sünnetiyle kaldırılmıştır. Hanefilere göre zina eden bekâra sürgün cezası da asli bir ceza olmayıp, devlet başkanının yetkisine bırakılmış bir cezadır. Devlet başkanı onu gerekli görürse uygular, aksi halde uygulamaz.
Zinanın cezası, yukarıda görüldüğü üzere, zamanla ağırlaştırılmıştır. Bu durum, toplumun cinsel anlayış ve ahlâk yönünden iyiye doğru gelişme süreci ile alâkalı olmalıdır. Mümkün olduğu kadar her türlü kötülükten uzak, temiz ve nezih bir toplumda zina gibi iğrenç bir günahın işlenmesi, bilhassa bu, zina edenlerin dışındakilere ulaştığında büyük bir cezayı gerektirecektir. Ancak denebilir ki, bu büyük caza, daha ziyade zinadan caydırıcı bir özelliktedir. Çünkü bu cezanın uygulanması için gerekli şartlar o kadar ağırdır ki, onun uygulanması büyük ölçüde zina edenlerin itiraflarıyla mümkün olmaktadır.[53]

20. Karısının Cariyesiyle Cima Yapan KimseHakkında

2334. "Bize Yahya b. Hammâd haber verip (dedi ki), bize Ebân b. Yezid, Kata de'den rivayet etti ki," O şöyle demiş.
"Bana Halid b. Arfata, Habib b. Salim'den (naklederek) yazdı ki, bir delikanlıya "Kurkûr (Uzun Gemi)" lakabı verilmişti. "İşte bu (delikanlı bir gün) karısının cariyesi ile cima yapmıştı da O, en-

Nu'mân b. Beşir'in huzuruna çıkarılmıştı. (En-Nu'man) şöyle demişti:
"Andolsun ki, onun hakkında kurtarıcı bir hüküm vereceğim: Eğer (karısı cariyesini) ona helâl kılmış idiyse, ona yüz sopa vururum, helâl kılmamış idiyse onu recmederim!" Bunun üzerine (delikanlının karısına);
"Kocan (cariyenle cima hususunda izinli midir?)" denilmiş, o da;
"Ben hakikaten onu ona helâl kılmıştım!" demişti. (En-Nu'man) da ona yüz sopa vurmuştu.[54]
Yahya dedi ki, bu (Hadis) Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) nisbet edilir.[55]
2335. "Bize Sadaka ibnu'1-Fadl rivayet edip (dedi ki), bize Muhammed b. Ca'fer, Şu'be'den, (O) Ebû Bişr'den, (O) Halid b. Arfata'dan, (O) Habib b. Sâlim'den, (O) en-Nu'man b. Beşir'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini rivayet etti."[56]

21. Ceza (Hadd), Kendisine Uygulanan Kimse İçin Keffarettir

2336. "Bize Mervân b. Muhammed ed-Dımeşkî haber verip (dedi ki), bize İbn Vehb ve Usâme b. Zeyd, Muhammed ibnu'l-Munkedir'den, (O) İbn Huzeyme b. Sâbit'ten, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kime bir ceza (hadd) uygulanırsa, ona bu (ceza uygulanmasına sebep olan) günâhı bağlanır!"[57]

---

[1] Ebu Davud, Hudud, 16(4/139-140); Nesai, Talâk, 22(6/127); İbn Mace, Talâk, 15(1/ 658); Müsned, 6/100,101,144; Müstedrek, 2/59., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme

Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/130

[2] Nesai, Tahrim, 5(7/84); Tirmizi, Fiten, 1(4/460); İbn Mace, Hudud, 1(2/847); Müsned, 1/61, 63, 65; Müstedrek, 4/350., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/131

[3] Buhari, Diyât, 6(8/38); Müslim, Kasame, 25-26(3/1302-1303); Ebu Davud, Hudud, 1(4/126); Nesai, Tahrim, 5(7/83); Tirmizi, Diyât, 10(4/19); İbn Mace, Hudud, 1(2/847); Müsned, 1/ 382, 428, 444. Bkz. 2451. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/130-131

[4] Nesai, Sânk, 5(8/62). Bu Hadisin şahidleri için bkz. Ebu Davud, Hudud, 14(4/139); Nesai, Sârık, 4-5(8/60-61); İbn Mace, Hudud, 28(2/865); Muvatta, Hudud, 28(2/834); Müsned, 3/ 401, 6/465, 466., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/132-133

[5] Bkz. Bedâi, 7/89., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/132-133

[6] Buhari, Hudud, 13(8/16); Müslim, Hudud, 2(3/1312); Ebu Davud, Hudud, 11(4/136); Nesai, Sânk, 9(8/71); Tirmizi, Hudud, 16(4/50); İbn Mace, Hudud, 22(2/862); Muvatta, Hudud, 24(2/832); Müsned, 6/36, 163, 252., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/134

[7] Buhari, Hudud, 13(8/17); Müslim, Hudud, 6(3/1313-1314); Ebu Davud, Hudud, 11(4/ 136); Nesai, Sânk, 8(8/69-70); Tirmizi, Hudud, 16(4/50); İbn Mace, Hudud, 22(2/862); Muvatta, Hudud, 21(2/831); Müsned, 2/6, 54, 64., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/134

[8] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/133/134-135

[9] Buhari, Enbiya, 54(4/150); Müslim, Hudud, 8(3/1315); Ebu Davud, Hudud, 4(4/132); Nesai, Sarık, 6(8/66); Tirmizi, Hudud, 6(4/37); İbn Mace, Hudud, 6(2/851); Müsned, 6/162., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/135-136

[10] Ebu Davud, Hudud, 8(4/134-135); Nesai, Sarık, 3(8/60); İbn Mace, Hudud, 29(2/866); Müsned, 5/293., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/136-137

[11] Ebu Davud, Hudud, 12(4/136-137); Nesai, Sarık, 13(8/80); Muvatta, Hudud, 32(2/839); Müsned, 3/463, 464, 4/140, 142., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/137

[12] Nesai, Sarık, 13(8/81); Musannaf, 10/233., Ebu Muhammed Abdullah b.

Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/138

[13] Nesai, Sarık, 13(8/81); Tirmizi, Hudud, 19(4/52); İbn Mace, Hudud, 27(2/865)., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/138

[14] Nesai, Sarık, 13(8/80). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/138-139

[15] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/139

[16] Nesai, Sarık, 13(8/80).

[17] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/137/139-140

[18] Ebu Davud, Hudud, 13(4/138); Nesai, Sarık, 13(8/81-82); Tirmizi, Hudud, 18(4/52); İbn Mace, Hudud, 26(2/864); Müsned, 3/380; Musannaf, 10/209., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/140

[19] Buhari, Hudud, 2(8/13); Müslim, Hudud, 35(3/1330); Ebu Davud, Hudud, 37(4/163); Tirmizi, Hudud, 14(4/48); Müsned, 3/115,176, 273., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/141

[20] Müslim, Hudud, 38(3/1331-1332); Ebu Davud, Hudud, 37(4/163-164); İbn Mace, Hudud, 16(2/858); Müsned, 1/140, 144; Tayâlisî, a. 25. seneddeki Husayn'ın ismi, Tayâlisî dışındaki zikredilen yerlerde Hudayn olarak geçmektedir. Doğrusu da böyle olmalıdır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/140/141-142

[21] Ebu Davud, Hudud, 38(4/165); Müsned, 4/389; Müstedrek, 4/372. Bkz. 2096.-2101. Hadislerle 2111. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/142-143

[22] Buhari, Hudud, 42(8/31); Müslim, Hudud, 40(3/1332-1333); Ebu Davud, 40(4/167); Tirmizi, Hudud, 30(4/63); İbn Mace, Hudud, 32(2/867); Müsned, 4/45., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/143

[23] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/143-144

[24] Buhari, Hudud, 21(8/21); Müslim, Hudud, 16(3/1318); Nesai, Cenâiz 63(4/50-51); Tirmizi, Hudud, 5(4/36-37); Muvatta, Hudud, 4(2/821, mürsel olarak); Mûsned,

3/323., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/144-145

[25] Müslim, Hudud, 17(3/1319); Ebu Davud, Hudud, 25(4/146); Müsned, 5/86, 87,102., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/145-146

[26] Tirmizi, Hudud, 8(4/39); Nesai, Kudât, 22(8/212); İbn Mace, Hudud, 7(2/852); Müsned, 4/115-116. Bu Hadisin sadece Ebu Hureyre ve Zeyd rivayetleri için bkz. Buhari, Hudud, 46(8/ 34); Müslim, Hudud, 25(3/1324); Ebu Davud, Hudud, 26(4/153); Nesai, Kudât, 22(8/211); Muvatta, Hudud, 6(2/822); Müsned, 4/115., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/146-147

[27] Bkz. Nur: 24/2.

[28] Bkz. Nisa: 4/80.

[29] Bkz. Haşr: 59/7.

[30] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/144-147

[31] Müsned, 3/431., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/148

[32] Müslim, Hudud, 20(3/1320); Ebu Davud, Hudud, 25(4/149); Müsned, 3/62., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/149

[33] Müslim, Hudud, 23(3/1323); Ebu Davud, Hudud, 25(4/149, (muhtasar olarak); Müsned, 5/347., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/149-150

[34] Müslim, Hudud, 20(3/1320).

[35] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/149-150

[36] Tevrat'taki recm ayeti için bkz. Tesniye, 22/23-24.

[37] Buhari, Hudud, 37(8/30); Müslim, Hudud, 26(3/1326); Ebu Davud, Hudud, 27(4/153); Muvatta, Hudud, 1(2/819); Müsned, 2/5, 151., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/151-152

[38] Buhari, Hudud, 30-31(8/25); Müslim, Hudud, 15(3/1317); Ebu Davud, Hudud, 24(4/ 144-145); Tirmizi, Hudud, 7(4/38-39); İbn Mace, Hudud, 9(2/853); Muvatta, Hudud, 8(2/823); Müsned, 1/40,47,55., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi,

Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/152-153

[39] Müsned, 5/183; Müstedrek, 4/360., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/153

[40] Bkz. İbn Mace, Hudud, 9(2/854). Krş. Muvatta, Hudud, 10(2/824); Fethu'1-Barİ, 25/290

[41] Müsned, 1/143 (cünile verilmeden "recm ayeti"nin inmesinden bahsedilir.)

[42] Müsned, 5/132; Müstedrek, 4/359.

[43] Bkz. Tahrim: 66/3.

[44] Bkz. Bakara: 2/231; Nisa: 4/113.

[45] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/152/153-155

[46] Bkz. 1673. Hadis.

[47] Müslim, Hudud, 23(3/1323); Ebu Davud, Hudud, 26(4/152); Müsned, 5/348; Dârekutnî, 3/92., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/156-157

[48] Müslim, Hudud, 24(3/1324); Bbu Davud, Hudud, 26(4/151); Nesai, Cenâiz, 64(4/51); Tirmizi, Hudud, 9(4/42); İbn Mace, Hudud, 9(2/854); Müsned, 4/429-430, 435, 437., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/155/157-158

[49] Buhari, Hudud, 35(8/29); Müslim, Hudud, 33(3/1329); Ebu Davud, Hudud, 34(4/160); Tirmizi, Hudud, 8(4/41); İbn Mace, Hudud, 14(2/857); Muvatta, Hudud, 14(2/826); Müsned, 4/116-117., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/158-159

[50] Nisa: 4/15.

[51] Müslim, Hudud, 13(3/1316-1317); Ebu Davud, Hudud, 24'4/144); İbn Mace, Hudud, 7 (2/852-853); Müsned, 5/317-318, 320-321., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/155-160

[52] Müslim, Hudud, 12(3/1316); Ebu Davud, Hudud, 24(4/144); Tirmizi, Hudud, 8(4/41); Müsned, 5/313., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/160

[53] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/159/160-161

[54] Ebu Davud, Hudud, 29(4/157); Tirmizi, Hudud, 21(4/54); İbn Mace, Hudud, 8(2/853); Nesai, Nikah, 70(6/101); Müsned, 4/272, 275-276.

[55] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah

Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/162

[56] Ebu Davud, Hudud, 29(4/158); Tirmizi, Hudud, 21(4/54); Nesai, Nikah, 70(6/101); Müsned, 4/277., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/162-163

[57] Müsned, 5/214-215; Mecmâu'z-Zevâid, 6/265 (Taberani ve Ahmed'den). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/163-164

İÇECEKLER KİTABI

İÇECEKLER KİTABI

1. Şarap Hakkında Gelen (Haber)

2094. “Bize el-Hakem b. Nafi’ haber verip (dedi ki), bize Şuayb, ez-Zühri'den rivayet etti ki, O şöyle demiş: Bana Saîd ibnul-Müseyyeb haber verdi ki; O, Ebu Hüreyre'yi şöyle derken işitmiş:”
Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), İliyâ'a yürütüldüğü gece[1] bir bardak şarapla bir bardak süt getirilmiş. O da onlara bakmış, sonra sütü almış. Bunun üzerine Cebrail şöyle demiş:
"Seni "fıtrat'a (yani yaradılışa, hak dine uygun olana) götüren Allah'a hamdolsun! Şayet şarabı alsaydın, ümmetin azardı."[2]

2. Şarabın Haram Kılınmasının Nasıl OlduğuHakkında

2095. “Bize Ebu'n-Nu'man haber verip (dedi ki), bize Ham-mad b. Zeyd rivayet edip (dedi ki), bize Sabit, Enes'ten rivayet etti ki,” O şöyle demiş:
“Ben (üvey babam) Ebu Talha'nın evinde (misafir) topluluğuna içki dağıtmaktaydım. (Enes) sözüne şöyle devam etti: O sırada şarabın haram kılındığı (hükmü) inmiş. (Enes) sözüne devamla dedi ki, bunun üzerine (Hz. Peygamber) bir tellala emretmiş, o da (bu hükmü) yüksek sesle duyuruyordu. O zaman Ebu Talha;
"Dışarı çık da bak, nedir bu?" demişti. Ben de çıkıp (bakmış ve gelip);
"Bu bir tellal şöyle bağırıyor: Haberiniz olsun ki, şarap haram kılınmıştır!" demiştim. Ebu Talha da hemen bana;
"Git, o (şarapları) dök!" demişti.
(Enes) sözünün devamında dedi ki, bunun üzerine Medine sokaklarında (şarap) akmıştı. O (ayrıca) dedi ki, o gün onların şarabı, "fadih" (denilen şaraptandı). Sonra topluluktan birisi;
"Bazı insanlar, bu (şarap) karınlarında olduğu halde öldürülmüşlerdi, (onların durumu nasıl olacak?)" demişti de,

Aziz ve Celil olan Allah şu ayeti indirmişti:
"İman edip iyi işler yapanların üzerine, (bundan böyle) sakınır ve imanlarında sebat ederlerse.., (önceden) tattıklarından dolayı bir günah yoktur."[3]

3. Şarap İçene Sert Davranılması Hakkında

2096. "Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, Nafi'den, (O da) îbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kim bu dünyada şarap içer, sonra ondan tevbe etmez (ve o halde ölürse), Ahirette ondan yoksun bırakılıp kendisine (ahiret şarabı) içirilmez."[4]
2097. "Bize Muhammed b. Yusuf, el-Evzai'den rivayet etti ki, O şöyle demiş: Bana Rebia b. Yezid, Abdullah ibnu'd-Deylemi'den rivayet etti ki," O şöyle demiş:
"Taif'te kendisine ait, el-Veht isimli bir bahçede Abdullah b. Amr ibni'l-As'ın huzuruna girmiş ve bir de görmüştüm ki; O, Kureyş'li bir gençle el ele! Bu genç şarap içmekle itham edilirdi. Bunun üzerine ben (Abdullah'a) şöyle demiştim: Bana senden ulaştı ki, sen bazı kötü alışkanlıklar hakkında Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) rivayet ediyormuşsun ki, O şöyle buyurmuş:
"Kim bir içim şarap içerse, onun kırk sabah hiçbir namazı kabul olunmaz!" O genç, şarabın anıldığını işitince elini Abdullah'ın elinden çekmiş, sonra da dönüp gitmişti. O zaman Abdullah şöyle demişti:
"Allah'ım, ben hiç kimseye, söylemediğim şeyi iftirayla bana nisbet etmesini helal etmiyorum. Çünkü ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işitmiştim:
"Kim bir içim şarap içerse, onun kırk sabah hiçbir namazı kabul olunmaz. Sonra teube edip (içmeyi bırakırsa), Allah tevbesini kabul eder."
(Ravi demiş ki), artık (içki içenin tevbesinden) üçüncü (dönüşü) hakkında mı (buyurmuştu), dördüncü (dönüşü) hakkında mı, bilmiyorum; (Hz. Peygamber, ondan sonra artık onun tevbesinin

kabul edilmeyeceğini açıklamış ve şöyle buyurmuştu):
"*Ona Kıyamet günü,Cehennemliklerin vücutlarından çıkan irin ve benzen sıvılardan içirmesi Allah'a hak olur!*"[5]

Açıklama

Bu Hadisteki, şarap (sarhoş edici içki) içenlerin kırk sabah hiçbir namazlarının kabul edilmeyeceği hususu, şarap içenlerin kırk sabah kılacakları namazlara, namaz kılma emrini yerine getirmiş sa-yılsalar da, sevap verilmeyeceği şeklinde anlaşılmıştır. Nevevi'nin (Rahmetullahi Aleyh) açıklamasına göre her ibadetin iki yönü vardır: İbadet emrinin yerine getirilmesi, ibadetin yapılmasına sevap verilmesi. İşte bu Hadiste, şarap içenlerin kırk sabah kılacakları namazlara sevap verilmeyişi, "namazın kabul edilmeyişi" şeklinde açıklanmıştır. Şarap içmekten dolayı, kılınan bir namaza sevap verilmeyişinin sebebi ise şu olabilir: Kur'an-ı Kerim'de; "Şüphesiz namaz edepsizlik ve kötü şeylerden alıkor"[6] buyrulmaktadır. Şu halde namaz kılındığı halde, şarap içme kötülüğünün işlenmesi namazın hakkıyla kılınmadığım gösterir. Dolayısıyla böyle bir namaza sevap verilmemektedir. Hadiste özellikle sabah namazının zikredilmesi, bu namazın, günün en faziletli namazı olmasından dolayı olabileceği gibi, "kırk sabah" ifadesi ile "kırk gün"ün kastedilmiş olması da muhtemeldir.
Hadisin verilen kaynaklarından Nesai'de, Hz. Peygamber'in (Sal-lallahu Aleyhi ve Sellem), içkiye 3. dönüşte, İbn Mace (Rahmetullahi Aleyh) ile Ahmed'in (Rahmetullahi Aleyh) bir rivayetinde ise 4. dönüşte artık tevbenin kabul edilmeyeceğini açıkladığı görülmektedir. Ahmed'in (Rahmetullahi Aleyh) bir rivayeti ise, Dârimî'ninki gibi, kesin değildir. Diğer taraftan, içkiye 3. veya 4. dönüşten sonra yapılacak tevbenin kabul edilmeyişi hususu, içki içmekten şiddetle sakındırma ve ondan dolayı ziyadesiyle korkutmanın bir ifadesi olmalıdır. Zira can boğaza gelinceye kadar tevbe kapısı açıktır. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de şöyle buyurmuştur: "(Yaptığı günahın) bağışlanmasını isteyen kimse, günde yetmiş kere

(tevbesinden) dönse de, (günahta) ısrar etmiş olmaz!"[7]

4. Üzerinde Şarap İkram Edilen Bir SofrayaOturma Yasağı

2098. "Bize Müslim b. İbrahim haber verip (dedi ki), bize el-Hasan b. Ebi Ca'fer rivayet edip (dedi ki), bize Ebu'z-Zübeyr, Cabir'den rivayet etti ki," O şöyle demiş: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kim Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsa, üzerinde şarap içilen bir sofraya oturmasın!"[8]

5. Şarap Tutkunu Hakkında

2099. "Bize Muhammed b. Kesir el-Basri haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Mansur'dan, (O) Salim b. Ebi'l-Ca'd'dan, (O) Câbân'dan, (O) Abdullah b. Amr'dan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki O şöyle buyurdu:
"Ne zina çocuğu, ne yaptığı iyiliği başa kakan (veya akraba ile alakayı kesen) kimse, ne anne-babaya itaatsizlik eden kimse, ne de şarap tutkunu olan kimse Cennet'e girmeyecektir."[9]

Açıklama

İnsanı ebedi mutluluktan, yani Cennet'e girmekten sadece "imansız" olarak ölmek mahrum eder. Bu sebeple, yukarıdaki Hadiste olduğu gibi, bazı günahları işleyenlerin Cennet'e girmeyeceğini belirten Hadisler, onların cezalarını çekmek veya bağışlanmak suretiyle günahlarından temizlenmedikçe, Cennet'e giremeyecekleri manasınadır.[10] Çünkü Cennet, tabir caizse, sadece günahsızları alacak şekilde programlanmıştır.
"Zina çocuğu'nun Cennet'e giremeyeceği hususuna gelince, âlimler, bu mealdeki Hadislerin sahih olmaları halinde, onların zahiri manalarında olmayacaklarında ittifak etmişlerdir. Onların bazısına göre bu Hadislerin manası, "zina çocuğu", ana-babası

gibi zina ederse, o günahtan temizlenmedikçe Cennete giremeyeceği şeklindedir. Buradaki "zina çocuğu" ifadesiyle, devamlı zina eden, zina düşkünü kimse de kastedilmiş olabilir. Nitekim Arapçada cesur kimseye, "aslanın oğlu"; hırsıza, "dehlizlerin oğlu" dendiği gibi, dilimizde de dürüst, faziletli kimseye, "insan evladı" denir.[11]

2100. “Bize Ahmed ibnu'l-Haccac rivayet edip (dedi ki), bize Abdurrahman b. Mehdi rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Mansur'dan, (O) Salim b. Ebi'l-Ca'd'dan, (O) Nubeyt b. Şeriften, (O) Câbân'dan, (O) Abdullah b. Amr'dan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Selhm) (naklen) rivayet etti ki,”
O şöyle buyurdu:
"Ne ana-babaya itaatsizlik eden kimse, ne yaptığı iyiliği başa kakan (veya, akraba ile alâkayı kesen) kimse, ne de şarap tutkunu olan kimse Cennet'e girmeyecektir!"[12]

6. Şarapta Hiçbir Şifa Yoktur

2101. “Bize Sehl b. Hammad haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bize Simâk rivayet edip dedi ki, Alkame b. Vail'i, babası Vail'den (naklen) anlatırken işittim ki,”
Suveyd b. Tank, Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şarap (yapmanın hükmünü) sormuş, (Rasulullah) da onu (şarabı) yapmaktan men etmiş. O; "(şarap) gerçekten ilaçtır" demiş. Bunun üzerine Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:
"O, kesinlikle ilaç değildir. Aksine o, hastalık (sebebidir)."[13]

7. Şarap Nelerden Olur?

2102. “Bize Ebu'l-Muğîre, El-Evzai'den haber verdi ki, O şöyle demiş: Ben Ebu Kesir'i, şöyle derken işittim: Ben Ebu Hüreyre'yi şöyle derken işittim:” Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)

şöyle buyururken işittim: *"Şarap şu iki ağacın, yani hurma ve üzüm ağaçlarının (meyvelerinden olur)."*[14]

Açıklama

Şarap (hamr); üzüm, hurma, buğday, arpa ve bal gibi birçok üründen yapılabilmektedir. Yukarıdaki Hadiste sadece hurma ve üzümün zikredilmesi, şarabın daha ziyade bunlardan yapılmış olmasındandır. Nitekim benzer bir kullanışla, "insanı doyuran ekmektir" denilir. Halbuki, insan başka şeylerden de doyar.
Burada kaydedelim ki; şarap (hamr) kelimesinin, üzümden yapılan sarhoş edici içki için hakiki manada, diğerlerinden yapılanlar için mecazi manada kullanılmış olup olmadığına dair farklı görüşler ve bunlardan doğan bazı farklı hükümler vardır.[15]

8. Sarhoş Ediciler Hakkında Söylenenler

2103. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecid rivayet edip (dedi ki), bize Malik, İbn Şihâb'dan, (O) Ebu Seleme'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bal şarabının (hükmü) sorulmuş, O da şöyle buyurmuş:
"Sarhoş eden her içki haramdır."[16]
2104. "Bize Muhammed b. Yusuf, İsrail'den, (O) Ebu İshak'tan, (O) Ebu Burde b. Ebi Musa'dan, (O da) babasından (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) beni ve Muaz b. Cebel'i Yemen'e görevli olarak göndermişti de şöyle buyurmuştu:"
"(Oranın içeceklerini) için, fakat hiçbir sarhoş edici içkiyi içmeyin. Çünkü her sarhoş edici içki haramdır."[17]
2105. "Bize Abdullah b. Saîd rivayet edip (dedi ki), bize Ebu Usame haber verip (dedi ki), bize el-Velid b. Kesir b. Sinan rivayet edip (dedi ki), bana ed-Dahhak b. Osman, Bukeyr b. Abdillah ibni'l-Eşecc'den, (O) Amir b. Sa'd'dan, (O) Sa'd'dan, (O da) Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet

etti ki,"
O şöyle buyurdu:
"Sizi, çoğu sarhoş eden şeyin azından da menediyorum."[18]
2106. "Bize Zeyd b. Yahya rivayet edip (dedi ki), bize Muhammed b. Raşid, Ebu Vehb el-Kelai'den, (O) el-Kasım b. Muhammed'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), şöyle buyururken işittim:
"Muhakkak ki (onun) -Zeyd dedi ki, yani İslam'ın (hükümlerinin)- *ilk tersine çevrilmesi, kabın* -yani şarabın (hükmünün)-*tersine çevrilmesi şeklinde (olacaktır)."* Bunun üzerine;
"Ya Rasulullah, Allah onun hakkında açıklamış olduğu şeyleri açıklamış iken (bu), nasıl olur?" denilmiş, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de şöyle buyurmuştu:
"*Onu başka bir isimle adlandıracak, sonra da onu helâl sayacaklardır.*"[19]
2107. "Bize Mervan b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Hamza rivayet edip (dedi ki), bana İbn Vehb, Mekhul'den, (O) Ebu Salebe el-Huşeni'den, (O da) Ebu Ubeyde ibnu'l-Cerrah'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Dininizin öncesi Peygamberlik ve rahmettir. Sonra hükümdarlık ve rahmet, sonra toprak renkli (a'fer) hükümdarlık, daha sonra ise, zamanında şarap ve ipeğin helâl sayılacağı hükümdarlık ve zorbalık (olacaktır)."[20]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"(Mervan'a), "a'fer = toprak renkli" kelimesi sorulmuş, O da;
"O (bununla) onu, kendisinde hiçbir hayır olmayan bir toprağa benzetiyor" cevabını vermişti."[21]

9. Şarabın (Satılması) İle Satın AlınmasınınYasaklığı

2108. "Bize Sehl b. Hamâd haber verip (dedi ki), bize Tu'me rivayet edip (dedi ki), bize Amr b. Beyan et-Teğlibi, Urve ibnu'l-Muğire b. Şu'be'den, (O) babasından, (O da) Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle

buyurdu:
"Kim şarap satarsa, domuzları da parça parça edip (satsın!)" [22]

Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:

"(Seneddeki Amr b. Beyan), ancak Ömer b. Beyan'dır."[23]

2109. "Bize Ya'lâ, Muhammed b. İshak'tan, (O) el-Ka'ka' b. Hakim'den, (O da) Abdurrahman b. Va'le'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
İbn Abbas'a şarap satmanın (hükmünü) sordum da O şöyle dedi: Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Sakif -veya Devs- (kabilesinden) bir arkadaşı vardı. (Bu arkadaşı) Mekke'de, fetih yılında, kendisine hediye edeceği bir kırba şarap ile (Hz. Pey-gamber'e) rastladı. O zaman Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);

"Ey falan! Yüce Allah'ın onu haram kıldığını bilmiyor musun?" buyurdu. (İbn Abbas) dedi ki, bunun üzerine adam hizmetçisine dönüp;
"Git de onu sat" dedi. Bu sefer Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem),
"Ona ne emrettin, ey falan?" buyurdu. O da;
"Ona onu satmasını emrettim" cevabını Verdi. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de,
"Şüphe yok ki, içilmesi haram kılınan şeyin satımı da haram kılınmıştır!" buyurdu ve emretti de, (şarap kırbası) vadiye boşaltıldı.[24]

2110. "Bize Muhamed b. Ahmed rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan, Amr'dan -yani İbn Dinar'dan-, (O) Tâvûs'tan, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
(Bir gün) Hz. Ömer'e, Semure'nin şarap sattığı haberi ulaşmıştı da, O şöyle demişti: Allah Semure'nin canını alsın! O bilmiyor mu ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
"Allah yahudilere lanet etsin! Onlara (hayvanların) içyağları haram kılınmıştı da onlar, onları "cemi" edip satmışlardı!"
Süfyan şöyle demiş:
"Onlar onları cemi etti" demek, "onlar onları eritti" demektir.

[25]

Açıklama

Müslümanlar arasında şarap alım-satımı haramdır. Bazı âlimler Semure'nin, ganimet gibi bir yolla eline geçen şarabı, bu haramlık hükmünü bilmediğinden dolayı sattığını söylemişlerdir. İbnu'l-Cevzi (Rahmetullahi Aleyh) ve Kurtubi (Rahmetullahi Aleyh) gibi diğer bazı âlimler ise, Semure'nin bu şarap satışında şu üç ihtimalden birinin söz konusu olabileceğini söylemişlerdir: Birincisi, Semure bu şarabı ehl-i kitab'dan cizyelerinin karşılığı olarak almış ve onu şarabın müslüman olmayanlara satışının caiz olduğu kanaatiyle, müslüman olmayanlara satmıştı. İkincisi, O, hakiki şarabı değil, kendisinden şarap yapılacak olan üzüm suyunu satmıştı. Nitekim üzüm suyuna da şarap denilir. Üçüncüsü ise, O, şarabı sirkeye çevirmiş ve sirkeyi satmıştı. Hz. Ömer (Radıyallahu Anh), âlimlerin çoğu gibi, şarabın sirkeye çevrilmesinin helâl olmadığı kanaatinde idi. Kurtubi (Rahmetullahi Aleyh), İbnu'l-Cevzi'ye (Rahmetullahi Aleyh) uyarak, birinci ihtimalin daha makul olduğunu söylemiştir.[26]

10. Şarap İçmenin Cezası

2111. "Bize Asım b. Ali rivayet edip (dedi ki), bize İbn Ebi Zi'b, el-Haris b. Abdirrahman'dan, (O) Ebu Seleme'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"(İçki içen) sarhoş olduğu zaman onu kamçı ile dövün, sonra (ikinci defa) sarhoş olduğu zaman (yine) onu kamçı ile dövün; sonra (üçüncü defa) sarhoş olduğu zaman (yine) onu kamçı ile dövün; sonra (tekrar) sarhoş olduğu zaman, -yani dördüncüde- onun boynunu vurun!"[27]

Açıklama

Bu Hadis, dördüncü defa şarap içenin öldürüleceğini

göstermektedir. Ancak Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), dördüncü defa şarap içen biri kendisine getirildiğinde onu öldürmediği de nakledilmektedir.[28] Bundan dolayı, yukarıdaki Hadisin hükmünün müslümanlığın başlangıcında yürürlükte olduğu, sonradan bu hükmün kaldırıldığı ve ne kadar tekrar ederse etsin, şarap içenin öldürülmeyeceği hükmünün getirildiği söylenmiştir. Alimlerin cumhuru da, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) mezkur uygulamasına uygun görüş beyan etmişlerdir ki, bu da, yukarıdaki Hadisin hükmünün mensuh olduğunun bir işareti sayılmıştır.[29]

11. Şarap İçene Sert Davranılması Hakkında

2112. “Bize Muhammed b. Yusuf, el-Evzai'den, (O) ez-Zühri'den, (O) Ebu Seleme'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Zina eden kimse, zina ettiğinde mü'min olarak zina etmez! Hırsızlık yapan kimse, hırsızlık yaptığında mü'min olarak hırsızlık yapmaz! Şarap (içen kimse de), onu içtiğinde mü'min olarak içmez!"[30]

Açıklama

Allah Azze ve Celle'nin, birbirleriyle çarpışan iki topluluğu mü'min olarak nitelemesi,[31] Hz. Peygamber'in; *"Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur, diyen, sonra da bu (iman) üzerine ölen herkes, zina etse, hırsızlık yapsa da Cennet'e girecektir"*[32] buyurması ve benzeri Ayet ve Hadisler, büyük günah işleyenlerin iman vasıflarını kaybetmediklerini göstermektedir. Bu sebeple yukarıdaki Hadis ile benzerleri, şu şekillerde anlaşılmışlardır: Büyük günah işleyenler, onları, olgun bir imana sahipken yapamazlar; büyük günah işleyenler, onları, kendilerine mani olacak imandan adetâ yoksun iken yaparlar; büyük günahlar, imansızlara yaraşır işlerdir...[33]

12. Hz. Peygamber'e Şıra Yapan Kimse Hakkında

2113. "Bize Yezid b. Harun, Abdulmelik b. Ebi Süleyman'dan, (O) Ebu'z-Zübeyr'den, (O da) Cabir'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) tulumlarda şıra (nebiz) yapılırdı. Eğer bir tulum bulunamazsa O'na, taş çömleklerden bir kapta şıra yapılırdı."[34]

13. Suya Konulup Bekletilen Hurma, Üzüm Vs. (Naki')Hakkında

2114. "Bize Muhammet! b. Kesir, el-Evzai'den, (O) Yahya b. Ebi Amr eş-Şeybani'den, (O) Abdullah ibnu'd-Deylemi'den, (O da) babasından (naklen) haber verdi ki,"
Babası veya kendilerinden bir adam Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sorup şöyle dedi:
"Ya Rasulullah, doğrusu biz, bildiğin yerden çıkıp geldik ve bildiğin kimselerin arasına indik. Şimdi bizim yardımcımız, dostumuz kimdir?" (Hz. Peygamber);
"Allah ve Resulü!" buyurdu. (Ed-Deylemi ve arkadaşları, daha sonra) dediler ki;
"Ya Rasulullah, gerçekten bizler üzüm ve şarap sahipleriyiz. Şüphe yok ki, Allah da şarabı haram kılmıştır. O halde üzümleri ne yapalım?" (Hz. Peygamber);
"Onları kuru üzüm yapın!" buyurdu. Onlar;
"Peki kuru üzümü ne yapalım?" dediler. (Hz. Peygamber);
"Eski kırbalarda suya koyun. Onu sabah yemeğinizde suya koyun, akşam yemeğinizde (şerbetini) için. Akşam yemeğinizde suya koyun, sabah yemeğinizde (şerbetini) için. (Ancak onu eski kırbalarda suya koyun, küplerde suya koymayın). Çünkü onun (yani eski kırbalarda suya konulan kuru üzümün) üzerinden bir gün bir gece (veya "iki ikindi," dolayısıyla iki tam gün) geçince, o şarap olmasından önce sirke olur (ve yine de kullanılabilir!)" [35]

Açıklama

Bu Hadisin ilk ravisi Sahabi ed-Deylemi'ye (Radıyallahu Anh), Feyruz ibnu'd-Deylemi de denmektedir. Feyruz, Yemen'i işgal eden Habeşlileri oradan çıkarmak için Kisranın gönderdiği İran askerleri arasında Yemen'e gelip oraya yerleşmişti. Daha sonra Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Peygamberliğini duyup bir heyetle Medine'ye gelmiş ve müslüman olmuştu.[36]

14. Toprak Testilerin Şırasından Ve Onların İçinde Şıra Yapmaktan Men'

2115. "Bize Saîd b. Amir, Saîd b. Ebi Arûbe'den, (O) Katâde'den, (O) Azra'dan, (O da) Saîd b. Cübeyr'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
İbn Ömer'e, toprak testilerin (içinde yapılan) şırayı sordum da, O;
"Bunu Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) haram kılmıştır" cevabını verdi. Daha sonra İbn Abbas'a rastladım ve O'na İbn Ömer'in sözünü haber verdim, O da;
"Ebu Abdirrahman (yani İbn Ömer) doğru söylemiş" dedi.[37]
2116. "Bize el-Hakem b. Nafi' Şuayb b. Ebi Hamza'dan, (O da) ez-Zühri'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Bana Enes b. Malik rivayet etti ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Kuru kabak ve ziftlenmiş testi içinde şıra yapmayın!"[38]
2117. "Bize Ebu Zeyd haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Selem b. Küheyl'den rivayet etti ki," O şöyle demiş: Ebu'l-Hakem'i şöyle derken işittim: İbn Abbas'a toprak testilerin (içinde yapılan) şırayı sordum -veya (bu), O'na sorulurken işittim- de O;
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) toprak testilerle kuru kabak içinde şıra yapmaktan men etti" cevabını verdi. (Bunu) İbnu'z-Zübeyr'e de sordum, O da;
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) toprak testilerle kuru

kabak (içinde şıra yapmayı) yasakladı" cevabını verdi. (Bunu) İbn Übeyy'e de sordum, O da İbn Abbas'ın dediği gibi söyledi.
(Ebu'l-Hakem) sözüne şöyle devam etti: İbn Abbas şöyle de dedi:
"Kimi Allah ve Rasul'ünün haram kıldığı şeyi haram kılmak sevindirirse -veya kim Allah ve Rasul'ünün haram kıldığını haram kılacaksa-, şırayı haram kılsın!"
(Ebu'l-Hakem) sözünün devamında şöyle dedi:
"Bana kardeşim de, Ebu Saîd el-Hudri'den (naklen) rivayet etti ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) toprak testilerle kuru kabak ve ziftlenmiş testi (içinde şıra yapmaktan), hurma koruğu ile kuru hurmayı (karıştırıp şıralarını birlikte yapmaktan) men etti."[39]
2118. "Bize Ebu'n-Nu'man haber verip (dedi ki), bize Sabit b. Yezid rivayet edip (dedi ki), bize Asım, Fudayl b. Zeyd er-Rekaşi'den (naklen) rivayet etti ki;" O, Abdullah b. Muğaffel'e gelip;
"Bana, bize haram olan içecekleri söyle" demiş, O da;
"Şarap..." cevabını vermiş. O;
"Bu Kur'an'da var" demiş. (O zaman Abdullah) şöyle demiş:
"Sana sadece Muhammed (Rasulullah'ın) (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (ravi Abdullah, önce ya Hz. Peygamber'in ismini, veya "Rasulullah Muhammed'den..." diyerek Rasullük unvanını zikretmişti), buyurduğunu işittiğim şeyleri anlatıyorum: O, kuru kabak, yeşil toprak testi ve ağaçtan oyulmuş kap (içinde şıra yapılmasını) yasaklamıştı."[40]

Açıklama

Bu bölümde zikredilen kaplarda şıra yapılmasının yasaklanması hükmü, daha ziyade, onların şırayı kısa zamanda sarhoş edici içkiye çevirme özelliklerinden dolayıdır. Çünkü bu kaplarda şıra yapılması halinde şıra, farkına varılmadan sarhoş edici içkiye dönüşebilir, böylece şıra zayi edilmiş olur. Hatta bu durumda, şıra zannedilerek içki de içilmiş olabilir. Bunun yanında bu yasağın bir hikmeti de şu olmalıdır: Bu kaplar cahiliye

döneminin içki kaplan idiler. Şarap yasaklanınca, onu hatırlatacak, bu kötü alışkanlığın haramlığına inanılsa da, devamında vesile yapılacak şeylerin, benzeri bir şekilde kullanılması uygun olmazdı. Bunun için onların şıra yapımında kullanılmaları yasaklanmıştı. Bu yasak daha sonra kaldırılmıştır. Alimlerin cumhurunun görüşü de bu yöndedir. Malik (Rahmetullahi Aleyh) ile Ahmed b. Hanbel (Rahmetullahi Aleyh) ise, bu yasağın devam ettiğini ve bu kaplarda şıra yapmanın mekruh olduğunu söylemişlerdir.[41]

15. İki Karışığın Şıralarının Birlikte Çıkarılması) Yasağı Hakkında

2119. "Bize Yezid b. Harun ve Saîd b. Amir -ki, (zikredilecek metnin) sözleri Yezid'in (rivayetine) aittir-, haber verip dediler ki, bize Hişam, Yahya'dan, (O) Abdullah b. Ebi Katade'den, (O) babasından, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki," O şöyle buyurdu:
"Renklenen koruk hurma ile olmuş taze kurmanın şıralarını birlikte yapmayın. Kuru üzüm ile kuru hurmanın şıralarını da birlikte yapmayın. Bunların her birinin şırasını tek başına, ayrı ayrı yapın!"[42]

16. Üzüme "Kerm" İsmi Verilmesi Yasağı Hakkında

2120. "Bize Osman b. Ömer rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Simak'tan, (O) Alkame b. Vail'den, (O da) babasından (naklen) haber verdi ki," Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"(Üzüme) "kerm" demeyin, "ıneb" ve "hable" deyin!"[43]

Açıklama

"Kerm" ve "hable" aslında üzüm çubuğu, asma demektir. Cahiliye döneminde üzümün kendisine ve üzümden yapılan şaraba da "kerm" denilmekteydi. Zira onların kanaatine göre

şarap, içeni "kerm" sahibi, yani iyi, kıymetli ve cömert yapmaktaydı, bu iyi vasıfların kaynağı şaraptı. Şarap haram kılınınca üzüme ve üzüm çubuğuna "kerm" denilmesi de yasaklanmıştı. Çünkü bunlara bu ismi vermek, şarap hakkındaki eski yanlış kanaati hatırlatıp şarap alışkanlığının devam etmesine yol açabilirdi. Bunun için üzüme "meb", üzüm çubuğuna "hable" denilmesi emredilmişti.[44]

17. Şarabın Sirke Yapılması Yasağı Hakkında

2121. "Bize Abdullah b. Musa, İsrail'den, (O) es-Süddi'den, (O) Yahya b. Abbad'dan, (O da) Enes b. Malik'ten (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Ebu Talha'nın himayesinde bazı yetimler vardı. O da onlar için şarap satın almıştı. Derken şarabın haram kılındığı (hükmü) inince O, Hz. Peygambere (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip bunu O'na bildirmiş ve
"Onu sirke yapayım mı?" demişti. (Hz. peygamber);
"Hayır!" buyurmuştu. Bunun üzerine O da onu dökmüştü.[45]

Açıklama

Bu Hadis şarabı sirkeye çevirmenin caiz olmadığını göstermektedir. Alimlerin cumhuru bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmiş ve şarabın içine bir şey katarak sirkeye çevrilmesinin haram olduğunu söylemişlerdir. Şafiiler, şarabın içine bir şey katmaksızın kendi kendine sirkeye dönüşmesi halinde helâl olacağı görüşündedirler. Hanefi'ler ise, şarabın sirkeye çevrilmesinin, içine bir şey katmakla da caiz olduğunu ve böylece onun temiz olacağını söylemişlerdir. Onlar bu konuda, şarabın sirkeye çevrilebileceğini gösteren, ancak zayıf oldukları belirtilen bazı Hadislere dayanmakta, yukarıdaki Hadisi de şöyle yorumlamaktadırlar: Şarap haranı kılındığında halkın ona karşı bir meyli, bir şarap alışkanlığı vardı. Bu sebeple Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), şarabın sirkeye çevrilmesi vesile edinilerek bu kötü alışkanlığın

sürdürülmesinden endişe etmiş ve bu işlemi, şaraba olan meyil tamamen yok oluncaya kadar yasaklamıştı.[46]

18. İçmenin Sünnete Uygun Şeklinin Nasıl OlduğuHakkında

2122. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki), bize el-Evzai rivayet edip (dedi ki), bize ez-Zühri, Enes b. Malik'ten rivayet etti ki,"
O, (bir gün) Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), solunda Ebu Bekir, sağında köylü bir adam var iken süt içtiğini görmüştü. O zaman (Hz. Pegamber sütün) artanını köylüye verip,
"(İç), sonra (artanı) sırasıyla sağdakine (ver!)" buyurmuştu. [47]

19. Kırbanın Ağzından İçme Yasağı Hakkında

2123. "Bize Affân haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bize Katâde, İkrime'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) haber verdi ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kırbanın ağzından içilmesini yasakladı.[48]
2124. "Bize Müslim b. ibrahim haber verip (dedi ki), bize Vuheyb, Halid el-Hazza'dan, (O) Ikrime'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kırbanın ağzından içilmesini yasakladı.[49]
2125. "Bize Yezid b. Harun, İbn Ebi Zi'b'den, (O) ez-Zühri'den, (O) Ubeydullah b. Abdillah'tan, (O da) Ebu Saîd el-Hudri'den (naklen) haber verdi ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kırbaların ağızlarını aşağı eğip onlardan içilmesini yasakladı.[50]

20. Üç Nefeste İçme Hakkında

2126. “Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Azra b. Sabit, Sümâme'den rivayet etti ki,” O şöyle demiş: Enes kabdan (bir şey içtiğinde) iki veya üç defa nefes alırdı. O demiş idi ki, “Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de kabdan (birşey içtiğinde) iki veya üç defa nefes alırdı.”[51]

21. Tek Nefeste İçen Kimse

2127. Bize İshak b. İsa, Malik'ten, (O) Eyyub b. Habib'den, (O) ez-Zühri'den, (O da) Ebu'l Musenna'dan (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Mervan'ın yanındaydım. Derken Ebu Saîd geldi ve (Mervan'ın sorusu üzerine) şöyle dedi: (Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) içeceğin içine üfürmeyi yasaklamıştı). Bunun üzerine bir adam; "ya Rasulullah, doğrusu ben tek nefesten suya kanmam. (Bunun için arada içine üfürerek nefes almam lazım)" demişti de (Hz. Peygamber); "Öyleyse kabı ağzından uzaklaştır, sonra nefes al/" buyurmuştu. (Adam bu sefer); "gerçekten ben (bazan içeceğin içinde) çer-çöp görüyorum. (Bunları uzaklaştırmak için yine suya üfürmem lazım?)" demiş, (Hz. Peygamber de); "O (içeceği, çer-çöp gidinceye kadar) dök!" buyurmuştu.[52]
2128. Bize Ebu'l-Muğire rivayet edip (dedi ki), bize el-Evzai, Yahya'dan, (O da) Abdullah b. Ebi Katâde'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Bana babam rivayet etti ki, O, Hz. Peygamber'i (Sallaüaku Aleyhi ve Sellem), şöyle buyururken işitmiş:
"Biriniz işediğinde erkeklik organını sağ eliyle tutmasın, sağ eliyle istinca da etmesin ve (birşey içerken) kabın içine (üfürerek) nefes almasın/"[53]

22. Nehirden Ağzıyla Su İçen Kimse Hakkında

2129. “Bize İshak b. İsa haber verip (dedi ki), bize Fuleyh b. Süleyman, Saîd ibnu'l-Haris el-Ensari'den, (O da) Cabir b.

Abdillah'tan (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Ensar’dan bir adama hasta ziyaretine gelmişti. (Adamın evinin yanından) da bir su kanalı akıyordu. Derken (Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:
"Eğer yanınızda, eski kırba içinde gecelemiş su varsa (ondan içelim). Yoksa (su kanalına) eğilip ağzımızla içeriz!"[54]

23. Ayakta İçmek Hakkında

2130. “Bize Mansur b. Seleme el-Huzai rivayet edip (dedi ki), bize Şerik, Abdulkerim'den, (O) el-Bera' b. İbneti Enes'ten, (O) Enes'ten, (O da) Ümmü Süleym'den (naklen) rivayet etti ki,”
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir defasında) ayakta, kırbanın ağzından su içti.[55]
2131. “Bize Osman b. Ömer rivayet edip (dedi ki), bize İmran b. Hudeyr, Ebu'l-Bezri Yezid b. Utarid'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:
"Bizler, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) zamanında ayakta iken içer, yürürken yerdik."[56]
2132. “Bize Ebu Bekr b. Ebi Şeybe haber verip (dedi ki), bize Hafs b. Ğıyas, Ubeydullah'tan, (O) Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini rivayet etti.”[57]

24. Ayakta İçmeyi Mekruh Gören Kimse

2133. “Bize Müslim b. İbrahim haber verip (dedi kî), bize Hemmâm rivayet edip (dedi ki), bize Katâde, Enes'ten (naklen) rivayet etti ki,” Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ayakta içmekten men etmişti.
(Katâde) demiş ki,
“Ben O'na (yani Enes'e, ayakta) yemeyi de sordum,” O da;
"Bu daha çirkin!" cevabını verdi.[58]
2134. “Bize Saîd ibnu'r-Rebi' haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Ebu Ziyad et-Tahhan'dan rivayet etti ki, O şöyle demiş: Ben Ebu Hüreyre'yi, Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)

(şöyle naklederken) işittim:”
(Hz. Peygamber) ayakta içtiğini gördüğü bir adama,
"Kus!" buyurdu. (Adam);
"Niçin?" dedi. (Hz. Peygamber);
"Kedi ile birlikte içmeyi arzu eder misin?" buyurdu. (Adam);
"Hayır!" dedi. (Bunun üzerine Hz. Peygamber de);
"Öyleyse seninle birlikte ondan daha kötü olan, yani şeytan içmiştir!" buyurdu.[59]

Açıklama

Son iki bölümdeki Hadisler zahiren birbirine zıt görünmektedirler. Buna "ihtilafu'l-Hadis" denir. Bu zıtlık, bunların bir kısmını tercih etmek veya bir kısmım nâsih, diğerlerini mensuh saymak yahut hepsini muhtelif şekillerde te'vil etmek suretiyle giderilmeye çalışılmıştır. Bunlardan en uygunu, bu Hadislerin şu şekilde yorumlanmalarıdır: Ayakta su içmek, mekruhtur. Bunun hikmeti, âdâb-ı muaşerete aykırılığı veya sağlık için zararlılığı olabilir. Bununla beraber, bilhassa, oturma imkanı olmama, su kabının yukarıya asılı olması gibi hallerde ayakta içmek de caizdir. Bunun için Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), daha ziyade oturarak içmiş ve öyle yapılmasını emretmiş, ancak ayakta içmenin caizliğini göstermek için az da olsa, ayakta içtiği olmuştur. Yukarıdaki Hadisleri bu şekilde anladığımızda, aralarında zıtlık kalmaz. Son Hadisten ise, muhtemelen bir zaruret olmaksızın ayakta içilmesi halinde, içilen şeyin kusulmasının müstehab olduğu hükmü çıkarılmıştır.[60]

25. Gümüşle Kaplanmış Kapla İçmek

2135. “Bize Ahmed b. Yunus haber verip (dedi ki), bize Leys b. Sa'd, Nafi'den, (O) Zeyd b. Abdillah b. Ömer'den, (O) Abdullah b. Abdirrahman b. Ebi Bekr'den, (O da) Ümmü Seleme'den (naklen) rivayet etti ki, O kendisine (yani Abdullah'a) haber vermiş ki,” Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle

buyurmuş:
"Gümüş bir kap ile içen kimse, karnına ancak gurul gurul Cehennem ateşi dökmüş olur!"[61]
2136. "Bize Osman b. Ömer rivayet edip (dedi ki), bize İbn Avn, Mücahid'den, (O da) Abdurrahman b. Ebi Leyla'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Biz Huzeyfe ile beraber Medain'e çıkıp (gitmiştik). Derken (Huzeyfe) su istemiş ve bir ağa O'na gümüş bir kap ile (su) getirmişti. (Huzeyfe) de onu (ağanın) yüzüne atmıştı. O zaman biz (kendi aramızda);
"Bir şey söylemeyin! Çünkü biz O'na (bunun sebebini şimdi) sorarsak, (bunu) bize anlatmaz!" demiştik. Bir müddet geçince O,
"Biliyor musunuz, onu niye attım?" demişti. Biz de;
"Hayır!" demiştik. Bunun üzerine O;
"Ben gerçekten onu (bundan) men etmiştim. (Ama o yine vazgeçmemiş!)" demişti. (Huzeyfe sonra) Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) altın ve gümüş kaplarla içmeyi, ipek ve (ipek karışımı bir kumaş olan) dibayı giymeyi yasaklamış ve
"Bunlar şu dünyada o (kâfirler) için, Ahirette ise sizin içindir" buyurmuş olduğunu zikretti.[62]

Açıklama

Bu Hadisin Buhari'deki bir rivayetinde[63] ve diğer Hadislerde altın ve gümüş kaplarda yemek yemenin de yasaklanmış olduğu bildirilmiştir. Alimlerin cumhuru da bu Hadislere dayanarak altın ve gümüş kaplarda yeme-içmenin haram olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre altın ve gümüş kapların; sürme kutusu, güzel koku kutusu gibi, yeme-içme dışındaki işlerde kullanılmaları da haramdır. Emir Yemâni (Rahmetullahi Aleyh) ile Kadı Şevkani (Rahmetullahi Aleyh) ise, altın ve gümüş kapların yeme-içme dışındaki işlerde kullanılmalarının caiz olduğunu söylemişlerdir.[64]

26. Kap-Kacağın Örtülmesi Hakkında

2137. "Bize Ebu Asım, İbn Cüreye'den, (O) Ebu'z-Zübeyr'den, (O da) Cabir'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Bana Ebu Humeyd rivayet edip dedi ki; Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) süt getirmiştim de O;
"Bunu, üzerine enlemesine bir ağaç parçası koyarak da olsa, örtseydin ya!" buyurmuştu.[65]
2138. "Bize Amr b. Avn, Halid'den, (O) Sehl'den, (O) babasından, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bize, abdest suyunu örtmeyi, tulumun ağzını bağlamayı ve kap-kacağı tersine çevirmeyi emretti."[66]

27. İçeceğin İçine Üfürme Yasağı

2139. "Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, Eyyub b. Habib'den, (O da) Ebu'l-Musenna el-Cuheni'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Mervan, Ebu Saîd el-Hudri'ye, "Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), içeceğin içine üfürmekten menederken işittin mi?" dedi, O da;
"Evet" karşılığını verdi.[67]
2140. "Bize Amr b. Avn, İbn Uyeyne'den, (O) Abdulkerim el-Cezeri'den, (O) İkrime'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) haber verdi ki," Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), içeceğin içine üfürmekten men etti.[68]

Açıklama

Bu Hadislerdeki içeceğin içine üfürme yasağı, başkalarıyla birlikte aynı kapta içilen veya artanı başkalarına verilecek olan içecekler hakkındadır. Çünkü bu, sağlık açısından zararlı olabileceği gibi, birlikte içenlerin tiksinmesine de sebep olabilir.

[69]

28. Topluluğa İçecek Dağıtanın, Onların Son İçeni Olacağı Hakkında

2141. "Bize Affân b. Müslim rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme ve Süleyman ibnu'l-Muğire, Sabit'ten, (O) Abdullah b. Rebah'tan, (O da) Ebu Katâde'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:

"Topluluğa içecek dağıtan, onların son içenidir!"[70]

---

[1] Bununla, Hicretten 20 ay kadar önce, bi'setin 11. yılı Receb ayında vuku bulan "İsra" gecesi kastedilmektedir, İliya ise Kudüs'ün bir ismidir.

[2] Buhari, Eşribe, 1(6/240); Müslim, İman, 272(1/154); Nesai, Eşribe, 42(8/280); Tirmizi, Tefsir, 18(5/300); Müsned, 2/282, 512. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/374

[3] Buhari, Tefsir, 5/11(5/190); Müslim, Eşribe, 3(3/1570); Ebu Davud, Eşribe, 1(3/325); Nesai, Eşribe 2(8/254); Muvatta, Eşribe, 13(2/846-847); Müsned, 3/189-190. 227. Sonda zikredilen ayet, Maide: 5/93. Ayetidir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/375-376

[4] Buhari, Eşribe, 1(6/240); Müslim, Eşribe, 76-77(3/1588); Tirmizi, Eşribe, 1(4/290); Nesai, Eşribe, 46(8/284); İbn Mace, Eşribe, 2(2/1119); Muvatta, Eşribe, 11(2/846); Müsned, 2/19, 22, 28; Musannaf, 9/235; Tayâlisî, s. 254; Ebu Davud, Eşribe, 5(3/327). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/376

[5] Nesai, Eşribe, 46(8/284); İbn Mace, Eşribe, 4(2/1120); Müsned, 2/176, 189, 197; Müstedrek, 1/30,4/146., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/376/378-379

[6] Ankebut: 29/45.

[7] Ebu Davud, Vitr, 26(2/84); Tirmizi, Deavât, 107(5/558).

[8] Tirmizi, Edeb, 43(5/113); Müsned, 3/339; Müstedrek, 4/288., Ebu Muhammed

Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/379

[9] Müsned, 2/203; Musannaf, 7/454., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/380

[10] Bkz. Feyz, 6/448., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/380-381

[11] Bkz. Keşfu'1-Hafa, 2/372, el-Esraru'1-Merfua, s. 488.

[12] Nesai, Eşribe 47(8/284); Müsned, 2/164,201; Tayâlisî, s. 303. İbn Hacer, Câbân'dan hadis rivayet eden Nubeyt'in babasının isminin bilinmediğini (ğayru mensûb), Nubeyt b. Şerifin ise Sahabi olduğunu kaydetmektedir. (Takrib, 2/296). Nesai'nin senedinde de Nubeyt'in babasının ismi verilmemektedir. Bu ravinin ismi Tayalisi'de Şumeyt b. Nubeyt, Musned'de ise Nubeyt b. Sumeyt veya Nubeyt b. Şerit olarak geçmekte, ancak Ahmed b. Hanbel'in "Nubeyt b. Şerit" şeklini tercih ettiği anlaşılmaktadır. Diğer taraftan bu senede göre bir önceki sened munkatı'dır. Salim b. Ebi'1-Ca'd çok "irsal" yapan bir ravidir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/380-381

[13] Müslim, Eşribe, 12(3/1573); Ebu Davud, Tıb, 10(4/7); Tirmizi, Tıb, 8(4/388-389); îbn Mace, Tıb, 27(2/1107). Müsned, 4/311,317,5/293., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/382

[14] Müslim, Eşribe, 13-14(3/1573); Ebu Davud, Eşribe, 4(3/327); Nesai, Eşribe, 20(8/261); Tirmizi, Eşribe, 8(4/298); İbn Mace, Eşribe, 5(2/1121); Müsned, 2/279, 408, 409., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/383

[15] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/382-383

[16] Buhari, Eşribe, 4(6/242); Müslim, Eşribe, 67(3/1585); Ebu Davud, Eşribe, 5(3/328); Nesai, Eşribe, 24(8/264) Tirmizi, Eşribe, 2(4/291); İbn-i Mace, Eşribe, 9(2/1123), Muvatta, Eşribe, 9(2/845); Müsned, 6/36,190, 226., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/384

[17] Buhari, Meğazi, 60(5/108); Müslim, Eşribe, 70(3/1586); Ebu Davud, Eşribe, 5(3/328); Nesai, Eşribe, 24(8/266); İbn Mace, Eşribe, 9(2/1124); Müsned, 4/410, 417., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/384

[18] Nesai, Eşribe, 26(8/268); Dârekutnî, 4/251., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/385

[19] Mecmâu'z-Zevâid, 5/56 (Ebu Ya'la'dan), Metalib, 2/109., Ebu Muhammed

Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/385

[20] Mecmâu'z-Zevâid, 5/189 (Ebu Yala, Bezzar ve Taberani'den).

[21] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/383-386

[22] Ebu Davud, Buyu, 63(3/280); Müsned, 4/253.

[23] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/387

[24] Müslim, Musâkat, 68(3/1206); Nesai, Buyu', 90(7/271); Muvatta, Eşribe, 12(2/846); Müsned, 1/230, 2444, 323. Bkz. 2574. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/387-388

[25] Buhari, Buyu, 103(5/40); Müslim, Musakat, 72(3/1207); Nesai, Fer', 9(7/157); İbn Mace, Eşribe, 7(2/1122); Müsned, 1/25., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/388

[26] Fethu'1-Bâri, 9/285., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/386/388-389

[27] Ebu Davud, Hudud, 38(4/164); Nesai, Eşribe, 43(8/281); İbn Mace, Hudud, 17(2/859; Müsned, 2/291, 504; Müstedrek, 4/371-372., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/388-390

[28] Tirmizi, Hudud, 15(4/49).

[29] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/389-390

[30] Buhari, Eşribe, 1(6/241); Müslim, îman, 100(1/76); Ebu Davud, Sünnet, 15(4/221); Tirmizi, İman, 11(5/15); Nesai, Eşribe, 43(8/280); İbn Mace, Fiten, 3(2/1299); Müsned, 2/243, 376, 386., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/391

[31] Bkz. Hucurat: 49/9.

[32] Müslim, îman, 154(1/95).

[33] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/390-391

[34] Müslim, Eşribe, 61-62(3/1584); Ebu Davud, Eşribe, 7(3/332); Nesai, Eşribe, 39(8/277); İbn Mace, Eşribe, 12(2/1126); Müsned, 3/304, 307, 326., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/391-392

[35] Ebu Davud, Eşribe, 10(3/334); Nesai, Eşribe, 57(8/298); Müsned, 4/232., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/393

[36] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/392-393

[37] Müslim, Eşribe, 47(3/1581); Ebu Davud, Eşribe, 7(3/330); Nesai, Eşribe, 29(8/271); Müsned, 2/48., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/394

[38] Buhari, Eşribe, 4(6/242, muallak olarak); Müslim, Eşribe, 30-31(3/1577); Nesai, Eşribe, 32(8/273); Müsned, 3/110,165., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/395

[39] Müsned, 1/27, 38, 229, 340., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/395-396

[40] Müsned, 4/86,87, 5/57; Mecmâu'z-Zevâid, 5/58(Taberani'den). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/396

[41] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/394/396-397

[42] Buhari, Eşribe, 11(6/245); Müslim, Eşribe, 24(3/1575); Ebu Davud, Eşribe, 8(3/333); Nesai, Eşribe, 15(8/259); îbn Mace, Eşribe, 11(2/1125); Muvatta, Eşribe, 8(2/844); Müsned, 5/ 307, 309, 310., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/397-398

[43] Müslim, Elfaz, 11(4/1764). Bkz. 2703. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/398

[44] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/398-399

[45] Müslim, Eşribe, 11(3/1573); Ebu Davud, Eşribe, 3(3/326); Tirmizi, Buyu', 59(3/589); Müsned, 3/119,180, 260, Dârekutnî, 4/265., [45] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/399

[46] [46] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/399-400

[47] Buhari, Eşribe, 18(6/248); Müslim, Eşribe, 124-125(3/1603); Ebu Davud, Eşribe,19(3/ 338); Tirmizi, Eşribe, 19(4/306); İbn Mace, Eşribe, 22(2/1133);

Muvatta, Sıfatu'n-Nebi, 17(2/ 926); Müsned, 3/110,113,197, Musannaf, 10/425.,
[47] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/400-401
[48] Buhari, Eşribe, 24(6/250); Ebu Davud, Eşribe, 14(3/336); İbn Mace, Eşribe, 20(2/1132); Müsned, 1/241, 339, Bkz. 2007. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/401
[49] Buharı, Eşribe, 24(6/250); İbn Mace, Eşribe, 20(2/1132); Müsned, 2/230,247,353., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/401-402
[50] Buhari, Eşribe, 23(6/250); Müslim, Eşribe, 110-111(3/1600); Ebu Davud, Eşribe, 15(3/ 336-337); Tirmizi, Eşribe, 17(4)305); İbn Mace, Eşribe, 19(2/1131); Müsned, 3/6,67, 69., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/401-402
[51] Buhari, Eşribe, 26(250-251); Müslim, Eşribe, 122(3/1602); Ebu Davud, Eşribe, 19(3/ 338); Tirmizi, Eşribe, 13(4/302); İbn Mace, Eşribe, 18(2/1131); Müsned, 3/114,185,211., 2-403
[52] Tirmizi, Eşribe, 15(4/304); Muvatta, Srfatu'n-Nebi, 12(2/925); Müsned, 3/26, 32, 57, 69
[53] Buharı, Eşribe, 25(6/250); Nesai, Taharet, 41(1/39); Tirmizi, Eşribe, 16(4/304). Ayrıca ıkz. 679. hadis.
[54] Buhari, Eşribe 20(6/249); Ebu Davud, Eşribe, 18(3/337); Müsned, 3/328, 343, 344., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/404-405
[55] Müsned, 6/376, 431; Mecmâu'z-Zevâid, 5/79 (Taberani'den). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/405
[56] Tirmizi, Eşribe, 11(4/300); Müsned, 12, 24, 29. Bkz. 2132. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/406
[57] Tirmizi, Eşribe, 11(4/300); ibn Mace, Et'ıme, 25(2/1098); Müsned, 2/108., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/405-406
[58] Müslim, Eşribe, 113(3/1600); Ebu Davud, Eşribe, 13(3/336); Tirmizi, Eşribe, 11(4/300); İbn Mace, Eşribe, 21(2/1132); Müsned, 3/118,131, 147., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/407
[59] Müsned, 2/301; Mecmâu'z-Zevâid, 5/79 (Bezzar'dan). Bkz. Müslim, Eşribe, 116(3/1601); Müsned, 2/283., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi

es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/407

[60] Tuhfe, 6/4-7., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/406-408

[61] Buhari, Eşribe, 28(6/251); Müslim, Libas, 1(3/1634); İbn Mace, Eşribe, 17(2/1130); Mu-vatta, Sıfatu'n-Nebi, 11(2/925); Müsned, 6/301, 302, 304; Tayâlisî, s. 223., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/409

[62] Buhari, Eşribe, 27(6/251); Müslim, Libas, 4(3/1637); Ebu Davud, Eşribe, 17(3/337); Nesai, Zinet, 88(8/175); Tirmizi, Eşribe, 10(4/299); Ibn Mace, Eşribe, 17(2/1130); Müsned, 5/ 396-398, 400., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/409-410

[63] Buhari, Libas, 27(7/45).

[64] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/408-410

[65] Buharı, Eşribe, 12(6/246); Müslim, Eşribe, 93(3/1593); Ebu Davud, Eşribe, 22(3/340, Cabir'in "Müsned"i olarak); Müsned, 5/425. Ahmed b. Hanbel bu Hadisi Cabir'in "Müsnedi olarak da rivayet etmiştir. Bkz. Müsned; 3/294,314, 370., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/411

[66] İbn Mace, Eşribe, 16(2/1129); Müsned, 2/367., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/410-411

[67] Bkz. 2121. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/412

[68] Ebu Davud, Eşribe 20(3/338); Tirmizi, Eşribe, 15(4/304); İbn Mace, Eşribe, 24(2/1134); Müsned, 1/220, 357., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/412

[69] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/411-412

[70] Müslim, Mesacid, 311(1/474); Ebu Davud, Eşribe, 19(3/338); Tirmizi, Eşribe 20(4/307); İbn Mace, Eşribe, 26(2/1135); Müsned, 5/298, 303, 305., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/413

KURBANLAR KİTABI

KURBANLAR KİTABI

1. Kurbanda Sünnet Olan

1951. “Bize Saîd b. Amir, Şu'be'den, (O) Katâde'den, (O da) Enes'ten (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi: “Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) alaca renkli, güzel boynuzlu iki koçu, besmele çekerek ve tekbir getirerek kurban kesmişti. Andolsun ki, ben O'nu, bu (iki koçu), ayağını yan taraflarının üzerine koyarak eliyle keserken görmüştüm.”
(Şube demiştir ki, ben Katâde'ye);
"Bunu (Enes'ten) sen işittin mi?" dedim. O da;
"Evet" dedi.[1]

Açıklama

"Kurban", Allah'a (Celle Celaluhu) yakınlık kazanmak maksadıyla kesilen hayvandır. Dinen zengin sayılan bir müslümanın, yılda bir defa, kurban bayramında kurban kesmesi gerekir. Kurban kesme, Hicri 2. yılın Zilhicce ayında meşru kılınmış olup, âlimlerin cumhuruna göre Sünnet-i Müekkede, Hanefîlere göre vacib bir ibadettir.
Kurban ancak koyun, keçi, deve ve sığırdan kesilebilir. Bunlardan koyun cinsinin erkeğini kurban kesmek daha faziletlidir.
Kurban kesmenin meşru kılınmasının pek çok hikmeti vardır. Bunlar arasında, Allah Azze ve Celle ile Rasul'ünün (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hoşnudluklarını kazanmak başta olmak üzere; Allah'ın (Celle Celaluhu) nimetinin, Allah (Celle Celaluhu) rızası için yapılan fedakârlığın gösterilmesi; nefsi cimrilik, bencillik gibi kötü duygulardan temizleme; ziyafet günleri olan bayramlarda fakir-fukaraya yardım, eşe-dosta hediye suretiyle içtimai yardımlaşmanın sağlanması zikredilebilir. Kurban kesmenin bir hikmeti de, Hz. İbrahim'e (Aleyhisselem) bahşedilen bir nimetin hatırasını yaşatmaktır. Bilindiği gibi, oğlunu kesmesi emredilen Hz. İbrahim (Aleyhisselam), bu emri yerine getirmeye teşebbüs

edip samimiyet ve bağlılığını gösterince, Allah Azze ve Celle O'na büyük bir kurbanlık hayvan göndermiş ve oğlu yerine onu kesmesini emretmişti. Bu büyük bir lütuftu. Bu lütuf, gerçekte, tüm insanlık için yapılmış oldu. Çünkü Hz. İbrahim'in (Aleyhisselam) bu oğlunun neslinden, "âlemlere rahmet" olarak gönderilen Hz. Muhammed (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelmiştir. İşte müslümanlar, kurban kesmekle Allah'ın (Celle Celaluhu) bu âlemşümul lütfuna karşı da şükran duygularını ifade etmiş olurlar.[2]

1952. "Bize Ahmed b. Halid haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. İshak, Yezid b. Ebi Habib'den, (O) Ebu Ayyâş'tan, (O da) Cabir b. Abdillah'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bayram günü iki koç kurban kesmişti de, bunları (kıbleye) doğru çevirdiğinde şöyle buyurmuştu:
"Şüphesiz ben, Hakk'a yönelerek yüzümü, gökleri ve yeri yaratmış olan (Allah'a) çevirdim ve ben, (O'na) ortak koşanlardan değilim."[3] *"Şüphesiz benim namazım, ibadetlerimi hayatım, ve ölümüm, alemlerin Rabb'i olan Allah içindir. Onun hiçbir ortağı yoktur. Ben bununla emrolundum ve ben müslümanların ilkiyim."***[4]** *"Allahım! Şüphesiz bu, Muhammed ve ümmeti için senden ve sanadır!"* (Hz. Peygamber) sonra Allah'ın adını anmış, (besmele çekmiş), tekbir getirmiş ve (onları) kesmişti.[5]

2. Hz. Peygamberin (s.a.s.), Kurbanın Vacip Olmadığına Delil Gösterilen Hadisleri

1953. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Halid -yani İbn Yezid- rivayet edip (dedi ki), bana Saîd -yani ibn Ebi Hilâl-, Âmr b Müslim'den rivayet etti (ki," O şöyle demiş): "Bana İbnu'l-Müseyyeb haber verdi ki, Hz. Ümmü Seleme, Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) kendisine haber vermiş ki, (Rasulullah)

(Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:”
"Kim kurban kesmek isterse, Zilhicce ayının ilk on gününde ne tırnaklarını kessin, ne de saçlarından-kıllarından birşey tıraş etsin!"[6]
1954. “Bize Muhammed b. Ah m e d haber verip (dedi ki), bize Süfyan rivayet edip (dedi ki), bana Abdurrahman b. Humeyd, Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den, (O) Hz. Ümmü Seleme'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle buyurdu:
“(Zilhicce ayının ilk) on günü girdiği ve biriniz kurban kesmek istediği zaman, ne saçlarından-kıllarından, ne de tırnaklarından hiçbir şeye dokunmasın!”[7]

Açıklama

Bu Hadisin zahiri manası, kurban kesecek kimsenin, Zilhicce ayının ilk on günü girince kurbanını kesinceye kadar, saç-sakal ve sair vücud kıllarını tıraş etmesinin, tırnaklarını kesmesinin haram olduğunu göstermektedir. İmam Ahmed'le bazı Şafii âlimler, bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Hanefilerle Şafiiler ve bir rivayete göre İmam Malik (Rahmetullaki Aleyh) ise, bunları yapmanın tenzihen mekruh olduğunu söylemişlerdir. Çünkü Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hedy'leri Medine'den Mekke'ye gönderdiğinde, kendisine, ihramlı kimselere yasak olan şeylerden hiçbirini haram kılmamıştı. Şu halde ihramla kimseye haram olan saç ve tırnak kesme fiilleri de ihramlı olmayana haram olmamalıdır. Belki bunları yapmamak, hacılara benzeme, dolayısıyla hac yapma arzusunun bir ifadesi olarak müstehabdır.
Dârimî (Rahmetullahi Aleyh), yukarıdaki Hadisi, kurbanın vacib olmadığının bir delili olarak zikretmiştir. Çünkü Hadiste kurban kesme, kişinin "isteğine" bırakılmıştır. Vacib olsaydı, kişinin isteğine bırakılmazdı.[8]

3. Kurbanlarda Caiz Olmayan Şeyler

1955. “Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, Amr ibnu'l-Haris'ten, (O) Ubeyd b. Feyruz'dan, (O da) el-Bera' b. Azib'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), kaçınılacak kurbanlıklar sorulmuş, O da şöyle buyurmuştu:
"Körlüğü açıkça belli olan tek gözü kör (kurbanlık); topallığı açıkça belli olan topal (kurbanlık); hastalığı açıkça belli olan hasta (kurbanlık); (zayıflıktan dolayı) kemiklerinde ilik kalmamış olan zayıf (kurbanlık)."[9]
1956. “Bize Saîd b. Amir, Şu'be'den, (O) Süleyman b. Abdirrahman'dan, (O da) Ubeyd b. Feyruz'dan naklen şöyle rivayet etti:”
El-Bera'ya, Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (kesilmelerini) menettiği kurbanlıkları sordum da O, şöyle cevap verdi:
"Dört (çeşit kurbanlık, kurban olarak) yeterli olmaz. Körlüğü açıkça belli olan tek gözü kör (kurbanlık); topallığı açıkça belli olan topal (kurbanlık); hastalığı belli olan hasta (kurbanlık); zayıflıktan (dolayı) kemiklerinde ilik kalmamış olan zayıf -veya ayağı kırık-[10](kurbanlık)."
(Ubeyd) sözüne şöyle devam etmiştir: (Sonra el-Bera'ya dedim ki;
"Peki, ben (kurbanlık hayvanın) dişlerinde bir eksikliğin, kulaklarında bir noksanlığın, boynuzlarında bir noksanlığın olmasından hoşlanmıyorum, (buna ne dersiniz?)" O şöyle cevap verdi:
"Öyleyse hoşlanmadığını bırak, fakat onu hiç kimseye haram kılma!"[11]
1957. “Bize Ebu'l-Velid haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Seleme b. Küheyl'den rivayet etti ki, O şöyle demiş: Huceyye b. Adiyy'i, şöyle derken işittim:”
Ali'ye, bir adamın;
"Ey mü'minlerin emiri! Sığır (kaç kişi adına kurban edilebilir?)" diye bir mesele hakkında sorduğunda, işitmiştim ki, (bu soruya) O;
"(Sığır) yedi kişi adına (kurban edilebilir)" cevabını vermişti. (O

zaman ben de);
"Boynuzu (kırık olan bir hayvanın kurban edilmesine ne dersiniz?)" diye sormuştum.
"Zarar vermez" cevabını vermişti. "(Ya) topal (hayvanlar kurban edilebilir mi?)" demiştim. "Kurban kesme yerine ulaşabilirse, (kurban edilebilir)" karşılığını vermiş, sonra sözüne şöyle devam etmişti:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bize, (kurbanın) gözlerine ve kulaklarına dikkat etmemizi emretmişti."[12]

1958. "Bize Ubeydullah b. Musa, İsrail'den, (O) Ebu İshak'tan, (O) Şureyh ibnu'n-Nu'man el-Abidi'den, (O da) Hz. Ali'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bize (kurbanın) gözlerine ve kulaklarına dikkat etmemizi ve ne "mukabele", ne "mudabere", ne "harka", ne de "şerka" (olan hayvanları) kurban etmememizi emretmişti."
Mukabele", kulağının (ön) tarafı kesilen (ve kesik parçası ön tarafında asılı bırakılan hayvan); "mudabere", kulağının (arka) tarafından (bir parça) kesilen (ve bu kesik parçası arka tarafında asılı bırakılan hayvan); "harka", (kulağı) delinmiş (hayvan), "şerka" ise, (kulağı uzunluğuna) yarılmış (hayvandır).[13]

4. Yeterli Olan Kurbanlar

1959. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Hişam, Yahya'dan, (O) Ba'ce el-Cuheni'den, (O da) Ukbe b. Amir el-Cuheni'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kurbanları Ashabı arasında dağıtmıştı da, bana bir "ceze" isabet etmişti. O zaman ben,
"Ya Rasulullah! Gerçekten durum şu ki, bana bir "ceze" düştü, (onu ne yapayım?)" demiştim. (Hz. Peygamber) de;
"Onu kurban kes" buyurmuştu.[14]

1960. "Bize Ebul-Velid haber verip (dedi ki), bize el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Yezid b. Ebi Habib, Ebu'l-Hayr'dan,

(O da) Ukbe b. Amir'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi: “Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bana, Ashabına dağıtmam için bir miktar davar vermiş, ben de onları dağıtmıştım. Onlardan bir "atûd" ise geriye kalmış, (artmıştı). Ben de bunu Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) söylemiştim.” (Rasulullah) da;

"Onu kurban kes" buyurmuştu.[15]

Ebu Muhammed (ed-Dârimî);

"Atûd, ceze olan keçidir" dedi.[16]

Açıklama

"Ceze", lügattaki asıl manası itibariyle, ön dişlerini düşürme zamanına varmamış hayvan, genç demektir. Şer'i ıstılahta ise "ceze", altı aydan büyük ve yaşlılarıyla karıştırıldığında onlardan ayırt edilemeyecek kadar bakımlı olan havyan demektir. Koyunun böyle olanına Türkçede "toklu" denir. Alimlerin cumhuruna göre toklu, kurban için yeterlidir. Şafii âlimler ise, bir yaşını doldurmuş, iki yaşına girmiş koyunun kurban için yeterli olduğunu söylemişlerdir. Dilcilerin meşhur olan görüşlerine göre de, bir yaşını tamamlamış olan koyuna "ceze" denir. Yukarıdaki Hadis, Şer'i manasıyla, "keçinin ceze"ninde, -ki buna Türkçede "çebeş" denir-, kurban için elverişli olduğunu göstermektedir. Ancak âlimlerin cumhuru, ilgili diğer Hadislere dayanarak, onun kurban için yeterli olmadığını söylemişlerdir. Bu görüşte olan âlimlere göre yukarıdaki Hadisle benzerleri ya ilk dönemlerle alâkalıdırlar ve hükümleri sonradan kaldırılmıştır yahut onlar, söz konusu sahabiler için özel hüküm ihtiva etmektedirler. Nitekim bu Hadislerin bazı rivayetlerinde, "keçinin ceze’i'ni kurban etmenin başkaları için yeterli olmayacağı kayıtları vardır. Bazı Şafii âlimlerle Atâ1 ve Evzai ise, "çebeş"in de kurban için yeterli olduğunu söylemişlerdir. Hanefi, Maliki ve Han-belilere göre keçinin en az bir yaşını tamamlamış olanı; Şafiilere göre ise iki yaşım tamamlamış olanı kurban edilebilir. Burada lügatta, bir yaşını tamamlayıp iki yaşma giren keçiye de ceze' (=atûd) dendiğim kaydedelim. Öyle anlaşılıyor ki, bu

konudaki ihtilâfta, farklı rivayetleri değerlendirmenin yanında, ceze' kelimesinin lügat ve ıstılah manaları da etkili olmuştur.[17]

5. Deve Yedi Kişi Adına, Sığır da Yedi Kişi Adına (Kurban Edilebilir)

1961. "Bize Ya'lâ haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Ebu'z-Zübeyr'den, (O da) Cabir'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:

"Biz Hudeybiye günü yetmiş "bedene"yi,[18] bir "bedene" yedi kişi adına olmak üzere, kurban kesmiştik. Çünkü Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);

"*Hedy'lerde (yani Harem-i Şerife hediye edilen kurbanlarda) ortak olun!*" buyurmuştu."[19]

1962. "Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, Ebu'z-Zübeyr'den, (O da) Cabir b. Abdillah'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:

"Biz Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber sığırı yedi kişi adına kurban kesmiştik."[20]

Ebu Muhammed (ed-Dârimî'ye);

"Bu (Hadisin zahirinin delâlet ettiği) görüşü kabullenir misin?" denildi, O da;

"Evet" karşılığını verdi.[21]

6. Kurban Etleri Hakkında

1963. "Bize Ebu Asım, İbn Cüreyc'den, (O) Nafi'den, (O da) ibn Ömer'den (naklen) haber verdi ki,"

Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kurban etlerini üç günden sonraya (bırakmayı) yasakladı -veya O;

"Kurban etlerini (üç günden sonra) yemeyin!" buyurdu-.[22]

1964. "Bize Amr b. Avn, Halid'den -ki O, İbn Abdillah et-Tahhan'dır-, (O) Halid el-Hazza'dan, (O) Ebu Kılâbe'den, (O) Ebu'l-Melih'ten, (O) Nubeyşe'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki," O şöyle

buyurdu:
"Biz size kurban etlerini üç günden fazla yemeyi, hepinize yetmeleri için yasaklamıştık. Şimdi Allah bolluk ihsan etmiştir. Binaenaleyh, (kurban etlerini) yiyin, saklayın, sevap kazanmak niyetiyle dağıtın ("ittecirû)."[23]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"İttecirû, 'onunla sevap peşine düşün, onunla sevap kazanmaya bakın' (demektir)."[24]
1965. "Bize Muhammed b. Abdillah er-Rakaşi haber verip (dedi ki), bize Yezid b. Zuray1 rivayet edip (dedi ki), bize Muhammed b. İshak rivayet edip (dedi ki), bana Abdullah b. Ebi Bekr, Amra bint Abdirrahman'dan, (O da) Hz. Aişe'den -Allah O'ndan razı olsun!- (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kurban etlerini üç günden sonraya (bırakmayı) yasaklamıştı. Ertesi yıl (bayram vakti) gelip insanlar kurban kesince;
"Ya Rasulullah! Şüphesiz bu kurbanlar (eskiden) insanlara fayda verirlerdi. Onlar (kurbanların) etlerini, yağlarını depo edip saklarlardı!" demiştim. O da;
"Bugün onları bundan ne menediyor?" buyurmuştu. Ben;
"Ya Nebiyyullah! Sen onlara önceki sene, (kurban) etlerini üç günden fazla yemeyi yasaklamamış mıydın?" deyince O, şöyle buyurmuştu:
"Ben bunu, yanlarına köylülerin geldiği şehirlilere, (kurban) etlerini onlara dağıtsınlar diye yasaklamıştım. Şimdi ise yesinler ve (kalanları) depo edip saklasınlar!"[25]
1966. "Bize Mervan b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Hamza rivayet edip (dedi ki), bana Muhammed ibnu'l-Velid ez-Zübeydi, Abdurrahman b. Cübeyr b. Nufeyr'den rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana babam rivayet etti ki; O, Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) azadlısı Sevban'ı şöyle derken işitmiş:"
"Biz Mina'dayken Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bana;
"Bize şu etten hazırla!" buyurmuştu. Bunun üzerine ben O'nun için o (etten) hazırlamıştım da O, Medine'ye varıncaya kadar ondan yemeye devam etmişti."[26]

1967. “Bize Saîd ibnu'r-Rebi' haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Amr b. Dinar'dan rivayet etti ki, O şöyle demiş: Ben Atâ'nın şöyle dediğini işittim: Ben Cabir'i şöyle derken işittim:”
“Muhakkak ki biz, Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) zamanında Mekke'den Medine'ye (yaptığımız yolculuklarda) yanımıza azık alırdık.”[27]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"(Cabir), kurban etlerini (azık alırdık), demek istiyor."[28]

Açıklama

Bu Hadislerde bir yıl kurban etlerini üç günden fazla saklamanın yasaklandığı, bunun sebebinin de, etlerin gelen fakir köylülere dağıtılmasını sağlamak olduğu, sonra bu yasağın kaldırıldığı ve kurban etlerinin üç günden fazla saklandığı, bu arada hac veya umre sonrası Mekke'den Medine'ye dönüşte azık olarak alındığı görülmektedir. Alimlerin cumhuru, kurban etlerini üç günden fazla saklama yasağının kaldırılmasını bir "nesh" olarak değerlendirmişlerdir. İmam Şafii'nin (Rahmetullahi Aleyh) bir görüşüyle Ahmed Muhammed Şakir'in incelemelerinin sonucuna göre ise, bu yasağın kaldırılması bir "nesh" değil, yasağı gerektiren illetin ortadan kalkması sebebiyledir.[29] Buna göre, yasağı gerektiren durumun ortaya çıkması halinde aynı yasak konulabilecek demektir.[30]

7. İmamdan Önce (Kurban) Kesmek Hakkında

1968. “Bize Muhammed b. Yusuf haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Mansur ile Zübeyd'den, (onlar) eş-Şa'bi'den, (O da) el-Bera1 b. Azib'den (naklen) rivayet etti ki,”
Ebu Bürde b. Niyâr (bayram) namazını kılmadan önce kurbanını kesmiş. Sonra Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namazını kılınca O'nu çağırmış, O da yaptığını O'na anlatmış. Bunun üzerine Rasulullah (.Sallallahu Aleyhi ve Sellem) O'na;
"Senin (kestiğin) koyun, et (için kesilen bir) koyun (olmuş!)" buyurmuş. O zaman O;

"Ya Rasulullah! Yanımda dişi bir oğlak -veya dişi bir keçi yavrusu- var. Bu bana bir koyundan daha sevimlidir, (acaba bunu kurban etsem olur mu?)" demiş. (Hz. Peygamber de);
"O halde onu kurban et. Ancak o, (kurban edilmeye), senden sonra hiç kimse için yeterli olmaz!" buyurmuş.
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) şöyle demiş:
"Muhammed kıraat yoluyla haber verdi ki, Süfyan'dan (naklen gelen rivayetin sonunda şu cümle varmış): Kim de (bayram) namazından sonra, imam hutbe okuyorken (kurbanını) keserse, (bu kurban) ona yeter."[31]
1969. "Bize Ebu Ali el-Hanefi rivayet edip (dedi ki), bize Malik, Yahya b. Saîd'den, (O) Buşeyr b. Yesâr'dan, (O da) Ebu Burde b. Niyar'dan (naklen) rivayet etti ki,"
Bir adam, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bayram namazından) ayrılmadan önce (kurbanını) kesmişti de, (Hz. Peygamber) ona tekrar (kurban kesmesini) emretmişti.[32]

Açıklama

Bu Hadis, İmam'ın bayram namazını kıldırmasından önce kurban kesmenin caiz olmadığını göstermektedir. Alimlerin, bu ve ilgili diğer Hadislere dayanarak bu konuda serdettikleri görüşleri şöyledir:
Hanefiler kurban kesme vaktinin, kendilerine bayram namazı vacib olmayan köylü ve bedeviler için bayramın birinci günü fecr-i sadık doğduğunda girdiğini, şehirliler için, İmam'ın bayram namazını kıldırmasından sonra girdiğini, bu sebeple daha önce kesilen kurbanın geçerli olmayacağını söylemişlerdir.
İmam Malik'e (Rahmetullahi Aleyh) göre, imamın bayram namazını kıldırmasından, hutbesini okumasından ve İmam kurban kesecekse, kurbanını kesmesinden önce kurban kesmek caiz değildir.
İmam Şafii (Rahmetullahi Aleyh) ise, güneşin doğuşu ve bayram namazı kılınacak, iki hutbe de okunacak kadar bir vaktin geçmesi ile kurban kesme vaktinin gireceğini söylemiştir.
İmam Ahmed'e (Rahmetullahi Aleyh) göre de, imamın bayram

namazını kıldırmasından önce kurban kesmek caiz değildir.[33]

8. Devenin (Kurban Edilen) İlk Yavrusu (Fera’) Ve Receb Ayında Kurban Edilen Koyun (Atire)Hakkında

1970. “Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, ez-Zühri'den, (O) Saîd İbnu'l-Museyyeb’den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Devenin ilk yavrusunu, (fera'ı) (kurban etmek) yok. Recep ayında koyun kurban etmek, (atire) de yok!"[34]

Açıklama

Cahiliye döneminde devenin ilk yavrusu (fera’) putlara kurban edilirdi. O dönemde deve veya koyun sahibinin hayvan sayısı yüze ulaştığında, genç bir hayvanı kurban etmek ve sahip olunan malların bereketlenmesi için kurban kesmek âdetleri de vardı. Son iki âdete uyarak kesilen kurbana da "fera" deniyordu. Ayrıca Recep ayında, yıl içindeki haram ayların ilki olan bu aya hürmeten kurban kesme âdeti de vardı ki, bu kurbana ise "atire" denirdi. Yukarıdaki Hadis, bu kurbanların kesilmelerinin her şekliyle kaldırıldığını göstermektedir. Hanefi'lerle Şafiiler bu Hadisin zahiri manasına uygun görüş beyan etmişlerdir. Onlara göre müslümanlar ilk zamanlarda, putlara kurban kesme dışındaki iki "fera" âdetini uyguluyorlardı. Sonra bu âdet tamamen kaldırılmıştı. Binaenaleyh, "fera"ın caizliğini gösteren Hadisler ilk zamanlarla alâkalıdır. Şafiilerle Hanbeliler ise, "fera" ve "atire"nin caizliğini gösteren Hadislere dayanarak, bu kurban âdetlerinin kökten kaldırılmadığını söylemişlerdir. Onlara göre yukarıdaki Hadis ya bu kurbanların vacib olmadıkları manasınadır veya onda, putlar için kesilen kurbanlar söz konusudur. Şu halde "fera" ve "atire" kurbanları, Allah Azze ve Celle'nin rızası için herhangi bir vakitte kesilebilir. Şafiilere göre bu müstehabdır.[35]

1971. “Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize Ebu Avâne, Ya'lâ b. Atâ'dan, (O) Veki' b. Udus'tan, (O da) Ebu Uezin el-Ukayli Lakit b. Amir'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
"Ya Rasulullah", dedim, "bizler Receb ayında (kurban) keserdik, şimdi (buna) ne buyurursun?"
"Bunun hiçbir mahzuru yok!" buyurdu.
Veki', sözüne şöyle devam etti:
"Bu (kurbanı kesmeyi) ebediyen bırakmayacağım!"[36]

9. Akika'da Sünnet Olan

1972. “Bize Ebu Asım, İbn Cüreyc'den haber verdi ki, O şöyle demiş: Bana Atâ', Habibe bint Meysere b. Ebi Hüseyin'den, (O) Ümmü Kürz'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki;” O, akika (kurbanı) hakkında şöyle buyurdu:
"Erkek çocuk için, (yaş bakımından) birbirine yakın, (veya kurban edilmeye elverişli koyunlara denk) iki koyun, kız çocuk için bir koyun (kesilir)."[37]
1973. “Bize Saîd b. Amir, Hişam'dan, (O) Hafsa bint Sîrîn'den, (O da) Selman b. Amir ed-Dabbi'den (naklen) haber verdi ki,” Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:
"Çocukla beraber bir "akika" vardır. Bu sebeple onun için kan akıtın, (kurban kesin) ve ondan eziyet verici şeyi giderin."[38]

Açıklama

"Akika", yeni doğan çocuğun başındaki saç ve çocuğun doğumunun yedinci gününde kesilen kurban manalarına gelir. Bu Hadiste bu iki manadan her biri kastedilmiş olabilir. "Çocukla beraber bir akika vardır" cümlesinin manası ise, "çocuk akika'ya bir sebeptir" şeklinde anlaşılmıştır. Çocuktan giderilmesi emredilen eziyet verici şeye ("eza"ya) gelince, bununla ya çocuğun başındaki saç veya Sünnette kesilen kısım ile çocuğun

doğum esnasında bulaşan pislikler kastedilmiş olmalıdır.[39]

1974. “Bize Amr b. Avn rivayet edip (dedi ki), bize Hammad b. Zeyd, Ubeydullah b. Ebi Yezid'den, (O) Siba’ b. Sabit'ten, (O da) Ümmü Kürz'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"(Akika kurbanı olarak) erkek çocuk için iki benzer koyun, kız çocuk için bir koyun (kesilir)."[40]
1975. “Bize Affân haber verip (dedi ki), bize Hemmâm, Katâde'den, (O) el-Hasan'dan, (O) Semûre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle buyurdu:
"Her çocuk "akika"sına karşılık rehindir. (Bu sebeple) onun için (akika kurbanı) kesilir, (saçı) tıraş edilir ve (başına) kan sürülür."
Katâde, bu kan (sürme işini) tarif edip şöyle derdi: Akika boğazlanıldığı zaman bir parça yün alınır ve onunla, boğazlanılan hayvanın can damarlarına dönülüp (kana bulaştırılır), sonra (bu kanlanmış yün parçası) bebeğin bıngıldağının üzerine konur. Nihayet (kan başından) ip gibi akınca başı yıkanır, sonra da tıraş edilir.[41]
Affan dedi ki; Ebân bize bu Hadisi rivayet etmiş ve; "... kan sürülür" (yerine) "ve adı konulur" demiştir.[42]
Abdullah (ed-Dârimî ise);
"Ben bunu (yani çocuğun başına kan bulaştırmayı) gerekli görmem" dedi.[43]

Açıklama

Ebu Davud (Rahmetullahi Aleyh), bu Hadiste geçen "kan sürülür" cümlesinin, Hemmâm'ın (Rahmetullahi Aleyh) bir rivayet hatası olduğunu ve doğrusunun; *"adı konulur"* şeklinde olduğunu söylemiştir. Alimlerin cumhuru da, çocuğun başına akika kurbanının kanından sürmenin bir cahiliye âdeti olduğunu, İslam Dini'nin bu âdeti iptal etiğini söylemiş ve bunu yapmanın

mekruh olduğunu açıklamışlardır. Onlar;
"Çocuktan ezayı (pis şeyleri) giderin" buyuran Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), çocuğa pis olan kanın sürülmesini emretmeyeceğini de söylemişlerdir. Ancak, "kan sürülür" rivayeti hatalı kabul edilse de, bu hatayı Hemmâm'ın (Rahmetullahi Aleyh) yapmış olması şüphelidir. Zira Hemmâm'ın (Rahmetullahi Aleyh) hocası Katâde (Rahmetullahi Aleyh), rivayetinde kanın nasıl sürüleceğini tarif etmekte, ayrıca Katâde (Rahmetullahi Aleyh) ve hocası Hasan Basri'nin (Rahmetullahi Aleyh), akika türbanının kanından çocuğun başına sürülebileceği görüşünde oldukları nakledilmektedir. Şu halde, rivayette bir hata yapılmışsa, bunu ya Katâde (Rahmetullahi Aleyh), veya Hasan (Rahmetullahi Aleyh) yapmış olmalıdır.
Akika kurbanı, yüce Allah'ın (Celle Celaluhu) çocuk ihsanına bir şükür olarak, doğumun yedinci gününde kesilir. Çünkü daha Önce çocuğun ve annenin bakım işleriyle meşgul olunmaktadır. Bu kurbanı kesmek âlimlerin cumhuruna göre Sünnet, Hanefilere göre müstehabdır. Ayrıca âlimlerin çoğu, yukarıdaki Ümmü Kürz rivayetine ve benzeri Hadîslere dayanarak, erkek çocuk için iki, kız çocuk için bir kurban kesileceğini söylemişlerdir. Bunun hikmeti ise, erkek çocuğun ileride üsteleneceği görev ve mes'uliyetlerin, yapacağı işlerin, kızınkinden daha fazla olacağı ile açıklanmıştır. Malikiler ise, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Hz. Hasan (Radıyallahu Anh) ve Hz. Hüseyin (Radıyallahu Anh) için birer akika kurbanı kestiğini bildiren Hadise dayanarak, kız ve erkek için birer kurban kesileceğini söylemişlerdir. Hanefiler de bu görüştedirler.
Akika kurbanı kesmede, Hz. İbrahim'in (Aleyhisselam) Hanif geleneğini sürdürme de söz konusudur. Bilindiği gibi Hz. İbrahim (Aleyhisselam), Allah'ın (Celle Celaluhu) emri üzerine çocuğunu kurban etmeye teşebbüs etmiş, bunun üzerine Allah Azze ve Celle O'na, bu fedakârlık ve sadakatinin mükâfaatı olarak "büyük bir kurbanlık (koç)" göndermiş, O da çocuğunun yerine onu kurban etmişti. İşte çocuk için akika kurbanı kesmekle, adetâ Hz. İbrahim (Aleyhisselam) gibi, çocuğun Allah (Celle Celaluhu) yolunda feda edildiği anlatılmış olmaktadır. Bu kurbanı

kesmede, çocuğun nesebini açıklama hikmeti de vardır.
Yukarıdaki Hadis, doğumun yedinci gününde çocuğun başındaki saçın tıraş edilmesinin ve adının konulmasının müstehab olduğunu da göstermektedir. Çocuğun tıraş edilen saçının ağırlığı kadar gümüş (karşılığı para), sadaka olarak verilir ve çocuğa; hem manası ve hem de düşündürdüğü, hatırlattığı şeyler bakımından güzel bir isim konulur. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Selîem) güzel isimleri severdi. Öyle ki, isimleri kötü olan yerlerden ve oralardan geçmekten hoşlanmazdı. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), isimleri güzel olmayan bazı Sahabilerin isimlerini değiştirdiği de nakledilmektedir.[44]

10. Boğazlanılacak Hayvana Güzel MuameleHakkında

1976. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) Halid el-Hazza'dan, (O) Ebu Kılâbe'den, (O) Ebu'l-Eş'as es-San'ani'den, (O da) Şeddad b. Evs'ten, (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) iki şey belledim. (Bunlardan birinde) O şöyle buyurmuştur: *"Muhakkak ki Allah, her şeyin güzel yapılmasını istemiştir. Binaenaleyh, (kısas gibi bir sebeple birini) öldüreceğiniz zaman güzelce öldürün, (bir hayvanı) boğazlayacağınızzaman güzelce boğazlayın. Biriniz (bir hayvan keseceği vakit) bıçağını keskinleştirsin, sonra boğazlayacağı hayvanı rahat ettirsin!"*[45]

11. Kendileriyle (Hayvan) Boğazlamanın Caiz Olduğu Şeyler

1977. Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Saîd, Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki, bir kadın Sel' (dağında) Ka'b b. Malikoğullan'nın koyunlarını ot-latıyonnuş. Derken bir koyunun ölmesinden korkmuş ve bir taş alıp onunla onu boğazlamış. Bu (olay) Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sel-lem) anlatılmıştı da O, onlara (yani koyun sahiplerine) onu yemelerini emretmişti.[46]

12. Kuyuya Düşen Hayvanın Boğazlanışı Hakkında

1978. “Bize Ebu'1-Velid, Osman b. Ömer ve Affân, Hammâd b. Seleme'den, (O) Ebu'l-Uşera'dan, (O da) babasından (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:
"Ya Rasulullah, boğazlama sadece boğazdan ve gerdandan mı olur?" demiştim de, (Hz. Peygamber);
"(Hayvanın) uyluğunu yaralarsan, senin için yeterli olur" buyurmuştu.[47] Hammâd dedi ki;
"Biz bu (Hadisi) yukarıdan aşağıya düşen hayvana yorduk."[48]

13. Canlıya İşkence (Müsle) Yapma Yasağı

1979. “Bize Ebu'l-Velid haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bana el-Minhâl b. Amr rivayet edip dedi ki, Saîd b. Cübeyr'i, şöyle derken işittim:”
İbn Ömer'le beraber Medine yollarından bir yola çıkmıştık. Derken ne görelim, bazı çocuklar bir tavuğa (taş) atıyorlar! İbn Ömer hemen;
"bunu kim yaptı?" dedi. Bunun üzerine (çocuklar) dağıldılar. O zaman O şöyle dedi:
"Muhakkak ki Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), canlıya işkence (müsle) yapan kimselere lanet etti."[49]

Açıklama

"Müsle", insan olsun hayvan olsun, bir canlıya; burnunu, kulağını kesmek, kolunu-bacağını kırmak gibi şekillerle diri diri işkence yapmaya denir. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) "müsle" yapmayı şiddetle menetmiştir (Bkz. 1663. Hadis). İster insan olsun, ister hayvan, bir canlıya işkence yapmak haramdır.[50]

1980. “Bize Ebu Asım, Abdulhamid b. Ca'fer'den, (O) Yezid b. Ebi Habib'den, (O) Bukeyr b. Abdillah ibni'l-Eşecc'den, (O)

babasından), (O) Ubeyd b. Ti'li'den, (O da) Ebu Eyyub el-Ensari'den (naklen) haber verdi ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir canlının tutularak bir şey atıla atıla öldürülmesini, ("sabır"ını) yasaklamıştır.
Ebu Eyyub (sözünün devamında) şöyle dedi:
"(Canlı varlık") bir tavuk da olsa, onu tutup bir şey ata ata öldürmem!"[51]
1981. "Bize Affan rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd rivayet edip (dedi ki), bize Katâde, İkrime'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) "mücesseme"nin (etinin yenilmesini) yasaklamıştır![52]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) de şöyle demiştir:
"Mücesseme, tutulup bir hedef olarak dikilen ve kendisine bir şeyler atıla atıla öldürülen hayvandır."[53]

14. Bir Et Bulunur da, (Kesildiğinde) ÜzerindeAllah'ın Adının Anılıp AnılmadığıBilinmeyebilir?

1982. "Bize Muhammed b. Saîd haber verip (dedi ki), bize Abdurrahman -ki O, İbn Süleyman'dır-, Hişam b. Urve'den, (O) babasından, (O da) mü'minlerin annesi Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki,"
Bir topluluk Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Bazı kimseler bize, (kesildiğinde) üzerine Allah'ın adının anılmış olup olmadığını bilmediğimiz et getiriyorlar, (ne yapmamızı emredersiniz?)" diye sormuşlardı da Hz. Peygamber;
"Besmeleyi siz çekin ve yiyin!" buyurmuştu. (Et getirenler) de cahiliye dönemine yakın (yani yeni müslüman olmuş, dolayısıyla dinin hükümlerini tam olarak bilmeyen) kimselerdi.[54]

Açıklama

Bu Hadisin zahiri manası, müslümanın kestiği hayvanın etinin, keserken besmele çekip çekmediği bilinmezse de, yenmesinin caiz olduğu ve hayvan keserken besmele çekmenin şart

olmadığını göstermektedir. Şafiilerle, bir rivayete göre Ahmed b. Hanbel (Rahmetullahi Aleyh), bu Hadisin zahirine uyun görüş beyan etmişlerdir. Şafiilere göre hayvan keserken besmele çekmek müstehabdır. Bu sebeple, ister bilerek isterse bilmeyerek olsun, besmele çekilmemesi bir zarar vermez. Malik (Rahmetullahi Aleyh) ve Ahmed b. Hanbel'in (Rahmetullahi Aleyh) meşhur görüşü ile Hanefilere göre ise, hayvan keserken, unutulması durumu hariç, besmele çekmek şarttır. Besmele bilerek çekilmezse, hayvanın eti helâl olmaz. Bu görüşte olanlar, diğer nasslar meyanında; *"Üzerlerine Allah'ın adı anılmamışolan (hayvan)lardan yemeyin"* ayetine dayanmışlardır. Şafiiler bu Ayette, Allah'tan (Celle Celaluhu) başkası adına kesilen hayvanların kastedildiğini söylemişlerdir. Onlar, hayvan keserken besmele çekmenin şart olduğunu gösteren diğer nassların da, "şart"lık değil müstehablık ifade ettiği görüşündedirler. Hayvan keserken besmele çekmenin şart olduğunu söyleyenlere göre, yukarıdaki Hadiste, müslümanlara hüsn-i zan besleyerek onların besmele çektikleri kabul edilmiş, bu sebeple de, artık onun düşünülmeyip, yemeye besmeleyle başlanılması tavsiye edilmiştir.[55]

15. Hayvan Ürküp Kaçınca (Ne Yapılacağı) Hakkında

1983. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) babasından, (O) Abaye b. Rifaa b. Rafî'den, (O da) dedesi Rafi' b. Hadic'den (naklen) haber verdi ki," (bir gün) bir deve ürküp kaçmıştı. Toplulukta da (onu yakalamak için) az sayıda at vardı. Bu sebeple bir adam ok atıp onu durdurmuştu (yani öldürmüştü). Bunun üzerine Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ona şöyle buyurmuştu:
"Hakikaten bu hayvanların, vahşi hayvanların şaşılacak halleri gibi garip halleri vardır. Binaenaleyh, onların sizi aciz bırakanlarına böyle yapın!"[56]

Açıklama

Bu Hadis, evcil hayranların ürküp kaçanlarının, yakalanamamaları halinde vahşi hayvan hükmünde sayılacaklarını ve onları, herhangi bir yerlerinden öldürücü bir yara ile yaralamak suretiyle öldürmenin caiz olduğunu göstermektedir. Bu şekilde öldürülen bir hayvanın etinin helâl olduğunda hiçbir ihtilâf yoktur.[57]

16. Herhangi Bir Hayvanı Boş Yere Öldüren Kimse

1984. "Bize İsmail Ebu Ma'mer b. ibrahim rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan, Amr'dan -ki O, Ibn Dinar'dır-, (O da) İbn Abbas'm azadlısı Suheyb'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Abdullah b. Amr'ı şöyle derken işittim: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Kim bir serçeyi hakkına karşılık olmaksızın öldürürse, Allah Kıyamet Gününde ona onu soracaktır!" (Bunun üzerine);
"Onun hakkı nedir ki?" denildi de;
"Kesip yemen!" buyurdu.[58]

17. "Annesinin Karnındaki Yavrunun Boğazlanması, Annenin Boğazlanması (İle Hasıl Olur)" (Hadisi) Hakkında

1985. "Bize İshak b. İbrahim haber verip (dedi ki), bize Attab b. Beşir, Ubeydullah b. Ebi Ziyad'dan, (O) Ebu'z-Zübeyr'den, (O) Cabir'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," o şöyle buyurdu:
''Annesinin karnındaki yavrunun ("cenin"in) boğazlanması, annesinin boğazlanması (ile hasıl olur.)"[59]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî'ye);
"(Annesi kesildikten sonra karnından çıkan yavru) yenir mi?" diye soruldu, O da;
"Evet" dedi.[60]

Açıklama

Bu Hadis, kesilen bir hayvanın karnından ölü olarak çıkan yavrusunun etinin helâl olduğunu, çünkü bir parçası olduğu annesinin kesilmesinin, onun da kesilmesi yerine geçtiğini göstermektedir. Şafii, Ahmed, Ebu Yusuf ve Muhammed (Rahmetullahi Aleyhim ecmain); bu Hadise uygun görüş beyan etmişlerdir. Onlara göre bu durumda ölü yavrunun tüylenip tüylenmemesi arasında fark yoktur. Malik (Rahmetullahi Aleyh) ise, başka bir Hadise dayanarak, ceninin tüyleri bitmişe, annesinin boğazlanmasının kendi boğazlanması yerine geçeceğini söylemiştir. Ebu Hanife (Rahmetullahi Aleyh) ise bu Hadisi;
"(Kesilen annesinin karnından canlı çıkan) ceninin boğazlanması, annesinin boğazlanması (gibi yapılır)" şeklinde anlayarak, kesilen hayvanın karnından ölü olarak çıkan yavrunun meyte hükmünde olup helâl olmayacağını söylemiştir. Kesilen hayvanın karnından canlı çıkan cenine gelince, bunun etinin helâl olması için ölmeden önce mutlaka boğazlanması gerekir, aksi taktirde yani boğazlanmadan ölürse, helâl olmaz. Bu konuda hiçbir ihtilâf yoktur.[61]

18. (Etleri) Yenilmeyen Yırtıcı Hayvanlar

1986. "Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, İbn Şihab'dan, (O) Ebu İdris el-Havlani'den, (O da) Ebu Salebe el-Huşeni'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) azı dişli bütün yırtıcı hayvanların (etinin) yenilmesini yasakladı.[62]
1987. "Bize Abdullah b. Mesleme haber verip (dedi ki), bize Malik b. Enes'in amcasının oğlu Ebu Uveys, ez-Zühri'den, (O) Ebu İdris el-Havlani'den, (O da) Ebu Salebe el-Huşeni'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (yırtıcı bir hayvanın canlı bir hayvandan) kapıp kopardığı et ile, tutulup bir hedef olarak dikilen ve kendisine bir şeyler atıla atıla öldürülen hayvanın ("mucesseme"nin) etini (yemeyi), taksiminden önce ganimet

malından kapıp almayı ve azı dişli tüm yırtıcı hayvanların (etini) yemeyi yasakladı.[63]

1988. “Bize Yahya b Hammad haber verip (dedi ki), bize Ebu Avane, Ebu Bişr'den, (O) Meymûn b. Mihran'dan, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:

Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Setlem) azı dişli bütün yırtıcı hayvanların ve pençeli bütün kuşların (etini) yemeyi yasakladı.[64]

Açıklama

Bu Hadisler "azı dişli yırtıcı hayvanlar"ın etlerinin yenmesinin haram olduğunu göstermektedir. Alimlerin cumhuru da bu Hadise uygun görüş beyan etmişlerdir. Ancak "azı dişli hayvan" ifadesiyle ne kastedildiği hakkında ihtilâf edilmiştir. Şafii (Rahmetullahi Aleyh) bundan, azı dişleriyle avlanan, kendini onlarla koruyan, insanlara tabii olarak saldıran yırtıcı hayvanların kastedildiğini anlamış ve aslan, kurt, pars gibi hayvanların haram; insanlara saldırmayan sırtlan ve tilkinin helâl olduğunu söylemiştir. Şafii'nin (Rahmetullahi Aleyh), sırtlan ve tilkiyi bu Hadisin hükmüne dahil etmeyişinin, onların azı dişlerinin zayıflığından dolayı olduğu da söylenmiştir. Hanefiler ise azı dişleriyle kapıp avlanan ve kendisini koruyan bütün hayvanların, bu meyanda sırtlanın da etinin haram olduğunu söylemişlerdir.

Yukarıdaki Hadis, pençeli, yani pençeleriyle kapıp avlanan kuşların etlerinin de haram olduğuna delâlet etmektedir. Cumhur da buna uygun görüş beyan etmiştir. Malik (Rahmetullahi Aleyh) ise, bu Hadislerdeki yasağın "kerahet" ifade ettiği görüşündedir.[65]

19. Yırtıcı Hayvanların Derilerini Giyme Yasağı

1989. “Bize Ma'mer b. Bişr, İbnu'l-Mübarek'ten, (O) Saîd'den, (O) Katâde'den, (O) Ebu'l-Melih'ten, (O da) babasından (naklen) haber verdi ki,”

Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), yırtıcı hayvanların derilerinin yaygı edinilmesini yasakladı.[66]
1990. "Bize Musedded haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Saîd, Katâde'den, (O) Ebu'l-Melih'ten, (O) babasından, (O da) Hz. Peygamberden (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini rivayet etti."[67]

Açıklama

Bu Hadis, yırtıcı hayvanların derilerinin yaygı olarak kullanılmalarının caiz olmadığını göstermektedir. El-Mikdâm b. Ma'dikerib'in rivayetinde bu derilerin elbise olarak kullanılmalarının da yasaklandığı açıklanmaktadır. Bazı âlimler bu yasağın, yırtıcı hayvanların tabaklanmamış derileri hakkında olabileceğini veya bu yasağın; yırtıcı hayvan derilerinin, israfçı ve kibirli kimselerin kullandığı eşyalar olduğundan konmuş olabileceğini söylemişlerdir. Bu yasağın bîr hikmetinin, yırtıcı hayvanları, dolayısıyla yabani hayatı korumak olduğu da düşünülebilir.
Bazı Sahabilerle, İmam Ahmed (Rahmetullahi Aleyh) ve Abdullah ibnul-Mübarek (Rahmetullahi Aleyh) gibi bazı âlimler, söz konusu Hadislere dayanarak, yırtıcı hayvanların derilerini elbise ve seccade olarak kullanmanın mekruh olduğunu söylemişlerdir.[68]

20. Murdar Hayvan Ölülerinin Derilerinden Yararlanmak

1991. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) Zeyd b. Eslem'den, (O da) Abdurrahman b. Va'le'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi: İbn Abbas'a, (deriden yapılmış) su kaplarını sormuştum da O şöyle cevap vermişti:
"Sana ne diyeceğimi bilmiyorum. Şu kadar var ki, ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işitmiştim:"
"Hangi hayvan postu tabaklanırsa temizlenmiş olur."[69]

1992. "Bize Ya'lâ, Muhammed b. İshak'tan, (O) el-Ka'ka' b. Hakim'den, (O da) Abdurrahman b. Va'le'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
İbn Abbas'a, murdar hayvan ölülerinin derilerini sormuştum da O, şöyle cevap vermişti:
(Onlar hakkında) Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
"Onları tabaklamak, temizlemektir!"[70]
Ebu Muhammed Abdullah (ed-Dârimî'ye); "bu (Hadisin delâlet ettiği) görüşü kabullenir misin?" denildi. O da; "Eti yenen (bir hayvan) olduğunda, evet, (kabullenirim!)" karşılığını verdi.[71]
1993. "Bize Halid b. Mahled rivayet edip (dedi ki), bize Malik, Yezid b. Kuseyt'ten, (O) Muhammed b. Abdirrahman b. Sevban'dan, (O) annesinden, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), murdar hayvan ölülerinin derilerinden yararlanılmasını emretti.[72]
1994. "Bize Yahya b. Hassan rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan b. Uyeyne, ez-Zühri'den, (O) Ubeydullah b. Abdi1ah"tan, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Meymûne'ye ait bir koyun ölmüştü, (onlar da onu atmışlardı). Bunun üzerine Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Onun derisinden yararlansaydınız!" buyurmuştu. Onlar;
"ya Rasulullah, doğrusu o murdardır!" demişler, (Hz. Peygamber de);
"Onun sadece yenilmesi haram kılındı!" buyurmuştu.[73]
1995. "Bize Muhammed ibnu'l-Musaffa haber verip (dedi ki), bize Bakıyye, ez-Zübeydi'den, (O) ez-Zühri'den, (O) Ubeydullah'tan, (O) İbn Abbas'tan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen), bunun (yani bir önceki) Hadisin benzerini rivayet etti."
Ebu Muhammed (ed-Dârimî'ye);
"Tilkilerin (derileri) hakkında ne dersin, tabaklandıklarında (kullanılabilirler mi?)" denildi, O da;
"Onların (derilerini kullanmayı) kerih görüyorum" cevabını verdi.

Açıklama

Bu bölümdeki Hadisler, murdar hayvan ölülerinin ("meyte'lerin), yani kendiliklerinden ölen veya gayr-ı meşru bir şekilde öldürülen hayvanların derilerinin tabaklanmakla ("dibağat'la) temizleneceklerini ve bu suretle, kullanılmalarının caiz olacağını göstermektedir. Bu Hadislerde bu konuda eti yenen hayvanlarla yenmeyenler arasında bir ayrım yapılmamıştır. Ebu Yusuf (Rahmetullahi Aleyh) ile zahirilerin, bu Hadislerin zahirine uygun görüş beyan ettikleri nakledilmektedir. Ebu Hanife (Rahmetullahi Aleyh) ve Şafii (Rahmetullahi Aleyh), domuzun derisinin tabaklanmakla da temi zlenemeyeceğini söylemişlerdir. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de domuzun "pis" olduğu açıklanmıştır.[74] Şafii (Rahmetullahi Aleyh), buna kıyasla köpek derisinin de tabaklanmakla temizlenemeyeceğini söylemiştir. Malik (Rahmetullahi Aleyh) ise, tabaklanmakla, hiçbir ayrım yapmaksızın bütün meytelerin derilerinin "dış kısımlarının" temizleneceği, ancak iç kısımları temizlenemeyeceği için, sıvı işlerde kullanılamayacakları görüşündedir. Ahmed b. Hanbel'e (Rahmetullahi Aleyh) göre ise, meytelerin derilerinin tabaklanmakla temizleneceğine delâlet eden Hadisler mensuh olup, meyte derileri hiçbir suretle te-mizlenemezler, dolayısıyla da kullanılamazlar. Bir rivayete göre Malik (Rahmetullahi Aleyh) de bu görüştedir. Dârimî, Abdullah ibnu'l-Mübarek ve Ebu Sevr (Rahmetullahi Aleyhim ecmain) gibi bazı âlimler ise, tabaklamakla sadece eti yenen hayvanların derilerinin temizleneceğini söylemişlerdir. Onlar bu görüşe, bazı Hadislerde "tabaklama"nın, "boğazlama'ya benzetilmesinden hareketle varmışlardır. Dolayısıyla "tabaklama" ile sadece "boğazlama" ile etleri helâl olan hayvanların derileri temizlenebilir.[75]

21. Evcil Eşeklerin Etleri Hakkında

1996. "Bize Ahmed b. Abdillah haber verip (dedi ki), bize Malik, ez-Zühri'den, (O), Muhammed'in oğulları el-Hasan ile Abdullah'tan, (onlar) babalarından, (O da) Hz. Ali'den (naklen)

rivayet etti ki; Hz. Ali, İbn Abbas'a şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Hayber günü (H. 7. yılın Muharrem ayında) kadınlarla mut'a nikahı yapmayı ve evcil eşeklerin etlerini (yemeyi) yasaklamıştı."[76]
1997. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) Hişam'dan, (O) İbn Sîrîn'den, (O da) Enes b. Malik'ten (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi: Hayber günü bir adam kalkıp;
"Ya Rasulullah, eşekler yenildi -veya eşekler bitirildi!-" dedi. Ardından (başka bir adam);
"Ya Rasuluüah, eşekler bitirildi -veya eşekler yenildi!-" dedi. Bunun üzerine Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir adama emretti de, O;
"Muhakkak ki Allah ve Rasulü sizi eşek etleri (yemekten) menediyor. Çünkü onlar pistir!" diye bağırdı.[77]

22. At Etlerinin Yenilmesi Hakkında

1998. "Bize Ca'fer b. Avn, Hişam b. Urve'den, (O) Fatuna bintu'l-Munzir'den, (O da) Esma bint Ebi Bekr'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) zamanında Medine'de at eti yedik."[78]
1999. "Bize Ebu'n-Numan haber verip (dedi ki), bize Hammad b. Zeyd, Amr b. Dinar'dan, (O) Muhammed b. Ali'den, (O da) Cabir b. Abdillah'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Hayber günü evcil eşeklerin etlerini (yemeyi) yasakladı, at etlerini (yemeye) ise izin verdi.[79]

Açıklama

Bu Hadisler, at etini yemenin mubah olduğunu göstermektedir. İçlerinde Şafii, Ahmed, Ebu Yusuf ve Muhammed'in (Rahmetullahi Aleyhim ecmain) de bulunduğu âlimlerin cumhuru bu Hadislere uygun görüş beyan etmiş ve at etini yemenin mubah olup hiçbir kerahatinin olmadığını söylemişlerdir. Ebu

Hanife (Rahmetullahi Aleyh) ile Malike (Rahmetullahi Aleyh) göre ise at etinin yenilmesi mekruhtur. Onlar bu görüşlerinde; *"atları, katırları ve eşekleri, onlara binmeniz için ve süs (hayvanı) olarak (yarattı)"*[80] mealindeki ayetle, Halid b. Velid'in (Radıyallahu Anh) rivayet ettiği ve at etinin yenmesinin yasak olduğunu ifade eden bir Hadise[81] dayanmışlardır. Ancak âlimler, Halid b. Velid'in (Radıyallahu Anh) rivayet ettiği bu Hadisin zayıf olduğunu söylemişlerdir. Bazı âlimlere göre ise bu Hadis mensuhtur. At etinin mubah olduğunu söyleyen âlimler, mezkur ayetten de, at etinin mekruh olduğu hükmünün çıkarılamayacağını söylemişledir.[82]

23. Kapıp Alma, Yağma Etme ("Nühbe") Yasağı

2000. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki), bize el-Evzai rivayet edip (dedi ki), bana ez-Zühri, Saîd ibnu'l-Müseyyeb ile Ebu Seleme b. Abdirrahman'dan, (onlar da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet ettiler ki," Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"(Bir kimse), mü'minlerin gözlerini kendisine diktiği kıymetli bir malı gizlice kapıp almaz ki, o bunu kapıp aldığında mümin olsun!"[83]
2001. "Bize İshak b. ibrahim rivayet edip (dedi ki), bize Vehb b. Cerir b. Hazini, babasından, (O) Yala b. Hakim'den, (O) Ebu Lebid'den, (O da) Abdurrahman b. Semûre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), gizlice kapıp almayı, yağma etmeyi ("nühbe'yi) yasakladı.[84]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"Bu (kapıp alma yasağı), savaşta ganimet elde edildiğinde ganimetin bölüştürülmesinden önce (ondan gizlice kapıp alma hakkındadır)."[85]

24. Darda Kalanın, Murdar Hayvan Ölüsünden Yemesi Hakkında

2002. “Bize Ebu Asım, el-Evzai'den, (O) Hassan b. Atıyye'den, (O da) Ebu Vakıd'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
“Ya Rasulullah", dedik, "Biz açlığın bulunduğu bir yerde yaşıyoruz. Murdar hayvan ölüsünden bize ne helâl olur?" (Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:
"Ne sabah yemeği, ne akşam yemeği yiyemediğinizde, ne de (yerden) bir sebze çıkaramadığınızda işiniz ona kalır!"[86]
(Ed-Dârimî) dedi ki:
"(Diğer) raviler, ("tahtefu" kelimesini) "ha" ile söylüyorlar. (Bu durumda mana, "ne de bir sebze koparmadığınızda..." şeklinde olur). Bu ise "hı" ile söylemiştir."[87]

25. Süt Sağımını Haddinden Fazla Yapan KimseHakkında

2003. “Bize Yala haber verip (dedi ki), bize el-A'meş, Ya'kub b. Yahya'dan, (O da) Dırâr İbnu'l-Ezver'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah'a (Sallullahu Aleyhi ve Sellem) sağmal bir deve hediye etmiştim de O, bana onu sağmamı emretmişti. Ben de onu sağmış ve sağımında haddi aşmıştım. Bunun üzerine (Hz. Peygamber);
"Sütün (devamlı gelmesini) sağlayacak olan (bir miktar sütü memede) bırak!" buyurmuştu.[88]

26. Kurbağa Ve Arıları Öldürme Yasağı

2004. “Bize Ubeydullah b. Abdilmecid haber verip (dedi ki), bize İbn Ebi Zi'b, Saîd b. Halid el-Karidi'den, (O) Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den, (O da) Abdurrahman b. Osman'dan (naklen) rivayet etti ki,”
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kurbağalan öldürmeyi yasakladı.[89]
2005. “Bize Muhammed b. Yahya haber verip (dedi ki), bize Abdurrezzak rivayet edip (dedi ki), bize Ma'mer, ez-Zühri'den, (O) Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:

Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) dört hayvanın; karınca, arı, çavuş kuşu ve göçeğen kuşunun öldürülmesini yasakladı. [90]

27. Zehirli Kelerleri Öldürmek Hakkında

2006. "Bize Ebu Asım, İbn Cüreye1 den, (O) Abdulhamid b. Cübeyr b. Şeybe'den, (O) Saîd İbnu'l-Müseyyeb'den, (O da) Ümmü Serik'ten (naklen) haber verdi ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) zehirli kelerlerin öldürülmesini emretmişti.[91]

28. Pislik Yiyen Hayvan Ve Hakkında Gelen Yasağa Dair

2007. "Bize Ebu Zeyd Saîd ibnu'r-Rebi rivayet edip (dedi ki), bize Hişam ed-Destuvâî, Katâde'den, (O) İkrime'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki,"

Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), bir hedef olarak dikilip kendisine bir şeyler atıla atıla öldürülen hayvanın, ("mücesseme"nin etinin yenmesini); pislik yiyen hayvanın, ("cellale"nin) sütünün (içilmesini) ve kırbaların ağzından (su) içilmesini yasaklamıştır.[92]

Açıklama

Bir hedef olarak dikilip, kendisine bir şeyler atıla atıla öldürülen hayvan ("mücesseme"), Kur'an-ı Kerim'de, etinin yenmesinin haram olduğu bildirilen "mevkuze: (bir yerine) vurularak öldürülmüş hayvan"[93] hükmündedir.
Pislik (dışkı) yiyen hayvanın ("cellale"nin) hemen kesilip etinin yenmesi de yasaklanmıştır. Çünkü pislikle beslenen hayvanın etinde ve sütünde pis kokular hasıl olur. Böyle bir hayvanın hemen kesilip etinin yenmesi Hanefi'lerle İmam Şafii (Rahmetullahi Aleyh) ve İmam Ahmed'e (Rahmetullahi Aleyh) göre mekruhtur. Ancak böyle bir hayvan, etinden ve sütünden pis kokular gidecek kadar bir müddet hapsedilip temiz şeylerle

beslenir de sonra kesilirse, etini yemenin hiçbir mahzuru olmaz. İmam Malik (Rahmetullahi Aleyh) ise, pislik yiyen hayvan hakkındaki yasağın, böyle bir hayvanın tiksindiriciliğinden dolayı konduğunu, binaenaleyh, bekletmeden hemen kesilip etinin yenmesinin bir mahzuru olmadığını söylemiştir.

Bu Hadiste kırbanın, (su tulumunun) ağzından su içmek de menedilmektedir. Âlimlerin çoğuna göre bu yasak, "tenzihi"dir, yani kırbanın ağzından su içmek tenzihen mekruhtur. Bunun hikmeti de, içi görülmeyen, dar boğazlı olun su kabının içinde sağlığa zararlı bir şeyin, zararlı böcek, yılan gibi bir hayvanın olması ihtimalidir. Bununla beraber, Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), kırbanın ağzından su içtiğini belirten Hadisler de vardır. Bunun için, söz-konusu muhtemel tehlikelerin olmadığı ve bir mecburiyetin bulunduğu hallerde, içi görülmeyen, dar boğazlı su kaplarından su içmede bir mahzurun olmadığı açıklanmıştır.[94]

---

[1] Buhari, Edâhî, 9(6/237); Müslim, Edâhî, 17-18(3/1556-1557); Ebu Davud, Dahâyâ, 4(3/ 95); Nesai, Dahâyâ, 14(7/193-194); Tirmizi, Edâhî, 2(4/84); İbn Mace, Edâhî, 1(2/1043); Müsned, 3/115, 170, 183., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/254

[2] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/254-255

[3] En'am: 6/79

[4] En'am: 6/162-163.

[5] Ebu Davud, Dahâyâ, 4(3/95); İbn Mace, Edâhî, 1(2/1043); Müsned, 3/356, 375., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/254-256

[6] Müslim, Edâhî, 41(3/1565); Ebu Davud, Dahâyâ, 3(3/94); Nesai, Dahâyâ 1(7/187); Tirmizi, Edâhî, 24(4/102); İbn Mace, Edâhî, 11(2/1052); Müsned, 6/301., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/257

[7] Müslim, Edâhî, 39-40(3/1565); Nesai, Dahâyâ, 1(7/187); İbn Mace, Edâhî,

11(2/1052); Müsned, 6/289., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/257

[8] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/256/257-258

[9] Nesai, Dahâyâ, 7(7/189); Muvatta; Dahâyâ 1(2/482); Müsned, 4/301., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/258-259

[10] Bu kelime Darimi'nin bazı nüshalarında "... yaşlı, büyük" şeklindedir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/259

[11] Ebu Davud, Dahâyâ, 6(3/97); Nesai, Dahâyâ, 5-6(7/188-189); Tirmizi, Edâhî, 5(4/85-86); îbn Mace, Edâhî, 8(2/1050); Müsned, 4/284, 289, 300; Müstedrek, 1/468, 4/223.

[12] Nesai, Dahâyâ, 11(7/191); îbn Mace, Edâhî, 8(2/1050); Tayâlisi, s. 23; Müsned, 1/95, 105,125; Müstedrek, 1/468, 4/224-225., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/260

[13] Ebu Davud, Edâhî, 6(3/98-99) Nesai, Dahâyâ, 9-11(7/190-191); Tirmizi, Edâhî, 6(4/86-87); İbn Mace, Edâhî, 8(2/1050); Müsned, 1/108,128,149; Müstedrek, 1/468., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/258/260-261

[14] Buhari, Edâhî, 2(6/234); Müslim, Edâhî, 16(3/1556); Nesai, Dahâyâ, 13(7/192); Tirmizi, Edâhî, 7(4/88); Müsned, 4/144-145,156; Tayâlisi, s. 135., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/261-262

[15] Buhari, Edâhî, 7(6/236); Müslim, Edâhî, 15(3/1555-1556); Nesai, Dahâyâ, 13(7/192); Tirmizi, Edâhî, 7(4/88)-İbn Mace, Edâhî, 7(2/1048); Müsned, 4/149.

[16] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/262

[17] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/261/262-263

[18] "Bedene", dilcilerin çoğuna göre, deve, sığır ve davara denir. Ancak hadis ve fıkıh kitaplarında daha ziyade "deve" manasına kullanılır.

[19] Bir sonraki Hadisin kaynaklarına bkz. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/264

[20] Müslim, Hac, 350-357(2/955-956); Ebu Davud, Edâhî, 7(3/98); Nesai, Dahâyâ,

16(7/ 195); Tirmizi, Hac, 66(3/248), Edâhî, 8(4/89); İbn Mace, Edâhî, 5(2/1047); Muvatta; Dahâyâ, 9(2/ 486); Müsned, 3/292-294, 353.

[21] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/263-264

[22] Buhari, Edâhî, 16(6/240); Müslim, Edâhî, 26(3/1560); Nesai, Dahâyâ, 35(7/205); Tirmizi, Edâhî, 13(4/94). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/265

[23] Ebu Davud, Edâhî, 10(3/100); Nesai, Fera, 2(7/150); İbn Mace, Edâhî 16(2/1055); Müsned, 5/75, 76.

[24] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/265-266

[25] Buhari, Efıme, 27(6/206), Edâhî, 16(6/239); Müslim, Edâhî, 28(3/1561); Ebu Davud, Edâhî, 10(3/99); Nesai, Dahâyâ 37(7/207); Tirmizi, Edâhî, 14(4/95); Muvatta, Dahâyâ, 7(2/484); Müsned, 6/51., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/266-267

[26] Müslim, Edâhî, 35-36(3/1563); Ebu Davud, Edâhî, 11(3/100); Müsned, 5/277, 281., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/267

[27] Buhari, Edâhî, 16(6/239); Müslim, Edâhî, 36(3/1562); Müsned, 3/309, 368, 386.

[28] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/268

[29] Bkz. Risale, s. 240-242.

[30] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/265-268

[31] Buhari, Edâhî, 8(6/236-237); Müslim, Edâhî, 4-5(3/1552); Ebu Davud, Edâhî, 5(3/96); Nesai, Dahâyâ 17(7/196); Tirmizi, Edâhî, 12(4/93); Müsned, 4/45., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/269

[32] Nesai, Dahâyâ, 17(7/197); Muvatta, Dahâyâ, 4(2/483); Müsned, 3/466, 4/45., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/270

[33] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/269-270

[34] Buhari, Akika, 3-4(6/217); Müslim, Edâhî, 38(3/1564); Ebu Davud, Edâhî, 20(3/105); Nesai, Ferd, 1(7/147); Tirmizi, Edâhî, 15(4/95-96); İbn Mace, Zebâih, 2(2/1058); Müsned, 2/239, 279,490., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/271

[35] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/271-272

[36] Nesai, Fera, 3(7/151); Müsned, 4/12,13., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/271-272

[37] Ebu Davud, Edâhî, 21(3/105); Nesai, Akika, 3(7/146); Müsned, 6/381, 422; Musanaf, 4/ 327., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/273

[38] Buhari, Akika, 2(6/217); Ebu Davud, Edâhî, 21(3/106); Nesai, Akika, 2(7/145-146); Tirmizi, Edâhî, 17(4/97-98); İbn Mace, Zebâih, 1(2/1056); Müsned, 4/17,18, 214; Musannaf, 4/328., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/273-274

[39] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/274

[40] Ebu Davud, Edâhî, 21(3/105-106); Nesai, Akika, 4(7/146); Tirmizi, Edâhî, 17(4/98); İbn Mace, Zebâih, 1(2/1056); Müsned, 6/381, 422; Musannaf, 4/328., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/274

[41] Ebu Davud, Edâhî, 21(3/106); Müsned, 5/8,17, 22.

[42] Ebu Dovud, Edâhî, 21(3/106); Nesai, Akika, 5(7/147); Tirmizi, Edâhî, 23(4/101); İbn Mace, Zebâih, 1(2/1057); Müsned, 5/17.

[43] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/275

[44] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/273/275-277

[45] Müslim, Sayd, 57(3/1548); Ebu Davud, Edâhi, 12(3/100); Nesai, Dahayâ, 23(7/200); Tirmizi, Diyat, 14(4/23); İbn Mace, Zebâih, 3(2/1058); Müsned, 4/123-125; Tayâlisî, s. 152., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/278

[46] Buhari, Zebâih, 18-19(6/225-226); Muvatta, Zebâih, 4(2/489); Müsned, 2(76,80.

[47] Ebu Davud, Edâhî, 16(3/103); Nesai, Dahâyâ, 25{7/2OO); Tirmizi, Et'ıme, 5<4/75); İbn Mace, Zebâih, 9(2/1063); Müsned, 4/334); Tayâlisî, s. 169.

[48] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/279

[49] Buhari, Zebâih, 25(6/228); Müslim, Sayd, 59(3/1549-1560); Nesai, Dahâyâ, 41(7/210); Müsned, 2/13, 86,103; Tayâlisî, s. 255., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/280

[50] Fethul-Bari, 21/57., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/280

[51] Ebu Davud, Cihad, 127(3/60-61); Müsned, 5/422., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/281

[52] Ebu Davud, Eşribe, 14(3/336); Müsned, 1/241, 339. Bkz. 1987. ve 2007. Hadisler.

[53] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/279-281

[54] Buharı, Zebâih, 21(6/226); Ebu Davud, Edâhî, 19(3/104);Nesai, Dahâyâ, 39(7/209); İbn Mace, Zebâih, 4(2/1059-1060); Muvatta, Zebâih, 1(2/488, mürsel olarak); Dârekutni, 4/296., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/282

[55] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/281/282-283

[56] Buhari, Zebâih, 15(6/224); Müslim, Edâhî, 20(3/1558); Ebu Davud, Edâhî, 15(3/102); Nesai, Sayd, 17(7/169); Tirmizi, Sayd, 19(4/82); İbn Mace, Zebâih, 9(2/1062); Müsned, 3/463, 464; 4/140,142., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/283-284

[57] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/283-284

[58] Nesai, Sayd 34(7/182-183), Dahâyâ, 42(7/211); Müsned, 2/166, 197, 210; Musannaf, 4/ 450; Tayâlisî, s. 301., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/284-285

[59] Ebu Davud, Edâhî, 18(3/103); Dârekutnî, 4/273; Mecmâu'z-Zevâid, 4/35; Müstedrek, 4/114.

[60] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul,

1996: 4/285

[61] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/285-286

[62] Buhari, Zebâih, 29(6/230); Müslim, Sayd 12-14(3/1533); Ebu Davud, Et'ıme, 32(3/355); Nesai, Sayd, 28(7/177); Tirmizi, Sayd, 11(4/73); İbn Mace, Sayd. 13(2/1077); Muvatta, Sayd, 13 (2/496); Müsned, 4/193,194, Musannaf, 4/519., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/286-287

[63] Nesai, Sayd, 28(7/177); Müsned, 4/194., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/287

[64] Müslim, Sayd, 16(3/1534); Ebu Davud, Et'ıme, 32(3/355); Nesai, Sayd, 33(7/182); İbn Mace, Sayd, 13(2/1077); Müsned, 1/244, 302, 327., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/287-288

[65] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/286-288

[66] Tirmizi, Libas, 32(4/241); Müsned, 5/74). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/289

[67] Ebu Davud, Libas, 42(4/69); Nesai, Fera', 7(7/156); Tirmizi, Libas, 32(4/241); Müsned, 5/75. Bu hadisin zikredilen kaynaklarındaki senedinde Yahya b. Said ile Katade arasında Said b. Ebi Arube vardır. Bunun için yukarıdaki senedde "Yahya" ve "Said" kelimeleri arasındaki "b." (=ibn) kelimesi, "an" kelimesinden tahrif edilmiş olmalıdır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/289

[68] Bkz. Tirmizi, Libas, 7(4/221); Neyi, 1/75., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/288/289-290

[69] Müslim, Hayz, 105(1/227); Ebu Davud, Libas, 40(4/66); Nesai, Pera, 4(7/153); Tirmizi, Libas, 7(4/221); îbn Mace, Libas, 25(2/1193); Muvatta, Sayd, 17(2/498); Müsned, 1/219, 270, 343. Bkz. 2574. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/290

[70] Müslim, Hayz, 106-107(1/278); Müsned, 1/279,280. Bkz. 2574 hadis.

[71] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/291

[72] Ebu Davud, Libas, 40(4/66); Nesai, Fera\ 6(7/155); İbn Mace, Libas, 25(1/1194); Muvatta, Sayd, 18(2/498); Müsned, 6/73,104,148; Musannaf, 1/64., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah

Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/292

[73] Buhari, Buyu', 101(3/40), Zebâih, 30(6/231); Müslim, Hayz, 100(1/276); Ebu Davud, Libas, 40(4/66); Nesai, Fera, 4(7/152); Tirmizi, Libas, 7(4/220-221); Müsned, 1/262, 330, 365; Muvatta, Sayd, 16(2/498); Musannaf, 1/62., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/292

[74] Bkz. En'am: 6/145. Bu ayeteki, "çünkü o pistir" cümlesindeki "o" zamirinin, "domuz eti"ne mi, yoksa "domuz"a mı raci olduğu ihtilaflıdır.

[75] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/290-293

[76] Buhari, Zebâih, 28(6/230); Müslim, Sayd, 22(3/1537); Nesai, Sayd, 31(7/179); Tirmizi, Et'ıme, 6(4/254); tbn Mace, Nikah, 44(1/630); Muvatta, Nikah, 41(2/542). Bkz. 2203. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/294

[77] Buhari, Zebâih 28(6/230); Müslim, Sayd 35(3/1540); Nesai, Fera', 31(7/180); İbn Mace, Zebâih, 13(2/1066); Musannaf, 4/523., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/294-295

[78] Buhari, Zebâih, 24(6/227-228), 27(6)229); Müslim, Sayd, 38(3/1541); Nesai, Dahâyâ, 33(7/204); İbn Mace, Zebâih, 12(2/1064); Müsned, 6/353., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/295

[79] Buhari, Zebâih, 27(6/229); Müslim, Sayd, 36(3/1541); Ebu Davud, Et'ıme, 25(3/351); Nesai, Sayd, 29(7/177); Tirmizi, Et'ıme, 5(4/253); Müsned, 3/361, 385; Tayâlisî, s. 236., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/296

[80] Nahl: 16/8.

[81] Bkz. Ebu Davud, Et'ıme, 25(3/352); Nesai, Sayd, 30(7/178).

[82] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/295-296

[83] Buhari, Mezalim, 30(3/107); Müslim, İman, 100-103(1/76-77); Nesai, Sarık, 1(8/57-58); İbn Mace, Fiten, 3(2/1299); Müsned, 2/317,386., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/297

[84] Ebu Davud, Cihad, 136(3/66); Müsned, 5/62-63.

[85] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/296-297

[86] Müsned, S/218.

[87] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/298

[88] Müsned, 4/76,311, 322, 339; Müstedrek, 2/63, 3/237, 620. Bu hadisi Taberani de rivayet etmiştir (Mecmeu'z-Zevaid, 8/196). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/299

[89] Ebu Davud, Tıb, 10(4/7), Edeb, 165(4/368); Nesai, Sayd, 36(7/185); Müsned, 3/453,499; Tayâlisî, s. 163; Müstedrek, 4/411., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/300

[90] Ebu Davud, Edeb, 164(4/121); İbn Mace, Sayd, 10(2/1074); Müsned, 1/332, 347., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/299-300

[91] Buhari, Bed'ul-Halk, 15(4/98); Enbiya, 8(4/112); Müslim, Selam, 142(4/1757); Nesai, Menasik, 115(5/164); îbn Mace, Sayd, 12(2/1076); Müsned, 6/421, 462., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/300-301

[92] Ebu Davud, Et'ıme, 24(3/351); Nesai, Dahâyâ, 44(7/212); Tirmizi, Et'ıme, 24(4/270); Müsned, 1/226, 293,3 21; Müstedrek, 2/102. Bkz. 1981., 2123. ve 2124. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/301-302

[93] Maide: 5/3.

[94] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/301-302

MUKADDİME

Bismillahirrahmanırrahim

1. Her halükârda en mükemmel şekilde hamdolsun, alemlerin rabbi edan Allah'a! En tam ve en mükemmel salât ve selâm olsun, resullerin efendisi Muhammed'e, onup. âline, ashabına ve diğer peygamberlere!
Yaratıkların en noksanı olan, hatta gerçekte hiç bir şey olmayan, samed, temiz ve ulu Rabbi'nin rahmetini uman, Asîl lakablı Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ebi't-Tâhir -Allah ona nefsinin ayıplarını göstersin ve bugününü dününden daha hayırlı eylesin!- şöyle diyor:
2. Bize hocamız, önder alim, halk arasında hadiscilerin üstadı, Resullerin Efendisi'nin sünnetlerine çağına, ümmetin ve dinin temiz insanı İbrahim b. Muhammed b. Mübarek b. Ebi'1-Harb el-Huncî, Şîraz'deki Cami-i Atik'de 830 yılının aylarında, benim kendisine okumam suretiyle haber verip dedi ki bize hocamız, önder alim, halkın kadılar kadısı, Resullerin Efendisinin mihrabının imamı, hafız ve müctehidlerin sonu, ümmet ve dinin süsü, İbnü'l Irâkî diye meşhur Abdurrahim İbnu'l Hüseyin haber verip dedi ki, bana önder alim, İslam'ın kadılar kadısı, dinin değerli insanı Abdulaziz b. Muhammed el-Kinânî haber verip (dedi ki) bize bir topluluk -ki Ali b. Muhammed b. Harun onlardandır- haber verip (dediler ki) bize Abdullah b. Ömer el-Harîmî haber verip (dedi ki) bize Abdulevvel b. İsa haber verip (dedi ki) bize Abdurrahman b. Muhammed ed-Dâvudî haber verip (dedi ki) bize Abdullah b. Ahmed haber verip (dedi ki) bize İsa b. Ömer es-Semerkandî haber verdi ki önder alim Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahman el-Hâfız ed-Dârimî el-Müellif -Allah ondan razı olsun ve onu razı etsin!- şöyle dedi:[1]

Açıklama

3. Burada Dârimî'nin Sünen'inin senedi verilmiştir. Yani onu, Dârimî'den itibaren birbirinden duyarak okuyarak alıp

nakledenlerin isimleri, tarihi sıra içinde zikredilmiştir.
Kitapların ve öncelikle haberlerin (hadislerin) bu şekilde, nesilden nesile senedleriyle aktarılması biz müslümanlara has bir usûldür.[2] Bu usûl, hadislerin güvenilir bir şekilde sonraki nesillere intikalini sağlamak için, İslâm tarihinin çok erken devirlerinde düşünülüp geliştirilmiş ve üzerinde ehemmiyetle durulmuştur. Çünkü nakledilen malûmatın teminatı, onların senedleriydi. Sened olmasaydı, dileyen herkes dilediğini söyleyebilirdi. Bu sebeple senedli rivayet dinden sayılmıştır. Böylece hadislerin, asıllarına uygun bir şekilde sonraki nesillere intikali büyük ölçüde sağlanmış oldu. Senedin üstlenmiş olduğu bu mühim görev, hadislerin meşhur hadis kitaplarına dercedilmeleriyle hemen hemen sona ermiş, dolayısıyla sened bundan sonra eski ehemmiyetini kaybetmişti. Artık, "rivayet asrı" dediğimiz hicrî ilk üç asırdan sonra bir hadisin teminatı, onun, bilinen meşhur bir hadis kitabına geçene kadarki senedi kabul edilmişi[3] daha sonraki râvîlerin durumu dikkate alınmamıştır. Zira, müellifine ait oluşu meşhur olan, herkesçe bilinen bir kitaba geçmiş olan bir hadis, o kitabın müellifine kadar, o senedle kasin olarak gelmiş demektir. Binaenaleyh daha sonraki râvîlerin durumlarının hiçbir önemi-hadisin sıhhati açısından- olmamalıdır ve hadisin değerlendirmesi, onun hadis kitabına geçene kadarki senedine göre yapılmalıdır.[4] Yine de, ümmet-i Muhammed'e (sallallahü aleyhi ve sellem) has olan senedli rivayet usûlü, sırf bu özelliğinden dolayı asırlarca, bilhassa kitapların rivayetinde, muhafaza edilmiş ve İslâm âleminin bazı yerlerinde günümüze kadar gelmiştir.
Tercümesi sadedinde olduğumuz bu Sünen'in senedi hicri, 9. asra kadar gelmektedir. Buna göre Dârimî'den sonra kitabın rivayetinde on zatın emeği geçmiştir. Kitabı 6 asra yakın bir zaman içinde birbirinden duyarak-okuyarak alıp nakleden, böylece sened usûlünün muhafazasına katkıları olmuş olan bu zevat hakkında kısa malûmat sunmayı faydalı görüyoruz:
4. İsa b. Ömer es-Semerkandî: Ebû İmrân İsa b. Ömer ibni'l-Abbâs b. Hamza b. Amr b. A'yen, sadûk (doğru sözlü) bir muhaddistir. Dârimî'nin talebe-arkadaşı olup ondan Sünen'ini

rivayet etmiştir. Dârimî'nin hemşehrisi yani Semerkand'lı olan İsa hakkında fazla bir bilgiye sahip değiliz. Ondan Ebû'l-Hasan Muhanımed b. Abdillah el-Kâğadî ve Abdullah b. Ahmed b. Hammûye rivayette bulunmuşlardır. Dârimî'nin Sünen'ini rivâyetiyle meşhur olan İsa'nın vefat tarihi de bilinmemektedir. Ancak h. 320 yılında, Semerkan'da hayatta olduğu, Sahihu'l-Buhârî'nin meşhur râvisi el-Ferebri'nin (v.320) tabakasından olduğu için, vefat tarihlerinin birbirine yakın olabileceği nakledilmektedir.[5]

5. Abdullah b. Ahmed: Ebû Mahammed Abdullah b. Ahmed b. Hammûye b. Yûsuf b. A'yen, büyük bir âlim, doğru sözlü (sadûk) bir muhaddistir. 293 yılında doğmuştu. Sika ve, kendine ait güzel hadis kitabı nüshalarına (usûl) sahip olan Abdullah, el-Ferebrî'den 316 yılında Sahihu'l-Buhârî'yi, İbrahim b. Huzeym eş-Şâşî'den, Abd b. Hu-meyd'in el-Müsnedu'1-Kebir ve et-Tefsir'ini, İsa b. Ömer es-Semerkandî'den, Dârimî'nin Sünen'ini "sema"' etmişti. Kendisinden ise Ebu Zerr el-Herevî, Abdurrahman b. Muhammed ed-Dâvûdî ve diğerleri rivayette bulunmuşlardı. Abdullah b. Ahmed, 381 yılının Zu'l - Hıcce ayında vefat etmişti .[6]

6. Abdurrahman b. Muhammed ed - Dâvûdî. Cemâlu'l-İslâm Abdurrahman b. Muhammed İbni'l Muzaffer b. Muhammed ed-Dâvûdî, Büşenc'li büyük bir alimdir. 374 yılında doğmuştu. Mühim ilim merkezlerini gezerek ilim tahsil etmiş ve ilim, fazilet, rivayet noktalarında Horasan'ın önde gelen hocası olmuştu. Şafii ve diğer mezheplerin fıkıhlarında, edebiyatta yetkili biri olan Abdurrahman ed-Dâvûdî, öğretim, va'zü nasihat, müftülük ve tasnifte bulunmuş, hadis rivayeti meclisleri akdetmişti. Sahihu'l-Buhârî'yi, Musnedu Abd b. Humeyd'i, Tefsiru Abd b. Humeyd'i, Sünenu'd-Dârimî'yi, Bûşenc'de Abdullah b. Ahmed b. Hammûye'den "semâ"' etmişti. Sahihu'l-Buhârî'yi (ve diğerlerini?) "semâ'ı , kendisi altı yaşındayken 381 yılının Safer ayında olmuştu. Abdullah b Ahmed'den en son rivayette bulunan kimse olan ed-Dâvûdî'den Ebu'1-Vakt Abdu'l Evvel b. İsa rivayette bulunmuştu. ed-Dâvûdî 467 yılında vefat etmişti. [7]

7. Abdulevvel b. îsa: Ebu'1-Vakt Abdulevvel b. İsa b. Şuayb es-Siczî büyük bir alim, âli senedli, zâhid, sûfi bir zat idi. Herât'da 458 yılının Zu'1-Kade ayında doğmuştu. 465 yılında, Buşenc'de ed-Dâvûdî'den Sahihu'l-Buhârî, Sünenu'd-Dârimî ve Musnedu Abd b. Humeyd'i "sema"' etmişti. Daha pek çok hocadan, bu arada , müridi olduğu Şeyhu'l-İslâm Ebu İsmail el-Ensâri'den "semâ'"da bulunmuş olan Abdulevvel, Horasan, İsfahan, Kirman, Hemezân ve fiağdâd'da rivayette bulunmuştu, ed-Dâvûdî'den en son rivayette bulunan Abdulevvel olmuştur. Kendisinden ise İbn Asâkir, es-Sem'ânî, İbnu'l-Cevzi, Abdullah b. Ömer ve sair pekçok kimse rivayette bulunmuştur. Abdulevvel, Bağdâd'da 553 yılında vefat etmişti. [8]

8. Abdullah b. Ömer el-Harımî: Ebu-1-Munecca Abdullah b. Ömer b. Ali b. Zeyd ibni'l-Lettî el-Bağdâdi el-Harîmî, 545 yılında doğmuştu. Amcası 549 yılında onu Ebu-1-Kâsım el-Beğavî'nin meclisinde hazır bulundurmuş ve, "huzur" yoluyla ondan "semâ'"ını sağlamıştı. "Semâ'"ı sahîh olan el-Harimî, Ebul-Vakt Abdulevvel'den, Sünenu'd-Dârimî, Muntehabu Musnedi Abd b. Humeyd vb. pek çok şey "semâ" etmişti. Bağdâd, Haleb, Dimeşk ve el-Kerek de çokça rivayette bulunmuş olan el-Harîmî'den İbnu'n-Neccâr, Muhammed b. Kaymaz, Hediyye bnt. Asker, Zeyneb bnt. Şükr gibi pek çok kimse hadis rivayet etmiştir. el-Harîmî Bağdâd'da 635 yılının Cumâde'1-Ûla ayında vefat etmişti.[9]

9. Ali b. Muhammed b. Hârûn et-Teğlibî ed-Dimeşkî 626 yılında doğmuştu. İbâdete düşkün, alçakgönüllü, kendisini halka sevdirmiş biri idi. Çokça rivayette bulunmuş, bazı kitapların rivayet hakkı yalnız kendisinde olduğu için, ilim yolcuları ona çok gelip ondan rivayette bulunmuşlardı. 712 yılının Rebîu'1-Ahır ayında vefat etmişti.[10]

10. Abdulaziz b. Muhammed el-Kinâni: Izzu'd-Din Ebû Ömer Abdulaziz b. Muhammed b. İbrahim İbn Cemâ'a el-Kinânî eş-Şâfii, 'kadılar kadısı', büyük bir alim idi. 694 yılında doğmuştu. Ömer İbn'l-Kavvâs, Ebu'1-Fadl İbn Asâkir ve el-Hafiz Şerefuddin ed-Dimyâtî'nin meclislerinde "hâzır"

bulundurulmuştu. Daha sonra ilim yolculuğuna çıkmış Dimeşk, Mekke, Medine ve Kâhire'de zamanın alimlerinden semâ'da bulunmuştu. Bir çok defalar Mısır Bölgesi kadılığında bulunmuş olan el-Kinâni öğretim ve müftiliğin yanında faydalı eserler de kaleme almıştı. el-Kinâni 767 yılında Mekke'de vefat etmişti. [11]

11. Abdurrahim İbnu-1-Husevn: Abdurrahim İbnu-1-Huseyn b. Abdirrahman Ebu'1-Fadl, el-Irâki veya İbnu'l-Irâki diye bilinir. 725 yılında doğmuş, küçüklüğünde büyüklerin meclislerinde "hâzır" bulundurulmuş, 8 yaşında Kur'an-ı Kerim'i ezberlemişti. Önceleri "Kıraat" ilmiyle meşgul olan el-Irâki, hocası İbn Cemâ'a'nın teşvikiyle sonraları hadis ilmine yönelmişti. Diğer İslâmî ilimleri de tahsil eden el-Irâki nihayet hadis ve fıkıh öğretiminde bulunmuş, bu arada mühim eserler kaleme almıştı. Medine-i Münevvere kadılığı, hatipliği ve imamlığında da bulunmuş olan el-Irâki 806 yılında vefat etmiş. [12]

12. İbrahim b. Muhammed b. Mübarek b. Ebi'1-Harb el-Hunci: Şirâz'lı bir muhaddistir. Alim, güvenilir, zâhid bir zattı. Zeynu'ş-Şeria Ali b. Muhammed b. Ali el-Hunci'den, eş-Şemsu'l-Kirmâni'den ve, diğerleri meyânında, 770 yılından sonra Medine-i Münevvere'de kendisiyle karşılaşmış olduğu el-Irâkî'den ilim tahsil etmiş, "semâ"da bulunmuştu. el-Huncî, 835 veya 836 yılında vefat etmişti.[13]

13. Senedin son râvisi Muhammed Asil hakkında, elimizdeki rical kitaplarında, bir bilgiye rastlayamadık.

14. Son râvîye gelinceye kadar, Sünen'in rivayetine katılmış olan zatlar, görüldüğü gibi, bu sahada meşhur, yetkili kimselerdir. Senedde yer alan ilk râvîler yani Abdullah b. Ahmed - Abdurrahman b, Muhammed - Abdulevvel, aynı sıra ileSahihu'l-Buhârî'nin, îbn Hacer[14] ve el-Ayni'ye[15] varan senedlerinde de bulunmaktadırlar, ez-Zehebi'nin de, Abdullah b. Ömer'den itibaren aynı olan bir senedle Sünenu'd-Dârimî'ye sahib olduğu anlaşılmaktadır.[16] Bunlar bu Sünen'in erken dönemlerde büyük bir alâkaya mazhar olduğunu gösterir.[17]

1. Hz. Peygamberin -Sallellahu Aleyhi Ve Sellem- Peygamber Olarak Gönderilmesinden Önce İnsanların İçinde Bulundukları Cahillik Ve Sapıklıklar

1. Bize Muhammet! b. Yûsuf, Sufyân'dan, (o) el- A'meş'den, (o) Ebû Vâ'ilden, (o da) Abdullah'dan (naklen) rivayet etti (ki Abdullah) şöyle dedi:
Bir adam Resûlullah'a - sallellahu aleyhi ve sellem-gelip:
"Ya Resûlellah, dedi, kişi cahiliye (kâfirlik) döneminde yaptıklarından dolayı hesaba çekilir, (cezalandırılır) mı?" Şöyle buyurdu:
"Kim müslümanlıkda güzel hareket ederse, cahiliye döneminde yaptıklarından dolayı hesaba çekilmez. Kim de müslümanlıkda kötü hareket ederse önceki (yani cahiliye dönemindeki) ve sonraki (yani müslümanlıkdaki)lerden dolayı hesaba çekilip (cezalandırılır)""[18]

Açıklama

Dârimî'nin, kitabında ilk olarak bu hadisi zikredişi güzel bir seçiş, güzel bir başlangıçtır. İslâm ahkâmının hadîslerle anlatılacağı bir kitabın böyle bir hadisle başlatılması, insanın, müslüman olmakla, fıkhı yönden, hayata âdeta yeniden başlamış olacağını, anlatmak içindir. Nitekim ilgili ayet ve hadislerden çıkarılacak mânâ da budur. Bir âyet meali şöyledir: *"O küfredenlere söyle ki eğer (sana düşmanlıkdan) vazgeçerlerse geçmiş (günahları) bağışlanacakdır".*[19] Hz. Peygamber -Sallellahu aleyhi ve sellem- de buna müvâzî olarak; *"İslâm, kendinden önce (yapılmış olan kötülükleri) yıkar, kökünü kazır."*[20] buyurmaktadır. Buna göre, müslüman olmayan bir insanın kâfirlik halinde yaptıkları müslüman olunca yok edilmekte, silinmektedir. Ancak söz konusu bu insan, müslüman olurken kâfirlikte yapmakta olduğu bütün kötü hareketlerden pişmanlık duyarak, onlardan tövbe etmiş olmalıdır. Şayet sadece îman (tasdik) etmekle yetinir, yapmakta olduğu kötü hareketlere devam etmeyi düşünürse, bu durumda,

her iki halde de yani kâfirlikde ve müslümanlıkta da yapmış olacağı kötülüklerden mesul olacakdır. Bu şekilde, insanın kâfir iken yapmış olduğu kötü ameller de cezalandırılmış olacaktır. Nitekim aynı halde yapmış olduğu, "ibâdetler" dışında kalan; akrabayı ve komşuyu gözetme, fakirlere yardım, güzel muamele cinsinden bazı iyi amelleri de, ahirette cezasının hafifletilmesi ve benzeri suretlerle, mükâfatlandırılacaktır.[21]
İslâm'ın, önceki kötülükleri silip hayata yeniden başlamak için gayr-ı müslim her insana tanıdığı bu imkân, şüphesiz büyük bir lütuftur. Aynı imkân, tövbe yoluyla mümin insana da verilmektedir. Şöyle ki; yapılmış olan kötülüklere içten pişmanlık duyarak bir daha işlememek üzere onları terkedip Allah'a yönelmek, önceki kötülüklere mukabil iyiliklerde bulunmak, bu mümkün olmadığında sadece derinden bir pişmanlık duygu hali yaşamak, müslümanı günahsız bir insan haline getirebilir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurur: "Eğer yasak edildiğiniz büyük (günah)lardan kaçınırsanız sizin (öbür) kabahatlerinizi örteriz ve sizi şerefli bir mevkiye (getirip) sokarız.[22] Hz. Peygamber'in de -Sallallahu aleyhi ve sellem-; *"Günâhdan tövbe eden kimse hiç günâhı olmayan kimse gibidir."*[23] *"Kötülüğün peşinden iyilik yap ki onu yok edesin!"*[24] buyurduğu rivayet edilmektedir. Ancak, işlenmiş olan günâh kul haklarına raci ise, hak sahiplerinden, imkânlar elverdiğince helâllik almak gerekir. [25]

2. Bize el-Velid ibnun-Nadr er-Remli, Lahm kabilesinin el-Hâris b. Ebi'l-Harâmoğulları (kolundan olan) Sebre b. Mabed'den, (o da) el-Vadîn'den (naklen) haber verdi ki bir adam Hz. Peygamber'e -sallellahu aleyhi ve sellem- gelip şöyle dedi:
"Ya Resûlellah! Bizler, cahiliye insanları ve putlara tapan kişiler idik. Bu sebeple çocukları öldürüyorduk. Yanımda bir kızım vardı. Büyüyüp, kendisini çağırdığımda, çağırmamdan dolayı sevinecek (bir yaşa geldiği) zaman bir gün onu çağırdım, o da peşimden geldi. Ben de, ailemin uzak olmayan bir kuyusuna kadar gittim. (Kuyunun yanına varınca) elini tutup onu kuyunun içine attım. Ondan hatırımda kalan son şey;

“Babacağım! Babacağım! demesidir." Bunun üzerine Resûlellah -sallellahu aleyhi ve sellem- göz yaşları boşalıncaya kadar ağladı. Resûlallah'ın -sallellallahu aleyhi ve sellem- yanında oturanlardan bunu gören bir adam, olayı anlatana;
"Resûlallah'ı -sallellahu aleyhi ve sellem- hüzünlendirdin!" dedi. (Resûlullah) bu adama;
"Bırak onu, buyurdu, *çünkü o, kendisini ilgilendiren, endişeye sevkeden bir şeyi sormaktadır."* Sonra olayı anlatan zata;
"Haberini bana tekrar anlat!" buyurdu. O da tekrar anlattı. (Resûlullah da) göz yaşları sakalına ininceye kadar ağladı. Müteakiben şöyle buyurdu:
"Allah cahiliye (dönemi insanların)dan, yapmış oldukları şeyleri kaldırmıştır. Binaenaleyh ameline yeniden başla."[26]

Açıklama

Cahiliye, İslâm öncesi döneme verilen addır. Ferdî, içtimaî bütün güzellikleri kendisinde toplamış olan İslâm çağının zıddı olan dönemdir. İslâm'ın anladığı mânâda iman, hayatın tüm yönlerini kapsadığına göre, cahiliyeye "imansızlık" dönemi diyebiliriz. Cahiliyenin tezahürleri olan kargaşa, zulüm, ahlaksızlık, puta tapıcılık gibi kötülükler, kaynaklarını bu "imansızlık"tan almaktadırlar. Karşısındakine güven telkin etmeyi (îman, mü'min), din kardeşine güleryüz göstermeyi , selâm alıp-vermeyi, yoldaki eziyet verici şeyleri kaldırmayı... "îman'ın içinde mütâlâa eden bir anlayışın olmadığı zamana "cahiliye" denmiştir. Nitekim Hz. Peygamber de küfrün başına Ebû Cehil adını takmıştı. Bu cahiliye döneminin insanlık dışı, îman dışı işlerinden biri, burada bir örneği anlatılan, kızların diri diri gömülmeleri, öldürülmeleri âdetiydi. Kur'an-ı Kerimde şu âyetlerle bu kötü âdete işaret edilmektedir: "*Ve sorulduğu zaman o diri diri toprağa gömülen kıza: "Hangi günâh(ı) yüzünden öldürüldü."* diye"[27] Kur'an-ı Kerim, münhasıran kızların öldürülme sebepleri hakkında bir açıklama yapmaz. Fakat iki yerde *"fakirlik korkusuyla çocuklarınızı '(evlâdeküm) öldürmeyiniz"* buyrulmakta[28] kız-erkek ayrımı

yapılmamaktadır. Ancak, nakledildiğine göre, erkeklerin baskınlara, yağmalara katılma ve çalışma yollarıyla kazanma imkânlarına mukabil kızlar bu işleri yapamıyorlardı. Üstelik kızların ileride fakirlikleri halinde içtimai yönden dengi erkeklerle evlenme şansları yoktu. Dengi ile evlenmemek de büyük bir utanç sebebi idi. Ayrıca, fakirlik halinde, büyük ölçüde kötü yollara düşme ihtimali vardı. Binaenaleyh daha ziyade kızlar öldürülüyordu ve bunun temel sebebi, Kur'an-ı Kerim'in işaret buyurduğu gibi "ekonomik"idi. Ahlâki endişeler bunun uzantısıydı. Şu halde Araplar, fakirlik ve onun yol açtığı utanç verici durumlar sebebiyle kızlarını öldürüyorlardı. İslâmiyet, ilk günden itibaren cahiliye döneminin kötü âdetlerini bertaraf etmeye girişmiş, bu meyanda kızları diri diri gömme, öldürme âdetinin kökünü kazımak için, alınan biatlara, "çocukları öldürmeme" maddesini koymuştu.[29] Böylece İslâmiyet sayesindedir ki kadın insan olma onuruna kavuşmuştur.[30]

3. Bize Hârûn b. Muâviye, İbrahim b. Süleyman el-Mueddib'den, (o) el-A'meş'den, (o da) Mücâhid'den (naklen) haber verdi.
(Mücâhid dedi ki) mevlâm (yani beni âzâd eden efendim) bana şöyle haber verdi:
"Ailesi onu, içinde kaymak ve süt bulunan bir tasla tanrılarına gönderdiler ve, onlardan korktukları için, kaymağı yemememi bana tenbih ettiler. (Ben de tası götürüp putların önüne koydum). Sonra bir köpek geldi, kaymağı yedi, sütü içti, ardından da putun-ki bu İsaf ve Nâ'ile putuydu.- üzerine işedi."
Harûn dedi ki;
"cahiliye döneminde adam yolculuğa çıktığı zaman beraberinde, üçünü tenceresi için(sac ayağı gibi kullanacağı),birine de tapacağı dört taş alırdı[31] (Cahiliye insanı) köpeğini besler-büyütürdü ama çocuğunu öldürürdü."[32]

Açıklama

Cahiliye döneminin en belirgin görünümlerinden biri putatapıcılıktır. Gerçi bu dönemin insanlarında bir Allah inancının

varlığı bilinmektedir. Kur'an-ı Kerim'de buna işaretler vardır.[33] Ancak onlar, belki ilk örneği tanrı sembolü olarak ortaya çıkmış olan putları ona ortak koşarak şirke düşmüşlerdi. Bu putculuğun o zamanki Arabistan'a Amr b. Luhayy tarafından sokulmuş olduğunda İslâm tarihçileri görüş birliği içindedir.
Zamanla; önceleri saygı duyulan, iyi, salih insanların anılarına dikilmiş heykellerine, tapanlarınca tanrıları sembolize eder heykellere ve çeşitli şekillerde ortaya çıkmış diğer heykellere tapınmayı da içine alacak derecede değişik boyutlar kazanmış olan putatapıcılık ve şirkde, genel olarak yıldızlara, kahramanlara, vehmedilen tanrılara ve ağaçlara tapınma söz konuydu.
Bilhassa, tanrıların üzerlerinde oturdukları vehmedildiği için, taşlara tapma adeti çok yaygındı.[34] Hemen hemen puta tapan her ferdin, her kabilenin bir putu olduğu gibi daha geniş çapta tapınmaya konu olan putlar da vardı. Câhiliye döneminin geniş alâka gören bazı putları Kur'an-ı Kerim'de de zikre dilmekte dir.[35] Yukarıda Mü-cahid'in naklettiği haberde cahiliyenin meşhur iki putundan bahsediliyor. İsaf ve Nâ'ile adlı bu putlar, anlatıldığına göre, aslında iki insan imişler. Bunlar Kabe'nin içinde zina ettikleri için taş haline gelmiş, sonra da Kabe'nin yanına dikilmişler.Yerleri zaman zaman değiştirilmiş olan bu taşlar, önceleri, ibret için ziyaret edilirmiş. Amr b. Luhayy, bölgeye putçuîuğu sokunca onlara da tapmılmasını emretmişti. Tahirul- Mevlevi, İsaf ve Nâ'ile'nin taşlaşması haberini oldukça esatiri bulduğunu itiraf ettikden sonra yine de bunun, Allah'ın kudret ve azametine göre mümkün olduğunu söyler ve, Allah'ın azameti "ufacık beyinlerine sığmayan" kimseleri inandırmak için bu olayı şöyle yorumlar:
"İsaf ile Na'ile o edepsizliği icra ederken yakalanmış, ihtimâl ki Kabe önünde taşa tutularak kanlara bulanmış ve yılan öldürülür gibi kafaları ezilmiş, teşhir ve terzil olunmaları için de kaba taslak heykelleri yapılıp Safa ve Merve tepelerine konulmuştur. Zaman geçtikçe bu heykellerin konulmasındaki hikmet unutulmuş, haklarında türlü türlü rivayet çıkarılmış, daha sonra Amr b. Luhay tarafından da rezalet âbideleri, ma'budluk

mertebesine çıkarılmış (Vellahü A'lem)."[36]

4. Bize Mücahid b. Musa rivayet edip (dedi ki) bize Reyhan -ki o İbn Sa'îd es-Sâmi'dir.- rivayet edip (dedi ki) bize Abbâd -ki o ibn Mansûr'dur.-, Ebu'r-Recâ'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti:
"Bizler, câhiliye döneminde güzel bir taş ele geçirdiğimizde ona tapardık. Bir taş bulamadığımızda biraz kum toplar, sonra bol sütlü deveyi getirir, o da bunun üzerinde, (sağılacak şekilde) ayaklarını açar, biz de, bu kum yığınını tamamen ıslatıncaya kadar, onu sağardık. Müteakiben de o yerde kaldığımız sürece bu kum yığınına tapardık."
Ebû Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki;
"(Arapça metinde geçen) "es-safî" kelimesi "sütü çok alan" demektir." "Ayaklarını açar"dan da, sağılmak için dişi devenin ayaklarının arasını açtığı zamanı kasdediyor. ("Ayaklarını açar" fiiliyle aynı kökten gelen) "el-fecc", "geniş yol" demektir, (el-fecc'in) çoğulu "ficâc"dır.[37]

2. Hz.Peygamberin -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem- Peygamber Olarak Gönderilmesinden Önce (Mukaddes) Kitaplarda Tanıtılması

5. Bize el-Hasan ibnu'r-Rebî' haber verip (dedi ki) bize Ebu'l-Ahvas, el-A'meşden, (o da) Ebû Sâlih'den, onun şöyle dediğini rivayet etti. Ka'b dedi ki; "Onu (yani Hz. Peygamberi Tevrat ve İncil'de) şöyle yazılı bulmaktayız:"[38]
Muhammed Allah'ın elçisidir-sallellahu aleyhi ve sellem-. O ne kabadır, ne katı, ne de çarşı -pazarlarda bağırıp çağıran biri! (Bu kötü vasıfların hiçbiri onda yoktur). O, kötülüğe karşı kötülükle karşılık vermez. Fakat (aksine) affeder ve bağışlar. Onun ümmeti, çok ham-dedicilerden ibarettir. Onlar her yüksek yerde Allah'ı -azze ve celle-ulular ("Allahu Ekber'der), her mevkide ona şükrederler. Belleri üzerine izar kuşamr, kenar organlarını (el-kol ve ayaklarını) temizlerler. Çağırıcıları göğün boşluğunda çağrı yapar. Savaştaki safları ile namazdaki safları birdir (aynıdır, eşittir). Onların, geceleyin, arı uğultusu gibi uğultuları

vardır. Onun doğumu Mekke'de, hicret yeri Taybe (Medine'de), mülkü Şam'dadır.[39]

Açıklama

Gerek Kur'an-ı Kerîm'de gerek hadîslerde Hz. Peygamber'in -sallelahu aleyhi ve sellem-, önceki peygamberler tarafından ümmetlerine tanıtılmış, müjdelenmiş olduğunu belirten pek çok malûmat vardır. Allah Teâlâ bu konuda önceki peygamberlerden mîsak almıştı.[40] Onlar da bunu yerine getirip Hz. Peygamber'i ümmetlerine tanıtmış olmalılar. Bunun içindir ki, "kendilerine kitap verilenler", onu öz oğulları gibi tanımaktaydılar,[41] Onlar Hz. Peygamber'in vasıflarını Tevrat ve İncil'de buluyorlardı.[42] Hz. İsa, Hz. Peygamber'i, ismini vererek ümmetine mjüdelemiştir.[43] Nitekim Necâşî'ye Hz. Peygamber anlatıldığında o; "O, İncil'de (hakkında malûmat) bulduğumuz zattır. O, İsa b. Meryem'in müjdelediği kimsedir.[44] demişti. Bu sebeple, "kendilerine verilen kitabı hakkıyla okuyanlar Hz. Peygambere hemen iman etmişlerdi.[45] Bu Kur'an ve hadis verilerine göre önceki din kitaplarında ve bilhassa Tevrat ve İncil'de Hz. Peygamber'i tanıtıcı bilgilerin olması gerekmektedir. Bu bölümde, Önceleri yahûdî iken müslüman olmuş iki zâtdan, önceki din kitaplarında buldukları, Hz. Peygamberi tanıtan bilgiler, muhtemelen onların tefsîrî tercemeleriyle zikredilmektedir.[46]

6. Bize Abdullah b. Salih rivayet edip (dedi ki) bana el-Leys rivayet edip (dedi ki,) bana Hâlid -ki o Ibn Yezid'dir- Saîd'den -ki o İbn Ebî Hilâl'dir-, (o) Hilâl b. Üsâme'den, (o) Atâ1 b. Yesâr'dan, (o da) İbn Selâm'dan (naklen) rivayet etti ki o (yani İbn Selâm) şöyle diyordu: Biz muhakkak ki (mukaddes kitaplarda) Resûlullah'ın -sallellahu aleyhi ve sellem- tanıtımını şöyle bulmaktayız:
Şüphesiz biz seni tanık, müjdeleyici, korkutucu ve ümmîlere sığınak olarak gönderdik. Sen kulumsun ve elçimsin. (Bundan

sonra anlatım, 3. şahsa geçer). Ona "mütevekkil" ismini verdim. O ne kabadır, ne katı, ne de çarşı-pazarlarda bağırıp çağıran biri! Kötülüğe benzeriyle karşılık vermez, fakat (aksine) affeder, göz yumar. Onu, eğilmiş (sapmış) milleti; kendisiyle kör gözleri, sağır kulakları ve perdeli kalpleri açacağı, "Allah'dan başka hiçbir tanrının olmadığına şehâdet etmesi" suretiyle dosdoğru yapmadıkça öldürmeyeceğim.[47] Ata b. Yesâr dedi ki;
"Ebû Vâkıd el-Leysi de bana, kendisinin Ka'b'ı, İbn Selâmın dediğinin aynısını derken işittiğini haber verdi".[48]

7. Bize Zeyd b. Avf haber verip (dedi ki) bize Ebû Avâne, Abdulmelik b. Umeyr'den, (o) Zekvân b. Ebi Sâlih'den, (o da) Ka'b'dan (naklen) şöyle rivayet etti:
Birinci satırda (şöyle yazılıdır): Muhammed bir elçi, benim seçilmiş kulumdur. Ne kabadır, ne katı, ne de çarşı- pazarlarda bağırıp çağıran biri ! O kötülüğe kötülükle karşılık vermez. Fakat (aksine) affeder, bağışlar, Doğumu Mekke'de, hicreti Taybe (Medine)'ye, mülkü Şam'dadır. İkinci satırda ise (şöyle yazılıdır): Muhammed Allah'ın elçisidir. Onun ümmeti çok hamdedicilerden ibarettir. Onlar Allah'a bollukta da darlıkta da hamdeder, Allah'a her mevkide şükrederler. Her yüksek yerde tekbir getirirler. Onlar güneşi gözetleyicidirler. Vakti gelince, bir çöplüğün başında da olsalar, namazı kılarlar. Ortalarına (bellerine) îzâr kuşanır, kenar organlarını (el-kol ve ayaklarını) temizlerler. Geceleyin göğün boşluğunda sesleri arı sesi gibidir.[49]

8. Bize Mucâhîd b. Musa haber verip (dedi ki) bize Ma'n b. Isa rivayet edip (dedi ki) bize Muâviye b. Salih, Ebû Ferve'den, (o da) İbn Abbâs'dan (naklen) rivayet etti ki o (yani İbn Abbâs) Kâbu-1-Ahbâr'a; Tevrat'ta "Resûllullah'ın -sallellahu aleyhi ve sellem - tavsifini nasıl bulmaktasın?" diye sormuş, o da şöyle demiş:
"Onu şöyle bulmaktayız: Abdullah'ın oğlu Muhammed. Mekke'de doğacak, Tâbe (Medine)'ye hicret edecek, mülkü Şam'da olacak. O ne çirkin söz söyleyen-çirkin iş yapan biridir, ne de çarşı-pazarlarda bağırıp çağıran biri. O kötülüğe kötülükle karşılık

vermez. Fakat (aksine) affeder, bağışlar. Onun ümmeti çok hamd edenlerden ibarettir. Onlar her bolluk ve darlıkda Allah'a hamdeder, her yüksek yerde Allah'ı ulular ("Allahu Ekber"derler). Kenar organlarını (el-kol ve ayaklarını)temizlerler. Ortalarında (bellerine) izâr kuşanırlar. Namazlarında, savaşlarında saf tuttukları gibi saf tutarlar. Mescidlerindeki uğultuları, arı uğultusu gibidir. Gök boşluğunda çağırıcıları dinlenir .[50]

Açıklama

Abdullah b. Selâm ve Ka'bu'l-Ahbâr'ın, önceki dîn kitaplarından naklettikleri bu haberlerde Hz. Peygamber
sallelahu aleyhi ve sellem - ve ümmeti tanıtılmaktadır. Görüldüğü gibi bu tavsifler vakıayla uyum halindedir. Kur'an'ı Kerîm'de de Hz. Peygamber; "kaba ve kalbi katı olmayan"[51] tanık, müjdeleyici ve korkutucu[52] olarak tanıtılmakta, affetmesi, mağfiret dilemesi ve tevekkül etmesi (mütevekkil olması) emredilmektedir. Diğer taraftan, hac ibadeti esnasındaki izar kuşanmaları, tekbir ve telbiyeleri, abdest alarak el-kol ve ayaklarını temizlemeleri, namazda saf tutmaları, göğün boşluğunda yani yüksek bir yerde, minarelerde ezan okumaları Ummet-i Muhammed'in bilinen vasıflarıdır. Ne var ki, önceki ilâhi kitaplardan nakledilmiş olan bu malûmatı bugün bu kitaplarda aynen bulamamaktayız. Nitekim, İslâmî eserlerde Tevrat ve İncil'e atfedilen diğer pek çok haberi de bugün elde mevcut Tevrat ve İncil nüshalarında bulamıyoruz. Bu kitaplarda yapılmış olan tahrifler herkesin malûmudur. Yine de elde mevcut resmî Kitab-ı Mukaddes'te, yukarıda zikredilen haberlerin cümlelerine çok yakın cümleler ihtiva eden kısımlar bulabilmekteyiz. Bu durum onların o dönemde elde bulunan Kitab-ı Mukaddesten aynen aktarılmış olduklarına büyük bir delildir. Kitab-ı Mukaddesteki şu cümleleri burada kaydedebiliriz: "İşte destekleyeceğim kulum, ruhumun kendisinden hoşlandığı seçilmiş'im (muhtâr'ım, mustafa'm)... O hiç bağırmayacak, sesini hiç yükseltmeyecek ve onu sokaklarda işittirmeyecek.[53]

Ben, Allah, seni selâmet için çağırdım. Ve ben senin elinden tutacağım, seni koruyacağım ve, milletlerin ışığı oîman için, körlerin gözlerini açman için.... seni hazırlayacağım.[54]
Öyle anlaşılıyor ki İslâm'ın ilk dönemlerinde, bugünkülerden çok farklı Kitâb-ı Mukaddes nüshaları mevcuttu. Bu nüshalarda, Hz. Peygamberi tavsif eden cümleler vardı. Bu sebeple, Hz peygaberin peygamber olarak gönderilmesinden sonra, bazı yahûdi alimlerin, böylesi nüshaları imha ettiklerini gösteren rivayetler vardır.[55] Bugün, sadece kendi cümlelerinde Hz. Peygamber'e işaretler bulduğumuz Yuhanna(Jean) İncilinin de, "sinoptik" denilen diğer üç İncil'den sonra 4. sırada zikredilmesi şâyân-ı dikkattir. Sözkonusu bu Yuhanna incilindeki şu cümleler, "gelecek olan Resûl"e işaret etmektedir:
"Bununla bereber ben size hakikati söylüyorum: Benim gitmem sizin için hayırlıdır, çünkü gitmezsem tesellici[56] size gelmez; Fakat gidersem onu size gönderirim. Ve o geldiği zaman günah için, salâh için ve hüküm için dünyayı ilzam edecektir''.[57]
"Size söyleyecek daha çok şeylerim var; fakat şimdi onlara dayanamazsınız, Fakat o, hakikat ruhu gelince size her hakikate yol gösterecek; zira o kendiliğinden söylemiyecek, fakat her ne işitirse söyleyecek ve gelecek şeyleri size bildirecektir. O beni tebcil edecektir"[58] Tevrat 'in Tesniye bölümündeki şu cümle de Hz. Peygamber'e işaret etmiş olmalıdır:
"Onlar için kardeşleri arasından senin gibi bir peygamber çıkaracağım; ve sözlerimi O'nun ağzına koyacağım; ve O'na emredeceğim her şeyi onlara söyleyecek''.[59] Çünkü Hz. İsa; ana-babanın olması, doğum, evlenme, cismâni ve ruhani lider olma, yeni bir şeriat getirme, peygamberliğin ümmet tarafından kabulü ve ölüm nokta-i nazarlarından "senin gibi" yani muhatab olan Hz. Musa gibi değildir. Binaenaleyh burada, bu noktalarda tamamen Hz. Musa gibi olan Hz. Muhammed -sallellahu aleyhi ve sellem- kasdedilmiş olmalıdır.[60] Bugün hıristiyalarca makbul sayılmayan (apocryphe) Barnaba İncilinde ise Hz. Peygamberin geleceği açıkça müjdelenmiştir.[61] Burada kaydetmeliyiz ki bugün asıllarının semavî olup olmadıkları kesin

olarak bilinemeyen bazı dinlerin kitaplarında bile Hz. Peygamber'in geleceğine dair işaretler tesbit edilebilmektedir. Bunlardan Zerdüştlük'ün mukaddes kitabı Zend Avesta'da[62] Brahmanizm'in Asrava Veda isimli dini kitaplarında[63] bazı müjdeleyici işaretler mevcuttur.[64]

9. Bize Hayve b. Şureyh haber verip (dedi ki) bize Bakıyye ibnul-Velid el-Meytemi rivayet edip (dedi ki) bize Bahîr b. Sa'd, Hâlid b. Ma'dân'dan, (o da) Cubeyr b. Nüfeyr el-Hadramî'den (naklen) rivayet etti ki, Resûllullah - sallelahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:

"Andolsun ki, size gönderilmiş olan ve ne gevşek ne de tembel olmayan bir elçi; perdeli kalblerin (perdelerini, bir çocuğun sünnet edilmesi gibi) kesip (kalbleri diriltmek), kör gözleri açmak, eğri dilleri doğrultmak ve nihayet, "Tek Allah'dan başka hiçbir tanrı yoktur!" denilmesi için size gelmiştir!"[65]

10. Bize Muhammed b. Yezîd el-Hızâmî haber verip (dedi ki) bize İshak b. Süleyman, Amr b. Ebi Kay s'den, (o) Atadan, (o da) Âmir'den (naklen) rivayet etti (ki Âmir) şöyle dedi:

Hz. Peygamber'in -Sallellahu aleyhi ve sellem- ashabından bir adamın ona ihtiyacı vardı. Bu sebeple içeri girinceye kadar onunla beraber yürüdü. (Amir) dedi ki; (Hz. Peygamber'in) ayaklarından biri evin içinde diğeri dışardaydı. Sanki o (biriyle) fısıldaşıyordu. Sonra yüzünü çevirdi ve;

"Biliyor musun, dedi, kiminle konuşuyordum?". Bu, bugüne kadar hiç görmediğim bir melekdi. Bana selâm vermek için Rabbinden izin istemiş... (Allah) buyurdu ki; "Biz sana Kur'an'ı ayırdetmek; sekîne'yi, sebat etmek: Furkân'ı da birleştirip vâsıl olmak için verdik -veya indirdik".[66]

Açıklama:

Bu hadiste Hz. Peygamber'e üç şeyin verildiği bildirilmektedir: Kur'an, Sekine ve Furkân. Kur'an, hak ile bâtılı birbirinden ayıran, her şeye gerçek vasfını veren, en doğru yola ileten, muttakilere hidayet rehberi olan, Allah kelâmıdır.[67] Sekîne;

karışıklık, korku, büyük tehlike anlarında kulunun kalbine Allah'ın verdiği itmi'nan ve sükûnet halidir, ilâhî güçtür. Bununla kul, başına gelenlerden rahatsız olmaz. Aksine îmanı artar, kendisini tehdit eden şeylere karşı dayanma ve direnme gücü kuvvetlenir. Allah Teâlâ bu rûh halini, bu ilâhî gücü, Mekke'den Medine'ye hicret esnasından Sevr dağındaki mağara hâdisesi ile Huneyn savaşı gibi tehlike ve endişe anlarında Hz. Peygamber'e, bu arada diğer mü'minlere vermişti.[68] Hz. Peygamber'e verildiği bildirilen, Kur'an'ın isimlerinden biri de olan ve, ayırmak, ayırdetmek gibi sözlük mânâları bulunan Furkan'm, haklı ile haksızı birbirinden ayırdeden delil, mu'cize, olay mânâları da vardır. Nitekim, müslümanlann kazandığı zafer sonucu hak ile batılın, haklı ile haksızın birbirinden ayrılmış olduğu Bedir gününe "furkân günü"[69] denmiştir. Yukarıdaki kudsî hadiste de, Enfâl sûresi, 41. âyette Resûlullah'a -sallellahu aleyhi ve sellem- indirildiği bildirilen yardım, melekler, neticede haklı ile haksızın birbirinden ayrılmasına vesile olacak şeyler kasdedilmiş olabilir. Bunlar, mü'minlerin Hakk'da birleşmeleri, Hakk'a ulaşmaları (vuslat) için indirilmişlerdi. Hadiste kullanılan kelimeler dikkat çekicidir: "Kur'an"da "toplamak" mânâsı vardır, ama o "ayırdediyor". "Furkân"da ise "ayırmak" mânâsı vardır, ama o, "birleştirmek, ulaşmak" için indirilmiş...[70]

11. Bize Mücahid b. Musa haber verip (dedi ki) bize Reyhan -ki o Ibn Sa'îd'dir - rivayet edip (dedi ki) bize Abbâd -ki o İbn Mansûr'dur!- Eyyûb'den, (o) Ebû Selâme'den, (o) Ebû Kılâbe'den, (o da) Atıyye'den (naklen) rivayet etti ki o (yani Atıyye) Rebî'a el-Cureşî'yi şöyle derken işitti:

Hz. Peygamber'e -sallellahu aleyhi ve sellem- (Allah tarafından) gelindi ve ona dendi ki:

"Gözün uyusun, kulağın işitsin, kalbin iyi anlasın". (Hz. Peygamber) buyurdu ki,

"Bunun üzerine gözlerim uyudu, kulaklarım işitti, kalbim iyi anladı." (Devamla) buyurdu ki: "Sonra bana şöyle dendi: "Bir bey bir ev inşa etmiş! Bunun için bir ziyafet yemeği yapmış ve bir dâvetci göndermiş! Artık kim dâvetciye icabet ederse eve girer, ziyafet yemeğinden yer, Bey de ondan hoşnut olur. Kim

de dâvetciye icabet etmezse, eve girmez ve ziyafet yemeğinden yemez. Bey de ona kızar." (Hz. Peygamber devamla) buyurdu ki: "İşte Allah o beydir, muhammed o dâvetçidir, İslâm o evdir. Cennet o ziyafettir. "[71]

12. Bize el-Hasan b. Ali haber verip (dedi ki) bize Ebû Usâme, Ca'fer b. Meymûn et- Temimi'den, (o da) Ebû Osman en-Nehdi'den (naklen) rivayet etti ki,

(Bir gün) Resûllullah -sallellahu aleyhi ve sellem-, beraberinde ibn Mesûd olduğu halde vadiye çıktı. Derken onu (bir yere) oturtup etrafına bir çizgi çizdi. Sonra da; "Sakın (buradan) ayrılma", buyurdu. Durum şu ki sana bazı adamlar ulaşacak. Onlarla konuşma! Zira onlar seninle konuşmayacaklardır". Ardından Resûllullah -sallellahu aleyhi ve sellem- istediği yere gitti. Sonra (bazı adamlar), ötesine geçmeyerek çizgiye varmaya, peşinden de Hz. Peygamberin -sallellahu aleyhi ve sellem- yanına dönmeye başladı. Nihayet gecenin sonu olunca (Hz. Peygamber) yanıma geldi ve dizimi yastık edinip (uyudu). O uyduğu zaman uykuda bir tür solunurdu. Resûllalah -sallelahu aleyhi ve sellem- dizini yastık yapmış uyurken: (boyda) sanki develer gibi olan, üzerlerinde beyaz elbiseler bulunan onlardaki güzelliği ancak Alah bilir!- bir kısım adamlar yanıma çıkageldi ve onlardan bir grup onun başucuna bir grubu da ayakucuna oturdu. Sonra aralarında şöyle konuştular:

“Bu peygambere -sallellahu aleyhi ve sellem- verilenlerin benzeri kendisine verilmiş olan hiç bir kul görmedik. Gözleri kesinlikle uyuyor. Halbuki kalbi, şüphe yok ki, uyanıkdır. Onun için bir benzetme yapın (bir darb-ı mesel verin!) Bir bey bir köşk yapmış. Sonra bir ziyafet vermiş ve insanları yemeğine, içeceğine davet etmiş!” Müteakiben (o adamlar) kalkıp (gittiler). Resullullah -sallelahu aleyhi ve sellem- de bu esnada uyandı ve şöyle buyurdu:

"Biliyor musun, kimdi onlar?".

"Ancak Allah ve Resulü bilir!" dedim. Buyurdu ki:

"Onlar meleklerdir". (Devamla) buyurdu ki: *"Yaptıkları benzetmenin (verdikleri darb-ı meselin) ne olduğunu biliyor musun?".*

"Ancak Allah ve Resulü bilir!" dedim. Buyurdu ki;

"Rahman (olan Allah) cenneti yaptı, sonra kullarını oraya davet etti. Binaenaleyh kim ona icabet ederse cennetine girer. Kim de icabet etmezse, o onu cezalandırır ve ona azab eder."[72]

Açıklama

Bir çok benzetmelerden örülen bu haberde müslümanlık ve Hz. Peygamberin -sallellahu aleyhi ve sellem- görevi, âdeta "en nefis çiçeklerden oluşan bir buket" halinde gözler önüne seriliyor. İnsanlar bir davetin muhatabıdırlar. Allah Teâlâ'nın verdiği bir davet! Bu davetin çağmasının, âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Mu-hammed oluşu, onun önemini ve büyüklüğünü göstermeye kâfidir. Böyle büyük bir davete katılabilme formasyonu kazanmak, âdap ve usûlünü öğrenmek için İslâm yurdunda bir ömür sürmek gerekiyor. Ancak bu şekildedir ki ebedî ziyafete giriş liyâkati kaz anılabilir, önlerine varıldığında, cennet kapılarım açacak şifrelere sahip olunabilir . [73]

3. Hz. Peygamberin -Sallallahü Aleyhi Ve Sellem- İşinin Başlangıcı Nasıl Oldu?

13. Bize Nuaym b. Hammâd haber verip (dedi ki) bize Bakıyye, Bahîr'den, (o da) Hâlid b. Madân'dan (naklen) rivayet etti (ki o, şöyle dedi) Bize Abdurrahman b. Arar es-Sülemî, Utbe b. Abd es-Sülemî'den rivayet etti ki, o (yani Utbe) -ki o, Resulullah'ın -sallallahü aleyhi ve sellem- ashabından idi-, kendilerine şöyle rivayet etti:
Bir adam Resulullah'a -sallallahü aleyhi ve sellem-;
"Senin (Peygamberlik) işinin başlangıcı nasıl oldu? ya Resulullah!" dedi. (Bunun üzerine Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:
"Süt annem Sa'd b. Bekroğullarındandı. (Bir gün) ben ve onun bir oğlu, kuzu ve oğlaklarımızı (otarmağa) gittik. Yanımıza azık almamıştık. Ben; "Kardeşim, git de bize annemizden azık getir" dedim. Kardeşim de gitti. Ben kuzu ve oğlakların yanında

kaldım. Derken beyaz iki kuş geldi. Sanki onlar kerkenez kuşuydular. Onlardan biri arkadaşına dedi ki;
"Bu mu o?" Diğeri,
"evet!" dedi. Dönüp bana koştular ve, beni tutup sırt üstü yatırdılar. Sonra karnımı yardılar. Ardından kalbimi çıkarıp yardılar ve ondan siyah iki kan pıhtısı çıkardılar. Sonra onlardan biri, arkadaşına:
"Bana kar suyu getir!" dedi. (Getirdi). O da bununla içimi yıkadı. Sonra:
"Bana dolu suyu getir!" dedi. (Getirdi). O da bununla kalbimi yıkadı. Sonra; "Bana 'sekine'yi (huzuru, sükunu, itmi'nanı) getir!" dedi. (Getirdi). O da onu kalbime saçtı. Daha sonra onlardan biri arkadaşına:
"Onu dik!" dedi. O da dikti ve, üzerini peygamberlik mührü ile mühürledi. Ardından, onlardan biri diğerine; "Onu (terazinin) bir kefesine, ümmetinden bin (kişiyi de) bir kefeye koy!" dedi. Resulullah -sallallahü aleyhi ve seîlem- buyurdu ki; "Ansızın kendimi, bazısının üzerime düşmesinden korktuğum bir halde, üstümde (duran) bin (kişiye) bakarken buldum." Bunun üzerine (onlardan biri) dedi ki;
"Şayet ümmeti(nin hepsi) onunla tartılsa (yine de) hiç şüphesiz onlara ağır basar!" Daha sonra beni bırakarak gittiler. Resulullah -sallallahü aleyhi ve sellem-;
"Ben çok korkmuştum" buyurdu. Sonra (süt) anneme gittim ve ona, karşılaştığım şeyi haber verdim. Bunun üzerine o, benim aklımı karıştırmış (kaçırmış) olmamdan korktu. Bu sebeple;
“Seni Allah'a sığındırırım!' dedi ve hemen kendisine ait bir yük devesini yükletti ve beni palanın üzerine bindirdi. Kendisi de terkime bindi. (Yola koyulduk). Nihayet bizi annemin yanına ulaştırdı ve şöyle dedi:
"Emanetimi ve (üstlendiğim) zimmetimi yerine getirdim! Sütannem Ona, benim karşılaştığım şeyi de anlatmış, ama bu onu (yani öz annemi) korkutmamışdı. (Bilâkis) o;
"Şüphe yok ki ben, onu doğurduğum zaman (bir şey) yani kendisinden Şam'ın köşklerinin aydınlandığı bir nûr görmüştüm!"[74] demişti.[75]

Açıklama

Hz. Peygamber'in -sallallahü aleyhi ve sellem- küçüklüğünde, zamanın örfüne uyularak, Mekke civarındaki dağlık yerlerde ikamet eden bir süt anneye verildiği tarihen sabittir. Buna göre o, Tâif civarında, dağlık bir araziyi yurt edinmiş olan Sa'doğullarından, el-Hâris b. Abdiluzza'nın hanımı Halime bnt. Ebî Zu'eyb'e emanet edilmişti. Hz. Peygamber'in, onun yanında, umûmen kabul edildiğine göre, 5 sene kadar kaldığı ve Abdullah, Uneyse ve Huzâfe (Hızâme, eş-Şeymâ' diye bilinir.) isimli, biri erkek üç süt kardeşinin olduğu nakledilir. Öyle anlaşılıyor ki, eğer haber sahîh ise, yukarıdaki olayda Hz. Peygamber'in yanında süt kardeşi Abdullah vardı. Onlar çadırlarının arkasında kuzu ve oğlaklarını otlatırlarken "şakk" hâdisesi meydana gelmiş.
Hz. Peygamber'in hayatında, daha ziyade şakku's-sadr veya şer-hu's-sadr denilen "göğsün yarılması, açılması" hâdisesinin meydana geldiği kesindir. Ancak bunun zamanı ve meydana geliş şekli hakkında değişik görüşler vardır. Rivayetlerde bu hâdisenin Hz. Peygamber'in hayatında;
1) Süt annesi Halime'nin yanında iken 4-5 yaşlarında,
2) On yaşında,
3) Yirmi yaşında,
4) İlk vahiyden önce,
5) Mi'rac'a çıkmadan önce olmak üzere beş defa vuku bulduğu söylenir. Fakat bunlardan, yirmi yaşında iken vuku bulduğu söyleneni, ilgili bütün alimlerce reddedilmiş, miraç öncesi vuku bulanın dışındakiler hakkında da, rivayet yönünden şüphe ve redler izhar edilmiştir. Her halükârda "şerh-ı sadr'ın olduğu kesindir. Bir "ilâhî terbiye" vetiresi içinde onun mükerreren vuku bulmasına da bir mâni olmamalıdır.
Bu hâdisenin mahiyetinin ne olduğu, nasıl gerçekleştiği konusunda iki görüş serdedilmektedir. Haberleri zahiri mânâlarıyla anlayan âlimler, bu olay (veya olaylarda) cismânî bir durumun söz konusu olduğunu, maddî göğsün (kalbin) yarılarak içinden bir şeylerin çıkarıldığını, zemzemle yıkanıp hikmet ve imanla doldurulduğunu söylemişlerdir. Alimlerden bir kısmı ise

burada rûhâni bir hâdisenin söz konusu olduğunu, kalbdeki hased, buğz ve ona mümasil şeytanî hislerin çıkarılarak onların yerine sekinet, teselli, rahmet, şefkat, iman ve hikmet konulduğunu, kısacası bu haberlerde "temsili" bir olaydan bahsedildiğini söylerler. Nitekim bizler de rüya esnasında bir çok temsiller görmekteyiz. Bu olayın "misâl âlemi" ile[76] "şehâdet âlemi" arasında meydana geldiğini ve olaydan sonra dikiş izlerinin kaldığını söyleyen Şâh Veliyyullah ed-Dihlevî'nin[77] "şakku's-sadr'ın hakîkatını izahı şöyledir:

"Göğsün yarılması ve imanla doldurulmasına gelince bunun hakikati; melekî nurların üstün gelmesi, tabiat alevinin sönmesi ve (bu beşeri tabiatın), üzerine, "haziretul-kuds'den (mukaddes âlemden, Cennetden) akan şeylere boyun eğmesi, itaat etmesidir;.[78]

Metinde bahsi geçen "peygamberlik mührü" hakkında pek çok hadis vardır. Bu hadislerden onun, iki kürek kemiği arasında, sol kürek kemiğinin ince ucu tarafında bulunan ve görenlerce, ona yakınlık ve uzaklıklarına, benzetme zevklerine göre büyüklük ve şekli, "güvercin yumurtası byüklüğünde kırmızı bir ben", "gerdek çadırının düğmesi gibi", "yumruk halinde" ve sair şekillerde tavsif edilen bir et parçası olduğu anlaşılmaktadır. Bu "mühr"ün tavsifi hakkında, onun "kan alma aletinin izi" gibi olduğu şeklindeki haber, her ne kadar rivayet yönünden "sabit" olmadığı söylenmiş ise de,[79] dikkat çekicidir.[80]

14. Bize Abdullah b. İmrân haber verip (dedi ki) bize Ebû Dâvûd rivayet edip (dedi ki) bize Ca'fer b. Osman el-Kureşî, Osman b. Urve İbni-z-Zübeyr'den, (o) babasından, (o da) Ebû Zerr el-Gıfârî'den (naklen) rivayet etti (ki Ebû Zerr) şöyle dedi:

"Ya Resûlallah, dedim, peygamber yapıldığında, peygamber olduğunu nasıl bildin?" Şöyle buyurdu:

"Ebû Zerr! Ben Mekke vadisinin bir yerinde iken bana iki melek geldi ve, onlardan biri yere indi. Diğeri gökle yer arasında idi. Onlardan biri arkadaşına dedi ki;

"Bu, o mu?", (arkadaşı):

"Evet" dedi. "Peki! Onu bir adamla tart." dedi. Onunla tartıldım ve ben ona ağır bastım. Sonra;

"Peki, (şimdi) onu on adamla tart!" dedi. Onlarla tartıldım, onlara da üstün geldim. Sonra (melek);
"Onu yüz (adamla) tart!" dedi. Onlarla da tartıldım ve, (yine) ben onlara üstün geldim. Bu sefer;
"Onu bin (kişi) ile tart!" dedi. Onlarla da tartıldım ve onlara (yine) üstün geldim. (Öyle ki) sanki ben, terazinin, (içinde adamların bulunduğu kefesinin) hafifliğinden dolayı onlara, üzerime saçılırlarken bakar gibiyim! (Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- devamla) buyurdu ki; bunun üzerine onlardan biri arkadaşına şöyle dedi: "Şayet onu ümmetiyle de tartsan (yine) onlara üstün gelir!"[81]
15. Bize İsmail b. Halil haber verip (dedi ki) bize Ali b. Mushir rivayet edip (dedi ki) bize el-A'meş, Ebû Sâlih'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- onlara (yani zamanındaki muhatabı insanlara): "Ey insanlar! Ben ancak (âlemlere) hediye edilmiş rahmet (peygamberiy)im!" diye seslenirdi.[82]

Açıklama

Hz. Peygamber'in "âlemlere rahmet" vasfı Kur'an-ı Kerim'de de açıklanır. Allah Teâlâ şöyle buyurur: *"Biz seni âlemlere, başka bir şey için değil, ancak rahmet olarak gönderdik"*[83] Hz. Peygamber de, diğer bir çok hadisinde kendisini insanlığa "rahmet peygamberi" olarak tanıtır![84]' O her feyzin, her hayrın vasıtasıdır. İnsanlar onun getirdiği din sayesinde doğru yola, dünya ve âhiret mutluluğuna ermektedirler. O, âlemdeki her yaratık için bir rahmettir. Her yaratık onun sayesinde yaratılış gayesine uygun bir hüviyet kazanmıştır. Bu dünyada ona inanmayanlar bile; hemen azaba duçar olmamaları, İslâmi idare altında can ve mal güvenliği içinde yaşayabilmeleri ve benzeri şekillerde onun rahmet ummanmdan istifade ederler. Ondan sadır olan savaşma, kızma gibi, rahmete mugayir şeyler, muhatabının yararına olan, âdeta bir tabibin hastası için kullandığı neşteri mesabesinde hareketlerdir.[85]

4. Allah'ın, Peygamberine, Ağaçların, Hayvanların Ve Cinlerin Kendisine İmân Etmeleri Nevinden İkram Ettiği Şeyler

16. Bize Muhammed b. Tarif haber verip (dedi ki) bize Muhammed b. Fudayl rivayet edip (dedi ki) bize Ebu Hayyân, Atâ'dan, (o da) ibn Ömer'den (naklen) rivayet etti (ki İbn Ömer) şöyle dedi:
"Bir yolculukda biz Resûlullah -salellahu aleyhi ve sellem- ile beraber idik. Derken bir bedevi geldi. Kendisine yaklaşınca Resûlullah -salAllahu aleyhi ve sellem- ona;
"Nereye gidiyorsun?" buyurdu.
"Aileme!" dedi. Buyurdu ki:
"Bir hayır (elde etmek) ister misin?".
"Nedir o?" dedi. Buyurdu ki;
"Tek olan, hiçbir ortağı olmayan Allah'dan başka hiçbir tanrı olmadığına, Muhammed'in onun kulu ve elçisi olduğuna şehâdet edeceksin!" (Adam):
"Dediğine kim şehâdet eder?" dedi.
"Şu dikenli ağaç (şehâdet eder!)" buyurdu. Sonra Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- o (ağacı) çağırdı. O, vadinin kenarında bulunuyordu. Hemen yeri yara yara geldi. Nihayet onun (yani Hz. Peygamber'in huzuruna dikildi. O da ondan üç defa şehâdet getirmesini istedi. Bunun üzerine o, onun buyurduğu gibi olduğuna üç defa şehâdet getirdi. Sonra biteğine (bulunduğu yere) döndü. (O zaman) bedevi;
"Eğer bana uyarlarsa onları sana getiririm. Aksi takdirde ben döner, seninle kalırım." diyerek kabilesinin yanına döndü.[86]

Açıklama

Dârimî, Hz.Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem-, peygamberlik öncesi bazı hâriku'1-âde hallerini (irhâsât) naklettikden sonra, şimdi birkaç bölümde onun peygamberlik döneminde görülen hâriku'1-âde hallerine dair bazı haberler nakledecektir. Dârimi, bu haberlerle, ilerde ahkâma dair hadislerini nakledeceği zâtın, herhangi bir kimse olmadığını,

ilâhî te'yide mazhar olmuş şanlı bir peygamber olduğunu, binaenaleyh hadislerine gereken ehemmiyetin verilmesi gerektiğini anlatmak istemiş olmalıdır. Nitekim, daha ileriki bölümlerde sünnete ittibaya, ona muhalefet etmekden kaçınmaya, sünnetin tesbiti konusunda gösterilen titizliklere dair haberler nakledecektir.
Önümüzdeki bir kaç bölümde bahsedilecek hâriku'1-âde hallerin benzerleri ekseriya her peygamberin hayatında görülmektedir. Bu olaylara, yaygın ifadesiyle "mu'cize" adı verilmektedir. Mu'cize; "Peygamberlerin peygamberliğinin doğruluğunu te'yid için Cenâb-ı Hak tarafından yapılan olağan dışı bir iş"[87] diye tarif edilir. Kur'an'da bu tür olayları anlatmak için "âyet", "burhan" kelimeleri kullanılmıştır. Eski hadisciler ise, bunun için "delâ'il" ve "alâmât" kelimelerini kullanmışlardır.
Ta'rifinden de anlaşılacağı gibi, mu'cize, Allah tarafından, süregelen tabiî kanunların dışına çıkılarak meydana getirilmektedir. Belki bunların da, bizim henüz anlayamadığımız gizli tabiî sebepleri vardır da Allah onların vukuunu bu sebeplere bağlamıştır. Burada mühim olan onların, bir peygamberin isteğiyle, onun "elinde" meydana gelmesidir. "Allah'ın mutlak kudretine inanan bir insan için, onun izniyle böylesi hâriku'1-âde hallerin vukuunu kabul etmek bir güçlük arzetmez. Kâinatı yaratan ve onda, insanların asırlar boyu müşahede ede geldikleri tabiî kanunlar düzenini (Sünnetu'llah'ı) vaz'eden Allah, bir kulunu te'yîd için (belki yine kendi içinde bir sistemi olan) "olağan dışı" durumlara imkân vermeye kadir ve irâde sahibidir. Hz. İsa'nın doğumu, Hz. İbrahim'i ateşin yakmaması gibi hakikatler bu nevidendir. Kaldı ki çok sıkı bir "tek düzenlik" içinde gördüğümüz tabiatta da, bugün bile modern ilmin izah edemediği pek çok olay ve durum vardır. Peygamberlerin gösterdikleri nakledilen hâriku'1-âde olaylar da, bunlara inanmayanlarca, hiç olmazsa, izahını aradıkları olaylar arasında sayılmalıdır. Tabiatıyle burada, bu konudaki hadislerin sıhhat durumları mutlaka araştırma konusu yapılmalıdır, demeğe gerek yoktur. Kudreti ilâhiye açısından mümkün görüldükleri için bu konudaki her haberi kabulle karşılamak diye bir şey söz konusu olamaz. Hadis sahih olduktan sonra ise onu öylece kabul etmek

ve gerekirse hikmetlerini araştırmakdan başka yapılacak bir şey yokdıır.
Hz. Peygamber'in hayatında bu türden bazı hallerin görüldüğü kesindir. Sahih hadislerde bunların bir çok örneğine rastlarız. Kur'an-ı Kerim ise bunların bir kısmına doğrudan, bir kısmına dolaylı olarak işaret eder. Kuranın doğrudan işaret ettiği en mühim mu'cizelerden biri "ayın yarılması" vak'asıdır. Allah Teâlâ bunu bize şöyle anlatır: *"Saat (Kıyamet) yaklaştı, ay yarıldı. Onlar bir âyet (mu'cize) görseler hemen yüz çevirirler ve; "Süregelen bir büyüdür." derler,* "[88] Burada bu "maddi" olayı gören münkirlerin, "bir büyü" diyerek yüz çevirmeleri dikkat çekicidir. Bir çok âyet-i kerimede de, önceki peygamberlerin muhataplarının onlarda görmüş oldukları hâriku'1-âde durumlara-olaylara inanmayıp bu işlerine "büyü" dedikleri anlatılmaktadır.[89] Bu durumlar gözönüne alınırsa denilebilir ki; Hz. Peygamber'e "sâhır: büyücü" demiş olan müşrikler[90] onda gördükleri hâriku'1-âde şeylerden dolayı ona böyle demişlerdi. Burada şöyle bir sual akla gelebilir: Peki Kur'an bu olayları niçin açıkça anlatmamıştır? Öncelikle, irâde-i ilâhiyenin böyle tecelli ettiğini, Kur'an'da, namaz gibi bazı mühim ibâdetlerin bile tafsilatıyla anlatılmadığını, bunun "sünnet'e bırakıldığını söyledikden sonra şu mütâlâaları serdedebiliriz:
İki çeşit âyet (mu'cize) vardır: Maddî (âfâkî, zahiri) ve mânevi (enfüsî, bâtmî). Her ne kadar mu'cize denince, daha ziyade maddi (âfâki) olanları anlaşılırsa da, dinin asıl ehemmiyet verdiği mânevi mu'cizelerdir. Nitekim münevver, mütefekkir, hakşinas insanlar için de bunlar mühimdir. Onların hidâyetlerine de bu tür mu'cizeler vesile olur. İlk vahyin akabinde Hz. Hadice'nin inanış sebeplerini burada hatırlayabiliriz. O, Hz. Peygamber'e, şöyle diyerek iman etmişti:
"Sen akrabana bakarsın, işini görmekten âciz olanların ağırlığını yüklenirsin, fakire verir, kimsenin kazandıramayacağını kazandırırsın, misafiri ağırlarsın, Hak yolunda zuhur eden musibetlerde (halka) yardım edersin!".[91] Hak ve hakikati kabule elverişli, düşünen herkes için bu, böyledir. Onlar için peygamberin numûne-i imtisal hayatı, sözleri hidayet vesilesidir

yani mânevi mu'cizedir. Mânevi mu'cize-lerin en büyüğü ise, hiç şüphesiz Kur'an-ı Kerim'dir. Kur'an-ı Kerim, Hz. Peygamber'in ebedî mu'cizesidir. Maddî olan mu'cizeler hem sürekli değil, geçicidirler, hem de, ortaya konuldukları kültür çevresine göre verilmişlerdir. Bunların, insanların hidâyetindeki etkisi de çok azdır. Bunun içindir ki, bazı Kur'an âyetlerinde anlatıldığı üzere, [92] hidâyetleri için Hz. Peygamber'den bu tür mu'cizeler isteyenlere mu'cize gösterilmemiş, dikkatleri mânevi mu'cizelere çevrilmiştir. Hakikatte, ümmî bir zatın tebliğ ettiği islâmlık ve insanlık umdeleri, bu zatın şahsında toplamış olduğu faziletler ve, benzerinin getirilmesi için tüm mahlûkâta meydan okuyan Kur'an-ı Kerim, hidâyet için, doğru yolu, hakikatli i'tikadı bulmak için, gören gözleri başka hiçbir şeye muhtaç bırakmaz. Bu durumda, zor durumlarda müslümanlara ilâhi yardım ve bazı insanların hidâyetine vesile kabilinden olan maddi mu'cizeler Kur'an-ı Kerim'de yer almamıştır, denilebilir. Kur'an-ı Kerim gibi, Fahr-ı Kâinat Efendimizin -sallallahu aleyhi ve sellem- yüce şahsiyeti gibi güneş misâli mânevi mu'cizelerin bulunduğu vasatta, yıldız mesabesindeki maddi mu'cizeler ancak dolaylı-dolaysız işaretlerle bulunabilir, görünebilirler.

Süleyman Nedvî, Peygamberimizin mucizelerinin Kur'an'da mufassal bir şekilde bulunmamaları hakkında dört sebeb zikreder:

1) "Kur'an maddi mu'cizâtı nübüvvetin delâ'ili olmak haysiyetiyle nazar-ı itibâre almaz. Halbuki Hnstiyanlıkda ve onun kütüb-i mukaddesesinde mu'cize nübüvvetin delili olarak ileri sürülmüşdür. Kur'an ise insanları rûhânî delâili ve derûnî hususiyetleri te'emmüle da'vet eder. Bu te'emmülün ve bu tedebbürün imana esâs olmasını ister..

2) Diğer peygamberlere verilen mu'cizelerin nev' ve aded i'tibârıyle mahdûd olmaları...

3) Kur'an'ın peygamberler namına kâinâtda bir kuvvet tanımayarak mu'cizâtı kudret ve meşiyyet-i ilâhiyyenin eseri addetmesidir...

4) Şâir edyâna sâlik olanların yalnız evâmir-i ilâhiyeyi muhtevi bir kitapları bulunmasıdır. Bu kitaplar, hem ahkâm-ı rabbâniyyeyi, hem peygamberlerinin siretini ve sözlerini karışık

bir şekilde muhtevidir. Halbuki müslümanlarm elinde iki kitap vardır: Biri Kur'an-ı Kerim ki yalnız Allah'ın sözüdür. Diğeri hadis ve sünnetdir ki Peygamberimizin hayâtını, sözlerini, halatını, mu'cizâtım muhtevîdir.[93]

Son olarak mu'cize ile sihir arasındaki farka da işaret etmek gerekir: "Mu'cize ile sihir ve şâir garib harekât arasında iki büyük fark vardır. Bir kere mu'cize, doğrudan doğruya bir fî'l-i ilahî'dir. Diğer hareketler ise tabiî ve ruhi esbabın neticesidir. Saniyen mu'cize, hak ve hakikatin tebliğ ve neşrine muhalefet edenlerin muhalefetini izâle, peygamber ile arkadaşlarını te'yid ve takviyeyi istihdaf eder... Mu'cize ile sihir arasında en büyük fark sihirbazların ahlâki bir müceddid yahut beşeriyet için birer numûne-i fazilet... olduklarını iddia etmemeleridir... Sihirbaz belki de demiri altuna çevirir fakat paslı bir kalbi parlatamaz" [94] "Mu'cize ile sihir arasındaki bu zahiri iltibas hakiki-sahte her şey arasında görülür. Meselâ sabır ve tahammül ile cebânet..."[95]

17. Bize Ubeydullah b. Musa, İsmail b. Abdilmelik'den, (o) Ebu'z-Zubeyr'den, (o da) Câbir'den (naklen) haber verdi (ki Câbir) şöyle dedi:

“Bir yolculuğa Hz. Peygamber'le -sallallahu aleyhi ve sellem- beraber çıktım. O, uzaklaşıp görülmeyeceği (bir yere kadar gitmedikçe) def-i hacete çıkmazdı. (Yolculukda bir müddet) sonra, ne bir ağacın ne de bir tepenin bulunmadığı çöl bir yerde konakladık.” (Hz. Peygamber);

"Câbir, buyurdu, su kabına biraz su koy da gidelim. " Bunun üzerine (su kabını alıp) görülmeyecek kadar (uzağa) gittik. Bir de ne göreyim! O, aralarında dört arşındık bir mesafe) bulunan iki ağaçla karşı karşıya. O zaman buyurdu ki;

"Câbir! Şu ağaca git ve "Sana; "Arkadaşına bitiş ki arkanızda (def-i hacet için) oturayım!" diyor." de. (Ben de gidip söyledim). O da ona (yani yakınındaki ağaca) dönüp (onunla birleşti). Sonra Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- arkalarına oturdu. Ondan sonra (o iki ağaç tekrar) yerlerine döndüler.[96] Daha sonra, Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ile beraber bineklerimize binip (yola koyulduk). Resûlullah -sallallahu aleyhi

ve sellem- aramızda idi. (Bunun için) sanki üzerimizde bizi gölgelendiren kuşlar vardı. Derken, beraberinde bir çocuğu olan bir kadın onun karşısına çıktı ve şöyle dedi:
"Ya Resûlallah! Şu çocuğumu şeytan her gün üç defa yakalıyor!". (Câbir) dedi ki; bunun üzerine (Resûlullah) çocuğu aldı ve onu kendisi ile semer kaşının önü arasına koydu. Sonra şöyle buyurdu:
"Defol! Allah'ın düşmanı! Ben Allah'ın elçisiyim -sallallahu aleyhi ve sellem-. Defol! Allah'ın düşmanı! Ben Allah'ın elçisiyim -sallallahu aleyhi ve sellem-." (Bunu) üç defa söyledi. Ardından o (çocuğu) ona (yani annesine) geri verdi. Yolculuğumuzu bitirdğimizde (yine) bu yere uğradık. O kadın, yanında, sürmekte olduğu iki koç olduğu halde, çocuğu ile beraber karşımıza çıktı ve şöyle dedi:
"Ya Resûlallah! Hediyemi benden kabul buyur! Seni hakk ile gönderen (Allah'a) yemin olsun ki (şeytan) ondan sonra (hâlâ) ona dönmedi (musallat olmadı)". Bunun üzerine (Resûlullah);
"Ondan birini alın, diğerini ona geri verin!" buyurdu. (Câbir) dedi ki, sonra, Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- aramızda olduğu halde (tekrar) yola koyulduk. Sanki üzerimizde bizi gölgelendiren kuşlar vardı. (Giderken) bir de ne görelim! Kaçan bir deve. Nihayet iki cemâat arasında kaldığında, eğilerek (secde ederek) yere kapandı. Bunun üzerine Resûlullah -sallallahu aleyhi ve selem-(bineğinden inip) oturdu ve:
"Şu insanları bana toplayın! (veya "Ey insanlar, gelin!). Devenin sahibi kim?" buyurdu. Baktık ki ensardan bir grup genç! (Gelip) şöyle dediler:
"O, bizim, ya Resûlallah!". "Peki, nedir durumu?" buyurdu. Dediler ki; "Yirmi seneden beri onunla su suvardık. Onda biraz yağ oluştu (artık iyi çalışamıyor). Bu sebeple onu kesip hizmetçilerimize dağıtmak istedik. O da bizden (kaçıp) kurtuldu".
"Onu bana satınız!" buyurdu.
"Yo, hayır, o senin olsun, ya Resûlallah!" dediler.
"Eğer hayır (deyip satmıyorsanız) o zaman, eceli gelinceye kadar ona iyi muamele yapınız," buyurdu. Bu esnada müslümanlar;

"Ya Resûlellah, dediler, sana secde etmeye biz hayvanlardan daha müstehakkız!'. (Bunun üzerine) şöyle buyurdu:
"Bir şeyin bir şeye secde etmesi lâyık (caiz) olmaz. Şayet bu (caiz) olsaydı, kadınların kocalarına (secde etmesi caiz) olurdu." [97]

Açıklama

Bu hariku'1-âde olayların, Zâtu'r-Rıkâ1 seferi esnasında meydana geldiği, et-Taberâni'nin rivayetinde Câbir'in tasrihinden anlaşılmaktadır. Bu sefer, Buhârî'ye göre Hayber Gazâsı'ndan (h.7) sonra yapılmıştı. Şöyleki, Medine'ye iki günlük mesafede bulunan Şedah vadisindeki Sa'lebe oğulları ile Enmâroğulları'nın, müslümanların aleyhine bir hazırlık içinde oldukları haberi üzerine Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- 400 veya 700 kişilik bir müfreze ile Medine'den hareket edip, adıgeçen vadideki Nahl mevkine gitmiş ancak muharebe olmamıştı. Bu yolculuk esnasında müslümanların büyük eziyet ve sıkıntı çektikleri nakledilmektedir. Bu seferde hepsi piyade oldukları için ayakları taştan-dikenden parçalanmış, hatta kiminin tırnakları dökülmüştü. Bu sebeple ayaklarına bez parçaları (rukâ1) sarmışlar, böylece sefer de zâtu'r-rıkâ' adım almıştı.[98] Herhalde bu şekilde perişan olan müslümanların maneviyâtını takviye için Cenâb-ı Hakk, yukarıda bir kısmı nakledilen harikulade olaylara imkân bahsetmişti. Bu olaylardan ötürü olsa gerek, bu sefere Gazve-tu'1-A'âcib (Şaşılacak Şeyler Gazvesi) dendiği de nakledilmektedir.[99]
18. Bize Yala rivayet edip (dedi ki) bize Eclah, ez-Zeyyâl b. Harmele'den, (o da) Câbir b. Abdillah'dan (naklen) rivayet etti (ki Câbir) şöyle dedi:
"Biz Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ile beraber geldik ve, Neccâroğulları (Yurdu'ndaki) bir bahçeye vardık. Bir de ne görelim! Bir deve, bahçeye giren herkese hücum ediyor. Bunu Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- bildirdiler. Bunun üzerine o, yanına gelip onu çağırdı. O da, dudağım yere koyarak gelip onun önünde çöktü. (Hz. Peygamber);

"Bir yular getirin!" buyurdu. (Yuları getirdiler). O da onu yularlayıp sahibine verdi. Sonra döndü ve şöyle buyurdu:
"Yerle gök arasında, cinlerin ve insanların âsîleri hariç, hiç bir şey yoktur ki benim, Allah'ın elçisi olduğumu bilip tasdik etmiş olmasın!"[100]
19. Bize el-Haccac b. Minhâl haber verip (dedi ki) bize Hammâd b. Seleme, Ferkad es-Sebehî'den, (o) Said b. Cübeyr'den, (o da) İbn Abbâs'dan (naklen) rivayet etti ki bir kadın bir çocuğuyla Resûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem, geldi ve şöyle dedi:
"Ya Resûlallah! Oğlumda bir delilik (sara) var. O, sabah ve akşam yemeklerimiz esnasında onu yakalıyor. Bu sebeple o bize sıkıntı vermektedir, (bir dua buyursanız!)". Bunun üzerine Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- dua ederek onun göğsünü sıvazladı. Bunun sonucu (çocuk) adamakıllı kustu ve içinden, siyah köpek eniğine benzer (bir şey) çıktı. Ardından (çocuk şifa bulup) yürüdü gitti.[101]

Açıklama

Duanın, okumanın, Allah'ın izniyle, insanlar üzerinde yaptığı gözle görülür etki, bugün artık müsbet ilmin de, değişik adlarla ve izah şekilleriyle de olsa, kabul ettiği bir gerçektir. Rûhânî, manevî tedâvî diyebileceğimiz bu usûller, Allah'ın, yarattığı her derd için halketmiş olduğu devalar cümlesinden sayılır. Bu tedavi usûlünde uygulayıcının sâlih, teiniz bir insan, duru gönül sahibi biri olması büyük önem taşır. Hatta, zamanla böyle insanlar azaldığı için maddî tedaviye geçildiği şeklinde bazı rivayetler vardır.[102] Salihlik, temizlik ve duru gönüllülük bakımlarından hiç kimse Hz. Peygamberle mukayese bile edilemez. Bunun için, çabuk netice almak, icabet edilmek bakımlarından Hz. Peygamber'in duaları harikulade olaylardan sayılmalıdır. Bununla beraber, her "mu'cize"de bir nebze görülebilecek bir durum olarak, bazı insanların geliştirdikleri usûllerle, netice itibariyle, peygamberlerin, bir alıştırma devresi olmaksızın Allah'ın izniyle gösterdikleri harikulade hallere benzer

işler yapmaları mümkündür. Burada da aynı durum söz konusu edilebilir. Yani geliştirilen usûllerle dua ve telkinden bazı müsbet sonuçlar alınabilir. Nitekim gayr-ı müslim dünyada bile müntesiblerine yönelik olmak üzere, bunun örneklerini görebiliyoruz. Nobel Tıp ödülü almış olan Alexis Carrel'in şu açıklamaları dikkat çekicidir:
"Her devirde, duanın tedavi üzerindeki tesirleri, insanların dikkatini çeken başlıca mevzulardan biri olmuştur. Bunun dahi dua ile meşgul olunan yerlerde, Allah'a ve azizlerine hitap eden yalvarışlar neticesinde elde edilen şifalardan çok sık bahsedilmektedir. Fakat, kendi kendine veya mutat tedavi ile iyi olabilen hastalıklar bahis mevzuu olunca, şifanın gerçek âmilinin ne olduğunu anlamak güçleşmektedir. Sadece, her türlü tedavinin imkânsız veya başarısız olduğu hallerde, duamn neticeleri, kafi şekilde tayin ve tesbit edilebilmektedir. Lourdes'un (Fransa'da dua ve telkin yoluyla tedavi yapılan mukaddes bir mahal) sağlık bürosu, bu şifaların gerçekliğini isbat ederek ilme büyük hizmetlerde bulunmuştur. Dua, âdeta infilâkı bir tesire sahip: bu yolla; kanser, böbrek iltihapları, ülser, deri, akciğer, kemik veya karın zarı veremi gibi hasta lıkların sür'atle iyileştikleri görülmüştür. Hâdise, hemen tamamiyle aynı şekilde vuku bulmaktadır. Evvelâ büyük bir ıstrap, sonra iyi olduğunu hissetmek... Bir kaç saniye, en fazla bir kaç saat içinde arazlar kaybolmakta ve anatomik yaralar kapanmaktadır. Mucize, normal iyileşme süresinin son derece kısalmasıyla temayüz etmektedir... Başkası için yapılan dua, bizzat yapılan duadan daima çok daha verimlidir. Duanın tesirinin, onun şiddet ve kalitesine bağlı olduğu anlaşılmaktadır. Bugün, Lourdes'da meydana gelen mucizeler, kırk elli sene evvelki gibi sık görülmemektedir. Zira, hastalar eskiden burada hâkim olan şefkatli ve derunî havayı bulamıyorlar.."[103]
Yukarıdaki haberde göğsün sıvazlanması (meshi), ağızdan siyah bir şeyin çıkması göstermektedir ki mânevi tedavi de maddî vasıta ve sebeplerden tamamen müstağni kalmamaktadır.
Metindeki; "köpek eniği" diye tercüme ettiğimiz "el-cirv" kelimesinin değişik mânâları vardır. Verdiğimiz mânânın dışında, "yırtıcı hayvan yavrusu," "küçük hıyar," "küçük nar", "her şeyin

küçüğü" gibi mânaları da vardır. Muhtemelen burada, çocuğun ağzından bir parça pıhtılaşmış siyah kanm[104] veya siyah bir böceğin çıktığı anlatılmak istenmiştir.[105]

20. Bize Muhammed b. Saîd rivayet edip (dedi ki) bize Yahya b. Ebi Bukeyr el Abdi, İbrahim b. Tahmân'dan, (o) Simâk'dan, (o da) Câbir b. Semure'den (naklen) haber verdi (ki Câbir) şöyle dedi: Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:

"Şüphe yok ki ben Mekke'de bir taş tanırım, o, peygamber olarak gönderilmemden önce bana selâm verirdi. Muhakkak ki ben onu şimdi (de) tanıyorum!"[106]

Açıklama

Bu hadisten, bazı cansızlara da temyiz kabiliyeti verildiği anlaşılmaktadır. Gerçekte kâinattaki her şeyin kendine has bir "hayâtiyet'i vardır. "Sırr-ı hayat eşyanın hepsine sâridir. Zira cemadlar da "Hayy" ism-i şerifine mazhar ve binaenaleyh zihayat'tırIar.[107] Gökler, yer ve dağlar "emânef'i yüklenmede tercihlerini belirtmişlerdi. Bir âyet meali şöyledir: "Biz emâneti göklere, yere ve dağlara arz (ve teklif) etdikde onlar bunu yüklenmekden çekindiler, bundan endişeye düştüler. "[108] Kâinatda her mahlûk kendi hayatiyet şartları içinde Allah'ı teşbih etmektedir. Allah Teâlâ şöyle buyurur:

"Hiç bir şey yoktur ki ona hamd ile teşbih etmesin. Fakat siz onların tesbihini iyi anlamazsınız."[109]

"Göklerde ne var, yerde ne varsa (hepsi) o mülkü melekûtun eşsiz hükümrânı, noksanı mucip her şeyden pak ve münezzeh, galib-i mutlak, yegâne hüküm ve hikmet sahibi Allah'ı tesbih etmektedir. "[110] Tesbih, Allah Teâlâ'nın mutlak gücüne şehâdet etmek, yüceliğini, büyüklüğünü söylemektir. Bilindiği gibi madde, bir bakıma atomlardan meydana gelir. Bir atomda, merkezdeki bir çekirdekle onun etrafında dönen elektronlardan oluşur. Bu elektronlar çekirdek etrafında baş döndürücü bir hızla dönerler. Meselâ hidrojen atomunun elektronları çekirdek etrafında saniyede iki bin km. hızla dönmektedirler. İşte her

zerresiyle madde böylece kendisini yaratanın büyüklüğüne, gücüne ve yüceliğine şehâdet etmekte, "lisan-i hâl"iyle bunu haykırmaktadır. Nitekim *"...öyle taş var ki içinden ırmaklar fışkırır, öylesi var ki çatlar da bağrından su kaynar, öylesi de var ki Allah korkusundan yukarıdan (yere) düşer..."*[111] Allah'ın lütfuna mazhar olmuş insanlar, kâinatdaki bu canlılığın içinde yaşarlar. Bu durumda "harikulade" olan şey, cemâdâtm selâmını, teşbihini, kısaca konuşmasını duyan insanların duyu organlarının bunları duyacak hale getirilmesi, açılmasıdır.
Hadiste söz konusu edilen taşın Hacer-i Esved veya Mekke'deki bir sokakta bulunan bir taş olduğu rivayet edilmektedir. Taşın selâm verişi, sahîh ve makbul olan görüşe göre, Allah'ın taşta konuşma kabiliyeti yaratmasıyla "hakikaten" olmuştu. Hz. Peygamber'in duyu organı da, bir lütf-ı ilâhî olarak, onu duyacak şekilde açılmıştı. Bu selâm verişte, taşın yanında bulunan meleklerin selâm vermesinin de muhtemel olduğu söylenmiştir. el-Eş'ari bu selâm vermenin, cevherlerin (atomların) birbiriyle çarpışması şeklinde olduğunu söylemiştir.[112]
21. Bize Ferve rivayet edip (dedi ki) bize el-Velîd b. Ebî Sevr el-Hemdâni, İsmail es-Süddi'den, (o) Abbâd Ebû Yezîd'den, (o da) Ali b. Ebi Tâlib'den (naklen) rivayet etti (ki Ali) şöyle dedi:
"Mekke'de Hz. Peygamber'le -sallallahu aleyhi ve sellem-beraber idik. (Bir gün) onunla birlikte (Mekke'nin) bazı taraflarına çıktık. Dağlarla ağaçların arasından geçtik. (Bu gezimizde) ne bir ağaca, ne de bir dağa rastlamadık ki: "es-Selâmu Aleyke ya Rashulel-lah: Selâm üzerine olsun ey Allah'ın Elçisi!" demiş olmasın. "[113]
22. Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki) bize Sufyân, el-A'meş'den (o) Şimr b. Atıyye'den, (o da) Muzeyne'li veya Cuheyne'li bir adamdan (naklen) rivayet etti (ki bu adam) şöyle demiş:
"(Bir gün) Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- sabah namazını kıldırmıştı. Sonra ne görsek! O, kurtların oturuşu gibi, oturakları üzerine oturmuş yüz kurdun yakınında! Bunun üzerine Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- onlara (yani ashabına);

"Onlara yemeğinizden az bir şey verir ve (böylece) bunun dışındaki hususlarda emniyet içinde kalırsınız!" buyurdu. Onlar da Resûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- ihtiyaçlarını \ ihtiyaç içinde olduklarını) ilettiler. (O zaman Resûlullah);
"Onlara (bunu;) bildiriniz!" buyurdu. (Râvi) dedi ki;
"Onlar da (bunu) onlara bildirdiler. Bunun üzerine onlar (yani kurtlar) da uluya uluya çıkıp (gittiler).[114]
23. Bize İshak b. İbrahim haber verip (dedi ki) bize Ebû Muâviye rivayet edip (dedi ki) bize el-A'meş, Ebû Sufyân'dan, (o da) Enes b. Mâlik'den (naklen) rivayet etti (ki Enes) şöyle dedi:
"Cebrail, Resûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem-, Kureyş'li Mekkelilerin yaptıkları (eziyetlerden) kana bulanmış olduğu bir halde, mahzun otururken gelmiş. Cebrail;
"Ya Resûlellah, demiş, sana bir âyet (harikulade olay, peygamberliğine bir delil) göstermemi arzu eder misin?". *"Evet"* buyurmuş. Bunun üzerine arkasındaki bir ağaca bakmış ve;
"Çağır onu!" demiş. O da onu çağırmış. (Ağaç) da gelmiş, huzurunda dikilmiş. O zaman;
"Ona emret de geri dönsün!" demiş. O da emretmiş ve (ağaç yerine) dönmüş. Bunun üzerine Resûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem-
"(Bu) bana yeter, bana yeter!" buyurmuş.[115]
24. Bize İshak b. İbrahim haber verip (dedi ki) bize Cerir ve Ebû Muâviye, el-A'meş'den, (o) Ebû Zabyân'dan, (o da) İbn Abbâs'dan (naklen) rivayet etti (ki İbn Abbâs) şöyle dedi:
"Amiroğullarından bir adam Resûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem-ona;
"Sana bir âyet (harikulade olay, peygamberliğime bir delil) göstereyim mi?" buyurdu. (O da)
"Evet!" dedi. (Bunun üzerine Hz. Peygamber ona);
"Git, şu hurma ağacını çağır!" dedi. O da çağırdı. (Hurma ağacı) da sıçraya sıçraya önüne geldi. (Amirli adam); "Ona söyleyin, (yerine) dönsün." dedi. Resûlullah -sallallahu aleyhi ve selem ona;
"Dön!" buyurdu. O da döndü, nihayet yerine vardı. Bunun üzerine (Amirli adam) şöyle demiş:

"Ey Amiroğulları! Bugünkü gibi, kendisinden daha sihirbaz hiçbir adam görmedim!".[116]

Açıklama

el-Beyhakî'deki rivayetlerde Amirli zâtın bu olay üzerine müslüman olduğu görülmektedir. İbn Kesir, rivayetler arasındaki bu ihtilâfı;
"Belki o önce onun sihir olduğunu söylemiş. Sonra kendi kendine düşünüp taşınmış ve, Allah'ın hidayetiyle müslüman ve mümin olmuş." şeklinde te'vil etmektedir.[117]
Ağaçların, Hz. Peygamber'in emrine uyduklarına dair değişik sahâbilerden gelen bir çok haber vardır.[118] Bunların bir kısmının makbul senedleri vardır. Bu haberlerin toplamı böyle olayların kesin olarak vukûbulmuş olduğuna delâlet eder. Yani ağaçlar da Hz. Peygamber'in peygamberliğini tasdik etmiş, emirlerine uymuşlar. Bu durumda "acaba... kendilerine insan diyen bir kısım câmid, akılsız mahlûklar: O'nu tanımazsa, îman etmezse, kuru ağaçtan çok ednâ, odun parçası gibi ehemmiyetsiz, kıymetsiz olarak ateşe lâyık olmaz mı?”[119]

5. Allah'ın Hz. Peygamber'e -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem-, Parmakları Arasından Su Akıtması Nevinden İkram Ettiği Şeyler

25. Bize İsmail b. İbrahim haber verip (dedi ki) bize Şu'ayb b. Safvân, Atâ' ibnu's-Sâ'ib'den, (o) Ebu'd-Duha'dan, (o da) İbn Abbâs'dan (naklen) rivayet etti (ki İbn Abbas) şöyle dedi: Hz. Peygamber -salallallahu aleyhi ve sellem- Bilâl'i çağırıp (su istedi). Bilâl de su aradı. Sonra gelip şöyle dedi:
"Yok, vallahi, su bulamadım!". Bunun üzerine Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-;
"Bir su kırbası var mı?" buyurdu. O da ona bir su kırbası getirdi. (Hz. Peygamber) iki avucunu (kırbanın) içine yaydı. Hemen iki elinin altından bir göze kaynadı. (İbn Abbas) dedi ki;
"Başkası abdest alırken İbn Mesûd da (su) içiyordu.[120]

26. Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki) bize Ebû Avâne, el-Esved b. Kays'dan, (o da) Nubeyh el-Anezi'den (naklen) rivayet etti ki, o şöyle demiş: Câbir b. Abdillah şöyle dedi:
Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ile beraber savaşa veya yolculuğa çıkmışdık. Biz o gün 210 küsur kişiydik. (Derken) namaz vakti geldi. Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-;
"Topluluk içinde (kimsede) temiz su var mı?" buyurdu. Hemen bir adam, içinde bir miktar su bulunan bir su kabı ile koşarak geldi. Toplulukda ondan başka da su yoktu. Resûlullah -saîlallahu aleyhi ve sellem- onu bir tasa döktü. Sonra güzelce abdest aldı. Ardından tası bırakıp döndü (geri çekildi). Bunun üzerine orada bulunan insanlar:
"Mesheder gibi abdest alın! Mesheder gibi asdest alın!" diyerek bu tasın peşine düştü, (üzerine üşüştüler). Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-, onların bunu söylediklerini duyunca;
"Yavaş olun!" buyurdu ve avucunu su ve tasın içine koyup *"Bismillah!"* dedi. Sonra da; *"Temizliğinizi tam yapın (Abdestinizi tam alın!)"* buyurdu. Beni gözümle imtihan eder (Allah'a) yemin olsun ki parmaklarının arasından gözelerin yani su gözelerinin çıktığını (kaynadığını) kesinlikle gördüm. O, herkes abdestini alıncaya kadar da (avucunu tasdan) kaldırmamıştı.[121]
27. Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisi ve Sa'îd ibnu'r-Rebî' haber verip (dediler ki bize Şu'be, Amr b. Murre ve Husayn'dan rivayet etti (ki onlar), Salim b. Ebil-Ca'd'ı, şöyle derken işitmişler:
"Ben Câbir b. Abdillah'ı, şöyle derken işittim: Bize bir susuzluk isabet etmişti. (Öyleki) sonunda ağlayacak hale geldik ve Resûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- vardık. O da elini bir tasın içine koydu. Bunun üzerine, (bu tas) sanki gözelerde doluymuş gibi, parmaklarının arasından su fışkırmaya başladı. (Sonra Resûlullah);
"Allah'ın adını anın (ve için!)" buyurdu. Biz de içtik. Nihayet (çıkan su), bize kâfi gelerek hepimizin (susuzluğunu) giderdi.
Amr b. Murre'nin rivayetinde (şu ilâve vardır): Bunun üzerine biz (yani Salim ve arkadaşları) Câbir'e;
"Kaç kişiydiniz?" dedik. O da;
"1500 kişiydik. Yüzbin kişi de olsaydık o bize muhakkakki

yeterdi." dedi.[122]

Açıklama

Bu harikulade olay, Hudeybiye (h. Zu'1-Ka'de, 6) savaşında vuku bulmuştu. Orada bulunan Sahabenin sayısı hakkında 1300, 1400 rakamları da verilmektedir. Rivayetlerin çoğu onların 1400 kişi olduğu şeklindedir.[123]
28. Bize Muhammed b. Abdillah er-Rekâşî haber verip (dedi ki) bize Ca'fer b. Süleyman rivayet edip (dedi ki) bize el-Ca'd Ebû Osman rivayet edip (dedi ki) bize Enes b. Mâlik rivayet edip (dedi ki) bize Câbir b. Abdillah rivayet edip şöyle dedi:
"Resûlullah'm -sallallahu aleyhi ve sellem- ashabı, Resûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- susuzlukdan şikâyette bulundular. Bunun üzerine o büyük bir su tası istedi. Bunun içine biraz su döküldü ve Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- elini içine koydu. (Câbir) dedi ki:
"Ben hemen, Resûlullah'ın -salallahu aleyhi ve sellem- parmakları arasından gözeler gibi (kaynayıp) çıkan suya baka kaldım."
Halk da su almaya başladı. Nihayet bütün insanlar su almış oldular.[124]
29. Bize Ubeydullah b. Musa, İsrail'den, (o) Mansûr'dan, (o) İbrahim'den, (o) Alkame'den, (o da) Abdullah'dan (naklen) haber verdi. (Alkame) dedi ki;
"(bir gün) Abdullah bir yer hareketi (haberi) işitti. (Halkın endişesi) üzerine şöyle dedi:
"Bizler yani Muhammed'in -sallallahu aleyhi ve sellem- ile beraberdik. Yanımızda da su yoktu. Derken Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ashabı âyetleri, (olağan dışı olayları) bereket sayardık. Siz ise onları(n hepsini) korkutma sayıyorsunuz. Biz bir ara Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-;
"Beraberinde biraz artmış su bulunan birini arayın!" buyurdu. Bunun üzerine biraz su getirildi. O da onu kabın içine döktü. Sonra da avucunu onun içine koydu. Hemen, parmaklarının

arasından su (kaynayıp) çıkmağa başladı. O zaman (Resûlullah) şöyle buyurdu:
"Haydi mübarek temiz suya gelin! (Suyun) bereketlenip çoğalması Allah'tandır"[125] Biz de (gidip) içtik. Abdullah dedi ki; biz, (yemek) yenirken yemeğin teşbihini (sübhânellah deyişini) işitirdik.[126]
30. Bize Muhammed b. Abdillah b. Numeyr haber verip (dedi ki) bize Ebu'l-Cevvâb, Ammâr b. Ruzeyk'den, (o) el-A'meş'den, (o) İbrahim'den, (o) Al karne den, (o da) Abdullah'dan (naklen) rivayet etti. (Alkame) dedi ki; "Abdullah'ın (valiliği) zamanında-yer sarsıntısı (zelzele) olmuştu. Kendisine bu haber verilince o şöyle dedi: Bizler yani Muhammed'in -sallallahu aleyhi ve sellem- ashabı olağan dışı olayları bereketler olarak görürdük. Siz ise onları(n hepsini) korkutma olarak telakki ediyorsunuz. Bir ara biz bir yolculukda Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-ile beraberdik. Derken namaz vakti geldi. Halbuki beraberimizde sadece biraz su vardı. Bunun üzerine Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bir tabak içinde su istedi ve (tabak gelince) avucunu onun içine koydu. Hemen parmaklarının arasından su fışkırmaya başladı. O zaman (Hz. Peygamber);
"Haydi abdest suyuna gelin! Bereket Allah'dan" diye seslendi. İnsanlar da gelip abdest aldılar. Bense;
"Bereket Allah'dan!" buyurduğu için, sadece karnıma doldurduğum şeyi düşünerek (içmeye) koyuldum.[127]
(Alkame dedi ki);
"Sonra ben bunu Salim b.Ebi'l-Ca'd'a anlattım, o da;"
"Onlar bin beş yüz kişi idiler" dedi.[128]

Açıklama

Abdullah b. Mes'ûd'un bahsettiği bu, suyun bereketlenmesi olayının nerede meydana geldiği burada belirtilmemiştir. Bunun Hudeybiye Gazvesi'nde meydana geldiği düşünülebilir.[129] Ancak Ebû Nu'aym'ın Delâ'il'indeki bir rivayette bu olayın Hayber Gazve'sinde vukûbulduğu görülmektedir.[130]

Harikulade olayların meydana gelişlerinde muhtelif sebep ve hikmetler zikredilebilir. Meselâ bazı yiyeceklerin, yemeğin, suyun bereketlenmesi, çoğalması olaylarında Allah'ın sevdiği kullarına, zorluk ve sıkıntı anlarında bir lütfü ve yardımı vardır. Bir kısım harikulade olaylar ise korkutma gayesine matuftur. [131] Ancak hangi harikulade olaylara rahmet için, hangilerine korkutmak için imkân verildiğini, her zaman kesin olarak bilemiyoruz. Bunun için olayları hayra yormak, ölçüsüz bir iyimserliğe kapılmamak şartıyla, onların güzel taraflarını görmek daha faydalıdır. En korkutucu harikulade olayda bile güzel taraflar bulunabilir. Onda Allah'ın yüce kudreti, büyüklüğü görülebilir, olayın bıraktığı şok etkisi ile tek düzen bir hale gelmiş durgun bir hayattan silkinip çıkılabilir ve, netice itibarıyla bu olay, Allah'a lâyık bir kul olmak için bir gayrete girmeye vesile kılmabilir. Böylece ebedî mutluluğa başlangıç yapılabilir. Yeterki güzeli görebilen bir göze, hakkı kabule hazır bir kalbe, sevgi kaynağına dönük bir gönüle sahip olunsun!
Bu bölümde, az bir suyun, Hz. Peygamberin -sallallahu aleyhi ve sellem- elinde bereketlenip çoğalmasına dair Abdullah İbn Abbâs, Câbir b. Abdillah ve Abdullah İbn Mes'ûd'dan gelen haberler zikredilmiştir. Bu konuda aynı sahâbîlerden ve diğer sahabeden gelen daha pek çok haber vardır.[132] Diğer sahabeden el-Berâ' b. Azib, İmrân b. Husayn ve Ebû Katâde'nin isimlerini burada kaydedebiliriz. Bu zevatın, haber-i âhâd şeklinde gelen haberleri birbirlerini destekleyerek, ince iplerin birleşerek kopmaz bir halat haline gelmeleri gibi, bu türden olayların vukûbulmuş olduğuna kesin olarak delâlet ederler. Diğer taraftan sahabeden bu konuda muhalif haberlerin gelmemiş olması, bu olayları onların da zımnen tasdik ettikleri mânâsına gelir.
Yukarıdaki haberlerde dikkat çeken bir husus, Hz. Peygamber'in her olayda biraz su istemiş olmasıdır. Büyük islâm alimi muhakkik ve müdekkık İbn Hacer el-Askalâni'nin bunu izahı şöyledir: "(Hz. Peygamber'in) -sallallahu aleyhi ve sellem- bu yerlerde, arta kalmış su istemesinin hikmeti şudur: Suyu yaratanın (îcâd edenin) o olduğu zannedilmesin. Bunun şuna

işaret olması da muhtemeldir: Allah şu dünyada ekseriya birbirinden üreme (tevâlüd) âdetini koymuştur. Eşyanın bazılarının arasında birbirinden üreme meydana gelir, bazıları arasında meydana gelmez. Bazı sıvıların mayalanıp bir müddet öylece bırakıldıklarında onların kaynayıp taşması nevinden müşahede ettiğimiz şeyler, bu cümledendir. (Ama) mutlak suda bu durum hiç görülmemiştir. İşte bundan dolayı, bu (Hz. Peygamber'in parmakları arasında görülen su kaynaması) mucizesi gerçekten çok belirgin olmuştur.[133]

6. Hz. Peygamber'e -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem-, Minberin İnlemesi Şeklinde İkram Edilen Şeyler

31. Bize Osman b. Ömer haber verip (dedi ki) bize Muâz ibnu'l-Alâ, Nâfi'den, (o da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki, Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bir (hurma) kütüğünün yanında (ona dayanarak) hutbe okurdu. Sonradan kendisine minber yaptırınca bu kütük, (üzüntüsünden) inledi. Öyle ki sonunda (Hz. Peygamber) gelip onu sıvazladı (da inlemesi durdu).[134]

32. Bize Muhammed b. Humeyd haber verip (edi ki) bize Temîm b. Abdilmü'min rivayet edip (dedi ki) bize Salih b. Hayyân rivayet edip (dedi ki) bana ibn Bureyde, babasından rivayet etti (ki babası) şöyle demiş:

"Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- bir hutbe îrad buyurduğu zaman kalkar ve uzun zaman ayakta kalırdı. Ayakta durması da kendisine zor gelirdi. Bu sebeple bir hurma kütüğü getirildi. Bir yer eşilip, Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- için, dikine onun yanma dikildi. Bundan sonra Hz. Peygamber -sallallahu aleyh ve sellem- hutbe îrad buyurup ayakta kalışı uzadığında ona dayanıp yaslanırdı. Medine'ye gelen bir adam bunu gördü. Daha sonra da (Hz. Peygamber'i) onun yanında ayakta gördü. Bunun üzerine cemaatten yanındaki o adama dedi ki:

"Şayet kendisine faydası dokunacak bir şey konusunda Muhammed'in benden razı olacağını bilsem, onun için, üzerinde

ayakta duracağı bir oturak yapardım. Sonra isterse dilediği sürece oturur, isterse ayağa kalkar." Bu (söz) Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- ulaştı. O da;
"onu bana getirin!" buyurdu. (Sahabe de) onu ona getirdiler. Neticede ona, kendisi için şu üç veya dört basamağı yapmasını emretti. Bu (basamaklar) hâlâ Medîne (Camisinin) minberindedirler. Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- bunda bir rahatlık buldu. Bu yüzden Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- (hurma) kütüğünden ayrılıp, kendisi için yapılan bu (basamaklara) yönelince bu kütük hüzünlendi ve Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-ondan ayrıldığı zaman, devenin inlemesi gibi inledi. İbn Bureyde, babasından (naklen) dedi ki; "Hz. Peygamber, kütüğün inlemesini duyunca, yanına dönmüş ve, elini üzerine koyup şöyle buyurmuş: "(Şunlardan birini) seç: Seni (önceden) bulunduğun yere dikip (eskiden) olduğun gibi olmanı. (Veya) seni Cennete dikmemi, bu suretle onun nehirlerinden, pınarlarından içip güzelce yetişmeni, sonra meyve verip meyvenden ve hurmandan Allah dostlarının yemesini dilersen, (bunu) yaparım!". (İbn Bureyde) sonra da dedi ki "O (yani babası Hz. Peygamber'i -sallallahu aleyhi ve sellem-, ona iki defa;
"Evet, (bunu) muhakkak yaptım!" derken işitmiş. Bunun üzerine Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- (durumu) sormuş, [135] o da şöyle cevap vermiş:
"O, kendisini Cennete dikmemi seçti."[136]
33. Bize Muhammed b. Kesîr, Süleyman b. Kesîr'den, (o) ez-Zühri'den, (o) Sa'îd İbnu'l-Museyyeb'den, (o da) Câbir b. Abdillah el-Ensâri'den (naklen) haber verdi (ki Câbir) şöyle dedi: "Resûlullah -sallaîlahu aleyhi ve sellem-, minberin yapılmasından önce, (hutbe okurken) bir (hurma) kütüğünün yanında (ona dayanarak) ayakta dururdu. Minber yapılınca bu kütük inledi. Öyleki biz de inlemesini işittik. Bunun üzerine Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- elini üzerine koydu, o da sükûnet buldu."[137]
34. Bize Muhammed b. Kesîr rivayet edip (dedi ki) bize Süleyman b. Kesîr, Yahya b. Sa'îd'den, (o) Hafs b.

Ubeydillah'dan, (o da) Câbir b. Abdillah dan (naklen) rivayet etti (ki Câbir) şöyle dedi:
“Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- bir ağaç parçasının yanında (ona dayanarak) hutbe okurdu. Sonra minber yapılıp da Resûlullah -sallaîlahu aleyhi ve sellem- üzerine oturunca, (bu ağaç parçası) on aylık hamile develerin inlemesi gibi inledi. Sonunda Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- elini üzerine koydu da sükûnet buldu.”[138]
35. Bize Ferve haber verip (dedi ki) bize Yahya b. Zekeriyya, babasından, (o) Ebû İshak'dan, (o) Sa'îd b. Ebî Kureyb'-den, (o da) Câbir b. Abdülah'dan (naklen) rivayet etti (ki Câbir) şöyle dedi:
“Ağaç parçası, yavrusu [139]kendisinden ayrılmış devenin inlemesi gibi inledi.”[140]
36. Bize Zekerîyya b. Adiyy, Ubeydullah b. Amr'dan, (o) Abdullah b. Muhammed b. Akîl'den, (o) et-Tufeyl b. Übeyy b. Ka'b'dan, (o da) babasından (naklen) haber verdi ki Übeyy şöyle dedi:
“Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-, mescid bir çardak (şeklinde) olduğu zaman bir (hurma) kütüğünün yanında namaz kılıyor ve (yine) onun yanında (ona dayanarak) hutbe okuyordu. Sonraları ashabından bir adam ona:
"Sana, üzerinde ayakta duracağın (dikileceğin) küçük bir kürsü yapalım mı? (Bu suretle) cuma günü insanlar seni görür, sen de onlara (hutbeni) işittirmiş olursun!" dedi.
"Evet, (yapın!)" buyurdu. Bunun üzerine kendisine üç basamak yapıldı. Bunlar (bugün) minberin üzerinde olanlardır. Minber yapılıp Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- tesbit etmiş olduğu yerine konulduğunda -(Übeyy) sözüne devamla dedi ki:
“Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- minbere gitmek üzere gelince o (hurma kütüğüne) uğradı. (Kütüğü) geçince o, yarılıp parçalanacak kadar böğürdü. Bundan dolayı Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- onun yanına döndü ve sükûnet buluncaya kadar onu sıvazladı. Sonra (tekrar) minbere döndü.” (Übeyy) dedi ki;
“(Hz. Peygamber) namazlarını onun yanında kılardı. Mescid

yıkıldığında bu kütüğü Übeyy b. Ka'b aldı. Eskiyip ağaç kurdu onu yiyinceye ve un-ufak hale gelinceye kadar onun yanında kaldı.”[141]

Açıklama

Hz. Peygamber'in Mescidi, zamanında kerpiçle bina edilmiş, üstü hurma dalları ile örtülü, direkleri de hurma ağacı kütüklerinden idi. Hz. Ebû Bekr, halifeliğinde buna bir şey ilâve etmemişti. Hz. Ömer ise direklerini değiştirerek kerpiç ve hurma dallarıyla eski hali üzere yeniden inşa edip genişletmişti. O bu genişletme esnasında mescidin, namaz kılanları meşgul edecek, dikkatlerini dağıtacak süslerle bezenmemesine özen göstermişti. Hz. Osman ise, halifeliğinde mescidi hem genişletmiş, hem de duvarlarını nakışlı taşlarla ve kireçle yeniden inşa etmişti. O, mescidin direklerini de nakışlı taşlardan yaptırmıştı. Tavanını ise sac (zac) ağacından (Hind çınarı, Hind ardıcı da denir.) kapatmıştı. Fakat bu restorasyonda da, mescidler için mekruh sayılan yaldızlı süslemelerden kaçınılmıştı. Mescidleri ilk olarak süsleyenin Velîd b. Abdilmelik b. Mervan olduğu söylenir. Zamanla, evlerini süse, yaldıza boğanlar çoğalınca, camilerin de, aksi, horlanılmalarına, hakir görülmelerine sebep olur endişesiyle, süslenilmelerinin mendûb olduğu söylenmiştir. Ancak bu durumda da, bunun sırf camilere saygıdan dolayı yapılması, masrafların beytü'l-malden (devlet hazinesinden) yapılmaması gerekmektedir.[142]

37. Bize Ubeydullah b. Sa'îd rivayet edip (dedi ki) bize Ebû Üsâme, Mucalid'den, (o) Ebu'l-Veddâk'dan, (o da) Ebü Sa'îd'den (naklen) rivayet etti (ki Ebû Sa'îd) şöyle dedi:

“Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bir (hurma) kütüğünün yanında (ona dayanarak) hutbe okurdu. Rûmî bir adam kendisine gelip şöyle dedi:

"Sana, üzerinde hutbe okuyacağın bir minber yapayım mı?", (Hz. Peygamberin muvafakati üzerine) de ona bir minber, yani gördüğünüz şu (minberi) yaptı. (Ebû Sa'îd) dedi ki;

“Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- hutbe okumak üzere onun üzerinde dikilince o kütük, devenin yavrusuna

(iştiyakla) inildemesi gibi inledi. Bunun üzerine Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- yanına inip onu kucakladı, o da sükûnet buldu. Daha sonra (Resûlullah), onun için bir yer kazılıp gömülmesini emretti.[143]
38. Bize Müslim b. İbrahim haber verip (dedi ki) bize es-Sa'k rivayet edip dedi ki; ben el-Hasan'ı şöyle derken işittim:
"Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- Medine'ye gelince, insanlara konuşurken sırtını bir ağaç parçasına dayarmış. Sonra (dinleyenler) etrafında çoğalmış. Bu sebeple Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- onlara (sesini) işittirmek istemiş ve; *"Bana, üzerine çıkacağım bir şey yapın!"* buyurmuş. (Sahâbe-i kiram);
"Nasıl (bir şey), ya Resûlallah?" demişler.
"Musa'nın çardağı gibi bir çardak!" buyurmuş. el-Hasan dedi ki; (bunu) kendisine yaptıklarında, vallahi, o ağaç parçası inlemiş. el-Hasan, (sözünün devamında) şöyle dedi:
"Sübhanellah! İşitmiş olan bir topluluğun kalbleri (başka bir delil) ister mi?". Ebû Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki;
"O (yani el-Hasan, "işitmiş olan" sözüyle) bu (iniltiyi işitmeyi) kasdediyor"[144]

Açıklama

Hz. Peygamber'in -saîlallahu aleyhi ve sellem-, "Musa'nın çardağı gibi bir çardak buyurmasından maksadı, mütevazı bir şeyin yapılmasıdır. Rivayete göre Hz. Musa, tevâzuundan ve dünyevî şeylere karşı isteksizliğinden dolayı ayağa kalktığında başının tavana değdiği bir çardakta gölgelenir, otururmuş.[145] Ancak bu ifadenin "minber" hakkında nakledilmesi garibtir. İbn Sa'd'm bir haberinde Hz. Peygamber'in bu cümleyi, mescide tavan yapılmasının istenmesi üzerine buyurmuş olduğu naklediliyor.[146]
39. Bize el-Haccâc b. Minhâl haber verip (dedi ki) bize Hammâd b. Seleme, Ammâr b. Ebî Ammâr'dan, (o da) İbn Abbâs'dan (naklen) rivayet etti ki Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-, minber edinmeden önce bir (hurma) kütüğünün

yanında (ona dayanarak) hutbe okurdu. Daha sonra minber edinip ona geçince bu kütük inledi. Bunun üzerine (Resûlullah) onu kucakladı da (ancak) sükûnet buldu. (Müteakiben Hz. Peygamber) şöyle buyurdu: *"Şayet onu kucaklamamış olsaydım, kıyamet gününe kadar inleyecekdi!"*[147]
40. Bize el-haccâc b. Minhâl haber verip (dedi kî) bize Hammâd, Sâbit'den, (o da) Enes'den (naklen) onun (yani bir önceki hadisin) aynısını rivayet etti.[148]
41. Bize Abdullah b. Yezîd haber verip (dedi ki) bize el-Mes'ûdî, Ebû Hâzim'den, (o da) Sehl b. Sa'd'dan (naklen rivayet etti (ki Sehl) şöyle dedi:
"(Hz. Peygamber'in, önceleri) yanında ayakta durduğu ağaç parçası inledi. Bunun üzerine Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- onun yanına kalkıp (gitti) ve elini üzerine koydu da sükûnet buldu."[149]
42; Bize Muhammed b. Ahmed b. Ebî Halef haber verip (dedi ki) bize Ömer b. Yûnus rivayet edip (dedi ki) bize İkrime b, Ammâr rivayet edip (dedi ki) bize İshak b. Ebî Talha rivayet edip (dedi ki) bize Enes b. Mâlik rivayet etti ki;
"Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- cuma günü ayağa kalkar, mescide dikilmiş bir (hurma) kütüğüne sırtını dayar ve cemaate (öylece) hutbe okurdu. Sonra ona bir rûmî geldi ve;
"Sana, ayaktaymışsın gibi üzerinde oturacağın bir şey yapayım mı?" dedi ve (Hz. Peygamber'in muvafakatini alınca) ona, iki basamağı olan ve üçüncüsünün üzerine oturacağı (veya oturulan) bir minber yaptı. Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- bu minberin üzerine oturunca, o (hurma) kütüğü, Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- (ayrılmasına) üzüldüğü için öküz böğürür gibi böğürdü. Öyleki mescid sallandı. Bunun üzerine Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- minberden inip yanına gitti ve, böğürürken ona sarıldı. Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ona sarılınca sükûnet buldu. O zaman (Hz. Peygamber) şöyle buyurdu: *"Muhammed'in canını elinde tutan (Allah'a) yemin olsun ki, şayet ben ona sarılmamış olsaydım, o, Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- (ayrılmasına) üzüldüğünden, kıyamet gününe*

kadar bu şekilde (böğürmeye) devam edecekdi!". Daha sonra Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- emretti de (o kütük) gömüldü." [150]

Açıklama

Bu bölümde nakledilen haberlerde, bir hurma kütüğünün, Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- ayrılığına dayanamayarak üzüntüsünü belirten bir ses çıkardığı görülmektedir. Bu vaka bir cuma günü Hz. Peygamber'in Mescidi'nde ve cemaatın huzurunda meydana gelmişti. Cenab-ı Hakk'ın, peygamberine bir lütfü ve onun peygamberliğine bir işareti (delili) olarak imkân bahşettiği bu olay, ilgili âlimler nazarında matevâtiren[151] sabit bir hakikâttir.[152]
Bu bölümde sekiz sahâbiden yani Abdullah b. Ömer, Bureyde b. Husayb, Câbir b. Abdillah, Ubeyy b. Ka'b, Ebû Sa'îd el-Hudri, Abdullah b. Abbas, Enes b. Mâlik ve Sehl b. Sa'd'dan (Allah hepsinden razı olsun.) gelen haberleri görmüş olduk, ayrıca Hz. A'işe[153]' Hz. Ümmü Seleme[154] ve el-Muttalib b. ebi Vedâ'a'nın,[155] "kütüğün inlemesi"ne dair haberleri bize ulaşmıştır. Rivayetlerden anlaşılacağı üzere her sahâbi duyduğunu gördüğünü kendi anlayışına ve zevkine göre ifadelendirmiştir. Bunlarda ortak olan husus, söz konusu kütükden, arzu ve iştiyak belirtisi olan alışılmadık bir sesin çıktığıdır. Bu ses, kuru bir kütüğün Peygamber Efendimiz'e olan iştiyakının bir beirtisiydi. Gözlerin-gönüllerin "açılnıa"sıyla, dünya şartlarının dışına bir an çıkarılmakla, orada hazır bulunanlar onu işitmişlerdi. "Ehl-i dil hâssın haiz olanlarca mahsusdu". Hidayet Nuru Efendimiz'e kuru bir ağaç parçasının gösterdiği arzu böyle olursa, bir insanın, bir müslümanın, onun sünnetlerine bağlanarak göstermesi gereken iştiyak nasıl olacaktır, düşünmeye değer!
Minberin tarihçesine gelince; onun ilk yapılış tarihi hakkında değişik seneler gösterilmektedir. İbn Sa'd tarih olarak h. 7. yılı, İbnu'n-Neccâr h. 8. yılı vermektedirler. Ancak, minberin yapılışı ile ilgili haberlerde Abbâs ve Temîm'in isimleri geçmektedir.

Abbas'ın Medine'ye gelişi h. 8. yılın sonuna Temim'ın gelişi h. 9. yıla rastlar. Bu durumda ibn Sad ve ibnu'n-Neccâr'ın tarihlerini kabul etmek mümkün görünmüyor. Diğer taraftan Hz. Aişe'nin, ifk hâdisesinden sonra Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- "minber"e çıkıp bir konuşma yaptığını bildiren ve Sahîhân'da yer alan[156] bir rivayeti bulunmaktadır. Bu haberdeki "minber" kelimesini asıl mânâsında kullanılmış kabul edersek, bu haber diğerlerinden daha sahih olduğu için, minberin yapılış tarihini h. 4.-6. yıllara götürmek gerekecektir.

Hz. Peygamber'in bu minberi, Medine'den Şam'a doğru giden yol üzerindeki Ğâbe denilen yerden getirilen ve sert bir ağaç olan ılgın ağacından yapılmıştı. Minberi yapan kimse olarak birden fazla şahsın ismi verilmektedir. Rivayetlerden ise, o dönemde Medine'de sadece bir marangozun bulunduğunu Öğrenmekteyiz. Buna göre, minberi yapanlar olarak zikredilen sekiz kadar şahıstan, muhtemelen, biri usta diğerleri onun yardımcıları idiler. Diğer taraftan en makbul rivayete göre bu usta Meymûn isimli bir sahâbi idi.

Söz konusu minber iki basamak ve bir oturma yerinden yani toplam üç basamakdan ibaretti ve, duvarla arasında bir koyun geçecek kadar boşluk bırakılmıştı. Minberin alt tarafına, Hz. Muaviye zamanında Medine valisi Mervan tarafından 6 basamak ilâve edilmiş, Resûlullah'ın oturduğu yerin üstüne bir kubbe yaptırılmış ve yeri değiştirilmişti. el-Hâkim'in nakline göre ilâve kısmın daha sonraları yanmış, minberde ilk yerine iade edilmişti. Minber, yapılan bazı tamiratlar dışında, h. 654 yılına kadar bu haliyle kalmıştı. Bu senede, Medine Mescidiyle beraber minber de yanmıştı. Bunun üzerine Yemen hükümdarı el-Muzaffer 656 yılında Mescid'e yeni bir minber yaptırmıştı. Ancak on sene sonra ez-Zâhir Baybars bir minber yaptırıp gönderince, el-Muzafferinki kaldırılarak yerine o konmuş, 820 yılında ise Melik el-Mueyyed yeni bir minber yapıp göndermişti.[157]

7. Hz. Peygambere -Sallallahu Aleyhi Ve Selem- Yemeğinin Bereketlenip Artması Konusunda İkram Edilen Şeyler

43. Bize Abdullah b. Amr b. Ebân haber verip (dedi ki) bize Abdurrahman b. Muhammed el-Muhâribî, Abdulvâhid b. Eymen el-Mekki'den, (o da) babasından (naklen) rivayet etti (ki Eymen) şöyle dedi: Câbir b. Abdillah'a;
"Bana, Reshulullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- bizzat kendisinden duymuş olduğun bir haberini naklet (ki) ben (de) onu senden (naklen) rivayet edeyim!" dedim. Bunun üzerine o şöyle dedi:
“Biz Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber Hendek Gününde (hendek) kazıyorduk. Neyse, hiçbir yemek yememiş, (zaten) buna imkân ve güç (de) bulamamış bir halde üç gün kaldık. Derken hendekde (kazmanın işlemediği) sert bir yer ortaya çıkdı. Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- yanına gelip:
"Ya Resûlallah, dedim, hendekde sert bir yer ortaya çıkdı (bir bakıverseniz!)". (Bu arada) biz üzerine su serpdik. Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-, karnına (açlıkdan) bir taş sarılmış olduğu halde kalktı, kazmayı veya küreği aldı. Ardından üç defa besmele çekip (sert yere) vurdu. Bunun üzerine (o yer) akıp dağılan bir kum yığını haline geldi. Bunu (yani açlıkdan karnına taş bağlamış olmasını) Resûlullah'da görünce;
"Ya Resûlallah, bana izin verin!" dedim. O da bana izin verdi. Hanımımın yanına gelip,
"Annen seni kaybedesice!" dedim ve şöyle devam ettim: "Resûlullah'da -sallallahu aleyhi ve sellem- tahammül edemeyeceğim bir şey gördüm. Yanında bir şey (bir yiyecek) var mı?".
"Yanımda bir sâ' (üç kilo kadar) arpa ile bir oğlak var!" dedi. (Câbir) dedi ki, arpayı öğüttük, oğlağı kesdik. Ben (oğlağı) soyup çömleğe koydum. O arpa (ununu) hamur yaptı. Sonra ben Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- yanına döndüm ve bir müddet kaldım. Sonra (tekrar) ikinci defa izin istedim. O da bana izin verdi. (Eve) geldim, bakdım ki hamur hazır (kabarmış). Hemen ona (yani hanıma) ekmek (yapmasını) emrettim. Ben de çömleği, (sacayağı gibi kullanılan) ocak

taşlarının üzerine koydum. -(ed-Dârimî'nin hocası Abdullah b. Amr b. Ebân) Ebû Abdirrahman; "O (yani metinde geçen el-Esâfi kelimesi) el-Esâfiyyu olmalıdır.[158] Fakat böyle (yazılmış, böyle rivayet ediliyor.)" dedi. Câbir dedi ki, sonra Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- yanına geldim ve;
"Bizde birazcık yemek var. Sen ve seninle beraber bir veya iki adam benimle gelir misiniz?" dedim.
"O ne kadardır?" buyurdu.
"Bir sâ' arpa ve bir oğlak!" dedim. Bunun üzerine şöyle buyurdu:
"Ailene dön ve ona de ki, ben gelinceye kadar çömleği ocak taşlarından çekip (indirmesin), ekmeği fırından çıkarmasın!". Ardından da (orada bulunan) insanlara;
"Kalkın, Câbir'in evine (gidiyoruz.)" buyurdu. Câbir dedi ki, bu (söz) üzerine öyle utandım ki ancak Allah bilir! Hemen (evime gelerek) hanımıma;
"Annen seni kaybedesice! Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bütün ashâbıyla sana geliyor!" dedim. O,
"Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- sana, yemek ne kadardır" diye sordu muydu?" dedi.
"Evet" dedim. Bunun üzerine o, Allah ve Resulü daha iyi bilir! Sen kendisine, yanımızda olanları haber verdin (artık mesele yok!)" dedi. O zaman endişe ettiğim şeylerin bir kısmı benden zail oldu ve (hanımım için kendi kendime) "Gerçekten o doğru söyledi." dedim. Derken Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- gelip içeri girdi. Sonra da ashabına;
"Birbirinizi sıkıştrıp (izdihama sebebiyet vermeyiniz!)" buyurdu. Ardından, fırın ve çömleğe, bereketlenip artmaları hayır duasında bulundu. Câbir dedi ki, biz fırından ekmek almaya, çömlekten de et almaya ve, tirid yapıp avuçlayarak onlara vermeğe başladık. (Bu esnada) Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-;
"Tabağın başına yedi veya sekiz kişi otursun!" buyurdu. Onlar yiyip (bitirdiklerinde) fırını ve çömleği açtık. Gördük ki, onlar olduklarından daha dolular. Biz böyle yapmaya devam ettik. Her ne zaman fırını açıp çömleğin (kapağını) kaldırdığımızda onları, (önceden) olduklarından daha dolu bulduk. Nihayet bütün

müslümanlar doydular. Yemeğin bir kısmı da geriye kalmıştı. Sonra Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bize;
"Halka açlık isabet etmiştir. Binaenaleyh yiyin, onlara da yedirin!" buyurdu. Biz de o gün (günboyu) yiyip-yedirmeye devam ettik.
(Eymen) dedi ki, o (yani Câbir) bana onların sekizyüz veya üçyüz kişi olduklarını haber vermişti. Eymen, "(Ama) bu (rakamların) hangisini söylemişdi, bilemiyorum!" diye (ilâve etti).[159]

Açıklama

Câbir b. Abdillah'ın -Allah ondan razı olsun- anlattığı bu "yemeğin bereketlenip artması" olayı, haberin başında işaret edildiği gibi, Hendek savaşına hazırlık esnasında vukubulmuştu. Bu savaş, i'timâda şâyân görülen görüşe göre h. 5. yılın Şevval ayında meydana gelmişti.[160] Harb, yahûdi Nadroğullarının Hayber'e sürgün edilmeleri üzerine, bunların müşrik kabileleri kışkırtmaları sonucu patlak vermişti. Başta Kureyş müşrikleri olmak üzere bir çok müşrik kabilenin savaş için hazırlanmakta olduğu haberi üzerine Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- savunma savaşı yapmayı uygun görmüş ve, Selmân-ı Fârisi'nin işaretiyle Medine'nin etrafına hendek kazdırmıştı. Hz. Peygamberin kendisi de bu kazı işlerine fiilen katılmıştı. Düşmanın muhasarası 20 gün kadar sürdü. Bu esnada sadece bir müddet ok ve taş atışmaları olmuştu. Savaşta müşriklerin on bin, müslümanların üç bin kişi oldukları nakledilir. Müşriklerin dört bin, müslümanların bin kadar olduklarını söyleyenler de vardır. Nihayet Hz. Peygamberin müsaadesiyle, bu savaş esnasında müslüman olan Nuaym b. Mesûd el-Eşcaî, müşriklerin arasına fitne atmış, bu sebeple onlar da ihtilâfa düşmüşler, bu esnada Allah'ın gönderdiği bir rüzgârın etkisiyle dağılıp gitmişlerdi.
Bu savaşta müslümanlar çok büyük yokluk ve sıkıntı çekmişler, bölgedeki bütün müşriklerin aleyhlerine birleşmeleri sonucu büyük bir tehlike ile karşı karşıya kalmışlardı. Kur'an-ı Kerim'de

bu sıkıntı ve şiddet anları şöyle anlatılır: *"O vakit onlar üstünüzden, altınızdan size gelmişledi. O zaman gözler yılmış, yürekler gırtlaklara dayanmıştı ve siz Allah'a karşı türlü zanlarda bulunuyordunuz. îşte orada müminler imtihana uğratılmışlardı. Şiddetli bir sarsıntı ile sarsılmışlardı. "*[161]
Muhtemelen, bu şiddet ve korku anlarında müslümanların, daha ziyade manevî güçlerini takviye için, Hz. Peygamber'in sayesinde yeineğin bereketlenmesi imkânı bahşedilmişti.
Câbir'in, haberde mubhem olarak zikredilmiş olan hanımının ismi Süheyme bint Mes'ûd el-Ensâriyye'dir.[162]
44. Bize Zekeriyya b. Adiyy haber verip (dedi ki) bize Ubeydullah -ki o ibn Amr'dır. Abdulmelik b. Umeyr'den, (o) Abdurrahman b. Ebî Leyla'dan, (o da) Enes b. Mâlik'den (naklen) rivayet etti (ki Enes) şöyle dedi:
“(Üvey babam) Ebû Talha, (annem) Ümmü Süleym'e, Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-için yiyeceği bir şey yapmasını emretti. (Enes) dedi ki, sonra Ebû Talha beni Resûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- gönderdi. Ben de ona gelip;
"Beni Ebû Talha gönderdi, (seni yemeğe davet ediyor.)" dedim. Bunun üzerine (Hz. Peygamber orada bulunan) topluluğa;
"Kalkın, (davete gidiyoruz!)" buyurdu. Ardından kendisi yola çıkdı. Topluluk da onunla beraber yola çıkdı. (Yolda onu karşılayan) Ebû Talha;
"Ya Resûlallah, dedi, ben gerçekten sadece senin için yemek yaptırmışdım!". (Hz. Peygamber;
"Bunları doyurmak) sana düşmez. Sen git!" buyurdu. (Enes) dedi ki, (Hz. Peygamber) sonra yoluna devam etti. Topluluk da devam etti. (Enes) dedi ki, neyse yemek getirildi. Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- elini (yemeğin üzerine) koyup besmele çekdi. Sonra da;
"On kişiye müsaade et (gelsinler.)" buyurdu. O da onlara müsaade etti, (geldiler). (Hz. Peygamber) onlara; *"Allah'ın adıyla (bismillah) yiyin!"* buyurdu. Onlar da doyuncaya kadar yediler. Sonra kalktılar. (Hz. Peygamber) bunu 80 kişiye yaptı. (Enes) dedi ki;
“Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ile ev halkı da yedi,

(üstelik) geriye yemek bıraktılar."[163]

45. Bize Müslim b. İbrahim haber verip (dedi ki) bize Ebân -ki o el-Attârdır.- rivayet edip (dedi ki) bize Katâde, Şehr b. Havşeb'den, (o da) Ebû Ubeyd'den (naklen) rivayet etti ki o (yani Ebû Ubeyd), Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- için bir tencere (yemek) pişirdi. (Yemeğe oturulunca Hz. Peygamber) ona;

"Bana kolu ver!" buyurdu, kol onun hoşuna gider, (yemesini severdi). O da hemen kolu ona verdi. Sonra (tekrar);

"Bana kolu ver!" buyurdu. O da (yine) hemen kolu ona verdi. Sonra (tekrar); '

Bana kolu ver!" buyurdu. Bunun üzerine,

"Ya Nebiyellah, dedim, koyunun kaç kolu var ki?" (Cevaben) şöyle buyurdu:

"Canım elinde olan (Allah'a) yemin olsun ki, şayet sussaydın, senden istediğim sürece sana kol verilecekdi (veya, sen (bana) kol verecekdin.)"[164]

46. Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki) bize Ebû Avâne, el-Esved'den, (o) Nubeyh el-Anezi'den, (o da) Câbir b. Abdillah'dan (naklen) rivayet etti (ki Câbir) şöyle dedi:

"Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-, kendileriyle savaşmak için müşriklere müteveccihen yola çıkdı. O zaman babam Abdullah (bana) şöyle dedi:

"Câbir! Hayır, Senin, Medinelilerin gözcüleri arasında olman lâzım. Tâki işimizin neye varacağını bilesin! Zira, vallahi, ben ardımda kızlarımı bırakmasaydım senin önünde öldürülmeni arzu ederdim!" (Câbir) dedi ki,

"Derken ben gözcülerin arasındayken halam babamı ve dayımı onları mezarlığımızda defnetmek için getiriverdi." Peşinden;

"Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- size, ölüleri geri götürüp, öldürüldükleri yerde mezarlarına gömmenizi emrediyor!" diye bağıran bir adam ulaştı. Bunun üzerine onları geri götürüp öldürüldükleri yerlerde mezarlarına defnettik. Daha sonraları bir ara ben Muâviye b. Ebî Sufyân'ın halifeliği dönemindeyken bir adam çıkageldi ve;

"Câbir b. Abdillah! Muâviye'nin görevlileri babanın toprağını

kaptırdı (mezarını açtı)lar. O, (bu mezar açma işini) başlattı ve onlardan bir kısmını çıkardı." dedi. Hemen onun (yani babamın kabrinin) yanına gittim. Onu, ölüden ayrılmayan bazı şeyler, (ölüde görülebilecek bazı değişiklikler) hariç, değişmemiş bir halde, gömdüğüm gibi buldum. (Câbir) dedi ki, sonra onu örttüm. Babam (öldüğünde geriye) bir miktar hurma borcu bırakmıştı. Borçlu olduğu kimselerden biri, alacağını alma hususunda bana zorluk çıkardı. Ben de, Resûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- gelip şöyle dedim:
"Ya Resûlallah! Babam şu şu günde isabet almış, (şehid olmuştu). O (geriye) bir miktar hurma borcu bırakmıştı. Borçlu olduğu kimselerden biri (borcunu) isteme hususunda bana güçlük çıkardı. Bu sebeple bana, bu şahıs nezdinde yardım etmeni arzu ediyorum. Belki şu önümüzdeki hurma hasadına kadar (alacaklı olduğu) hurmasının bir kısmında bana mühlet verir!"
"Peki, buyurdu, inşallah gün ortasına yakın sana gelirim." Sonra beraberinde yakın arkadaşları olduğu halde geldi ve gölgede oturdular. Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-selam verip giriş izni istedi. Ardından (izin verilince) yanıma (evime) girdi. (Câbir) dedi ki, ben hanımıma önceden;
"Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bugün gün ortasında bana gelecek, sakın seni (ortalıkta) görmesin! (Evimde) hiçbir şey hususunda Resûlullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem- incitme, ona söz söyleme!" demiştim. Neyse bir yaygı yaydım,-bir yastık koydum! O da başını koydu, uyudu. Ben bir köleme dedim ki;
"Şu oğlağı kes! O evde beslenmiş, etli-yağlıdır. Ama çabuk ol, acele et! Reshulullah -sallallahu aleyhi ve sellem- uyanmadan önce onu bitir. Ben de seninle beraberim, (sana yardım edeceğim.)" Onun (işini halletmeye) devam ettik. Nihayet o (yani Hz. Peygamber) uyurken (işini) bitirdik. Sonra; "Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- uyandığı zaman (abdest) suyunu ister. (Abdest almasını) bitirince kalkıp (gitmesinden) endişe ediyorum. Binaenaleyh abdestini bitirmeden, (pişmiş) oğlak önüne konulmuş olsun!" dedim. O uyanınca;
"Câbir, buyurdu, bana (abdest) suyu getir".
"Peki" dedi(m). Müteakiben, abdestini bitirmeden, (pişmiş)

oğlak önüne kondu. (Câbir) dedi ki, o zaman bana bakıp şöyle buyurdu:
"Eti sevdiğimizi sanki bilmişsin gibi! Ebû Bekr'i çağır!". Sonra (dışardaki diğer) yakın arkadaşlarını çağır(t)tı. (Câbir) dedi ki, daha sonra yemek getirilip (ortaya) kondu. (Câbir) dedi ki, bunun üzerine o, elini koyup; *"Bismillah! Yiyiniz!"* buyurdu. Doyuncaya kadar yediler. (Geriye) çokça da et arttı. (Câbir) dedi ki;
"Vallahi Selimeoğullarının (yani kendi kabilesinin) insanları ona (yani Hz. Peygambere iştiyakla) bakmaktadırlar. O, onlara gözlerinden daha sevgilidir. (Ama) incitme korkusuyla ona yaklaşmıyorlar!". Sonra (Hz. Peygamber) kalktı. Ashabı da kalkdı ve, onun önünde dışarı çıktılar. (Hz. Peygamber) şöyle buyururdu: *"Sırtımı (arkamı) meleklere bırakın."* (Câbir) dedi ki, kapının eşiğine varıncaya kadar peşlerinden gittim. (Bu esnada) hanımım (buunduğu yerden) başını çıkardı, -halbuki o gizlenmeyi seven birisi idi.- ve;
"Ya Resûlallah, dedi, bana ve kocama dua buyurun!. (Hz. Peygamber) bunun üzerine;
"Allah sana ve kocana merhamet etsin. " buyurdu. Sonra, (alacağını) isteme hususunda bana zorluk çıkaran alacaklı için; *"Bana falanı çağırın."* buyurdu. (O çağrıldı ve geldi. Hz. Peygamber) de;
"Câbir'e, babasından kalan borcunun bir kısmını şu önümüzdeki hasada kadar te'hir ediver." buyurdu. (Alacaklı adam);
“Yapamam!" dedi. (Câbir) dedi ki, (alacaklı adam);
"O yetimlerin malıdır." diyerek mazeret ileri sürdü. Bunun üzerine Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-; "*Câbir nerede?"* buyurdu.
"Ben buradayım, ya Resûlallah!" dedim. "Acve hurmasından ona ölç, (ver), buyurdu, zira Allah Teâlâ ona hakkını tam verecektir." Sonra başını göğe kaldırdı. Güneşin batıya yöneldiğini gördü, şöyle buyurdu:
"Ebû Bekr, namaz!". (Câbir) dedi ki, bundan sonra mescide geri döndüler. Ben de borçluma;
"Kaplarını yaklaştır." dedim ve acve hurmasından ona ölçüp (verdim). Allah da ona hakkını tam verdi. (Üstelik) bize

hurmadan şu kadar da arttı. Ardından ben bir kıvılcım gibi, koşarak, mescidinde iken Resûlullah'a -saîlallahu aleyhi ve sellem-geldim ve Reshulullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem-, namazını kılmış olduğu bir halde buldum. Kendisine dedim ki;
"Ya Resûlallah! Ben borçluma hurmasını ölçüp (verdim). Allah da ona hakkını tam verdi. (Üstelik) bize şu kadar da hurma arttı." Bunun üzerine Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-;
"Ömer İbnu'l-Hattâb nerede?" buyurdu. (Câbir) dedi ki, Ömer hemen koşarak geldi. (Hz. Peygamber);
"Câbir'e borçlusunu ve hurmasını sor bakalım!" buyurdu. O şöyle cevap verdi:
"Ona soracak değilim. Sen, Allah'ın ona hakkını tam vereceğini haber verdiğin zaman yakînen bilmiştim ki Allah ona hakkını tam verecektir." (Hz. Peygamber aynı sözü) ona tekrar söyledi. O da bu cevabını ona tekrar söyledi. Üç defa böyle yaptılar. Her defasında (Hz. Ömer)
"Ona soracak değilim." diyordu. (Hz. Peygamber böyle durumlarda) üçüncü defadan sonra tekrar etmezdi. Bu sebeble (Hz. Ömer);
"Borçlunla hurman ne yapdı?" dedi. (Câbir) dedi ki;
"Allah ona hakkını tam verdi. (Üstelik) bize şu kadar da hurma arttı." dedim. Daha sonra hanımımın yanına döndüm ve;
"Evimde Resûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- söz soylemekden seni men etmemiş miydim?" dedim. O da şöyle cevap verdi:
"Allah Teâlâ'nın, peygamberin evime getireceğini, sonra da, kendim ve kocam için ondan dua taleb etmeden çıkacağını mı zannedersin!"[165]

Açıklama

Câbir'in, haberin başında zikri geçen babası Abdullah b. Arar b. Haram, Uhud savaşında şehîd düşmüş ve geriye altı kız evlâd bırakmıştı. Haberden öğreniyoruz ki Abdullah, ölüm halinde kızlarının perişan olmamaları için oğlunun savaşa katılmasını istememişti. Nitekim o bu savaşta şehid olmuş, Câbir de sonraları, sırf küçük kız kardeşlerine bakması için dul bir

hanımla evlenmişti. Câbir'in babasının kabri sel akıntı yolunun kenarında bulunuyordu. Kabir, sel sularının veya açılan kanallardan gelen suların etkisiyle, Hendek savaşından 46 yıl sonra kısmen açılmıştı. Bunun üzerine, yeri değiştirilmek üzere kabir tamamen açılarak cesed çıkarılmıştı. Yukarıda söz konusu edilen, bu hâdise olmalıdır. Kabir açıldığında cesedin, bir Önceki gömülmüş gibi bozulmamış olduğu görülmüşdü.[166]
Câbir'in babası geriye, muhtelif kimselere yapmış olduğu bir kısım borçlar da bırakmıştı. Alacaklılardan biri bir yahûdi idi. Yukarıdaki haberde Hz. Peygamberin borcu erteleme istediğini kabul etmeyen, bu yahûdi alacaklıdır.
Bu haberde sahabenin Hz. Peygamber'e karşı besledikleri sevgi ve hürmet duyguları ile ensâr kadınlarının medeni cearetlerinin bir numunesini de görmekteyiz.
Bu bölümde, Hz. Peygamber'in bereketi sayesinde bazı yiyeceklerin artmasına dair bir kısım haberler zikredilmiştir. Bu konuda ondan fazla sahâbiden rivayetler gelmiştir. Bunların, yekûnları itibariyle manevî mutevâtir derecesine ulaştıkları nakledilmektedir.[167] Söz konusu olaylarda görülen ortak bir özellik bunların zorluk, ihtiyaç ve sıkıntı anlarında vukubulmuş olmaları ve, behemehal az da olsa bir mikdar yiyeceğin bulunmasıdır. Bütün mahlûkatı yaratan ve onlara rızık veren Allah Teâlâ bu hallerde sevgili kulu ve elçisine ikramlarda bulunmuş, bu arada mü'minlerin, maddî kuvvetleri yanında kuvve-i mâneviyyeleri güçlenmiş, imanlarına iman katılmıştı. [168]

8. Hz. Peygambere -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem-Verilen Bazı Üstünlükler

47. Bize İshak b. İbrahim haber verip (dedi ki) bize Yezid b. Ebî Hakim haber verip (dedi ki) bana el-Hakem b. Ebân, İkrime'den, (o da) İbn Abbâs'dan (naklen) rivayet etti (ki İbn Abbâs) şöyle dedi: Allah, Muhammed'i -sallallahu aleyhi ve sellem-(diğer) peygamberlere ve gök ehline üstün kılmıştır. (Orada bulunanlar) dediler ki, "İbn Abbâs! Onu gök ehline ne ile üstün kılmıştır?"

Şöyle cevap verdi;
"Allah gök ehli için şöyle buyurmuşdur:
"Onlardan kim, 'Tanrı o değil, benim.' derse onu Cehennemle cezalandırırız. Biz o zalimleri de böylece cezalandıracağız...." [169] Halbuki Muhammed'e -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştur:
"Biz hakıykat sana apâşikâr bir (feth -u zafer yolu) açdık. (Bu), geçmiş ve gelecek günâhını Allah'ın sana bağışlaması içindir."[170] (Orada bulunanlar) dediler ki;
"Peki onu (diğer) peygamberlere ne üstün kılmıştır?". Şöyle dedi:
"Allah -azze ve celle- şöyle buyurmuşdur: "Biz hiçbir peygamberi kendi kavminin dilinden başkasıyla göndermedik ki (emrolunduklarını) onlara apaçık anlatsın. "[171]Halbuki Allah -azze ve celle- Muhammed'e -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştur:
"Seni başka değil ancak bütün insanlara gönderdik.[172] Öyle ise onu cinlere ve insanlara (onların hepsine peygamber) göndermiştir."[173]

Açıklama

Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de, bazı peygamberleri diğerlerinden üstün kıldığını beyan etmekde ve şöyle buyurmaktadır: "(Bu surede zikredilen) o peygamberlerden kimini kiminden üstün kıldık. Allah onlardan kimiyle konuştu, kimini de derecelerle yükseltti. "[174] Buradaki, "derecelerle yükseltilen" peygamberden maksad, Peygamber Efendimiz'dir. Allah Teâlâ onu "bir çok derecelerle daha yükseklere çıkarmış, sidre-i muntehadan geçirip "iki yay kadar, yahud daha ya-km"[175] sırrı ile makam-ı kurb-ı mutlakta, "âlemlere rahmet, bütün mahlûkata peygamber, Allah'ın habîbi, peygamberlerin sonuncusu yaparak makam-ı mahmuda yükseltmiştir.[176] Aslında bütün peygamberler, "peygamberlik" noktasından

birdirler. Bu mânâda Kur'an'da şöyle buyrulur. "Onun (Allah'ın) peygamberlerinden hiç birini diğerlerinin arasından ayırmayız. "[177] Ancak her peygamberin değişik meziyetleri, diğerlerinden olmayan bazı üstünlükleri de vardır. Adem safiyyullahdır. İbrahim, halîlurrahman'dır. Musa, keli-mullahdır. İsa, rûhullah'dır. Hz. Peygamber ise, bunlardan fazla olarak bazı ilâhi lûtuflara mazhar kılınmıştır. Bu lûtuflar, meziyetler, üstünlükler Allah vergisidir. Onların asaleten sahip oldukları hasletler değildirler. Ayet ve hadiste; "...üstün kıldık.", "Allah üstün kıldı.' ifadeleriyle bu hususa işaret edilmektedir. İşte Hz. Peygamber, aşa gıda bir kısmı zikredilecek olan hadislerinde mazhar olduğu bazı üs tünlükleri bize açıklayacaktır.

48. Bize Ubeydullah b. Abdilmecîd haber verip (dedi ki) bize Zem'a, Ikrime'den, (o da) İbn Abbâs'dan (naklen) rivayet etti (ki İbn Abbâs) şöyle dedi: Hz. Peygamberin -sallallahu aleyhi ve sellem- ashabından bazı insanlar oturmuş, onu bekliyorlardı. Derken (Hz. Peygamber) dışarı çıktı. Onlara yaklaşınca, aralarında bir meseleyi görüştüklerini işitti. Onların sözüne kulak verdi. Bir de ne görsün! Bazısı şöyle diyor: "Şaşılacak şey! Allah mahlûkatından dost edinmiş. İbrahim onun dostudur." Diğeri şöyle dedi: "Bu, "Allah Musa'ya da hitab ile konuştu"[178] (meselesinden) daha şaşılacak bir şey değildir!" Bir diğeri; "İsa da Allah'ın kelimesi ve ruhudur." dedi. Bir öteki; "Allah, Ademi de seçmiş (seçkin kılmış)tır" dedi. Bunun üzerine (Hz. Peygamber) onların yanma çıkagelip selâm verdi ve şöyle buyurdu: "İbrahim, Allah'ın dostdur -ki o böyledir-, Musa, sırdaşıdır -ki o böyledir-, İsa, ruhudur -ki o böyledir-, Allah Ademi de seçmiş (seçkin kılmış)tır -ki o böyledir-, şeklindeki sözlerinizi ve hayretini işittim, iyi bilin ki ben de Allah'ın habîbiyim. Bunu övünmek için söylemiyorum. Kıyamet gününde, altında Adem ve ondan sonrakilerin bulunacağı, hamd sancağını ben taşıyacağım. Bunu övünmek için söylemiyorum. Cennetin kapı halkalarını ilk hareket ettirecek olan benim. Bunu övünmek için söylemiyorum. Bunun sonucu Allah (kapıyı) açacak ve beni içeri girdirecektir. Beraberimde de müminlerin fakirleri bulunacaktır. Bunu övünmek için söylemiyorum. Allah katında,

öncekilerin ve sonrakilerin en kıymetli olanı benim. Bunu da övünmek için söylemiyorum. "[179]

Açıklama

Hz. Peygamber, bazı üstünlüklerini açıkladığı bu hadisinde, bu açıklamanın övünmek maksadı taşımadığım özellikle belirtmektedir. Çünkü bunlar sırf Allah'ın lütfü ihsanları ve nimetleridirler. Allah da Kur'an-ı Kerim'de; *"Rabbinin nimetini söyle (anlat)"*[180] buyurmaktadır. Buna göre kendisine bahşedilen nimetleri anlatması ilâhî emir gereğidir. Bu şekilde ümmeti de "güzel örnek"leri peygamberlerini bütün yönleriyle tanıma ve yüce kadrini öğrenme imkânı bulmuşlardır.
Hadiste söz konusu edilen diğer peygamberlerin bu hususiyetleri Kur'an-ı Kerim'de açıklanmaktadır. İlgili âyet mealleri şöyledir: *"İyilik yapan (bir insan) olarak, (tam bir ihlasla kendisini Allah'a teslim eden, İbrahim'in Allah'ı bir tanıyıcı dinine tabi olan kimseden daha güzel dinli kimdir? Allah İbrahim'i bir dost edinmişdir."*[181] *"Daha önce sana anlattığımız elçilere ve sana anlatmadığımız elçilere de (vahyetmiştik). Ve Allah Musa ile de konuşmuştu. "*[182] *"Meryem oğlu Mesih, sadece Allah'ın elçisi ve, onun Meryem'e attığı kelimesi ve ondan bir rûhtur."*[183] *"O ırzını korumuş olan (Meryem'e) de (lütfettik) ve ona kendi ruhumuzdan üfledik. Onu ve oğlunu âlemlere (gücümüzü gösteren) bir işaret yaptık."*[184] Hz. Adem'in seçilmesine gelince; Kur'an'da sadece onun "seçilmişliğini" belirten bir âyet yoktur. Aksine, Hz. Meryem gibi peygamber olmayan insanlarla[185] peygamber olarak gönderilen insanların seçilmesinden bahsedilmektedir.[186] Bu durumda her peygamber "seçilmiş kişi" (mustafa)dır. Ancak Hz. Adem'in ilk seçilmiş kul olması onun için bir meziyet olmaktadır.
Muhtemelen bu sebeple "safıyyullah" unvanı ile meşhur olmuştur.[187]
49. Bize Sa'îd b. Sufyân, Mansûr b. Ebi'l-Esved'den, (o)

Leys'den, (o) er-Rebî' b. Enes'den, (o da) Enes'den (naklen) rivayet etti (ki Enes) şöyle demiş: Resûlullah şöyle buyurdu:
"(İnsanların kabirden) ilk çıkacak olanı benim. (Rablerinin huzuruna) geldikleri zaman komutanları ben (olacağım). Susturuldukları zaman (onlar adına konuşacak, dertlerini anlatacak) hatibleri ben (olacağım). Tutuklandıkları zaman (kurtulmaları için) şefaati kabul edilecek olan da ben (olacağım). (Allah'ın lûtfundan) ümitsizliğe düştükleri zaman (kendileri için yaptığım şefaatin kabul edildiğine dair) onları müjdeliyecek olan da ben (olacağım), izzet, şerefi ve anahtarlar o gün benim elimde olacakdır. Rabbim katında âdemoğulunun en kıymetlisi de benim. (O gün) etrafımda, örtülüp saklanmış yumurtalar[188] saçılmış inciler[189] gibi olan bin hizmetçi dolaşacak. "[190]
50. Bize Abdullah b. Abdilhakem el-Mısrî haber verip (dedi ki) bize Bekr b. Mudar, Ca'fer b. Rebi'a'dan, (o) Salih1 den -ki o, Düeloğullarının âzâdlısı, ibn Atâ b. Habbâb'dır. (o) Atâ' b. Rebâhdan, (o da) Câbir b. Abdillah'dan (naklen) rivayet etti ki Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:
“Ben peygamberlerin komutanıyım. Bunu övünmek için söylemiyorum. Ben peygamberlerin sonuncusuyum. Övünmek yok! Ben ilk şefaat edecek ve şefaati ilk kabul edilecek olanım. Övünmek yok!”[191]
51. Bize Muhammed b. Abbâd rivayet edip (dedi ki) bize Sufyân -ki o ibn Uyeyne'dir-, ibn Cud'ân'dan, (o da) Enes'den (naklen) rivayet etti ki Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:
“Ben, Cennet kapısının halkasını tutup (açılması için) onu tıklayacak olanların ilkiyim.” Enes demiş ki; (şu anda) sanla ben, Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem-, hareket ettirildiği haldeki eline bakar gibiyim. Ebû Abdillah (Muhammed b. Abbâd), parmaklarım birleştirip hareket ettirerek;
"Sufyân da bize (bunu) böyle tarif etti." (dedi). (Sufyân) dedi ki, Sabit ona (yani Enes'e);
"Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- eline elinle dokundun mu?" dedi.

"Evet" dedi.

"O halde onu bana ver de öpeyim!" dedi.[192]

52. Bize Ahmed b. Abdillah haber verip (dedi ki) bize Huseyn b. Ali, Zâ'ide'den, (o) el-Muhtâr b. Fulful'den, (o da) Enes'den (naklen) rivayet etti (ki Enes) şöle dedi: Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-;

"Ben Cennette ilk şefaat edecek olan (kimsey)im " buyurdu. [193]

53. Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki) bana el-Leys rivayet edip (dedi ki) bana Yezîd -ki o İbn Abdillah İbnil-Hâdi'dir.-, Amr b. Ebî Amr'dan, (o da) Enes b. Mâlikden (naklen) rivayet etti (ki Enes) şöyle dedi: Resûlullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyururken işittim:

"Kıyamet gününde insanlar içinde ilk olarak benim başımdan yer yarılıp açılacak. (İlk olarak ben diriltileceğim). Bunu övünmek için söylemiyorum. Bana Hamd Sancağı verilecek. Övünmek yok! Ben kıyamet gününde insanların efendisi, (sığınacakları kimse olacağım). Övünmek yok! Ben kıyamet gününde Cennete girecek olanların ilki (olacağım). Övünmek yok! Cennetin kapısına gelip halkasını tutacağım. Bunun üzerine (görevli melekler); "Kim o?" diyecekler. Ben de; "Ben Muhammed'im." diyeceğim. Bana hemen (kapıyı) açacaklar. Ben de gireceğim. Cebbar (olan Allah'ı) beni karşılar bulacağım. Hem ona secde edeceğim. O da; "Başını kaldır, ya Muhammed! buyuracak. Konuş, (konuşmaların) senden dinlenecek. Söyle, (dediklerin) senden kabul edilecek. Şefaat et, şefaatin makbul olacak." O zaman başımı kaldırıp;

"Ümmetim! Ümmetim, ya Rabbi!" diyeceğim. O da şöyle buyuracak:

"Ümmetine git, kimin kalbinde bir arpa tanesi ağırlığında iman bulursan onu Cennete girdir." Ben de gidip, kalbinde bu kadar (iman) bulunan kimseleri Cennete girdireceğim. Daha sonra Cebbar (olan Allah'ı yine) beni karşılar bulacak ve ona hemen secde edeceğim. O da; "Başını kaldır, ya Muhammed! buyuracak. Konuş, (konuşmaların) senden dinlenecek. Söyle, (söylediklerin) senden kabul edilecek. Şefaat et, şefaatin makbul olacak." Ben bunun üzerine başımı kaldırıp;

"Ümmetim! Ümmetim, ya Rabbi!" diyeceğim. O zaman o şöyle buyuracak,
"Ümmetine git, kimin kalbinde hardal tanesi ağırlığında iman bulursan onu Cennete girdir." Ben de gidip kalbinde bu kadar (iman) bulunan kimseleri Cennete girdireceğim. (Artık) insanların hesabı bitirilmiş ve, ümmetimden geri kalanlar, Cehennem ehli ile beraber Cehenneme sokulmuştur. O zaman Cehennem ehli;
"Alah'a hiçbir şeyi ortak koşmayarak ona ibadet etmiş olmanızın size faydası olmadı!" diyecekler. Bunun üzerine Cebbar (olan Allah) öyle buyuracak:
"Azametime yemin olsun ki onları ateşten mutlaka kurtaracağım. " Ardından onlara (görevli ya haber) gönderilecek ve ateşten, yanmış olarak çıkarılacak, hayat nehrine atılacaklar. Orada, yabani ot tohumunun setin çerçöpü içinde bitmesi gibi bitecek ve gözlerinin arasına;
"Bunlar Allah'ın âzâdlılarıdır."yazılacak, sonra da götürülüp Cennete sokulacaklar. Cenned ehli onlara;
"Bunlar Cehennemliklerdir" diyecekler. Bunun üzerine Cebbar (olan Allah);
"Hayır, bilâkis onlar Cebbâr'ın âzâdlılarıdır" buyuracak.[194]

Açıklama

Şefaat, kıyamet gününde, kendilerine müsâade edilecek olan kimselerin, bazı şahıslar hakkında Allah'a niyazda ve onlar için yardım talebinde bulunmaları demektir. Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerde kıyamet gününde şefaatin olacağını belirten bir çok açıklama vardır. İlgili bir kaç âyet meali şöyledir:
"Onun izni olmadıkça nezdinde şefaat edecek kim imiş?"[195]
"Onlar (Allah'ın) razı olduğundan başkasına şefaat etmezler, "[196]
"Onun izni olmadan hiç kimse şefaat edemez."[197]
"Zâlimlerin ne bir dostu, ne de sözü tutulur bir şefâatçıları yoktur. "[198] Bu konudaki hadisler de çoktur:

"Her peygamberin (yaptığı ve kabul edilmiş olan) bir duası vardır. Ben ise -inşaallah- duamı kıyamet gününde ümmetime şefaat etmem için saklamayı istedim. "[199] Bu konuda yukarıda da bir-iki, hadis nakledilmişti. Şefaatle ilgili âyet ve hadîslere göre, başta Hz. Peygamber olmak üzere Allah'ın has kulları, onun izniyle, hesabların acilen görülmesi, cezaların hafifletilmesi veya tamamen kaldırılması ve derecelerin yükseltilmesi için Allah'a yalvaracak, dilekte bulunacaklardır. Diğer bir ifadeyle, burada, kara günde bir dostun dostunu hatırlaması, ona el uzatması gibi, lâyık olana sahip çıkma, ona destek ve yardımcı olma söz konusudur. Bu sahiplenme, destek ve yardıma kavuşma şartlan bu dünyada elde edilmektedir. Bunun için, bir hadiste açıklandığı gibi[200] Hz. Peygamber'in şefaati sayesinde en mesûd olacak olan insan, kalbinden samimi olarak Lâ İlahe İllallah diyen insandır. Şefaati sadece Allah'ın izin vereceği kimseler, yine şefaat edilmesine razı olacağı kimselere yapabilecektir. O halde bunun dışındaki durum ve kişiler için şefaat imkanı olmayacaktır.
Şefaat imkânının, bütün insanları içine alacak en büyüğü, bir ayrıcalık olarak Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- verilecek[201] ve O bu imtiyazla, mahşerin korku ve dehşetinden kurtarılmaları için bütün insanlara şefaat edecek ve bu şefaati makbul olacaktır. Bu şefaate "şefâat-ı uzma" denmektedir. Hz. Peygamber bu şefâatmdan başka; bazı insanların hesaba çekilmeksizin Cennete girdirilmeleri, Cehennemi hak etmiş bazı insanların oraya sokulmamaları, Cehenneme girmiş olan bazı günahkârların oradan çıkarılmaları ve, Cennettekilerin derecelerinin yükseltilmesi için şefaatte bulunacakdır.[202]
54. Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki) bana Muâviye, Yûnus b. Meysere'den, (o) Ebu İdris el-Havlanî'den, (o da) İbn Ğanm'dan (naklen) rivayet etti (ki ibn Ğanm) şöyle dedi:
"Cebrail, Resûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- inip karnını yarmış, sonra şöyle demiş:
"Metanetli bir kalb! İçinde hakkıyla işiten iki kulak, hakkıyla gören (basiretli) iki göz var. (Sen) Allah'ın elçisi, el-Mukaffî, el-

Hâşir Muhammed(sin). Ahlâkın düzgün, dilin doğru sözlü, nefsin itminan bulmuş, (sükûna ermiştir)".
Ebû Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki;
"(Bu haberin metninde geçen) vekî' kelmesi "sağlam, kuvvetli" demektir."[203]

Açıklama

Burada Cebrail'in Hz. Peygamber hakkında kullandığı bazı vasıfları bizzat Hz. Peygamber de kendisi hakkında kullanmıştır. Müslim'in bir rivayeti şöyledir:
"Ben Muhammed'im, Ahmed'im, el-Mukafft'yim, el-Hâşir'im, tövbe peygamberiyim, rahmet peygamberiyim."[204]
el-Mukaffî, peygamberlerin peşinden gelen son peygamber veya önceki peygamberlerin izince giden peygamber demektir. el-Hâşir ise, ilk olarak haşrolunacak olan, ardından diğer insanların haşrolacağı kimse demektir.[205]
Hz.Peygamberin karnının yarılması meselesi hakkında 13. hadisin açıklamasına bakınız.[206]
55. Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki) bana Muâviye, Urve b. Ruveym'den, (o da) Amr b. Kays'dan (naklen) rivayet etti ki: Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"Allah beni rahmetli vakte ulaştırmış ve benim için (konuşma kabiliyetimle veya tamamen kısa yolu tutmuştur. Bu sebeple biz (dünyada) sonuncularız. (Ama) kıyamet gününde öne geçen (birincileriz). Ben, övünmeksizin bir söz söyleyeceğim: İbrahim. Allah'ın dostu (Halilullah), Musa, Allah'ın seçkin kulu (Safiyyullah), ben ise Allah'ın sevdiği-seveni (Habîbullah)'ım. Kıyamet gününde Hamd Sancağı benim beraberimdedir. Allah -azze ve celle- ümmetim hakkında bana bir söz vermiş ve onları üç şeyden muhafaza etmiştir:
*Onları kıtlıkla toptan mahvetmeyecek, düşman onların kökünü kazıyıp (tamamen imha etmeyecek), onları sapıklık üzerinde birleştirmeyecek."**[207]***

Açıklama

En hayırlı ve kıyamete çok yakın bir dönemde yaşamış olan Hz. Peygamber bu hadisinde bize ümmeti, iki büyük peygamber ve kendisi hakkında açıklamada bulunmaktadır.
Hz. İbrahim ve Hz. Musa'nın, burada mevzû-i bahs edilen özelliklerine Kur'an-ı Kerîm'de de temas edilmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurur: *"Allah, İbrahim'i dost edinmiştir. "*[208] *"Ey Masa, ben elçiliklerimle ve konuşmamla seni insanların başına seçtim."* ***[209]*** *"Allah Musa ile de konuşmuştu. "*[210] Bu âyetlerde belirtilen "seçme" ve "konuşma"dan dolayı, her halde, Hz. Musa'ya "safıyullah: Allah'ın samimi dostu" lâkabı verilmiştir. Ancak, Hz. Musa'nın "kelimullah: Allah'ın konuştuğu, Allah'la konuşan" lakabıyla meşhur olmasına mukabil, "safıyullah" lâkabı ile daha ziyade Hz. Adem meşhur olmuştur.[211]
Hz. Peygamber, bu ve daha önce geçen hadislerinde olduğu gibi, kendisini muhtelif yönleriyle tanıtmıştır. "Tahdis-i ni'met" olarak değerlendirilen bu tür açıklamalarında o, özellikle, kendisinin açıklamaması halinde bilinemeyecek hususiyetlerine açıklık getirmiştir.
Yukarıdaki hadiste zikri geçen Livâu'1-Hamd = Hamd Sancağı'nın mahiyeti hakkında iki görüş serdedilmektedir. Bunun manevî bir sancak olacağını söyleyenlere göre bununla Hz. Peygamber'in kıyamette bütün insanlar içinde "hamd" etmesiyle meşhur olacağı anlatılmak istenmiştir. Nitekim "sancak" da aslında ordu komutanının yerini belli etmek için kullanılır. Hamd Sancağı'nın hakiki bir sancak olacağı görüşünde olanlar da vardır, Buna göre kıyamette herkes, Makam-ı Mahmûd'da olacak olan[212] Hz. Peygamber'e başvurarak, Onun sancağının altına sığınacaktır. İşte, mahlukatm en çok hamdedeni (ahmed) olan Hz. Peygamber'in bulunacağı makam hamd makamı olacağı için, orada kendisini tanıtacak sancağına da Hamd Sancağı denmiş olmalıdır.[213] Her halde ahiret ahvalinin gerçek mahiyetini ancak Allah ve O'nun bildirdikleri bilebilir.
Allah Teâlâ'nın, ümmet-i Muhammed'i muhafaza etmiş olduğu

üç durum hakkında başka hadisler de vardır. Müslim'in rivayet ettiği bir hadiste, Allah'ın şöyle buyurduğu nakledilir: *"Şüphe yok ki ben sana, ümmetinin lehine, onları umûmi kıtlıkla helak etmemeyi, onlara, kendilerinden başka hiçbir düşmanı musallat etmemeyi (söz) verdim."* [214]Tirmizi'nin bir rivayetinde ise, "dalâlet üzerinde" toplamama konusunda şöyle buyurulur: *"Şüphe yok ki Allah ümmetimi -veya ümmet-i Muhammed'i -sallallahu aleyhi ve sellem-sapıklık üzerinde birleştirmez. Allah'ın eh cemâatle beraberdir. Toplulukdan ayrılan, Cehenneme ayrılır."*[215] Bu son madde. İslâm Dini'nde müctehid alimlerin bir konuda ittifaklarının (icmâ'larımn), uyulması gereken bir delil olacağına işaret sayılmıştır.[216]

9. Hz. Peygamber'e -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem- Gökten Yemek İnmesi Şeklinde İkram Edilen Şeyler

56. Bize Muhammed İbnu'l-Mübârek rivayet edip (dedi ki) bana Muâviye b. Yahya rivayet edip (dedi ki) bize Ertât İb-nu'1-Munzir, Damra b. Habib'den rivayet etti ki, o şöyle demiş:
“Ben Mesleme es-Sekhuni'nin -Muhammed'den başkası, Seleme es-Sekûni demiş.- şöyle dediğini işittim. Bir ara biz Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- yanındaydık. Derken bir adam;
"Ya Resûlallah, dedi, sana gökten yemek verildi mi?"
"Evet, buyurdu, bana yemek verildi." (Soran adam devamla)
"Ya Nebiyallah! Ondan artan oldu mu?" dedi.
"Evet" buyurdu.
"Peki o ne yapıldı?" dedi. Buyurdu ki:
"Göğe kaldırıldı. Bana muhakkak vahyedilmiştir ki ben içinizden başka değil, ancak az (bir zaman) kalacağım. Sonra siz; (kıyamet) ne zaman, ne zaman?" deyinceye kadar kalacaksınız. Ardından, kiminiz kiminizi yok ettiğiniz dağınık topluluklar halinde (kıyamette) bana geleceksiniz. Kıyametin kopmasından, önce şiddetli çokça ölüm (ölet, kıran) olacak, bundan sonra da zelzele yılları (gelecek)tir."[217]

Açıklama

Gökten gelen yemek hakkında akla ilk gelen, bunun maddi bir yemek olduğudur. Ancak âdetin dışında olan böyle bir hâdisede, "yemek" ve "doymak" konularında da harikulade bir durumun olması ihtimal dahilindedir. O zaman "manevî" bir yemeğin söz konusu olduğu düşünülebilir. Zaten maddî bir yemeğin olması halinde Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-, ihtiyaç içindeki sahabilerini kendisine tercih ederdi. Onun sahâbîleri bile böyle yapıyorlardı. Kur'an-ı Kerim onların bir örnek davranışlarını şöyle ebedileştirmiştir:
"Ve onlardan önce o yurda (Medine'ye) yerleşen, imana sarılanlar, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenlerden ötürü göğüslerinde bir ihtiyaç (eğilimi) duymazlar. Kendilerinin ihtiyaçları olsa dahi, (göç eden yoksul kardeşlerini) öz canlarına tercih ederler."[218] Her halükârda bu harikuladeliklerin sahibi de fânidir. Az bir zaman sonra içlerinden ayrılacaktır. Bunun için müslümanlar dikkatlerini ebedî olana çevirmeli, İslâm'ın gösterdiği dosdoğru yoldan saparak birbirini imha etmek için uğraşan gruplar haline gehnemeliler. Aksi takdirde hayat çekilmez olur ve ölümü bile iştiyakla ararlar. Neticede kıyametin kopması muhakkak olur.
Hadiste kıyamet öncesi vukua gelecek iki olaya işaret edilmektedir. Kıran, kırgın, fazla ve sık ölüm (=mûtan) tabir edilen birincisinden tâûnun kasdedildiği ve bununla, binlerce kişinin ölümüne sebep olan amavâs Taununun önceden haber verildiği söylenmiştir. Bu tâûn h. 17. yılda Hz. Ömer'in halifeliği zamanında vukubulmuş; Suriye, Mısır ve Irak'ı kırıp geçirmişti. Bu felâketin şiddetli olduğu üç günde yetmiş bin kişinin öldüğü kaydedilmektedir. Sahabenin ileri gelenlerinden Ebû Ubeyde İbnu'l-Cerrâh ve Muâz b. Cebel de bu salgında vefat etmişlerdi. Hz. Ömer bu salgın esnasında Suriye hududuna kadar gelmiş, salgın haberini alınca ashabla istişare etmiş ve Hz. Peygamber'in; *"O (taunun) bir yerde (çıktığını) işittiğinizde oraya gelmeyiniz. içinde olduğunuz halde bir yerde meydana geldiğinde ise, ondan kaçmak için (oradan) çıkmayınız."*[219]

hadisini hatırlatmaları üzerine geri dönmüştü.[220] Bu hadise, sebep olduğu ölümler sebebiyle gerçek bir "mutan" olarak değerlendirilebilir. Fakat hadiste söz konusu edilen mutanı, çeşitli zamanlarda meydana gelmiş veya gelecek her türlü sık ve fazla ölüm olarak değerlendirmek daha uygun olacaktır.
Kıyametten önce vukuu haber verilen ikinci hâdise zelzeledir. Bunlar için, nükleer denemelerden petrol ve diğer madenlerin çıkarımına kadar bir çok maddî sebebin hızla hazırlanmakta olduğunu her gün müşahede etmekteyiz. Bunlar kıyametten önce herhangi bir zamanda mutlaka olacak hadiselerdir. Ama bunların ardından hemen kıyametin kopup kopmayacağını bilemiyoruz. Onun bilgisi Allah katındadır.[221]
57. Bize Osman b. Muhammed haber verip (dedi ki) bize Yezîd b. Harun rivayet edip (dedi ki) bize Süleyman et-Teymi, Ebu'l-Alâ'dan, (o da) Semure b. Cundeb'den (naklen) haber verdi ki, (bir gün) Resûlullaha -sallallahu aleyhi ve sellem- bir çanak tirit getirilmişti. (Bu çanak) topluluğun önüne kondu. Onlar da sabahdan öğleye kadar peş peşe ona gidip-geldiler, (yediler). Bir grup kalkıyor, diğerleri oturuyordu. Bu söz üzerine bir adam Semure b. Cundeb'e:
"(Çanağa) ilâve yapılmıyor muydu?" dedi. O şöyle cevap verdi.
"Neden şaşıyorsun ki! Başka yerden değil, ancak -eliyle göğe işaret ederek- şuradan ilâve yapılıyordu."[222]

10. Hz. Peygamberin -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem- Güzelliği Hakkında

58. Bize Muhammed b. Sa'îd rivayet edip (dedi ki) bize Abdurrahman b. Muhammed, Eş'as b. Sevvâr'dan, (o) Ebû Ishak'dan. (o da) Câbir b. Semure'den (naklen) haber verdi (ki Câbir) şöyle dedi: Resûlullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem- mehtaplı bir gecede görmüştüm. Üzerinde kırmızı bir takım (elbise) vardı. (Bir) ona (bir) aya bakmaya koyuldum. (Câbir devamla) dedi ki;
"Vallahi o, benim gözüme aydan daha güzel (görün)"dü."[223]
59. Bize İbrahim Îbnu'l-Munzir haber verip (dedi ki) bize

Abdulaziz b. Ebi's-Sâbit ez-Zührî rivayet edip (dedi ki) bana İsmail b. İbrahim b. Ahî Musa, amcası Musa b. Ukbe'den, (o) Küreyb'den, (o da) îbn Abbâs'dan (naklen) rivayet etti (ki ibn Abbâs) şöyle dedi: Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- ön dişleri seyrekti. Konuştuğu zaman, ön dişlerinin arasından nûr gibi (bir şeyin) çıktığı görülürdü.[224]

60. Bize Mahmûd b. Gaylân haber verip (dedi ki) bize Yezîd b. Harun rivayet edip (dedi ki) bize Mis'ar, Abdülmelik b. Umeyr'den haber verdi (ki o) şöyle demiş: İbn Ömer dedi ki; Reshulullah -sallallahu aleyhi ve sellem- kadar bahadır, onun kadar cömert, onun kadar yiğit (ve cesur), onun kadar parlak, onun kadar güzel hiç kimse görmedim.[225]

61. Bize İbrahim İbnu'l-Munzir el-Hızâmî haber verip (dedi ki) bize Abdullah b. Musa rivayet edip (dedi ki) bize Usâme b. Zeyd, Ebû Ubeyde b. Muhammed b. Ammâr b. Yâsir'den rivayet etti. (ki o şöyle demiş:

“Ben er-Rubeyyi' bnt. Muavviz b. Afrâ'ya; "Bize Reshulullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem- tavsif edin!"

dedim. O da şöyle cevap verdi:

"Yavrucuğum! Onu görseydin güneşi doğarken görmüş (gibi) olurdun."[226]

62. Bize Haccac b. Minhal haber verip (dedi ki) bize Hammad b. Seleme rvayet edip (dedi ki) bize Sabit, Enes’den haber verdi (ki o) şöyle demiş:

“Resulullah-sallallahu aleyhi ve sellem- parlak beyaz tenli idi. Teri sanki inci gibiydi. Yürüdüğü zaman biraz öne doğru meyilli yürürdü. Onun eli kadar yumuşak ne bir ipeğe ne de atlasa dokunmamışımdır. Onun kokusu kadar güzel, ister misk olsun ister başkası, hiçbir koku koklamamışımdır.”[227]

63. Bize Ebu'n-Numân haber verip (dedi ki) bize Hammâd b. Yezid, Sabit den, (o da) Enes b. Mâlik'den (naklen) haber verdi (ki Enes) şöyle dedi:

“Resûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- (uzun bir müddet) hizmette bulunmuştum. (Bu hizmetim müddetince) bana hiç "of!" (bile) dememişti. Yaptığım bir şey için de bana;

"Niçin şöyle şöyle yaptın?" veya; "Şöyle şöyle yapsaydın ya!"

dememişti. (Enes sözünün devamında) şöyle dedi: "Hayır, vallahi! Ellerimle Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- kadar yumuşak ne bir atlasa ne de bir ipeğe dokunmamışımdır. Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- güzel kokusu -veya kokusu- kadar güzel bir koku ve güzel koku da hiç bulmamış, (koklamamışım)dır."[228]

64. Bize Muhammed b. Yezîd er-Rifâ'î haber verip (dedi ki) bize Ebû Bekr, Habîb b. Hudre'den rivayet etti (ki o, şöyle demiş): Bana Harişoğullarmdan bir adam rivayet edip şöyle dedi:

"Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Mâ'iz b. Mâlik'i recm ettiği zaman, babamla beraber, Hz. Peygamber'in yanındaydım. (Mâ'iz'e) taş isabet edince (korkudan) beni bir titreme aldı. Bu sebeple Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- beni kucaklayıp sardı da koltuk altının terinden, misk kokusuna benzer (teri) üzerime aktı."[229]

Açıklama

Mâ'iz b. Mâlik el-Eslemî bir sahâbidir. Bir kadınla zina yapmış, sonra pişmanlık duyarak Hz. Peygambere gelmiş ve zina yaptığını itiraf etmiş, ısrarla cezasının verilmesini istemişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber, onun recmedilmesi (taşlanarak öldürülmesini) emretmiş ve recmedilmişti. Recminden sonra Hz. Peygamber'in onun hakkında şöyle buyurduğu rivayet edilir:

"O öyle bir tövbe etti ki, şayet o bir ümmet arasında taksim edilseydi onların hepsine yeterdi."[230]

65. Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki) bize Züheyr, Ebû İshak'dan, (o da) el-Berâ'dan (naklen) rivayet etti (ki el-Berâ) şöyle dedi: Bir adam kendisine;

"Ne dersin, (acaba) Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- yüzü kılıç gibi (yani uzun ve parlak) mı idi?" diye sordu. O da şöyle cevap verdi:

"Hayır, ay gibi (değirmi ve parlakdı).[231]

66. Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki) bize Şerik, el-A'meş'den, (o da) İbrahim'den (naklen) haber verdi (ki İbrahim) şöyle dedi:

“Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-, geceleyin, güzel koku(sun)dan tanınırdı.”[232]
67. Bize Mâlik b. İsmail haber verip (dedi ki) bize İshak İbnu'1-Fadl b. Abdirrahman el-Hâşimî rivayet edip (dedi ki) bize el-Muğire b. Atıyye, Ebu'z-Zübeyr'den (o da) Câbir'den (naklen) haber verdi ki; Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-, bir yola girip de sonra ardından birisi gitmemiştir -veya ardından birisi gitmez- ki, kokusunun güzelliğinden, veya terinin (güzel) kokusundan- dolayı onun (yani Hz. Peygamber'in) o yola kesinlikle girmiş olduğunu anlamış olmasın.[233]

Açıklama

Hz. Peygamber, ahlâkta olduğu gibi yaradılışta da çok güzeldi. Sahâbe-i Kiram onun bu güzelliklerini en ince ayrıntılarına kadar anlatmışlardır. Onların bu türden haberlerini, genel hadis külliyatları yanında Şemail, Hılye vb. kitaplarda bulmak mümkündür. Biz burada, on yıla yakın bir müddet Hz. Peygamber'in hizmetinde bulunan Enes b. Mâlik'in bir haberini kaydetmekle yetineceğiz;
"Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ne aşırı derecede uzun boylu idi, ne de kısa boylu idi. O ne (kireç gibi) safi beyazdı, ne de karayağızdı. O ne kısa kıvırcık saçlı, ne de düz uzun saçlı idi. Kırk yaşının sonunda Allah onu peygamber gönderdi ve, on sene Mekke'de, on sene Medine'de ikâmet etti. Başında ve sakalında yirmi tel ak saç bulunmadığı bir halde Allah onu altmışıncı senenin sonunda vefat ettirdi."[234] Sahabenin Hz. peygamber'e gösterdikleri alâka ve sevginin boyutlarım, onun başındaki ak saçları bile tesbit eden bu haber ne güzel teşhir etmektedir! Bu durum tarihte başka hiçbir insana müyesser olmamıştır.
Hz. Peygamber, tabiî güzelliğinin yanında, teri de güzel kokmakla beraber, temiz ve güzel giyinir, güzel koku da kullanırdı. O, dünyadan kendisine sevdirilen şeylerden birinin güzel koku olduğunu açık-lamıştır.[235] Bunun için, başkasını rahatsız etmeyecek ağırlık ve türde olmak, içinde haram bir

madde bulunmamak kaydıyla güzel koku kullanmak sünnettir. Güzel kokuyu erkekler saç ve sakallarına sürer, yüzlerine sürmezler. Kadınlar da, evden dışarı çıktıklarında etrafa yayılıcı güzel koku sürünemezler.[236]

11. Hz. Peygamber'e -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem- Ölülerin Konuşması Nevinden İkram Edilen Şeyler

68. Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki) bize Muhammed b. Amr el-Leysî, Ebû Seleme'den haber verdi (ki o) şöyle demiş: Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-, zekat (malını) kabul etmediği halde hediyeyi (alır, kabul eder,) yerdi. (Bir gün) Hayber yahûdilerinden bir kadın kendisine kızartılmış bir koyun hediye etti. O da ondan (bir lokma) aldı. Bişr İbnu'l-Berâ'da aldı. Sonra Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- elini (kızartılmış koyundan) kaldırdı ve:
"Bu (kızartılmış koyun) bana kendisinin zehirli olduğunu haber veriyor." buyurdu. Neticede Bişr İbnu'1-Berâ' öldü. Bunun üzerine Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- o (kadına);
"Seni yaptığın şeye ne sevketti?" diye haber saldı. O da şöyle dedi:
"Şayet peygamber isen sana hiçbir şey zarar vermez. Eğer kıral isen insanları senden (kurtarır,), rahata kavuşturmuş (olurum)".
(Hz. Peygamber ölüm) hastalığında şöyle buyuracakdı:
"Hayber'de yediğim bir yemekden (şimdiye kadar ıztırab çekmeye) devam ettim. İşte şimdi de (bu yemeğin zehirinden) yürek damarlarımın kesilme zamanları(ndayım). "[237]
69. Bize el-Hakem b. Nâfi1 haber verip (dedi ki) bize Şuayb b. Ebî Hamza, ez-Zühri'den, onun şöyle dediğini haber verdi:
“Câbir b. Abdillah anlatırdı ki; Hayberlilerden yahûdî bir kadın, kızartılmış bir koyunu zehirleyip Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- hediye etti. Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- de ondan bir kol aldı ve bir miktar yedi. Ashabından beraberinde bulunan bir topluluk da yedi. Sonra Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- onlara;
"Ellerinizi (yemekden) kaldırın!" buyurdu. (Daha sonra) Hz.

Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- yahûdi kadına (haber) salıp çağırttı. (Gelince) ona;
"Bu koyunu zehirledin mi?" buyurdu. O da;
"Evet, (onu zehirledim), dedi. (Bunu) sana kim haber verdi?". Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-; *"Elimdeki şu kol bana haber verdi,"* buyurdu. (Kadın tekrar
"Evet (Öyle. Onu zehirlemişdim.)" dedi. O zaman (Hz. Peygamber) (ona);
"Peki bundan maksadın neydi?" buyurdu. (Kadın) şöyle cevap verdi.
"Kendi kendime, eğer o peygamber ise (bu) ona zarar vermez, peygamber değilse ondan (kurtulur), rahata kavuşuruz, dedim (ve bunun için yaptım.)". Bu söz üzerine Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- onu bağışlayıp cezalandırmadı. (Sonradan), koyundan yemiş olan bir sahâbisi vefat etti. Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- ise, koyundan yemiş olması sebebiyle omuzundan hacamat yaptırmış, (kan aldırmıştı). Hacamatı, boynuz ve keskin bıçak (ustura) ile, Beyâzaoğullarının mevlâsı Ebû Hind yapmıştı. (Ebû Hind) ise Sümameoğullarındandır. Bunlar, Ensâr'dan bir boydur.[238]
70. Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki) bana el-Leys rivayet edip (dedi ki) bana Sa'îd b. Ebi Sa'îd el-Makburî, Ebû Hureyre'den rivayet etti (ki o) şöyle demiş:
“Hayber'i fethettiğimiz zaman Resûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem-, içinde zehir bulunan, (kızartılmış) bir koyun hediye edildi. Ardından Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:
"Orada bulunan yahûdîleri bana toplayın!" buyurdu. Onlar da onun için (huzuruna) toplanıldılar. Sonra Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- onlara;
"Size bir şey soracağım. Bu konuda bana doğruyu söyler misiniz?" buyurdu. Onlar da;
"Evet, ya Ebe'l-Kâsım (doğruyu söyleriz!)" dediler. Bunun üzerine Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- onlara;
"Atanız kimdir?" buyurdu.
"Atamız falandır." dediler. Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- onlara;
“Yalan söylediniz. Hayır, babanız falandır." buyurdu. Onlar (bu

sefer);
"Doğru söyledin, gerçeği konuştun." dediler. Bundan sonra, (Hz. Peygamber) onlara;
"Size bir şey (daha) sorsam o konuda bana doğruyu söyler misiniz?" buyurdu.
"Evet, dediler. (Zaten) biz sana yalan söylesek, sen, atamız hakkındaki (yalanımızı) bildiğin gibi, yalan söylediğimizi bilirsin."
Bunun üzerine Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- onlara;
"Peki, Cehennem ehli kimlerdir?" buyurdu. Dediler ki;
"Biz orada az (bir müddet) kalacağız. Sonra orada bize siz halef olacak, (bizim yerimize siz geleceksiniz.)." Bu söz üzerine Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- onlara;
"Yıkılıp (kalın) orada! Vallahi orada size ebediyyen halef olmayacağız" buyurdu. Sonra onlara (tekrar);
"Size bir şey sorsam, o konuda bana doğruyu söyler misiniz?" buyurdu.
"Evet" dediler. Buyurdu ki;
"Şu (kızartılmış) koyuna zehir koydunuz mu?".
"Evet" dediler.
"Buna sizi ne sevk etti?" buyurdu. Dediler ki;
"Yalancı isen senden (kurtulup) rahata kavuşmayı istedik. (Hak) Pegamber isen (zaten) o sana zarar veremezdi."[239]

Açıklama

Hayber, yahûdîlerin toplanmış oldukları bir bölgeydi. Hz. Peygamber, müslümanlar için büyük bir tehlike arzetmeye başlayan bu yere, Hudeybiye anlaşmasından sonra bir sefer düzenlemiş ve, neticede bölgeyi İslâm topraklarına katmıştı (h. 7. yıl). Fetihten sonra, savaşta en yakınlarını kaybetmiş olan Zeyneb bintu'l-Hâris isimli bir kadın, zehirli yemekle Hz. Peygamber'in canına kasdetmiş ama Allah onu bu kadının şerrinden korumuştu. Dârimi ve diğer bazı alimler, bu konudaki haberlerde yer alan, "Elimdeki şu kol bana haber verdi." ve benzeri cümlelerden hareketle bu olayda, "ölünün mucizevi bir şekilde konuşması"nın söz konusu olduğunu söylemişlerdir. Ancak burada, zehirli kızarmış ette meydana gelen değişikliğin

fark edilmesi de ihtimal dahilindedir. Adı geçen kadının akıbeti hakkında değişik rivayetler vardır. Biz bunları şu şekilde telif edebiliriz: Kadın olaydan sonra müslüman olmuş, bundan dolayı Hz. Peygamber onu cezalandırmamıştı. Fakat, zehirli etten yemiş olan BİŞr'in vefatı üzerine kadın öldürülmüştü. Son haberden anlaşılıyor ki diğer yahûdîler de bu öldürme teşebbüsünden haberdar idiler.
Hz. Peygamber'in yahûdîlere sorduğu sorulardan, onların atalarıyla ilgili olanı hakkında bir açıklamaya rastlanmamıştır. Muhtemelen bu, onların, Hz. İsmail ile Hz. İshak'dan hangisinin soyundan geldikleriyle alâkalı bir soruydu. Yahûdîlerin, Cehennemde kalış müddetleriyle ilgili inançlarına, Kur'an-ı Kerim'de de işaret edilir: "Bir de dediler ki;
"Sayılı bir kaç gün dışında bize asla ateş dokunmayacaktır." De ki;
"Allah'dan (bu hususta) bir söz mü aldınız. Şayet öyle ise Allah verdiği sözden dönmez. Yoksa Allah hakkında bilmediğiniz bir şey mi söylüyorsunuz. "[240]

12. Hz. Peygamberin -Sallahu Ve Sellem-Cömertliği Hakkında

71. Bize Muhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan, (o) İbnu'1-Munkedir'den, (o da) Câbir'den (naklen) haber verdi (ki Câbir) şöyle dedi: Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- bir şey istenilip de onun; "Hayır!" dediği hiç vâki olmamıştır.[241] Ebû Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki; (Sufyân) İbn Uyeyne şöyle demiştir:
"Onun yanında (istenilen, vereceği bir şey) olmadığı zaman, (olduğunda vereceğine dair) va'dde bulunurdu."[242]
72. Bize Abdullah b. İmrân haber verip (dedi ki) bize Ebu Dâvûd et-Tayâlisî, Zem'a'dân, (o) Ebû Hâzim'den, (o da) Sehl b. Sa'd'dan (naklen) rivayet etti (ki Sehl) şöyle dedi: Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- çok utangaç idi. Kendisinden hiçbir şey istenmezdi ki onu (isteyene) vermiş olmasın![243]
73. Bize Muhammed b. Ahmed b. Ebî Halef haber verip (dedi ki)

bize Abdurrahman b. Muhammed, Muhammed b. İshak'dan rivayet etti (ki, o şöyle demiş):
"Bana Abdullah b. Ebî Bekr, Arap bir adamdan (naklen) rivayet etti (ki bu adam) şöyle demiş:
"Huneyn savaşında, ayağımda kalın bir papuç var iken Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ile sıkıştım ve Resûlullah'ın -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem- ayağına bastım. Bunun üzerine o;
"Bismillah! Acıttın beni!" buyurarak, elindeki bir kırbaç ile bana şöyle hafifçe vurdu. (Adam) dedi ki bundan dolayı;
"Resûlullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem- acıttım!" deyip kendi kendimi kınayarak geceyi geçirdim. Bu şekilde, Allah'ın bildiği gibi, (zor) bir gece geçirdim. Sabahladığımızda bir de ne göreyim! Bir adam;
"Falan nerede?" diye (beni araştırıyor). (Adam) dedi ki, (o zaman) kendi kendime şöyle dedim:
"Bu, vallahi, dün benim yüzümden olan şey (meselesi!)". (Adam) dedi ki;
"Neyse, korka korka gittim. Resûlullah -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem- bana şöyle buyurdu:
"Sen dün papucunla ayağıma basmış, beni acıtmıştın. Ben de kırbaçla sana şöyle hafifçe vurmuştum. İşte şu 80 koyun. Onları ona karşılık alın."[244]
74. Bize Ya'kub b. Humeyd haber verip (dedi ki) bize Abdulazîz b. Muhammed ibn Ahi'z-Zühri'den, (o da) ez-Zühri'den (naklen) rivayet etti (ki ez-Zührî) şöyle dedi. Muhakkak ki Cebrail şöyle dedi:
"Ter yüzünde on ev halkı yoktur ki onları deneyip incelemiş olmayayım. Neticede, şu malı, Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- kadar çok infak eden hiç kimse bulmadım."[245]

Açıklama

Bu bölümde zikredilen haberler, hiç şüphe yok ki, Hz. Peygamber'in cömertliğini anlatmaya kâfi değildirler. Hz. Peygamber'in, yüzlerce deve, altın, gümüş dağıtmasına, her

isteyene isteğini, gayr-ı meşru olmaması[246] ve elinde bulunması halinde, vermesine dair pek çok haber vardır.[247] Ama onun cömertliğini İbn Abbâs'ın şu sözleri çok veciz bir şekilde anlatmaktadır:
"Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- insanların en cömerdi idi. En çok da, Cebrail'in -aleyhis-selâm- kendisiyle karşılaştığı zaman Ramazan'da cömertlik yapardı... İşte Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- mal (dağıtmada) salıverilmiş rüzgârdan daha cömerttir."[248] Bir rüzgâr gibi o, önüne gelen herkese cömertlik yapmaktan geri kalmamıştı. Zaman zaman bu durum, rahmet yağmurları taşıyan bulutları sürükleyen bir rüzgârın ölü araziyi hayata kavuşturması gibi, cömertlik yaptığı insanların hidâyetlerine de sebeb olmuştu.[249]

13. Resûlullah'ın -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem- Alçakgönüllüğü Hakkında

75. Bize Muhammed b. Humeyd rivayet edip (dedi ki) bize el-Fadl b. Musa rivayet edip (dedi ki) bize el-Huseyn b. Vâkıd, Yahya b. Ukayl'dan, (o da) Abdullah b. Ebî Evfa'dan (naklen) rivayet etti (ki Abdullah) şöyle dedi:
"Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- (Allah'ı) zikretmeyi çoğaltır, yararsız sözü azaltır, namazı uzatır, hutbeyi kısa tutar, beğenmemezlik etmez, muhtaçlarla ve fakirle beraber yürüyüp onların ihtiyaçlarını görmekten kaçınmazdı."[250]

Açıklama

Hz. Peygamber'in tüm hayatı serâpâ zikirden ibaretti. O her beşeri faaliyeti aksırmaya, kişinin eşiyle cinsi münâsebetine varıncaya kadar her işi Allah'ı anmaya bir vesile kılmış ve bunu ümmetine de tavsiye edip öğretmişti. Bu sebeple mümin insanın hayatının, âdeta dualarla, zikirlerle örülmüş olduğunu söyleyebiliriz.
Hadiste geçen "...yararsız sözü azaltır"dan maksad, "hiç yararsız söz söylemezdi," demektir. Aynı kelimeyle alâkalı benzer bir

kullanımı Kur'an-ı Kerim'de de görmekteyiz. Şöyleki, Alah Teâlâ, Kur'an-ı Kerim'e inanmayanlara hitaben şöyle buyurur: *"O bir şâirin sözü değildir. Ne de az inanıyorsunuz !"*[251] Bunun mânâsı, "inanmıyorsunuz," demektir.

Hz. Peygamber'in Cum'a namazı da, hutbesi de mu'tedil uzunlukta idi. Ama Cuma namazı, hutbesine oranla daha uzundu. Bu uzunluk fazla değildi. Zaten kendileri de, cemaatle kılınan namazlarda imamın namazı kısa tutmasını emretmişlerdi.

Hz. Peygamber'in tevazuu ise, kendisine muhtaç olan bir cariyenin bile, kendisini alıp istediği yere kadar götürebileceği ölçüde idi. Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- bu şekilde, bir devlet başkanı -peygamber olarak toplumun her ferdiyle yakından ilgilenip onların dertleriyle hem-dert olmanın, sevinçlerine katılmanın en güzel numunelerini göstermişti.[252]

14. Hz. Peygamber'in -Sallahu Ve Sellem-Vefâtı Hakkında

76. Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki) bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan, (o da) İkrime'den (naklen) haber verdi (ki İkrime) şöyle dedi:

“(Bir gün) el-Abbâs -Allah Teâlâ ondan razı olsun- demiş ki;

"Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- içimizde kalışının ne (zamana kadar olacağını) kesinlikle anlayacağım." Bu gayeyle;

"Ya Resûlallah, demiş, ben onların sana eziyet verdiklerini, tozlarının seni rahatsız ettiğini gördüm. Kendine, onlara üzerinden konuşacağın küçük bir kürsü edinsen!". Bunun üzerine (Hz. Peygamber) şöyle buyurmuş: "Beni onlardan bizzat Allah kurtarıncaya kadar, (peşimden gelip) topuğuma bastıkları, kaftanımı çekiştirdikleri bir halde onların arasında olmaya devam edeceğim!". (el-Abbâs) demişki,

"Bu söz üzerine anladım ki onun içimizde kalışı az olacaktır". [253]

77. Bize el-Hakem b. Musa haber verip (dedi ki) bize Yahya b. Hamza, el-Evzâ'î'den, (o da) Dâvûd b. Alî'den (naklen) rivayet etti (ki Dâvûd) şöyle dedi:

"Ya Reshulellah, denmiş, sana kapıcılık yapıp (halkın senin yanına girmelerine mani olalım mı?)".
"Hayır, buyurmuş, onları bırakın! Allah beni onlardan (kurtarıp) rahata kavuşturana kadar onlar benim topuğuma basar, ben onların topuklarına basarım. "[254]
78. Bize Zekeriyya b. Adiyy haber verip (dedi ki) bize Hatim b. İsmail, Uneys b. Ebî Yahya'dan, (o) babasından, da) Ebû Saîd el-Hudri'den (naklen) rivayet etti (ki Ebû Saîd) şöyle dedi: Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem, sonunda vefat ettiği hastalığında (bir gün) biz mesciddeyken, başına bir bez parçası sarmış olduğu bir halde yanımıza çıkageldi ve minbere doğru yönelip üzerine çıktı. Biz de onu izledik, buyurdu ki;
"Canım elinde olan (Allah'a) yemîn olsun ki, muhakkak ki ben şu yerimden Havz'a gayet iyi bakıyor, (onu görüyorum)." Sonra şöyle buyurdu*: "Bir kula dünya ve onun süsü teklif edildi de o ahireti seçti."* (Ebû Sa'îd) dedi ki; bunu(n mânâsını) Ebû Bekr'den başka hiç kimse anlamadı. O, gözlerinden yaş boşaltıp ağladı, sonra şöyle dedi:
"Hayır! Ya Reshulallah, babalarımız, annelerimiz, canlarımız, mallarımız sana feda olsun!" Sonra (Hz. Peygamber minberden) aşağı indi ve artık (vefatı) zamanına kadar onun üzerine (çıkıp) dikilmedi.[255]

Açıklama

"Havz", hadîs-i şeriflerde Kıyamet günü Hz. Peygamber'e verileceği bildirilen bir havuzdur. Bu konuda hadisler, mütevâtir hadis derecesine yaklaşan meşhur hadislerdir. el-Kadî Iyâz onların mütevâtir olduğunu söyler.[256] Her iki halde de bu havzın varlığına iman, ehl-i sünnet âlimlerince vaciptir.
Hadislerde bu havzın tanıtımı ile ilgili bir çok malumat vardır. Bunlara göre, elan yaratılmış olan bu havzın suyu sütten daha beyaz, kokusu miskten daha hoş, bardakları gökyzünün yıldızları gibi çoktur. Ondan içen kimse ebediyyen susamaz.[257] Hadislerde havzın genişliği hakkında da, bu dünyada beşer aklının kavrayabileceği dünya ölçüleriyle bilgiler

verilmekte ve onun kare biçiminde olduğu açıklanmaktadır.
Diğer taraftan Kur'an-ı Kerim'de Hz. Peygamber'e Kevser'in verildiği bildirilmektedir. Bu Kevser'le, hadislerde bahsi geçen Havz'ın aynı şey olup olmadığı, Havz'ın, bir tefsire göre nehir olduğu söylenen Kevser'in kaynağı veya döküldüğü yer olup olmadığı ihtilâf konusudur. Kadî Zekeriyya, sahih olan görüşe göre Havz'ın sırattan sonra, Kevser'in Cennette olduğunu, ve onun döküldüğü yer olduğu için havza da Kevser denildiğini söylemiştir.[258]

79. Bize Halife b. Hayyât haber verip (dedi ki) bize Bekr b. Süleyman rivayet edip (dedi ki) bize İbn İshak rivayet edip (dedi ki) bana Abdullah b. Ömer b. Ali b. Adiyy, el-Hakem b. Ebi'l-As'ın âzâdlısı Ubeyd'den, (o) Abdullah b. Amr'dan, (o da), Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- âzâdlısı Ebû Muveyhibe'den (naklen) rivayet etti (ki Ebû Muveyhibe) şöyle dedi:
“Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- (bir gün) bana buyurdu ki; "Ben Bakî' (Mezarlığın)dakilere mağfiret dilemekle emrolundum. Binanenaleyh benimle gel, (oraya gidiyoruz)"., Ben de gecenin ortasında onunla beraber gittim. O onların ortasında durduğu zaman;
"es-Selâmu Aleykum, ey kabir ehli, buyurdu. İnsanların içinde bulunduğu (durum)dansa sizin içinde bulunduğunuz (durum) sizi sevindirsin! Karanlık gece parçaları gibi fitneler gelmiş demektir. Bunların sonu başını takib edecek, (biri bitince diğeri başlayacaktır). Sonraki (fitneler de ilk (fitnelerden) daha ağır (ve sert olacaktır)." (Hz. Peygamber) sonra bana yönelip şöyle buyurdu:
"Ebû Muveyhibe! Şüphe yok ki bana dünya hazinelerinin anahtarları ile (dünyada) ebedi kalma (imkânı), sonra da Cennet verildi ve ben, bunlarla Rabbim'e kavuşma arasında muhayyer bırakıldım." (Ebû Muveyhibe dedi ki, o zaman) ben şöyle dedim:
"Babam-anam sana kurban olsun! Dünya hazinelerinin anahtarları ile orada ebedi kalmayı, sonra Cenneti alın!." Şöyle buyurdu:
"Hayır, vallahi, Ebû Muveyhibe, Rabbime kavuşmayı seçtim."

Ardından Bakî'deki (ölülere) mağfiret diledi. Sonra ayrılıp (evine döndü). Bundan sonra Resûlullah'm -sallallahu aleyhi ve sellem-, sonunda vefat edeceği hastalık ve ağrıları başladı.[259]

Açıklama

Bakî', Medine mezarlığının ismidir. Bu mezarlığın asıl ismi Bakîu'l-Garkad idi ki "Garkad Ağaçları Koruluğu" demektir. Anlaşılan bu mezarlık önceleri ağaçlıkdı. Hz. Peygamber, hicri 11. yılın 18 veya 19 Safer ayında gece yarısı Bakî Mezarlığına son olarak bir ziyaret yapmıştı.[260] Burada muhtemelen bu ziyaret söz konusu edilmektedir.[261]

80. Bize Sa'îd b. Süleyman, Abbâd İbnu'l-Avvâm'dan, (o) Hilâl b. Habbâb'dan, (o) İkrime'den, (o da) İbn Abbâs'dan (naklen) haber verdi (ki İbn Abbâs) şöyle dedi:

"İzâ Câ'e Nasrullahi ve'1-Feth" sûresi indiği zaman, Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Fâtıma'yı çağırdı ve; *"Bana kendimin ölüm, haberi verildi."* buyurdu. Bunun üzerine (Fâtıma) ağladı. (Hz. Peygamber);

"Ağlama, buyurdu. Çünkü ailemden bana ilk kavuşacak olan sensin." Bunun üzerine de (Fâtıma) güldü. Hz. Peygamberin -sallallahu aleyhi ve sellem- hanımlarından bazısı bunu gördü ve; "Fâtıma, dediler, senin (önce) ağladığını, sonra güldüğünü gördük (bunun sebebi neydi?)". Şöyle cevap verdi:

"O (yani Hz. Peygamber) bana, kendisine ölüm haberinin verildiğini bildirdi. Bu sebeple ağladım. Sonra bana; "Ağlama! Çünkü ailemden bana ilk kavuşacak olan sensin!" buyurdu: Bu sebeple de güldüm". Reshulullah -sallallahu aleyhi ve sellem- (ayrıca) şöyle buyurmuştu:

"Allah'ın yardımı ve fetih geldiği zaman, Yemenliler -ki onlar daha yumuşak kalblidir. İman da Yemenlidir, hikmet de Yemenlidir- geldiği zaman (... hemen Rabbini hamd ile tesbih et!). "[262]

Açıklama

Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-, Yemenlilerle ilgili hadisi, Yemen'deki Eş'ari Kabilesi'ne mensûb ellidört kişilik bir heyetin, h. 7. yılda Medine'ye gelip müslüman olduklarında söylemişti. Heyetin kendi istekleriyle gelip müslüman olmaları, onların, Hakk'ı kabule müsait ince bir kalbe sahip olduklarını gösterir. Çünkü katı kalbler hakkı kabul etmezler. Böylesi kalbler, Kur'an-ı Kerim'in ifadesiyle *"taş gibi hatta daha da katıdır."*[263] İman ve hikmetin Yemenli olduğunun söylenmesi bura halkının, îman ve hikmeti kabul etmeye kabiliyetli, hak-şinas insanlar olmalarındandır.[264]

81. Bize el-Hakem İbnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki) bize Muhammed b. Seleme, ibn İshâk'dan, (o) Yakûb b. Utbe'den, (o) İbn Şihâb'dan, (o) Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe'den, (o da) Aişe'den (naklen) rivayet etti (ki Aişe) şöyle dedi:

"Bir gün Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- Bakî' (mezarlığına gömülen) bir cenazeden yanıma döndü ve beni, başımın ağrısından dolayı; "Vay başım!" derken buldu. (Bunun büzerine) şöyle buyurdu:

"Bilâkis, ya Aişe, benim vay başıma!". (Devamında) şöyle buyurdu:

"Sen benden önce ölsen, ben de seni iyice yıkayıp kefenlesem, (sonra da) defnetsem sana ne zarar verir?". (Hz. Aişe dedi ki) bunun üzerine ben şöyle dedim:

"Vallahi ben öyle zannediyorum ki şayet sen bunu yapsan, evime döner ve orada hanımlarından biri ile gerdek yapardın!". (Hz. Aişe) dedi ki; bu sözüm üzerine Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- tebessüm etti. Sonra, sonunda vefat ettiği hastalık ve ağrıları başladı.**[265]**

82. Bize Ferve b. Ebi'l-Mağrâ' haber verip (dedi ki) bize İbrahim b. Muhtar, Muhammed b. İshâk'dan, (o) Muhammed b. Ka'b'dan, (o) Urve'den, (o da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki, o şöyle dedi: Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- hastalığında şöyle buyurdu:

"Üzerime yedi değişik kuyudan (getirilmiş) yedi kırba (su) dökün de halkın yanına çıkıp onlara vasiyette bulunayım." (Hz. Aişe) dedi ki;

“Bunun üzerine onu, Hafsa'ya ait bir çamaşır teknesinin içine oturttuk ve üzerine bol bol su döktük -veya üzerine bol bol (su) akıttık- (Bu tereddüt, Muhammed b. İshak tarafından gelmektedir). Bunun sonucu (Hz. Peygamber) biraz rahatladı ve (mescide) geçip minbere çıktı. Allah'a hamdü senada bulundu, Uhud (savaşı) şehidlerine mağfiret diledi ve hayır dua etti. Sonra şöyle buyurdu:
"İmdi, Ensâr, benim kendilerine sığındığım has dostlarımdır. Binaenaleyh onların iyi ve ahlâklı olanlarına saygı gösterip ikramda bulunun. Kötülerine, had (yani mikdarı belli olan şer'î ceza) dışında, göz yumun. Dikkat edin! Allah'ın kullarından bir kul, dünya ile Allah katındakiler arasında muhayyer bırakılmış, o da Allah katındakileri seçmiştir." Bunun üzerine Ebû Bekr, onun (yani Hz. Peygamber'in) kendisini kasdettiğini kesinlikle anlayarak ağladı. O zaman Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:
“Yavaş ol, Ebû Bekr! Ebû Bekr’in kapısı hariç, Mescid'e açılan şu kapıları kapayınız. Zira ben, arkadaşlıktaki iyilik bakımından, nazarımda, Ebû Bekr'den daha faziletli hiç kimse bilmiyorum." [266]

Açıklama

Hz. Peygamber'in hastalığı humma idi. Bunun için kendisini soğuk su ile tedavi ederdi. Bu hastalığın tedavisi bugün de böyle yapılmaktadır.[267] Değişik kuyulardan yedi tulum su döktürülmesi, muhtemelen, bu kuyu sularının şifalı sular olması ile alâkalıdır. Kuyu sayısının "yedi" ile sınırlandırılması ise, "yedi" sayısının sırrîliği ile açıklanmaktadır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de pek çok olayda "yedi" rakamı geçmektedir. Gök yedi göktür, yer yedi yerdir. Hz. Peygamber'e, "ikişerlerden yedi" verilmiştir. Cehennemin yedi kapısı vardır. Ashab-ı Kehf in yedi kişi olduğu söylenmekte, yedi denizden bahsedilmektedir...
Hz. Peygamber'in bu son hutbelerinde övgüyle bahsettiği ensâr, Hz. Peygamber ile, Medine'ye hicret etmiş olan müslümanları bağırlarına basmış, onlar için hiçbir fedâkârlıkdan kaçınmamış

Medine'li müslümanlardır. Ensâr (tekili: nasîr, ensârî) kelimesinin sözlük mânâsı "yardımcılar" demektir. Enes b. Mâlik, Tevbe sûresinin 100. âyetine işaretle, bu ismin kendilerine Allah Teâlâ tarafından verildiğini ifade eder. Bu âyette şöyle buyrurmaktadır:
"Muhacirlerden ve ensârdan (islâm'a girmekte) ilk önce geçenler ile bunlara güzelce tâbi olanlar... Allah onlardan razı olmuştur, onlar da ondan razı olmuşlardır. (Allah) onlara, altlarından ırmakları akan, içinde ebedî kalacakları Cennetler hazırlamıştır. İşte büyük kurtuluş budur. Ensar'dan bahseden şu âyette de onların eşsiz fedâkârlıkları anlatılmaktadır: "Onlardan (yani muhacirlerin hicretinden) önce (Medine'yi) yurd ve îman (evi) edinmiş olan kimseler (yani Ensâr), kendilerine hicret edenlere sevgi beslerler. Onlara verilen şeylerden dolayı göğüslerinde bir ihtiyaç (meyli) bulmazlar. Kendilerinin ihtiyaçları olsa bile (muhacirleri) öz canlarından daha üstün tutarlar... "[268] Hz. Peygamber de, Ensâr'ın gösterdiği eşsiz ahde vefa, komşuluk ve akrabalık haklarına riâyet, fedâkârlık numuneleri sebebiyle onları takdir ve taltif etmiş,
"Hicret olmasaydı Ensâr'dan bir kişi olurdum."[269] buyurmuştur. Bu konudaki hadisler çoktur. Bir kaçını kaydedebiliriz:
"Ensârı ancak mümin olan sever, onlara ancak münafık olan buğz eder. (Binaenaleyh) onları seveni Allah da sever, onlara buğz edene Allah da buğz eder."[270]
"Ya Allah! Ensar'a, Ensâr'ın çocuklarına, Ensâr'ın çocuklarının çocuklarına mağfiret el"[271] *"giz Ensâr cemâati bana insanların en sevimlilerindensiniz."*[272]
"İmanın alâmeti Ensâr'ı sevmek, münafıklığın alâmeti Ensâr'a buğzetmektir."[273]
Bu mübarek cemâatin müslümanlıkla ilk teması, peygamberliğin 10. yılında vukubulmuştu. Bu sene, Ensâr'ın Hazrec kabilesine mensûb 6 kişi Akabe'de müslüman olmuştu. Ertesi sene Medine'den 12 kişi gelmiş. Akabe'de müslüman olup biat etmişlerdi (1. Akabe biati). Bu zevatın, kendilerine İslâm'ı

öğretecek birinin gönderilmesi istekleri üzerine Mus'ab b. Umeyr Medine'ye gönderilmişti. Mus'ab'm da gayretleriyle ertesi yıl Akabe'ye 72 kişi gelmiş, biat etmişlerdi (2. Akabe biati). Bu karşılaşmada Medine'ye hicret de kararlaştırılmıştı. Sonra da büyük hicret hadisesi gerçekleşmişti. Hicretten sonra Ensâr, kendi istekleriyle Hz. Peygamber'i bütün Medine hurmalıklarına ortak etmişlerdi. Medine Peygamber Mescidi'nin inşasından sonra da Hz. Peygamber, Enes b. Mâliklerin evinde doksan sahabi arasında, ikişer ikişer kardeşlik (muâhât) te'sis etmişti. Ezcümle Hz. Ebû Bekr ile Hz. Hârice b. Zeyd, Hz. Ömer ile Hz. Utban b. Mâlik, Hz. Ebû Ubeyde ile Hz. Sa'd b. Muâz, Hz. Osman ile Hz.Evs, Hz. Ammâr ile Hz. Huzeyfe İbnu'l-Yemân arasında kardeşlik bağı kurulmuştu. Hz. Peygamber, kardeşlikleri gelişi güzel tesis etmemişti. Hicretten itibaren onları iyiden iyiye incelemiş ve birbirleriyle imtizaç edebilecekleri; mizâc, zevk, duygu itibariyle ortak vasıfları olanları kardeş yapmıştı. Bu şekilde kurulan kardeşlik müessesesinde kardeşler birbirinin mirasçısı da oluyorlardı. Ancak Bedir savaşından sonra kardeşliğin, mirasçı olma maddesi kaldırılmıştı. Bu kardeşliğin hem ferdi hem de içtimaî bir çok faydası hemen görülmüştü. Bu sayede muhacirler kısa zamanda ekonomik durumlarını düzeltmişler. Medine İslâm toplumu da güçlü bir dayanışmaya kavuşmuştu.
Ensâr, genellikle ziraat işleriyle uğraşan insanlardı. Fakat müs-lümanlığın eğitim-öğetim işlerine verdiği ehemmiyet sonucu, zamanla bu konulara da büyük alâka duymuşlardı. Hz. Peygamber zamanında Kur'an'ı tamamen ezberlemiş olan ashâbdan dördünün Ensârî olduğuna işaret edilmektedir.[274] Hz. Peygamber'in vefatından sonra da Ensârı, idâri görevlerden ziyâde, ticaret, eğitim-öğretim (hadis rivayeti) işleriyle meşgul görmekteyiz[275] İşte Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- sanki bu vakıaya işaret buyurarak, kendisinden sonra idareci olacaklara ensâr vasiyet etmiş, onların haklarına riayet edilmesini, gözetilmelerini emir buyurmuştu.
Hadîste temas edilen diğer bir mesele Hz. Ebû Bekr'in fazileti ile alâkalıdır. Hz. Ebû Bekr (Allah ondan razı olsun), İslâm'ın

başlangıcından itibaren Hz. Peygamber'in en yakın arkadaşı ve yardımcısı olmuştu. Hz. Peygamber'in en zor zamanlarında, yanı başında Hz. Ebû Bekr vardı. Hz. Ebû Bekr, malıyla, canıyla kendisini Hz. Peygamber'in yoluna koymuş, hamisiz, fakir müslümanları korumuş, müşrik sahiplerinin elinde eziyet çeken müslüman köleleri satın alıp âzâd etmiş, kızı Hz. Aişe'yi de Hz. Peygamberle evlendirmişti. O, Hz. Peygamber'in her söylediğini hiç düşünmeden, tereddüt etmeden tasdik etmiş, bu sebeble de "sıddîk" lakabını almış yüce bir şahsiyettir. Sahâbiliği Kur'an nassıyla sabit olanlardan biri odur.[276] Hz. Peygamber'den sonra ümmetin en faziletli insanı da Hz. Ebû Bekr'dir. Bu faziletinden dolayı, bir kısım sahabenin Mescid'in bitişiğinde bulunan ve hem Mescid'e hem de dışarıya açılan kapıları olan evlerinin Mescid'e açılan kapılarının kapatılması emredildiğinde Hz. Ebû Bekr'inki istisna edilmişti. Hz. Peygamber bu uygulamayı kendiliğinden yapmadığını açıklamıştır. Bazı haberlerde Hz. Ali'nin evinin de Mescid'e açılan kapısının kapatılmadığım görmekteyiz. Bunun sebebi, değişik izahlar yapılmakla beraber,[277] herhalde onun evinin sadece Mescid'e açılan bir kapısının olması, dışarıya açılan bir kapısının bulunmamasıydı.[278]

83. Bize Sa'id b. Mansûr haber verip (dedi ki) bize Fuleyh b. Süleyman b. Abdirrahman, el-Kasım b. Muhammed'den, (o da) Aişe'den (naklen), şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- hastalığında namaz (vaktinin geldiği) bildirilmişti. Bunun üzerine:

"Ebû Bekr'e, cemaate namazı kıldırmasını söyleyin" buyurdu. Ardından bayıldı. Ayıldığında;

"Ebû Bekr'e, cemaate namazı kıldırmasını söylediniz mi?" buyurdu. Ben;

"Ebû Bekr yufka (yürekli) bir adamdır. Ömer'e emretseydin!" dedim. Bunun üzerine şöyle buyurdu:

"Sizler, (içinizdeki gerçek niyeti saklamakta) Yûsuf un yanındaki kadınlar (gibi)siniz. Ebû Bekr'e, cemaate namazı kıldırmasını söyleyin. Nice söz söyleyen (insan) vardır ki (imam ve halife) olmayı arzu etmektedir. Halbuki Allah ve müminler (onların bu

arzularına) razı olmazlar. "[279]

Açıklama

Bu bayılma hâdisesi Hz. Peygamber'in vefatından önceki son perşembe günü yatsı namazı vaktinde olmuştu. Bundan sonra Hz. Peygamber'in yerine, pazartesi günü sabah namazına kadarki on yedi vakitte Hz. Ebû Bekr imamlık yapmıştı. Buna göre Hz.Peygamber'in tam olarak en son kıldırdığı namaz perşembe günkü akşam namazı idi. Hz. Ebû Bekr'in imamlık yaptığı üç günlük müddet esnasında Hz. Peygamberin iki defa Mescid'e çıkmış oldukları rivayet edilmektedir. Bunlardan birinde namazda Hz. Ebû Bekr'e uymuş, diğerinde ise, başlanmış olan namazın imamlığına Hz. Ebû Bekr'in kaldığı yerden devam etmişti. Bu namaz bir öğle namazıydı. Bu durumda Hz. Peygamber'in kısmen imamlık yaptığı en son namaz bu öğle namazıydı.'[280]
Hz. Peygamber, *"Sizler Yûsuf un yanındaki kadınlar (gibi)siniz."* buyurmakla; Hz. Aişe'nin, babasının imamlığa tayin edilmesine itirazında asıl sebebin, söylediğinden başka bir sebeb olduğunu anlatmak istemişti. Hz. Yûsuf'a âşık olan Züleyha da bu aşkının mazeretini göstermek gayesiyle Mısır'ın ileri gelen kadınlarına bir ziyafet vererek Hz. Yûsuf u onlara göstermişti. Züleyha'nın asıl gayesi ziyafet vermek değil, bunu vesile yaparak, Hz. Yûsuf u onlara göstermek ve, onun güzelliği sebebiyle aşkında mâzûr olduğunu anlatmaktı. Hz. Aişe'nin itirazındaki asıl sebeb de, kendisinden nakledildiğine göre, halkın bundan dolayı babasını sevmeyecekleri, onu uğursuz sayacakları endişesi idi. "Hz. Yûsufun kadın arkadaşı" yerine "...kadın arkadaşları" buyrulmuş olması, bir ifade özelliği olarak cinslik ifade etmek içindir. Yani; "Sizler Yûsuf'un yanındaki kadınlar cinsindensiniz" demektir. [281]

84. Bize Süleyman b. Harb haber yerip (dedi ki) bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan, (o da) İkrime'den (naklen) rivayet etti (ki İkrime) şöyle dedi: Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- pazartesi günü vefat etti. Bu günün geri kalanında, gecesinde

ve ertesi günü bekletildi. Nihayet çarşamba gecesi defnedildi. (Sahâbe'den bazısı); "Reshulullah -sallallahu aleyhi ve sellem- vefat etmemiştir. Fakat, Hz. Musa'nın ruhu göğe kaldırıldığı gibi onun ruhu da (göğe) kaldırıldı" dediler. Derken Ömer ayağa kalktı ve şöyle dedi:
"Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- vefat etmemiştir. Fakat, Hz. Musa'nın ruhu (göğe) kaldırıldığı gibi onun ruhu da (göğe) kaldırıldı. Vallahi Reshulullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bazı toplulukların el ve dillerini kesmedikçe, (onları ortadan kaldırmadıkça) vefat etmeyecekdir". Sonra Ömer konuşmaya devam etti. Öyle ki, konuşarak tehditler savurmasından avurtları köpüklendi. Bunun üzerine el-Abbâs ayağa kalkıp şöyle dedi: "Şüphe yok ki Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- vefat etmiştir. O, muhakkakki bir beşerdir. Ey topluluk! (Her) beşerin değişime uğraması gibi o da değişime uğrar. Binaenaleyh arkadaşınızı (yani Hz. Peygamber'i) defnediniz. Çünkü o, Allah katında, kendisini iki defa öldürmekden daha kıymetlidir. (Allah) sizi bir defa Öldürür de onu iki defa öldürür mü? O, Allah katında bundan daha kıymetlidir. Ey topluluk! O halde onu defnediniz. Şayet dediğiniz gibi ise, onu toprakdan araştırıp (ortaya çıkarması) Allah'a güç gelmez. Vallahi Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- yolu, açık, dosdoğru bir yol haline getirip helâli helâl, haramı haram kılıncaya, evlenip boşayıncaya, savaşıp sulh yapıncaya kadar vefat etmemişti. Koyun sürüsünün, üzerlerine sopayla dikenli bitkileri dökerek ve (su içtikleri) havuzlarının taş aralarım eliyle sıvayarak peşinde giden çobanı bile, içinizde bulunmuş olan Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- kadar gayretli ve fedakâr değildir. Ey topluluk! Artık arkadaşınızı defnediniz." (Râvî) dedi ki, (bu söz üzerine) Ümmü Eymen ağlamaya başladı. Ona; "Ümmü Eymen! Reshulullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- mı ağlıyorsun?" dendi. Şöyle cevap verdi:
"Vallahi ben Reshulullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- ağlamıyorum. Çünkü ben onun, kendisi için bu dünyadan daha hayırlı bir yere gitmiş olduğunu gayet iyi bilmekteyim. Fakat ben gökden gelen haberin kesildiğine ağlıyorum." (Hadîsin râvîlerinden olan) Hanımâd dedi ki; (hadîsi rivayet ederken)

buraya ulaştığında göz yaşı Eyyûb'u (hıçkırığa) boğdu.[282]

Açıklama

Hz. Peygamber'in vefatı ashabda çok büyük bir üzüntüye sebeb olmuş, onları âdeta şaşkına çevirmişti. Bu durumda onları metanete davet eden, teskin etmeye çalışanlardan biri Hz. Abbâs idi. Hz. Ebû Bekr de, Hz. Peygamber'in vefatından kısa bir süre önce izin alıp gittiği evinden, vefat haberi üzerine dönünce müslümanları itidalli olmaya çağırmış ve, irad ettiği bir hutbeyle onları teskin etmişti.[283]
Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-, son sekiz gününü Hz. Aişe'nin odasında geçirdiği 13 günlük bir hastalıkdan sonra hicrî 11. yılın Rebî'u'l-Evvel ayının 1. günü Pazartesi, öğle üzeri, güneşin batıya dönmesinden sonra ebedî âleme göçmüştü.[284]
Vefatı dolayısıyla duyulan şaşkınlık, gasl ve tekfin işlerinin gecikmesi, tek başına kılınan cenaze namazının, yer darlığı sebebiyle uzaması ve benzeri sebepler defin işini geciktirmiş ve ancak çarşamba günü gece yarısı mümkün olmuştu.[285] Hz. Peygamber, vefat ettiği yere yani Hz. Aişe'nin odasına defnedildi. Allah Teâlâ bu dünyada bizi onun nurlu ve mübarek izinden, âhirette de şefaatinden ayırmasın!
Hadiste, "Hz. Musa'nın ruhu göğe kaldırıldığı gibi..." ifadesiyle, Hz. Musa'nın Tûr'da, Allah'ı görme talebi üzerine Allah dağa tecelli edince bayılmasına işaret edilmektedir.
Ümmü Eymen, Hz. Peygamber'in gaza için hazırladığı son ordunun komutanı olan Üsâme'nin annesidir.[286] Bu ordu, Hz. Peygamber'in vefatı üzerine yola çıkmamış, daha sonra Hz. Ebû Bekr'in halife seçilmesinden sonra sefere çıkmıştı.[287]
85. Bize Abdulvehhab b. Sa'îd ed-Dımeşkî haber verip (dedi ki) bize Şu'ayb -ki o İbn İshak'dır - rivayet edip (dedi ki) bize el-Evzâ'î rivayet edip (dedi ki) bana Ye'îş İbnu'l-Velîd rivayet edip (dedi ki) bana Mekhûl rivayet etti ki Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuş:
"Sizden birinize bir musibet ulaştığında o benden dolayı (yani

vefatım ve vahyin kesilmesi sebebiyle) kendisine ulaşan musibeti hatırlasın (ve teselli bulsun). Çünkü bu, en büyük musibetlerdendir. "[288]

86. Bize Ebu'n-Nu'man haber verip (dedi ki) bize Fıtr, Atadan rivayet etti ki, o şöyle demiş: Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-, şöyle buyurmuş:

"Sizden birinize bir musibet ulaştığında o, benden dolayı kendisine ulaşan musibeti hatırlasın. Çünkü bu, en büyük musibetlerdendir. "[289]

87. Bize Muhammed b. Ahmed b. Ebî Halef rivayet edip (dedi ki) bize Sufyân, Amr b. Muhammed'den, (o da) babasından (naklen) rivayet etti (ki babası) şöyle dedi:

"İbn Ömer'in, Hz. Peygamber'i hiç andığını işitmedim ki ağlamış olmasın."[290]

88. Bize Ebu'n-Nu'man haber verip (dedi ki) bize Hammad b. Zeyd, Sâbit'den (o da) Enes b. Mâlik'den (naklen) rivayet etti ki Fâtıma şöyle dedi:

"Enes! Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem-, üzerine toprak atmaya gönlünüz nasıl razı oldu?". (Yine o) şöyle demişti:

Rabbine ne de yakın olan babacığım!

Ah, barınağı Firdevs cenneti olan babacağım!

Ah, ölüm haberini Cebrail'e vereceğimiz babacığım!

Ah, kendisini çağıran Rabb'e icabet eden babacağım!

Hammâd dedi ki, Sabit (bunu) rivayet ettiğinde ağlamıştı. Sabit de dedi ki, Enes bunu rivayet ettiğinde ağlamıştı.[291]

Açıklama

Hz. Fâtıma'nın bu sözleri, bütün mümin gönülleri sızlatan derin bir üzüntünün ifadeleriydi. O, bu teessür içinde, Hz. Peygamber'den sonra altı ay yaşamıştı. Onun bu altı aylık ayrılıktaki ruh halini, kendisine ait şu beyt dile getirmekdedir.

Subbet aleyye mesâ'ibun lev ennehâ

Subbet ale'l-eyyâmi sırne leyâliyâ

(Üzerime öyle musibetler döküldü ki şayet bunlar

Gündüzler üzerine dökülseydi, gece olurlardı.)[292]
89. Bize Affân rivayet edip (dedi ki) bize Hammâd b. Seleme, Sâbit'den, (o da) Enes'den (naklen) rivayet etti (ki Enes), Hz. Peygamber'i -sallallahu aleyhi ve sellem-, anarak şöyle dedi:
“Medine'ye girdiği gün onu görmüştüm. Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem-, yanımıza (yani şehrimize) geldiği bu günden ne daha güzel, ne de daha aydınlık olan hiçbir gün asla görmedim. Vefat ettiği gün de onu görmüştüm. Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem-, vefat ettiği bu günden ne daha kötü ne de daha zulmetti olan hiçbir gün görmedim.”[293]
90. Bize Abdullah b. Muti' rivayet edip (dedi ki) bize Huşeym, Ebû Abdilcelîl'den, (o da) Ebû Harîz el-Ezdî'den (naklen) rivayet etti (ki Ebû Harîz) şöyle dedi:
“Abdullah b. Selâm, Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- dedi ki:
"Ya Resûlallah! Biz seni kıyamet gününde, senden sonra ümmetinin ortaya çıkardığı şeylerden dolayı, yanakların kızarmış, Rabbinden utanmış olduğun bir halde Rabbinin yanında ayakta bulacağız (değil mi?)."[294]

Açıklama

Hz. Peygamber, bazı hadîslerinde, ümmetinin kendisinden sonra ihdas edeceği şeylere, bu arada vefatını müteakip görülen mevziî irtidât (dinden dönme) hareketlerine işaret etmişti. Bu hadislerin birinde şöyle buyrulur:
"Bilin ki (kıyamet gününde) ümmetimden bazı insanlar getirilecek ve, onlar tutulup sol tarafa (Cehennem tarafına) götürülecekler. O zaman ben; 'Ya Rabbi! (Onlar) benim sahabilerimdir." diyeceğim. Bunun üzerine denilecek ki; "Sen onların senden sonra neler ihdas ettiklerini (ne bidatlar ortaya çıkardıklarını) bilmezsin." Ben de Salih Kul (Hz. İsa'nın) dediği gibi diyeceğim; "Ben içlerinde bulunduğum müddetçe üzerlerinde bir murâkıb idim. Fakat sen beni vefat ettirince onları gözetleyen (yalnız) sen oldun. Zaten sen herşeye hakkıyle şâhidsin. *Eğer onlara azab edersen, onlar senin kullarındır,*

(dilediğini yaparsın), eğer onları bağışlarsan, şüphesiz sen daima üstünsün, hikmet sahibisin."[295] Bunun üzerine bana *"Şüphe yok ki sen onlardan ayrıldığından beri onlar ökçelerine basarak (geri dönmüş) mürtedler olmakta devam etmişlerdi." denilecek."*[296]. Eğer kendisinden gelen haber sahîh ise Abdullah b. Selâm, önceden Hz. Peygamber'den öğrendiği veya önceki din kitaplarından istinbat ettiği bu gibi durumlara, her halde, işaret etmek istemişti.[297]

91. Bize el-Kâsım b. Kesîr haber verip dedi ki ben Abdurrahman b. Şureyh'i, Ebul-Esved el-Kureşî'den, (o) Ebu Cehl'in âzâdlısı Ebû Ferve'den, (o) -Ebû Hureyre'den, (o da) Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen) şöyle rivayet ederken işittim:

"Resûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- şu sûre yani;

"Allah'ın yardımı ve fetih gelince, sen de insanları bölük bölük Allah'ın dinine girerlerken görünce..."[298] sûresi indirildiği zaman Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:

"Ona bölük bölük girdikleri gibi, muhakkakki ondan bölük bölük de çıkacaklardır."[299]

92. Bize Ebû Bekr el-Mısrî, Süleyman Ebû Eyyûb el-Huzâ'i'den, (o) Yahya b. Sa'îd el-Umevi'den, (o) Ma'rûf b. Harrabûz (veya) (Harbûz) el-Mekkî'den, (o da) Hâlid b. Ma'dân'dan (naklen) haber verdi (ki Hâlid) şöyle dedi: "Abdullah İbnu'l-Ehtem, herkesle beraber Ömer b. Abdilaziz'in huzuruna girmişti. Ömer'i görür görmez huzurunda konuşmaya başladı. (Önce) Allah'a hamdü senada bulundu sonra şöyle dedi:

"İmdi, şüphe yok ki Allah mahlûkatı, itaatlerine muhtaç olmayarak, isyanlarından korkmayarak yaratmıştır, insanlar o zaman mevki (hal) ve görüşlerinde değişik durumdaydılar. Araplar ise, ister taşlık-dağlık yerlerde yaşayanlar olsun, ister çadırlarda yaşayanlar olsun, isterse de mal sahipleri olsun, bu durumların en kötüsünde idiler. Önlerinden dünyanın iyi ve temiz nimetleri, maişet bolluğu geçiyordu (ama) ne topluca Allah'dan bir şey istiyorlar ne de onun rızası için bir kitab okuyorlardı. Ölüleri Cehennemde idi, dirileri ise kör ve pis.

Bunun yanında istenmeyen, yüz çevrilen daha sayılmayacak kadar çok şeyler! Ne zaman ki Allah onların üzerine bir rahmet yaymayı murad etti, onlara kendilerinden öyle bir peygamber gönderdi ki, *"sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır ve güç gelir. Üstünüze çok düşkündür, müminleri cidden esirgeyici, bağışlayıcıdır o."*[300]. Allah ona rahmet etsin! Selâm, Allah'ın rahmet ve bereketi üzerine olsun! (Fakat) bu onların onun vücûdunu yaralamalarına, ona (sihirbaz, şâir, kâhin gibi (layık olmadığı) lakablar takmalarına mani olmadı. Halbuki beraberinde Allah'dan (gelen, Hakk'ı) söyleyen bir kitap vardı. Başkası ile değil sadece onun emri ile kalkar, (işlerini yürütür), yalnız onun izni ile göçerdi. Sonra geciktirilmemesi gereken görevle emredilip cihada teşvik edildiği zaman güç ve kuvveti Allah'ın emri için yayıldı, (ona icabet etti). Allah da delilini üstün, sözünü geçerli kıldı, davetini ortaya çıkardı. (Sonunda) o dünyadan muttaki ve tertemiz olarak ayrıldı. Sonra ardından Ebû Bekr kalktı, onun sünnetine uyup yolunu tuttu. (Derken) Araplar veya onlardan bunu yapanlar dinden çıktı da o, Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- sonra yalnız onun kabul etmiş olduğu şeyleri onlardan kabule yanaşdı. (Neticede) kılıçları kınlarından çekti, ateşi meşalelerinde yaktı. Sonra da batıl taraftarlarını hak taraftarları ile bertaraf etti ve, mafsallarını kesmekden, toprağı kanlarıyla sulamakdan geri durmadı. Sonunda onları, içinden çıkmış oldukları yere (yani toprağa) soktu, karşı durdukları şeyi kabul edip boyun eğmeye zorladı. O, Allah'ın malından, (sütüyle) susuzluğunu giderdiği bir genç erkek deve ile, bir çocuğunu emziren Habeşli bir cariye almıştı. Vefatı esnasında bunları, boğazında duran bir şey olarak gördü de bunları kendisinden sonraki halifeye verdi. (Böylece) arkadaşının yolu üzere muttaki ve pâk olarak dünyadan ayrıldı. Sonra ardından Ömer İbnu'l-Hattâb kalktı, şehirler kurdu, (idaresinde) sertlikle yumuşaklığı birleştirdi. Kollarını sıvadı, çabaladı, gayret gösterdi. İşler için, onlara denk (adamları), savaş için teçhizatını hazırladı: el-Muğîre b. Şu'be'nin hizmetçisi onu vurduğu zaman İbn Abbâs'a, halka katili tanıyıp tanımadıklarını sormasını emretti. (Katilin), el-Mugire b. Şu'be'nin hizmetçisi olduğu söylenince Rabbine yüksek sesle

hamdetti. (Çünkü) kendisini, ganimet malında (fey'de) hakkı olan bir (müslüman) vurmamıştı. (Böyle olsaydı vuran kimse), hakkını tam vermemesi sebebiyle kanım helâl sayıp (vurduğu) şeklinde delil getirir, (iddiada bulunabilirdi). (Hz. Ömer de) Allah'ın malından seksen bin küsur (dirhem) almıştı. Bu sebeple, çocuklarının, (almış olduğu bu parayı ödeme) taahhüdüne razı olmayarak, (onu ödemek için) evlerini sattı[301] ve (parayı), kendisinden sonraki halîfeye ödenmek (üzere verdi). (Neticede) iki arkadaşının yolu üzere muttaki ve pâk olarak dünyadan ayrıldı. Sonra, ey dünyanın süsü püsü içinde yetişen Ömer!, seni dünyanın hükümdarları doğurdu, memelerim sana yudumlattılar. (Sen de) o (dünyayı) kendi kaynaklarında arayarak içinde büyüdün. Ama ne zaman ki (dünyanın) idaresi sana verildi, onu, Allah'ın atmış olduğu yere attın. Azıklandığın (az bir miktar) hariç, onu terkedip (kendinden) uzaklaştırdın, pis buldun onu. Bundan dolayı, seninle kederimizi kaldıran, seninle üzüntümüzü gideren Allah'a hamdolsun. Artık, sağına-soluna bakmadan (hak bildiğin yolda) yürümeğe devam et. Çünkü hakka hiçbir şey güç gelmez, batıla da hiçbir şey kolay gelmez. Bu sözümü böylece söyler ve Allah'dan kendim için, erkek ve kadın mü'minler için mağfiret dilerim!" (Râvî) Ebû Eyyûb dedi ki;
“Daha sonra Ömer b. Abdlazîz (herhangi) bir şey hakkında:
"İbnu'l-Ehtem bana, sağına-soluna bakmadan yürümeğe devam et!" dedi, derdi.[302]

15. Allah Teâlâ'nın Peygamberine -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem-Vefatından Sonra İkram Ettiği Şeyler

93. Bize Ebu'n-Nu'mân rivayet edip (dedi ki) bize Sa'îd b. Zeyd rivayet edip (dedi ki) bize Amr b. Mâlik en-Nukri rivayet edip (dedi ki) bize Ebu'l-Cevzâ’ Evs b. Abdillah rivayet edip şöyle dedi: Medinelilere çok şiddetli bir kuraklık isabet etmişti de Aişe'ye dert yanmışlardı. Bunun üzerine o şöyle demişti:
"Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- kabrine bakın ve ondan göğe (doğru) bir delik açın. Öyle ki onunla gök arasında

hiçbir tavan kalmasın!" (Râvi) dedi ki, onlar bu (söyleneni) yaptılar. Bunun sonucu öyle bir yağmur yağdı ki nihayet otlar bitti, develer etlenip yağlandılar. Hatta iç yağından (çatlayıp) yarıldılar. Bundan dolayı (bu yıla) "yarık yılı" adı verildi.[303]

94. Bize Mervân b. Muhammed, Sa'îd b. Abdilazîz'den haber verdi (ki) o şöyle demiş:

"Harre günleri çattığı zaman, Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- Mescidi'nde üç (gün) ezan okunmadı, kamet getirilip (namaz kılınmadı) Saîd İbnu'1-Musıvyeb Mescid'den ayrılmamıştı. O namazın vaktini, başka bir şeyle değil sadece Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- kabrinden duyduğu bir fısıltı ile anlıyordu[304]... (Mervân b. Muhammed) bundan sonra (önceki 93. hadisin) mânâsında (bir haber) zikretti.[305]

Açıklama

"Harre günleri" ile, Medîne civarındaki Harre mevkinde h. 63 yılında meydana gelen ve binlerce müslümanın ölümüne sebeb olan kanlı olay kasdedilmektedir. Bu olay şöyle olmuştu: Yezîd b. Muâviye halife olunca Medine'den Abdullah b. Hanzala ile bir grup heyet halinde onun yanına gitmiş ve onda gayr-ı meşru işler görmüşler. Bu hey'et Medine'ye dönünce Yezîd'e bîattan vazgeçip Abdullah İbnu'z-Zübeyr'e biat etmişler. Bunun üzerine Yezîd Medine'ye, Müsrif b. Ukbe denilen Müslim b. Ukbe komutasında bir ordu göndermişti. Bu ordu Medine'de büyük bir katliâm yapmış, ileri gelenlerden 1700 kişi, sair halktan da kadın ve çocukların dışında onbinlerce kişi öldürmüştü. Üstelik, süvarileri hayvanlarını Hz. Peygamber'in Mescidi'ne bağlamak gibi bir çok alçaklıklar da yapmışlardı.[306]

95. Bize Abdullah b. Salih rivayet edip (dedi ki) bana el-Leys rivayet edip (dedi ki) bana Hâlid -ki o ibn Yezîd'dir. Sa'îd'den -ki o İbn ebî Hilâl'dir. (o da) Nebîh b. Vehb'den (naklen) rivayet etti ki Ka'b, Aişe'nin huzuruna girmişti. Derken (orada bulunanlar) Resûlullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem- andılar. Bunun üzerine Ka'b şöyle dedi:

“Doğan hiçbir gün yoktur ki, yetmiş-bin melek; Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- kabrinin etrafını, kanat çırparak, Resûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- salât getirerek çevirmek için yere inmiş olmasın. Nihayet akşam olunca (bunlar göğe) yükselir, onlar kadar (başka melekler) iner ve aynısını yaparlar. Sonunda yer, kendisinin (çıkması için) yarıldığı zaman (Hz. Peygamber) kendisini göçünnekte olan yetmiş bin meleğin içinde dışarı çıkacak.”[307]

16. Sünnete Uyma

96. Bize Ebû Asım haber verip (dedi ki) bize Sevr b. Yezîd haber verip (dedi ki) bana Hâlid b. Ma'dân, Abdurrahman b. Amr'dan, (o da) Irbâd b. Sâriye'den (naklen) rivayet etti (ki Irbâd) şöyle dedi:
“(Bir gün) Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sel-lem- bize sabah namazını kıldırdı. Sonra bize öyle güzel, fasîh bir va'z verdi ki (cemaatin) gözlerinden yaş boşandı, kalpler ürperdi. Bunun üzerine birisi şöyle dedi:
“Ya Resûlallah! Sanki bu veda va'zıdır. O halde bize tavsiyede bulunun!". Şöyle buyurdu:
"Size Allah'dan korkmayı, Habeşli bir köle de olsa (başkanınızı) dinleyip itaat etmeyi tavsiye ederim. Çünkü durum şu ki sizden, benden sonra yaşayacak olan kimseler, yakında çok ihtilâf görecekler. Binaenaleyh benim sünnetime; doğru yolu bulan, hidayete erdirilmiş halifelerin sünnetine sarılın. Bunlara azı dişlerinizle (yapışır gibi sımsıkı) yapışın. Sonradan çıkarılmış şeylerden sakının. Çünkü sonradan çıkarılmış her şey bid'attır."
(Râvi) Ebû Asım, bir defa da (hadisin bu kısmını) şöyle nakletmişti: *"İşlerin sonradan çıkarılmışlarından sakının. Çünkü her bid'at sapıklıktır. "*[308]
97. Bize Ebu'l-Muğîre haber verip (dedi ki) bize el-Evzâ'î, Yûnus b. Yezîd'den, (o da) ez-Zühri'den (naklen) rivayet etti (ki ez-Zühri) şöyle dedi:
"Geçmiş ulemamız derlerdi ki; sünnete sarılmak kurtuluş (vesilesi)dir. İlim, süratli bir şekilde alınıp yok edilir. Bu sebeble

ilmin ayakta tutulması, din ve dünyanın devamı (demektir). İlmin (yok olup) gitmesinde ise bütün bunların (yok olup) gitmesi (söz konusudur.)"[309]

Açıklama

Özel olarak Kur'an ve Hadiste, genel olarak ilk müslümanlar arasında övülen, takdir edilen "ilm"in ne ifade ettiği câlib-i dikkat bir konudur. Kısaca denilebilir ki bu ilimle, insanı, Allah'ı hakkıyla tanıyıp ona lâyıkıyla kulluk yapmaya götüren her türlü bilgi kasdedilmektedir. Asr-ı saadetle ve takib eden ilk dönemlerde bu bilgiler, öz halinde de olsa, sadece Kur'an ve hadiste bulunmaktaydılar. Bu sebeple hadislerde ve ilk müslümanların sözlerinde övgüyle geçen ilimle, gayesine hizmet ettiği sürece, Kur'an ve Hadis İlimleri kasdedilmektedir. Ancak hadislerde ilim bazan bir vasıta olarak değerlendirilirken bazan da gayesi itibariyle ele alınmaktadır. İslâm'a göre ilmin gayesi, nihahi hedefi, insanın Allah'ı hakkıyla tanıyıp ona lâyık kul olmaya çalışması şeklinde özetlenebilir. Bu hususu açıklamak için şu hadisi zikredebiliriz:
"Kıyamet öncesinde öyle günler olacak ki onlar ilim (ortadan) kalkacak, cehalet inecek, (etrafı saracak) öldürmeler de çoğalacaktır. "[310] Bu hadiste geçen "cehlin inmesi" ile "cahiliye devri" mefhûmu[311] arasında kurulabilecek münâsebetle beraber bir âyete işaret edebiliriz. Allah Teâlâ şöyle buyurur:
"Kulları içinde Allah'dan ancak alimler korkar (haşyet eder)." [312]Diğer bir âyette ise;
"Bu (Cennetler) Rabb'inden haşyet eden içindir."[313] buyurulmaktadır. Buna göre Cennete sadece "haşyet edenler" girecektir. "Haşyet edenler" de sadece "alimler"dir. Şu halde, bütün mü'minler Cennete gireceklerine göre birinci âyetteki "alimler'den kasıd, "Allah'ı tanıyıp birleyenler, muvahhidler"dir. [314] İşte burada alimlerin vasıfları olan "ilim" gayesiyle söz konusudur.

ez-Zühri de, Dârimî'nin sözünü "Sünnete uyma" bölümünde nakletmesinin ihsas ettiği gibi, ilim sözüyle, insanın dünya ve ahiret saadetine yani Allah'ı hakkıyla tanıyıp ona kulluk yapmaya götürecek her türlü bilgiyi ihtiva eden (ve tabiatıyle kendisiyle amel edilen) hadis ilmini kasdetmiş olmalıdır. Nitekim Muhammed İbnu'l-Munkedir'in (v. 130) şölye dediği nakledilmektedir: "Râviye (rivâyetci) şiir rivayet edene diyorduk, hadis rivayet edenealim diyorduk."[315]el-Hatîbu'l-Bağdâdî de, hadislerin yazılması meselesine tahsis ettiği kitabına "Takyîdu'1-îlm" ismini vermişti.[316]

98. Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki) bize el-Evzâ'î, Yahya b. Ebî Amr eş-Şeybânî'den, (o da) Abdullah İbnu'd-Deylemi'den (naklen) rivayet etti (ki Abdullah) şöyle dedi: Bana ulaştı ki dinin (yok olup) gitmesinin başlangıcı sünnetin terk edilmesi (ile olacakdır). İpin bir büklüm bir büklüm (daha çözülerek yok olup) gitmesi gibi din de bir sünnet bir sünnet (derken yok olup) gider.[317]

99. Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki) bize el-Evzâ'î, Hassân'dan, şöyle dediğini rivayet etti: Hiçbir topluluk dinlerinde bir bidat işlememiştir ki Allah da sünnetlerinden onun benzerini çekip çıkarmış olmasın.[318]

100. Bize Müslim b. İbrahim haber verip (dedi ki) bize Vuheyb rivayet edip (dedi ki) bize Eyyûb, Ebû Kılâbe'den, şöyle dediğini rivayet etti:

"Hiç bir adam bir bidat işlememiştir ki kılıcı (yani öldürülmesini) helâl saymış olmasın."[319]

Açıklama

Bid'at, sonradan meydana gelen şey demektir. Istılahî manâsıyla bid'at ise, Kur'an ve Hadis'te bir dayanağı olmadığı halde sonradan çıkarılarak dindenmiş gibi gösterilen, kabul edilen şeydir. Bu bir iş de olabilir, bir inanç, kanaat da olabilir. Bid'atler hadislerde şiddetle kınanır ve müslümanlara, onlardan sakınmaları, emredilir. Kınanan bu bid'atlerde temel belirleyici nokta, doğrudan veya dolaylı olarak dini bir nassa dayanmamış

olmaları, diğer bir ifadeyle İslâm'ın ruhuna aykırı olmalarıdır. Ancak bid'at kelimesi, Hz. Peygamber'den sonra ortaya çıkan, iyi olsun, kötü olsun, her şey için de kullanılmıştır. Bu durumda bu tür bid'atlerden dinin ruhuna aykırı olmayanlara bid'at-ı hasene, diğerlerine (ve asıl bid'at denilmesi gerekenlere) bid'at-ı seyyie denilmektedir. Kınanan bid'atler, dinin ruhuna aykırılıkları ölçüsünde inşânı günâha sokar (fâsık yapar) ve hatta dinden çıkarır, (kâfir yaparlar). İ'tikadla ilgili olan (namazı, haccı, Hz. Peygamber'in peygamberliğini, ona itaatin farzlığını inkâr etmek gibi) kişiyi dinden çıkaran bid'at sahipleri, dinden çıktıkları için ölümle cezalandırılırlar. Ebû Kılabe de,yukarıdaki sözünde, insanı küfre götüren bu tür bidatleri kas eletmiş veya, bidat sahiplerinin akıbetlerinin çok kötü olacağını belirtmek için mübalağalı bir ifade kullanmış olmalıdır.[320]

101. Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki) bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan, (o da) Ebû Kılâbe'den (naklen), şöyle dediğini rivayet etti:

“Bid'atın taraftarları sapıklığın taraftarlarıdır. Onların varacağı yeri de, başka değil, ancak Cehennem görüyorum. Onları şöyle bir dene (bak! Göreceksin ki), onlardan, bir görüş benimseyip veya bir söz söyleyip de durumu kılıçdan (yani öldürülme cezasından) başka bir sonuca varan hiç kimse yoktur. (Ebû Kılâbe) sonra (şu âyetleri) okudu;

"İçlerinden kimi de Allah'a (şöyle) söz vermişdi..."[321]

"İçlerinden sadakalar (ın taksimi) hususunda seni ayıplayacaklar da var. "[322]

"İçlerinde öyle kimseler vardır ki peygambere eza eder, (onu incitirler.)"[323] İşte onların görüşleri (birbiriyle) uyuşmadı, (ama) onlar kararsızlık ve yalanlamada birleştiler. Bunların da görüşleri uyuşmadı, (ama) kılıçta (yani öldürülmeyi hakketmede) birleştiler. Bunların varacağı yeri cehennemden başka görmüyorum.”

Hammâd dedi ki; “Eyyûb bu hadisi (rivayet) sırasında veya önceki (hadisi rivayet) sırasında Ebâ Kılabe'yi kasdederek şöyle demişti:

"Vallahi, o, akıl sahibi, derin kavrayışlı alimlerdendi."[324]

Açıklama

Ebû Kılâbe'nin okumuş olduğu âyetler münafıklarla alâkalıdır. Bundan anlaşılıyor ki Ebû Kılâbe bu sözlerindeki bid'atla, küfre götüren bid'atı kasdetmektedir.[325]

17. Kitap Ve Sünnette Olmayan Şey Hakkında Cevap Vermekten Sakınmak

102. "Bize Amr b. Avn, Hâlid b. Abdillah'dan, (o) Atâ'dan, (o) Amir'den, (o da) İbn Mes'ûd ve Huzeyfe'den (naklen) haber verdi ki, o ikisi (yani ibn Mes'ûd ve Huzeyfe) oturuyorlardı. Derken bir adam geldi ve onlara bir şey sordu. Bunun üzerine İbn Mes'ûd, Huzeyfe'ye;
"Bana bunu hangi şey için soruyorlar, dersin?" diye sordu. Şöyle cevap verdi:
"Onu bilecek, sonra da terk edip (yapmayacaklar!)". O zaman İbn Mes'ûd (soran adama) dönüp şöyle dedi:
"Bize Allah'ın Kitabı (Kur'an-ı Kerim'den) bildiğimiz bir şey veya Allah'ın Peygamberi'nden (gelen bildiğimiz) bir sünnet sorarsanız bunu size bildiririz. (Ama) sizin, sonradan çıkardığınız şeylere (cevap vermeye) bizim gücümüz yetmez."[326]
103. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki) bize el-Mes'ûdi, Abdulmelik b. Meysere'den, (o da) en-Nezzâl b. Sebre'den (naklen) haber verdi (ki en-Nezzâl) şöyle dedi:
"Abdullah Kûfe'de hiçbir konuşma yapmamıştır ki onda hazır bulunmuş olmayayım. Bir gün kendisine, hanımını sekiz talâkla boşayan bir adam(ın durumu) ve buna benzer şeyler sorulduğunda şöyle dediğini işittim,
"O, dediği gibidir." ardından şöyle dedi:
"Şüphe yok ki Allah Kitâb'ını indirmiş, açıklamasını yapmıştır. Binaenaleyh kim işi (açıklamaya uygun) tarafından yaparsa zaten o (işin hükmü) kendisine açıklanmıştır. Kim de (açıklamaya) aykırı hareket ederse, vallahi biz sizin aykırı

hareketlerinize cevap vermeye) güç yetiremeyiz."[327]

Açıklama

Dinimiz gerektiğinde boşanmaya imkân verir. Diğer taratan herhangi bir sebeple hanımlarını usûlüne uygun olarak boşayanlara, pişmanlıkları halinde hanımlarıyla iki defa daha evlenme imkânı tanır. Bunun için gerektiğinde boşamanın, özetle şöyle yapılmasını tavsiye eder: Boşama (talâk), kadının hayız ve nifâs halinde olmadığı, cinsel münâsebetin yapılmadığı bir temizlik (tuhr) zamanında yapılmalı ve, kadının iddeti içinde yeni bir evlenme akdi yapmaksızın ona dönmeye imkân veren tek ric'î talâkla yetinilmelidir.[328] Böylece ciddi bir müessese olan aile yuvasının, bu arada eşlerin zarar görmemesi, pişmanlıkların telâfisi sağlanmak istenmiştir. Erkeğin hanımını üçüncü kez boşaması halinde, kadın bir başkasıyla evlenip sonra da ondan boşanmadıkça, onunla yeniden evlenmesi mümkün değildir. Erkeğe verilen üç boşama hakkını erkek bir defada da kullanabilir. Üçden fazla yapılan boşamalarla da üç boşama meydana gelir, geri kalanları boş söz sayılır.[329] İşte kişinin, aile yuvasını ve eşleri korumaya yönelik boşama usûlerine riâyet etmeyerek, boşadığı hanımıyla tekrar evlenme imkânını birden bertaraf edecek, çok zor, hatta, belki de imkânsız hale getirecek bir şekilde bütün boşama haklarını birden kullanması hoş karşılanmamış, mekruh sayılmıştır. Bu davranış, Kur'an ve Hadis'te tavsiye edilen usûllere uymama, onlara aykırı davranmadan dolayı da kınamayı gerektirir. Re'y ekolünün kurucularından Abdullah b. Mesûd'un burada dikkat çekmek istediği husus budur. Onun cevabından aynca, Kur'an ve hadiste hükmü bulunmayan meselelere cevap vermekden çekindiği, bundan âdeta rahatsız olduğu anlaşılmaktadır.[330]

104. "Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki) bize Şu'be rivayet edip (dedi ki) bana Abdulmelik b. Meysere haber verip şöyle dedi:

"Ben en-Nezzâl b.Sebre'nin şöyle dediğini işittim:"

"Abdullah'ın yanında bulunuyordum. Bir haram kılma konusunda

ona bir erkekle bir kadın geldi. Neticede (onlara) şöyle dedi:"
"Allah (dinini) açıklamıştır. Binaenaleyh kim işi (açıklamaya uygun) tarafından yaparsa zaten o (işin hükmü) açıklanmıştır. Kim de (açıklamaya) aykırı hareket ederse, valahi biz sizin aykırı hareketinize güç yetiremeyiz."[331]

Açıklama

Bu haberde söz konusu edilen "haram kılma" meselesi, erkeğin hanımına, "Sen bana haramsın," demesi olmalıdır. Bu sözle erkek karısını boşamayı niyet etmiş ise bir ric'î talâkla karısı boş olmuş olur. Boşama niyet edilmemiş ise bu söz yemin sayılır ve söyleyenine yemin keffâreti düşer.[332]Abdullah b. Mesûd burada boşamanın usûlüne uygun olarak ve kinayeli lafizlar kullanmaksızm yapılmasını, tereddütlere yol açabilecek yollara başvurulmamasını tavsiye etmekte ve aksi durumlardan rahatsız olduğunu belirtmektedir.[333]
105. Bize Abdullah b. Saîd haber verip (dedi ki) bize Hafs, Eş'as'dan (o da) İbn Sirin'den (naklen) rivayet etti ki o (yani ibn Şirin) kendi görüşüyle hüküm vermez, sadece duymuş olduğu şeyi söylerdi.[334]
106. Bize Abdullah b. Sa'îd haber verip (dedi ki) bize Ali b. Assâm'ın babası Assam, el-A'meş'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: "İbrahim'i, bir şey hakkında kendi görüşüyle hüküm verirken hiç duymadım."[335]
107. Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki) bize Ebû Avâne, Katâde'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Otuz seneden beri kendi görüşümle hüküm vermedim." Ebû Hilâl demiş ki;
(o) "Kırk seneden beri..." (demişti).[336]
108. Bize Mahled b. Mâlik rivayet edip (dedi ki) bize Hakkâm b. Selm, Ebû Hayseme'den, (o da) Abdulaziz b. Refî'den (naklen) rivayet etti (ki Abdulaziz) şöyle dedi:
"Ataya bir şey sorulmuş, o (da)
"Bilmiyorum" demişti. Ona;
"O konuda kendi görüşünü söylemez misin?" dendi. (Bunun

üzerine) o şöyle cevap verdi:
"Yer yüzünde benim görüşümün din edinilmesinden, Allah'dan haya ederim."[337]
109. Bize İsmail b. Ebân haber verip (dedi ki) bana Hatim -ki o İbn İsmail'dir - İsa'dan, (o da) eş-Şa'bî'den (naklen) haber verdi (ki eş-Şa'bî) şöyle dedi.
"Kendisine bir adam gelip bir şey sormuş, o da;
"O konuda İbn Mes'ûd şöyle şöyle derdi" demiş. (Soran adam):
"Sen kendi görüşünü bana bildir" demiş. Bunun üzerine (eş-Şa'bî) şöyle demiş:
"Şuna şaşmaz mısınız? Ona İbn Mesûd'dan haber verdim. O ise bana kendi görüşümü soruyor! Benim dinim, nazarımda bundan (yani onun hakkında kendi görüşümle bir şey söylemekden) daha üstün ve değerlidir. Vallahi, bir şarkı söylemem, bana, sana görüşümü haber vermemden daha sevimli gelir."[338]

Açıklama

"Görüş" olarak tercüme ettiğimiz re'y kelimesi, sözlük manâsıyla, "görmek, belirtiler birbirine zıd olan şeylerden doğru olanını bilmek için düşünme ve araştırma sonucu varılan görüş" demektir.[339] Bu kelime ıstılah olarak sahabe ve tâbiûn arasında; "Kitap ve sünnetin açıkça temas etmediği mesaili, nassların ışığı altında hükme bağlamak için tutulan yol" mânâsında kabul edilip kullanılmıştır. Tâbiûn devrinin sonlarına doğru ise, buna ilâveten i'tikadi sahada bid'at inançlar, fıkıh sahasında kıyası ifade etmek için kullanılmıştır.[340] İbnu'l-Kayyım re'yin; sahîh, bâtıl ve şüpheli olmak üzere üç çeşit olduğunu, bunlardan sahîh re'yi sahabe ve tabiûnun kullandığını, bununla amel edip fetva verdiklerini; bâtıl reyi ise kullanmadıklarım, onunla amel etmeyi, fetva ve hüküm vermeyi menettiklerini, hatta bu tür re'yi kınamak için iyi-kötü ayrımı yapmaksızın mutlak olarak re'y ve taraftarlarını kınadıklarını, şüpheli re'y ile de ihtiyaç halinde amel edip fetva ve hüküm verdiklerini kaydeder. Bâtıl re'y, Kitap ve Sünnet'e (nassa) muhalif olan, dinde tahmin ve zanla ileri sürülen, Allah'ın isim,

sıfat ve fiillerini ihmâl (ta'tîl) etmeyi ihtiva eden ve, kendisiyle bir bid'atın icâd edildiği, sünnetlerin değiştirildiği re'ydir.[341]
Dârimî'nin yukarıda naklettiği haberlerde kınanan, hoş karşılanmayan re'y, batıl re'ydir.[342] Bunun böyle oldğunu, bu konuda sözleri nakledilen Abdullah b. Mes'ûd ve İbrahim en-Neha'i'nin re'y taraftarları olmaları da göstrmektedir. Re'y taraftarları olarak Kûfeli ve Iraklı fakihler meşhur olmuştur. Bu fakihlere, şer'î delillerden hüküm çıkarıp görüş beyân etmede, diğerlerine oranla daha serbest, hadis kabulünde de daha sıkı davrandıkları için bu isim verilmişti. Bu grubun sahabe ve sonraki nesillerdeki temsilcileri arasında Hz. Ömer, Abdullah b. Mes'ûd, Hz. Ali, Alkame, İbrahim en-Neha'i, Ebû Hanife, Ebû Yûsuf, Muhammed İbnu'l-Hasan eş-Şeybânî'yi zikredebiliriz. Re'y taraftarlarının mukabili olan Ehlu'l-Hadîs veya Ehlu'1-Eser ise genel olarak re'y ve ictihaddan hoşlanmayan, meseleleri mümkün olduğunca menkûl haberlere dayandırmaya ve mecbur olmadıkça fetva vermekten kaçınmaya çalışan kimseler idiler. Bunların temsilcileri arasında Abdullah İbn Ömer, Abdullah İbn Abbâs, Hz. Ömer, Hz. Osman, Zeyd b. Sabit, Saîd Îbnu'l-Musey-yeb, eş-Şa'bi, Şu'be, Ma'mer b. Râşid Sufyân b. Uyeyne, Abdullah İb-nu'1-Mübârek ve ed-Darimi'yi zikredebiliriz.[343]
Burada ilâve etmeliyiz ki bu iki grub arasında Hz. Peygamber'in sünnetine az bağlılık -çok bağlılık diye bir şey asla söz konusu değildir. Her iki grup da sünnete bağlılığa azami ihtimamı göstermişlerdir. Aralarındaki fark sadece meselelere yaklaşım ve metod farkından ibarettir. Yine de bu farkdan dolayı birbirlerini tenkid etmemiş değillerdir.[344]
110. Bize İsmail b. Ebân haber verip (dedi ki) bize Hatim -ki o İbn İsmail'dir.- İsa'dan, (o da) eş-Şa'bî'den (naklen) rivayet etti (ki eş-Şa'bî) şöyle dedi:
"Kıyas yapmakdan sakının! Nefsim elinde olan (Allah'a) yemîn olsun ki şayet siz kıyas yapmayı kabul ederseniz kesinlikle haramı helâl, helâli haram yaparsınız. Fakat (en iyisi), Muhammed'in -sallallahu aleyhi ve sellem- ashabından, (ilmi) tesbit edip korumuş olan kimselerden size ulaşan şeylerle amel ediniz."[345]

Açıklama

Kıyas, Kur'an ve Sünnet'ten hüküm çıkarmada kullanılan bir usûldür ve re'ye dayanır. Bunun için re'yin aleyhinde söz söyleyenlerin, kıyasın aleyhinde de söz söylemeleri tabiidir. Reyde batıl re'ye mani olmak için her türlü re'yi, ayırım yapmaksızın kötüleme gibi ihtiyatlı görülen bir yol tutulmuş olduğu gibi[346] kıyas konusunda da aynı şey yapılmış olmalıdır. Fıkıh Usûlü alimlerince; "hükmün illetinde müşterek oluşlarından dolayı, hükmü hakkında şer'î nass bulunmayan meseleyi, hükmü hakkında şer'î nass bulunan meseleye ilhak etmek, (ilk meselenin hükmünü ikinci meseleye vermek)tir." şeklinde tarif edilen kıyasın[347] bir çok şartları ve incelikleri vardır.
Binaenaleyh bunları taşımayan bir kısım kıyaslamaların fâsid (bozuk, geçersiz) olduğu, bunların makbul olamayacağı, kıyası bir delil olarak kabul eden alimlerce de benimsenmiş bir husustur.[348]Kıyası kötüleyen bir kısım haberler, bu tür fâsid kıyaslarla alâkalıdır. Bununla beraber İslâm Hukuk tarihine baktığımızda kıyasın şiddetli tartışmalara sebeb olduğunu görürüz. Bu meselede ifrat ve tefritlere sapıldığı, kıyası tamamen inkar edenlerin yanında onu ölçüsüz ve sınırsız bir şekilde kullananların ortaya çıktığı tarihî bir vakıadır. Bir diğer vakıa, bu konudaki bazı tartışmaların özde değil kelimeler üzerinde meydana gelmiş olduğudur. Netice olarak şartlarına uyuarak yapılan kıyasın dini bir delil olduğu, İslâm alimlerinin tamamına yakını tarafından kabul edilmiştir.[349]
111. Bize Saîd b. Amir, İbn Avn'dan, (o) Muhammedi b. Sîrîn'den, (o da) Alkame'den (naklen) haber verdi (ki Alkame) şöyle dedi:
“Bir adam Abdullah'a gelip, önceki gece karısını sekiz talakla boşadığını söyledi.” (Abdullah):
"Tek sözle mi?" dedi. (Adam):
"Tek sözle" dedi. (Abdullah):
"Bundan dolayı, (daha önce danıştığın kimseler) karını senden

(bâin talâkla) ayırmak istiyorlar (değil mi?)" dedi. (Adam):
"Evet" dedi. (Alkame) dedi ki; yine ona bir adam gelip karısını yüz talâkla boşadığını söyledi. (Abdullah):
"Tek sözle mi?" dedi. (Adam):
"Tek sözle" dedi. (Abdullah):
"Bundan dolayı (daha önce danıştığın kimseler) karını senden (bâin talâkla ayırmak istiyorlar (değil mi?)" dedi. (Adam):
"Evet" dedi. Bunun üzerine Abdullah şöyle dedi:
"Kim Allah'ın emrettiği gibi boşarsa şüphe yok ki Allah talâkı (boşamayı) açıklamıştır. Kim de kendisine karşı (işini) karıştırırsa biz de karıştırmasını ona havale ederiz. Vallahi (işi) kendinize karşı karıştırıp da (karıştırmanızın mesuliyetini) biz yüklenecek değiliz. O (boşama işi) dediğiniz gibidir."[350]

Açıklama

Talâkla ilgili iki âyetin meali şöyledir:
"Boşama iki defadır. (Ondan sonrası) ya iyilikle tutmak, ya güzellikle salmakdır. "[351]
"Ey peygamber, kadınları boşayacağınız vakit iddetlerine doğru boşayın."[352] Bu iki âyette en uygun boşama usûlü (sünnî talâk) kısaca anlatılmaktadır.[353] Abdullah b. Mes'ûd son âyetden bunun, cinsi münâsebetin olmadığı temizlik halinde olması gerektiğini anlar[354] ve müslümanın hayatını bu ve benzeri emirlere göre düzenlemesine, üç talâk hakkının hikmetine uymayan üç talâk'ın birden verilmesi gibi mekruh yollara girilmemesine dikkat çekmek ister. Haber'in bu bölümde zikredilişi, Abdullah b. Mes'ûd'un, Kur'an ve Sünnette hükmü açıklanmamış olan bu gibi meselelere cevap vermekden duyduğu rahatsızlığı ifade etmiş olması sebebiyledir.[355]
112. Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki) bize Hammâd b. Zeyd, Yahya b. Sa'îd'den, (o da) el-Kâsım'dan (naklen) rivayet etti (ki el-Kâsım) şöyle dedi:
"Kişinin, Allah'ın üzerindeki hakkını bildikten sonra cahil olarak yaşaması, kendisi için, bilmediği şeyi söylemesinden daha

hayırlıdır.[356]

113. Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki) bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti:
"el-Kâsım'a (bir şey) sorulduğunu işitmiştim (de) o şöyle cevap vermişti:"
"Biz, vallahi, sorduğunuz her şeyi bilmiyoruz. Bilseydik ne (bunu) sizden saklardık, ne de (bunu) sizden saklamamız bize helâl olurdu."[357]

114. Bize Sa'îd b. Amir, İbn Avn'dan, onun şöyle dediğini haber verdi: el-Kâsım'a, ismini verdiği bir şey sorulmuştu da o şöyle demişti:
"Ben meşverete mecbur değilim. (Zaten) ben bundan anlamam, (bu konuda yetkili değilim)."[358]

115. Bize Muhammed b. Kesîr, Sufyân b. Uyeyne'deh, (o da) Yahya'dan (naklen) haber verdi (ki Yahya) şöyle dedi: el-Kâsım'a dedim ki;
"Sana, (hakkında) sende (bilgi) bulunmayan şeyin sorulması bana ne zor gelir! Halbuki deden bir devlet başkanı -önder bir alim idi." Şöyle cevap verdi:
"Allah katında ve Allah'dan gerçeği kavrayanların katında bundan daha zoru, ilimsiz fetva vermem veya sıka (güvenilir) olmayan kimseden rivayette bulunmamdır."[359]

Açıklama

el-Kâsım b. Muhammed b. Ebî Bekr, Hz. Ebû Bekr'in torunu ve tâbiûnun meşhur yedi fakîhinden biridir. Bu haberlerde onun, mesuliyetinin farkında olan alim kişiliğini görmekteyiz.
İnsanın, sahip olduğu ilmi başkasına öğretmesi, ona düşen bir görev olduğu gibi söylediklerinin mesuliyetini müdrik olması da bir mecburiyettir. Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-, bildiklerini söylemeyip kendisine saklayan kimseyi şiddetle kınar: *"Kime bir ilim sorulur da o saklarsa Allah kıyamet gününde ona ateşten bir gem takacaktır. "*[360] Bir âyet meali de şöyledir: *"İndirdiğimiz açık delilleri ve hidâyeti -biz Kitâb'da insanlara açıkça belirttikden sonra- gizleyenler (var ya), işte*

onlara hem Allak lanet eder, hem bütün lanet edebilenler lanet eder.[361] Bunun yanında mesuliyetin sınırları da çok geniştir. İyi veya kötü bir çığır açma amel defterini, lehde veya aleyhde kıyamete kadar açık tutabilmektedir.[362] Bu durumda alim neyi, kime, nasıl Öğreteceğinin hesabını yapacaktır. İşte bir taraftan kesin olarak bilinen, faydalı şeyleri öğretme mükellefiyeti, diğer taraftan mesuliyet duygusu, müslüman alimi dengeleyen unsurlar olmaktadır.[363]

116. Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki) bize Hüseyin, el-Avvâm'dan, (o da) el-Museyyeb b. Râfi'den (naklen) haber verdi (ki el-Museyyeb) şöyle dedi:

"(Sâhabe-i Kiram), başlarına, hakkında, Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- nakledilen bir haberin bulunmadığı bir mesele geldiğinde, bunun için toplanır ve ortak görüşe varırlardı. Artık hak onların vardıkları görüştedir. Artık hak onların vardıkları görüştedir."[364]

Açıklama

Bu haberde sahabenin icmâ'ı söz konusu edilmektedir. Istılahı manâsıyla icmâ', "Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- vefatından sonra, asırların (zamanların) birinde, bir şer'i hüküm hakkında İslâm Milleti muctehidlerinin ittifakı" demektir.[365]Sahabe-i kiram zamanında, onların ortaya çıkan meselelerde istişareleri ile bazı icmaları fiilen vuku bulmuştu. Bu konuda onların; müslüman hanımın müslüman olmayan erkekle evlenmesinin batıl oluşundaki, mehir tayin edilmemiş olsa da nikâh akdinin sahih olduğu hususundaki, fethedilen toprakların gazilere taksim edilmemesi hususundaki icmâlan ve benzerleri örnek verilmektedir.[366] Hz. Ebû Bekir ile Hz. Ömer'in, meseleleri istişareyle çözmeye büyük önem atfettikleri bilinmektedir. Onlar ortaya çıkan hemen hemen her yeni mesele için ashabı toplar ve istişare ile bir hükme varırlardı. Hatta onların sırf istişare için Medine'den ayırmadıkları birer istişare heyetlerinin olduğu nakledilmektedir.[367]

117. “Bize Abdullah haber verip (dedi ki) bize Yezîd, el-Avvâm'dan (naklen) bunu (yani bir önceki hadisi) haber verdi.”[368]

118. “Bize Yahya b. Hassan ve Muhammed İbnu'l-Mübârek haber verip dedi ki, bize Yahya b. Hamza rivayet edip (dedi ki) bize Ebû Seleme el-Hımsî rivayet etti ki, ona Vehb b. Amr el-Cumehî rivayet etmiş ki Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuş:"

"Belânın (hükmünde), başınıza gelmesinden önce acele etmeyiniz. Çünkü şayet siz onun (hükmünde), başınıza gelmesinden önce acele etmezseniz, başlarına bu geldiğinde, müslümanların içinde, konuştuğu zaman doğruya ulaştırılacak ve (sözü) isabetli kılınacak olanlar devamlı bulunacaktır. Şayet siz onun (hükmünde) acele ederseniz, arzularınız sizi ihtilâfa düşürür de sonra, -önüne, sağına, soluna işaret ederek- şöyle şöyle (yollar) tutarsınız. "[369]

119. “Bize Muhammed İbnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki) bize Yahya b. Hamza rivayet edip (dedi ki) bana Ebû Seleme rivayet etti ki; Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- ilerde ortaya çıkacak, ne Kur'an ve ne de Sünnet'te (hükmü) bulunmayan işler (konusunda ne yapılacağı) sorulmuş, o da şöyle buyurmuş:"

"O konuda müminlerin âbitleri düşünüp (karar verir.)”[370]

120. Bize Ahmed b. Ab d Ulah haber verip (dedi ki) bize Muâz b. Muâz, İbn Avn'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: el-Kâsım dedi ki;

"Şüphe yok ki siz, bizim (önceden) sormadığımız şeyleri soruyor, (önceden) araştırmadığımız şeyleri araştırıyorsunuz. (Hatta) ne olduklarını bilmediğim şeyler soruyorsunuz. Şayet bilseydik, onları sizden saklamamız bile helâl olmazdı.”[371]

121. Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki) bana el-Leys rivayet edip (dedi ki) bana Yezîd -ki o İbn Ebî Habîb'dir-, Amr İbnul-Eşca'dan (naklen) rivayet etti ki Ömer İbnu'l-Hattâb şöyle dedi:

“Durum şu ki bazı insanlar çıkacak, size karşı Kur'an'ı (değişik şekillerde anlaşılabilecek olan) "benzer âyetler"i (şubuhâtı) ile

mücâdele edecekler. O halde onların yakasına sünnetlerle sarılın. Çünkü sünnetleri bilenler Allah'ın Kitâbı'nı daha iyi bilirler."[372]

Açıklama

Hz. Ömer'in -radıyallahu anh- sözünde geçen "şubuhât" kelimesi "şubhe"nin çoğuludur. "Şubhe" de, "benzer, gibi, iki şeyin birbirine karışacak şekilde benzemesi, şüphe demektir. Hz. Ömer bununla, lafız ve mânâ cihetinden başkasına benzemeleri sebebiyle tefsirleri güç ve değişik şekillerde anlaşılmaya müsait olan âyetleri kasdetmiş olmalıdır. Bu mefhûmun içine kısa, özlü (mücmel), anlaşılması güç (muşkil), umûmî ifadeli (âmm), kayıdsız ve, özel manâsıyla müteşâbih[373] vb. âyetler girer. Bu âyetleri Allah'ın muradına uygun bir şekilde anlamak için Hz. Peygamberin açıklamalarına mutlaka ihtiyaç vardır. Onları ancak bu açıklamalarla en iyi anlayabiliriz. Zaten Allah Teâlâ Hz. Peygamber'e, Kur'an-ı Kerim'i açıklama görevi de vermiştir: *"...Sana da bu Zikr'i (Kur'an'ı) indirdik ki, kendilerine indirileni insanlara açıklayasın. "*[374]Binaenaleyh değişik şekillerde anlaşılabilecek olan âyetleri veya tüm Kur'an'ı, murâd-ı ilâhiye uygun olarak anlamak için ilk başvurulacak merci Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- olacakdır. Kur'an'ı en iyi anlayan ve uygulayan Hz. Peygamber'dir. Hz. Peygamber bir taraftan Kur'an'ı tebliğ etmiş, diğer taraftan söz ve uygulamalarıyla onun en iyi bir şekilde anlaşılmasını sağlamıştır. Bu hususa Mutarrif b. Abdillah şöyle işaret etmişti: Ona:
"Bize sadece Kur'an'dan bahsediniz!" dendiğinde o şöyle cevap vermişti:
"Vallahi, biz Kur'an'a mukabil bir bedel, (onun yerine geçecek bir şey) istemiyoruz. Fakat Kur'an'ı bizden daha iyi bileni (yani Hz. Peygamber'i) istiyoruz."[375] Bundan dolayı Kur'an'ı kendi düşünce ve emellerine uygun şekillerde anlamaya kalkışanlara en büyük engel sünnet olmuş bu yüzden de sünnet onların hedefi haline gelmiştir. Anlaşılan o ki, Hz. Ömer, zamanında bu tip insanların emarelerini farketmiş ve müslümanlan onlara karşı

uyarmıştı.[376]

122. Bize Muhammedi b. Uyeyne haber verip (dedi ki) bize Ali -ki o İbn Mushir'dir-, Hişâm'dan -ki o İbn Urve'dir-, (o) Muhammed b. Abdirrahman b. Nevfel'den, (o da) Urve İbnu'z-Zü-beyr'den (naklen) rivayet etti (ki Urve) şöyle dedi: İsrailoğullarının durumu, bir şey olmaksızın mutedil olmaya (normal seyrine) devam etti. Nihayet içlerinde, (muhtelif) milletlerin esirlerinin çocukları yani îsrailoğullarının başkalarından esir aldığı kadınların çocukları olan melezler büyüdü ve onların içinde, (kendi) görüşleriyle hüküm verdiler. Böylece onları sapıttılar."[377]

18. Fetva Vermekden Hoşlanmama

123. "Bize Müslim b. İbrahim haber verip (dedi ki) bize Hammâd b. Zeyd el-Mankırî rivayet edip (dedi ki) bana babam rivayet edip şöyle dedi:"

"Bir gün bir adam İbn Ömer'e geldi ve ona, ne olduğunu anlamadığım bir şey sordu. Bunun üzerine İbn Ömer ona şöyle dedi:"

"(Henüz) meydana gelmemiş olan şeyi sorma. Çünkü ben, Ömer İbnu'l-Hattâb'ı, meydana gelmemiş olan şeyin (hükmünü) soranlara lanet ederken işitmiştim."[378]

124. 1Bize el-Hakem b. Nâfî' haber verip (dedi ki) bize Şuayb, ez-Zühri'den, onun şöyle dediğini haber verdi: Bize ulaştı ki, Zeyd b. Sabit el-Ensâri'ye, bir işin (hükmü) sorulduğunda o;"

"Bu, meydana geldi mi?" dermiş. (Soranlar)

"Evet" derlerse, o konuda bildiği ve rivayet ettiği şeyi anlatırmış. Şayet:

"Meydana gelmedi " derlerse;

"O halde meydana gelinceye kadar onu bırakınız!" dermiş.[379]

125. "Bize İshak b. İbrahim haber verip (dedi ki) bize Ebu'l-Hâşim el-Mahzûmî haber verip (dedi ki) bize Vuheyb rivayet edip (dedi ki) bize Dâvûd, Amirden, onun şöyle dediğini rivayet etti:"

"Ammâr b. Yâsir'e bir mesele soruldu. O da;

"Bu henüz meydana geldi mi?" diye sordu. (Soranlar) "Hayır" dediler. (Ammâr o zaman) şöyle dedi:
"(O halde) meydana gelinceye kadar bizi (rahat) bırakın! Sonra meydana geldiğinde sizin için onu (halletme) zahmetine gireriz." [380]

126. "Bize Muhammed b. Ahmed haber verip (dedi ki) bize Sufyân, Amr'dan, (o da) Tâvûs'dan (naklen) rivayet etti (ki Tâvûs) şöyle dedi:"
"Ömer, minberin üzerinde şöyle demişti: "(Henüz) meydana gelmemiş olan şeyi soran adamı (vallahi) Allah adına sıkıştıracağım. Zira Allah meydana gelmiş olan şeyi açıklamıştır." [381]

Açıklama

Fetva, bir meselenin dini hükmünün açıklamasıdır. Fetva veren kimse (müfti), Allah ve Resûlü'nün bir meseledeki hükmünü açıklamaktadır. Bu hem zor, hem de mesûliyetli bir iştir, ilmi liyâkat, bilgi ve inceleme ister. Aksi halde pek büyük bir mesuliyetin altına girilmiş olur. Allah Teâlâ şöyle buyurur: "Bilmediğin şeyin ardına düşme. Doğrusu kulak, göz ve kalb, bunların hepsi o şeyden sorumlu olur."[382] Bu zorluk ve mesuliyete ameli bir kıymeti olmayan, öğrenme ve uygulama gayesine mâtûf bulunmayan şeylerin sorulması eklenince bazı sahabe ve sonraki müslümanların fetva vermeyi hoş karşılamamalarını ifade eden sözlerini takdir ederiz. Bu sözlerde, dinde dayanağı olmayan "re'y'e karşı takınılan tavrın da etkisi vardır.[383]

127. "Bize Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe haber verip (dedi ki) bize Ebû Fudayl, Atâ'dan (o) Sa'îd'den, (o da) İbn Abbâs'dan (naklen) rivayet etti (ki İbn Abbâs) şöyle dedi:"
"Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- ashabı kadar hayırlı olan hiçbir topluluk görmedim. (Hz. Peygamber vefat edinceye kadar ona, hepsi Kur'an'da bulunan sadece onüç mesele sormuşlardı."
"Sana haram olan o ayı sorarlar "[384] ve "*Sana kadınların ay*

halini de sorarlar"[385] âyetleri bunlardandır. (İbn Abbâs, sözünün devamında) şöyle dedi:
"Onlar, başkasını değil, sadece kendilerine fayda verecek şeyleri sorarlardı. "[386]

Açıklama

Sahâbe-i Kiram, bütün müşkillerinde Hz. Peygamber'e müracaat etmiş, cevabını aradıkları birçok soruyu ona sormuşlardı. Bundan dolayı ona sordukları soruların sayısı onüçden çok daha fazladır. Hadis kitaplarında bunlara dair pek çok haber mevcuttur. Ancak ashabın sorduğu sorulardan Kur'an-ı Kerim'de sarahaten yer alanlar on kadardır. Gerçi Kur'an'da "yes'elûneke = sana sorarlar" şeklinde onüç sualden bahsedilir .[387] Fakat tefsirlerde bunların bazısını Mekkeli müşriklerle yahûdîlerin sorduğu açıklanmaktadır. Bu durumda İbn Abbâs'ın, söz konusu soruların hepsini sahâbe'nin sormuş olduğu kanaatini taşıdığını düşünebiliriz.[388]
128. "Bize Osman b. Ömer rivayet edip (dedi ki) bize ibn Avn, Umeyr b. İshak'dan, onun şöyle dediğini haber verdi:"
"Muhakkak ki Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- ashabından kavuştuklarım, kavuşamadıklarımdan daha çoktur. Ne davranış bakımından onlar kadar yumuşak, (kolaylaştırıcı), ne de onlar kadar az sert (az katı) hiçbir topluluk görmedim."[389]
129. "Bana el-Abbâs b. Sufyan, Zeyd b. Hubâb'dan haber verdi (ki, o şöyle dedi:) Bana Recâ' b. Ebî Seleme haber verip (dedi ki, Ubâde b. Nusey el-Kindî'den duydum, ona; kendisinin akrabaları (mahremleri) olmayan bir toplulukla beraberken ölen kadının (durumu) soruldu, o da şöyle cevap verdi:"
"Ben öyle topluluklara ulaştım ki onlar ne sizin gösterdiğiniz aşırılığı (katılığı) gösteriyor, ne de sizin meseleleriniz (gibilerini) soruyorlardı."[390]
130. "Bize el-Abbâs b. Sufyân haber verip (dedi ki) bize Zeyd b. Hubâb haber verip (dedi ki) bana Recâ' b. Ebî Seleme haber

verip (dedi ki) bana Hâlid b. Hazım, Hişâm b. Müslim el,Kureşî'den, onun şöyle dediğini rivayet etti:”

“Mercu'd-Dibâc'da[391] İbn Muhayriz'le beraberdim. Derken (bir ara) onun yalnız (kaldığını) gördüm ve kendisine bir mesele sordum. Bunun üzerine o bana şöyle dedi:
"Bu meseleleri ne yapacaksın?" Dedim ki;
"Bu meseleler olmasaydı, şüphe yok ki ilim (yok olup) giderdi." Şöyle karşılık verdi:
"İlim giderdi, deme. Muhakkakki Kur'an okunduğu sürece ilim (yok olup) gitmeyecekdir. Fakat sen, "Fıkıh gider" deseydin (bu, belki daha isabetli olurdu)."[392]
131. Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki bize Hammâd b. Seleme, Dâvûd'dan, (o da) eş-Şa'bî'den (naklen) rivayet etti ki, Ömer şöyle dedi: "Ey insanlar! Şüphe yok ki, biz bilmiyoruz, belki biz size, sizin için helâl olmayan bazı şeyler emrediyoruz, belki de biz size, sizin için helâl olan bazı şeyleri haram kılıyoruz. Muhakkakki Kur'an'ın son indirilen âyeti faiz (ribâ) âyetidir. Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- onu bize açıklamadan vefat etmişti. Binaenaleyh sizi şüpheye düşüren şeyleri bırakıp şüpheye düşürmeyen şeylere bakın."[393]

Açıklama

Beş konuda Kur'an'ın kendisine muvafakat ettiği, önceden açıkladığı görüşlerine uygun âyetlerin indiği Hz. Ömer'in bu sözleri büyük bir hakikatin ifadesidir. O bu sözleri ile, ne kadar yetkili de olsa bir alimin yapacağı içtihadın, Kur'an ve Sünnete getireceği bir yorumun izafi olacağını, Kur'an ve Sünnet nassı gibi kesin olamayacağını işin aslında, açıklanan görüşün değil de tam aksinin doğru olabileceğini ifade etmek istemişti ki fevkalâde mühim, objektif ve hakşinas bir tesbittir. Aynı tesbite hadis usûlcüleri şöyle katılırlar: Senedine bakılarak sahîh denmiş olan bir hadis metni, gerçekte zaîf olabilir. Aynı şekilde senedi zaif olan bir hadis metni, hakikatte sahih olabilir. Bunun için, mutlak olarak, bu hadis sahihtir, zaifdir demek yerine, bu hadis bu senede göre sahihtir veya zaiftir şeklinde ihtiyatlı

ifadeler kullanmak gerekir.[394] İlâve etmek lâzımdır ki bütün sosyal ilimlerde hatta müsbet ilimlerde bile- söylenecek son söz budur, yani beşer bilgisinin izafiliğidir.
En son inen Kuran âyeti hakkında değişik rivayetler vardır. Bu rivayetlerde Nisa sûresinin 176; Bakara sûresinin 275 ve devamı ile 282; Tevbe sûresinin 129, âyetlerinin ayrı ayrı en son inen âyetler oldukları bildirilmektedir. Bunlardan her birinde bir bakımdan en son inme söz konusu olmalıdır: Miras konusunda en son inen âyet, hüküm ihtiva eden en son inen âyet, falan sûrenin en son inen âyeti gibi. Bunun yanında Bakara sûresinin 275 ve devamındaki ribâ (faiz) âyetleri ile Nisa sûresinin 176. âyetlerinin aynı zamanda indirildiğine, bundan dolayı her ikisi için de en son inen âyet denilebileceğine işaret edilmektedir. İbn Hacer, faizi (ribâyı) kesin olarak yasaklayan âyetlerin inişi her ne kadar gecikmiş ise de, faiz yasağının bundan çok daha önce konmuş olduğunu kaydeder.[395] Nitekim faiz (ribâ) âyetindeki; "Bu onların, "*Alışveriş de faiz gibidir. Oysa Allah alışverişi helâl, faizi haram kılmıştır* "[396] ifadelerinden, yasağın daha önce konmuş olduğuna işaretler çıkarılabilir.[397]

19. Fetva Vermekden Korkan, Aşırılığa Gitmeyi, Bid'at İşlemeyi Kerih Gören Kimseler

132. "Bize Selm b. Cinâde haber verip (dedi ki) bize İdrîs, amcasından, onun şöyle dediğini rivayet etti:" "İbrahim'in yanından çıkmıştım. Karşıma Hammâd çıktı ve bana sekiz mesele konusu verdi. Ben de (bunları) ona, (yani İbrahim'e gidip) sordum. O da dördüne cevap verdi, dördünü cevapsız bıraktı."[398]
133. "Bize Kabîsa haber verip (dedi ki) bize Sufyân, Abdulmelik b. Ebcer'den, (o da) Zübeyd'den (naklen) haber verdi (ki Zübeyd) şöyle dedi:"
"İbrahim'e hiç bir şey sormamışımdır kî (bundan dolayı) yüzünde hoşnutsuzluk görmüş olmayayım."[399]
134. "Bize Muhammed b. Ahmed haber verip (dedi ki) bize

İshak b. Man sûr, Ömer b. Zâ'ide'den, onun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Kendisine bir şey sorulduğu zaman eş-Şa'bî'den daha çok; "Bu konuda bilgim yok" diyen hiç kimse görmedim".[400]
135. "Bize Ebû Asım İbn Avn'dan haber verip dedi ki;"
"Ben onu (yani İbn Avn'ı), şöyle diyerek anlatırken işittim:"
"eş-Şa'bî'ye bir şey (bir mesele) geldiği zaman çekinir, İbrahim ise söyler, söyler, söylerdi."
Ebû Asım dedi ki;
"Bu konuda eş-Şa'bî, İbn Avn'ın nazarında, İbrahim'den daha iyi bir durumdaydı."[401]
136. "Bize Abdullah b. Saîd haber verip (dedi ki) bize Ahmed b. Beşîr haber verip (dedi ki) bize Şu'be, Ca'fer b.
İyâs'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti; Sa'îd b. Cübeyr'e dedim ki;"
"Sana ne oluyor da talâk konusunda hiçbir şey söylemiyorsun?". Şöyle cevap verdi:
"Ondan hiçbir şey yoktur ki onu (benden öncekilere) sormuş olmayayım. Fakat (yine de) bir haramı helâl veya bir helali haram yapmayı kerîh görüyor, (bundan korkuyorum)".[402]
137. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki) bize Sufyân, Atâ İbnu's-Sâ'ib'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Abdurrahman b. Ebî Leyla'yı, şöyle derken işittim:"
"Şu camide yüzyirmi ensara kavuştum. Onlardan hadis rivayet eden hiç kimse yoktu ki, bu rivayet (görevini) (din) kardeşinin kendisinden almasını arzu etmiş olmasın. (Onlardan birine de) bir fetva sorulmazdı ki, fetva verme (görev ve mesuliyetini), (din) kardeşinin kendisinden almasını arzu etmiş olmasın! "[403]
138. "Bize Yûsuf b. Ya'kûb es-Saffâr rivayet edip (dedi ki) bize Ebû Bekr, Dâvûd'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: eş-Şa'bî'ye;"
"Size bir şey sorulduğunda nasıl yapardınız?" diye sordum. Şöyle cevap verdi:
"Tam bilene düştün! (Şöyle yapılırdı). Adama (bir şey) sorulduğu zaman, o arkadaşına;

"Şunlara fetva ver!" derdi. Bu durum, (her sorulan kimse, meseleyi yanındakine havale ederek) ilk (sorulan kimseye) dönünceye kadar devam ederdi."[404]

Açıklama

Fetva vermek aslında yetkili alimin ictihadda bulunması, yani "zanni (fer'i) olan şer'i bir hükmü delilinden çıkarmak için olanca gayretini sarfetmesi" demektir. Buna fetva veren (müfti) kimse de müctehiddir. Müctehid olmayan, ilimde bu yüksek mertebeye ulaşmamış olan kimselere müftü denmesi mecazîdir. Müctehid olmayan müftüler, müctehidlerin en kabule şayan, en üstün görüşlerini mu'te-ber kitaplardan usûlüne uygun olarak naklederler. Bunun da incelikleri vardır.
Bir ictihad faaliyeti olarak fetva vermek zor ve mesûliyetli bir iştir. İctihad yapacak kimsenin (müctehidin) Kur'an ve hadislerden hüküm çıkarma gücüne sahip, kabiliyetli; dini ilimlerin, sosyal olayların, örf ve âdetin, umûmun menfaatlerinin özüne ve bunların işleyiş tarzına vakıf olması gerekir. Müctehidde ayrıca büyük bir dindarlık ve yüce ahlak vasıfları aranmaktadır.[405]
Şartların mevcûd olması halinde ictihad etmek müctehid için, içtihadı mesele derhal hükme bağlanmaya muhtaç ise farz-ı ayn, zaman geniş veya hâdisenin götürülebileceği başka müctehidler var ise farz-ı kifâye- hâdise vukubulmadan farz ve tasavvur edilerek ortaya konmuşsa mendûb our. Kasıtlı olarak nassa aykırı ictihad etmek ise haramdır.[406] Meseleye bu noktalardan baktığımızda yukarıdaki haberleri daha iyi değerlendirebiliriz. Ehl-i hadîs ve ehl-i re'ye has tavırların rolünü de eklemek lâzımdır.[407]
139. “Bize Ahmed İbnu'l-Haccac haber verip (dedi ki; Sufyân'ı, İbnu'l-Munkedir'den, onun şöyle dediğini (rivayet ederken) işittim:”
"Şüphe yok ki alim Allah ile kullan arasına girer. Bianenaleyh o kendisine çıkış yolu arasın!"[408]

Açıklama

Bir meselede fetva veren alim (müctehid, müftü), o konuda Allah'ın hükmünü açıklamış ve, adetâ Allah ile kulu arasına girmiş olur. Bunun için sorulan bir meseleye o husustaki hükümleri bilmeden cevap vermek, verilen cevap doğru olsa bile din adına büyük bir cür'ettir, şer'î hükümlere karşı lâübaliyane bir hareket ve mukaddes değerlerimize karşı bir saygısızlıktır. O halde kişi yetkiliyse fetva vermeye girişmeli, bunun içinde tüm gücünü ortaya koymalıdır. Bu şekilde üzerine düşen görevi yaparsa mesuliyetten ve kötü akıbetten kurtulabilir.[409]

140. "Bize Muhammed b. Kudame haber verip (dedi ki) bize Ebû Usâme, Mis'ar'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti:"

"Ma'n b. Abdirrahman bana bir kitap çıkardı ve, benim için Allah'a yemin etti ki o, babasının (el) yazısıyla (yazıl)mıştır. Bir de gördük ki içinde şöyle yazılı:

"Abdullah şöyle dedi: Kendisinden başka hiçbir tanrı olmayan (Allah'a) yemin olsun ki, aşırılığa kaçanlara karşı Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- kadar çetin (sert) hiç kimse görmedim. (Ondan sonra) onlara karşı Ebû Bekir kadar çetin hiç kimse görmedim. Ben Ömer'in ise, hiç şüphe yok ki, onlara karşı veya onları daha çok korkutucu olduğunu görüyorum." [410]

Açıklama

Müslümanlık, insanlar için en hayırlı hayat yolunu çizmiştir. Bu, "sırat-ı müstakim = dosdoğru yol'dur. Her gün beş vakit namazda fatihayı okurken defalarca, bizi bu sırat-ı müstakime iletmesini Allah'dan istemekteyiz. Bu yol ferdin her türlü ihtiyaçlarını görmesine, ferdi, içtimai her türlü görevlerini yapmasına imkan veren i'tidallı yoldur. Bu yolda olan müslümanlar, orta yolu tutan adil bir ümmet,[411] insanlar içinden çıkarılmış en hayırlı bir ümeti[412]olmuşlardır. Bu yoldan yani Kur'an ve Sünnetin çizdiği büyük hayat caddesinden sapıp her çeşit aşırılığa kaçış, dinin özüyle bağdaşmaz, neticede dinin fert ve toplum hayatından zayıflamasına hatta zamanla ondan çıkmasına veya yanlış uygulanmasına sebep olur. Bundan dolayı Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- aşırılıklara kaçmayı önlemeye önem verdiğini görmekteyiz. Buna dair birkaç misal vermekle yetinelim. Hz. Aişe anlatıyor: "Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- onlara (yani ashabına) emrettiği zaman güç yetirebilecekleri işleri emrederdi. (Ashab) dedi ki;
"Biz senin durumunda değiliz, ya Resûlallah! Şüphe yok ki Allah senin geçmiş ve gelecek günâhlarını bağışlamıştır." Bunun üzerine (Hz. Peygamber), kızgınlığı yüzünde belirecek kadar kızar, sonra şöyle buyurur: *"Muhakkakki sizin en muttakiniz ve Allah'ı en iyi bileniniz benim!"*[413]
Yine Hz. Aişe anlatıyor;
"Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- Osman b. Maz'ûn'a adam gönderip çağırttı. O da geldi.
Resûlullah;
"Osman! Sünnetimi terk mi ettin?" buyurdu. Osman:
"Hayır, vallahi, ya Resûlallah! Fakat (bilâkis) senin sünnetini istiyor, taleb ediyorum." dedi.
"Öyleyse, buyurdu, ben uyurum, namaz kılarım, oruç tutarım, iftar ederim, kadınlarla evlenir, onlarla cima ederim. Artık Allah'dan kork, Osman! Çünkü ailenin senin üzerinde hakkı vardır, misafirinin senin üzerinde hakkı vardır, nefsinin senin üzerinde hakkı vardır. Binaenaleyh oruç tut, iftar et (yani bazan

da tutma), namaz kıl ve uyu!"[414] Yine Hz. Aişe'yi dinleyelim: "Bir gün, yanımda bir kadın var iken Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- yanına gelmiş ve,
"Kim bu?" buyurmuş.
"Namazından bahseden (veya bahsedilen) falanca!" demiş. (O zaman Hz. Peygamber) şöyle buyurmuş:
"(Bu sözü) bırak! Güç yetirebileceğiniz şeyleri yapmalısınız. (Yoksa) Allah'a yemin olsun ki siz usanmadıkca Allah usanmayacaktır. Onun en sevdiği din (ibadet) ise, sahibinin devamlı olarak yaptığıdır. "[415] Bu son hadiste, dar manâsıyla, nafile ibâdetler için bir ölçü de verilmektedir: İnsanın bıkmayacağı ve sürekli olarak yapabileceği miktar.
Hz. Peygamber'in şu sözleri de aşırılığa kaçmayı önlemeye müteveccihtir: "*Allah bazı farzlar koymuştur, bunları zayi etmeyiniz, (yerine getiriniz), bazı şeylerden de menetmiştir, bunların sınırını çiğnemeyeniz, (onları yapmayınız), bazı sınırlar çizmiştir, bunları aşmayınız, bazı şeyleri de unutmaksızın ihmal etmiştir, bunları da araştırmayınız."*[416]
Aşırılıklara karşı durmada Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer de aynı titizlği göstermişlerdir. Fakat aşırılığa kaçanları korkutmada Hz. Ömer'in daha etkili olduğu görülmektedir. Nitekim Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- de, cin ve ins şeytanlarının bile ondan kaçtıklarını açıklamıştı.[417]
141. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki) bize Zem'a b. Salih, Osman b. Hâzır el-Ezdî'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: İbn Abbâs'ın huzuruna girip;"
"Bana tavsiyede bulunun" dedim. Şöyle karşılık verdi:
"Peki! Allah'dan korkmalı, doğru yol (istikâmet) üzere olmalısın. (Sünnete) uy, bid'at işleme!"[418]
142. "Bize Mahled b. Hâlid b. Mâlik haber verip (dedi ki) bize en-Nadr b. Şumeyyil, İbn Avn'dan, (o da) İbn Şîrînden (naklen) haber verdi (ki İbn Sîrin) şöyle dedi:"
"(Sahabe ve diğer ilk müslümanlar) sünnet üzere olanın (doğru) yol üzere olduğu görüşünde idiler."[419]
143. "Bize Yûsuf b. Musa haber verip (dedi ki) bize Ezher, İbn

Avn'dan, (o da) İbn Sîrin'den (naklen) rivayet etti (ki ibn Sîrin) şöyle dedi:"
"(Kişi) sünnet üzere olduğu sürece (doğru) yol üzerindedir."[420]
144. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki) bize el-Evzâ'î, Yahya b. Ebî Kesirden, (o da) Ebu Kılâbe'den (naklen) rivayet etti (ki Ebû Kılâbe) şöyle dedi: Abdullah b. Mes'ûd dedi ki:"
"Dürülüp ortadan kaldırılmadan önce ilmi öğreniniz. Onun durulup ortadan kaldırılması, ehlinin (ölüp) gitmesidir. Dikkat edin! Aşırılığa kaçmaktan, didik didik etmekten, bidatlardan sakının! "Eski"ye (yani Kur'an'a) yapışın!."[421]
145. "Bize Süleyman b. Harb ve Ebu'n-Nu'man, Hammâd b. Zeyd'den, (o da) Eyyûb'dan, (o da) Ebû Kılâbe'den (naklen) rivayet etti (ki Ebu Kılâbe) şöyle dedi: Abdullah b. Mes'ûd dedi ki;"
"Durulup ortadan kaldırılmadan önce ilme yapışın. Onun dürülüp ortadan kaldırılması, ona sahip olanların giderilip (yok edilmeleridir). İlme yapışın! Çünkü hiçbiriniz ona ne zaman ihtiyaç duyacağını -veya yanındaki (ilme ne zaman) ihtiyaç duyacağını, (duyulacağını)- bilemez. Siz yakında, sizi Allah'ın Kitabı'na (uymaya, ona başvurmaya) davet ettiklerini iddia edecek olan bazı topluluklar bulacaksınız. Halbuki kendileri onu sırtlarının arkasına atmışlardır, (onu uygulamamaktadırlar). Binaenaleyh ilme yapışın. Bid'at işlemekden sakının, aşırılığa kaçmaktan sakının, didik didik etmekten sakının. "Eski"ye (yani Kur'an'a) yapışın.[422]

Açıklama

Övülen, takdir edilen ilim, insanı hakka, dolayısıyla Ebedî kurtuluşa götüren her çeşit ilimdir. Bu, aynı zamanda, kendisiyle amel edilen, uygulamaya konulan ilimdir. Hakka götüren ilmin bilinmesi, yaşaması ve uygulanması da ancak onunla amel eden alimlerin varlığıyla mümkündür. Onlar ilmi uygulayacak, öğretecek ve yayacaklardır. Burada ilimde geleneğin önemini de düşünmek lâzımdır.[423]

146. “Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki) bize Hammâd b. Zeyd rivayet edip (dedi ki) bize Yezîd b. Hâzim, Süleyman b. Yesâr'dan (naklen) rivayet etti ki,”
“Sabîğ isminde bir adam Medine'ye geldi ve, Kur'an'ın müteşâbih (âyetlerini) sormaya başladı. Bunun üzerine Ömer (radıyallahu anh) ona, (yanına gelmesi için haber) gönderdi. Onun için de hurma sapları hazırlamıştı. (Gelince ona)
"Kimsin?" dedi.
"Ben, Allah'ın kulu Sabîğ'im." dedi. O zaman Hz. Ömer, o saplardan bir sap aldı ve:
"Ben, Allah'ın kulu Ömer'im!" diyerek onu dövdü. Başı kanayıncaya kadar ona darbeler vurdu. Sonunda (adam) şöyle dedi:
"Ya Emîrelmü'minîn! Yeter! Önceleri kafamda bulmakta olduğum (kötü düşünceler) yok olup gitti."[424]
147. “Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisi haber verip (dedi ki) bize Hammâd b. Seleme ve Yezîd b. İbrahim, Abdullah b. Kbî Muleyke'den, (o) el-Kâsım'dan, (o da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti (ki Hz. Aişe) şöyle dedi:”
"(Bir gün) Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-; *"Sana Kitab'ı indiren odur. Ondan bir kısım âyetler muhkemdir ki bunlar Kitab'ın anası (temeli)dir. Diğer bir kısmı da müteşâbihlerdir"* [425] âyetini okudu sonra Resûlullah -sal-lallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:
"Onun müteşâbih olanına uyanları gördüğünüz zaman onlardan sakının!"[426]

Açıklama

Muhkemler, delâlet ettikleri mânâları açık olan, anlaşılmaları güçlük ve tereddütlere yol açmayan âyetlerdir. Müteşabihler ise böyle olmayan, yani anlaşılmaları zor veya imkânsız olan, yahut birden fazla şekilde anlaşılabilecek olan âyetlerdi. Müteşâbih âyetlerden, bazı sûre başlarındaki kesik harfler (hurûf-i mukatta'a) gibi, bilgileri Allah katında olanların dışındakilerin doğru olarak anlaşılabilmesinde, muhkem âletler esastır. Bir

kısım müteşâbih âyetler, muhkem âyetler esas alınarak, anlaşılabilir. Müteşâbih âyetlerin yoruma açık, bir çok mânâya çekilebilir olmaları sebebiyle, hakikatin peşinde olmayan "bid'at'cılar, onlara tutunarak, muhkem âyetlere aykırı görüşlerini savunmak istemişlerdir. Meselenin anlaşılması için bir misâl olarak, mezkûr âyetin iniş sebebi olarak da rivayet edilen şu olayı zikredebiliriz: Necran'lı bir kısım hıristiyan din alimi, tartışma üzere Hz. Peygamber'e gelmiş ve;
"Sen, Asa'nın Allah'ın kelimesi ve ondan bir rûh olduğunu söylemiyor musun?" demişler. Hz. Peygamber,
"Evet (Kur'an'da böyle buyuruluyor.)" deyince, hıristiyanlar;
"Bu bize yeter!" demişler. Bunun üzerine mezkûr âyet nazil olmuş.[427] Bu olayda Hıristiyanlar Kur'an'ın bir müteşâbih âyetine[428] sarılarak, Kur'an'da Allah hakkındaki; "*O doğurmamış ve doğrulmamıştır.* "[429] vb. muhkem âyetler nazar-ı i'tibara almaksızın, Allah'a, doğurma, çocuk isnadı şeklindeki bâtıl inançlarına delil bulmak istemişlerdi. Halbuki müteşâbih âyetleri doğru anlayabilmek için onlara muhkem âyetler muvacehesinde bakmak lâzımdır. Ve esas, muhkem âyetler olmalıdır. İslâm tarihinin çeşitli devrelerinde bazı bidatcılar da, âdeta hıristyanlarm yukarıdaki tavrına benzer bir yol takip ederek, Allah'ın sıfatları gibi bir kısım i'tikadî konuda sadece müteşâbih âyetlere bakmış, onları kendi arzu ve düşüncelerine göre yorumlamış veya onları esas alarak muhkem âyetleri yorumlamış, neticede hak yoldan sapmışlardı. Bu da fitneye sebep olmuştur. Binaenaleyh Kur'an-ı Kerîm'e böyle tek yönlü yaklaşımlardan kaçınmak, bu şekilde yaklaşımlarda bulunanlara karşı dikkatli olmak gerekir.[430]
148. “Bize Abdullah b. Muhammed haber verip (dedi ki) bize Hafs, el-A'meş'den, (o da) Şakîk'den (naklen) rivayet etti (ki Şakîk) şöyle dedi:”
“Abdullah'a bir şey sorulmuştu da o şöyle karşılık vermişti:”
“Şüphe yok ki ben, Allah'ın sana haram kıldığı bir şeyi sana helâl kılmayı veya, Allah'ın helâl kıldığını sana haram kılmayı muhakkak kerih görürüm, (bundan endişe ederim).”[431]
149. “Bize Muhammed b. Uyeyne, Ebû İshak el-Fezârî'den, (o)

İbn Avn'dan, (o) İbn Sîrin'den, (o da) Humeyd b. Abdirrahman'dan (naklen) haber verdi (ki Humeyd) şöyle dedi:”
"(Bilmediği bir şeyi bana soran kimseyi) cehaleti ile geri çevirmem, bana, bilmediğim şeyi onun için zorla yapmaya kalkışmamdan daha sevimlidir.”[432]

150. “Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki) bana el-Leys rivayet edip (dedi ki):”
“Bana İbn Aclân, Abdullah'ın âzâdlısı Nâfi'den (naklen) haber verdi ki Sabîğ el-Irâkî, müslüman şehir ve grupların içinde Kur'an'dan bazı şeyler sormağa başlamış ve nihayet Mısır'a gelmişti. Bunun üzerine Amr İbnu'l-As onu, Ömer İbnu'l-Hattâb'a gönderdi. (Amr'm, beraberinde Sabîğ'i göndermiş olduğu) elçi, mektubu kendisine getirdiğinde onu okuyunca (Hz. Ömer);
"Nerede bu adam?" dedi, (Elçi)
"Kaldığım yerde!" dedi. Ömer;
"İyi bak, gitmiş (kaçmış) olmasın. Yoksa onun yüzünden benden, canını yakıcı ceza yersin!" dedi. Sonra (elçi) onu ona (yani Hz. Ömer'e) getirdi. Ömer de şöyle dedi:
"Bidat arıyorsun ha!" Ömer, yaş hurma dalları (getirmeye adam) salmıştı. (Hurma dalları getirilince) bunlarla onu öyle dövdü ki sırtını yara-bere içinde bıraktı. Sonra onu serbest bıraktı. Nihayet iyileşti. Bunun üzerine ona aynısını yaptı, sonra serbest bıraktı. Sonunda (yine) iyileşti. O da, (tekrar) aynısını yapmak için onu çağırdı. (Nâfi1) dedi ki; bunun üzerine Sabîğ;
"Eğer beni öldürmek istiyorsan beni güzelce öldür. (Yok) eğer beni, (kötü düşüncelerimden kurtarıp) tedâvî etmeyi istiyorsan, vallahi ben iyileştim" dedi. (Ömer) de, onun memleketine gitmesine müsâade etti. Ebû Musa el-Eş'arî'ye de;
"Müslümanlardan hiç kimse onunla oturup konuşmasın!" diye yazdı. Bu, adama zor geldi (ve halini düzeltti). Sonunda Ebû Musa, Ömer'e;
"O, güzelce tövbe etti." diye yazdı. Ömer de (ona), onunla oturup konuşmaları için halka izin vermesini yazdı.[433]

151. “Bize Ahmed b. Abdillah b. Yûnus haber verip (dedi ki) bize Züheyr rivayet edip (dedi ki) bize ismail b. Ebû Hâlit rivayet

edip şöyle dedi:”
“Ben Amir'i, şöyle derken işittim: Bir adam Übeyy b. Ka'b'dan fetva sorup şöyle dedi:
"Ebu'l-Munzir! Şu, şu konuda ne dersin?" (Übeyy) şöyle karşılık verdi:
“Yavrum, sorduğun şey meydana gelmiş mi?"
"Hayır, (gelmemiş)" dedi. (Bunun üzerine Übeyy);
"Mademki hayır, o halde o meydana gelinceye kadar bana mühlet ver. O zaman, biz, sana (hükmü) bildirmek için nefislerimizle boğuşur, (olanca gayretimizi sarfederiz)" dedi. [434]
152. “Bize Yahya b. Hammâd haber verip (dedi ki) bize Ebû Avâne haber verip (dedi ki) bize, Firâs'dan, (o) îbn Amir'den, (o da) Mesrûk'dan (naklen) haber verildi (ki Mesrûk) şöyle demiş:”
“Übeyy b, Ka'b ile beraber yürüyordum. Derken bir genç şöyle dedi:
"Amcacığım! Şuna şuna (ne dersin?)." (Übeyy) şöyle karşılık verdi:
"Kardeşimin oğlu, bu meydana gelmiş mi?"
"Hayır" dedi. (O zaman Übeyy);
"O halde meydana gelinceye kadar bizi bağışla!" karşılığını verdi.[435]
153. “Bize Abdullah b. Sa'îd rivayet edip (dedi ki) bize Ebû Usâme, el-A'meş'den, onun şöyle dediğini rivayet etti:”
"İbrahim, kendisine bir şey sorulduğu zaman, başka değil, sadece sorulan şeyin cevabını verirdi.”[436]
154. “Bize el-Hüseyn b. Mansûr haber verip (dedi ki) bize el-Hüseyn İbnu'l-Velîd, Vuheyb'den, (o) Hişâm'dan, (o da) Muhammed b. Sîrin'den (naklen) rivayet etti ki o (yani İbn Sîrin), genişlik halinde (sıkıntının olmadığı normal zamanlarda), hakkında ihtilaf bulunan hiç bir şeyle fetva vermezdi.”[437]
155. “Bize Müslim b. İbrahim haber verip (dedi ki) bize Hammâd b. Zeyd rivayet edip (dedi ki) bize es-Salt b. Râşid rivayet edip şöyle dedi:”
“Ben Tâvûs'a bir mesele sordum. Bana;
"Bu, meydana gelmiş mi?" dedi.

"Evet" dedim.
"Vallahi mi?" dedi.
"Vallahi" dedim. Bunun üzerine şöyle dedi:
"Arkadaşlarımız Muâz b. Cebel'den bize haber verdiler ki, o şöyle demiş:
"Ey insanlar! Belânın (hükmünde), başınıza gelmesinden önce acele etmeyiniz. Çünkü siz şayet onun (hükmünde), başınıza gelmesinden önce acele etmezseniz, müslümanların içinde (kendilerine bir şey) sorulduğu zaman (cevabı) isabetli kılınacak, söz söylediği zaman doğruya ulaştırılacak kimseler bulunmaya devam edecektir."[438]
156. "Bize Bişr İbnu'l-Hakem rivayet edip (dedi ki) bize Abdülazîz b. Muhammed, Amr b. Meymûn'dan, (o) babasından (o da) İbn Abbâs'dan (naklen) rivayet etti. (Meymûn) dedi ki;"
"Ona (yani İbn Abbâs'a), kendisine iki ramazan (orucu) ulaşan adamın (durumunu) sordum da o şöyle dedi: "(Bu) meydana gelmiş mi, yoksa meydana gelmemiş mi?"
"Henüz meydana gelmemiş" dedi(m). (O zaman) şöyle dedi:
"Bela(nın hükmünü), başa gelinceye kadar terket, (araştırma)."
(Meymûn) dedi ki;
"Biz bunun üzerine, hile yaparak ona bir adam gönderip (aynı meseleyi tekrar sordurduk. Adam da);
"Meydana gelmiştir" dedi. O zaman şöyle cevap verdi;
"Onların birincisinden dolayı, her bir güne bir yoksul olmak üzere otuz yoksul yedirır."[439]

Açıklama

Haberleri geçen zatların, meydana gelmemiş, nazarî meselelere dair halka hüküm açıklamadan kaçınmaları, müslümanları, ameli faydası olmayan şeylerle uğraşmaktan alıkoyma gayesine yöneliktir.
İbn Abbas'a sorulan mesele, kendisine farz olan ramazan orucunu tutmayan ve, ertesi yılın ramazan ayına kadar da bunu kaza etmeyen kimsenin durumudur. Bu meselede ibn Abbâs,tutulmamış olan geçmiş ramazan orucunun kaza edilmesi

ve, her bir güne bir fakir olmak üzere, oruç tutulmayan günler sayısınca fakire yemek yedirilmesi görüşündedir. İmam Şafiî de bu görüşte idi. Fakat, söz konusu durumda, tutulmamış orucun kazasından ayrı olarak fakirlere yemek yedirilmesi gerektiğine dair ne Kur'an'da, ne sünnette, ne de icmada hiçbir hükmün olmadığı belirtilmektedir.[440] Abdullah b. Mesûd ve Ebû Hanife ise, söz konusu durumda sadece kazanın gerektiği görüşündedirler. Bu durumda önce yeni ramazan orucu tutulur, daha sonra geçmiş ramazan orucu borcu kaza edilir.[441]

157. "Bize Abdullah b. İmrân haber verip (dedi ki) bize İshak b. Süleyman rivayet edip (dedi ki) bize el-Ömerî, Ubeyd b. Cureyc'den, onun şöyle dediğini rivayet etti:"

"Ben Mekke'de bir gün İbn Ömer'in yanında, bir gün İbn Abbâs'ın yanında otururdum. İbn Ömer'in, (kendisine) sorulan şeylerde; "(Bu konuda) bilgim yok!" dedikleri, haklarında fetva verdiklerinden daha çoktur.[442]

158. "Bize Muhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan, (o) el-A'meş'den, (o da) Ebû Vâ'il'den (naklen) haber verdi (ki Ebû Vâ'il) şöyle dedi: Abdullah dedi ki;"

"Öğreniniz! Çünkü hiçbirinizi, kendisine ne zaman, (ihtiyaç duyularak) gidip-gelineceğini bilemez."[443]

20. Fetva Verme Ve Ondaki Zorluklar

159. "Bize İbrahim b. Musa haber verip (dedi ki) bize İbnu'l-Mübârek, Sa'îd b. Ebi Eyyüb'dan, (o da) Ubeydullah b. Ebî Ca'fer'den (naklen) rivayet etti (ki Ubeydullah) şöyle dedi:"

"Resûlullah -salallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuş:

"Fetva vermeye en cüret'kâr olanınız, Cehenneme (girmeye) en cür'etkâr olanınızdır."[444]

160. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki) bize el-Evzâ'î, Ab d e b. Ebî Lübâbe'den, (o da) İbn Abbâs'dan (naklen) rivayet etti ki (ki İbn Abbâs) şöyle dedi:"

"Kim, (hükmü) ne Allah'ın Kitabı'nda bulunan, ne de hakkında Resûlullah'ın -salallahu aleyhi ve sellem- bir uygulaması

(sünneti) geçmemiş olan bir görüş ortaya atarsa, Allah'a -azze ve celle- kovuştuğunda, bundan dolayı ne olacağı bilinmez.”[445]
161. “Bize Abdullah b. Yezîd haber verip (dedi ki) bize Sa'îd b. Ebî Eyyûb rivayet edip (dedi ki) bana Bekr b. Amr el-Me'âfirî, Ebû Osman Müslim b. Yesâr'dan, (o) Ebû Hureyre'den, (o da) Hz. Peygamber'den -salallahu aleyhi ve sellem-(naklen) şöyle rivayet etti: Kime delilsiz- dayanaksız bir fetva verilirse, onun (bu fetva ile amel etme sonucu elde edeceği) günâhı, ancak kendisine fetva verene düşer. "[446]

Açıklama

Fetva vermenin zorluklarından birisi, bu hadîste işaret edilen sorumluluktur. Binaenaleyh müfti, bu sorumluluğunu bilerek, dinen makbul sayılan bir delile dayanmaksızın hüküm vermekden sakınmalıdır. Fetva vermek aslında bir ictihad işidir. Buna göre müctehid olan müfti, meseleleri delilleri karşısında iyi değerlendirmek durumundadır. Müfti müctehid değil ise kaynaklarına iyi vakıf olmalı, usûlüne uygun olarak mu'teber kitablardan en makbul görüşleri nakletmelidir.[447] Müfti deliline veya muteber kaynağına dayanarak bütün ihtimamını gösterip fetva verirse mesuliyetten kurtulmuş olur. Hadisteki "delilsiz" kaydıyla, delile dayanılarak verilen fetva (ictihâd)lardan, isabetli olmasalarda, mesul olunmayacağı anlaşılmaktadır. Fetva soracak kimse de, yetkili-ehliyetli alimleri araştırıp onlara fetva sormak zorundadır. Aksi halde mesuliyetten kurtulamaz.[448]
162. “Bize Muhammed b. Ahmed haber verip (dedi ki) bize Sufyan b. Uyeyne, Ebû Sinan'dan, (o) Sa'îd b. Cübeyr'den, (o da) İbn Abbâs'dan (naklen) rivayet etti (ki İbn Abbâs) şöyle dedi:”
"Kim insanın kendisiyle yolunu sapıtacağı bir fetva verirse, bu (fetvanın) günâhı ona düşer"[449]
163. “Bize Muhammed İbnu's-Salt haber verip (dedi ki) bize Züheyr, Ca'fer b. Burkân'dan rivayet etti (ki, o şöyle demiş:)

Bize Meymûn b. Mihrân rivayet edip dedi ki;”
“Ebû Bekr, kendisine davacılar geldiği zaman, (meselelerinin halli için) Allah'ın Kitâbı'na bakardı.”
Şayet onda, (davacıların) aralarında hükmedeceği şeyi bulursa bununla hüküm verirdi. Eğer (meselenin hükmü) Kitab'da olmaz ve bu işte Resûlullah'dan -salallahu aleyhi ve sellem- bir sünnet bilirse bundan hüküm verirdi. Eğer (bu iş) onu çaresiz bırakırsa çıkar, müslümanlara sorar ve derdi ki;
"Bana şöyle şöyle (bir mesele) geldi. Biliyor musunuz, Resûlullah -salallahu aleyhi ve sellem- bu konuda bir hüküm vermiş mi?". Çoğu kere bütün topluluk yanına toplanır, o konuda Resûlullah'dan -salallahu aleyhi ve sellem-bir hüküm zikrederdi.
Bunun üzerine Ebû Bekr şöyle derdi:
"İçimize, peygamberimizden (gelen bilgileri) muhafaza eden kimseleri koyan Allah'a hamdolsun!". Şayet o konuda, Resûlullah'dan -salallahu aleyhi ve sellem- (gelen) bir sünnet bulmak da onu çaresiz bırakırsa, halkın ileri gelenlerini ve seçkinlerini toplar, onlarla istişare ederdi. Bunla:çın görüşleri bir işte birleşince bununla hüküm verirdi.[450]

Açıklama

Sahâbe-i Kiram (Allah onlardan razı olsun) bir meselenin hallinde önce Kur'an-ı Kerim'e, sonra sünnet'e, sonra da içtihada başvurma yolunu takip etmişlerdi. İctihâdda da, Kur'an ve sünnetin emirlerine uygun olarak daha isabetli bir karara varabilmek için, "toplu ictihad" denilebilecek, istişare yoluyla ictihad tercih edilmekteydi. Bilhassa Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer, son durumda istişare ile hüküm vermeye büyük önem vermişlerdi. Onların, sırf istişare için Medine'den ayırmadıkları bir istişare hey'etleri vardı.[451]
164. “Bize İbrahim b. Musa ve Amr b. Zürâre, Abdülaziz b. Muhammedden, (o da) Ebû Süheyl'den (naklen) haber verdi. (ki Ebû Süheyl) şöyle dedi:”
“Karımın, Mescid-i Harâm'da üç gün i'tikâfta kalma (adağı) vardı. Bunun için, (meseleyi) Ömer b. Abdilaziz'e yanında İbn

Şihâb var iken, sordum. (Ebû Süheyl) dedi ki; (ona) şöyle dedim:
"ona bir oruç gerekir mi?", İbn Şihâb;
"İ'tikâf ancak oruçla olur. " dedi. Bunun üzerine Ömer b. Abdilaziz ona,
"(Bu hüküm) Hz. Peygamber'den -salallahu aleyhi ve sellem- mi?" dedi.
"Hayır" dedi.
"Peki, Ebu Bekir'den mi?" dedi.
"Yok" dedi.
"Peki Ömer'den mi?" dedi.
"Yok" dedi.
"Peki Osman'dan mı?" dedi.
"Hayır" dedi. (O zaman) Ömer şöyle dedi:
"Ona oruç gerekmez görüşündeyim!". (Ebû Süheyl dedi ki) Sonra ben çıktım, Tâvûs ve Atâ' b. Ebî Rebâh'ı buldum ve onlara sordum. Tâvûs dedi ki;
İbn Abbâs kadının orucu kendisine gerekli kılması hariç, ona bunun gerekmeyeceği görüşündeydi. (Ebû Süheyl) dedi ki; Atâ da;
"Benim görüşüm de budur" dedi.[452]

Açıklama

Bu haberde yeni bir mesele söz konusudur. Bu da sahâbî'nin görüşü meselesidir. Ömer b. Abdilazîz'in, sahâbî görüşünü nazar-ı i'tibâra aldığı görülmektedir. Kitâb, sünnet ve icmâda hükmü bulunmayan bir meselede sahabi görüşünün, kabul edilip bağlı kalınması gereken bir delil olup olmadığı hakkında değişik görüşler vardır. Konuyu şöylece özetlemek mümkündür:
1) İctihâd ve re'y (fikir) ile idrak edilemeyecek hususdaki sahâbi sözü, âlimlerce hüccettir. Çünkü bu söz Hz. Peygamber'den -salallahu aleyhi ve sellem- duyulmuş olmakla izah edilir ve böylece sünnet kabilinden olur.
2) Hakkında ittifak hasıl olan sahâbi sözü şer'î bir hüccet sayılır. Çünkü bu icmâ' olmaktadır.
3) Sahâbi'nin görüşü, kendisi gibi başka bir sahâbi hakkında

ilzam edici (bağlayıcı) bir hüccet sayılmaz.

4) Sahâbinin re'y ve içtihada dayanan söz ve görüşünde ihtilaf vardır. Bazı âlimlerce bu görüş ve söz, şer'î bir hüccettir. Müctehid Kitâb, sünnet ve icmâ'da meselenin hükmünü bulamazsa sahâbinin görüşünü benimsemek zorundadır. Sahabe ihtilaf etmiş ise, sahabenin görüşleri arasından birini seçmek mecburiyetindedir. Bazı âlimlerce ise bu, şer'î bir hüccet değildir, ve müctehidin sahâbi görüşünü benimseme mecburiyeti yoktur, şer'î delilin icabı neyse onu benimsemesi lâzımdır. Her iki grup alimin de bu görüşlerini savunmada ileri sürdükleri bazı gerekçeleri vardır. Prof. Dr. Abdülkerim Zeydan kendi görüşünü şöyle açıklar:

"Tercih ettiğimiz görüş, sahâbî görüş ve sözünün ilzâmî bir hüccet olmadığıdır. Fakat (bununla beraber) Kitab, sünnet ve icmâda mesele hakkında bir nass bulunmadığı, başka muteber bir delil de olmadığı zaman sahâbi görüşünün hüccet olarak alınması tarafdârıyız. Bu durumda sahâbî görüşünün benimsenmesinin en isabetli davranış olduğu kanaatindeyiz. " [453]

Yukarıdaki haberde ele alınan i'tikaf meselesine gelince; i'tikaf, Allah'a ibadet kasdıyla mescidde veya o hükümdeki bir yerde, şartlarına uyarak, kalmaktır. Üç çeşit i'tikaf vardır: Vâcib, sünnet-i müekkede ve müstehab i'tikaf. Dil ile adanan i'tikaf vâcibtir. Ramazan ayının son on gününde i'tikaf, kifâye yoluyla sünnet-i müekkededir. Bunların dışındakiler ise mustehabdır. İ'tikafda orucun şart olup olmadığı hakkında ihtilaf vardır. Hanefi alimlere göre oruç, vâcib i'tikaflarda şarttır. Onların bu konudaki delilleri, Ebû Davud'un rivayet ettiği "i'tikaf ancak oruçla olur" [454] hadisi ile diğer bazı haberlerdir. Hz. Alî, Hz. Aişe, İbn Ömer, eş-Şa'bî, en-Neha'î ve ez-Zühri'nin bu konudaki görüşleri de Hanefi alimlerinkiyle aynıydı. eş-Şâfiî ve Ahmed b. Hanbel ise, vacip i'tikâfta orucun şart olmadığı göüşünde idiler. Bu görüşte olanlar da, İbn Abbâs'ın yukarıda geçen sözüyle ve Hz. Peygamber'in, Hz. Ömer'e, geceleyin i'tikâf yapacağına dair nezrini yerine getirmesini emreden bir hadisiyle istidlal etmişlerdir. Çünkü gece oruç zamanı değildir. Abdullah b. Mesûd, Tâvûs, Ömer b. Abdilaziz ve Dâvûd da bu görüşteydiler.

[455]

165. “Bize Müslim b. İbrahim rivayet edip (dedi ki) bize Ebû Akîl rivayet edip (dedi ki) bize Sa'îd el-Cüreyrî, Ebû Nadra'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti:”

“Ebû Seleme Basra'ya geldiği zaman ben ve el-Hasan onun yanına gittik. O da Hasan'a şöyle dedi:

"Sen Hasan'sın (demek!). Basra'da senden daha çok kendisiyle karşılaşmayı arzu ettiğim hiç kimse yoktu. Şunun için ki, bana ulaştı ki sen kendi görüşünle fetva veriyormuşsun. Artık, Resûlullah'dan -salallahu aleyhi ve sellem- gelen bir sünnetini veya indirilmiş bir kitabın (Kur'an hükmünün) olması dışında, kendi görüşünle fetva verme!"[456]

166. “Bize İsmet İbnu'1-Fadl haber verip (dedi ki) bize Zeyd İbnu'l-Hubâb, Yezîd b. Ukbe'den rivayet etti (ki, o şöyle demiş:) Bize ed-Dahhâk, Câbir b. Zeyd'den (naklen) rivayet etti ki,”

“Ibn Ömer, tavafta kendisiyle karşılaştı ve kendisine şöyle dedi:

"Ebu'ş-Şa'sâ! Sen Basra'nın fakîhlerindensin. Binaenaleyh, başkasıyla değil sadece, (hakkı) söyleyen bir Kur'an (âyeti) veya geçmiş, (uygulanmış olan, herkesçe bilinen, meşhur) bir sünnetle fetva ver. Çünkü sen bundan başkasını yaparsan (kendin de) helak olursun, (başkasını da) helak edersin."[457]

167. “Bize Muhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan, (o) el-A'meş'den, (o) Umâre b. Umeyr'den, (o) Hureys b. Zuheyr'den, (o da) Abdullah b. Mesûd'dan (naklen) haber verdi (ki Abdullah) şöyle dedi:”

“Daha önce, esnasında hüküm vermediğimiz, o mevkide de (hüküm verecek durumda da) olmadığımız bir zaman (başımızdan) geçti. Allah ise, gördüğünüz duruma ulaşmamızı takdir etmiştir. Şu halde bu günden sonra kime bir muhakeme işi çıkarsa, o, onun hakkında, Allah'ın Kitabı'ndaki (hükmüyle) hüküm versin. Şayet kendisine, (hükmü) Allah'ın Kitabı'nda olmayan (bir mesele) gelirse, Reshulullah'm -salallahu aleyhi ve sellem- hükmettiğiyle hüküm versin.

Şayet kendisine, (hükmü) Allah'ın Kitabı'nda olmayan, (hakkında) Resûlullah -salallahu aleyhi ve sellemi- de hüküm vermemiş olduğu (bir mesele) gelirse (o zaman onun hakkında)

iyilerin (sâlihlerin) verdiği hükümle hüküm versin, "Ben korkarım, ben nasıl görüş beyan ederim?" demesin. Çünkü haram bellidir, helâl de bellidir. Bu ikisinin arasında ise şüpheli işler vardır. Bunun için seni şüpheye düşürmeyeni değil, seni şüpheye düşüreni bırak!”[458]

168. “Bize Abdullah b. Muhammed haber verip (dedi ki) bize Uyeyne, Abdullah b. Ebî Yezîd'den, onun şöyle dediğini rivayet etti:”

"İbn Abbâs'a bir hâdise sorulup da (hükmü) Kur'an'da bulunduğunda onu haber verirdi. Şayet (hâdisenin hükmü) Kur'an'da bulunmaz, (hükmü) Resûlullah'm -salallahu aleyhi ve sellem- (rivayet edilen bir hâdise) olur idiyse bunu haber verirdi. Eğer (hâdise hakkında Resûlullah'dan gelen bir hüküm de yok idiyse, onun hakkında) Ebû Bekir ve Ömer'den (nakledilen hükmü bildirirdi). Eğer (onlardan gelen bir hüküm de yok idiyse, o zaman) o konuda kendi görüşüyle hüküm verirdi.”[459]

169. “Bize Muhammed b. Uyeyne, Ali b. Mushir'den, (o) Ebû İshak'dan, (o) eş-Şa'bî'den, (o da) Şureyh'den (naklen) haber verdi ki Ömer İbnu'l-Hattâb kendisine (yani Şureyh'e) şöyle yazdı:”

"Şayet sana Allah'ın Kitabı'nda (hükmü bulunan) bir şey gelirse onunla hüküm ver. Adamlar seni ondan çevirmesin! Eğer sana, (hükmü) Allah'ın Kitabı'nda olmayan bir şey gelirse, Resulullah'ın -salallahu aleyhi ve sellem- sünnetine bak ve onunla hüküm ver. Eğer sana, (hükmü Allah'ın Kitabı'nda olmayan, hakkında Resûlullah -salallahu aleyhi ve sellem-'den de bir sünnet bulunmayan bir şey gelirse, halkın üzerinde görüş birliğine vardıkları şeye bak ve onu uygula. Şayet sana, (hükmü) Allah'ın kitabı'nda olmayan, Resûlullah'ın -salallahu aleyhi ve sellem- sünnetinde bulunmayan, hakkında, senden önce de hiç kimsenin söz söylemediği bir şey gelirse şu iki durumdan hangisini istersen seç: Eğer kendi görüşünle ictihad edip sonra (bununla) öne çıkmayı (hüküm vermeyi) istersen (bununla) öne çık, (hüküm ver!) Geri kalmayı, (hüküm vermek için beklemeyi) istersen, geri kal, (bekle!). Ben de senin için

ancak geri kalmayı (beklemeyi) hayırlı görürüm. "[460]

Açıklama

Zikredilen haberlerde, şer'î delillerin sırasını görmekteyiz. Buna göre Allah'ın Kitabı yani Kur'an-ı Kerim ilk başvurulacak kaynaktır. O, bütün delillerin dayanağı, kaynakların kaynağıdır. Meselenin hükmü Kur'an'da bulunmazsa, ikinci sırada sünnete müracaat edilir. Kur'an'dan sonra sünnete müracaat edilmesi gerektiği konusunda sahâbe-i kiram görüşbirliği içindeydi. Meselenin hükmü sünnette de yoksa üçüncü sırada icmâ'ya yani bir asırda yaşamış olan müctehid alimlerin ortak görüşüne başvurulur. Zira icmâ da Kur'an ve sünnetten bir nassa dayanmaktadır. İcmâ'da da hüküm bulunmazsa, re'y ile bir ictihad çeşidi olan kıyasa başvurulur. Kıyasın, fıkıh usûlcüleri tarafından yapılan bir tarifi şöyledir: "Kıyas, hükmün illetinde müşterek oluşlarından dolayı, hükmü hakkında şer'î nass bulunmayan meseleyi, hükmü hakkında şer'î nass bulunan meseleye ilhak etmektir." Kur'an ve sünnete ilâveten icma ve kıyasın, şer'î hükümlerin iki kaynağı olduğunda, bunları delil kabul eden fakîhlerin ekserisi ittifak halindedirler.[461]
170. "Bize Yahya b. Hammâd rivayet edip (dedi ki) bize Şu'be Muhammed b. Ubeydillah es-Sekafî'den, (o) el-Muğire b. Şu'be'nin kardeşinin oğlu Amr İbnu'l-Hâris'den[462] (o) Muâz'in talebe-arkadaşlarından olan Hıms (Humus)'lu bazı insanlardan, (onlar da) Muâz'dan (naklen) rivayet etti ki:"
Hz. Peygamber -salallahu aleyhi ve sellem- onu Yemen'e gönderdiğinde şöyle buyurmuştu:
"Söyle bakayım, sana bir muhakeme işi çıkarsa nasıl hüküm vereceksin? (Muâz) dedi ki;
"Allah'ın Kitâbı'yla hüküm veririm" (dedim). Buyurdu ki;
"Peki, Allah'ın Kitabında yoksa?" (Muâz) dedi ki;
"O zaman Resûlullah'ın -salallahu aleyhi ve sellem- sünnetiyle" (dedim). Buyurdu ki;
"Peki Resûlullah'ın sünnetinde de yoksa?" (Muâz) dedi ki;
"Elimden geleni yaparak kendi görüşümle ictihad eder, (hüküm

veririm)" (dedim). (Muâz) dedi ki;
"Bunun üzerine (Hz. Peygamber) göğsüne vurdu, sonra şöyle buyurdu:
"Resûlullah'ın elçisini, Reshulullah'ı hoşnud edecek şeye muvaffak kılan Allah'a hamdolsun."[463]

Açıklama

Bu hadîs kıyasın (içtihadın) meşruluğunu savunan alimlerin mühim naklî delillerinden biridir. "İctihad hadisi" diye de meşhurdur.[464] Ancak bu hadis, İbn Hazm'a göre sahîh değildir. Çünkü ona göre hadisin râvilerinden el-Hâris meçhul bir kimsedir. Müâz'ın ashabının kimler oldukları da tasrîh edilmemiş tir.[465] Buhâri de el-Hâris'in hadisinin sahih olmadığı görüşündedir.[466] Tirmizî ise hadisin muttasıl olmadığını kaydeder.[467] İslâm alimlerinin, bu arada muhaddislerin büyük çoğunluğu ise bu hadisin sahih olduğunu kabul etmişlerdir. el-Hâris, İbn Hıbbân'm nakline göre sıka bir râvidir. Muâz'ın ashabı da fazîletleri, dindarlıkları, doğrulukları ve ilimleriyle meşhur olmuş kimselerdir. Onların arasında mecruh hiç kimse yoktur. Hadisin, onların birinden değil, bir çoğundan rivayet edilmiş olması, onun meşhurluğunu gösterir. Ayrıca senedde, hadis ilminin büyük alimlerinden Şu'be'nin yer alışı hadisin şahinliğini gösterir. el-Hatibu'1-Bağdâdî ise, Ubâde b. Nuseyy'in bu hadisi Muâz'dan naklettiğinin söylendiğini, bunun da muttasıl bir sened olduğunu bildirir. Kaldı ki hadisin her nesilde kabule mazhar olmuş olması, senedini araştırmakdan müstağni kılar.[468]

171. "Bize Yahya b. Hammâd haber verip (dedi ki) bize Şu'be, Süleyman'dan (o) Umâre b. Umeyr'den, (o da) Hureys b. Zuheyr'den (naklen) rivayet etti (ki Zuheyr) şöyle dedi:"
"Zannediyorum ki Abdullah şöyle demişti: Bize (bir meselenin) sorulmadığı, bizim de o mevkide olmadığımız bir halde (başımızdan) bir zaman geçti. Allah ise, gördüğünüz duruma ulaşmamı takdir etti. Şu halde size bir şey sorulduğu zaman Allah'ın Kitabı'nda (ki hükmüne) bakınız. Şayet onun (hükmünü)

Allah'ın Kitabı'nda bulamazsanız Resûlullah'ın sünnetinde (hükmünü arayınız)? Eğer Resûlullah'ın sünnetinde de onun (hükmünü) bulamazsanız, müslümanların görüşbirliğine vardıkları şeylere (bakın). Şayet o, müslümanların görüşbirliğine vardıkları, (üzerinde icmâ ettikleri) şeylerde de yoksa artık kendi görüşünle ictihad et, ve:
"Ben çekinirim, ben korkarım!" deme! Çünkü helâl bellidir, haram da bellidir. Bunların arasında ise şüpheli işler vardır. Bunun için seni şüpheye düşüreni bırak, şüpheye düşürmeyene bak![469]
172. "Bize Yahya b. Hammâd, Ebû Avâne'den, (o) Süleyman'dan, (o) Umâre b. Umeyr'den, (o) Abdurrahman b. Yezîd'den, (o da) Abdullah'd an (naklen bir önceki hadisin) benzerini rivayet etti."[470]
173. "Bize Abdullah b. Muhammed haber verip (dedi ki) bize Cerîr, el-A'meş'den, (o) el-Kâsım b. Abdirrahman'dan, (o) babasından, (o da) Abdullah'dan (naklen önceki hadisin) benzerini haber verdi."[471]
174. "Bize Harun b. Muâviye, Hafs b. Giyâs'dan rivayet etti. (ki, o şöyle demiş:) Bize el-A'meş rivayet edip dedi ki, Abdullah şöyle dedi:"
"Ey insanlar! Muhakkakki yakında siz rivayette bulunacaksınız, size de rivayette bulunulacaktır. Binaenaleyh, sonradan ortaya çıkarılmış bir şey (bir bid'at) gördüğünüz zaman ilk duruma (yani Hz. Peygamber'in -salallahu aleyhi ve sellem- sünneti ile sahâbe-i kiramın tatbikatına) yapışınız."[472] Hafs dedi ki;
"(Önceleri bu hadisi), "Habîb'den, (o da) Ebû Abdirrahman'dan (yani Abdullah b. Me'sûd'dan)" şeklinde senedli rivayet ediyordum. Sonra bundan içime şüphe girdi (ve artık öyle rivayet etmedim)."[473]
175. "Bize Muhammed İbnu's-Salt haber verip (dedi ki) bize İbnu'l-Mübârek, İbn Avn'dan, (o da) Muhammed'den (naklen) rivayet etti (ki Muhammed) şöyle dedi: Ömer, İbn Mes'ûd'a şöyle demişti:
"Fetva vermekte olduğun haberi bana iletilmedi mi, yani? -veya; "...haberi bana iletildi." Halbuki sen emîr değilsin! İşin ağırlığını,

ni'metinden istifade edene bırak!"[474]

Açıklama

Fetva vermek, bu konuda yetkili olan alime farz-ı kifâyedir.[475] Fakat bu iş en başta, görevleri arasında kadılık ve müftilik de olan[476] halifeye veya onun görevlendireceği vali, kadı, müfti gibi görevlilere düşer. Binaenaleyh, liyakatli bir görevlinin bulunduğu bir durumda, mesuliyeti büyük olan fetva verme işini ona bırakmak daha uygundur. Çünkü görevli olan kimse, işine mukabil devletten ücret almaktadır. O halde üzerine düşen görevin külfetini de yüklenmelidir.

Hz. Peygamber -salallahu aleyhi ve sellem- ile ilk dört halife dönemlerinde, görevi sadece fetva vermek olan resmi bir teşkilât yoktu. Bu işi, halife, vali ve kadıların yanında, fahri olarak beldenin alimleri yapmaktaydılar. İlk olarak Ömer b. Abdilaziz'in, Cafer b. Rabîa, Yezîd b. Ebî Habîb ve Ubeydullah b. Ebî Ca'fer'i resmen müfti tayin ettiği nakledilmektedir. Böylece iftâ makamı resmî bir devlet müessesesi haline gelmiş oldu. [477]

21.Halka, Kendisinden Fetvası Sorulan Her Meselede Fetva Veren Kimse Hakkında

176. “Bize Muhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan, (o) el-A'meş'den, (o) Ebû Va'il'den, (o da) İbn Mes'ûd'dan naklen haber verdi (ki ibn Mes'ûd) şöyle dedi:”

"Şüphe yok ki, halka, kendisinden fetvası sorulan her meselede fetva veren kimse mutlaka delidir."[478]

177. “Bize Sa'îd b. Amir, Hişâm'dan, (o) Muhammed'den, (o da) Huzeyfe'den (naklen) haber verdi (ki Huzeyfe) şöyle dedi:”

“İnsanlara ancak şu üç (grup insan) fetva verir: Devlet başkanı (imam) veya belde yöneticisi (vali) olan kimse, Kur'an'ın nâsıhını mensûhundan (ayırdede)bilen kimse, -(Orada bulunanlar);

"Huzeyfe, dediler, bu(nu yapabilen) kimdir?".

"Ömer Îbnu'l-Hattâb!" dedi veya yapmacık yapan (kendinde olmayan şeyi varmış gibi göstermek isteyen, gösteriş budalası) ahmak!"[479]

178. "Bize Abdullah b. Sa'îd haber verip (dedi ki) bize Ebû Usâme, Hişâm b. Hassân'dan, (o) Muhammed'den, (o da) Ebu Ubeyde b. Huzeyfe'den (naklen) haber verdi. (Ebû Ubeyde) dedi ki Huzeyfe şöyle dedi:"

"Halka, ancak (şu) üç (kimseden) biri fetva verir: Kur'an'ın nâsıhını mensûhundan (ayırdede)bilen kimse, -(Orada bulunanlar) dediler ki;

"Bu(nu yapabilen) kim?".

"Ömer İbnu'1-Hattâb!" dedi. Korkmayan buyruk sahibi (emîr), veya yapmacık yapan (kendinde olmayan şeyi varmış gibi göstermek isteyen, gösteriş budalası,) ahmak!" Muhammed sonra şöyle dedi:

"Bu ikisinden biri hiç değilim. Üçüncüsü olmamayı da ümid ederim."[480]

Açıklama

Fetvayı ya devletin liyakatli resmi görevlisi veya, fahri olarak, liyakatli alim verir. Bunların dışında, ehil olmadığı halde fetva vermeye cür'et eden kimse, yüklendiği sorumluluğun farkında olmayan ahmak insandır.

Huzeyfe'nin sözünde nâsıh ve mensûhdan bahsedilmektedir. Meşhur tarife göre nâsıh, önceki şer'î bir hükmü (önceki bir âyet veya hadis hükmünü) kaldıran sonraki şer'î hüküm, (sonraki âyet veya hadis hükmüdür). Bu durumda, hüküm kaldırılan önceki şer'î hüküm mensûh ismini alır. Önceki şer'î bir hükmü sonraki şer'î bir hükümle kaldırmaya da nesh adı verilir. Fakat ilk dönem alimleri nesh kelimesini; mutlakı takyîd, âmmı tahsîs, zahiri te'vîl gibi meseleleri de içine alacak şekilde geniş mânâda kullanmışlardır. Bunun için, "Kur'an'ın nâsıhını mensûhundan ayırdedebilen" ifadesinden, Kur'an-ı Kerim'in ilâhî maksada muvafık anlaşılabilmesini sağlayan, "beyân"ın bazı inceliklerini bilmeyi de anlamak lâzımdır.[481]

179. “Bize Ca'fer b. Avn, el-A'meş'den, (o) Müslim'den, (o) Mesrûk'dan, (o da) Abdullah'dan (naklen) haber verdi (ki Abdullah) şöyle dedi:”

“Sizden kim bir bilgi biliyorsa onu söylesin. Bilmeyen de, bilmediği şey için; "Allah bilir!" desin. (Abdullah sözünün devamında şöyle dedi: Alim olan, kendisine bilmediği bir şey sorulduğunda; "Allah bilir!" der. Nitekim Allah, Resulüne şöyle buyurmuştur:

"De ki; ben buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum ve ben yapmacık yapanlardan, (yaptığı uydurmalarla peygamberlik taslayanlardan) değilim. "[482]

180. “Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki) bize Humeyd, Ebû Recâ'dan, (o da) Ebu'1-Muhelleb'den (naklen) rivayet etti ki, Ebû Musa hutbesinde şöyle dedi:”

“Kim bir bilgi biliyorsa, insanlara öğretsin. Hakkında bilgisi olmadığı şeyi söylemekten de sakınsın. Yoksa dinden çıkan ve, yapmacık yapanlardan, (kendisinde olmayan şeyi varmış gibi göstermek isteyen gösteriş budalalarından) olur.”[483]

181. “Bize Ömer b. Avn, Hâlid b. Abdillah'dan, (o) Atâ İbnu's-Sâ'ib'den, (o da) Ebu'l-Bahterî ve Zâzan dan (naklen) haber verdi ki onlar şöyle demişler: Ali şöyle dedi:”

“Bana, bilmediğim bir şey sorulduğunda, "Allah bilir!" diye cevap vermem, gönle ne hoş gelir.”[484]

182. “Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki) bize Şerik, Ata İbnu's-Sâ'ib'den, (o) Ebu'l-Bahteri'den, (o da) Hz. Alî'den (naklen) haber verdi (ki, Hz. Ali) şöyle dedi:”

“Bilmediğin şeye, "Allah bilir!" diye cevap vermen, gönle ne hoş gelir!”[485]

183. “Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki) bize Umeyr b. Arfece rivayet edip (dedi ki) bize Rezin Ebu'n-Nu'man, Ali b. Ebî Tâlib'den, onun şöyle dediğini rivayet etti:”

"Size, bilmediğiniz bir şey sorulduğu zaman, (ondan) kaçınız! (Rezîn) dedi ki;

"Nasıl kaçılır, ya Emîre'l-mü'minin?" Şöyle cevap verdi:

"Allah bilir! dersiniz."[486]

184. “Bize Muhammed b. Humeyd haber verip (dedi ki) bize Cerîr, Mansûr'dan, (o) Müslim el-Batin'den, (o da) Azra et-Temîmi'den (naklen) rivayet etti (ki Azra) şöyle dedi:”

“Ali, üç defa, "Gönle ne hoş gelir!" dedi. Orada bulunanlar dediler ki;

"Bu nedir, ya Emîre'l-Mü'minîn?" Şöyle cevap verdi:

"Adama bilmediği bir şey sorulup da, onun, "Allah bilir!" demesi. [487]

185. “Bize Ferve b. Ebi'l-Mağrâ haber verip (dedi ki) bize Ali Mushir, Hişâm b. Urve'den, (o) babasından, (o da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki, bir adam ona yani İbn Ömer'e bir mesele sordu, o da;”

"O konuda hiç bir bilgim yok" dedi. Adam geri dönüp gidince İbn Ömer şöyle dedi:

"İbn Ömer'in söylediği şey ne güzel! Ona bilmediği bir şey soruldu da o,

"Bu konuda hiçbir bilgim yok" dedi."[488]

186. “Bize Yahya b. Hammâd rivayet edip (dedi ki) bize Ebû Avâne, Muğire'den, (o da) eş-Şa'bî'den (naklen) rivayet etti (ki eş-Şa'bî) şöyle dedi:”

"Bilmiyorum" (demek) ilmin yarısıdır.”[489]

187. “Bize Abdullah b. Mesleme haber verip (dedi ki) bize Abdullah el-Ömeri, Nâfi'den (naklen) rivayet etti ki, bir adam, bir şey sormak için İbn Ömer'e geldi. O da;”

"(O konuda) hiçbir bilgim yok" dedi. Ardından, adamı uğurladıkdan sonra, yüzünü çevirdi ve şöyle dedi:

"İbn Ömer'in söylediği şey ne güzel! -İbn Ömer, kendisini kasdederek-, ona bilmediği bir şey soruluyor. O da; "(O konuda) hiçbir bilgim yok" dedi.[490]

188. “Bize Muhammed b. Humeyd haber verip (dedi ki) bize Cerir, Muğire'den, onun şöyle dediğini rivayet etti:”

“Amir'e bir şey sorulduğu zaman,

"Bilmiyorum" derdi. Şayet ona tekrar başvurup (ısrar ederler idiyse) şöyle derdi:

"İstersen, eğer o konuda bir bilgim varsa, (yani olmadığına dair) senin için Allah'a yemin ederim!"[491]

189. “Bize Hârûn b. Muâviye, Hafs'dan, (o) Eş'as'dan, (o da) İbn Sirin'den (naklen) haber verdi (ki İbn Şirin) şöyle dedi:”
“Bana, bildiğim bir şeyin veya bilmediğim bir şeyin sorulmasına aldırmam. Çünkü ben, bana bildiğim bir şey sorulduğu zaman bildiğim şeyi söylerim, bilmediğim bir şey sorulduğu zaman ise, "Bilmiyorum" derim.”[492]
190. “Bize Hârûn, Hafs'dan, (o da) el-A'meş'den (naklen) haber verdi (ki el-A'meş) şöyle dedi:”
“İbrahim'in hiç, ne "Şu helâldir", ne "Şu haramdır" dediğini duymadım. O sadece şöyle derdi:
"(Bunu) mekruh görüyorlardı, (bunu) müstehab görüyorlardı." [493]

22. Zamanın Değişmesi Ve Zaman İçinde Sonradan Olacak Şeyler

191. “Bize Ya'la haber verip (dedi ki) bize el-A'meş, Şakik'den, onun şöyle dedğini rivayet etti: Abdullah dedi ki;”
“İçinde büyüğün kuvvetten düşeceği, küçüğün yükseleceği, halkın da onu sünnet edinecekleri, sonra da değiştirildiğinde, "Sünnet değiştirildi!" diyecekleri bir fitne sizi kapladığı zaman haliniz ne olacak? (Orada bulunanlar);
"Bu ne zaman (olacak), Ebû Abdirrahman!" dediler. Şöyle karşılık verdi:
“(İbadetlerin zahiri şekilleriyle yetinip öze varmayan; mânasını anlamadan, anladıklarını uygulamadan Kuran okuyan) "kurrâ"nız çoğaldığı, fakihleriniz azaldığı, buyruk edicileriniz (emirleriniz, âmirleriniz) çoğaldığı, güvenilir kişileriniz azaldığı ve ahiret ameli karşılığında dünya(lık şeyler)in peşine düşüldüğü zaman!”[494]

Açıklama

Bu haberde müslümanların istikbaldeki durumları ile ilgili bilgiler verilmektedir. İstikbale ait bu gibi meselelerdeki sahâbi açıklamaları, bu meseleler ancak vahiyle bilinebileceği için,

hükmen merfu sayılmaktadır. Yani onun bu bilgileri, açıkça söylemese de, Hz. Peygamber'den duyup öğrendiği kabul edilmektedir. Ancak bu durumda sahâbinin ehl-i kitaptan rivayette bulunan biri olmaması gerekir.
Haberde müslümanların uğrayacakları büyük bozulmaya işaret edilmiştir. İlerde vukubulacak bu bozulma çok köklü olacak ve müslümanlar öz kültürlerine öyle yabancılaşacaklar ki bütün değerleri altüst hale gelecektir. Bu halde bütün güzel ve iyi hasletler yerlerini bunların zıtlarına bırakacaktır. Müslümanların idâri birliği bozulacak, din istismar konusu olacaktır. Bu çarpık durumun değiştirilip yerlerine İslâmî değerlerin yeniden getirilmek istenmesine, "sünnet" yani "İslâmi düzen" değiştirilmek isteniyor, nazarıyla bakılacağının haber verilmesi, meydana gelecek değerler kargaşası ve yabancılaşmanın vahim boyutlarını göstermektedir. Fakat, haberden, öze dönüşün tahakkuk edeceği de anlaşılmaktadır. Çünkü, "sünnet değiştirildi!" dense de "fitne" değiştirilecektir. Nitekim Hz. Peygamber şöyle buyurmuştu: *"İslâm garîb olarak başladı ve, başladığı gibi, garîb olarak tekrar gelecektir. Ne mutlu garîblere!"*[495] Burada garîblere mutluluk dilenmesi de neticenin müsbet ve hayırlı olacağına işarettir. İslâm, başta, görülmedik garîb bir gelişme seyri gösterdiği gibi sonda da benzer bir gelişme gösterecektir. Bu gelişmeye katkısı olanlara ne mutlu!
Haberde işaret olunan bozulma sebepleri ve bunların sıralanışı dikkat çekicidir: İlim ve ibadet hayatı bozulacak, bunlara dayanmayan idare sarsılacak, parçalanacak ve toplumda değerler-değerlendirmeler kargaşası başlayacak.
"Kurrâ"' aslında âbid, zâhid, salih kimseler demektir. Bu isim önceleri âlim ve zahidleri içine alacak şekilde, dindar ve ilim sahibi kimselere verilirken, sûfîler arasında, Kur'an okusun veya okumasın çokça ibadette bulunanlara alem olmuştu. Bazılarına göre kurra', zahidlerin bilinen en eski isimleridir. Fakat bu isim, zamanla, ibadetin daha çok zahirî şekilleriyle yetinip meselenin özüne intikal edemeyen kimseler için kullanılır olmuştur. Bunun için pek çok sufînin, kurrâ'yı tenkid eden sözleri vardır.[496]

Abdullah'ın (radıyallahu anlı) haberinde de bu çeşit kurrâ' söz konusudur. Kurrâ'nm mukabilinde kullanılan fakîh (c-fukahâ) ise, derin kavrayışlı, meseleleri gereği gibi anlayan alim kimse demektir. Bir ıstılah olarak da İslâm hukuku alimine fakîh denmiştir.[497]

192. "Bize Amr b. Avn, Hâlid b. Abdillah'dan, (o) Yezîd b. Ebî Ziyâd'dan, (o) İbrahim'den, (o) Alkame'den, (o da) Abdullah'dan (naklen) haber verdi (ki Abdullah) şöyle dedi:"

"İçinde büyüğün kuvvetten düşeceği, küçüğün[498] yükseleceği, kendisinden bir şey terk edilince de; "Sünnet terkedildi!" denileceği bir fitne sizi kapladığı zaman haliniz ne olacak?". (Orada bulunanlar):

"Bu ne zaman (olacak?)" dediler. Şöyle cevap verdi:

"Alimleriniz ölüp gittiği, cahilleriniz çoğaldığı, kurranız arttığı, fakîhleriniz azaldığı, buyruk edicileriniz (emirleriniz, âmirleriniz) çoğaldığı, güvenilir kişileriniz azaldığı, ahiret ameli karşılığında dünyalık şeylerin peşine düşüldüğü ve dinden başka şey için ilim (fıkıh) tahsil edildiği zaman."[499]

193. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki) bize el-Evzâ'î rivayet edip şöyle dedi:"

"Bana haber verildi ki (önceleri) şöyle deniyordu: İbadetten başka bir şey sebebiyle ilim (fıkıh) tahsil edenlerle, şüpheler sebebiyle haramları helal sayanların vay haline!"[500]

194. "Bize Yahya b. Ebî Zâ'ide'nin âzâdlısı Salih b. Süheyl haber verip (dedi ki) bize Yahya, Mucâlid'den, (o) eş-Şa'bî'den, (o) Mesrûk'dan, (o da) Abdullah'dan (naklen) rivayet etti (ki Abdullah) şöyle dedi:"

"Size hiçbir sene gelmeyecektir ki o, kendisinden önceki (seneden) daha şerli olmasın. Şunu bilki ben, bir seneden daha bereketli-bol bir sene, bir emirden daha hayırlı bir emîr demek istemiyorum. Fakat (şunu demek istiyorum): Alimleriniz, hayırlılarınız ve fakîhleriniz ölüp gidecek, sonra onların yerini tutacak birini bulamayacaksınız. (Nihayet) işleri kendi görüşleriyle mukayese edip (hüküm verecek) bir topluluk gelecek."[501]

195. "Bize Muhammed b. Ahmed b. Ebî Halef haber verdi. (O

dedi ki) bize Yahya b. Süleyman rivayet etti. O dedi ki: Dâvûd b. Ebî Hind'i, İbn Sirin'den, onun şöyle dediğini (naklederken) işittim:”
“Kıyas yapanların ilki İblîs'dir. Güneş ve aya da, başka yolla değil, ancak kıyas aletleri ile (kıyaslamalar sebebiyle) tapılmıştır.”[502]
196. “Bize Muhammed b. Kesir, İbn Şevzeb'den, (o) Matar'dan, (o da) el-Hasan'dan (naklen) haber verdi ki o (yani Hasan) şu ayeti:”
"Beni ateşden yarattın, onu ise çamurdan yaratdın"[503] âyetini okudu, (sonra) şöyle dedi:
“İblîs kıyas yaptı. O, kıyas yapanların ilkidir.”[504]

Açıklama

Allah Teâlâ Hz. Adem'i yaratıp, meleklere ve bu arada İblîs'e ona secde etmelerini emredince İblîs bu emre uymamış ve hissiyatına uyup kibirlenerek, üstelik buna bir de ilim süsü vererek;
"Ben ondan hayırlıyım. Beni ateşden yaratdm, onu ise.çamurdan yaratdın" demişti. O böylece, yaratılışları ile ilgili doğru önermelerden hayırlı olmak gibi yanlış neticeler çıkarmak istemiş, doğru ile yanlışı karıştırmış ve âlemde şeytanlık ve karıştırmanın ilk örneğini vermiştir. İblîs bu sözüyle bir çok hatalar yaptırmıştır.[505] Konumuzu ilgilendiren tarafıyla o, nassın (burada, Hz. Adem'in üstünlüğünü belirten âyetlerle secde etme emrinin) bulunduğu yerde kıyas yapmıştır. Nassın bulunduğu yerde kıyas yapılamaz. Binaenaeyh, İblîs'in kıyası, diğer kıyas hataları bir tarafa, bu yüzden fasid kıyastır. Böyle bir kıyas, kıyası bir delîl olarak kabul edenlerce de merdûddur. Netice olarak' mahlukattan ilk kıyas yapanın İblîs olduğu doğru ise de, kıyası fâsid olduğu için her türlü kıyası kötülemeye delil olamaz.[506]
197. “Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki) bize Ebû Avâne, İsmail b. Ebî Hâlid'den, (o) eş-Şa'bi'den, (o da) Mesrûk'dan

naklen haber verdi ki o (yani Mesrûk) şöyle dedi:”
“Doğrusu ben kıyas yapıp da ayağımın (hak yoldan) kaymasından korkuyor, ürperiyorum.”[507]
198. “Bize Sadaka İbnul-Fadl haber verip (dedi ki) bize Ebû Hâlid el-Ahmer, İsmail'den, (o da) eş-Şa'bî'den (naklen) rivayet etti (ki eş-Şa'bî) şöyle dedi:”
“Vallahi, şüphe yok ki siz kıyas aletlerim (kıyaslamaları) alır-kabul ederseniz muhakkak helâli haram, haramı helâl yaparsımz.”[508]
199. “el-Hasan b. Bişr haber verip (dedi ki) bize babam, İsmail'den (o da) Amir'den (naklen) haber verdi ki o (yani Amir) şöyle derdi:”
"Ne dersin (görüşün nedir?)",
"Ne dersin (görüşün nedir?)" (sözleri) bana ne sevimsiz gelir! Adam arkadaşına (bir şey) soruyor ve,
"Ne dersin?" diyor!
“(Amir) kıyas da yapmazdı.”[509]
200. “Bize Sadaka İbnu'1-Fadl haber verip (dedi ki) bize Yahya b. Sa'îd, ez-Zibrikân'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti:”
“Ebû Vâ'il bana, "ere'eyte: Ne dersin?" diyen (ehl-i re'y ile) oturmamı yasakladı.”[510]
201. “Bize Sadaka İbnu'1-Fadl haber verip (dedi ki) bize İbn Uyeyne, ismail'den, (o da) eş-Şa'bî'den (naklen) haber verdi (ki eş-Şa'bî) şöyle dedi:”
“Şayet şunlar Hz. Peygamber'in -salallahu aleyhi ve sellem-zamanında olsalardı, Kuranın tamamı, "Sana sorarlar, sana sorarlar" (diye başlayan âyetler şeklinde) inerdi.[511]
202. “Bize İsmail b. Ebân haber verip (dedi ki) bana Muhammed -ki o İbn Talha'dır.- Meymûn Ebû Hamza'dan, onun şöyle dediğini haber verdi: Bana İbrahim dedi ki;”
"Ebû Hamza, vallahi ben muhakkakki (bazı meseleler hakkında) konuşmuşumdur. Eğer bir kaçış yolu bulsaydım konuşmazdım. Doğrusu, içinde benim, Kûfelilerin fakîhi olduğum bir zaman kötü bir zamandır!”[512]

Açıklama

İbrahim b. Yezîd b. Kays (v. 96), büyük alimler yetiştirmiş olan Nehaî ailesine mensub büyük bir alimdir. O re'y ekolünün yani hanefi mezhebinin tâbiûn nesli içindeki en mühim dayanaklarından biridir. İbrahim en-Neha'î, amcası Alkame'den, Alkame de Abdullah b. Mesûd'dan ilim almıştı. İbrahim'den de Hammâd b. Süleyman, Hammâd'dan ise Ebû Hanife tahsil-i ilim etmişlerdi. Ebû Hanife onun hakkında;
"İbrahim en-Neha'î hiç şüphesiz fikıhta Salim b. Abdillah'dan daha kuvvetlidir" demişti.[513] Bunun için İbrahim'in yukarıdaki sözü onun büyük tevâzuunun bir ifadesidir.[514]
203. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki) bize Sufyân, Leys'den, (o da mücâhid'den (naklen) haber verdi (ki Mücahid) şöyle dedi:"
"Ömer, -sözdekini kasdederek- "ölçüştürmekden (yani kıyas yapmaktan) sakın!" demişti."[515]
204. "Bize Haccâc el-Basrı haber verip (dedi ki) bize Ebû Bekr el-Huzelî, eş-Şa'bî'den, onun şöyle dediğini rivayet etti;"
"Şureyh'ın yanında idim, ona Murâd'lı bir adam geldi ve şöyle dedi:
"Ebû Umeyye! Parmakların diyeti nedir?" "(Her parmak için) onar, onar (deve)" karşılığını verdi. (Adam); "Allah Allah! Şu ikisi -serçe parmağıyla baş parmağını birleştirmişti- bir mi?" dedi. Bunun üzerine Şureyh şöyle dedi:
"Allah Allah! Kulağınla elin bir mi? Çünkü kulağı saç, yuvarlak başlık ve sarık örter. Onda da yarım diyet, elde de yarım diyet vardır. Yazıklar olsun sana! Muhakkak ki sünnet sizin kıyasınızı geçmiştir. Binaenaleyh (sünnete) uy, bid'at işleme! Zira sen "eser"e (yani Hz. Peygamber -salallahu aleyhi ve sellem- ve sahabeden -radıyallahu anhum- gelen esaslara) tutunduğun sürece sapıtmazsın."
Ebû Bekr dedi ki; sonra eş-Şa'bî bana şöyle dedi:
"Hüzelî! Şayet sizin Ahnef'iniz (yanı en akıllı adamınız) ve beşiğindeki şu bebek öldürülse, bunların diyeti bir olur mu?", "Evet" dedim.

"Peki kıyas nerede?" dedi.[516]

Açıklama

Bu haberden açıkça anlaşılmaktadır ki zemmedilen kıyas, hakkında nass bulunan meselelerde yapılanı gibi, fâsid kıyastır. Hz. Peygamber parmakların,[517] elin[518] ve kulağın[519] diyetlerini [520] açıklamıştır. Artık onlar hakkında fikir yürütmeye mahal yoktur.[521]

205. "Bize Mervân b. Muhammed haber verip (dedi ki) bize Sa'îd, Rabî'a b. Yezîd'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Muâz b. Cebel dedi ki;"

"(Zaman gelecek,) Kur'an insanlara açılacak. Öyleki onu kadın, çocuk, erkek (herkes) okuyacak derken adam diyecek ki, Kur'an'ı okudum ama bana uyan olmadı. Vallahi onu, onların içinde uygulayacağım (veya "ona okuyarak içlerinde namaz kılacağım.") Belki bana uyan olur. Bunun üzerine onu onları içinde tatbik eder. Ama (yine) kendisine uyan olmaz. O zaman der ki; Kur'an'ı okudum, bana uyan olmadı. Onu içlerinde uyguladım, bana uyan olmadı. Vallahi evimde bir mescid (yeri) çevireceğim. Belki bana uyarlar. Bu sebeple evinde bir mescid (yeri) çevirir. Ama (yine) kendisine uyulmaz. O zaman der ki; Kur'an'ı okudum, bana uyan olmadı, onu içlerinde uyguladım, bana uyan olmadı, evimde bir mescid (yeri) çevirdim, (yine) bana uyan olmadı. Vallahi onlara, mutlaka, ne Allah'ın Kitâbı'nda bulamayacakları, ne de Resûlullah'dan (-salallhu aleyhi ve sellem-) duymadıkları bir haber getireceğim. Belki bana uyulur."

Muâz dedi ki;

"İşte onun getirdiğinden sakının. Çünkü onun getirdiği şey sapıklıktır."[522]

23. (Dayanaksız) Görüşleri Kabul Etmenin Mekrûhluğu

206. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki) bize Mâlik -ki o ibn Miğvel'dir- rivayet edip dedi ki; eş-Şa'bî bana şöyle dedi:"

"Şunların sana Resûlullah'dan -salallahu aleyhi ve sellem- rivayet ettiklerini al, kabul et. Kendi görüşleriyle söylediklerini ise helaya at!"[523]
207. "Bize el-Abbâs, Sufyân'dan, (o da) Zeyd b. Hubâb'dan (naklen) haber verdi (ki, o şöyle demiş:) Bana Recâ' b. Ebî Seleme haber verip (dedi ki; Abde b. Ebî Lubâ'be'yi, şöyle derken duydum:"
"Zamanımın şu insanlarından, onların bana (bir şey) sormamalarını, benim de onlara (bir şey) sormamamı yeğledim. Onların her biri sadece; "Ne dersin? Ne dersin?" diyor."[524]
208. "Bize Affân haber verip (dedi ki) bize Hammâd b. Zeyd rivayet edip (dedi ki) bize Asım b. Behdele, Ebû Vâ'il'den, (o da) Abdullah b. Mes'ûd'dan (naklen) rivayet etti (ki Abdullah) şöyle dedi:"
"Resûlullah -salallahu aleyhi ve sellem- bir gün bize bir çizgi çizdi. Sonra, *"Bu, Allah'ın yoludur"* buyurdu. Ardından bunun sağından solundan bazı çizgiler çizdi. Sonra, *"Bunlar (bir takım) yollardır. Onlardan her yolun başında, ona çağıran bir şeytan vardır."* buyurdu. Sonra da şu âyet-i okudu: *"Şüphesiz ki (emretdiğim) bu (yol) benim dosdoğru yolumdur. O halde ona uyun. (Başka aykırı) yollara tâbi olmayın. Sonra sizi onun (yani Allah'ın) yolundan ayırır."*[525]
209. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki) bize Verkâ, İbn Ebî Necîh'den, (o da) Mücâhid'den (naklen) rivayet etti (ki Mücâhid, âyette geçen) "(Başka aykırı) yollara tâbi oma!"yı, "Bid'atlara ve şübheli şeylere (tâbi olma!") diye tefsir etmiştir."[526]
210. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki) bize Amr b. Yahya haber verip dedi ki;"
"Babamı, babasından (naklen) şöyle rivayet ederken duydum: (Babam) dedi ki sabah namazından önce Abdullah b. Mes'ûd'un kapısının önünde otururduk. Çıktığında, onunla beraber mescide giderdik. Neyse (bir gün) Ebû Musa el-Eş'arî yanımıza geldi ve;
"Ebû Abdirrahman (yani Abdullah b. Mesûd) şimdiye kadar yanınıza çıktı mı?" dedi.
"Hayır" dedik. O da bizimle beraber oturdu. Nihayet (Abdullah)

çıktı. Çıkınca toptan ona ayağa kalktık. Sonra Ebû Musa ona şöyle dedi:
"Ebû Abdirrahman! Biraz önce mescidde yadırgadığım bir durum gördüm. Ama yine de, Allah'a şükür, hayırdan başka bir şey görmüş değilim. (Abdullah)
"Nedir o?" diye sordu. O da;
"Yaşarsan birazdan göreceksin" dedi (ve) şöyle devam etti:
"Mescidde halkalar halinde, oturmuş, namazı bekleyen bir topluluk gördüm. Her halkada (idareci) bir adam, (halkadakilerin) ellerinde de çakıl taşları var. (idareci):
"Yüz defa Allahu ekber deyin" diyor, onlar da yüz defa Allahu Ekber diyorlar. Sonra, yüz defa Lâ İlahe İllallah, deyin diyor, onlar da yüz defa Lâ ilahe İllallah diyorlar. Yüz defa Sübhanallah deyin diyor, onlar da yüz defa Sübhanallah diyorlar." (Abdullah b. Mes'ûd);
"Peki onlara ne dedin?" dedi. "Senin görüşünü bekleyerek -veya "senin emrini bekleyerek" -onlara bir şey söylemedim." dedi. Dedi ki;
"Onlara kötülüklerini sayıp (hesab etmelerini) emretseydin ve, (bununla) iyiliklerinden hiçbir şeyin zayi edilmeyeceğine dair onlara güvence verseydin ya!" dedi. Sonra gitti, biz de onunla beraber gittik. Nihayet o, bu halkalardan birine geldi, başlarında durdu ve şöyle dedi:
"Bu, yaptığınızı gördüğüm nedir?" Dediler ki;
"Ebû Abdirrahman! (Bunlar) çakıl taşları. Onlarla Ellahu Ekber, Lâ ilahe İllallah ve Sübhanallah deyişleri sayıyoruz." (Bunun üzerine Abdullah b. Mes'ûd) dedi ki;
"Artık kötülüklerinizi sayıp (hesab edin)! Ben, iyiliklerinizden hiç bir şeyin zayi edilmeyeceğine kefilim. Yazıklar olsun size! Ey Ümmet-i Muhammed, ne çabuk helak oldunuz! Peygamberinizin -salallahu aleyhi ve sellem- şu sahabesi (içinizde hâlâ) bolca bulunmakta. İşte onun elbiseleri, (henüz) eskimemiş; kabları, (henüz) kırılmamış. Canım elinde olan (Allah'a) yemin olsun ki, sizler kesinlikle (ya) Mu-hammed'in dininden daha doğru yolda olan bir din üzerindesiniz (-ki bu imkânsızdır.) veya bir sapıklık kapısı açmaktasınız." Onlar;
"Vallahi, Ebû Abdirrahman, biz, başka bir şey değil, sadece hayrı

(elde etmeyi) istedik" dediler. (O da) şöyle karşılık verdi;
"Hayrı (elde etmek) isteyen niceleri vardır ki onu hiç elde edemeyeceklerdir. Resûlullah -salallahu aleyhi ve sellem- bize haber vermişdi ki; Kur'an'ı okuyacak olan bir topluluğun (bu okuyuşları sadece dilde kalacak), onların köprücük kemiklerini ileriye geçmeyecek. Vallahi, bilmiyorum, belki onların çoğu sizdendir." Sonra (Abdullah) onlardan yüz çevirdi.
(Amr b. Yahya'nın dedesi) Amr b. Selime, bundan sonra şöyle dedi:
"Bu halkalardaki (insanların) tamamını, en-Nehrevân olayında, haricîlerin yamnda bize karşı vuruşurken gördük."[527]

Açıklama

Belirli kelime veya cümleleri tek veya toplu olarak okumaya, tekrar etmeye "zikr" denilmektedir. Yukarıdaki haberde böyle bir zikr söz konusudur. Dünya ve ahiret mutluluğunu isteme (dua), Kur'an okuma, ilimle meşgul olma, nafile namaz kılma gibi amellere de zikr dendiği vakidir. Zikr dil, kalb veya vücut organlarıyla olabilmektedir. Allah'ı tesbihle, ona hamdetmeyle, onu ululamayla, yüceltmeyle alâkalı kelime veya cümleleri söylemek dilin zikridir. Cenab-ı Hakk'ın zat ve sıfatlarının delillerini, ahkâmına muttali olmak için ilâhi emirlerin hikmet ve delillerini, mahlûkatın sırlarını düşünmek kalbin zikridir. Allah'a ve Resulüne itaat etmeye garkohnak da vücud organlarının zikridir.[528] Zikre teşvik eden bir çok âyet ve hadis vardır. Allah Teâlâ şöyle buyurur: *"Öyle ise beni anın (zikredin) ki ben de sizi anayım."*[529] *"Ey insanlar, Allah'ı çok anın ve onu sabah-akşam tesbih edin."*[530] Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-de; *"Dilin daima Allah'ı zikirle ıslak olsun"* buyurmuştur.[531] Hz. Peygamber'in, bazı kelime ve cümlelerin tekrar edilerek okunmasını tavsiye eden, zikir meclislerini öven hadisleri de vardır. Örnek olarak şunları kaydedebiliriz: "Allah'ı -azze ve celle- zikretmek üzere oturan her topluluğu melekler çepeçevre kuşatır, onları rahmet kaplar, üzerlerine sekinet (huzur) iner ve Allah onları, katındakilerin içinde zikreder. "

[532] "Allah'ın, zikredenleri araştırmak üzere yollarda dolaşan bir kısım melekleri vardır. Bunlar, Allah'ı zikreden bir topluluk bulunca:
"Muhtaç olduğunuz şeye gelin!" diye birbirlerine seslenirler..." [533]
"Kim günde yüz defa "Sübhanellahi ve bi-hamdihi" derse, hataları, deniz köpüğü gibi (çok) da olsalar, ondan atılır. "[534]
"Allah'ın en sevdiği sözler dört (tanedir): Sübhanallah, el-Hamdulillah, Lâ İlahe İllallah, Allahu Ekber. Bunların hangisiyle b'aşlasan sana zarar vermez.[535] Bu bilgiler ışığında yukarıdaki habere baktığımızda Abdullah b. Mes'ûd'un (radıyallahu anh), mescidde zikir yapanlara i'tiraz etmesinin, zikrin kendisinden kaynaklanmadığını anlarız. İtirazın sebebi zikrin yeri ve şeklidir. Mescidde yapılan böyle bir zikir, zamanla bütün müslümanlarca dinin gereği olarak anlaşılıp yapılacak bir ibadet halini alabilirdi. Bu ise, kınanan bidatlardan biri olurdu. Bir kişinin başkanlığında, onun komutlarıyla yapılan şekli bir "zikr"de tenkid konusu yapılmış olabilir. Zikredilen merfû hadiste ve, söz konusu "zikir meclisi"ne katılmış olanların ilerde, şekli mutaassıb dindarlıklarıyla bilinen haricilerin saflarında görülmüş olmalarında da bu son hususa işaret vardır.
Nehrevân, Bağdâd ile Vâsıt arasında bir yerin adıdır. Burası, Hz. Ali ile Hariciler arasında h. 37 (veya 38) yılında vukubulan ve Hz. Ali'nin zaferi ile sonuçlanan savaş dolayısıyla meşhur olmuştur.[536]
211. "Bize Ya'lâ haber verip (dedi ki) bize el-A'meş, Habîb'den, (o da) Ebû Abdirrakman'dan (naklen) rivayet etti (ki Ebû Abdirrahman) şöyle dedi: Abdullah dedi ki;"
"(Sünnete) uyunuz, bid'at işlemeyiniz. Zira (uyulması gereken şeylerin tesbiti sizin yerinize yapılmıştır."[537]
212. "Bize Muhammed b. Ahmed b. Ebû Halef haber verip (dedi ki) bize Yahya b. Süleym rivayet edip (dedi ki) bana Ca'fer b. Muhammed, babasından, (o da) Câbir b. Abdillah'dan (naklen) rivayet etti (ki Câbir) şöyle dedi:" "(Bir gün) Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bize bir hutbe irad etti de Allah'a

hamd ü senadan sonra şöyle buyurdu:
"En üstün yol Muhammed'in -sallallahu aleyhi ve sellem- yoludur. İşlerin en kötüleri, sonradan ortaya çıkarılanlardır. Her bid'at da delâlettir. "[538]

213. "Bize Muhammed b. Uyeyne, Ebû İshak el-Fezâri'den, (o) Eşlem el-Minkari'den, (o da) Bilâz b. İsmet'den (naklen) haber verdi (ki Bilâz) şöyle dedi:"
"Abdullah b. Mesudun, cuma gecesinin akşamı olduğu zaman kalkmış konuşurken, şöyle dediğini işitmiştim:" "Şüphe yok ki en doğru söz Allah'ın sözü ve (yine) şüphe yok ki en güzel yol, Muhammed'in yoludur. Bedbaht, annesinin karnında bedbaht olan kimsedir. Râvîlerin en kötüleri, yalan (söz ve haberler) rivayet edenlerdir. İşlerin en kötüleri, sonradan ortaya çıkarılanlardır. Gelecek olan herşey ise yakındır."[539]

214. "Bana Muhammed b. Uyeyne, Ebu İshak el-Farazi'den, (o) Leys'den, (o) Eyyub'dan, (o da) İbn Sirin'den (naklen) haber verdi(ki İbn Sirin) şöyle dedi:"
"Hiçbir kimse bir bid'ata tutunup da ondan sonra(tekrar) sünnete dönmüş, müracaat etmiş değildir."[540]

215. "Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki) biz Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan, (o) Ebû Kılâbe'den, (o) Ebû Esmâ'dan, (o) Sevbân'dan, (o da) Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen) rivayet etti ki," o (yani Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:
"Ben ümmetim hakkında sadece saptırıcı önderleden endişe ediyorum."[541]

216. "Bize Ahmed b. Abdillah Ebu'l-Velîd el-Here vî haber verip (dedi ki) bize Mu'âz b. Muâz, İbn Avn'dan, (o) Amr b. Sa'îd'den, (o) Ebû Zur'a b. Amr b. Cerir'den, (o da) Hayye bint Ebî Hayye'den (naklen) rivayet etti (ki Hayye) şöyle dedi:"
"Öğlenin tam sıcağında bir adam yanımıza girdi. Ben de, "Allah'ın kulu! Nereden geldin?" dedim. Şöyle karşılık verdi:
"Ben ve bir arkadaşım, aradığımız bir şey için geldik. Arkadaşım, aradığımız şeyin peşine gitti. Ben de gölgelenmek ve içecek bir şey içmek için (buraya) girdim. Bunun üzerine ben kalkdım, biraz ekşi süt aldım, -Belki, "Bunun üzerine ben

kalktım, ekşi ayran aldım" demişti.- ve bundan ona ikram ettim. O da içti, ben de içtim. (Hayye) dedi ki;
"Onu kuvvetli bir tahminle tanıdım. Bunun için;
"Allah'ın kulu, sen kimsin?" dedim. O da;
"Ben Ebû Bekr'im" dedi.
"Sen, Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem-, (namım) duymuş olduğum sahâbisi Ebû Bekr misin?" dedim "Evet" dedi. (Hayye) dedi ki;
“O zaman ben, Has'am'la yaptığımız savaşı, cahiliye döneminde birbirimizle yaptığımız savaşı, Allah'ın getirdiği dostluk ve anlaşmayı, çadırların iplerini (bağlamasını, yani cemiyette birliği sağlamasını) zikrettim, -(Ahmed dedi ki; rivayetin bu yerinde) İbn Avn parmaklarını birbirine kenetlemişti, Muâz da onu bize tavsif etmişti. (Dârimi dedi ki;) Ahmed de (parmaklarını) kenetlemişti.-, sonra şöyle dedim:
"Allah'ın kulu! İnsanların bu durumunun ne zamana kadar (devam edeceğini) sanıyorsun?".
"Önderler dosdoğru yolda oldukları sürece!" dedi.
"Önderler ne (demek?)" dedim. Şöyle cevap verdi:
"Seyyid görmedin mi? Hani obada olur da, (oba halkı) ona uyup itaat ederler. İşte bunlar dosdoğru yolda oldukları sürece."[542]
217. “Bize Muhammed İbnu's-Salt haber verip (dedi ki) bize İbrahim b. Sa'd, babasından, (o) Adiyy b. Ertât'ın bir kardeşinden, (o da) Ebu'd-Derdâ'dan (naklen) haber verdi (ki Ebu'd-Derdâ') şöyle dedi:” Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-şöyle buyurdu:
"Şüphe yok ki sizin için korktuğum şeylerin en korkutucusu saptırıcı önderlerdir. "[543]
218. “Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki) bize Ebû Avâne, Beyân Ebû Bişr'den, (o da) Kays b. Ebû Hâzim'den (naklen) rivayet etti (ki Kays) şöyle dedi: Ebû Bekr (radıyallahu anh), Ahmes (kabilesin)den Zeyneb isimli bir kadının yanına girdi. (Kays) dedi ki;” (Ebû Bekr), onun konuşmadığını gördü. Bunun üzerine;
"Nesi var, konuşmuyor?" diye sordu.
"Susarak hac yapmaya niyet etmiş" dediler. O zaman ona;

"Konuş, dedi, çünkü bu helâl değildir. Bu, câhiliyye işi bir harekettir." (Kays) dedi ki, o da konuştu ve:
"Sen kimsin?" dedi. (Hz. Ebû Bekr);
"Muhacirlerden bir kişiyim" dedi.
"Muhacirlerin hangisinden?" dedi.
"Kureyş'den" diye cevap verdi. "Kureyş'in hangisinden?" dedi. (Hz. Ebû Bekr);
"Doğrusu sen çok soran birisin. Ben Ebû Bekr'im" dedi. (Bunun üzerine Zeyneb);
"Allah'ın, câhiliyye (döneminden) sonra getirdiği bu iyi halde ne kadar kalacağız?" diye sordu. Ebû Bekr (radıyallahu anh) buna şöyle cevap verdi:
"Önderleriniz sizinle dosdoğru oldukları (veya size karşı dosdoğru hareket ettikleri) sürece bu (hal) üzere kalacaksınız." (Zeyneb);
"Önderler de ne?" dedi. (Hz. Ebû Bekr);
"Kavminin başkanları ve ileri gelenleri yok mu, (hani) onlara emrediyorlar, onlarda onlara itaat ediyorlar?" dedi. "Evet" diye karşılık verdi. (Hz. Ebû Bekr de);
"İşte onlar halkınız karşısındaki bunlar gibidir" dedi.[544]

Açıklama

Son bir kaç hadiste "önder" diye tercüme ettiğimiz imam (c. eimme) kelimesi; kendisine uyulan kimse, halife, başkan, devlet başkanı, rehber... gibi mânâlarda kullanılmaktadır. Bu hadislerde öncelikle devlet başkanları söz konusudur. Devlet başkanları büyük yetkilere sahiptirler. İslâm nizamında, gayr-ı meşru olmayan emirlerinde müslüman devlet başkanlarına itaat mecburiyeti vardır. Bu sebeple toplum hayatında, bu arada toplumun kültürel hayatında onların oynayabileceği rol çok mühimdir. Devlet başkanlarını da, tabiatiyle, devlet erkâmyla birlikte düşünmek lâzımdır. İşte toplumun iyi ve kötü hali, devlet başkanında bütünleşen üst düzey devlet idarecileriyle çok yakından alakadardır. Toplumun bozulmasına sebeb olabilecek en endişe verici husus da, bunun için, halkı hak yoldan saptıracak idarecilerdir. Meşru itaat imkânından da istifadeyle

onların girişecekleri saptırma faaliyetleri fazlasıyla etkili olur. Bu etkinin gücü; "İnsanlar devlet başkanlarının dini üzeredirler" diyecek kadar kuvvetlidir. Nitekim Hz. Peygamber de, Bizans İparatoruna gönderdiği İslâm'a davet mektubunda şöyle buyurmuştu: "Müslüman ol, kurtul! Allah da sana sevabını iki kat versin. Şayet yüz çevirirsen, şüphe yok ki çiftçilerin (tebaanın) günâhı senin boynunadır (Buhâri, Bedu'1-Vahy, 6 (1/6).
Bundan dolayı devlet başkanlanmn iyi haline özel i'tina gösterildiğini müşahede etmekteyiz. Onların iyiliğini, hayrını istemek dinin ta kendisi sayılmıştır. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: *"Din, Allah'ın, Resulünün, müslümanlann önderlerinin ve bütün (müslümanların) hayrını istemekten ibarettir. "*[545] *"Önderlere kötü söz söylemeyiniz. Allah'dan onların iyilik ve doğruluğuna dua ediniz. Zira onların iyilik ve doğrulukları sizin için iyilik ve doğrulukdur."*[546] Fudayl b. İyâd da şöyle demiştir:
“Şayet kabul edilecek bir duam olsa bunu ancak önder (devlet başkanı) için yaparım. Çünkü bunu kendime yapsam, (faydası) beni aşmaz. Ama ona yapsam, önderin iyi hali, insanların ve memleketlerin iyi hali(ne sebeb) olur."[547]
219. “Bize Abdullah b. Muhammed haber verip (dedi ki) bize Abdurrahman b. Mehdi, Sufyân'dan, (o) Vâsıl’dan, (o da) Âize isimli bir kadından (naklen) rivayet etti (ki Âize) şöyle dedi:”
“İbn Mesûd'u erkek ve kadınlara tavsiyede bulunurken gördüm, o şöyle diyordu:
“Kadın, erkek, sizden kim (fitne zamanına) kavuşursa ilk yola (ilk duruma uymağa) baksın, ilk yola, (ilk duruma uymağa) baksın! Çünkü biz fıtrat üzereyiz.” Abdullah (ed-Dârimî) dedi ki,
“(Arapça metinde geçen) "es-semt" kelimesi "yol" demektir.”[548]

Açıklama

"Fıtrat"; yaradılış, ilk yaradılış, tıynet, din, millet gibi mânâlara gelmektedir. Abdullah b. Mes'ûd (radıyallahu anh) kendilerinin

yani sahâbe-i kiramın, insanların tasarruflarıyla bozulmamış olan ilk yaratılışa uygun bir hayat tarzı, bir din üzerinde olduklarına işaret etmiştir. Nitekim Kur'an-ı Kerim, Hz. peygamberin şahsında onlara ve bütün müslümanlara böyle olmalarını emretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurur: *"O halde sen yüzünü bir muvahhid olarak dine, Allah'ın o fıtratına çevir ki, o, insanları bunun üzerine yaratmışdır. Allah'ın yaratışına (hiçbir şey) bedel olmaz. Bu, dimdik ayakda duran bir dindir. Fakat insanların çoğu bilmezler. "*[549] İnsanın içinde, dış etkilenmelerden azade olduğunda hak dine karşı tabî bir temayül vardır. Bu fıtrattır. İnsanlar bu fıtrat üzere yani hakkı anlayıp kabul etmeye kabiliyetli olarak yaratılmışlardır. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "*Her doğan çocuk, başka değil, ancak fıtrat üzere doğar...*"[550] İnsanın maddi ve mânevi varlığına en uygun bir şekilde düzenlenmiş olan fıtrat dini, uzun asırlar boyu insanlar tarafından değiştirilmeye çalışılmış, fakat peygamberler vasıtasıyla sapmalar önlenmiş ve en son olarak Hz. Peygamber vasıtasıyla fıtrat dini, artık değiştirilmemek üzere ilk haline insanın yaradılışına uygun olan din haline döndürülmüştür. Hz. Peygamberin bir hadisi şöyledir: *"(Allah) zamanı, gökleri ve yeri yarattığı gündeki şekline döndürmüştür,.. "*[551] Binaenaleyh Hz. Peygamber ve sahabenin sünneti, din uygulamaları örnek alınmalıdır.[552]

220. "Bize Muhammed b. Uyeyne haber verip (dedi ki) bize Ali -ki o İbn Mushir'dir. Ebû İshak'dan, (o) eş-Şa'bî'den, (o da) Ziyâd b. Hudeyr'den (naklen) haber verdi (ki Ziyâd) şöyle dedi:"

"Bana Ömer (radıyallahu anh);

"Biliyor musun, İslâm'ı ne yıkar? " diye sordu.

"Hayır" dedim. Şöyle açıkladı:

"Onu alimin hatası (sürçmesi), münafıkın Kuran vasıtasıyla mücâdelesi, saptırıcı önderlerin hükmü!"[553]

221. "Bize Harun, Hafs b. Gıyâs'dan, (o) Leys'den, (o) el-Ha-kem'den, (o da) Muhammed b. Ali'den (naklen) haber verdi (ki Muhammed b. Ali) şöyle dedi: İşi-gücü çekişme olan mücâdele erbâbıyla bir arada oturma, (konuşma!). Çünkü onlar Allah'ın

âyetleri hakkında (yersiz, delilsiz sözlere) dalarlar.”[554]
222. “Bize el-Hüseyn b. Mansûr haber verip (dedi ki) bize Ebû Usâme, Şerîk'den, (o) el-Mubârekden, (o da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti (ki el-Hasan) şöyle dedi:”
“Kendisinden başka hiçbir tanrı olmayan Allah'a yemin olsun ki, sünnetleriniz ikisinin arasında, yani haddi aşanla (Hak'dan) uzak kalan arasında (kalmıştır). Binaenaleyh o (sünnetlere uymada) sabrediniz. Çünkü sünnet ehli, eskiden insanların en azı idiler. Onlar gelecekte de insanların en azı olacaklardır. (Sünnet ehli) ne haddi aşanlarla azgınlıklarına, ne de bidatçıarla bidatlerine gitmemiş, Rabb'lerine kavuşuncaya kadar sünnetlerine (uymada) sabretmiş olan kimselerdir. O halde, inşaallah, siz de böyle olunuz.”[555]
223. “Bize Musa b. Hâlid haber verip (dedi ki) bize İsa b. Yûnus, el-A'meş'den, (o) Umâre ve Mâlik İbnu'l-Haris'den, (onlar) Abdurrahman b. Yezîd'den, (o da) Abdullah'dan (naklen) haber verdi (ki Abdullah) şöyle dedi:”
“Sünnet dahilinde orta yolla çalışmak, bidat içinde var gücüyle çalışmakdan daha hayırlıdır.”[556]

24. Alimlere Uyma

224. “Bize Mansûr b. Seleme el-Huzâ'î, Şerîk'den, (o) Ebû Hamza'dan, (o da) İbrahim'den (naklen) haber verdi (ki İbrahim) şöyle dedi:”
“Ben öyle topluluklara kavuşdum ki şayet onlardan biri bir tırnak(lık yeri bile) aşmamış olsaydı ben de onu aşmazdım. Bir topluluğu önemsememek bakımından, onların fiillerine aykırı hareket etmen kâfidir.”[557]
225. “Bize Yala haber verip (dedi ki) bize Abdulmelik, Atâ'dan rivayet etti (ki o);
"Allah'a itaat ediniz, peygambere ve sizden olan buyruk sahiplerine de itaat ediniz"[558] (âyetinin tefsirinde) şöyle dedi:
“(Ayette geçen "buyruk sahipleri") ilim ve derin anlayış (fıkıh)

sahipleridir. Peygambere itaat de Kur'an ve sünnete uymakdır.”[559]

Açıklama

Atâ' ile beraber başka müfessirler de mezkûr âyetteki "buyruk sahipleri"nden, alimlerin kasdedildiğini söylerler. Ancak, âyetin nüzul sebebi olarak zikredilen olaylar da göz önüne alındığında, itaat edilmesi emredilen buyruk sahiplerinin içine, komutan, âmir, alim her buyruk sahibinin girdiği anlaşılmaktadır. Yeter ki buyruk sahibi müslüman ve emrettiği şey meşru olsun. Çünkü Allah'a isyan olan emirde kula itaat edilmez. Müslüman olmayan buyruk sahiplerine de itaat vacip değildir. Gayr-ı müslim buyruk sahipleri hakkında itaat değil de, varsa anlaşmaya riâyet söz konusudur. Burada âyetteki bir hususa işaret etmek lâzımdır. Ayette, Allah'a ve peygambere itaat ayrı ayrı "itaat ediniz" şeklinde emredilmişken buyruk sahiplerine itaat emri peygambere itaate atfedilmiştir. Bundan, Peygamberin müstakil emretme ve itaat edilme yetkisi olduğu, buyruk sahiplerinin böyle bir yetkileri olmadığı, onların, verecekleri emirlerde Kur'an ve sünnet ahkâmına uymak zorunda oldukları mânâsı çıkar.
Atâ', "ilim" ile, herhangi bir mesele hakkında Kur'an ve sünnette bulunan sarîh bilgiyi," derin anlayış (fıkıh)" ile de bu iki kaynaktan ictihâd yoluyla çıkarılan bilgiyi veya bu şekilde bilgi çıkarmayı kasdetmiş olmalıdır.[560]

226. “Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki) bize İbrahim b. Edhem rivayet edip dedi ki;”
“Ben İbn Şübrüme'ye bir şey sordum, -zor bir meselem vardı - ve, "Allah sana merhamet etsin, ona bir bakın!" dedim. Cevabı şu oldu:
"(Mesele hakkında) yol bana açıldığı ve izi (yani mesele hakkındaki haberi) bulduğum zaman (onu yanımda) hapsetmem, (söylerim!)."[561]
227. “Bize Osman İbnu'l-Heysem haber verip (dedi ki) bize Avn. Hacerli Süyman b. Câbir isimli bir adamdan onun şöyle

dediğini rivayet etti:”
“İbn Mes'ûd dedi ki, Resûlullah bana şöyle buyurmuştu:”
“İlmi öğreniniz ve onu insanlara da öğretiniz. Ferâ'izi öğreniniz, onu insanlara da öğretiniz. (Hülâsa) Kur'an'ı öğreniniz, onu insanlara da öğretiniz. Çünkü ben ölümlü bir kimseyim. İlim de yakında alınıp yok edilecek ve fitneler ortaya çıkacak. Nihayet iki kişi Allah'ın, miras ile ilgili bir emri (bir farizası) konusunda ihtilâfa düşecek de aralarını hükme bağlayacak hiç kimse bulamayacaklar:"[562]
228. “Bize Ya'kûb b. İbrahim haber verip (dedi ki) bize Ömer b. Ebi Halife rivayet edip dedi ki, ben Ziyâd b. Mihrâk'dan, onun, Abdullah b. Ömer'in şöyle dediğini zikrettiğini duydum: Resûlullah Muâz b. Cebel ile Ebû Musa'yı Yemen'e gönderdiğinde onlara) şöyle buyurmuştu:”
“Dayanışma içinde ve uyum halinde olunuz kolaylaştırınız, nefret ettirmeyiniz." Sonra onlar Yemen'e geldiler. Muâz halka bir konuşma yaptı ve onlaıı müslüman olmaya teşvik etti, onlara Kur'an'ı iyi anlamaya çalışmalarını emretti ve, (ardından) şöyle dedi:
“Bunu yapınca, bana sorun, size Cennet ehlini Cehennem ehlinden (ayıran şeyleri, farklarını) haber vereyim" Bunun üzerine onlar, Allah'ın, beklemelerini dilediği kadar bir süre beklediler. Sonra (gelip) Muâz'a dediler ki; "Sen bize (Kur'an'ı) iyice anlayıp okuyunca, cennet ehlini Cehennem ehlinden (ayıran şeyleri) haber vermen için sana sormamızı emretmiştin!." O zaman Muâz onlara şöyle dedi:
“Kişi iyilikle anıldığı zaman (bilin ki) o, Cennet ehlindendir, kötülükle anıldığı zaman ise Cehennem ehlindendir."[563]

Açıklama

Muaz b. Cebel -radıyallahu anh- Yemen'in Cendel bölgesine, Ebû Musa el-Eşari -radıyallahu anh- ise Yemen'in Zebîd, Aden ve sahil bölgesine görevlendirilmişlerdi. Buhâri Muâz'ın Yemen'e gönderilişinin h. 10. yılda olduğunu, tarihçiler ise h. 9. yılda olduğunu söylemişlerdir. Bir görüşe göre de bu gönderme

hâdisesi h. 8. yılda vukubulmuştu. Bu iki zatın vali olarak mı, kadı olarak mı gönderildikleri hakkında da değişik görüşler vardır. Ancak o dönem valilerinin idare, kadılık ve fetva işlerinin tamamım yaptıkları düşünülürse vali veya kadı ayrımı yapmak o kadar mühim olmaz.
Hz. Peygamber bu sahâbileri gönderirken onlara mühim tavsiyelerde bulunmuş, mühim talimat vermiştir. Dayanışma içinde olmaları onların görevlerini kolaylaştıracak, uyuşmaları, halk üzerindeki güvenilirliklerini pekiştirecekti. Kolaylaştırma ve sevdirme yöntemleri, bu hâdise ile ilgili diğer rivayetlerde belirtilen [564] tedrici öğretim ve uygulama ile, tebliğ edilen, emredilen şeylerin kabulünü ve tatbikini kolaylaştıracaktı.
Muâz b. Cebel, merfû hükmünde olan ve Hz. Peygamberin bir sözünden[565] mülhem olduğu anlaşılan son açıklamasıyla, müslümanların birbirleriyle iyi geçinmeleri gereğini vurgulamıştı. Çünkü Allah onların birbirleri hakkındaki açıklamalarına göre muamele yapacaktır. Şöyle ki; bir kişi hakkında Ölümünden sonra, adil hakşinas insanlar lehine şehâdette bulunurlarsa, bu kişinin muttali olamadıkları, kul hakkı dışında günâhları olsa bile, bu şehâdet onun ebedî kurtuluşuna vesile sayılmıştır. Aleyhde şehâdet durumunda ise kişi cehennem azabına duçar olacaktır. Burada şahitlerin, gördüklerini açıklamaktan başka yapacakları bir şey yoktur. Sadece Allah, onların, kul hakları dışında görmedikleri bazı günâhları affedecektir. Her halde bu, İslâm toplumunun düzeninin sağlanmasına katkıda bulunanlara Cenab-ı Hakk'ın bir lütfudur.[566]

229. “Bize Ya'kûb b. İbrahim rivayet edip (dedi ki) bize Yahya b. Sa'îd el-Kattân, Ubeydullah'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Sa'îd b. Ebî Sa'îd'i, babasından, (o da) Ebu Hureyreden (naklen) şöyle rivayet ederken duydum:(Ebû Hureyre) demiş ki:”
“Ya Resûlallah, dendi, insanların hangisi, en üstün (insandır?)"
"En takvâlıları" buyurdu.
"Bunu sormak istemedik!" dediler.
"O halde Allah'ın dostunun oğlu Allah'ın Peygamber'inin oğlu Allah'ın Peygamberi olan Ya'kûb oğlu Yûsuf!" buyurdu.

"Bunu da sormak istemedik" dediler.
"Şu halde, buyurdu, bana Arapların asıllarını soruyorsunuz: Onların cahiliye döneminde hayırlı olanları, iyi anladıkları fakih oldukları zaman müslümanlıkta da hayırlıdırlar. "[567]

Açıklama

Hz. Peygamber, sorulan soruya, en mükemmel, en üstün olan duruma işaretle başlayarak cevap vermiştir. Kur'an-ı Kerim'de de açıklandığı gibi[568] insanların en şereflisi, en üstünü, onların en muttaki olanıdır. Fakat sorulmak istenen bu cihet değildi. O zaman neseb bakımından üstünlük akla gelir ki, Hz. Yûsuf dan başka, kendisiyle beraber üç atası peygamber olan hiç kimse yoktur. Hz. Yûsuf la beraber ataları Hz. Ya'kûb, Hz. İshak ve Hz. İbrahim peygamber idiler. Bu yönden de Hz. Yûsuf üstünlüğe sahiptir. Dikkat edilirse burada da sırf soy değil, peygamber oluş üstünlük sebebidir. Son olarak daha dar çerçevede bir üstünlük söz konusu olabilir. Bu kabilelerin, ailelerin birbirine üstünlüğüdür. Bu durumda da belirleyici unsur dinde derinleşme, iyi anlamadır.[569]

230. Bize Abdullah -ki o İbn Sâlih'dir - haber verip (dedi ki) bana el-Leys, Yezid b. Abdillah b. Usâme İbni'l-Hâdî'den, (o) Abdulvehhâb'dan, (o) İbn Şihâb'dan, (o) Humeyd b. Abdirrahman'dan, (o da) Muâviye'den (naklen) rivayet etti (ki Muâviye) şöyle dedi:”
Resûlullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem-şöyle buyururken işittim:
"Allah kime hayır dilerse onu dinde fakih (derin kavrayışlı) kılar. „[570]

Açıklama

Bu hadisten, Allah'ın hayır dilediği kimselere yardımda bulunacağı anlaşılmaktadır. Mutlak güç sahibi fail-i hakiki odur.

Kul, müslümanlığını istediği gibi yaşayarak hayrı istenecek biri olmaya çalışmalıdır. Böylece hem kendine hem de müslümanlara ve dolayısıyla bütün insanlara yararlı bir kimse olması müyesser olur. Din, netice itibariyle kâinat hakkında tevhid esasına dayalı bir bakış açısı kazandırır. Kişi müslümanlığın ahkâmını, hikmetlerini iyi anlamak ve gerekenleri yapmakla sağlıklı bir kâinat görüşüne varır, bu da onu hayra ve ebedi kurtuluşa götürür. Allah bu yolda samimi olarak çaba sarfedenlere yardım etmektedir. Diğer taraftan "dinde fakih" olmadan hayra ulaşılamayacağı da, bu hadisten anlaşılmaktadır.[571]

231. "Bize Said b. Süleyman, İsmail b. C a'fer'den, (o) Abdullah b. Said b. Ebî Hind'den, (o) babasından, (o da) İbn Abbâs'dan (naklen) haber verdi (ki İbn Abbâs) şöyle dedi:"

Resülullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:

"Allah kime hayır dilerse onu dinde fakih (derin kavrayışlı) kılar. [572]

232. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki) bize Hammâd b. Seleme, Cebele b. Atıyye'den, (o) İbn Muhayrizden, (o da) Muâviye'den (naklen) haber verdi (ki Muâviye) şöyle dedi: Resûlullah'ı -salallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyururken işittim:"

"Allah kime hayır dilerse onu dinde fakih kılar."[573]

233. "Bize Süleyman b. Dâvud ez-Zehrâni haber verip (dedi ki) bize İsmail -ki o İbn Ca'fer'dir - haber verip (dedi ki) bize Amr b. Ebî Amr, Abdurrahman İbnu'l-Huveyris'den, (o) Mu-hammed b. Cübeyr b. Mut'im'den, (o da) babasından (naklen) rivayet etti ki o (yani Cübeyr) Veda haccında, arefe günü Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- irad buyurduğu hutbede hazır bulunmuştu. (Resûlullah bu hutbesinde şöyle buyurmuştu).

"Ey insanlar! Vallahi, bilmiyorum, bugünümden sonra bu yerde sizinle belki (bir daha) karşılaşmayacağım. Binaenaleyh, bugün sözümü işitip onu ezberleyene, (muhafaza eden) Allah merhamet etsin! Zira nice, iyi anlayışı olmadığı halde bilgi taşıyan kimse vardır. Bilgiyi, kendisinden daha iyi anlayana taşıyan nice kimse de vardır. Şunu iyi biliniz ki bu ayda, bu şehirde bu günün hürmeti, (ihlâl edilmesinin haram olması) gibi,

(birbirinizin) mallarınıza, kanlarınıza (tecâvüz etmeniz) de size haram kılınmıştır. Ve (yine) bilin ki (mü'min) kalbler şu üç şeyde hainlik yapmaz, (onları tam olarak yerine getirir)[574] *Ameli sırf Allah için yapmak, buyruk sahiplerinin (âmirlerin, idarecilerin) hayrını istemek, müslümanların cemaatine bağlı kalmak. Zira o (müslümanların) duası, (onları) arkalarından kuşatır."*[575]
234. "Bize Ahmed b. Hâlid haber verip (dedi ki) bize Muhammed -ki o ibn İshak'dır -, ez-Zühri'den, (o) Muhammed b. Cübeyr b. Mut'im'den, (o da) babasından (naklen) rivayet etti (ki Cübeyr) şöyle dedi: Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Mina (tepesinin) eteğinde ayağa kalktı ve şöyle buyurdu:"
"Allah, sözümü duyup ezberleyen, (muhafaza eden), sonra da onu duymamış olana nakleden kulun yüzünü ağartsın! Zira nice bilgi taşıyıcısı vardır ki iyi anlayışı yoktur. Kendisinden daha anlayışlı olan kimseye bilgi taşıyan nice kimse de vardır. Üç şey vardır ki, onlarda (mü'minin) kalbi hainlik yapmaz:[576] *Ameli sadece Allah için yapmak, buyruk sahibi (idarecilere, âmirlere) itaat etmek, cemaate bağlı kalmak. Çünkü onların duası peşlerinden (onları kuşatır)"*[577]

Açıklama

Hz. Peygamber bu hutbesini h. 10. yılda yaptığı ve "Veda' haccı" denilen ilk ve son haccında arefe günü Mina tepesinin eteğinde irad buyurmuştu.[578]

235. "Bize İsmet İbnu'1-Fadl haber verip (dedi ki) bize Haremi b. Umâre, Şu'be'den, (o) Amr b. Süleyman'dan, (o) Abdurrahman b. Ebân b. Osman'dan, (o da) babasından (naklen) rivayet etti (ki Ebân) şöyle dedi: (Bir gün) Zeyd b. Sabit, gün ortasında Mervân İbnu'l-Hakem'in yanından çıktı. (Ebân) dedi ki, ben de (kendi kendime)
"Bu saatte Mervân'ın yanından çıktığına göre muhakkak kendisine bir şey sormuştur." dedim ve, gelip (bunu ona)

sordum.
"Evet, dedi, bana Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem-, buyurmuş olduğunu işittiğim bir hadis sordu, (o da şu hadistir): Allah, bizden bir hadis işitip de onu ezberleyen, (muhafaza eden), sonra da onu kendisinden daha iyi ezberleyip muhafaza edecek olana nakleden kişinin yüzünü ağartsın. Zira nice bilgi taşıyıcısı vardır ki iyi anlayışlı (fakih) değildir. Bilgiyi, kendisinden daha iyi anlayışlı olana taşıyan niceleri de vardır! Bir müslümanın kalbi üç haslet üzerinde sebat etmez ki (sonunda) Cennete girmesin. (Ebân) dedi ki;
"Bunlar nedir?" dedim. Şöyle devam etti:
"Amelde ihlâslı olmak, buyruk sahiplerinin, (idarecilerin, âmirlerin) iyiliğini istemek, cemaate bağlı kalmak. Çünkü onların duası, (onları) arkalarından kuşatır. Kimin niyyeti âhiret olursa Allah zenginliğini kalbine kor, (ona gönül zenginliği verir), dağınıklığını toplar, (işlerini düzene kor) ve dünya, boyun eğerek ona gelir. Kimin de niyyeti bu dünya olursa, Allah onun topluluğunu dağıtır, (düzenini bozar), korkusunu iki gözünün arasına kor, dünyadan da kendisine, başkası değil sadece takdir edilmiş olan (mikdar) gelir. (Ebân dedi ki, ona "orta namazını da sordum:
"O, öğledir" dedi."[579]
236. "Bize Yahya b. Musa haber verip (dedi ki) bize Amr b. Muhammed el-Kureşî rivayet edip (dedi ki) bize İsrail, Abdurrahman b. Zübeyd el-Yâmî'den, (o) Ibn Aclân'dan, (o da) Ebu'd-Derdâ'dan (naklen) rivayet etti (ki Ebu'd-Derdâ) şöyle dedi.
"Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bize bir hutbe irad etti ve şöyle buyurdu:"
*"Allah bizden bir hadis işitip de onu işittiği gibi nakleden kişinin yüzünü ağartsın! Zira nice (kendisine hadis) nakledilen kimse vardır ki işitenden daha iyi anlayıp muhafaza eder. Üç şey vardır ki onlarda müslüman kişinin kalbi hainlik yapmaz.****[580]*** *Ameli sırf Allah için yapmak, her müslümanın iyiliğini istemek, müslümanların cemaatine bağlı kalmak. Çünkü o (müslümanlann) duası (onları) arkalarından kuşatıcıdır*."[581]

25. Hz. Peygamberden -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem-Hadis Rivayetinden Korkma Ve Bunda İhtiyatlı Davranma

Açıklama

Hadis (c. ahâdîs) kelimesi, tahdis mastarından yapılmış bir isimdir. Bu kelimenin sözlük mânâsı, "rivayet etme", "haber verme", "haber"dir. Bir ıstılah olarak hadis, Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- sözleri, fiilleri ve takrirleriyle ilgili haber demektir. Burada "sünnet'le hadis arasında bir fark ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki, Resûlullah'ın söz, fiil ve takrirleri sünnet olmakta, bunları bildiren haber ise hadis adını almaktadır. Ancak muteahhırûn hadis alimleri bu iki kelimeyi eşanlamlı olarak kullanmışlardır. Hadis kelimesinin, Resûlullah'ın sadece sözleri için kullanılması da yaygındır.

Hadis kelimesinin, hayırla yâdedilen ilk üç neslin, sahabe, tâbiûn ve etbâu't-tâbün'in söz, fiil ve takrirlerini de içine alacak şekilde daha geniş bir kullanılışı da vardır. Bu durumda Resûlullah'm hadisi, "merfû hadis", sahâbeninki "mevkuf hadis" tâbiûn ve etbâu't-tâbiîninki de "maktu hadis" adlarını alırlar. Fakat mutlak olarak hadis denince akla Hz; Pegamber'in merfû hadisi gelir. Dâriminin Sünen'inin bu bölümünde de söz konusu olan merfû hadistir.

Hadis, Hz. Peygamber'den bir şey haber verdiğine göre üzerinde titizlik gösterilmesi gereken bir meseledir. Çünkü Hz. Peygamberin söz ve işleri, İslâm Dininin, Kur'an-ı Kerim'den sonra ikinci kaynağını teşkil ederler. Ayrıca hadisler, Hz. Peygamber'in Kur'an'ı tatbik edişini de bize bildirmektedirler. Bunun için Muhammed b. Şirin şöyle demiştir:

"Bu ilim (hadis) dindir. Binaenaleyh dininizi kimden aldığınıza dikkat ediniz."[582] Mâlik b. Enes'in de şöyle dediği nakledilir:

"Bu ilim (hadis) senin etin -kemiğindir. Kıyamet gününde ondan hesaba çekileceksin. Kimden aldığına dikkat et."[583] Hadisin dindeki bu ehemmiyetinden[584] dolayı onun alınması ve rivayet edilmesinde ihtiyatlı davranılması, titizlik gösterilmesi

dini bir görev olmaktadır. "Tesebbüt" dediğimiz bu ihtiyat ve titizliğin ilk numunelerini sahâbe-i kiram vermiş ve sonraki müslümanlara örnek olmuşlardır, ez-Zehebî, Hz. Ebû Bekr (radıyallahu anh) hakkında;

"Haberlerin kabulünde ilk ihtiyatlı davranan odur."[585] Hz. Ömer (radıyallahu anh) hakkında ise;

"Nakil konusunda muhaddislere tesebbüt yolunu açan odur" [586] der ve, sırf ihtiyat ve titizliğin bir ifadesi olarak, kendilerine hadis nakleden kimselerden bu nakillerine şâhid getirmelerini istediklerine dair misâller nakleder.[587] Hz. Ali (kerremellahu vecheh) ise bu husustaki ihtiyatlılığını, kendisine hadis rivayet edenlere, doğru söylediklerine dair yemin ettirmekle göstermişti.[588]

Hadis rivayetinde gösterilmesi gereken bu ihtiyat bazı sahabileri, hata yapma endişesiyle hadis rivayetini azaltmaya hatta hemen hemen hiç rivayet etmemeye sevketmiştir. Meselâ aşere-i mübeşşere'den olan Sa'îd b. Zeyd'in sadece birkaç hadis rivayet ettiği nakledilmektedir. Yine aşere-i mübeşşere'den olan ez-Zübeyr İbnu'l-Avvâm'a, oğlu Abdullah, niçin çok hadis rivayet etmediğini sorduğunda o şöyle cevap vermişti:

"Elbetteki ben, müslüman olduğumdan beri ondan (yani Hz. Peygamber'den) ayrılmamıştım. Fakat ben onu şöyle buyururken işitmiştim:

"Kim bile bile bana isnâd ederek yalan söylerse cehennemdeki yerine hazırlansın!"[589]

237. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki) bize Huşeym rivayet edip (dedi ki) bize Ebu'z-Zübeyr, Câbir'den onun şöyle dediğini haber verdi: Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:"

"Kim bile bile bana isnad ederek yalan söylerse cehennemdeki yerine hazırlansın. "[590]

238. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki) bize Ebû Avâne, Abdula'lâ'dan, (o) Sa'id b. Cübeyr'den, (o) İbn Abbâs'dan, (o da) Hz. Peygamberden -sallallahu aleyhi ve

sellem- (naklen) rivayet etti (ki Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:
“Kim bile bile bana isnâd ederek yalan söylerse Cehennemdeki yerine hazırlansın.”[591]

239. “Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki) bana el-Leys rivayet edip (dedi ki) bana Yezîd b. Abdillah, Amir b. Abdillah b. Urve'den, (o) Abdullah b. Urve'den, (o) Abdullah İbnu'z-Zübeyr'den, (o da) ez-Zübeyr'den (naklen) rivayet etti ki o (yani ez-Zübeyr) Hz. Peygamber'i -sallallahu aleyhi ve sel-lem- şöyle buyururken işitti:” *“Kim benden yalan rivayet ederse Cehennemdeki yerine hazırlansın.”*[592]

240. “Bize Muhammed b. Humeyd haber verip (dedi ki) bana es-Sabbâh b. Muhârib, Ömer b. Abdillah b. Yala b. Murre'den, (o) babasından, (o da) dedesinden (naklen) rivayet etti ki Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:”
“Kim bile bile bana isnâd ederek yalan söylerse Cehennemdeki yerine hazırlansın.”[593]

241. “Bize Esed b. Musa haber verip (dedi ki) bize Şu'be, Attâb'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ben Enes b. Mâlik'i şöyle derken işittim:”
“Hata yapacağımdan korkmasam size, Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- duymuş olduğum -veya Resûlullah'ın buyurmuş olduğu- bazı şeyleri muhakkakki rivayet ederdim. Bu (korkumun sebebi) şudur: Ben onu -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyururken işitmiştim:”
“Kim bile bile bana isnâd ederek yalan söylerse Cehennemdeki yerine hazırlansın.”[594]

242. “Bize Muhammed b. Abdillah haber verip (dedi ki) bize Ebû Dâvûd, Şu'be'den, (o da) Abdülaziz, Hammâd b. Ebî Süleyman, et-Teymî ve, İbn Hürmüz'ün âzâdlısı Attâb'dan (naklen) haber verdi (ki onlar) Enes b. Mâlik'i, Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurduğunu (naklederken) işittiler:
“Kim bile bile bana isnâd ederek yalan söylerse Cehennemdeki yerine hazırlansın.”[595]

243. “Bize Ahmed b. Hâlid haber verip (dedi ki) bize

Muhammed -ki o İbn İshak'dır. Ma'be'd b. Kâ'b'dan, (o da) Ebû Katâde'den (naklen) rivayet etti (ki Ebû Katâde) şöyle dedi:”
Resûlullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem- minber üzerinde şöyle buyururken işittim:”
“Ey insanlar! Sakın, benden çok hadis rivayet etmeyin! Kim bana isnâd ederek konuşursa sadece gerçeği -veya sadece doğruyu- söylesin. Kim de söylemediğim şeyi bile bile bana isnâd ederek iftira edip söylerse Cehennemdeki yerine hazırlansın.”[596]
244. “Bize Harun b. Muâviye, İbrahim b. Süleyman'dan, (o) Asımu'l-Ahvel'den, (o) Muhammed b. Bişr'den, (o da) Enes'den (naklen) haber verdi (ki Enes) şöyle dedi: Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:” *“Kim bile bile bana isnâd ederek yalan söylerse Cehennemdeki yerine hazırlansın.”*[597]

Açıklama

Burada bir kaç senedi verilen bu hadis lafzan mutevâtir hadislerden biridir. Bu hadisi, içlerinde aşere-i mübeşşere de bulunan 60'dan fazla Sahâbînin rivayet ettiği nakledilmektedir. İbnu'l-Cevzî, el-Mevzû'ât'ının başında bu hadisin senedlerini toplamış ve bunlar 90'ı aşmıştır.[598]
Hz. Peygambere -sallallahu aleyhi ve sellem- söylemediği bir sözü, yapmadığı bir işi nisbet etmek yani hadis uydurmak (vaz’) en büyük günâhlardandır. Hatta Ebû Muhammed el-Cüveynî eş-Şâfiî (438) ve Nâsıruddîn İbnu'l-Muneyyir el-Mâlikî (683) gibi bazı alimler bunun, hadis uyduran kişiyi dinden çıkaracağını söylemişlerdir.[599] es-Suyûtî de demiştir ki;
“Hiçbir ehl-i sünnet aliminin, bundan başka, işleyenini dinden çıkaran bir büyük günâhın olduğunu söylediğini bilmiyorum.”[600]
Hz. Peygamber'e iftira etmenin bu ağır hükmü, Hz. Peygamber'in dindeki yerinden kaynaklanmaktadır. Hz. Peygamber'in söz ve işleri dinin ikinci kaynağını teşkil ederler. Binaenaleyh Hz. Peygamber'e iftirada bulunan, dine iftirada

bulunmakta, dini tahrib etmektedir. Buna Hz. Peygamber şöyle işaret buyurmuştur: *"Bana iftira etmek, herhangi birine iftira etmek gibi değildir. "*[601] Bunun için, konusu ne olursa olsun ve hangi gayeyle yapılırsa yapılsın Hz. Peygamber'e söylemediği bir sözü, yapmadığı bir işi isnâd etmek haramdır ve bu isnadı yapanın akıbeti Cehenneme girmektir. Bazı cahil ve bid'at ehli kimselerin, insanları iyiliğe teşvik, kötülükden sakındırma gayesiyle veya Hz. Peygamber'in lehine hadis uydurma gibi düşünceleri mesnedsiz ve hakikat dışıdır. Sahih hadisler, uydurmalara ihtiyaç bırakmayacak kadar çoktur.
Hz. Peygamber'e iftira edip hadis uydurmanın bu ağır hükmüne rağmen yine de çeşitli maksat ve mülâhazalarla bir çok hadis uydurulmuş ve Hz. Peygamber'e nisbet edilmiştir. Bu işin Hz. Peygamber hayattayken de yapıldığını gösteren bir-iki örnek vardır .[602] Fakat Hz. Peygamber, aldığı sert maddi ve mânevi tedbirlerle bunun önüne geçmiş, yayılmasına mâni olmuştur. Bu bölümdeki hadisin bir benzerinin söylenmesine sebeb olarak gösterilen bir olayda Hz. Peygamber, kendisine iftirada bulunan kişinin öldürülüp yakılmasını, ölü bulunması halinde de yakılmasını emrettiği nakledilmektedir.[603] İlgili haberler doğruysa, bu maddi cezalandırmanın yanında ebedi ceza haberi, hadis uydurma işinin Hz. Peygamber devrinde bir-iki olayla kapanmasını sağlamıştır. Diğer taraftan devam etmekte olan vahy de, münafık ve gayr-ı müslimlerin bu işe tevessül etmelerine mani olmuş olmalıdır. Zira Hz. Peygamber, vahy yoluyla onların böyle bir teşebbüslerinden haberdâr edilebilirdi. Ayrıca münafık ve gayr-ı müslimlerin haberleri müslümanlarca nazar-ı itibara da alınmazdı.
Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer'in halifelikleri ile Hz. Osman'ın halifeliği zamanlarında hadis uydurulduğuna dair hiçbir habere rastlanmamıştır. Bu büyük halifelerin aldığı, şâhid isteme, rivayetleri azalttırma gibi ihtiyat tedbirlerinin yanında sahabe-i kiramın büyük çoğunlukla hayatta olması bu dönemlerde hadis uydurma hareketine mani olmuştur. Fakat daha sonraları başlayan fitne hareketleri ve ortaya çıkan siyasi gruplar, hadis uydurmak için müsait bir zemin oluşturmuşlardı. İslâm aleminin

genişlemesiyle menfaatleri haleldar olan fakat en uygun yolu zahiren müslüman olmakta gören kimselerle bazı cahil, tarafgir müslümanlar, maksatlarına ulaşmak, kendi görüş ve taraflarını desteklemek, muhaliflerini yermek için hadise başvurmuşlardır. Çünkü müslümanlar için, Kur'an'dan sonra müracaat edilecek, kulak verilecek ikinci kaynak hadislerdi. Kur'an, onlar için o kadar elverişli değildi. Zira Kur'an bir kitap içinde toplanmıştı. Ona ilâve yapmak mümkün değildi. Sadece bazı âyetleri kendi maksatlarına uygun bir şekilde yorumlama imkânı vardı ki bu da yeterli olmuyordu. Bu durumda kısmen çeşitli yazı malzemelerine kaydedilmiş olsalar da, henüz bir kitap içinde toplanmamış olan hadislere başvurmak, gayelerine uygun olanları almak, buna uygun olanları bulamayınca da uydurmak yoluna başvuruldu. Böylece hadis uydurulmaya başlandı. Tabii olarak, sünnet ve hadisin muhafızları alimler hemen gerekli önlemleri almaya, başlamış ve, kullanılan şekliyle müslümanlara has olan isnâd usûlünü geliştirmişlerdir. Bu şekilde onlar, sahih hadislerin uydurma olanlarıyla karışmamasını sağlamışlardır. Muhammed b. Şirin bu gelişmeye şu meşhur sözüyle işaret etmiştir:
"(Önceleri) isnadı sormazlardı. Sonra fitne ortaya çıkınca, "Bize ravîlerinizin isimlerini söyleyin!" dediler. Bunun üzerine sünnet ehline bakılıyor ve hadisleri alınıyordu, bidat ehline bakılıyor, hadisleri alınmıyordu."[604] Çok menfi bir hareket olan hadis uydurma işi böylece müsbet bir işin, isnad usûlünün ve dolayısıyla hadis usûlünün hızla gelişmesine katkıda bulunmuştur.

"Allahım! Sen ölüden diri çıkarırsın, diriden ölü çıkarırsın, "[605]
Siyasi gayelerle başlamış olan hadis uydurma işi zamanla itikadı, ahlâkî, maddi ve tarafgirâne gayelerle de yapılmaya başlanmıştır. Fakat bu çirkin işe tevessül edenler karşılarında devamlı olarak dikkatli, müteyakkız hadis alimlerini bulmuşlardır.
Hadis uydurma ve uydurulan hadislerin zararını bertaraf etmek için, tesbit edilen hadis usûlü kaideleri ve hadis bilgi kolları yanında, sadece, hadis uyduran (vâzı', vazzâ') kimselerle

uydurma (mevzu’) hadisleri konu alan kitaplar yazılmıştır.[606] Hadis uydurma haram olduğu gibi uydurulan bir hadisi rivayet etmek de haramdır. Uydurma bir hadis, ancak uydurma olduğunu söylemek için zikredilebilir.[607] Başka hiçbir gayeyle hadis olarak onu zikretmek caiz değildir.[608]

26. İlmin Yok Olup Gitmesi Hakkında

245. “Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki) bize Hişâm, babasından, (o da) Abdullah b. Amr'dan (naklen) haber verdi (ki Abdullah) şöyle dedi:” Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:
"Allah ilmi, onu insanların (kafa ve göğüslerinden) çekip sökmek (silmek) suretiyle alıp yok etmez. Fakat ilmin yok edilmesi alimlerin yok edilmesi, (ölmesi ile olacakdır). Neticede (Allah) hiçbir alim bırakmayınca halk câhil başkanlar edinir ve (meseleler) onlara sorulur. Onlar da ilimsiz fetva verirler. Böylece hem kendileri sapıtır, hem de (halkı) saptırırlar."[609]
246. “Bize Musa b. Hâlid haber verip (dedi ki) bize Mu'temir b. Süleyman, el-Haccâc'dan, (o) Avf b. Mâlik'den, (o) Abdurrahman b. Yezîd'in âzâdlısı el-Kasım Ebû Abdirrahman'dan, (o) Ebû Umâme'den, (o da) Resûlullah dan -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen) haber verdi ki o (yani Resûlullah) şöyle buyurdu:
"İlmi, yok olup gitmesinden önce alınız!". (Orada bulunan bazı sahâbiler);
"Ey Allah'ın Peygamberi, bizde Allah'ın Kitabı olduğu halde ilim nasıl yok olup gider?" dediler. (Ebû Umâme) dedi ki; bu söz üzerine, -Allah kızdırmasın!- o, kızdı ve şöyle buyurdu:
"Analarınız sizi kaybedesiceler! Tevrat ve İncil, Israiloğullarının elinde ve, onlara (buna rağmen) hiçbir fayda vermemiş değil miydi? Şüphe yok ki ilmin yok olup gitmesi, onun (hükümlerini uygulayan) taşıyıcılarının yok olup gitmesidir. Şüphesiz ilmin yok olup gitmesi, onun (hükümlerini uygulayan) taşıyıcıların yok olup gitmesidir.”[610]

247. “Bize Ebu'n-Nu'mân rivayet edip (dedi ki) bize Sabit b. Yezid rivayet edip (dedi ki) bize Hilâl -ki o, İbn Habbâb'dır.- rivâyet edip dedi ki; ben Sa'id b. Cübeyr'e;
"Ebû Abdillah! İnsanların helak olmasının belirtisi nedir?" diye sordum. Şöyle cevap verdi:
"Alimleri helak olduğu zaman onlar da helak olmuş demektir.”[611]
248. “Bize Mâlik b. İsmail haber verip (dedi ki) bize Mes'üd b. Sa'd el-Cu'fi, Atâ1 İbnu's-Sâ'ib'den, (o) Abdullah b. Rubeyyia'dan, (o da) Selmân'dan (naklen) rivayet etti (ki Selmân) şöyle dedi:”
“İnsanlar, sonraki (nesil) öğreninceye veya öğretilinceye kadar önceki (nesil) hayatta kaldığı sürece hayırda devam edeceklerdir. Şayet sonraki (neslin) öğretilmesinden veya öğrenmesinden önce, önceki (nesil) helak olursa (bütün) insanlar da helak olur.”[612]

Açıklama

Selmân -radıyallahu anh- bu sözüyle ilimde geleneğin ehemmiyetini vurgulamaktadır. Türkiye'de yaşayanlar, ilimdeki geleneğin kopmasının ne denli güçlüklere, perişanlıklara, kargaşaya yol açtığını gayet iyi bilmekte ve halen de bunun sıkıntılarını yaşamaktadırlar. Bu arada helak olan nesiller, Selmân'ın sözünü te'yid etmektedir.[613]

249. “Bize Muhammed İbnu's-Salt haber verip (dedi ki bize Ebû Küdeyne, Kabûs'dan, (o) babasından, (o da) İbn Abbâs'dan (naklen) rivayet etti (ki İbn Abbâs) şöyle dedi:”
"İlmin yok olup gitmesi nedir, biliyor musunuz?"
"Hayır!" dedik.
"Alimlerin yok olup gitmesidir" dedi.[614]
250. “Bize Muhammed b. Es'ad haber verip (dedi ki) bize Ebû Bekr, Asım'dan, (o da) Ebû Vâ'il'den (naklen) rivayet etti (ki Ebû Vâ'il) şöyle dedi:" Huzeyfe dedi ki;

"Biliyor musun, ilim nasıl eksilir?" (Ebû Vâ'il) dedi ki;
"Elbisenin eksilmesi gibi, paranın eksilmesi gibi" dedim.
"Şüphesiz bu da ondan olduğu halde (öyle) değil!.. İlmin yok edilmesi alimlerin yok edilmesi, (ölmesi ile olacak)dır.[615]
251. "Bize Muhammed İbnu's-Salt, Mansûr'dan, (o) Ebu'l-Esved'den, (o) Husayn'dan (o) Salim b. Ebi'l-Ca'd'dan, (o da) Ebu'd-Derdâ'dan (naklen) haber verdi (ki Ebu'd-Derdâ') şöyle dedi:"
"Ne oluyor bana? Alimlerinizin ölüp gittiklerini görüyorum. Halbuki cahilleriniz (onlardan bir şey) öğrenmiyorlar! Artık ilim (ortadan) kaldırılmadan önce öğreniniz. Zira ilmin (ortadan) kaldırılması, alimlerin ölüp gitmesi (ile olacak)dır."[616]
252. "Bize Ahmed b. Esed Ebû Asım haber verip (dedi ki) bize Abser, Bürd'den, (o) Süleyman b. Musa'dan, (o da) Ebu'd-Derdâ'dan (naklen) rivayet etti (ki Ebu'd-Derdâ') şöyle dedi":
"İnsanlar âlim ve öğrenci(den ibaret)dir. Bunun ötesinde hiçbir hayır yoktur."[617]

Açıklama

İnsana en yararlı olan şey gerçek ilimdir. Gerek ilim insanı amel yapmaya, Allah'a hakiki kul olmaya teşvik eder, insana dünya ve ahiret mutluluğunun yollarını gösterir, onu her türlü hayra götürür. Binaenaleyh bu ilimle meşgul olan alim ve öğrencilerin dışındaki insanlar, hayırdan mahrum kalırlar.[618]

253. "Bize Ahmed b. Esed Ebû Asım haber verip (dedi ki) bize Abser, el-A'meş'den, (o) Sâlim'den, (o) Ebu'd-Derdâ'dan (naklen) rivayet etti (ki Ebu'd-Derdâ') şöyle dedi."
"Hayrı öğretenle (bunu) öğrenen sevapta birdir, (aynı sevabı alırlar). Bunun ötesinde diğer insanların hayrı yoktur."[619]
254. "Bize Kabisa haber verip (dedi ki) bize Sufyân, Atâ' Ibnu's-Sâ'ib'den, (o) el-Hasan'dan, (o da) Abdullah b. Mes'ûd'dan (naklen) haber verdi(ki Abdullah) şöyle dedi:"
"Ya alim ol, ya öğrenci veya dinleyici. Dördüncü olma, sonra

helak olursun!”[620]
255. “Bize Arar b. Avn haber verip (dedi ki) bize Hâlid, Ata' İbnu's-Sâ'ib'den, (o da) Abdullah b. Rubeyyia'dan (naklen) haber verdi (ki Abdullah) şöyle dedi: Selmân dedi ki:”
"İnsanlar, sonraki (nesil) öğrenciye kadar önceki (nesil) hayatta kaldığı sürece hayırda devam edeceklerdir. Sonraki (nesil) öğrenmeden önce, önceki (nesil) helak olduğu zaman insanlar da helak olur.”[621]
256. “Bize Vehb b. Cerir ve Osman b. Ömer haber verip dediler ki bize İbn Avn, Muhammed'den, (O da) el-Ahnef den (naklen) haber verdi (ki el-Ahnef) şöyle dedi: Ömer (radıyallahu anh) dedi ki:”
"İlmi, başkan yapılmadan, (bir göreve atanmadan) önce öğrenin !"[622]

Açıklama

İlim öğrenmenin yaşı yoktur. Ne var ki başkanlık, ev reisliği, memuriyet gibi işlerin kendilerine has meşgaleleri vardır ve bunlar, ilimle uğraşmaya mani olurlar. Bunun için ilmi, bu işlerden önce öğrenmek gerekir. Diğer taraftan yaşları ilerlemiş veya bir makama getirilmiş olan kimseler, genellikle, utanma, büyüklenme gibi sebeplerle ilim öğrenmeyi terk ederler. Bu durumda, insan, daha önce ilim öğrenmemişse cahil kalır. Bundan dolayı da ilim, yaş ilerlemeden veya bir makama getirilmeden önce öğrenilmelidir. Yine de gerçekte utanma büyüklenme gibi sebeplerle ilim öğreniminden uzak kalmak makûl görülemez. el-Buhâri'nin, Hz. Ömer'in (radıyallahu anh) bu sözünü naklettikden sonra dediği gibi,[623] insan, başkan oldukdan, yaş ilerledikten veya bir görev aldıktan sonra da ilim öğrenmelidir. Sahâbe-i Kiram da ilmi ileri yaşlarda öğrenmişlerdi.[624]

257. “Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki) bize Bakiyye haber verip (dedi ki) bana Safran b. Rüstem, Abdurrahman b.

Meysere'den, (o da) Temim ed-Dâri'den (naklen) rivayet etti (ki Temim) şöyle dedi:"
"Ömer (radıyallahu anh) zamanında halk bina yapımında (âdeta) yarışa girmişti. Bunun üzerine Ömer şöyle demişti:
"Ey Küçük Arap Topluluğu! Dünyadan sakının! Dünyadan sakının! Durum şu ki müslümanlık, başkasıyla değil, ancak cemâatle olur. Cemâat de, başkasıyla değil, ancak devletle olur. Devlet de, başkasıyla değil, ancak itaatle olur. Kimi, toplumu bilgi ile başkan yaparsa bu hem o, hem de onlar için dirlik (vesilesi) olur. Kimi de toplumu bilgisiz başkan yaparsa bu hem o, hem de onlar için helak (sebebi) olur."[625]

27. İlmi Uygulama Ve Onda İyi Niyetli Olma

258. "Bize Muhammed İbnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki) bize Bakıyye haber verip (dedi ki) bize Sadaka b. Abdillah îbni'1-Muhâcir b. Suheyb rivayet etti ki el-Muhâcir b. Habîb şöyle dedi: Resulul1ah -sallallahu aleyhi ve sellem- buyurdu ki;
Allah-teâlâ- şöyle buyurdu: *"Ben hikmetli söz söyleyenin her sözünü kabul etmem. Fakat ben onun tasa ve arzusunu kabul ederim, (bunlara bakarım). Bunun için şayet onun tasa ve arzusu bana itaat etmede ise, konuşmasa da, ben onun susmasını bana şükür ve saygı yapar, (böyle kabul ederim)"*[626]
259. "Bize Mahled b. Mâlik, Haccâc b. Muhammed'den, (o) Leys b. Sa'd'dan, (o da) Muâviye b. Salih'den, (o da) Ebu'z-Zâhiriyye'den (naklen) haber verdi (ki Ebu'z-Zâhiriyye) sözü Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- nisbet ederek (şöyle dedi:"
"Allah şöyle buyurdu: Ahir zamanda ilmi saçacağım, öyle ki erkek, kadın köle, hür, küçük, büyük (herkes) onu bilecek. Bunu onlara yaptığım zaman da, üzerlerindeki hakkımdan dolayı onları hesaba çekeceğim."[627]
260. "Bize Mahled b. Mâlik haber verip (dedi ki) bize Mahled b. Hüseyn, Hişâm'dan, (o da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti (ki el-Hasan) şöyle dedi:"

“Bu ilimden bir şeyin peşine düşüp de onunla Allah katında olanı isteyen kimse, inşallah, (isteğine) kavuşur. Kim de onunla dünya(lık) isterse, işte, vallahi, onun bundan nasibi (sadece) budur.”[628]

261. “Bize Ya'la haber verip (dedi ki) bize Muhammed b. Avn, İbrahim b. İsa'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: İbn Mes'ûd dedi ki;”

"İlmi şu üç şey için öğrenmeyiniz: Cahillerle çekişmeniz için, alimlerle mücâdele ve münâkaşa etmeniz için ve insanların alakalarını kendinize çekmeniz için. Sözünüzle Allah katında olanı isteyiniz. Çünkü o devam eder, baki kalır. Onun dışındakiler ise geçip gider.[629]

262. (Yine) bu senedle (rivayet edildi ki İbn Mes'ûd) şöyle dedi: “Gök ehli arasında tanınan, dünya ehline gizli kalan ilim kaynakları, hidayet lambaları, ev bağlıları, gece kandilleri, yeni kalbli, eski elbiseli kimseler olunuz.”[630]

263. “Bize Ebû Asım haber verip (dedi ki) bize Muhammed b. Umâre b. Hazm rivayet edip (dedi ki) bana Abdullah b. Abdirrahman rivayet edip dedi ki Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:”

“Sadece dünya(lık şeyler) isteyerek bu ilmin peşine düşen, (öğrenen) hiç kimse yoktur ki kıyamet gününde Allah ona Cennet rayihasını yasaklamış olmasın.”[631]

Açıklama

Ameller, kişinin niyetine göre değer kazanır. Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-; *"Ameller ancak niyetlere göre değerlendirilir. Her kişiye de ancak niyet ettiği şey vardır"*[632] buyurmuştur. Müslüman ise her işinde Allah rızasını gözetmelidir, onu elde etmeye bakmalıdır. Aksi halde amelleri sonuçsuz kalır, hatta felâketine sebep olabilir. Bilhassa Allah'a ibadete hasredilmiş, onun rızasını kazanmaya matuf amellerde bu gayeye uygun hareket etmek lâzımdır. Burada namaz ibadetini örnek verebiliriz: Namaz, Allah'a teslimiyetin, ona

kulluğun büyük bir nişanesi olmak üzere emredilmiş bir ibadettir. Buna rağmen kişi onu riya ile, maddi menfaat elde etmek için kılarsa büyük günah işlemiş olur. Böylece yüce bir ibadet büyük bir günah haline dönüşür. Hatta namazı gösteriş için kılmak, "gizli şirk" sayılmıştır.[633]
İlim de benzer bir özelliğe sahiptir. İlmin, insanı, lâyıkıyla Allah'a kul olmaya, onun rızasını kazanmaya götürmesi gerekir. İlmin gayesi budur. Onu bu ulvi gayesinden saptırıp geçici menfaatlere alet etmek büyük bir cürüm olur. Bu cürmün büyüklüğü bu hadiste, ilmi hedefinden saptıranın "Cennet rayihasını" koklamayacağı şeklinde ifade edilmiştir. Bu ifadeden, böyle bir kimsenin Cennete giremeyeceği anlaşılabilirse de, diğer nasslar, nazar-ı i'tibara aldığımızda bunun, işlenen günahın büyüklüğünü, onun kâfire yaraşır bir iş olduğunu ifade etmek için söylenmiş olduğunu anlamak mümkündür. Veya bu ifade ile, böyle bir kimsenin kıyamet günü, haşir esnasında, kokusu çok uzaklardan duyulabilen Cennetin rayihasını duyamayacağı anlatılmak istenmiştir. Diğer bir ihtimal de şudur: Böyle bir kimse Cennete girse de onun bazı nimetlerinden istifade edemeyecektir.[634]

264. “Bize Mücâhid b. Musa haber verip (dedi ki) bize Abdullah b. Numeyr, Mâlik b. Miğvel'den, onun şöyle dediğini rivayet etti:”
“Bir adam eş-Şa'bi'ye "Ey Alim, bana fetva ver!" demişti de o şöyle mukabele etmişti:
"Alim dediğin Allah'dan (hakkıyla) korkandır."[635]
265. “Bize Osman b. Ömer haber verip (dedi ki) bize Ömer b. Yezid, Evfa b. Dilhem'den rivayet etti ki ona (yani Evfa'ya), Ali'den (kerremellahu vecheh), onun şöyle dediği ulaşmış:”
"İlmi öğreniniz ki onunla tanınasınız. Onu uygulayınız ki ehlinden olasınız. Zira vaziyet şu ki bundan sonra yakında, (içinde yaşayanlarının) onda dokuzunun ma'rûfu (iyiliği) tanımayacağı bir zaman gelecek. Bu (zamanda yaşayanlar)dan, sadece kötülükden ve kötülerden habersiz, pek önemsenmeyen kimseler kurtuluşa erecek. İşte bunlar; kotlükleri dolaştırmayan,

fena-yüz kızartıcı şeyler yapmayan, lâfı bol, dedikoducu olmayan hidâyet önderleri ve ilim kandilleridirler.[636] Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki;
“(Arapça metinde geçen) "nüveme" kelimesi, "kötülükden habersiz", "el-mezâyû'1-buzur" ise "sözü çok" demektir.”[637]
266. “Bize Mervân b. Muhammed haber verip (dedi ki) bize Sa'id b. Abdilaziz, Yezîd b. Câbir'den rivayet etti. (ki, o) şöyle dedi: Muâz b. Cebel şöyle dedi:”
“Bildikden, (öğrendikden) sonra dilediğinizi uygulayınız. Zira Allah, ilimden dolayı, (onu) uygulamadıkça size sevap vermeyecektir.”[638]
267. “Bize Abdullah b. Hâlid b. Hâzim haber verip (dedi ki) bize el-Velid b. Mezyed rivayet edip dedi ki ben Abdurrahman b. Yezid b. Câbir'i Sa'd'dan şöyle rivayet ederken işittim:”
“O (yani Sa'd) İbn Münebbih'e gelip ona, el-Hasan'ı sormuş ve, "Aklı nasıl?" demiş. O da ona (el-Hasanu'l-Basri'nin aklı, anlayışı hakkında bildiklerini) haber vermiş, sonra şöyle demiş:
“Bizler şunu konuşur -veya (eski) kitaplarda şunu bulurduk: Allah bir kula ilim versin, o da bunu doğru yol (hidâyet yolu) üzere uygulasın, sonra da, Allah onu kendi katına çekmedikçe (yani öldürmedikçe) aklını başından almış olsun, bu vaki değildir.”[639]
268. “Bize İsmail b. Ebân, İbnu'l-Kâsım b. Kay s'dan, onun şöyle dediğini haber verdi: Bana Yûnus b. Yûsuf el-Hımsî rivayet edip (dedi ki) bana Ebû Kebşe es-Selûli rivayet edip dedi ki, Ebu'd-Derdâ'yı şöyle derken işittim:” “Kıyamet gününde Allah katında mevki bakımından insanların en kötüsü, ilminden faydalanılmayan alimdir.”[640]
269. “Bize Amr b. Avn haber edip (dedi ki) bize Ebû Kudâme, Mâlik b. Dinar'dan, onun şöyle dediğini haber verdi: Ebu'd-Derdâ' dedi ki:”
"Kimin ilmi artarsa ağrısı, (korkusu) artar.” Yine Ebu'd-Derdâ' şöyle dedi:
“Bana (hesap gününde) "Ne bildin?" denilmesinden dolayı nefsime karşı endişe etmiyorum. Fakat bana, "Ne amel ettin?"

denilmesinden endişe ediyorum.”[641]

270. “Bize Harun b. Muâviye, Hafs b. Ğıyâs'dan, onun şöyle dediğini haber verdi: İbn Cureyc'i, kendisine İbn Abbâs'dan rivayet eden kimseden şöyle naklederken işittim: (İbn Abbâs) demiş ki;”

"Gece bir saat ilim çalışması, onu (nafile ibâdetlerle) ihya etmekden daha hayırlıdır."

Ebû Hureyre de şöyle demiş:

“Ben geceyi üç parçaya ayırırım: Üçte birinde uyur, üçte birinde geceyi ibâdetle ihya eder, (namaz kılar) üçte birinde de Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- hadislerini mütâlâa eder-ezberlerim.”[642]

271. “Bize el-Hasan b. Arafe haber verip (dedi ki) bize Cerîr, el-Hasan b. Amr'dan, (o da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti (ki İbrahim) şöyle dedi:”

“Kim, onunla Allah'ın rızasını taleb ederek ilimden bir şey isterse Allah ona o (ilimden) kendisine yetecek olanı verir.”[643]

28. Hata Yapma Endişesiyle Fetva Vermekden Korkan Kimse

272. “Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki) bize Sabit b. Yezid rivayet edip (dedi ki) bize Asım rivayet edip (dedi ki); eş-Şa'bî'ye bir hadis sordum, o da onu bana rivayet etti. Bunun üzerine ben ona;

"Bu (hadis) Hz. Peygambere mi -sallallahu aleyhi ve sellem- nisbet ediliyor?" dedim.

"Hayır, dedi, Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- berisinde olan kimseye (nisbet etmeyi) daha çok severiz. Çünkü onda bir fazlalık veya noksanlık olursa, bu, Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- berisinde olan kimseye (ait) olmuş olur.”[644]

Açıklama

Bir hadisin bazan Hz. Peygamber'e, bazan da bir sahâbiye veya

tâbiûndan birine ait gösterilmesi, hadis rivayetlerinde zaman zaman karşılaşılan bir durumdur. Râvilerin ve rivayetlerinin incelenmesi sonucunda ortaya çıkan bazı hatalı nisbetler dışında bu farklı rivayetin sebebi şudur: Sahabe ve sonraki müslümanlar, Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellenı-sözlerini iktibas ederek konuşma ve fetvalarında sıkça kullanmaktaydılar, iktibas edilen bu sözleri onlardan duyan kimseler de bunları, onların kendi sözleri olarak anlıyor ve öylece rivayet ediyorlardı. Bu bir bakıma rivayette sadâkatin bir göstergesidir. Râvî nasıl duymuşsa o şekilde rivayet etmiştir. Bir hadisin aynı sahâbiden bazan peygamber sözü (merfû') olarak, bazan da kendi sözü (mevkuf) olarak nakledilmesi de, bu sahâbinin sözkonusu hadisi, bazan hadis olarak rivayet etmesi bazan da onu bir fetva, bir görüş olarak zikretmesi vakıasından kaynaklanmaktadır. Bundan dolayı alimler, râvilerin sıka olması, halinde, merfû ve mevkuf olarak rivayet edilen bir haberde, sahih olan görüşün, bunun merfû kabul edilmesi olduğunu açıklamışlardır. Çünkü burada sıka bir râvinin ilâvesi (ziyâdetu's-sıka) vardır. Sıka râvinin ilâvesi de makbuldür. Bununla beraber el-Hatibu'1-Bağdâdi, muhaddislerin çoğunun, mevkuf rivayetin alınması gerekeceği görüşünde olduklarını nakleder. Bazı alimler ise ekseri râvilerin veya daha güvenilir olanlarının rivayetinin alınması gerekeceği görüşündedir. Genel bir kaide ile değil de duruma göre bir karar verilmesi gerekeceği görüşünde olan alimler de vardır.[645]

Bu durumda, ortaya çıkan farklı nisbetlerde Hz. Peygamber'e nisbet yerine, sözün bir sahâbi veya tabiîye nisbet edilmesi, muhaddislerin çoğuna, bu arada eş-Şa'bi'ye ihtiyatlı bir yol görülmüştür, denilebilir. Çünkü Hz. Peygamber'in sözü dindir. Ona yapılacak yanlış bir nisbet, dinde yanlışlığa ve ahirette hüsrana sebeb olacaktır.[646]

273. “Bize İshak b. İsa haber verip (dedi ki) bize Hammâd b. Zeyd, Ebû Hâşim'den, (o da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti (ki İbrahim) şöyle dedi:”

"Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-muhâkala ve muzâbene'den menetmiştir." Bunun üzerine ona (yani

İbrahim'e), "Ezberinde, Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem-gelen, bundan başka bir hadis yok mu?" dendi.
"Var, dedi, ama ben,
"Abdullah şöyle dedi", "Alkame şöyle dedi" demeyi daha çok seviyorum.[647]
274. "Bize Muhammed b. Kesir, el-Evzâ'i'den, (o da) ismail b. Ubeydillah'dan (naklen) haber verdi (ki İsmail) şöyle dedi:"
"Ebu'd-Derdâ, Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- bir hadis rivayet ettiği zaman (rivayetinin sonunda); "Bunu, bunun gibisini, veya benzerini yahut bunun eşini, (mislini buyurdu)" derdi."[648]

Açıklama

Sahâbe-i Kiram, Hz. Peygamberi -sallallahu aleyhi ve sellem- hakkıyle takdir etmiş ve, sünnet ve hadisinin müslümanlık için taşıdığı ehemmiyeti çok iyi kavramışlardı. Hadis ve sünnet olmadan Kur'an-ı Kerîm'i, ilâhi maksada uygun olarak anlamak, müslümanlığı uygulamak mümkün değildi. Bundan dolayı hadis ve sünnetin aslına uygun, sıhhatli bir şekilde sonraki nesillere intikalini sağlamak için gerekli usûllere başvurmuşlar, hadis öğrenim ve öğretiminde (tahammül ve edasında) büyük titizlik göstermişlerdi. Bu cümleden olarak hadis tahammül ve edasında ihtiyatlı davranmış, hataya düşme endişesiyle hadis rivayetini azaltmış, rivayet edilen hadisleri Kur'-an'ın ve, bilinen meşhur hadislerin verileri doğrultusunda incelemeye tabi tutmuşlardı. Onlar böylece sonraki asırlar için hadis tahammül ve edasında titizlik gösterme çığırını da açmış oldular. Allah hepsinden razı olsun!
Sahâbe-i Kiramın hadis rivayetinde sıkı davranışlarının, gösterdikleri titizliğin, bunun sorumluluğundan duydukları korkunun bir belirtisi olarak hadis rivayet ederken renklerinin değiştiği, kendilerini bir ürpertinin kapladığı, rivayetin sonunda da, aynen rivayet edememiş olma endişesiyle bazı ihtiyat ifadeleri kullandıkları nakledilmektedir. Bu ve bundan sonraki bölümlerde bunlardan bir kaç örnek zikredilmektedir.[649]

275. “Bize Esed b. Musa haber verip (dedi ki) bize Muâviye, Rebî'a b. Yezîd'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ebu'd-Derdâ' bir hadis rivayet ettiği zaman (sonunda) şöyle derdi:”
"Allahım (şâid ol!). Eğer böyle değilse bunun aynısı gibidir.”[650]
276. “Bize Osman b. Ömer rivayet edip (dedi ki) bize Ibn Avn, Müslim Ebû Abdillah'dan, (o) İbrahim et-Teymi'den, (o) babasından, (o da) Amr b. Meymûn'dan (naklen) haber verdi(ki Amr) şöyle dedi:”
“Hiçbir perşembe akşamını kaçırmaz, Abdullah b. Mesudun yanına gelirdim. Onu bir şey için hiç, "Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu" derken duymamıştım. Nihayet bir akşam oldu ve, "Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-şöyle buyurdu..." dedi. (Amr) dedi ki, bunun üzerine onun gözleri yaşla doldu, damarları kabardı. Derken ben onu, (rahatlamak için elbisesinin) düğmelerini çözmüş bir halde gördüm. (Rivayetinin sonunda da) o şöyle dedi:
"(Hz. Peygamber'in sözü böyledir,) veya bunun aynısıdır, yahut bunun gibidir, ya da bunun benzeridir."[651]
277. “Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki) bize Eş'as, eş-Şa'bî ve İbn Sirin'den (naklen) haber verdi ki İbn Mes'ud, Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- (Allah'ın) belâ ve cezaları hakkında[652] rivayette bulunduğu zaman yüzü kızarır-bozarır ve:”
"Böyle veya bunun gibidir, böyle veya bunun gibidir" derdi.[653]
278. “Bize Sehl b. Hammâd haber verip (dedi ki) bize Şu'be rivayet edip (dedi ki) bize Tevbe el-Anberi rivayet edip dedi ki, bana eş-Şa'bî şöyle dedi:
"Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu.." diyerek (rivayette bulunan) falanı gördün mü? Ben İbn Ömer'le iki yıl veya birbuçuk yıl kaldım da, şu hadis hariç, onu Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- bir şey rivayet ederken işitmedim."[654]
279. “Bize Esed b. Musa haber verip (dedi ki) bize Şu'be rivayet edip (dedi ki) bize Abdullah b. Ebi's-Sefer, eş-Şa'bî'den, onun

şöyle dediğini rivayet etti:”
"İbn Ömer'in yanında bir yıl durdum da onu, Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem-bir hadis zikrederken işitmedim." [655]

280. “Bize Asım b. Yûsuf haber verip (dedi ki) bize Ebû Bekr, Ebû Hasîn'den (o) eş-Şa'bî'den, (o da) Sabit b. Kutbe el-Ensâri'den (naklen) rivayet etti (ki Sabit) şöyle dedi:”

"Abdullah bize ayda iki veya üç hadis rivayet ederdi."[656]

281. “Bize Osman b. Ömer haber verip (dedi ki) bize Yûnus, Abdülmelik b. Ubeyd'den, onun şöyle dediğini haber verdi: Enes b. Mâlik bize uğramıştı. Biz de, "Bize, Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- duymuş olduğun bazı şeyler rivayet edin!" demiştik. Bunun üzerine o;”
"(Peki), demişti, ben de (rivayet eder ve) "İnşallah böyledir" derim."[657]

282. “Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki bize Hammâd b. Zeyd, İbn Avn'dan, (o da) Muhammed'den (naklen) rivayet etti (ki Muhammed) şöyle dedi:”
"Enes, Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- az hadis rivayet ederdi. Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- hadis rivayet ettiği zaman ise (rivayetin sonunda),
"Veya Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- buyurduğu gibi" derdi. "[658]

283. “Bize Osman b. Muhammet! haber verdi. (O dedi ki) bize İsmail, Eyyûb'dan, (o da) Muhammed'den (naklen) rivayet etti (ki Muhammedi şöyle dedi:”
"Enes, Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- bir hadis rivayet ettiği zaman (rivayetin sonunda):

"Veya Resûlullah'ın buyurduğu gibi" derdi."[659]

284. “Bize Süleyman b. Harb rivayet etti. (O dedi ki) bize Hammâd b. Zeyd, Yahya b. Sa'îd'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Bana es-Sâ'ib b. Yezîd rivayet edip şöyle dedi:”
“Sa'd ile beraber Mekke'ye (doğru yola) çıkmıştım da Medine'ye dönünceye kadar, onu, Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- bir hadis rivayet ederken işitmemiştim.”[660]

285. “Bize Sehl b. Hammâd haber verdi. (O dedi ki) bize Şu'be rivayet etti. (O dedi ki) bize Beyân, eş-Şa'bi'den, (o da) Karaza b. Ka'b'dan (naklen) rivayet etti ki; Ömer (radıyallahu anh), (bir grup) ensârı, Medine'den (Küfe'ye müteveccihen) yola çıktıklarında uğurladı ve şöyle dedi:”
"Biliyor musunuz, sizi niçin uğurladım?". Dedik ki;
"Ensâr'a hürmetten dolayı." (Hz. Ömer sözüne) şöyle devam etti:
"Siz, Kur'an'ı okurken dilleri, hurma ağaçlarının titremesi gibi titreyen, (Kur'an'ı doğru-dürüst okuyamayan) bir topluluğa gidiyorsunuz. Binaenaleyh, Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem-hadis rivayeti ile onları (Kur'an'dan) yüz çevirtmeyin. (Bu az rivayet hususunda, bu hayırlı işte) ben sizin ortağımzım, (ben de böyle yapacağım).” Karaza) dedi ki,
“Artık hiçbir şey rivayet etmedim. Halbuki ben de arkadaşlarımın duymuş oldukları gibi, (Resûlullah'dan hadisler) duymuştum.”[661]

Açıklama

Hz. Ömer'in (radıyallahu anh), Küfe'ye uğurladığı bir kısım ashaba yaptığı bu tavsiye, bir taratfan Kur'anın iyi öğrenilip gereği ile amel edilmesini sağlamaya, diğer taraftan hadisleri tahrif ve tağyirden korumaya yönelik mühim bir tavsiyedir. Bir müslüman için öncelikle öğrenilmesi gereken şeyin Kur'an-ı Kerim olduğunda şüphe yoktur, Kur'an iyice öğrenilirken onun açıklaması (beyânı) ve uygulaması mahiyetinde olan hadislerin de öğrenilmesi gerekeceği açık bir hakikattir. Bu husus Kur'an'ın yeni yeni yayıldığı dönemler için daha bir ehemmiyeti haizdir. Hz. Ömer yeni kurulmuş ve, belki de halkının çoğu İslama yeni girmiş olan Küfe'ye gönderdiği irşâd ve öğretim ekibine bunun için öncelikle Kur'an'ın iyi öğretilmesini, halkı bundan alıkoyacak, bilhassa ahkâmla ilgili olmayan hadislerin rivayetini azaltmalarını tavsiye etmişti. Hz. Ömer bu usûlü, yukarıda söylediği gibi, kendisi de uygulamış ve, ileri gelen bazı sahabeyi bile fazla hadis rivayetinden (mutlak olarak hadis rivayetinden değil!) menetmişti. Bu demekti ki ihtiyaç miktarı hadis rivayet edilmeli, Kur'an'la beraber hadislerin iyi anlaşılıp uygulanmalarına ehemmiyet verilmelidir. Nitekim İslâm alimleri de, mânasını anlamadan, gereğiyle amel etmeden çokça hadis rivayetini hoş karşılamamış, kınamı şiardır. Bu şekilde çokça rivayette bulunan kimse, bu arzuyla olur-olmaz herkesden duymuş olduğu hadisleri rivayete yeltenebilir ve neticede, -bilmeyerek de olsa- Hz. Peygamber'e, onun söylemediği ve yapmadığı bir şeyi nisbet etme tehlikesine düşebilir. Bu yüzden iyice bellenen, sahih olduklarından emin olunan hadislerin rivayet edilmesi gerekir. Böyle olan hadis rivayetine Hz. Ömer'in mani olacağı düşünülemez. Zira o, bu meseleyle ilgili diğer sözleri meyânında, bir konuşmasında şöyle demişti:
"Bu sözümü kim iyi anlar, bilir ve ezberlerse, devesinin varacağı yerde onu rivayet etsin. Kim de onu iyi anlamamış ve ezberlememiş olmakdan korkarsa ben, bana isnâd edilerek yalan söylenmesini helâl kılmam."[662] İşte Hz. Ömer bir yönden bunun için yani hataya düşme endişesiyle hadis rivayetinin azaltılmasını istemişti. Şayet o mutlak olarak hadis

rivayetini hoş karşılamasaydı, onun az rivayetine de muvafakat etmezdi. Çünkü kötünün çoğu da azı da birdir.
Diğer taraftan Hz. Ömer'in, ileri gelen bazı sahâbilere bile bu titizliği göstermesi, sahabe dışındaki bazı art niyetlilerin hadise bir şey karıştırmalarına mâni olmak için onlara bir uyarı, Türkçedeki ifadesiyle "Kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla!" kabilinden bir harekettir.[663]
286. “Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki) bize Eş'as b. Sevvâr, eş-Şa'bî'den, (o da) Karaza b. Ka'b'dan (naklen) haber verdi (ki Karaza) şöyle dedi:”
“Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallaha anh), Ensâr'dan bir grubu Kûfe'ye gönderdi. Beni de onlarla beraber gönderdi. (Yola çıktığımızda) o da bizimle beraber yürümeye başladı. Nihayet Sırâr (denilen yere) -Sırâr Medine yolunda bir su (başıdır)-geldi ve ayaklarından tozu silkmeye başladı. Sonra şöyle dedi:
"Siz Kûfe'ye gidiyorsunuz. Siz Kur'an'ı, fikırdatarak (okuyan) bir topluluğa gidiyorsunuz. Onlar size gelecek ve "Muhammed'in sahâbileri geldi, Muhammed'in sahâbileri geldi!" diyecekler. Onlar size gelecek ve sizden hadis soracaklar. Binaenaleyh bildiriniz ki abdestin en tam olanı, (azaları) üçer (defa yıkamakla) olur. İki (yıkama da) kâfi gelir." Sonra şöyle devam etti:
"Siz Kûfe'ye gidiyorsunuz Siz Kur'an'ı fıkırdatarak (okuyan) bir topluluğa gidiyorsunuz, (onlar sizin varışınızı görünce-duyunca); "Muhammed'in sahâbileri geldi, Muhammed'in sahâbileri geldi!" deyip yanınıza gelecek ve size hadis soracaklar. Binaenaleyh Resûlullah'dan -sallallahu aleyli ve sellem- rivayeti azaltınız. Bu hususta ben sizin ortağınızım, (ben de az rivayet edeceğim).” Karaza dedi ki:
"Ben topluluğun içinde otururdum da onlar Resûlullah'dan -sallallahu aleyli ve sellem- (nakledilen) hadisleri zikrederlerdi. Halbuki ben o (hadisleri) onların en iyi belleyenlerinden idim. Ama Ömer'in tavsiyesini hatırlayınca susardım.."[664] Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki;
“Bana göre burada kasdedilen, Resûlullah'ın -sallallahu aleyli ve sellem- (zamanındaki) hâdiselerle ilgili hadislerdir, sünnetler ve

farizalar (ferâiz) değil."[665]
287. "Bize Mücâhid b. Musa haber verip (dedi ki) bize İbn Numeyr, Mâlik b. Miğvel'den, (o) eş-Şa'bî'den, (o da) Alkame den (naklen) rivayet etti (ki Alkame) şöyle dedi:" Abdullah;
"Resûlullah -sallallahu aleyli ve sellem-şöyle buyurdu..." dedi, sonra kendisini bir titreme aldı, akabinde de; "Bunun gibidir veya bundan üstündür" dedi.[666]
288. "Bize Bişr İbnu'l-Hakem haber verip (dedi ki) bize Sufyân, İbn Ebî Necih'den, (o da) Mücâhid'den (naklen) rivayet etti (ki Mücâhid) şöyle dedi:"
"İbn Ömer'e (Mekke'den) Medine'ye kadar arkadaşlık yaptım da, onu, Resûlullah'dan -sallallahu aleyli ve sellem- bir hadis rivayet ederken işitmedim. Ancak o (bir yerde) şöyle dedi:
"Hz. Peygamber'le -sallallahu aleyli ve sellem- beraberdim. Kendisine hurma göbeği getirildi. Bunun üzerine o şöyle buyurdu:
"Ağaçlardan bir ağaç var ki müslüman adam gibidir, (hangisidir o?)" Ben:
"O, hurma ağacıdır!" demek istedim. Ama baktım, gördüm ki ben topluluğun en küçüğüyüm. Bundan dolayı sustum. (Sonra bunu babam Ömer'e anlattığımda) o;
"İsterdim ki bunu söyleseydin de şu kadar borcum olaydı!" dedi."[667]

Açıklama

Abdullah b. Ömer 2630 hadis (Ahmed b. Hanbel'in müsnedinde 2019 hadisi var.) rivayet etmekle çok hadis rivayet etmiş olan (muksirûn) sahabe arasına girmiş bir zattır. Bu haberden anlıyoruz ki o, gerektiğinde veya sorulduğunda hadis rivayet etmekteydi.
Bu haberde Hz. Peygamber -sallallahu aieyli ve sellem- bilmece yoluyla bir darb-ı mesel vermektedir. Darb-ı meseller (misâlle açıklamalar), hakikatleri, mânâları müşahhaslaştırarak onların kısa yoldan ve daha iyi anlaşılmalarına yardımcı olurlar. Hz. Peygamber bu açıklama usûlünü çokça kullanmıştır. Ondan

nakledilen bir kısım darb-ı meselleri, Ebû Muhammed el-Hasan b. Abdirrahman er-Râmehurmuzî (v. 360) "Kitâbu Emsali' Hadis" (İstanbul, el-Mektebe-tu'1-İslâmiyye, Emetu'l-Kerim el-Kureşiyye tahkikiyle) isimli kitabında Ebu'ş-Şeyh ise "Kitâbu'l-Emsâl fi'1-Hadisi'n-Nebevî" (Bombay, 1982/1402) isimli kitabında toplamışlardır.
Söz konusu darb-ı meselde müslüman, hurma ağacına benzetilmiştir. Çünkü her ikisinin de hayrı çok ve süreklidir. Hurma ağacı yaprak dökmez, yaz-kış gölge yapar, kuruyuncaya kadar meyvesinden, meyvesinin çekirdeğinden istifade edilir, kuruyunca da kereste ve odunu muhtelif yerlerde kullanılır. Bunlara hurma ağacının tabiî güzelliği ile meyvesinin tatlılığı da eklenmelidir. Aynı şekilde olgun müslüman da ibâdet ve taatı ile, güzel ahlâkı ile, bütün canlılara şefkat ve merhameti ile, bunlara yardımseverliği ile serâpâ hayırdır.[668]
289. "Bize Bişr İbnu'l-Hakem haber verip (dedi ki) bize Hâlid b. Yezîd el-Hedâdi rivayet edip (dedi ki) bize Salih ed-Dehhân rivayet edip dedi ki;"
"Câbir b. Zeyd'i, (hadis rivayetini) mühim ve büyük bir iş görmesinden, (Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyli ve sellem- isnâd ederek yalan söylemekden korkmasında dolayı hiç, "Resûlullah -sallallahu aleyli ve sellem- şöyle buyurdu..." derken işitmedim."[669]
290. "Bize Muhammed b. Abdillah haber verip (dedi ki) bize Revh, Kehmes İbnu'l-Hasan'dan, (o da) Abdullah b. Şakîk'den (naklen) haber verdi (ki Abdullah) şöyle dedi:"
"(Bir gün) Ebû Hureyre, Ka'b bir topluluğun içindeyken, (o topluluğa) Ka'b'i sormaya geldi. Ka'b da (henüz kendisini tanımayan Ebû Hureyre'ye),
"Ondan ne istiyorsun?" dedi. (Ebû Hureyre) de şöyle mukabele etti:
"Bilmiş ol ki ben, Resûlullah'in sahâbîlerinden hiç kimsenin, onun hadisini benden daha iyi bellemiş olacağını kabul etmem. (Ama yine de Ka'b'a bazı şeyler sormak istiyorum)." Bunun üzerine Ka'b şöyle dedi:
"Bilki sen, asla, herhangi bir şeyin peşine düşen bir kimse

bulamazsın ki o, günün birinde ondan doyacak olmasın. İlmin peşine düşen kimse veya dünyanın peşine düşen kimse hariç!" O zaman (Ebû Hureyre
"Sen Ka'b mısın?" dedi.
"Evet" dedi. (Ebû Hureyre de):
"(İşte) bunun gibi (şeyler) için geldim" dedi.[670]
291. "Bize Ya'kûb b. İbrahim haber verip (dedi ki) bize Yahya b. Ebî Bukeyr haber verip (dedi ki) bize Şibl, Amr b. Dinar'dan, (o da) Tâvûs'dan (naklen) haber verdi (ki Tavus) şöyle dedi:"
"Ya Resûlallah -sallallahu aleyli ve sellem-, demiş,
"İnsanların hangisi daha bilgindir?" Buyurmuş ki;
"İnsanların ilmini, kendi ilmine katan! (Ayrıca) ilmin peşinde olan herkes, (her ilim. talebesi) ilme açtır."[671]
292. "Bize Sa'îd b. Amir, el-Halil b. Murre'den, (o da) Muâviye b. Kurre'den (naklen) haber verdi (ki Muâviye) şöyle dedi:"
"İçinde, birbirleriyle konuşan büyüklerin bulunduğu bir (ilim ve sohbet) halkasında idim. Aralarında Abid b. Amr da vardı. Derken topluluğun kenarındaki bir genç;
"Allah'ı zikretmeye dalın. Allah size hayır ve bereket versin!" dedi. Bunun üzerine topluluk,
"Bizi hangi şeyde, (ne durumda) gördü?" diye biri birine baktı. Sonra onlardan biri şöyle dedi:
"Bunu sana kim emrettiyse sen (bunu ona) emret! Vallahi (sözünü) tekrar edersen kesinlikle (sana) yaparız da yaparız! [672]

Açıklama

Vazıh olmayan bu metinden öyle anlaşılıyor ki, halkada bulunanlar, ilmî meselelerde sohbette bulunuyorlardı. Hakikati bulmak, öğrenmek için ilimle uğraşmak da bir ibâdettir. Bu ibâdet, diğer nafile ibâdetlerden daha üstündür.[673] Bunun için halkadakiler, gencin, muhtemelen üçüncü bir şahsın tahrikiyle yaptığı müdâheleyi yadırgamışlardı.[674]

293. "Bize Yûsuf b. Musa haber verip (dedi ki) bize Ebû Amir haber verip (dedi ki) bize Kurre b. Hâli d, Avn b. Abdillah'dan, onun şöyle dediğini haber verdi:"
"İçinde hikmet dağıtılan ve rahmet umulan meclis, (toplantı yeri) ne güzel meclisdir!"[675]

Açıklama

Bir çok mânaya gelen "hikmet"in buraya uygun olan bir kaç mânası şöyledir: Eşyayı hakikatıyle bilmek ve gerektiği gibi amel etmek; iyiliğe götüren, kötülükden meneden söz; derin ve yararlı bilgi; sadece sözde kalmayıp fiile çıkan, uygulanan, yararlı etkisi görülen bilgi...[676]

29. "İlim, Haşyetten, Allah Korkusu Ve Saygısından İbarettir" Diyen Kimse

294. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki) bana Muâviye, Abdurrahman b. Cübeyr b. Nufeyr'den, (o) babası Cübeyr b. Nufeyr'den, (o da) Ebu'd-Derdâ'dan (naklen) rivayet etti (ki Ebu'd-Derdâ') şöyle dedi:"
"(Bir gün) Resûlullah -sallallahu aleyli ve sellem- ile beraberdik. Derken dehşetle göğe bakakaldı. Sonra şöyle buyurdu:
"İşte insanlardan ilmin kapıp alınacağı anlar! Öyle ki onlar o (ilimden) hiçbir şey elde edemeyecekler." O zaman Ziyâd b. Lebîd el-Ensâri şöyle dedi:
"Ya Resûlallah! Kur'an'ı okumuş olduğumuz halde o (ilim) bizden nasıl kapıp alınır? Bundan sonra da, vallahi, onu okuyacağız, kadınlarımıza ve çocuklarımıza da okutacağız." Bunun üzerine Resûlullah -sallallahu aleyli ve sellem-şöyle buyurdu:
"Annen seni kaybedesice! Ziyâd, ben seni hakikaten, Medinelilerin fakihlerinden (derin kavrayışlı alimlerinden) sayardım. İşte şu Tevrat ve İncil, Yahûdî ve Hıristiyanların yanında (mevcut bulunuyor). Peki, onlara ne faydası oluyor?" Cübeyr dedi ki,
"Daha sonra Ubâde İbnu's-Sâmit'le karşılaştım." (Cübeyr)

sözüne şöyle devam etti."
“(Ona), kardeşin Ebu'd-Derdâ'nın ne söylediğini duymuyor musun, dedim ve söylediği şeyi ona haber verdim." Şöyle mukabele etti:
"Ebu'd-Derdâ' doğru söyledi. İstersen, insanlardan (alınıp) kaldırılacak ilk ilmi sana muhakkak ki haber veririm: Huşu'. Yakında cuma mescidine, (camiye) gireceksin de orada huşu' sahibi hiç kimse görmeyeceksin."[677]

Açıklama

Hadislerde ilmin yani kendisiyle amel edilmesi gereken, Kuran ve hadis bilgisinin, hakikat bilgisinin insanlardan alınacağına dair bir çok malûmat bulunmaktadır. Bunlara göre ilmin bir kaç merhalede alınacağı söylenebilir. Şöyleki, birinci merhalede ilmin etkisi kaldırılacak, ilimle amel edilmeyecek ve ilim sözden, nazariyâtdan ibaret kalacaktır. Kaldırılacak ilk ilmin "huşu"' olacağı ifadesiyle buna işaret edilmiş olmalıdır. Huşu' insanın Cenab-i Hakk'a karşı duyduğu saygı, korku boyun eğiş, insanın kendisini Allah'a verişidir. Bunu insanın iç ve dış dünyasında hasıl eden ilimdir. Burada ilmin îman ile büyük alâkası ortaya çıkmaktadır. İşte huşû'un kaldırılması ilmin, amel edilmeyen ve neticede etkisi olmayan nazari bilgiler yığını haline geleceğini gösterir.
İkinci merhalede alimlerin vefatıyla "ilim", kitaplarda yazılı olarak bulunsa bile, insanlardan alınıp tamamen ortadan kaldırılacaktır. Son merhalede ise insanların kafa ve gönüllerinde (sudûrunda) kalmış olan ilim çekilip alınacak ve dünya tamamen zulmete garko-îacaktır. Bu zaman, kıyametin kopmasına yakın bir zamandır. Allahu alem.[678]
295. “Bize Ya'kûb b. İbrahim haber verip (dedi ki) bize Yezîd b. Hârûn rivayet edip (dedi ki) bize el-Velîd b. Cemîl el-Kettâni rivayet edip (dedi ki) bize Mekhûl rivayet edip dedi ki,”
Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuş:
"Alimin âbide (ibâdet yapana, bilgisiz ibâdetle meşgul olana) üstünlüğü benim, sizin, (mertebece) en aşağıda olanınıza

üstünlüğüm gibidir." Sonra şu ayeti okudu: *"Allah'dan, kulları içinde ancak âlimler korkar. "*[679] *"Şüphe yok ki insanlara hayrı öğreten kimselere Allah merhamet eder, onun melekleri, göklerin ve yerlerin ahalisi ile denizdeki balıklar da hayır dua ederler. "*[680]

Açıklama

İlimsiz ibâdet mümkün olmadığı gibi ibâdetsiz, amelsiz ilmin de kıymeti yoktur. Fakat ilim amelden önce gelir. İnsan önce bilecek, sonra ona göre amel edecektir. İlmin bu Önceliğinin yanında getirdiği mükellefiyetler de çoktur. İlim sahibi (alim); bildiğiyle amel edecek, bundan dolayı ilmi öğretip yaymaya, hakkı ayakta tutmaya, insanları doğru yola irşâd etmeye gayret gibi pek çok ferdi ve içtimâi görev ifa edecektir.
İbadet aslında müslümanın bütün hayatını ve faaliyetlerini kucaklayan geniş bir mânaya sahiptir. Müslümanlık, yoldan, gelip-geçenlere eziyet verici şeyleri kaldırmayı bile ibadet sayan bir anlayış getirmiştir. Binaenaleyh ilim de ibadetin içine dahildir. Fakat yukarıdaki hadiste ibâdet, dar manâsıyla yani namaz, oruç gibi ilk plânda ferdi özellikleri ağır basan ve nafile olarak yapılan ibâdet olarak söz konusudur. Meseleyi bu şekilde değerlendirirsek alimin âbide büyük üstünlüğü anlaşılabilir.
Diğer taraftan hayrı öğreten kimse, böylelikle Allah'ın dinine hizmet ettiği, neticede bütün mahlûkatın yararına olan şeyler öğrettiği için, mezkûr duaya mazhar olur.[681]
296. "Bize Ahmed b. Esed Ebû Asım haber verip (dedi ki) bize Yahya b. Yemân, Sufyân'dan, (o) Ley s1 den, (o) bir adamdan, (o da) Ibn Ömer'den (naklen) rivayet etti (ki ibn Ömer) şöyle demiş:"
"Kişi (mertebece) kendinden üstte olana hased etmeyinceye, kendinden altta olanı küçümsemeyinceye ve ilmin karşılığında bir bedel istemeyinceye kadar alim olmuş olmaz."[682]

Açıklama

İlim insanın iç ve dış dünyasına müsbet etkiler yapmalı ve ona iyi değerler kazandırmalıdır. Böyle bir ilme sahip olan kimse gerçek alimdir. Bu meyânda ilim sahibi, ilim öğretiminden maddi kazanç sağlama düşüncesinden uzak bulunmalıdır. Maddi kazançlar geçicidir. Allah'ın rızası ise bakidir. Diğer taraftan ilim öğretimiyle maddi kazanç sağlama düşüncesinin, sahibini, kazanç sağlamak için yalan söylemeye götürme gibi tehlikeleri de vardır. Bu sebeple bazı alimler ilim öğretiminden, hadis rivayetinden ücret alınmasını kerih görmüş, menetmişlerdi. Ahmed b. Hanbel ve Ebû Hatim er-Râzî, hadis rivayetinden ücret alan bir kimseden hadis alınamayacağını söylemişlerdi. Bununla beraber pek çok alim de zaruretten dolayı bunun caiz olduğunu söylemiştir.[683]

Burada dini ilimlerin, bu arada Kur'an'm öğretiminden ücret alınıp alınmayacağına dair bazı imamların görüşlerini de kaydedelim:

İmâm Mâlik, İmâm Şâfiî ve İmânı Ahmed bundan ücret almanın caiz olduğunu, İmâm Ebû Hanife ve ashabı da, diğer delillerinin yanında bunun bir ibadet ve tâat olduğunu söyleyerek caiz olmadığını söylemişlerdir. Ancak sonraları hanefı alimler de bundan ücret almanın caiz olduğuna, zarurete mebnî fetva vermişlerdir.[684]

297. “Bize Sa'id b. Süleyman, Ebû Usâme'den, (o da) Mis'ar'dan (naklen) haber verdi (ki Mis'ar) şöyle dedi: Abdula'la et-Teymi'yi şöyle derken işittim:”

“Kendisine ilimden, kendisini ağlatmayan şeyler verilmiş olan kimse, kendisine fayda verecek ilim verilen kimse olmamaya lâyıkdır, (böyle bir kimse olmamalıdır). Çünkü Allah Teâlâ alimleri (Kuranda) tavsif etmiştir. (Abdula'la) sonra şu Kur'an'ı, (yani) *"Çünkü ilim verilmiş olanlar..."* (âyetini) "...ağlayarak..." [685] âyetine kadar okudu.”[686]

298. “Bize İsmet İbnu'l-Fadl haber verip (dedi ki) bize Zeyd b. Hubâb, Mübarek b. Fudâle'den, (o) Ubeydullah b. Ömer el-Ömeri'den, (o da) Ebû Hâzim'den (naklen) rivayet etti (ki Ebû Hâzini) şöyle dedi:”

“Sende şu üç haslet olmadıkça âlim olmazsın: (Mertebece) senden üstte olana karşı haddi aşmazsın,senden altta olanı küçümsemezsin ve ilmine karşılık dünyalık almazsın.”[687]
299. “Bize Ahmed b. Esed haber verip (dedi ki) bize Abser, Burd b. Sinan'dan, (o) Süleyman b. Musa ed-Dımeşki'den (o da) Ebu'd-Derdâ'dan (naklen) rivayet etti ki Ebu'd-Derdâ' şöyle dedi:”
“Öğrenci olmadıkça alim olmazsın. Kendisiyle amel etmedikçe ilimden dolayı alim olmazsın. Hep münâkaşacı olman, günahkâr olarak sana yeter. Hep çekişmeci olman, günahkâr olarak sana yeter. Hep Allah'ın rızası dışında konuşman, yalancı olarak sana yeter.”[688]
300. “Bize el-Hasan b. Arafe haber verdi. (O dedi ki) bize el-Mübârek b. Sa'îd, kardeşi Sufyân es-Sevri'den, (o da) İmrân el-Mınkari'den (naklen) rivayet etti (ki İmrân) şöyle dedi:”
“Bir gün Hasan (Basri'ye), söylediği bir şey hakkında;
"Ebû Sa'îd! Fakih-ler böyle söylemiyor?" dedim. Bunun üzerine o şöyle dedi:
"Yazıklar olsun sana! Sen, kendin, fakih gördün mü hiç? Fakih dediğin, dünyaya karşı isteksiz, ahirete karşı arzulu, dininin işinde uyanık olan, Rabbine ibadete aralıksız devam eden kimsedir ancak!”[689]

Açıklama

Fakih (c. Fukahâ) sözlük manasıyla; "bilen, anlayan, bir şeyi şuurla, fetanetle, gereği gibi anlayıp bilen, bir şeyin künhüne vakıf olan kimse" demektir. Istılahta ise; "ameliyata yani ibâdetler, cezalar ve muamelelerle alakalı şer'i hükümleri mufassal delilleri ile bilen kimse", İslâm hukuku alimi demektir. İmam-ı A'zam Ebû Hanife'nin fıkıh tarifinden hareket ederek fakihi; "Leh ve aleyhine olan şeyleri bilen kimse" diye tarif etmek de mümkündür. Bu durumda i'tikadi ve ahlâki hükümler de fakihin bilgisi dahiline girer. Burada birkaç alimin "fakih" telakkileri nakledilmektedir.[690]

301. "Bize el-Hasan b. Arafe haber verip (dedi ki) bize en-Nadr b. İsmail el-Beeeli, Mis'ar'dan, (o da) Sa'd b. İbrahim'den (naklen) rivayet etti (ki Sa'd) şöyle dedi:"
Kendisine, "Medinelilerin en fakîhi kimdir?" diye soruldu. O da; "Rabbinden en fazla korkanları, (en muttakileri)" cevabını verdi. [691]

302. "Bize el-Hasan b. Arafe haber verip (dedi ki) bize el-Hüseyn b. Ali, Leys b. Ebi Süleym'den, (o da) Mücâhid'den (n eklen) rivayet etti (ki Mücâhid) şöyle dedi:"

"Fakîh dediğin, Allah'dan korkandır ancak!"[692]

303. "Bize İsmail b. Ebân, Ya'kûb el-Kummî'den haber verdi (ki, o şöyle demiş). Bana Leys b. Ebi Süleym, Yahya'dan -ki O İbn Abbâd'dır. (o da) Ali b. Ebi Tâlib'den (kerremellahu vecheh, naklen) rivayet etti (ki Hz. Ali) şöyle dedi:"
"Gerçek fakih, insanları Allah'ın rahmetinden ümitsizliğe düşürmeyen; onlara, Allah'a isyan hususlarında kolaylık tanımayan; onları, Allah'ın azabından emin kılmayan; Kur'an'ı, onu istemeyip başkasına meylederek terketmeyen kimsedir. Durum şu ki; kendisinde ilim olmayan ibadette kendisinde anlama olmayan ilimde, kendisinde düşünme olmayan okumada hiçbir hayır yoktur."[693]

304. "Bize el-Hasan b. Arafe rivayet edip (dedi ki) bize İsmail b. İbrahim, Leys'den, (o da) Yahya b. Abbâd'dan (naklen) rivayet etti (ki Abbâd) şöyle dedi: Ali (kerremellahu vecheh) dedi ki;"
"Gerçek fakîh, insanları ne Allah'ın rahmetinden ümitsizliğe düşürür, ne onları Allah'ın azabından emin kılar, ne de onlara Allah'a isyan hususlarında kolaylık tanır, (o bunların hiçbirini yapmaz). Durum şu ki; kendisinde ilim olmayan ibadette hiçbir hayır yoktur, kendisinde anlama olmayan ilimde hiçbir hayır yoktur, kendisinde düşünme olmayan okumada hiçbir hayır yoktur."[694]

305. "Bize Ebu'n-Nu'man haber verip (dedi ki) bize Hammâd b. Zeyd, Yezîd b. Hâzim'den rivayet etti (ki, o şöyle demiş) Bana amcam Cerir b. Zeyd rivayet etti ki o Tübey'i, Ka'b'dan, şöyle dediğini rivayet ederken işitti: "Şüphe yok ki ben (eski din

kitaplarında) bir topluluğun vasıflarını, (tanıtımını) şöyle buluyorum: Onlar uygulamaksızın, (amel etmeksizin) öğrenmeye, ibadet yapmaksızın fakih olmaya çalışırlar. Ahiret ameline mukabil dünyalık peşine düşer, kalbleri sabır özsuyundan[695] daha acı olduğu halde koyun postuna bürünürler. Onlar, şu halde, benim (merhametime) mi aldanıyorlar, yoksa beni aldatmaya mı çalışıyorlar? Ben zatıma yemin ettim ki onlara, kesinlikle, sabırh-ağırbaşlı insanı bile şaşkın bırakacak bir imtihan hazırlayacağım!"[696]

306. "Bize Bişr ibnu'l-Hakem haber verip (dedi ki) bize Abdulâziz b. Abdissamed el-Ammi rivayet edip (dedi ki) bize Ebû İmrân el-Cevni, Herim b. Hayyân'dan rivayet etti ki, o (yani Herim);

"Fâsık (günahkar, yoldan çıkmış) alimden sakının!" demiş ve (bu söz) Ömer İbnu'l-Hattab'a (radıyallahu anh) ulaşmıştı. Bunun üzerine at, (o (yani Hz. Ömer), bundan, (böyle olmakdan korkarak) ona;

"Fâsık âlim ne (demektir?)" diye yazmış. Herim de ona şöyle cevap yazmış:

"Ya Emire'l-Mü'minin! Vallahi ben o (sözle), başka bir şey değil, sadece hayır kasdettim. (Mânâsı da şu): Bir önder-alim olur, ilimle konuşur ama isyan ve itaatsizlik yapar. Böylece halkın karıştırmasına sebep olur. Onlar da sapıtırlar."[697]

307. "Bize Said Îbnu'l-Muğire haber verip (dedi ki) bize el-Velid b. Müslim, Muhammed b. Mutarrif ve Abdulaziz b. İsmail b. ubeydillah b. Ebi'l-Muhâcir'den, (o da) Abdullah b. Mesûd'dan (naklen) rivayet etti (ki, Abdullah) şöyle dedi:"

"Kim dinini üstün tutmak, dinine saygı göstermek isterse ne hükümdarın huzuruna girsin, ne (nâmahrem) kadınlarla başbaşa kalsın, ne de arzularına uyan (bidatçılarla) münâkaşa etsin!"[698]

308. "Bize Sa'îd b. Amir, İsmail b. İbrahim'den, (o da) Yûnus'dan (naklen) haber verdi (ki, Yûnus) şöyle dedi: Meymûn b. Mihrân (bir mektubunda) bana şöyle yazdı:"

"Din konusunda münâkaşa ve tartışmadan sakın! Ne alimle, ne

de cahille tartışma! Alime gelince o ilmini senden saklar ve (artık) ne yaptığına aldırış etmez. Cahile gelince o da, sana itaat etmeyerek seni kızdırır, üzer."[699]
309. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki) bize el-Evzâ'î, Yahya b. Ebî Kesîr'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Süleyman b. Dâvûd -aleyhisselâm- oğluna şöyle dedi:"
"Çekişmeyi bırak. Çünkü onun faydası azdır. (Üstelik) o, kardeşler arasında düşmanlığı körükler, tahrik eder."[700]
310. "Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki) bize Abdullah b. İdris, İsmail b. Ebî Hakim'den, şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. Abdilaziz'i, şöyle derken işittim:"
"Kim dinini münâkaşalara hedef kılarsa çok (kanaat) değiştirir." [701]
311. "Bize Mervân b. Muhammed haber verip (dedi ki) bana Sa'îd b. Abdilaziz rivayet edip dedi ki, Ömer b. Abdilaziz (bir mektubunda) Medinelilere şöyle yazdı:"
"Vakıa şu ki, kim ilimsiz ibâdet etmeye kalkarsa bozacağı şeyler, düzelteceği şeylerden daha çok olur. Kim de dinini münâkaşaya hedef kılarsa (kanaatlerinin) değişmesi çok olur."[702]
312. "Bize Muhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan, (o) Ca'fer b. Burkandan, (o da) Ömer b. Abdilaziz'den (naklen) haber verdi (ki Ca'fer) şöyle dedi:"
"Bir adam ona (yani Ömer'e) bidatlerden bir şey sordu. O da şöyle cevap verdi:
"Bedevinin, (köylünün ve, mahalle mektebindeki çocuğun dinine sarıl! Bunun dışındakilerden ise yüz çevir."
Ebû Muhammed (ed-Dârimi, bir önceki haberde geçen);
"(Kanaatlerinin) değişmesi çok olur "un mânası, "Bir görüşten (diğer) bir görüşe geçer" demektir, dedi."[703]

Açıklama

Hakikati, doğruyu ortaya çıkarmak için değil de başkasının kusurunu, cehaletini, acizliğini ortaya çıkarmak, hakkını veya malını gasbetmek, onu küçük düşürmek için veya delilsiz, bilgisiz, batıl yolla yapılan münakaşa, mücâdele ve tartışmalar,

fertler arası münasebetleri zedeleyen hareketlerdir. İmam Gazali bunları dilin belâlarından saymakta ve büyük tehlikelerine işaret etmektedir.[704] Bu hareketler, her tür kötülüğün kaynağıdırlar. Bunlardan dolayı insanlar birbirlerine kin besler, birbirlerinin iyi haline üzülür, kötü haline sevinir, birbirlerine yersiz ve haksız dil uzatırlar. Böylece cemiyet düzeni bozulur, fertler arasında çözülme olur.
Bu tür tartışmalar din hakkında olursa zararı daha büyüktür. İnsanın hakdan yan çizmesine, doğru yoldan sapmasına ve neticede ebedi hayatının harâb olmasına sebep olabilirler. Çünkü bu tür tartışmalara giren kişi hasmını mağlûb etmek, kendini üstün çıkarma!: için hak-batıl her yola başvurur, nefsi onu buna zorlar. Bu da dinin kınadığı, doğru bulmadığı bir davranıştır. Diğer taraftan İslâm Allah ve Resulüne kayıtsız-şartsız teslim olmakdır. Onun hakkında, sırf akıl yürütmelerle görüş beyan etmek mümkün değildir, bu onun özüyle çatışır.
Son haberde Ömer b. Abdilaziz, köylülerin ve mahalle mektebi çocuklarının dini kanaatleri, yabancı kültürlerden, nazari tartışmalardan henüz etkilenmediklerinden dolayı onların din görüşlerinin alınmasını tavsiye etmektedir ki bu, harici etkilenmelerden âzâde kalmaya bir teşvikdir.[705]

30. (Nefsin) Arzularından Uzaklaşma Hakkında

313. “Bize Muhammed b. Kesir, el-Evzâ'î'den, onun şöyle dediğini haber verdi. Ömer b. Abdilaziz şöyle demiş:” “Bir topluluğun, bir işi, umûmdan ayrı olarak aralarında fısıldaştıklarını gördüğün zaman, (bil ki) onlar sapıklık kurmaktadırlar.”[706]
314. “Bize İbrahim b. ishak, îbnu'l-Mübârek'den, (o da) el-Evzâ'î'den (naklen) haber verdi (ki el-Evzâ'î) şöyle demiş:”
“(Şeytanların başkanı olan) İblis dostlarına;
"Ademoğullanna hangi şeyden sokulursunuz?" demiş. Onlar da;
"Her şeyden!" demişler. Bunun üzerine;
"Peki onlara istiğfar yönünden sokuluyor musunuz?" demiş.
"Ne yazık (ki hayır!) Bu, tevhide birleştirilmiş, (onunla birlikte

yapılan) bir şeydir" demişler. O;
"(Şu halde) içlerine, kendisinden Allah'a istiğfarda bulunmayacakları bir şey muhakkak yayacağım!" demiş ve içlerine (nefis) heva ve heveslerini (yani bid'atleri) yaymış."[707]

315. "Bize İbrahim b. İshak, el-Muharibi'den, (o) el-A'meş'den, (o da) Mücâhid'den (naklen) haber verdi (ki Mücâhid) şöyle dedi:"
"(Allah'ın) şu iki ni'metinden hangisi; beni İslâm'a hidayet etmiş olması mı, yoksa beni (nefsin) şu arzularından (yani bidatlerden) korumuş olması mı, (hangisi) benim için daha büyüktür, bilmiyorum!"[708]

316. "Bize Musa b. Hâlid haber verip (dedi ki) bize İsa b. Yûnus, el-A'meş'den, (o) Müslim el-Aver'den, (o da) Habbe b. Cuveyn'den (naklen) rivayet etti (ki Habbe) şöyle dedi: Ali (radıyallahu anh'ı şöyle derken) işittim -veya (Habbe) şöyle dedi: Ali (radıyallahu anh) dedi ki;"
"Bir adam bütün ömrünü oruçla geçirse, ömrünün tamamını (namaz vb. ibâdetlerle) ihya etse, sonra da Rükn[709] ile Makam[710] arasında öldürülse şüphe yok ki Allah (yine de) onu kıyamet gününde, hidayet üzere olduklarına kani olduğu kimselerle haşreder.[711]

317. "Bize Abd b. Humeyd haber verip (dedi ki) bize Hârûn -ki o İbnu'l-Muğîre'dir - Şu'ayb'dan, (o) Seleme b. Küheyl'den, (o da) Ebû Sâdık'dan (naklen) haber verdi (ki Ebû Sâdık) şöyle dedi: Selmân dedi ki;"
"Bir adam başını hacer-i esved'in üzerine koysa ve gündüzünü sâim (oruçla), gecesini kâim (ibâdetle) geçirse (yine de) Allah onu kıyamet gününde heva ve hevesiyle (yani bid'atıyle) birlikte diriltir."[712]

318. "Bize Muhammed İbnu's-Salt haber verip (dedi ki) bize Mansûr-ki o İbnu Ebi'l-Esved'dir-, el-Hâris b. Haşire'd en, (o) Ebû Sâdık el-Ezdî'den, (o da) Rebi'a b. Naciz'den (naklen) rivayet etti (ki Rebî'a) şöyle dedi: Ali (kerremellahu vecheh) dedi ki;"

"İnsanların içinde kuşlar arasındaki arı gibi olunuz. Gerçek şu ki, kuşlardan hiçbiri yoktur ki onu zayıf görmüş, (küçümsemiş) olmasın. Şayet kuşlar onun içindeki bereketi bilselerdi bunu ona yapmazlardı. Halka dilleriniz ve bedenlerinizle karışınız, onlardan amelleriniz ve kalblerimzle ise ayrılınız. Çünkü kişinin eline geçecek olan, kazanmış olduğu şeydir ve o, kıyamet gününde sevdiği kimse(ler) ile beraber olacaktır."[713]
319. "Bize el-Velid b. Şucâ' haber verip (dedi ki) bana Bakıy-ye, el-Evzâ'î'den, (o da) ez-Zühri'den (naklen) rivayet etti (ki ez-Zühri) şöyle dedi:"

"Güzel görüş, (kanaat, inanç), alimin ne iyi yardımcısıdır."[714]
320. "Bize Ahmed b. Abdillah haber verip (dedi ki) bize Zaide, el-A'meş'den, (o) Müslim'den, (o da) Mesrûk'dan (naklen) rivayet etti (ki Mesrûk) şöyle dedi:"
"Kişiye ilim olarak, Allah'dan haşyet etmesi (korkması) kâfidir. Kişiye cahillik olarak da ilmini beğenmesi kâfidir."[715] (Müslim) dedi ki, Mesrûk (bir defasında da) şöyle dedi:
"Kişiye, tek başına kalıp günâhlarını düşüneceği ve neticede Allah'dan bağış dileyeceği bazı oturum yer ve zamanlarının olması yaraşır."[716]

31. (Râvî) Mânâyı Doğru Verdiği Zaman (Mânâ İle) Hadis Rivayetine İzin Verenler

321. "Bize Muhammed b. Ahmed b. Ebi Halef haber verip (dedi ki) bana Ma'n Mu'âviye b. Sâlih'den, (o) el-Alâ1 İbnu'l-Hâris'den, (o) Mekhûl'den, (o da) Vasile İbnu'l-Eskadan (naklen) rivayet etti (ki Vasile) şöyle dedi:"
"Size hadisi manâsıyla rivayet ettiğimiz zaman bu size yeter." [717]
322. "Bize Asım b. Yûsuf haber verip (dedi ki) bize Fudayl b. Iyâd, Hişâm'dan (o da) İbn Sirin'den (naklen) rivayet etti ki o (yani İbn-i Şirin) hadis rivayet ettiği zaman (kelime ve cümlelerde) takdim-tehir yapmazdı. Hasan (Basri) ise hadis rivayet ettiği zaman takdim-tehir yapardı."[718]

323. “Bize Müslim b. İbrahim haber verip (dedi ki) bize Cerir b. Hâzim haber verip dedi ki;”
“Hasan (Basri) hadisi, esası aynı (ama) ifadesi değişik olarak rivayet ederdi.”[719]
324. “Bize Muhammed b. Ahmed haber verip (dedi ki) bize Sufyân, Muhammed b. Sûka'dan, (o da) Muhammed b. Ali İbni'1-Hüseyn'den (naklen) rivayet etti ki (Muhammed) şöyle dedi: Ubeyd b. Umeyr, Abdullah b. Ömer'e rivayet edip dedi ki; Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:”
"Münâfıkın durumu, iki ağıl -veya iki davar sürüsü- arasındaki koyun gibidir." Bunun üzerine İbn Ömer;
"Hayır, (Öyle değil! Resûlullah) ancak şöyle şöyle buyurdu" dedi. [720] (Muhammed b. Ali) dedi ki;
“İbn Ömer, Hz. Peygamber'i -sallallahu aleyhi ve sellem- işittiği zaman ne ona ilâve yapar, ne onu noksanlaştırır, ne onu aşar, ne de onu eksik yapardı, (işittiği gibi rivayet eder ve aynen uygulardı).”[721]

Açıklama

Hz. Peygamber'in, münafıkla ilgili hadisinin, Müslim'deki tam bir rivayeti şöyledir: *"Münâfıkın durumu, iki davar sürüsü arasında şaşkın gidip gelen koyun gibidir. Bir defa şuna gider, bir defa buna gider."*[722] Burada Hz. Peyamber bir temsil (darb-ı mesel)[723] ile münafığın durumunu müşahhas olarak gözler önüne sermektedir. Münâfık, kâfirliğini gizleyip zahiren mü'min olduğunu gösteren kimsedir. Bu şekilde münafık, kâfirliğini açıklama cesaretini bile gösteremeyen, korkak, iki yüzlü, içi harâb, dışı içini tutmayan, kararsız bir insandır. Münafık, iman ile küfür arasında bocalar, mü'minin yanına gelir, "mü'minim" der, kâfirin yanına gider,
"Biz sizinle beraberiz, biz sadece (onlarla) alay ediyoruz "[724] der, ne mü'mine mal olur, ne de kâfire. et-Tîbi'nin açıkladığı gibi o, kendisini bu hale düşüren bâtıl arzu ve maksatlarıyla iki sürü arasında olan ve, döl hayvanı aramak maksadıyla kâh öbürüne,

kâh berikine gidip gelen şaşkın koyun gibidir.[725] Bu halleriyle münafık, kâfirden daha aşağı mertebededir. Allah Teâlâ şöyle buyurur: "Muhakkak ki münafıklar cehennemin en aşağı tabakasındadırlar. "[726]
Hadisleri, Hz. Peygamber'den duymuş olduğu gibi rivayet etmeye özen gösteren Abdullah b. Ömer (radıyallahu anhümâ) burada Ubeyd'e, diğer rivayetlerden anlaşıldığı üzere "iki ağıl" veya "iki davar sürüsü" kelimelerinden dolayı i'tiraz etmişti. Ubeyd rivayetinde bunlardan birini kullanmış, halbuki Hz. Peygamber, İbn Ömer'in duyuşuna göre diğerini söylemişti, ilgili rivayetler incelendiğinde Hz. Peygamber'in, "iki davar sürüsü" kelimesini kullanmış olduğu ağırlık kazanmaktadır.[727]

325. “Bize Abdullah b. Sa'id haber verip (dedi ki) bize İbn Uleyye, İbn Avn'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: eş-Şa'bî, en-Neha'î ve el-Hasan (el-Basri) hadisi bir defa böyle bir defa şöyle rivayet ederlerdi. Bunu Muhammed b. Sirin'e bildirdim. O da şöyle dedi:”
"Bil ki onlar şayet onu, işittikleri gibi rivayet etselerdi, kendileri için daha hayırlı olurdu."[728]
326. “Bize Muhammed İbnu'1-Alâ' haber verip (dedi ki) bize Assam, el-A'meşden, (o) Umâre b. Umeyr'den, (o da) Ebû Ma'mer'den (naklen) rivayet etti (ki Ebû Ma'mer) şöyle dedi:”
“Şüphesiz ben hadisi hatalı olarak işitirim de işittiğime uyarak hatalı rivayet ederim.”[729]

Açıklama

Hadisleri, Hz. Peygamberin kullanmış olduğu kelime ve cümleleri hiç değiştirmeksizin aynen nakletmeye "rivayet bi'l-lafz=lafızla rivayet"; asli mânâyı bozmadan kelime yahut cümleleri benzerleriyle, eşanlamlılarıyla değiştirerek nakletmeye "rivayet bi'l-ma'na=mânâ ile rivayet" denilmektedir. Hadislerin lafızla mı, mânâ ile mi rivayet edilmesi gerektiği, ilk asırların mühim münâkaşa konularından biri olmuştur. Şüphe yoktur ki

hadislerin asıl lafızlarıyla rivayet edilmeleri en makbul, en tercihe şâyân yoldur. Nitekim, sahâbe-i kiram başta olmak üzere ilk müslümanlar bu hususa büyük önem atfetmişlerdi. Hz. Ebû Bekr'in (radıyallahu anh), yazmış olduğu 500 kadar hadisi, asıllarına uygun olarak nakledemememiş olma korkusuyla yaktığı, [730] bazı sahâbilerin bu yüzden hadis rivayetini azalttıkları bilinmektedir. Lafızla rivayete taraftar ve rivayetlerinde buna özel i'tina gösterenler (ashâbu'l-ahruf) arasında Abdullah b. Ömer, el-Kâsım b. Muhammed, Muhammed b. Şirin, Recâ' b. Hayve gibi bir çok zatın adı geçmektedir. Bunlardan bazıları, râviler tarafından zamanla hadis metninde yapılmış olan hareke hatalarını bile değiştirmemeyi; râvinin hadisi, hatalı da olsa hocasından duymuş olduğu gibi rivayet etmesini gerekli görmüşlerdir.

Diğer taraftan alimlerin çoğu, aynı dile (Arapçadan Arapçaya) bir çeşit tercüme olarak görülen mânâ ile rivayetin caiz olduğunu söylemişlerdir. Ancak bu durumda da bu işi herkesin değil, sadece, zaruret halinde, kelime ve terkiblerin delâlet ettikleri mânâları ve, metinde mânâyı bozup bozmayacak şeyleri bilen kimselerin, asıl mânâyı tamamen aktaracak şekilde yapması mümkündür.

Münâkaşası yapılmış olan bu rivayet meselesi, meşhur hadis kitaplarının telifinden öncesi için söz konusudur. Bu kitapların telifinden sonra, onlardan hadis rivayet edecek kimse için mânâ ile rivayet imkânı yoktur, hadis kitapta nasıl yer almış ise öylece rivayet etmesi gerekir. Bununla beraber, bahusus hadis rivayet etmek için değil de dini görüşü bildirmek için mânâ ile hadis nakledilebilir. Tabiî olarak bunu yapacak kimsenin asıl mânâyı iyice anlayıp tamamen aktardığına kani olması gerekir. Aksi halde büyük vebal altına girmiş, hatta Hz. Peygamber'e söylemediği, yapmadığı bir şeyi ona nisbet etme gibi korkunç bir iş yapmış olur.

Burada ilâve etmek gerekir ki, aynı konuda karşılaşılan farklı rivayetleri behemehal mânâ ile rivayete yormamak gerekir. Hz. Peygamber'in aynı mesele üzerinde değişik zamanlarda açıklamalarda bulunmuş ve bu açıklamalarında, zamana ye muhataba göre farklı ifadeler kullanmış olması çok tabiî bir

durumdur. Aynı konudaki değişik ifadeli hadislerin varlığının bir sebebi bu husustur.[731]

32. İlmin Ve Alimin Üstünlüğü Hakkında

327. “Bize Bişr İbnu'l-Hakem haber verip (dedi ki) bize Sufyân, İbrahim b. Meysere'den, (onun) şöyle dediğini rivayet etti: Mücâhid rü'yada Tâvûs'u şöyle görmüş: Sanki o, Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- Kabe'nin kapısında iken, Kabe'nin içinde başına örtü örtmüş bir halde namaz kılıyor. Bunun üzerine (Hz. Peygamber) ona;”
"Allah'ın kulu! Baş örtünü aç ve okumanı açığa çıkar," buyurmuş. (İbrahim) dedi ki;
“Sanki o (yani Tâvûs) bunu ilme yormuş, bu sebeple de hadis rivayetinde açılmış, (hadis rivayetini çoğaltmıştı).”[732]

Açıklama

Rü'ya, uyku halinde görülen şeylerdir. Rü'yalardan bir kısmı -ki rü'ya ismine lâyık olanlar da bunlardır. Muhtevalarında, açık veya kapalı, hakiki bir mânâ bulunan rüyalardır. "Sadık rü'ya" denilen bu tür rü'yalarda, hayali şekillerden, kinayeli ifadelerden ipuçları bulunarak ve enfüsî (sübjektif) unsurlarla afaki (objektif) unsurlar ayırdedilerek bunların taşıdıkları veya anlatmak istedikleri gerçeklere ulaşılabilir. Bu işe rü'ya ta'biri adı verilmektedir. Sâdık rü'yaların hakikati dinimizde kabul edilmiştir, bununla beraber rü'yalar, peygamberler dışında, gören kimse ve diğerleri için bağlayıcı, kesin bilgiler ifade etmezler.
Rü'yalardan bir kısmı da boş hayalden ibaret olan görüntülerdir. Bunlar sırf nefsi veya şeytani birer yalan olduklarından, bazı psikolojik değerlendirmeleri dışında yorumlanmaları, kendilerinden bir hakikat çıkarılması mümkün değildir. Bu tür rüyalara "ahlâm" veya "kâzib rü'yalar" denilmektedir.
Hz. Peygamber'in rü'yada görülmesinin bir hususiyeti vardır. Şeytan, Hz. Peygamber'in suretine giremez. Binaenaleyh, Hz.

Peygamber'in görüldüğü rüyaların kâzib olamayacakları söylenmiştir. Nitekim Hz. Peygamber de; *"Beni uykuda (rü'yada) gören muhakkakki beni görmüştür. Çünkü şeytan benim suretime giremez. Müminin rü'yası da, peygamberliğin kırkaltı cüz'ünden bir cüz'dür"*[733] buyurmuştur. Hz. Peygamber'in rüyada görülmesi yorumlanarak bazı hakikatlere yol bulunabilirse de, onun, birine rüyada söylemiş olduğu sözlerle dinî bir hüküm sabit olmaz. Çünkü Hz. Peygamber, "Rü'yada söylediğimi tutun!" buyurmadığı gibi, hadis rivayetinin kabul edilebilmesi için râvide aranan, "semâ" anındaki zabt şartı da uyku halinde bulunmaz. Ancak rüyayı gören kimse, Hz. Peygamber'in rü'yada kendisine söylemiş olduğu sözü; bilinen şer'î hükümlerle karşılaştırır ve bunlara aykırı olmadığını görürse, Hz. Peygamber'in rü'yadaki şekli veya "misâl"ine saygıdan dolayı, onunla amel edebilir. Bu kimsenin, rü'yada Hz. Peygamberden duymuş olduğu bir sözü, rü'yada söylenmiş olduğunu belirtmeksizin, "Hz. Peygamber şöyle buyurdu..." diyerek rivayet etmesi haramdır. Zaten rü'yada duyulan bir hadisin, rüyayı görenden başkası için hiçbir hükmü yoktur.[734]

328. “Bize Abdullah b. Muhammed haber verip (dedi ki) bize İbn Yemân, İbn Sevbân'dan, (o) babasından, (o) Abdullah b. Damra'dan, (o da) Kâ'bdan (naklen) rivayet etti (ki Ka'b) şöyle dedi:”
“Dünya (rahmetten) kovulmuştur. İçindekiler de, bir hayır öğrenen veya öğreten hariç, (rahmetten) kovuhnuşlardır.”[735]
329. “Bize Muhammed b. Kesir, el-Evzâ'î'den, (o) Bahîr'den, (o da) Hâlid b. Madan'dan (naklen) haber verdi (ki Hâlid) şöyle dedi:”
“İnsanlar (ya) alim, (ya) öğrencidir. Bunların arasındakiler, hayırsız ahmaklardır.”[736]
330. “Bize Bişr İbnu'l-Hakem haber verip (dedi ki) bize Abdullah b. Recâ', Hişâm'dan, (o da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti (ki el-Hasan) şöyle dedi:”
“Derlerdi ki; alimin ölümü İslâm'da (açılmış) bir gediktir. Gece

ve gündüz birbiri ardınca geldiği sürece onu hiçbir şey kapatamaz."[737]

331. "Bize Yûsuf b. Musa haber verip (dedi ki) bize İbrahim b. Musa rivayet edip (dedi ki) bize Muhammed İbnu'l-Hasan es-San'ânî haber verip (dedi ki) bize Münzir -ki o Ibnu'n-Nu'mân'dır -, Vehb b. Münebbih'den, onun şöyle dediğini rivayet etti:"

"İçinde ilim tartışılan bir meclis, bana, onun mikdarın-da (nafile) namazdan daha sevimlidir. Belki (meclistekilerden) biri bir kelime işitir de ondan, bir yıl veya kalan ömrü boyunca faydalanır."[738]

332. "Bize Ya'kûb b. İbrahim haber verip (dedi ki) bize Vekî' haber verip dedi ki Sufyân şöyle dedi:"

"Allah'ın hayır dilediği kimse için ilim öğrenimi ve onun ezberinden, (muhafazasından) daha üstün hiçbir amel bilmiyorum. (Vekî) dedi ki; el-Hasan b. Salih de şöyle demişti: insanlar, dünyaları konusunda yemeye ve içmeye muhtaç oldukları gibi dinleri konusunda da bu ilme muhtaçdırlar."[739]

333. "Bize Ebû Nu'aym ve Ca'fer b. Avn haber verip (dediler ki) bize Mis'ar, Amr b. Murre'den, (o da) Salim b. Ebi'l-Ca'd'dan (naklen) rivayet etti (ki Salim) şöyle dedi: Ebu'd-Derdâ' dedi ki;"

"İlim alınıp yok edilmeden önce (onu) öğreniniz. Zira ilmin yokedilmesi, alimlerin yokedilmesi, (ölmesi ile olacakdır). Alim ve öğrenci de sevâbda eşittirler."[740]

334. "Bize Hârûn b. Muâviye, Hafs b. Ğıyâs'dan, (o) Ebû Abdillah el-Horâsânî'den (o da) ed-Dahhâk'dan (naklen) haber verdi (ki ed-Dahhâk);"

"Fakat öğretmekde ve okunup okutmakda olduğunuz kitab sayesinde Rabb'a has kullar olun!"[741] (mealindeki âyetin tefsirinde) şöyle dedi: Kur'an'ı okuyan herkese, fakih olması bir borçtur."[742]

335. "Bize Hârûn b. Muâviye, Hafs'dan, (o) Eş'as b. Sevvâr'dan, (o da) el-Hasan'dan (naklen) haber verdi (ki el-Hasan):"

"Rabbaniler ve hahamların onları... menetmeleri gerekmez

miydi?"[743] (mealindeki âyette geçen "rabbaniler ve hahamları) "Hakimler, alimler" diye tefsir etmiştir."[744]

336. "Bize Muhammed b. Uyeyne, Ebû İshak el-Fezâri'den, (o) Atâ1 İbnu's-Sâib'den, (o da) Sa'îd b. Cübeyr'den (naklen) haber verdi (ki Sa'îd);"

"Rabb'a has kullar (rabbaniler) olsun"[745] (mealindeki ayette geçen "rabbâniler"i) "Alimler, fakihler" diye tefsir etmiştir." [746]

Açıklama

Kur'an-ı Kerim'de üç yerde geçen[747] "rabbani" (c. rabbâniyyûn) kelimesine değişik mânâlar verilmiştir ki bir kısmı şöyledir: Derin alim, ilmiyle Allah'ın rızasını taleb eden kimse, ilmini öğreten ilmiyle amil alim, Allah'a mensûb ilmiyle amil alim, ilim ve amelde kâmil kimse, nefsini ilimle terbiye eden kimse, Allah'a mensûb kimse, öğretici, terbiyeci, yönetici... [748]

337. "Bize Abdullah b. Sa'îd haber verip dedi ki, Sufyân b. Uyeyne'yi. şöyle derken işittim:"

"İlim için; ezberleme, uygulama, dinleme, susma ve yayma (faaliyetleri) kasdedilir, (hedef alınır)." (ed-Dârimi) dedi ki;

"Bana Ahmed b. Muhammed Ebû Abdillah da, Sufyân b. Uyeyne'den, onun şöyle dediğini haber verdi: "İnsanların en cahili, bildiğini bırakıp (uygulamayan), insanların en alimi de bildiğiyle amel eden, insanların en üstünü ise Allah'a karşı en huşûlu olan kimsedir."[749]

338. "Bize Abdullah b. Ca'fer er-Rakkî, Ubeydullah b. Amr'dan, (o) Zeyd'den -ki o İbn Ebi Uneyse'dir-, (o) Yesâr'dan, (o da) el-Hasan'dan (naklen) haber verdi (ki el-Hasan) şöyle dedi:"

"İki haris doymaz: İlme düşkün olan ondan doymaz, dünyaya düşkün olan ondan doymaz. İşte kaygusu, kederi ve tasası âhiret olan kimsenin, Allah kazancına elverir ve zenginliğini kalbine kor, (ona gönül zenginliği verir). Kaygusu, kederi ve tasası dünya olan kimsenin de, Allah kazancını, (ahiretini akla

getiremeyecek şekilde) çoğaltır ve fakirliğini iki gözünün arasına kor, (onu aç gözlü yapar). Artık o ancak fakir olarak sabahlar ve fakir olarak akşamlar."[750]

339. "Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki) bize Ebû Umeys, Avn'dan, onun şöyle dediğini haber verdi: Abdullah dedi ki;"

"İki haris doymaz: İlim sahibi ve dünya sahibi. Bunlar eşit de olmazlar. (Şöyle ki) ilim sahibinin Allah'dan hoşnudluğu artar. Dünya sahibi ise sonuna kadar taşkınlığa devam eder. Abdullah sonra şu âyeti okudu:

"Hayır! İnsan muhakkak azar, Kendini ihtiyaçdan vareste gördü diye. "[751]

(Dârimi) dedi ki, başkası da (Abdullah'ın şu âyeti okuduğunu) söyledi:

"Allah'dan kulları içinde ancak alimler korkar. "[752]

340. "Bize Muhammed b. Humeyd haber verip (dedi ki) bize İbrahim b. Muhtar rivayet edip (dedi ki) bize Anbese İbnu'l-Ezher, Simâk b. Harb'den, (o) İkrime'den, (o da) İbn Abbâs'dan (naklen) rivayet etti (ki İbn Abbâs);"

"Allah'dan, kulları içinde ancak alimler korkar"[753] (mealindeki âyetin tefsirinde) şöyle dedi:

"Kim Allah'dan korkarsa o alimdir!"[754]

341. "Bize İsmail b. Ebân haber verip (dedi ki) bize Abdullah b. İdris, Leys'den, (o) Tâvûs'dan, (o da) İbn Abbâs'dan (naklen) rivayet etti (ki İbn Abbâs) şöyle dedi:"

"İki haris doymaz: İlmin peşine düşen, dünyanın peşine düşen!"[755]

342. "Bize Mervân b. Muhammed haber verip (dedi ki) bize Yezîd b. Rebî'a es-San'ânî rivayet edip (dedi ki) bize Rebi'a b. Yezîd rivayet edip dedi ki, ben Vasile İbnu'l-Eska'ı şöyle derken işittim: Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu":

"Kim ilmin peşine düşer ve onu elde ederse, onun iki pay sevabı olur. Şayet onu elde edemezse onun bir sevabı olur. "[756]

343. "Bize Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe haber verip (dedi ki) bize Mervân b. Muâviye, Avn'dan, (o da) İbn Abbâs el-

Ammî'den (naklen) rivayet etti (ki İbn Abbâs el-Ammî) şöyle dedi:”
“Bana ulaştı ki Peygamber Dâvûd aleyhisselam duasında şöyle dermiş:
“Seni tenzih ederim, Allahım! Rabbim sensin. Arşının üstüne yükseldin ve korkunu, göklerde ve yerde olanların üzerine koydun. Bu sebeple, mahlûkatmdan sana mevki bakımından en yakın olan, onların senden en çok korkanıdır. Senden korkmayanın bilgisi ne? Senin emrine itaat etmeyenin hikmeti ne?”[757]
344. “Bize el-Mualla b. Esed haber verip (dedi ki) bize Sellâm b. Ebî Muti' rivayet edip dedi ki, ben Ebu'l-Hezhâz'ı, ed-Dahhâk'dan, onun şöyle dediğini rivayet ederken işittim: Abdullah b. Mes'ûd şöyle dedi:”
“Alim yahut öğrenci ol! Bunların dışındakilerde hiçbir hayır yoktur.”[758]
345. “Bize el-Hakem İbnu M-Mübarek haber verip (dedi ki) bize el-Velid b. Müslim haber verip (dedi ki) bize el-Velid b. Süleyman, Ali b. Yezîd'den, (o) el-Kâsım Ebû Abdirrahman'dan, (o) Ebu Umâme'den, (o da) Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen) haber verdi (ki Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:”
“Yakında öyle fitneler olacak ki, Allah'ın ilimle ihya ettiği, (ilimle diri tuttuğu) kimseler hariç, kişi o (fitnelerde) sabaha mü'min olarak girecek, akşama ise kâfir olarak varacak!”[759]

Açıklama

"Fitne"nin (c.fîten); dalâlet, günâh, belâ, dahili karışıklık, insan-lar.arasında meydana gelen ayrılık, kavga ve fikir ihtilâfları[760] bozuk inanç, küfür gibi mânâları vardır. Hadis-i şeriflerde istikbalde meydana gelecek fitnelere dikkat çekilmekte ve müslümanlar uyarılmaktadır. Hadislerden anlaşıldığına göre bu fitneler içtimaî, idarî ve fikrî sahalarda olacaktır. Cehalet, işlerin ehline verilmemesi, adaletin işlememesi, mecburi ve isteğe bağlı

yardımlaşma müesseselerinin zayıflaması veya yokolması gibi sebeplerle ortaya çıkacak bu fitnelerin temelinde, asıl cehalet ve "ilm"in uygulanmaması yatmaktadır. Çünkü "ilim" insanı hakka, adalete, iyilikseverliğe götürür, onu temelsiz düşüncelerden, bozuk inançlardan, nefsin arzularına uymak-dan, kısacası hak yoldan sapmalardan korur. Böylece insanlar fitnele re düşmezler. Sadece nazari ilmin bu neticeyi sağlayamayacağı açıktır. İlmin gereğinin yapılması ve uygulanıp hayata geçirilmesi gerekir.
Söz konusu fitnelerin bilhassa inançla, düşünceyle ilgili olanlarından kaçınmak ve kurtulmak ancak ilim sayesinde mümkündür. Yukarıdaki hadiste buna bir işaret vardır. Mutlak kudret sahibi Allah'ın "ilim" nasib etmediği cahil kimseler hakkı-bâtılı birbirinden ayıramaz, duydukları, özellikle yaldızlı her söze kanar, bunun için de durmadan kanaat ve inanç değiştirirler. Çünkü bu insanlar yaptıklarını bilerek yapmaz, söylediklerini bilerek söylemezler. Bu durum onların, iç ve dış dünyalarında tutarsız, kararsız ve uyumsuz bir hale gelmelerine ve fitnenin bir unsuru olmalarına sebep olur.[761]

346. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki) bize el-Evzâ'î rivayet edip (dedi ki), bana Hârûn b. Riyâb, Abdullah b. Mes'ûd'dan rivayet etti ki o (yani Abdullah) şöyle derdi:"
"Alim ya da öğrenci ol! Bunların arasında olma! Çünkü bunların arasında olan cahildir. Melekler ise, sabahleyin ilim aramaya giden kimseye, yapacağı şeyden hoşnud olduklarından,kanatlarını yayarlar."[762]
347. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki) bize el-Evzâ'î, el-Hasan'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem-, İsrailoğulları içindeki, biri alim olan, farz namazı kıldıkdan sonra oturup halka hayrı öğreten, diğeri gündüzü oruçla, geceyi namazla geçiren iki adamın hangisinin daha üstün olduğu sorulmuş. (Bunun üzerine) Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuş:"
"Şu, farz namazı kıldıkdan sonra oturup halka hayrı öğreten alimin, gündüzü oruçlu, gecesi namazlı abide üstünlüğü, benim,

sizin (mertebece) en aşağıda olan adamınıza üstünlüğüm gibidir. "[763]

348. "Bize el-Hasan İbnu'r-Rebi; Abdullah b. Ubeydillah'dan, (o) el-Hasan b. Zekvân'dan, (o da) İbn Şirin'den (naklen) haber verdi (ki İbn Şirin) şöyle dedi;"

"(Bir gün) camiye girdim. Gördüm ki, caminin bir tarafında Humeyd b. Abdirrahman ilimden bahsederken, (öbür tarafında) Sümeyr b. Abdirrahman (va'z türünden bir şeyler) anlatıyor. Hangisinin yanına oturayım, diye tereddüt ettim. Derken beni uyku bastı, (uyukladım). (Rü'yamda) bana biri gelip şöyle dedi:

"Hangisinin yanına oturacağında tereddüt mü ettin? Dilersen, Cebrail'in, Humeyd b. Abdirrahman'ın yanındaki yerini sana gösteririm."[764]

349. "Bize Nasr b. Ali haber verip (dedi ki) bize Abdullah b. Dâvûd, Asım b. Recâ' b. Hayve'den, (o) Dâvûd b. Cemil'den, (o da) Kesîr b. Kay s'dan (naklen) rivayet etti (ki, Kesir) şöyle dedi:"

"(Bir gün) Dımeşk (Şam)'m camisinde Ebu'd-Derdâ' ile beraber oturuyorduk. Derken ona bir adam gelip şöyle dedi:

"Ebu'd-Derdâ'! Ben sana Medine'den, Resûl'ün -sallallahu aleyhi ve sellem- şehrinden, Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- rivayet etmekte olduğunu haber aldığım bir hadis için geldim." (Ebu'd-Derdâ');

"Yani seni buraya bir ticâret işi getirmedi, (öyle mi?)" dedi.

"Hayır" dedi.

"Ondan başka hiçbir maksadın da yok?" dedi. (O da)

"Hayır" dedi. (O zaman Ebu'd-Derdâ) şöyle dedi:

"Resûlullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyururken işitmiştim: *"Kim, bir ilim aramak, (öğrenmek) maksadıyla bir yola girerse, Allah bu sebeple (ona) Cennet yollarından bir yolu kolaylaştırır. Şüphe yok ki melekler de, kanatlarını ilim (öğrenme) peşinde olan kimseden hoşnudlukları sebebiyle, indirirler."*[765] İlim (öğrenme) peşinde olan kimse için, gökde ve yerde olanlar, hatta sudaki balıklar bile mağfiret dilerler. Alimin âbide üstünlüğü ise, ayın diğer yıldızlara üstünlüğü gibidir, (aynı zamanda) alimler, işte onlar, peygamberlerin

mirasçılarıdır. Peygamberler ne dinar (altın para), ne dirhem (gümüş para) miras bırakmamışlardır. Onlar sadece ilmi miras bırakmışlardır. Artık kim bu (ilmi) elde ederse nasibini -veya bol nasib- alır.[766]

Açıklama

Hadis öğrenmek için yapılan ilmi yolculuklara, "er-Rihle fi Tale-bi'1-Hadis", "er-Rihle fi Talebi'l-İlm" veya kısaca "er-Rihle" denir. Bu tür ilmi faaliyetin ilk örneklerini Hz. Peygamber'in zamanında görmekteyiz. Medine dışında bulunan müslümanlar, Hz. Peygamberin açıklamalarını duyup öğrenmek, müşkillerini halletmek için Medine'ye gelmekteydiler. Buna dair bir çok haber hadis kitaplarına geçmiştir.[767] Bu faaliyet, Hz. Peygamber'in vefatından sonra da devam etmiştir. Bu sefer, genişleyen İslâm âleminin değişik şehirlerine dağılmış olan meşhur sahâbilerin yanlarına ilmi yolculuklar yapılmıştır. Sahâbilerin ve sonraki diğer ilk müslümanlarm, o günün zor ulaşım şartlarında gerçekleştirmiş oldukları bu yolculuklar, onların, Hz. Peygamber'in hadisine atfettikleri büyük Önemi, gözler önüne serecek mahiyettedir. Şöyle ki, Resûlullah'm Medine'yi teşriflerinde evinde misafir kaldığı büyük sahâbi Ebû Eyyûb el-Ensâri, sırf Ukbe b. Amir'den bir hadisi duyup tahkik etmek için ta Mısır'a bir yolculuk yapmış ve hadisi duydukdan sonra hemen bineğine binip geri dönmüştü. İlgili haberlerde Ebû Eyyûb'un, söz konusu hadisi önceden bildiğine de işaret edilir. O bu uzun yolculuğu sadece, bildiği bu hadisi tahkik, hafızasında doğru kalıp kalmadığını tesbit etmek için yapmıştı. Bu olayın olduğu zamanda ise o hadisi Ukbe'den başka, doğrudan Hz. Peygamber'den duyan hiç kimse hayatta kalmamıştı.[768]
Sahâbe-i kirâm'dan Câbir b. Abdillah'ın ise iki "rihle"sine dair haberler vardır. Bunlardan biri, Abdullah b. Üneys'den bir hadis duymak için, Medine'den o günkü ulaşım imkânlarıyla, bir aylık yol olan Şam'a[769] diğeri de, Mesleme b. Mahled'in bildiğini haber aldığı bir hadis için, onun bulunduğu Mısır'a[770]

yapılmıştı.
Hadis için yapılan yolculuklar ileriki dönemlerde daha da artmıştır. Said İbnu'l-Museyyeb şöyle der: "Gerçekten ben tek hadis için günlerce, gecelerce yol alırdım.ll|;[771] Abdullah İbnu'l-Mübârek'in ise, hadis için dünyanın dörtte birini dolaştığı nakledilir.[772] er-Râmehurmuzî, bu ilmî seyahatlere katılanların bir isim listesini verir[773] el-Hatibu'1-Bağdâdi de konuyla ilgili haberlerin bir kısmını "er-Rihle fi Talebi 1-Hadis" [774] isimli kitabında bir araya getirmiştir.
Hadis için yapılan bu yolculukların; Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- en kısa yoldan varan (âlî) senedi, en eski sema't elde etmek, hadislerin sıhhatini tahkik etmek, hadis alimleriyle görüşüp onlardan istifade etmek gibi hepsi de hadisi ilgilendiren gayelerle yapıldığı görülmektedir. Bu faydalı ve yoğun faaliyetler sayesinde hadislerin İslâm aleminin her tarafına yayılması, müteaddit senetlerin ortaya çıkması, hadis râvîlerinin güvenilirlik açısından incelenmesi mümkün olmuştur. Ayrıca bu şekilde hadislerin yayılması ve alimlerin fikir teatisi ile, alimler ve bölgeler arasındaki, özellikle hadisden kaynaklanan fıkhî ve fikrî ihtilafların genişlemesi önlenmiştir.[775]
Yukarıdaki haberde Ebu'd-Derdâ'mn yanına gelen zatın kim olduğuna dair bir açıklama yoktur.[776] Alkame b. Kays en-Neha'î'nin, Şam'da bulunan Ebu'd-Derdâ'nm yanına aptığı rihleden bahsedilmektedir.[777] Belki, Ebu'd-Derdâ'nın yanına gelen nıechûl zat da Alkame idi?
Ebu'd-Derdâ'nın rivayet ettiği hadiste; ilmin mutluluğa ve ebedi kurtuluşa ulaşmaya vesîle olacağı, ilim öğrencisinin faaliyetinden Allah'ın ve bütün mahlûkatm razı olacağı açıklanmaktadır. Zira ilmin peşinde olan öğrenci, Allah'ın kurduğu muazzam düzenin inceliklerini, gönderdiği yüce dinin üstün hükümlerini öğrenip öğetecek, bu şekilde Allah'ın emrine uymuş, dinine hizmet etmiş olacaktır. Diğer taraftan ilim öğrencisinin ilmi dar çevresinden başlayarak, canlı alem'den cansız âleme varıncaya kadar her şeye faydalı olacaktır.

Günümüzde önemi daha da belirginleşen çevre sağlığı meselesi, bitki ve hayvanlara ilim ehlinin nasıl yardımcı olduğunu canlı bir şekilde göstermektedir. Çevre kirlenmesinden fevkalâde etkilenen bitki ve hayvanların durumu, ilim ehlinin çalışmaları sayesinde iyileşmektedir. Burada şu hususu kaydetmek lâzımdır: Yapılan bu ilmi çalışmalar, ebedi âlemde sahiplerine fayda sağlayacaklardır. Ancak Cennete sadece "İslâm imanı'yla girilebileceği için, bu çalışmalara katılan "iman"sız kimseler, Cehennemde cezalarının hafifletilmesi şeklinde mükâfat bulacaklardır. Allahu a'lem.
Hadiste geçen "Meleklerin kanatlarını indirmesi" ifadesi; onların kanatlarını öğrenciye saygı ve tevâzularının bir göstergesi olarak veya gölgelenmeleri için indirdikleri yahut, öğrencinin ayaklarının altına, üzerinde rahatlıkla yürüyebilecekleri bir şilte gibi serdikleri vb. şekillerde yorumlanmıştır.[778] Bu ifadenin son şekildeki yorumuyla ilgili şöyle bir haber nakledilir: İbn Yahya es-Sâci'nin anlattığına gore o arkadaşlarıyla beraber Basra'da yürürken, bir muhaddisin yanına gitmek için koşmaya başlamışlar. Bunun üzerine, dinde samimi olmadığı söylenen edepsiz biri alayla, "Ayaklarınızı meleklerin kanatlarından kaldırın ki onları kırmayasınız!" demiş. Bu söz üzerine hemen adamın ayaklarının bağı çözülmüş, olduğu yere düşmüş.[779]

350. “Bize Muhammed b. Uyeyne, Ebû İshak el-Fezâri'den, (o) el-A'meş'den, (o) Şimr b. Atıyye'den, (o) Sa'îd b. Cübeyr'den, (o da) İbn Abbâs'dan (naklen) haber verdi (ki İbn Abbâs) şöyle dedi:”
"Hayrı öğreten için, denizdeki balığa varıncaya kadar her şey mağfiret diler."[780]
351. “Bize Ahmed b. Abdillah b. Yûnus haber verip (dedi ki) bize Zâ'ide, el-A'meş'den, (o) Ebû Sâlih'den, (o da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti (ki Ebû Hureyre) şöyle dedi: Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:”
"İlim öğrenmek üzere bir yola giren hiçbir adam yoktur ki Allah bu sebeple ona, Cennete (giden) bir yol kolaylaştırmış olmasın. (Kıyamette) kimi, amelinin (kötülüğü veya azlığı) geri bırakırsa

soyu onu hızlandıramaz, (ona fayda veremez)."[781]
352. "Bize İsmail b. Ebân, Ya'kûb'dan -ki o el-Kummi'dir.-, (o) Hârûn b. Antere'den, (o) babasından, (o da) İbn Abbâs'dan (naklen) haber verdi (ki İbn Abbâs) şöyle dedi:"
"İlim (öğrenmek) maksadıyla bir yola giren hiçbir adam yoktur ki Allah bu sebeple ona, Cennete (giden) bir yol kolaylaştırmış olmasın. (Kıyametde) kimi, amelinin (kötülüğü veya azlığı) geri bırakırsa, soyu onu hız-landıramaz, (ona fayda veremez)."[782]
353. "Bize Muhammed b. Kesir, İbn Şevzeb'den, (o da) Mutarrif den[783] (naklen) haber verdi (ki Mutarrıf); *"Andolsun ki biz Kur'an'ı düşünmek için kolaylaştırdık. O halde düşünen var mı?"* [784] (âyetinin son cümlesinin tefsirinde) şöyle dedi:
"Hayır isteyip de kendisine yardım edilecek kimse var mı?" Bize Mervân ise, Damra'dan, (onun bu âyetin tefsirinde);
"İlim isteyen (var mı?)" dediğini haber verdi.[785]
354. "Bize İsmail b. Ebân haber verip (dedi ki) bize Ya'kûb -ki o el-Kummî'dir-, Âmir b. İbrahim'den, şöyle dediğini rivayet etti: Ebu'd-Derda ilim talebesini görünce;"
"İlim talebesi hoşgeldiniz!" derdi. (Yine) o; "Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- sizi (bizlere) vasiyyet etmişti" derdi. [786]

Açıklama

Bu habere göre Ebu'd-Derdâ, davanışı ve sözüyle şu ve benzeri hadislere işaret etmiş olmalıdır: Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurduğu rivayet edildi: Size ilim öğrenmek üzere bazı topluluklar gelecek. Onları gördüğünüz zaman onlara; "Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- vasiyyet ettikleri! Hoş geldiniz, hoş geldiniz deyin ve onlara (bildiklerinizi) öğretin. "[787] Ancak bu hadis zaiftir. Aynı söz ve davranış, Ebû Sa'îd el-Hudrî'den de nakledilmektedir.[788]

355. "Bize Adullah b. Yezid haber verip (dedi ki) bize

Abdurrahman b. Ziyâd b. En'um, Abdurrahman b. Râfî'den, (o da) Abdullah b. Amr'dan (naklen) rivayet etti ki; Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-, (bir gün), Mescidindeki iki meclise rasladı da şöyle buyurdu:”
"İkisi de hayır üzeredir. (Ama) biri, arkadaşından (yani diğerinden) daha üstündür. Şunlar, Allah'a dua ediyor ve ondan (bir şey) istiyorlar. (Allah) dilerse onlara verir, dilerse onları men'eder. Şunlarsa fıkıh ve ilim öğreniyorlar ve bilmeyene öğretiyorlar. Binaenaleyh bunlar daha üstündür. Ben de ancak öğretmen olarak gönderildim."(Abdullah b. Amr) dedi ki;
“(Hz. Peygamber) sonra onların (yani ilimle uğraşanların) arasına oturdu.”[789]
356. “Bize Abdullah b. Yezîd haber verip (dedi ki) bize el-Mes'ûdî, Avn b. Abdillah'dan, (o da) Mutarrif b. Abdillah İbni'ş-Şıhhîr'den (naklen) rivayet etti ki o (yani Mutarrif) oğluna şöyle dedi:”
“Yavrum! Şüphe yok ki ilim, ilimsiz amelden daha hayırlıdır.”[790]
357. “Bize Abdullah b. Yezîd haber verip (dedi ki) bize Hay-ve rivayet edip (dedi ki) bize Şurahbîl b. Şerik haber verdi ki, o, Ebû Abdirrahman el-Hubulî'yi, şöyle derken işitti:”
“(Din ve kan) kardeşine hediye edeceğin, hikmetli bir sözden daha üstün hiçbir hediye yoktur.”[791]
358. “Bize Abdullah b. İmrân haber verip (dedi ki) bize Yahya b. Yemân rivayet edip (dedi ki) bize Muhammed b. Aclân, ez-Zührî'den, onun şöyle dediğini rivayet etti:”
“Âlimin, (nafile ibâdette) gayretli olan kimseye üstünlüğü, iki basamağı arasında, yarışa hazırlanmış süratli atın dörtnala koşuşuyla beşyüz sene(lik mesafe bulunan) yüz basamakdır.”[792]
359. “Bize Abdullah b. Yezîd haber verip (dedi ki) bize Hayve rivayet edip dedi ki, bana es-Seken b. Ebî Kerîme, İbn Abbâsin âzâdlısı İkrime'den, (o da) İbn Abbâs'dan (naklen) haber verdi (ki ibn Abbâs);”
"...Allah sizden inananları yükseltsin, kendilerine ilim verilenleri

ise derecelerle (yükseltsin)."[793] (âyetinin tefsirinde) şöyle dedi:
"Allah, kendilerine ilim verilenleri, iman edenlere karşı derecelerle yükseltir, (yükseltsin)."[794]

Açıklama

Mezkûr âyet-i kerimenin tamamının meali şöyledir: *"Ey iman edenler! Size meclislerde "Yer açın. (Genişletin!)" denildiği zaman yer açın (genişletin) ki Allah da size genişlik versin. "Kalkın!" denildiği zaman da kalkıverin ki Allah sizden inananları yükseltsin, kendilerine ilim verilenleri ise derecelerle (yükseltsin). Allah, ne yaparsanız hakkıyla haberdardır."*
Bu âyetin yukarıda iktibas edilen kısmının, ibn Abbâs'ın tefsirine uygun olan meali böyledir. Beydâvi, İbn Kesir, Hamdi Yazır, Ebû's-Suûd gibi birçok müfessir de âyetin bu cümlesini böyle açıklamışlardır. Buna göre âyet, ilim ve alimlerin üstünlüğüne açık bir delil olmaktadır. Bununla beraber âyetin sözkonusu cümlesi şu mânâya da gelebilir: "Allah sizden inananları ve kendilerine ilim verilenleri derecelerle yükseltsin" Bu durumda âyetten, ilim ve alimlerin diğer inananlara üstünlüğü anlaşılmaz. [795]

360. "Bize Bişr b. Sabit el-Bezzâr haber verip (dedi ki) bize Nasr İbnu'l-Kâsım, Muhammet! b. İsmail'den, (o) Amr b. Kesir'den, (o da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti (ki el-Hasan) şöyle dedi: Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuş"
"Kime ölüm İslâm'ı ihya etmek için ilim peşinde iken gelirse Cennette onunla peygamberler arasında tek bir derece vardır."[796]
361. "Bize Muhammed b. Humeyd haber verip (dedi ki) bize Mihrân rivayet edip (dedi ki) bize Ebû Sinan, ebû İshak'dan, (o da) Amr b. Meymûn'dan (naklen) rivayet etti (ki Amr) şöyle dedi:"

"Ömer (radıyallahu anh) ilmin üçte ikisini alıp götürdü." Sonra bu, İbrahim'e anlatıldı da o;

"(Hayır), Ömer, ilmin onda dokuzunu alıp götürdü" dedi.[797]

362. "Bize Bişr b. Sabit haber verip (dedi ki) bize Şu'be, Yezîd b. Ebî Hâlid'den, (o) Harun'dan, (o) babasından, (o da) İbn Abbâs'dan (naklen) haber verdi (ki İbn Abbâs) şöyle dedi:"

"Hiçbir topluluk, aralarında, Allah'ın Kitabı'nı müzâkere etmek ve birbirine okumak üzere Allah'ın evlerinden bir evde toplanmamıştır ki melekler kanatlarıyla onları, başka bir söze dalıncaya kadar, gölgelendirmiş olmasın.

Her kim de ilim aramak maksadıyla bir yola girerse Allah onun Cennet yolunu kolaylaştırır.

Kimi de (kıyametde) amelinin (kötülüğü veya azlığı) geri bırakırsa soyu onu hızlandıramaz, (ona fayda veremez)."[798]

363. "Bize Amr b. Âsim haber verip (dedi ki) bize Hammâd -ki o İbn Seleme'dir. Âsim'dan, (o da) Zirr'den (naklen) rivayet etti (ki Zirr) şöyle dedi:"

"Bir sabah Safvân b. Assâl el-Murâdi'nin yanına, mestler üzerine meshetmeyi sormak maksadıyla gittim de:

"Seni (buraya) ne getirdi, (Niçin geldin?)" dedi.

"İlim isteği!" dedim. "(O halde) seni müjdeleyeyim mi?" dedi.

"Evet" dedim. Bunun üzerine, hadisi Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- nisbet edip onun şöyle buyurduğunu söyledi:

"Şüphe yok ki melekler kanatlarını, peşinde olduğu şeyden hoşlandıklarından dolayı, ilim talebesi için indirirler."[799]

Açıklama

Safvân'ın -radıyallahu anh-, Zirr b. Hubeyş'in, mestler üzerine meshetmek konusundaki sorusuna verdiği cevabı şöyledir:

"Bizler Resûlullah'la -sallallahu aleyhi ve sellem- beraber bir yolculukda olduğumuz zaman bize, cünüplükden dolayı değil de büyük abdest bozma, işeme ve uyumadan dolayı üç gün (mestleri) çıkarmamamızı, (abdest alırken üzerlerine meshetmemizi) emrederdi."[800] Mestler üzerine mesh

konusunda 719. hadis ve "Açıklama"sına bakınız.[801]

33. İlim Öğrenmeye Maksadsız Başlayıp Da İlmin Kendisini Muayyen Bir Maksada Yönelttiği Kimse

364. “Bize Abdullah b. İmrân haber verip (dedi ki) bize Yahya b. Yemân rivayet edip dedi ki;”
“Kırk senedir Sufyân'ın;
"Hadis öğrenme, bugün olduğu kadar faziletli hiç olmadı" dediğini işittim”. (Yanında bulunanlar) Sufyân'a dediler ki;
"Onlar hadisi, maksadsız öğreniyorlar!". Şöyle cevap verdi:
Onların onu öğrenmesi, bir maksaddır."[802]

Açıklama

Bir hadis-i şerifte buyrulduğu gibi[803] ameller, yapanın niyetine, maksadına göre değer kazanır. İlim öğrenme gibi, ibadet gibi, insanı Allah'a itaate, onun rızasına götürmesi gereken amellerde niyetin ehemmiyeti daha büyüktür. Bunun için ilim talebesinin maksadı, samimi olarak Allah rızasını kazanmak olmalıdır. O, dünyevî menfaatler ve gösteriş gibi hedefler gözetmemelidir.[804]
Gerçek ilim de bunu gerektirir. Böyle olunca, ilim talebinin de başlı başına bir maksad olduğu düşünülmüş olmalıdır. Nitekim aşağıda zikredilecek haberlerde, ilim tahsilinin sahibini neticede hakka götürdüğü bildirilmektedir.[805]

365. “Bize Abdullah b. Sa'îd haber verip (dedi ki) bize Abdullah İbnu'l-Ecleh rivayet edip (dedi ki) bana babam, Mücâhid'den, onun şöyle dediğini rivayet etti:”
“Bu ilmi, büyük bir maksadımız olmadığı halde öğrenmeye başladık. Sonra Allah onun hakkında (bize) bir maksad lütfetti.”[806]
366. “Bize Bişr b. Sabit el-Bezzâr haber verip (dedi ki) bize Hassan b. Salih, Yûnus b. Ubeyd'den, (o da) el-Hasan'dan

(naklen) rivayet etti (ki el-Hasan) şöyle dedi:”
“Muhakkak ki bazı kimseler ilmi, onunla ne Allah'ı, ne de onun katındaki şeyleri murad etmeksizin öğrenmeye başladılar. (el-Hasan sözüne devamla) dedi ki; ama ilim onlarda olmaya devam etti, nihayet onunla Allah'ı ve onun katındaki şeyleri murâd ettiler.”[807]

34. İlmin Ve Âlimin Üstünlüğü İlmi, Allah'dan Başkası İçin Öğrenen Kimseleri Kınama

367. “Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki) bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan (o da) Ebû Kılâbe'den (naklen) rivayet etti. (Ebû Kılâbe) dedi ki, Ebû Müslim el-Havlânî şöyle dedi:”
Alimler üç (sınıftır). Şöyle ki; İlmine göre yaşayan, kendisiyle beraber halkın da ona göre yaşadığı adam (bir sınıf); ilmine göre yaşayan, ama kendisiyle beraber ona göre hiç kimsenin yaşamadığı adam (bir sınıf); ilmine göre, (kendisinin değil de) halkın yaşadığı ve (ilmi), üzerinde vebal olan adam (bir sınıf).”[808]
368. “Bize Ubeydullah b. Musa, Osman İbnu'l-Esved'den, (o da) Atâ'dan (naklen) haber verdi (ki Atâ') şöyle dedi:”
“Musa (aleyhisselâm) demiş ki;
"Ya Rabbi! Kullarının hangisi en iyi hüküm verendir?" Buyurmuş ki;
"Şâir insanlara, kendisine hüküm verdiği gibi hüküm veren kimse." (Hz. Musa) demiş ki;
“Ya Rabbi! Kullarının hangisi en zengindir?" Buyurmuş ki;
"Kendisine ayırdığım şeye en çok razı olan kimse." (Hz. Musa) demiş ki:
“Ya Rabbi! Hangi kulun senden en fazla korkar?" Buyurmuş ki;
"Onların beni en iyi bileni."[809]
369. “Bize Muhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan, onun şöyle dediğini haber verdi:”
“Alimler üç (sınıftır), denirdi: Allah'dan korkan (ama) Allah'ın emrini bilmeyen, Allah'ı bilen kimse Allah'ın emrini bilen,

Allah'dan korkan-, Allah'ı bilen kimse- işte olgun âlim budur. Allah'ı hiç bilmeyen, Allah'dan korkmayan, Allah'ın emrini bilen kimse -işte fâcir, günahkâr âlim de budur."[810]

370. "Bize Mekki b. İbrahim haber verip (dedi ki) bize Hişâm, el-Hasan'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti:" "İlim iki (çeşittir): Kalbde (yer eden ve sahibini iyiliğe götürüp kötülüklerden alıkoyan) ilm -işte faydalı ilim budur;- dil üzerinde (kalan) ilim -işte bu da, Allah'ın, âdemoğluna karşı hüccetidir."[811]

Açıklama

Faydalı ilim, sahibinin kendisiyle amel ettiği ve böylece onu, Allah'a karşı sevgi ve saygıya, huşûya, götüren iyi amellere sevkeden, kötülüğün her çeşidinden meneden ilimdir. Bu ilim yukarıdaki haberde, "kalbde yer eden ilim" olarak tarif edilmiş ve övülmüştür. Faydasız ilim ise sahibinin kendisine göre amel etmediği, onun sadece dilinde kalan, derûnuna nüfuz etmeyen, ruhunda ve organlarında hiçbir etkisi görülmeyen ilimdir. Bu ilim, sahibinin üzerinde bir vebaldir ve onun sorumluluğunu artırır. Diğer taraftan böyle bir ilme sahip olanlar, onu başkalarına anlatır, gereğinin yapılmasını tavsiye ederler, ama kendileri aksini yaparlar. Bu da onların aleyhine bir durum olur. Allah böyle yapanları kınamaktadır:

"Siz kitabı okuduğunuz halde, insanlara iyiliği emredip kendinizi unutuyor musunuz? Aklınızı kullanmıyor musunuz?"[812]

Yukarıdaki haberden, zikredilen mânâlara uygun olarak, ilm-i bâtın (içte olan ilim) ve ilm-i zahir (dışta olan ilim) şeklinde bir ilim tasnifi çıkarılabilirse de bu iki tâbirin ilim ve tasavvuf tarihinde ifade ettikleri mânâlar çok değişiktir.[813]

371. "Bize Âsim b. Yûsuf, Fudâyl b. İyâd'dan, (o) Hişâm'dan, (o) el-Hasan'dan, (o da) Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen) bunun (yani bir önceki hadisin) aynısını haber verdi."[814]

372. “Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki) bize Hâlid b. Abdillah, Yezîd b. Ebî Ziyâd'dan, (o) İbrahim'den, (o) Alkame'den, (o da) Abdullah'dan (naklen) haber verdi (ki Abdullah) şöyle dedi:”
“Öğreniniz, öğreniniz! Bilince de uygulayınız, (amel ediniz!).”[815]
373. “Bize Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm haber verip (dedi ki) bize Ebû İsmail -ki o İbn İbrahim b. Süleyman el-Müeddib'dir-, Âsımul-Ahvel'den, (o da) Abdullah'dan (naklen) rivayet etti (ki Abdullah) şöyle dedi:”
“Kim ilmi şu dört şey için tahsil eder, öğrenirse Cehenneme girer -veya o bu cümlenin benzerini (söyledi.)-: Alimlerle karşılıklı öğünmek için, veya cahillerle çekişmek için, yahut insanların alâkalarını kendisine çekmek için, ya da, onunla idarecilerden (bir şeyler) elde etmek için.”[816]
374. “Bize Sa'îd b. Amir, ed-Destüvâ yapımı mal alıp satan[817] Hişâm'dan, şöyle dediğini haber verdi.”
“Hz. İsa'nın sözlerinden (meydana getirilmiş) olduğunu haber aldığım bir kitabta şöyle okudum; Dünya için amel, (iş) yapıyorsunuz. Halbuki siz burada amelsiz rızıklandırılmaktasmız. Ahiret için ise amel, (iş) yapmıyorsunuz. Halbuki orada sadece amel karşılığında rızıklandırılacaksınız. Şüphe yok ki sizler, yani kötü alimler, (işin) karşlığmı alıyorsunuz ama işi, (ameli) ihmal ediyorsunuz. Amel sahibinin amelini istemesi yakındır. Şu geniş rezîl (dünyadan) kabrin karanlığına ve darlığına çıkmanız da yakındır. Allah, size namazı, orucu emrettiği gibi, sizi günâhlardan menediyor. Allah'ın ilminden ve kudretinden olduklarım bildiği halde, rızkından hoşlanmayan, mevkiini küçümseyen kimse nasıl ilim ehlinden olur? Allah'ın kendisine hükmettiği şeylerin doğruluğundan şüphe edip de kendisine isabet eden hiçbir şeye razı olmayan kimse nasıl ilim ehlinden olur. Dünyaya daha fazla rağbet ederek, nazarında dünyası âhiretinden daha tercihli olan kimse nasıl ilim ehlinden olur? Dönüş yeri ahiret olan, halbuki dünyasına yönelmiş bulunan ve kendisine zarar veren şeyleri fayda veren şeylerden daha çok arzu eden -veya o, "daha çok seven" dedi -kimse nasıl ilim

ehlinden olur? Sözü, (onu başkasına) haber vermek için öğrenen, ama onunla amel etmek için öğrenmeyen kimse nasıl ilim ehlinden olur?”[818]

375. “Bize Ubeydullah b. Abdilmecîd haber verip (dedi ki) bize Cerir, Habîb b. Ubeyd'den, şöyle dediğini rivayet etti (Eskiden) şöyle denirdi:”

“İlmi öğreniniz ve ondan faydalanınız. Onu, güzel görünmek, (fiyaka) için öğrenmeyiniz. Zira, vaziyet şu ki; şayet ömrünüz ererse, yakında, kıyafet sahbinin kıyafetiyle güzel görünmeye çalışması gibi, ilim sahibi de ilmiyle güzel görünmeye çalışacak, (fiyaka satacaktır).”[819]

376. “Bize Nuaym b. Hammâd haber verip (dedi ki) bize Bakıyye, el-Ahvas b. Hakim'den, (o da) babasından (naklen) rivayet etti (ki babası Hakim) şöyle dedi:”

“Bir adam, Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- şerri, (kötüyü ve kötülüğü) sormuş, bunun üzerine o, üç defa olmak üzere, şöyle buyurmuş:

“Bana şerri sormayınız, bana hayrı sorunuz.” Sonra da şöyle buyurmuş

"İyi bilin ki, kötünün en kötüsü alimlerin kötüleridir, iyinin en iyisi de alimlerin iyileridir."[820]

377. “Bize Sa'îd b. Amir haber verip (dedi ki) bize onu (yani aşağıdaki haberi) Humeyd İbnul-Esved, İsa'dan (naklen) haber verdi. (İsa) demiş ki, eş-Şa'bî'yi şöyle derken işittim:”

Bu ilmi ancak, kendisinde iki haslet yani akıl ve ibâdet birleşmiş olan kimseler tahsil ederdi. Çünkü, (öğrenci) ibâdetli olup akıllı olmazsa, "Bu, sadece akıllıların ulaşabileceği bir iştir." der ve tahsili bırakır. Şayet (öğrenci) akıllı olup ibâdetli olmazsa, "Bu, sadece ibâdetlilerin ulaşabileceği bir iştir" der ve tahsili bırakır.

eş-Şa'bi, sonra şöyle dedi:

“Yemîn olsun ki ben onu (yani bu ilm-, bugün, kendisinde bunlardan hiçbiri, ne akıl ne ibâdet bulunmayan kimselerin tahsil etmekte, (öğrenmekte) olmasından korkmuşumdur![821]

378. “Bize Ebû Âsim haber verip dedi ki; Sufyân bana iddia edip şöyle dedi:”

“(Eskiden) adam, (öğrenime başlamadan) önce kırk yıl ibadet yapmadıkça bu ilmin peşine düşmezdi.”[822]

Açıklama

Bu ve bir önceki haberde bahsedilen ilim, hadis rivayeti ilmidir. Dini bir vecibe olan hadis rivayetinin mes'ûliyetini kavramak için mânevi bir donanıma, bir hazırlığa ihtiyaç vardır. Sufyân'ın işaret etmek istediği bu husus olmalıdır. "Kırk yıl" kaydı ise bu hazırlık işinin uzun bir zaman gerektirdiğini anlatan bir mübalağa ifadesidir, önceki haberde eş-Şa'bi de, râvide bulunması gereken mânevi vasıflara "ibâdet" kelimesiyle işaret etmişti. "Akıl" ise, maddi vasıfların ifadesidir. Sonradan hadis alimleri bu vasıfları adalet ve zabt ıstılahları ile formüle edeceklerdir. Adalet, bir hadis usûlü ıstılahı olarak, râvînin, müslüman, âkıl-bâlığ, kişiliğini zedeleyecek işlerden kaçınan, Özü-sözü doğru biri olması demektir. Zabt ise râvinin, hocasından aldığı, öğrendiği bir hadisi, başkasına nakledinceye kadar aynen muhafaza edebilmesi demektir. Buna göre adalet, râvide bulunması gereken mânevi vasıflar, zabt maddi vasıfları ifade etmektedir. Ayrıca râvinin uyması gereken bazı âdâb vardır. Şöyle ki, râvî; öğreniminde Allah'ın rızasını kazanmaya niyet etmeli, gönlünü dünyevi, geçici menfaat kaygularından armdırmah, hadise lâyık güzel vasıflar kazanmaya çalışmalı, işinin mesuliyetini bilerek bütün dikkât ve ihtimamını ona vermeli ve Allah'a teslimiyetle imkânları en iyi şekilde değerlendirmelidir. İşte kısaca temas edilen bu âdâbla adalet vasfı içinde mütalaa edilen vasıfların kazanılıp pekiştirilmesi ibâdetle mümkündür.
Bununla beraber hadis öğeniminde zikredilen bu hazırlık dönemi, kişiyi ilgilendiren, daha çok ferdi bir meseledir. Hadis alimleri bu konuda daha genel-geçer kıstaslar koyma gereğini duymuş ve şu ölçüleri getirmişlerdir: Hadis öğrenimi (tahammülü'1-hadis), temyiz yani söyleneni anlayıp sorulanlara doğru cevap verebilme çağından itibaren başlayabilir. Hadis öğretimi (rivayet, edâ') ise bulûğ çağından başlayıp, râvinin hafızasının çeşitli sebeplerle bozulması zamanına kadar devam

edebilir.[823]

379. "Bize M uhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan, (o) Burd b. Sinan Ebu'l-Alâ'dan, (o da) Mekûl'den (naklen) haber verdi (ki Mekhûl) şöyle dedi:"
"Kim ilmi, cahillerle çekişmek, alimlerle karşılıklı öğünmek veya İnsanların alâkalarını kendisine çekmek için tahsil ederse, o Cehennem ateşindedir."[824]
380. "Bize Yahya b. Bistâm, Yahya b. Hamza'dan haber verdi (ki, o şöyle demiş:) Bana en-Nu'mân, Mekhûl'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuş:"
"Kim ilmi, alimlerle karşılıklı öğünmek veya cahillerle çekişmek için veya insanların alâkalarını kendisine döndürmek maksadıyla tahsil eder, öğrenirse Allah onu Cehenneme sokar."[825]
381. "Bize İsmail b. Ebân haber verip (dedi ki) bize Yahya b. Yemân, el-Minhâl b. Halife'den, (o) Matar el-Verrâk'dan, (o) Şehr b. Havşeb'den, (o da) İbn Abbâs'dan (naklen) rivayet etti (ki: İbn Abbâs) şöyle dedi:" "Kişinin rivayet ettiği haber, niyyetinin değerine göre (alınır), ezber ve muhafaza edilir."[826]
382. "Bize Ya'lâ haber verip (dedi ki) bize el-Mes'ûdi, el-kâsım'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Abdullah bana dedi ki; Şüphe yok ki ben kuvvetle zannediyorum ki; insan, bildiği ilmi, yapdığı günâhdan dolayı unutur."[827]
383. "Bize el-Hakem b. Nâfi' haber verip (dedi ki) bize Şuayb b. Ebî.Hamza, İbn Ebî Hüseyn'den, (o da) Şehr b. Havşeb'den (naklen) haber verdi (ki Şehr) şöyle dedi:"
"Bana ulaştı ki Lokman Hakim oğluna şöyle dermiş:
"Yavrum! İlmi, alimlerle karşılıklı övünmek veya cahillerle çekişmek yahut meclislerde gösteriş yapmak için öğrenme! İlmi, onu küçümseyip terkederek, cahilliğe meylederek de bırakma! Yavrum! Meclisleri titizlikle seç! Allah'ı zikretmekte olan bir topluluk gördüğün zaman hemen onların yanına otur. Zira şayet sen alim isen ilmin sana, (onlara bir şeyler öğretip sevap

kazanmak suretiyle) fayda verir. Cahil isen onlar sana öğretir. (Ayrıca) belki Allah onlara rahmet nazarıyla bakar, bundan, onlarla beraber sana da isabet eder. Allah'ı zikretmemekte olan bir topluluk gördüğün zaman ise onların yanma oturma! Çünkü sen, şayet alim isen (bu durumda) ilmin sana fayda vermez. Cahil isen onlar senin dalâletini -veya cahilliğini- artırırlar. (Ayrıca) belki Allah onlara azap nazarıyla bakar da, (bundan), onlarla beraber sana da isabet eder."[828]

Açıklama

"Zikir", anmak, yâd eylemek, hatırlamak demektir. Allah teâlâ; *"Öyle ise siz beni anın ki ben de sizi anayım"* [829]buyurmaktadır. Allah'ı zikir; dil, kalb ve bedenle olmak üzere üç şekilde olur. Dil ile Allah'ı zikretmek; onu güzel isimleriyle anmak, ona hamdetmek, onu tesbîh ve tekbir etmek, onun kitabını yani Kur'an'ı okumak dua etmektir. Kalb ile Allah'ı zikretmek; onun varlığını gösteren delilleri, onun yüce sıfatlarını, emir ve yasaklarını, mükâfat ve cezalarını, mahlûkatının sırlarını düşünerek onu gönülden anmakdır. Bedenle Allah'ı zikretmek ise, vücûd azasının her birinin emredildikleri görevlerle, tâat ve ibâdetle meşgul olması, yasaklandıkları şeylerden de uzak bulunmasıdır.[830] Buna göre zikir, insanın bütün faaliyet alanlarını kapsayan bir genişliğe sahiptir.[831]

384. "Bize Yûsuf b. Musa haber verip (dedi ki) bize îshak b. Süleyman rivayet edip (dedi ki) bize Cerir, Selmân b. Sümeyr'den, (o da) Kesîr b. Mürre'den (naklen) rivayet etti (ki Kesîr) şöyle dedi:"

"Bâtılı hakim alimlere anlatma! Sonra sana çok kızarlar! Faydalı derin bilgiyi (hikmeti) cahillere anlatma! Sonra, (onu anlamayıp) seni yalanlarlar. İlmi ehlinden menetme! Sonra günâha girersin. Onu ehli olmayana da verme! Sonra sana, "Cahil" denir. Şüphe yok ki, malında sana düşen bir vazife olduğu gibi ilminde de

sana terettüb eden bir vazife vardır.”[832]
385. “Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki) bana Muâviye rivayet etti ki Ebû Ferve ona rivayet etmiş ki İsa b. Meryem (aleyhisselâm) şöyle dermiş:”
“İlmi ehlinden menetme! Sonra günâha girersin. Onu, ehli olmayanın yanında da yayma! Sonra sana "cahil" denir. İlâcını, fayda vereceğini bildiği yere koyan iyi doktor ol!”[833]
386. “Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki)bize Mehdî, Gaylân'dan, (o da) Mutarrif den (naklen) rivayet etti (ki Mutarrif) şöyle dedi:”
“Yemeğini, onu arzu etmeyene yedirme! (Yani ilmini, ona istekli olmayana verme, öğretmeye kalkma!).”[834]
387. “Bize Muhammed b. Ahmed haber verip (dedi ki) bize Sufyân, Dâvûd b. Şâbûr'dan rivayet etti (ki o) Şehr b. Havşeb'i şöyle derken işitti: Lokman oğluna şöyle dermiş:”
“Yavrum! İlmi, alimlerle karşılıklı övünmek veya cahillerle çekişmek ve meclisde gösteriş yapmak için öğrenme! İlmi, onu küçümseyip terk ederek, cahilliğe meylederek de bırakma! Allah'ı zikretmekte olan bir topluluk gördüğün zaman hemen onların yanına otur. Eğer sen alim isen, ilmin sana fayda verir. Cahilsen onlar sana öğretir. (Aynca) umulur ki Allah onlara rahmet nazarıyla bakar da bundan onlarla beraber sana da isabet eder. Allah'ı zikretmemekte olan bir topluluk gördüğün zaman ise onların yanına oturma! Şayet sen alim isen (bu durumda) ilmin sana fayda vermez. Cahil isen onlar senin dalâletini -veya cahilliğini- artırırlar. (Ayrıca) belki Allah onlara kızgınlıkla bakar da bundan, onlarla beraber sana da isabet eder.”[835]
388. “Bize el-Hasan b. Bişr haber verip dedi ki, bana babam, Sufyân'dan, (o) Süveyr'den, (o) Yahya b. Ca'de'den, (o da) Hz. Alî'den (naklen) rivayet etti (ki Hz. Ali) şöyle dedi:”
“Ey ilim sahipleri! Onunla amel ediniz. Çünkü alim ancak, bildiğiyle amel eden ve ameli ilmina uygun düşen kimsedir. Yakında, ilim taşıyan bazı topluluklar gelecek, (ama onların ilimleri) köprücük kemiklerini öteye geçmeyecek, amelleri ilimlerine aykırı olacak, gizli (iş ve durumları) açık (iş ve

durumlarına) muhalif olacak, onlar halkalar halinde oturacak ve birbirlerine karşı övünecekler. Üstelik, (bunlardan olan) adam arkadaşına, kendisini bırakarak başkasının yanına gidip oturmasından dolayı kızacaktir. İşte bunların bu meclislerindeki amelleri, Allah'ın katına yükselmeyecektir."[836]

389. "Bize Ahmed b. Abdillah b. Yûnus haber verip (dedi ki) bize Zâ'ide, el-A'meş'den, (o da) Mesrûk'dan (naklen) rivâyet etti (ki Mesrûk) şöyle dedi."

"Kişiye ilim olarak Allah'dan haşyet etmesi, (korkması) yeter. Kişiye cahillik olarak da amelini beğenmesi kâfidir."[837]

390. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki) bize Yahya b. Sa'îd, Abdullah b. Cübeyr'den, (o da) Muâviye b. Kurre'den (naklen) haber verdi (ki Muâviye) şöyle dedi:"

"Şayet bu ümmetin ilim bakımından en düşüğünün ilmini, ümmetlerden (herhangi bir ümmet alsa, (elde etse), o ümmet muhakkakki doğru yolu bulur."[838]

391. "Bize Ahmed b. Abdillah haber verip (dedi ki) bize Zâ'ide, Hişâm'dan, (o da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti (ki el-Hasan) şöyle dedi:"

"Hakikaten kişi, ilimden bir konuyu elde edip onunla amel ederdi de bu onun için, dünya ve içindekilerinin kendisinin olması, sonra da bunları ahiret (yoluna) vermesinden daha hayırlı olurdu."

(Hişâm) dedi ki; (diğer bir sözünde) el-Hasan şöyle demişti:

"(Önceleri) adam ilim tahsil ettiği zaman bunun (te'sirinin), onun basiretinde, huşu'unda, dilinde, elinde, namazında ve zühdünde görülmesi gecikmezdi. (Hişâm) dedi ki; Muhammed (b. Şirin) de şöyle demişti:

"Bu hadisi kimden aldığınıza (iyi) bakın. Çünkü o ancak sizin dininizdir."[839]

392. "Bize Bişr İbnu'l-Hakem haber verip dedi ki, ben Sufyân'ı, şöyle derken işittim:"

"Hiçbir kulun ilmi artıp, sonra da dünyaya karşı isteği artmamıştır ki onun Allah'dan uzaklığı artmış olmasın!"[840]

Açıklama

Üzerinde yaşadığımız gezegenin de ismi olan "dünya" kelimesi, ölüm öncesi karşılaşılan durumların, yaşanan bu geçici hayatın adı olarak da kullanılmaktadır. Bu son mânâda kelimenin mukabili, yani ölüm sonrası karşılaşılan durumların ismi "âhiret" olmaktadır. İmam Gazâlî'nin taksimiyle "dünya" denilen şeyler üç kısma ayrılır:
1) Ahirette insanla beraber olacak ve ölümden sonra ona faydası dokunacak olan şeyler. Bunlar sadece ilim ve ameldir Gazâlî'ye göre buradaki ilimden maksad Allah'ı, sıfatlarını, fiillerini, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini, yer ve göğünün melekûtunu, peygamberinin şeriatını bilmektir. Amelden de, sırf Allah rızası için yapılan ibadetler kasdedilmektedir.
2) Bu hayatta tadılan zevkleri olan ama ahirette hiçbir faydası olmayacak olan şeyler. Günâhlarla zevklenmek, ihtiyaç ve zaruret mikdarından fazla mubahlardan nimetlenmek gibi...
3) Şu hayatta tadılan zevkleri olmakla beraber ahirette faydalı olacak olan amellere yardımı dokunan şeyler. İnsan hayatı ve neslinin devamı ile sağlığı için gerekli olan yiyecek, içecek, giyecek gibi şeyler. Bunlar, insanın ilim öğrenmesi, amel yapmasına yardımcı olmak düşüncesiyle yapılırlarsa övülen dünya işleri arasına girerler.[841]
Kur'an ve hadisde yerilen, hor görülen "dünya" ile ikinci kısımda yer alan işler kasdedilmektedir. İşte ilim insanı bu tür geçici, yararsız, oyalayıcı, helak edici işlerden alıkoymalıdır. İlmin görevi budur. İnsanın ilmi arttıkça bu tür dünyalıklara karşı alâkası artarsa ilroinin kendisine hiçbir faydası yok demektir. Aksine bu ilim onun mesuliyetini artırmaktadır.[842]
393. “Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki) bize el-Evzâ'î, Hassân'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti:” “Hiçbir kulun Allah'ı bilmesi artmamıştır ki, Allah'ın rahmetinden, insanların ona yakınlığı artmış olmasın!”
Bir diğer haberde o (yani Hassan) şöyle dedi:
“Hiçbir kulun ilmi artmamıştır ki, doğruyol üzere oluşu artmış

olmasın! Allah hiçbir kula sekîneden, (iç huzurundan) daha hayırlı bir gerdanlık takmamış, (daha büyük bir lütufta bulunmamıştır!)."[843]

394. "Bize el-Kâsım b. Kesir haber verip dedi ki, ben Abdurrahman b. Şureyh'i, Amire'd en, onu şöyle derken işitmiş olduğunu rivayet ederken işittim:"

"Bir adam oğluna;

"Git, ilim tahsil et!" demiş. O da çıkmış, bir müddet ortalıktan kaybolmuş sonra ona (yani babasına) gelmiş ve ona bazı haberler rivayet etmiş. Bunun üzerine babası ona;

"Yavrum! Git, ilim tahsil et!" demiş. O da yine bir zaman ortalıktan kaybolmuş. Sonra ona (yani babasına), içinde bazı yazılar bulunan bir takım kâğıtlar getirmiş ve ona okumuş. O zaman da (babası) ona;

"Bu, beyaz (kâğıt) üzerindeki bir karalama! Git, ilim tahsil et!" demiş. (Oğlu tekrar) çıkmış ve bir müddet ortalıktan kaybolmuş. Sonra gelmiş, babasına demiş ki;

"Aklına geleni sor bana!". Babası da ona şöyle demiş:

"Söyle bakayım, seni öven bir adama rastlasan, (diğer taraftan) seni ayıplayan bir diğerine rastlasan (ne yaparsın?)" Şöyle cevap vermiş:

"Bu durumda ne beni ayıplayanı kınarım, ne de beni övene şükran duygusu bildiririm!". (Babası sonra) şöyle demiş:

"Söyle bakayım, bir çanağa -(râvîlerden Abdurrahman) Ebû Şureyh, "(çanağın) altın mı, gümüş mü olduğunu bilmiyorum," dedi- rastlasan (ne yaparsın?)" (Oğlu) şöyle cevap vermiş:

"Bu durumda ne onu hareket ettirir (ona dokunur), ne da ona yaklaşırım!" Bunun üzerine (babası);

"Git, artık öğrenmişsin!" demiş."[844]

395. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki) bize Bakıyye, es-Seken b. Umeyr'den, onun şöyle dediğini haber verdi: Vehb b. Münebbih'i, şöyle derken işittim:"

"Yavrum, Hikmete sarıl! Çünkü hayrın tamamı hikmettedir. O, küçüğü büyüğe karşı, köleyi hür olana karşı büyültür. Efendinin (seyyidin) efendiliğini artırır, fakiri hükümdarların meclislerine oturtur."[845]

396. “Bize el-Hakem İbnu'l-Mübârek haber verip dedi ki, bana Bakıyye, es-Seken b. Umeyr'den haber verdi (ki o, şöyle demiş:) Utbe b. Ebî Hakimi, Ebu'd-Derdâ'dan, şöyle dediğini (naklederken) işittim:”

“Alimlerin sözleri olmasa biz neyiz ki?”[846]

35. Arzularına Uyanlardan, Bid'atcı Ve Münâkaşacılardan Uzaklaşma

397. “Bize Süleyman b. Harb, Hammâd b. Zeyd'den, (o da) Eyyûb'den (naklen) haber verdi (ki Eyyûb) şöyle dedi: Ebû Kilâbe dedi ki;”
“(Nefislerinin) arzularına uyanlarla ne bir arada oturun, ne de onlarla uğraşın. Çünkü ben onların sizi, sapıklıklarına bulaştırmalarından veya bilmiş olduğunuz şeyleri size karıştırmalarından emin değilim, (bunlardan endişe ediyorum).”[847]

Açıklama

"Arzu" diye tercüme ettiğimiz "heva" (c.ehvâ1) kelimesi, nefsin istek ve arzusu, şehevi şeylere meyli demektir. Nefsin bu arzularının hakka ve fıtrata uygun olanları varsa da, "heva" denince ekseriya bunlara aykırı olanlar yani din nazarında makbul sayılmayan, sadece nefsin keyfine uygun olan, dolayısıyla kınanmış olan arzular kasdedilir. Kur'an-ı Kerîm'de de "heva" kelimesi, hep kınanan şekliyle zikredilmiştir. Konuyla ilgili birkaç âyet meali şöyledir: *"Allah'dan dosdoğru bir delil olmaksızın kendi hevasına uyandan daha sapık kimdir?"*[848] *"Hevâ ve hevesini tanrı edinen ve Allah'ın, (yanındaki) bir bilgiye göre saptırdığı, kulağını ve kalbini mühürlediği, gözünün üstüne de perde çektiği kimseyi gördün mü? Şimdi ona Allah'tan sonra kim doğru yolu gösterecek, düşünmüyor musunuz?"*[849] *"Hevaya uyarak doğrulukdan sapmayın"*[850] *"Ey Dâvud, biz seni yeryüzünde bir halife yaptık. O halde insanlar arasında hak*

(ve adaletle) hükmet. Hevâya tâbi olma ki bu, seni Allah yolundan saptırır. "[851]
Buna göre "arzularına uyanlar "tabiri, çeşitli dereceleriyle küfre varıncaya kadar, hakdan yan çizmiş, doğru yoldan sapmış fâsık, bid'atçı, kâfir, münâfik herkesi içine almaktadır. Bu tabir, çok yaygın olarak "bid'atcılar" hakkında da kullanılmıştır. Çünkü onlar, inanç ve kanaatlerinde dinin temel kaynakları yerine mücerred akıl ve nefislerinin arzularını esas alır, Kur'an ve sünneti bunlara göre anlamaya, yorumlamaya çalışırlar.[852]
Aslında "bidat" kelimesinin de, küfre varıncaya kadar geniş bir kullanım alam olmuştur.[853]

398. “Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki) bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti:”
“Sa'îd b. Cübeyr benim, Talk b. Habîb'in yanına oturduğumu gördü. Bunun üzerine bana şöyle dedi:
“Senin, Talk b. Habib'in yanına oturduğunu görmedim mi (yani?). Onunla beraber asla oturma!”[854]

Açıklama

Talk b. Habib, tâbiûn neslinin âbid ve sâlihlerinden biri olmakla beraber irca' görüşünde olan (mürcî) bir râvidir. Ebû Zur'a onun "sıka bir mürci'î"; Ebû Hâtım ise irca' görüşünde olan sadûk" biri olduğunu söylemişlerdir.[855]
İrca’ (mürci'îlik),[856] zamanla değişik veçheler kazanmış bir hareketin ismidir. Bu hareketin ilk nüveleri, Hz. Osman'ın şehâdeiyle başlayan fitne faaliyetlerine katılmış müslümanların durumu hakkında hüküm vermekten kaçman, bunların hükmünü kıyamet gününe "te'hir eden" bir kısmı tarafsız kalmış sahabede bulunmaktadır. Sonraları, "büyük günâh işleyen"in durumu yoğun münâkaşaların konusu olunca, bazı sahâbilerin mezkûr tavrına benzeyen bir tavır sergileyen bir grup, büyük günâh işleyenin durumunun ahirete te'hir edilmesi gerekeceğini, onun hükmünü Allah'ın vereceğini söylemişlerdir. Bu hareketin

sonraki taraftarları daha da ileri giderek; iman olunca günâhların zarar vermeyeceği görüşünü savunmuş, böylece, amelleri küçümseyerek hatta hiç önemsemeyerek haddi aşmışlardır. İşte bid'at kabul edilen ve mensûblarından sakındırılan, bu son irca' anlayışıdır. Diğer taraftan mürciîliği ikiye ayıran alimler de vardır:
1) Sünnî mürcie: Günâh işleyenin, işlemiş olduğu günah mikdannca ahirette azab göreceği, sonra ebedi olarak azabtan kurtulacağını söyleyenler, Fukaha ve muhaddislerin büyük çoğunluğu bu görüştedir;
2) Bid'atçı mürci'e: İmanla beraber günâh işlemenin zarar vermeyeceğini söyleyenler. Kınanan mürcie, bunlardır.[857]

399. “Bize Ebû Âsim haber verip (dedi ki) bize Hayve b. Şureyh haber verip (dedi ki) bana Ebû Sahr, Nâfi'den, (o da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki:”
“Ona (yani İbn Ömer'e) bir adam gelip;
"Falanın sana selâmı var" dedi. (Bunun üzerine) o şöyle dedi:
"Bana, onun bid'at çıkarmış olduğu haberi ulaştı. Şayet (gerçekten) bid'at çıkarmışsa, (benden) ona selâm söyleme!" [858]

Açıklama

Selâmlaşmak, müslümanların birbirlerini tanımalarına, birbirlerini sevip saymalarına vesile olan güzel bir harekettir. Dinimizde selamlaşmaya büyük bir ehemmiyet atfedilmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyrumaktadır: *"Bir selâm ile selâmlandığınız zaman siz de ondan daha güzeliyle selâm verin yahut verilen selâmı aynen iade edin. Şüphesiz Allah, her şeyi hesaplayandır."*[859] Hz. Peygamber de birçok hadisinde selâmın ehemmiyetine dikkat çekmiştir. Bu konuyla ilgili birkaç hadis meali şöyledir: *"Beş şey var ki, kardeşine karşı müs-lümana vaciptir: Selâm almak, aksırana hayır duada bulunmak, davete icabet etmek, hastayı ziyaret, cenazelerin peşinden git-mek."* [860] Bir adam Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem-

"Hangi islâmî (haslet) daha hayırlıdır?" diye sordu. O da şöyle buyurdu:
“Yemek yedirmen, tanıdığına ve tanımadığına selâm vermen." ***[861]*** *"îman etmedikçe Cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de îman etmiş olmazsınız. Size, yaptığınızda birbirinizi sevceğiniz bir şey göstereyim mi? Aranızda selâmı yayınız. "*[862]
Bu ve benzeri delillerden dolayı selâmın verilmesi sünnet, verilen bir selâmı almak farz-ı kifâyedir. Selâm verenin sevabı ise selâmı alandan daha büyüktür. Sözlü veya yazılı olarak gönderilen bir selama, sözlü veya yazılı olarak karşılık vermek gerekir. Bu durumda selâmı sözlü olarak getiren de selâm almaya dahil edilmeli ve "aleyke ve aleyhi's-selâm" denilmelidir.[863]

Selâm bir dua olduğu gibi aynı zamanda bir sevgi ve saygı izharıdır. Bunun için bazı durumlarda, bazı şahıslarla selâmlaşmak mekruhtur. Şöyleki; günâhını açığa vuran fâsık müslümana; kumar oynamak, içki içmek gıybet yapmak gibi bir günâh işlemekte olan müslümana selâm vermenin mekruh olduğu belirtilmiştir. Ebû Hanîfe ise günâh işlemekte olanlara, kötülüklerine ve bir an olsun mani olmak gayesiyle selâm verileceğini beyân eder. Her halükârda bunların verdiği selâmı almak gerekir. en-Nevevî, bid'atcıya da selâm verilmeyeceğini söyler. O, bu konuda şu açıklamayı yapar. bid'atcıya ve büyük bir günâh işleyip de ondan tövbe etmeyenlere ne selâm verilir, ne de onların selâmı alınır. Buhâri ve ondan başka bazı alimler de bu görüştedir... Selâm vermemesi halinde dinine ve dünyasına bir zarar gelmesinden korkan kimse, zâlimlere selâm verir.[864]
Bu hükümlerde selâmın, kötülüğe ve kötülere karşı bir aksülamel aracı, bir sosyal baskı unsuru, bunların yayılmasını önleme tedbiri olarak kullanılmak istendiği anlaşılmaktadır. Her halde bu hükümler, gayelerine uygun olarak; dini vecibelerim tamamen yerine getirmeye, hayatlarım onlara göre düzenlemeye özen gösteren müslümanların kahir ekseriyette olduğu cemiyetlerde uygulanabilir.

Ayrıca hakikaten (fiilen) veya seran selâmı alamayacak bir durumda olan kimselere de selâm vermek mekruhtur.
Normal hallerde gayr-ı müslimlerle selâmlaşırken onlara, bir islâm şiarı (parolası) olan "es-Selâmu aleyküm" dışında bir selâm ifadesi ile selâm vermek daha uygundur.[865]

400. "Bize Mahled b. Mâlik haber verip (dedi ki) bize Abdurrahman b. Mağire rivayet edip (dedi ki) bize el-A'meş rivayet edip dedi ki;"
"İbrahim, bid'atçının (arkasından konuşmanın) gıybet olacağı görüşünde değildi."[866]

Açıklama

Gıybet, bir kimse hakkında, onun bulunmadığı bir yerde, hoşlanmayacağı bir şey söylemekdir. Bu, çok iğrenç ve çirkin bir harekettir. Allah Teâlâ gıybet yapmayı, insanın, ölü kardeşinin etini yemesine benzetmiş tir.[867] Bu benzetme (temsil) ile insanın namus ve haysiyetinin, eti ve kanı gibi, belki de bunlardan daha mühim olduğuna işaret buyrulmuştur. Ayrıca bu benzetmeden, gıybetin bir canavarlık, gıybet edenin de alçak bir canavar mesabesinde olduğu anlaşılmaktadır. Bu benzetmenin muhtevasından, bir kişinin arkasından, onun hoşlanmayacağı şeyi, kızgınlık ve sövme kasdiyle zikretmenin gıybet olacağı mânâsı çıkarılmıştır. Çünkü ölü kardeşin etini yemek, düşmanlık hissi ve kızgınlık alâmetidir. Nitekim Hanefi alimler de gıybeti bu kayıtlarla tarif etmişlerdir.[868]Ayetin bu şekildeki tef-si rine ve bazı hadislere istinaden, aşağıdaki ve benzeri durumlarda bir kişinin arkasından, onun hoşlanmayacağı şeyler söylemenin dinen yasak olmadığı, mübâh olduğu açıklanmıştır: **1)** Zulme uğrayan bir kişinin, kendisine zulmedeni hâkim, emniyet görevlisi gibi bir yetkiliye şikâyet edip onun zulmünü anlatması;
2) Kötü bir işi değiştirmek, günâh işleyen birini bundan vazgeçirmek için, bu hususlarda etkili olabilecek kimseye bunları söylemek;

3) Karşılaşılan bir kötülükden kurtulma çaresini öğrenmek için yetkili bir alime bunu anlatıp görüşünü almak;
4) Müslümanları kötülükden sakındırmak ve onların iyiliğini istemek;
5) Günâhını ve bid'atını açığa vuranın, bunlardan sadece açığa vurduklarını söylemek;
6) Bir kimseyi, onunla tanınmış olduğu, "kör, topal" gibi bir vasfini söyleyerek tanıtmak.[869]
Diğer taraftan gıybet üç çeşittir:
1) Gıybet edipde ben gıybet etmiyorum, onda olanı söylüyorum, demek. Bu kesin bir haramı helâl saymak olduğu için küfürdür.
2) Gıybet edip de bu gıybetin, gıybet edilen kimseye ulaşması. Bu durumda gıybet edilenden mutlaka helâllik almak, onunla helâllaşmak gerekir;
3) Gıybet edip de bu gıybetin, gıybet edilene ulaşmaması. Bu gıybet, yapanın hem kendisine hem de gıybet ettiği kimseye istiğfar ederek tövbe etmesiyle afvolu-nabilir. Bazı alimler bu durumda da mutlaka helâlleşmenin gerektiğini, diğer bazıları ise sadece tövbe ve istiğfarın yeteceğini söylemişlerdir.[870]

401. "Bize Muhammed b. Humeyd haber verip (dedi ki) bize Cerîr, ibn Şübrüme'den, (o da) eş-Şa'bî'den (naklen) rivayet etti (ki eş-Şa'bî) şöyle dedi:"
"(Nefsin arzusuna) "heva" adının verilmesi ancak şundandır: Çünkü o sahibini aşağı düşürür."[871]

Açıklama

"Heva" kelimesi, arapçada, mânâlarından biri "aşağı düşmek" olan H.V.Y. kökünden türetilmiş bir isimdir. eş-Şa'bi'nin açıklamasına göre nefsin arzusuna, insanı kötü, aşağılık durumlara düşürdüğü için, kelimenin bir kök-mânâsma uygun olarak "heva" adı verilmiştir. H.V.Y. kökünün diğer mânâsı "boş olmak"dır. İbn Fâris, nefsin arzusuna, önceki sebeble beraber, her türlü hayırdan yoksun, boş olduğu için de "heva" adının

verildiğini açıklar.[872]

402. “Bize Affân haber verip (dedi ki) bize Hammâd b. Zeyd rivayet edip (dedi ki) bize Muhammed b. Vâsi' rivayet edip dedi ki, Müslim b. Yesâr şöyle dedi:”
“Münâkaşadan sakının! Çünkü o, alimin cehalet zamanıdır. Şeytan da (alimin) ayağının kaymasını, (hatalara düşmesini) onunla sağlamaya çalışır.”[873]
403. “Bize Sa'îd b. Âmir, Esma b. Ubeyd'den, onun şöyle dediğini haber verdi:”
“Arzularına uyanlardan (yani bid'atçılardan) iki adam İbn Sirin'in huzuruna girdiler ve;
"Ebû Bekr! [874]Sana bir hadis rivayet edelim mi?" dediler.
"Hayır!" dedi. O halde sana;
"Allah'ın Kitâbı'ndan bir âyet okuyalım?" dediler.
"Hayır, dedi, ya siz mutlaka yanımdan kalkıp (gideceksiniz) veya ben muhakkak kalkıp gideceğim!" (Esma) dedi ki;
“Bunun üzerine onlar çıkıp (gittiler). Daha sonra topluluktan biri;
"Ebû Bekr! Allah'ın Kitâbı'ndan bir âyet okumalarının sana ne zararı olurdu?" dedi. Şöyle cevap verdi:
"Bana bir âyet okuyup da onu asıl mânâsının dışına çıkarmalarından, bunun da kalbime te'sir etmesinden korktum." [875]
404. “Bize Sa'îd, Sellâm b. Ebî Muti'den (naklen) haber verdi ki, arzularına uyanlardan, (yani bid'atçılardan) bir adam Eyyûba şöyle demiş;”
"Ebû Bekr![876] Sana bir kelime soracağım!" (Sellâm) dedi ki, bunun üzerine o (yani Eyyûb), parmağıyla "Yarım kelime de olmaz!" diye işaret ederek yüzünü dönmüş.”[877]
(ed-Dârimi dedi ki) Sa'îd bize sağ serçe parmağıyla, (Eyyûb'un yaptığı gibi) işaret etti.
405. “Bize Süleyman b. Harb, Hammâd b. Zeyd'den, (o da) Külsûm b. Cebr'den (naklen) haber verdi ki:”
“Bir adam Sa'îd b. Cübeyr'e bir şey sordu. O da cevap vermedi.

Bunun üzerine Ona;
("Niçin cevap vermedin?") denildi de o, (bid'atçılan kasdederek farsça;)
"(Bu) onlardandır!" karşılığını verdi."[878]
406. "Bize Ahmed b. Abdillah haber verip (dedi ki) bize Fudayl, Leys'den, (o da) Ebu Ca'fer Muhammed b. Ali'den (naklen) rivayet etti (ki, Ebû Ca'fer) şöyle dedi:"
"Münâkaşacılarla, (işi-gücü münâkaşa olanlarla) beraber oturmayınız! Çünkü onlar, (Kur'an-ı Kerim'de söz konusu edilen), Allah'ın âyetleri hakkında (münasebetsizliğe) dalanlardır."[879]

Açıklama

Allah, âyetleri hakkında münasebetsizliğe dalanlar hakkında şöyle buyurur: *"Âyetlerimiz hakkında (münasebetsizliğe) dalanları gördüğün zaman, onlar başka bir söze geçinceye kadar onlardan yüz çevir. Eğer şeytan sana (bunu) unutturursa hatırladıkdan sonra (hemen kalk), o zâlimler topluluğuyla oturma. "*[880] Allah diğer bir âyette ise, bu âyete işaretle şöyle buyurur: *"(Allah) size Kitâb'da indirmişti ki; Allah'ın âyetlerinin inkâr edildiğini ve onlarla alay edildiğini işittiğiniz zaman, onlar (bu sözü bırakıp) başka bir söze dalın-caya kadar onlarla beraber oturmayın; yoksa siz de onlar gibi olursunuz. Şüphesiz Allah, bütün münafıkları ve kâfirleri Cehenneme toplayacaktır. "* [881] Bu âyetten, önceki âyette söz konusu edilen, "Allah'ın âyetleri hakkında münasebetsizliğe dalanlar"dan münafık ve kâfirlerin kasdedilmiş olduğu; bunların münasebetsizliklerinin de âyetleri inkâr ve onlarla alay etmek olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda Muhammed b. Ali'nin de, yukarıdaki haberde, "münakaşacılar=ashâbu'l-husûmât"la, münafık olarak gördüğü kimseleri kasdettiği ortaya çıkmaktadır.[882]

407. "Bize Ahmed rivayet edip (dedi ki) bize Zaide, Hişâm'dan, (o da) el-Hasan ve İbn Sirin'den (naklen) rivayet etti ki, onlar

şöyle dediler: Arzulara uyanlarla (yani bid'atçılarla) ne beraber oturunuz, ne onlarla uğraşınız, ne de onlardan (bir hadis, bir bilgi) işitip alınız."[883]

408. "Bize Ahmed haber verip (dedi ki) bize Şerik, Umeyy'den, (o da) eş-Şa'bi'den (naklen) rivayet etti (ki, eş-Şa'bî) şöyle dedi:"

"(Bid'atçılara), "ashâbu'l-ehvâ'=arzulara uyanlar" ismi ancak (şunun için) verilmiştir: Çünkü onlar Cehenneme düşecekler."[884]

36. İlimde Eşitlik Yapma

409. "Bize Bişr İbnu'l-Hakem haber verip (dedi ki) bize Sufyân, Ebû Meysere'den, onun yemin ederek şöyle dediğini rivayet etti:"

"Tâvûs'dan başka, halkdan, yanında soylunun ve düşüğün bir olduğu hiç kimse görmedim."[885]

410. "Bize Bişr İbnu'l-Hakem haber verip (dedi ki) bize Sufyân, ez-Zühri'den, onun şöyle dediğini rivayet etti:" "Hükümdar bizi, ilmi yazmaya zorlayıncaya kadar biz ondan hoşlanmazdık. Sonra biz de herhangi bir kimseyi ondan (yani ilmi yazmaktan) menetmeyi kerih gördük."[886]

Açıklama

ez-Zührî Muhammed b. Müslim İbn Şihâb, tâbiûn neslinin ileri gelenlerinden büyük bir alimdir. Bilhassa hadislerin bir kitap içinde toplanmasında yani tedvininde çok büyük hizmeti geçmiştir. Bunun için; "Hadisi ilk tedvin eden kimse ibn Şihâb'dır. denmiştir.[887] ez-Zühri'nin, tahsili esnasında ilmi yani hadisleri yazdığı bilinmektedir. Bununla beraber onun önceleri hadîs yazmadığını, bunu kerih gördüğünü belirten bazı haberler de vardır. Bu zıt haberleri ez-Zehebî şöyle yorumlamaktadır: "ez-Zührî, yazıya ihtiyaç duymayacak kadar hafız idi. Her halde o yazıyor, yazdıklarını hıfzediyor, sonra da

onları imha ediyordu."[888]
Gerçekten de bazı zatların; yazılı evraka güvenip ezberlememe, işin kolayına kaçma, hadisi ehli olmayanların tasallutundan koruma, hadisin, ehli olmayanların eline geçmesine mani olma gibi endişe ve gayelerle hadisleri defter defter yazmayı kerih gördükleri, bu sebeple hadisleri hocalarından alırken yazdıkları, sonra bunları ezberleyince yırttıkları nakledilmektedir.[889]
Böyle yapan şahıslar arasında, ez-Zührî ile beraber Mesrûk, Hâlidu'l-Hazzâ1, Âsim b. Damra ve diğerlerinin isimleri geçmektedir.[890]
ez-Zühri'nin, kendilerini, hadisleri yazmaya zorladığını söylediği hükümdar, Halife Ömer b. Abdilaziz olmalıdır.[891]

411. "Bize Yûsuf b. Musa haber verip dedi ki;"
"Muhammed'e bir adam -yani hadis rivayet etmekde olduğu (bir adam)- hakkında (ileri-geri) konuştular. Bunun üzerine o şöyle dedi:
"O, zencilerden bir adam da olsaydı, bu (ilim öğretimi) konusunda, nazarımda, o ve, (oğlum) Abdullah b. Muhammed bir ve eşit olurdu."[892]
412. "Bize Yahya b. Hassan, Hammâd b. Zeyd'den, (o da) es-salt b. Râşid'den (naklen) haber verdi ki,"
"Selm b. Kuteybe, Tâvûs'a bir mes'ele sormuş, o da cevap vermemiş. Bunun üzerine ona;
"Bu (soran zat), Selm b. Kuteybe'dir!" denmiş de o, şöyle karşılık vermiş:
"Bu (durum), onun için benim nazarımda daha önemsizdir." [893]

37. Alimlere Saygı Gösterme Hakkında

413. "Bize İbrahim b. İshak, Bakıyye'den haber verdi (ki, o şöyle demiş: Bana Habıb b. Salih rivayet edip şöyle dedi:"
"Hâlid b. Ma'dân'dan korktuğum gibi insanların hiçbirinden korkmadım."[894]

414. “Bize Ebû Nu'aym haber verip (dedi ki) bize Sufyân, Mugire'den, onun şöyle dediğini rivayet etti:” “İbrahim'den, hükümdardan korkar gibi korkardık.”[895]
415. “Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki) bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti:”
“Sa'îd b. Cübeyr bir gün, bir hadis rivayet etti. Ben de kalkıp tekrar etmesini istedim. Bunun üzerine bana şöyle dedi:
“Her vakit süt sağıp içirmiyorum![896] (Mecmau'l-Emsal, 3/111. Burada son kelimenin harekesi, "...... içmiyorum" manasına gelecek şekilde harekelenmiştir.)[897]

Açıklama

Birçok muhaddis, rivayet edilen bir hadisi tekrar etmeyi kerih görmüştür. Katâde "Hadis rivayetini tekrar etmek, onun nurunu giderir'[898] demiştir. Bu tekrar işinden hoşlanmamada, hocanın bıkkınlık duymasının yanında, rivayet edilen hadisi anlamış olan talebelerin bıkkınlık duyacağını düşünmenin de rolü olmuştur .[899]

416. “Bize Muhammed b. Humeyd haber verip (dedi ki) bize Hârûn -ki o İbnu'l-Mugire'dir.- ve Yahya b. Durays, Amr b. Ebi Kays'dan, (o da) Atâ'dan (naklen) rivayet etti ki”
Ebû Abdirrahman yolda hadis rivayetini kerih görmüştür.[900]
417. “Bize Abdullah b. İmrân haber verip (dedi ki) bize Yahya b. Durays rivayet edip (dedi ki) bize Ebû Sinan, Habib b. Ebî Sâbit'den, onun şöyle dediğini rivayet etti:”
“Sa'îd b. Cübeyr'in yanındaydık. Bir ara bir hadis rivayet etti de bir adam ona;
"Bunu sana kim rivayet etti?" -veya "Bunu kimden işittin?" dedi. Bundan dolayı o kızdı ve, (soran adam) kalkıp gidinceye kadar bizi hadis rivayetinden mahrum etti.”[901]

Açıklama

Bir kimsenin rivayet ettiği bir hadisin senedini, kaynağını ondan sormak çok tabiî, hatta yerine göre lüzumludur. Burada Sa'îd b. Cübeyr, anlaşılan, soran adamın sorma zamanı ve şeklinden hoşlanmamıştır.
Aslında hadis rivayet eden kimsenin, hadisi kimden, nerden aldığını belirtmesi yani senedini, kaynağını vermesi gerekir. İshak b. Ebî Ferve, ez-Zühri'nin de bulunduğu bir mecliste, senedsiz olarak hadis rivayet etmeye başlayınca ez-Zührî ona, şöyle çıkışmıştı:
“Allah mustahakkını versin, İbn Ebî Ferve! Allah'a karşı cüretkârsın! Rivâyet ettiğin hadisin senedini vermiyorsun. Bize ne yuları, ne bağlan olmayan hadisler rivayet ediyorsun!" [902]

418. “Bize Ebû Ma'mer haber verip (dedi ki) bize İsmail b. İbrahim, Sufyân'dan, (o) ez-Zührî'den, (o da) Ebû Seleme'den (naklen) rivayet etti (ki, Ebû Seleme) şöyle dedi:”
“Şayet İbn Abbâs'a yumuşak davranssaydım ondan çok ilim elde ederdim.[903]
419. “Bize el-hakem İbnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki) bize Bakıyye Ümmü Abdillah bint. Hâlid'den, onun şöyle dediğini haber verdi:”
“İlme, babamdan daha saygılı hiç kimse görmedim.”[904]

38. Sikalardan Hadis Rivayeti Hakkında

Açıklama

"Sıka", güvenilir, i'timad edilir kimse demektir. Bir hadis ıstılahı olarak ise; müslüman, âkıl-bâlığ, Kur'an ve sünnete uygun inanç ve amellere sahip olan, kişiliğini zedeleyici söz ve işlerden sakınan (âdil), öğrendiği hadisi, başkasına rivayet edinceye kadar olduğu gibi koruyabilen (zabıt), kısaca dininde ve rivayetinde güvenilir kimse mânâsına gelir. Buna göre sıka kimsede iki vasıf, âdillik (adalet) ve zabitlik (zabt) vasıflan tam olarak bulunmaktadır. Hadis ilminde sadece, i'timad bakımından değişik mertebelerde olan ve bu mertebelerine göre değişik isimler alan sıka kimselerin rivayet ettikleri hadisler, tek başlarına delil olarak kullanılabilirler. Bunun için, rivayet ettikleri hadislerin alınmasında râvîlerin sıkalıklarına, bidayetten beri, titizlikle dikkat edilmiştir. Aşağıda buna dair bazı haberler zikredilecektir. Burada kaydedelim ki, sıka kelimesi, tam "zabıt" olmasa da "âdil" olan kimseler hakkında da kullanılmıştır.[905]

420. "Bize Muhammed İbnu'l-Mübârek, İsa b. Yûnus'dan, (o) el-Evzâ'îden, (o da) Süleyman b. Musa'dan (naklen) haber verdi (ki Süleyman) şöyle dedi:"
"Tâvûs'a dedim ki; "Falan bana şöyle şöyle hadis rivayet etti, (ne dersin?)". Şöyle karşılık verdi:
"Şayet arkadaşın, dininde ve bilgisinde kendisine güvenilir (meliyy) biri ise ondan (hadis) al."[906]
421. "Bize Muhammed b. Ahmed haber verip (dedi ki) bize Sufyân, Misâr'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Sa'd b. ibrahim dedi ki; Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- ancak sıka kimseler hadis rivayet eder[907] (yani ancak sıka kimselerin hadis rivayeti kabul edilir)."[908]
422. "Bize Muhammed b. Humeyd haber verip (dedi kî) bize Cerîr, Asım'dan, (o da) İbn Sirin'den (naklen) rivayet etti (ki Ibn Şirin) şöyle dedi:" (

“Hadis alırken önceleri) isnadı sormazlardı. Daha sonra (hadisin râvîlerini) tanımak için sordular (ve) sâhib-i sünnet olandan, (yani bütün iş ve görüşlerinde seri bir delile dayanmaya özen gösteren kimseden hadis) aldılar, sâhib-i sünnet olmayandan almadılar.[909]
Ebû Muhammed (ed-Dârimî); "Onun (yani Cerir'in) bunu Âsım’dan işittiğini zannetmiyorum" demiştir.”[910]

Açıklama

"İsnâd" bir sözü, bir hadisi, onu birbirinden alıp nakledenlerin isimlerini tarihi sırayla vererek, ilk sahibine nisbet etmektir. Bununla bir sözü, ilk söyleyenden itibaren kimlerin birbirinden alıp naklettiğini ortaya koymak, bu nakilcilerin (râvilerin) incelenmesiyle de sözün, söylenen kimseye aid olup olmadığını tesbit etmek gayesi güdülür. Diğer bir ifadeyle isnâd, hadisin aslına ne derecede aid olduğu hakkında bir te'minattır.
Hadisi, onu birbirinden alıp nakleden kimselerin isimlerini, arada bir atlama olmaksızın zikrederek rivayet etmek müslümanlara has bir usûldür.[911] Bu usûlün yani hadis naklinde isnâd sisteminin çok erken dönemde kullanılmaya başlandığını görmekteyiz. Hz. Ebû Bekir ile Hz. Ömer'in -radıyallahu anhüma- hadis rivayet edenlerden zaman zaman şâhid istemeleri, Hz. Ali'nin -kerremellahu vecheh-, hadis rivayet edene yemin ettirmesi gibi uygulamaları, bu usûlün ilk işaretleri olarak değerlendirilebilir. Bazı sahâbilerin, Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- doğrudan duymamış oldukları hadisleri, doğrudan duymuş olan diğer sahâbilerden naklen rivayet etmeleri, ilk isnâd örnekleridir. Burada, misâl olarak, Hz. Ali'nin Fâtıma; Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin Ebû Hureyre vasıtasıyla yaptıkları rivayetleri zikredebiliriz.[912] Fakat isnadın sürekli ve sistemli bir şekilde kullanılması, hadisin senedi verilmediğinde dinleyenlerin hadisin senedinin verilmesini (isnadını) istemeleri, fitne ve bid'at hareketlerinin meydana gelmesiyle başlamıştır. Muhammed b. Şirinin yukarıdaki sözünde işaret ettiği, bu

husustur. O, mezkûr sözünün bazı rivayetlerinde isnad sorma işinin, fitnenin meydana gehnesinden sonra başladığını da tasrih etmiştir.[913] Söz konusu bu fitnenin hangi fitne olduğu bu haberden kesin olarak anlaşılmıyorsa da Hayseme b. Abdirrahman'ın bir rivâyetinden[914] bunun büyük fitnelere sebep olan yalancı el-Muhtâr es-Sakafî (ö. 67) zamanındaki fitne olduğu anlaşılmaktadır. Bu ve benzeri fitneler sonucu muhtelif siyâsi-i'tikâdî fırkalar teşekkül etmişti. Her fırkanın bazı câhil ve tarafgir mensublan ma'rifetiyle de, kendilerini övmek, desteklemek, muhaliflerini yermek için hadis uydurma yoluna gidilmişti.[915] İşte, hadis için hayati tehlike arzeden bu gelişine üzerine hadis naklinde daha bir ihtiyatlı davranılmaya, bu meyânda hadis naklinde isnad sorulmaya başlanmıştı. Bundan sonra sened, kısa zamanda hadis metninin ayrılmaz bir parçası oluvermiş ve senedsiz rivayete hem hiç i'tibâr gösterilmemiş[916] hem de böyle rivayet edenlere şiddetle itiraz edilmiştir .[917] İsnada verilen ehemmiyeti şu sözlerde açıkça görmekteyiz:
Hişâm b. Urve:
"Bir adam sana bir hadis rivayet ettiği zaman, "Bu kimden?" de!"[918] Sufyhan es-Sevri:
"İsnâd mü'minin (islâm ve hadis düşmanlarına karşı) silâhıdır. Yanında silâhı olmazsa ne ile savaşacak?"[919]
Abdullah İbnu'I-Mübârek:
"İsnâd dindendir. İsnâd olmasaydı dileyen dilediğini söylerdi."[920]
İsnâd usûlü ile, öncelikle, hadisleri ard niyetli, samimiyetsiz insanların zararından korumanın yanında râvî, rivayet ettiği hadisin sorumluluğunu kısmen azaltmış, bu arada dinleyenlere bir teminat vermiş oluyordu. İsnadın gelişip yerleşmesinde bu hususların da rolü olmuştur.[921]

423. “Bize Muhammed b. Humeyd haber verip (dedi ki) bize

Cerîr, Asım'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Muhammed b. Şirin dedi ki;”
"Bana hadis rivayet ettiğin sürece (veya "bana rivayet ettiğin hadisleri") iki adamdan rivayet etme! Çünkü onlar, hadislerini kimden aldıklarına aldırmazlar." Ebû Muhammed Abdullah (ed-Dârîmi);
"Onun (yani Cerir'in) bunu ondan (yani Asım'dan) işittiğini zannetmiyorum" demiştir.[922]
424. “Bize Muhammed haber verip (dedi ki) bize Cerir, Umâre İbnu'l-Ka'ka da onun şöyle dediğini rivayet etti. İbrahim dedi ki;”
"Bana hadis rivayet ettiğin zaman, bana Ebû Zur'a'dan hadis rivayet et! Zira bana bir hadis rivayet etmişti. Sonra (bunu) ona bir sene sonra sormuştum da ondan bir harf bile eksiltmemişti."[923]
425. “Bize Affân haber verip (dedi ki) bize Hammâd b. Zeyd, ibn Avn'dan, (o da) Muhammed'den (naklen) rivayet etti (ki Muhammed) şöyle dedi:”
“Şüphe yok ki bu ilim dindir. Binaenaleyh kişi, dinini kimden aldığına (iyi) baksın!"[924]

Açıklama

Buradaki "ilim"den maksad hadislerdir. Kur'an-ı Kerim'i, Allah'ın muradına uygun olarak anlamak için Hz. Pegamberin hadislerine mutlaka ihtiyaç vardır. Kur'an-ı Kerim'in bir emri olan Hz. Peygamber'e itaat etmek de, sonraki müslümanlar için ancak onun hadislerine uymakla mümkün olur. Kısaca, İslâm dininin anlaşılıp yaşanmasında hadisler hayâtı öneme sahiptirler. Bundan dolayı "Hadis dindir" denmiştir.
Yukarıda Muhammed b. Sirin'e ait gösterilen bu söz, diğer bir çok alime de nisbet edilmektedir.[925] Bundan anlaşılıyor ki bu söz, alimlerin ortak kanaatinin bir ifadesi olmuştur.[926]

426. “Bize İsmail b. İbrahim, Hüseyin'den, (o) Muğire'den, (o

da) İbrahim'den (naklen) haber verdi (ki İbrahim) şöyle dedi:"
"Bir adamın yanına, ondan (hadis) almak için geldiklerinde onun namazına, gidişatına (sünnetine) ve durumuna bakar, (sonra) ondan (hadis) alırlardı."[927]
427. "Bize İmrân b. Zürâre haber verip (dedi ki) bize Hüşeym haber verip (dedi ki) bize Muğire, İbrahim'den, onun şöyle dediğini haber verdi:"
"Bir adama, ondan ilim almak üzere geldiklerinde onun namazına, gidişatına (sünnetine) ve durumuna bakar, sonra ondan (ilim) alırlardı."[928]
428. "Bize Ebû Ma'mer İsmail b. İbrahim, Ravh'dan, (o) Hişâm'dan, (o da) el-Hasan'dan (naklen), İbrahim'in (yukarıdaki) sözünün benzerini haber verdi."[929]
429. "Bize Ebû Ma'mer İsmail b. İbrahim haber verip (dedi ki) bize Abdullah b. Ebi Ca'fer er-Râzî, babasından, (o) er-Rebî'den, (o da) Ebu'l-Âliye'den (naklen) haber verdi (ki Ebu'l-Aliye) şöyle dedi:"
"Biz, kendisinden (hadis) almak için adama gelirdik de namaz kıldığında bakardık; şayet güzel kılarsa,
"o, başkasını (yani hadis rivayetini) daha güzel yapar" diyerek yanına otururduk. (Namazını) kötü kılarsa;
"O, başkasını (yani hadis rivayetini) daha kötü yapar" diyerek yanından kalkardık. Ebû Ma'mer;
"Onun (yani Ebu'l-Âliye'nin) sözleri, bunun benzeridir" demiştir. [930]
430. "Bize Ebû Âsim haber verip (dedi ki, bunu ondan (yani zikredilecek haberi Ibn Avn'dan) işitip işitmediğimi (tam) bilmiyorum, -veya Ibn Avn'ın, Muhammed'den (naklen şöyle bir rivayeti) var:
"Şüphesiz bu ilim dindir. Binaenaleyh, dininizi kimden aldığınıza (iyi) bakınız!"[931]
431. "Bize Mervân b. Muhammed haber verip (dedi ki) bize Sa'id b. Abdilaziz, Süleyman b. Musa'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Tâvûs'a dedim ki;"
"Falan bana şöyle şöyle hadis rivayet etti, (ne dersiniz alayım

mı?)." Şöyle karşılık verdi:
"Şimdi eğer arkadaşın, dininde ve bilgisinde kendisine güvenilir (meliyy) biri ise ondan (hadis) al."[932]
432. "Bize Muhammed b. Ahmed haber verip (dedi ki) bize Sufyân, Hişâm b. Huceyr'den, (o da) Tâvûs'dan (naklen) rivayet etti (ki Tâvûs) şöyle dedi:"
"Büşeyr b. Kâ'b İbn Abbâs'ın yanına geldi ve ona hadis rivayet etmeye başladı. Sonunda İbn Abbâs
"İlk hadisi bana tekrar et!" dedi. (O zaman) Büşeyr ona şöyle dedi:
"Bilmiyorum, (acaba rivayet ettiğim) bütün hadîsleri kabul ettin de bunu inkâr mı ettin, yahut bunu kabul ettin de (diğer) bütün hadislerimi inkâr mı ettin?". Buna İbn Abbâs şöyle karşılık verdi.
"Doğrusu bizler Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem-, ona isnâd edilerek yalan söylenmediği zaman hadis rivayet ederdik. Ama insanlar hırçın ve uysal (develere) binince (yani yanlış-doğru, uydurma-sahih her şeyi rivayete başlayınca biz ondan hadis rivayet etmeyi bırakdık)."[933]
433. "Bize İsmail b. Ebân haber verip dedi ki; bize Abdullah İbnu'l-Mübarek Ma'mer'den, (o) İbn Tâvûs'dan, (o) babasından, (o da) İbn Abbâs'dan (naklen) rivayet etti (ki, Ibn Abbâs) şöyle dedi:"
"Biz hadisleri (sözleri haberleri) ezberlerdik -hadis ise ancak Reshulullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- ezberlenir-. Nihayet siz hırçın ve uysal (develere) bindiniz, (olur-olmaz her şeyi rivayet etmeye başladınız. Bunun üzerine biz de hadis ezberlemeyi terkettik)."[934]
434. "Bize Muhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan, (o) Ley s'den, (o) Tâvûs'dan, (o da) Abdullah b. Amr'dan (naklen) haber verdi (ki Abdullah) şöyle dedi:"
"Hz. Süleyman'ın bağlamış olduğu bazı şeytanların, insanları din konusunda bilgilendirmek üzere ortaya çıkmaları yakındır."[935]

Açıklama

Sahâbe-i kiram, akılla bilinemeyecek konularda açıklama yaparsa, onların bunu Hz. Peygamber'den duymuş olduğu kabul edilir ve "hükmen peygamber sözü=merfü' hükmen" sayılır. Ancak bu esas, söz konusu sahabenin, ehl-i kitaptan nakillerde bulunmayan kimseler olmaları halinde geçerlidir.
Sahâbî, ehl-i kitaptan nakiller yapan biri ise, onun akılla bilinemeyecek konulardaki açıklamaları, ehl-i kitaptan aldığı bilgilerle yaptığı kabul edilir. Hadisleri, Hz. Peygamber hayattayken yazmağa başlayan ve, Ebû Hureyre'nin şehâdetiyle[936] en çok hadîs bilen sahâbi olan Abdullah b. Amr, ehl-i kitaptan da nakillerde bulunan biri idi. Bunun için yukarıdaki haberi muhtemelen onun ehl-i kitap bilgisine dayanmaktadır.[937]

435. "Bize Ahmed b. Abdillah haber verip (dedi ki) bize Zaide. Hişâm'dan, (o da) Muhammed'den (naklen) rivayet etti (ki Muhammed) şöyle dedi:"
"Bu hadisi kimden aldığınıza (iyi) bakınız! Çünkü o dininizdir."[938]

39. Hz. Peygamberin -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem Hadisini Açıklamakdan Ve Onun Sallallahu Aleyhi Ve Sellem Sözünün Yanında Başkasının Sözünden Sakınma

436. "Bize Musa b. Halid haber verip (dedi ki) bize Mu'temir, babasından, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Kur'an'ın tefsirinden sakınıldığı gibi, Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem-hadisini açıklamaktan da kesinlikle sakınılır."[939]

Açıklama

Kur'an-i Kerim ve Hadis-i Şerifleri, herkes tarafından daha iyi anlaşılabilmeleri için, gerek muhtevaları gerekse dil ve üslûb özellikleri sebebiyle açıklamaya ihtiyaç vardır. Bununla beraber bu, hem mesûliyetli hem de zor bir işdir. Mesûliyetlidir, çünkü

Allah ve Resulünün kelâmları hakkında açıklama yapılmaktadır. Delilsiz, isabetsiz bir açıklama ile, kasdedilenin tam aksi söylenebilir ve neticede helâl olan bir şey haram, haram olan helâl gösterilebilir. İnanan bir kimse için bunun mesuliyeti çok büyüktür. Kur'an ve Hadisleri açıklamak zordur, çünkü bunları ilâhi maksada uygun olarak anlayabilmek için; âyetlerin iniş sebepleri, hadislerin söyleniş ve meydana geliş şartlan, birbirleriyle münâsebetleri, ifâde özellikleri ve çıkarılabilecek hükümler gibi bir çok hususu bilmek zarureti vardır. Şu halde, Kur'an ve Hadisleri açıklamaya girişmeden önce bazı şartların gerçekleşmesi gerekir. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:
1) Kur'an'ı bilmek: Kur'an âyetlerinin bazıları birbirini açıklayıcı mahiyettedirler. Hadislerde, genel olarak, Kur'an'ın bir açıklaması ve uygulamasından ibarettir. Bu sebeple, hem Kur'an âyetlerini hem de hadisleri iyi anlamak için, asıl olan Kur'an'ın tamamını iyi bilmek lâzımdır;
2) Sünneti bilmek: Sünnette de, Kur'an'ı açıklaması ve uygulamasını göstermesi yanında, birbirlerini, nesh, tahsis, takyîd, tafsil gibi şekillerde açıklayıcı hususlar vardır. Bunun için yeterli bir sünnet bilgisi de lâzımdır;
3) Sahabenin konuyla ilgili görüşlerini bilmek: İki temel kaynağı, ilâhi maksada uygun olarak anlamak için, Kur'an'ın inişini ve Hz. Peygamber'in onu uygulayışını gören sahabenin görüşlerini bilmek de mühimdir;
4) Arap dili ve edebiyatına yeterince vakıf olmak ve sözün mânâsının gerektirdiği hükmü bilmek;
5) Sahih bir i'ti-kad ve amelle sahih bir niyyete sahip olmak: Bunlar, ard niyetli anlamalara meydan vermemek ve ilâhi desteğe nail olmak için gereklidir.

Kur'an müfessiri için öngörülen şartlardan[940] hareketle tesbit ettiğimiz bu hususlar, işin asgari şartlarıdır. Tabiatıyle bu şartları taşımayanların Kur'an ve Hadislerden uzak durmaları gerekir diye bir şey söylemek mümkün değildir. Bilâkis her müslüman daima Kur'an ve hadislerle haşir neşir olmak, onları anlamaya, anladıklarını da uygulamaya çalışmak zorundadır. Ne var ki, mesuliyetini bilerek bu faaliyetlerinde ihtiyatlı davranması, Kur'an ve Hadis metinlerini değişik anlamaların muhtemel

olduğunu düşünmesi, en uygun anlayışa varmak için bütün gücünü sarfetmesi, bunun için ilgili kitaplarla alimlere başvurması da ayrı bir mecburiyettir.
Burada hadislerin açıklamalarının, fakihlere düşen bir görev olduğunuda[941] kaydetmeliyiz. Bunun için, "Hadisciler eczacı, fakihler tabibdir" mealinde sözler söylenmişdir.[942]

437. “Bize Sadaka İbnu'1-Fadl haber verip (dedi ki) bize Mu'temir, babasından, onun şöyle dediğini rivayet etti:” “İbn Abbâs dedi ki, Resûlullah şöyle buyurdu, falan ise şöyle dedi" demenizden dolayı cezalandırılmaktan veya yere batırılmakdan korkmuyor musunuz?"[943]

Açıklama

Bir meselede Hz. Peygamber bir hüküm vermişse artık müslüman için bunu kabul etmemek, bunun yanında başka bir görüş aramak imkânı yoktur. Bu konuda Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:
"Hayır, Rabb'ın hakkı için onlar aralarında çıkar çekişmeli işlerde seni (yani Hz. Peygamber'i) hakem yapıp, sonra da senin verdiğin hükme karşı içlerinde bir burukluk duymadan, (verdiğin hükme gönül hoşluğuyla razı olup) tam anlamıyla teslim olmadıkça inanmış olmazlar. "[944]
"Allah ve Resulü bir işte hüküm verdiği zaman, artık inanmış bir kadın ve erkeğe, o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Kim Allah'a ve Resulüne karşı gelirse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur."[945] Allah ve Resulüne muhalefet edenler, dünya ve ahiret azabına duçar olmaya karşı da uyarılmaktadırlar. Bununla ilgili bir âyet meali şöyledir:
"Peygamberin çağırmasını, aranızda herhangi birinizin diğerini çağırması gibi tutmayın. (Zira onun çağırmasına derhal koşmak gerekir. Peygamber'in çağırmasına aldırmazlık edilmez). Allah sizden, birbirinin arkasına gizlenerek sıvışıp gidenleri biliyor. Bundan dolayı o (Allah Resûlü)nün emrine aykırı davrananlar,

kendilerine (dünyâda) bir belânın çarpmasından, yahut (ahiretde) onlara acı bir azabın uğramasından sakınsınlar. " [946]

438. "Bize el-Hasan b. Bişr haber verip (dedi ki) bize el-Mu'âfa, el-Evzâ'î'den, onun şöyle dediğini rivayet etti:" "Ömer b. Abdilaziz (ilgili memurlara) şöyle yazmıştı: Kitâb'da ((yani Kur'an-ı Kerim'de hükmü bulunan meselede) hiç kimsenin görüş (beyânı hakkı) yoktur. Önder alimlerin görüş (beyânı hakkı) ancak, hakkında ne Kitab (Kur'an hükmü) inmiş, ne de Resûlullah'dan -sal-lallahu aleyhi ve sellem- bir uygulama geçmiş olmayan şeylerdedir. Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- koyduğu, bir sünnette (hükmü bulunan meselede de) hiç kimsenin görüş (beyâna hakkı) yoktur."[947]
439. "Bize Musa b. Hâlid rivayet edip (dedi ki) bize Mu'temir b. Süleyman, Ubeydullah b. Ömer'den (naklen) rivayet etti ki, Ömer b. Abdilaziz bir hutbe irad edip şöyle dedi:"
"Ey insanlar! Şüphe yok ki Allah, peygamberinizden sonra hiçbir peygamber göndermemiş, ona indirdiği bu Kitab'dan sonra da hiçbir kitab indirmemişdir. Binaenaleyh Allah'ın, peygamberinin lisanıyla helâl kıldığı şeyler kıyamet gününe kadar helâl, peygamberinin lisanıyla haram kıldığı şeyler kıyamet gününe kadar haramdır. İyi bilin ki ben hüküm veren değil fakat (verilmiş olan hükmü) yerine getirenim, bid'at işleyen değil, fakat (Allah ve Resûlü'ne) ittibâ edenim. Sizden daha hayırlı da değilim. Ne var ki yüküm, (üstlendiğim halifelik görevim) sizinkinden daha ağırdır. İyi bilin ki Allah'ın mahlûkatmdan hiç kimsenin, Allah'a isyan konusunda itaat edilme hakkı yoktur. Dikkat edin! Acaba işittirdim mi?"[948]
440. "Bize Abdullah b. Sa'id haber verip (dedi ki) bize Sufyân b. Uyeyne Hişâm b. Huceyr'den, onun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Tâvûs, ikindiden sonra iki rekât namaz kılardı. İbn Abbâs ona;
"Bunu bırak!" dedi. (Tâvûs da);
"Bu ancak, bir merdiven edinilmesin diye yasaklanmıştı" dedi. İbn Abbâs şöyle karşılık verdi:
"Şu halde gerçek şu ki, ikindiden sonra namaz kılmak

yasaklanmıştır. Artık bilmiyorum, ondan dolayı sana ceza mı verilir, sevap mı verilir; Çünkü Allah şöyle buyuruyor: *"Allah ve Resulü bir işte hüküm verdiği zaman artık inanmış bir erkek ve kadına, o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. "*[949]
Sufyân dedi ki;
"Bir merdiven edinilir" şu demektir: "İkindiden sonra geceye kadar namaz kılınır."[950]
441. "Bize Muhammed İbnu'1-Alâ' haber verip (dedi ki) bize İbn Nümeyr, Mücjüid'den, (o) Âmir'den, (o da) Câbir'den (naklen) haber verdi ki:"
"(Bir gün) Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallahu anh), Resûlullah'a bir Tevrat nüshası getirdi ve:
"Ya Resûlallah dedi, bu bir Tevrat nüshasıdır". (Resûlullah) de bir şey söylemedi. Sonra o okumaya başladı. Bu esada Resûlullah'ın yüzü(nün rengi de) değişiyordu. Bunun üzerine Ebû Bekir (radıyallahu anh);
"Evlât acısı görenler seni kaybedesice! Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem-yüzünü hiç görmüyor musun?" dedi. Hz. Ömer o zaman Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- yüzüne baktı ve hemen; şöyle dedi:
"Allah'ın gazabından, onun Resulünün gazabından Allah'a sığınırım. Rab olarak Allah'a, din olarak İslâm'a, peygamber olarak Hz. Muhammed'e razı olduk." Bunun üzerine Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:
"Muhammed'in canı elinde olan (Allah'a) yemin olsun ki, şayet Musa sizin için ortaya çıksaydı ve siz de beni terk ederek ona uysaydınız, doğru yoldan sapmış olurdunuz. Şayet o sağ olsa ve peygamberliğime kavuşsaydı bana ittibâ ederdi."[951]

Açıklama

Hz. Peygamber, İsrailoğullarının haberlerini nakletmeye müsâade etmiştir. Hz. Peygamber bu konuda şöyle buyurmuştur: *"Bir âyet de olsa benden tebliğ ediniz. İsrailoğullarından da rivayet edebilirsiniz. Bunda bir mahzur yoktur. Kim de bile bile bana isnâd ederek yalan söylerse*

Cehennemdeki yerine hazırlansın!"[952] İbn Hacer ve Ayni, önceleri İsrâiloğullarından rivayetin yasaklanmış olduğunu, bilâhare, islâmi ahkâmın, dini kaidelerin tamamen yerleşmesinden sonra buna müsâade edildiğini[953] es-Sehâvî ise müsâadenin sadece ibretâmiz haberlere has olduğunu [954]kaydederler. Bu müsâade iledir ki Abdullah b. Amr, Yermûk savaşında elde ettiği ehl-i kitaba ait kitaplardan nakillerde bulunduğu[955] gibi diğer bir çok islâm büyüğü de bu tür kitaplardan nakillerde bulunmuşlardır. Bu durumda Hz. Ömer ile ilgili yukarıdaki haberde bazı özel durumlar söz konusu olmalıdır. Burada şu ihtimallerden biri veya birkaçı düşünülebilir:
1) Bu olay, İsrâiloğullarından rivayet izninden önce meydana gelmiştir:
2) Kendisine, dünya ve ahiret saadeti için her şeyi ihtiva eden Kur'an gönderilen Hz. Peygamber, muharref olduğu sabit olan Tevrat'ın, huzurunda okunmasını hoş karşılamamıştır:
3) Her ne kadar İsraili haberlerin nakline müsâade edilmişse de, henüz Kur'an bir mushaf içinde bir araya toplanmamış iken Tevrat gibi kitapların müslümanlarca okunması, elden ele dolaştırılması kerih görülmüştür;
4) Hz. Ömer vahy kâtiplerindendi. Vahy kâtiplerine, Kur'an'ın metnini her türlü şaibeden korumak için, Hz. Peygamber'in hadislerini yazmanın bile yasaklandığı nakledilmektedir. Hz. Ömer'in Tevrat'ı yazıp okumasının kerih görülmesinde bu durumun da rolü olabilir.
Ehl-i Kitâb'ın, yalan olduğu bilinmeyen haberlerini nakletmek umûmen caiz görülmüşse de, bu hususta duruma göre hükmün değişeceğini kaydetmek lâzımdır. Meselâ Kur'an ve hadisi tam olarak veya yeterince öğrenmemiş olan kimselerin, bunlar dururken, tahrif edildikleri kesin olarak bilinen ve çoğu ahkâmı Allah tarafından yürürlükten kaldırılmış olan eski semavî din kitaplarıyla uğraşmaları dinen caiz değildir. Bu meselede İslâm devletinin başkanı ve yetkili alimler, zaman ve zemine göre, ilgili nasslar ışığında ictihad edip hüküm vermek durumundadırlar. Meselenin bu yönünden dolayı Hz. Ömer[956] Abdullah b,

Abbâs, Abdullah b. Mes'ûd ve diğer bazı sahâbiler, İsraili haberleri nakletmeyi yasaklamışlardı.[957]
Bu söylenen hususlar, Kur'an ve Hadis vasıtasıyla nakledilmeyen, dolayısıyla muharref veya uydurma olup olmadıkları bilinemeyen, gerek sözlü olarak nakledilen gerekse elde mevcut Tevrat ve İncillerde yer alan haberlerle alâkalıdır. Bilindiği gibi Kur'an ve Hadiste eski semavi dinlere ait birçok haber bulunmaktadır. Bu haberlerden ahkâmla ilgili olanları, bazı esaslar dahilinde müslümanlar için de geçerlidir. Bu mesele fıkıh usûlü kitaplarında genişçe ele alınmıştır. Bu kitaplarda bu konuyla ilgili olarak tesbit edilen esaslar şöyledir:
1) Eski şeriatlere ait olan ama Kur'an-ı Kerim ve Hadis-i şerifler vasıtasıyla öğrenilmeyen hükümlere itibar edilmez;
2) Hükmünün kaldırılmış olduğuna dair İslâmi bir delil bulunan şeyler bizim için delil olmaz. Aynı şekilde eski kavimlere mahsûs olan hükümler de İslâm'da geçerli değildir;
3) Eski şeriatlere ait olan ve İslâmi kaynaklarda yani Kur'an ve hadiste de zikredilen ama yürürlükden kaldırılıp kaldırılmadıkları belirtilmeyen hükümler, İslâm alimleri arasında ihtilâf konusudur. Bu noktada şu usûl ihtilâfı halledebilir: Şayet eski şeriatlerdeki söz konusu hükmün onlara has olduğuna dair bir karine varsa bu bizim için hüccet olmaz. Söz konusu hükmün umûmi bir hüküm olduğuna delâlet eden bir karine varsa bu bizim için hüccet olur.[958] Asılları ilâhi de olsa, tahrif edilen ve bu suretle yabancılaşan kültürlere karşı gösterilen bu hassasiyet, kültür emperyalizminin mahvedici etkileri altında olan günümüz müslümanları için ne kadar manâlıdır.[959]

442. "Bize Kabisa rivayet edip (dedi ki) bize Sufyân, Ömer'in soyundan yaşlı biri olan Ebû Rebâh'dan, onun şöyle dediğini haber verdi:"
"Sa'îd İbnu'l-Museyyeb, ikindiden sonra, fazla olarak iki rekât namaz kılan bir adam gördü. Bunun üzerine (namaz kılan adam) ona;
"Ebû Muhammed! Allah, namazdan dolayı beni cezalandırır mı?" dedi. O şöyle cevap verdi:

"Hayır! Ama seni, sünnete aykırı hareket etmekden dolayı cezalandırır!"[960]

40. Kendisine Hz. Peygamber'den –Sallallahu Aleyhi Ve Sellem- Bîr Hadis Ulaşıp Da Onu Ululamayan Ve Ona Saygı Göstermeyen Kimsenin Cezasının Hemen Verilmesi

443. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki) bana el-Leys rivayet edip (dedi ki) bana İbn Aclân, el-Aclân'dan, (o) Ebu Hureyre'den, (o da) Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen) rivayet etti (ki Resülullah) şöyle buyurdu:"
"Bir ara bir adam çizgili iki kumaşın içinde, (bunlara bürünmüş olarak) bobürlene böbürlene yürüyordu. (Bundan dolayı) Allah onu yere batırıverdi. Artık o, kıyamet gününe kadar, bağırıp çağırarak yerin dibine batmaya devam edecektir."[961] Bunun üzerine takım bir elbise giyiniş olan, (haberi nakleden el-Aclân'ın) ismini de söylediği bir genç şöyle dedi:
"Ebû Hureyre! Yere batırılmış olan o genç şöyle mi yürüyordu?" (Yürüyüş taklidi yapan genç) sonra işaretler yaptı, derken öyle bir tökezledi ki neredeyse parçalanacakdı. Bunun üzerine Ebû Hureyre şöyle dedi:
"Burnu ve ağzı üzerine yere çarpılsın! (Allah ne güzel buyurmuş) *"O alay edenlere karşı biz sana yeteriz !"*[962]
444. "Bize Muhammed b. Humeyd haber verip (dedi ki) bize Hârûn -ki o İbnu'l-Muğire'dir. Amr b. Ebû Kays'dan, (o) ez-Zübeyr b. Adiyy'den, (o da) Hırâş b. Cübeyr'dan (naklen) rivayet etti (ki Hırâş) şöyle dedi:"
"(Bir gün) caminin içinde (sapanla veya parmaklarıyla) taş atan bir genç gördüm. Bir ihtiyar ona;
"Böyle taş atma! Çünkü ben, Resûlullah'm -sallallahu aleyhi ve sellem- (sapanla veya parmaklarla) taş atmayı yasakladığını işittim" dedi. Sonra bu genç gafil davranıp ihtiyarın kendisine dikkat etmeyeceğini zannetti ve (sapanla veya parmaklarıyla tekrar) taş attı. Bunun üzerine ihtiyar ona şöyle dedi: "
Sana, Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- (sapanla veya parmaklarla) taş atmayı yasakladığını işittiğimi söylüyorum. Sen

yine böyle taş atıyorsun! Vallahi, ne senin cenazene katılırım, ne hastalığında seni ziyaret ederim, ne de ebediyyen seninle konuşurum !"[963]

(Amr b. Ebî Kays dedi ki,) Muhacir isimli bir arkadaşıma;

"Hırâş'a git ve (bunu) ona sor" dedim. O da gelip bunu ona sordu. O da ona (aynen) rivayet etti.[964]

445. "Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki) bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan, (o) Sa'id b. Cübeyr'den, (o da) Abdullah b. Muğaffel'den (naklen) rivayet etti (ki Abdullah) şöyle dedi: Resûlullah –sallallahu aleyhi ve sellem- (sapanla veya parmaklarla) taş atmayı yasakladı ve;

"O, ne av avlar, ne de düşman kırıp geçirir. Ama diş kırar, göz çıkarır" buyurdu. Bu rivayet üzerine, Sa'îd ile aralarında akrabalık bulunan bir adam yerden bir şey aldı ve, (atarak);

"Bu mu? Bu ne olur ki?" dedi. Bunun üzerine Sa'îd de şöyle dedi:

"Allah Allah! Ben sana Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- hadis rivayet ediyorum; sen ise onu hafife alıyorsun! Seninle ebediyyen konuşmayacağım!"[965]

446. "Bize Abdullah b. Yezîd haber verip (dedi ki) bize Keh-mes İbnu'l-Hasan, Abdullah b. Büreyde'den, onun şöyle dediğini haber verdi:"

"(Bir gün) Abdullah b. Muğaffel, arkadaşlarından bir adamı (sapanla veya parmaklarıyla) taş atarken gördü ve; "Böyle taş atma, dedi, çünkü Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- (sapanla veya parmaklarla) taş atmayı yasaklar, kerih görürdü. Ayrıca onunla ne düşman kırılıp geçirilir, ne de av avlanır. Ama o göz çıkarabilir, diş kırabilir." Bundan sonra onu yine böyle taş atarken gördü. Bunun üzerine ona şöyle dedi:

"Sana, bunu Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- yasakladığını haber vermedim mi? Yine görüyorum ki böyle taş atıyorsun! Vallahi seninle ebediyyen konuşmayacağım!"[966]

Açıklama

Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-, müslümanın müslüman üzerindeki haklarını saydığı bir hadisinde,[967] selâm alıp-vermeyi, müslümanı hastalandığında ziyaret etmeyi, öldüğünde cenazesini teşyi' etmeyi bu haklar arasında saymıştır. Hz. Peygamber diğer bir hadisinde ise, "*Bir müslümana, (din) kardeşine üç günden fazla küs durması helâl olmaz*"[968] buyurmuştur.
Bu hükümlere rağmen bir hadise muhalefete, yukarıdaki haberlerde gördüğümüz aksülameller gösterilmiştir. Bunun sebebi, herhalde, söz konusu muhalefetlerin ya hadisi inkâr etme ya da önemsememe, küçümseme olarak değerlendirilmiş olmasıdır. Çünkü sabitliği kesin olan bir hadisi (bu, sonraki dönemler için mutevâtir hadis demektir.) İnkâr etmek, inkâr edeni küfre götürür. Hatta fakihlerin ıstılahına göre meşhur olan bir hadisi inkâr etmek bile, sahih olan görüşe göre inkâr edeni delâlete düşüreceği söylenmişse de, ekseri alimlere göre inkâr edeni küfre götürür. Haber-i âhâd da olsa, bir hadisi alay etmek, küçümsemek, hakir görmek, inkâr etmek suretiyle terketmek de insanı küfre götürür.[969]
Diğer taraftan üç günden fazla küs durma yasağı, bunu meşru kılan bir sebeb bulunmadığı durumlardadır. İnsanın, yaratılışı icabı göstereceği kızgınlık ve huyuzluklar sebebiyle, bunların geçmesini sağlamak için üç güne kadar küs durma mübâh görülmüştür. Daha fazla bir müddet küs durmak ise ancak bunu gerektirici meşru bir sebebin bulunması halinde caizdir. Nitekim Tebûk gazvesine mazeretsiz katılmayan üç sahabeyle konuşulması, elli gün yasaklanmıştı. Yukarıdaki olaylarda da küs durmayı meşru kılan bir sebep vardır. Bu da, itaatle mükellef olduğumuz Hz. Peygamber'in bir yasaklamasına muhalefet edilmesidir.
Bir ma'siyet sebebiyle küs durmanın müddeti, bu ma'sıyeti yapanın bunu bırakmasına kadardır. Bu müddet esnasında, itaate ve iyiliğe davet, kötülükten menetme maksadıyla onunla konuşmak, meşru sayılmıştır. el-Muhıbbu't-Taberi, üç günden fazlası yasak olan küs durmanın, karşılaşıldığında selâm alıp-vermeyi terketmek olduğunu söylemiştir. Bazı alimler küs

durmanın selâm alıp-vermekle, diğer bazıları ise önceki samimiyet derecesindeki hale dönmekle sona ereceğini söylemişlerdir.[970]
Taş atma meselesine gelince, alimler taş atıp öldürülen hayvanın etinin yenilmesinin haram olduğunda ittifak etmişlerdir. Çünkü bu suretle av, taşın keskin tarafıyla değil, taşı atanın gücüyle öldürülmekte, Kur'an'da "ellerinizin ve mızraklarınızın erişebileceği'[971] şeklinde tarif edilen helâl av olmaktan çıkmakta ve yine Kur'an'da etinin yenilmesinin haram olduğu bildirilen "mevkûze; (odun veya taşla) vurulmuş"[972] hayvan hükmünü almaktadır. Ancak taş atılarak vurulan hayvan ölmeden önce yetişilip kesilirse onun eti helâl olur. Bu meselede esas olan, hayvanın ölümünün yaralanma (ve dışarı kan akma) ile olup olmadığıdır. Eğer yaralanma ile olduğu kesin ise eti helâl, şüpheli ise veya taşın ağırlığı ile yahut atanın gücü ile olduğu kesin ise eti haram olur.[973]
Yukarıdaki hadisle, yaralanması veya öldürülmesi haram olan bir canlıya, bir insana zarar verme tehlikesi bulunan yerlerde sapan gibi aletlerle taş atma menedilmektedir. Açık arazi gibi böyle bir tehlikenin bulunmadığı yerlerde ise bu şekilde taş atmak caizdir.[974]

447. "Bize Mervân b. Muhammed haber verip (dedi ki) bize Said b. Beşîr, Katâde'den, onun şöyle dediğini rivayet etti:"
"İbn Şirin bir adama, Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem-bir hadis rivayet etti. Adam da;
"Falan şöyle şöyle söyledi," dedi. Bunun üzerine İbn Şirin şöyle karşılık verdi:
"Ben sana Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem-hadis rivayet ediyorum. Sen ise, falana falan şöyle şöyle söyledi, diyorsun! Seninle ebediyyen konuşmayacağım![975]
448. "Bize Muhammed b. Kesir, el-Evzâî'den, (o) ez-Zührîf-den, (o) Sâlim'den, (o da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki, Resülullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:"
"Sizden birinizden, hanımı, camiye (gitmek için) izin istediği

zaman onu menetmesin!" Bu rivayet üzerine Abdullah'ın bir oğlu;
"Yine de, vallahi, onları menedeceğim" dedi. İbn Ömer hemen ona dönüp öyle bir sövdü ki, daha önce hiç kimseye böyle sövdüğünü görmemiştim. Sonra da şöyle dedi:
“Ben sana Resülullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- hadis rivayet ediyorum, sen ise; “Yine de, vallahi, onları menedeceğim" diyorsun.”[976]
449. “Bize Muhammed b. Humeyd haber verip (dedi ki) bize Hârûn İbnu'l-Muğire, Ma'rûf dan, (o da) Ebul-Muhârik-den (naklen) rivâet etti (ki Ebu'l-Muhârik) şöyle dedi:”
“(Bir gün) Ubâde İbnu's-Sâmit, Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem-bir dirheme mukabil iki dirhem (alış-verişini) yas akladığını[977] zikretti de falan kimse;
"Peşin olursa bunda bir mahzur görmüyorum" dedi. Bunun üzerine Ubâde (kızdı ve) şöyle dedi:
Ben; "Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu" diyorum. Sen ise;
"Bunda bir mahzur görmüyorum" diyorsun. Vallahi ebediyyen seninle bir tavan altında kalmayacağım!”[978]
450. “Bize Muhammed b. Yezîd er-Rifâ'î haber verip (dedi ki) bize Ebû Amir el-Ak adî, Zem'a'd an, (o) Selem b. Vehrâm'dan, (o) İkrime'den, (o) ibn Abbâs'dan, (o da) Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen) rivayet etti (ki Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:”
"Kadınlar(ınızın) kapısını geceleyin çalmayınız! (İbn Abbâs) dedi ki;
“(Daha sonra) Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bir seferden dönerek gelmişti de iki adam, (Hz. Peygamber'in emrine uymayıp) hemen ailelerine gittiler ve her ikisi de hanımının yanında bir adam buldu.”[979]

Açıklama

Hz, Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-, uzun bir zamandan

beri ailesinden ayrı kalan kimsenin hemen ansızın evine gitmemesini emir ve tavsiye etmiştir. Bunun sebebi, bazı rivayetlerde bizzat Hz. Peygamber açıkladığı gibi,[980] kadının; temizlenerek, üst-başını düzelterek, uzun zamandan beri kendisinden ayrı kalmış olan kocasının karşısına iyi ve güzel bir halle çıkmasını sağlamaktır. Karı ile koca arasındaki sevgi bağının kuvvetlenip devam etmesinde bu gibi hususların da rolü vardır. Eve önceden kocanın geliş haberinin ulaşmış veya ulaştırılmış olması ile ayrılığın uzun olmaması hallerinde gece-gündüz ansızın eve gitmekte hiçbir mahzur yoktur. Buradan gece gidilmemesinin özellikle tavsiye edilmesi; kadının kocasının gelişini geceleyin haber almasının zor olması sebebiyle, gece karanlığında sû-i zanna sebeb olacak ve kötü akıbetlere sürükleyecek şeylere mani olmak içindir. Bu hususla ilgili olarak Abdullah b. Revâha'nın başından geçen şu olayı zikredebiliriz: Abdullah bir sefer dönüşü geceleyin hanımının yanına gitmek için acele etmiş. Evin yanına geldiğinde bir de görmüş ki içerde lamba yanmakta. Hanımıyla da biri var. Hemen kılıcını çekmiş. Hanımının haberdâr olup yanmdakinin, kendisini taramakta olan falanca kadın olduğunu söylemesi üzerine büyük bir kaza önlenmiş.[981] Gündüzün ekseriya bu mahzurlar yoktur veya geceye nisbetle daha azdır. Bununla beraber Hz. Peygamber, uzun ayrılıkdan sonra gündüzün de hanımın yanına ansızın gitmeyi hoş karşılamamıştır. Câbir b. Abdillah'ın rivayetine göre bir sefer dönüşü gündüzün Medine'ye geldiklerinde Hz. Peygamber onları, hemen evlerine gitmekten alıkoymuş, akşamı beklemelerini tavsiye etmiştir.[982]

Bazı rivayetlerde, Hz. Peygamber'in sözü (merfû’) olarak, "kadınların hainlik yapıp yapmadıklarını araştırmak için" böyle yapılmaması gibi bir sebeb gösteriliyorsa da, sebeb belirtici bu ilâve, büyük ihtimalle, râvilerden birinin açıklamasıdır. İmam Müslim, bu ilaveli rivayeti verdikten sonra, bunun ravilerinden olan Sufyân'ın, ilâve kısmının peygambere ait olup olmadığında mütereddit olduğunu hadîsin diğer rivayetlerinde bu ilâvenin olmadığını kaydeder.[983] Sahih-i Buhâri'de de bab başlığı

("terceme") olarak, Hz. Peygamber'e nisbet etmeksizin benzer bir cümle görülüyorsa da[984] İbnut-Tîn bu ilâve kısmının, Sahih-i Buhâri'nin çoğu nüshalarında bulunmadığını söylemiştir.[985]

İbn Abbâs'ın yukarıda naklettiği olayda[986] Hz. Peygamber'in tavsiyesine uymamış olanların gayr-ı meşru ve nahoş bir durumla karşılaşmaları, bu muhalefetlerinin cezasıdır.[987] Yoksa Hz. Peygamber, gece gitmeme tavsiyesini böyle durumlarla karşılaşmamak için yapmış değildir, Allahu a'lem.[988]

451. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki) bize el-Evzâ'î, Abdurrahman b. Harmele el-Eslemî'den, (o da) Sa'îd İbnu'l-Müseyyeb'den (naklen) rivayet etti (ki Sa'îd) şöyle dedi:"
"Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bir seferden geldiğinde konaklama yerinde konaklar, ardından şöyle buyururdu: *"Kadınlar(ınızın) kapısını geceleyin çalmayınız!"*. Bundan sonra, onun sözünü işitmiş olanlardan iki adam çıkıp, geceleyin ailelerinin kapılarını çaldılar (yani evlerine gittiler) de onlardan her biri hanımının yanında bir adam buldu.[989]
452. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki) bize el-Evzâ'î rivayet etti. (O dedi ki) bize Abdurrahman b. Harmele rivayet edip dedi ki, bir adam Sa'îd İbnu'l-Müseyyeb'in yanına, hacca -veya umreye- gitmek üzere onunla vedalaşmaya geldi de (Sa'îd) ona;"
"Namaz kılmadıkça ayrılma!, dedi, çünkü Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:
"Ezandan sonra camiden, (yine) camiye dönmeyi isteyerek bir ihtiyacı için çıkacak kimse hariç, başkası değil sadece münafık çıkar," (Adam):
"Arkadaşlarım Harre'de[990] (beni bekliyorlar.)" dedi. (Abdurrahman) dedi ki, (adam) sonra çıktı, gitti. (Abdurrahman) dedi ki; Sa'îd onu sürekli anarak tenkîd edip durdu. Nihayet kendisine, onun bineğinden düşüp uyluğunun

kırıldığı haberi verildi.”[991]

41. İnsanları Bıktırmayı Kerîh Gören Kimseler

453. “Bize Abdussamed İbnu'l-Vâris haber verip (dedi ki) bize Şube, Ebû İshak'dan (o) Ebul-Ahvas'dan, (o da) Abdullah'dan (naklen) rivayet etti (ki Abdullah);”

"İnsanları bıktırmayınız!" dedi.[992]

454. “Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki) bize Şuayb, Kürdûs'den, (o da) Abdullah'dan (naklen) haber verdi (ki Abdullah) şöyle dedi:”

“Şüphe yok ki kalblerin arzuyla yapma, istekle yönelme (anları) vardır. Yine şüphe yok ki onların yüz çevirme, geri dönme (yani isteksizlik anları da) vardır. Binaenaleyh insanlara, hadisi size istekle yöneldikleri sürece rivayet ediniz.”[993]

455. “Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki) bize Ebû Hilâl rivayet edip dedi ki; el-Hasan'ı, şöyle derken işittim:”

“Denirdi ki bir topluluğa hadisi, yüzleriyle size yöneldikleri sürece rivayet ediniz. Yüz çevirdiklerinde bil ki onların bazı ihtiyaçları var.”[994]

Açıklama

Yapılan her işten arzu edilen sonucun alınmasında, onun istekle yapılması ile ruhen ve bedenen zinde ve dinç hallerde yapılmasının büyük payı vardır. İşe, bıkkınlık duymadan devam edilmesi için de bunlar gereklidir.

Bu yüzden gerek ferdi işlerde gerekse ikili işlerde bu hususlara dikkat etmek gerekir. Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-nafile ibadetlerde herkesin, gücü ölçüsünde bıkkınlık duyurmayacak bir miktarla yetinmesini tavsiye etmiş, bu miktar aşıldığında, kişinin neticede ibâdetten soğuyabileceğine dikkat çekmiştir,[995] Aynı hususlar öğretim ve eğitimde de çok mühimdir. Burada da Hz. Peygamber'in uygulaması bize yol göstermektedir. Abdullah b. Mesûd'un rivayetine göre Hz.

Peygamber, ashabına, bıkkınlık duyarlar endişesiyle, sürekli değil zaman zaman öğütlerde, (eğitim ve öğretimde) bulunurdu. Abdullah b. Mesûd da aynı düşünceyle, her gün va'z yapması isteklerine rağmen sadece perşembe günleri va'z u nasîhatta bulunurdu.[996] Bir ders saatinin müddeti için de aynı hususlara dikkat edilmesi gerekir. ez-Zührî;
"Meclis (toplantı, ders) uzayınca şeytanın onda nasibi olur" demiştir.[997] Burada ölçü, muhatapların bıkkınlık duymayacağı, onların zinde hallerinin devam ettiği süredir. Bu da zamana ve şahıslara göre değişir.[998]

42. Hadislerin Yazılmasını Caiz Görmeyen Kimseler

456. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki) bize Hişâm, Zeyd b. Eslem'den, (o) Atâ' b. Yesâr'dan, (o da) Ebû Sa'îd el-Hudrî'den (naklen) haber verdi ki Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:"
"Benden, Kur'an'dan başka hiçbir şey yazmayınız. Kim benden, Kur'an'dan başka bir şey yazmışsa onu imha etsin."[999]
457. "Bize Ebû Ma'mer, Sufyân b. Uyeyne'den haber verdi (ki, o Sufyân) şöyle dedi: Bize Zeyd b. Eşlem, Atâ' b. Yesâr'dan, (oda) Ebû Sa'îd el-Hudrî'den (naklen) rivayet etti ki, onlar Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- kendisinden (hadis) yazma hususunda izin istediler de (Hz. Peygamber) onlara izin vermedi."[1000]
458. "Bize Bişr İbnu'l-Hakem, Sufyân b. Uyeyne'den, (o) İbn Şübrüme'den, (o da) eş-Şa'bi'den (naklen) haber verdi ki o (yani eş-Şa'bi) şöyle derdi:"
"Ey Şibâk! Sana, -hadisi kasdederek-tekrar mı edeyim? Ben, hadisin bana tekrar edilmesini hiç istemedim."[1001]

Açıklama

eş-Şa'bi'nin ifadesinden, onun, söylenenleri bir dinleyişte ezberleyecek kadar güçlü bir hafızaya sahip olduğu

anlaşılmaktadır. O donem Araplarının hafızadaki bilgiye verdikleri ehemmiyetin yanında hafıza güçleri de bilinmektedir. el-Halil;
"Kitab mahfazasının içindekiler ilim değildir. İlim ancak göğsün (hafızanın) içindekilerdir"[1002] derken bir bedevi de;
"Kalbindeki bir harf, kitabındaki on harften daha iyidir"[1003] demişti.
Bunun yanında, eş-Şa'bi gibi, söylenenleri tek dinleyişte ezberledikleri nakledilen zatlar vardı. ez-Zühri, el-Baki' mezarlığından geçerken, çirkin söz girer korkusuyla kulaklarını tıkadığını söyler ve, duyduğu hiçbir şeyi unutmadığını yeminle belirtir. İbn Abbâs'ın da bir kasideyi tek dinleyişte ezberlediği nakledilmektedir.[1004] Bu sayede Arapların, nesil be nesil kulaktan kulağa nakledilen güçlü bir sözlü edebiyat geleneği oluşmuştu.
Hafıza gücüne ve hafızadaki bilgiye verilen önem, hadislerin yazılması meselesinde de etkisini göstermiştir. Öyle anlaşılıyor ki bazı zatlar; yazıya güvenilip ezberleme ihmal edilir ve ehil olmayan (burada bir dereceye kadar, hafızası güçlü olmayan da diyebiliriz.) kimselerin eline geçer endişesiyle hadislerin yazılmasına taraftar olmamışlardı. ed-Dârimi de, eş-Şa'bi ile ilgili yukarıdaki haberi bu bölümde, söz konusu kimselerin kanaatlerine işaret etmek için zikretmiş olmalıdır.[1005]

459. "Bize Muhammed b. Ahmed b. Ebî Halef haber verip dedi ki, Abdurrahman b. Mehdi'yi, şöyle derken işittim: Mâlik b. Enes'i şöyle derken işittim:"
"ez-Zühri bir hadis nakletmişti. Sonra onunla bir yolda karşılaştım ve, (bineğinin) yularını tutup dedim ki; "Ebû Bekr! Bize rivayet etmiş olduğun o hadisi bana tekrar et." Dedi ki;
"Hadisin tekrar edilmesini mi istiyorsun?" (Mâlik) dedi ki ben de;
"Sen hadisin tekrar edilmesini istemez miydin?" dedim.
"Hayır" dedi.
"Yazmadın da?" dedim.
"Hayır" dedi.[1006]

460. “Bize Muhammed b. Kesir, el-Evzâ'î'den, onun şöyle dediğini haber verdi:”
“Katâde yazma işini kerih görürdü. Bu sebeple yazma sesini işitince bunu hoş görmez ve, (alıp silmek, imha etmek için) eliyle onu arardı.”[1007]

Açıklama

Katâde, tâbiûn neslinden; fıkıh, tefsir ve hadisde büyük bir alimdir. O anadan doğma âma idi. Fakat onun güçlü bir hafızası vardı. Sa'id İbnu'l-Müseyyeb'in yanında günlerce kaldığı ve bu esnada ondan duyduğu her şeyi ezberlediği, ayrıca Câbir'in "Sahife"sini bir dinleyişte ezberlediği nakledilmektedir.[1008]
Bu hafıza gücü onu, hayatının ilk dönemlerinde "yazma işi" aleyhinde olmaya sevketmiş olabilir. Bu haberin, onun, hadislerin değil de şahsi görüşlerinin yazılmasını hoş karşılamamasıyla alâkalı olması da muhtemeldir. Ka-tâde'den, hadislerin yazılmasını caiz gördüğünü belirten haberler de nakledilmiştir. Her halde o, Kur'an'ın da irşâdıyIac[1009] ömrünün ileriki safhalarında hadislerin yazılmasının caiz, hatta gerekli olduğu kanaatine varmıştı. Onun rivayet etmiş olduğu hadisleri yanlarında yazılı olarak bulunduran 16 talebesinin isimleri tesbit edilmiştir.[1010]

461. “Bize Ebul-Muğire haber verip dedi ki,”
“el-Evzâ'î onu (yani yazma işini) kerih görürdü.”[1011]

Açıklama

Büyük fakihlerden ve fıkıh mezhebi sahiplerinden (kurucularından) biri olan el-Evza'î Abdurrahman b. Amr'ın bir çok kitapları yazdığı nakledilmektedir. Rivayet etmiş olduğu hadislerin, 10 talebesinin yanında yazılı olarak bulunduğu tesbit edilmiştir.[1012]
Bunun için yukarıdaki haber ya onun ilk dönemlerindeki

kanaatiyle ilgilidir veya ictihâdî-şahsi görüşleriyle hadislerin bir arada yazılıp da bunların birbirine karış abileceğinden duyduğu endişeyi belirtmektedir.[1013]

462. “Bize Muhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan, (o da) Mansûr'-dan (naklen) haber verdi ki,”

“İbrahim yazmayı yani ilmi (yazmayı) kerih görürdü.”[1014]

Açıklama

İbrahim b. Yezid en-Neha'i, hadislerin yazılmasını kerih görmesine sebep olarak, yazıya güvenilip ezberin terkedileceği endişesini göstermiştir. Bu sebeple o, hadisleri hatırlatıcı bazı notların yazılmasına müsâade etmiş görünmektedir.[1015] Ayrıca kendisinin hadisleri bizzat yazdığı, yanında yazılmasına (muhtemelen zikredilen mahzur görülmediğinde) müsâade ettiği de nakledilmektedir.[1016]

463. “Bize Yûsuf b. Musa haber verip (dedi ki) bize Ezher, İbn Avn'dan, (o da) İbn Sirin'den (naklen) haber verdi (ki İbn Sirin) şöyle dedi:”

"Bir kitap (yazılı bir şey) edinmiş olsaydım, Hz. Peygamberin -sallallahu aleyhi ve sellem- mektuplarını edinirdim.”[1017]

464. “Bize İsmail b. Ebân haber verip (dedi ki) bize İbn İdris, İbn Avn'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti:” “Hammâd'ı, İbrahim'den yazarken gördüm. O zaman İbrahim ona;

"Seni men etmemiş miydim?" dedi. O da şöyle cevap verdi:

“Onlar sadece "atrâf-hadis hatırlatıcı notlar"dır.”[1018]

Açıklama

"Atrâf', "tarafın çoğuludur. "Tarafu'l-hadis=Hadisin tarafı" da, onun tamamına delâlet eden, tamamım hatırlatan bir kısmı demektir. Bu kısım hadisin başından bir kaç kelime olabildiği gibi içinden bir-iki kelime veya konusunu özetleyen bir-iki kelime de

olabilmektedir.
Hadis öğrenimi ve ezberinde atrâf usûlünün erken dönemlerde kullanılmaya başlandığı anlaşılmaktadır. Hadislerin tamamıyle yazılmasına taraftar olmayan bazı zatlar da onların atrâfımn yazılmasında bir mahzur görmemişlerdir. Meselâ İbrahim en-Neha'i; "Atrâfın yazılmasında hiçbir mahzur yoktur" demiştir. [1019] Bu usûlü, eldeki bilgilere göre, ilk olarak Muhammed b. Şirin kullanmıştır. Daha sonra bir çok zatın bu usûlü kullandığı nakledilmektedir. İleriki dönemlerde bu usûl, bir çeşit hadis kitabı yazmada kullanılmış ve "Atrâf kitapları" ortaya çıkmıştır. [1020] Atrâf kitaplarında hadisin baş tarafından veya, tamamına delâlet eden bir kısmı verilerek, müteakiben ya hadisin bütün senedleri ya da muayyen bazı kitaplara bağlı kalınarak onlarda geçtiği yerleri, senedlere de kısaca işaret etmek suretiyle, zikredilmektedir. İlk olarak Ebû Mes'ûd İbrahim ed-Dımeşki (v.401) ile Ebû Muhammed Halef el-Vâsıtî'nin (v. 401) bu tür eserler yazdıkları bilinmektedir.
Bu zatlar Buhâri ve Müslim'in "Sahih'lerinin atrâfını (Atrâfu's-Sahîhayn) çıkarmışlardı. Daha sonra diğer bir çok hadis kitabının "atrâf'ları yapılmıştır.[1021] Bunların en yeni ve en güzellerinden birisi Abdulğani en-Nablusi'nin, Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâ'î, Tirmizî, îbn Mâce ve Muvatta'daki hadislerin atrâfını ihtiva eden "Zehâ'irıı'1-Mevâris fi'd-Delâleti Alâ Mevâzı'i'l-Hadis" (Beyrut, I-IV) isimli eseridir.
İlk dönemlerde hadislerin atrâfı, onları, hocanın yanma gelmeden ezberlemek, sonra da bakıp hatırlamak için kullanılıyordu. Atrâf kitapları ise, ekseri ya sahâbi râviler harf sırasına konularak düzenlendikleri için, sahâbi râvisi bilinen bir hadisin yerini bulmakta kullanılmaktadır.[1022]

465. “Bize İsmail b. Ebân haber verip (dedi ki) bize İbn İdris, Şu'be'den, (o) el-Hakem'den, (o da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti (ki ibrahim) şöyle dedi:”
“Abide bana dedi ki;
"Benden hiçbir yazıyı ciltli kitap yapmayın! "[1023]

Açıklama

Abide b. Amr es-Selmânî'nin bir çok kitabı olduğu ve vefatı esnasında bunları getirtip, asıl yerlerinde kullanılmazlar, değiştirilirler endişesiyle yaktırdığı rivayet edilmektedir.[1024] Vefatı anına kadar yanında bulundurduğu bu kitapları ve bazı talebelerinin, ellerinde hadislerin atrâfı yazılı olduğu halde ondan hadis sorduklarını belirten rivayetleri de nazar-ı itibara alarak yukarıdaki haberden, onun kendi ictihâdi-şahsi görüşlerinin yazılmamasını istediği anlaşılabilir.[1025]

466. "Bize Sa'îd b. Âmir, Hişâm'dan, onun şöyle dediğini haber verdi:"
"Muhammed'den, başkasını değil sadece "el-A'mâk hadisi"ni yazdım. Onu da ezberleyince imha ettim."[1026]

Açıklama

el-A'mak, Hatay ili dahilinde bulunan Amik ovasının eski adıdır. Bir hadiste burada veya Dâbik denilen yerde müslümanlarla Bizanslılar arasında bir savaşın olacağı belirtilmektedir.[1027] "el-A'mâk hadisi" bu olayla ilgili hadistir. Senedde geçen Hişâm ve Muhammed ve Hişâm b. Hassan ve Muhammed b. Sirin'dir.[1028]

467. "Bize Mervân b. Muhammed haber verip (dedi ki) Sa'îd b. Abdilaziz'i, şöyle derken işittim:"
"Asla hiçbir hadis yazmadım."[1029]
468. "Bize Abdullah b. İmrân haber verip (dedi ki) bize Ebû Dâvûd rivayet edip (dedi ki) bize Şu'be, İsmail b. Recâ'dan, (o da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti (ki İbrahim) şöyle dedi:"
"Abîde'den, üzerine yazmak için bir deri parçası istedim de o şöyle dedi: İbrahim! Benden hiçbir yazıyı ciltli kitap

yapma!”[1030]

469. “Bize Abdullah haber verip (dedi ki) bize Ebû Dâvûd rivayet edip (dedi ki) bize Şu'be, el-Hakem'den, (o) İbrahim'den, (o da) Abide'den (naklen) onun (yani bir önceki haberin) aynısını rivayet etti.”[1031]

470. “Bize Yahya b. Hammâd haber verip (dedi ki) bize Ebû Avâne, Süleyman b. Atik'den, (o) Ebû Ma'şer'den, (o da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki:”

“O (yani İbrahim) hadislerin defterlere yazılmasını kerih görür ve (sebep olarak da) "(Sonra) Mushaflara benzetilir!" derdi.

Yahya dedi ki, kitabımda, Kâtib Ziyâd'dan (o da) Ebû Ma'şer'den (naklen şu ilâve cümleyi) buldum: Şu halde (defterlerin dışında) nasıl istersen yaz."[1032]

471. “Bize Muhammed b. Yûsuf ve Ubeydullah b. Sufyân, Nu'mân b. Kays'dan (naklen) haber verdiler ki,” “Abîde ölümü esnasında kitaplarını istetip imha etmiş ve, (sebep olarak da):

"Onların, bir topluluğun eline geçip de onları (asıl) yerlerinde kullanmayacaklarından, (değiştireceklerinden) korkuyorum!" demiş.”[1033]

472. “Bize el-Hakem İbnu'l-Mübârek ve Zekeriyyâ b. Adiyy, Abdülvâhid b. Ziyâd'dan, (o) Leys'den, (o da) Mücâhid'den (naklen) haber verdi ki, o (yani Mücâhid) ilmin defterlere yazılmasını kerih gördü.”[1034]

473. “Bize Abdurrahman b. Salih haber verip (dedi ki) bize İbnu'l-Mübârek, el-Evzâ'i'den, onun şöyle dediğini rivayet etti:”

“Bu ilim, (uzun bir müddet) er kişilerin (birbirinden sözlü olarak) aldığı azîz bir şey olmaya devam etti. Nihayet onun mücmeli (özeti) sahifelere geçti veya ehli olmayan ona el attı (da bu azizliği, değeri yok oldu).”[1035]

474. “Bize Yûsuf b. Musa haber verip (dedi ki) bize Ebû Dâvûd et-Tayâlisî rivayet edip (dedi ki) bize Şu'be, Yûnus'dan, şöyle dediğini haber verdi:”

“el-Hasan yazıyor ve yazdırıyordu. İbn Şirin ise ne yazıyor, ne yazdırıyordu.”[1036]

Açıklama

Muhammed b. Sirin'in; Ebû Hureyre'nin hadislerini yazdığı, "atrâf'ı, alıp onları Abide'ye sorduğu ve, ezberlenince imha edilmek üzere hadisin yazılmasında bir mahzur görmediği şeklindeki haber-eri[1037] nazar-ı i'tibâra alırsak onunla ilgili yukarıdaki haberi şöyle değerlendirebiliriz: Her halde o, muhtemelen ileri yaşlarında, tecrübelerine dayanarak, hadisleri yazmanın bazı mahzurlara, bu arada onların ezberlenmesinin ihmâline sebep olduğunu görmüş ve bundan dolayı hadisleri, tam olarak ve muhafaza edilmek üzere, yazma ve yazdırmayı terk etmişti.[1038]

475. "Bize Yezid haber verip (dedi ki) bize el-Avvâm, İbrahim et-Teymi'den, şöyle dediğini haber verdi:"
"İbn Mes'ûd'a, bazı insanların yanında beğenip (okudukları) bir kitabın olduğu haberi ulaştı. Bunun üzerine onlardan onu getirmelerini sürekli istemeye başladı. Nihayet onu getirdiler. O da onu imha etti. Sonra şöyle dedi: Sizden önceki ehl-i kitab, Rabblerinin kitabını terk ederek alimlerinin kitaplarına yöneldikleri için helak olmuşlardı."[1039]
476. "Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki) bize Hammâd b. Zeyd, İbn Avn'dan, (o da) Muhammed'den (naklen) rivayet etti (ki, Muhammed) şöyle dedi:"
"Abiderye dedim ki; "Senden işittiğimi yazayım mı?"
"Hayır" dedi.
"Peki bir kitap bulursam okuyayım mı?" dedim.
"Hayır" dedi.[1040]

Açıklama

İlk asırlardaki bazı alimlerin, bulunan veya elde edilen bir kitabın okunmasını hoş karşılamamalarının bir sebebi şuydu: Okunan bir kitapta görülen bir hadis, okuyanın aklında kalır da

sonra o, onu bir hocasından duymuş zannederek, ondan duymuş gibi rivayet edebilir ve hatâlar yapabilir. Bunun için bir hocadan semâ' edilmeyen, (işitme yoluyla alınmayan) bir kitabın okunması, mütâlâa edilmesi hoş karşılanmamıştır.[1041] Burada, diğer sebeplerle beraber, o zamanki yazının, nokta ve harekeden mahrum gelişmemiş durumunu da düşünmek gerekir.[1042]

477. “Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki) bize el-Cureyri, Ebû Nadra'dan, şöyle dediğini haber verdi: Ebû Sa'îd el-Hudri'ye dedim ki;”
"Bize yazdırmaz mısın? Çünkü biz ezberleyemiyoruz!". Şöyle cevap verdi:
"Hayır! Size kesinlikle yazdırmayacak ve onu, bir Kur'an haline koymayacağız. Ama bizlerin, Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- ezberlediğimiz gibi siz de bizden ezberleyin!."[1043]
478. “Bize Muhammed b. Kesir, el-Evzâ'î'den, şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Kesîr'i şöyle derken işittim: Ebû Hureyre'yi şöyle derken işittim:”
“O (yani Ebû Hureyre'nin kendisi) ne yazar, ne yazdırır.”[1044]

Açıklama

Ebû Hureyre -radıyallahu anh-, kendisinden gelen bir haberde şöyle der:
“Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- ashabı içinde onun hadisini benden daha iyi bilen hiç kimse yoktur, Abdullah b. Amr hariç. Çünkü o yazıyordu, ben yazmıyordum. "[1045] Buna göre o, Hz. Peygamber'in hayatında ve ilk dönemlerde hadisleri yazmamıştı. Bununla beraber onun yanında bir çok yazılı hadis malzemesinin bulunduğunu, bazı kimselere hadis yazdırdığını belirten haberler de vardır: Talebesi Hemmâm b. Münebbih'in ondan yazdıklarıyla meydana getirdiği bir hadis mecmuası ("sahife") günümüze kadar gelmiş-[1046] bu durumda onun ileriki yıllarda hadisleri, bizzat kendi eliyle

yazmış olmasa bile, yazı bilenlere, kendisi için ve onlar için yazdırmış olduğu anlaşılmaktadır.[1047]

479. “Bize Esed b. Musa haber verip (dedi ki) bize Şu'be, Ebû Musa'dan, (o) Humeyd b. Hâlid'den, (o da) Ebû Burde'den (naklen) rivayet etti ki o (yani Ebu Burde), babasının rivayet ettiği hadisleri yazıyordu. Derken (babası) Ebû Musa onu gördü ve (yazdıklarını) imha etti.”[1048]

480. “Bize el-Velid b. Şücâ' haber verip (dedi ki) bana Kureyş b. Enes rivayet edip dedi ki, İbn Avn bana şöyle dedi:”

“Vallahi asla hiçbir hadis yazmadım İbn Avn dedi ki, İbn Şirin de şöyle demişti:

“Hayır, vallahi asla hiçbir hadis yazmadım. İbn Avn dedi ki, İbn Şirin, Zeyd b. Sâbit'den (naklen onun şöyle dediğini) bana söyledi:

"Mervân İbnu'l-Hakem, Medine'de vali iken, kendisine birşeyler yazdırmamı istedi." (Zeyd) şöyle devam etti: "Ben de kabul etmedim. Bunun üzerine, oturduğu yer ile odanın geri kalan kısmının arasına bir perde çektirdi." (Zeyd devamla) şöyle dedi:

"Arkadaşları bu yerde onun yanma girip konuşuyorlardı. Sonra Mervân arkadaşlarına döndü ve şöyle dedi:

“Ona hainlikden başka bir şey yaptığımızı zannetmiyorum!". Ardından bana yöneldi." (Zeyd) şöyle devam etti: "Nedir bu?" dedim.

"Sana hainlikden başka bir şey yaptığımızı zannetmiyorum!" dedi. (Zeyd) dedi ki (tekrar)

"Nedir bu?" dedim. Şöyle cevap verdi:

"Biz bir adama, şu perdenin arkasında oturmasını ve senin şunlara vereceğin fetvalarla söyleyeceklerini yazmasını emretmiştik."[1049]

481. “Bize Affân haber verip (dedi ki) bize Yahya b. Sa'îd el-Kattân rivayet edip (dedi ki) bize Sufyân, Mansûr'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: İbrahim'e dedim ki;”

"Salim hadisi senden daha tam rivayet ediyor, (neden?)". Şöyle cevap verdi:

"Çünkü Salim yazıyordu."[1050]
482. "Bize el-Velid b. Hişâm haber verip (dedi ki) bize el-Hâris b. Yezîd el-Hımsî, Amr b. Kays'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti:"
Hz. Muâviye öldüğü zaman, babamla beraber, Huvvârin'deki[1051] Yezîd b. Muâviye'ye, baş sağlığı dilemek ve halifelikden dolayı tebrik etmek üzere, gittik, oranın camisinde şöyle diyen bir adamla karşılaştık:
"Dikkat edin! Şüphesiz, kötülerin yükseltilmesi, iyilerin alçaltılması kıyametin alâmetlerindendir. İyi bilin ki lafın ortaya çıkması, amelin mahzun olması, (sahipsiz kalması) kıyametin alâmetlerindendir. Dikkat edin! "Mesnâ"nın okunup da onu (Kur'an'la) değiştirecek kimsenin bulunmaması kıyametin alâmetlerindendir?" Ona; "Mesnâ da ne?" denildi. Şöyle cevap verdi:
"Kur'an'dan başka yazdırılmak istenen kitab! Binaenaleyh Kur'an'a sarılınız!
Çünkü siz onunla hidâyete erdirildiniz, ondan dolayı mükâfatlandırılacaksınız ve size o sorulacaktır!".
(Amr b. Kays dedi ki), adamın kim olduğunu anlayamamışdım. Daha sonra bu haberi Humus'da anlattım da, toplulukda bulunan bir adam;
"Onu tanımıyor musun dedi.
"Hayır" dedim.
"Bu, Abdullah b. Amr'dır" dedi.[1052]
483. "Bize Ahmed b. Abdillah b. Yûnus haber verip (dedi ki) bize Ebu Zeyd rivayet edip (dedi ki) bize Husayn, Murre el-Hemdânî'den, onun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Ebû Murre el-Kindî, Şam'dan bir kitab getirdi ve onu götürüp Abdullah b. Mes'ûd'a verdi. O da ona baktı. Sonra bir leğen istedi. Ardından su istedi ve, (leğenin içinde o (kitabı) ıslatıp sildi. (Sebep olarak da) şöyle dedi:
"Sizden öncekiler ancak, (yabancı, değişik) kitaplara uyup kendi kitaplarını terketmekle helak oldular."[1053]
Husayn dedi ki, Murre sonra şöyle dedi:

"Elbetteki o, şayet Kur'an'dan veya sünnetten olsaydı, (Abdullah) onu imha etmezdi. Ama o ehl-i kitabın kitaplarındandır."[1054]
484. "Bize Muhammed b. Ahmed haber verip (dedi ki) bize Sufyân, Ömer'den, (o da) Yahya b. Ca'de'den (naklen) rivâyet etti (ki Yahya) şöyle dedi:"
"(Bir gün) Hz. Peygambere -sallallahu aleyhi ve sellem-, üzerinde bir yazı bulunan bir kürek kemiği getirilmiş de o şöyle buyurmuş:
"Bir topluluğa; peygamberlerinin getirdiklerini terk edip, kendi peygamberlerinden başka bir peygamberin veya kendi kitaplarından başka bir kitabın getirmiş olduğu şeylere yönelmeleri) sapıklık olarak yeter." Bunun üzerine Allah -azze ve celle-şu âyeti indirmiş: *"Sana indirdiğimiz o kitab onlara kâfi gelmedi "*[1055]
485. "Bize Sehl b. Hammâd haber verip (dedi ki) bize Şu'be, el-Eş'as'dan, (o da) babasından -ki o Abdullah'ın talebe-arkadaşlanndandı- (naklen) rivayet etti (ki, el-Eş'as'ın babası) şöyle dedi:"
"Bir adamın yanında, üzerinde "Sübhanallahi ve'l-Hamdulillahi ve Lâ İlahe İllallahu Vellahu Ekber=Allah her türlü noksanlıklardan beridir, yüce sıftalarla muttasıfdır. Hamd Allah'adır. Allah'dan başka hiçbir ilâh yokdur. Allah en uludur" (yazılı) olan bir sahife gördüm ve ona;
"Bunu bana istinsah ediver!" dedim, de sanki o bunda cimrilik edip (istinsah etmek istemedi). Sonra, onu bana vereceğine dair söz verdi. Ardından Abdullah'ın yanına geldim. Bir de ne göreyim, o (sahife) önünde! O zaman o;
"Şüphesiz bu kitaptakilerin (yazılması) bid'at, fitne ve dalâlettir. Muhakkakki sizden öncekileri bu ve bunun benzerleri helak etmiştir. Onlar, bunları yazdılar da dilleri onlardan zevk aldı, bunlar onların kalblerine iyice işledi. Binaenaleyh (böyle) bir kitabın yerini bilen herkesin mutlaka onu (bana) göstermesini ısrarla emrediyorum!" dedi ve Allah'a yemin etti. Şu'be;
"Peki o (ne için) Allah'a yemin etti ki?" dedi. (el-Eş'aş da) şöyle cevap verdi:

“Öyle zannediyorum ki o, şayet ona bu (tür kitapların), Dâru'l-Hind'de -sanıyorum o, Kûfe'deki uzak bir yeri kasdediyor.- bulunduğu kendisine söylense, yürüyerek de olsa, mutlaka oraya gelirim, diye yemin etti.”[1056]

486. “Bize Zekeriyya b. Adiyy haber verip (dedi ki) bize Ubeydullah -ki o İbn Amr'dır-, Abdulmelik b. Umeyr'den, (o) Ebû Burde'den, (o da) Ebû Musa'dan (naklen) rivayet etti ki,”

“İsrâiloğulları bir kitap yazıp ona uymuşlar ve Tevrat'ı terk etmişlerdi.”[1057]

487. “Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki) bize İsrail, Osman b. Ebi'l-Muğire'den, (o) Affân el-Muhâribî'den, (o da) babasından (naklen) rivayet etti (ki Affân'ın babası) şöyle dedi: İbn Mes'ûd'u şöyle derken işittim:”

“Bazı insanlar sözümü işitiyor, sonra gidip onu yazıyorlar. Halbuki ben hiç kimsenin, Allah'ın Kitâbı'ndan başkasını yazmasını helâl görmüyorum.”[1058]

488. “Bize Mâlik b. İsmail haber verip (dedi ki) bize Muhammed b. Fudayl, Şübrüme'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: eş-Şa'bî'yi, şöyle derken işittim:”

“Ne beyazın üstüne siyah yazmışımdır (yani hadisleri ne yazmışımdır) ne de bir insandan bir hadisi tekrar etmesini istemişimdir.”[1059]

Açıklama

eş-Şa'bî'nin bu sözünden, 458. haberdekinden olduğu gibi, onun güçlü bir hafızaya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu hafızasından dolayı o, ihtiyaç duymadığı için hadisleri yazmamışdı. Ama sonraları, ezberlediklerinden bir çok şeyi unutmuş olduğunu açıklamıştır. Muhtemelen bu vakıa sebebiyle onun, hadislerin yazılmasını teşvik ettiği ve; "Bir şey işittiğinde onu, duvara bile olsa yaz!" dediği[1060] nakledilmektedir.[1061]

Dârimi'nin, yukarıdaki haberi bu bölümde zikretmiş olması, hadislerin yazılmasını kerih görmekte hafiza gücünün ve hanzaya verilen önemin oynamış olduğu role işaret için

olmalıdır.
Hadislerin yazılmasının kerih görülmesi, meselesine tahsis edilen bu bölümde dikkat çeken hususları, meselenin genel değerlendirmesini bundan sonraki bölümün sonuna bırakarak, şöyle maddelendirebiliriz:
1) Konuyla ilgili sadece üç merfû' haber zikredilmiştir. Bunlardan biri de (484. hadis), hadislerin yazılmasıyla değil, ehl-i kitabın kitaplarıyla alâkalıdır.
2) Görüşleri nakledilenlerin hiçbiri bu görüşünü Hz. Peygamber'in yasaklamasına dayandırmamış tır. Bilakis onlar zaman ve zemine göre konuyla ilgili görüşlerini açıklamışlardı. Onların bir kısmı ise sonradan görüş değiştirmiştir.
3) Görüşleri nakledilenlerin çoğunun aynı zamanda fıkıh alimi, bunlardan bir kısmının da re'y mektebine bağlı (ehl-i re'y) olması dikkat çekicidir. Bu zatların hadisin yanında kendi görüşlerinin yahut sadece kendi görüşlerinin yazılmasına karşı çıkmış olması kuvvetle ihtimal dahilindedir. Hatta bazıları için bu sebebin kesin olduğunu bildiren haberler vardır.
4) Burada zikredilen haberlerin bir bölümünün konuyla alâkası açıksa da bir bölümünde neyin yazılmasının (hadisin mi, şahsi görüşün mü?) kerih görüldüğü açık değildir. Haberlerin bir kısmı ise ehl-i kitabın kitaplarının yazılmasını kerih görmekle ve onların durumlarıyla alâkalıdır.
5) Görüşleri zikredilenlerin bu görüşlerine sebep olarak, doğrudan veya dolaylı bir şekilde, açıkladıkları hususlar şunlardır:
a) Kur'an dışında yazılanlara yönelinip Kur'an'ın ihmal edileceği endişesi. Bu endişeyi değerlendirirken, ilâhi metnin yazılma ve yayılma yönünden o zamanki durumunu göz önünde bulundurmak gerekir. Şöyle ki o zaman dünyada Kur'an'ın sadece bir kaç tam nüshası bulunmaktaydı. Üstelik bunlar, henüz gelişmemiş olan bir yazıyla yazılmışlardı. Diğer taraftan bu dönem, İslâm âleminin hızla genişlediği bir dönemdir. Böyle bir vasatta ihtimamın, Kur'an üzerinde yoğunlaştırılması tabiidir.
b) Yazılanlara güvenilip ezberlemenin ihmal edilmesi. Bu noktada ferdin hafıza gücüyle Arap an'anesinin hafızadaki bilgiye verdiği önemin büyük rolü olmuştur.

c) Yazılan malzemenin sonradan ehli olmayanların eline geçmesi ve tahrif endişesi.
d) Yapılan bir hatanın ebedileştirilmesi endişesi.
Burada şunu kaydetmemiz lâzımdır ki, hadislerin yazılmasının kerih görülmesi ile onların dindeki değeri arasında hiçbir alâka yoktur. Buna en kestirme delil, hadislerden delîl getirilmesine hiçbir sahâbinin karşı çıkmamış olması, bilâkis Kur'an'da hal çaresi bulunamayan meselelerde behemehal sünnete müracaat etmiş olmaları yanında yukarıda haberleri nakledilen sahâbilerin çokça hadis rivayet etmiş olmalarıdır. Bilindiği gibi Ebû Hureyre ve Ebû Sa'îd el-Hudri müksirûndan yani binden fazla hadis rivayet eden sahabedendir. İbnu'l-Cevzi'nin sayımına göre Abdullah b. Mes'ûd 848, Zeyd b. Sabit 92 hadis rivayet etmişlerdir.[1062]

43.İlmin Yazılmasına İzin Veren Kimseler

489. “Bize Muhammed b. Ahmed haber verip (dedi ki) bize Sufyân, Amr'dan, (o) Vehb b. Münebbih'den, (o da) kardeşinden (naklen) rivayet etti (ki, Vehb'in kardeşi) Ebû Hureyre'yi şöyle derken işitmişti:”
“Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem-ashabı içinde benden daha çok, Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- hadis rivayeti olan yoktur, Abdullah b. Amr'dan olanlar hariç. Çünkü o yazıyordu, ben yazmıyordum.”[1063]
490. “Bize Musedded haber verip (dedi ki) bize Yahya, Ubey-dullah İbnu'l-Ahnes'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Bana el-Velîd b. Abdillah, Yûsuf b. Mâlik'den (o da) Abdullah b. Amr'dan (naklen) rivayet etti (ki Abdullah) şöyle dedi:”
“Ben Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- işittiğim her şeyi, ezberlemek -korumak maksadıyla yazıyordum da Kureyşliler beni (bundan) menettiler ve dediler ki;
"Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- işittiğin her şeyi yazıyorsun. Halbuki Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- de bir beşerdir; kızgınlık hâlinde de, hoşnudluk hâlinde de konuşur!" Ben de yazmayı kestim ve bunu, Resûlullah'a -

sallallahu aleyhi ve sellem- anlattım. Bunun üzerine o, parmağıyla ağzını işaret ederek; şöyle buyurdu:
"Yaz! Zira, canım elinde olan (Allah'a) yemin olsun ki buradan başkası değil ancak hak çıkmıştır."[1064]
491. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki) bana el-Leys rivayet edip (dedi ki) bana Hâlid b. Yezîd, Sa'îd b. Ebî Hilâl'den, (o da) Abdulvâhid b. Kays'dan (naklen) rivayet etti (ki Abdulvâhid) şöyle dedi:"
"Bana bir haberci Abdullah b. Amr'dan (naklen) haber verdi ki o (yani Abdullah), Resûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- gelip şöyle demiş:
"Ya Resûlallah! Ben senin hadislerinden rivayet etmek istiyorum. Bunun için, münâsib görürsen, kalbimle, (hafızamla) beraber elimin yazmasından yardım almak istedim, (ne buyurursunuz?)"
Bunun Üzerine Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuş:
"Eğer (söz konusu) benim hadisim ise (önce onu araştır sonra kalbinle beraber elinden yardım iste, (onu yaz)"[1065]
492. "Bize Osman b. Muhammed haber verip (dedi ki) bize Yahya b. İshak rivayet edip (dedi ki) bize Yahya b. Eyyûb, Ebû Kabil'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah b. Amr'ın şöyle dediğini işittim:"
"Bir ara bizler Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- etrafında yazıyorduk. Derken Resûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem-;
"İki şehirden hangisi, Kostantiniyye (İstanbul) mu Rûmiye (Roma) mı daha önce fethedilecek?" diye soruldu da Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:
"Hayır, doğrusu Hirekl'in şehri (Konstantiniyye, İstanbul) daha önce (fethedilecek)."[1066]

Açıklama

Bu hadisin, Ahmed b. Hanbel'in kitabına aldığı rivayetinde şu tafsilat vardır: "Ebû Kabîl dedi ki, Abdullah b. Amr İbni'l-Âsi'nin yanındaydık. Ona:

"İki şehirden hangisi, Kostantiniyye mi yoksa Rûmiye mi daha önce fethedilecek?" diye soruldu. Bu soru üzerine Abdullah, halkaları bulunan bir sandık istetti ve içinden bir kitab, (yazılı bir şey) çıkardı... (Sonra da yukarıdaki hadisi rivayet etti). Bu rivayetten anlaşıldığına göre yukarıdaki hadis de yazılmış bulunuyordu.

Kostantiniyye'nin (İstanbul'un) fethedileceğine dair Hz. Peygamber'den, Ebû Salebe el-Huşenî,[1067] Amr b. Avf[1068] ve Bişr el-Ganevî (veya el-Has'amî) de hadisler rivayet etmişlerdir. Bunların içinden Bişr'in rivayet ettiği şu hadis meşhurdur:

"Kostantiniyye muhakkak fethedilecektir. Onu (fethedecek) komutan ne güzel komutan (onu fethedecek) ordu ne güzel ordudur."[1069] el-Hâkim, ez-Zehebî ve es-Suyûtî bu hadisin sahih olduğuna hükmetmişlerdir.[1070]

Rûmiye'nin (Roma'nın) fethedileceği de, yukarıdaki hadisle beraber, Taberâni'nin kitabına aldığı Amr b. Avf in rivayetinde haber verilmektedir.[1071]

493. "Bize İsmail b. İbrahim Ebû Ma'mer, Ebû Damra'dan, (o) Yahya b. Sa'îd'den, (o da) Abdullah b. Dinar'dan (naklen) haber verdi (ki Abdullah) şöyle dedi;"

"Ömer b. Abdilaziz, Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm'a; "Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- rivayet edilen hadislerden senin yanında sabit olanları, (doğrulukları kesinleşenleri) ve Ömer'in[1072] hadislerini bana yaz! Çünkü ben ilmin yok olup gitmesinden korktum" diye (bir mektup) yazdı."[1073]

Açıklama

Büyük ve âdil halife Ömer b. Abdilaziz'in (halifeliği: 99-100 h.) hadis ilmine büyük hizmeti geçmiştir. O, İslâm aleminin muhtelif ilim merkezlerindeki alimlere ve valilere gönderdiği emirnâme-

lerle[1074] hadislerin, dağınık yazı malzemeleri ile râvilerin hafızalarından derlenip bir kitap içinde toplanması ("tedvin") faaliyetini bütün ülke çapında devlet eliyle resmen başlatmış ve neticede hadisler, karışık da olsalar, kitaplar içinde bir araya getirilmişlerdi. Halife Ömer b. Abdilaziz'in babası Abdulaziz b. Mervân'ın da, Mısır valisiyken bu işe el attığına dair bir haber vardır.[1075] Ancak bu, hem mevzii bir teşebbüs idi, hem de bunun neticesi hakkında hiçbir malûmat yoktur.
Ebû Bekr b. Muhammed, zamanın Medine valisi idi. Halifenin emrine uyarak hadisleri yazmış ama bunları halifeye gönderemeden halife vefat etmişti.
Böylece yazdığı kitaplar elinde kalmıştı.[1076] Aynı emri almış olan ez-Zûhrî; halife için hadisleri defter defter yazdıklarını, onun da idaresi altında bulunan yerlere bunlardan birer defter gönderdiğini bildirmektedir.[1077]
Yukarıdaki haberde Hz. Ömer'in hadislerinin yazılmasının istenmesinden, ilk dönemlerde "mevkuf hadislerin delil olarak kabul edilmekte olduğu neticesine varan alimler vardır .[1078]
Ancak bu haberin çoğu rivayetinde Hz. Ömer'in ismi yerine, tâbiûndan bir hanım alim olan Amra bint Abdirrahman'ın isminin geçmesi de göz önüne alınırsa, burada Hz. Ömer'in rivayet etmiş olduğu "merfû" hadislerin söz konusu olması daha kuvvetle muhtemeldir.
Her halde Ömer b. Abdilaziz, sahih olan merfû' hadislerin yazılmasını genel olarak istedikden sonra bahusus, rivayetteki titizliği ile bilinen Hz. Ömer'in rivayet ettiği merfû1 hadislerin yazılmasını istemişti.[1079]

494. “Bize Yahya b. Hassan rivayet edip (dedi ki) bize Abdulaziz b. Müslim, Abdullah b. Dinar'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. Abdilaziz, Medinelilere;”
"Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- hadislerini araştırıp yazınız. Çünkü ben ilmin yok olmasından ve ehlinin ölüp gitmesinden korktum!" diye (bir mektup) yazdı.”[1080]

495. “Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki) bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan, (o da) Ebu'l-Melîh'den (naklen) rivayet etti (ki, Ebu'l-Melîh) şöyle dedi:”
“Yazmamızı ayıplıyorlar. Halbuki Allah Teâlâ;
"Onların bilgisi Rabbimin yanında bir kitaptadır"[1081] buyurmuştur.[1082]
496. “Bize Ubeydullah b. Abdilmecid haber verip (dedi ki) bize Sevâde b. Hayyân rivayet edip dedi ki; Muâviye b. Kurre Ebû İyâs'ı, şöyle derken işittim:”
“İlmini yazmamış olanın ilminin, ilim sayılmayacağı söylenirdi.”[1083]
497. “Bize Müslim b. İbrahim haber verip (dedi ki) bize Abdullah Îbnu'l-Musenna rivayet edip (dedi ki) bana Sümânıe b. Abdillah b. Enes rivayet etti ki Enes, oğullarına;”
"Oğullarım! Bu ilmi kaydediniz" derdi.[1084]
498. “Bize İsmail b. Ebân haber verip (dedi ki) bize İbn İdris, Mehdî b. Meymûn'dan, (o da) Selm el-Alevi'den (naklen) rivayet etti (ki Selm) şöyle dedi:”
“Ebân'ı, Enes'in yanında bir yazı tahtasına (bir şeyler, hadisler) yazarken gördüm.”[1085]
499. “Bize Ahmed b. İsa haber verip (dedi ki) bize ibn Vehb, Muâviye1 den, (o da) el-Hasan b. Câbir'den (naklen) rivayet etti ki, O (yani el-hasan) Ebû Umâme el-Bâhilî'ye, ilmin yazılmasının (caiz olup olmadığını) sordu, o da;”
"Bunda hiçbir mahzur yoktur" dedi.[1086]
500. “Bize Mahled b. Mâlik haber verip (dedi ki) bize Mu'âz rivayet edip (dedi ki) bize İmrân b. Hudeyr, Ebû Mücliz'den, (o da) Beşîr b. Nehîk'den (naklen) rivayet etti (ki Beşîr) şöyle dedi:”
“Ben Ebû Hureyre'den işittiğim şeyleri yazardım. Sonra kendisinden ayrılmak istediğimde ona, (kendisinden yazdığım) kitabını getirip okudum ve;
"Bu, senden işittiğim şeydir (değil mi? Onu senden rivayet edeyim mi?)" dedim. O da:

"Evet" dedi.[1087]
501. "Bize Muhammed b. Sa'îd haber verip (dedi ki) bize Şerik, Târik b. Abdirrahman'dan, (o da) Sa'îd b. Cübeyr'den (naklen) haber verdi (ki Sa'îd) şöyle dedi:"
"Ben İbn Ömer ve İbn Abbâs'dan geceleyin hadisi işitir ve onu (bineğimin) palanının kaşına yazardım."[1088]
502. "Bize Muhammed b. Sa'îd haber verip (dedi ki) bize Şerîk, Leys'den, (o) Mücâhid'den, (o da) Abdullah b. Amr'dan (naklen) haber verdi (ki Abdullah) şöyle dedi:"
"Beni şu hayata, başkası değil, sadece es-Sâdıka ve el-Veht meylettiriyor: es-Sâdıka, Resûluliah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- yazdığım bir sahifedir. el-Veht ise (babam) Amr İbnul-Âs'ın, idaresine baktığı halde tasadduk (vakf) ettiği bir yerdir."[1089]

Açıklama

Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-, Abdullah b. Amr'a, hadislerini yazması için izin vermiş, o da, güzel yazı yazdığından, pek çok hadis yazmıştı. Abdullah b. Amr, Hz. Peygamber'den bizzat işitmiş olduğu hadislerden bir hadis kitabı meydana getirmiş ve buna "es-Sahifetu's-Sâdıka" ismini vermişti. Mücâhid b. Cebr, bu "Sahife"yi onun yanında gördüğünü nakleder.
Abdullah b. Amr, nazarında çok kıymetli olan bu "Sahife"yi, kaybolur korkusuyla, halkalı bir sandıkda muhafaza etmekteydi. Vefatından sonra bu "Sahife" çocuklarına intikal etmişti. Torunu Amr b. Şu'ayb, büyük bir ihtimalle, dedesinden intikal eden bu "Sahife"den hadisler rivayet ediyordu.
Hadislerin, kısmen de olsa, Hz. Peygamberin zamanında ve onun huzurunda yazıldıklarını göstermesi bakımından bu "Sahifenin büyük ehemmiyeti vardır.
Bununla beraber bu eser asli şekliyle günümüze ulaşmamıştır. Ancak Ahmed b. Hanbel, Musned'inde onun muhtevasını bize naklet-miş,[1090] Ebû Dâvûd, en-Nesâ'î, et-Tirmizî ve ibn Mâce

Sünen'lerinde ondan pek çok hadis rivayet etmişlerdir. Mezkûr kitaplara geçen hadislere göre "es-Sahifetu's-Sâdıka"da 436 hadis bulunuyordu.[1091]
Abdullah b. Amr'ın nazarında çok kıymetli olan el-Veht, Tâif de, Amr İbnu'1-Âs'a ait verimli ve büyük bir bağ idi. Yukarıdaki haberden anlaşıldığına göre Amr bu bağını vakfetmiş yani gelirlerini hayır yoluna bağışlamıştı. Aynı şekilde diğer sahâbe-i kiram da en kıymetli mallarını Allah rızası için hayır yoluna bağışlamış, vakıflar te'sis etmişlerdi.[1092]

503. "Bize Ebû Asım haber verip (dedi ki) bana İbn Cüreyc, Abdulmelik b. Abdillah b. Ebî Sufyân'dan, (o da) amcası Amr b. Ebî Sufyân'dan (naklen) haber verdi ki o (yani Anır), Ömer İbnu'l-Hattâb'ı (radıyallahu anh) şöyle derken işitti:"
"İlmi yazıyla kaydediniz."[1093]
504. "Bize Mahled b. Mâlik haber verip (dedi ki) bize Yahya b. Sa'îd rivayet edip (dedi ki) bize İbn Cureyc rivayet edip dedi ki; bana Abdulmelik b. Abdillah b. Ebî Sufyân es-Sakafî, Ibn Ömer'den haber verdi ki, o şöyle demiş:"
"Bu ilmi yazıyla kaydediniz."[1094]
505. "Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki) bize Abdulvâhıd rivayet edip (dedi ki) bize Osman b. Hakim rivayet edip dedi ki, Saîd b. Cübeyr'i, şöyle derken işittim:"
"Geceleyin İbn Abbâs'la beraber Mekke yolunda yürürdük. O bana hadis rivayet ederdi de ben onu, sabah olup da (defterlerime) yazmam için (bineğimin) palanının kaşına yazardım."[1095]
506. "Bize İsma'il b. Ebân, Yakûb el-Kummî'den, (o) Ca'fer b. Ebi'l-Muğire'den (o da) Sa'îd b. Cübeyr'den (naklen) haber verdi (ki Sa'îd) şöyle dedi:"
"Ben İbn Abbâs'ın yanında, (ondan duyduklarımı) bir sahifeye yazardım, (o dolunca da) terliklerime yazardım."[1096]
507. "Bize Mâlik b. İsma'il haber verip (dedi ki) bize Mendel b. Ali el-Anezi rivayet etti. (o dedi ki) bana Ca'fer b. Ebi'l-Muğire, Sa'îd b. Cübeyr'den, onun şöyle dediğini rivayet etti:"

“Ben İbn Abbâs'm yanında oturuyor ve (ondan duyduklarımı), doluncaya kadar sahifeye yazıyordum. Sonra, (sahifem dolunca) terliklerimi çeviriyor ve (duyduklarımı) sırtlarına (yani altlarına) yazıyordum.”[1097]
508. “Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki) bize Fudayl, Ubeyd el-Mukettib'den, onun şöyle dediğini haber verdi:”
“Onları (yani talebeleri) Mücâhid'den tefsir yazarken gördüm.”[1098]

Açıklama

Daha Önce (472. haber) Mücâhid'in, "ilmin defterlere yazılmasını kerîh gördüğü"ne dair bir haber geçmişti. Burada nakledilen haberden anlaşılıyor ki söz konusu kerahet, ilmin yani hadislerin muayyen bir şey üzerine, muhtemelen o zaman Kur'an'ın yazıldığı yazı malzemeleri üzerine Kur'an'a benzeyecek şekilde yazılmasıyla alâkalıydı.[1099]

509. “Bize Muhammed b. Sa'îd haber verip (dedi ki) bize Vekî', Abdullah b. Haneş'den, onun şöyle dediğini rivayet etti:”
“Onları (yani talebeleri) el-Berâ'nın yanında (ondan duyduklarını) kamış uçlarıyla avuçlarına yazarken gördüm.”[1100]
510. “Bize İsma'il b. Ebân, İbn İdris'den, (o) Hârûiı b. Antere'den, (o da) babasından (naklen) haber verdi (ki, o şöyle demiş:)”
“İbn Abbâs bana bir hadis rivayet etti. Ben de,”
"Onu senden yazayım mı?" dedim.
Bunun üzerine o bana izin verdi ama neredeyse (izin vermiyecekdi).”[1101]
511. “Bize el-Velîd b. Şucâ' haber verip (dedi ki) bana Muhammed b. Şuayb b. Şâbûr rivayet edip (dedi ki) bize el-Velîd b. Süleyman b. Ebi's-Sâ'ib, Recâ' b. Hayve'den haber verdi ki, o (yani Recâ') kendisine rivayet edip şöyle söylemiş:”
“Hişâm b. Abdilmelik, valisine, bana bir hadis sorması için

mektup yazmıştı... Recâ' dedi ki; o (sorulan hadis), yanımda yazılı olmamış olsaydı onu unutmuş gitmiştim."[1102]

512. "Bize el-Velîd b. Şucâ' haber verip (dedi ki) bana Muhammed b. Şu'ayb haber verip (dedi ki) bize Hişâm İbnu'l-Gâz haber verip dedi ki",

"Atâ' b. Ebî Rebâh'a (bir şeyler) soruluyor ve, verdiği cevapları, önünde yazılıyordu."[1103]

513. "Bize el-Velid b. Şucâ1 haber verip (dedi ki) bize Muhammed b. Şu'ayb b. Şâbûr haber verip (dedi ki) bize el-Velîd b. Süleyman b. Ebi's-Sâ'ib, Süleyman b. Musa'dan rivayet etti ki,"

"O (yani Süleyman), İbn Ömer'in âzâdlısı Nâfi'i, ilmini yazdırır ve, önünde yazılırken görmüşdü."[1104]

514. "Bize el-Velîd b. Şucâ' haber verip (dedi ki) bize el-Mübârek b. Sa'îd rivayet edip dedi ki,"

"Sufyân geceleyin hadisi duvara yazar, sabah olunca onu istinsah eder, (defterine geçirir), sonra da (duvarda yazdıklarını) kazırdı."[1105]

515. "Bize el-Huseyn b. Mansûr haber verip (dedi ki) bize Ebû Usâme rivayet edip (dedi ki) bize Ebû Ğıfâr el-Musenna b. Sa'îd et-Tâ'î rivayet edip (dedi ki) bana Avn b. Abdillah rivayet edip dedi ki:"

"Ömer b. Abdilaziz'e; "Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem-ashabından bir adam olan falan bana rivayet etti..." dedim de Ömer o (adamı) tanıdı. (Sonra) dedim ki o bana şöyle rivayet etti: Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:

"Haya, iffetlilik, az konuşma (dilini tutma)- dilin az konuşması, kalbin az konuşması değil- iyi anlayış (fıkıh) imandandır. Bunlar âhirette (mükâfatı) artıran, dünyadan (dünyevî menfaatleri) noksanlaştıran şeylerdendir. Ahirette artırdıkları şeyler ise daha çoktur. Edebsiz konuşma, kaba daranma, cimrilik ise münâfıklıkdandır. Bunlar dünyada artırıp ahirette noksanlaştıran şeylerdendir. Ahirette noksanlaştırdıkları ise daha çoktur."[1106]

Açıklama

İslâm'ın Kur'an ve hadislerde açıklanan iman anlayışı, sadece zihni, nazari bir ameliye değildir. İslâm, kalbde yer etmekle beraber insanın iç ve dış dünyasını etkileyerek onda değişmelere yol açan bir iman anlayışı getirmiştir. Bu anlayışta iman, hayatın her yönüyle alâkalıdır. O, selamlaşmadan tutun da yoldan, eziyet verici taş vb. şeyleri kaldırmaya varıncaya kadar her şeyi imanla irtibatlandırmaktadır. Hz. Peygamber, bu hususu açıklayıcı mahiyette olan bir hadisinde şöyle buyurmuştur: "*İman yetmiş küsur -veya altmış küsur- şu'bedir. Bunların en üstünü "Lâ İlahe İllallah" demek, en düşüğü ise yoldan, eziyet verici şeyleri gidermekdir. Utanma da imandan bir şu'bedir.*" [1107] Bu ve, konuyla ilgili diğer hadiserde, Allah ve Resûlü'nün istediği olgunlukta bir imanın, fertte güzel, iyi, faydalı hasletler meydana getireceği, getirmesi gerektiği anlatılmaktadır, imanın hasıl edeceği bu hasletlerin, mezkûr hadisin zahiri mânâsından hareketle, altmış veya yetmiş kadar olduğunu söyleyen alimler olmuştur. Fakat hadiste geçen söz konusu rakamların, sınırlı bir sayıyı değil de çokluğu ifade ettiği görüşü daha kabule şayan görüninektedir. Buna göre İslâm'ın anladığı mânâda iman, mümine pek çok güzel, iyi ve faydalı hasletler kazandırır veya kazandırmalıdır. İman güzelliklere sebep olduğuna göre kötü, çirkin, faydasız şeyler imansızhkda bulunur demektir. Bu vasıflar imansızlığa yaraşır. Onlar imanı hasletler değillerdir. Bu husus, bir bakıma, zihniyetin dışa yansıması olarak da değerlendirilebilir. Yukarıdaki hadiste iman ve nifakın (münafıklığın) hasıl ettiği, onlara yaraşır bazı güzel ve çirkin vasıflara işaret edilmektedir. Bu hadisin bu bölümde zikredilmesi ise, bundan sonraki haberden anlaşılacağı üzere, onun yazılmış olmasından dolayıdır.[1108]

516. “Bize el-Hüseyn b. Man sûr haber verip (dedi ki) bize Ebû Usâme rivayet edip (dedi ki) bana Süleyman İbmı'1-Mugire rivayet edip dedi ki, Ebû Kılâbe şöyle dedi:”
“Ömer b. Abdilaziz, beraberinde bir kağıt olduğu halde, öğle namazı için yanımıza çıkageldi. Sonra, yine beraberinde o

(kâğıt) olduğu halde ikindi namazı için yanımıza çıkageldi. Bunun üzerine ona;
"Ya Emîrelmü'minîn! Bu yazı nedir?" dedim.
"Bana Avn b. Abdillah'ın rivayet ettiği bir hadis!" dedi. (Baktım,) hoşuma gitti. Bunun için onu yazdım. Gördüm ki onda, şu (yukarıdaki) hadis (yazılıymış!).”[1109]
517. “Bize İsma'il b. Ebân haber verip (dedi ki) bize Mes'ûd, Yûnus b. Abdillah b. Ebî Ferve'den, (o da) Şurahbîl b. Sa'd'dan (naklen) rivayet etti (ki Şurahbîl) şöyle dedi:”
“el-Hasan, kendi oğullarıyla kardeşinin oğullarını çağırdı ve şöyle dedi:
"Oğullarım, kardeşimin oğulları! Sizler (bugün) topluluğun küçüklerisiniz. Yakında başkalarının büyükleri olacaksınız! Binaenaleyh ilmi öğreniniz. Sizden kim onu rivayet edemezse -veya "ezberleyemezse" demişti-onu yazsın ve evine koysun!”[1110]

Açıklama

ed-Dârimi son iki bölümde hadislerin yazılmasıyla alâkalı aleyhde ve lehdeki haberlerden, bir kanaat verebilecek bir mikdarı zikretmiş bulunmaktadır. Bu haberlerden anlaşılıyor ki mesele, ilk yılların tartışılan konularından biriydi.
Burada görüldüğü gibi hadislerin yazımı konusunda Hz. Peygamberin -sallallahu aleyhi ve sellem- lehde ve aleyhde açıklamaları vardır. Yani bu konudaki merfû' hadisler birbirine zıttır. İlmi ifadesiyle burada bir "ihtilâful-hadîs" meselesi vardır. Böyle bir durumda şu ihtimallerden biri düşünülebilir:
1) Zıt haberlerden bir kısmının hükmü, diğerleriyle sonradan kaldırılmıştır (nesh);
2) Bu haberler, çeşitli şekillerde yorumlanarak hepsiyle amel edilebilir;
3) Bu haberlerden bir kısmı sahihtir, onları almak, sahih olmayan diğerlerini bırakmak lâzımdır (tercih);
4) Bir hal çaresi bulununcaya kadar böyle haberlerin hepsi bir tarafa bırakılır.

Bir konudaki zıt haberler için düşünülebilen bu dört hal çaresinden, hadislerin yazılması meselesinde en uygun olanı, bir çok alimin de belirttiği gibi[1111] neshdir. Yani önceleri hadisleri yazma yasağı konmuş, sonra, yasağı gerektiren şartların ortadan kalkmasıyla yazmaya müsaade edilmiştir. Böyle düşünmeye sevkeden haber ve vakıalar vardır. Şöyle ki;

1) Gördüğümüz kadarıyla Hz. Peygamber'den sonra ilk dönemlerde yazmanın aleyhinde olan hiç kimse, Hz. Peygamber'in yasakla ilgili hadisini delil olarak zikretme mislerdir. Hadislerin yazılması aleyhinde olan kimseler muhtelif endişe ve kanaatlerle bu görüşte bulunmuşlardı.[1112]

2) Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in -radıyallahu anhumâ- hadisleri yazma teşebbüs ve düşüncelerine dair haberler vardır. Hz. Ebû Bekir, yazmış olduğu 500 hadisi olduğu gibi nakledememiş olma endişesiyle yakmış.[1113] Hz. Ömer ise, sünnetleri yazma düşüncesinden halkın Kur'an'ı ihmal edeceği endişesiyle vazgeçmişti.[1114] Bu iki büyük halifenin belirttikleri gerekçeler, hadislerin yazılması konusundaki nebevi yasağın kaldırılmış olduğunu gösterir. Aksi takdirde onlar ya bu işe hiç tevessül etmezler veya bu işden vazgeçerler. Hz. Peygamberin yasağını gerekçe gösterirlerdi.

3) Birbirine zıt hükümler taşıyan haberlerden bir kısmının hükmünün sonradan kaldırılmış (yani neshedilmiş) olup olmadığını anlamanın bir yolu, tarihdir. Buna göre haberlerin tarihleri tesbit edilir ve tarih bakımından öncekilerin hükmünün sonrakiler tarafından kaldırılmış olduğu kabul edilir. Bu yolu bizim meselemize de uygulamak mümkündür. Ne var ki hadislerin yazılmasıyla alâkalı haberlerin hepsinin tarihini tesbit imkânından mahrumuz. Bununla beraber Yemenli bir zat olan Ebû Şah'la ilgili bir haber bize yardımcı olabilir. Şöyle ki; Mekke'nin fethinden (h.8.yıl) sonra orada Hz. Peygamber'in irâd buyurduğu bir hutbe Ebû Şah'ın hoşuna gitmiş ve. Hz. Peygamber'den onun, kendisi için yazılmasını istemiş, Hz. Peygamber de onun bu isteğini, kabul ederek "Ebû Şah için (hutbemi) yazın" buyurmuş.[1115] Bu haberde Hz.

Peygamber'in, hayatlarını sonlarına doğru bir hadisinin yazılmasına müsaade ettiğini görmekteyiz. Şu halde hadislerin yazılmasına müsaade eden haberler muahhar döneme aittir ve bunlarla, hadislerin yazılmasını yasaklayan haberler neshedilmişlerdi.

4) Hadisleri yazan ve yazdıklarından hadis mecmuaları (sahifeler) meydana getiren sahâbilerin varlığı da Hz. Peygamber'in, yazma yasağını kaldırmış olduğunu gösterir. Çünkü sahabenin, Peygamber'in emir ve yasaklarına bağlılıkları bilinen bir husustur. Hadis mecmuaları olan sahabiler arasında Abdullah b. Amr İbni'1-Âs, Câbir b. Abdillah, Semure b. Cundeb, Sa'd b. Ubâde, Abdullah b. Abbâs, Ebû Hureyre, Hz. Ali ve Abdullah b. Ömer'in isimleri zikredilmektedir.[1116]

Netice olarak Hz. Peygamber, hadislerinin yazılmasını önceleri yasaklamış, sonra bu yasağı kaldırmıştı. Önceleri konan yasağın en mühim -belki de tek- sebebi hadislerin Kur'an'la karışması tehlikesiydi, ilk zamanlarda yazı bilenlerin az, bunların bir kısmının da vahy kâtibi olduğu gerçeği gözönüne alınırsa söz konusu tehlikenin derecesi daha iyi takdir edilebilir. Burada şu hususu da kaydetmemiz lâzımdır: Abdullah b. Amr İbni'1-Âs gibi bazı sahâbilere daha erken bir dönemde ferdi yazma müsaadesi verilmiş olabileceği gibi vahiy kâtiplerine de ömür boyu yazma yasağı konmuş olabilir.[1117]

44. İyi Veya Kötü Bir Âdeti Yerleştiren (Çığır Açan) Kimseler

518. "Bize el-Velîd b. Şucâ' haber verip (dedi ki), bize Sufyân b. Uyeyne rivayet edip (dedi ki), bize Asım, Şakîk'ten, (O da) Cerîr'den (naklen) rivayet etti (ki, Cerir) şöyle dedi: Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:"

"Kim, kendisinden sonra onunla amel edilen güzel bir âdet korsa, ona, bununla amel eden kimselerin sevabının aynısı, o (amel edenlerin) sevabından hiçbir şey eksiltilmeksizin, verilir. Kim de kötü bir âdet korsa, ona, bununla amel eden kimselerin günâhının aynısı, o (amel edenlerin) günâhlarından hiçbir şey

eksiltilmeksizin, verilir. "[1118]

Açıklama

Bu hadis, başkalarını iyi veya kötü yönde etkileme duruınunda olan bir insanın sorumluluk alanının ne kadar geniş olduğunu veciz bir şekilde açıklamaktadır. Hiçbir günahkâr diğerinin günâh yükünü çekmeyecekse[1119] de insan, sebep olduğu fiillerden de mes'ûl olacaktır. Nitekim bir âyet-i kerimede bu hususa şöyle işaret edilir: *"Onlar her halde kendi yüklerini de, o yükleriyle beraber daha nice yükleri de bizzat yüklenecekler ve düzmekte oldukları şeylerden Kıyamet günü mes'ûl olacaklardır."*[1120] Bundan dolayı her insanın hareket ve davranışlarına, elinden geldiği kadar dikkat etmesi gerekir.
Zira bir söz veya hareketiyle açacağı bir çığır, koyacağı bir âdet onun amel defterini ölümünden sonra da, Kıyamet gününe kadar açık bırakabilir, insanın, açılmasına sebep olduğu yolda yürüyenler bulundukça, onun amel defterine de, bu yolun durumuna göre iyi veya kötü karşılıklar yazılmaya devam edecektir. Böylece adetâ bir hareket, benzeri başka bir harekete sebep olunca hayatiyet kazanmakta ve ilk sahibi için çalışan bir varlık hükmüne geçmektedir. Bu durum, haliyle, iyi, güzel çığırların açılmasına sebep olan insanlar için büyük mutluluk kaynağıdır. Hal böyle olunca insan, kötü bir çığır açmamaya büyük özen göstermeli, bilâkis güzel örnek olmaya çalışmalıdır. Herkesin böyle yapmaya çalışmasıyla da toplum huzur ve saadete kavuşur. Ayrıca dikkat etmek gerekir ki, kötü bir çığır açanın, bu çığırdan gidenlerin günâhlarının aynısını yüklenmesi, onları günâhtan kurtarmamaktadır. [1121]

519. “Bize el-Velîd b. Şucâ' haber verip (dedi ki), bize İsmail b. Ca'fer, el-Huraka'nın âzâdlısı olan el-Alâ' b. Abdirrahman b. Ya'kûb'dan, (O) babasından, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve selem şöyle buyurdu:”
"Kim doğru bir yola çağırırsa ona, kendisine uyanların

sevaplarının aynısı kadar sevap verilir. Bu (sevap verme), onların sevaplarından hiçbir şey de eksiltmez. Kim de bir sapıklığa davet ederse ona, kendisine uyanların günâhlarının aynısı kadar günâh verilir. Bu (günâh verme), onların günâhlarından hiçbir şey de eksiltmez.” [1122]

520. “Bize el-Velîd b. Şucâ' haber verip (dedi ki), bize Ebû Muâviye rivayet edip (dedi ki), bize el-A'meş, Müslim -yani İbn Subeyh'ten, (O) Abdurrahman b. Hilâl el-Absî'den, (O da) Cerîr b. Abdillah'tan (naklen) rivayet etti (ki, Cerîr) şöyle dedi:”

“(Birgün) Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bize bir hutbe irad buyurdu ve cemaati sadaka vermeye teşvik etti. (Fakat cemaat) ağır davrandı. Öyle ki onun (yani Hz. Peygamber'in) yüzünde kızgınlık alâmeti belirdi. Sonra Ensâr’dan bir adam bir kese (para) getirdi. Bunun üzerine cemaat da peşpeşe getirmeye başladı. Nihayet (Hz. Peygamber'in) yüzünde sevinç alâmeti görüldü ve şöyle buyurdu:

"Kim güzel bir çığır açarsa, ona kendi sevabı ve o (çığırda) amel eden kimselerin sevabının aynısı, bunların sevabından hiçbir şey eksiltilmeksizin verilir. Kim de kötü bir çığır açarsa, ona kendi günâhı ve o (çığırda) amel eden kimselerin günâhının aynısı, bunların günâhlarından hiçbir şey eksiltilmeksizin verilir."[1123]

521. “Bize Abdulvehhâb b. Sa'îd haber verip (dedi ki), bize Şu'ayb -ki O İbn İshak'tır- rivayet edip (dedi ki), bize el-Evzâ'î rivayet etti. (O dedi ki), bana Hassan b. Atıyye rivayet etti ki, Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:”

"Kıyamet gününde sevap bakımından en büyüğünüz ben olacağım. Çünkü bana kendi sevabım ve (bir de) bana uyanların sevabı verilecektir."[1124]

522. “Bize Mâlik b. İsmail haber verip (dedi ki), bize Abdüsselâm, Leys'ten, (O) Bişr'den, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti (ki, Enes) şöyle dedi: Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:”

"*Kim bir işe çağırırsa,* velev ki bir adam bir adamı çağırmış olsun, Kıyamet gününde ondan dolayı durdurulacak, ona bağlı kalacaktır." (Hz. Peygamber) sonra (şu âyeti) okudu: *"Durdurun onları! Çünkü onlar sorguya çekileceklerdir.*[1125]

523. “Bize Amr b. Âsim haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Asım'dan, (O da) eş-Şa'bî'den (naklen) rivayet etti ki İbn Mes'ûd şöyle dedi:”
“Dört şey var ki (sevapları) ölümünden sonra kişiye verilir: Daha önce malında Allah'a itaatkâr olduğunda, onun üçte biri; ölümünden sonra kendisine hayır -dua- edecek hayırlı evlât; kişinin açtığı ve ölümünden sonra o (yolda) amel edilen iyi çığır; kişiye yüz adam şefaat ettiğinde de onların onun hakkındaki şefaatleri kabul edilir.”[1126]

Açıklama

Abdullah b. Mes'ûd'un sözünde geçen hususların akılla bilinmesine imkân yoktur. Bunun için O, bunları, Hz. Peygamber'den duymuş olmalıdır. Sahabenin bu neviden sözleri -ehl-i kitabdan nakleden biri olmamak şartıyla- hükmen merfû (Hz. Peygamber'in sözü) kabul edilir. Nitekim Hz. Peygamber'in bazı hadislerinde de aynı hususlara işaret edilmiştir: Çığır açma ile ilgili husus yukarıdaki hadislerde geçmişti. Diğer hususlara gelince; "ölümden sonra malın üçte birinin sevabının verileceği" açıklaması ile, kişinin malından ancak bu kadar vasiyyet yapabileceğine dair hadislere[1127] işaret edilmiş olmalıdır.
Çünkü kişi iradesini kullanarak malının bu kadar bir miktarında tasarrufta bulununca onun karşılığını almayı daha bir hak eder. Salih evlât hususunda ise Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "İnsan öldüğü zaman ameli ondan kesilir, üç şey hariç: Sadaka-i câriye, veya kendisinden faydalanılan ilim, yahut ona hayır-dua edecek sâlih evlât hariç."[1128] Şefaat hususunda ise Hz. Peygamberin bir hadisi şöyledir: *"Hepsi kendisine şefaat eder olduğu halde yüz kişiye varan müslüman bir topluluğun (cenaze) namazını kıldığı hiçbir ölü yoktur ki, onların onun hakkındaki şefaatleri kabul edilmiş olmasın."*[1129]

45. Meşhur Olmaktan Ve Tanınmaktan Hoşlanmayan Kimseler

524. “Bize Ahmed İbnu'l-Haccâc haber verip (dedi ki), bize Sufyân b. Uyeyne, el-A'meş'ten, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:”
“İbrahim'i bir direğin yanına oturtmak için ısrar ettik de, O razı olmadı.”[1130]
525. “Bize Affân haber verip (dedi ki), bize Ebû Avâne, el-Muğire'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki,”
“O (yani İbrahim'in kendisi, ders esnasında) direğe yaslanmaktan hoşlanmazdı.”[1131]
526. “Bize el-Hakem İbnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki), bize Ebû Avâne, el-Muğire'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:”
“İbrahim, sorulmadıkça hadis rivayet etmeye başlamazdı.”[1132]
527. “Bize Abdullah b. Sa'îd haber verip (dedi ki), bize Yûnus b. Bükeyr rivayet etti. (O dedi ki) bize el-A'meş, Hayseme'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:”
“Abdullah'ın talebe arkadaşlarından ve bunların beğendiği biri olan el-Hâris b. Kays el-Cufî (isimli biri) vardı. O'nun yanına bir kişi-iki kişi otururdu da onlara hadis rivayet ederdi. Çoğaldıklarında ise kalkar, onları terk ederdi.”[1133]
528. “Bize Ahmed b. Abdillah b. Yûnus haber verip (dedi ki), bize Ebû Şihâb, el-A'meş'ten, (O) İbrahim'den, (O da) Alkame'den (naklen) rivayet etti (ki, Alkame) şöyle dedi:”
“Abdullah öldüğünde kendisine;
"Otursan da halka Sünnet'i öğretsen!" denmişti. Bunun üzerine O şöyle karşılık vermişti:
"Topuğumun çiğnenmesini (yani insanların peşime takılmalarını) mı istiyorsunuz?"[1134]
529. “Bize Muhammed İbnu'1-Alâ' haber verip (dedi ki), bize ibn İdris rivayet edip dedi ki, Hârûn b. Antere'yi, Süleyman b. Hanzala'dan (nakille), O'nun şöyle dediğini (rivayet ederken) işittim:”
“Kendisiyle konuşmak için Übeyy b. Ka'b'ın yanına gelmiştik. Sonra O kalkınca biz de ardından yürüyerek, kalktık. Derken Ömer bize yaklaşıp O'nun peşine düştü ve Ömer O'na kamçı ile vurdu. (Süleyman) dedi ki, bunun üzerine O, kollarıyla ondan

korunmaya çalıştı ve:
"Ya Emire'l-mü'minîn! Ne yapıyoruz ki?" dedi. (O zaman Hz. Ömer) şöyle dedi:
"(Bu şekilde yürüyüşünüzü), ardına düşülen kimse için bir fitne (azdırma vesilesi), arkadan gelen kimse için ise bir aşağılık olarak görmüyor musun?"[1135]
530. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Cerir, Mansûr'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti (ki, İbrahim) şöyle dedi:"
"Onlar, peşlerinden gidilmesinden hoşlanmazlardı."[1136]
531. "Bize Sa'îd b. Âmir, Humeyd b. Esved'den, (O da) Bistâm b. Müslim'den (naklen haber verdi (ki, Bistâm) şöyle dedi:"
"Muhammed b. Şîrîn, birisi kendisiyle beraber yürüdüğü zaman dikilip durur ve "bir ihtiyacın mı var?" derdi."[1137]
532. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Hasan b. Salih, Hamza'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti (ki, ibrahim) şöyle dedi:"
"Peşinizden gelinmesinden sakının!"[1138]
533. "Bize Mahled b. Mâlik haber verip (dedi ki), bize Haccâc b. Muhammed rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, el-Heysem'den, (O da) Âsim b. Damra'dan naklen rivayet etti ki, O (yani Âsim), bazı insanların, Sa'îd b. Cubeyr'in ardına düştüklerini gördü. (Râvi el-Heysem) dedi ki, zannediyorum ki O, (yani Âsim) şöyle dedi: (Sa'îd) onları menetti ve şöyle dedi:"
"Muhakkak ki bu yaptığınız şey -veya bu yürüyüşünüz- arkadan gelen kimse için bir aşağılık, ardına düşülen kimse için ise bir fitne, (azdırma vesilesi)dir.[1139]
534. "Bize Sa'îd b. Âmir haber verip (dedi ki), bize Humeyd b. Esved, İbn Avn'dan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"İskele'de[1140] yapmayı istediğim bir bina için Muhammed'e danıştım. (İbn Avn) dedi ki:
"O da bana görüşünü söylemiş ve "binanın temelini atmak istediğin zaman bana haber ver, seninle beraber geleyim" demişti. (İbn Avn) dedi ki, ben de (temel atacağım zaman) ona geldim. (İbn Avn) dedi ki, bir ara biz yürüyorken bir adam

çıkageldi ve onunla birlikte yürümeye başladı.”
Bunun üzerine Muhammed dikilip durdu ve:
"Bir ihtiyacın mı var?" dedi. (Adam);
"Hayır" dedi. (Muhammed);
"Eğer yoksa çekil git!" dedi. Sonra bana döndü ve:
"Sen de çekil git!" dedi. (İbn Avn) dedi ki:
“O zaman ben de gittim ve yolu değiştirdim, tersi yola girdim.”[1141]

535. “Bize Ahmed İbnu'l-Haccâc haber verip (dedi ki), bize Abdurrahman b. Mehdî, Sufyân'dan, (O da) Nuseyr'den (naklen) rivayet etti ki:”
er-Rebî'e (talebe arkadaşları) geldiği zaman, -onları kastederek- "Sizin şerrinizden Allah'a sığınırım" derdi.[1142]

536. “Bize Mahled b. Mâlik haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Sa'îd, el-A'meş'ten (O) Recâ1 el-Ensârî'den, (O da) Abdurrahman b. Bişr'den (naklen) rivayet etti (ki, Abdurrahman) şöyle dedi:”
“Biz Habbâb İbnu'l-Erett'in yanında idik. Derken talebe arkadaşları yanına (gelip) toplandılar. O susmuş, (duruyordu). Bunun üzerine O'na;
"Talebe arkadaşlarına rivayet etmeyecek misin?" dendi. Şöyle cevap verdi:
"Onlara, yapmadığım şeyi söylemekten korkuyorum."[1143]

537. “Bize Muhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan, (O da) Salih'ten (naklen) haber verdi, (ki Salih) şöyle dedi:”
“Eş-Şa'bi'yi şöyle derken işitmiştim: İlimden, ne lehime, ne de aleyhime olmaksızın başa-baş kurtulmamı temenni ederdim!”[1144]

538. “Bize Yezîd b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize İbn Avn, el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki, İbn Mes'ûd, halk peşinden gittiği halde yürüyordu da şöyle dedi:”
"Peşimden gelmeyiniz. Vallahi, kendisinden dolayı kapımı kilitlediğim şeyi bilseydiniz, sizden hiçbir kimse ardıma düşmezdi!”[1145]

539. “Bize Muhammed b. Humeyd haber verdi. (O dedi ki), bize Cerir, Muğire'den, (O da) Sa'îd b. Cübeyr'den (naklen) rivayet

etti (ki, Sa'îd) şöyle dedi:”
“(İnsanın peşinden yürümek), ardına düşülen kimse için bir fitne, (azdırma vesilesi), arkadan gelen kimse için ise aşağılıktır.”[1146]
540. “Bize Şihâb b. Abbâd haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Umeyy'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:” “Ali'nin (kerremellahu vecheh) arkasından yürümüşlerdi de O şöyle demişti:
"Papuçlarınızın sesini benden uzaklaştırın! Çünkü o (papuç sesleri) ahmak adamların kalplerini bozar."[1147]
541. “Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Yezîd b. Hâzim'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: El-Hasan'ı şöyle derken işitmiştim:”
“Şüphe yok ki adamların etrafındaki papuç sesleri, ahmak olanları (yerlerinde) az durdurur!”[1148]
542. “Bize Muhammed b. Hatim el-Müktib haber verip (dedi ki), bize Kasım -ki O ibn Mâlik'tir- rivayet edip (dedi ki), bize Leys, Tâvûs'tan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:”
“O (yani Tâvûs), yanına bir veya iki adam oturduğu zaman kalkar, uzaklaşırdı.”[1149]
543. “Bize Esved b. Âmir haber verip (dedi ki), bize Ebû Bekr, el-A'meş'ten, (O) Sa'îd b. Abdillah b. Cureyc'den, (O da) Ebû Berze el-Eslemi'den (naklen) rivayet etti (ki, Ebû Berze) şöyle dedi: Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:”
"Kıyamet gününde hiçbir kulun ayakları; ona, ömrünü ne için tükettiği, ilmi ile ne yaptığı, malını nereden kazanıp nerede harcadığı, vücûdunu ne için yıprattığı sorulmadıkça, (hesap yerinden) ayrılmayacaktır. "[1150]
544. “Bize Sa'îd b. Mansûr haber verip (dedi ki), bize Abdulaziz b. Muhammed, Umâre b. Gaziyye'den, (O da) Yahya b. Râşid'den (naklen) rivayet etti (ki, O şöyle demiş):”
“Bana Ureyne oymağından falan, Muâz b. Cebel'den (naklen), O'nun şöyle dediğini rivayet etti:”
“Kıyamet gününde, insanların, âlemlerin Rabb'inin huzurunda duracakları günde Allah, kulları, onlara dört şeyi, yani ömürlerini

ne uğrunda tükettiklerini, vücûdlarını ne uğrunda yıprattıklarını, mallarını nereden kazanıp nereye harcadıklarını, bildikleri şeylerle ne amel ettiklerini sormadıkça bırakmayacaktır."[1151]
545. "Bize Muhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan, (O) Leys'ten, (O) Adiyy b. Adiyy'den (O) Ebû Abdillah es-Sunâbihî'den, (O da) Muâz b. Cebel'den (naklen) haber verdi (ki, Muâz) şöyle dedi:"
"Kıyamet gününde hiçbir kulun ayakları, kendisine dört şey, yani ömrünü ne uğrunda tükettiği, vücûdunu ne uğrunda yıprattığı, malını nereden kazanıp nereye koyduğu (harcadığı), ilmi ile ne amel ettiği sorulmadıkça, (hesap yerinden) ayrılmayacaktır."[1152]
546. "Bize Muhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan, (O da) Leys'ten (naklen) haber verdi (ki, Leys) şöyle dedi: Tâvûs bana dedi ki;"
"Öğrendiğin şeyi kendin için öğren. Çünkü insanlardan emânet (duyguları) yok olup gitmiştir."[1153]
547. "Bize Süleyman b. Harb, Umâre b. Mihrân'dan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) haber verdi (ki, el-Hasan) şöyle dedi:"
"Ben (asıl, kelimenin tam manâsıyla) insanlara kavuştum. (Onlarda) kendini ibadete veren kimse, kendini ibadete verdiği zaman, konuşması cihetinden tanınmaz, fakat ilmi cihetinden tanınırdı. İşte faydalı ilim, budur."[1154]

Açıklama

Hasan Basrî'nin (v. 110 h.) kendilerine kavuştuğunu söylediği insanlar, Sahâbe-i Kirâmdır. O'nun çocukluğu büyük Sahâbiler arasında, Hz. Peygaraber'in hanımlarının çevresinde geçmişti. Bu güzîde insanların O'nda çok güzel intibalar bıraktıkları anlaşılmaktadır. Bu yüzden O, ileriki yaşlarında Sahabeyi çokça zikredecek, onları hatırladıkça ağlayacak ve anlata anlata bitiremeyecektir. Bir gün halktan birisi O'na, Ashabın vasıflarını sormuş, O da ağlayarak şöyle cevap vermişti:
"Yüzlerinde hayır alâmetleri, vakar, doğruluk, iktisatlı elbiselerinin sertliği, mütevazı yürüyüşleri... onlarda görülen vasıflardandır. İnsanlar gitti, geriye insan benzeri yaratıklar kaldı!"[1155] Hasan Basrî'nin, zikredeceğimiz şu sözleri iyi bir

gözlemcinin ve kadirşinas bir insanın, gerçeği yansıtan cümleleridir.
"Bu ümmetin ilk devresinde öyle insanlara ulaştım ki onlar, karanlık etrafı sardığı zaman yüzükoyun yere (secdeye) kapanarak gecelerini kaim geçiriyorlar, göz yaşları yanaklarına akarak (nefse) kölelikten kurtulmak için Mevlâlarına yalvarıyorlardı. "[1156]
"Onlar Allah'ın Kur'an'daki hükmünü aşmadılar. Dillerini zikirle meşgul ettiler. Allah yolunda yardım istendiğinde kanlarını, ödünç mal istendiğinde mallarını bolca verdiler."[1157]
"Vallahi, Bedir savaşma katılmış yetmiş Sahâbiye kavuştum. Çoğu elbiseleri yünden idi. Siz onları görseydiniz; "mecnun bunlar!" derdiniz. Onlar sizin iyilerinizi görselerdi; "bunların iyilik ve hayırdan hiç nasipleri yok derdi; kötülerinizi görselerdi; "bunlar hesap gününe inanmıyor" derlerdi."[1158]
Bu aziz insanlar sözden ziyade amele, uygulamaya önem veriyorlardı. Bunun için ilimlerinde görülen bir gelişme hemen hareket ve davranışlarına aksediyor, onun etkisi üzerlerinde görülüyordu. Faydalı ilim de, kendisiyle amel edilen, sahibinde müsbet yönde değişimler meydan getiren ilimdir.[1159]

46. Rasûlullah'tan -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem-Rivâyette Bulunma Ve Sünnetleri Öğretme

548. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki), bize el-Evzâ'î, Hassân'dan, (O da) Ebû Kebşe'den (naklen) rivayet etti (ki, Ebû Kebşe) şöyle dedi: Abdullah b. Amr'dan, şöyle dediğini işittim: Rasûlullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyururken işittim:"
"Benden, bir âyet de olsa, (başkalarına) ulaştırınız. İsrailoğullarından da rivayet edebilirsiniz, bunda bir beis yokdur. Kim de bile bile bana isnad ederek yalan söylerse, Cehennem'deki yerine hazırlansın!"[1160]

Açıklama

Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- her vesileyle, kendisinden öğrenilen, duyulan şeylerin başkalarına ulaştırılmasını emir ve tavsiye buyurmuştur. Yukarıdaki hadiste de kendisinden, bir âyet de olsa, az görülmeyerek, rivayette bulunulmasını emir buyurmaktadır. Burada özellikle bir âyet naklinin emredilmiş olması şu iki sebepten birine veya her ikisine mebni olabilir:

1) Ebedi mu'cize olan âyetlerin rivayetine gösterilen büyük ihtimamdan dolayı. Çünkü âyetlerin tesbit edilip tevâtüren nakledilmeleri zarureti vardır;

2) Hadislerin rivayet edilmelerinin kesin bir görev olduğuna dikkat çekmek için. Zira Kur'an'ın âyetleri vahyi müteakib vahy kâtibleri tarafından derhal yazılmış.; hafızlar tarafından ezberlenmiş ve onların muhafazasını Cenab-ı Hakk tekeffül etmiş[1161] olduğu halde, *"benden, bir âyet de olsa ulaştırınız"* buyrulmuştur. Bu durumda, tesbit ve muhafaza yönünden böyle olmayan, diğer taraftan dinin, Kur'an'dan sonra ikinci kaynağı bulunan hadislerin nakledilmesi daha kuvvetli bir görev olmuş olur. Nitekim bu konuda Hz. Peygamber'in sarih emirleri de vardır. Ezcümle şunları kaydedebiliriz:

"Benden duyduğunuz şeyleri rivayet ediniz."[1162]

"*Hazır bulunan bulunmayana ulaştırsın."*[1163]

"Benden rivayet ediniz, (fakat) bana yalan söz isnâd etmeyiniz." [1164]

"Benden rivayet ediniz, bunda bir mahzur yoktur. "[1165]

"Sözümü duyup da ezberleyenin, sonra da duyduğu gibi rivayet edenin Allah yüzünü ağartsın!"[1166] Bu hadislere göre, hadis rivayetinin dini bir vazife olduğu açıktır. Bunun dini hükmüne gelince, yukarıdaki hadislerde geçen emirlere binaen hadis rivayeti genel olarak vâcibdir. Sahâbe-i Kirâm'ın hadis rivâyetindeki durumlarının[1167] nazar-i i'tibare aldığımızda, onların bunu "kifâye", yani bazılarının yapmasıyla diğerlerinin mes'ûliyetten kurtulduğu bir vâcib olarak telakki ettikleri ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan tek tek hadislerin rivayeti sözkonusu

olduğunda bunun hükmü ise, rivayet edilecek hadisin muhtevasına göre farz, vacib, sünnet veya müstehab olmaktadır. Bu durumlarda da hadis rivayeti "kifâye" bir vazifedir. Nitekim, hadis rivayetini, Allah'ın emrini nakletme olarak kabul eden Ebû Hureyre[1168], Rasûlullah'tan -sallallahu aleyhi ve sellem- öğrenmiş olduğu "iki kab" ilimden birini neşretmiş olduğu halde, diğerini rivayet etmekden, can korkusuyla imtina etmişti.[1169] Sarihler, ketmedilen bu hadislerin muhtevaları hakkında bazı tahminlerde bulunmakla beraber, bunların "Ahkâm-ı Şer'iyyeden veya ehlullah'a has olan "ilm-i esrâr"dan olamayacaklarına, böyle olsaydı onları rivayet etmekten kendini alamayacağına işaret ederler.[1170]
Hadisin devamında sözkonusu edilen; "İsrailoğullarından rivayet ediniz" emri ise, onu takib eden; "bunda bir beis yoktur" cümlesinin delaletiyle, mübahhğı ifade eder. Yani "...rivayet edebilirsiniz" demektir.[1171]

549. “Bize Ali b. Hucr es-Sa'dî haber verip (dedi ki), bize Ye-zid b. Hârûn haber verdi. (O da dedi ki) bize el-Avvâm b. Hav-şeb Ebû İsa eş-Şeybânî haber verip (dedi ki), bize el-Kasım b. Avf eş-Şeybânî, Ebû Zerr'den, şöyle dediğini rivayet etti:”
“Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- (amirlerin, yöneticilerin) bize üç şeyde, yani ma'rûfu emretmemizde, münkerden nehyetmemizde ve halka Sünnetleri öğretmemizde galebe çalmamalarını, (bu görevlerimizi yapmamıza mani olmalarına imkân vermememizi) emretti.”[1172]

Açıklama

Ma'rûfu (iyiliği) emretmek, münkerden (kötülükten) nehyetmek, tarih boyunca Peygamberlerin gönderilme sebepleri olan çok mühim iki görevdir. Din ve toplumun ayakta durması, dalâlet ve cehaletin ortadan kalkması, insanların helak, ülkelerin harab olmaktan kurtulmaları ancak bu görevlerin, gerektiği gibi ifasıyla mümkündür. Pek çok âyet ve hadiste bunlara dikkat çekilmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurur:

"içinizden hayra çağıran, iyiliği emredip kötülükten men'eden bir topluluk olsun. İşte onlar kurtuluşa erenlerdir."[1173]

"İnanan erkekler ve kadınlar, birbirlerinin veüsidirler. İyiliği emrederler, kötülükten men ederler, namazı kılarlar, zekâtı verirler, Allah'a ve Rasûlüne itaat ederler, işte onlara Allah rahmet edecektir. Allah daima üstündür, hikmet sahibidir. "[1174]

"Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir ümmet oldunuz, iyiliği emreder, kötülükten men' edersiniz ve Allah'a inanırsınız."[1175] Bu konuda Hz. Peygamberin bir kaç hadisi de şöyledir:

"Ademoğlunun her söz aleyhinedir, lehine değil. Sadece iyiliği emretmek, kötülükten menetmek ve Allah 'ı zikretmek hariç."[1176]

"Canım elinde olan Allah 'a yemin olsun ki, sizler (ya) iyiliği muhakkak emreder, kötülükten muhakkak men edersiniz; yahut Allah üzerinize kendi canibinden bir cezayı yakında mutlaka gönderecektir. Sonra O'na dua edeceksiniz ama, sizin duanız kabul olunmayacaktır. "[1177]

"Dua edip de duanızın kabul olunmaması (durumundan) önce iyiliği emrediniz, kötülükten men'ediniz."[1178]

Yukarıda zikredilen Al-i İmrân Sûresi, 104. âyete göre ma'rûfu emretmek, münkerden menetmek farz-ı kifâyedir. Bu görevleri behemehal bazı müslümanlann yapması lâzımdır. Bunları ancak devletin müsâade ettiği, görevlendirdiği kimselerin yapabileceğini söyleyenler olmuşsa da, İmam Gazali, bunda

devlet izninin şart olmadığını; müs-lüman, âkıl-bâliğ, güç yetiren herkesin bu görevleri yapabileceğini belirtmiştir.[1179] Ebû Zerr'in, yukarıdaki haberinden de bu anlaşılmaktadır. Bununla beraber İmam Gazali şu ayrımı da yapmıştır. Ona göre ma'rûfu emretmek ve münkerden men'etmek görevlerinin ("Hisbe"nin) beş mertebesi vardır.
1) Anlatma, bildirme;
2) Güzel sözle öğüt verme;
3) Kınama ve azarlama;
4) Zor kullanarak fiilî müdâhale;
5) Dövme ile korkutma, tehdit etme ve bilfiil dövme. İmam Gazali bu son durumda, fitneye sebep olabileceği endişesiyle devlet izninin sözkonusu olabileceğini söylemiştir.[1180] Her halükârda şu âyete göre hareket edilmesi gerekir:
"Sen hikmetle, güzel öğütle Rabb'inin yoluna çağır ve onlarla en güzel şekilde mücâdele et. Çünkü Rabb'in, yolundan sapanları en iyi bilen O'dur ve O, yola gelenleri de en iyi bilendir. "[1181]
Şunu da kaydedelim ki, tarihte İslâm Devlet Teşkilâtı içinde, ma'rûfu emretme ve münkerden men'etme görevlerini geniş bir alanda yürüten bir "Hisbe" teşkilâtı teessüs etmişti.[1182]

550. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki), bize Sufyân rivayet edip (dedi ki), bana Süleym b. Amir rivayet edip dedi ki;"
"Bizler Ebû Umâme'nin yanına oturduğumuzda O bize hadisten büyük bir olay getirir, (nakleder) ve halka; "İşitiniz, anlayınız ve işittiklerinizi, bizden (başkalarına) ulaştırınız" derdi. Suleym;
"(Ebû Umâme'nin) bildiğine tanıklık eden evinde (yanına oturduğumuzda...) demiştir."[1183]
551. "Bize Abdulvehhâb b. Sa'îd haber verip (dedi ki), bize Şu'ayb -ki O ibn İshak'tir- rivayet edip (dedi ki), bize el-Evzâ'î rivayet etti. (O da dedi ki), bana Ebû Kesir rivayet edip (dedi ki), bana babanı rivayet edip dedi ki,"
"Ebû Zerrin yanına, O orta cemre'de[1184] oturuyorken gelmiştim. Halk, fetva sormak üzere O'nun etrafına toplanmıştı.

Derken bir adam gelip O'nun yanıbaşına dikildi. Sonra şöyle dedi:
"Fetva vermekten men'edilmedin mi?" Bunun üzerine, O, başını O'na doğru kaldırıp;
"Sen üzerime gözcü müsün?" dedi.
"Şayet siz, (beni öldürmek için) keskin kılıcı, -ensesine işaret ederek- şunun üzerine koysanız, ben de, Rasulullah'tan -sallallahu aleyhi ve sellem- duymuş olduğum bir kelimeyi, siz işimi görmeden önce nakledeceğimi zannetsem, muhakkakla onu naklederim."[1185]
552. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Abbâd -ki O İbn Avvâm'dir-, Avf tan, (O da) Ebu'l-Aliye'den (naklen) rivayet etti (ki, Ebu'l-Âliye) şöyle dedi:"
"İbn Abbâs'a bir şey sordum da O;
"Ebu'l-Âliye! Fetva veren biri olmak mı istiyorsun?" dedi. Ben de;
"Hayır, ama biz geride kalacağımız halde sizin ölüp gideceğinizden emin değilim" dedim. Bunun üzerine O; "Ebu'l-Âliye doğru söyledi" dedi.[1186]
553. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Abbâd b. Husayn, İbrahim'den, şöyle dediğini rivayet etti:"
"Abîde her perşembe günü Abdullah'a gelir ve kendisine gizli kalan, (bilmediği) şeyleri O'na sorardı. Neticede Abdullah'tan bellenen, (geriye kalan) şeylerin hepsi, Abîde'nin O'ndan sorduğu şeylerden olmuştur."[1187]
554. "Bize el-Hakem Ibnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki), bize Gassân -ki O İbn Mudar'dir-, Sa'îd b. Yezîd'den, şöyle dediğini rivayet etti:"
"İkrime yi, şöyle derken işitmiştim:"
"Size ne oluyor da bana sormuyorsunuz! Gevşediniz mi?"[1188]
555. "Bize Muhammed b. Hatim el-Müktib haber verip (dedi ki), bize Âmir b. Salih rivayet edip (dedi ki), bize Yûnus, İbn Şihâb'dan, şöyle dediğini rivayet etti:"
"İlim, bir takım hazinelerdir. Bunları da soru sorma açar."[1189]
556. "Bize İbrahim b. İshak, Cerîr'den, şöyle dediğini haber verdi: İbrahim dedi ki;

"Yüzü ince, (yumuşak, utangaç) olanın ilmi de ince olur."
Bunu Vekî', babasından, (O da) eş-Şa'bî'den (naklen) söyledi. (Buna göre eş-Şa'bî) şöyle dedi:
"Yüzü ince, (yumuşak, utangaç) olanın ilmi de ince olur."
O, Damra'dan, (O da) Hafs b. Ömer'den (naklen de rivayet etti ki, Hafs) şöyle dedi:
"Ömer İbnu'l-Hattâb dedi ki;"
"Yyüzü ince olanın ilmi de ince olur."[1190]
557. "Bize İbrahim b. İshak, Cerir'den, (O) bir adamdan, (O da) Mücâhid'den (naklen) haber verdi (ki, Mücâhid) şöyle dedi:"
"Utanan ve kibirlenen kimse, öğrenemez![1191]
558. "Bize Muhammed b. Ahmed b. Ebû Halef haber verip (dedi ki), bize Enes b. Iyâd, Hişâm b. Urve'den (O da) babasından (naklen) rivayet etti (ki, Urve), oğullarını toplar ve şöyle derdi:"
"Oğullarım, öğreniniz! (Bugün her ne kadar) sizler topluluğun küçükleri iseniz de, muhtemelen yakında başkalarının büyükleri olacaksınız. Bir yaşlı için (şu durum) ne çirkindir: Ona (bir şey) soruluyor ama, onun yanında hiçbir bilgi yok!"[1192]
559. "Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Ham-mâd b. Zeyd, ez-Zubeyr İbnu'l-Hırrit'ten, (O da) İkrime'den (naklen) rivayet etti (ki, Ikrime) şöyle dedi:"
"İbn Abbâs ayaklarıma bağ vurur ve bana Kur'an ve Sünnetleri öğretirdi."[1193]
560. "Bize Muhammed b. Humeyd haber verip (dedi ki), bize Yahya İbnu'd-Dureys rivayet edip dedi ki, Sufyân'ı, şöyle derken işitmiştim:"
"Kim çabucak başkan olursa, ilimden çok şey kaybeder. Kim de başkan olmazsa, (ilim) tahsil eder, nihayet (maksûduna) ulaşır."[1194]
561. "Bize Muhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan, (O) el-A'meş'ten, (O) Salih b. Habbâb'dan, (O) Husayn b. Ukbe'den, (Ö da) Selmân'dan (naklen) haber verdi (ki, Selmân) şöyle dedi:"
"Söylenmeyen bir ilim, kendisinden (Allah rızası için) harcama yapılmayan bir hazine gibidir."[1195]
562. "Bize Ahmed b. Abdillah haber verip (dedi ki), bize Ebû

Şihâb rivayet edip (dedi ki), bana İbrahim, Ebû Iyâd'dan, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti (ki, Ebû Hureyre) şöyle dedi: Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:"
"Kendisinden istifade edilmeyen bir ilmin misâli, kendisinden Allah yolunda harcama yapılmayan bir hazinenin misâli gibidir."[1196]

Açıklama

Öğretilmeyen ilimle, kendisinden Hakk yolunda harcama yapılmayan hazine (maddî varlık) arasında bir yönden benzerlik vardır. Çünkü ikisi de bu durumda, sahipleri için vebal olmakta, günâh getirmektedir. Binaenaleyh ilim sahibi insan bu ilmini lâyık olanlara öğretmeli, mal sahibi de, Allah rızası için malının zekâtını vermeli, fakir ve düşkünlere yardımda bulunmalıdır. Bu son konuyla alâkalı bir âyet meali şöyledir: *"Altun ve gümüşü yığıp da onları Allah yolunda sarfetmeyenler var ya, işte onlara acı bir azabı müjdele!"*[1197]

563. "Bize Ya'la haber verip (dedi ki), bize Muhammed -ki O İbn İshak'tır-, Musa b. Yesâr'dan, (O da) amcasından (naklen) rivayet etti (ki, Musa'nın amcası) şöyle dedi:"
"Bana Selmân'ın, Ebu'd-Derdâ'ya şöyle bir mektup yazdığı (haberi) ulaştı: Şüphe yok ki ilim, insanların, başlarına üşüştükleri su kaynakları gibidir. Onu bu, şu alır. Bu suretle Allah onunla bir çok kimseyi menfaatlandırır.[1198] Söylenmeyen hikmetli (söz) de, içinde rûh olmayan bir cesed gibidir. (Ortaya) çıkarılmayan bir ilim ise, kendisinden (Allah rızası için) harcama yapılmayan bir hazine gibidir. Alimin misâli de ancak, karanlık bir yolda, kendisine rastlayanların aydınlandığı ve herkesin de ona hayır duada bulunduğu lamba taşıyan bir adam gibidir."[1199]
564. "Bize Muhammed İbnu's-Salt haber verip (dedi ki), bize Mansûr b. Ebi'l-Esved, Ebû İshak eş-Şeybânî'den, (O) Hammâd'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti (ki, İbrahim) şöyle dedi:"

“Kişiyi, ölümünden sonra üç dost-haslet takip eder: Kendisinden sonra akıp (devam edecek olan) sadaka, çocuğunun kendisine hayır duası, yaymış olduğu, kendisinden sonra onunla amel edilecek olan ilim.”[1200]

565. “Bize Musa b. İsmail rivayet edip (dedi ki), bana İsmail b. Ca'fer el-Medenî, el-A'tâ' b. Abdirrahman'dan, (O) babasından, (O) Ebû Hureyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den -salallahu aleyhi ve sellem- (naklen) haber verdi (ki, Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:”

"İnsan ölünce her amelinin (sevabı) kesilir, sadece üç şeyden (amelinin sevabı kesilmez, devam eder): istifade edilecek olan ilimden veya kendisi için akıp (devam edecek olan) sadakadan, yahut kendisine hayır duada bulunacak olan hayırlı çocuktan." [1201]

Açıklama

İnsanın bu dünyada yaptığı, namaz, oruç, hac gibi amellerinin sevabı, onun bunları bilfiil yapamaz hâle gelişiyle, yani ölümüyle kesilecek, sona erecektir. Ancak üç amelinin sevabı böyle olmayacaktır: İnsanın, verdiği ders veya yazdığı eser yoluyla öğrettiği faydalı ilimden istifade edildiği sürece, amel defteri kapanmayacaktır. Allah rızası için verilen kalıcı bir şey de, kaldığı sürece, veren kimseye sevâb kazandıracaktır. Alimler, burada sözkonusu olan "sadaka-i câriye= akıp devam eden sadaka"dan vakıf yapmayı anlamış ve hadisin bu cümlesini, vakıf yapmanın şahinliğine bir delil saymışlardır. İnsanın, varlığına sebep olduğu hayırlı çocuğu da, kendisine hayır-duada bulunduğu sürece amel defteri kapanmayacaktır.

Hadiste bu üç sevab kaynağı için konulan, "...istifade edilecek olan..." gibi kayıtlar, kişinin, bunlara iyi yolda süreklilik kazandıracak bir gayretin içinde olmasının gerektiğini göstermektedir. Ayrıca zikredilen üç amelin durumu gösteriyor ki, yapılan bu hayırlar, toprağa atılan bir tohum gibi neşvünema bulmakta, bu tohumun kendi tohumlarını üretmesi gibi onlar da hayırlar üretmekte ve ilk yapan için, sürekli sevâb kaynağı

olmaktadırlar.[1202]

566. "Bize Ubeyd b. Ye'îş haber verip (dedi ki), bize Yûnus, Salih b. Rüstem el-Müzeni, el-Hasan'dan, (O da) Ebû Musa'dan (naklen) rivayet etti ki, O, (yani Ebû Musa) Basra'ya (vali olarak) geldiği zaman şöyle demişti:" "Ömer İbnu'l-Hattâb beni size, Rabb'inizin Kitab'ını, (uymanız gereken) Sünnet'i-nizi öğretmem ve yollarınızı açmam için gönderdi. "[1203]
567. "Bize Muhammed b. Humeyd haber verip (dedi ki), bize Muhammed İbnu'l-Mualla rivayet edip (dedi ki), bize Ziyâd b. Hayseme, Ebû Dâvûd'dan, (O) Abdullah b. Sahbere'den, (O) Sahbere'den, (O da) Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:"
"Kim ilim tahsil ederse, (bu, onun) geçmiş (günâhları) için keffâretolur."[1204]

47. İlim Tahsili İçin Yolculuk Yapma[1205] Ve Bu Uğurda Güçlüğe Katlanma

568. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan, (O da) Ebû Kılâbe'den (naklen) rivayet etti (ki, Ebû Kılâbe) şöyle dedi:"
"Medine'de (fazladan) üç gün kaldım. Halbuki bütün ihtiyaçlarımı görmüştüm. Sadece (Medinelilerin gelmesini) bekledikleri bir adam, bir hadis rivayet ediyormuş. Bu sebeple o gelinceye kadar kaldım ve ona (bu hadîsi) sordum."[1206]
569. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki), bize el-Velid b. Câbir, Câbir'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Büsr b, Ubeydillah'ı, şöyle derken işitmiştim:"
"Muhakkak ki ben, birtek hadisi işitmek için şehirlerden bir şehre yolculuk yapardım."[1207]
570. "Bize Amr b. Zürâre haber verip (dedi ki), bize Ebû Katan Amr İbnu'l-Heysem, Ebû Halde'den, (O da) Ebu'l-Âliye'den (naklen) haber verdi (ki, Ebu'l-Aliye) şöyle dedi:

“Biz, Basra'da, Rasûlullah'ın-sallallahu aleyhi ve sellem-Ashabından (gelen) rivayeti işitirdik de (buna gönlümüz) razı olmaz, nihayet Medine'ye yolculuk yapar ve bu rivayeti, onların ağızlarından işitirdik.”[1208]

571. “Bize Nu'aym b. Hammâd haber verip (dedi ki), bize Bakıyye, Abdullah b. Abdirrahman el-Kuşeyri'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Dâvûd Peygamber -Aleyhisselâm- şöyle demiş:”

"İlim dostuna söyle, bir demir bastonla bir çift demir papuç edinsin ve baston kırılıncaya, papuçlar parçalanıncaya kadar ilim arayıp
öğrensin.”[1209]

572. “Bize Mahled b. Mâlik haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Sa'îd el-Umevi rivayet edip (dedi ki), bize el-Haccâc, Sa'd b. Muâz'ın soyundan olan Husayn b. Abdirrahman'dan, şöyle dediğini rivayet etti: Ibn Abbâs dedi ki:”

"İlim arayıp tahsil ettim de onu, Ensâr'da olduğu kadar çok (hiçbir yerde) bulmadım. İşte ben (onlardan birinin evine) gelir, (ev sahibini) sorardım da bana, "uyuyor" denirdi. Ben de kaftanımı yastık yapıp, (ev sahibi) öğleyin yanıma çıkıncaya (veya "öğle (namazına) çıkıncaya") kadar yan üstü yatardım. (Ev sahibi dışarı çıkıp beni görünce),

"Ne zamandır buradasın, Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem-amcazâdesi?" der, ben de;

"Uzun zamandan beri" derdim. Bunun üzerine O:

"Ne kötü yapmışsın! Bana bildirseydin ya!" derdi. Ben de;

"İstedim ki, ihtiyacını görmüş olduğun halde yanıma çıkıp gelesin" derdim.”[1210]

573. “Bize Ahmed b. Abdillah b. Yûnus haber verip (dedi ki), bize Ebû Bekr, Muhammed b. Amr'dan, (O) Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti (ki, İbn Abbâs) şöyle dedi:” "Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- en fazla hadisi şu Ensâr kabilesinin yanında bulunmuştur. Vallahi ben, onlardan birinin (evine) gelirdim de, "o uyuyor" denirdi. Benim için uyandırılmasını isteseydim, (uyandırılırdı). Ama ben, dışarı çıkıncaya kadar onu (kendi

haline) bırakırdım. Ben bununla, onun hadis rivayetinin temiz ve güzel olması gayesini güderdim."[1211]

574. “Bize Ebû Ma'mer İsmail b. İbrahim, Sufyân b. Uyeyne'den, (O) ez-Zühri'den, (O da) Ebû Seleme'den (naklen) haber verdi (ki, Ebû Seleme) şöyle dedi:”

"Şayet İbn Abbâs'a yumuşak davransaydım, O'ndan çok ilim elde ederdim."[1212]

575. “Bize Bişr İbnu'l-Hakem haber verip (dedi ki), bize Abdurrezzâk rivayet edip (dedi ki), bize Ma'mer, ez-Zühri'den, şöyle dediğini rivayet etti:”

“Urve'nin kapısına gelir, kapıda otururdum. İçeri girmeyi isteseydim, girerdim. Ama ona saygıdan dolayı (girmezdim).”[1213]

576. “Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), bize Cerir b. Hazım, Ya'la b. Hakîm'den, (O) İkrime'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti (ki, İbn Abbâs) şöyle dedi:”

“Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- vefat edince, Ensâr'dan bir adama;

"Ey falan! Gel, Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- Ashâbına bilmediklerimizi soralım. Çünkü onlar bugün çoktur, (yarın azalır giderler)" dedim. O:

"Hayret sana, ey İbn Abbâs! Halkın içinde, Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- Ashabından gördüğün kimseler bulunmaktayken, halkın sana muhtaç olacağım mı zannediyorsun?" dedi ve bunu yapmadı. Ben ise sormaya yöneldim. Artık bir adamdan bana hadis rivayet ulaşırdı da ben ona, öğle uykusundayken gelir, kapısının yanı başında kaftanımı yastık yapar (ve dışarı çıkıncaya kadar yatardım). Rüzgâr da yüzüme toprak savururdu. Nihayet (adam) dışarı çıkıp beni görür ve:

"Rasûlullah'ın amcazadesi! Niçin geldin? Bana (haber) salsaydm da sana ben gelseydim ya!" derdi. Ben de; "Benim sana gelmem daha lâyıktır" derdim ve O'na hadisi sorardım. (İbn Abbâs) dedi ki; (önceden kendisine arkadaşlık teklif etmiş olduğum) adam (öylece) kaldı. Sonraları, halk etrafımda toplanmış olduğu halde beni gördü ve "bu delikanlı, benden

daha akıllıymış!" dedi.”[1214]
577. “Bize Yezîd b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize el-Cureyri, Abdullah b. Bureyde'den (naklen) rivayet etti ki,”
“Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- Ashabından bir adam, Fudâle b. Iyâd'ın yanına yolculuk yapmış. (Fudâle o zaman) Mısır'daydı. Derken (Fudâle) bir devesini alaflarken, (o adam) yanma gelmiş. O da;
"Hoş geldin" demiş. (Gelen adam) demiş ki;
"Bilmiş ol ki ben sana ziyaret için gelmedim. Fakat ben ve sen, Rasûlullah'tan -sallallahu aleyhi ve sellem- bir hadis duymuştuk. Ümid ettim ki, ondan senin yanında bir bilgi vardır?" "O nedir?" demiş. (Gelen adam da); "Şöyle şöyle (bir hadis)" demiş.[1215]

48. İlmin İzzetini Koruma

578. “Bize Muhammed b. Sa'îd haber verip (dedi ki), bize Abdusselâm b. Harb, Abdul'a'lâ'dan, (O da) El-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki,”
“O (yani el-Hasan, bir gün) çarşıya girdi ve bir adamla bir elbiseye pazarlık yaptı. (Adam) da;
"Bu (elbise), şuna şuna mukabil senin olsun! Vallahi başkası olaydı onu vermezdim" dedi. Bunun üzerine (el-Hasan);
"Demek bunu yaptınız ha!" dedi ve ondan sonra O, artık Allah'a kavuşuncaya, (vefat edinceye) kadar, ne çarşıda satın alıcı olarak, ne de satıcı olarak görülmedi.”[1216]
579. “Bize el-Heysem b. Cemil, Husâm'dan, (O) Ebû Ma'şer’den, (O da) İbrahim'den (naklen) haber verdi (ki, İbrahim) kendisini tanıyanlardan satın almazdı.”[1217]
580. “Bize Muhammed b. Sa'îd haber verip (dedi ki)r.bize Abdussleâm, Abdullah İbnu'l-Velîd el-Muzeni'den, (O da) Ubeyd İbnu'l-Hasan'dan (naklen) haber verdi (ki, Ubeyd) şöyle dedi:”
“Mus'ab İbnu'z-Zübeyr, Ramazan ayı girdiğinde Kûfelilerin "kurrâ'sına=Kur'an okuyan âbidlerine" bir (miktar) mal taksim etti.
(Bu arada) Abdurrahman b. Ma'kıl'e ikibin dirhem gönderip;
"Bu (Ramazan) ayında bunlardan istifade ediver!" dedi.

Abdurrahman b. Ma'kıl, bunları geri çevirdi ve:
"Biz Kur'an'ı bunun için okumadık!" dedi."[1218]
581. "Bize Muhammed b. Ahmed b. Ebî Halef haber verip (dedi ki), bize Enes b. Iyâd rivayet edip (dedi ki), bana Ubeydullah b. Ömer rivayet etti ki,"
"Ömer İbnu'l-Hattâb, Abdullah b. Selâm'a;
"İlim adamları, (ilim erbabı) kimlerdir?" diye sordu. O da;
"Bildikleriyle amel edenler" karşılığını verdi. (Hz. Ömer);
"Peki, ilmi, adamların göğüslerinden ne yok eder?" dedi. (O da):
"Tama' (aç-gözllük)!" cevabını verdi.[1219]
582. "Bize Muhammed b. Ahmed haber verip (dedi ki), bize Sufyân b. Uyeyne, Zeyd'den, (O da) Atâ'dan (naklen) rivayet etti (ki, Atâ') şöyle dedi:"
"Ağırbaşlılığın ilme kondurduğundan daha güzelini, hiçbir şey bir şeye kondurmamış[1220]tır!"
583. "Bize Affân haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bize Asım el-Ahvel, Âmir eş-Şa'bî'den, O'nun şöyle dediğini haber verdi:"
"İlmin süsü, sahiplerinin ağırbaşlılığıdır."[1221]
584. "Bize Ya'kub b. İbrahim haber verip (dedi ki), bize Abdurrahman rivayet edip (dedi ki), bize Zem'a b. Salih, Seleme b. Vehrâm'dan, (O da) Tâvûs'tan (naklen) rivayet etti (ki, Tâvûs) şöyle dedi:"
"İlim, ağırbaşlılık dağarcığı gibisine konmamıştır."[1222]
585. "Bize Muhammed b. Humeyd haber verip (dedi ki), bize, Cerir, ibn Şübrüme'den,- (O da) eş-Şa'bî'den (naklen) rivayet etti (ki, eş-Şa'bî) şöyle dedi:"
"İlmin süsü, sahiplerinin ağırbaşlılığıdır."[1223]
586. "Bize el-Hakem Ibnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki), bize Mutarrif b. Mazin, Ya'la b. Mıksem'den, (O da) Vehb b. Munebbih'ten (naklen) haber verdi ki, Vehb şöyle dedi:"
"Şüphe yok ki hikmet, (dünyalıkları) terkeden, sakin kalbte kalır."[1224]
587. "Bize Muhammed b. Ahmed haber verip dedi ki, Sufyân'ı, şöyle derken işitmiştim: Ubeydullah şöyle dedi:" "İlmi

lekelediniz, nurunu yok ettiniz. Şayet Ömer bana ve size kavuşsaydı, canımızı yakardı."[1225]

588. "Bize Şihâb b. Abbâd haber verip (dedi ki), bize Sufyân b. Uyeyne, Umeyye el-Murâdi'den, şöyle dediğini rivayet etti: Ali dedi ki;"

"İlim öğreniniz. Öğrendiğiniz zaman da ona hâkim olunuz ve ne gülme ile, ne de oyunla onu karıştırmayınız. Aksi halde kalpler onu kerih görüp (dışarı) atar."[1226]

589. "Bize Muhammed b. Humeyd haber verip (dedi ki), bize Cerir, el-Fudayl b. Ğazvân'dan, (O da) Ali b. Hüseyn'den (naklen) rivayet etti (ki, Ali) şöyle dedi:"

"Kim bir gülüş gülerse, ilimden bir atımlık atmış olur."[1227]

590. "Bize Muhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan (naklen) haber verdi ki, Hz. Ömer, Ka'b'a:"

"İlim adamları, (ilim erbabı) kimlerdir?" diye sormuş. O da;

"Bildikleriyle amel edenler!" diye cevap vermiş. (Hz. Ömer);

"Peki, ilmi alimlerin kalbinden ne çıkarmıştır?" demiş. (O da);

"Tama'; (açgözlülük)!" cevabını vermiş.[1228]

591. "Bize Ahmed b. Humeyd haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Bişr rivayet edip (dedi ki), bize Abdullah İbnu'1-Velid, Ömer b. Eyyûb'dan, (O da) Ebû İyâs'tan (naklen) rivayet etti (ki, Ebû îyâs) şöyle dedi: Ben Amr İbnu'n-Nu'mân'ın yanına konuk inmiştim. Derken, Ramazan ayı geldiğinde Mus'ab İbnu'z-Zübeyr'in elçisi O'na ikibin dirhem getirdi ve

"Emîr sana selâm söylüyor. O dedi ki, biz hiçbir şerefli "kari'=Kur'an okuyan âbid" bırakmadık ki, bizden ona bir iyilik ulaşmış olmasın. Binaenaleyh sen de, bu (Ramazan) ayındaki harcamalarında şu iki (bin)den istifade ediver!" dedi. Bunun üzerine (Amr) şöyle karşılık verdi:

"Emîr'e selâm söyle ve O'na de ki, bizler, vallahi, (Kur'an-ı Kerîm'i) dünyayı ve parasını kastederek okumadık!"[1229]

49. Sünnet Allah'ın Kitabına Hükmedicidir

592. "Bize Esed b. Mûsa haber verip (dedi ki), bize Mu'âviye

rivayet edip (dedi ki), bize el-Hasan b. Câbir, el-Mikdâm b. Ma'dîkerib el-Kindi'den (naklen) rivayet etti ki,"
"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Hayber günü bazı şeyleri, yani (ehlî) eşek (etinin yenmesini) ve başka şeyleri haram kıldı, sonra şöyle buyurdu:
"Muhakkak ki yakında adama, koltuğuna oturmuş olduğu bir haldeyken, benim hadisim rivayet edilecek de o; "bizimle sizin aramızda Allah'ın Kitab'ı vardır. Onda helâl olarak bulduğumuzu helâl sayar, onda haram olarak bulduğumuzu haram sayarız" diyecektir. Halbuki, iyi bilin ki, Allah'ın Resulünün haram kıldığı şeyler Allah'ın haram kıldığı şeyler gibidir."[1230]

Açıklama

Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-, Kur'an-ı Kerim'i tebliğ etmenin yanında onu, muhtelif şekillerde açıklamak suretiyle ilâhî maksada uygun olarak anlamamızı sağlamıştır. O, Kur'an'm ahkâmını hayatında bilfiil uygulamakla da onun nasıl tatbik edileceğini bize göstermiş ve "usve-i hasene"miz olmuştur. Diğer taraftan Allah, Hz. Peygamber'e itaat etmemizi, verdiği hükümlere i'tirazsız ve gönül huzuruyla uymamızı, meselelerimizin halli için de O'na başvurmamızı emretmiştir. Bu hususlar, Hz. Peygamber'in vefatından sonra, O'nun, hadislerle bize intikal eden Sünnet'i için geçerlidir. İşte bu durumdan dolayı Sünnet, dinin, Kur'an'dan sonra ikinci kaynağı olmuştur. Sünnet olmaksızın Kur'an'ı ilâhî maksada uygun olarak anlamak ve tatbik etmek, Kur'an'm emirlerini yerine getirmek mümkün değildir. Fakat İslâm tarihi boyunca zaman zaman, Sünnet'in dindeki bu yerini takdir edemeyen kimselerle art niyetli oldukları anlaşılan diğer bazı kimselerin, Sünnet aleyhtarlığında bulundukları, din için sadece Kur'an'la yetinmeye kalkıştıkları görülmüştür. Halbuki bizzat Kur'an-ı Kerim, Hz. Peygamber'in, dolayısıyla O'nun vefatından sonra Sünnet'inin ehemmiyetine müteaddit defalar dikkat çekmektedir.
Sahâbe-i Kiram henüz hayattayken Sünnet'in değerini kavrayamayan bazı insanlar görülmüştür: Hasan Basrî'nin anlattığına göre, bir ara İmrân b. Huseyn, Hz. Peygamber'in

Sünnetinden bahsederken bir adam O'na;
"Ebû Nucey! Bize Kur'an'ı anlat!" demiş. Bunun üzerine İmrân ona şöyle demiş:
"Sen ve arkadaşların Kur'an'ı okuyorsunuz. Bana namazdan, içindekilerden ve sınırlarından bahseder misin? Bana altının, devlerin, sığırların ve (diğer) mal çeşitlerinin zekatından bahseder misin? Fakat sen yok iken ben (bunların açıklamalarına) tanık olmuştum." Sonra (İmrân) şöyle dedi:
"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- zekât hususunda bize şöyle şöyle farz kıldı." O zaman adam;
"Beni ihya ettin. Allah da seni ihya etsin" dedi. Bu olayı anlatan Hasan Basrî demiştir ki:
"Bu adam sonunda müslümanların fakîhlerinden oldu."[1231]
Benzer bir olay Basra'lı Mutarrıf b. Abdillah'ın başından da geçmişti: O'na;
"Bize sadece Kur'an'dan bahsediniz!" denmiş, O da şöyle cevap vermişti:
"Vallahi, biz Kur'an'a mukabil bir bedel, (onun yerine geçecek bir şey) murad etmiyoruz. FaKat Kur'an'ı bizden daha iyi bileni, (yani Rasûlullah'ı) istiyoruz."[1232]
Bu ilk dönemde Haricîlerin, Kur'an'm delâlet etmediği veya ondan fazlaca bir hüküm ihtiva eden Sünnetleri, bazı Mu'tezilîlerin, mütevâtir olarak nakledilmemiş olan Sünnetleri kabul etmediklerine dair haberler de vardır.[1233] Ancak bunlar Sünnet'i bütünüyle inkâr etmiyorlardı. Yalnız aşırı Râfîzîlerin ve bazı Mu'tezilîlerin Sünnet'i toptan inkâr ettikleri nakledilmektedir. İlgili haberler incelendiğinde, bu görüşlerin daha ziyade Basra'da görüldüğü anlaşılmaktadır. Şöyle ki bu görüşlere muhatab olan İmrân b. Husayn ve Mutarrif b. Abdillah Basra'da idiler. Mu'tezile hareketi Basra'da doğmuştu. Haricilerin ikinci vatanı Basra idi... Sünnet aleyhinde görülen bu mevziî görüşler, hicrî üçüncü asrın sonunda tamamen yok olmuşlardı. Fakat mesele geçen asırda yeniden gündeme gelmiş -veya getirilmiştir. Önce Irak'ta Sünnet'in dindeki yerini inkâr eden ve bunun için faaliyet gösteren kimseler görüldü. Bu hareket, Mısır'da ise Muhammed Abduh, Dr. Tevfık Sıdkî, Reşid Rıza,

[1234] Ahmed Emin ve Ebû Reyye gibi savunucular buldu. [1235] Sünnet aleyhtarlığı, en sistemli bir şekilde, herhalde, Hindistan'da görüldü: Geçen asrın sonunda, Pencâb eyâletinde "Ehl-i Kur'an" adı altında sistemli bir Sünnet inkarcılığı başlatılmış, dernek ve yayın faaliyetleriyle desteklenen bu hareketle, beş vakit namaz, namazların kılınış şekilleri gibi amelî tevatürle de sabit olan İslâmî esasların inkârı yoluna sapılmıştı. [1236] Zamanla diğer İslâm ülkelerinde de, dar çaplı da olsa, benzeri menfi hareketlere rastlanmaya başlanmıştır. Günümüz Türkiye'sinde ise, çeşitli boyutlarda kısmî Sünnet muhaliflerinin yanında, Sünnet'i toptan inkâr eden ve "Mealciler" adı verilen kimseler bulunmaktadır.
Sünnet muhalifi görüşlerin savunucuları ve doğuş yerlerinde şu hususlar dikkat çekmektedir:
1) Bu görüşler ya meseleleri sathî olarak ele alan, küllî bir bakış açısından değerlendirmeyen, yahut yabancı kültürlerin etkisinde kalmış olan kimselerde görülmüştür.
2) Bu görüşler, bilhassa Sünnet'i toptan inkâr eden görüşler, dış te'sirlerin yoğun olduğu yerlerde doğmuş ve neşvünema bulmuştur. İlk asırlarda Basra, çeşitli kültürlerin kaynaştığı bir yol kavşağı idi. Son asırlarda ise bu görüşlerin ilk olarak görüldüğü yerler, gayr-ı nıüslim sömürge idareleri altında uzun müddet kalmış yerlerdir.
Tarihî gelişimini özetlediğimiz Sünnet'e karşı bu görüş ve hareketlere, yukarıdaki hadiste işaret edilmiştir. Bu yüzden, istikbale ait bir vakıaya işaret eden bu ve benzeri hadisler, "delâil-i Nübüvvet"ten sayılmışlardır.[1237]

593. “Bize Muhammed b. Uyeyne, Ebû İshak el-Fezâri'den, (O) el-Evzâ'î'den, (O da) Yahya b. Ebî Kesir'den (naklen) haber verdi (ki, Yahya) şöyle dedi:”
“Sünnet Kur'an'a hükmedicidir. Kur'an ise Sünnet'e hükmedici değildir.”[1238]

Açıklama

Bu sözüyle, Yahya'nın, Kur'an'ın asıl, Sünnet'in onu açıklama mevkiinde bulunduğunu açıklamak istediği anlaşılmaktadır. Sünnet, Kur'an âyetlerinden ne murâd edildiğini açıklamakla ona bir çeşit hükmeder, âyetlerini bir hükme bağlar. Ancak, Yahya'nın kullandığı ifadenin ağırlığından olsa gerek, bu söz Ahmed b. Hanbel'e nakledildiğinde O şöyle demişti:
"Buna yani, "Sünnet Kitâb'a hükmedicidir" demeye cesaret edemem. Şüphesiz Sünnet Kitab'ı tefsir eder, onu açıklar." [1239]

594. “Bize Muhammed b. Kesîr, el-Evzâ'î'den, (O da) Hassân'dan (naklen) haber verdi (ki, Hassan) şöyle dedi:”
“Cibril, Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- Kur'an'ı indirdiği gibi Sünnet'i de indirirdi”.[1240]

Açıklama

Sünnet'in kaynağının "vahiy" olup olmadığı konusunda, lehde ve aleyhde, değişik görüşler vardır.[1241] Ancak bazı ayet ve hadislerin ışığında Sünnet'in, en azından bir kısmının "vahiy" mahsûlü olduğunu söylemek lâzımdır. Şöyle ki, Allah Teâlâ, Hz. Peygamber'e Kitâb (Kur'an)'la beraber "Hikmet"i de indirdiğini sarîh olarak açıklamaktadır: *"Allah sana Kitâb'ı ve Hikmeti indirmiş ve sana bilmediğin şeyleri öğretmiştir. "*[1242] Bu ve diğer bazı ayetlerdet[1243] Kitâb (Kur'an)'la beraber zikredilen "Hikmet" Kur'an'dan ayrı bir şey olmalıdır. Bilindiği gibi, Hz. Peygamber'den, Kur'an olmayarak gelen her şey "Sünnet" adını alır.[1244] Binaenaleyh Kur'an'da "Hikmet" olarak adlandırılan bazı "Sünnet'ler vahiy kaynaklıdır. "Hikmef'in "hüküm"le aynı kökten geldiğine bakarak, vahiy kaynaklı bu "Sünnetlerin ahkâmla alâkalı olduklarını söyleyebiliriz. Bazı hadislerde de Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- Cebrail'in kendisine, Kur'an'da bulunmayan bazı haberleri bildirdiğini bize açıklamaktadır.[1245] Allahu a'lem, burada Kur'an'a girecek "vahy"in[1246] bazı özellikler taşıması söz konusudur. Belki

ıstılah olarak sadece, Kur'an'a giren "ilâhî beyân"a vahiy (vahy-i metlüvv: okunan vahiy), diğerlerine "vahy-i gayr-ı metlüvv: okunmayan vahiy", "ilham" denilmesi gibi ayrımlar yapılabilir. Ancak esas olan kaynağın ilâhîliğidir. Beşer ufkuna tecellî derecesi ve şekli, dolayısıyla yapılan isimlendirmeler, buradaki konumuz için talî derecede kalır.[1247]

595. "Bize Muhammed b. Kesîr, el-Evzâ'î'den, (O da) Mek-hûl'den (naklen) haber verdi (ki, Mekhûl) şöyle dedi:"
"Sünnet iki çeşittir: Bir Sünnet var ki, onu almak farz, bırakmak küfürdür. Bir Sünnet de var ki, onu almak fazilet, onu bırakıp başkasını almak günâhtır."[1248]

Açıklama

Hz. Peygamber'den -salllahu aleyhi ve sellem- bize intikal eden Sünnetlerinin şer'î hükümleri değişiktir. Bunlardan "farzlık" belirtenleri olduğu gibi, diğer hükümleri alanları da vardır. Kur'an'ın ahkâmıyla beraber Sünnet'in ahkâmı fıkıh ilminde ele alınmaktadır. Fakihler (İslâm Hukukçuları) Kur'an ve hadis metinlerinin, sübût ve delâlet durumlarına göre belirttikleri hükümleri açıklamaya çalışırlar.
Burada fıkıhçılarm kullandığı "Sünnet" ıstılahıyla hadisçilerin kullandığı "Sünnet" ıstılahını karıştırmamak gerekir. Her ilim muhitinin kendine has ıstılahları vardır. Bu meyânda fakihler "Sünnef'i, farz ve vacib olmayan bir işin Şer'î hükmü olarak kullanmaktadırlar.[1249]

596. "Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Ya'la b. Hakim'den, (O da) Sa'îd b. Cübeyr'den (naklen) rivayet etti ki,"
"O (yani Sa'îd) bir gün Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- bir hadis rivayet etmişti de, bir adam; "Allah'ın Kitâb'ında buna muhalif olan şeyler var!" demişti. (Bunun üzerine Sa'îd) şöyle karşılık vermişti:
"Allah, Allah! Ben sana Rasûlullah'tan -sallallahu aleyhi ve

sellem- hadis rivayet ediyorum. Sen ise Allah'ın Kitab'ı ile ona ta'rizde bulunuyorsun! Rasûlullah -sallaüahu aleyhi ve sellem- Allah'ın Ritab'ını senden daha iyi bilirdi."[1250]

50. Rasûlullah'ın -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem-Hadisini Yorumlama

597. "Bize Nu'aym b. Hammâd haber verip (dedi ki), bize Abdulaziz b. Muhammed, ibn Aclân'dan, (O) Avn b. Abdillah'tan, (O da) ibn Mes'ûd'dan (naklen) rivayet etti ki, O (yani İbn Mes'ûd) şöyle dedi:"
"Size, Rasûlullah'tan -sallallahu aleyhi ve sellem- hadis rivayet edildiği zaman, ona şekilce en güzel olan, en doğru ve takvaya en uygun (mânâyı) düşünün, (verin)."[1251]
598. "Bize Ebû Nu'aym haber verip (dedi ki), bize Mis'ar, Amr b. Murre'den, (O) Ebu'l-Buhteri'den, (O) Ebu Abdirrahman es-Sülemî'den, (O da) Ali'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Ali) şöyle dedi:"
"Size Rasûlullah'tan bir şey rivayet edildiği zaman, ona en doğru, takvaya en uygun ve şekilce en güzel olan (mânâyı) düşünün, (verin)."[1252]
599. "Bize Ebû Ma'mer İsmail b. İbrahim, Salih b. Ömer'den, (O) Âsim b. Küleyb'den, (O) babasından, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) haber verdi. (Küleyb) dedi ki,"
"O, (yani Ebû Hureyre) Rasûlullah'tan -sallallahu aleyhi ve sellem- hadis rivayet ettiği zaman; "Resûlullah -salllahu aleyhi ve sellem-;
"Kim bile bile bana isnâd ederek yalan söylerse, Cehennem'deki yerine hazırlansın!" buyurdu"[1253] derdi. İbn Abbâs ise hadis rivayet ettiği zaman şöyle derdi:
"Rasûlullah'tan -sallallahu aleyhi ve sellem- hadis rivayet ettiğimi işitip de bunun (aslım) Allah'ın Kitab'ında bulamadığınız veya halkın nazarında güzel (olduğunu görmediğiniz) zaman bilin ki, ben ona isnad ederek yalan söylemişim."[1254]

Açıklama

İbn Abbâs, bu sözüyle, öyle anlaşılıyor ki, şunu demek istemiştir: Hz. Peygamber'in hadislerinde yer alan bütün hükümlerin aslı Kur'an'da mevcuttur ve onlarda, sağduyu sahibi herkesin güzel göreceği açıklamalar, bilgiler bulunmaktadır. Söz konusu birinci durumu şu olay açıklar mahiyettedir: Bir gün Abdullah b. Mes'ûd;
"Allah, vücûduna dövme yapan, dövme yaptıran... kadınlara lanet etsin!" demiş ve bu sözü, Esedoğullarından Ümmü Ya'kûb isimli bir kadına ulaşmış. Bunun üzerine kadın gelip;
"Ebû Abdirrahman! Bana şöyle şöyle lanet ettiğin ulaştı!"demiş. O zaman Abdullah b. Mes'ûd;
"Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- lanet ettiklerine ben niçin lanet okumayayım? Ki bu Allah'ın Kitabı'nda da var” demiş. Kadın demiş ki;
"Ben Kur'an'ın tamamını okuyor, ama bunu bulamıyorum." Abdullah;
"eğer (iyi) okursan, bunu muhakkak bulursun" demiş ve şöyle devam etmiş:
"Şu âyeti okumadın mı? "Peygamber size ne verdiyse onu alın, size ne yasak ettiyse ondan da sakının."[1255] Kadın; "Evet, okudum" demiş. Abdullah;
"İşte Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- de onları yasaklamıştır" demiş.[1256]

600. “Bize Abdullah b. İmrân haber verip (dedi ki), bize Sufyân b. Uyeyne, Süleyman el-Ahvel'den, (O da) İkrime'den (naklen) rivayet etti (ki, İkrime) şöyle dedi:”
“Doğrusu bir âlim hakkında insanların en önemsemezi, onun ailesidir.”[1257]

51. İlim Müzakeresi

601. “Bize Esed b. Musa haber verip (dedi ki), bize Şu'be, el-Cureyri ve Ebû Seleme'den, (onlar) Ebû Nadra'dan, (O da) Ebû Sa'îd el-Hudri'den (naklen) rivayet etti (ki, Ebû Sa'îd) şöyle

dedi:"
"Hadisleri müzâkere ediniz. Çünkü hadis, hadisi harekete getirir."[1258]

Açıklama

"Müzâkere", bir konuda biriyle konuşmak, söze dalmak, görüşme yapmak demektir. Burada "müzakere"den, duyulan veya bilinen hadislerin iyice öğrenilmesi, unutulmaması için başka biriyle tekrar edilmesi, karşılıklı hatırlatılması, gözden geçirilmesi kastedilmektedir.[1259] Bunun, daha Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- hayatta iken kullanılmaya başlanan bir usûl olduğu görülmektedir.[1260] Sahâbe-i Kiram duydukları hadisleri aralarında müzâkere ederek onları iyice bellemeye, unutmamaya gayret etmiş, bunun için hadislerin müzâkeresine ehemmiyet vermişlerdi. Bu usûlde karşılıklı telkin, hatırlatma ve anlamada yardımlaşma olduğu için, öğrenimde, İslâm tarihinin müteakib asırlarında da ondan geniş bir şekilde istifade edilmiştir. Sahabe ve sonraki ilk müslümanlardan bu müzâkere usûlüne teşvik eden bir çok haber nakledilmiştir. Bunların bir kısmı bu bölümde zikredilmektedir [1261] Burada, öğrenimdeki ehemmiyetine rağmen, müzâkere yoluyla hadis almanın (semâ'u'l-müzâkere) hadis alimlerince pek makbul sayılmadığını da kaydetmeliyiz. Çünkü müzâkere esnasında, hadis rivayeti maksadı olmadığı düşünülerek gevşek davranılabilmekte ve söze, değişik şeyler karıştırılabilmektedir. Bunun için müzâkere esnasında alman hadislerin rivayetinde, değerlendirmenin ona göre yapılabilmesi için almış şeklinin belirtilmesi, yani "müzâkere esnasında rivayet etti" gibi bir ifadenin (edâ sığasının) kullanılması gerekli görülmüştür.[1262]

602. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Ebû Bişr'den, (O) Ebû Nadra'dan, (O da) Ebû Sa'îd el- Hudrî'den (naklen) haber verdi (ki, Ebû Sa'îd) şöyle dedi:"
"Hadisleri müzâkere ediniz.Çünkü hadis hadisi harekete

getirir."[1263]
603. "Bize Ebû Ma'mer, Hüseyin'den, (O) Ebû Bişr'den, (O) Ebu Nadra'dan, (O da) Ebû Sa'îd el-Hudrî'den (naklen) haber verdi (ki, Ebû Sa'îd) şöyle dedi:"
"Hadisleri müzâkere ediniz. Çünkü hadis hadisi harekete getirir."[1264]
604. "Bize Ebû Ma'mer, Ebû Muâviye'den, (O) el-A'meş'ten, (O) Ebû Bişr'den, (O) Ebû Nadra'dan, (O da) Ebû Sa'îd'den (naklen); ve ibn Uleyye, el-Cureyri'den, (O) Ebû Nadra'dan, (O da) Ebû Sa'îd'den (naklen); ve Ebû Seleme'den, -yani Ebû Nadradan-, (O da) Ebû Sa'îd'den (naklen, yukarıdaki sözü) haber verdiler. Bu (haber) hakkında bundan daha fazla söz vardır."[1265]

Açıklama

Burada Ebu Sa'îd el-Hudrî'nin sözünün üç ayrı senedi daha verilmiştir. Dârimî, Ebû Sa'îd'in bu sözünün başka senedleri olduğuna da işaret etmektedir.[1266]

605. "Bize Muhammed b. Ahmed haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Arar'dan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Tâvûs bana (bir gün) demişti ki;"
"Haydi gidip insanlarla oturup (müzâkere yapalım)".[1267]
606. "Bize İsmail b. Ebân haber verip (dedi ki), bize Ya'kûb b. Abdillah el-Kummî rivayet edip (dedi ki), bize Ca'fer b. Ebi'l-Muğire, Sa'îd b. Cübeyr'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti (ki, İbn Abbâs) şöyle dedi:" "Şu hadisi müzâkere ediniz ki, sizden (kaçıp) kurtulmasın. Çünkü o, Kur'an gibi toplanmış, muhafaza altına alınmış değildir. Şüphe yok ki, şayet siz bu hadisi müzâkere etmezseniz, sizden (kaçıp) kurtulur. Sizden biri, "dün hadis rivayet etmiştim. Binaenaleyh bugün hadis rivayet etmeyeceğim" demesin. Aksine sen dün de rivayet et(miş ol), bu gün de rivayet et, yarın da rivayet et!"[1268]
607. "Bize Mâlik b. İsma'îl haber verip (dedi ki), bize Mendel b.

Ali rivayet etti. (O dedi ki), bana Ca'fer b. Ebi'l-Muğire rivayet etti. (O dedi ki), bana Sa'îd b. Cübeyr rivayet edip dedi ki, İbn Abbâs şöyle demişti:"

"Hadisi tekrar edip zikrediniz. Zira siz onu zikretmezseniz, o (yok olur) gider. Hiç kimse rivayet etmiş olduğu bir hadis için; "onu bir defa rivayet ettim, (yeter)" demesin. Çünkü (aynı hadisi tekrar rivayet ederse), o hadisi (önceden) işitmiş olanın ilmi artar, işitmemiş olan da işitmiş olur."[1269]

608. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mübarek haber verip (dedi ki), bize Ebu Avâne, Yezîd b. Ebî Ziyâd'dan, (O da) Abdurrahman b. Ebî Leyla'dan (naklen) haber verdi (ki, Abdurrahman) şöyle dedi:"

"Müzâkere yapınız. Çünkü hadisi yaşatmak, onu müzâkere etmek(le olur)."[1270]

609. "Bize Kabîsa ve Muhammed b. Yûsuf haber verip dediler ki, bize Sufyân, el-A'meş'ten, (O) İbrahim'den, (O da) Alkame'den (naklen) rivayet etti (ki, Alkame) şöyle dedi:"

"Hadisi müzâkere ediniz. Çünkü onu zikretmek, (tekrar etmek), onun hayatıdır."[1271]

610. "Bize Muhammed b. Kudâme, Sufyân b. Uyeyne'den, (O da) Ziyâd b. Sa'd'dan (naklen) haber verdi (ki, Ziyâd) şöyle dedi:"

"İbn Şihâb bedevilere hadis rivayet ederdi."[1272]

Açıklama

"Bedevî", şehirli olmayan (köylü), çölde yaşayan Arap demektir. Bedeviler; ekseriya ilimle, ilim ehliyle, kısacası medeniyetle pek alâkaları bulunmayan, kaba ve sert tabiatlı, sözden anlamaz insanlardı.[1273] İbn Şihâb, öyle anlaşılıyor ki, bildiği hadisleri tekrar ederek unutmamak için, onlara bile hadis rivayet ediyordu. İbn Şihâb'ın bu rivayetinde, onları iyi yolda eğitme, onlara dini anlatma ve hadisleri yayma gibi diğer gayeleri de olmuş olabilir.[1274]

611. "Bize Muhammed b. Sa'îd haber verip (dedi ki), Mu-hanını

e d b. Fudayl, el-A'meş'ten, O'nun şöyle dediğini bildirdi:”
“İsmail b. Recâ1, mahalle mektebinin çocuklarını toplar, onlara hadis rivayet eder, bu suretle (hadisleri) ezberletmeye çalışırdı.”[1275]
612. “Bize Ebu'n-Nu'man haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Ebû Abdillah eş-Şakari'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti (ki, İbrahim) şöyle dedi:”
“Hadîsini, onu arzu edene de, etmeyene de rivayet et. Çünkü o, (bu surette), yanında okumakta oduğun bir "imâm: Kur'an" gibi (iyi bellenmiş) olur.”[1276]
613. “Bize Ebû Ma'mer ve Muhammed b. Sa'îd, Abdusselâm'dan, (O) Haccâc'dan, (O) Atâ'dan, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) haber verdiler (ki İbn Abbâs) şöyle dedi:”
“Bizden bir hadis işittiğiniz zaman, onu aranızda müzâkere ediniz.”[1277]
614. “Bize Ebû Ma'mer, Hüseyin'den haber verdi (ki, O şöyle demiş:)”
“Bize Yûnus haber verip dedi ki; biz el-Hasan'ın yanına giderdik. Yanından çıktığımızda da (O'ndan öğrendiklerimizi) aramızda müzâkere yapardık.”[1278]
615. “Bize Sadaka İbnu'1-Fadl haber verip (dedi ki), bize Abdullah b. Vehb, Amr İbnu'l-Hâris'ten, (O) Huneyn b. Ebî Hakîm'den, (O) Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi (ki, İbn Ömer) şöyle dedi:”
“Sizden biri bir hadis rivayet etmek istediği zaman, onu üç defa tekrar etsin.”[1279]
616. “Bize Muhammed b. Sa'îd haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Fudayl, Yezîd'den, (O da) Abdurrahman b. Ebî Leyla'dan (naklen) rivayet etti (ki, Abdurrahman) şöyle dedi:”
“Hadisi yaşatmak, onu müzâkere etmek(le olur)." Bunun üzerine Abdullah b. Şeddâd ona;
“"Allah sana merhamet etsin! Ölmüş olan nice hadisi göğsümde dirilttin!" dedi.”[1280]
617. “Bize Abdullah b. Sa'îd haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Fudayl, babasından, O'nun şöyle dediğini rivayet

etti:”
“El-Hâris b. Yezîd el-Uklî, İbn Şübrüme el-Ka'kâ' b. Yezîd ve Muğire, yatsı namazını kıldıkları zaman fıkıh (müzâkeresine) otururlardı da aralarını, başkası değil, sadece sabah ezam ayırırdı.”[1281]
618. “Bize Mâlik b. İsmail haber verip (dedi ki), Şerîk'in, Leys'ten, (O'nun da) Atâ', Tâvûs ve Mücâhid'den (naklen) şöyle anlattığını işittim: (Leys) onların (yani Atâ', Tâvûs ve Mücâhid'in) ikisinden naklen;”
"(Yatsı namazından sonra) fıkıh hakkında sohbet etmekte hiçbir mahzur olmadığını söyledi.”[1282]

Açıklama

Müslümanın günlük vaktini en büyük ölçüde namaz düzenler. Onun günü namazla başlar, belli periyodlar halinde namazla bölünerek devanı eder ve namazla biter. Böylece müslümanın günü belli bir düzen ve plân dahilinde seyreder. Bunun sürekliliğini sağlamak için, günün son farz namazı olan yatsı namazından sonra dinen uygun ve faydalı görülen bir işin olması durumu harici, uyku istirahatine geçilmelidir. Ta ki bedenin dinlenmesi sağlansın ve mümkün olursa gecenin belli bir vaktinde kalkılıp nafile namaz vb. ibadetlerle gece ihya edilebilsin, veya vaktinde sabah namazına kalkılarak yeni güne namazla yeniden başlanılsın. Bu durumdan dolayı müslüman için yatsı namazından sonra söze dalıp uyanık kalmak yasaklanmıştır.
Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-, genel olarak yatsı namazından önce uyumadığı gibi, ondan sonra da gece sohbeti yapmaz[1283] ve bunları kerih görürdü.[1284] Fakat Hz. Peygamber'in; ümmetin işlerini görüşmek[1285] bazı açıklamalarda bulunmak[1286] gibi sebeplerle, yatsı namazından sonra hemen uyumadığını belirten rivayetler de vardır. Hz. Peygamber'in bu tatbikatından hareketle, yatsı namazından sonra sadece ilmî çalışma ve ibâdet gibi dinen uygun ve faydalı görülen işler için uyanık kalınabileceği

söylenmiştir. Netice olarak; bize emanet olan vücûdun sağlığını korumak, meşru işlerle meşgul olmak ve sabah namazını zamanında kılmak esasları dahilinde, gecelerin uzunluğu ve kısalığı da göz önüne alınarak, gecenin ferdi düzenlemesi yapılabilir.[1287]

619. "Bize Muhammed b. Sa'îd haber verip (dedi ki), bize Abdüsselâm, Leys'ten, (O da) Mücâhid'den (naklen) rivayet etti (ki, Mücâhid) şöyle dedi:"
"(Yatsı namazından sonra) fıkıh hakkında sohbet etmekte hiçbir mahzur yoktur."[1288]
620. "Bize Muhammed b. Sa'îd haber verip (dedi ki), bize Hafs, İbn Cüreyc'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: İbn Abbâs şöyle demişti:"
"Gece bir saat ilim okuma, onu (nafile ibâdetlerle) ihya etmekten daha hayırlıdır."[1289]
621. "Bize Ebû Ma'mer ve Muhammed b. İsa, Hüseyin'den haber verdiler (ki, O şöyle demiş:) Bize Haccâc, Atâ'dan, O'nun şöyle dediğini haber verdi:"
"Biz Câbir b. Abdillah'ın yanına giderdik. Yanından çıktığımızda da (O'ndan öğrendiklerimizi aramızda) müzâkere yapardık, (Bu müzâkerelerde görürdük ki), Ebu'z-Zübeyr, O'nun hadisini en iyi ezberleyenimiz idi."[1290]
622. "Bize Mervân b. Muhammed haber verip dedi ki, el-Leys b. Sa'd'i, şöyle derken işittim:"
"İbn Şihâb, bir gece yatsıdan sonra, abdestli olarak oturmuş, bir hadis müzâkere etmişti." (El-Leys) dedi ki;
"O, sabah oluncaya kadar bu şekilde oturmaya devam etti." Mervân dedi ki,
"(sabah olunca da tekrar) hadis müzâkere etmeye başlamış."[1291]
623. "Bize Abdullah b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize İbn İdrîs, Muhammed b. İshak'tan, (O da) ez-Zührî'den (naklen) rivayet etti (ki, ez-Zührî) şöyle dedi:"
"Ubeydullah b. Abdillah'a (bir şey) sorduğum zaman, sanki

O'nunla bir deniz yarardım."[1292]
624. "Bize Muhammed b. Humeyd haber verip (dedi ki), bize Cerir, Osman b. Abdillah'tan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: El-Hârisu'i-Uklî ile talebe-arkadaşları gece beraberce oturur, fıkıh müzâkere ederlerdi."[1293]
625. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Ebû İsrail, Atâ' İbnu's-Sâ'ib'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti. (Es-Sâ'ib de) Ebu'l-Ahvas'tan, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti (ki, Abdullah) şöyle dedi:" "Hadisleri müzakere ediniz. Çünkü onların hayatı, müzâkereleri (ile mümkündür)."[1294]
626. "Bize Ebû Nu'aym haber verip (dedi ki), bize el-Mes'ûdî, Avn'dan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"(Bir gün) Abdullah talebe-arkadaşlarına, yanına geldiklerinde demişti ki;"
"Beraber oturup (müzâkere yapıyor musunuz?)" Onlar;
"Bunu hiç terk etmiyoruz" demişlerdi. (Abdullah, devamla) demişti ki;
"Peki, birbirinizi ziyaret ediyor musunuz?"
"Evet, ya Ebâ Abdirrahman" demişlerdi,
"Bizden bir adam (din) kardeşini kaybeder de onu bulmak için (peşinden), Kûfe'nin en uzak yerine kadar gider. Sonunda onunla karşılaşır." (Bunun üzerine Abdullah);
"öyleyse siz bunu yaptığınız sürece hayırda devam edersiniz", demişti.[1295]
627. "Bize Muhammed İbnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki), bize el-Velîd, el-Evzâ'î'den, (O da) ez-Zührî'den (naklen) rivayet etti (ki, ez-Zührî) şöyle dedi:"
"İlmin felâketi unutmak ve müzâkereyi terketmektir."[1296]
628. "Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki), bize Ebû Umeys, el-Kâsım'dan, O'nun şöyle dediğini haber verdi: Abdullah dedi ki;"
"Hadisin felâketi, unutmakdır."[1297]
629. "Bize Muhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan, (O) Tarık'tan, (O da) Hakîm b. Câbir'den (naklen) haber verdi (ki, Hakîm) şöyle

dedi: Abdullah demişti ki:”
"Şüphe yok ki, her şeyin bir felâketi vardır. İlmin felâketi de unutmakdır."
630. “Bize Abdullah b. Sa'îd haber verip (dedi ki), bize Ebû Usâme, el-A'meş'ten, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuş:”
"İlmin felaketi unutmak, zayi edilmesi de onu ehli olmayana rivayet etmendir."[1298]
631. “Bize Affân haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivayet etti. (O dedi ki), bize Ebû Hamza et-Temmâr, el-Hasan'dan, O'nun şöyle dediğini haber verdi:”
“İlmin musibeti, unutmaktır.”[1299]
632. “Bize Osman b. Ömer haber verip (dedi ki), bize Kehmes, İbn Bureyde'den, O'nun şöyle dediğini haber verdi: Hz. Ali demişti ki:”
“Şu hadisleri müzâkere ediniz. Birbirinizi de ziyaret ediniz. Çünkü siz (böyle) yapmazsanız, onlar yok olup gider."[1300]
633. “Bize Bişr İbnu'l-Hakem haber verip dedi ki, ben Sufyân'ı, şöyle derken işittim: Ez-Zührî şöyle demişti:” “İlimden (bir şeyler) elde ettiğimi sanıyordum. Sonra Ubeydullah (b. Abdülah b. Mes'ûd) ile oturup (müzakere yaptım) da (gördüm ki) ben, sanki vadilerden bir vadide imişim!”[1301]

52. Fakîhlerin İhtilâfı

634. “Bize Yezîd b. Harun, Hammâd b. Seleme'den, (O da) Humeyd'den (naklen) haber verdi (ki, Humeyd) şöyle dedi:”
Ömer b. Abdilaziz'e;
"İnsanları tek şey üzerinde toplasan!" denmişti de O şöyle karşılık vermişti:
"Onların ihtilâf etmemeleri beni sevindirmez!" (Humeyd) dedi ki:
“O, sonra, her tarafa -veya merkezlere- her topluluğun, fakihlerinin üzerinde ittifak ettikleri şeyle hüküm vermesi için mektuplar yazdı.”[1302]

Açıklama

"İhtilâf, "ayrılık, uyuşmama, anlaşmama" demektir. Bunun zıddı,"ittifak: uyuşma"dır. Şurası muhakkaktır ki, her meşru konudaki ittifak, ihtilâftan daha iyi, daha hayırlıdır. Bununla beraber, insanın olduğu yerde, onun değerlendirmeleriyle alâkalı hususlarda bütün insanlara şâmil olacak bir ittifakın meydana gelmesi, insanın yapısı gereği, mümkün değildir. Bundan dolayı insan kaynaklı şeylerde, yani beşeri yoruma tâbi meselelerde tabiî olarak ihtilâflar görülecektir. Dârimî de, "Fakîhlerin İhtilâfı" başlığıyla bu mânâya işaret etmiş olmalıdır. Çünkü "fakîh" (=muctehid alim, Şer'î hükümleri muayyen delillerinden çıkaran kimse), en geniş mânâda Kur'an ve hadis metinlerini, Şer'î delilleri yorumlayan, açıklayan insandır. İşte, işe beşerî yorum ve açıklama girince de ihtilaflar olacaktır. Fakîhlerin bu ihtilâfları, onlara başvuracak olan halk için, dini uygulamada genişlik ve kolaylık sağlayacak, bu bakımdan da bu ihtilaflar müslümanlar için rahmet olacakdır. Vahiy kaynaklı veya destekli meselelerde, asılları i'tibarıyle ihtilâfa düşmek ise dalâlettir. Onlar, yorumları bir tarafa, oldukları gibi kabul edilirler. İhtilâfı kınayan âyet ve hadisleri bu mânâda anlıyoruz. Bu konuda Allah Teâlâ şöyle buyurur: *"Topluca Allah'ın ipine yapışın, ayrılmayın."*[1303] *"Kendilerine açık deliller geldikten sonra, ayrılığa düşüp ihtilâf edenler gibi olmayın, işte onlar, (evet) onlar için (Kıyamet günü) büyük bir azâb vardır. "*[1304] Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- bir hadisi ise şöyledir: *"İhtiâf etmeyiniz. Çünkü sizden öncekiler ihtilâf etmişlerdi de, helak olmuşlardı. "*[1305]
Tarihî vakıa da söylenen hususları te'yîd edecek mâhiyettedir: Hz. Peygamber, vermiş olduğu bir emri değişik şekilde yorumlayıp tatbik eden Sahâbîlerini kınamamıştı.[1306] Sahabe ve sonrası dönemlerdeki fakîhlerin ihtilâfları ise herkesin malûmudur.[1307] Bu bölümde, konuyla ilgili bazı haberler zikredilmektedir.[1308]

635. “Bize Yezîd, el-Mes'ûdî'den, (O da) Avn b. Abdillah'tan (naklen) haber verdi (ki, Avn) şöyle dedi:”
“Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- Ashabının ihtilâf etmemiş olmalarını arzu etmem. Çünkü onlar bir şey üzerinde ittifak etmiş olsalar, sonra da bir adam bunu terketseydi, Sünnet'i terk etmiş olurdu. Şayet ihtilâf etmiş olsalardı da bir adam (onlardan) birinin görüşünü kabul etseydi, Sünnet'i kabul etmiş, (Sünnet'e uymuş) olurdu.”[1309]
636. “Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Hasan, Leys'ten, (O da) Tâvûs'tan (naklen) rivayet etti (ki, Tâvûs) şöyle dedi:”
“Ibn Abbâs bazan bir görüş beyân eder, sonra onu terk ederdi.”[1310]
637. “Bize el-Haccâc İbnu'l-Minhâl haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bize Hişâm b.Urve, Urve'den, (O da) Mervân Ibnu'l-Hakem'den (naklen) haber verdi (ki, Mervân) şöyle dedi:”
“Hz. Osman b. Affân bana dedi ki, Hz. Ömer bana şöyle demişti: "Şüphe yok ki, ben dede(nin mirastaki payı) hakkında bir görüşe vardım. Şayet siz ona uymayı uygun görürseniz, ona uyunuz." Hz. Osman şöyle karşılık verdi:
"Eğer biz senin görüşüne uyarsak, şüphesiz o doğrudur. Eğer senden önceki Üstad'ın (yani Hz. Ebû Bekr'in) görüşüne uyarsak, O ne güzel görüşlü biri idi!" (Humeyd) dedi ki:
“Hz. Ebû Bekr ona (yani dedeye, mirasta) baba (hükmü) verirdi.”[1311]

53. Arz Hakkında

638. “Bize İbrahim İbnu'l-Munzîr el-Hızâmî haber verip (dedi ki), bize Mervân b. Muâviye rivayet edip (dedi ki), bize Asım el-Ahvel rivayet edip dedi ki;”
“eş'Şa'bî'ye, fıkıh (ahkâm) hadislerini "arz" ettim, (okudum). O da onları (rivayet etmem için) bana izin verdi.”[1312]

Açıklama

"Arz"ın sözlük mânâsı "izhar etmek, göstermek, ortaya koymak, sunmak'tır. Hadis Usûlü ıstılahı olarak ise; talebenin, bir hocanın rivayet hakkına sahip olduğu hadis veya hadislerini önceden yazdıktan veya ezberledikten sonra, gelip bu hocaya okuması mânâsına kullanılmıştır. Bir talebenin, aynı şekilde hocasına hadislerini okumakta olan başka bir talebeyi dinlemesi de "arz" adını alır. Buna "kıra'at aleş-şeyh", "kırâ'at" ve "arzu'l-kırâ'at" da denilmiştir.[1313] Bu usûlle, hocanın huzurunda onun hadislerini okuyan talebe ve -varsa-okunanları dinleyen diğer talebeler, sözkonusu hadisleri hocadan, onun ağzından duymuş gibi almış, öğrenmiş olurlar. Binaenaleyh "arz", hocadan hadis alma, (öğrenme=tahammulu'l-hadis) usûllerinden biridir. Bu usûlün tarihi, Asr-ı Saâdet'e kadar uzanır. Şöyle ki, Buhârî'nin kaydettiği bir habere göre.[1314] Dımâm b. Salebe isimli bir Sahâbi, önceden öğrenmiş olduğu bazı İslâmî esasları, gelip Hz. Peygamber'e, soru şeklinde tekrar etmiş. Hz. Peygamber onu, bu esnada sadece "evet" sözleriyle tasdîk etmiş. Dımâm b. Sa'lebe, konuşmasının sonunda, zikretmiş olduğu İslâmi esasları kendi kabilesine anlatacağını da Hz. Peygamber'e söylemiş. Böylece O, onları Hz. Peygamber'den öğrenmiş oldu. Kabilesinin yanına gittiğinde de onları kabilesindekilere nakletmiş. Onlar da bunları kabul etmişler. Dımâm b. Sa'lebe'nin burada yaptığı, "arz"dan başka bir şey değildir. Bu hadis, "arz"ın mu'teber, meşru' bir hadis öğrenme usûlü olduğuna delil getirilmektedir.[1315] Birkaç kişi hariç, bütün İslâm alimleri de bu usûlle hadis alıp nakletmenin caiz olduğunda ittifak etmişlerdir.[1316]

639. "Bize İbrahim Îbnu'l-Munzir haber verip (dedi ki), bize Sufyân b. Uyeyne rivayet edip dedi ki, Amr b. Dinar'a;"
"Câbir b. Abdillah'ı, "Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-, mescide (elinde) oklarla uğrayan bir adama; "Onların temrenlerini, (demir uçlarını) tut!" buyurdu" derken işittin mi?" dedim.
"Evet" dedi.[1317]

Açıklama

Bu haberde bir "arz" usûlü örneği görülmektedir. Sufyân b. Uyeyne, Amr b. Dinar'a gelerek, önceden öğrenmiş ve O'nun rivayet hakkı na sahip olduğu bir hadisi O'na "arz" etmiş, (okumuş), Amr ise O'nu tasdîk etmiştir. Bundan sonra Sufyân; "Amr b. Dinar bana kırâ'at (arz) yoluyla şöyle rivayet etti veya şöyle haber verdi" gibi bir ifade (edâ sîgası) kullanarak, mezkûr hadisi başkasına nakledebilecektir.[1318]

640. "Bize İbrahim İbnu'l-Münzir haber verip (dedi ki), bize Sufyân rivayet edip dedi ki, Abdurrahman İbnu'l-Kâsım'a,"
"Babanı, (halası) Hz. Âişe'den, "Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-oruçlu iken onu öperdi" diye rivayet ederken işittin mi?" dedim.
"Evet" dedi."[1319]
641. "Bize el-Hasan b. Alime d haber verip (dedi ki), bize Miskin b. Bukeyr rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip dedi ki:"
"Mansûr bana bir hadis yazıp (göndermişti). Sonra kendisiyle karşılaştım ve "onu senden rivayet edeyim mi?" dedim. Şöyle cevap verdi:
"Sana yazıp (gönderdiğim) zaman, sana rivayet ettim demek değil mi? (Tabiî, rivayet edebilirsin!)" (Şu'be) dedi ki:
"(Bunu) Eyyub es-Sahtiyânî'ye de sordum. O da bunun aynısını söyledi."[1320]

Açıklama

Bu haberde hadis alma, hadis, öğrenme usûllerinden biri olan "kitabet" sözkonusu edilmektedir. "Mükâtebe (=yazışma)" da denilen bu usûlde hoca, rivayet hakkına sahip olduğu hadis veya hadisleri ya bizzat kendi eliyle yazar, veya güvenilir olması gereken birine yazdırır ve talebeye gönderir. Bu suretle talebe de onların rivayet hakkına sahip olmuş olur. Bu usûlün ilk örneklerini Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem-tatbikatında buluyoruz: Hz. Peygamber, muhtelif yerlerde görev

yapmakta olan memurlarına birçok mektup yazdırıp göndermiş, onlar da bu mektupların gereği ile amel etmişler.[1321] Müteakip dönemlerde bu usûl, hadis öğrenim ve öğretiminde çokça kullanılmıştır.[1322]

642. "Bize Zekeriyya b. Adiyy haber verip (dedi ki), bize Abdullah İbnu'l-Mübârek, Ma'mer'den, (O da) ez-Zührî'den (naklen) haber verdi (ki, Ma'mer) şöyle dedi:"
"Ona (yani ez-Zührî'ye) bir kitab "arz" ettim ve "onu senden rivayet edeyim mi?" dedim. Şöyle cevap verdi: "Onu sana benden başka kim rivayet etti ki?"[1323]

Açıklama

"Arz"ın, "arzu'l-kırâ'at" ve "arzu'l-munâvele" diye iki çeşidinin olduğu daha önce zikredilmişti.[1324] Burada arzu'l-kırâ'at düşünülebilir. Bu durumda metindeki "bir kitab "arz" ettim" cümlesi, "bir kitab okudum," mânâsına gelir. Ancak burada büyük bir ihtimalle arzu'1-münâvele söz konusudur. Arzu'l-münâvele (=elden verme arzı) ise, talebenin; hocasının, önceden elde etmiş olduğu "asıl" hadis kitabını veya onun kopye edilmiş bir nüshasını (fer'ini) hocaya vermesi, hocanın da bunu incelemesinden sonra talebeye iade etmesi şeklinde cereyan eden bir hadis alma usûlüdür. Hoca kitabı iade ederken, "Bu, benim rivayet hakkına sahip olduğum bir kitaptır. Onu benden rivayet edebilirsin" gibi rivayet izni ihtiva eden bir ifade veya sadece, "bu, benim rivayet hakkına sahip olduğum bir kitaptır" gibi bir ifade kullanabilir. Her iki halde de, bazı farklı görüşleri olmakla beraber, talebe o kitaptaki hadislerin rivayet hakkına sahip olur, onları başkasına rivayet edebilir.[1325]

643. "Bize İbrahim İbnu'l-Münzir el-Hızâmi haber veip (dedi ki), bize, Müzenîlerin dostu (veya âzâdlısı) Dâvûd b. Atâ' rivayet edip (dedi ki), bize Hişâm b. Urve, babasından, onun şöyle dediğini rivayet etti;"
"Kitabı "arz" etmekle (hocanın okuyarak hadis rivayet etmesi,

(yani semâ' usûlü) birdir."[1326]

Açıklama

Burada iki mühim hadis alma usûlünün mukayesesi yapıhnaktadır. Bunlardan biri arzu'l-münâvele, diğeri ise semâ'dır. Semâ', hocanın, rivayet hakkına sahip olduğu hadisleri kitabından veya hafızasından bizzat okumasını, talebenin de dinlemesini veya kitabından takip etmesini ifade eder ve umûmen hadis alma usûllerinin en üstünü kabul edilir. Bununla beraber semâ' ile arzu'l-münâvele'yi -bu arada aynı hükümde olan arzu'l-kırâ'at'ı- bir sayan alimler de vardır. Hâkim Nisâbûri, bunların uzun bir listesini verir.[1327] Bu görüşte olan alimler arasında İbn Şihâb ez-Zührî, Hişâm b. Urve, eş-Şa'bî, İmâm Mâlik ve Buhâri gibi birçok meşhur isim vardır. Ancak Suyûti, bu görüşte olan alimlerin, iki usûlün, derece bakımından bir olduklarını değil, kabul edilmelerinin aynı derecede sahih olduğunu söylemek istedikleri kanaatinde olduğunu açıklamaktadır.[1328] Üçüncü bir görüşe göre ise arz, semâ'dan üstündür. Ebû Hanife, İbn Cureyc, Sufyân es-Sevrî ve Şu'be İbnu'l-Haccâc gibi birçok alimin de bu görüşte olduğu nakledilmektedir.[1329] Bu farklı görüşlerin sebebi; talebe ve hocanın, bu iki hadis alma usûlünden hangisinde daha dikkatli davranabilecekleri, yapılacak bir hatada hangisinde birbirini daha kolay tashih edebilecekleri gibi hususlarda sahip olunan, şahsi tecrübelere de dayalı farklı kanaatlerdir. Belirtilen bu kanaatlerin altında ise, asıl, hadislerin en sağlıklı bir şekilde sonraki nesillere intikalini sağlamak gaye ve arzusu yatmaktadır.[1330]

644. "Bize İbrahim İbnu'l-Munzir haber verip (dedi ki), bize Dâvûd b. Atâ', Ca'fer b. Muhammed'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti (ki, babası Muhammed) şöyle dedi:"
"Kitabı "arz" etmekle, (hocanın okuyarak) hadis rivayet etmesi birdir."[1331]
645. "Bize İbrahim İbnu'l-Munzir haber verip (dedi ki), bize

Dâvûd b. Atâ1 rivayet edip dedi ki,"
"Zeyd b- Eşlem, kitabı "arz" etmekle (hocanın bizzat okuyarak hadis rivayet etmesinin bir olduğu görüşündeydi. İbn Ebî Zi'b de bu görüşteydi."[1332]
646. "Bize İbrahim haber verip (dedi ki), bize Mutarrif, Mâlik b. Enes'ten rivayet etti,"
"O (yani Mâlik) "arz'la (hocanın bizzat okuyarak) hadis rivayet etmesinin bir olduğu görüşündeydi."[1333]

54. Adam Bir Şeyle Fetva Veriyor, Sonra Kerdisine Hz. Peygamberden -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem- (Bir Hadis) Ulaşıyor. Bunun Üzerine Hz. Peygamberin -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem- Hükmüne Dönüyor.

647. "Bize Kabîsa haber verip (dedi ki), bize Sufyân, el-A'meş'ten, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: İbrahim; "(İmama uyan tek kimse) onun solunda durur" derdi. Sonra ben ona:
"Sumeylez-Zeyyât'tan, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet ettim ki, Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- onu sağında durdurmuştu. O da hemen (eski görüşünden vazgeçip) bunu kabul etti."[1334]
648. "Bize Muhammed b. Humeyd haber verip (dedi ki), bize Hârûn İbnu'l-Muğire, Anbese b. Sa'îd'den, (O) Hâlid b. Zeyd el-Ensârî'den, (O) Akkar İbnu'l-Muğire b. Şu'be'den, (O da) babası el-Muğire b. Şu'be'den (naklen) rivayet etti (ki, el-Muğîre) şöyle dedi:"
"Hz. Ömer halka;
"Sizden biri cenin hakkında Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- (bir hüküm) işitti mi?" diye sordu. Bunun üzerine el-Muğire b. Şu'be kalktı ve;
"O, onun hakkında, bir erkek köle veya bir câriye (verilmesini) hükmetmişti" dedi. O yine halka sordu. Bu sefer lehine hüküm verilmiş olan kimse kalktı ve; "Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- ondan dolayı lehime bir erkek köle veya bir câriye hükmetmişti" dedi. O tekrar halka sordu. Bu sefer de aleyhine hüküm verilmiş olan kimse kalktı ve;

"Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- aleyhime bir "ğurre" yani bir erkek köle veya bir câriye hükmetmişti" dedi. (Aleyhine hüküm verilmiş olan bu zat sözüne devamla dedi ki, o zaman) ben de; "Onun için; yani ne yemiş, ne içmiş, ne ses çıkarmış, ne konuşmuş olmayan bir şey için aleyhime hüküm mü veriyorsun? Şayet onu heder eder, (onan için bana köle verme cezası vermezsen), işte heder edilmeye en müstahak olan odur," demiştim. Bunun üzerine Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- ona, yanındaki bir şeyle işaret etmiş ve *"(kahinler gibi) şiir mi (söylüyorsun?)"* buyurmuştu. Bu (haberler) üzerine Hz. Ömer şöyle dedi:
"Hz. Peygamber "in -sallallahu aleyhi ve sellem- vermiş olduğu hükümden bana ulaşan (bu) şeyler olmasaydı, ona iki diyet (yani cenîn diyeti ile büyük maktulün diyeti) arasında bir diyet hükmü verecekdim."[1335]

Açıklama

"Diyet", insanın canı veya bedenine yönelik bir suç sebebiyle bu suça maruz kalan kimseye veya varislerine verilmesi gereken maldır. Bu malın cins ve miktarı suçun çeşidine ve yapılış şekline göre değişmektedir. İlerde bu kitabın 'Diyât' adındaki 15. bölümünde (bkz. 2356. hadis ve devamı) bu konudaki hadisler yer alacaktır.[1336]

649. "Bize Sa'îd b. Amir haber verip (dedi ki), Sellâm, Eyyûb'dan, O'nun şöyle dediğini anlatırdı:" "Öğretmeninin hatasını bilmek istediğin zaman, ondan başkasıyla oturup (müzâkere yap!)"[1337]
650. "Bize Affân haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd rivayet edip (dedi ki), bize Eyyûb rivayet edip dedi ki;"
"Mekke'de, (hanımının bulunduğu yerden uzakta) ölen adamın (hanımının iddet durumunu) müzakere ettik de ben, el-Hasan, Katâde ve taraftarlarımızın görüşünden dolayı, (hanımının) iddeti, (ölüm) haberi kendisine geldiği günden (başlar)" dedim. (Eyyûb) dedi ki:

daha sonra Talk b. Habîb el-Anezî bana rastladı ve şöyle dedi:
"Sen, şerefli, kıymetli birisin. Ve sen yine çabuk dikkat çeken bir belde ahalisindensin.[1338] Doğrusu ben senin hakkında emin değilim. Sen burada bu belde ahalisinin görüşünün aksine bir görüş söyledin. Ben de ondan (yani bu belde ahalisinin görüşünden) başkasına inanmıyorum!" Bunun üzerine ben;
"Bu konuda ihtilâf var mı?" dedim. (Talk);
"Evet, dedi, (hanımın) iddeti (kocasının) öldüğü günden (başlar)". Sonra ben Sa'îd b. Cübeyr'e rastladım ve (bunu) O'na sordum. O da;
"(Hanımın) iddeti, (kocasının) öldüğü günden (başlar)" dedi. Mücâhid'e sordum, O da;
"(Hanımın) iddeti, (kocasının) öldüğü günden (başlar)" dedi. Atâ' b. Ebî Rebâh'a sordum, O da;
"(Kocasının) öldüğü günden (başlar)" dedi. Ebû Kılâbe'ye sordum, O da;
"(Kocasının) öldüğü günden (başlar)" dedi. Muhammed b. Sirin'e sordum, O da;
"(Kocasının) öldüğü günden (başlar)" dedi.
(Eyyûb) dedi ki, bana Nâfi1 rivayet etti ki; İbn Ömer -radıyallahu anh-,
"(Kocasının) öldüğü günden (başlar)" demiş. İkrime'yi de;
"(Kocasının) öldüğü günden (başlar)" derken işitmiştim. (Eyyûb) dedi ki, Câbir b. Zeyd de;
"(Kocasının) öldüğü günden (başlar)" demiş. (Eyyûb) dedi ki, İbn Abbâs da;
"(Kocasının) öldüğü günden (başlar)" demiş.
Hammâd dedi ki; Leys'i, el-Hakem'den, Abdullah b. Mes'ûd'un;
"(Kocasının) öldüğü günden (başlar)" dediğini rivayet ederken işittim. (Hammâd) dedi ki; Hz. Ali ise,
"(Kadına kocasının ölüm) haberi geldiği günden (başlar)" demiş.
Abdullah b. Abdirrahman (ed-Dârimi) dedi ki, ben,
"(Kocasının) öldüğü günden (başlar)" görüşündeyim."[1339]

Açıklama

Bu haberde sözkonusu edilen mesele şudur: Koca, karısından uzak bir yerde öldüğünde, karısının beklemek zorunda olduğu iddet, (yeni bir evlilik yapabilmesi için bekleme) müddeti ne zaman başlar? Kocasının fiilen öldüğü günden mi, yoksa kadına, kocasının ölüm haberinin ulaştığı günden mi? Yukarıda görüldüğü gibi, alimlerin bu konuda değişik görüşleri vardır. Hanefi mezhebine göre kadının iddeti, kocasının öldüğü günden itibaren başlar. Kadının, kocasının ölümünden haberi olmasa da bu böyledir. Çünkü iddet, belli bir müddettir. Bunun geçmesinden, kadının haberdâr olması şart değildir.[1340]
Kocası ölen bir kadının iddet müddeti ise; hamile ise çocuğunu -birden fazla ise son çocuğunu- doğuruncaya kadardır, hamile değilse dört ay on gündür.[1341]

55. Adam Bir Şeyle Fetva Verebilir, Sonra Onu Değiştirebilir

651. “Bize Ahmed b. Humeyd haber verip (dedi ki), bize İbnu'1-Mübârek, Ma'merden, (O) Simâk İbnu'l-Fadl'dan, (O) Vehb b. Münebbih'ten, (O da) el-Hakem b. Mes'ûd'dan (naklen) rivayet etti (ki, el-Hakem) şöyle dedi:”
"Muşerreke" hakkında Hz. Ömer'e gelip (hükmünü sormuştuk), O da (mirastan ona) pay vermemişti. Sonra ertesi yıl (tekrar) O'na gelip (onun hükmünü sorduk). Bu sefer (ona mirastan) pay verdi. Bunun üzerine O'na, "(niçin böyle yaptın?)" dedik. Şöyle cevap verdi:
"O, (o zaman) vermiş olduğumuz hükme göre idi. Bu da (şimdi) verdiğimiz hükme göredir."[1342]

Açıklama

Sorulan bir meselenin Şer'î hükmünü ("fetva"sini), müctehid alim, bütün ilmî gücünü ve dikkatini kullanarak, dinen makbul sayılan delillerden çıkarıp açıklar. Müctehid alim, hükmü açıklarken örf ve âdeti, içtimaî durumu, toplum menfaatini,

soranın durumunu ve benzeri hususları bir bütün içinde göz önünde bulundurmak durumundadır.[1343] İşte gerek aslî delilleri, gerekse fer'î delillerle zikredilen hususları değerlendirmede meydana gelen değişikliklerden dolayı, bir müctehid, zamanla görüş değiştirebilmektedir. Yukarıdaki haberde böyle bir durum söz konusudur. İslâm hukuk tarihinde bunun pekçok örneğini bulmak mümkündür. Bilhassa İmâm Şafı'î'nin "eski" ve "yeni" görüşü şeklinde, bir konudaki değişik ictihadları meşhurdur. İctihad değiştirme ile ilgili bu vakıa, Mecelle'de "Ezrnânın teğayyuru ile ahkâmın teğayyuru inkâr olunamaz" maddesiyle (39. madde) tesbit edilmiştir.[1344]

56. İlmi Üstün Tutma Hakkında

652. “Bize Ya'kûb b. İbrahim haber verip (dedi ki), bize Ravh rivayet edip (dedi ki), bize Haccâc el-Esved rivayet edip dedi ki, İbn Münebbih şöyle dedi:”
“İlim sahipleri ilimlerini, eskiden, dünya ehline karşı sakımrlardı. Bunun sonucu dünya ehli, ilimlerine rağbet eder ve onlara dünyalıklarını, kendi istekleriyle verirlerdi. İlim sahipleri bugün ise, ilimlerini dünya ehline saçmışlardır. Bu yüzden dünya ehli onların ilimlerine karşı isteksiz olmuş ve dünyalıklarım onlardan sakınmışlardır.”[1345]
653. “Bize Ya'kûb b. İbrahim haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Ömer İbni'l-Kümeyt rivayet edip (dedi ki), bize Ali b. Vehb el-Hemdânî rivayet edip (dedi ki), bize ed-Dahhâk b. Musa rivayet edip dedi ki:”
“Süleyman b. Abdilmelik, Mekke'ye giderken Medine'ye uğramış ve orada günlerce kalmıştı. Bir ara; "Medine'de Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- Ashabından birine kavuşmuş olan bir kimse var mı?" dedi. (Yanındakiler) O'na;
"Ebû Hâzim (isimli biri var)" dediler. Bunun üzerine O'na haber saldı. Huzuruna girince O'na;
"Ebû Hâzim! Nedir bu eziyet?" dedi. Ebû Hâzim;
"Yâ Emîre'l-Mü'minîn! Benden ne eziyet gördün?" dedi. (Halife Süleyman);

"Medinelilerin ileri gelenleri yanıma geldi, sen gelmedin!" karşılığını verdi. (Ebû Hâzini);
"Ya Emire'l-Mü'minin, dedi, (doğru) olmayan bir şeyi söylemenden seni Allah'a sığındırırım! Bu günden önce ne sen beni tanımıştın, ne de ben seni görmüştüm." (Râvi ed-Dahhâk) dedi ki, bunun üzerine Süleyman, Muhammed b. Şihâb ez-Zühri'ye dönüp;
"İhtiyar doğru söyledi, ben hata ettim" dedi. Süleyman (sonra);
"Ebû Hâzim! Bize ne oluyor da ölümden hoşlanmıyoruz?" diye sordu. (Ebû Hâzim) şöyle cevap verdi:
"Çünkü siz Âhireti harab ettiniz, dünyayı ma'mûr hale getirdiniz. Bu yüzden ma'mûr yerden harab edilmiş yere gitmekten hoşlanmıyorsunuz." (Süleyman);
"Doğru söyledin, Ebû Hazim! Peki yarın (Kıyamet gününde) Allah'a gidiş nasıl olacak?" dedi. (Ebû Hâzim); "İyilik eden, ailesinin yanma gelen gurbetçi gibi. Kötülük yapan ise, efendisinin yanına gelen kaçak köle gibi!" karşılığını verdi. Bunun üzerine Süleyman ağladı ve
"Keşke Allah katında ne olacağımızı bilsem!" dedi. (Ebû Hâzim) dedi ki;
"Amelini Allah'ın Kitab'ıyla karşılaştır, (öğrenirsin!)" (Süleyman sonra);
"(Kıyamette) nasıl bir yer bulacağım?" diye sordu. (Ebû Hâzim);
"İyiler hiç şüphesiz Na'rnı (Cennetin)de, kötüler ise muhakkak alevli ateştedirler"[1346] dedi. Süleyman;
"Peki, dedi. Allah'ın rahmeti nerede, Ebû Hâzim?" Ebû Hâzim;
"Allah'ın rahmeti iyilik edenlere yakındır"[1347] karşılığını verdi. Süleyman O'na dedi ki;
"Ebû Hâzim! Peki, Allah'ın hangi kulları daha üstündür?"
"Şahsiyet ve akıl sahipleri!" dedi. Süleyman O'na;
"Peki amellerin hangisi daha faziletlidir?" dedi. Ebû Hâzim;
"Haramlardan uzak durmakla beraber farzları yerine getirmek!" dedi. Süleyman;
"PKeki hangi duaya daha çok icabet edilir?" dedi. Ebû Hâzim;
"Kendisine iyilik yapılan kimsenin, iyilik yapana duasına!"

karşılığını verdi. (Süleyman) dedi ki;
"Peki hangi sadaka daha faziletlidir?" (Ebû Hâzim);
"Başa kakmadan, eziyet etmeden muhtaç dilenciye (verilen) ve (malı) az olan kimsenin verebildiği!"[1348] dedi. (Süleyman);
"Peki, hangi söz daha doğrudur?" dedi. (Ebû Hâzim);
"Kendisinden korktuğun veya (bir şey) umduğun kimsenin yanında (söyleyeceğin) hak söz!" dedi. (Süleyman); "Peki, müminlerin hangisi daha akıllıdır?" dedi. (Ebû Hâzim);
"Allah'a itaatle amel eden ve insanlara bu yolu gösteren adam!" dedi. (Süleyman),
"Peki, müminlerin hangisi daha ahmaktır?" dedi. (Ebû Hâzim);
"Zalim olduğu halde (din) kardeşinin arzusuna uyan ve bu suretle, başkasının dünyalığına mukabil ahiretini satan kimse!" dedi. Süleyman O'na;
"Doğru söyledin, dedi, peki, bizim içinde bulunduğumuz durum hakkında ne dersin?" (Ebû Hâzim);
"Ya Emire'l-Mü'minin! Beni (bu soruya cevap vermekten) bağışlar mısın?" dedi. Süleyman O'na;
"Hayır! Lâkin (bu) bana vereceğin bir nasihat (olacak)" dedi. (Ebû Hâzim, bunun üzerine) şöyle dedi:
"Ya Emire'l-Mü'minin! Senin ataların halkı kılıçla bastırıp bu hükümdarlığı müslümanlardan, istişare yapmaksızın, razılıkları olmaksızın, zorla aldılar. Hatta onlardan pek çok kimseyi öldürdüler ve (bu öldürülen müslümanlar), o (öldürme ile ahirete göçtüler. (Öbür âlemde) onların söylediği ve onlara söylenilen şeyleri bir bilsen!" Bunun üzerine orada oturanlardan bir adam;
"Söylediğin şey ne kötü, Ebû Hâzim!"" dedi. Ebû Hâzim (buna) şöyle karşılık verdi:
"Yalan söyledin! Şüphe yok ki Allah, alimlerden;
"Onu insanlara mutlaka açıklayacaklar, gizlemeyecekler! "[1349] diye söz almıştır." Süleyman O'na;
"Peki biz (durumumuzu) nasıl düzeltebiliriz?" diye sordu. Ebû Hâzim;
"Öğünmeyi, lafçılığı bırakır, vakarlı ve şahsiyetli olur, (devlet

yardımlarını) eşit bir şekilde dağıtırsınız" cevabını verdi. Süleyman O'na;
"Bunu nasıl yaparız?" dedi. Ebû Hâzim;
"Helâlinden alır, lâyık olanlarına verirsin!" dedi. Süleyman O'na;
"Ebû Hâzim, dedi, bize arkadaşlık eder misin? Bu suretle sen bizden istifade edersin, biz de senden istifade ederiz." Ebû Hâzim;
"Allah'a sığınırım!" dedi. Süleyman O'na;
"Niçin böyle (diyorsun?)" dedi. (Ebû Hâzim) şu karşılığı verdi:
"Size az bir şey meyletmekten, bu sebeple de Allah'ın bana hayatın da katmerli, ölümün de katmerli (acısını) tattırmasından korkarım." (O zaman) Süleyman O'na:
"Bize ihtiyaçlarını bildir" dedi. (Ebû Hâzim);
"Beni Cehennemden kurtarıp Cennete sokarsın, (işte ihtiyacım budur!)" dedi. Süleyman;
"Bu benim yapabileceğim bir şey değil" dedi; Ebû Hâzim;
"O halde sana onun dışında hiç ihtiyacım yok!" dedi. (Süleyman);
"Peki, bana hayır-duada bulun" dedi. Ebû Hâzim şöyle dedi:
"Allahım! Eğer Süleyman senin dostun ise, O'na dünya ve Ahiret iyiliğini kolaylaştır. Eğer düşmanın ise, onu perçeminden tut, sevip razı olacağın şeye (ilet)". Süleyman O'na;
"Bu kadar mı?" dedi. Ebû Hâzim;
"Ehlinden isen öz, (ama) çok söyledim. Ehlinden değilsen, kirişi olmayan yaydan (ok) atmam bana ne fayda verir?" cevabını verdi. Süleyman O'na;
"Bana tavsiyede bulun!" dedi. (Ebû Hâzim) şöyle dedi:
"Sana tavsiyede bulunacağım, (ama) sözü uzatmayacağım: Rabb'ini ta'zim et. Seni menettiği yerde görmesinden, emrettiği yerde kaybetmesinden (bulmamasından) O'nu tenzih et!" (Ebû Hâzim, Süleyman'ın) yanından çıkınca (Süleyman) O'na yüz dinar gönderdi ve "bunu (Allah rızası için) harca, senin için yanımda bunun gibi çok var!" diye de yazdı. (Râvî ed-Dahhâk) dedi ki, (Ebû Hâzim) bunları O'na, şöyle bir mektupla geri çevirdi: "Ya Emire'l-Mü'minin! Senin benden isteğinin ciddi olmamasından veya benim (parayı) sana geri çevirişimin, (onun) önemsizliği sebebiyle olmasından, Allah korusun!

Bunlara senin için razı olmuyorum, kendim için nasıl razı olurum?" (Ebû Hâzim mektubunun devamında) O'na şöyle yazdı:
"Hz.. Musa b. İmrân, Medyen suyuna varınca o (suyun) başında, (hayvanlarını sulayan çobanlar buldu. Onların gerisinde de (hayvanlarını, diğerlerine karışmaktan) alıkoyan iki kız buldu. Bunun üzerine onlara (bunun sebebini) sordu. Onlar da;
"Çobanlar suvarıp çekilmeden biz suvarmayız. Babamız ise büyük, (çok yaşlı) bir ihtiyardır" dediler. Hemen (Hz. Musa) onlarmkini (de) suvardı. Sonra gölgeye çekildi ve "Rabb'im, hakikaten ben senin bana indireceğin hayra muhtacım" dedi. Bunu (söylemesinin sebebi şuydu): O aç, güven içinde olmayan korkar bir halde idi. Yine de Rabb'inden istedi, insanlardan dilenmedi. Çobanlar da (O'nun sözünü, halini) anlamadılar, (ama) iki kız anladı. Onlar babalarının yanına dönünce olayı ve O'nun sözünü O'na anlattılar. Bunun üzerine babaları -ki O, Şu'ayb idi-;
“Bu, aç bir adam!" dedi ve (kızlarından) birine;
"Git de O'nu çağır!" diye emretti. (Kız) O'nun yanma gelince O'nu büyük sayıp yüzünü örttü ve
"Babam seni çağırıyor. Bizim için (hayvanlarımızı) suvarmanın ücretini verecek" dedi.[1350] (Kız); "bizim için (hayvanlarımızı) suvarmanın ücretini" andığı vakit (bu) Hz. Musa'ya zor geldi. (Ama) onu takip etmek zorundaydı da. Çünkü o, dağlar arasında aç ve yalnızdı. Neticede onun peşinden gittiğinde rüzgâr esti ve (kızın) elbiselerini arkasına çarpmaya ve bu suretle (elbiseleri), arkasının hatlarını ona belli etmeye başladı. (Kız) da kalçalı idi. Hz. Musa kâh yüzünü çevirmeye, kâh (gözlerini) yummaya başladı. Sonunda sabrı tükenince, kıza; "Ey Allah'ın kulu! Arkamda kal ve bana yolu; "şu (yoldan, şöyle..." diyerek) sözünle tarif et" diye seslendi. (Hz. Musa, sonunda) Şu'ayb'in huzuruna girince akşam yemeğinin hazırlanmış olduğunu gördü. Şu'ayb da O'na; "Genç! Otur, yemek ye!" dedi. Hz. Musa O'na;
"Allah'a sığınırım!" dedi. Şu'ayb de O'na;
"Niçin? Aç değil misin?" diye sordu.
"Evet, dedi, fakat bunun, o (kızların) için (hayvanlarını) suvarmamın bir karşılığı olmasından korkuyorum. Halbuki ben,

dinimiz (gereği yaptığımız) hiçbir şeyi yer dolusu altına mukabil bile satmadığımız bir ev halkındanım." Bunun üzerine Şu'ayb O'na;
"Hayır, ey genç, (bu onun karşılığı değildir). Fakat bu, benim ve atalarımın âdetidir. Biz misafiri ağırlar, yemek yediririz" dedi. O zaman Hz. Musa oturdu ve yedi. İşte bu yüz dinar da anlattığım şeylerin karşılığı ise leş, kan ve domuz eti, çaresizlik halinde bundan daha helâldir. Şayet beytu'l-mal'da (devlet hazinesinde)ki bir haktan dolayı ise, bu hususta benim benzerlerim var. Eğer aramızda eşitlik yaparsan ne âlâ! Aksi halde benim buna ihtiyacım yoktur!"[1351]

654. "Bize Ebû Osman el-Basrî, Abdülaziz b. Müslim el-Kesmeli'den haber verdi (ki, O şöyle demiş:) Bize Zeyd el-Ammî, bir fakîhten (naklen) haber verdi ki, o (yani fakîh) şöyle demiş:"
Ey ilim sahibi! İlminle amel et, malının fazlasını ver. Sözünün fazlasını ise, Rabb'inin katında sana fayda verecek olan hadis gibi bir şey sebebiyle (söylemen) hariç, (kendine) tut! Ey ilim sahibi! Şüphe yok ki, bilip de kendisiyle amel etmediğin şey, kendisiyle karşılaştığın zaman Rabb'inin katında senin delilini ve ma'zeretini bertaraf edecektir. Ey ilim sahibi! Allah'a itaatle ilgin sana emredilen şeyler, isyanla ilgili sana yasaklanan şeylerden seni alıkoymak içindir (veya "... isyanla ilgili sana yasaklanan şeylerden seni alıkoyacakdır.") Ey ilim sahibi! Asla, başkasının amelinde güçlü, kendi amelinde zayıf olma! Ey ilim sahibi! Başkasına ait olan şey, seni, kendine ait olan şeyden asla alıkoymasın. Ey ilim sahibi! Alimleri büyük bilip onlara saygı göster, onlara çok yaklaş, onlardan, (söyleyeceklerini) dinle ve onlarla münâkaşa etmeyi bırak. Ey ilim sahibi! Alimleri, ilimlerinden dolayı büyük bil. Cahilleri ise, cehaletlerinden dolayı küçük bil, (ama) onları uzaklaştırma, yaklaştır ve onlara öğret! Ey ilim sahibi! Bir mecliste, anlamadıkça hiçbir söz (hadis) nakletme. Hiç kimsenin sözüne de, sana söylediğini bilmedikçe cevap verme! Ey ilim sahibi! Allah'ın (affına güvenerek) aldanma, insanların (sözlerine güvenerek) de aldanma! Çünkü Allah'ın (affına güvenerek) gaflet içinde olmak, O'nun

emrini terketmeye; insanların (sözlerine güvenerek) gaflet içinde olmak, onların arzularına uymaya (götürür). Allah'tan, O'nun seni kendinden (yani azabından) sakındırdığı gibi sakm. İnsanların fitnesinden de sakın. Ey ilim sahibi! Gerçek şu ki, günün ışığı, başkasıyla değil, ancak güneşle tam olur. Bunun gibi hikmet de, başkasıyla değil, sadece Allah'a itaatle kemâle erer. Ey ilim sahibi! Vakıa şu ki, ekin ancak su ve toprakla elverişli hale gelir. Bunun gibi iman da ancak ilim ve amelle elverişli hale gelir. Ey ilim sahibi! Her yolcu azıklamr. O, azığına ihtiyaç duyduğu zaman da azıklandığı şeyi (yanında) bulacaktır. Bunun gibi her amel yapan da, ahirette ameline muhtaç olduğu zaman, dünyada yaptığı ameli (yanında) bulacaktır. Ey ilim sahibi! Allah seni ibadetine karşı is-teklendirdiği zaman, bil ki O, sadece senin, O'nun katındaki değerini sana açıklamak istemiştir. Bu sebeple O'ndan başkasına geçme ki, sonra O'nun değer vermesi (halinden), küçümsemesi (haline) dönersin. Ey ilim sahibi! Şüphe yok ki, taş ve demir taşıman, sana, sözünü kabul etmeyeceklere (söz) anlatmandan daha kolay gelir. Sözünü kabul etmeyeceklere (söz) anlatan kimsenin durumu, Ölüye seslenen ve kabirdekilere sofra koyan kimsenin durumu gibidir.[1352]

57. Şam'lı Abbâd B. Abbâd El-Havvâs'ın Mektubu

655. "Bize Abdulmelik b. Süleyman Ebû Abdirrahman el-Antâki, Abbâd b. Abbâd el-Havvâs eş-Şâmi Ebû Utbe'den, O'nun şöyle dediğini haber verdi:"
"İmdi; aklınızı kullanın, akıl nimettir. Zira nice akıl sahibi (insan) vardır ki, zararına olan şeylerde derinleşmekle muhtaç olduğu şeylerden istifade etmekten kalbini alıkoymuş ve neticede bu (muhtaç olduğu şeylerden) gafil hale gelmiştir. Araştırılması gerekmeyen meselelerde araştırmayı terketmek, kişinin aklının üstünlüğünü (gösteren şeylerdendir. (Ancak) kişinin aklının üstünlüğü de, sonunda kendisine, güzel ve faydalı işlerde kendinden aşağıda olanları araştırıp soruşturmayı terketmekten dolayı, vebal olur.
Veya (nice) kimse vardır ki, kalbini; dinine, Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- Ashabının dışında birtakım adamları baş tacı etmesine sebep olan bir bid'atle meşgul etmiş yahut; hidayeti sadece onlarda gördüğü, sapıklığı da onları terketmekte zannettiği şeylerde kendi görüşüyle yetinmiştir. (Bu durumlarda) onun iddiası şudur:
"O, bunları Kurandan almıştır!" Halbuki o, Kurandan ayrılmaya çağırmaktadır! Acaba ondan ve taraftarlarından önce, Kur'an'ın; muhkemiyle amel eden, müteşâbihine inanan ve onun hakkında en vazıh yolun işaret çizgisi üzere olan, sahip ve tatbikçileri yok muydu? Kur'an, Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- önderi idi. Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- de Ashabının önderi idi. Ashabı ise, kendilerinden sonrakilerin önderleri idiler. (Bu sonrakiler de, muhtelif) bölgelerde tanınmış olan, (kendilerine) nisbet olunan, aralarında ihtilâf olmakla beraber (nefislerinin) arzularına uyan (bidatçıları) red hususunda müttefik olan kişilerdir. (Nefislerinin) arzularına uyanlar ise, şahsi görüşleriyle orta yoldan sapmış, sırat-ı müstakimden uzak değişik yollarda bocalamış, kılavuzları onları; sapıtıcı, ıssız ve uzak çöllere sürüklemiş, onlar da, şekil ve suretlerinde külfete girerek bu (sapık yollarda) derinleşmişlerdir. Her ne zaman Şeytan onlara, sapıklıklarında yeni bir bid'at çıkardıysa, onlar ondan başkasına

geçtiler. Çünkü onlar geçmiş (müslümanlarm) izinin peşine düşmediler, (kötülükleri terkeden) muhacirlere de uymadılar. Halbuki Hz. Ömer'den nakledildi ki, O Ziyâd'a şöyle demişti:
"Biliyor musun, İslâm'ı ne yıkar? Alimin hatası (sürçmesi), münâfıkın Kur'an vasıtasıyla mücâdelesi ve saptırıcı önderler!" [1353] Allah'tan korkun! Kurrânızm (hep Kur'an okuyan âbid insanlarınızın) ve mescidlerinizin cemaatlerinin içinde ortaya çıkan; gıybet, söz taşıma, insanlar arasında iki yüz ve iki dille dolaşma gibi şeylerden sakının! Nitekim nakledilmiştir ki, bu dünyada ikiyüzlü olan, Cehennemde de iki yüzlü olacaktır. [1354] Gıybetçi kimse seninle karşılaşır ve yanında, senin gıybet edilmesini arzu ettiğini zannettiği kimseyi gıybet eder. Senden sonra senin arkadaşına gelir ve aynısını senden arkadaşına getirir, (onun yanında da seni gıybet eder). Bir de görülür ki o, sizin herbirinizin yanında ihtiyacını elde etmiş, (ama) sizden herbirinize, hakkında, arkadaşına onun getirdiği (söylediği) şeyler gizli kalmıştır. (Böyle birinin), yanında hazır bulunduğu bir kimsenin yanındaki hazır bulunuşu, kardeşlerin (birbirlerinin yanındaki) hazır bulunuşu (gibi), yanında bulunmadığı kimselerin yanında bulunmayışı ise, düşmanların (birbirlerinin yanında) bulunmayışı gibidir! Bunlardan hazır olanlara ikram vardır, hazır bulunmayanlara ise hiçbir saygı yoktur! (Gıybetçi) yanında bulunanı övgü ile aldatır, yanında bulunmayanı, arkadan konuşmakla çekiştirir. Hayret Allah'ın şu kullarına! Toplulukta şunu hilesinden menedecek, müslüman kardeşinin ırzına (sataşmaktan) vazgeçirecek hem yol gösterici, hem de ıslah edici hiç kimse yok mu? Hayır, o (gıybetçi, insanlara) götüreceği şeylerde onların arzusunu bilip onları elde etti, onlar da onun ihtiyacını giderdiler. Böylece onların dinleriyle beraber kendi dini karşılığında karnını doyurdu. Allah'tan korkun (ey insanlar), Allah'tan korkun! (Yanınızda bulunmayan) kimselerinizin, çiğnenmesi helâl olmayan haklarını müdâfâa edin; dillerinizi, iyilik durumu hariç, onlardan çekin, ümmetiniz hakkında Allah'a karşı samimi ve hayırhah olun. Çünkü sizler Kur'an ve Sünnet'in sahip ve tatbikçileri oldunuz. Şüphe yok ki; Kur'an, kendisiyle konuşulmadıkça (kendiliğinden) konuşmaz.

Sünnet de, kendisiyle amel edilmedikçe (kendiliğinden) iş yapmaz. Sonra, alim susup da, ortaya çıkan (kötü) şeyleri reddetmeyince ve terkedilen (iyi) şeylerin (yapılmasını) emretmeyince, cahil ne zaman öğrenecek? Halbuki Allah, kendilerine kitap verilenlerden;

"Onu insanlara mutlaka açıklayacaklar, onu gizlemeyecekler diye söz almıştı."[1355] Allah'tan korkun! Çünkü sizler, günâhtan titizlikle kaçınmanın zayıfladığı, huşûun azaldığı, ilmi, onu bozanların öğrendiği bir zamandasınız. (Bu, ilmi bozan ilim sahipleri), onu bilmekle tanınmayı istediler, onu zayi etmekle tanınmaktan ise hoşlanmadılar. Bu sebeple (ilim) hakkında, içine soktukları hatalardan dolayı, (nefis) arzusuyla konuştular ve kelimeleri, hakla ilgili yapmadıkları şeylerden bâtılla ilgili yaptıkları şeylere çevirdiler. Binaenaleyh onların günâhları, bağışlanmayacak günâhlar, kusurları i'tiraf edilmeyecek kusurlardır. Yol gösterici kimse yolunu şaşıran biri olunca, yol gösterici arayan, irşad edici isteyen kimse doğru yolu nasıl bulur? Onlar dünyayı sevdiler, (ama) ahalisinin mevkiini beğenmediler. Bu yüzden yaşayışta onlara karıştılar, sözle onlardan ayrıldılar. Kendilerini de, amellerine nisbet edilmesinler diye sözle müdâfaa ettiler. Ama, ilgilerinin olmadığını söyledikleri şeylerden kurtulamadılar, kendilerini nisbet ettikleri şeylere de giremediler. Çünkü hakkıyla amel eden kimse, sussa da (hâl lisanıyla) konuşur.

Nitekim yüce Allah'ın şöyle buyurduğu nakledilmiştir: "Ben hikmetli söz söyleyenin her sözünü kabul etmem. Fakat ben onun tasa ve arzusuna bakarım da şayet onun tasa ve arzusu benim (rızam) için ise, konuşmasa da, ben onun susmasını şükür ve saygı yapar, (böyle sayarım)"[1356] Yüce Allah (bir âyette ise) şöyle buyurmuştur:

"Kendilerine Tevrat yükletilip de sonra onu taşımayanların -yani onunla amel etmeyenlerin- durumu, "sifr'ler -yani kitaplar- taşıyan eşeğin durumu gibidir. "[1357] (Yüce Allah, diğer bir âyette ise) şöyle buyurmuştur: *"Size verdiğim şeyi kuvvetle tutun."*[1358] Yani içindekilerle amel edin-. Sünnet'ten de, amel etmeksizin, sözle benimsemekle yetinmeyin. Zira Sünnet'i,

kendisiyle amel etmeksizin benimsemek, ilmi zayi etmenin yanında sözle yalan söylemektir. Bid'atleri, onları ayıplamakla süslenmek (avunmak) için ayıplamayın. Çünkü bid'atçıların bozukluğu sizin iyiliğinizi hiç artırmaz. (Bid'atleri), bid'atçılara karşı azgınlık etmek için de ayıplamayın. Çünkü azgınlık, kendi nefislerinizin bozukluğundandır. Tabibin, hastaları, onları iyileştirecek şeylerle tedavi edip kendisim hasta etmesi uygun düşmez. Zira o hastalandığı zaman, hastalığından dolayı, (hastalarının) tedavisiyle meşgul olamaz. Fakat (doktorun), hastaları tedaviye güç yetirebilmesi gayesiyle kendisi için sağlık (şartları) araştırması gerekir. Binaenaleyh (din) kardeşlerinize yadsıdığınız şeylerde durumunuz; sizin (başkasından ziyade) kendi kendinize bakma, Rabb'inize karşı hayırhah olma, (din) kardeşlerinize karşı da merhametli olma şeklinde olsun. Bununla beraber size, başkalarının kusurlarından ziyade kendi kusurlarınızla alâkadar olmanız, birbirinizden nasihat (hayırhahlık) istemeniz ve bu (nasihati) size isteyerek veren, (aynı zamanda) onu sizden kabul eden kimselerin, nazarınızda değerli ve sevgili olması (uygun düşer). Nitekim Ömer İbnul-Hattab -Allah O'ndan razı olsun!- şöyle demiştir:
"Allah, bana kusurlarımı hediye eden, (gösteren) kimseye merhamet etsin!" Sizler, söz söyleyip de size tahammül edilmesini seviyorsunuz, ama, söylediğinizin aynısı size söylenirse kızıyorsunuz! İnsanlara, yadırgadığınız işlerinde öfkeleniyorsunuz, halbuki siz de onların aynısını yapıyorsunuz! (Bu durumun) sizden alınmasını arzu etmez misiniz? Kendi (delilsiz, dayanaksız) görüşünüzü ve zamanımızdakilerin (böyle olan) görüşünü suçlayın. Konuşmadan önce iyi araştırıp emin olun, (sonra konuşun). Amel yapmadan önce öğrenin. Çünkü durum şu ki; hakla bâtılın karışacağı ve ma'rûfun münker, münkerin ma'rûf olacağı bir zaman gelecektir. Bunun sonucu kiminiz Allah'a, kendisini ondan uzaklaştıracak şeyle yaklaşmaya, onu kızdıracak şeyle ona sevgisini göstermeye çalışacaktır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:
"Kötü işi kendisine süslendirilip de onu güzel gören kimse, (kötü amelini güzel görmeyen, gerçeği gören kimse gibi olur) mu? [1359] Binaenaleyh açık hakikat sizin için delille ortaya

çıkıncaya, (belli oluncaya) kadar şüpheli şeylerden (geri) durmanız gerekir. Zira bilmediği şeye ilimsiz olarak dalan kimse günahkârdır. Kim de Allah'a yardım ederse, Allah da ona yardım eder. Kur'an'a yapışın, ona uyun, (uygulanması için) ona önder olun. Ona nüfuz edenlerin, (onu hakkıyle anlayıp uygulayanların) izinin peşinde olun. Şayet hahamlar ve rahipler, (Allah'ın) Kitâb'ını tatbik etmek ve açıklamakla makamlarının gitmesinden, mevkilerinin alt-üst olmasından korkmasalardı, onu ne değiştirirlerdi, ne de gizlerlerdi. Fakat onlar amelîeriyle (Allah'ın) Kitâb'ına muhalefet edince, (ona aykırı işler yapınca), mevkilerinin alt-üst olmasından ve fesâdlarının ortaya çıkmasından korkarak yaptıkları şeyler konusunda topluluklarma hile yapma (yollarını) araştırdılar. Bunun için (Allah'ın) Kitâb'ını yorumla değiştirdiler. Değiştiremedikleri şeyleri ise gizlediler. Sonra da mevkilerini korumak için kendi yaptıkları şeyler hakkında sustular, topluluklarıyla hoş geçinmek için de onların yaptıkları şeylere seslenmediler. Halbuki Allah, kendilerine Kitâb verilenlerden;
"Onu insanlara mutlaka açıklayacaklar, onu gizlemeyecekler diye söz almıştı."[1360] Aksine onlar onu (yani Allah'ın Kitâb'ını açıklamama, gizleme) hususunda yardımlaştılar ve onun hakkında onlara müsamahalı davrandılar![1361]

---

[1] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/ 67

[2] Şerefu Ashâbi'l-Hadis, 40. "İsnadsız hadis rivayeti zimmi işidir. Çünkü hadisi senedle rivayet etmek, Allah azze ve celle'nin ümmet-i Muhammed'e (aleyhi's-salâtü ve selâm) bir lütfudur." (Edebu'1-İmlâ, 6). Bu konuda bkz. Tecrid Mukaddimesi, 71 vd; Bazı Hadis Meseleleri, 8-12; Hadis Edebiyatı Tarihi, 120-130: Mürsel Hadisler, 13 vd.

[3] Rivayet asrında senediyle bir hadis kitabına geçmemiş olan bir hadisin, hadis usûlü nokta-i nazarından bir değeri yoktur.

[4] Bkz. Ulûmu'l-Hadis, 12-13; Tecrid Mukaddimesi, 239.

[5] Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ, 14/248.

[6] el-Lubâb, 1/392; Siyeru A'lâmİn-Nubelâ, 16/492-493; Şezerât, 3/100

[7] Tabakâtu'ş-Şâfi'iyye. 5/117-119; Fevâtu'l-Vefeyât, 2/295-296; Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ, 18/ 222-226; el-Bidâye, 12/112; Şezerât, 3/327.

[8] Vefeyâtu'l-A'yân, 2/392-393; Tezkiretu'l-Huffâz, 4/1315; Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ, 20/303-311; Şezerât, 4/166; el-Bidâye, 12/238.

[9] Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ, 23/15-17; Şezerât, 5/171.

[10] ed-Dureru'1-Kâmine, 3/196.

[11] ed-Devru'l-Kâmine, 2/489-491; Zeylu Tezkireti'l-Huffaz, 41-42.

[12] ed-Dav'u'1-Lâmi; 4/171 vd.

[13] a.g.e., 1/1-158.

[14] Bkz. Fethu'1-Bârî, 1/20-23.

[15] Bkz. Umdetu'1-Kârî, 1/4-5..

[16] Bkz. Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ, 12/229-231-232; Tezkiretu'l-Huffâz, 2/536.

[17] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/ 67-71

[18] Buhârî, İstitâbe, 1 (8/49); Müslim, îmân, 189 (1/111); îbn Mâce, Zühd, 29 (2/1417); Ahmed b. Hanbel, 1/379, 409, 429, 431, 462. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/73

[19] Enfâl: 8/38

[20] Müslim, İmân. 192 (1/112); Ahmed b. Hanbel, 4&99.

[21] Feyzu'1-Bâri, 1/135-136; Fethul-Bâri, 9/97.

[22] Nisa: 4/31.

[23] Ibn Mace, Zühd, 30 (2/1420)

[24] Tirmizî, Birr, 55 (4/355); Dârimî, Rikâk, 73 (2/323); Ahmed b. Hanbel, 5/153.

[25] Bkz. İhya, 4/35 vd.; Peyzu'l-kadîr, 1/120, 3/276. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/73-74

[26] Bu haberin senedi çok zayıftır. Bir kere el-Vadîn (v. 149 veya 156) Hz. Peygamberle aralarındaki ravileri zikretmemiştir. Bunun için hadis mu'daldır. Diğer taraftan el-Velîd ve hocası Sebre hakkında hiçbir bilgimiz yoktur. Yani mechûl ve mestur râvîlerdir. Bu sebeple haberleri de meçhuldür. Mu'dal ve mechûl haberler, zaîf haberler grubuna dahildirler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/75-76

[27] Tekvîr: 81/8-9.

[28] Bkz. En'âm: 6/151; İsrâ: 17/31.

[29] Bkz. Mumtehine: 60/12; Buhârî, İman, 11 (1/10).

[30] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/76-77

[31] Krş. Kîtâbu'l-Asnâm, 22 (Türkçe kısmı, a. 39.)

[32] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/77

[33] Bkz. Mü'minûn: 23/89 vd.

[34] Tarih boyunca dünyanın bir çok yerinde "taş'lara alâka duyulmuş, bütün taşlara veya özellikleri olan yahut öyle kabul edilen, sembol sayılan bazı taşlara saygı gösterilmiş, kutsanmış ve hatta, câhiliye Araplannda olduğu gibi, tapılmıştır. Hint geleneğinde de taş, sürekliliği ve bozulmazlığı temsil ettiğinden kutsaldır. (Bkz. Dinlerin Dejenerasyonu, K. Demirci, İst. 1985, s. 38).

[35] Mu'cemu'l-Buldan, 1/70. Arap putatapıcılığı hakkında bkz. Putlar Kitabı (Kitâbu'l-Asnâm) , İbn Al-Kalbî, çev. Beyza Düşüngen. Ankara, 1969; Asr-ı Saadet Peygamberimizin Tebligat ve Talimatı, 1/297 vd.; İslâm'dan Önce Arap Yarımadasında Putperestlik ve Yayılışı, H. Atay, İlahiyat Fak. Dergisi, 1-1V, 1957, s. 81-89; Müslümanlıkta İbadet Tarihi, s. 3 vd.

[36] Müslümanlıkta İbadet Tarihi, 6. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/ 77-79

[37] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/ 73-79

[38] Krş. A'raf: 7/157

[39] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/ 80-81

[40] Âl-i İmran: 3/81.

[41] Bakara: 2/146.

[42] A'raf: 7/157. Bkz. Taabakât, İbn Sa'd, 1/159.

[43] Saff: 61/6. Bkz. Tecrîd, 9/251 ve 8. hadisin açıklaması.

[44] Ahmed b. Hanbel, 1/461. Krş. Ebû Dâvûd, Cenâiz, 62 (3/212).

[45] Bkz. Bakara: 2/121. Hz. Peygamber'in Kitab-ı Mukaddesteki tavsifi hakkında bkz. el-Hasâ'isu'l-Kübra, 1/26 vd; Hak Dinî, 1/500 vd.; Eski ve Yeni Ahid'de Hz. Muhammed, A. H. Deedat, ter. Şinasi Siber, Ankara, 1972; Asr-ı Saadet, 4/1828 vd.

[46] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/ 81-82

[47] Bkz. el-Hasâisu'l-Kübra, 1/271; Şemâilu İbn Kesir, 112.; Bu haber, şu kaynaklarda, Ehl-i Kitâb'a dair malûmatı ile bilinen sahâbî Abdullah b. Amr'dan nakledilmektedir: Buhârî, Buyu, 50 (3/21), Tefsir, 48/3 (6/44-45); Ahmed b. Hanbel, 2/174.

[48] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/ 82

[49] Bkz. el-Hasâ'isu'l-Kübra, 1/28. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/ 83

[50] Bkz. el-Hasâisu'1-Kübra, 1/28. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/83-84

[51] Al-i İmrân: 3/159.

[52] Ahzâb: 33/45; Feth: 48/8.

[53] La Sainte Bible, E'sa'ie, 42/1,2.

[54] a.g.e. , 42/6,7. Süleyman Nedvî, "Tevrat'ın bugün eldeki nüshaları, bile aşağı yukarı aynı şekilde bu tebşîrâtı muhtevidir." (Asr-ı Saadet, 4/1844) diyerek E'sa'ie (Eş'iya), 42/1-21 cümleleri ile yukarıdaki Ka'bu'l-Ahbâr (ve Abdullah b. Amr) rivayetleri arasında dolaysız ve dolaylı alâkalar tesbit eder. Bkz. a.g.e., 4/1844-1860.

[55] Ekz. Tabakâtu İbn Sa'd, 1/159.

[56] Burada ve bu İncil'in daha önceki 14/16 cümlesinde geçen ve, "tesellici" diye tercüme edilen kelimenin Yunanca aslı "parakletos (feraklid)"dir. Bu kelime; tesellici, yönetici mânâları taşımaktadır. Ancak İslâm alimlerinin hemen hemen hepsi, ilk zamanlardan itibaren bu kelimenin "Ahmed" mânasına geldiğini söylemekte ve Kur'an-ı Kerim'in, Saff Sûresi, 6. âyetiyle irtibatlandırmaktadırlar. Bir kısım hristiyan alimlerin de bu kelimeyi ; Ahmed kelimesiyle aynı kökten gelen ve hemen hemen aynı mânâyı veren hammâd ve hâmid diye tefsir ettikleri nakledilmektedir. Yuhanna İncilİ'nin, sözkonusu yerlerinde, ilk Yunanca asıllarda, parakletus yerine, tamamen Ahmed mânâsına gelen "periklytos" kelimesinin olabileceği de söylenmektedir. Nitekim İbn İshak (v. 151), Yuhanna İncilİ'nin 14/16 cümlesine atıf yapar ve "biriklutus"un "muhammed" mânâsına geldiğini söyler. O dönemdeki indilerde bu kelimeler muhtemelen periklitos olarak geçmekteydi. İlave etmeliyiz ki, Hz. İsa Yunanca konuşmadığı halde, eldeki İn-ciller'in hepsinin aslı Yunanca'dır. Yani, Hz. İsa'nın sözleri, ve ona gelen vahiyler, onun konuştuğu dilden Yunancaya tercüme edilmiştir. Bu konuda bkz. Le Prophe'te de 1' islâm, 1/583-584, paragraf: 1050-1051; Le Saint Coran, tra. M. Hamidullah, p. 739 (Saff Sûresi, 6. âyetin açıklaması); Tecrid, 9/251; Asr-ı Saadet, 4/1736-1737.

[57] La Sainte Bible, Jean, 16/7-8.

[58] a.g.e., 16/12-14. Bkz. Eski ve Yeni Ahid'de Hz. Muhammed, s. 8 vd.

[59] La Sainte Bible, Deut'eronome, 18/18.

[60] Bkz. Eski ve Yeni Ahid'de Hz. Muhammed, 23 vd.

[61] Bkz. Hristiyanlık Hakkında Konferanslar, 107. Barnaba İncili hakkında bkz. Bir İslâm Peygamberi Hz. İsa, 45 vd.; Barnaba İncili üzerine Bir Türkçe Yazma, Yard. Doç. Dr. Osman Cilacı, Diyanet Dergisi, 1983, cilt: 19, sayı: 4, s. 25-35.

[62] Resûlullah Muhammed -sallellahu aleyhi ve sellem-, 58.

[63] a.g.e., 60-61.

[64] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/84-86

[65] Bu hadis murseldir. Cubeyr, Hz. Peygamber'in zamanına kavuştuğu halde onunla karşılaşmamıştır. Yani muhadramdır. Seneddeki bütün râvîler sikadır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i

Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/86-87

[66] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/87

[67] Bkz. Tarık: 86/13; İsrâ: 17/9; Bakara: 2/2.

[68] Bkz. Tevbe: 9/26, 40; Feth: 48/26; Besâ'iru Zevi't-Temyiz, S.K.N. maddesi.

[69] Enfal: 8/41.

[70] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/87-88

[71] Bu hadîsi et-Taberânî, yine Rebî'a el-Cureşî'den hasen bir senedle tahric etmiştir (Bkz. Mecmeu'z-Zevâ'id, 8/260). Hadîsin Tirmizi'de de (Emsal, 1 (5/145) bir şahidi vardır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/88-89

[72] Bu hadis bu şekliyle mürseldir. Çünkü muhadram olan Ebû Osman en-Nehdî, hadisi kimden duyduğunu tasrih etmemiştir. Ancak Tirmizî'de (Emsal, 1 (5/145-146) hadîsi İbn Mesûddan aldığı görülmektedir. Hadisin Buharı (İtisâm, 2 (8/139) ve Ahmed b. Hanbel'de (1/ 399) şahidleri vardır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/89-90

[73] Bkz. Tecrîd, 12/404-405. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/80-90

[74] Ahmed b. Hanbel, 4/184-185. Bkz. İbn Sad, 1/150; Mustedrek, 2/616; Mecmeu'z-Zevâıd, 8/221-222.
Nûreddin ol- Heysemî, adı geçen eserinde, Ahmed'in senedinin (-ki Bakıyye ve sonrasında Dârimi'ninkiyle aynıdır) hasen olduğunu söylüyorsa da, Süleyman Nedvî, seneddeki Bakıyyi İbnu'l-Velîd sebebiyle onun makbul olamayacağını ihsas eder. Bkz. Asr-ı Saadet, 3/1534-1535.

[75] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/91-92

[76] Şâh Veliyullah, "misâl âlemi" hakkında Şöyle der: "Bil ki pek çok hadîs, varlık içinde maddî olmayan bir âlemin bulunduğuna delâlet etmektedir. Bu (âlemde) mânâlar, sıfat bakımından kendilerine uygun şekillerle temessül eder (bir şekle girer)ler Eşya yer yüzünde vücûd bulmadan önce bir tür gerçekleşme ile orada gerçekleşir (eşya) vücûda gelince, tıpkısı olan bir mânâ ile var olur. Umûmun nazarında cisimleri olmayan pekçok şeyde bir yerden bir yere gider, iner ama insanların hepsi onları görmez... Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: *"Benim gördüklerimi görüyor musunuz? Çünkü ben, evlerinizin arasında fitne yerlerini (şiddetli) yağmurların düştüğü (ve derin izler açtığı) yerler gibi muhakkakki görmekteyim"* ...Cennet hoşlanılmayan şeylerle kuşatılmıştır. Cehennem ise şehevi arzularla kuşatılmıştır... Bela iner de onu dua tedavi eder... Hadislerde Cibril'in, Hz. Peygambere -sallallahu aleyhi ve sellem- zahir olup ona göründüğü, onunla konuştuğu, halbuki (orada bulunan) diğer insanların onu görmediği meşhurdur... Bu hadîslere bakan kimse üç durumdan biri ile karşı karşıya kalır. Ya onları dış mânâları ile kabul edip, durumunu (yukarıda) zikrettiğimiz bir âlemin varlığını kabule mecbur olur. Ehl-i Hadis'in kaidesi bunu gerektirir... Bende bu görüşteyim. Veya der ki; bu

vakalar, her ne kadar görenin duygusunun hâricinde mevcud değilseler de onlar görenin duygusuna görünür, gözünde kendisine şekillenir. Bunun benzeri bir görüşü Abdullah b. Mesûd; *"Göğün açık bir duman getireceği gün..."* Duhân: 44/10 âyetinin tefsirinde söylemiştir. Şöyleki ona göre onlara kıtlık isabet etmişti. Bu sebeple onlardan biri göğe bakardı da, açhkdan dolayı (onu) duman şeklinde görürdü... Yahut bu (hadislerin ifadelerini), başka mânâlar anlatmak için bir "temsil" sayar. Ben Ehl-i Hak'dan sadece üçüncüsünü kabulle yetinen hiç kimse görmedim. (Huccetu'llahil-Bâliğa, 1/27-29).

[77] Şâh Huccetu'llahi'l-Bâliğa, 2/863.

[78] a.g.e.,2/866.

[79] Şerhu'ş-Şemâ'il, el-Munâvî, 1/72. Hâtemu'n-Nübüvvet (Nübüvvet Mührü) hakkında bkz. Buhâri, Vudû', 40 (1/56); Menâkıb, 22 (4/163); Müslim, Fedâ'il, 110-112 (4/1823-1824); Ce-mu'1-Vesâ'il, 1/67 vd.; Şemâi'ilu'r-Resûl, 39 vd.

[80] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/93-94

[81] Bu hadisi, sonunda "şakku's-sadr" ilâvesiyle el-Bezzâr da rivayet etmiştir. Hadisin râvilerinden Ca'fer b. Osman'ı, Ebû Hatim er-Râzî sıka saymış, el-Ukaylî zaif kabul etmiştir. (Mecmeu'z-Zevâ'id, 8/255-256). Bu durumda hadisin senedi za'îftir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/95

[82] İbn Sa'd, 1/192 Bu hadis murseldir. Ebû Salih, tâbiûndandır. el-Mustedrek'de hadîsin musned (muttasıl-merfû) bir rivayeti vardır (1/35). Burada Ebû Salih'in hadisi Ebû Hureyre'den aldığı görülmektedir. Hadisin bu musned rivayeti sahihtir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/96

[83] Enbiyâ: 21/107.

[84] Bkz. Müslim, Fedâ'il, 126 (4/1829), Birr, 87 (4/2007); eş-Şifâ, 1/330, 449.

[85] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/91-96

[86] Bu hadisi et-Taberâni, râvileri, "sahih râvileri" olan bir senedle rivayet etmiştir. Ebû Ya'la ve el-Bezzâr da onu rivayet etmişlerdir (Mecmeu'z-Zevâ'id, 8/292). Bkz. 20. hadisin "açıklama"sı. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/97-98

[87] Asr-ı Saâdet, 3/1127 (sadeleştirilerek).

[88] Kamer: 54/1-2.

[89] Bkz. Mâide: 5/110; En'âm: 5/7; Tâhâ: 20/71; Neml: 27/13.

[90] Bkz. Sâd: 38/4; Zâriyât: 51/52.

[91] Buhâri, Bed'ul-Vahy, 3 (1/3).

[92] Bkz. En'âm: 6/109; Ankebût: 29/50; Isrâ: 17/93; Yûnus: 10/20.

[93] Asr-ı Saadet, 4/1557-1558, Krş. a.g.e., 3/1344.

[94] a.g.e., 3/1178.

[95] a.g.e., 3/1179. Mu'cize ve Hz. Peygamber'in mu'cizleri hakkında bkz. Asr-ı Saadet, cilt: 3-4; Hak Dini Kur'an Dili, 4/2237 vd.; Mektûbat, 82 vd.; Tecrîd, 9/283 vd.; 2/262, 478.. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/98-102

[96] Bu vaka, biraz değişik bir şekilde, Müslim'de de (Zühd, 74 (4/2306-2307) rivayet edilir.

[97] Bu hadisi el-Beyhekî, et-Taberâni (el-Mu'cemu'1-Evsat'ında) ve el-Bezzâr da (muhtasaran) rivayet etmişlerdir (Mecme'u'z-Zevâ'id, 9/7-8). Dârimi'nin râvileri sıka olup senedi ceyyiddir (Bkz. Şemâ'ilu'r-Resûl., 269). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/102-104

[98] Buhâri, Meğâzi, 31 (5/52). Bu sefere Muhârib, Benû Sa'lebe, Necd, Zû Kared, Benû Enmâr gibi başka adlar da verilmektedir. Bkz. Fethu'1-Bari, 15/304-305; Umdetu'1-Kari, 17/193 vd; Tecrid, 10/25

[99] Mecmeu'z-Zevâ'id, 9/8; Umdetu'1-Kâri, 17/193. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/104

[100] Ahmed b. Hanbel, 3/310. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/105

[101] a.g.e., 1/239, 254, 268; Mecmeuz.Zevâid, 9/2. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/105-106

[102] Tecrîd, 12/90.

[103] Dua, Alexis Cairel, çev. M. A. Yücetürk, İstanbul 1967, s. 37-38.

[104] Bulûğu'l-Emânî, 22/47.

[105] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/106-107

[106] Müslim, Fedâ'il, 2 (4/1782); Tirmizi, Menâkıb, 5 (5/593); Ahmed b. Hanbel, 5/89, 95-105. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/107

[107] Bkz. Kur'an-ı Hakîm ve Meâl-i Kerim, 2/516, dn. 39.

[108] Ahzâb: 33/72.

[109] İsrâ: 17/44.

[110] Cum'a: 62/1.

[111] Bakara: 2/74.

[112] Feyzu"l-Kadîr, 3/19. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/108-109

[113] Tirmizî, Menâkıb, 6 (5/593); Mecmeu'z-Zevâid, 8/260. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i

Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/109

[114] Bu hadis mu'del dolayısıyla zayıftır. Şimr b. Atıyye; etbu't-tabiindendir. Hadisi Ebu Nuaym ve İbn Meni de mu'del olarak rivayet etmişlerdi:. Bkz, Şemail'ur-Resul, 279; el-Hasais, 2/63. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/110

[115] Ahmed b. Hanbel, 3/113-137; İbn Mâce, Fiten, 23 (2/1336). Bu hadis, eğer Enes olayı Hz. Peygamberden duymamış ise, sahâbi mürselidir. Sahabe mürselleri makbuldür. Seneddeki râvilerin hepsinin Buharı ve Müslim'de rivayetleri vardır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/111

[116] Ahmed b. Hanbel, 1/223. Bu hadisin el-Beyheki ve el-Bezzâr'da şâhidleri var. Bkz. Şemâ'ilu'r-Resûl, 236 vd.; Mecmeu'z-Zevâ'id, 9/10. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/111-112

[117] Şemâilu'r-Resûl, 238.

[118] Bkz. a.g.e., 234 vd.; Şifâ, 1/573 vd.

[119] Mektûbat, 118. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/96-112

[120] Ahmed b. Hanbel, 1/251, 324. Bu hadisi, sonunda bir ziyade ile et-Taberâni de rivayet etmiştir. Yine et-Taberâni ve elrBezzâr'ın muhtasar rivayetleri vardır. Seneddeki Atâ" muhtelittir. (Mecmeu'z-Zevâ'd, 8/300). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/113-114

[121] Ahmed b. Hanbel, 3/292, 358. Krş. Şemâilu'r-Resûl, 182-183. Hadisin sahâbi râvisi Câbir b. Abdillah'm gözleri, ömrünün sonlarında kör olmuştu (Usdu'1-Ğâbe, 1/307). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/114-115

[122] Ahmed b. Hanbel, 3/329; Buhâri, Menâkıb, 25 (4/170), Eşribe, 31 (4/252-253), Meğâzî, 35 (563), Müslim, İmaret, 72-74 (3/1484: Muhtasaran). Krş. Müslim, Zühd, 74 (4/2308). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/115

[123] Nevevî, 13/2. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/115-116

[124] Ahmed b. Hanbel, a/343. Krş. Şemâ'iu'r-Resûl, 179. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/116

[125] Diğer okuyuşa göre mânâ şöyledir: "Haydi, mübarek temiz suya ve Allah'dan gelen berekete gelin!".

[126] Buhâri, Menâkıb, 25 (4/171); Nesâ'î, Taharet, 60 (1/52); Tirmizi, Menâkıb, 6 (5/597); Ahmed b. Hanbel, 1/396 (Muhtasaran), 460. Bkz. 20. hadisin "Açıklama"sı.

Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/117

[127] Bir önceki 29. hadisin kaynaklarına bkz.

[128] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/117-118

[129] Bkz. 27. hadis.

[130] Fethu'1-Bâri. 14/80; Umdetu'1-Kâri, 16/123.

[131] *"...Halbuki biz o (istenen) âyetleri (mu'cizeleri, harikulade olayları) yalnız korkutmak için göndeririz."* İsrâ: 17/59 âyetinde kâfirlerin inâd ve ısrar ile ve kendi keyflerince istedikleri âyetler söz konusudur. Bunlar gösterilip de iman edilmezse, isteyenler toptan helak edilir.

[132] Bkz. Şemâ'ilu'r-Resûl, 176 vd.; el-Fethu'r-Rebbânî, 22/53 vd.; Mecmeuz-Zevâ'id, 8/299 vd.

[133] Fethu'1-Bâri, 14/81. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/113/118-119

[134] Buhârî, Menâkıb, 25 (4/173); Tirmizi, Cum'a, 10 (2/379); Ahmed b. Hanbel, 2/109. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/120-121

[135] Veya "sorulmuş" (el-Hasâisu'1-Kübra, 2/75).

[136] Taberâni, Evsafında; Ebû Nuaym, Delâil'inde bu hadisi Abdullah b. Bureyde'nin Hz. Aişe'den naklettiği bildirilmektedir. (el-Hasâisu'1-Kübra, 2/76; Mecmeu'z-zevâid, 2/182) Gerek bu durumdan, gerekse metnin son kısmının bu şekliyle sadece bu rivayette bulunmasından ötürü olsa gerek İbn Kesir. "Bu, sened ve metin bakımından garib bir hadistir" demiştir (Şemailu'r-Resûl, 250). Diğer taraftan senetdeki Salih za'ifdir. Hatta Buhâri ve Nesâî'ye göre rivayetleri hiç alınmaması gereken biridir (Mizan, 2/292). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/121-122

[137] Bu hadisi el-Bezzâr da rivayet etmiştir. Hadisin senedi ceyyiddir. Seneddeki râvîlerin hepsinin Buhâri ve Müslim'de rivayetleri vardır (Şemâ'ilu'r-Resûl, 244); Darimi, Salât 202 (1570. hadis). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/122-123

[138] Buhâri, Menâkıb, 25 (4/173-174, Cuma, 26 (1/220). Şâhidleri için bkz. Nesâ'î, Cum'a, 17 (3/83); Buhâri, Menâkıb, 25 (4/173); Ahmed b. Hanbel, 3/295, 306; Şemâ'ilu'r-Resûl, 242 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/123

[139] Bu hadisi, ceyyid olmasına rağmen, Darimi dışında sadece el-Bezzâr rivayet etmiştir (Şemâ'ilu'r-Resûl, 24).

[140] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/123

[141] Ahmed b. Hanbel, 5/137-139; İbn Mâce, İkâmet, 199 (1/454). Bu hadisi îbn

Sa'd, Ebû Yala, Ebû Nuaym, el-Beyhekî ve eş-Şâfiî de rivayet etmişlerdir (Şemâ'ilu'r-Resûl, 239 Hasâ'is, 2/76). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/124

[142] Umde, 4/207 Fethul-Bâri, 3/109; Tecrîd, 3/388-389. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/125

[143] Bu hadisi İbn Ebî Şeyhe, Ebû Ya'la (ziyâdeli olarak) ve Ebû Nuaym da rivayet etmişlerdir. Hadisin el-Bezzâr ve Abd b. Humeyd'dc de şâhidleri vardır (Mecme'u'z-Zevâ'id, 2/180-181; Şemâ'ilu'r-Resûl, 248-249; el-Hasais, 2/76). Seneddeki Mucalid za'if bir râvidir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/125-126

[144] Bu hadis murseldir. el-Hasanu'1-Basrî tâbiûndandır. Seneddeki es-Sa'k da za'if bir râvidir. Bu sebeblerden dolayı bu hadis za'ifdir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/126

[145] el-Kâmil fı't-Târih, 1/199; Musannaf, 3/154.

[146] İbn Sa'd, 1/240. Bkz. Firdevs, 3/52; Feyzu'l-Kadir, 4/311. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/127

[147] Ahmed b. Hanbel, 1/249, 267, 363; İbn Mâce, İkamet, 199 (1/454-455). Bkz 1571. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/127

[148] Ahmed b. Hanbel, 1/267; îbn Mâce, İkâmet, 199 (1/454-455). Bkz. 1572. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/127

[149] Bu hadisi îbn Sa'd, İshak b. Râhû'ye, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ve el-Beyhekî de rivayet etmişlerdir. Hadisin senedi sahîhdir (Şemâ'ilu'r-Resûl, 246; el-Hasâ'is, 2/76), Bkz. 1573. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/128

[150] Bu hadisi Ebû Ya'la da rivayet etmiştir (Şemâ'ilu'r-Resûl, 240). Hadisin Tirmizi'de (Menâkıb, 6 (5/594), Ahmed b. Hanbel'de (3/226), el-Bezzâr, Ebû Nuaym ve el-Beyhekî'de (Şemâilu'r-Resûl, 240-241; el-Hasâ'is,) şâhidleri vardır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/128-129

[151] İbn Hacer, tevatürden aşağı bir derece olan "istifada" yoluyla (mustefidan) nakledildiğini söyler. Ancak ona göre bu da katiyet ifade eder (Fethu'1-Bâri, 14/82).

[152] Bkz. eş-Şifâ", 1/581, 587; Fethu'1-Bâri, 14/82; Nazmu'l-Mutenâsir, 134-135; Tecrîd, 3/76-7

[153] et-Taberâni, el-Evsafında rivayet etmiş (Mecme'u'z-Zevâ'id 2/182).

[154] et-Taberâni (Mecmeu'z-Zevâ'id, 2/182-183) el-Beyhekî ve Ebû Nuaym rivayet etmiş (el-Hasâ'is, 2/76).

[155] ez-Zübeyr b. Bekkâr rivayet etmiş (el-Hasâ'is, 2/76).

[156] Bkz. Buhâri, Tefsir 24 (6/7); Müslim, Tevbe, 56 (4/2133).

[157] Bkz. Umde, 4/104, 6/215-216; Fethu'1-Bâri, 5/60. Krş. Müslümanlıkta İbadet Tarihi, 58. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/120/129-131

[158] ed-Darîmi'nin hocası burada "el-Esâfiyyu" kelimesinin okunuşundaki bir rivayet farkına işaret etmektedir. Bu farkın ne olduğu kesin olarak anlaşılamamaktadır. Bunun, yukarıda verdiğimiz şekilde, veya el-Usâfiyyu-el-Esâfiyyu şeklinde yahut başka şekillerde olması muhtemeldir.

[159] Buhâri, Meğazî, 29 (5/45-46), Cihâd, 188 (4/36 muhtasaran); Müslim, Eşribe, 141, (3/1610-1611); Ahmed b. Hanbel, 3/377, 300 (muhtasaran). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/131-134

[160] Hicrî 4. yılın Şevval ayında meydana geldiğini söyleyenler de vardır. İlk dönemlerdeki olayların tarihleri hakkında çoğu kere böyle değişik tarihlerle karşılaşmaktayız. Bunun bir sebebi şudur: Bazı selef tarihçileri, hicri tarihi, Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem-Medine'ye hicretinden sonraki Muharrem ayından başlatır ve, hicretin vukubulduğu ay olan Rebiulevvel ile bu aradaki aylan nazar-ı i'tibara almaz, tarihlemeyi de buna göre yaparlar. Diğerleri ise -ki bunlar çoğunluktadır.- hicri tarihi hicret yılının Muharrem ayından başlatırlar. Neticede tarihler arasında değişiklikler görülmektedir (Fethu'1-Bâri, 15/276).

[161] Ahzâb: 33/10-11.

[162] Hendek savaşı hk. bkz. Fethu'1-Bâri, 15/276; Umdetu'1-Kâri, 17/176; Hz. Peygamber'in Savaşları, 94 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/134-136

[163] Buhâri, Salât, 43 (1/109), Menâkıb, 25 (4/171), Et'ıme, 6 (6/197), 48 (6/212), Eymân, 22 (7/231); Müslim, Eşribe, 142, 143 (3/1612-1614). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/136-137

[164] Ahmed b. Hanbel, 3/485. Bu hadisi et-Taberâni de rivayet etmiştir. Hadisin senedindeki râviler, Şehr b. Havşeb hariç, "sahih râvileri"dir. Şehr'i de bir çok kimse sıka kabul etmiştir. (Mecmeu'z-Zevâ'id, 8/311). Benzeri bir olayın, Ebû Râfi'in başından da geçtiği rivayet edilir. (Ahmed b. Hanbel, 6/8, 39. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/137

[165] Ahmed b. Hanbel, 3/397-398; Bu haber şu kaynaklarda muhtasaran rivayet edilmiştir: Buhâri, Hibe, 21 (3/137-138), Menâkıb, 25 (4/172)...; Ebû Dâvûd, Cenâ'iz, 38 (3/202); Nesâ'î, Cenâ'iz, 83 (4/65), Vesâyâ, 4 (6/206); İbn Mâce, Sadakat, 20 (2/813-814); Ahmed b. Hanbel, 3/313, 365, 391, 399 Bkz. İbn sa'd, 3/562, 563. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/138-142

[166] Muvatta', Cihâd, 49 (2/470); İbn Sa'd, 3/562, 563; Usdu'1-Ğâbe, 3/348.

[167] Nazmu'l-Mutenâsir, 136. Bu konudaki haberleri toplu olarak görmek için bkz.

eş-Şifâ, 1/561-572; Mecme'u'z-Zevâ'id, 8/302 vd.; Şemâ'ilu'r-Resûl, 192 vd.

[168] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/131-143

[169] Enbiyâ: 21/29.

[170] Feth: 48/1-2.

[171] İbrahim: 14/4.

[172] Sebe': 34/28.

[173] Mecmeu'z-Zevâ'id, 8/254-255 (Taberâni ve Ebû Ya'lâ'dan).

[174] Bakara: 2/253.

[175] Bkz. Necm: 53/9.

[176] Hak Dini, 2/840-841.

[177] Bakara: 2/285.

[178] Nisa: 4/164.

[179] Tirmizi, Menâkıb, 1 (5/587-588). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/146-147

[180] Duha: 44/11.

[181] Nisa: 4/125.

[182] Nisa: 4/164.

[183] Nisa: 4/171.

[184] Enbiyâ: 21/91.

[185] Alu İmrân: 3/42.

[186] Alu İmrân: 3/33; Fâtır: 35/32; Hacc: 22/75.

[187] Bkz. 55. hadisin "açıklama"sız. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/147-148

[188] Bkz. Sâffât: 37/49.

[189] Bkz. İnsan: 76/19.

[190] Tirmizi, Menâkıb, 1 (5/585, muhtasaran); Firdevs, 1/47. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/148

[191] Hadisin senedindeki bütün ravilerin cumhur tarafından sika kabul edildiği nakledilmektedir. Suyûti d bu hadis için "hasen" işareti koymuştur. (Feyzu'l-Kadir, 3/43) Ancak biz elimizdeki rical kitaplarında Salih b. Atâ b. Habbab Hakkında bir bilgi bulamadık. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/149

[192] Tirmizi, Tefsir, 18 (5/308,309) Krş. Ahmed b. Hanbel, 3/144,248. Sabit, büyük bir ihtimalle, Enes'in talebesinden olan Sabit el-Bunânî'dir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi

Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/149

[193] Müslim, İman, 330 (1/188). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/150

[194] Ahmed b. Hanbel, 3/144. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/151-152

[195] Bakara: 2/255.

[196] Enbiyâ: 21/28.

[197] Yûnus: 10/3.

[198] Ğâfîr: 109/18.

[199] Müslim, İman, 335 (1/189).

[200] Bkz. Buhâri, İlim, 33 (1/33).

[201] *"... belki (böylece) Rabb'ın seni, övülmüş bir makama (makam-ı mahmûda) ulaştırır."* Isrâ: 17/79 mealindeki âyette bu imtiyazın söz konusu olduğu söylenir.

[202] Bu konuda bkz. Nevevî, 3/35; Umdetu'1-Kâri, 2/127; İslâm Tarihi Asr-ı Saadet, 4/1905 vd.; Hak Dini, 2/850-851; İhyâu Ulûmi'd-Din, 4/509 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/152-153

[203] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/153

[204] Müslim, 126 (4/1829).

[205] Bkz. 2778. hadis.

[206] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/154

[207] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/154-155

[208] Nisa: 4/125.

[209] Araf: 7/144.

[210] Nisa: 4/164.

[211] Bkz. 48. Hadisin "Açıklama"sı.

[212] Bkz. İsrâ: 17/79.

[213] Bkz. Feyzu'l-Kadir, 3/40.

[214] Müslim, Fiten, 19 (4/2215).

[215] Tinnizi, Fiten, 7 (4/466). Bkz. Ebû Dâvûd, Fiten, 1 (4/98).

[216] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/144/155-156

[217] Ahmed b. Hanbel, 4/104. Zehebî, bu haberin Sahih Garib olduğunu kaydeder (el-Hasâ'is, 2/56). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-

Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/156-157

[218] Haşr: 59/9.

[219] Müslim, Selâm, 98 (4/1741).

[220] Bkz.Tecrîd, 8/473.

[221] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/157-158

[222] Tirmizi, Menâkıb, 5 (5/593). Bkz. 43.-46. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/156-159

[223] Tirmizi, Edeb, 47 (5/118). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/159-160

[224] Bu hadisi Tirmizi, eş-Şemâ'il'de; Taberâni, el-Evsat'ta; Beyhekî, ed-Delâ'il'de rivayet etmişlerdir. Hadisin senedindeki Abdulaziz çok za'if bir râvidir (Feyzu'l-Kadir, 5/72; Mecme'u'z- Zevâ'id, 8/279). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/160

[225] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/160

[226] Bu haberi Taberani, el-Kebir ve el-Evsat'ında rivayet etmiştir. Taberani'nin ravileri sıka kabul edilmişlerdir. (Mecmeu'z-Zeva'id, 8/280). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/161

[227] Müslim. Feda'il, 82(4/1815); Ahmed b. Hanbel, 3/228, 270. Bkz. Buhari, Menakıb, 23(4/164).). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/161

[228] Tirmizi, Birr, 69 (4/368); Buhâri, Menâkıb, 23 (4/167, muhtasaran); Müslim, Fedâ'il, 81 (4/1814, muhtasaran); Ebû Dâvûd, Edeb, 1 (4/247, muhtasaran). Bkz. Buhâri, Vesâyâ, 25 (3/195).). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/162

[229] Habîb mechûl bir râvîdir. Habîb ve bu haberi hk. bkz. Mizânu'l-İ'tidâl, 1/454.). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/162-163

[230] Müslim, Hudûd, 22 (3/1322).). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/163

[231] Buhâri, Menâkıb, 23 (4/165); Tirmizi, Menâkıb, 8 (5/598); Ahmed b. Hanbel, 4/281.). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/163

[232] Bu haber murseldir. İbrahim tâbiûndandır.). Ebu Muhammed Abdullah b.

Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/164

[233] Bu hadisi el-Beyhekî ve Ebû Nuaym da rivayet etmişlerdir (Bkz. el-Hasâ'is, 1/67) Hadisin, Ebû Yala, el-Bezzâr ve et-Taberâni'de şâhidleri vardır (Bkz. Mecmeu'z-Zevâid, 8/282).). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/164

[234] Müslim, Fedâ'il, 113 (4/1824).

[235] Bkz. Neaâ'î, İşretu'n-Nisâ', 1 (7/58).

[236]Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/159/164-165

[237] Ebû Dâvûd, Diyât, 6 (4/174-175). Bkz. Buhârî, Meğazî, 83 (5/137); Hibe, 28 (3/141); Ahmed b. Hanbel, 1/305, 3/218.). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/165-166

[238] Ebû Dâvûd, Diyât, 6 (4/174).). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/167

[239] Buhâri, Cizye, 7 (4/66), Tıbb, 55 (7/32); Ahmed b. Hanbel 2/451.). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/168-169

[240] Bakara sûresi, 80. Hayber'deki zehirleme hâdisesi hakkında bkz. Fethul-Bâri, 15/81-82 21/380-382; Umdetu'I-Kâri, 15/91-92; Tecrid, 8/467.). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/165-169

[241] Müslim, Fedâ'il, 56 (4/1805); Buhâri, Edeb, 39 (7/82).

[242] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/170

[243] Bu hadisin şâhidleri için bkz. Buhâri, Rikâk, 20 (7/183); Ahmed b. Hanbel, 6/314.). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/170-171

[244] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/171-172

[245] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/172

[246] Bkz. Ahmed b. Hanbel, 6/130.

[247] Bunların bir kısmı için bkz. Mecmeu'z-Zevâ'id, 9/13; eş-Şifâ, 1/230.

[248] Buhârî, Bed'u'1-Vahy, 5 (1/4).

[249] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/170-172

[250] Nesâî, Cum'a, 31 (3/89). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve

Yayınları: 1/173

[251] Hakka: 6941.

[252] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/173-174

[253] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/174-175

[254] Dâvûd b. Ali, etbâu't-tâbiindendir. Dolayısıyla bu hadis mu'daldır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/175

[255] Ahmed b. Hanbel, 3/91; Buhâri, Menâkıbu'l-Ensâr, 45 (4/253 muhtasaran); Tirmizi, Menâkıb, 15 (5/608). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/175-176

[256] eş-Şifâ, 1/406; Nevevî, 15/53.

[257] Bkz. Buhâri, Rikâk, 53 (7/207); Müslim, Fedâ'il, 26, 30 (4/1793, 1795).

[258] Hak Dini, 9/6182 Havz hk. bkz. Fethu'1-Bâri, 24/287; Tecrid, 12/218-219; Nevevî, 15/53 vd.; Hak Dini, 9/6181. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/176-177

[259] Ahmed b. Hanbel, 3/489, 488 Mustedrek, 3/56. Bkz. Usdu'1-Ğâbe, 6/309. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/177-178

[260] İslâm Tarihi Asr-ı Saadet, 2/752.

[261] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/178

[262] Burada iki ayrı hadis vardır. Birincisinin şâhidleri için bkz. Ahmed b. Hanbel, 1/217 Buhâri, Menâkıb, 25 (4/183); Müslim, Fedâ'ilu's-Sahâbe, 99 (4/1905). İkincisinin şâhidleri için bkz. Müslim, İman, 82, 84, 89, 90 (1/71-73); Buhâri, Megazî, 74 (5/122). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/178/179

[263] Bakara: 2/74.

[264] Bu konuda bkz. Feyzu'l-Kadir, 1/93; İslâm Tarihi Asr-ı Saadet, 2/599, 613; Tecrid, 7/423-424. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/179

[265] Ahmed b. Hanbel, 6/228; Buhâri, Merda, 16 (7/8, şahid), Ahkâm, 51 (8/126, şâhid), İbn Mâce, 9/66 Cenâ'iz, 9 (1/470, muhtasaran). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/180

[266] Ahmed b. Hanbel, 6/151, 228 (muhtasaran); Buhâri, Vudû, 45 (1/57, muhtasaan), Me-ğazi, 83 (5/139-140, muhtasaran), Tıbb, 22 (7/18, muhtasaran). Bu hadisin şâhidleri İçin bkz. Buhâri, Fedâ'ilu'l-Ashâb, 3 (4/190); Müslim, Fedâi'lu's-Sahâbe, 176 (4/1949); Delâilu'n-Nubuvve, 7/177. Ebu Muhammed Abdullah b.

Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/181-182

[267] Tecrid, 11/24.

[268] Haşr: 59/9.

[269] Buhâri, Menâkıbu'l-Ensâr, 2 (4/222).

[270] Müslim, İman, 129 (1/85); Buhâri, Menâkıbu'l-Ensâr, 4 (4/223).

[271] Müslim, Fedâilu's-Sahâbe, 172 (4/1948).

[272] Buhâri, Menâkıbu'l-Ensâr, 5 (4/223).

[273] Buhâri, İman, 10 (1/10).

[274] Buhâri, Menâkibu'l-Ensâr, 17 (4/229).

[275] Ensâr hakkında bkz. Buhâri, Menâkıbu'l-Ensâr, 1 vd. (4/221 vd.); Tecrîd, 7/73 vd, 148 10/3 vd.; Bazı Hadis Meseleleri Üzerinde Tetkikler, 59.

[276] Bkz. Tevbe: 9/40.

[277] Bkz. Fethu'1-Bâri, 149-150.

[278] Hz. Ebû Bekr hk. bkz. Tecrid, 2/414 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/182-185

[279] Buhâri, Ezan, 46 (1/165), Enbiyâ, 19 (4/122); Muvatta1, Sefer, 83 (1/170-171); Tirmizi, Menâkib, 16 (5/613); Ahmed b. Hanbel, 6/34, 144, 229. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/185

[280] Umdetu'l-Kârî, 5/187 vd.; Fethul-Bâri, 4/36 vd.; Asr-ı Saadet, 2/757, 758; Tecrid, 2/630 vd.

[281] Fethu'1-Bâri, 4/36; Tecrid, 2/633. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/185-186

[282] Bu haber murseldir. Ikrime tâbiûndandır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/187-188

[283] Buhâri, Cenâ'iz, 3 (2/70), Meğazi, 83 (5/143); İbn Mâce, Cenâ'iz, 65 (1/520).

[284] Asr-i Saadet, 2/753-756-766.

[285] İbn Mâce, Cenâ'iz, 65 (1/521); Tecrid, 11/31. Krş. Asr-ı Saadet, 2/768.

[286] Kendisiyle ilgili haber için bkz. İbn Mâce, Cenâ'iz, 65 (1/524); Ahmed b. Hanbel, 3/212.

[287] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/188-189

[288] Bu hadis murseldir. Mekhûl tâbiindendir. Hadisi Beyhekî İbn Adiyy ve Taberânî de rivayet etmişlerdir. Bunlar da zaiftir. (Feyzul-Kadir, 1/286) Ancak hadisin şahitleri vardır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/189

[289] Bu hadis murseldir. Atâ b. Ebî Rebâh tâbiûndandır. Bir önceki hadise bkz. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/190

[290] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/190

[291] Buhâri, Meğazi, 83 (5/144); Nesâ'î, Cenâ'iz, 13 (4/11); İbn Mâce, Cenâ'iz, 65 (1/522); Ahmed b. Hanbel, 3/197. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/190-191

[292] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/191

[293] Tirmizi, Menâkıb, 1 (5/588); İbn Mâce, Cenâ'iz, 65 (1/522); Ahmed b. Hanbel, 3/122, 221, 240, 268, 287. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/191-192

[294] Bu haber munkatıdır. Ebu Hariz el-Ezdî etbaut-Tabiindendir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/192

[295] Mâide: 5/117-118.

[296] Müslim, Cennet, 58 (4/2195).

[297] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/192-193

[298] Nasr: 110/1-2.

[299] Bu hadisin şahidi için bkz. Ahmed b. Hanbel, 3/343. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/193

[300] Tevbe: 9/128.

[301] Hz. Ömer'in, borçlarını ödemek için satmış olduğu bu ev; "Dârul-Kazâ': Borç Ödeme Evi" diye meşhur olmuştu. Bkz. Fethu'1-Bâri, 57189.

[302] El-Ikdu'l-Ferid, 4/93-94; el-Beyân ve't-Tebyîn, 2/59. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/174/194-197

[303] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/197-198

[304] Bu haberin şahidleri için bkz. el-HaBâ'is, 2/280-281.

[305] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/198-199

[306] Umde, 14/224; Tecrid, 8/351. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/199

[307] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/197/199-200

[308] Tirmizi, îlim, 16 (5/44); Ebû Dâvûd, Sünnet, 5 (4/201); İbn Mâce, Mukaddime, 6 (1/15); Ahmed b. Hanbel, 4/126,127; Mustedrek, 1/95-96. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/200-201

[309] Kitâbu'z-Zühd, Abdullah tbnu'I-Mübârek, 281. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/201

[310] İbn Mâce, Fiten, 26 (2/1345).

[311] Bkz. 2. ve 3. hadislerin "Açıklamaları.

[312] Fâtır: 35/28.

[313] Beyine: 98/8

[314] Umdetu'1-Kâri, 2/41.

[315] Edebu'1-İmlâ, 137.

[316] Bkz. Takyîdul-İlm, et-Tasdîr, 5. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/201-202

[317] el-Bide1, 66. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/203

[318] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/203

[319] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/203-204

[320] Bid'atler hakkında bkz. el-Bide' ve'n-Nehyu Anha, Muhammed b. Vaddâh el-Kurtubi, tah.: M. Ahmed Dehmân, Dımeşk, 1400/1980; el-î'tisâm, Ebû İshak İbrahim eş-Şâtıbî, Mısır, I-II; el-Bid'a, Dr. İzzet Ali Aöyye, Kahire, 1973. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/204

[321] Tevbe: 9/75.

[322] Tevbe: 9/58.

[323] Tevbe: 9/61.

[324] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/205

[325] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/200-205

[326] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/206

[327] Musannaf, 6/394. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/206-207

[328] Teferruatı için bkz. Istılahat, 2/211.

[329] Bkz. a.g.e., 2/202 vd.

[330] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/207-208

[331] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/208

[332] Musannaf, 6/401. Krş. Istılahat, 2/190.

[333] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/208

[334] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/209

[335] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/209

[336] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/209

[337] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/210

[338] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/210

[339] İ'lâm, 1/66.

[340] Bkz. İslâm Hukukunda İctihad, 108.

[341] İ'lâm, 1/67 vd.

[342] Bkz. Fıkıh... Usûlü, 298; Câmiu Beyâni'1-İIm, 423.

[343] Bkz. Huccetullahi'l-Bâliğa, 1/311 vd; İslâm Hukukunda İctihad, 107 vd; İslâm Fıkhında Re'y Taraftarları, 28 vd.

[344] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/210-212

[345] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/212

[346] İ'lâm, 1/67.

[347] Fıkıh (İslâm Hukuku) Usûlü, 251.

[348] Bkz. a.g.e., 298.

[349] Kıyas ve tartışmaları hakkında bkz. İlâm, 1/203 vd.; Fıkıh (İslâm Hukuku) Usûlü, 251 vd.; İslâm Hukukunda İctihad, 17, 117 vd; Mulahhasu İbtâli'l-Kıyâs ve'r-Re'y..., İbn Hazm el-Endelüsî, tah.: Sa"îdu'l-Afgani, Beyrut, 1389/1969; Istılahat, 1/171; Kıyas İstihsan Istıslah, A. Şener. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/212-213

[350] el-Musannaf, 6/394; es-Sünenu'1-Kübra, 7/335; Muvatta; Talâk, 2 (2/550). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/213-214

[351] Bakara: 2/229.

[352] Talâk: 65/1.

[353] Bkz. 103. hadisin "Açıklama'sı.

[354] el-Musannaf, 6/303; es-Sünenul-Kübra, 7/325.

[355] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/214

[356] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/215

[357] Câmiu Beyânil-İlm, 309. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/215

[358] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/215

[359] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/216

[360] Ebû Dâvûd, İlim, 9 (3/321).

[361] Bakara: 2/159.

[362] Müslim, İlim, 15 (4/2059).

[363] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/216

[364] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/217

[365] Fıkıh (İslâm Hukuku) Usûlü, 232.

[366] Fıkıh (İslâm Hukuku) Usûlü, 247.

[367] İslâm Hukukunda İctihad, 58. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/217-218

[368] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/217

[369] Bu hadis mursel ve zaifdir. Tâbiûndan olması gereken Vehb hakkında bir bilgi bulunamamıştır. Bkz. 155. hadis. Bir şâhid için bkz. Câmiu Beyâni'1-İlm, 428; el-Metâlib, 3/106. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/218

[370] Bu hadis mu'daldır. Ebû Seleme (v. 147) etbâu't-Tâbündendir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/219

[371] Câmiu Beyâni'1-İlm, 309. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/219

[372] a.g.e., 402. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-

Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/220

[373] Kur'an'daki bir kısım âyetler "müteşâbih"dir. "Müteşâbih"in sözlük mânâsı "birbirine benzeyen" demektir. "Müteşâbih âyet" ise, lafzan veya manen başkasına benzemesinden dolayı açıklanması zor olan, hatta bazan, beşer aklıyla imkânsız olan âyet demektir. Bazı, mücmel, mutlak, âmm, hâss, nesh ve sebeb-i nüzul konuları da "müteşâbih" mefhûmuna dahildir (Kâmûs Tercümesi, Ş.B.H. maddesi). Bkz. 147. hadisin "Açıklama"sı.

[374] Nahl: 16/44

[375] Miftâhu's-Sünne, 12.

[376] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/220-221

[377] Câmiu Beyâni'1-İlm, 422. Za'if merfu' bir şahidi için bk. İbn Mâce, Mukad. 8 (1/21). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/206-221

[378] Câmiu Beyânil-İlm, 430; Kitâbu'1-İlm, 147. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/221-222

[379] a.g.e., 429. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/222

[380] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/223

[381] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/223

[382] İsrâ: 17/36.

[383] Bkz. Istilahat, 1/249, 251. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/223

[384] Bakara: 2/217.

[385] Bakara: 2/222.

[386] CâmiuBeyâni'1-İhn, 427; Mecmeu'z-Zevâ'id, 1/158; İ'lâmu'l-Muvakkîn, 4/266. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/224

[387] Bakara: 2/189, 215, 217 219, 220, 222; Mâ'ide: 5/4; Araf: 7/87; Enfâl: 8/1; İsrâ': 17/85; Kehf: 18/83; Tâhâ: 20/105; Ahzâb: 33/63; Nâzi'ât: 79/42.

[388] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/224

[389] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/225

[390] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/225

[391] Mercu'd-Dibâc, Mıssîsa (bugünkü Yakapınar/Ceyhan/Adana) yakınlarındaki güzel bir vadinin adıydı.

[392] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/226

[393] Bu haber munkatı'dır. Çünkü eş-Şa'bî, Hz. Ömer'e mulakî olmamıştır. Bu haberin muttasıl muhtasar bir şahidi için bkz. İbn Mâce, Ticârât, 58 (2/764). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/226

[394] Câmiu'l-Usûl, 1/152; Tedrîb, 1/75, 76, 148; Tevcîhu'n-Nazar, 83-84.

[395] Fethu'1-Bâri, 17/63, Bkz. Umde, 18/132-133.

[396] Bakara: 2/275.

[397] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/221-227

[398] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/228

[399] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/228

[400] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/229

[401] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/229

[402] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/229-230

[403] Zühd, İbnu'l-Mübârek, 19. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/230

[404] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/230-231

[405] Istılahat, 1/246 vd. Bkz. Fıkıh (İslâm Hukuku) Usûlü, 521 vd.

[406] Müsellemu's-Sübût, 2/363'den naklen: İslâm Hukukunda İctihad, 29-30.

[407] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/231

[408] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/232

[409] Bkz. Istılahat, 1/249, 250. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/232

[410] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/232-233

[411] Bakara: 2/143.

[412] Alu İmrân: 3/110.

[413] Buhâri, İman, 13 (1/10). Bkz. Buhari, Nikâh, 1 (6/116).

[414] Ebû Dâvûd, Tetavvu', 28 (2/48). Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-, Osman'ın ölümü esnasında onun yanına girmiş ve, öpmek üzere eğilip şöyle demişti: "Osman Allah sana rahmet etsin! Ne sen dünyadan bir şey elde ettin, ne dünya senden bir şey elde etti." (Zühd, İbn Hanbel, 17).

[415] Buhâri, İman, 32 (1/16).

[416] et-Taberâni'den: Mecmeu'z-Zevâ'id, 1/171. Hadisin râvileri "ricâlu's-sahîh"dir.

[417] Tirmizi, Menakıb, 18 (5/622). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/233-234

[418] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/235

[419] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/235

[420] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/235

[421] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/236

[422] el-Musannaf, 11/252. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/236-237

[423] Bkz. 97. hadisin "Açıklama"sı. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/237

[424] Ekz. 150. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/237-238

[425] Alu Îmrân: 3/7.

[426] Buhâri, Tefsir, 3/1 (5/166); Müslim, İlim, 1 (4/2053); Ebû Dâvûd, Sünnet, 2 (4/198); Tirmizi, Tefsir, 4 (5/223); İbn Mâce, Mukaddime, 7 (1/18-19); Ahmed b. Hanbel, 6/48. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/238

[427] Câmiu'l-Beyân, 3/177.

[428] Bkz. Nisa: 4/171.

[429] İhlâs: 112/3.

[430] Müteşâbih hakkında bkz. Hak Dini, 2/1036 vd.; Kur'an-ı Kerim Işığında Tefekkürün Boyutları, S. Kılıç, İlim ve Sanat, 11/62 vd.; "Müteşabihat" Kavramı..., M. H. Kırbaşoğlu, İlim ve Sanat, 15/72, 121. hadisin "Açıklama"sı. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/238-239

[431] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/240

[432] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/240
[433] Kenzul-Umâl, 2/331. Bkz. 146. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/241
[434] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/242
[435] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/242
[436] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/242
[437] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/243
[438] el-Metâübu'l-Aliye, 3/106. Bkz. 118. hadis ve Kenzu'l-Ummâl, 3/46. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/243
[439] es-Sünenu'1-Kübra, 4/253. Burada "...ve kaza eder." ziyâdesi vardır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/244
[440] el-Cevheru'n-Nakiyy, 4/252; el-Muhalla, 6/394.
[441] Bkz. el-Muhalla, 6/394-395; Reddul-Muhtâr, 2/117. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/244-245
[442] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/245
[443] Kitâbu'1-İlm, 80. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/228-245
[444] Bu hadis murseldir. Ubeydullah, tâbiöndandır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/246
[445] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/246-247
[446] Ebû Dâvüd, İlim, 8 (3/321); İbn Mâce, Mukaddime, 8 (1/20); Ahmed b. Hanbel, 2 (321, 365; el-Müstedrek, 1/126; Câmi'u Beyâni'İ-İlm, 323. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/247
[447] Bkz. Reddul-Muhtâr, 1/47; Istılahat, 1/246 vd.
[448] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/247-248
[449] Câmiu Beyâni'1-İlm, 324. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve

Yayınları: 1/248

[450] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/248-249

[451] İ'lâm, 1/61 vd.; İslâm Hukukunda İctihad, 58. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/249

[452] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/250

[453] Fıkıh (islâm Hukuku) Usûlü, 341-343.

[454] Umde, 11/140; Fethu'1-Bâri, 9/117; Reddul-Muhtâr, 2/129-130.

[455] A.g.e. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/250-252

[456] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/252

[457] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/252-253

[458] Nesâî, Kudât, 11 (8/203); es-Sünenu'l-Kübra, 10/115. Bkz. 171. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/253

[459] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/254

[460]Nesâî, Kudât, 11 (8/204); Câmi'u Beyâni'1-İlm. 314. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/254-255

[461] Fıkıh (İslûm Hukuku) Usûlü, 193. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/255

[462] Sünenu'd-Darimi'nin elimizdeki dört matbu nüshasında da bu râvinin ismi böyle geçmektedir. Doğrusu el-Hâris b. Amr'dır. Haberin verilecek kaynaklarından ayrı olarak bkz. Mîzânu'l-İ'tidâl, 1/439; Tehzîb, 2/152.

[463] Ebu Davud, Akdıye, 11 (3/303); Tirmizi, Ahkam. 3(3/616); Ahmed b. Hanbel, 5/230-236-242; Cami'u Beyani'l-İlm, 313. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/256

[464] Bkz. Mizânu'l-t'tidâl, 1/439.

[465] Mubahhasu İbtâlı'l-Kıyâs, 14.

[466] Mîzânu'l-İtidâl, 1/439.

[467] Tirmizî, Ahkâm, 3 (3/617).

[468] İlâm, 1/202, 203; İslâm Hukukunda İctihad, 121. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/257

[469] Câmi'u Beyâni'1-İlm, 315, Bkz. 167. Hadis ve kaynakları. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/258

[470] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/258

[471] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/259

[472] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/

[473] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/259

[474] Hz. Ömer'in, bu sözü Abdullah'a söylediği, Vekî'in Ahbâru'l-Kudât'mda da nakledilmektedir. Ancak Hz. Ömer'in, bu sözü Ebû Musa'ya (Musannaf, 8/301) ve Ebû Mes'ûd Ukbe b. Amr'a (Câmi'u Beyâni'1-İlm, 461; en-Nihâye, 4/38; Mecme'u'l-Emsâl, 3/436) söylediği de nakledilmektedir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/259-260

[475] Sıfatu'l-Fetva, 6.

[476] el-İhkâm fiTemyîzil-Fetâva ani'l-Ahkâm, 42.

[477] en-Nücûmu'z-Zâhire, 17238'den: İslâm Adliye Teşkilâtı, 118. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/246-260

[478] Kitâbu'1-îlm, 81; Câmi'u Beyâni'1-ilm, 459, 460, Mecmeu'z-Zevâ'id, 1/183, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/261

[479] Câmi'u Beyâni'l-İlm, 461. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/261-262

[480] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/262

[481] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/262-263

[482] Ayet: Sâd: 38/86. Hadis: Buhâri, Tefsir, 30 (6/19), 38/3 (6/32), 44/3 (6/40) Müslim, Kıyamet, 39 (4/2156); Tirmizi, Tefsir, 46 (5/379); Ahmed b. Hanbel, 1/431. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/263

[483] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/263-264

[484] Kenzu'l-Ummâl, 10/302. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/264

[485] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah

Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/264

[486] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/265

[487] Câmi'u Beyânil-ilm, 309. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/265

[488] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/265-266

[489] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/266

[490] Kitâbu'z-Zühd, İbnu'l-Mübârek, 17. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/266

[491] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/267

[492] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/267

[493] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/261-267

[494] el-Mustedrek, 4/514. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/268

[495] Müslim, İman, 232 (1/130).

[496] Bkz. Doğuş Devinde Tasavvuf ve Hadis, 31-32.

[497] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/269-270

[498] "küçük" kelimesi "bidatcı" mânâsına da kullanılmıştır.

[499] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/270

[500] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/271

[501] Câmi'u Beyâni'1-İlm, 419. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/271

[502] Mulahhas, 70; Tefsîru't-Taberî, 12/328. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/272

[503] A'râf: 7/12; Sâd: 38/76.

[504] Tefsiru't-Taberî, 12/328. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/272

[505] Bkz. Hak Dini, 3/2132.

[506] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/272-273

[507] Câmi'u Beyâni'1-İlm, 421. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/273

[508] Te'vil, 58; Câmi'u Beyâni'1-İlm, 420. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/273

[509] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/274

[510] Câmi'u Beyâni'1-İlm, 434. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/274

[511] Bkz. 127. hadis ve "Açıklamadı. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/274

[512] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/275

[513] Tecrîd, 7/152.

[514] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/275

[515] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/275

[516] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/276

[517] Bkz. 2374-2376. hadisler.

[518] Nesâ'î, Kaaâme, 44 (8/53).

[519] Nasbu'r-Râye, 4/371.

[520] Diyet hakkında bkz. bu kitabın 15. Kitâbu'd-Diyât bölümü.

[521] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/276-277

[522] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/268/277-278

[523] Te'vîl, 58; el-Câmi' li-Ahlâk, 2/190. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/278

[524] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/279

[525] Ayet: En'am: 6/153. Hadis: Ahmed b. Hanbel, 1/435- 465; el-Mustedrek, 2/318. Bu hadisi el-Bezzâr da rivayet etmiştir (Mecmeu'z-Zevâ'id, 7/22). Ebu

Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/279

[526] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/279-280

[527] Bu hadisi muhtasaran Taberâni de rivayet etmiştir (Mecmeu'z-Zevâ'id, 1/181). Hadisin merfû kısmı için bkz. Müslim, Müsâfirîn, 275 (1/563); İbn Mâce, Mukaddime, 12 (1/59); Ah-med b. Hanbel, 1/380, 404. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/280-282

[528] Bkz. Fethul-Bâri, 23/245.

[529] Bakara: 2/152.

[530] Ahzâb: 33/41-42.

[531] Tirmizi, Da'avat, 4 (5/458).

[532] Müslim, Zikr, 39 (4/2074).

[533] Buhâri, Da'avat, 66 (7/168).

[534] Buhâri, Da'avat, 65 (7/168).

[535] Müslim, Adâb, 12 (3/1685).

[536] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/282-283

[537] Hadisi et-Taberâni de rivayet etmiştir. (Mecmeu'z-Zevâ'id, 1/181); Kitâbul-İlm, 103. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/283/284

[538] Nesâ'î, İydeyn, 22 (3/153); İbn Mâce, Mukaddime, 7 (1/17); Müslim, Cumu'a, 43 (2/592) Ahmed b. Hanbel, 3/310, 319, 371. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/284

[539] el-Metâlibu'l-Aliye, 3/144. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/284-285

[540] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/285

[541] Ebû Dâvûd, Fiten, 1 (4/98); Tirmizi, Fiten, 51 (4/504) İbn Mâce, Fiten, 9 (2/1304); Mus-ned, 5/278, 284; Mecmeu'z-Zevâ'id, 5/239; Darimi, Rikâk, 39 (2755. hadis). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/285

[542] el-Metâlibu'1-Aliye, 2/221. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/286-287

[543] Ahmed b. Hanbel 6/441; Mecmeu'z-Zevâ4id, 5/239. Bu kaynaklarda Adiyy'in kardeşi üe Ebu'd-Derdâ' arasında, ismi verilmeyen bir râvi daha vardır. Buna göre bu hadis mu'daldır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/287

[544] Buhâri, Menâkıbu'l-Ensâr, 26 (4/234); Tabakât, 8/470. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/287-288

[545] Buhâri, İman, 42 (1/20).

[546] Mecmeu'z-Zevâ'id, 5/248. Bu hadis za'ifdir.

[547] Feyzu'l-Kadir, 6/399. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/288-289

[548] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/289

[549] Rûm: 30/30.

[550] Müslim, Kader, 22 (4/2047).

[551] Buhâri, Bed'u'1-Halk, 2 (4/74).

[552] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/290

[553] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/291

[554] Bkz. 406. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/291

[555] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/291-292

[556] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/278-292

[557] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/293

[558] Nisa': 4/59.

[559] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/293

[560] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/293-294

[561] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/294

[562] Dârekutni, 4/81, 82. Bu hadisi Ebû Ya'la ve el-Bezzâr da rivayet etmişlerdir. el-Heyse-mi, senedinde tanımadığı (mechûl) bir râvi olduğunu kaydeder (Mecmeu'z-Zevâ'îd, 4/223); el-Mustedrek, 4/333. "Ferâiz" hakkında bu kitabın "Kitâbul-Perâ'iz" (2853. hadis vd.) böl. bkz. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/294-295

[563] Bu hadisi Taberâni de, râvileri gıka kabul edilen bir senedle rivayet etmiştir. (Mec-raeu'z-Zevâ'id, 1/165-166). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-

Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/295-296

[564] Bkz. 1622. hadis.

[565] Bkz. Müslim, Cenâ'iz, 60 (2/655); Buhâri, Cenâ'iz, 86 (2/100).

[566] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/296-297

[567] Buhâri, Enbiyâ, 8 (4/111), 14 (4/119-120); Tefsir, 12/2 (5/216); Müslim, Fedâ'il, 168 (4/1846); Ahmed b. Hanbel, 2/431. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/297

[568] Hucurât: 49/13.

[569] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/297-298

[570] Buhâri, İlm, 13 (1/25-26); Humus, 7 (4/49); Ttisânı, 10 (8/149); Müslim, İmaret, 175 (3/1524); Zekât, 98 (2/718), 100 (2/719); îbn Mâce, Mukaddime, 17 (1/80); Muvatta', Kader, 8 (2/900); Ahmed b. Hanbel, 4/93, 95, 97, 98, 99, 101. Bkz. 232. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/298

[571] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/298-299

[572] Tirmizi, İlim, 1 (5/28); Ahmed b. Hanbel, 1/306; Dârimi, Rikâk, 1 (2709). hadis). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/299

[573] Ahmed b. Hanbel, 4/92, 96. Bkz. 230. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/299

[574] Veya; "(mü'min) kalbler şu üç vasfi taşımaları halinde hainlik, kindarlık yapmaz... (yapmamabdır...)".

[575] Kaynakları için bir sonraki hadise bakınız. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/300

[576] Veya: "...(mü'minin) kalbi şu üç vasfi taşıması halinde hainlik, kindarlık, düşmanlık yapamaz."

[577] İbn Mâce, Mukaddime, 18 (1/85, muhtasaran), Menâsik, 76 (2/1015-1016); Ahmed b. Hanbel, 4/80, 82; Mustedrek, 1/87; Mecmeu'z-Zevâ'id, 1/139. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/301

[578] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/301

[579] Ahmed b. Hanbel, 5/183. Hadisin muhtasar rivayetleri için bkz. Ebû Dâvûd, İlm, 10 (3/322); Tirmizi, İlm, 7 (5/33-34); İbn Mâce, Mukaddime, 18 (1/84), Zühd, 2 (2/1375). Orta namazı hakkında bkz. Tirmizi, Salât, 133 (1/342), Muvatta', Cemâat, 27 (1/139). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/302-303

[580] Veya: "Müslüman kişinin kalbi şu üç vasfı taşıması halinde hainlik, kindarlık, düş-manhkyapmaz."

[581] Mecmeu'z-Zevâ'id, 1/137. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/292-303

[582] Müslim, Mukaddime, 5 (1/14).

[583] el-Muhaddisu'l-Fasıl, 416'dan: Mürsel Hadisler, 24.

[584] Bkz. Hadis Istılahları Sözlüğü, 13 vd. ve orada verilen kaynaklar,

[585] Tezkiretu'l-Huffâz, 1/2.

[586] a.g.e., 1/6.

[587] Burada işaret etmeliyiz ki Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer'in, rivayette şâhid istemeleri, hadis rivayetinde ihtiyatlılığı, titizliği sağlamak, gelişigüzel rivayetleri önlemek içindi. Hz. Ömer bir hadis rivayetinde şâhid isteyip de şâhid getirilince şöyle demişti: "Şunu bil ki ben seni (yalancılıkla) ittiham etmedim. Fakat ihtiyatlı davranmak (tesebbüt) istedim. "(Tezkiretu'l-Huffaz, 1/8; Bkz. Müslim, Adâb, 36 (3/1697). Şu halde onlar hadisin kabul edilmesi için onu en az iki kişinin rivayet etmesini şart koşmuyorlardı. Nitekim onlar, şâhid istemeksizin tek kişinin rivayetlerini de kabul etmişlerdi (Bkz. es-Sunne Kable't-Tedvîn, 117).

[588] Ahmed b. Hanbel, 1/2, 10.

[589] İbn Mâce, Mukaddime, 4 (1/14). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/304-306

[590] İbn Mâce, Mukaddime, 4 (1/13); Ahmed b. Hanbel, 3/303. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/306

[591] Tirmizi, Tefsir, 1 (5/199); Ahmed b. Hanbel, 1/293. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/306

[592] Şâhidleri için bkz. Buhâri, İlm, 38 (1/35); Ebû Dâvud, İlm, 4 (3/319); İbn Mâce, Mukaddime, 5 (1/14); Ahmed b. Hanbel, 1/165. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/307

[593] Bu hadisi Taberâni'de el-Mu'cemu'1-Kebîr'inde rivayet etmiştir. Hadisin senedindeki Ömer b. Abdillah b. Ya'la metrûku'I-hadis, yani rivayet ettiği hadis hiç alınmayacak biridir. (Mecmeu'z-Zevâ'id, 1/147). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/307

[594] Müslim, Mukaddime, 2 (1/10); Buhâri, İlim, 38 (1/35); Tirmizi, İlim, 7 (5/36); İbn Mâce, Mukaddime, 4 (1/13). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/308

[595] Ahmed b. Hanbel, 3/98, 116, 176, 203, 209, 278. Bir önceki 241. hadisin kaynaklarına da bkz. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/308

[596] İbn Mâce, Mukaddime, 4 (1/14); Ahmed b. Hanbel, 5/297; Mustedrek, 1/111, 112. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/309

[597] Ahmed b. Hanbel, 5/113. 241 ve 242. hadislere de bkz. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/309

[598] Nazmu'l-Mutenâsİr, 20 vd,; Kavâ'idu't-Tahdîs, 172-173; Krş. el-Esrâr, 4 vd.

[599] el-Esrâr, 36-37; Kavâ'idu't-Tahdis, 173.

[600] el-Esrâr, 36.

[601] el-Esrâr, 36.

[602] el-Esrâr, 14, 15, 16, 24, 25.

[603] el-Esrâr, 14 vd.

[604] Müslim, Mukaddime, 7 (1/15). Bkz. 422. Hadisin "Açıklama'sı.

[605] Alu İmrân: 3/26-27.

[606] Bu konuda bkz. Mevzu Hadisler, M. Yaşar Kandemir, Ankara, 1975; Hadis Istılahları Sözlüğü, "Mevzu" maddesi.

[607] Kavâidu't-Tahdîs, 150; el-Esrâr, 40.

[608] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/304/309-312

[609] Kitâbu'z-Zühd, İbmıl-Mübârek, 281; Buhâri, İlm, 34 (1/33-34); İ'tisâm, 7 (8/148) Müslim, İlin, 13, 14 (4/2058- 2059); Tirmizi, İlm, 5 (5/31); İbn Mâce, Mukaddime, 8 (1/20); Alımed b. Hanbel, 2/162, 190, 203. Bkz. 97. ve 145. hadislerin "Açıklamaları. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/313

[610] Ahmed b.Hanbel 5/266; Mecmeu'z-Zevâ'id, 1/199-200; İbn Mâce, Mukaddime, 17 (1/83). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/313-314

[611] Câmiu Beyâni'1-îlm, 204, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/314

[612] Bkz. 255. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/314

[613] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/315

[614] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/315

[615] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/315-316

[616] Bkz. 333. hadis; Câmi'u Beyânı'1-İlro, 207. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/316

[617] Bkz. 253. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/316

[618] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/316-317

[619] Kitâbu'l-İlm, 101; CâmiuBeyânil-İlm, 29, 30. Bkz. 252., 333. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/317

[620] Kitâbu'l-İlm, 133; Câmi'u Beyâni'1-İlm, 31. Bkz. 344. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/317

[621] Bkz. 248. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/318

[622] Buhâri, İlm, 15 (1/26, muallak olarak); Kitâbu'1-İlm, 81; Câmi'u Beyânil-İIm, 112; el-İlmâ\ 244. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/318

[623] Umdetu'1-Kâri, 2/56. Bkz. Fethu'1-Bâri, 1/260. vd.

[624] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/318

[625] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/312-319

[626] Bkz. 655. haber. Bu hadis mu'daldır. el-Muhâcir b. Habîb hakkında hiçbir bilgiye rastlayamadık. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/320

[627] Bu hadis murseldir. Ebu'z-Zâhriyye, tâbiûndandır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/320

[628] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/321

[629] Bkz. 373., 379., 380. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/321

[630] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/322

[631] Şâhidleri için bkz. Ebû Dâvûd, İlm, 12 (3/323); İbn Mâce, Mukaddime, 23 (1/93); Ahmed b. Hanbel, 2/338. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-

Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/322

[632] Buhâri, Bed'u'l-Vahy, 1 (1/2).

[633] İbn Mâce, Zühd, 21 (2/1406).

[634] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/322-323

[635] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/323

[636] Kitâbu'z-Zühd, Vekî', 2/531; Kitâbu'z-Zühd, îbn Hanbel, 162; el-Bide', 62. Benzer bir söz Abdullah b. Mesûd'dan nakledilir. Bkz. Kitâbu'z-Zühd, İbnu'l-Mübârek, 504.

[637] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/324

[638] Kitâbu'z-Zühd, İbnu'l-Mübârek, 21; Hılye, 1/236. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/324

[639] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/325

[640] Kitâbu'z-Zühd, İbnu'l-Mübârek, 14; Hılye, 1/223. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/325

[641] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/326

[642] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/326

[643] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/319/327

[644] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/327

[645] Ulûmu'l-Hadis, 65; Fethu'l-Muğîs, 1/167-168; Tedrîbu'r-Râvi, 1/222-223. Tavzîhul-Efkâr, 1/343 vd.; el-Kifâye, 587.

[646] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/328

[647] Mukâkala ve muzâbene için bkz. 2560. hadisin "Açıklama'sı. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/329

[648] el.Câmi' li-Ahlâkı'r-Râvİ, 2/35; el-Kifâye, 310. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/329

[649] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/329-330

[650] Câmiu Beyâni'1-İlm, 102; el-Câmi1 li-Ahlâkı'r-Râvi, 2/35; el-Kifâye, 310; el-

İImâ", 177. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/330

[651] İbn Mâce, Mukaddime, 3 (1/10-11); Ahmed b. Hanbel, 1/452; Mustedrek, 1/111; el-Câmi' li-Ahlâk er-Râvi, 2/9. Bkz. el-İlmâ', 177; Ulümu'l-Hadis, 191-192 Fethu'l-Muğis, 2/219; Mecme; 1/141. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/331

[652] Veya "büyük vak'alar hakkında", "belli günlerde".

[653] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/331

[654] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/332

[655] İbn Mâce, Mukaddime, 3 (1/11). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/332

[656] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/332-333

[657] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/333

[658] İbn Mâce, Mukaddime, 3 (1/11); el-Câmi' li-Ahlâk er-Râvi, 2/35. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/333

[659] el-Kifâye,311. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/334

[660] İbn Mâce, Mukaddime, 3 (1/12). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/334

[661] İbn Mâce, Mukaddime, 3 (1/12); el-Mustedrek, 1/102; Şerefti Ashâbil-Hadis, 88; Câmi'u Beyâni'1-İlm, 398. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/334-335

[662] Câmi'u Beyâni'1-İlm, 400.

[663] Bkz. Câmi'u Beyâni'1-İlm, 398-403; Şerefti Ashâbi'l-Hadis, 88-89; es-Sünne Kable't-Tedvîn, 96 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/335-336

[664] Kaynakları için bir önceki haberin kaynaklarına bkz.

[665] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/337

[666] Bkz. 276. ve 277. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/338

[667] Buhâri, İlim 14 (1/26), 4,5 (1/22); Buyu', 94 (3/36); Et'ime, 42 (6/211); Edeb, 79 (7/100); Müslim, Münâfikîn, 63, 64 (4/2164-2165); Tirmizi, Emsal, 4 (5/151); Ahmed b. Hanbel, 2/12, 31, 61, 157. Bkz. 279. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/338

[668] Şerhu Müslim, 17/154; Umdetul-Kâri, 2/14. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/339

[669] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/339-340

[670] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/340

[671] Bu hadis, murseldir. Tâvûs, tâbiûndandır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/341

[672] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/341

[673] Bkz. Câmi'u Beyâni'1-İIm, 20 vd.

[674] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/341-342

[675] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/342

[676] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/327-342

[677] Tirmizi, ilm, 5 (5/31-32); İbn Mâce, Fiten, 26 (2/1344). Bkz. Mecmeu'z-Zevâ'id, 1/200-201; Kitâbu'z-Zühd, İfanu'l-Mübârek, 56; Mustedrek, 1/100, 3/590; Bkz. 97., 144., 145, 245., 246. 249-, 251. Hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/343-344

[678] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/344

[679] Fâtır: 35/28.

[680] Bu hadis mursel, hatta büyük ihtimalle mu'daldır. Çünkü Mekhûl, rivayetlerinin çoğu tâbiûnun büyüklerinden olan küçük tâbiûndandır. Ancak şâhideri vardır. Bkz. Tirmizi, İlm, 19 (5/50); el-Metâlibu'1-Aliye, 3/132; el-Firdevs, 3/129. Bkz. 347. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/345

[681] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/345-346

[682] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/346

[683] el-Kifâye, 241, 243. Bkz. Ulûmu'l-Hadis ve Mustalahuh, 63 vd.

[684] el-Hidâye, 3/240; Umdetu'1-Kâri, 11/95; Fethul-Bâri, 19/256. Ebu Muhammed

Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/346-347

[685] İsrâ: 17/107-109. Ayetlerin tam meali şöyledir: *"De ki; "Ona ister iman edin ister iman etmeyin. Çünkü bundan önce ilim verilmiş olanlar bile kendilerine karşı o tilâvet olununca çenelerinin üstüne (yüzü koyun) kapanarak secde ediyorlar. Ve; "Rabbimizi tenzih ederiz. Gerçekten rabbimizin va'di yerine getirilmiş bulunuyor" diyorlar. Hem ağlayarak çeneleri üstüne (yüzü koyun) kapanıyorlar ve bu onların huşûunu (derin saygılarını) artırıyor."*

[686] Kitâbu'z-Zühd, İbnul-Mübârek, 41; Hılye, 5/88. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/347

[687] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/348

[688] Kitâbu'z-Zühd, Veki\ 2/470 (Muhtasaran). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/348

[689] Kitâbu'z-Zühd, İbnul-Mübârek, 564+8; Kitâbu'z-Zühd, İbn Hanbel, 327. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/349

[690] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/349

[691] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/349

[692] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/350

[693] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/350

[694] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/351

[695] Bir tür acı ağaçdan çıkarılan özsu, usare.

[696] Bu haberin benzeri merfû rivayetler için bkz. Tirmizi, Zühd, 59 (4/604-605); Kitâbu'z-Zühd, İbnu'l-Mübârek, 17. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/351

[697] Kenzul-Ummal, 10/269; İbn Sa'd, 7/133. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/352

[698] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/352-353

[699] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/353

[700] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/353

[701] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/354

[702] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/354

[703] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/354

[704] İhyâu Ulûmi'd-Din, 3/113 vd.

[705] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/342-355

[706] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/356

[707] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/356

[708] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/357

[709] Ka'be'nin dört köşesinden her birine "rükn" denilmektedir. Burada Hacer-i Esved'in bulunduğu köşe olan er-Rüknü'1-Esved (doğu köşesi) maksûd olmalıdır.

[710] Makam (Makam-ı İbrahim), Ka'be'nin, kapısının bulunduğu tarafinın biraz ilerisinde küçük bir binanın adıdır. Bunun içinde Hz. İbrahim'in, Kâ'be'yi inşa ederken üzerine oturduğu rivayet edilen bir taş bulunmaktadır.

[711] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/357

[712] Heva (bid'at) hk. bkz. 96. ve 100. hadislerin "Açıklama"ları. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/358

[713] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/358

[714] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/359

[715] Kitâbul-îlm, 84. Bkz. 389. hadis. Krş. Kitâbu'z-Zühd, ,İbnu'l-Mübârek, 15.

[716] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/356-359

[717] Kitâbu'I-İlm, 127; el-Kifâye, 308-309; el-Câmi' li-Ahlâkı'r-Râvi, 2/31. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/360

[718] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/360

[719] el-Kifâye, 312. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/360

[720] Müslim, Münâfikîn, 17 (4/2146); Nesâ'î, İmân, 31 (8/108); Ahmed b. Hanbel, 2/32, 68, 82); el-Metâlibu'1-Aliye, 3/121.

[721] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/361

[722] Müslim, a.g.e.

[723] Bkz. 288. hadisin "Açıklama"sı.

[724] Bakara: 2/14.

[725] Feyzu'l-Kadir, 5/516.

[726] Nisa': 4/145.

[727] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/361-362

[728] el-Kifâye,311. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/362

[729] el-Kifaye, 285, el-İlmâ', 185. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/363

[730] Tezkiretul-Huffaz, 1/5.

[731] Lafiz ve mânâ ile rivayet konusunda bkz. el-Kifâye, 265 vd.; Fethu'l-Muğis, 2/212 vd.; Tedrib, 2/98; Tecdid Mukaddimesi, 454 vd.; Tevcîhu'n-Nazar, s. 398 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/359/363-364

[732] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/365

[733] Buhâri, Ta'bir, 10 (8/71-72).

[734] Tafsilât için bkz. Fethu'1-Bâri, 26/233 vd.; Feyzu'1-Bâri, 1/203 vd.; Feyzu'l-Kadir, 6/133; Hak Dini, 4/2863 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/365-366

[735] Benzer merfû bir haber için bkz. Tirmizi, Zühd, 14 (4/561); İbn Mâce, Zühd, 3 (2/1377). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/366

[736] Benzer merfû' haberler için bkz. Mecmeu'z-Zevâ'id, 1/122. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/367

[737] Hasan Basrî'nin naklettiği söz, merfû' olarak da nakledilmektedir: el-Firdevs, 4/149; Mecmeu'z-Zevâ'id, 1/201. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/367

[738] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/367

[739] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/368

[740] Bkz. 251, 253. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi

es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/368

[741] Alu Îmrân: 3/79.

[742] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/369

[743] Mâide: 5/63.

[744] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/369

[745] Alu İmrân: 3/79.

[746] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/369

[747] Alu İmrân: 3/79; Mâide: 5/44, 63.

[748] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/370

[749] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/370

[750] Bkz. 235. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/371

[751] Alak: 96/6-7.

[752] Fatır: 35/28. Haberin, za'if olan muhtasar merfû bir rivayeti için bkz. Mecmeu'z-Zevâ'id, 1/135. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/371

[753] Fâtır: 35/28.

[754] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/372

[755] Mecmeu'z-Zevâ'id, 1/135 (Za'if ve muhtemelen de merfû' olduğuna işaret edilir). Krş. el-Firdevs, 4/165; Mustedrek, 1/92. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/372

[756] Mecmeu'z-Zevâ'id, 1/123; el-Metâlibu'1-Aliye, 3/130. Bu hadis, râvilerinden Yezîd b. Rebî'a'dan dolayı za'ifdir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/373

[757] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/373

[758] Kitâbu'l-İlm, 77; Kitâbuz-Zühd, Veki', 3/829; Mecmeu'z-Zevâ'id, 1/122; Câmi'u Beyâni'1-İlm, 30. Bkz. 254. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/373-374

[759] İbn Mâce, Fiten, 9 (2/1305). Bu hadisi et-Taberâni ve Ebü Ya'la da rivayet

etmişlerdir (Feyzul-Kadir, 4/101). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/374

[760] Kâmûs Tercümesi, "fitne" maddesi.

[761] Fitne hakkında bk. Ahir Zaman Fitnesi ve Anarşi, Doç. Dr. İbrahim Canan, İst., 1982. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/374/375

[762] Bkz. 254. ve 344. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/375

[763] Bu hadis murseldir. Şâhidleri için bkz. 295. hadis ve kaynakları. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/376

[764] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/376-377

[765] Veya: "Şüphe yok ki melekler de, İlim (öğrenme) peşinde olandan razı olarak, kanatlarım indirirler". Ayrıca bkz. 363. hadis.

[766] Ebû Dâvûd, İlm, 1 (3/317); Tirmizi, İlim, 19 (5/48-49), İbn Mâce, Mukaddime, 17 (1/81), 20 (1/87, muhtasaran); Ahmed b. Hanbel, 5/196. Bkz. Buhâri, ilm, 10 (1/25); Câmi'u Beyâni'1-İlm, 37. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/377-378

[767] Bir kaç örnek için bkz. Buhâri, İman, 34 (1/17), İlm, 6 (1/23); Müslim, İman, 23 (1/46) Hudûd, 25 (3/1324-1325).

[768] er-Rihle, 118 vd.; Câmi'u Beyâni'1-İlm, 123; Ma'rifetu Ulûmi'l-Hadis, 7-8.

[769] er-Rihle, 110 vd.; Câmi'u Beyâni'1-İlm, 123-124.

[770] el-Muhaddisu'1-Fâsıl'dan naklen; Buhûs fi Tarihi's-Sünne, 213. Hatib Bağdadi de Câbir'in Mısır'a rihlesine dair bir haber nakletmekte fakat bu haberde Mısır'daki sahâbi'nin ismi verilmemektedir. Ancak bu haberlerde Câbir'in, Şam ve Mısır yolculuklarında öğrenmek istediği hadisin aynı hadis olduğu görülmektedir. Bu durumda Mısır'la ilgili haberde bir yanlışlığın yapılmış olması kuvvetle muhtemeldir.

[771] Ma'rifetu Ulûmi'l-Hadis, 8; Câmi'u Beyâni'1-İlm, 124.

[772] el-Cerh ve't-Ta'dîl, 1/264.

[773] Buhûs fî Târîhi's-Sünne, 217.

[774] Nûreddin Itr'ın tahkik ve ilaveleriyle 1395/1975 yılında Beyrut'ta basılmıştır.

[775] Rihle hakkında bkz. el-Câmi' li-Ahlâkı'r-Râvi, 2/223; es-Sünne Kable't-Tedvin, 176; Fethu'l-Muğis, 2/314; Tedrîbu'r-râvi, 2/142. Ayrıca bkz. 568. haber ve devamı.

[776] İlgili haberin daha önce zikredilen kaynaklarına ilâveten bkz. el-Cerh ve't-Ta'dîl, 2/12; er-Rihle fi Talebi'l-Hadis, 78.

[777] Fıkhu Ehli'1-Irak, 44.

[778] en-Nihâye fi Garîbi'l-Hadis ve'1-Eser, 1/305.

[779] Tuhfetu'l-Ahvezî, 7/452. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi

es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/378-381

[780] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/381

[781] Ebû Dâvûd, ilm, 1 (3/317); İbn Mâce, Mukaddime, 17 (1/82); Ahmed b. Hanbel, 2/252, 407; Mustedrek, 1/89. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/381-382

[782] el-Metâlibu'1-Aliye, 3/103, Bkz. 362. badis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/382

[783] Sünen'in bir nüshasında Mutarrif yerine Matar ismi geçmektedir. Tefsîru İbn Kesîr (4/264) ve Tefsiru't-Taberî'de (27/97) de âyetin bu tefsiri Matar'a nisbet edilmektedir.

[784] Kamer: 54/17.

[785] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/382-383

[786] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/383

[787] İbn Mâce, Mukaddime 22 (1/90-91); Şerefu Ashabı 1-Hadis, 21; el-Câmi' li-Ahlâkı'r-Râvi, 1/348; el-Firdevs, 2/321. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/383

[788] İbn Mâce, Mukaddime, 22 (1/91-92). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/384

[789] İbn Mâce, Mukaddime, 17 (1/83); Ki'âbu'z-Zühd, İbnu'l-Mübârek, 488; el-Metâlibu'l-Aliye, 3/132. el-Bûsîrî "Zevâ'id"inde hadisin senedinin za'if olduğunu söyler (İbn Mâce, 1/8). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/384

[790] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/384

[791] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/385

[792] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/385

[793] Mücâdile: 58/11.

[794] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/385-386

[795] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/386

[796] Bu hadis hem murseldir, hem de râvilerinin çoğu za'ifdir. Bu hadisi İbn Asâkir yine Hasan Basrî'den mursel olarak; İbnu'n-Neccâr, Hasan'ın Enes'den rivâyetiyle

muttasıl olarak rivayet etmişlerdir. (Kenzu'l-Ummâl, 10/160). Bkz. Câmi'u Beyâni'1-İlm, 54. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/386

[797] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/387

[798] Bkz. 351. ve 352. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/387

[799] Nesâ'î, Taharet, 112 (1/82); İbn Mâce, Mukaddime, 17 (1/82); Ahmed b. Hanbel 4/239-241; Tayâlisî, s. 160. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/388

[800] Nesâ'î, Taharet, 112 (1/82).

[801] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/364-388

[802] Cami'ul-beyân, 68. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/389

[803] Buhâri, İman, 41 (1/20).

[804] Fethu'l-Muğis, 2/273; Tedribu'r-Râvi, 2/140.

[805] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/389

[806] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/390

[807] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/388/389-390

[808] Bkz. el-Firdevs, 3/76; Kenzu'l-Ummâl, 10/181. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/391

[809] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/391-392

[810] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/392

[811] Bir sonraki 371. hadis ve kaynaklarına bkz. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/392

[812] Bakara: 2/44.

[813] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/392-393

[814] Bir önceki 370. senedle Hasan Basri'nin sözü (maktu1) olarak nakledilmiş olan haber bu senedle, mursel olsa da, merfû' yani Hz. Peygamber'in sözü olarak nakledilmektedir, el-Irâkî; el-Hakîmu't-Tirmizi ve İbn Abdilberrin de bu hadisi, Hasan Basrî'den mursel merfû olarak sahih bir senedle, el-Hatîbu'1-Bağdâdi'nin ise yine

Hasan yoluyla Câbir'den merfû' olarak ceyyid bir senedle rivayet ettiklerini, fakat ibnu'l-Cevzi'nin, bu hadisin muallel olduğunu söylediğini bildirmektedir (İhya; 1/58). el-Munzirî, mezkûr rivayetlerin senedlerinin sahih, es-Semhûdi hasen olduğunu söylemişlerdir (Feyzu'l-Kadir, 4/391). Bkz. Târihu Bağdâd, 4/346 el-Firdevs, 3/68. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/393

[815] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/394

[816] Bkz. 261, 379,., 380. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/394

[817] ed-Destüvâ, Tahran'in kuzey-batısında, Tahran'dan Azerbaycan'a giden yolun üzerinde, Tahran'a 100 mil kadar bir mesafede bulunan mühim bir ticaret merkeziydi. Hişam, oradan gelen malları satardı. Bkz. Şerhu Müslim, 1/60.

[818] Kitâbu'z-Zühd, İbn Hanbel, 96. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/395

[819] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/396

[820] Bu hadis mursel ve mudellestir. Hadisin sahâbi râvisi zikredilmemiş, aynca mudellis birisi olan Bakıyye "an" edâ sigasını kullanmıştır. Bu durumda, Bakıyye'nin de zikretmediği bir râvi var demektir. Diğer taraftan el-Ahvas de hafızası za'if bir râvidir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/396

[821] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/397

[822] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/397

[823] Tedrîbu'r-Râvi, 2/6,127-128. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/397-398

[824] Bkz. 261., 373. ve 380. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/399

[825] Bir önceki senedle Mekulu'ün sözü (maktu) olarak nakledilen bu haber, bu senedle merfû' olarak rivayet edilmektedir. Bu merfû rivayet de mursel, hatta büyük bir ihtimalle mu'daldır. Çünkü Mekhûl küçük tâbiûn tabakasındandır. Bu hadisin merfû' şâhidleri vardır: İbn Mâce, Mukaddime, 23 (1/93); Tirmizi, İlm, 6 (5/32); Ahmed b. Hanbel, 1/190. Ayrıca bkz. 261., 373., 379. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/399

[826] Bkz. el-Ezkâr, 6. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/399-400

[827] Kitabu'1-İlm, 141. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/400
[828] Bkz. 387. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/400-401
[829] Bakara: 2/152.
[830] Hak Dini, 1/540. Bkz. 210. hadisin "Açıklama"sı.
[831] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/401
[832] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/402
[833] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/402
[834] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/402-403
[835] Bkz. 383. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/403
[836] Krş. 210. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/404
[837] Bkz. 320. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/404
[838] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/405
[839] Müslim, Mukaddime, 5 (1/14); el-îlmâ1, 60. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/405
[840] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/406
[841] İhya, 3/214 vd.
[842] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/406-407
[843] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/407
[844] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/408
[845] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/408
[846] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah

Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/391-409

[847] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/409

[848] Kasas: 28/50.

[849] Câsiye: 45/23.

[850] Nisa': 4/135.

[851] Sâd: 38/26.

[852] el-İ'tisâm, 1/51-52, 2/176. Bkz. 96. hadisin "Açıklama"sı.

[853] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/409-410

[854] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/410-411

[855] Mizan, 2/345.

[856] İrca' kelimesinin sözlük mânâsı "te'hir etmek; sonraya, geriye bırakmak" demektir.

[857] Tedrîbu'r-Râvi, 1/328; el-Milel, 1/139; Mezhepler Tarihi, 166. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/411

[858] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/412

[859] Nisa': 4/86.

[860] Müslim, Selâm, 4 (4/1704).

[861] Buhâri, İman, 6 (1/9).

[862] Müslim, İman, 93 (1/74).

[863] İbn Abidin, 5/266-267.

[864] el-Ezkâr, 228 (özetle).

[865] Krş. a.g.e., 227. Selâm hk bkz. İbn Abidîn, 1/414-415; 5/264 vd.; el-İhtiyar, 4/161. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/412-413

[866] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/414

[867] Hucurât: 49/12.

[868] Hak Dini, 6/4474-4476.

[869] er-Ref ve't-Tekmîl, 44-46; Hak Dini, 6/4474

[870] Hak Dini, 6/4475. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/414-415

[871] Bkz. 408. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/415

[872] Mu'cemu Mekâyîsil-Luğa, H.V.Y. maddesi (6/16). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/415

[873] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/416

[874] Ebû Bekr, Muhammed b. Sirin'in künyesidir.

[875] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/416

[876] Eyyûb'un künyesi de Ebû Bekr'dir.

[877] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/416-417

[878] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/417

[879] En'âm: 6/68. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/417

[880] Bkz. 221. haber.

[881] Nisa': 4/140.

[882] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/418

[883] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/418

[884] Bkz. 401. haber ve "Açıklama"sı. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/409-419

[885] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/419

[886] Takyîdu'l-İlm, 107. Bkz. 459. hadis ve 456.-517. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/420

[887]Bu söz Mâlik b. Enes ve Abdulaziz ed-Derâverdi'ye nisbet edilir (Câmi'u Beyâni'1-İlm,94.98)

[888] Târihu'l-İsIâm, 5/137'den: Hadis Tarihi, 201. ez-Zührinin böyle yaptığını fiilen gösteren bir haber için bkz. Takyîdu'1-İlm, 59.

[889] es-Sünne Kable't-Tedvin, 333, 335; Hadis Tarihi, 202.

[890] Takyîdu'l-ilm, 58-59; es-Sünne Kable't-Tedvin, 335.

[891] Bkz. 493. ve 494. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/420

[892] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/421

[893] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/419-421

[894] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/422

[895] el-Câmi1 li-Ahlâkı'r-Râvi, 1/184. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/422

[896] el-Câmi' li-Ahlâkı'r-Râvi, 1/408, 2/135. Bkz. Mecmeul-Emsâl, 3/111.

[897] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/422

[898] el-Câmi' li-Ahlâkı'r-Râvi, 2/6.

[899] Hadis rivayetini tekrar konusunda bkz. a.g.e., 1/234; 2/5-6; Edebu'1-îmlâ, 79. Ebu MuhammedAbdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/422-423

[900] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/423

[901] Bu son cümleyi şöyle anlamak da mümkündür: "Bundan dolayı o kızdı ve bizi hadis rivayetinden mahrum etti, Sonunda kalkıp gitti." Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/423

[902] Ma'rifetu Ulûmi'l-Hadis 6. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/424

[903] Câmi'u Beyâni'1-İlm, 172. el-Câmi' li-Ahlâk, 1/209. Bkz. 574. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/424

[904] Ümmü Abdillah, 413. haberde ismi geçen ve heybetli, izzetli bir alim olduğu anlaşılan Hâlid b. Ma'dân'ın kızı olmalıdır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/419-425

[905] Tevcihu'n-Nazar, 27- 32, 69; el-Bâ'isu'l-Hasîs, 93; Fethu'l-Muğis, 1/18; Hadis Istılahları 398. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/425

[906] Müslim, Mukaddime, 5 (1/15). Bkz. 431. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/426

[907] Müslim, Mukaddime, 5 (1/15); el-Kifâye, 73.

[908] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/426

[909] el-Cerh ve't-Ta'dîl, 2/28.

[910] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/426-427

[911] Şerefli Ashâbi'l-Hadis, 40; Edebu'1-îmlâ', 6.

[912] el-Câmi1 li-Ahlâkı’r-Râvi, 2/269; es-Sünne Kable't-Tedvin, 220.

[913] Müslim, Mukaddime, 5 (1/15).

[914] el-Câmi1 li-Ahlakı'r-Râvi, 1/130.

[915] Bkz. 244. hadisin "Açıklama"sı.

[916] Bkz. Müslim, Mukaddime, 7 (1/13).

[917] Ma’rifetu Ulûmi'1-Hadis, 6.

[918] el-Cerh ve't-Ta'dîl, 2/34.

[919] Şerefu Ashâbi'I-Hadis, 42.

[920] Müslim, Mukaddime, 5 (1/15); Şerefti Ashâbi'l-Hadis, 41.

[921] İsnâd hakkında bkz. Bazı Hadis Meseleleri Üzerinde Tetkikler, 8-10; es-Sünne Kable't-Tedvin, 220-226; Hadis Edebiyata Tarihi, 120 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/427-428

[922] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/429

[923] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/429

[924] Müslim, Mukaddime, 5 (1/14). Bkz. 430. ve 435. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/429-430

[925] Kitâbul-Mecrûhin, 1/21-22; el-Câmi' li-Ahlâkı'r-Râvi, 1/129 (Mezkûr söz, burada zaif bir senedle merfû' olarak da rivayet edilmektedir. Bkz. Feyzu'l-Kadir, 2/545).

[926] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/430

[927] el-Câmi' li-Ahlâkır-Râvi, 1/128. Bkz. 426. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/430

[928] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/431

[929] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/431

[930] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/431

[931] el-Câmi1 H-Ahlâkı'r-Râvi, 1/129. Bkz. 425. ve 435. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/432

[932] Bkz. 420. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/432

[933] Müslim, Mukaddime, 4 (1/12-13). Bkz. 244. ve 422. hadislerin "Açıklama'ları. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/433

[934] Müslim, Mukaddime, 4 (1/13). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/433

[935] Müslim, Mukaddime, 4 (1/12). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/434

[936] Buhâri, ilm, 39 (1/36).

[937] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/434

[938] Bkz. 425. ve 430. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/425-434

[939] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/435

[940] el-İtkân, 2/175 vd.

[941] Tecrîd Mukaddimesi, 10-11

[942] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/435-436

[943] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/437

[944] Nisa': 4/65.

[945] Ahzâb: 33/36.

[946] Nûr: 24/63. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/437

[947] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/438

[948] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/438-439

[949] Ahzâb: 33/36.

[950] İkindiden sonra iki rekât namaz kılma hakkında bkz. 1441.-1443. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/439

[951] el-Musannaf, 10/313-334; Ahmed b. Hanbel, 3/470-471; 4/265-266; Mecmeuz-Zevâ'id, 1/173-174, 182. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/440

[952] Buhâri, Enbiyâ, 50 (4/145).

[953] Fethu'l-Bâri, 13/261; Umdetu'l-Kâri, 16/45.

[954] Fethu'l-Muğis, 1/125.

[955] a.g.e., 1/124.

[956] Mecmeu'z-Zevâ'id, 1/182.

[957] Fethul-Muğis, 1/125.

[958] İslâm Hukuku Metodolojisi, 294-296; Fıkıh (İslâm Hukuku) Usûlü, 344-348.

[959] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/440-442

[960] İkindiden sonraki iki rekât namaz için bkz, 440.- 1441.-1443. hadisler.

[961] Buhâri, Libâs, 5 (7/34); Müslim, Libâs, 49 (3/1653); Ahmed b. Hanbel, 3/267, 315, 390, 413, 456, 467, 492, 497, 531. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman

ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/435-442

[962] Hıcr: 15/95. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/443-444

[963] Bkz. 446. hadisin kaynakları ve "Açıklama"sı.

[964] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/444-445

[965] Bkz. 446. hadisin kaynakları ve "Açıklama"sı. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/445

[966] Buhâri, Zebâ'ih, 5 (6/219); Edeb, 122 (7/124); Müslim, Sayd, 54 (3/1547); Ebû Dâvûd Edeb, 166 (4/368); Nesâ'î, Kasâme, 40 (8/42); Ibn Mâce, Mukaddime, 2 (1/8); Sayd, 11 (2/1075); Ahmed b. Hanbel, 5/54-57. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/446

[967] Müslim, Selâm, 4, 5 (4/1704-1705).

[968] Müslim, Birr, 25 (4/1984).

[969] Bkz. Şerhu'l-Fıkhı'l-Ekber, 166-168.

[970] Fethu'1-Bâri, 22/287 vd.

[971] Mâ'ide: 5/94.

[972] Mâ'ide: 5/3.

[973] el-Hidâye, 4/123; Feyzu'l-Kadir, 6/313-314; Fethul-Bâri, 21/13-14.

[974] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/446-448

[975] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/448

[976] Müslim, Salât, 135-140 (1/327-328); Buhâri, Ezan, 162 (1/210), 166 (1/211), Cum'a, 13 (1/216); Ebû Dâvûd, Salât, 52 (1/155); Tirmizi, Salât, 400 (2/459); Muvatta1, Kıble, 12 (1/197); Ahmed b. Hanbel, 2/36, 43, 45, 76. Bkz. 1281. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/448-449

[977] Şâhidleri için bkz. Buhâri, Buyu', 20 (3/10); Nesâ'î, Buyu1, 41 (7/239). Bkz. 2581. ve 2582. hadislerin "Açıklama"sı.

[978] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/449

[979] Tirmizi, îsti'zân, 19 (5/66). Bkz. 2634. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/450

[980] Müslim, İmaret, 182 (3/1527).

[981] Ahmed b. Hanbel, 3/451. Haberin devamında, bunun üzerine "gece gitmeme" emrinin verildiği naklediliyor.

[982] Müslim, İmaret, 181 (3/1527).

[983] a.g.e., 184, 185 (3/1528).

[984] Buhâri, Nikâh, 120 (6/161)

[985] Umdetul-Kari, 20/220.

[986] İbn Ömer de aynı olayı nakleder; Fethu'1-Bâri, 19/406.

[987] Fethu'l-Bâri, 19/405.

[988] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/45-451

[989] Bu hadis murseldir. Sa'îd İbnu'l-Müseyyeb, tâbiûndandır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/452

[990] "Harre" volkanik siyah taşlarla kaplı yer demektir. Arap kabilelerinin her birinin böyle bir taşlı yeri vardı. Kış mevsiminde çadırlarını buralarda kurarlardı. Medine'nin dışında da böyle meşhur bir taşlı arazi vardır. Burada, muhtemelen Medine dışındaki bu yer söz konusudur.

[991] Merfû kısmının merfû ve mevkuf şâhidleri için bkz. 1208. hadis; Muvatta', Sefer, 56 (1/162); Mecmeu'z-zevâid, 2/5. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/443-453

[992] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/453

[993] el-Câmi' li-Ahlâkı'r-Râvi, 1/331. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/453-454

[994] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/454

[995] Buhâri, İmân, 32 (1/16).

[996] Buhâri, İlm, 12 (1/25); Müslim, Münâfıkîn, 83 (4/2173).

[997] Tedrîbu'r-Râvi, 2/146.

[998] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/453-455

[999] Müslim, Zühd, 72 (4/2298); Ahmed b. Hanbel, 3/12, 21, 39; el-Mustedrek, 1/127. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/455

[1000] Tirmizi, İlm, 11 (5/38); Takyîdu'1-îlm, 33. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/456

[1001] el-Câmi' li-Ahlâkı’r-Râvi, 1/234. Bkz. 415. ve 488. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/456

[1002] Câmi'u Beyâni'1-İIm, 86.

[1003] a.g.e., 87.

[1004] a.g.e., 88.

[1005] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/456-457

[1006] Bkz. 410. ve 458. hadislerin "Açıklama"ları. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/457

[1007] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/458

[1008] Tehzîbu't-Tehzîb, 8/351-355.

[1009] Katâde'nin: "Onların bilgisi Rabbimin yanında bir kitaptadır. Rabbim şaşmaz ve unutmaz." Tâhâ: 20/52 mealindeki âyeti delil getirerek hadislerin yazılmasının caiz olduğunu ifade ettiği nakledilir (Takyîdu'1-İlm, 103).

[1010] Dirâsât fıl-Hadisin-Nebevî, 1/197-200. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/458

[1011] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/458

[1012] a.g.e., 1/278-279.

[1013] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/458-459

[1014] Takyidu'1-İlm, 48. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/459

[1015] Bkz. 464. hadis.

[1016] Dirâsât fil-Hadisi'n-Nebevi, 1/143. Bkz. 481. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/459

[1017] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/459-46-

[1018] Kitâbu'l-îlm, 143; el-Câmi' li-Ahlâki'r-Râvi, 1/227. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/460

[1019] Kıtâbu'1-İlm, 143, 155; el-Câmi1 li-AhlâkıV-Râvi, 1/227.

[1020] Dirâsât fi'1-Hadisi'n-Nebevî, 2/334-335.

[1021] er-Risâletu'l-Mustatrafa, 167 vd.

[1022] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/460-461

[1023] Takyîdu'1-İlm, 46; Câmi'u Beyâni'1-İlm, 84. Buralarda metin; "Benden hiç bir yazıyı ebedîleştirmeyin!" şeklindedir. Bu mânâ değişimine sadece bir noktanın yer değiştirmesi sebeb olmaktadır. Bkz. 468. haber. Ebu Muhammed Abdullah b.

Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/461

[1024] Câmi'u Beyâni'1-İlm, 84; Takyîdu'1-İlm, 61.

[1025] Bkz. Dirâsât fi'1-Hadisi'n-Nebevî 1/156-157. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/461-462

[1026] Mîzânul-İtidâl. 4/297. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/462

[1027] Müslim, Fiten, 34 (4/2221).

[1028] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/462

[1029] Câmiu Beyânı 'l -İlm, 85. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/462

[1030] Bkz. 465. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/463

[1031] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/463

[1032] Takyîdu'l-İlm, 48; Câmi'u Beyâni'1-İlm, 84. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/463-464

[1033] Takyîdu'1-İIm, 61; Câmi'u Beyâni'1-İlm, 84. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/464

[1034] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/464

[1035] Takyîdu'1-îlm, 64; Câmi'u Beyânil-İlm, 86. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/465

[1036] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/465

[1037] Bu haberler ve kaynaklan için bkz. Dirâsât fil-Hadisi'n-Nebevî, 1/99, 201, 202.

[1038] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/465

[1039] Takyîdu'1-İlm, 56. Bkz. 483. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/466

[1040] a.g.e., 45, 46; Câmi'u Beyani'l-İlm, 84. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/466

[1041] Bkz. Dirâsât fi'1-Hadisi'n-Nebevî, 1/201-202.

[1042] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/466-467

[1043] Takyîdu'1-İlm, 36-37; Câmi'u Beyânİ'1-İlm, 79-80; Kitâbul-İlm, 123. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/467

[1044] Takyîdu'1-İlm, 42; Câmi'u Beyâni'1-İlm, 83. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/467

[1045] Buhâri, İlm, 39 (1/36).

[1046] Hemmâm'ın bu "Sahîfe"si Muhammed Hamîdullah tarafından neşredilmiştir. Bu eserin muhtelif dillere tercümesi, bu arada Türkçe'ye de üç ayrı tercümesi yapılıp basılmıştır.

[1047] Bkz. Dirâsât fi'l Hadisi'n-Nebevi, 1/96-99. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/468

[1048] Kitâbu'l İlm, 151. CamitıBeyani'l İlm, 81; el Câmi'li-Ahlak, 1/227. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/468

[1049] Ebû Hureyre'nin başından geçen benzer bir olay için bkz. Takyîdu'1-İlm, 41. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/469

[1050] Takyîdul-İlm, 108; Câmi'u Beyâni'1-İlm, 88. îbn Abdilberr, haberi naklettikden sonra şu açıklamayı yapar: "İşte (İbrahim) en-Neha'î, hadislerin yazılmasını kerih görmekle beraber, yazmanın üstünlüğünü kabul etmiştir". Ayrıca bkz. 462. hadisin "Açıklama"sı. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/470

[1051] Huvvârîn, Humus yakınında bulunan bir köydür.

[1052] el-Mustedrek, 4/554. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/470-471

[1053] Takyîdu'1-İlm, 53. Burada kitabı getirenin ismi İbn Kurre, Darimi'nin bir nüshasında ise Ebû Kurre olarak geçmektedir.

[1054] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/471

[1055] Bu hadis murseldir; Tefsîru't-Taberî, 21/7. Âyet, Ankebût: 29/51. âyettedir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/472

[1056] Takyîdu'1-İlm, 55-56; Câmi'u Beyâni'1-îlm, 81-82. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/472-473

[1057] Takyîdu'1-îlm, 56. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/473

[1058] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/474

[1059] Câmi'u Beyâni'1-İlm, 85; Kitâbu'1-İlm, 90, el-Câmi1 li-Ahlâk, 2/253. Bkz. 458. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/474

[1060] Kitâbu'1-İlm, 148; Takyîdu'1-İlm, 100.

[1061] Bkz. Dirâsât fil-Hadisi'n-Nebevî, 1/152.

[1062] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/455/474-476

[1063] Buhâri, İlm, 39 (1/36); Tirmizi, İlm, 12 (5/40), Menâkıb, 47 (5/686); Ahmed b. Hanbel, 2/248-249, 403; Takyîdu'1-İIm, 82; Câmi'u Beyâni'1-İlm, 89; Mustedrek, 1/105. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/476-477

[1064] Ebû Dâvûd, İlm, 3 (3/318); Ahmed b. Hanbel, 2/162, 192; Takyîdu'1-İlm, 80-81; Câmi'u Beyâni'1-İlm, 89-90; el-İlmâ", 146; el-Mustedrek, 1/105-106. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/477

[1065] Takyîdu'1-İlm, 81 (muhtasaran). Yukarıdaki hadis, seneddeki "bir haberci"nin ismi verilmediği için, munkatı'dir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/478

[1066] Ahmed b. Hanbel, 2/176; Mecmeu'z-Zevâid, 6/219. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/478-479

[1067]Ahmed b. Hanbel, 4/193.

[1068] et-Taberânî'den Mecmeu'z-Zevâ'id, 6/220.

[1069] Ahmed b. Hanbel, 4/335; el-Mustedrek, 4/422.

[1070] Feyzu'l-Kadir, 5/262.

[1071] Mecmeu'z-Zevâid, 6/220. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/479

[1072] Bu haberin, İmam Muhammed'in Muvatta'ındaki rivayeti dışındaki bütün rivayetlerinde Hz. Ömer'in isminin yerine Amra'nın ismi geçmektedir. Bkz. Mâ Temessu Iley-m'l-Hâce, s. 34.

[1073] Bkz. 494. hadisin kaynakları. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/480

[1074] Tenviru'l-Havâlik, 1/5.

[1075] es-Sünne Kable't-Tedvin, 373 (Tabakâtu İbn Sa'd'dan naklen).

[1076] Tenviru'l-Havâlik, 1/5.

[1077] Câmi'u Beyâni'1-İlm, 98.

[1078] Bkz. Mâ Temessu İleyhi'1-Hâce, s. 34. Tedvin konusunda bkz. Hadis Tarihi, 199 vd; es-Sünne Kable't-Tedvin, 328 vd., 362 vd.

[1079] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/480-481

[1080] Buhâri, tim, 34 (1/33); el-Cerh ve't-Ta'dîl, 1/121; Takyîdu'1-İlm, 105-106. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/481

[1081] Tâhâ: 20/52.

[1082] Takyîdul-İlm, 114; Câmi'uBeyâni'1-İlm, 92. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/482

[1083] Takyîdu'1-İlm, 109; Câmi'u Beyânil-İlm, 94. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/482

[1084] Takyîdu'l-İlm, 96, 97; Câmi'u Beyâm'1-İlm, 93; el-İhnâ', 147; el-Mustedrek, 1/106. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/482-483

[1085] Takyîdul-İlm, 109. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/483

[1086] Takyîdul-îlm, 98; Câmi'u Beyânİ'1-İlm, 93. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/483

[1087] Takyîdu'1-İlm, 101; Câmi'u Beyâni'l-İlm, 92. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/483-484

[1088] Takyîdu'1-İlm, 102,103. Bkz. 505. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/484

[1089] Takyîdu'l-İlm, 84, 85; Câmi'u Beyâni'l-İlm, 91. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/484-485

[1090] Tercihe şâyân olan görüşe göre Musned'de "Amr b. Şu'ayb an Ebîhi an Ceddihi" senediyle verilen hadisler "es-Sahîfetu's-Sâdıka"nın hadisleridir. Peşpeşe verilen bu hadisler için bkz. Musned, 2/178 vd.

[1091] Bu "Sahîfe" hakkında bkz. es-Sünne Kable't-Tedvîn, 348-350; Hadis Tarihi, 46.

[1092] Istılahat-ı Fıkhiyye, 4/304. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/485

[1093] Takyîdu'1-İlm, 88; Câmi'u Beyâni'1-îlm, 91; el-Mustedrek, 1/106. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/486

[1094] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/486

[1095] Câmiu Beyâni'1-İIm, 92. Bkz. 501. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/486-487

[1096] Takyîdu'1-İlm, 102. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/487

[1097] a.g.e., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/487

[1098] a.g.e., 105. Bkz. 472. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/488

[1099] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/488

[1100] Takyîdu'1-İlm, 105; Câmi'u Beyâni'1-İlm, 92-93. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/488

[1101] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/488-489

[1102] Takyîdu'1-îlm, 108. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/489

[1103] Bkz. el-îlmâ', 147; Dirâsât fi'1-Hadîsi'n-Nebevî, 1/190. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/489

[1104] Dirâsât fi'1-Hadîsi'n-Nebevî, 1/215 (Edebu'1-İmlâ', 78'den naklen). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/490

[1105] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/490

[1106] et-Taberânî bu hadisi za'if bir senedle Kurre b. İyâs'dan rivayet etmiştir (Mecme'u'z-Zevâ'id, 8/26-27). Hadisin diğer şâhidleri için bkz. Tirmizi, Birr, 80 (4/375); Ahmed b. Hanbel, 5/269; el-Mustedrek, 1/9; Mecmeu'z-Zevâ'id, 1/92. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/491

[1107] Müslim, İmam, 58 (1/63).

[1108] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/491-492

[1109] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/492

[1110] Takyîdu'l-İlm, 91; Câmi'u Beyâni'1-İlm, 107. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme

ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/493

[1111] es-Sünne Kable't-Tedvîn, 307 vd.

[1112] Bkz. 488. haberin "Açıklama'sı.

[1113] Tezkiretu'l-Huffâz, 1/5.

[1114] Takyîdu'1-İlm, 49.

[1115] Takyîdu'l-İlm, 86; Buhâri, İlm. 39 (1/3) .

[1116] Hadis Tarihi, 41 vd.; es-Sünne Kable't-Tedvin, 343 vd. Bkz. Dirâsât fi'1-Hadisi'n-Nebevî, 1/92.

[1117] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/476/493-495

[1118] Tirmizi, fim, 15 (5/43); îbn Mâce, Mukaddime, 14 (1/74); Ahmed b. Hanbel, 4/357 520. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/5-6

Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi, Sünen-i Darimi, Madve Yayınları, 1:.

[1119] Bkz. En'âm: 6/6;lsrâ: 17/15; Fâtır: 35/18; Necm: 53/38

[1120] Ankebût: 29/13,

[1121] Tirmizi, İlm, 15 (5/43); İbn Mâce, Mukaddime, 14 (1/74); Ahmed b. Hanbel, 4/357 520. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/6

[1122] Müslim, İlm, 16 (4/2060); Ebû Dâvûd, Sünnet, 6 (4/201); Tirmizi, İlm, 15 (5/43); îbn Mâce; Mukaddime, 14 (1/75); Muvatta1, Kur'an, 41. (1/218); Ahmed b. Hanbel, 2/397. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/7

Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi, Sünen-i Darimi, Madve Yayınları, 1:.

[1123] Müslim, İlm, 15 (4/2059); Zekât, 69 (2/704); Nesâ'î, Zekât, 64 (5/57); Ahmed b. Hanbel, 4/359-362. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/7-8

[1124] Bu hadis mürseldir. Hassan b. Atıyye Tâbiûndandır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/8

[1125] Tirmizi, Tefsir, 38 (5/364); Müstedrek, 2/430. Ayet, Saffât: 37/24. dir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/9

[1126] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/9

[1127] Bkz. Buhâri, Veaâyâ, 2,3 (3/186-187); Müslim, Vasiyyet, 5-7 (3/1250-1252).

[1128] Müslim, Vasıyyet, 14 (3/1255).

[1129] Müslim, Cenâ'îz, 58 (2/654). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/5/9-10

[1130] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/10

[1131] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/11

[1132] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/11

[1133] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/11

[1134] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/12

[1135] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/12

[1136] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/13

[1137] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/13

[1138] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/13

[1139] el-Câmi’ li-Ahlâk, 1/396. Bkz. 539. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/14

[1140] Basra'da bir yer adıdır.

[1141] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/14

[1142] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/15

[1143] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/15

[1144] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/15

[1145] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/16

[1146] Bkz. 533. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/16

[1147] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi,

(Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/16

[1148] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/17

[1149] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/17

[1150] Tirmizi, Kıyamet, 1 (4/612). Krş. Mecmau'z-Zevâ'id, 10/346 (Burada sorulacak dört şey arasında "ilim" yerine "ehl-i beyt sevgisi" zikredilmiştir), Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/17-18

[1151] Bu hadis, munkatı' olmakla beraber, hükmen merfû'dur. Nitekim şu kaynaklarda Muâz b. Cebel'den merfû olarak rivayet edilmiştir. Mecmau'z-Zevâ'id, 10/346 (et-Taberâni ve el-Bezzâr'dan naklen); el-Firdevs, 5/74). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/18

[1152] Bu hadis de hükmen merfû'dur. Bkz. bir önceki hadisin kaynakları. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/19

[1153] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/19

[1154] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/19

[1155] Beyân, 3/133; Uyun, 2/344.

[1156] Beyân, 3/136.

[1157] Hilye, 2/150.

[1158] Hılye, 2/134.

[1159] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/10/19-20

[1160] Buhâri, Enbiyâ; 50 (4/145); Tirmizi, İlm, 13 (5/40); Hm, 2/159, 202, 214. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/21

[1161] Bir âyet meali şöyledir. *"Şüphe yok ki o Zikr'i (Kur'an'ı) biz indirdik, biz; ve onun koruyucusu da elbette biziz!"* Hicr: 15/9

[1162] el-Esrârul-Merfû'a, 20-21.

[1163] El-Cerh ve't-Ta'dîl, 1/8; Şerefu Ashâbil-Hadîs, 16, 17.

[1164] Şerofu Ashâbi'l-Hadis, 13, 15.

[1165] el-cerh ve't-Ta'dîl, 1/8.

[1166] a.g.e.; Şerefti Ashâbi'l-Hadis, 17.

[1167] Onbinlerce Sahâbiden hadis rivayet etme işini deruhte edenlerin bilinen sayısı, İbnu'l-Cevzi'ye göre binaltmiş kadardır. Bunların çoğu ise tek bir hadis rivayet etmişlerdir. Bu durumda ekseri hadislerin nakil yükünü, üçyüze varmayan Sahabinin yüklendiği ortaya çıkmaktadır. (Hadis Edebiyatı Tarihi, 41, 45; Hadis Tarihi, 76).

[1168] Câmi'u Beyâni'1-İIm, 127-128; Buhâri, İlm, 42 (1/37-38).

[1169] Buhâri, İlm, 42 (1/38).

[1170] Bkz. Fethu'l-Bâri, 1/326; Umdetu'1-Kâri, 2/185; İrşâdus-Sâri, 1/212.

[1171] Feyzu'l-Kadir, 3/207; Tecrîd, 9/191. Bkz. 441. ve 244. Hadislerin "Açıklamaları. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/21-23
Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirra

[1172] Ahmed b. Hanbel, 5/165. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/23

[1173] Âl-i İmrân: 3/104.

[1174] Tevbe: 9/71.

[1175] Âl-i İmrân: 3/110.

[1176] Tirmizi, Zühd, 62 (4/608); İbn Mâce, Fiten, 12 (2/1315).

[1177] Tirmizi, Fiten, 9(4/468).

[1178] İbn Mâce, Fiten, 20 (2/1327).

[1179] İhyâ'u Ulûmi'd-Dîn, 2/308.

[1180] a.g.e., 2/311. Krş. Hisbe Teşkilâta, 24-25.

[1181] Nahl: 16/125.

[1182] Bu konuda bkz. Hisbe Teşkilâtı, Doç. Dr. Yusuf Ziya Kavakcı, Ankara, 1975. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/23/25

[1183] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/25

[1184] Cemre hacca ait ibadetlerden biri olan Şeytan taşlamadır. İlk, orta ve Akabe cemresi olmak üzere üç cemre vardır. Mina'nın girişinde bulunan şeytana taş atma yerlerinden ilki Hayf mescidi yanında olup burada sembolik olarak küçük şeytan taşlanır. Buranın 155 metre ötesinde orta şeytan, bunun da 155 metre ötesinde büyük şeytan (Akabe cemresi) taşlanır. Kurban bayramının birinci günü yedi taşla Akabe cemresi atılır. Bu bayramın 2., 3. ve 4. günleri her üç şeytana ayrı ayrı günde yedişer taş atılır. Böylece dört günde şeytanlara toplam yetmiş taş atılmış olur.

[1185] Buhâri, îlm, 10 (1/25, muallak olarak). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/26

[1186] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/26

[1187] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/27

[1188] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/27

[1189] Cami'u Beyani'l-İlm, 117. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/27

[1190] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/28

[1191] Buhâri, îlm, 50 (1/41, muallak olarak). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/28

[1192] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/28-29

[1193] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/29

[1194] Bkz. 250. hadisin "Açıklama"sı. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/29

[1195] Kitâbu'1-İlm, 82 (Burada Selmân yerine Süleyman ismi geçer). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/30

[1196] Ahmed b. Hanbel, 2/499; Meemau'z-Zevâ'id, 1/164, 184; el-Metâlibu'1-Aliye, 3/115. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/30

[1197] Tevbe: 9/34. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/30

[1198] Burada metin şöyle bir benzetmeye imkân vermektedir: Su kaynaklarının başına gelen insanlar, onları depreştirerek nehir haline getirirler. Nehirden de birçok kimse istifade eder. ilini alanlar da bunu nesil be nesil naklederek, bir nehir misâli, birçok kimsenin ondan istifadesini sağlarlar.

[1199] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/31

[1200] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/31-32

[1201] Müslim, Vasıyyet, 14 (3/1255); Ebû Dâvûd, Vesâyâ, 14 (3/117); Nesâ'î, Vesâyâ, 8 (6/210), Tirmizi, Ahkâm, 36 (3/660); Ahmed b. Hanbel, 2/372. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/32

[1202] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/32-33

[1203] Son madde bazı nüshalarda; "yollarınızı temizlemem için..." şeklindedir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/33

[1204] Tirmizi, İlm, 2 (5/29). Bu hadisin senedi, Ebû Dâvûd Nufey' sebebiyle çok

zayıftır. Sah-bere'nin Sahâbiliğinde ise ihtilâf vardır. Bkz. Feyzu'l-Kadir, 6/175. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/21/33-34

[1205] Bu konuda bkz. 349. hadisin "Açıklama"sı.

[1206] el-Câmi' li-Ahlâkı'r-Râvi, 2/227. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/34

[1207] Câmi'u Beyâni'1-İlm, 124. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/35

[1208] el-Câmi' li-Ahlâkı'r-Râvi, 2/225. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/35

[1209] Bu sözler, Allah'ın Hz. Musa'ya bir vahyi olarak da nakledilir: Câmi'u Beyâni'1-İlm, 125. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/35-36

[1210] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/36

[1211] el-Câmi' li-Ahlâkı'r-Râvi, 1/159; Câmi'u Beyâni'l-İlm, 127. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/37

[1212] Câmi'u Beyânil-İlm, 172. Bkz. 418. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/37

[1213] el-Câmi' li-Ahlâkı'r-Râvi, 1/159. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/37-38

[1214] el-Câmi1 li-Ahlâkı'r-Râvi, 1/158-159. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/38-39

[1215] Ahmed b. Hanbel, 6/22. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/34-39

[1216] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/40

[1217] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/40

[1218] Bkz. 591. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/40-41

[1219] Bkz. 590. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-

Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/41

[1220] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/41-42

[1221] Bkz. 585. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/42

[1222] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/42

[1223] Bkz. 583. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/42-43

[1224] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/43

[1225] el-Câmi’ li-Ahlâk, 1/405. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/43

[1226] Bir şahidi için bkz. Kitâbu'z-Zühd, İbnu'l-Mübârek, 91. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/43-44

[1227] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/44

[1228] Bkz. 581. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/44

[1229] Bkz. 580. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/39-45

[1230] Ebû Dâvûd, Sünnet, 5 (4/200); Tirmizî, İlm, 10 (5/38); Müstedrek, 1/109; İbn Mâce, Mukaddime, 2 (1/6), Ahmed b. Hanbel, 4/131, 132. Son cümlenin, hadisin râvîlerinden birine ait olması, uzak bir görüş olmakla beraber, ihtimal dahilindedir (Tuhfetu'l-Ahvezî, 7/426). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/46

[1231] el-Müstedrek, 1/109-110.

[1232] el-Muvâfakât, 4/26; Câmi'u Beyâni'1-İlm, 496.

[1233] Bu fırkaların muhtelif dahili gruplarının Sünnet hakkındaki görüşleri değişik olduğu gilıi zamanla bu görüşlerinde de değişiklikler olmuştur. Bkz. Hadis Tarihi, 189-199; Dirâsât fi'1-Hadisi'n-Nebevî, 1/22 vd.

[1234] Reşîd Rıza'mn, ömrünün sonlarına doğru Sünnet aleyhtarı görüşünden vazgeçtiği nakledilir

[1235] Dirâsât fı'1-Hadisi'n-Nebevî, 1/26 vd.

[1236] a.g.e., 1/28-29; Tuhfetu'l-Ahvezî, 7/425.

[1237] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/46-48

[1238] Câmi'u Beyânı'1-İlm, 496; Te'vîlu Muhtelifi'l-Hadis, 199; el-Câmi' H-Ahkâmi'1-Kur'an, 1/39. Bkz. Ma'rifet, 65. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/49

[1239] Câmi'u Beyânı'l-İlm, 496; el-Câmi' li-Ahkâmil-Kur'an, 1/39. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/49

[1240] a.g.e., Merâsilu Ebî Dâvûd, S. 361. Krş. Te'vîlu Muhtelifi'l-Hadis, 195. Tâbiûndan sika bir râvi olan Hassan b. Atıyye'nin mezkûr haberi, hükmen merfû' olsa da, mu'daldır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/49

[1241] Bkz. Hadisde Nâsih. Mensûh, s 9-13 ve kaynaklan; Te'vîlu Muhtelifi'l-Hadis, 196.

[1242] Nisa: 4/113.

[1243] Bakara: 2/151-231; Âl-i İmrân: 3/164; Cumu'a: 62/2.

[1244] el-Muvâfakât, 4/3.

[1245] Bir kaç örnek için bkz. Müslim, Selâm, 17 (4/1709); Cennet, 64 (4/2199); îman, 153 (1/94); Buhâri, tim, 25 (1/18), Vudu , 37 (1/31), Cenâ'îz, 1 (1/141); Tirmizi, İman, 18 (5/27).

[1246] Bizzat Kur'an'da, Hz. Peygamber'e gelen vahiylerin, Kur'an'dakilerden ibaret olmadığına işaret eden âyetler vardır. Bkz. Bakara: 2/142-144; Tahrim: 66/3; Haşr: 59/5.

[1247] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/50

[1248] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/51

[1249] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/51

[1250] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/45/51-52

[1251] Ahmed b. Hanbel, 1/385, 415; İbn Mâce, Mukaddime, 2 (1/9). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/53

[1252] Ahmed b. Hanbel, 1/122, 126, 130, 131; İbn Mâce, Mukaddime, 2 (1/9); Tayâlisi, s. 16. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/53

[1253] Müslim, Mukaddime, 2 (1/10); Buhâri, tim, 38 (1/36); Ahmed b. Hanbel, 2/410; 413, 469, 519. Bkz. 237.-244. ve 548. hadisler.

[1254] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/54

[1255] Haşr: 59/7.

[1256] Câmi'u Beyâni'1-İlm, 492; el-Muvâfakât, 4/24. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/54-55

[1257] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/53-55

[1258] Câmi'u Beyâni'1-İlm, 134, 147; el-Câmi' li-Ahlâkı'r-Râvi, 1/237, 2/267; Meemeu'z-Zevâ'id, 1/161, Ma'rifet, 140. Şerefü Ashâbi'l-Hadis, 95; el-Metâlibu'1-Aliye, 3/120. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/55

[1259] Bir kişinin kendi kendine yaptığı tekrar çalışmasına da "müzâkere" dendiği vakidir.

[1260] el-Câmi1 li-Ahlâkı'r-Râvi, 1/236.

[1261] Diğer haberler için bkz. Şerefti Ashâbil-Hadis, 93 vd.; el-Câmi' li-Ahlâkı'f-Hâvi, 1/236, 2/273; es-Sünne Kable't-Tedvin, 159; Sahabe ve Hadis Rivayeti, 97.

[1262] Fethu'l-Mugis, 2/265, 337; Tedribu'r-Râvi, 2/123,151; el-Bâisul-Hasis, 150. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/56

[1263] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/56-57

[1264] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/57

[1265] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/57

[1266] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/57

[1267] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/57-58

[1268] Şerefu Ashâbi'I-Hadis, 95. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/58

[1269] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/58-59

[1270] Kitâbu'l-İlm, 11; Câmi'u Beyâni'l-îlm, 134, 136, 147; el-Câmi1 li-Ahlâkı'r-Râvi, 1/238; 2/273. Marifet, 141. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/59

[1271] Kitâbu'1-îlm, 111; Câmi'u Beyâni'1-İlm, 134; ei-Câmi' li-Ahlâkı'r-Râvi, 2/268; Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/59

[1272] el-Câmi1 li-Ahlâkı'r-Râvi, 2/269. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/59

[1273] Bedeviler hakkında bkz. Tevbe: 9/97-99; Hucurât: 49/14.

[1274] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/60

[1275] Kitâbu'1-İlm, 112; Câmi'u Beyâni'1-İlm, 134, 135-136. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/60

[1276] Câmi'u Beyâni'l-İlm, 134; el-Câmi' li-Ahlâkı'r-Râvi, 2/268. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/60

[1277] el-Câmi' li-Ahlâkı'r-Râvi, 1/237; Şerefu Ashâbi'l-Hadis, 95. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/61

[1278] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/61

[1279] el-Câmi' li-Ahlâkı'r-Râvi, 1/234. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/61

[1280] Bkz. 608. haberin kaynakları. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/61

[1281] Kitâbu'1-İIm, 129. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/62

[1282] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/62

[1283] İbn Mâce, Salât, 12 (1/229, 230).

[1284] Buhâri, Mevâkît, 39 (1/148).

[1285] Ahmed b. Hanbel, 1/26, 34.

[1286] Buhâri, İlm, 41 (1/37).

[1287] Bkz. Fethul-Bârî, 3/266-267; Umdetu'1-Kârî, 5/97. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/62-63

[1288] Kitâbu'1-îlm, 130. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/63

[1289] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/63

[1290] el-Câmi' li-Ahlakı'r-Râvi, 1/238. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-

Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/64

[1291] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/63

[1292] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/64

[1293] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/65

[1294] Şerefu Ashâbi'l-Hadis 94; Müstedrek, 1/95; Marifet, 141. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/65

[1295] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/65

[1296] Câmi'u Beyâni'1-İim, 143. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/66

[1297] a.g.e., 144. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/66

[1298] Bu hadis mu'daldir. El-A'meş'in, Tabiî olmasına rağmen, Sahabeden semâ'ı (hadis öğrenimi) sabit olmamıştır. Bu hadisi, yine mu'dal olarak İbn Ebî Şeybe (bkz. Feyzu'l-Kadîr, 1/52) ve onun tarîkından, İbn Abdilberr de (Câmi'u Beyâni'1-îlm, 144) rivayet etmişlerdir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/66

[1299] Câmi'u Beyâni'1-îlm, 143. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/67

[1300] ei-Câmi' li-Ahlâkı'r-Râvi, 1/236, 237; Şerefu Ashâbi'l-Hadis, 94; Câmi'u Beyâni'1-İlm, 134; Müstedrek, 1/95; Ma’rifet, 60, 141. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/67

[1301] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/55-67

[1302] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/68

[1303] Âl-i İmrân: 3/103.

[1304] Âl-i İmrân: 3/105.

[1305] Buhâri, Husûmât, 1 (3/88).

[1306] Buhâri, Meğâzi, 30 (5/50).

[1307] Bu ihtilâf konusunu krş. Feyzu'l-Kadir, 1/209-212; Ruhu'l-Me'ânî, 4/23-25.

[1308] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/68-69

[1309] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/69

[1310] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/69

[1311] Dedenin mirastaki payı hakkında bkz. 2902.-2933. haberler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/67/70

[1312] el-Kifâye, 386. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/70

[1313] Bir de "arzu'l-munâvele" vardır ki, aşağıda 642. haberin "Açıklama"sında söz konusu edilecektir.

[1314] Buhâri, İlm, 6 (1/22, 23)

[1315] el-Kifâye, 380-381.

[1316] Konunun tafsilâtı için bkz. el-Kifâye, 380 vd.; Fethu'l-Muğis, 2/24 vd; Tedribu'r-râvi, 2/12; Hadis Istılahları, 38 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/71

[1317] Buhâri, Salât, 66 (1/116); Müslim, Birr, 120 (4/2018); Ebû Dâvûd, Cihâd, 65 (3/31); Nesâ'i Mesâcid, 26 (2/38); İbn Mâce, Edeb, 51 (2/1241); Darimi, Salât, 119 (1409. hadis); Ahmed b. Hanbel, 3/308. Bkz. 1409. hadisin "Açıklama"sı. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/72

[1318] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/72

[1319] Müslim, Siyam, 63 (2/776); Ahmed b. Hanbel, 6/39. Metnin diğer kaynakları ve "Açıklama"sı için bkz. 1730. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/72

[1320] Ma'rifetu Ulûmi'l-Hadis, 261; el-Kifâye, 481, 490; el-İlmâ; 85. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/72-73

[1321] Hz. Peygamber'in bütün mektuplarıyla alâkalı teferruatlı malûmat, şu eserde bir araya getirilmeye çalışılmıştır: Mecmû'atu'l-Vesâ'iki's-Siyâsiyye li'1-Ahdi'n-Nebeviyyi ve'l-Hılâfeti'r-Râşide, Dr. Muhammed Hamîdullah, Beyrut, 1389/1969, 554 s.

[1322] Konunun tafsilâtı için bkz. el-Kifâye, 480 vd.; Fethu'l-Muğis, 2/121; Tedribu'r-Râvi, 2/55; Hadis Istılahları, 275. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/73

[1323] el-Kifâye, 388. Bkz. el-Câmi' li-Ahlâkı'r-Râvi, 1/282. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/73

[1324] Bkz. 638. hadisin "Açıklama"sı.

[1325] Bu konuda bkz. Fethu'l-Muğis, 2/102; Tedribu'r-Râvi, 2/46. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/74

[1326] el-Câmi1 li-Ahlâk, 1/281. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/74

[1327] Ma'rifetu Ulûmi'l-Hadis, 257-258; Tevcîhu'n-Nazar, 201.

[1328] Tedribu'r-Râvi, 2/14.

[1329] Tedribu'r-Râvi, 2/15.

[1330] Hadis Istılahları, 41 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/74-75

[1331] el-Kifâye, 386. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/75

[1332] İbn Ebî Zi'b'in "kırâ'at"i, "semâ' "dan üstün gördüğünü bildiren bir haber de vardır (Kifâye, 400). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/76

[1333] Bkz. el-Kifâye, 393. 39. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/70-76

[1334] Merfû' metnin şâhid ve açıklaması için bkz. 1258. hadis. Adı geçen İbrahim, İslâm hukukunda "re'y ehli" olarak bilinen fakîhlerin, Tâbiûn neslindeki en mühim simalarından biri olan İbrahim b. Yezîd en-Nehâ'i'dir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/76-77

[1335] Bkz. 2385.-2386. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/77-78

[1336] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/78

[1337] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/78

[1338] Eyyûb (es-Sahtiyâni) Basra'lıdır.

[1339] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/79-80

[1340] Reddu'l-Muhtâr, 2/609-610; Istilahatı Fıkhıyye, 2/370.

[1341] Tafsilât için 2284. hadisin "Açıklama"sına bkz. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/76-80

[1342] "Muşerreke" hakkında bkz. 2885.-2890. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/81

[1343] Istılahatı Fıkhıyye, 1/246; İslâm Hukuku Metodolojisi, 391.

[1344] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/80-81

[1345] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/82

[1346] İnfitâr: 82/13-14.

[1347] A'râf: 7/56.

[1348] Bkz. 1431. hadis.

[1349] Bkz. Alu Îmrân: 3/187.

[1350] Bu olay hakkında bkz. Kasas: 28/22-28.

[1351] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/82-89

[1352] Bu ve bundan sonraki haberin, Darimi'den semâ' yoluyla alınmadığı kaydedilmektedir. Bu kayıtta, üstteki senedden farklı olarak, Ebû Osman ile Abdulaziz'in arasında Nadr b. Sa'd isimli bir râvi de zikredilmektedir. (Bkz. Sünenu'd-Darimi, Kânfûr, 1293 (1292), s. 84. hâmişde) Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/82/89-90

[1353] Bkz. 220. haber.

[1354] Ekz. 2767. hadis.

[1355] Bkz. Alu İmrân: 3/187.

[1356] Bkz. 258. hadis.

[1357] Cumu'a: 62/5.

[1358] Bakara: 2/63-93.

[1359] Fâtır: 35/8.

[1360] Bkz. Alu İmrân: 3/187.

[1361] Bu mektubun muhtasar bir şahidi için bkz. Hılyetu'l-Evliyâ, 8/282. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/91-97

NAMAZ KİTABI

NAMAZ KİTABI

1. Namazların Fazileti Hakkında

1186. "Bize Ya'lâ b. Ubeyd haber verip (dedi ki); bize el-A'meş, Ebû Sufyân'dan, (O da) Câbir'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:"
"Farz namazların durumu, birinizin kapısının önünden akan, ondan her gün beş defa yıkandığı (suyu) hoş bir nehrin durumu gibidir."[1]
1187. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki); bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Yezîd b. Abdillah, Muhammed b. İbrahim'den, (O) Ebû Seleme'den, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki, O, Rasûlullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyururken işitti:"
"Bana söyler misiniz, şayet birinizin kapısının önünde, (içinde) her gün beş defa yıkandığı bir nehir bulunsa, ne zannedersiniz, bu (nehir) onun kirinden bir şey bırakır mı?" (Sahâbe-i Kiram);
"Onun kirinden bir şey bırakmaz" dediler. O zaman (Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:
"İşte beş (vakit) namazın durumu da bunun gibidir, Allah onlarla günâhları siler, yok eder."[2]

Açıklama

Namaz, Allah'ın, imandan sonra en büyük armağanıdır. Mu'minin mi'racı, kalbinin nuru, gönlünün sevinç kaynağı olan namaz, canlı-cansız bütün yaratıkların ibadetleri ile ibadet şekillerini kendinde toplayan en büyük ibadettir. Şüphe yoktur ki bütün ibadetler Allah'ın (Celle Celaluhu) emrini yerine getirmek ve O'nun rızasını kazanmak için yapılmalıdır. Bununla beraber, nice hikmet ve faydaları olan ibadetlerin bu yönlerini araştırmak, üzerlerinde düşünmek de gerekir. Namazın da pek çok hikmeti, müslümanm ve İslâm Cemiyetinin, (dolayısıyla tüm insanlığın)

maddi ve mânevi varlığı için bir çok faydası vardır. Herşeyden önce namaz, kul ile Rabb'i arasında kuvvetli bir bağ teşkil eder. Hayatın bin türlü sıkıntı ve belâları ile karşı karşıya olan insan, namazla Rabb'inin manevî huzuruna çıkınca en büyük sığınağı ve desteği bulur; mânâ alemine yükselir, ilâhî yardımı alır, huzura ve doygunluğa kavuşur. Bu hali anlatmak için kelimeler yetersiz kalır. Günde en az beş defa tekerrür eden bu "Huzûr-i İlâhî"ye çıkış, insan için bir nefis muhasebesi ve murakabesi de sağlar. Böylece namaz insanı fenalıklara, kötülüklere, her türlü olumsuzluklara; kısaca günâhlara karşı uyarır, korur ve canlı tutar. Yukarıdaki hadislerle şu âyet-i kerime bu hususa işaret etmiş olmalıdırlar: *"Sana vahyedilen kitabı oku. Namazı da dosdoğru kıl. Çünkü namaz edebsizlikden ve akıl ve şeriat'a uymayan her şeyden alıkoyar."*[3] Namazın icra ettiği ameliyye fertte kalmaz. O, toplumun bir ferdi olan müslüman insanı eğitme, iyiye doğru değiştirme ve geliştirme yanında, cemaatle kılman namazlarda madden, diğerlerinde manen yanyana duran müslümanlar arasındaki rabıtanın, cemaat ruhunun ve birliğin en büyük sağlayıcısı olur. Söylemeye gerek yoktur ki, namaz bu ve benzeri ulvî neticeleri ancak Allah (Celle Celaluhu) ve Rasûl'ünün (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) istediği şekil ve mânâda, yani "dosdoğru" kılınınca verir. Namazın, zikredilebilecek daha pek çok hikmeti yanında bedenin maddî sağlığı için sağladığı bazı faydalar da sözkonusu edilebilir.
Mü'minin ilâhi huzura çıkış vesilesi olan namazın, önceki dinlerde; Yahudilik, Hıristiyanlık ve Mecûsîlik'te de bulunduğu nakledilmektedir.[4] Kaynakları semavî olan veya -Mecûsîlik'teki gibi-semâvî dinlerden etkilenmiş olması muhtemel olan dinlerde benzer müesseselerin olması çok tabiîdir. Ancak İslâm, bu dinlerde tebdil ve tağyire uğratılmış, tahrif edilmiş yönleri ıslah ve tecdid ederek namaza, aslına uygun yüce mevkiini kazandırmıştır.
İslâm tarihinde namazın teşri seyri ise şöyle olmuştur: Farklı görüşler olmakla beraber, müslümanlığın başlangıcında, biri güneşin doğmasından, diğeri batmasından önce olmak üzere iki vakit namazın farz kılındığı umûmen kabul edilmektedir. İlgili

rivayetlerden anlaşıldığına göre Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ilk olarak, Müddessir Sûresi'nin ilk âyetlerinin inişinden sonra Cebrail'in -Aleyhisselâm- tarifi ile abdest alıp namaz kılmıştı. O zaman Hz. Peygamber 43 yaşlarında, gün ise Pazartesi sabah vakti idi. Aynı günün sonlarına doğru Hz. Peygamber, Hz. Hatice'ye abdest aldırmış ve ilk cemaat namazını kılmışlardı. Rivayete göre ertesi gün cemaat, Hz. Ali'nin katılmasıyla üç kişi olmuştu. Böylece günde iki vakit namaz kılınmaya başlanmıştı. Alak Sûresi'ndeki; *"Bir kulu namaz kılarken men edeni gördün mü?"*[5] âyetleriyle işaret edilen ve bir çok hadiste tafsilatıyla anlatılan.[6] Ebû Cehil ve arkadaşlarının Hz. Peygamber'e namazda iken sataşma ve O'nu rahatsız etme olayları bu dönemlerde olmalıdır. Farz olarak iki vakit kılman namaza daha sonraları, Müzemmil Sûresi'nin baş tarafının inişiyle, gece namazı da eklenmişti. Tahminen bi'setin 10. yılında farz kılman bu gece namazının farzlığı, bir sene sonra aynı sürenin sonundaki âyetle kaldırılmış, daha sonra ise Mi'rac gecesinde beş vakit namaz farz kılınmıştı. Mi'rac hâdisesi ise, en makbul görüşe göre hicretten bir-buçuk sene kadar önce vukubulmuştu. Mi'rac gecesinin ertesi günü öğleyin Cebrail Aleyhisselâm gelip imam olarak Hz. Peygamber'e beş vakit namazı kıldırmıştı.[7] Beş vakit namazın Mi'rac gecesinde farz kılındığında ihtilâf yoksa da, vakit namazlarının o zaman kaçar rekât farz kılındığında ihtilâf vardır. Bazı rivayetler, beş vaktin o zaman, şimdiki rekâtlarıyla farz kılındığı şeklindedir. Diğer bazı rivayetler ise, namazların önce her vakitte ikişer rekât olmak üzere farz kılındığını, hicretten sonra, sabah ve akşam namazları hariç, bunlara ikişer rekât daha eklendiğini göstermektedir. İbn Hacer bu sonuncu görüşü tercih etmektedir. Daha sonra da yolcular için namazları kısaltma emri (veya ruhsatı) gelmişti.[8]

2. Namazın Vakitleri Hakkında

1188. "Bize Hâşim İbnu'l-Kasım haber verip (dedi ki); bize ı'be, Sa'd b. İbrahim'den (naklen) rivayet etti. (Sa'd) dedi ki,

Muhammed b. Amr İbni'l-Hasan b. Alî'nin şöyle dediğini işitti:"
"Câbir b. Abdillah'a el-Haccâc'ın -ki O, namazı vaktinden geriye bırakırdı- (valiliği zamanında, namazların vakitlerini) sormuştuk da Cabir şöyle demişti: Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) le namazını, güneşin (tam tepeden) inişi zamanında; ikindi namazını, o (güneş) canlı -veya tertemiz- iken; akşam namazını, güneş örtüldüğü zaman kıldırır, yatsıyı ise bazan (vaktinin başında) hemen kıldırır, bazan geciktirirdi. Cemaat toplandığı zaman (vaktinin banda) hemen kıldırır, geciktikleri zaman ise geciktirirdi. Sabah namazını ise çoğu zaman (veya bazan) gecenin sonundaki karanlıkta kıldırır -veya kılarlardı."[9]

Açıklama

Tercümede iki çizgi (- -) arasında verdiğimiz tereddütlü rivayetler, ravi Muhammed b. Amr'ın şüphesinden kaynaklanmıştır. O, Câbir'in, çizgi arasındaki kelimeyi mi, ondan öncekini mi söylediğinde şüphe etmiş ve bu şüphesini, görülen şekilde açıklamıştı.
El-Haccâc b. Yûsuf, h. 64 yılında Medine'ye vali tayin edilmişti. iğer Emevi idarecileri gibi O'nun da namazları vakitlerinden geciktirerek kıldırdığı nakledilmektedir. O'nun bu tatbikatı üzerine Muhammed b. Amr, Câbir b. Abdillah'a namazın asıl vakitlerini sormuş, O da yukarıdaki hadisi rivayet etmişti.[10]

1189. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecîd el-Hanefi haber verip (dedi ki), bize Mâlik, İbn Şihâb'dan (naklen) rivayet etti ki, Ömer b. Abdilaziz bir gün namazı geciktirmişti de, Urve İbnu'z-Zübeyr, huzuruna çıkıp O'na haber vermişti ki, el-Muğîre b. Şu'be bir gün namazı geciktirmişti de Ebû Mes'ûd el-Ensâri O'nun huzuruna ' çıkıp şöyle demişti":
"Nedir bu, ey Muğîre! Bilmiyor musun ki, Cebrail, Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) inmiş ve namaz kılmış, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)de (O'nunla beraber) namaz kılmıştı. Sonra (tekrar) namaz kılmış, Rasûlullah (Sallallahu - Aleyhi ve Sellem) de (O'nunla beraber) namaz kılmıştı. Sonra

(tekrar) namaz kılmış, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (O'nunla beraber) namaz kılmıştı. Sonra (tekrar) namaz kılmış, Rasûlullah i (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de (O'nunla beraber) namaz kılmıştı. (Cebrail) sonra da;
"Bununla emredildim (-veya emredildin-)" demişti. . Bunun üzerine (Ömer) şöyle demişti:
"Ne anlattığına iyi bak, ey Urve! Namazların vaktini Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Cebrâîl mi belirlemiş di?" O da şöyle karşılık vermişti:
"Beşir b. Ebî Mes'ûd, babasından böyle rivayet ederdi."[11]
Urve (sözüne devamla) dedi ki, vallahi Hz. Aişe (r.a.) de bana rivayet etti ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ikindi namazını, güneş odasında (hücresinde) bulunuyorken yükselmeden (yani güneş ışıkları odasından çıkıp da içeriyi gölge kaplamadan) önce kılardı).[12]

Açıklama

Emevi idarecilerinin, genel olarak, namazları vakitlerinden geciktirerek kıldırdıkları nakledilmektedir, Sebebini tesbit edemediğimiz bu zulümde bilhassa Haccâc meşhur olmuştu. Yukarıda zikredilen olayın cereyanı esnasında Ömer b. Abdilazîz (r.a.), Emevî halifesi Velîd b. Abdilmelîk'in Medine valisi bulunuyordu. O da, bu haberden anlaşıldığına göre namazları geciktirmeyi âdet haline getirmemiş idiyse de, bir gün namazı (bazı rivayetlerde bunun ikindi namazı olduğu açıklanmaktadır) geciktirerek, yani efdal olan ilk vaktinden sonraya bırakarak kıldırmış ve Urve'nin (r.a.) i'tirazıyla karşılaşmıştı. Urve (r.a.) O'na, namaz vakitlerinin ilk tayin zamanını hatırlattıktan sonra, asıl, Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ikindi namazını ilk vaktinde hemen kıldığını belirten ve bu haberin devamı olan bundan sonraki hadisle cevap vermişti. Öyle anlaşılıyor ki, Ömer b. Abdilazîz (r.a.), o zamana kadar, namazların ilk veya son vakitlerinde kılınmalarında bir fark görmüyor ve namazları ilk vakitlerinde kılmaya çok özen göstermiyordu. Urve'nin (r.a.) rivayetini yadırgaması ise, O'nun,

Cebrail'in (a.s.), İsra Gecesi'nin ertesi günü gelip Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) imam olarak namaz kıldırması konusunda bir bilgisi olmadığını göstermektedir. Ancak bu olaydan sonra, istikbalin alim ve âdil halifesi Ömer b. Abdilaziz'in (r.a.), artık namazları ilk vakitlerinden geriye hiç bırakmadığı nakledilir.
Haberde geçen ikinci namaz geciktirmeyi el-Muğîre b. Şu'be (r.a.) yapmıştır. O, bunu yaptığında Emevî halifesi Muâviye b. Ebî Süfyân'ın Küfe valisi bulunuyordu. BirSahâbi olan Muğîre'nin (r.a.) bu hareketinden, O'nun da, namazların ilk ve son vakitlerinde kılınmaları arasında fark görmediği anlaşılmaktadır. [13]

3. Ezan'ın Başlangıcı Hakkında

1190. "Bize Muhammed b. Humeyd haber verip (dedi ki), bize Seleme rivayet edip (dedi ki), bana Muhammed b. İshak rivayet edip dedi ki:"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) oraya -Ebu Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki, yani Medine'ye- geldiğinde O'nun yanına, namaz kılmak maksadıyla (namaz) vakitlerinde çağrısız olarak toplandırmış. Bu sebeple Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), yahûdilerin, (halkı) namazlarına kendisiyle çağırdıkları boruları gibi bir boru yaptırmayı düşünmüş, sonra bunu hoş bulmamış. Ardından, müslümanların namaza (çağrılmalarında) çalınması için (tahtadan) bir çanın oyulmasını emretmiş. Onlar bununla (meşgul) iken, el-Hâris İbnu'l-Hazrecoğullarından olan Abdullah b. Zeyd b. Abdi Rabbih (bir rüya) görüvermiş. O da hemen Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip;
"Ya Rasûlallah, demiş, durum şu ki, beni bu gece bir dolaşan dolaştı, (başıma bir hâdise geldi. Şöyle ki); yeşil iki elbise giyinmiş, elinde de bir çan bulunan bir adam bana rastladı. Ben de;
"Ey Allah'ın kulu! Bu çanı satar mısın?" dedim. O da;
"Onu ne yapacaksın?" dedi.
"Onunla (müslümanları) namaza çağıracağız" dedim.. (O zaman) o;

"Sana bundan daha hayırlısını göstereyim mi?" dedi. Ben;
"Nedir o?" dedim. Dedi ki,
"Şöyle dersin: Allahu Ekber, Allahu Ekber, Allahu Ekber, Allahu Ekber; Eşhedu En Lâ İlahe İl-lellah, Eşhedu En Lâ İlahe İllellah; Eşhedu Enne Muhammeden Rasûlullah, Eşhedu Enne Muhammeden Rasûlullah; Hayya Ale's-Salâh, Hayya Ale's-Salâh; Hayya ale'l-Felâh, Hayya Ale'l-Felâh; Allahu Ekber, Allahu Ekber; Lâ İlahe İllellah". Sonra o biraz geriledi. Ardından, söylediklerinin aynısını, (cümleleri) tek yaparak söyledi. Şu kadar var ki, o (bu sefer);
"Kad Kameti's-Salâh, Kad Kameti's-Salâh, Allahu Ekber, Allahu Ekber, Lâ İlahe İllellah" dedi. (Abdullah) bunu Rasûlullah'a Sallallahu Aleyhi ve Sellem) haber verince O şöyle buyurmuş:
"Şüphe yok ki bu, inşaallah, bir hak rüyadır. Binaenaleyh Bilâl'le kalk da bunu ona anlat. Çünkü onun sesi seninkinden daha gür ve güzeldir." Bilâl de ezanı okuyunca bunu Ömer İbnu'l-Hattâb (r.a.) -(ravi) dedi ki, O evinde iken- duymuş ve hemen peştemalini çeke çeke (gelip) Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) huzuruna şöyle diyerek çıkmış:
"Seni hakla gönderen (Allah'a) yemin olsun ki, onun gördüğü rüyanın aynısını gördüm." O zaman Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:
"Hamdolsun Allah'a! işte bu, (Allah'ın rızasının bunda olduğunu) daha da te'yid ediyor."[14]
Muhammed b. Humeyd dedi ki, onu (yani bir önceki haberi) bana Seleme rivayet edip (dedi ki);
"Onu bana İbn îshak rivayet edip (dedi ki), bana bu hadisi Muhammed b. İbrahim İbni'l-Hâris et-Teymi, Muhammed b. Abdillah b. Zeyd b. Abdi Rabbih'ten, (O da) babasından (naklen) rivayet etti."[15]
1191. "Bize Muhammed b. Yahya haber verip (dedi ki), bize Ya'kûb b. İbrahim b. Sa'd rivayet edip (dedi ki), bize babam, ibn İshâk'tan rivayet etti (ki, O şöyle demiş):"
"Bana Muhammed b. İbrahim İbni'l-Hâris et-Teymî, Muhammed b. Abdillah b. Zeyd b. Abdi Rabbih'ten rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana babam Abdullah b. Zeyd rivayet etti. O:"

"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) çanın (yapılmasını) emredince..." dedi ve onun (yani 1190. haberin) benzerini zikretti.[16]

Açıklama

Ezan, İslâmî bir ıstılah olarak, namazın vakitlerini muayyen lafızlarla bildirmek demektir. Müslümanlar namaza, önceleri, sokaklarda birinin dolaşıp "es-Salâh, es-Salâh: Namaza, Namaza!"a "es-Salâte câmiatan: Cemaatle namaza!" diye bağırmasıyla çağrılırlardı. Hicretin birinci yılında Mescid-i Nebi'nin bitirilişinden sonra ise, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Abdullah Zeyd'in (r.a.) rüyasını tasvip edişiyle ezan meşru kılınmıştı. Bu lezanın, aynı anda vahy-i ilâhi ile te'yid edildiği de nakledilmektedir. Fakat Kur'an'da ezanın tasvibine açık işaretler vardır. Bir âyet meali şöyledir: *"Namaza çağırdığınız zaman onu eğlence ve oyun yerine koydular. Düşünmez bir topluluk oldukları için böyle yaptılar"*[17] Ezanın meşru kılınması üzerine Hz. Bilâl (r.a.), Neccarlı bir kadının Mescid-i Nebî civarındaki oldukça yüksek evinin damına çıkmış ve ilk ezanı okumuştu. Daha sonra Mescid'in dışında yüksekçe bir yer yapılmış ve Hz. Bilâl (r.a.) ile Hz. Abdullah b. Ümmi Mektûm (r.a.) oradan ezan okumuşlardı. Ezan okumak için minare ise çok sonraları, h. 58 tarihinde ilk olarak Mısır'da Amr İbnu'1-Âs camisine yapılmıştı.
Ezanda, namaz vakitlerini bildirme ve müslümanları namaza çağırma yanında İslâm'ın temel inançlarını i'lân etme de vardır. Bunun için ezan, müslümanlığın bir şiarı (parolası), bir yer ahalisinin müslümanlığının bir alâmeti sayılmıştır. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), bir yere akın için gönderdiği kimselere sabahı beklemelerini, ezan duyarlarsa akından vazgeçmelerini emir buyururdu. Bu mühim İslâmî şiarın, ilk olarak Sahâbilerin rü'yasında görülmesini hikmet-i ilâhi gereği gören merhum Ahmed Na'îm, bunu, Hz. Peygamber'in isim ve şânının yüceltimesini ihtiva eden ezanın başkası tarafından görülmesinin daha uygun olacağı şeklinde

izah etmiştir.[18]
Ezanın hükmüne gelince: Hanefi ve Şafiîler onun Sünnet olduğunu, Hanbeliler edâ edilen beş vakit namazda erkekler için farz-ı kifâye olduğunu, Malikiler ise şehirlerde vâcib-i kifâye, cemaat mescidlerinde Sünnet-i kifâye olduğunu söylemişlerdir.[19]

4. Sabah Ezanı'nın Vakti Hakkında

1192. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki); bize İbn Uyeyne, ez-Zührî'den, (O) Sâlim'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki O, sözü Hz. Peygamber'e nisbet ederek "ref'ederek" şöyle dedi:"
"Şüphe yok ki Bilâl ezanı gece okur. Binaenaleyh, İbn Ümmi Mektûm (r.a.) ezan okuyuncaya kadar yiyiniz, içiniz.[20]
1193. "Bize İshak haber verip (dedi ki), bize Abde rivayet edip (dedi ki), bize Ubeydullah, Nâfi'den, (O) İbn Ömer'den; ve el-Kâsım'dan, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi (ki, İbn Ömer ve Hz. Aişe) şöyle dediler:" Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) iki müezzini vardı: Bilâl ve İbn Ümmi Mektûm. Bu sebeple Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştu:
"Şüphe yok ki Bilâl ezanı gece okur. Binaenaleyh ibn Ümmi Mektûm'un ezanını işitinceye kadar yiyiniz, içiniz".[21]
(Rivayetinin) sonunda el-Kâsım şöyle dedi:
"(Ezanlarının) arasında da ancak birinin (ezan yerinden) inip diğerinin çıkması kadar (bir zaman) vardı."[22]

Açıklama

Kasım b. Muhammed'in açıklamasından da anlaşıldığı gibi, Bilâl (r.a.) fecr-i sâdıkta, İbn Ümmi Mektûm (r.a.) ise fecr-i kâzibde ezan okurmuş. Bu hadise dayanarak, sabah namazının vaktinin başladığı fecr-i sâdık'tan önce sabah ezanının okunabileceğini söyleyen alimler vardır. Malik, Şafiî, Ahmed ve Ebû Yûsuf bu görüştedirler. Ebû Hanife, Muhammed, Züfer ve Sufyân Sevri'ye

göre ise, diğer namazlarda vakitten önce ezan okumak caiz olmadığı gibi, sabah ezanının da fecr-i sâdıktan önce okunması caiz değildir. Onlara göre bu hadiste bahsedilen Bilâl'in (r.a.) ezan okuması, vaktin girdiğini belirtmek için değil, uykuda olanın uyanması, oruç tutacak olanın sahurunu yemesi, gece namazında olanın kısa kesip vitrine başlaması içindir. Nitekim, Bilâl'in (r.a.) ezanının zikredilen gayeler için olduğunu bizzat Hz. Peygamber açıklamıştır.[23] Diğer taraftan bu ikili ezanın sadece Ramazan ayında okunduğu da söylenmiştir.
Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Medine'deki sürekli müezzinleri, bu haberde ismileri geçen Bilâl ve İbn Ümmi Mektüm'dur (Radıyallahu anhumâ). Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellim), bunlar dışında zaman zaman ezan okumuş olan müezzinleri de vardı. Bunlar Ebû Mahzûre (r.a.), Sa'd b. Âiz (Sa'du'l-Karaz) (r.a.), Ziyâd İbnu'l-Hâris es-Sudâ'î (r.a.), Abdulazîz İbnu'l-Asamm (r.a.) -ki (bunun, İbn Ümmi Mektûm olduğu söylenir)-,Rasûlullah'm âzâdlısı Sevbân (r.a.) ve Hz. Osman b. Affân'dır (r.a.). Bilâl (r.a.), Hz. Peygamber'in vefatından sonra Medine'yi terkedip Şam'a gitmiş ve artık hiç kimse için ezan okumamıştı. Ondan sonra Mescid-i Nebî'de daha önce Kubâ Mescidi'nde ezan okuyan Sa'du'l-Karaz (r.a.) ezan okumaya başlamıştı. Ebû Mahzûre ise Hz. Peygamber için Mekke'de ezan okumuş ve orada ezan okumakla görevlendirilmişti.[24]

5. Sabah Ezanında Çağrıyı Tekrar Etmek: “Tesvîb”

1194. “Bize Osman b. Ömer b. Fâris haber verip (dedi ki), bize Yûnus, ez-Zühri'den, (O da) Hafs b. Ömer b. Sa'd el-Müezzin'den (naklen) rivayet etti ki:”
Sa'd (Sa'du'l-Karaz), Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Mescidi'nde ezan okurmuş. Hafs (bir de şunu) söyledi: Bana yakınlarım rivayet etti ki, Bilâl (r.a.) (bir defasında) Rasûhıllah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), O'nu sabah namazına çağırmak için gelmiş de:
"O uyuyor!" demişler. Bunun üzerine Bilâl (r.a.) en yüksek

sesiyle;
"es-Salâtu Hayrun Mine'n-Nevm = Namaz uykudan hayırlıdır" diye seslenmiş. Bundan sonra (bu cümle) sabah namazının ezanında sabit kılınmış.[25] Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki;
"(Müezzin Sa'd'a), Sa'du'l-Karaz, denilir".[26]

Açıklama

Ezan, hem namaz vaktinin girdiğini bildirme, hem de namaza bir davettir. Ezandan sonra namaz için ikinci bir çağrıya "tesvîb" denir. Bu haberde, öyle anlaşılıyor ki, böyle bir "tesvîb"den bahsedilmektedir. Müezzinlerin ezandan sonra cemaati namaza çağırmalarına, sabah ezanında "Hayya Ale'l-Felâh"tan sonra iki kere "es-Salâtu Hayrun Mine'n-Nevm" demelerine, namaz için kamet getirilmesine de "tesvîb" denir. Sabah ezanmdaki "tesvîb'le kametler dışındaki her türlü "tesvîb"in bid'at olduğu söylenmiştir.[27]

6. Ezan İkişer İkişer, Kamet Birer Birer (Okunur)

1195. “Bize Sehl b. Hammâd haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Ca'fer, Müslim Ebu'l-Musenna'dan, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:”
“Ezan, Rasûlullah zamanında ikişer ikişer, kamet ise bbier birer (okunurdu). Şu kadar var ki, (müezzin);
"Kad Kameti's-Salâh" dediğinde, bunu iki kere söylerdi. Biz de kameti işitince birimiz abdest alır, (namaza) çıkardı.”[28]
1196. “Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî ve Affân haber verip dediler ki, bize Şu'be, Halid el-Hazzâ'dan, (O) Ebu Kılâbe'den, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:”
"Bilâl'e ezanı çift, kameti tek yapması emredilmişti."[29]
1197. “Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Simâk b. Atıyye'den, (O) Eyyûb'dan, (O) Ebû Kılâbe'den, (O da) Enes'ten naklen rivayet etti ki, O şöyle dedi:”

"Bilâl'e ezanı çift, kameti ise, "Kad Kamati's-Salâh" hariç, tek yapması emredilmişti."[30]

1198. "Bize Muhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan, (O) Hâlid'den, (O) Ebû Kılâbe'den, (O da) Enes'ten (naklen), onun (yani bir önceki hadisin) benzerini haber verdi."[31]

Açıklama

Enes b. Mâlikin (r.a.) bu rivayetine göre Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Hz. Bilâl'e (r.a.) ezan cümlelerini ikişer, kamet cümlelerini ise, biri hariç, birer defa okumasını emretmişti. Ezan ve kamet cümlelerinin değişik sayılarda okunduğunu gösteren diğer sahih hadisler de vardır. Bunlara dayanarak Medine'lilerin, Mekke'lilerin, Kûfe'lilerin ve Basra'lılann ezanları sayı bakımından farklı olmuştur. Şöyle ki, Malikilerin kabul ettiği Medine ezanında ilk tekbir iki, şehâdetler dört, diğer cümleler iki defa söylenir. Şafi'înin benimsediği Mekke ezanında ilk tekbir ve şehâdetler dört, geri kalan cümleler iki defa okunur. Ebû Hanife'nin benimsediği Küfe ezanında ilk tekbir dört, diğer cümleler iki defa okunur. Basra ezam ise biraz daha değişiktir. Buna göre ilk tekbir dört, sonraki cümleler, "Hayya Ale'l-Felâh"a kadar birer defa söyleyip, tekrar baştan almak suretiyle üç defa okunurlar. Bunu Hasan Basrî (rh.a.) ve Muhammed b. Şirin (rh.a.) benimsemişlerdi. Ezanın son cümlesinin bütün ezanlarda bir defa okunduğu anlaşılmaktadır. Kamet'te de farklı görüşler vardır: Ebû Hanife'ye (rh.a.) göre ilk tekbir dört, diğer cümleler iki, son cümle ise bir defa okunur. Böylece kamet cümleleri onyedi cümle olur. Malik'e (rh.a.) göre kamet on cümledir. Yani tekbirler hariç diğer cümleler birer defa okunur. Şafiî (rh.a.) ise kametin onbir kelime olduğunu söylemiştir. Buna göre tekbirler ve "Kad Kameti's-Salâh" cümleleri ikişer, diğer cümleler birer defa okunur. Ahmed (rh.a.) de bu görüştedir. Çok yaygın bir mesele hakkındaki bu ihtilaflar, Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), ezan ve kamet cümlelerinin farklı sayıda tekrarlanmalarına müsaade ettiğini göstermektedir.[32]

7. Ezanda Şehâdet Cümlelerini Yüksek Sesle Tekrar Etmek: "Tercî'"

1199. "Bize Sa'id b. Âmir, Hemmâm'dan, (O) Âmir el-Ahvel'den, (O) Mekhûl'dan, (O) İbn Muhayrîz'den, (O da) Ebû Mahzûre'den (naklen) haber verdi ki:"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yirmi kadar adama emredip ezan okumuşlardı da Ebû Mahzûre'nin sesi hoşuna gitmişti. Bu sebeple ezanı O'na (şu şekilde) öğretmişti: "Allahu Ekber, Allahu Ekber, Allahu Ekber, Allahu Ekber, Eşhedu En Lâ İlahe İllallah, Eşhedu En Lâ İlahe İllallah, Eşhedu Enne Muhammeden Rasûlullah, Eşhedu Enne Muhammeden Rasûlullah, Eşhedu En Lâ İlahe İllallah, Eşhedu En Lâ İlahe İllallah, Eşhedu Enne Muhammeden Rasûlullah, Eşhedu Enne Muhammeden Rasûlullah, Hayya Ale's-Salâh, Hayya Ale's-Salâh, Hayya Alel-Felâh, Hayya Ale'l-Felâh, Allahu Ekber, Allahu Ekber, Lâ İlahe İllallah.." Kameti ise ikişer ikişer (öğretmişti).[33]

Açıklama

Ezanda şehâdet cümlelerini alçak sesle ikişer defa söyledikten sonra yüksek sesle bir daha söylemeye "terci"' denir. Terci', Şafiî ve Hanbelilere göre Sünnet, Malikilere göre ise mendûbtur. Bazı alimlere göre ise müezzin isterse terci' yapar, isterse yapmaz. Hanefi Mezhebine göre ise, ezanla ilgili diğer hadislerde zikredilmemiş olan terci' meşru' değildir. Ebû Hanife, yukarıdaki haberde Hz. Peygamber'in öğretmek maksadıyla öyle tarif yaptığını söylemişti.[34]

1200. "Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî ve Haccâc İbnu'l-Minhâl haber verip dediler ki, bize Hemmâm rivayet edip (dedi ki), bize Amir el-Ahvel rivayet etti -Haccâc, rivayetinde "Amir b. Abdilvâhid" dedi-, (O dedi ki), bana Mekhûl rivayet etti ki:"
İbn Muhayrîz O'na rivayet etmiş ki, Ebû Mahzûre O'na rivayet etmiş ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) O'na ezanı on

dokuz cümle, kameti ise on yedi cümle olarak öğretmişti.[35]

8. Ezanda Dönmek Hakkında

1201. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Avn b. Ebî Cuhayfe'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki:" O, Bilâl'in ezan okuduğunu görmüştü. (Ebû Cuhayfe) dedi ki:
"O zaman ben O'nun ağzının, ezan sebebiyle şuraya buraya (dönüşünü) takip etmeye başlamıştım."[36]
1202. "Bize Abdullah b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Abbâd, Haccâc'dan, (O) Avn b. Ebî Cuhayfe'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki:"
"Bilâl (bir defasında) kısa mızrağı (yere) saplamış ve parmaklarını kulaklarına koyarak ezan okumuştu da ben O'nu, ezanında dönerken görmüştüm."[37] Abdullah (ed-Dârimi) dedi ki;
"(Bir önceki Sufyân) es-Sevrî'nin rivayeti daha sahihtir."[38]

Açıklama

Ezan okurken başını sağa sola çevirmek veya dönmek, parmakları kulaklara koymak, ezanı uzaklara işittirmek içindir. Müezzin minarede ezan okuyorsa döner. Başka bir yerde okuyorsa "Hayya Ale's- Salâh" ve "Hayya Ale'l-Felâh"larda başını sağa-sola çevirir. Ebû Hanife (rh.a.) ve bir rivayete göre Ahmed'in (rh.a.) görüşü böyledir. Malik (rh.a.) de, sadece sesi uzaklara işittirmek maksadıyla başın sağa-sola çevrilebileceği veya dönülebileceği görüşündedir. Şafi'ı (rh.a.) ise, nerede olursa olsun ezan okurken, vücûd ve ayaklar kıbleden dönmeksizin, sadece boynun çevrilmesinin müstehab olduğunu söylemiştir. Ezan okurken (şehâdet) parmaklarını kulaklara koymak da müstehab görülmüştür.[39]

9. Ezan Esnasında Dua Yapmak

1203. "Bize Muhammed b. Yahya haber verip (dedi ki), bize Sa'id b. Ebî Meryem rivayet edip (dedi ki), bana Musa -ki O, İbn Ya'kûb ez-Zem'î'dir- haber verip (dedi ki), bana Ebû Hâzim b. Dînar rivayet edip (dedi ki), bana Sehl b. Sa'd haber verdi ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"İki şey var ki, geri çevrilmezler -veya çok az geri çevrilirler-: Ezan esnasında yapılan dua ve (Hak yolundaki savaşta) savaş kızıştığı zaman yapılan dua."[40]

10. Ezan Okunurken Denilecek Şeyler

1204. "Bize Osman b. Ömer haber verip (dedi ki), bize Yûnus, ez-Zühri'den, (O) Atâ' b. Yezîd'den, (O da) Ebû Sa'id'den (naklen) haber verdi ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Müezzinin (ezanını) işittiğiniz zaman, dediğinin aynısını söyleyin."[41]
1205. "Bize Yezîd b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Hişâm d-Destuvâ'î, Yahya'dan, (O) Muhammed b. İbrahim İbni'l-Hâris'ten, (O da) Isa b. Talha'dan (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
"Muâviye'nin huzuruna girmiştik. Derken müezzin ezan okumaya başladı ve:
"Allahu Ekber, Allahu Ekber" dedi. Muâviye de:
"Allahu Ekber, Allahu Ekber" dedi. (Müezzin);
"Eşhedu En Lâ İlahe İllallah = Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına şehâdet ederim" dedi. (Muâviye);
"Ben de, Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına şehâdet ederim" dedi. (Müezzin);
"Eşhedu Enne Muhammeden Rasûlullah = Muhammed'in, Allah'ın elçisi olduğuna şehâdet ederim" dedi. (Muâviye);
"ben de, Muhammed'in, Allah'ın elçisi olduğuna şehâdet ederim" dedi. Yahya şöyle dedi:
"Arkadaşlarımızdan birisi bana haber verdi ki, O (yani Muâviye), (müezzin);
"Hayya Ale's-Salâh = Haydi Namaza!" dediğinde, "Lâ Havle ve

Lâ Kuvvete illâ Billah = Bütün güç ve kuvvetler ancak Allah'ın yardımı iledir" demiş. Sonra Muâviye sözüne şöyle devam etmiş:

"Peygamberinizi, bunu söylerken işitmiştim."[42]

1206. "Bize Sa'id b. Âmir haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Amr, babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet etti ki:"

Muâviye, müezzinin "Allahu Ekber Allahu Ekber" dediğini işitmiş, Muâviye de:

"Allahu Ekber Allahu Ekber" demişti. Sonra müezzin:

"Eşhedu En Lâ İlahe İllallah, Eşhedu En Lâ İlahe İllallah" demiş; Muâviye de:

"Eşhedu en lâ ilahe illallah, eşhedu en lâ ilahe illallah" demişti. Sonra müezzin:

"Eşhedu Enne Muhammeden Rasûlullah Eşhedu Enne Muhammeden Rasûlullah" demiş, Muâviye de;

"Eşhedu Enne Muhammeden Rasûlullah Eşhedu Enne Muhammeden Rasûlullah" demişti. Sonra müezzin, "Hayya Ale's-Salâh Hayya Ale's-Salâh" demiş, (Muâviye) ise;

"Lâ Havle ve Lâ Kuvvete İlla Billah" demişti. Sonra müezzin;

"Hayya Ale'l-Felâh Hayya Ale'l-Felâh" demiş, (Muâviye) ise;

"Lâ Havle ve Lâ Kuvvete İllâ Billah" demişti. Sonra müezzin;

"Allahu Ekber Allahu Ekber, Lâ İlahe İllallah" demiş; (Muâviye) de;

"Allahu Ekber Allahu Ekber, Lâ İlahe İllallah" demiş ve sözüne şöyle devam etmişti:

"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) böyle yapmıştı."[43]

Açıklama

Bu hadisler, müezzin ezan okurken, söylediklerinin cümle cümle tekrar edileceğini göstermektedirler. Bu, Hanefi Mezhebine göre vâcib, diğer mezheblere ve alimlerin ekserisine göre ise müstehab (sünnet)dir. Müezzine icabet ederken, onun söyledikleri, baştan sona aynen tekrar edileceği gibi,

"Hayya"larda "Lâ Havle ve Lâ Kuvvete illa Billah" da denilebilir. [44]

11. Şeytan Ezanı İşitince Kaçar

1207. "Bize Vehb b. Cerîr haber verip (dedi ki), bize Hişâm, Yahya'dan, (O) Ebû Seleme'den, (O) Ebû Hureyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O şöyle buyurdu:" *"Namaz için ezan okunduğunda şeytan, ezam işitmemek için osurarak arkasını dönüp gider. Ezan bitirilince döner, gelir. Kamet getirildiğinde (yine) arkasını dönüp gider. Kamet bitirilince (namaz kılarken) kişi ile nefsi arasına vesveselerini sokmak için döner, gelir ve (insanın) daha önce hatırına gelmeyen şeyler için, "Şunu şunu hatırla!" diyerek (bunları ona hatırlatır)."*[45] Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki;
"(Hadisin metninde geçen) "suvvibe", "(namaz için) kamet getirildi" demektir."[46]

Açıklama

Ezan ve kametle, namaza çağrının yanında dinin temel esasları da ilân edilir. Şeytanı ve şeytan tabiatlı insanları çileden çıkaran, budur. Ezan sesi ile ilâhi hakimiyetin ilanını duyan şeytan neye uğradığını şaşırır, korku ve dehşete kapılır. Ansızın böyle hallere düşen insanın altına etmesi gibi o da, sesli sesli yellenerek kaçıp gider. Böylece hem ezanı duymamağa çalışır, hem de ortalığı kokutur. Bu temsil, şeytanın ve şeytan tabiatlıların en güzel şeyler karşısında bile, ortalığı kokutmaktan, kirletmekten başka bir şey yapmayacaklarına da işaret etmektedir.[47]

12. Ezanın Okunmasından Sonra Camiden Çıkmanın Mekrûhluğu

1208. "Bize Sa'id b. Âmir, Şu'be'den, (O) İbrahim İbnu'l-Muhâcir'den, (O da) Ebu'ş-Şa'sâ' el-Muhâribi'den (naklen) haber

verdi ki:”
Ebû Hureyre, bir adamın, müezzin ezan okuduktan sonra camiden çıktığını görmüştü de şöyle demişti:
"Ne olursa olsun, bu (adam), muhakkak ki Hz. Ebu'l-Kâsım (Muhammed'e) (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) karşı gelmiştir." [48]

Açıklama

Sahabenin bu kabil sözleri, tercih edilen sahih görüşe göre merfû hükmündedirler. Çünkü bunlar, şahsi re'yle söylenemezler. Bu hadis, zahirî manasıyla, ezan okunduktan sonra namazı kılmadan camiden çıkmanın haram olduğunu gösterir. Hanbelilerin görüşü de böyledir. Malikiler, ezandan sonra çıkmanın mekruh, kametten sonra çıkmanın haram olduğunu söylemişlerdir. Hanefi ve Şafiîlere göre ise, ezandan sonra camiden çıkmak mekruhtur. Bu hükümler, ezandan sonra bir zaruret olmadan camiden çıkan kimseler içindir. Abdest tazelemek, acil bir işin çıkması, camide bir bidatin işlenmesi, imamın gayr-ı meşru bir durumu gibi bir sebeple çıkmak ise caizdir. İbn Battal'in işaret ettiği gibi, ezandan sonra camiden çıkan kimse, ezam duyup da kaçan şeytanınkine benzer bir hareket yapmış olmaktadır. Kınamanın sebeplerinden biri bu olmalıdır. Bu bakımdan Dârimi'nin bu hadisi, şeytanın ezanı duyunca kaçtığını belirten bir hadisten sonra zikretmiş olması manidardır.[49]

13. Öğlenin Vakti Hakkında

1209. “Bize el-Hakem b. Nâfi' haber verip (dedi ki), bize Şuayb, ez-Zühri'den haber verdi (ki, O şöyle demiş): “Bana Enes b. Mâlik haber verdi ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) güneş batıya meylettiğinde (evinden) çıkmış ve onlara öğle namazını kıldırmıştı.”[50]

Açıklama

Öğlenin vaktinin güneşin tam tepeden batıya meylettiğinde ("zeval" vaktinde) başladığında alimlerin ittifakı vardır. Dârimi'nin, namaz vakitleri ile ilgili hadisleri zikretmeye, öğle namazının vaktiyle ilgili olandan başlaması, İsra Gecesi'nde beş vakit namazın farz kılınmasının ertesi günü, Cebrâ'il'in gelip Hz. Peygamber'e kıldırdığı ilk namazın öğle namazı olmasından dolayı olmalıdır. Buhâri, Müslim ve Nesaî de aynı şekilde hareket etmişlerdir.[51]

14. Öğleyi Serinliğe Bırakmak

1210. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana İbn Şihâb, Sa'id İbnul-Museyyeb ve Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan, (onlar da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki:" Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Sıcak şiddetlendiği zaman, (öğle) namazını serinliğe bırakınız. Çünkü sıcağın şiddeti Cehennemin kaynamasındandır."[52] Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki:
"Bu, bana göre, (insanlar) sıcaktan zarar gördükleri zaman (öğle namazını, ilk vaktinden) sonraya bırakmakdan (kinayedir).
[53]

Açıklama

"Namazı serinliğe bırakınız" cümlesini, "namazı serinlikte kılınız" şeklinde anlamak da mümkündür. Bu sebeble bazı alimler bu ifadeden namazın hemen yani serin, taze iken kılınmasını anlamışlardır. Dârimi gibi alimlerin çoğu ise bu ifadeden (öğle) namazının, havanın biraz serinlemesine kadar geciktirilmesini anlamışlardır. Namazları ilk vakitlerinde kılmak efdal olduğu halde şiddetli sıcaklıklarda öğle namazını serinliğe bırakmak, bu hadis sebebiyle, müstehabdır. Yani hadisdeki emir, müstehablık ifade eder. Bununla beraber, bu durumda da, öğle namazını, ikindinin vaktinin girmesinden önce kılmak gerekir. Hadiste

geçen, "sıcağın şiddeti, Cehennem'in kaynamasmdandır" ifadesi, "sıcağın şiddeti âdeta cehennemin kaynamasından kaynaklanıyor. Onun zararlarından korunun. Aksi halde sizi çarpar, huzurunuzu bozar" şeklinde anlaşılabilir. [54]

15. İkindinin Vakti

1211. "Bize Ubeydullah b. Musa, İbn Ebî Zi'b'den, (O) ez-Zühri'den, (O da) Enes'ten (naklen) haber verdi ki:" Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ikindiyi kıldırırdı. Sonra bir kimse Avâli'ye[55] giderdi de, güneş henüz yüksekte iken oraya varırdı.[56]

Açıklama

Bu haberden, Hz. Peygamber'in ikindi namazını ilk vaktinde, yani eşyanın gölgesi, fey'-i zevâlin[57] üzerine bir misli olduğunda kıldığı anlaşılmaktadır. Çünkü namazdan sonra, en yakın yeri iki mil mesafede olan bir bölgeye gidildiğinde güneşin hâlâ yüksekte bulunması için ikindi namazının, uzun günler dışında bu ilk vakitte kılınması gerekir. Bu vakte "asr-ı evvel" denilmektedir. Diğer taraftan bu haber, zikredilen zamanda ikindinin vaktinin girmiş olduğunu da gösterir ki, Hanefi Mezhebi dahil, alimlerin cumhurunun görüşü de böyledir. Ebû Hanife (rh.a.) ise, "öğleyi serine bırakma" hadisine dayanarak, ikindinin vaktinin, eşyanın gölgesi fey-i zeval üzerine iki misli olduğunda girdiğini söylemiştir. Bu vakte "asr-ı sani" denilmektedir.[58]

16. Akşamın Vakti

1212. "Bize İshak -ki O, İbn İbrahim el-Hanzalî'dir- haber verip (dedi ki), bize Safvân b. İsa, Yezîd b. Ebî Ubeyd'den, (O da) Seleme İbnu'l-Ekva'dan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) akşam namazını güneşin battığı saatte, onun üst tarafı battığı zaman

kıldırırdı.”[59]

17. Akşamı Geciktirmenin Mekrûhluğu

1213. “Bize İbrahim b. Musa, Abbâd İbnu'l-Avvâm'dan, (O) Amr b. İbrahim'den (O) Katâde'den, (O) el-Hasan'dan, (O) el-Ahnef b. Kays'tan, (O) el-Abbâs'tan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki, O şöyle buyurdu:
"Ümmetim, akşam (namazını kılmada), yıldızların çoğunun doğup birbirine karışması (zamanını) beklemedikleri sürece hayırda olmaya devam edecektir."[60]

18. Yatsının Vakti

1214. “Bize Yahya b. Hammâd haber verip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Ebû Bişr'den, (O) Beşîr b. Sâbit'ten, (O) Habîb b. Sâlim'den, (O da) en-Nu'mân b. Beşîr'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:”
"Vallahi şüphesiz ben şu namazın -yani yatsı namazının- vaktini en iyi bilen insanım. Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onu, (yeni) ayın üçüncü (gecesinde) batışı zamanında kıldırırdı." [61] Yahya dedi ki,
"(Ebû Avâne) onu bize kitabından; "Beşîr b. Sâbit'ten (naklen)" diye yazdırmıştı."[62]

Açıklama

Yatsı namazının vakti, şafakın kaybolması ile başlar. Bu şafak, alimlerin ekserisine göre akşamleyin ufakta meydana gelen kızartıdır. Ebû Hanife'ye (rh.a) göre ise, bu kızartıdan sonra meydana gelen beyazlıktır. Bu hadisten anlaşıldığına göre Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), yatsı namazını ilk vaktinde kıldırıyordu. Fakat bu hadis, hangi şafağın kaybolmasından sonra kıldırdığı konusunda sarih değildir. Çünkü üçüncü gecesinde ayın batması aylara göre değişmektedir. Diğer

taraftan Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), yatsıyı hep ilk vaktinde kıldırmamıştı. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), duruma göre yatsı namazım bazan ilk vaktinde hemen kıldırdığına, bazan da geciktirdiğine dair birçok haber vardır.
Yahya b. Hammâd'm, haberin sonundaki açıklaması Hadis Tarihi açısından mühimdir. Hadislerin senedlerini inceleyenler, ilk bakışta, onların nesil be nesil kulaktan kulağa rivayet edildiklerini zannederler. Gerçekten de senedde kullanılan, "haber verdi", "rivayet etti", "falandan naklen" gibi kalıp ifadelere bakıldığında böyle bir zanna kapılmamak elde değildir. Fakat Yahya'nın mezkûr açıklaması gösteriyor ki, hadisçiler, hadisleri yazılı olarak aldıklarında da söz konusu kalıp ifadeleri kullanmışlardı. Nitekim Yahya, yazılı olarak aldığım açıkladığı yukarıdaki hadisi, "bize haber verdi" sigasıyla nakletmiştir. Bu, o zaman, kitaba atıf yerine şahsa atıf yapmaya ve hadisi hocadan bizzat almaya verilen ehemmiyetin doğurduğu bir özel durumdur. Binaenaleyh seneddeki sözkonusu ifadeler, hadisin sadece sözlü olarak nakledildiği kadar; hem sözlü hem yazılı olarak nakledildiğini de gösterebilirler.[63]

19. Yatsıyı Geciktirmenin Müstehab Olması

1215. "Bize Haccâc b. Minhâl ve Amr b. Âsim haber verip dediler ki, bize Hammâd b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bize Âsim b. Behdele, Ebû Salih'ten, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:" "Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir gece yatsı namazını geciktirmişti. Öyle ki, neredeyse gecenin üçde biri veya ona yakım geçmişti. Derken gelmişti. Ama cemaatin içinde uyuklayanlar vardı. Onların kimileri (caminin orasına burasına) dağılmış, kimileri ise halka halka olmuşlardı. Bunun üzerine kızıp şöyle buyurmuştu: *"Şayet bir adam insanları, etinin çoğu alınmış bir kemik parçasına veya iki paçaya davet etse -Amr, (rivayetinde) "insanları... teşvik edip çağırsa..." demiştir- ona icabet ederler. Halbu ki onlar bu namazdan geri kalıyorlar. Andolsun ki ben bir adama, cemaate namaz kıldırmasını emretmeyi, sonra şu evlerin, bu namazdan*

geri kalan sakinleri için (namazdan) geri kalmayı ve (gidip) o (evlerini) ateşlerle üzerlerine yakmayı düşünmüşümdür."[64]

1216. "Bize Nasr b. Ali haber verip (dedi ki), bize Abdula'lâ, Ma'merden, (O) ez-Zühri'den, (O) Urve'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"

Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gece) yatsıyı geciktirmişti. Nihayet Ömer İbnu'l-Hattâb (r.a.) O'na;

"Kadınlar ve çocuklar uyudu!" diye seslenmişti de Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) çıkıp şöyle buyurmuştu:

"Hakikaten durum şu ki, yeryüzü ahalisinden şu namazı sizden başka kılan hiç kimse yoktur."

O zaman, Medine ahalisinden başka namaz kılan hiç kimse yoktu.[65]

1217. "Bize İshak rivayet edip (dedi ki), bize Muhammed b. Bekr rivayet edip (dedi ki), bize İbn Cureyc haber verip (dedi ki), bize el-Muğîre b. Hakim haber verdi ki, Ümmü Külsûm bint Ebî Bekr O'na, Hz. Aişe'den (naklen) haber vermiş ki, O şöyle demiş:"

Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)bir gece (yatsı namazını) geciktirmişti. Öyle ki (âdeta) gecenin tamamı geçmiş ve camidekiler uyumuşlardı. Nihayet çıkıp O (yatsı) namazını) kıldırmış ve şöyle buyurmuştu:

"Doğrusu, ümmetime meşakkat vermeyeceğimi bilsem, bu (geç vakit), onun (tam) vaktidir."[66]

1218. "Bize Muhammed b. Ahmed b. Ebî Halef haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Amr'dan, (O) Atâ'dan, (O da) İbn Abbâs'tan ve İbn Cureyc'den, (naklen) haber verdi ki:"

Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir gece (yatsı) namazını geciktirmişti de;

"Ya Rasûlallah, denmişti, namaza! Kadınlar ve çocuklar uyudu!"

Bunun üzerine O, suyu (yüzünün) etrafından sile sile ve:

"Bu, tam vakittir, ümmetime meşakkat vermeyeceğimi bilsem!" buyurarak (evinden) çıkıp (gelmişti).[67]

20. Sabah'ı Alaca Karanlıkta Kılmak

1219. “Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize el-Evzâ'î rivayet edip (dedi ki), bana ez-Zühri rivayet edip (dedi ki), bana Urve, Hz. Aişe'den rivayet etti ki, O şöyle demiş:”
“Hz, Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kadınları, sabah'ı Hz. Peygamberle (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (camide) kılarlar, sonra da, (karanlık sebebiyle) tanınmadan önce çarşaflarına bürünmüş olarak (evlerine) dönerlerdi.”[68]

21. Sabah’ı Ortalık Aydınlanınca Kılmak

1220. “Bize Haccâc b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Muhammed b. İshak'tan, (O) Asım b. Ömer b. Katâde'den, (O) Mahmûd b. Lebîd'den, (O) Râfi1 b. Hadîc'den (O da) Hz, Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki;” O şöyle buyurdu:
"Sabah namazını ortalık aydınlanınca kılınız. Çünkü bunun sevabı daha büyüktür."[69]
1221. “Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyan, İbn Aclân'dan, (O) Asım b. Ömer b. Katâde'den, (O) Mahmûd b. Lebîd'den, (O da) Râfi’ b. Hadic'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:” Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Sabah namazını ortalık ışıyınca kılınız. Çünkü bunun sevabı daha büyüktür."[70]
1222. “Bize Ebû Nuaym, Sufyân'dan, (O da) İbn Aclân'dan (naklen) onun, (yani bir önceki hadisin) benzerini veya "... ortalık aydınlanınca kılınız" (şeklindekini) haber verdi.”[71]

22. Kim Bir Namazın Bir Rekâtına Kavuşursa O (Namaza) Kavuşmuş Olur

1223. “Bize Muhammed b. Kesir, el-Evzâ'î'den, (O) ez-Zührî'den, (O) Ebû Seleme'den, (O) Ebû Hureyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki:” O şöyle buyurdu:
"Kim bir namazın bir rekâtına kavuşursa, o (namaza) kavuşmuş

demektir."[72]
1224. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize İbn Uyeyne rivayet edip (dedi ki), bana ez-Zühri, Ebû Seleme'den, (O) Ebû Hureyre'den, (O) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen), onun (yani bir önceki hadisin) aynısını rivayet etti."[73]

Açıklama

Umûmî bir ifade taşıyan bu hadis bir kaç şekilde anlaşılabilir: Cemaatle kılman namazın bir rekâtını imamla kılmaya kavuşan kimse, cemaat sevabını kazanır. Vaktin çıkmasına bir rekât kılacak kadar bir zaman kala, özrün bitmesi, bulûğa erme, müslüman olma gibi bir sebeple üzerine namaz farz olan kimsenin o vaktin namazını kılması farzdır. Bir vaktin sonuna doğru o vaktin namazının bir rekâtını vakit çıkmadan kılan kimse, o namazı tamamlar ve böylece onu edâen kılmış olur. Cuma namazının son bir rekâtım imamla kılmaya kavuşan kime, cuma namazına kavuşmuş olur, imamın selâmından sonra kalkıp bir rekât kılarak namazını bitirir. Bununla beraber bu meselelerde, ilgili diğer deliller de gözönüne alınarak farklı görüşler serdedilmiştir.[74]

1225. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecîd haber verip (dedi ki) bize Mâlik, Zeyd b. Eslem'den, (O da) Atâ b. Yesâr, Busr b. Sa'id ve Abdurrahman İbnu'l-A'rec'den (naklen) rivayet etti ki, onlar O'na Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet ediyorlarmış ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Kim sabahın bir rekâtına, güneşin doğmasından önce kavuşursa, o (sabah namazına) kavuşmuş olur. Kim de ikindinin bir rekâtına, güneşin batmasından önce kavuşursa, o (ikindi namazına) kavuşmuş olur."[75]

Açıklama

Bu hadis, ikindinin bir rekâtını kıldıktan sonra vaktin çıkması,

sabahın bir rekâtını kıldıktan sonra güneşin doğması halinde namazın bozulmayacağını, tamamlanması gerektiğini göstermektedir. Malik (rh.a.), Şafiî (rh.a.) ve Ahmed (rh.a.), bu hadisin zahiriyle amel etmişlerdir. Ebû Hanife (rh.a.) ikindi namazı konusunda aynı görüşte ise de, sabah namazı kılınırken güneşin doğması halinde namazın bozulacağını söylemiştir. Hanefüer bu hususta, güneş doğarken namaz kılmanın yasak olduğunu bildiren hadislerle amel etmiş, bu ve benzeri hadislerin ise ya mensûh olduklarını veya özür sahipleri, buluğa erenler gibi kimseler hakkında olduklarım söylemişlerdir.[76]

23. Namazlara Devam Etmek

1226. "Bize Abdullah ibnu'z-Zübeyr el-Humeydî haber verip (dedi ki), bize Abdullah b. Vehb, Amr İbnu'l-Hâris'ten, (O) Derrâc Ebu's-Semh'den, (O) Ebu'l-Heysem'den, (O) Ebû Sa'id el-Hudrî'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O şöyle buyurdu:"
"Bir adamın camiye gidip gelmeyi âdet edindiğini gördüğünüz zaman onun imanına şahitlik edin. Çünkü Allah şöyle buyuruyor: "Allah'ın mescidlerini ancak iman eden kimseler mamur eder, (şenlendirirler)."[77]
1227. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Ebû Sehl'den rivayet etti... (Dârimî) dedi ki, bize Ebû Nuyam da haber verip (dedi ki), bize Sufyan, Osman b. Hakîm'den, (O) Abdurrahman b. Ebî Amra'dan, (O da) Hz. Osman'dan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Kim yatsı namazını cemaatle kılarsa, bir gecenin yarısını ihya etmiş, (namazla, ibadetle geçirmiş) gibi olur. Kim de sabah namazını cemaatle kılarsa bir geceyi ihya etmiş gibi olur."[78]

24. Namazı Vakti Başında Kılmanın Müstehablığı

1228. "Bize Ebul-Velîd et-Tayâlisi haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip dedi ki, el-Velîd b. Ayzâr bana haber verip

dedi ki, ben Ebû Amr eş-Şeybâni'yi, şöyle derken işittim:”
“Bana, -eliyle Abdullah'ın evini işaret ederek- şu evin sahibi rivayet etti ki, O, Hz. Peygambere (Sallallahu Aleyhi ve Sellem); "Hangi amel daha faziletlidir -veya Allah'a daha sevimlidir-?" diye sormuş. (Hz. Peygamber de);
"Vaktinde kılman namaz" buyurmuş.[79]

Açıklama

Namazı vaktinde kılmak, vakti belirlenmiş bir ibadet olması hasebiyle Allah'ın (Celle Celaluhu) emirlerine hemen uymanın bir alametidir. Bu sebeple Allah'ın (Celle Celaluhu) en sevdiği, O'nun katında en üstün olan amel, vaktinde kılman namazdır. "Vaktinde kılınan namaz" ifadesinden ise, namazın, vakti girince hemen kılınması anlaşılabileceği gibi, vaktinin ileriki dakikalarında, yani kazaya bırakmadan kılmak da anlaşılabilir. Dârimi, koyduğu başlıkla birinci anlayışı tercih ettiğini belirtmek istemiş olmalıdır. Nitekim hadisin bazı rivayetleri, "vaktinin başında, ilk vaktinde kılınan namaz" şeklindedir. Her iki ihtimal şöylece birleştirilebilir: Namazı, vakti girince hemen kılmak, ileriki dakikalara bırakmaktan; vakti çıkmadan ileriki dakikalarda kılmak diğer amellerden daha faziletlidir.
Burada şu hususa da işaret etmek faydalı olacaktır: Hadislerde, Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), "Hangi amel daha üstündür?" sorusuna farklı cevaplar verdiği görülmektedir. Bunun sebebi, Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), zamanın ve muhatabın durumuna göre cevap vermiş olmasıdır. Çünkü bir işin ehemmiyeti, zamana ve muhataba göre değişir. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de, buna göre en uygun cevabı verdiği için, cevaplarında farklılık görülmüştür. Bu, bir doktorun hastalarına verdiği ilâçlardaki farklılığa benzetilebilir.[80]

1229. “Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Abdurrahman -ki O, İbnu'n-Nu'mân el-Ensâri'dir- rivayet edip (dedi ki), bana İshak b. Sa'd b. Kâb b. Ücra el-Ensâri,

babasından, (O da) Kâ'b'dan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:”
“Biz yedi kişi camide iken Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanmaza çıkıp geldi. Bunlardan üçü bizim Araplardan, dördü ise âzâdlılarımızdan -veya dördü bizim Araplardan, üçü ise âzadlılarımızdan- idiler. (Kâ'b) dedi ki, her neyse, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) evlerinden birinden yanımıza çıkıp geldi ve yanımıza oturdu. Sonra,
"Burada niçin oturuyorsunuz?" buyurdu.
"Namazı beklemek için!" dedik. (Kâ'b) dedi ki, (Hz. Peygamber) bunun üzerine parmağıyla yere (bir şeyler) çizdi ve bir müddet başını eğip durdu. Sonra da başını bize doğru kaldırıp şöyle buyurdu:
"Biliyor musunuz, Rabb'iniz ne buyuruyor?"
"Allah ve Rasûlü daha iyi bilir!" dedik. Sözüne şöyle devam etti:
"O, buyuruyor ki, kim namazı vaktinde kılar, sonra da onun sınırını korur, (ona devam eder, ona uygun hareket ederse), bundan dolayı onu Cennet'e sokacağıma dair ona ahdim vardır. Kim de namazı vaktinde kılmaz ve onun sınırım korumaz, (ona uygun hareket etmezse) ona, katımda (verilmiş) hiçbir söz yoktur. Dilersem onu Cehennem'e sokarım, dilersem Cennet'e sokarım."[81]

25. Namazı Vaktinden Geciktirenlerin Arkasında Namaz Kılmak

1230. “Bize Sehl b. Hammâd haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Budeyl'(den, (O) Ebu'l-Aliye el-Berrâ'dan, (O) Abdullah İbnu's-Sâmit'ten, (O da) Ebû Zerr'den (naklen) rivayet etti ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:”
"Namazı vaktinden geciktirecek bir topluluğun içinde kaldığında halin nasıl olacak?"
"Allah ve Rasûlü daha iyi bilir" dedi(m). Şöyle buyurdu:
"Namazı vaktinde kıl ve dışarı çık. Şayet sen camide iken namaz kılınırsa, onlarla beraber (tekrar) kıl."[82]
1231. “Bize Yezîd b. Harun İmrân el-Cevnî, Abdullah İbnu's-

Sâmit'ten, (O da) Ebû Zerr'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Ebû Zerr! Namazı vaktinden geciktirecek âmirlere, (idarecilere) kavuştuğun zaman nasıl yapacaksın?" Dedim ki;
"Ya Rasûlallah, ne emir buyurursunuz?" Şöyle buyurdu:
"Namazı vaktinde kıl ve (daha sonra) onlarla beraber kılacağın namazını nafile yap."[83]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki,
"İbnu's-Sâmit, Ebû Zerr'in kardeşinin oğludur."[84]

Açıklama

Bu Hadisler, imam, namazı vaktinin başında kılmayıp geciktirdiğinde, namazın, ilk vaktinde tek başına kılınmasının müstehab olduğunu göstermektedir. Camide kılınması halinde imamla kılınacak namaz nafile, ilk namaz ise farz yerine geçer. Hadislerin zahirine göre bütün vakitlerde, vaktin başında tek başına kılınan namaz, sonra imamla tekrar kılınabilir. Ancak Hanefi Mezhebi alimleri, sabah ve ikindi namazlarından sonra nafile namaz kılmanın mekruh olduğunu bildiren hadislere dayanarak, bu iki vakitte münferiden kılınan vakit namazının daha sonra imamla tekrar kılınamayacağım söylemişlerdir.
Bu hadislerde Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) önceden işaret ettiği vakıa, bazı Emevi idarecilerinin namazları geç kıldırma zulümleriyle tahakkuk etmiştir. Bilindiği gibi gaybı sadece yüce Allah (Celle Celaluhu) bilir. Hz. Peygamber'in bu çeşit gaybî haberleri de Allah'ın bildirme siyledir. Nitekim yüce Allah (Celle Celaluhu), Kur'an-ı Kerim'de, gaybî bilgileri "beğenip seçtiği Peygamber'e muttali kılacağını[85] beyân buyurmuştur.[86]

26. Bir Namazı (Kılmadan) Uyuya Kalan Veya Onu Unutan Kimse (Ne Yapar?)

1232. "Bize Sa'id b. Amir, Sa'id'den, (O) Katâde'den, (O da) Enes'ten (naklen) haber verdi ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi

ve Sellem) şöyle buyurdu:”
"Kim bir namazı unutur veya onu (kılmadan) uyuya kalırsa, onu hatırladığında kılsın. Çünkü yüce Allah şöyle buyurur: "Benim (namazım) hatırlandığında namazı dosdoğru kıl.” [87]

Açıklama

Bu hadis, vaktinde kılınamayan namazın kaza edilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu konuda bir ma'zeret sebebiyle kılamayan ile bile bile kılmayan birdir. Hepsinin kaza etmesi gerekir. Çünkü hadiste, uyku ve unutma gibi bir mazeret sebebiyle kılamayanın kaza etmesi gerektiği açıklandığına göre, bile bile kılmayanın kaza etmesi öncelikle gerekir. Bununla beraber, namazı vaktinde bile bile kılmayana, kaza etmenin gerekmiyeceğini söyleyenler de vardır. Bu görüşte olanlar, öyle anlaşılıyor ki, namazı vaktinde bile bile kılmamanın, onu sonra kaza etmekle kurtulunmayacak büyük günâh olduğunu düşünmüşlerdir.
Zikredilen âyetteki "li-zikrî" kelimesinin, yedi kıraatte olmayan li'z-zikra" okunuşu da nakledilmektedir.[88] Bu okunuşa göre âyetin mânâsı; "Hatırlanıldığında namazı dosdoğru kıl" şeklinde olmakta ve hiçbir takdir yapmaksızın hadisteki sibakına uygun düşmektedir.[89]

27. İkindi Namazını Kaçıran Kimse Hakkında

1233. “Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, ez-Zühri'den, (O) Sâlim'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki, O, sözü Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) nisbet ("ref") ederek şöyle dedi:”
"Şüphe yok ki, o namazı (yani ikindi namazını) kaçıran kimse, sanki ailesi ve malı noksanlaştınlmış (veya elinden kaçırılmış) gibidir."[90]
1234. “Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyan, Ubeydullah'tan, (O) Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu

Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:”
*"Kim ikindi namazını kaçırırsa, onun sanki ailesi ve çocukları -(*Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki: "veya malı")- *noksanlaştınlmış (veya elinden kaçırılmış) gibi olur."*[91]

28. Orta Namaz Hakkında

1235. “Bize Yezîd b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Hişâm b. Hassan, Muhammed b. Ubeyde'den, (O da) Hz. Ali'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:”
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Hendek (savaşının bir) gününde şöyle buyurmuştu:
"Onlar, güneş batıncaya kadar bizi ikindi namazından alıkoydukları (ve böylece bağrımızı yaktıkları) gibi, Allah da onların kabirlerini ve evlerini ateşle doldursun."[92]

Açıklama

"Orta namaz" hakkında Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulur: *"Namazlara ve orta namaza devam edin. Allah'ın (huzuruna) tam huşu ve taatle durun.”*[93] Burada ve bazı hadislerde geçen "orta namaz", alimlerin çoğunluğuna göre ikindi namazıdır. Bununla beraber onun, öğle namazı veya sabah namazı yahut akşam namazı yahut yatsı namazı... olduğunu söyleyen alimler de vardır. Bu farklı görüşlerden dolayı "orta namaz"m, her bir insanın mesleğine göre işlerinin en yoğun olduğu vakte rastlayan, dolayısıyle, işlerine dalıp kaçırma ihtimali kuvvetli olan namaz olduğu da söylenmiştir. Dârimi zikrettiği hadisle, hem bir vakit bu namazı kılamamaktan Hz. Peygamberin duyduğu teessüre, dolayısıyla bu namazın önemine, hem de, "orta namaz"ın ikindi namazı olduğuna işaret etmektedir.[94]

29. Namaz Kılmayan Hakkında

1236. “Bize Ebû Âsim, İbn Cureyc'den haber verdi (ki, O şöyle demiş): Bize Ebu'z-Zübeyr rivayet etti ki, O Câbir'i, şöyle derken

işitmiş -veya Câbir şöyle demiş-: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:” *"Kul ile şirk arasında -veya küfür arasında-, başka bir şey değil, sadece namaz kılmamak vardır"* [95]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki,
"Kul, o (namazı) özürsüz ve sebepsiz olarak bıraktığı, (kılmadığı) zaman, "onda küfür var" denilmesi gerekir." Bununla beraber o (yani ed-Dârimi); "küfr"ün vasfını (yani inkâr mânâsına mı, nankörlük mânâsına mı olduğunu) söylemedi.[96]

Açıklama

İnsan namazla günde beş defa Allah'ın (Celle Celaluhu) huzuruna çıkarak O'na imanını ve teslimiyetini tazelemektedir. Namaz kul ile Rabb'i arasında en büyük rabıtadır. Bu rabıtayı kesenin, aynı zamanda küfre düşme tehlikesi vardır. Bu sebeple hakkıyla kılman namaz, insanı küfre düşmekten koruyan en büyük engeldir. Yukarıdaki hadisi bu şekilde anlamak mümkündür. Namaz kılmayanın hükmüne gelince, namazın farzlığım inkâr ederek kılmayanın kâfir olacağında hiçbir ihtilaf yoktur. Fakat farzlığını kabul etmekle beraber, tembellikten kılmayanın durumu hakkında farklı görüşler vardır. Hanefi'lere göre böyle bir kimse fasık sayılır ve kıhncaya kadar hapsedilir ve dövülür. Malikiler ve Şafiîlerle, alimlerin cumhuru da onun fasık sayılacağını, ama tevbe edip kılmazsa ceza olarak öldürüleceğini söylemişlerdir. Hanbehler ise onun kâfir sayılacağı, tevbe etmesi üç gün istendikten sonra tevbe edip kılmazsa öldürüleceği görüşündedirler.[97]

30. Kıble'nın Beytu'l-Makdîs'ten (Kudüs) Kabe'ye Çevrilmesi Hakkında

1237. “Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Süleyman b. Bilâl, Abdullah b. Dinar'dan, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki, 0 şöyle dedi: Bir ara cemaat Küba'da sabah namazında iken bir adam onlara gelip şöyle demiş:

"Muhakkak ki Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Kur'an indirildi ve (namazda) yüzünü Kâ'be'ye döndürmesi emredildi. Binaenaleyh siz de yüzlerinizi ona döndürünüz" (veya "Bunun üzerine onlar da yüzlerini ona döndürmüşler"). Cemaatin yüzü Şam'a doğru imiş; Bunun üzerine dönmüş ve Kâ'be'ye yönelmişler."[98]

Açıklama

Yüce Allah (Celle Celaluhu) namazda belli bir yöne yönelmeyi farz kılmıştır ki, bu yöne "kıble" denir. Aslında Kur'an-ı Kerim'de; *"Doğu da Allah'ındır, batı da. Onun için nereye döner, yönelirseniz Allah'ın yüzü (kıblesi) oradadır."*[99] Buyrulmaktadır. Diğer bir âyetin meali de şöyledir: *"Yüzlerinizi doğu ve batı tarafına çevirmeniz iyilik (taat) değildir."*[100] O halde niçin bir kıbleye yönelerek namaz kılmamız emredilmiştir? Her şeyden önce bu Allah'ın (Celle Celaluhu) emridir. O emrettiği için öyle yaparız. Bununla beraber Allah'ın (Celle Celaluhu) her emrinde bulunan birçok hikmeti düşünmek ve araştırmak için de bir mani yoktur. Allah'ın (Celle Celaluhu) kıbleye dönerek namaz kılma emrinde de, müslüman ve İslâm için faydalar, hikmetler olmalıdır.
Bunlardan bir kaçı şunlar olabilir: Her insanda tabiî olarak bir "yönelme" arzusu vardır. İnsan sevdiği şeye, kimseye "yönelir". Bu sebeple insan, Allah'ın (Celle Celaluhu) istediği bir yöne madden yönelmekle daha samimi ve huşûlu ibadet yapar. İnsan kıbleye yönelmekle, dünyanın dörtbir tarafında, ibadetlerinde aynı yöne yönelen bir ümmetin mensubu olduğu şuurunu tazeler, pekiştirir. Bu, inananlar arasında kardeşlik ve birlik bağlarını da kuvvetlendirir. Böylece İslâm'ın "Tevhid" dini oluşu burada da tezahür eder. Kıble aynı zamanda bir alâmet, bir nişandır: Dinin, dini birlik ve kardeşliğin nişanı. Hikmetleri ne olursa olsun, kıbleye yönelmekle, sadece, o tarafa yönelmemizi emreden Allah'a (Celle Celaluhu) ibadet ederiz.
İslâm'ın son ve ebedi kıblesi Kâ'be'dir. Müslümanlar Kâ'be'den önce bir müddet Kudüs'e (Beytu'l-Makdis'e) doğru namaz

kılmışlardı. Âyet-i kerime'de *"Biz senin yüzünün göğe doğru çevrilip durduğunu, (gökten haber beklediğini) görüyoruz. Elbette seni, hoşlanacağın bir kıbleye döndüreceğiz."*[101] buyrulmasından anlaşılıyor ki, önceleri kıble olarak Kudüs'e yönelme, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) içtihadıyla değil, Allah'ın (Celle Celaluhu) emriyle olmuştu. Zira ictihadla olsaydı, yine ictihad yapılarak Kudüs'ten Kâ'be'ye dönülebilirdi. Namazlarda Kudüs'e yönelme emri "vahy-i gayr-ı metlüvv = okunmayan vahiy"le verilmiş olmalıdır. Müslümanlar için Kudüs'ün kıbleliği hicretten sonra da 16-17 ay kadar daha devam etmiş, sonra, en makbul görüşe göre h. 2. yılın 15 recebinde Bakara Sûresinin 144. âyetinin inişiyle Mescid-i Haram (Kabe) kıble oldu. Kâ'be ve Beytu'l-Makdis, İslâm'dan önce Millet-i İbrahim'in iki ayrı kıblesi olmuşlardı. Fakat Kâ'be, Kur'an'da açıklandığı gibi *"insanlar için konulan ilk ev"*[102] dünyadaki en eski mâbeddir. Bu yönden Kabe'nin kıble olmada bir önceliği vardı. Ama, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Peygamberliğinin başlangıcında o, putperestlerin kıblesi haline gelmişti. Beytu'l-Makdis ise, o zaman da yahûdilerin kıblesi idi. Müslümanlığın ilk muhataplarının tamamına yakım putperestler olduğu için, önce onları, putperestliklerine alet yaptıkları her şeyden ayırmak gerekiyordu.[103] Nitekim önceleri kabir ziyaretleri de, muhtemel sebeplerinden biri olarak, bu gayeyle yasaklanmıştı. Fakat ilâhi hikmet, ibadetlerde mutlaka bir kıbleye yönelmeyi gerektirdiği için, o zaman, İbrahimi geleneğin, muharref de olsa, devamı olan ya-hudilerin kıblesine yönelme emredilmişti. Bu şekilde, o zaman putperest Araplar üzerinde büyük mânevi nüfuzları olan yahudiler de onurlandırılmış, belki de sempatileri kazanılmaya çalışılmış oluyyordu. Medine'deki putperestlerin çoğu müslüman olunca "ilk mâbed"e yönelinebilirdi. "İlk mabed", bütün müesseselerini kurmaya başlamış olan hak dinin bir "şiâr"ı, bir alâmeti de olacaktı. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de bunu arzu ediyordu. Neticede vahiy geldi ve İslâm'daki ilk nesih olarak Kâ'be, kıble yapıldı. Kıblenin Kâ'be'ye çevrilmesi, Seleme oğulları yurdunda, "Mescidu'l-Kıbleteyn=İki Kıbleli Mescid" diye

meşhur olan camilerinde, öğle namazının iki rekâtı kılınmış olduğu esnada emredilmiş, bunun üzerine namazda iken, camideki erkekler arkaya arkadaki kadınlar öne gelerek tam ters istikametteki Kâ'be'ye dönüşmüşdü. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) tamamıyla Kabe'ye doğru ilk kıldığı namaz ise müteakib ikindi namazı idi. Bunu Mescid-i Nebî'de kıldırmıştı. Kıble'nin Kabe'ye çevrildiği haberi aynı gün Medine dahilindeki diğer mescidlere de ulaşmış, Medine dışındaki yerlere ise ertesi gün ulaşabilmişti. Şimdi Medine'nin bir kenar semti olan Kubâ da, o zaman Medine dışında bir yerdi.[104]

1238. "Bize Ubeydullah b. Musa, İsrâ'ilden, (O) İkrime'den, (O da) Ibn Abbâs'tan (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
"Ya Rasûlallah, denmiş, Beytu'l-Makdis'e doğru namaz kılıyorlarken ölen kimseler hakkında ne buyurursun?" Bunun üzerine yüce Allah şu âyeti indirmiş: *"Allah imanınızı*[105] *zâyî edecek değildir."*[106]

31. Namaza Başlama Hakkında

1239. "Bize Ca'fer b. Avn, Sa'îd b. Ebî Arûbeden haber verdi (ki, O şöyle demiş): Budeyl el-Ukaylî, Ebu'l-Cevzâ'dan, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namaza tekbirle ("Allahu Ekber" diyerek) başlardı. Kırâata (namazda Kur'an okumaya) ise "el-Hamdu Lillahi Rabbi'l-Alemin" (yani Fatiha Sûresi) ile başlar ve onu (yani namazı) selâm vermekle bitirirdi."[107]

32. Namaza Başlama Esnasında Elleri Kaldırmak

1240. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecid el-Hanefi haber verip (dedi ki), bize İbn Ebî Zi'b, Muhammed b. Amr b. Atâ'dan, (O) Muhammed b. Abdirrahman b. Sevbân'dan, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namaza kalkmazdı ki, ellerini uzatarak

kaldırmış olmasın."[108]

33. Namaza Başlamadan Sonra Söylenecek Şeyler

1241. "Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Abdulaziz b. Abdillah b. Ebî Seleme, amcası el-Mâcişûn'dan, (O) el-A'rac'dan, (O) Ubeydullah b. Ebî Râfi'den, (O da) Hz. Ali b. Ebî Tâlib'den -Yüce Allah O'ndan razı olsun- (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namaza başladığı zaman tekbir getirir, sonra şöyle derdi:
"Ben bir hanif (sadece hakka eğilen biri) olarak yüzümü, gökleri ve yeri yoktan var etmiş olana yönelttim ve ben, ortak koşanlardan değilim. Şüphesiz benim namazım, ibadetlerim, dirimim ve ölümüm alemlerin Rabbi olan Allah içindir. O'nun ortağı yoktur. Ben bununla emrolundum ve ben müslümanların ilkiyim. Allahım! Sensin hükümdar. Senden başka hiçbir ilah yoktur. Sen Rabbimsin, ben ise senin kulunum. Ben nefsime zulmettim, günâhımı i'tirâf ettim. Artık bana bütün günâhlarımı bağışla. Günâhları, başkası değil ancak sen bağışlarsın. Beni en güzel ahlâka ilet. O (ahlâkın) en güzeline, başkası değil sadece sen iletirsin. O (ahlâkın) kötüsünü de benden gider. Onun kötüsünü, başkası değil, ancak sen giderirsin. Ben sürekli sana itaatteyim, daima senin hizmetindeyim. Hayrın tamamı senin (kudret) ellerindedir. Kötülük sana nisbet edilemez (veya "kötülükle sana yaklaşılamaz") Benim (varlığım) sendendir ve (dönüşüm yine) sanadır (veya, "senden yardım diler, sana sığınırım"). Hayır ve ihsanın, bereketin pek çoktur ve sen yücesin. Senden mağfiret diliyor, sana tevbe ediyorum. "[109]
1242. "Bize Zekeriyya b. Adîyy haber verip (dedi ki), bize Ca'fer b. Süleyman, Ali b. Ali'den, (O) Ebu'l-Mutevekkil'den, (O da) Ebû Sa'îd'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) geceleyin (namaza) kalkıp da tekbir getirdiğinde şöyle derdi:
"Seni tenzih ve tesbih ederim, Allah'ım! Ve sana, hamdınla hamdederim. Senin ismin büyük ve bereketlidir. Sânın yücedir.

Ve senden başka hiçbir ilah yoktur. Kovulan -hep taşlanan- şeytandan, onun sıkıştırmasından ("hemz"), üfürmesinden ("nefs") ve üfleniesniden ("nefti") her şeyi işiten ve her şeyi bilen Allah'a sığınırım!"
Ca'fer dedi ki; Matar, bu (hadisi) şöyle açıkladı: Onun "hemz'ı, bir nevi deliliktir; (çünkü, bir açıklamaya göre delilik, şeytanın insan kalbini dürtüp sıkmasından meydana gelir). Onun "nefs"i, (gayr-ı meşru) şiirdir; (çünkü bu tür şiirleri şaire şeytan üfürür). Onun "nefh'ı kibirdir; (çünkü büyüklük taslama, şeytanın üflediği bir kuruntudur).[110]

34. Bismillahirrahmanirrahim'i Sesli Okumanın Mekrûhluğu

1243. "Bize Müslim b. İbrahim haber verip (dedi ki), bize Hişâm, Katâde'den, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti ki:"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Hz. Ebû Bekir' Hz. Ömer ve Hz. Osman (Allah onlardan razı olsun) kıraate "el-Hamdu Lillahi Rabbi'l-Alemin'le başlarlardı.[111]
Ebû Muhammed (ed-Darimi) dedi ki;
"Biz, bu (hadisin delâlet ettiği) görüşü kabulleniriz. Ben, (imamın, Fatihanın başında)
"Bismillahirrahmanirrahim'i sesli okuması görüşünde değilim!"
[112]

Açıklama

Bu Hadisin zahirine göre Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ve üç halifesi namazlarda, Fatiha'nın başında besmele okumuyorlardı. Malikiler bununla amel etmiş ve farz namazlarda Fatiha'nın başında besmele çekmenin mekruh olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre besmele ne Fatiha'nın, ne de diğer sûrelerin başında Kur'an'dan bir âyet değildir. Besmele sadece Nemi suresinin 30. âyetinde Kur'an'dan bir âyettir. Alimlerin çoğunluğu ise namazda Fatiha'nın başında besmele okunacağı görüşündedir. Hanbeliler ve Hanefiler onu gizli okumanın Sünnet

olduğunu söylemişlerdir. Onlar, ne Fatiha'nın, ne de diğer sûrelerin başlarındaki besmelelerin onlardan bir âyet olmadığım, besmelenin teberrük ve sûreleri birbirinden ayırmak için indirilmiş müstakil bir âyet olduğunu da söylemişlerdir. Şafiîler ise namazda Fatiha'nın başında besmele okumanın vâcib ve besmelenin, ihtilafsız olarak, Fatiha'nın ve Nemi Sûresinin birer âyeti olduğu görüşündedirler. Buna göre yukarıdaki hadisin mânâsı, "Hz. Peygamber ve üç halifesi namazda kıraate Fatiha Sûresi ile başlarlardı" demek olur. Fatiha Sûresi denince, besmele de ona dahildir. Fakat onlar besmeleyi sesli okumazlardı. Enes'in (r.a.) anlatmak istediği budur. Dârimi de, koyduğu başlıkla hadisi böyle anladığını göstermiştir.[113]

35. Namazda Sağ Elin Sol Eli Kavraması

1244. “Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Zübeyr, Ebû İshak'tan, (O) Abdülcebbâr b. Vâil'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:”
“Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), (namazda) sağ elini, bileğe yakın yerde solun üzerine koyduğunu görmüştüm.”[114]

Açıklama

Bu hadis namazda, sağ el sol el üzerine konularak ellerin bağlanacağını göstermektedir. Hanefiler, Şafiîler ve Hanbelîler de, bu ve benzeri hadislere dayanarak namazda ellerin bağlanacağını söylemişlerdir. Eller, Hanefi'lere göre göbeğin altına Şafîîlere göre göğsün üstüne veya altına bağlanır. İmam Malik'ten (rh.a.) bu konuda farklı rivayetler vardır. O'ndan gelen meşhur rivayete göre namazda eller bağlanmaz, yana salınır. Ancak namazın uzun sürmesi halinde dinlendirmek için sağ el sol el üzerine konulabilir. Bununla beraber, Mahmûd es-Sübkî'nin tahkikine göre Malik'ten (rh.a) gelen sahih rivayet, ellerin bağlanacağı şeklindedir.[115]

36. Namaz Ancak "Kitâb'ın Fatihası" İle (Sahih Olur)

1245. "Bize Osman b. Ömer haber verip (dedi ki), bize Yûnus, ez-Zühri'den, (O) Mahmûd İbnu'r-Rebi'den, (O da) Ubâde ibnu's-Sâmit'ten (naklen) rivayet etti ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: *"Kim Ümmü'l-Kitâb'ı (yani Fatihayı) okumazsa, onun namazı (sahih) olmaz."*[116]

37. İki Susuş Hakkında

1246. "Bize Affân haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Humeyd'den, (O) el-Hasan'dan, (O da) Semure b. Cündüb'den (naklen) rivayet etti ki;"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (namazda ayakta iken) iki defa susarmış:Namaza girdiği zaman ve kıraati bitirdiği zaman... İmrân b. Husayn da bunu yadırgamış. Bunun üzerine Übeyy b. Kâ'b'a yazıp (sormuşlar), O da onlara;
"Semure doğru söyledi" diye cevap yazmış.[117] Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki;
"Katâde, (namazda) üç susuşun olduğunu söylerdi. Halbuki merfû (yani Hz. Peygambere nisbet edilen) hadiste iki susuş vardır."[118]

Açıklama

Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), namazın birinci rekâtında ayakta iken, bazı rivayetlere göre Fâtiha'dan önce ve Fâtiha'dan sonra, diğer bazılarına göre ise Fâtiha'dan önce ve rukûdan önce olmak üzere iki yerde susardı. Bu susuşların birincisinde Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sessizce Sübhâneke'yi veya "Veccehtü" gibi duaları okurdu. Diğer susuşları ("sekteleri") ise namazın iki fiilini birbirinden ayırmak ve ne-feslenmek için yapıyordu.
Herhalde ilk râviler, bu sonraki sektelerin, kısa oldukları için, bazan birini bazan diğerini söylemişler, onlardan duyanlar da duydukları gibi naklettikleri için mezkûr rivayet farkları ortaya

çıkmış. Katâde'nin söylediği "üç susuş" da bu rivayetlerin mecmuundan anlaşılan üç yerdeki susuşlardır.[119]

1247. “Bize Bişr b. Âdem haber verip (dedi ki), bize Abdulvâhid b. Ziyâd rivayet edip (dedi ki), bize Umâre ibnu'l-Ka'kâ', Ebû Zur'a b. Amr'dan, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:”
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) tekbir ile kıraat arasında güzelce bir -(Ebû Zur'a şöyle dedi: Zannediyorum ki, Ebû Hureyre) "kısa bir müddet" dedi- susardı. Bundan dolayı O'na dedim ki,
"Anam babam sana kurban olsun, ya Rasûlullah, söyler misin, tekbir ile kıraat arasındaki şu susuşunda ne diyorsun?". Buyurdu ki;
"Şunu diyorum: Allah'ım! Benimle günâhlarımın arasını, doğu ile batının arasını uzaklaştırdığın gibi uzaklaştır! Allah'ım! Beni günâhlarımdan, beyaz elbisenin kirden temizlenmesi gibi temizle! Allah'ım! Beni günâhlarımdan kar, su ve dolu ile yıka!" [120]

38. “Amin” Demenin Fazileti Hakkında

1248. “Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Amr, Ebû Seleme'den, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: *"Okuyan kimse (yani imam) "Gayri1 l-Mağdûbi Aleyhim ve Le'd-Dâllîn"*[121] *deyip de arkasında olan kimse "amin" dediği ve bu, gök ehlinin (amini) ile rastlaştığı zaman, onun geçmiş günâhları bağışlanır."*[122]
1249. “Bize Nasr b. Ali haber verip (dedi ki), bize Abdula'la, Ma'mer'den (O) ez-Zühri'den, (O) Sa'id İbnu'l-Müseyyeb ve Ebû Seleme'den, (onlar da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki, Nebiyyullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:”
"İmam, "Gayri'l-Mağdûbi Aleyhim ve Le'd-Dâllîn" deyince, siz de "amin" deyiniz. Çünkü melekler de "amin" der, imam da "amin" der. İşte kimin amin demesi, meleklerin amin demesi ile

rastlaşırsa, onun geçmiş günâhları bağışlanır."[123]

39. "Amin"i Sesli Söylemek

1250. "Bize Muhammed b. Kesîr haber verip (dedi ki), bize Sufyân b. Sa'id, Seleme b. Küheyl'den, (O) Hucr İbnul-Anbes'ten, (O da) Vâ'il b. Hucr'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) "Ve Le'd-Dâllîn'i okuyunca, yüksek sesle, "Amin" derdi."[124]

Açıklama

Bu Hadis, Fâtiha'nın bitiminde "amin"i sesli söylemenin meşruluğunu göstermektedir. Âhmed b. Hanbel ile Şafiîler bu hadisin zahirine uygun görüş beyân etmişlerdir. Hanefi'ler ve bir rivayete göre Mâlik (rh.a.) ise, "amin"in daima gizli okunacağım söylemişlerdir. Hanefi'ler bu konuda, yukarıdaki hadisin "...alçak sesle 'amin' derdi" şeklindeki rivâyetleriyle, "amin"in gizli söyleneceğini gösteren diğer hadislerle amel etmişlerdir.[125]

40. Her Eğiliş Ve Doğruluşta Tekbîr Getirmek

1251. "Bize Nasr b. Ali haber verip (dedi ki), bize Abdula'lâ, Ma'mer'den, (O) ez-Zühri'den, (O) Ebû Bekr b. Abdirrah-man'dan ve Ebû Seleme'den, (onlar da) Ebû Hureyre'den (naklen rivayet ettiler ki;"
İkisi (yani Ebû Bekr ve Ebû Seleme), Ebû Hüreyre'nin arkasında namaz kılmışlardı da O, rukû'a gidince tekbîr getirmişti. Sonra başını kaldırınca "Semi'al'llahu Limen Hamideh (= Allah kendisine hamdedene icabet edip hamdini kabul etmiştir)" demiş, ardından da "Rabbena Ve Leke'1-Hamd (ey Rabbimiz, hanıd de sana mahsustur)" demişti. Sonra secdeye gitmiş ve tekbir getirmişti. Sonra başını kaldırmış ve tekbir getirmişti. Sonra iki rekâtın (oturuşundan) ayağa kalkınca tekbir getirmişti. O sonunda da şöyle demişti:

"Canım (kudret) elinde olan (Allah'a) yemin olsun ki, şüphesiz ben sizin (namaz kılmakta) Resûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) en çok benzeyeninizim!. Bu (kıldığım şekildeki namaz), dünyadan ayrılıncaya kadar O'nun namaz (şekli) olmaya devam etmişti."[126]

1252. "Bize Ebu'l-Velid et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Ebu Hayseme haber verip (dedi ki), bize Ebû Ishak, Abdurrahman İbnu'l-Esved'den, (O) babasından ve Alkame'den, (onlar da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"

"Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) her doğruluş, eğiliş, ayağa kalkış ve oturuşta tekbir getirdiğini gördüm."[127]

41. Rükû' Ve Secdelerde Elleri Kaldırmak Hakkında

1253. "Bize Osman b. Ömer haber verip (dedi ki), bize Mâlik, ez-Zühri'den, (O) Sâlîm'den, (O da) babasından (naklen) haber verdi ki:"

"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namaza girdiği zaman tekbir getirir ve ellerini, omuzlarının hizasına kaldırırdı. Rukû'a gittiği zaman tekbir getirir ve ellerini kaldırırdı. Başını rukû'dan kaldırdığı zaman bunun aynısını yapardı. O iki secde arasında -veya secdelerde- (ellerini) kaldırmazdı."[128]

Açıklama

Bu hadis, namaza başlama ("iftitâh") ve rükû' tekbirleri ile rukû'dan kalkarken ellerin kaldırılacağını göstermektedir. İftitah tekbirinde ellerin kaldırılması konusunda ihtilâf yok gibidir. Rukû'a giderken ve rukudan kalkarken elleri kaldırma konusunda ise iki görüş vardır. Şafiî (rh.a.), Ahmed (rh.a.) ve bir rivayete göre Mâlik (rh.a.) buralarda ellerin kaldırılacağını söylemişlerdir. Bu görüşte olan alimlerin delilleri yukarıdaki hadis ile benzerleridir ki, bu konudaki hadisler mütevâtirdirler. Hanefilere göre ise bu iki yerde eller kaldırılmaz. Onlar bu meselede Berâ' b. Azib'in rivayet ettiği ve Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) iftitah tekbirinden başka yerlerde

ellerini kaldırmadığını belirten bir hadise[129] dayanmış ve bu iki yerde ellerin kaldırılacağını gösteren hadislerin mensûh olduğunu söylemişlerdir.[130]

1254. "Biz Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Katâde'den, (O) Nasr b. Asım'dan, (O da) Malik İbnu'l-Huveyris'ten (naklen) rivayet etti ki:"
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (namaza başlarken) tekbir getirdiği zaman, ellerini, kulaklarının hizasına getirinceye kadar kaldırırdı. O, rukûa gitmek istediği zaman da, başını rukû'dan kaldırmak istediği zaman da (bunun aynısını yapardı)."[131]
1255. "Bize Sehl b. Hammâd haber verip (dedi ki), biz Şu'be, Amr b. Murre'den rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana Ebu'l-Bahterî, Abdurrahman el-Yahsubi'den, (O da) Vâ'il el-Hadramî'den (naklen) rivayet etti ki:"
"O, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber namaz kılmıştı. (Hz. Peygamber) eğildiğinde ve kalktığında tekbir getirir, tekbir esnasında ellerini kalıırır ve (namazın sonunda) sağına ve soluna selâm verirdi." (Abdurrahman) dedi ki;
"Yüzünün beyazı görününceye kadar (başını sağına soluna döndürüp selâm verirdi, değil mi?)" dedim, (Vâ'il de); 'Evet" dedi.[132]

42. İmamlığa Kim Daha Lâyıktır?

1256. "Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Vuheyb b. Hâlid rivayet edip (dedi ki), bize Eyyûb, Ebû Kılâbe'den, (O da) Malik İbnu'l-Huveyris'ten (naklen) rivayet etti (ki, Malik şöyle dedi):"
Kabilemden, genç olan beş-on kişi ile Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelmiş ve yanında yirmi gece kalmıştık. Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), kavrayışlı ve lütufkâr idi. Ailelerimizi özlediğimizi görünce şöyle buyurmuştu:
"Ailelerinize dönünüz ve onların yanında bulununuz da onlara (iyiligi) emrediniz, onlara öğretiniz ve beni namaz kılarken

gördüğünüz gibi namaz kılınız. Namaz vakti girince de, biriniz size ezan okusun, sonra en büyüğünüz size imam olsun."[133]

Açıklama

İmamlığa kimin daha lâyık olduğu konusundaki diğer bir hadis şöyledir: "Bir topluluğa, Kur'an'ı en iyi (en çok) okuyanları, sonra (Kur'an) okumaya en önce başlamış olanları imam olsun. Eğer okumada eşit olurlarsa onlara, en önce hicret etmiş olanları imam olsun. Eğer hicrette de eşit olurlarsa, onlara en yaşlıları imam olsun."[134] Yukarıdaki hadiste ise "en büyüğünüz size imam olsun" buy-rulmuştur. Bunun sebebi, o gruptaki Sahâbilerin Kur'an'ı okuma, anlama ve hicret vasıflarında eşit seviyede olmalarıydı. Onlar Medine'ye aynı zamanda gelmiş, aynı şeyleri öğrenmiş ve birlikte aynı zamanda geri dönmüşlerdi. Bu sebeple mezkûr vasıflarda aralarında bir fark yoktu. Bu durumda ise yaş farkına bakılır.
Malik İbnu'l-Huveyris'in, beraberlerinde geldiği grup, Leysoğulları heyetiydi. Bu heyet Medine'ye, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Tebûk seferine (h. 9. yıl) hazırlanırken gelmişti.[135]

1257. "Bize Affân haber verip (dedi ki), bize Hemmâm, Katâde'den, (O) Ebû Nadra'dan, (O da) Ebû Sa'îd el-Hudri'den naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:
Rasûlulah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: *"Üç kişi bir araya gelince, içlerinden biri onlara imam olsun. Onların imamete en lâyık olanları ise, (Kuranı) en iyi, (en çok) okuyanlarıdır."*[136]

Açıklama

"Akra' " kelimesi "en iyi okuyan", "en çok okuyan" mânâlarına gelebilmektedir. Burada mücerret bir okumadan ziyâde, okuyup anlama, bilme ve ona uygun yaşama söz konusudur. Sahabe içinde Kur'an'ı en çok ve en iyi okuyanlar, onun hükümlerini en

iyi bilenlerdi. Bu sebeple Hanefi alimleri imamlığa en lâyık olanın, açık ahlâksızlıklardan kaçınmakla beraber dinin hükümlerini en iyi bilenin olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre bundan sonra sırasıyla Kur'an'ı en güzel ve en iyi okuyan, en muttaki olan, en önce müslüman olmuş olan, en yaşlı olan imamlığa daha lâyıktır. Malik (rh.a.) ve Şafiî (rh.a.) de, imamlığa, dinin hükümlerini daha iyi bilenin ("efkah") daha lâyık olduğu görüşündedirler. Hanbelilere göre ise imamlığa en lâyık olan, dini hükümleri en iyi bilen ve Kur'an'ı en iyi okuyan kimsedir.[137]

43. İmamla Beraber Namaz Kılanın Tek Olduğu Zaman Yeri

1258. "Bize Ebul-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Şu'be, el-Hakem'den rivayet etti ki, O şöyle demiş: Ben Sa'id b. Cübeyri, ibn Abbâs'tan şöyle rivayet ederken işittim: (İbn Abbâs) demiş ki:"

"Ben teyzem Meymûne'nin yanındaydım. Derken yatsıdan sonra Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelmiş ve dört rekât namaz kılmıştı. (Sonra da yatıp uyumuştu). Daha sonra kalkmış ve

"Çocukcağız uyudu mu?" veya bunun gibi bir söz söylemişti. Ardından kalkıp namaza durmuştu. Ben de (kalkıp) sol tarafına durmuştum da, elimden tutup beni sağ tarafına geçirmişti."[138]

Açıklama

Bu Hadis, imamın arkasında namaz kılan bir kişi olduğu zaman, imamın sağında duracağını göstermektedir. Alimlerin çoğuna göre, bu durumda Sünnet olan budur. Cemaat birden fazla olursa, imamın arkasında saf tutarlar. Yukarıdaki hadis, mümeyyiz çocukla cemaat yapılabileceğine de delâlet etmektedir. Şafiî'nin (rh.a.) görüşü, bu Hadisin zahirine göredir. O bu hususta farz ve nafile namaz arasında da fark görmez.

Mâlik (rh.a.) ve bir rivayete göre Ebû Hanife (rh.a.) ise, mümeyyiz çocukla nafile namazlarda cemaat yapılabileceğini söylemişlerdir.
İbn Abbâs'ın (r.a.) naklettiği mezkûr olay, O on yaşındayken vuku bulmuştu ki, bu da h. 7. yıla tesadüf eder.[139]

44. İmamın Arkasında İmam Oturuyorken Namaz Kılanlar Hakkında

1259. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecid haber verip (dedi ki), bize Mâlik, İbn Şihâb'dan, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti ki:"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün) bir ata binmişti. Derken ondan düşmüş ve sağ tarafı zedelenmişti. Bu sebeple namazlardan birini oturarak kıldırmıştı. Biz de O'nunla beraber oturarak namaz kılmıştık. Sonra (Hz. Peygamber, namazdan) ayrılınca şöyle buyurmuştu:
''İmam ancak kendisine uyulması için imanı yapılmıştır. Binaenaleyh ona muhalefet etmeyin. O ayakta namaz kıldığı zaman siz de ayakta namaz kılın. O rükûa gittiği zaman siz de rükûa gidin. O (rükûdan) doğrulduğu zaman siz de doğrulun. O, "Semia'llahu Limen Hamideh" deyince siz,
"Rabbena Ve Leke'l-Hamd" deyin. O oturarak namaz kılarsa, sizin tümünüzde oturarak namaz kılın."[140]
1260. "Bize Ahmed b. Yûnus haber verip (dedi ki), bize Zaide rivayet edip (dedi ki), bize İbn Ebî Aişe, Ubeydullah'tan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:" (Bir gün) Âişe'nin huzuruna girip;
"Bana Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hastalığından bahsetmez misin?"demiştim, O da;
"Olur" demişti. "Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (hastalığı) ağırlaşmıştı. Bir ara;
"Cemaat namaz kıldı mı?" buyurmuş, biz de;
"Hayır, onlar seni gözlüyorlar, ya Rasûlullah!" demiştik. Bunun üzerine;
"Benim için leğene su koyun" buyurmuştu. (Hz. Aişe) dedi ki, biz de, (buyurduğunu) yapmıştık. O da gusül yapmış, sonra

kalkmak için davranmış, fakat bayılmıştı. Daha sonra ayılmış ve:
"Cemaat namazı kıldı mı?" buyurmuştu. Biz de,
"Hayır, onlar seni gözlüyorlar, ya Rasûlallah!" demiştik. O zaman;
"Benim için leğene su koyun" buyurmuştu. Biz de (buyurduğunu) yapmıştık. (O da gusül yapmış), sonra kalkmak için davranmış, ama bayılmıştı. Daha sonra ayılmış:
"Cemaat namaz kıldı mı?" buyurmuştu. Biz de;
"Hayır, onlar seni gözlüyorlar, ya Rasûlallah!" demiştik. (Hz. Aişe) dedi ki, insanlar da, camide toplanmış, yatsı namazı için Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gözlüyorlardı. (Hz. Aişe) dedi ki, bunun üzerine Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), cemaate namazı kıldırması için Ebû Bekir'e haber göndermişti. (Hz. Aişe) dedi ki, haberci de O'na gelip;
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sana, cemaate namaz kıldırmanı emrediyor" demişti. O zaman Ebû Bekir -ki O, yumuşak kalbli bir adamdı-;
"Ya Ömer, cemaate namazı sen kıldır!" demiş, Ömer de O'na;
"Buna sen daha lâyıksın." karşılığını vermişti. (Hz. Aişe) dedi ki, bunun üzerine o (hastalık) günlerinde onlara namazı Ebû Bekir kıldırmıştı. (Hz. Aişe) dedi ki, sonra Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kendinde bir hafiflik hissetmiş ve biri el-Abbâs olan iki adamın arasında, Ebû Bekir cemaate namaz kıldırıyorken öğle namazına çıkmıştı. Ebû Bekir O'nu görünce geri çekilmeye davranmıştı da Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) O'na geri çekilmemesi için işaret etmişti. (Hz. Peygamber) o iki (kişiye de);
"Beni O'nun yanına oturtun" buyurmuş, onlar da O'nu Ebû Bekir'in yanına oturtmuşlardı. (Hz. Aişe) dedi ki, o zaman, Hz. Peygamber (Sallallabu Aleyhi ve Sellem) oturmuş olduğu halde Ebû Bekir ayakta Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namazına, cemaat de Ebû Bekir'in namazına uyarak namaz kılmaya başlamışlardı.
Ubeydullah dedi ki, bundan sonra Abdullah b. Abbâs'ın huzuruna girmiş ve O'na;
"Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hastalığı hakkında

Âişe'nin bana anlattıklarını sana arzedeyim mi?" demiştim. O, "Söyle bakalım" demişti. Ben de O'nun anlattıklarını O'na arzetmiştim de O, onlardan hiçbir şeyi yadırgamamıştı. Sadece; "O, el-Abbâs'la beraber olan adamın ismini sana söyledi mi?" demiş, ben de

"Hayır" demiştim. O da; "O, Ali b. Ebî Tâlib'di" demişti.[141]

Açıklama

Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) vefatı ile sonuçlanan son hastalığında, Hz. Ebû Bekir'in (r.a.) imamlığında namaza başlamış olan cemaate gelip oturarak imam olmuş, Hz. Ebû Bekir (r.a.) de O'nun tekbirlerini yüksek sesle cemaate duyurarak namaza devam edilip bitirilmişti. Hadisteki, cemaatın Hz. Ebû Bekir'e (r.a.), Hz. Ebû Bekir'in (r.a.) de Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) uyması meselesinin mahiyeti budur.
Bu bölümde, namazı oturarak kıldıran imamın arkasındaki cemaatin nasıl davranacağı konusunda iki hadis zikredilmiştir. Görüldüğü gibi bunlar arasında zahiri bir zıtlık vardır. Ebû Hanife (rh.a.), Şafiî (rh.a.) ve bir rivayete göre Malik (rh.a.), cemaatın, oturarak namaz kıldıran imama ayakta uymaları gerektiğini söylemiş ve son hadisi delil getirmişlerdir. Bu görüşte olanlara göre, tarih bakımından daha eski bir vakayı anlatan önceki hadis mensûhtur. Ahmed (rh.a.) ve bir rivayete göre Mâlik (rh.a.) ise oturarak namaz kıldıran imama, cemaatın da oturarak uyacağı görüşündedirler. Ahmed b. Hanbel (rh.a.), mezkûr iki hadisin iki ayrı durumla alâkalı olduğunu ve aralarında bir neshin olmadığını söylemiştir. O'na göre, iyileşmesi umulan bir hastalıktan dolayı oturarak namaz kıldırmaya başlayan bir imama cemaat de oturarak uyar. Namaz kıldırmaya ayakta başlamış olan bir imamın cemaatı ise, sonradan imamlarının oturmasını gerektirecek bir durum ortaya çıksın veya çıkmasın, imama ayakta uymaya devam ederler. Yukarıdaki son hadiste de cemaat namaza Hz. Ebû Bekir'e (r.a.) uyarak ayakta başlamış, sonra Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip oturarak imam olduğunda da namaza ayakta

devam etmişlerdi.[142]

45. İmam Bir Topluluğa Onlardan Daha Yüksekte İken Namaz Kıldırabilir

1261. "Bize Ebû Ma'mer İsmail b. İbrahim, Abdulazîz b. Ebî Hâzim'den, (O) babasından, (O da) Sehl b. Sad'dan (naklen) haber verdi ki O şöyle dedi:"
Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) minberin üzerine çıktığını görmüştüm. O tekbir almış, cemaat de peşinden tekbir almıştı. Sonra, minberin üzerinde iken rükûa gitmiş, daha sonra ise (rukûdan) başını kaldırmış ve gerisin geri aşağı inip minberin dibinde secde etmişti. Sonra, namazını bitirinceye kadar aynı şekilde hareket etmişti.[143]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki, bu (hadiste) imamın cemaatinden daha yüksekte olmasına ruhsat vardır. Namazda bu kadar amel yapmak da (caizdir).[144]

Açıklama

Bu Hadisin diğer rivayetlerinde, namazın sonunda Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurduğu mezkûrdur:
"Ben bunu bana uyasınız ve namazını öğrenesiniz diye yaptım".
Buna göre bu hadis, söz konusu gayelerle imamın cemaatten daha yüksek bir yerde durup namaz kıldırabileceğini göstermektedir. Şafiî (rh.a.) ve Ahmed (rh.a.) de bu hadisin zahirine uygun görüş beyan etmiş ve ihtiyaç olmadığında imamın cemaatten daha yüksekte durmasının mekruh olduğunu söylemişlerdir. Hanefi'lere göre ise, imam cemaatten bir adam boyu daha yüksek bir yerde olursa kılacakları namaz caiz olur. Bir rivayete göre Malik (rh.a.) de, imamın cemaatten biraz yüksekte durmasının caiz olduğunu söylemiştir.
Bu Hadis, namazda, ondan olmayan bir miktar amelin namazı bozmayacağını da göstermektedir. Bu miktar umûmen "amel-i kalîl" olarak isimlendirilmiştir. Hattâbî, Hz. Peygamber'in

(Sallallahu Aleyhi ve Sellem), üç basamaklı minberin muhtemelen ikinci basamağında bulunduğunu, bu sebeple inip çıkarken sadece iki adım atmış olduğundan namazın bozulmadığını söylemiştir. Namazda bir adımdan fazla yürümenin namazı bozacağını söyleyen alimler ise, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu namazmdaki fiillerin namazın yararına olmaları hasebiyle namazın bozulmadığını söylemişlerdir. Nitekim, safların arkasında tek başına kalan birinin, önündeki saftan yanma çektiği kimsenin namazı da, bu kimse birden fazla adım atmış olsa bile, bozulmaz.[145]

46. İmama Namazı Hafif Kıldırması Hakkında Emredilenler

1262. "Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki), bize İsmail b. Ebû Hâlid, Kays'tan, (O da) Ebû Mes'ûd el-Ensârî'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
"Bir adam Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip;
"Ya Rasûlallah! Vallahi ben sabah namazından, falanın onu bize uzun kıldırması sebebiyle geri kalıyorum" demişti de ben, Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hiçbir vaazda o günkünden daha çok kızdığını görmemiştim." O vakit O şöyle buyurmuştu:
"Ey insanlar! Şüphe yok ki içinizde nefret ettirenler var! Bu sebeple, kim cemaate namaz kıldırırsa hafif kıldırsın, (kısa tutsun). Çünkü onların içinde yaşlı, zayıf ve ihtiyaç sahibi kimseler vardır."[146]
1263. "Bize Hâşim İbnu'l-Kâsım haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Katâde'den, şöyle dediğini rivayet etti: Enes'i, şöyle derken işittim:"
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), tam kıldırmakla beraber, insanların en hafif namaz kıldıranı idi."[147]

Açıklama

İmam, namazın uzunluğunu ve kısalığını cemaatinin durumuna göre ayarlamalı ve cemaati camiden uzaklaştıracak hareketlerden kaçınmalıdır. Bununla beraber namazın bütün âdâb ve erkânına uyması da şarttır.[148]

47. Namaza Kamet Getirildiğinde Cemaat Ne Zaman Kalkar?

1264. "Bize Vehb b. Cerîr haber verip (dedi ki), bize Hişâm rivayet edip dedi ki, bana Yahya b. Ebî Kesîr, Abdullah b. Ebî Katâde'den, (O da) babasından (naklen) yazdı ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:"
"Namaza çağrıldığı, (ezan okunduğu) zaman beni görmedikçe ayağa kalkmayın."[149]
1265. Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), bize Hemmâm haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Ebî Kesîr rivayet edip (dedi ki), bize Abdullah b. Ebî Katâde rivayet etti ki, babası ona rivayet etmiş ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:"
"Namaza kamet getirildiği zaman, beni görmedikçe ayağa kalkmayın."[150]

Açıklama

Kamet (ikamet), namazın başlayacağını bildirmek için getirilir. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), ezanın okunmasından sonra Sünnet namazlarını, caminin bitişiğindeki evlerinde kılar ve müezzinin kamet sesini duyunca namazı kıldırmaya çıkardı. Bu sebeple, kametin getirilmesi esnasında bir iş zuhur ettiğinde cemaatın ayakta çok beklememesi için böyle buyurmuşlardı. Şafiî (rh.a.) ile bazı alimler de, kamet bitmeden cemaatın kalkmamasını müstehab görmüşlerdir. Ahmed b. Hanbel (rh.a.), müezzin "Kad Kameti's-Salâh" dediğinde; Ebû Hanife (rh.a.), müezzin "Hayya Ale's-Salâh" dediğinde cemaatın kalkacağı görüşündedirler.[151]

48. Safları Doğrultmak Hakkında

1266. "Bize Hâşim İbnu'l-Kasım ve Sa'îd b. Âmir, Şu'be'den, (O) Katâde'den, (O da) Enes'den (naklen) rivayet ettiler ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Saflarınızı düzeltin. Çünkü safları düzeltmek, namazın tamam olması (gereklerindendir)."[152]

Açıklama

Safları düzeltmekten maksat, aynı hizada durulması, boşlukların doldurulması, birinci safta yer varken ikinci safın yapılmaması demektir. Müslümanların birlik ve düzenlerinin bir tezahürü de olan safları düzeltme, alimlerin çoğunluğuna (cumhura) göre Sünnettir. Hz. Bilâl'in (r.a.) cemaatın omuzlarını düzelttiği, safları düz tutmaları için ayaklarına vurduğu, Hulefâyı Râşidin'in de bu hususta titizlik gösterdiği nakledilmektedir. Hz. Ömer'in (r.a.), safları düzeltmesi için birini görevlendirdiği de rivayet edilir.[153]

49. Namazda Safı Bitiştirenlerin (Dolduranların) Fazileti

1267. "Bize Ebu'l-Velîd haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bana Talha b. Musarrif haber verip dedi ki, ben Abdurrahman b. Avsece'yi, el-Berâ' b. Azib'den (naklen anlatırken) işittim ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:"
"Saflarınızı düzeltiniz ki kalbleriniz ihtilâfa düşmesin." (Hz. Peygamber) şöyle de buyururdu:
"Şüphe yok ki, Allah ve melekleri ilk saftakilere -veya ilk saflardakilere- salât eder, (onları över, şanlarını yüceltirler)." [154]

50. İlk Safın Fazileti Hakkında

1268. "Bize Vehb b. Cerîr haber verip (dedi ki), bize Hişâm, Yahya'dan, (O) Muhammed b. İbrahim'den, (O) Halid b. Ma'dân'dan, (O da) İrbâd b. Sâriye'den (naklen) rivayet etti ki, Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ilk saftakiler için üç, ikinci saftakiler için bir defa (Allah'dan) bağış dilerdi."[155]
1269. "Bize el-Hasan b. Ali haber verip (dedi ki), bize el-Hasan b. Musa el-Eşyeb'den, (O) Şeybân'dan, (O) Yahya'dan, (O) Muhammed b. İbrahim'den, (O) Halid b. Ma'dân'dan, (O) Cubeyr b. Nufeyr'den, (O) Irbâd b. Sâriye'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) onun (yani bir önceki hadisin) benzerini rivayet etti."[156]

51. Cemaatden İmamın Arkasında Duracak Olanlar

1270. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, el-A'meş'den, (O) Umâre b. Umeyr'den, (O) Ebû Ma'mer'den, (O da) Ebû Mesûd el-Ensâri'den (naklen) rivayet etti ki, o şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namazda omuzlarımıza dokunur ve şöyle buyururdu:"
"Düzensiz durmayınız. Sonra kalpleriniz de düzensizliğe düşer. Benim arkamda mutlaka teennili ve aklı başında olanlarınız,

sonra (bu yönlerden) onların ardından gelenler, daha sonra da (bu yönlerden) bunların ardından gelenler dursun." Ebû Mes'ûd dedi ki,

"İşte bugün siz çok fazla düzensizsiniz."[157]

1271. "Bize Zekeriyyâ b. Adiyy haber verip (dedi ki), bize Yezid b. Zurey', Hâlid'den, (O) Ebû Ma'şer'den, (O) İbrahim'den, (O) Alkame'den, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellenı) şöyle buyurdu:"

"Benim arkamda mutlaka teennili ve aklı başında olanlarınız, sonra (bu yönlerden) onların ardından gelenler, daha sonra da (bu yönlerden) bunların ardından gelenler dursun. Düzensiz de durmayınız. Sonra kalpleriniz de düzensizliğe düşer. Çarşı pazarların karmakarışık (toplantılarına kapılmaktan veya camide onlar gibi düzensiz durmaktan) da sakının."[158]

(Dârimi) dedi ki: "Hevşât (= karışıklıklar)", toplanma, toplantı demektir.[159]

Açıklama

Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) saflar hakkındaki bu emrinin bir hikmetini, Enes b. Malik'in -Allah O'ndan razı olsun-rivâyet ettiği bir haber izah etmektedir. O diyor ki:

"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) arkasında, kendisinden (namazın erkân ve âdabım) bellemeleri için Muhacirlerle Ensarın durmasından hoşlanırdı."[160] Bu emrin ayrıca, imamın unutma ve hanetalarını ona hatırlatma, bir özür halinde imamın namazdan ayrılması gerektiği zaman onun yerine geçme, fazilet sahiplerine öncelik tanıma, ikramda bulunma gibi hikmetleri de zikredilmektedir. Cemaatın bu şekilde ilim ve fazilete göre sıralanması Sünnettir. Diğer meclislerde buna uyulması da Sünnettir.[161]

52. Kadın Saflarının Hangisi Daha Faziletlidir.

1272. "Bize Ebû Asım, İbn Aclân'dan, (O) babasından, (O) Ebû

Hureyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki, O şöyle buyurdu:”
"Erkek saflarının en hayırlısı ilkleri, en şerlisi sonuncularıdır. Kadın saflarının ise en hayırlısı sonuncuları, en şerlisi ilkleridir." [162]

Açıklama

Nevevî'nin (rh.a.) açıklamasına göre bu Hadiste, kadın saflarından, erkeklerle beraber cemaat olan kadınların safları kastedilmiştir. Bu durumda erkeklerin son safı ile kadınların ilk safi birbirine, diğerlerinden daha yakın olur; birbirlerinin seslerini işitir, hareketlerini görürler. Bu da, bu saftakilerin namazlarının huşu ve Sükûnetini bozar ve neticede, sevaplarının azalmasına sebep olur.[163]

53. Münafıklara Hangi Namaz Daha Ağır Gelir?

1273. “Bize Sa'îd b. Amir haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Ebû İshâk'tan, (O) Abdullah b. Ebî Basîr'den, (O da) Ubeyy b. Kâ'b'dan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:”
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün) sabah namazını kıldırmış, sonra da yüzünü bize çevirip, bir grup münafık hakkında şöyle buyurmuştu:
"Falan gelmiş mi?"
"Hayır, (gelmemiş.)" demişlerdi. Bu sefer;
"Falan gelmiş mi?" buyurmuş,
"Hayır, (o da gelmemiş.)" demişlerdi. O zaman (Hz. Peygamber) şöyle buyurmuştu:
"Şüphe yok ki, bu iki namaz, münafıklara en ağır gelen namazlardır. Halbuki onlar, o ikisindeki (fazilet ve sevabı) bilseler, emekleyerek de olsa, onlara gelirlerdi.”[164]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki,
"Abdullah b. Ebî Basîr şöyle dedi: (Bu hadisi) bana babam, Ubeyy'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet eti!. Ben onu (doğrudan) Ubeyy'den de

işittim."[165]
1274. "Bize Ebû Gassân haber verip (dedi ki), bize Züheyr, Ebû İshâk'tan, (O) Abdullah b. Ebî Basîr'den, (O) babasından, (O) Ubeyy b. Kâ'b'dan, (O da) Hz. Peygamberden (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) bunun (yani bir önceki hadisin) aynısını rivayet etti."[166]
1275. "Bize Sa'id b. Amir, Sa'id b. Ebi Arûbe'den, (O) Halid b. Meymûn'dan, (O) Ebû İshâk'tan, (O) Abdullah b. Ebî Basîr'den, (O) babasından, (O) Ubeyy b. Kâ'b'dan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) onun (yani 1273. hadisin) aynısını haber verdi."[167]
1276. "Bize el-Hasan İbru'r-Rebî' haber verip (dedi ki), bize Ebu'l-Ahvas, el-A'meş'den, (O) Ebû Salih'ten, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Vakıa şu ki, münafıklara yatsı namazı ile sabah namazından daha ağır gelen hiçbir namaz yoktur. Halbuki onlar o ikisindeki (fazilti ve sevabı) bilseler, emekleyerek de olsa, onlara gelirlerdi!"[168]

Açıklama

Münafık, içi-dışı bir olmayan, içten kâfir olduğu halde dıştan müs-lüman görünen kimsedir. Münafıklar, yerine göre müslüman veya kâfir görünen tutarsız, dengesiz, hasta tiplerdir. Bunların en belirgin vasıflarından biri, namaz hususunda gösterdikleri tembelliktir. Yüce Allah, onların bu yönünü şöyle beyân eder:
"Münafıklar (akıllarınca) Allah'a oyun etmek isterler. Halbuki o, kendi oyunlarını başlarına geçirendir. Onlar namaza kalkdıkları vakit üşene üşene kalkarlar, insanlara gösteriş yaparlar, Allah'ı pek az anarlar. "[169]
"Onlar namaza üşene üşene gelirler ve istemeye istemeye sadaka verirler. "[170] Bu âyetler de gösteriyor ki, namaz hususunda gösterilen tembellik, asıl olarak münafıklarda bulunan kötü bir vasıftır. Bu vasıf, müslümanda görüldüğü

zaman onda da, bir münafıklık vasfı var demektir. Müslümamn bu durumuna "ameli nifak" denmektedir. Yani böyle bir müslüman, her ne kadar inanç bakımından samimi ise de, söz ve işi birbirini tutmayan, amel bakımından gerçek münafıkların vasıflarından birini taşıyan hatalı, günahkâr bir müslümandır. Münafıklara yatsı ve sabah namazları ise, diğer namazlardan daha ağır gelir. Çünkü yatsı istirahat vakti, sabah tatlı uyku zamanıdır.[171]

54. (Cemaatle) Namazdan Geri Kalan Kimseler Hakkında

1277. “Bize Ebû Asım, İbn Aclân'dan, (O) babasından, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:”
"Andolsun, içimden öyle geçti ki, gençlerime emredeyim de odun toplasınlar. Bir adama da, cemaate namazı kıldırmasını emredeyim. Sonra ben, şu namazdan geri kalan kimselerin arkasından gidip evlerini üzerlerine yakayım. Etli bir kemik parçası veya iki kepçe (yemek) olsa, bunlara katılırlardı. Halbuki onlar, o (yatsı ve sabah namazlarındaki fazilet ve sevabı) bilseler, emekleyerek de olsa, onlara gelirlerdi"[172]

55. Yolculukta Yağmur Olduğu Zaman Cemaate Gitmeme Hususunda Müsâade

1278. “Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan, (O) Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki:” O, Dacnân'a[173] soğuk bir gecede inmişti de bir müezzine emretmiş, o da (ezanın sonunda);
"Namazı, bulunduğunuz yerlerde (kılın!)" diye bağırmıştı. Sonra O, baber vermişti ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yolculukta soğuk bir gece veya yağmur (olduğunda) bir müezzine emrederdi de, O, (ezanın sonunda)
"Namazı, bulunduğunuz yerlerde (kılın!)" diye bağırırdı.[174]

56. Cemaatle Namaz Kılmanın Faiseeti Hakkında

1279. “Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), bize Dâvûd b. Ebî Hind haber verip dedi ki:” Sa'id İbnu'l-Müseyyib'e;
"Namazını evinde kılmış olan bir adam, sonra, namaz kıldırıyorken imama kavuşsa onunla beraber (tekrar) namaz kılar mı?" diye sormuştum, O da,
"Evet, (kılar)" demişti. Ben;
"Bu iki (namazın) hangisinden (daha çok) sevap umar?" demiştim, O da şöyle cevap vermişti:
"İmamla beraber kıldığından; Çünkü Ebû Hureyre bize rivayet etti ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kişinin cemaatle kıldığı namaz, tek başına kıldığı namazından yirmi küsur parça daha fazla (sevaplıdır)."[175]
1280. “Bize Musedded haber verip (dedi ki), bize Yahya, Ubeydullah'tan rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana Nâfi’ Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:”
"Kişinin cemaatle kıldığı namaz tek başına kıldığı namazından yirmi yedi derece daha fazla (sevaplıdır).”[176]

57. Kadınları Camilere (Gitmekten) Menetmenin Yasaklanması Ve Onlar Dışarı Çıktıklarında Nasıl Çıkarlar?

1281. “Bize Muhammet! b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize el-Evzâ'i rivayet edip (dedi ki), bana ez-Zührî, Sâlim'den, (O da) ibn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:”
"Birinizden hanımı, camiye (gitmek için) izin istediği zaman onu menetmesin." [177]
1282. “Bize Yezîd b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Amr, Ebû Seleme'den, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:” *"Allah'ın kadın kullarını, Allah'ın camilerinden menetmeyin! Onlar da, dışarı çıktıkları zaman koku sürünmemiş olarak çıksınlar."*[178]

1283. “Bize Sa'id b. Amir, Muhammed b. Amr'dan (naklen) bunun, (yani bir önceki hadisin) senediyle bu (yani bir önceki) hadisi haber verdi.” (Dârimi) dedi ki, "Sa'id b. Amir şöyle dedi:
“(Hadisin metninde geçen) "tefile" kelimesi, "hiçbir güzel koku (sürünmüş) olmayan kadın" demektir."[179]

58. Akşam Yemeği Hazır Olduğu, Namaza da Kamet Getirildiği Zaman (Nasıl Hareket Edilir?)

1284. “Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyâiı, Hişâm'dan, (O) babasından, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:”
"Akşam yemeği konduğu, namaz vakti de geldiği zaman önce akşam yemeğini yiyin."[180]
1285. “Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Sufyân b. Uyeyne ve Süleyman b. Kesîr, ez-Zührî'den, (O da) Enes b. Malik'ten (naklen) rivayet etti ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:” *"Akşam yemeği hazır olduğu, namaza da kamet getirildiği zaman, önce akşam yemeğini yiyin."*[181]

Açıklama

Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu emri, alimlerin çoğunluğuna göre mendûbluk ifade eder. Yani söz konusu durumda önce yemeği yemek mendûbtur. Bu emrin hikmeti, namazın huşûlu bir şekilde kılınmasını sağlamaktır. Çünkü böyle bir durumda, bilhassa aç insanın aklı fikri yemekte kalır ve namazını huzurlu bir şekilde kılamaz. İbn Abbâs'ın (r.a.) da;
"Gönlümüzde bir şey varken namaza kalkmayız" dediği nakledilir. Ebû Hanife'nin (rh.a.) şu sözü de Hadisin bu hikmetine işaret etmektedir:
"Bütün yemeğimin namaz olması benim için bütün namazımın yemek olmasından daha makbuldür." Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu emrinin illeti de bu, yani kalbin

namaz dışı şeylerle meşguliyetini gidermek olunca, namaz vakti ile yemek çakıştığında buna göre hareket edilir.[182]

59. Namaza Nasıl Gidilir?

1286. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, ez-Zühri'den, (O) Sa'id İbnu'l-Müeyyeb'den, (O) Ebû Hureyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O şöyle buyurdu:"
"Namaza geldiğinizde, ona, koşarak gelmeyin, (normal) yürüyerek gelin, vakar ve sükûnet içinde olun. Sonra kavuştuğunuzu (imamla) kılın, kaçırdığınız (rekâtları ise, tek başınıza) tamamlayın "[183]
1287. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Şeybân, Yahya b. Ebî Kesîr'den, (O) Abdullah b. Ebî Katâde'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"*Namaza geldiğiniz zaman, vakar ve sükûnet içinde olmalısınız. Sonra, kavuştuğunuzu (imamla) kılınız, geçirdiğiniz (rekâtları ise tek başınıza) tamamlayınız."*[184]

60. Camilere (Gitmek İçin Atılan) Adımların Fazileti Hakkında

1288. "Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), bize et-Teymî, Ebû Osman'dan, (O da) Ubeyy b. Kâ'b'dan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Medine'de bir adam vardı. Medine'de, kıbleye namaz kılanlardan evi camiye ondan daha uzak kimse tanımıyorum. O halde de o, namazları Rasûlullah ile (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) beraber (camide) kılardı. Bu yüzden ona denmişti ki;
"Sıcakta ve karanlıkta bineceğin bir eşek satın alsan!" O da şu karşılığı vermişti:
"Vallahi, evimin, camiye bitişik olması beni sevindirmez!" Sonra bu, Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) haber verilmişti de, (Hz. Peygamber) ona bunu sormuş, o da şöyle

demişti:
"Ya Rasûlallah! Yürüyüşümün, adımlarımın, aileme dönüşümün, gelip gidişimin (sevap defterime) yazılması için (böyle yapıyorum)." -Veya o, buna benzer bir söz söylemişti-, O zaman Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle -veya buna benzer bir söz- buyurmuştu:
"Allah sana bunların hepsini versin, sana umduklarının tamamını ihsan etsin!"[185]

61. Kişinin Safın Arkasında Tek Başına Namaz Kılması Hakkında

1289. "Bize Ahmed b. Abdillah haber verip (dedi ki), bize Ebû Zeyd -ki O, Abser İbnu'l-Kasım'dır-, Husayn'dan, (O da) Hilâl b. Yesâf dan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Ziyâd b. Ebî'1-Ca'd elimi tutup beni, Esedoğulların'dan, Vâbısa b. Ma'bed denilen yaşlı birinin karşısına dikti ve şöyle dedi:"
Bana bu, -(yaşlı) adam da dinliyordu- rivayet etti ki, kendisi Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) görmüş, arkasında bir adam saflara bitişmeksizin namaz kılmış da, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ona namazı tekrar kılmasını emretmiş.[186] Ebu Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki,
"Ahmed b. Hanbel, Amr b. Murre'nin rivayetinin sabit olduğunu söylüyordu, ben ise Yezîd b. Ziyâd b. Ebi'l-Ca'd'ın rivayetini kabul ediyorum."[187]

Açıklama

Bu hadisin, Ahmed b. Hanbel (rh.a.) tarafından tercih edilen Amr b. Murre (rh.a.) rivayetini Ebû Dâvûd (rh.a.)[188] Tirmizi (rh.a.)[189] ve Ahmed b. Hanbel (rh.a.)[190] kitaplarına almışlardır. Amr'ın senedi "Hilâl b. Yesâf dan, (O) Amr b. Râşid'den, (O da) Vâbısa'dan" şeklindedir. Tirmizî (rh.a.) bazı alimlerin Amr b. Murre rivayetinin, -diğer bazı alimlerin ise- Dârimi'nin (rh.a.) yukarıya aldığı Husayn rivayetinin daha sahih

olduğunu söylediklerini nakletmekte, kendisinin de Husayn'ın rivayetini tercih ettiğini belirtmektedir. O, buna sebep olarak, Husayn'ın rivayetinin mütâbilerinin bulunmasını göstermiştir. Tirmizi'nin (rh.a.) bahsettiği bu hadisin mütâbi'lerinden biri, Dârimi'nin (rh.a.) tercih ettiği Yezîd b. Ziyâd rivayetidir. Amr b. Murre ile Hilâl'in rivayetlerinde hocaları Hilâl hadisi; bazan Amr b. Râşid, bazan Ziyâd vasıtasıyla Vabısa'dan, bazan ise vasıtasız olarak doğrudan Vabısa'dan nakletmektedir. İşte Dârimi (rh.a.), bu rivâyetlerdeki bu ihtilâftan ("ızdırâb"dan) dolayı Yezîd'in rivayetini tercih etmiş olmalıdır. Ahmed Muhammed Şâkir ise, tahkikinde bu senedlerin arasında ızdırâb bulunmadığı, hepsinin sahih olduğu sonucuna varmıştır. Ona göre Hilâl bu hadisi önce Amr b. Râşid'den duymuş, sonraVâbısa'nın huzurunda Ziyâd'dan duymuş, bu durumda Vabısa'dan da duymuş sayılacağı için hadisi bazan Amr, bazan Ziyâd vasıtasıyla, bazan da doğrudan Vabısa'dan rivayet etmiştir.[191]

1290. “Bize Musedded haber verip (dedi ki), Bize Abdullah b. Dâvûd rivayet edip (dedi ki), bize Yezîd b. Ziyâd, (amcası) Ubeyd b. Ebi'l-Ca'd'dan, (O) Ziyâd b. Ebi'l-Ca'd'dan, (O da) Vâbısa b. Ma'bed'den (naklen) rivayet etti ki:”
“Bir adam safların arkasında (imama uymakla beraber safa girmeksizin) tek başına namaz kılmıştı da, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ona, (namazı) tekrar kılmasını emretmişti.”[192]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki, "ben bu görüşü kabulleniyorum."[193]

Açıklama

Bu hadis, safların arkasında tek başına namaz kılanın namazının bâtıl (geçersiz) olduğunu göstermektedir. Ahmed b. Hanbel (Rh A) ve Dârimi (rh.a.), bu hadisin zahirine göre görüş beyân etmişlerdir. Ahmed'in (rh.a.) meşhur olan görüşüne göre ise bir kimse safların arkasında tek başına namaza başlayabilir ama, imam rukû'a gitmeden önce safa girmesi gerekir, aksi halde

namazı geçersiz olur. Alimlerin çoğuna göre ise, safların arkasında tek başına namaz kılmak mekruh ise de, bu şekilde kılman namaz sahilidir. Bu görüşte olan alimler, Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) mezkûr Hadisteki namazı tekrar kılma emrinin müstehablık ifade ettiğini ve şahsın bir daha öyle yapmaması için ona namazı tekrar kılmasını emrettiğim söylemişlerdir. Yani böyle bir kimsenin, namazı tekrar kılması müstehabdır. Son safta yer kalmadığında tek kalan kimsenin ne yapacağı konusunda da farklı görüşler vardır. Malik (rh.a.) ve Şafiî (rh.a.), bu durumda tek kalan şahsın, ön saftan birini yanma çekmeksizin namazı tek başına kılması gerektiğini söylemişlerdir. Ahmed'e (rh.a.) göre ise, ön saftan birini yanına çekmek mekruhtur. Ebû Hanife (rh.a.) ise;
"Böyle bir kimse, imam rukû'a varıncaya kadar birinin gelmesini bekler, o zamana kadar kimse gelmezse ön saftan birini yanına çekip namazı onunla beraber kılar" demiştir.[194]

1291. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecid haber verip (dedi ki), bize Malik, İshak b. Abdillah b. Ebî Talha'dan, (O da) Enes b. Malik'ten (naklen) rivayet etti ki:"
O'nun nenesi Muleyke (bir gün) Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), yapmış olduğu bir yemeğe davet etmiş. (Rasûlullah da gelip) yemiş, sonra;
"Kalkın da size namaz kıldırayım!" buyurmuş. Enes demiş ki,
"ben de kalkıp, uzun zaman kullanılmasından dolayı kararmış olan bir hasırımızı (aldım) ve su serpip (temizledim). Sonra Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onun üzerinde namaza durdu. Benimle yetim çocuk onun arkasında, ihtiyar kadın da bizim arkamızda saf tuttuk ve (Hz. Peygamber) bize iki rekât namaz kıldırdı, sonra da dönüp (gitti)."[195]

62. Öğle Namazında Kıraat Miktarı

1292. "Bize Yahya b. Hammâd haber verip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Mansûr b. Zâzân'dan, (O) el-Velîd Ebû Bişr'den, (O) Ebu's-Sıddik'tan, (O da) Ebû Sa'id'den (naklen) rivayet etti ki:"

Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) öğlenin ilk iki rekâtında otuz âyet (okuyacak) kadar, son ikisinde bunun yarısı kadar; ikindinin (ilk iki rekâtında) ise, öğlenin son iki (rekâtındaki) kadar, son iki (rekâtında) bunun yarısı kadar ayakta duruyordu.[196]

Açıklama

Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), diğer namazlarda olduğu gibi, öğle namazında okuduğu sûreler veya âyet miktarları hakkında da Sahabenin farklı rivayetleri vardır. Bunlardan anlaşılıyor ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), cemaatın durumuna ve zamana göre kıraati uzun veya kısa tutuyordu. Hatta bizzat Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), uzun okumaya niyet ettiği bazı namazlarda, arkadan bir çocuğun ağlamasını duymasıyla, namaz kılmakta olan annesinin bundan müteessir olacağını düşünerek, okumayı kısa tuttuğunu açıklamışlardır. Binaenaleyh imam, cemaatın durumuna göre, onların içinde zayıf, hasta, ihtiyaç sahibi kimselerin bulunabileceğini düşünerek kıraatinin uzunluğunu ayarlamalıdır.
Bu hadis, dört rekâtlı namazların son iki rekâtında da, Fâtiha'dan sonra ek sure okunacağını göstermektedir. Şafiî'nin (rh.a.) son görüşü, bu Hadisin zahirine uygun olarak, dört rekâtlı namazların son iki rekâtları ile üç rekâtlıların üçüncü rekâtında ek sûre okumanın müstehab olduğu şeklindedir. Alimlerin cumhuru ise, konuyla ilgili diğer hadislere dayanarak, dört rekâtlı namazların son iki rekâtlarında ek sûre okunmayacağını söylemişlerdir. İlk iki rekâtlarda Fâtiha'dan sonra ek sûre okumak ise, cumhura göre Sünnet, Hanefîlere göre vâcibtir.
Bu hadis, ayrıca, birinci rekâtın, daha fazla veya daha yavaş Kur'an okumak suretiyle, ikinci rekâttan daha fazla uzatılacağını da göstermektedir. Malikiler, Şafiîlerin çoğu ve Hanefilerden Muhammed (rh.a.), bunun bütün namazlarda müstehab olduğunu söylemişlerdir. Ebû Hanife (rh.a.) ile Ebû Yûsuf a (rh.a.) göre ise bu, sadece sabah namazında müstehabdır. Onlar

diğer namazlarda birinci ve ikinci rekâtlardaki kıraat miktarının eşit olmasının müstehab olduğunu, yukarıdaki Hadiste bahsedilen birinci rekatın uzunluğunun ise, bu rekâtte okunan dualardan ileri geldiğini söylemişlerdir. Birinci rekâtı daha uzun tutmanın hikmetine gelince, bu, cemaatın namaza kavuşmasını sağlamak, cemaatın daha dinç ve huşûlu olduğu birinci rekâtta daha fazla Kur'an okumak şeklinde izah edilmiştir.[197]

1293. "Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Hüşeym, Mansûr'dan, (O) el-Velîd Ebû Bişr'den, (O) Ebu's-Sıddîk'dan, (O da) Ebû 'Sa'id'den (naklen), onun (yani bir önceki hadisin) benzerini rivayet etti ve ona;"
"Elif-Lâm-Mim Tenzîl'i, yani Secde (Sûresini) okuyacak kadar (ayakta dururdu.)" cümlesini ekledi.[198]
1294. "Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Hamnıâd b. Seleme, Simâk b. Harb'dan, (O da) Câbir b. Semure'den (naklen) rivayet etti ki:"
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) öğle ve ikindide "Ve's-Semâ'i ve't-Târık" ile "Ve's-Semâ'i Zâti'l-Burûc" (Sûrelerini) okurdu."[199]

Açıklama

Hz. Peyamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), öğle ve ikindi namazlarında başka sûreler okudukları da nakledilmektedir. Binaenaleyh bunlardan herhangi birini, "Sünnettir" diye devamlı okumak, Hz. Peygamber'in tatbikatına aykırıdır. Sahabe, kıraatin açıktan olmadığı öğle ve ikindi namazlarında, Hz. Peygamber'in okuduğu Sûreleri, Ebû Katâde'nin bir rivayetinden[200] anlaşıldığına göre, bazı âyetleri, sesini yükselterek okumasından anlamaktaydı.[201]

63. Öğle Ve İkindide Kıraat Nasıl Yapılır?

1295. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki), bize el-Evzâ'î, Yahya'dan, (O) Abdullah b. Ebî Katâde'den, (O da) babasından

(naklen) rivayet etti ki:"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) öğle namazı ile ikindi namazının ilk iki rekâtlarında Ümmü'l-Kur'an (Fâtiha'yı) ve onlarla beraber iki sûre okur, (okuduğu) bir âyeti bize bazan işittirir ve birinci rekâtta (ayakta durmayı) uzatırdı.[202]
1296. "Bize Ebû Asım, el-Evzâ'î'den, (O da) Yahya'dan (naklen), senediyle onun (yani bir önceki hadisin) benzerini haber verdi."[203]
1297. "Bize Yezîd b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize emmâm haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Ebî Kesîr rivayet edip (dedi ki), bize Abdullah b. Ebî Katâde rivayet etti ki, babası O'na rivayet etmiş ki:"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) öğle namazının ilk iki rekâtında Ümmü'l-Kitâb (Fatiha) ile iki sûre, sön ikisinde ise (sadece) Ümmü'l-Kitâb'ı okurdu. O, (okuduğu) bir âyeti (bazan) bize işittirirdi. Birinci rekâtta da, (kıyamı), ikincisinde uzatmadığı kadar uzatırdı. O, ikindi namazında da böyle, sabah namazında da böyle (yapardı)."[204]

64. Akşamdaki Kıraat Miktarı Hakkında

1298. "Bize Osman b. Ömer haber verip (dedi ki), bize Yûnus, ez-Zührî'den, (O) Ubeydullah b. Abdülah b. Utbe'den, (O) İbn Abbâs'tan, (O da) Ümmü'l-Fadl'dan (naklen) haber verdi ki:
O, Hz. Peygamber'i (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) akşam (namazında) el-Mürselât (sûresini) okurken işitmişti.[205]
1299. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, ez-Zührî'den, (O) Muhammed b. Cübeyr b. Mut'ım'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki:"
O, Hz. Peygamber'i (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) akşam (namazında) et-Tûr (sûresini) okurken işitmişti.[206]

65. Yatsıda Kıraat Miktarı

1300. "Bize Sa'îd b. Amir, Şu'be'den, (O) Amr b. Dinar'dan, (Oda) Câbir b. Abdillah'tan (naklen) haber verdi ki:" Muâz,

Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber namaz kılar, sonra topluluğuna gelir, onlara namaz kıldırırdı. İşte o, bir gece gelip yatsıyı kıldırmaya ve Bakara (sûresini) okumaya (başlamıştı). Ensâr'dan bir adam da gelip (tek başına) namazı kılıp gitmişti. Sonra ona ulaşmış ki, Muâz (bu yüzden) kendisine kötü söz söylemiş. Bunun üzerine O, bunu Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şikâyet etmişti de Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Muâz'a,
"Fitneci mi (oldun?), fitneci mi (oldun?), fitneci mi (oldun?) -veya, çok fitneci mi (oldun?), çok fitneci mi (oldun?), çok fitneci mi (oldun?)-" buyurmuş, sonra O'na, mufassal (sûrelerin) ortasından iki sûre (okumasını) emretmişti.[207]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki, "biz bu (hadisin delâlet ettiği mânâyı) benimseriz."[208]

Açıklama

"Fitneci" diye tercüme ettiğimiz "fâtin" kelimesi, nefret ettirici, saptırıcı, azdmcı, işkenceci gibi mânâlara da gelmektedir.
Bu Hadis; imamın, kıraatin uzunluğunu cemaatın durumuna göre ayarlaması ve onları bıktıracak, namazdan uzaklaştıracak derecede namazı uzatmaması gerektiğine delâlet etmektedir İmamın bu şekilde hareket etmesi müstehabdır. Bu hadis, farz namaz kılanın nafile kılana uyabileceğini de göstermektedir. Çünkü Muâz'ın (r.a.), Hz. Peygamberle (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kıldığı namaz farz, daha sonra kabilesi olan Selimeoğulları cemaatine kıldırdığı namaz nafile idi. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de O'nun böyle kıldırmasına bir şey dememişti. Şâfiiler, bu hadisin zahirine uygun görüş beyân etmişlerdir. Hanbeliler, Malikiler ve Hanefiler ise, farz kılanın nafile kılana uyamayacağını söylemiş, yukarıdaki hadisi de muhtelif şekillerde izah etmeye çalışmışlardır.
Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Muâz b. Cebele -Allah O'ndan razı olsun-, okumasını emrettiği sûreler, bu rivayette ismen belirtilmemiştir. Hadisin diğer bazı rivayetlerinde bunların Burûc, Târik, A'lâ, Şems, Leyi, Duha ve Alak Sûreleri

olduğu tasrîh edilmektedir ki, bu sûreler mufassal sûrelerin orta kısımlarını teşkil ederler. Mufassal sûreler, Kur'an-ı Kerîmin son taraflarında yer alan sûrelerdir. Bu sûrelere bu ismin verilmesi, aralarının besmelelerle sıkça ayrılmış olmasındandır. Mufassal sûrelerin hangi sûreden itibaren başladığı konusunda farklı görüşler vardır. Bunlara göre bu sûreler Sâffât, Saff, Câsiye, Kıtal, Feth, Hucurât, Kâf, Rahman, Tebâreke, İnsan veya Duha Sûrelerinden biriyle başlar. Mufassal sûreler kendi aralarında üç kısma ayrılırlar.

1) Tıvâlu'l-Mufassal: Mufassal sûrelerin ilki kabul edilen sûreden Nebe' (veya Burûc) sûresine kadar;

2) Evsâtu'l-Mufassal: Tıvâl'ın bitiminden Duha (veya Beyyine) sûresine kadar;

3) Kısâru'l-Mufassal: Duha (veya Beyyine) sûresinden Kur'an-ı Kerîmin sonuna kadar.

Hadiste, namazı tek basma kılıp ayrılan Sahâbi'nin Hazm b. Ebî Ka'b (r.a.) veya Haram b. Milhân (r.a), yahut Süleym b. Haris (r.a.) olduğu söylenmiştir.[209]

66. Sabahta Kıraat Miktarı

1301. "Bize Ebu'1-Velîd haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Ziyâd b. Ilâka'dan, şöyle dediğini rivayet etti: Amcamı şöyle derken işittim:"

O, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber namaz kılmıştı da O'nu, sabahın iki rekâtının birinde,[210] (âyetinin bulunduğu sûreyi) okurken işitmişti.

Şu'be dedi ki, O'na (yani Ziyâd'a bunu) başka bir sefer yine sormuştum da O şöyle demişti:

"O'nu, Kâf (sûresini) okurken işitmiştim."[211]

1302. "Bize Kabisa haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Ziyâd b. Ilâka'dan, (O da amcası) Kutbe b. Mâlik'ten (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"

"Hz. Peygamber'i (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sabah (namazında) birinci rekâtta[212] (âyetinin bulunduğu sûreyi) okurken işitmiştim."[213]

1303. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize el-Mes'ûdî, el-Velîd b. Serî'den, (O da) Amr b. Hureys'den (naklen) rivayet etti ki:"
"O, Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sabah namazında (sûresini) okurken işitmişti. (Amr dedi ki, Hz. Peygamber);[214] (âyetine) vardığı zaman kendi kendime, ne demektir, demeye başlamıştım."[215]
1304. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Mis'ar, el-Velîd'den, (O da) Amr b. Hureys'ten (naklen) onun, (yani bir önceki hadisin) benzerini rivayet etti."[216]
1305. "Bize Sa'îd b. Amir haber verip (dedi ki), bize Avf, Seyyar b. Selâme'den, şöyle dediğini rivayet etti:" "Babamla birlikte Ebû Berze el-Eslemî'nin huzuruna girmiştik. O, kamıştan yapılmış yüksek (bir oturağın) üzerinde idi. Babam O'na, Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namazlarının vakitlerini sormuştu, O da şöyle demişti:
"O, öğle dediğiniz el-Hecîr (namazını), güneş tam tepeden batıya döndüğü zaman kıldırırdı. İkindiyi ise, kıldırırdı da, sonra birimiz, Medine'nin en uzak yerinde bulunan ailesine, güneş hâlâ diri, (ışınları etkileyici) iken gidebilirdi." -(Seyyar) dedi ki,
"Akşam hakkında anlattığı şeyi unuttum. (Hz. Peygamber), yatsı dediğiniz el-Işâ' namazını ise biraz geciktirmeyi tercih ederdi. O, sabah namazını, adam, yanında oturan (bir tanıdığını, yüzünden) tanıyacak (kadar ortalık ağarmış) iken bitirirdi ve onda, altmış (âyetten) yüz (âyete) kadar Kur'an okurdu."[217]

67. Namazda Gözü Göğe Dikmenin Mekrûhluğu

1306. "Bize İsmail b. Halil haber verip (dedi ki), bize Ali b. Müshir rivayet edip (dedi ki), bize el-A'meş, el-Museyyeb b. Râfi'den, (O) Temîm b. Tarafe'den, (O da) Câbir b. Semure'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün, Sahâbe-i Kiram) gözlerini namazda göğe dikmişler iken Mescid'e girmişti de (onları o şekilde görünce) şöyle buyurmuştu:
"Ya (bundan) vazgeçersiniz yahut gözleriniz size bir daha

dönmez, (kör olursunuz)."[218]

1307. "Bize Osman b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Bişr, Sa'id'den, (O) Katâde'den, (O) Enes'ten, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O şöyle buyurmuştu:" "Bazı kimselere ne oluyor da namazlarında gözlerini göğe dikiyorlar!" (Enes dedi ki, Hz. Peygamber) bu husustaki sözünü o kadar şiddetlendirmişti ki, sonunda şöyle buyurmuştu:

"Ya bundan vazgeçersiniz yahut Allah gözlerinizi çekip alır (da kör olursunuz)." [219]

Açıklama

Hz. Peyamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu Hadislerinde, namaz kılarlarken gözlerini göğe dikenlere çok büyük bir tehdit vardır. Bu sebeple bazı alimler, namazda gözleri göğe dikmenin haram olduğunu, bunun namazı bozacağını söylemişlerdir. Alimlerin cumhuru ise bunun mekruh olduğu görüşündedir. Namazda gözleri göğe dikmenin menedilmesindeki hikmet, bu halin namazın huşu ve huzurunu bozmasıdır. Namaz kılanın ise huşûlu yani kalbi Allah korkusuyla dolu, bütün ilgisini namaza hasretmiş, saygı ve tevazu içinde olması gerekir. Nitekim Kur'an-ı Kerîm'de; *"Namazlarında huşû'lu olan mü'minlerin kurtuluşa ereceği"*[220] beyân edilmiştir. Rivayete' göre Sahâbe-i Kiram mezkûr âyetin inişinden sonra artık namazlarında gözlerini önlerine eğip secde yerinden ayırmamışlar.

Yukarıdaki Hadiste Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) güzel bir âdetini de görmekteyiz. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), mezkûr olayda olduğu gibi, bir kimsede veya bazı kimselerde gördüğü bir hatayı onların yüzlerine doğrudan vurmaz, "bazıları şöyle yapıyor..." gibi ifadelerle isim vermeksizin dolaylı bir şekilde uyarıda bulunurdu. Böylece hem onları mahcûb düşürmemiş, hem de daha etkili ve genel bir şekilde bir hatanın düzeltilmesini sağlamış olurdu. [221]

68. Rukû'daki Hareket (Şekli)

1308. Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize İsrâ'il rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Ya'fûr el-Abdî rivayet edip (dedi ki), bana Mus'ab b. Sa'd rivayet edip dedi ki:"
"Abdullah b. Mes'ûd'un oğulları rukû'a gittiklerinde ellerini uyluklarının arasına korlardı. Ben de (babam) Sa'd'ın yanında namaz kılıp böyle yaptım da O, ellerime vurdu. Sonra (namazdan) çıkınca da şöyle dedi:"
"Yavrum, ellerinle dizlerini tut!" Bundan bir gün sonra onu bir defa daha yaptım. Onun yanında namaz kılmıştım. O, yine ellerime vurdu. (Namazdan) çıkınca da şöyle dedi:
"Bunu (önceleri) yapardık. (Sonra) bize, avuçlarımızla dizlerimizi tutmamız emredilmişti."[222]
1309. "Bize Muhammed b. Yûsuf, İsrail'den, (O) Ebû İshâk'tan, (O da) Mus'ab'dan (naklen) senediyle onun, (yani bir önceki hadisin) benzerini rivayet etti."[223]
1310. "Bize Ebû'l-Velîd haber verip (dedi ki), bize Hemmâm rivayet edip (dedi ki), bize Atâ' İbnu's-Sâ'ib, Salim el-Berrâd'dan -(Atâ') dedi ki:"
"O, nazarımda benim kendimden daha güvenilir biri idi-, şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Mes'ûd el-Ensârî (bir gün) bize şöyle dedi:"
"Size, Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kıldırdığı namaz gibi namaz kıldırayım mı?" (Salim) dedi ki, bunun üzerine O, tekbir getirdi, rukû'a gitti ve ellerini dizlerinin üzerine koydu, parmaklarının arasını açtı, öyle ki (vücûdunun) her şeyi (yerine) yerleşti, (karar ve sükûnet buldu).[224]

69. Rükû'da Denilecek Şeyler

1311. "Bize Abdullah b. Yezîd el-Mukrî haber verip (dedi ki), bize Musa b. Eyyûb rivayet edip (dedi ki), bana amcam İyâs b. Âmir rivayet edip dedi ki, Ukbe b. Amir'i, şöyle derken işittim."
"O halde büyük Rabbinin adıyla tesbih et"[225] âyeti indiği

zaman, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bize; "Bunu rükûlannıza toyun, (yani rükûda Sübhane Rabbiye'1-Azîm deyin)" buyurmuştu.

Sonra *"Yüce Rabb'inin adını tesbit et"*[226] âyeti inince de, "Bunu secdelerinize koyun, (yani secdede Sübhane Rabbiye'1-A'lâ deyin) buyurmuştu.[227]

1312. Bize Sa'id b. Amir, Şu'be'den, (O) Süleyman'dan, (O) el-Mustevrid'den, (O) Sıla b. Züfer'den, (O da) Huzeyfe'den (naklen) haber verdi ki, O, bir gece Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile birlikte namaz kılmıştı. (Hz. Peygamber) rükûunda "Sübhane Rabbiye'1-Azîm: Büyük Rabbimi teşbih ederim", secdelerinde "Sübhane Rabbiye'1-A'lâ: Yüce Rabbimi teşbih ederim." dermiş. O, hiçbir rahmet âyetine gelmezmiş ki, onda durup, (onu Yüce Allah'tan) istemiş olmasın. Hiçbir azâb âyetine de gelmezmiş ki, (ondan Allah'a) sığınmış olmasın.[228]

Açıklama

Bu hadiste, namazda okunan âyetlerde istenilecek bir şey olduğunda, o esnada onu Allah'tan (Celle Celaluhu) istemenin, sığınılacak bir şey olduğunda ise ondan Allah'a (Celle Celaluhu) sığınmanın meşru olduğuna bir işaret vardır. Şafiîler bunun her türlü namazda, Hanefiler sadece nafile namazlarda yapılabileceğini sö-lemişlerdir. Malikilere göre de, farz namazlarda bunu yapmak mekruhtur. Onlara göre farz namazlarda, imam değil de, cemaat bu söylenenleri yapabilir, yani kıraatte Hz. Peygamberin zikri geçince cemaat salâtü selâm okuyabilir, iyi şeyler geçince bunları Allah'tan (Celle Celaluhu) isteyebilir, kötü şeyler geçince de bunlardan Allah'a (Celle Celaluhu) sığınabilir.[229]

70. Rükû'da (Kolların Yanlardan) Ayrılması

1313. "Bize İshak b. İbrahim haber verip (dedi ki), bize Ebû Amir el-Akadî rivayet edip (dedi ki), bize Fuleyh b. Süleyman, Abbâs b. Sehl'den, şöyle dediğini rivayet etti:" Muhammed b.

Mesleme, Ebû Useyd, Ebû Humeyd ve Sehl b. Sa'd (bir gün) toplanmış ve Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namazını konuşmuşlardı. Ebû Humeyd şöyle demişti:
“Ben, Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namazını sizin en iyi bileninizim.” Gerçekten Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün) kalktı, tekbir getirdi ve ellerini kaldırdı. Sonra, rüku için tekbir getirdiğinde ellerini (yine) kaldırdı. Sonra rukû'a gitti ve ellerini dizlerinin üzerine koydu. Sanki O, onları avuçlamıştı. Ellerini yay kirişi gibi gerdi ve onları yan taraflarından ayırdı. O, (rukû'da) başını ne aşağı eğmiş, ne yukarı kaldırmıştı.[230]

71. Başı Rukû'dan Kaldırdıktan Sonra Söylenecek Söz

1314. “Bize Hâlid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, İbn Şihâb'dan, (O) Sâlim'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:”
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namaza başladığı zaman ellerini omuzlarının hizasına kaldırırdı. Rukû'a gittiğinde de bunun aynısını yapardı. Başını rukûdan kaldırdığı zaman da, bunun aynısını yapar ve "Semia'llahu Limen Hamiden, Allahumme Rabbena ve Leke'1-Hamd" derdi. O, bunu secdelerde yapmazdı.[231]
1315. “Bize Osman b. Ömer haber verip (dedi ki), bize Malik b. Enes, ez-Zühri'den, (O) Sâlim'den, (O) İbn Ömer'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) onun, (yani bir önceki hadisin) aynısını haber verdi. Şu kadar var ki, O (yani Osman b. Ömer, rivayetinde Hz. Peygamber'in) "Rabbena Ve Leke'1-Hamd" (dediğini) söyledi.”[232]
1316. “Bize Ubeydullah b. Abdilmecid haber verip (dedi ki), bize Malik, İbn Şihâb'dan, (O) Enes'ten, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O şöyle buyurdu:”
*“İmam "Semia'llahu Limen Hamideh" dediğinde ise, siz "Rabbena Ve Leke'l-Hamd" deyin."***[233]**
1317. “Bize Yezîd b. Hârûn haber verip (dedi kî), bize

Muhammed b. Amr, Ebû Seleme'den, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:”
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
“İmam ancak kendisine uyulması için imam yapılmıştır. Binaenaleyh o tekbir getirdiği zaman tekbir getirin, rükua gittiği zaman rükua gidin, secdeye gittiği zaman secdeye gidin. "Semia'llahu Limen Hamideh" dediği zaman ise, siz "Allahumme Rabbena Leke'l-Hamd" deyin. O, ayakta namaz kıldığı zaman, siz de ayakta namaz kılın, o, oturarak namaz kıldığı zaman, sizin tümünüz de oturarak namaz kılın.”[234]
1318. “Bize Sa'id b. Amir, Sa'id b. Ebî Arûbeden, (O) Katâde'den, (O) Yûnus b. Cübeyr'den, (O) Hıttân b. Abdillah er-Rekâşî'den, (O da) Ebû Musa'dan (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:”
“*Muhakkak ki Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün) bize hutbe irad buyurup namazımızı öğretti, Sünnetimizi açıkladı. (Ebû Musa) dedi ki, (bu hutbede) O'nun şöyle buyurduğunu zannediyorum:”*
"Namaza kamet getirildiği zaman biriniz size imam olsun da, o tekbir getirdiğinde siz de tekbir getirin. O, "Ğayri'l-Mağdûbi Aleyhim Ve Le'd-Dâllin" dediğinde siz "Amin!" deyin ki, Allah sizin duanıza karşılık versin. O tekbir getirip rukûa gittiğinde, siz de tekbir getirip rüku a gidin. Çünkü imam sizden önce rukû'a gider, sizden önce (başını rüku’dan) kaldırır." Hz. Nebiyyullah (sözünün burasında) şöyle buyurdu:
"(İmamın) bu, (sizden önce rukudan doğrulusu), buna (yani sizden önce rukû'a gidişine) mukabildir, (binaenaleyh sizin ve onun rukûları eşit olur). O, "Semia'llahu Limen Hamideh" dediğinde ise, siz, 'Allahumme Rabbena Leke'l-Hamd" deyin -veya (sadece) "Rabbena Leke'l-Hamd" (deyin) buyurdu.” Çünkü Allah, Peygamberinin dilinden, *"Allah, kendisine hamdedenin hamdini kabul eder"* buyurmuştur."[235]
1319. “Bize Mervân b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Said b. Abdilaziz, Atıyye b. Kays'tan, (O) Kaza'a'dan, (O da) Ebû Sa'id el-Hudri'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:”
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) başını rukudan

kaldırınca şöyle derdi:
"Rabbimizi Gökler dolusu kadar, yer dolusu kadar ve artık dilediğin şey dolusu kadar hamd olsun sana, ey övgü ve ululuğa lâyık olan! Bir kulun -ki, hepimiz sana kuluz- söylemesine en uygun söz şudur: Allahım! Verdiğine engel olup (vermemezlik edecek) hiç kimse yoktur. Engel olup (vermediğini) verecek hiç kimse de yoktur. (Dünyevî) varlık sahibine varlığı senin katında fayda vermeyecektir, (onu ancak senin rahmetin kurtaracaktır) ."[236]

1320. "Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Abdulaziz b. Ebî Seleme, amcası el-Mâcişûn'dan, (O) el-A'rec'den, (O) Ubeydullah b. Ebî Rafi'den, (O da) Hz. Ali b. Ebî Tâlib'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) başını rüku dan kaldırdığında şöyle derdi:
''Allah, kendisine hamdedenin hamdini kabul eder. Rabbimiz! Göklerle yer dolusu, (göklerle yerin) aralarının dolusu ve artık dilediğin şey dolusu hamd olsun sana."[237]
Abdullah (ed-Dârimi'ye); "bu (hadisin zahiren delâlet ettiği mânâyı) kabul eder misin?" dendi, O da;
"Hayır" dedi. O'na;
"bunu farz (namazda) söyler misin?" de denildi, O da;
"Belki?" dedi. O,
"Bunların hepsi güzeldir" de dedi.[238]

Açıklama

Bu Hadisler rukû'dan doğrulurken "Semi'allahu Limen Hamideh", ardından da "Rabbena Leke'1-Hamd" denileceğini göstermektedirler. Bu cümleleri söylemek müstehabdır. Namazı tek başına kılan kimse bu cümlelerin ikisini de söyler. Namaz cemaatle kılındığında ise Hanefi ve Malikilere göre imam "Semia'llahu Limen Hamiden", cemaat "Rabbena Leke'1-Hamd" der. Hanbeliler'e göre ise imam her ikisini, cemaat sadece "Rabbena Lekel-Hamd" cümlesini, Şaflilere göre ise, hem imam hem cemaat, her iki cümleyi de söyler.

Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) rukûdan doğrulduğunda söylediği cümleleri de söylemek müstehabdır. Ancak Şafiî ve Hanbelilere göre bu zikir cümlelerini, farz-nâfile her namazda söylemek müstehab olduğu halde, Hanefilere göre sadece nafile namazlarda söylemek müstehabdır.[239]

72. Rukû'a Ve Secdeye İmamlardan Önce Gitmenin Yasaklanması

1321. "Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize el-Leys b. Sa'id, Muhammed b. Aclân'dan, (O) Muhammed b. Yahya b, Hıbbân'dan, (O) İbn Muhayrîz'den, (O da) Muâviye'den (naklen) rivayet etti ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Doğrusu ben yaşlandım. Binaenaleyh ne rükû'a, ne secdeye benden önce gitmeyin. Çünkü ben, rükua gittiğimde sizden ne kadar önce gidersem, doğrulduğumda siz (o kadar geç doğrularak) bana ulaşırsınız. Secdeye gittiğimde de sizden ne kadar önce gidersem, doğrulduğumda siz (o kadar geç doğrularak) bana ulaşırsınız, (böylece rükû' ve secdelerimiz eşit olmuş olur.)"[240]
1322. "Bize Hâşim İbnu'I-Kâsım rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Muhammed b. Ziyâd'dan, şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Hureye'yi şöyle derken işittim: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:" *"Sizden biri, başını imamdan önce kaldırdığında, Allah'ın, onun başını eşek başı -veya suratını eşek suratı- yapmasından korkmuyor mu? -Veya sizden biri... korkmaz mı?"* [241]
1323. "Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Zâ'ide rivayet edip (dedi ki), bize el-Muhtâr b. Fulful, Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahu Anh) (naklen) rivayet etti ki:"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onları namaza teşvik etmiş ve onlara imam olduğu zaman rukûya ve secdeye kendisinden önce gitmelerini, namazdan ayrılmasından önce (namazdan) ayrılmalarım menetmiş ve şöyle buyurmuştu:
"*Muhakkak ki ben sizi arkamdan ve önümden görürüm.*"**[242]**

73. Yedi Kemik Üzerine Secde Yapma Ve Secdede Nasıl Hareket Edileceği?

1324. "Bize Ebu'n-Nadr Hâşim İbnu'l-Kasım haber verip (dedi ki), bize Şube, Amr b. Dinar'dan rivayet etti ki, O şöyle demiş: Ben Tâvûs'u, İbn Abbâs'tan şöyle rivayet ederken işittim. (İbn Abbâs) demiş ki:"
Peygamberimizi yedi kemik üzerine secde yapması emredildi. O'na, (namazda) ne saç, ne elbise toplamaması da emredildi.
Şu'be dedi ki, O bunu bana başka bir kere de şöyle rivayet etti: Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Ben, secde yapmakla ve ne saç, ne de elbise toplamamakla emrolundum."[243]
1325. "Bize Müslim b. İbrahim ve Yahya b. Hassan haber verip dediler ki, bize Vuheyb rivayet edip dedi ki, bize İbn Tâvûs, babasından, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O şöyle buyurmuş:
"Bana yedi kemik, yani alın -Vuheyb dedi ki, (bunu söylerken) eliyle burnuna işaret etmişti.-, *eller, dizler ve ayakların uçları üzerine secde etmem ve ne elbisenin, ne de saçların toplanılmaması emrolundu."*[244]

Açıklama

Namazın farzlarından biri de secde yapmaktır. Bu Hadiste Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Allah'ın (Celle Celaluhu) kendisine, secdeyi yedi organ üzerine yapmasını emrettiğini bildirmektedir.
Binaenaleyh, söz konusu organların her biri üzerine secde yapmanın hükümleri hakkında alimlerin farklı görüşleri varsa da, Sünnete uygun secde, bu organların tümü üzerine yapılır.
Bu Hadiste namaz için veya namazda iken elbise ve saçları toplamanın yasaklandığı da bildirilmektedir. Bunun için bu toplama hareketi mekruhtur. Zira bu, bir kibir belirtisi ve namazın huşûunu bozabilecek bir davranıştır. İnsan namaz

kıldığında kendini tamamen namaza vermeli; huşu, sükûnet ve tevâzû içinde bulunarak şahsıyla ilgili şeylerle de ilgilenmemelidir.[245]

74. Secde Yapmak İstediğinde İnsandan Yere Varacak İlk Şey

1326. "Bize Yezîd b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Şerik, Asım b. Küleyb'den, (O) babasından, (O da) Vâ'il b. Hucr'dan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gördüm, secdeye gittiği zaman dizlerini ellerinden önce (yere) kordu, (secdeden) kalkdığı zaman ise ellerini dizlerinden önce kaldırırdı.[246]
1327. "Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Abdulaziz b. Muhammed, Muhammed b. Abdillah İbni'l-Hasan'dan, (O) Ebu'z-Zinâd'dan, (O) el-A'rec'den, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
*"Biriniz namaz kıldığı zaman, (yere) devenin çökmesi gibi çökmesin, ellerini dizlerinden önce (yere) koysun."**[247]***
Abdullah (ed-Dârimi ye) dendi ki,
"(Bu hadisler hakkında) ne dersin?" O da;
"Hepsi iyidir!" diye cevap verdi. O (ayrıca) şöyle dedi:
"Kûfe'liler, birinci (hadisi) tercih ederler."[248]

Açıklama

Namazda secdeye nasıl gidileceği hakkındaki bu iki Hadis arasında ihtilâf vardır. Birinci Hadisten; önce dizlerin, sonra ellerin yere konulmasının müstehab olduğu anlaşılmaktadır ki, alimlerin cumhurunun görüşü de böyledir. Bu görüşte olan alimler, Ebû Hureyre'nin (r.a.) yukarıdaki rivayetinin mensûh olduğunu, sened ve metninin muallel olduğunu, ekseri Sahabenin tatbikatına aykırı olduğunu, şahidinin olmadığını söyleyerek mercûh addetmişlerdir. Bununla beraber, İmâm Mâlik (rh.a) gibi bazı alimler de Ebû Hu-reyre'nin (r.a.) rivayetini râcih

görüp onunla amel etmişlerdir.[249]

75. (Secdede Kolları Yere) Yaymanın Ve Karganın Gagalaması (Gibi Çabuk Rükû' Ve Secde Yapmanın) Yasaklanması

1328. "Bize Hâşim İbnu'l-Kâsım ve Sa'îd İbnu'r-Rebî1 haber verip dediler ki, bize Şu'be, Katâde'den rivayet etti ki, O şöyle demiş: Ben Enes b. Mâlik'i şöyle derken işittim: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Rükûda ölçülü durunuz ve hiç biriniz kollarını, köpeğin yayması gibi (yere) yaymasın!"[250]
1329. "Bize Ebû Asım, Abdulhamîd b. Ca'fer'den, (O) babasından, (O) Temîm b. Mahmûd'dan, (O da) Abdurrahman b. Şibl el-Ensâri'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (secdede kolları) yırtıcı hayvanların (kollarını yaymaları gibi yere) yaymaktan, karganın gagalaması (gibi çabuk rükû' ve secde yapmaktan) ve kişinin (camideki bir yeri), devenin (bir yere alışıp devamlı orayı kendisine çökme) yeri edinmesi gibi, kendine yer etmesinden menetti.[251]

Açıklama

Bu hadisler, namazın, acele etmeksizin sükûnet içinde kılınmasının, rükû ve secdelerde vücûd âzalarının uyum içinde ölçülü bir halde bulunmasının müstehab olduğunu göstermektedir. Secdede kolların yere yayılması; bu şekil, tembellik ve namazı önemsememe belirtisi olduğu için mekruh görülmüştür. Camide namazı devamlı bir yerde kılmanın yasaklanmasının hikmeti ise, bunun, cemaat içinde tanınmaya, dolayısıyla şöhret ve riyakârlığa sebep olması endişesi olmalıdır. [252]

76. İki Secde Arasında Söz Söylemek

1330. “Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Züheyr, el-Alâ' ibnu'l-Müseyyeb'den, (O) Amr b. Murre'den, (O) Talha b. Yezîd el-Ensârî'den, (O da) Huzeyfe'den (naklen) rivayet etti ki:” Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) iki secde arasında; "Rabbi'ğfir Lî: Ya Rabbi, beni bağışla!" derdi.[253]
Bunun üzerine Abdullah (ed-Dârimi'ye);
"Sen bunu söylüyor musun?" denildi. O da;
"Bazan söylerim, bazan susar, (söylemem) karşılığını verdi. [254]

77. Rükû’ Ve Secdede Kur'an Okumanın Yasaklanması

1331. “Bize Muhammed b. Ahmed haber verip (dedi ki), bize tbn Uyeyne, Süleyman b. Sühaym'dan, (O) ibrahim b. Abdillah b. Ma'bed'den, (O) babasından, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:” Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (son hastalığında evi ile cami arasındaki) perdeyi, cemaat Ebû Bekr'in arkasında saf bağlamış bir halde iken açtı ve şöyle buyurdu:
"Ey cemaat! Durum şu ki, Peygamberlik müjdecilerinden sadece, müslümanın gördüğü veya ona gösterilen salih rü'ya kalmıştır. İyi bilin ki, ben, rukûda iken veya secdede iken (Kur'an) okumaktan rnenedildim. Şu halde siz rükûda Rabbinizi ta'zîm edin, secdede ise çok dua yapmaya gayret gösterin. Zira (secde halinde iken yapacağınız duanın) sizden kabul olunması umulur."[255]
1332. “Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Sufyân b. Uyeyne ve İsmail b. Ca'fer, Süleyman b. Sühaym'dan, (O) İbrahim b. Abdillah b. Ma'bed b. Abbâs'tan, (O) babasından, (O da) Ibn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:”
"Muhakkak ki ben, rukûda iken veya secdede iken (Kur'an) okumaktan menedildim. Şu halde rukûda Rabb'ı tazim edin, secdede ise çok dua yapmaya gayret gösterin. Zira (secde halinde iken yapacağınız duanın) sizden kabul olunması

umulur."[256]

Açıklama

Rükû ve secdede Kur'an okuma yasağının hikmeti şu şekilde izah edilir: Rükû ve secde, tevazu, hakirlik ve boyun eğme halleridir. Binaenaleyh bu hallerde kulun, Allah'ı (Celle Celaluhu) teşbih etmesi, yüceliğini dile getirmesi daha uygundur. Diğer taraftan, Kur'an okuyan, Kur'an'ın yüksek mertebesine uygun olarak yüksek bir halde olmalıdır ki, bu da namazda ayakta olma ("kıyam") halidir. Bu sebeple Kur'an okuma kıyam halinde emredilmiş, rükû ve secdeler ise Allah'ı (Celle Celaluhu) zikir ve tesbîhe ayrılmışlardır.
Alimlerin cumhuru, rükû ve secdede Kur'an okuma yasağından bunun mekruh olduğunu anlamışlardır. Ebû Hanîfe (rh.a.) ise rükû ve secdede dalgınlıkla Kur'an okuyan kimsenin sehiv secdesi yapması gerektiğini söylemiştir.[257]

78. Rükû Ve Secdeyi Tam Yapmayan Kimse Hakkında

1333. "Bize Ya'lâ b. Ubeyd haber verip (dedi ki), bize el-A'meş, Umâre'den -ki O, İbn Umeyr'dir-, (O) Ebû Ma'mer'den, (O da) Ebû Mes'ûd'dan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Kişinin, rükû ve secdede belini doğrultmamış olduğu namaz, yeterli (sahih) olmaz."[258]
1334. "Bize el-Hakem b. Musa haber verip (dedi ki), bize el-Velîd b. Müslim, el-Evzâ'î'den, (O) Yahya b. Kesîr'den, (O) Abdullah b. Ebî Katâde'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"İnsanların hırsızlıkta en kötüsü, namazından çalan kimsedir." (Sahâbe-i Kiram);
"Ya Rasûlallah, dediler, namazından nasıl çalar ki?" Şöyle buyurdu:
"O, ne rukûunu, ne secdesini tam olarak yapmaz."[259]
1335. "Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize

Hemmâm rivayet edip (dedi ki), bize İshak b. Abdülah, Ali b. Yahya b. Hallâd'dan, (O) babasından, (O da) amcası Rifâ'a b. Râfi'den -Râfi'in oğulları Rifâ'a ve Mâlik, Bedir savaşına katılanlardan iki kardeş idiler- (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"

Bir ara biz, Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) etrafında oturuyorduk -veya biz etrafında iken Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) oturuyordu. (Hemmâm, şüphe etmiştir.)- Derken bir adam içeri girdi ve kıbleye dönüp namaz kıldı. Namazı bitirince gelip Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ve topluluğa selâm verdi. Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de;

"(Allah'ın selâmı) senin de üzerine olsun. (Ama) dön ve namazını (yeniden) kıl. Çünkü sen namazı (tam) kılmadın" buyurdu. Bunun üzerine adam döndü ve namazı (yeniden) kıldı. Biz ise, (Hz. Peygamber'in), neyini kusurlu bulduğunu anlamayarak onun namazını gözetlemeye koyulduk. O namazı bitirince (yine) gelip Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ve topluluğa selâm verdi. Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de;

"(Allah'ın selâmı) senin de üzerine olsun. (Ama) dön ve namazını (yeniden) kıl. Çünkü sen namazı (tam) kılmadın." buyurdu. -Hemmâm dedi ki, artık bilmiyorum, ona bunu iki defa mı, yoksa üç defa mı emretmişti?-. (O zaman) adam şöyle dedi: "Elimden geleni yaptım. Artık namazımın neyini kusurlu bulduğunu bilemiyorum!". Bunun üzerine Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:

"Şu muhakkak ki, hiçbirinizin namazı, şöyle yapmadıkça tamam olmaz: Abdesti, kendisine Allah -Azze ve Celle- emrettiği gibi tam alır; yani yüzünü ve dirseklere kadar ellerini yıkar, başına mesheder, ayaklarını topuklara kadar (yıkar), sonra Allah'ı ulular (tekbir getirir), O'na hamdeder, Kurandan, Allah'ın kendisine izin verdiği, (müyesser kıldığı kadar bir miktar) okur, sonra tekbir getirip rüku a gider ve eklem yerleri sükûna erip kendilerini bırakıncaya kadar avuçlarını dizlerinin üzerine kor, "Semiallahu Limen Hamideh" deyip dikelerek belini tamamen doğrultup her kemik yerini alıncaya kadar doğrulur, sonra tekbîr

getirip secdeye gider ve eklem yerleri sükûna erip kendilerini bırakıncaya kadar yüzünü -Hemmâm dedi ki, belki de "alnını..." buyurmuştu- yere yerleştirir, sonra tekbîr getirip oturağının üzerine oturarak doğrulur ve belini tamamen doğrultur." İşte (Hz. Peygamber) namazı bu şekilde dört rekât tarif etti ve sözünü şöyle tamamladı:

"Hiçbirinizin namazı bunları yapmadıkça tamam olmaz".[260]

Açıklama

Bu Hadisler, "ta'dil-i erkân" denilen namazın kıyam, rükû', secde gibi her rüknünü sükûnet ile yerine getirmenin, bu rükünler yapılırken her uzvun hareketten kesilip istikrar bulmasının farz olduğunu göstermektedir. Alimlerin cumhuru, bu meyânda Malik (rh.a.), Şafiî (rh.a.), Ahmed (rh.a.) ve Hanefi fakihlerden Ebû Yûsuf un (rh.a.) görüşü böyledir. Bu sebeple bu alimlere göre "ta'dil'i erkân"a riâyet edilmeksizin kılman bir namazın yeniden kılınması gerekir. Ebû Hanîfe (rh.a.) ve talebesi Muhammed (rh.a.) ise namazda ta'dil-i erkânın vâcib olduğunu söylemişlerdir. Bu iki alimin bu konuda dayandıkları delillerden biri, "Ey iman edenler! Rükû edin, secde edin"[261] mealindeki âyettir. Onlar bu âyetteki rükû ve secde kelimelerini sözlük mânâlanyla anlamışlardır. "Rükû", "eğilmek"; "sucûd (secde)" ise "aşağı inmek, çökmek" mânâlarına geldiği için, onlara göre herhangi bir "eğilme" ve "çökme" ile bu farzlar yerine gelir. Netice olarak Kur'an'da rüku' ve secde mutlak olarak emredildiği için mutlak olarak rükû ve secde etmek farzdır. Hadislerde belirtilen şekilde rükû' ve secde etmek ise, bu Hadisler "haber-i âhad" oldukları için, vâcibtir. Ebû Yûsuf (rh.a.) ise âyetteki "rükû" ve "secde" kelimelerini Şer'î mânâlarında anlamıştır. Bu kelimelerin Şer'î mânâları da Hadiste açıklanmıştır.[262]

79. Secdede (Karnın Ve Kolların) Ayrılması

1336. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Ca'fer b. Burkan rivayet edip (dedi ki), bize Yezîd İbnu'l-Asamm, Hz.

Meymûne bintu'l-Hâris'ten, şöyle dediğini rivayet etti:”
“Hz.Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) secde ettiği zaman (kollarını) öyle ayırırdı ki, arkasında olan kimse onun koltuk altlarının aydınlığını (yani beyazlığını) görürdü.”[263]
1337. “Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Sufyân b. Uyeyne ve İsmail b. Zekeriyyâ, Ubeydullah b. Abdillah İbni'l-Assamm'dan, (O) amcası Yezîd İbnu'l-Assam'dan, (O da) Hz. Meymûne'den (naklen) rivayet ettiler ki, O şöyle dedi:”
“Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) secde ettiği zaman (karnını kasıklarından, dirseklerini kaldırarak yanlarından) öyle ayırırdı ki, şayet bir kuzu, altından geçmek isteseydi geçebilirdi.”[264]
1338. “Bize İshak b. İbrahim rivayet edip (dedi ki), bize Mervân rivayet edip (dedi ki), bize Ubeydullah b. Abdillah İbni'l-Asamm, Yezîd İbnu'l-Asamm'dan, (O da) Hz. Pey-gamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hanımı Hz. Meymûne'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:”
“Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) secde ettiği zaman kollarını (yanlarından) öyle uzaklaştırırdı ki -yani dirseklerini yerden kaldırarak öyle açardı ki-, arkasından koltuk altlarının aydınlığı (yani beyazlığı) görülürdü. O, oturduğu zaman ise sol uyluğunun üzerine dayanıp otururdu.”[265]

Açıklama

Bu hadislerin gösterdiği şekilde, secdede erkeklerin dirseklerini yerden kaldırarak açmaları, karınlarını da kasıklarından ayırmaları Sünnettir. Kadınlar ise böyle yapmayıp, uzuvları toplu bir şekilde secde ederler.[266]

80. Hz. Peygamber -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem-; Başını Kaldırdıktan Sonra Ne Kadar Beklerdi?

1339. “Bize Said İbnu'r-Rebî' haber verip (dedi ki), bize Şube, el-Hakem'den, (O da) İbn Ebî Leylâ'dan (naklen) rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana el-Berâ' rivayet etti ki:”

Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), rükû ettiği vakit rükû'u, başını rüku'dan kaldırdığında (dikelişi = kavmesi), secdesi ve sedeler arasındaki (oturuşu) hemen hemen birbirine eşit idi.[267]
1340. "Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Ebu Avâne, Hilâl b. Humeyd el-Vezzân'dan, (O) Abdurrahman b. Ebî Leylâ'dan, (O da) el-Berâ'dan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namazında gözetledim de, kıyamını, rükû'unu, rükudan sonra doğrulusunu ardından secdesini, sonra iki secde arasındaki oturuşunu, sonra (tekrar) secdesini ve selâm vermekle kalkıp gitmek arasındaki oturuşunu hemen hemen birbirine eşit buldum."[268]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki,
"Hilâl b. Humeyd'in, Ebû Humeyd el-Vezzân olduğu görüşündeyim."[269]

Açıklama

Bu Hadis, "Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bazı namazlarında böyle yapardı", şeklinde anlaşılmıştır. Çünkü birçok Hadiste Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kıyamı uzattığı, hatta sabah namazlarında bazan 60-100 kadar âyet okuduğu bildirilmiştir.[270]

81. Namazın Bir Kısmında (Cemaate) Kavuşamamış Olan Kimse (Mesbûk) Hakkındaki Sünnet

1341. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana el-Leys b. Sa'd rivayet edip (dedi ki), bana Ukayl, İbn Şihâbdan rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana Abbâd b. Ziyâd, Urve İbnul-Muğîre ile Hamza İbnu'l-Muğîre'den (naklen) haber verdi ki:"
Onlar, el-Muğîre b. Şu'be'den duymuşlar, O anlatıyormuş ki, (Rasûlullah, Tebûk seferinde bir sabah vakti kazâ-i hacete çıkmış, el-Muğîre de O'na abdest suyu götürmüştü. Kazâ-i

hacetinden sonra da el-Muğire'nin döktüğü su ile abdest almıştı. Daha sonra) Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) dönüp gelmiş, el-Muğîre b. Şu'be de O'nunla beraber gelmiş ve cemaatı, namaza, yani sabah namazına başlamış bir halde bulmuşlardı. Onlar, kendilerine namazı kıldırması için Abdurrahman b. Avfı öne geçirmişler, Abdurrahman b. Avf da, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelmeden önce onlara sabah namazından bir rekat kıldırmıştı. Sonra Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelmiş ve cemaatle beraber, Abdurrahman'm arkasında ikinci rekâtta saf tutmuştu. Abdurrahman (namazı bitirip) selâm verince, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kalkmış ve (kavuşamamış olduğu ilk rekâtı) kılmıştı. Cemaat ise bundan dolayı korkuya kapılmış ve çokça teşbih getirmiş, (Sübhanellah, demişlerdi). Nihayet Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namazını bitirince ("kaza edince") cemaate; *"Doğru yaptınız -veya güzel yaptınız-"* buyurmuştu.[271]

1342. "Bize Müsedded haber verip (dedi ki), bize Yezîd b. Zürey1 rivayet edip (dedi ki), bize Humeyd et-Tavîl rivayet edip (dedi ki), bize Bekr b. Abdillah el-Muzenî, Hamza İbnu'l-Muğîre'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"

"Sonra biz topluluğun yanına vardık. Onlar namaza kalkmışlardı. Kendilerine Abdurrahman b. Avf namaz kıldırıyordu ve rukûa gitmişlerdi. (Abdurrahman), Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (geldiğini) hissedince geri çekilmeye kalkışmıştı da, (Hz. Peygamber) eliyle ona (devam et, diye) işaret etmiş, O da onlara namazı kıldırmıştı. O (namazı bitirip) selâm verince, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ayağa kalkmıştı. Ben de kalkmıştım ve kavuşamamış olduğumuz rekâtı kılmıştık."[272]

Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki;

"Ben, (imama sonradan kavuşup da onunla kılmamamış olan rekâtların) kaza edilmesi, (kılınması) konusunda, Kûfelilerin, (mesbûkun) namazdan kaçırdığı (rekâtların) kaza sayılması" şeklindeki görüşlerini kabulleniyorum."[273]

Açıklama

İmama, namazın başında değil de arasında veya sonunda yetişip uyan kimseye "mesbûk" denir. Mesbûkun, imamla kılamamış olduğu rekâtları "kaza" şeklinde mi, yoksa "tamamlama" şeklinde mi kılacağı konusunda ihtilâf edilmiştir. Bu ihtilâf, konuyla ilgili bazı hadislerin lafızlarından doğmuştur. Şöyle ki, sözkonusu hadislerin birine göre Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) mesbûka;

"Yetişebildiğini (imamla) kıl, kavuşamadığını ise kaza et' [274] diğer birine göre ise;
"Yetişebildiğinizi (imamla) kılın, kaçırdığınızı ise (imamdan sonra kendi başınıza) tamamlayın"[275] buyurmuştur. İşte bazı fakîhler, bunlardan "...kaza edin," rivayetini esas almış ve mesbûkun, imamla kılamamış olduğu rekâtları kaza edeceğini söylemişlerdir. Yani mesbûkun imamla kıldığı rekât(lar), namazın son rekât(ları), imamdan sonra kalkıp kılacağı rekât(lar) ise namazın ilk rekât(ları) sayılacaktır. Ebû Hanîfe (rh.a.) ve Ahmed'in (rh.a.) görüşleri böyledir. Dârimî (rh.a.) de, "Kûfelilerin görüşü" dediği bu görüşü benimsediğini yukarıda açıklamıştır. Onun bu görüşü tercihi, yukarıdaki hadislerin birincisinde (1341. hadis) geçen "...kaza edince..." cümlesinden dolayı olmalıdır. Mesbûk hakkındaki hadislerden "...tamamlayın" rivayetini esas alan alimler ise şöyle demişlerdir: Mesbûkun imamla kıldığı rekât(lar), namazın ilk rekât(ları)dır, imamdan sonra kalkıp kılacağı rekâtlar ise, son rekât(ları)dır. Şafiî'nin (rh.a.) görüşü budur. Malik'in (rh.a.) görüşü ise mezkûr iki görüşün ortası bir görüştür. Şöyle ki, O'na göre mesbûkun imamla beraber kıldığı rekât(lar), fiillere nisbetle namazın ilk rekât(ları), kıraat gibi sözlü hususlara nisbetle ise son rekât(ları)dırlar. Binaenaleyh yetişemediği rekât(lar)daki kıraati kaza eder. Bu mesele, hadislerin mânâ ile rivayetinin, alimlerin ihtilâfmdaki rolüne güzel bir misâldir.[276]

82. Bez Üzerine Sıcakta Ve Soğukta Secde Etmeye

Müsâade

1343. "Bize Affân haber verip (dedi ki), bize Bişr ibnu'l-Mufaddal rivayet edip (dedi ki), bize Ğâlib el-Kattân, Bekr b. Abdillah'tan, (O da) Enes'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Biz Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber şiddetli sıcakta namaz kılardık da, birimiz (sıcaklıktan dolayı) alnını yere koyamadığında elbisesini yayar ve onun üzerinde namaz kılardı."[277]

83. Teşehhüdde İşaret Etmek

1344. "Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, İbn Aclân'dan, (O) Amir b. Abdillah İbni'z-Zübeyr'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Ben Hz. Peygamberi (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namazda şöyle dua ederken gördüm."[278] (Ebu'l-Velîd dedi ki): İbni Uyeyne ("şöyle" derken) parmağı ile işaret etmişti. (Darimi de dedi ki): Ebu'l-Velîd ise ("şöyle" derken) şehâdet parmağı ile işaret etti.[279]
1345. "Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Eyyûb'dan, (O) Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki:"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namazın sonunda oturduğu zaman sol elini sol dizinin üstüne kor, sağ elini sağ dizinin üstüne kor ve parmağını (yukarı) dikerdi.[280]

Açıklama

"Teşehhüd"; namazda iki rekâtın sonunda oturulduğunda kelime-i şehâdeti ihtiva eden "tahıyyât" duasını okumaya denir. Teşehhüd için oturulduğunda sağ elin şehâdet parmağını kaldırarak işraet etmek sünnettir. Bu hadisler, işaretin, oturma boyunca yapılacağını göstermektedir. Malikiler bunların zahirine

uygun görüş beyan etmişlerdir. Ancak onlar, teşehhüd ve sonraki dualar bitirilinceye kadar şehâdet parmağının sağa ve sola hareket ettirilerek işaret edileceğini, bu esnada başparmağın uzatılacağını, geri kalan üç parmağın yumulacağını söylemişlerdir. Bu konuda diğer görüşler şöyledir: Hanefılere göre teşehhüdde şehâdet kelimesine gelindiğinde "Lâ ilahe" denirken şehâdet parmağı kaldırılır, "İllallah" denirken indirilir. Bazı alimlere göre bu esnada sağ elin diğer parmakları yumulur. Şafîîlerin görüşü ise şöyledir: Teşehhüde oturulduğunda sağ elin bütün parmaklan yumulur ve şehâdet kelimesine gelindiğinde "İllallah" denirken şehâdet parmağı kaldırılır ve ayağa kalkıncaya yahut selâm verinceye kadar öylece kalkık bırakılır. Hanbeliler ise, teşehhüd ve sonraki dualar boyunca serçe parmağı ile yüzük parmağının yumulacağım, orta parmakla baş parmağın halka yapılacağım ve Allah lafzının geçtiği yerlerde şehâdet parmağı ile işaret yapılacağını söylemişlerdir. Her halükârda şehâdet parmağı ile işaret edilirken Allah'ın tekliğini ve hi ir ortağının olmadığını ifade etme niyet ve gayesi taşınmalıdır.[281]

84. Teşehhüd Hakkında

1346. “Bize Ya'lâ rivayet edip (dedi ki), bize el-A'meş, Şakîk'ten, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:”

“Biz Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) arkasında namaz kıldığımızda;

"Selâm, kullarından önce Allah'ın üzerine olsun! Selâm, Cebrail'in üzerine olsun! Selâm, Mîkâîl'in üzerine olsun! Selâm, İsrafil'in üzerine olsun! Selâm, falanın, falanın üzerine olsun!" derdik. (Abdullah) dedi ki, derken (bir gün) Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bunu duymuş) ve bize doğru dönüp şöyle buyurmuştu:

"Hiç şüphesiz yüce Allah selâmın tâ kendisidir. Binaenaleyh, namazda oturduğunuz zaman şöyle deyiniz: Ettehıyyâtü Lillahi Vessalevâtü Vettayyibât. Esselâmu Aleyhe Eyyühen-Nebiyyu Ve Rahmetullahi Ve Berekâtüh. Esselâmu Aleynâ ve Ala

İbâdillahis'Sâlihin. -Çünkü siz bunu söylediğinizde bu, gökte ve yerdeki her iyi kula isabet eder-. Eşhedu en Lâ İlahe İllallah. Ve Eşhedu Enne Muhammeden Abduhu ve Rasûlüh ***[282]*** *(Namaz kılan kimse) bundan sonra dilediği (duayı) seçsin, (okusun)."* [283]

1347. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Züheyr, el-Hasan b. Hurr'den rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana el-Kâsım b. Muhaymire rivayet edip dedi ki, Alkame elimden tutup bana rivayet etti ki:"
Abdullah O'nun elinden tutmuş, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de (vaktiyle) Abdullah'ın elinden tutmuş ve O'na namazda (okunacak) şu teşehhüdü öğretmiş:
"Ettehıyyâtü Lillallahi Vessalevâtü Vettayyibât. Esselâmu Aleyke Eyyühen-Nebiyyu Ve Rahmetullahi Ve Berekâtüh. Esselâmu Aleynâ Ve Alâ İbâdillahis-Sâlihin. -Züheyr dedi ki,
"Zannediyorum O (bundan sonra) şöyle de buyurmuş-:
Eşhedu en Lâ ilahe İllallah Ve Eşhedu Enne Muhammeden Abduhu Ve Resûluüh. -O (yani Züheyr) bu iki cümlede şüpheye düşmüştür-. Bunu yaptığın -veya yerine getirdiğin-zaman, artık namazım bitirdin, demektir. (Bundan sonra) kalkıp (gitmek) istersen kalk (git), oturmak istersen otur."[284]

85. Hz. Peygambere -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem-Salât Getirmek

1348. "Biz Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip dedi ki, el-Hakem bana rivayet edip dedi ki, İbn Ebî Leylâ'yı, şöyle derken işittim: Bana Kâ'b b. Ücra rastlamış ve şöyle demişti:"
"Sana bir hediye vereyim mi? Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün) yanımıza çıkagelmişti. Biz de; "Sana nasıl selâm verileceğini öğrendik. Peki, sana nasıl salevât getireceğiz?" diye sormuştuk. O da şöyle buyurmuştu:
"Şöyle deyin: Allahumme Salli Alâ Muhammedin ve Alâ Âli Muhammedin Kemâ Salleyte' Alâ İbrâhime İnneke Hamîdun Mecîd. Ve Bârik alâ Muhammedin ve Alâ Âli Muhammedin Kemâ

Bârekte Alâ İbrâhime İnneke Hamîdun Mecîd: Allahım! Muhammed'e ve Muhammed'in âline salât et, İbrahim'in âline salât ettiğin gibi. Şüphe yok ki, sen Hamîd, Mecîdsin (bütün hamdler, bütün azamet ve şerefler sana mahsustur). Muhammed'e ve Muhammed'in âline feyiz ve bereket ihsan eyle, İbrahim'in âline feyiz ve bereket ihsan ettiğin gibi. Şüphe yok ki, sen hamîd, mecîdsin."[285]

1349. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecîd haber-Verip (dedi ki), bize Malik, Ömer İbnu'l-Hattâb'ın âzâdlısı Nu'aym el-Mucmir'den rivayet etti ki:"

Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) zamanında kendisine namaza çağrı ("ezan") rü'yası gösterilmiş olan Abdullah b. Zeyd el-Ensârî'nin oğlu Muhammed, O'na (yani Nu'aym'a) haber vermiş ki, Ebû Mes'ûd el-Ensârî şöyle demiş:

"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün) yanımıza gelmiş ve bizimle beraber Sa'd b. Ubâde'nin meclisinde oturmuştu. Derken Beşîr b. Sa'd -ki O, Ebu'n-Nu'mân b. Beşîr'dir- O'na;

"Allah bize, sana salât getirmemizi emretti, ya Rasûlallah. Peki sana nasıl salât getireceğiz?" diye sormuştu. (Ebû Mes'ûd) dedi ki, bunun üzerine Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) o kadar sustu ki, biz, keşke O (bunu) O'na sormasaydı diye temenni etmiştik. Sonunda (Rasûlullah) şöyle buyurmuştu:

"Şöyle deyin: Allahumme Salli Alâ Muhammedin ve Alâ Ali Muhammedin Kemâ Salleyte Alâ İbrâhime. Ve Bârik Alâ Muhammedin ve Alâ Âli Muhammedin Kemâ Bârekte. Alâ ibrâhime Fil'âlemin. Inneke Hamîdun Mecîd." Selâm getirme ise bildiğiniz (veya "size öğretildiği") gibidir.[286]

Açıklama

"Salât"; ta'zîm, tekrîm, dua, rahmet, istiğfar gibi mânâlara gelir. Buna göre "...salât et!" duasının mânâsı, "...şânını ve şerefini daim yüce kıl!" demek olur. Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de müminlere, Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) salât-ü selâm getirmelerini şöyle emrediyor:

"Şüphe yok ki, Allah ve melekleri, Peygamber'e salât ederler, (O'nun şan ve şerefini yüceltirler). Ey iman edenler! Siz de O'na salât ve gönülden selâm edin"[287] Bu sebeple, Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), zaman ve mekânla sınırlamaksızın, salât-ü selâm getirmek farzdır. Ömürde bir defa salât-ü selâm getirmekle bu farzın yerine getirilmiş olacağı söylenmiştir. Diğer taraftan bir mecliste Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ismi birden fazla zikredildiğinde bir defa salât-ü selâm getirmek farz, her defasında salât-ü selâm getirmek ise bazı alimlere göre vâcib, diğer bazılarına göre müstehabdır.

Bu bölümde, namazda teşehhüdden sonra okunan salâtlar söz-konusudur. Şafiî (rh.a.), mezkûr âyette emredilen salât-ü selâmın, teşehhüdde ve sonrasında okunan salât-ü selâm olduğu görüşündedir. Teşehhüdden sonraki salâtları okumak da, Şafiî (rh.a.) ve Ahmed'e (rh.a.) göre farzdır. Ebû Hanife (rh.a.), Malik (rh.a.) ve alimlerin cumhuru ise bunları okumanın Sünnet olduğunu söylemişlerdir.

Salâtlarda geçen "âl" kelimesine gelince, bunun sözlük mânâsı, bir şahsa herhangi bir maddî veya manevî bağla bağlı olan kimse demektir. Bundan dolayı "al-u Muhammed"den; Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), zekât almaları haram olan akrabasının veya Hz. Fâtıma'dan (r.anha) Kıyamete kadar gelecek sülâlesinin veya muttaki müslümanların yahut bütün müslümanların... kastedilmiş olduğu söylenmiştir. Ancak, tercihe şâyân olan görüşe göre burada, Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) manevî bağlarla bağlı olan bütün müslümanlar kastedilmiştir.

Hz. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem), son hadisindeki "Selâm getirme ise, bildiğiniz gibidir" cümlesi ile "tahıyyât" duasında geçen; "Esselâmu aleyke Eyyühen-Nebiyyu Ve Rahmetullahi Ve Berekâtüh" cümlesine işaret buyurmuştur. [288]

86. Teşehhüdden Sonra Dua Etmek

1350. “Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki), bize el-Evzâ'î, Hassân'dan, (O da) Muhammed b. Ebî Aişe'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Ebû Hureyre'yi şöyle derken işittim: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:”
"Sizden biri teşehhüdü bitirince dört şeyden, yani Cehennem azabından, kabir azabından, hayatın ve ölümün fitnesinden ve mesîh deccâlin şerrinden Allah'a sığınsın!"[289]

Açıklama

Teşehhüd ve salli-bârik dualarından sonra dua yapmak, bu meyânda, yukarıdaki Hadiste Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) emrettiği şekilde dört şeyden Allah'a (Celle Celaluhu) sığınmak Sünnettir. Hanefi alimlere göre burada, Kur'an ve Sünnet lafızlarına benzeyen veya onlardan alman cümlelerle dua yapılabilir. Hadiste geçen "hayatın fitnesi", hayatta karşılaşılabilecek her türlü belâ ve sıkıntı gibi imtihan vesileleridir; "ölümün fitnesi" ise, ya ölüm halindeki imansız gitme tehlikesidir yahut kabirdeki imtihandır. Bu imtihan, duruma göre, kabir azabının bir sebebi olabilecektir.
"Mesîh deccâl', ahir zamanda ortaya çıkacak olan sahtekâr, yalancı kimsenin lakabıdır. Bu iki kelime ile söz konusu kimsenin en belirgin vasıflarına işaret edilmiş olmalıdır. "Mesih", (suratından hayır) silinmiş, serapa hayırsızlık âbidesi, uğursuz, mel'ûn demektir. "Deccâl" ise, sözlük mânâsı itibariyle, çok katranlayan, çok yalan düzen, çok aldatan, çok yaldızlayan, çok karıştıran gibi mânâlara gelmektedir. Bu sözlük mânâlarından hareketle, deccâl hakkındaki Hadisleri değerlendirmek, dikkat çekicidir: Meselâ bir Hadise göre deccâlin iki gözünün arasında kâfir yazılıdır, okur-yazar olsun, olmasın her mü'min bunu okuyabilecektir.[290] Bu Hadisi, zahiri mânâsının yanında, "hayrı silinmiş, serapa hayırsızlık âbidesi olan" deccâlin mecazi bir tanıtımı şeklinde anlamak mümkündür. Hayırsızlığı, yani küfrü o kadar açıktır ki, bu âdeta alnının ortasında yazılı olup, bunu herkes anlayabilecektir. Buna rağmen, her halde, "çok yaldızlayıcılığı, çok yalancılığı" sayesinde taraftar bulabilecektir.

İlgili hadislerde deccâlin, görünüşte biri ak su, diğeri yakıcı ateş olan iki nehrinin olacağı[291] onun beraberinde "Cennet" ve "Cehennem"in bulunacağı[292] ama bunların bir aldatmaca olduğu, onun "ak su" görünen nehrinin "yakıcı ateş", "Cennet'inin "Cehennem" olduğu açıklanmaktadır. Bundan, deccâlin, bütün değerleri ve kavramları altüst edecek biri olacağı anlaşılıyor. Zaten "deccâl" kelimesinin bir mânâsı da, "çok örten, çok karıştıran"dır. O, hak ile bâtılı karıştıracak ve bâtılı, hak diye gösterecekdir. Çünkü doğrudan bâtıla yapılacak davete, özellikle müslüman halktan hiç kimse icabet etmeyecektir. Burada şu noktaya temas etmemiz gerekir: Deccâl hakkındaki hadislerin zahirine göre o, "hakiki bir şahsiyet" olarak görülmektedir. Bunun için o, ekseriya "hakiki bir şahsiyet" olarak anlaşılagelmiştir. Bununla beraber onun, hakiki bir şahsiyetin güdümündeki "hükmi bir şahsiyet" (bir müessese, bir rejim, ideolojik bir cereyan...) olması da mümkündür. Bu açıdan bakıldığında günümüzdeki "serâpâ hayırsızlık âbideleri"nin, müthiş propaganda (aldatma-gözboyama) vasıtaları ile değerleri ve kavramları altüst etme, toplumları aldatma faaliyetleri ibret vericidir. Dünün "deccâl'leri, bizi ilgilendiren yönüyle, İslâm ülkelerindeki faaliyetlerinde İslâmi kavramları kullanmaksızm başarıya ulaşamayacağını çok iyi kavramış ve şeytani bir usûl keşfetmiştir: Bu kavramların İslâmi muhtevalarım boşaltıp yerini küfürle veya neticede küfre yarayacak şeylerle doldurmak. Artık herkes İslâm, müslüman, Cennet, millet, melek, ilim... kelimelerini kullanacaktır; ama bunlar hiçbir İslâmi öz taşımayacaklardır. Meselâ günahsız varlıkların adı olan "melek" kelimesi kullanılacak, ama bununla günâha batmış bazı kimseler hatırlanacaktır. Bu tahribin boyutları, komünizmle idare edilen veya komünizmin yoğun etkisi altında olan ülkelerde, en basit kelimelerin mânâlarını bile ideolojiye uygun şekilde değiştirmeye kadar vardırılmaya çalışılmış olmasıyla çok açık görülür. Bu işler "deccâl" kelimesinin sözlük mânâlarıyla, hadislerde geçen deccâlin vasıflarına ne kadar uygun düşmektedir! Burada şunu da ilâve etmeliyiz: Bir hadiste deccâllerin sayılarının otuza varacağı

açıklamıştır.[293] Binaenaleyh kezzâb deccâli hemen tek bir şeyle izah etme yoluna gidilmemelidir.
"Deccâl"den Allah'a (Celle Celaluhu) sığınmak gerekir. O, âdemoğulları arasındaki en büyük fitedir.[294] Her peygamber kavmini ona karşı uyarmıştır.[295] Fakat bu sığınma sözlü dua ile yetinecek şekilde olmamalıdır. Allah'a (Celle Celaluhu) sığınarak O'ndan yardım talep edip, bütün imkânları kullanarak "deccâl"e karşı mücâdele etmek, onun zulüm idaresinin yerine Hakk'm idaresini hâkim kılmaya çalışmak şeklinde olmalıdır. Hadiste geçen diğer hususları düşündüğümüzde sığınmanın bu şekilde olması gerekeceği anlaşılır. Zira Cehennem azabından kurtulmak için, bundan Allah'a (Celle Celaluhu) sığınmanın yanında O'nun; namaz kılmak, muhtaçlara yardım etmek, cihad gibi emirlerini de yapmak gerekir.[296]

1351. "Bize Muhammed b. Kesîr, el-Evzâ'î'den (naklen) onun, (yani bir önceki 1350. hadisin) benzerini rivayet etti."[297]

87. Namazın (Sonunda) Selâm Vermek

1352. "Bize Halid b. Mahled rivayet edip (dedi ki), bize Abdullah b. Ca'fer, İsmail b. Muhammed b. Sa'd'dan, (O) Amir b. Sa'd'dan, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Rasülullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), (önce sağ) yanağının beyazlığı (arkadan) görülecek kadar sağına selâm verirdi, sonra (sol) yanağının beyazlığı görülecek kadar soluna selâm verirdi. [298]
1353. "Bize Musedded rivayet edip (dedi ki), bize Yahya, Şu'be'den, (O) el-Hakem ve Mansûr'dan, (onlar) Mücâhid'den (O da) Ebû Ma'mer'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Mekke'de bir adamın arkasında namaz kılmıştım da o, iki selam vermişti. Sonra ben bunu Abdullah'a anlatmıştım da O şöyle demişti:
"Bunu nereden elde etmiş, (nereden öğrenmiş?)" El-Hakem ise

(rivayetinde şunu da) söylemiştir:
“Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bunu yapardı.”[299]

Açıklama

Abdullah b. Mes'ûd'un (r.a.) sözü övgü mahiyetindedir. Yani, "bu adam, Hz. Peygamberin bu güzel Sünnetini nereden öğrenmiş? Bunu bileceğini sanmazdım!" manasınadır.
Namazın sonunda selâm vermek alimlerin cumhuruna göre meşru'dur. Yine alimlerin cumhuruna göre birinci selâm farz (vâcib), ikincisi Sünnetdir. Hanefî alimler iki selâmın da vâcib olduğunu, Hanbeliler ise farz olduğunu söylemişlerdir.[300]

88. Selâmdan Sonra Söylenilecek Söz

1354. “Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), bize Asım, Ebu'l-Velîd'den -ki O Abdullah İbnu'l-Harisdir-, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:”
“Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namazdan sonra ancak "Allahumme Ente's-Selâmu ve Minke's-Selâm Tebârekte Yâ Ze'1-Celâli ve'1-İkrâm"[301]diyecek kadar otururdu."[302]
1355. “Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki), bize el-Evza'î, Şeddâd Ebû Ammâr'dan, (O) Ebû Esma' er-Rahabî'den, (O da) Sevbân'dan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:”
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namazından çıkmak istediği zaman üç defa Allah'tan istiğfarda bulunur, sonra şöyle derdi:
"Allahumme Ente's-Selâmu ve Minke's-Selâm Tebârekte Yâ Ze'1-Celâli ve'l-İkram."[303]
1356. “Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Abdulmelik b. Umeyr'den, (O da) el-Muğire b. Şu'be'nin kâtibi Verrâd'dan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:”
El-Muğire b. Şu'be bana, Muâviye'ye (gönderdiği) bir mektupta yazdırdı ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) her farz namazın ardında şöyle derdi:

"Lâ ilahe İllallahu Vahdehu Lâ Şerike Leh. Lehu'l-Mulkü ve Lehu'l-Hamdu ve Hüve Alâ Külli Şey'in Kadir. Allahumme Lâ Mani'a Lima A'tayte ve Lâ Mu'tıye Lima Mena'te ve Lâ Yenfa'u Ze'1-Ceddi Minke'l-Ceddu = Tek olan Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. O'nun hiçbir ortağı da yoktur. Mülk O'nundur, hamd O'na mahsustur. O her şeye hakkıyle kadirdir. Allahım! Senin verdiğine engel olup (vermemezlik edecek) hiç kimse yoktur. Senin engel olup (vermediğini) verecek hiç kimse de yoktur. (Dünyevî) varlık sahibine varlığı, senin katında fayda vermeyecektir, (onu, ancak senin rahmetin kurtaracaktır)."[304]

89. (Kişi) Namazdan Hangi Yanından Ayrılır

1357. "Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Şu'be, el-A'meş'ten, (O) Umâre'den, (O) el-Esved'den, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Hiçbiriniz, (namazdan) sadece sağından ayrılmasının, üzerine bir vecibe olduğuna inanarak, şeytana namazından bir pay ayırmasın! Andolsun ki ben, Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), (namazdan) sol tarafından ayrılırken çok gördüm."[305]
1358. "Bize Ubeydullah b. Musa, İsrâ'il'den, (O da) es-Süddî'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Enes'i şöyle derken işittim:"
"Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (namazdan) sağ tarafından ayrılırken gördüm."[306]
1359. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, es-Süddî'den şöyle dediğini rivayet etti: Enes b. Mâlik'i şöyle derken işittim:"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sağ tarafından -yani namazdan (sağ tarafından)- ayrılmıştı.[307]

90. Namazın Ardında Tesbîhat Yapmak

1360. "Bize el-Hakem b. Musa haber verip (dedi ki), bize Hikl, el-Evzâ'î'den rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana Hassan b.

Atıyye rivayet edip dedi ki, bana Muhammed b. Ebî Aişe, Ebû Hureyre'den, şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Zerr demiş ki:
"Yâ Rasûlallah! Servet sahipleri sevapları hep alıp götürdüler. Onlar, bizim kıldığımız gibi namaz kılıyorlar, bizim tuttuğumuz gibi oruç tutuyorlar. Onların, zekât ve sadaka verdikleri mal fazlalıkları da var. Halbuki bizim tasadduk edecek bir şeyimiz yok!" (O zaman) Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:
"Sana bazı cümleler öğreteyim mi? Bunları söylediğin zaman, senin yaptığının aynısını yapanlar hariç, seni geçmiş olan kimselere kavuşursun, senin arkanda (kalan) kimseler de sana ulaşamazlar." (Ebû Zerr) demiş ki; "Evet (öğretin), ya Rasûlullah!" (Rasûlullah da) şöyle buyurmuş:
"Her namazın ardında (Allah'ı) otuz üç defa tesbîh edersin, ("Sübkânellah" dersin), ona otuzüç defa hamdedersin *("Elhamdu Lillah" dersin), onu otuzüç defa da tekbir edersin ("Allahu Ekber" dersin) ve bunları; "La İlahe İllallahu Vahdehu Lâ Şerike Leh. Lehu'l-Mulkü ve Lehu'l-Hamdu ve Huve Alâ Külli Şey'in Kadir" (cümleleri) ile bitirirsin."*[308]
1361. "Bize Osman b. Ömer haber verip (dedi ki), bize Hişâm b. Hassan, Muhammed b. Sirin'den, (O) Kesîr b. Eflah'tan, (O da) Zeyd b. Sâbit'ten (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Biz, her namazın ardında otuz üç defa (Allah'ı) tesbih etmekle, otuzüç defa O'na hamdetmekle ve otuz dört defa da tekbir getirmekle emrolunmuştuk. Sonra bir adama (rüyasında) gelinmiş -veya Ensar'dan bir adama uykuda rüya gösterilmiş- ve denmiş ki;
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) size her namazın ardında Allah'ı otuz üç defa tesbih etmenizi, (O'na) otuz üç defa hamdetmenizi ve otuz dört defa da tekbir getirmenizi mi emretti?" O da
"Evet" demiş. (Bunun üzerine O'na şöyle denmiş):
"Artık bunları yirmi beş, yirmi beş yapın ve onlarla beraber tehlil de getirin (yani yirmi beş kere de "Lâ İlahe İllallah" deyin!") O (adam) da bu (rüyayı) Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) haber verince O; "Bunları yapın!" buyurdu.[309]

Açıklama

Namazın arkasında yapılan tesbihât meşrû'dur ve önceki Hadise göre yapılmaktadır. Çünkü o şekilde tesbihât yapılacağını belirten Hadisler meşhur olmuşlardı. Bununla beraber, sahih olan son Hadisten, namazdan sonra 25 teşbih, 25 tahmid, 25 tekbir ve 25 tehlil ile tesbihât yapılmasının daha üstün olduğu anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu Hadiste Ensârh zatın rü'yasını "takrir" (tasvib) etmiştir. Binaenaleyh buna göre amel edildiğinde, Peygamber olmayan birinin rü'yasıyla değil, Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) takririyle amel edilmiş olur. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ise bu rü'yanin hak olduğunu vahiy, ilham veya herhangi bir yolla bilmiş olabilir."[310]

91. Kıyamet Gününde Kulun Kendisinden Hesaba Çekileceği İlk Şey

1362. "Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Dâvûd b. Ebî Hind'den, (O) Zurâre b. Ebî Evfa'dan, (O da) Temîm ed-Dârî'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"*Şüphe yok ki, kulun kendisinden hesaba çekileceği ilk şey namazdır. Sonunda eğer namazı tam bulunursa onun lehine tam yazılır. Eğer onda bir eksiklik olursa yüce Allah meleklerine şöyle buyurur:*
"Bakın, kulumun hiç nafile (namazı) var mı da, farzının eksikliklerini ona tamamlayın!" (Kul) Sonra zekâttan, daha sonra da (diğer) amellerden buna göre (hesaba çekilecektir)."
[311]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki;
"Hammâd'dan başka hiç-kimsenin bunu refettiğini (yani Hz. Peygamber'in sözü olarak rivayet ettiğini) bilmiyorum. Ebû Muhammed'e dendi ki,

"(Peki) bu, sahih midir?" O da,
"Evet" dedi."[312]

92. Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi Ve Sellem) Namazının Şekli

1363. "Bize Ebû Asım, Abdulhamid b. Ca'fer'den haber verdi (ki, O şöyle demiş): Muhammed b. Amr b. Atâ' rivayet edip dedi ki, Ebû Humeyd es-Sâ'îdi'yi, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Ashabından, biri Ebû Katâde olan on kişinin arasında şöyle derken işittim:"
"Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namazını en iyi bileniniz benim!" Bunun üzerine onlar;
"Niçin? Sen, ne bizim O'nu en çok takip edenimiz, ne de O'nunla en eski sohbet edenimiz değilsin!" dediler. O ise;
"Yok, (ben öyle olanınızım!)" dedi. Onlar da;
"O halde anlat bakalım!" dediler. O da şöyle anlattı:
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namaza kalktığı zaman ellerini, omuzlarının hizasına getirinceye kadar kaldırır, sonra tekbir alır ve nihayet her kemik yerine yerleşir[313] sonra (Kur'an) okur, sonra ellerini, omuzlarının hizasına getirinceye kadar kaldırarak tekbir alır. Sonra rukû'a gider ve başını aşağı eğmeyerek, yukarı da kaldırmayarak (düzgün bir şekilde ve vücuttaki) her kemik yerine dönüp (istikrar buluncaya) kadar avuç içlerini dizlerinin üzerine kor. Sonra başını kaldırıp, "Semia'llahu Limen Hamideh" der, sonra ellerini, omuzlarının hizasına getirinceye kadar kaldırır. Ebû Asım O'nun şöyle dediğini zannediyor:
"Ve tam doğrularak her kemik yerine döner...". Sonra "Allahu Ekber" der ve (tekbir alırken) yere inip ellerini yanlarından ayırır, sonra secde eder, sonra başını kaldırır ve sol ayağını büküp üzerine oturur, secde ettiğinde ayak parmaklarının (uçlarını kıbleye doğru) açar. Sonra dönüp tekrar secde eder, sonra başını kaldırıp "Allahu Ekber"der ve sol ayağım büküp, tam doğrularak her kemik yerine dönünceye kadar üzerine oturur, sonra ayağa kalkar ve diğer rekâtta da bunun aynısını

yapardı. O, iki secdeden (sonra) ayağa kalktığı zaman da, namazın başlangıcında yaptığı gibi tekbir alır ve ellerini, omuzlarının hizasına getirinceye kadar kaldırırdı. O, sonra namazın geri kalan kısmında bunun aynısını yapardı. Nihayet, (sonunda) selâm verildiği secde -veya oturma "ka'de"- zamanı gelince sol ayağını geriletir (yani altından sağ tarafına çıkartır) ve sol tarafının üzerine çökerek otururdu. (Râvî Muhammed b. Amr) dedi ki; (Ebû Humeyd anlatmasını bitirince) onlar şöyle dediler:
"Doğru söyledin. Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namazı böyle idi:[314]
1364. "Bize Muâviye b. Amr rivayet edip (dedi ki), bize Zaide b. Kudâme rivayet edip (dedi ki), bize Asım b. Küleyb rivayet edip (dedi ki), bana babam haber verdi ki, Vâil b. Hucr O'na haber verip şöyle demiş:"
"Kendi kendime dedim ki, Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namazını nasıl kıldığına mutlaka bakacağım dedim ve O'na baktım. O ayağa kalktı, tekbir getirip ellerini, kulaklarının hizasına gelinceye kadar kaldırdı ve sağ elini, sol avucunun sırtının üzerine koydu. (Vâil, sözünün devamında) şöyle dedi:
Sonra rukû'a gitmek istediğinde ellerini aynı şekilde kaldırdı ve ardından ellerini dizlerinin üzerine koydu, sonra başını kaldırdı, ellerini de (baş tarafta olduğu gibi) aynı şekilde kaldırdı, sonra secdeye vardı ve avuçlarını kulaklarının hizasına koydu. Sonra oturup sol ayağının üzerine çöktü ve sol avucunu, (sol) uyluğunun ve sol dizinin üzerine koydu, sağ dirseğini ise sağ uyluğunun üzerine koydu, sonra iki (parmağını yani orta ve işaret parmaklarını) yumup halka yaptı, sonra (şehâdet) parmağını kaldırdı. Ben de, O'nun, o (şehâdet parmağını) kendisiyle dua ederken hareket ettirdiğini gördüm. (Vâil, sözünün devamında) şöyle dedi: Daha sonra soğuk bir zamanda (Medine'ye) geldim de, cemaatın üzerinde çok elbise gördüm, onlar ellerini (kulak hizasına kaldırırlarken) elbiselerin altından hareket ettiriyorlardı."[315]
1365. "Bize Sa'id b. Amir, Sa'id b. Ebî Arûbe'den, (O) Katâde'den, (O) Yûnus b. Cübeyr'den, (O da) Hıttân b. Ab-dillah

er-Rekâşî'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:”
Ebû Musa (bir gün) bize akşam ve yatsı namazlarından birini kıldırdı. Derken cemaatten bir adam;
"Namaz, iyilik (sadaka) ve zekât ile (beraber) mi konuldu (yani namaz onlarla beraber mi emredildi, farz kılındı?)" dedi. Ebû Musa namazı bitirince;
"Şu şu cümleyi söyleyen hanginiz?" dedi. Cemaat sustu (ve bir şey söylemedi). Bunun üzerine O, (korkmuş görünen Hıttân'a);
"Hıttân! Onu herhalde sen söyledin!" dedi. (Hıttân da);
"Onu ben söylemedim. Ama ondan dolayı beni azarlayacağından korkmuştum" dedi. O esnada cemaatten bir adam;
"Onu ben söyledim ama onunla sadece hayrı kasdettim" dedi. O zaman Ebû Musa şöyle dedi:
"Namazda ne söyleyeceğinizi bilmiyor musunuz? Şüphe yok ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Seilem) (bir gün) bize hutbe irad buyurup namazımızı öğretti, Sünnetimizi açıkladı. (Ebû Musa, sözünün devamında) dedi ki, (bu hutbede) O'nun şöyle buyurduğunu zannediyorum:
"Namaza kamet getirildiği zaman biriniz size imam olsun da, o tekbir getirdiğinde siz de tekbir getirin. O; "Gayri'l-Mağdûbi Aleyhim ve Led'd-Dâllîn" dediğinde, siz "Amîn" deyin ki, Allah duanıza karşılık versin. O tekbir getirip rukûa gittiğinde siz de tekbir getirip rukû'a gidin. Çünkü imam sizden önce rukaa gider, sizden önce (başını rukûdan) kaldırır." Hz. Nebiyyullah (sözünün burasında) şöyle buyurdu:
"(İmamın) bu, (sizden önce rüku’dan doğruluşu), buna (yani sizden önce rukû'a gidişine) mukabildir, (binaenaleyh sizin ve onun rukûları eşit olur). O; "Semia'llahu Limen Hamideh" dediğinde ise, siz, "Allahumme Rabbena Leke'l-Hamd" deyin -veya O, (sadece) "Rabbena Ve Leke'l-Hamd" (deyin) buyurdu-. Çünkü Allah, Peygamberinin dilinden; *"Allah, kendisine selam edenin hamdini kabul eder"* buyurmuştur. Sonra o tekbir getirip secdeye gittiği zaman siz de tekbir getirip secdeye gidin. Çünkü imam sizden önce secdeye gider, sizden önce (başını secdeden) kaldırır". Hz. Nebiyullah (sözünün burasında) şöyle buyurdu:
"(İmamın) bu, (sizden önce secdeden doğrulusu), buna (yani sizden önce secdeye gidişine) mukabildir. Sonra oturma "ka'de"

esnasında şunlar, sizin (her) birinizin ilk sözünden olsun: "et-Tehıyyâtu't-Tayyibâtu's-Salâvâtu Lillah. es-Selâmu -veya "Selâmun"- Aleyke Eyyuhe'n-Nebiyyu Ve Rahmetu'llahi ve Berekâtüh. es-selâmu -veya "Selâmun"-Aleyna ve Ala Ibâdi'ilahi's-Sâlihîn. Eşhedu En Lâ îlâhe İllallah. Ve Eşhedu Enne Muhammeden Abduhu Ve Resûluh." [316]

93. Namazda (Namaz Dışı) İş Yapmak

1366. "Bize Ebû Asım -ki O, en-Nebîl'dir-, İbn Aclân'dan, (O) el-Makburî'den, (O) Amr b. Süleym'den, (O da) Ebû Katâde'den (naklen) haber verdi ki:
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün), boynuna -veya omuzuna- Umâme bint Zey-neb'i bindirmiş olduğu halde namaz kıldırmaya çıkmıştı da, rükû'a gittiğinde onu (yere) koymuş, (secdeden) ayağa kalktığında ise (boynuna) bindirmişti.[317]
1367. "Bize Halid b. Mahled rivayet edip (dedi ki), bize Mâlik, Amir b. Abdillah İbni'z-Zübeyr'den, (O) Amr b. Süleym ez-Zürakî'den, (O da) Ebû Katâde el-Ensâri'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün) namazda iken Ümâme bint Zeyneb bint Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yüklenmişti de, secdeye gittiğinde onu (yere) koymuş, ayağa kalktığında yüklenmişti.[318]

Açıklama

Bu Hadis, namazda çocuğu omuza, sırta almak gibi hareketlerin namazı bozmayacağını göstermektedir. Şafîîler bu Hadisin zahirine uygun görüş beyân etmiş ve namazda yapılan namaz dışı işlerin az olması veya çok olup da peşpeşe olmaması hallerinde namazın bozulmayacağım söylemişlerdir. Maliki ve Hanbelilere göre ise, yapıldığında yapanın namazda olmadığını düşündürtecek bir iş, "çok" (amel-i kesîr) sayılır ve bu, namazı bozar. Bunun için Malikiler yukarıdaki olayın nafile bir namazda

cereyan ettiğini veya hükmünün mensûh olduğunu, yahut çocuğa bakacak bir kimsenin bulunmaması gibi bir zaruret icabı olduğunu, ya da bunun, Hz. Peygambere (Sal-lallahu Aleyhi ve Sellem) has bir müsâade olduğunu söylemişlerdir. Hanefilere göre ise yapılması iki ele ihtiyaç hissetiren bir iş "amel-i kesîr" sayılır ve namazda namaz dışı yapılacak böyle bir iş namazı bozar. Onların diğer bir tarifine göre, yapanın namazda olmadığını kesin olarak düşündürtecek bir iş amel-i kesîr sayılır ve namazı bozar. Bu durumda Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yukarıda nakledilen işi ya çocuğa bakacak başka bir kimse olmadığı için mecburen yaptığı bir işti veya O, bunun namazı bozacak bir iş (amel-i kesîr) sayılmayacağını bilfiil göstermek için böyle hareket etmişti.
Ayrıca Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu hareketinin üzerinde, kız çocuklarına sert ve acımasız muamelelerin yapıldığı bir toplumda yapılmış olması bakımından da durmak gerekir.[319]

94. Namazda Selâm Nasıl Alınır?

1368. "Bize Ebu'l-Velîd -ki O, et-Tayâlisî'dir- haber verip (dedi ki), bize Leys b. Sa'd rivayet edip (dedi ki), bana Bukeyr -ki O, İbnu'l-Eşecc'dir-, Abacı Nâbil'den, (O da) Suheyb'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:" "Rasülullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) uğramıştım da O'na, namaz kılıyorken selâm vermiştim. O da, selâmımı işaretle almıştı."[320]
Leys dedi ki, zannediyorum ki O, "...parmağı ile (işaret ederek almıştı)" dedi.[321]
1369. "Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Sufyân b. Uyeyne, Zeyd b. Eslem'den, (O da) İbn Ömer'den naklen) rivayet etti ki:"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün) Amr b. Avfoğulları'nın Mescidi'ne girmişti. Halk da içeri girmişti. O namazda iken O'na selâm veriyorlarmış.
(İbn Ömer) dedi ki, daha sonra ben (Hz. Peygamber'le beraber olan) Suheyb'e;

"(Hz. Peygamber) onların selâmını nasıl alıyordu?" diye sordum, O da, eliyle işaret ederek;
"Şöyle (alıyordu)" dedi.[322]

Açıklama

Namazda iken namaz dışı konuşmak, bu arada, verilen bir selâmı sözle almak, alimlerin ittifakıyla namazı bozar. Önceleri, namazda iken verilen bir selâmı sözle almak caiz idi, ancak bu hüküm sonra kaldırılmıştır. Namazda iken verilen selâmı işaretle almaya gelince, yukarıdaki hadisler bunun caiz olduğunu göstermektedirler. Malikiler, Şaflîler ve Hanbeliler bu hadislerle amel etmiş ve namazda selâmı işaretle almanın caiz olduğunu söylemişlerdir. Yukarıdaki hadisler, namaz kılan kimseye selâm vermenin de, kerahatsız olarak caiz olduğuna delâlet etmektedir. Hanefıler ise, hem namaz kılana selâm vermenin, hem de namaz kılanın işaretle selâm almasının mekruh olduğunu söylemişlerdir. Onların bu konudaki bir delilleri; *"Namazda noksanlık da yapılmaz, selâm da alınıp-verilmez"* [323] mealindeki bir Hadistir.[324]

95. "Sübhanellah" Demek Erkekler İçin, El Çırpmak Kadınlar İçin

1370. "Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Sufyân, ez-Zührî'den (O) Ebû Seleme'den, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"(Namazda imamın bir hatasına dikkat çekme veya birini uyarma gibi durumlarda) "Sübhanellah" demek erkeklere mahsus, el çırpmak ise kadınlara mahsustur."[325]
1371. "Bize Yahya b. Hassan rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Ebû Hâzim'den, (O da) Sehl b. Sa'd'dan (naklen) rivayet etti ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Namazınızda, (başkasına bildirme ihtiyacı duyacağınız) birşey

başınıza geldiğinde erkekler "Sübhanellah" desin, kadınlar ise el çırpsın."[326]

1372. "Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Sa'id b. Abdirrahman el-Cumehî, Abdulaziz b. Muhammed, Abdulaziz b. Ebî Hâzim ve Sufyân b. Uyeyne, Ebû Hâzim'den, (O) Sehl b. Sa'd'dan, (O da) Hz. Peygmaber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onun, (yani bir önceki hadisin) aynısını rivayet etti."[327]

96. Nafile Namazı Hangi Yerde (Kılmak) Daha Faziletlidir?

1373. "Bize Mekki b. İbrahim haber verip (dedi ki), bize Abdullah b. Sa'id b. Ebî Hind, Ebu'n-Nadr'dan, (O) Busr b. Sa'id'den, (O da) Zeyd b. Sâbit'den (naklen) rivayet etti ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"(Nafile) namazı evlerinizde kılmaya bakın! Çünkü kişinin (kıldığı) namazın en hayırlısı, cemaatle (kılınan farz namazlar) hariç, evinde (kıldığı namaz)dır."[328]

97. (Kişinin) Namazları, Evinde Kıldıktan Sonra Cemaatle Yeniden Kılması

1374. "Bize Haşim ibnu'l-Kasım rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Yala b. Atâ'dan, şöyle dediğini rivayet etti: Câbir b. Yezîd İbni'l-Esved es-Süvâ'î'yi, babasından (naklen) rivayet ederken işittim ki:"
O (yani Yezîd'in babası, bir gün) Hz. Peygamber'le (Sallallahu, Aleyhi ve Sellem) sabah namazını kılmış. (Yezîd'in babası) demiş ki, bir de ne görelim! Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namaz kıldırdığında namaz kılmayarak bir kenarda oturmakta olan iki kişi... (Yezîd'in babası) demiş ki, bunun üzerine (Hz. Peygamber) onları çağırttı. Onlar da, tiril tiril titrer bir halde getirildiler. (Hz. Peygamber) buyurdu ki;
"Sizi (bizimle) namaz kılmaktan ne alıkoydu?" Onlar;

"Evlerimizde kılmıştık, (bunun için sizinle kılmadık)" dediler. (O zaman Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:
"Artık (böyle) yapmayın. Evlerinizde kılıp da sonra imama kavuştuğunuz zaman (tekrar) kılın. Çünkü bu (ikinci kılışınız) sizin için nafile (yerine geçer.)" (Yezîd'in babası) sözüne şöyle devam etmiş:
"Sonra cemaat kalktı, (Hz. Peygamber'in) elini tutup yüzlerine sürmeye başladılar. (Yezîd'in babası) demiş ki, ben de elini tutup yüzüme sürdüm de, O'nun kardan daha serin, kokusunun da miskten daha güzel olduğunu gördüm."[329]

98. İçinde Bir Defa (Cemaatle) Namaz Kılınmış Olan Bir Mescidde (İkinci Defa) Cemaatle Namaz Kılmak

1375. "Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki), bize Vu-heyb rivayet edip (dedi ki), bize Süleyman İbnu'l-Esved, Ebu'l-Mutevekkil en-Nâcî'den, (O da) Ebû Saidden (naklen) rivayet etti ki:" Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün) tek başına namaz kılan bir adam gördü de şöyle buyurdu:
"*Bir adam şuna bir hayır yapsa "sadaka verse" de (gidip) onunla beraber namaz kılsa!"*[330]

Açıklama

Tek başına namaz kılan kimseye sadaka vermekten maksat, namazı onunla birlikte kılıp ona cemaat sevabı kazandırmaktır. Çünkü cemaatle kılman bir namazın, tek başına kılman bir namazdan yirmi küsur daha fazla sevabı vardır. [331]

1376. "Bize Affân haber verip (dedi ki), bize Vuheyb rivayet edip dedi ki, bize Süleyman ibnü'l-Esved, Ebu'l-Mütevekkil en-Nâci'den, (O da) Ebu Said el-Hudri'den (naklen) rivayetetti ki:"
(Birgün) bir adam, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namazı kılmış iken mescide girdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
"Bir adam şuna bir hayır yapsa (sadaka verse) de, (gidip)

onunla beraber namaz kılsa"
Abdullah ed-Dârimi dedi ki;
"(Bir kimse ikindi namazını cemaatle bir defa kıldıktan sonra, ikinci bir cemaatle de) ikindi namazını kılabilir. O, akşamı da, (bir defa cemaatle kıldıktan sonra ikinci bir cemaatle) kılabilir; fakat (bu ikinci kılış nafile olacağı için, rekâtları) çift yapar, (yani akşamın üç rekâtını dörde tamamlar.)"[332]

Açıklama

Bu Hadis, bir camide (mescidde) bir vaktin namazı cemaatle kılındıktan sonra orada başkaları tarafından o namazın ikinci bir cemaat teşkiliyle kılınmasının caiz olduğunu göstermektedir. Ancak alimlerin cumhuru, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) zamanındaki uygulamalara bakarak, bir camide bir vaktin namazı için ikinci cemaatın yapılmasının, özel olarak toplanmama, caminin görevli imamının olmaması gibi durumlar dışında, mekruh olduğunu söylemişlerdir. Çünkü bu, ikinci bir cemaat yapılır diye, cemaatle namaz kılmaya gösterilecek dikkatin zayıflamasına sebep olur ve neticede müslümanların birliğine zarar verir.
İkinci cemaat caiz olunca, ilk cemaatle vaktin namazım kılmış olan bir kimse bu ikinci cemaatle de aynı namazı tekrar kılabilir. Ancak bu ikinci kılış nafile olur. Bu durum ise ikindi ve akşam namazlarında yeni bir mesele ortaya çıkarır. Şöyle ki, ikindi namazının kılınmasından sonra akşam vaktine kadarki arada nafile namaz kılmak, bazı alimlerin istisnaları varsa da, mekruhtur. Ayrıca akşam namazının ikinci defa kılmışında üç rekâtlı bir nafile namaz kılınmış olacaktır. Halbuki nafile namazları tek rekâtlı kılmak da mekruh görülmüştür. İşte Dârimi, ikindi ve akşam namazlarının nafile olmak üzere ikinci kılınışlarında ortaya çıkan bu durumlarla alâkalı görüşlerini açıklamıştır. O, ikindi namazı konusunda Şafiîlerinkine benzer bir görüşe sahiptir. Çünkü Şafiîlere göre, bir sebepten dolayı ise, ikindiden sonra nafile namaz kılmak mekruh değildir. O'na göre, nafile olarak kılınan akşamın rekâtlarının dörde tamamlanmasıyla da, tek rekâth nafile kılmanın

mekrûhluğundan kıurtulunmuş olunacaktır.[333]

99. Tek Bez İçinde Namaz Kılmak

1377. "Bize Sa'id b. Amir, Hişâm'dan, (O) Muhammed'den, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) haber verdi ki:
"Bir adam;
"Ya Rasûlallah, dedi, insan tek (parça) bez içinde namaz kılabilir mi?" O şöyle buyurdu:
"Hepiniz iki (parça) bez bulabiliyor mu? Hepinizin iki (parça) bezi var mı?"[334]
1378. "Bize Ubeydullah b, Musa ve Muhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan, (O) Ebu'z-Zinâd'dan, (O) el-A'rec'den, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Sizden biri, omuzlarının üzerinde (düşmesine mani olacak) bir şeyi bulunmayan tek (parça) bez içinde namaz kılmasın!"[335]

100. Sağır Bürünüşün Yasaklanması

1379. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Amr, Ebu Seleme'den, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) iki giyinişten, yani birinizin, avret yeri ile gök arasında hiçbir şey olmaksızın bir beze sarınmasından (ihtıbâ'dan) ve sağır bürünüşten (sammâ'dan), yahûdilerin bürünüşünden men'etti."[336]

Açıklama

Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yasakladığı iki giyinişten biri, sözlük manâsıyla Türkçe karşılığı "sağır bürünüş" olan "iştimâlu's-sammâ"dır. Bir kumaşın bu şekilde bürünülüşü şöyle tarif edilir: İştimâlu's-samma, beze, bedevilerin büründükleri gibi bürünmektir ki, bu da bezi sağ tarafından sol kolunun ve sol omuzunun üzerinden getirip sonra arkadan sağ

kolunun ve sağ omuzunun üzerinden atmak suretiyle bürünmekten ibarettir. Bu durumda el ve ayaklar, istenildiği gibi hareket ettirilemeyecek şekilde sımsıkı sarılmış olur. Bu lügatçıların tarifi olup, namaz kılarken yasaklanan bu giyiniş şekli olmalıdır. Bir de fakihlerin tarifi vardır ki, o şöyledir: İştimâlu's-sammâ', izâr ve ihram gibi giysilerden yalnızca bir kat beze bürünmektir. Bu durumda bedenin üzerinde başka bir bez olmaz, olanın da bir tarafı kaldırılarak omuza atıldığı için vücûdun tamamı örtülemez ve bazı avret yerleri açık kalabilir.
Yasaklanan ikinci giyiniş ise "ıhtıbâ"dır. Bu da insanın kaba etleri üzerine oturup bacaklarını dikerek ve karnına çekerek bir beze sarınmasına denir.
Iştimâlu's-sammâ', kolay hareket imkânı vermediği veya fakihlerin ta'rîfî'ne göre avret yerlerinin bir kısmının açıkta kalma ihtimali olduğu için; ıhtıbâ ise, o şekilde dikkatsizce sarınan kimsenin, görünmesi haram olan yerlerini örtmemesi sebebiyle buraların başkası tarafından görülmeleri kuvvetle muhtemel olduğu için yasaklanmışlardır.[337]

101. Seccade Üzerinde Namaz Kılmak

1380. "Bize Sa'id b. Amir ve Ebu'l-Velîd, Şu'be'den, (O) Süleyman eş-Şeybâni'den (O) Abdullah b. Şeddâd'dan, (O da) Hz. Meymûne'den (naklen) haber verdiler ki:"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) seccade üzerinde namaz kılardı.[338]
1381. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecîd ve Abdullah b. Mesleme haber verip dediler ki, bize Mâlik, İshak b. Abdillah b. Ebî Talha'dan, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti ki:"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir hasır üzerinde namaz kılmıştı.[339]

102. Kadın Giysilerinin İçinde Namaz Kılmak

1382. "Bize Ebû Asım, Abdulhamîd b. Ca'fer'den, (O) Yezîd b. Ebî Habîb'den, (O) Mu'âviye b. Hudeyc'den, (O da) Muâviye b.

Ebî Sufyân'dan (naklen) haber verdi ki; O, Hz. Ümmü Habibe'ye şunu sormuş:”
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), içinde seninle beraber yatmış olduğu kumaş (giysi) içinde namaz kılar mıydı?" O da;
"Evet, onda bir pislik görmediği zaman (kılardı.)" karşılığını vermiş.[340]
1383. “Bize Ebul-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Leys b. Sa'd, Yezid b. Ebî Habib'den, (O) Süveyd b. Kays'tan, (O) Mu'âviye b. Hudeyc'den, (O) Muâviye b. Ebî Sufyân'dan, (O da) Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hanımı olan kırkardeşi Ümmü Habibeden (naklen) rivayet etti ki;”
O, O'na; Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), içinde O'nunla cima’ yapmış olduğu kumaş (giysi) içinde "namaz kılar mıydı?" diye sormuş, O da;
"Evet, onda bir pislik görmediği zaman (kılardı.)" karşılığını vermiş.”[341]

103. Pabuçlarla Namaz Kılmak

1384. “Bize Osman b. Ömer rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Ebû Mesleme'den -ki O, Sa'id b. Yezîd el-Ezdî'dir-, şöyle dediğini haber verdi:”
Enes b. Malik'e "Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) pabuçlarıyla namaz kılar mıydı?" diye sordum, O da; "Evet, (kılardı)" dedi.[342]
1385. “Bize Haccâc b. Minhâl ve Ebu'n-Nu'mân rivayet edip dediler ki, bize Hammâd b. Seleme, Ebû Ne'âme es-Sa'dî'den, (O) Ebû Nadra'dan, (O da) Ebû Sa'id el-Hudrî'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:”
Bir ara Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Ashabına namaz kıldırıyordu. Derken pabuçlarını çkarıp soluna koydu. Bunun üzerine (Ashabı) da pabuçlarını çıkardılar. Sonra (Hz. Peygamber) namazını bitirince;
"*Sizi, papuçlarınızı (bir kenara) atmaya ne sevketti?*" buyurdu. Onlar da;
"Senin çıkardığını gördük, biz de çıkardık!" dediler. (O zaman

Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:
"Doğrusu Cebrail bana geldi ve bana haber verdi ki, onlarda pislik -veya "insan pisliği"- var. Bunun için biriniz mescide geldiği zaman papuçlarını ters çevirsin ve eğer onlarda bir pislik görürse (onu) yok etsin, (sonra) onlarla namaz kılsın!"[343]

104. Namazda "Sarkıtma"nın Yasaklanması

1386. "Bize Sa'id b. Âmir, Sa'id b. Ebî Arûbe'den, (O) İsl'den, (O) Ata'dan, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki:"
O, "sarkıtma"yı kerîh gördü ve bunun (kerih olması görüşünün) Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ait olduğunu söyledi (bunu Hz. Peygamber'e ref etti).[344]

Açıklama

Sözlük mânâsı "sarkıtmak", "aşağı salıverip sarkıtmak" olan "sedl" kelimesinin Şer'i ıstılahtaki manası hakkında birkaç görüş vardır: Izârın (peştemalın) orta yerini başın üstüne koyup iki tarafını, omuzların üzerine bırakmaksızın sağdan ve soldan sarkıtmak; elbiseye bürünüp elleri de içine sokarak bu şekilde rukû'a gitmek (yahûdiler böyle yaparmış); elbiseyi, yere değecek kadar sarkıtmak; iki tarafını önde bağlamaksızm elbiseyi salıvermek. Suyûti (rh.a.), bu görüşlerden en tercihe şâyân olanının birinci görüş olduğunu ve bir çok âlimin bunu tercih ettiğini söylemiştir. Şevkâni (rh.a.) ise "eğer sedl kelimesi bu mânâlar arasında müşterek ise, hadisi bunların hepsine yormaya hiçbir mâni yoktur. Kuvvetli görüş de, "müşterek" lafzı, bütün mânâlarına yormaktır" demiştir.[345] "Sedl namazın huşu ve huzurunu bozabileceği endişesiyle ve yahûdilere benzememek için kerîh görülmüş olmalıdır.[346]

105. Saçların Bağlanıp Toplanması Hakkında

1387. "Bize Sa'id b. Amir, Şu'be'den, (O) Mihvel "Muhavvel'den, (O) Ebû Sa'id"den, (O da) Ebû Râfî'den naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) beni, saçlarımı bağlayıp toplamış (topuz yapmış) olduğum halde -veya O, "bağlamış olduğum (halde)" demiştir- secde ederken görmüştü de onları çözmüştü." [347]
1388. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana Bekr -ki O, İbn Mudar'dır-, Amr'dan -yani ibnu'l-Hâris'ten-, (O da) Bukery'den (naklen) rivayet etti ki, İbn Abbâs'ın âzâdlısı Küreyb O'na rivayet etmiş ki:"
İbn Abbâs, Abdullah İbnu'l-Hâris'i, başının (saçı) arkasından bağlanıp toplanmış, (topuz yapılmış) olduğu halde namaz kılarken görmüş ve (kalkıp) onları çözmeye başlamış, öbürü (yani Abdullah İbnu'l-Hâris) de hareketsiz durup O'na bir şey dememiş. Sonra, (namazı bitirince) İbn Abbâs'a dönüp;
"Başımdan sana ne!" demiş, O da şu karşılığı vermiş:
"Gerçekten ben Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:
"*Bu (şekilde namaz kılanın) durumu, ancak, (elleri arkasında iple) bağlanmış olarak namaz kılan kimsenin durumu gibidir."*[348]

Açıklama

Bu Hadis, erkeğin, saçlarını topuz halinde bağlayıp başında toplayarak namaz kılmasının mekruh olduğunu göstermektedir. Hanefî, Şafiî ve Hanbelilere göre hem namaz için, hem de başka bir maksatla saçları topuz yapmak mekruh, Malikilere göre ise namaz için bunu yapmak mekruhtur. Bu mekrûhluğun hikmeti, namazda saçların da huzûr-u ilâhiye dönük olmasını, onların da rükû ve secdeye gitmelerini ve böylece namazın ruh ve maddenin bütünüyle kılınmasını sağlamak olmalıdır.[349]

106. Namazda Esnemek

1389. "Bize Nuaym b. Hammâd haber verip (dedi ki), bize Abdulaziz -ki O, İbn Muhammed'dir-, Süheyl'den, (O) Abdurrahman b. Ebî Sa'îd'den, (O) babasından, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O şöyle buyurdu:"
"Biriniz esnediği zaman elini kapasın. Çünkü (insan esnediğinde ağzını kapamazsa) şeytan ağzına girer,"[350] Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki, "yani "(...elini) ağzının üzerine (kapasın...)".[351]

107. Uykusu Bastıranın Namaz Kılmasının Mekrûhluğu

1390. "Bize Haccâc b. Minhâl haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Hişâm b. Urve'den, (O) babasından, (O) Hz. Aişe'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki O şöyle buyurdu:"
"Birinizin, namaz kılıyorken uykusu geldiğinde, uykusu gidinceye kadar (gidip) uyusun. Çünkü o (uykulu bir halde namaz kılarsa) belki, Allah'tan bağış dileyeyim derken kendine sövüp (beddua eder)."[352]

108. Oturarak Kılanın Namazı Ayakta Kılanın Namazının Yarısına Eşittir

1391. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Ca'fer -ki O, İbnu'l-Hâris'tir-, Mansûr'dan, (O) Hilâlden, (O) Ebû Yahya'dan, (O da) Abdullah b. Amr'dan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Bana, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) "kişinin oturarak kıldığı namazın (sevabı), (ayakta kılınan) namazın (sevabının) yarısı (kadardır)" buyurduğu ulaşmıştı. (Abdullah, sözünün devamında) şöyle dedi: Sonra (bir gün) Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) huzuruna, o oturarak namaz kılıyorken girdim. Bunun üzerine;

"Ya Rasûlulallah, dedim, vakıa şu ki, bana senin;
"Kişinin oturarak kıldığı namaz, namazın yarısıdır" buyurduğun ulaşmıştı, halbuki sen oturarak namaz kılıyorsun!" şöyle buyurdu:

"Evet, (öyle dedim). Fakat ben, sizden biri gibi değilim. "[353]

Açıklama

Bu Hadis, oturarak kılınan bir namazın sevabının, ayakta kılmanın sevabının yarısı kadar olduğunu göstermektedir. Alimlerin cumhuru bu hadisin nafile namazlar hakkında olduğunu söylemiştir. Farz namazların, bir ma'zeret olmaksızın oturarak kılınması caiz değildir Nevevî (rh.a.), ayakta kılmaya gücü olanın oturarak kılmasının helâl olduğuna inanan bir kimsenin kâfir olacağını söylemiştir. Bu Hadis, Malik'e (rh.a.) göre ise, ayakta kılmakta meşakkat çektiği için, farz olsun nafile olsun, her namazda kendisine oturarak namaz kılma izni verilmiş olan kimse hakkındadır. Öyle anlaşılıyor ki, bu hadisi Dârimi (rh.a.) de Malik (rh.a.) gibi anlamıştır. Bununla beraber, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) farz namazları, Ashabına imam olarak cemaatle kıldığı için bu Hadisin, alimlerin cumhurunun söylediği gibi, nafile namazlar hakkında olması tercihe şayandır. Binaenaleyh ayakta kılmaya gücü yeten bir kimse nafile bir namazı oturarak kılarsa, namazı sahih olur, fakat yarı sevab alır. Hadisin son cümlesinden anlaşıldığına göre Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), mazeretsiz olarak oturarak kıldığı nafile namazları da, hususiyetlerinden biri olarak, ayakta kıldıkları gibidirler. Bu yüce Allah'ın (Celle Celaluhu) Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir lütfudur.[354]

109. Oturarak Nafile Namaz Kılmak

1392. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Yûnus, İbn Şihâb'dan rivayet etti (ki, O şöyle demiş); Bana es-Sâ'ib b. Yezîd, el-Muttalib b.

Ebî Vedâ'a'dan (naklen) rivayet etti ki, Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hanımı Hz. Hafsa şöyle demiş:"
"Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), nafile namazını oturarak kılarken görmemiştim. Nihayet vefatından bir yıl veya iki yıl öncesi olunca, O'nu, nafile namazını oturarak kılarken ve (bu namazında okuduğu sûreyi, en uzunlarından daha uzun olacak kadar yavaş ve güzel bir şekilde okurken görmüştüm."[355]
1393. "Bize Osman b. Ömer haber verip (dedi ki), bize Malik, ez-Zühri'den, (O) es-Sâ'ib b. Yezîd'den, (O) el-Muttalib b. Ebî Vedâ'a'dan, (O) Hz. Hafsa'dan, (O da) Hz. Peygamber1 den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) bunu, (yani bir önceki) hadisi haber verdi."[356]

110. (Namaz Kılarken) Çakıl Taşlarını Silip Yok Etmekten Men'

1394. "Bize Vehb b. Cerir rivayet edip (dedi ki), bize Hişâm, Yahya b. Ebî Kesîr'den, (O da) Ebû Seleme'den rivayet etti (ki, O şöyle demiş); Bana Mu'aykîb rivayet etti ki:"
Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) mescidde silip yok etme hakkında soruldu da, O şöyle buyurdu: *"Mutlaka yapacaksan, bari bir defa (yapmakla yetin!)"* Hişâm şunu ekledi: Zannediyorum ki O (Mu'aykîb);
"Yani çakıl taşlarını silip yok etme, (düzleme, giderme hakkında soruldu)" demiş.[357]
1395. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, ez-Zühri'den, (O) Ebu'l-Ahvas'tan, (O da) Ebû Zerr'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:" *"Biriniz namaza kalkıp (da kılmaya başladığı zaman), rahmet onunla yüz yüze geleceği için, artık çakıl taşlarını silip yok etmesin, (onları düzlemekle, yok etmekle uğraşmasın!)"*[358]

111. Mezarlıklar Ve Hamamlar Dışında Yeryüzünün Hepsi Temiz Ve Temizleyicidir

1396. “Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Hüşeym rivayet edip (dedi ki), bize Seyyar rivayet edip dedi ki, ben Yezîd el-Fakîr'i, şöyle derken işittim: Ben Câbir b. Abdillah'ı şöyle derken işittim: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:”
"Bana, benden önce hiçbir Peygambere verilmeyen beş şey verildi: (Eskiden) Peygamber özel olarak kendi topluluğuna Peygamber gönderilirdi, ben ise genel olarak bütün insanlara Peygamber gönderildim. Bana ganimetler helâl kılındı, onlar benden öncekilere haram kılınmışlardı. Bana yeryüzü, iyi ve temiz olarak mescid ve temiz-temizliyici kılındı. Düşmanımız bizden, bir aylık mesafeden korkar. Bana şefaat verildi."[359]
1397. “Bize Sa'id b. Mansûr haber verip (dedi ki), bize Abdulaziz b. Muhammed rivayet etti -(Sa'id dedi ki;) "bunu ondan ben istemiştim"-; O dedi ki, bana Amr b. Yahya, babasından, (O da) Ebû Sa'id el-Hudri'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: "Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:”
"Mezarlıklar ve hamamlar hariç, yer yüzünün hepsi mesciddir. " [360]

Ebû Muhammed (ed-Dârimi'ye);
"Mezarlıkta kılınan namaz, (farzın yerine getirilmiş olması için) kâfi gelir mi?" denildi de O;
"Mezarın üzerinde olmadığında, evet (kâfi gelir)" karşılığını verdi. O (sözünün devamında) şöyle dedi:
"Bu Hadisi, râvüerin (hepsi) mursel olarak rivayet etmişlerdir." [361]

Açıklama

Bir önceki Hadiste geçen; "Yeryüzü benim için mescid ve temiz-temizleyici kılındı" cümlesi yeryüzünün her yerinde namaz kılınabileceğini göstermektedir. Malikiler buna dayanarak, mezarlıklarla hamamlarda bile namaz kılmanın caiz olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre mezarlık ve hamam gibi yerlerde

namaz kılma, bu yerlerde necis şeylerin bulunması hallerinde menedilmiştir. Onların bu görüşleri, mezarlık ve hamam istisnası yapmaksızın necaset bulunan her yerde namaz kılmanın zaten caiz olmadığı söylenerek, tenkid edilmiştir. Hanbeliler ise, yukarıdaki Hadisin zahiri mânâsına bakarak, mezarlık ve hamamlarda namaz kılmanın haram olduğunu, buralarda kılınacak namazların sahih olmayacağını söylemişlerdir. Hanefi ve Şafiîlere göre ise mezkûr yerlerde namaz kılmak, her halükârda mekruhtur. Bu yerlerde namaz kılmanın menedilmesinin hikmeti, buraların ekseriya pislik mahalli olmalarıdır, denmiştir. Namazda ilâhi huzura çıkılır. Bu sebeple kılman yerin temiz olması gerekir. Bu, imandan sonra en büyük ibadet olan namaza hürmetin de bir gereğidir. Bunun yanında, mezarlıklarda namaz kılma yasağının bir hikmeti de "mânevi pislenme" tehlikesi olabilir. Şöyle ki, oralarda namaz kılma yaygınlaşır ve âdet haline gelirse bu, zamanla cahil kimseler nezdinde ölülere tapınma ve Allah korusun, şirke dönüşübelir.
Bu Hadisin, Dârimi'nin (rh.a.) işaret ettiği mürselliğine gelince; Hammâd b. Seleme, Adulvâhıd b. Ziyâd ve Abdulaziz ve Muhammed bu Hadisi, senedinde Ebû Sa'id'i zikrederek muttasıl (müsned) olarak rivayet etmişlerdir. Sufyân Sevri ile Sufyân b. Uyeyne'nin bir rivayetleri yine müsned, diğer bir rivayetleri ise, senedde Ebû Sa'id zikredilmeksizin, mürseldir. Binaenaleyh, el'ân elimizde mevcut olan bilgilere göre bu Hadisi râvîlerin çoğu müsned olarak rivayet etmişlerdir. "Yeryüzü benim için mescid ve temiz-temizleyici kılındı." Hadisi ile son Hadisin metni arasında, biri ânım, diğeri hâss olduğu için, bir zıtlık da yoktur. [362]

112. Koyun Ve Keçilerin Yatak Yerleri İle Devlerin Yatak Yerlerinde Namaz Kılmak

1398. “Bize Muhammed b. Minhâl haber verip (dedi ki), bize Yezid b. Zurey' rivayet edip (dedi ki), bize Hişâm b. Hassan, Muhammed'den, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:”

"Namaz vakti gelir de, koyun ve keçilerin (su kenarındaki) yatak yerleri[363] *ile develerin su kenarındaki yatak yerlerinden başka bir yer bulamadığınızda, koyun ve keçilerin (su kenarındaki) yatak yerlerinde namaz kılın, (ama) develerin su kenarındaki yatak yerlerinde namaz kılmayın."*[364](267)

Açıklama

Bu Hadis, zahiri manâsıyla develerin su kenarındaki yatak yerlerinde (a'tân) namaz kılmanın haram, koyun ve keçilerinkinde caiz olduğunu göstermektedir. Ahmed h. Hanbel (rh.a.), bu Hadisin zahiriyle amel etmiştir. Alimlerin cumhuru ise, develerin su kenarındaki yatak yerlerinde namaz kılmanın mekruh olduğunu söylemişlerdir. Burada şunu da eklemek lâzımdır: Hadiste kullanılan "merâbid" ve bilhassa "a'tân" kelimeleri, her ne kadar söz konusu hayvanların "su kenarındaki yatak yerleri"ni ifade ediyorlarsa da, öyle anlaşılıyor ki, bütün alimler, bu hükümlerin bu hayvanların bütün yatak yerleri için geçerli olduğunu kabul etmişlerdir.
Bu yasak ve müsâadelerin "ta'abbüdî" olduğunu söyleyenler vardır. Bununla beraber, Şer'î emir ve yasakların hikmetlerini araştırmakta da bir mahzur yoktur. Nitekim bir çok alim, bu yasak ve müsâadelerin bir hikmetini şöyle açıklamışlardır:
"Develer sert, kindar, bu sebeple de korkutucu hayvanlar oldukları için onların yatak yerlerinde namaz kılmak, namazın huzur ve huşûunu bozar. Bu sebeple oralarda namaz kılmak yasaklanmıştır. Koyun ve keçiler böyle olmadıkları için onların yatak yerlerinde ve ağıllarında namaz kılmaya müsâade edilmiştir. Bu yasak ve müsâadelerin başka bir hikmeti, söz konusu yerlerin temizliği ile alâkalı olabilir. Allahu a'lem."[365]

113. Kim Allah İçin Bir Mescid Yaparsa

1399. "Bize Ebû Asım, Abdulhamid b. Ca'fer'den rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Babam, Mahmûd b. Lebîd'den (naklen) rivayet

etti ki:”
Hz. Osman, (Hz. Peygamber'in) Mescidi'ni (genişletmek için ilâveler yapıp yeniden) inşa etmek istediğinde halk bunu hoş karşılamamıştı. Bunun üzerine O şöyle demişti:
“Ben Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:”
"Kim Allah (rızası) için bir mescid (cami) inşa ederse, Allah da onun için Cennet'te aynısını inşa eder."[366]

114. Mescide Girdiğinde İki Rekât Namaz Kılmak

1400. “Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Malik Enes ve Fuleyh b. Süleyman, Amir b. Abdillah İbni'z-Zübeyr'den, (O) Amr b.Süleym'den, (O da) Ebû Katâde'den (naklen) rivayet ettiler ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurdu:”
"Biriniz mescide (camiye) geldiği vakit, oturmadan önce iki rekât namaz kılsın."[367]

115. Mescide Giriş Esnasında Söylenilecek Söz

1401. “Bize Yahya b. Hassan rivayet edip (dedi ki), bize Abdulaziz b. Muhammed, Rebîa b. Ebî Abdirrahman'dan, (O da) Abdulmelik b. Sa'îd b. Süveyd'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Ebû Humeyd'i -veya Ebû Useyd el-Ensârî'yi-, şöyle derken işittim: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:”
"Biriniz Mescid'e (camiye) girdiği vakit, Peygamber'e (salâtü) selâm getirsin, sonra da; "Allahumme'fteh Lî Ebvâbe Rahmetik: Allahım! Bana rahmetinin kapılarını aç" desin. (Camiden) çıktığı vakit ise, "Allahumme înni Es'elüke Min Fadlik: Allahım! Gerçekten ben senden, senin fazlından (nasîbler, helâl rızıklar) isterim" desin.[368]

116. Mescide Tükürmenin Mekrûhluğu

1402. “Bize Hâşim İbnu'l-Kasım rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip dedi ki, Katâde'ye; "Enes'i, Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen):”
"Mescide tükürmek günâhtır" derken işittin mi?" dedim de O, şu karşılığı verdi:
"Evet, (işittim. Tükürme'nin) keffâreti ise (tükrüğü, toprağa) gömmektir."[369]
1403. “Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), bize Humeyd, Enes'ten (naklen) haber verdi ki, Rasûlullah (Sal-lallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:”
"Şüphe yok ki, kul, namaz kıldığı zaman ancak Rabb'ine niyazda bulunur -veya "Rabb'i, onunla kıble arasındadır"-. Bundan dolayı biriniz tükürdüğü zaman sol tarafına veya ayağının altına tükürsün yahut şöyle yapsın." -(Hz. Peygamber bunu buyururken) elbisesine tükürmüş ve O'nun bir tarafını (diğer) tarafla ovmuştu.[370]
1404. “Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan (O) Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:”
Bir ara Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir konuşma yapıyordu. Derken mescidin kıblesinde sümük (veya tükürük) görüverdi. Bunun üzerine mesciddekilere öfkelendi ve şöyle buyurdu:
"Muhakkak ki Allah'ın (kıblesi), biriniz namazında olduğunda onun (yüzünün) tarafındadır. Binaenaleyh (kıbleye) sakın tükürmesin -veya sakın sümkürmesin!-" buyurdu. (Hz. Peygamber) sonra emretti de o (sümük veya tükrüğün) yeri kazıldı -veya "emretti de (sümük ve tükürük kazınıp yeri) bulaştırıldı-. Hammâd dedi ki, “(İbn Ömer'in ancak; "(yeri) za'ferânla (bulaştırıldı, yani yerine za'ferân sürüldü.)" dediğini biliyorum.”[371]
1405. “Bize Süleyman b. Davûd rivayet edip (dedi ki), bize İbrahim b. Sa'd, ez-Zührî'den, (O da) Humeyd b. Abdirrahman'dan (naklen) rivayet etti ki, Ebû Sa'id ile Ebû Hureyre O'na haber vermişler ki:”
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün) mescidin

duvarında tükürük görmüş. Bunun üzerine bir çakıl alarak onu kazıyıp yok etmiş, sonra da şöyle buyurmuş:
"Biriniz tükürdüğünde (veya sümkürdüğünde) ne yüzünü (döndüğü) tarafa, ne de sağ tarafına sakın tükürmesin (veya "sümkürmesin"), sol tarafına veya ayağının altına tükürsün." [372]

117. Mescidde Uyumak

1406. "Bize Sa'id İbnu'l-Muğire rivayet edip (dedi ki), bize Mu'temir, Davûd b. Ebî Hind'den, (O) Ebû Harb b. Ebi'l-Esved ed-Düelî'den, (O) amcasından, (O da) Ebû Zerr'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"(Bir gün) ben mescidde uyuyorken Nebiyyullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanıma geldi ve bana ayağıyla vurup;
"Seni burada uyurken mi görüyorum?" buyurdu. Ben de;
"Ya Nebiyyallah! Bana gözlerim galip gelmiş, (uyuya kalmışım!)" dedim."[373]
1407. "Bize Musa b. Halid, Ebû İshak el-Fezârî'den, (O) Ubeydullah b. Ömer'den, (O) Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi;"
(Bir zamanlar) Mescid'de geceliyordum. (O zaman) evli değildim. Derken rüyada gördüm ki, sanki ben, içinde asılı adamlar bulunan bir kuyuya götürülmüşüm de (orada benim için);
"onu sağ tarafa götürün!" denilmiş. Sonra ben bu rüyayı Hz. Hafsa'ya zikrettim ve
"onu Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) anlat!" dedim. O da O'na anlatmış. O;
"bunu kim görmüş?" buyurmuş. O da; "İbn Ömer (görmüş.)" demiş. Bunun üzerine Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:
"Ne güzel delikanlı -veya "ne güzel adam!" buyurmuş.-. Keşke gecenin bir kısmında (kalkıp) namaz kılmayı âdet edinse!."
(İbn Ömer) dedi ki, "ben (o zamanlar) uyuduğumda, sabah oluncaya kadar kalkmazdım." (Nâfı') dedi ki, ondan sonra İbn

Ömer gece (kalkıp) namaz kılmayı âdet edindi.[374]

Açıklama

Bu iki Hadis arasında zahiri bir zıtlık vardır. Birinci Hadisten, Ebû Zerr'in -Allah O'ndan razı olsun!- mescidde uyumasını Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) tasvip etmediği anlaşılmakta iken, ikinci hadiste İbn Ömer'in -Allah O'ndan razı olsun!- bekâr iken mescidde gecelediği görülmektedir. Aynı şekilde mescidde, bir zamanlar İbn Ömer'in de aralarında bulunduğu Ashab-ı Suffa ve Medine'ye gelen misafirler de kalmaktaydılar. Hz. Osman (r.a.) ile Hz. Ali'nin (r.a.) mescidde uyuduklarını belirten haberler de vardır. Hatta Sahâbi Sümâme b. Üsâl'in (r.a.), müslüman olmadan önce bile mescidde gecelediği nakledilmektedir. Şu halde Ebû Zerr (r.a.) ile ilgili haberde, O'nun o anda başka bir yerde bulması gerektiği, yapması gereken bir işinin olması gibi özel bir durum sözkonusu olmalıdır. Bununla beraber Malik (rh.a.) ve Ahmed (rh.a.), şehirde evi olan kimselerin camide gecelemelerinin veya öğle uykusuna yatmalarının mekruh olduğunu söylemişlerdir. Şafiîlere göre ise, namaz kılanların yerini daraltmamak ve karışıklığa meydan vermemek şartıyla, camide uyumak, mutlak olarak mekruh değildir.[375]

118. Mescidde Bağırarak Kayıp Eşya Arayıp Soruşturmaktan Ve Alış-Veriş Yapmaktan Men'

1408. "Bize el-Hasan b. Ebî Yezîd el-Kûfî haber verip (dedi ki), bize Abdulazîz b. Muhammed rivayet edip (dedi ki), bana Yezîd b. Husayfa, Muhammed b. Abdirrahman b. Sevbân'dan, (O) babasından, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) haber verdi ki, Rasûluüah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Mescidde (camide) bir şey satan veya satın alan bir kimse gördüğünüz vakit; "Allah ticaretini kazançlı kılmasın!" deyin. Onda bağırarak kayıp eşya arayıp soruşturan bir kimse gördüğünüzde ise; "Allah onu sana geri çevirmesin!" deyin."

[376]

119. Mescidde Silâh Taşımaktan Men'

1409. “Bize Muhammed İbnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki), bize Sufyân b. Uyeyne rivayet edip dedi ki:”
Amr b. Dinara; "Câbir b. Abdillah'ı;
"Bir adam ok taşırken uğramıştı da, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ona;
"Onların temrenlerini, (demir uçlarını) tut!" buyurmuştu, derken işittin mi?" dedim. O da;
"Evet, (işittim)" dedi.[377]

Açıklama

Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) okların demir uçlarının tutulması emri bu rivayette, cami kaydı olmaksızın mutlak olarak gelmiştir. Bu Hadisin diğer rivayetlerinde olayın camide geçtiği belirtilmektedir. Hadis, silâh taşırken gerekli güvenlik önlemlerinin alınmasının gereğine işaret etmketedir. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu önlemlerin alınmaması halinde, bir kaza sonucu herhangi bir kimsenin yaralanmasından veya zarar görmesinden endişe ettiği için, önlem alınmasını emretmiştir. Bu, Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) insanlara, özellikle de mü'minlere olan büyük şefkat ve merhametinin bir ifadesidir. Rahmet Peygamberi, bırakın daha büyük bir haksızlık yapılmasına, insanın bir yerinin çizilip kanamasına bile razı değildir. Burada, bilhassa yukarıdaki rivayet göz önüne alındığında, sadece mü'minlerin düşünüldüğünü kesin olarak söylemek mümkün değildir. Kaldı ki, mescidde de, herhangi bir vesileyle bir gayr-ı müslimin bulunması mümkündür.
Yukarıdaki Hadis, diğer rivâyetleriyle beraber, gerekli önlemleri almak kaydıyla camilere silâh sokulabileceğini de göstermektedir.[378]

120. Kabirleri Mescid Edinmekten Men’

1410. “Bize el-Hakem b. Nâfi1 haber verip (dedi ki), bize Şu'ayb ez-Zühri'den haber verdi (ki, o şöyle demiş); Bana Ubeydullah b. Abdillah haber verdi ki, İbn Abbâs ve Hz. Aişe şöyle demişler:”
“Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (vefatına yakın ölüm meleği) indiğinde siyah bir abasını yüzüne örtmeye başlamıştı. Sıkılınca da onu yüzünden açmaktaydı. İşte o, bu halde iken, (yahûdi ve hıristiyanların) yaptıklarının benzerinden sakındırmak üzere şöyle buyurmuştu:”
“Allah'ın laneti yahûdi ve hıristiyanların üzerine olsun! (Zira) onlar, peygamberlerinin kabirlerini kendilerine mescid edindiler.”[379]

121. Mescide Çıkıldığında Parmakları Birbirine Kenetlemekten Men'

1411. “Bize Osman b. Ömer rivayet edip (dedi ki), bize Davûd b. Kays el-Ferrâ’, Sa'd b. İshak'dan, (O da) Ebû Sümâme el-Hannât'dan (naklen) haber verdi ki, o şöyle dedi:
“Ka'b b. Ucre bana, parmaklarımı birbirine kenetlemiş olduğum bir halde iken Balât'da[380] kavuştu da şöyle dedi:”
“Muhakkakki Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:”
“Biriniz abdest aldığı, sonra da, namaza (gitmeyi) kasdederek dışarı çıktığı zaman parmaklarını birbirine kenetlemesin!”[381]
1412. “Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Muhammed b. Aclân'dan, (O) el-Makburi'den, (O da) Ka'b b. Ucre'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûhıllah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:”
"Abdest alıp da mescide yöneldiğin vakit, sakın parmaklarını birbirine kenetleme! Çünkü sen (artık) namazda (sayılırsın)." [382]
1413. “Bize el-Heysem b. Cemil, Muhammed b. Müslim'den, (O) İsmail b. Umeyye'den, (O) el-Makburi'den, (O da) Ebû

Hureyre'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:”
"Kim abdest alır, sonra da, namaza (gitmeyi) murâd ederek dışarı çıkarsa, o, evine dönünceye kadar namazda (sayılır). Binaenaleyh şöyle yapmayın -o (bununla), parmakları birbirine kenetlemeyi kastediyor-."[383]

Açıklama

Bu Hadisler namazda veya namaza giderken ellerin parmaklarını birbirine kenetlemenin yani "teşbîk'in yasaklanmış olduğunu göstermektedirler. Bunun için Hanefilerle Hanbeliler, bu hallerde teşbîkin mekruh olduğunu söylemişlerdir. Maliki ve Şafîîlere göre ise, teşbîk sadece namazda mekruhtur. Teşbikin yasaklanma sebebi, bir Hadiste[384] bu hareketin "şeytandan olduğu" şeklinde açıklanmıştır. Bu açıklama, bu hareketin kötülüğünü gösterir. Nitekim birçok Hadiste bir şeyin kötülüğü bu şekilde yani onun "şeytandan olma"sıyla ifade edilmiştir. Çünkü kötü ve azgın olan şeytan, kötülüğün ve azgınlığın sembolü olmuştur. Bu hareketin kötü sayılmasının hikmeti ise, onun bazı gayr-ı müslimlerin dua şekilleri olması veya yasaklanmış olan tefrika ve kargaşayı ifade etmesi olabilir.[385]

122. Namazı Beklemek Üzere Mescidde Oturanın Fazileti

1414. “Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Amr, Ebû Seleme'den, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:” *"Melekler, bir kula, kalkıp (gitmeksizin) veya abdestini bozmaksızın namaz kıldığı namazgahında (oturmaya) devam ettiği sürece; "Ya Allah, onu bağışla! Ya Allah ona merhamet et!" diyerek hayır dua etmeyi sürdürürler."*[386]

123. Mescidleri Süslemek Hakkında

1415. “Bize Affân haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bize Eyyûb, Ebû Kılâbe'den, (O) Enes b. Malik'ten, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O şöyle buyurdu:”
"İnsanlar mescidlerde (veya "mescidler hakkında") birbirlerine karşı övünmedikçe Kıyamet kopmayacakdır."[387]

Açıklama

Bu Hadisi iki şekilde, yani mescidlerde (camilerde) oturup herhangi bir konuda karşılıklı övünme veya cami yapma ve süsleme hususunda karşılıklı övünme şeklinde anlamak mümkündür. Dârimi (rh.a.) ve İbn Mâce (rh.a.), bu Hadise koydukları başlıklardan anlaşıldığına göre Hadisi ikinci mânâda anlamışlardır. Bu iki anlayışın ortak noktası, özden uzaklaşılarak, din ve ümmete faydası olmayacak şeylerin söz konusu edilip karşılıklı övünmeye girileceğidir. "...Kıyamet kopmayacaktır" cümlesi, böyle bir durumun istikbalde, Kıyametten önce mutlaka vukubulacağına işaret etmektedir. Bu Hadisin Nesâideki rivayetinde bu durumun Kıyamet alâmetlerinden ("eşrafından) olduğu belirtilmektedir. Bundan dolayı bu karşılıklı övünmenin toplumda kargaşaya sebep olacağı, sonunda da, Allah'ın (Celle Celaluhu) bildiği bir kesafete ulaşınca, en büyük kargaşa olacak olan Kıyametin bir alâmeti, habercisi olacağı söylenebilir. Allahu a'lem.
Bu ve konuyla ilgili diğer Hadislere dayanılarak camileri süslemenin mekruh olduğu söylenmiştir. İbn Hacer (rh.a.), camileri süslemenin, bu, namaz kılanları oyalayıp kalblerini meşgul ettiğinde ve bunun, karşılıklı övünme maksadıyla yapıldığında mekruh olduğunu, camilerin binasını sağlamlaştırma gayesiyle yapıldığında mekruh olmadığını açıklamıştır. Ayni (rh.a.) de, Hanefi'lere göre camileri nakışlama ve süslemenin mekruh olduğunu, bunları vakıf mallarından yapmanın caiz olmadığını bildirmektedir. Bir kimse vakıf malından bunları yaparsa, yapılan masraf kendisine ödetilir. Ebû Hanife (rh.a.) ise, masrafı devlet hazinesinden karşılanmamak şartıyla, camilerin şanını yüceltmek için onları tezyin etmenin

mekruh olmadığını söylemiştir.[388]

124. Bir Sütreye Doğru Namaz Kılmak

1416. "Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Şu'be, el-Hakem b. Uteybe'den, şöyle dediğini rivayet etti: Ben Ebû Cuhayfe'yi, şöyle derken işittim:"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellenı) (bir gün) öğle sıcağında Bathâ'ya[389] çıktı ve önünde bir "harbe" (kısa mızrak) olduğu halde öğleyi iki rekât, ikindiyi de iki rekât olarak kıldı. (Bu esnada) kadınlarla binek hayvanları önünden geçiyorlardı."[390]
1417. "Bize Musedded haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Sa'id, Ubeydullahtan, (O) Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) için, kendisine doğru namaz kılmak üzere, harbe (yere) dikilirdi.[391]

Açıklama

"Sütre", "perdelenilecek şey" demektir. Burada, namaz kılanın önüne koyduğu veya diktiği harbe, sopa, sandalye vb. şey söz-konusudur. Namaz kılanın sütre edinmesi; Şafiî ve Hanbelilere göre sünnet, Hanefi ve Malikilere göre mendûbtur. Sütre edinmenin hikmeti ise, namaz kılanın, sütrenin gerisine bakmasına ve namaz kılanla sütre arasından birinin geçmesine mâni olmaktır. Böylece namaz kılanın, bakış alam daraldığı için dikkati dağılmaz, huşu ve huzuru bozulmaz. Aynı zamanda, sütrenin gerisinden geçilmesine imkân verilerek gelip geçenlerin sahası daraltılmamış olur. Namaz kılanın "kıble"si olan bir sütre edinmenin bir hikmeti de, kul ile kıble arasında olan "huzûr-u ilâhi"ye yakınlığın sağlanması ve aralarına bir şeyin girmesine mani olunmasıdır.[392]

125. Namaz Kılanın Sütreye Yaklaşması Hakkında

1418. “Bize Ubeydullah b. Abdilmecid haber verip (dedi ki), bine Malik, Zeyd b. Eslem'den, (O) Abdurrahman b. Ebî Sa'id'den, (O da) Ebû Sa'id el-Hudri'den (naklen) rivayet etti ki; Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:”
"Biriniz namaz kılmakta iken hiç kimsenin önünden geçmesine izin vermesin. Şayet dinlemez (ve geçmek için ısrar ederse), onunla vuruşsun. Çünkü o ancak bir şeytândır."[393]

126. Deveye Doğru Namaz Kılmak

1419. “Bize el-Hakem İbnu'l-Mübârek ve Abdullah b. Sa'îd Ebû Hâlid el-Ahmer'den, (O) Ubeydullah'tan, (O) Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdiler ki; Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) deveyi (kendisine sütre edinerek ona) doğru namaz kılardı.”[394]

127. Kadın, Namaz Kılanın Önünde Olabilir (mi)?

1420. “Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Ukayl, İbn Şihâb'dan rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana Urve İbnu'z-Zübeyr rivayet etti ki; Hz. Aişe O'na haber vermiş ki;”
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), kendisi O'nunla kıble arasında, kocasının (yani Hz. Peygamber'in) döşeğinin üzerinde, cenazenin, (namazını kılan kimsenin önünde) enine uzanışı gibi (uzanmış) olduğu halde, namaz kılarmış.[395]

128. Namazı Kesen Şeylerle Onu Kesmeyen Şeyler

1421. “Bize Ebu'l-Velid ve Haccâc haber verip dediler ki, bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bana Humeyd b. Hilâl haber verip dedi ki, Abdullah İbnu's-Sâmit'i, Ebû Zerr'den (nakilde bulunurken) işittim ki; O şöyle demiş:” "Adamın namazını, önünde deve semerinin arka kaşı gibi (bir şey) olmadığında, eşek, siyah köpek ve kadın keser!" (Abdullah) dedi ki, ben;

"Peki, siyah (köpeğin) kırmızıdan, sarıdan (farklı) durumu nedir?" dedim. O şöyle cevap verdi:
"Ben (bunu), Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), senin bana sorduğun gibi sormuştum da O;
"Siyah (köpek) şeytandır," buyurmuştu."[396]

Açıklama

Bu Hadis, önüne bir sütre koymadan namaz kılan birinin önünden eşek, siyah köpek veya kadın geçmesiyle namazının "kesileceğini" göstermektedir. Alimlerin cumhuru buradaki "namazın kesilmesi"nden maksadın, namazın huşu ve huzurunun bozulması olduğunu söylemişlerdir. Ayrıca namaz, kul ile Rabb'i arasında bir vuslat vesilesidir. Bir Hadiste açıklandığına göre, namaz kılınırken Allah'ın (Celle Celaluhu) varlığı, kıble ile namaz kılan kimse arasındadır.[397] Binaenaleyh namaz kılanla, kıblesi olan "sütre" arasından bir şey geçince kul ile Rabb'inin "vuslat'ı kesilmiş olur. Kul ile Rabb'i arasına böylece girmek, şeytani, yani kötü bir iştir.[398] Buna göre namaz kılanla sütresi arasından ne geçerse geçsin, bu kötü bir iştir. Yukarıda üç şeyin zikredilmesi ise, bunların mânâ âleminde namaz için daha bozucu özelliklere sahip olmalarından dolayı olabilir. Bazı alimler ise, namazın, mezkûr üç şeyle kesilmesi yani bozulması hükmünün mensûh olduğunu söylemişlerdir. Netice olarak alimlerin cumhuruna göre, namaz, namaz kılanın dışındaki bir şeyin fiili ile bozulmaz.
Ahmed b. Hanbel (rh.a.) ise, konuyla ilgili diğer haberlerin zahiri mânâlarına dayanarak, siyah köpeğin namazı bozacağını, kadın ve eşeğin namazı bozup bozmayacağı hususunda ise tereddüdü bulunduğunu söylemiştir. Diğer taraftan Hz. Aişe'nin (r.anha), mezkûr üç şeyin namazı bozacağı haberini, kendini önünde uzanıp yatmış olduğu halde Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namaz kıldığını söyleyerek şiddetle reddettiği nakledilir.[399] Bu durumda ise şu hususları düşünmek mümkündür: Hz. Aişe'nin (r.anha) bu haberinden hareketle yukarıdaki Hadiste yabancı kadının sözkonusu olduğu

söylenebilir. Yukarıdaki Hadis mânâ ile rivayet edilmiş, Hz. Aişe r.anha) de, namaz kılanla sütresi arasından geçen şeylerin hükmünün üç şeyle sınırlandırılmasına ve kadınların hayvanlarla bir arada zikredilmesine karşı çıkmış olabilir. Yani demek istemiş olabilir ki, "bu hususta her şeyin hükmü aynıdır. Siz niçin sadece iki hayvanla birlikte kadını zikrediyorsunuz?" Allahu a'lem.[400]

129. Namazı (Namaz Kılanın Fi'li Dışında) Hiç Bir Şey Kesmez

1422. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize İbn Uyey-ne, ez-Zühri'den, (O) Ubeydullah b. Abdillah'tan, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Ben, el-Fazl ile Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Mina'da -veya Arafat'da- namaz kıldırmakta iken geldim -yani, bir dişi eşek üzerinde (geldim)- ve safın birini geçtim. Sonra ondan indim ve onu otlamaya bıraktım. Ben de safa girdim, (cemaatle namaza durdum)."[401]

130. Namaz Kılanın Önünden Geçmenin Mekrûhluğu

1423. "Bize Yahya b. Hassan rivayet edip (dedi ki), bize Ibn Uyeyne, Salim Ebu'n-Nadr'dan, (O da) Busr b. Sa'id'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Ebû Cuheym el-Ensari beni, Zeyd b. Hâlid el-Cuheni'ye, O'na, namaz kılanın önünden geçen kimse hakkında Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ne duyduğunu sormam için göndermişti. (Ben de gidip sormuştum) da O şöyle demişti:"
Muhakkak ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Birinizin kırk (yıl veya kırk ay yahut kırk gün) ayakta dikilip (namazın bitmesini beklemesi), namaz kılanın önünden geçmesinden daha hayırlıdır." (İbn Uyeyne) dedi ki,
"Artık bilmiyorum, (Hz. Peygamber, kırk) yıl mı yahut (kırk) ay mı veya (kırk) gün mü (buyurmuştu). "[402]
1424. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecîd haber verip (ded ki) bize

Malik, Ömer b. Ubeydillah b. Ma'mer'in âzâdlısı Ebu'n-Nadr'dan rivayet etti ki, Busr b. Sa'id O'na haber vermiş ki:”
Zeyd b. Halid el-Cuhenî kendisini namaz kılanın önünden geçen kimse hakkında Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ne buyururken işittiğini sormak üzere Ebû Cuheym'e göndermişti. (O da gidip sormuştu) da Ebû Cuheym şöyle demişti:
“Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:”
"Namaz kılanın önünden geçen kimse bu hususta üzerine (almış olduğu günâhı) bilseydi, kırk (gün veya kırk ay yahut kırk yıl) durması, kendisi için onun önünden geçmesinden daha hayırlı olduğunu (anlardı)". Ebu'n-Nadr dedi ki;
"bilmiyorum, (Busr, rivayetinde) kırk gün mü, yahut (kırk) ay mı, veya (kırk) yıl mı (demişti)."[403]

Açıklama

Bu iki rivayet arasında ihtilâf vardır. Çünkü birinci rivayete göre Busr'u gönderen Ebû Cuheym (r.a.), ikinci rivayete göre ise Zeyd'dir (r.a.). Yahya b. Ma'in, ikinci rivayetin sahih olduğunu söylemiştir. İbnu'l-Kattân ise bu rivayetlerde bir hatanın olduğunun kesin olarak söylenemeyeceğini açıklamıştır. Zira ikisi de Sahâbi olan Zeyd (r.a.) ile Ebû Cuheym'in (r.a.), mezkûr konuda Hz. Peygamberden (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) duydukları şeyleri pekiştirmek için Busr'u (r.a.) birbirlerine göndermiş olmaları mümkündür.[404]

131. Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi Ve Sellem) Mescidinde Namaz Kılmanın Fazileti

1425. “Bize Ubeydullah b. Abdilmecid haber verip (dedi ki), bize Eflah -ki O, İbn Humeyd'dir- rivayet edip (dedi ki), bana Ebû Bekr b. Muhammed rivayet edip (dedi ki, bana Süleyman el-Ağarr rivayet edip dedi ki, ben Ebu Hureyre'yi şöyle derken işittim: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:”
"Şu Mescidimde (kılınan) bir namaz, Mescid-i Haram hariç, onun

dışındaki mescidlerde (kılınan) bin namaz gibidir."[405]

1426. "Bize Musedded haber verip (dedi ki), bize Bişr İbnu'l-Fadl rivayet edip (dedi ki), bize Ubeydullah, Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"

"Şu Mesidîmde (kılınan) bir namaz, Mescid-i Haram hariç, onun dışındakilerde (kılınan) bin namazdan daha faziletlidir."[406]

1427. "Bize Haccâc b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, Sa'id İbnu'l-Museyyeb'den, (O) Ebû Hureyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O şöyle buyurdu:" *"Şu Mescidimde (kılınan) bir namaz, Mescid-i Haram hariç, onun dışındakilerde (kılınan) bin namazdan daha faziletlidir."*[407]

132. Deve Palanları Sadece Üç Mescide (Gitmek İçin) Bağlanır

1428. "Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Amr, Ebu Seleme'den, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:" "*Deve palanları sadece üç mescide, yani Kabe'ye, benim şu Mescidime ve Mescid-i Aksa'ya (gitmek için) bağlanır, (içlerinde ibadet yapmak maksadıyla sadece bu mes-cidlere yolculuk yapılır)."*[408]

Açıklama

Mekke'deki Mescid-i Haram (Kâ'be), Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Medine'deki Mescidi (Mescid-i Nebevi) ve Kudüs'teki Mescid-i Aksa, dünyadaki diğer bütün mescidlerden (camilerden) daha faziletli olup, dinin şeâirinden (nişanlarından) sayılan üç büyük mesciddir. Bunların üstünlüklerine Kur'an-ı Kerim'de işaretler vardır. Kâ'be, insanlar için kurulan ilk evdir. O mübarektir ve âlemlere hidayet kaynağıdır.[409] Mescid-i Nebevî, ilk günden takva üzerine

kurulmuştur.[410]Yüce Allah bir gece kulu (Hz. Peygamber'i) Mescid-i Haram'dan, çevresini bereketli kıldığı Mescid-i Aksa'ya yürütmüştür.[411] Her üçü de Peygamberler eliyle kurulmuş olan bu mescidleri ziyaret etmek, bu Peygamberleri, dolayısıyla İslâm büyüklerini onların, Allah'ın (Celle Celaluhu) adını yüceltme uğrunda yaptıkları faaliyetlerini, verdikleri mücâdeleleri hatırlatır ve canlı tutar. Bu suretle bunların devamı ile bu yerlerin imar edilmesi sağlanmış olur. Bu üç mescidin faziletlerinin hikmeti bu gibi hususlardır.
Bu üç mescidin dışındaki bütün mescidler (camiler) faziletçe eşit olup, bunların herhangi birine, fazla sevap kazanmak maksadıyla gitmek yasaklanmıştır. Çünkü bu durum, dinin şeâirinin karışmasına sebep olur.[412]Mezkûr üç mescidin dışındaki mescidlere belki ziyaret etmek, ilim öğrenmek gibi gayelerle gidilebilir.[413]

133. Mescidlere Karanlıklarda Gitmenin Fazileti

1429. "Bize Zekeriyya b. Adiyy, Ubeydullah b. Amr'dan, (O) Zeyd b. Uneyse'den, (O) Cunâde'den, (O) Mekhûl'den, (O) Ebû İdris'ten, (O) Ebu'd-Derdâ'dan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O şöyle buyurdu:"
"Kim gece karanlığında namaza (gitmek için) yürürse, Allah ona Kıyamet gününde bir nur verir."[414]

134. Namazda Yüzü Sağa Sola Çevirmenin Mekrûhluğu

1430. "Bize Abdullah b. Salih rivayet edip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Yûnus, İbn Şihâb'dan, şöyle dediğini rivayet etti: Ebu'l-Ahvas'ı, ibnu'l-Museyyeb'den (naklen) rivayet ederken işittim ki, Ebû Zerr şöyle demiş: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Allah (rahmet ve mağfireti ile), (namazda) yüzünü sağa sola çevirmediği sürece kula yönelik olmaya devam eder. (Kul)

yüzünü çevirince, (Allah da rahmet ve mağfiretini) ondan çevirir."[415]

135. Hangi Namaz Daha Faziletlidir?

1431. "Bize Ahmed b. Abdillah haber verip (dedi ki), bize Haccâc b. Muhammed rivayet edip dedi ki, İbn Cureyc şöyle dedi: Bana Osman b. Ebî Süleyman, Ali el-Ezdîden, (O) Ubeyd b. Umeyr el-Leysî'den, (O da) Abdullah b. Hubşî'den (naklen) haber verdi ki:" Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Hangi ameller daha faziletlidir?" diye sorulmuş, O da;
"Allah'a seksiz iman, ganimetinde hainlik yapılmamış olan cihâd ve riyâ-günâh karışmamış makbul hacc!" buyurmuş.
"Peki, denmiş, hangi namaz daha faziletlidir?"
"Kıyamı uzun olan (namaz!)" buyurmuş. Bundan sonra;
"Peki hangi sadaka daha faziletlidir? Denmiş.
"Malı az olanın gücüne göre verdiği (sadaka!)" buyurmuş.
"Peki, denmiş, hangi hicret daha faziletlidir?"
"Allah'ın sana haram kıldığı şeylerden hicret etmen, (bunları terk etmen!)" buyurmuş.
"Peki, hangi cihad daha faziletlidir?" denmiş.
"Müşriklerle malıyla, canıyla cihad edenin (cihadı!)" buyurmuş.
"Ya hangi ölüm daha şereflidir?" denmiş.
"Atı öldürülen, kendi kanı da akıtılan (böylece canıyla ve malıyla Allah yolunda cihad ederken ölen) kimsenin (ölümü!)" buyurmuş.[416]

Açıklama

Bu Hadiste bir kaç konuda en üstün hareket ve durumlar söz-konusu edilmektedir. Önce şunu kaydetmek lâzımdır ki, "en üstünlük" izafî bir şeydir, zamana ve muhataba göre değişebilir. Bir zamanda, bir yerde yapılacak veya bir şahsın yapacağı en üstün iş başka, diğer bir zaman ve yerde yapılacak yahut diğer bir şahsın yapacağı en üstün, en mühim iş başka olabilir. Bazı sahih Hadislerde bir konuda en faziletli iş olarak değişik şeylerin

zikredilmiş olmasının bir sebebi bu husustur.
Bu Hadiste açıklandığı üzere en faziletli amel her şeyin başı olan, Allah'a (Celle Celaluhu) şeksiz-şüphesiz iman, ganimetine hainlik ve hile karıştırılmamış, yani mal kaygusu ile yapılmamış, bununla beraber hisseye düşen ganimete de razı olunan cihad ve başından sonuna kadar her türlü günahtan, riya ve gösterişten uzak, kabule şâyân hacc'dır. Burada esas olan, kesin bir imandan sonra amellerin Allah (Celle Celaluhu) rızası için, O'nun emrine uygun olarak yapılmasıdır.
En faziletli namaz ise, kıraati uzatmak suretiyle kıyamı uzun yapılan namazdır. Hanefi ve Şafiî alimler bu Hadise dayanarak nafile namazlarda kıyamı uzatmanın, çok rekât kılmaktan daha faziletli olduğunu söylemişlerdir.
Sadakanın en faziletlisi ise, malı az olan birinin, yani gönlü zengin bir fakirin imkânı ölçüsünde verdiği sadakadır.
Müşrik, Allah'a (Celle Celaluhu) ortak koşmakla en büyük zulmü yapar. Bu zulüm, her çeşit zulmün başıdır. Binaenaleyh müşriklere karşı, can ve mal ortaya konularak, sözlü, yazılı, bedeni her türde yapılacak cihad, en faziletli cihaddır. Allah'ın (Celle Celaluhu) adım yüceltmek, rızasını kazanmak için cihad yapıp bu uğurda kanını akıtmak, malını feda etmek ve ölmek ise, ölümlerin en şereflisi ve en güzelidir.[417]

136. Sabah Namazı İle İkindi Namazının Fazileti

1432. “Bize Affân rivayet edip (dedi ki), bize Hemmâm, Ebû Cemre'den, (O) Ebû Bekr b. Ebî Musa'dan, (O da) babasından (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellenı) şöyle buyurdu:”

"Kim iki serin (namazı) kılarsa Cennet'e girer."[418]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi'ye);
"İki serin, nedir?" denildi. O da;
"Sabah ve ikindi (namazlarıdır)" karşılığını verdi.[419]
1433. “Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Süleyman b. Bilâl, ibrahim b. Ebî Esîd'den, (O) dedesinden, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki, Rasûlullah

(Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:”
"Sabah namazını kılan kimse, Allah'ın himayesi altındadır. Artık Allah'ın, himayesi altına aldığı kimse hakkındaki teminatını yok etmeyin, ikindi namazını kılan da Allah'ın himayesi altındadır. Artık, Allah'ın, himayesi altına aldığı kimse hakkındaki te'minatını yok etmeyin.”[420]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki,
"(Bir kimseye) güvenildiğinde, sözünü yerine getirmediği zaman o, sözünde durmamış ("ğadere") ve ahdini bozmuş, vefasızlık yapmıştır ("ahfere"). "[421]

Açıklama

Bu Hadisin, dipnotunda zikredilen şâhidlerinde ikindi namazından hiç bahsedilmemektedir. Bu Hadis, sabah namazı ile ikindi namazını kılan bir kimsenin, Allah'ın (Celle Celaluhu) himayesi, te'minatı altında olduğunu göstermektedir. Müslüman, Allah'ın (Celle Celaluhu) himayesine aldığı bir kimseye herhangi bir haksızlık yapmakla Allah'ın (Celle Celaluhu) bu himaye ve güvencesini bozmamalı, yok etmemelidir. Aksi halde yüce Allah (Celle Celaluhu), onu yakalayacak ve tepetaklak Cehennem'e atmakla cezalandıracaktır.
Yukarıdaki Hadisin tercümesi şöyle de yapılabilir: "Kim sabah namazını kılarsa o, Allah'ın himayesindedir. Artık, himayesindeki kimse hakkında Allah'a karşı sözünüzde durmamazlık etmeyin..."[422]

137. Namazda Küçük Ve Büyük Abdestin Sıkıştırmasından Men'

1434. “Bize Muhammed b. Künâse, Hişâm b. Urve'den, (O) babasından, (O) Abdullah İbnu'l-Erkam'dan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O şöyle buyurdu:”
"Namaz vakti geldiği, kişi de helaya (gitmek) istediğinde önce helaya gitsin."[423]

138. Namazda Elleri Böğrüne Koymaktan Men'

1435. "Bize Abdullah b. Sa'id rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Halid, Hişâm'dan, (O) İbn Sirin'den, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), kişinin, ellerini böğrüne koyarak namaz kılmasını yasakladı."[424]

Açıklama

Elleri böğrüne koyarak ("ihtisar") namaz kılmanın yasaklanmasının hikmeti olarak; yahûdilerin bunu çok yapması, bunun bir kibir belirtisi olması gibi değişik şeyler söylenmiştir. Namazda "ihtisar" yapmak Ebû Hanife (rh.a.), Mâlik (rh.a.) ve Şafiî'ye (rh.a.) göre mekruhtur.[425]

139. Yatsıdan Önce Uyumanın, Ondan Sonra Konuşmanın Menedilmesi

1436. "Bize Hafs b. Ömer el-Havzî haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Seyyar Ebu'l-Minhâl er-Riyâhî'den, (O da) Ebû Berze'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), yatsıdan önce uyumayı, ondan sonra da konuşmayı kerih görürdü."[426]

140. Müşrikin Mescid-i Harama Girmesinin Yasaklanması

1437. "Bize Bişr b. Sabit el-Bezzâr haber verip (dedi ki), bize Şu'be, el-Muğire'den, (O) eş-Şa'bî'den, (O) el-Muharrer b. Ebî Hureyre'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Hz. Ali'yi (h. 9. yılın hac mevsiminde bazı hükümleri ilân etmek göreviyle Mekke'ye) gönderdiğinde ben O'nunla beraberdim. O, sesi boğuklaşıncaya kadar şu dört şeyi bağırarak söylemişti:"

*"İyi bilin, gerçek şu ki, Cennet'e sadece mü'min kimse ("nefis") girecektir. Bu yıldan sonra hiçbir müşrik kesinlikle haccetmeyecekdir. Hiçbir çıplak kimse Kabe'yi tavaf etmeyecekdir. Kiminle Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) arasında bir antlaşma varsa, [onun antlaşması, müddetine kadar geçerlidir. Müddeti olmayan antlaşmanın****[427]**** süresi ise dört aya kadardır. Dört (ay) geçince, artık, şüphe yok ki, Allah ve Rasûlü müşriklerden uzaktır. "*[428]

141. Çocuk Namaz Kılmakla Ne Zaman Emrolunur?

1438. "Bize Abdullah İbnu'z-Zübeyr el-Humeydi haber verip (dedi ki), bize Harmele b. Abdilaziz İbni'r-Rebî' b. Sebre b. Ma'bed el-Cuhenî rivayet edip (dedi ki), bana amcam Abdulmelik İbnu'r-Rebî' b. Sebre, babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:" *"Çocuğa, yedi yaşında iken namazı öğretin. Onu, on yaşında iken, (namaz kılmaması) yüzünden dövün. "*[429]

Açıklama

Namaz, kadın-erkek her müslümana bulûğa erdiklerinde farz olur. Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), çocukların velilerine bu emirleri, çocukları namaza alıştırmakla alâkalıdır. Hadisin bazı rivayetlerinde "...öğretin" yerine, "...emredin" buyrulmuştur. Bu emirlerden dolayı, namaz bilgilerinin, ücretle de olsa çocuğa öğretilmesi, on yaşına geldiği zaman da kılmadığı takdirde çocuğun buna zorlanması, velisinin üzerine vacibdir. Çocuğa namaz bilgilerinin öğretilmesi ve onu namaza alıştırma vazifesi, çocuğun temyiz çağına girmesiyle başlar. Bu çağ, çocuktan çocuğa değişse de, genellikle yedi yaşlarında başladığı için bu Hadiste yedi yaş zikredilmiştir. Namaz bilgilerinin öğretilmesinin ücretle olması halinde ücret, varsa çocuğun malından, yoksa babanın, onun da yoksa annenin malından verilir. Çocuk, sevgiyle namaza alıştırma döneminin

sonlarına yaklaştığı halde namaz kılmazsa, kılması için korkutma ve zora başvurmaya gidilir ve hafifçe dövülür. Bu dövmede çocuğun yüzüne vurulamaz. Çocuğun sağlığına zarar vermeyecek şekilde diğer yerlerine, sert cisimler kullanmaksızm vurulur. Bu vuruşlar da üç darbeyi geçmemelidir. Bu dövmenin maksat ve sınırını aşmamasına, çocuğun namaza alışması için bir vesile olmasına dikkat edilmelidir.[430]

142. Hangi Vakitte Namaz Kılmak Mekruh Olur?

1439. "Bize Vuheyb b. Cerir haber verip (dedi ki), bize Musa b. Uleyy rivayet edip dedi ki, babamın şöyle dediğini işittim: Ben Ukbe b. Amir'in şöyle dediğini işittim:"
"Üç vakit var ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bizi, onlarda namaz kılmaktan, onlarda ölülerimizi defnetmekten menederdi: Güneş doğmaya başladığında, yükselinceye kadar; güneş göğün tam ortasında olduğunda, (batıya) meyledinceye kadar; güneş batmaya yöneldiği vakit, batıncaya kadar."[431]
1440. "Bize Affân haber verip (dedi ki), bize Hemmâm, Katâde'den, (O) Ebu'l-Aliye'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti kî, O şöyle dedi: Bana, içlerinden biri Ömer İbnu'l-Hattâb olan (Hakkın ve halkın) beğendiği bazı adamlar -ki, bana göre onların en beğenileni Ömer'dir- rivayet ettiler ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
*"Sabah namazından sonra, güneş doğuncaya kadar namaz kılınmaz. İkindi namazından sonra, güneş batıncaya kadar da namaz kılınmaz."***[432]**

143. İkindiden Sonra İki Rekât Namaz Hakkında

1441. "Bize Sa'id İbnur-Rebi' haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Ebû İshak'tan, şöyle dediğini rivayet etti: El-Esved b. Yezîd ile Mesrûk'u, Hz. Aişe'den kesin olarak haber verirlerken işittim ki; O, Rasûlullah'dan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kesin olarak haber vermiş ki;"
"O, kendi yanında hiçbir gün bulunmamıştı ki, şu iki rekâtı

kılmış olmasın."[433] Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki;
"(Hz. Aişe) ikindiden sonra (iki rekât namazı) kastediyor."[434]
1442. "Bize Ferve b. Ebi'l-Mağrâ' haber verip (dedi ki), bize Ali b. Mushir, Hişâm b. Urve'den, (O) babasından, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ikindiden sonra iki rekât (namaz kılmayı) hiç bırakmadı."[435]
1443. "Bize Ahmed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Abdullah b. Vehb rivayet edip (dedi ki), bana Amr İbnu'l-Haris, Bukeyr İbnu'l-Eşecc'den, (O da) İbn Abbâs'ın âzâdlısı olan Kü-reyb'den (naklen) haber verdi ki;" Abdullah b. Abbâs ve Abdurrahman İbnu'l-Ezher ile el-Misver b. Mahreme O'nu (yani Küreyb'i), Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hanımı Hz, Aişe'ye göndermiş ve:
"O'na bizim hepimizden selâm söyle. O'na, ikindiden sonraki iki rekât (namazı) sor ve de ki, biz, senin bu iki (rekât) namazı kıldığını haber aldık. Halbuki bize, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), onların (kılınmasını) menettiği (haberi) ulaştı!" demişler. İbn Abbâs demiş ki,
"Ben de Ömer İbnu'l-Hattâb ile beraber bu iki (rekât namazı kılmamaları) için insanları döverdim." Küreyb sözüne şöyle devam etmiş:
"Bunun üzerine ben (Hz. Aişe'nin) huzuruna girdim ve O'na, kendisinden dolayı beni göndermiş oldukları şeyi bildirdim. O da;
"Ümmü Seleme'ye sor!" dedi. O zaman ben, (beni gönderenlerin) yanma çıktım ve onlara (Hz. Aişe'nin) bu sözünü haber verdim. Bu sefer beni Hz. Ümmü Seleme'ye, Hz. Aişe'ye göndermiş oldukları (meselenin) aynısı sebebiyle gönderdiler. (Ben de gittim). Hz. Ümmü Seleme de şöyle dedi:
"Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), o iki (rekâtın kılınmasını) menederken işitmiştim. Sonra O'nu, bu iki (rekât) namazı kılarken görmüştüm. Gelgelelim bunları kılması vaktine; O ikindiyi kıldırmış sonra, yanımda Haramoğullarma mensub Ensârdan bazı kadınlar varken içeri girmiş ve bu iki (rekât) namazı kılmaya başlamıştı. O zaman ben cariyeyi O'na

göndermiş ve demiştim ki;”
"O'nun yanına dikil ve de ki, Ümmü Seleme şöyle diyor:
"Ya Rasûlallah! Seni, bu iki rekâtın (kılınmasını) menederken işitmemiş miydim? Halbuki (şimdi) seni, bunları kılarken görmekteyim!" Şayet O, eliyle ("Namaz kılıyorum, sus!") işareti yaparsa O'ndan geri çekil." (Hz. Ümmü Seleme) sözüne şöyle devam etti: Cariye de (dediklerimi) yapmıştı. (Hz. Peygamber) ise eliyle işaret etmiş, o da O'ndan geri çekilmişti. Sonra (Hz. Peygamber namazını) bitirince (bana dönerek) şöyle buyurmuştu: "Ebû Umeyye'nin kızı! İkindiden sonra (kıldığım) iki rekâtı sordun. Durum şu ki, bana Abdulkays'lı bazı adamlar, müslüman olmak için kabilelerinden geldiler ve beni, öğleden sonraki iki rekattan alıkoydular. İşte bu iki (rekât), o iki (rekattır.)"[436]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi'ye) bu hadis soruldu da, O şöyle dedi:
"Ben, Hz. Ömer'in, Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklettiği); "ne ikindiden sonra güneş batıncaya kadar, ne de sabahtan sonra güneş doğuncaya kadar namaz kılınmaz" [437] hadisinin (delâlet ettiği) hükmü kabulleniyorum."[438]

144. Sünnet Namaz Hakkında

1444. “Bize Ebû Asım, Malik'ten, (O) Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki; Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), evinde öğleden önce iki rekât, öğleden sonra iki rekât, akşamdan sonra iki rekât ve (yine) evinde yatsıdan sonra iki rekât, cumadan sonra iki rekât (nafile) namaz kılardı.”[439]
1445. “Bize Haşim İbnu'l-Kâsım rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, en-Nu'mân b. Sâlim'den, şöyle dediğini rivayet etti: Amr b. Evs es-Sekafî'yi, Anbese b. Ebî Sufyân'dan, (O da), Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hanımı Hz. Ümmü Habibe'den (naklen) rivayet ederken işittim ki, O (yani Hz. Ümmü Habibe), Hz. Peygamber'i (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işitmiş:”

"Her gün, farzlardan başka nafile (Sünnet) olarak on iki rekât namaz kılan hiçbir müslüman kul yoktur ki, onun Cennet'te bir evi olmasın -veya onun için Cennet'te bir ev yapmış olmasın!-"
Ümmü Habibe demiş ki;
"Ondan sonra artık ben onları kılmayı hiç bırakmadım." (Hadisin râvilerinden) Amr da, bunun aynısını söylemiştir. En-Nu'mân da, bunun aynısını söylemiştir.[440]
1446. "Bize Osman b. Ömer haber verip (dedi ki), bize Şu'be, İbrahim b. Muhammed İbni'1-Munteşir 'den, (O) babasından, (O da) Hz. Aişe'den (r.anha) (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) öğleden önce dört, sabahtan önce iki rekât (nafile namaz kılmayı) bırakmazdı."[441]

145. Akşamın (Farzından) Önce İki Rekât (Namaz Kılmak)

1447. "Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), bize el-Cerir, Abdullah b. Bureyde'den, (O da) Abdullah b. Mu-ğaffel'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:" *"Her iki ezan (yani ezan ile kamet) arasında, (Sünnet olarak kılınacak) namaz vardır, her iki ezan arasında namaz vardır, her iki ezan arasında namaz vardır, dileyen kimse için."*[442]
1448. "Bize Sa'id İbnu'r-Rebî1 haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Amr b. Amir'den rivayet etti ki, O şöyle demiş: Ben Enes'in şöyle dediğini işittim:"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) zamanında, müezzin akşam namazı için ezan okurdu da, Rasûlullah'm (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Ashabının ileri gelenleri kalkar, (namaz kılmak için) direklere doğru koşuşurlardı. Nihayet, onlar bu şekilde (direklerin diplerinde namaz kılarlar) iken, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (evinden Mescid'e) çıkardı. (Enes) sözüne şöyle devam etti: (Hz. Peygamber'in, ezandan sonra evinde) beklemesi az sürerdi."[443]

Açıklama

Ezan, namazın vaktinin girdiğini bildirir. Ezanı duyan müslüman hemen, önceden yapmamış ise, gerekli hazırlıkları yaparak, camideki cemaate kavuşmak için harekete geçer. Bunun için ezandan sonra, farzın kılınacağını bildiren kametin ("ikametin") getirilmesi biraz geciktirilir, ezandan sonra kısa bir ara verilir. Bu arayı sabah, öğle, ikindi ve yatsıda, farzlardan önce kılman Sünnetler sağlamaktadır. Akşam namazının farzının ayrı bir hususiyeti vardır. Pek çok rivayet bu namazın hemen (acilen) kılınmasının gerektiğini bildirmektedir. Bunun için, akşamın ezanından sonra, fazla değil, kısa bir müddet beklenilmesi müstehab görülmüştür. Bu bekleme esnasında, bir kısım Sahabenin yaptığı gibi, kısa iki rekât nafile namaz kılmakta bir beis yoktur, bu mubahtır. Nitekim Hz. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de, bir öncek Hadiste "dileyen kimse için" kaydını koymuş, Sahabenin tamamı da, bu meyânda dört halife de, akşam ezanı ile farzı arasında bir namaz kılmamışlardı.[444]

146. Sabahın İki Rekât Sünnetinde Kıra'at

1449. "Bize Sa'id b. Amir, Hişâm'dan, (O) Muhammed'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi ki; O
şöyle dedi:"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) o ikisinde okuduğu şeyleri gizli okurdu. (Hz. Aişe, daha sonra, Hz. Peygamber'in sabahın sünnetinde) "Kul Yâ Eyyuhel-Kâfırûn" (Sûresi) ile "Kul Huve'llahu Ahad" (Sûresini) okuduğunu) zikretti."[445] Sa'id dedi ki, ("...o ikisinde" sözü ile), "sabahın iki rekât (sünnetinde..." denmek istenmiştir).[446]

Açıklama

Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), sabah namazının sünnetinde okuduğu sûreleri gizli okuduğu halde, Hz. Aişe'nin (r.anha) bu Sûreleri haber vermesi, Hz. Peygamber'in Sallallahu

Aleyhi ve Sellem), onların tamamını veya bir kısmını yanındaki bir kimsenin duyabileceği kadar bir gizlilikte okumasından mümkün olmuş olmalıdır. Namazdan sonra Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sorup öğrenmiş olması da ihtimal dahilindedir. Kıraatin gizli yapıldığı namazlarda bu gizliliğin ne derecede olacağı hakkında farklı görüşler serdedilmiştir. Hanefilere göre bunun asgari ölçüsü, namaz kılanın kendisinin veya yanındaki bir-iki kişinin duyabileceği bir gizlilikte olmasıdır. Şafii ve Hanbeliler de, asgari ölçü olarak namaz kılanın kendisinin duyabileceği gizliliği benimsemişlerdir. Malikilere göre ise bunun asgari ölçüsü okurken dilin hareket etmesi, a'zami ölçüsü de sadece namaz kılanın duyabileceği bir sesle okumaktır.
Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), sabahın sünnetinde ek-sûre olarak birinci rekâtta Bakara Sûresinin 136. âyetini veya Al-i İmrân Sûresinin 84. âyetini, ikinci rekâtta ise Al-i İmrân Sûresinin 52. veya 53. yahut 64. âyetini okuduğu da nakledilmektedir. [447]

1450. "Bize Musedded rivayet edip (dedi ki), bize Yahya, Ubeydullah'tan rivayet etti (ki, O şöyle demiş); Bana Nâfi', İbn Ömer'den rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana Hz. Hafsa rivayet etti ki;"
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), fecir attıktan sonra kısa iki rekât namaz kılardı. (Bu vakit), esnasında benim, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) huzuruna girmediğim bir zamandı."[448]

Açıklama

Son cümle İbn Ömer'e (r.a.) aittir. Bunun için, fecir attıktan sonra Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kıldığı namazı, ablası Hz. Hafsa'dan nakletmektedir. Fecir attıktan sonraki bu vakitte İbn Ömer'in (r.a.), Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) huzuruna girememesinden anlaşılıyor ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem),

zamanını belli bir programa bağlamıştı. Bu meyânda mezkûr vakitte ziyaretçi kabul etmiyordu.[449]

1451. "Bize Halid b. Mahled rivayet edip (dedi ki), bize Malik, Nâfiden, (O) İbn Ömer'den, (O da) Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hanımı Hz. Hafsa'dan (naklen) rivayet etti ki; O şöyle dedi:" "Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), müezzin sabah ezanını bitirip sabah (namazının vakti) başlayınca, (farz) namaza kamet getirilmesinden önce kısa iki rekât namaz kılardı."[450]

1452. "Bize Muhammed b. Ahmed b. Ebî Halef haber verip (dedi ki), bize Sufyân b. Uyeyne, Amr'dan, (O) ez-Zühri'den, (O) Sâlim'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki;"

"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) cumadan sonra iki rekât (nafile-sünnet) namaz kılardı.[451] Hz. Hafsa da O'na (yani Salim'in babası İbn Ömer'e) haber vermiş ki; (Hz. Peygamber), sabah aydınlandığında iki rekât (nafile-sünnet) namaz kılarmış."[452]

Açıklama

Sabah namazının iki rekât Sünneti, Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) en çok devam ettiği nafile namazdır. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem); *"Sabahın iki rekât (Sünneti), dünyadan ve içindekilerden daha hayırlıdır"*[453] buyurarak, bu Sünnetin ehemmiyetini belirtmiştir. Hz. Aişe'nin -Allah O'ndan razı olsun- şu sözü de aynı ehemmiyete işaret eder:

"Onu (yani Hz. Peygamber'i), nafilelerden hiçbir namaza, sabah (namazından) önceki iki rekâta olduğu kadar koştuğunu görmedim"[454] Bu ve benzeri haberlere dayanarak, Sünnet namazların en üstününün, en müekkedinin sabahın iki rekât Sünneti olduğu söylenmiştir. Hatta bu iki rekâtın vâcib olduğunu söyleyen âlimler de vardır.[455] Alimlerin cumhuru ise bu iki rekâtın Sünnet-i Müekkede olduğunu söylemiştir. Bununla

beraber bu namazı Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hep kısa kılmış olduğu da rivayet edilmektedir.[456]

147. Sabahın İki Rekât Sünnetinden Sonra Konuşma

1453. "Bize Abdullah b. Sa'id rivayet edip (dedi ki), bize Abdullah b. İdris, Mâlik b. Enes'den, (O) Salim Ebun'n-Nadr'dan, (O) Ebû Seleme'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), sabahın (farzından) önce iki rekât namaz kılınca, şayet bir ihtiyacı var idiyse bunu benimle konuşur, yok idiyse namazı (kıldırmaya) çıkardı."[457]

Açıklama

Sabahın Sünnetini kıldıktan sonra, kişinin hammıyla veya başka biriyle meşru şeyler konuşmasında bir mahzur yoktur. Ancak, Sünnetler, bir bakıma, mânevi huzur bakımdan farzlara bir hazırlık oldukları için, Sünnetlerden sonra yapılacak konuşmaların ihtiyaç miktarını aşmaması gerekmektedir.[458]

148. Sabahın İki Rekât Sünnetinden Sonra Yan Üstü Yatma

1454. "Bize Yezîd Harun, İbn Ebî Zîb'den, (O) ez-Zühri'den, (O) Urve'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), yatsı ile sabah arasında, her iki rekâtta bir selâm vermek ve (son) bir (rekâtta) da vitir kılmak üzere onbir rekât namaz kılardı. Sonra müezzin (sabah) ezanını bitirince kısa iki rekât namaz kılar, ardından, müezzin kendisini (çağırmaya) gelinceye kadar yan üstü yatar, (o gelince) de onunla beraber (namaza) çıkardı."[459]

Açıklama

Sabahın sünnetinden sonra yan üstü yatma, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sadece evinde yaptığı bir fiildi. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bunu, dinlenmek için yapıyordu. Sabahın sünnetinden sonra yan üstü yatılmasını emreden bir hadis de nakledilmektedir.[460] Buna göre bu yatış, evde yapılması halinde, Sünnet veya mendûb olmaktadır. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bunu mescidde yaptığına dair hiç rivayet yoktur.[461]

149. Namaza Kamet Getirildiğinde Artık Bu Farzdan Başka Hiç Bir Namaz Kılınmaz

1455. "Bize Ebû Asım, Zekeriyyâ b. İshak'tan, (O) Amr b. Dinar'dan, (O) Süleyman b. Yesâr'dan, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki; O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:" *"Namaz (için) kamet getirildiğinde artık (kendisi için kamet getirilen) bu farzdan başka hiç bir namaz (kılınmaz).*
"[462]

1456. "Bize Ebû Hafs Amr b. Ali el-Fellâs haber verip (dedi ki), bize Ğunder, Şu'be'den, (O) Verkâ'dan, (O) Amr b. Dinar'dan, (O) Ata' b. Yesâr'dan, (O) Ebû Hureyre'den, (O) Hz. Peygamber1 den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onun, (yani bir öneki hadisin) benzerim rivayet etti.[463]

1457. Bize Haşim İbnu'l-Kasım rivayet edip (dedi ki), bize Şube, Sa'd b. İbrahim'den, (O) Hafs b. Asım b. Ömer'den, (O da) İbn Buhayne'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"(Bir gün) namaza kamet getirilmiş, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de, o iki rekâtı (yani sünneti) kılan bir adam görmüştü (de ona gizlice birşeyler söylemişti). Sonra Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namazını bitirince, cemaat (Hz. Peygamber'in ona ne söylediğini sormak için, adamın) etrafını sarmıştı. O zaman Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ona (yüksek sesle tekrar); "*Sabahı dört (rekât) olarak mı kılıyorsun?*" buyurmuştu."[464]

Açıklama

Burada son cümleyi Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), namaz sonrasında adamın etrafı sarıldığında söylediği görülmektedir. Sarihler Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu cümleyi, daha önce de, adama namaz kılarken söylediğini, fakat adamın bu hareketim yadırgamasını te'kid için sonra bir daha tekrar ettiğini açıklamışlardır. Fakat son cümlede mahzûf bir "söyledi" kelimesi, takdir edersek, bu te'vile hiç gerek kalmaz. Bu durumda son cümleyi, etrafı sarılan adam nakletmiş ve tercümesi de şöyle olmuş olur: ."Bunun üzerine o, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), kendisine; "sabahı dört (rekât) olarak mı kılıyorsun?" buyurduğunu söylemişti.[465]

1458. "Bize Müslim rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Amr b. Dinar'dan, (O) Atâ' b. Yesâr'dan, (O) Ebû Hureyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki; O şöyle buyurdu:"
"Namaza kamet getirildiğinde artık, (kendisi için kamet getirilen) bu farzdan başka hiçbir namaz (kılınmaz). "[466]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki;
"(İnsan) evinde olduğu zaman, (camide bir farz namaza kamet getirildikten sonra başka bir namaz kılarsa) ev(deki bu durum, camideki benzerinden) daha hafiftir."[467]

150. Günün Başında Dört Rekât (Namaz Kılmak) Hakkında

1459. "Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Mu'temir b. Süleyman, Burd'den rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana Süleyman b. Musa, Mekhûl'den, (O) Kesîr b. Murre el-Hadramî'den, (O) Kays el-Cüzâmi'den, (O) Nu'aym b. Hemmâr el-Ğatafâni'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyh ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki; O şöyle buyurdu:"
"Yüce Allah buyurdu ki: Ademoğlu! Benim (rızam) için günün

başında dört rekât kıl, ben de, o (günün) sonundaki (endişelere, belâlara ve ihtiyaçlarına karşı) sana kâfi geleyim.” [468]

Açıklama

Bu Kudsî Hadiste kılınması tavsiye edilen dört rekât namazla sabah namazının veya kuşluk namazının kastedilmiş olması muhtemeldir. Dârimi (rh.a.), kuşluk namazı için ayrı bir bab açtığına göre, bu hadiste sabah namazının söz konusu olduğunu anlamış olmalıdır. Ebû Dâvûd (rh.a.) ve Tirmizi (rh.a.)[469] ise, bu Hadisi kuşluk namazı ile ilgili babda zikretmekle, bunda kuşluk namazının söz konusu olduğuna işaret etmişlerdir.”[470]

151. Kuşluk Namazı

1460. “Bize Ebu'l-Velid et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip dedi ki, Amr b. Murre bana haber verip dedi ki, ben İbn Ebî Leyla'yı şöyle derken işittim:”
“Bize, Ümmü Hani'den başka hiç kimse, Hz. Peygamber'i (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kuşluk namazı kılarken gördüğünü haber vermedi. Şöyle ki; O anlattı ki, (Hz. Peygamber) Mekke'nin fethedildiği gün kendi evinde gusül yapmış, sonra sekiz rekât namaz kılmıştı. (Ümmü Hâni' sözünün devamında) şöyle dedi: Ben (Hz. Peygamberin), ondan daha kısa namaz kıldığını görmedim. Bununla beraber O, (bu namazında) rükû' ve secdeleri tam yapıyordu.”[471]
1461. “Bize Ubeydullah b. Abdilmecîd haber verip (dedi ki), bize Malik, Ebu'n-Nadr'dan rivayet etti ki; Akü b. Ebu Tâlib'in âzâdlısı Ebû Murre O'na haber vermiş ki, O (yani Ebû Murre), Ümmü Hâni' bint Ebî Tâlib'i işitmiş, O rivayet ediyormuş ki;”
“(Mekke'nin) fethedildiği yıl Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanına gitmiş ve O'nu, kızı Fatıma kendisini bir kumaşla perdelemiş olduğu bir halde gusül yaparken bulmuş. (Ümmü Hâni') sözüne şöyle devam etmiş: Ben de O'na selâm vermiştim. Bu, bir kuşluk vakti idi. Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);

"Kim bu kadın?" buyurmuştu.
"Ben Ümmü Hâni'im" demiştim. Nihayet guslünü bitirince kalkmış, tek bir kumaşa bürünmüş olarak sekiz rekât namaz kılmıştı. Sonra (namazı bitirince) dönmüş, ben de;
"Ya Rasûlallah, demiştim, anamın oğlu (Ali b. Ebî Tâlib), benim kendisine emân verdiğim bir adamı, yani Hübeyre'nin oğlu falanı öldüreceğini söyledi, (siz ne buyurursunuz?)" Bunun üzerine Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştu:
"Senin eman verdiğin kimseye, muhakkak ki biz de emân verdik, Ümmü Hani!"[472]
1462. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Abbâs el-Cureyrî, Ebû Osman'dan, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki; O şöyle dedi:"
"Dostum (Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)) bana, ölünceye kadar bırakmayacağım şu üç şeyi tavsiye etti:
"Uyumadan önce vitr (namazı kılmak); her aydan üç gün oruç tutmak; kuşlukta iki rekât (namaz kılmak). "[473]

152. Bu (Kuşluk Namazdndaki Mekrûhluk Hakkında Gelen (Haberler)

1463. "Bize Muhammed b. Yûsuf rivayet edip (dedi ki), bize el-Evzâ'î, ez-Zührî'den, (O) Urve'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kuşluk nafile namazını ne yolculukta ne de mukîmlikte kılmadı."[474]
1464. "Bize Sadaka İbnu'1-Fadl rivayet edip (dedi ki), bize Muâz b. Muâz rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, el-Fudayl b. Fedâle'den, (O da) Abdurrahman b. Ebî Bekre'den (naklen) rivayet etti ki; babası, kuşluk namazı kılan bazı insanlar gördü de şöyle dedi:"
"İyi bilin ki, bunlar, ne Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), ne de hiç bir Ashabının kılmadıkları bir namaz kılıyorlar."[475]

Açıklama

Kuşluk namazı ile ilgili bu haberlerde Hz. Aişe (r.anha) ile Ebû Bekre (r.a.), müşahedelerine veya kendilerine ulaşan bilgilere göre açıklama yapmışlardır. Diğer bazı Sahabe, bu meyânda bazı rivayetlerde Hz. Aişe (r.anha) ise bu namazın Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ve Sahâbiler tarafından kılındığına dair haberler nakletmişlerdir. Bu konuda Hz. Aişe'den (r.anha) gelen birbirine zıt haberler, şu şekilde izah edilebilir: O, Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu namazı kılmadığını belirten haberlerinde, Hz. Peygamber'i (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), bu namazı kılarken görmediğini açıklamak istemiş olabilir. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kuşluk vaktinde Hz. Aişe'nin (r.anha) yanında bulunuşu nâdir idi. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu vakitte evinde bulunduğunda bile, Hz. Aişe'nin (r.anha) yanında ancak dokuz günde bir bulunabilmekteydi. Bu namazın sürekli kılınmayan bir namaz olduğunu da düşünürsek, Hz. Aişe'nin (r.anha) Hz. Peygamber'i (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu namazı kılarken görmemiş olması makûl karşılanabilir. Hz. Aişe (r.anha), Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu namazı kıldığını öğrendikten sonra, artık O'nun bu namazı kıldığını anlatmış olmalıdır. Diğer bir izaha göre Hz. Aişe'nin (r.anha), bu haberlerinde Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu namazı devamlı kılmadığım anlatmak istemiş olması muhtemeldir. İzahları nasıl olursa olsun, ilgili haberlerin yekûnundan anlaşıldığına göre kuşluk
namazı Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ve Sahabe döneminde yaygın ve devamlı olarak kılınmıyordu. Bununla beraber kuşluk namazı, alimlerin cumhuruna göre meşru ve Sünnettir. Bu durumda ise, Dârimi (rh.a.), koyduğu başlıkla, cumhurdan farklı bir görüş beyân etmiş olmaktadır.
Kuşluk namazının vakti, güneşin doğuşunu müteakib gökte bir mızrak boyu yükseldikten sonra, zevale yani batıya meyletmesine kadarki zamandır. Bu namaz; iki veya dört veya altı veya sekiz veya on yahut on iki rekât olarak kılınabilir.[476]

153. Evvâbûn Namazı Hakkında

1465. “Bize Vehb b. Cerîr haber verip (dedi ki), bize Hişâm ed-Destüvâ'î, el-Kasım b. Avf dan, (O da) Zeyd b. Erkam'dan (naklen) rivayet etti ki; Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir defasında) onların yanına, güneşin doğuşundan sonra namaz kılarlarken çıkmıştı da, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştu:”
"Evvâbûn namazı, yavru develerin ayakları kumların hararetinden yandığı vakitte (kılınır). "[477]

Açıklama

"Evvâb" (c. Evvâbûn-evvâbîn); Allah'a (Celle Celaluhu) dönüşü çok olan, çok tevbekâr olan, çok zikir ve tesbihde bulunan, itaatkâr kimse gibi bir kaç mânâ taşımaktadır. Böyle olan kimseler en nâmüsâid, zor şartlarda bile Allah'a (Ceile Celaluhu) yönelmeye ve Allah'ın (Celle Celaluhu) rızasını kazanmaya gayret ettikleri için, öğleye doğru güneşin hararetinin kızıştığı zamanda kılınan namaz onlara izafe edilmiştir. Çünkü bu vakitte nefis tembelleşir ve dinlenmek ister. Bu vakitte güneşin hararetinin artmasıyla kumlar da yakıcı bir hal alır ve henüz derileri ince olan yavru develerin ayaklarını yakarlar.
İbnu'1-Esîr, bu Hadiste söz konusu olan namazın kuşluk namazı olduğunu bildirmektedir. Bazı âlimler de, Bu hadisi delil getirerek kuşluk namazım güneşin hararetinin arttığı vakitte kılmanın daha faziletli olduğunu söylemişlerdir.[478] Dârimi'nin (rh.a.), kuşluk namazından sonra bu namaz için ayrı bir bâb açmasından anlaşıldığına göre O, bu Hadiste kuşluk namazından başka bir namazın kastedilmiş olduğu kanaatindeydi. Belki O'na göre, önceki bölümlerde, güneşin berrak bir şekilde parlamaya başladığı ilk kuşlukta ("dahve-i suğra") kılman ve "ışrâk namazı" da denilen namaz, bu Hadiste ise kaba kuşlukta ("dahve-i kübra") kılınan namaz söz konusudur.[479]

154. Gece Ve Gündüzün (Nafile) Namazları İkişer İkişer (Kılınır)

1466. “Bize Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe haber verip (dedi ki), bize Vekî1 ve Ğunder, Şu'be'den, (O) Ya'lâ b. Atâ'dan, (O) Ali el-Ezdi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet ettiler ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:”
"Gece ve gündüzün (nafile) namazları ikişer ikişer (kılınır)". Onların (yani Vekî' ile Gunder'in) biri ise, (rivayetinde) "... iki rekât, iki rekât olarak (kılınır)" dedi.[480]

Açıklama

Şafiî (rh.a.) ve Ahmed (rh.a.), bu Hadisi delil getirerek gündüz ve gece kılman nafile namazlarda iki rekâtta bir selâm vermenin daha faziletli olduğunu söylemişlerdir. Malikelere göre ise dört rekâtta bir selâm vererek nafile namaz kılmak mekruhtur. Ebû Yûsuf (rh.a.) ve Muhammed (rh.a.) ise, konuyla ilgili diğer Hadislere dayanarak, gece nafilelerinde iki rekâtta bir, gündüz nafilelerinde dört rekâtta bir selâm vermenin daha faziletli olduğu görüşünü beyan etmişlerdir. Nitekim bazı Hadis alimleri yukarıdaki Hadiste geçen "gündüz" kaydının hatalı olduğunu söylemişlerdir. Ebû Hanife (rh.a.) ise, başka Hadisleri delil alarak gündüz ve gece nafilelerinde dört rekâtta bir selâm vermenin daha faziletli olduğunu belirtmiştir.[481]

155. Gece Namazı Hakkında

1467. “Bize Hâlid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki; O şöyle dedi: Bir adam Rasûllah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gece namazını sordu. O da şöyle buyurdu:”
"(Gece namazı) ikişer ikişerdir. Nihayet biriniz sabah (namazının vaktinin girmesinden) korktuğu zaman, kılmış olduğu (rekâtları) tekleyeeck olan tek bir rekât namaz kılsın.”[482]

Açıklama

Bu Hadisin zahirine göre vitir namazını tek rekât olarak kılmak meşrudur. Malik (rh.a.) ile Şafiî (rh.a.) bu Hadisin zahirine uygun görüş beyân etmişlerdir. Hanefiler ise, ilgili diğer Hadisleri de delil getirerek tek rekâtlı namazın olmadığını, bu arada vitir namazının tek rekât olarak kılınamayacağını söylemişlerdir. Onlara göre yukarıdaki Hadisin mânâsı; "son iki rekâtta selâm vermeyip bir rekât ilâvesiyle onu tek (üç) rekâtlı yap!" şeklindedir. Nitekim Hadiste "...kılmış olduğu (rekâtları) tekleyecek olan bir rekât namaz kılsın." buyrulmuştur ki, bu da son tek rekâtın bir önceki iki rekâta bağlı olacağına bir işarettir. [483]

156. Gece Namazının Fazileti

1468. "Bize Sa'id b. Amir, Avf dan, (O) Zürâre b. Evfa'dan, (O da) Abdullah b. Selâm'dan (naklen) haber verdi ki; O şöyle dedi:"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Medine'ye geldiğinde halk O'nu gözlemeye çıkmış ve (gelişini uzaktan görünce);
"Allah'ın elçisi geldi! Allah'ın elçisi geldi!" demişlerdi. Ben de, (karşılamaya) çıkanlarla beraber çıkmıştım. Derken yüzünü gördüğüm zaman anlamıştım ki, O'nun yüzü, hiç yalancı yüzü değildir. Sonra O'ndan duyduğum ilk şey, şöyle buyurması oldu:
"Ey insanlar! Selamı yayın, yemek yedirin, yakınlarla alâkayı devam ettirin ve insanlar uyurken geceleyin namaz kılın ki, Cennet'e selâmetle giresiniz!" **[484]**

157. Allah İçin Bir Secde Yapan Kimsenin Fazileti

1469. "Bize Muhammed b. Kesîr, el-Evzâ'î'den, (O) Harun b. Riyâb'dan, (O da) el-Ahnef b. Kays'tan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"(Bir gün) Dımeşk camiine girdim. Bir de ne görsem, bir adam çokça rükû ve secde ediyor. (Kendi kendime) dedim ki; dışarı çıkmayayım da şu (adam), namazdan çift rekâtta mı, yoksa tek rekâtta mı ayrıldığını bilecek mi, bakayım. Nihayet (namazını)

bitirince;
"Ey Allah'ın kulu! (Namazdan) çift rekâtta mı yoksa tek rekâtta mı ayrıldığını biliyor musun?" dedim de o, şu karşılığı verdi:
"Ben bilmiyorsam, şüphe yok ki, Allah bilir!" Sonra da şöyle dedi:
“Muhakkak ki ben dostum Ebu'l-Kasım'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), şöyle buyururken işitmiştim:
"Allah için bir secde yapan hiçbir kul yoktur ki, Allah bu (secde) sebebiyle onu bir derece yükseltmiş ve bu (secde) sebebiyle ondan bir günâhım indirmiş olmasın!" (Bunun üzerine) ben; "Allah sana merhamet etsin, sen kimsin?" dedim.
"Ben, Ebû Zerrini" dedi. (El-Ahnef) dedi ki;
“O zaman (O'nun şahsiyeti karşısında) nefsim bana küçük ve önemsiz göründü.”[485]

158. Şükür Secdesi

1470. “Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Seleme b. Recâ' rivayet edip (dedi ki), bize Şa'sâ' rivayet edip dedi ki; İbn Ebî Evfa'nın, iki rekât namaz kıldığını gördüm. O, (namazdan sonra ise) şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), (Mekke'nin) fethi ile -veya"Ebû Cehl'in öldürülüşü ile- müjdelendiğinde, iki rekât olarak kuşluk namazı kılmıştı.”[486]

Açıklama

"Şükür secdesi", yeni bir nimete kavuşma veya bir belânın ortadan kalkması sebebiyle yapılan tek secdedir. Mezkûr durumlarda şükür secdesi yapmak Hanefî, Şafiî ve Hanbelilere göre müstehabdır. Malikilere göre ise, şükür secdesi yapmak mekruhtur. Onlara göre mezkûr durumlarda yapılması müstehab olan, iki rekât namaz kılmakdır. Dârimi (rh.a.) de, öyle anlaşılıyor ki, bu kanaattedir.[487]

159. Bir (Mahlûka) Secde Edilmesinden Men’

1471. “Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize İshak el-Ezrak, Serik'ten, (O) Husayn'dan, (O) eş-Şa'bi'den, (O da) Kays b. Sa'd'dan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:”
“El-Hîre'ye gelmiş ve (oradaki mecûsîleri) kendi mecûsî başkanlarına secde ederken görmüştüm. Bundan dolayı (Medine'ye dönünce);
"Ya Rasülallah, sana secde etsek mi?" demiştim de, O şöyle buyurmuştu:
"Bir kimseye (secde edilmesini) emretseydim, Allah'ın (kadınlar) üzerine yüklediği (koca) hakkı sebebiyle, kadınlara, kocalarına secde etmelerini emrederdim!"[488]
1472. “Bize Muhanımed b. Yezîd el-Hızâmî haber verip (dedi ki), bize Habbân b. Ali, Salih b. Habbân'dan, (O) Ebû Bu-reyde'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:”
(Bir gün) bir bedevî Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip şöyle dedi:
"Ya Rasülallah! Bana izin ver de sana secde edeyim!" (Bunun üzerine Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:
"Birine, bir (mahlûka) secde etmesini emredecek olsaydım, kadına, kocasına secde etmesini emrederdim!"[489]

160. Necm (Sûresinde) Secde Etmek

1473. “Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Ebû İshak'tan, (O) el-Esved'den, (O da) Abdullah b. Mes'ûd'dan (naklen) rivayet etti ki; Rasûhıüah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Necm (Sûresini) okudu da, onda (sûreyi bitirince) secde yaptı. Bunun üzerine herkes secde yaptı. Sadece bir ihtiyar (secde etmeyerek) bir avuç çakıl taşı alıp bunu alnına kaldırdı ve:
"Bu, bana yeter!" dedi.” [490]

Açıklama

Bu olay Mekke'de müslüman ve müşriklerin bir arada bulunduğu

bir toplantı yerinde meydana gelmişti. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), sûreyi okumayı bitirince, son âyetindeki "Allah'a secde edin" emrine uyarak ve bu surede zikredilen büyük nimetlere bir şükür olarak secde etmiş, mü'minler de O'na uyarak secde etmişlerdi. Orada bulunan müşrikler ise ya sûrede ilâhları olan Lât, Uzza ve Menâfin isimleri geçtiği için, veya sûrenin okunması neticesinde Allah'ın (Celle Celaluhu) birliği ve Resulünün (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) doğruluğu kendilerine zahir olduğu için secde etmişlerdi. Onlardan secde etmeyerek çakıl taşlarını alnına götürmekle yetinen kimse ise Ümeyye b. Haleftir. Azılı bir müşrik olan Umeyye, Bedir'de öldürülmüştü.
Kur'an-ı Kerim'de bazı âyetler var ki, bunların okunması veya işitilmesi halinde secde edilir. "Tilâvet secdesi = okuma secdesi" denilen bu secdeyi yapmak, Hanefilere göre vacib, diğer üç mezhebe göre Sünnettir. Kur'an'da, bazılarının yerleri farklı ise de, Malikilere göre onbir, diğer üç mezhebe göre ondört secde yeri vardır. Yukarıdaki Hadiste zikri geçen Necm Sûresinin son âyeti, Hanefi, Şafiî ve Han-belilere göre secde yerlerinden biridir. Malikiler ise, diğer bazı Hadisleri delil alarak, bu ve daha sonraki İnşikak ve Alak Sûrelerinde daha genel bir ifadeyle mufassal sûrelerde secde yerleri olmadığını söylemişlerdir.[491]

161. Sâd (Sûresinde) Secde Etmek

1474. "Bize Abdullah b. Salih rivayet edip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Halid -yani İbn Yezîd-, Sa'id'den -yani İbn Ebî Hilâl'den-, (O) Iyâz b. Abdillah b. Sa'd'dan, (O da) Ebû Sa'îd el-Hudri'den (naklen) rivayet etti ki; O şöyle dedi:"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir gün bize hutbe irad buyurdu ve Sâd (Sûresini) okudu. Secde (âyetini) geçince de inip secde etti. O'nunla beraber biz de secde ettik. Bu (sûreyi) bir kere daha okudu. Secde (âyetine) ulaştığında biz secde etmek için hazırlandık. Bizim (hazırlandığımızı) görünce şöyle buyurdu:
"Bu (secde âyeti) sadece bir Peygamberin tevbesidir. Fakat ben, sizin secde etmeye hazırlandığınızı gördüm. (Bunun için secde edelim)." Sonra da inip secde etti. O'nunla beraber bizde secde ettik."[492]
1475. "Bize Amr b. Zürâre haber verip (dedi ki), bize İsmail -ki O, İbn Uleyye'dir- rivayet edip (dedi ki), bize Eyyûb, İkrime'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti ki;"
O, Sâd (Süresindeki secde âyetinde) secde etme hakkında şöyle dedi;
"Bu (secde), Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onda secde ettiğini gördüğüm halde, (yapılması) kesin şekilde emredilen secdelerden değildir. " [493]

162. İze's-Semâ'u'n-Şakkat (Sûresinde) Secde Etmek

1476. "Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Amr, Ebû Seleme'den, şöyle dediğini rivayet etti:"
"Ebû Hureyre'yi, İze's-Semâ'u'n-Şakkat (Sûresinde) secde ederken gördüm. Bu (secde edişi) sebebiyle O'na; "Kendisinde secde edilmeyen bir sûrede secde ediyorsun" denildi de O, şu karşılığı verdi:
"Şüphe yok ki, ben Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem),

onda secde ederken gördüm."[494]

1477. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize el-Evzâ'î, Yahya'dan, (O da) Ebû Seleme'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"

"Ebû Hureyre'yi, İze's-Semâ'u'n-Şakkat (Sûresinde) secde ederken gördüm de; "Ebû Hureyre! İze's-Semâ'u'n-Şakkat (Sûresinde) secde etmene ne dersin?" dedim. O da şöyle cevap verdi:

"Şayet Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onda secde ettiğini görmeseydim, secde etmezdim."[495]

1478. "Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Yahya b. Sa'id'den, (O) Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan, (O) Ömer b. Abdilaziz'den, (O) Ebû Bekr b. Abdirrahman İbni'l-Hâris b. Hişâm'dan, (O da) Ebû Hu-reyre'den (naklen) rivayet etti ki; Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), İze's-Semâ'u'n-Şakkat (Sûresinde) secde etti."[496]

163. İkra' Bi'smi Rabbike (Sûresinde) Secde Etmek

1479. "Bize Muhanımed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Eyyûb b. Musa'dan, (O) Atâ1 b. Minâ'dan, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki; O şöyle dedi:"

"Biz, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber İze's-Semâ'u'n-Şakkat ve İkra' Bi'smi Rabbike (Sûrelerinde) secde ettik."[497]

164. Secde (Âyetini) İşitip de Secde Etmeyen KimseHakkında

1480. "Bize Ubeydullah b. Musa, İbn Ebî Zi'b'den, (O) Yezîd b. Abdillah b. Kuseyt'ten, (O) Atâ' b. Yesâr'dan, (O da) Zeyd b. Sâbit'ten (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"

"Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), en-Necm (Sûresini) okumuştum da O, onda secde etmemişti."[498]

Açıklama

Bu Hadis, Necm Sûresinin sonundaki âyette secde edilmeyeceği görüşünde olan alimlerin delillerinden biridir. Daha önce de zikredildiği gibi Malikiler, içlerinde Necm Sûresinin de bulunduğu mufassal sûrelerde secde olmadığı görüşündedirler. Diğer üç mezhebe göre ise Necm, İnşikak ve Alak Sûrelerinde secde vardır. Onlara göre Zeyd b. Sâbit'in (r.a.) naklettiği olayda Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) secde etmemiş olması ya o zaman abdestli olmadığından yahut o vaktin kerâhat vakti olduğundan dolayı, veya onda secde edilmemesinin caiz olduğunu açıklamak içindir.[499]

165. Rasûlallah'ın (Sallallahu Aleyhi Ve Sellem)(Gece) Namazının Şekli

1481. "Bize Yezîd b. Harun, İbn Ebî Zi'b'den, (O) ez-Zührî'den, (O) Urve'den, (O da) Hz. Aişe'den (r.anha) (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yatsı ile sabah arasında, her iki rekâtta bir selâm vermek, (son) bir (rekâtla) da vitir kılmak üzere on bir rekât namaz kılar ve nafile namazında, başını (secdeden) kaldırmasından önce birinizin elli âyet okuyacağı kadar (uzun) secde ederdi. Nihayet müezzin (sabah namazına) ilk çağrıyı, (yani sabah ezanını) bitirince kısa iki rekât namaz kılar, sonra, müezzin kendisini (çağırmaya) gelinceye kadar yan üstü yatar, (o gelince) de onunla beraber (namaza) çıkardı."[500]
1482. "Bize Yezîd b. Harun ve Vehb b. Cerîr rivayet edip dediler ki; bize Hişâm Yahya'dan, (O da) Ebû Seleme'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Hz. Aişe'ye, Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gece namazını sordum da, O şöyle dedi:"
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (gecede) on üç rekât namaz kılardı. (Şöyle ki; önce) sekiz rekât namaz kılar sonra (üç veya bir rekât) vitir kılar, ardından oturarak iki rekât namaz kılar, (bu namazında) rükû' etmek istediğinde ayağa

kalkıp rükû ederdi. O, sabah namazının ezamyla kameti arasında da iki rekât namaz kılardı."[501]
1483. "Bize İshak b. İbrahim rivayet edip (dedi ki), bize Muâz b. Hişâm rivayet edip (dedi ki), bana babam, Katâde'den, (O) Zürâre b. Evfa'dan, (O da) Sa'd b. Hişâm'dan (naklen) rivayet etti ki;"
"O, karısını boşamış ve bir kısım gayr-ı menkûlünü satıp silâh ve ata yatırmak için Medine'ye gelmişti. Derken Ensârdan bir toplulukla karşılaşmış (ve onlara bu niyetini açmış,) bunun üzerine onlar şöyle demişlerdi: "Bizden altı kişi, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) zamanında bunu (yapmak) istemişti de O, onları (bundan) menetmiş ve:
"Sizin için bende (uyulacak) bir örnek yok mudur?" buyurmuştu. Bundan sonra O, Basra'ya gelmişti. O, bize anlattı ki; (orada) Abdullah b. Abbâs'la karşılaşmış ve O'na vitir (namazını) sormuş, O da;
"Sana, Rasûlullah'm (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) vitir (namazını) insanların en iyi bilenini haber vereyim mi?" demiş, ben de;
"Evet, (söyleyin)" demiştim. O;
"(Bunu en iyi bilen), mü'minlerin annesi Aişe'dir. Binaenaleyh (bunu) O'na gidip sor, sonra bana dön ve sana anlattığı şeyleri bana anlat!" demişti. Bunun üzerine ben Hakîm b. Efleh'e gelmiş ve O'na;
"Birlikte mü'minlerin annesi Aişe'ye gidelim" demiştim. O:
"Doğrusu ben O'na gelmem. Çünkü ben (O'nu), şu iki grubun (yani Hz. Ali (r.a.) ile Hz. Muâviye gruplarının anlaşmazlıklarına katılmaktan) menetmiştim de O, gitmekte ısrar etmişti" karşılığını vermişti. Ben;
"Allah aşkına geleceksin!" demiştim ve birlikte (Hz. Aişe'nin) yanına gelip selâm vermiştik. O, Hakîm'in sesini tanımıştı. Bu sebeple, (benim için);
"Bu kim?" demişti. Ben;
"Hişâm'ın oğlu Sa'd'ım!" demiştim.
"Hişâm kim?" demişti.
"Âmir'in oğlu Hişâm!" demiştim. O, sözüne şöyle devam etmişti.

"O, ne iyi bir kişi idi. Uhud Savaşında şehid edilmişti!" Ben;
"Bize, Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ahlâkından bahsedin!" demiştim. O;
"Kur'an'ı okumuyor musun?" demişti.
"Evet, (okuyorum.)" demiştim.
"İşte o (Kur'an), Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ahlâkıdır" cevabını vermişti. Bunun üzerine ben, kalkmak ve Allah'a kavuşuncaya kadar (artık) hiç kimseye bir şey sormamak istemiştim. Fakat (gece) kalkışı (meselesi) aklıma gelmişti. Bu sebeple demiştim ki;
"Bize, Rasûlullah'm (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (gece) kalkışından, (yani geceyi ihyasından, gece namazından) bahsedin!" O;
"Yâ Eyyühe'l-Müzemmilu = Ey örtüsüne bürünen"[502] (Sûresini) okumuyor musun?" demişti,
"Evet, (okuyorum)" demiştim. O;
"İşte (bu Sûrenin başında emredilenler), Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (gece) kalkışında (yaptığı şeylerdi). Bu Sûrenin baş tarafı indirilmişti de, Rasûlullah ve Ashabı, kalkıp, ayakları şişinceye kadar (namaz kılmışlardı). (Bu sûrenin) sonu ise, on iki ay gökte tutulmuştu. Sonra indirilmiş ve böylece, gece kalkıp (namaz kılmak), farz iken nafile olmuştu" karşılığını vermişti. Bunun üzerine ben, kalkmak ve Allah'a kavuşuncaya kadar (artık) hiç kimseye bir şey sormamak istemiştim. Ancak vitir (namazı) aklıma gelmiş ve "Bize, Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) vitir (namazından) bahsedin" demiştim. O da şöyle cevap vermişti:
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) uyuduğu zaman misvağını benim yanıma kordu. Sonra Allah O'nu, uyandırmayı dilediği vakit uyandırır, O da; sadece sekizinci (rekâtında) oturup Allah'a hamd, Rabb'ine dua etmek, sonra, selâm vermiyerek ayağa kalkmak, nihayet dokuzuncu (rekâtında) oturup Allah'a hamd ile Rabb'ine dua etmek ve bize işittirecek şekilde bir selâm vermek üzere dokuz rekât namaz kılardı. (Hz. Peygamber) bundan sonra, oturarak iki rekât (daha) namaz kılardı. İşte, yavrucuğum, bu onbir rekât (eder). (Hz. Peygamber) yaşlanıp et tutunca (yani kilo alınca); sadece altıncı

(rekâtında) oturup Allah'a hamd ile Rabb'ine dua etmek, sonra da bir selâm vermek üzere yedi rekât namaz kılmaya (başlamıştı). O, bundan sonra, oturarak iki rekât daha namaz kılıyordu. İşte, yavrucuğum, bu da dokuz (rekât eder). Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) uyku veya bir hastalık ağır basıp (da bu gece namazını kılamadığı) zaman ise, O, gündüz on iki rekât namaz kılardı. (Ayrıca) Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir âdet edindiğinde, ona devam etmeyi severdi. (Diğer taraftan) Allah'ın Peygamber'i (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hiçbir gece, sabahlayıncaya kadar namaz kılmamış. Kur'an'ın tamamını da bir gecede hiç okumamış, Ramazan dışında hiçbir ayı da tamamen oruçla geçirmemiştir."
(Sa'd b. Hişam sözüne devamla dedi ki); ben de İbn Abbâs'a gelip (Hz. Aişe'nin verdiği cevapları) O'na anlatmıştım. O da şöyle demişti:
"Sana doğru söyledi. Şunu bil ki, ben O'nun huzuruna girer (onunla konuşur)[503] olsaydım, O'nunla karşı karşıya güzelce konuşur, (bu haberi doğrudan doğruya O'ndan alırdım)."
Bunun üzerine ben;
"Şunu bil ki, ben de, senin, O'nun huzuruna girmediğini, (O'nunla konuşmadığını) bilseydim, (bunu) sana anlatmazdım!" demiştim."[504]

166. Hangi Gece Namazı Daha Faziletlidir?

1484. "Bize Zeyd b. Avf haber verip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Abdulmelik b. Umeyr'den, (O) Muhammed İbnu'l-Munteşir'den, (O) Humeyd b. Abdirrahman'dan, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki; Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Farzlardan sonra en faziletli namaz, gecenin son üçte birinde (kılınan) namazdır. "[505]

Açıklama

Gece bir müddet uyuduktan sonra kalkılıp kıbnan namaza

teheccüd namazı denir ki, bu Hadiste, farzlardan sonra en faziletli namaz olduğu açıklanan namaz, bu namazdır. Teheccüd namazı, yatsı namazından sonra biraz uyuyup kalkıldıktan sonra sabah namazının vaktine kadar kıktiabilirse de, en faziletli ve bereketli zamanı, gece ikiye bölünecekse son yarısı, üçe bölünecekse orta kısmı veya gece altı parça olarak düşünülürse dördüncü ve beşinci parçalarıdır. Gecenin bu sessizliğinde ve derinliğinde, âlem uykuda iken kalkıp kılınan teheccüd namazının fazileti, feyz ve bereketi çok büyüktür. Yüce Allah (Celle Celaluhu) bir çok âyet-i kerimede teheccüd namazına kalkanları övmektedir. Bu âyetlerden birinin meali şöyledir:
"Yanları yataklarından uzaklaşır (yani teheccüd namazı kılmak için yataklarından kalkar), korku ve ümid ile Rablerine dua ederler. Kendilerini nzıklandırdığımız şeylerden de (hayır için) harcarlar. Artık, yaptıklarına karşılık olarak onlar için, gözler aydınlatıcı ne (nimetlerin) saklandığım hiç kimse bilemez!"[506]
Teheccüd namazı, bir rivayete göre, bi'setin onuncu yılı ortalarında nazil olan Müzzemmil Sûresinin baş tarafıyla farz kılınmıştı. Ancak bu sûrenin, bir veya bir buçuk sene sonra inen son âyetiyle bu farzlık kaldırılmış ve nafile hükmü konmuştur. Binaenaleyh teheccüd mendûbtur. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu namazı, sonunda vitr olmak üzere, ekseriya onbir ve onüç rekât olarak kılmışsa da, onu, beş, yedi, onbeş ve onyedi rekât kıldığına dair haberler de vardır. Bu sebeple teheccüd namazı, asgari iki rekât olmak üzere, dört, skiz, on iki ve daha fazla rekât olarak kılınabilir.[507]

167. (Kişi) Geceki Mu'tâd İbâdetini, Uyuyakalıp (Yapamadığı) Zaman?

1485. "Bize Ubeydullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana Yûnus, İbn Şihâb'dan rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana es-Sâ'ib b. Yezîd ve Ubeydullah b. Abdillah haber verdiler ki, Abdurrahman b. Abd şöyle demiş: Ömer İbnu'l-Hattâb'ı, şöyle derken işittim: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"

"Kim mu'tâd ibâdetini, (namaz kılıp Kur'an okumasını) veya bundan bir şeyi uyuya kalıp (yapmaz) da, sonra bunu sabah namazı ile öğle namazı arasında okuyup (namaz kılarsa), (bu, onun hakkında) sanki onu geceleyin okuyup (namaz kılmış) gibi yazılır."[508]

168. Allah Dünya Semâsına (Alt Göğe) İner

1486. "Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Amr, Ebû Seleme'den, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:" *"Yüce Allah her gece, gecenin son yarısında veya gecenin son üçte birinde dünya semâsına, (alt göğe) iner ve tan yeri ağarıncaya yahut ibadet eden kimse, sabah namazını bitirip kalkıncaya kadar şöyle buyurur: "Bana dua eden kimdir, ona icabet edeyim! Benden (bir şey) isteyen kimdir, (bunu) ona vereyim! Benden bağış dileyen kimdir, onu bağışlayayım!"*[509]
1487. "Bize el-Hakem b. Nâfi', Şu'ayb b. Ebî Hamza'dan, (O da) ez-Zührî'den rivayet etti (ki, o şöyle demiş); Bana, Ebû Hureyre'nin talebe-arkadaşları olan Ebû Seleme b. Abdirrahman ile Ebû Abdillah el-Eğarr rivayet ettiler ki; Ebû Hureyre onlara haber vermiş ki, Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:"
"İsmi yüce olan Rabbimiz her gece, gecenin son üçtebiri kaldığı zaman dünya semâsına, (alt göğe) iner ve, fecre kadar şöyle buyurur: "Kim bana dua eder, ona icabet edeyim! Kim benden bağış diler, onu bağışlayayım! Kim benden (bir şey) ister, (bunu) ona vereyim!"[510]
1488. "Bize Haccâc b. Mînhâl haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bize Amr b. Dinar Nâfi1 b. Cübeyr b. Mut'ım'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki; Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Yüce Allah her gece dünya semâsına, (alt göğe) iner ve şöyle buyurur:" "(Bir şey) isteyen var mı, (bunu) ona vereyim! Bağış

dileyen var mı, onu bağışlayayım!"[511]

1489. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki), bize el-Evzâ'î rivayet edip (dedi ki), bize Yahya b. Ebî Kesîr, Hilâl b. Ebî Meymûne'den, (O) Atâ1 b. Yesâr'dan, (O da) Rifâ'a b. Arâbe el-Cüheni'den (naklen) rivayet etti ki, o şöyle dedi: Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"

*"Gecenin yarısı veya üçtebiri geçince Allah dünya semâsına, (alt göğe) iner, sonra, tan yeri ağanncaya kadar şöyle buyurur:" "Kullarımı benden başkasına sor(dur)mayacağım.***[512]** *Benden (bir şey) isteyen kimdir, (bunu) ona vereyim! Benden bağış dileyen kimdir, onu bağışlayayım! Bana dua eden kimdir, ona icabet edeyim!"*[513]

1490. "Bize Vehb b. Cerîr rivayet edip (dedi ki), bize Hişâm, Yahya b. Hilâl b. Ebî Meymûne'den, (O da) Atâ' b. Yesâr'dan (naklen) rivayet etti ki; Rifâ'a ona haber vermiş ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onun (yani bir önceki hadisin) benzerini (buyurmuş)."[514]

1491. "Bize Muhammed b. Humeyd haber verip (dedi ki), bize İbrahim b. Muhtar, Muhammed b. İshâk'dan, (O) amcası Abdurrahman b. Yesâr'dan, (O) Ubeydullah b. Ebî Râfi'den, (O) babasından, (O da) Hz. Ali'den (naklen) rivayet etti ki, o; "Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"

"Gecenin üçte biri veya gece yarısı olunca..." dedi ve (önceki hadislerdeki gibi Allah'ın) inişini zikretti."[515]

1492. "Bize Muhammed b. Yahya haber verip (dedi ki), bize Ya'kûb b. İbrahim rivayet edip (dedi ki), bize babam, İbn İshâk'dan rivayet etti (ki, o şöyle demiş): Bana Sa'id b. Ebî Sa'id el-Makburî, Ümmü Sabiyye'nin âzâdlısı Atâ'dan, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki, o şöyle demiş: Resûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"

"Ümmetimi güçlüğe düşürmek (korkusu) olmasaydı onlara, her namaz kılacaklarında misvak kullanmayı, (diş fırçalamayı) emreder ve, yatsı namazının (vaktini) gecenin üçtebirine kadar geciktirirdim. Çünkü gerçek şu ki, gecenin ilk üçtebiri geçince

Allah dünya semâsına, (alt göğe) iner ve tanyeri ağanncaya kadar orada kalmaya devam eder. (Bu esnada) bir sözcü şöyle der: "(Bir şey) isteyen kimse yok mu, (ona bu isteği) verilecek! Dua eden kimse yok mu, ona icabet edilecek! Şifa dileyen bir hasta yok mu, ona şifa verilse! Bağış dileyen bir günahkar yok mu, o bağışlansa!"[516]

1493. "Bize Muhammed haber verip (dedi ki), bize Ya'kûb rivayet edip (dedi ki), bana babam, İbn İshâk'tan rivayet etti (ki, O şöyle demiş):"

"Bana amcam Abdurrahman b. Yesâr, Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) âzâdlısı Ebû Râfî'in oğlu Ubeydullah'tan, (O) babasından, (O da) Hz. Ali b. Ebî Tâlib'den, (O da) Rasûlullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen), Ebû Hureyre'nin rivayet ettiği (bir önceki) Hadisin aynısını rivayet etti."[517]

Açıklama

Zaman ve mekândan münezzeh olan yüce Allah'ın inişi, "nüzûl"ü ile ilgili bu Hadisler, müteşâbih Hadislerdendirler. Bilindiği gibi Kur'an-ı Kerim'de de, müteşâbih âyetler vardır.[518] Zahiri mânâlanyla anlaşılmaları mümkün olmayan müteşâbihlerden ne kastedildiği, bizim için kesin olarak belli değildir. Bunun için, bilhassa selef alimlerinin çoğu, bunların yüce Allah'a lâyık hakikatleri olduğuna inanıp, oldukları gibi kabul edilmeleri, te'vil edilmemeleri görüşünü beyân etmiştir. "Selef Mezhebi" denilen bu görüşte olanlar arasında Zührî (rh.a.), Ebû Hanife (rh.a.), Abdullah İbnu'l-Mübârek (rh.a.), Şafiî (rh.a.) ve Ahmed b. Hanbel (rh.a.) de vardır. "Halef Mezhebi" denilen görüşe göre müteşâbih âyet ve Hadisler, yerlerine ve ilgili kelimelerin iş'ârî ve iktizâî delâletlerine uygun olarak te'vil edilirler. Malik b. Enes (rh.a.), Sufyân Sevri (rh.a.) ve sonraki bir çok âlim bu görüştedir. Buna göre "Allah'ın inişi" te'vil edilerek, bununla; Allah'ın (Celle Celaluhu) emrinin veya rahmetinin yahut meleklerinin inişinin, ya da Allah'ın (Celle Celaluhu), teheccüd namazı kılan, gece ibâdeti yapan kullarına rahmetiyle, bağışıyla

yönelişi, onlara bolca lütuf ve ihsanda bulunuşunun kastedilmiş olduğu söylenmiştir.[519]

169. Teheccüd Esnasında Yapılacak Dua

1494. "Bize Yahya b. Hassan rivayet edip (dedi ki), bize Sufyân -ki O, İbn Uyeyne'dir-, Süleymânu'l-Ahvel'den, (O) Tâvûs'tan, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) geceleyin teheccüde kalktığı zaman (yaptığı duada) şöyle derdi:

"Ya Allah! Hamd sana mahsûstur. Sen göklerin, yerin ve bunların içindekilerin Nurusun. Hamd sana mahsûstur. Sen göklerin, yerin ve bunların içindekilerin devamlı yöneteni ve koruyanısın. Hamd sana mahsustur. Sen göklerin, yerin ve bunların içindekilerin sahibisin. Sen hakkın ta kendisisin. Sözün, haktan ibarettir. Vadin de serâpâ haktır. Sana kavuşmak ve Cennet haktır, Cehennem haktır. (Öldükten sonra) dirilmek haktır, Peygamberler haktır. Muhammed (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) haktır. Ya Allah! Sadece sana bağlandım, yalnız sana inandım, ancak sana güvendim, sadece sana yöneldim, yalnız senin yardımın sayesinde (düşmanlarla) mücâdele ettim, sadece senin hükmüne başvurdum. Artık önce yaptığım, sonra yaparım sandığım, açıktan yaptığım, gizlice işlediğim (günâhlarımı) bana bağışla! Öne alan ancak sensin, sonraya bırakan da yalnız sensin. Senden başka hiçbir ilah yoktur. Her türlü güç ve kuvvet de ancak seninledir"[520]

170. Bakara Sûresinin Sonundaki İki Âyeti OkuyanKimse

1495. "Bize Sa'id b. Amir, Şu'be'den, (O) Mansûr'dan, (O) İbrahim'den, (O) Abdurrahman b. Yezîd'den, (O) Ebû Mes'ûd'dan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O şöyle buyurdu:" *"Kim bir gecede Bakara Sûresinin son iki âyetini okursa, bunlar (o gece, kötülüklere karşı) ona yeterler."*[521]

171. Kur'an'ı Güzel Okumaya Çalışmak "Kur'an İleTeğannî"

1496. “Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Amr, Ebu Seleme'den, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:” *"Allah hiçbir şeyi, (Allah'ınKitab'ını) okuma ile teğanni yapan,-yani onu yüksek sesle okuyan-*[522] *bir peygamberi dinlemesi gibi dinlememiştir."*[523]

Açıklama

"Teğannî" kelimesi, lügatte, diğerleri meyânmda, zengin olmak, mırıldanmak, övmek, hicvetmek mânâlarına da gelir. Yukarıdaki Hadisle benzeri Hadislerde geçen "teğannî" kelimesi ile ne kastedildiği hususunda ise farklı görüşler serdedilmiştir ki, bunların en tercihe şâyân olanı; sesi, mümkün olduğu kadar güzelleştirerek ve okuyuş kaidelerine uygun olarak okumak, böyle okumaya çalışmak mânâsıdır. Hadiste geçen, "Allah'ın dinlemesi" ifadesi ise; Allah'ın (Celle Celaluhu) razı olmasından ve yapılan ameli kabul edip sevabım kat kat vermesinden kinayedir.[524]

1497. “Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize İbn Uyey-ne, ez-Zührî'den (naklen) rivayet etti. İbn Uyeyne dedi ki; O (ez-Zühri) zannediyorum ki, Urve'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etmiş). (Hz. Aişe) demiş ki; Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellenı) Ebû Musa'yı, (Kur'an) okurken işitmiş, bunun üzerine şöyle buyurmuştu:”
"Hakikaten buna Dâvûd ailesinin nağmelerinden, (yani güzel ve ahenkli okuyuşundan) verilmiş."[525]

Açıklama

Bu Hadiste "nağmeler" olarak tercüme ettiğimiz "mezamir" kelimesi aslında "neyler, kavallar" demektir. Hz. Dâvûd (a.s.) çok güzel bir sese ve gönül okşayan, ahenkli bir okuyuşa sahipti. Öyle ki, Zebur'u okurken O'nu dinleyenler hayran kalır, mest olurlarmış. Hatta O'nu dinleyen hayvanlar bile okuyuşundan etkilenirmiş. Ney ve kaval da insanda benzeri bir etki yaptığı için Hz. Davud'un (a.s.) bu güzel ve ahenkli okuyuşu, bu müzik âletlerine benzetilmiştir. Herhalde Hz. Davûd (a.s.) bu okuyuşuyla bir çığır açmış, adetâ bir mek-teb (ekol) meydana getirmişti de "Dâvûd ailesinin nağmeleri" ifadesiyle O'nun yolundan giden, O'nun tarzında okuyan kimseler kastedilmiştir. Nitekim "âl=aile, akraba" kelimesinin asıl mânâsı, "herhangi bir yönden yakınlığı olan kimse"dir. Zaten Hz. Davud'un (a.s.) kan bağıyla olan aile fertleri içinde, kendisinden başka, güzel ve ahenkli okyuşuyla meşhur olmuş başka bir kimse de yoktur. Söz-konusu "Davûd ailesi" terkibindeki "âl=aile" kelimesinin ta'zimen kullanılmış ve zaid olduğunu söyleyenler de vardır.
Sahâbe-i Kiram içinde Ebû Musa el-Eş'arî (r.a.) de "davûdî" sesi ve okuyuşuyla çok güzel Kur'an okurmuş. Bundan dolayı Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) O'nu takdir ve taltif etmiştir.[526]

1498. “Bize Muhammed b. Ahmed b. Ebî Halef haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Amr -yani İbn Dinar'dan, (O) İbn Ebî Muleyke'den, (O) Ubeydullah b. Ebî Nehik'ten, (O da) Sa'd'dan (naklen) rivayet etti ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:”
"Kur'an'ı güzel okumaya çalışmayan, (Kur'an ile teğannî yapmayan) bizden değildir." **[527]**

Açıklama

Lafız ve manâsıyla baştan sona güzellik olan Kur'an-ı Kerim'in güzelliği, onun güzel okunuşuyla daha da artar. Bu güzellik, gönüllere etki yapar ve okuyanı-dinleyeni daha çok iyiliğe

yöneltir. Kur'an'm güzel okunuşuyla elde edilecek böyle bir netice, Kur'an'm gayesine hizmettir. Kur'an'ı güzel okumaya çalışmak, ona gösterilen saygının, verilen değerin de bir ifadesidir. İşte bunlar, bir müs-lümanın yapması gereken hususlardır. Müslümanların en güzel örneği olan Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) böyle yapmıştır. Binaenaleyh, bu hususlara riayet etmemek, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ve O'nun Sünnetine titizlikle uyan Sahabenin yolundan gitmemek demektir. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), böyle davranan bir kimseyi; "... bizden değildir" buyurarak ağır bir şekilde kınamıştır.
Hadiste geçen "Kur'an ile teğannî" ifadesi, Kur'an (okuma) sebebiyle sesi güzelleştirmeye çalışmak, yani Kur'an'ı; sesi, mümkün olduğu kadar güzelleştirerek okumak; Kur'an ile diğer eserlerden, diğer ahenkli seslerden müstağni kalmak; Kur'an (okumak) suretiyle (manen) zenginleşmek, gönül zenginliği elde etmek; boş kalındığında bir şey okuma ihtiyacı duyulduğu zaman Kur'an (okumayı) âdet edinmek gibi mânâlara da gelmektedir.[528]

1499. "Bize Muhammed b. Ahmed haber verip (dedi ki), bize Sufyân, ez-Zühri'den, (O) Ebû Seleme'den, (O) Ebû Hureyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki; O şöyle buyurdu:"
"Allah hiçbir şeyi, (Allah'ın Kitab'ını) okuma ile teğannî yapan bir Peygamber'i dinlemesi gibi dinlememiştir."[529]
Ebû Muhammed (ed-Dâriiri) dedi ki; "(Hz. Peygamber), bu ("teğanni" kelimesi) ile, (benzeri başka bir şeye) ihtiyaç duymamayı kastediyor."[530]

172. Ümmü'l-Kur'an (Fatiha Sûresi), İşte Seb'-i Mesânî O'dur

1500. "Bize Bişr b. Ömer ez-Zehrânî haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Hubeyb b. Abdirrahman'dan, (O) Hafs b. Âsım'dan, (O da) Ebû Sa'id İbnu'l-Muallâ'dan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle

dedi:"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün mescidde namaz kılıyorken) bana rastlamış (ve beni çağırmıştı. Ben de, namazda olduğum için çağırışına hemen icabet edememiş, yanma namazdan sonra gitmiştim). O zaman O şöyle buyurmuştu:
*""Allah; "Ey iman edenler! Sizi çağırdığı zaman Allah'a ve O Resûl'e icabet edin!"**[531]** buyurmadı mı?"* (Hz. Peygamber) sonra;

"Mescidden çıkmamdan önce sana, Kuranın en büyük Sûresi olan bir sûreyi öğreteyim mi?" buyurmuş, nihayet (mescidden) çıkmak istediğinde de, şöyle buyurmuştu:"
*"(Kuranın en büyük sûresi), el-Hamdü li'llahi Rabbi'l-âlemin, (yani Fatiha süresidir). (Kuranda) size verildiği (bildirilen) es-seb'u'l-mesâni (- namazın her rekâtında tekrarlanan yedi âyet) ve Kuranın (özeti)**[532]** de bu (Sûredir)*."[533]

173. Kur'an Kaç (Günde) Hatmedilir (Meselesi) Hakkında

1501. "Bize Muhammed İbnu'l-Minhâl haber verip (dedi ki), bize Yezîd b. Zurey1 rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Katâde'den, (O) Ebu'1-Alâ1 Yezîd b. Abdillah'tan, (O da) Abdullah b. Amr'dan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Kuranı üç (günden) az (bir zaman)da okuyup (bitiren) kimse (onu) hakkıyla anlayamaz."[534]

174. Adam Üç (Rekât) mı, Yoksa Dört (Rekât) mı KıldığınıBilmez (İse?)

1502. "Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), bize Hişâm, Yahya'dan, (O) Ebû Selemeden, (O) Ebû
Hureyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O şöyle buyurdu:" *"Ezana başlanıldığında şeytan, ezanı işitmemek için, osurarak arkasını*

dönüp gider. Ezan bitirilince döner, gelir. Sonra kamet getirildiğinde (o yine) arkasını dönüp gider. Kamet bitirilince de, (namaz kılarken) kişi ile nefsi arasına vesveselerini sokmak için döner gelir ve (daha önce kişinin) hatırına gelmeyen şeyler için; "şunu şunu hatırla!" deyip (bunları ona hatırlatır). Öyle ki adam, kaç (rekât) kıldığını bilemez hale gelir. İşte biriniz kaç (rekât) kıldığını bilmediğinde, otururken iki secde yapsın!"[535]

1503. "Bize Ahmed b. Abdillah haber verip (dedi ki), bize Abdulaziz -ki O, İbn Ebî Seleme el-Mâcişûn'dur- rivayet edip (dedi ki), bize Zeyd b. Eşlem, Atâ' b. Yesâr'dan, (O da) Ebû Sa'id el-Hudrî'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"

"Bir kimse kaç (rekât) kıldığını; üç (rekât) mı kıldığını yoksa dört (rekât) mı kıldığını bilmediği vakit, kalkıp bir rekât namaz kılsın,.bundan sonra da iki secde yapsın. Neticede o, beş (rekât) kılmış olursa, (bu iki secde, namazını altı rekâte çıkararak) onun için namazını çift (rekâtlı) yapar. Şayet dört rekât kılmış olursa, (böylece namazını tam kılmış olacağı için, bu iki secde, namazını bozmaya çalışan) şeytanın (burnunu) yere sürtme olur!"[536]

Ebu Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki, "Bu (Hadisin zahiri delâletini) kabul ediyorum."[537]

Açıklama

Namazda yapılan bazı hataların telâfisi için namazın sonunda iki secde yapılır ki, bunlara "sehiv (yanılma) secdesi" denir. Yukarıdaki birinci Hadiste bu sehiv secdesine genel olarak bir işaret vardır. İkinci Hadiste ise, kılman rekât sayısında meydana gelen bir şaşırma durumunda takip edilecek yol ile bu şaşırmadan dolayı namazın sonunda yapılacak sehiv secdesi sozkonusu edilmiştir. Sehiv secdesi Hanefilere göre namazın sonundaki selâmdan sonra, Şafiî (rh.a.) ve Ahmed'e (rh.a.) göre ise selâmdan önce yapılır. Malik (rh.a.) ile bazı Şafiî alimlere göre ise, sehiv secdesi bir ziyâde (ekleme)den dolayı yapılacaksa onun, selâmdan sonra; bir noksanlıktan dolayı yapılacaksa onun, selâmdan önce yapılması daha iyidir.

Aşağıdaki iki bölümden anlaşıldığına göre Dârimi (rh.a.) de, sehiv secdeleri arasında, yapılacakları yer bakımdmdan bir ayrım yapmaktadır.[538]

175. Ziyâde (Ekleme)den Dolayı (Yapılan) Sehiv Secdesi

1504. "Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), bize İbn Avn, Muhammed'den, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün) öğle ve ikindi namazlarından birini kıldırmıştı da, iki rekât kıldırıp, sonra selâm vermiş ve kalkıp, mescidde enlemesine duran bir kütüğün yanına dikelmiş, elini de üzerine koymuş -Yezîd dedi ki;
"İbn Avn (bunu taklit ederek) bize gösterdi-, avuçlarının birini de diğerinin arkasına koyup üstteki parmaklarını alttakilerin arasına sokmuştu. O, (kütüğün yanına) sanki kızgınmış gibi dikelmişti. (Ebû Hureyre) dedi ki; bunun üzerine aceleci bazı insanlar dışarı çıkmış ve "Namaz kısaltıldı, namaz kısaltıldı!" demeye başlamışlardı. O cemaatın içinde Ebû Bekr ve Ömer de vardı, fakat bir şey söylememişlerdi. Cemaatın içinde, Zü'1-Yedeyn isimli elleri uzun bir adam vardı, O;"
"Ya Rasûlallah, demişti, sen namazı unutup (da mı noksan kıldın), yoksa o kısaltıldı mı?" (Hz. Peygamber) de; "(Bana göre) unutmadım, namaz da kısaltılmadı!" buyurmuş, sonra (cemaate (hitaben);
"Böyle mi (olmuş?)" diye sormuştu. Onlar;
"Evet, (öyle oldu)" demişlerdi. (Bunun üzerine Hz. Peygamber dönüp, (cemaatle) geri kalan (rekâtları) tamamlamış, sonra da selâm vermiş, (ardından) tekbir alıp uzun bir secde yapmış, sonra başını (secdeden) kaldırmış, sonra (tekrar) tekbir almış ve (önce) yaptığı secde gibi secde yapmış, sonra başını) (secdeden) kaldırmış ve (namazdan) ayrılmıştı."[539]
1505. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bize el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Yûnus, İbn Şihâb'dan rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana İbnu'l-Müseyyeb, Ebû Seleme b. Abdirrahman, Ebû Bekr b. Abdirrahman ve Ubeydullah b. Ab-

dillah, Ebû Hureyre'den (naklen) haber verdiler ki, O şöyle dedi:”
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün) öğle veya ikindi namazını kıldırmıştı da, bunların birinde iki rekâtta selâm vermişti. Bunun üzerine Zü'ş-Şimâleyn b. Abdillah b. Amr b. Nadla el-Huzâ'î -ki O, Zühreoğulları'nın halifi (sözleşmelisi)dir- O'na;
"Namaz kısaltıldı mı, yoksa unutup (da mı noksan kıldın), ya Rasûlallah?" diye sormuş, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de;
"(Bana göre) unutmadım. (Namaz) da kısaltılmadı" buyurmuştu. O zaman Zü'ş-Şimâleyn;
"Bunun biri olmuştur, ya Rasûlallah!" demişti. Bunun üzerine Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) halka dönmüş ve
"Zü'1-Yedeyn doğru mu söyledi?" buyurmuştu. Onlar:
"Evet, ya Rasûlallah" demiş, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de kalkıp (cemaatle) namazı tamamlamıştı.
(İbn Şihâb dedi ki);
“Onlardan hiçbiri bana, Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu namazda, otururken iki secde yaptığım rivayet etmedi. Bu, öyle zannediliyor ki, -Allah daha iyi bilir ya!- cemaatın (durumu) Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), kesin olarak bildirmiş olmasından, neticede O'nun da kesin bir kanaate varmış olmasından dolayıdır.”[540]

Açıklama

Son iki Hadis, eğer rivayetlerinde bir hata yapılmamışsa, iki ayrı olayla ilgili olmalıdır. Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) müracaat edenin Zü'1-Yedeyn (r.a.) olduğu belirtilen birinci olayda Ebû Hureyre'nin hazır bulunmuş olması mümkündür. İkinci olay ise, h. 7. yılda müslüman olan Ebû Hureyre'nin (r.a.) Medine'ye gelip müslüman olmasından çok önce meydana gelmiş olmalıdır. Çünkü Zü'ş-Şimâleyn (r.a.), Bedir savaşında şehid düşmüştü. Bu şekilde iki olayın meydana geldiği kabul edilirse, Ebû Hureyre'nin (r.a.) ikinci Hadisi başka bir Sahâbiden duyup nakletmiş ve "sehiv"den dolayı secde

yapmanın da daha sonra meşru kılınmış olduğunu söylemek mümkündür. Bu Hadislerde bahsedilen olayın tek olması ve Zü'l-Yedeyn'e (r.a.), Zü'ş-Şimâleyn (r.a.) de denilmiş olması da ihtimal dahilindedir. Fakat bu durumda ikinci Hadis, sonunda sehiv secdesi zikre dilmediği için, diğer rivayetlere muhalif düşmektedir. Diğer taraftan İbn Abdilbekr (rh.a.), ikinci Hadiste Zühri'nin (rh.a.) hata etmiş olduğunu, bu sebeple de, hiçbir Hadiscinin, O'nun bu rivayetine itimad etmediğini söylemiştir. Buna göre ikinci rivayetin terkedilmesi gerekir ki, bu durumda ihtilâf da ortadan kalkmış, yukarıdaki te'villere de ihtiyaç kalmamış olur.[541]

1506. "Bize Sa'id b. Amir, Şu'be'den, (O) el-Hakem'den, (O) İbrahim'den, (O) Alkame'den, (O) Abdullah'tan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O (yani Hz. Peygamber bir defasında) öğle (namazını) beş (rekât) kıldırmıştı da, (böyle kıldırdığı) O'na söylenmiş, O da iki secde yapmıştı."[542]

176. Namazda Bir Noksanlık Olduğu Zaman

1507. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecîd haber verip (dedi ki), bize Malik, İbn Şihâb'dan, (O) Abdurrahman b. Hürmüz el-A'rec'den, (O da) İbn Buhayne'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün) bize iki rekât namaz kıldırmış, sonra, (teşehhüde) oturmayarak ayağa kalkmış, cemâat de ayağa kalkmıştı. Nihayet namazı bitirdiğinde biz, selâm vermesini beklemiştik. O ise, selâm vermeden önce oturduğu halde iki secde yapmış, sonra selam vermişti."[543]
1508. "Bize Muhammed ibnu'lFadl haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Yahya b. Sa'id'den, (O) Abdurrahman el-A'rec'den, (O da) Malik İbn Buhayne'den[544] (naklen) rivayet etti ki; Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir defasında) öğlenin veya ikindinin iki rekâtında (oturmayarak) ayağa

kalkmış ve (oturmak için geri) de dönmemişti. Nihayet namazını bitirmiş, sonra yanılma secdelerini yapmış, daha sonra da selâm vermişti."[545]

1509. "Bize Yezîd b. Harun, el-Mes'ûdî'den, (O da) Ziyâd b. Ilâka'dan (naklen) haber verdi ki; O şöyle dedi: El-Muğire b. Şu'be (bir gün) bize namaz kıldırmıştı da, iki rekât kılınca, oturmayarak ayağa kalkmıştı. Bunun üzerine arkasındakiler O'nu (uyarmak için) tesbih getirmişler, ("sübhanallah" demişlerdi) O ise, onlara kalkmalarını işaret etmişti. Nihayet namazını bitirince selâm vermiş ve (ardından) sehiv secdelerini yapıp (tekrar) selâm vermiş, (sonra da) şöyle demişti:"

"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bize böyle yapmıştı." [546]

177. Namazda Konuşmaktan Men'

1510. "Bize Ebu'l-Muğire rivayet edip (dedi ki), bize el-Evzâî, Yahya b. Hilâl b. Ebî Meymûne'den, (O) Atâ1 b. Yesâr'dan, (O da) Mu'âviye ibnu'l-Hakem es-Sülemî'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"

"Bir ara ben Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber namazda idim. Derken cemaatten bir adam aksırıverdi, ben de, (aksıran bir kimseye söylendiği gibi), "Yerhamuke'llah: Allah sana merhamet etsin!" dedim. (Muâviye sözüne devamla) dedi ki; bunun üzerine cemaat, (gözlerini bana dikip âdeta) gözleriyle beni kuşattılar. Ben de;

"Helak olasıcalar! Size ne oluyor da bana öyle bakıyorsunuz?" dedim. (Muâviye) sözüne şöyle devam etti: O zaman da cemaat (beni) susturmak için) ellerini uyluklarına vurdular. Ben, onların beni susturduklarını görünce;

"Size ne oluyor da beni susturuyorsunuz?" dedim, ama (yine de) sustum. (Muâviye) sözüne şöyle devam etti: Nihayet Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), -anam, babam O'na kurban olsun! Ne O'ndan önce, ne de O'ndan sonra O'nun kadar güzel öğreten hiç bir öğretmen görmedim!- (namazını bitirip) dönünce, vallahi, O beni ne dövdü, ne azarladı, ne de bana kötü söz söyledi; fakat şöyle buyurdu:

"Muhakkak ki, şu namazımızda insan kelâmından hiçbir şey (söylemek) uygun olmaz. O, ancak tesbih, tekbir ve Kur'an okumadan ibarettir." [547]

1511. "Bize Sadaka rivayet edip (dedi ki), bize İbn Uleyye ile Yahya b. Sa'îd, Haccâc es-Savvâfdan, (O) Yahya'dan, (O) Hilâl'dan, (O) Atâ'dan, (O da) Muâviye'den (naklen) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini haber verdi."[548]

178. Namazda Yılan Ve Akrebin Öldürülmesi

1512. "Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), bize Hişâm, Yahya'dan (O) Damdam'dan, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) haber verdi ki; Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namazda iki siyahın öldürülmesini emretti."

Yahya dedi ki; "iki siyah", yılan ve akreptir."[549]

179. Yolculukta Namazın Kısaltılması

1513. "Bize Ebû Asım, İbn Cureyc'den, (O) İbn Ebî Ammâr'dan, (O) Abdullah b. b. Bâbeyh'ten, (O da) Ya'lâ b. Ümeyye'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"

"Ömer İbnu'l-Hattâb'a dedim ki; "Yüce Allah; *"(Yer yüzünde sefere çıktığınız zaman, eğer kâfirlerin size fenalık yapmalarından) korkarsanız, namazı kısaltmanızda (size bir günâh yoktur) "****[550]*** buyurmuştur. Şimdi insanlar güven içindedirler, (yine de seferde namazları kısaltıyorlar?)" O şu karşılığı verdi:

"Şaştığın şeye ben de şaşmış (ve, onu Rasûlullah'a sormuştum) da, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştu:"

"Bu, Allah'ın size verdiği bir sadakadır. Binaenaleyh onu kabul edin!"[551]

Açıklama

Dört rekâtlı farz namazların yoluculukta iki rekât kılınması meselesi, farklı şekillerde ele alınmıştır. Hanefîlere göre,

Sünnetle sabit olduğu üzere, yolculukta namaz esasen (azimet olarak) iki rekâttır.
Maliki ve Şâfiîler ise, yolculukta da namazların dört rekât olduğunu, ancak iki rekât kılınmasına "ruhsat" verildiğini söylemişlerdir ki, bu konudaki delillerinden biri yukarıda zikredilmiş olan âyettir. Filhakika mezkûr âyetteki "kasr-ı salât: namazın kısaltılması" ifadesinin muhtemel mânâlarından biri, namazın rekâtlarının, yani kemmiyet bakımından kısaltılmıasıdır. Bu ifadenin ikinci muhtemel mânâsı namazın; kıyam yerine oturma veya bineğe binme, rükû' ve secde yerine ima ile yetinme gibi, keyfiyet bakımından kı-saltılmasıdır ki, Hanefiler âyeti bu mânâda anlamışlardır. Yukarıdaki Hadisin zahiri mânâsı Hanefİlerin bu anlayışına zıt görünmektedir. Ancak bu Hadis; "mezkûr âyet, korku hallerindeki yolcularda namazların iki rekât kılınmasıyla alâkalıdır. Emniyet halinde yolculuklarda namazların iki rekât kılınması ise Allah'ın (Celie Celaluhu) bir lütfudur" şeklinde anlaşılırsa, ortada bir zıtlık kalmamış olur. Hanefilere göre, bu Hadis böyle anlaşılmasa bile yolculukta namazları kısaltmanın "ruhsat" değil, "azimet" olduğuna delâlet eder. Çünkü Hz. Peygamber; "...onu kabul edin" buyurmuştur. Nitekim Hz. Ömer (r.a.) de, "kasr-ı salât'ın, "azimet" olduğu görüşündeydi.
Yolculuklarda namazları kısaltma, bir rivayete göre h. 4. yılda meşru' kılınmıştı. Bunun, h. 2. yılın rebi'u'1-âhir ayında veya hicretten kırk gün sonra meşru' kılındığı da nakledilir.[552]

1514. "Bize Muhammed b. Yûsuf, el-Evzâ'î'den, (O) ez-Zührî'den, (O) Sâlim'den, (O da) babasından (naklen) haber verdi ki;"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (veda' haccında) Minâ'da[553] (dört rekâtla) namazları iki rekât olarak kılmıştı (Minâ'da dört rekâtlı namazları, Halifelikleri esnasında) Ebû Bekir (r.a.) ve Ömer (r.a.) de iki rekât olarak (kılmışlardı). Osman (r.a.) da Halifeliğinin başında iki rekât olarak (kılmıştı). Ancak O, daha sonra onları tamamlamış, (yani dört rekât olarak kılmış) idi.[554]

1515. “Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Muhammed İbnu'l-Munkedir'den, (O da) Enes b. Malik'ten (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:”
“Öğleyi, (Medine'de) Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber dört rekât olarak kılmıştık. (Sonra Mekke'ye gitmek üzere yola çıkmış ve ikindiyi) O'nunla beraber Zu'l-Huleyfe'de[555] iki rekât olarak kılmıştık.”[556]
1516. “Bize Osman b. Muhammed rivayet edip (dedi ki), bize Sufyân b. Uyeyne, İbrahim b. Meysere ile İbnu'1-Munkedir'den rivayet etti ki; onlar, Enes b. Malik'i şöyle derken işitmişler:”
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Medine'de (öğleyi) dört rekât olarak kılmış, (sonra Mekke'ye gitmek üzere yola çıkmış ve ikindiyi) Zu'1-Huleyfe'de iki rekât olarak kılmış.[557]
1517. “Bize Muhammed b. Yûsuf rivayet edip (dedi ki), bize Sufyân b. Uyeyne rivayet edip dedi ki, ez-Zühri'yi, Urve İbnu'z-Zübeyr'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) şöyle anlatırken işittim: (Hz. Aişe) demiş ki;”
"Muhakkak ki namaz, ilk farz kılındığında iki rekât olarak (farz kılınmışdı). Sonra yolculuk namazı (öylece iki rekât olarak) sabitleştirilmiş, memleketinde oturanın namazı ise (dört rekâta) tamamlamlmıştı."
(Ez-Zührî dedi ki;) bunun üzerine ben (Urve'ye);
"Peki O, ne diye yolculukta namazı (dört rekâta) tamamlıyordu?" dedim de O, şöyle cevap verdi:
"Doğrusu O, (bu meselede), Osman'ın te'vil yaptığı gibi te'vil yapmıştı"[558]

Açıklama

Miraç gecesinde farz kılınan beş vakit namaz başta, akşam hariç, ikişer rekât olarak farz kılınmıştı. Hicretten bir yıl sonra ise, sabah ve akşam dışındaki namazlar dörder rekâta çıkarılmıştı. Sabah namazına, kıraatinin uzunluğundan, akşam namazına gündüzün "vitr"i (tek rekâtlı namazı) sayıldığından dolayı ilâve yapılmadığı nakledilir. Daha sonra (H. 2. veya 4. yılda), yolculukta kılınacak namazların kısaltılarak kılınması

meşru kılınmış ve böylece, yolculuk namazı ilk şekliyle sabitleştirilmişti. Hz. Aişe (r.anha) ve Hz. Osman (r.a.), bunu bir ruhsat olarak anlamış, (böyle te'vil etmişlerdi). Onlara göre, kendisine zor gelmeyenin yolculukta namazları kısaltmadan tam olarak kısalması daha faziletlidir. Hz. Osman'ın (r.a.), yolculukta bazı yerlerde namazları kısaltma yapmaksızın tam kılmasının sebebi olarak başka açıklamalar da yapılmıştır ki, bunlardan birine göre O; yolculuğunda bir yerde konaklayıp ikamet eden kimsenin, mukim gibi namaz kılacağı görüşünde olduğu için öyle yapmıştı.[559]

180. Bir Beldede İkamet Etmek İsteyen Kimsenin, Namazı Kısaltması İçin (Orada En Fazla) Ne Kadar İkamet Edebileceği Hakkında

1518. "Bize Muhammed b. Yûsuf rivayet edip (dedi ki), bize Sufyân, Yahya'dan -ki O, İbn Ebî İshak'dır-, (O da) Enes b. Mâlik'ten (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi;"
"Biz, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber, (Mekke'ye gitmek üzere yola) çıkmıştık da O, Mekke'ye gelinceye kadar namazları kısaltarak kılmaya başlamıştı. Orada da, namazlarda kısaltma yaparak on gün kalmıştı. Bu (olay), veda haccmda (olmuştu)."[560]
1519. "Bize Ebû Asım, İbn Cureyc'den, (O) İsmail b. Muhammed'den, (O) Humeyd b. Abdirrahman b. Avf dan, (O) es-Sâ'ib b. Yezîd'den, (O da) el-Alâ' İbnu'l-Hadramî'den (naklen) haber verdi ki; O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Muhacirin, (hac veya umre) ibadetini yaptıkdan sonra (Mekke'de) kalışı, üç (gündür)." ***[561]***
1520. "Bize Abdullah b. Sa'id rivayet edip (dedi ki), bize Hafsa rivayet edip (dedi ki), bize Abdurrahman b. Humeyd b. Abdirrahman b. Avf, es-Sâ'ib b. Yezîd'den, (O da) el-Alâ1 İbnu'l-Hadramî'den (naklen) rivayet etti
ki; O şöyle dedi:"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) muhacirler için

Mekke'de (kurban bayramının dördüncü günü yapılan) dönüş "sader" (tavafından) sonra üç (gün daha) kalmalarına izin verdi. [562]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki; bu (Hadisin zahirinin delâlet ettiği) görüşü benimsiyorum.[563]

Açıklama

Mekke'nin fethinden (h. 8. yıl) önce, Mekke'deki müslümanların Medine'ye hicret etmeleri farzdı. Bu hükümden sadece, Hz. Peygamber'in, Medine dışında kalmalarına müsâade ettiği kimseler muaf idi. Bu dönemde umre veya hac için Mekke'ye giden Mekke'li muhacirlerin orada "ikametleri" de haramdı. Bununla beraber, muhacirlerin, veda tavafından sonra Mekke'de üç gün daha kalmalarına müsâade edilmişti.
İmam Şafiî, bu ve benzeri Hadislere dayanarak bir yerde, o yere giriş ve çıkış günleri hariç, dört günden az ikamet etmeye niyet eden kimsenin, orada namazları kısaltarak kılacağını söylemiştir. Çünkü Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), veda haccmda (h. 10. yıl) Mekke ve havâlisinde geçirdiği on gün içinde bir yerde üç günden fazla kalmamıştı.[564] Mekke'de "ikametleri" haram olan muhacirlere, veda tavafından sonra orada üç gün daha kalmalarına izin verilmesi de, bir yerde üç gün kalmaya niyet etmenin seferiliğe aykırı olmadığını gösterir. İmam Malik (rh.a.) ile İmam Ahmed'in (rh.a.) görüşleri de, İmam Şafiî'nin (rh.a.) görüşüne yakındır. İmam Ebû Hanife (rh.a.) ise, diğer bazı Hadislere dayanarak, bir yerde on beş günden az kalmaya niyet eden yolcunun, orada namazları kısaltarak kılması gerektiğini açıklamıştır.[565]

181. Yük Ve Binit Devesi Üzerinde Namaz Kılmak

1521. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Hişam ed-Destüva'i, Yahya b. Ebi Kesir'den, (O) Muhammed b. Abdurrahman b. Sevban'dan, (O da) Cabir'den naklen haber verdi ki;"

Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) binit devesinin üzerinde doğuya doğru namaz kılardı. O, farz namazı kılmak istediğinde ise, (devesinden) iner ve kıbleye yönelirdi.[566]

1522.” Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Ukayl, ez-Zührî'den rivayet etti ki, O şöyle demiş: Bana Abdullah b. Amir b. Rebîa haber verdi ki; Amir b. Rebîa şöyle demiş:”

“Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), binit devesi üzerinde, hangi yöne döner idiyse, başıyla (o tarafa) işaret ederek nafile namaz kılarken görmüştüm. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bunu, farz namazda yapmazdı.”[567]

182. İki Namazı Birleştirmek "Cem’"

1523. “Bize Ebû Ali el-Hanefi haber verip (dedi ki), bize Malik b. Enes, Ebu'z-Zübeyr el-Mekkî'den rivayet etti ki; Ebu't-Tufeyl Amir b. Vasile O'na haber vermiş ki, Muâz b. Cebel şöyle demiş:”

“Biz, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber, Tebük Gazvesi yılında (sefere) çıkmıştık. O, (bu sefer esnasında) namazları cem'ediyordu da (bir yerde) öğle ile ikindiyi birlikte kıldırmış, sonra (çadırına) girmişti. Daha sonra (vakit gelince çadırından) çıkmış ve akşam ile yatsıyı birlikte kıldırmıştı.”[568]

Açıklama

Bu Hadisten anlaşıldığına göre Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Tebük seferi (h. 9. yıl, Receb ayı) esnasında hem seyir halindeyken, hem de bir müddet konakladığı yerlerde öğle ile ikindiyi ve akşam ile yatsıyı cem'ediyordu. Malik (rh.a.), Şafiî (rh.a.) ve Ahmed (rh.a.) bu ve konuyla ilgili diğer Hadislere dayanarak yolculukta mezkûr namazları cem'etmenin caiz olduğunu söylemişlerdir. Hanefiler ise sadece hac esnasında iki yerde; Arafat'ta öğle ile ikindiyi öğle vaktinde, Müzdelife'de akşam ile yatsıyı yatsı vaktinde kılarak yapılan cem'in caiz olduğunu açıklamışlardır. Onlara göre yukarıdaki Hadisle benzeri

Hadislerde şekli bir cem’ ("cem’-i sûrî"), yani iki namazdan birini son vaktinde diğerini ilk vaktinde kılma şeklindeki bir cem' söz konusudur.[569]

1524. “Bize Yahya b. Hassan rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Yahya b. Sa'id'den, (O) Adiyy b. Sâbit'ten, (O) Abdullah b. Yezîd el-Hatmfden, (O da) Ebû Eyyûb el-Ensâri'den (naklen) rivayet etti ki;” Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) akşam ve yatsıyı Müzdelife'de kılmıştı da onları cem' etmişti.[570]
1525. “Bize Muhammed b. Yûsuf rivayet edip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, ez-Zührî'den, (O) Salim'den, (O da) Abdullah b. Ömer'den (naklen) rivayet etti ki; Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), gitmekte acele ettiğinde akşam ile yatsıyı cem’ ederdi.”[571]

183. Müzdelife'de İki Namazı Cem' Etmek

1526. “Bize Ebû'l-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bana el-Hakem ve Seleme b. Küheyl haber verip dediler ki;”
Said b. Cübeyr bize, Müzdelife'de akşam (namazının) kametiyle üç (rekât) namaz kıldırdı. Selâm verince de kalkıp, iki rekât olarak yatsıyı kıldırdı. Sonra İbn Ömer'den rivayet etti ki; O, kendilerine bu yerde bunun aynısını yapmıştı. İbn Ömer de rivayet etmiş ki; Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu yerde bunun aynısını yapmıştı.[572]
1527. “Bize Sa'id İbnu'r-Rebî1 rivayet edip dedi ki; bize Şu'be, senediyle onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini rivayet etti.”[573]

Açıklama

Bu Hadis, hac esnasında Müzdelife'de akşam ile yatsı namazlarının (yatsı vaktinde), başta alınan tek bir kametle cem'edileceğini göstermektedir. Sufyân Sevrî (rh.a.) ile, bir

rivayete göre Ahnıed b. Hanbel (rh.a.), bu rivayetin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Diğer alimler ise, konuyla ilgili diğer rivayetlere dayanarak şu görüşleri serdetmişlerdir: Hanefîlerin meşhur görüşüne göre bu iki namaz, bir ezan ve bir kametle cem'edilir. Ahmed'den (rh.a.) gelen sahih rivayete göre O, bunların bir ezan ve iki kamette cem'edileceği görüşündeydi. Malik (rh.a.), iki ezan ve iki kamette; son görüşüne göre Şafiî (rh.a.) ise, ezansız iki kametle cem'edileceklerini söylemişlerdir. [574]

184. Yolculuğundan Dönüp Geldiğinde KişininKılacağı Namaz Hakkında

1528. "Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Asım, İbn Cureycden, (O) İbn Şihâb'dan, (O) Abdurrahman b. Abdillah b. Ka'b b. Malik'ten, (O) babası Abdullah ile amcası Ubeydullah b. Ka'b'dan, (onlar da) Kâ'b b. Malik'ten, (naklen) haber verdi ki;"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) herhangi bir yolculuktan ancak gündüz kuşluk vaktinde gelir, sonra mescide girip iki rekât namaz kılar, sonra da halkla (görüşmek) için otururdu. [575]

185. Korku Namazı Hakkında

1529. "Bize el-Hakem b. Nâfi', Şu'ayb'dan, (O da) ez-Zührî'den haber verdi (ki, O şöyle demiş): Bana Salim b. Abdillah haber verdi ki, Abdullah b. Ömer şöyle demiş;"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber, Necd tarafına bir savaşa gitmiştim. İşte (bu savaşta) düşmanla karşı karşıya geldik ve onlarla karşılıklı dizildik. Derken (namaz vakti geldiğinde) Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), bize kıldırmak üzere namaza durdu. Bizden bir topluluk da O'nunla beraber namaza durdular. (Geri kalan diğer) topluluk ise düşmana yöneldi. Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de, kendisiyle beraber olanlarla bir rükû' ve iki secde yaptı. Sonra

(bunlar) ayrılıp namaz kılmamış olan topluluğun yerini aldılar. (Bu sefer) namaz kılmamış olan topluluk geldi. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onlarla da bir rüku ve iki secde yaptı. Sonra Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) selâm verdi. Bundan sonra (oradaki) müslümanlardan her biri (nöbetleşe) kendi başına bir rükû' ve iki secde yaptı."[576]

Açıklama

"Korku namazı" ile düşman, sel, yangın, yırtıcı hayvan gibi bir tehlike karşısında bulunan müslümanların nöbetleşe cemaatle kıldıkları farz bir namaz, bir vaktin farz namazı kastedilmektedir. Bilindiği gibi farz namazların sâri' tarafından belirlenen vakitleri vardır. Onların bu muayyen vakitlerde kılınması gerektiği gibi farzlıkları da, mükellef müslümanm üzerinden hiçbir durumda kalkmaz. Farz namazlar, düşmanla savaşın en kızıştığı anlarda bile, o halin elverdiği şekilde kılınarak edâ edilirler. Kur'an-ı Kerim'de, nasıl kılınacağı en teferruatlı olarak anlatılan namazın, düşmanla karşı karşıya olunduğunda kılınacak namaz[577] olması her halükârda namazın kılınmasına verilen ehemmiyeti gösterir, işaret edilen bu âyette bilfiil savaş olmaksızın yalnız düşman hücumundan korkulan zamanlarda bir vaktin farz namazının nasıl kılınacağı özetle açıklanmaktadır. Hadis-i Şeriflerde; düşmanın, savaşın ve savaş yerinin durumlarına göre farz namazların (korku namazının) muhtelif kılmış şekillerine dair (tafsilât vardır. Rivayetlerde sekiz, on, onüç, onaltı hatta yirmi farklı korku namazı kılmış şekli anlatılmakta veya bu kadar şeklinin olduğu söylenmektedir. Bazı alimler bunların bir kısmını diğerlerine tercih etme yoluna gitmişlerdir. Yukarıda İbn Ömer'in (r.a.) rivayet ettiği korku namazı, Nisa Süresindeki âyetin zahirine uygun olup, Hanefilerin tercih ettikleri korku namazının kılmış şekli böyledir. İmam Malik (rh.a.) ile imam Şafiî'ye (rh.a.) göre de korku namazının bir şekli budur.
Kılman ilk korku namazına gelince, Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ilk olarak Usfân'da, o zaman henüz müslüman olmamış olan Halid İbnu'l-Velîd (r.a.) kumandasındaki müşrik

ordusu karşısında ikindi namazını, "korku namazı" şeklinde kıldırmış olduğu (h. 6. yıl, zilka'de ayı) nakledilmektedir. İbn Ömer'in (r.a.) yukarıda naklettiği korku namazı ise, umûmen Hayber'in fethinden (h. 7. yıl) sonra vukûbulduğu kabul edilen ve Zâtürrika Savaşı da denilen Necid Savaşı esnasında kılman korku namazıdır.
Korku namazının sadece yolculukta kılınabileceğin isöyleyen alimler varsa da, alimlerin cumhuruna göre hazarda da korku namazı kı-lınabüir. diğer taraftan bazı alimlere göre korku namazı bir rekâttan ibarettir. Ancak cumhura göre korku namazı hazarda ve seferde akşam vaktinde üç, diğer vakitlerde iki rekâttır.[578]

1530. "Bize Muhammed b. Beşşâr haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Sa'id, Yahya b. Sa'id el-Ensârî'den, (O) el-Kasım b. Muhammed'den, (O) Salih b. Havvât'tan, (O da) Sehl b. Ebî Hasme'den (naklen) rivayet etti ki:"
O, korku namazı hakkında şöyle dedi:
"İmam, bir topluluk düşmanla karşı karşıya iken, (diğer) topluluğa nammaz kıldırır. Şöyleki; O, beraberindekilere bir rekât namaz kıldırır ve bunlar, arkadaşlarının (düşman karşısındaki) saf yerlerine giderler. (Bu sefer) onlar gelir ve (imam), onlara da bir rekât namaz kıldırır. (Sonra) onlar kendi başlarına bir rekât (daha) edâ ederler."[579]
1531. "Bize Muhammed b. Beşşâr rivayet edip (dedi ki), bize Yahya, Şu'be'den, (O) Abdurahman İbnu'l-Kasım'dan, (O) babasından, (O) Salih b. Hevvât'tan, (O) Sehl b. Ebî Hasme'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onun (yani bir önceki Hadisin) aynısını rivayet etti."[580]

186. Namazdan Alıkonulmak

1532. "Bize Yezîd b. Harun, İbn Ebî Zîb'den, (O) el-Makburî'den, (O) Abdurrahman b. Ebî Sa'îd el-Hudrî'den, (O da) babasından (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
"Hendek Savaşında, geceden uzun bir zaman geçinceye kadar

(namaz kılmaktan) alıkonulduk. Nihayet bize kifayet edildi, (bize elverildi, savaştan kurtarıldık). Bu, yüce Allah'ın şu sözünde (açıklanan durumdadır):
"Allah savaşta (yardımıyle) müminlere yetti. Allah güçlüdür, üstündür"[581] Bunun üzerine Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Bilâl'i çağırdı ve O'na emretti de, O kamet getirdi. (Hz. Peygamber) de öğle namazını kıldırdı ve onu, (daha önce) vaktinde kıldırdığı gibi güzelce edâ etti. Sonra O'na emretti de ikindi namazı için kamet getirdi, O da onu kıldırdı. Sonra O'na emretti de akşam namazı için kamet getirdi, O da onu kıldırdı. Sonra O'na emretti de yatsı namazı için kamet getirdi, O da onu kıldırdı. Bu (olay); *"Fakat (bir tehlikeden) korkarsanız, yaya yahut (bineğe) binmiş olarak kılın!"[582]* âyetinin inmesinden önce (olmuştu).[583]

187. Güneş Ve Ay Tutulması Esnasında Namaz Kılmak

1533. "Bize Ya'lâ, İsmail'den, (O) Kays'tan, (O) Ebû Mes'ûd'dan, (O da) Rasûlullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O şöyle buyurdu:"
"*Güneş ve ay, insanlardan birinin ölümünden dolayı tutulmazlar. Fakat onlar, Allah'ın (ilmine ve kudretine delâlet eden) âyetlerinden iki âyettirler. Binaenaleyh onu (yani güneşin tutulduğunu veya Allah'ın âyetlerini) gördüğünüz zaman kalkıp namaz kılın!"[584]*
1534. Bize Abdullah b. Ali el-Medini İle Musedded haber verip (dediler ki) bize Yahya b. Sa'id el-Kattân, Sufyân b. Sa'id'den, rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana Habîb b. Ebî Sabit, Tâvûs'dan, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti ki; Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (güneş) tutulmasında dört secde ile sekiz rekât namaz kıldı.[585]

Açıklama

Güneş ve ay tutulmalarında namaz kılmak, alimlerin cumhuruna göre Sünnet-i Müekkededir. Yalnız Malikiler, ay tutulmasında kılman namazın mendûb olduğunu söylemişlerdir. Bu namazların muhtelif kılmış şekillerinden bahseden Hadisler vardır. Bu rivayetler bu namazların, muhtemelen tutulmanın süresine göre muhtelif şekillerde kılınabileceğini göstermektedir. Yukarıdaki Hadiste bu muhtelif kılmış şekillerinden biri nakledilmektedir. Buna göre güneş ve ay tutulması("küsûf) namazı, her bir rekâtında dört rükû' ve iki secde bulunan iki rekâttır. Hz. Ali (r.a.) ve İbn Abbâs'a (r.a.) göre küsûf namazı böyle kılınır. Hanefller ve diğer bazı alimler ise, konuyla ilgili diğer Hadislere dayanarak, küsûf namazının, diğer nafile namazlar gibi kılman iki rekât namaz olduğunu söylemişlerdir.
Küsûf namazının ilk olarak h. 5. yılda kılındığını belirten bir rivayet vardır. Küsûf namazının bir hikmetini şöyle açıklayabiliriz: Güneş ve ay tutulmaları, uzun asırlardan beri sürüp gelen muhteşem bir düzenin varlığına, bu düzenin yeknesaklığım görünüşte bir müddet bozarak, işaret eden hâdiselerdir. Kâinattaki bu düzen, her an yaratıcısının varlığını, ilmini, kudretini göstermektedir. Ne var ki, bir taraftan onun yeknesaklığı, diğer taraftan insanın gafleti sebebiyle bu düzen ve işaret ettiği, yani "âyet"i, belirtisi olduğu şeyler gözlerden kaçmaktadır. İşte güneş ve ay tutulmaları bu gaflet halinin dağılmasına, insanın, bu muazzam kâinat düzeniyle onun yaratıcısınm varlığını, ilmini, kudretini düşünmesine sebep olmaktadır. Ayrıca bu hâdiseler, yeknesaklığı sebebiyle âdeta hiç bozulmayacağını vehmettiren kâinat düzeninin bir giin bozulabileceğini, bu düzenini kuran Zât'ın onu bozabileceğini de düşündürmekte, böylece Kıyamet sahnesini hatıra getirmektedir. Binaenaleyh böyle bir şuur halinde, kâinat düzeninin yaratıcısının huzuruna çıkmak, önünde eğilmek, secdelere kapanmak, O'nun rızasını kazandırıcı şeyler yapmak uygun olur. [586]

1535. “Bize Ebu'n-Nu'mân rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd rivayet edip (dedi ki), bize Yahya b. Sa'id, Amra bint Abdirrahman'dan, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki;”

“Yahûdî bir kadın O'nun huzuruna girmiş ve:
"Allah seni kabir azabından korusun!" diye dua etmiş. (Hz. Aişe demiş ki) bunun üzerine ben, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (eve) geldiğinde O'na sormuştum ki;
"İnsanlara kabirlerinde azab edilir mi?" O,
"Allah'a sığınırım! (Böyle şey olur mu?)" buyurmuştu. (Hz. Aişe sözünün devamında) şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir gün (sabah vakti bineğine) binip (çıkmıştı). Derken güneş tutulmuştu. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de (dönüp) gelmiş ve (bineğinden) inmişti. Sonra (devamlı) orada namaz kıldırdığı yerine gidip (namaza durmuş), cemaat de arkasında namaza durmuştu. O kıyamı uzatmış, sonra rukû'a varmış, rükû'u da uzatmış, sonra doğrulmuş, bu kıyamı da, birinci kıyamdan az olmak üzere uzatmış, sonra (tekrar) rükû'a varmış, bu rükû'u da, birinci rükûdan az olmak üzere uzatmış, sonra (secdeye gidip) iki secde yapmış, sonra ayağa kalkıp bunun aynısını yapmış, nihayet güneş açılmıştı. (Hz. Peygamber) bundan sonra yanıma girip şöyle buyurmuştu:
"Şüphe yok ki, ben sizi, kabirlerinizde deccâl imtihanı gibi imtihanlara çekilirken görüyorum!" (Hz. Aişe, sözüne devamla dedi ki); ben O'nu şöyle derken işittim:
"Allahım! Muhakkak ki ben, kabir azabından sana sığınırım, Cehennem azabından da sana sığınırım!"[587]
1536. “Bize Ebû Ya'kûb Yûsuf el-Buveytî, Muhammed b. İdris'ten -ki O, eş-Şafi'i'dir-, (naklen) rivayet etti. O dedi ki; bize Malik b. Enes, Zeyd b. Eslem'den, (O) Ata' b. Yesâr'dan (O da) Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: (Bir gün) güneş tutulmuştu da, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namaz kıldırmıştı... Sonra İbn Abbâs anlattı ki, O'nun (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu namazı, her rekâtında iki rükû' bulunan iki rek'at idi. (Hz: Peygamber, namazdan) sonra onlara bir hutbe irâd etmiş (veya bir konuşma yapmış) ve şöyle buyurmuştu:
"Şüphe yok ki, güneş ve ay, Allah'ın (varlığının, ilminin, kudretinin) alâmetlerinden iki alâmet, "âyet"tir. Onlar ne bir kimsenin ölümü, ne de dirimi için tutulmazlar. Binaenaleyh bu (güneş veya ay tutulmasını) gördüğünüz vakit, Allah'ın zikrine

sığının, (onu zikretmeye koşun!)"[**[588]**]
1537. "(Muhammed b. İdris eş-Şafiî) dedi ki; bize Malik, Hişâm b. Urve'den, (O) babasından, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) (Ibn Abbâs'm hadisinin benzerini) haber verdi."[589]
1538. "(Muhammed b. İbris eş-Şafiî) dedi ki; bize Malik, Yahya b. Sa'id'den, (O) Amra'dan, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) de haber verdi ki, O şöyle demiş:"
"(Bir gün) güneş tutulmuştu da, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namaz kıldırmıştı... Sonra (Hz. Aişe) anlatmış ki, O, her rekâtında iki rükû' bulunan iki rekât namaz kıldırmış ve (güneş) açılmıştı."[590]
1539. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki), bize Abdulazîz b. Muhammed, Hişâm b. Urve'den, (O) Fâtıma bintu'l-Munzir'den, (O da) Esma' bint Ebî Bekr'den (naklen) rivayet etti ki;"
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), güneş tutulduğu zaman sadaka verilmesini emretti."[591]<
1540. (El-Hakem) dedi ki, bana Ebû Huzeyfe Musa b. Mes'ûd, Zâ'ide'den, (O) Hişâm b. Urve'den, (O) Esmâ'dan, (O da) Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) onun (yani bir önceki Hadisin) benzerini rivayet etti.[592]

188. Yağmur İsteme Namazı

1541. "Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Sa'îd el-Ensârî rivayet etti ki, Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm, kendisine, Abbâd b. Temim'den (naklen) haber vermiş ki; O, Abdullah b. Zeyd'den işitmiş, O anlatıyormuş ki,"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), (Allah'tan) yağmur dilemek üzere halkı namazgaha çıkarmış ve kıbleye dönüp ridâsını, (kaftanını veya abasını) tersyüz etmişti."[593]
1542. "Bize el-Hakem b. Nâfi', Şuayb'dan, (O da) ez-Zühriden haber verdi (ki, O şöyle demiş): Bana Abbâd b. Temîm haber verdi ki, amcası kendisine haber vermiş ki;"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), kendileri için

(Allah'tan) yağmur dilemek üzere halkı namazgaha çıkarmış ve kalkıp ayakta Allah'a dua etmiş, sonra da kıble tarafına yönelip ridâsını tersyüz etmiş, bunun üzerine yağmur yağdırılmıştı.[594]

189. Yağmur Duasında Elleri Kaldırmak

1543. "Bize Osman b. Muhammed rivayet edip (dedi ki), bize Abde, Sa'îd'den, (O) Katâde'den, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti ki, Oşöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), yağmur duasmdakinden başka, dua nev'inden hiçbir şeyde ellerini (yağmur duasmdaki şekilde) kaldırmazdı."[595]

Açıklama

Bu Hadisin zahirine göre eller yalnız yağmur duasında kaldırılır. Halbuki diğer dualarda ellerin kaldırıldığına dair, sayılan "mânevi tevatür" derecesine ulaşan pekçok Hadis vardır. Binanealeyh Enes (r.a.) bu haberiyle, ellerin yağmur duasındaki şekilde başka hiçbir duada kaldırılmadığını anlatmak istemiş olmalıdır. Bu Hadisin bazı rivayetlerinde ve diğer bazı hadislerde Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), yağmur duasında ellerini, koltuk altlarının beyazlığı görülecek kadar çok yükseğe kaldırdığı ve avuç içlerini de yere çevirdiği bildirilmektedir. İşte Enes'in(r.a.) bu rivayetinde anlatılmak istenen, her halde, bu durumdur.
Bazı alimler; kıtlık, kuraklık gibi bir belânın kaldırılması için yapılacak her duada Sünnetin, elleri kaldırıp avuç içlerini yere çevirerek dua yapmak olduğunu söylemişlerdir. Avuç içlerini yere çevirmenin hikmeti de; kaldırılması istenen kötü durumun iyisiyle değiştirilmesinin, altüst edilmesinin lisân-ı hâl ile de istenmesi şeklinde izah edilmiştir. Nitekim yağmur duasında ridânın tersyüz edilmesinin hikmeti de bazı alimlerce böyle açıklanmıştır.[596]

190. Cuma Günü Gusül Yapmak

1544. "Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki; O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"

"Biriniz cumaya gelmek (istediği) zaman gusül yapsın."[597]

1545. "Bize Halid b. Mahled rivayet edip (dedi ki), bize Malik, Safvân b. Süleym'den (O) Atâ1 b. Yesârdan, (O da) Ebû Sa'id el-Hudrî'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"

"Cuma günü gusül yapmak, ihtilâm olan (yani bulûğa ermiş olan) herkese vacipdir."[598]

1546. "Bize Ebû Nu'aym, haber verip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, Safvân b. Süleym'den, (O) Atâ' b. Yesâr'dan, (O) Ebû Sa'id el-Hudrîden, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) onun, (yani bir önceki hadisin) aynısını rivayet etti."[599]

1547. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize el-Evzâ'î, Yahya b. Ebî Kesîr'den, (O da) Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan rivayet etti (ki, O şöyle demiş):"

"Bana Ebu Hureyre rivayet edip dedi ki; bir defasında Ömer İbnu'l-Hattâb, hutbe okuyordu. Derken bir adam içeri giriverdi. Ömer de ona, üstü kapalı söz dokundurdu. Bunun üzerine o;

"Ya Emîre'l-Mü'minin! Ezanı duyunca abdest almaktan fazla bir şey yapmadım, (ancak gelebildim!)" dedi. Bu sefer (Ömer) şöyle dedi:

"Bir de sadece abdest (almışsın!). Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);

"Biriniz cuma (namazına) gelmek (istediği) zaman gusül yapsın!" buyururken işitmemiş miydin?"[600]

1548. "Bize Affân haber verip (dedi ki), bize Hemmâm rivayet edip (dedi ki), bize Katâde, el-Hasan'dan, (O da) Semure'den (naklen) haber verdi ki; Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:"

"Kim cuma (namazı) için abdest alırsa, bu (ona kâfidir) ve ne güzel (iştir!) Kim de gusül yaparsa, bu daha faziletlidir ."[601]

191. Cuma (Günü) İle Bu (Günde) Gusül Yapma Ve Güzel Koku (Sürünmenin) Fazileti Hakkında

1549. “Bize Ubeydullah b. Abdilmecid haber verip (dedi ki), bize İbn Ebî Zi'b, el-Makburîden, (O) babasından, (O) Abdullah b. Vedî'a'dan, (O da) Rasûlullah'm (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Sahâbisi Selmân el-Fârisi'den (naklen) rivayet etti ki; Nebiyullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:”
"*Kim cuma günü gusül yapıp, elinden geldiği kadar temizlenir, sonra (saçını ve sakalını tarayıp) kendi yağıyla yağlanır veya evinin güzel kokusundan sürünür, sonra da camiye) gider ve (yanyana oturan) iki kişinin arasını ayırmaz, (Allah tarafından) kendisi için, takdir edilen namazı kılar, imam (hutbe okumaya) çıktığında da susarsa, o (gün) ile diğer cuma (günü) arasındaki (günâhları) bağışlanır.*"[602]

192. Cuma Günü Sabah Namazında Okunan (Sûreler)

1550. “Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize fyan, Sa'd b. ibrahim'den, (O) Abdurrahman b.
Hürmüz'den, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:”
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) cuma günü sabah namazında Tenzil, yani Secde (Sûresi) ile Hel Eta Ale'l-İnsan "İnsan" (Sûresini) okurdu.”[603]

193. Cumaya Erken Gitmenin Fazileti

1551. “Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize el-Evzâ'î, Yahya'dan, (O) Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:”
"Cumaya önce giden kimse, bir deve kurban veren gibi (sevâb alır). Sonra onu takip eden kimse, bir sığır kurban veren gibi (sevâb alır). Sonra onu takip eden bir koyun kurban veren gibi (sevâb alır). İmam, minberin üzerine oturduğunda ise (bu

sevapların yazıldığı) sahifeler dürülür ve (bunları yazan melekler) (yapılacak) ibâdeti dinlemek üzere otururlar."[604]

1552. "Bize Nasr b. Ali haber verip (dedi ki), bize Abdula'lâ, Ma'mer'den, (O) ez-Zührî'den, (O) Ebû Hureyre'nin talebe-arkadaşi el-Eğarr Ebû Abdillah'tan, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki; Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"

"Cuma günü olduğu zaman melekler cami (ler)in kapılarına oturur ve cumaya gelenleri yazarlar. Nihayet imam gidip (minberin üzerine oturunca) bu melekler, (cumaya gelenlerin sevaplarının yazıldığı) sahifeleri dürer ve İbadeti dinlemek üzere içeri girerler."

(Ebû Hureyre) dedi ki; Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle de buyurdu:

"*Cumaya erken giden kimse, bir deve kurban veren gibi (sevâb alır). Sonra (giden), bir sığır kurban veren gibi; sonra (giden), bir koyun veren gibi; sonra (giden), bir kaz sadaka veren gibi; sonra (giden), bir tavuk sadaka veren gibi; sonra (giden) de bir yumurta sadaka veren gibi (sevâb alır)."*[605]

194. Cumanın Vakti Hakkında

1553. "Bize Ubeydullah b. Musa, İbn Ebi Zi'b'den, (O) Müslim b. Cundeb'den, (O da) ez-Zübeyr b. Avvâm'dan (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"

"Biz, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber cumayı kılar, sonra dönüp, Ganmoğulları Kalesi'ndeki gölgeye koşardık da bu (gölge) ancak ayak yerlerimizi (kaplardı)"[606]

1554. "Bize Affân b. Müslim haber verip (dedi ki), bize Yala İbnu'l-Hâris rivayet edip dedi ki; ben İyas b. Seleme ibni'l-Ekva'ı, babasından (naklen) rivayet ederken işittim, O demiş ki:"

"Biz, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber cumayı kılardık. Sonra, duvarların, gölgelenilecek bir gölgesi (henüz meydana gelmediği) halde (camiden) ayrılırdık."[607]

Açıklama

Cuma namazının vakti hakkında başlıca iki görüş vardır: Alimlerin cumhuruna göre cumanın vakti zevalden yani güneşin tam tepeden batıya meyletmesinden sonradır. Hanbeliler ise cumanın zevalden önce de kılınabileceğini söylemişledir. Yukarıdaki hadislerden, cuma namazının zevalden biraz sonra bitirilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü namaz bittiğinde duvarların doğuya düşen gölgeleri henüz insanı gölgelendirecek kadar uzamamışlardı. Ancak bu Hadisler, cuma namazının vaktinin ne zaman başladığı hakkında vazıh değildirler. Bununla beraber, cuma namazının vaktinin zevalden sonra olduğunu söyleyen alimler, son Hadisin, cuma namazının zevalin hemen ardından kılındığına delâlet ettiğini söylemişlerdir.[608]

195. Cuma Günü Hutbe Esnasında (Hutbeyi) Dinlemek VeSusmak

1555. "Bize Muhammed Ibnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki), bize Sadaka -ki O, İbn Halid'dir-, Yahya İbnu'l-Haris'ten, (O da) Ebu'l-Eş'as es-San'ânî'den (naklen) rivayet etti; (Ebu'l-Eş'as sözü) Evs'e götürüyor, O da Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) nisbet ediyormuş ki; O şöyle buyurmuş:"
*"Kim cuma günü (başını) iyice yıkar ve gusül yapar, sonra erken davranır ve (camiye) erken gider, sonra da imama yakın bir yere oturup susar ve imam (namazdan) ayrılıncaya kadar lüzumsuz bir iş yapmazsa (veya, lüzumsuz konuşmazsa) ona, atacağı her adıma mukabil bir yılın amelinin, yani (gündüz) orucuyla (gece) ibadetinin (sevabı) gibi (sevab verilir."***[609]**
1556. "Bize Halid b. Mahled rivayet edip (dedi ki), bize Malik, Ebuz-Zinâd'dan, (O) el-A'rec'den, (O da) Ebû Hu-reyre'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: *"(Cumada) imam hutbe okuyorken arkadaşına; "sus!" dediğinde, lüzumsuz bir iş yapmış olursun !"***[610]**

1557. "Bize Halid b. Mahled rivayet edip (dedi ki), bize Malik, ez-Zührî'den, (O) Sa'id'den, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle eledi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:" *"(Cumada) imam hutbe okuyorken arkadaşına; "sus!" dediğinde, lüzumsuz bir iş yapmış olursun!"*[611]
1558. "Bize el-Muallâ b. Esed haber verip (dedi ki), bize Vuheyb, Ma'mer'den, (O) ez-Zührî'den, (O) Sa'id İbnu'l-Museyyeb'den, (O) Ebû Hureyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) onun, (yani bir önceki hadisin) aynısını rivayet etti."[612]

196. Cuma Günü İmam Hutbe Okuyorken Camiye Giren Kimse Hakkında

1559. "Bize Haşim İbnu'l-Kasım rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Amr b. Dinar'dan rivayet etti ki, O şöyle demiş: Ben Cabir b. Abdillah'ı, Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurduğunu rivayet ederken işittim:"
"Biriniz, imam, hutbe okuyorken veya (minbere) çıkmışken geldiğinde iki rekât namaz kılsın." [613]
1560. "Bize Sadaka haber verip (dedi ki), bize Sufyân, İbn Aclân'dan, (O da) Iyâz b. Abdillah'tan rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
(Emevî halifesi) Mervân hutbe okuyorken Ebû Sa'id gelmiş ve iki rekât namaz kılmaya kalkmıştı. Bunun üzerine muhafızlar O'na engel olmaya gelmişlerdi de O, (vazgeçmeyip namazını kılmış, sonra da) şöyle demişti: "Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), bunların kılınmasını emrederken gördüğüm halde onları terkedecek değilim!"[614]
1561. "Bize Muhammed b- Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, er-Rebî'den -ki O, İbn Sabîh el-Basrî'dir-, şöyle dediğini rivayet etti: El-Hasan'm, imam hutbe okuyorken iki rekât namaz kıldığını görmüştüm. El-Hasan şöyle de demişti: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"

"Biriniz imam hutbe okuyorken geldiği vakit, hafifçe kılacağı kısa iki rekât namaz kılsın."[615]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki;
"Ben bu (Hadisin zahirinin delâlet ettiği) görüşü kabulleniyorum."[616]

Açıklama

Bu Hadisler, zahiren, cuma günü imam hutbe okuyorken camiye giren kimsenin iki rekât namaz kılmasının müstehab olduğunu göstermektedirler. Şafiî (rh.a.) ile Ahmed (rh.a.) bu Hadislerin zahirine uygun görüş beyân etmişlerdir. Ebû Hanife (rh.a.) ve Malik (rh.a.) ise; imam hutbe okuyorken namaz kılınamayacağına delâlet eden diğer Hadislere dayanarak, böyle bir durumda camiye giren kimsenin namaz kılmayıp hutbeyi dinlemesi gerektiğini söylemişlerdir. Bu durumda, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve sellem) yukarıdaki Hadisi, birkaç şekilde te'vil edilmiştir: Bunların birine göre, bu Hadis, imamın hutbesine ara verip içeri giren kimsenin namaz kılmasıyla alâkalıdır. Nitekim bu Hadisin bazı rivayetlerinde Hz. Peygmaber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), hutbe okuyorken içeri giren bir kimseye iki rekât namaz kılmasını emrettiği, o bu namazı kılıyorken kendisinin de hutbesine ara verdiği nakledilmektedir. Diğer bir izaha göre bu Hadiste, minbere çıkan imamın henüz hutbeye başlamadan önce içeri giren kimsenin iki rekât namaz kılması sözkonusudur. Üçüncü bir açıklamaya göre Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu Hadisi, hutbede bazı fiillerin yapılmasının yasaklanmasından önce söylenmişti. Müteakiben hutbe esnasında bazı fiillerin yapılması yasaklanınca, bir kimsenin konuşan arkadaşına "sus!" demesi bile "lağv" (lüzumsuz söz ve iş) sayılmıştı. Halbuki, konuşulmaması gereken bir yerde konuşan birine "sus" demek, "emr-i bi'1-ma'rûf nehy-i ani'l-münker"dir ki, bu da farzdır. Hutbe esnasında farz olan bir şey yapihnadığraa göre, nafile olan bir namaz da, evleviyyetle, kılınmaz.[617]

197. Cuma Günü Hutbede Kur'an Okuma Hakkında

1562. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Halid -yani İbn Yezîd-, Sa'id b. Ebî Hilâlden, (O) Iyâz b. Abdillah'tan, (O da) Ebû Sa'id el-Hudri'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir gün bize bir hutbe irâd buyurdu ve (bu hutbesinde) Sâd (Sûresini) okudu. (Bu Sûredeki) secde (âyetim) geçince de inip secde etti."[618]

Açıklama

Bu Hadis, hutbede Kur'an okumanın meşruluğuna delâlet etmektedir. Bunun meşruluğu hakkında ihtilâf yoksa da, vâcib olup olmadığında farklı görüşler serdedilmiştir. Alimlerin cumhuruna göre hutbede Kur'an okumak vâcib değildir. İmam Şafiî (rh.a.) ise, iki hutbenin birinde bir âyet okumanın vâcib, Hz. Peygamber'in (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir çok hutbesinde okuduğu nakledilen Kaf Sûresini okumanın ise müstehab olduğunu söylemiştir.[619]

198. Hutbede Konuşmak

1563. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, Amr b. Dinar'dan, şöyle dediğini rivayet etti: Ben Cabir b. Abdillah'ı, şöyle derken işittim:"
Bir adam cuma günü, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hutbe okuyorken Mescid'e girmişti. (Bunun üzerine Hz. Peygamber);
"Namaz kıldın mı?" buyurmuş, o;
"hayır" cevabını vermişti. (O zaman Hz. Peygamber);
"O halde iki rekât namaz kıl" buyurmuştu.[620]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki;
"Bu (Hadisin zahirinin delâlet ettiği) görüşü kabulleniyorum."[621]

Açıklama

Hutbe esnasında konuşma meselesi hakkında da farkh görüşler açıklanmıştır. İmam Şafiî (rh.a.) bunun haram olmadığım, ancak hutbe esnasında susmanın müstehâb olduğunu söylemiştir ki, yukarıdaki Hadis de buna delâlet eder. Alimlerin cumhuruna göre ise hutbe esnasında konuşmak haramdır. Onlar yukarıdaki Hadisi, bir kısmı 1561. Hadisin "Açıklama" bölümünde zikredilen, muhtelif şekillerde te'vîl ederler.[622]

199. Hutbenin Kısa Tutulması Hakkında

1564. Bize el-Alâ' b. Usaym el-Cu'fî haber verip (dedi ki), bize Abdurrahman b. Abdilmelik b. Ebcer rivayet edip (dedi ki), bana babam Abdulmelik b. Ebcer, Vâsıl b. Hayyân'dan, (O da) Ebû Vâ'il'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Ammâr b. Yâsir bize bir hutbe irad etmiş, (hutbesini de) belâğatlı yapmış ve kısa tutmuştu. Müteakiben biz (kendisine);
"Ebu'l-Yakzân! Keşke biraz daha uzatsaydm?" demiştik de O şu karşılığı vermişti: Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
*"Şüphe yok ki, kişinin namazının uzun, hutbesinin kısa olması, ince ve derin anlayışının bir belirtisidir. Binaenaleyh şu namazı uzatın, şu hutbeleri ise kısa tutun. Çünkü bir kısım sözlerin, (anlatım biçimlerinin, beyânın) büyüleme, (insanı etkileme gücü) vardır "***[623]**

Açıklama

Cuma namazında hutbenin kısa tutulması, namazın uzatılması müstehabdır. Ancak Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), cemaatle kılman namazın, cemaatın içinde hasta, zayıf, ihtiyaç sahibi kimselerin bulunabileceği düşünülerek, uzatılmaması gerektiğini de emir buyurmuşlardır. Şu halde hutbenin kısalığı ile cuma namazının uzunluğu, birbirine oranla

söz konusudur. İmam, cuma namazında da cemaatın durumunu düşünmelidir.
Hz. Peygamberin (Sallallahu Aaleyhi ve Sellem) yukarıdaki son cümlesinin mânâsı, Allahu a'lem, şöyledir: "Hutbeleri kısa tutun. Siz, bazı anlatım biçimlerini kullanarak az ve öz konuşmakla da çok sözün yapacağı etkiyi, sağlayacağı faydayı te'min edebilirsiniz. Çünkü bazı anlatım biçimlerinin etkileme gücü vardır."[624]

1565. "Bize Muhammed b. Sa'id rivayet edip (dedi ki), bize Ebul-Ahvas, Simâk'tan, (O da) Câbir b. Semure'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Hz. Peygamberle (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namaz kıldım. O'nun namazı da mutedil idi, hutbesi de mutedil idi.[625]

Açıklama

Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) mu'tedil olan hutbe ve namazı hakkında bir fikir verebilmek için şu haberleri nakledelim: Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), aralarında oturduğu cemaate iki hutbe irad buyururdu. Bunlarda Kur'an okur ve cemaate öğüt verirdi.[626] Öğütleri uzun değil, birkaç cümleden ibaret olurdu.[627] Birçok hutbesinde Kaf Sûresini,[628] bir hutbesinde Sâd Sûresini,[629] başka birinde Mülk Sûresini[630] okumuştu. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) cuma namazında ise Cumu'a ve Münâfikûn Sûrelerini[631] veya Ala ve Gâşiye Sûrelerini [632] okuduğu nakledilir.[633]

200. İki Hutbe Arasında Oturmak

1566. "Bize Musedded rivayet edip (dedi ki), bize Bişr İbnu'l-Mufaddal rivayet edip (dedi ki), bize Ubeydullah, Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki; Rasûlullah (Sallallahu

Aleyhi ve Sellem) ayakta iki hutbe irad buyurur ve bunların arasını bir oturma ile ayırırdı.”[634]

1567. “Bize Muhammed b. Sa'id haber verip (dedi ki), bize Ebu'l-Ahvas, Simâk'tan, (O da) Cabir b. Semure'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:”

“Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), aralarında oturduğu iki hutbesi vardı. (Bunlarda) Kur'an okur ve cemaate öğüt verir, (hatırlatmalarda bulunurdu).”[635]

201. İmam Hutbede Nasıl İşaret Eder?

1568. “Bize Ahmed b. Abdillah haber verip (dedi ki), bize Ebû Zübeyd rivayet edip (dedi ki), bize Husayn rivayet edip dedi ki; Umâre b. Ruveybe, Bişr b. Mervân'ı, minberin üzerinde ellerini kaldırarak (dua ederken) görmüş ve bunun üzerine şöyle demişti:”

“Allah şu elleri hayırsız kılsın! Andolsun ki ben Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), minberin üzerinde, sadece iki parmağı ile işaret ederken görmüştüm.”[636]

1569. “Bize Muhammed b. Yûsuf rivayet edip (dedi ki), bize Sufyân, Husayn b. Abdirrahman'dan, (O da) Umâre b. Ruveybe'den (naklen) rivayet etti ki, (Husayn) şöyle dedi:

“(Umâre), Bişr b. Mervân'ı cuma günü minberin üzerinde ellerini kaldırarak dua ederken görmüştü. (Husayn) sözüne şöyle devam etti: (Umâre) bunun üzerine ona kötü söz söyledi ve şunu ekledi:”

“Andolsun ki ben Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), minberin üzerinde sadece şöyle yaparken -(Umâre bu esnada) böğrünün yanında şehâdet parmağı ile işaret etti- görmüştüm!”[637]

202. Hutbe Okuduğu Zaman İmamın Yeri

1570. “Bize Muhammed b. Kesir, Süleyman b. Kesîr'den, (O) ez-Zühri'den, (O) Sa'îd İbnul-Museyyeb'den, (O da) Cabir b. Abdillah'tan (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:”

“Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), minberin yapılmasından önce (hutbe okurken) bir (hurma) kütüğünün yanında (ona dayanarak) ayakta dururdu. Sonra minber yapılınca bu kütük inledi. Öyle ki, biz de inlemesini işittik. Bunun üzerine Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) elini üzerine koydu, o da sükûnet buldu.”[638]

1571. “Bize Haccâc b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Ammâr b. Ebî Ammâr'dan, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti ki;”

Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), minber edinmesinden önce bir (hurma) kütüğünün yanında, (ona dayanarak) hutbe okurdu. Daha sonra minber edinip de ona geçince bu kütük inledi. Bunun üzerine (Hz. Peygamber) onu kucakladı da o (ancak) sükûnet buldu. (Müteakiben Hz. Peygamber);

"Şayet onu kucaklamamış olsaydım, Kıyamet gününe kadar inleyecekti!" buyurdu.[639]

1572. “Bize Haccâc rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd, Sâbit'ten, (O) Enes'ten, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) onun, (yani bir önceki Hadisin) aynısını rivayet etti.”[640]

1573. “Bize Abdullah b. Yezîd rivayet edip (dedi ki), bize el-Mes'ûdî, Ebû Hâzim'den, (O da) Sehl b. Şaddan rivayet etti ki, O şöyle dedi: Medine'de müslümanlar çoğalınca, kişiler (camiye) geldiğinde (kalabalık yüzünden) Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) konuşmasını neredeyse işitememeye, bunun için de caminin yanından geri dönmeye başlamışlardı. Bunun üzerine cemaat O'na;

"Ya Rasûlallah, demişlerdi, gerçekten müslümanlar çoğaldı. Gelen kimse geliyor da, (kalabalık yüzünden) senin konuşmam neredeyse işitemiyor!"

"Peki, ne (yapmamı) istersiniz?" buyurmuştu. (Hz. Peygamber'in onlarla istişaresinin) sonunda, Ensar’dan bir kadının marangoz bir kölesine ve Gâbe'nin ılgın ağaçlarına (adamlar) salınmış, (bu köle ve yardımcıları da, bu ağaçlardan) iki veya üç basamaklı (bir minber) yapmışlardı. Bundan sonra Rasûlullah (Sallallahu

Aleyhi ve Sellem.) onun üzerinde oturur ve üzerinde hutbe irad buyururdu. Onlar bu (minberi) yapınca, (Hz. Peygamberin daha önce) yanında ayakta durup (hutbe okuduğu) ağaç parçası inlemişti. Bunun üzerine Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onun yanma kalkıp (gitmiş) ve elini üzerine koymuştu da o (ancak) sükûnet bulmuştu.[641]

203. Cuma Namazında Kıraat

1574. "Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, Damra'dan, (O) Sa'id el-Mâzinî'den, (O da) Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe'den (naklen) rivayet etti ki:"
ed-Dahhâk b. Kays, en-Nu'mân b. Beşîr el-Ensârî'ye;
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) cuma günü (cuma namazında) Cumu'a Sûresinin peşine (ikinci rekâtta) ne okurdu?" diye sormuş, O da;
"Hel Etâke Hadîsu'l-Ğâşiyeh (Gâşiye Sûresini okurdu)" karşılığını vermiş.[642]
1575. "Bize İsmail b. Ebân rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Uveys, Damra b. Sa'id el-Mâzinî'den, (O) Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe'den, (O) ed-Dahhâk b. Kays el-Fihrî'den, (O da) en-Nu'mân b. Beşîr el-Ensârî'den (naklen) rivayet etti ki, (ed-Dahhâk) şöyle dedi:"
O'na (yani en-Nu'mân'a),
"Hz. Peygamber cuma günü, kendilerine, içinde cumanın zikredildiği sûre ile beraber ne okurdu" diye sormuştuk. O da;
"Onunla beraber Hel Etâke Hadîsu'l-Gâşiyeh (Gâşiye Sûresini) okurdu" karşılığını vermişti."[643]
1576. "Bize Muhammed b. Yûsuf rivayet edip (dedi ki), bize Sufyân, İbrahim b. Muhammed İbni'1-Muntesir'den, (O) babasından, (O) Habîb b. Sâlim'den, (O da) en-Nu'mân b. Beşîr'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) iki bayram (namazında) veya cuma namazında Sebbihi'sine Rabbike'1-A'lâ (Alâ Sûresi) ile Hel Etâke Hadîsu'l-Gâşiyeh (Gâşiye Sûresini)

okurdu. Bazen (bayramla cuma) birleşirdi de (yine) onları okurdu."[644]

204. Cumada (Esnasında Duaların Kabul Edildiği) Zikredilen Vakit

1577. "Bize Muhammed b. Kesîr, Mahled b. Hüseyin'den, (O) Hişâm'dan, (O) İbn Sirin'den, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: (Bir gün) ben ve Kâ'b bir araya geldik. Ben Rasûlullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) rivayet etmeye başladım. O, Tevrat'tan anlatmaya başladı. Nihayet cuma gününden bahsetmeye geldik. Bunun üzerine ben dedim ki, muhakkak ki Rasûlullah şöyle buyurdu:
"*Şüphesiz o (cuma gününde) öyle bir vakit var ki, hiçbir müslüman kul, esnasında Allah'tan bir hayır isteyerek dua ederken (veya hükmen de olsa, namaz halinde iken) ona rastlamaz ki, (Allah) bu (isteğini) ona vermesin!*"***[645]***

Açıklama

Cuma gününde duaların kabul olunduğu vakit (icabet vakti), bu Hadiste müphem bırakılmıştır. Bu vaktin belirlenmesine dair birçok rivayet ve görüş vardır. Bunlardan en sağlam görülen birkaç tanesi şöyledir: Ebû Musa el-Eş'arî'nin (r.a.) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) rivayetine göre bu icabet vakti, "imamın (minbere) oturmasından namazın bitirilmesine kadarki zamandır.[646] Abdullah b. Selâmın (r.a.) rivayetine göre ise; cuma gününün, güneşin batmasından önceki son saatidir.[647] İcabet vakti bu belirtilen zamanların tamamını da kapsamamaktadır. Bilâkis bu zamanlar içindeki bir "vakit'tir. Binaenaleyh icabet vakti kesin olarak belli değildir. Bunun için cuma gününün, nerede olunursa olunsun, ibadetle, zikir ve dua ile geçirilmesine gayret edilmelidir.[648]

205. Özürsüz Olarak Cumayı Kılmayan Kimse Hakkında

1578. "Bize Yahya b. Hassan rivayet edip (dedi ki), bize Muâviye b. Sellâm rivayet edip (dedi ki), bana Yezîd b. Sellâm [649] haber verdi ki, O Ebû Sellâm'ı şöyle derken işitmiş:"

"Bana el-Hakem b. Mîna rivayet etti ki, İbn Ömer ile Ebû Hureyre O'na rivayet etmişler ki, onlar, Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), minberin ağaç (basamakları) üzerinde şöyle buyururken işitmişler:"

"*Birtakım kimseler cumaları kılmamalarından ya kesinlikle vaz geçecekler yahut Allah kalplerini mutlaka mühürleyecek, bunun sonucu da onlar kesinlikle gafillerden olacaklardır.*"[650]

1579. Bize Ya'lâ rivayet edip (dedi ki), bize Muhammed b. Amr, Abîde b. Sufyan'dan, (O da) Ebu'1-Ca'd ed-Damrî'den, (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:

"Kim cumayı, onu önemsemeyerek kılmazsa, Allah onun kalbine mühür basar." ***[651]***

206. Cumanın Fazileti Hakkında

1580. "Bize Osman b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize el-Huseyn b. Ali, Abdurrahman b. Yezîd b. Cabir'den, (O) Ebu'l-Eş'as es-San'ânî'den, (O da) Evs b. Evs'ten (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"

"Muhakkak ki günlerinizin en faziltelisi cuma günüdür. Adem onda yaratıldı. (Sûra birinci korku) üflemesi onda olacak. Ölüm (üflemesi) de onda olacak. Binaenaleyh o (gün) bana çok salavât getirin. Çünkü (o gün) salavâtlarınız bana sunulacaktır."

Bir adam;

"Ya Rasûlallah, dedi, senin (bedenin) çürüyüp dağılmışken -yani (bedenin toprakta) bitip tükenmişken- salavâtımız sana nasıl sunulacak?" Şöyle buyurdu:

"Şüphesiz Allah, yere, Peygamberlerin cesedlerini yemeyi haram kılmıştır." ***[652]***

207. Cumadan Sonraki Namaz Hakkında Gelen (Haberler)

1581. "Bize Ebû Asım, Malik'ten, (O) Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) cumadan sonra evinde iki rekât namaz kılardı."[653]

1582. "Bize Muhammed b. Ahmed b. Ebî Halef haber verip (dedi ki), bize Suyfân, Amr'dan -yâni İbn Dinar'dan-, (O) İbn Şihâb'dan, (O) Sâlim'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) cumadan sonra iki rekât namaz kılardı."[654]

1583. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Süheyl b. Ebî Salih'ten, (O) babasından, (O) Ebû Hureyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O şöyle buyurdu:"

"Sizden kim, cumadan sonra namaz kılacaksa, ondan sonra dört (rekât) namaz kılsın" ***[655]***

Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki,

"Ben cumadan sonra iki veya dört rekât namaz kılarım."[656]

208. Vitir (Namazı) Hakkında

1584. Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî rivayet edip (dedi ki), bize Leys -ki O, ibn Sa'd'dır- rivayet edip (dedi ki), bize Yezîd b. Ebî Habib, Abdullah b. Râşid ez-Zevfî'den, (O) Abdullah b. Ebî Murre ez-Zevfî'den, (O da) Hârice b. Huzâfe el-Adevî'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"

Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün) yanımıza çıkıp şöyle buyurdu:"

"Muhakkak ki Allah size, sizin için kızıl develerden daha hayırlı olan ve sizin için yatsı namazı ile fecrin doğması arasındaki zamana koyduğu bir namazla yardım elini uzatmıştır." ***[657]***

1585. "Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Sa'id el-Ensâri haber verdi ki, Muhammed b. Yahya b. Habban O'na haber vermiş ki, (önce) Kureşî sonra Cumehî (nisbesini

alan) İbn Muhayrîz -ki O, Şam'da oturuyordu ve Muâviye'ye kavuşmuştu- O'na haber vermiş ki:”
Kinâne oğullarından bir dam olan el-Muhdicî O'na haber vermiş ki, Sahâbiliği olan ve Ebû Muhammed diye künyelenen Şanı'h bir adam kendisine haber vermiş ki, vitir (namazı) vâcibdir. Bunun üzerine el-Muhdicî, Ubâde İbnu's-Sâmit'e gitmiş ve bunu O'na anlatmış. Ubâde de şöyle cevap vermiş: Ebû Muhammed hata etmiştir. Ben Resûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işitmiştim:
“*Allah kullarına yalnız beş namaz farz kılmıştır. Kim onları, haklarından (farzlarından) hiç bir şeyi, haklarını küçümseyerek zayi etmeksizin yerine getirirse, onun Allah katında, kendisini cennete sokacağına dair bir ahdi olmuş olur. Kim de onları yerine getirmezse, (hesab gününe) Allah katında hiçbir ahdi olmaksızın gelir. (Artık Allah) dilerse ona azâb eder, dilerse onu cennete sokar.”*[658]
1586. “Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize İsmail b. Ca'fer, Ebû Süheyl Nâfi’ b. Malik'den, (O) babasından, (O da) Talha b. Ubeydillah'dan (naklen) rivayet etti ki, (bir gün) saçı-başı dağınık bir bedevi Resûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelmiş ve:
"Ya Resûlallah, demiş, Allah bana namazdan ne farz kılmıştır?". (Hz. Peygamber):
"*Beş namazı, (ayrıca) orucu (farz kılmıştır.)"* buyurmuş. Sonra Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ona, İslâm'ın (diğer) hükümlerini bildirmiş. Bunun üzerine (bedevi) şöyle demiş;
"Sana ikramda bulunan (Allah'a) yemin olsun ki, ne (bunlardan fazla olarak) nafile bir şey yapacağım, ne de Allah'ın farz kıldıklarından eksilteceğim!". O zaman Resûlullah - (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş: *"Doğru söylediyse, atasına andolsun ki, o kurtulmuş demektir -veya doğru söylediyse, atasına andolsin ki, o, cennete girmiş demektir!"* [659]

Açıklama

Araplar arasında önceleri, sözü kuvvetlendirmek ve bu arada atalarını yüceltmek maksadıyla atalara, babalara yemin etmek çok yaygındı. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu şekil yemini yasaklamıştır. Yukarıda ise, Hz. Peygamber'in kendisinin böyle yemin ettiği görülmektedir. Hattâbî, bunun üç muhtemel sebebinin olabileceğini açıklar. Buna göre Hz. Peygamber bu yemini ya, atalara yemin etme yasağından önce yapmıştı. Yahut bunu yemin maksadıyla değil de, Allah'ın bağışlamış olduğu yemin-i lağv gibi söz gelimi söylemişdi. Üçüncü bir ihtimale göre Hz. Peygamber'in sözünde Allah ismi içde saklı ("muzmer") idi. Yani sözünün aslı "Atasının Rabb'ine yemin olsun..." şeklindedir. Cahiliye arapları bu tür yeminlerinde Allah'ın ismini içde aaklı düşünmüyorlardı. Aksine onlar bu yeminleriyle atalarını yüceltmeyi kasdediyorlardı. Bunun için atalarına yemin etmeleri yasaklanmıştı.[660]

1587. Bize Affân rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Ebû İshak'tan, şöyle dediğini rivayet etti: Ben Asım b. Damra'nın şöyle dediğini işittim: Hz. Ali'yi» şöyle derken işittim: "Şüphesiz vitir (namazı), (farz) namaz gibi kesin bir hüküm değildir. Fakat o Sünnettir. Binaenaleyh onu terk etmeyiniz."[661]

Açıklama

Vitir, gece kılınan tek rekâtlı bir namazdır. Bu bölümde zikredilen Hadisler vitir namazının farz veya vâcib olmadığına delâlet etmektedirler. Alimlerin cumhuru, bu arada Hanefi Mezhebi alimlerinden Ebû Yûsuf (rh.a.) ve Muhammed (rh.a.) de, vitir namazının Sünnet olduğunu söylemişlerdir. Ebû Hanife (rh.a) ise, konuyla ilgili diğer Hadislere dayanarak vitrin vâcib olduğunu söylemiştir.[662]

209. Vitre Teşvik

1588. "Bize el-Hakem b. Musa, Hikl b. Ziyâd'dan, (O) Hişâm-'dan, (O)İbn Şirinden, (O) Ebû Hureyre'den, (O da) Hz.

Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki, O şöyle buyurdu:"

"Şüphe yok ki, Allah tektir, teki ("vitr'i) sever."[663]

210. Vitir Kaç (Rekâttır?)

1589. "Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki), bize Hişâm, babasından, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki;"
"Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gece namazı on üç rekâttı. Bunların (son) beş (rekâtı) ile beş (rekâtın) hiç bir yerinde oturmayarak vitir (tek rekâtlı namaz) kılardı. Nihayet (bu beş rekâtın) sonunda oturur ve selâm verirdi."[664]
1590. "Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), bize Sufyân b. Huseyn, ez-Zührî'den, (O) Atâ1 b. Yezîd el-Leysî'den, (O da) Ebû Eyyûb el-Ensâri'den (aklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bana şöyle buyurdu:"
"*Beş (rekâtla) vitir kıl. Eğer gücün yetmezse üç, (buna da) gücün yetmezse bir (rekâtla vitir kıl). Buna da gücün yetmezse işaret ("imâ") etmek suretiyle (vitir kıl) ."*[665]
1591. "Bize Muhammed b. Yûsuf, el-Evzâ'î'den, (O) ez-Zühri'den, (O) Atâ1 b. Yezîd el-Leysî'den, (O) Ebû Eyyûb el-Ensâri'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini rivayet etti."[666]
1592. "Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Bir adam Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gece namazını sordu. O da şöyle buyurdu:
"(Gece namazı) ikişer ikişer (rekâtlar halinde kılınır). Sonunda biriniz sabah (namazını kaçırmaktan) korktuğunda, kıldığı (rekâtları) vitir (tek rekâtlı) kılmak üzere tek bir rekât namaz kılsın."[667]
Ebu Muhammed (ed-Dârimi'ye);
"Bu (Hadisin zahirinin delâlet ettiği hükmü) kabul ediyor

musun?" denildi. O da;

"Evet (kabul ediyorum)" dedi.[668]

1593. “Bize Yezîd b. Harun, ibn Ebî Zi'b'den, (O) ez-Zührî'den, (O) Urve'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:”

Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), yatsı ile sabah arasında, her iki rekâtta bir selâm vermek ve (son) bir (rekâtla) da vitir kılmak üzere onbir rekât namaz kılardı.[669]

Açıklama

Vitir namazı, bu Hadislerden anlaşılacağı üzere, gecenin son namazıdır. Gündüz namazları akşam namazıyla tek rekât olarak bitirildiği gibi gece namazları da vitir namazıyla aynı şekilde bitirilmektedir. Binaenaleyh gece kalkıp teheccüd namazı kılacak kimse, kalkacağından emin ise, vitir namazını yatsıyı müteakib kıl-mamah, teheccüd namazından sonraya bırakmalıdır. Yukarıdaki hadisler vitir namazının bir, üç veya beş rekât olarak kılınabileceğini göstermektedir. Şafiîlerle Hanbeliler de bu konuyla ilgili diğer Hadislere dayanarak vitir namazının bir, üç, beş, yedi, dokuz veya onbir rekât olarak kılınabileceğini söylemişlerdir. Hanefilere göre ise vitir namazı sadece üç rekât olarak kılınabilir. Onlar yukarıda vitrin beş rekât olarak kılınabileceğini gösteren Hz. Aişe (r.anha) Hadisini, farklı şekillerde rivayet edilişi ("muztarib"liği) sebebiyle delil olmaya elverişli bulmamışlar, tek rekâtla vitir kılmaya dair Hadisleri de, gece namazının son iki rekâtına bir rekât eklemek suretiyle vitir kılmak şeklinde anlamışlardır. Zaten Hanefilere göre tek rekâtlı namaz yoktur. Vitir namazı, Malikilere göre ise tek rekâttır.[670]

1594. “Bize Malik b. İsmail haber verip (dedi ki), bize İsrail, Ebû İshak'tan, (O) Sa'id b. Cübeyr'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen.) rivayet etti ki, O şöyle dedi:”

Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) üç (sûre) ile yani Sebbihi'sme Rabbike'1-A'lâ (A'lâ Sûresi), Kul yâ Eyyühe'l-Kâfirûn (Kâfirûn Sûresi) ve Kul Huvellahu Ahad (İhlâs Sûresi) ile

vitir namazı kılardı.[671]

211. Vitrin Vakti Hakkında Gelen (Haberler)

1595. "Bize Kabîsa haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Ebû Hasîn'den, (O) Yahya b. Vessâb'dan, (O) Mesrûk'tan, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Muhakkak ki Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (gecenin) her vaktinde vitir namazı kılmış ve nihayet vitrinin (vakti) seher vaktine varmıştı (yani son zamanlarda vitir namazını gecenin sonunda kılmıştı."[672]

Açıklama

Bu Hadis gecenin hepsinin vitir namazı için vakit olduğunu göstermektedir. Ancak vitir namazının vakti, alimlerin cumhuruna göre yatsı namazından sonra başlar. Ebû Hanife (rh.a.) ise, yukarıda 1584. numara ile geçen Hadisten dolayı vitrin vaktinin yatsının vakti ile başladığını söylemiştir. O'na göre, bununla beraber önce yatsı namazı, sonra vitir namazı kılınır. Ancak, unutarak önce vitir namazı kılmsa, yatsı namazının kılmışından sonra tekrar kılınamaz. Yukarıdaki Hadis, vitir namazını gecenin sonunda kılmanın daha faziletli olduğuna da delâlet etmektedir.[673]

1596. "Bize Affân rivayet edip (dedi ki), bize Ebân b. Yezîd el-Attâr rivayet edip (dedi ki), bana Yahya b. Ebî Kesîr rivayet edip (dedi ki), bana Ebû Nadra rivayet etti ki; Ebû Sa'id el-Hudrî kendisine rivayet etmiş ki; Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) vitir (namazı) sorulmuş, O da şöyle buyurmuş:"
*"Vitir namazını Fecrin (doğmasından) önce kılın."**[674]***

212. Vitir (Namazında) Kıraat

1597. "Bize Abdullah b. Sa'id rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Usâme rivayet edip dedi ki, bize Zekeriyyâ, Ebû İshak'tan, (O)

Sa'id b. Cübeyr'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:”
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) üç (Sûre) ile vitir namazı kılardı. (Şöyle ki), birinci (rekâtta) Seb-bihi'sme Rabbike'1-A'lâ (A'lâ Sûresini), ikinci rekâtta Kul Yâ Eyyuhe'l-Kâfirûn (Kâfîrûn Sûresini), üçüncü (rekâtta) ise Kul Huve'l-Uahu Ehad (İhlâs Sûresini) okurdu.[675]

213. Yük Ve Binit Devesi Üzerinde Vitir Namazı (Kılmak)

1598. “Bize Mervân b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Malik rivayet edip (dedi ki), bana Ebû Bekr b. Ömer, Sa'id b. Yesâr'dan, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki,”

Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (yük ve binit) devesi üzerinde vitir namazı kılardı.[676]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi'ye);
"Bu (Hadisin zahirinin delâlet ettiği) görüşü kabulleniyor musun?" denildi. O da;
"Evet" dedi.[677]

214. Kunût (Vitir Namazında) Dua

1599. “Bize Osman b. Ömer rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Bureyd b. Ebî Meryem'den, (O da) Ebu'l-Havrâ' es-Sa'dî'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle demiş:”
El-Hasan b. Ali'ye;
"Rasûlullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ne hatırlıyorsun? (Bana anlatır mısın?)" dedim. O da şöyle cevap verdi:
"(Bir gün) beni omuzuna bindirmişti. Ben de zekât hurmalarından bir hurma alıp ağzıma atmıştım. O hemen şöyle buyurmuştu:
"At onu! Bilmiyor musun ki, bize zekât helâl değildir!" (El-Hasan, sözüne devamla) şöyle dedi: (Hz. Peygamber) şu dua ile dua ederdi:
"Allahım, doğru yolda sabit kıldığın kimseler arasında, beni de

doğru yolda sabit kıl! Afiyet verdiğin kimseler meyânında bana da afiyet ver! (Korumalarını) üzerine aldığın kimseler arasında benim (korumamı) da üzerine al! (Dünya ve ahiret hayırlarından) bana verdiklerinde benim için bereket ihsan buyur! Hükmettiğin şeylerin şerrinden beni koru! Hiç şöphe yok ki, sen hükmedersin, sana hükmolunmaz! Gerçek şu ki, senin yardım ettiğin kimse zelil olmaz. Senin bereket ve ihsanın ezeli ve ebedi olarak çoktur, şanın yücedir"[678]

1600. "Bize Ubeydullah b. Musa, İsrail'den, (O) Ebû İshak'tan, (O) Bureyd b. Ebî Meryem'den, (O) Ebu'l-Havrâ'dan, (O da) el-Hasan b. Ali'den -Allah O'ndan razı olsun-, (naklen) haber verdi ki," O;

"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bana, kunût (yani vitir namazında) okuduğum bazı cümleler öğretti" dedi ve onun (yani bir önceki hadisin) aynısını zikretti.[679]

1601. "Bize Yahya b. Hassan haber verip dedi ki, bana Ebu'l-Ahvas, Ebû İshak'tan, (O) Bureyd b. Ebî Meryem'den, (O) Ebu'l-Havrâ' es-Sa'dî'den, (O da) el-Hasan b. Ali'den -Allah O'ndan razı olsun-, (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"

"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bana, vitir (namazının) duasında okuduğum bazı cümleler öğretti (ki, şunlardır):"

"Allah'ım, doğru yolda sabit kıldığın kimseler arasında beni de doğru yolda sabit kıl! Afiyet verdiğin kimseler meyânında bana da afiyet ver! (Korumalarını) üzerine aldığın kimseler arasında benim (korumamı) da üzerine al! (Dünya ve ahiret hayırlarından) bana verdiklerinde benim için bereket ihsan buyur! Hükmettiğin şeylerin şerrinden beni koru! Çünkü sen hükmedersin, sana hükmolunmaz! Gerçek şu ki, senin yardım ettiğin kimse zelil olmaz. Senin bereket ve ihsanın ezeli ve ebedi olarak çoktur, şânın yücedir!"[680]

Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki,

"Ebu'l-Havrâ'nın ismi Rebî'a b. Şeybân'dır."[681]

Açıklama

"Kunût", tâat ve ibadet etmek, dua etmek, namazda uzunca ayakta durmak gibi mânâlara gelir. Vitir namazının bir ismi "kunût" olduğu gibi, bu namazda okunan duaya da kunût denir. Bu Hadis vitir namazında kunût okumanın meşruluğuna delâlet etmektedir. Ancak Malikiler bu konudaki Hadislerin şahinliğini kabul etmeyerek vitirde kunûtun olmadığını söylemişlerdir. Şafiîlere göre ise, ramazanın yarısından sonra vitirde kunût okumak Sünnettir. Vitirde okunacak kunût hakkında birçok rivayet vardır. Şafiîler, bunlardan yukarıdaki duayı okumanın Sünnet olduğunu söylemişlerdir. Hanbelilere göre, bu konudaki Hadislerde geçen dualarda herhangi birini okumak, başka bir dua okumaktan daha faziletlidir. Hanefİler ise, İbn Mes'ud'dan (r.a.) nakledilen "Allahumme İnnâ Neste'înuke..." duasını okumanın Sünnet olduğu görüşündedirler.[682]

215. Vitirden Sonra İki Rekât (Namaz Kılmak) Hakkında

1602. “Bize Mervân, Abdullah b. Vehb'den, (O) Muâviye b. Salih'ten, (O) Şureyh b. Ubeyd'den, (O) Abdurrahman b. Cubeyr b. Nufeyr'den, (O) babasından, (O) Sevbân'dan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki, O şöyle buyurdu:”
"Şüphe yok ki, şu uykusuzluk bir eziyet ve meşakkattir. Binaenaleyh biriniz (yatsı namazını müteakib uyumadan önce) vitir namazı kıldığı vakit iki rekât (daha) kılsın. Sonra şayet gece kalkarsa (bir, üç, beş... rekât kılıp bu iki rekâtı vitir yapar). Aksi halde (yani gece kalkamazsa), bu iki rekât (namaz), onun hesabına (yazılmış olur),"[683]
(Bu Hadisin bazı rivayetlerinde) "şu yolculuk..." denilir. Ben (onun); "şu uykusuzluk..." (şeklinde olduğu) görüşündeyim. [684]

Açıklama

Bu Hadisi, Dârimi'nin (rh.a.) koyduğu başlıktan dolayı, parantez içi cümlelerin ilâvesi ile bu şekilde tercüme ettik. Bu Hadise

Dârekutnî (rh.a.) de aynı başlığı koymuştur. Heysemî (rh.a.) ise; "Vitir namazı kılan, sonra (yine) namaz kılmak isteyen kimse hakkında" başlığını koymuştur ki, üç müellif de bu Hadisin, vitirden sonra namaz kılmakla alakalı olduğunu düşünmüşlerdir. Buna göre bu Hadis, vitirden sonra nafile namaz kılmanın caiz olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu Hadis, "şayet gece kalkarsa..." cümlesinden sonra konulan parantez içi cümle muvafık ise, bir gecede iki vitir namazı kılmanın caiz olduğuna da delâlet eder. Fakat bu durumda; "Bir gecede iki vitir yoktur, (caiz değildir)"[685] Hadisine muhalif olmuş olur. Gerçi sözkonusu parantez içi cümleyi, "...(yine nafile namaz kılar)" gibi bir şekilde takdir ederek iki vitir meselesi halledilebilir. Ancak her iki durumda da, vitirden sonra iki rekât kılma emrinin izahı müşkil görünmektedir. Yukarıdaki Hadisi şu şekilde anlamak da mümkündür: "...Biriniz (yattıktan sonra gece kalkıp) vitir naazı kılmak (isteğinde veya isterse, yatmadan önce) iki rekât kılsın. Sonra şayet gece kalkarsa (bir, üç, beş... rekât daha kılıp bu iki rekâtı vitir yapar)..." Bu durumda izahı gerektirecek bir mesele kalmamış olur. Ayrıca bu anlayış Hadisin sibakına da daha uygundur. Şöyle ki, Hadisin diğer rivayetlerinde belirtildiğine göre Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu Hadisi bir yolculuk esnasında buyurmuştu. Yolculukta yol yorgunluğu sebebiyle gece kalkıp vitir namazı kılmak güçleşir. Bu sebeple yolculukta vitir namazını gece kalkıp kılmayı düşünenlere bir ihtiyat olarak, yatmadan önce iki rekât nafile kılmaları emredilmiş olabilir. Tabiatiyle böyle anlaşılması halinde Hadisin, vitirden sonra nafile namaz kılmakla alâkası kalmamış ve mezkûr başlıklar altına konulması uygun düşmemiş olur. Allahu alem.[686]

216. Rükû'dan Sonra Kunût Okumak

1603. “Bize Yahya b. Hassan rivayet edip (dedi ki), bize İbrahim b. Sa'd, ez-Zühri'den, (O) İbnu'l-Museyyeb ile Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan (onlar da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki;”

Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) birine beddua etmek veya birine hayır dua etmek istediğinde rukû'dan sonra dua eder ve bazan;

"Semia'llahu Limen Hamideh, Rebbenâ ve Leke'1-Hamd" deyince peşine şöyle dua edermiş:

"*Allah'ım, el-Velîd İbnu'l-Velîd'i, Seleme b. Hişâm'ı, Ayyaş b. Ebl Rebîa'yı ve zayıf-hakir görülen mü'minleri kurtar! Allah'ım, Mudar kabilesine kahır ve şiddetini artır ve bu (kahrını), Yûsuf un (kıtlık ve sıkıntı) yılları gibi (kıtlık ve sıkıntı) yılları yap!"* (Hz. Peygamber) bunu yüksek sesle söylermiş. O, sabah namazında bazı namazlarında ise, Arap kabilelerinden iki kabile için;

"Allah'ım, falana ve falana lanet et!" diye beddua edermiş. Bunun üzerine yüce Allah; "*Sana o işten hiçbir şey düşmez. (Allah) ya onların tevbesini kabul eder, yahud onlara, zâlim olduklarından dolayı azâb eder"*[687] (mealindeki âyeti) indirmiş.[688]

Açıklama

Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), kurtuluşları için dua ettiği kimseler, o zaman Mekke'de müşriklerin elinde tutuklu bulunan veya işkence gören müslümanlardı. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) beddua ettiği Mudar kabilesi ise; Kureyş, Hüzeyl, Esed, Temim gibi birçok kolu olan ve Hz. Peygamber'in (Sal-lallahu Aleyhi ve Sellem) de mensubu bulunduğu büyük bir kabiledir. Burada, İslâmi tebliğde Hz. Peygambere (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) muhalefet edenler, bu arada Mekke'deki müslümanlara baskı ve işkence yapanlar maksûddur. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) lanet okuduğu iki kabile de Recî' denilen yerle Ma'ûne Kuyusu yanında vukûbulan iki ayrı feci olayda 78 kadar âlim ve âbid Sahâbiyi şehid eden Süleymoğullan ile Lıhyân-oğullarıdır. Bu olaylar h. 4. yılda vukûbulmuş ve namazda ilk olarak kunûtun okunmasına sebep olmuşlardı.

Ebû Hureyre (r.a.) bu haberinde anlattıklarını başka bir Sahâbiden duymuş olmalıdır. Çünkü O, h. 7. yılda Medine'ye

gelmişti. Binaenaleyh bu Hadis, "Sahabi mürseli"dir. Mürselin bu çeşidi ise, bütün alimlere göre makbuldür.[689]

1604. "Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Sabit b. Yezîd rivayet edip (dedi ki), bize Asım rivayet edip dedi ki, Enes b. Malik'e, kunûtu sordum. O da;"
"Rukû'dan önce (okunur)" cevabını verdi. (Asım) dedi ki, bunun üzerine ben;
"Falan diyor ki, sen, rukûdan sonra (okunacağını) söylemişsin!" dedim.
"O yanılmış!" dedi, sonra da rivayet etti ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), (sadece) bir ay rükûdan sonra Süleymoğullarından bir kabileye beddua ederek kunût okumuştu.[690]
1605. "Bize Ebu'l-Velîd rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Amr b. Murre'den, (O) İbn Ebî Leyla'dan, (O da) el-Berâ' b. Azib'den (naklen) rivayet etti ki; Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), sabah (namazında) kunût okurdu."[691]
1606. "Bize Ebû Nuaym, Şu'beden (naklen, yukarıda geçen) senediyle onun, (yani bir önceki hadisin) benzerini rivayet etti."[692]
1607. "Bize Musedded rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd Eyyûb'dan, (O da) Muhammed'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Enes b. Malik'e;
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sabah namazında kunût okudu mu?" diye soruldu, O da;
"Evet" cevabını verdi. Bu sefer O'na denildi ki –veya:

"Ben O'na dedim ki"-; "rükû'dan önce mi, yoksa rükû'dan sonra mı?" O da;

"Kısa bir müddet rüku dan sonra (kunût okudu)."[693]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki;
"Ben bu (Hadisin zahirinin delâlet ettiği) görüşü benimsiyor, onu kabul ediyorum. (Ancak) sadece savaş durumunda bunu kabul etmek görüşündeyim."[694]

Açıklama

Kunûtun hangi namazlarda ve namazın neresinde okunacağı hakkında, ilgili Hadislerin değerlendirilişinden kaynaklanan, farklı görüşler vardır. Hanefilere göre vitir namazındaki kunût, son rekatta rükûdan önce okunur. Büyük belâ ve musibetlerde sadece cemaatle kılman sabah namazlarında okunması Sünnet olan kunût ise rükû'dan sonra okunur. Bu görüş Enes b. Malik'in (r.a.) 1604. ve 1607. Hadislerinin zahirine uygundur. Malikilere göre sadece sabah namazında ve rukûdan önce, yahut sonra kunût okumak mendubdur. Kunûtun rükûdan önce okunması ayrıca mendubdur. Şafiîler ise kunûtun rukûdan sonra ve büyük musibetlerde bütün vakit namazlarında okunmasının Sünnet olduğunu söylemişlerdir. Hanbeliler'e gelince, onlara göre rükû'dan sonra okunması Sünnet olan kunûtun vitr namazından başka bir namazda okunması mekruhtur. Ancak, tâûn dışındaki büyük belâ ve musibetlerde, cuma namazı hariç bütün farz namazlarda kunût okunması da Sünnettir.[695]

İKİ BAYRAMLA İLGİLİ BABLAR

217. Bayram Günü (Evden) Çıkıştan Önce (Bir Şey) YemekHakkında

1608. "Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Şube İbnu'l-Esamm rivayet edip (dedi ki), bize Abdullah b. Bureyde, babasından (naklen) rivayet etti ki;"
Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), fıtır (ramazan) bayramında (evden) çıkmasından önce (bir şeyler) yerdi. Kurban bayramı günü olduğunda ise, dönüp kurbanının (etinden) yiyinceye kadar (hiçbir şey) yemezdi.[696]
1609. "Bize Amr b. Avn rivayet edip (dedi ki), bize Hüşeym, Muhammed b. İshak'tan (O) Hafs b. Ubeydillahtan, (O) Enes'ten, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini rivayet etti."[697]

218. İki Bayram Namazını Ezansız Ve Kametsiz Kılma İle Bu Namazların Hutbeden Önce Kılınması

1610. "Bize Ya'lâ haber verip (dedi ki), bize Abdulmelik, Atâ'dan, (O da) Cabir'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Bir bayram namazında Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sel-lem) ile beraber namazda bulunmuştum da O, hutbeden önce ilkin, ezansız ve kametsiz olarak (bayram) namazını kıldırmıştı."[698]
1611. "Bize Muhammed b. Yûsuf rivayet edip (dedi ki), bana İbn Uyeyne rivayet edip (dedi ki), bana Eyyûb es-Sahtiyâni rivayet edip dedi ki; ben Atâ'yı şöyle derken işittim:Ben İbn Abbâs'ı şöyle derken işittim:"
"Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şahidim ki O, bayram günü hutbeden önce ilkin bayram namazını kıldırmış, sonra hutbe irâd buyurmuştu. Akabinde kadınlara (hutbesini)

işittiremediğini zannedip onların yanına gelmiş, onlara öğüt verip nasihatta bulunmuş ve sadaka vermelerini emretmişti. Bilâl de (verilecek sadakaları toplamak üzere) eteğini tutmuştu. Bunun üzerine kadınlar altın veya gümüş halkalar, bir şeyler getirmeye, sonra da bunları Bilâl'in eteğine atmaya başlamışlardı."[699]

1612. “Bize Ebû Asım, ibn Cureyc'den haber verdi (ki, O şöyle demiş): Bize el-Hasan b. Müslim, Tâvûs'tan, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:”
“Hz. Peygambere (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Ebû Bekr'e, Ömer'e ve Osman'a, bayramda hutbeden önce (bayram) namazını kılarken şahit oldum.”[700]

Açıklama

Kurban ve Ramazan bayramları müslümanların sevinç günleridir. İbn Abbâs'ın (r.a.) rivayetine göre[701] Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Medine'ye gelince, Medinelilerin oynayıp eğlenerek kutladıkları Neyrûz (nevruz) ve Mihrecân bayramlarını, Allah'ın (Celle Celaluhu) emriyle kaldırıp yerine Kurban ve Ramazan bayramlarını koymuştu. İlk İslâmî bayramın da hicrî ikinci yılın Ramazan bayramında kutlandığı nakledilmektedir. Müslümanlar Ramazan bayramında Allah'ın (Celle Celaluhu) oruç emrini yerine getirmiş olmanın mutluluğunu ve sevincini yaşar, bundan dolayı birbirlerini tebrik eder ve birbirlerine daha nice oruç emri yerine getirmenin nasip olması dualarında bulunurlar. Kurban bayramı ise müslümanlarm en büyük bayramıdır. Bu bayramda, Allah'ın (Celle Celaluhu) rızasını kazanmak için kurban kesmeye muvaffak olma sevincinin yanında, hacıların bir gün önce haclarını ifa etmiş olmalarının, diğer bir ifadeyle müslümanın kendisinin veya din kardeşlerinin, Allah'ın (Celle Celaluhu) emirlerini yerine getirmeye muvaffak olmalarının sevinç ve mutluluğu vardır. Müslümanlar bu bayramda, bunlarla beraber, bir arefe günü (h. 9 zilhicce 10); *"Bugün sizin için dininizi*

kemâle erdirdim"[702] âyetiyle müjdelenen, İslâm dininin kemâle erdirilmesinin ve bu mutlu günün yıldönümünü idrak etmiş olmanın bahtiyarlığını da yaşarlar. Bu bayramlarda iki rekât bayram namazı kılınır. Namazdan sonra da hutbe okunur. [703]

219. Bayram (Namazından) Önce de Sonra da (Başka Bir) Namaz (Kılınmaz)

1613. "Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisi haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bana Adiyy b. Sabit rivayet edip dedi ki, Sa'id b. Cübeyr'i, İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet ederken işittim ki;"
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), fitır (Ramazan bayramı) günü (namaz yerine) çıkmış ve iki rekât namaz kıldırmıştı. O, bu (namazdan) önce de, ondan sonra da (başka bir) namaz kırmamıştı."[704]

220. İki Bayramdaki Tekbirlerin (Sayısı)

1614. "Bize Ahmed İbnu'I-Haccâc, (Hz. Peygamber'in müezzinlerinden) Müezzin Sa'd'ın torunu Abdurrahman b. Sa'd b. Ammâr'dan, (O) Abdullah b. Muhammed b. Ammâr'dan, (O) babasından, (O da) dedesinden (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) iki bayramda ilk (rekâtta) yedi, diğerinde beş (defa) tekbir alır ve hutbeden önce ilkin (bayram) namazı kıldırırdı."[705]

221. İki Bayramda Kıraat

1615. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, İbrahim b. Muhammed el-Munteşir'den, (O) babasından, (O) Habîb b. Sâlim'den, (O da) en-Nu'mân b. Beşîr'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:" "Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) iki bayram (namazı) ile cuma

namazında Sebbihi'sme Rabbike'1-A'la (Ala Sûresini) ve Hel Etâke Hadisu'l-Ğâşiyeh (Ğâşiye Sûresini) okurdu. Bazan bayramla cuma birleşirdi de O (yine) bu iki (sûreyi) okurdu.”[706]

222. Yük Ve Binit Devesi Üzerinde Hutbe Okumak

1616. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Seleme -yani ibn Nubeyt- rivayet edip (dedi ki), bana babam veya Nuaym b. Ebî Hind, Ebû Kılâbe'den rivayet etti ki, O şöyle demiş:"
"Babam ve amcamla birlikte hac yapmıştım. Bir ara babam bana demişti ki;"
"Şu (zâtı), hutbe okumakta olan, kızıl develi (kimseyi) görüyorsun ya, O, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'dir. [707]

223. Kadınların İki Bayramda (Bayram Yerine) Çıkması

1617. "Bize İbrahim b. Musa haber verip (dedi ki), bize Abdulaziz b. Abdissamed, Hişâm'dan, (O) Hafsa'dan, (O da) Ümmü Atıyye'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"(Hz. Peygamber) -babam O'na kurban olsun!- bize, fıtır (ramazan bayramı) günü ile kurban (bayramı) günü, genç kızlarla kadınları (bayram yerine) çıkarmamızı emretmişti. Hayızlı kadınlara gelince, onlar (namaz) safından uzak dururlar, (ama, bu gibi) hayır (toplantısına) ve müslümanların duasına katılırlar. (Hişâm) dedi ki, (Ümmü Atıyye, sözünün burasında şöyle demiş: O zaman ben);"
"Ya Rasûlallah, dedim, peki onlardan birinin cilbâbı (yani dışarı çıkarken üzerine alacağı, örtüneceği bir şeyi) yoksa?" Buyurdu ki;
"(Din) kardeşi, cilbâblarından (birini, ödünç olarak) ona giydirir!"[708]

Açıklama

Bu Hadis, kadınların bayram namazına gitmelerinin müstehab veya mendûb olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bütün bayram namazlarını, yağmur gibi bir mani olmadıkça, açık arazideki

namazgahta kıldırdığı rivayet edilmektedir. Bu sebeple bayram namazlarının açık arazideki namazgahta kılınması sünnettir. Böylece bir yerin kadin-erkek, genç-ihtiyar bütün müslümanlarınm senede iki defa bir araya gelmeleri, birlikte Allah'a (Celle Celaluhu) ibadet etmeleri ve bayramın sevincini beraberce yaşamaları mümkün olur. Bunun, müslümanların içtimaî hayatlarında ne büyük faydalar sağlayacağı âşikârdir. Fakat ne acı ve hüzün vericidir ki, birçok sünnet gibi sünnet de unutulmuştur![709]

224. Bayram Günü Sadaka Vermeye Teşvik

1618. “Bize Ya'la b. Ubeyd haber verip (dedi ki), bize Abdulmelik, Atâ'dan, (O da) Cabir'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:”

“Bir bayram günü Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber (bayram) namazında bulunmuştum da O, hutbeden önce ilkin (bayram) namazını kıldırmış, sonra Bilâl'e dayanarak kalkıp kadınların (bulunduğu yere) gelmiş ve onlara nasihatta bulunmuş, öğüt vermiş ve Allah'a (Celle Celaluhu) karşı takva üzere olmalarını emretmiş, (sonra da);

"Sadaka verin!" buyurup, Cehennemin durumundan (kadınları ilgilendiren) bir şey zikretmişti. Bunun üzerine yoksul kadınlardan karamtak yanaklı bir kadın ayağa kalkıp;

"Niçin, ya Rasûlallah?" demişti de O, şöyle buyurmuştu:

"Çünkü siz, (halinizden) şikâyeti ve lanet okumayı çokça yapıyor, kocaya da nankörlükte bulunuyorsunuz!" O zaman (kadınlar), mücevheratlarından, küpelerinden ve yüzüklerinden alıp, sadaka olarak vermek üzere Bilâl'in eteğine atmaya başlamışlardı.”[710]

1619. “Bize Ebu'l-Velîd haber verip (dedi ki), bize Şu'be, A-diyy b. Sâbit'ten, (O) Said b. Cübeyr'den, (O) İbn Abbâs'tan, (O da) Hz. Peygamber’den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) bunun, (yani bir önceki hadisin) benzerini rivayet etti.”[711]

225. İki Bayram Bir Günde Birleştiği Vakit?

1620. "Bize Ubeydullah b. Musa, İsrai'lden, (O) Osman ibnu'l-Muğire'den, (O da) İyâs b. Ebî Remle'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
Muâviye'nin, Zeyd b. Erkam'a;
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile birlikte bir günde birleşen iki bayramda (yani cuma gününe tesadüf eden bir bayramda) bulundun mu?" diye soruşuna şahit oldum. O;
"Evet, (bulunmuştum)" cevabını verdi. (Bunun üzerine Muâviye);
"Peki, O (yani Hz. Peygamber) nasıl yapmıştı?" dedi. O da dedi ki;
"(Hz. Peygamber) bayram namazını kılmış, sonra cuma (namazı) hakkında kolaylık tanıyıp,
"(Cuma) namazını kılmak isteyen kılsın!" buyurmuştu.[712]

Açıklama

Cuma günü, haftanın bayram günüdür. Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğu nakledilir: "Bu (cuma günü), Aziz ve Celil olan Allah'ın sizin için bayram kıldığı bir gündür. Binaenaleyh (bu günde) gusledin. Misvak da kullanmalısınız!"[713] Binaenaleyh kurban veya ramazan bayramı cuma gününe rastladığında iki bayram bir araya gelmiş olacaktır. Bu durumda bayram namazından sonra cuma namazı kılmmayabilir mi? Bu konuda şu görüşler serdedilmiştir. Hanbelilere göre bayram namazını imamla kılan kimseden cuma namazının farz-lığı kalkar. Ancak cumanın farzlığı imamdan yine kalkmaz. Yukarıdaki Hadis Hanbelilerin bu görüşlerine bir delildir. Gerçi bu Hadis, senedindeki İyâs b. Ebî Remle'den dolayı, zayıftır. Fakat onun Ebû Hureyre'den gelen merfû, Abdullah İbnu'z-Zübeyr ile Abdullah İbn Abbâs'tan[714] ve Hz. Osman'dan[715] gelen mevkuf şâhidleri vardır. Bununla beraber Şafiî, bayram namazının kılınmasıyla cuma namazının, isteyenin kılabileceği bir ruhsat haline gelemeyeceğini beyan etmiştir. Çünkü O'na

göre cuma namazının farzlığı hükmü âmmdır, yani bütün cuma günlerini içine alır. Bir bayramla birleştiğinde cuma namazının ruhsat olacağını bildiren haberler ise, se-nedlerindeki zayıflıklar sebebiyle bu umûmi hükmü tahsis edecek güçte değildirler. Şafiî Mezhebinin meşhur görüşü ise şöyledir: Bayram namazını kılmakla şehir ahalisinden cuma namazı kalkmaz. Fakat şehirden uzak köylerin ahalisinden kalkar. Onlar köylerine dönüp orada öğle namazı kılarlar. Bu görüş Ebû Hanife (rh.a.) ile
ikinci bir görüş olarak Şafiî'den de nakledilir. Buna göre sözkonusu Hadislerdeki ruhsat, şehirdeki bayram namazında bulunan köylülere hâs olmuş olur. Nitekim bu Hadislerin bazı rivayetleri bu hususu gösterecek mahiyettedir. Böylece bu Hadislerle de bu şekilde amel edilmiş olmaktadır. Hanefîlelerle Malikilere göre ise, bayram günü de cuma namazının mutlaka kılınması gerekir.[716]

226. (Bayramda) Namazgahtan, (Oraya) Gittiği Yoldan Başkasından Geri Dönmek

1621. "Bize Muhammed İbnu's-Salt haber verip (dedi ki), bize Fuleyh, Said İbnu'l-Hâris'ten, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki;"

Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bayrama çıktığı vakit, (oradan, gittiği yoldan) başka bir yolla geri dönerdi.[717]

Açıklama

Bu Hadis, bayramlarda, namaza gidilen yoldan başka bir yolla geri dönülmesinin müstehab olduğunu göstermektedir. Bunun hikmeti, namaza giden kimseye iki yoldakilerin şâhid olması, dinî bir emrin ve bayram sevinci ile şenliğinin yayılması, iki yoldakilerin imamın usûl ve edebinden, icabında sorarak bilgisinden istifade etmesi veya imamın gerektiğinde onları uyarması gibi hususlardır.[718]

---

[1] Müslim, Mesâcid, 284 (1/463); Musned, 2/426, 3/305, 317, 357. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/6

[2] Buhâri, Mevâkit, 6 (1/134); Müslim, Mesâcid, 283 (1/462-463); Nesâ'i, Salât, 7 (1/186); Tirmizî, Emsal, 5 (5/151); Musned, 2/379, 426-427, 441., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/7

[3] Ankebût: 29/45.

[4] Huccetullah, 1/394; Feyz, 1/237.

[5] Alak: 96/9-10.

[6] Meselâ bkz. Buhâri, Tefsir, 96/4 (6/89); Müslim, Münâfıkîn, 38 (4/2154); Tabiri ve İbn Kesir Tefsirlerinde mezkûr âyetlerin tefsirleri.

[7] Burada Cebrail'in Hz. Peygamber'e imam olarak kıldırdığı ilk namaz öğle namazı olduğu için, öğle namazına "ilk (namaz)" da denmiştir. Bkz. Musannaf, 1/453-455.

[8] Bu konuda bkz. Fethu'l-Bârî, 3/11-12; Mecmeuz-Zevâ'id, 2/154-155; Tecrîd,

2/278, 462; Müslümanlıkta İbadet Tarihi, 24 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/6/7-9

[9] Buhari, Mevâkit, 18, 21 (1/140, 141); Müslim, mesâcid, 233 (1/446-447); Ebû Dâvûd, ahâret, 3 (1/109); Nesâ'i, Mevâkit, 18 (1/212); Musned, 3/369., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/10

[10] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/10

[11] Buhari, Mevâkit, 1 (1/132); Müslim, Mesâcid, 166, 167 (1/425); Ebû Dâvûd, Salât, 2 (1/ 107-108); Nesâ'i, Mevâkit, 1 (1/197-198); İbn Mâce, Salât, 1 (1/220); Muvatta', Vukût, 1 (1/3); Musned, 4/120-121, 5/274.

[12] Bu hadis bir önceki haberin devamıdır ve muttasıldır. Nitekim önceki hadisin verilen kaynaklarından Buharı, Müslim ve Muvatta'da da bu iki hadis peşpeşe zikredilmişlerdir. Bununla beraber bu hadis yine Zühri'nin, Urve'den rivayeti olarak müstakil ve muttasıl bir şekilde de rivayet edilmiştir. Buhari, Mevâkit, 13 (1/137); Müslim, Mesâcid, 168 (1/426); Ebû Dâvûd, Salât, 5 (1/111); Tirmizi, Salât, 120 (1/298)/; Nesâi, Mevâkit, 8 (1/202); İbn Mâce, Salât, 5 (1/223); Muvatta', Vukût, 2 (1/4); Musned, 6/37., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/11-12

[13] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/12

[14] Bu hadis, mu'daldır. Muttasıl senedi bir sonraki rivayette verilecektir.

[15] İbn Mâce, Ezan, 1 (1/232-233); Tirmizi, Salât, 139 (1/358-359); Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/14-15

[16] Ebû Dâvûd, Salât, 28 (1/135); Musned, 4/43. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/15

[17] Mâide: 5/58.

[18] Tecrîd, 2/557.

[19] Ezan hakkında bkz. Menhel, 4/128-129; Fethu'1-Bâri, 3/271 vd.; Tecrid, 2/550 vd.; Müslümanlıkta İbadet Tarihi, 58 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/13-16

[20] Buhari, Ezan, 11 (1/153); Müslim, Sıyâm, 36, 37 (2/768); Nesâ'i, ezan, 9 (2/9); Tirmizi, Salât, 149 (1/392); Musned, 2/9, 57, 123., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/17

[21] Buhari, Ezan, 13 (1/153-154), Savm, 17 (2/231); Müslim, Sıyâm, 38, 39 (2/768); Nesai, Ezan, 10 (2/10, Hz. Aişe'nin rivayeti); Musned, 6/44 (Hz. Aişe'nin rivayeti).

[22] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/17-18

[23] Buhari, Ezan, 13 (1/153-154).

[24] Terâtîb, 1/74-77., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/17/18-19

[25] Bu haberi Taberâni de rivayet ediştir. Fakat seneddeki inkıta sebebiyle zaifdir.

[26] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/19-20

[27] Bkz. Tirmizi, 1/378-383; Menhel, 4/221. Krş. Terâtib, 1/75., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/19-20

[28] Ebû Dâvûd, Salât, 29 (1/141); Nesâ'i, Ezan, 2 (2/4); 28 (1/18); Musned, 2/85, 87., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/20-21

[29] Buhârî, Ezan, 1-3 (1/150-151); Müslim, Salât, 2, 3, 5 (1/286); Ebû Dâvûd, Salât, 29 (1/ 141); Neaâ'i, Ezan, 2 (2/4); Tirmizi, Salât, 141 (1/370); İbn Mâce, Ezan, 6 (1/241); Musned, 3/103, 189., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/21

[30] Buharı, Ezan, 2 (1/150); Ebû Dâvûd, Salât, 29 (1/141). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/21

[31] Musannaf, 1/464 (istisna kısmı yok). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/22

[32] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/20-22

[33] Müslim, Salât, 6 (1/287); Ebû Dâvûd, Salât, 28 (1/136-138); Nesâ'i, Ezan, 3, 5, 6 (2/4-7); Tirmizi, Salât, 140 (1/366); İbn Mâce, Ezan, 2 (1/234); Musned, 3/408, 409., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/23

[34] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/24

[35] Ebû Dâvûd, Salât, 28 (1/137); Nesâ'i, Ezan, 4 (2/5); Tirmizi, Salât, 140 (1/367); İbn Mâce, Ezan, 2 (1/235); Musned, 3/409, 6/401., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/23-24

[36] Buhari, Ezârı, 19 (1/156); Müslim, Salât, 249 (1/360); Ebû Dâvûd, Salât, 34 (1/143); Nesâ'i, Ezan, 13 (2/11); Tirmizi, Salât, 144 (1/375); İbn Kuzeyine, 1/202; Musned, 4/308., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/25

[37] İbn Mâce, Ezan, 3 (1/236); İbn Huzeyme, 1/203; Musned, 4/309.

[38] Bu rivayetin za'îfliği, Haccâc b, Ertât'dandır. O, müdellis olduğu halde bu rivayeti "an" sigasıyla sevketmiştir, Müdellislerin bu tür rivayetleri munkati sayılır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/25

[39] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/24/25-26

[40] Ebû Dâvûd, Cihâd, 40 (3/21); Müstedrek, 1/198, 2/113; İbn Huzeyme, 1/219; Musannaf, 1/495-496., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/26

[41] Buhâri, Ezan, 7 (1/152); Müslim, Salât, 10 (1/288); Ebû Dâvûd, Salât, 36 (1/144); Nesâ'i, Ezan, 33 (2/20); Tirmizi, Salât, 154 (1/407); İbn Mâce, Ezan, 4 (1/238); Musned, 3/6, 53, 90., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/27

[42] Buhârî, Ezan,7 (1/152); İbn Huzeyme, 1/216; Amelu'1-Yevm, Nesâi, 293., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/27-28

[43] İbn Huzeyme, 1/127., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/28-29

[44] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/27-29

[45] Buhari, Ezan, 4 (1/151), Sehv, 6 (2/67), Bed'ul-Halk, 11 (4/94); Müslim, Salât, 19 {1/291). Mesâcid, 83 (1/398); Ebû Dâvûd, Salât, 31 (1/142); Nesâ'i, Ezan, 30 (2/19), Sehv, 25 (3/26); Muvatta', Salât, 6 (1/69); Musned, 2/313, 460, 503-504, 522. Bkz. 1502. hadis.

[46] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/30

[47] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/29-30

[48] Müslim, Mesâcid, 258, 259 (1/453-454); Ebû Dâvûd, Salât, 43 (1/147); Nesâ'i, Ezan, 40 (2/24); Tirimzi, Salât, 150 (1/397); İbn Mâce, Ezan, 7 (17242); Musned, 2/410, 416, 471. Bkz. 452. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/31

[49] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/30-31

[50] Buhari, Mevâkit, 11 (1/136); Nesâ'i, Mevâkit, 2 (1/198); Musned, 3/351; Musannaf, 1/541., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/32

[51] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/32

[52] Buhari, Mevâkit, 9 (1/153); Müslim, Mesâcid, 180-183 (1/430-431); Ebû Dâvûd, Salât 4 (1/110); Nesâ'i, Mevâkit, 5 (1/199-200); Tirmizi, Salât, 119 (1/295); İbn Mace, Salât, 4 (1/222); Musned, 2/266, 462; Musannaf, 1/542.

[53] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/33

[54] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/32/33-34

[55] Avali, Medine-i Munevvere'nin doğusundaki yerlerin ismidir. Bu yerlerdeki köylerin en uzağı, Medine'ye 8 mil, en yakını ise 2 mil mesafedeydi.

[56] Buhari, mevâkit, 13 (1/138); Müslim, Mcsâcid, 192 (17433); Ebû Dâvûd, Salât, 5 (1/111); NesâT, Mevâkit, 8 (1/202); İbn Mâce, Salât, 5 (1/223); Muvatta', Vukût, 11 (1/9); Musned, 3/161, 214, 223., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/34

[57] Fey-i zevâi, güneş tam tepede, (örfî günün tam ortasında) iken eşyanın yere düşen gölgesine denir. Bu gölge zamana ve yere göre uzun, kısa veya hiç belirsiz olabilmektedir.

[58] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/34-35

[59] Buhari, Mevâkit, 18 (1/140); Mesâcid, 216 (1/441); Ebû Dâvûd, Salât, 6 (1/113); Tirmizi, Salât, 122 (1/304); İbn Mâce, Salât, 7 (1/225); Musned, 4/54., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996:

3/35

[60] İbn Mâce, Salât, 7 (1/225); İbn Huzeyme, 1/175; Mustedrek, 1/191., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/36

[61] Ebû Dâvûd, Salât, 7 (1/114); Nesâ'i, Mevâkit, 19 (1/212); Tirmizi, salât, 123 (1/306); Mus-ned, 4/270, 272, 274; Hâkim, 1/194-195.

[62] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/37

[63] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/36/37-38

[64] Musned, 2/377. 416, 526, 537. Bkz. Buhari, Ezan, 29 (1/158); Nesâ'i, İmamet, 49 (2/83); Muvatta', Cemaat, 3 (1/129-130). Bazı rivayetlere göre Hz. Peygamber, cemaati az görünce kızıp yukarıdaki sözü buyurmuştu. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/38-39

[65] Buhari, Mevâkit, 22, 24 (1/141-142); Ezan, 161, 162 (1/209-210); Müslim, Mesâcid, 218 (1/441); Nesâ'i, Mevâkit, 21 (1/214); Musned, 6/34, 199, 215., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/39

[66] Müslim, Mesâcid, 219 (1/442); Nesâ'i, Mevâkit, 21 (1/214-215); Musned 6/150; Musannaf, 1/557., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/40

[67] Buhâri, Temenni, 9 (8/131), Mevâkit, 24 (1/143); Müslim, Mesâcid, 225 (17444); Nesâ'i, Mevâkit, 20 (1/213); Musned, 1/221, 366; Musannaf, 1/557., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/38-40

[68] Buhâri, Mevâkit, 27 (1/144); Müslim, Mesâcid, 230-232 (1/445-446); EbÛ Dâvûd, Salât, 8 (1/115); Nesâ'i, Mevâkit, 25 (1/217-218); Tirmizi, Salât, 116 (1/287-288); İbn Mâce, Salât, 2 (1/ 220); Muvatta1, Vukût, 4 (1/5); Musned, 6/33, 37, 248., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/41

[69] Tirmizi, Salât, 117 (1/289); Musned, 3/465; 4/143; 5/429., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/42

[70] Firdevs, 4/246; Mecmeu'z-Zevâid, 1/316; Metâlib, 1/74., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/42

[71] Ebû Dâvûd, Salât, 8 (1/115); Nesâ'i, Mevâkit, 27 (1/218); İbniMâce, Salât, 2 (1/221); Musned, 4/140- 142., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/41-42

[72] Buharı, Mevâkit, 29 (1/145); Müslim, Mesâcid, 161 (1/423); Ebû Dâvûd Salât, 241 (1/292); Nesâ'i, Mevâkit, 30 (1/220); Muvatta', Cum'a, 11 (1/105, muallak olarak); Musned, 2/265, 271., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/43

[73] Müslim, Mesâcid, 162 (1/424); Tirmizi, Salât, 377 (2/403); İbn Mâce, İkâmet, 91 (1/356); Musned, 2/241., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/43

[74] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/43-44

[75] Buhari, Mevâkit, 28 (1/144); Müslim, Mesâcid, 163 (1/424); Ebû Dâvûd, Salât, 5 (1/112); Nesâ'i, Mevâkit, 11 (1/206), 28 (1/219); Tirmizi, Salât, 137 (1/353); İbn Mâce, Salât, 11 (1/229); Muvatta', Vukut, 5 (1/6); Musned, 2/260, 348, 462., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/44

[76] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/43/44-45

[77] Tirmizi, Tefsir, 10 (/277); İbn Mâce, Mesâcid, 19 (1/263); Musned, 3/68, 76; Hâkim, 1/ 212- İbn Huzeyme, 2/379. Mezkûr âyet, Tevbe: 9/18. ayetdir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/45-46

[78] Müslim, Mesâcid, 260 (1/454); Ebû Dâvûd, Salât, 48 (1/152); Tirmizi, Salât, 165 (1/433); Musned, 1/58, 68; Musannaf, 1/525., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/45-46

[79] Buhari, Mevâkit, 5 (1/134); Cihâd, 1 (3/200); Müslim, İman, 138-139 (1/89-90); Nesâ'i, Mevâkit, 51 (1/236); Tirmizi, Salât, 127 (1/325), Birr, 2 (4/310); Musned, 1/421, 451., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/47

[80] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/47

[81] Musned, 4/244; Mecme'u'z-Zevâid, 1/302., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/46-48

[82] Müslim, Mesâcid, 241 (1/448); Nesâ'i, İmamet, 55 (2/88); Musned, 5/168., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/49

[83] Müslim, Mesâcid, 238-240 (1/448); Ebû Dâvûd, Salât, 10 (1/117); İbn Mâce, İkâmet, 150 (1/398); Musned, 5/169.

[84] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/50

[85] Bkz. Cinn: 72/26, 27.

[86] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/49-50

[87] Buhari, Mevâkit, 37 (1/148); Müslim, Mesâcid, 316 (1/477); Ebû Dâvûd, Salât, 11 (1/ 121); Nesâ'i, Mevâkit, 52 (1/236); Tirmizi, 131 (1/335-336); İbn Mâce, Salât, 10 (1/227); Musned, c/243, 267. Zikredilen âyet, Tâhâ: 20/14. âyetdir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/51

[88] Nesâ'i, Mevâkit, 54 (1/239).

[89] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/51-52

[90] Müslim, Mesâcid, 201 (1/436); Ebû Dâvûd, Salât, 5 (1/113); Nesâ'i, Mevâkit, 9 (1/204); Tirmizi, Salât, 128 (1/332); İbn Mâce, Salât, 6 (1/224); Musned, 2/8, 134, 145., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/52

[91] Buhari, Mevâkit, 14 (1/138); Müslim, Mesâcid, 200 (1/435); Ebû Dâvûd, Salât, 5 (1/113); Nesâ'î, Salât, 17 (1/192), Mevâkit, 14 (1/204); Tirmizi, 128 (1/330-331); Musned, 2/13, 27, 48, 54., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/52-53

[92] Buhari, Cihâd, 98 (3/233); Müslim, Mesâcid, 203 (1/436); Ebû Dâvûd, Salât, 5 (1/112); Nesâ'i, Salât, 14 (1/190); Musned, 1/79, 81-82, 113.

[93] Bakara: 2/238. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/53

[94] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/53-54

[95] Müslim, İmân, 134 f 1/88); Ebû Dâvud, Sünnet, 14 (4/219); Tirmizi, İmân, 9 (5/13); İbn Mâce, İkâmet, 77 (1/342); Musned, 3/370.

[96] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/54-55

[97] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/54-55

[98] Buharı, Salât, 32 (1/105); Tefsîr, 14 16, 19, 20 (5/151-152); Müslim, Mesâcid, 13 (1/375); Nesâ'i, Salât, 24 (1/197); Kıble, 3 (2/48); Muvatta', Kıble, 6 (1/195); Musned, 2/113; Tirmizi, Tefsir, 3(5/208) Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/56

[99] Bakara: 2/115.

[100] Bakara: 2/177.

[101] Bakara: 2/144.

[102] Âlu İmrân: 3/96.

[103] Burada, buna benzer bir metod olarak, Hz. Peygmaber'in Abdulkayslılara, önceleri içki ile beraber, içlerinde içki yapılan kaplan kullanmayı yasaklamasını hatırlayabiliriz. Daha sonra söz konusu kapların kullanılmasına müsaade edilmişti.

[104] Kıble hakkında bkz. Feth, 1/168-169; 3/64; Müslümanlıkda İbadet Tarihi 68 vd.; Huccetu'l-Lahi'l-Bâliğa, 1/415; Asr-ı Saadet, 1/321 vd. Kıblenin tarihi seyrinin değişik bir izahı için bkz. Feyzu'1-Bâri, 1/132-133., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/56-58

[105] Yani imanınızın eseri ve alâmeti olan ibadetlerinizi, Beytu'l-Makdis'e doğru kıldığınız namazları...

[106] Ebu Dâvud, Sünnet, 15 (4/220); Tirmizi, Tefsir, 3 (5/208); Musned, 1/295, 304, 322, 347. Mezkûr âyet, Bakara: 2/143. âyetidir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/54-58

[107] Müslim, Salât, 240 (1/357); Ebû Dâvud, Salât, 124 (1/208); İbn Mâce, İkâmet, 4 (1/267); Müsned, 6/31. 171. 194, 281., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/59

[108] Ebû Dâvûd, Salât, 119 (1/200); Nesâ'i, İftitâh, 7 (2/95); Tirmizi, Salât, 177 (2/5-6); Musned, 2/375, 500., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/59-60

[109] Müslim, Musâfîrin, 201, 202 (1/534-536); Ebû Dâvûd, Salât, 121 (1/201-202); Nesâ'i, îftitâh, 18 (2/100-101); Tirmizi, Da'avât, 32 (5/485);Musned, 1794, 102-103. Bkz. 1320. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/61

[110] Ebu Dâvûd, Salât, 122 (1/206); Nesâ'i, İftitâh, 19 (2/102); Tirmizi, Salât, 179

(2/9-10); İbn Mâce, İkâmet, 1 (1/264); Musned, 3/50., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/60-62

[111] Buhari, Ezan, 89 (1/181), Müslim, Salât, 50, 52 (1/299); Ebu Dâvûd, Salât, 124 (1/207-208); Nesâ'i, İftitâh, 21, 23 (2/103-104); Tirmizi, Salât, 182 (2/15); İbn Mâce, İkâmet, 4 (1/267) Muvatta', Salât, 30 (1/81); İbn Huzeyme, 1/250; Musannaf, 2/88; Musned, 3/101, 111, 183.

[112] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/63

[113] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/62-63

[114] Hadisin bu senedi munkatı'dır. Çünkü Abdülcebbâr'm babası, o doğmadan önce ölmüştü. Vâ'il'in bu rivayetinin muttasıl senedleri de vardır: Müslim, Salât, 54 (1/301); Nesâ'i, îftitâh, 10 (2/97); İbn Mâce, İkâmet, 3 (1/266); Musned, 4/316, 318, 319; Ebû Dâvûd, Salât, 116 (1/192). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/64

[115] Menhel, 5/158-163., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/64-65

[116] Bubari, Ezan, 95 (1/184); Müslim, Salât, 34-36 (1/295); Ebû Dâvûd Salât, 136 (1/217); Nesâ'i, İftitâh, 25 (2/106); Tirmizi, Salât, 183 (2/25); İbn Mâce, ikâmet, 11 (1/273); Musned, 5/ 314, 321, 322; Musannaf, 2/93; İbn Huzeyme, 1/246., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/65

[117] Ebû Dâvûd, Salât, 123 (1/206-207); Tirmizi, Salât, 186 (2/30-31); İbn Mâce, İkâmet, 12 (1/275-276); Musned, 5/7, 15, 20.

[118] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/66

[119] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/66-67

[120] Buhari, Ezan, 89 (1/181); Müslim, Mesâcid, 147 (1/419); Ebû Dâvûd, Salât, 123 (1/207); Nesâ'i, İftitâh, 16 (2/99-100); İbn Mâce, İkâmet, 1 (1/264-265) Musned, 2/231, 494., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/65-67

[121] Fatiha: 1/7.

[122] Buhari, Ezan, 113 (1/190); Müslim, Salât, 76 (1/307); Nesâ'i, İftİtâh, 30 (2/110-111); Musned, 2/449-450., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-

Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/68

[123] Buhari, Ezan, 111, 113 (1/190); Müslim, Salât, 72 (1/307); Ebû Dâvûd, Salât, 172 (1/246); Nesâ'i, İftitâh, 30 (2/111); Tirmizi, Salât, 185 (2/30); İbn Mâce, İkâmet, 14 (1/277); Muvatta', Salât, 44-45 (1/87); Musned, 2/233, 270, 459; Musannaf, 2/97; İbn Huzeyme, 1/286., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/68-69

[124] Ebû Dâvûd, Salât, 172 (1/246); Tirmizi, Salât, 184 (2/27); İbn Mâce, İkâmet, 14 (1/278); Musned, 4/316, 318., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/69

[125] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/69-70

[126] Buhârî, Ezan, 115 (1/191), 128 (1/194); Müslim, S^'ât, 27-30 (1/293-294); Ebû Dâvüd, Saîât, 140(1/221); Nesâî, îftitâh; 81(2/141), Tatbik, 95(2/187); Muvatta; Salât, 19(1/76); Müsned, 2/236, 270, 502., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/70-71

[127] Nesâî, Tatbîk, 35 (2/161), 91 (2/185), Sehv, 70(3/52-53); Tirmizî, Salât, 188 (2/34); Müsned, 1/386, 442, 443., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/70-71

[128] Buharı, Ezan, 83 (1/179); Müslim, Salat, 21-23 (1/292); EbÛ Dâvûd, Salât, 116 (1/191-192); Nesâi, İftitah, 1-3(2/93-94); Tirmizî, Salât, 190 (2/35); İbn Mâce, İkâmet, 15 (1/279); Muvatta, Salât, 16(1/75); Müsned, 2/8,18,134; Musannaf, 2/67; İbn Ebî Şeybe, 1/234., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/72

[129] Ebû Dâvûd, Salât, 119(1/200).

[130] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/72-73

[131] Buhari, Ezan, 84 (1/180); Müslim, Salât, 24-25 (1/293); Ebû Dâvûd, Salât, 118 (1/199); Nesâ'i, İftitâh, 4 (2/94); İbn Mâce, İkâmet, 15 (1/279); Musned, 3/436, 437; 5/53., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/73

[132] Ebû Dâvûd, SalâtlI6 (1/192-193), 189 (1/262); Nesâ'i, İftitâh, 18 (2/152); Musned, 4/ 316,317., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/71/73-74

[133] Buhari, Ezan, 17, 18 (1/154-155); Müslim, Mesâcid, 292 (1/465); Ebû Dâvûd, Salât, 61 (1/161); Nesâ'î, Ezan, 7, 8 (2/8), İmamet, 4 (2/60); Tirmizi, Salât, 151

(1/399); İbn Mâce, İkâmet, 46 (1/313); Musned, 3/436, 5/53., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/74-75

[134] Müslim, Mesâcid, 291 (1/465).

[135] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/75

[136] Müslim, Mesâcid, 289 (1/464); Neaâ'i, İmamet, 5 (2/60); Musned, 3/24, 48., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/75-76

[137] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/74-76

[138] Buhari, İlm, 41 (1/37); Ezan, 57 (î/171); Müslim, Musâfîrin, 181-193 (1/525-531); Ebû Dâvûd, Salât, 70 (1/166); Nesâ'i, Ğusl, 29 (1/176); İmamet, 45 (2/81); Tirmizi, Salât, 171 (1/451-452); İbn Mâce, İkâmet, 44 (1/312); Musned, 1/341, 343, 347., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/77

[139] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/76-77

[140] Buhari, Ezan, 51 (1/169), Taksîr, 17 (2/40); Müslim, Salât, 77-81 (1/308); EbÛ DâvÛd, Salat, 69 (1/164); Nesâ'i, İmamet, 16 (2/65); Tirmizi, Salât, 267 (2/194); İbn Mâce, İkâmet, 144 (1/392); Muvatta', Cemâat, 16 (1/135); Musned, 3/110- 162. İbn Hıbbân'ın açıklamasına göre mezkûr vak'a h. 5. yıl, zilhicce ayında meydana gelmişti. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/78

[141] Buhari, Ezan, 51 (1/168-169); Müslim, Salât, 90 (1/311-312); Nesâ'i, İmamet, 40 (2/78-79); İbn Mâce, İkâmet, 142 (1/389-390); Musned, 6/251., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/79-81

[142] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/78-81

[143] Buhari, Cum'a, 26 (1/220); Müslim, Mesâcid, 44 (1/386); Ebû Dâvûd, Salât, 221 (1/283); Nesâi, Mesâcid, 46 (2/45; İbn Mâce, İkamet 199 (1/455); Musned, 5/339.

[144] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/82

[145] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul,

1996: 3/82-83

[146] Buhari, Ezan, 65 (1/174); Müslim, Salât, 189 (1/342); Nesai, İmamet, 35 (2/74); Tirmizi, Salât, 175 (1/463); Musned, 3/170, 173, 179., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/84

[147] Buhari, Ezan, 65 (1/174); Müslim, Salât, 189 (1/342); Nesai, İmamet, 35 (2/74); Tirmizi, Salât, 175 (1/463); Musned, 3/170, 173, 179., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/84

[148] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/83-85

[149] Buhâri, Ezan, 22 (1/156-157); Ebu Dâvûd, Salât, 45 (1/148); Nesai, İmamet, 12 (2/63); Musned, 5/310., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/85

[150] Buhari, Ezân, 22 (1/157); Müslim, Mesâcid, 156 (1/422); Ebû Dâvûd, Salât, 46 (1/148); Nesâ'i, Ezan, 42 (2/25); Tirmizi, Salât, 373 (2/395), 415 (2/487); Musned, 5/304, 305, 307, 308., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/86

[151] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/85-86

[152] Buhari, Ezan, 74 (1/177); Müslim, Salât, 124 (1/324); Ebû Dâvûd, Salât, 94 (1/179); İbn Mâce, İkâmet, 50 (1/317); Musned, 3/177, 254, 274; Musannaf, 2/44., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/87

[153] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/86-87

[154] Ebû Dâvûd, Salât, 94 (1/178); Nesâ'i, imamet, 25 (2/70); İbn Mâce, İkamet, 51 (1/318); Musned, 4/284, 285, 296; Mustedrek, 1/572; Musannaf, 2/45, 51., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/87-88

[155] İbn Mâce, İkâmet, 51 (1/318); Musned, 4/126- 127; Musannaf, 2/51; Mustedrek, 1/214., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/88

[156] Nesâ'i, İmamet, 29 (2/72); Musned, 4/128., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/88-89

[157] Müslim, Salât, 122 (1/323); Ebû Dâvûd, Salât, 96 (1/180); Nesâ'i, İmamet, 23 (2/68), 26 (2/71); İbn Mâce, İkâmet, 45 (1/312-313); Musned, 4/122; Musannaf, 2/45, 53., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/89

[158] Müslim, Salât, 123 (1/323); Ebû Dâvûd, Salât, 96 (1/180-181), Tirmizi, Salât, 168 (1/ 440-441); Musned, 1/457.

[159] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/90

[160] Musannaf, 2/53; Tirmizi, Salât, 168 (1/442); İbn Mâce, Salât, 45 (1/313).

[161] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/89/90-91

[162] Müslim, Salât, 132 (1/326); Sbû Dâvûd, Salât, 98 (1/181); Nesai, İmamet, 32 (2/73); Tirmizi, Salât, 166 (1/435); tbn Mâce, İkamet, 52 (1/319); Musned, 2/247, 336, 340, 367., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/91

[163] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/91-92

[164] Ebû Dâvûd, Salât, 48 (1/151-152); Nesâ'i, İmamet, 45 (2/81); Musned, 5/140, 141.

[165] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/92-93

[166] Musned, 5/141., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/93

[167] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/93

[168] Buhari, Mevâkit, 20 (1/141, muallak olarak), Ezan, 34 (1/160); Müslim, Mesâcid, 252 (1/451-452); İbn Mâce, Mesâcid, 18 (1/261); Musned, 2/424, 466, 472., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/94

[169] Nisa': 4/142.

[170] Tevbe: 9/54.

[171] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/92-94

[172] Buhari, Ezan, 29 (1/158); Müslim, Mesâcid, 251 (1/451); Ebû Dâvûd, Salât, 47 (1/150); Nesâ'i, imamet, 49 (2/83); Tirmizi, Salât, 162 (1/422-423); İbn Mâce, Mesâcid, 17 (1/259); Mu-vatta', Cemâat, 3 (1/129); Musned, 2/244, 376, 479. Bkz. 1215. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/95

[173] Dacnân, Mekke yakınında bir dağ veya yerdir.

[174] Buharı, Ezan, 18 (1/155), 40 (1/162); Müslim, Muaâfirîn, 22-24 (1/484); Ebû-Dâvûd, Salât, 214 (1/278-279); Nesâ'i, Ezan, 17 (2/13); İbn Mâce, 35 (17302); Muvatta, Salât, 10,(1/73); Musned, 2/4, 10,53., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/96

[175] Buhari, Ezan, 31 (1/159); Müslim, Mesâcid, 245-246 (1/449-450); Nesâ'i, İmamet, 42 (2/ 80); Tirmizi, Salât, 161 (1/421); İbn Mâce, Mesâcid, 16 (1/258); Muvatta1, Cemâat, 2 {1/129); Musned, 2/233, 485, 486., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/97

[176] Buhari, Ezan, 31 (1/159); Müslim, Mesâcid, 249, 250 (1/450-451); Nesai, imamet, 42 (2/ 80); Tirmizi, Salât, 161 (1/420); İbn Mâce, Mesâcid, 16 (1/259); Muvatta', Cemaat, 1 (1/129); Musned, 2/65, 112., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/96/97-98

[177] Buharı, Ezan, 162, 166 (1/210-211); Müslim, Salât, 134 (1/326); Ebû Dâvûd, Salât, 53 (1/155); Tirmizi, Salât, 400 (2/459); Musned, 2/7, 9; Musannaf, 3/151, Bkz. 448. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/98

[178] Ebû Dâvûd, Salât, 53 (1/155); Musned, 2/438, 475, 528; Musannaf, 3/151; İbn Huzeyme, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/99

[179] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/98-99

[180] Buhâri, Ezan, 42 (1/164); Müslim, Mesâcid, 65 (1/392); İbn Mâce, İkamet, 34 (1/301); Musned, 6/40, 51., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/100

[181] Buharı, Et'ıme, 58 (6/215); Müslim, Mesâcid, 64 (1/392); Nesâ'İ, İmamet, 51 (2/86); Tir-mizi, Salât, 262 (2/184); İbn Mâce, İkamet, 34 (1/301); Musned, 3/100, 110, 161., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/132

[182] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah

Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/99/100-101

[183] Buharı, Ezan, 21 (1/156); Müslim, Mesâcid, 151-154 (1/420-421); Ebû Dâvûd, Salât, 55; Nesâ'i, İmamet, 57 (2/88); Tirmizi, Salât, 244 (2/149); İbn Mâce, Mesâcid, 14 (1/255); vatta', Salât' 4 (1/68); Musned, 2/237-239, 270, 382., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/101

[184] Buharı, Ezan, 20 (1/156); Müslim, Mesâcid, 155 (1/421); Musned, 5/306., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/101-102

[185] Müslim, Mesâcid, 278 (1/460-461); Ebû Dâvûd, Salât, 49 (1/152-153); İbn Mâce, Mesâcid, 15 (1/257); Musned, 5/133., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/102-103

[186] Tirmizi, Salât, 170 (1/445); İbn Mâce, İkamet, 54 (1/321); Musned, 4/228.

[187] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/104

[188] Ebû Dâvûd, Salât, 100 (1/182).

[189] Tirmizi, Salât, 170 (1/448).

[190] Musned, 4/227-228.

[191] Bkz. Tirmizi, 1/448-450., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/104-105

[192] Musned, 4/228.

[193] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/105

[194] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/105-106

[195] Buhari, Salât, 20 (1/100-101), Ezan, 161 (1/209); Müslim, Mesâcid, 266 (1/457); Ebû Dâvûd, Salât, 71 (1/166); Nesâ'i, İmamet, 19 (2/67); Tirmizi, Salât, 173 (1/454-456); Muvatta, Kasru's-Salât, 31 (1/153); Musned, 3/131, 145, 164., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/103-106

[196] Müslim, Salât, 157 (1/334); Musned, 3/85., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/107

[197] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah

Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/107-108

[198] Müslim, Salât, 156 (1/334); Ebû Dâvûd, Salât, 130 (1/213); Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/108-109

[199] Ebû Dâvûd, Salât, 131 (1/213); Nesâ'i, İftitâh, 57 (2/129); Tirmizi, Salât, 229 (2/11); Musned, 5/103, 108., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/109

[200] Bkz. 1295. ve 1297. hadisler:

[201] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/107-109

[202] Müslim, Salat, 154 (1/333); Ebû Dâvûd, Salât, 129 (1/212); Neaâ'i, İftitâh, 53-57 (2/127-128); İbn Mâce, İkâmet, 8 (1/271); Musned, 5/301, 305; İbn Huzeyme, 1/255; Musannaf, 2/104., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/110

[203] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/110

[204] Buharı, Ezan, 107 (1/189); Müslim, Salât, 155 (1/333); Ebû Dâvûd, Salât, 129 (1/212); Ibrı Huzeyme, 1/254., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/109/110-111

[205] Buharı Ezan, 98 (1/185); Müslim, Salât, 173 (1/338); Ebû Dâvûd, Salât, 132 (1/214); Nesâ'i, îftitâh, 61 (2/130-131); Tirmizi, Salât, 230 (2/112); İbn Mâce, İkâmet, 9 (1/272); Muvatta', Salât, 24 (1/78); Musned, 6/338, 340; Musannaf, 2/108., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/111

[206] Buhari, Ezan, 99 (1/186); Müslim, Salât, 174 (1/338); Ebû Dâvûd, Salât, 132 (1/214-215); Nesâ'i, İftitâh, 62 (2/131); İbn Mâce, İkamet, 9 (1/272); Muvatta', Salât, 23 (l/78);Musned, 4/80., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/111-112

[207] Buhari, Ezan, 60 (1/172); Müslim, Salât, 178 (1/339); Ebû Dâvûd, Salât, 68 (1/163), 127 (1/210); Nesâ'i, îmâmet, 41 (2/79); İftitâh, 67, 68 (2/134); İbn Mâce, İkamet, 10 (1/273); Musned, 3/308, 369.

[208] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/113

[209] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul,

1996: 3/112/113-114

[210] Kâf: 50/10.

[211] Müslim, Salât, 167 (1/337); Nesâ'i, îftitâh, 40 (2/121)., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/114-115

[212] Kâf: 50/10.

[213] Müslim, Salât, 165, 166 (1/336, 337); Tirmizi, Salât, 228 (2/108-109); İbn Mâce, İkamet, 5 (1/268); Musned, 4/322; Musannaf, 2/115; İbn Ebî Şeybe, 1/353., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/115

[214] Tekvîr: 81/17. Bu âyetin bir meali şöyledir: *"Karanlığa yöneldiği zaman geceye yemin ederim."*

[215] Müslim, Salât, 164 (1/336); Ebû Dâvûd, Salât, 135 (1/216); Nesâ'i, İftitâh, 41 (2/121); İbn Mâce, İkamet, 5 (1/268); Musned, 4/306, 307; Musannaf, 2/116; İbn Ebî Şeybe, 1/353., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/115-116

[216] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/116

[217] Buhari, Mevâkit, 39 (1/148), Ezan, 104 (1/187); Müslim, Mesâcid, 235 (1/447); Nesâ'i, Mevâkit, 16 (1/210), 20 (1/212-213); Ebû Dâvûd, Salât, 3 (1/109-110); İbn Mâce, Salât, 3 (1/221), İkamet, 5 (1/268); Musned, 4/420, 423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/114-117

[218] Müslim, Salât, 117 (1/321); Ebû Dâvûd, 167 (1/240); İbn Mâce, İkamet, 68 (1/332); Mus-ned, 5/93, 101, 108., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/117-118

[219] Buharı, Ezan, 92 (1/182-183); Ebû Dâvûd, Salât, 167 (1/240); Nesâ'i, Sehv, 9 (3/7); İbn Mâce, İkamet, 68 (1/332); Musned, 3/109, 112, 115., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/118

[220] Mü'minûn: 23/1-2.

[221] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/117/118-119

[222] Buharı, Ezan, 118 (1/192); Müslim, Mesacid, 29-31 (1/380); Ebû Dâvûd, Salât, 150 (1/ 229); Nesâ'i, Tatbik, 2 (2/144); Tirmizi, Salât, 192 (2/44); İbn Mâce, İkamet, 17 (1/283); Musned, 1/181, 182. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/119-120

[223] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/120

[224] Ebû Dâvûd, Salât, 148 (1/228); Nesâ'i, Tatbik, 4, 6 (2/145); Musned, 4/119,120; 5/274, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/119/120-121

[225] Vakıa: 56/74-96.

[226] A'lâ: 87/1.

[227] Ebû Dâvûd, Salât, 151 (1/230); İbn Mâce, İkâmet, 20 (1/287); Musned, 4/155., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/121-122

[228] Müslim, Musâfırîn, 203 (1/536); Ebû Dâvûd, Salât, 151 (1/230); Tirmizi, Salât, 194 (2/ 48); İbn Mâce, İkamet, 20 (1/287); Musned, 5/382., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/122

[229] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/121/122-123

[230] Ebû Dâvûd, Salât, 117 (1/194-196); Tirmizi, Salât, 193 (2/45-46), 219 (2/87). Bkz. 1356. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/123-124

[231] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/124

[232] Buhari, Ezan, 83 (1/179); Müslim, Salât, 21-23 (1/292); Ebû Dâvûd, Salât, 116 (1/191-192); Nesâ'i, Tatbik, 22 (2/153); Muvatta', Salât, 16 (1/75); Musned, 2/8, 18. 170-Bkz. 1259. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/125

[233] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/125

[234] Buhari, Ezan, 74 (1/177); Müslim, Salât, 86 (1/309-310}; Ebû Dâvûd, Salât, 69 (1/164); İbn Mâce, İkamet, 13 (1/276), 144 (1/393); Musned, 2/230, 314, 341., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/126

[235] Müslim, Salât, 62 (1/303-304); Ebû Dâvûd, Salât, 182 (1/255-256); Nesâ'i, Tatbik, 24 (2/ 154-155); İbn Mâce, İkamet, 24 (1/291-292); Musned, 4/393, 401, 405, 409. Bkz. 1365. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları,

Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/126-127

[236] Müslim, Salât, 205 (1/347); Ebû Dâvûd, Salât, 144 (1/224); Nesâ'i, Tatbik, 26 (2/156); Musned, 3/87., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/127-128

[237] Tirmizi, Salât, 197 (2/53). Hadisin diğer kaynakları için bkz. 1241. hadis

[238] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/128

[239] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/124/128-129

[240] Ebû Dâvûd, Salât, 75 (1/168); İbn Mâce, İkamet, 41 (1/309); Musned, 4/92, 98. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/129-130

[241] Buhari, Ezan, 53 (1/170); Müslim, Salât, 114-116 (1/320-321); Ebû Dâvûd, Salât, 76 (1/ 169); Nesâ'i, İmamet, 38 (2/75); Tirmizi, Salât, 409 (2/475-476); İbn Mâce, İkamet, 41 (1/308); Musned, 2/469, 504., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/130

[242] Müslim, Salât, 112 (1/320); Ebû Dâvûd, Salât, 77 (1/169); Musned, 3/126, 240., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/129/130-131

[243] Buhari, Ezan, 133 (1/197); Müslim, Salât, 227-229 (1/354); Ebû Dâvûd, Salât, 155 (1/ 235); Nesâ'i, İftitâh, 41 (2/164); Tirmizi, Salât, 203 (2/62); İbn Mâce, İkamet, 19 (1/286); Mus-ned, 1/279-280, 286., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/131-132

[244] Buhari, Ezan, 134 (1/197-198); Müslim, Salât, 230-231 (1/354-355); Nesâ'î, İftitâh, 44-46 (2/164-165); İbn Mâce, İkamet, 19 (1/286); Musned, 1/292, 305., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/132

[245] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/131/132-133

[246] Ebû Dâvûd, Salât, 141 (1/222); Nesâ'î, Tatbik, 39(2/163), 94 (2/186); Tirmizi, Salât, 199 (2/56). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/133

[247] Ebû Dâvûd, Salât, 141 (1/222); Nesâ'î, Tatbik, 39(2/163), Tirmizi, Salât, 200 (2/58); Musned, 2/381.

[248] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/134

[249] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/133-134

[250] Buhari, Mevâkit, 8 (1/135), Ezan, 141 (1/200); Müslim, Salât, 233 (1/355); Ebû Dâvûd, Salât, 158 (1/236); Nesâ'î, İftitâh, 86 (2/143), Tatbîk, 54 (2/169); Tirmizî, Salât, 205 (2/65-66); İbn Mâce, İkamet, 21 (1/288); Musned, 3/109, 115, 291. Bu hadis, Nesâ'î'nin İftitâh bölümündeki rivayeti hariç, verilen bütün kaynaklarda; "Secdede ölçülü durunuz..." şeklindedir. Nesâ'î'nin İftitâh bölümünde ise; 'Rükû' ve secdede ölçülü durunuz..." şeklindedir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/135

[251] Ebû Dâvûd, Salât, 148 (1/228); Nesâ'î, Tatbîk, 56 (2/169); İbn Mâce, İkamet, 204 (1/ 459); Musned, 3/428, 444., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/135

[252] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/134-136

[253] Ebû Dâvûd, Salât, 151 (1/231); Nesâ'î, Tatbik, 26 (2/157), 87 (2/183); İbn Mâce, İkamet, 23 (1/289); Musned, 5/398, 400; Mustedrek, 1/271.

[254] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/136-137

[255] Müslim, Salât, 207-208 (1/348); Ebû Dâvûd, Salât, 152 (1/232); Nesâ'î, Tatbik, 9 (2/ 148), 63 (2/172); Musned, 1/219., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/137

[256] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/

[257] Bkz. 1331. hadisin kaynakları. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/137-138

[258] Ebû Dâvûd, Salât, 148 (1/226); Nesâ'î, Tatbik, 55 (2/169); Tİrmizî, Salât, 196 (2/51); İbn Mâce, ikamet, 16 (1/282); Musned, 4/119, 122., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/139

[259] Müsned, 5/310; Mustedrek, 17229; Mecmeu'z-Zevâid, 2/120., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/139-140

[260] Ebû Dâvûd, Salât, 148 (226/227); Nesâ'î, Tatbik, 78 (2/179); Tirmizi, Salât,

226 (2/100); İbn Mâce, Taharet, 57 (1/156); Musned, 4/340; Mustedrek, 1/241-243., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/141-142

[261] Hacc: 22/77.

[262] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/139-142

[263] Müslim, Salât, 239 (1/357); Musned, 6/332, 333, 335., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/143

[264] Müslim, Salât, 237 (1/357); Ebû Dâvûd, Salât, 158 (1/236); Nesâ'î, Tatbik, 53 (2/168); İbn Mâce, İkamet, 19 (1/285); Musned, 6/331., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/143

[265] Müslim, Salât, 238 (1/357); Nesâ'î, Tatbîk, 89 (2/184). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/144

[266] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/142-144., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/145

[267] Buhari, Ezan, 121 (1/192), 127^1/194); Ebû Dâvûd, Salât, 147 (1/225); Nesaî, Tatbik, 25 (2/155), 90 (2/184); Tirmizi, Salât, 207 (2/69).

[268] Müslim, Salât, 193 (1/343); Nesâ'î, Sehv, 77 (3/56); Musned, 4/294.

[269] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/145-146

[270] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/144-146

[271] Müslim, Salat, 105 (1/317); Ebû Dâvud, Taharet, 59 (1/37); Muvatta', Taharet, 41 (1/35-36); Musned, 4/244, 247-251. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/146-147

[272] Müslim, Taharet, 81 (1/230).

[273] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/147-148

[274] Müslim, Mesâcid, 154(1/421).

[275] Müslim, Mesâcid, 153 (1/421).

[276] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah

Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/146/148-149

[277] Buhari, Salât, 23 (1/101), Ahmel fi's-Salât, 9 (2/61); Müslim, Mesâcid, 191 (1/433); Ebû Dâvûd, Salât, 93 (1/177); Nesâ'î, Tatbik, 60 (2/171); Tirmizî, Salât, 41 1(2/479); İbn Mâce, Salât, 64 (1/329); Musned, 3/100., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/149-150

[278] Ebû Dâvûd, Salât, 186 (1/260); Nesâ'î, Tatbik, 100 (2/188-189); Musned, 4/3. Bkz. Müslim, Mesâcid, 112,113 (1/408).

[279] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/150

[280] Müslim, Mesâcid, 114, 115 (1/408); Ebû Dâvûd, Salât, 186 (1/259); Nesâ'î, Tatbik, 99 (2/ 188); Ebu Muhammed Abdullah b.Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/151

[281] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/150-151

[282] Tahıyyât duasının meali şöyledir: Bütün mülkler, niyazlar ve güzel kelimeler Allaha mahsustur. Selâm senin üzerine olsun, ey Peygamber, Allah'ın rahmeti ve bereketleri de! Selâm bizim ve, Allah'ın iyi kullarının üzerine olsun. Ben şehâdet ederim ki, Allah'dan başka hiçbir tanrı yoktur. Ben yine şehâdet ederim ki, Muhammed onun kulu ve elçisidir.

[283] Buhari, Ezan, 148 (1/202); Müslim, Salât, 55 (1/301-302); Ebû Dâvûd, Salât, 182 (1/ 254); Nesâ'î, Tatbik, 101 (2/189); Tirmizî, Salât, 215 (2/81); İbn Mâce, İkamet, 24 (1/290); Musned, 1/382, 423, 427-428., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/152-153

[284] Ebû Dâvûd, Salât, 182 (1/254-255); Musned, 1/422. Bu hadisi Taberâni de el-Mu'cemu'l-Evsaf mda rivayet etmiş ve, "Bunu yaptığın..." ile devamındaki son iki cümlenin Abdullah b. Mes'ûd'un kendi sözleri olduğunu açıklamıştır (Mecme', 2/142). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/152/153-154

[285] Buhari, Enbiyâ; 10 (4/118), Da'avât, 32 (7/156); Müslim, Salât, 66 (1/305); Ebû Dâvûd, Salât, 183 (1/257); Nesâ'î, Sehv, 51 (3/40); Tirmizi, Salât, 351 (2/353); İbn Mâce, İkamet, 25 (1/ 293); Musned, 4/244., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/154-155

[286] Müslim, Salât, 65 (1/305); Ebû Dâvud, Salât, 183 (1/258); Nesâ'î, Sehv, 49 (3/38-39); Tirmizî, Tefsir, 34 (5/359); Musned, 4/118- 119; 5/274; Muvatta', Sefer, 67 (1/165-166)., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/155-156

[287] Ahzâb: 33/56.

[288] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/154/156-1578

[289] Müslim, Mesâcid, 130 (1/412); Ebû Dâvûd, Salât, 184 (1/258); Nesâ'î, 64 (3/49); İbn Mâce, İkamet, 26 (1/294); Musned, 2/477., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/157-158

[290] Müslim, Fiten, 105 (4/2249).

[291] a.g.e.

[292] Müslim, Fiten, 104 (4/2249).

[293] Ebû Dâvûd, Melâhım, 16 (4/121).

[294] Müslim, Fiten, 126, 127 (4/2267).

[295] Müslim, Fiten, 95 (4/2245).

[296] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/158-160

[297] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/157-160

[298] Müslim, Mesâcid, 119 (409); Nesâ'î, Sehv, 68 (3/51-52); İbn Mâce, İkamet, 28 (1/296); Musned, 1/172, 180-181, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/161

[299] Müslim, Mesâcid, 117 (1/409); Musned, 1/444., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/161

[300] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/160/161-162

[301] Bu cümlelerin tercümesi şöyledir: Allah'ım! Selâm sensin, (dünya ve âhiret) selâmetide ancak sendendir. Şanın yücedir, ey celâl ve ikram sahibi!

[302] Müslim, Mesâcid,136 (1/414); Nesâ'î, Sehv, 82 (3/58); Tirmizî, Salât, 224 (2/96); İbn Mâce, İkamet, 32 (1/298); Musned, 6/62,184, 235; Ebû Dâvud, Vitr, 25 (2/84). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/162

[303] Müslim, Mesâcid, 135 (1/414); Ebû Dâvud, Vitr, 25 (2/84); Nesâ'î, Sehv, 81 (2/58); Tirmizî, Salât, 224 (2/98); İbn Mâce, İkamet, 32 (1/300); Musned, 5/275, 279-280., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/163

[304] Buhâri, Ezan, 155 (1/205); Müslim, Mesâcid, 138 (1/415); Ebû Dâvud, Vitr, 25

(2/82); Nasâ'î, Sehv, 85 (3/59-60); Musned, 4/245,247,250., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/162-163

[305] Buharı, Ezan, 159(1/207); Müslim, Musâiîrin, 59(1/492); Ebû Dâvud, Salât, 204 (1/273); Nesâ'î, Sehv, 100 (3/68; İbn Mâce, İkâmet, 33 (1/300); Musned, 1/383, 429; Musannaf, 2/240., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/164

[306] Müslim, Musâfmn, 60 (1/492); Nasâ'î, Sehv, 100 (3/68); Musned, 3/217, 281., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/164

[307] Müslim, Musâfırîn, 61 (1/492); Musned, 3/133, 179., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/164-165

[308] Ebû Dâvûd, Vitr, 24 (2/82); Musned, 2/238. Bkz. Buhârî, Ezan, 155 (1/205); Müslim, Mesâcid, 142 (1/416-417); İbn Huzeyme, 1/368. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/165-166

[309] Nesâ'i, Sehv, 93 (3/64); Musned, 5/184, 190; İbn Huzeyme, 1/370., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/166-167

[310] el-Fethu'r-Rabbânî, 4/59; Sindî'nin Nesâ'î haşiyesi. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/164-167

[311] Ebû Dâvûd, Salât, 149 (1/229); İbn Mâce, İkamet, 202 (1/458); Musned, 4/103.

[312] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/168-169

[313] Rivayetin bu kısmında cümle düşmesi ile takdim-te'hirleri olmalıdır. İbn Mâce ve Tir-mizî'nin rivayetleri de göz önüne alındığında, mânâ şöyle olabilir: Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sallem- namaza kalktığı zaman güzelce dikilir, sonra her kemik yerine yerleşince ellerini, omuzlarının hizasına getirinceye kadar kaldırır, sonra tekbir getirir (Bkz. Menhel, 5/133).

[314] Buhâri, Ezan, 155 (1/201); Ebû Dâvûd, Salât, 117 (1/194); Nesâ'î, Tatbik, 49 (2/166), Sehv, 2 (3/4); Tirmizî, Salât, 193 (2/45), 201z (2/59), 219 (2/86-87), 227 (2/105-107); İbn Mâce. İkamet, 15 (1/280), 72 (1/337); Musned, 5/424. Bkz. 1313. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/170-171

[315] Ebû Dâvûd, Salât, 116 (1/193); Nesâ'i, İftitah, 12 (2/97-98), Sehv, 34 (3/31); İbn Mâce, İkamet, 15 (1/281); Musned, 4/318; İbn Huzeyme, 1/353., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı),

Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/171-172

[316] Bu hadisin kaynakları için bkz. 1318. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/169/173-174

[317] Buhari, Edeb, 18 (7/74-75); Müslim, Mesâcid, 42 (1/385-386); Ebû Dâvûd, Salât, 169 (1/ 241); Nesâ'î, İmamet, 37 (2/75), Sehv, 13 (3/10); Musned, 5/295, 303, 310, 311., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/174-175

[318] Buhari, Salât, 106 (1/131); Müslim, Mesâcid, 41 (1/385); Ebû Dâvûd, Salât, 169 (1/241); Nesâ'î, Sevh, 13 (3/10); Muvatta', Sefer, 81 (1/170), Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/175

[319] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/174/175-176

[320] Ebu Dâvûd, Salât, 170 (1/243); Nesâ'î, Sehv, 6 (3/6); Tirmizî, Salât, 271 (2/203-204); Musned, 4/332.

[321] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/176-177

[322] Nesa î, Sehv, 6 (3/6); İbn Mâce; ikamet, 59 (1/325); Musned, 2/10; İbn Huzeyme, 2/49., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/177

[323] Ebû Dâvud, Salât, 170 (1/244).

[324] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/176/177-178

[325] Buhari, Amel fı's-Salât, 5 (2/60); Müslim, Salât, 106 (1/318); Ebû Dâvûd, Salât, 173 (1/ 247); Nesâ'î, Sehv, 15 (3/11); Tirmizî, Salât, 272 (2/205); İbn Mâce, İkamet, 65 (1/329); Musned, 2/261,376,432., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/178

[326] Buhari, Ezan, 48 (1/167), Amel fi'u-Salât, 5 (2/60); Müslim, Salât, 102-103 (1/316-317); Ebû Dâvûd, 173 (1/247); Nesâ'î, İmamet, 7 (2/60-61), 15 (2/64-65); İbn Mâce, İkamet, 65 (1/330); Muvatta', Sefer, 61 (1/163-164); Musned, 5/330, 332, 333., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/179

[327] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/178-179

[328] Buhari, Ezan, 81 (1/178); Müslim, Musâfırîn, 213 (1/539-540); Ebû Dâvûd, Salât, 205 (1/274); Nesâ'î, Kıyâmu'1-Leyl, 1 (3/161); Tirraizî, Salât, 331 (2/312); Musned, 5/182, 184; Muvatta', Cemâ'at, 4 (1/130, mevkuf olarak). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/179-180

[329] Ebû Dâvûd, Salât, 57 (1/157); Nesâ'î, İmamet, 54 (2/87); Tirmizi, Salât, 163 (1/424-425); Musned, 4/160, 161; Mustedrek, 1425., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/180-181

[330] Ebû Dâvûd, Salât, 56 (1/157); Tirmizi, Salât, 164 (1/427-428); Mustedrek, 1/209; Musned, 3/64, 85., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/182

[331] (Bkz. 1279. 1280.Hadisler). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/182

[332] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/182-183

[333] Feyzu'l-Kadir, 4/221; Menhel, 4/277 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/181-183

[334] Buhari, Salât, 9 (1/96); Müslim, Salât, 275, 276 (1/367-368); Ebû Dâvûd, Salât, 78 (1/ 169); Nesâ'î, Kıble, 14 (2/54); İbn Mâce, İkamet, 69 (1/333); Muvatta', Cemâat, 30 (1/140); Musned, 2/239- 285., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/184

[335] Buhari, Salat, 9 (1/95); Müslim, Salat, 277 (1/368); Ebû Dâvûd, Salat, 78 (1/169); Nesî, Kıble, 18 (2/56); Musned, 2/243, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/184

[336] Buhari, Salât, 10(1/97), Mevâkit, 30 (1/145); Ebû Dâvûd, Libâs, 24 (4/55); Tirmizi Libâs 24 (4/235); İbn Mace, Libâs, 3 (2/1179); Muvatta', Libâs, 17 (2/917); Musned, 2/432, 464. 475., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/185

[337] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/185-186

[338] Buhari, Salât, 21 (1/101); Müslim, Mesâcid, 270 (1/458); Ebû Dâvûd, Salât, 91 (1/176); Nesâ'î, Mesâcid, 45 (2/45); İbn Mâce, İkamet, 63 (1/328); Musned, 6/330, 335, 336. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/186-187

[339] Buhari, Salât, 20 (1/100-101); Müslim, Mesâcid, 266, 267 (1/457); Ebû

Dâvûd, Salât, 71 (1/166); Nesâ'î, Mesâcid, 44 (2/44); Tirmizi, Salât, 173 (1/454); Musned, 3/184; Muvatta', Sefer, 31 (1/153). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/186-187

[340] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/188

[341] Ebû Dâvûd, Taharet, 133 (1/100); Nisa', Taharet, 185 (1/127); İbn Mace, Taharet, 83 (1/ 179); Musned, 6/427., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/187-188

[342][342] Buharı, Salât, 24 (1/102); Müslim, Mesâcid, 60 (1/391); Nesâ'î, Kıble, 24 (2/58); Tirmizi, Salât, 293 (2/249); 3/100, 166., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/189

[343] Ebû Dâvûd, Salât, 89 (1/175); Musned, 3/411., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/188/189-190

[344] Ebû Dâvûd, Salât, 86 (1/174); Tirmizi, Salât, 278 (2/217); Mustedrek, 1/253; Musned, 2/ 295, 341; İbn Huzeyme, 1/379., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/190

[345] Neylu'l-Evtâr, 2/87; Menhel, 5/33.

[346] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/190-191

[347] Bu hadisin şâhidleri vardır: Ebû Dâvûd, Salât, 88 (1/174); Tirmizi, Salât, 282 (2/223); İbn Mâce, İkamet, 67 (1/331); Musned, 6/8, 391., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/191

[348] Müslim, Salât, 232 (1/355); Ebu Dâvud, Salât, 88 (1/174-175); Nesâ'î, Tatbik, 58 (2/ 170); Musned, 1/304, 316., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/192

[349] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/191/192-193

[350] Müslim, Zühd, 57-59 (4/2293); Ebû Dâvûd, Edeb, 89 (4/306); Musned, 3/96.

[351] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/193

[352] Buhari, Vudû', 53 (1/60); Müslim, Müsâfirîn, 222 (1/542), Ebû Dâvûd, Tetavvu, 19 (2/ 33); Nesâ'î, Taharet, 116 (1/83); Tirmizi, Salât, 263 (2/186); İbn Mâce, İkamet, 184 (1/436); Muvatta', Salâtu'1-Leyl, 3 (1/118); Musned, 6/202, 205, 259.,

Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/193-194

[353] Müslim, Musâfırîn, 120 (1/507); Ebû Dâvûd, Salât, 179 (1/250); Nesâ'î, Kıyâmu'1-Leyl, 20 (3/182); İbn Mâce, İkamet, 141 (1/388); Muvatta', Cemâ'at, 19 (1/136); Musned, 2/162, 193, 203., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/195

[354] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/194/195-196

[355] Müslim, Musâfirîn, 118 (1/507); Nesâ'î, Kıyâmu'l-Leyl, 19 (3/182); Tirmizi, Salât, 275 (2/211-212); Muvatta', Cemâ'at, 21 (1/137); Musned, 6/285., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/196

[356] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/196-197

[357] Buhari, Amel fi'ʼs-Salat, 8 (2/61); Müslim, Mesacid, 47 (1/387); Ebu Davud, Salat, 175 (1/249); Nesa'i, Saehv, 8 (3/7); Tirmizi, Salat, 279 (2/220); İbn Mace, İkamet, 62 (1/327); Musned, 3/426; 5/425., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/197-198

[358] Ebû Dâvûd, Salât, 175 (1/249); Nes'i Sehv, 7 (3/7); Tirmizi, Salât, 279 (2/219); İbn Mace, İkamet, 62 (1/328); Musned, 5/150, 163, 179., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/197-198

[359] Buhari, Teyemmüm, 1 (1/86); Müslim, Mesâcid, 3 (1/370-371); Nesâ'î, Ğusl, 26 (1/172); Musned, 3/304., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/199

[360] Ebû Dâvûd, Salât, 24 (1/132-133); Tirmizi, Salât, 236 (2/131); İbn Mâce, Mesâcid, 4 (1/ 246); Musned, 3/83, 96; İbn Huzeyme, 2/7; Mustedrek, 1/251; Musannaf, 1/405

[361] Dârimi'nin bir nüshasında son iki cümle şöyledir: "Çünkü bu hadisi (ravilerin) çoğu mursel olarak rivayet etmişlerdir". Bu cümle, vakıaya daha uygundur. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/199-200

[362] Tirmizi, 2/133-134; Menhel, 4/114-118. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/198/200-201

[363] Hadiste geen "merâbid" kelimesi, koyun ve keçilerin su kenarındaki yatak yerleri ve koyun-keçi ağılı" mânâlarına gelmektedir.

[364] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/201-202

[365] Tirmizi, Salât, 259 (2/180-181); İbn Mâce, Mesâcid, 12 (252-253); Musned, 2/451, 491. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/201-202

[366] Buhari, Salât, 65 (1/116); Müslim, Mesâcid, 24, 25 (1/378); Tirmizi, Salât, 237 (2/134); İbn Mâce, Mesâcid, 1 (1/243); Musned, 1/61-70., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/203

[367] Buhari, Salât, 60 (1/114); Müslim, Musâfirîn, 69, 70 (1/495); Ebû Dâvûd, Salât, 19 (1/ 127); Nesâ'î, Mesâcid, 38 (2/42); Tirmizi, Salât, 235 (2/129); İbn Mâce, İkamet, 57 (1/324); Muvatta', Sefer, 57 (1/162); Musned, 5/295, 296, 303., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996:

3/203-204
[368] Müslim, Musâfirîn, 68 (1/494); Ebû Dâvûd, Salât, 18 (1/126, 127); Nesâ'î, Mesâcid, 37 (2/41); İbn Mâce, Mesâcid, 13 (1/254); Musned, 3/497; 5/425., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/204-205
[369] Buhari, Salât, 37 (1/107); Müslim, Mesâcid, 55-56 (1/390); Ebû Dâvûd, Salât, 22 (1/128-129); Nesâ'î, Mesâcid, 31 (2/39); Tirmizi, Salât, 401 (2/461); Musned, 3/232, 274, 277., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/205
[370] Buhari, Salât, 33 (1/105-106); Müslim, Mesâcid, 54 (1/390); Nesâ'î, Taharet, 192 (1/ 132); Musned, 3/176, 188, 273, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/206
[371] Buhari, Salât, 33 (1/106); Müslim, Mesâcid, 50-51 (1/388); Ebû Dâvûd, Salât, 22 (1/ 129); Nesâ'î, Mesâcid, 32 (2/40); İbn Mâce, Mesâcid, 10 (1/251); Muvatta', Kıble, 4 (1/194); Musned, 2/6, 141., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/206-207
[372] Buhari, Salât, 34, 35 (1/106); Müslim, Mesâcid, 52 (1/389); İbn Mâce, Mesâcîd, 10 (1/ 251); Musned, 3/58, 88, 93. Bu hadisin sadece Ebû Sa'id rivayeti için bkz. Ebû Dâvûd, Salât, 22 (130); Nesâ'î, Mesâcid, 33 (2/40); Musned, 3/6, 24., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/205-207
[373] Musned, 5/156; Mecmeu'z-Zevâ'id, 2/21-22; 5/223., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/208
[374] Buhari, Teheccüd, 2 (2/42); Müslim, Fedâilu's-Sahâbe, 140 (4/1927-1928); İbn Mâce, Rü'ya, 10 (2/1291); Musned, 2/146., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/209
[375] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/208/209-210
[376] Tirmizi, Buyu', 75 (3/610); Amelu'1-Yevm vel-Leyle, 219-220; Mustedrek, 2/56. Hadisin sadece ikinci kısmının mutâbileri için bkz. Müslim, Mesâcid, 79 (1/397); Ebû Dâvûd, Salât, 21 (1/128)., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/210
[377] Bkz. 639. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/211
[378] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah

Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/211-212

[379] Buharı, Salât, 55 (1/112); Müslim, Mesâcid, 22 (1/377); Nesâ'î, Mesâcid, 14 (2/33); Mus-ned, 1/218, 6/34, 229., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/212-213

[380] Medine'de Mescid ile çarşı arasındaki bir yerin adıdır. "Balât", kaldırım taşlarıyla döşenmiş yere denir. Mezkûr yere de, böyle olduğu için bu ad verilmiştir.

[381] Ebû Dâvûd, Balât, 51 (1/1B4); Musned, 4/241, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/213

[382] Tirmizi, Salât, 284 (2/228); Musned, 4/242, 243-244; Musannaf, 2/272, 273., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/214

[383] Musannaf, 2/272; Tirmizi, Salât, 284 (2/228); Mecmeu'z-Zevâid, 1/240; Mustedrek, 1/206., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/214

[384] Musned, 3/43, 54.

[385] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/213-215

[386] Buhari, Salât, 87 (1/122-123); Ezan, 30 (1/158-159); Müslim, Mesâcid, 272-276 (1/459-460); Ebû Dâvud, Salât, 20 (1/127-128); Tirmizi, Salât, 245 (2/151); İbn Mâce, Mesâcid, 19 (1/ 262); Muvatta', Sefer, 51 (1/160); Musned, 2/312, 486, 502., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/215-216

[387] Ebû Dâvûd, Salat, 12 (1/123); Nesâ'i, Mesâcid, 2 (1/26); İbn Mace, Mesacid, 2 (1/244); Musned, 3/134,145, 152., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/216

[388] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/216-217

[389] Bathâ', Mekke girişinde Mina'ya yakın bir yerdir.

[390] Buhari, Salât, 90, 93 (1/126, 127); Müslim, Salât, 249-252 (1/360-361); Ebû Dâvûd, Salât, 102 (1/183); Nesâ'î, Taharet, 102 (1/74), Salât, 12 (1/189); Musned, 4/307-309., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/218

[391] Buhari, Salât, 92 (1/127). İdeyn, 13, 14 (2/7-8); Müslim, Salât, 245, 246 (1/359); Ebû Dâvûd, Salât, 102 (1/183); Nesâ'î, Kıble, 4 (2/49); Musned, 2/13, 18,

106., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/

[392] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/217/218-219

[393] Buhari, Salât, 100 (1/129); Müslim, Salât, 258- 259 (1/362-363); Ebû Dâvûd, Salât, 108 (1/185-186); Nesâ'î, Kıble, 8 (2/52); İbn Mâce, İkamet, 39 (1/307); Muvatta', Sefer, 33 (1/154); Musned, 3/34, 57., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/219

[394] Buhari, Salât, 98 (1/128); Müslim, Salât, 247, 248 (1/359); Ebû Dâvûd, Salat, 104 (1/ 184); Tirmizi, Salat, 261 (2/183); Musned, 2/3, 141., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/220

[395] Buhari, Salât, 22 (1/101); Müslim, Salât, 267-269 (1/366); Ebû Dâvûd, Salât, 112 (1/ 189); Nesâ'i, Taharet, 119 (1/85); İbn Mâce, İkamet, 40 (1/307); Musned, 6/37, 126, 134., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/220-221

[396] Müslim, Salât, 265 (1/365), Ebû Dâvud, Salât, 110 (1/187); Nesâ'î, Kıble, 7 (2/50); Tirmizi, Salât, 253 (2/161-162); İbn Mâce, İkamet, 38 (1/306); Musned, 5/149, 151, 155-156., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/221-222

[397] Buhari, Salât, 33, 39 (1/106, 107).

[398] Bkz Feyzu'1-Bâri, 2/58, 78-79.

[399] Buhari, Salât, 105 (1/130); Müslim, Salât, 270-271 (1/366-367).

[400] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/221/222-223

[401] Buhari, Salât, 90 (1/126); Müslim, Salât, 254-257 (1/361-362); Ebû DâvÛd, Salât, 113 d/190); Nesâ'î, Kıble, 7 (2/50); Tirmizi, Salât, 252 (2/160-161); İbn Mâce, İkamet, 38 (1/305); Muvatta', Sefer, 38 (1/155-156); Musned, 1/219, 264, 342, 365., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/223

[402] İbn Mâce, İkamet, 37 (1/304); Musned, 4/116., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/224

[403] Buhari, Salât, 101 (1/129); Müslim, Salât, 261 (1/363-364); Ebû Dâvûd, Salât, 109 (1/ 186-187); Nesâ'î, Kıble, 8 (2/52); Tirmizi, Salât, 251 (2/158-159); İbn Mâce, İkamet, 37 (2/304); Muvatta', Sefer, 34 (1/154-155); Musned, 4/169., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996:

3/225

[404] Fethul-Bârî, 3/165., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/224-225

[405] Buhari, Salât fi Mescid, 1 (2/56-57); Müslim, Hacc, 507 (2/1012); Nesâ'î, Menâsik, 124 (5/169) Tirmizi, Salât, 243 (2/147); İbn Mâce, İkamet, 195 (1/450); Muvatta', Kıble, 9 (1/196); Musned, 2/3S6, 466, 468. Bkz. 1427. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/226

[406] Müslim, Hacc, 509 (2/1013); Nesâ'î, Menâsik, 124 (5/168); İbn Mâce, İkâmet, 195 (1/ 451); Musned, 2/16, 29, 53., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/226-227

[407] Müslim, Hacc, 505-506 (2/1012); İbn Mâce, İkamet, 195 (1/450); Musned, 2/239. Bkz. 1425. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/226-227

[408] Buhari Salât fî Mescid, (2/56); Müslim, Hacc, 511 (2/1014); Ebû Dâvûd, Menâsik, 96 (2/ 216); Neaâ'î; Mesâcid, 10 (2/31); İbn Mâce, İkamet, 196 (1/452); Muvatta', Cum'a, 16 (1/109); Musned, 2/234, 278, 501., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/228

[409] Al-u İmrân: 3/96.

[410] Tevbe: 9/108. işaret edilen bu âyette kasdedilen mescidin Mescid-i Nebî mi, Küba Mescidi mi olduğunda ihtilâf varsa da, her iki mescidin kasdedilmiş olması da muhtemeldir.

[411] İsrâ: 17/1.

[412] Huccetullahi'l-Bâliğa, 1/408.

[413] Tecrîd, 4/163 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/227-228

[414] Bu hadisi Taberâni de el-Mu'cemu'1-Kebîr'inde rivayet etmiştir (Mecme, 2/30). Hadisin şâhidleri de vardır: Ebû Dâvûd, Salât, 50 (1/154); Tirmizi, Salât, 165 (1/435); İbn Mâce, Mesâcid, 14(1/256). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/229

[415] Ebû Dâvûd, Salât, 165 (1/239); Nesâ'î, Sehv, 10 (3/8); Musned, 5/172; Mustedrek, 1/ 236); İbn Huzeyme, 1/244., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/229-230

[416] Ebû Dâvûd, Tetavvu', 24 (2/36), Vitr, 12 (2/69); Nesâ'î, Zekât, 49 (5/43), İman, 1 (8/86); Musned, 4/411-412.

[417] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah

Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/230/231-232

[418] Buhari, Mevâkît, 26 (1/144); Müslim, Mesâcid, 210 (1/440); Musned, 4/80., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/231

[419] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/233

[420] Bu hadisin, Cündeb b. Abdillah, Semure b. Cündeb, Hz. Ebû Bekr, Abdullah b. Ömer, Ebû Bekre ve Ebû Malik el-Eşce'î'den gelen şâhidleri vardır: Müslim, Mesâcid, 261, 262 (1/454); Tirmizi, Salât, 165 (1/434); İbn Mâce, Fiten, 6 (2/1301); Musned 4/312, 313; 5/10; Mecme', 1/296-297.

[421] Dârimi, burada, hadiste geçen "ihfâr" kelimesinin, ahdi bozmak, sözünde durmamak, vefasızlık yapmak mânâsına geldiğini açıklamak istiyor. Kelimenin bu mânâlarının yanında "himayeyi, te'minatı yok etmek" mânâsı da vardır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/233

[422] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/232-234

[423] Ebû Dâvûd, Taharet, 43 (1/22); Nesâ'î, İmamet, 51 (2/86); Tirmizi, Taharet, 108 (1/262 263); İbn Mâce, Taharet, 114 (1/202); Muvatta', Sefer, 49 (1/159); Musned, 3/483, 4/35., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/234

[424] Buhari, Amel fı's-salât, 17 (2/64); Müslim, Mesâcid, 46 (1/387); Ebû Dâvûd, Salât, 176 (1/249); Nesâ'î, İftitâh, 13 (2/98); Tirmizi, Salât, 281 (2/222); Musned, 2/232, 290, 331., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/235

[425] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/235

[426] Buhari, Mevâkit, 23 (1/142); Müslim, Mesâcid, 235-237 51/447); Ebû Dâvûd, Salât, 3 (1/109-110), Edeb, 25 (4/263); Nesâ'î, Mevâkît, 2 (1/198), 16 (1/210); Tirmizi, Salât, 125 (1/312-313); İbn Mâce, Salât, 12 (1/229); Musned, 4/420, 423-425. Bkz. 618. hadisin "Açıklama"sı. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/235-236

[427] Parantez içindeki ilâveyi Hz. Ali'nin Tirmizi'deki rivayetinden (Hacc, 44 (3/222) yaptık. Rivayet, böylece, konuyla ilgili Tevbe: 9/3.-4. âyetlere uygun düşmektedir. Bu durumda Ebû Hureyre'nin rivayetinde, mânâyı bozucu bir kısaltma yapılmış demektir.

[428] Buhari, Salât, 10 (1/97); Nesâ'î, Menâsİk, 161 (5/187); Musned, 2/299. Bkz.

2509. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/236-237

[429] Ebû Dâvûd, Salât, 26 (1/133); Tirmizi, Salât, 299 (2/259); Musned, 3/404; Mustedrek, 1/ 258., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/237-238

[430] Menhel, 4/120; Neyi, 1/348-349; Hz. Peygamberin Sünnetinde Terbiye, 132, 288., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/237-238

[431] Müslim, Müsâfirin, 293 (1/568-569); Ebû Dâvûd, Cenâ'iz, 55 (3/208); Nesâ'i, Mevakît, 31 (1/221); Tirmizi, Cenâ'iz, 41 (3/348-349); İbn Mâce, Cenâ'iz, 30 (1/486-487); Musned, 4/152., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/239

[432] Buhari, Mevâkit, 30 (17145); Müslim, Musâfırîn, 286 (1/567); Ebû Dâvûd, Tetavvu', 10 (2/24); Nesâ'î, Mevâkît, 32 (1/222); Tirmizi, Salât, 134 (1/343-344); İbn Mâce, İkamet, 147 (1/ 396); Musned, 1/18, 21. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/239-240

[433] Buhari, Mevâkit, 33 (1/147); Müslim, Musâfırîn, 301 (1/572-573); Ebû Dâvûd, Tetavvu', 10 (2/25); Nesâ'î, Mevâkît, 36 (1/225-226).

[434] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/240

[435] Buhari, Mevâkît, 33 (1/146); Müslim, Musâfırîn, 299 (1/572); Tirmizi, Salât, 135 (1/ 347); Musned, 6/50, 96., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/241

[436] Buhari, Sehv, 8 (2/67-68); Müslim, Musâfirîn, 297 (1/571-572); Ebû Dâvûd, Tetavvu, 9 (2/23-24). Şahidleri için bkz. Musned, 6/293, 299, 303, 311. Krş. 440. ve 442. Hadisler.

[437] Bkz. 1440. hadis.

[438] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/240/242-243

[439] Buhari, Cum'a, 39 (1/225); Müslim Musâfirîn, 104 (1/504); Ebû Dâvûd, Tetavvu', 1 (2/19); Nesâ'î, İmamet, 64 (2/92); Tirmizi, Salât, 320 (298); Muvatta', Sefer, 69 (1/166); Musned, 2/63., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/243-244

[440] Müslim, Musâfırîn, 101-103 (1/502-503); Ebû Dâvûd, Tetavvu', 1 (2/18); Nesâ'î, Kıyâmu'1-Leyl, 66 (3/219); Tirmizi, Salât, 306 (2/274); İbn Mâce, İkamet, 100 (1/361); Musned, 6/ 326, 426, 428., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman

ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/244

[441] Buhari, Teheccüd, 34 (2/54); Ebû Dâvûd, Tetavvu', 1 (2/19); Nesâ'î, Kıyâmu'l-Leyl, 56 (3/209-210); Musned, 6/63, 148, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/243-245

[442] Buhari, Ezan, 14, 16 (1/154); Müslim, Musâfırîn, 304 (1/573); Ebû Dâvûd, Tetavvu', 11 (2/26); Tirmizi, Salât, 136 (1/351); Nesâ'î, Ezan, 39 (2/23); İbn Mâce, İkamet, 110 (1/368); Musned, 4/86; 5/54, 56, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/245

[443] Buhari, Salât, 95 (1/127-128), Ezan, 14 (1/154); Müslim, Musâfîrîn, 303 (1/573); Nesâ'î, Ezan, 39 (2/24); İbn Mâce, İkamet, 110 (1/368); Musned, 3/280., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/246

[444] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/245/246-247

[445] Musned, 6/184, 225; Musannaf, 3/459.

[446] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/247

[447] Bkz. Müslim, Musâfırîn, 98-100 (1/502); Ebû Dâvûd, Tetavvu', 3 (2/20); Menhel, 7/142-144., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/247-248

[448] Buharı, Teheccüd, 29 (2/53); Müslim, Musâfırîn, 88 (1/500); Nesâ'î, Kıyâmu'1-Leyl, 60 (3/212); Musned, 6/28^285, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/248

[449] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/249

[450] Müslim, Musâfırîn, 87 (1/500); Nesâ'î, Kıyamu'1-Leyl, 60 (3/212-213); İbn Mâce, İkamet, 101 (1/362); Muvatta', Salâtu'1-Leyİ, 29 (1/127); Musned, 6/284, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/2249

[451] Buhari, Teheccüd, 29 (2/53). Bkz. 1574. hadis.

[452] Müslim, Müsâfırîn, 89 (1/500); Nesâ'î, Kıyâmu'1-Leyl, 57 (3/210), 60 (3/214). Sahabi murseli şeklindeki bir rivayeti için bkz. İbn Mâce, İkamet, 101 (1/362); Musned, 2/11., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/249-250

[453] Müslim, Müsâfırîn, 96 (1/501).

[454] Müslim, Müsâfırîn, 95 (1/501).

[455] Bkz. İbn Âbidîn, 1/453.

[456] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/2247-250

[457] Buhari, Teheccüd, 24 (2/50), 26 (2/52); Müslim, Musâfırîn, 133 (1/511); Ebû Dâvûd, Tetavvu', 4 (2/21). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/251

[458] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/250-251

[459] Buharı, Vitr, 1 (2/13); Müslim, Musâfirîn, 121-122 (1/508), Ebû Dâvûd, Tetavvu', 4 (2/ 21), 27 (2/38-39); Nesâ'î, Ezan, 4 (2/25); Tirmizi, Salât, 325 (2/303); İbn Mâce, İkamet, 181 (1/ 432); Muvatta1, Salâtu'1-Leyl, 8 (1/120); Musned, 6/182, 215, 248. Bkz. 1481. ve 1593. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/2252

[460] Ebû Dâvûd, Tetavvu', 3 (2/21). Söz konusu hadis Ebû Hureyre'den rivayet edilmektedir. Ancak bu hadis yine Ebû Hureyre'den, Hz. Peygamber'in sözlü emri olarak değiî de, "Hz. Peygamber... yan üstü yatardı." şeklinde onun bir fili olarak da nakledilmektedir. Hadisin "mahfuz" şekli, bu fili rivayetidir. Bkz. Menhel, 7/146); Tecrîd Muk., 1/123.

[461] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/251-252

[462] Bkz. 1456. numaralı ve 1458. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/253

[463] Müslim, Musâfîrîn, 63, 64 (1/493); Ebû Dâvûd, Tetavvu', 5 (2/22); Nesâ'î, İmamet, 60 (2/90); Tirmizi, Salât, 312 (2/282); İbn Mâce, İkamet, 103 (1/364); Musned, 2/331, 455, 517, 531., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/253-254

[464] Buhari, Ezan, 38 (1/161); Müslim, Musâfîrîn, 65-66 (1/493-494), Nesâ'i, İmamet, 60 (2/ 90); Musned, 5/345, 346., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/254

[465] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/254-255

[466] Bkz. 1455. hadis.

[467] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah

Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/253-255

[468] Ebû Dâvûd, Tetavvu', 12 (2/27-28); Musned, 5/286, 287., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/256

[469] Tirmizi, Salât, 475 (2/340).

[470] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/255-256

[471] Buhari, Taksir, 12 (2/38); Müslim, Musâfırîn, 80 (1/497); Ebû Dâvûd, Tetavvu', 12 (2/ 28); Tirmizi, Salât 346 (2/338); Musned, 6/342., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/257

[472] Buhari, Salât, 4 (1/94); Müslim, Musâfırîn, 82, 83 (1/498); Ebû Dâvûd, Tetavvu', 12 (2/ 28), Cihad, 164 (3/84); Nesa'î, Taharet, 142 (1/105); Muvatta', Sefer, 28 (1/152); Musned, 6/341. Bkz. 2505. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/258

[473] Buhari, Teheccüd, 33 (2/54); Müslim, Musâfırîn, 85 (1/499); Ebû Dâvûd, Vitr, 7 (2/65-66); Nesâ'î, Kıyâmu'1-Leyl, 28 (3/188); Tirmizi, Savm, 54 (3/133-134); Musned, 2/265, 311, 392. Bkz. 1752. 1753. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/257/258-259

[474] Buhari, Teheccüd, 32 (2/53); Müslim, Musâfırîn, 77 (1/497); Ebû Dâvûd Tetavvu, 12 (2/ 28); Muvatta', Sefer, 29 (1/152-153); Musned, 6/85, 86, 168; Musannaf, 3/78., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/259

[475] Musned, 5/45. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/260

[476] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/259/260-261

[477] Müslim, Musâfirin, 143-144 (1/515-516); Musned, 4/366, 367, 374-375., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/261

[478] Bkz. en-Nihâye, 1/79; Feyzu'l-Kadir, 4/216.

[479] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/261-262

[480] Dâvûd, Tetavvu', 13 (2/29); Nesâ'i, Kıyâmu'1-Leyl, 26 (3/185-186); Tirmizi, Salât 418 (2/491); İbn Mâce, İkamet, 172 (1/419); Muvatta', Salâtu'1-Leyl, 7

(1/119, mevkuf olarak); Musned, 2/26, 51. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/263

[481] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/262-263

[482] Buhari, Salât, 84 (1/121), Vitr, 1 (2/12); Müslim, Musâfırîn, 145-148 (1/516-517); Ebû Dâvûd, Tetavvu', 25 (2/36), Vitr, 3 (2/62); Nesâ'î, Kıyâmu'1-Leyl, 26 (3/186), 34 (2/191); Tirmizi, Salât, 323 (2/300-301); İbn Mâce, İkamet, 171 (1/418); Muvatta', Salâtu'1-Leyl, 13 (1/123); Musned, 2/5, 9, 30. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/264

[483] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/264-265

[484] Tirmizi, Kıyamet, 42 (4/652); İbn Mâce, İkamet, 174 (1/423); Musned, 5/451; Mus-tedrek, 3/13, 4/160. Bkz. 2635. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/265

[485] Musned, 5/164. Bu hadisin, Sevbân'dan gelen şâhidleri vardır: Müslim, Salât, 225 (1/ 353); Tirmizi, Salât, 286 (2/230); Nesâ'î, Tatbik, 81 (2/181),; Musned, 5/280.266-267

[486] İbn Mâce, İkamet, 192 (1/445). Seneddeki Şa'sâ' mechûl bir râviyedir. Birçok alim, Seleme'nin de za'if olduğunu söylemiştir. Binaenaleyh bu hadis za'ifdir. Bkz. Mizan, 2/189-190., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/267

[487] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/266/267-268

[488] Ebû Dâvûd, Nikâh, 41 (2/244); Mustedrek, 2/187; Beyheki, 7/291. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/267

[489] Mustedrek, 4/172. Seneddeki Salih b. Habbân, Salih b. Hayyân olmalıdır. Bkz. Mizan, 2/297. Bu hadis bu ravisi sebebiyle çok zaif ("metruk") bir hadistir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/268

[490] Buhari, Sucûd, 1, 4 (2/31, 32); Müslim, Mesâcid, 105 (1/405); Ebû Dâvûd, Sucûd, 3 (2/ 59); Nesaî, İftitâh, 46 (2/124); Musned, 1/388, 401, 437; İbn Huzeyme, 1/278., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/268-269

[491] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah

Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/269-270

[492] Ebû Dâvûd, Sucûd, 5 (2/59); Mustedrek, 1/284, 2/431; İbn Huzeyme, 2/354. Bkz. 1562. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b.Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/271

[493] Buhari, Sucûd, 3 (2/32); Ebû Dâvûd, Sucûd, 5 (2/59); Tirmizi, Salât, 405 (2/469); Musned, 1/360; Musannaf, 3/337; İbn Huzeyme, 1/277. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/271-272

[494] Müslim, Mesâcid, 107 (1/406); Ebû Dâvûd, Sucûd, 4 (2/59); Nesâi, İftitâh, 48 (2/124); Muvatta', Kur'an, 12 (1/205); Musannaf, 3/340; Musned, 2/449, 529. Bkz. 1477. ve 1478. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/272-273

[495] Buhari, Sucûd, 7 (2/33); Musned, 2/466. Bkz. 1476. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/273

[496] Nesaî, İftitâh, 48 (2/125); İbn Mâce, İkamet, 71 (17336); Musned, 2/247, 454. Bkz. 1476 hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/272/273-274

[497] Müslim, Mesâcid, 108 (1/406); Ebû Dâvûd, Sucûd, 4 (2/59); Nesaî, İftitâh, 48 (2/12-; 125); Tirmizi, Salât, 402 (2/462-463); İbn Mâce, İkamet, 71 (1/336); İbn Huzeyme, 1/278-279., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/274

[498] Buhari, Sucûd, 6 (2/32); Müslim, Mesâcid, 106 (1/406); Ebû Dâvûd, Sucûd, 2 (2/58); Nesâ'î, İftitâh, 47 (2/124); Tirmizi, Salât, 404 (2/466); Musned, 5/183, 186., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/275

[499] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/274-275

[500] Bkz. 1454. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/

[501] Müslim, Musâfirin, 125-127 (1/509-510); Ebû Dâvûd, Tetavvu', 27 (2/39-40); Nesâ'î, Kiyâmul-Leyl, 36 (2/192). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/277

[502] Müzzemmil: 73/1.

[503] Abdullah b. Abbâs'ın, Hz. Aişe île konuşmama sebebi, Hz. Aişe'nin, Hz. Ali ile Hz. Muâviye arasındaki mücâdelelere katılmış olması idi.

[504] Müslim, Musâfirin, 139 (1/512-514); Ebû Dâvûd, Tetavvu', 27 (2/40-41); Nesâ'î, Kıyâmu'1-Leyl, 2 (3/162), 18 (3/179), 43 (3/199); İbn Mâce, İkâmet, 123 (1/376); Tİrmizi, Salât, 328 (2/306); Musned, 6/53-54., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/275/278-281

[505] Müslim, Sıyâm, 202 (2/821); Ebû Dâvûd, Savm, 55 (2/323); Nesâ'î, Kıyâmu'1-Leyl, 6 (3/ 168); Tirmizi, Salât, 324 (2/301); Musned, 2/342, 344, 535., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/281

[506] Secde: 32/16-17. Teheccüd namazı hakkında bkz. Furkan: 25/64; Zâriyât: 51/18.

[507] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/281-282

[508] Müslim, Musâfirun, 142 (1/515); Ebû Dâvûd, Tetavvû', 20 (2/34); Nesâ'î, Kıyâmu'1-Leyl, 65 (3/216); Tirmizi, Salât, 408 (2/475); İbn Mâce, İkamet, 177 (1/426); Muvatta', Kur'an, 3 (1/200). 285Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/282-283

[509] Müslim, Musâfırîn, 170 (1/522); Musned, 2/504., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/284

[510] Buhari, Teheccüd, 14 (2/47); Müslim, Musâfırîn, 168 (1/521); Ebû Dâvûd, Sünnet, 21 (4/ 234); Tirmizi, Salât, 329 (2/307), Deavât, 79 (5/526); İbn Mâce, İkamet, 182 (1/435); Muvatta', Kur'an, 30 (1/214); Musned, 2/264, 267, 487., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/284-285

[511] Musned, 4/81; Amelu'î-Yevm ve'l-Leyle, Nesâ'i, 342; Mecmeu'z-Zevâid, 10/153-154., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/

[512] Bu cümle İbn Mâce'de; "Kullarım, benden başkasından (bir şey) istemiyecekler -veya, istemesinler-!" şeklindedir.

[513] İbn Mâce, İkamet, 182 (1/435); Musned, 4/16. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/286

[514] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/286

[515] Bkz. 1493. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/287

[516] Musned, 2/509, Bkz. 689. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/287

[517] Musned, 1/120; Mecme'u'z-Zevâ'id, 10/154., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/288

[518] Bkz. Alu İmrân: 3/7.

[519] Bkz. Umde, 7/196; Tecrid, 4/112 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/283/288-289

[520] Buharı, Teheccüd, 1 (2/41); Müslim, Musâfırîn, 199 (1/532-533); Nesaî, Kıyâmu'1-Leyl, 9 (3/170); Tirmizi, Deavât, 29 (5/482); İbn Mâce, İkamet, 180 (1/430); Muvatta', Kur'an, 34 (1/ 215); Musned, 1/298, 308, 358., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/289-290

[521] Buhari, Meğâzi, 12 (5/18), Fezâilu'l-Kur'ân, 10 (6/104); Müslim, Musâfirîn, 255-256 (1/ 554-555); Ebû Dâvûd, Ramazân, 9 (2/56-57); Tirmizi, Sevâbu'l-Kur'an, 4 (5/159); İbn Mâce, İkamet, 183 (1/435-436); Musned, 4/118, 121, 122. Bkz. 3391. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/290-291

[522] İki çizgi arasındaki cümle, Ebû Seleme'nin bir arkadaşının veya Ebû Hureyre'nin "teğannî" kelimesini açıklamasıdır.

[523] Buhârî, Fedâilu'l-Kur'an, 19 (6/107); Müslim, Musâfîrin, 233-234 (1/545-546); Ebû Dâvud, Vitr, 20 (2/75); Nesâ'î, îftitâh, 80 (2/140); Musned, 2/450. Bkz. 1499., 3493. 3494. ve 3500. hadisler. Yukarıdaki metinde geçen "ke-ezenihi" kelimesini, "ke-iznihi" okuyup hadisi; "Allah hiçbir şeye... izin verişi gibi izin vermemiştir." şeklinde anlamak da mümkündür. Bu durumda "Allah'ın izin vermesi," onun bu işe teşvik etmesi, bunu emretmesi mânâsına gelir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/291

[524] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/292

[525] " Nesâ'î, İftitâh, 80 (2/140); Musned, 6/37, 167. Bkz. 3492., 3498. ve 3499. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/292

[526] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/292-293

[527] Ebû Dâvûd, Vitr, 20 (2/74); Mustedrek, 1/569-570; Musned, 1/172, 175, 179. Bkz. 3496. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/293

[528] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/294

[529] Buhari, Fedâilu'l-Kur'an, 19 (6/107-108); Musned, 2/271, 285. Bkz. 1496, hadis.

[530] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/291-295

[531] Enfal: 28/4.

[532] Bkz. Hıcr: 15/87. âyet ve tefsirleri.

[533] Buhari, Tefsir, 1 (5/146); Ebû Dâvûd, Vitr, 15 (2/71-72); Nesaî, İftitâh, 27 (2/107); İbn Mâce, Edeb, 52 (2/1244); Musned, 3/450, 4/211. Bkz. 3374. hadis. [533] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/295-296

[534] Ebû Dâvûd, Vitr, 8 (2/64), 0 (2/56); Tirmizi, Kirâ'ât, 13 (5/198); İbn Mâce, îkamet, 178(1/428); Musned, 2/164, 165,189. Bkz. 3489. ve 3490. hadisler. [534] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/296

[535] Bkz. 1207. hadis. [535] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/297

[536] Müslim, Mesâcid, 88 (1/400); Ebû Dâvûd, Salât, 197 (1/269); Nesâ'î, Sehv, 24 (3/22-23); Tirmizi, Salât, 291 (2/243); Muvatta', Salât, 62 (1/95, mursel olarak); Musned, 3/72, 83, 84, 87.

[537] [537] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/298

[538] [538] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/297/298-299

[539] Buhari, Sehv, 3-5 (2/65-66); Müslim, Mesâcid, 97-100 (1/403-404); Ebû Dâvûd, Salât, 195 (1/264-266); Nesâ'î, Sehv, 22 (3/17-20); Tirmizi, Salat, 292 (2/247); İbn Mâce, ikamet, 134 1/ 383); Muvatfta, Salat, 58 (l/93); Musned,, 3/834, 284., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/300

[540] Ebû Dâvûd, Salât, 195 (1/266); Nesâ'î, Sehv, 22 (3/20-21); Musned, 2/271. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/301

[541] Bkz. Muvatta’, 1/94 (hamiş); Menhel, 6/131., Ebu Muhammed Abdullah b.

Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/302

[542] Buhari, Salât, 32 (1/105), Sehv, 2 (2/65); Müslim, Mesâcid, 91 (1/401); Ebû Dâvûd, Salât, 196 (1/268); Nesâ'î, Sehv, 26 (3/26-27); Tirmizi, Salât, 289 (2/238); İbn Mâce, İkamet, 130 (1/380); Musned, 1/379, 419, 420., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/299-302

[543] Buhâri, Ezan, 146 (1/201); Müslim, Mesâcid, 85-87 (1/399); Ebû Dâvûd, Salât, 200 (1/ 271); Nesâ'î, Sehv, 21 (3/17); Tirmizi, Salât, 288 (2/235-236); İbn Mâce, İkamet, 131 (1/381); Muvatta', Salât, 65-66 (1/96-97); Musned, 5/345, 346., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/303

[544] Hadisin ravilerinden biri bu isimde hata yapmıştır. Bu hadisin sahabi ravisi Abdullah b. Buhayne'dir. Abdullah'ın annesinin ismi buhayne, babasının ismi Mâlik'dir. Binaenaleyh yukarıdaki hata, muhtemelen, Malik kelimesinin başından "İbn" kelimesinin düşmesiyle meydana gelmiştir.

[545] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/404

[546] Ebû Dâvûd, Salât, 201 (1/272); Tirmizi, Salât, 269 (2/201); Musned, 4/247, 253. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/303-304

[547] Müslim, Mesâcid, 33 (1/381); Ebû Dâvûd, Salât, 171 (1/244-245); Nesâ'î, Sehv, 20 (3/13-14); Musned, 5/447, 448. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/305

[548] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/304-306

[549] Ebû Dâvûd, Salât, 169 (1/242); Nesâ'î, Sehv, 12 (3/9-10); Tirmizi, Salât, 287 (2/234); İbn Mâce, İkamet, 146 (1/394); Musned, 2/233, 248, 255. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/306

[550] Nisa': 4/101.

[551] Müslim, Musâfirîn, 4 (1/478); Ebû Dâvûd, Sefer, 1 (2/3); Nesâ'î, Taksir, 1 (3/95); Tirmizi, Tefsir, 5 (5/242-243); İbn Mâce, İkamet, 73 (1/339); Musned, 1/25, 36. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/307

[552] Fethu'l-Bâri, 3/11; Umde, 4/52-53; Menhel, 7/48. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/307-308

[553] Mekke'den 7 km. uzaklıkta bir yerdir. Hacılar, zilhicce ayının sekizinci günü

sabah namazını Mekke'de kıldıkdan sonra Mina'ya gider ve dokuzuncu gün güneş doğuncaya kadar orada kalırlar.

[554] Buhari, Taksir, 2 (2/34-35); Müslim, Musâfırîn, 16-17 (1/482); Ebû Dâvûd, Menâsik, 76 (2/199); Nesâ'î, Taksir, 3 (3/99); Muvatta', Hacc, 201 (1/402, mursel olarak). Bkz. 1881. ve 1882. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/308-309

[555] Zu'1-Huleyfe, Medine tarafından hacca gidenlerin inikat (ihrama girme) yeri olup Medine'ye 36 km. kadar uzaklıktadır. Buraya "Âbâru Ali"de denir.

[556] Buhari, Hacc, 24 (2/146); Ebû Davûd, Menâsik, 21 (3/101); Bkz. 1516, hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/309

[557] Buhari, Taksir, 5 (2/36); Müslim, Musâfırm, 11 (1/480); Ebû Dâvûd, Sefer, 2 (2/3); Nesâ'î, Salât, 11 (1/189); Tirmizi, Salât. 391 (2/431); Musned, 3/110, 112. Bkz. 1515. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/309-310

[558] Buhari, Taksir, 5 (2/36); Müslim, Musâfîrîn, 3 (1/478); Ebû Dâvûd, Sefer, 1 (2/3); Nesâ'î, Salât, 3 (1/83); Muvatta', Sefer, 8 (1/146); Musned, 6/234, 272., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/310

[559] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/307/310-311

[560] Buhari, Taksir, 1 (2/34); Müslim, Musâfirîn, 15 (1/481); Ebû Dâvûd, Sefer, 10 (2/10); Nesâ'î, Taksir, 4 (3/100); Tirmizi, Salât, 392 (2/431); İbn Mâce, İkamet, 76 (1/342); Musned, 3/ 282., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/311-312

[561] Buhari, Menâkıbu'l-Ensâr, 47 (4/266-267); Müslim, Hac, 444 (2/986); Nesâ'î, Taksir, 4 (3/10.0); Musned, 5/52, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/312

[562] Müslim, Hac, 441-443 (2/985); Ebû Dâvûd, Menâsik, 92 (2/213); Nesâ'î, Taksir, 4 (3/ 100); Tirmizi, Hac, 103 (3/284); İbn Mâce, İkamet, 76 (1/341); Musned, 4/339, 5/52. Bkz. 1519. hadis.

[563] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/312-313

[564] Hz. Peygamber'in veda haccı şöyle cereyan etmişti: Hz. Peygamber h. 4 zilhicce 10 tarihinde Mekke'ye varmıştı. 8 zilhicce'ye kadar Mekke'de kalmış, "terviye günü" denilen bu günün sabah namazından sonra Mina'ya gitmiş, ertesi 9 zilhicce günü sabah namazını müteakib güneş doğdukdan sonra Arafat'a gitmiş, o gün, güneşin

batışından sonra Müzdelife'ye gitmiş, geceyi orada geçirip sabah namazından sonra güneş doğmadan tekrar Mina'ya gitmiş, aynı gün Mekke'ye inip tavafını yaptıkdan sonra Mina'ya dönmüş, 13 zilhicce günü Mina'dan Mekke'ye gelmiş, 14 zîlhicce günü im Mekke'den, Medine'ye dönmek üzare yola çıkmıştı.

[565] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/311/313-314

[566] Buhari, Salât, 31 (1/104), Müslim, Mesâcid, 37 (1/383); Ebû Dâvûd, Sefer, 8 (2/9); Nesâ'î, Sehv, 6 (3/6-7); Tirmizi, Salât, 143 (2/182); Musned, 3/330, 378., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/314

[567] Buhari, Taksir, 9 (2/37); Müslim, Musâfırîn, 40 (1/488); Musned, 3/446., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/314-315

[568] Müslim, Musâfırîn, 52-53 (1/490); Ebû Dâvûd, Sefer, 5 (2/4-5); Nesâ'î, Mevâkît, 42 (1/ 229); Tirmizi, Salât, 394 (2/438-439); İbn Mâce, İkamet, 74 (1/340); Muvatta', Sefer, 2 (1/143); Musned, 5/241-242., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/315

[569] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/316

[570] Buhari, Hac, 96 (2/177); Müslim, Hac, 285 (2/937); Nesâ'î, Mevâkît, 49 (1/234); Muvatta, Hac, 198 (1/401); Musned, 5/418-421, Bkz. 1890, hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/316

[571] Buhari, Taksir, 6 (2/36), 13-14 (2/39); Müslim, Musâfırîn, 42-45 (1/488-849); Ebû Dâvûd, Sefer, 5 (2/5); Nesâ'î, Mevâkît, 45-46 (1/231, 233); Tirmizi, Salât, 394 (2/441); Muvatta', Sefer, 3 (1/144); Musned, 2/4, 7, 8., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/315-317

[572] Müslim, Hac, 280-290 (2/937-938); Ebû Dâvûd, Menâsik, 65 (2/192); Nesâ'î, Salât, 20 (1/193); Menâsik, 206 (5/210); Tirmizi, Hac, 56 (3/235); Musned, 2/62. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/31317

[573] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/318

[574] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/317-318

[575] Buhari, Salât, 59 (1/114. muallak olarak), Cihad, 198 (4/40); Müslim, Musâfırîn, 74 (1/ 496); Musned, 3/455, 457, 6/386, 388., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/318-319

[576] Buhari, Havf, 1 (1/226); Müslim, Musâfırîn, 305 (1/574); Kbû Dâvûd, Sefer, 16 (2/15-16); Nesâ'î, Havf, 1 (3/139); Tirmizi, Salât, 398 (2/453); Musned, 2/150. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/319-320

[577] Nisa': 4/102.

[578] Fethu'1-Bârî, 5/99-100, 15/311; Umde, 6/254-255; Tecrîd, 3/120 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/320-321

[579] Buhari, Meğâzî, 31 (5/52-53); Ebû Dâvûd, Sefer, 14 (2/13); Tirmizi, Salât, 398 (2/455); İbn Mâce, İkamet, 151 (1/399); Muvatta', Salâtu'1-Havf, 2 (1/183-184); Musned, 3/448. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/321-322

[580] Buhari, Meğâzî, 31 (5/53); Müslim, Musâfırîn, 309 (1/575); Ebû Dâvûd, Sefer, 13 (2/12-13); Nesâ'î, Salâtu'1-Havf, 1 (3/138); Tirmizi, Salât, 398 (2/456); İbn Mâce, İkamet, 151 (1/400); Musned, 3/448. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/319-322

[581] Ahzâb: 33/25.

[582] Bakara: 2/239.

[583] Musned, 3/25, 49, 67-68; İbn Huzeyme, 2/88, 99. Bu hadisi Şafiî, Tayalisi ve Beyheki de rivayet etmişlerdir. Bkz. Tirmizi, 1/337, 4. dipnotu. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/322-323

[584] Buhari, Küsûf, 1 (2/24); Müslim, Ktiaûf, 21-23 (2/628); Nesâ'î, Küsûf, 4 (3/103); İbn Mâce, İkamet, 152 (1/400); Musned, 4/122., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/324

[585] Müslim, Küsûf, 18 (2/627); Ebû Dâvûd, İstiska, 5 (1/308); Küsûf, 8 (3/105); Tirmizi, Salât, 396 (2/446-447); Musned, 1/216, 225., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/324-325

[586] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/325-326

[587] Buhari, Küsûf, 7 (2/26-27); Müslim, Küsûf, 8 (2/621); Nesâ'î, Küsûf, 11-12 (3/109-110); Muvatta’, Küsûf, 3 (1/187-188); Musned, 6/53. Bkz. 1538. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı),

Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/326-327

[588] Buhari, Küsûf, 9 (2/27); Müslim, Küsuf, 17 (2/626); Ebu Dâvud, İstiskâ', 5 (1/307); Nesâ'î, Küsûf, 17 (3/118-119); Muvatta1, Küsûf, 2 (1/186-187); Musned, 1/298, 358., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/327-328

[589] Buhari, Küsûf, 2 (2/24); Müslim, Küsûf, 1 (2/618); Ebu Dâvûd, İstiskâ', 5 (1/307); Nesâ'î, Küsûf, 11 (3/107); Tirmizi, Salât, 396 (2/449); İbn Mâce, İkamet, 152 (1/401); Muvatta', Küsûf, 1 (1/186); Musned, 6/76. 164, 168., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/328

[590] Bkz. 1535. hadis. Son iki hadis, şeklen muallak görünmektedirler. Ancak onların kendilerinden önceki 1536. hadisin Mâlik'e kadar ki senediyle aynı senede sahip olmaları da mümkündür. Nitekim Dârimi'nin bir nüshasında "Kale: (Şafiî) dedi ki..." ifadesi yerine; "Ve Kale bihi: (Ebû Ya'kûb, önceki sened) vasıtasıla dedi ki..." kaydı vardır. Bu durumda bu hadisler, muttasıldırlar. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/328

[591] Esma’dan gelen bir şahidi için bkz. Musned, 6/354. Dârimi'nin bir nüshasında, "sadaka verme" yerine, "köle âzâdı"nm emredildiği kaydı vardır. Herhalde bu rivayetin doğrusu da "köle âzâdı" olmalıdır. Nitekim hadisin bundan sonraki senedinin kaynaklarında da "köle âzâdi" kaydı vardır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/329

[592] Buhari, Küsûf, 11 (2/28-29), Itk, 3 (3/117); Ebû Dâvûd, İstiskâ', 9 (1/310); Musned, 6/ 345; Hâkim 1/331. Bu kaynaklarda, güneş tutulduğunda "köle âzâdı"nın emredildiği nakledilir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/324-329

[593] Buhari, İstiskâ, 4 (2/16); Müslim, İstiskâ', 3 (2/611); Ebû Dâvûd, îstiskâ', 2 (1/303); Nesâ'î, İstiskâ', 7 (3/127); Muvatta', İstiskâ', 1 (1/190); İbn Mâce, İkamet, 153 (1/403); Musned, 4/39, 40., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/330

[594] Buhari, İstiskâ', 15 (2/20); Musned, 4/40., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/329-330

[595] Buhari, İstiskâ', 22 (2/21); Müslim, İstiskâ', 7 (2/612); Ebû Dâvûd, îstiskâ1, 3 (1/303); Nesâ'î, İstiskâ', 9 (3/128); İbn Mâce, İkamet, 118 (1/373). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/331

[596] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/331-332

[597] Buhari, Cumu'a, 2 (1/212); Müslim, Cumu'a, 1-2 (2/579); Nesâ'î, Cumu'a, 7

(3/76); Tirmizi, Salât, 355 (2/364); İbn Mâce, İkamet, 80 (1/346); Muvatta', Cumu'a, 5 (1/102); Musned, 2/ 3, 9, 35., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/332

[598] Buhari, Cumu'a, 2 (1/212); Müslim, Cumu'a, 5 (2/580); Ebû Dâvud, Taharet, 129 (1/94); Nesâ'î, Cumu'a, 8 (3/76); Muvatta', Cumu'a, 4 (1/102); Musned, 3/60., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/333

[599] Buhari, Ezan, 161 (1/208); İbn Mâce, 80 (1/346); Musned, 3/6., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/333

[600] Buhari, Cumu'a, 5(1/213), Müslim, Cumu'a, 4 (2/580); Ebû Davûd, Taharet, 129 (1/ 94); Musned, 1/15, 46., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/333-334

[601] Ebû Davûd, Taharet, 130 (1/97); Nesâ'i, Cumu'a, 9 (3/77); Tirmizî, Salât, 357 (2/369); Musned, 5/8, 11, 15., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/332-334

[602] Buhari, Cumu'a, 6 (1/213); 19 (1/218); Nesâ'î, Cumu'a, 23 (3/85); Musned, 5/438-440., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/334-335

[603] Buhari, Cumu'a, 10 (1/214-215); Müslim, Cumu'a, 65-66 (2/559); Nesâ'î, İftitah, 44 (2/ 123); İbnMâce, İkamet, 6(1/269); Musned, 2/430, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/335-336

[604] Buhari, Cumu'a, 4 (1/213); Müslim Cumu'a, 10 (2/582); Nesâ'î, Cumu'a, 13 (3/79-80); Ebû Dâvûd, Taharet, 129 (1/96); Tirmizi, Salât, 358 (2/372); İbn Mâce, İkamet, 82 (1/347); Muvatta', Cumu'a, 1 (1/101). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/336

[605] Buhari, Cumu'a, 31 (1/223); Müslim, Cumu'a, 24-25 (2/587); Nesâ'î, Cumu'a, 13 (3/79); Musned, 2/239- 259, 280. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/336-337

[606] Musned, 1/167; Mecmeu'z-Zevâ'id, 2/183. Bu hadis, Müslim ile Zübeyr arasındaki bir ravinin zikredilmemesi sebebiyle, munkatı'dir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/338

[607] Buharı, Meğâzî, 35 (5/65); Müslim, Cumu'a, 32 (2/589); Ebû Dâvûd, Salât, 224 (1/284-285); Nesâ'î, Cumu'a, 14 (3/81); İbn Mâce, İkamet, 84 (1/350); Musned, 4/46, 54., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-

Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/338

[608] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/3337/338-339

[609] Ebû Dâvûd, Taharet, 129 (1/95); Nesâ'î, Cumu'a, 10 (3/77); Tirmizi, Salât, 356 (2/368); İbn Mâce, İkamet, 80 (1/346); Mıısned, 4/9, 10, 104., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/339-340

[610] Müslim Cumu'a, 12 (2/583); Muvatta', Cumu'a, 6 (1/103); Musned, 2/244, 485. Bkz. 1557. ve 1558. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/340

[611] Buhari, Cumu'a, 36 (1/224); Müslim, Cumu'a, 11 (2/583); Ebû Dâvûd, Salât, 235 (1/ 200); Nesa'î, Cumu'a, 22 (3/84); İdeyn, 21 (3/153); Tirmizi, Salat, 368 (2/387); İbn Mâce, İkamet, 86 (1/352); Musned, 2/272, 280, 393. Bkz, 1556. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/340-341

[612] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/339-341

[613] Buhari, Teheccüd, 25 (2/51); Müslim, Cumu'a, 57 (2/596); Nesâ'î, Cumu'a, 16 (3/82); Musned, 3/297, 317, 369. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/342

[614] Tirmizi, Salât, 367 (2/385). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/342

[615] Bu hadis murseldir. Tâbiûndan olan Hasan Basri'nin bu fiili için bkz. Tirmizi, Salât, 367 (2/386).

[616] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/342-343

[617] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/341/343-344

[618] Bkz. 1474. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/344

[619] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/344-345

[620] Buhari, Cumu'a, 32-33 (1/223); Müslim, Cumu'a, 54-56 (2/596); Ebû Dâvûd,

Salât, 237 1/291); Nesâ'î, Cumu'a, 20 (3/84); Tirmizi, Salat, 367 (2/384); İbn Mace, İkamet, 87 (1/353); Musned, 3/308, 363, 380;

[621] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/345

[622] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/345-346

[623] Müslim, Cumu'a, 47 (2/594); Musned, 4/263., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/346-347

[624] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/347

[625] Müslim, Cumu'a, 41 (2/591); Ebû Dâvûd, Salât, 229 (1/288); Nesâ'î, Cumu'a, 35 (3/90); Tirmizi, Salât, 364 (2/381); İbn Mâce, İkamet, 85 (1/351); Musned, 5/91, 94, 95., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/347-348

[626] Bkz. 1567. hadis.

[627] Ebû Dâvûd, Salât, 231 (1/289).

[628] Müslim, Cumu'a, 50 (2/595).

[629] Bkz. 1562. hadis.

[630] İbn Mâce, İkamet, 86 (1/353).

[631] Müslim, Cumu'a, 61 (2/597),

[632] Bkz. 1576, hadis.

[633] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/346-348

[634] Buhari, Cumu'a, 30 (1/223); Müslim, Cumu'a, 33 (2/589); Ebû Dâvûd, Salât, 227 (1/ 286); Nesâ'î Cumu'a, 33 (3/90); Tirmizi, Salât, 363 (2/380); İbn Mâce, İkamet, 85 (1/351); Musned, 2/91, 98., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/349

[635] Müslim, Cumu'a, 34 (2/589); Ebû Dâvûd, Salât, 228 (1/286); Nesâ'î, Cumu'a, 35 (3/90); İbn Mâce, İkamet, 85 (1/351); Musned, 5/87, 88., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/349

[636] Müslim, Cumu'a, 53 (2/595-596); Ebû Dâvûd, Salât, 230 (1/289); Nesâ'î, Cumu'a, 29 (3/); Tirmizi, Salât, 371 (2/391); Musned, 4/135-136, 261., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/350

[637] Bkz. Bir önceki hadis; Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/349-350

[638] Bkz. 33. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/351

[639] Bkz. 39. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/351

[640] Bkz 40. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/352

[641] Şahidleri için bkz. Buhari, Salât, 18 (1/99-100), Cumu'a, 26 (1/220), Buyu', 32 (3/14); Ebû Dâvûd, Salât, 221 (1/283). Bkz. 41. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/350/352-353

[642] Ebû Dâvûd, Salât, 242 (1/293); Nesâ'î, Cumu'a, 40 (3/92); İbn Mâce, İkamet, 90 (1/355); Muvatta', Cumu'a, 19 (1/111)- Müslim, Cumu'a, 63 (2/598); Musned, 4/270, 277., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/353-354

[643] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/354

[644] Müslim, Cumu'a, 62 (2/598); Ebû Dâvûd, Salât, 242 (1/293); Nesâ'î, Cumu'a, 40 (3/92); Tirmizi, Salât, 385 (2/413); Musned, 4/271, 273, 276, Bkz. 1615. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/353/354-355

[645] Buhari, Cumu'a, 37 (1/224); Müslim, Cumu'a, 13-15 (2/583-584); Nesâ'î, Cumu'a, 45 (3/ 95); Tirmizi, Salât, 354 (2/362); İbn Mâce, İkamet, 99 (1/360); Muvatta', Cumu'a, 15 (1/108); Musned, 2/230, 255., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/355-356

[646] Müslim, Cumu'a. 16 (2/584).

[647] Nesâ’i, Cumu'a, 45 (3/94).

[648] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/355-356

[649] Bu isim "Zeyd b. Sellâm" şeklinde olmalıdır. Hadisin verilen kaynaklarında bu isim bu şekilde olduğu gibi, rical kitaplarında da Yezîd b. Sellâm isimli bir ravi geçmemektedir.

[650] Müslim, Cumu'a, 40 (2/591); Nesâ'î, Cumu'a, 2 (3/73); İbn Mâce, Mesâcid, 17 (1/260); Musned, 1/239, 254, 335, 2/84. Müslim dışındaki kaynaklarda Ebû Hureyre

yerine İbn Abbâs'ın ismi geçmektedir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/357

[651] Ebû Dâvûd, Salât, 210 (1/277); Nesâ'î, Cumu'a, 2 (3/73); Tirmizi, Salât, 359 (2/373); İbn Mâce, İkamet, 93 (1/357); Musned, (3/424); Mustedrek, 1/280. Zikredilen yerlerde "üç cuma" kaydı vardır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/356-357

[652] Ebû Dâvûd, Salât, 207 (1/275); Nesâ'î, Cumu'a, 5 (3/75); İbn Mace, İkamet, 79 (1/345); Musned, 4/8; İbn Huzeyme, 3/118; Müstedrek, 1/278., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/358

[653] Müslim, Cumu'a, 70-71 (2/60); Ebû Dâvûd, Salât, 244 (1/294); Tirmizi, Salât, 376 (2/ 399); Nesâ'î, Cumu'a, 43 (3/93); Musned, 2/35, 75. Bkz. 1444. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/359

[654] Buhari, Teheccüd, 25 (2/51); Müslim, Cumu'a, 72 (2/601); Ebû Dâvûd, Salât, 244 (1/ 295); Tirmizi, Salât, 376 (2/399); Nesâ'î, Cumu'a,'43 (3/93); İbn Mâce, İkamet, 95 (1/358); Musned, 2/6, 11, 17. Bkz. 1452. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es
Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/359

[655] Müslim, Cumu'a, 69 (2/600); Ebû DâvÛd, Salât, 244 1/294-295); Nesâ'î, Cumu'a, 42 (3/ 92); Tirmizi, Salât, 376 (2/400); İbn Mâce, İkamet, 95 (2/358); Musned, 2/249, 442, 499.

[656] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/359-360

[657] Ebû Dâvûd, Vitr, 1 (2/61); Tirmizi, Salât, 332 (2/314); İbn Mâce, İkamet, 114 (1/369); Mustedrek, 1/306., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/361

[658] Ebû Dâvûd, Vitr, 2 (2/62); Nesâ'î, Salât, 6 (1/186); İbn Mâce, İkâmet, 194 (1/448); Mu-vatta', Salâtu'l-Leyl, 14 (1/123); Muaned, 5/315, 319, 322; Musannaf, 3/5. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/361-362

[659] Buhari, İman, 34 (1/17), Savm 1 (2/225); Müslim, İman, 8 (1/40-41); Ebû Dâvûd, Salât, 1 (1/106-107); Nesâ'î, Salât, 4 (1/184); Muvatta', Sefer, 94 (1/175); Musned, 1/162., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/362-363

[660] Menhel, 3/282., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/363

[661] Nesâ'î, Kıyamu'1-Leyl, 27 (3/187); Tirmizi, Salât, 333 (2/316); İbn Mâce, İkamet, 114 (1/ 370); Musned, 1/86, 98, 100; Mustedrek, 1/300., Ebu Muhammed

Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/363-364

[662] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/364

[663] Buharı, Devât, 68 (7/169); Müslim, Zikr, 5 (4/2062); İbn Mace, Dua, 10 (2/1269); Musned, 2/277, 290, 491., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/364-365

[664] Buhari, Teheccüd, 10 (2/45-46); Müslim, Musâfîrîn, 123 (1/508); Ebû Dâvûd, Tetavvu', 27 (2/39); Nesâ'î, Kıyâmu'1-Leyl, 41 (3/198); Tirmizi, Salât, 337 (2/321); Muvatta', Salâtu'1-Leyl, 10 (1/121); Musned, 6/50, 161., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/365

[665] Nesâ'i, Kıyâmu'1-Leyl, 40 (3/197); İbn Mâce, İkamet, 123 (1/376); Musned, 5/418; Mustedrek, 1/302, 303. Bu hadisi Nesâ'î ile Hâkim hem merfû hem de mevkuf olarak rivayet etmişlerdir. İbn Hacer'in de aralarında bulunduğu bir çok alim, bu hadisin mevkuf şeklinin sahih olduğu görüşündedirler. Dârimi ise, öyle anlaşılıyor ki, Sufyân'm Zühri'den yaptığı rivayetlerin za'if sayılması sebebiyle Sufyân'm rivayetini Evzâ'i'ninkiyle desteklemiş ve hadisin merfû şeklini tercih etmiştir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/366

[666] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/366

[667] Buhari, Teheccüd, 10 (2/45); Müslim, Musâfirîn, 147-148 (1/516-517); Ebû Dâvûd, Te-tavvu', 25 (2/36); Nesâ'î, Kıyâmu'1-Leyl, 26 (3/186-187); 35 (3/192); Tirmizi, Salât, 323 (2/300-301); İbn Mâce, İkamet, 171 (1/418); Muvatta', Salâtu'l-Leyl, 13 (1/123); Musned, 2/5, 9, 10.

[668] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/366-367

[669] Bkz. 1454. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/367

[670] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/367-368

[671] Nesâ'i, Kıyâmu'1-Leyl, 38 (3/194); Tirmizi, Salât, 340 (2/325-326); İbn Mâce, İkamet, 115 (1/370); Musned, 1/300, 305, 316. Bkz. 1597. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/365-368

[672] Buhari, Vitr, 2 (2/13); Müslim, Musâfîrin 136-138 (1/512); Ebû Dâvûd, Vitr, 8 (2/66); Nesâ'î, Kıyâmu'1-Leyl, 30 (3/189); Tirmizi, Salât, 335 (2/318); İbn Mâce, İkamet, 121 (1/374); Musned, 6/46, 100, 107. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/369

[673] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/369

[674] Müslim, Musâfirîn, 160-161 (1/519-520); Nesâ'î, Kıyâmu'1-Leyl, 31 (3/189-190); Tirmizi, Salât, 343 (2/332); İbn Mâce, İkamet, 122 (1/375); Mustedrek, 1/301; Musned, 3/13, 35, 37., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/368-370
[675] Bkz. 1594. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/370
[676] Buhâri, Vitr, 5 (2/13-14); Müslim, Musâfirîn, 36, 38 (1/487); Ebû Dâvûd, Sefer, 8 (2/9); Nesâ'î, Kıyâmu'1-Leyl, 33 (3/190); Tirmizi, Salât, 345 (2/336); İbn Mâce, İkamet, 127 (1/379); Muvatta', Salâtu'1-Leyl, 15 (1/124); Musned, 2/7, 57, 138.,
[677] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/371
[678] Musned, 1/200. Bkz. 1600. ve 1601. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/372
[679] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/373
[680] Ebû Dâvûd, Vitr, 5 (2/63); Nesâ'î, Kyâmu'1-Leyl, 51 (3/206); Tirmizi, Salât, 341 (2/328); İbn Mâce, İkamet, 117 (1/372); Musned, 1/199, 200; Mustedrek, 3/172.
[681] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/373-374
[682] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/371-374
[683] Dârekutni, 2/36. Bu hadisi Taberâni de büyük ve ortanca Mu'cem'îerinde rivayet etmiştir (Mecmeu'z-Zevaid, 2/246). Zikredilen yerlerde hadis, "Şüphe yok ki, şu yolculuk..." şeklindedir.
[684] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/375
[685] Ebû Davûd, Vitr, 9 (2/67).
[686] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/374/375-376
[687] Âlu İmrân: 3/128.
[688] Buharı, Ezan, 128 (1/194-195); Müslim, Mesâcid, 294-295 (1/466-467); Ebû Dâvûd, Vitr, 10 (2/68); Nesa'î, Tatbik, 28 (2/158); İbn Mâce, İkamet, 145 (1/394); Musned, 2/239, 255, 271., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/377
[689] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/377-378
[690] Buhari, Vitr, 7 (2/14); Müslim, Mesâcid, 301 (1/469); Ebû Dâvûd, Vitr, 10 (2/68); Nesâ'î, Tatbik, 27 (2/157); Musned, 3/162, 167, 180., Ebu Muhammed

Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/378

[691] Müslim, Mesâcid, 305 (1/470); Ebû Dâvûd, Vitr, 10 (2/67-68); Nesâ'î, Tatbik, 30 (2/159); Tirmizi, Salât, 294 (2/251); Musned, 4/285, 300., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/379

[692] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/379

[693] Buhari, Vitr, 7 (2/14); Müslim, Mesâcid, 298 (1/468); Ebû Dâvûd, Vitr, 10 (2/68); Nesaî, Tatbik, 28 (2/157); İbn Mâce, İkamet, 120 (1/374); Musned, 3/113, 166,

[694] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/379-380

[695] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/376-380

[696] Tirmizi, Salât, 390 (2/426); İbn Mâce, Sıyâm, 49 (1/558); Mustedrek, 1/294; Musned, 5/ 352,353., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/381

[697] Buhari, İdeyn, 4 (2/3); Tirmizi, Salât, 390 (2/427); İbn Mâce, Sıyâm, 49 (1/558); Mus-tedrek, 1/294; Musned, 3/126., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/381-382

[698] Buhari, İdeyn, 7 (2/5); Müslim, İdeyn, 3-4 (2/603); Ebû Dâvûd, Salât, 248 (1/297); Nesâ'î, İdeyn 19 (3/152); Musned, 3/296, 318., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/382-383

[699] Buhari, İlm, 32 (1/33); Müslim, İdeyn, 2 (2/602); Ebû Dâvûd, Salât, 248 (1/297); Nesâ'î, İdeyn, 14 (3/151); 28 (3/157); İbn Mâce, İkamet, 155 (1/406); Musned, 1/220, 226, 242. Bkz. 1619. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/383

[700] Buhari, İdeyn, 8 (2/5); Müslim, İdeyn, 1 (2/602); Musned, 1/242, 243, 285., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/383-384

[701] Ebû Dâvûd, Salât, 245 (1/295); Nesâ'î, İdeyn, 1 (3/146).

[702] Mâide: 5/3.

[703] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/382-384

[704] Buhari, İdeyn, 8 (2/5); Müslim, İdeyn, 13 (2/606); Ebû Dâvûd, Salât, 256 (1/301); Nesâ'î, İdeyn, 29 (3/157); Tirmizi, Salât, 387 (2/418); İbn Mâce, İkamet, 160 (1/410); Musned, 1/280, 355. Bkz. 1619. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/385

[705] İbn Mâce, İkamet, 156 (1/407). Bu hadis, ravilerinden Abdurrahman b. Sa'd ile Abdullah b. Muhammed'den dolayı za'ifdir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/385-386

[706] Bkz. 1576. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/386-387

[707] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/387

[708] Buhari, Salât, 2 (1/93); İdeyn, 20 (2/9-10); Müslim, İdeyn, 10-12 (2/606); Ebû Dâvûd, Salât, 247 (1/296); Nesâ'î, İdeyn, 3-4 (3/147); Tirmizi, salât, 388 (2/419-420); İbn Mâce, İkamet, 165 (1/414-415); Musned, 5/84, 85., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/388

[709] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/387/388-389

[710] Buhari, İdeyn, 7 (2/5), 19 (2/9); Müslim, İdeyn, 4 (2/603); Ebû Dâvûd, Salât 248 (1/ 297); Nesâ't, İdeyn, 19 (3/152); Musned, 3/314, 318. Bkz. 1007. ve 1654. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/389-390

[711] Bkz. 1613. hadisin kaynakları. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/389-390

[712] Ebû Dâvûd, Salât, 217 (1/281); Nesâ'î, İdeyn, 2 (3/158); İbn Mâce, İkamet, 166 (1/415); Musned 4/ 372; Mustedrek, 1/288; İbn Huzeyme, 2/359., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/390-391

[713] Beyheki'den naklen: Menhel, 6/220.

[714] Ebû Dâvûd, Salât, 217 (1/281).

[715] Buhari, Edâhi, 16 (6/240).

[716] Sübülu's-Selâm, 2/52-53; Neyi, 3/321; Menhel, 6/222-223., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/390/391-392

[717] Tirmizi, Salât, 389 (2/424); İbn Mâce, İkamet, 162 (1/412); Musned, 2/338; Mustedrek, 1/296; İbn Huzeyme, 2/362., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/392

[718] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/392

NİKÂH KİTABI

NİKÂH KİTABI

1. Çok Evlenmeye Teşvik

2170. “Bize Ebu Asım, İbn Cüreyc'den, (O) Ebu'l-Muğallis'ten, (O da) Ebu Necih'ten (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:
"Evlenmeye gücü yetip de evlenmeyen, bizden değildir!"[1]

2. Kendisinde Güç Bulunan Kimse Evlensin

2171. “Bize Ya'lâ haber verip (dedi ki), bize el-Ameş, Umâre'den, (O da) Abdurrahman b. Yezid'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Abdullah şöyle demişti:”
“Biz, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber olan, hiçbir şeyleri bulunmayan gençlerdik.” Bu sebeple (birgün) O şöyle buyurmuştu:
"Ey genç topluluğu! Sizden kim evlenmeye güç yetirirse, evlensin. Çünkü bu gözü (haramdan) daha iyi sakındırıcı, namusu daha iyi koruyucudur. Kim de güç yetiremezse, o oruç tutmalıdır. Zira oruç onun için şehvet kırıcıdır!"[2]
2172. “Bize Muhammed b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan, el-A'meş'ten, (O) İbrahim'den, (O) Alkame'den, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti.” (Alkame) dedi ki,
Ben (Abdullah'la) beraber iken Osman O'nunla karşılaştı ve
"Ebu Abdirrahman! Bekâr bir kızla (evlenmek) ister misin? Sana (eski neşeni, mutlu-düzenli günlerini) hatırlatır!" dedi. O da şöyle cevap verdi:
“Gerçekten sen bunu söylüyorsan, ben de Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işitmiştim:”
"Ey genç topluluğu! Sizden kim evlenmeye geç yetirirse, evlensin. Çünkü bu gözü (haramdan) daha iyi sakındırıcı, namusu daha iyi koruyucudur. Kim de güç yetiremezse, oruç tutsun. Zira oruç onun için şehvet kırıcıdır!"[3]

3. Kadınlardan Uzak (Bekâr) Yaşama Yasağı

2173. “Bize Ebu'l-Yeman haber verip (dedi ki), bize Şuayb, ez-Zühri'den haber verdi (ki, O şöyle demiş): Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb haber verdi ki; O, Sa'd b. Ebi Vakkas'ı şöyle derken işitmiş:”
"Andolsun ki, bunu (yani evlenmeyip bekâr kalma isteğini) Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Osman'dan kabul etmemişti. Şayet O'na kadınlardan uzak yaşamayı caiz kılsaydı, biz (kendimizi) hadım ederdik!"[4]
2174. “Bize İshak haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Mes'âde rivayet edip (dedi ki), bize el-Eş'as b. Abdilmelik, el-Hasan'dan, (O) Sa'd b. Hişam'dan, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi: "Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kadınlardan uzak (yani evlenmeyip bekâr) yaşamayı yasakladı."[5]
2175. “Bize Muhammed b. Yezid el-Hızâmi rivayet edip (dedi ki), bize Yunus b. Bukeyr rivayet edip (dedi ki), bana ibn İshak rivayet edip (dedi ki), bana ez-Zühri, Saîd ibnul-Müseyyeb'den, (O da) Sa'd b. Ebi Vakkas'tan (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Kadınları terkedip (onlardan uzak yaşayan) kimselerden olan Osman b. Maz'un'un işi ortaya çıktığında Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) O'na (haber) gönderip (çağırttı. Gelince) de şöyle buyurdu:
"Osman! Şüphe yok ki, ben ruhbanlıkla emrolunmadım. Sen benim Sünnetimi terk mi ettin?" (Osman);
"Hayır, ya Rasulullah!" cevabını verdi. (O zaman Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:
"Şüphe yok ki, namaz kılmam, uyumam, oruç tutmam, yemek yemem, evlenmem, boşamam benim Sünnetimdir. Artık kim benim Sünnetimi terk ederse, benden değildir. Osman! Muhakkak ki üzerinde ailenin hakkı vardır, üzerinde nefsinin hakkı vardır!"
Sa'd, sözüne şöyle devam etti:

“İşte vallahi, bazı müslüman erkekler karar vermişlerdi ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şayet Osman'ı bulunduğu (durum) üzerinde bırakırsa, (kendimizi) hadım edip kadınlardan uzak yaşayalım, kendimizi tamamen Allah'a verelim!”[6]

4. Kadınla Dört Şey İçin Evlenilir

2176. “Bize Sadaka ibnu'1-Fadl rivayet edip (dedi ki), bize Yahya b. Saîd, Ubeydullah'tan, (O) Saîd b. Ebi Saîd'den, (O) babasından, (O) Ebu Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki,” O şöyle buyurdu:
"Kadınlarla dört şey için; din, güzellik, mal ve haseb (soy güzelliği, şeref) için evlenilir. Sen dindara bak, ellerin darlık görmesin, (Allah iyiliğini versin!)"[7]
2177. “Bize Muhammed b. Uyeyne, Ali b. Mushir'den, (O) Ab-duhnelik'ten, (O) Atâ'dan (O) Cabir'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) bu (yani bir önceki) Hadisi haber verdi.”[8]

5. Evlenme Teklifi Esnasında Kadına Bakmaya İzin

2178. “Bize Kabîsa haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Asım el-Ahvel'den, (O) Bekr b. Abdillah el-Müzeni'den, (O da) el-Muğire b. Şube'den (naklen) haber verdi ki,”
O, Ensardan bir kadına evleme teklifinde bulunmak (istemişti) de, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) O'na şöyle buyurmuştu:
"Git de ona bak. Çünkü bu, aranızda uyuşma ve kaynaşma sağlanmasına daha elverişlidir!"[9]

Açıklama

Bu Hadis erkeğin, evlenmek istediği kadına bakmasının

müstehab olduğunu göstermektedir. Dört mezheb imamı başta olmak üzere âlimlerin cumhuru bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Bununla beraber, evlenilmek istenen kadının nerelerine bakılabileceği konusunda farklı görüşler vardır. Alimlerin çoğuna göre kadının sadece yüzüyle ellerine bakılabilir. İmam Ahmed b. Hanbel (Rahmetullahi Aleyh) ise, kadının âdeten ev içinde açtığı yerlerine bakmanın caiz olduğunu söylemiştir. Bu bakmada, kadından izin almak da, âlimlerin cumhuruna göre, şart değildir. Erkek, mezkur ölçüler dahilinde, kadına bir çok defa bakabilir, ancak kadınla erkeğin tek başlarına bir yerde kalmaları ("halvet") caiz değildir.[10]

6. Erkek Evlendiği Zaman Ona Ne Söylenir?

2179. "Bize Muhammed b. Kesir el-Abdi el-Basri haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Yunus'tan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) haber verdi. (Yunus) dedi ki, O'nu (yani el-Hasan'ı) şöyle derken işittim:"
Akil b. Ebi Talib, Basra'ya gelmiş ve Cuşemoğullarından bir kadınla evlenmişti. Bunun üzerine (bazı kimseler) O'na;
"Allah mes'ud etsin, oğullar bağışlasın!" demişlerdi de, O şöyle karşılık vermişti:
"Bunu söylemeyin! Muhakkak Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bizi bundan menetmiş ve bize,
"Allah seni mübarek kılsın, sana bereketler versin!" dememizi emretmişti."[11]
2180. "Bize Nuaym b. Hammad rivayet edip (dedi ki), bize Abdulaziz, Süheyl'den, (O) babasından, (O) Ebu Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki,"
O bir insanın evliliğini tebrik ettiğinde şöyle buyururdu:
"Allah seni mübarek kılsın, sana bereketler versin! Aranızı hayırla birleştirsin!"[12]

7. Adamın, (Din) Kardeşinin Evlenme Teklifi Yaptığı Bir Kadına Evlenme Teklifi Yapması Yasağı

2181. "Bize Ebu'l-Velid et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Süheyl b. Ebi Salih'ten, (O) babasından, (O) Ebu Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki,"
O, kişinin, (din) kardeşinin evlenme teklifi yaptığı bir kadına evlenme teklin yapmasını yasakladı.[13]
2182. "Bize Abdullah b. Saîd rivayet edip (dedi ki), bize Ukbe b. Halid, Ubeydullah'tan rivayet etti ki," O şöyle demiş:
Bana Nafî', İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: *"Biriniz (din) kardeşi kendisine izin vermedikçe, onun evleme teklifi yaptığı bir kadına evlenme teklifinde bulunmasın, onun alış-verişi üzerine alış-verişe girmesin!"*[14]

Açıklama

Bu Hadisler bir kimsenin, başka birinin evlenme teklifi yaptığı bir kadına evlenme teklifi yapmasının yasak olduğunu göstermektedir. Alimlerin cumhuru bu Hadislerle benzerlerine dayanarak, bir kimse bir kadına evlenme teklini yapıp da kadın tarafından teklif açık bir ifadeyle kabul edildiğinde, artık bu kadına ikinci bir şahsın evlenme teklifi yapmasının haram olduğunu, bazı âlimler ise bunun mekruh olduğunu söylemişlerdir. Kadın tarafından evlenme teklifine razı olunduğu dolaylı bir şekilde ifade edildiğinde de, çoğu âlime göre hüküm aynıdır. Ancak İmam Şafii (Rahmetullahı Aleyh) ile bir rivayete göre İmam Ahmed (Rahmetullahi Aleyh), bu son durumda ikinci bir şahsın aynı kadına evlenme teklin yapmasının caiz olduğunu söylemişlerdir ki, bir delilleri aşağıdaki Fâtıma bint Kays Hadisidir. Evlenme teklifi kadın tarafından kabul edilmediği veya onu kabul eğilimi gösterilmediği durumda ikinci bir şahsın evlenme teklifi yapmasında ise hiçbir mahzur yoktur. Diğer taraftan bir evlenme teklifi kabul edildikten sonra başka birinin evlenme teklifi kabul edilip onunla nikâh yapılırsa, bu nikâh âlimlerin cumhuruna göre, günah işlenmiş olsa da sahih olur ve

artık bozulmaz.[15]

2183. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Amr, Ebu Seleme'den, (O da) Fâtıma bint Kays'tan (naklen) haber verdi ki;"
O, kendisine anlatmış, kendisi de anlattıklarını O'ndan iyice yazmış ki; O (yani Fâtıma), Kureyş kabilesinin Mahzumoğulları oymağından bir adamın nikâhındaymış. Derken (bu adam) O'nu kesin bir şekilde (üç talâkla) boşamış. Bunun üzerine O, (adamın) ailesine, kendilerinden nafaka istemek üzere (haberci) göndermiş de onlar; "Senin nafaka (hakkın) yok!" demişler. Sonra bu (olay) Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ulaşmış, O da şöyle buyurmuş:
"Senin nafaka (hakkın) yok. Ancak iddet (beklemen) gerekir. Ümmü Şerik'in evine taşın ve bize bildirmeden birşey yapma, (iddetini bitirdiğinde bana danışmadan hiç kimseye evlenme sözü verme!)" Sonra (Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:
"Doğrusu Ümmü Şerik, yanına muhacir kardeşlerinin girip (çıktığı) bir kadındır. (Bunun için) bilakis sen Ibn Ümmü Mektum'un evine taşın. Zira o âmâ bir adamdır. Elbiselerini çıkarırsan birşey görmez. Bize bildirmeden birşey de yapma!" Bunun üzerine O, İbn Ümmü Mektum'un evine gitmiş. Nihayet iddeti bitince (Hz. Peygamber'e) anlatmış ki, Muaviye ile Ebu Cehm kendisine evlenme teklifi yapmışlar. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de şöyle buyurmuş:
"Muaviye'ye gelince O, malı olmayan bir adamdır. Ebu Cehm'e gelince ise O, değneğini omuzundan indirmez! Sen Usâme'ye ne dersin?" Sanki (Hz. Peygamber'in bu teklifinden Fâtıma'nın) ailesi hoşlanmamış da O; "Vallahi, ancak Rasulullah'ın buyurduğu kimseyle evlenirim!" demiş ve Usâme ile evlenmiştir. [16]
Muhammed b. Amr demiş ki, Muhammed b. İbrahim, (bu haber üzerine Fâtıma'ya) şöyle dedi:
"Fâtıma! Allah'tan kork! Sen gerçekten bu (olayın) hangi şey hakkında olduğunu (yani özel bir sebebe bağlı olduğunu) biliyorsundur!"[17]

(Muhammed b. İbrahim) sözüne şöyle devam etti: (Bu olay hakkında) îbn Abbas da şöyle dedi:
"Yüce Allah şöyle buyurmuştur: *"O (boşanmış kadınları iddetleri bitinceye kadar) evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmasınlar, ancak apaçık bir edebsizlik etmeleri hariç?"*[18]
"Edebsizlik=fâhişe", (boşanmış kadının), ailesine çirkin söz söylemesidir. (Kadın) bunu yapınca onlara onu (evinden) çıkarmaları helâl olur.[19]

8. Kişinin Evlenme Teklifi Yapmasının Caiz Olduğu Durum

2184. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Davud -yani İbn Hind- rivayet edip (dedi ki), bize Amir rivayet edip (dedi ki), bize Ebu Hüreyre rivayet etti ki;"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kadınla, halasının üzerine; hala ile erkek kardeşinin kızı üzerine veya kadınla, teyzesinin üzerine; yahut teyze ile kız kardeşinin kızı üzerine evlenilmesini yasakladı (ve şöyle de buyurdu):
"Ne daha küçük olanla (yeğenle) daha büyük olan (yani halası ve teyzesi) üzerine, ne daha büyük olanla daha küçük olan üzerine evlenilmez!"[20]
2185. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecid rivayet edip (dedi ki), bize Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan, (O) el-A'rec'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kadınla halasının ve kadınla teyzesinin (aynı zamanda bir nikâh altında) bir araya getirilmelerini yasakladı.[21]

Açıklama

Kur'an-ı Kerim'de evlenilmesi haram olan kadınlar zikredildikten sonra,*"Bunların dışındakiler size helal kılındı"*[22] buyurulmaktadır. Yukarıdaki Hadisler bu umumi hükmü tahsis ederek, (yani alanını daraltarak, ona sınırlamalar getirerek), bir kadın ile halasının veya teyzesinin aynı zamanda bir nikâhta

birleştirilmelerinin de haram olduğunu göstermektedir. Bu Hadisler "haber-i vâhid"dirler. Haber-i vâhidlerin Kur'an'ın umumi bir hükmünü tahsis edebileceği, fıkıh usûlü âlimlerinin cumhuru tarafından kabul edilen bir husustur ve bunun, bazı âlimlerin farklı isimlendirmeleri olsa da, birçok örneği vardır. Bunları fıkıh usûlü kitaplarında bulmak mümkündür.
Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir kadınla halasının veya teyzesinin bir nikâhta birleştirilmesi yasağım, ortak hikmetten dolayı, Kur'an'ın, iki kız kardeşin bir nikâhta birleştirilmesi yasağına[23] kıyasla koyduğu belirtilmektedir. Şöyle ki, iki kız kardeşin bir nikâhta birleştirilmesi yasağının bir hikmeti, kuma olacak bacıların akrabalık bağlarının zedelenmesidir. Aynı durum kadın ile halası veya teyzesi arasında da meydana gelebileceği için, onların da bir nikâhta birleştirilmeleri yasaklanmıştır.[24]
Aslında böyle bir kıyas durumu olmamış olsaydı, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Kuranda bulunmayan hükümler koyma yetkisiyle sözkonusu yasağı yine koyabilirdi. Birçok ayetten, Allah Teala'nın, Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu yetkiyi verdiği anlaşılmaktadır. Burada şu iki ayeti zikredebiliriz: *"Eğer bir şeyde çekişirseniz, onu Allah ve Rasul'üne arzedin, şayet Allah'a ve Ahiret gününe inanıyorsanız!..."*[25] *"...O Rasul onlara iyiliği emrediyor, onları fenalıktan menediyor, onlara temiz şeyleri helâl kılıyor, murdar şeyleri haram kılıyor..."*[26] Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), en azından "manevi mütevatir" derecesine ulaşan yollarla bize gelen ve Hadis kitaplarını dolduran söz ve uygulamaları da, O'nun böyle bir yetkiye sahip olduğunu göstermektedir. Bu durum, Allah Sübhanehu ve Teala'nın; *"Hüküm vermek ancak Allah'a aittir!"*[27] ayetine de aykırı değildir. Zira Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu yetkinin verilmesi de Allah'ın (Celle Celaluhu) bir hükmüdür. Allah Azze ve Celle şöyle buyuruyor: "*Kim Peygamber'e itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur!"*[28]
Diğer taraftan Allah Azze ve Celle, Hz. Peygamber'in (Sallallahu

Aleyhi ve Sellem) emir ve yasaklarının kaynağı ve veriliş şekli arasında bir ayrım yapmaksızın, O'na mutlak olarak uyulmasını[29] ve O'nun örnek alınmasını emretmektedir. Yüce Allah (Celle Celaluhu) şöyle buyuruyor: *"Andolsun ki sizin için, Allah'ı ve Ahiret gününü arzulayanlar ile Allah'ı çok ananlar için Allah'ın Rasulü'nde güzel örnek vardır!"*[30]

9. Değiş-Tokuş Şeklinde Mehirsiz Evlenme Yasağı Hakkında

2186. "Bize Hâlid b. Mahled rivayet edip (dedi ki), bize Malik, Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), değiş-tokuş şeklinde mehirsiz evlenmeyi ("şiğâr"ı) yasakladı."
Mâlik şöyle demiştir:
"Şiğâr ise, bir adamın, kızını başkasıyla, bu başkasının kızını kendisiyle mehirsiz olarak evlendirmesine mukabil evlendirmesidir."[31]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî'ye);
"Bu (şekilde evlenenler) arasında (meşru) evliliğin olduğu görüşünde misin?" denildi de O;
"(Bu şekilde evlenme) hoşuma gitmiyor" karşılığını verdi.[32]

10. İyi Erkeklerle İyi Kadınların Evlenmesi Hakkında

2187. "Bize Ebu Asım, İbrahim'den, (O) Ömer b. Keysan'dan, (O) babasından, (O da) Vehb b. Ebi Muğis'ten (naklen) haber verdi ki, O şöyle demiş: Bana Esma bint Ebi Bekr, Hz. Aişe'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O şöyle buyurmuş:"
"İyi erkeklerle iyi kadınları (birbirleriyle) evlendirin!"
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"Bu Hadisin; *"Böylece onların ardından gelen (nesil) güzel olur). Onların ardından gelen de ve sırasıyla (sonra gelen de) güzel*

olur" kısmı benim (sema'ımdan, kitabımdan) düşmüştür!"[33]

11. Velisiz Evlenme Yasağı

2188. "Bize Mâlik b. İsmail haber verip (dedi ki), bize İsrail, Ebu İshak'tan, (O) Ebu Burde'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: "Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem),

"Evlenme ancak veli ile olur!" buyurdu.[34]

2189. Bize Ali b. Hucr rivayet edip (dedi ki), bize Şerîk, Ebu İshak'tan, (O) Ebu Burde'den, (O) Ebu Musa'dan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki,

O şöyle buyurdu: "Evlenme ancak veli ile olur!"[35]

2190. "Bize Ebu Asım, İbn Cüreyc'den, (O) Süleyman b. Musa'dan, (O) ez-Zühri'den, (O) Urve'den, (O) Hz. Aişe'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu: *"Hangi kadın velisinin izni olmadan evlenirse, onun evliliği ("nikah"ı) geçersizdir, onun evliliği geçersizdir, onun evliliği geçersizdir! Eğer (kadının velileri) anlaşmazlığa düşerlerse (="işteceru"), -Ebu Asım dedi ki, (İbn Cüreyc) bir defasında; "eğer (kadının velileri) anlaşmazlığa düşerlerse (="teşaceru") demiştir-, hükümdar (hakim, vali), velisi olmayanın velisidir. Şayet (bir erkek, velisiz yapılan, dolayısıyla geçersiz olan bir nikahla bir kadından) faydalanırsa (onunla cima ederse), artık mehir, helal edindiği kadınlık organı sebebiyle, bu (kadınındır!)"*[36]

Ebu Asım dedi ki, (İbn Cüreyc) bu (Hadisi) bana yüz kırk altı yılında yazdırmıştı.[37]

Açıklama

"Veli", burada, kadının evlenmesinde yetkili, sözü geçerli olan kimse demektir. Evlenme hususunda kadının velisi, âlimlerin cumhuruna göre, babasıdır. Malik (Rahmetullahi Aleyh) ve Ebu

Yusuf (Rahmetullahi Aleyh) ile bir rivayete göre Ebu Hanife (Rahmetullahi Aleyh), kadının veliliğine, oğlunun, babasından daha layık olduğunu söylemişlerdir. Evlenmede kadının velisi olmazsa veya olur da onu evlendirirmekten kaçınırsa, devlet başkanı ("imam", "sultan") veya onun vekili kadının velisi olur.

Yukarıdaki Hadislerden birincisi, kadın-erkek ayrımı yapmaksızın, velinin izni olmadan yapılan nikâhın, sonuncu Hadis ise kadının, velisinin izni olmadan yaptığı nikâhın sahih olmadığını göstermektedir. Şafii (Rahmetullahi Aleyh) ve Ahmed (Rahmetullahi Aleyh) bu Hadislerle, ilgili diğer nasslara dayanarak kadının, velisinin izni olmadan evlenmesinin caiz olmadığını, kadının, velisinin izni olmaksızın yaptığı nikâhın bâtıl (geçersiz) olduğunu söylemişlerdir. Malik'in (Rahmetullahi Aleyh) meşhur görüşü de böyledir. Hanefi'ler ise, ilgili Ayet ve diğer Hadislere dayanarak akîle-bâliğe ("mükellefe") bir kadının, velisinin izni olmadan nikâh yapmasının caiz olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre, yukarıdaki Hadislerden birincisi, yani mutlak olarak nikâhta velinin izninin gerektiğine delâlet eden Hadis ve benzerleri "mükellefe" olmayan kadın hakkındadır. Yukarıdaki son Hadis ise, zayıf olup bu konuda delil olmaya elverişli değildir.

Yukarıdaki Hadisin sonunda Ebu Asım'ın (Rahmetullahi Aleyh) kaydettiği bilgi, Hadislerin rivayeti konusunda mühim bir hususa işaret etmektedir. Bu kitapta buraya kadar geçen senedlerde hep "rivayet etti", "haber verdi", "falandan, o da falandan" gibi ifadeler görülmüştür. Hadis Usûlü'nde "eda sigaları" denilen bu ifadelerden, Hadislerin Dârimî'ye (Rahmetullahi Aleyh) kadar sanki sadece kulaktan kulağa, sözlü olarak nakledildiği anlaşılmaktadır. Halbuki, gerçek böyle değildir. Ebu Asım'ın (Rahmetullahi Aleyh) söz konusu kaydından anlıyoruz ki, bu ifadeler Hadisin yazıldığı durumlarda da kullanılmıştır. Çünkü O, hocası İbn Cüreyc'in (Rahmetullahi Aleyh) kendisine yazdırdığını bildirdiği Hadisi, başta; "İbn Cüreyc'den..." diyerek nakletmiştir. Bu hususun birçok örneğini, ravilerin hocalarıyla karşılaşma tarihlerini belirtme, kitaptaki bir yanlışa veya farklı rivayete dikkat çekme gibi muhtelif vesilelerle yaptıkları açıklamalarda görmekteyiz.[38] Bu örnekler, Hadisin bir kitaptan okunarak

nakledildiği durumlarda da mezkur ifadelerin kullanıldığını göstermektedir. İlk dönemlerde raviler, rivayet ettikleri Hadislerin, kitaptan okunarak nakledildiklerine veya yazıldıklarına her zaman işaret etmemişlerdir. Çünkü o zaman, tek veya birkaç nüsha halinde olan Hadis kitaplarında tahrif yapılmasına veya hatalı okuyuşlara imkân vermemek gibi sebeplerle Hadisi hocadan doğrudan doğruya almaya, diğer bir ifadeyle kitaba atıf yapma yerine hocaya atıf yapmaya önem verilmişti. Binaenaleyh, senedlerde kullanılan mezkur ifadeler Hadisin hem sözlü, hem de yazılı olarak nakledildiğini gösterecek mahiyettedir. En azından sırf bu ifadelere bakarak Hadislerin sadece sözlü olarak nakledildiğini söylemek mümkün değildir.[39]

12. Yetim Kızın Evlendirilmesi Hakkında

2191. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Yunus b. Ebi İshak rivayet edip (dedi ki), bana Ebu Burde b. Ebi Musa, Ebu Musa'dan rivayet etti ki," O şöle demiş: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: *"Yetim kıza, kendisinin (evlendirilmesi) hususunda danışılır. Eğer susarsa, izin vermiş demektir. Razı olmazsa, zorlanmaz."*[40]

13. Hiç Evlenmemiş Kadınla Dul Kadına Danışma

2192. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki), bize el-Evzai rivayet edip (dedi ki), bana Yahya, Ebu Seleme'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Dul kadın, kendisine danışılmadıkça evlendirilmez, hiç evlenmemiş kadın da kendisinden izin istenmedikçe evlendirilmez. Onun izni ise, susmasıdır!"[41]
2193. "Bize Vehb b. Cerir haber verip (dedi ki), bize Hişam, Yahya'dan, (O da) Ebu Seleme'den (naklen) rivayet etti ki,"
Ebu Hüreyre O'na, Resulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)

(naklen) bu (yani bir önceki) Hadisi rivayet etmiş.[42]

2194. "Bize Halid b. Mahled rivayet edip (dedi ki), bize Malik, Abdullah ibnu'l-Fadl'dan, (O) Nafi' b. Cubeyr b. Mut'im'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:

Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:

"Dul kadın, kendisini (evlendirmeye) velisinden daha layıktır. Hiç evlenmemiş (kadından) ise, kendisinin (evlendirilmesi) konusunda izin istenir. Onun izni, susmasıdır!"[43]

2195. "Bize İshak b. İsa rivayet edip (dedi ki), bana Malik, kendisine sorduğum ilk şeyin (cevabı) olarak rivayet edip (dedi ki), bize Abdullah ibnu'1-Fadl, Nafi' b. Cübeyr'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:

Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:

*"Hiç evlenmemiş kadından, (evlendirilmesi hususunda) izin istenir. İzni ise, susmasıdır!"**[44]***

2196. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecid haber verip (dedi ki), bana Ubeydullah b. Abdirrahman b. Mevheb rivayet edip (dedi ki), bize Nafi' b. Cübeyr b. Mut'im, İbn Abbas'tan (naklen) haber verdi ki,"

Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:

"Dul kadın, (evlenmesi hususunda) işine velisinden daha fazla sahiptir. Hiç evlenmemiş kadından ise, kendisinin (evlendirilmesi) konusunda izin istenir. Onun susması, kabul etmesi demektir!"[45]

14. Dul Kadını, İstemediği Halde Babası Evlendirebilir (mi?)

2197. "Saîd haber verdi ki; O, el-Kasım b. Muhammed'den işitmiş ki, Ensarlı Abdurrahman b. Yezid ile Mücemmi' b. Yezid O'na anlatmışlar ki,"

Kendilerinden yani Ensar'dan, "Hizam" diye çağrılan bir adam bir kızını evlendirmiş de (kız), babasının (yaptığı) nikâhtan hoşlanmayıp Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelmiş ve bu (nikâh meselesini) O'na anlatmış. (Rasulullah) da ondan

babasının (yaptığı) nikâhı geri çevirmiş. Sonra o, Ebu Lubabe b. Abdilmunzir'le evlenmiş.
Bu Hadisi haber verdikten) sonra Yahya bildirmiş ki, kendisine bu (kadının) dul olduğu (haberi) ulaşmış.[46]
2198. "Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, Abdurrahman ibnu'l-Kasım'dan, (O) babasından, (O da) Yezid'in oğulları Abdurrahman ile Mucemmi'den (naklen) rivayet etti ki,"
Hansa' bint Hizam'ı, dul iken babası evlendirmiş. O da bundan hoşlanmayıp Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelmiş, (Rasulullah) da nikâhını geri çevirmiş.[47]

15. Kadını İki Veli Evlendirebilir (mi?)

2199. "Bize Vezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Saîd, Katâde'den, (O) el-Hasan'dan, (O da) Ukbe b. Amir'den veya Semûre b. Cundeb'den (naklen) haber verdi ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Hangi kadını iki velisi (farklı iki kişiyle) eulendirirse o, onlardan (nikâhı) ilk (yapılanındır). Hangi adam da (bir şeyi) iki adama satarsa, bu (şey) onlardan ilk (satın alanındır.)"[48]
2200. "Bize Affan rivayet edip (dedi ki), bize Hammad b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bize Katâde, el-Hasan'dan, (O) Semûre'den, (O da) Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen), onun (yani bir önceki Hadisin) benzerini haber verdi."[49]

16. Kadınlarla Mut'a Nikâhı Yapma Yasağı

2201. "Bize Cafer b. Avn, Abdulaziz b. Ömer b. Abdilaziz'den, (O da) er-Rebi1 b. Sebre'den (naklen) haber verdi ki, babası O'na anlatmış ki," onlar Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber Veda Haccı'nda yola çıktılar. Derken (Rasulullah):
"Şu kadınlardan yararlanın!" buyurdu. -'Yararlanmak", bizde, "evlenmek" demektir.- Biz de bunu kadınlara teklif ettik. Fakat onlar (buna), aramızda bir müddet tesbit edilmesi durumu

hariç, razı olmadılar. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Yapın, (bir müddet tesbit edin!)" buyurdu. Bunun üzerine ben ve amcamın bir oğlu (kadın bulmaya) çıktık. Onda bir aba vardı, bende de bir aba vardı. Onun abası benim abamdan daha iyiydi. Bense ondan daha gençtim. Neyse, bir kadına geldik. Benim gençliğim hoşuna gitti, onun da abası hoşuna gitti Neticede;
"(Bu) aba, onun abası gibidir!" dedi (ve beni seçti). Aramızdaki müddet on (geceydi). Ben de bu geceleri onun yanında geçirdim. Sonra sabahleyin (Kabe'ye) geldim. Bir de gördüm ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Rükn (Kabe'nin Hacer-i Esved köşesi) ile (Kabe'nin) kapısı arasında ayakta duruyor! Derken O şöyle buyurdu:
"Ey insanlar! Şüphe yok ki, ben size, kadınlardan "yararlanma" hususunda izin vermiştim, iyi bilin ki, muhakkak Allah bunu Kıyamet gününe kadar haram kılmıştır! Binaenaleyh, kimin yanında bu kadınlardan biri varsa, ona yol versin! Onlara verdiğiniz şeylerden de hiçbir şey almayın!"[50]
2202. "Bize Muhamme d b. Yusuf haber verip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, ez-Zühri'den, (O) er-Rebi' b. Sebre el-Cuheni'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) mut'a nikâhını (Mekke'nin) Fethi yılında yasaklamıştı."[51]
2203. "Bize Muhammed rivayet edip (dedi ki), bana İbn Uyeyne, ez-Zühri'den, (O) el-Hasan ile Abdullah'tan, (onlar da) babalarından (naklen) rivayet ettiler ki, O şöyle dedi: Ali'yi, ibn Abbas'a şöyle derken işittim:"
"Şüphe yok ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) mut'ayı, yani kadınlarla mut'a nikahını ve evcil eşeklerin etlerini (yemeyi) Hayber yılında yasaklamıştı."[52]

Açıklama

"Mut'a nikahı", bir kadınla, bir süreyle sınırlı olarak evlilik yapma veya bir kadından bir şey mukabilinde bir süre cinsel yönden yararlanma demektir. Yukarıdaki Hadisler Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), mut'a nikahını, sonuncusunda

ebedi olmak üzere, üç defa yasakladığını göstermektedir. Ancak, en sahih görüşe göre, Asr-ı Saadet'te mutanın haram kılınışı iki defa olmuştur. Şöyle ki, mut'a hicri 7. yılbaşlarına kadar caiz idi. Mut'a, bu yılın başında meydana gelen Hayber gazası esnasında haram kılınmıştı. Mut'a daha sonra Mekke'nin fethi (20 Ramazan 8) esnasında tekrar caiz kılınmış, bundan üç gün sonra ise ebedi olarak haram kılınmıştı. İlgili rivayetler Asr-ı Saadet'te mut'a nikâhına sadece, Sahabe evlerinden uzakta bu-lunuyorken, savaş, hac vb. gayelerle yolculuğa çıkıldığı esnada müsaade edildiğini göstermektedir. Öyle anlaşılıyor ki, cahiliye döneminde çok yaygın olan, ancak müslümanlığın kadına saygı ile aile anlayışıyla bağdaşmayan mut'a nikahının kaldırılmasında da bir alıştırma süreci yaşanmıştır. Alimlerin cumhuru, yukarıdaki Hadislerin zahirine uygun olarak, mut'a nikahının ebediyyen haram kılındığı görüşünü benimsemişlerdir.
Burada "mut'a" kelimesinin yerine göre "mut'atu'1-hacc" yani "temettü' haccı" manasına da kullanılmış olduğunu kaydetmek gerekir. Bu sebeple Hz. Ali'nin (Radıyallahu Anh) yukarıdaki rivayetinde geçen "muta" kelimesi, "mut'atu'n-nisa = kadınların mut'ası, kadınlarla mut'a nikâhı" şeklinde açıklanmıştır.[53]

17. İhramlının Nikâhı Hakkında

2204. “Bize Osman b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, Eyyub b. Musa'dan, (O) Nubeyh b. Vehb'den, (O) Ebân b. Osman'dan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle buyurdu:
"İhramlı ne evlenebilir, ne evlendirebilir!"[54]

18. Hz. Peygamberin Hanımları İle Kızlarının Mehirleri Ne Kadardı?

2205. “Bize Nuaym b. Hammâd haber verip (dedi ki), bize Abdulaziz -ki O, İbn Muhammed’dir-, Yezid b. Abdillah'tan, (O) Muhammed b. İbrahim'den, (O da) Ebu Seleme'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi: Aişe'ye,

"Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hanımlarının mehri ne kadardı?" diye sordum, O da şöyle cevap verdi:
"O'nun, hanımlarına verdiği mehir on iki ukiyye ve bin neşş idi." (Hz. Aişe) sözüne şöyle devam etti:
"Neşş'in ne olduğunu biliyor musun?" (Ebu Seleme) dedi ki, ben;
"Hayır, (bilmiyorum)" dedim. O zaman O şöyle dedi:
"(Neşş), yarım ukiyyedir. İşte bu, Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hanımlara verdiği mehirdir!"[55]
2206. "Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Huşeym, Mansur b. Zâzân'dan, (O) İbn Sîrin'den, (O da) Ebu'1-Acfa' es-Sülemi'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Ömer ibnu'l-Hattab'ı hutbe okurken duymuştum. O Allah'a hamdetmiş, O'na övgüde bulunmuş, sonra şöyle demişti:"
"İyi dinleyin! Kadınların mehrinde aşırılık yapmayın. Çünkü (mehir) şu dünyada şeref yahut Allah katında takva (alâmeti) olsaydı, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) buna en lâyığımız olurdu. Ne O hanımlarından bir hanıma oniki ukiyye'den fazla mehir vermiştir, ne de onun kızlarından bir hanıma (bundan fazla) mehir verilmiştir! Dikkat edin! Şüphe yok ki, kiminiz, hanımının mehrinde aşırılığa gidiyor, sonunda ona karşı nefsinde (gizli) bir düşmanlık kalıyor, sonunda (ona);
"Senin için tulumun ipine -veya tulumun tersine- katlandım, (yani senin için çok zorluklar çektim!)" diyor!"[56]

Açıklama

Şa'bi (Rahmetullahi Aleyh) ve Ebu Abdirrahman es-Sülemi'nin (Rahmetullahi Aleyh) rivayetine göre Hz. Ömer (Radıyallahu Anh), kadınların mehirlerinin fazla artırılmamasını emrettiği bir konuşma yapıp minberden indikten sonra bir kadın karşısına çıkıp;
"Ya mü'minlerin Emiri! Uyulmaya Allah'ın Kitab'ı mı daha layıktır yahut senin sözün mü?" diye sormuş. Hz. Ömer;
"Haşa! Allah'ın Kitab'ı (tabi!) Peki, bu (sorun) niye?" karşılığını vermiş. Kadın da şöyle cevap vermiş:

"Sen biraz önce kadınların mehri hususunda aşırılığa gidilmesini yasakladın. Halbuki Allah Azze ve Celle, Kitab'ında şöyle buyuruyor:
"(Eğer bir eşin yerine başka bir eş almak isterseniz), onların birine (yani önceki eşe) yüklerle (mehir) vermiş de olsanız, ondan hiçbir şey almayın!'[57] Bunun üzerine Hz. Ömer;
"herkes Ömer'den daha bilgili, daha anlayışlı!" demiş ve tekrar minbere çıkıp, söz konusu yasağını kaldırmış.[58]

19. Mehir Olması Caiz Olan Şeyler

2207. "Bize Amr b. Avn rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Ebu Hâzim'den, (O da) Sehl b. Sa'd'dan (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Bir kadın Hz. Peygambere (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip, kendisini Allah'a ve Rasulü'ne bağışladığını söyledi, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de;
"*Benim, kadınlar hususunda bir ihtiyacım yok!"* buyurdu. Bunun üzerine bir adam;
"Onu benimle evlendir!" dedi (Hz. Peygamber) de;
"Ona bir elbise ver!" buyurdu. (Adam);
"Bulamam!" dedi. (Hz. Peygamber);
"Ona, demir bir yüzük de olsa, (bir şey) ver!" buyurdu. (Adam) da O'na (yani Hz. Peygamber'e) özür beyan etti. O zaman (Hz. Peygamber);
"Beraberinde (ezberinde) Kur'an'dan ne var?" buyurdu. (Adam);
"şu, şu (sûreleri biliyorum)" dedi. (Hz. Peygamber de);
"Öyleyse, beraberinde (ezberinde) olan Kur'an Sûreleri karşılığında onu seninle evlendirdim!" buyurdu.[59]

Açıklama

"Mehir", nikâh yapmaları sebebiyle kocanın karısına vereceği şeydir. Mehir, kadının Kur'an ve Sünnetle sabit olan meşru bir hakkıdır. Yukarıdaki Hadis evlenmede mehrin mutlaka gerektiğini ve bunun, Kur'an öğretimi gibi bir iş veya demir

yüzük gibi önemsiz bir mal da olabileceğini göstermektedir. İmam Şafii (Rahmetullahi Aleyh) ile bir rivayete göre İmam Ahmed (Rahmetullahi Aleyh), bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Hanefi'lerle İmam Malik (Rahmetullahi Aleyh) ve bir rivayete göre İmam Ahmed (Rahmetullahi Aleyh) ise, mehrin mutlaka bir "mal" olması gerektiğini söylemişlerdir. Bu görüşte olan âlimler yukarıdaki Hadisi; onda sadece mezkur Sahabiye has bir hüküm olduğu veya bu Sahabinin, Kur'an bilmesi takdir edilerek evlendirildiği, kadının mehrinin ayrıca verileceği şeklinde anlamaya çalışmışlardır. Diğer taraftan mehrin asgari miktarı hakkında da farklı Hadisler ve dolayısıyla farklı görüşler vardır. Şafii (Rahmetullahi Aleyh) ve Ahmed'e (Rahmetullahi Aleyh) göre "ücret" olabilecek her şey mehir de olabilir. Hanefiler mehrin asgari on dirhem gümüş, Malikiler üç dirhem gümüş veya dengi mal olabileceğini söylemişlerdir. Hanefi'lere göre, on dirhemden az mehrin geçtiği Hadisler, mehrin, nikâh esnasında söylenen bir parçasını ifade etmektedirler. Mehir on dirheme tamamlanacaktır. Mehrin azami miktarında bir sınır yoktur. Ancak mehrin miktarının az tutulması teşvik edilmiş, mehirde aşırılıklara gitmek mekruh görülmüştür.[60]

20. Nikâh Konuşması Hakkında

2208. "Bize Ebu'l-Velid ve Haccac rivayet edip dediler ki, bize Şu'be rivayet edip dedi ki, bize Ebu İshak haber verip dedi ki, ben Ebu Ubeyde'yi, Abdullah'tan rivayet ederken işittim, O demiş ki,"
Bize Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) istek konuşmasını şöyle öğretti:
"Hamd Allah'adır -veya "şüphesiz ham d Allah'adır."- O'na hamdeder, O'ndan yardım ve bağış dileriz. Nefislerimizin şerlerinden Allah'a sığınırız. Allah'ın doğru yola ilettiği kimseyi saptıracak hiç kimse yoktur. O'nun saptırdığı kimseyi doğru yola iletecek hiç kimse de yoktur. Allah'tan başka hiçbir ilah

olmadığına tanıklık ederim; Muhammed'in, O'nun kulu ve elçisi olduğuna da tanıklık ederim." (Hz. Peygamber) sonra şu üç ayeti okurdu:
"Ey iman edenler! Allah'tan nasıl korkmak gerekirse öylece korkun ve ancak müslümanlar olarak ölün."[61]
"Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan Rabb'inizden korkun."[62]
"Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğru söz söyleyin ki, (Allah da) işlerinizi düzeltsin ve günahlarınızı bağışlasın. Kim Allah'a ve RasuVüne itaat ederse, muhakkak ki büyük bir kurtuluşla kurtulmuş olur."[63]
(Hz. Peygamber) sonra da isteğini söylerdi.[64]

21. Nikâhta Şart Koşmak

2209. “Bize Ebu Asım, Abdulhamid b. Ca'fer'den, (O) Yezid b. Ebi Habib'den, (O) Yezid b. Abdillah'tan, (O) Ukbe b. Amir'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki,” O şöyle buyurdu:
"Şüphe yok ki, yerine getirmenize en layık olan şart, kendisiyle kadınlık organlarını helal edindiğiniz (şarttır)."[65]

Açıklama

Bu Hadis nikâh şartlarına, diğer akidlerdeki şartlardan daha fazla özen gösterilmesi gerektiğine delâlet etmektedir. Nikâhta üç türlü şart olabiliyor:
1. Kadının, iyilikle eş olarak tutulması veya güzellikle bırakılması şartı. Allah'ın (Celle Celaluhu) emri olan[66] bu şarta uyulması gerektiğinde hiçbir ihtilaf yoktur. Âlimlerin cumhuru, yukarıdaki Hadisi bu manaya yormuşlardır. **2.** Kadının, eski hanımın boşanmasını istemesi, erkeğin kadına mehir veya nafaka vermemesi gibi nikah akdine aykırı olan şartlar. Bütün alimlere göre bu tür şartlar geçirsizdir ve onlara uyulmaz.

3. Karısını başka bir yere götürmeyeceği, üzerine başkasıyla evlenmeyeceği gibi ne Allah'ın Kitab'mda bulunan, ne de nikâh akdinin maslahatından ve gereğinden olan şartlar. Hanefılerle Malik (Rahmetullahi Aleyh) ve Safi (Rahmetullahi Aleyh), bu tür şartların da geçersiz olduğunu söylemişlerdir. Ahmed'e (Hahmetullahi Aleyh) göre ise bu tür şartlara da uymak gerekir, aksi halde kadın nikâhı bozmak hakkına sahip olur.[67]

22. Düğün Ve Ziyafet Yemeği Hakkında

2210. "Bize Ebu'n-Nu'man haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Sabit'ten, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti ki,"

Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün) Abdurrahman b. Avf'ın üzerinde sarı boya (lekesi) gördü de;
"*Bu sarı boya nedir?*" buyurdu. O da;
"Bir kadınla, beş dirhem ağırlığında altın (mehir vererek) evlendim" dedi. (Bunun üzerine Hz. Peygamber) şöyle buyurdu: *"Allah mübarek etsin. Bir koyunla da olsa, düğün yemeği ver!"* [68]

23. Düğün Yemeği (Davetine) İcabet Etmek Hakkında

2211. "Bize Abdullah b. Saîd haber verip (dedi ki), bize Ukbe b. Halid, Ubeydullah'tan, (O) Nafî'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Biriniz düğün ve ziyafet yemeğine davet edildiğinde, icabet etsin!"[69]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) şöyle dedi:
"(Davet edilenin, davete) icabet etmesi güzel olur. Ancak yemesi ona vacib değildir,"[70]

24. Hanımlar Arasında Adaletli DavranmakHakkında

2212. "Bize Ebu'l-Velid rivayet edip (dedi ki), bize Hemmâm,

Katâde'den, (O) en-Nadr b. Enes'ten, (O) Beşir b Nehik'ten, (O) Ebu Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"Kimin iki karısı olur da, onlardan birine meylederse, Kıyamet günü (hesap yerine) bir tarafı eğik olarak gelir!"[71]

25. Hanımlar Arasında (Eşit) Bölme Hakkında

2213. "Bize Amr b. Asım haber verip (dedi ki), bize Hammad b. Seleme, Eyyub'dan, (O) Ebu Kılâbe'den, (O) Abdullah b. Yezid el-Hatmi'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (gecelerini hanımları arasında) bölerdi de (bunu) âdilâne yapar ve şöyle buyururdu:
"Allah'ım! Bu, benim elimde olan şeyde yaptığım taksimdir. Artık (dilerim) sen beni, (onlardan birine diğerlerinden daha fazla sevgi duymak gibi) senin elinde olan, benim elimde olmayan şeylerde kınamazsın!"[72]

26. Adamın Yanında Birden Fazla Hanım Olabilir mi?

2214. "Bize İsmail haber verip dedi ki, bize ibnu'l-Mübarek, Yunus b. Yezid'den, (O) ez-Zühri'den, (O) Urve'den, (O da) Hz. Aişe'den naklen rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yolculuğa çıkacağı zaman hanımları arasında kur'a çeker ve hangisinin kur'ası çıkarsa, beraberinde onu götürürdü."[73]

27. Dul Ve Hiç Evlenmemiş Kadınla Gerdeğe Girdiğinde Yanlarında Kalma (Süresi)

2215. "Bize Ya'lâ haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. İshak, Eyyub'dan, (O) Ebu Kılâbe'den, (O da) Enes b. Malik'ten (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:

"(Kendileriyle gerdeğe girildiğinde yanlarında kalma süresi hakkında) hiç evlenmemiş olan kadının hakkı yedi, dulun hakkı üç (gündür)."[74]

2216. "Bize Abdullah b. Muhammed b. Ebi Şeybe haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Saîd, Süfyan'dan, (O) Muhamed b. Ebi Bekr'den, (O) Abdulmelik b. Ebi Bekr b. Abdirrahman ibni'l-Haris b. Hişam'dan, (O) babasından, (O da) Hz. Ümmü Seleme'den (naklen) rivayet etti ki,"

Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Hz. Ümmü Seleme ile evlendiğinde yanında üç gün kalmış ve şöyle buyumuş:

"Gerçek şu ki, sen kocanın nazarında kıymetsiz değilsin. Dilersen senin (yanında kalmayı) yedi güne çıkarırım. Eğer senin (yanında kalmayı) yedi güne çıkarırsam, diğer hanımlarımın (yanında kalmayı) da yedi güne çıkarırım!"[75]

28. Adamın, Hanımıyla Şevval Ayında Gerdeğe Girmesi

2217. "Bize Ubeydullah b. Musa, Süfyan'dan, (O) İsmail b. Umeyye'den, (O) Abdulah b. Urve'den, (O) Urve'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:

"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) benimle Şevval ayında evlendi. Gerdeğine de Şevval ayında girdirildim. Peki, hanımlarından hangisi O'nun yanında benden daha itibarlı idi?" (Hz. Aişe, sözünün devamında) dedi ki,

"Kendisi de kadınlarla gerdeğe Şevval ayında girilmesinden hoşlanırdı."[76]

Açıklama

Şafiiler bu Hadise dayanarak, evlenmenin ve gerdeğe girmenin Şevval ayında olmasının müstehab olduğunu söylemişlerdir. Ancak Hz. Aişe'nin (Radıyallahu Anha) bu rivayetteki asıl maksadı cahili bir anlayışı reddetmekti. Şöyle ki, cahiliye insanları hac aylarında[77] evlenmeyi ve gerdeğe girmeyi uğurlu, bereketli görmüyor, mekruh sayıyorlardı. İşte Hz. Aişe

(Radıyallahu Anha), yukarıdaki sözünü, bu tutarsız anlayışı reddetmek için söylemişti. Burada kaydetmek gerekir ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), yılın değişik aylarında evlilikler yapmıştır. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Hz. Sevde (Radıyallahu Anka) ile, Peygamberliğinin 10. yılında Ramazan ayında, Hz. Hafsa (Radıyallahu Anha) ile Hicri 3. yılın Şa'ban ayında, Hz. Ümmü Seleme (Radıyallahu Anha) ile Hicri 4. yılın Şevval ayında, Hz. Zeyneb bint Huzeyme (Radıyallahu Anha) ile Hicri 3. yılın Ramazan ayında, Hz. Zeyneb bint Cahş (Radıyallahu Anha) ile Hicri 5. yılın Zilkade ayında, Hz. Cuveyriye (Radıyallahu Anha) ile Hicri 6. yılın Şa'ban ayında, Hz. Meymune (Radıyallahu Anha) ile Hicri 7. yılın Şevval ayında evlenmişlerdi.[78]

29. Cim'anın Başında Söylenilecek Söz

2218. "Bize Ubeydullah b Musa, İsrail'den, (O) Mansur'dan, (O) Salim'den, (O) Küreyb'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Sizden birinizi, hanımıyla cima edeceğinde; "Allah'ın adıyla! Allah'ım, şeytanı bizden uzaklaştır! Şeytanı, bize takdir ve nasib ettiği şeyden de uzaklaştır!" demekten ne alıkor? Böylece, Allah bir çocuk takdir ederse, şeytan ona zarar veremez!"[79]

30. Hanımlara Arkalarından Varma Yasağı

2219. "Bize Ubeydullah b. Saîd haber verip (dedi ki), bize Ebu Usâme, el-Velid b. Kesir'den, (O) Ubeydullah b. Abdillah ibni'l-Husayn'dan, (O) Abdulmelik b. Amr b. Kays el-Hatmi'den, (O da) Haremi b. Abdillah'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Huzeyme b. Sabitin şöyle dediğini işittim:
Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işitimiştim:
"Şüphe yok ki, Allah hakkı (söylemekten) çekinmez. Kadınlara arkalarından varmayın!"[80]

2220. "Bize Halid b. Mahled rivayet edip (dedi ki), bize Malik, Muhammed ibnu'l-Münkedir'den, (O da) Cabir b. Abdillah'tan (naklen) rivayet etti ki,"
Yahudiler müslümanlara;
"Kim karısına, o arkasını dönmüş olarak varırsa, (yani onunla bu şekilde cinsi münasebet yaparsa bundan doğacak) çocuğu şaşı gözlü olur!" demişlerdi de, bunun üzerine yüce Allah:
"Kadınlarınız sizin tarlanızdır. O halde tarlanıza nasıl dilerseniz öyle varın"[81] ayetini indirmişti.[82]

31. Adam Bir Kadın Görür de Nefsine Karşı Endişeye Düşebilir?

2221. "Bize Kabîsa haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Ebu İshak'tan, (O) Abdullah b. Hallam'dan, (O da) Abdullah b. Mes'ud'dan (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir kadın görmüş de hoşuna gitmiş. Bunun üzerine, bir yemek yapmakta olan ve yanında bazı kadınlar bulunan Hz. Sevde'nin yanına gelmiş. Kadınlar da (Hz. Peygamber'i Hz. Sevde ile) yalnız bırakmışlar, O da ihtiyacını gidermiş, sonra şöyle buyurmuş:
"Hangi adam, hoşuna giden bir kadın görürse, hanımının yanına kalkıp (gitsin!) Çünkü (hoşlandığı kadındakinin) benzeri onda da vardır!"[83]

32. Hiç Evlenmemiş Olan Kadınlarla Evlenmek Hakkında

2222. "Bize Abdullah b. Muti' haber verip (dedi ki), bize Hüşeym rivayet edip (dedi ki), bize Seyyar, eş-Şa'bi'den haber verdi (ki, O şöyle demiş): Bize Cabir b. Abdillah rivayet edip dedi ki,"
"Biz Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber bir yolculukta idik. Nihayet geri döndüğümüzde ben çabukladım. Derken bir binekli bana kavuştu. (Cabir, sözüne devamla) şöyle dedi: Ben de ona doğru dönüp baktım. Bir de ne görsem, ben Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile karşı karşıyayım!

Bana;
"Seni acele ettiren nedir, ya Cabir?" buyurdu. (Cabir) dedi ki, (o zaman ben);
"Doğrusu ben zifaftım yeni yapmıştım!" dedim.
"*Bakire ile mi evlendin, dulla mı?"* buyurdu. (Cabir) dedi ki, ben de;
"Bilakis, dulla!" dedim.
"Keşke, senin kendisiyle oynaşacağın, onun da seninle oynaşacağı bir bakire ile evlenseydin!" buyurdu. (Cabir) dedi ki, (Hz. Peygamber) sonra bana şöyle buyurdu:
"(*Hanımının yanına) geldiğinde aklını kullan, aklını! (Yani hayızlı ise ona yaklaşma, değilse cima yapıp hemen çocuk sahibi olmaya bak!)"*
(Cabir) sözüne şöyle devam etti: Neyse, (şehre) gelince (evlerimize) girmeye gittik. (Fakat Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:
"Acele etmeyin de (evlerimize) geceleyin -yani akşamüzeri- girelim. Ta ki, saçları-başları dağınık olan kadınlar (saçlarını) tarasınlar, kocaları yanlarında bulunmayan kadınlar ustura tütünsün (yani koltuk ve etek tıraşı olsunlar!)"[84]

33. Emzikli Kadınla Cim'a Yapmak Hakkında

2223. "Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, Muhammed b. Abdirrahman b. Nevfel el-Esedi'den, (O) Urve'den, (O) Hz. Aişe'den, (O da) Cüzame bint Vehb el-Esediyye'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Ben gerçekten "ğîle"yi yasaklamayı içimden geçirdim. Sonra hatırladım ki, Fârislerle Rumlar bunu yapıyorlar da çocuklarına zarar vermiyor. ***[85]*** *(Bunun üzerine onu yasaklamaktan vaz geçtim)."*
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"Ğîle, (erkeğin hanımıyla), o süt emzirdiği (dönemde) iken cima yapmasıdır."[86]

34. Kadınları Dövme Yasağı Hakkında

2224. “Bize Ca'fer b. Avn rivayet edip (dedi ki), bize Hişam b. Urve, babasından, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hiçbir hizmetçiyi asla dövmezdi. O, Allah yolunda cîhad etmesi (esnasındakiler) hariç, eliyle hiçbir şeye de asla vurmadı."[87]
2225. “Bize Muhammed b. Ahmed b. Ebi Halef haber verip (dedi ki), bize Süfyan, ez-Zühri'den, (O) Ubeydullah b. Abdillah'tan, (O da) İyâs b. Abdillah b. Ebi Zübâb'dan, (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:

(Bir gün) Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Allah'ın kadın kullarını dövmeyin!" buyurdu. Bir müddet sonra Ömer ibnu'l-Hattab, Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip;
"(Kadınlar) kocalarına karşı cüretkâr oldu!" dedi. (Resulullah) da onlara, (kadınlarını) dövme hususunda izin verdi. Bu sefer birçok kadın, kocalarını şikayet etmek üzere Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hanımlarını dolaştı. Bundan sonra (İyâs) sözüne şöyle devam etti. Bunun üzerine Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Hakikaten birçok kadın, kocalarını şikayet etmek üzere Muhammed'in hanımlarını dolaşmıştır. Bu (şikayet edilen kocalar) sizin hayırlılarınız hiç değildirler!"[88]
2226. “Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki) bize Hişam b. Urve, babasından, (O da) Abdullah b. Zem'a'dan (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir-gün halka bir konuşma yaptı ve onlara kadınlar hakkında öğütte bulunup şöyle buyurdu:
"Adama ne oluyor da karısını, kölenin dövülmesi gibi dövüyor? Belki o, onunla o günün sonunda beraber yatacaktır!"[89]

35. Erkeğin, Hanımına Yumuşak Davranması

2227. “Bize Muhammed b. Abdillah er-Rekaşi haber verip [dedi ki), bize Abdulvaris rivayet edip (dedi ki), bize el-Cureyri, Ebu'l-Ala'dan, (O) Nuaym b. Ka'neb'den, (O da) Ebu Zerr'den (naklen) rivayet etti ki,”
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Şüphe yok ki, kadın kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Bu sebeple eğer onu doğrultmaya (çalışırsan), onu kırarsın. O halde yumuşak davran. Çünkü onda eğrilik ve (bununla beraber) yetecek miktarda (doğruluk) vardır!"[90]
2228. “Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, Ebu'z-Zinad'dan, (O) el-A'rac'dan, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kadın ancak kaburga kemiği gibidir. Onu doğrultmak (istersen), kırarsın. Ondan yararlanmak istersen, kendisinde eğrilik olduğu halde yararlanırsın!"[91]

36. "Azl" Hakkında

2229. “Bize Süleyman b. Davud el-Haşimi, İbrahim b. Sa'd'dan, (O) ez-Zühri'den, (O) Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe'den, (O da) Ebu Saîd'den (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:
Bir adam Resulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) "azl"in (hükmünü) sordu da, O şöyle buyurdu:
"Siz bunu yapıyor musunuz? Şimdi siz bunu yapmazsanız size bir zarar gelmez.[92] *Çünkü Allah'ın olmasını takdir ettiği hiç bir canlı yoktur ki, o olmasın."*[93]
2230. “Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize îbn Avn, M uh amme d b. Sîrîn'den, (O da) Abdurrahman b. Bişr'den (naklen) haber verdi ki,” O, sözü Ebu Saîd el-Hudri'ye ait göstererek şöyle dedi:
"Biz; "ya Rasulullah" dedik, "adamın cariyesi olur da ondan faydalanır, ama gebe kalmasını istemez. Ondan azil yapabilir mi? Yine adamın süt emziren karısı olur da ondan faydalanır, ama gebe kalmasını istemez. Ondan azil yapabilir mi?" O da

şöyle buyurdu:
"Siz bunu yapmazsanız size bir zarar gelmez. Çünü o (yani gebelik), ancak kaderden ibarettir!"
İbn Avn demiş ki,
"Sonra ben bunu el-Hasan'a anlattım da O şöyle dedi:
"Vallahi hakikaten bu sanki bir azarlamadır, vallahi hakikaten bu sanki bir azarlamadır!"[94]

Açıklama

"Azil (Azl)", cinsi münasebet esnasında erkeğin, boşalmasına yakın erkeklik organını kadının kadınlık organından çıkarıp dışarda boşalması demektir. Bu, gebeliğe engel olmak için yapılan bir iştir. Ancak yaratılması takdir edilmiş olan bir canlının meydana gelmesine hiçbir şey engel olamaz. Eğer bir canlının meydana gelmesi takdir edilmişse, azil yapmanın unutulması veya bir an geç kalınması ve böylece bir spermin rahme ulaşması gibi şekillerle gebelik gerçekleşir ve canlı meydana gelir. Bu sebeple, söz konusu çarelerle önlenmiş olduğu görülen gebelikler, Allah'ın ezeli ilminde takdir edilmemiş olan gebeliklerdir. Şu halde azil yapma, takdir edilmiş olan gebeliğe engel olamaz. Yukarıdaki Hadisler de bunu göstermektedir. Bu ve konuyla ilgili diğer Hadislere dayanarak birçok âlim azlin caiz ve mubah olduğunu, bir kısım âlimler ise mekruh olduğunu söylemişlerdir.[95]

37. Kıskanç Hakkında

2231. "Bize Yala rivayet edip (dedi ki), bize el-A'meş, Şekik'ten, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Hiçkimse Allah'tan daha kıskanç değildir. Bundan dolayı O, kötü söz ve işleri haram kılmıştır. Hiçkimse de övülmeyi Allah'tan daha çok sevmez!"[96]
2232. "Bize Ebu'l-Muğîre haber verip (dedi ki), bize el-Evzai rivayet edip (dedi ki), bize Yahya b. Ebi Kesir, Muhammed b.

İbrahim'den rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana İbn Cabir b. Atik rivayet edip (dedi ki), bana babam rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Allah'ın sevdiği bazı kıskançlıklar vardır. Allah'ın kızdığı bazıları da vardır. Allah'ın sevdiği kıskançlık, şüphe (durumunda gösterilen) kıskançlık; Allah'ın kızdığı kıskançlık ise, şüphe bulunmayan (durumda gösterilen) kıskançlıktır!"[97]
2233. "Bize Zekeriyya b. Adiyy rivayet edip (dedi ki), bize Abdullah b. Amr, Abdulmelik b. Ömer'den, (O) el-Muğire'nin azadhsı Verrad'dan, (O da) el-Muğire'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
(Birgün) Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ulaştı ki, Sa'd b. Ubade;
"Onunla (yani karısıyla) bir erkek bulsam, ona kılıçla, (kılıcın) enli tararını çevirmeksizin (yani ince, keskin tarafını çevirerek, öldürmek kastıyla) vururdum!" diyormuş. Bunun üzerine Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Sa'd'ın kıskançlığına şaşıyor musunuz? Ben Sa'd'dan daha kıskancım, Allah da benden daha kıskançtır! Bundan dolayı O, açık-gizli (bütün) kötü söz ve işleri haram etmiştir. Allah'tan daha kıskanç hiç kimse yoktur.
Bazı özürleri kabul etmeyi (O'ndan) daha çok seven de yoktur! Bu sebeple Peygamberleri müjdeleyiciler ve korkutucular olarak göndermiştir. Övülmeyi Allah'tan daha çok seven kimse de yoktur. Bunun için (inanan kullarına) Cennet'i söz vermiştir!" [98]

38. Kocanın Kadın Üzerindeki Hakkı Konusunda

2234. "Bize Haşim ibnu'l-Kasım rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bize Katâde, Zürare b. Evfa el-Amiri'den, (O) Ebu Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki," O şöyle buyurdu:
"Kadın, kocasının döşeğini terketmiş olarak gecelerse, melekler, (döşeğine) dönünceye kadar ona lanet eder!"[99]

39. "Lanetleşme" Hakkında

2235. “Bize Ubeydullah b. Ab dil meçi d rivayet edip (dedi ki), bize Malik, İbn Şihâb'dan, (O da) Sehl b. Sa'd'dan (naklen) rivayet etti ki,” Uveymir el-Aclani;
"Ya Rasulullah! Ne buyurursun, bir erkek, hanımıyla beraber bir erkek bulsa, onu öldürür, siz de onu öldürür müsünüz, yoksa nasıl yapar?" dedi... Derken Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Allah seninle kadın arkadaşının hakkında (hümünü) indirmiştir. Bu sebeple git de onu (buraya) getir!" Sehl, sözüne şöyle devam etmiş: Bunun üzerine (Uveymir hanımını getirip) lânetleştiler. Ben, halkla beraber Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanındaydım. Nihayet lânetleşmelerini bitirdiklerinde (Uveymir); "Eğer (bundan sonra) onu (yanımda) tutarsam, ya Rasulullah, ona yalan isnad etmiş olurum!" dedi ve onu, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kendisine (birşey) emretmeden önce, üç (talâkla) boşadı.
İbn Şihab demiş ki,
"Bu (yani lânetleşmenin sonunda boşama), ondan sonra lânetleşenlerin âdeti oldu."[100]
2236. Bize Muhammed b. Yusuf, el-Evzai'den, (O) İbn Şihab'dan, (O da) Sehl b. Sa'd'dan (naklen) rivayet etti ki,
"Uveymir Asım b. Adiyye -ki O, Aclanoğulları'nın büyüğü idi- geldi..." O sonra onun, (yani bir önceki Hadisin) aynısını zikretti, fakat "onu üç (talâkla) boşadı" (cümlesini) söylemedi.[101]
2237. “Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Abdulmelik b. Ebi Süleyman haber verip dedi ki, Saîd b. Cübeyr'i şöyle derken işittim:” Bana,
"Mus'ab ibnu'z-Zübeyr'in emirliğinde, lânetleşenlerin araları ayrılır mı, (evlilikleri sona erdirilir mi?)" diye soruldu, ben de ne diyeceğimi bilemedim. (Saîd) sözüne şöyle devam etti. Bunun üzerine kalkıp Abdullah b. Ömer'in evine geldim ve hizmetçiye;
"Benim için, ondan yanına girmeme izin iste" dedim. O da;
"Doğrusu O, öğle uykusunda. Yanına giremezsin" dedi. (Saîd)

sözüne şöyle devam etti: O zaman İbn Ömer sesimi işitti de;
"İbn Cübeyr mi?" dedi. Ben de;
"Evet" dedim. O da;
"Gir; zira seni bu saatte (buraya) ancak bir ihtiyaç getirmiştir!" dedi. Bunun üzerine huzuruna girdim de O'nu, deve palanının çulunu döşek, dirseğim -veya O, içi hurma lifi ile doldurulmuş "bir palan yastığı" demiştir. (Bunda) Abdullah (ed-Dârimî) şüpheye düşmüştür-, yastık edinmiş olduğu bir halde buldum. Dedim ki;
"Ebu Abdirrahman! Lânetleşenlerin araları ayrılır mı?" Şöyle cevap verdi:
"Sübhanallah, tabi! Şüphesiz bunu ilk defa soran, falandır. O şöyle demişti:
"Ya Rasulullah, Allah senin şanını yüceltsin! Ne buyurursun, şayet birimiz karısını kötü bir iş üzerinde görse nasıl yapar? Sussa, büyük bir işe susmuş olur. Konuşsa, yine bunun gibi!" (İbn Ömer) sözüne şöyle devam etti: O zaman Rasulullah (Saliallahu Aleyhi ve Sellem) susup ona cevap vermedi. Sonra da ihtiyacı için kalkıp (gitti). Ertesi gün olunca (o adam tekrar) Hz. Peygamber'e (Saliallahu Aleyhi ve Sellem) gelip,
"Ya Rasulullah! Gerçekten sana sorduğum şey başıma geldi!" dedi. (İbn Ömer) sözüne şöyle devam etti: Bunun üzerine yüce Allah, Nur Sûresi'ndeki şu ayetleri, yani *"Karılarına zina isnad edenler..."*(diye başlayan) ayetleri[102] sonuna kadar indirdi. (İbn Ömer) sözüne şöyle devam etti: (Hz. Peygamber) de o adamı çağırdı ve bu (ayetleri) ona okudu, ona Allah'ı (anarak) öğüt verdi, ona dünya azabının Ahiret azabından daha hafif olduğunu bildirdi. O da;
"Ona yalan isnad etmedim" dedi. (Hz. Peygamber) sonra kadını çağırdı ve ona nasihat etti, öğüt verdi, ona dünya azabının Ahiret azabından daha hafif olduğunu bildirdi. O da;
"Seni hak (din) ile gönderen (Allah'a) andolsun ki, o gerçekten yalancıdır" dedi. O zaman Hz. Peygamber adamı çağırdı ve o, kendisinin gerçekten doğru söyleyenlerden olduğuna Allah'a yemin (ile) dört defa şahidlik etti ve beşinci (şahidliğinde), eğer (kocası) doğru söyleyenlerden ise,

"Allah'ın gazabı kedi üzerime olsun" (dedi). (Hz. Peygamber) bundan sonra onların aralarını ayırdı.[103]

2238. "Bize Muhammed b. Abdillah er-Rekaşi haber verip (dedi ki), bana Malik rivayet edip dedi ki, Nafî'i, Abdullah b. Ömer'den (naklederken) işittim ki," O şöyle demiş:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), lânetleşenlerin arasını ayırdı ve çocuğu anasına kattı.[104]

Açıklama

"Lânetleşme (Liân, Mulâane)", karısının zina ettiğini söyleyen, ancak kendisinden başka şahidi olmayan bir koca ile karısının, Nur Sûresi'nin 6.-9. ayetlerinde belirtilen şekilde birbirlerine suç isnadında bulunmaları, birbirlerine lanet okumalarıdır. Yukarıdaki Hadislerle mezkur ayetler bunun meşru olduğunu göstermektedirler. Bu muamelenin Hicri 9. yılın Şaban ayında meşu kılındığı[105] nakledilir.
Kocanın, karısının zina ettiğini görmesi veya karısının bunu kendisine itiraf etmesi hallerinde vacib olan "lânetleşme "nin, sırf böyle bir işten şüphe edilmesi sebebiyle yapılması mekruhtur. Alimlerin cumhuru lânetleşme sonunda koca ile karı, artık ebediyyen birbirleriyle tekrar evlenemeyecek şekilde ayrılmış olurlar. Ebu Hanife'ye (Rahmetullahi Aleyh) göre ise, lânetleşme sonunda hakim koca ile karıyı ayırınca onlar "talâk-ı bain" ile boşanmış olurlar. Daha sonra onlardan biri, eşine yalandan suç isnad ettiğini söylerse, tekrar evlenebilir. Ancak bu durumda yalan söylemiş olan eşe iftira cezası uygulanır. Yukarıdaki son Hadis, lânetleşmeye sebep olan gebelikten doğan çocuğun annesine nisbet edileceğini de göstermektedir. Çünkü "çocuk döşek (sahibine) aittir." "Döşek sahibi," yani koca çocuğu reddettiğine göre o, annesine nisbet edilir.[106]

40. Efendisinin İzni Olmadan Evlenen Köle Hakkında

2239. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize el-Hasan b. Salih, Abdullah b. Muhammed b. Akil'den rivayet etti ki, O şöyle

demiş: Cabir'i, şöyle derken işittim:"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Hangi köle efendisinin -veya sahibinin- izni olmadan evlenirse, o günahkâr olur!"[107]
2240. "Bize Malik b. İsmail rivayet edip (dedi ki), bize Mendel, İbn Cüreyc'den, (O) Musa b. Ukbe'den, (O) Nafî'den, (O) İbn Ömer'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"Hangi köle efendisinin izni olmadan evlenirse, o zinakâr olur!" [108]

41. Çocuk Döşeğe Aittir

2241. "Bize Muhammed b. Yusuf haber edip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, ez-Zühri'den, (O) İbnu'l-Müseyyeb'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki, O, (sözü Hz. Peygamber'e) nisbet ederek şöyle dedi:"
"Çocuk döşek (sahibine) aittir. Zina eden erkeğe ise (doğan çocuk üzerinde her türlü haktan) mahrumiyet vardır!"[109]
2242. "Bize Abdullah b. Mesleme rivayet edip (dedi ki), bize Malik, ez-Zühri'den, (O) Urve'den, (O da) Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hanımı Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Çocuk döşek (sahibine) aittir!"[110]
2243. "Bize el-Hakem b. Nâfi1 rivayet edip (dedi ki), bize Şuayb, ez-Zühri'den rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana Urve, Hz. Peygamber'in hanımı Hz. Aişe'den haber verdi ki," O şöyle demiş:
Utbe b. Ebî Vakkâs, kardeşi Saîd b. Ebi Vakkâs'a, Zem'a'nın cariyesinin oğlunu kendisine almasını vasiyet etmişti. Utbe sonra;
"Şüphesiz o, benim oğlumdur" demişti. Derken Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (Mekke'nin) fethi zamanında (Mekke'ye) geldiğinde, Sa'd b. Ebî Vakkâs, Zem'a'nın cariyesinin oğlunu almak (istemişti de, bu sebeple Abd b. Zem'a ile

aralarında tartışma çıkmıştı). O zaman bu (çocuğun), halkın, Utbe b. Ebi Vakkâs'a en çok benzeyeni olduğu görülmüştü. Neticede Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), (çocuk Abd'ın) babasının döşeğinde doğduğundan dolayı;
"O, sana aittir, ya Abd b. Zem'a!" buyurmuştu. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem); (çocuğun) Utbe b. Ebi Vakkâs ile Şevde bint Zem'a'ya[111] benzemesi hususunda gördüklerinden dolayı da;
"O'ndan saklan, ya Sevde bint Zem'a!" buyurmuştu.[112]

Açıklama

Karı ile kocanın her biri için "döşek" tâbiri kullanıldığı gibi, sadece karı için de "döşek" tâbiri kullanılır. Kadın, nikâh akdinin yapılmasıyla kocanın "döşeği" olur. Yukarıdaki Hadis, bir çocuğun nesebi hakkında ihtilâfa düşüldüğünde, aralarında bir benzerlik olmasa da, çocuğun, "döşeğin sahibi"ne ait olacağını göstermektedir. Buna dayanarak, âlimlerin cumhuru, nikâh akdi yapıldıktan sonra koca ile karının bir araya gelmelerinin mümkün olduğu andan itibaren altı ay geçince, doğacak çocuğun kocaya ait olacağını söylemişlerdir. Ebû Hanife (Rahmetullahi Aleyh) bunun için, nikâh akdinden itibaren altı ay geçmesini yeterli görmüştür.[113]

42. Çocuğunu Tanıdığı Halde İnkâr Eden Kimse

2244. "Bize Abdullah b. Salih rivayet edip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Yezid b. Abdillah, Abdullah b. Yûnus'tan, (O) Saîd b. Ebî Saîd'den, (O da) Ebû Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki,"
O, Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), "lânetleşme âyeti" [114] indiğinde şöyle buyururken işitmiş:
"*Hangi kadın bir topluluğa, onlardan olmayan bir soy sokarsa, o (kadının) Allah katında hiçbir değeri yoktur, (Allah) onu Cennet'e de sokmayacaktır. Hangi erkek de, kendisine baka baka çocuğunu inkâr ederse, Allah (rahmetini) ondan saklar ve*

onu (mahşer günü) öncekilerin ve sonrakilerin gözü önünde rezil rüsvay eder!"[115]
Abdullah (b. Yûnus) sözüne devamla demiş ki: Muhammed b. Kâ'b el-Kurazi, Saîd kendisine bu (Hadisi) bu (senedle) rivayet ediyorken şöyle dedi:
"Bu Hadis Rasûlullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bana ulaşmıştır!"[116]

43. Adam, Babasının Karısıyla Evlenirse (Ne Olur?)

2245. "Bize Abdullah b. Ca'fer er-Rakkî rivayet edip (dedi ki), bize Ubeydullah b. Amr, Zeyd'den, (O) Adiyy b. Sabit'ten, (O) Yezid ibnu'1-Berâ'dan, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
(Bir gün) amcama, beraberinde bir sancak var iken rastlamış ve "Nereye gidiyorsun?" demiştim. O da şöyle cevap vermişti:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) beni, babasının karısıyla evlenmiş olan bir adama gönderdi ve bana, onun boynunu vurmamı, malını almamı emretti."[117]

44. Yüce Allah'ın; "Bundan Sonra Sana (Başka) Kadınlar Helal Olmaz" Sözü Hakkında

2246. "Bana Ya'lâ b. Şeddâd rivayet edip dedi ki, bize Vuheyb, Dâvûd b. Ebi Hind'den, (O) Muhammad b. Musa'dan, (O da) Ensâr'dan Ziyâd isimli bir adamdan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Ubey b. Kâ'b'a dedim ki;
"Ne dersin, şayet Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hanımları ölselerdi, O'nun (tekrar) evlenmesi helâl olur muydu?" O şöyle cevap verdi:
"Evet. Allah O'na yalnız bir grup kadını helâl kıldı ve O'na (onları) iyice tavsif etti, sonra da;
"Bundan sonra (yani bu tavsiften sonra) sana (başka) kadınlar helâl olmaz!"[118] Buyurdu.[119]
2247. "Bize el-Muallâ haber verip (dedi ki), bize Vuheyb, İbn

Cüreyc'den, (O) Atâ'dan, (O) Ubeyd b. Umeyr'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) vefat etmeden önce Allah O'na, kadınlardan diledikleriyle evlenmeyi helâl kılmıştı." [120]

45. Kadın Kölenin Hürriyetine Kavuşturulmasının, Mehri Sayılması Hakkında

2248. "Bize Müşedded rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Şuayb ibnu'l-Habhâb'dan, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Hz. Safiyye'yi hürriyetine kavuşturup (Onunla evlendi) ve hürriyetine kavuşturulmasını O'nun mehri saydı.[121]
2249. "Bize Ebun-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Katâde'den, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Hz. Safiyye'yi hürriyetine kavuşturup Onunla evlendi ve hürriyetine kavuşturulmasını, O'nun mehri saydı.[122]

46. Kadın Kölesini Hürriyetine Kavuşturup, Sonra Onunla Evlenen Kimsenin Fazileti

2250. **"**Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Huşeym, Salih b. Selîh b. Hayy el-Hemdânî'den rivayet etti ki, O şöyle demiş:"
(Bir gün) eş-Şa'bi'nin yanındaydım. Derken O'na Horasan ahâlisinden bir adam gelip şöyle dedi:
"Yâ Ebâ Amr! Bizim oradaki Horasanlılar, adam hakkında;
"O, kadın kölesini hürriyetine kavuşturup sonra onunla evlendiğinde, kurbanlık devesine binen kimse gibi olur!" diyorlar, (bu konuda siz ne dersiniz?)" Bunun üzerine eş-Şa'bi şöyle dedi:
"Bana Ebû Burde b. Ebi Musa, babasından rivayet etti ki, O şöyle demiş:" Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle

buyurdu:
"Üç (sınıf insan) var ki, onlara sevapları iki defa verilir: Ehl-i Kitâb'dan olup da kendi Peygamberine inanan, sonra Hz. Peygambere (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kavuşup O'na da inanan ve uyan kimse; Allah'ın hakkı ile efendilerinin hakkını yerine getiren köle kimse. Bunlara iki sevap (verilecektir.) Bir kadın kölesi olup da onu besleyen ve beslemesini güzel yapan, onu terbiye eden ve terbiyesini güzel yapan, sonra da onu hürriyetine kavuşturup onunla evlenen kimse... Buna da iki sevap (verilecektir.)"
(Eş-Şa'bî) sonra adama şöyle dedi:
"Bu Hadisi hiçbir şey (vermeksizin) al! (Önceleri) bundan azı için Medine'ye yolculuk yapılırdı!"[123]
Huşeym de şöyle dedi:
"(Bunu) bana Basra'da anlattılar. Sonra ben (eş-Şâbi'ye) gelip bunu O'na sordum."[124]
2251. "Bize Sehl b. Hammâd, Şu'be'den, (O) Salih b. Hayy'dan, (O) eş-Şa'bi'den, (O) Ebû Burde'den, (O) babasından (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) bunu, (yani bir önceki) Hadisin benzerini haber verdi."[125]

47. Erkek, Bir Kadınla Evlenir de Ona (Mehrini) Takdir Etmeden Önce Ölebilir?

2252. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Süfyân, Mansûr'dan, (O) İbrahim'den, (O) Alkame'den, (O da) Abdullah'tan (naklen);"
Bir kadınla evlenen (ancak) ona (mehir olarak) hiçbir şey takdir etmeden, onunla başbaşa da kalmadan ve onun (kocası olarak) ölen kimse hakkında rivayet etti ki, O, (ölen bu kocanın karısı) hakkında şöyle dedi:
"O'na (toplumuzun kendisine denk) kadınlarının mehri (kadar mehir) vardır, onun iddet beklemesi gerekir, ona (kocasından) miras (payı) vardır!" (O zaman) Ma'kıl el-Eşce'î şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Ruvâsoğullarından bir kadın olan Berva' bint. Vâşık hakkında senin hükmettiğinin

aynısını hükmetmişti. (Alkame) dedi ki, (Abdullah) da bundan dolayı sevindi.[126]
Muhammedi ve Süfyân demişler ki;
"Biz bu (Hadisin zahirinin delâlet ettiği hükmü) kabul ediyoruz." [127]

48. Süt Emmeden Dolayı Haram Olanlar

2253. "Bize İshak haber verip (dedi ki), bize Revh rivayet edip (dedi ki), bize Mâlik, Abdullah b. Ebi Bekr b. Amr b. Hazm'dan, (O) Amra'dan, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki;"
O (bir gün) Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber Hz. Hafsa'nın evinde idi. Derken bir insan sesi işitti. (Hz. Aişe) dedi ki, (o zaman) ben;
"Ya Rasulullah, senin evinde bir insan sesi işittim!" dedim. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de, Hafsa'nın süt amcasından dolayı;
"Onun falan olduğunu sanıyorum" buyurdu. (Bunun üzerine) Hz. Aişe, kendi süt amcasından dolayı,
"Yâ Rasulullah, falan sağ olsaydı benim yanıma girebilir miydi?" dedi. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de;
"Evet, doğum sebebiyle haram olan şeyler, süt emme sebebiyle de haram olur" buyurdu.[128]
2254. "Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki), bize Hişâm b. Urve, babasından haber verdi ki, O şöyle demiş: Bana Hz. Aişe haber verdi ki;"
Örtünme emri geldikten sonra (birgün süt) amcası, yani Ebu'l-Ku'ays'ın kardeşi yanına girmek için izin istedi de O, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip de O'ndan izin istemedikçe O'na izin vermeye razı olmadı. Derken Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelince bunu O'na zikredip şöyle dedi:
"(Süt) amcam, yani Ebu'l-Ku'ays'ın kardeşi gelip (benden giriş izni istedi). Ben de, senden izin istemesi için O'nu geri çevirdim!" (Hz. Peygamber);
"O senin amcan değil mi?" buyurdu. (Hz. Aişe);

"Beni ancak kadın emzirmiştir, erkek emzirmemiştir!" dedi. Bunun üzerine (Hz. Peygamber);
"Şüphe yok ki, o senin (süt) amcandır. Binaenaleyh, yanına girsin" buyurdu.
(Urve) sözüne şöyle devam etti: Aişe şöyle de derdi:
"Doğum sebebiyle haram olan şeyler, süt emme sebebiyle de haram olur."[129]
2255. "Bize Sadaka İbnu'1-Fadl haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Saîd, Mâlik'ten rivayet etti (ki, O şöyle demiş):Bana Abdullah b. Dinar, Süleyman b. Yesâr'dan, (O) Urve'den, (O) Hz. Aişe'den, (O da) Hz. Peygamberden (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle buyurdu:
"Doğum sebebiyle haram olan şeyler, süt emme sebebiyle de haram olur."[130]
Mâlik sözüne şöyle devam etti:
"Bana Abdullah b. Ebi Bekr de Emra'dan, (O) Hz. Aişe'den, (O da) Hz. Peygamberden (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) onun, (yani bir önceki Hadisin) aynısını rivayet etti."[131]

Açıklama

Kur'an-ı Kerim'de evlenilmeleri haram olan kadınlar arasında sütanneler ile süt kızkardeşler de zikredilmektedir.[132] Yukarıdaki Hadisler, bunlara ilave olarak, doğum, yani akrabalık sebebiyle haram olanların, süt emme sebebiyle de haram olacağını göstermekedir. Akrabalık sebebiyle haram olanlar anneler, kızlar, kızkardeşler, halalar, teyzeler, erkek kardeşin kızları ve kızkardeşin kızlarıdır. Buna göre sütanneler, süt kızlar, süt kızkardeşler, süt halalar, süt teyzeler, süt erkek ve süt kızkardeşin kızları da haramdır. Burada süt emen çocukla sütannesi arasında her yönden çocuk-anne münasebetinin oluşmadığını, meselâ onların birbirlerine mirasçı olmayacaklarını kaydetmeliyiz.
Süt emme sebebiyle evlenme haramlığı hükmü herhalde sadece dinimizde vardır. Bu hükmün birçok tıbbi, ahlâki ve içtimaî hikmetleri olmalıdır. Bir hikmeti şöyle izah edilebilir: Süt anne,

çocuğun asıl annesi gibi, süt çocuğunun vücud yapısının oluşmasına sebep olmuş, bunun için asıl annenin katlandığı zahmetlere katlanmış ve böylece süt çocuğunun maddi ve mânevi bünyesinin temelinde süt annenin hakkı meydana gelmiş, süt çocuğu süt annesiyle ve asıl annesiyle olan yakınlığı müşahede etmiştir. Bunun neticesi olarak da süt çocuğu süt annesinin asıl çocuğu gibi bir hüküm kazanmıştır.[133]

49. Kaç Süt Emme Haram Kılar?

2256. "Bize Abdullah b. Salih rivayet edip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Yûnus, İbn Şihâb'dan, (O) Urve'den, (O) Hz. Aişe'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:

"Bir sorumak, iki sorumak haram kılmaz!"[134]

2257. "Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan, (O) Ebu'Halil'den, (O) Abdullah ibnu'l-Haris'ten, (O da) Ümmü'l-Fadl'dan (naklen) rivayet etti ki,"

Bir adam Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip şöyle dedi:

"Yâ Rasulullah, doğrusu ben, yanımda diğeri varken bir kadınla evlendim de birinci (hanımım) yeni (hanımımı) emzirmiş olduğunu iddia etti, (siz ne buyurursunuz?)" (Hz. Peygamber) de şöyle buyurdu:

"Ne bir emzirme, ne iki emzirme haram kılmaz!"[135]

Açıklama

Bu Hadisler bir veya iki emmenin süt haramlığı meydana getirmeyeceğini, üç ve daha fazla emmenin ise süt haramlığı meydana getireceğini göstermektedirler. Bir rivayete göre İmam Ahmed (Rahmetullahi Aleyh), bu Hadislerin zahirine uygun görüş beyan etmiştir. Alimlerin cumhuru, bu arada Hanefilerle Malikiler ise tek emmenin de süt haramlığı meydana getireceğini

söylemişlerdir. Onlar bu görüşlerinde *"... ve sizi emziren (süt) anneleriniz ve süt kardeşleriniz... size haram kılındı"*[136] âyetiyle, daha önce 2253-2255 numaralarıyla geçen Hadislerin umûmi mânâlarını delil almışlardır. İmâm Şâfiî (Rahmetullahi Aleyh) ile, meşhur görüşüne göre İmam Ahmed (Rahmetullahi Aleyh) ise, aşağıda Hz. Aişe'nin (Radıyallahu Anha), 2258 numara ile gelecek olan rivayetine ve ilgili diğer Hadislere dayanarak, asgari beş emmenin süt haramlığı meydana getireceğini söylemişlerdir.[137]

2258. "Bize İshak haber verip (dedi ki), bize Ravh haber verip (dedi ki), bize Mâlik, Abdullah b. Ebî Bekr'den, (O) Amra'dan, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: "(Önce) *"On bilinen emme haram kılar"* şeklinde Kur'an (âyeti) indi. Sonra (bu on emme âyeti) "*beş bilinen emme (haram kılar)"* âyetiyle kaldırıldı. İşte Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), bunlar Kur'an olarak okunan (âyetler)den iken vefat etti."[138]

Açıklama

Süt haramlığının beş bilinen, yani şüpheli, zanna dayalı olmayan emme ile gerçekleşeceğini bildiren âyet de neshedilmiştir. Ancak anlaşıldığına göre bu âyetin neshi, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) vefatına yakın zamanlarda olmuştu. Bu sebeple, Hz. Peygamber vefat ettiğinde onun neshedilmiş olduğu haberi henüz her tarafa ulaşmamış olduğundan, bazı kimseler hâlâ onu Kur'an âyeti olarak okumaktaydılar. Hz. Aişe (Radıyallahu Anha), son sözüyle bu durumu anlatmak istemiştir.[139]

50. Süt Emmenin Kınamasını Ne Giderir?

2259. "Bize Osman b. Muhammed rivayet edip (dedi ki), bize Ab de, Hişâm'dan, (O) babasından, (O) Haccâc b. Haccâc el-Eslemî'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki," O;

"Yâ Rasulullah, benden, süt emmenin, (yerine getirilmediği takdirde) kınamaya (sebep olacak hakkını) ne giderir?" demiş, Rasulullah (Sal lallahu Aleyhi ve Sellem) de;
"Gurre, yani bir erkek köle veya bir kadın köle (vermek!)" buyurmuştu.[140]

Açıklama

"Gurre" aslında, atın alnındaki beyaza denir. Hadiste bununla erkek veya kadın kölenin kastedildiği açıklanmıştır. Bu Hadîs sütten kesim esnasında süt çocuğun velisinin süt anneye bir köle hediye etmesinin müstehab olduğunu göstermektedir. Günümüzde kölelik olmadığına göre, sütanneye bir hizmetçi tutmak veya imkân ölçüsünde bir hediye vermek müstehab olur. [141]

51. Süt Emmeye Tek Kadının Şahidlik Etmesi

2260. "Bize Ebû Asım, İbn Cüreyc'den, (O da) İbn Ebi Muleyke'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Bana Ukbe ibnu'l-Hâris rivayet etti ki..." O sonra şöyle dedi:
O (sadece) bana rivayet etmedi. Fakat ben O'nu, bir topluluğa rivayet ederken işittim ki, O şöyle dedi:
"Ebû İhâb'ın kızıyla evlenmiştim de siyah bir câriye gelip;
"ben gerçekten ikinizi de emzirdim!" demişti. Bunun üzerine ben Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip bunu O'na anlatmıştım. Ama O benden yüz çevirmişti. Ebû Asım sözüne şöyle devam etti: O (yani Ukbe) dedi ki, üçüncü veya dördüncü (başvurumda Hz. Peygamber);
"(Bu) dendiği halde nasıl (evli kalabilirsiniz?)" buyurmuş ve O'nu onunla (evli kalmaktan) menetmişti."[142]
Ebû Asım sözüne devamla dedi ki; Ömer b. Saîd b. Ebî Hüseyn ise İbn-Ebi Muleyke'nin (rivayetinde):
"Artık (bu) dendiği halde nasıl (evli kalabilirsiniz?)" dedi,
"Onu onunla (evli kalmaktan) menetmişti " (cümlesini) söylemedi.[143] Ebû Muhammed (ed-Dârimî); "

(Bu rivayet) bizde böyledir" dedi.[144]

Açıklama

Bu Hadis bir kadının süt emzirdiğine dair tek başına yapacağı şahidliğin kabul edileceğini göstermektedir. İmam Ahmed (Rahmetullahi Aleyh), bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmiştir. O'nun, sütannenin şahidliğinin yeminle beraber kabul edileceği görüşünde olduğu da nakledilir. Âlimlerin cumhuru ise bu konuda bir kadının tek başına şahidlik yapmasının yeterli olmadığını söylemişlerdir. Onlara göre bu Hadisin muhtelif rivayetlerindeki nehiy ifadesi "tenzihi nehiy"; *"Onu bırak"* şeklindeki emir ifadesi ise ihtiyatlı olan harekete "yol gösterme" manasınadır.[145]

52. Büyüğün Süt Emmesi Hakkında

2261. "Bize Ebu'l-Velid et-Tayâlisî haber verip dedi ki; bize Şu'be, Eş'as b. Süleym'den, O babasından, O Mesrûk'tan, O da Hz. Aişe'den naklen rivayet etti ki;"
Birgün Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanına girmişti. Yanında ise bir erkek vardı. Bu sebeple Hz. Peygamber'in yüzünün rengi değişmişti. O sanki bundan hoşlanmamıştı. (Hz. Aişe sözüne şöyle devam etti:) O zaman ben;
"o gerçekten benim sütkardeşimdir" demiştim de O, şöyle buyurmuştu:
"Kardeşlerinizin kim olduğuna iyi bakın. Zira kendisiyle sütkardeşliği, (yani) evlenme haramlığı meydana gelen süt emme, sadece bebekken açlığı gidermek için yapılandır."[146]

Açıklama

Bu Hadis, evlenme haramlığı meydana getiren süt emmenin, çocuğun açlığını tamamen veya çoğunlukla süt ile giderdiği küçüklüğünde yapılan süt emme olduğunu göstermektedir. Âlimlerin cumhuru bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan

etmişlerdir. Ancak, "süt emme müddeti" de denilen bu "küçüklük"ün yaş sınırı hakkında, ilgili Ayet ve Hadislere dayanan farklı görüşler vardır. Şafii, Ahmed ve Ebu Hanife'nin (Rahmetullahi Aleyhim ecmain) de bu görüşte olduğu nakledilir. Bununla beraber Ebû Hanife'nin (Rahmetullahi Aleyh) meşhur görüşüne göre, "süt emme müddeti" otuz ay, yani ikibuçuk yıldır. Binaenaleyh, bu yaşlardan sonra süt emme ile süt akrabalığa ve evlenme haramlığı meydana gelmez.[147]

2262. “Bize Ebu'I-Yemân el-Hakem b. Nâfi’ haber verip (dedi ki), bize Şuayb, ez-Zühri'den, (O) Urve'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:
(Birgün) Sehle bint Süheyl bin Amr -ki O, Ebû Huzeyfe b. Utbe b. Rebî'an'ın (nikâhı) altındaydı-, Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip şöyle dedi:
"Muhakkak ki Ebû Huzeyfe'nin âzâdlısı Salim, biz gündelik ev içi kıyafetiyle iken yanımıza giriyor. Biz de onu ancak (kendi) çocuğumuz olarak görüyoruz! Ebû Huzeyfe onu, Hz. Peygamber Zeyd'i evlât edindiği gibi evlât edinmişti. Şimdi yüce Allah;
"O (evlâtlıkları) babalarına nisbet ederek çağırın. Bu, Allah katında daha doğrudur"[148] mealindeki âyeti indirdi. (O halde ne yapmamızı emredersiniz?)" Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de O'na bu durumda Sâlim'i emzirmesini emretti" [149]
Ebû Muhammed (ed-Dârimî);
"Bu (hüküm) sadece Salim içindir" dedi.[150]

Açıklama

Bu Hadis, büyüğün süt emmesiyle de süt akrabalığının meydana geleceğini göstermektedir. Hz. Aişe (Radıyallahu Anka), Urve ibnu'z-Zübeyr, İbn Hazm (Rahmetullahi Aleyhim ecmain) gibi bazı âlimler, bu Hadisin zahirine uygun görüşe sahiptiler. Ancak âlimlerin cumhuru, 2 veya 2,5 yaş olarak belirlenen "süt emme" müddetinden sonraki süt emmelerle süt akrabalığının meydana gelmeyeceğini söylemişlerdir. Onlara göre bu Hadisin hükmü,

Dârimî'nin (Rahmetullahi Aleyh) de dediği gibi, ya sadece Sâlim'e (Radıyallahu Anh) mahsûs bir hükümdür -ki nitekim hükümlerin yeni yeni gelmekte olduğu ilk zamanlarda, iki kızkardeşin bir nikâhta bulundurulması hakkındaki hükümde olduğu gibi,[151] istisnai bazı hükümler olmuştur-, veya bu Hadisin hükmü sonradan kaldırılmıştır.[152]

53. Hülle Yapma (Tahlil) Yasağı

2263. “Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Süfyân, Ebû Kays'tan, (O) el-Huzeyl'den, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hülle yapanla, kendisi için hülle yapılana lanet etmiştir!"[153]

Açıklama

Bir müslüman üç defa veya üçüncü defa boşadığı karısıyla bir daha ancak şu şekilde evlenebilir: Bu karısı başka biriyle meşru bir nikâh akdi yaparak evlenecek, onunla aralarında cima vuku bulacak, ondan sonra bu ikinci koca ölecek veya onu boşayacak. İşte o zaman bu kadının eski kocasıyla evlenmesi helâl olur ki, buna "hülle" denmektedir. Kur'an-ı Kerim'de, üç boşamadan sonra aynı kadınla yeniden evlenebilmenin ancak bu şekilde helâl olabileceği açık bir şekilde anlatılır.[154] Bunun bir hikmeti şöyle izah edilebilir: Evlilik ciddi, toplum ve fertler için faydalı bir kurumdur. Bu kurum, sonuna kadar bozulmamak üzere kurulur. Bu sebeple onu bozmaya ancak, evliliğin çekilmez bir hal aldığı bazı zaruri durumlarda girişilebilir. Bu hallerde evliliği bozmakla onun sürüp sürmeyeceği denenmiş olur. Bir evliliğin sürüp sürmeyeceği de, onun iki defa bozulup yeniden kurulmasıyla kesin olarak anlaşılabilir. Evlilik üçüncü defa bozulunca artık onun devam edemeyeceği anlaşılmış olur ki, bundan sonra kadın ve erkek başka evlilikler kurmaya bakmalıdırlar. Bu, aynı zamanda, evliliklerinin kadrini bilmeyen karı ve kocaya bir ceza,

o duruma gelmemiş olanlara bir uyarıdır.
Kadın ikinci bir evlilik yapıp o da sona erdikten sonra, eski kocası onunla yeniden evlenebilir. Çünkü onun, vicdanını rahatsız edici, ona mânevi âzâb verici olan ikinci evliliğe rağmen ilk karısıyla evlenmek istemesi, aralarında evliliği sürdürmeye yetebilecek bir bağın hâlâ var olduğunu gösterir ki, bu durumda evlilik yeniden denenmeye lâyık olur. Bu şekilde tabii seyri içinde meydana gelen ikinci evlilik ve onun aynı şekilde sona ermesi, ondan sonra da ilk kocayla yeniden evlenme, mekruh olmayan meşru uygulamalardır.
Ancak, sırf ilk kocasıyla evlenmesinin yeniden helâl olması maksadıyla, üç defa boşanılmış bir kadınla evlenip, onunla cima yaptıktan sonra onu boşama,[155] sonra onunla ilk kocasının evlenmesi uygulamaları, insan onuruna aykırı ve iğrendiricidir. Yukarıdaki Hadiste Rasulullah (Sallallaku Aleyhi ve Sellem) bu şekilde aşağılık bir harekete razı olan ikinci kocayla ilk kocaya lanet okumaktadır. Bu Hadise dayanarak Mâlîk, Şafiî ve Ahmed (Rahmetullahi Aleyhim ecmain), bu son şekildeki gibi hülle yapmanın haram ve yapılan nikâhın geçersiz olduğunu söylemişlerdir. Ebû Yûsuf ile Muhammed (Rahmetullahi Aleyhim ecmain) de, hülle yapma şartıyla yapılan bir nikâh ve boşama sonucunda kadının ilk kocasıyla evlenmesinin helâl olmayacağı görüşündedirler. Ebû Hanife (Rahmetullahi Aleyh) ise, hülle yapma şartıyla yapılan nikâhın sahih, ancak şartın geçersiz olduğunu söylemiştir. Yani ikinci koca bu şartla aldığı kadını isterse boşamayabilir. Ama boşarsa, kadının ilk kocasıyla evlenmesi helâl olur.[156]

54. Erkeğin, Ailesinin İhtiyaçlarını Görmesinin Vacibliği Hakkında

2264. "Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki), bize Hişâm b. Urve, babasından, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi ki;"
Muâviye'nin annesi, Ebû Süfyân'm karısı Hind, Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip şöyle dedi:
"Yâ Rasulullah, Ebu Süfyân gerçekten cimri bir kimsedir. O,

bana, bilgisi olmaksızın kendisinden (gizlice) aldıklarım hariç, kendime ve oğullarıma yetecek şeyleri de gerçekten vermez! Bu (gizlice aldıklarımda) bana bir günâh var mıdır?" (Rasulullah) da şöyle buyurdu:
"Sana ve çocuklarına, örfe uygun olarak yetecek şeyleri al!" [157]

55. Kadınlarla Güzel Geçinmek Hakkında

2265. “Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Süfyân, Hişâm b. Urve'den, (O) babasından, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"En hayırlınız, ailesine en hayırlı olanınızdır. Bir arkadaşınız ölünce de onun (kusurlarını, kötülüklerini anmayı) bırakın!" [158]

56. Küçükleri Babaları Evlendirdiğinde Onların Evlendirilmesi Hakkında

2266. “Bize İsmail b. Halil haber verip (dedi ki), bize Ali b. Mushir, Hişâm'dan, (O) babasından, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) benimle, ben altı yaşındayken (Mekke'de) evlendi. Sonra biz Medine'ye gelip el-Hâris ibnu'l-Hazrecoğulları'nın yanına indik. Derken ben sıtmaya yakalandım da başımın (saçı dökülüp) darmadağınık oldu. (Ardından iyileştim ve saçını yeniden bitip çoğaldı. Öyle ki, saçım) bir kâkülcük de uzadı. Derken, bana, ben bir tahterevallinin üzerinde ve beraberimde bazı kız arkadaşlanm var iken (annem) Ümmü Rûman geldi ve beni çağırdı. Ben de, ne istediğini bilmediğim halde onun yanına geldim. O da elimden tutup (götürdü). Nihayet beni evin kapısında durdurdu. Ben nefes nefese kalmıştım. Akabinde nefesim biraz dindi. Sonra o biraz su aldı ve onunla yüzümü ve başımı sildi. Daha sonra da beni eve girdirdi. Bir de ne göreyim, bir odanın içinde Ensârlı kadınlar! Onlar hemen;

"Hayırlı bereketli olsun, hayırlı uğurlu olsun" dediler. (Annem) de beni onlara teslim etti. Onlar benim durumumu, (üst-başımı) düzelttiler. Derken bir kuşluk vakti Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) aniden yanıma geldi, onlar da beni O'na teslim ettiler. Ben o gün dokuz yaşındaydım."[159]

Açıklama

Bu Hadis babanın, henüz bulûğa ermemiş olan küçük çocuğunu evlendirmesinin caiz olduğunu göstermektedir. Âlimlerin cumhuru bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Ancak Hanefiler bu durumda nikâhın sahih olması için, babanın iradesini kötüye kullanmakla meşhur biri olmamasının gerektiğini; Şâfiiler ise, iyi bir evliliği kaçırma gibi acele etmeyi gerektiren bir yarar söz konusu olmadığında, çocuğu bulûğ çağına girinceye kadar bekletip sonra ona danışarak evlendirmenin müstehab olduğunu söylemişlerdir. Küçük çocuğu baba ve babanın babası dışındaki bir velisinin evlendirmesi Mâlik, Şafiî ve Ahmed'e (Rahmetullahi Aleyhim ecmain) göre caiz değildir, bu nikâh sahih olmaz. Hanefîler ise, eğer küçük çocuk dengi biriyle ve mihr-i misli ile evlendirilir ise, bu nikâhın sahih olacağım, ancak çocuk bulûğa erdiğinde bu nikâhı feshettirebileceğini söylemişlerdir.[160]

---

[1] Musannaf, 6/168; Merasil, 180; Mecmâu'z-Zevâid, 4/251 (Taberani'nin ortanca ve büyük Mucem'lerinden). Bu Hadis "mürsel"dir, Ebu Necih, Sahabi değildir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/6

[2] Buhari, Nikah, 3(6/117); Müslim, Nikah, 3,4 (2/1019); Nesai, Nikah, 3(6/47); Tirmizi, Nikah, 1(3/392); Müsned, 1/424, 425, 432; Musannaf, 6/169., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/7

[3] Buharı, Nikah, 2(6/117); Müslim, Nikah 1,2 (2/1018-1019); Ebu Davud, Nikah, 1(2/219); Nesai, Nikah, 3(6/46); Tirmızi, Nikah, 1(3/392); İbn Mace, 1(2/592); Müsned, 1/378, 447., 6/7-8

[4] Buhari, Nikah, 8(6/119); Müslim, Nikah, 6-8(2/1020-1021); Nesai, Nikah, 4(6/48); Tirmizi, Nikah, 2(3/394); İbn Mace, Nikah, 2(2/593); Müsned, 1/175, 176, 183; Musannaf, 6/168. Bkz. 2175. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/8

[5] Nesai, Nikah, 4(6/48); Tirmizi, Nikah, 2(3/393); Müsned, 6/125, 157, 252-253., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/9

[6] Bkz. 2173. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/8/9-10

[7] Buhari, Nikah, 15(6/123); Müslim, Radâ1, 53(2/1086); Ebu Davud, Nikah, 2(2/219); Nesaİ, Nikah, 13(6/56); İbn Mace, Nikah, 6(1/597); Müsned, 2/428; Dârekutnî, 3/303., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/10-11

[8] Metalib, 2/30 (Musedded'den mürsel olarak); Müslim, Radâ', 54(2/1087); Tirmizi Nikah, 4(3/396); Müsned, 3/302. Müslim, Tirmizi ve Ahmed'in rivayetlerinde üç husus; din, mal ve güzellik zikredilmektedir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/10-11

[9] Nesai, Nikah, 17(6/57); Tirmizi, Nikah, 5(3/397); İbn Mace, Nikah, 9(1/600); Müsned, 4/245, 246; Dârekutnî, 3/252; Said, 1/145-146. Bkz. Müstedrek, 2/165., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/11-12

[10] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/11-12

[11] Nesai, Nikah, 73(6/104); İbn Mace, Nikah, 23(1/614-615); Müsned, 1/201; Musannaf, 6/190., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/13

[12] Ebu Davud, Nikah, 37(2/241); Tirmizi Nikah, 7(3/400); İbn Mace, Nikah,23(1/614); Müsned, 2/381; Müstedrek, 2/183; Said, 1/147., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/12-13

[13] Buhari, Nikah, 45(6/137); Müslim, Nikah, 55(2/1034); Ebu Davud, Nikah, 18(2/228); Nesai, Nikah, 20(6/60); Tirmizi, Nikah, 38(3/440); İbn Mace, Nikah, 10(1/600); Muvatta, Nikah, 1(2/523); Müsned, 2/457, 463., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/14

[14] Buhari, Nikah, 45(6/136); Müslim, Nikah, 49-50(2/1032); Ebu Davud, Nikah, 18(2/228); Nesai, Nikah, 21(6/60-61); İbn Mace, Nikah, 10(1/600); Muvatta, Nikah,

2(2/523); Müsned 2/ 122, 126, 142. Bkz. 2570. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/14

[15] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/14-15

[16] Müslim, Talak, 39(2/1116); Ebu Davud, Talak, 38(2/286-287); Nesai, Nikah, 22(6/62); Tirmizi, Nikah, 38(3/441); İbn Mace, Nikah, 10(1/601); Muvatta, Talak, 67(2/580); Müsned, 6/ 373,411, 413. Bkz. 2279-2283. Hadisler.

[17] Beyhaki, 7/433. Burada Muhammed b. İbrahim, Fatıma'ya söylenen sözü Hz. Aişe'ye nisbet etmektedir. Yukarıdaki haberin devamına da bu daha uygun düşmektedir. Hz. Aişe, Fatima'nın, iddetini beklediği eski kocasının evinden, ıssız bir yerde olması sebebiyle çıkarıldığı görüşündedir. (Buhari, Talak, 41).

[18] Talak: 65/1.

[19] Beyhaki, 7/431; Camiu'l-Beyan, Taberi, 28/133-134., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/13/16-17

[20] Ebu Davud, Nikah, 13(2/224); Nesai, Nikah, 48(6/81); Tirmizi, Nikah, 31(433); Müsned, 2/426; Said; 1/178., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/18

[21] Buhari, Nikah, 27(6/128); Müslim, Nikah, 33(2/1028); Nesai, Nikah, 47(6/79); İbn Mace, Nikah, 31(1/621); Muvatta; Nikah, 20(2/532); Müsned, 2/462, 465, 529, 532, Said, 1/179., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/18

[22] Nisa: 4/24

[23] Nisa: 4/23.

[24] Bkz. Muvafakat, 4/43.

[25] Nisa: 59.

[26] A'raf: 7/157.

[27] Enam: 6/57; Yusuf: 12/40,67.

[28] Nisa: 4/80. Krş. Al-i İmran: 3/31.

[29] Al-i İmran: 3/32, 132- Nisa: 4/59, 65; Enfal: 8/20, 46; Ahzab: 33/36.

[30] Ahzab: 33/21., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/17/18-20

[31] Buhari, Nikah, 28(6/128); Müslim, Nikah, 57(2/1034); Ebu Davud, Nikah, 15(2/227);

[32] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/20-21

[33] Nesai, Nikah, 61(6/92); Tirmizi, Nikah, 30(3/431-432); İbn Mace. Nikah, 16(1/606); Muvatta, Nikah, 24(2/535); Müsned, 2/7, 19, 62. 30- Firdevs, 2/293., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/21

[34] Ebu Davud, Nikah, 20(2/229); Tirmizi, Nikah, 14(3/407); İbn Mace, Nikah, 15(1/605); Said, 1/148; Müsned, 4/394, 413, 418; Tayâlisî, s. 71; Musannaf, 6/196; Müstedrek, 2/169., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/22

[35] Tirmizi, Nikah, 14(3/407).

[36] Ebu Davud, Nikah, 20(2/229); Tirmizi, Nikan, 14(3/407-408); İbn Mace, Nikah, 15(2/ 605); Said, 1/148-149; Tayâlisî, 206; Müstedrek, 2/168; Müsned, 6/47, 66,166.

[37] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/23

[38] Bu hususta bkz. Dirasat fi'1-Hadisi'n-Nebevi, 2/587 vd.

[39] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/22/23-25

[40] Müsned,4/394,408; Müstedrek, 2/167; Dârekutnî, 3/241; Mecmâuz-Zevâid, 4/280; (Ebu Ya'la, Bezzar ve Taberani'den naklen). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/25

[41] Müslim, Nikah, 64(2/1036); Ebu Davud, Nikah, 24(2/231); Tirmizi, Nikah, 18(3/415); Nesai, Nikah, 33(6/70); İbn Mace, Nikah, 11(1/601); Müsned, 2/229,250,259; Musannaf, 6/143; Said, 1/154., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/26

[42] Buhari, Nikah, 41(6/135); Müslim, Nikah, 64(2/1036); Müsned, 2/434., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/26

[43] Müslim, Nikah, 66(2/1037); Ebu Davud, Nikah, 26(2/232); Nesai, Nikah, 31(6/69); Tirmizi, Nikah, 18(3/416); İbn Mace, Nikah, 11(1/601); Muvatta, Nikah, 4(2/524); Musannaf, 6/142; Said, 1/155; Müsned, 1/219, 345, 362., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/27

[44] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/27

[45] Müsned, 1/274, 355. Ayrıca 2194. Hadise bkz. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme

Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/26/27-28
[46] Buhari Hıyel, 11(8/63); İbn Mace, Nikah, 12(1/602); Müsned, 6/328., 8-29
[47] Buhari' Nikah 42(6/135); Ebu Davud, Nikah, 26(2/233); Nesai, Nikah, 35(6/7U Tirmizı, Nikah 18(3/417, muallak olarak); Muvatta, Nikah, 25(2/535); Müsned, 6/328. Hadis, Tırmızı dışındaki yerlerde Hansa'nın "Müsned"i olarak geçmektedir. Tirmizi de de tamamen muallak tır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/28-29
[48] Müsned, 4/149 (Kesin olarak sadece Ukbe'den rivayet), 5/8., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/30
[49] Ebu Davud, Nikah, 22(2/230); Nesai, Buyu, 96(7/276); Tirmizi, Nikah 20(3/418); Müsned, 5/11, 18, Müstedrek, 2/175., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/29-30
[50] Müslim, Nikah, 21(2/1025); Nesai, Nikah, 71(6/103); İbn Mace, Nikah, 44(1/631); Müsned, 3/404-405; Ebu Davud, Nikah, 14(2/226-227); Musannaf, 7/504 (Burada, dipnotunda Beyhaki'den naklen, mezkur olayın Veda Haccı'nda meydana geldiği kaydının, ravilerin bir hatası olduğu, bu olayın Mekke'nin Fethi yılında meydana geldiği bildirilir.) Müslim ile Nesai'nin mezkur rivayetlerinde de zaman kaydı yoktur. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/31-32
[51] Müslim, Nikah, 24-25(2/1026); Ebu Davud, Nikah, 14(2/227); Müsned, 3/404; Said, 1/218., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/32
[52] Buhari, Nikah, 31(6/129); Müslim, Nikah, 30(2/1027); Nesai, Nikah, 71(6/102); Tirmizi, Nikah, 29(3/429); Müsned, 1/79; Said, 1/218. Bkz. 1996. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/32
[53] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/30-33
[54] Bkz. 1830. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/34
[55] Müslim, Nikah, 78(2/1042); Ebu Davud, Nikah, 29(2/234-235); Nesai, Nikah, 66(6/95 96); İbn Mace, Nikah, 17(1/607); Müsned, 6/94. Bir ûkiyye 40 Dirhem, bu da yaklaşık 112 gr (gümüş)tür. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/34-35
[56] Ebu Davud, Nikah, 29(2/235); Nesai, Nikah, 66(6/96); Tirmizi, Nikah, 23(3/422); İbn Mace, Nikah, 17(1/607); 40-41, 48; Müstedrek, 2/175; Musannaf,

6/175; Said, 1/165., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/35-36

[57] Nisa: 4/20.

[58] Said, 1/167; Musannaf, 6/180; Beyhaki, 7/233; Mecmâu'z-Zevâid, 4/284., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/34-36

[59] Buhari, Nikah, 50(6/138); Müslim, Nikah, 76(2/1040-1041); Ebu Davud, Nikah, 31(2/ 236); Nesai, Nikah, 62(6/92-93); Tirmizi, Nikah, 23(3/421); İbn Mace, Nikah, 17(1/608); Muvatta, Nikah, 8(2/526); Müsned, 5/330, 334, 336., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/37

[60] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/36/37-38

[61] Al-i İmran: 3/102

[62] Nisa: 4/1

[63] Ahzab: 33/70-71.

[64] Ebu Davud, Nikah, 33(2/238-239); Nesai, Cum'a, 24(3/85); Tirmizi, Nikah, 17(3/413); İbn Mace, Nikah, 19(1/609-610); Müsned, 1/392, 432; Müstedrek, 2/182., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/38-39

[65] Buhari, Şurût, 6(3/175); Müslim, Nikah, 63(2/1036); Ebu Davud, Nikah, 40(2/244); Nesai, Nikah, 42(6/76); Tirmizi, Nikah, 32(3/434); İbn Mace, Nikah, 41(1/628); Müsned, 4/144, 150, 152; Said, 1/180., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/40

[66] Bkz. Bakara: 2/229.

[67] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/40-41

[68] Buhari, Nikah, 56(6/139); Müslim, Nikah, 79(2/1042); Nesai, Nikah 75(6/105); Tirmizi, Nikah, 10(3/402); İbn Mace, Nikah, 24(1/615); Müsned, 3/165, 227. Bkz. 2070. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/41

[69] Buhari, Nikah 71(6/143); Müslim, Nikah, 98(2/1053); Ebu Davud, Et'ıme, 1(3/340); Müsned, 2/20, 22, 37. Bkz. 2088. Hadis.

[70] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/42

[71] Ebu Davud, Nikah, 39(2^42); Nesai, Işretu'n-Nisa, 2(7/60); Tirmizi, Nikah,

42(3/447); İbn Mace, Nikah, 47(1/633); Müsned, 2/347, 471; Mustedrek, 2/186., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/42-43

[72] Ebu Davud, Nikah, 39(2/242); Nesai, Işretu'n-Nisa, 2(7/60-61); Tirmizi, Nikah, 42(3/ 446); İbn Mace, Nikah, 47(1/633); Müsned, 6/144; Müstedrek, 2/187., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/43-44

[73] Buhari, Hibe, 15(3/135); Müslim, Tevbe, 56(4/2129); Ebu Davud, Nikah, 39(2/243); İbn Mace, Nikah, 47(1/633); Müsned, 6/117, 195,197. Bkz. 2428. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/44

[74] İbn Mace, Nikah, 26(6/617); Musannaf, 6/235 (mevkuf olarak). Bkz. Tirmizi, Nikah, 41(3/445). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/45

[75] Müslim, Radâ', 41(2/1083); Ebu Davud, Nikah, 35(2/240); İbn Mace, Nikah, 26(1/617); Muvatta, Nikah, 14<2/529); Said, 1/204; Musannaf, 6/236; Müsned, 6/292., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/45-46

[76] Müslim, Nikah, 73(2/1039); Nesai, Nikah, 77(6/106); İbn Mace, Nikah, 53(1/641); Müsned, 6/54, 206; Tirmizi, Nikah, 9(3/402), Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/46

[77] Hac ayları alimlerin cumhuruna göre, Şevval ve Zilka'de ayları ile Zilhicce'nin ilk on günüdür.

[78] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/46-47

[79] Buhari, Nikah, 66(6/141); Müslim, Nikah, 116(2/1058); Ebu Davud, Nikah, 466(2/249); Tirmizi, Nikah, 8(3/401); İbn Mace, Nikah, 27(1/618); Müsned, 1/217, 220, 243., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/47-48

[80] Bkz. 1148. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/49

[81] Bakara: 2/223

[82] Bkz. 1137. Hadis ile 1138-1141. Hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/48-49

[83] Bu Hadis, Abdullah b. Hallam'm meçhul oluşundan dolayı zayıftır (Bkz. Mizanu'l-

İ'tidal, 2/412). Ancak bu Hadisin şahidleri vardır. Bkz. Müslim, Nikah, 10(2/1021)- Tirmizi Rada, 9(3/464); Müsned, 3/330., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/49-50

[84] Buhari, Nikah, 121(6/161); Müslim, Rada, 57(2/1088); Ebu Davud, Nikah, 3(2/220), Cihad, 172(3/90); Nesai, Nikah, 6(6/51); Tirmizi, Nikah, 13(3/406); İbn Mace, Nikah, 7(1/598); Müsned, 3/314, 362., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/50-51

[85] Müslim, Nikah, 140(2/1066); Ebu Davud, Tıb, 15(4/9); Nesai, Nikah, 54(6/88); Tirmizi, Tıb, 27(4/405); İbn Mace, Nikah, 61(1/648); Müsned, 6/361, 434

[86] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/52

[87] Müslim, Fedail, 79(4/1814); Ebu Davud, Edeb, 5(4/250); İbn Mace, Nikah, 51(1/638); Müsned, 6/31-32, 206, 229., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/53

[88] Ebu Davud, Nikah 43(2/245); İbn Mace, Nikah, 51(1/638); Müstedrek, 2/188); et-Tarihu'l-Kebir, 1/440. Buhari, îyâs'ın Sahabiliğinin bilinmediğini söylemiştir. Buna göre yukarıdaki Hadis "mürsel"dir. Ancak Ebu Hatim ile Ebu Zur'a O'nun Sahabi olduğunu bildirmektedirler (el-Cerh ve't-Ta'dil, 2/280). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/53-54

[89] Buhari, Tefsir, 91(6/83); Nikah, 93(6/153); Müslim, Cennet, 49(4/2191); Tirmizi, Tefsir, 80(5/440); İbn Mace, Nikah, 51(1/638); Müsned, 4/17., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/53-54

[90] Müsned, 5/151, 164., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/55

[91] Buharı, Nikah, 79(6/145); Müslim, Radâ', 65(2/1090); Tirmizi, Talak, 12(3/493-494); Müsned, 2/428, 449, 530., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/55-56

[92] Bu cümle şöyle de anlaşılabilir: Hayır, artık siz bunu yapmamalısınız!

[93] Buhari, Nikah, 96(6/154); Müslim, Nikah, 125(2/1061); Ebu Davud, Nikah, 49(2/251); Tirmizi, Nikah, 40(3/444); İbn Mace, Nikah, 30(1/620); Muvatta, Talak, 95(2/594); Müsned, 3/57,88,93., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/56

[94] Müslim, Nikah, 131(2/1063); Nesai, Nikah, 55(6/89); Müsned, 3/22, 49, 68., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul,

1996: 5/57

[95] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/56/57-58

[96] Buhari, Nikah, 107(6/156); Müslim, Tevbe, 32(4/2113); Tirmizi, Deavat, 96(5/543); Müsned, 1/381,426,436., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/58

[97] Ebu Davud, Cihad, 112(3/50); Nesai, Zekat, 66(5/58); Müsned, 5/445, 446., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/59

[98] Buhari, Tevhid, 20(8/174); Müslim, Lian, 17(2/1136); Müsned, 4/248., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/58/59-60

[99] Buhari, Nikah, 85(6/150); Müslim, Nikah, 120(2/1059); Ebu Davud, Nikah, 41(2/244); Müsned, 2/255, 348, 386., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/60

[100] Buhari, Talak 4(6/164)- Müslim, Lian, 1(2/1129); Ebu Davud, Talak, 26(2/273); Nesai,); İbn Mace, Talak, 27(1/667); Muvatta, Talak, 34(2/566); Müsned, 5/334, 336, 337., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/61

[101] Buhari, Tefsir, 24/1(6/3); Ebu Davud, Talak, 26(2/274). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/62

[102] Nur: 24/6-9

[103] Müslim, Lian, 4(2/1130-1131); Nesai, Talak, 41(6/144); Tirmizi, Talak, 22(3/506); Müsned, 2/19, 42., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/63-64

[104] Buhari, Talak, 35(6/181); Müslim, Lian, 8(2/1132); Ebu Davud, Talak, 26(2/278); Nesai Talak, 45(6/146); Tirmizi, Talak 22(3/508); İbn Mace, Talak, 27(1/669); Muvatta, Talak, 35(2/ 567); Müsned, 2/7, 64, 71; Said, 1/359., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/64

[105] İbn Hacer, hicri 10. yılın Şa'ban ayında meşru kılınmış olabileceğini söyler. Bkz. Fethu'1-Bari, 20/125.

[106] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/61/64-65

[107] Ebu Davud, Nikah, 17(2/228); Tirmizi, Nikah, 21(3/419); Müsned, 3/301, 377, 382; Müstedrek, 2/194., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/66
[108] İbn Mace, Nikah, 43(1/630). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/65-66
[109] Buharı, Hudud, 23(8/22); Müslim, Rada, 37(2/1081); Nesai, Talak, 48(6/148); Tirmizi, Rada, 8(3/463); İbn Mace, Nikah, 59(1/647); Müsned, 2/239, 280, 386, Musannaf, 7/443., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/67
[110] Buhari, Feraiz, 18(8/9); Müslim, Rada, 36(2/1080); Ebu Davud, Talak, 33(2/282); Nesai, Talak, 48(6/148); İbn Mace, Nikah, 59(1/646); Muvatta; Akdiye, 20(2/739); Müsned, 6/37, 129, 200; Musannaf, 7/442., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/67
[111] Bu Hadisin, gösterilen diğer rivayetlerinin hiçbirinde çocuğun Hz. Sevde'ye benzemesi kaydı yoktur. Bu ilave, muhtemelen, müstensihlerin bir hatasıdır.
[112] Bkz. bir Önceki 2242. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/68
[113] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/66-68
[114] Nur: 24/6.-9. Ayetleri kastedilmektedir.
[115] Ebu Davud, Talâk, 28(2/279); Nesai Talâk, 47(6/147); İbn Mace, Feraiz, 13(2/916).
[116] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/69-70
[117] Ebu Davud, Hudud, 28(4/157); Nesai, Nikah, 58(6/90); Tirmizi, Ahkam, 25(3/643); İbn Mace, Hudud, 35(2/869); Müsned, 4/292., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/70
[118] Ahzab: 33/52.
[119] Müsned, 5/132 (Abdullah b. Ahmed'in ilavesi olarak); Mecmâu'z-Zevâid, 7/93., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/71
[120] Tirmizi, Tefsir, 43(5/356); Nesai, Nikah, 2(6/46). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/71-72
[121] Buhari, Nikah, 13(6/121); Müslim, Nikah, 85(2/1045); Nesai, Nikah, 64(6/94);

Müsned 3/181, 239., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/72

[122] Müslim, Nikah, 85(2/1045); Ebu Davud, Nikah, 6(2/221); Tirmizi, Nikah, 24(3/423); İbn Mace, Nikah, 42(1/629); Müsned, 3/165,170, 203., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/72-73

[123] Buharı, Nikah, 12(6/120); Müslim, İman, 241(1/134); Ebu Davud, Nikah, 6(2/221); Nesai, Nikah, 65(6/94); Tirmizi, Nikah, 25(3/424); İbn Mace, Nikah, 42(1/629); Müsned, 4/414.

[124] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/73-74

[125] Buhari, Enbiya, 48(4/142); Müsned, 4/402). Salih b. Salih ile Salih b. Hayy aynı şahıstır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/73-74

[126] Ebu Davud, Nikah, 32(2/237); Nesai, Nikah, 68(6/99); Tirmizi, Nikah, 44(3/450); İbn Mace, Nikah, 18(1/609); Müsned 1/448; Müstedrek, 2/180.

[127] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/75-76

[128] Buhari, Nikah, 20(6/125); Müslim, Radâ', 1(2/1068); Nesai, Nikah, 49(6/82); Muvatta, Rada, 1(2/601); Müsned, 6/178. Bkz. 2255. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/76

[129] Buhari, Nikah, 117(6/160); Müslim, Rada, 7(2/1070); Ebu Davud, Nikah, 8(2/222); Nesai, Nikah, 52(6/85); Tirmizi, Rada, 2(3/454); İbn Mace, Nikah, 38(1/627); Müsned, 6/33,38,271., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/77

[130] Müslim, Rada, 9(2/1070); Ebu Davud, Nikah, 7(3/221); Nesai, Nikah, 49(6/81); Tirmizi, Rada, 1(3/453); İbn Mace, Nikah, 34(1/623); Muvatta, Rada, 15(2/607); Müsned, 6/44, 65, 66.

[131] Bkz. 2253. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/78

[132] Bkz. Nisa: 4/23.

[133] Bkz. Huccetullahi'l-Baliğa, 2/700., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/76/78-79

[134] Müslim, Rada, 17(2/1073); Ebu Davud, Nikah, 11(2/224); Nesai, Nikah, 51(6/83); Tirmizi, Rada, 3(3/455); İbn Mace, Nikah, 35(1/624); Müsned, 6/31, 96, 247., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah

Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/79

[135] Müslim, Rada, 18(2/1074); Nesai, Nikah, 51(6/83); İbn Mace, Nikah, 35(1/624), Müsned, 6/339, 340., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/80

[136] Nisa: 4/23.

[137] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/80-81

[138] Müslim, Rada, 25(2/1075); Ebu Davud, Nikah, 11(223-224); Tirmizi, Rada, 3(3/456); Nesai, Nikah, 51(6/83; İbn Mace, Nikah, 35(1/625); Muvatta, Rada, 17(2/608). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/81

[139] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/79-81

[140] Nesâî, Ahmed b. Hanbel, sahih senedle Tirmizi. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/82

[141] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/82

[142] Buhari, Şehadet, 13(3/153); Ebu Davud, Akdıye, 18(3/306); Nesai, Nikah, 57(6/90); Tirmizi, Rada, 4(3/457); Müsned, 4/7, 8, 383-384.

[143] Buhari, Şehadat, 14(3/153. Burada Ebu Asım'ın hocasının ismi Amr değil, Ömer olarak geçmektedir ki, doğrusu böyle olmalıdır. Ayrıca Buhari'nİn Ebu Asım'dan bu rivayetinde yukarıdaki son cümleye benzer bir cümle de bulunmaktadır. Ancak, Tirmizi'nin bildirdiğine göre, birçok kimse bu Hadisi İbn Ebi Muleyke'den, son cümle olmaksızın da rivayet etmişlerdir. Bkz. Tirmizi, Rada, 4(3/458).

[144] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/83-84

[145] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/82-84

[146] Buhari, Nikah, 21(6/125); Müslim, Rada, 32(2/1078); Ebu Davud, Nikah, 9(2/222); Nesai, Nikah, 51(6/84); İbn Mace, Nikah, 37(1/626); Müsned, 6/94; Tayâlisî, s. 200-201., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/84-85

[147] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul,

1996: 5/85

[148] Ahzab: 33/5

[149] Buhari, Nikah, 15(6/122); Müslim, Rada, 26-28(2/1076); Ebu Davud, Nikah, 10(2/223)-Nesaı, Nikah, 53(6/86-87); Ibn Mace, Nikah, 36(1/625); Muvatta, Radâ\ 12(2/605, mürsel olarak), Müsned 6/39, 201, 271; Musannaf, 7/459

[150] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/86

[151] Bkz. Nisa: 4/23.

[152] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/82/86-87

[153] Nesai, Talâk, 14(6/121); Tirmizi, Nikah, 28(3/428); Müsned, 17448, 450, 462., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/87

[154] Bkz. Bakara: 2/230.

[155] Buna "tahlil", yani "hülle yapma", ilk kocaya üç defa boşadığı karısını "helal yapma" denir.

[156] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/87-89

[157] Buhari, Nafakat, 9(6/193); Müslim, Akdıye, 7(3/1338); Ebu Davud, Buyu, 78(3/289); Nesai, Kudat, 31(8/216); İbn Mace, Ticarat, 65(2/769); Müsned, 6/39, 50, 206., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/89

[158] Tirmizi, Menakıb, 64(5/709). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/90

[159] Buhari Menakıbul-Ensar, 44(4/251); Müslim, Nikah, 69(2/1038); Ebu Davud, Edeb, 61(4/284); İbn Mace, Nikah, 13(1/603); Nesai, Nikah, 28(6/67), 78(6/106); Müsned, 6/280., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/91

[160] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/90-92

SÜNEN-İ DARİMİ

Önsöz

Alemlerin Rabb'ı olan Allah'a hamd olsun! Efendimiz, son peygamber Muhammed'e, âline ve ashabına salâtü selâm olsun!
Hz. Peygamber'in hadis-i şerifleri, İslâm tarihinin ilk yıllarından itibaren yazılmaya başlanmış ve zamanla onları bir araya getiren irili-ufaklı birçok eser meydana getirilmiştir. Bunlardan biri, takdim sadedinde olduğumuz bu Sünen'dir.
Büyük İslâm alimlerinden biri olan Dârimi'nin (181-255 h.) bu eseri, içlerinde İbn Hacer el-Askalânî'nin (v. 852) de bulunduğu bazı alimlerce, Sünenu İbn Mâce yerine Kütüb-i Sitte'nin altıncı kitabı sayılmaya lâyık görülecek kadar kıymetli bir eserdir. Eser, günümüze tam olarak ulaşan en eski "sünen" kitabı olma özelliği ile tarihî bir değere de sahiptir. Eserde ibadet, muamelât ve ahlâkla ilgili temel İslami hükümler, seçilip ahenkli ve mantıkî bir düzene konulan hadislerle anlatılmaktadır. Kitabın, mühim ve ayırıcı bir bölümü olan Mukaddime'sindeyse bir kısım siyer, hadis ve fıkıh usûlü konuları oldukça zengin rivayetlerle ele alınmıştır.
Bu mühim eserin dilimize kazandırılmasının büyük faydalar sağlayacağı düşünülmüş ve elinizdeki bu çalışma gerçekleştirilmiştir. Yapılanlar şunlardır:
1. Kitabın aslı ilk olarak tamamen harekelenmiştir. Bilindiği gibi, bazen farklı okunabilen hadis metinlerini okumada asıl olan, dilbilgisi kuralları değil, rivayet şekilleridir, yani onları, hocadan nasıl duyulmuş, alınmışsa o şekilde okumak esastır. Bunun için harekeleme yapılırken, rivayet şekillerine göre harekelenmiş olan diğer hadis kitaplarından istifade edilmiş, onlarda bulunmayan metinler ise dilbilgisi kurallarına göre harekelenmiştir.
2. Hadislerin, varsa, diğer kitaplardaki yerleri tespit edilip gösterilmiştir. Hadislerin yerleri gösterilirken Buhâri, Ebû Dâvûd, Nesâî, Tirmizî ve İbn Mâce'nin eserlerinde önce ana-bölüm (yani eser içindeki "kitab") ismi, sonra alt-bölüm ("bâb") numarası, ardından da parantez içinde cilt ve sayfa numarası verilmiştir.

Müslim'in Sahîh'i ile Mâlik'in Muvatta'ında ise "bâb" numarası yerine hadis numarası verilmiştir. Bunların dışındaki kitaplarda ise cilt ve sayfa numarası ile yetinilmiştir.

3. Bilhassa Kütüb-i Sitte'de bulunmayan hadislerin sıhhat durumları, ilgili kitaplardan istifadeyle belirtilmeye çalışılmıştır.

4. Tercümede anlaşılır ve güzel karşılıklar bulmanın yanında metne bağlı kalmaya da gayret edilmiştir. Bununla birlikte, kitabın özelliğinden dolayı, ihtiyatlı davranılmış ve zaman zaman "tercüme kokma" pahasına, güzel ifade yerine metne bağlı tercüme tercih edilmiştir.

5. Metinlerin anlaşılmalarını kolaylaştırmak gayesiyle parantez içi cümlelerin kullanılmasından kaçınılmamıştır. Bu açıklayıcı cümleler, daha ziyade, hadisin diğer rivayetlerinden veya şerhlerinden alınmıştır.

6. Hadislerin bazılarına "Açıklama"lar yapılmıştır. Bunların kaynakları belirtilmeyenlerinde, ele alman hadisin Fethu'1-Bâri, Umdetu'1-Kari, Tuhfetu'l-Ahvezî ve el-Menhel'deki şerhinden istifade edilmiştir. Kitabımız "hadis kitabı" olduğu için, fıkhî konuların tafsilâtına girilmemiş, kısaca mezheblerin görüşleri, delillerine de işaret edilerek, verilmeye çalışılmış, bilhassa zahiren birbirine zıt görünen hadislerin izahı üzerinde durulmuştur.

7. Kitabın baş tarafına hadisin önemi, tarihçesi, kısaca usûlü ve Dârimi'nin hayatı ile eseri hakkında bir "Giriş", sonuna da fihristler eklenmiştir.

Bu çalışmanın en büyük sermayesi, doğruya ve güzele ulaşmak için samimiyetle çabalama olmuştur. Ancak, beşer işi olduğuna göre hataların bulunması kesindir. Bunları yüce Allah'ın bağışlamasını, aziz okuyucuların da hatırlatmasını dilerim.

İçtimaî bir varlık olan insanın her çalışmasında çevresinin, şu veya bu oranda katkısı vardır. Bu anlayışla emeği geçeniere, bu meyanda, çalışmam boyunca yaptığı teşvik, destek ve gösterdiği sabırdan dolayı zevcem Emine'ye şükranlarımı sunarım.

Çalışmak bizden, başarıya ulaştırmak yüce Allah'dandır.

Abdullah Aydınlı

Erzurum, 22.10.1992 [1]

Sünnet Ve Hadis

"Sünnet" ve "hadis" kelimeleri muhtelif İslami ilimlerde birbirinden az çok farklı mânâlarda kullanılmışlardır. Şöyleki;
Hadis alimlerinin kullanışında "sünnet", Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- nakledilen her türlü söz ve iştir. Hz. Peygamber'in peygamberliğinden önceki söz ve işleri de aynı ismi alır.
Fıkıh usûlü alimlerine göre "sünnet", Hz. Peygamber'den Kur'an-ı Kerim dışında nakledilen ve şer'î bir delil olmaya elverişli olan söz, fiil ve takrirleri (yani gördükleri veya duydukları bir şeyi onaylamaları)dır.
Fıkıh alimlerine göre "sünnet" ise, Hz. Peygamber'den farz ve vâcib olmayarak gelen ve dinde uyulması istenen her şeydir. Diğer bir ifadeyle onların kullanışında "sünnet", dinde farz ve vâcib olmayarak takib edilen yoldur.[2]
"Sünnet" kelimesi “bid'at”ın zıddı olarak da kullanılmıştır. "Bid'at", en kapsamlı bir mânâsıyle, Kur'an-ı Kerim'den ve Hz. Pey-gamber'in uygulamalarından ortaya çıkan esaslara aykırı olan şey demektir. Buna göre "sünnet'de, kaynağı Kur'an-ı Kerim de olsa, Hz. Peygamber ve ashabının uygulamalarına uygun olan şey demek olur. Bu kullanışa Ahmed b. Hanbel'in şu sözü örnek verilebilir: "Alî senedin peşine düşmek, öncekilerden gelen bir sünnettir. Çünkü Abdullah'ın talebe-arkadaşlan Kûfe'den Medine'ye gidip Hz. Ömer'den (ilim) öğrenir, (hadis) işitirlerdi."[3] "Falan ehl-i sünnettendir." ifadesindeki "sünnet" kelimesi de bu mânâyadır.[4]
"Sünnet'in, "vâcibliği veya mendûbluğu Hz. Peygamber'in emriyle bilinen şey" mânâsına bir kullanılışı da vardır.[5] Meselâ; "Abdest Mekke döneminde sünnet idi." sözü şöyle açıklanır: "Bunun mânâsı o sünnetle biliniyordu. Ama hükmüne gelince o (o zaman da) mutlaka farzdı!"[6]
"Hadis" ise "sünnet'i bildiren haberdir. Bu kelimenin, Hz. Peygamber'in sadece sözü mânâsına kullanımı da yaygındır. Bu durumda Hz. Peygamber'in fiili "sünnet" ismini alır. Ancak bu iki kelime zamanla, Hz. Peygamber'in sözü, fiili ve takriri ile bunları

bildiren haber mânâsına eşanlamlı olarak kullanılır olmuştur.
Biz de bu Giriş kısmında "sünnet" kelimesini hadis alimlerinin anladığı mânâda ve onunla "hadis" kelimesini eşanlamlı olarak kullanacağız. Burada hemen kaydetmeliyiz ki, hadisçilerin anladığı mânâda bir "sünnet"in fikhî hükmü yerine göre farz, vâcib, sünnet veya müstehab olabilir. [7]

Hadisin Önemi

Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- her yönü ile ilgili haberleri içine alan hadisin önemi çok büyüktür. Hadisin bu önemi muhtelif açılardan sözkonusu edilebilir. Bunlar arasında hadisin müslümanlar için taşıdığı önem genel olarak iki ana başlık altında toplanabilir. Bunlar da "Kur'an-ı Kerim'i Anlamak" ve "Kur'an'ı Kerim'in Hükümlerini Uygulamak" dır.
A- Kur'an-ı Kerim'i Anlamak: Çok açık bir husustur ki, müslümanlar Kur'an-ı Kerim'in emir ve yasaklarına uyarak onun istediği şekilde bir hayat geçirmekle yükümlüdür. Bu da Kur'an-ı Kerim'i yüce Allah'ın muradına uygun anlamakla mümkündür. Bu imkânı bize en büyük ölçüde ancak hadis sağlar. Şu olayda bu hususa işaret edilmektedir: Tâbiûn neslinin fazilet sahibi, büyük alimlerinden biri olan Mutarnf b. Abdillah eş-Şıhhîr'a (v. 95), hadislerin önemini kavrayamadığı anlaşılan biri;
"Bize sadece Kur'an'dan bahsedin!" demişti de o şöyle cevap vermişti:
"Vallahi, biz Kur'an'a karşılık bir bedel (yani onun yerine geçecek bir şey) murad etmiyoruz. Fakat biz Kur'an'ı daha iyi bilen kimseyi (yani Hz. Peygamber'i) istiyoruz![8]
Zaten Hz. Peygamber'e, kendisine indirilenleri tebliğ etmesinin[9] yanında onları "tebyin: açıklama" görevi de verilmiştir. Yüce Allah şöyle buyurur:
"Sana Zikr'i (yani Kur'an'ı) insanlara, kendilerine indirileni açıklayasın diye "Li-tubeyyine") indirdik". [10]
"Sana Kitab'ı ancak hakkında ihtilâfa düştükleri şeyleri onlara açıklayasın diye (li-tubeyyine)... indirdik!" [11] Bu âyetlerde geçen "tebyin" kelimesinin en yaygın mânâsı açma, vuzuha

kavuşturma, izah etme, açıklamadır.[12] Bununla beraber kelimenin "bildirme" mânâsı da vardır. Ancak zikredilen ikinci âyette bu kelimenin "ihtilâfa düşme" kelimesinin mukabilinde kullanılmış olması onun en yaygın yâni "açıklama" mânâsında kullanıldığına işaret sayılabilir. Çünkü "ihtilâfa düşüldüğünde", daha ziyade, "izaha" ihtiyaç duyulur. Kelimenin bu mânâda kullanıldığını Hz. Peygamber'in tevatür derecesinde bize ulaşmış bulunan Kur'an açıklamaları da desteklemektedir. Zira Hz. Peygamber'e Kur'an-ı Kerim'i açıklama görev ve yetkisi verilmemiş olsaydı o onu muhtelif şekillerde açıklama yoluna gitmezdi.

Hz. Peygamber'in Kur'an-ı Kerim'i açıklamaları genel olarak dört şekilde olmuştur:

1. Mücmel âyetleri açıklamak: Kuranı Kerimde bazı âyetler "mücmel"dir, yani ele aldıkları konulara kısaca temas eder, onların geniş açıklamalarını, ayrıntılarım vermezler. İşte Hz. Peygamber sözleriyle bu tür ayetlerin geniş açıklamalarını yapmış, ayrıntılarını bildirmiş, fiilleriyle de onların nasıl uygulanacaklarını göstermiş, diğer bir ifadeyle söz ve fiilleriyle onları "beyan" etmiştir. Meselâ Kur'an-ı Kerim'de namaz kılma, oruç tutma, hacca gitme emirleri vardır. Ancak namazların kaçar rekât kılınacağı, oruçta uyulacak kaideler, hacda yapılacak ibadetler gibi birçok husus Kur'an'da yer almamış, bunların açıklaması Hz. Peygamber'e bırakılmıştır. Bunun için Hz. Peygamber; *"Beni namaz kılarken gördüğünüz gibi namaz kılın!* [13] *"Hacda yapacağınız ibadetleri ("menâsikinizi" benden) alın!"*[14] Buyurmuştur. Hz. Peygamber'in söz konusu açıklamaları olmasaydı, ilgili âyetler yüce Allah'ın isteğine uygun anlaşılamaz ve ortaya çok farklı uygulamalar, böylece de ibadetler hususunda büyük kargaşalıklar çıkardı. Nitekim son yıllarda Hindistan'da sünnetin dindeki yerini ve değerini inkâr eden[15] ve kendilerine "ehlu'l-Kur'an: Kur'an'cılar" diyen bazı kimseler namazın nasıl kılınacağının, devlet başkanı tarafından zamana ve yerine göre belirleneceği iddiasında bulunmuşlardır. [16]

2. Müşkil âyetleri açıklamak: Hz. Peygamber anlaşılmaları

güç olan bazı âyetleri de beyân etmiştir. Meselâ bir âyette şöyle buyrulur: *"Tövbe edenler, ibadet edenler, hamd edenler, "seyahat edenler"... (işte bunlar da cennetliktirler)"*[17] Hz. Peygamber bu âyette geçen "seyahat edenler"i, "oruç tutanlar" şeklinde açıklamıştır"[18]
Başka bir âyette ise; *"O (yani Allah) takva ve mağfiret ehlidir!*[19] buyurulur. Hz. Peygamber bu âyetin mânâsını şöyle açıklamıştır: Allah -tebâreke ve teâlâ- buyurur ki; "Kendisine (karşı gelmekten) sakınılmaya lâyık olan benim. Kim de bana (karşı gelmekten) sakınır da benimle birlikte başka bir tanrı tanımazsa onu bağışlamaya lâyık olan da benim!"[20] Diğer bir âyet-i kerimede ise şöyle buyurulur: *"Beyaz iplik siyah iplikden sizce seçilinceye kadar yiyin, için..."* [21] Hz. Peygamber buradaki beyaz iplikle siyah iplikden maksadın gecenin siyahlığı ile gündüzün beyazlığı olduğunu beyan buyurmuştur.[22] Nitekim daha sonra âyetin bu mânâya olduğunu gösteren "mine'1-fecr: yani tan yeri" açıklaması da nazil olmuş ve âyetin mânâsı şu hale gelmiştir: "Beyaz iplik siyah iplikden yani tan yeri sizce seçilinceye kadar yiyin” için!"
3. Geniş kapsamlı, genel ifadeli bazı ayetlere sınırlamalar getirmek: Hz. Peygamberin Kur'an-ı Kerim'i açklamasının bir kısmı, geniş kapsamlı, genel ifadeli ('mutlak",'âmm')[23] bazı âyetlere sınırlamalar getirmek ('takyid', 'tahsis') şeklinde olmuştur. Bu neviden açıklamalarına şu birkaç örneği verebiliriz:
Kur'an-ı Kerim'de, ölen bir kimsenin mirasının, hayattayken yapmış olduğu "vasıyyetinin" yerine getirilmesinden sonra taksim edileceği hükmü vardır/[24] Burada "vasıyyet" kelimesi mutlak olarak zikredildiği için buna göre kişi malından istediği miktarda vasıyyet yapabilir. Ancak Hz. Peygamber vasıyyetin, miras bırakılan malın üçte birinden fazla olmasını men ederek âyetin sozkonusu mutlak hükmünü takyîd etmiştir.[25]
Bir âyet-i kerimede şöyle buyurulur: *"Allah bey'i yani alışverişi helâl, faizi haram kıldı."*[26] Bu âyette bey' kelimesi mutlak olarak kullanılmıştır. Buna göre her türlü alışveriş helâl demektir.

Ancak Hz. Peygamber aldanma, aldatma ve haksızlık ihtimali olan bazı alışverişlerle, şarabın alım-satımı gibi bazı alışverişlerin helâl olmadığını açıklamış[27] ve böylece bu âyetin hükmünün mutlak olmadığını beyan buyurmuştur.
Bir diğer misal "zulüm" kelimesiyle alâkalıdır. Şöyleki; *"iman edip imanlarına zulüm karıştırmayanlar, işte güven onların hakkıdır..."*[28] mealindeki âyet indiğinde sahâbe-i kiram endişeye kapılmış ve hemen Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- başvurarak;
"Hangimiz nefsine zulüm (haksızlık) etmez ki?" demişlerdi. O zaman Hz. Peygamber;
"O sizin sandığınız gibi değil. *Bilakis Lokman'ın oğluna dediği 'Yavrum, Allah'a şirk koşma! Şüphesiz şirk büyük bir zulümdür!"*[29] Sözündeki gibidir." buyurmuştu.[30] Yani Enam sûresinin mezkûr âyetinde geçen "zulüm" kelimesinin "şirk" mânâsına olduğunu açıklamıştı. Bilindiği gibi "zulüm" kelimesi "haksızlık" mânâsına olup âmm (umûmî) bir lafızdır ve en küçüğünden en büyüğüne kadar -ki şirk, Allah'a karşı işlenen en büyük haksızlıktır. Her türlü haksızlığı kapsamaktadır. İşte Hz. Peygamber yukarıdaki açıklamasıyle bu kelimenin En'am süresindeki mezkûr âyette umûmi mânâsında değil husûsi bir mânâsında kullanıldığını, bu âyette Allah'ın muradının bu husûsi mânâ yani "şirk koşma" olduğunu beyân buyurmuştur.
Diğer bir misâl olarak ölü hayvan etiyle ilgili hükmü zikredebiliriz. Kur'an'da ölü hayvan etinin ("meyte"nin) yenmesinin haram olduğu umûmi bir hüküm olarak beyân edilmektedir[31] Hz, Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-; *"Onun (yani denizin) suyu temiz, ölü hayvanının (etinin, "meytesinin" yenmesi) helâldır!"*[32] Buyurarak Kur'an'daki mezkûr umûmi hükmü tahsis etmiş, onun deniz meytesi dışındaki meytelere has olduğunu açıklamıştır.
4. Kur'an'ın bazı hükümlerini te'kîd etmek: Hz. Peygamberin bir kısım beyânları aynen Kur'an-i Kerim'deki bazı hükümler gibi olmuştur. Böylece Hz. Peygamber'in bu tür beyânları Kur'an'ın ilgili ahkâmını te'yîd etmiş, başka bir şekilde ifade etmiş olmaktadır. Bunun örnekleri pek çoktur.

B- Kur'an'ı Kerim'in Hükümlerini Uygulamak: Takdir edilir ki, bir metni anlamak, onu uygulayabilmek için her zaman yeterli olmaz. Bunun için onun uygulanışım da görmek gerekir. İşte Hz. Peygamber Kur'an-ı Kerim'i bir taraftan, yukarıda anlatılan şekillerle benzeri şekillerde açıklayarak onun, Allah'ın muradına uygun ve daha iyi anlaşılmasını sağlamış diğer taraftan ona uygun yaşayışı ile de onun nasıl tatbik edileceğini bilfiil göstermiş ve ümmetine "güzel bir örnek"[33] olmuştur. Bu durumu, Hz. Peygamber'in ahlâkını soranlara Hz. Âişe'nin;

"Onun ahlâkı Kur'an'dan ibaretti!" şeklinde verdiği cevabı[34] çok güzel ifade eder.

Böylece sözlü ve fiilî "beyân: açıklama" gerçekleşmiş oluyordu.

Sahâbe-i kiram da, Hz. Peygamber'in sözlü açıklamalarının yanında gördüğü uygulamalarını da kendilerinden sonraki müslümanlara, yaşanan bir hali dille ifade etme imkânı ölçüsünde anlatmış, nakletmişlerdir.

Diğer taraftan pek çok âyet-i kerime Hz. Peygamber'e itaat etmeyi emretmektedir. Bunlardan bir kaçını zikredebiliriz:

"*Ey iman edenler, Allah'a itaat edin, Peygamber'e ve sizden olan emir sahiplerine de itaat edin. Eğer bir şey hakkında çekişirseniz onu Allah'a ve Peygamber'e döndürün, eğer Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsanız. Bu, hem daha hayırlı, hem netice itibariyle daha güzeldir!*"[35]

"Öyle değil, Rabbine andolsun ki, onlar aralarında kimi oraya kimi buraya çektikleri (kavga ettikleri) şeylerde seni hakem yapıp sonra verdiğin hükümden yürekleri hiçbir sıkıntı duymadan tam bir teslimiyetle teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar!"[36]

"Allah ve Peygamber'i bir işe hükmettiği zaman gerek mümin olan bir erkek, gerek mümin olan bir kadın için (ona aykırı olacak) işlerinde kendilerine muhayyerlik yoktur. Kim Allah'a ve Resul'üne isyan ederse muhakkak ki o, apaçık bir sapıklıkla yolunu sapıtmıştır!"[37]

Bu ve benzeri âyetlerde Hz. Peygamber'e itaat; muhatabların zekâ, anlayış ve inanç bakımlarından durumları farklı olduğu için değişik uslûb ve açıklıkta, her seviyeden insanın anlayabileceği

şekilde açıklanmıştır.

Bu itaat mecburiyeti,[38] Hz. Peygamber'e itaatin Allah'a itaat etme sayılmasındandır. Yüce Allah şöyle buyurur: *"Kim o peygambere itaat ederse muhakkak Allah'a itaat etmiştir".*[39] Zira Hz. Peygamber sadece Allah'ın yolu olan sırât-ı müstakime götürmekte[40] ve yalnız kendisine vahyedilene uymaktadır. Bir âyette şöyle buyrulur:

"De ki, ben size; Allah'ın hazineleri yanımdadır", demiyorum. Gaybı da bilmem. Size, 'Ben meleğim!" de demiyorum. Ben ancak bana vahyolunana uyuyorum!"[41] Benzer muhtevadaki diğer bir âyet de şöyledir:

"De ki, ben peygamberlerden ilk defa gelmiş biri değilim. Bana da, size de ne yapılacağını bilmiyorum. Ve ben ancak bana vahyolunana uyuyorum!"[42]

Burada kaydetmeliyiz ki, mezkûr âyetlerde Hz. Peygamber'in sadece kendisine vahyedilene uyduğunu bildirmesinden, onun her sünnetinin mutlaka vahiy kaynaklı olduğu kesin olarak anlaşılamaz. İlgili diğer nasslar incelendiğinde görülür ki, bu ve benzeri âyetler ya belirli konulara hastırlar veya onları, Hz. Peygamber'in her hükmünün mutlaka vahyî bir esasa dayandığı şeklinde anlamak gerekir. Şurası kesindir ki, Hz. Peygamber'in bir kısım sünnetleri doğrudan vahiy kaynaklıdır. Yüce Allah şöyle buyurur; *"Allah sana Kitab'ı ve hikmeti indirdi, sana bilmediğin şeyleri öğretti"*[43] Bu âyette Hz. Peygamber'e Kitab ile birlikte "hikmet" ismi verilen bir şeyin "indirildiği" nden bahsedilmektedir. Söz konusu "Kitab", Kur'an-ı Kerim olduğuna göre "hikmet" ondan başka bir şey olmalı ve bu, öncelikle sahabeye, onlar vasıtasıyle de sonraki müslümanlara intikal etmiş bulunmalıdır. Nitekim yüce Allah müminlere yaptığı lütuflar arasında onlara Kitabla beraber "hikmet'i öğreten bir peygamber göndermesini de zikretmektedir.[44] Hz. Peygamber'in hanımlarına hitap eden bir âyet de şöyledir:

"Evlerinizde okunan Allah'ın âyetlerini ve "hikmet'i hatırda tutun!"[45] Şimdi Hz. Peygamber'den Kur'an-ı Kerim dışında

gelen her şeye "sünnet" denildiğine göre, söz konusu bu "hikmet" de "sünnet'e dahil olmalıdır. Aralarında İmam Şafii'nin de bulunduğu bazı alimler de, bazı âyetlerde "Kitab"la birlikte zikredilen "hikmet'ten "sünnet'in kast edildiği kanaatindedirler. [46] Şu halde sadece buna bakarak "sünnet'in bir kısmının Allah tarafından indirilmiş yani vahiy kaynaklı olduğunu söyleyebiliriz. Kaldı ki, hadisler arasında ancak Allah'ın bildirmesiyle bilinebilecek olan gaybî yani geçmişle, gelecekle veya ölümden sonraki hallerle alâkalı bilgilerin[47] ve "Allah şöyle buyurdu...", "Rabbim bana şöyle emretti..." gibi ifadelerle Allah'a nisbet edilen bilgilerin bulunması da bazı hadislerin/sünnetlerin vahiy kaynaklı olduğunu açıkça gösterir.
Diğer taraftan Hz. Peygamber'in bazı hareketlerinin, karar ve açıklamalarının vahye dayanmadığını gösteren âyet ve hadisler de vardır. Bu hususta örnek olarak Hz. Peygamber'in Bedir Savaşı'nda esir düşen müşrikleri fidye alıp salıvermesi[48] Tebûk Savaşı'na bir bahane ile katılmak istemeyenlere izin vermesi[49] Allah'ın kendisine helâl kıldığı (bal şerbetini) haram kılması[50] İbn Ümmi Mektûm'dan yüz çevirmesi[51] ile ilgili âyetleri ve Bedir Savaşı'nda seçtiği ordugâhı bir sahâbinin teklifi üzerine değiştirmesi[52] ile hurma ağaçlarının aşılanmasını[53] hakkındaki hadisleri zikredebiliriz.
Şu halde denilebilir ki, Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sel-îem- sünnetinin bir kısmının vahiy kaynaklı olduğu kesindir. Sünnetin bir kısmı ise onun, vahyi esaslardan hareketle yaptığı ictihadlarına, belirttiği görüşlerine dayanmaktadır .[54] Bununla beraber hadislerin vahye veya Hz. Peygamber'in içtihadına dayanması, onların teşri değeri hususunda önemli değildir. Hz. Peygamber'in, vahye muhatab olacak, onu alabilecek en güzel şekilde olmasını takdir eden'[55] ve müslümanlara örnek olarak lütfeden yüce Allah müslümanları onun, kaynağı vahiy veya ictihad-ı nebevisi olan açıklamalarına uymakla yükümlü tutmuştur. Hz. Peygamber'e itaat etmeyi emreden âyetlerde de, şöyle olanlara uyun, şöyle olanlara uymayın, şeklinde bir ayrım yoktur. Ayrıca Hz. Peygamber'e itaat yükümlülüğünü sadece

vahye dayalı açıklamalarına bağlarsak, Allah'a itaatle birlikte Resûl'e itaati emreden âyetlerin, "Resûl'e itaat" kısımlarını anlamamız güç olur. Kaldı ki, her bir hadisin kaynağının vahiy mi, nebevi ictihad mı olduğunu tespit etmek de mümkün değildir.

Sahâbe-i kiram başta olmak üzere ilk müslümanlar bu hususları hakkıyle takdir edip anlamış ve Hz. Peygamber'in sünnetine verdikleri önemi söz ve fiilleriyle ifade etmiş, onun için gerekeni yapmada, fazlası kabil olamayacak şekilde sa'yü gayret göstermişlerdir. Şöyleki;

1. Onların, hayatlarını tanzim hususunda, Kur'an'la beraber tek mercileri hadis/sünnet olmuştur. Onlar hareketlerini, görüş ve düşüncelerini, anlayışlarını, olaylara bakışlarını şeklen veya öz itibariyle sünnete göre ayarlamaya çalışmışlardır. Bu anlayış ve takdir neticesidir ki, ortaya çıkan problemlere çözüm önce Kur'an-ı Kerim'de aranmış, orada bulunamadığında Resûlullah'ın hadisine başvurulmuş, Resûlullah'ın sünneti araştırılmıştır. Öyle ki Hz. Peygamberin davrandığı gibi davranmak veya buyurduğuna uygun hareket etmek bir sahabinin ve sonraki bir müslümanın en tabii hali olmuştur. Bunun sayılamayacak kadar çok örneğinden bir kaçını burada kaydedebiliriz:

Seyyar anlatıyor: Sabit el-Bunâni ile yürüyordum, çocuklara rastladığında onlara selâm verdi. Sabit de, Enes'le beraber yürüdüğünü, çocuklara rastladığında onlara selâm verdiğini haber vermiş. Enes de, Resûlullah ile beraber yürüdüğünü, çocuklara rastladığında onlara selâm verdiğini rivayet etmiş.[56]

Ebû Yezid el-Bistâmi şöyle demiştir:

“Andolsun ki, ben yüce Allah'dan, yeme ve kadın ihtiyaçlarını benden gidermesini istemeyi içimden geçirmiştim. Sonra kendi kendime; "Bunu Resûlullah -aleyhissalâtu vesselam- istememişken benim, aziz ve celil olan Allah'dan istemem nasıl caiz olur?" demiş ve onu istememiştim. Yüce Allah da benden kadın ihtiyacını gidermişti. Öyle ki artık karşıma bir kadın veya bir duvar çıkmasına aldırış etmem!"[57]

"Ebû Şuayb Îbnu'l-Mukaffa1 yetmiş kere piyade hac etmiştir. Son haccında bâdiyede bir kelb gördü ki, susuzluktan ağzından

dili taşra çıkmış, Çağırdı ki, yetmiş piyade hac sevabın bir içim suya kim satın alır. Bir şahıs ona bir içim su verdi. Ol suyu alıp kelbe verdi ve eyitdi: Bana ol haclarımdan bu yegrekdir. Zira Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- buyurmuşdur ki, her ciğeri hararetlu kimseye kim olursa olsun su vermekte ecir vardır!"[58]
Bu örnekleri çoğaltmadan diyebiliriz ki, İslâm tarihi âdeta bu yöndeki gayretlerin bir tarihidir. İslâmi ilimlerin değişik dallarında eser veren alimlerin çalışmaları bunun müşahhas örnekleriyle doludur. Bu hususu onların bir kaç açıklamasında görmekle yetinelim:
İmam Şâfıi şöyle demiştir: Ben Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- bir hadis rivayet eder de aksi görüş beyan ettiğimde beni hangi gök gölgelendirir, hangi yer beni taşır![59]
İmam Mâlik ise şöyle demiştir:
"Sünnetler Nuh'un gemisidir: Kim ona binerse kurtulur, kim de ondan geri kalırsa boğulur! "[60]
Tasavvuf tarihinin büyük simalarından biri olan Sehl b. Abdillah et-Tusterî'ye İslâm'ın şerâyiî ile ilgili bir soru sorulmuş, o da şöyle cevap vermişti: "Alimler (İslâm şerâyii hakkında) konuştular ve çok şeyler söylediler. Fakat bunlar iki cümledir: 'Resûl'un size verdiğini alın, sizi nehyettiği şeyden kaçının!'[61]
O, sonra da şöyle demişti: "Bunlar da bir cümleden ibarettir: 'Resûl'e itaat eden, muhakkak Allah'a itaat etmiş olur!"[62]
Cüneyd-i Bağdâdi'nin açıklaması da şöyledir:
"Bu ilmimiz Kur"an ve sünnetle mukayyeddir. Bu yola girişinden önce Kur'an okumayan, hadis yazmayan, fıkıh öğrenmeyen kimseye uymak caiz değildir!"[63] Böylece sahabeden itibaren müslümanlar, Sufyân Sevri'nin (v. 161);
"İnsan başını bile hadise göre kaşımalıdır!"[64] Sözünü doğrulayacak derecede her işte[65] Hz. Peygamber'e uymada titizlik göstermişlerdir. Hatta "Hz. Peygamber'! Her işlerinde taklit edebilme arzusu bazı sahabede o dereceyi bulmuştur ki, Peygamber sevgisinden fazla bir nasibi olmayanların bunları

makûl karşılayabilmesi mümkün değildir"[66]
Bu arada günlük konuşmalarda Hz. Peygamber'in sözleri vird-i zeban edilmiş, dillerden düşürülmemiştir. İşte pek çok misâlden biri: Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- sahâbilerinden Câbir'in devesini satın almak istediğinde;
"Onu bana şuna şuna mukabil satar mısın? Allah seni bağışlasın!" demişti. Artık bu söz müslümanların hep söyledikleri bir söz olmuş,
"Şöyle şöyle yap, Allah seni bağışlasın!" demeye başlamışlardı. [67]Hz. Peygamberin sözlerinin bu şekilde iktibası onların bazen bir sahâbinin sözü gibi nakledilmesine de sebeb olmuştur.
Kur'anî ve Peygamberi emirler doğrultusunda bu peygambere ittiba arzusuyladır ki, sahabe ve sonraki ilk müslümanlar hayatın her safhasıyla ilgili çok ayrıntılı bilgiler ihtiva eden hadislerin nesilden nesile intikalini sağlamışlardır. Bu vakıanın boyutlarını, Ebû Hatim İbn Hıbbân'ın tespitiyle dört rekâtlı bir namaz hakkında Resûlullah'ın altı yüz sünnetinin nakledilmiş olduğu[68] haberiyle takdir edebiliriz. Gerçek şu ki, her zaman örnek alınması gereken bir hayat böyle mufassal nakledilmiş olmalıdır. Bu hususta S. Süleyman Nedvi şöyle demektedir:
"Hz. Muhammed'in sünneti, bu muhtelif beşer tabakalarının ve sınıflarının cümlesine örnek olmağa kâfi gelecek mahiyettedir... Gerçek bir hayatta nice karanlıklar vardır. Onları aydınlatmak lâzımdır. Hz. Muhammed'in sîreti hayatın her safhasını ihtiva eder. Bütün hayata şâmildir. Bütün beşeriyet sınıfları onda örnek olacak ciheti bulabilirler... O'nun hayatı ve sîreti, en benam çiçeklerden ve güllerden yapılmış bir bukete benzer: Sarı, beyaz, al, yeşil rengârenk en güzel çiçekleri onda bulmak kaabildir.[69]
2. Onların içtimaî münâsebetlerinde sünnet ve sünnete ittibâ mihenk taşı olmuş, sünnetin ruhuna aykırı şeyler ("bid'at'ler) şiddetle reddedilmiştir.[70] Nakledeceğimiz şu hâdiseler buna güzel birer örnek teşkil ederler:
Sahâbi Abdullah b. Muğaffel'in (v. 57) bir akrabası fiske taşı atmıştı. Bunun üzerine Abdullah ona mani olup şöyle dedi: "Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- fiske taşı atmayı

yasaklamış ve şöyle buyurmuştu:
"Bu (yani fiske taşı atmak) ne bir av avlar, ne de bir düşman parçalar! Fakat diş kırabilir, göz çıkarabilir!". Bu ikazdan sonra adam yine fiske taşı atmaya başlayınca Abdullah ona şöyle çıkıştı:
"Ben sana Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- onu yasaklamıştı, diye haber veriyorum, sonra sen (yine) fiske taşı atıyorsun! Seninle ebediyyen konuşmam! "[71]
Meşhur sûfîlerden Ebû Osman el-Hîrî'nin, ölümüne yakın durumu ağırlaştığında oğlu Ebu Bekr (üzüntüsünden) üzerindeki gömleği parçalamıştı. Bunun üzerine Ebû Osman gözlerini açmış ve şöyle demişti: 'Tavrum, zahirde sünnete muhalefet, kalbdeki gizli bir riyadandır!"[72]
Bidatlere muhalefetin bir belirtisi olarak bidatçıların rivayet ettikleri hadisler de ekseriya kabule şâyân görülmemişlerdir. Muhammed b. Sirin'in (v. 110) şu sözü meşhurdur: "(Önceleri) isnâd sormazlardı. Fitne ortaya çıkınca (hadis rivayet edenlere); "Bize râvîlerinizin ismini söyleyin!" dediler ve neticede sünnet ehline bakılıp hadisleri alınmaya, bidatçılara bakılıp hadisleri alınmamaya başlandı"[73]
3. İlk müslümanların, Hz. Peygamber'in özellikle müsaade edip karışmadığı[74] meşru' istek ve zevklerini düzenlemede de hadis etkili olmuştur. Örnek olarak Enes b. Mâlik'le ilgili bir haberi zikredelim:
"Bir terzi, Hz. Peygamber'i -sallallahu aleyhi ve sellem- yaptığı bir yemeğe davet etti. Ben de Hz. Peygamber'le beraber gittim. Terzi arpa ekmeği ile, içinde kabak ve kurutulmuş et bulunan bir çorba ikram etti. Bu yemekte Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem-, tabağın etrafında kabak aradığını gördüm. Bu sebeble o günden sonra kabağı sevmekteyim."[75]
Şu haberlerin de; zevk, duygu ve arzuların hadis muvacehesinde yönlendirilmesi ile ilgileri vardır:
Zeyneb bint Ebî Seleme anlatıyor:
"Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- hanımı Ümmü Habîbe'nin, babası Ebû Sufyân b. Harb öldüğünde, yanına girmiştim. İçinde zağferan sarısı veya başka bir esans bulunan

bir güzel koku istetti ve onu genç bir kıza sürdü. Sonra kendi yanaklarına sürerek şöyle dedi:
"Vallahi benim güzel kokuya ihtiyacım yok. Ne var ki, Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurduğunu işitmişimdir: "Allah'a ve ahiret gününe inanan bir kadının bir ölüye üç günden fazla yas tutması helâl değildir. Ancak o, koca için dört ay on gün yas tutar".[76]
Bir hastalık sebebiyle karnına dağlama yaptıran Habbâb'ın sözleri: "Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- ashabından benim uğradığım belâya uğramış olan hiç kimse bilmiyorum. Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- zamanında bir dirhem bile bulamazken şimdi evimin bir köşesinde kırk bin (dirhemim) var. Şayet Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bizi menetmiş veya ölümü temenni etmemizi yasaklamış olmasaydı ben muhakkak ki ölümü temenni ederdim!"[77]
Şu haberde de aynı mânâyı bulmak mümkündür: İbn Şîrîn anlatıyor:
"Ben kılıcımı Semure b. Cundeb'in kılıcı (örneğine) göre yaptım. Semure de, kılıcını Resûlullah'in -sallallahu aleyhi ve sellem- kılıcı (örneğine) göre yaptığını söyledi."[78]
4. İlk müslümanların yer ve yurtlarının harici şekillenmesinde de hadisin tesiri olmuştur:
Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin rivayetine göre Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştu:
"Helaya girdiğinizde, küçük ve büyük abdest sırasında kıbleyi ne önünüze ne de arkanıza almayın. Fakat (Medine'ye göre) doğuya yahut batıya yönelin!". Hadisin râvisi Ebû Eyyûb rivayetinin akabinde şöyle demişti: "Sonraları Şam'a geldiğimizde kıbleye doğru inşa edilmiş helalar bulduk. Bu durumda biz de (gücümüzün yettiğince) kıbleden yan çiziyor ve Allah'dan bağışlamasını diliyoruz!".[79] Yeni yapılan binaların mimarisinde bu ve benzeri hadisler etkili olmuş ve meselâ, son asra gelinceye kadar abdesthaneler kıble istikametinde yapılmamış, genellikle eski binalarda hela taşının oturuş yönü ile kıble arasında 45 derecelik bir açı bulunmuştur.[80]

Hicrî 8. yılda Medine'ye gelmiş olan Abdulkays heyeti ile ilgili uzun bir hadisten nakledeceğimiz şu parça da İslâm coğrafyasının şekillenmesinde hadisin etkisine bir örnek sayılabilir:
"...Sonra o (yani Hz. Peygamber) hepimize doğru dönüp sordu:
"Azıklarınızdan herhangi bir şey var mı?". Topluluk buna sevindi ve yüklerine doğru koştular. Her biri bir miktar hurma getirdi ve onları deri bir yaygı üzerinde onun önüne yığdı. Hz. Peygamber'in elinde bir arşından uzun, iki arşından kısa bir değnek vardı. Bununla işaret ederek;
"Bu hurma çeşidine ta'dûd mu diyorsunuz?" buyurdu.
"Evet" dedik. Bir diğer yığın için;
"Ya bu sırfın mı?" buyurdu.
"Evet" dedik.
"Ya buna barni mi diyorsunuz?". Biz (yine):
"Evet" dedik. O zaman Hz. Peygamber;
"Gerçekten bu, hurmalarınızın en iyisi ve en faydalısıdır!" buyurdu. Râvî demiştir ki;
"Seyahatimizden döndüğümüzde bu cinsten mümkün olduğu kadar çok diktik ve en fazla onu sevdik. Öyle ki o, hurma dikimlerimizin en büyük kısmını teşkil etti ve hurmalarımız (hep) barnî (çeşidi) oldu".[81]
Böylece hadis/sünnet İslâm toplumunun oluşmasında ve İslâm coğrafyasının şekillenmesinde müessir olmuş, neticede diğerlerinden farklı ölçü ve değerlere sahip bir medeniyet vücûda gelmiştir.[82] Bu medeniyetin bünyesi içinde doğup gelişen itikadî, siyasî, hukuki fırka, meşreb ve mezheblerin sebeb-i vücûdlarının en mühimlerinden biri olarak hadisi ve ona "karşı" takınılan tavrı zikretmemiz gerekir. Aynı şekilde söz konusu toplulukların çeşitli yabancı etkilerden âzâde kalmalarının, Kur'an'la beraber hadise bağlılıkları ölçüsünde olduğu ilâve edilmelidir. Bu hususta S. Ramazan şöyle demektedir:
"Kur'an ve Sünnetin otoritesi dışındaki bütün otoriteleri reddetmekle İslâm, hukukunu hem kavram yönünden ve hem de uygulama kabiliyeti bakımından çeşitli yabancı tesirler

yığınının oluşturduğu terekeden kurtarmış (ve böylece) bütün müslümanları, Allah'ın kelâmı olduğuna inandıkları Kur’an’ın muhtevası ve onun Hz. Peygamber'in "sünnet'i içinde yapılmış tefsiri ile yüz yüze getirmiş oluyor".[83] Mevdûdi'nin görüşü ise şöyle açıklanır:

"Bu Ümmet'in eşsizliği, birliği ve İslâm geleneğinin sürekliliği, toplumun hidayet kaynaklarının birlikte algılanıp hayata geçirilmesi ile sağlanmıştır. Bu hidayet kaynakları da Kur'an ve Sünnet'tir... Müslüman ümmetin zamansal dikey oluşumu ile mekânsal yatay oluşumu Kur'an ve Sünnet'e bağlılıkları nisbetinde olmuştur... Bir kaynak olarak sünnet, değerlendirme dışı bırakılacak olursa, ümmet yapısı çözülür, korunamaz".[84]

5. "İslâmî toplumsal değişimin temel dinamiği olan"[85] bu hazinenin korunup sağlıklı bir şekilde sonraki nesillere intikali hususunda da ilk müslümanlar görevlerini hakkıyla yapmışlardır. Onlar her imkân ve fırsatı değerlendirerek hadisin öğrenimi ve öğretimi için çalışmış, bu gaye ile meşakkatli, uzun yolculuklar yapmışlar, sonraki nesiller için mühim ölçüler geliştirmişlerdir. Bu suretle diğer İslami ilimler meyânında münhasıran hadisleri değişik yönleriyle ele alan hadis ilmi doğup gelişmiştir.

Hadisle, hadisin öğrenilip öğretilmesiyle ilgili konulan ele alan hadis ilmi başlıca iki ana kola ayrılır:

a) Rivâyetu'l-Hadis İlmi: Bu, hadis ilminin; hadislerin, usûlüne uygun olarak öğrenilip öğretilmesini, alınıp nakledilmesini konu edinen koludur;

b) Dirâyetu'l-Hadis İlmi: Bu ise, hadisleri kabul edilme ve reddedilme yani hangilerinin kabul, hangilerinin reddedileceği bakımlarından ele alan hadis ilmidir. Hadis ilminin bu koluna ulûmu'l-hadis, usûlu'l-hadis, ilmu'l-mustalah ve ilmu'l-hadis dirâyeten gibi isimler de verilir. Mutlak olarak "hadis ilmi" denilince de bu ilim kolu kasdedilir. [86]

Hadisin Tarihi

Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- hadisleri

günümüze gelinceye kadar başlıca dört merhale geçirmişlerdir:
A- Tespit Dönemi: Bu dönemde hadislerin sözlü ve yazılı olarak öğretilmesi, öğrenilmesi, halk arasında yayılması, böylece hafızalarda veya değişik yazı malzemeleri üzerinde tespit edilip koruma altına alınması söz konusudur. Bu dönem aşağı-yukarı hicri birinci yüzyılın sonlarına kadar devam eder. Dönemin belli başlı hadis faaliyetleri şöylece özetlenebilir: [87]

1. Hadis Öğrenimi:

Bu dönemde hadis öğrenimi için Hz. Peygamber'le sahabenin yoğun faaliyetleri vardır:
a) Hz. Peygamber'in Faaliyetleri:
Hz. Peygamber hadislerin kaynağıdır. Onların öğrenilmesi ve halk arasında yayılmasında en büyük gayret de Hz. Peygamber'e aittir. Hz. Peygamber bu uğurda zamanının bütün iletişim imkânlarım kullanmıştır. O günkü şartlarda fertlerle sözlü ve yazılı olarak tek tek irtibata geçmenin yanında kalabalıkların bir araya geldiği panayır, bayram, hac ve savaş gibi içtimaî hâdiseler iletişim için güzel fırsatlar sağlıyordu. Hz. Peygamber bunları en iyi bir şekilde değerlendirmiştir.
Hz. Peygamber, kendisine tebliğ görevi verilişinden itibaren Allah'ın emirlerini en yakınlarından başlayarak çevresindekilere iletmiş, bu arada onları kendi sözleriyle açıklamış, şahsında uygulayıp örneklik yapmış, sorulan sorulara cevaplar vermiş, ortaya çıkan meselelere çözümler getirmiştir. Böylece söz ve fiilleri çevresindekiler tarafından müşahede edilmiş, onlara yayılmış oluyordu. Haliyle kalabalıkların bir araya geldiği yerlerde söylenen sözler, yapılan işler daha geniş bir çevreye, hatta hac ve panayırları düşünürsek, şehirlerarası bir çevreye yayılma imkânı buluyorlardı. Hz. Peygamber'in, bi'setinin ilk yıllarında hac mevsimlerinde, Mekke'ye dışarıdan gelenleri dolaşarak onlara müslümanlığı anlattığı bilinmektedir. Meşhur Akabe biatları da bu mevsimlerde gerçekleştirilmişti. Mekke yıllarında yapılan bu faaliyetler, Medine'de de sürdürülmüştü. Bu cümleden olarak Hz. Peygamber bazı mühim hükümleri savaşa

gidilir-dönülürken veya savaş esnasında[88] yahut Veda Haccı sıralarında açıklamıştı. Meselâ Hayber savaşında mut'a nikâhı ile bazı hayvan etlerinin yenilmesinin haramlığı, Mekke'nin fethinde cahiliye imtiyazlarının geçersizliği, Mekke'nin haremliği ilân edilmişti. Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- daha önce açıklamış olduğu bazı hükümleri de böylesi kalabalıkların bir araya geldiği zamanlarda tekrar duyururdu. Buna mut'a nikâhı örnek verilebilir. Hz. Peygamber son olarak Mekke'nin fethi esnasında yasaklamış olduğu mut'a nikâhının yasaklığını, on binlerce insanın bir araya geldiği Veda1 Haccı'nda tekrar ilân etmişti. Bunun sebebi, dinin hükümlerinin daha geniş bir sahaya yayılmasını, duymamış olanların duymasını sağlamak olmalıdır. Bu şekilde savaşlar ve hac ibadeti hadislerin yayılmasına da vesile oluyor, vesile kılınıyordu.
Hz. Peygamber doğrudan ulaşma imkânı bulamadığı insanlara ulaşmak için ise aracı imkânlara başvurmuştu. Bu cümleden olarak civar bölge sakinlerine, yetkililerine elçi ve memurlar göndermişti. Bunlar gittikleri yerlerde Kur'an-ı Kerim'in yanında Hz. Peygamber'in sünnetini anlatıyor, müslümanlık ve Hz. Peygamber hakkında sorulan sorulara cevaplar veriyorlardı. Hz. Peygamber elçilerinden bir kısmıyla dine davet mektupları da göndermişti. Bir kısmı günümüze kadar gelmiş olan bu mektuplar[89] ilk yazılı hadis belgeleri arasında sayılırlar.
Sünnetin öğrenilmesi ve yayılması için bu fiilî faaliyetlerin yanında sözlü teşvikler de olmuştur. Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- genel olarak ilim öğrenme ve öğretmenin faziletine dikkat çekmiş ve bunlara teşvikde bulunmuştur. Hz. Peygamberin bu konudaki hadislerinden öğreniyoruz ki, ilim öğrenme her müslümana farzdır.[90] Kişi üstünlüğünü ilmiyle sürdürebillir.[91] Geriye bırakılan faydalı ilim, ölümünden sonra insanın amel defterinin açık kalmasına sebeb olan üç şeyden biridir.[92] İnsan ilim öğrenme yolunda olduğu sürece Allah yolundadır.[93] Binaenaleyh her müslüman ondan nasibini almaya çalışmalıdır. Öğrenilen bir bilginin gereğini yapmak ve onu başkalarına öğretmek gerekir. Kişi, kendisinden ilim almak

isteyenlerden de bunu esirgememelidir. Zira kendisine bir bilgi sorulup da bunu saklayanın ağzına kıyamet günü ateşten gem vurulacaktır.[94]

Hz. Peygamber bahusus kendi hadislerinin öğrenilip öğretilmesini de emir ve tavsiye etmiştir. Şu hadis meşhurdur:

"Allah, bizden bir söz işitip de onu başkasına ulaştırıncaya kadar muhafaza eden kimsenin yüzünü ak etsin! Zira ulaştırılan birçok kimse onu, işitenden daha iyi korur!"[95] İlgili diğer bir kaç hadis de şöyledir:

"Benden duyduğunuz şeyleri rivayet ediniz!"[96]

"Burada bulunan bulunmayana tebliğ etsin!"[97] "Benden hadis rivayet edin, (ama) bana yalan söz isnâd etmeyin!"[98]

Hz. Peygamberin -sallallahu aleyhi ve sellem- bu fiilî ve sözlü gayretleri, tabiî olarak etkili olmuş ve sahabe-i kiram bu hususta da gerekeni yapmıştır.

b) Sahabenin Gayretleri:

Hz. Peygamberin sünnetinin dindeki yeri ile onun öğrenilip öğretilmesi hususunda Hz. Peygamber'in yaptığı teşvikler, emir ve tavsiyeler gösteriyor ki, hadis öğrenim ve öğretimi dini bir görevdir. Sahâbe-i kiram her şeyden önce bunun için gayret göstereceklerdir. Nitekim Ebû Hureyre -Allah ondan razı olsun!- şu sözünde bu hususa işaret etmiştir: "Vallahi, Allah'ın Kitabındaki bir âyet olmasaydı size ebediyyen bir şey rivayet etmezdim!". Ebû Hureyre sonra;

"Şüphe yok ki, indirdiğimiz o açık delilleri ve hidâyeti, biz kitapda insanlara açıkça bildirdikten sonra gizleyenlere, işte onlara hem Allah lanet eder, hem lanet ediciler lanet eder!"[99] mealindeki âyeti okurdu.[100]

Diğer taraftan bu hususta, Kuranın ilme verdiği önem ile sahabenin Hz. Peygamber'e olan sevgi ve bağlılıkları da etkili olmuş olmalıdır.

İşte zikrettiğimiz bu ve benzeri sebeblerden dolayı sahabe Hz. Peygamberi aşkla-şevkle takip etmiş[101] sözlerini duyup bellemiş, fiillerini müşahede etmişlerdi. Bunun için uzakta

olanlar yer ve yurtlarını bırakıp Hz. Peygamber'in yanma gelmiş, Kur'an ve sünnet öğrenip dönmüşlerdi. Hz. Peygamber'in, Medine dışından gelen heyetleri camide misafir edip ağırlaması onların, İslâmî hükümlerin uygulanmasını görmelerini ve böylece onları fiili olarak öğrenmelerini kolaylaştırıyordu. İş-güç sahibi kimseler arasında, yeni gelişmeleri günü gününe takip edip öğrenmek için Hz. Peygamber'in yanma nöbetleşe gelip gidenler yardı. Meselâ, Medine dışındaki bir mahallede oturmakta olan Hz. Ömer komşusuyla böyle yapıyor, Hz. Peygamber'in yanma bir gün kendisi, bir gün komşusu giderek, gördüklerini, duyduklarını birbirlerine anlatıyorlardı.[102]
Sahâbe-i kiram Hz. Peygamber'den doğrudan duyamadıkları, göremedikleri şeyleri ise, duyan, gören arkadaşlarından sorup öğreniyorlardı. Onlar, bilhassa Hz. Peygamber hakkında yalan söylemezlerdi. [103]Bununla beraber tedbiri de elden bırakmıyor, ikinci şahıslardan hadis alırken ihtiyatlı davranıyorlardı. Bu maksatla, nakledilen hadisler Kur’an’ın ve meşhur hadislerin hükümleriyle karşılaştırılıyor; hadisler, onları Hz. Peygamber'den ilk duyan kimseden alınmaya gayret gösteriliyor, hatta bunun için hadisi ilk duyan kimsenin bulunduğu uzak yerlere meşakkatli yolculuklar bile yapılıyordu. Ayrıca gerek görüldüğünde hadisi nakledenden şâhid getirmesi veya doğru söylediğine dair yemin etmesi isteniyordu.
Sahabe-i kiram bu şekilde öğrenmiş oldukları hadisleri bazen aralarında müzakere ediyor ve yine aynı titizlik içinde başkalarına naklediyor, öğretiyorlardı. Hadisleri nakletmede gösterdikleri titizlik, aslına uygun bir şekilde rivayet edememe endişesiyle bazı sahâbilerin az hadis rivayet etmesine veya hiç hadis rivayet etmemesine sebeb olmuştur. Meselâ ilk müslümanlardan ve aşere-i mubeşşereden olan Saîd b. Zeyd'in neredeyse hiç hadis rivayet etmediği nakledilir[104] Enes b. Mâlik de şöyle demiştir:
"Hata yapmaktan endişe etmeseydim, size Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- duymuş olduğum bazı şeyleri rivayet ederdim!"[105] Enes bir hadisi rivayet edip bitirdiğinde ise, aslı gibi rivayet edememiş olma düşüncesiyle; "...veya (hadis Hz.

Peygamber'in) buyurduğu gibidir!" demeyi âdet edinmişti.[106]
Abdullah b. Mes'ûd ve Ebu'd-Derdâ' gibi diğer bazı sahabîler de Enes gibi hareket ediyordu. Aynı tavrı aşere-i mubeşşereden olan ez-Zübeyr Ibnu'l-Avvâm'da da görürüz. Bir gün oğlu Abdullah ona;
"Ben senden, İbn Mes'ûd'la falandan ve falandan işittiğim gibi Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- hadis rivayet ettiğini işitmiyorum, neden?" demişti, de o şöyle cevap vermişti:
"Şunu iyi bil ki, gerçekten ben müslüman olduğumdan beri ondan ayrılmadım. Ama ben ondan bir söz işitmiştim, o şöyle buyurmuştu:
"Tüm bile bile bana yalan isnâdda bulunursa o cehennemdeki yerine hazırlansın!"[107]
Hz. Ali, sahabenin bu titizliğinin bir sebebine şöyle tercüman olur: "Ben size Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- hadis rivayet ettiğimde gökden aşağı düşmem bana, ona yalan isnadda bulunmamdan daha sevimli gelir!"[108]
Hadislerin öğrenim ve öğretiminde hanım sahâbîlerin de payı büyüktür, onlar da cemâatle kılınan namazlara, Hz. Peygamber'in hutbe ve vaazlarına iştirak ederler, meselelerini Hz. Peygamber'den sorup öğrenirlerdi. Hz. Peygamber'den kendileri için bir gün tahsis etmesini istemişler, Hz. Peygamber de onlara özel bir gün ayırmıştı,[109] Bu günde Hz. Peygamber özel olarak onlara konuşma yapardı.
Hanım sahabiler içinde de, konumuzla ilgili olarak, ensarlı hanımlar ile Hz. Peygamber'in hanımlarının özel bir yeri vardır.
Hz.Aişe; "Ensar hanımları ne güzel hanımlardır! Utangaçlık onların dini iyice öğrenmelerine engel olmamıştır!"[110] Diyerek ensarlı hanımların öğrenme gayretlerini övmüştür.
Hz. Peygamber'in hanımlarının ise, İslâmî ahkâmı öğrenme ve öğretme gayretlerinin yanında diğer hanım sahâbilerin, Hz. Peygamber'den sormaya utandıkları meseleleri kendilerine sordurmaları şeklinde hizmetleri de olmuştu. Hz. Peygamber'in hanımları içinde de, zekâsı ve araştırmacı kişiliğiyle Hz. Aişe ilk sırada yer alır. Bir tespite göre en çok hadis rivayet eden sahabiler arasında, Ebû Hureyre, Abdullah b. Ömer ve Enes b.

Mâlik'den sonra, 2210 hadis rivâyetiyle dördüncü sırayı almış olan Hz. Aişe, Hz. Peygamber'den duyduğu şeyleri tam. anlayıncaya kadar araştırmaktan geri durmazdı[111] Neticede o, en meşhur yedi sahâbî fakihden biri de olmuştu.[112]
Hadislerin öğrenim ve öğretiminde sahâbe-i kiramın gösterdiği titizlik, ileriki yıllarda, bilhassa bu görevi ikinci nesil ("tâbiûn") râvileri ele aldığında daha da artacaktır. Zira hicrî birinci asrın ortalarından itibaren, başlangıçta siyasî gayelerle yapılan "hadis uydurma" belâsı ortaya çıkmıştı. İnsanlar olur-olmaz şeyler anlatmaya başlamışlardı. Öyle ki İbn Abbâs şöyle demek zorunda kalacaktır: "Bizler bir zamanlar bir adamın; "Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu..." dediğini işittiğimizde gözlerimizi ona çevirir, kulaklarımızı ona verirdik. Sonra halk hırçın ve uysal develere binince (yani olur-olmaz şeyler anlatmaya başlayınca) halkdan sadece bildiğimiz şeyleri aldık!"[113] Bunun üzerine hadisi rivayet eden kimse daha bir dikkatlice incelenmeye, hadisi kimden aldığı sorulmaya, güvenilir biri ise rivayeti kabul edilmeye, aksi halde reddedilmeye[114] bazen yemin ettirilmeye veya şahid istenmeye[115] en eski râviden almak için uzun yolculuklara çıkılmaya başlandı.[116]Haliyle bir sonraki titiz râvi de aynı şeyi yapacak, yani kendisine hadis rivayet eden kimseden şâhid getirmesini veya yemin etmesini isteyecek yahut hadisi kimden, nerede öğrendiğini soracak, o da;
"Falan yerde, filandan öğrendim!" diyecekti. Böylece "sened kullanımı" dediğimiz usûl ortaya çıkmıştı.
Kullanılan şekliyle, yani her bir râvinin bir önceki râvinin (hocasının) ismini vererek ilk kaynağa varan ("muttasıl") şekliyle müslümanlara hâs olan sened kullanımı, hadisin güvenilirliğini korumak için ortaya çıkarılmıştı. Binaenaleyh aynı gayeyle şâhid isteme, yemin ettirme gibi usûller Hz. Ebû Bekir zamanından beri var olduğu için "sened kullanımı" usûlü baştan beri vardı, denebilir. Ancak bu usûl, meşhur olan şekliyle hicrî birinci asrın ortalarından sonra ortaya çıkmış olmalıdır. Bu da, hadis uydurma hareketi ve hadis öğrenmek için yapılan

yolculukların sonucu olmuştu.[117]
Tespit Dönemi'yle alâkalı olarak temas edilmesi gereken iki husus daha vardır. Bunlar da Hz. Peygamber'in sözlerinin aynen mi yoksa mânâ aynı kalmak şartı ile lafızları benzerleriyle az-çok değiştirilerek yani manen mi rivayet edildikleri meselesi ile hadislerin yazılıp yazılmadığı meselesidir.[118]

2. Hadislerin Rivayet Şekli

Hadislerin Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- duyuldukları gibi aynen alınıp nakledilmeleri en güzel şekildir ve mümkün olduğu sürece böyle yapılmalıdır. Nitekim Hz. Peygamber de, sözünü "duyduğu gibi" belleyip rivayet eden kimseye hayır duada bulunmuştur.[119] Abdullah b. Ömer gibi bazı sahabiler bu hususa özel itina göstermiş ve hadislerde, mânâ bozulmasa da, bir kelimenin bile benzeriyle değiştirilmesine veya yerinin öne-arkaya alınmasına razı olmamışlardır.[120] Tâbiûn alimlerinden olan el-A'meş bir kısım sahabenin bu tutumlarını şöyle ifade etmiştir:
"Bu ilim öyle bir topluluğun elindeydi ki, onlardan birine, bu ilme bir vâv veya bir elif yahut bir dâl ilâve etmesi gökten yere düşmesinden daha sevimli gelirdi!"[121]
Diğer taraftan, aynen rivayet etme imkânı olmadığında hadislerin, mânâ bozulmamak şartıyla, Hz. Peygamber'in kullandığı lafızların yerine benzerleri kullanılarak rivayet de edildiğini gösteren haberler vardır.[122] Meselâ Muhammed b. Şîrîn şöyle demiştir:
"Ben hadisi on kişiden işitirdim, mânâları bir, lafızları farklı olurdu!".[123] Bu bir zaruretten kaynaklanıyordu. Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- bir söylüyor, orada bulunanlar da onu dinliyor ve akıllarında tutmaya çalışıyorlardı. Gerçi yazılı kültürü olmayan toplumlarda hafıza gücünün geliştiği bir vakıadır. Bu, âmâ gibi, duyu organlarından biri bulunmayan kimsenin diğer duyu organlarının, benzerlerinden daha kuvvetli olmasına benzer bir durumdur. Bunun müşahhas

delili olarak o günkü toplum içinde onlarca beyti bir dinleyişte ezberleyen insanlar vardı. Ayrıca hadislerini ezberlemede sahabe-i kiramın Hz. Peygamber'e karşı olan sevgi ve bağlılıklarının, onu pür dikkat dinlemelerinin etkisini de düşünmek gerekir. Binaenaleyh, bir defa duyulmuş olsa da, bazı hadislerin aynen korunup nakledilmiş olması yadırganamaz. Bununla beraber, bilhassa uzun hadislerde metni aynen akılda tutma her zaman mümkün olmamış olabilir. Ama bunların da nakledilmeleri gerekir. Bu sebeble ortada bir zaruret bulunduğu için, aynen nakletme imkânı olmadığında hadislerin mânâlarıyla rivayet edilmeleri caiz görülmüştür. Nitekim Kur'an-ı Kerim ile sünnette de bunun caizliğini gösteren deliller vardır. Hadislerin mânâ ile rivayetinin caiz olduğu görüşünde olan zatlar arasında Hz. Âişe, Abdullah b. Mes'ûd ve Enes b. Mâlik gibi sahâbileri, sonraki nesillerden ise Amir eş-Şa'bî, İbrahim en-Nehaî, Sufyân b. Uyeyne ve Yahya b. Saîd el-Kattân gibi alimleri zikredebiliriz.
Bu meselede yine de şu hususlara işaret etmemiz gerekir: Mânâ ile rivayet caiz görülmekle beraber bunu gelişigüzel herkes her zaman yapamaz. Mânâ ile rivayeti, Hz. Peygamber'in kullanmış olduğu asıl lafzı bilmeyen kimse, dilin, mânâyı bozup bozmayacak inceliklerini biliyorsa, mânâyı bozmayacak şekilde yapabilir. Aksi halde mânâ ile rivayeti caiz değildir.
Mânâ ile rivayetin caizliği, hadisin kitaplara geçmesinden önce idi, ondan sonra caiz değildir.
Bazı kelime veya cümleleri farklı olan hadislerin bu farklılıklarının mutlaka mânâ ile rivayetten meydana geldiğini söylemek doğru olmaz. Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- aynı sözü 23 yıllık peygamberliği esnasında değişik yer ve zamanlarda farklı kelime veya cümlelerle söylemiş olabilir. Bu gibi durumlarda hadisleri rivayet eden sahâbiler farklı olursa bu ihtimal daha kuvvetlidir.[124]

3. Hadislerin Yazılması

İlgili haberlerin değerlendirilmesinden anlaşılıyor ki, Hz. Peygamber önceleri hadislerinin yazılmasına umûmen müsâde etmemişti. Bunun sebebi, yazı bilenlerin büyük bir kısmının,

belki de hepsinin vahiy kâtibi olmalarından dolayı, Kur'an ile hadislerin birbirine karışması endişesi idi. Sonraları, muhtemelen yazı bilenlerin çoğalmasıyla bu endişe zail olmuş ve Hz. Peygamber hadislerinin yazılmasına müsâade etmişti. Hatta bazı hadisler bizzat kendi bilgi ve emirleri dahilinde yazılmıştı. Bu yazılı hadis belgelerini şu şekilde sıralayabiliriz:
1) Müslümanlarla Medine'de bulunan gayr-ı müslimler arasında karşılıklı hakları tespit eden ve "anayasa" mahiyetindeki yazılı belge;
2) Medine'de, muhtemelen hicri ilk yıllarda yapılan nüfus sayımının sonucunun yazıldığı belge;
3) Hz. Peygamber'in bazı şahıslara verdiği imtiyâznâmeler;
4) Bazı devletlerin yöneticilerine gönderilen dine davet mektupları;
5) Yahudilerle yapılan yazışmalar. Bunun için Zeyd b. Sabit, Hz. Peygamber'in emriyle ibranî yazı ve dilini öğrenmişti;
6) Devlet memurlarına verilen veya gönderilen talimatnameler;
7) Hz. Peygamber'in Mekke'nin fethinde irad buyurduğu ve Yemenli Ebû Şâh isimli bir sahâbinin isteği üzerine yazılıp bu zata verilen hutbe.[125]
Hadislerin yazılmasına müsaade edildikden sonra birçok sahâbi, gerek Hz. Peygamber hayattayken, gerek daha sonra hadisleri yazmaya girişmişlerdi. Sahâbilerden Abdullah b. Amr başta olmak üzere Hz. Ali, Abdullah b. Abbâs, Abdullah b. Ömer, Enes b. Mâlik, Câbir b. Abdillah, Semure b. Cundeb, Ebû Hureyre ve Sa'd b. Ubâde'nin hadis mecmualarının ("sahife"lerinin) bulunduğu bildirilmektedir. Ebû Hureyre'nin, talebesi Hemmâm'a yazdırdığı hadislerden oluşan mecmua günümüze kadar gelmiş ve basılmıştır.[126]
Bunlara rağmen Hz. Peygamber'in dâr-ı bekaya irtihalinden sonra uzun süre hadislerin yazılmasının caiz olmadığını ileri sürenler görülmüştür. Bunun sebebi Hz. Peygamber'in yasaklaması değildir. Nitekim bu görüşte olanların hiçbiri iddiasına Hz. Peygamber'in yasaklamasını delil getirmemiştir. Şu halde söz konusu bu görüşe sevk eden diğer sebebler olmalıdır. Bunlar şu şekilde maddelendirilebilir:

1) Hadislerle meşgul olunup Kur'an'ın ihmal edileceği endişesi. Meseleyi değerlendirirken o dönemi düşünmek gerekir. Yazı geleneği yok denecek kadar az olan bir toplumda Allah'ın Kitabı'nın bile sadece birkaç nüshası vardı. Binaenaleyh öncelikle ilâhi metin yazılıp öğrenilmeli, çalışmalar o hususta yoğunlaştırılmalıydı;
2) Toplum olarak yazıya değil de hafızaya, ezberlemeye ehemmiyet verilmesi. O günkü toplumda böyle bir zihniyet hakimdi. Zihniyetlerin değişmesi ise zaman ister;
3) Yazıya güvenilip hadisleri ezberlemenin ihmal edileceği endişesi. Bu Kur'an-ı Kerim için söz konusu değildi. Zira onun lafzı da mu'ciz idi ve ibadet için ezberleniyordu;
4) Yazılan hadislerin sonradan ehil olmayanların eline geçip onların da hata ve tahrif yapabileceği endişesi;
5) Burada Hz. Peygamber'in, Zeyd b. Sabit gibi vahiy kâtiplerine özel olarak ömür buyu hadis yazma yasağı koymuş olması, onların da bu yasağa ömür boyu riâyet ettikleri, çevrelerine de öyle yapmaları telkininde bulundukları da düşünülebilir.
B- Tedvin Dönemi: Bu dönem, daha önce değişik yazı malzemelerine kaydedilerek veya ezberlenerek koruma altına alınmış olan hadislerin kitaplar ("divanlar) içinde toplandığı dönemdir ve hicrî birinci asrın sonlarından ikinci asrın birinci veya ikinci çeyreğine kadar süren bir zaman dilimini içine alır.
Aslında değişik sahâbîlerin bildikleri hadisleri onlardan toplayıp yazma faaliyeti daha eskilere dayanır. Abdullah b. Abbâs-'ın sahâbileri tek tek dolaşarak bildikleri hadisleri, yanında taşıdığı levhalara yazdığı, Ebû Hureyre'nin, Abdullah b. Ömer'in birden fazla "hadis sahifeleri" olduğu nakledilir. "Tedvin" ile daha değişik bir durum kasd
edilmektedir ki, bu, hadislerin daha geniş kapsamlı ve bir "kitap/divan" içinde toplanmasıdır. Böyle bir faaliyeti devlet çapında ilk olarak başlatan kimse Halife Ömer b. Abdulaziz'dir (halifeliği h. 99-101). Bu adil ve alim halife, idaresi altındaki muhtelif bölgelerin valilerine mektuplar göndererek bölgelerinde bilinen hadislerin yazılıp gönderilmesini emretmiş, bunun üzerine de hadisler defter defter yazılıp halifelik merkezine

gönderilmişti. Bu mühim ilmî faaliyete dönemin birçok alimi katılmıştı. Ancak onların içinden İbn Şihâb ez-Zührî'nin emeği daha fazla görüldüğü için; "İlmi (yani hadisi) ilk tedvin eden İbn Şihâb'dır!"[127] Denmiştir.

Ömer b. Abdulaziz'den önce babası, Mısır valisi Abdulaziz b. Mervân'ın (v. 85) da valiliği esnasında (h. 65-85) hadisleri toplama faaliyetine giriştiğini gösteren bir haber vardır. Buna göre Abdulaziz, Kesîr b. Murre'ye bir mektup göndermiş ve ondan, Ebû Hureyre dışındaki sahabilerden duyduğu hadisleri yazıp kendisine göndermesini istemişti. Ebû Hureyre'nin rivayet ettiği hadisleri istememesinin sebebi onların kendisinde bulunmasıydı.[128] Neticesi bilinmeyen bu teşebbüs "tedvîn" olarak değerlendirilirse, tedvinin başlama tarihi h. 65-85 yıllarına kadar iner.[129]

Bu dönemde yazılan eserlerden hiçbiri günümüze ulaşmamıştır. M. Hamidullah Hoca, ilk yazma eserlerin hemen hemen hepsinin Bağdad'ın Moğollar tarafından istilâsı sırasında tahrib edildiğini kaydediyor.[130] İmam Zeyd b. Ali'nin (v. 122) "Musned"i günümüze ulaşmış ve basılmıştır.[131] Ancak bu eserin mevcut şeklinin imam Zeyd'e mi, yoksa eserin râvisi Ebû Hâlid'e mi ait olduğu tartışmalıdır.[132] Bunun için bu dönemde yazılmış olan eserlerin iç düzenleri hakkında bir bilgiye sahip değiliz. Bununla beraber, gerek ilk çalışmalar olmaları, gerekse müteakip dönemin "tasnif dönemi olması göz önüne alınırsa hadislerin kitaplarda, konu, râvi ve sıhhat bakımlarından karışık olarak toplandıkları söylenebilir. Belki belli bir zamandan sonra, namaz, oruç, hac gibi ana konulardaki hadisler ayrı ayrı kitaplarda, ama yine kendi içlerinde bir sıraya konmadan toplanmış olabilirler.[133]

Bu dönemde hadislerin rivayetinde "sened"[134] kullanımı tamamen yerleşmiş ve "sened" hadisin ayrılmaz bir parçası olmuştu. Artık senedsiz hadis rivayeti, merdiven kullanmadan binaya çıkma olarak değerlendirilecek,[135] sened hadiscinin sahtekârlara karşı silâhı kabul edilecektir.[136]

C- Tasnif Dönemi: Bu dönemde, daha önce kitaplarda karışık olarak bir araya getirilmiş olan hadisler muhtelif şekillerde tasnife, sınıflandırmaya tabi tutulmuşlardır. Hicrî 2. asrın ortalarından 5. asrın ortalarına kadarki bir zamanı içine alan bu dönem kendi içinde birkaç merhaleye ayrılabilir. Çünkü hadislerin tasnifi faaliyetinin olgunlaşması tek ameliyede gerçekleşmemişti. Meselâ İmam Mâlik Muvatta'ında bir tasnif yapmıştı. Buhâri ise Câmi'inde, Muvatta'ı ve diğer birçok hadis kitabını kullanarak daha gelişmiş bir tasnif ortaya koymuştu. Bunun için bu dönemin üçüncü asır başlarına kadarki kısmı hem düzenin hem muhteva zenginliğinin henüz mükemmele ulaşmadığı 1. merhale; dördüncü asır başlarına kadar olan kısmı, düzen bakımından mükemmele ulaşmakla beraber muhteva zenginliği bakımından henüz öyle olmayan 2. merhale; beşinci asır ortalarına kadar olan kısmı ise her iki yönün de mükemmele ulaştığı 3. merhale kabul edilebilir. Bunlardan 2. merhale hadis tarihinin altın devri sayılır. Kütüb-i Sitte bu merhalede yazılmıştır. Muhteva zenginliği bakımından günümüze kadar bile bütün hadisleri kapsayan bir eser meydana getirilmemiş ve önemli olanın "tasnif etme olmasına bakılırsa asıl tasnif dönemi bu merhalenin sonu ile sınırlandırılabilir.
Bu dönemde yazılan pek çok eser günümüze ulaşmıştır. Bunlarda, dönemin en belirgin hususiyetlerinden biri olarak, hadisler senedleriyle birlikte verilmişlerdir. Bu eserler o kadar meşhur olmuşlardı ki, önceki dönemlerde yazılmış olan eserlere ihtiyaç bırakmamışlardı. Bunun sonucu olarak önceki dönemlerin eserleri kullanılmamış, dolayısıyla yazılıp çoğaltılmamış, böylece tarih içinde sel, yangın ve, Moğollarınki gibi, baskın ve yağmalarda yok olup gitmişlerdi.
Bir önceki dönemden itibaren artık "hadis" denince sened ve metin birlikte anlaşıldığı için biz bu dönemde gerçekleştirilen tasnif çalışmalarını Metinle İlgili Çalışmalar ve Senedle İlgili Çalışmalar şeklinde iki ana başlık altında ele alacağız:
1. Metinle İlgili Çalışmalar: Bu çalışmalar da Toplama ve Tasnif Etme Çalışmaları ile Anlama Çalışmaları şeklinde ikiye ayrılabilir:
a) *Toplama ve Tasnif Etme Çalışmaları:* Önceki dönemlerde

karışık bir şekilde kaydedilmiş olan hadisler, kaydedildikleri yazı malzemelerinden, sahifelerden, kitaplardan toplanarak[137] konularına göre ("ale'l-ebvâb") ve râvilerine göre ("ale'r-ricâl") sınıfladır ilmi şiardır. Bu sınıflandırma usûllerinin her biri ile değişik türde bir çok eser kaleme alınmıştır. Bu eserleri genel özelliklerine göre şöyle gruplandırabiliriz:

aa) Her Konudan Hadisler İhtiva Eden Eserler: Cami1, musned ve mu'cem türünde yazılmış eserler bu gruba girer. Bu dönemde yazılan "cami"' türü eserlerde hadisler konularına göre sınıflandırılmışlardır. Buhârî, Müslim ve Tirmizî'nin "el-Câmiu's-Sahîh"leri bu türün en meşhur eserleridir. Musned ve mu'cem türlerinde ise hadisler râvilerine göre sınıflamaya tâbi tutulmuşlardır. Şöyle ki, musnedlerde her bir sahâbiden müellife kadar muttasıl bir senedle gelen merfû hadisler (yani "musned" hadisler) o sahâbinin ismi altında konu ve sıhhat durumlarına bakmaksızın karışık olarak toplanmıştır. Bu tür eserlerde sahâbiler ekseriya fazilet sıralarına göre sıralanmışlardır. Bu türün en meşhur eseri Ahmed b. Hanbel'in "Musned'idir. Mu'cem türü eserlerde ise hadislerin ya ilk yani sahâbi râvileri veya son yani müellifin hocaları olan râvileri harf sırasına konularak her birinin isminin altında rivayet ettiği hadislerin tamamı veya bir kısmı zikredilir. Görüldüğü gibi mu'cemlerle mus-nedler arasındaki fark mu'cemlerde râvilerin isimlerinin harf sırasına konulmuş olmasıdır. Binaenaleyh bir "musned"deki sahâbi râvilerin isimleri harf sırasına konsa o bir "mu'cem" olur. Mu'cem türünün en meşhur eserleri Taberânî'nin el-Mu'cemu'1-Kebir, el-Mu'cemu'l-Evsat ve el-Mu'cemu's-Sağîr isimli üç mu'cemidir.

Bir vakıa olarak mustedrek ve ekseriya mustahrec türü eserler de bu gruba girerler.

Mustedrek, bir veya birkaç müellifin şartlarına uydukları halde kitaplarına almadıkları hadisleri toplayarak meydana getirilen eserdir. Bu türde Dârekutni'nin el-İlzâmât'ı, Hâkim Neysâbûrî'nin el-Mustedrek'i vardır.

Mustahrec ise, bir kitaptaki hadislerin farklı senedlerini bularak onlarla meydana getirilen eserdir. Daha çok Buhâri ve Müslim'in "Sahîh"lerinin mustahrecleri yapılmıştır.

ab) *Muayyen Konularda Hadisler İhtiva Eden Eserler:* Bu dönemde münhasıran ahkâm, ahlâk, iman, cihad, namaz gibi belirli konulardaki hadisleri ihtiva eden eserler de yazılmıştır. Bunların içinde en zengin edebiyata sahip olan, hiç şüphesiz, ahkâm hadisleridir.

Ahkâm hadisleri başlıca sünen, musannaf ve muvatta' türü eserlerde toplanmışlardır. Sünen türünde daha çok merfû' ahkâm hadisleri, musannaf türünde merfû', mevkuf ve maktu' ahkâm hadisleri, muvatta' türünde ise bir bölgenin alimlerinin ittifakla kabul ettikleri ahkâm hadisleri toplanmaya çalışılmıştır.

Sünen türünün en meşhur eserleri Ebû Dâvûd, Nesâî, Dârimî, İbn Mâce, Dârekutnî ve Beyhekî'nin "Sünen"leridir.

Musannaf türünde Abdurrezzâk b. Hemmâm ve İbn Ebî Şeybe'nin "Musannaf'ları vardır.

Muvatta' türünün en meşhur eseri ise İmâm Mâlikin Muvatta'ıdır.

Buhârinin el-Edebu'1-Mufred'i, Abdullah İbnu'l-Mubârek, Vekî ibnu'l-Cerrah, Ahmed b. Hanbel, Hennâd ibnu's-Serî ve Beyhekî'nin Kitâbu'z-Zühd'leri ahlâki hadislere tahsis edilmişlerdir.

Abdullah İbnu'l-Mubârek'in Kitâbu'l-Cihâd'ı, İbn Mende'nin Kitâbu'l-İman'ı, Beyhekî'nin Şuabu'l-İmanı, Nesâî ve İbnu's-Sünnî'nin Amelu'1-Yevm ve'1-Leyle'leri, Züheyr b. Harb'm Kitâbu'l-İlm'i, Nuaym b. Hammâd'ın Kitâbu'l-Fiten'i vardır.

ac) Muayyen Özelliğe Sahib Hadisler İhtiva Eden Eserler: Sahih veya zaif hadislere tahsis edilen eserler bu gruba girer. Buhari ve Müslim'in el-Câmi'us-Sahihleri, İbn Huzeyme'nin "Sahih"i, İmâm Mâlik'in Muvatta'ı bir kısım sahih hadisleri bir araya getirmek için yazılmışlardır. Ebû Dâvûd ile İbn Ebî Hâtim'in Kitabu'l-Merâsîl'lerinde senedleri munkatı', dolayısıyle zaif hadisler bulunmaktadır.

b) Anlama Çalışmaları: İslâm tarihinde gelişen bütün ilimlerin gayesi esasen ilgili oldukları âyetlerle hadislerin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktır. Fıkıh, tefsir ve kelâm başta olmak üzere sarf, 'nahiv, lügat, siyer, edebiyat, zooloji ve sair ilim dallarında yapılan çalışmaların basit bir incelemesi bile bunu gösterebilir. Şu halde bizim burada kast ettiğimiz şey,

münhasıran hadis esas alınarak onu anlamaya yönelik olarak yapılan çalışmalardır. Tasnif Dönemi'ndeki bu tür çalışmaları Hadis Lügati Çalışmaları ile Şerh Çalışmaları şeklinde iki başlık altında toplayabiliriz.

ba) Hadis Lügati Çalışmaları: Hadislerde anlaşılmaları zor olan, açıklamaya ihtiyaç gösteren ve "garibul-hadis" denilen kelimeler bulunur.

Sahâbe-i kiram bile Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- duydukları bazı kelimelerin mânâlarını anlayamamış ve Hz. Peygamber'e sormuşlardır. Binaenaleyh asr-ı saadetten itibaren bir vakıa olarak garibu'l-hadis vardır. Haliyle, bilhassa anadili Arapça olmayan müslümanların çoğalması sonucu zaman içinde hadislerdeki birçok kelime açıklamaya ihtiyaç hissettirmiştir. Bunun için Muvatta'u Mâlik, Sahîhu'l-Buhâri, Sahihu Müslim, Sünenu't-Tirmizi ve Sünenu'd-Dârimi gibi hadis kitaplarında hadislerde geçen bazı kelimelerin açıklamalarına yer verilmiştir. Tasnif Dönemi'nde bu tür kelimeleri müstakil eserlerde yani bir lügat kitabı şeklinde ele alıp açıklayan eserler de kaleme alınmıştır. Bu sahada ilk eseri Ebû Ubeyde Ma'mer İbnu'l-Musenna'nm (v. 210) veya muasırı olan Ebû Adnan Abdurrahman b. Abdil'a'lâ'nın yazdığı nakledilir. Daha sonra pek çok kimse bu sahada eserler vermişlerdir. Bunlar arasında Ebû Ubeyd el-Kasım b. Sellâm'm (v. 224), İbn Kuteybe ed-Dîneveri'nin (v. 276) ve Hamd b. Muhammed el-Hattâbi'nin (v. 388) "Garibu'l-Hadis" isimli eserleri zikre şayandır. Bu yazarlardan Ebû Adnan eserini, hadisleri konularına göre, sonrakiler râvilerine göre tasnif ederek kaleme almışlardır.

bb) Şerh Çalışmaları: Bu dönemde te'lif edilen hadis kitaplarında bazı müellifler, yer yer hadislerden anlaşılabilecek mânâların, bir kısmına, bazı hadislerin yorumlarına da yer vermişlerdir. Bu tür açıklamalara, meselâ, Muvatta'u Mâlik'de, Sa-hihu'l-Buhâri'de, Sünenu't-Tirmizi'de, Sünenu'd-Dârimi'de ve Sahihu İbn Huzeyme'de sıkça rastlamak mümkündür. Bunun yanında seçilen bir kısım hadislerin veya muayyen bir kitaptaki hadislerin muhtelif yönlerden açıklamaları için müstakil kitaplar da te'lif edilmiştir. Bunlara örnek olarak Tahâvi'nin Şerhu Meâni'l-Âsâr'ı ile Hattâbi'nin Meâlimu's-Sünen isimli kitapları

zikredilebilir. Hattâbi'nin bu meşhur eseri aynı zamanda, bilindiği kadarıyla, ilk "hadis kitabı" şerhidir. O, bu eserinde Ebû Davud'un Sünen'indeki hadislerden gerekli gördüklerinin açıklamalarını yapmaya çalışmıştır.
Şerh çalışmaları içinde, zahiren birbirine veya diğer delillere zıt görünen hadislerle alâkalı, onları ele alıp inceliyen, yorumlamaya çalışan eserleri de zikretmek gerekir. Bu sahada imam Şafiî'nin İhtilâfu'l-Hadis, İbn Kuteybe'nin Te'vîlu Muhtelifi 1-Hadi s, Tahâvî'nin Muşkilu'1-Âsâr, îbn Fûrek'in Muşkilu'l-Hadis ve Beyânuh isimli eserleri vardır.
2. Senedle İlgili Çalışmalar: Bu çalışmalardan kasdımız, hadislerin senedlerinde geçen râviler hakkında yazılan eserlerdir. Râvilerin araştırılmasına ve incelenmesine sahabe döneminden itibaren başlanmıştır. Abdullah b. Abbâs, Hz. Aişe, Ubâde ibnu's-Sâmit, Abdullah b. Selâm ve Enes b. Mâlik gibi bazı sahâbiler, eş-Şa'bî, İbn Sîrin, İbnu'l-Museyyeb ve Saîd b. Cubeyr gibi bazı tâbiûn alimleri bir kısım râvi hakkında değerlendirmelerde bulunmuşlardı. Sonraki dönemlerde Mâmer b. Râşid (v. 153), Mâlik b. Enes ve Yahya b. Said el-Kattân (v. 198) gibi alimlerin râvi değerlendirmeleri ("cerh ve ta'dîl'ı) artarak devam etmiş ve hicrî 3. asrın başlarında bu dalda bir ihtisaslaşma ortaya çıkmıştır. Yahya b. Maîn (v. 233) ve Ali İbnu'l-Medinî (v. 234) bu yönleriyle temayüz etmiş alimlerdendir. Bu alimler râvîlerin güvenilirlik durumları hakkında özel lanzlar kullanmışlardı. Ancak bunların bir kısmı net değildir ve kendilerine has olarak kalmıştır. Böylece ilgili alimler râvileri değişik yönlerden incelemiş ve hadis rivayetinde ne derece güvenilir olduklarını ortaya koymaya çalışmışlardır.
İşte Tasnif Dönemi'nde ilgili alimlerin râviler hakkındaki görüşleri, râvilerin hayat hikâyeleri, hocaları, talebeleri tespit edilerek eserler yazılmaya başlanmıştır. Bunun sonucu hadis rivayetine katılan binlerce kişi kayda geçirilmiştir.
Bazı kitaplardaki hadislerin farklı senedlerini bulma yani "istihrâc" çalışmaları ile bir hadisin bütün senedlerini bulup bir araya toplama yani "turuk" çalışmaları da senedle ilgilidirler. Buna göre senedle ilgili çalışmaları Sened Toplama Çalışmaları ve Rical Çalışmaları şeklinde ikiye ayırmak mümkündür.

a) Sened Toplama Çalışmaları: Bu dönemde Buhâri ve Müslim'in sahihleri gibi bazı kitaplar üzerinde "istihraç", bazı hadisler üzerinde de "turuk" çalışmaları yapılmıştır.
b) Rical Çalışmaları: Bunlar da üç grupda ele alınabilir:
ba) Sıka Hâvilerle İlgili Eserler: Bu eserlerin başında sahabe hakkında yazılanları kaydetmek gerekir. Bu eserlere örnek olarak Buhâri'nin Tarîhu's-Sahâbe'si, Tirmizi'nin Tesmiyetu Ashabı Resûlillah'ı, İbn Hıbbân'ın Esmâu's-Sahâbe'si ve İbn Abdilberr'in el-İstîâb'ı zikredilebilir. Sahabe ile birlikte sonraki "sıka" (yani, kısaca, güvenilir) râviler hakkında İbnu'l-Medînî, el-Iclî ve İbn Hıbbân'ın es-Sıkât isimli eserleri vardır.
bb) Zaîf Kavilerle İlgili Eserler: Bu dalda ilk eseri Yahya b. Main'in (v. 233) yazdığı nakledilir. Daha sonra Buhâri Kitabu'z-Zuafâi'l-Kebir ve Kitâbu'z-Zuafâi's-Sağîr, Nesâî Kitâbu'z-Zuafâ' ve'l-Metrûkin, İbn Hıbbân Ma'rifetu'l-Mecrûhîn isimli eserlerini te'lif etmişlerdi. Bu sahada hadis tarihinin en meşhur eserlerinden biri ise İbn Adiyy'in el-Kâmil fi'z-Zuafâ' isimli eseridir.
be) Sıka ve Zaif Hâvilerle İlgili Eserler: Râvileri karma olarak ele alan eserler de yazılmıştır. Bu tür eserlerden İbn Sa'd'ın et-Tabakatu'l-Kübra, Buhâri'nin et-Tarîhu'1-Kebir ve İbn Ebî Hâtim'in el-Cerh ve't-Ta'dîl'i sahalarında hadis tarihinin en mühim eserleri arasında sayılırlar.
D- Tehzib Dönemi: Önceki dönemlerde yazılmış olan hadis kitaplarının ele alınıp daha kullanışlı, daha kapsamlı, değişik ihtiyaçlara cevap verecek ve hadislerin daha iyi anlaşılmalarını sağlayacak eserlerin yazıldığı, hadislerin öğrenilip öğretilmesine yönelik faaliyetlerin görüldüğü dönemdir, hicrî 5. asrın ortalarından günümüze kadar gelmektedir. Bu dönemi de, yapılan çalışmaları ortak özelliklerine göre gruplandırarak sunmaya çalışacağız. Söz konusu çalışmalar, Tasnif Dönemi'nde olduğu gibi iki ana başlık altında toplanabilir:
1. Metinle İlgili Çalışmalar: Bu dönemde metinle ilgili başlıca şu çalışmalar gerçekleştirilmiştir:
a) Toplama ve Tasnif Çalışmaları: Bu tür çalışmalarla birçok yeni eser kaleme alınmıştır. Bunlar, ortak özellikleri itibariyle şöyle gruplandırılabilir:

aa) *Her Konudan Hadisler İhtiva Eden Eserler:* Bu eserlerde muayyen bazı kitaplardaki hadisler, muayyen kitaplarda olup da diğer bazılarında olmayan hadisler, değişik kitaplardan seçme hadisler toplanmıştır.
Muayyen kitaplardaki hadisleri bir araya getirmek üzere Sahihu'l-Buhâri ile Sahihu Müslim'deki hadisler, Kütüb-i Sitte'deki hadisler, Kütüb-i Sitte ile diğer bazı kitaplardaki hadisler müstakil yeni eserlerde toplanmışlardır. Bu cümleden olarak el-Humeydi, el-Cem'u Beyne's-Sahihayn'da Sahihu'l-Buhâri ve Sahîhu Müslim'deki hadisleri; Rezîn el-Abderi, el-Cem'u Beyne's-Sıhâhi's-Sitte'de Kütüb-i Sitte'deki hadisleri bir araya getirmişlerdi. İbnu'1-Esir de Rezîn'in mezkûr eserinin bazı noksanlıklarını gidererek Câmiu'1-Usûl isimli eserini yazmıştı.
Muayyen kitaplarda olup da diğer bazılarında olmayan hadislere "zevâid" denir. Bu dönemde bazı kitapların bilhassa Kütüb-i Sitte'ye "zevâid"i, yani söz konusu bazı kitaplarda bulunup da Kütüb-i Sitte'de bulunmayan hadisler toplanarak eserler te'lif edilmiştir. "Zevâid kitapları" denilen bu tür eserlerin en meşhurları el-Heysemi'nin Mecmeu'z-Zevâid'i ile İbn Hacer'in el-Metâlibu'l-Âliye'sidir. Mecmeu'z-Zevâid Ahmed, Ebû Ya'lâ ve el-Bezzâr'ın "Mus-ned'leriyle et-Taberâni'nin üç Mu'cem'inin Kütüb-i Sitte'ye zevâidini, el-Metâlib ise sekiz Musned'in Kütüb-i Sitte ve Mecmeu'z-Zevâid'e olan zevâidini ihtiva eder.
Değişik kitaplardan hadisler seçilerek de her konudan hadis ihtiva eden eserler yazılmıştır. Bunlara Mansûr Ali Nasıfm et-Tâc'ı örnek verilebilir.
ab) Muayyen Konularda Hadisler İhtiva Eden Eserler: Ahkâm, Dua, Ahlâk, Tıb gibi belirli konulardaki hadisler de değişik hadis kitaplarından toplanarak müstakil hadis kitapları meydana getirilmiştir.
Ahkâm hadislerinden bu dönemde de zengin bir edebiyat meydana getirilmiştir. Bunlardan el-Beğavi'nin Mesâbîhu's-Sunne, Mecduddin İbn Teymiyye'nin Munteka'l-Ahbâr, İbn Hacer'in Bulûğu'l-Merâm ve et-Tehânevî'nin İ'lâu's-Sünen isimli eserleri zikredilebilir.
ac) Muayyen Özellikteki Hadisleri Toplayan Eserler: Bu sahada mutevâtir, muştehir, sahih, zaif, mevzu... hadisler

toplanarak her bir çeşit hakkında müstakil bir çok eser yazılmıştır.

ad) Muayyen Sayılarda Hadis İhtiva Eden Eserler: 7, 40, 50, 101, 500, 1001 gibi belirli sayıda hadis ihtiva eden eserler de yazılmıştır. Bunlardan en çok 40 hadis ihtiva eden eserler te'lif edilmiştir. Nevevî'nin "40 Hadis"i, bu sahanın en meşhur eseridir.

b) Tespit ve Tahkik Çalışmaları: Bu dönemde, muhtelif kitaplarda geçen veya halk arasında dolaşan hadislerin, varsa, kaynaklarının bulunması ve sahihlik durumlarının incelenmesi ayrı bir çalışma alanı oluşturmuştur. Böyle, bir hadisin kaynağını bulup, mümkünse sıhhat durumunu incelemeye ıstılahta "tahric" denir. Esasen "tahric", "rivayet asrı" denilen ilk üç asırda bir kimsenin bir hadisi, daha önce yazılmış olan hadis mecmualarından bulup çıkararak senediyle birlikte kendi kitabına almasına, böylece onu "ortaya çıkarma"sına denir. İmam Mâlik'in, İmam Ahmed b. Hanbel'in, Buhâri'nin, Müslim'in, Dârimi'nin... hadise dair eserlerinde yaptıkları hep "tahric" idi. Tehzib Dönemi'nde de buna benzeyen çahşmalar yapılmış ve fıkıh, tefsir, tasavvuf, kelâm gibi değişik ilim dallarında yazılmış olan kitaplarda veya halk arasında senedi verilmeden veya kaynağı belirtilmeden zikredilen hadislerin sened veya kaynakları bulunup sıhhat durumları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu sahada da pekçok eser kaleme alınmış ve, hemen hemen bütün meşhur kitaplarda geçen veya halk arasında dolaşan hadislerin tahricleri yapılmıştır.

Bu cümleden olarak Gazali'nin İhya', Kadı Iyâz'ın Şifâ', Ze-mahşeri'nin Keşşaf, Merğınâni'nin Hidâye, Birgivî'nin et-Tarîkatu'l-Muhammediyye isimli eserlerinde geçen hadislerin tahricleri yapılmıştır.

Halk arasında dolaşan hadislerin "tahric"i hususunda ise Zerkeşî'nin et-Tezkire fi'1-Ahâdisi'l-Muştehire, Sehâvî'nin el-Mekasıdu'l-Hasene, Aclûni'nin Keşfu'1-Hafâ' isimli eserleri zikre şayandır.

c) İhtisar ve Tehzîb Çalışmaları: Önceki dönemde veya bu dönemde yazılan bazı hadis kitapları, içlerindeki mükerrer veya mevkuf, maktu' gibi bir kısım hadisler çıkarılarak kısaltılmış,

hadisler icabında yeniden tertib edilmiş ve böylece daha kullanışlı eserler ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu şekilde Buhâri ve Müslim'in "Sahihlerinin, Ebû Davud'un Sünen'inin, İbnu'l-Esîr'in Câmiu'l-Usûl'ünün ve daha pek çok kitabın muhtasarları hazırlanmıştır.

d) Fihrist Çalışmaları: Bu çalışmalar, hadisleri kolay bulmak için yapılmışlardır. Hadis tarihinde bazı hadis kitaplarının tertibinde, içlerindeki hadislerin kolayca bulunması hususuda göz önünde bulundurulmuştur. Meselâ İbnu'1-Esîr, Câmiu'l-Usûl'ünü tertib ederken bu hususa dikkat ettiğini ifade eder.[138] Suyûti de el-Câmiu's-Sağîr'ini, "öğrencilere kolaylık olsun" diye harf sırasına göre tertib ettiğini açıklar.[139]

Bunların yanında, sırf aranan bir hadisin bulunmasını kolaylaştırmak maksadıyla da eserler yazılmıştır. Bunların başında "atrâf' kitaplarını kaydetmek gerekir. "Atrâf' kitabı, hadisin baş tarafını veya, tamamını hatırlatan bir kısmını vererek hadisin geçtiği yerleri gösteren kitaptır. Daha ziyade muayyen kitaplar esas alınarak hazırlanan bu tür kitaplar bir tür fihristtir. Buhâri ve Müslim'in Sahihlerinin, Kütüb-i Hamse'nin, Kütüb-i Sitte'nin ve diğer bazı kitapların "atrâf'lan yapılmıştır. Bunların en güzellerinden biri Abdulgani en-Nablusi'nin (v. 1143) Zehâiru'l-Mevâris fı'd-Delâleti Alâ Mevâdii'l-Hadis isimli eseridir. Müellif bu eserinde Kütüb-i Sitte ile İmam Mâlik'in el-Muvata'ının atrâfını toplamıştır. Eserin tertibi, hadislerin sahabi ravileri harf sırasına konularak herbirinin ismi altında mezkûr kitaplardaki hadis rivayetlerinin yerlerini göstermek şeklinde yani "sahabe mu'cemine göredir.

Bazı kitaplardaki hadislerin "atrâf'ı, baş taraflarından bir kısmı harf sırasına konularak da yapılmıştır. Bunlara Muhammed et-Tokadi'nin Miftâhu's-Sahîhayn'ı örnek verilebilir. Son zamanlarda belli başlı bütün hadis kitaplarının bu tür fihristleri yapılmıştır.

Hadis bulmada en kullanışlı olan eserler, şüphesiz hadislerin kelime fihristleridir. Hadis tarihinde bu tür fihristlerin ilk örneğini, bildiğimiz kadarıyla, İbnu'1-Esîr el-Cezerî vermiştir. Bu mudakkık alim, Câmiu'l-Usûl1 üne, içindeki hadislerin mühim kelime veya tabirlerini harf sırasına koyarak kitap içinde

geçtikleri yerleri belirtmek suretiyle böyle bir fihrist yapmıştı. Bu fihrist, kitabın bazı yazma nüshalarının sonunda bulunmaktadır.
Hadislerin kelime fihristlerinin, şimdilik en mükemmeli, A. J. Wensinck başkanlığında çalışmaya başlayan ve üyelerinin çoğu gayr-ı müslim olan bir heyetin hazırladığı el-Mu'cemu'1-Mufehres isimli 8 ciltlik büyük eserdir. Bu eser, Kütüb-i Sitte ile birlikte Dârimî'nin Sünen'i, İmam Mâlik'in Muvatta'ı ve Ahmed b. Hanbel'in Mus-ned'indeki hadislerin kelime ve özel isim fihristlerini ihtiva eder.
Bazı kitapların konu fihristleri de yapılmıştır. Bunlara, içlerinde Kütüb-i Sitte'nin de bulunduğu 14 kitabın konu fihristi olan Miftâhu Kunûzi's-Sunne'yi örnek verebiliriz. Bu eserin aslını da İngilizce olarak A. J. Wensinck hazırlamıştır. Eseri mezkûr isimle Muhammed Fuâd Abdulbâkî Arapçaya tercüme etmiştir.
Bahsedilen bütün bu çalışmaların çoğunda hadisler konularına göre tasnif edilmişlerdir. Bu dönemde, hadisleri râvilerine göre tasnif etme usûlü hiç kullanılmamıştır. Bunun yerine Deylemî'nin el-Firdevs'i, Suyûtî'nin el-Câmi'leri, Gümüşhânevî'nin Râmûz'u, Aclûnî'nin Keşfu'1-Hafâ1 sı gibi eserlerde ve fihrist çalışmalarının çoğunda hadisler harf sırasına göre ("ale'l-ahruf') sıralanmışlardır.
e) Anlama Çalışmaları: Bu dönemde hadisleri dilbilgisi, kelime ve muhteva yönlerinden anlamaya yönelik çalışmalar da gerçekleştirilmiştir. Bunları üç başlık altında toplayabiliriz:
ea) İ'râbu'l-Hadis Çalışmaları: Hadis metinlerinin dilbilgisi yönünden tahliliyle ilgili bu çalışmalar, tabir caizse, onları şeklen anlamaya yöneliktirler. Aslında hadis şerhi kitaplarında hadislerin bu yönleri üzerinde de durulur. Bunun yanında hadisleri sadece bu yönleriyle ele alan müstakil eserler de yazılmıştır. Bunlar arasında Ukberî'nin (v. 616) İ'râbu'l-Hadisi'n-Nebevi'sini, İbn Mâlik'in (v. 672) Şevâhdu't-Tavzîh'ini, Suyûti'nin (v. 911) Ukûdu'z-Zeberced'ini zikredebiliriz.
eb) Hadis Lügati Çalışmaları: Hadislerin "garib" kelimelerini anlamak maksadıyla yapılan çalışmalar bu dönemde de devam etmiş ve bu sahada yeni bir usûl olarak elifbâî düzende kitaplar yazılmıştır. Zemahşerî'nin (v. 538) el-Fâik isimli eseri ile İbnu'l-Esîr'in (v. 606) en-Nihâye isimli eseri bunların en

meşhûrlarındandır.

ec) Hadisleri, şekil ve muhtevalarını ilgilendiren değişik yönleriyle anlama maksadıyle yapılan çalışmalar bu dönemde artarak devam etmiştir. Bunun için, başta Buhârî ve Müslim'in el-Câmiu's-Sahîh'leri olmak üzere birçok meşhur hadis kitabının şerh ve haşiyeleri yapılmıştır. İbn Hacer'in Buhârî şerhi Fethu'1-Bârî, Aynî'nin yine Buhârî şerhi Umdetu'1-Kârî, Nevevî'nin Müslim şerhi el-Minhâc, Munâvî'nin el-Câmiu's-Sağîr şerhi Feyzu'l-Kadîr, Şevkânî'nin Munteka şerhi Neylu'l-Evtâr, Keşmirî'nin Buhârî şerhi Feyzu'1-Bârî, Azîmâbâdî'nin Ebû Dâvûd şerhi Avnu'l-Ma'bûd isimli eserleri meşhur hadis şerhlerinden bazılarıdır.

2. Senedle İlgili Çalışmalar: Bu çalışmalar Sened Toplama Çalışmaları ve Rical Çalışmaları şeklinde iki başlık altında toplanabilir:

a) Sened Toplama Çalışmaları: Bu sahada muayyen bazı kitaplardaki hadislerin farklı senedlerini bulma, yani "istihraç" çalışmaları yanında bir hadisin bütün senedlerini bulup bir araya toplama yani "turuk" çalışmaları yapılmıştır.

b) Rical Çalışmaları: Hadislerin râvileri hakkındaki çalışmaları, Tasnif Dönemi'nde olduğu gibi üç grupta ele alabiliriz:

ba) Sıka Râvîlerle İlgili Eserler: Bu sahada sahabiler ve sonraki sıka râviler hakkında mühim eserler verilmiştir. Sahabiler hakkında İbnu'l-Esîr'in Usdu'1-Ğâbe, İbn Hacer'in el-İsâbe isimli eserleri zikre şayandır. Sahabî ve sonraki sıka râvîler hakkında ise Zehebi'nin Tezkiretu'1-Huffâz'ını zikredebiliriz.

bb) Zaîf Kavilerle İlgili Eserler: Sadece zaif veya öyle oldukları söylenen râviler hakkında Zehebî'nin Mizânu'l-İ'tidâl'i, İbn Hacer'in Lisânu'I-Mizân'ı örnek olarak zikredilebilir.

be) Sıka ve Zaîf Kavilerle İlgili Eserler: Bu sahada muayyen kitaplardaki râvilerle muayyen bölgelerdeki râviler hakkında birçok eser yazılmıştır. Muayyen kitaplardaki râviler hakkında Kütüb-i Sitte râvilerine tahsis edilen Tehzîbu't-Tehzîb isimli eser mühimdir. Eserin müellifi İbn Hacer'dir. Muayyen bölgelerdeki râviler hakkında ise İbn Asâkir'in Târîhu'ş-Şâm'ı, Hatib Bağdâdi'nin Târihu Bağdâd'ı, Ebû Nuaym'ın Târîhu İsbehân'ı

zikredilebilir. [140]

Hadis Coğrafyası

Hadisin/sünnetin mekân olarak en büyük ve temel kaynağı Medine-i Münevvere'dir. Bunun için oraya "Dâru's-Sunne" de denmiştir. Hz. Peygamberin -sallallahu aleyhi ve sellem- vefatından sonra fetih ve irşadlarla genişleyen İslâm Devleti'nin eski ve yeni yerleşim yerlerine giden, oralara yerleşen sahabiler oralarda İslami hükümleri, bu meyânda Hz. Peygamber'in hadislerini öğretmiş ve ilim merkezlerinin oluşmasını sağlamışlardı. Bu gayretler sonunda hicri birinci asrın içinde Mekke, Küfe, Basra, Yemen, Şâm ve Mısır, hadislerin öğrenilip öğretildiği merkezler haline gelmişlerdi. Bu ve benzeri diğer yerlerin her birinde bir veya birçok sahâbinin bereketli çalışmalar yaptığını, çekirdeği oluşturduklarını görürüz. Meselâ, dört râşid halife ile birlikte Hz. Âişe, Abdullah b. Ömer ve Ebû Hu-reyre'nin Medine'de, Muaz b. Cebel ve Abdullah b. Abbâs'uı Mekke'de, Hz. Ali ve Abdullah b. Mes'ûd'un Kûfe'de, Enes b. Mâlik ve Ebû Musa el-Eş'arî'nin Basra'da, Muâz b. Cebel ve Ebû Musa el-Eş'arî'nin Yemen'de, Ubâde İbnu's-Sâmit ve Ebu'd-Derda'mn Şam'da, Abdullah b. Amr'ın Mısır'da hadis öğretimine, hadislerin yayılmasına büyük emekleri geçmiştir. Zamanla İslâm âleminin genişlemesiyle, tabiî olarak, hadisler de yeni yerlere yayılmış, oralarda da hadislerin öğrenilip öğretildiği ilim merkezleri oluşmuştu. Rahmetli Muhammed Zâhid Kevserî'nin (v. 1951) isabetle belirttiği gibi, tarih boyunca çeşitli ilim merkezleri, diğer İslâmî ilimlerle birlikte hadis ilmini de nöbetleşe omuzlaya gelmişlerdir. Bir bölgede durgunluk görüldüğünde görevi başka bir bölge üstlenmiş, orada gevşeme başladığında ilim yükünü diğer bir mekân omuzlamıştır.[141] el-Kettâni'nin meşhur eseri er-Risâletu'1-Mustatrafa'da zikredilmiş olan yazarları esas alarak yaptığımız sathî bir araştırma da bu hususu te'yîd etmiştir. Şöyleki, hicri 2. asırda hadis sahasında Hicaz, Ortadoğu ve İran-Orta Asya'da eser veren 19 alimden 6'sı Hicaz'dan, ll'i Ortadoğu'dan, 2'si İran-Orta Asya'dandır. Bu

durum hicrî 3. asırda İran-Orta Asya lehine değişmiş ve 132 hadis kitabı yazarından 62'si bu bölgeden çıkmıştır. Bilindiği gibi, bu asırda yaşamış olan Kütüb-i Sitte müelliflerinin hepsi de bu bölgedendir. İran-Orta Asya'nın bu öncü durumu 4. 5. ve 6. asırlarda da devam etmiş, ancak 7. asırdadır ki, Ortadoğu yeniden ilk sırayı almıştır. 12. asırdan sonra İran-Orta Asya'dan hiçbir alim ismi geçmezken bu sefer Hind-Pakistan bölgesi devreye girmiştir. Böylece İslâm yurtları arasında âdeta bir hizmet yarışı ve görev değişimi gerçekleştirilmiştir. Bununla beraber Ortadoğu, zaman zaman ikinci, üçüncü sıralara düşmüş olsa da, varlığını hep hissettirmiştir. Bunda bu bölgenin iklimi yanında İslâm coğrafyasının merkezi bir yerinde bulunması da etkili olmuş olmalıdır. Hicaz için de, çoğu zaman Ortadoğu'dan sonraya kalmış olsa da benzeri bir durum vardır. Bunda ise, mukaddes yer olmanın rolü olmuştur. Tarih boyunca hadis ilimlerinde böyle bir manzara arz eden İslâm coğrafyası bir insana benzetilecek olursa onun kalbi Hicaz, başı Ortadoğu, kolları ise Kuzey Afrika ile İran-Orta Asya'dır, denebilir.
Bu geniş coğrafyada hadis öğretimi, başlangıçtan itibaren camiler, evler, şehir meydanları, umûmi medreseler gibi muhtelif yerlerde yapılmıştır. Bu mekânlar arasında başlangıçta bilhassa camilerin büyük payı olmuştur. Fethedilen her yere veya kurulan her şehre hemen bir cami yapılır ve orada İslâm ahkâmı öğretilirdi.
Hicrî 6. asırdan itibaren münhasıran hadis ve hadis ilimlerinin tedris edildiği özel medreseler açılmaya başlandı. "Dârul-Hadis" ismiyle bilinen bu medreselerin ilki, bilindiği kadarıyle, 6. asırda Dımeşk'de kuruldu. Kurucusu Sultan Nûreddin Mahmûd'dan (v. 569) dolayı en-Nûriyye adı verilen bu medreseden sonra 622 yılında Kahire'de el-Medresetu'1-Kâmiliyye dâru'l-hadisi, 626 yılında Dımeşk'de el-Medresetu'1-Eşrefıyye dâru'l-hadisi açılmış, daha sonra ise İslâm aleminin birçok yerinde benzer özel medreseler kurulmuştur.[142]

Hadis İlminde Kadınlar

Hadis ilmi, erkeklerle beraber kadınların da hizmet verdiği

ilimlerden biridir. Müslüman kadınlar, İslâm'ın getirdiği ve kadın-erkek her müslümana ilmi farz kılan yeni anlayış sayesinde hadislerin öğrenilip öğretilmesiyle, hadis ilimlerinin tahsiliyle de ilgilenmişler, bunun sonucu, hanım sahâbilerden itibaren pek çok kadın hadiscinin hadis rivayetleri en mu'teber hadis kitaplarına geçmiştir. Zehebî;

"Kadınlar arasında ittiham edilen veya alimlerin rivayetlerini terk ettiği kimse tanımıyorum!"[143] Diyerek onların bu sahadaki müstesna yerlerine işaret eder.

Bununla beraber kadınların bu ilme katkılarının tarihi seyri, müslüman toplum içinde değişen kadın telâkkisi doğrultusunda olmuş ve zaman ilerledikçe isimleri ilgili kitaplara geçen kadın ha-discilerin sayısı azalmış, hatta zaman zaman yok noktasına gelmiştir. Kütüb-i Sitte ile bu kitapların melliflerinin diğer birkaç eserlerinin râvileri hakkında yaptığımız basit bir araştırma da bu gelişmeyi açıkça göstermiştir. Buna göre hadis rivayetleri mezkûr kitaplara geçen kadın râvilerin sayısı sahabe neslinde 121 iken bu sayı tâbiûn neslinde 131 (sahabe ve tâbiûnun toplam nüfusları mukayese edilirse bu rakam gelişme sayılmaz.) etbâu't-tâbün neslinde 27 olmuştur. Ondan sonraki nesillerden ise hiçbir kadının hadis rivayeti bu kitaplara geçmemiştir. Kütüb-i Sitte müelliflerinin hocaları arasında da hiçbir kadın hadisci bulunmamaktadır. Bu durum, ileriki zamanlarda da kadınların bu ilimden tamamen uzaklaştıkları şeklinde anlaşılmamalıdır. Erkeklerle mukayese edildiğinde gelişme genel olarak hep kadınların aleyhine olmuşsa da, bazı dönemlerde zamanlarının en meşhur hadiscileri olarak bilinen veya hadis ilminde meşhur olan kadınlar da çıkmıştır. Bunlar arasında zamanında Sahîhu'l-Buhârî'nin en meşhur râvisi olan Kerime bint Ahmed el-Merveziyye'yi (v. 463), Taberî'nin üç Mu'cem'inin de râvisi olan Fâtıma el-Cüzdâniyye'yi (v. 524), Sahîhu Müslim'in râvilerinden Fâtıma bint Ali Ümmü'1-Hayr (v. 532) ile Fâtıma eş-Şehrzûniyye'yi, "Musnide-i Isfahâniyye" lakabıyle bilinen ve Sahînu'l-Buhâri'nin râvisi olan Fâtıma bint Muhammed'i (v. 539), âli sened sahibi ve Sahîhu'l-Buhâri'nin meşhur bir râvisi olan Şuhde bint Ahmed'i (v. 574), Musnedu Ahmed'in râvisi olan Zeyneb el-Harrâniyye'yi (v. 688), zamanının "Musnide"si diye

bilinen ve Mısır'da, Şam'da Sahîhu'l-Buhâri ile diğer bazı hadis kitapları üzerine dersler veren Sittu'l-Vuzerâ bint Ömer'i (v. 716), Sünemid-Dârimî ile Musnedu Abd b. Humeyd'in râvisi olan Zeyneb bint Ahmed b. Ömer'i (y. 722), İbn Hacer'in hocalarından ve Sahihu'l-Buhâri râvisi olan Aişe bint Ab-dilhâdi'yi (v. 816) ve, yine Sahihu'l-Buhâri râvisi olan Ummu'1-Hayr Emetu'I-Hâhk'ı (v. 911) zikredebiliriz.[144]

Anahatlarıyla Hadis Usûlü

Hadis Usûlü, hadisleri, hangilerinin kabul hangilerinin red edileceği bakımlarından ele alır. Bir hadisin makbul olması, onun Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- ait olma ihtimali, olmama ihtimalinden daha çok olması demektir. Hadisin merdûd olması ise bunun aksidir. Hadisin bu durumları onun sened ve metni incelenerek ortaya çıkarılabilir.
Hadisin senedi râvilerden oluşur. Bir râvinin rivayet ettiği hadislerin kabul edilmesi için onda bazı manevî ve maddî vasıflar aranır ki, mânevi vasıflar "adalet" başlığı, maddî vasıflar "zabt" başlığı altında toplanır. "Adalet", kişiyi Allah ve Resûlü'nün emirlerini yapıp yasaklarından kaçınmaya, halk nazarında kişiliğini zedeleyici söz ve işlerden uzak durmaya sevk eden melekedir. Bu vasıf içinde râvinin müslüman, temyiz kabiliyetine sahip ("âkil") ve bulûğa ermiş olma şartları da mütâlâa edilir. "Zabt" ise, râvinin öğrendiği hadisi başkasına rivayet edinceye kadar öğrendiği gibi koruması demektir. Bu da hadisi ezberden rivayet edecekse onu ezberlemesi, kitabından rivayet edecekse kitabını değişikliğe uğramaktan koruması, mânâ ile rivayet edecekse mânâyı bozup bozmayan şeyleri bilmesi mânâsına gelir.
Bunlarla beraber râvinin, rivayetlerinin kabul veya reddine doğrudan etkileri olmasa da, bazı âdaba uyması üzerinde durulur.
Hadislerin kabul veya reddinde onların nasıl ve hangi şartlarda alındığı da mühimdir. Bunun için hadis öğrenme yolları ile öğrenim esnasında görülebilen muhtelif meseleler değişik açılardan değerlendirilir.

Hadisin metni ise âyetler, meşhur hadisler, sağduyu, tarihi ve tecrübî bilgilerle mukayese edilir, dil kaideleri, ifâde ve üslûb yönlerinden incelenir.
Sened ve metnin titiz incelenmesi sonucu hadisin makbul mü, merdûd mu olduğu hususunda bir kanaat hasıl olur. Şu halde bütün hadisler ya makbul, ya da merdûddurlar. Bunlar da, aranan şartları taşıma durumlarına göre kısımlara ayrılırlar:
Makbul hadisler "sahîh" ve "hasen" diye ikiye ayrılır. Sahih hadisin en meşhur tarifi şöyledir: Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- ulaşıncaya kadar adalet ve zabt sahibi râvinin (veya râvilerin) birbirlerinden rivayet ettiği şâzz ve muallel olmayan hadiştir. Bu tarife göre bir hadise "sahîh" denilebilmesi için beş vasfı taşıması gerekir:
1) Hadis Hz. Peygamber'e nisbet edilecek yani "merfû" olacak;
2) Râviler arasında bir atlama, râvi düşmesi olmayacak yani "muttasıl" olacak;
3) Râvilerinin hepsi adalet ve zabt sahibi yani "sıka" olacak;
4) Hadis şâzz yani diğer sıka râvilerin rivayetlerine aykırı olmayacak;
5) Hadis muallel olmayacak, yani sahihliğine zarar verecek gizli bir kusuru bulunmayacak.
Bir hadis yukarıdaki vasıflardan hepsini taşıdığı halde sade râvilerinden birinin veya bir kaçının "zabt" sıfatı tam olmazsa ona "hasen" denir.
Merdûd hadisler de zaif ve mevzu' diye ikiye ayrılır. Zaîf hadis, yukarıda sahih hadisin tarifinde zikredilen vasıflardan birini veya birkaçını taşımayan hadistir. Zaif hadis, bu vasıflardan kaybettiklerine göre değişik isimler alır. Bunların en meşhurları şöyle sıralanabilir:
Mursel: Senedinde sahâbi râvisi atlanmış, zikredilmemiş olan hadis.
Munkatı': Senedinde sahabeden sonra bir veya peş peşe olmayarak birkaç râvi atlanmış olan hadis.
Mu'dal: Senedinde peş peşe iki veya daha fazla râvi atlanmış olan hadis.
Muallak: Senedinde müellif tarafından bir veya birkaç râvi atlanmış olan hadis.

Mudelles: Bir kusuru gizlenerek bu kusurun olmadığını zannettirecek şekilde rivayet edilmiş olan hadis.
Muallel: Ancak yetkili alimlerin fark edebileceği gizli bir kusuru bulunan hadis.
Muzdarib: Birbirlerine zıt olmakla beraber birini tercih imkânı bulunmayan hadislerden her biri.
Maklûb: Sened ve metnindeki kelime veya cümlelerde takdim-te'hirler, başkalarıyla değiştirmeler yapılmış olan hadis.
Şâzz: Sıka râvinin sıka râvilere veya kendisinden daha sıka olan râviye zıt olarak rivayet ettiği hadis.
Munker: Zaîf râvinin daha az zaif olan râviye veya sıka râviye zıt olarak rivayet ettiği hadis.
Metruk: Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- yalan isnadda bulunmakla itham edilen veya çok hata yapan yahut çok dalgın olan... râvinin rivayet ettiği hadis.
Merdûd hadislerin ikinci kısmı olan mevzu' hadise gelince bu, Hz. Peygamber'e yalandan isnad edilen haber demektir. Aslında bunun Hz. Peygamberle hiçbir alâkası yoktur, sonradan uydurulmuştur. Ancak sahih bir hadis gibi şeklen bir senedi ve bir metni olduğu, ayrıca uyduran kimse onun "hadis" olduğunu iddia ettiği için isim olarak "mevzu hadis" denmiştir.
Hadislerin, makbul ve merdûd şeklindeki bu taksimi "haber-i vâhid" denilen ve hadislerin çok büyük kısmını teşkil eden hadislerle alâkalıdır. Hadisciler hadisleri, senedlerinin, diğer bir ifadeyle her tabakadaki râvilerinin azlığı ve çokluğuna göre "mutevâtir" ve haber-i vahid" diye iki kısma ayırırlar. Mutevâtir hadis, senedinin başından sonuna kadar her tabakada, yalan söyleme üzerinde anlaşmaları aklen ve âdeten mümkün olmayan sayıda çok râvinin rivayet ettiği hadistir. Haber-i vâhid ise, herhangi bir tabakada râvi sayısı, mutevâtir hadisin râvi sayısına ulaşamayan hadistir. Binaenaleyh her tabakada râvi sayısı üç-dört olan hadis de haber-i vâhiddir. Haber-i vâhid de râvi sayısına göre "meşhur", "azîz" ve "ferd" kısımlarına ayrılır. İşte makbul ve merdûd ayrımı sadece bu haber-i vâhidler için sözkonusudur. Mutevâtir hadislerin makbûllüğü/sahihliği kesindir.
Burada kaydetmeliyiz ki, makbul hadislerle, itikadî konular

dışında, amel etmenin vâcib olduğu hususunda alimlerin görüşbirliği olduğu gibi, mevzu1 hadislerle her hususta amel etmenin haram olduğunda da hiçbir ihtilâf yoktur. Zaif hadislere gelince pek çok alim onların fazla zaif olmayanlarının da bazı şartlarla ahkâm dışındaki hususlarda kullanılabileceklerini söylemiştir. Hatta bazı alimlere göre, hakkında makbul hadis bulunmayan ahkâm konularında da zaif hadis kullanılabilir. Çünkü zaif hadisin, az da olsa Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- ait olma ihtimali vardır.

Hadislere, sahihlik-zaiflik durumları dışındaki bazı özelliklerine bakılarak da isimler verilmiştir. Bunların en çok geçenlerini de şöylece sıralamak mümkündür.

Kudsî Hadis; Yüce Allah'a, Kur'an olmayarak nisbet olunan söz ve iş.

Merfû': Hz. Peygamber'e ait olduğu söylenen söz ve fiil (hadis).

Mevkuf: Bir sahâbiye ait olduğu söylenen söz ve fiil (hadis).

Maktu': Tâbiûndan birine ait olduğu söylenen söz ve fiil (hadis).

Musned: Hz. Peygamber'e muttasıl bir senedle nisbet edilen hadis.

Muttasıl: Sahibine kesintisiz bir senedle ulaşan hadis.

Muan'an: Senedinde "an fulan: falandan naklen... "ifadesi kullanılan hadis

Mudrec: Sened veya metnine, asıllarında bulunmayan bir şey eklenmiş olan hadis.

Meşhur: Her tabakada asgari üç râvî tarafından rivayet edilmiş olan hadis.

Aziz: Her tabakada asgari iki râvi tarafından rivayet edilmiş olan hadis.

Ferd: Herhangi bir tabakada râvi adedi bire düşen hadis.

Garîb: Herhangi bir yönden farklılık, gariblik arz eden hadis.

Musahhaf: Sened veya metninde nokta veya hareke hatası yapılmış olan hadis.

Muharref: Sened veya metninde harf hatası yapılmış olan hadis.

Mutâbi: Bir hadisin aynı sahabiden aynı veya benzer lafızlarla gelen ikinci rivayeti.

Şâhid: Bir hadisi mânâ bakımından destekleyen başka hadis.

Bu hadisler sahihlik-zaîflik bakımlarından bir şey ifade etmezler. Bu sebeble bunlar, sened ve metinlerinin durumlarına göre sahih, hasen, zaîf ve mevzu' olabilirler.[145]

Hadis Okurken Dikkat Edilecek Bazı Hususlar

Hadis, anlaşılmak ve gereğini yerine getirmek maksadıyla okunmalıdır. Bunun için de hadis okurken bazı hususlara dikkat edilmesi gerekir. Bunların bir kısmını şöylece maddelendirebiliriz:

1. Önce hadisin sahihlik durumu[146] tespit edilmeli, çok zaîf ve uydurma hadislerden şiddetle sakınılmalıdır. Hadisin sıhhat durumunu bizzat araştırma imkânı yoksa güvenilir kitaplara veya güvenilir alimlere başvurulmalı, onlardan istifade edilmelidir.

2. İslâm'ın bütün hükümlerinin asılları Kur'an-ı Kerim'dedir. Hadisler de bu asıllara uygun meydana gelmişlerdir. Nitekim Hz. Peygamber Kur'an diliyle; *"Ben sadece bana vahyedilene uyuyorum!"*[147] Buyurmuştur. Binaenaleyh şeklen "sahîh" olan bir hadis Kur'an'a zıt görünüyorsa ya hadis gerçekten sahih değildir, ya da arada görünen zıtlık hakiki bir zıtlık değildir. Şu halde bu gibi durumlarda ihtiyatlı davranmalı, zahirî bir zıtlık halinde hemen hadisi reddetme yoluna gidilmemeli, mezkûr iki ihtimal göz önüne alınarak araştırma yapılmalıdır.

3. Hadis, ilgili âyetler ve diğer hadislerle birlikte ele alınmalı ve bir bütünlük içinde değerlendirilip asıl maksadı iyi tespit edilmeli ve böylece doğru bir şekilde anlaşılmaya çalışılmalıdır. Bunun için;

a) Hadisin söylendiği veya yapıldığı içtimaî şartları ("sebeb-i vurûd"larını) bilmek büyük kolaylık sağlar. Bilindiği gibi hadisler 20 küsur yıllık peygamberlik döneminde çok çeşitli durumlarda vârid olmuşlardır. Bundan dolayı ele alınan hadisin Özel durumlarla veya geçici hükümlerle alâkalı olup olmadığı araştırılmalıdır.

b) Her dilde kelimelerin hakiki ve mecazi mânâları, ıstılahî kullanılışları vardır. Bazı kelimeler birden fazla mânâya

gelebilmektedir. Dillerde; dikkat çekmek, konuyu vurgulamak, daha etkili olmak, kolay anlaşılmayı sağlamak gibi gayelerle kullanılan değişik ifade şekilleri, doğrudan veya dolaylı anlatım usûlleri vardır. Binaenaleyh "Arapların en fasihi" olan Hz. Peygamber'in hadislerinde geçen kelimelerin hangi mânâlarının kasdedildiği, hangi maksadla söylendikleri araştırılmalıdır. Bu hususta, dilin zaman içinde tabiî olarak değişmesi vakıasından dolayı, kelime veya ibarenin Hz. Peygamber zamanındaki mânâsına da dikkat etmek gerekir.

4. Zikredilen bu hususlar, görüldüğü gibi, kolay halledilebilecek şeyler değillerdir. Aslında, denebilir ki, İslami ilimlerin hepsinin gayesi, âyetlerin yanında hadislerin daha iyi anlaşılmalarını sağlamaktır. Bilhassa "fıkıh usûlü" münhasıran bu gayeye yöneliktir. Fakat bu durum hadis okumaktan uzaklaştırmamalı, aksine bolca hadis okunmalıdır. Ancak;

a) Yukarıda bir kısmına işaret ettiğimiz hususlar göz önünde bulundurularak hadisten kesin neticeler çıkarmakta ihtiyatlı davranılmalı;

b) Kişi okuduğu hadisi, kendisi hakkında mümkün olduğu kadar zahiri mânâsıyla uygulamalı, ama hadiste başkalarının hakları söz-konusuysa daha ihtiyatlı olmalı;

c) Hadisin mânâsını araştırmaya, inceliklerini öğrenmeye gayret etmeli, bu maksatla imkân ölçüsünde güvenilir alimlere veya kitablara başvurmalıdır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de; *"Bilmiyorsanız ehl-i zikre (bilenlere) sorun!"*[148] Buyurulur.

Bu şekilde okunup gereğince amel edilmeye çalışılan hadisler inanan insanı asr-ı saadetin huzur verici iklimine götürür, ruhen yüceltir ve onu hoşgörülü, olgun bir mü'min haline getirir.[149]

Dârimi, Hayatı Ve Eseri

Dârimi'nin -Allah rahmet eylesin!- ismi ve nesebi, Abdullah b. Abdirrahman b. el-Fazl b. Behrâm b. Abdissamed olup Temîm kabilesinin Dârim koluna mensubdur. Onun bu kabileye mensubiyetinin kan yoluyla mı, "velâ" yoluyla mı olduğu hususunda bir bilgiye sahip değiliz. M. Zübeyr Sıddîkî, "velâ"'

yoluyla olduğu tahmininde bulunmaktadır.[150] Dârimi'nin künyesi ise Ebû Muhammed'dir.
O, Abdullah İbnu'l-Mubârek'in vefat yılı olan 181/797-798 yılında Semerkand'da doğdu. İbâdet ve zühdle dolu bir çevrede yetişti. Hadis öğrenimi için, muhtemelen kendi beldesindeki tahsilini tamamladıktan sonra, dönemin yaygın âdeti üzere İslâm âleminin belli başlı ilim merkezlerini dolaştı. Bu arada Hicaz, Mısır, Şam, Irak ve Horasan'a ilim yolculukları ("rihle"ler) yaptı. Tahsil esnasında zamanının pek çok aliminden ilim aldı. Sadece Sünen'ine rivayetlerini aldığı hocalarının sayısı 250 civarındadır. Bunlar arasında Abd b. Humeyd, Abdurrezzâk, Ahmed b. Hanbel, Haccâc b. Minhâl, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe, Ebu'l-Velîd et-Tayâlisi, Ebû Ubeyd el-Kasım b. Sellâm, Hâlid b. Mahled, Halife b. Hayyât, Hammâd b. Zeyd, el-Humeydî, Muhammed b. Yûsuf el-Firyâbî, Musedded, en-Nadr b. Şumeyl, Saîd b. Mansûr, Vehb b. Cerir ve Yezîd b. Hârûn gibi meşhur hadisciler vardır.
Dârimi bir ara Bağdad'a gidip orada hadis öğretti. İbn Ebi Hatim de ondan Reyde hadis yazdığını kaydeder. Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizi, Neseî, Ebû Zur'a, Ebû Hatim, Baki b. Mahled, Abdullah b. Ahmed b. Hanbel gibi meşhur alimler de onun öğrencileri oldular. Buhâri Sahîh'inin dışındaki eserlerinde, Müslim Sahîh'inde,[151] Ebû Dâvûd ve Tirmizî[152] Sünen'lerinde, Nesâî Sünen'inin dışındaki eserlerinde ondan hadis rivayet etmişlerdir.
Dârîmi sade ve zâhidâne bir ömür geçirdi. Kendisine sunulan dünyalıklara iltifat etmedi. Hatta Semerkand kadılığı görevini bile önce kabul etmedi, sultanın ısrarı üzerine kabul edince de tek bir davaya baktı ve ardından istifa etti.
Dârimi 75 (veya 74) yaşındayken 8 Zilhicce 255/17 Kasım 868 tarihinde Merv'de ikindiden sonra vefat etti ve cumaya rastlayan ertesi arefe günü defnedildi.
Künyesinden anlaşıldığına göre Muhammed isimli bir oğlu vardı.
Dârimi çok zeki, zâhid, muttaki, özü sözü doğru, güvenilir ve fazilet sahibi bir kimse; hadis, tefsir ve fıkıh sahalarında büyük bir âlim idi. Bilhassa hadis ilmindeki geniş bilgisi ve titizliği ile'

meşhurdur. Zamanında Mısır, Şam gibi birçok bölgede, muasırı olan Buhârî (v. 256) henüz tanınmıyorken o tanınıyordu.
Dârimi, hadis ilminin bir kolu olan cerh ve ta'dîl ilminde de görüşüne ittiba edilen bir önder-alim idi. Hocası Ahmed b. Hanbel onun görüşüne dayanarak Yahya el-Hımmânî'den rivayeti terk etmişti.[153] Tirmizi de, Sünen'inde kaydettiği cerh ve ta'dil ile ilgili bilgilerin bir kısmım ondan aldığım belirtir.[154] Bunlardan birinde bir râvi hakkında Buhâri ile Dârimi'nin görüşlerinden Dârimî'ninkini kabul ettiği görülür.[155]
Dârimi böylece bir taraftan bilgilerini çevresine aktarmış, diğer taraftan eserler kaleme almış ve bu çalışmalarıyla hadis ilminin Semerkand'da neşrinde ve oradaki hadisle alâkalı yanlış bilgilerin tashihinde büyük hizmeti geçmiştir. Zamanının mühim siyasi ve itikadî meselelerinden biri olan "Kur'an'ın mahlûk olup olmadığı" meselesinde o da imtihana çekilmiş, ancak cevap vermekten kaçınmıştı.
Dârimi'nin, Ahmed ve İshak'a bağlı bir müctehid olduğu söylenir.[156] Ancak Sünen'inde bazı hadislerden sonra belirttiği görüşlerinden anlaşıldığına göre o, belli bir mezhebe bağlı olmayan bir müctehid idi.
Dârimi'nin en meşhur ve günümüze ulaşan tek eseri Sünen'idir.
Bu eseri Musned ismiyle de anılmaktadır.[157] Ona nisbet edilen el-Câmi[158] el-Câmiu's-Sahîh[159] ve el-Musnedul-Câmi'[160] isimli eserler de bu Sünen'inden ibaret olmalıdır.
Onun es-Sülâsiyyât'ı da, muhtemelen Sünen'indeki üç râvili ("sülâsî") hadislerin toplanmasıyla meydana getirilmişti. Sünen'deki söz konusu bu sülâsî hadisleri bir araya getiren birkaç eser vardır. Bunların, bilindiği kadarıyle en eskisi Sülâsiyyâtu'd-Dârimi isimli eserdir.[161] Bu eseri muhtemelen Ebu'1-Vakt Abdulevvel b. îsa es-Siczî hazırlamıştır. İbnu'n-Nûr Muhammed b. Abdillah'ın rivayet ettiği Sülâsiyyâtu'd-Dârimi[162] de büyük bir ihtimalle bu esere dayanmaktadır. Sünen'deki sülâsî hadisleri son zamanlarda Ab-dulhamid Şânûha da Tahrîcu Sülâsiyyâti'l-Buhâri, et-Tirmizi, İbn Mâce, ed-Dârimi

isimli kitabında[163] bir araya getirmiştir. Sünen'deki bu hadisler 17 tane olup tercümemizde şu numaralı hadislerdir: 746, 1403, 1768, 1856, 1907, 1928, 1930, 2068, 2070,2467, 2543, 2601, 2625, 2675, 2684, 2704, 2844. Köprülüdeki Sülâsiyyâtu'd-Dârimi ile A. Şânûha'nın mezkûr eserinde sülâsî hadisler daha fazla gösterilmişlerse de onların bir kısmı sülâsî değildir.

Dârimi'nin et-Tefsîr ve Kitabu's-Sünnet isimli iki eserinin daha olduğu nakledilmektedir. Bunlar günümüze ulaşmamışlardır.

Müellifimiz Dârimi'ye nisbet edilen Kitâbu Savmi'l-Mustehâda ve'l-Mutehayyire[164] onun değil, Ebul-Ferec ed- Dârimi'nindir.[165]

A- Sünen Edebiyatı:

"Sünen", ahkâm hadislerini fıkıh konularına göre tertib ederek meydana getirilen kitaba denir. Ahkâm hadislerine başlangıçtan beri, diğer hadislerden daha fazla önem verilmiş, onların öğrenilip Öğretilmesi üzerinde daha bir titizlikle durulmuştur. Hadis tarihinde, hadisleri sınıflandırılmış olarak ihtiva eden ilk hadis kitapları da ahkâm hadislerini ihtiva eden "sünen" türü eserler olmuştur.[166] Dârimi'ye kadar bu türden pek çok eser kaleme alınmıştır. Bunlardan tespit edebildiklerimizi şöyle sıralayabiliriz:

Kitâbu's-Sünen fi'1-Fıkh, Mekhûl b. Ebî Müslim ed-Dımeşkî (v. 112).
Kitâbu's-Sünen, Abdulmelik ibn Cureyc (v. 150).
Kitâbu's-Sünen, İbn İshak v. (151).
Kitâbu's-Sünen, Saîd b. Ebî Arûbe el Adevî (v. 156).
Kitâbu's-Sünen fi'1-Fıkh, Abdurrahman b. Amr el-Evzâî (v. 157).
Kitâbu's-Sünen, Muhammed b. Abdirrahman ibn Ebî Zi'b (v. 159).
Kitâbu's-Sünen, Zaide b. Kudâme es-Sekafî (v. 161).
Kitâbu's-Sünen fi'1-Fıkh, İbrahim b. Tahmân el-Hurâsânî (v. 163).
Kitâbu's-Sünen, Hammâd b. Seleme el-Basrî el-Bezzâz (v. 167).
Kitâbu's-Sünen fı'1-Fıkh, Abdullah İbnu'l-Mubârek (v. 181).
Kitâbu's-Sünen fi'1-Fıkh, Huşeym b. Beşir es-Sülemî (v. 183).
Kitâbu's-Sünen, Yahya b. Zekeriyyâ b. Ebî Zaide el-Hemedâni (v. 183).
Kitâbu's-Sünen, el-Muafâ b. İmrân el-Ezdî (v. 184).
Kitâbu's-Sünen, Muhammed İbnu'l-Fudayl ed-Dabbî (v. 195).
Kitâbu's-Sünen fi'1-Fıkh, el-Velîd b. Müslim el-Umerî ed-Dımeşkî (v. 195).
Kitâbu's-Sünen, Vekî' İbnu'l-Cerrâh er-Ruâsî (v. 197).
Kitâbu's-Sünen, Musa b. Târik es-Seksekî (v. 203).
Kitâbu's-Sünen fı'1-Fıkh, Abdulvehhâb b. Atâ' el-Iclî (v. 204).
Kitâbu's-Sünen, Ravh b. Ubâde (v. 205).
Kitâbu's-Sünen fi'1-Fıkh, Abdurrezzâk b. Hemmâm (v. 211).
Kitâbu's-Sünen fı'1-Fıkh, Hafs b. Ömer el-Basri ed-Darîr (v.

220) Sünenu Saîd b. Mansûr (v. 227).
Kitâbu's-Sünen, Muhammed İbnu's-Sabbâh el-Müzenî ed-Dûlâbî (v. 227).
Kitâbu's-Sünen, Sehl b. Ebî Sehl er-Râzî (v. 231).
Kitâbu's-Sünen ve'1-Ahkâm, Ebû Muhammed b. Mübeşşir es-Sekafî (v. 234).
Kitâbu's-Sünen fi'1-Fıkh, Abdullah b. Muhammed ibn Ebî Şeybe (v. 235).
Kitâbu's-Sünen fı'1-Fıkh, Ebu'l-Hâris Süreye b. Yûnus el-Mervezî (v. 235).
Kitâbu's-Sünen fi'1-Fıkh, İshak b. İbrahim ibn Râhûye (v. 238).
Kitâbu's-Sünen fi'1-Fıkh, Osman b. Muhammed ibn Ebî Şeybe (v. 239).
Kitâbu's-Sünen el-Hasan b. Ali el-Hulvânî (v. 242).
Kitâbu's-Sünen, Ebû Ali el-Hasan İbnu's-Sabbâh el-Vâsıtî el-Bezzâr (v. 249).
"es-Sünen" ismi taşıyan bu eserlerin yanında "musannaf ve "muvatta' " türü eserler de, esas olarak ahkâm hadislerine tahsis edilmişlerdi. İleriki dönemlerde de hep alâka çekecek olan ahkâm hadisleri edebiyatına Dârimi de Sünen'iyle bu sahanın en mühim eserlerinden birini vermiş oldu.[167]

B- Dârimi'nin Sünen'i

Dârimi'nin bu eseri her ne kadar daha ziyade "sünen" ismiyle meşhur olmuşsa da muhtevası bu tür eserlerden daha geniştir. O, bol mevkuf ve maktu haberleriyle "musannaf türüne,[168] "Fezâihı'l-Kur'an" bölümüyle "cami'" türüne yaklaşan geniş bir muhtevaya sahiptir. Ona, ihtiva ettiği hadislerin hemen hemen tamamı "sened"leriyle verildikleri ("isnâd" edildikleri) için, bir manâsıyla "musned"[169] de denilebilir.[170]

1. Sünenin Nüshaları:

Dârimi'nin Sünen'inîn birçok yazma ve basma nüshası vardır.[171] İstanbul kütüphanelerindeki yazmalarından bilhassa

Reîsu'l-Küttâb'da 257 numara ile kayıtlı nüsha ile Murad Molla'da 579 numara ile kayıtlı nüsha mühimdir.
Sünen birçok defa da basılmıştır:
Kânpûr, 1293 (1292-1293), 447 s. (Bunu Muhammed Sıddîk Hasan, Sünen'in iki nüshasıyla Şah Veliyullah Dihlevî'nin, bazı not ve tashihlerini ihtiva eden Sünen nüshasını mukabele edip tashihler yaparak hazırlamış ve Şah Cihan Begüm bastırmıştır. el-Mu'cemu'l-Mufehres'de Sünen'in muhtemelen bu baskısı kullanılmıştır. Krş. Musnedu'd-Dârimi, Kânpûr, 1293, s. 124 ve el-Mu'cemu'1-Mufehres, 3/279, satır: 46); Haydarâbâd, 1309; Dehli, 1337 (Bu baskı el-Munteka min Ahbâri'l-Mustafâ isimli eserin hamişinde olup Win-sinek'in Handbook of Early Muhammedan Tradition (Arapça tercümesi: Miftâhu Künûzi's-Sünne) adlı eserinde esas alınmıştır.); Dı-meşk, 1349, Matbaatu'l-İ'tidâl; Pakistan, 1404/1984, I-II (es-Seyyid Abdullah Hâşim Yemânî el-Medenî'nin tahkikiyle yapılan bu baskı Sünen'in Dehli, 1337 ve Dımeşk, 1349 baskılarına dayanır. Muhakkikin giriş yazısının sonunda 1386/1966 tarihi vardır.); Beyrut, 1407/1987, I-II (Fevvâz Ahmed Zumerli ve Hâlidu's-Seb' el-Alemî'nin tahkikiyle basılmıştır.); Dımeşk, 1412/1991, I-II (Dr. Mustafa Deyb el-Buğa'nın tahkikiyle yapılan bu baskının sonuna bölüm, kelime, özel isim ve elifbaî hadis fihristleri eklenmiştir). Sünen'in, Muhammed Ahmed Dehmân'ın katkılarıyla yapılan tarihsiz iki ciltlik bir baskısı da vardır. Sünen'in, Haydarâbâd, 1309 ve Dımeşk, 1349 baskıları dışındakilerini gördüğümüz bu baskılarından en ciddisi, garibdir, en eskileri yani Kânpûr baskısıdır. Tahkikleri bakımından Pakistan, 1404, açıklama ve fihristleri bakımından Dımeşk, 1412 baskıları da güzeldir.[172]

2. Sünen'in Kaynakları:

Dârimi'nin bu eserini çok sayıda kaynağa başvurarak hazırladığı anlaşılmaktadır. Eserde rivayetlerini kaydettiği hocalarının sayısı 250 civarındadır. Gerçi Ahmet Yıldırım 261 isimlik bir liste vermektedir.[173] Ancak listede mükerrer isimler vardır.

Dârimi'nin doğrudan başvurduğu kaynaklardan bir kısmı günümüze kadar gelmiştir. Ebû Bekr b. Ebî Şeybe'nin Musannaf[174] Abdurrezzâk'ın Musannafı,[175] Ahmed b. Hanbel'in Musned'i,[176] Saîd b. Mansûr'un Sünen'i[177] bunlar arasındadır. O, bu eserinde Buhâri ile aynı kaynakları da çok kullanmıştır.[178] Onun, Buhâri'yle olduğu kadar olmasa da, zaman zaman İbn Ebî Şeybe[179] Ahmed b. Hanbel[180]Müslim[181] Ve Ebû Dâvûd'la[182] da aynı kaynakları kullandığı görülmektedir.
Dârimi'nin, eserini yazarken bu kaynaklarından veya muasır eserlerden ne derece etkilendiği, araştırılması gereken bir konudur. Muselâ; başlıklarda görüş beyânı, aynı veya benzer başlıkların kullanılması, aynı bölümlerde aynı hadislerin verilmesi[183] gibi benzerlikler, Dârimi ile Buhâri'nin birbirlerinden veya daha büyük bir ihtimalle, önceki müşterek bir kaynaktan (yahut kaynaklardan) etkilendiklerini göstermektedir.
Burada Veliyullah ed-Dihlevî'nin, Dârimi'nin Musned'inin Muvatta'ın hadislerini senedlemek için te'lîf edildiği[184] şeklindeki bir görüşünü de kaydedelim. Ancak bu görüş, eldeki Musned'in, yine eldeki Muvatta'da bulunmayan pek çok hadis ihtiva etmesi vakıasıyla uyuşmaz.[185]

3. Sünen'in Rivayetleri:

Sünen'in yazma ve basma nüshalarındaki senedlerinden ve Sünen'den bahseden kitaplardan anlaşıldığına göre onun sonraki nesillere, sadece İsa b. Ömer'den gelen rivayeti ulaşmıştır. Dârimi'nin sülâsiyyâtını toplayan eserlerde de ilk râvi, İsa b. Ömer'dir. Bununla beraber zamanla, aralarında az çok farklar bulunan Sünen nüshaları ortaya çıkmıştır. Bu farkların bir kısmını Sünen'in Kânpûr, 1293 baskısında görmek mümkündür. Bunlar, bazı müelliflerin Sünen'den yaptıkları nakillerde de görülmektedir.[186] Bu durum, muhtemelen, Sünen'in uzun

yıllar boyu istinsahları esnasında yapılan hatalardan kaynaklanmış olmalıdır. Bazı müelliflerin Sünenu'd- Dârimi'ye nisbet ettikleri bazı haberleri de elimizdeki Sünen'de bulamıyoruz,[187] Bunlar da, eğer yanlış bir nisbet söz konusu değilse, herhalde istinsah hatalarından doğmuştur. Müslim[188] Ebû Dâvûd[189] Tirmizî[190] ve Zehebî'nin[191] Dârimi'den yaptıkları, ancak eldeki Sünen'de bulunmayan hadisler ise Dârimi'nin diğer eserlerinden[192] veya Dârimi'nin rivayet hakkına sahip olduğu hadis mecmualarından rivayet edilmiş olmalıdır.[193]

4. Sünen'in Rivayet Özellikleri:

Dârimi'nin rivayette titiz olduğu, kaynaklarına bağlı kaldığı görülmektedir. Bunun için senedlerde geçen râvîlerin nisbelerini veya neseblerini ekleme ihtiyacı duyduğunda bile bunları "-ki o, falandır.", "-ki o, falanın oğludur.", "o, falanı kasd ediyor." şeklinde verir.[194] Bu şekildeki açıklamalar rivayette titizliğin ve kaynağa bağlılığın işaretidirler.[195]
Dârimi, birden fazla hocadan aldığı hadislerin lafızları arasında farklılık bulunduğunda, zikredeceği lafzın hangi hocasına ait olduğunu da belirtir.[196] Öyle anlaşılıyor ki o, titizliğinin bir sonucu olarak, sahabilere dua cümlelerinde bile kaynaklarına bağlı kalmıştır. Meselâ 1241. hadisde Hz. Ali'ye dua cümlesi bulunmaktadır. Halbuki önceki hadislerin hemen hemen hepsinde, Hz. Ali dahil sahâbiler için dua cümlesi yer almaz. Söz konusu hadisin Ebû Dâvûd ve Nesâî rivayetlerinde de dua cümlesi mevcuttur.[197] Dârimi, yine rivayetteki titizliğinden olmalı, bazen metin içinde bazen metnin sonunda olmak üzere, hadislerin rivayet farklarına da işaret eder.[198]
Diğer taraftan anlaşıldığına göre Dârimi, hadislerin mânâ ile rivayetlerinin caiz olduğu kanaatinde dir.[199] Bunu gösteren bazı hususlar vardır. Meselâ, 1440. hadisi, 1443 hadisin sonunda senedsiz olarak cümlelerini takdim-te'hirle verir.

Sünen'de birçok hadis bir yerde muhtasar, başka bir yerde mufassal olarak geçer.[200] Ayrıca birçok hadis, konularına göre bölünerek ("takti"' edilerek) her bölümü ilgili yerde zikredilir,[201] Hadislerde bu tasarrufları, mânâ ile rivayetin caiz olduğu görüşüne sahip olanlar yapar. Gerçi sözkonusu ihtisar ve taktî'lerin hepsini Dârimi'nin yaptığını kesin olarak söylemek zordur. Bunların en azından bir kısmının, önceki hadisciler tarafından yapılmış olması muhtemeldir. 2271. hadiste yer alan bir açıklama bunu göstermektedir. Bununla beraber, diğer eserlerde mufassal olarak geçen bazı hadislerin aynı senedle Dârimi'de muhtasar bir şekilde bulunması,[202] ihtisar ve taktî'lerin bir kısmının Dârimi tarafından yapıldığına delil sayılabilir.[203]

5. Sünen'in Sıhhat Durumu:

Bazı alimler Süneni "sahîh" diye nitelemişlerdir.[204] Alâuddîn Muğultây, "sahîh" hadis kitabı ilk tasnif edenin Mâlik, sonra Ahmed, sonra da Dârimi olduğu görüşündedir.[205] Bu açıklamalar, herhalde, Sünen'deki hadislerin çoğunluğu göz önüne alınarak yapılmıştır. Zira onda pek çok "sahîh" hadisin yanında "hasen", "zaîf', hatta bazı alimlere göre "mevzu "[206] hadisler de bulunmaktadır. Bizzat Dârimi'nin kendisi de bazı hadislerin mursel veya munkatı' yani zaîf[207] yahut sahih veya hasen[208] olduğunu açıklar, bazı hadisleri diğerlerine tercih eder.[209] Dârimi'nin bir kısım râvileri de tanınmamakta ("meçhul"), haklarında ilgili kitaplarda bilgi bulunmamaktadır.[210] Dolayısıyle bu râvilerin rivayet ettikleri hadisler zaîftir. İbn Hacer de, içinde zaîf ve mevzu hadisler bulunması sebebiyle Sünenu'd-Dârimi'ye "sahîh" demenin doğru olmayacağını söylemektedir.[211] Aslında "sünen" türü eserlerde genel olarak sıhhat yönünden her tür hadis bulunabilmektedir.[212] Dârimi'nin Sünen'i de öyledir. Nitekim Abdulaziz ed-Dihlevi de

onu, sıhhat bakımından her çeşit haberin bulunduğu 3. tabaka hadis kitapları arasında zikretmiştir.[213] Bütün bunlar yine de Dârimi'nin Sünen'inin kıymetini çok düşürecek boyutlarda değildirler. Onun, İbn Mâce'nin Sünen'inin yerine Kütüb-i Sitte'nin 6. kitabı sayılmasının daha uygun olacağı görüşünde olan alimler vardır. İbnu's-Salah, Ebû Saîd Halil b. Keykeldî el-Alâî (v. 761) ve îbn Hacer bu alimler arasındadır. Bu alimler görüşlerinin dayanağı olarak Dârimi'nin Sünen'indeki zaîf râvilerin azlığım, münker ve şâzz hadislerin nâdirliğini ve âlî senedlerin varlığını gösterirler .[214]

6. Sünen'in Tertibi:

Sünen bir mukaddime ile 23 kitab'dan oluşmaktadır. Mukaddime ve kitablar "bâb'lara ayrılmıştır. Kitab ve babların sıralanışı gelişi güzel değil, mantıkî bir düzen içindedir. Ana bölümler olan kitapların sıralanışına bakıldığında onların önce ferdi tek başına ilgilendiren konular, sonra birden çok ferdi birlikte ilgilendiren konular, önce dünya hayatı ile ilgili konular, sonra âhiret hayatı ile ilgili konular şeklinde sıralandığı görülür. Kitapların sıralanışında, pek çok hadis kitabında olduğu gibi, meşhur "İslâm beş şey üzerine bina edilmiştir..." hadisindeki sıraya da uyulmuştur. Babların sıralanışı da ilgili nasslara[215] ve olayların mantıkî gelişme sırasına göre yapılmıştır. Bu durum, meselâ cuma[216] ve bayramlar[217] ile ilgili bölümlerde açıkça görülebilir.
Dârimî böylece, ilgili merfû', mevkuf ve maktu haberleri kullanarak ahenkli bir bütün oluşturmaya, seçtiği hadisler sayesinde İslâm'ı genel hatlarıyla göstermeye çalışmıştır. Esasen kitap yazan birçok hadiscinin gayesi de budur. Onlarca "sünen", "musned" "cami" türü kitabın yazılmış olmasının en mühim sebeblerinden biri bu olmalıdır. Diğer ilim dallarında eser yazanlar, kendilerinden önceki insanların kelimelerini kullanarak görüşlerini ortaya koyarlarken hadisciler bunu, başta Hz. Peygamber -sallalahu aleyhi ve sellem-olmak üzere öncekilerin cümlelerini kullanarak yapmaya çalışmışlardır. Binaenaleyh

hadisci eserinde bunu gerçekleştirdiği ölçüde başarılı olmuş olur. Hadis tarihinde Buhâri ve Dârimî bunda başarılı olanların başında gelirler.[218]

7. Sünen'in Bölüm Başlıkları:

Sünen'in mühim özelliklerinden biri bölümlere, ("bâb'lara) konan başlıklardır. Istılahta "terceme" denilen bu başlıklarda şu hususlar dikkat çeker:
a) Bazı başlıklar, başlık altında zikredilen hadisin farklı bir rivayetinden alınmıştır. Böylece hadisin, muhtemelen Dârimî'nin şartlarına uymayan rivayetlerine işaret edilmek istenmiştir.[219]
b) Bazı başlıklarda, başlık altında zikredilen hadisin te'vîli, hadisten çıkarılan hüküm, hadis hakkındaki kanaat, hadis hakkında ortaya çıkan ihtilâfa işaret, hadisin kimlere mahsus olduğu gibi hususlar yer alır.[220]
c) Bazı başlıklarda, başlık altında zikredilen hadislerde geçen farklı hususlar arasında tercihe işaret edilir.[221]
Böylece Dârimi de koyduğu başlıklarla, Buhâri'nin Sahîh'inde yaptığı gibi, görüşlerini anlatmış olmaktadır.[222]

8. Sünen'de Hadislerden Sonra Yer Alan Açıklamalar:

Bunlar da Sünen'in önemli bir özelliğini oluştururlar. Bu açıklamalarda başlıca şu hususlar yer alır:
a) Hadiste geçen garib kelimelerin açıklamaları.[223]
b) Hadisin zahirinin delâlet ettiği görüşü benimseyip benimsemediği.[224]
c) Hadisin sıhhat durumu hakkında bilgi,[225] hadislerden birini tercihi.[226]
d) Hadisin yorumu, hadisten çıkarılan hüküm, hadis hakkında bilgi.[227]
e) Bazı alimlerin sözleri, hadis hakkındaki görüşleri.[228]
f) Hadisin rivayet farkları hakkında bilgi.[229]

g) Râviler hakkında bilgi.[230]

Hadislerden sonra yer alan bu bilgileri Dârimi'nin bizzat kendisinin mi kaydettiği hususunda bir açıklık yoktur. Ancak bunların bazısında; "Başıyla işaret etti'[231] "Ebu Muhammed'e soruldu..." gibi ifadeler, onların en azından bir kısmının talebeleri tarafından kaydedildiklerini göstermektedir.[232]

9. Sünen'de Tekrarlar:

Sünen'de 304 hadis birden fazla yerde geçmektedir, yani mükerrerdir. Bunların bir kısmı tamamen aynı sened ve metinle, bir kısmı ise farklı sened veya metinle tekrar edilmiştir. Tekrarların sebebi; hadisin birden fazla konu ihtiva etmesi, bunun için her bir konunun ilgili bölümünde hadisin tekrar edilme zarureti, farklı senedlerini vererek hadisin garib veya ferd olmadığını göstermek şeklinde açıklanabilir. Bu tekrarlarda tamamen aynı senede sahip olan hadislerin metinleri arasında bazı farklılıkların bulunması izahı güç bir durumdur. Bunlar acaba istinsah hatalarından mı kaynaklanmışlardır, yoksa Dârimi, hadisleri ezberinden mi kaydetmiş ve mânâ ile rivayet sebebiyle bunlar ortaya çıkmıştır yahut hadisler kaynaklarında öyle geçtikleri için onlara uyarak mı o şekilde rivayet etmiştir?[233]

10. Sünen'de Takti' Ve İhtisarlar:

Daha önce de zikredildiği gibi, Sünen'deki bazı hadislerde takti' ve ihtisarlar yapılmıştır. Bunlar da Sünen'in dikkat çeken özelliklerindendir. Takti’ ve ihtisar yapmanın sebebi kitabın hacmini büyütmemektir.[234]

11. Sünen'de Hadis Sayısı:

Köprülü kütüphanesinde 67 numara ile kayıtlı yazma nüshanın sonunda Sünen'deki hadislerin sayısı 3550 olarak veriliyor. Abdülaziz Dehlevî ise Ebu'1-Vakt rivayetinde 3557 hadis

bulunduğunu bildiriyor[235] Bunlar bizim yaptığımız sayımın mükerrerli hadis sayısına yakın rakamlardır. Bizim sayımımıza göre mükerrerlerle birlikte 3506 hadis vardır. Biz sayımı yaparken Dârimi'nin atıf harfi kullanmadan zikrettiği her hadisi[236] ayrı bir hadis kabul ettik, birden fazla senedi olan ancak bunlar, "tahvil hâ'sı" veya "tahvil vâvı" ile birleştirilmiş olan hadisleri de tek hadis saydık. Bunlar da ayrı hadis sayılabilir ve o zaman mezkûr nüshadaki sayıya belki ulaşılabilir. Sayımımızdaki hadislerin 304'ü mükerrer, 1319'u mevkuf ve maktu, 1883'ü merfû'dur.[237]

12. Sünen Üzerine Yapılan Çalışmalar:

Sünen'in tarih boyunca ilmî değerine lâyık bir alâkaya mazhar olduğu söylenemez. Bunda muhteva azlığının yanında müellifin meselelere bakış açısı da etkili olmuş olabilir. Bununla beraber Sünen çokça okunup okutulmuş[238] bazı çalışmalara dahil edilmiş ve hakkında bazı çalışmalar yapılmıştır, Şöyleki; Beğavi'nin Mesâbîhu's-Sünne isimli eseri Kütüb-i Sitte ile Dârimi'nin Sünen'ine dayanır.[239] İbn Hacer, İthâfiı'l-Mehere bi-Atrâfi'1-Aşere'ye onu da almıştır.[240] Müellifi mechûl olan el-Envâru'1-Leme'a fi'1-Cem'i Beyne's-Sıhâhı's-Seb'a isimli eserde Kütüb-i Sitte ve Dârimi'nin Sünen'i toplanmıştır.[241] Sünen'in "sülâsiyyâf'ı ile "muvâfakât"[242] ı da müstakil kitaplarda toplanmıştır,[243] Muhammed Naim Atâ, Sünen'i el-Hallu'l-Mudellel ale'd-Dârimi ismiyle şerhetmiş ve bunun yarısı Luknov'da 1322'de basılmıştır.[244] Dokuz hadis kitabının kelime, özel isim, coğrafi isim, sûre ve âyet fihristi olan el-Mu'cemu'1-Mufehres li-Elfazı'l-Hadisi'n-Nebevi adlı meşhur kitap ile on dört kitabın konu fihristi olan Miftâhu Kunûzi's-Sünne adlı kitab, Dârimi'nin Sünen'ini de kapsamaktadır. Sünen üzerine Seyfurrahman Mustafa ise Zevâidu'd-Dârimi ale-1-Kütübi's-Sitte mine'l-Ahâdisi'l-Merfûa başlıklı bir mastır tezi hazırlamıştır.[245]

---

[1] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/5-6

[2] "Sünnetin fıkıh ve fıkıh usûlü alimleri nezdindeki daha husûsi ve ayrıntılı tarifleri için bkz. Huccıyyetu's-Sunne, s. 51 vd.

[3] el-Câmi'li-Ahlâkı'r-Râvi, 1/123.

[4] Bkz. Huccıyyetu's-Sunne, s. 46.

[5] Hucayyetu's-Sunne, s. 54.

[6] Ahkâmu'l-Kurran, İbnu'l-Arabî, 2/558.

[7] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/7-8

[8] Câmiu Beyâni'1-İlm, a. 496; el-Muvâfakat, 4/26; Miftâhu's-Sunne, s. 12.

[9] Bkz. Mâide: 5/67.

[10] Nahl: 16/44

[11] Nahl: 16/64.

[12] Bkz. Mu'cemu Mekayîsi'1-Luğa, 1/328, Byn maddesi.

[13] Buhâri, Ezan, 18 (1/155).

[14] Müslim, Hac, 310 (2/943).

[15] İslâm tarihinin sahabeden sonraki ilk dönemlerinde ve son asırda sünnetin dindeki yerini takdir edemeyen sünnet inkarcıları görülmüştür. Bu inkâr, örnekler gösteriyor ki, başlangıçta daha ziyade cehaletten kaynaklanıyordu. Dolayısıyle mesele izah edilince inkârdan vazgeçiliyordu. Zamanla bu inkârda art niyetler etkili olmuşa benziyor. Bu hususta sozkonusu inkâr görüşlerinin ilk çıkış yerleri dikkat çekicidir. Bu tür görüşler tarihte ilk olarak hicri 1. asrın sonları ile hicrî 2. asırda Irak bölgesinde, Basra'da ortaya atılmıştı. Aynı görüşler milâdî 19. asrın sonlarında yine Irak'ta ortaya atılmış hızla Hindistan'a yayılmışlardı (Bkz. Mevlânâ Mevdûdî'nin Sünnet Müdâfaası, s. 78). Bu durumu M. M. el-A'zamî şöyle değerlendirir: "(Sünneti inkâr), yanlış anlamaya veya mâzîde Yunan kaynaklı oluşu ile zamanımızda batı kaynaklı oluşunda fark olmayan fikir sömürgeciliğinin yankısı kötü maksatlara dayanmaktadır!" (Dirâsât fil-Hadisi'n-Nebevî, 1/41).

[16] Dirâsât fil-Hadisi'n-Nebevî, 1/29.

[17] Tevbe: 9/112.

[18] Mustedrek: 2/535.

[19] Müddessir: 74/56.

[20] Tirmizî, Tefsîr, 71 (5/430); İbn Mâce, Zühd, 35 (2/1437); Musned, 3/142; Dârimi, Rikak, 16.

[21] Bakara: 2/187.

[22] Buhâri, Tefsir, 2/28 (5/156); Müslim, Sıyâm, 33 (2/766-767). îbn Huzeyme (v.

311) arap-ların iplik kelimesinin bu şekilde gece ve gündüz için kullanılışını bilmediklerini, bunu ilk olarak Hz. Peygamber'den öğrendiklerini kaydeder (Sahîhu İbn Huzeyme, 3/209).

[23] Mutlak mukayyed, âmm, hâss, mücmel... Lafızlar, fıkıh usûlü kitaplarında ayrıntılarıyla ele alınan mühim bahislerdendirler.

[24] Bkz. Nisa': 4/11.

[25] Bkz. Buhâri, Vesâyâ, 2, 3 (3/186-187); Fethu'1-Bâri, 11/206.

[26] Bakara: 2/275.

[27] Helâl olmayan alışverişler hakkında hadis kitaplarının "Kitabu'1-Buyû"" bölümlerine bakılabilir.

[28] En'âm: 6/82.

[29] Lokman: 31/13

[30] Müslim, îman, 197 (1/114-115).

[31] Bkz. Mâide: 5/3; En'âm: 6/145.

[32] Ebû Dâvûd, Taharet, 41 (1/21); Nesâî, Taharet, 4/ (1/44); Tirmizi, Taharet, 52 (1/100).

[33] Bkz. Ahzâb: 33/21.

[34] Müslim, Musâfirîn, 139 (1/513).

[35] Nisa': 4/59.

[36] Nisa': 4/65.

[37] Ahzâb sûresi, 36.

[38] Gerçi "sıdk-ı mahabbet oldur ki, kişi mahbûbunun tâatıyle amel eyleye!" (Terceme-i Nefehâtu'1-Uns, s. 109).

[39] Nisa: 4/80.

[40] Şûra: 26/52-53.

[41] En'âm: 6/50.

[42] Ahkaf: 46/9.

[43] Nisa': 4/113.

[44] Bkz. Âl-i İmrân: 3/164.

[45] Ahzâb: 33/34.

[46] Bkz. Risale, s. 37, 78, 93, 103; Tedrîbu'r-Râvî, 1/6; Tavzîhul-Efkâr, 2/319.

[47] İbn Kesîr, Kitâbu'n-Nihâye evî-'l-Fiten ve'l-Melâhım (Mısır, I-II) isimli eserinde istikbalde meydana gelecek olaylarla ilgili hadisleri toplamıştır

[48] Bkz. Enfâl: 8/67.

[49] Tevbe: 9/43.

[50] Bkz. Tahrim: 66/1.

[51] Bkz. Abese: 80/1-2.

[52] el-Kâmil fı't-Târih, 2/122.

[53] Bkz. Müslim, Fedâil, 140 (4/1835).

[54] Bkz. Huccetullahi'l-Bâliğa, 1/271.

[55] Bkz. Nûr: 24/4. "Beni Rabbim terbiye etti de terbiyemi güzel yaptı." hadisinin senedinin zaif, mânâsının doğru olduğuna işaret edilir. Bkz. Feyzu'l-Kadîr, 1/225.

[56] Müslim, Selâm, 15 (4/1708).

[57] el-Luma; 145.

[58] Terceme-ı Nefehâtu'l Uns, s. 129. Mezkûr hadis için bkz. İbn Mâce, Edeb, 8 52/1215).

[59] Miftâhu'l-Cenne, s. 94,

[60] a.g.e.

[61] Hıcr: 15/7.

[62] Tefsîru Sehl, 19a-b. Son cümie Nisa' sûresinin 80. âyetindendir.

[63] Telbîsu İblis, s. 178; Furkan: 25/72.

[64] Edebul-îmla ve41-İstimla, s. 109.

[65] Hz. Peygamber ashabına her şeyi hatta def-i hacet usûl ve âdabını bile öğretmişti. Bkz. Tirmizi, Taharet, 12 (1/24); Nesâi, Taharet, 35, 36 (1/35-36),

[66] İslâm Tenkid Zihniyeti, s. 28. Müellif burada, Abdullah b. Ömer'in, arafat dönüşü Hz. Peygamber'in kazâ-i hacet yapmış olduğu bir yerde kazâ-i hacet yapma isteğini (bkz. Musned, 2/ 131) Örnek olarak nakleder. Krş. Aylık Dergi Ehl-i Sünnet Özel Sayısı, s. 30

[67] Müslim, Rada, 63 (2/1089-1090).

[68] er-Itisâtetul-Mustatrafa, s. 47.

[69] Hz. Muhammed aleyhisselâm Hakkında Konferaslar, s. 103.

[70] Bir kaç örnek için bkz. Dârimi, Mukaddime, 40.

[71] Müslim, Sayd, 56 (3/1548); Dârimi, Mukaddime, 40

[72] Hılyetu'l-Evliyâ', 10/245; Medâricu's-Sâlikîn, 3/120.

[73] Müslim, Mukaddime, 7 (1/15). Bu umûmi kaidedir. Bazı şartlar dahilinde bidatcılann da rivayetleri kabul edilmiştir. Buhâri ve Müslim'in Sahîh'lerinde bile pek çok bidatcının rivayeti vardır.

[74] Burada kelerle ilgili bir haberi zikredebiliriz. Şöylekİ; Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-, kendisine takdim edilen keleri, haram olmadığım belirtiği halde memleketinde bulunmaması sebebiyle ondan tiksindiği için yememiş, ama yanında bulunan Hâlid İbnu'l-Velîd'in onu yemesine de karışmamıştı. Bkz. Müslim, Sayd, 44 (3/1543).

[75] Buhâri, Etime, 37 (3/186).

[76] Tirmizi, Talâk, 18 (3/500)

[77] Tirmizi, Cenâiz, 3 (3/301-302).

[78] Tirmizi, Cihâd, 12 (4/197).

[79] Müslim, Taharet, 59 (1/224). Hadisin değişik bir yorumu için bkz. Risale, s. 292 vd. Meskenlerin iç düzenlemesinde hadislerin tesiri için haremlik-selâmlık ayrımı da hatırlanabilir.

[80] Abdesthane, 1/71.

[81] Musned, 4/206-207.

[82] Bkz. Devru'l-Hadis, s. 19-29; Peygamberimizin Hadislerinde Medeniyet, Kültür ve Teknik Doç. Dr. İbrahim Canan, İstanbul, 1984. Burada bir örnek olarak, âdeta islâm medeniyetinin karakteristiklerinden biri olan resim yasağının sadece hadislere dayandığım kay-dedebiliriz.

[83] Teokrasi' İslâm'la Yok Edilmiştir, s. 13.

[84] Mevlânâ Mevdûdî nin Sünnet Müdafaası, s. 79.

[85] a.g.e., s. 82.

[86] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/8-22

[87] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/22

[88] Burada savaşların tarih boyunca değişik kültür gruplarının bilgi-tecrübe alışverişinde oynadıkları rol hatırlanabilir.

[89] Hz. Peygamberin mektupları hakkında bkz. Mecmuatu'l-Vesâikı's-Siyâsiyye, s. 75 vd., Hz. Peygamberin Altı Orjinal Diplomatik Mektubu, Muhammed Hamidullah, çev. Mehmet Yazgan, İst. 1990.

[90] İbn Mâce, Mukaddime, 17 (1/81).

[91] Bkz. Buhâri, Menâkıb, 1 (4/154).

[92] Bkz. Müslim, Vasıyyet, 14 (3/1255).

[93] Bkz. Mecmeu'z-Zevâid, 1/123.

[94] Bkz. Ebû Dâvûd, İlm, 9 (3/321); Tirmizî, İlm, 3 (5/29).

[95] Tirmizi, İlm, 7(5/34).

[96] Mecmeu'z-Zevâid, 1/148.

[97] el-Cerh ve't-Ta'dîl, 1/8; Şerefu Ashhabil-Hadis, 16, 17.

[98] Şerefu Ashâbi'l-Hadis, 13, 15.

[99] Bakara: 2/159.

[100] Musned, 2/274. Bkz. Buhâri, îlm, 42 (1/37-38).

[101] Sahâbe-i kiram Hz. Peygamberi, başlarının üzerinde kuş varmış da kımıldarlarsa uçacakmış gibi sükûnetle, pürdikkatle dinlerlerdi. Bkz. Buhâri, Cihâd, 37 (3/214); Ebû Dâvûd, Sünnet, 27 (4/239).

[102] Buhâri, ilm, 27 (1/31).

[103] el-Câmi' li-Ahlâkı'r-Râvi, 1/117

[104] Bkz. Tevîlu Muhtelifil-Hadis, s. 39.
[105] Dârimi, Mukaddime, 25.
[106] Dârimi, Mukaddime, 28.
[107] İbn Mâce, Mukaddime, 4 (1714).
[108] Buhâri, İstitâbe, 6 (8/52).
[109] Buhâri, İlm, 36 (1/34).
[110] Buhâri, İlm, 50 (1/41).
[111] Buhâri, İlm, 35 (1/34).
[112] Bkz. Tedrîbur-Râvi, 2/219.
[113] Müslim, Mukaddime, 7 (1/13)
[114] Bkz. el-Cerh ve't-Ta'dil, 2/27-28.
[115] Bkz. a.g.e. 1/170.
[116] Bu ilim yolculuklara ("rihle'ler) hakkında el-Hatîbu'1-Bağdâdî'nin er-Rihle fi Talebi'l-Hadis (Beyrut, 1975) isimli eserine bakılabilir.
[117] Bkz. Hadis Tarihi, s. 176 vd.
[118] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/22-28
[119] Bkz. Tirmizî, İlm, 7 (5/34); Dârimi, Mukaddime, 24.
[120] Bkz. Kifâye, s. 265 vd
[121] Kifâye, s. 274.
[122] Meselâ bkz. Kifâye, s. 308.
[123] Kifâye, s. 311
[124] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/28-30
[125] Bkz. Hemmâm ibn Munebbih'in Sahîfesi, s. 26-31.
[126] İlk olarak M. Hamidullah Hoca tarafından mühim bir girişle neşredilen bu hadis mecmuasının Türkçeye üç ayrı tercümesi yapılmıştır.
[127] Hılyetul-Evliyâ', 3/363.
[128] Tabakat, İbn Sa'd, 7/448.
[129] Bkz. es-Sunne Kable't-Tedvîn, s. 373 vd.
[130] Muhtasar Hadis Tarihi, s, 80
[131] Musnedu'1-İmâm Zeyd, Beyrut, tarihsiz, 399 s.
[132] Bkz. es-Sunne Kable't-Tedvîn, s. 370-371.
[133] İbn Hacer'in; "(Tâbiûn sonu alimleri) her konuyu ayrı olarak tasnif ediyorlardı!" (Hedy, s. 5) sözü bunu düşündürüyor.
[134] Bir hadiste Hz. Peygamber'in sözünü veya işini bildiren söz kısmına "metin", bu metni birbirinden alıp nakleden kimselerin isimlerinin tarihi sıra içinde zikredildiği

kısma "sened" denir.

[135] el-Cerh ve't-Ta'dîl, 2/16; Şerefu Ashâbi'l-Hadis, s. 42.

[136] Şerefu Ashâbi'l-Hadis, s. 42

[137] Bu işe ıstılah olarak "tahrîc" veya "ihrâc" denir.

[138] Bkz. Câmiu'1-Usûl, 1/59-61.

[139] Feyzu'l-Kadîr, 1/22.

[140] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/30-43

[141] Makalâtu'l-Kevserî, s. 71.

[142] Bkz. Bazı. Hadis Meseleleri, s. 105-114. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/43-44

[143] Mîzânu'l-ftidâl, 4/604.

[144] Bu konuda bkz. Hadis Edebiyatı Tarihi, s. 130-138; İslâmiyyette Kadın Öğretimi, s. 22, 49; Tabakâtu'n-Nisâ' (el-Muhaddisat), Minberul-İslâm, Cumâde'1-Ûlâ, 1400, sayı: 5 ve devamı. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/44-45

[145] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/46-49

[146] Buradaki "sahih"den maksadımız, ıstılahî mânâsıyle "sahih" değil, bunun yanında "hasen"i ve, hatta zaiflikleri fazla olmayan bazı "zaif hadisleri de içine alan geniş bir mânâdır.

[147] Ahkâf: 46/9.

[148] Nahl: 16/43; Enbiyâ: 21/7.

[149] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/49/51

[150] Hadis Edebiyatı Tarihi, s. 109.

[151] Müslim'in ondan 73 hadis rivayet ettiği naklediliyor (Tehzîb, 5/296). Bunlardan birkaçı için bkz. Müslim, Salât, 205 (1/347), krş. Dârimi, 1319. hadis; Müslim, Nikâh, 64 (2/1036), krş. Dârimi, 2192. hadis; Müslim, Eşribe, 138 (3/168), Dârimi, 2074. hadis; Müslim, Musâfmn, 269 (1/559), krş. Dârimi, 3368. hadis; Müslim, Rüya, 17 (4/1778), krş. Dârimi, 2162. hadis; Müslim, Fedâilu's-Sahâbe, 140 (4/1928), krş. Dârimi, 2159. hadis; Müslim, Edâhi, 36 (3/1563), krş, Dârimi, 1966. hadis.

[152] Bir kaç örnek için bkz. Tirmizi, Zekât, 37 (3/63), krş. Dârimi, 1643. hadis; Tirmizi, Salât, 177 (2/6), Ahkâm, 1 (3/614), îmân, 13 (5/18), İlm, 16 (5/45).

[153] Târîhu Bağdâd, 10/31; Siyeru A'lâmı4n-Nubelâ', 12/225.

[154] Tirmizî, Ilel, 5/738. Bir kaç örnek için bkz, Tirmizi, Taharet, 13 (1/26), Ahkâm, 9 (3/ 622).

[155] Bkz. Tirmizi, Eşribe, 14 (4/303).

[156] Bkz. el-însâf, s. 86.

[157] el-Umerî, Musned'in birinci cildinin basıldığını bildirmektedir (Buhûs fî Târihi's-Sunne, s. 236). Bu bilgi, Musned'in, çok önceleri tamamı basılmış olan Sünen'den farklı bir eser olduğunu zannettiriyorsa da gerçekte ikisi aynı eserdir. el-Kasımî'nin; "Herhalde şimdi mevcûd olan (Dârimi'nin) el-Câmi'idir, el-Musned'i kaybolmuştur!" (Kavâîdu't-Tahdîs, s. 248) tahmini de doğru olmamalıdır. İstanbul kütüphanelerindeki birçok yazmada eserin ismi "el-Musned" olduğu gibi (Bkz. Reîsu'l-Küttâb, 257; Veliyyuddîn, 824; Feyzullah, 525) sonraları Sünen'e yapılan atıflarda da Musned ismi çok kullanılmıştır. Meselâ bkz. Feyzu'l-Kadîr, 2/193, krş. Dârimi, 706. hadis; Keşfu'z-Zunûn, 2/1683.

[158] Bkz. Fethu'l-Mugîs, 2/333.

[159] Bkz. Alam, 4/230.

[160] Leyde'deki "Sünen" nüshasının ismi Kitâbu'l-Müsnedi'l-Câmi'dir. Bkz. Etudes, p. 324.

[161] Köprülü, 1584, 124b - 126a.

[162] es-Sülâsiyyât tah. Ali Rıza Abdullah ve Ahmed el-Bizra, Beyrut, 1986/406, s. 49-62.

[163] Beyrut, 1985, s. 52-74.

[164] Bkz. Hediyyetu'l-Ârifîn, 1/441.

[165] Bkz. Keşfu z-Zunûn, s. 1434; el-Mecmû', 2/344, 459. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/52/54

[166] Bkz. Hadis Tarihi, T. Koçyiğit, s. 210.

[167] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/55-56

[168] Dârimi eserine bolca mevkuf ve maktu' haber almakla kendisinden önceki geleneğe uymuştu. Sonra "sünnet" (c. "sünen") denince sadece "merfû' " hadis anlaşılacak ve "sünen" türü kitaplara merfû olmayan hadisler İmkân ölçüsünde alınmayacaktır. Bkz. Mâ Temessu İleyhi'1-Hâce, s. 34; Levâmiu'1-Ukûl, 1/37.

[169] Bkz. Keşfu'z-Zunnûn, 2/1682; Tecrîd Mukaddimesi, s. 260

[170] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/56

[171] Bkz. Gas, 1/114.

[172] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/57

[173] Bkz. Dârimi ve Sünen'i, s. 16-23.

[174] Meselâ bkz. ibn Ebî Şeybe, 11/349, krş. Dârimi, 2974. hadis.

[175] Bkz. Musannaf, 4/443, krş. Dârimi, 1825. hadis.

[176] Bkz. Musned, 3/100, krş. Dârimi, 1879. hadis.

[177] Bkz. Sünenu Saîd, 2/269, krş. Dârimi, 2493. hadis.

[178] Bir kaç örnek için bkz. Buhâri, Hac, 57 (2/161), krş. Dârimi, 1845. hadis; Buhâri, Zekât, 15 (2/166), krş. Dârimi. 1645. hadis; Buhâri, Cumua, 30 (1/223), krş.

Dârimi, 1566. hadis; Buhâri, Nikâh, 21 (6/125), krş. Dârimi, 2261. hadis...

[179] Bkz. ibn Ebî Şeybe, 1/96, krş. Dârimi, 1020. hadis; ibn Ebî Şeybe, 10/528, krş. Dârimi, 3364. hadis.

[180] Bkz. Musned, 4/106, krş. Dârhni, 2747. hadis; Musned, 3/344, krş. Dârimi, 2129. hadis.

[181] Bkz. Müslim, Eşribe, 153 (3/1618), krş. Dârimi, 2066. hadis; Müslim, Salât, 238 (1/ 144), krş. Dârimi, 1338. hadis.

[182] Bkz. Ebû Dâvûd, Libâs, 6 (4/44), krş. Dârimi, 2497. hadis; Ebû Dâvûd, Hac, 10 (2/144), krş. Dârimi, 1811. hadis.

[183] Meselâ bkz. Buhâri, Ezan, 38 (1/161), krş. Dârimi, 1455.-1458. hadisler; Buhâri, Zebâih, 10 (6/222), 32 (6/231), krş. 2019. hadis.

[184] Bkz. el-Hıtta, s. 166

[185] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/57-58

[186] Meselâ bkz. Tavzîhul-Efkâr, 1/258; el-Menhel, 1/266.

[187] Meselâ bkz. Tavzîhul-Efkâr, 1/258; el-Menhel, 1/266.

[188] Meselâ bkz. Müslim, Cihâd, 132 (3/1433), Hac, 62 (2/854), Musâkat, 96 (3/1215).

[189] Meselâ bkz. Ebû Dâvûd, Diyât, 20 (4/188).

[190] Meselâ bkz. Tirmizi, Salât, 177 (2/6), Ahkâm, 1 (3/614).

[191] Meselâ bkz. Mîzânu'l-İ'tidâl, 2/412, 455.

[192] Tirmizi bir hadisi "Dârimi'nin kitaplarında" gördüğünü söyler (Bkz. Tirmizi, Hac, 6 (3/ 179). Bu hadis Sünen'de yoktur.

[193] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/59

[194] Bu türden açıklamalar hocalarının isimlerinde de vardır (Meselâ bkz. 230., 1212., 1368., 3125. ve 3393. hadisler). Bunlar, muhtemelen, talebelerinin, Dârimi'nin usûlüne uyarak koydukları açıklamalardır.

[195] Bkz. Kavâidu't-Tahdîs, s. 211.

[196] Meselâ bkz. 2119. hadis.

[197] Diğer bir örnek için bkz. 1446. hadis.

[198] Meselâ bkz. 56, 82,1200, 1846, 2002, 2472, 2541, 3181...

[199] Hatta Tirmizi'deki bir açıklamasına (Bkz. Tirmizî, ilm, 9 (5/37) bakılırsa onun, lafızdan ziyâde mânâya, senedden ziyâde metne önem verdiği de söylenebilir.

[200] Birkaç örnek için bkz. 668-2093; 669-761; 979-1004; 1622-1638; 2480-2491...

[201] Meselâ bkz. 1241-1320", 1627-1633; 1631-1674; 2532-3263; 2676-2685; 3451-3459-3466...

[202] Meselâ krş. 1287. hadisle Buhâri, Ezan, 20 (1/156), 2015. hadisle Buhâri Sayd,

2 (6/ 218).

[203] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/59-60

[204] Tavzîhul-Efkâr, 1/39.

[205] a.g.e., 1/37

[206] İbnu'l-Cevzî Sünen'deki bazı hadisleri Mevzuatına almıştır. Bkz. er-Ref ve't-Tekmîl, 3. baskı, s. 325.

[207] Meselâ bkz. 422. 1397, 2406., 2448., 3716. hadisler.

[208] Meselâ bkz. 751. 1362., 2486. hadisler.

[209] Meselâ bkz. 667.-672., 670.-671., 712.-713., 1201.-1202., 2044.-2045., 2618-2619. hadisler. Dârimi tercihlerinde bazan hocası Ahmed b. Hanbel'e de muhalefet eder. Meselâ bkz. 1289. hadis.

[210] Meselâ Sebre b. Ma'bed el-Lahmî ve el-Velîd İbnun-Nadr er-Remlî (2. hadiste), Hayyân b. Selmân (3024. hadiste), Rezîn b. Abdillah (3370. hadiste), Yahya b. Bistâm (3445, hadiste)...

[211] Tavzîhu'l-Eikâr, 1/39.

[212] Ulûmu'l-Hadis, s. 37; Fethu'l-Muğis, 1/79. Bu konuda bkz. el-Ecvibe, s. 66 vd Bununla beraber Irâkî, zaif hadise "sünnet" ismi verilmediğini kaydeder (Fethu'l-Muğis, 1/17).

[213] el-Hıtta, s. 119; el-Ecvibe, s. 90.

[214] Bu konuda bkz. Fethu'l-Muğîs, 1/84; Tavzîhul-Efkâr, 1/39; Mâ Temessu İleyhil-Hâce, s. 140; er-Risâletu'1-Mustatrafa, s. 13.; el-Hıtta, s. 225. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/60-61

[215] Meselâ Rikak'da 89. bâb ve sonrasında önce cehennem, sonra cennetle ilgili babların açılması; *"İçinizden oraya (yani cehenneme) uğramayacak hiçbir kimse yoktur!"* (Meryem: 19/71) âyetindeki mânâya uyma şeklinde değerlendirilebilir.

[216] Bkz. 1544. hadis ve devamı.

[217] Ekz. 1608. hadis ve devamı.

[218] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/62

[219] Meselâ krş. 2454. hadisin başlığı ile Ebû Dâvûd, Cihâd, 92 (3/43); 2523. hadisin başlığı ile Buhâri, Fiten, 7 (8/90); 2610. hadisin başlığı ile Tirmizi, Ahkâm, 38 (3/662); 2754. hadisin başlığı ile Müslim, Akdıye, 13 (3/1341)...

[220] Meselâ bkz. 901., 960., 1391., 1415,, 1418., 1470., 1741., 1243. ve 2366. hadislerin bâb başlıkları.

[221] Meselâ bkz. 2294. hadisin bâb başlığı.

[222] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/62-63

[223] Meselâ bkz. 4., 219., 265., 873., 1094., 2107., 2223., 2357., 2651., 3331., 3398. hadisler.

[224] Benimsediklerine birkaç örnek için bkz. 716., 864., 925., 1592., 3302. hadisler. Benimsemediklerine birkaç örnek için ise bkz. 728., 732., 861., 901., 1320., 2576., 2619., 2999. hadisler.

[225] Meselâ bkz. 422., 751., 1362., 1397., 2406., 2448., 2503. hadisler.

[226] Meselâ, bkz. 753.-754.; 1440.-1443., 1289. ve 2314. hadisler.

[227] Meselâ bkz. 286., 312., 921., 939., 1342., 1583-, 1948., 3139. hadisler.

[228] Meselâ bkz. 878., 932., 1566., 1668., 3316. hadisler.

[229] Meselâ bkz. 782., 1846., 2260., 2921., 3046. hadisler.

[230] Meselâ bkz. 671., 682., 1195., 1601., 1906., 2082., 2108., 2651., 2663., 2684., 3402., 3432. hadisler.

[231] Meselâ bkz. 2616. hadis.

[232] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/63-64

[233] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/64

[234] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/64

[235] Bustânu'l-Muhaddisin, s. 92.

[236] Bundan 262., 2048., 2049. hadisler gibi birkaç hadis müstesnadır. Bunlarda Seyyid Abdullah Hâşim Yemânî'nin Sünen neşrindeki numaralamasına uyduk.

[237] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/64

[238] Sünen'in rivayetine katılan birçok kadın hadisemin ismi için bkz. Hadis Edebiyatı Tarihi, s. 133-134. Ibnu's-Salâh'm ise Sünen'i okumadığı anlaşılmaktadır. Bkz. Ulûmu'l-Hadis, s. 34, krş. el-Bâisu'1-Hasis, s. 33.

[239] Hadis Edebiyatı Tarihi, s. 100 (Mişkâtu'l-Mesâbîh'in naşirinin mukaddimesinden naklen).

[240] er-Risâletu'1-Mustatrafa, s. 169.

[241] Tecrîd Mukaddimesi, s. 264.

[242] "Muvafakat", meşhur hadis alimlerinden birinin rivayet etmiş olduğu bir hadisi, sü-nedde bu alimin şeyhinde birleşmek üzere alime uğramayan bir senedle rivayet etmek demektir.

[243] Bkz. Gas, 17115.

[244] a.g.e. 1/114.

[245] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/65

ORUÇ KİTABI

1. "Şek Günü"nde Oruç Tutmanın Yasaklanması

1689. "Bize Abdullah b. Saîd haber verip (dedi ki): Bize Ebu Halid el-Ahmer, Amr b. Kays'tan, (O) Ebu İshak'tan, (O da) Sıla'dan (naklen), Sıla'nın şöyle dediğini rivayet etti:"
"(Birgün) Ammar b. Yasir'in yanındaydık. Derken kızartılmış bir koyun getirildi. O da,
"(Buyrun) yiyin" dedi. Bunun üzerine topluluktan biri kenara çekilip,
"Doğrusu ben orucum, (yiyemeyeceğim)" dedi. O zaman Ammar b. Yasir şöyle dedi:
"Kim, hakkında (Şaban günü. mü, Ramazan günü mü diye) şüphe edilen "şek günü'nde oruç tutarsa, Hz. Ebu'l Kasım (Muhammed'e) (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) isyan etmiş olur." [1]

Açıklama

Oruç, güneşin doğuşundan batışına kadarki müddet içinde yememek, içmemek ve cinsi münasebet yapmamak suretiyle yapılan mühim bir ibadettir. İslam'ın esaslarından birisi de Ramazan orucudur. Bu oruç, Hicri 2. yılda Şaban ayının 10. günü farz kılınmışlar. İslam'dan önceki ilahi dinlerde de, farklı şekillerde uygulanmış olsa da, oruç ibadeti vardı. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), İbn Receb'in, ilgili rivayetlerden vardığı neticeye göre, Mekke'de iken Muharremin onuncu (aşura) günü oruç tutardı. Bu günde Kureyşliler de oruç tutarlardı. Herhalde bu, Hz. İbrahim'den (Aleyhisselam) onlara intikal eden bir âdet idi. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Medine'ye gelip yahudilerin de aynı günde oruç tuttuklarını görünce, müslümanlara da o günde oruç tutmalarını emretmişti. Daha sonra Ramazan orucu farz kılınınca, aşura gününde oruç tutulmasını isteğe bırakmış, ömürlerinin sonunda ise, Ehl-i Kitab'a muhalefet etmek maksadıyla, aşura gününün

Önüne veya arkasına bir gün ilave edilmek suretiyle oruç tutulmasını emretmişti. En tercihe şayan görüşe göre aşura orucu, bu safhaların hiçbirinde farz kılınmamıştı.[2]
Her ibadet gibi orucun da, bu arada Ramazan orucunun da pek çok fayda ve hikmetinin olduğu muhakkaktır. Bunlar arasında, nefsi teskin edip gayr-ı meşru isteklerine mani olma; sahip olunan şeyleri kullanamamakla hem acizliğini görme ve hem de iradeyi kuvvetlendirme; fakir-fukaranın halini düşündürüp onlara yardıma vesile olma; Allah Azze ve Celle'nin nimetlerinin farkına varma; gizli-açık hiçbir yerde orucu bozucu bir şey yapamamakla Allah Azze ve Celle'nin murakabesini daha yakından hissetme zikredilebilir. Orucun vücut sağlığı açısından faydalar sağladığı da bugün artık çok iyi bilinen bir husustur. Bu ibadetin farz olduğu Ramazanda ise, dünyadaki bütün muslümanlar aynı zamanda oruç halini yaşadıklarından, fakir-zengin bütün müslümanlann birliğini-eşitliğini düşündürme ve sağlamada büyük bir âmil olur. Şurası muhakkaktır ki, bir müslüman bütün ibadetlerini olduğu gibi oruç ibadetini de, bu ve benzeri faydalarından dolayı değil, sırf Allah (Celle Celaluhu) rızası için yapar. Binaenaleyh onu, emredildiği şekilde yapmalıdır. İşte bu bölümde bu husus ve oruçla ilgili diğer bazı hususlar, Hadislerin ışığında sözkonusu edilmektedir.
Yukarıdaki Hadis "şek günü" denilen, yani Ramazan hilâlinin görülüp görülmediği, bu sebeple de o günün Şaban ayından mı, Ramazan ayından mı olduğu kesinlik kazanmayan bir günde oruç tutmanın menedildiğim göstermektedir. Ammar b. Yasir'in -Allah O'ndan razı olsun-, mezkur ifadesi merfu, yani Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sözü hükmündedir. Çünkü Sahabi, böyle bir sözü kendi görüşüyle söylemez.
Alimlerin ekserisi "şek günü"nde tutulması yasaklanan orucun, Ramazan niyetiyle tutulan oruç olduğunu söylemişlerdir. Ebu Hanife (Rahmetullahi Aleyh) ve Malik'e (Rahmetullahi Aleyh) göre "şek günü'nde Ramazan niyetiyle oruç tutmak, tahrimen mekruhtur. Ancak bu günde nafile niyetiyle veya başka bir vacib oruca niyet ederek oruç tutmakta bir mahzur yoktur. Şafii (Rahmetullahi Aleyh) ise, "şek günu'nde ne Ramazan orucunun,

ne de daha önceden başlamış olduğu oruç âdetine tesadüf etmeyen bir nafile niyetiyle tutulacak orucun sahih olmayacağını söylemiştir. O'na göre de, bu günde başka bir vacib oruca ve önceden âdet edinmiş olup da o güne rastlayan nafile bir oruca niyet edilerek oruç tutmakta bir mahzur yoktur.[3]

1690. "Bize Abdullah b. Saîd rivayet edip (dedi ki), bize İsmail b. meyye rivayet edip (dedi ki), bize Hatim b. Ebi Sağira, Simâk b. Harb'den, şöyle dediğini rivayet etti:"
"Şaban (ayından) mı, yoksa Ramazan ayından mı olduğu bana müşkil gelen bir günde sabahlamış ve oruçlu olmaya (niyet etmiştim). Derken İkrime'nin yanına gelmiştim. Bir de ne göreyim, O ekmekle bir sebze yiyor. "Kahvaltıya buyur" demişti. Ben de;
"Doğrusu ben orucum" demiştim. Bunun üzerine O;
"Allah'a yemin ederim ki, mutlaka orucunu bozacaksın" demişti. Ben O'nun (hiçbir) istisna payı bırakmayarak yemin ettiğini görünce (sofraya doğru) öne çıkıp özür beyan etmiştim. Çünkü sahur yemeğini bundan biraz önce yemiştim. Sonra (O'na);
"Şimdi yanındaki şeyi, (yani orucumu bozdurmaya sebep olan haberi) getir bakalım" demiştim de O, şöyle karşılık vermişti:
"Bize İbn Abbas rivayet edip dedi ki; Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"O (hilâli) görünce oruç tutun, onu görünce orucunuzu açın, (bayram yapın). Şayet onunla aranıza bir bulut girer (de onu göremezseniz, ayın günlerinin) sayısını otuza tamamlayın. O (Ramazan) ayına da, (Şabanın son bir-iki gününde oruç tutarak) bir nevi karşılama yapmayın![4]

2. (Ramazan) Hilâli Görülünce Oruç Tutulması

1691. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecid rivayet edip (dedi ki), bize Malik, Nafî'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün) Ramazanı zikredip şöyle buyurdu:" *"Hilâli görmedikçe (Ramazan) orucunu tutmayınız, onu görmedikçe de orucu açmayınız, (bayram*

yapmayınız). Fakat şayet (hilâl) size bulutlanır (da onu göremezseniz), onun için (otuz gün) takdir ediniz!"[5]

Açıklama

Ahmed b. Hanbel (Rahmetullahi Aleyh), bu Hadisin son cümlesini şöyle anlamıştır: "... onun için (günlerin sayısını) daraltın ve hilâlin bulutun altında olduğunu takdir edin." Buna göre Şaban ayının 29. günü bulut sebebiyle Ramazan hilâli görülemezse, ertesi günü Ramazan kabul edilip oruç tutulur. Nitekim bu Hadisin ravisi olan Abdullah b. Ömer'in (Radıyallahu Anh) böyle yaptığı nakledilmektedir. Ancak bu Hadisin, yine İbn Ömer'den (Radıyallahu Anh) gelen bazı rivayetleri; "... onun için otuz gün takdir edin" şeklindedir. Bu durumda ise ravinin uygulama ve görüşüne değil, rivayetine itibar edilir. Bazı âlimler de, son cümleyi; "....onu (hesap usulüyle) takdir edin" şeklinde anlamışlardır ki, buna göre, bulutlu havalarda Ramazan ve Şevvalin başlangıcı astronomik hesaplamalarla tesbit edilecektir. Fakat âlimlerin cumhuru bu Hadisin diğer rivayetlerine ve ilgili diğer Hadislere dayanarak, Ramazan ve Şevvalin başlangıçlarının ancak hilâlin görülmesiyle, bulut sebebiyle hilâl görülemediğinde ise Şaban ve Ramazan aylarının otuz gün takdir edilmesiyle tesbit edileceğini açıklamışlardır.[6]

1692. “Bize Haşim İbnu'l Kasım rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bana Muhammed b. Ziyâd rivayet edip (dedi ki), Ebu Hüreyre'yi şöyle derken işittim: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu veya Hz. Ebu'l Kasım (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:”
"*Onu (hilâli) görünce oruç tutunuz, onu görünce orucunuzu açınız. Fakat şayet (hilâl) size bulutlanır (da onu göremezseniz, ayı) otuz gün sayınız!"*[7]
1693. “Bize Ubeydullah b. Saîd haber verip (dedi ki), bize Sufyan, Amr'dan (yani İbn Dinar'dan), (O) Muhammed b. Cübeyr'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki,” O;
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem); *"O (hilâli) gördüğünüz*

zaman (Ramazan) orucunu tutunuz, onu (Şevvalin başında tekrar) gördüğünüz zaman ise orucunuzu açınız, (bayram yapınız). Fakat şayet (hilal) size bulutlanır (da onu göremezseniz, ayın günlerinin) sayısını otuzgüne tamamlayınız!" buyurdu" diyerek, (Ramazan) ayından önce (oruca) başlayan kimselere şaşmıştı."[8]

3. Hilâl Görüldüğünde Söylenilecek Söz

1694. "Bize Saîd b. Süleyman, Abdurrahman b. Osman b. İbrahim'den haber verdi (ki, O şöyle demiş): Bana babam, babası ile amcasından, (onlar da) İbn Ömer'den (naklen), O'nun şöyle dediğini haber verdi:"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hilâli gördüğü zaman şöyle buyururdu:
"Allahu ekber! Allah'ım! Onu üzerimize; güven, iman, selâmet, müslümanlık ve Rabb'imizin sevip razı olacağı şeylere muvaffakiyetle birlikte doğur! (Ey hilâl!) Bizim Rabb 'imiz de, senin Rabb 'in de Allah 'tır."[9]
1695. "Bize Muhamed b. Yezîd er-Rifâî ve İshak b. İbrahim haber verip (dediler ki), bize el-Akadi rivayet edip (dedi ki), bize Süleyman b. Süfyan el-Medini', Bilal b. Yahya b. Talha'dan, (O) babasından, (O da) Talha'dan (naklen) rivayet etti ki, O (Talha) şöyle dedi:"
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sel-lem) hilâli gördüğü zaman şöyle buyururdu:"
"Allah'ım! Onu üzerimize; güven, iman, selâmet ve müslümanlık ile birlikte doğur! (Ey hilâl!) Benim, Rabb'im de, senin Rabb'in de Allah'tır!"[10]

4. (Hilâlin) Görülmesinden Önce Oruca Başlama Yasağı

1696. "Bize Vehb b. Cerir rivayet edip (dedi ki), bize Hişam, Yahya'dan, (O) Ebu Seleme'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen), O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"

"Ramazan (hilâlinin görülmesinden) önce ne bir gün, ne de iki gün (oruç tutarak) öne geçmeyiniz. Ancak (Ramazandan bir-iki gün önce oruç tutacak olan kimse, sürekli olarak o zamanda) oruç tutan kişi ise, o orucu tutsun!"[11]

5. Ay Yirmi Dokuz (Gündür)

1697. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Eyyub'dan, (O) Nafi'den, (O da) ibn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki, O (ibn Ömer) şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Ay ancak yirmi dokuz (gündür). Binaenaleyh, o (hilâli) görmedikçe oruç tutmayınız, onu görmedikçe de orucunuzu açmayınız, (bayram yapmayınız). Fakat şayet (hilâl) size bulutlanırsa, onun için (otuz gün) takdir ediniz!"[12]

Açıklama

Hicri kameri aylar bazan 29 gün, bazan 30 gün çekerler. Bu Hadis-i Şerif de; "ayın asgari günleri ancak 29 gündür" veya "Ay ekseriye sadece 29 gün çeker" şeklinde anlaşılmıştır.[13]

6. Ramazan Hilâlinin Görülmesine Şahidlik Etmek

1698. "Bize Mervan b. Muhammed, Abdullah b. Vehb'den, (O) Yahya b. Salim'den, (O) Ebu Bekr b. Nafi'den, (O) babasından, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki, O (ibn Ömer) şöyle dedi:
"Halk (bir defasında Ramazan) hilâlini görmeye çıkmıştı da ben (hilâli görmüş), Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (gelerek) onu gördüğümü haber vermiştim. Bunun üzerine O, oruç tutmuş, halka da oruç tutmalarını emretmişti."[14]
1699. "Bana İsmet Ibnu'1-Fadl rivayet edip (dedi ki), bize Hüseyin el-Cu'fi, Zâide'den, (O) Sim âk'tan, (O) İkrime'den, (O da) İbn Ab bas'tan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"

(Bir defasında) bir bedevi Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip,
"Muhakkak ki ben hilâli gördüm" dedi. Bunun üzerine (Hz. Peygamber);
"Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına ve benim, Allah'ın elçisi olduğuma şehadet eder misin?" buyurdu. O, "Evet" dedi. (O zaman Hz. Peygamber);
"Bilal! Halka seslen de yarın oruç tutsunlar" buyurdu.[15]

7. Sahur Yiyen Kimse (Kendini) Yiyecek Ve İçecekten Ne Zaman Meneder?

1700. "Bize Ubeydullah b. Musa, İsrail'den, (O) Ebu İshak'tan, (O da) el-Bera'dan (naklen), O'nun şöyle dediğini haber verdi:"
(İlk zamanlar) Hz. Muhammed'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Ashabından bir adam oruçlu olur da, iftar vakti gelip iftar etmeden önce uyur idiyse, ne o gecesinde, ne de (ertesi) gününde, akşama varıncaya kadar (birşey) yiyemezdi. Kays b. Sırma el-Ensari de (bir Ramazan günü) oruçlu imiş. İftar vakti geldiğinde karısına gelip; "Yanında bir yiyecek var mı?" demiş. (Karısı);
"Yok, ama gidip senin için (birşeyler) araştırırım" demiş. (Kays) gündüzün (tarla ve bahçelerde) amelelik yaparmış. Bu sebeple gözüne dayanamayıp uyumuş. (Sonra) karısı gelmiş, O'nun (uyumuş olduğunu) görünce; "Mahrum olasıca, (yazık oldu sana!)" demiş. Derken gün yarıya varınca (Kays) bayıldı ve bu (durum) Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) anlatıldı. Bunun üzerine şu *"Oruç gecesi kadınlarınıza yaklaşmak size helâl kılındı."*[16] (ayeti) indi. Bundan dolayı (Sahabiler) çok sevindiler ve (fecr-i sadık'ın) beyaz ipliği (gecenin) siyah ipliğinden ayırdoluncaya kadar yiyip içtiler.[17]
1701. "Bize Ebu'l-Velid haber verip (dedi ki), bize Şerîk, Husayn'dan, (O) eş-Şabi'den, (O da) Adiyy b. Hatim'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:
"Ya Rasulullah" dedim, "yastığımın altına beyaz bir iple siyah bir ip koydum, (ama onlara baktığımda) bana hiçbir şey

ayırdolmadı." (Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)) buyurdu ki:
*"Gerçekten yastığın enliymiş, (gece ve gündüz ona sığmış!) Bu, yüce Allah'ın; "Fecrin beyaz ipliği (gecenin) siyah ipliğinden size ayırdoluncaya kadar yiyin, için"**[18]** ayetinde sadece gecenin gündüzden (ayrılması demektir.)"*[19]

8. Sahur Yemeğini Yemeyi Geciktirmenin Müstehablığı

1702. "Bize Müslim b. İbrahim haber verip (dedi ki), bize Hişam, Katâde'den, (O) Enes'ten, (O da) Zeyd b. Sabit'ten (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Biz (bir defasında) Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber sahur yemeği yedik. (Zeyd, sözüne devamla) şöyle dedi: Sonra (Hz. Peygamber) namaza kalktı. (Enes) dedi ki;
"Ezanla sahur arasında ne kadar (vakit) vardı?" dedim. (Zeyd de);
"Elli ayet okunacak kadar" cevabını verdi.[20]

9. Sahur Yemeğinin Bereketi Hakkında

1703. "Bize Saîd b. Amir, Şu'be'den, (O) Abdulaziz b. Suheyb'den, (O da) Enes'ten (naklen), O'nun şöyle dediğini haber verdi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Sahur yemeği yeyiniz. Çünkü sahur yemeğinde (veya sahur yemeği yemekte) bereket vardır."[21]
1704. "Bize Vehb b. Cerir rivayet edip (dedi ki), bize Musa b. Uleyy rivayet edip (dedi ki), babamı, Amr ibnu'l As'm azadlısı Ebu Kays'tan (naklen), şöyle anlatırken işittim:"
(Ebu Kays) demiş ki, "Amr ibnu'1-As, bize, sahurda yemesi için kendisine yemek yapmamızı emrederdi, ama ondan fazla almazdı." Bunun üzerine;
"Bize onu (yapmamızı) emrediyorsun. Halbuki, ondan fazla almıyorsun" dedik de O şöyle cevap verdi:
"Doğrusu ben onu size, arzu ettiğimden dolayı emretmiyorum.

Fakat Rasulullahı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem); *"Bizim orucumuzla Ehl-i Kitab'ın orucunu ayıran şey, seher (sahur) yemeğidir"* buyururken işitmiştim. (Bunun için, az da olsa sahur yemeği yiyorum)."[22]

Açıklama

Bu Hadisler gösteriyor ki, sahur yemeği yemek meşru ve müstehabdır. Önceki ilahî dinlerde ise, akşam iftardan sonra uyununca ertesi günün orucu başlıyor ve artık birşey yenilip içilemiyordu. Nitekim müslümanlıkta da oruç farz kılındığında ilk zamanlar durum böyleydi. Ancak daha sonra bu hüküm kaldırılmış ve fecr-i sâdıka kadar yiyip içmeye ve cinsi münasebete müsaade edilmiştir.
Sahur yemeğinin, Hadiste "bereket" adı verilen pek çok maddi ve manevi faydası vardır. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu emrine uymanın kazandıracağı, seher vaktinde Kur'an okuma, dua etme, nafile namaz kılma gibi ibadetlerin ruhi ve uhrevi semereleri, onun manevi faydaları arasında zikredilebilir. Orucun meşakkatsiz, rahat bir şekilde tutulmasına yardımcı olması ise sahur yemeğinin maddi "bereketi'dir.[23]

10. Oruca Geceden Kesin Niyet Etmeyen Kimseler

1705. "Bize Saîd b. Şurahbil rivayet edip (dedi ki), bize Leys b. Sa'd, Yahya b. Eyyub'dan, (O) Abdullah b. Ebi Bekr'den, (O) Salim b. Abdillah b. Ömer'den, (O) İbn Ömer'den, (O) Hafsa'dan, (O da) Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen), O'nun şöyle buyurduğunu rivayet etti:"
"Kim oruca fecr-i (sadıktan) önce niyet etmezse, onun orucu (sahih veya faziletli olmaz)."[24]
Abdullah (ed-Dârimî) dedi ki:
"Vacib (farz) olan (bir orucun) niyetinde bu (Hadisin zahirinin delâlet ettiği) görüşü kabulleniyorum."[25]

Açıklama

Bu Hadis oruca fecr-i sadıktan önce, geceden niyet etmenin vacib olduğunu göstermektedir. Malik (Rahmetulîahi Aleyh) bu Hadisin zahiriyle amel ederek, farz olsun-nafîle olsun, her oruçta geceden niyet etmenin vacib olduğunu söylemiştir. Şafii (Rahmetullahi Aleyh) ile Ahmed'e (Rahmetullahi Aleyh) göre ise bu Hadis, sadece farz oruçlarla alâkalıdır. Binaenaleyh, onlara göre nafile oruçlarda geceden niyet etmek vacib değildir. Hanifilere göre ise, Ramazan orucu gibi zamanı muayyen olan oruçlarla nafile oruçlar, gündüzün zevalden öncesine kadar yapılacak niyetle sahih olurlar. Onlar yukarıdaki Hadiste; orucun daha faziletli olan şeklinin veya kaza, keffaret gibi zamanı muayyen olmayan oruçların yahut niyeti, önceki günün akşamından evvel yapılan bir orucun söz konusu olduğu görüşündedirler.[26]

11. İftarın Hemen Yapılması Hakkında

1706. "Bize Muhammed b. Yusuf, Sufyan es-Sevri'den, (O) Ebu Hazim'den, (O da) Sehl b. Sa'd'dan (naklen), O'nun şöyle dediğini haber verdi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"

"İnsanlar, iftarı (akşam olunca) hemen yaptıkları sürece hayırda olmaya devam edeceklerdir!"[27]

1707. "Bize Osman b. Muhammed rivayet edip (dedi Ki), Dize Abde, Hişam b. Urve'den, (O) babasından, (O) Asım b. Ömer'den, (O da) Hz. Ömer'den (naklen), O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"

"Gece gelip gündüz gidince ve güneş batınca, iftar vaktine girersin."[28]

12. Kendileriyle İftar EdilmesiMüstehab Olan Şeyler

1708. "Bize Ebu'n-Nu'man haber verip (dedi ki), bize Sabit b.

Yezid rivayet edip (dedi ki)f bize Asım, Hafsa'dan, (O) er-Rebab ed-Dabbiyye'den, (O da) amcası Selman b. Amir'den (naklen) rivayet etti ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"

"Biriniz iftar edeceğinde hurma ile iftar etsin. Eğer (hurma) bulamazsa, su ile iftar etsin. Çünkü su temiz ve temizleyicidir." [29]

13. Bir Oruçluyu İftar Ettirenin Fazileti

1709. "Bize Ya'lâ haber verip (dedi ki), bize Abdulmelik, Atâ'dan, (O) Zeyd b. Halid el-Cuheni'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen), O'nun şöyle buyurduğunu rivayet etti:"

"Kim bir oruçluyu iftar ettirirse ona, onun (yani oruçlunun) sevabının aynısı yazılır. Bununla beraber bu, o oruçlunun sevabından da (hiçbir şey) eksiltmez."[30]

14. Oruçta "Visal" Yasağı

1710. "Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, Ebu'z-Zinâd'dan, (O) el-A'rac'dan, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen), O'nun şöyle dediğini rivayet etti:" Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), iki defa; *"Visal'den (yani arada iftar etmeyip ikigünün orucunu birleştirmek suretiyle peşpeşe oruç tutmaktan) sakının!"* buyurmuştu da (Ashab);

"Ama sen visal yapıyorsun" demişlerdi. Bunun üzerine O şöyle buyurmuştu:

"Şüphe yok ki, ben sizin gibi değilim. Muhakkak ki ben gecemi, Rabb'im beni yedirip içirerek geçiririm!"[31]

1711. "Bize Saîd İbnu'r-Rebi' rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Katâde'den, (O da) Enes'ten (naklen), O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"

Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);

"Visal yapmayınız, (yani arada iftar etmeyip iki günün orucunu birleştirmek suretiyle peşpeşe oruç tutmayınız!)" buyurmuştu

da;
"Şüphesiz sen bunu yapıyorsun" denilmişti. Bunun üzerine O;
"Şüphe yok ki, ben sizin gibi değilim. Muhakkak ki ben yedirilir, içirilirim!" buyurmuştu.[32]

1712. "Bize Abdullah b. Salih rivayet edip (dedi ki), bize el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Yezid b. Abdillah, Abdullah b. Habbâb'dan, (O da) Ebu Saîd el-Hudri'den (naklen) rivayet etti ki, O, Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işitmiş:"
"Visal yapmayınız. Hanginiz visal yapmak isterse, seher (vaktine) kadar visal yapsın!" (Ashab);
"Muhakkak ki sen visal yapıyorsun, ya Rasulullah" demişler. (O zaman Hz. Peygamber) şöyle buyurmuş: *"Gerçekten ben, beni yediren bir yediricim, beni içiren (bir içiricim) olduğu bir halde gecelerim!"*[33]

1713. "Bize Abdullah b. Salih rivayet edip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Ukayl, İbn Şihâb'dan rivayet etti (ki, O şöyle demiş:) Bana Ebu Seleme b. Abdirrahman haber verdi ki, Ebu Hüreyre şöyle demiş:"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) visalden menetmişti de, bazı müslümanlar;
"Ama sen visal yapıyorsun" demişlerdi. Bunun üzerine Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Şüphesiz ben sizin gibi değilim. Muhakkak ki ben, 'Rabb'im beni yedirip içirdiği bir halde gecelerim!" buyurmuştu. Ama onlar visal yapmaktan vazgeçmeye (yine razı olmayınca, (Hz. Peygamber) onlara (ibret) olsun diye bir gün visal yapmış, sonra (tekrar) bir gün visal yapmış, sonra da onlar (Şevval yani bayram) hilâlini görmüşlerdi. O zaman (Hz. Peygamber, visalden) vazgeçmeye razı olmadıklarından dolayı onları azarlarcasına; *"Eğer (hilâlin görülmesi) gecikseydi, size (ibret olsun diye visali) daha fazla yapacaktım!"* buyurmuştu.[34]

Açıklama

"Visal", birden fazla günün oruçlarını, arada akşamları hiç iftar etmeyerek birleştirmek demektir. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), yukarıda zikredilmiş olan Hadislerde görüldüğü gibi, visalden menetmiştir. Yukarıdaki son Hadis ise, bazı Sahabilerin, Hz. Pey-gamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu menedişinden onun "haramlık" ifade etmediğini anladıklarını göstermektedir. Çünkü onlar, bu yasak emrinin haramlık ifade ettiğini anlamış olsalardı, visal yapmakta ısrar etmezlerdi. Alimlerin cumhuru da, bu hadislerden visalin mekruh olduğu hükmünü çıkarmışlardı. Bazı âlimler ise visalin, dayanabilene mubah, dayanamayacak olana haram olduğunu söylemişlerdir.

Rabbu'l-Alemin'in (Celle Celaluhu), Hz. Peygamber'i geceleyin yedirip içirmesi, hakiki manada da, mecazi manada da anlaşılabilir. Mecazi manada bu, yüce Allah Azze ve Celle'nin Hz. Peygamber'e açlık ve susuzluğu hissetmeme kabiliyeti, ibadete ve sair işlere dayanma gücü vermesi, yani adetâ manevi bir yedirip-içirme demek olur.[35]

15. Yolculukta Oruç Tutmak

1714. “Bize Muhammed b. Yusuf, Sufyan'dan, (O) Hişam b. Urve'den, (O) Urve'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi ki, Hamza b. Amr el-Eslemi, Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sorup şöyle dedi:” "Ya Rasulullah! Ben yolculuğa çıkmak istiyorum. Bana ne emir buyurursunuz, (orucu tutayım mı, tutmayayım mı?)" (Rasul-i Ekrem) buyurdu ki:

"Dilersen orucunu tut, dilersen orucunu aç!"[36]

1715. “Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, ez-Zühri'den, (O) Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe'den, (O da) tbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:”

“Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), fetih yılı (H. 8. yıl) yola çıkmış ve (yolculuğu esnasında) el-Kedid'e[37] varıncaya kadar (Ramazan) orucunu tutmuş, insanlar da oruçlarını tutmuşlardı. Sonra orucunu açmış, bunun üzerine insanlar da oruçlarını açmışlardı. Böylece onlar, Rasulullah'ın (Sallallahu

Aleyhi ve Sellem) fiillerinden en yeni olanı alıp uygularlardı.”[38]
1716. “Bize Haşim İbnu'l-Kasım ve Ebu'l-Velid haber verip (dediler ki), bize Şu'be, Muhammed b. Abdirrahman el-Ensari'den rivayet etti ki, O şöyle demiş: Ben Muhammed b. Amr ibni'l-Hasan'ı, Cabir b. Abdillah'tan (naklen) rivayet ederken işittim ki; O anlatmış ki,”
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir defasında) bir yolculukta imiş; Derken bir kalabalık görmüş. (Orada), üzerine gölgelik yapılan bir adam varmış.
"Ne bu?" buyurmuş.
"Bu, (fenalık geçiren) bir oruçlu!" demişler. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurmuş:
"Yolculukta oruç tutmak, (yapılması kesinlikle istenilen) hayırlı işlerden değildir!"[39]
1717. “Bize Osman b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Yunus, ez-Zühriıden, (O) Safvan b. Abdillah'tan, (O) Ümmü'd-Derdadan, (O da) Ka'b b. Asım el-Eşari'den (naklen) rivayet etti ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:”
"Yolculukta oruç tutmak, (yapılması kesinlikle istenilen) hayırlı işlerden değildir!"[40]
1718. “Bize Muhammed b. Ahmed rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan rivayet edip (dedi ki), bize ez-Zühri, Safvan b. Abdillah b. Safvan'dan, (O) Ümmü'd-Derda'dan, (O) Ka'b b. Asım el-Eş’ari'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O şöyle buyurdu:”
"Yolculukta oruç tutmak, (yapılması kesinlikle istenilen) hayırlı işlerden değildir!"[41]

16. Orucunu Açmak Konusunda Yolcuya (Tanınan) Kolaylık

1719. “Bize Ebu'l-Muğîre rivayet edip (dedi ki), bize el-Evzaî, Yahya'dan, (O) Ebu Kılâbe'den, (O) Ebu'l-Muhacir'den, (O da) Ebu Ümeyye ed-Damri'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:”

“Bir yolculuktan (gelip) Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) huzuruna çıkmış ve kendisine selâm vermiştim. Sonra çıkmaya yeltendiğimde;
"Yemeği bekle, Ebu Ümeyye!" buyurmuştu. (Ebu Ümeyye, sözüne devamla) dedi ki, bunun üzerine ben; "Doğrusu ben oruçluyum, ya Nebiyyullah!" demiştim. O zaman (Hz. Peygamber) şöyle buyurmuştu:
"Gel de yolcu hakkında sana haber vereyim: Muhakkak ki Allah ondan, (Ramazan) orucunu ve (dört rekâtlı farz) namazların yarısını kaldırmıştır!"[42]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"Yolcu (Ramazanda) isterse orucunu tutar, isterse orucunu açar."[43]

17. Kişi, Yolculuk Yapmak İsteğiyle Evinden Çıktığında Ne Zaman Orucunu Açar?

1720. “Bize Abdullah b. Yezid el-Mukri' rivayet edip (dedi ki), bize Saîd b. Ebi Eyyub rivayet edip (dedi ki), bana Yezid b. Ebi Habib rivayet etti ki, Küleyb b. Zühl, Ubeyd b. Cebr'den[44] (naklen) O'na haber vermiş ki, (Ubeyd) şöyle demiş:”

“Ebu Basra el-Ğıfari ile birlikte Ramazanda el-Fustat'tan[45] bir gemiye bindik. Derken gemi demir aldı. Ardından O'na kahvaltısı getirildi. Sonra O (bana);
"yaklaş!" dedi. Ben de;
"(Şehrin) evlerini görmüyor musun?" dedim. O zaman Ebu Basra da;
"Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Sünnetinden yüz mü çevirdin?" dedi.[46]

Açıklama

Ramazanda, dört rekâtlı farz namazları kısaltmanın caiz olacağı bir uzaklığa yolculuk yapacak birinin, yolculuğuna fecirden önce çıkması şartıyla oruç tutup tutmaması isteğine bırakılmıştır.

(Han-belilere göre, mezkur yolculuğa zevalden sonra çıkan bir kimse de orucunu açabilir.) Bununla beraber, Hanefi ve Şafiilere göre, yolculukta oruç tutmak kendine zor gelmeyen kimsenin orucunu tutması menduptur. Malikiler, zor gelmese de, yolculukta oruç tutmamanın daha faziletli olduğunu, Hanbeliler ise, yolculukta oruç tutmamanın, her halükârda Sünnet, oruç tutmanın mekruh olduğunu söylemişlerdir. Yukarıdaki Hadis ise, zahiri manasıyla, yolculuğa çıkan kimsenin, bulunduğu şehrin evlerini geçmeden orucunu açabileceğini göstermektedir. Ancak âlimlerin tamamına yakını, yolculuğa çıkıldığında, şehrin evleri geçilmeden orucun açılmayacağı görüşündedir. Buna göre, yukarıdaki olayda orucunu açanlar, çıktıkları şehrin evleri, gözlerinin önünden henüz kaybolmamış idiyseler de, onları geçmiş olmalılar.[47]

18. Ramazan Ayında İken Bile Bile Bir Gün Orucunu Bozan Kimse

1721. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) Habib b. Ebi Sabifden, (O) Ebu'l Mutavvis'ten, (O) babasından, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"

"Kim, ne (Şer'i) bir müsaade, ne de bir hastalık olmaksızın Ramazan ayından bir gün orucunu bozarsa, artık yıl boyu oruç tutsa da, yılın tamamının orucu onu ödeyemez!"[48]

1722. "Bize Ebu'l-Velid haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bana Habib b. Ebi Sabit haber verip dedi ki, ben Umâre b. Umeyr'i, Ebu'l-Mutavvis'ten, (O) babasından, (O) Ebu Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet ederken işittim ki, (Hz. Peygamber) şöyle buyurmuş:"

"Kim, Allah'ın kendisine verdiği bir müsaade olmaksızın Ramazanda bir gün orucunu bozarsa, yılın (tamamının) orucu (bile) onu ödeyemez!"[49]

Açıklama

Bu Hadis, Şer'i bir mazeret olmaksızın bir Ramazan orucunu bozan kimsenin ne büyük bir fazileti kaybettiğini göstermektedir. Bu kimse artık, bu günün yerine bütün yıl oruç tutsa da onun faziletini elde edemeyecektir. Bununla beraber, ilgili diğer Hadislerin delâlet ettiği gibi, mazeretsiz olarak, bile bile bozulan bir Ramazan orucu yerine, gününe gün oruç tutulması ve "keffâret'inin yerine getirilmesi, kaybedilen fazilet bir yana, kâfidir. Mazeretsiz olarak bozulan bir Ramazan orucunun "keffaret'i ise, sırasıyla (müslüman) bir köle âzâd etmek, bu mümkün olmazsa hiç ara vermeksizin iki ay oruç tutmak, buna da güç yetirilemezse altmış fakiri doyurmaktır. Malikiler, orucun keffâretinde bu sıraya uymanın gerekli olmadığı görüşündedirler. Bununla beraber onlara göre, sırasıyla en faziletli olanı fakirleri doyurmak veya köle âzâd etmek yahut iki ay oruç tutmaktır.[50]

19. Ramazan Ayında Gündüzün Karısıyla Cinsi Münasebet Yapan Kimse Hakkında

1723. "Bize Süleyman b. Davud el-Haşimi rivayet edip (dedi ki), bize İbrahim b. Sa'd, ez-Zühri'den, (O) Humeyd b. Abdirrahman'dan, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir adam gelip;
"Mahvoldum!" dedi. (Rasul-i Ekrem);
"Peki, seni mahveden nedir?" buyurdu. (O adam);
"Ramazan ayında (gündüzün) karımla cinsi münasebet yaptım" dedi. (Rasul-i Ekrem);
"O halde bir köle âzâd et!" buyurdu. (Adam);
"Bende (köle) yok" dedi, (Rasul-i Ekrem);
"O halde peşpeşe iki ay oruç tut!" buyurdu. (Adam);
"Gücüm yetmez" dedi. (Rasul-i Ekrem);
"Peki, altmış yoksulu doyur!" buyurdu. (Adam);
"(Bu kadar yiyeceği) bulamam" dedi. (Ebu Hüreyre, sözüne devamla) dedi ki, derken Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve

Sellem), içinde hurma bulunan bir zenbil getirildi. O zaman (Hz. Peygamber);

"(O meseleyi) soran nerede? Şunu sadaka olarak ver!" buyurdu. (Adam da;

"Benim ailemden daha fakire mi (vereceğim), ya Rasulullah? Vallahi, şu (Medine'nin) iki taşlığı arasında bizden daha fakir olan hiçbir ev ehli yoktur" dedi. Bunun üzerine Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), yan dişleri görünecek kadar gülerek;

"O halde siz (ona daha müstehaksınız)" buyurdu.[51]

1724. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecid rivayet edip (dedi ki), bize Malik, İbn Şihâb'dan, (O) Humeyd b. Abdirrahman'dan, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki,"

"Bir adam Ramazanda orucunu bozdu..." Sonra O, (yani Ubeydullah veya Malik, yukarıdakinin benzeri olan) Hadisi zikretti.[52]

1725. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Saîd el-Ensari rivayet etti ki, Abdurrahman ibnu'l-Kasım O'na haber vermiş ki, Muhammed b. Ca'fer ibnu'z-Zübeyr kendisine haber vermiş ki, O, Hz. Aişe'yi, şöyle derken işitmiş:"

(Birgün) bir adam Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sorup, yandığını (mahvolduğunu) söyledi. (Hz. Peygamber) de ona, kendisine ne olduğunu sordu. O, hanımıyla Ramazanda cinsi münasebet yaptığını söyledi. Derken Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), arak denilen ve içinde hurma bulunan bir zenbil getirildi de (Rasulullah);

"Yanıp (mahvolan) kimse nerede?" buyurdu. Adam da ayağa kaltı. O zaman (Hz. Peygamber);

"Şunu sadaka olarak ver!" buyurdu.[53]

20. Kadının, Kocasının İzni Olmadan Nafile Oruç Tutması Yasağı

1726. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Şerik, el-A'meş'ten, (O) Ebu Salih'ten, (O) Ebu Saîd el-Hudri'den, (O da) Hz. Peygamberden (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber

verdi ki;" O, bir kadına; *"Mutlaka onun (yani kocanın) izniyle (nafile) oruç tut!"* buyurdu.[54]
1727. "Bize Muhammed b. Ahmed haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Ebu'z-Zinâd'dan, (O) el-Arac'dan, (O) Ebu Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O şöyle buyurdu:" *"Kadın, Ramazan dışında kocası yanında bulunuyorken onun izni olmaksızın hiçbir gün nafile oruç tutamaz!"*[55]
1728. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) Ebu'z-Zinâd'dan, (O) Musa b. Ebi Osman'dan, (O) babasından, (O) Ebu Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Seltem) (naklen) haber verdi ki, O şöyle buyurdu:"
"Kadın, kocası yanında bulunuyorken, onun izni olmaksızın hiçbir gün oruç tutamaz!"[56]

21. Öpme Hususunda Oruçluya Kolaylık

1729. "Bize Haccâc b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Hişam b. Urve'den, (O) babasından, (O da teyzesi) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) oruçlu iken (hanımlarını) öperdi."[57] (Bu haberi naklettikten) sonra Urve şöyle dedi:
"İyi bilin ki, o (yani öpme), sadece hayra(!) davet eder!"[58]
1730. "Bize Sa'd b. Hafs et-Talhi haber verip (dedi ki), bize Şeyban, Yahya b. Ebi Kesir'den, (O) Ebu Seleme'den (O) Ömer b. Abdilaziz'den, (O) Urve'den, (O da teyzesi) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), oruçlu iken kendisini öperdi."[59]
1731. "Bize Ebu'l-Velid et-Tayâlisî rivayet edip (dedi ki), bize Leys b. Sa'd, Bukeyr b. Abdillah ibni'l-Eşecc'den, (O) Abdulmelik b. Saîd el-Ensari'den, (O) Cabir b. Abdillah'tan, (O da) Ömer ibnu'l Hattab'dan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
(Birgün) neşelenip coştum ve oruçlu olduğum halde (hanımımı) öptüm. Bunun Üzerine Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip;

"hakikaten ben bugün büyük bir iş işledim, oruçlu olduğum halde (hanımımı) öptüm" dedim. O;
"Ne dersin, (oruçlu iken) ağzında su çalkasan (bu orucuna zarar verir mi?)" buyurdu.
"Bu durumda (oruca) zarar vermez" dedim. O da;
"O halde neyi (soruyorsun?)" buyurdu.[60]

Açıklama

Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), bu Hadiste Hz. Ömer'e (Radıyallahu Anh), öpmenin orucu bozmayacağını kıyas yoluyla açıklamıştır. Şöyle ki, Hz. Ömer (Radıyallahu Anh), ağızda su çalkamanın (mazmaza) orucu bozmayacağını biliyordu. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), öpmenin de öyle olduğunu, onun da orucu bozmayacağını anlatmış olmaktadır. Bu iki fiilîn benzeme yönleri, onların, oruçluya haram olan iki fiilin başlangıçları olmalarıdır. Mazmaza, su içmenin, öpme ise cinsi münasebetin başlangıçlarıdır. İşte su içmenin başlangıcı olan mazmaza nasıl orucu bozmuyorsa, cinsi münasebetin başlangcı olan öpme de orucu bozmaz.
Bu bölümde zikredilen Hadisler, oruçlu iken, hanımını öpmenin caiz olduğunu, bunun orucu bozmayacağını göstermektedir. Alimlerin cumhuru bu esası kabul etmiş olmakla beraber, ilgili diğer hadisleri de göz önüne alarak, teferruatta bazı farklı görüşler beyan etmişlerdir. Şöyle ki, Hanefiler, meni gelmesinden (inzal) veya cinsi münasebete götürmesinden emin olunmadığında öpmenin mekruh olduğunu söylemişlerdir. Onlar, "fahiş öpme" denilen, dudakları emme şeklindeki öpmenin ise mutlaka, yani mezkur şeylerden emin olunsa da olunmasa da, mekruh olduğu görüşündedirler. İmam Malik'in (Rahmetullahi Aleyh) meşhur görüşüne göre de oruçlu için, hanımını her türlü öpmesi mekruhtur. O, oruçlunun, nefsine karşı mezkur şeylerden emin olmaması halinde öpmenin haram olacağını söylemiştir. Şafiilere gelince onlar, şehvetini tahrik etmeyen kimseye öpmenin haram olmadığını, ancak onun yapılmamasının daha iyi olduğunu söylemişlerdir. Öpme sonucu "inzal" meydana gelirse, âlimlerin ittifakıyla, o günün orucunun

kaza edilmesi gerekir. İmam Malik (Rahmetullahi Alayh), ayrıca keffaretin gerektiğini de söylemiştir. Öpme sonucu mezi gelince ise, İmam Malik (Rahmetullahi Aleyh) ve Ahmed'e (Rahmetullahi Aleyh) göre yine kaza gerekir, Hanefilere ve Şafiilere göre ise gerekmez.[61]

22. Oruç Tutmak İstediği Halde Cünüb Olarak Sabahlayan Kimse Hakkında

1732. "Bize Ebu Asun haber verip (dedi ki), bize Abdulmelik - yani ibn Cüreyc rivayet edip (dedi ki), bana İbn Şihab haber verdi ki; Ebu Bekr kendisine, babasından (naklen) haber vermiş ki, Hz. Ümmü Seleme ve Hz. Aişe Ona haber vermişler ki:"
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), hanımından (yam onunla cinsi münasebetinden) dolayı cünüb olarak sabahlar, sonra (yine de) orucunu tutarmış."[62]

23. (Oruçlu İken) Unutarak Yiyen Kimse Hakkında

1733. "Bize Osman b. Mu ha m m e d haber verip (dedi ki), bize Cerir, Hişam'dan, (O) İbn Sîrîn'den, (O) Ebu Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O (Rasulullah) şöyle buyurdu:"
"Kim oruçlu olduğu halde unutup da yiyip içerse, orucunu tamamlasın. Çünkü onu ancak Allah yedirip içirmiştir."[63]

1734. "Bize Ebu Ca'fer Muhammet! b. Mihran el-Ham mâl haber verip (dedi ki), bize Hatim b. İsmail, el-Haris b, Abdirrahman b. Zübâb'dan, (O) amcasından, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Selîem) şöyle buyurdu:"
"Biriniz, oruçlu olduğu halde unutarak yediği veya içtiği, sonra da (oruçlu olduğunu) hatırladığında orucunu tamamlasın. Çünkü onu ancak Allah yedirip içirmiştir."
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:

"Hicazlılar (bu kimsenin o orucunu) kaza edeceğini söylüyorlar. Ben ise, kaza etmeyeceği kanaatindeyim."[64]

Açıklama

Bu Hadis, unutarak yeme-içmenin orucu bozmayacağını göstermektedir. Ebu Hanife (Rahmetullahi Aleyh) ve Şafii (Rahmetullahi Aleyh), bu Hadisin zahiri manasına uygun görüş beyan etmişler ve oruç bozucu hiçbir şeyin, unutarak yapılması halinde orucun bozulmayacağını söylemişlerdir. Ahmed b. Hanbel (Rahmetullahi Aleyh) ise unutarak yeme-içmenin orucu bozmayacağını, ama oruçlu olduğunu unutarak cinsi münasebet yapan kimseye hem orucun kazasının, hem de keffâretin gerektiğini açıklamıştır. Malike (Rahmetullahi Aleyh) göre ise, oruç bozucu bir şeyi unutarak yapan kimseye sadece orucun kazası gerekir, kefîaret gerekmez.[65]

24. Oruçlunun Kusması

1735. "Bize Abdüssamed b. Abdilvaris haber verip (dedi ki), bana babam rivayet edip (dedi ki), bana Hüseyin el-Muallim, Yahya b. Ebi Kesir'den, (O) el-Evzai'den, (O) Yeis İbnu'l-Velid'den, (O) babasından, (O) Ma'dan b. Ebi Talha'dan, (O da) Ebu'd-Derda'dan (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kustu ve bunun üzerine orucunu açtı. (Ma'dan dedi ki), sonra ben Dımeşk Camisi'nde Sevban ile karşılaştım ve bunu O'na anlattım. O da;
"Doğru söylemiş, O'na, (abdest alması veya ağzını yıkaması için) bu (seferki) abdest suyunu ben dökmüştüm" dedi.[66]

Açıklama

Bundan sonraki Hadisin de delâlet ettiği gibi, irade dışı meydana gelen kusmalar orucu bozmaz, irade ile yapılanlar ise bozar. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu Hadiste zikredilen kusması, ya nafile bir oruç tutuyorken iradî olmuştur veya yine

nafile bir oruç tutuyorken irade dışı vuku bulmuş, ancak kendisinde zayıflık hissettiği için orucunu açmıştır. Sevban'ın (Radıyallahu Anh) bahsettiği "abdest suyu dökme" meselesi de iki şekilde anlaşılmıştır. Ebu Ha-nife'ye (Rahmetullahi Aleyh) göre, burada Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), kusmasından dolayı abdesti bozulduğu için yeniden abdest alması sözkonusudur. Şafiiye (Rahmetullahi Aleyh) göre ise Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), abdest suyu ile ya ağzını ve yüzünü yıkamıştır yahut bu durumda abdest almayı müstehab gördüğü için abdest almıştır. Tabiatiyle bu Hadisin, kusmanın abdesti bozduğuna delil olabilmesi için, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kusmasından önce abdestli olduğunun tesbit edilmesi lazımdır.[67]

25. Bu Konudaki Kolaylık

1736. “Bize İshak b. İbrahim haber verip (dedi ki), bize İsa b. Yunus, Hişam b. Hassandan, (O) İbn Sîrîn'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:”
"Oruçlunun ağzına istemediği halde kusmuk geldiğinde ona, (o günün orucunun) kazası gerekmez. (Ama iradesiyle) kasten kusarsa, ona (o günün orucunun) kazası gerekir."[68]
İsa (b. Yunus) dedi ki,
"Basralılar zannettiler ki, Hişam bu (Hadisin rivayetinde) yanılmıştır. İşte ihtilaf noktası buradadır."[69]

26. Kan Almak ("Hıcâmet") Oruçlunun Orucunu Bozar

1737. “Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), Asım, Abdullah b. Zeyd'den, (O) Ebu'l-Eş'as es-San'ani'den, (O) Ebu Esma' er-Rahabi'den, (O da) Şeddâd b. Evs'ten (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:”
“Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Ramazanın on sekizinde (bir yerden) geçtik de, (Rasulullah) kan aldıran bir adam gördü. Bunun üzerine Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve

Sellem); şöyle buyurdu:”

"Kan alan da, (kendisinden) kan alınan da orucunu bozmuştur!" [70]

1738. “Bize Vehb b. Cerir haber verip (dedi ki), bize Hişam, Yahya'dan, (O da) Ebu Kılâbe'den (naklen) rivayet etti ki, Ebu Esma' er-Rahabi O'na rivayet etmiş ki, Sevban kendisine rivayet edip şöyle demiş:”

Bir ara Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) el-Baki'de[71] yürüyordu. Bir de gördü ki, bir adam kan aldırıyor. Bunun üzerine;

"Kan alan da, (kendisinden) kan alınan da orucunu bozmuştur!" buyurdu.[72]

Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:

"Ben Ramazandaki oruçta kan aldırmaktan sakınırım."[73]

Açıklama

Bu Hadisler; zahiri manalarıyla, kan almanın (hıcâmat), hem kan alanın, hem de kan aldıranın oruçlarını bozacağını göstermektedir. Bazı âlimlerle bareber Ahmed b. Hanbel (Rahmetullahi Aleyh), bu Hadisleri zahiri manalanyla anlamış ve "hıcâmat'ın orucu bozacağını söylemişlerdir. Alimlerin cumhuru ise, ilgili diğer Hadislere dayanarak hıcâmatın orucu bozmayacağını belirtmişlerdir. Onların bir kısmı yukarıdaki Hadisleri te'vil etmişler, bir kısmı ise onların hükümlerinin mensuh olduğunu söylemişlerdir. Te'vil edenlere göre bu Hadislerin manası, "kan alan ve aldıran, orucunu bozma tehlikesiyle karşı karşıya kalır" şeklindedir. Çünkü kan aldıran, kan verme sebebiyle za'fa uğrar, gücünü kaybeder. O zamanki usulle kan alan kimse ise, kan alma âletini emerken boğazına kan kaçırabilir. Dilde buna benzer ifadeler de kullanılır. Mesela bir tehlikeye maruz kalan kimse hakkında, "mahvoldu, helak oldu" denir. Halbuki, o henüz öyle olmamıştır. Yukarıdaki Hadislerin mensuh olduğunu söyleyenler ise İbn Abbas'ın (Radıyallahu Anh) Hz. Peygamber'i H. 10. yılda oruçlu iken kan aldırdığını gördüğüne dair haberi ile oruçlunun hıcâmatına izin

veren bazı Hadisleri delil getirirler. Şeddâd b. Evs'in rivayet ettiği Hadis ise, bazı rivayetlerinde tasrih edildiği gibi, H. 8. yılda şeref-varid olmuştu. Bununla beraber Malik (Rahmetullahi Aleyh) ve Şafii'ye (Rahmetullahi Aleyh) göre, oruçlunun hıcâmatı mekruhtur. Hanefilere göre ise mekruh değildir.[74]

27. Oruçlu Gıybet Eder de Orucunu Yarıp Yırtar

1739. "Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Halid b. Abdillah, Ebu Uyeyne'nin azadlısı olan Vâsıl'dan, (O) Beşşar b. Ebi Seyf ten (O) el-Velid b. Abdirrahman'dan, (O) Iyaz b. Ğutayf tan, (O da) Ebu Ubeyde ihnu'l Cerrah'tan (naklen) rivayet etti ki:"
O şöyle dedi: Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:
"Oruç, (oruçlu) onu yarıp yırtmadıkça (zedelemedikçe, onun için) bir kalkandır!"[75]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"(Hz. Peygamber, orucu) gıybetle (zedelemeyi) kastediyor."[76]

Açıklama

Oruç dünyada, nefsani arzuları azaltmak ve iradeyi kuvvetlendirmek suretiyle oruçlu için kötülüklere karşı bir kalkan olur. O, diğer taraftan iyiliklere yöneltir. Böylece oruç, Allah Azze ve Celle'nin rızasını kazandırmakla da Ahirette Cehennem'e karşı bir kalkan olur. Ancak orucun bu neticeleri sağlaması için, oruçlu iken, esasen haram olan gıybet gibi kötü fiillerin yapılmaması gerekir. Bu gibi kötü fiiler orucu bozmazlarsa da, onun meydana getirdiği manevi, güzel havayı bozar ve orucu semeresiz kılarlar.[77]

28. Oruçlunun Sürme Çekmesi

1740. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Abdurrahman ibnu'n-Nu'man Ebu'n-Numan el-Ensari rivayet

edip (dedi ki), bana babam, dedemden (naklen) rivayet etti ki,”
“Dedem, Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) getirilmiş, O da başını okşamış ve şöyle buyurmuş: "*Gündüz oruçlu iken gözüne sürme çekme. Gece ise, ismidle gözüne sürme çek. Çünkü o, görmeyi aydınlatır, kılları bitirip büyütür!*" [78]

Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:

"(Oruçlunun) sürme çekmesinde bir mahzur görmüyorum."[79]

Açıklama

Bu Hadis, zayıflığı sebebiyle, oruçlunun sürme çekmesinin hükmü hakkında delil olamaz. Bununla beraber onun sahih olduğu farz olunsa da, oruçlunun sürme çekmemesinin müstehab olacağını ifade eder. Çünkü Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kendisi, oruçlu iken sürme çekmişti. Alimler, ilgili diğer Hadislere dayanarak oruçlunun sürme çekmesinin hükmünü şu şekilde açıklamışlardır: Malikilere göre oruçlunun sürme çekmesi, sürme, çekenin boğazına ulaşması kesin ise haram, şüpheli ise mekruhtur. Şafiiler ile Ebu Hanife'ye (Rahmetullahi Aleyh) göre ise, oruçlunun sürme çekmesi caizdir ve sürme, tadı boğazda hissedilse de, orucu bozmaz.[80]

29. Yüce Allah'ın; “O Halde Sizden Kim Bu Ayda Hazır Bulunursa, Onda Oruç Tutsun”[81] Ayetinin Açıklaması Hakkında

1741. “Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana Bekr -ki O İbn Mudar'dır-, Amr ibnu'l-Haris'ten, (O) Seleme İbnu'l-Ekva'nın azadlısı Yezid’den, (O da) Seleme'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:
"Şu ayet, yani *"O (orucu tutmaya) gücü yeten (ama onu tutmayanlar) üzerine, bir yoksul doyumu fidye gerekir"*[82] ayeti nazil olduğunda, oruç tutmayıp fidye vermek isteyen

kimseler (böyle) yaparlardı. Nihayet, o (ayetten) sonraki ayet nazil oldu da onun hükmünü yürürlükten kaldırdı, (onu neshetti).[83]

Açıklama

Bu Hadis, Ramazan orucunda kısmi bir tedriciliğin olduğunu göstermektedir. Bu ve ilgili diğer Hadislere göre Ramazan orucu ilk farz kılındığında isteyenler, oruç tutmaya güçleri yettiği halde tutmayıp yerine fidye verebiliyorlardı. Ramazan orucu kendilerine ağır ve fazla gelenler için alıştırma safhası olan bir müddetten sonra bu kolaylık kaldırılmış ve oruç tutmamayı caiz kılan bir mazereti bulunmayan herkesin Ramazan orucunu tutması emredilmiştir. Bu da müteakip ayetteki şu cümle ile olmuştu: "*O halde sizden kim bu ayda hazır bulunursa, onda oruç tutsun.*" Bu ayetlerin tefsirinde âlimlerin ekserisinin görüşü böyledir. Bununla beraber yine âlimlerin çoğu, oruca mukabil yoksul doyurma hükmünün, oruç tutmaya gücü yetmeyen yaşlı kimse hakkında bakî olduğunu söylemişlerdir. Malik'e (Rahmetullahi Aleyh) göre ise, "yoksul yedirme" hükmü de herkes için kaldırılmıştır. Yani O'na göre oruç tutmaya gücü yetmeyen ihtiyar kimse, oruca mukabil fakir doyurmakla mükellef değildir. Burada bu ayetler arasında neshin olmadığına kani olup, bilhassa Bakara Suresi 184. ayetindeki mezkur cümleyi farklı şekillerde tefsir eden âlimlerin olduğunu da belirtelim. Ayrıca bazı âlimlere göre Bakara Sûresi, 184. ayetindeki mezkur cümleyi, aynı ayetin devamındaki; *"Oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır"* cümlesi neshetmiştir. Bu ayetler arasında neshe kani olan âlimler ise, nasihin, müteakip 185. ayet içindeki mezkur cümle olduğunu söylemişlerdir. Dârimî'nin (Rahmetullahi Aleyh) de bu görüşte olduğu anlaşılmaktadır.[84]

30. Nafile Olarak Oruçlu Sabahlayan, Sonra Orucunu Açan Kimse Hakkında

1742. “Bize Ebu'n-Nu'man haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Simâk b. Harb'dan, (O) Ümmü Hâni'nin kızının oğlu veya Ümmü Hâni'nin oğlunun oğlu Harun'dan, (O da) Ümmü Hâni'den (naklen) rivayet etti ki,”

Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), (birgün) kendisi oruçlu iken yanma girmişti. Derken (içinde içilecek birşey bulunan) bir kap getirilmiş, O da içmiş, sonra (kabı) kendisine vermiş, kendisi de içmişti. (O zaman Ümmü Hâni' orucunu bozduğunu, ne yapması gerektiğini sormuş), Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de şöyle buyurmuştu:
"Şayet (bozduğun bu oruç) Ramazan (orucunun) kazası idiyse (yerine) bir gün oruç tut. Nafile idiyse, onu istersen kaza et, istersen kaza etme."[85]
1743. “Bize Osman b. Muhammed rivayet edip (dedi ki), bize Cerir, Yezid b. Ebi Ziyâd'dan, (O) Abdullah ibnu'l-Haris'ten, (O da) Ümmü Hâni1 den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:”
“Mekke'nin fethedildiği gün(ler)de (bir gün) Hz. Fâtıma gelip Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) soluna, Ümmü Hâni' ise sağına oturmuştu. (Ümmü Hâni', sözüne devamla) dedi ki, derken hizmetçi kadın, içinde bir içecek bulunan bir kap getirip O'na vermiş, O da ondan içmiş, sonra onu Ümmü Hâni'ye vermiş, O da ondan içmiş, ardından şöyle demişti:
"Ya Rasulullah, gerçekten ben orucumu bozdum. Ben oruçlu idim!" Bunun üzerine (Hz. Peygamber) O'na;
"Bir şey mi kaza ediyordun?" diye sormuş, O;
"Hayır!" demiş, (Hz. Peygamber de);
"O halde, nafile idiyse, (orucunu bozman) sana zarar vermez!" buyurmuştu.[86]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"Ben bu (Hadisin zahirinin delâlet ettiği) görüşü kabulleniyorum."[87]

Açıklama

Bu Hadis, nafile olarak tutulmakta olan bir orucu bozmanın caiz olduğunu ve kaza edilmesinin gerekmediğini göstermektedir.

Şafiiler ve Hanbeliler, bu Hadise uygun görüş beyan etmiş ve başlanılmış nafile bir orucu bitirmenin müstehab olduğunu, ancak, bir özürden dolayı bozulması halinde bunun günah olmayacağını, kazasının da gerekmeyeceğini söylemişlerdir. Bununla beraber onlara göre, bozulan nafile bir orucun kaza edilmesi müstehabdır. Hanefilerle Malikiler ise, konuyla ilgili diğer delillere dayanarak, başlanılan nafile bir orucun bitirilmesinin vacip olduğunu ve özürsüz olarak onu bozmanın caiz olmadığını açıklamışlardır. Onlara göre nafile bir oruç, özürsüz olarak bozulursa günah işlenmiş olur ve bu orucun kaza edilmesi gerekir. Nafile bir oruç, bir özürden dolayı bozulursa, Hanefi'lere göre yine kazası gerekir, Malikilere göre ise, nafile bir orucu, bir özürden dolayı bozmak günah olmadığı gibi, onun kazası da gerekmez. Burada, İbn-i Hümam (Rahmetullahi Aleyh) gibi bazı Hanefi âlimlerin, nafile bir orucu özürsüz olarak bozmanın da mubah olduğu görüşünü tercih ettiklerini kaydedelim.[88]

31. Oruçlu İken Yemeğe Çağrılan Kimse, "Gerçekten Ben Oruçluyum" Desin

1744. "Bize Haccâc b. Minhâl haber verip (dedi ki), bize Süfyan b. Uyeyne, Ebu'z-Zinâd'dan, (O) el-A'rec'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Biriniz oruçlu iken yemeğe çağrıldığı zaman, "gerçekten ben oruçluyum" desin."[89]

32. Oruçlunun Yanında (Birşey) Yenildiğinde (Ne Olacağı) Hakkında

1745. "Bize Haşim İbmı'l-Kasım haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Habib el-Ensari'den rivayet etti ki, O şöyle demiş:"
"Ben, Leyla adlı bir azadlımızı, ninesi[90] Ümü Umara bint Ka'b'dan (naklen) rivayet ederken işittim ki, Hz. Peygamber

(Sallallaku Aleyhi ve Sellem) (bir gün) O'nun yanına girmiş, O da O'na bir yiyecek getirilmesini istemiş. (Yiyecek getirilince, Hz. Peygamber) O'na;
"Yiyin!" buyurmuş. Bunun üzerine O;
"Doğrusu ben oruçluyum" demiş. O zaman Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş: *"Şüphe yok ki, oruçlunun yanında (birşey) yenildiğinde, (yiyenler yemelerini) bitirinceye kadar"* -(Hz. peygamber) belki de; *"yemelerini tamamlayıncaya kadar"* buyurmuştu-, *melekler ona hayır dua ederler!"*[91]

33. Şa'ban (Orucunu) Ramazan (Orucuna) Bitiştirmek

1746. "Bize Ubeydullah, İsrail'den, (O) Mansur'dan, (O) Salim'den, (O) Ebu Seleme'den, (O da) Ümmü Seleme'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
"Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Şaban (ayı) hariç, hiçbir ayı tam olarak oruçla geçirdiğini görmedim. Çünkü O, bu (ayı), peşpeşe gelen (oruçlu) iki ay olmaları için Ramazana bitiştirirdi. O (bazan) bir ayda (o kadar) oruç tutardı ki, biz "(artık O, hiç) orucunu açmayacak" derdik. (Bazan de o kadar) orucunu açardı ki, biz "(artık O, hiç) oruç tutmayacak" derdik!"[92]

34. Şaban'ın Yarıya Varmasından Sonra Oruç Tutma Yasağı

1747. "Bize Abdussamed b. Abdulvaris haber verip (dedi ki), bize Abdurrahman el-Hanefî -ki O'na, Abdurrahman b. İbrahim denilir-, el-Ala'dan, (O) babasından, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Şa'banın yarısı olunca oruç tutmaktan (kendinizi) alıkoyunuz!" [93]

1748. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mübarek, Abdulaziz b. Muhammed'den, (O) el-Alâ'dan, (O) babasından, (O da) Ebu

Hüreyre'den (naklen), bunun (yani bir önceki Hadisin) benzerini haber verdi."[94]

Açıklama

Bu Hadis, Şaban ayının ikinci yarısında oruç tutmanın menedildiğini göstermektedir. Birçok Şafii âlim, bu Hadisi zahiri manasıyla anlamış ve oruç tutanın mutadı olan bir oruç olmadıkça veya ilk yarısıyla birleştirilmedikçe, Şa'banın ikinci yarısında oruç tutmanın yasak olduğunu söylemişlerdir. Alimlerin cumhuru ise, ilgili diğer Hadislere dayanarak, "şek günü" hariç, Şa'banın ikinci yarısında oruç tutmanın mubah olduğunu açıklamışlardır. Onlara göre bu Hadis zayıf olup, delil olmaya elverişli değildir. Ancak İbn Hibban (Rahmetullahi Aleyh), İbn Hazım (Rahmetullahi Aleyh) ve İbn Abdi'1-Berr (Rahmetullahi Aleyh), bu Hadisin sahih, Tirmizi (Rahmetullahi Aleyh) ise hasen-sahih olduğunu söylemişlerdir. Bu durumda bu Hadisteki men', Şa'banın ikinci yarısında ya Ramazan orucuna bir mukaddime ve bir ihtiyat niyetiyle, ya da ilk yarısıyla bitiştirilmeyerek tutulan oruçla alâkalıdır.[95]

35. Ayın Sonunda Oruç Tutmak

1749. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize el-Cureyri, Ebu'1-Alâ' ibni'ş-Şıhhîir'den, (O) Mutarrif'ten, (O da) İmran b. Husayn'dan (naklen) haber verdi ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir adama;
"Bu ayın "serer'inde oruç tuttun mu?" buyurdu. O da;
"Hayır" dedi. (O zaman Hz. Peygamber);
"Ramazan orucunu (bitirip) açtığın zaman, iki gün oruç tut" buyurdu.[96]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"(Ayın) "sereri", "sonu" demektir."[97]

Açıklama

Bazı âlimler "ayın sereri"nin "ayın ortası" manasına geldiğini söy-lemişlerse de, âlimlerin cumhuruna göre "ayın sereri", "ayın sonu" demek olup, bununla da ajan 28. ve 29. günleri ile, ay otuz çektiğinde, 30. günü kastedilmektedir. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Ramazan orucuna bir-iki gün öncesinden başlamayı menettiği için, bu Hadis şu şekilde yorumlanmıştır: Zikri geçen Sahabi, ayın sonunda oruç tutmayı âdet haline getirmişti. Sonra Hz. Peyamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Ramazana bir-iki gün öncesinden başlamayı menettiğini duyunca bu âdetini terketmişti. Halbuki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu yasağından, nezr ettiği ve âdet edindiği oruç günleri, Ramazanın bir-iki gün öncesine rastlayanların oruç tutmasını istisna etmişti. Bu sebeple Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi Sellem) o Sahabiye, âdet edindiği orucunu tutmasını emretmişti.[98]

36. Hz. Peygamberin Orucu Hakkında

1750. “Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Ebu Avâne, Ebu Bişr'den, (O) Saîd b. Cubeyr'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:”

Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Ramazan'dan başka hiçbir ayı tam olarak oruçla geçirmemiştir. Gerçekten O oruç tuttuğunda, biri;
"Hayır, vallahi O (artık hiç) orucunu açmayacak!" diyecek kadar (fazla) oruç tutardı. Orucunu açtığında ise, biri; "Hayır, vallahi O (artık hiç) oruç tutmayacak!" diyecek kadar (fazla) orucunu açardı.[99]

Açıklama

Daha önce Hz. Ümmti Seleme'nin (Radıyallahu Anha), Hz. Peygamber'in Şaban ayını tam olarak oruçlu geçirdiğini belirten bir haberi geçmişti (bkz. 1746. Hadis). Bu sebeple ya İbn Abbas (Radıyallahu Anh), Hz. Peygamber'in Şaban ayını tam olarak

oruçlu geçirdiğini bilmediğinden yukarıdaki sözü söylemiştir, yahut Hz. Ümmü Seleme (Radıyallahu Anha) mezkur sözüyle, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Şaban ayının ekserisini oruçlu geçirdiğini kasdetmiştir. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Şaban ayını, muhtemelen bazan tamamıyla oruçlu geçirmiş, bazan da, bunun vacib olmadığını ifade için kısmen oruçlu geçirmiştir.[100]

37. Senenin Her Günü Oruç Tutmaktan Men'

1751. "Bize Muhammed b. Yusuf, el-Evzai'den, (O) Katâde'den, (O), Mutarrif b. Abdillah ibni'ş-Şihhîr'den, (O da) babasından (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
(Bir gün) Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanında, senenin her günü (daima) oruç tutan bir adamdan bahsedildi de, O şöyle buyurdu:
"(Bu adam) ne oruç tutmuş, ne oruç tutmamış!"[101]

38. Her Aydan Üç Gün Oruç Tutmak Hakkında

1752. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize el-Avvam rivayet edip (dedi ki), bize Süleyman rivayet etti ki; O, İbn Ebi Süleyman'dan işitmiş ki; O, Ebu Hüreyre'yi şöyle derken işitmiş:"
"Dostum (Hz. Peygamber) bana, (hiç) terketmeyeceğim üç şeyi, yani mutlaka vitir (namazını kılarak) uyumamı, her aydan üç gün oruç tutmamı ve kuşluğun iki rekat (namazını) bırakmamamı tavsiye etti."[102]
1753. "Bize Ebu'l-Velid haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Abbas el-Cureyri'den, (O) Ebu Osman'dan, (O da) Ebu Hü-reyre'den (naklen), onun (yani bir önceki Hadisin) benzerini rivayet etti."[103]
1754. "Bize Ebu'l-Velid rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Muaviye b. Kurre'den (O), babasından, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet

etti ki, O şöyle buyurdu:”
"Ak (günlerde) oruç tutmak, senenin her günü oruç tutup iftar etmek (demektir)."[104]

Açıklama

"Ak günler: Eyyâm-ı Bid", geceleri başından sonuna kadar mehttaplı olmakla gece-gündüz aydınlık olan günlerdir. Bu günler, bazı merfu Hadislere göre hicri-kameri ayların 13., 14. ve 15. günleridir. Yukarıdaki Hadis bu günlerde oruç tutmanın müstehab ve tüm seneyi oruçlu geçirmek kadar sevaplı olduğunu göstermektedir. Dârimî (Rahmetullahi Aleyh), Ebu Hüreyre'nin (Radıyallahu Anh) rivayetiyle Kurre'nin (Rahmetullahi Aleyh) bu rivayetini bir bölümde vermekle, her halde, Ebu Hüreyre'ye (Radıyallahu Anh) tavsiye edilen üç gün orucun, bu "ak günler"de tutulacak oruç olduğuna işaret etmek istemiştir. Buhari (Rahmetullahi Aleyh) de, Ebu Hüreyre'nin (Radıyallahu Anh) rivayetine; "Ak günlerde, onüç, ondört ve onbeşinci günlerde oruç tutmak" başlığını koyarak,[105] aynı kanaatte olduğuna işaret etmiştir.[106]

39. Cuma Günü Oruç Tutma Yasağı Hakkında

1755. “Bize Ebu Asım, İbn Cureyc'den, (O) Abdulhamid b. Cübeyr b. Şeybe'den, (O da) Muhammed b. Abbâd b. Ca'fer'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:” Cabir'e,
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), cuma günü oruç tutmayı menetti mi?" dedim. O da;
"Evet! Şu Ev'in, (Kabe'nin) Rabb'ine andolsun ki, (onu yasaklamıştı)!" cevabını verdi.[107]

40. Cumartesi Günü Oruç Tutmak Hakkında

1756. “Bize Ebu Asım, Sevr'den, (O da) Halid b. Ma1 d an'dan (naklen) haber verdi (ki, O şöyle demiş): Bana Abdullah b. Busr,

"es-Sanıma" denilen kızkardeşinden (naklen) rivayet etti ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:”

"Size farz kılınmış olan (oruçlar) hariç, cumartesi günü (nafile olarak) oruç tutmayın. Şayet biriniz sadece şunun gibi bir şey veya bir ağaç kabuğu bulsa da, onu (bile) çiğnesin, (oruç tutmasın)."[108]

Açıklama

Bu Hadis, zahiri manasıyla, cumartesi günü nafile oruç tutmanın mutlak olarak menedildiğini göstermektedir. Ancak diğer bazı Hadisler göz önüne alınınca anlaşılmıştır ki, bu Hadiste yasaklanan, yalnızca cumartesi günü nafile oruç tutmaktır. Cumartesi gününe cumayı veya pazarı ekleyerek nafile oruç tutmakta ise bir mahzur yoktur. Hanefi'ler, Şafiiler ve Hanbeliler bu görüştedirler. Bu durumda cumartesi oruç tutma yasağının hikmeti, bu günü, yahudiler gibi ibadetle geçirerek ta'zim etmemek ve böylece onlara muhalefet etmektir. İmam Malik (Rahmetullahi Aleyh) ile bir grup âlim ise, tek başına da olsa, cumartesi günü nafile oruç tutmanın mekruh olmadığını söylemişlerdir. Onlara göre bu Hadis mensuh veya mensuh olmadığı kabul edilse de, delil olarak kullanılamayacak kadar zayıf bir Hadistir. Ebu Davud (Rahmetullahi Alayh) de bu Hadisin mensuh olduğu görüşündedir. Buna göre, "ilk zamanlarda Hz. Peygamber'in, vahyin gelmediği hususlarda yahudilere uyma şeklindeki uygulamasına uygun olarak, yahudilerin haftalık bayram günü olan cumartesi günü oruç tutmak yasaklanmış, sonra bu hüküm kaldırılmıştı" denebilir. Ancak Hadisin mensuhluğunu gösterecek bir delil de yoktur.[109]

41. Pazartesi Ve Perşembe Günleri Oruç Tutmak Hakkında

1757. “Bize Vehb b. Cerir rivayet edip (dedi ki), bize Hişam, Yahya'dan, (O da) Amr İbnu'l-Hakem b. Sevban'dan (naklen) rivayet etti ki, Kudâme b. Maz'un'un azadlısı kendisine rivayet

etmiş ki, Usâme'nin azadlısı O'na rivayet etmiş ki, O şöyle demiş:”

“Usâme, Vadi'l-Kura'da[110] kendisine ait bir mülke giderdi de, pazartesi ve perşembe (günleri) yolda (nafile) oruç tutardı. Bunun üzerine ben kendisine dedim ki,”

"Niçin yolculukta pazartesi ve perşembe (günleri) oruç tutuyorsun? Halbuki sen yaşlandın ve kuvvetten düştün -veya bünyen zayıflaştı-!" O da şöyle karşılık verdi:

“Muhakkak ki Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) pazartesi ve perşembe (günleri) oruç tutardı ve O şöyle buyurmuştu:”

"Şüphe yok ki, insanların amelleri (yüce Allah'a) pazartesi ve perşembe günleri arzolunur."[111]

1758. “Bize Ebu Asım, Muhammed b. Rifa'a'dan, (O) Süheyl'den, (O) babasından, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) haber verdi ki,”

Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) pazartesi ve perşembe günleri oruç tutardı. Ben, kendilerine (niçin bu günlerde oruç tuttuğunu) sormuştum da, O şöyle buyurmuştu:

"Şüphe yok ki, ameller (yüce Allah'a) pazartesi ve perşembe günleri arzolunur."[112]

42. Davud Orucu Hakkında

1759. “Bize Osman b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Süfyan b. Uyeyne, Amr -yani İbn Dinâr-'dan, (O) Amr b. Evs'ten, (O da) Abdullah b. Amr'dan (naklen) rivayet etti ki; O (sözü Hz. Peygamber'e) nisbet ederek şöyle dedi:”

"Allah'ın (Celle Celaluhu) en çok sevdiği (nafile) oruç, Davud'un (tuttuğu gibi tutulan) oruçtur. O, bir gün oruç tutar, bir gün orucunu açardı. Allah'ın (Azze ve Celle) en çok sevdiği (nafile) namaz da Davud'un (kıldığı gibi kılınan) namazdır. O (gecenin) yarısını namazla, üçte birini uykuyla, altıda birini ise tesbihatla, ("sübhanellah" demekle, Allah'ı zikirle) geçirirdi."

Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:

"Bu son cümle, yanılgı veya hatadır. O, muhakkak ki şöyledir: O

gecenin yarısını uykuyla, üçte birini namazla, altıda birini tesbihatla geçirirdi."[113]

43. Fıtır (Ramazan Bayramı) Günü İle Kurban (Bayramı) Günü Oruç Tutma Yasağı

1760. "Bize Saîd b. Âmir, Şu'be'den, (O) Abdulmelikten, (O) Umeyr'den, (O) Ziyad'ın azadlısı Kaza'a'dan, (O) Ebu Said el-Hudri'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O şöyle buyurdu:"
"İki günde, fıtır (Ramazan bayramı) günü ile kurban (bayramı) gününde oruç tutmak yoktur!"[114]

44. Şevval (Ayından) Altı (Gün) Oruç Tutmak

1761. "Bize Nuaym b. Hammâd rivayet edip (dedi ki), bize Abdulaziz b. Muhammed rivayet edip (dedi ki), bize Safvan ve Sa'd b. Saîd, Ömer b. Sabit'ten, (O) Ebu Eyyub'dan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet ettiler ki, O şöyle buyurdu:"
"Kim Ramazan orucunu tutar, sonra buna Şevvalden altı (gün oruç) eklerse, işte bu, bütün sene oruç tutmak (demektir)." [115]

1762. "Bize Yahya b. Hassan rivayet edip (dedi ki), bize Yahya b. Hamza rivayet edip (dedi ki), bize Yahya İbnu'l-Haris ez-Zimari, Ebu Esma' er-Rahabi'den, (O da) Sevban'dan (naklen) rivayet etti ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"On aya mukabil bir ay, onlardan sonra da iki aya mukabil altı gün oruç tutmak, işte bu, yılın tamamını (oruçlu geçirmek demektir)."[116] (Hz. Peygamber, bir ay ve altı gün ile) Ramazan ayını ve ondan sonraki altı günü kastediyor.[117]

45. Muharrem (Ayı) Orucu Hakkında

1763. "Bize Muhammed b. Saîd rivayet edip (dedi ki), bize Muhamed b. Fudayl, Abdurrahman b. İshak'tan, (O da) en-Nu'man b. Sa'd'dan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"

Bir adam Hz. Ali'ye geldi ve O'na, Ramazan ayından sonra kendisinde oruç tutacağı bir ay sordu. Hz, Ali de ona şöyle cevap verdi: Bana bunu, bir adamın Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Ramazan ayından sonra yılın hangi ayında oruç tutacağını soruşunu işitmemden sonra hiç kimse sormadı, (Hz. Peygamber ona) Muharrem (ayında) oruç tutmasını emretmiş ve şöyle buyurmuştu:
"Muhakak ki bu (Muharrem ayında), Allah'ın, bir topluluğun tev-besini kabul ettiği ve (yine) onda bir topluluğun tevbesini kabul edeceği bir gün vardır."[118]
1764. "Bize Zeyd b. Avf haber verip (dedi ki), bize Ebu Avâne, Abdulmelik b. Umeyr'den, (O) Muhammed İbnu'l-Munteşir'den, (O) Humeyd b. Abdirrahman'dan, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki, Hz. Peygamber (Sallallaku Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Ramazan ayından sonra en fazilteli oruç, Allah'ın "Muharrem" adını verdiğiniz ayında (tutulan oruçtur)."[119]
1765. "Bize Ebu Nuaym rivayet edip, Yahya b. Hassan da haber verip (dediler ki), bize Ebu Avâne, Ebu Bişr'den, (O) Humeyd b. Abdirrahman el-Hımyeri'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) haber verdi ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Ramazan ayından sonra en faziletli oruç, Muharrem (orucudur)."[120]

Açıklama

Muharrem ayı, Hicri senenin ilk ayı ve kendilerine saygı gösterilen, zamanlarında savaş yapılmasını Allah Azze ve Celle'nin haram kıldığı dört "haram ay"dan[121] biridir. Bu aya "Allah ayı" denmesinin hikmeti ise, muhtemelen, mezkur dört

ayın sene içindeki ilki olmasındandır. Muharrem orucunun faziletinin de, bir bakıma, yılın ilk günlerini ferdin ve toplumun maddi-manevi eğitiminde büyük katkıları olan oruç ibadeti ile geçirmekten kaynaklanması muhtemeldir.[122]

46. Aşura Günü Oruç Tutmak Hakkında

1766. "Bize Seni b. Hammâd haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Ebu Bişr'den, (O) Saîd b. Cübeyr'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Medine'ye, yahudiler aşura gününde oruç tutarlarken gelmişti. Derken onlara (bu orucun sebebini) sormuş, onlar da;
"Bu (gün), Musa'nın, Firavn'a galip geldiği gündür. (Bunun için bu günde oruç tutarız)" cevabını vermişlerdi. Bunun üzerine Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (Ashabına) şöyle buyurmuştu:
"Siz Musa'ya daha layık, daha yakınsınız. Binaenaleyh, siz de bu (günde) oruç tutunuz!"[123]
1767. "Bize Ubeydullah b. Abdi İme cid haber verip (dedi ki), bize İbn Ebu Zi'b, ez-Zühri'den, (O) Urve'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki, (O şöyle dedi): Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) aşura gününde oruç tutar, o günde) oruç tutmayı bize emrederdi.[124]
1768. Bize Ebu Asım, Yezid b. Ebi Ubeyd'den, (O da) Seleme ibnu'l-Ekva'da (naklen) haber verdi ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), aşura günü Eslem'li bir adamı (şöyle demek üzere) göndermişti: *"Bugün aşura günüdür. Kim yemiş-içmişse, günününgeri kalanını (birŞey yiyip içmeksin) tamamlasa Kim yememiş-içmemişse, bu (gün) oruç tutsun!"*[125]
1769. "Bize Ya'lâ, Muhammed b. İshak'tan, (O) Nafi'den, (U da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Bu (gün) aşura günüdür, Kureyş (kabilesi mensupları) cahiliye döneminde o (gün) oruç tutarlardı. Artık sizden kim o (gün)

oruç tutmayı arzu ederse, o (gün) oruç tutsun. Sizden kim de onu terketmeyi arzu ederse, terketsin, (o gün oruç tutmasın)!"
(Nâfi1 dedi ki); İbn Ömer, (mu'tad) orucuna rastlaması hariç, o (gün) oruç tutmazdı.[126]
1770. "Bize Abdulvehhab b. Saîd haber verip (dedi ki), bize Şuayb b. İshak, Hişam b. Urve'den, (O) babasından, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Aşura günü, Kureyş'in cahiliyye (döneminde) oruç tuttukları bir gündü. Rasulullah (Sallaltahu Aleyhi ve Sellem) de Medine'ye geldiğinde o (günde) oruç tutmuş ve o (günde) oruç tutulmasını emretmişti. Nihayet Ramazan (orucu) farz kılınınca, farz kılınan (oruç) Ramazan orucu olmuş ve aşura günü (farz olarak oruç tutmak) terkedilmişti. Ondan sonra dileyen o (günde) oruç tuttu, dileyen (o günde oruç tutmayı) bıraktı.[127]

Açıklama

Aşura günü, Hicri yılın ilk ayı olan Muharremin onuncu günüdür. Kureyşliler, cahiliyye döneminde bu güne saygı gösteriyorlar, bu sebeple o gün oruç tutuyorlardı. Kabe'nin örtüsünü o gün giydiriyorlardı. Bu gelenek onlara, muhtemelen, Hanifler gibi eski semavî din mensuplarından intikal etmiş idi. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), kendisine Peygamberliğin gelmesinden önce ve sonra bu günde oruç tutmaktaydı. Hz. Peygamber Medine'ye hicret edince, bu günde oruç tutmalarını müslümanlara da emretmişti. Ebu Hanife (Rahmetullahi Aleyh) gibi bazı âlimlere göre aşura orucu, Ramazan orucunun farz kılınmasına kadar vacib, diğer bazılarına göre ise Sünnet-i Müekkede idi. Her halükârda, Ramazan orucunun farz kılınmasıyla aşura orucu müstehab olmuştu. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) daha sonra ise, yahudilere muhalefet edilmesi için bunun, aşura gününün önüne veya sonrasına bir gün ilâvesiyle tutulmasını emretmişti. Asr-ı Saadet'te yahudiler de "aşura" gününde oruç tutarlardı. Yahudilerin bu orucu, muhtemelen, onların "yom kippur = mağfiret günü" oruçlarıdır. Onlar "kippur" orucunu, kendi

takvimlerine göre yılın ilk ayı olan "tişri"nin (ekim ayı) onuncu günü tutarlar. Böylece, 1766. Hadiste geçen, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Medine'ye gelişinde yahudileri oruçlu bulması hadisesi de açıklık kazanmaktadır. Şöyle ki, Hz. Peygamber (Sal-lallahu Aleyhi ve Sellem) hicret ettiğinde 12 Rebiülevvelde, yani 24 Eylülde Küba'ya gelmiş, orada 14 gün kaldıktan sonra, 7-8 ekimde Medine'ye hareket etmişti. İşte, yahudiler 10 Ekimde kippur günü orucunu tuttuklarına göre, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Medine'ye vardığında veya Medine'ye vardığının ilk günlerinde onları, bu orucu tutarlarken bulmuş olmalıdır. Öyle anlaşılıyor ki, geleneklerine çok bağlı olan yahudilerin, kendi takvimlerine göre yılın ilk ayının onuncu günü tuttukları bu oruç, Kureyşlilerle müslümanlara, kendi takvimlerine göre yılın ilk ayının (Muharremin) onuncu (aşura) günü tutulan bir oruç şeklinde geçmişti. Allahu alem.[128]

47. Arafe Günü Oruç Tutmak Hakkında

1771. "Bize Vehb b. Cerir haber verip (dedi ki), bize Musa b. Uleyy, babasından, (O da) Ukbe b. Âmir'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Arafe günü ile "teşrik" günleri, biz Ehl-i İslam'ın bayramlarıdır. Bu (günler) yeme-içme günleridir!"[129]
1772. "Bize el-Mualla b. Esed haber verip (dedi ki), bize İsmil b. Uleyye rivayet edip (dedi ki), bize İbn Ebi Necih, babasından (naklen) rivayet etti ki, O şöyle demiş:"
"İbn Ömer'e, arafe günü orucu soruldu da, O şöyle cevap verdi: Ben, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber hac yaptım; O, bu (günde) oruç tutmadı. Ebu Bekr ile birlikte hac yaptım; O, bu (günde) oruç tutmadı. Ömer'le birlikte hac yaptım; O, bu (günde) oruç tutmadı. Osman'la birlikte hac yaptım, O da, bu (günde) oruç tutmadı. Ben de ne bu (günde) oruç tutuyorum, ne bu (günde oruç tutulmasını) emrediyorum, ne de bundan menediyorum."[130]

Açıklama

Arafe günü, Zilhicce ayının 9. günüdür. Yani kurban bayramından bir önceki gündür. Türkçede Ramazan bayramından bir önceki güne de "arafe" denmektedir. Tabiatiyle bu kullanışın buradaki oruç meselesiyle bir alâkası bulunmamaktadır. Yukarıdaki Hadislerde, kurban bayramından bir Önceki arafe gününde oruç tutma konusunda sarih bir yasaklama yoktur. 1771. Hadisteki; "Bu (günler) yeme-içme günlerdir" cümlesinin zahirinden de, kurban bayramının ilk günü ile "teşrik günleri" anlaşılmıştır. Bununla beraber hem arafe günü oruç tutmayı yasaklayan, hem bu günde oruç tutmayı teşvik eden Hadisler vardır. Birbirine zıt (muhtelif) görülen bu Hadisler farklı durumlarla, farklı kimselerle alâkalıdırlar. Şöyle ki, hacda olmayan kimselerin arafe günü oruç tutmaları, hacda olanların ise tutmamaları müstehabdır. Hacda olan bir kimse arafe günü oruç tutması halinde güçten düşecekse, onun oruç tutması mekruhtur. Çünkü bu kimse, bu halde, o gün yapılacak olan zikir, dua ve benzeri ibadetleri hakkıyla yapamaz.[131]

48. Teşrik Günlerinde Oruç Tutma Yasağı

1773. "Bize Ebu'n-Nu'man rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Amr b. Dinar'dan, (O) Nafi' b. Cübeyr'den, (O da) Bişr b. Suhaym'dan (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) O'na -veya bir adama-, teşrik günlerinde şöyle bağırmasını emretti: *"Gerçek şu ki, Cennet'e ancak mümin kimse girecektir. Bu (teşrik günleri), yeme-içme günleridir!"*[132]
1774. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Yezid b. Abdillah, Akil'in azadlısı Ebu Murre'den (naklen) rivayet etti ki,"
(Bir gün) O ve Abdullah b. Amr, Amr ibnu'l-As'ın huzuruna girmişlerdi. O (gün), kurban bayramının (birinci) gününün ertesi günü veya ertesi gününden sonraki gündü. Amr da onlara bir

yiyecek ikram etmişti. Bunun üzerine Abdullah;
"Gerçekten ben oruçluyum" demişti. O zaman Amr da şöyle demişti:
"Orucunu boz. Çünkü bu (günler), Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bize, oruçların açılmasını emrettiği, bizi oruç tutmaktan menettiği günlerdir." Bunun üzerine Abdullah orucunu bozup yemiş, ben de O'nunla birlikte yemiştim."[133]

Açıklama

Kurban bayramının birinci gününden (yevm-i nahr) sonraki üç güne "teşrik günleri" denir. "Teşrik'in sözlük manalarından birisi, "güneşte et kurutmak"tır. Bir görüşe göre Araplar bu günlerde kurban etlerini güneşte kuruttuklarından dolayı bu günlere bu isim verilmiştir. Yukarıdaki Hadis, bugünlerde mutlak olarak oruç tutmanın caiz olmadığını göstermektedir. Şafiilerin meşhur görüşü ile Hanefilerin görüşü bu Hadisin zahirine uygundur. Şafiilerin; bir nezri, bir kaza veya keffareti olan kimsenin bugünlerde bu oruçlarını tutabileceğinde görüş birliğinde oldukları da nakledilir.[134]

49. Kişi, Üzerinde Oruç (Borcu) Olduğu HaldeÖlebilir

1775. “Bize Sehl b. Hammâd rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Ebu Bişr'den, (O) Saîd b. Cübeyr'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki,”
Bir kadın hacca gitmeyi nezretmiş, sonra (bu nezir haccını yapamadan) ölmüştü. Bunun üzerine kardeşi Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Selîem) gelip bunu sormuş, Ra-sulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de ona; *"Onun bir borcu olsaydı, onu öder miydin?"* buyurmuştu. O;
"Evet" demiş, (Rasulullah da);
"O halde Allah'a hakkını ödeyin. Çünkü Allah Azze ve Celle, vefa gösterilmeye daha lâyıktır" buyurmuştu.
(İbn Abbas) dedi ki, “bunun üzerine (kardeşi) onun yerine oruç tutmuştu.”[135]

Açıklama

Bu Hadisin muhtelif rivayetleri vardır.[136] Bu rivayetlerde bir kadının, ölen annesinin hac nezrini; bir adamın, ölen kız kardeşinin hac jezrini; bir kadının, ölen annesinin oruç nezrini; bir kadının ölen kız-kardeşinin oruç nezrini ve bir adamın, ölen annesinin oruç nezrini formalarından bahsedilmektedir. Görünüşte bunlar arasında zıtlık varsa da, bunları ölen birinin hac ve oruç nezirlerini oğlunun, kızının ve erkek kardeşi ile kız kardeşinin ayrı ayrı sormaları, ravinin de, zaman zaman bunlardan birini rivayet etmesi şeklinde anlamak mümkündür. Diğer taraftan bu rivayetler Ölenin hem hac, hem de oruç nezrinin sorulduğunu göstermektedir ki, yukarıdaki rivayette de buna bir işaret vardır. Şöyle ki, bu rivayetin başında hac nezrinin sorulmasına mukabil sonunda, "onun yerine oruç tutmuştu" denilmektedir. Bundan anlaşılıyor ki, ölenin kardeşi Hz. Peygambere (Sallaltahu Aleyhi ve Sellem) kız kardeşinin oruç nezrini de sormuştu. Nitekim Müslim'in (Rahmetullahi Aleyh) kaydettiği Bureyde Hadisinde de bir kadının Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip, ölen annesinin hac ve oruç nezirlerini sorduğu görülmektedir.
Ölen birinin oruç borcu yerine oruç tutmaya gelince, Ashab-ı Hadis ile eski görüşünde Şafii (Rahmetullahi Aleyh), bu Hadisi delil getirerek, bunun caiz olduğunu söylemişlerdir. Ahmed (Rahmetullahi Aleyh) ise bunun sadece nezir oruçlarında caiz olduğunu, Ramazan orucunda yoksullara yemek yedirileceğini söylemiştir. Şafii'nin (Rahmetullahi Aleyh) son görüşüne göre ise, ölen birinin oruç borcu yerine yemek yedirilir. Ebu Hanife (Rahmetullahi Aleyh) İle Malik (Rahmetullahi Aleyh) de bu görüştedirler. Ancak onlara göre, şayet ölü vasiyyet etmiş ise, oruç borcu yerine yemek yedirilir. Tabiatiyle bu görüş sahiplerinin dayandıkları delililer vardır. Yukarıdaki Hadis ise onların bir kısmına göre "muzdarib" olup, delil olmaya elverişli değildir. Diğer bir kısmına göre onun hükmü mensuhtur. Maverdi (Rahmetullahi Aleyh) ise, bu ve benzeri Hadislerde geçen "yerine oruç

tutma"yı, "oruç yerine geçecek şey" yani "yemek yedirme" olarak izafe etmiştir. Yukarıdaki Hadis, ölen birinin hac borcu yerine hac yapılabileceğini de göstermektedir.[137]

50. Orucun Fazileti Hakkında

1776. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Muhammed b, Amr, Ebu Seleme'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) haber verdi ki; O, şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:" *"Andolsun ki, oruçlunun ağız kokusu, Allah Azze ve Celle katında misk kokusundan daha hoştur! Oruçlunun iki de sevinci vardır: Orucunu açtığında (Allah'ın bir emrini yerine getirmiş olmaktan dolayı) bir sevinç, Kıyamet gününde (Allah 'in mükâfaatına kavuşmuş olmaktan dolayı) bir sevinç!"*[138]
1777. "Bize Yezid haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Âmr, Ebu Seleme'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Setlem) şöyle buyurdu:"
"Yüce Allah buyurur ki; Ademoğlunun her ameli kendi içindir, -iyilikler de on mislinden yediyüz katına kadar karşılık görecektir-, (Ancak) oruç hariç! O benim içindir ve onun mükâfaatını ben vereceğim. Çünkü o, benim için yemesini ve (cinsi) arzusunu terkeder, benim için içmesini ve (cinsi) arzusunu bırakır. Binaenaleyh, o benim içindir ve onun mükâfaatını ben vereceğim!"[139]

Açıklama

Bu Hadiste geçen; "Oruç benim içindir" (veya "benimdir") ifadesi hakkında ellibeş kadar farklı izah yapılmıştır. Bunların bir kısmı şöyledir: Oruca riya girmez. 0, sırf Allah Azze ve Celle'nin rızası için yapılır. Oruç dışındaki salih amellerin mükâfaatının, 10 mislinden 700 katına kadar olacağı açıklanmıştır. Orucun mükâfaatını ise, Allah Azze ve Celle bir miktar tayini olmaksızın, ziyadesiyle verecektir. Oruçlunun yememe-içmeme-cinsel

arzulardan uzaklaşma hali, Cenab-ı Hakkın sıfatlarına uygun düşmekte, yani oruçlu Allah'a (Celle Celaluhu), sıfatlarından biriyle alâkab bir işle yaklaşmaktadır. Hadisteki, "oruçlunun ağız kokusunun Allah'a hoş gelmesi" de, orucun Allah Azze ve Celle katında gördüğü kabulden kinayedir.[140]

1778. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize el-A'meş, Ebu Salih'ten, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"

"Oruç, kalkandır!"[141]

Açıklama

Oruç; insanın, duygu ve arzularına hakim olmasını, daima Allah Azze ve Celle'nin emir ve yasaklarının şuuru içinde bulunmasını sağlayarak, böylece onu eğiterek, kendisini bu dünyada kötülüklere, gayr-ı meşru şeylere karşı, Ahiret'te ise Cehennem'e karşı koruyan bir kalkan olur. Tabiatiyle bu oruç, usul ve âdabına uygun olarak tutulan, ma'siyetlerden ârî olan oruçtur. Binaenaleyh, dünyada bu neticeyi, yani kötülüklere karşı koruyan bir kalkan olmayı sağlamayan oruç, istenilen şekilde tutulmamış demektir. Aynı durumu, namazla alâkalı olarak şu Ayette de görebiliriz: *"Şüphe yok ki namaz, yüz kızartıcı ve kötü işlerden meneder!"*[142]

51. Oruçlunun, Yanlarında Orucunu Açtığı Kimselere Dua Etmesi

1779. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Hişam ed-Destüvâî, Yahya b. Ebi Kesir'den, (O da) Enes b. Malik'ten (naklen) haber verdi ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) insanların yanında orucunu açtığı zaman şöyle (dua) buyururdu:"

"Yanınızda, oruç tutanlar oruçlarını açsın, yemeğinizi iyiler yesin

ve üzerinize (rahmet) melekler(i) insin!"[143]

52. (Zilhicce Ayının İlk) On (Gününde) Amel Yapmanın Fazileti Hakkında

1780. "Bize Saîd ibnu'r-Rebi' rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Süleyman'dan rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Ben Müslim el-Batin'i, Saîd b. Cübeyr'den, (O) İbn Abbas'tan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen, şöyle rivayet ederken) işittim: (Hz. Peygamber) şöyle buyurmuş:"
"(Başka) günlerde (yapılan) hiçbir amel, Zilhicce (ayının ilk) on gününde (yapılan) amelden daha faziletli değildir!"
"Allah Azze ve Celle yolunda cihad da mı?" denildi.
"(Evet), Allah Azze ve Celle yolunda cihad da. Sadece, canını ve malını (Allah Azze ve Celle yolunda cihada) çıkarıp da hiçbir şey geri getirmeyen adamın (cihadı) hariç!" buyurdu.[144]
1781. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Asbağ, el-Kasım b. Ebi Eyyub'dan, (O) Saîd'den, (O) İbn Abbas'tan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki, O şöyle buyurdu:" *"Allah Azze ve Celle katında; (kişinin), kurban (yani Zilhicce ayının ilk) on gününde yaptığı bir hayırdan ne daha iyi, ne de sevabı daha büyük hiçbir amel yoktur."*
"Allah Azze ve Celle yolunda cihad da mı?" denildi.
"(Evet), Allah Azze ve Celle yolunda cihad da. Sadece, canını ve malını (Allah Azze ve Celle yolunda cihada) çıkarıp da, bunlardan hiçbir şey geri getirmeyen adamın (cihadı) hariç!" buyurdu.[145]
(El-Kasım) dedi ki,
"Saîd b. Cübeyr de, bu on günün (vakti) girdiğinde, (ibadet ve diğer salih ameller yapmaya) o kadar fazla çalışırdı ki, neredeyse bu (çalışmaya) gücü yetmezdi."[146]

Açıklama

Zilhicce ayının ilk on günü, bu günlerde hac, namaz, nafile oruç, sadaka ve zikrullah gibi büyük ibadetler bir araya geldikleri için, yılın diğer günlerine nazaran bir üstünlüğe sahiptirler. Haftanın en faziletli günü cuma günü, yılın en faziletli günleri de bu günlerdir. Bazı âlimlere göre Fecr Sûresinin 2. ayetinde yüce Allah Azze ve Celle'nin yemin ettiği "on gece"den murad, bu on gündür. Bu günlerde yapılan bir ibadet, senenin diğer günlerinde yapılan bir ibadetten daha faziletlidir. Ancak, bu günlerdeki amellerin fazileti mutlak değildir. Yani bu günlerde yapılan farz bir ibadet senenin diğer günlerinde yapılan farz bir ibadetten, nafile bir ibadet de senenin diğer günlerinde yapılan nafile bir ibadetten daha faziletlidir. Yoksa yukarıdaki Hadisin manası, mesela, bu günlerde tutulan nafile bir oruç, Ramazanda tutulan farz oruçtan üstün demek değildir. Bununla beraber, ilgili rivayetlerden anlaşıldığına göre Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), bu günlerin faziletine rağmen, ümmete farz olur endişesiyle, onlarda devamlı oruç tutmamıştı.[147]

53. Ramazan Ayının Fazileti Hakkında

1782. "Bize Ebu'r-Rebi1 ez-Zehrani rivayet edip (dedi ki), bize İsmail b. Ca'fer rivayet edip (dedi ki), bize Ebu Süheyl, babasından, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Ramazan geldiği zaman göğün (rahmet) kapıları açılır, Cehennemin kapıları kapatılır, şeytanlar da bukağılarla sağlam bir şekilde bağlanır."[148]

54. Ramazan Ayını İhya Etmenin Fazileti Hakkında

1783. "Bize Vehb b. Cerir rivayet edip (dedi ki), bize Hişam, Yahya b. Ebi Kesir'den, (O) Ebu Seleme b. Abdirrahman'dan, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Kim Ramazanı, (sevaptı olduğuna) inanarak ve sadece yüce Allah Azze ve Celle'nin rızasını, lütfunu umarak ihya eder,

(ibadetle geçirirse), onun geçmiş günahları bağışlanır. Kadir gecesini ihya edenin de geçmiş günahları bağışlanır."[149]

1784. "Bize Zekeriyya b. Adiyy rivayet edip (dedi ki), bize Yezid b. Zurey1, Davud b. Ebi Hind'den, (O) el-Velid b. Abdirrahman'dan, (O) Cübeyr b. Nufeyr'den, (O da) Ebu Zerr'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi":

"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber Ramazan ayı orucunu tutmuştuk. " (Ebu Zerr, sözünün devamında) şöyle dedi: "Ama, yedi (gün) kalıncaya kadar bize bu aydan hiçbir şey, (hiçbir nafile namaz) kıldırmamıştı." (Ebu Zerr) dedi ki, "sonra (Ramazanın bitimine yedi gün kaldığında) bize, gecenin üçte biri geçinceye kadar nafile namaz kıldırmıştı." (Ebu Zerr) dedi ki, "(Ramazanın sondan) altıncı (gecesi) olduğunda bize nafile namaz kıldırmamıştı. (Ramazanın sondan) beşinci (gecesi) olduğunda ise bize, gecenin son yarısı geçinceye kadar nafile namaz kıldırnıştı. (O zaman) biz;

"Ya Rasulullah, bu gecenin geri kalan kısmında da nafile kılsaydık" demiştik. O da şöyle buyurmuştu:

"Şüphe yok ki, bir adam imamla beraber, o namazından ayrılıncaya kadar namaz kıldığında, (bu) onun için, (bütün) gecesini namazla geçirme sayılır!" Sonra (Ramazanın sondan) dördüncü (gecesi) olduğunda (yine) bize nafile namaz kıldırmamıştı. (Ramazanın sondan) üçüncü (gecesi) olduğunda ise ailesini, kadınlarım ve halkı toplamış ve bize, "felah'ı kaçırmaktan korkuncaya kadar nafile namaz kıldırmıştı." (Cübeyr dedi ki, Ebu Zerr'e); "felah nedir?" dedik.

"Sahurdur" karşılığını verdi.-(Ebu Zerr sözüne devamla) dedi ki, "sonra (Hz. Peygamber) bu ayın geri kalan kısmında bize (gece) nafile namaz kıldırmamıştı."[150]

1785. "Bize Ubeydullah b. Musa, Süfyan'dan, (O) Davud'dan, (O) el-Velid b. Abdirrahman el-Cureşi'den, (O) Cübeyr b. Nufeyr el-Hadrami'den, (O da) Ebu Zerr'den (naklen), onun (yani bir önceki Hadisin) benzerini rivayet etti."[151]

55. Hz. Peygamberin İtirafı

1786. “Bize Asım b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize Ebu Bekr b. Ayyaş, Ebu Husayn'dan, (O) Ebu Salih'ten, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:”
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (Ramazan ayının) son on gününde i'tikafa girerdi. Vefat ettiği yılda ise yirmi gün i'tikaf yapmıştı.[152]
1787. “Bize Ebu'l-Yeman rivayet edip (dedi ki), bize Şuayb b. Ebi Hamza, ez-Zühri'den haber verdi (ki, O şöyle demiş): Bana Ali b. Hüseyn haber verdi ki, Safîyye bint Huyey kendisine haber vermiş ki;”
O Ramazının son on gününde Mescid-i Haram'daki i'tikafi (esnasında) kendisi ziyaret etmek üzere Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanına gitmiş ve O'nun yanında bir müddet konuşmuş, sonra da kalkmış, (ayrılmıştı).[153]

56. Kadir Gecesi Hakkında

1788. “Bize Yazid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Humeyd, Enes'ten, (O da) Ubâde ibnu's-Samît'ten (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:”
“(Bir gün) Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), bize Kadir gecesini bildirmeyi isteyerek yanımıza çıkagelmişti de, müslümanlardan iki kişi (bu esnada) münakaşa yapmışlardı. Bunun üzerine Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştu:”
"Muhakkak ki ben, size Kadir gecesini haber vermeyi isteyerek yanınıza çıkageldim. Ancak falanla falan arasında bir münakaşa vardı. Bu sebeple (Kadir gecesine dair bilgi benden alınıp) kaldırıldı. Belki (bu) daha hayırlı olur. Artık siz onu (Ramazanın) son on gününde; (yirmi) beşinci, (yirmi) yedinci ve (yirmi) dokuzuncu (günlerinde) arayınız!"[154]
1789. “Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Yunus, İbn Şihâb'dan rivayet etti ki, O şöyle demiş... Ebu Seleme de, Ebu Hüreyre'den (naklen) dedi ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:”

"Rüyamda) Kadir gecesini gördüm. Sonra ailemden biri beni uyandırdı. Bunun üzerine o (gecenin vakti hakkındaki bilgi) bana unutturuldu. Artık siz onu (Ramazanın) son on gününde arayınız!"[155]

1790. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Ukayl, İbn Şihâb'dan rivayet etti ki, O şöyle demiş: Bana Salim b. Abdillah haber verdi ki, Abdullah b. Ömer şöyle demiş: Muhakkak ki Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"

"Kadir gecesini (Ramazanın) son yedi gününde arayınız!"[156]

---

[1] Buhari, Savm, 11(2/229, muallak olarak); Ebu Davud, Savm, 10(2/300); Nesai, Siyam 37(4/ 126); Tirmizi, Savm, 3(3/70); İbn Mace, Siyam, 3(1/527); Müstedrek, 1/424; İbn Huzeyme 3/204. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/6

[2] Feyzul-Kadir, 4/215.

[3] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/7-8

[4] Ebu Davud, Savm, 7(2/298); Nesai, Siyam, 13(4/110), 37(4/126); Tirmizi, Savm, 5(3/72); İbn Huzeyme, 3/204; Müsned, 1/226, 258., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/6-9

[5] Buhari, Savm, 11(2/229); Müslim, Siyam, 3(2/759); Ebu Davud, Savm 4(2/297)-Nesai Siyam, 10(4/108); İbni Mace, Siyam, 7(1/529); Muvatta', Siyam, 1(1/286); Müsned 2/63 Bkz' 1697. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/10

[6] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/10-11

[7] Buhari, Savm, 11(2/229); Müslim, Siyam, 19(2/762); Nesai, Siyam, 10(4/108); İbn Mace, Siyam, 7(1/530); Müsned, 2/263,415,469., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/11

[8] Nesai, Siyam, 12(4/109): Müsned, 1/221. Buralarda İbn Abbas'tan rivayet eden şahsın ismi, Muhamed b. Huneyn olarak geçmektedir. Hadis için ayrıca bkz. Muvatta, Siyam, 3(1/287). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/9/11-12

[9] Bu hadisi Taberani de rivayet etmiştir. Senedindeki Osman b. İbrahim, biraz zayıf "fihi za'fun" bir ravidir.) Mecmau'z Zevaid, 10/139). Bkz. Feyzu'l Kadir, 5/136., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/12

[10] Tirmizi, Deavât, 51(5/504); Müsned, 1/162; Müstedrek, 4/285., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/12-13

[11] Buhari, Savm, 14(2/230); Müslim, Siyam 21(2/762); Ebu Davud, Savm, 11(2/300); Nesai, Siyam, 31-32(4/122); Tirmizi, Savm, 2(3/68-69); İbn Mace, Siyam, 5(1/528); Müsned, 2/234, 281, 347., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/13-14

[12] Müslim, Siyam, 6(2/759); Ebu Davud. Savm, 4(2/297); Buhari, Savm, 11(2/229); Nesai, Siyam, 17(4/114); Muvatta, Siyam, 2(1/286); Müsned, 2/5,13,31; İbn Huzeyme, 3/206., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/14

[13] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/14-15

[14] Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/15

[15] Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Nesai, Sıvam, 8(4/106); Tirmizi Savm Sıyam, 6(1/529); İbn Huzeyme, 3/208; Müstedrek, 1/297, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/15-16

[16] Bakara: 2/187.

[17] Buhari, Savm, 15(2/230); Ebu Davud, Savm, 1(2/295); Nesai, Siyam, 29(4/121);.Tirmizi, Tefsir, 3(5/210); Müsned, 4/295., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/17

[18] Bakara: 2/187.

[19] Buhari, Savm, 16(2/16); Müslim, Siyam, 33(2/726-727); Ebu Davud, Savm, 17(2/304); Nesai, Siyam, 29(4/121); Müsned, 4/377; îbn Huzeyme, 3/209., Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/16-18

[20] Buhari, Savm, 19(2/232), Müslim, Siyam, 47(2/771); Nesai, Siyam, 21(4/117); Tirmizi, Savm 14(3/84); İbn mace, Siyam, 23(1/540); Müsned, 5/182, 185, 186, 188., Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/18-19

[21] Buhari, Savm, 20(2/232); Müslim, Siyam, 45(2/770); Nesai, Siyam, 18(4/115)-Tirmizi Savm, 17(3/88); İbn Mace, Siyam, 22(17540); Müsned, 3/99, 215, 229., Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/19-20

[22] Müslim, Siyam, 46(2/770-771); Ebu Davud, Savm, 15(2/302-303); Nesai, Siyam 27(4/ 120); Tirmizi, Savm, 17(3/88-89); Müsned, 4/197; İbn Huzeyme, 3/215., Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/20

[23] Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/19/20-21

[24] Ebu Davud, Savm, 71(2/329); Nesai, Siyam, 68(4/166-167); Tirmizi, Savm, 33(3/108); İbn Mace, Siyam, 26(1/542); Muvatta, Siyam, 5(17288); Müsned, 6/287; İbn Huzeyme, 3/212.

[25] Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/21-22

[26] Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/21-22

[27] Buhari, Savm, 45(2/241); Müslim, Siyam, 49(2/771); Tirmizi, Savm, 13(3/82); Ibn Mace, Siyam, 24(1/541); Muvatta, Siyam, 6(1/288); Müsned, 5/331, 334, 336., Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/23

[28] Buhari, Siyam, 43(2/240); Müslim, Siyam, 51(2/772); Ebu Davud, Savm, 19(2/304); Tirmizi, Savm, 12(3/81); Müsned, 1/28, 35, 48., Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/22-23

[29] Ebu Davud, Savın, 21(2/305); Tirmizi, Savm, 10(3/78-79); İbni Mace, Siyam 25(1/542)-Müsned, 4/17,18, 213-215; Müstedrek, 1/432., Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/24

[30] Tirmizi, Savm, 82 (3/171); İbn Mace, Siyam, 45(1/555); Müsned, 4/114, 116, 5/192., Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme

Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/24-25

[31] Buhari, Savm, 49(2/243); Müslim, Siyam, 58(2/775); Muvatta, Sıvam, 39(1/301))- Müsned, 2/237, 257, Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/25-26

[32] Buhari, Savm, 48(2/242); Müslim, Siyam, 60(2/776); Tirmizi, Savm, 62(3/148)- Müsned 3/170, 173, 202., Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/26

[33] Buhari, Savm, 48(2/242); Ebu Davud, Savm, 24(2/307); Müsned, 3/8, 30, 87., Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/27

[34] Buhari, Savm, 49(2/242-243); Müslim, Siyam, 57(2/774); Müsned, 2/281, 516., Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/27-28

[35] Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/25-28

[36] Buhari, Savm, 33(2/237); Müslim, Siyam, 103(2/789); Ebu Davud, Savm, 42(2/316); Nesai, Siyam, 58(4/158), 74(4/177); Tirmizi, Savm, 19(3/91); İbn Mace, Siyam, 10(1/531); Muvatta, Siyam, 24(1/295, mursel olarak); Müsned, 6/46, 193, 202., Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/29

[37] El-Kedid, Medine ile Mekke arasında, Mekke'ye 70 km. kadar uzaklıkta bir yerin adıdır.

[38] Buhari, Savm, 34(2/238); Müslim, Siyam, 88(2/784); Ebu Davud, Savm, 42(2/316)-saı, Siyam, 54(4/154), 60(4/160); Muvatta, Siyam, 21(1/294); Müsned, 1/219, 261, 266, Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/29-30

[39] Buhari, Savm, 36(2/238); Müslim, Siyam, 92(2/786); Ebu Davud Savm 43(2/317); Nesai, Siyam, 47-49 (4/146-148); Tirmizi, Savm, 18(3/89); Müsned, 3/299, 319, 352., Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/30

[40] Bkz. 1718. hadis. Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/31

[41] Nesai, Siyam, 46(4/146); îbn Mace, Siyam, 11(1/532); Müsned, 5/434., Ebu

Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/28-31

[42] Nesai, Siyam, 50-51 (4/149-151).

[43] Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/31-32

[44] Sünen'in bazı nüshaları ile bazı rical kitaplarında bu Şahabının babasının ismi, Cübeyr olarak geçer.

[45] el-Fustat, Nil nehri kıyısında bugünkü Kahire'ye yakın bir şehirdir.

[46] Ebu Davud, Savm, 45(2/318); Müsned, 6/398., Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/33

[47] Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/32/33-34

[48] Buhari, Savm, 29(2/235, muallak olarak); Tirmizi, Savm, 27(3/101); İbn Mace, Siyam, 14(1/535); Müsned, 2/442, 470, Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/34-35

[49] Ebu Davud, Savm, 38(2/314-315); İbn Huzeyme, 3/238; Müsned, 2/386, 458, 470 (Burada ve İbn Huzeyme'nin mezkur yerinde Habib, sonradan Ebu'l-Mutavvis'le karşılaşıp hadisi O'ndan, doğrudan da aldığını açıklamaktadır). Bu hadis zayıftır. Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/35

[50] Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/34/35-36

[51] Buharı, Savm, 30(2/235-236), Nafakât, 13(6/194); Müslim, Siyam, 81(2/781); Ebu Davud, Savm, 37(2/313); Tirmizi, Savm, 28(3/102); İbn Mace, Siyam, 14(1/534); Müsned, 2/241, 281, 516., Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/36-37

[52] Müslim, Siyam, 83(2/782); Ebu Davud, Savm, 37(2/313); Muvatta, Siyam, 28(1/296); Müsned, 2/516., Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/37

[53] Buhari Savm, 29(2/235); Müslim, Siyam, 85-87 (2/783); Ebu Davud, Savm, 37(2/314)-Ibn Huzeyme, 3/218; Müsned, 6/140, Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-

Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/36-38

[54] Ebu Davud, Savm, 74(2/330); İbn Mace, Siyam, 53(1/560); Müstedrek, 1/436; Müsned, 3/30, 84-85., Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/39

[55] Buhari, Nikah, 84,86 (6/150); Müslim, Zekat, 84(2/711); Ebu Davud, Savm, 74(2/330); Tirmiri, Savm, 65(3/151); İbn Mace, Siyam, 53(1/560); Müsned, 2/245, 316, 464; İbn Huzeyme, 3/319. Bz. 1728. hadis. Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/39

[56] Tirmizi, Savm, 65(3/151); Müsned, 2/444, 476, 500. Bkz. 1727. hadis. Ebu Davud, Savm, 14 (2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/38-40

[57] Buhari, Savm, 24(2/233); Müslim, Siyam, 62(2/776); Ebu Davud, Savm, 33(2/311); Tirmizi, Savm, 31(3/106); İbn Mace, Siyam, 19(1/537-538); Muvatta, Siyam, 14(1/292); Müsned, 6/123, 234; îbn Huzeyme, 3/246. Bkz. 640. ve 1730. hadisler.

[58] Bu cümle İsmailî ile said b. Mansur'un rivayetlerinde: "Öpmenin bir hayra davet ettiğini, (götürdüğünü) görmedim" şeklindedir. (Bkz. Fethu'1-Bari, 8/295). Bu durumda yukarıdaki rivayette "hayır" kelimesi, şayet rivayette bir hata yapılmamışsa, cinsi münasebet manasına kinaye yollu kullanılmış olmalıdır. Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/40-41

[59] Müslim, Siyam, 69(2/778) Müsned, 6/39, 280. Bkz. 640. ve 1729. hadisler. Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/41

[60] Ebu Davud, Savm, 33(2/311); İbn Huzeyme, 3/245; Müstedrek, 1/431; Müsned, 1/21., Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/41-42

[61] Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/40/42-43

[62] Buhari, Savm, 22(2/232); Müslim, Siyam, 78(2/780-781); Ebu Davud, Savm, 36(2/312)-Tirmizi, Savm, 63(3/149); Muvatta, Siyam, 12(1/291); Müsned, 6/34), 36, 203. Bkz. 1734. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/443-44

[63] Buhari, Savm, 26(2/234); Müslim, Siyam, 171(2/809); Ebu Davud, Savm, 39(2/315)- Tirmizi, Savm, 26(3/100); İbn Mace, Siyam, 15(1/535); Müsned, 2/395,

425, 489., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/44

[64] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/45

[65] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/44-45

[66] Ebu Davud, Savm, 32(2/310-311); Tirmizi, Savm, 25(3/99, muallak olarak); Müsned, 5/ 277, 6/443; Müstedrek, 1/426; İbn Huzeyme, 3/224-225., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/46

[67] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/46-47

[68] Ebu Davud, Savm, 32(2/310); Tirmizi, Savm, 25(3/98); İbn Mace, Siyam, 16(1/536); Müs-ned, 2/498; Mustedrek, 1/427; İbn Kuzeyine, 3/226.

[69] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/47-48

[70] Ebu Davud, Savm, 28(2/308); İbn Mace, Siyam, 18(1/537); Müsned, 4/122-125; Müstedrek, 1/428, 429., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/48-49

[71] el-Baki', Medine mezarlığıdır.

[72] Ebu Davud, Savm, 28(2/308); İbn Mace, Siyam, 18(1/537), Müsned, 5/277, 280, 282; Mustedrek, 1/427; İbn Huzeyme, 3/226. Bkz. Tirmizi, Savm, 60(3/145).

[73] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/49

[74] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/48/49-50

[75] Nesai, Siyam, 43(4/139); İbn Huzeyme, 3/194; Müsned, 1/196.

[76] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/51

[77] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/50-51

[78] Ebu Davud, Savm, 31(2/310); et-Tarihu'1-Kebir, el-Buhari, 7/398; Beyhaki, 4/262; Fir-devs, 5/72. Bu hadis, ravilerinden Abdurrahman ile babası Nu'man'ın

zayıflıklarından dolayı, zayıftır. Ebu Davud'un, mezkur yerde nakline göre, Yahya b. Main de, bu hadisin munker olduğunu söylemiştir. Hadiste geçen "ismid" ise, siyah sürme taşıdır.

[79] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/52

[80] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/51-52

[81] Bakara: 2/185.

[82] Bakara: 2/184.

[83] Buharı, Savm, 39(2/238, muallak olarak), Tefsir, 2/25 (5/155); Müslim, Siyam, 149-15 («/ 802); Ebu Davud, Savm, 2(2/296); Nesai, Siyam, 63(4/161); Tirmizi, Savm, 75(3/162). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/53

[84] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/53-54

[85] Tirmizi, Savm, 34(3/109); Müsned, 6/341-343,424; Dârekutni, 2/174. Bu hadisin senedi zayıftır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/55

[86] Ebu Davud, Savm, 72(2/329).

[87] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/56

[88] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/55/56-57

[89] Müslim, Siyam, 159(2/805-806); Ebu Davud, Savm, 76(2/331); Tirmizi, Savm, 64(3/150); İbn Mace, Siyam, 47(1/556); Müsned, 2/242., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/57

[90] Yani Habib'in kendi ninesi.

[91] Tirmizi, Savm, 67(3/153-154); İbn Mace, Siyam, 46(1/556); Müsned, 6/365,439; Tayalisi, s. 232., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/58

[92] Ebu Davud, Savm, 11(2/300); Nesai, Siyam, 33, 34(4/123); Tirmizi, Savm, 37(3/113); İbn Mace, Siyam, 4(1/528); Müsned, 6/300, 311., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/59

[93] Bundan sonraki hadise bkz. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi

es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/60

[94] Ebu Davud, Savm, 12(2/300-301); Tirmizi, Savm, 38(3/115); İbn Mace, Siyam, 5(1/528); Müsned, 2/442., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/60

[95] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/59/60-61

[96] Buhari, Savm, 62(2/247); Müslim, Siyam, 199-201(2/820-821); Ebu Davud, Savın, 8(2/ 298); Müsned, 4/428, 439, 443.

[97] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/61-62

[98] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/61-62

[99] Buharı, Siyam, 53(2/244); Müslim, Siyam, 178-179 (2/811); Ebu Davud, Savm, 55(2/ 323); Nesai, Siyam, 70(4/169); İbn Mace, Siyam, 30(1/546); Müsned, 1/227; Tayalisi, s. 342., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/63

[100] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/62-63

[101] İbn Mace, Siyam, 28(1/544); Müsned, 4/24-26; Tayalisi, s. 156., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/63-64

[102] Bkz. 1462. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/64-65

[103] Tayâlisî, s. 315. Ayrıca bkz. 1462. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/65

[104] Müsned, 3/435, 5/34, 35; Tayalisi, s. 144-145. Bu hadisi Bezzar ve büyük Mu'cem'inde Taberani de rivayet etmişlerdir (Mecmâu'z-Zevaid, 3/196). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/65

[105] Buhari, Savm, 60(2/247).

[106] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/64/65-66

[107] Buhari, Savm, 63(2/248), Müslim, Siyam, 146(2/801); İbn Mace, Siyam, 37(1/549); Müsned, 3/312., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/66
[108] Ebu Davud, Savm, 51(2/320); Tirmizi, Savm, 43(3/120); İbn Mace, Siyam, 38(1/550); Müsned, 6/368, 369., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/67
[109] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/67-68
[110] Vadi'1-Kura, Medine ile Hayber arasında, içinde birçok köy bulunan bir vadidir. Hz. Peygamber burayı, Hayber'in fethinden sonra h. 7. yılın CumadelâhÎre ayında fethetmişti.
[111] Ebu Davud, Savm, 60(2/325); Nesai, Siyam, 70(4/171-172); Müsned, 5/200; Tayâlisî, s. 87., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/69
[112] Tirmizi, Savm, 44(3/122), Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/68-69
[113] Dârimî'nîn bu tashihi, isabetli olmalıdır. Hadis, şu eserlerde de böyle veya buna yakın bir şekilde rivayet edilmiştir: Müslim, Siyam, 189, 190(2/816); Ebu Davud, Savm, 67(2/327-328); Nesai, Siyam, 69(4/168); îbn Mace, Siyam, 31(1/546); Müsned, 2/160, 206., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/70
[114] Buhari, Savm, 66-67(2/249-250); Müslim, Siyam, 140(2/799); Ebu Davud, Savm, 48(2/ 319-320); Tirmizi, Savm, 58(3/142); îbn Mace, Siyam, 36(1/549); Müsned, 3/7, 34, 66, 71., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/71
[115] Müslim, Siyam, 204(2/822); Ebu Davud, Savm, 58(2/324); Tirmizi, Savra, 53(3/132); İbn Mace, Siyam, 33(1/547); Müsned, 5/417, 419; Tayâlisî, s. 81., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/72
[116] İbn Mace, Siyam, 33(1/547); Beyhaki, 4/293; Müsned, 5/280; İbn Huzeyme, 3/298; Firdevs, 2/395.
[117] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/71-72
[118] Tirmizi, Savm, 40(3/117-118); Müsned, 1/154, 155., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/73

[119] Müslim, Siyam, 203(2/821); İbn Mace, Siyam, 43(1/554); Müsned, 2/303, 329, 342., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/74

[120] Müslim, Siyam. 202(2/821); Ebu Davud, 55(2/323); Nesai, Kiyamul-Leyl, 6(3/168)- Tir-mizi, Salat, 324(2/301), Savm, 40(3/117); Müsned, 2/344., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/74

[121] Bkz. Tevbe: 9/36. öbür haram aylar Receb, Zilkade ve Zilhicce'dir.

[122] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/73/74-75

[123] Buhari, Savm, 69 (2/251), Tefsir, 10(5/211), 20(5/239); Müslim, Siyam, 127(2/795); Ebu Davud, Savm, 64(2/326); İbn Mace, Siyam, 41(1/552); Müsned, 1/291,310, 336; İbn Huzeyme, 3/286., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/75-76

[124] Buhari, Savm, 69(2/250); Müslim, Siyam. 115(2/792); İbn Mce, Siyam, 41(1/552); Müsned, 6/248.

[125] Buhari, Savm, 69(2/251); Müslim, Siyam, 135(2/798); Müsned, 4/47., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/776-77

[126] Müslim, Siyam, 118-119(2/793); Ebu Davud, Savm, 64(2/326); îbn Mace, Siyam, 41(1/ 553); İbn Huzeyme, 3/284; Müsned, 2/57,143., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/77

[127] Buhari, Savm, 1(2/226); Müslim, Siyam, 113-116(2/792); Ebu Davud, Savm, 64 (2/ 326); Tirmizi, Savın, 49(3/127); Muvatta, Siyam, 33(1/299); İbn Huzeyme, 3/283; Müsned, 6/ 29, 50, 162., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/77-78

[128] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/75/77-78

[129] Ebu Davud, Savm, 49(2/320); Nesai, Menasik, 194 (5/203); Tirmizi, Savm, 59 (3/143); Müsned, 4/152; Müstedrek, 1/434., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/79

[130] Tirmizi, Savm, 47(3/125); Müsned, 2/47,50,114., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/80

[131] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah

Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/79/80-81

[132] Nesai, İman, 7(8/92); İbn Mace, Siyam, 35(1/548); Müsned, 3/415, 3/335., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/81

[133] Ebu Davud, Savm, 49(2/320); Müsned, 4/197; İbn Huzeyme, 3/311; Müstedrek, 1/435., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/82

[134] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/81-82

[135] Buharı, Eyman, 30(7/233); Nesai, Menasik, 7(5/87); Müsned, 1/239-240, 345. Bkz. 2337. hadis. [135]3

[136] Bkz. Buhari, Cezau's-Sayd, 22(2/217-218), Savm, 42(2/240); Müslim, Sıvam, 154-156(2/ 804); Tırmızi, Savm, 22(3/95); Ibn Mace, Siyam, 51(1/559); Müsned, 1/279, İbn Huzeyme, 3/272. 101- Müslim, Siyam, 157(2/805).

[137] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/83/84-85

[138] Buhari, Savm, 9(2/228); Müslim, Siyam, 163(2/807); Nesai, Siyam, 42(4/135); Tinnizi, Savm, 55(3/136); İbn Mace, Siyam, 1(1/525); Müsned, 2/232, 266, 273; tbn Huzeyme, 3/197., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/85

[139] Buhari, Savm, 2(2/226), Tevhid, 35(8/197), Müslim, Siyam, 164 (2/807); Nesai, Siyam, 42(4/135); Müsned, 2/313, 443, 465. Bkz. 1776. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/86

[140] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/86-87

[141] Buharı, Savm, 9(2/228); Müslim, Siyam, 162-163(2/806-807); Ebu Davud, Savm, 25(2/ 307); Nesai, Siyam, 43(4/138), Tirmizi, Savm, 55(3/136), Muvatta, Siyam, 57(1/310); Müsned 2/257., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/87

[142] Ankebut: 29/45. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/85-87

[143] Ebu Davud, Et'ıme, 54(3/367); Müsned, 3/118,138, 201; Beyhaki, 7/287; Ma'rifet, 117., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset,

İstanbul, 1996: 4/88

[144] Buhari, îdeyn, 11(2/7); Ebu Davud, Savm, 61(2/325); Tirmizi, Savm, 52(3/130); İbn Mace, Siyam, 39(1/550); Müsned, 1/224, 338; Tayâlisî, s. 342; Firdevs, 4/49., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/89

[145] Bkz. 1780. hadis.

[146] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/89-90

[147] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/88-90

[148] Buhari, Savm, 5(2/227); Müslim, Siyam, 1(2/758); Nesai, Siyam, 3-5(4/101-104); Tirmizi, Savm, 1(3/66-67); İbn Mace, Siyam, 2(1/526); Müsned, 2/281, 357, 378, îbn Huzeyme, 3/188., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/91

[149] Buhari, Savm, 6(2/228); Müslim, Musafirin, 174-175 (1/523-524); Ebu Davud, Ramazan 1(2/49); Nesai, Siyam, 39-40(128-131); Tirmizi, Savm, 1(3/67); İbn Mace Sıvam 2(1/ 526); Müsned, 2/241, 473, 529., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/92

[150] Ebu Davud, Ramazan, 1(2/50); Nesai, Sehv, 103(3/69-70); Tirmizi, Savm, 81(3/169); İbn Mace, İkamet, 173(1/420); Müsned, 5/159, 163., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/93

[151] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/91-94

[152] Buhari, İ'tikaf, 17(2/260); Ebu Davud, Savm, 77(2/322); îbn Mace, Siyam, 58(1/562); Müsned, 2/336, 355, 401., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/94

[153] Buhari, îtikaf, 8(2/257); Müslim, Selam, 24-25(4/1712); Ebu Davud Savm, (78(2/333); İbn Mace, Siyam, 65(1/566); Müsned, 6/337. Hadisin verilen bu yerlerinde -ki bunlardan lim'in bir rivayeti, Dârimî vasıtasıyladir- sözkonusu i'tikafın "mescid"de olduğu belirtilmektedir. Bu "mescid" de rivayetlerin bazısından anlaşıldığına göre Medine'deki Mescid-i Nebi'dir. Binaenaleyh "Mescid-i Haram" ifadesiyle Mescid-i Nebi kastedilmiş olmalıdır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/94-95

[154] Buhari, Fadlu Leyleti'1-Kadr, 4(2/255); Tayâlisî, s. 78; Müsned, 5/313, 319., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul,

1996: 4/96

[155] Müslim, Siyam, 212(2/824). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/96

[156] Buhari, Fadlu Leyleti'1-Kadr, 2(2/253); Müslim, Siyam, 205-206(2/822-823); Ebu Davud, Ramazan, 5(2/53); Muvatta; l'tikaf, 11,14(1/320/321); Müsned, 2/27,62,74., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/95-97

RİKAK KİTABI

RİKAK KİTABI

1. Allah Kimin İyiliğini İsterse, Ona Din Hakkında Derin Anlayış Verir

2709. "Bize Saîd b. Süleyman, İsmail b. Cafer'den, (O) Abdullah b. Saîd b. Ebi Hind'den, (O) babasından, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Allah kimin iyiliğini isterse, ona din hakkında derin anlayış verir."[1]

2. Sağlık Ve Boş Zaman Hakkında

2710. "Bize el-Mekki b. İbrahim haber verip (dedi ki), bize Abdullah -ki O, İbn Saîd'dir-, rivayet etti ki; O, babasını, İbn Abbas'tan, O'nun şöyle dediğini rivayet ederken işitmiş:"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Şüphesiz sağlık ve boş zaman Allah'ın nimetlerinden iki nimettir; (ama) bunlarda insanların çoğu aldanmaktadır."[2]

3. Kulağı Koruma Hakkında

2711. "Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Hâlid -yani ibn Abdillah-, Halid el-Hazza'dan, (O) İkrime'den, (O) İbn Abbas'tan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sel-tem) (naklen) haber verdi ki," O şöyle buyurdu:
"Kim hoşlanmadıkları halde bir topluluğun konuşmasına kulak verirse, (Kıyamet günü) onun kulağına kurşun akıtılır!"[3]
2712. "Bize Ebu'l-Velid et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Muhammed b. İshak'tan, (O) Mu ham m e d b. İbrahim'den, (O) Seleme b. Ebi't-Tufeyl'den, (O da) Hz. Ali'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"(Bakılması helâl olmayan bir şeye, nâmahrem bir kadına ansızın) bakışın ardından (tekrar) bakma! Çünkü ilki senin

lehinedir, (sana bağışlanır), sonraki ise aleyhine (yazılır!)"[4]

4. Dili Koruma Hakkında

2713. "Bize Saîd İbnu'r-Rebi' haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Ya'lâ b. Atâ'âan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Ben Abdullah b. Süfyan'ı, babasından (naklen anlatırken) işittim ki," O şöyle demiş: Ben;
"Yâ Rasulullah, bana, hakkında hiç kimseye (bir şey) sorma (ihtiyacını duymayacağım) nıüslümanlıktaki bir işi bildirin" dedim.
"Allah'tan kork, sonra dosdoğru ol!" buyurdu. (Süfyan) sözüne şöyle devam etmiş: Ben;
"Sonra hangi şey (önemlidir?)" dedim. (Süfyan) demiş ki, O zaman (Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) diline işaret etti.[5]
2714. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize İbrahim -yani İbn İsmail b. Mucemmi'- rivayet edip dedi ki, bana İbn Şihâb, Abdurrahman b. Maiz'den, (O da) Süfyan b. Abdillah'tan (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Ben;
"Yâ Rasulullah, bana, kendisine sarılacağım bir iş emredin" dedim.
"Rabb'im Allah'tır de, sonra dosdoğru hareket et!" buyurdu. (Süfyan) sözüne şöyle devam etti: Ben;
"Yâ Nebiyyullah, hakkımda en çok endişe ettiğin şey nedir?" dedim. (Süfyan) dedi ki, o zaman Hz. Nebiyyullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) dilini tuttu, sonra da
"Budur!" buyurdu.[6]
2715. "Bize Muhammed b. Yusuf haber verip (dedi ki), bize Malik b. Miğvel, el-A'meş'ten, (O) Ebu Süfyan'dan, (O da) Câbir'den (naklen) rivayet eti ki," O şöyle dedi:
"Ta Rasulullah, hangi müslüman daha üstündür?" denildi de, O şöyle buyurdu:
"Müslümanların, dilinden ve elinden güvenlik içinde oldukları kimse!"[7]

5. Susmak Hakkında

2716. “Bize İshak b. İsa, Abdullah b. Ukbe'den, (O) Yezid b. Amr'dan, (O) Ebu Abdirrahman el-Hubuli'den, (O da) Abdullah b. Amr ibni'l-As'tan (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Susan kurtulur!"[8]

Açıklama

Konuşma sebebiyle ortaya çıkabilen birçok kötülük vardır. Yalan, gıybet, kötü söz, gösterişçilik, kendini temize çıkarma, gereksiz laflara dalma bunlardan bazılarıdır. Bu ve benzeri kötülükleri işlemeyip susmak veya işleme tehlikesi olduğunda susmak, insanı dünya ve âhirette feci akıbetten kurtarır. Bu hadisi bu şekilde, yani "kötü şeyleri söylemeyip susan kurtulur" şeklinde anlamak gerekir. Zira doğruları anlatma, iyiliği emredip kötülükten menetme, gerektiğinde gerçeği söyleme dini vecibelerdendir.[9]

6. Gıybet Hakkında Gelen (Hadisler)

2717. “Bize Nuaym b. Hammâd, Abdulaziz b. Muhammed'den, (O) el-Alâ'dan, (O) babasından, (O) Ebu Hureyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki,” O'na;
"Gıybet nedir?" denildi, O da
"(Din) kardeşini, hoşlanmayacağı şeyle anmandır!" buyurdu.
"Eğer (din) kardeşimde söylediğim şey var ise de mi?" denildiğinde ise, O şöyle buyurdu:
"Eğer (söylediğin şey) onda var ise, onu gıybet etmiş olursun; onda (söylediğin şey) yok ise, ona iftira etmiş olursun!"[10]

7. Yalan Hakkında

2718. "Bize Osman b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Cerir, İdris el-Evdi'den, (O) Ebu İshak'tan, (O da) Ebu'l-Ahvas'tan (naklen) rivayet etti ki,"
Abdulah, sözü Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) nisbet ederek şöyle dedi:
"Hiç şüphesiz rivayetçilerin en kötüleri, yalan rivayet edenlerdir. Yalan ne ciddiliğe, ne şaka yapmaya elverişli olur. İnsan, çocuğuna söz verip de sonra onu yerine getirmemezlik etmez. Muhakkak ki doğruluk, iyiliğe götürür; iyilik ise gerçekten Cennet'e götürür. Şüphe yok ki, yalan haktan ayrılmaya götürür. Haktan ayrılmak ise, şüphesiz (Cehennem) ateşine götürür. Gerçek şu ki, doğru sözlü olan için; "doğru söyledi, sözünde durdu" denir. Yalancı için ise, "yalan söyledi, sözünde yalancı çıktı" denir. Şüphe yok ki, insan doğru söylemeye devam eder, nihayet Allah katında, "sıddik = sözü ve işi hep doğru olan, doğruluktan hiç ayrılmayan kimse" diye yazılır. İnsan yalan söylemeye devam eder, nihayet Allah katında, "kezzab = çok yalan söyleyen, işi gücü hep yalan olan kimse" diye yazılır." O (yani Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)) bize şöyle buyurdu: "Size (asıl) iftiranın ne olduğunu haber vereyim mi? Şüphesiz o, insanların arasını bozan söz taşıyıcılığıdır!"[11]

8. Eli Korumak Hakkında

2719. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Zekeriyyâ, eş-Şa'bi'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Ben Abdullah b. Amr'ı şöyle derken işittim:"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Müslüman dediğin, müslümanların, dilinden ve elinden güvenlik içinde oldukları kimsedir."[12]

9. Helal Yemek Hakkında

2720. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize el-Fudayl b. Merzuk rivayet edip (dedi ki), bize Adiyy b. Sabit, Ebu Hazim'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi veSellem) şöyle buyurdu:
"Ey insanlar! Şüphesiz Allah temizdir, ancak temizi kabul eder. Muhakkak ki Allah müminlere, Rasûllere emretmiş olduğu şeyleri emretmiştir. O şöyle buyurmuştur: "Ey Rasûller! Temiz ve helâl şeylerden yiyin, yararlı iş işleyin. Doğrusu ben yaptığınızı çok iyi bilirim!"[13] O ayrıca *"Ey iman edenler! Size verdiğimiz rızıkların temiz ve helallerinden yiyin!"*[14] Buyurmuştur." (Ebu Hüreyre) sözüne şöyle devam etti: (Hz. Peygamber) sonra bahsetti ki;
"Adam, saçı başı dağınık, toz içinde olduğu halde yolculuğu uzatıyor; yiyeceği haram, giyeceği haram, içeceği haram olduğu ve haramla beslendiği halde ellerini göğe uzatıp; "yâ Rabbi, yâ Rabbi!" diyor. Şimdi bunun duası nasıl kabul olunur?"[15]

10. (İnsana) Şu Dünyadan Yetecek Şeyler

2721. "Bize Aftan rivayet edip (dedi ki), bize Hamraâd b. Seleme, el-Cureyci'den, (O) Ebu Nadra'dan, (O) Abdullah b. Mevele'den, (O da) Bureyde el-Eslemi'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Birinize şu dünyadan bir hizmetçi ile bir binek kâfi gelir!"[16]

11. İyilerin Ölüp Gitmesi Hakkında

2722. "Bize Saîd b. Mansur rivayet edip (dedi ki), bize Ebu Avâne, Beyan'dan -ki O, İbn Bişr el-Ahmesi'dir-, (O) Kays'tan, (O da) Mirdas el-Eslemi'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"İyiler, nesil nesil ölüp gidecek, geriye, arpa atığı gibi işe

yaramaz atıklar kalacak!"[17]

Açıklama

Toplumu ayakta tutan "iyi insanlar"dır. Bu hadis, iyi insanların zamanla ölüp gideceklerini ve geriye işe yaramaz, kötü insanların kalacağını göstermektedir. Bu, diğer bazı hadislerin delâlet ettiğine ve âlimlerin açıkladığına göre, "Kıyamet" öncesi ortaya çıkacak durumdur. Birçok hadiste bu durumun tasvirini görürüz. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

"Kıyamet ancak kötü insanların üzerine kopacaktır!"[18]

"Kıyamet, yeryüzünde "Allah, Allah " denilmeyinceye kadar kopmayacaktır!"[19]

Munavi, son hadisin muhtemel iki izahını kaydeder: Kıyamet, Allah'ı gerçekten, hakkıyla zikreden biri, "kamil bir insan" bulunduğu sürece kopmayacaktır veya Kıyamet, münker bir iş görüp de onu yadırgayan, ondan hayrete düşen ve bunun ifadesi olarak "Allah, Allah" diyen kimse bulunduğu sürece kopmayacaktır. Bu hususların "iman'la alâkalı oldukları açıktır. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), gördüğü münkeri kalbiyle yadırgamayanın en zayıf imana sahip olduğunu beyan buyurmuştur. İşte insanların genel durumu böyle olunca, yani "iyi insanlar" ölüp de geriye, kötülüklere aldırış etmeyen, onları yasaklamayan kimseler kalınca; "Kıyamet'in oluşum şartları gerçekleşmiş olacaktır.

"Kıyamet", en büyük "ayaklanma", en büyük kargaşadır. İyi insanlar ölüp gidince, ipi kesilen bir teşbihin tanelerinin dağılışı gibi insanlar dağılacak ve kargaşa başlayacaktır. Allahu a'lem, hadislerde açıklanan Kıyamet alâmetlerinin toplumda ortaya çıkmalarının yoğunluğuna göre zaman içinde farklı boyutlarda "Kıyametler, kargaşalar yaşanacak ve nihayet bu belirtiler sadece Allah'ın bildiği bir yoğunluğa ulaşınca büyük Kıyamet kopacaktır.

Tarihte, hadislerde Kıyametin belirtileri arasında zikredilen "bilgisizlik", "işi ehli olmayana verme", "iyi insanların ölüp

gitmesi gibi hususların görüldüğü zamanlarda kargaşalıkların yaşanmış olduğu bir vakıadır. Şüphesiz asıl büyük Kıyametin ne zaman kopacağının bilgisi Allah Teala'nın katındadır.[20] Onun kopması bizim irademizin de dışında olacaktır. Ancak, sebepler dünyasında yaşadığımıza göre, onun oluşum şartlarım insanlar gerçekleştireceklerdir. Bunun için olmalıdır ki, ayet ve hadislerde Kıyametin bazı belirtilen açıklanmış ve böylece insanlar, Kıyametin kopmasına yol açacak durumlara düşmemeleri hususunda uyarılmışlardır.[21]

12. Oruca, Kurallarına Uyarak Devam Etmek

2723. "Bize ishak b. İsa, Abdurrahman b (O) Amr b.' Ebi Amr'dan, (O) Saîd el-Makbun'den, (O) Ebu Hureyre'den, (O da) Hz. Peygamberden (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki," O şöyle buyurdu: *"Nice oruç tutan var ki,ona orucundan sadece susuzluk kalır. Nice gece kalkıp ibadet eden de vardır ki, ona da bu kalkışından sadece uykusuzluk kalır!"* [22]

13. Namaza, Kurallarına Uyarak Devam Etmek

2724. "Bize Abdullah b. Yezid haber verip (dedi ki), bize Saîd -ki O, İbn Ebi Eyyub'dur-, rivayet edip dedi ki, bana Ka'b b. Alkâme, İsa b. Hilal es-Sadefî'den, (O) Abdullah b. Amr'dan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki,"
(Hz. Peygamber) bir gün namazı söz konusu etmiş ve şöyle buyurmuş:
"Kim ona, kurallarına uyarak devam ederse, o Kıyamet günü onun için ışık, delil ve Cehennem ateşinden kurtarıcı olur. Kim de ona kurallarına uyarak devam etmezse, o onun için ne ışık, ne kurtarıcı, ne de delil olur ve bu kimse Kıyamet günü Karun, Fir'avn, Hâman ve Ubeyy b. Halef ile beraber olur!"[23]

Açıklama

Adları geçen dört şahıs, tarihin baş örnek inkarcı ve azgınlarındandır. Karun, Hz. Musa'nın (Aleyhisselam) kavminden azgın bir zengin; Firavn, Mısır'ın Hz. Musa (Aleyhisselam) zamanında müminlerin baş düşmanı olan hükümdarı; Hâman, bu Firavun'un başbakanı; Ubeyy b. Halef ise Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) amansız düşmanı olan Mekke müşriklerinden biri idi.[24]

14. Gece Kalkıp İbadet Etmek Hakkında

2725. "Bize Abdullah b. Salih haber verip dedi ki, bana el-Leys rivayet edip dedi ki, bana İbn Aclan, Hüseyin b. Abdillah b. Ubeydillah b. Abbas'tan, (O) İkrime'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki;"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gece kalkıp ibadet etmeye teşvik ederdi. Öyle ki O;
"Bir rekât da olsa (gece kalkıp namaz kılın!)" buyurmuştu.[25]

15. Bağışlanma İstemek Hakkında

2726. "Bize Muhammed b. Yusuf haber verip (dedi ki), bize İsrail rivayet edip (dedi ki), bize Ebu İshak, Ubeyd b. Ömer Ebu'l-Muğire'den, (O da) Huzeyfe'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Dilim, başkasına olmadığı halde aileme karşı kırıcı, kötü sözlü idi. (Bunu) Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sordum da," O şöyle buyurdu:
"(Allah'tan) bağışlanmanı dilemen nerde kaldı? Ben gerçekten her gün Allah'tan yüz defa bağışlanmamı isterim!"
Ebu İshak dedi ki, sonra ben bunu, Ebu Musa'nın oğulları Ebu Bürde ile Ebu Bekir'e anlattığımda, onlar şöyle dediler: Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Ben her gün Allah 'tan yüz defa bağışlanmamı isterim. Ben Allah 'tan bağışlanmamı ister ve O'na tevbe ederim!"[26]

16. Allah'a (Karşı Gelmekten) Sakınmak Hakkında

2727. "Bize el-Hakem ibnu'l-Mübarek, Selm b. Kuteybe'den, (O) Süheyl el-Kutai'den, (O) Sâbit'ten, (O) Enes'ten, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O;
"(Kendisine karşı gelmekten) sakınılacak kimse (Allah'tır), bağışlayacak olan da (O'dur!)"[27] mealindeki ayeti okumuş ve şöyle buyurmuş:
"Rabb'iniz buyuruyor ki; kendisine (karşı gelmekten) sakınılacak kimse benim. Kim de bana (karşı gelmekten) sakınırsa, onu bağışlayacak olan da benim!"[28]
2728. "Bize Osman b. Muhammed rivayet edip dedi ki, bize Mu'temir, Kehmes İbnu'l-Hasan'dan, (O) Ebu's-Selil'den, (O da) Ebu Zerr'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
*"Muhakkak ki ben gerçekten bir ayet biliyorum. Şayet insanlar onu alıp uygulasalardı, o onlara yeterdi. (O ayet şudur): Kim Allah'a (karşı gelmekten) sakınırsa, (Allah) ona bir çıkış yolu yaratır!"**[29]***

17. Küçümsenen Şeyler Hakkında

2729. "Bize Mansur b. Seleme haber verip (dedi ki), bize Saîd -ki O, İbn Müslim b. Banek'tir-, Malik'ten, (O) Amir b. Abdillah ibni'z-Zübeyr'dan, (O) Avf ibnu'l-Haris'ten, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bana şöyle buyurdu:
"Aişe! Küçümsenen günahlardan sakın! Çünkü Allah katından onların peşinde olan (onların her birini takip edip kaydeden) kimse vardır!"[30]

Açıklama

Birçok insan küçük günahları önemsemeyip küçümser, onlara

aldırış etmez. Bu durum onların kolayca işlenmesine yol açar. Böylece, kalpte küçük bir leke gibi yer eden küçük bir günah, işlene işlene bütün kalbi kaplar ve insanı felakete sürükler. Damlaya damlaya göl olduğu gibi, birike birike gölleşen küçük günahlar arasında insan boğulur gider. Bunun için, birçok insanın bu şekilde değerlendirdiği küçük günahlardan özenle kaçınmak gerekir. Hiç şüphe yok ki, "kim zerre ağırlığı bir kötülük işlerse, onun karşılığını görecektir." Ayrıca küçük günahları sürekli yapmak hem büyük günahtır, hem de insanı diğer büyük günahlara alıştırır. Aynı durum, tersinden, küçük iyilikler için de söz konusudur. Küçük iyilikler de küçümsenir, önemsenmezler. Bunun için de, küçük günahların aksine, yapılmazlar. Halbuki, küçük iyilikler, çoğala çoğala bulundukları yeri rengârenk bir çiçek bahçesine dönüştürür ve insanı büyük iyiliklere alıştırırlar. Bunun için şunu söylemek mümkündür. Her hareket kendi yerinde mühimdir, büyüktür. Dolayısıyla her şeye hakkı verilmeli, gereken ne ise o yapılmalı ve hiçbir kötülükle hiçbir iyilik küçümsenmemelidir![31]

18. Tevbe Hakkında

2730. "Bize Müslim b. İbrahim rivayet edip (dedi ki), bize Ali b. Mes'ade el-Bahili rivayet edip (dedi ki), bize Katâde, Enes'ten rivayet etti ki," O şöyle demiş:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Ademoğullarının hepsi günah işler. Günah işleyenlerin en hayırlısı ise tevbe edenlerdir!"[32]

19. Kulun Tevbesine En Çok Sevinen Allah'tır

2731. "Bize en-Nadr b. Şumeyl haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Simâk b. Harb'den, (O da) en-Nu'man'dan -ki O, İbn Beşir'dir- (naklen) rivayet etti ki, (Simâk, en-Numan'ı) şöyle derken işitmiş:"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Bir adam ıssız-susuz çöl bir yerde yolculuk yapıyormuş. Derken

bir ağacın altında öğle uykusuna yatmış. Beraberinde de, üzerinde azığı ile yiyeceğinin bulunduğu bir deve varmış. Neden sonra uyanmış. Bakmış ki, devesi çekip gitmiş. Hemen bir tepeye çıkmış, ancak hiçbir şey görememiş. Sonra başka bir tepeye çıkmış, yine hiçbir şey görememiş. Ardından başka bir tepeye çıkmış, yine hiçbir şey görememiş. Sonra yüzünü yana çevirmiş. Bir de ne görsün, yularını çekerek (gelen) devesi! İşte bu (adamın devesini bulmasına) sevinmesi, Allah'ın, kulu kendisine tevbe ettiğinde onun tevbesine sevinmesinden daha fazla değildir!"[33]

20. Arzu Ve Ümitlerle (Ömrün) Süresi Hakkında

2732. "Bize Musedded rivayet edip (dedi ki), bize Yahya, Süfyan'dan, (O) babasından, (O) Ebu Ya'lâ'dan, (O) er-Rebi' b. Huseym'den, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün) bize (toprak veya kum üzerinde) dörtgen bir şekil çizdi. Sonra onun ortasına bir çizgi çizdi. Sonra bu (çizginin) etrafına çizgiler çizdi. Bir de (dörtgen) şekilden dışarı çıkan bir çizgi çizdi ve şöyle buyurdu:
"*Şu -yani ortadaki çizgi- insandır. Şu (yani dörtgen şeklindeki ömür) süresi onu kuşatmıştır. Bunlar (yani ortadaki çizginin etrafındaki çizgiler) ise (insanın) başına gelen (olaylar, belâ ve musibetlerdir). İşte ona (bu belâ ve musibetlerden) biri isabet etmezse diğeri eder (ve Ölümüne sebep olur). Şu -yani (dörtgenden) dışarı çıkan çizgi- ise arzu ve ümitlerdir!"*[34]

Açıklama

İnsanı gayrete getiren, çalışmaya iten etkenlerin en büyüklerinden biri emeldir; arzu ve ümittir. Allah Teala, bu dünyaya, orayı "imar etmesini isteyerek"[35] gönderdiği ve neticede, bu dünyadaki işlerine göre Cennet'e veya Cehennem'e gideceğini bildirdiği insanın içine bu duyguyu koymuştur. Bu duygu insanda tabiidir. Ayrıca, yukarıdaki hadiste beyan

buyrulduğu gibi, insanda sınırlı ömründe gerçekleştirebileceğinden çok arzu ve ümitler vardır. Şu halde bu duygu, esas itibariyle kötülenemez. Ancak onu, meşru ve insan ömrü içinde gerçekleştirebilecek ölçüdeki şeylere yöneltmek, diğer bir ifadeyle meşru ve gerçekçi olmasını sağlamak gerekir.
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Sahabilerinin eğitim ve öğretiminde, zamanın imkânları ölçüsünde, bütün görsel ve işitsel yolları kullanmıştır. Yukarıdaki hadiste bunun güzel bir örneğini görmekteyiz. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) çizdiği ve insanın emellerinin çokluğu ile ömrünün sınırlılığını müşahhas olarak gözler önüne seren şekil, hadisin bu rivayetine göre şöyle olmalıdır:[36]

21. İki Aç Kurt (Daha Bozucu) Değildir

2733. "Bize Ebu'n-Nu'man haber verip (dedi ki), bize Abdullah ibnu'l-Mübarek, Zekeriyya1 dan, (O) Muhammed b. Abdirrahman b. Sa'd b. Zürâre'den, (O) İbn Ka'b b. Malik'ten, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Bir koyun sürüsünün içine salınan iki aç kurt, onları, kişinin mal ve mevki hırsının dinini bozmasından daha fazla bozmaz!"[37]

22. Allah Hakkında Güzel Düşünceler Taşıma

2734. "Bize Ebu'n-Numan haber verip (dedi ki), bize Abdullah ibnu'l-Mübarek rivayet edip (dedi ki), bize Hişam ibnu'1-Ğaz, Hayyan Ebu'n-Nadr'dan, (O) Vasile ibnu'l-Eska'dan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"İyiliği çok, şânı yüce olan Allah buyurdu ki: Ben, kulumun beni sanmasına göreyim. O halde o beni, dilediği gibi sansın!"[38]

23. "Ve En Yakın Soydaşlarını Uyar!"

2735. “Bize el-Hakem b. Nafi1, Şuayb'dan, (O da) ez-Zühri'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle demiş: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb ile Ebu Seleme b. Abdirrahman haber verdi ki, Ebu Hüreyre şöyle demiş:”

Yüce Allah; *"Ve en yakın soydaşlarını uyar!"*[39] mealindeki ayeti indirince, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ayağa kalkıp şöyle buyurmuş:
"Ey Kureyş topluluğu! Canlarınızı Allah'tan satın alın. Ben Allah'a karşı size hiçbir şey sağlayamam! Ey Abdumenafoğulları! Ben Allah'a karşı size hiçbir yarar sağlayamam! Ey Abdulmuttalib'in oğlu Abbas! Ben Allah'a karşı sana hiçbir yarar sağlayamam! Ey Muhammed'in kızı Fâtıma! (Bu dünyada) benden ne dilersen iste. Ben (âhirette) Allah'a karşı sana hiçbir yarar sağlayamam!" [40]

24. Hiçbirinizi Ameli Kurtaramayacaktır!

2736. “Bize el-Hasen ibnu'r-Rebi1 haber verip (dedi ki), bize Ebu'l-Ahvas, el-Ameş'ten, (O) Ebu Süfyan'dan, (O da) Cabir'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:

"(Aşırılıklardan kaçınıp hakka) yakın olun, orta yolu tutun. Bilin ki, sizden hiçbir kimseyi ameli kurtaramayacaktır!" (Sahabe-i Kiram);
"Yâ Rasulullah, seni de mi?" dediler. Şöyle buyurdu:
"Beni de! Ancak Allah'ın beni rahmet ve lûtfuyla örtmesi hariç!" [41]

25. Hiçbir Kimse Yoktur ki, Beraberinde Cinni Arkadaşı Olmasın

2737. “Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) Mansur'dan, (O) Salim b. Ebi'l-Ca'd'dan, (O) babasından, (O da) Abdullah'tan (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Sizden hiçbir kimse yoktur ki, beraberinde cinnî arkadaşı ile

melek arkadaşı olmasın!" (Sahabe-i Kiram);
"Senin de mi?" dediler. Şöyle buyurdu:
"Evet, benim de. Fakat Allah ona karşı bana yardım etti de, teslim oldu!"[42]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"Alimlerden; "teslim oldu", "boyun eğdi" demektir" diyenler vardır. Ben de bu görüşteyim."[43]

Açıklama

İnsanın iradî hareketlerini, kalbe gelen duygu ve düşünceler (havâtır) yönlendirir. Allah Teala bu dünyada her şeyi bir sebebe bağladığına göre, duygu ve düşüncelerin kalbe gelmesinin de sebepleri vardır. İşte bu hadiste, kalbe gelip kişiyi kötülüğe teşvik eden duygu ve düşüncelerin sebebine (itici gücüne) "cinnî arkadaş", iyiliğe teşvik edeninkine ise "melek arkadaş" denmiştir. Bu "cinnî arkadaş', "şeytan" da denmektedir. İnsan kalbi, her iki sebepten gelen şeyleri eşit bir şekilde almaya müsait ("fıtrat üzere") yaratılmıştır. Ancak insan, iradesiyle bunlardan birine zemin hazırlayıcı şeylere yönelirse, o, diğerine karşı üstünlük sağlar. Yani insan nefsani arzularına, dünyevi zevklere muhalefet eder, Allah'ın rızasını kazandıracak şeylere yönelirse, "melekî hatırlar" egemen hale gelir. Şu halde nefsani arzu ve isteklerde "ölçülü" olunduğunda "şeytani hatırların kötülük telkini imkânı kalmaz. Bilakis dince uygun görülen ölçüde nefsani arzular telkin edecekleri için, hayra vesile olurlar* Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) "cinnî arkadaşı"nın durumu, Allah Teala'nın yardımıyla böyle olmuş, yani ancak meşru ölçüler içindeki zevkleri hatırlatacak şekilde boyun eğmiştir.[44] Allahu a'lem![45]

26. Bildiğim Şeyleri Bilseydiniz!

2738. "Bize Ebul-Velid rivayet edip (dedi ki), Bize Şu'be, Musa b. Enes'ten, (O) Enes'ten, (O da) Hz. Peygamber1 den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle

buyurdu:

"Bildiğim şeyleri bilseydiniz, az güler, çok ağlardınız!"[46]

2739. "Bize Affan rivayet edip (dedi ki), bize Hemmâm rivayet edip (dedi ki), bize Katâde, Enes'ten, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen), bunun (yani bir önceki hadisin) aynısını rivayet etti."[47]

27. Dünyanın Allah Katında Önemsizliğine Dair

2740. "Bize Haccac haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Ebu'l-Mühezzim'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki,"

Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), sahibinin dışarı atmış olduğu yeni doğmuş kusurlu bir kuzuya rastlamış ve şöyle buyurmuş:

"Sahiplerinin nazarında şunun önemsizliğini görüyorsunuz, (değil mi?)" (Sahabe-i Karam);

"Evet" demişler. (O zaman Hz. Peygamber) şöyle buyurmuş:

"Vallahi, muhakkak ki dünya Allah katında, şunun, sahiplerinin nazarında olduğundan daha çok önemsizdir!"[48]

28. Amellerin Hangisi Daha Üstündür?

2741. "Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki), bize Hişam b. Urve, babasından, (O) Ebu'l-Muravih'ten, (O da) Ebu Zerr'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:

Bir adam Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bazı şeyler) sordu. Derken;

"Amellerin hangisi daha üstündür?" dedi. O da şöyle buyurdu:

"Allah'a iman etmek ile Allah yolunda olanca güçle çalışmak!" [49]

2742. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Hişam, Ebu Yahya'dan, (O da) Ebu Ca'fer'den (naklen) rivayet etti ki; O, Ebu Hüreyre'yi şöyle derken işitmiş:"

Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:

"Allah katında amellerin en üstünü, içinde hiçbir şüphe

bulunmayan imandır!"[50]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki: Ebu Ca'fer, Ensar'ın neslinden bir adamdır.[51]

29. Sizden Biri Kendisi İçin Sevdiği Şeyi (Din) Kardeşi İçin De Sevmedikçe Mü'min Olmaz

2743. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Katâde'den, (O da) E ne s'ten (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Saîlallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Sizden biri, kendisi için sevdiği şeyi (din) kardeşi için de sevmedikçe mümin olmaz!"[52]
2744. "Bize Yezid b. Harun ile Hişam ibnu'l-Kasım haber verip dediler ki, bize Şu'be, Katâde'den, (O) Enes'ten, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"Sizden biri, ben kendisine (anasından ve) babasından, çocuğundan, (kısacası) bütün insanlardan (daha) sevgili olmadıkça, (o kimse) mü'min olmaz!"[53]

30. Müminlerin Hangisi Daha Hayırlıdır?

2745. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Züheyr, Ali b. Zeyd b. Cud'an'dan, (O) Abdurrahman b. Ebi Bekre'den, (O da) Ebu Bekre'den (naklen) rivayet etti ki,"
bir adam;
"Yâ Rasulullah, insanların hangisi daha hayırlıdır?" diye sormuş. O da;
"Ömrü uzun, ameli güzel olan kimse!" buyurmuş.[54]
2746. "Bize Haccac rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Ali b. Zeyd'den, kendi senediyle, onun (yani bir önceki hadisin) aynısını rivayet etti."[55]

31. Bu Ümmetin Sonunun Fazileti Hakkında

2747. “Bize Ebu'1-Muğire haber verip dedi ki, bize el-Evzai rivayet edip dedi ki, bize Esîd b. Abdirrahman, Halid b. Dureyk'ten, (O da) İbn Muhayriz'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Ben, Sahabeden biri olan Ebu Cum'a'ya;
"Bize Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) işitmiş olduğun bir hadis rivayet et" dedim. O da;
"Peki, sana iyi bir hadis rivayet edeyim" dedi (ve anlatmaya başladı): (Bir gün) biz Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber kahvaltı yapmıştık. Yanımızda Ebu Ubeyde ibnu'l-Cerrah da vardı. Derken O;
"Yâ Rasulullah, bizden daha hayırlı biri var mıdır? Biz müslüman olduk ve seninle birlikte cihad ettik!" demişti. (O zaman Hz. Peygamber) şöyle buyurmuştu:
"Evet, sizden sonra gelecek bir topluluk (sizden daha hayırlı olacaktır). Onlar beni görmedikleri halde, bana iman edecekler!" [56]

Açıklama

En hayırlı nesil, genel olarak Sahabedir. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem); *"İnsanların en hayırlıları, benim çağımdakilerdir!"*[57] Buyurmuştur. Çünkü Sahabe-i Kiram, atalarının batıl ve sapık inançlarını, yaşayış şekillerini bırakıp Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) iman etmiş, O'nu doğrulamış, O'nunla Allah Teala yolunda mallarıyla-canlarıyla cihad etmiş ve bu uğurda hiçbir fedakârlıktan çekinmemişlerdir. Onlar böylece müslümanlığın büyüyüp gelişmesine, yayılmasına vesile olmuşlardır. Bu açıdan bakıldığında, onların, sonraki bütün müslümanların üzerinde haklarının ve üstünlüklerinin olduğu takdir edilir. Onlar ayrıca, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) emsalsiz nurlu sohbetlerinde bulunma üstünlüğüne sahiptirler. Bununla beraber, Kıyamet'e kadar gelecek her nesil kendine has, diğerlerinde bulunmayan bazı özellikler taşıyabilir, bunlarla diğerlerinden kısmen daha üstün görülebilirler.

Yukarıdaki hadiste böyle bir duruma işaret edilmektedir.[58]

32. Kur'an'ı, Hatırdan Çıkarmayarak Koruyup Gözetmek Hakkında

2748. Bize Ubeydullah b. Abdilmecid haber verip (dedi ki), bize Şu'be; Mansur'dan rivayet eti ki, O şöyle demiş: Ben Ebu Vail'i, Abdullah'tan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen anlatırken) işittim ki," O şöyle buyurmuş:
"Sizden biri için; "şu şu ayeti unuttum" demesi ne kötüdür! (Hayır, o unutmamış), bilâkis ona unutturulmuştur! *Binaenaleyh, Kur'anı aklınızda tutmaya çalışın. Çünkü o, insanların hafızalarından, develerin iplerinden kurtulup kaçmalarından daha hızlı kaçıp gider!"*[59]

33. "Hiç Kimseye, Benim, Yunus b. Metta'dan Daha Hayırlı Olduğumu Söylemesi Yakışmaz"

2749. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Süfyan, el-A'meş'ten, (O) Ebu Vail'den, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Hiçbiriniz, benim, Yunus b. Metta'dan daha hayırlı olduğumu asla söylemesin!"[60]

34. Her Müslümanın Sadaka Vermesi Gerekir

2750. "Bize Muhammed b. Ca'fer el-Medâyıni haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Saîd b. Ebi Bürde'den, (O) babasından, (O da) Ebu Musa el-Eş'ari'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Her müslümanın sadaka vermesi gerekir!" (Sahabe-i Kiram);
"Yâ Rasulullah, peki gücü yetmezse -veya 'yapamazsa'-?" dediler.
"Eliyle çalışır ve (elde etiğinden) hem yer, hem sadaka verir!" buyurdu. (Bir Sahabi);

" (bunu da) yapamazsa, ne buyurursun?" dedi
"İhtiyaç sahibi çaresize yardım eder!" buyurdu.
"(Bunu da) yapamazsa ne buyurursun?" dedi.
"İyiliği emreder!" buyurdu.
"(Bunu da) yapamazsa, ne buyurursun?" dendiğinde, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Kendini kötülüklerden alıkor. İşte bu da onun için sadakadır!" buyurdu.[61]

35. Kim Riyakârlık Yaparsa, Allah Onun Riyakârlığını Ortaya Çıkarır

2751. "Bize Abdullah b. Yezid haber verip (dedi ki), bize Hayve rivayet edip dedi ki, bana Ebu Şahr rivayet etti ki; O, Mekhûl'ü şöyle derken işitmiş: Bana Ebu Hind ed-Dârî rivayet etti ki,"
O, Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işitmiş:
"Kim görsünler ve duysunlar diye iş yaparsa, Allah Kıyamet günü onun maksadının gösteriş ve duyuruş olduğunu ortaya çıkarır, (onu rezil rüsvay eder!)"[62]

36. Mü'minin Durumu Ekinin Durumu Gibidir

2752. "Bize Muhammed b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan, Saîd b. İbrahim'den, (O) Abdullah b. Ka'b'dan, (O da) babası Ka'b b. Malik'ten (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Müminin durumu tek saplı taze ("hâme") ekinin durumu gibidir. Rüzgarlar (ekini) bozan eğer, doğrultur; bazen da (yere) yatırır. (Mü'min de böyledir). Nihayet ona ölüm gelir. Kafirin durumu ise, kökünün üzerinde dimdik duran dağ servisinin durumu gibidir. (Dağ servisini), hiçbir şey isabet edip (eğemez). Sonunda o bir defada kökünden kopar, (mahvolur gider) "[63]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"Tek saplı taze ekin = hâme" kelimesi, (burada "zayıf

manasınadır.)[64]

Açıklama

Bu hadis mü'min ile kâfirde ekseriye görülen durumları tasvir etmektedir. Mü'minin başına felâketler, bela ve musibetler geldiğinde o bunlara sabreder. Durumu düzeldiğinde Allah'a şükreder ve hiçbir zaman ümidini kaybetmez. Kâfir ise felâketler karşısında sabırlı olmaz, belki bir müddet direnir. Ancak bir noktadan sonra, yani ümidini kaybedince hemen sarsılır ve yıkılır gider.[65]

37. Dünya Çekici Ve Tatlıdır

2753. "Bize Muhammed b. Yusuf, el-Evzai'den, (O) İbn Şihâb'dan, (O da) Saîd ibnu'l-Müseyyeb ile Urve ibnu'z-Zübeyr'den (naklen) haber verdi ki, Hakim b. Hızâm şöyle demiş:"
"Ben Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) istedim, bana verdi. Sonra O'ndan (yine) istedim, bana (yine) verdi. Sonra O'ndan (yine) istedim, bana (yine) verdi. Sonra O'ndan (yine) istedim, o zaman şöyle buyurdu:"
"Hakim! Bu mal çekicidir, tatlıdır. Ancak kim onu tokgözlülükle alırsa, o (malda) ona hayır ve bereket verilir. Kim de onu açgözlülükle alırsa, o (malda) ona hayır ve bereket verilmez ve yiyip de doymayan kimse gibi olur! Üstteki (veren) el de alttaki (alan) elden hayırlıdır!"[66]

38. Şüphesiz Allah Dedikodu Yapmanızı Kerih Görmüştür

2754. "Bize Zekeriyya b. Adiyy rivayet edip (dedi ki), bize Ubeydullah b. Amr er-Rakki, Abdulmelik b. Umeyr'den, (O) el-Muğire'nin azadlısı Verrad'dan, (O da) el-Muğire'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kızların diri diri gömülmesini, annelere itaatsizlik edilmesini, (verilmesi gereken

şeylerin) verilmemesini, (hak edilmeyen şeylerin) istenmesini, dedikodu yapılmasını, (gereksiz olarak) çok soru sorulmasını ve malın zayi edilmesini yasakladı.[67]

39. Saptırıcı Önderler Hakkında

2755. “Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan, (O) Ebu Kılâbe'den (O) Ebu Esma'dan, (O da) Sevban'dan (naklen) rivayet etti ki,”
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:
"Ben ümmetim hakkında sadece saptırıcı önderlerden ("imamlardan") endişe ediyorum!"[68]

40. Haksızlık Eden de Olsa, Haksızlık Edilen de Olsa, (Din) Kardeşine Yardım Et!

3756. “Bize Ebu Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Züheyr, Ebu'z-Zübeyr'den, (O da) Cabir'den (naklen) rivayet etti ki,”
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"İnsan, haksızlık eden de olsa, haksızlık edilen de olsa (din) kardeşine yardım etsin! Şöyle ki, eğer o haksızlık eden ise (onu) (bundan) alıkoysun. İşte bu ona yardım etmektir. Şayet o haksızlık edilen ise, ona yardım etsin."[69]

41. Din, İyilik İstemeden İbarettir

2757. “Bize Ca'fer b. Avn, Hişam b. Sa'd'dan, (O) Zeyd b. Eşlem ile Nafi'den, (onlar da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdiler ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah şöyle buyurdu:
"Din, iyilik istemeden ibarettir!" (İbn Ömer) sözüne şöyle devam etti: O zaman biz;
"Yâ Rasulullah, kimin (iyiliğini isteme?)" diye sorduk, O da şöyle buyurdu:
"Allah'ın, Rasûlünün, Kitab'ının, müslümanların önderlerinin ve

bütün (müslümanların iyiliğini isteme!)"[70]

Açıklama

"İyilik isteme" karşılığını verdiğimiz "nasihat" kelimesinin; "öğüt", "öğüt verme", "öğüt verilen kişinin her hususta iyiliğini isteme" gibi manaları vardır. "Allah'ın iyiliğini isteme"; O'nun birliğine katıksız, samimi bir şekilde inanma, inanılmasını isteme, ibadetleri sırf O'nun rızasını kazanmak için yapma, ibadetlerin bunun için yapılmasını isteme demektir. "Allah'ın Rasûlünün iyiliğini isteme", O'nun Peygamberliğine inanma, inanılmasını isteme, emir ve yasaklarına uyma, uyulmasını isteme demektir. "Allah'ın Kitab'ının iyiliğini isteme", Kur'an-ı Kerim'in Allah Teala'nın Kelâm'ı olduğuna inanma, inanılmasını isteme ve içindeki hükümlere uyma, uyulmasını isteme manasınadır. "Müslümanların önderlerinin iyiliğini isteme", meşru emir ve yasaklarına uyma, uyulmasını isteme; "bütün müslümanların iyiliğini isteme" ise, onlara doğru yolu gösterme, her hususta iyiliklerini sevme demektir. Bütün bu iyilikseverlikler, sonuçta, kişinin kendi yararınadır.[71]

42. Müslümanlık Garib Bir Halde Başladı

2758. “Bize Zekeriya b. Adiyy rivayet edip (dedi ki), bize Hafs b. Ğıyas, el-A'meş'ten, (O) Ebu İshak'tan, (O) Ebu'l-Ahvas'tan, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bize şöyle buyurmuştu:
"Müslümanlık gerçekten garib bir halde başladı. İlerde yine garib bir hale dönecektir!" (Zekeriyya dedi ki); sanıyorum Hafs, (bu hadisin devamının şöyle olduğunu da) söylemişti:
"Binaenaleyh, ne mutlu gariblere!"
"Garibler de kim?" denildi. O da şöyle buyurdu:
"Kabilelerinden vazgeçip (hicret edenler!)"[72]

Açıklama

Alimlerin çoğu, "müslümanlığın garib olarak başlaması"nı, başlangıçta mülümanların az oluşu şeklinde anlamışlardır. Bu anlayış tarihi gerçeklere de uygundur.
Bu hadise göre ileriki bir zamanda müslümanlar yine azalacak ve mülümanlık, başlangıcında olduğu gibi, yine "garib" hale gelecektir. Belki, başlangıçta müslümanlığa inananlar azdı, söz konusu zamanda ise müslümanlığın hükümleriyle amel edecekler az olacaktır. Her iki durumda da müslümanlar, toplumlarında "garib" (yabancı) gibi görülecek ye dışlanacaklar; bu sebeple ailelerini, çevrelerini, yer ve yurtlarını terk etmek zorunda kalacaklardır.
Bu hadisi şöyle anlamak da mümkündür: Müslümanlık başlangıçta garib, görülmemiş bir şekilde doğup hızla gelişmiştir. O, ileride yine böyle görülmedik hızlı bir gelişme gösterecektir. [73]

43. Allah'a Kavuşmayı Sevmek Hakkında

2759. "Bize Haccac b. Minhâl haber verip (dedi ki), bize Hemnıâm, Katâde'den, (O) Enes'ten, (O da) Ubâde ibnu's-Samît'ten (naklen) rivayet etti ki;"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kim Allah 'a kavuşmayı severse, Allah da ona kavuşmayı sever. Kim de Allah 'a kavuşmayı istemezse, Allah da ona kavuşmayı istemez!" O zaman Hz. Aişe -veya (Hz. Peygamber'in) hanımlarından biri-,
"Doğrusu biz gerçekten ölmeyi istemeyiz" dedi de O, şöyle buyurdu:
"(Benim söylemek istediğim) bu değil! Fakat (şunu söylemek istiyorum): Mü'mine ölüm (ânı)geldiğinde o, Allah'ın hoşnudluğu ve bağışı ile müjdelenir. Artık onun için, önünde (gördüğü) şeylerden daha sevimli hiçbir şey yoktur. Bu sebeple Allah'a kavuşmayı sever, Allah da ona kavuşmayı sever. Şüphesiz kâfire ölüm (ânı) geldiğinde ise o, Allah'ın işkencesi ve cezası ile müjdelenir! Artık ona, önünde (gördüğü) şeylerden daha kerih gelen hiçbir şey yoktur. Bunun için Allah 'a kavuşmayı istemez,

Allah da ona kavuşmayı istemez!"[74]

44. Birbirlerini Allah İçin Seven Hakkında

2760. "Bize el-Hakem ibnu'l-Mübarek haber verip (dedi ki), bize Malik, Abdullah b. Abdirahman b. Ma'mer'den, (O) Ebu'l-Hubâb Saîd b. Yesâr'dan, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Gerçekten yüce Allah Kıyamet günü şöyle buyuracaktır: Birbirlerini benim sonsuz büyüklüğüm adına sevenler bugün neredeler! Ben onları, benim gölgemden başka hiçbir gölgenin olmadığı bu günde kendi gölgemde gölgelendireceğim!"[75]

45. Hiçbiriniz Ölmeyi Arzu Etmesin!

2761. "Bize el-Hakem b. Nafî' rivayet edip (dedi ki), bana Şuayb, ez-Zühri'den haber verdi ki, O şöyle demiş: Bana, Abdurrahman b. Avf'ın azadlısı Ebu Ubeyd haber verdi ki, Ebu Hüreyre şöyle demiş:"
"Ben, Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
"*Hiçbiriniz ölmeyi arzu etmesin! Eğer o iyilik eden biri ise belki iyiliğini artırır, kötülük eden biri ise belki (tevbe edip hayırlı işlere yönelerek Allah'ın) rızasını kazanmaya çalışır."*[76]

46. Hz. Peygamberin; "Ben Şu İkisinin(Birbirine Yakınlığı) Gibi Kıyamete Yakın BirZamanda Peygamber Gönderildim!" Sözü

2762. "Bize Vehb b. Cerir rivayet edip (dedi ki), Şu'be, Ebu't-Teyyah'tan, (O) Enes'ten, (O da) Hz. Peygamberden (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"Ben, şu iki (parmağın) -Vehb, şehadet parmağıyla orta parmağını göstermiştir- (boy veya aralarındaki mesafe bakımından birbirine yakınlığı) gibi Kıyamet'e yakın bir zamanda

Peygamber gönderildim!"[77]

47. Hz. Peygamberin; "Siz Ümmetlerin Sonuncususunuz!" Sözü Hakkında

2763. "Bize en-Nadr b. Şumeyl haber verip (dedi ki), bize Behz b. Hakim, babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
"Muhakkak ki siz ümmetlerin sayısını yetmişe tamamladınız. Siz onların sonuncusu ve Allah katında en değerlilerisiniz!"[78]

48. Bedir Savaşına Katılmış Olanların Fazileti

2764. "Bize Amr b. Asım rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Asım'dan, (O) Ebû Salih'ten, (O da) Ebû Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki;"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün);
"Falan nerde?" buyurmuştu da, orada bulunanlardan bir adam onu kötüleyip;
"O şöyledir, o böyledir" demişti. O zaman Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"O, Bedir savaşına katılmamış mıydı?" buyurmuştu: (Sahabe-i Kiram);
"Evet, katılmıştı" demişlerdi. (Bunun üzerine Hz. Peygamber) şöyle buyurmuştu:
"Öyleyse, belki Allah Bedir gazilerinin (ileride yapacakları şeylere) baktı da;
"Dilediğinizi yapın. Ben sizi bağışladım!" dedi!"[79]

49. "Bize Şu Şu Yıldızın Doğuşundan Dolayı Yağmur Yağdı" Deme Yasağı

2765. "Bize Affan rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivayet edip dedi ki, bize Amr b. Dinar, Attab b.

Huneyn'den, (O da) Ebu Saîd el-Hudri'den (naklen) haber verdi ki,”
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Allah ümmetime yağmuru on yıl yağdırmasa (da) sonra yağdırsa, ümmetimden bir topluluk; "bu (yağmur) Micdeh yıldızının doğuşundan dolayı (yağmıştır)" diyerek O'na nankörlük ederler!"[80]
(Hammâd) demiş ki:
"Micdeh", "Deberân" denilen bir yıldızdır.[81]

Açıklama

Allah Teala bu dünyada her şeyi bir sebebe bağlamıştır. Bu arada bazı şeyleri yağmurun yağmasına sebep kılmış, yağmurun yağacağını gösteren bazı işaretler koymuştur. Ancak her halükârda, bu sebep ve işaretlerin gerisinde olayların gerçek yaratıcısı Allah Teala'dır. Bunun için olaylar meydana geldiğinde sebep ve işaretleri hatırlayıp gerçek yaratıcıyı unutmak büyük nankörlük olur. Olayların meydana gelmesinde söz konusu sebep ve işaretleri gerçek yaratıcı olarak görmek ise en büyük nankörlüktür, yani küfürdür.
Hadiste geçen "Micdeh", cahiliye döneminde Arabların, doğmasını yağmurun yağacağına işaret saydıkları bir yıldız veya yıldız kümesidir. Bu yıldızın, Süreyya yıldızının önünde bulunan Deberân yıldızı olduğunu veya bu iki yıldız arasında bulunan küçük bir yıldız olduğunu söyleyenler de vardır.[82]

50. İyilik, On Katı İle (Karşılık Görür)

2766. “Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Halid b. Abdillah, Ebu Uyeyne'nin azadlısı Vasıl'dan, (O) Beşşar b. Ebi Yusuf tan, (O) el-Velid b. Abdirrahman'dan, (O da) Iyad b. Ğutayf tan (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:
Biz Ebu Ubeyde ibnu'l-Cerrah'ı hasta ziyaretine gitmiştik. Derken O şöyle demişti:
“Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken

işittim:”

"İyilik on katı ile (karşılık görür)!"[83]

51. İkiyüzlü Kimse Hakkında Söylenenler

2767. “Bize el-Esved b. Amir haber verip (dedi ki), bize Şerîk, er-Rukeyn'den, (O) Nuaym b. Hanzala'dan, -Şerîk dedi ki, (er-Rukeyn) belki "en-Nu'man b. Hanzala" demişti-, (O) Ammar'dan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle buyurdu:
"Kim bu dünyada ikiyüzlü olursa, Kıyamet günü onun ateşten iki dili olacaktır!"[84]

Açıklama

İkiyüzlülük, içi başka dışı başka olmak manasına gelen münafıklığın bir çeşididir. İki kişi veya iki topluluktan birinin yanına gittiğinde onun dostu ve taraftan, karşı tarafın düşmanı; öbürünün yanına gittiğinde onun dostu ve taraftarı, diğerinin düşmanı olduğunu gösterecek söz ve davranışlarda bulunmak, ikiyüzlülüktür. Buradan anlaşılıyor ki, birbirinin düşmanı olan iki tarafla, doğruluktan ayrılmamak kaydıyla bir noktaya kadar iyi geçinmek, ikiyüzlülük sayılmaz. Yukarıdaki hadis ikiyüzlülüğün büyük günah olduğunu göstermektedir. İki yüzlülük ancak, bazı esaslar dahilinde, birbirinin düşmanı iki tarafın arasını bulmak için caiz olabilir. Şöyle ki, bir kimsenin bu maksatla, düşman iki taraftan birine gidip, onun taraftarı görünerek öbür tarafın iyiliklerinden bahsetmesi, kötülüklerini görmemezlikten gelmesi, açık olanlarına mazeret bulması; sonra diğerine gidip aynı şeyi ona da yapması şeklinde olacaksa, bu caiz görülmüştür.[85]

52. Hz. Peygamberin; "Hangi Adama Lanet Etmişsem Veya Kötü Söz Söylemişsem..." Sözü Hakkında

2768. “Bize el-Muallâ b. Esed rivayet edip (dedi ki), bize Abdulvahid b. Ziyad rivayet edip (dedi ki), bize el-Â'meş, Ebu

Salih'ten, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Allah'ım! Ben ancak bir insanım. Bu sebeple hangi müslümana (hak etmediği halde) lanet etmişsem, kötü söz söylemişsem veya kırbaçla vurmuşsam, sen bunları Kıyamet günü onun için bağış, rahmet ve dolayısıyla onu sana yaklaştıracağın bir yakınlık vesilesi kıl!"[86]
2769. "Bize Muhammed b. Abdillah b. Numeyr, babasından, (O) el-A'meş'ten, (O) Ebu Süfyan'dan, (O) Cabir'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen), onun (yani bir önceki hadisin) aynısını rivayet etti. Şu kadar var ki, bunda; *"...(günahlardan) temizlik ve rahmet... (vesilesi kıl!)"* ifadesi vardır."[87]

53. Hz. Peygamberin; "Şayet, Benim Uhud Dağı Gibi Altınım Olsaydı..." Sözü Hakkında

2770. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Amr b. Mürre'den rivayet etti ki, O şöyle demiş: Ben Suveyd ibnu'l-Haris'i, Ebu Zerr'den (naklen) anlatırken) işittim ki," O şöyle demiş:
"Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
"*Uhud dağının altın olarak benim olmasını, sonra öleceğim gün yanımda, alacaklı için ayırdığım hariç, bir dinar veya yarım dinar kalmış olduğu halde ölmeyi istemem!"*[88]

54. Helak Edici Şeyler Hakkında

2771. "Bize Muhammed ibnu'1-Fadl ile Süleyman b. Harb rivayet edip dediler ki, bize Hammâd -ki O, îbn Zeyd'dir-, rivayet edip (dedi ki), bize Eyyub, Humeyd b. Hilâl'den, (O da) Ubâde b. Kurz'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Doğrusu siz, nazarınızda kıldan daha ince (önemsiz) olan bazı işler yapmaktasınız. Halbuki biz onları Rasulullah'ın (Sallallahu

Aleyhi ve Sellem) zamanında (insanı) helak edici şeylerden sayardık!" Sonra (bu söz) Muhammed'e, yani İbn Sîrîn'e anlatılmış da, O şöyle demiş:
"Doğru söylemiş! Ben elbisenin eteğini (yere kadar uzatıp sürüyerek) çekmenin bu (helak edici şeylerden) olduğunu zannediyorum."[89]

Açıklama

Bu hadisteki "helak edici şeylerle "büyük günahlar" kastedilmiştir. Büyük günahlar, onları işleyenleri dünya ve âhiret hayatında helak edici, kötü akıbetlere götürücü şeyler oldukları için birçok hadiste bu şekilde zikredilmişlerdir.
Alimler, büyük günahları küçüklerinden ayırıcı ölçü hakkında farklı açıklamalar yapmışlardır. Bunların en güzel ve kapsamlılarından birini Kurtubi (Rahmetullahi Aleyh) şu şekilde yapmıştır: Kur'an-ı Kerim veya Sünnet yahut icma ile 'büyük günah' olduğu söylenen; veya işleyenine şiddetli işkence yapılacağı yahut had cezası uygulanacağı bildirilen; veya işleyeni şiddetle yadirganan her günah, büyük günahtır. Hadislerde büyük günahlar arasında zikredilen işlerden bazıları şunlardır:
Allah Teala'ya ortak koşmak, sihir yapmak, haksız yere birini öldürmek, cemaatten ayrılmak, devlet başkanına isyan etmek, devlet malına hainlik etmek, ana-babaya itaatsizlik etmek, iftira etmek, yalan söylemek, yalan yere yemin etmek, yetimin malını haksız yere yemek, savaştan kaçmak, zina etmek, hırsızlık yapmak, şarap içmek, faizden yemek, Allah Teala'dan ümit kesmek, "hicret ettikten sonra bedeviliğe geri dönmek..."[90]
Yukarıdaki haberde geçen, "elbisenin eteğini yerde sürümek" kibir ve gurur belirtisi olup, bazı hadislerde böyle yapanlar şiddetle kınanmışlardır.[91] Muhammed b. Sirîn de, herhalde bundan dolayı onun helak edici şeylerden, yani büyük günahlardan olduğunu sandığını ifade etmiştir.[92]

55. Humma Hastalığı Cehennem Kaynamasından (Bir Parçadır!)

2772. “Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) babasından, (O) Abaye b. Rifaa'dan, (O da) Rafı’ b. Hadic'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Humma hastalığı Cehennem'in kaynamasından -veya "Cehennem'in kaynayıp fışkırmasından"- (bir numunedir). Bunun için onu su ile soğutun!"[93]

Açıklama

Humma, sıtma gibi ateşli hastalıklara genel olarak verilen isimdir. Bu hadiste, bir taraftan ateşli hastalıklarda uygulanabilecek bir tedavi yoluna işaret buyurulurken öbür taraftan, Cehennem'in kaynaması, yani ateşinin şiddeti, bizzat yaşamış veya müşahede etmiş olabilecekleri bir olaya benzetilerek, insanlar uyarılmaktadırlar. Ateşli bir hastalığın hastayı ateşler içinde kıvrandırarak eritip bitirmesi, Cehennem hayatından çok küçük bir numunedir. Bunun için bir hastalığa düşmemek için önlemler alındığı, bir hastalığa düşünce de kurtuluş çareleri arandığı gibi, ebedi hayatta Cehennem azabına uğramamak için bu dünyada gereken şeyler yapılmalıdır. Ateşli hastalıkların tedavisinde, hastalığın çeşidine ve hastalığa göre usulleri değişmekle beraber, genel olarak soğuk su kullanımı faydalı olmaktadır. Aynı şekilde bu dünyada yapılacak ve asılları temizliğe, yani "su"ya dayanan ibadetlerin serinliği, âhirette Cehennem ateşini etkisiz hale getirecektir.[94]

56. Hastalık (Günahlara) Keffarettir

2773. “Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Alkame b. Mersed'den, (O) el-Kasım b. Muhay mire' den, (O da) Abdullah b. Amr'dan (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:

"Müslümanlardan, vücuduna bir hastalık isabet eden hiç kimse yoktur ki, Allah, onu korumakta olan koruma meleklerine emredip şöyle buyurmuş olmasın: Bu kuluma, benim bağ'ımda tutuklu olduğu sürece her gün ve gece, (iyi halinde) yapmakta olduğu iyiliklerin aynısını yazın!"'[95]

57. Hastanın Sevabı

2774. "Bize Ya'lâ b. Ubeyd haber verip (dedi ki), bize el-A'meş, İbrahim et-Teymi'den, (O) el-Haris b. Suveyd'den, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Ben (bir gün), ateşli bir hastalıktan dolayı acılar içindeyken, Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) huzuruna girmiştim. Derken elimi üzerine koymuştum da, (ateşin fazlalığını görünce);

"Yâ Rasulullah, senin gerçekten ateşin çok fazla" demiştim. O zaman O;
"Muhakkak ki ben sizden iki kişinin acı çekmesi gibi acı çekerim!" buyurmuştu. Ben;
"Bu, sana iki sevab (verilmesinden) dolayıdır, (değil mi?)" demiştim," O da şöyle buyurmuştu:
"Evet! Kendisine bir eziyet, yani bir hastalık veya başka bir şey isabet eden hiçbir müslüman da yoktur ki, ondan, ağacın yapraklarını dökmesi gibi günahları dökülmüş olmasın!"[96]

58. Hz. Peygamber'e Salâvat Getirmenin Fazileti

2775. “Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize İsmail b. Ca'fer el-Medeni, el-Alâ' b. Abdirrahman'dan, (O) babasından, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kim bana bir salâvat getirirse, Alah ona on salâvat (sevabı) verir!"[97]
2776. “Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hanım ad b. Seleme, Sabit'ten, (O) el-Hasan b. Ali'nin azadlısı Süleyman'dan, (O) AbduUah b. Ebi Talha'dan, (O da) ba-' basından (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir gün, yüzünde güleçlik görüldüğü halde gelmişti de;
"Yâ Rasulullah, doğrusu biz senin yüzünde, (daha önce) görmediğimiz bir güleçlik görmekteyiz, (sevindirici bir şey mi var?)" denilmişti. O da şöyle buyurmuştu:
"*Evet! Gerçekten bir melek bana gelip şöyle dedi: Yâ Muhammed, şüphesiz Rabb'in sana buyuruyor ki; "Seni, ümmetimden sana salâvat getirecek herkese on salâvat (sevabı), sana selâm okuyacak herkese de on selâm (sevabı) vermem razı etmez mi?"* (Hz. Peygamber, sözüne devamla);
"Ben de; 'evet, (razı eder!)' dedim" buyurmuştu.[98]
2777. Bize Muhammed b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan, Abdullah ibnu's-Sâib'den, (O) Zâzân'dan, (O da) Abdullah b. Mes'ud'dan (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Şüphesiz Allah'ın yeryüzünde dolaşan bazı melekleri vardır, onlar bana ümmetimden selam ulaştırırlar!"[99]

59. Hz. Peygamberin İsimleri Hakkında

2778. “Bize el-Hakem b. Nafî1 haber verip (dedi ki), bize Şuayb b. Ebi Hamza, ez-Zühri'den, O'nun şöyle dediğini haber verdi: Bana Muhammed b. Cübeyr b. Mut'am, babasından haber verdi

ki,” O şöyle demiş:
“Ben Resululah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:”
"Benim gerçekten birkaç ismim var: Ben (Allah ve insanlar tarafından övülen) Muhammed'im. Ben (Allah'a en çok hamd eden, hamd etmeyi bilen) Ahmed'im. Ben, Allah'ın, küfrü benim (getirdiğim dinle) yok edecek olan Mani'yim. Ben, insanların (Kıyamet günü) benim ardımda bir araya getirilecekleri, (böylece toplanmayı başlatacak olan) Haşir'im. Ben, (kendisinden sonra artık Peygamber gelmeyecek olan) Akıb'ım."
"Akıb", kendisinden sonra hiçbir kimse olmayan (yani son, sonuncu) kimse demektir.[100]

Açıklama

"İsim", bir şeye, onu diğerlerinden ayırıcı bir alâmet olarak konan kelimeye denir. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Kur'an-ı Kerim'de geçen Ahmed ve Muhammed şeklinde asıl iki ismi vardır. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bunlardan başka, O'nun yüce niteliklerini belirten sıfat şeklinde daha birçok ismi bulunmaktadır. Hz. İsa (Aleyhisselam), İsrailoğulları'na Peygamberimizin geleceğini bildirirken O'nun için kullandığı "Ahmed" ismini[101] de muhtemelen sıfat olarak kullanmıştı. Yukarıdaki hadiste, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) "isim" ve "sıfat" özelliğindeki isimlerinin en meşhurlarından beş tanesi zikredilmiştir.[102]

60. Haram Yeme Hakkında

2779. “Bize Haccac b. Minhâl haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivayet edip (dedi ki), Abdullah b. Osman b. Huseym, Abdurrahman b. Sabit'ten, (O da) Câbir b. Abdillah'tan (naklen) rivayet etti ki,”
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:

"Yâ Ka'b b. Ucre! Şüphesiz durum şu ki, haramdan beslenip büyüyen hiçbir et Cennet'e girmeyecektir!"[103]

61. Mü'mine Her Şeyde Sevap Verilir

2780. "Bize Ebu Hatim el-Basri haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bize Sabit, Abdurrahman b. Ebi Leyla'dan, (O da) Suheyb'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Bir ara Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (Ashabıyla birlikte) oturuyordu. Derken gülmüş, ardından da; *"Bana neden güldüğümü sormayacak mısınız?"* buyurmuştu. (Sahabe-i Kiram);
"Neden gülüyorsun?" diye sormuşlardı. O da şöyle buyurmuştu:
"*Mü'minin işine hayretimden dolayı (gülüyorum). Onun her işi kendisi için hayırlıdır. Ona sevdiği bir şey isabet ederse, bundan dolayı Allah'a hamd eder. Böylece bu onun için hayırlı olur. Ona hoşlanmadığı bir şey isabet eder de sabrederse, bu da onun için hayırlı olur. Müminden başka, her işi kendisi için hayırlı olan hiç kimse yoktur!*"[104]

62. İnsanoğlunun İki Vadi (Dolusu) Malı Olsa!

2781. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Katâde'den, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sefam) işitirdim; -artık bilmiyorum bu, kendisine (vahiyle) indirilen bir şey miydi, yoksa kendi sözü olarak söylediği bir şey miydi-? O şöyle buyururdu:
"İnsanoğlunun iki vadi (dolusu) malı olsa, bunlara (ek olarak) bir üçüncüsünü ister. İnsanoğlunun içini ancak toprak doldurabilecektir. Allah ise tevbe edenin tevbesini kabul eder!" [105]

63.Hikaye Anlatıp Öğüt Verme Yasağı Hakkında

2782. “Bize Ebu Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Abdullah b. Amir, Amr b. Şuayb'dan, (O) babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Yalnız hükümdar veya görevli kimse yahut (baş olma sevdasındaki) gösterişçi kimse hikayeler anlatıp öğüt verir!" [106]

(Abdullah b. Amir demiş ki; ben Amr b. Şuayb'a;
"Doğrusu biz (bu hadisi, 'gösterişçi kimse' yerine) kendisini ilgilendirmeyen şeye kansan kimse' şeklinde işitirdik?" dedim de O;
"Benim işittiğim budur" karşılığını verdi.[107]

64. Hikaye Anlatıp Öğüt Vermeye Müsaade Hakkında

2783. “Bize Muhammed ibnu'1-Alâ' haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Ebi Bukeyr, Şu'be'den, (O da) Abdulmelik b. Meysere'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Ben Kürdûs'u -ki O, hikayeler anlatıp öğüt veren birisi idi-, şöyle derken işittim: Bana, Bedir savaşına katılanlardan bir adam haber verdi ki;”
O, Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işitmiş:
"Andolsun ki, bu toplantı yerinin benzerinde oturmam bana, dört köleyi hürriyetlerine kavuşturmaktan daha sevimli gelir!" [108]

(Kürdûs) demiş ki: Ben, (bana bu hadisi anîâtan adama);
"(Hz. Peygamber) hangi toplantı yerini kastediyor?" dedim. O da;
"O zaman hikâyeler anlatılıp öğüt veriliyordu" karşılığını verdi.
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
“Bedir savaşına katılanlardan olan (söz konusu) bu adam, Hz. Ali'dir.”[109]

Açıklama

Bu hadiste, etrafındakilere hikâyeler anlatıp öğütler vermekte

olan bir vaizi ("kass"ı), Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) tasvip ettiği görülmektedir. Bir önceki hadis ise, halkı irşad görevini yalnız devlet başkanı veya "görevli kimse"nin yapabileceğini göstermektedir. Halkı irşad işini sadece bunların yapması, halkın genel durumunu ve uzun vadeli yararlarını onların daha iyi bilebileceğinden dolayıdır. Devlet başkanı bu işi ya bizzat yapar veya tayin edeceği yetkili kimselere yaptırır. Hadiste geçen "görevli kimse = memur'dan maksat, devlet başkanının görevlendireceği kimse olabilir. Ancak Kur'an-ı Kerim ile Hâdis-i Şeriflerde geçen genel irşad emirleri göz önüne alınırsa, bu hadisteki "görevli kimse" ile Allah Teala tarafından görevlendirilen kimsenin, yani yetkili âlimin kastedilmiş olduğunu söylemek daha uygun olur. Buna göre yukarıdaki hadiste Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) tasvip etmiş olduğu vaiz de' ya o işi Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) izniyle yapan biri veya yetkili bir âlim olmalıdır. Böyle değerlendirildiğinde, bu iki hadis arasında bir zıtlığın olmadığı görülür. Bununla beraber, yukarıdaki son hadisin, râvilerinden Kürdûs sebebiyle zayıf olduğunu da ekleyelim.[110]

65. Mü'min, Bir Haşerât Deliğinden İki Defa Sokulmaz

2784. “Bize Abdullah b, Salih haber verip dedi ki, bana el-Leys rivayet edip dedi ki, bana Ukayl, İbn Şihâb'dan rivayet etti ki, O şöyle demiş: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb haber verdi ki, Ebu Hüreyre kendisine haber vermiş ki,”
Rasulullah şöyle buyurmuş:

"Mü'min bir haşerat deliğinden iki defa sokulmaz!"[111]

Açıklama

Bu hadis Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) az sözde çok manalar ihtiva eden (cevâmiu'l-kelim) hadislerindendir ve mü'minin dikkatli, uyanık olduğunu, aynı yolla ikinci bir defa aldatılamayacağını göstermektedir. Bu

hadisi; "...sokulmasın" şeklinde anlamak da mümkündür. Bu durumda manası, "mü'min dikkatli ve uyanık olsun, aynı hataya ikinci defa düşmesin" demek olur. Ebu Davud et-Tayâlisî'nin bu hadisi anlayışı ise çok farklıdır. Öyle anlaşılıyor ki, O'na göre bu hadisin manası, "bir günahının cezasını bu dünyada çeken kimseye aynı günahtan ötürü âhirette ikinci bir ceza verilmeyecektir" şeklindedir.[112]

66. Şeytan İnsanoğlunda Kanın Akışı Gibi Akar

2785. "Bize Muhammed ibnu'1-Alâ haber verip (dedi ki), bize Ebu Usame, Mucâlid'den, (O) Amir'den, (O da) Câbir'den (naklen) rivayet etti ki, -Amir demiş ki: Belki ben Câbir'den sordum da O şöyle dedi:"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Yanlarında kocaları bulunmayan kadınların yanlarına girmeyin. Çünkü şeytan insanoğlunda kanın akışı gibi akar. (Belki O;
"Şeytan (insanoğlunun içlerine kanın akışı gibi) girer!" buyurmuştu.) (Sahabe-i Kiram);
"Sende de mi?" diye sordular. Şöyle buyurdu:
"Evet. Ancak Allah ona karşı bana yardım etti de, o teslim oldu!" [113]

Açıklama

Bu hadiste geçen "...kanın akışı gibi" ifadesi, "...kanın aktığı yerde (yani damarda)" şeklinde de anlaşılabilir. "Şeytanın akışı" ifadesine gelince, bunu zahiri manasında anlamak da mümkündür. Yani Allah Teala "şeytan"a insanın damarlarında kan gibi akma gücü verebilir. Bu ifade "şeytan'ın vesveselerinin çokluğu manasına kullanılmış da olabilir. Sanki insandan kan ayrılmadığı gibi şeytan da ayrılmaz, ona devamlı vesvese ve kuruntular verir. Bazı âlimler ise, "şeytan'ın, vesvese ve kuruntuları insanın cildindeki ince ter deliklerinden içeri atıp, böylece onları kalbe ulaştırdığını söylemişlerdir.[114]

67. Belalara En Çok Uğrayan İnsanlar Hakkında

2786. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Asım'dan, (O) Mus'ab b. Sa'd'dan, (O da) Sa'd'dan, (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)
"Belâlara hangi insanlar daha çok uğrarlar" diye soruldu da, O şöyle buyurdu:
"Peygamberler, sonra sırasıyla onlara en yakın olanlar! İnsan dinine göre belâlara uğratılıp denenir. Bunun için eğer dininde kuvvetlilik varsa, kuvvetliliği artırılır (ve ona çok belâ verilir). Eğer dininde incelik (zayıflık) varsa, onun belâsı hafifletilir. Belâ kulda, o yeryüzünde hiçbir günahı kalmamış olarak yürüyünceye kadar bulunmaya devam eder!"[115]

68. Hz. Peygamberin; "Beni Aşırı Bir Şekilde Övmeyin!" Sözü

2787. "Bize Osman b. Ömer haber verip (dedi ki), bize Malik, ez-Zühri'den, (O) Ubeydullah'tan, (O) İbn Abbas'tan, (O da) Hz. Ömer'den (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Beni, hıristiyanların İsa b. Meryem'i övmeleri gibi aşırı bir şekilde övmeyin. Fakat, "Allah'ın kulu ve elçisidir" deyin!"[116]

69. Şüphesiz Allah'ın Yüz Rahmeti Vardır!

2788. "Bize el-Hakem b. Nafi1, Şuayb'dan, (O da) ez-Zühri'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb, Ebu Hüreyre'den haber verdi ki," O şöyle demiş:
"Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
"Allah rahmeti yüz parça yapmış ve doksan dokuzunu yanında tutmuş, tek bir parçayı yeryüzüne indirmiştir. İşte yaratıklar birbirlerine bu parçadan dolayı merhamet ederler. Öyle ki, at, yavrusuna zarar verir endişesiyle ayağını onun üzerinden

kaldırır!"[117]

70. Kim Bir İyilik Yapmaya Kesin Karar Verirse

2789. "Bize Affan rivayet edip (dedi ki), bize Ca'fer b. Süleyman rivayet edip (dedi ki), bize el-Ca'd Ebu Osman rivayet edip dedi ki, ben Ebu Reca el-Utaridi'yi işittim," şöyle dedi:
Ben İbn Abbas'ı Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen), O'nun Rabbi'nden -Azze ve Celle- rivayet ettiği bazı kudsi hadisleri anlatırken işittim. O dedi ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: *"Rabb'iniz gerçekten çok merhametlidir. Kim bir iyilik yapmaya kesin karar verir de sonra onu yapamazsa, ona bir iyilik (sevabı) yazılır. Eğer onu yaparsa, ona on (katından) yedi yüz katına, daha fazla katlarına kadar (iyilik sevabı) yazılır. Kim de bir kötülük yapmaya kesin karar verir de sonra onu yapamazsa, ona bir iyilik (sevabı) yazılır. Eğer onu yaparsa, (ona) bir (kötülük günahı) yazılır veya (Allah) onu siler, yok eder. Allah yüzünden, sadece helak olacak olan helak olur!"*[118]

71.Kişi, Sevdiği Kimse İle Beraberdir

2790. "Bize Saîd b. Süleyman, Süleyman ibnu'l-Muğire'den, (O) Humeyd b. Hilâl'den, (O) Abdullah ibnu's-Samit'ten, (O da) Ebu Zerr'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Ben (bir-gün);
"Yâ Rasulullah, insan bir topluluğu seviyor, ama onların ameli gibi amel yapamıyor. (Bu insanın durumu ne olacak?)" diye sordum. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: *"Sen, Ebu Zerr, sevdiğin kimse ile beraber olacaksın!"* (O zaman) ben;
"Öyleyse ben Allah'ı ve Resul'ünü seviyorum!" dedim.
"Sen sevdiğin kimse ile beraber olacaksın!" buyurdu.[119]

72. Kul Allah'a Yaklaşmaya Çalıştığında

2791. "Bize Ebu'n-Nu'man haber verip (dedi ki), bize Mehdi

rivayet edip (dedi ki), bize Ğeylan, Şehr b. Havşeb'den, (O) Amr b. Ma'dikerib'den, (O) Ebu Zerr'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki,"
(Hz. Peygamber) Rabb'inin, şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:
"Ademoğlu! Şüphesiz sen bana yakardığın, benden ümid ettiğin sürece, sende olan şeylere rağmen seni bağışlarım. Ademoğlu! Sen gerçekten, bana hiçbir şeyi ortak koşmadıktan sonra, beni yer dolusuna yakın günâhlarla karşılaşan da, ben seni onun dolusuna yakın bağışla karşılarım. Ademoğlu! Şüphesiz sen günahın gökteki buluta 'ulaşacak kadar günah işlesen de, sonra benden bağışlanmanı dilesen, ben, aldırmayarak seni bağışlarım!"[120]

73. İyilik Ve Günah Hakkında

2792. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki), bize Safvan -ki O, ibn Amr'dır-, rivayet edip dedi ki, bana Yahya b. Câbir el-Kâdî, en-Nevvas b. Sem'an'dan rivayet etti ki," O şöyle demiş:
Ben Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) iyi ile günahın ne olduğunu sordum da, O şöyle buyurdu:
"*İyi, ahlâk güzelliğidir. Günah ise gönlüne dokunan ve halkın bilmesini istemediğin şeydir!*"[121]
2793. "Bize İshak b. İsa, Ma'n b. İsa'dan, (O) Muaviye b. Salih'ten, (O) Abdurrahman b. Cübeyr b. Nufeyr'den, (O) babasından, (O da) en-Nevvas b. Sem'an'dan (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Ben Hz. Peygamber'e sordum ki... (İshak) sonra onun (yani bir önceki hadisin) benzerini zikretti."[122]

74. Ahlâk Güzelliği Hakkında

2794. "Bize Ebu Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan, Habib b. Ebi Sâbiften, (O) Meymun b. Ebi Şebib'den, (O da) Ebu Zerr'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Nerede olursan ol, Allah'a (karşı gelmekten) sakın! Kötülüğün

peşine hemen iyilik yap ki, onu yok etsin, insanlara da güzel huyla davran!"[123]

2795. "Bize Abdullah b. Yezid rivayet edip (dedi ki), bize Saîd -ki O, İbn Ebi Eyyub'dur-, rivayet edip dedi ki, bana Muhammed b. Aclân, el-Ka'ka' b. Hakim'den, (O) Ebu Salih'ten, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:

Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:

"Müminlerin iman bakımından en olgunu, ahlâk bakımından en güzel olanlarıdır!"[124]

75. Yumuşaklık Hakkında

2796. "Bize Haccâc b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd -ki O, İbn Seleme'dir-, Yunus ile Humeyd'den, (onlar) el-Hasan'dan, (O da) Abdullah b. Muğaffel'den, (naklen) rivayet etti ki,"

Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:

"Muhakkak ki, Allah yumuşaklığı sever ve serttik için vermediği şeyi onun için verir "[125]

2797. "Bize Muhammed b. Yusuf, el-Evzai'den, (O) ez-Zühri'den, (O) Urve'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:

Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:

"Şüphe yok ki, Allah her işte yumuşaklığı sever. "[126]

76.Gözü Kör Olup da Sabreden Kimse Hakkında

2798. "Bize Abdullah b. Muhammed el-Kirmânî haber verip (dedi ki), bize Cerir, el-A'meş'ten, (O) Ebu Salih'ten, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:

Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:

"(Yüce Allah şöyle buyuruyor): Kimin iki sevgili (gözünü) gideririm de o, karşılığını benden bekleyerek sabrederse, onun için Cennet'in dışında hiçbir ödüle razı olmam!"[127]

Açıklama

Gözler, Allah Teala'nın bahşettiği en büyük nimetlerdendir. Maddi dünyamız göz nuruyla aydınlanır; dostları, sevgilileri ve maddi güzellikleri gözlerle görürüz; tehlikelerden gözler yardımıyla kaçınırız. Bu büyük nimetler aynı zamanda bize verilen birer emanettirler. Bu sebeple onlara, diğer uzuvlarımıza olduğu gibi gereken özeni göstermek, bakımlarını ve bir hastalığa uğradıklarında tedavilerini yapmak gerekir. Dinimizin emri budur. Gözlere gelen bir hastalığın tedavisinden sonuç alınamadığında ise bunu soğukkanlılıkla, metanet ve tevekkülle karşılamak, gerçekte onları alanın Allah Teala olduğunu hatırlayıp Allah Teala'nın onlara karşılık öbür âlemde büyük ödüller vereceğine inanarak sabretmek lâzımdır. Şu dünyada, gözlerden yoksun kalma gibi böyle büyük üzüntü verici bir halde bu düşünce ve inanç, insanın hem dünya hayatını kolaylaştırır ve rahatlatır, hem de ona öbür âlemde büyük mükâfaatlar kazandırır.[128]

77. Yönetilenlerin Arasında Adaletli Davranma

2799. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Ebu'l-Eşheb, el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki," Ubeydullah b. Ziyad, Ma'kıl b. Yesar'ı, sonunda ölmüş olduğu hastalığında ziyaret etmiş. Derken (Ma'kıl) O'na şöyle demiş:
"Doğrusu ben sana, Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Selhm) duyduğum bir hadis rivayet edeceğim. Şayet kalan ömrümün olduğunu bilsem (bunu) sana rivayet etmezdim. Ben gerçekten Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle derken işittim:"
"Allah'ın, bir yönetilenler topluluğuna yönetici yaptığı hiçbir kul yoktur ki, yönettiklerini aldatır bir halde iken ölsün de, Allah ona Cennet'i haram kılmış olmasın!"[129]

78. İtaat Ve Cemaate Bağlılık Hakkında

2800. "Bize el-Hakem ibnu'l-Mübarek rivayet edip (dedi ki),

bize el-Velid b. Müslim, Abdurrahman b. Yezid b. Câbir'den haber verdi ki, O şöyle demiş: Bana Fezâreoğulları'nın azadlısı Zureyk b. Hayyan haber verdi ki; O, Müslim b. Karaza el-Eşcei'yi şöyle derken işitmiş: Ben, Avf b. Malik el-Eşceî'yi şöyle derken işitmiştim:” Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:
"Önderlerinizin en hayırlıları, sizin onları sevdiğiniz, onların da sizi sevdiği, sizin onlara hayır-dua ettiğiniz, onların da size hayır-dua ettiği kimselerdir. Önderlerinizin en kötüleri ise sizin onları sevmediğiniz, onların da sizi sevmediği, sizin onlara lanet ettiğiniz, onların da size lanet ettiği kimselerdir." Biz;
"bu durumda onlarla bozuşalım mı, ya Rasulullah?" dedik de, O şöyle buyurdu:
“Aranızda namaz kıldıkları sürece hayır! Şunu iyi bilin ki, kimin başına biri yönetici olur da o, onda Allah'a isyan etme ile ilgili bir şey yaparken görürse, onun Allah'a isyan etme ile ilgili şeylerini çirkin görsün, ama itaatten asla el çekmesin!"
Câbir'in torunu (Abdurrahman) demiş ki: O zaman ben (Zureyk'e);
"Ebu'l-Mikdam! Allah'a and olsun mu, sen bunu Müslim b. Karaza'dan işittin mi?" demiştim de, bunun üzerine O kıbleye yönelmiş ve iki dizinin üzerine çöküp şöyle demişti:
"Allah'a and olsun ki, ben bunu gerçekten Müslim bJ Karaza'dan işittim. O diyordu ki, ben amcam Avf b. Malik'i şöyle derken işittim: Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bunu (yani yukarıdaki hadisi) buyururken işittim."[130]

79. Sûr'a Üflenmesi Hakkında

2801. “Bize Muhammed b, Yusuf, Süfyan'dan, (O) Süleyman et-Teymi'den, (O) Eşlem el-Icli'den, (O) Bişr b. Şeğaf tan, (O da) Abdullah b. Amr'dan (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Sûr'un mahiyeti soruldu da, O şöyle buyurdu:
"(Sûr), içine üflenen bir boynuzdur!"[131]

Açıklama

"Sûr", İsrafil'in (Aleyhiselam), Kıyamet'in kopması ile ölülerin mahşere gitmek üzere diriltilmeleri için lifleyeceği bir çeşit boynuzdur. İlk üfleyişte şehidler dışındaki bütün canlılar, yıldırım çarpmış gibi ölecek ve Kıyamet, kopmuş olacak, ikinci üfleyişte ise bütün ölüler dirilecektir. Bundan anlaşılıyor ki, bu boynuza üfleyişten çıkacak esin, belki kuvvetinin azlığı ve çokluğu ile düzenine göre, öldürme ve diriltme etkisi olacaktır.[132]

80. Kıyametin Durumu İle Yüce Rabb'in İnişi Hakkında

2802. "Bize el-Hakem b. Nafi' rivayet edip (dedi ki), bize Şuayb, ez-Zühri'den rivayet etti ki, O şöyle demiş: Ben Ebu Seleme b. Abdirrahman'ı işittim ki, O şöyle dedi: Ben Ebu Hüreyre'yi işittim ki," O şöyle dedi:
"Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
"Allah (Kıyamet günü) yeri avucuna alacak, göğü sağ eliyle dürecek, sonra da şöyle buyuracak: Hükümdar benim. Nerde yeryüzünün hükümdarları?"[133]
2803. "Bize Muhammed ibnu'l-Fadl rivayet edip (dedi ki), bize es-Sa'k b. Hazn, Ali ibnu'l-Hakem'den, (O) Osman b. Umeyr'den, (O) Ebu Vâil'den, (O) İbn Mes'ud'dan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti."
(İbn Mes'ud) demiş ki, O'na (yani Hz. Peygambere);
"Makam-ı Mahmud (Övülen Makam) nedir?" diye soruldu, O da şöyle buyurdu:
"Bu, yüce Allah 'in (mahşer günü) kürsüsünün üzerine ineceği gün olacaktır. (O zaman kürsüsü), zorlamasından dolayı yeni deve semerinin gıcırdaması gibi gıcırdar. Bu (kürsünün büyüklüğü) gök ile yer arasının genişliği gibidir. (İşte o gün) siz yalınayak, çıplak ve sünnetsiz olarak getirileceksiniz de, ilk giydirilecek kimse İbrahim olacak. Yüce Allah;
"Dostumu giydirin!" buyuracak. Bunun üzerine Cennet

örtülerinden iki beyaz örtü getirilip (O'na örtülür). Sonra O'nun peşinden ben giydirilirim. Ardından ben Allah'ın sağında, öncekilerin ve sonrakilerin bana imrenecekleri bir yerde ("makam"da) dururum!"[134]

81. Yüce Allah'a Bakmak

2804. “Bize Ebu'l-Yemân b. Nafi’, Şuayb b. Ebi Hamza'dan, (O da) ez-Zühri'den (naklen) rivayet etti (ki, O şöyle dedi): Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb ile Ata' b. Yezid el-Leysi haber verdiler ki, Ebu Hüreyre kendilerine haber vermiş ki,” insanlar Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Rabb'imizi Kıyamet Günü görecek miyiz?" diye sormuşlar. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de şöyle buyurmuş:
"Kamerî ayın on dördüncü ("bedir") gecesi önünde bulut olmayan ayı görmekte şüpheye düşer, (münakaşa eder misiniz)?" (Sahebe-i Kiram);
"Hayır, yâ Rasulullah" demişler. (Hz. Peygamber);
"Peki, önünde bulut olmayan güneşi (görmekte) şüpheye düşer, (münakaşa eder misiniz)?" buyurmuş. Onlar yine;
"Hayır" demişler. (O zaman Hz. Peygamber) şöyle buyurmuş:
"İşte hiç şüphe yok ki, siz de O'nu bu şekilde göreceksiniz!" [135]

82. (Ahirette) Toplanmanın Durumu Hakkında

2805. “Bize Ebu'l-Velid et-Tayâlisî rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip dedi ki, bize el-Muğire ibnu'n-Nu'man rivayet edip dedi ki, ben Saîd b. Cübeyr'i, İbn Abbas'tan rivayet ederken işittim ki,” O şöyle demiş: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün) bir konuşma yapmış ve derken şöyle buyurmuştu:
"Ey insanlar! Hiç şüphe yok ki, sizler yalınayak, çırılçıplak ve sünnetsiz olarak yüce Allah'ın huzuruna toplanılacaksınız!" (Hz. Peygamber) sonra şu ayeti okumuştu:
"Yaratmaya ilk başladığımız gibi, üzerimize aldığımız bir söz

olarak, onu tekrar var edeceğiz. Biz (bunu) gerçekten yapıcıyızdır!"[136]

83. Mü'minlerin Kıyamet Günü Secde Etmesi Hakkında

2806. "Bize Muhammed b. Yezid el-Bezzâz, Yunus b. Bukeyr'den haber verdi ki, O şöyle demiş: Bana İbn İshak haber verip dedi ki, bana Saîd b. Yesar haber verip dedi ki: Ben Ebu Hüreyre'yi şöyle derken işittim:"
"Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
"(Ahirette) Allah, kulları geniş (ve) düz bir yerde topladığında bir bağına;
"her topluluk tapmış oldukları şeylerin ardına takılsın!" diye bağırır. Bunun üzerine her topluluk tapmış oldukları şeylerin ardına takılır. (Bu ümmetin) insanları ise oldukları gibi kalırlar. Derken onlara (Allah) gelir ve "İnsanların neyi var? Onlar gittiler, siz ise buradasınız!" der. Onlar da;
"biz ilahımızı bekliyoruz" karşılığını verirler. O zaman O;
"Siz onu tanıyor musunuz?" der. Onlar;
"bize kendisini tanıtırsa onu tanırız" derler. Bunun üzerine onlara "
baldır"ını açar, onlar da hemen secdeye kapanırlar. İşte yüce Allah'ın şu ayeti bunu açıklamaktadır:
"O gün "baldır" açılır ve onlar secdeye çağrılırlar, ama (buna) güç yetiremezler!"[137] *Her münafık kalakalır ve secde etmeye güç yetiremez. Ardından (Allah secdeye kapanan müminleri) Cennet'e götürür."*[138]

Açıklama

Yukarıdaki hadislerde Allah Teala'ya nisbet olunan "sağ el =yemîn", "baldır = sak" gibi uzuvlarla "kürsünün üzerine inmek", "baldırını açmak" gibi fiillerde, nasıllıkları/nitelikleri mahlûk olan akılla kavranamayacak "müteşabih" manalar vardır. Allah Teala'ya nisbet edilen, bunlar gibi uzuv ve fiillerin izahında

başlıca iki usûl takip edilmiştir. İlk dönem âlimlerinin (selefin) ekserisi bunların, Allah Teala'ya yaraşır hakikatlerin olduğuna inanmış ve bu şekilde onları oldukları gibi kabul edip te'vil etme yoluna gitmemişlerdir. Sonraki âlimler ise, söz konusu kelimelerin dilde kullanıldıkları manalarından dışarı çıkmamak şartıyla, onları Allah Teala'ya yaraşır ve geçtikleri yerlere uygun şekillerde yorumlamışladır. Onlara göre, mesela, Allah Teala'ya nisbet edilen "el", "güç, kudret" manasınadır. Bu kelimeleri te'vil etme yoluna giden selef ve muteahhirûn âlimlere göre, "baldırı açmak" ifadesinin manası ise, hakikatleri bütün çıplaklığıyla ortaya çıkarmak, insanlardan gaflet perdelerini sıyıracak bir şiddet ve dehşetle ilahi hükmü uygulatmak demektir. Allahu a'lem.[139]

84. Şefaat Hakkında

2807. "Bize Abdullah b. Yezid rivayet edip (dedi ki), bize Abdurrahman b. Ziyad rivayet edip (dedi ki), bize Duhayn el-Hacri, Ukbe b. Amir el-Cuheni'den rivayet etti ki," O şöyle demiş:
"Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
"Allah öncekilerle sonrakileri topladığında, aralarında hüküm verip de hükmünü bitirince, müminler şöyle diyecekler: Rabb'imiz aramızda hüküm verdi. Şimdi Rabb'imize bizim için kim şefaatçi olacak?" Derken onlar (birbirlerine);
"Ademe gidin! Çünkü Allah O'nu eliyle yaratmış ve O'na hitab etmiştir" diyecek ve O'na gelip; "kalk da Rabb'imize bizim için şefaatçi ol" diyecekler. Adem de;
"siz Nuh'a gidin" cevabını verecek. Bunun üzerine onlar Nuh'a gelecekler. O da onları İbrahim'e yollayacak. Bu sefer onlar İbrahim'e gelecekler. O da onları Musa'ya yollayacak. O zaman onlar Musa'ya gelecekler. O da onları İsa'ya yollayacak. Onlar bu sefer İsa'ya gelecekler. O da;
"ben size Ümmi Peygamber'i salık veririm" diyecek." (Hz. Peygamber sözüne devamla) buyurdu ki: "Bunun üzerine onlar bana gelecekler. Yüce (Allah) da bana, huzuruna çıkmam için

izin verecek ve duracağım yere, asla hiç kimsenin koklamamış olduğu en güzel bir koku yayılacak. Nihayet ben Rabb'ime geleceğim de, O benim şefaatçiliğimi kabul edip üzerime, başımın saçlarından ayaklarımın tırnaklarına kadar nur koyacak. O zaman kâfir, İblis'e diyecek ki;
"müminler kendileri için şefaatçi olacak kimseyi buldular. Haydi sen de kalk, Rabb'ine bizim için şefaatçi ol! Çünkü bizi sen sapıttın!" (Hz. Peygamber sözüne devamla) buyurdu ki:
"O da kalkacak. Ancak, duracağı yere, hiç kimsenin asla koklamamış olduğu en bozuk koku yayılacak. Ardından Cehennem'e (götürmek) üzere onların önüne düşecek ve bu esnada; İş bittirilince şeytan;
"doğrusu Allah size gerçeği söz vermişti. Ben de size söz vermiştim, ama ben sözümde yalancı çıktım" diyecek." ***[140]***
Mealindeki ayeti sonuna kadar okuyacak!"[141]

85. Şüphesiz Her Peygamberin (Kabul Edilmesi Kesin Olan) Bir Duası Vardır

2808. "Bize el-Hakem b. Nafi' haber verip (dedi ki), bize Şu'ayb, ez-Zühri'den haber verdi İd, O şöyle demiş: Bana Ebu Seleme b. Abdirrahman rivayet etti ki, Ebu Hüreyre şöyle demiş:"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Her Peygamberin (Allah tarafından kabul edilmesi kesin olan) bir duası, bir isteği vardır. Ben bu duamı, Allah dilerse, Kıyamet günü ümmetime şefaat etmek için saklamak istiyorum!"[142]
2809. "Bize el-Hakem b. Nafi' rivayet edip (dedi ki), bize Şuayb, ez-Zühri'den haber verdi ki, O şöyle demiş: Bana Amr b. Ebi Süfyan b. Esid b. Cariye, bunun (yani bir önceki hadisin) aynısını Ebu Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi."[143]

86. "Ümmetimden Yetmiş bin Kişi Cennete Hesaba Çekilmeden Girecek!"

2810. “Bize Ebu'l-Velid rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Muhammed b. Ziyad'dan rivayet etti ki, O şöyle demiş: Ben Ebu Hüreyre'yi, Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) rivayet ederken işittim ki,” O şöyle buyurmuş:
"Ümmetimden yetmiş bin kişi Cennet'e hesap vermeden girecek!" O zaman Ukkâşe;
"Yâ Rasulullah, Allah'a, beni onlardan kılması için dua edin" demiş, O da dua etmiş. Bunun üzerine başka bir adam da;
"Yüce Allah'a benim için de dua edin" demiş, ancak O;
"Ukkaşe bunda seni geçti!" buyurmuş.[144]

87. Hz. Peygamberin; "Ümmetimden Bir Adamın Şefaatiyle Yetmiş Bin Kişi Cennet'e Girecek!'Sözü Hakkında

2811. “Bize el-Muallâ b. Esed haber verip (dedi ki), bize Vuheyb, Halid'den, (O) Abdullah b. Şakîk'ten, (O da) Abdullah b. Ebi'l-Ced'a'dan (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
“Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:”
"Andolsun ki, ümmetimden bir adamın şefaatiyle Temimoğullarından daha çok kimse Cennet'e girecektir!" (Sahabe-i Kiram);
"Senden başka (bir adamın mı), yâ Rasulullah?" dediler.
"Benden başka (bir adamın)!" buyurdu.[145]

88. Yüce Allah'ın; "O Gün Yer Başka Yere Değiştirilir, Gökler de!" Sözü Hakkında

2812. “Bize Amr b. Avn rivayet edip (dedi ki), bize Halid, Davud'dan, (O) eş-Şa'bi'den, (O da) Mesrûk'tan (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi: Ben Aişe'ye;
"Mü'minlerin Annesi! Yüce Allah'ın, *"O gün yer başka yere değiştirilir, gökler de (başka göklere)... Ve (insanlar gelip) tek*

ve kahredici Allah'ın huzuruna durur!"[146] Sözü hakkında ne dersin, insanlar o gün nerede olacaklar?" diye sordum da, O şöyle cevap verdi:
"Ben bunu Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi Ve Sellem) sormuştum da O;
"Sırat üzerinde (olacaklar)!" buyurmuştu."[147]

89. (Cehennem) Ateşine Uğramak Hakkında

2813. "Bize Ubeydullah, İsrail'den, (O da) es-Süddi'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle demiş:
Ben Mürre'ye, Aziz ve Celil olan Allah'ın;
"Sizden hiç kimse yoktur ki, o (Cehennem'e) uğrayacak olmasın!"[148] Sözünü sordum da, O bana rivayet etti ki, Abdullah b. Mes'ud kendilerine rivayet edip şöyle demiş: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"İnsanlar (Cehennem) ateşine uğrayacaklar. Sonra oradan amellerine göre ayrılıp kurtulacaklar. Bu (kurtulacakların) ilki, (oradan) şimşek çakışı gibi (ayrılacak), sonraki rüzgar gibi, sonraki atın seğirtmesi gibi, sonraki devesine binen gibi, sonraki adamın koşması, sonraki onun yürümesi gibi (ayrılacak!)"[149]

90. Ölümün Boğazlanması Hakkında

2814. "Bize Haccâc b. Minhâl, Hammâd b. Seleme'den, (O) Asım'dan, (O) Ebu Salih'ten, (O) Ebu Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki," O şöyle buyurdu:
"(Kıyamet günü) ölüm boz biz koç şeklinde getirilir ve Cennet ile Cehennem arasında durdurulur. Sonra; "ey Cennet ehli" diye bağırılır. Onlar da hemen boyunlarını uzatıp bakarlar. "Ey Cehennem ehli" diye de bağırılır. Onlar da boyunlarını uzatıp bakar ve ferahlığın geldiğini zannederler. O zaman (koç şeklindeki ölüm) boğazlanır ve "(artık) ebedilik var, asla ölmek yok" denilir!"[150]

91. (Cehennem) Ateşinden Sakındırmak Hakkında

2815. "Bize Osman b. Ömer rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Simâk'tan, (O da) en-Numan b. Beşir'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hutbe irad buyururken işitmiştim. Derken O;
"Ben sizi (Cehennem) ateşine karşı uyardım! Ben sizi (Cehennem) ateşine karşı uyardım! Ben sizi (Cehennem) ateşine karşı uyardım!" buyurmuş ve bunu (yüksek sesle) söylemeye devam etmişti. Öyle ki, çarşı-pazardakiler benim bulunduğum yerde olsalardı, onu mutlaka işitirlerdi. Sonunda (Hz. Peygamber'in) üzerinde olan aba ayaklarının yanına düşmüştü.[151]

92. "Öldüğüm Zaman Beni Ateşte Yakın!" Diyen Kimse

2816. "Bize en-Nadr b. Şumeyl haber verip dedi ki, bize Behz b. Hakim, babasından, (O da) dedesinden (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
"(Bir zamanlar) Allah'ın kullarından bir kul vardı. O Allah için hiçbir ibadet yapmazdı. Gerçek şu ki, o, ömrünün bir kısmı geçip geriye ömrünün bir kısmı kalıncaya kadar (böyle) yapmıştı. Sonra anlamıştı ki, o, Allah katında hiçbir iyilik saklamamış! Bunun üzerine oğullarını çağırmış ve
"Beni nasıl bir baba biliyorsunuz?" diye sormuştu. Onlar;
"İyi (bir baba olarak), ey babamız" cevabını vermişlerdi. O sözüne şöyle devam etmişti:
"Öyleyse ben gerçekten, ya sizden birinin yanında olan malımı ondan mutlaka alacağım yahut size emredeceğim şeyi mutlaka yapacaksınız!" (Hz. Peygamber sözüne devamla) şöyle buyurdu:
"Böylece onlardan, vallahi, söz almış ve şöyle demişti: "
İyi dinleyin. Ben öldüğümde beni alıp ateşte yakın. Nihayet kömür haline geldiğimde beni ufalayın, sonra da rüzgâra

savurun!" Derken Öldüğü zaman, Muhammed'in Rabb'ine andolsun ki, bunu ona yapmışlardı. Ama hemen, asla hiç olmadığından daha güzel olarak getirilip Rabb'inin huzuruna sunulmuş, O da;
"Seni (kendini) ateşte (yaktırmaya) ne sevk etmişti?" buyurmuştu. O;
"Senin korkun, ya Rabbi" karşılığını vermişti. (Yüce Allah da);
"Doğrusu ben seni gerçekten korkmuş biri olarak işitiyorum!" buyurmuştu." (Hz. Peygamber sözüne devamla) buyurdu ki: "Bunun üzerine (adamın) tevbesi kabul olunmuştu."[152]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki: (Metinde geçen) "yebteiru=saklıyor" kelimesi, "yeddehırû =depo ediyor, saklıyor" demektir.[153]

93. Bir Kadın, Bir Kediden Dolayı Cehennem'e Girdi

2817. "Bize el-Hakem ibnu'l-Mübarek haber verip (dedi ki), bize Malik, Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Bir kadın bir kediden dolayı (Cehennem) ateşine girdi. (Ona) denilmişti ki: Sen bu (kediyi) ne yedirip içirdin, ne de onu serbest bıraktın ki, yerin küçük canlılarından yesin!"[154]

94. Cehennemliklerin İşkencesinin Şiddeti

2818. "Bize Abdullah b. Yezid rivayet edip (dedi ki), bize Ebu Hüreyre'nin azadlısı ve künyesi Ebu Yahya olan Saîd b. Ebi Eyyub b. Miklas rivayet edip dedi ki, ben Derrac Ebu's-Semh'i şöyle derken işittim: Ben Ebu'l-Heysem'i şöyle derken işittim: Ben Ebu Saîd el-Hudri'yi şöyle derken işittim:"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Andolsun ki, kâfirin üzerine kabrinde doksan dokuz büyük yılan sataştırılır. Bunlar onu, Kıyamet kopuncaya kadar ısırır ve sokarlar. Bu büyük yılanlardan bir tanesi yeryüzüne üfürse, artık

hiçbir yeşillik bitmez!"[155]

95. Cehennemin Vadileri Hakkında

2819. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Ezher b. Sinan, Muhammed b. Vâsi'den haber verdi ki," O şöyle demiş:
Ben Bilal b. Ebi Bürde'nin yanına girmiştim. Derken şöyle demiştim:
"Doğrusu senin baban bana kendi babasından, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurmuş:
"Gerçekten Cehennem'de Hebheb denilen bir vadi vardır. Bütün zorbalar orada kalırlar. Sen sakın onlardan olma!"[156]

96. Allah'ın, Rahmetinden Dolayı Cehennem'den Çıkaracağı Kimseler

2820. "Bize Amr b. Avn, Halid b. Abdillah'tan, (O) Saîd b. Yezid Ebu Mesleme'den, (O) Ebu Nadra'dan, (O da) Ebu Saîd el-Hudri'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Cehennem'in (ebedi olarak) ehli olan Cehennem ehline gelince, onlar Cehennem'de ölmeyecekler.
İnsanlardan bazılarına gelince, Cehennem ateşi onlara günahlarının miktarınca isabet edecektir. Bu sebeple onlar orada yakılacaklar. Nihayet kömür haline geldiklerinde şefaat etmeye izin verilecek ve bunun üzerine onlar ateşten öbek öbek çıkarılıp Cennet'in nehirlerine saçılacaklar. Cennet ehline de; "şunların üzerine biraz su serpin" denilecek." (Hz. Peygamber sözüne devamla) buyurdu ki:
"*Onlar da onların üzerine (su) serpecekler de etleri, bitki tohumunun selin süprüntüsü arasında bitmesi gibi bitip gelişecek!"*[157]

97. Cennetin Kapıları Hakkında

2821. “Bize Ahmed b. Humeyd rivayet edip (dedi ki), bize Muaviye b. Hişam, Serik'ten, (O) Osman es-Sekafi'den, (O) Ebu Sadık'tan, (O) Abdurrahman b. Yezid'den, (O) Abdullah'tan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle buyurdu:

"Cennetin sekiz kapısı vardır!"[158]

98. Cennete Giren Kimse Bolluk İçinde Sevinçli Olur, Sıkıntı Ve Yoksulluk Görmez

2822. “Bize Haccac b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Sâbit'ten, (O) Eyyûb'dan, (O) Ebu Rafi'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (neklen) rivayet etti ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"*Kim Cennet'e girerse, bolluk içinde sevinçli olur, sıkıntı ve yoksulluk görmez. Onun ne giysileri eskir, ne gençliği tükenir. Cennet'te ona hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir insanın aklına gelmeyen şeyler (verilir)!"*[159]

99. Andolsun ki, Cennet'te Birinizin Kamçısı (Kadar)Bir Yer, Dünya Ve İçindeki ŞeylerdenDaha Hayırlıdır

2823. “Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Amr, Ebu Seleme'den, (O) Ebu Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (nalen) haber verdi ki,” O şöyle buyurdu: *"Andolsun ki, Cennet'te birinizin kamçısı (kadar) bir yer, dünya ile içindeki şeylerden daha hayırlıdır. İsterseniz; "O zaman kim (Cehennem) ateşinden uzaklaştırılır, Cennet'e konursa, o kurtulmuştur"* ***[160]*** *ayetini sonuna kadar okuyun!”* [161]

100. Cennetin Yapısı Hakkında

2824. “Bize Ebu Asım, Sa'dan el-Cuheni'den, (O da) Ebu Mücahid'den (naklen) haber verdi (ki, O şöyle dedi): Bize Ebu

Mudille rivayet etti ki; O, Ebu Hüreyre'yi şöyle derken işitmiş:” Biz;
"Yâ Rasulullah, Cennet"in yapısı nasıldır?" dedik. Şöyle buyurdu: *"(Onun yapısı) bir altın kerpiç, bir gümüş kerpiç (olmak üzere örülmüştür). (Kerpiçlerinin arasına konan) harcı son derece güzel kokan misktir. Küçük çakıl taşları yakut ve incidir. Toprağı (güzel kokulu, parlak, sarı renkli) safrandır. Oraya giren, bolluk içinde sevinçli olarak, sıkıntı ve yoksulluk görmeksizin ebediyyen orada kalır. Onun ne gençliği tükenir, ne giysileri eskir!"*[162]

101. Firdevs Cennetleri Hakkında

2825. “Bize Ebu Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Ebu Kudâme, Ebu İmran el-Cevni’den, (O) Ebu Bekr b. Abdillah b.Kays'tan, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Firdevs Cennetleri dört tanedir: İkisinin süsleri, kapları ve içlerindeki (diğer) şeyler altındandır. İkisinin süsleri, kaplan ve içlerindeki (diğer) şeyler ise gümüştendir. Adn Cennetlerinde olan toplulukla, Rabb'lerine bakmaları arasında sadece, O'nun yüzündeki sonsuz ululuk örtüsü olacaktır! Şu nehirler Adn Cennetlerinden bir çukurun içine fışkırırlar. Sonra ardından nehirler olarak yukarı çıkarlar!"[163]
Abdullah (ed-Dârimî) dedi ki: "Çevbe = çukur", yerde oyulup açılan şeydir.[164]

102. Cennete İlk Girecek Topluluk Hakkında

2826. “Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Amr, Ebu Seleme'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (neklen) haber verdi ki,” O, (Rasulullah'tan haber vererek) şöyle dedi:
"Ümmetimden Cennet'e girecek ilk topluluğun (yüzleri) dolunay gecesindeki ayın şeklinde olacaktır. Sonra onların peşinden

girecek kimselerin (yüzleri) gökte ışık saçma bakımından en güzel yıldız gibi olacaktır!" O zaman Ukkâşe ayağa kalkıp;
"Yâ Rasulullah, Allah'a, beni onlardan kılması için dua edin" dedi. O da;
"Allah'ım! Bunu onlardan kıl!" Diye dua etti. Ardından başka bir adam kalkıp;
"Yâ Rasulullah, Allah'a beni onlardan kılması için dua edin" dedi. Bunun üzerine (Hz. Peygamber);
"Ukkâşe bunda seni geçti" buyurdu [165]

103. Cennetliklere, Cennet'e Girdiklerinde Ne Denilecek?

2827. "Bize Abd b. Yeis haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Adem, Hamza b. Habib'den, (O) Ebu îshak'tan, (O) el-Eğar'dan, (O) Ebu Hüreyre ile Ebu Saîd'den, (onlar da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet ettiler ki," O;
"Onlara, "İşte mirasçı kılındığınız Cennet!" diye seslenilir"[166] ayeti hakkında şöyle buyurdu:
"Onlara şöyle seslenilir:
"Sağlıklı olun, hasta olmayın! Bolluk içinde sevinçli olun, sıkıntı ve yoksulluk görmeyin! Genç kalın, ihtiyarlamayın! Sonsuza dek yaşayın, ölmeyin!"[167]

104. Cennetin Ahalisi Ve Rahatlığı Hakkında

2828. "Bize Ca'fer b. Avn, el-A'meş'ten, (O da) Sümâme b. Ukbe el-Muharib'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle demiş: Ben Zeyd b. Erkam'ı şöyle derken işittim:"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Şüphesiz Cennet'in ahalisinden olan bir adama yeme, içme, cinsi münasebet ve arzu hususlarında gerçekten yüz adamın gücü verilecektir!"
O zaman Yahudilerden bir adam;
"Doğrusu yiyip içen kimsenin (helaya gitme) ihtiyacı olur" dedi de, (Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:
"Onun cildinden bir ter çıkacak. Ardından bir de görecek ki,

karnı içeri girmiş!"[168]

2829. "Bize Muhammed b. Yezid er-Rifai haber verip (dedi ki), bize Muaz -yani İbn Hişam-, babasından, (O) Amir el-Ahvel'den, (O) Şehr b. Havşeb'den, (O) Ebu Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:

"Cennet'in ahalisi genç, vücutları tüysüz, yüzleri kılsız, gözleri sürmeli olacaktır. Onların ne giysileri eskiyecek, ne gençlikleri tükenecektir!"[169]

2830. "Bize Ebu Asım, İbn Cüreyc'den haber verdi ki, O şöyle demiş: Bana Ebu'z-Zübeyr haber verdi ki; O, Câbir'i (şöyle derken) işitmiş: -Ebu Asım'a;

"Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) mi?" denildi, O da;

"Evet" cevabını verdi-:

"Cennet ehli ne işeyecek; ne sümkürecek, ne kaza-i hacete çıkacak! Bunlar onlarda geğirme (gibi olacak). Onlar yiyecekler, içecekler. Onlara nefes almaları ilham edileceği gibi, teşbih ve hamd etmeleri de ilham edilecek!"[170]

105. Allah'ın, İyi Kullarına Hazırladığı Şeyler

2831. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Amr, Ebu Seleme'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:

Rasulullah şöyle buyurdu:

"*Aziz ve Celil olan Allah şöyle buyuruyor: "İyi kullarım için hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir insanın aklına gelmeyen şeyler hazırladım!" İsterseniz; "Artık yapmış oldukları işlere karşılık olarak onlar için saklanan yüz aydınlatıcı şeyleri hiç kimse bilmez!"***[171]** *Ayetini okuyun!"*[172]

Cennet Ehlinin Yer Bakımından En Aşağıda Olanı

2832. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize

Muhammed b. Amr, Ebu Seleme'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Gerçekten Cennet ehlinin yer bakımından en aşağıda olanı, Allah'tan bir istekte bulunup da kendisine; "bu ve bununla beraber bir misli senin (olsun!)" denilecek kimsedir. Şu var ki, ona; "şöyle şöyle iste" diye bildirilecek. (O da bunları isteyince) o zaman da ona; "bu ve bununla beraber bir misli senin (olsun)!" denilecek. "
Ebu Saîd el-Hudri ise (bu hadisin rivayetinde) şöyle demiş: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştu:
"O zaman da ona; "bu ve bununla beraber on misli senin (olsun)!" denilecek!"[173]

107. Cennetin Köşkleri Hakkında

2833. "Bize Müslim b. İbrahim haber verip (dedi ki), bize Vuheyb rivayet edip (dedi ki), bize Ebu Hâzim, Sehl b. Sa'd'dan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Gerçekten Cennet ehli (Cennet'in yüksek yerlerindeki) köşklerin sakinlerini, sizin gökte inci gibi (parlayan) yıldızları görmeniz gibi göreceklerdir."[174]
2834. "Ebû Hâzim demiş ki, sonra ben bu hadisi en-Nu'man b. Ebi Ayyaş'a anlattım da, O bana Ebû Saîd el-Hudri'den (naklen) rivayet etti ki," O,
"...Göğün doğusunda ve batısında inci gibi (parlayan) yıldızı (görmeniz gibi göreceklerdir!)" demiş.[175]

108. Ceylan Gözlü Sevgililerin (Hurilerin) Niteliği

2835. "Bize Muhammed İbnu'l-Minhâl haber verip (dedi ki), bize Yezîd b. Zurey' rivayet edip (dedi ki), bize Hişâm el-Kurdûsî, Muhammed b. Sîrîn'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:

"Cennet'te hiç kimse yoktur ki, onun iki eşi olmasın! Gerçekten durum şu ki, onların inciklerinin iliği astarlı yetmiş elbisenin ardından görülür. O (Cennet'te) hiçbir bekâr da yoktur!"[176]

109. Cennetin Çadırları Hakkında

2836. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Hemmâm haber verip (dedi ki), bize Ebu İmran el-Cevri, Ebu Bekr b. Abdillah b. Kays'tan, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:

Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Şüphesiz (Cennet'teki) o çadır, içi geniş boş büyük bir inci tanesidir. Onun göğe yüksekliği altmış mildir. Her bir köşesinde (çadırın sahibi olan) müminin bir ailesi vardır. Bunlar (diğer köşelerdeki) diğer (aileleri) görmezler!"[177]

110. Cennet Ehlinin Çocuğu Hakkında

2837. "Bize Muhammed b. Yezid el-Kavârîrî, Muaz b. Hişam'dan, (O) babasından, (O) Amir el-Ahvel'den, (O) Ebu's-Sıddik en-Nâcî'den, (O) Ebu Saîd el-Hudri'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki," O şöyle buyurdu:
"Şüphesiz mümin Cennet'te çocuk arzu ettiğinde, onun gebeliği, doğumu ve (olgunluk) çağına gelişi bir anda arzu ettiği gibi olur!"[178]

111. Cennet Ehlinin Sıraları Hakkında

2838. "Bize Muhammed İbnu'1-Alâ' haber verip dedi ki, bize Muaviye b. Hişam, Süfyan'dan, (O) Alkâme b. Mersed'den, (O) Süleyman b. Büreyde'den, -Muaviye demiş ki, "zannediyorum O da babasından"- (naklen) rivayet etti ki," O şöyle demiş:
Rasulullah şöyle buyurdu:
"Cennet ehli yüz yirmi sıradır. Bunlardan sekseni benim

ümmetimdir. Kırkı ise diğer insanlardır."[179]

112. Cennetin Nehirleri Hakkında

2839. “Bize Yezid b. Hârûn haber verip dedi ki, bize el-Cüreyri, Hakim b. Muaviye'den, (O da) babasından (naklen) haber verdi ki,”
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Şüphesiz Cennet'te bir süt denizi, bir bal denizi ve bir de şarap denizi vardır. (Cennet ehli Cennet'e girdikten) sonra bunlardan nehirler yarılıp (çıkacaktır)!"[180]

113. Kevser Hakkında

2840. “Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Ebu Avâne, Atâ' İbnu's-Saîb'den, (O da) Muharib b. Disar'dan (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Bize Abdullah b. Ömer rivayet edip şöyle dedi:”
"Şüphesiz biz sana Kevser'i verdik!" ayeti indiğinde Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"O (yani Kevser), Cennet'te bir nehirdir. Onun iki kenarı altındandır. O, inci ile yakut üzerinde akar. Onun toprağı misk kokusundan daha güzel, tadı baldan daha tatlı, suyu kardan daha beyazdır!"[181]

Açıklama

"Kevser", lügatte "son derece çok, pek çok" demektir. Buradan hareketle onun "pek çok hayır" manasına geldiği söylenmiştir. Bu "pek çok hayır"ın ne olduğu konusunda ise; Peygamberlik şerefi, ümmetin âlimleri, hayırlı bağlılar, nesil çokluğu, ilim gibi yirmiden fazla farklı açıklama yapılmıştır. Bunların en meşhur olanı, yukarıdaki hadiste de açıklanan, "Kevser'in Cennet'te bir nehir olduğudur. Bu nehirin nitelikleri hakkında birçok hadis vardır.[182]

114. Cennetin Ağaçları Hakkında

2841. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Muhammed b, Amr, Ebu Seleme'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi;
Resûlullah şöyle buyurdu:
"*Hakikaten Cennet'te öyle bir ağaç vardır ki, binekli bir kimse onun gölgesinde yüz yıl yol alır da onu geçemez! Dilerseniz; "...Ve (sağın adamları) uzanmış gölgededirler"***[183]** *ayetini okuyun. "*[184]
2842. "Bize Abdussamed b. Abdulvâris haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Ebu'd-Dahhâk'tan rivayet etti ki, O şöyle demiş: Ben Ebu Hüreyre'yi, Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen anlatırken) işittim ki," O şöyle buyurmuş:
"Hakikaten Cennet'te öyle bir ağaç vardır ki, binekli bir kimse onun gölgesinde yüz yıl yol alır da, onu geçemez. Bu, 'ebedilik ağacı'dır."[185]

115. Acve Hurması Hakkında

2843. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Abbad -ki O, İbn Mansûr'dur-, haber verip dedi ki, ben Şehr b. Havşeb'i şöyle derken işittim: Ben Ebu Hüreyre'yi şöyle derken işittim:"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
"Acve hurması Cennet'tendir ve zehire karşı şifadır!"[186]

Açıklama

Acve, Hicaz bölgesinde yetişen bir hurma çeşididir. Bu çeşidin Medine'de yetişeni, oranın ve Hicaz bölgesinin en iyi hurmalarındandır. Rengi siyaha çalan bu hurmanın ağacını Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) diktiği nakledilmektedir. Acve hakkındaki hadislerin de 'Medine acvesi' hakkında olduğu söylenmiştir. Dilimizde bu hurmaya "balçık hurma' denmektedir. Bu hurmanın "Cennet'ten" olması, onun

lezzet ve tad bakımından değil de şekil ve isim bakımından "Cennetin acvesi"ne benzediği; çok faydalı ve bereketli olması hasebiyle benzerliğinin olduğu, bu sebeple de zehire şifa olduğu gibi farklı şekillerde izah edilmiştir. Acvenin zehire karşı şifa olmasına gelince bu, onun bazı zehirlere şifa olduğu; Medine acvesinin toprak ve iklim sebebiyle böyle bir özelliğinin olduğu; belli sayı ve şekilde kullanıldığı ve kullananın onda bu özelliğin olduğuna inanması halinde bu etkiyi gösterdiği gibi farklı şekillerde anlaşılabilir.[187]

116. Cennetin Çarşısı Hakkında

2844. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Humayd, Enes'ten, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki," O şöyle buyurdu:
"Hakikaten Cennet'te (insanların toplanma yeri olan) bir çarşı vardır!" (Sahabe-i Kiram);
"O nasıldır?" diye sordular. (Rasulullah) şöyle buyurdu:
"Misk yığınları! (Cennet ehli) bunların yanına çıkıp toplanacaklar. Derken Allah onların üzerine bir rüzgâr gönderecek de, bu (rüzgâr) onları evlerine girdirecek. O zaman aileleri onlara; "andolsun ki, sizin güzelliğiniz bizden (ayrıldıktan) sonra arttı" diyecekler, onlar da ailelerine bu (sözün aynısını söyleyecekler."[188]
2845. "Bize Saîd b. Abdulcebbar, Hammâd b. Seleme'den, (O) Enes'ten, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) bunun, (yani bir önceki hadisin) benzerini rivayet etti."[189]

117. Cennet, Hoşlanılmayan Şeylerle Kuşatılmıştır

2846. "Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Sâbit'ten, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Cennet hoşlanılmayan şeylerle kuşatılmıştır. Cehennem ise

arzu ve istek uyandıran şeylerle kuşatılmıştır."[190]

Açıklama

İnsanı Cennet'e veya Cehennem'e götürecek olan şey, bu dünyadaki iman ve amelidir. Cennet'e ulaşmak için yapılması gereken şeyler ekseriya nefse zor gelir, nefis onlardan hoşlanmaz: Zor ve kolay şartlarda ibadetlere devam etmek, malını Allah yolunda harcamak gibi... Cehennem'e götüren şeyler ise, bunların tam aksine, nefse hoş gelen şeylerdir.[191]

118. Fakirlerin, Cennet'e Zenginlerden Önce Girmesi

2847. "Bize Abdullah b. Salih rivayet edip dedi ki, bana Muaviye rivayet etti ki, Abdurrahman b. Cubeyr kendisine, babası Cubeyr b. Nufeyr'den, (O da) Abdullah b. Amr'dan (naklen) rivayet etmiş ki," O şöyle demiş: "Bir ara ben Mescid'de oturmaktaydım. Muhacirlerin fakirlerinden halka olmuş bir topluluk da oturuyorlardı. Derken Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) içeri giriverdi ve gidip onların yanına oturdu. Ben de kalkıp onların yanma gittim." O zaman Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onlara şöyle buyurdu: *"Muhacirlerin fakirleri (âhirette) yüzlerini güldürecek şeyden dolayı sevinsinler! Çünkü onlar Cennet'e zenginlerden kırk yıl önce gireceklerdir!"* (Abdullah) dedi ki:
"Bunun üzerine ben, gerçekten, onların renklerinin aydınlanıp parladığım görmüştüm." Abdullah b. Amr sözüne şöyle devam etti:
"Sonunda ben onlarla beraber -veya "onlardan"- olmayı temenni etmiştim."[192]

Açıklama

Fakirlerin Cennet'e zenginlerden daha önce girmeleri, Allahu a'lem, onların mal hesaplarının olmayışındandır. Bu durum, fakirlerin üstünlüğünü göstermez.[193] Çünkü Allah Teala

katında değerliliğin ölçüsü, kişinin "takva"sı[194] yani Allah Teala'ya karşı gelmekten sakınma durumudur. Ayrıca bir iyilik mal ile yapılabilmekte, bazı farz ibadetler de mâlî varlığa bağlı bulunmaktadır. Binaenaleyh, zengin daha takvalı ve ameli daha iyiyse, hesabını verdikten sonra, biraz geç de olsa, Cennet'e girip böyle olmayan fakirden daha üstün derecelere çıkar.[195]

119. Cehennemin Soluklandırılması Hakkında

2848. "Bize el-Hakem b. Nafi' haber verip (dedi ki), bize Şuayb, ez-Zühri'den haber verdi ki, O şöyle demiş: Bana Ebu Seleme, Ebu Hüreyre'den haber verdi ki, O, Onu şöyle derken işitmiş:"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Cehennem, Rabb'ine şikâyette bulunup;
"Yâ Rabb'i, bir kısmım bir kısmımı yedi" dedi. Bunun üzerine lûtfu çok ve yüce olan Allah ona iki soluklanma, yani kışın bir soluklanma, yazın bir soluklanma izni verdi, işte bu (soluklanmalar) sizin en şiddetli bulduğunuz sıcakla en sert bulduğunuz soğuğun (sebepleridirler)."[196]
2849. "Bize Haccâc haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Asım b. Behdele'den, (O) Ebu Salih'ten, (O) Ebu Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) bunun, (yani bir önceki hadisin) benzerini rivayet etti."[197]

120. Hz. Peygamberin; "Sizin Şu Ateşiniz Şu Kadar Parçadan Bir Parçadır!" Sözü Hakkında

2850. "Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki), bize el-Heceri, Ebu Iyâz'dan, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) haber verdi ki,"
O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Gerçekten sizin şu ateşiniz Cehennem ateşinin yetmiş parçasından bir parçadır!"[198]

121. Cehennem Ehlinin En Hafif İşkence Göreni

2851. "Bize Ebu Asım, ibn Aclan'dan, (O) babasından, (O) Ebu Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle buyurdu:
"(Cehennem'de) en hafif işkence görecek insan, iki pabucu olup da oradan beyni kaynayacak kimsedir!"[199]

122. Yüce Allah'ın; "Daha Var mı?" Sözü

2852. "Bize Haccac b. Minhâl haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Ammar b. Ebu Ammar'dan, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah şöyle buyurdu:
"Cehennem'e Cehennemlikler atılacak da o üç defa "daha var mı, daha var mı?" diyecek. Nihayet Rabb'i ona gelecek ve ayağını üzerine koyacak. O zaman toplanıp büzülecek ve "yeter, yeter, yeter" diyecek!"[200]

---

[1] Tirmizi, Ilm, 1(5/28); Müsned, 1/306. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/6

[2] Buhari, Rikak, 1(7/169-170); Tirmizi, Zühd, 1(4/550); İbn Mace, Zühd, 15(2/1396); Müsned, 1/258, 344., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/6-7

[3] Buhari, Ta'bir, 45(8/82-83); Ebu Davud, Edeb, 94(4/306); Tirmizi, Libas, 19(4/231); Müsned, 1/246., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/7

[4] Müstedrek, 3/123. Bkz. 2646. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/7-8

[5] Müslim, İman, 62(1/65); Müsned, 3/413, 4/384., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/8-9

[6] Tirmizi, Zühd, 60(4/607); İbn Mace, Fiten, 12(2/1314); Müsned, 3/413; Tayâlisî, s. 171; Müstedrek, 4/313., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/9

[7] Müslim, İman, 65(1/65); Müsned, 3/372, 391; Tayâlisî, s. 246., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/8-10

[8] Tirmizi, Kıyamet, 50(4/660); Müsned, 2/159, 177; Zühd, Îbnu'l-Mübarek, s. 130., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/10

[9] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/10-11

[10] Müslim, Birr, 70(4/2001), Ebu Davud, Edeb, 38(4/269); Tirmizi, Birr, 23(4/329); Müsned, 2/230, 384, 386., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/11

[11] Buhari, Edeb, 69(7/95); Müslim, Birr, 102-105(4/2012-2013); Ebu Davud, Edeb, 80(4/ 297); Tirmizi, Birr, 46 (4/347); İbn Mace, Mukaddime, 7(1/18); Muvatta, Kelam, 16(2/989, mevkuf ve belag olarak); Müsned, 1/384,410,437., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/12-13

[12] Buhari, Rikak, 26(7/186); Müslim, îman, 64(1/65); Ebu Davud, Cihad, 2(3/4); Nesai, iman, 9(8/93); Müsned, 2/163,192,195., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/13

[13] Müminun: 23/51.

[14] Bakara: 2/172.

[15] Müslim, Zekat. 65(2/703); Tirmizi, Tefsir, 3(5/220); Müsned, 2/328; Firdevs, 5/275; Begavi, 87., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/14

[16] Müsned, 5/360; Firdevs, 5/502., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/15

[17] Buhari, Rikak, 9(7/174); Müsned, 4/193; Beyhaki, 10/122; Firdevs, 5/517., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/15-16

[18] Müslim, Fiten, 131(4/2268)

[19] Müslim, İman, 234(1/131).

[20] Bkz. Lokman: 31/34.

[21] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/15/16-17

[22] İbn Mace, Sıyâm, 21(1/539); Müsned, 2/373; Müstedrek, 1/431; Firdevs, 2/268., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/17-18

[23] Müsned, 2/169; Mecmâu'z-Zevâid, 1/292 (Ahmed ve Taberani'den). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/18

[24] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/18-19

[25] Mecmâu'z-Zevâid, 2/252 (Taberani'den. Senedindeki Hüseyin b. Abdillah zayıftır). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/19

[26] îbn Mace, Edeb, 57(2/1254); Müsned, 5/394, 397, 402. Bu Hadis senedindeki Ebu'l-uğire'den dolayı zayıftır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/20

[27] Muddessir: 74/59.

[28] Tirmizi, Tefsir, 71(5/430); Îbn Mace, Zühd, 35(2/1437); Müsned, 3/142 Firdevs, 3/185., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/21

[29] İbn Mace, Zühd, 24(2/.14111>: Müsned, 5/178; Müstedrek 2/492. Bu Hadisin senedi munkatıdır. Ebu'l Selil, Ebu Zerr' e ulaşmamıştır. Mezkur Ayet, Talak: 65/2. ayetindedir.

[30] İbn Mace, Zühd, 29(2/1417); Müsned, 6/70,151; Kitabu"z Zühd Ahmed b. Hanbel, s. 21; Firdevs, 5/421; Fethu'l-Vehhab, 2/142., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/22

[31] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/22-23

[32] Tirmizi, Kıyamet, 49(4/659); İbn Mace, Zühd, 30(2/1420); Müsned, 3/198; Müstedrek 4/ 244; Firdevs, 3/265., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/23-24

[33] Müslim, Tevbe, 5(4/2103-2104); Müsned, 4/273, 275; Tayâlisî, s. 107., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996:

6/24-25

[34] Buhari, Rikak, 4(7/171); Tirmizi, Kıyamet, 22(4/635-636); İbn Mace, Zühd, 27(2/1414); Müsned, 1/385., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/25-26

[35] Hûd: 11/61. Ayeti bu şekilde anlayan filimler vardır.

[36] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/25-26

[37] Tirmizi, Zühd, 43(4/588); Müsned, 3/456, 460; İbnu'l-Mübarek, s. 564+50., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/27

[38] İbnu'l-Mübarek, s. 318; Müsned, 3/491; Miistedrek, 4/240; Mecmâu'z-Zevâid, 2/318 (Ahmed ve Taberani'den). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/27-28

[39] Şuara: 26/214.

[40] Buhari, Vesâyâ, 11(3/190-191); Müslim, İman, 351(1/192-193); Nesai, Vesaya, 6(6/208); Tirmizi, Tefsir, 27(5/338-339); Müsned, 2/333, 360., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/28-29

[41] Müsned, 3/337,362; Müslim, Münafıkin, 77(4/2171). Bu Hadisin bir şahidi için bkz Buhari, Rikak, 18(7/181). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/29-30

[42] Müslim, Münafikun, 69(4/4/2167-2168); Müsned, 1/385, 397, 401. Bkz. 2785. Hadis.

[43] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/30

[44] Bkz. İhya, 3/25-26.

[45] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/30-31

[46] Buhari, Rikak, 27(7/186); Müslim, Fedâil, 134(4/1832); Nesai, Sehv, 102(3/69); Müsned, 3/210, 268; Tayâlisî, s. 276., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/32

[47] İbn Mace, Zühd, 19(2/1402); Müsned, 3/193, 251., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/31-32

[48] Müsned, 2/338; Mecmâu'z-Zevâid, 10/287 (Ahmed'den. Senedindeki Ebu'l-Muhezzim'i alimlerin cumhuru zayıf saymıştır). Ebu Muhammed Abdullah b.

Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/32-33

[49] Buhari, Itk, 2(3/117); Müslim, îman, 136(1/89); Müsned, 5/163., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/33

[50] Müsned, 2/258. Tayâliaî, s. 329. Bu Hadisi Buharı, Halku Ef alil-Ibad isimli kitabına almıştır. Bkz. Fethul-Bâri, 28/306. Ayrıca bkz. 2398. Hadis.

[51] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/33-34

[52] Buhari, İman, 7(179); Müslim, İman, 71(67); Nesai, İman, 19(8/101); Tirmizi, Kıyamet, 59(4/667); İbn Mace, Mukaddime, 9(1/26); Müsned, 3/176, 272, 278., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/34-35

[53] Buhari, îman, 8(1/9); Müslim, İman, 70(1/67); Nesai, İman, 1*8/100); İbn Mace, Mukaddime, (l/26); Müsned, 3/177, 207, 275., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/34-35

[54] Tunun, Zühd, 22(4/566); Müsned, 5/48; Taberani, 2/81 (Burada Sahabi ravisi Ebu Bekr olarak geçmektedir. Bu, matbaa hatası olmalıdır.); Mecmâu'z-Zevâid, 10/203 (Taberani'den). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/36

[55] Müsned, 5/40, 43, 44., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/35-36

[56] Müsned, 4/106; Mecmâu'z-Zevâid, 10/66 (Ahmed, Ebu Yala ve Taberani'den). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/37

[57] Müslim, Fedâilu's-Sahabe, 212(4/1963).

[58] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/36-37

[59] Buhari, Fedâilu'l-Kur'an, 23(6/109); Müslim, Musâfirîn, 228(1/544); Nesai, îftitah, 34(2/ 119); Tinnizi, Kıraat, 10(5/193); Müsned, 1/417, 439, 463; Tayâlisî, s 35. Bkz. 3350. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/38

[60] Buhari, Enbiya, 35(4/132); Müsned, 1/390, 440., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/39

[61] Buhari, Zekat, 33(2/79); Müslim, Zekat, 55(2/699); Nesai, Zekat, 56(5/48); Müsned, 4/ 395,411;Tayâlisî,8. 67., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/39-40

[62] Müsned, 5/270; Mecmâu'z-Zevâid, 10/223 (Ahmed, Bezzar ve Taberani'den, Ahmed ve Bezzar'ın senedlerindeki ravilerle Taberani'nin bir senedinin ravileri "ricalu's-sahih"tır.) Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/40-41

[63] Buhari, Merda, 1(7/2); Müslim, Münafıkîn, 61(4/2164); Müsned, 3/454, 6/386.

[64] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/41

[65] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/41-42

[66] Bkz. 1657. Hadis ve Tayâlisî, s. 187., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/42-43

[67] Buhari, İstikraz, 19(3/87), Rikak, 22(7/184); Müslim, Akdiye, 12(3/1341); Müsned, 4/ 246, 251, 254., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/43

[68] İbn Mace, Fiten, 9(2/1304); Müsned, 5/278, 284. Ayrıca bkz. 221. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/44

[69] Müslim, Birr, 62(4/1988); Müsned, 3/324., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/44-45

[70] Mecmâu'z-Zevâid, 1/87 (Bezzar'dan). Bu Hadisin, Temim ed-Dârî, îbn Abbas ve Ebu .Hureyre'den gelen şahidleri için bkz. Müslim, İman, 95(1/74); Mecmâu'z-Zevâid, 1/87; Metâlib, 2/173, 3/211., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/45

[71] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/45-46

[72] Tirmizi, îman, 13(5/18); İbn Mace, Fiten, 15(2/1320); Müsned, 1/398., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/46-47

[73] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul,

1996: 6/46-47

[74] Buhari, Rikak, 41(7/191); Müslim, Zikr, 14<4/2065); Nesai, Cenâiz, 10(4/9); Tirmizi Cenâiz, 67(3/379); Müsned, 5/316, 321; Tayâlisî, s. 78., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/47-48

[75] Müslim, Birr, 37(4/1988); Muvatta, Şi'r, 13(2/952); Müsned, 2/237, 338, 370., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/49

[76] Buhari, Merda, 19(7/10); Nesai, Cenâiz, 1(4/3); Müsned, 2/263,309., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/49-50

[77] Buhari, Rikak, 39(7/190); Müslim, Fiten, 134(4/2269); Tirmizi, Fiten, 39(4/496); Müsned, 3/124,130,131; Tayâlisî, s. 266, 280., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/50

[78] Tirmizi, Tefsir, 4(5/226); İbn Mace, Zühd, 34(2/1433); Müsned, 4/447,5/5; Müstedrek, 4/84., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/51

[79] Ebu Davud, Sünnet, 9(4/213); Müsosd, 2/295-296; Müstedrek, 4/77-78., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/51-52

[80] Nesai, îstiska', 16(3/134); Müsned, 3/7.

[81] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/52-53

[82] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/52-53

[83] Müsned, 1/195, 196; Mecmâu'z-Zevâid, 2/300 (Ahmed, Ebu Yala ve Bezzar'dan); Tayâlisî, s. 31; Müstedrek, 3/265., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/54

[84] Ebu Davud, Edeb, 37(4/268); Zühd, Ahmed, s. 265., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/54-55

[85] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/54-55

[86] Buhari, Deâvât, 34(7/157); Müslim, Birr, 89(4/2007); Müsned, 2/390, 449, 496., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah

Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/56

[87] Müslim, Birr, 89(4/2007-2008); Müsned, 3/333, 384, 391., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/55-56

[88] Buhari, Rikak, 14(7/177); Mülim, Zekat, 32(2/687); Müsned, 5/149,160-161,176; Tayâlisî, s. 63., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/57

[89] Müsned, 3/470, 5/79; Tayâlisî, s. 193; Mecmâu'z-Zevâid, 10/19 (Ahmed ve Taberani'den). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/58

[90] Bu konuda bkz. Fethul-Bâri, 22/187-191, 25/335-339.

[91] Mesela bkz. 2608. Hadis.

[92] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/57/58-59

[93] Buhari, Bed'ul-Halk, 10(4/89-90); Müslim, Selam, 84(4/1733); Tirmizi, Tıbb, 25(4/404); îbn Mace, Tıbb, 19(2/1150); Müsned, 3/464, 4/141., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/59

[94] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/59-60

[95] Müsned, 2/194,198; Mecmâu'z-Zevâid, 2/303 (Ahmed, Bezzar ve Taberani'den); Müstedrek, 1/348., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/60-61

[96] Buhari, Merda, 13(7/6-7); Müslim, Birr, 45(4/1991); Müsned, 1/381, 441, 455; Tayâlisî s. 49; Beyhaki, 3/372., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/61-62

[97] Müslim, Salât, 70(1/306); Ebu Davud, Vitr, 26(2/88); Tirmizi, Salât, 352(2/355); Nesai, Sehv, 55 (3/43); Müsned, 2/372, 375, 485., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/62

[98] Nesai, Sehv, 55(3/42-43); Müsned, 4/29, 30; Müstedrek, 2/420., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/63

[99] Nesai, Sehv, 46(3/37); Müsned, 1/387,441, 452; Müstedrek, 2/421., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996:

6/62/63-64

[100] Buhari, Tefsir, 61(5/62); Müslim, Fedâil, 125(4/1828); Tirmizi, Edeb, 67(5/135); Malik, Esmâu'n-Nebi, 1(2/1004, mürsel olarak); Müsned, 4/80, 81, 84; Tayâlisî, s. 127., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/64

[101] Bkz. Saff: 61/6. ve 8. Hadisin "Açıklamadı.

[102] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/64-65

[103] Müsned, 3/321, 399; Mecmâu'z-Zevâid, 5/247 (Ahmed ve Bezzar'dan). Bu Hadis Kâb b. Ucre'nin Müsnedi olarak da rivayet edilmektedir. Bkz. Tirmizi, Salât, 433(2/513). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/65-66

[104] Müslim, Zühd, 64(4/2295): Müsned, 4/332, 333, 6/15,16., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/66-67

[105] Buharı, Rıkak, 10(7/175:; Müslim, Zekat, 116(,2/725); Tirmizi, Zühd 27(4/569) Müsned, 3/122,176,192; Tayalisî, s. 266., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/67

[106] İbn Mace, Edeb, 40(2/1235); Müsned, 2/178,183.

[107] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/68

[108] Müsned, 3/474; Mecmâu'z-Zevâid, 1/190 (Ahmed'den).

[109] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/69

[110] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/68/69-70

[111] Buharı, Edeb, 83(7/103); Müslim, Zühd, 63(4/2295); Ebu Davud, Edeb 32(4/266V İbn Mace, Fıten, 13(2/1318); Müsned, 2/379; Beyhaki, 10/129., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/70

[112] Bkz. Tayâlisî, s. 250., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/70-71

[113] Tirmizi, Rada', 17(3/475); Müsned 3/309. Bkz. 2737. Hadis. Bu Hadisin sonundaki " o teslim oldu" cümlesi,   ... ben (onun kötülüklerinden) kurtulurum" şeklinde de okunup rivayet edilir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi

es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/71-72

[114] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/71-72

[115] Tirmizi, Zühd, 56(4/601); îbn Mace, Fiten, 23(2/1334); Müsned, 1/172, 174; 185; Müstedrek, 1/40, 41; Tayâlisî, s. 30; Beyhaki, 3/372., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/72-73

[116] Buhari, Enbiya, 48(4/142); Müsned, 1/23, 24, 47; Tayâlisî, 6; Humeydi, 1/16., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/73

[117] Buhari, Edeb, 19(7/75); Müslim, Tevbe, 17(4/2108); Tirmizi, Deâvât, 100(5/549)- İbn Mace, Zühd, 35(2/1435); Müsned, 2/334, 434, 484., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/74

[118] Buhari, Rikak, 31(7/187); Müslim, İman, 208(1/118); Müsned, 1/279, 310, 361., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/74-75

[119] Ebu Davud, Edeb, 113(4/333); Müsned, 5/156,166., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/75-76

[120] Müsned, 5/154,167., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/76-77

[121] Müsned, 4/182., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/78

[122] Müslim, Birr, 14(4/1980); Tirmizi, Zühd, 52<4'597); Müsned, 4/182; Müstedrek. 2/14., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/77-78

[123] Tirmizi, Birr, 55(4/355); Müsned, 5/153, 158; Müstedrek, 1/54., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/79

[124] Ebu Davud, Sünnet, 15(4/220), Tirmizi, Radâ', 11(3/466); Müsned, 2/250, 472, 527; Müstedrek, 1/3; Beyhaki, 10/192., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/78-79

[125] Ebu Davud, Edeb, 10(4/254); Müsned, 4/87., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme

Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/80

[126] Buharı, Edeb, 35(7/80); Müslim, Selam, 10(4/1706); Tirmizi, îsti'zân, 12(5/60); İbn Mace, Edeb, 19(2/1216); Müsned, 6/37, 85,199., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/79-80

[127] Tirmizi, Zühd, 57(4/603); Müsned, 2/265., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/81

[128] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/80-81

[129] Buhari, Ahkâm, 8(8/107); Müslim, İman, 227(1/125); Müsned, 5/25, 27: Tayâlisî s 125 Beyhaki, 9/41., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/82

[130] Müslim, İmaret, 66(3/1482); Müsned, 6/24; Beyhaki, 8/158; Firdevs, 2/175., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/82/83-84

[131] Ebu Davud, Sünnet, 24(4/236); Tirmizi, Kıyamet, 6(4/620); Müsned, 2/162,192., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/84

[132] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/84-85

[133] Buhari, Tefsir, 39(6/33), Tevhid, 6(8/166); Müslim, Münâfikîn, 23(2148): İbn Mace, Mukaddime, 13(1/68-69); Müsned, 2/374., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/85

[134] Müsned, 1/398-399; Mecmâu'z-Zevâid, 10/362 (Ahmed, Bezzar ve Taberani'den). Bu Hadisin senedindeki Osman b. Umeyr zayıftır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/85-86

[135] Buhari, Ezan, 129(1/195); Müslim, İman, 300(1/167); Ebu Davud, Sünnet, 20(4/233); Tirmizi, Cennet, 15(4/685), 17(4/688-689); İbn Mace, Zühd, 39(2/1451); Müsned, 2/275, 293, 534; Tayâlisî, s. 314. Beyhaki, 10/42., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/86-87

[136] Buhari, Tefsir, 5/14(5/191); Müslim, Cennet, 58(4/2194); Nesai, Cenâiz, 119(4/95); Tirmizi, Kıyamet, 3(4/615); Müsned, 1/223, 229, 235; Tayâlisî, s. 343. Mezkur Ayet, Enbiya: 21/104. ayetidir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/87-88

[137] Kalem: 68/42.

[138] Bu Hadisin şahidleri için bkz. Buhari, Tevhid, 24(8/179-180); Müslim, İman, 299(1/ 163); Tirmizi, Cennet, 20(4/491); Müsned, 2/368., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/88-89

[139] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/88/89-90

[140] İbrahim: 14/22.

[141] Mecmâu'z-Zevâid, 10/376 (Taberin'den); Tefsiru't-Taberi, 16/562. Seneddeki Abdurrahman zayıftır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/90/91-92

[142] Buhari, Tevhid, 31(8/192); Müslim, îman, 198(1/188); Tirmizi, Deâvât, 131(5/580); İbn Mace, Zühd, 37(2/1440); Muvatta, Kur'an, 26(1/212); Müsned, 2/381, 396, 409. Bkz. 2470. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/92

[143] Müslim, İman, 336/1/189). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/92-93

[144] Buhari, Rikak, 50(7/199); Müslim, îman, 368(1/197); Müsned, 2/302, 351, 456; Beyhaki, 9/41. Bkz. 2826. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/93-94

[145] Tirmizi, Kıyamet, 12(4/626); İbn Mace, Zühd, 37(2/1443-1444); Müsned, 3/469, 470; Tayâlisî, s. 181; Müstedrek, 1)70, 71., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/94-95

[146] İbrahim: 14/48.

[147] Müslim, Münafıkin, 29(4/2150); Tirmizi, Tefsir 15(5/296); îbn Mace, Zühd, 33(2/1430); Müsned, 6/35,134 (munkatı1 olarak); Müstedrek, 2/352., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/95

[148] Meryem: 19/71.

[149] Tirmizi, Tefsir, 20(5/317); Müsned, 1/433, 435; Müstedrek, 2/375, 4/586-587., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/96

[150] İbn Mace, Zühd, 38(2/1447); Müsned, 2/377, 423, 513. Bu Hadisin şahidleri için bkz. Buhari, Tefsir, 19/1 (5/236); Rikak, 50(7/199-200); Müslim, Cennet, 40(4/2188). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset,

İstanbul, 1996: 6/97

[151] Müsned, 4/268, 272; Müstedrek, 1/287; Beyhaki, 3/207; Mecmâu'z-Zevâid, 2/187., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/97-98

[152] Müsned, 4/447; 5/3-5" Mucmâu'z-Zevfsid, 10/195 (Ahmed ve Taberani'den), Bu hadisin şahitleri için bkz. Buhari, Rikak, 25(7/185); üslim, Tevbe, 24-28(4/2109-2112).

[153] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/98-99

[154] Buhari, Musâkat, 9(3/77). Bed'ul-Halk, 16(4/100); Müslim, Selam, 151(4/1760); Beyhaki, 8/13., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/100

[155] Tirmizi, Kıyamet, 26(4/639); Müsned, 3/38; Mecmâu'z-Zevâid, 3/55 (Ahmed ve mekûf olarak Ebu Ya'la'dan); Firdevs, 5/542., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/100-101

[156] Mecmâu'z-Zevâid, 5/197 (Taberani'den), 10/226 (Ebu Yala'dan), 393 (Taberani'den); Müstedrek, 4/597. Bu Hadisin senedindeki Ezher zayıftır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/101-102

[157] Müslim, İman, 306(1/172-173); İbn Mace, Zühd, 37(2/1441); Müsned, 3/11, 20, 79., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/102-103

[158] Mecmâu'z-Zevâid, 10/198 (Ebu Ya'la ve Taberani'den); Müstedrek, 4/261., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/103

[159] Müslim, Cennet, 21(4/2181);Tirmizi, Cennet, 2(4/672); Müsned, 2/370, 407, 416; İbnu'l-Mübarek, s. 512., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/104

[160] Al-i İmran: 3/185.

[161] Tirmizi, Tefsir, 4(5/232-233); Müsned, 2/438., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/104-105

[162] Tirmizi, Cennet, 2(4/672); Müsned, 2/305, 362, 445; Tayâlisî, s. 337; Musannaf, 11/416 (mevkuf olarak). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/105-106

[163] Buhari, Tefsir, 55/1,2(6/56); Müslim, İman, 296(1/163); Tirmizi, Cennet, 3(4/674); İbn Mace, Mukaddime, 13(1/66-67); Müsned, 4/411, 416; Tayâlisî, s. 72.
[164] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/106-107
[165] Buharı, Bed'ul-Halk, 8(4/86); Müslim, Cennet, 14-16(4/2178-2179); İbn Mace, Zühd, 39(2/1449); Müsned, 2/230, 232, 502. Bkz. 2810. Hadis., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/107-108
[166] A'raf: 7/43
[167] Müslim, Cennet, 22(4/2182); Tirmizi, Tefsir, 41(5/374); Müsned, 3/38, 95., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/108-109
[168] Müsned, 4/367, 371; Mecmâu'z-Zevâid, 10/416 (Ahmed, Taberani ve Bezâr'dan); îbnul-Mübarek, s. 512., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/109
[169] Tirmizi, Cennet, S(4/G79). Bir şahidi için bkz. Müsned, 2/295,343., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/110
[170] Müslim, Cennet, 19(4/2181); Müsned, 3/316. 349, 384; Tayâlisî.s. 246: İbnu'l-Mübarek,s, 510., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/109-110
[171] Secde: 32/17.
[172] Buharı, Bed'u'1-Halk, 8(4/86); Müslim, Cennet, 2(4/2174);Tirmizi, Tefsir, 33(5/346); İbn Mace, Zühd, 39(2/1447) Müsned, 2/438, 466, 495; Musannaf, 11/416., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/111
[173] Buhari, Tevhid, 24(8/181); Müslim, İman, 299(1/166-167); Müsned, 2/276, 294, 450., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/111-112
[174] Buhari, Rikak, 51(7/201); Müslim, Cennet, 10(4/2177); Müsned, 5/340., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/113
[175] Bir önceki Hadisin kaynaklarına bakınız. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/112-113
[176] Buhari, Bed'u'1-Halk, 8(4/86); Müslim, Cennet, 14(4/2178-2179); Tirmizi,

Cennet, 7(4/ 678); Müsned, 2/230, 247, 345; Musannaf, 11/417-418., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/113-114

[177] Buhari, Bed'u'1-Halk, 8(4/8); Müslim, Cennet, 25(4/2182-2183); Tirmizi, Cennet, 3(4/ 674); Müsned, 4/400, 411, 419., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/114-115

[178] Tirmizi, Cennet, 23(4/695); İbn Mace, Zühd, 39(2/1452); Müsned, 3/9., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/115

[179] Tirmizi, Cennet, 13(4/683); İbn Mace, Ziihd, 34(2/1434); Müsned, 5/347, 355., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/116

[180] Tirmizi, Cennet, 27(4/699); Müsned, 5/5., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/116-117

[181] Tirmizi, Tefsir, 90(5/450); îbn Mace, Zühd, 39(2/1450); Müsned, 2/67,112,158; Tayâlisî, s. 261., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/117

[182] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/117-118

[183] Vakıa: 56/30.

[184] Buhari, Bed'u'l-Halk, 8(4/87); Müslim, Cennet, 6-7(4/2175); Tirmizi, Tefsir, 57(5/400); İbn Mace, Zühd, 39(2/1450); Müsned, 2/257, 404, 438; Musannaf, 11/417; Humeydi, 2/479, 498., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/118

[185] Müsned, 2/455,462; Tayalisî, s.332., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/118-119

[186] Tirmizi, Tibb, 22(4/401); İbn Mace, Tıbb, 8(2/1143); Müsned, 2/305, 325, 356; Tayâlisî, S. 315., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/119

[187] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/119-120

[188] Bir sonraki Hadisin kaynaklarına bakınız. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/120-121

[189] Müslim, Cennet, 13(4/2178); Müsned, 3/284-285; Musannaf, 11/418., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/120-121
[190] Müslim, Cennet, 1(4/2174); Tirmizi, Cennet, 21(4/693), Müsned, 3/153, 254, 284., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/121-122
[191] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/121-122
[192] Şahidleri için bakınız: Müslim, Zühd, 37(4/2285); Müsned 2/169); Mecmâu'z-Zevâid, 10/259; Firdevs, 3/147., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/123
[193] Fakirlik ve zenginliklerden hangisinin daha üstün olduğu ve ilgili haberler hakkında bakınız: Fethu'1-Bâri, 24/55-59.
[194] Bkz. Hucurat: 49/13.
[195] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/122-123
[196] Buhari, Bed'u'1-Halk, 10(4/89); Müslim, Mesacid, 185(1/431); Muvatta, Vukut, 28(1/ 16); Müsned, 2/238, 277, 462., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/124
[197] Tirmizi, Cehennem, 9(4/711); İbn Mace, Zühd, 38(2/1444-1445)., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/124
[198] Buhari, Bed'u'1-Halk, 10(4/90); Müslim, Cennet, 30(4/2184); Tirmizi, Cehennem, 7(4/ 709); Muvata', Cehennem, 1(2/994); Müsned, 2/244, 313, 467., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/125
[199] Müsned, 2/432, 439; Mecmâu'z-Zevâid, 10/395 (Taberani'den). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/125-126
[200] Buharı, Tefsir, 50/l(6/47-48);Tirmizi, Cennet, 20(4/691-692); Müsned, 2/276 369 507 Bir şahidi için bkz. Müslim, Cennet, 35-36(4/2186-2187); Müsned, 2/314. Bab başlığında zikredilen Ayet, Kaf: 50/30. ayetindedir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/126

RÜYA KİTABI

RÜYA KİTABI

1. Allah'ın, "Dünya Hayatında Müjde Onlaradır" Ayeti Hakkında

2142. "Bize Müslim b. İbrahim haber verip (dedi ki), bize Ebân rivayet edip (dedi ki), bize Yahya, Ebu Seleme'den, (O da) Ubade ibnu's-Samit'ten (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: (Hz. peygamber'e);
"Ya Nebiyyullah, Allah'ın; *"Dünya hayatında da, Ahiret hayatında da müjde onlaradır"*[1] ayetindeki ("müjde" nedir?)" dedim de, O şöyle buyurdu:
*"Sen bana, senden önce hiç kimsenin -veya, ümmetimden hiç kimsenin- sormamış olduğu bir şey sordun!" (*Hz. peygamber) sözüne şöyle devam etti:
"O, müslümanın gördüğü veya ona gösterilen iyi rüyadır!"[2]

Açıklama

Rüya, Allah'ın (Celle Celaluhu) insana yerleştirmiş olduğu bir güçle uykuda görülen şeydir. Bu, uyanıklık halindeki hayallere benzer. Allah Sübhanehu ve Tealâ insanda böyle bir güç yaratmış olduğuna göre, rüyanın bir hakikati, bir işlevi olmalıdır. Nitekim ilgili Ayet ve Hadisler de bunu göstermektedirler. Uykudaki görme işi, bazen uyanıkken düşünülerek, görülerek veya yaşanarak şuur altına yerleşen şeylerin etkisiyle olur. Uyanıkken düşünülen, görülen veya yaşanan şeylerin meşru, zevk verici veya hoşa gidici olmalarıyla gayr-ı meşru, sıkıcı veya rahatsız edici olmaları, herhalde rüyada farklı şekillerde ortaya çıkıyor. Bazı Hadislerde "nefsin anlattığı" rüya, "şeytanın korkutması veya üzmesi olan rüya" ifadeleriyle, sebepleri böyle olan rüyalara işaret edilmiş olabilir. Bir de insanın; iç duruluğunun, samimiliğinin ve Allah Sübhanehu ve Tealaya bağlılığının bir mükâfaatı olarak gördüğü rüyalar vardır. İleri zamanlarda olacak olan işleri aynen veya sembollerle gösteren

bu tür rüyalar, muttaki mü'minler için bu dünya hayatında sevindirici bir ön bilgi, bir müjde olmaktadırlar.[3]

2. "Müslümanın Rüyası Peygamberliğin Kırk Altı Parçasından Bir Parçadır" (Hadisi) Hakkında

2143. "Bize el-Esved b. Amir haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Katâde'den, (O) Enes'ten, (O) Ubade ibnu's-Samit'ten, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu: *"Mü'minin rüyası, Peygamberliğin kırk altı parçasından bir parçadır!"*[4]

3. Peygamberlik Gitti, Geriye Müjdeleyiciler Kaldı

2144. "Bize Harun b. Abdillah rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan b. Uyeyne, Ubeydullah b. Ebi Yezid'den, (O) babasından, (O) Siba b. Sabit'ten, (O da) Ümmü Kürz el-Ka'biyye'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:
"Peygamberlik gitti (sona erdi), geriye müjdeleyici (rüyalar) kaldı."[5]

4. Hz. Peygamberi Rüyada Görmek Hakkında

2145. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Ebu İshak'tan (O) Ebu'l-Ahvas'tan, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: *"Kim beni rüyada görürse, o beni (gerçekten) görmüştür. Çünkü şeytan benim benzer şeklime giremez!"*[6]

2146. "Bize Ebu (AbdiUah)[7] Muhammed İbnu'l-Musaffa haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Harb, ez-Zübeydi'den, (O) ez-Zühri'den, (O) Ebu Seleme'den, (O da) Ebu Katâde'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:

Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kim beni rüyada görürse, o gerçeği görmüştür!"[8]

5. Hoşlanmadığı Bir Rüya Gören Kimse Hakkında

2147. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki), bize El-Evzai, Yahya'dan, (O) Abdullah b. Ebi Katâde'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"İyi rüya Allah'tan, kötü rüya şeytandandır. Binaenaleyh, biriniz kendisinden korktuğu bir rüya gördüğü zaman soluna üç defa tükürsün ve şeytandan Allah'a sığınsın. Bundan sonra o (kötü rüya) ona zarar veremez."[9]
2148. "Bize Ebu'l-Velid haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Abdurabbih b. Saîd'den rivayet etti ki," O şöyle demiş: Ben Ebu Seleme b. Abdirrahman'ı şöyle derken işittim:
"Ben hakikaten öyle rüya görüyordum ki, beni hasta ediyordu. Sonra bunu Ebu Katâde'ye anlatmıştım da O şöyle demişti:"
"Hakikaten ben de beni hasta eden rüyalar görürdüm. Nihayet Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
"İyi rüya Allah'tandır. Bu sebeple biriniz sevdiği (bir rüya) gördüğünde Allah'a hamdetsin ve onu sadece sevdiği kimselere anlatsın. (Biriniz) hoşlanmadığı (bir rüya) gördüğünde ise soluna üç defa tükürsün ve şerrinden Allah'a sığınsın, onu hiç kimseye de anlatmasın. Artık o (kötü rüya) ona zarar veremez."[10]

6. Rüya Üç (Çeşittir)

2149. "Bize Muhammed b. Kesir, Mahled b. Hüseyn'den, (O) Hişam'dan, (O) İbn Sîrîn'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) haber verdi ki O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"*Rüya üç (çeşittir): Güzel rüya Allah'tan bir müjdedir. (Bir çeşit)*

rüya şeytandan (kaynaklanan) bir hüzünlendirmedir. (Diğer bir çeşit) rüya ise insanın (şuur altından) kendisine anlattığı şeylerden (kaynaklanır). Binaenaleyh, biriniz hoşlanmadığı (bir rüya) gördüğünde onu anlatmasın ve kalkıp namaz kılsın!"[11]

7. İnsanların En Doğru Rüya Göreni, Onların En Doğru Sözlü Olanıdır

2150. "Bize Muhammed b. Kesir, Mahled b. Hüseyin'den, (O) Hişam'dan, (O) İbn Sîrîn'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallaku Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Zaman yaklaştığında, müminin rüyası neredeyse hiç yalan çıkmaz. Onların en doğru rüya göreni ise, en doğru sözlü olanıdır."[12]

Açıklama

Bu Hadisteki "zamanın yaklaşması" ifadesi üç şekilde anlaşılabilir:
1) Kıyametin kopma zamanının yaklaşması. O zaman mü'min, toplum içinde garip kalacağı için göreceği doğru rüyalar ona manevi bir yol gösterici ve destek olacaktır.
2) Bahar mevsimlerinde gece ile gündüzün eşit olduğu zaman. Bu günlerde insan tabiatı mutedilleştiği için doğru rüya görülür.
3) Zamanın kısalması. Nitekim Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) diğer bir Hadisinde, ahir zamanda bir yılın bir ay, bir ayın bir hafta, bir haftanın bir gün, bir günün bir saat kadar olacağını haber vermiştir.[13] Bu durumda doğru rüya görmenin hikmeti de, birinci şıkta olduğu gibi olur.
Yukarıdaki Hadisin son cümlesi, doğru veya yalan rüya görmenin, insanın iç durumuna bağlı olduğunu göstermektedir. Doğru sözlü olan bir kimse, Allah'ın (Celle Celaluhu) bir lütfü olarak, ekseriya doğru rüya görmekte, sözü-işi karışık olan ise, şeytanın etkisiyle ekseriya yalan rüya görmektedir.[14]

8. İnsanın, Görmediği Bir Rüyayı "Gördüm" Demesinin Yasaklanışı

2151. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize İsrail, Abdula'lâ'dan, (O) Ebu Abdirrahman'dan, (O da) Hz. Ali'den (naklen) rivayet etti ki," O, sözü Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) nisbet ederek (şöyle dedi):
"Kim rüyası hakkında yalan söylerse, Kıyamet Günü bir arpa tanesini düğüm yapmakla yükümlü kılınır!"[15]

9. En Doğru Rüyalar Seherlerde (Görülür)

2152. "Bize Mervan b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Abdullah b. Vehb, Amr ibnu'l-Haris'ten, (O) Derrac Ebu's-Semh'ten, (O) Ebu'l-Heysem'den, (O da) Ebu Saîd el-Hudri'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"En doğru rüyalar sabahtan biraz önceki vakitlerde (görülür)." [16]

10. Rüyayı Âlimden Veya İyiliksever Kimseden Başkasına Açıklamanın Mekruhluğu

2153. "Bize Muhammed b. Abdillah haber verip (dedi ki), bize Yezid b. Zurey' rivayet edip (dedi ki), bize Saîd, Katâde'den, (O) İbn Sîrîn'den, (O) Ebu Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"Rüyayı âlimden veya iyiliksever kimseden başkasına anlatmayın!"[17]

11. Rüya Yorumlanmadığı Sürece Gerçekleşmez

2154. "Bize Haşim Ibnu'l-Kasım haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Ya'lâ b. Atâ'dan, (O'nun) şöyle dediğini rivayet etti: Veki' b. Hudus'tan işittim, amcası Ebu Rezin el-Ukayli'den (naklen)

rivayet ediyordu ki," O (yani amcası), Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işitmiş:
"Rüya, anlatılmadığı sürece ancak bir kuşun ayağının üzerindedir (yani kararsızdır, gerçekleşmez). Anlatınca gerçekleşir "[18]

12. Yüce Rabbi Rüyada Görmek Hakkında

2155. "Bize Muhammed ibnu'l-Mübarek haber verip (dedi ki), bana Ebu'l-Velid rivayet edip (dedi ki), bana babam, Câbir'den, (O da) Halid ibnu'l-Leclâc'dan -ki O'ndan Mekhûl, kendisine rivayet etmesini istemiş imiş-, (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Abdurrahman b. Âiş'i, şöyle derken işittim: Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim: *"Rabb'imi (rüyada) en güzel surette gördüm. O şöyle buyurdu: "Yüce (melekler topluluğu ne hakkında tartışıyor?" Ben de;*
"Ya Rabb'i, sen daha iyi bilirsin" dedim." (Hz. Peygamber, sözüne devamla) şöyle buyurdu:
"O zaman avucunun içini omuzlarımın arasına koydu da ben soğukluğunu memelerimin arasında hissettim. Bunun sonucu göklerde ve yerde olan şeyleri bilmiş oldum." (Hz. Peygamber sonra); *"Bunun gibi biz İbrahim'e, kesin olarak bilenlerden olması için göklerin ve yerin engin büyüklüğünü de gösteririz"*[19] (mealindeki ayeti) okudu.[20]

Açıklama

Bu Hadisin râvilerinden Abdurrahman'm (Rahmetullahi Aleyh) Sahabi olup olmadığı tartışmalıdır. Buhari (Rahmetullahi Aleyh), Abdurrahman'm bu Hadisinin, O'nun Malik b. Yuhamer'den (Rahmetullahi Aleyh), O'nun da Muaz b. Cebel'den (Radıyallahu Anh) rivayetinin "hasen sahih" olduğunu, Abdurrahman'ın Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) doğrudan yaptığı rivayetinin "mahfuz" olmadığını söylemiştir.[21]

Yüce Allah'ın (Cette Celaluhu) rüyada görülmesi meselesinde de ihtilâf vardır. Bazı âlimler bunun muhal olduğunu, birçok âlim ise, ilgili haberlerin zahirine uygun olarak, bunun caiz olduğunu söylemişlerdir.[22] Diğer taraftan, yukarıdaki Hadis gibi, müşkil-müteşabih Hadisler farklı şekillerde değerlendirilmişlerdir. İlk dönem âlimleri bu çeşit Hadislerde belirtilenleri, nasıllıklarım araştırıp yorumlamaksızın, oldukları gibi kabul etmişlerdir. Sonraki âlimler ise bunları İslami esaslar doğrultusunda yorumlama yoluna gitmişlerdir. Buna göre yukarıdaki Hadiste geçen "en güzel surette" ifadesi iki şekilde anlaşılabilir:

1. Burada "en güzel surette" olan Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kendisidir. Rüyada yüce Allah'ı (Celle Celaluhu) görmesi, O'nun güzelliğini artırmıştır.

2. Veya "en güzel surette" olan Allah Azze ve Celle'dir ve bununla, O'nun en güzel vasıfta olduğu, yani Hz, Peygamber'i (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) en büyük ikram ve i'zazlarla karşıladığı kastedilmiştir. Hadiste geçen, "Allah'ın, avuç içini Hz. Peygamber'in omuzları arasına koyması" ifadesinden maksat da, o esnada Allah Azze ve Celle'nin, Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) lütfettiği feyiz ve bereketlerdir. Nitekim insanlar arasında, bir büyük bir küçüğe lütufta bulunduğu, şefkat gösterdiği vakit onun sırtını sıvazlar. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve sellem), Allah Sübhanehu ve Teala'nın bu feyiz ve bereketlerinin etkisini göğsünde duymuş ve onlar sayesinde gökler ve yerde olan şeyleri öğrenmiştir.[23]

2156. "Bize Nuaym b. Hammâd, Abdulmecid b. Abdirrahman'dan, (O) Kutbe'den, (O) Yusuf t an, (O da) İbn Sîrîn'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:

"Rabb'ini rüyada gören kimse, Cennete girmiş demektir!"[24]

13. Rüyada Gömlek, Kuyu, Süt, Bal, Tereyağı, Kuru Hurma Ve Diğer Şeyler (Görmenin Manası)Hakkında

2157. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bize İbrahim -ki O, İbn Sa'd'dır-, Salih b. Keysan'dan, (O) İbn

Şihâb'dan, (O) Ebu Umame b. Sehl b. Huneyf'ten, (O da) Ebu Saîd el-Hudri'den (naklen) rivayet etti ki," O, Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), şöyle buyururken işitmiş:
"Bir ara uykuda iken (rüyamda) insanların, üzerlerinde gömlekler olduğu halde bana sunulduklarını gördüm. Bu (gömleklerin) kimisi (giymiş olan sahiplerinin) memelerine ulaşıyordu, kimisi bunun aşağısına ulaşıyordu. Bana Ömer ibnu'l-Hattab da sunuldu, onun üzerinde, (uzunluğundan dolayı, peşinden) sürüklediği bir gömlek vardı." Bunun üzerine (Hz. Peygamber'in) etrafındakiler;
"Peki, bunu neye yordun, ya Rasulullah?" dediler. (Hz. Peygamber de);
"Dinin, (imanın fazlalığına, kuvvetine!)" buyurdu.[25]
2158. "Bize Ebu Ali el-Hanefi haber verip (dedi ki), bize Abdullah -ki O, İbn Ömer'dir-, Nafi'den (naklen) rivayet etti ki," İbn Ömer şöyle demiş:
"Benim Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) zamanında sadece Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Mescidi'nde kalacak yerim vardı. (O zaman) Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sabahladığında (Sahabe) O'na gelip rüyalarını anlatırlardı." (İbn Ömer, sözüne devamla) demiş ki,
"Bu yüzden ben (kendi kendime); "benim neyim var ki, bir şey görmüyorum!" dedim. Sonra bir rüya gördüm; sanki insanlar toplanılıp ayaklarının üzerine kuyulara atılıyorlar. Derken ben de alındım. Kuyuya yaklaşıldığında bir adam;
"Onu sağ tarafa alın!" dedi. Uyanınca bu rüyam beni rahatsız etti ve ondan korktum. Bunun için onu Hafsa'ya sordum. O da;
"Gördüğün rüya ne güzel!" dedi. Ben O'na;
"(Bu rüyamı) Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sor!" dedim. O da sormuş, (Hz. Peygamber) de şöyle buyurmuş:
"Abdullah ne güzel adamdır! Keşke geceleyin namaz kılsa!"[26]
2159. "Bize Musa b. Halid, İbrahim b. Muhammed el-Fezari'den, (O) Ubeydullah'tan, (O) Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) bunu, (yani bir önceki) Hadisi rivayet etti."

(Bu rivayette) İbn Ömer;
"(O zaman) uyuduğumda sabahlayıncaya kadar kalkmazdım" demiş. Nafi1 ise;
"İbn Ömer, (Hz. Peygamberin sözünden sonra) gece namaz kılardı" demiş.[27]

2160. "Bize Muhammed ibnu's-Salt haber verip (dedi ki), bize İbnu'l-Mübarek, Yunus'tan, (O) ez-Zühri'den, (O) Hamza b. Abdillah b. Ömer'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Hz. Peygamber'i (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:
"Bir ara uykudaydım. Derken (rüyamda) bana bir bardak süt getirildi. Ben de ondan, süte kanmışlığı tırnağımda -veya *"tırnaklarımda"* buyurmuştu- *görünceye (yani tamamen kanıncaya) kadar içtim, sonra artanını Ömer'e verdim!"* Bunun üzerine (Sahabiler);
"ya Rasulullah, onu neye yordun?" dediler, O da;
"İlme!" buyurdu.[28]

2161. Bize el-Hake m ibnu'l-Mübarek haber verip (dedi ki), bize el-Velid haber verip (dedi ki), bize Câbir rivayet edip (dedi ki), bana Muhammed b. Kays rivayet edip (dedi ki), bana Hz. Peygamber'in (Sallallaku Aleyhi ve Sellem) Ashabından bazısı, Hz. Peygamber'den, (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O şöyle buyurmuş: "(Rüyada görülen) süt, hak din "fıtrat" (üzere olma); gemi, kurtuluş, deve, üzüntü; yeşillik, Cennet'(e gitme); kadın, iyilik (demektir)'."[29]

2162. "Bize Muhammed b. Kesir haber verip (dedi ki), bize Süleyman -ki O, İbn Kesir'dir-, ez-Zühri'den, (O) Ubeydullah b. Abdillah'tan, (O da) İbn Ab bas'tan (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Ashabına bazen;
"Sizden kim bir rüya görürse onu bana anlatsın da ben onu kendisine yorumlayayım" buyururmuş. (İbn Abbas) sözüne şöyle devam etmiş: İşte (bir defasında) bir adam gelip dedi ki;
"Ya Rasulullah, (rüyamda) gökle yer arasında bal ve tereyağı damlatan gölgelendirici bir bulut gördüm. (Yine rüyamda) gökten yere ulaşan bir ip gördüm. (Bu rüyamda) o (buluttan) avuçlarıyla (bal-yağ) alan bazı insanlar da gördüm. (Bunlardan

kimi ondan) çok alıyordu, (kimi) az alıyordu. Derken sen o (ipi) tutup (göğe) yükseldin, Allah da seni yükseltti. Sonra onu senden sonraki kimse tutup (göğe) yükseldi, Allah da onu yükseltti. Sonra onu ondan sonraki kimse tutup (göğe) yükseldi. Allah da onu yükseltti. Sonra onu ondan sonraki kimse tuttu da (ip) kesildi, ardından (ip) bitiştirildi, o da bitişti!" O zaman Ebu Bekr;
"ya Rasulullah, bana izin ver de onu yorumlayayım" demiş. (Hz. Peygamber) de;
"Onu yorumla!" buyurmuş. (Ebu Bekr), Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sonra insanların en iyi rüya yorumlayanı imiş. Bunun üzerine (Ebu Bekr) şöyle demiş:
"Gölgelendirici buluta gelince o, İslam'dır. Bal ile tereyağına gelince Kur'an balın tatlılığı, tereyağının sütüdür. Ondan avuçlayıp da çok veya az alanlar ise Kur'an öğrencileri, Kur'an uygulayıcılarıdır. (Gökten yere ulaşan bir ipe gelince o, senin üzerinde olduğun haktır. Sen onu tutuyorsun da Allah seni onunla yükseltiyor. Sonra onu senden sonraki bir adam tutar da onunla yükselir. Sonra onu başka bir adam tutar, o da onunla yükselir. Sonra onu başka bir adam tutar, bunun üzerine o kesilir, ardından o, onun için bitiştirilir ve o da onunla yükselir. Şimdi, babam sana kurban olsun, ya Rasulullah, bana haber ver, isabet mi ettim, yoksa hata mı ettim?") Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"İsabet de ettin, hata da ettin!" buyurmuş. (Ebu Bekr);
"Peki, isabet ettiklerim ne, hata ettiklerim ne?" demiş. Ancak (Hz. Peygamber, bunları) O'na söylemeye razı olmamış.[30]

Açıklama

Hz. Ebu Bekir'in -Allah O'ndan razı olsun!- bu rüya yorumunda, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) isabetsiz bulduğu kısımlarının neler olduğu hakkında farklı tahminler yapılmıştır. Bu tahminlerden bazısına göre isabetsiz yorumlardan birisi "bal ile yağ"ın sadece Kur'an'la yorumlanmasıdır. Çünkü bunlar farklı iki şey olduklarına göre,

farklı iki şeyle, yani Kur'an ve Sünnet'le yorumlanmalıydılar. İsabetsiz diğer bir yorum da, ipin kopup bitiştirilmesi ile ilgilidir. Şöyle ki, rüya gören adam "ip"in koptuğunu, sonra bitiştirildiğini söylemişti. Burada Hz. Osman'ın (Radıyallahu Anh) şehadetiyle "Hak İpi"nin kopmasına, meşru Halifelik yönetimin kesintiye uğramasına işaret vardı. Ancak rüyada kopan ipin kimin için bitiştirildiği söylenmediği halde, Hz. Ebu Bekir ipin "onun için", yani ip elinde kesilen kimse için bitiştirildiğini söylemişti. Halbuki kesilen "ip", Hz. Osman'dan (Radıyallahu Anh) başkası, yani Hz. Ali (Radıyallahu Anh) için bitiştirilecektir.
Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), rüya yorumundaki hatalı yerleri açıklamamasının bir hikmeti, ilerde meydana gelecek karışıklıkları açığa çıkarıp müslümanları endişeye sevk etmemek olabilir.[31]

2163. "Bize Muhammed b. Mihran haber verip (dedi ki), bize Miskin el-Harrani, Ca'fer b. Burkan'dan, (O) Yezid İbnu'I-Esamm'dan, (O da) el-Abbas b. Abdulmuttalib'den (naklen) rivayet etti ki;"
O, (bir konuşmasının devamında) şöyle dedi:
"Rüyada gördüm, sanki yerdeki bir güneş -veya "bir ay" (Bunlarda Ebu Ca'fer şüpheye düşmüştür)- sağlam urganlarla göğe yükseltiliyor!" Bunun üzerine O bunu Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) anlatmış da, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kendisini kastederek;
"Bu, senin kardeşinin oğludur!" buyurmuş.[32]
2164. "Bize Abdullah b. Saîd haber verip (dedi ki), bize Ebu Usame, Yezid'den, (O) Ebu Burde'den, (O) Ebu Musa'dan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu: *"(Söz konusu) bu rüyamda gördüm ki, ben bir kılıç salladım da onun baş tarafı kesildi. İşte bu, Uhud savaşında isabet alıp (şehid olan) müminlere (işarettir). Sonra onu bir defa daha salladım. Bu sefer olduğundan daha güzel gibi oldu. İşte bu da Allah'ın lütfettiği fethe ve müminlerin toplanmasına (işarettir). Yine bu (rüyamda) bir sığır ile vallahi, bir hayır gördüm*[33] *İşte bu da*

Uhud savaşında mü'minlerden (şehid olan) topluluğa; hayır ise, Allah'ın lütfettiği iyilik (ganimet) ile, bize Bedir savaşından sonra verdiği, (savaşma ve cihadda sabretme hususundaki) doğru sözlülüğün sevabına (işarettir)."[34]

2165. "Bize el-Haccac b. Minhâl haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bize Ebu'z-Zübeyir, Câbir'den (naklen) rivayet etti ki," Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: *"(Rüyamda) gördüm ki, sanki ben çok sağlam bir zırhın içindeyim. Bir de boğazlanan bir sığır gördüm. Ben yo-rumladım ki, bu zırh, Medine'dir; bu sığır ise (şehid edilecek) bir topluluktur. Vallahi (bu onlar için) daha hayırlıdır*[35] *Şayet biz Medine'de kalırsak, onlar üzerimize geldiklerinde, onlarla savaşırız!"* Bunun üzerine (Medine'li müslümanlar olan "Ensar");

"Vallahi onlar üzerimize cahiliye döneminde bile gelememişlerdi. Müslümanlık döneminde mi gelecekler?" dediler. (O zaman Hz. Peygamber);

"O halde istediğiniz gibi yapın!" buyurdu. (Sonra) Ensar'ın bazısı bazısına;

"Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) görüşünü geri çevirdik?" deyip geldiler ve

"Ya Rasulullah, sen istediğin gibi yap!" dediler. Bu sefer (Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:

"Şimdi durum şu ki, hiçbir Peygamber'e, zırhını giyince, savaşmadıkça onu çıkarması (yakışmaz!)"[36]

2166. "Bize Muhammed b. Abdillah er-Rekaşi haber verip (dedi ki), bize Yezid b. Zurey' rivayet edip (dedi ki), bize Saîd, Katâde'den, (O) Muhammed b. Sîrîn'den, (O) Ebu Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyururdu:

"(Rüyada) boyuna takılan bukağı (görmekten) hoşlanmam, ayağa takılan bukağı (görmeyi) ise severim. (Rüyada) ayağa takılan bukağı (görmek), dinde sebat etmeyi, (dinin içinde kalmayı ifade eder.)"[37]

2167. "Bize Süleyman b. Davud el-Haşimi haber verip (dedi ki), bize İbn Ebi'z-Zinâd, Musa b. Ukbe'den, (O) Salim b.

Abdillah'tan, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi: Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:
"Rüyada siyah, saçları dağınık, pis kokan bir kadının Medine'den çıkarılıp Mehyea'ya[38] *yerleştirildiğini gördüm de bunu, Medine'nin vebasını Allah'ın Mehyea'ya nakledeceğine yordum."* [39]

2168. “Bize Muhammed ibnu'1-Alâ’ haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Abdirrahman rivayet edip (dedi ki), bize Ubeyde ibnu'l-Esved, Mucalid'den, (O) Âmir'den, (O) Câbir'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki;”
O, günlerden bir gün şöyle buyurdu:
"Ben gerçekten rüyada gördüm ki, bir adam bana bir ölçek kuru hurma getirdi, ben de onları yedim de içlerinde bir çekirdek buldum. Bu (çekirdeği) çiğneyince beni incitti. Sonra (adam) bana başka bir ölçek daha verdi. O zaman ben;"Muhakkak ki senin verdiğin şeyin içinde beni inciten bir çekirdek buldum!" dedim, ardından (verdiği hurmaları yine) yedim!" Bunun üzerine Ebu Bekr şöyle dedi:
"Gözün sükûnet bulsun, ya Rasulullah! Bu gönderdiğin askeri birliğe (işaret ediyor). Onlar iki defa ganimet elde etmiş, her ikisinde de, senin zimmetini (güvenceni, kefilliğini...) tanıyan, kabul eden bir adam bulmuşlardır!"[40]
(Ubeyde demiş ki), o zaman Mucalid'e;
"Senin zimmetini tanıyor" ne demektir?" dedim de O;
"La ilahe illallah diyor; demektir" cevabını verdi.[41]

2169. “Bize Ubeyd b. Yeis haber verip (dedi ki), bize Yunus -ki O, İbn Bukeyr'dir-, rivayet edip (dedi ki), bize İbn Ishak, Muhammed b. Amr b. Atâ'dan, (O) Süleyman b. Yesâr'dan, (O da) Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hanımı Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:
Medine ahalisinden bir kadın vardı. Ticaretle uğraşan kocası (Medine dışına) gider-gelirdi. (Bu kadın), kocası yanından her ayrıldığında bir rüya görürdü. (Kocası da) onu hamile bırakmaksızın yanından pek az ayrılırdı. Sonra o, Rasulullah'a

(Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip şöyle derdi:
"Kocam ticaret yapmak için çıktı, beni de hamile bıraktı. Derken rüyamda gördüm ki, evimin direği kırıldı, ben de bir gözü kör olan bir çocuk doğurdum!" Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Setlem) de şöyle buyururdu: *"Hayırdır (inşallah!) Kocan, yüce Allah dilerse, sağ-salim yanına döner, sen de iyi, saygılı bir çocuk doğurursun!"* (Kadın) bu (rüyayı) iki veya üç defa görür, her birinde Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelir de, O da ona bu (cevabını) söyler, sonra kocası geri döner, kendisi de bir çocuk doğururdu. Neyse bir gün (yine, önceleri) Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) geldiği gibi geldi. (Rasulullah) evde yoktu. O (yine) bu rüyayı görmüştü. Ona dedim ki,
"Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ne soracaksın, ey Allah'ın kulu?" O da şöyle cevap verdi:
"Görüp de (yorumunu) Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip sorduğum, O'nun da;
"Hayırdır (inşallah!)" buyurduğu ve buyurduğu gibi çıkan bir rüyanın (yorumunu soracağım.)" O zaman ben, "Bana onun ne olduğunu söyle!" dedim. O;
"(Hayır!) Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip de bunu O'na, (önceleri) sunduğum gibi sununcaya kadar (söyleyemem!)" karşılığını verdi. Bunun üzerine ben, vallahi, (rüyasını) bana söyleyinceye kadar onu bırakmadım. (Nihayet rüyasını bana söyledi). Ben de;
"Vallahi, eğer rüyan doğruysa mutlaka kocan ölecek, sen de günahkâr bir çocuk doğuracaksın!" yorumunu yaptım. Bunun üzerine o oturup ağlamaya başladı ve
"Rüyamı sana sununca benim ne (günahım) var?" dedi. Derken, o ağlıyorken Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ue Sellem) içeri girdi ve
"Neyi var, ya Âişe?" buyurdu. Ben de O'na haberi ve (kadın için) yaptığım yorumu bildirdim. Bunun üzerine Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)
"Bırak, ya Âişe! Müslümana rüya yorumladığınız zaman onu hayırla yorumlayın. Çünkü rüya, sahibinin yorumlamasına göre çıkar!" dedi. Neticede, vallahi, (kadının) kocası öldü. Zannediyorum, kendisi de ancak günahkâr bir çocuk

doğurmuştur![42]

---

[1] Yunus: 10/64.

[2] Tirmizi, Rü'ya, 3(4/534-535); İbn Mace, Rü'ya, 1(2/1283); Müsned, 5/321); Tayâlisî, s. 79; Müstedrek, 4/391. Bu hadis, Ebu Seleme onu Ubade'den sema' etmediği için, munkatı'dır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/416

[3] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/416-417

[4] Buhari, Ta'bir, 4(8/69); Müslim, Rü'ya, 7(4/1774); Ebu Davud, Edeb, 94(4/304); Tirmizi, Rü'ya, 1(4/532); Müsned, 5/316,319. Hadis, Musned'in mezkur sayfalarında geçen üç rivayetin ikisinde, "Müslüman'ın rüyası..." birinde "Mü'minin veya müslümanın rüyası..." şeklindedir. Darimi, koyduğu başlıkla bu rivayet farkına işaret etmiş olmalıdır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/417-418

[5] İbn Mace, Rü'ya, 1(2/1283); Müsned, 6/381., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/418

[6] Tirmizi, Rü'ya, 4(4/535); İbn Mace, Rü'ya, 2/1284); Müsned, 1/375, 440., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/419

[7] Elimizdeki rical kitaplarında Ebu Muhammed İbnu'l-Musaffa isimli bir ravi bulunmamaktadır. Ancak Muhammed b. Harb'dan rivayette bulunan Ebu Abdillah Muhammed İbnu'l-Musaffa isimli bir ravi vardır. Bu sebeple yukarıdaki senedde Abdullah isminin bir yazım hatası olarak düştüğünü tahmin ediyoruz.

[8] Buhari, Ta'bir, 10(8/72); Müslim, Rü'ya, 11(4/1776); Müsned, 5/306., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/419-420

[9] Buhari, Bed'ul-Hak, 11(4/95). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/420

[10] Buhari, Ta'bir, 46(8/83); Müslim, Rüya, 4(4/1772); Ebu Davud, Edeb, 94(4/305); Tirmizi, Rü'ya, 5(4/535-536); İbn Mace, Rü'ya, 4(2/1286); Muvatta, Rüya, 4(2/957); Müsned, 5/303; Musannaf, 11/212., Ebu Muhammed Abdullah b.

Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/421

[11] Buhari, Ta"bir, 26(8/77, merfu olduğu tasrih edilmeyerek); Müslim, Rüya, 6(4/1773); Ebu Davud, Edeb, 94(4/304); Tirmizi, Rü'ya, 1(4/532); İbn Mace, Rü'ya 3(2/1285); Müsned, 2/ 269, 395., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/421-422

[12] Bu hadis bir önceki hadisin baş tarafıdır. Ayrıca bkz. İbn Mace, Rü'ya, 9(2/1289). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/423

[13] Bkz. Tirmizi, Zühd, 24(4/567).

[14] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/422-423

[15] Tirmizi, Rü'ya, 8(4/538); Müsned, 1/76, 90, 91; Müstedrek, 4/392., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/424

[16] Tirmizi, Rü'ya, 3(4/534); Müstedrek, 4/392; Müsned, 3/29, 68., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/424-425

[17] Tirmizi, Rü'ya, 7(4/537). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/425

[18] Ebu Davud, Edeb, 94(4/305); Tirmizi, Rü'ya, 6(4/536); İbn Mace, Rü'ya, 6(2/1288); Müsned, 4/10; Müstedrek, 4/390., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/426

[19] En'am: 6/75.

[20] Müsned, 4/66, 5/378 (Buralarda Abdurrahman, Hadisi bir Sahabiden nakletmektedir); Mecmâu'z-Zevâid, 7/176-177(Taberani'den); Şerhu's-Sünne, 4/35; el-Esma ve's-Sıfat, s. 298-299., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/427

[21] Tirmizi, Tefsir, 39(5/369).

[22] el-Bidaye fi Usuli'd-Din, s. 43.

[23] Bkz. Tuhfe, 9/102 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/427-428

[24] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/426-429

[25] Buhari, Ta'bir, 17(8/74); Müslim, Fedailu's-Sahabe, 15(4/1859); Nesai, İman,

18(8/ 99); Tirmizi, Rü'ya, 9(4/539); Müsned, 3/86., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/429-430

[26] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/430-431

[27] Buhari, Tabir, 35-36(8/80); Müslim, Pedailu's-Sahabe, 140(4/1927-1928); İbn Mace, Rü'ya, 10(2/1291); Müsned, 2/146; Musannaf, 1/419-420. Bkz. 1407. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/431

[28] Buharı, Fedailu'l-Ashab, 6(4/198); Müslim, Fedaili's-Sahabe, 16(4/1859-1860); Tirmizi, Rüya, 9(4/539); Müsned, 2/83,108,130; Musannaf, 11/224 (Sahabi mürseli olarak). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/431-432

[29] Bu Hadis Darimi'nin bazı nüshalarında, ismi verilmeyen Sahabinin sözü "mevkuf' olarak geçmektedir. Bu hadisi Hasan b. Sufyan ile, Mu'cem'inde Ebu Ya'la da rivayet etmişlerdir (Kenz, 15/375, 379).

[30] Buhari, Ta'bir, 47(8/83-84); Müslim, Rü'ya, 17(4/1778); Ebu Davtıd, Sünnet, 9(4/207); Tirmizi, Rü'ya, 10(4/542, Ebu Hureyre'nin "Müsnedi olarak); İbn Mace, Rü'ya 10(2/1289); Müs-ned, 1/236. Bkz. 2349. hadis. Yukarıdaki metnin son paragrafında köşeli parantez içindeki kısım Müslim'in bir rivayetinden (Rü'ya, 17) eklenmiştir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/433-434

[31] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/434-435

[32] Heysemi bu hadisi Bezzar ve Taberani'nin de rivayet ettiğini, bunların ravilerinin sika olduğunu bildirmektedir (Mecmâu'z-Zevâid, 9/23-24). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/435

[33] Bu cümle; "Yine bu (rüyamda), -Allah'ın, (işinde) hayır vardır- bir sığır gördüm" şeklinde de tercüme edilebilir. Ancak yukarıdaki tercüme, cümlenin devamına daha uygundur.

[34] Buhari, Menakıb, 25(4/183), Ta'bir, 39(8/81); Müslim, Rüya, 20(4/1779); İbn Mace, Rü'ya, 10(2/1292). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/436

[35] Bu cümle; "Allah'ın (işinde) hayır vardır", "Hayır, Allah katındadır" şekillerinde de tercüme edilebilir.

[36] Müsned, 3/351. İbn Hacer bu hadisi Nesai'nin de rivayet ettiğini bildirmektedir (Feth, 26/278, 28/107); Kenz, 15/388., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve

Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/437

[37] Buharı, Ta"bir, 26(8/77); Müslim, Rü'ya, 6(4/1773); Ebu Davud, Edeb, 94(4/305); Tirmizi, Rü'ya, 1(4/532); İbn Mace, Rü'ya, 10(2/1294); Müsned, 2/507., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/438

[38] Mehyea, Medine'ye 187 km. uzaklıkta bir yer olup buraya Cuhfe de denmektedir. Şam ve Mısır tarafından gelen hacılar buradan ihrama girerler.

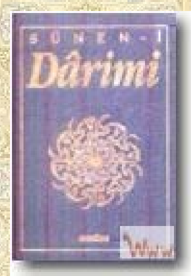
[39] Buhari, Ta'bir, 41-43(8/82); Tirmizi, Rü'ya, 10(4/541); İbn Mace, Rü'ya, 10(2/1293); Müsned, 2/107,117,137., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/438

[40] Müsned, 3/399.

[41] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/439

[42] Firdevs, 5/426; Kenz, 15/381 (Ebu Nuaym'dan). Buralarda sadece merfu söz kısmı vardır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/429/440-441

Sünen-i Darimi

Tercüme, Şerh ve Tahkik: Doç.Dr.Abdullah AYDINLI

MADVE YAYINLARI

SİYER KİTABI

SİYER KİTABI

1. "Ümmetime Sabahın Erken Vaktindeki Çıkışlarında Bereket Ver!"

2440. "Bize Saîd b. Âmir, Şu'be'den, (O) Ya'lâ b. Atâ'dan, (O) Umare b. Hadid'den, (O da) Sahr el-Gamidi'den (naklen) rivayet etti ki," Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Allah'ım, ümmetime sabahın erken vaktindeki çıkışlarında bereket ver!" Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir askeri birlik gönderdiğinde de onu günün başında gönderirdi.
(Umâre) dedi ki;
"Bu adam (yani Sahr) ticaretle uğraşan biri idi. O da hizmetçilerini (işe) günün başında gönderirdi. Bu sebeple malı çoğalmıştı."[1]

Açıklama

"Siyer" kelimesi "sîret'in çoğuludur. "Sîret" ise gidiş, hal, insanın manen tuttuğu yol gibi manalara gelir. "Siyer" kelimesi, özel olarak, Hz. Peygamer'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hayatını ve bu örnek hayat içindeki O'nunla alâkalı çeşitli olayları inceleyen ilim dalının adıdır. Bu kelime İslam hukukunda ise "savaş hukuku", "devletlerarası hukuk" manalarına kullanılır. Dârimî (Rahmetullahi Aleyh) de, öyle anlaşılıyor ki, bu kelimeyi hukuki manasına yakın bir manada kullanmıştır. Bu bölümde, savaş manasına cihadın uygulanmasıyla alâkalı Hadisler yer alacaktır. Bu Hadislerin yer aldığı bölüme "siyer" denmesi, bu Hadisleri, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) savaşlardaki uygulamaları ve "gidişat'ı hakkında olmaları sebebiyledir.[2]

2. (Yolculuğa) Perşembe Günü Çıkmak Hakkında

2441. "Bize Osman b. Ömer rivayet edip (dedi ki), bize Yunus,

ez-Zühri'den, (O) Abdurrahman b. Ka'b'dan, (O da) babasından (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir yolculuğa çıkmak istediğinde (yola) perşembe gününün dışında az çıkardı."[3]

3. Güzel Arkadaşlık Yapmak Hakkında

2442. "Bize Abdullah b. Yezid rivayet edip (dedi ki), bize Hayve ve Ibn Lehia rivayet edip dediler ki, bize Şurahbil b. Şerîk rivayet etti ki; O, Ebu Abdirrahman el-Hubuli'yi, Abdullah b. Amr İbni'l-As'tan, (O da) Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet ederken işitmiş ki," O şöyle buyurmuş: *"Arkadaşların Allah katında en hayırlısı arkadaşına en hayırlı olanları; komşuların Allah katında en hayırlısı ise komşusuna en hayırlı olanlarıdır."*[4]

4. Arkadaşların, Küçük Askeri Birliklerin Ve Orduların En Hayırlıları Hakkında

2443. "Bize Muhammed ibnu's-Salt rivayet edip (dedi ki), bize Hıbban b. Ali, Yunus ile Ukayl'dan, (onlar) İbn Şihâb'dan, (O) Ubeydullah b. Abdillah'tan, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Arkadaşların en hayırlısı dört kişi olanları, orduların en hayırlısı dört bin kişi olanları, küçük askeri birliklerin en hayırlısı ise dört yüz kişi olanlarıdır. (Bir ordunun asker sayısı da) on iki bine ulaştığında, onlar sabredip (şehid oluncaya kadar savaşacaklarına dair Allah'a verdikleri söze) sadık kaldıkları sürece, (sayılarının) azlığından dolayı yenilmezler!"[5]

Açıklama

Gazali (Rahmetullahi Aleyh); arkadaşların dört kişi olmasının hayırlılığını şöyle izah eder: "Bir yolcunun koruması gereken bineği, eşyası ve gidip geleceği ihtiyacı olur. Şayet onlar üç kişi

olursa ya eşyanın yanında tek kişi kalacak, ya da ihtiyaçları görmeye tek kişi gidip gelecek. Yolculukta tek kişi ise, arkadaşsızlıktan endişeye düşer veya tehlikelere maruz kalır." [6] Yolculukta meydana gelebilecek bazı acil durumlarda da arkadaşların asgari dört kişi olmaları gerekebilir. Mesela birisi hastalansa ve arkadaşlarından birini vasisi tayin etmek istese iki şahidin olabilmesi için sayılanını: asgari dört olması gerekir. Tîbî (Rahmetullahi Aleyh) ise, Hadiste verilen rakamların dört ve dördün katlan olduğuna dikkat çekerek; bunun bir binanın dört temeline benzetme suretiyle, sağlam ve kuvvetli ol maya, arkadaşların birbirleriyle kuvvetlenmelerine işaret ola bileceğini söylemektedir. Bu Hadis asker sayısı on iki bine ulaşan bir ordunun, sabredip sadakat göstermesi halinde sayı azlığından değil sayılarına güvenip Allah'a (Celle Celaluhu) dayanmayı akıldan çıkarma gevşeklik gösterme gibi diğer herhangi bir sebeple yenilebileceğini göstermektedir. Nitekim Huneyn savaşında (6 Şevval 8) on iki bin kişi olan müslümanlar, sayılarıyla böbürlendikleri için düşmana yenik düşmüşlerdi.[7]

5. Devlet Başkanının Askeri Birliklere Tavsiyede Bulunması

2444. “Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) Alkâme b. Mersed'den, (O) Süleyman b. Bureyde'den, (O da) babasından (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir adamı bir askeri birliğin başına komutan yaptığında ona, özel olarak kendisi hakkında Allah'tan korkmayı, beraberindeki müslümanlara da iyi davranmayı tavsiye eder ve şöyle buyururdu:
"Allah'ın adıyla ve Allah yolunda savaşın! Allah'ı inkar edenlerle vuruşun! Savaşın ama ne sözünüzde durmamazlık edin, ne hainlik edin; ne burun, kulak gibi bir uzvu keserek veya göz oyarak işkence yapın, ne de çocuk öldürün!"[8]

6. "Düşmanla Karşılaşmayı Arzu Etmeyin"

2445. “Bize Abdullah b. Yezid haber verip (dedi ki), bize Abdurrahman b. Ziyad, Abdullah b. Yezid'den, (O da) Adullah b. Amr'dan (naklen) rivayet etti ki,”
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Düşmanla karşılaşmayı arzu etmeyin ve Allah'tan sağlık isteyin. O (düşmanlarla) karşılaştığınızdaysa dayanın ve Allah'ı çok anın! Sonra şayet onlar gürültü patırtı eder, bağırıp çağırırlarsa, siz susun (ve onlar size yaklaştıklarında Allah'a sığınıp üzerlerine hücum edin!)"[9]

7. Savaşın Başında Ve Savaş Esnasında Dua Etmek Hakkında

2446. “Bize Haccâc b. Minhâl haber verip (dedi ki), bize Hammâd, Sabiften, (O) Abdurrahman b. Ebi Leyla'dan, (O da) Suheyb'den (naklen) rivayet etti ki,”
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Huneyn (savaşı) günlerinde şöyle dua ediyordu:
"Allah'ım, (düşmana) senin (yardımın) ile karşı duruyorum, senin (yardımın) ile hamle yapıyorum, (düşmanla) senin (yardımın) ile savaşıyorum!"[10]

8. Savaştan Önce Müslüman Olmaya ÇağırmaHakkında

2447. “Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) Alkame b. Mersed'den, (O) Süleyman b. Bureyde'den, (O da) babasından (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir adamı bir askeri birliğin başına komutan yaptığında ona şunları tavsiye ederdi:
"Müşrik düşmanlarınla karşılaştığında onları şu üç yoldan (veya -üç husustan-) birine çağır ve hangisinde sana icabet ederlerse, onlardan (onu) kabul et ve onlardan el çek. Şöyle ki, onları müslüman olmaya çağır, eğer sana icabet ederlerse onlardan (bunu) kabul et ve onlardan el çek. Sonra onları yurtlarından, muhacirlerin yurduna geçmeye çağır ve onlara, eğer (bunu) yaparlarsa muhacirlerin lehine olan şeylerin kendilerinin de

lehine olacağını, muhacirlerin üzerindeki yükümlülüklerin kendilerinin üzerine de olacağını bildir. Eğer razı olmazlarsa onlara bildir ki, onlar müs-lümanların bedevileri gibi olurlar, haklarında Allah'ın, müs-lümanlar üzerinde geçerli olan hükmü geçerli olur ve müslümanlarla birlikte cihad etmeleri hariç, onlara savaşmaksızın elde edilen ganimet (fey) ile savaşarak elde edilen ganimetten hiçbir pay yoktur!
Onlar müslümanlığa girmeye razı olmazlarsa, onlardan cizye vermelerini iste. Eğer (bunu) yaparlarsa onlardan kabul et ve onlardan el çek. Onlar (cizye vermeye de) razı olmazlarsa, Allah'tan yardım iste ve onlarla savaş! Eğer bir kale ahalisini kuşatırsan, onlar da senden kendilerine Allah'ın güvencesi ("zimmet'i) ile Peygamber'inin güvencesini vermeni isterlerse, onlara ne Allah'ın güvencesini, ne de Peygamber'inin güvencesini ver! Fakat onlara kendi güvencen ile babanın güvencesini ve arkadaşlarının güvencesini ver. Çünkü kendi güvencenizle babalarınızın güvencesini yerine getiremezseniz bu size, Allah'ın güvencesi ile Rasûlünün güvencesini yerine getirmemenizden daha kolay gelir! Bir kaleyi kuşatırsan, onlar da senden, Allah'ın hükmüne tabi tutulmalarını isterlerse, sen onları Allah'ın hükmüne tabi tutma. Fakat sen onları kendi hükmüne tabi tut. Zira sen onlar hakkında Allah'ın hükmüne isabet ediyor musun yoksa etmiyor musun, bilemezsin! Ardından sen onlar hakkında dilediğini hükmet!"[11]
Alkame demiş ki; sonra ben bu (Hadisi) Mukatil b. Hayyan'a rivayet ettim de O şöyle dedi:
"Bana Müslim b. Heysam, en-Nu'man b. Mukarrin'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) bunun, (yani bir önceki Hadisin) aynısını rivayet etti."[12]

Açıklama

Bu Hadis, düşmanı savaştan önce müslüman olmaya çağırmanın gerekli olduğunu göstermektedir. Âlimlerin cumhuru bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Ancak onlar, ilgili diğer Hadisleri de göz önüne alarak, bunun, yani savaştan önce

müslüman olmaya çağırmanın, kendilerine İslamî tebliğ ulaşmamış olan kimseler hakkında vacib, ulaşmış olanlar hakkındaysa müstehab olduğunu söylemişlerdir.

Hadiste geçen "Allah ve Rasûl'ünün güvencesi'ni verme yasağının ihtiyati bir yasaklama olduğu söylenmiş, sebebi de şöyle açıklanmıştır: Ahdi bozmanın, sözde durmamanın her türlüsü haramsa da, Allah (Celle Celaluhu) ve Rasûl'ü (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) adına verilen bir sözde durmama daha büyük bir haramdır. Ancak İslam ordusu içinde Allah Tealâ ve Resulü (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) adına verilen sözün büyüklüğünü takdir edemeyen ve onu bozan yahut herhangi bir sebeple onu yerine getiremeyen kimseler bulunabilir ve böylece bu kimseler büyük bir mes'uliyet altına girebilirler. Bu endişeden dolayı, bozulması daha az mes'uliyetli olan kendi güvencelerini vermeleri emredilmiştir.

"Allah'ın hükmü"ne tabi tutma yasağı da, Allah'ın (Celle Celaluhu) hükmüne isabet edememe ve bu suretle Allah'a (Celle Celaluhu), O'nun olmayan bir hükmü nisbet etme endişesiyle konulmuş ihtiyati ve tenzihi bir yasaktır. Nitekim Hadiste bu endişeye işaret edilmiştir. Bununla beraber Hadisin bu parçasını zahiri manasıyla anlamak müşkildir. Belki şöyle bir mana kastedilmiştir: Allah'ın Ayetlerine dayanarak vereceğin bir hüküm için, kesin olarak "bu, Allah'ın hükmüdür!" deme. Bilakis şöyle de:

"Bu, hakkınızda Allah'ın ahkamından benim çıkarabildiğim hükümdür!" Allahu alem.[13]

2448. “Bize Ubeydullah b. Musa, Sufyan'dan, (O) İbn Ebi Necih'ten, (O) babasından, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:

"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hiçbir toplulukla, onları (müslüman olmaya) davet etmedikçe savaşmamıştı."[14]

Abdullah (ed-Dârimî);

"Süfyan, İbn Ebi Necih'ten Hadis (yani bu Hadisi) işitmemişti!" demiştir.[15]

Açıklama

Dârimî'nin (Rahmetullahi Aleyh) açıklamasına göre bu Hadisin senedi munkatı'dır. Çünkü Süfyan (Rahmetullahi Aleyh) onu İbn Ebi Necih'ten (Rahmetullahi Aleyh) işitmemiş, (sema1 etmemiş) idi. Aslında Süfyan (Rahmetullahi Aleyh), İbn Ebi Necih'ten (Rahmetullahi Aleyh) Hadis almıştır. Rical âlimleri Süfyan'ı (Rahmetullahi Aleyh), İbn Ebi Necih'ten (Rahmetullahi Aleyh) Hadis alan kimseler arasında zikrederler. Süfyan'ın (Rahmetullahi Aleyh), İbn Ebi Necih'le (Rahmetullahi Aleyh), karşılaşıp O'ndan Hadis alması zaman bakımından da mümkündür. Şöyle ki, İbn Ebi Necih (Rahmetullahi Aleyh), 131 yılında veya daha sonra vefat etmişti. Süfyan-ı Sevri (Rahmetullahi Aleyh) ise 97 yılında doğmuş. 161 yılında vefat etmişti. Yani İbn Ebi Necih (Rahmetullahi Aleyh) vefat ettiğinde Süfyan (Rahmetullahi Aleyh) 34 yaşlarındaydı. Dolayısıyla Sufyan'in (Rahmetullahi Aleyh) îbn Ebi Necih'ten (Rahmetullahi Aleyh) sema'ı tarihen mümkündür. Bununla beraber Dârimî (Rah-metullahi Aleyh), Süfyan'in, İbn Ebi Necih'ten (Rahmetullahi Aleyhim ecmain) yukarıdaki Hadisi sema’ etmemiş olduğunu bildirmektedir ki; bu, Dârimî'nin (Rahmetullahi Aleyh) râvileri tanımadaki geniş bilgisini gösterir.
Rical âlimlerinin, râvilerin hocalarından herhangi bir Hadisi sema' etmemiş olmaları ile ilgili açıklamaları herhalde şöyle mümkün oluyordu: Rical âlimleri, râvilerin hocalarından sema' etmiş oldukları Hadis mecmualarını tespit ediyorlardı. Zaten Hadis mecmualarını sema' etmiş olan kimselerin isimlerini, mecmuaların baş veya son taraflarına kaydetme âdeti vardı. Rical âlimleri bu mecmuaların asıllarını görüyorlar veya muhtevalarını öğreniyorlardı. Sonra bir râvi, hocasından naklettiği bir Hadisi, bu Hadis hocanın diğer Hadis mecmualarında bulunsa da, hocasından sema1 ettiği bilinen Hadis mecmualarında bulamayınca o râvinin o Hadisi hocasından sema etmemiş olduğu sonucuna varıyorlardı. Böyle bir durumda râvi "an" gibi, Hadisin hocadan duyulduğunu kesin olarak göstermeyen bir eda sigası kullandığında "tedlis" yapmış olmaktadır. Dârimî'nin (Rahmetullahi Aleyh) yukarıdaki

açıklamasına göre Süfyan-ı Sevri (Rahmetullahi Aleyh) de "tedlis" yapmış oluyor. Nitekim Süfyan'ın (Rahmetullahi Aleyh), sika bir râvi olsa da, tedlis yaptığı bilinmektedir.[16]

9. Düşmana Baskın Yapmak

2449. “Bize Haccâc b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize Hammad b. Seleme, Sabit'ten, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti ki;”
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Selem) sabah namazı sırasında baskın yapar, (baskın yapmadan önce de ezan okunup okunmayacağına) kulak verirdi. Eğer bir ezan işitirse (baskından; vazgeçer, bir ezan işitmezse baskın yapardı.[17]

10.Hz. Peygamberin; “İnsanlarla, “Allah'tan Başka Hiç Bir İlah Yoktur!” Deyinceye Kadar Savaşmakla Emrolundum” Sözü Üzerine Savaşmak Hakkında

2450. “Bize Haşim ibnu'l-Kasım haber verip (dedi ki), bize Şu'be, en-Nu'man b. Salim'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Evs b. Ebi Evs'i, şöyle derken işittim:”
Ben Sakîf heyeti içinde Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelmiştim. (Evs sözüne devamla) dedi ki; ben bir ara çadırın altındaydım. Onun içinde Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) başka herkes uyumuştu. Derken bir adam O'nun yanına geldi ve O'na gizlice bir şey söyledi. O da;
"*Git de onu öldür!*" buyurdu. Sonra;
"O, Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığına şahidlik etmiyor mu?" buyurdu. -Şu'be; Ben; "... ve Muhammed'in *Allah'ın elçisi olduğuna (şahidlik etmiyor mu?"* kısmını buyurup buyurmadığında) şüphe ediyorum, demiştir-. (Gelen adam);
"evet, şahitlik ediyor!" cevabını verdi. (O zaman Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:
"Ben insanlarla, "Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur!" deyinceye kadar savaşmakla emrolundum. Onlar bunu dediklerinde kanları ve malları -bunların (din tarafından konulan) hakları hariç-bana

haram olur ve (sözlerinde, işlerinde samimi olup olmadıklarına dair) hesapları Allah'a kalır!"[18]
Evs sonra) şöyle dedi:
"Ebu Mesudu öldüren bu (adamdır)." O sözüne şöyle devam etti:
"O, Taif'teki en iyi insanı öldürmedikçe de ölmemişti!"[19]

Açıklama

Bu Hadîs savaş sebebinin küfür olduğunu, yani müslüman olmayanlarla müslaman oluncaya kadar savaşmanın vacib olduğunu göstermektedir. Şafiiler, bazı Hanbeliler ve Malikilerden Kurtubi ile İbnu'l-Arabi (Rahmetullahi Aleyhim ecmain), bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Alimlerin cumhuru, bu meyanda Hanefiler, Malikiler ve Hanbeliler ise, savaşın sebebinin, düşmanın İslam'a ve müslümanlara savaş açması olduğunu söylemişlerdir. Bu konuda bazı Ayet ve Hadislere dayanan bu görüş sahipleri yukarıdaki Hadisle benzerlerini muhtelif şekillerde izah etmeye çalışmışlardır. Bu izahlardan birine göre bu Hadislerde kastedilen "insanlar", müşrik Araplardır. Onlar baştan beri İslam ve müslümanlara düşmanlık beslemiş, tecavüzde bulunmuşlardı. Bu sebeple ya müslüman olacaklar, ya da öldürüleceklerdi.
Diğer bazı izahlara göre söz konusu Hadislerin hükmü, cizye alma ve anlaşma yapma hükümleriyle kaldırılmıştır; veya bu Hadislerdeki savaştan maksat, savaş yahut savaş yerine geçecek cizye alma, anlaşma yapma gibi şeylerdir; veya bu Hadislerdeki Kelime-i Şehadet'i söylemekten maksat, Allah'ın (Celle Celaluhu) sözünü yüceltmek ve İslam'ın üstünlüğünü kabul etmektir. Bu da bazı kimselerde savaşla, bazılarında cizye almakla, diğer bazılarında ise anlaşma yapmakla gerçekleşir. [20]

11. Allah'tan Başka Hiçbir İlahın Olmadığına Şahidlik Eden Hiçbir Adamın Kanı Helâl Olmaz

2451. “Bize Ya'Iâ haber verip (dedi ki), bize el-Ameş, Abdullah b. Murre'den, (O) Mesrûk'tan, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığına şahidlik eden hiçbir adamın kanının (akıtılması, öldürülmesi) helâl olmaz, yalnız üç kimseden biri; yani (öldürmüş olduğu) cana karşı (öldürülecek) can, zina eden evli ve dinini bırakan, cemaatten ayrılan kimse (olması) sebebi ile (kanı helâl olacak olan kimse) hariç!"[21]

12. Hz. Peygamberin; “Cemaatle Namaza!” Sözünün Açıklaması Hakkında

2452. “Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize el-Esved b. Şeyban, Halid b. Sumeyr'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:”
Yanımıza Abdullah b. Rebah el-Ensari -ki Ensar O'nu fâkih sayardı- geldi (ve şöyle dedi):
Bize Ebu Katâde rivayet etti ki;
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) "komutanlar ordusu"nu[22] göndermişti." (Ebu Katâde) sözüne şöyle devam etti:
"Onlar da gitmişler ve Allah'ın dilediği kadar kalmışlardı. Sonra Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) minbere çıkıp emretmişti de,
"Cemaatle namaza!" diye bağırılmıştı."[23]

Açıklama

"Cemaatle namaza!" veya "Namaz toplayıcıdır!" şeklinde anlaşılabilecek olan "'Esselâh camian" sözü, bildiğimiz ezanın meşru kılınmasından önce müslümanları namaza çağırmak için kullanılan bir sözdü. Bu sözün, bir açıklama yapmak için veya herhangi bir mesele için halkı bir yere toplamak maksadıyla

kullanıldığını da gösteren rivayetler vardır.[24]
Yukarıdaki Hadis, bunlardan biridir. Bu durumda, konuşmadan önce veya sonra cemaatle nafile bir namaz kılınıyor muydu, bunu bilemiyoruz.[25]

13. Danışılacak Kimse Güvenilecek Kimsedir!

2453. “Bize el-Esved b. Amir haber verip (dedi ki), bize Şerîk, el-A'meş'ten, (O) Ebu Amr eş-Şeybani'den, (O) Ebu Mes'ud el-Ensari'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle buyurdu:

"Danışılacak kimse, güvenilecek kimsedir!"[26]

14. "Harb Hiledir!" (Hadisi) Hakkında

2454. “Bize Muhammed b. Yezid el-Hızami haber verip (dedi ki), bize İnu'l-Mübarek, Ma'mer'den, (O) ez-Zühri'den, (O) Abdurrahman b. Ka'b'dan, (O da) Ka'b b. Malik'ten (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi: "Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir savaş yapmak istediğinde onu, başkasını (sezdirecek şekilde, başkasını söyleyerek) gizlerdi!"[27]

15. Parola

2455. “Bize İshak b. İbrahim rivayet edip (dedi ki), bize Veki', Ebu Umeys'ten, (O) İyas b. Seleme ibnu'l-Evka'dan, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
"Ben bir adamla döğüşmüş ve onu öldürmüştüm. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Selem) de onun üzerinden çıkan şeyleri bana vermişti. Bizim, Halid ibnu'l-Velid ile parolamız ise "emit" yani "üktül: öldür" idi."[28]

16. Hz. Peygamberin; “Şu Yüzler Çirkin Olsun!” Sözü Hakkında

2456. "Bize Haccâc b. Minhâl ve Affân rivayet edip dediler ki, bize Hammâd b. Seleme, Ya'lâ b. Atâ'dan, (O) Abdullah b. Yesâr Ebu Hemmâm'dan, (O da) Ebu Abdirrahman el-Fihri'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Biz Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber Huneyn savaşındaydık ve yaz mevsiminin çok sıcak bir gününde bulunuyorduk. Bu sebeple ağaç gölgelerinin altına konaklamıştık..." (Ebu Abdirrahman) sonra (gördüklerinin) hikayesini anlattı (ve sözüne şöyle devam etti): Ardından (Hz. Peygamber) bir avuç toprak almıştı. (Ebu Abdirrahman sözüne devamla) dedi ki; işte bana, O'na (yani Hz. Peygamber'e) benden daha yakın olan kimse bildirmişti ki, (Hz. Peygamber) o (toprağı) onların yüzlerine çarpmış ve
"Şu yüzler çirkin olsun!" buyurmuş. Allah da müşrikleri yenilgiye uğratmıştı.
Ya'lâ demiş ki; bana da onların oğulları haber verdiler ki, babaları şöyle demişmiş:
"O zaman bizden hiç kimse kalmamıştı ki, gözleri ve ağzı toprak dolmuş olmasın!"[29]

17. Hz. Peygamber'e Biat Etme Hakkında

2457. "Bize Osman b. Ömer rivayet edip (dedi ki), bize Yunus, ez-Zühri'den, (O) İdris'ten, (O da) Ubâde ibnu's-Samit'ten (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), kendisiyle bir toplantı yerindeyken bize şöyle buyurmuştu:
"Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak:, zina etmemek, çocuklarınızı öldürmemek ve ellerinizle ayaklarınız arasında (kendiliğinizden) uyduracağınız bir iftira yapmamak üzere bana biat edin! Artık kim sözünde durursa onun mükâfaatı Allah'a aittir. Kim bunlardan bir şey yapar da Allah onu gizlerse, onun işi Allah'a kalır. O dilerse onu cezalandırır, dilerse bağışlar. Kim de (bunlardan) bir şey yapar da ondan dolayı bu dünyada cezalandırılırsa, bu (cezalandırılma) onun için keffâret olur!"
(Ubâde sözüne devamla) dedi ki,

"Biz de bunlar üzerine O'na biat etmiştik."[30]

Açıklama

"Biat (bey'at) etmek", bir kimseye, özellikle de devlet başkanına bağlılık ve itaat sözü vermek demektir. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Selem) Medine'ye hicretinden önce Akabe mevkiinde Medine'li Sahabelerden, Hicretten sonra da muhtelif zamanlarda ve bilhassa mühim olaylar öncesinde yanındaki Sahabelerden biatler almıştır.
Yukarıda Ubâde'nin (Radıyallahu Anh) anlattığı biatin ne zaman vuku bulduğu konusunda farklı rivayet ve görüşler vardır. Ubâde'nin (Radıyallahu Anh) bu haberinin bazı rivayetlerinde onun birinci Akabe biati (Hicretten önce 2. yıl) olduğu görülmektedir. Ancak İbn Hacer'in (Rahmetullahi Aleyh) tahkikine göre[31] bu biat hicretten, hatta Mekke'nin fethinden (H. Ramazan ayı, 8. yıl) sonraki bir zamanda vuku bulmuş olmalıdır. Ubâde ibnu's-Samit (Radıyallahu Anh) Akabe biatlarına katılmış bir Sahabedir. O, bu biatlere katıldığından zaman zaman bahsederdi. Yukarıdaki biat olayını anlatırken de, Akabe biatlarına katıldığından söz ediyordu. Herhalde bu yüzden bazı râviler yukarıdaki biatin Akabe'deki biat olduğunu sanmış ve öylece rivayet etmişlerdir.
Yukarıdaki biata, Kur'an-ı Kerim'de kadınlarla ilgili olarak zikri geçen biatla[32] aynı hususları ihtiva ettiği için, "kadınlar biati" da denilir. Bu biatta, ferdi ve içtimai hayatın en mühim i'tikadi, iktisadi ve ahlaki meselelerine özlü bir şekilde temas edilmiştir.[33]

18. Kaçmamak Üzere Biat Etme Hakkında

2458. “Bize Ahmed b. Abdillah haber verip (dedi ki), bize Leys b. Sa'd, Ebu'z-Zübeyr'den, (O da) Cabir b. Abdillah'tan (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
"Biz Hudeybiye günü bin-dört yüz kişi idik ve O'na (yani Hz. Peygamber'e), Ömer elini tutuyorken O ağacın -ki o, bir

"semura"dır-[34] altında biat ettik."
(Cabir) şöyle de demiştir:
"Biz O'na kaçmamak üzere biat etmiştik, ölmek üzere biat etmemiştik!"[35]

Açıklama

Hudeybiye biati -ki ona, Allah'ın hoşnutluğuna sebep olduğu için[36] "rıdvan biati" da denir-, Hicri 6. yılın Zilkade ayında vuku bulmuştur. Şöyle ki; bu sene Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 1400 kadar Sahabeyle, Kabe'yi ziyaret etmek için Medine'den yola çıkmıştı. Bunu duyan Mekke müşrikleri müslümanları Mekke'ye sokmamaya karar verdiler. Müslümanlar Hudeybiye denilen yere vardıklarında silahlı Mekke'li müşriklerle karşılaştılar. Derken Mekke'liler müslümanlara, durumlarını öğrenmek ve kararlarını bildirmek için bir elçi gönderdiler. Ardından başka bir elçi yolladılar. Bu arada bir baskın teşebbüsünde de bulundular. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) işin, müşriklerin elçileriyle hallolmayacağını anlayınca Hz. Osman'ı (Radıyallahu Anh) elçi olarak Mekke'ye gönderdi. Mekke'liler elçi olarak gelen Hz. Osman'ı (Radıyallahu Anh) göz hapsine aldılar. Bu sebeple Hz. Osman'ın (Radıyallahu Anh) dönüşü gecikti. Müslümanlar da bundan telaşlandılar. Hal böyle iken Hz. Osman'ın (Radıyallahu Anh) şehid edildiği haberi de yayıldı. Bunu üzerine Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Ashabını toplayarak onlardan, ölünceye kadar savaşmak, asla kaçmamak üzere biat aldı. Hudeybiye mevkiindeki "semûra" ağacı altında alman bu biat Mekke müşriklerini dehşete düşürdü. Bu sebeple hemen Hz. Osman'ı (Radıyallahu Anh) serbest bıraktılar ve bir heyet göndererek andlaşma yapmak istediler. Uzun görüşmelerden sonra meşhur Hudeybiye Andlaşması yapıldı. (H. 1 Zilkade, 6. yıl)
Hudeybiye biatinin hangi hususta alındığı konusunda zahiren farklı rivayetler vardır. Bunlardan kimine göre "ölmek", yani ölünceye kadar savaşmak, kimine göre "kaçmamak", kimine göre "cihad etmek", kimine göre "dayanmak" ... üzere biat

alınmıştı. Fakat bunlar arasında netice itibariyle fark yoktur.[37]

19. Hendek Kazmak Hakkında

2459. "Bize Ebu'l-Velid haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bize Ebu İshak rivayet edip dedi ki, el-Bera' b. Azib'i şöyle derken işittim:"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Ahzab Günü bizimle beraber, toz toprak koltuk altlarının beyazlığını örttüğü, (yani koltuk altları toz toprak içinde kalmış olduğu) bir halde, sesini yükseltip şöyle diyerek toprak taşıyordu:
"Allah'ım, sen olmasaydın doğru yolu bulamazdık!
Ne sadaka verir, ne namaz kılardık!
Şimdi de üzerimize manevi bir kuvvet, gönül rahatlığı indir!
Karşılaşırsak eğer, ayaklarımızı sabit kıl!
Şüphesiz şu (kafir olan) kimseler bize karşı haddi aşmışlardır!
Ama onlar bir fitne (çıkarmak) isterlerse, biz dayatırız!"[38]

20. Hz. Peygamber, Mekke'ye Başında Miğfer Var İken Nasıl Girdi?

2460. "Bize Abdullah b. Halid b. Hâzim rivayet edip (dedi ki), bize Malik, ez-Zühri'den, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Mekke'ye fetih yılı başında miğfer olduğu halde girmişti. Sonra onu çıkardığında bir adam yanına gelip;
"Ya Rasulullah! Bakın, şu İbn Hatal! Kabe'nin örtülerine tutunmuş, (onu ne yapalım?)" demiş. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de;
"Onu öldürün!" buyurmuştu.[39]

Açıklama

Mekke-i Mükerreme, içinde savaş yapılması haram olan, saygı gösterilmesi gereken "Harem" bölgesindedir. Oraya giren kimse

güven içinde olur.[40] Bu sebeple Mekke'ye, değil başta miğferle, âlimlerin cumhuruna göre ihramsız olarak girmek bile caiz değildir. Orada savaş yapmaya sadece Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), oranın fethi zamanında bir müddet müsaade edilmişti ki, işte Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de o zaman Mekke'ye miğferli olarak girmişti.
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Mekke'yi müşriklerden kurtarınca, oradaki herkesin serbest ve can güvenliği içinde olduğunu ilan etmiş, sadece bazı kimseleri af dışı bırakmıştı. Cinayet işlemiş olan, dolayısıyla kısasen öldürülmeleri gereken veya İslam aleyhine tahkir edici faaliyetlerde bulunmuş olan bu kimselerin sayısı ba2i kaynaklarda 17 veya 10, yahut 9 olarak verilir. Sonra bunlardan bir kısmı da affedilmiş ve neticede birkaç kişi af dışı kalmıştı.
Af dışı kalanlardan biri de İbn Hatal idi. Bu adam, müslüman olduktan sonra dinden çıkmış ve üstelik müslüman hizmetçisini öldürmüştü. O, cariyeleriyle Hz. Peygamber'i (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ve müslümanları yeren şiirler söylemekten de geri durmayan kötü ruhlu bir insandı. Bu sebeple, en azından öldürdüğü müslümana kısas olarak af dışı bırakılmış ve Makam-ı İbrahim ile Zemzem kuyusu arasında öldürülmüştü.[41]

21. Rasulullah'ın Kılıcının Kabzasının BileziğiHakkında

2461. "Bize Ebu'n-Nu'man haber verip (dedi ki), bize Cerir b. Hâzim, Katâde'den, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kılıcının kabzasının bileziği gümüşten idi.[42]
Abdullah (ed-Dârimî) dedi ki; "Hişam ed-Destuvâî O'na (yani Cerir b. Hâzim'e) muhalefet edip şöyle demiş: Katâde, Saîd b. Ebi'l-Hasan'dan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen rivayet etti).[43] Âlimler de (bu iki rivayetten) mahfuz (ve makbul olanın) bu (ikinci rivayet) olduğunu söylemişlerdir."[44]

22. Rasulullah'ın, Bir Topluluğa Galip Geldiğinde Yerlerinde Üç Gün Kalması

2462. "Bize el-Muallâ b. Esed haber verip (dedi ki), bize Muâz b. Muâz rivayet edip (dedi ki), bize Saîd b. Ebi Arûbe, Katâde'den (O), Enes'ten, (O da) Ebu Talha'dan (naklen) rivayet etti ki;"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir topluluğa galip geldiğinde yerlerinde üç gün kalmayı severdi.[45]

23. Hz. Peygamberin, Nadiroğulları'nın Hurma Ağaçlarını Yaktırması Hakkında

2463. "Bize Abdullah b. Saîd rivayet edip (dedi ki), bize Ukbe b. Halid rivayet edip (dedi ki), bize Ubeydullah, Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Nadiroğullarının hurma ağaçlarını yaktırmıştı."[46]

Açıklama

Bu Hadis savaşta düşmanların ağaçlarını yakmanın caiz olduğunu göstermektedir. Alimlerin cumhuru bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Çünkü maksat Allah'ın (Celle Celaluhu) düşmanlarını alt etmek, onların güçlerini kırmaktır.
Bu neticeyi elde etmek için bazen başka bir çare kalmaz da, onların yer ve yurtlarını tahrip etmek, ağaçlarını kesmek veya yakmak gibi işler gerekebilir. Böyle bir durumda bu zikredilenleri yapmak caiz olur. Aksi halde gereksiz yıkım olur ki, bu caiz değildir.
Nadiroğulları, Medine ve civarındaki Yahudi topluluklardan biriydi. Onların Medine'ye iki saatlik bir mesafede yurtlan vardı. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir vesileyle yurtlarına gittiğinde Rasulullahi (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) öldürme teşebbüsünde bulunmuşlar, daha sonra da aynı gayeyle

çalışmışlardı. Bunun üzerine yurtları kuşatılmış ve bu kuşatma esnasında, siper olarak kullanabilecekleri hurma ağaçlarının bir kısmı, "Allah'ın izni ile"[47] kesilmişti.
Kuşatma sonunda bir çatışma olmadan, yanlarında götürebilecekleri kadar eşya alıp gitmelerine müsaade edilmiş, onlar da bunu kabul ederek Şam ve Filistin taraflarına göçmüşlerdi. Bu olay H. 4. yılın Rebiülevvel ayında vuku bulmuştu.[48]

24. Allah'ın İşkencesi İle İşkence Etme YasağıHakkında

2464. "Bize Abdullah b. Amr b. Ebân haber verip (dedi ki), bize Abdurrahim b. Süleyman, Muhammed b. Ishak'tan, (O) Yezid b. Ebi Habib'den, (O) Bukeyr b. Abdillah ibni'l-Eşecc'den, (O) Ebu İshak ed-Devsi'den, (O da) Ebu Hüreyre ed-Devsi'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bizi bir askeri birlik içinde göndermiş ve
"*Eğer falanı ve falanı yakalarsanız onları ateşle yakın!*" buyurmuştu. Sonra ertesi gün olunca bize (bir adam) gönderip (çağırtmış, yanına gidince) de şöyle buyurmuştu:
"Doğrusu ben size şu iki adamı yakmayı emretmiştim. Sonra düşündüm ki, ateşle işkence etmek, Allah'tan başka hiç kimseye yakışmaz. Şu halde yakalarsanız öldürün!"[49]

25. Kadınları Ve Çocukları Öldürme Yasağı

2465. "Bize Muhammed b. Uyeyne, Ali b. Mushir'den, (O) Ubeydullah'tan -ki O, İbn Hafs b. Asım'dır-, (O) Nafî'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) savaşlarından birinde bir kadın ölü olarak bulunmuştu da, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kadınların ve çocukların öldürülmesini yasaklamıştı."[50]
2466. "Bize Asım b. Yusuf haber verip (dedi ki), bize Ebu İshak el-Fezari, Yunus b. Ubeyd'den, (O) el-Hasan'dan, (O da) el-

Esved b. Seri'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Biz Rasulullah ile beraber bir savaşa çıkmıştık. Derken müşrikleri yakalamıştık da halk öldürme hususunda acele etmiş ve çocukları bile öldürmüşlerdi. Sonra bu, Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ulaşmış, O da şöyle buyurmuştu:
"Bazı topluluklara ne oluyor ki, ölüm, çocukları öldürmeye varacak kadar onların (aklını başından alıp) götürmüş? Dikkat edin! Hiçbir çocuğu öldürmeyin!" (Hz. Peygamber bunu) üç defa (buyurmuştu).[51]

26. Çocuğun Öldürülebileceği (Yaş) Sınırı

2467. "Bize Muhammed b. Yusuf, Abdulmelik b. Umeyr'den, (O da) Atıyye el-Kurazi'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Biz o gün (yani Kurayzaoğullarının ihanet suçundan dolayı toptan öldürüldükleri gün) Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sunulmuştuk da (etek) kılları bitenler öldürülmüş, bitmeyenler bırakılmıştı. Ben de (etek) kılları bitmeyenlerden idim. Bu sebeple beni öldürmemişlerdi.[52]

Açıklama

Kurayzaoğulları, Medine'deki Yahudilerden bir topluluktu. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bunlarla da anlaşma yapmıştı. Buna rağmen onlar, Hendek savaşının (H. Şevval, 5. yıl) en tehlikeli zamanında müşriklerin tarafına geçerek ihanette bulunmuşlardı. Bunun için Hendek savaşı bittikten sonra Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onları kalelerinde kuşatmıştı. Kuşatma 25 gün sürmüş ve sonunda, kayıtsız şartsız teslim olmaya mecbur kalmışlardı. Sadece hakemliği Sa'd b. Muaz'ın (Radıyallahu Anh) yapmasını istemişlerdi. Sa'd b. Muaz (Radıyallahu Anh) da, istekleri üzerine onlara Tevrat'ın hükmünü vermişti. Tevrat'a göre barışa yanaşmayıp kuşatılan bir şehrin ahalisi ele geçirildiğinde onlar, kadınlar ve çocuklar hariç, kılıçtan geçirilir.[53] Kurayzaoğullarının bir de ihanet suçlan

vardı. Bununla beraber onlara Tevrat'ın bu hükmü uygulanmış ve erkekleri kılıçtan geçirilmişti. (H. Zilkade, 5. yıl)
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) erkek çocukların büyüklerden ayrımını, etek kıllarının bitip bitmediğine göre yaptırmıştı İmam Ahmed (Rahmetullahi Aleyh) gibi bazı âlimler bu uygulamaya bakarak, etek kıllarının bitmesini, bulûğa ermenin belirtilerinden saymışlardır. Ancak âlimlerin çoğuna göre bu, bulûğ alâmeti değildir. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kılların bitmesine itibar etmesi bir zaruretten dolayı olabilir. Çünkü, ölüm söz konusu olduğu için doğruyu söylemeyebilirlerdi. Muhtemelen bunun için zahiri bir belirtiye itibar edilmişti.[54]

27. Esirlerin Kurtarılması Hakkında

2468. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) Mansur'dan, (O) Ebu Vail'den, (O) Ebu Musa'dan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki," O şöyle buyurdu:

"Esiri kurtarın, açı yedirin!"[55]

28. Esirlerin Değiş-Tokuşla Serbest Bırakılması

2469. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Eyyub'dan, (O) Ebu Kılâbe'den, (O) Ebu'l-Mühelleb'den, (O da) İmran b. Husayn'dan (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (müşrik) bir adamı (müslüman) iki adama karşılık serbest bıraktı.[56]

29. Ganimet Bizden Önce Hiç Kimseye Helal Olmamıştır

2470. "Bize Yahya b. Hammâd haber verip (dedi ki), bize Ebu Avâne, Süleyman'dan, (O) Mücahid'den, (O) Ubeyd b. Umeyr'den, (O da) Ebu Zerr'den (naklen) rivayet etti ki,"

Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) buyurdu şöyle:
"*Bana, benden önce hiçbir Peygambere verilmemiş olan beş şey*

verildi: Ben kızıl renklilere ve siyah renklilere (yani bütün insanlara) Peygamber gönderildim. Bana yeryüzü mescid ve temiz-temizleyiCİ kılındı. Bana ganimetler helâl kılındı; halbuki, onlar benden önce hiç kimseye helâl kılınmamışlardı. Ben, bir aylık (uzaklıktan) korkulmakla yardım olundum, düşman benden bir aylık mesafeden korkar. Bana, "iste de sana (istediğin) verilsin!" denildi, ben de isteğimi ümmetime şefaat olarak sakladım. O, sizden Allah'a hiçbir şey ortak koşmayanlara, İnşallahu Teala, ulaşacaktır!"[57]

30. Ganimetlerin Düşman Beldelerinde Bölüştürülmesi

2471. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Asim'dan, (O da) Ebu Vail'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Huneyn (savaşında elde edilen) ganimetleri el-Ci'râne'de bölüştürmüştü."
Abdullah (ed-Dârimî) dedi ki:
"(Bu Hadisin) senedinde Abdullah b. Mes'ud vardı."[58]

31. Ganimetleri Bölüştürmenin Nasıl YapılacağıHakkında

2472. "Bize Abdullah b. Ca'fer er-Rakki haber verip (dedi ki), bize Ubeydullah b. Amr, Zeyd ibnu'l-Hakem'den, (O) Abdurrahman b. Ebi Leyla'dan, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Ben Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Hayber'in fethine katılmıştım. O zaman müşrikler yenilgiye uğramışlar, biz de onların göç yüklerine dalmıştık. Halk ise buldukları develere koşuşmuşlardı. (Abdurrahman'ın babası) sözüne şöyle devam etti: Yine de bu, kazanların kaynayıp taşmalarından daha çabuk olmamıştı. Ama Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) emretmiş ve bu (kazanlar) tersine çevrilmiş, dökülmüşlerdi. (Abdurrahman'ın babası sözüne devamla) dedi ki: Sonra Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) aramızda dağıtım yapıp on kişiye bir koyun vermişti.

(Abdurrahman'ın babası) sözüne şöyle devam etti: O zaman falancalardan dokuz kişi vardı. Bense yalnızdım. Bu sebeple onlara yönelmiştim de on kişi olmuştuk, bize de bir koyun verilmişti."[59]
Abdullah (b. Ca'fer) şöyle dedi:
"Bana ulaştı ki, arkadaşınız (Ze-keriyya, senedinde) "...Kays b. Müslim'den..." diyormuş!" Sanki O, (Zekeriyya'nın) onu bellememiş olduğunu söylemek istiyor.[60]
2473. "Bize Zekeriyya b. Adiyy, Ubeydullah b. Amr'dan, (O) Zeyd'den -ki O, İbn Ebi Uneyse'dir-, (O) babasından, (O) Kays b. Müslim'den, (O) Abdurrahman b. Ebi Leyla'dan, (O) babasından, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) bunun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini haber verdi. O (rivayetinde);
"Bu sebeple onlara eklenildim" dedi.[61]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"Bana göre doğru olan, senedde Zekeriyya'nın söylediğidir."[62]

32. Akrabanın Payı

2474. "Bize Ebu'n Nunıan haber verip (dedi ki), bize Cerir b. Hâzim rivayet edip (dedi ki), bana Kays b. Sa'd, Yezid b. Hürmüz'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
Necde b. Amir, İbn Abbas'a mektup yazıp O'na bazı şeyler sormuş, O da O'na şöyle cevap yazmıştı:
"Sen, Allah'ın zikrettiği[63] akrabanın (ganimet) payını sordun. Biz bunların (yani işaret edilen Ayetteki akrabanın), Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) akrabası olduğu görüşündeydik. Ama toplumumuz bunu bizden kabul etmedi."[64]

33. Atın Payları Hakkında

2475. "Bize İshak b. İsa haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Hâzim Ebu Muaviye, Ubeydullah b. Ömer'den, (O) Nafi'den,

(O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Hayber günü binekli olana üç pay, yaya olana bir pay vermişti.[65]
2476. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süyan'dan, (O) Ubeydullah'tan, (O) Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini rivayet etti."[66]

34. Fetihten Sonra Gelen Kimseye Pay Verilip Verilmeyeceği Hakkında

2477. "Bize Haccac b. Minhâl haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Ali b. Zeyd'den, (O) Ammar b. Ebi Ammar'dan, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber hiçbir ganimete şahid olmadım ki, O bana (pay) dağıtmış olmasın, Hayber günü hariç. Çünkü bu (Hayber ganimeti) sadece Hudeybiye (biatında bulunmuş) kimselere aitti."
Ebu Musa ile Ebu Hüreyre ise (Medine'ye) Hudeybiye (biati) ile Hayber'in (fethi) arasındaki (zamanda) gelmişlerdi.[67]

35. Kölelerin Ve Çocukların Payları Hakkında

2478. "Bize İsmail b. Halil haber verip (dedi ki), bize Hafs haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Zeyd, Âbi'l-Lehm'in azadlısı Umeyr'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Ben, sahipli bir köle iken Hayber (savaşına) katılmıştım da Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bana ev eşyasından bir şeyler vermişti. O bana bir kılıç da vermiş ve
"Bunu takın!" buyurmuştu."[68]

36. Ganimetleri, Dağıtılmadıkça Satma YasağıHakkında

2479. "Bize Ahmed b. Humeyd haber verip (dedi ki), bize Ebu Usâme, Abdurrahman b. Yezid b. Câbir'den, (O) el-Kasım ve

Mekhûl'den, (onlar) Ebu Umâme'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki,"
O, (ganimet) paylarının satılmasını, dağıtılıncaya kadar yasaklamıştı.[69]

37. Kadın Kölenin (Gebelikten) Uzak Olmasını Araştırma Hakkında

2480. "Bize Ahmed b. Halid haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. İshak, Yezid b. Ebi Habib'den, (O da) Tuciboğullarının bir mevlası olan Ebu Merzuk'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Bana Haneş es-San'ani rivayet edip şöyle dedi:"
"Biz, başımızda (komutan olarak) Ruveyfi' b. Sabit el-Ensari olduğu halde Mağrib'e savaşa gitmiş ve Cerbe denilen bir köyü fethetmiştik. O zaman Ruveyfi' b. Sabit el-Ensari konuşmacı olarak aramızda ayağa kalkıp şöyle demişti:
"Ben aranızda sadece, Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) duymuş olduğum şeyden dolayı ayağa kalkmış bulunuyorum. O, Hayber günü orayı fethettiğimizde aramızda ayağa kalkıp (şöyle buyurmuştu):"
"Kim Allah'a ve Ahiret gününe inanıyorsa, esir kadınlardan hiçbirine, (gebelikten) beri olmasını araştırmadıkça yaklaşmasın!"[70]

38. (Esir Edilen) Gebe Kadınlarla Cinsi Münasebet Yasağı Hakkında

2481. "Bize Esed b. Musa haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Yezid b Humeyr Ebu Amr eş-Şami el-Hemdani'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Ben Abdurrahman b. Cubeyr b. Nufeyr'i babasından, (O da) Ebu'd-Derda'dan (naklen anlatırken) işittim ki;"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir kıl çadırın kapısında karnı büyümüş, yani gebe bir kadın görmüş ve
"Herhalde bu (cariyenin sahibi) ona yaklaşmış?" buyurmuş.

(Sahabe-i Kiranı);
"Evet!" demişler. (O zaman Hz. Peygamber) şöyle buyurmuş:
"Andolsun ki ben içimden ona, kendisi ile beraber kabrine girecek bir lanet yapmayı geçirdim. O, (başkasının çocuğunu mirasçısı yapmak) kendisine helâl olmadığı halde onu nasıl mirasçısı yapar? O, (doğacak çocuğun kendisinden olması durumunda onu, köle gibi hizmete koşması) kendisine helal olmadığı halde onu nasıl hizmete koşar?"[71]

Açıklama

Bu Hadisin son kısmı şöyle açıklanmaktadır: Çocuğun nesebi asgari altı ayda sabit olur. Bu sebeple bir kimse gebe olarak aldığı bir cariye ile cima eder de sonra cariyenin doğumu altı aydan sonraya kalırsa, iki ihtimal ortaya çıkar: Doğan çocuk cariyenin önceki kocası veya sahibinden de olabilir, kendisinden de olabilir. Eğer çocuk kendisinden ise onlar birbirine mirasçı olurlar. Kendisinden değilse mirasçı olamazlar, bilakis doğan çocuk da kendisinin kölesi olur. Bu durumda bu kimse kendisinden olmayan çocuğu kendisinden sanıp onu mirasçısı yapabilir ki, başkasının çocuğunu kendine mirasçı yapmak helâl değildir. Yahut bu kimse kendisinden olan çocuğu başkasının sanıp onu kölesi kabul edebilir ki, bu da helâl değildir. İşte bu ihtimallerden dolayı Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) alınan cariyelerin gebe olup olmadıklarının araştırılmasını emretmiş ve gebe olanlarla cinsi münasebet yapılmasını yasaklamıştır.[72]

39. Anne İle Çocuğunu Birbirinden Ayırma Yasağı

2482. “Bize el-Kasım b. Kesir, el-Leys b. Sa'd'dan kıraat yoluyla, (O) Abdurrahman b. Cunâde'den, (O da) Ebu Abdirrahman el-Hubulli'den (naklen) haber verdi ki;”
Ebu Eyyub bir ordudaymış da, çocuklarla anneleri birbirinden ayrılmış, O da onları ağlarken görmüş. Bunun üzerine;
"Muhakkak ki Rasulullah;

"Kim anne ile çocuğunu birbirinden ayırırsa, Allah da Kıyamet günü onunla sevdiklerini birbirinden ayırır!" buyurmuştur" diyerek, her çocuğu annesine iade etmeye başlamış.[73]

40. Daru'l-Harb'e Mensup Kimse (Harbi), Müslüman Olarak Geldiğinde (Ne Yapılır)?

2483. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Ebân b. Abdillah el-Beceli, Osman b. Ebi Hâzim'den, (O da) el-Ayle'nin ("el-Gayle'nin" diyenler de vardır) oğlu Sahr'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"(Hicri 8. yılda, Taif teki Sakîf kabilesini muhasara ettiğimizde) el-Muğire b. Şu'be'nin halasını (esir olarak) almış ve onu Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanına getirmiştim. Derken (el-Muğire gelerek) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) halasını istemişti. Bunun üzerine (Hz. Peygamber) şöyle buyurmuştu:
"Sahr! Muhakkak ki, bir topluluk müslüman olunca mallarını ve kanlarını (canlarını) korumuş olurlar. Binaenaleyh, onu ona geri ver!" Süleymoğulları'nın da bir su kaynağı vardı. (Onlar, müslümanlar gelince oradan kaçıp gitmişlerdi. Ben de Hz. Peygamber'den, beni ve kabilemi o su kaynağının yanına yerleştirmesini istemiştim. Hz. Peygamber de bizi oraya yerleştirmişti). Sonra onlar müslüman olup geri gelmiş ve bu yerin geri verilmesini istemişlerdi. Ben vermeyince (Hz. Peygamber'e) gelip bunu O'ndan istemişlerdi. Bunun üzerine (Hz. Peygamber) beni çağırtıp şöyle buyurmuştu:
"Sahr! Bir topluluk müslüman olunca mallarını ve kanlarını (canlarını) korumuş olurlar. Binaenaleyh, onu onlara geri ver!" Ben de onu geri vermiştim."[74]

41. Paydan Fazla Ganimet Vermenin Başkana (İmam'a) Ait Olduğu Hakkında

2484. "Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle

dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), içinde İbn Ömer'in de bulunduğu askeri bir birlik göndermiş, onlar da birçok deve ganimet almışlardı. (Her birinin ganimet) payları on iki deve -veya on bir deve-olmuştu. Onlara fazladan birer deve daha verilmişti.[75]

42. (Savaşın) Başlangıcında Dörtte Birin, (Savaştan)Dönüş Sırasında Üçte Birin Fazladan GanimetVerilmesi Hakkında

2485. "Bize Muhammed b. Uyeyne haber verip (dedi ki), bize Ebu İshak el-Fezari, Abdurrahman b. Ayyâş'tan, (O) Süleyman b. Musa'dan, (O) Ebu Sellâm'dan, (O) Ebu Umâme el-Bâhili'den, (O da) Ubâde ibnu's-Samit'ten (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) düşman toprağına baskın yapıp (ganimet elde ettiğinde) dörtte biri fazladan ganimet verirdi. Dönmeye yöneldiği ve insanlar yorulduğu zaman (ganimet elde ettiğinde) ise üçte biri fazladan ganimet verirdi.[76]

Açıklama

Devlet başkanının veya komutanın, lüzum görmesi halinde, askerlere ganimet paylarının dışında fazladan bir şey vermesine "tenfil = fazladan verme", bu şekilde verilen şeye "nefl" (ç. enfal) denilir. Tenfil, askeri savaşa teşvik için bir ikramiye mahiyetindedir. Yukarıdaki Hadiste Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), savaştan dönüşte elde edilen ganimetten daha fazla "ikramiye" vermesinin sebebi, dönüş esnasında, düşmanın tedbirlerini almış olmasından, askerlerin ise yorgunluk ve bıkkınlık içinde bulunmasından dolayı savaşmanın zorluğudur. Tenfilin ganimetin hangi kısmından ve ne ölçüde verileceği, ganimetin dışından da verilip verilemeyeceği konusunda farklı görüşler vardır. Hanefi'lere göre "tenfil", devlet başkanı veya

komutanın takdirine göre ganimetin tamamından değişik oranlarda verilebileceği gibi, bazı şartlarla ganimet dışından da verilebilir. Tenfil, İmam Malik'e (Rahmetullahi Aleyh) göre ganimetin Beytü'l-Mal'e ait olan beşte birinden, İmam Şafii'ye (Rahmetullahi Aleyh) göre ise bu beşte birin beşte birinden verilir. Bazı âlimler ise ganimetin üçte bir veya dörtte birinden fazlasıyla tenfil yapılamayacağını söylemişlerdir.[77]

43. "Beşte Bir"den Sonra, Pay Fazlası Ganimet Verme

2486. "Bize Ebu Asım, Süfyan'dan, (O) Yezid b. Câbir'den, (O) Mekhûl'den, (O) ziyad b. Cariye'den, (O da) Habib b. Mesleme'den (naklen) haber verdi ki;"
Hz. Peygamber "beşte bir -Humus"tan sonra üçte bir fazladan ganimet verdi.[78]

44. Kim Bir (Düşman) Öldürürse, Üzerinden Çıkan Şeyler Onundur

2487. "Bize Haccâc b. Minhâl haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bize İshak b. Abdillah b. Ebi Talha, Enes b. Malik'ten (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kim bir kâfir öldürürse, üzerinden çıkan şeyler onundur!"
Ebu Talha da o gün yirmi kişi öldürmüş ve üzerlerinden çıkan şeyleri almıştı![79]
2488. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan b. Uyeyne'den, (O) Yahya b. Saîd'den, (O) İbn Kesir b. Eflah'tan -ki O, Ömer b. Kesir'dir-, (O) Ebu Katâde'nin azadlısı Ebu Muhammed'den, (O da) Ebu Katâde'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Ben bir adamla döğüşmüş ve onu öldürmüştüm. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de onun üzerinden çıkan şeyleri bana vermişti."[80]

45. Paydan Fazla Ganimetlerin (Enfal'in)Mekruhluğu

Hakkında da O ŞöyleBuyurmuştur: "Müminlerin GüçlüsüOnu Zayıflarına Versin!"

2489. "Bize Muhammed b. Uyeyne rivayet edip (dedi ki), bize Ebu İshak el-Fezâri, Abdurrahman b. Ayyaş'tan, (O) Süleyman b. Musa'dan, (O) Ebu Sellâm'dan, (O) Ebu Umâme el-Bâhili'den, (O da) Ubâde ibnu's-Samit'ten (naklen) rivayet etti ki;"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), adam başına düşen paydan fazla olarak ikramiye şeklinde verilen ganimetlere (enfal'e) (gözlerin dikilmesini ve enfal alan kimsenin onları kendisine ayırmasını) çirkin görür ve şöyle buyururdu:
"Müminlerden, (kendisine enfal verilmiş olan) güçlü kimse, (bunu kendilerine enfal verilmemiş olan) zayıflarına geri versin!" [81]

46. O'nun, "İplik Ve İğneyi (Bile) Ulaştırın!" Buyurduğuna Dair Gelen Haberler

2490. "Bu senedle, (yani bir önceki Hadisin senediyle rivayet edildi) ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"İplik ve iğneyi (bile ganimet toplama merkezine) ulaştırın! Aman ganimet malında hainlik etmekten sakının! Çünkü o, Kıyamet günü sahiplerine bir utanç kaynağıdır!"[82]

47. (Dağıtım Yapılmadan) Ganimet Hayvanına Binme İle Ganimet Elbisesini Giyme Yasağı

2491. "Bize Ahmed b. Halid haber verip (dedi ki), bize Muhammed -ki O, İbn İshak'tır-, Yezid'den, -ki O, İbn Ebi Habib'dir-, (O da) Tuciboğullarının bir mevlası olan Ebu Merzuk'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Bana Haneş es-San'ani rivayet edip şöyle dedi:
"Biz, başımızda (komutan olarak) Ruveyfi' b. Sabit el-Ensari olduğu halde Mağrib'e savaşa gitmiş ve Cerbe denilen bir köy fethetmiştik. O zaman Ruveyfi' b. Sabit el-Ensari konuşmacı

olarak aramızda ayağa kalkıp şöyle demişti:”
“Ben aranızda sadece, Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) duymuş olduğum şeyden dolayı ayağa kalkmış bulunuyorum: O, Hayber günü orayı fethettiğimizde aramızda ayağa kalkıp (şöyle buyurmuştu):
"Kim Allah'a ve Ahiret gününe inanıyorsa müslümanların (ortak) ganimetinden hiçbir hayvana, onu güçsüz bırakınca -veya "onu zayıflatınca" buyurmuştur. Ebu Muhammed (ed-Darimi);
"Bunda ben şüphe ediyorum!" dedi-, *geri vermek üzere asla binmesin! Kim de Allah'a ve Ahiret gününe inanıyorsa, müslümanların (ortak) ganimetinden hiçbir elbiseyi, onu eskitince (ganimete) iade etmek üzere giymesin!"*[83]

48. Ganimet Malına Hainlik Etme Hakkında Gelen Sertlik

2492. “Bize Ebu'l-Velid rivayet edip (dedi ki), bize İkrime bin Ammar rivayet edip (dedi ki), bana Ebu Zumeyl rivayet edip (dedi ki), bana İbn Abbas rivayet edip (dedi ki), bana Hz. Ömer ibnu'l-Hattab rivayet edip şöyle dedi:”
Birtakım insanlar Hayber günü öldürülmüştü de, (Sahabe-i Kiram);
"Falan şehiddir!" deyip (onlardan bahsetmeye başlamışlardı.) Nihayet bir adamı zikredip;
"Falan şehiddir!" demişlerdi. O zaman Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Hayır, asla! Ben onu gerçekten ganimet malından hainlikle almış olduğu bir cübbeden dolayı -veya "bir çeşit abadan dolayı"- Cehennem'de gördüm!" buyurmuş, sonra da bana şöyle emretmişti:
"Hattaboğlu! Kalk ve halkın içinde bağır ki, Cennet'e (doğrudan) ancak (günah işlememiş) mü'minler girecektir!"
“Ben de kalktım ve (bunu) halkın içinde nida ettim.”[84]

49. Ganimette Hainlik Edenin Cezası Hakkında

2493. “Bize Saîd b. Mansur, Abdulaziz b. Muhammedi'den, (O)

Salih b. Muhammed b. Zaide'den, (O) Salim b. Abdillah'tan, (O) babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kimin ganimet malında hainlik ettiğini bulursanız onu dövün, eşyasını da yakın!"[85]

50. Ganimette Hainlik Eden Kimse Hainlikle Aldığı Şeyi Getirdiğinde (Ne Olacağı) Hakkında

2494. “Bize Muhammed b. Hatim el-Muktib haber verip (dedi ki), bize El-Kasım b. Malik rivayet edip (dedi ki), bana Kesir b. Abdillah b. Amr b. Avf el-Muzeni, babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Hiç talan edip ganimet almak yok! Hiç hainlik etmek yok! Hiç "islal = gizlice çalmak" yok! Kim ganimet malında hainlik ederse, Kıyamet günü, hainlik ederek aldığı ganimet malını (boynunda taşıyarak) getirir!"[86]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"İslal, "hırsızlık etmek" demektir."[87]

51. Savaşta (Hırsızlık Sebebiyle) Ellerin Kesilmeyeceği Hakkında

2495. “Bize Bişr b. Ömer ez-Zehrani rivayet edip (dedi ki), bize Abdullah -ki O, İbn Lehîâ'dır-, rivayet edip (dedi ki), bize Ayyaş b. Abbas, Şiyeym b. Neytân'dan, (O da) Cunâde b. Ebi Umeyye'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
“Ben İbn Ertat'ı; "Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem); *"Savaşta (hırsızlık sebebiyle) eller kesilmez!"* buyururken işittim" derken duymamış olsaydım, onları (bu sebeple savaşta da) keserdim.”[88]

Açıklama

Bu Hadis savaş esnasında hırsıza el kesme cezasının uygulanmayacağını göstermektedir. Bazı âlimler bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmiş, bunun hikmetini de, savaşta bu cezanın uygulanması halinde eli kesilen kimsenin Dâru'l-Harb'e kaçıp dinden çıkma tehlikesi ile açıklamışlardır. Bu sebeple ceza savaştan dönülünce Dâru'l-İslam'da uygulanır. Ancak âlimlerin cumhuru bu Hadisin zahiriyle amel etmemiş ve diğer nasslara dayanarak, Şer'î cezaların savaş esnasında da uygulanacağını söylemişlerdir. Bu durumda yukarıdaki Hadiste, savaşta ortak ganimet malından bir-şey çalmadan dolayı ellerin kesilmemesi kastedilmiş olabilir. Diğer taraftan bu Hadisin râvisi olan Busr'un Sahabeliği kesin değildir. Yahya b. Mâin Onu tenkid etmekte ve Sahabe olmadığını söylemektedir ki, buna göre bu Hadis mürsel ve dolayısıyla zayıf demektir.[89]

52. (Zekat Toplamada) Görevli KimseGörevi Esnasında Bir Şey Elde Ettiğinde(Ne Olacağı) Hakkında

2496. "Bize el-Hakem b. Nâfi' haber verip (dedi ki), bize Şuayb, ez-Zühri'den rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana urve ibnu'z-Zübeyr, Ebu Humeyd es-Saidi'den (naklen) haber verdi ki, O kendisine haber vermiş ki;"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) zekat toplamaya bir görevli tayin etmişti de bu görevli toplama işini bitirince O'na gelip;
"Ya Rasulullah! Bu, size ait olandır, bu da bana hediye edildi!" demişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştu:
"Peki, sen babanın ve annenin evinde oturup da, sana hediye edilecek mi, edilmeyecek mi, diye baksaydın ya!" Daha sonra Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) günün bitiminde namazdan sonra minbere çıkmış ve şehadet getirip Allah'a, layık olduğu şekilde hamd-ü senada bulunmuş, ardından da şöyle buyurmuştu:
"*İmdi, şu görevliye ne oluyor ki, biz onu (zekat toplamakla)*

görevlendiriyoruz da o bize gelip; "bu sizin görevinizden dolayı (verilendir), bu da bana hediye edildi" diyor. Peki, o, babasının ve annesinin evinde oturup da kendisine hediye edilecek mi, edilmeyecek mi, diye baksa ya! Muhammed'in canı elinde olan (Allah'a) yemin olsun ki, biriniz şu (zekat malından) hainlikle bir şey almaz ki, onu Kıyamet günü boynunun üzerinde taşıyarak getirmiş olmasın! Eğer (bu aldığı şey) bir deve ise onu, böğürtüsü olduğu halde getirir, bir sığır ise onu böğürürken getirir, bir koyun ise onu da melerken getirir, işte ben (size bunları) tebliğ etmiş oldum!"
Ebu Humeyd sözüne şöyle devam etmiş: Sonra Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ellerini, biz O'nun koltuk altlarının beyazlığını görecek kadar yukarı kaldırmış (ve *"Allah'ım, tebliğ ettim mi?"* buyurmuştu.) Ebu Humeyd sözüne devamla demiş ki; bunu Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) benimle bareber Zeyd b. Sabit de işitmişti. O'na da sorun![90]

53. Müşriklerin Hediyelerini Kabul EtmekHakkında

2497. "Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Umâre b. Zâzân, Sabit'ten, (O da) Enes b. Malik'ten (naklen) haber verdi ki;"
Zû Yezen hükümdarı Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) otuz üç erkek deve veya otuz iki dişi deve karşılığında almış olduğu bir takım elbise ("hülle") hediye etmiş, O da bunu kabul buyurmuştu.[91]
2498. "Bize Abdullah b. Seleme haber verip (dedi ki), bize Süleyman b. Bilal, Amr b. Yahya'dan, (O) Abbas b. Sehl es-Saidi'den, (O da) Ebu Humeyd es-Saidi'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:

Eyle hükümdarı Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir mektup göndermiş ve O'na beyaz bir katır hediye etmişti. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de ona mektup yazmış ve bir elbise hediye etmişti.[92]

54. Hz. Peygamberin; "Biz Kesinlikle Müşrikten Yardım

İstemeyiz!" Sözü

2499. "Bize İshak b. İbrahim haber verip (dedi ki), bize Vekî, Malik b. Enes'ten, (O) Abdullah b. Niyar'dan, (O) Urve'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Biz kesinlikle bir müşrikten yardım istemeyiz!"[93]
2500. Bize İshak, Ravh'dan, (O) Malik'ten, (O) Fudayl'dan ki O, İbn Ebi Abdillah'tır ve O, Hatmoğullarındandır, (O) Abdullah b. Niyâr'dan, (O) Urve'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen, bir önceki Hadisi) ondan daha uzun olarak haber verdi.[94]

Açıklama

Bazı âlimler bu Hadisin mutlak ifadesine uygun görüş beyan ederek savaşta müşrikten yardım istenemeyeceğini, yani onun müslümanlar safinda savaşmasına müsaade edilemeyeceğim söylemişlerdir. Şafii (Rahmetullahi Aleyh) gibi bazı âlimler ise bu Hadisi mutlak manasında anlamamışlardır. Bu sebeple onlara göre bir kâfir müslümanlara karşı hüsnü niyet sahibi ise ve onun yardımına da ihtiyaç varsa, ondan yardım istenebilir. Bu iki şart bulunmazsa o zaman ondan yardım talebi mekruh olur ki, yukarıdaki Hadis bu durum hakkındadır. Diğer taraftan âlimlerin cumhuruna göre, verilen izinle müslümanlar safında savaşan gayr-i müslime ganimetten pay verilmez, ona ganimetten bir miktar bağış yapılır.[95]

55. Müşrikleri Arap Yarımadasından ÇıkarmakHakkında

2501. "Bize Affân haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Saîd el-Kattân rivayet edip (dedi ki), bize, Küfe ahalisinden bir adam olan İbrahim b. Meymûn rivayet edip (dedi ki), bana Saîd b. Semûre b. Cündeb, babası Semûre'den, (O da) Ebu Ubeyde ibnu'l-Cerrah'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:

Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) son konuştuğu şeyler arasında şöyle buyurmuştu:
"Hicaz'ın ve Necran ahalisinin yahudilerini Arap Yarımadası'ndan çıkarın!"[96]

56. Müşriklerin Kabında (Bir Şey Yiyip) İçmekHakkında

2502. "Bize Ebu Asım, Hayve b. Şureyh'ten haber verdi (ki, O şöyle demiş): Bana Rebia b. Yezid rivayet edip (dedi ki), bana Ebu İdris rivayet edip (dedi ki), bana Ebu Sa'lebe rivayet edip dedi ki;"
Ben Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip;
"Ya Rasulullah, muhakkak ki, biz ehl-i kitabın (yaşadığı) yerdeyiz. Şimdi onların kaplarında yemek yiyelim mi?" dedim de Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Eğer söylediğin gibi bir yerde isen, başka bir çare bulamamanız hariç, onların kaplarında yemek yeme! Başka bir çare bulamazsanız onları yıkayın, sonra içlerinde yemek yiyin!"[97]

Açıklama

Âlimleri cumhuruna göre bu Hadis, gayr-i müslimlerin, içlerinde domuz eti ve benzeri pis şeylerin pişirildiği kapları hakkındadır. Onlara göre, gayr-i müslimlerin böyle olmayan kaplarını yıkadıktan sonra, başka kaplar bulunsa da, kullanmakta bir mahzur yoktur.[98]

57. Ganimetin Dağıtılmasından Önce (Ondan) YemekHakkında

2503. "Bize Abdullah b. Mesleme rivayet edip (dedi ki), bize Süleyman -ki O, İbnu'l-Muğire'dir-, Humeyd'den, (O da) Abdullah b. Muğaffel'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Hayber savaşında yukarıdan bir dağarcık iç yağı atılmıştı. (Abdullah, sözüne devamla) dedi ki; ben de gelip onu kendime almıştım. (Abdullah) sözüne şöyle devam etti: Sonra, bundan

bugün hiç kimseye bir şey vermeyeceğim, demiş, ardından da etrafıma bakmıştım. Bir de ne görsem, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bana gülümsüyor!”[99]
Abdullah (ed-Dârimî);
"Humeyd'in, Abdullah'tan (Hadis) işitmiş olmasını ümid ederim" dedi.[100]

58. Mecusilerden Cizye Almak Hakkında

2504. “Bize Muhammed b. Yusuf, İbn Uyeyne'den, (O) Amr'dan, (O da) Becâle'den (naklen) haber verdi ki, O (yani Amr) şöyle dedi: Ben O'nu (yani Becâle'yi) şöyle derken işittim:”
Hz. Ömer mecûsilerden cizye kabul etmiyordu. Nihayet Abdurrahman b. Avf şahidlik etti ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Hecer mecûsilerinden cizye kabul etmişti. Ondan sonra Hz. Ömer de mecûsilerden cizye kabul etmeye başladı.)[101]

59. Müslümanlar Adına En Aşağıdakileri (Bile) Emân Verebilir

2505. “Bize Ubeydullah b. Abdilmecid haber verip (dedi ki), bize Mâlik, Ebu'n-Nadr'dan (naklen) rivayet etti ki; Âkil b. Ebi Talib'in azadlısı Ebu Murre O'na haber vermiş ki, O (yani Ebu Murre) Ümmü Hâni' bin Ebi Talib'i işitmiş ki, O rivayet ediyormuş ki,”
(Mekke'nin) fethedildiği yıl Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanına gitmiş. Derken şöyle demiş:
"Ya Rasulullah! Anamın oğlu (Ali b. Abi Talib), benim kendisine emân verdiğim bir adamı, yani Hübeyre'nin oğlu falanı öldüreceğini söyledi, (siz ne buyurursunuz.)" Bunun üzerine Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:
"Senin emân verdiğin kimseye muhakkak ki biz de emân verdik, Ümmü Hâni'!"[102]

60. Elçileri Öldürme Yasağı Hakkında

2506. "Bize Abdullah b. Saîd haber verip (dedi ki), bize Ebu Bekr b. Ayyaş, Asım'dan, (O) Ebu Vâil'den, (O da) İbn Mi'yer es-Sa'di'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"(Bir gün) akşamüzeri bir atımı gövdeli bitkilerin (yapraklarından) otlatmaya çıktım. Derken Hanifeoğullan'nın mescidlerinden bir mescide uğradım da onları, Müseylime'nin Allah'ın rasûlü olduğuna şehadet ederken işittim. Hemen Abdullah b. Mes'ud'un yanına dönüp (bunu) O'na haber verdim. O da onlara güvenlik görevlilerini gönderdi. Bunlar da onları alıp getirdiler. O zaman bu topluluk tevbe edip görüşlerinden vazgeçti, (Abdullah) da onları serbest bıraktı. (Sadece) içlerinden, Abdullah b. Nuvaha isimli bir adamı öne geçirip boynunu vurdurttu. Bunun üzerine (oradakiler) O'na
"Bu topluluğu bıraktın, bunu ise öldürdün?" dediler. O da şöyle cevap verdi:
"Ben gerçekten (bir gün) Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanında oturuyordum, bu ve bir adam Müseylime'nin yanından elçi olarak çıkagelmişlerdi. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de onlara; *"Benim, Allah'ın Rasûlü olduğuma şehadet ediyor musunuz?"* buyurmuştu. Onlar da O'na;
"Biz Müseyleme'nin, Allah'ın rasûlü olduğuna şehadet ediyoruz!" demişlerdi. Bunun üzerine Rasulullah şöyle buyurmuştu:
"Ben Allah'a ve Rasûllerine iman ettim. Şayet ben elçileri öldüren biri olsaydım, sizi öldürürdüm!" (Abdullah b. Mesud sözüne şöyle devam etti):
"İşte ben onu bundan dolayı öldürdüm!" (Sonra) O, onların mescidine dair emir verdi de o yıkıldı.[103]

61. Andlaşma Yapılmış Kimseyi Öldürme Yasağı Hakkında

2507. "Bize Abdullah b. Yezid haber verip (dedi ki), bize Uyeyne b. Abdirrahman b. Cevşen el-Gatafani, babasından, (O da) Ebu Bekre'den (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kim andlaşma yapılmış bir kimseyi ("müâhed"i, "zimmi"yi)

haksız yere öldürürse, Allah ona Cennet'i haram kılar!"[104]

62. Düşmanlar Müslümanların Malından Bir Şey Ele Geçirince (Ne Yapılır)?

2508. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan, (O) Ebu Kılâbe'den, (O) Ebu'l-Muhelleb'den, (O da) İmran b. Husayn'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Azba' (isimli deve) Ukayloğullarından bir adamın idi. Derken (bu adam) esir edilip Azba' alındı. Sonra Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ona, (esaret altında) bağlı iken uğradı da o şöyle dedi:
"Ya Muhammed! Ne diye beni yakalıyorsunuz, hacıların (kafilelerini) geride bırakan (Azba'yı) alıyorsunuz? Halbuki ben müslüman oldum!" O zaman Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Sen bunu, kendi işine sahip iken (yani esir edilmeden önce) söyleseydin tamamen kurtulurdun!" buyurdu. Ardından Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sözüne şöyle devam etti:
"Seni müttefiklerin (olan Sakîf kabilesinin) suçundan dolayı yakalıyoruz!" Sakîf kabilesi (Hz. Peygamberle yaptıkları andlaşmayı bozmuş ve) Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Ashabından iki adamı esir etmişlerdi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (söz konusu esirin yanma), üzerinde saçaklı bir keçe bulunan bir eşek üzerinde gelmişti. Sonra (bu esir);
"Ya Muhammed! Ben gerçekten açım, beni yedir; ben hakikaten susamışım, bana su ver!" dedi. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de;
"Bunlar senin ihtiyacın, (onlar hemen görülecektir!)" buyurdu. Müteakiben bu adam (müslümanlardan) iki adama karşılık serbest bırakıldı. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de Azba'yı, kendi binmesi için -başka bir râvi; "kendi payına karşılık" demiştir- alıkoydu. Bu (deve) hacıların (kafilelerini) geçip onları geride bırakan (süratli develerden) idi. Daha sonra

müşrikler Medine'nin hayvan sürüsüne baskın yapıp, içlerinde Azba' olduğu halde onları götürdüler, müslümanlardan bir kadını[105] da esir ettiler. Onlar konakladıklarında develerini (çadırlarının) etrafında... -Ebu Muhammed (ed-Dârimî);
"O (burada, hatırlayamadığım) bir kelime söylemişti" demiştir-.[106] Derken gece olunca, onlar iyice uykuya daldırılmışlarken bu kadın kalkmış, (develerin yanına gelmiş). Fakat ellerini üzerine koyduğu her deve böğürmeye başlamış. Sonunda Azba'nın yanına gelmiş. Böylece Rasulullah'm (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) itaatkâr ve tecrübeli devesinin yanma gelmiş ve ona binmiş. Sonra Medine tarafına yönelmiş ve eğer Allah kendisini kurtarırsa onu mutlaka kurban edeceğini adamış. (İmran) sözüne şöyle devam etti: Derken o, Medine'ye gelince devesi tanındı ve;
"(Bakın), Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) devesi!" dendi. Sonra da onu Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) getirdiler. Kadın adağını bildirdi. O zaman Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Ona karşılığını ne kötü verdin. Eğer Allah kendisini kurtarırsa onu mutlaka kurban edecek! Şunu iyi bilin ki, ne Allah'a isyan hususunda, ne de insanoğlunun sahip olmadığı şeyler hususunda adanılan adağı yerine getirmek yoktur!"[107]

Açıklama

Müslümanların düşman eline geçen mallan tekrar müslümanlarm eline geçerse bunlar eski sahiplerine mi verilir, yoksa ortak ganimet mi olur? Şafii (Rahmetullahi Aleyh) ve bazı âlimler, bu gibi malları, her halükârda eski sahiplerinin alma hakkı olduğunu söylemişlerdir. Mâlik, Ahmed ve bazı hususlar hariç Ebu Hanife'ye (Rahmetullahi Aleyhim ecmain) göre ise bu mallar, asıl sahipleri tarafından, ganimet olarak dağıtılmadan önce bulunurlarsa onları alırlar, dağıtımından sonra bulurlarsa alamazlar.[108]

63. Müşriklerle Yapılan Andlaşmayı Yerine Getirme Hakkında

2509. "Bize Bişr b. Sabit haber verip (dedi ki), bize Şu'be, el-Muğire'den, (O) eş-Şabi'den, (O) Muharrer b. Ebi Hüreyre'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Hz. Ali'yi (H. 9. yılın hac mevsiminde bazı hükümleri ilan etmek göreviyle Mekke'ye) gönderdiğinde ben O'nunla beraberdim. O, sesi boğuklaşıncaya kadar şu dört şeyi bağırarak söylemişti:
"İyi bilin, gerçek şu ki, Cennet'e sadece mü'min kimse girecektir. Bu yıldan sonra hiçbir müşrik kesinlikle haccetmeyecektir. Hiçbir çıplak kimse Ka'be'yi tavaf etmeyecektir. Kiminle Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) arasında bir andlaşma varsa, (onun andlaşması müddetine kadar geçerlidir. Müddeti olmayan andlaşmanın) süresi ise dört aya kadardır. Dört (ay) geçince, artık şüphe yok ki, Allah ve Rasûlü müşriklerden uzaktır."[109]

64. Hz. Peygamberin Hudeybiye Günü Barış Yapması

2510. "Bize Muhammed b. Yusuf, İsrail'den rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bize Ebu İshak, el-Bera' b. Azib'den, O'mın şöyle i dediğini rivayet etti:"
Rasulullah (Sallallaku Aleyhi ve Sellem) (H. 6. yılın) Zilkade ayında umre yapmak (için gitmiş), fakat Mekkeliler O'nu Mekke'ye girmeye bırakmamışlardı. Sonunda onlarla (gelecek yıl gelip Mekke'de) üç gün kalmak üzere andlaşma yapmıştı. (Kâtipler);
"Bu, üzerinde Allah'ın Rasûlü Muhammed'in andlaşma yaptığı şeydir" diye yazdıklarında onlar;
"Biz bunu kabul etmiyoruz. Biz bilseydik ki, sen Allah'ın Rasûlüsün, sana hiçbir şeyi engellemezdik. Fakat sen (bize göre sadece) Abdullah'ın oğlu Muhammed'sin!" demişler, (Hz. Peygamber) de;
"Ben Allah'ın Rasûlüyüm, ben Abdullah'ın da oğluyum!" buyurmuş, sonra da Ali'ye;

"Allah'ın Rasûlü Muhammed (ifadesini) sil!" diye emretmişti. O; "hayır, vallahi, bunu asla silmem!" demiş, bunun üzerine Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), güzel yazamadığı halde, (üzerine andlaşmanın yazıldığı) sayfayı almış ve "Allah'ın Rasûlü" yerine ("Abdullah'ın oğlu Muhammed" yazmıştı. Neticede andlaşma şöyle olmuştu):
"Bu, üzerinde Abdullah'ın oğlu Muhammed'in; Mekke'ye, kınındaki kılıç dışında hiçbir silah sokmayacağına, (Mekke) ahalisinden kendisine uymak isteyecek hiç kimseyi (oradan) çıkarmayacağına, kendi Ashabından orada kalmak isteyecek hiç kimseye ise engel olmayacağına dair andlaşma yaptığı şeydir."
Daha sonra (ertesi yıl Hz. Peygamber ve Ashabı) Mekke'ye girip de (üç günlük) süre geçtiğinde (Mekke müşrikleri) Ali'ye gelip; "arkadaşına söyle, yanımızdan çıksın. Artık süre geçmiştir!" demişlerdi.[110]

Açıklama

Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) okuma-yazma biliyor muydu? Bununla ilgili bir Ayetin meali şöyledir: *"Sen daha önce ne bir kitap okumuş, ne de elinle onu yazmış değildin. Öyle olsaydı bâtıla uyanlar elbette şüphelenirlerdi!"* [111] Şu halde Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), vahyin gelmeye başlamasından önce okuma-yazma bilmediği kesindir. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Peygamberliğin ileriki yıllarında yazı yazmayı öğrenip öğrenmediği hususu ise tartışmalıdır. Alimlerin çoğu Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hayatı boyunca yazıyı öğrenmemiş olduğu görüşündedir. Ebu'l-Velid el-Bâci, yukarıdaki Hadis ile ilgili diğer nasslara dayanarak bunun aksini, yani Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) okuma-yazmayı bildiğini söylediğinde, o zamanki Endülüs âlimleri O'nu şiddetle kınayıp zındıklıkla suçlamışlardı. Ancak okuma-yazmaya işaret ve teşvik eden birçok Ayet ve Hadis vardır. Bundan dolayı Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), sonradan az da olsa okuma-yazma öğrenmiş olması mümkündür. Yukarıdaki

Hadis de bunu göstermektedir.[112]

65. Müşriklerin, Müslümanlar Tarafına Kaçan Köleleri Hakkında

2511. "Bize Abdullah b. Saîd haber verip (dedi ki), bize Ebu Halid, el-Haccac'dan, (O) el-Hakem'den, (O) Miksem'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Taif'ten iki köle (kaçıp) gelmiş, O da onları hürriyetlerine kavuşturmuştu. Bunların biri Ebu Bekre'dir.[113]

66. Kurayza Ahalisi'nin Sa'd b. Muaz'ın HükmüneRazı Olmaları

2512. "Bize Ahmed b. Abdillah rivayet edip (dedi ki), bize Leys b. Sa'd, Ebu'z-Zübeyr'den, (O da) Cabir b. Abdillah'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Ahzab (Hendek) savaşında Sa'd b. Muaz'a (ok) atılmış ve bununla kolundaki atardamarı kesilmişti. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onu ateşle dağlamış, ama eli şişmiş ve (yaranın açılmasıyla akan kan) O'nu halsiz düşürmüştü. (Hz. Peygamber) onu tekrar dağlamış, fakat eli yine şişmişti. (Sa'd) bunu görünce;
"Allah'ım! Gözümü Kurayzaoğulları'nın (cezalandırılışını görmekle) sevindirmedikçe canımı çıkarma!" demiş, bunun üzerine damarı tutulmuş ve artık bir damla (kan) bile damlatmamıştı. Nihayet onlar Sa'd'ın hükmüne razı olmuşlar, bu sebeple Sa'd bu (hakemliğe) gönderilmiş, O da (gidip) erkeklerinin öldürülmesine, müslümanların kendilerinden yararlanmaları için kadınlarının ve çocuklarının sağ bırakılmasına hükmetmişti. O zaman Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Haklarında Allah'ın hükmüne isabet ettin!" buyurmuştu. Onlar dört yüz kişi idiler. Öldürülmeleri bitirilince (Sad'ın) damarı yarılmış ve (Sa'd) ölmüştü.[114]

67. Hz. Peygamberin Mekke'den Çıkarılması

2513. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki) bana Ukayl, İbn Şihâb'dan rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana Ebu Seleme b. Abdirrahman haber verdi ki, Abdulah b. Adiyy b. Hamra' ez-Zühri şöyle dedi:"
"Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), bineğinin üzerinde olduğu halde el-Hazvera'da[115] dururken gördüm." O (Mekke'ye hitaben) şöyle buyuruyordu:
"Vallahi şüphesiz sen Allah'ın arzının en hayırlısı ve Allah'ın arzının Allah'a en sevimli olanısın. Şayet ben, (Allah'tan gelen emirle) senden çıkarılmamış olsaydım, (senden) çıkmazdım!" [116]

68. Ölülere Sövme Yasağı Hakkında

2514. "Bize Saîd ibnu'r-Rebi' rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Süleyman'dan, (O da) Mücahid'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Hz. Aişe dedi ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Ölülere sövmeyin! Çünkü onlar önden gönderdikleri şeylere (amellerine) ulaşmışlardır!"[117]

Açıklama

Bu Hadis ölülere sövmenin, yani onlar hakkında kötü söz söylemenin yasak olduğunu göstermektedir. Çünkü onlar, dünya hayatlarında yapmış oldukları amellere kavuşmuşlardır. Artık onların karşılığını Allah Azze ve Celle verecektir. Bu sebeple onlar hakkında kötü söz söylemenin bir faydası yoktur. Aksine bunun, söven kimseye, çirkin ve gereksiz şeylerle meşgul olması yönünden zararı vardır. Ölüler hakkındaki bu umumi hükümle beraber, ilgili diğer Hadislerin gösterdiği gibi, meşru bir yarar söz konusu olduğunda onlar hakkında kötü söz söylemekte de bir mahzur yoktur. Buna göre, bıraktıkları zararlı etkileri önlemek, gerekli olan bir gerçeğin orsaya çıkmasını

sağlamak gibi gayelerle ölüler hakkında kötü söz söylenebilir. Şüphe yok ki, Allah Azze ve Celle herkesin niyetim bilir ve O, herkese yaptığı işinin karşılığını niyetine göre verecektir.[118]

69. (Mekke'nin) Fethinden Sonra Hicret Etmek Yoktur

2515. "Bize Ubeydullah b. Musa, İsrail'den, (O) Mansur'dan, (O) Mücahid'den, (O) Tâvûs'tan, (O da) İbni Abbas'tan (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Mekke'nin fethedildiği gün Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Bu fetihten sonra (Medine'ye) hicret etmek yoktur! Fakat cihad ve (iyi bir) niyetle (herhangi bir yere göç etmek) vardır. Savaşa çıkmanız istendiğinde ise savaşa çıkın!"[119]

Açıklama

Mekke'nin fethinden (Hicri 20 Ramazan, 8. yıl) önce Medine'ye hicret etmek farz idi. Çünkü sayıları az olan müslümanların bir yerde toplanıp bir topluluk ve maddi güç oluşturmaları gerekiyordu. Mekke'nin fethinden sonra buna gerek kalmadığı için, Medine'ye hicret etme farzı da kaldırılmıştı. Dinini koruma imkânının kalmaması veya ilim tahsili gibi meşru bir maksatla, bulunulan yeri bırakıp başka bir yere göç (hicret) etmek ise caizdir. Ancak bu caizlik; yerini yurdunu, bir İslam beldesinin, kafirlerin eline geçmesini sonuçlandıracak şekilde bırakıp göç etmenin mahzursuz, mesuliyetsiz olduğu manasına değildir. Yukarıdaki Hadiste, söz konusu caizliğe bir işaret olarak anlaşılan "niyet" kelimesinden önce "cihad"ın zikredilmiş olması manidardır. Bu demektir ki, cihad yapılacak, hiçbir imkân kalmayınca son çare olarak iyi bir "niyet'le göç etme düşünülecektir.[120]

70. Şüphesiz Hicret Kesilmeyecektir

2516. “Bize el-Hakem b. Nafi', Hariz b. Osman'dan, (O) İbn Ebi Avf tan -ki O, Abdurrahman'dır-, (O da) İbn Ebi Hind el-Beceli'den -ki bu, selef-i (salihinden) idi-, (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Muaviye'nin yanında, O tahtının üzerinde oturuyorken hicret etme konusunu görüştüler de O (yani Muaviye) şöyle dedi: Ben Hz. Peygamber'i (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:
"Tevbe (imkânı) kesilmedikçe hicret kesilmeyecektir! -(Bunu) üç (kere buyurmuştu).- Tevbe (imkânı) ise, güneş batış yerinden doğuncaya kadar kesilmeyecektir."[121]

71. Hicret Olmasaydı Ensar'dan Bir Kişi Olurdum

2517. “Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Amr, Ebu Seleme'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Hicretin (fazileti) olmasaydı Ensar'dan bir kişi olmak (isterdim!)"[122]

72. Başkan Olma Hususunda Sert Davranma

2518. “Bize Haccâc b. Mihhâl haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Yahya b. Saîd'den, (O) Saîd b. Yesâr'dan, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki,”
Nebiyyullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"*On kişinin başkanı hiç kimse yoktur ki, Kıyamet günü (hesap yerine, ortaya çıkacak) hakikat ister onu serbest bıraksın, ister hapsetsin, elleri boynuna bağlanmış olarak getirilmiş olmasın!*"
[123]

73. Haksızlık Etme Yasağı Hakkında

2519. “Bize Ebu'l-Velid haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bana Amr haber verip dedi ki; ben Abdullah

ibnu'l-Haris'i, Ebu Kesir'den (naklen) rivayet ederken işittim, O demiş ki, ben Abdullah b. Amr'ı, Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) rivayet ederken işittim ki,"
O şöyle buyurmuş:
"Haksızlık etmekten sakının! Çünkü haksızlık etmek, Kıyamet günü karanlıklara, (zorluk ve işkencelere sebep olur)."[124]

74. Allah, Bu Dini Günahkârla da Güçlendirir

2520. "Bize el-Hakem b. Nafi' haber verip (dedi ki), bize Şuayb, ez-Zühri'den haber verdi (ki, O şöyle demiş): Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb haber verdi ki, Ebu Hureyre şöyle demiş:"
Gerçekten Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Şüphe yok ki, Allah bu dini günahkâr adamla da güçlendirir!" ***[125]***

75. Bu Ümmetin Fırkalara Ayrılması Hakkında

2521. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki), bize Safvân rivayet edip (dedi ki), bana Ezher b. Abdillah el-Harazi, Ebu Amir Abdullah b. Luhayy el-Hevzeni'den, (O da) Muaviye b. Ebi Süfyan'dan (naklen) rivayet etti ki;"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün) içimizde ayağa kalkıp şöyle buyurdu:
"Şunu iyi bilin, muhakkak ki sizden önceki ehl-i kitab yetmiş iki dini topluluğa ayrıldılar. Şüphesiz bu ümmet ise yetmiş üç (dini topluluğa) ayrılacaktır. (Bunlardan) yetmiş ikisi Cehennem'de, biri Cennet'te olacaktır!"[126]
Abdullah (ed-Dârimî) dedi ki:
"(Ezher b. Abdillah'ın mensup olduğu) el-Heraz, Yemen ahalisinden bir kabiledir."

Açıklama

İçlerinde yedi, altmış, yetmiş gibi sayılar geçen pek çok Hadiste

olduğu gibi, bu Hadiste de söz konusu sayılar zahiri manalarıyla anlaşılabilecekleri gibi, birçokluk ifadesi olarak da anlaşılabilirler. Bazı âlimler bu sayıları zahiri manalarıyla anlayıp müslümanlar arasında yetmiş üç fırka tespit etme yoluna gitmişlerdir. Ancak bu Hadisteki sayıların birçokluk ifadesi olarak kullanılmış olması da kuvvetle muhtemeldir. Buna göre, bozulmamış, özlerinde düşünce özgürlüğü bulunan önceki ilahi din mensupları arasında birçok farklı görüş ve topluluk ortaya çıkmıştı. Son ilahi din olan müslümanlıkta ise düşünce özgürlüğü daha da genişletildiği için, müslümanlar arasında bu topluluklar, önceki din mensuplarındakinden daha fazla olacaktır. Bununla beraber, hakikat esasen tek olduğu için, bu farklı görüş sahibi topluluklardan yalnız bir tanesi doğruya isabet etmiş olacaktır. [127]

76. İtaat Etmenin Ve Cemaate Bağlılığın Gerekliliği Hakkında

2522. “Bize Haccâc b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, el-Ca'd Ebu Osman'dan rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bize Ebu Reca1 el-Utaridi rivayet edip şöyle dedi: Ben İbn Abbas'ı, Hz. Peygamber'den (Sallaliahu Aleyhi ve Sellem) rivayet ederken işittim ki,” O şöyle buyurmuş:
"Kim başkanından hoşlanmadığı bir şey görürse sabretsin! Çünkü gerçek şu ki, cemaatten bir karış ayrılan ve öylece ölen hiç kimse yoktur ki, cahiliye ölümü gibi ölmüş olmasın!"[128]

77. Kim Bize Karşı Silah Taşırsa Bizden Değildir

2523. “Bize Ebu'l Velid haber verip (dedi ki), bize İkrime b. Ammâr rivayet edip (dedi ki), bize İyâs b. Seleme, babasından, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle buyurdu:
"Kim bize karşı silah çekerse bizden değildir!"[129]

78. Başkanlık Kureyş’te (Olacaktır)

2524. "Bize el-Hakem b. Nafî', Şuayb b. Ebi Hamza'dan, (O da) ez-Zühri'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Muhammed b. Cübeyr b. Mut'im, Muaviye'den rivayet ediyordu ki,"
O; kendisi, Kureyş'ten bir elçi heyeti içinde yanındayken şöyle demiş:
"Ben gerçekten Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
"Muhakkak ki bu (devlet başkanlığı) işi, dini ayakta tuttukları sürece, kendileriyle düşmanlaşacak herkesi Allah'ın yüzükoyun (Cehennem'e) düşüreceği Kureyş'te (olacaktır!)"[130]

Açıklama

Âlimlerin cumhuru bu Hadis ve ilgili diğer Hadislere dayanarak devlet başkanının (Halifenin) Kureyş'li olmasının şart olduğunu söylemişlerdir. Hatta bunda icma olduğu da iddia edilmiştir. Bununla beraber Hz. Ömer'den (Radıyallahu Anh) gelen bazı haberlerden O'nun, Kureyş'li olmayan kimsenin de Halife olabileceği görüşünde olduğu anlaşılmaktadır. Bazı rivayetlere göre Ebu Hanife ile Ebu Yusuf (Rahmetullahi Aleyhim ecmain) da, devlet başkanlığı için Kureyş'li olmanın şart olmadığı görüşünde idiler. Bu görüş, söz konusu sahih Hadislere aykırı değildir. Bu Hadisler; Kureyş'in, dini ayakta tuttukları, yani dinin hükümlerine uydukları sürece Halife olacakları vakıasını haber veren Hadisler olarak da anlaşılabilir.[131]

79. Kureyş'in Üstünlüğü Hakkında

2525. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) Sa'd b. İbrahim'den, (O) Abdurrahman b. Hürmüz el-A'rec'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kureyş, Ensar, Muzeyne, Cuheyne, Eşlem, Ğıfar ve Eşca'; bunların Allah ve Rasûlunden başka dostları yoktur!"[132]

2526. “Bize Haccâc b. Mihhâl rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Ali b. Zeyd'den, (O) Ab dur rahman b. Ebi Bekre'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki,”
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Ne dersiniz, eğer Eşlem ve Gıfar, iki müttefik olan Esed ve Gatafan'dan daha hayırlı iseler, bunların kaybettiklerine inanır mısınız?" (Sahabe-i Kiram)
"Evet!" dediler. (Hz. Peygamber de);
"İşte onlar gerçekten bunlardan daha hayırlıdır!" buyurdu. (Daha sonra Hz. Peygamber), sesini yükselterek; *"Peki ne dersiniz, eğer Muzeyne ve Cuheyne, Temim ve Amir b. Sa'sa'a'dan daha hayırlı iseler, bunların kaybettiklerine inanır mısınız?"* buyurdu. (Sahabe-i Kiram yine);
"evet!" dediler. (Hz. Peygamber de);
"İşte onlar gerçekten bunlardan daha hayırlıdır" buyurdu.[133]

Açıklama

Bu Hadislerde isimleri geçen kabilelerin üstünlükleri, onların daha çabuk müslüman olmaları ve müslümanlığa yaptıkları hizmetler sebebiyledir. Onlar cahiliye döneminde güç ve mevki bakımından zikri geçen diğerlerinden daha aşağıda iken, daha erken ve kolay müslüman olduklarından şeref ve üstünlük kendilerine geçmişti. Bununla beraber bu üstünlükleri fert fert değil, geneli ve çoğunluğu itibariyledir. Bilindiği gibi müslümanlıkta üstünlük ölçüsü "takva" dır.[134]

80. Eşlem Ve Ğıfar'ın Üstünlüğü

2527. “Bize Abdullah b. Mesleme rivayet edip (dedi ki), bize Süleyman -ki O, İbnu'l-Muğire'dir-, Humeyd b. Hilâl'den, (O) Abdullah ibnu's-Samit'ten, (O da) Ebu Zerr'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Allah Ğıfar'ı bağışlasın! Allah Eslem'e ise barışıklık ve huzur versin!"[135]

2528. “Bize el-Hakem ibnu'l-Mübarek haber verip (dedi ki), bize Abdulaziz, Musa b. Ukbe'den, O Abdullah b. Dinar'dan, (O da) ibn. Ömer'den naklen rivayet etti ki,”
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Allah Ğıfar'ı bağışlasın! Allah Eslem'e ise barışıklık ve huzur versin! Usayye ise Allah Rasûlü'ne başkaldırmıştır!"[136]

Açıklama

Ğıfar kabilesi, cahiliyye döneminde yağmacılık ve eşkiyalıkla geçinirdi. Ama onların çoğu müslümanlığı duyduklarında kolaylıkla ve hemen müslüman olmuşlardı. Eşlem kabilesi ise Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile barış yapmışlardı. Usayya kabilesine gelince, onlar vefasızlık gösterip Hz. Peygamberle yaptıkları barışı bozmuşlardı. Yukarıdaki Hadislerde Gıfar ve Eşlem kabileleri ile ilgili cümleleri de haber olarak; "...bağışlamıştır!", "...vermiştir!" şeklinde anlamak mümkündür.[137]

81. İslam'da (Haksız Ve Geçersiz) Andlaşma Yapmak Yoktur!

2529. “Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Şerik, Simâk'tan, (O) İkrime'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen)... Şerik'e denilmiş ki,
"(O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) mi?" O da;
"Evet!" demiş-, rivayet etti ki, (O şöyle buyurmuş):
"İslam'da (haksız ve geçersiz) andlaşma yapmak yoktur! Cahiliyyede yapılmış olan (haklı ve geçerli) andlaşmanın ise İslam sadece sağlamlığını ve ciddiyetini artırır!"[138]

82. "Bir Topluluğun Azadlısı ("Mevlâ"sı) Ve Kız Kardeşlerinin Oğlu Onlardandır"

2530. “Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Şu'be

rivayet edip şöyle dedi:”
Ben Muaviye b. Kurreye; "Enes zikreder miydi ki; Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), en-Numan b. Mukarrin'e;
"Bir topluluğun kız kardeşlerinin oğlu, onlardandır" buyurmuştu?" diye sordum; O da;
"Evet!" dedi.[139]

Açıklama

Hanefilerle İmam Ahmed (Rahmetullahi Aleyh) ve diğer bazı âlimler bu Hadise dayanarak ölünün erkek akrabası ("asabe"si) bulunmazsa ana tarafından akrabasının ("zevi'l-erham"ın) ona mirasçı olacağını söylemişlerdir. İmam Mâlik (Rahmetullahi Aleyh) ve İmam Şafii (Rahmetullahi Aleyh) ise zevil-erhamın, asabeden mirasçı bulunmadığında mirasçı olamayacakları görüşündedirler. Onlara göre yukarıdaki Hadis mirasla alâkalı olmayıp, mezkur kimseler arasındaki bağı ve yakınlığı ifade etmektedir. Dârimî de bu Hadisi Siyer bölümünde zikrettiğine göre, herhalde bu görüşte idi.[140]

2531. “Bize Saîd ibnu'l-Muğîre rivayet edip (dedi ki), bize İsa b. Yunus, Kesir b. Abdillah'tan, (O) babasından), (O da) dedesinden (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Bir topluluğun azâdlısı ("mevlâ"sı) onlardandır. Bir topluluğun andlaşmalısı ("halif'i) onlardandır. Bir topluluğun kız kardeşlerinin oğlu da onlardandır!"[141]

83. Kendisini, Âzâd Edenleri Olan Efendilerinden Başkasına Ait Gösteren Kimse Hakkında

2532. “Bize Müslim b. İbrahim rivayet edip (dedi ki), bize Hişam ed-Destuvâî rivayet edip (dedi ki), bize Katâde, Şehr b. Havşeb'den, (O) Abdurrahman b. Ganm'dan, (O da) Amr b. Harice'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:

“Ben Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) devesinin yanındaydım da O'nu şöyle buyururken işitmiştim:”

"Kim babasını ve kendisini âzâd etmiş olan efendilerini bile bile terk ederek babasından başkasına neseb iddia ederse veya kendisini, âzâd edenleri olan efendilerinden başkasına ait gösterirse, Allah'ın, Meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun! Ondan ne tevbe, ne de fidye kabul olunur!"[142]

2533. “Bize Saîd b. Amir, Şu'be'den, (O) Asım'dan, (O) Ebu Osman'dan, (O da) Sa'd ile Ebu Bekre'den (naklen) haber verdi ki, onlar rivayet etmişler ki,”

Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:

"Kim babasından başkasına, onun kendi babası olduğunu bildiği halde neseb iddia ederse, ona Cennet haram olur!"[143]

---

[1] Ebu Davud, Cihad, 84(3/35); Tirmizi, Buyu', 6(3/517); İbn Mace, Ticaret, 41(2/752); Tayâlisî, s. 175. Müsned, 3/416, 417, 432, 4/384, 390, 91., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/264

[2] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/264-265

[3] Buhari, Cihad, 103(4/6); Ebu Davud, Cihad, 83(3/35); Müsned, 3/456, 6/390., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/265

[4] Tirmizi, Birr, 28(4/333); Müsned, 2/168; Müstedrek, 1/443, 2/101, 4/164., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/266

[5] Ebu Davud, Cihad, 88<3/36);Tirmizi, Siyer, 7(4/125); Müsned, 1/294, 299; Müstedrek 1/443, 2/101., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/267

[6] Bkz.İhyâ, 2/251.

[7] Bkz. Tevbe: 9/25., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları,

Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/266/267-268

[8] Ebu Davud, Cihad, 89(3/37). Bkz. 2447. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/268

[9] Musannaf, 5/250; Beyhaki, 9/153; Firdevs, 5/44, Bkz. Musannaf, 5/248., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/269

[10] Müsned, 4/332-333, 6/16., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/269-270

[11] Müslim, Cihad, 3(3/1357); Ebu Davud, Cihad, 89(3/37); Tirmizi, Siyer, 48(4/162); İbn Mace, Cihad, 38(2/953); Müsned, 5/358. Bkz. 2444. Hadis.

[12] Bu rivayet bu şekliyle muallak görünüyorsa da, bir önceki Hadisin senediyle muttasıldır. Bu rivayet için, bir önceki Hadisin Müslim, Ebu Davud ve İbn Mace'deki yerlerine bkz. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/271-172

[13] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/272-273

[14] Müsned, 1/231,236; Mecmâu'z-Zevâid, 5/304 (Ebu Yala ve Taberani'den); Müstedrek, 1/15.

[15] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/273

[16] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/270-274

[17] Buhari, Cihad, 102(4/5); Müslim, Salât, 9(1/288); Ebu Davud, Cihad, 98(3/43); Tirmizi, Siyer, 48(4/163); Müsned, 3/132,159, 229., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/275

[18] Nesai, Tahrim, 1(7/74-75); İbn Mace, Fiten 1(2/1295); Müsned, 4/8; Tayâlisî, s. 151.

[19] Söz konusu Ebu Mes'ud'un kim olduğunu ve onu Hz. Peygamber'le fısıldaşan adamın mı, yoksa öldürülmekten vazgeçilen adamın mı öldürdüğünü tesp6it edemedik. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/27

[20] Bu konuda bkz. Fethu'1-Bâri, 1/141; İslam Hukukunda Ülke Kavramı, s. 50 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/275-277

[21] Bkz. 2203. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/277-278

[22] Mute savaşına (h. Cumade'1-Ula, 8. yıl) giden orduya, içinde, birinin ölümünden sonra diğeri görev yapacak olan birçok komutan bulunduğu için "ceyşu'l-umera' = komutanlar ordusu" denilmiştir. Hayber savaşına (h. Muharrem, 7. yıl) giden orduya da "komutanlar ordusu" denmiştir. Çünkü onda da sırasıyla birçok kimse komutanlık yapmıştı. Yukarıdaki Hadiste, Musned'deki rivayetten anlaşıldığına göre, Mute savaşına giden ordu kastedilmiştir.

[23] Ebu Davud, Salât, 11(1/120); Müsned, 5/299, 300., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/279

[24] Bkz. Müslim, Fiten, 120(4/2264); Nesai, Bey'at, 25(7/137); İbn Mace, Fiten, 9(2/1306).

[25] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/278-279

[26] İbn Mace, Edeb, 37(2/1233); Müsned, 5/274., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/279-280

[27] Buhari, Cihad, 103(4/6); Müslim, Tevbe 54(4/2128); Ebu Davud, Cihad, 99(3/43); Müsned, 3/456, 457; 6/387., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/280

[28] Ebu Davud, Cihad, 77(3/33), 100(43-44); Müsned, 4/46. Zikredilen bu yerlerde Hadisin sadece parola ile ilgili kısmı vardır. Hadisin birinci kısmı için bkz. Buhari, Cihad, 173(4/31); Müslim, Cihad, 45(3/1375); İbn Mace, Cihad, 29(2/946); Müsned, 4/45,46., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/280-281

[29] Ebu Davud, Edeb, 155(4/359); Müsned, 5/286; Tayâlisî, s. 185-196., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/281-282

[30] Buhari, İman, l(l/10); Müslim, Hudud, 41(3/1333); Nesai, Bey'at, 38(7/144); Tirmizi, Hudud, 12(4/45); Müsned, 5/314, 323., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/283

[31] Fethu'1-Bâri, 1/126-128.

[32] Bkz. Mümtehine: 60/12.

[33] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/282/283-284

[34] "Semura", çölde yetişen bir ağaçtır. Bunun mugaylan cinsinden olduğu söylenir.

Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/285

[35] Müslim, İmaret, 67(3/1483); Nesai, Bey'at, 7(7/127); Tirmizi, Siyer, 34(4/149, 150); Müsned, 3/355, 381, 396.

[36] Bkz. Fetih: 48/18.

[37] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/284/285-286

[38] Buharı, Cihad, 34(3/213); Müslim, Cihad, 125(3/1430); Tayâlisî, s. 97; Müsned, 4/282, 285, 291., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/286-287

[39] Bkz. 1944. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/287-288

[40] Bkz. Al-i İmran: 3/97.

[41] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/287-288

[42] Ebu Davud, Cihad, 70(3/30); Nesai, Zinet, 121(8/194); Tirmizi, Cihad, 16(4/201).

[43] Bu rivayet İçin önceki Hadisin kaynaklarına bakınız. Said, Tabiundandır. Dolayısıyla O'nun bu rivayeti mürseldir. Ancak, Darimi'nin açıklamasına göre, Hadisin bu mursel şekli, Enes'e nisbet edilen rivayetten daha makbuldür. Bu durumda Enes'ten gelen rivayet "şazz" ismini alır.

[44] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/289

[45] Buhari, Cihad, 185(4/35); Ebu Davud, Cihad, 130(3/63); Tirmizi, Siyer 3(4/121)- Müsned, 4/29., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/290

[46] Buhari, Cihad, 154(4/23); Müslim, Cihad, 31(3/1366); Ebu Davud, Cihad, 90(3/38); Tirmizi, Siyer, 4(4/122); İbn Mace, Cihad, 31(2/948); Müsned, 2/8, 52, 80., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/29291

[47] Bkz. Haşr: 59/5.

[48] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/290-291

[49] Buhari, Cihad, 149(4/21); Ebu Davud, Cihad, 120(3/55); Tirmizi, Siyer, 20(4/137-138); Müsned, 2/307, 338, 453., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman

ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/292

[50] Buhari, Cihad, 148(4/21); Müslim, Cihad, 25(3/1364); Ebu Davud, Cihad, 119(3/53); Tirmizi, Siyer, 19(4/136); İbn Mace, Cihad, 30(2/947); Muvatta, Cihad, 9(2/447); Müsned, 2/22, 23, 76., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/293

[51] Müsned, 3/435, 4/24; Müstedrek, 2/123; Mecmâu'z-Zevâid, 5/316 (Ahmed ve Taberani'den). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/292/293-294

[52] Ebu Davud, Hudud, 17(4/141); Tirmizi, Siyer, 29(4/145); İbn Mace, Hudud, 4(2/849); Müsned, 4/310, 5/312; Müstedrek, 2/123, 3/35.

[53] Bkz. Tevrat, Tesniye Bölümü, 20/13-14., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/294

[54] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/294-295

[55] Buhari, Cihad, 171(4/30); Müsned, 4/394, 406., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/295-296

[56] Müslim, Nezr, 8(3/1262); Tirmizi, Siyer, 18(4/135); Müsned, 4/427,432. Bkz. H: 2508., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/296

[57] Ebu Davud, Salât, 24(1/132, Muhtasaran); Tayâlisî, s. 64. Müsned, 5/145, 148, 161. Bkz. 1396. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/297

[58] Müsned, 1/427, 456- Huneyn savaşı hicri 8. yılın 6. Şevvalinde yapılmış, bu savaş ile devamında yapılan Evtas savaşından elde edilen ganimetler, Mekke'ye 10 km kadar bir mesafede bulunan el-Cirane (buraya el-Ciirrane de denir) mevkiinde dağıtılmıştı. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/298

[59] Abdullah açıklamasına göre hadisin bu senedi muttasıl değildir.

[60] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/299

[61] Müsned, 4/348; Müstedrek, 2/134; Mecmâuz-Zevâid, 5/337, 341 (Ahmed Taberanİ Ebu Ya'la'dan)

[62] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul,

1996: 5/298-300

[63] Bkz. Enfal: 8/41.

[64] Müslim, Cihad, 140(3/1446); Ebu Davud, Haraç, 20(3/146); Nesai, Fey', 1(7/117); Müsned, 1/224, 248, 294., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/300-301

[65] Buhari, Meğazi, 38(5/79); Müslim, Cihad, 57(3/1383); Ebu Davud, Cihad, 152(3/75); Tirmizi, Siyer, 6(4/124); İbn Mace, Cihad, 36(2/952); Müsned, 2/2, 62,143., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/301

[66] Müsned, 2/80., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/300-301

[67] Müsned, 2/535; Tayâlisî, s. 324. Seneddeki Ali b. Zeyd, hafızası sayıf (seyyiul-hıfz) bir ravidir. Bu sebeple Hadis zayıftır. (Bkz. Mecmâu'z-Zevâid, 6/155). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/302

[68] Ebu Davud, Cihad, 150(3/75); Tirmizi, Siyer, 9(4/127); İbn Mace, Cihad, 37(2/952); Müsned, 5/223; Tayâlisî, s. 169; Müstedrek, 2/131., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/303

[69] Mecmâu'z-Zevâid, 4/101 (Taberani'nin büyük Me'cem'inden). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/303-304

[70] Ebu Davud, Nikah, 45(2/248); Tirmizi, Nikah, 35(3/437); Müsned, 4/108,109. Bkz. 2491. Hadis. Cerbe, Kuzey Afrika'da Tunus'un güneyinde Kabes körfezinde anakaraya çok yakın bir adadır. Bu Hadiste söz konusu edilen köy, bu adadaki yerleşim yeri olmalıdır. Bu ada h. 47. yılda fethedilmiş ve cizyeye başlanmıştı. Yakut el-Hamevi bu Hadisin değişik rivayetlerinde bu köyün isminin Cerebb, Cerebbe, Cerbe ve Cirbe gibi farklı şekillerde geçtiğini kaydederler. İbnu'1-Esir de bu köyün ismini Cerebbe olarak verir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/304-305

[71] Müslim, Nikah, 139(2/1065-1066); Ebu Davud, Nikah, 45(2/247); Müsned, 5/195, 6/446; Tayâlisi, s. 131., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/305-306

[72] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/305-306

[73] Tirmizi, Siyer, 17(4/134); Müsned, 5/413, 414. Müstedrek, 2/55., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996:

5/307

[74] Ebu Davud, imaret, 36(3/175-176); Müsned, 4/310. Bkz. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/307-308

[75] Buhari, Humus, 15(4/55); Müslim, Cihad, 36(3/1368); Ebu Davud, Cihad, 155(3/78-79); Muvatta, Cihad, 15(2/450); Müsned, 2/10, 62,156. Sözkonusu sefer h. 8. yılda Necd tarafina yapılmıştı. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/309

[76] Tirmizi, Siyer, 12(4/130); İbn Mace, Cihad, 35(2/951); Müsned, 5/320, 324., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/310

[77] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/309/310-311

[78] Ebu Davud, Cihad, 155(3/79-80); îbn Mace, Cihad, 35(2/951); Müsned, 4/159,160; Müstedrek, 2/133., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/311

[79] Ebu Davud Cihad 145(3/71); Müsned, 3/114, 123,190; Müstedrek 3/353. Bu Hadis Huneyn savaşı esnasında varıd olmuş, Ebu Katade de bu savaşta 20 kâfir öldürmüştü. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/312

[80] Buharı, Humus 18(4/57); Müslim, Cihad, 41(3/1370); Ebu Davud Cihad, 145(3/70); Tirmizi, Siyer, 13(4/131); İbn Mace, Cihad 29(2/946); Muvatta Cihad, 18(2/454); Müsned, 5/296, 306, 307., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/311-312

[81] Müsned, 5/324; Müstedrek, 3/49; Mecmâu'z-Zevâid, 6/92 (Ahmed ve Taberani'den). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/313

[82] İbn Mace, Cihad, 34(2/950); Müsned, 5/316, 318, 326., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/313-314

[83] Ebu Davud, Cihad, 139(3/67); Müsned, 4/108,109. Bkz. 2480. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/314-315

[84] Müslim, İman, 192(1/107); Tirmizi, Siyer, 21(4/139); Müsned, 1/30, 47., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996:

5/315-316

[85] Ebu Davud, Cihad, 143(3/69); Tirmizi, Hudud, 28(4/61); Müsned, 1/22; Müstedrek, 2/ 128. Bu Hadis zayıftır. Salih b. Muhammed "munkeru'l-Hadis" bir ravidir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/316-317

[86] Mecmâu'z-Zevâid, 5/339. Bu Hadisin ravilerinden Kesir b. Abdillah zayıf bir ravidir. Bazı alimler onun yalancı olduğunu da söylemişlerdir.

[87] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/317-318

[88] Davud, Hudud, 18(4/142); Nesai, Sarık, 16(8/84); Tirmizi, Hudud, 20(4/53); Müsned, 4/181., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/318

[89] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/318-319

[90] Buhari, Ahkam, 24(8/114-115), Ayrıca bkz. 1676. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/319-320

[91] Ebu Davud, Libas, 6(4/44); Müsned, 4/221. Zû Yezen, Yemen'in ana kabilelerinden olan Hımyer'in bir boyudur. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/321

[92] Buhari, Zekat, 54(2/132); Müslim, Fedail, 11(4/1785); Ebu Davud, İmaret 37(3/179);Müsned, 5/425., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/321-322

[93] İbn Mace, Cihad, 27(2/945). Ayrıca bundan sonraki Hadise de bkz. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/322

[94] Müslim, Cihad 150(3/1449); Ebu Davud, Cihad, 151(3/75); Tirmizi, Siyer, 10(4/126); Müsned, 6/68,149., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/322-323

[95] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/32323

[96] Müsned, 1/195,196; Tayâlisî, s. 31, Mecmâu'z-Zevâid, 5/325 (Ahmed ve Ebu Ya'la'dan). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/323-324

[97] Buhari, Zebaih, 10(6/221); Müslim, Sayd 8(3/1532); Ebu Davud, Et'ıme, 45(3/363); Tirmizi, Siyer. 11(4/129); İbn Mace, Sayd, 3(2/1069-1070); Müsned, 4/193-195., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/324-325

[98] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/324-325

[99] Buhari, Humus, 22(4/61); Müslim, Cihad, 72-73(3/1393); Ebu Davud, Cihad, 135(3/65); Nesai, Dahâyâ, 38(7/209; Müsned, 4/86, 5/55; Tayâlisî, s. 123.

[100] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/325-326

[101] Buhari, Cizye, 1(4/62); Ebu Davud, îmaret, 31(3/168); Tirmizi, Siyer, 31(4/147); Müsned, 1/191,194., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/326-327

[102] Buhari, Cizye, 9(4/67); Müsned, 6/343, 423, 425. Ayrıç Bkz. 1461. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/327

[103] Ebu Davud, Cihad, 163(3/84/); Müsned, 1/390, 396, 404; Mecmâu'z-Zevmd, 5/314., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/328-329

[104] Ebu Davud, Cihad, 162(3/83); Nesai, Kasame, 12(8/22); Müsned, 5/36, 38, 50; Tayalisi, 118; Müstedrek, 2/142., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/329

[105] Bu kadının, Ebu Zerr'in hanımı olduğu söylenir. O, muhtemelen, hayvanların çobanı idi.

[106] Bu kelime, diğer rivayetlerden anlaşıldığına göre; "...istirahat ettirirlerdi." şeklindedir.

[107] Müslim, Nezr, 8(3/1262-1263); Ebu Davud, Eyman, 28(3/239-240); Müsned, 4/ 430,432,433. Ayrıca bkz. 2342. ve 2469. Hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/331-332

[108] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/330-332

[109] Bkz. 1437. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/332-333

[110] Buhari, Sulh, 6(3/168); Müslim, Cihad, 90(3/1409); Ebu Davud, Menasik,

33(2/167); Tirmizi, Hac, 94(3/275); Müsned, 4/289, 291, 298; Mecmuatu'l-Vesaik, madde 11, s. 58. Bkz. 2457. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/334-335

[111] Ankebut: 29/48.

[112] Bu konuda bkz. Fethu'1-Bâri, 16/88; Hemmam İbn Munebbih'in Sahifesi, paragraf 13'ten, 15'e kadar; Peygamberimizin Okuma-Yazma Seferberliği, s. 60 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/333-335

[113] Müsned, 1/243,248; Mecmâu'z-Zevâid, 4/245 (Ahmed ve Taberani'den). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/336

[114] Tirmizi, Siyer, 29(4/144-145); Müsned, 3/312, 350. Bkz. 2467. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/336-337

[115] El-Hazvera, Mekke'de bir yerdir.

[116] Tirmizi, Menakıb, 69(5/722); İbn Mace, Menasik, 103(2/1037); Müsned, 4/305., . Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/337-338

[117] Buhari, Cenâiz, 97(2/108); Nesai, Cenâiz, 52(4/43); Müsned, 6/180., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/338-339

[118] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/338-339

[119] Buhari, Cihad, 1(3/200); Müslim, Cihad, 85(3/1487); Ebu Davud, Cihad, 2(3/3-4); Nesai, Bey'at, 15(7/131); Tirmizi, Siyer, 33(4/148-149); İbn Mace, Cihad, 9(2/926, sadece son cümle); Müsned, 1/226, 266, 355., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/340

[120] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/339-340

[121] Ebu Davud, Cihad, 2(3/3); Müsned, 4/99., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/341

[122] Buhari, Menakıbu'l-Ensar, 2(4/222); Müsned, 2/315,410, 501., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/341-342

[123] Müsned, 2/431; Mecmâu'z-Zevâid, 5/205 (Ahmed, Bezzar ve Taberani'den); Firdevs, 4/40., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/342

[124] Müsned, 2/159,191,195; Tayâlisî, s. 300; Müstedrek, 1/11., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/343

[125] Buhari, Cihad, 182(4/34); Müslim, İman, 178(1/105-106); Müsned 2/309., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/343-344

[126] Ebu Davud, Sünnet, 1(4/198). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/344-345

[127] Bu konuda bkz. Mezhebler Arasındaki Farklar, çevirenin önsüzü, XIX. vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/344-345

[128] Buhari, Fiten, 2(8/87), Ahkam, 4(8/105); Müslim, İmaret, 55(3/1477); Müsned, 1/275, 297, 310., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/345-346

[129] Müslim, İman, 162(1/98; Müsned, 4/46, 54., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/346

[130] Buhari, Merakıb, 2(4/155), Ahkam, 2(8/105); Müsned, 4/94., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/347

[131] Bkz. Fethu'I-Bâri, 27/138; Feyzu'1-Bari, 4/498., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/347-348

[132] Buhari, Menakıb, 2(4/155); Müslim, Fedailu's-Sahabe, 189(4/1954); Müsned, 2/388, 467, 481., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/348

[133] Buhari, Merakıb, 6(4/157-158); Müslim, Fedailu's-Sahabe, 195(4/1956); Müsned, 5/36, 39, 51., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/349

[134] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/348-349

[135] Müslim, Fedâilu's-Sahabe, 182(4/1952); Müsned, 5/175,177., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi

Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/350

[136] Buhari, Menakıb, 6(4/157); Müslim, Fedailu's-Sahabe, 187(4/1953); Tirmizi, Menakıb, 73(5/729); Müsned, 2/20, 50, 60., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/350

[137] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/350-351

[138] Müsned, 1/317, 329; Mecmâu'z-Zevâid, 7/173 (Ebu Yala ve Ahmed'den) Şahidleri için bkz. Müslim, Fedailu's-Sahabe, 206(4/1961); Tirmizi, Siyer, 30(4/146). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/351-352

[139] Buhari, Merakıb, 14(4/158); Müslim, Zekat, 133(2/735); Tirmizi, Menakıb, 66(5/713); Müsned, 3/119, 172, 222; Nesai, Zekat, 96(5/80). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/352

[140] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/352-353

[141] Mecmâu'z-Zevâid, 5/194 (Taberani'den). Seneddeki Kesir b. Abdillah zayıf bir ravidir. Onun yalancı olduğunu söyleyen alimler de vardır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/353

[142] Tirmizi, Vesaya, 5(4/434); İbn Mace, Vesaya, 6(2/905); Müsned, 14(186, 187, 238. Bkz. 3263. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/354

[143] Buhari, Feraiz, 29(8/12); Müslim, İman, 114-115(1/80); Ebu Davud, Edeb, 110(4/330); İbn Mace, Hudud, 36(2/870); Müsned, 5/46; Tayâlisî, s. 28,120. Bkz. 2863. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/353-354

Boşanma
Cezalar (Hudud)
Adak ve Yemin
Diyetler
Cihad
Siyer
Alış-Veriş
Görgü Kuralları
Rikak
Miras (Feraiz)
Vasiyetler

1-TAHARET (TEMİZLİK) KİTABI

1. Abdest Ve Namazın Farz Kılınması

656. "Bize Ali b. Abdilhamîd haber verip (dedi ki), bize Süleyman İbnu'l-Muğire, Sâbit'ten, (O da) Enes b. Mâlik'ten (naklen) rivayet etti (ki, Enes) şöyle dedi:"
"Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem-, (konuşması esnasında izahı gerektiren bir durum gibi bir şey olmaksızın) sözün başında (soru sormamız) bize yasaklanınca, bedevi ve akıllı köylülerin gelip de Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem-, biz yarnındayken soru sormaları hoşumuza giderdi. Bir ara biz böyle (Hz. Peygamberin yanındayken) bir köylü çıkageldi ve Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- önünde diz çöküp oturdu. Sonra;
"Ya Muhammed, dedi, elçin bize geldi ve bize dedi ki sen, seni Allah'ın Peygamber olarak gönderdiğini söylüyor muşsun?" Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-;
"Doğru söylemiş" buyurdu. (Köylü) dedi ki,
"O halde, göğü yükselten, yeri yayan, dağlan diken kimse hakkı için, seni Allah mı Peygamber olarak gönderdi?" Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-;
"Evet" buyurdu. (Köylü) dedi ki;
"Peki, senin elçin bize dedi ki, sen, bir gün ve bir gecede, bize beş (vakit) namazın farz olduğunu söylüyormuş sun?" Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-;
"Doğru söylemiş" buyurdu. (Köylü) dedi ki;
"O halde, seni Peygamber olarak gönderen zat hakkı için, sana bunu Allah mı emretti?" Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-;
"Evet" buyurdu. (Köylü) dedi ki;
"Peki, senin elçin bize dedi ki sen, bize senede bir ay orucun farz olduğunu söylüyormuşsun?" Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-;
"Doğru söylemiş" buyurdu. (Köylü) dedi ki;
"O halde, seni Peygamber olarak gönderen zat hakkı için, sana

bunu Allah mı emretti?" (Hz. Peygamber);
"Evet" buyurdu. (Köylü) dedi ki;
"Sonra, senin elçin bize dedi ki sen, bize mallarımızda zekâtın farz olduğunu söylüyor muşsun?" Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-;
"Doğru söylemiş" buyurdu. (Köylü) dedi ki;
"O halde, seni Peygamber olarak gönderen zat hakkı için, sana bunu Allah mı emretti?" Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-;
"Evet" buyurdu. (Köylü) dedi ki;
"Sonra, senin elçin bize dedi ki, sen, yoluna gücü yetenlerin o Ev'e (yani Kabe'ye gidip) haccetmesinin bize farz olduğunu söylüyormuşsun?" Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-
"Doğru söylemiş" buyurdu. (Köylü) dedi ki;
"O halde, seni Peygamber olarak gönderen zat hakkı için, sana bunu Allah mı emretti?" Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-
"Evet" buyurdu. (Köylü) dedi ki;
"Öyleyse, seni hâk ile gönderen (Allah'a) yemin olsun ki, bunlardan hiçbir şey terk etmeyeceğim, bunları aşıp (fazlasını da yapmayacağım." (Enes) dedi ki, (köylü) sonra kalktı (gitti). Bunun üzerine Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-;
"Köylü doğru söylüyorsa, (dediğini yaparsa) Cennete girer" buyurdu.[1]

Açıklama

Enes b. Mâlik, soru sorma yasağı ile şu âyete işaret etmektedir:
"Ey iman edenler, açıklandığı zaman hoşunuza gitmeyecek şeyleri sormayın. Eğer Kur'an inerken onları sorarsanız, size açıklanır. Halbuki Allah onlardan geçmiştir. Allah bağışlayıcıdır, halimdir."[2] Bu âyetin iniş sebebi olarak anlatılan olaylardan anlaşıldığına göre, Allah Teâlâ, bu âyetle, Sahabenin Hz. Peygamber'e; zarurî olmayan, muhtaç olmadıkları, faydasız şeyleri veya açıklanmaları halinde ilgilileri utandıracak şeyleri yahut sorulma sonucu yapılmaları farz kılınacak şeyleri

sormalarını yasaklamıştı. Bu yasak, zarurî olan, ihtiyaç duyulan şeylerin sorulmasını kapsamaz. Nitekim Allah Teâlâ diğer bir âyette;
"Eğer bilmiyorsanız zikir ehline (yani meseleyi bilen, eski Kitâb sahiplerine) sorunuz"[3] buyurmuştur. Enes b. Mâlik radıyallahu anh'ın haberinde, Sahabenin bu yasağa titizlikle uyduğu görülmektedir. Bunun için Medine haricindeki müslümanlardan, kendilerine bu yasak henüz ulaşmamış olan kimselerin gelip de Hz. Peygamber'e soru sormaları, bu vesileyle bilmedikleri bazı şeyleri öğrenebileceklerinden, onların hoşuna gitmekteydi.
Yukarıdaki haberde söz konusu olan "köylü=A'râbî", bundan sonraki haberlerde de görüleceği gibi, Sa'd b. Bekroğullarından Dımâm b. Sa'lebe'dir. Sa'd b. Bekroğulları, Hz. Peygamber'in sütannesi Halime'nin kabilesiydi Bu sebeple Dımâm kendisini, "dayılarından bir adam" diye de tanıtacaktır. Hz. Peygamber bu kabileye bir mektupla beraber elçiler de göndermişti. Dımâm da, bunun üzerine, kabilesinin elçisi olarak Medine'ye gelmişti. Dımâm'm bu gelişi, tercihe şâyân görülen görüşe göre, h. 9. yılda vukubulmuştu.[4]
Bu olayla ilgili olarak birkaç Sahabeden gelen haberler vardır. Bunların kimisi muhtasar, kimisi tafsilâtlıdır. Yukarıda, Enes b. Mâlik'ten nakledilen haber de muhtasardır. Talha b. Ubeydillah'ın, bu konuyla ilgili haberinde[5] Hz. Peygamber'in, Dımâm'a, yukarıdaki haberde sözkonusu edilmeyen diğer İslâmî hükümleri de öğrettiği açıklanmaktadır.[6]

657. “Bize Muhammed b. Yezîd haber verip (dedi ki), bize İbn Fudayl rivayet edip (dedi ki), bize Atâ' İbnu's-Sâ'ib, Salim b. Ebi'l-Ca'd'dan, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti (ki, İbn Abbâs) şöyle dedi:
(Bir gün) bir köylü Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- geldi ve:
"selâm üzerine olsun, ey Abdulmuttaliboğullarının çocuğu!" dedi. (Hz. Peygamber);
"senin de üzerine olsun" buyurdu. (Köylü sözüne devamla) dedi ki;

"Ben senin dayılarından, yani Sa'd b. Bekroğullarından bir adamım. Ben kabilemin sana (gönderdiği) elçisi ve onların temsilcisiyim. Ben sana (bazı şeyler) soracağım. Sana sorumu da sıkı tutacağım. Senden (bazı şeyler) isteyeceğim. Senden isteğimi de sıkı tutacağım!" (Hz. Peygamber);
"İstediğini sor, Benû Sa'd'lı!" buyurdu. (Köylü) dedi ki:
"Seni kim yarattı? Senden öncekileri kim yaratmıştı? Senden sonrakileri kim yaratacaktır?" (Hz. Peygamber); *"Allah"* buyurdu. (Köylü);
"O halde, dedi, bunun hakkı için söyle, O mu seni Peygamber olarak gönderdi?" (Hz. Peygamber);
"Evet" buyurdu. (Köylü);
"Yedi göğü ve yedi yeri kim yarattı, bunların arasına rızkı kim akıttı?" dedi. (Hz. Peygamber);
"Allah" buyurdu, (Köylü);
"O halde, dedi, bunun aşkına söyle, O mu seni peygamber olarak gönderdi?" (Hz. Peygamber);
"Evet" buyurdu. (Köylü sözüne devamla) dedi ki:
"Doğrusu biz senin (bize göndermiş olduğun) mektubunda, bir gün ve bir gecede beş (vakit) namazı vakitlerinde kılmamız (gerektiği hükmünü) bulduk, elçilerin de bize (bunu) emretti. Şimdi o (Allah) aşkı için söyle, bunu sana O mu emretti?" (Hz. Peygamber)
"Evet" buyurdu. (Adam) dedi ki;
"Sonra biz senin mektubunda, develerimizin yavrularından (veya, "İyi ve değerli olmayan mallarımızdan") alıp bunları fakirlerimize vermemiz (gerektiği hükmünü) bulduk, elçilerin de bize (bunu) emretti. Şimdi o (Allah) aşkına söyle, bunu sana O mu emretti?" (Hz. Peygamber);
"Evet" buyurdu. (Köylü) sonra şöyle dedi:
"Beşinci soruya gelince sana onu sormayacağım. Ona ihtiyacım da yok."[7] (Köylü) sonra da şöyle dedi:
"İyi bil ki, seni hak ile gönderen (Allah'a) yemin olsun, bunları ben, kabilemden bana itaat edenlerle beraber mutlaka yapacağız!" (Köylü) sonra döndü, (gitti). Bunun üzerine Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-, arka dişleri görünecek şekilde güldü, sonra şöyle buyurdu:

"Canım elinde olan (Allah'a) yemin olsun ki, o, hakîkaten doğru söylüyorsa, (dediğini yaparsa) mutlaka Cennete girecektir."[8]
658. "Bize Muhammed b. Humeyd haber verip (dedi ki), bize Seleme rivayet edip (dedi ki), bana Muhammed b. İshak rivayet etti. (O dedi ki), bana Seleme b. Küheyl ve Muhammed İbnu'l-Velîd b. Nuveyfi1, İbn Abbâs'ın âzâdlısı Küreyb'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet ettiler (ki, İbn Abbâs) şöyle dedi:"
"Sa'd b. Bekroğulları, Dımâm b. Sa'lebe'yi, Rasulullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- (elçi olarak gönderdiler. O da O'na geldi ve devesini Mescid'in kapısında çökertti. Sonra onu, öylece kalacak şekilde bağladı. Sonra da Mescid'e girdi. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve seîlem- Ashabının arasında oturmuş bir haldeydi. Dımâm güçlü kuvvetli, gür saçlı, iki saç örgülü bir adamdı. O, nihayet (gelip) Rasûlullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem- araştırdı ve:
"Hanginiz Abdulmuttalib'in torunudur?" dedi. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- de;
"Ben Abdulmuttalib'in torunuyum" buyurdu. O:
"Muhammed mi?" dedi. (Hz. Peygamber);
"Evet" buyurdu. O, sözüne şöyle devam etti:
"Muttalib'in torunu! Ben sana (bazı şeyler) soracağım. Soruda da sert davranacağım. Bu yüzden bana kızma!" (Hz. Peygamber);
"Kızmam, aklına geleni sor!" buyurdu. O dedi ki;
"Senin ilahın, senden öncekilerin ilahı ve senden sonra geleceklerin ilahı Allah aşkına söyle, seni bize Peygamber olarak Allah mı gönderdi?) Hz. Peygamber:
"Allah şâhiddir ki evet" buyurdu. O:
"Peki, senin ilahın, senden öncekilerin ilahı ve senden sonra geleceklerin ilahı Allah aşkı için söyle, kendisine hiçbir şeyi ortak koşmayarak sadece O'na ibadet etmemizi, atalarımızın O'ndan başka tapmış oldukları şu "eş" (putları) alaşağı etmemizi sana Allah mı emretti?" dedi. (Hz. Peygamber);
"Elbette!" buyurdu. O dedi ki;
"peki, senin ilahın, senden öncekilerin ilahı ve senden sonra geleceklerin ilahı Allah aşkı için söyle, şu beş (vakit) namazı kılmamızı sana Allah mı emretti?" (Hz. Peygamber);

"elbette" buyurdu. (Dımâm) daha sonra tek tek İslâm'ın farzlarını, yani zekâtı, orucu, haccı ve (kİsaca İslâm'ın bütün kanunlarını zikretmeye ve herbir farz esnasında, öncekilerde onu Allah'a saldığı gibi Allah'a salmaya başladı. Nihayet bitirince şöyle dedi:
"Muhakkak ki ben de Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet ederim ve (yine) Muhammed'in, O'nün kulu ve elçisi olduğuna şehâdet ederim. Bu farz(lar)ı yerine getireceğim. Beni menettiğin şeylerden de uzak duracağım." O, sonra da şöyle dedi:
"Ne arttıracağım, ne eksilteceğim!" Daha sonra da devesine doğru döndü, (gitti). Bunun üzerine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-, o geri dönüp gidince;
"İki saç örgülü doğru söylüyorsa, (dediğini yaparsa) Cennete girer" buyurdu. (Dımâm) da devesinin yanına geldi, ipini çözdü, sonra çıkıp (gitti). Nihayet kabilesinin yanma varınca onlar onun etrafında toplandılar. O zaman (Dımâm'ın) ilk söylediği söz şu oldu:
"Lât ve Uzza (putları) ne kötüymüş!"
"Dımâm! Sus, dediler, alaca hastalığından kork, delilikten kork, cüzzamdan kork!" (Dımâm) şöyle karşılık verdi: "Yazıklar olsun size! Onlar, vallahi, ne zarar verebilirler, ne fayda verebilirler. Muhakkak ki Allah bir elçi gönderdi ve O'na bir Kitâb indirdi. O bununla sizi, içinde bulunduğunuz (kötü) durumdan kurtarmak istemiştir. Şüphe yok ki ben, Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şehâdet ederim. Ben size O'nun yanından, size emrettiği şeylerle size yasakladığı şeyleri getirdim."
(İbn Abbâs) dedi ki;
"Vallahi o gün onun kabilesindeki, kadın-erkek herkes, akşama kadar hep müslüman olmuştu." (Küreyb de) dedi ki: İbn Abbâs şöyle derdi:
"Bu sebeple biz Dımâm b. Sa'lebe'den daha faziletli olan hiçbir topluluk temsilcisinin (varlığını) işitmedik."[9]

2. Temizlik Hakkında Gelenler

659. "Bize Müslim b. İbrahim haber verip (dedi ki), bize Ebân -ki O İbn Yezîd'dir- rivayet edip (dedi ki), bize Yahya b. Kesîr, Zeyd'den, (O) Ebû Sellâm'dan, (O da) Ebû Mâlik el-Eş'arî'den (naklen) rivayet etti ki, Nebiyyullah —sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:"

"Temizlik imanın yarısıdır. "Elhamdu lillah" mizanı doldurur. "La İlahe îllellahu ve'llahu Ekber" göklerle yerin arasını doldurur. Namaz nurdur, sadaka ayırdedici delildir, abdest ışıktır, Kur'an ise lehine veya aleyhine delildir. Her insan sabahleyin yola çıkar da nefsini satar. Böylece o, onu ya âzâd eder, ya da helak eder."[10]

Açıklama

Bu hadiste veciz bir şekilde mühim hususlar zikredilmiştir. Nevevi, bu hadisin, İslâm'ın asıllarından biri olduğunu söylemiştir.[11] Hadiste zikredilen hususları sırasıyla ve kİsaca şöyle izah etmek mümkündür:

Zikredilen ilk husus temizliktir. İslâm'ın temizliğe ne kadar büyük bir ehemmiyet atfettiğim, bu konuda başka hiçbir âyet ve hadis olmasa bile, bu hadisin ilk cümlesi belirtmeğe kâfidir. Bu hadiste temizlik, imanın gereği sayılmakta ve onun yarısını teşkil ettiği açıklanmaktadır. Buradaki temizlik, maddî ve manevî her türlü temizliği içine alacak bir muhteva genişliğine sahiptir. İslâm'da maddî ve manevî temizliğe büyük önem verilmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurur:

"*Şüphe yok ki, Allah hem çok tevbe edenleri sever, hem çok temizlenenleri sever.* "[12]

"O (takva üzere kurulmuş olan mescidde) temizlenmeyi seven rical vardır. Allah da çok temizlenenleri sever."[13] İlk inen âyetlerde Hz. Peygambere verilen "Elbiseni temizle"[14] emri de konumuz bakımından dikkat çekicidir. Dinimizde bu kadar üzerinde durulan maddî ve manevî temizliği sağlamak için çeşitli temizleme yolları ile dua, sadaka ve namaz gibi ibâdetlerin yanında gusûl, abdest ve teyemmüm usûlleri de tesbit, tavsiye

ve emredilmiştir. "Temizliğin imanın yarısı" olmasıyla, değişik yorumlar yapılmakla beraber, iman için temizliğin taşıdığı büyük öneme işaret buyurulmuş olmalıdır. Çünkü iman, ilâhî buyrukların uygulanmasını, yani Allah'a "ibadet" yapılmasını gerektirir. "İbadet" için ise maddî ve manevî temizlik, ya da bazı hallerde sadece, gönlünü ard niyetlerden, Allah rızası dışındaki gayelerden temizleme gibi manevî temizlik şarttır.
"Elhamdülillah", "Hamd Allah'ındır, Allaha'dır, Allah'a hamdolsun..." gibi birçok mânâya gelebilen veciz bir cümledir. "Hamd" ise, ihtiyari (isteğe bağlı) olarak yapılan bir iyiliği veya böyle bir iyiliğin başlangıcını saygı ile, gönül hoşluğu ile anmaktır; yahud o suretle olan övgü ve anıştır. Hamdda, içten bir ta'zîm ve takdir mânâsı, hak ve hakikat aşkı ve şevki vardır. Hamd kelimesinin tek başına taşıdığı zengin muhtevanın[15] yanında, "Elhamdü Lillah" terkibinin ifade ettiği mânâlar, bu cümleyi, mânâlarını içinde duyarak söyleyen kimseye, Ahirette amel terazisini dolduracak ve ağır bastıracak kadar çok sevap kazandırmaktadır.
"Lâ İlahe İllellahu ve'llahu Ekber" cümleside,[16] Allah'ın ulûhiyetini ve birliğini ikrar, büyüklüğünü isbat ettiği için büyük sevap kazanmaya vesile olmaktadır. Öyle ki bu sevap maddî bir şey olsa, göklerle yerin arasını doldurabilecektir. Herhalde bu cümleleri sadece telaffuz etmek değil, onların ifade ettiği mânâ yüceliklerini duymak ve yaşamak mühimdir. Bu hal tahakkuk edince de ona göre amel edilecek ve böylece söylenilen sevaplara hak kazanılacaktır. Allahu a'lem.
Namaz nurdur. Çünkü nur karanlığa imkân vermediği gibi, hakkıyla edâ edilen namaz da her türlü kötülükten alıkor, hak yola iletir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurur:
"Namazı kıl, çünkü namaz taşkın kötülükten ve fenalıktan meneder."[17]
Sadaka, kişinin, Allah sevgisini, mal sevgisine tercih ettiğinin bir delilidir veya Ahirette, malını iyi yolda harcamış olduğunun bir delili olacaktır.
Abdestin ışık olması[18] abdest alan insanda görülen zahirî maddî temizlikle, Ahirette abdest organlarında görüleceği haber

verilen parlaklığa işaret olmalıdır.
Kur'an ise, okunup gereği ile amel edilirse, Kıyamette insanın lehine bir delil, aksi halde aleyhine bir delil olacaktır. Veya Kur'an, bu dünyada, ihtilâf hâlinde kendisine başvurulduğunda haklının lehine, haksızın aleyhine delil olur.[19]

660. "Bize Sa'îd b. Âmir, Şu'beden, (O) Ebu İshak'tan, (O) Cureyy en-Nehdî'den, (O da) Süleymoğullarından bir adamdan (naklen) rivayet etti (ki, bu adanı) şöyle dedi:"
"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şunları elimde, (parmaklarımı avucumun içine) bağlayarak (saydı). Veya (bu adam) şöyle dedi:
"O bunları, eli elimin içinde olduğu halde kendi elinde, (parmaklarını avucuna) bağlayarak (saydı)-: "Sübhanallah" mizanın yarısını (doldurur). "El-hamdu Lillah" mizanın (tamamını) doldurur. "Allahu Ekber", gökle yerin arasını doldurur. Abdest imanın yarısıdır. Oruç ise sabrın yarısıdır."[20]

Açıklama

"Abdest imânın yarısıdır" cümlesinde "iman"dan, "namaz" tedilmiş olabilir. Nitekim;
"Allah sizin imanınızı zayi edecek değildir"[21] mealindeki âyette yer alan "iman" da "namaz" diye tefsir edilmiştir.[22] Bu durumda, abdestsiz namaz olamayacağına göre, abdest, ehemmiyet bakımından namazın yarısı gibi olmuş olur.
Oruç ise, Allah'a itaat etmekte sabırdır. Geriye diğer yarı sabır kalıyor ki, o da Allah'a isyan ve musibetlere sabırdır.[23]

661. "Bize Muhammed b. Yûsuf rivayet edip (dedi ki), bize Sufyân, Mansûr ve el-A'meş'ten, (O) Salim b. Ebi'l-Ca'd'dan, (O da) Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- âzâdlısı Sevbân'dan (naklen) rivayet etti (ki, Sevbân) şöyle dedi:"
"Rasûlullah —sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:"
"Dosdoğru hareket ediniz. (Eğer böyle yaparsanız, elde

edeceğiniz sevapları) sayamayacaksınız.[24] Bilin ki amellerinizin en hayırlısı namazdır." Diğer (bir râvît[25] bu cümleyi) şöyle rivayet etti:
"Namaz en hayırlı amellerinizdendir" Abdeste ise, (her türlü şartlarda) başkası değil, ancak mü'min olan devam edecektir."[26]

662. "Bize Yahya b. Bişr rivayet edip (dedi ki), bize el-Velîd b, Müslim rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Sevbân rivayet edip dedi ki, bana Hassan b. Atıyye rivayet etti ki, Ebû Kebşe es-Selûlî O'na rivayet etmiş ki, O, Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- âzâdlısı Sevbân'ı, şöyle derken işitmiş:"
Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sallem- şöyle buyurdu:
*"(Amellerinizde doğru olan) orta yolu tutunuz, (aşırılıklara kaçmayınız). (En mükemmeli yapamıyorsanız), ona yakın olanı yapınız.**[27]** Amellerinizin en hayırlısı ise namazdır. Abdeste ise, (her türlü şartlarda), başkası değil ancak mümin olan devam edecektir."*[28]

Açıklama

Temizliğin kıymetini en iyi, inanan insan bilir, bilmelidir. Çünkü temizlik, imanın yarısıdır. Bu sebeple, maddî ve manevî bir temizlik olan abdeste, bilhassa zor şartlarda, mü'min olan kimse devam edecektir. Böylece abdest, imanın bir belirtisi olur.[29]

3. "Namaza Kalkacağınız Zaman Yüzlerinizi Yıkayınız" Ayet-i Kerimesi

663. "Bize Abdussamed b. Abdilvâris rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bize Mes'ûd b. Ali, İkrime'den (naklen) rivayet etti ki:
"Sa'd, bütün namazları tek abdestle kılarmış. Hz. Ali ise her namaz için abdest alırmış. (Hz. Ali, bir defasında) şu âyeti okumuştu: *"Namaza kalkacağınız zaman yüzlerinizi, ellerinizi... yıkayınız."*[30]

Açıklama

Maide Süresindeki mezkûr âyetin Benu'l-Mustalık gazvesi[31] esnasında veya h.7. yıldan sonra nazil olduğu rivayet edilmektedir.[32] Bu durumda, öncelikle, daha evvel abdestin var olup olmadığı meselesi karşımıza çıkar. Maliki Mezhebi alimlerinden İbnu'1-Cehm, abdestin, İslâm'ın başlangıcında Sünnet olduğunu, sonra bu âyetle farz kılındığını söylemiştir. Alimlerin büyük çoğunluğu ise, abdestin bu âyetten önce de farz olduğunu söylemişlerdir. Siyer alimleri de, gusül ve abdestin, Mekke'de, namazın farz kılınışıyla beraber farz kılındıklarını ittifakla belirtmişlerdir. Abdestin, önceki Peygamberlerin Sünnet'i olduğunu,[33] Cebrail'in, ilk vahyi indirdiğinde Hz. Peygambere abdest almayı öğrettiğini; Hz. Peygamber'in Mekke döneminde abdest aldığını, abdestsiz hiç namaz kılmadığını gösteren haberler vardır. Diğer taraftan mezkûr ayetin zahirine göre her namaz için, abdestli olunduğu halde bile, abdest almak farzdır. Nitekim seleften bazıları âyeti böyle anlamış ve uygulamışlardır. Diğerleri ise her namaz için abdest almanın önceleri farz olduğunu, sonradan bu farzlığın kaldırıldığını söylemişlerdir. Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- de ekseriya her vakitte abdest almış olduğu halde, bunun farz olmadığını göstermek için Mekke'nin fethi gününde beş vakit namazı, kasten bir abdestle kılmıştı. Bundan dolayı, zahiriler dışındaki bütün İslâm alimleri, abdestli olunduğunda, her namaz için abdest almanın farz olmadığını, Sünnet olduğunu ifade etmişlerdir. Bu durumda âyetin mânâsı; "abdestsiz iken namaza kalkacağınız zaman..." şeklinde veya âyetteki hitab, abdestsiz olan müminlere olmuş olur. Bu âyetin, sadece namaza kalkıldığında abdestin gerektiğini, diğer amellerde gerekmediğini bildirmek için. indirildiği de söylenmiştir. Rivayet edilir ki, Hz. Peygamber bu âyetin inişinden önce, abdestsiz olarak, konuşma dahil hiçbir iş yapmaz, selâm dahi almazmış.”[34]

664. “Bize Ahmed b. Hâlid haber verip (dedi ki), bize Muhammed -ki O İbn İshak'tır-, Muhammed b. Yahya b. Hıbbân'dan, (O da) Ubeydullah b. Abdülah b. Ömer'den (naklen) rivayet etti (ki, Muhammed) şöyle dedi:”
“(Ubeydullah'a) dedim ki;
Bana söyler misin, İbn Ömer, temiz (abdestli) olsun yahut temiz olmasın, her namaz için abdest alırmış, bunun sebebi neymiş?"
Şöyle karşılık verdi:
“Esma' bintu Zeyd Îbni'l-Hattâb kendisine haber verdi ki, Abdullah b. Hanzala b. Ebî Amir, O'na (yani Esma'ya) haber vermiş ki, Rasûlullah'a —sallallahu aleyhi ve sellem- (önceleri), temiz (abdestli) olsun yahut temiz olmasın, her namaz için abdest alması emredilmişti. Sonra bu O'na zor gelince her namaz için misvak kullanması (dişlerini fırçalaması) emredilmişti. İbn Ömer ise, buna gücünün olduğu görüşündeydi. Bu sebeple her namaz için abdest almayı terk etmezdi.”[35]
665. “Bize Ubeydullah b. Musa, Sufyân'dan, (O) Alkame b. Mersed'den, (O) İbn Bureyde'den, (O da) babasından (naklen) haber verdi (ki, Bureyde) şöyle dedi:”
“Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- her namaz için abdest alırdı. Nihayet Mekke'nin fethedildiği günde, (beş vaktin) namazlarını tek abdestte kıldı ve mestlerinin üzerine mesh yaptı. Bunun üzerine Hz. Ömer O'na; "Daha önce yapmadığın bir şeyi yaptığını gördüm?" dedi. Buyurdu ki;
"Doğrusu ben bunu bile bile yaptım, ya Ömer!"[36]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki:
"İşte Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- fiili göstermiştir ki, Allah Teâlâ'nın;
"Namaza kalkacağınız zaman yüzlerinizi... yıkayınız "[37] sözünün mânâsı, abdestli olmayan içindir, temiz (abdestli) olan için değildir. Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem-; "abdest, başkasından değil, ancak "hades"ten, (yani abdest, teyemmüm veya gusül ile zail olan hükmî pislikten, abdestsizlikten gerekir)"[38] sözü de bu (mânâ)dan dolayıdır.

Allahu a'lem."[39]

4. Abdest Bozmaya Gitme Hakkında

666. "Bize Yala b. Ubeyd haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Amr, Ebû Seleme'den, (O da) el-Muğire b. Şu'be'den (naklen) rivayet etti (ki, el-Muğire) şöyle dedi:"
"Yolculuklarının birinde Rasûhıllah'la -sallallahu aleyhi ve sellem- beraber idim. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- (bu yolculuk esnasında) abdest bozmaya gittiği zaman, uzağa giderdi."[40]
667. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Cerîr b. Hâzim, İbn Sirin'den, (O) Amr b. Vehb'ten, (O da) el-Muğire b. Şu'be'den (naklen) rivayet etti (ki, el-Muğire) şöyle dedi:"
"Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-, büyük abdest bozmak için açık araziye çıktığı zaman çok uzağa giderdi".
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki:
"Bu (hareket) serâpâ edebdir."[41]

Açıklama

Bu haberin râvisinin de, bir önceki haberin râvisi olan el-Muğire olmasına bakarak, burada da yolculuk esnasındaki abdest bozmanın (def-i hacetin) söz konusu olduğu düşünülebilir. Ancak bu haber Medine dahilindeki durumla alâkalı da olabilir. Çünkü ilk zamanlarda Medine dâhilinde de evlere bitişik veya yakın helalar mevcut değildi. Bunun için, abdest bozmada şehir dışına çıkılıyordu. O zaman kadınlar ise, def-i hacet için akşamdan akşama karanlık çöktükten sonra şehir dışındaki "menâsı" denilen bir yere -veya yerlere- çıkarlardı. Hicâb (örtünme) âyetinin inişinden (h. 5. yıl)[42] sonradır ki, evlerde helalar inşa edilmişti.[43] Hz. Peygamber'in, evi için yaptırdığı helanın, Hz. Aişe'nin hücresi ile kızı Hz. Fâtıma'nın hücresi arasında olduğu rivayet edilmektedir.[44]

5. Abdest Bozma Esnasında Gizlenme

668. “Bize Ebû Âsım haber verip (dedi ki), bize Sevr b. Yezîd rivayet edip (dedi ki), bize Husayn el-Hımyerî rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Sa'îdi'1-Hayr, Ebû Hureyre'den, O'nun şöyle dediğini haber verdi: Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:”
"Kim gözüne sürme çekerse, (sürme sayısını) tek yapsın. Bunu yapan güzel yapmış olur. Yapmayana da hiçbir günâh yoktur. (Def-i, hacetten sonra) kim ön ve arkasını taş ile temizlerse, (taş sayısını) tek yapsın. Bunu (böyle) yapan güzel yapmış olur. Yapmayana da hiçbir günâh yoktur. Kim (bir şey) yerse, (yedikten sonra) dişlerinin arasında kalan kırıntıları (kürdan vb. bir şeyle) çıkarsın ve dişlerinin arasından çıkardığı bu şeyleri atsın. Diliyle (çıkarıp ağzında) dolaştırdığı şeyleri ise yutsun. Kim abdest bozmaya giderse gizlensin. Eğer başka bir şey değil, sadece bir kum yığını bulacak olursa onu arkasına alsın. Çünkü şeytanlar, âdemoğullarının makatlarıyla (veya belden aşağılarıyla) oynamak, (buralardan insanlara kötülük yapmak) isterler. (Bunu böyle) yapan güzel yapmış olur. Yapmayana da hiçbir günâh yoktur."[45]

Açıklama

Göze sürme çekmek, göz sağlığı ve güzelliği için tavsiye edilen bir ameliyedir. Sürme ("kühl"), göze sürülen ve akıcı olmayan şifa verici maddelerdir. Bazı çeşitleri vardır. En çok tavsiye edileni "ismid" (sürme taşı, antimon)dur. Bu sürme, kırmızıya çalan siyah bir taştır. Hicaz bölgesinde de bulunan bu sürme taşının en iyisinin İsfahan'da bulunduğu nakledilir. Göze sürme çekmenin, gözün sağlığını koruduğu, görüşünü güçlendirdiği, kirpikleri kuvvetlendirip çoğalttığı açıklanmaktadır.[46] Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- de yatmadan önce gözüne sürme çekerdi.[47] Göze sürme çekmenin ve kazâyı hacet sonrası taşla temizlenmenin, bir, üç, beş gibi tek sayılı yapılmasının hikmeti, "Allah tektir, teki sever" hadisine bağlanır.

Bununla beraber, bu işleri tek sayılı yapmayana hiçbir günâhın verilmeyeceği ifadesinden, bunları tek yapmanın mendûp olduğu anlaşılmıştır,
Def-i hacet sonrası taşla temizlenme konusu ileride ele alınacaktır. (Bkz. 676. ve 680. hadisler).
Yemekten sonra dişlerin aralarının yemek artıklarından temizlenmesi emri, diş ve ağız sağlığına verilen ehemmiyeti gösterir. Bilindiği gibi diş ve ağız sağlığı, bütün vücûdun sağlığı için çok mühimdir. Hz. Peygamber, dişlerin fırçalanması[48] ve yemek artıklarından temizlenmesi emir ve tavsiyeleri ile buna asırlarca önce dikkat çekmiş ve gereken ehemmiyeti vermiştir. Dişlerin arasından kürdan gibi harici maddelerle çıkarılan kırıntılarla, dilin çıkardıkları arasında görülen farkın sebebi, Allahu a'lem, şudur: Harici maddelerle, dilin, dişler arasından çıkaramadığı yemek kırıntıları çıkarılır. Bu durumda bu kırıntıların daha önceden kalmış ve sağlık için zararlı hale gelmiş olma ihtimali ile kullanılan harici maddenin temiz ve sağlıklı olmama ihtimali variddir. Ayrıca harici madde ile çıkarılan şeylerden insanın tiksinti duyabileceğine işaret edilir. Dilin çıkardıklarında bunlar söz konusu değildir.
Def-i hacet esnasında, imkân ölçüsünde gizlenmenin emredilmesiyle, diğer insanları rahatsız etmemek, def-i hacette bulunan insanın rahatını sağlamak gibi gayeler güdülmüştür. Gizlenmeme halinde Şeytan bu insanı, başkaları tarafından görüldü, temizliğini tam yapmadı, rüzgâr pislikleri üzerine sıçrattı gibi vesveselerle huzursuz edecektir. Çünkü insanlar belden aşağısına veya oturaklara hem temizlik bakımından, hem de utanma bakımından ayrı bir önem verirler. Bulunulan durum da, Şeytanı kaçıracak olan, Allah'ı zikretme yeri değildir. Ancak, avret mahallerini örtmek vacip olduğu halde, bir kum yığını gibi şeylerle bütün vücûdunu yabancı bakışlardan imkân ölçüsünde gizlemek, yeterli görülmüştür.[49]

669. "Bize Haccâc b. Minhâl haber verip (dedi ki), bize Mehdî rivayet edip (dedi ki), bize Muhammed b. Abdillah b. Ebî Ya'kûb, el-Hasan b. Ali'nin âzâdlısı olan el-Hasan b. Sa'd'dan, (O da)

Abdullah b. Ca'fer'den (naklen) rivayet etti (ki, Abdullah) şöyle dedi:”
"Bir tümsek veya hurma ağacı kümesi, Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- def-i hacet için arkasına gizlendiği şeylerin (O'na) en sevimli gelenleriydi."[50]

6. Büyük Veya Küçük Abdest Bozmada Kıbleye Dönmekten Men'

670. “Bize Ebû Âsim, İbn Cureyc'ten, (O) Abdulkerim'den, (O) el-Velîd b. Mâlik'ten, (O) Abdulkays'dan, (O) Sehl b. Huneyf in âzâdlısı Muhammed b. Kays'dan, (O da) Sehl b. Huneyften (naklen) haber verdi ki, Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- O'na şöyle buyurmuştu:”
"Sen Mekkelilere benim elçimsin. Binaenaleyh (git ve onlara) de ki; Rasûlullah -sallalîahu aleyhi ve sellem- size selâm söylüyor ve şunu emrediyor: (Def-i hacete) çıktığınız zaman kıbleyi ne önünüze alınız, ne de arkanıza alınız."[51]
671. “Bize Ebû Nua'ym haber verip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, ez-Zühri'den, (O) Atâ1 b. Zeyd'den, (O) Ebû Eyyûb'dan, (O da) Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen) rivayet etti (ki, Hz Peygamber) şöyle buyurdu:
"*Helaya gittiğiniz zaman, ne büyük abdest bozmada, ne küçük abdest bozmada kıbleyi önünüze almayınız. Onu arkanıza da almayınız."* (Ata) dedi ki, sonra Ebû Eyyûb şöyle dedi:
“Ondan sonra biz Şam'a geldik ve kıble tarafında inşa edilmiş helalar bulduk. Artık biz (imkân ölçüsünde kıbleden) yan döner ve Allah'tan bağışlanmamızı dileriz.”[52]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki:
“Bu, Abdulkerim'in rivayet ettiği hadisten daha sahihtir. Abdulkerim de, neredeyse bütün hadis rivayetleri terkedilecek "şibhu'l-metrûk" bir râvidir.”[53]

Açıklama

Hz. Peygamber, Ashabına, hela âdabına varıncaya kadar lüzumlu

olan herşeyi öğretmiştir.[54] Sahâbe-i Kiram da bunları titizlikle uygulamaya çalışmış ve aynı zamanda kendilerinden sonrakilere de nakletmiş, öğretmişlerdi. Bunun mutlu bir sonucu olarak, hayatın her yönü ve safhası ile ilgili, ayrıntı denilebilecek pek çok malûmat hadis kitaplarına geçmiştir. Hela âdabı konusunda olanlar, bu cümledendir. Her zaman için yüce edebler manzumesi olan bu bilgilerin değerini o günün içtimaî durumunu düşündüğümüzde daha iyi takdir edebiliriz.
Yukarıdaki hadis, insanın, def-i hacet esnasında önünü veya arkasını kıbleye çevirmesini yasaklanmış olduğuna delâlet etmektedir. Buna istinaden Hanefi Mezhebinde, ister açık, ister kapalı yerde olsun, yasaklanılan şekilde kaza-ı hacet yapmak tahrimen mekruh sayılmıştır.[55] Diğer üç mezheb imamı, bundan sonra gelecek olan ibn Ömer hadisi (673. hadis) ve benzeri hadislere dayanarak, bunun açık arazide yasaklanmış olduğunu, evlerde ve diğer kapalı yerlerdeki helalarda caiz olduğunu söylemişlerdir. İbnu'l-Arabî birinci görüşün tercihe şâyân olduğunu belirtmiştir. Çünkü kıble kapalı yerde de, açık arazide de kıbledir. İbn Ömer'in sözkonusu hadisinde de Hz. Peygamber'in, bir sözü değil, bir fiili anlatılmaktadır. Bu fiilin bir zaruretten neş'et etmiş olması mümkündür. Zikredilen yasağın bir hikmeti, ibadetlerde yöneldiğimiz tarafa, kıbleye saygı göstermektir.[56]

7. Amr B. Avn Anlatıyor

672. “Bize Amr b. Avn, Abdüsselâm b. Harb'dan, (O) el-A'meş'ten, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti ki,”
“Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-, (def-i hacete çıktığında) yere yaklaşmadıkça elbisesini kaldırmazdı.”[57] Ebû Muhammed dedi ki:
“Bu (def-i hacet âdabından) bir edebdir ve bu (uyulmaya) (def-i hacette edeb konusunda) el-Muğire'nin rivayet ettiği (666.-667.) hadisten daha elverişlidir.”[58]

Açıklama

Bu haberde Hz. Peygamber'in, avret mahellerini örtmedeki titizliği anlatılmaktadır. Her müslümanın da, uyması gereken en güzel örneği olan Hz. Peygamber'e uyarak örtünmede aynı titizliği göstermesi lâzımdır.[59]

8. Kıbleye Dönme Hakkında Müsâade

673. “Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Sa'îd rivayet etti ki, Muhammed b. Yahya b. Habbân kendisine haber vermiş ki, amcası Vâsi' b. Habbân, İbn Ömer'den (naklen) O'na haber vermiş (ki, İbn Ömer) şöyle demiş:”
“Hz. Peygamber'i -sallallahu aleyhi ve sellem- evimizin arkasında görmüştüm. Hz. Peygamber'i -sallallahu aleyhi ve sellem- o zaman, iki kerpicin üzerinde, Beytu'l-Makdis'e dönmüş olduğu halde oturmuş, (def-i hacet yaparken) görmüştüm.”[60]

9.Ayakta İşemek Hakkında

674. “Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki), el-A'meş, Ebû Vâ'il'den, (O da) Huzeyfe'den (naklen) haber verdi (ki, Huzeyfe) şöyle dedi:”
"(Bir gün) Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bir topluluğun çöplüğüne geldi ve ayakta olduğu halde işedi."[61] Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki:
“Bu konuda hiçbir mekrûhluk bilmiyorum.”[62]

Açıklama

Temizliğe verilen ehemmiyetin bir tezahürü olarak, işeme esnasında necis olan sidiğin, insanın üzerine sıçramasından şiddetle sakındırılmıştır. Hz. Peygamber'in, bundan dolayı, genel olarak, oturarak bevlettiği rivayet edilir. Ancak yukarıdaki haber de gösteriyor ki, bazı durumlarda, ayakta bevletmede bir mahzur yoktur. Bu durumlar; yerin pisliği veya bevledecek olanın, oturmasına engel rahatsızlığı vb. sebeplerle oturarak

bevl etme imkânının; yerin toprağının yumuşaklığı sebebiyle sidiğin sıçrama ihtimalinin olmaması gibi durumlardır.[63]

10. Kişi Helaya Gireceği Zaman Ne Der?

675. “Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Abdülaziz b. Suheyb'den, (O da) Enes b. Mâlik'ten (naklen) rivayet etti (ki, Enes) şöyle dedi:”
“Rasulullah -sallallahu aleyhi ve sellem- helaya gireceği zaman şöyle derdi:”
"Allahım! Muhakkak ki ben, hubs ve habâis'ten sana sığınırım.”[64]

Açıklama

İnsan, bütün kötülerden ve her türlü kötülükten Allah'a sığnmalıdır. Sığınılacak tek varlık O'dur. Hz. Peygamber, helaya girerken de Allah'a sığınmamız gerektiğini bize talim buyuruyor. Çünkü hela pislik ve kötülük yeridir. Ayrıca orada, ekseri alimlere göre, lİsanen Allah'ı zikretme, bu suretle kötülerden ve kötülüklerden korunma imkânı da yoktur. Binaenaleyh helaya girerken Allah'a sığınmak gerekir. Bunun unutulması ve girildikten sonra hatırlanması halinde ise, dil ile değil de kalben Allah'a sığınılabilir. Maamafîh, Abdullah b. Amr İbni'1-Âs, Abdullah b. Ömer, ibrahim en-Neha'î ve bazı Maliki alimlere göre helanın içinde dil ile Allah'ı zikretmekte de mahzur yoktur. Açık arazide def-i hacet durumunda ise elbise yukarı çekilir veya açılırken sığınma duası okunur. Bu duadan önce "Bismillah" denmesi Sünnet'tir. Hz. Pey-gamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- söylediği mezkûr cümle, veciz olup az sözde çok mânâ taşımaktadır. Şöyle ki, tercümede aynen naklettiğimiz hubus -veya hubs- ve habâ'is kelimeleri birçok manaya gelebilmektedirler. Bunların bazısı şöyledir: Erkek şeytanlar-dişi şeytanlar; şeytanlar-itaatsizlikler; kötülük ve küfür, kerih görülen şey-itaatsizlikler ve kınanan fiiller. İşte insan, bu duayı okumakla bütün bu kötülerden ve kötülüklerden Allah'a sığınmış

olur.[65]

11. Abdest Bozma Sonrası Temizlenme "İstitâbe=İstincâ"

676. “Bize Sa'îd b. Mansûr rivayet edip (dedi ki), bize Ya'kûb b. Abdirrahman, Ebû Hâzim'den, (O) Müslim b. Kurt'tan, (O) Urve'den, (O da) Hz. Âişe'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Aişe) şöyle dedi:”
"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:”
“Sizden biriniz helaya gideceği zaman, beraberinde, abdest bozmadan sonra kendileriyle temizleneceği (istinca edeceği) üç taş götürsün. Çünkü bunlar ona yeter."[66]

Açıklama

İstitâbe ve istincâ' aynı mânâya kullanılmış olup, def-i hacetten sonra sidik ve dışkının çıktıkları yerleri, silme veya yıkama suretiyle temizlemek demektir. Bu hadisten bu temizlik için üçtaşın yeteceği anlaşılmaktadır. İmâm Şafiî ve İmam Ahmed istincâda, temizliği tamamen sağlamakla beraber her halükârda, üç taşla veya üç köşeli bir taşla üç silmenin vâcib olduğunu söylemişlerdir. Arka ve ön çıkış yeri temizlenecekse altı silme vacibdir. İmam Ebû Hanife ve İmâm Mâlik ise, muayyen sayıda taşın değil, üçten az veya çok sayıdaki taşla da olsa, tamamen temizlemenin gerekli olduğunu söylemişlerdir. Hadiste üç taşın tasrih edilmesi, temizliğin üç taştan âz ile ekseriya hasıl olamayacağı içindir. Bununla beraber, Hanefi mezhebine göre üçtaş kullanmak müstehabdır. İmâm Şâfiî ve İmâm Ahmed, bu hadisten istincâmn vâcib olduğu hükmünü de çıkarmışlardır. İmam Ebû Hanife, bir rivayete göre İmâm Mâlik ve şâfiî mezhebinden el-Müzenî, yukarıda geçmiş olan 668. hadisle ihticâc ederek bunun Sünnet olduğunu söylemişlerdir. Hanefi Mezhebine göre taşla temizlemeden sonra su ile yıkamak Sünnet'tir. Bütün bu söylenenler, pisliğin, çıkış yerinden etrafa taşmaması durumu için sozkonusudur. Pisliğin, çıkış yerinden etrafa taşması halinde su ile yıkamak gerekir. Hanefî Mezhebine

göre, etrafa taşma bir dirheme (el ayası sahası) kadar olursa su ile yıkamak vâcib, daha fazla olursa farzdır.[67]

677. "Bize Muhammed b. Uyeyne haber verip (dedi ki), Ali -ki O İbn Mushir'dir-, Hişâm b. Urve'den, (O) Amr b. Hu-zeyme'den, (O) İmâre b. Huzeyme b. Sabit el-Ensâri'den, (O da) babasından (naklen) haber verdi (ki, babası Huzeyme) şöyle dedi: Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:"
"Def-i hacetten sonra temizlenmeyi (istitâbe=istincâyı) kasdederek- (o) içlerinde hayvan fışkısı olmayan üç taşla (olur)."[68]

12. Kemik Veya Hayvan Tersi İle Îstincâ Etme Yasağı

678. "Bize Ebû Âsim, İbn Cureyc'ten, (O) Abdulkerim'den -ki bu İbn Ebi'l-Muhârik'tir-, (O) Abdulkays'lı el-Velid b. Mâlik'ten, (O) Sehl b. Huneyf in âzâdlısı olan Muhammed b. Kays'tan, (O da) Sehl b. Huneyf'ten (naklen) haber verdi ki, Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- O'na (yani Sehl'e) şöyle buyurmuş:
"*Sen Mekkelilere benim elçimsin. Binaenaleyh (git ve onlara) de ki; Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- size selâm söylüyor ve size; "ne kemikle, ne de deve, koyun ve keçi gibi hayvanların tersi ile istincâ' etmeyiniz" diye emrediyor."*[69]
Ebû Âsim, (rivayetinde) bir defa de şöyle dedi:
"...ve size... yasaklıyor veya size... emrediyor."[70]

Açıklama

Bu ve benzeri muhtevadaki hadislerden dolayı kemik ve hayvan tersiyle istincâ' yapmak tahrîmen mekruhtur. Bu yasağın sebebi hakkında; kemiğin cinlerin, hayvan tersinin de onların hayvanlarının yiyeceği olduğuna dair hadisler vardır. Diğer bazı hadislerde ise yasak sebebi olarak, bunların temizlemeye elverişli olmamaları gösterilmiştir.[71]

13. Sağ El İle İstîncâ Etme Yasağı

679. "Bize Vehb b. Cerîr, Yezîd b. Hârûn ve Ebû Nu'aym, Hişâm'dan, (O) Yahya'dan, (O) Abdullah b. Ebî Katâde'den, (O da) babasından (naklen) haber verdi ki, Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:"
"Hiçbiriniz erkeklik organını sağ eliyle tutmasın, sağ eliyle istincâ da etmesin. "[72]

Açıklama

Bu hadiste, hadisin diğer rivayetlerinden anlaşıldığı üzere, küçük abdest bozarken veya bozduktan sonra istibrâ'[73] esnasında erkeklik organının sağ el ile tutulması yasaklanmaktadır. Dışkı çıkış yeri ile kadının kadınlık organı da aynı hükme tabidir. Aynı şekilde sağ eli ile istincâ' de yasaklanmaktadır. Daha ziyade ihtiyaç duyulacak olan bu hallerde sağ elle söz konusu organların tutulmasının yasaklanmasından, bu haller dışında da bu organların sağ elle tutulmasının caiz olmayacağı anlaşılmıştır. Bu yasak, âlimlerin ekserisine göre tenzihen mekrûhluk manasınadır. Burada sağ elle hem erkeklik organının tutulması, hem de istincânm yasaklanması bir müşkillik arzeder. Çünkü organını sol elle tutan, mecburen sağ elle istincâ' edecek veya aksi olacaktır. Bunun halli için, başka bir imkân yoksa organı sol elle tutup hareketsiz duran sağ eldeki taşa sürtmek usûlü, çare gösterilmiştir. Bu izah, fukahanm nassları yorumlama ve uygulamadaki titizliklerini göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Tabiatıyla su ile istincâ'da bu müşkil yoktur. Sağ el ile istincâ' ve istibrâ' yasağının hikmeti olarak; sağ elin değerinin yüksekliğine ve yeme-içme esnasında hatırlanıp tiksinmeye sebep olma ihtimaline işaret edilir.[74] Bu, aynı zamanda, çok basit ve bilhassa sabun gibi temizlik malzemelerinin bulunmadığı veya az bulunduğu topluluklarda herkes tarafından uygulanabilecek bir "sağlığı koruma" usûlüdür.[75]

14.Taslakla İstincâ' Yapmak

680. “Bize Zekeriyya b. Adiyy rivayet edip (dedi ki), bize İbnu'l-Mübârek, İbn Aclân'dan, (O) el-Ka'kâ'dan, (O) Ebû Salih'ten, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti (ki, Ebû Hureyre) şöyle dedi: Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:”
"Ben sizin için, çocuğa karşı baba durumundayım. Size (her şeyi) öğretirim. Bu cümleden olarak (kazâ-i hacet esnasında) kıbleyi ne önünüze aınız, ne arkanıza alınız. İstincâ' yapacağın zaman ise sağ elinle istincâ' yapma!" (Ebû Hureyre dedi ki, Hz Peygamber) bize, (istincâ'yı) üçtaşla (yapmamızı) emreder ve bizi, (istincâ'da) hayvan tersi ile "rimme" (kullanmaktan) men'ederdi.[76]
(Rivayetten) sonra Zekeriyya dedi ki:
“O, ("rimme" ile) çürümüş kemikleri kasdediyor.”[77]

15. Su İle İstincâ’ Yapmak

681. “Bize Yezîd b. Harun, Şu'be'den, (O) Atâ' b. Ebî Meymûne'den, (O da) Enes b. Mâlik'ten (naklen) haber verdi (ki, Enes şöyle dedi):”
"Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-kazâ-i hacetine gittiği zaman ben ve bir çocuk O'na kİsa bir mızrakla (su dolu) bir su kabı götürürdük, O da (su ile) temizlenirdi."[78]

Açıklama

Bu hadisin son cümlesi olan "yetevadda'u'yu, diğer rivayetleri nazar-ı i'tibâra alarak, lafzî manâsıyla tercüme ettik. Bununla beraber, arada mahzûf bir cümle düşünerek, "...o da istincâ’ yapar, sonra da abdest alırdı" şeklinde bir tercüme de yapılabilir.
Bu hadisten, Hz. Peygamber'in su ile istincâ' yaptığı, bundan dolayı da bunun meşru' ve taşla istincâ'dan üstün olduğu anlaşılmaktadır. Allah Teâlâ da bir hadise göre, su ile istincâ' yaparak temizlendikleri için, Kübalıları sevdiğini açıklamıştır.
Şöyle ki, Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-,

Kübalılarla ilgili, *"Onda temizlenmeyi seven erkekler vardır. Allah da temizlenenleri sever"*[79] mealindeki âyet nazil olunca Küba'ya gitmiş ve ahalisine, âyette övülen temizliklerinin nasıl olduğunu sormuş, onlar da, farklı olarak, su ile istincâ1 yaptıklarını söylemişler. Bunun üzerine Hz. Peygamber de, övgünün sebebinin bu olduğunu beyân etmişti.[80] Mezkûr âyetin Tebûk seferi (h. 9. yıl) dönüşü nazil olduğunu düşünürsek, su ile istincâ'nın, Kubâ'lılar hariç, müslümanlar arasında bu tarihten önce yaygın olmadığını söyleyebiliriz. İşaret etmeliyiz ki, o dönem müslümanlarının yedikleri gıdaların çok çeşitli olmaması sebebiyle, su ile istincâ' o zaman için fazla ehemmiyet ar-zetmiyordu. Sahabeden bazıları, koyun kığısı gibi def-i hacet yaptıklarım anlatmıştır. Su ile istincâ maddi refahın artması, dolayısıyla gıdaların çeşitlenmesi ile ehemmiyet kazanmıştır. Nitekim, dışkının, çıkış yerinin etrafına taşması halinde mutlaka su ile istincâ' yapmanın gerektiği daha önce zikredilmişti.
Yukardaki haberde zikri geçen ve Necâşi'nin Hz. Peygamber'e hediye olarak gönderdiği rivayet edilen kİsa mızrak ("harbe")nin niçin götürüldüğü hususunda şu ihtimaller ileri sürülmüştür: İstincâ' ve abdestten sonra namaz kılarken, sütre olarak önüne dikmek için; yere saplayıp üstüne bazı elbiselerini asmak, bu suretle de, oradan geçeceklere, geçmemeleri için bir işaret olması için; sert toprağı eşelemek için; kazâ-i hacet esnasında gelebilecek zararlı böcek ve benzeri şeyleri kovmak için. Namazlarda sütre olarak kullanılan mezkûr "harbe", Hz. Peygamber'den sonra Hulefâ-i Râşidin'e intikal etmiş, daha sonra da Abdullah b. Zübeyr'in eline geçmiş ve öldürülünceye kadar onun yanında kalmıştı.
Yukarıdaki haberde ismi verilmeyen "çocuk=ğulâm"ın, Abdullah b. Mesûd, Câbir b. Abdillah ve Ebû Hureyre'den biri olma ihtimali vardır.[81]

682. "Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisi haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Ebû Mu'âz'dan, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti ki:"
"Hz. Peyamber -sallallahu aleyhi ve sellem- heladan çıkınca,

çocuk, (O'na), kendisiyle istincâ yaptığı su dolu kabı götürürdü."[82] Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki:
"Ebû Mu'âz'ın ismi, Atâ' b. Menî1 Ebî Meymûne'dir."[83]
683. "Bize Sa'îd b. Süleyman, Abbâd İbnu'l-Avvâm'dan, (O) Husayn b. Abdirrahman'dan, (O) Zerr'den, (O da) el-Müseyyeb b. Necebe'den (naklen) haber verdi ki, el-Müseyyeb şöyle dedi:"
"Bana halam -ki O, Huzeyfe'nin hanımıydı- rivayet etti ki, Huzeyfe, su ile istincâ' yapardı."[84]

16. İstincâ'dan Sonra Elini Toprağa Süren Kimseler Hakkında

684. "Bize Muhammed b. Yûsuf, Ebân b. Abdillah b. Ebi Hâzim'den, (O) Ebû Hureyre'nin bir âzâdlısından, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) haber verdi (ki, Ebû Hureyre şöyle demiş:"
"(Bir gün) Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-;
"Bana abdest suyu getir" buyurmuş, sonra da, bir ağaçlığın içine girmişti. Ben de O'na su getirmiştim, O da istincâ yapmış, sonra elini toprağa sürmüş, sonra da elini yıkamıştı."[85]

Açıklama

Hz. Peygamber'in, su ile istincâ'dan sonra elini toprağa sürmesi, elin tam temizlenmesini sağlamak ve ele sinen pis kokuyu gidermek içindi. Binaenaleyh istincâdan sonra el temizliği için sabun gibi maddeler kullanmak müstehabdır.[86]

685. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Ebân b. Abdillah rivayet edip (dedi ki), bana İbrahim b. Cerîr b. Abdillah, babasından, (O da) Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen) onun (yani bir önceki hadisin) aynısını rivayet etti."[87]

17. (Kişi) Heladan Çıkdığı Zaman Ne Der?

686. “Bize Mâlik b. İsmâ'îl haber verip (dedi ki), bize İsrail, Yûsuf b. Ebî Burde'den (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki, Hz. Âişe O'na (yani Yûsufun babası Ebû Burde'ye) rivayet etmiş ki:”
“Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-, heladan çıkdığı zaman *"Gufrânek: Bağışlamanı (dilerim, Rabbim!)"* derdi.”[88]

Açıklama

Hz. Peygamber'in, kazâ-i hacetten sonra Allah'tan mağfiret dilemesi hakkında düşünülebilecek birkaç sebepten biri şudur: Allah Teâlâ kendisine bir rızık ihsan etmiş, o da onu yemiş. Sindirim sistemi onu hazmetmiş. Neticede vücudu onun faydalı kısımlarını özümlemiş, diğerlerini dışarı atmış. Rızkın verilmesi kadar, yendikten sonra faydasız kısımlarının dışarı atılması da büyük bir nimettir. İşte birbiri içindeki bu ni'nıetlerin şükrünün yerine getirilmesi zor olduğu için, tam yerine getirememe endişesiyle Allah'tan mağfiret dilemiş olabilir. Hz. Peygamber, bu davranışıyla, ümmetinin de aynı şekilde hareket etmelerine örneklik yapmıştır. Hadiste her ne kadar, "heladan çıktığı zaman" kaydı varsa da, açık arazide de kazâ-i hacet yerinden ayrılınca mezkûr dua okunur. Bu hadis, Sahâbe-i Kiramın -Allah hepsinden razı olsun-, Hz. Peygamber'in her türlü söz ve işlerini takip etme, onları tesbit ve nakletme hususundaki arzu ve titizliklerine de güzel bir örnektir.[89]

18. Misvak Kullanmak Hakkında

687. “Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Sa'îd b. Zeyd, Şu'ayb İbnu'l-Habbâb'dan, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti ki, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:”
"Misvak kullanmak hakkında size çok tekrarda bulundum."[90]

Açıklama

Misvak, erâk ve zeytin ağacı gibi lifli ağaçlardan alınan dal parçasının bir tarafının kabuğunun soyulmasıyla elde edilen bir nevi fırçadır. En iyi misvak erâk ve zeytin ağacından elde edilir. Misvak denince ise, erâk ağacından yapılanı akla gelir. Erâk ağacı sıcak memleketlerde yetişen, dalları ve yaprakları çok, kırmızı ve lezzetli meyvesi olan, çalı tarzında bir step bitkisidir. Bundan yapılan misvâğın tıbbî tahlilinde; antiseptik olduğu, tükürük salgısını artırdığı, hazmı kolaylaştırdığı, ağızda yabancı madde te'siri yapmadığı, içerdiği maddelerle dişlerin mekanik temizliğinde önemli rol oynadığı, liflerinin içinde hiçbir mikro organizmanın gelişip yaşayamadığı, içinde faydalı bakterilerin bulunduğu, kaynatılarak suyu içilince de gonore'ye ve basur hastalığına iyi geldiği tesbit edilmiştir.[91] Bununla beraber, ağız ve diş temizliğini sağlayacak; parmakla ovma, helâl olan bir maddeden mâmûl diş fırçası kullanma gitti ameliyeler de, misvâğın bulunmaması veya misvak kullanmaya mani bir sebep bulunması hallerinde misvâğın yerine geçer. Sakız çiğnemek de kadınlar için misvak yerindedir. Misvak, diş ve ağız temizliğini sağlamak, ağızdaki kötü kokuları gidermek için dişlere, dilin üstüne, ağzın üst tavanına, boğazın üst tarafına, yerine göre sert ve yumuşak bir şekilde sürülür. Misvâğın serçe parmağı kalınlığında, bir karış uzunluğunda ve az boğumlu olması, kullanılacağı esnada kuru ise ıslatılması, sağ elle tutulması ve kullanıldıktan sonra yıkanması tavsiye edilmiştir.
Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- misvak kullanma, yani diş ve ağız temizliği üzerinde çok durmuş ve Sahabesine misvak kullanmanın faydalarını anlatmış, misvâğın nasıl ve ne zaman kullanılacağım sözlü ve fiili olarak açıklayıp göstermiş ve misvak kullanmayı daima teşvik etmiştir. Hatta diş ve ağız temizliğine dikkat etmeyen bazı Sahabileri azarladığına dair hadisler de vardır. Hz. Peygamber, tatbikatiyle bu hususta Sahabesine ve sonraki müs-lümanlara en güzel örnek olmuştur. Şöyle ki, Hz. Peygamber eve girdiği zaman, uykudan uyanınca, abdest alırken ağza su verildiği sırada, namaza hazırlanırken, namazdan önce ve her fırsatta misvak kullanırdı. Vefatından önce yaptığı son işin de misvak kullanmak olduğu rivayet

edilmiştir.[92] Bunun için İslâm alimlerinin büyük çoğunluğu misvak kullanmanın Sünnet olduğunu söylemşitır. Dâvûd ez-Zâhiri ve İshak b. Râhûye ise misvâğın her namazda vjlcib olduğunu söylemişlerdir. Misvak kullanmanın Sünnet olduğu umûmen kabul edilmekle beraber, bunun abdestin Sünneti mi, namazın Sünneti mi, yoksa, dinin, gereken her halde yapılacak bir Sünneti mi olduğunda alimlerin değişik görüşleri vardır. İmâm Ebû Hanife'nin. son görüşte olduğu nakledilir [93]

688. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Abdulvâris, Şu'ayb İbnu'l-Habhâb'dan, (O da) Enes b. Mâlik'ten (naklen) rivayet etti (ki, Enes) şöyle dedi: Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:" *"Misvak kullanmak hakkında size çok tekrarda bulundum."*[94]
689. "Bize Muhammed b. Ahmed haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Ebu'z-Zinâd'dan, (O) el-A'rac'dan, (O) Ebû Hureyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:"
"Ümmetimi güçlüğe düşürmek (korkusu) olmasaydı, onlara onu -Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki, yâni misvak kullanmayı- her namaz kılacaklarında emrederdim. "[95]

Açıklama

İmâm Şâfiî, bu hadise istinaden misvak kullanmanın namazdan önce de Sünnet olduğunu söylemiştir. Hanefi mezhebinde ise, *"Ümmetimi güçlüğe düşürmek (korkusu) olmasaydı, onlara misvak kullanmayı her abdest alacaklarında emrederdim"*[96] hadisine de dayanılarak, misvak kullanmanın abdest esnasında müekked Sünnet olduğu, abdestin namaza bir başlangıç olması hasebiyle önceki hadiste "her namaz kılacaklarında" buyrulduğu söylenmiştir. Yine de Hanefi Mezhebine göre namazdan önce, diş etlerini kanatmayacak şekilde misvak kullanmak müstehabdır.
Aynı şekilde Hanefi Mezhebine göre bütün hallerde, bilhassa ibadet yapmaya, Kur'an okumaya başlamadan, halkın içine

çıkmadan önce ve ağız kokusunun hasıl olduğu durumlarda misvak kullanmak müstehabdır.[97]

19.Misvak Kullanmak Ağzın Temiz Olmasına Sebeptir

690. “Bize Hâlid b. Mahled -ki O el-Katavânî'dir- haber verip (dedi ki), bize İbrahim b. İsmail b. Ebû Habîbe rivayet edip (dedi ki), bana Dâvûd İbnul-Husayn, el-Kâsım b. Muhammed'den, (O da) Hz. Âişe'den (naklen) haber verdi (ki, Hz. Aişe) şöyle dedi: Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:”
"Misvak kullanmak ağzın temiz ve Allah'ın razı olmasına sebeptir. "[98]

Açıklama

Misvak kullanmak diş ve ağız temizliğini sağlar, kötü ağız kokusunu giderir. Böylece "temizlenenler"i[99] seven Allah'ın rızasını kazanmaya sebep olur.
Hz. Peygamber'in bir Sünnetinin, bir emrinin yerine getirilmesi de Allah'ı razı eder. Herhangi bir ibâdete başlanılması esnasında misvak kullanılması da, Allah'a en temiz bir şekilde ibadet yapıp hoşnutluğunu kazanmak içindir.[100]

20. Teheccüd Namazı Kılınacağı Zaman Misvak Kullanılması

691. “Bize Sa'îd İbnu'r-Rebî' haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Husayn'dan, rivayet etti (ki, O şöyle dedi):”
“Ben Ebû Vâ'il'i, Huzeyfe'den, şöyle dediğini (naklederken) işittim:”
“Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- teheccüd (namazına) kalktığı zaman dişlerini misvakla ovardı.”[101]

Açıklama

Teheccüd namazı, yatsı namazını müteakip bir miktar uyuduktan sonra kalkılıp kılman namazdır.[102]
Hz. Peygamber bu namaza çok müdavim idi ve gece-gündüz uykudan her uyandığında yaptığı gibi, bu namaz için kalktığında da misvak kullanırdı.[103]

21.Namaz Temizliksiz Kabul Olunmaz

692. “Bize Sehl b. Hammâd haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Katâde'den, (O) Ebu'l-Melih'ten, (O) babasından, (O da) Hz. Peygamber’den -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:”
"Allah temizliksiz hiçbir namazı, haram maldan da hiçbir tasadduku kabul etmez. "[104]

Açıklama

Bu hadiste biri bedeni diğeri mâli olan iki ibadeti Cenab-ı Hakk'm kabul edip, bunlara sevap vermesi için gerekli olan şart açıklanmaktadır. Bu şart "temizlik"tir. Namaz için bedenin maddî ve manevî pislikten (hadesten) temizlenmiş olması, tasadduk için de malın, haram yoldan elde edilmeden temiz olması gerekir. Bütün ibadetler ya bedeni ya mâli olduklarına göre, her ibadetin kabul olunma şartı maddî veya manevî "temizlik"tir denilebilir.
Buna göre bu hadis, farz olsun nafile olsun, her namaz için temizliğin farz olduğuna bir delildir. Çünkü Allah, namazı ancak temizlikle kabul ettiğine göre, namazın sahih olması temizliğin varlığına bağlı demektir.
Bu durumda temizlik namazın şartı olur. Şart olmada da meşrut (burada namaz) olmaz. Temizlik için su veya onun yerini tutacak bir şey bulamayanın durumuna gelince, Ebû Hanife'ye göre bu kimsenin o halde namaz kılması haram olur, daha sonra temizlik imkânına sahib olunca kılamadıklarını kaza etmesi ise vâcibdir. Ebû Yûsuf a göre ise böyle bir kimse niyet etmeksizin ve

kıraatte bulunmaksızın namaz kalıyormuş gibi yapar.
Sonra temizlik imkânına sahip olunca bu şekilde geçirdiği namazları tekrar kılar. Şâfiî mezhebinde ise, meşhur olan görüşe göre hem o halde kılması, hem de sonradan temizlik imkânı bulunca, bu şekilde kıldıklarını tekrar kılması vâcibdir.
Hadiste zikri geçen tasadduka ("sadaka"ya) gelince, bu, karşılığında Allah'tan sevâb umarak bir şey vermek demektir. İster zekât gibi farz olsun, ister nafile olsun tasaddukun da Allah katında makbul olması için helâl yoldan elde edilmiş olan bir maldan yapılmış olması gerekir. Gayr-ı meşru', haram bir yoldan elde edilen bir malın tasaddukunu Allah kabul etmez, buna sevap vermez. Gayr-ı meşru bir yoldan elde edilen bir mal, ancak, sahibine iade edilemiyorsa, karşılığında Allah'tan bir sevap beklemeksizin ve haram maldan kurtulmak maksadıyla fakirlere dağıtılabilir.[105]

22. Namazın Anahtarı Temizliktir

693. "Bize Muhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan, (O) Abdullah b. Muhammed b. Akîl'den, (O) Muhammed İbnu'l-Hanefiyye'den, (O da) Hz. Ali'den (naklen) haber verdi (ki, Hz. Ali) şöyle dedi: Rasûlullah -Sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:"
"Namazın anahtarı ancak o bilinen şekliyle temizlik, (namazın içinde yapılması haram olan fiilleri) haram kılan şey ancak o bilinen şekilde tekbir getirmek, (onları) helâl kılan şey ise sadece o bilinen şekliyle selâm vermektir."[106]

Açıklama

Bu hadiste namaz, kapısı kilitli bir binaya benzetilmektedir. Namaz binasının kilidi, abdestsizliktir. Bunu ise ancak bilinen şekilleriyle ve icâb-ı hâle göre abdest alma, gusletme veya teyemmüm yapma açabilir. Kapısı açılan binaya "tekbir" almakla girilir. Bu tekbirle namaz kılan kimseye bazı işleri yapması yasaklanmış olur. Aslında namazın içinde yapılması yasak olan fiilleri yasaklayan Allah'tır. Burada, haram kılma, mecazen,

tekbir getirmeye nisbet edilmiştir. Hadisten sadece bilinen şekliyle "tekbir" getirmenin gerektiği anlaşılmaktadır. Bunun için İmam Ahmed, İmam Mâlik ve Selef alimlerinin çoğu "tekbir"de sadece "Allahu Ekber" denilebileceğini söylemişlerdir. İmam Şafii 'Allahu Ekber' veya Allahu'l-Ekber' denilebileceğini söylemiştir. Hanefi Mezhebinde ise şu açıklamalar yapılmıştır: "Tahrime" denilen giriş "tekbir"i almak, namazın sahih olması için şart (farz)dır. Çünkü Allah *"Rabb'ini tekbir et"*[107] buyurmuştur. Ancak Allahu Ekber demek farz değil vâcibdir. Zira Allah; "Rabb'inin adını anıp namaz kıldı"[108] buyurmuştur. Binaenaleyh Allah'ı ta'zime delâlet eden her cümleyle namaza başlanılması sahih olur. Bu konudaki hadisin sübûtu ise zannidir. Fakat mezkûr hadisten ve Hz. Peygamberin bu konudaki Sünnet'inden dolayı, Allahu Ekber diyebilen kimsenin bundan başka bir cümle söylemesi tahrimen mekruhtur. "Tekbirle namaz kılana haram olan konuşma, gülme gibi fiiller, "selâm" vermekle helâl olur. Böylece namaz binasından çıkılmış olur. Mâliki, Şafiî ve Hanbeli Mezheb'ine göre namazdan selâm ile çıkmak farzdır. Hanefi Mezhebinde ise vâcibdir. Hanefî Mezhebinde namazdan çıkışta farz olan, son oturuşta "tahıyyât'ı okuyacak kadar oturmaktır. Bu kadar oturulunca namaz tamamlanmış olur. İmam-ı A'zam'a göre, namaz kılanın, son oturuşta teşehhüd miktarı, yani tahiyyat okuyacak kadar oturduktan sonra namazdan kendi ihtiyarı ile yapacağı bir fiille çıkması da farzdır. İmam Ebû Yûsuf ile İmam Muhammed'e göre ise farz değildir. Vacip olan selâm, önce sağa, sonra sola verilir. Bir görüşe göre sol tarafa selâm verilmesi Sünnet'tir.[109]

23. Abdestte Ne Kadar Su Yeter

694. “Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize İbn Uleyye rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Reyhâne, Sefine'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:”
“Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- bir müdd (su) ile abdest alır, bir sâ' (su) ile gusledерdi.”[110]

Açıklama

Hz. Peygamber'in abdest ve gusülde harcadıkları su miktarı, kesin olarak sınırlı değildir. Değişik rivayetlerden anlaşıldığına göre Hz. Peygamber, bazan burada belirtilen miktarlardan az veya fazla su kullanmıştı. Bu hususta esas olan, yıkamanın, yani organların üzerinden suyun akıtılmasmm te'mînidir. Bu da duruma ve şahıslara göre değişir. Fakat Hz. Peygamber'in harcadığı belirtilen su miktarları O'nun, abdest ve gusülde ne kadar iktİsatlı su kullanmış olduğunu bize göstermektedir. Binaenaleyh her müslüman, bu hususta da en güzel örneği olan Hz. Peygamber gibi davranmalı ve nehir kenarında bile olsa, abdest ve gusulde su israfından kaçınmalıdır.
Bu hadiste verilen ölçeklerin hacmi hakkında değişik görüşler vardır. Kİsaca, İmâm Şafiî ve Hicaz alimlerine göre, Medine'de kullanılan müdd -ki buna Müdd-i Nebevi denir- 0,530 litre, yani yarım litreden biraz fazlaca bir miktar, İmâm Ebû Hanife ve Irak alimlerine göre ise 0.795 litredir. İşte Hz. Peygamber'in, abdest alırken harcadığı su, bu kadardı. Guslederken ise, buradaki rivayete göre, bunun dört katını kullanıyordu. Çünkü bir sâ' dört müddür. Buna göre gusulde kullanılan su mikdarı, İmâm Şafiî ve Hicâzlıların verdikleri ölçülere göre 2.120 litre, İmâm Ebû Hanife ve Iraklılarınkine göre ise 3.18 litredir.[111]

695. “Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bana Abdullah b. Abdillah b. Cebr haber verip dedi ki, ben Enes'i şöyle derken işittim:”
“Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bir mekkûk (su) ile abdest alır, beş mekkûk (su) ile guslederdi.”[112]

Açıklama

Mekkûk, miktarı bölgelere göre değişen bir ölçek adıdır. Abdest ve gusulde kullanılan su miktarı hakkındaki diğer hadisler nazar-ı i'tibara alınarak, burada "mekkûk"le "müdd"ün kastedildiği söylenmiştir.

Bu durumda bile bir önceki hadiste verilen ölçekle buradaki arasında farklılık vardır. Bu farklılık, Hz. Peygamberin abdest ve gusülde icâb-ı hâle göre değişik miktarda su kullanmış olmasından kaynaklanmıştır.[113]

24. İbrikten Abdest Alma

696. "Bize Zekeriyyâ b. Adiyy haber verip (dedi ki), bize Ubeydullah b. Amr, Abdullah b. Muhammed b. Akîl'den, (O da) er-Rubeyyi' bint Muavviz b. Afra'dan (naklen) rivayet etti (ki, er-Rubeyyi') şöyle dedi:" "Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-bizim evimize gelirdi. Ben de bizim 1 1/3 müddlük veya 1 1/4 müddlük olan bir ibriğimizi alır, O'na su dökerdim de O üçer üçer (yıkayarak) abdest alırdı."[114]

Açıklama

Bu hadisten, abdest alırken suyu başkasına döktürmenin caiz olduğu, bunda hiçbir kerahet olmadığı anlaşılmaktadır.
Aynı şekilde bir kimseye abdest suyunu hazırlatmak da caizdir. Abdest alırken, özürsüz olarak azaları başkasına yıkatmak ve mes-hettirmek ise mekruhtur.
Çünkü azaları, abdest alanın bizzat yıkaması Sünnet-i Müekkededir.[115]

25. Abdest Almada Besmele Çekmek

697. "Bize Ubeydullah b. Sa'îd haber verip (dedi ki), bize Ebû Amir el Akadî rivayet edip (dedi ki), bize Kesîr b. Zeyd rivayet etti. (O dedi ki), bana Rubeyh b. Âbdirrahman b. Ebî Sa'ıd el-Hudrî, babasından, (O) dedesinden (O da) Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:"
"Başında Allah'ın ismini zikretmeyen, (besmele çekmeyen) için abdest yoktur."[116]

Açıklama

Bu hadis zahiren, abdeste başlarken besmele çekmenin vâcib olduğuna delâlet etmektedir. İmam Ahmed, bir rivayete göre, bu görüştedir. Hanefi, Mâliki ve Şâfıîler ise, abdeste başlarken besmele çekilmesine delâlet etmeye bu konudaki diğer hadisleri nazar-ı i'tibara alarak, abdeste "başlarken besmele çekmenin Sünnet (veya müstehab) olduğunu söylemiş ve yukarıdaki hadisi, "...kâmil abdest yoktur" şeklinde anlamışlardır. Bir rivayete göre imâm Ahmed de bu görüşteydi. Abdeste başlarken besmele çekmede "Bismillah" demek yeterlidir.[117]

26. Ellerini Yıkamadan Önce Onları Su Kabına Sokan Kimse Hakkında

698. "Bize Hâşim İbnu'l-Kâsım haber verip (dedi ki), bize Şu'be haber verip (dedi ki), bana en-Nu'mân b. Salim haber verip dedi ki: Ben îbn Amr b. Evs'i, dedesi Evs b. Ebî Evs'ten (naklen) şöyle rivayet ederken işittim:"
"O (yani dedesi Evs), Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem-abdest aldığını ve üç defa (su dökerek) damlattırdığım (yani âzasından damlayacak kadar su döktüğünü) görmüştü.
Bunun üzerine ben (yani en-Nu'mân) O'na (yani İbn Amr'a):
"Üç defa damlattırdı, ne demek?" dedim.
"Ellerini üç defa yıkadı, (demekdir)" karşılığını verdi."[118]

Açıklama

Bu hadisin Musnedu Ahmed'deki bir rivayetinin sonunda, râvi Şu'be'ye; "(Hz. Peygamber) ellerini kabın içine (yıkamadan mı) soktu, yoksa onları dışarda yıkadı mı?" diye sorulmasından, O'nun da; "bilmiyorum" demesinden anlaşılıyor ki, bu olayda Hz. Peygamber'in, ellerini su kabına, onları yıkadıktan sonra mı, yıkamadan mı soktuğu bahis konusu yapılmıştır. Dârimi'nin bu hadise koyduğu başlıktan anlaşıldığına göre O, Hz.

Peygamber'in, ellerini yıkamadan su kabına daldırdığı görüşündedir. Nitekim su kabına elini daldırıp su alarak abdest alacak kimse de, ellerinin temiz olduğuna kani ise, onları yıkamadan su kabına daldırıp abdest alabilir. Şayet böyle bir kimsenin, ellerinin temizliği hakkında şüphesi varsa, onları yıkamadan su kabına daldırması ise mekruhtur. Uykudan uyanan bir kimsenin abdest almak için ellerini su kabına daldırmadan önce yıkaması ise Hanefi, Şafiî ve Mâliki Mezheblerine göre Sünnettir. Çünkü Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-; *"Sizden biriniz uykusundan uyanınca elini kabın içine, onu üç defa yıkamadıkça daldırmasın. Zira o, elinin nerede gecelediğini bilmez"*[119] buyurmuştur.[120]

27. Üç Defa Yıkayarak Abdest Alma

699. “Bize Nasr b. Ali el-Cehdamî haber verip (dedi ki), bize AbduTa'la, Ma'mer'den, (O) ez-Zühri'den, (O) Ata' b. Yezîd'den, (O da) Hz. Osman b. Affân'ın âzâdlısı Humrân b. Ebân'dan (naklen) rivayet etti ki,”
“(Bir gün) Hz. Osman abdest aldı. Şöyle ki, O ağzına su verdi, burnuna su çekti, yüzünü üç defa, ellerini üç defa yıkadı, başına mesh etti, ayaklarını üç defa yıkadı, sonra şöyle dedi: Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem-, benim abdest aldığım gibi abdest aldığını görmüştüm. O, (Abdest aldıktan) sonra şöyle buyurmuştu:”
"Kim bu abdest alışım gibi abdest alır, sonra da, içinden (dünyevî işlerden olan) bir şey geçirmeksizin iki rekât namaz kılarsa, geçmiş günâhları bağışlanır."[121]

Açıklama

Buradaki şekliyle muhtasar olan bu hadisin Buhari'deki bir rivayetinde biraz daha tafsilat vardır.
Buna göre Hz. Osman sırasıyla avuçlarına üç defa su döküp yıkamış, sonra sağ elini su sabına sokup su alarak ağzına su vermiş, burnuna su çekmiş, sonra yüzünü üç defa ve ellerini

dirseklere kadar üç defa yıkamış, sonra başına meshetmiş, sonra da ayaklarını topuklara kadar üç defa yıkamış ve bundan sonra yukarıdaki sözleri söylemiş.
Bu hadiste zikri geçen abdest fiillerinin hükümleri hakkında, konuyla ilgili âyet ve diğer hadisler de nazar-ı i'tibara alınarak şu görüşler serde dilmiştir:
Abdestin başında elleri yıkamak Sünnettir. Abdestte ağza su vermek (mazmaza), burna su çekmek (istinşâk), İmam Ebû Hanife, İmam Mâlik ve İmam Şafiî'ye göre Sünnet, İmam Ahmed'den gelen meşhur görüşe göre vâcibdir. Yüzü bir defa yıkamak farzdır. Elleri dirseklerle beraber bir defa yıkamak, başa meshetmek de farzdır. Başın farz olan mesh miktarı hakkında mezheblerin değişik görüşleri vardır: Hanefî Mezhebinde, i'timad edilen rivayete göre başın dörtte birinin meshedilmesi farzdır. Şafiî Mezhebinde, başın bir kılına veya bir kılın bir kısmına da olsa, "mesh" denilecek bir miktarın meshedilmesi farzdır. İmam Malik ve İmam Ahmed ise başın tamamının meshedilmesinin farz olduğu görüşündedirler. Hanefi Mezhebinde başın tamamını meshetmek Sünnettir. Ebû Hanife, Mâlik ve Ahmed, söylenen ölçülerde başa bir defa meshetmekle yetinileceğini, Şâfiî ise üç defa meshetmenin müstehab olduğunu söylemişlerdir. Ehl-i Sünnet'e göre ayakları topuklarla beraber yıkamak da farzdır. Abdest için, mest olmaksızın çıplak ayaklara meshetmek kâfi değildir. Nitekim Hz. Peygamber'in tatbikatı da abdest (teyemmüm) âyetinin bu şekilde anlaşılması gerektiğine bir delildir.
Bu hadis yıkanan abdest azalarını üç defa yıkamanın ve abdestten sonra da iki rekât namaz kılmanın Sünnet olduğuna bir delildir.
Abdestten sonra kılınacak bu namazda, insan, gönlünden geçmesine mâni olabileceği dünyevî düşüncelerden kendini korursa, şayet var ise, kul haklarına taalluk etmeyen geçmiş küçük günâhları bağışlanır, büyük günâhları ise hafifletilir. Şayet günâhları yoksa sevapları artırılır.[122]

28. İkişer Defa (Yıkayarak) Abdest Alma

700. “Bize Yahya b. Hassan rivayet edip (dedi ki), bize Abdulaziz b. Muhammed ve Halid b. Abdillah, Amr b. Yahya el-Mâzini'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki:”
“Abdullah b. Zeyd bir tas su istemiş ve bunu ellerine döküp onları üç defa yıkamış, (sonra) yüzünü üç (defa) ve ellerini dirseklerine kadar ikişer (defa) yıkamış, sonra da şöyle demiş: Rasûlullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem- böyle abdest alırken görmüştüm.”[123]

Açıklama

Abdullah b. Zeyd'in hadisinin bu rivayeti muhtasardır. Hadisin verilen kaynaklarında tafsilatlı rivayetleri vardır. Bu hadisin Buhâri'deki bir rivayeti şöyledir:
"Bir adam Abdullah b. Zeyd'e;
"Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- nasıl abdest aldığını bana gösterebilir misin?" diye sormuş. Abdullah b. Zeyd de:
"Evet" demiş ve su istemiş. (Su getirilince) ellerine döküp iki defa yıkamış, sonra üç (defa) ağzına su vermiş, burnuna su çekmiş, sonra üç (defa) yüzünü yıkamış, sonra ellerini dirseklere kadar ikişer (defa) yıkamış, sonra elleriyle başını meshedip onları ileri ve geri götürmüş. (Bunu yaparken) başının ön tarafından başlayıp (ellerini) ensesine kadar götürmüş, sonra da onları başladığı yere getirmiş. Daha sonra ayaklarını yıkamış."[124]
Bu hadis abdest azalarını üç defa yıkamanın farz olmadığına, azalardan bir kısmını iki, bir kısmını üç defa yıkamanın caiz olduğuna delâlet etmektedir. Abdestte yıkanan azaları iki veya üç defa yıkamak Sünnettir.[125]

701. “Bize Yahya haber verip (dedi ki), bize Abdulaziz b. Ebi Seleme, Amr b. Yahya'dan, (O) babasından, (O) Abdullah b. Zeyd'den, (O da) Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem-onun (yani bir önceki 700. hadisin) benzerini rivayet etti.”[126]

Açıklama

Bu senede göre Abdullah b. Zeyd, doğrudan Hz. Peygamber'in kendisinin abdest alışını rivayet etmiştir. Bir önceki hadiste ise Abdullah abdest almış ve sonunda Hz. Peygamber'in o şekilde abdest aldığını söylemiş görünmektedir. Bundan anlaşılıyor ki, Abdullah b. Zeyd, Hz. Peygamber'in abdest alışını bazan sözlü olarak anlatmış, bazan da bunu fiili olarak göstermişti.[127]

29. Birer Defa (Yıkayarak) Abdest Alma

702. “Bize Ebû Âsim haber verip (dedi ki), bize Sufyân es-Sevrî rivayet edip (dedi ki), bize Zeyd b. Eşlem, Atâ' b. Yesâr'dan, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti (ki, İbn Abbâs):”
"Size Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- abdest alışım bildireyim mi -veya haber vereyim mi?" demiş. Sonra, (abdest azasını) birer defa (yıkayarak) abdest almıştı -veya O;
"(Size Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem-, abdest azasını) birer defa (yıkayarak abdest alışını haber vereyim mi?) demişti. [128]
703. “Bize Ebu'l-Velîd haber verip (dedi ki), bana Abdulaziz b. Muhammed ed-Derâverdi rivayet edip (dedi ki), bize Zeyd b. Eşlem, Atâ' b. Yesâr'dan, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti ki:”
“Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- (bir defasında abdest azasını) birer defa (yıkayarak) abdest almış ve ağza su vermek (mazmaza) ile burna su çekmeyi (istinşâk'ı) birleştirmişti. (Yani tek avuç su ile ağzına su vermiş, burnuna su çekmişti).”[129]

Açıklama

Bu hadisler, abdest azasını bir defa yıkamanın kâfi geleceğine delâlet etmektedirler. Ancak, bu konudaki diğer hadislerden anlaşıldığı üzere, abdest uzuvlarını üç defa yıkamak Sünnet olduğu için, sürekli uzuvları bir defa yıkayarak abdest almak

mekruhtur. Böyle yapan kimsenin meşhur ve müekked bir Sünneti terk ettiği için günâha gireceği de söylenmiştir.[130]
Bir avuç suyun bir kısmıyla mazmaza, diğer kısmıyla istinşâk yapmak suretiyle bu iki fiili birleştirmeye gelince, Hanefi Mezhebinde bu yeterli görülmüştür: Ancak bu fiillerde ayrı ayrı su kullanmak da Sünnet olduğu için, böyle yapmakla bu Sünnet kaçırılmış olur.[131] Taberânî'nin naklettiği bir hadise göre, Hz. Peygamber mazmaza ve istinşâk için ayrı ayrı su almıştı.[132]
İmâm Şâfiî de bu fiilleri birleştirmenin caiz olduğunu, ama ayırmanın kendilerine daha sevimli geldiğini açıklamıştır.[133]
Şâfiî alimlerden Nevevi ise mazmaza ve istinşâkın bir defasının tek avuç suyla yapılmasının sahîh olduğunu söylemiştir.[134]

30. Abdestin Tam Alınması Hakkında Gelen Hadisler

704. "Bize Zekeriyyâ b. Adiyy rivayet edip (dedi ki), bize Ubeydullah b. Amr, İbn Akîl'den, (O) Sa'îd İbnu'I-Müseyyeb'den, (O) Ebû Sa'îd el-Hudrî'den, (O da) Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen) rivayet etti ki, O (yani Ebû Sa'îd O'nu (yani Hz. Peygamber'!) şöyle buyururken işitmiş:"
"Size, Allah'ın, kendileriyle günâhları sileceği, iyilikleri artıracağı şeyleri göstereyim mi?" (Sahabe-i Kiram "Evet" demişler. (Bunun üzerine Hz. Peygamber) şöyle buyurmuş:
"Zorluklara rağmen abdesti tam almak, mescidlere adımları çoğaltmak ve namazdan sonra namazı beklemek. "[135]

Açıklama

"Abdesti tam almak"tan maksat, suyu abdest uzuvlarının yıkanması gereken kısımlarının her tarafına ulaştırmak, yıkanacak uzuvları üç defa yıkamak, yıkarken ovmak, kİsaca abdestin farz, Sünnet ve âdabına riayet ederek abdest almaktır. Abdesti bu şekilde almak; havanın ve suyun soğuk olması, vücûdun rahatsızlığı gibi hallerde güçlük arzeder. Böyle güç şartlarda Allah'ın rızasını kazanmak için abdesti tam almanın

fazileti büyüktür.
"Mescidlere adımları çoğaltmak" ifadesi iki şekilde anlaşılabilir: Mescidlere çok gidip gelmek veya uzak yerden mescide gidip gelmek. Mescidler (camiler İslâm toplumunun merkezi müesseseleridirler. Sembolik olarak Allah'ın evi sayılan mescidlerin, müslümanlar arasındaki cemaat ruhunun pekişmesinde ve imanın içtimai te-zahüründeki rolü çok büyüktür. Bunun için olmalı ki, dinimizde camiye ve camide cemaatle namaz kılmaya büyük ehemmiyet verilmiş, müslümanların, vâcib veya Sünnet-i Müekkede olan cemaatle namaz kılmakla günde beş vakit, farz olan cuma namazı ile haftada bir defa camide toplanmaları istenmiştir. Bu hadiste de Allah'a, Allah'ın istediği cemaat ruhuna ve İslâm toplumuna bağlılığın bir ifadesi olarak camilere gitmenin faziletine işaret edilmektedir. Namazın cemaatle camide kılınması gerektiğine göre, son maddede de caminin ehemmiyetine bir işaret düşünülebilir.
Namaz, kulun, Allah'ın huzuruna çıkış anları, mü'minin mi'racıdır. Namaz her türlü ahlâksızlık ve kötülükten alıkor ve müslümanı "müslüman" yapar.
Binaenaleyh kul, nerede olursa olsun, her an huzûr-ı ilâhiye çıkma isteği ile dolu, "eli kârda iken de gönlü yârda" olmalıdır. Bu hadiste zikredilen şeyler dikkat çekicidir: Tam abdest, cami ve namaz! Her şey huzura çıkmak, sadece Allah'a kul olmak için. Zikredilen hususları gerçekleştirmek, günâhı olanların, kul haklarıyla ilgili olmayan küçük günâhlarını silecek, günâhı olmayanların ise sevaplarını artıracaktır.[136]

705. "Bize Musa b. Mesûd rivayet edip (dedi ki), bize Zü-heyr b. Muhammed, Abdullah'tan -ki O İbn Muhammed b. Akîl'dir-, (O) Sa'îd İbnu'l-Müseyyeb'den, (O da) Ebû Sa'îd el-Hudrî'den (naklen) rivayet etti ki, O (yani Ebû Sa'îd), Rasûlullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem- (şöyle buyururken) işitti... Daha sonra onun (yani bir önceki 704. hadisin) benzerini zikretti."[137]
706. "Bize Müsedded rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b.

Zeyd, Ebu'l-Cehdam'dan, (O) Ubeydullah'tan, (O) İbn Abbâs'tan, (O da) Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sel-lem- (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:"

"Abdesti tam almakla emrolunduk." **[138]**

Açıklama

Hz. Peygamber'e, Ali ah'dan başka hiçkimse bir şey emre demeyeceği için, burada abdestin tam alınmasını emreden Allah'tır. Hz. Peygamber, "biz" sözüyle "kendisi ve ümmeti"ni kasdetmiş olabileceği gibi, "kendisi ve diğer Peygamberleri" de kasdetmiş olabilir. Münâvi, ikinci şıkkın daha uygun olacağını söyler. Çünkü Hz. Peygamber, bir defasında abdest uzuvlarını üçer defa yıkayarak abdest almış ve sonunda şöyle buyurmuş:

"Bu benim abdestim ve benden önceki Peygamberlerin abdestidir."[139] Suyûtî de önceki ümmetlerde abdestin, ümmet fertlerine değil, Peygamberlere emredilmiş olduğunu kaydeder.

Dârimi ise, hadisin burada zikredilişine bakılırsa, Hz. Peygamberin "biz" sözüyle "kendisini ve ümmetini" kasdetmiş olduğu kanaatinde olmalıdır. Münâvi de, her ne kadar ikinci şıkkın daha uygun olacağını söylemişse de, başta hadisi şerhederken birinci şıkka göre şerhetmiştir.[140]

31. Ağza Su Vermek (Mazmaza) Hakkında

707. "Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Zaide rivayet edip (dedi ki), bize Hâli d b. Alkame el-Hemdâni rivayet etti. (O dedi ki), bana Abdu Hayr rivayet edip dedi ki:"

"(Bir gün) Hz. Ali sabah namazını kıldıktan sonra, (caminin) avlusuna[141] girdi ve avluda oturdu. Sonra bir hizmetçisine; "Bana (abdest) suyu getir" dedi. (Abdu Hayr) dedi ki, bunun üzerine hizmetçi O'na, içinde su bulunan bir kapla bir leğen getirdi. Abdu Hayr sözüne şöyle devam etti:

Biz de oturmuş, O'na bakıyorduk. (Derken kabdan sağ eline

(su) döktü ve elini üç defa yıkadı)[142] Sonra sağ elini (kaba) sokup (su aldı) ve ağzını doldurdu. Suyu ağzında dolaştırıp çıkardı, "mazmaza yaptı". Burnuna su çekti. Sol eliyle burnunun içini temizledi. Bunları üç defa yaptı. (Sonra yüzünü üç defa yıkadı. Sonra sağ elini (dirseğe kadar) üç defa yıkadı. Sol elini (dirseğe kadar) üç defa yıkadı. Sonra elini kaba soktu ve başını bir defa mesnetti. Sonra sağ ayağını üç defa, sol ayağını üç defa yıkadı). Sonra da şöyle dedi: Rasûlullah'ın -sallalahu aleyhi ve sellem- ab-destine bakmak kimi sevindirirse, işte bu O'nun abdestidir."[143]

Açıklama

"Ağza su vermek" diye tercüme ettiğimiz "mazmaza", sözlük manâsıyla "suyu ağızda çalkalamak" demektir. Istılahta ise "suyu ağza koyup dolaştırmak, sonra da dışarı atmak" veya, Hanefî fıkhı kitaplarındaki bir tarife göre, "suyun ağzın tüm içine değmesi" şeklinde tarif edilmiştir. Binaenaleyh Hanefi Mezhebinde suyu dışarı atmak şart değildir. Cumhurun meşhur görüşüne göre suyu ağızda dolaştırmak da şart değildir. Mazmazanın hükmü hakkında ihtilâf edilmiştir: Mâlik ve Şafiî, bunun hem abdestte, hem de gusülde Sünnet olduğunu söylemişlerdir. Ahmed b. Hanbel'den nakledilen meşhur görüşe göre ise mazmaza hem abdest, hem de gusülde vâcibdir, onsuz abdest ve gusül sahih olmaz. Hanefî Mezhebinde ise mazmaza abdestte müekked Sünnet, gusülde ameli farzdır. Mazmazada mübalağa etmek, yani suyu boğaza kadar ulaştırıp gargara yapmak Sünnettir. Ancak oruçlu olan kimse raazmazada mübalağa yapmaz. Hanefi Mezhebinde mazmazayı üç defa ve her defasını yeni su ile yapmak da Sünnet'tir.[144]

708. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi kî), bize Hasan b. Ukbe el-Murâdî rivayet edip (dedi ki), bana Abdu Hayr, senediyle onun (yani bir önceki 707. hadisin) benzerini haber verdi."[145]

32. Burna Su Çekmek Ve Taşla Temizlenmek Hakkında

709. "Bize Ahmed b. Hâlid haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. İshâk, ez-Zührî'den, (O da) Âizullah b. Abdillah'tan (naklen) rivayet etti (ki, O şöyle demişti: Ben Ebû Hureyre'yî şöyle derken işittim:"
Rasûlullah'ı -sallallahu aleyhi ve selîem- şöyle buyururken işitmiştim:
"Kim burnuna su çekerse, burnunun içini (sümük gibi şeylerden) temizlesin. Kim de (def-i hacetten sonra) taşla temizlenirse, (taşları) teklesin."[146]

Açıklama

"Burna su çekmek" diye tercüme ettiğimiz "istinşâk", sözlük manâsıyla "burna bir şey çekmek" demektir. Istılahta ise, "suyu burnun yumuşak yerine ulaştırmak" diye tarif edilmiştir. Burna su çekildikten sonra bunun çıkarılarak burnun pisliklerden temizlenmesine "istinsâr" denilmektedir. İstinsârın vâcib olduğunu söyleyen âlimler varsa da, ekseri alimler onun mendûb olduğunu söylemişlerdir. Burun temizliğini sol elle yapmak ise müstehabdır. Istinşâkın hükmüne gelince bu konuda şu görüşler serdedilmiştir: Mâlik ve Şafiî istinşâkın abdest ve gusülde Sünnet olduğunu söylemişlerdir. Ahmed b. Hanbel'den gelen meşhur görüşe göre ise istinşâk abdest ve gusülde vâcibtir, onsuz abdest ve gusül sahih olmaz. Hanefî Mezhebinde ise istinşâk abdestte müekked Sünnet, gusülde amelî farzdır. İstinşâkta suyu burnun sert yerine kadar vardırmak, burna üç defa su çekmek ve her birinde suyu yenilemek de Sünnettir. [147]

33. Sakalı Hilâllemek Hakkında

710. "Bize Mâlik b. İsmail haber verip (dedi ki), bize İsrail, Amir b. Şakîk'ten (O da) Şakik b. Seleme'den (naklen) rivayet etti (ki, O şöyle demiş:"
"Ben Hz. Osman'ı abdest alırken görmüştüm de O, (abdest

esnasında, yüzünü yıkadıktan sonra) sakalını hilâllemiş ve (abdestin sonunda):
"Rasûlullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem- bu şekilde abdest alırken görmüştüm" demişti."[148]

Açıklama

"Sakalı hilâllemek", sakalın kılları arasına suyu ulaştırmak demektir. Bu iş parmakları sakalın içine alt tarafından sokup kılları aşağıdan yukarıya ayırmak şeklinde yapılır Sakalı hilâllemenin hükmü hakkında alimlerin görüşleri şöyledir: Mâlik, Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve Ebû Yûsuf a göre, altından cildin görülmediği sık sakalı hilâllemek Sünnettir. Seyrek sakalın ise hem içini, hem dışını yıkamak icab eder. Ebû Hanife ve İmam Muhammed ise sakalı hilâllemenin müstehab olduğunu söylemişlerdir. Hanefi Mezhebinde Ebû Yûsuf'un görüşü benimsenmiştir.[149]

34. Parmakları Hilâllemek Hakkında

711. "Bize Ebû Âsim haber verip (dedi ki), bize İbn Cureyc haber verip (dedi ki), bana İsmail b. Kesîr, Asım b. Lakît b. Sabradan, (O), Muntefikoğullarının elçisi olan babasından, (O da) Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen) haber verdi (ki, Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:"
"Abdest aldığın zaman abdestini tam al ve parmaklarının arasını hilâlle."[150]

Açıklama

Parmakları hilâllemek, parmak aralarına suyu ulaştırmakta mübalağa için yapılır. Elin parmaklarının hilâllenmesi, sağ elin içi sol elin üstüne ve bunun tersi şekilde konup parmaklar ağ şeklinde birbirine geçirilerek yapılır. Ayak parmaklarının hilâllenmesi ise sol elin serçe parmağı ile sağ ayağın serçe parmağından başlanıp sol ayağın serçe parmağında bitirilerek

yapılır. Abdestte parmakların hilâllenmesinin hükmü hakkında Mâlikîler, bunun, elin parmaklarında vâcib, ayağın parmaklarında mendûb olduğunu, diğer mezheb âlimleri ise bunun hem el, hem ayak parmaklarında Sünnet olduğunu söylemişlerdir. Hanefi Mezhebinde bu, Sünnet-i Müekkededir. Parmakları hilâllemenin bu hükmü, su parmaklar arasına hilâllemeksizin ulaştığında geçerlidir. Su parmakların arasına hilâllemeden ulaşmazsa, parmakları hilâllemek ittifakla farz (vâcib) dir.[151]

35. Şu Ökçelerin Ateşten Vay Hâline!

712. “Bize Yezîd b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Ca'fer -ki O İbnu'l-Hâris'tir-, Mansûr b. Hilâl b. Yesâf’tan, (O) Ebû Yahya'dan, (O da) Abdullah b. Amr'dan (naklen) haber verdi (ki, Abdullah) şöyle dedi: Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- buyurdu ki:”

"Şu ökçelerin ateşten vay haline! Abdesti tam alınız.”[152]

Açıklama

Hz. Peygamber bu hadisi, Mekke'den Medine'ye bir yolculuk esnasında bir yerde abdest alındığında ökçelerini yıkamayan bazı müslümanları görünce irad buyurmuştu. Burada, abdestte yıkanması farz olan ayaklar tam yıkanmadığı için abdestin sahih olmadığı ve böyle yapanın cezaya çarptırılacağı haber verilmiştir. Bu dünyada yıkanmayan abdest uzvunu öbür dünyada Cehennem ateşi yıkayacaktır. Bu hadis, sadece ayakların değil, yıkanması farz olan bütün abdest uzuvlarının, hiçbir yer kuru bırakılmadan tamamen yıkanmalarının farz olduğuna delâlet etmektedir. Nitekim hadisin devamında umûmi bir ifadeyle abdestin tam alınması emredilmiştir. Burada ökçelerin zikredilmesi, hadisin söylenmesine onların yıkanmamış görülmeleri sebep olduğu ve ökçelerin yıkanmasında ekseriya titizlik gösterilmediği içindir.[153]

713. “Bize Hâşim İbnu'l-Kâsım haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Muhammed b. Ziyâd'dan haber verdi ki O, şöyle dedi:”
“Ben Ebû Hureyre'yi (görmüş ve O'ndan bazı şeyler) işitmiştim. (Muhammed sözüne devamla) dedi ki, O (yani Ebu Hureyre), halk, ibrikten abdest alırken bize rastlar ve:
"Abdesti tam alınız. Ebu'l-Kâsım (yani Hz. Peygamber), *"şu ökçelerin ateşten vay haline!"* buyurmuştu" derdi.”[154] Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki:
“Bu (rivayeti) Abdullah b. Amr'ın rivayetinden daha çok beğenirim.”[155]

36. Başı Ve Kulakları Meshetmek Hakkında

714. “Bize Mâlik b. İsmail haber verip (dedi ki), bize İsrail, Amir b. Şakîk'ten, (O da) Şakîk b. Seleme'den (naklen) rivayet etti (ki, O şöyle demiş):”
“Ben Hz. Osman'ı adest alırken görmüştüm de O, başını ve kulaklarını, (kulaklarının) dışlarını ve içlerini meshetmiş, sonra (abdestin sonunda) şöyle demişti: Rasülullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem- benim yaptığım gibi yaparken görmüştüm.”[156]

Açıklama

Bu hadis, kulakların meshinin, başın mestimden parmaklarda kalan ıslaklıkla yapılacağına dair bir delildir. Kulakların meshinin hükmü hakkında, ilgili diğer rivayetler de nazar-ı i'tibara alınarak, şu görüşler serdedilmiştir: Hanefi Mezhebinde kulakların içini ve dışını meshetmenin Sünnet olduğu ve bunun, başın meshinden parmaklarda kalan ıslaklıkla yapılacağı, ıslaklık kalmamışsa, yeni su alınacağı söylenmiştir. Malikîlerin cumhuru ise kulakların dış ve içleri meshetmenin Sünnet, mesh için yeniden su almanın ise kimine göre Sünnet, kimine göre müstehab olduğunu söylemişlerdir. Hanbelîler, kulakların dış ve içlerini meshetmenin vâcib, mesh için yeniden su almanın ise Sünnet olduğunu belirtmişlerdir. Şâfiîler ise, başın meshinden sonra kulakların dış ve içlerini meshetmenin Sünnet olduğunu,

bunun en mükemmel şeklinin de mesh için yeniden su alma ile olacağını söylemişlerdir. Şâfiîler, ulemanın cumhurunun aksine meshin üç defa yapılmasının da Sünnet olduğunu söylemişlerdir. Kulaklar, işaret parmaklarının içleri ile kulakların içleri, başparmakların içleri ile de kulakların dışları meshedilmek suretiyle birlikte meshedilirler.[157]

37. Rasûlullah -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem- Başı İçin Yeni Su Alırdı

715. "Bize Yahya b. Hassan rivayet edip (dedi ki), bize İbn Lehi'a rivayet edip (dedi ki), bize Habbân b. Vâsi', babasından, (O) Abdullah b. Zeyd el-Mâzini'den, (O da) amcası Asım el-Mâzinî'den (naklen) rivayet etti (ki; Âsim) şöyle dedi:"

"Rasûlullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem- Cuhfe'de[158] görmüştüm. (O abdest almıştı) da ağzına su vermiş, burnuna su çekmiş, sonra yüzünü üç defa yıkamış, sonra ellerini üç defa yıkamış, sonra başını meshetmiş ve temizleyinceye kadar ayaklarım yıkamıştı. Sonra, ellerinin artığı olmayan bir su ile başını meshetmişti."[159]

Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki:

"O, bu (son cümle ile) birinci meshi açıklamak istiyor."[160]

Açıklama

Bu hadisin senedinde bir hata yapılmıştır. Hadisin, verilen tüm kaynaklarında olayı görüp anlatan Abdullah b. Zeyd b. Âsım'dır. Asım el-Mâzinî veya Abdullah'ın amcası denildiğine göre, Âsim b. Âsim el-Mâzinî şeklinde bir Sahâbi ismine de rastlanmamıştır. Hadis'in senedindeki İbn Lehi'a'nm, zayıf bir râvi olduğu söylenmiştir. Fakat bu hata ondan kaynaklanmış olmamalıdır.

Zira hadîsin Tirmizî ve Ahmed b. Hanbel'deki, içlerinde İbn Lehî'a'mn da bulunduğu bazı senedlerinde bu hata mevcut değildir. İşin câlib-i dikkat bir yönü Tirmizî'yi tahkik eden Ahmed Muhammed Şâkir'in, bu hadisi, Dârimi'nin elimizdeki hatalı matbu bir nüshasından naklederken senedde Âsim el-Mâzinî'yi

zikretmemiş ol
masıdır. (Bkz. Tirmizî, 1/51, dipnotunda).
Dârimi'nin elimizdeki dört matbu nüshasında da bulunan bu hata muhtemelen bir istinsah hatasıdır. Ahmed b. Hanbel'de bunu düşündürtecek bir sened vardır. Şöyle ki, söz konusu bu sened "Habbân b. Vâsi' an Ebîh an Abdillah b. Zeyd b. Âsim Aminini el-Mâzinî", yani "Habbân b. Vâsi', babasından, (O da) amcası Abdullah b. Zeyd b. Âsım el-Mâzini'den (naklen)" şeklinde şevkedilmiştir. Sened yazılırken büyük ihtimalle "Âsim ammihi" ibaresi, "an ammihi Âsim" şekline dönüşmüştür. Bu senedde Abdullah'a, Habbân'm babası Vâsi1 b, Habbân'ın amcası denmesi, Abdullah Vâsi'in ana-bir amcası değilse -ki bunu tesbit imkânımız olmadı-, Abdullah ve Vâsi'in neseblerinin, yukarlarda Mebzul b. Amr'da birleşmesinden dolayı olmalıdır. [161]
Bu hadiste Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem-, başını, ellerini yıkadıktan sonra yeni su alarak meshettiği görülmektedir. Bu, istenen bir husus olmasına rağmen, elleri yıkamaktan ellerde arta kalan su ile başa meshedilemeyeceği, yani yeni su almanın şart olduğu mânâsına gelmez. Nitekim Hz. Peygamberin, ellerim yıkadıktan sonra, bundan ellerinde kalan ıslaklıkla başını mes-hettiğine dair rivayetler de vardır.
Bu mesele "kullanılmış su'yun (mâ-i musta'mel) hükmü ile yakından alâkalıdır. Musta'mel su, "bir hadesi, yani hükmî bir necaseti gidermek, farzı yerine getirmek veya sevap kazanmak için insanın bedeninde veya bir uzvunda kullanılmış su" demektir. Musta'mel su Hanefî Mezhebine göre temiz olup onunla maddi necasetler giderilebilir, ancak onunla hükmî necasetler giderilemez. Yani musta'mel su ile ne abdest alınabilir, ne gusledilebilir.
Diğer bir ifade ile musta'mel su Hanefi Mezhebine göre temizdir ama temizleyici değildir. Bununla beraber, yine Hanefi Mezhebindeki "müfta bih" görüşe göre abdestte elleri yıkamaktan elde kalan ıslaklıkla baş meshedilebilir. Çünkü ellerde arta kalan bu ıslaklık, kabda kalan su gibidir.
Şafiî Mezhebine göre de musta'mel su temizdir ama temizleyici değildir. İmam Şafiî'den gelen bir görüşe ve İmâm Mâlik'e göre

ise musta'mel su hem temizdir, hem de temizleyicidir, fakat tekrar kullanılması mekruhtur.[162]

38. Sarığın Üzerine Meshetmek

716. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki), bize el-Evzâ'î, Yahya'dan, (O) Ebû Seleme'den, (O) Ca'fer b. Amr b. Ümeyye ed-Damri'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki:"
"O, (yani Ca'fer'in babası Amr) Rasûlullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem-mestler (inin) ve sarığ(mm) üzerine meshederken görmüştü."[163] Ebû Muhammed (ed-Dârimi'ye);
"Bunu kabul eder misin?" diye soruldu. O da;
"Evet, vallahi!" dedi.[164]

Açıklama

Bu hadisin zahirine göre abdestte baş yerine sarığa meshetmek yeterlidir. İmam Ahmed'in görüşü de budur. Bu görüşte olan alimlerin bir kısmı, baş yerine sarığa meshedilebilmesi için sarığın abdestli iken giyilmiş olması gerektiğini, çoğu alim ise bunun şart olmadığını, yine çoğu alim, sarığa meshetmekte bir zaman sınırlaması olmadığını söylemişlerdir. İmâm Mâlik ve İmâm Şâfiî ise sarığa, ancak onunla beraber başa da meshedilirse meshedilebileceğini söylemiş ve sarığa meshedilmesini caiz gösteren hadisleri; Hz. Peygamber önce başına meshetmiş, sonra bunu, sarığına meshetmekle ikmal etmiş şeklinde yorumlamışlardır. Mâliki Mezhebindeki meşhur görüşe göre ise sarığa ancak bir zaruretten dolayı mes-hedilmesi sahih olur. Hanefi Mezhebine gelince, bu mezhebde baş yerine sarığa meshetmenin caiz olmadığı, bunun caiz olduğuna delâlet eden haberlerin ya husûsi bir izinle alâkalı, yahut mensûh olduğu söylenmiştir. Diğer bir izaha göre, Hz. Peygamber'in sarığına meshettiğini görüp rivayet edenler, onun uzağında bulunmuş olacak ki, Hz. Peygamber başını meshederken sarığı başından çıkarmadığından dolayı onun sarığına meshettiğini sanmışlardır. Hanefi mezhebine göre kadın

da başörtüsüne meshedemez. Bu ancak, kadının başörtüsüne meshedip ıslaklığın da başına geçip başının dörtte bir kadar kısmını ıslatması halinde caizdir.[165]

39. Abdestten Önce Avret Yerine Su Serpmek Hakkında

717. "Bize Kabİsa haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Zeyd b. Eslem'den, (O) Atâ' b. Yesâr'dan, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) haber verdi ki:"
"Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- (bir defasında abdest uzuvlarını) birer kere (yıkayarak) abdest almış ve avret yerine su serpmişti."[166]

Açıklama

Avret yerine su serpmek, orada ıslaklık görüldüğünde bunun istincâdan veya abdestten sonra oradan çıktığı, dolayısıyla istincânın tam olmadığı veya abdestin bozulduğu şeklinde meydana gelebilecek Şeytânı vesveselere karşı öğretilen psikolojik bir tedbirdir. Avret yerine su serpen, orada ıslaklık gördüğünde bunu, serpmiş olduğu suya hamleder ve Şeytani vesveseden kurtulur.
Dârimi koyduğu başlıkla, avret yerine su serpme işinin abdestten önce, (istincâdan sonra) yapılmış olduğuna işaret etmek istemiştir. Bu başlık altında ibn Abbâs'ın mezkur hadisini zikrettiğine göre onun, arapçadaki "vâv" atıf harfinin matufun aleyh ile mâtûf arasında "tertîb"e değil de "cem"e delâlet ettiği görüşünde olduğu anlaşılmaktadır. Bundan dolayı hadiste geçen "abdest almış ve ...su serpmiş" ifadesinden, "önce abdest almış sonra su serpmiş" mânâsı anlaşılmaz. Bundan bu iki fiilin, hangisinin önce hangisinin sonra olduğu belirtilmeksizin, vuku bulduğu anlaşılır.
Bilindiği gibi Basra nahivcileri de vâv atıf harfinin sadece "cem"a, yani iki şeyi bir hükümde, bir hususta birleştirmeye, Küfe nahivcileri ise düzen ve tertibe, yani birinin önce, diğerinin ondan sonra yapılmış olduğuna delâlet ettiği görüşündedirler.

[167]
Bununla beraber Hz. Peygamber'in, avret yerine su serpme işini istincâdan sonra abdestten önce yaptığım belirten rivayetlerin yanında, bunu abdestten sonra yaptığını belirten rivayetler de vardır. Bundan anlaşılıyor ki Hz. Peygamber, bu işi bazan abdestten önce bazan da sonra yapmıştı. Avret yerine su serpmek, bilhassa vesveseli insan için, müstehabdır.[168]

40. Abdestden Sonra Mendil (Kullanmak)

718. Bize Ubeydullah b. Musa, İbn Ebî Leyla'dan, (O) Seleme b. Küheyl'den, (O) Küreyb'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) haber verdi (ki, İbn Abbâs) şöyle dedi:"
"Teyzem Meymûne'ye, Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- cünüplükten yıkanışını, (yani nasıl gusül yaptığını) sormuştum da O şöyle demişti:"
"Su kabı getirilir, O da sağ eliyle sol eline (su) döker ve avret yeri ile ona bulaşan şeyleri yıkar, sonra, namaz için aldığı abdest gibi abdest alır, sonra başını ve vücûdunun geri kalanını yıkar, sonra (gusül yaptığı yerden) ayrılır ve ayaklarını yıkar, sonra ona mendil (havlu) getirilirdi. O bu (havluyu) önüne kor ve ona dokunmayarak, (silinmeyerek) parmaklarını (sular akıp gitsin diye) silkerdi."[169]

Açıklama

Bu hadisi, gusül ve abdestden sonra havlu ve benzeri bir şeyle kurulanmanın mekruh olduğu görüşünde olanlar, kendilerine delil getirmişlerdir. Fakat bu hadiste onların lehine bir delil yoktur. Çünkü bu olayda Hz. Peygamber'in, getirilen havlu ile kurulanmaması, havlu veya o anki durumu ile alâkalı bir sebepten dolayı olmuş olabilir. Aslında ona havlu getirilmiş olması, onun daha önce gusülden sonra havlu ile kurulandığını gösterir. Nitekim Hz. Peygamber'in gusül ve abdestten sonra havlu yerine geçecek bir şeyle kurulandığına delâlet eden rivayetler vardır. Bu konuda gusül ile abdestin bir farkı yoktur.

Hanefi Mezhebinde gusül ve abdestten sonra havlu veya benzeri bir şeyle kurulanmak gusül ve abdestin âdabından sayılmış, Ebû Hanife, Mâlik ve Ahmed b. Hanbel de bunun mübâh olduğunu söylemişlerdir. Bu konuda Şâfiî Mezhebinde ise, ter-kedilmesi müstehab; yapılması mekruh; müstehab; kışın değil de yazın mekruh; mübâh olduğu şeklinde beş görüş vardır. Bunların en meşhuru birinci görüştür. Bununla beraber bu mezhebde de, soğuk gibi bir ihtiyaç halinde gusül ve abdesten sonra kurulanmada hiçbir kerahet yoktur.[170]

41. Mestler Üzerine Meshetmek Hakkında

719. “Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Zekeriyyâ -ki O İbn Ebi Zâ'ide'dir-, Âmir'den, (O) Urve İbnu'l-Muğire'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti (ki, Urve'nin babası el-Muğire) şöyle dedi:”

“Bir yolculukta bir gece Rasûlullah'la -sallallahu aleyhi ve sellem- beraber idim. Bir ara;

"Yanında su var mı?" buyurdu. Ben de,

"Evet" dedim. Bunun üzerine devesinden ve gecenin karanlığında benden gizleninceye kadar yürüdü. Sonra geldi. Ben de O'na su kabından (su) döktüm de o ellerini ve yüzünü yıkadı. Üzerinde yün bir cübbe vardı. (Yen'inin darlığı yüzünden) kollarını ondan çıkaramadı. Sonunda onları cübbenin alt tarafından çıkardı ve kollarını yıkadı, başına mesh etti. Sonra ben, mestlerini çekip çıkarmak için uzandım. Bunun üzerine;

"Onları bırak. Çünkü ben (ayaklarımı) onlara temiz olarak sokmuştum" buyurdu ve onların üzerine mesnetti.”[171]

Açıklama

"Mest," topuklarla beraber ayakları örten ayakkabı demektir. "Mesh" ise, burada, ıslak eli veya onun yerine geçecek bir şeyi Şer'î müddeti içinde mestin üzerine değdirmektir. Abdest alırken ayakları yıkama yerine, ayaklara abdestli iken giyilmiş olan mestler üzerine meshetmek, Ehl-i Sünnet müslümanlar

nezdinde tevâtüren sabit olan bir durumdur. Aşere-i Mübeşşere dahil seksenden fazla Sahâbî bu konuda merfû hadis rivayet etmiştir. Bundan dolayı Ebû Hanife bunu caiz görmeyi, Ehl-i Sünnet ve'1-Cemâat olma alâmetlerinden biri telakki etmiştir. Buna göre Mâ'ide Sûresinin 6. âyetindeki, abdestte ayakları yıkama emri, (abdestli olarak) mest giymemiş olanlara hitap etmektedir. Nitekim bu âyetin nuzûlünden[172] sonra Hz. Peygamber'in mestler üzerine meshettiğini bildiren hadisler vardır.

Bu demektir ki, Sünnet, âyeti "tahsis" etmiştir. Abdestte mestler üzerine meshetmenin önceki milletlerde olmadığı, bunun müslümanlara tanınan bir kolaylık olduğu nakledilir. İslâm'da ise, mezkûr âyetin, mestler üzerine meshetmeyi neshettiği iddiasına karşı, "bu, ondan önce yoktu" denilmediğine bakılacak olursa, bu meshin, mezkûr âyetin nüzulünden önce meşru' kılındığı söylenebilir.

Mestler üzerine meshetmek caiz olmakla beraber, Ebû Hanife, Mâlik ve Şâfiî aslolan yıkamanın daha üstün olduğunu, Ahmed b. Hanbel'den gelen en sahih rivayete göre ise O, meshin daha üstün olduğunu söylemişlerdir. Diğer taraftan mestler üzerine meshin caiz olması için mestlerin giyilme durumu ve evsafı ile alâkalı bazı şartlar vardır. Şöyle ki, mestler üzerine meshin yapılabilmesi için onların abdestli olarak giyilmiş olmaları şarttır. Mâlik, Şâfiî ve Ahmed mestlerin, abdest tam alındıktan sonra giyilmelerinin şart olduğunu, Ebû Hanife ise sağ ayağı yıkayıp sağ mestin, sonra sol ayağı yıkayıp sol mestin giyilebileceğini söylemişlerdir. Hanefi alimlere göre mestlerin de şu vasıfları taşımaları şarttır:

a) Ayakları topuklarıyla beraber her taraftan örtmüş olmak;

b) Ayakta oldukları halde onlarla en az bir fersah (=üç mil=5040 m.) yürüyebilmek mümkün olmak; (Şâfiîler, onlarla, namazın kİsaltılarak kılınabileceği bir mesafeye kadar gitmeyi şart koşarlar);

c) Mestlerden herbiri topuktan aşağıda, ayak parmaklarının küçüğü ile üç parmak miktarı delik, yırtık ve sökükten hali olmak;

d) Bağsız olarak ayakta durabilecek derecede kalın olmak,

e) Dışardaki suyu hemen emip ayak tenine ulaştırmamak. Hanefî Mezhebine göre, mestler üzerine meshedilebilmesi için ayrıca, her ayağın ön tarafından, elin en küçük parmağı ile en az üç parmak miktarı yaradılıştan mevcut olmak da şarttır. Kİsaca abdestte mestler üzerine meshetmek için belli başlı iki şart vardır:
1. "Mest" denilebilecek vasıflara sahip ayakkabılar;
2. Bunları abdestli olarak giymiş olmak- Bu iki şart, yukarıdaki hadisten çıkarılabilir. Şöyle ki onda "mestler'ın zikri geçmektedir. Bir şey mutlak olarak zikredüdiğinde akla onun tam olanı gelir. Hadiste ikinci şarta ise sarahaten işaret edilmiştir. Abdestte mestler üzerine meshetmek kâfi olan miktar hakkında ise; Malikiler, mestlerin üstünün bütününe; Hanbeliler mestlerin üstünün çoğu kısmına; Şâfiîler, bir parmak kadar da olsa "mesh" ismi verilebilecek bir miktarına; Hanefîler her ayağın ön tarafına tesadüf eden mestin üzerindeki, el parmaklarının en küçüğü ile üç parmaklık bir yere meshedilmesinin vâcib (farz) olduğunu söylemişlerdir.[173]

42. Meshde Müddet Koyma

720. “Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân rivayet edip (dedi ki), bize Amr b. Kays, el-Hakem b. Uteybe'den, (O) el-Kâsim b. Muhaymire'den, (O) Şureyh b. Hâni'den, (O da) Hz. Ali b. Ebi Tâlib'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Ali) şöyle dedi:”
"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-, yolcu ("musâfır") için üç gün ve gecelerini, (kentinde) oturan (mukîm) için ise bir gün bir gece (müddet) koydu. (Hz. Ali) mestler üzerine meshi kastediyor.”[174]

Açıklama

Yolcu ("musafir")den maksat, "sefer müddeti" denilen, namazların kİsaltılarak kılınabileceği kadar uzaklıkta bir yere giden kimsedir.

Bu yer Hanefi Mezhebine göre mu'tedil bir yürüyüşle en az üç günlük, yani onsekiz saatlik bir mesafedir. Bazı Hanefi fakihlere göre "sefer müddeti" 18 fersahlık, yani 90 km. 720 m.'lik bir mesafedir. İmam Mâlik, İmam Ahmed ve son görüşünde İmam Şafiî'ye göre ise sefer müddeti 16 fersah, yani 80 km. 640 m.'dir.
Yukarıdaki hadis musâfir'in üç gün üç gece, mukîmin bir gün bir gece, abdestte mestlerinin üzerine meshedebileceğine delâlet etmektedir. Ebû Hanife, Şafiî ve Ahmed'e göre de hüküm böyledir. Ancak Şafiî ve Hanbeli mezheblerine göre yolculuğun mubah olması gerekir. Bunlara göre, ma'siyet sayılan bir yolculukta mesh müddeti bir gün bir gecedir. Maliki Mezhebine göre ise mestler üzerine mes-hin bir müddeti yoktur. Guslü gerektiren bir şey olmadıkça, mestler üzerine mesh yapılabilir. Sadece cuma namazını kılacak kimseler için cuma gününü mestleri çıkarıp ayakları yıkamak mendubdur. Mestlere meshetmekte müddet kabul edenlere göre bu müddet, mestler giyildikten sonra, vukubulan hadesten, (yani abdestin bozulmasından) itibaren başlar.[175]

43. Papuclar Üzerine Meshetmek

721. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Yûnus, Ebû İshak'tan, (O da) Abdu Hayr'dan (naklen) rivayet etti (ki, Abd Hayr) şöyle dedi:"
"Hz. Ali'yi abdest alırken görmüştüm. O, pabuçların üzerine meshetmiş, ardından (sözü) açmış, sonra şöyle demişti:
"Şayet ben, sizin benim, yaptığımı gördüğünüz gibi, Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- yaptığını görmemiş olsaydım, ayakların içinin (altının), meshedilmeye, dışlarından (üstlerinden) daha lâyık olacağı görüşünde bulunurdum".[176]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki, bu hadis, *"...başınızı meshedin ve ayaklarınızı da topuklara kadar (yıkayın) "*[177] âyetiyle neshedilmiştir.[178]

Açıklama

"Papuç" diye tercüme ettiğimiz "na'l", ayağı, yere çıplak dokunmaktan koruyan şey, ayakkabı demektir. Türkçede buna "nâlin" veya bugünkü kullanışta ayağa takılan "terlik" de denir. Abdestte papuçların üzerine meshetmek, çıplak ayak üzerine meshetmek gibidir. Çünkü pabuçlar, tasmalarla ayağa bağlı olup üstleri açıktır. Dârimi'nin, Hz. Ali'nin haberini izahına göre, Mâ'ide Sûresinin 6. âyeti inmeden önce abdestte pabuçların, yani çıplak ayakların üzerine meshetmek meşrûymuş, sonra mezkûr âyetle bu hüküm kaldırılmıştır. Hadisi bu şekliyle kabul edecek olursak, bu izah ma'kûldur. Ancak hadis bu şekliyle garibdir. Çünkü onun, diğer tariklerle gelen rivayetlerinin hiçbirinde "papuçlar üzerine meshetme"nin zikri geçmemektedir. Onlarda "papuçlar" yerine "mestler" veya "ayaklar" kelimeleri mezkûrdur. "Ayaklar" kelimesinin geçtiği bir rivayetin râvisi olan Vekî' ise, rivayetin sonunda, "(ayaklarla) mestleri kastediyor" açıklamasını yapmıştır. Hz. Ali'den gelen ve abdestte ayakları yıkadığını belirten haberleri de nazar-ı i'tibara alırsak, söz konusu rivayetlerde "ayaklar"dan "mestlerin ayakları"nın kastedilmiş olduğu kesinlikle anlaşılır. Hadisin asli şeklini bu şekilde tesbit ettikten sonra Dârimi'nin yukarıdaki izahını kabul etmek mümkün değildir. Çünkü bu durumda mestler üzerine meshetme ruhsatının mezkûr âyetle kaldırılmış olduğu neticesi çıkar ki, Dârimi'nin kendisi de, önceki bablardan anlaşılacağı üzere, bu görüşte değildir. Nitekim mezkûr âyetin nüzulünden sonra Hz. Peygamber'in mestler üzerine meshettiği sahih senedle rivayet edilmiştir.

Bu söylenenlerin yanında Hz. Ali'nin bir abdestte papuçlar üzerine meshettiğini gösteren başka haberler de vardır.[179] Fakat bu haberler, incelendiklerinde görüleceği üzere, ya abdestli olduğu halde yeniden abdest alması ile (-ki hadislerde buna "hafif abdest" ta'bir edilir-) veya pabuçların içinde ayaklarını yıkayıp pabuçlarının üzerine meshetmesi ile, yahut ayaklarında (meshetnıeye elverişli) çorapları olduğu halde çoraplarla beraber pabuçlarının da üstüne meshetmesi ile alâkalıdırlar, ya da bu haberlerde, mezkûr durumlar ihtimal dahilindedir. Burada şu hususa da işaret etmek lâzımdır.

Haberlerden anlaşıldığına göre, birkaç abdest çeşidi vardır: Abdestli olanın alacağı abdest; uykudan önce, uyumak için alınacak abdest; ateşte pişmiş şeylerin yenmesinden dolayı alınacak abdest; namaz kılmak için alınacak abdest. Rivayetlerde, "hafif abdest", "namaz için aldığı abdest gibi abdest aldı" gibi şekillerde abdestler arasında bir ayrımın yapıldığına rastlamaktayız.[180]
Netice olarak, namaz için alınacak abdestte papuçlarm üzerine meshetmek yeterli değildir. Ayakları, pabuçların içinde veya dışında mutlaka yıkamak gerekir.[181]

44. Abdestten Sonra Söylenilecek Söz

722. "Bize Abdullah b. Yezîd haber verip (dedi ki), bize Hayve rivayet edip (dedi ki), Ebû Akîl Zühre b. Ma'bed, amcasının oğlundan, (O da) Ukbe b. Âmir'den naklen haber verdi ki:"
"O (yani Ukbe) Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ile beraber Tebûk gazasına çıkmıştı. Derken Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bir gün Ashabına konuşmak üzere oturmuş ve şöyle buyurmuştu:
"Kim güneş yükseldiği zaman kalkar, abdest alır, abdesti de güzelce alır, sonra iki rekât namaz kılarsa, günâhlarından, annesinin onu doğurduğu gündeki gibi, çıkmış (kurtulmuş) olur." Ukbe dedi ki, bunun üzerine ben;
"Bunu Rasûlullah'tan -sallallahu aleyhi ve sellem- duymakla beni rızıklandıran Allah'a hamdolsun!" demiştim de, Ömer İbnul-Hattab -ki O, karşımda oturmuş bir haldeydi-, şöyle karşılık vermişti:
"Buna hayret mi ediyorsun? Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-, sen gelmeden önce bundan daha hayret verici bir şey buyurmuştu." O zaman,
"Peki, o nedir? Babam-anam sana feda olsun!" demiştim de Ömer (radıyallahu anlı) şöyle cevap vermişti: Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştu:
"Kim abdest alır, abdestini de güzelce alır; sonra gözünü göğe -veya "bakışını göğe" buyurmuştu- kaldırır ve "Eşhedu en lâ ilahe

illellahu vahdehu lâ şerike lehu ve eşhedu enne Muhammeden abduhu ve Rasûluhu = şehâdet ederim ki; tek olan, hiçbir ortağı olmayan Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Ve şehâdet ederim ki, Muhammed O'nun kulu ve elçisidir" derse, ona Cennetin sekiz kapısı açılır. O, onların hangisinden isterse (Cennete) girer. "[182]

Açıklama

Bu hadis, âdâb ve erkânına uygun olarak ihlaslı bir şekilde yapılacak az ibadetin çok büyük nıükâfaatlar kazandıracağına delâlet etmektedir. İnsan, yapacağı böyle bir amelle, bir elektrik düğmesine dokunup da zifiri karanlığı ışığa boğması gibi, zulmetli günahkâr dünyasını aydınlık bir hâle çevirebilir. Ancak, ilgili diğer rivayetler gösteriyor ki, burada sözkonusu olan bağışlanacak günâhlar, küçük günâhlardır. Kul haklarına taalluk eden günâhlar da bu bağışlamanın dışındadır.
Hanefî Mezhebine göre abdestten sonra mezkûr duanın okunması ve, "kerâhat vakitleri" dışında iki rekât namazın kılınması müstehabdır. Abdestden sonra iki rekât namaz kılmanın, dört mezhebe göre sünnet olduğu da söylenmiştir.
Hadis, Cennetin sekizden fazla kapısının olduğuna da delâlet etmektedir. Cennetin; İman, Namaz, Oruç, Sadaka, Öfkesini Yenenler, Razı Olanlar, Cihad ve Tevbe isimli sekiz kapısının yanında Rahmet, Reyyân, Kuşluk, Sevinç... isimli kapılarının olduğu da nakledilir. Bir açıklamaya göre Cennetin asıl sekiz büyük kapısı vardır. Diğer kapılar, bu büyük kapıların içinde yer alan küçük kapılardır.[183]

45. Abdestin Üstünlüğü

723. "Bize Ahmed b. Abdillah haber verip (dedi ki), bize Leys b. Sa'd, Ebu'z-Zübeyr'den, (O) Sufyân b. Abdillah'tan, (O) Âsim b. Sufyân'dan (naklen) rivayet etti ki:"
"Onlar (yani Asım ve arkadaşları) Selâsil Savaşı'nı yaptılar ve Muâviye'nin yanma döndüler. (Muâviye'nin) yanında Ebû Eyyûb

ve Ukbe b. Âmir vardı. Derken Ebû Eyyûb dedi ki:
"Ben Rasûlullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem-şöyle buyururken işitmiştim:
"Kim emredildiği gibi abdest alır ve emredildiği gibi namaz kılarsa, geçmiş (kötü, günâh) amelleri bağışlanır." "(O) böyle mi (buyurmuştu), Ukbe!" O da:
"Evet, (böyle buyurmuştu)" dedi.'[184]

Açıklama

Yâkût el-Hamevî'nin nakline göre İbn Hıbbân el-Envâ' isimli kitabında bu hadisi rivayet ettikten sonra Selâsil Savaşı'nın Hz. Muâviye zamanında vukubulduğunu haber vermiştir. Yâkût ise bu "Selâsil'in ne olduğunu bilmediğini kaydetmiştir.[185] Biz de bakabildiğimiz tarih kitaplarında bu savaş hakkında bir bilgi bulamadık.[186]

724. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mubârek haber verip (dedi ki), bize Mâlik, Süheyl b. Ebî Sâlik'ten, (O) babasından, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:" *"Müslüman -veya mümin- kul abdest aldığında yüzünü yıkadığı zaman, gözüyle kendisine bakmış olduğu her günah, su ile beraber -veya "suyun son damlası ile beraber"- yüzünden çıkar, (gider). Ellerini yıkadığı zaman ise, elleriyle tutmuş olduğu her günah, su ile beraber -veya "suyun son damlası ile beraber"- ellerinden çıkar, (gider). (Abdest alan kul) sonunda günâhlardan arınmış bir hale gelir."*[187]
725. "Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Ali b. Zeyd'den, (O da) Ebû Osman'dan (naklen) rivayet etti (ki, Ebû Osman) şöyle dedi:"
"Selmân'la beraber bir ağacın altında idim. Ondan kuru bir dal aldı ve onu, yaprakları dökülünceye kadar salladı. (Sonra):
"Bana sormuyor musun, bunu niçin yapıyorum?" dedi. Ben de O'na:
"Bunu niçin yaptın?" dedim. Şöyle karşılık verdi: Rasûlullah -

sallallahu aleyhi ve sellem-bana böyle yapmış, sonra şöyle buyurmuştu:
"Şüphe yok ki, müslüman abdest aldığında abdesti güzelce alınca ve beş (vakit) namazı kılınca günahları şu yaprakların dökülmesi gibi dökülür." Sonra *"Gündüzün iki tarafında ve gecenin (gündüze) yakın saatlerinde namaz kıl"* (mealindeki âyeti), "*bu, ibret alanlara bir öğüttür*"[188] sözüne kadar okudu.[189]

46. Her Namaz İçin Abdest Alma

726. "Bize Muhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan, (O) Amr b. Amir el-Ensâri'den, (O da) Enes b. Mâlik'ten (naklen) haber verdi (ki, Enes) şöyle dedi:"
"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- her namaz için abdest alırdı. (Herhangi) birimize ise, abdestini bozmadığı sürece bir abdest kâfi gelirdi."[190]

Açıklama

Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- ekseri âdetleri, her namaz için, abdestli olduğu halde abdest almaktı. Ancak tek abdestle birkaç vaktin namazını kıldığına dair de sahih rivayetler vardır. Bu konuda şu açıklamalar yapılmaktadır: Muhtemelen, her namaz için abdest almak, önceleri sadece Hz. Peygamber için farzdı. Sonra Hayber yılında (hicri 7. yıl) bu farzlık kaldırılmıştı. Nitekim 664. hadis de bunu göstermektedir. Veya Hz. Peygamber, önceleri, daha faziletli olduğu için her namazda abdest alıyordu. Sonra, böyle yapmanın vâcib olduğu zannedilir endişesiyle tek abdestle birkaç vakit namaz kılmış ve bunun caiz olduğunu göstermişti. Bu durumda 664. hadisdeki "emr"in "müstehablık" ifade ettiğini söylemek lâzımdır. Sahâbe-i Kiramın da, her ne kadar zaman zaman tek abdestle bir kaç vaktin namazını kılıyor idiyseler de, daha faziletli olduğu için, her namazda, abdestli oldukları halde abdest aldıkları da sabittir. Her vakit namaz için, abdestli olunduğu halde abdest almak

müstehabdır.[191]

47. Abdest Sadece Hades'ten[192] Dolayı Gerekir

727. "Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Süheyl b. Ebi Salih'ten, (O) babasından, (O da) Ebu Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:"
"*Sizden biriniz namazı esnasında oturağında bir hareketin olduğunu sanır da, abdesti bozuldu mu yahut bozulmadı mı diye kendisine bir güçlük çıkarsa, bir ses işitinceye veya bir koku hissedinceye kadar* (namazından) *ayrılmasın."*[193]

Açıklama

Hadisin zahirine göre abdesti bozan sadece iki şey vardır. Dârimi ise, koyduğu başlıkla bunun böyle anlaşılmamasına dikkat çekmektedir.
Zira zikredilen iki şeyden başka da abdesti bozan, yani "hades"e (abdestsizlik haline) sebep olan durumlar vardır. Burada sadece ikisinin zikredilmesi namaz içinde Şeytanın ekseriya o yönden vesvese vermesinden dolayı ve muhtemelen, hadisin, böyle bir vesvese içinde olan bir kimseye cevap olması sebebiyle halin gereğidir. Nitekim Abdullah b. Zeyd'in bir rivayetinde Hz. Peygamber'e, namazında vesveseye düşen bir adam şikâyette bulunmuş, bunun üzerine Hz. Peygamber de; *"bir ses işitinceye veya bir koku hissedinceye kadar (namazdan) ayrılmasın"* buyurmuştu.[194]
Dârimi'nin koyduğu başlıktan, abdestin sadece hadesten dolayı gerekeceği de anlaşılabilir. Zahiriler, Mâide Sûresinin 6. âyetinin zahirine dayanıp abdestin mutlak olarak namaza kalkmaktan dolayı, (binaenaleyh her vakit namazı için abdest almamanın) farz olacağını söylemişlerdir. Dârimi, bir önceki hadiste her vakit namazı için abdestin gerekmediğini tesbitten sonra burada, abdestin sadece hadesten gerekeceğine delâlet eden bir başlık koymuştur. Bu durumda onun zahirilerin tam aksi görüşte

olduğu ve abdestin farz olmasının sebebi olarak sadece hadesi gördüğü düşünülebilir. Nitekim abdestin farz olma sebebi olarak sadece hadesi görenler vardır. Ancak Dârimi'nin, 665. hadisin izahı sadedinde söylediklerinden O'nun, her ikisini, yani hades (abdestsizlik hali) ile namaz kılmak istemeyi birlikte şart gördüğü anlaşılmaktadır. Alimlerin ekserisinin görüşü de budur.
Şu halde Dârimi'nin koyduğu başlığın iki mânâsı olabilir: Bu bölümle ilgili olan mânâsı şudur: Abdest sadece kesin hadesten gerekir, şüpheden dolayı gerekmez. Burada asıl anlatılmak istenen budur. Başlık altında zikredilen hadis de bu mânâyı desteklemektedir. Başlığın, abdestin farz olma sebepleri ile ilgili olan mânâsı ise şudur: Namaz kılmak isteyene, sadece hadesten dolayı, yani abdestsiz olduğunda abdest alması gerekir. Dârimi, daha önce merfû' hadis olduğunu kaydettiği (bkz. 665. hadis) bu cümleyi iki yerde kullanmakla herhalde onun bu iki mânâya da gelebileceğine işaret etmek istemiştir.
Yukarıdaki hadisten, İslâm hukukunun mühim kaidelerinden biri de çıkmaktadır. Bu, "yakîn, şek ile zail olmaz" kaidesidir. Bu kaidenin meselemize uygulanması şöyledir: Namaz kılmakta olan kimse abdestli olduğunu yakînen biliyordu. Sonra abdesti bozuldu mu, bozulmadı mı diye bir şüphe içine düşmüş. İşte bu şüphe ile, abdestli olduğuna dair daha önceki kesin bilgisi ortadan kalkmaz ve o, abdestli sayılır. Alimlerin ekserisi bu şüphenin namazın içinde veya dışında meydana gelmesinde fark olmadığını, her iki halde de abdestin baki kaldığını söylemişlerdir. Mâliki Mezhebindeki meşhur görüşe göre ise, namaza başlamadan önce abdestin bozulduğu konusunda şüphe içine düşülürse abdest geçersiz olur, namaz, yeniden abdest alınıp kılınmalıdır. Şayet şüphe namazın içinde iken arız olursa, abdestsizlik hali açık olarak meydana çıkmadıkça namaz kesilmez. Şüpheden sonra abdestli olduğu ortaya çıkarsa mesele kalmaz. Ancak şüphe devam eder veya abdestsizlik hali ortaya çıkarsa, abdest ve namaz iade edilir.
Namaz içinde abdestin bozulduğu kesinlik kazanınca namazdan ayrılıp abdest alınır ve Hanefi Mezhebine göre, namaza kalınan yerden devam edilir, Şafiî, Mâlik ve Ahmed'e göre ise namaza baştan başlanır. Hanefî Mezhebinde efdal olan da namaza

yeniden başlamaktır.[195]

48. Uykudan Dolayı Abdest Almak

728. "Bize Muhammed İbnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki), Bakıyye İbnu'l-Velîd, Ebû Bekr b. Ebî Meryem'den haber verdi (ki, O şöyle dedi): Bana Atiyye b. Kays el-Kelâ'î, Muâviye b. Ebî Süfyân'dan (naklen) haber verdi ki, Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuş:"
"Ancak gözler, dübürün (oturağın) bağıdır. Binaenaleyh göz uyuyunca bağ çözülür."[196]
Ebû Muhammed Abdullah (ed-Dârimi'ye) dendi ki,
"Bunun (zahiri) hükmünü kabul eder misin?" O:
"Hayır, (kişi) ayakta uyuduğu zaman ona abdest gerekmez" karşılığını verdi.[197]

Açıklama

Uykunun abdesti bozup bozmayacağı, diğer bir ifadeyle, uykudan dolayı abdestin gerekip gerekmeyeceği konusunda birçok hadis vardır. Yukarıdaki hadis bunlardan biridir. Bu hadiste geçen "gözler", uyanıklık halinden kinayedir. Uyanık olan kimse, kırbanın bağının kırbadan bir şeyin çıkmasına mani olması gibi iradesi dışında dü-büründen bir şey çıkmasına mani olur, çıkması halinde de bundan haberdar olur. Binaenaleyh uyku halinde dübürden bir şey çıkması muhtemeldir. Dolayısıyla da uyku abdesti bozucudur.
Hadis, zahiri manâsıyla mutlak olarak uykunun abdesti bozduğuna delâlet etmektedir. Nitekim bu görüşte olanlar, görüşleri için bu hadisle Hz. Ali'den nakledilen aynı mealdeki bir hadisi delil getirmişlerdir. Ne var ki bu hadisler zayıftır. Sahih oldukları faraza kabul edilirse, o zaman da, dübürden bir şey çıkmasına imkân verecek bir şekildeki (ağır) uykuya hamledilirler.
Dârimi de yukarıdaki hadisi, herhalde böyle anlamıştır. Alimler bu konuda, ilgili diğer hadislere istinaden, şu görüşleri -özetle-

serdetmişlerdir:
Mâlik ve bir rivayete göre Ahmed, bütün hallerde uykunun çoğunun abdesti bozacağı, azının ise bozmayacağı; Ebû Hanife ise, ister namaz dahilinde olsun ister namaz haricinde olsun, kıyam, rükû, secde gibi namaz şekillerinden birinde uyuma halinde uykunun abdesti bozmayacağı, yan veya sırtüstü yatıldığında ise bozacağı görüşündedirler. Şâfiîlere göre ise, ister namaz dışında olsun ister içinde olsun, oturağını sağlam bir şekilde yere dayayarak uyuyanın uykusu, abdestini bozmaz. [198]

49. Mezi Hakkında

729. "Bize Yezîd b. Hârûn haber verip (dedi ki), Muhammed b. İshak, Sa'îd b. Ubeyd ibni's-Sebbâk'tan, (O) babasından, (O da) Sehl b. Huneyf ten (naklen) haber verdi (ki Sehl) şöyle dedi:"
"Ben meziden dolayı güçlük çekiyor ve onun yüzünden çok gusledijordum. Sonra bunu Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- anlattım ve O'na onun (hükmünü) sordum. O da şöyle buyurdu:"
"Bundan dolayı abdest alman sana kâfi gelir." (Sehl) dedi ki;
"Peki, dedim, ondan elbiseme bulaşan şeyi nasıl (temizlemeliyim?") Buyurdu ki;
"Bir avuç su al ve onu, bulaştığını zannettiğin yere serp!"[199]

Açıklama

"Mezî", beyaza çalar yapışkan ince sıvıdır. Şehvet duyulan kimse ile oynaşma, cinsi münâsebeti düşünme veya isteme hallerinde cinsel organdan çıkar. Çıkışı bazan hissedilmez. Mezî hem erkekten hem de kadından çıkabilir. Bir de "vedî" vardır ki, bu, ekseriya işemeden sonra cinsel organdan çıkan yapışkan beyaz koyu sıvıdır. Meziden dolayı gusül almak gerekmez. Sadece abdest almak yeterlidir. Mezî necis (pis)dir ve yıkamakla temizlenir.
Bazı alimler, ilgili bazı hadislerin zahirine dayanarak, mezinin bulaştığı yerin temizlenmesi için su serpmenin kâfi geleceğini

söylemişlerse de, alimlerin cumhuruna göre bu kâfi değildir, mutlaka yıkamak gerekir.
Hadiste geçen "su serpme", (su serperek) "yıkama" manasınadır. Nitekim bazı rivayetlerde sarîh olarak "yıkama" zikredilmiştir. Hanefi ve Şâfiîler sadece mezinin bulaştığı yerlerin yıkanmasının, Mâlikiler ise erkeklik organının tamamının yıkanmasının vâcib (farz) olduğunu söylemişlerdir. İmam Ahmed'den ise bu konuda iki rivayet vardır: Birine göre sadece erkeklik organı, diğerine göre, onunla beraber husyeler de yıkanır.[200]

50. Erkeklik Organına Dokunmaktan Dolayı Abdest Almak

730. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki), bize el-Evzâ'î, ez-Zühri'den rivayet etti (ki O, şöyle dedi:) Bana Ibn Hazm, Urve'den, (O da) Busre bint Safvân'dan (naklen) rivayet etti ki:" "O (yani Busre), Rasûlullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem-; *"Adam, erkeklik organına dokunmaktan dolayı abdest alır,"* buyururken işitmişti."[201]
Bu hadis, erkeklik organına dokunmanın abdesti bozacağına delâlet etmektedir. Bu dokunma, arada bir şey olmaksızın olmalıdır. Ebû Hureyre'nin rivayet ettiği bir hadiste bu, sarahaten belirtilmiştir. Ayrıca "mess=dokunma" kelimesi de, arada bir şey olmaksızın değmesi ifade eder. Mâlik, Şafiî ve Ahmed de bu ve konuyla ilgili diğer hadislere istinaden erkeklik uzvuna dokunmanın abdesti bozacağını söylemişlerdir. Suyûtî, bu konudaki hadisleri, mutevâtir hadisler arasında saymıştır.[202] Hanefıler, Talk b. Ali'nin, erkeklik uzvuna dokunmanın abdesti bozmayacağına delâlet eden rivayetine[203] dayanarak bu dokunmanın abdesti bozmayacağını kabul etmiş, yukarıdaki hadisi de, "dokunmadan sonra eli yıkama" şeklinde anlamışlardır. Birinci görüşte olanlar Talk'ın rivayet ettiği hadisin, sahih olması halinde, Busre'nin rivayet ettiği hadisle mensûh olduğunu söylemişlerdir. Dârimi de, Sünen'in bir nüshasında, bundan sonraki hadisin sonunda yer alan, "abdest alma, bana daha sabit (doğru) geliyor" sözünden anlaşıldığına

göre, erkeklik organına dokunmanın abdesti bozacağı görüşündedir.[204]

731. “Bize Ahmed b. Hâlid el-Vehbî, Muhammed b. İshak'tan, (O) Abdullah b. Ebî Bekr'den, (O) Urve'den, (O) Mervân İbnu'l-Hakem'den, (O da) Busre bint Safvân'dan (naklen) haber verdi ki, O (yani Busre) Hz. Peygamber'i -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyururken işitmişti:”
"Kim fercine (ön ve arka avret yerine) dokunursa, abdest alsın" [205] (Rivayetin) sonunda Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki: "Bu (rivayet), ferce dokunma hakkında daha sağlamdır."[206]

Açıklama

"Fere", kadIN-erkek insanın ön ve arka avret yerine ıtlak olunur. Bu kelime zamanla ekseriya kadının ön avret yeri için kullanılmıştır. Yukarıdaki hadisin sadece Müstedrek'teki rivayetinde "zeker=erkeklik organı" yerine "fere" kelimesi geçmektedir.
Fakat diğer Sahâbilerin bu konudaki bazı rivayetlerinde de "zeker" yerine "fere" kelimesi geçmektedir. Bu hadislere dayanarak Hanbeliler arka avret yerine (dübüre) dokunmanın da abdesti bozacağını söylemişlerdir. Şafiî Mezhebindeki mu'temed görüşe göre de "insan dübüru'ne dokunmak abdesti bozar.
Mâlikiler ise, insanın kendi dübürüne dokunmasının abdesti mutlak olarak bozmayacağı görüşündedirler. Kadının, kendi avret yerine dokunmasına gelince, Malikîlerin meşhur olan görüşüne göre bu mutlak olarak abdesti bozmaz. Hanbeliler ise, fercin iki kenarının, sidik, meni ve hayz kanının çıkış yeri olan arasına dokunmanın abdesti bozacağını, iki kenarına dokunmanın ise bozmayacağını söylemişlerdir.[207]

51. Ateşin Değdiği Şeylerden Dolayı Abdest Almak

732. “Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana el-Leys

rivayet edip (dedi ki), bana Ukayl, İbn Şihâb'dan rivayet etti (ki O, şöyle dedi: (İbn Şihâb dedi ki), bana Abdulmelik b. Ebî Bekr Ibni'l-Hâris b. Hişâm haber verdi ki, Hârice b. Zeyd el-Ensârî O'na haber vermiş ki, babası Zeyd b. Sabit şöyle demiş: Rasûlullah'ı (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyururken işittim:”

"Ateşin değdiği şeylerden dolayı abdest (almak gerekir)."[208]

Ebû Muhammed (ed-Dârimi'ye):

"Bunun (zahirî hükmünü) benimser misin?" dendi. O da:

"hayır" dedi.[209]

Açıklama

"Ateşin değdiği şey"den maksat, "ateşte pişmiş bir şeyi yemek"tir. Ateşte pişmiş bir şeyi yemekten dolayı abdest almanın gerektiğini bildiren hadislerin yanında, bunun gerekmediğini bildiren hadisler de vardır. Alimlerin cumhuruna, bu arada dört mezhebe göre ateşte pişmiş bir şeyi yemekten dolayı abdest almak vâcib değildir. Ömer b. Abdilaziz, Hasan Basri, Zührî, Ebû Dâvûd gibi bazı alimlere göre ise bundan dolayı namaz abdesti gibi abdest almak gerekir. Birinci görüşte olanlar, ateşte pişmiş bir şeyi yemekten dolayı abdest alınması gereğini bildiren yukarıdaki hadisle benzerlerini şöyle anlarlar: "Başlangıçta bu hüküm vardı, sonra kaldırıldı. Nitekim Câbir b. Abdülah; "Rasûlullah'ın (bu konudaki iki uygulamasından sonuncusu, ateşin değdiği şeylerden dolayı abdest almayı terk etmek oldu"[210] haberiyle bunu bildirmiştir. Bu hükmün kaldırılmasının hikmeti ise şöyle açıklanır: İlk zamanlar temizlik alışkanlığı yoktu. Bu alışkanlığı yerleştirmek için ateşte pişmiş bir şeyi yemekten dolayı abdest alma mecburiyeti kondu. Sonra, temizlik alışkanlığı yerleşince bu hüküm kaldırıldı. Diğer bir izaha göre, ateşte pişmiş bir şeyi yemekten dolayı "abdest alma"nın mânâsı, yemekten sonra ağzı ve avuçları yıkamaktır. Bu konuda zikredilen bu ihtilâf sonraları tamamen kalkmış ve alimler, ateşte pişmiş bir şeyi yemekten dolayı abdest almanın gerekmiyeceği hususunda icmâ etmişlerdir.[211]

52. (Bundan Dolayı) Abdest Almayı Terketmede İzin

733. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Ukayl, İbn Şihâb'dan rivayet etti (ki O, şöyle dedi): Bana Ca'fer b. Amr b. Ümeyye rivayet etti ki, babası Amr b. Ümeyye kendisine haber vermiş ki:"
"O (yani Amr), Rasûlullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem- elindeki bir koyun küreğinden (et) kesip (yerken) görmüştü. Sonra O, namaza çağrılmıştı. Bunun üzerine, kendisiyle (et) kesmekte olduğu bıçağı atmış, sonra da kalkmış ve (yeniden) abdest almadığı halde namazı kıldırmıştı."[212]

Açıklama

Dârimi'nin, abdestte pişmiş bir şeyin yenmesinden abdest almanın gerektiğine delâlet eden bir hadisten sonra, bunun gerekmediğine delâlet eden bir hadis zikretmesinden, O'nun, birinci hükmün kaldırılmış olduğu kanaatini taşıdığı anlaşılmaktadır. Çünkü hadisçiler, bir âdet olarak, önce hükmünün kaldırılmış ("mensûh") olduğuna kani oldukları hadisleri, sonra da, bunların hükmünü kaldırmış olan ("nâsih") hadisleri zikrederler. Bunun içindir ki, birçok hadis musannifinin aksine Ebû Dâvûd, ateşte pişmiş bir şeyi yemekten dolayı abdest alma hükmünün mensûh olmadığına kani olduğu için, önce abdestte pişmiş bir şeyi yemekten dolayı abdest almanın gerekmediğine delâlet eden hadisleri, sonra ise, bundan dolayı abdest alınması gerektiğine delâlet eden hadisleri zikretmiştir. [213]

53. Deniz Suyundan Abdest Alma

734. "Bize el-Hasan b. Ahmed el-Harrânî haber verdi. (O dedi ki), bize Muhammed b. Seleme, Muhammed b. İshak'tan, (O) Yezîd b. Ebî Habîb'den, (O) el-Culâh'dan, (O) Abdullah b. Sa'îd el-Mahzûmî'den, (O) el-Muğire b. Ebî Burde'den, (O) babasından, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti (ki,

Ebû Hureyre) şöyle dedi:" Müdlicoğullarından bir adam Rasûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- geldi ve:
"Ya Rasulullah, dedi, bizler şu denizin ahalisiyiz. Salla avcılık yaparız. Bu sebeple bir gün, iki gün, üç, dört (gün) o (denizde) açılırız. Yanımıza da dudaklarımız için (yani içmek için) biraz tatlı su alırız. İşte biz bu (tatlı su) ile abdest alırsak, canlarımızın (tehlikeye düşmesinden) korkuyoruz. Şayet canlarımızı tercih eder ve deniz (suyundan) abdest alırsak, bundan dolayı da gönüllerimizde (hoşnudsuzluk) hissediyor ve onun temiz olmamasından korkuyoruz!" Bunun üzerine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:
"Ondan abdest alınız. Çünkü o, suyu temiz, ölmüş hayvanı helâl olandır. "[214]

Açıklama

Bu hadis, deniz suyunun temiz olduğuna delâlet etmektedir. Deniz suyunun temiz ve temizleyici olduğunda selef ve halef alimlerinin cumhuru ittifak etmişlerdir. Yukarıdaki haberde Hz. Peygamber'e, sadece deniz suyu ile abdest almanın hükmü sorulduğu halde O, bununla beraber denizin ölmüş hayvanının, ("meyte"sinin) de helâl olduğunu açıklamıştır. Bunun bir hikmeti şu olabilir: Hz. Peygamber, deniz suyunun temiz olduğunu açıklayınca, denizde bulunan bazı hayvanların orada ölmesiyle, bu ölmüş hayvanlardan dolayı onun suyunun pislenip pislenmeyeceği meselesi akla gelebilir ve bu, yeni şüphelere yol açabilirdi. Çünkü "Ölmüş hayvan"(=meyte, leş) pistir. Bundan dolayı Hz. Peygamber denizin "meyte"si[215] ile diğer meytelerin hükümlerinin ayrı olduğunu belirtmiş ve muhtemel şüphelere mani olmuştur.[216]

735. "Bize Muhammed İbnu'l-Mübârek, Mâlik'ten -kıraat yoluyla-, (O) Safvân b. Süleym'den, (O da) el-Ezrak sülâlesinden olan Sa'îd b. Seleme'den (naklen) haber verdi ki, el-Muğire b. Ebî Burde -ki:"
"O, Abdüddâroğullarından bir adamdır, O'na (yani Sa'îd'e) haber

vermiş ki, O, Ebû Hureyre'yi şöyle derken işitmiş:”
“Bir adam Rasûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- sorup şöyle demiş: "
“Muhakkak ki bizler, beraberimizde az su olduğu halde denize açılıyoruz. Bu sebeple şayet biz bu (su) ile abdest alırsak, susarız. Acaba deniz suyundan abdest alabilir miyiz?" Bunun üzerine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-;
"O, suyu temiz ve temizleyici, ölmüş hayvanı helâl olandır" buyurmuş.[217]

54. Durgun Sudan Abdest Alma

736. “Bize Ahmed b. Abdillah haber verip (dedi ki), bize Zaide, Hişâm'dan, (O) Muhammed'den, (O) Ebû Hureyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:”
"Sizden biriniz durgun suya işeme(sin!) (Çünkü o) sonra ondan (su alıp) yıkanır, (gusleder). "[218]

Açıklama

Bu hadisi "yağtesil" fiilini mansûb okuyarak: "Sizden biriniz durgun suya işeyip de sonra ondan (su alıp) yıkanmasın, (gusletmesin)" şeklinde tercüme etmek de mümkündür. Buna göre bu hadisle durgun suya işeme ve ondan sonra bu sudan yıkanma fiillerinin birleştirilmesi yasaklanmış olmaktadır. Bununla beraber, yıkanma, (gusletme, abdest alma) sözkonusu olmaksızın durgun suya işemenin yasak olduğunu belirten hadisler de vardır.
Bu hadis, zahiri manâsıyla, necasetin, büyüklüğü ne kadar olursa olsun, içine düştüğü durgun suyu pisleteceğine delâlet etmektedir. Fakat bu hadisi, tahsis veya takyîd etmek suretiyle, bu zahirî mânâsında anlamamak gerekir. Çünkü alimler, bu konuyla ilgili nasslara dayanarak, su derya gibi çok olduğunda içine düşen necasetin ona te'sir etmeyeceği ve necaset suyu değiştirince onu kullanmanın yasaklanmış olduğu hususlarında

ittifak etmişlerdir. Durgun suyun pislenmesi konusunda mezheplerin görüşleri şöyledir:
Mâlikiler, suyun, ancak rengi veya tadı yahut kokusu değişirse pis olacağını; Hanbeliler, iki "kullte"den[219] fazla olsa da bir suya insan sidiğinin düşmesiyle onun pis olacağını, diğer pisliklerde ise iki "kulle"nin nazar-ı i'tibara alınacağını söylemişlerdir. Şafiîlere göre ise iki "külle" miktarı su, içine pis bir şey düşmekle, rengi veya kokusu yahut tadı değişmedikçe, onun pis olmayacağı görüşündedirler. Onlara göre su iki "kulle"den az olursa, mezkûr vasıflarından hiçbiri değişmese de, içine pis bir şey düşmekle pislenmiş olur. Hanefi Mezhebine göre ise durgun su çok, yani yüzeyi yüz arşmkare (=Havz-ı Kebîr=68 m2) ve ondan fazla olur, derinliği de, bir avuç su alındığında dibi açılmayacak kadar olursa, onun rengi veya tadı yahut kokusu değişmedikçe bir tarafına pis bir şey düşmekle hepsi pis olmuş olmaz. Yüzeyi yüz arşınkareden az olan durgun su ise içine pis bir şey düşmekle, mezkûr üç vasıftan hiçbiri değişmese de, pislenmiş olur.
Nevevî, suya işeme (bevletme) yasağının bazı sularda haramlık, bazılarında mekrûhluk ifade ettiğini söylemiştir. Şöyle ki, şayet su bol akarsu ise, ona bevletmek haram olmaz. Ama bundan kaçınmak gerekir. Su akarsu ama az ise, ona bevletmek, muhtar görüşe göre, haramdır. Su durgun ama çok olursa, ona bevletmek, yine muhtar görüşe göre, haramdır. Su durgun ve az olursa, ona bevletmek haramdır. Suya büyük abdest yapmak, ona bevletmek gibi, hatta ondan da çirkin bir iştir.[220]

55. Pislenmeyen Suyun Miktarı

737. "Bize Yezîd b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. İshak, Muhammed b. Ca'fer İbni'z-Zübeyr'den, (O) Ubeydullah b. Abdillah b. Ömer'den, (O da) babasından (naklen) haber verdi (ki, Abdullah) şöyle dedi: Rasûlullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem-, kendisine, ıssız yerlerde bulunan su ile ona, hayvan ve yırtıcı canavar nevinden (şeylerin) zaman zaman gidip gelmesinin (hükmü) sorulurken işitmiştim, O şöyle

buyurmuştu:

"Su iki külteye ulaşırsa onu hiçbir şey pis yapmaz."[221]

Açıklama

"Külle", büyük küp demektir. Bunun hacmi hakkında değişik görüşler vardır. Bir görüşe göre bir külle 250 rıtl'dır. Bir rıtl (bağdadî) ise yaklaşık 401 gramdır.[222] Buna göre iki külle yani 500 rıtl, 200500 gram eder. Bu da yaklaşık 200 litre su demektir.

Bu hadis iki külle miktarı suyun içine bir necaset düşmekle onun pis (necis) olmayacağına delâlet etmektedir. Şafiîler bu hadisi delil alarak, üç vasfı değişmedikçe, iki külle miktarı suya sırf bir necasetin düşmesiyle onun pis olmayacağını söylemişlerdir. Hanbeliler de bu hadisle amel etmişlerdir. Ancak onlar insan sidiğini bundan istisna etmiş ve insan sidiğinin, iki kulleden fazla da olsa içine düşeceği suyu pisleteceğini söylemişlerdir. Bu iki mezhebe göre iki kulleden az su, içine necaset düşmesiyle, suyun üç vasfı değişmese de, pis olur. Hanefîler bu hadisi zayıf kabul ederek onunla ameli terketmişlerdir. Bu mezhebin, durgun su ile alâkalı görüşleri yukarıda geçmişti. Su akarsu olursa, bu mezhebe göre, ona necaset düştüğünde, necaset eseri belirmedikçe su pislenmiş olmaz. Mâlikîler de, "muhakkak ki suyu; kokusunu, tadını ve rengini değiştiren şey dışında hiçbir şey pis yapmaz"[223] hadisiyîe amel edip, az olsun çok olsun, suyun içine bir necaset düşmekle, üç vasfı değişmedikçe onun pis olmayacağını söylemiş ve yukarıdaki hadisle ameli terketmişlerdir.

Yukarıdaki hadis (bazı) hayvanların ve yırtıcı canavarların artık, sidik ve dışkılarının da pis olduğuna delâlet etmektedir.[224]

738. "Bize Yahya b. Hassan rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Usâme, el-Velid b. Kesîr'den, (O) Muhammed b. Ca'fer İbni'z-Zübeyr'den, (O) Ubeydullah b. Abdillah'tan, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki, Rasûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- su ile ona, hayvan ve yırtıcı canavar nevinden (şeylerin) zaman zaman gidip gelmesinin (hükmü) sorulmuştu

da, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştu:”

"Su iki külle olduğu zaman pislik taşımaz."[225]

56. Kullanılmış Su İle Abdest Alma

739. “Bize Ebû'l-Velîd et-Tayâlisî ve Ebû Zeyd Sa'îd İbnu'r-Rebî' haber verdi. Onlar dediler ki, bize Şu'be, Muhammed İbnu'l-Munkedir'den rivayet etti (ki, O şöyle) dedi:”

Ben Câbir'i, şöyle derken işitmiştim: Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-, ben (hiçbir şeyi) akledemez bir halde hasta iken bana hasta ziyareti yapmak üzere yanıma gelmişti de abdest almış ve abdest suyundan üzerime dökmüştü. Bunun üzerine aklım başıma gelmişti.”[226]

Açıklama

Hadiste geçen "abdest suyundan üzerime dökmüştü" cümlesindeki "abdest suyu"ndan, "kendisiyle abdest alınmış olan su" kastedilmiş olabileceği gibi, kabda kalan hiç kullanılmamış su da kastedilmiş olabilir. Dârimi'nin birinci mânâyı anladığı görülüyor. Buna göre Hz. Peygamber, kendisiyle abdest almış olduğu ve leğende birikmiş olan suyu bayılmış olan Câbir'in üzerine dökmüştü, mânâsı çıkıyor. Binaenaleyh "kullanılmış su", temizdir. Çünkü temiz olmasaydı Hz. Peygamber onu Câbir'in üzerine dökmezdi. Dârimi, koyduğu başlıkla "kullanılmış su"yun "temizleyici" de olduğu, yani, meselâ, onunla abdest alınabileceği kanaatini de izhar etmektedir. Fukahâ, "kullanılmış su'yun hükmü hakkında, konuyla ilgili yukarıdaki ve benzeri delillere dayanarak değişik görüşler serdetmişlerdir. Bu konuda 715. hadisin "Açıklama"sına bakınız.[227]

57.Kadının Abdest Suyunun Artığı İle Abdest Alma

740. “Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Yezîd b. Atâ', Simâk'ten, (O) İkrime'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen)

rivayet etti (ki, İbn Abbâs) şöyle dedi:"
"Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- hanımlarından bir kadın kalkmış ve büyük bir çanağın içinden (su olarak) cünüblükten gusletmişti. Daha sonra Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-, yıkanmak üzere O'nun artığına (doğru) kalktı. Bunun üzerine (O hanımı);
"Muhakkak ki ben senden önce onun içinden (su alarak) gusletmiştim" dedi. O zaman Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-;
"Şüphesiz durum şu ki, suya cünüblük yoktur"[228] dedi.[229]

Açıklama

Burada Hz. Peygamber'in, ismi verilmeyen hanımı Hz. Meymûne'dir. Her halde Hz. Meymûne, üzerinde cünüblük bulunan elin, üzerinde necaset bulunan el gibi olduğunu ve üzerinde necaset bulunan eli (az) suyun içine daldırmakla suyun pis olması gibi cünüb birinin elini suya daldırmasıyla da onun pis olduğunu düşünmüştü. Hz. Peygamber ise bunun böyle olmadığım açıklamıştır. Bu hadis, kadının kullandığı sudan arta kalanın temiz ve temizleyici olduğuna da delâlet etmektedir. [230]

741. "Bize Ubeydullah, Sufyân'dan, (O) Simâk b. Harb'den, (O) İkrime'den, (O) İbn Abbâs'tan, (O da) Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen), onun (yani bir önceki hadisin) benzerini haber verdi."[231]

58. Kedi Kabdan Bir Şey Yiyip İçtiği Zaman

742. "Bize el-Hakem İbnul-Mübârek haber verip (edi ki), bize Mâlik, İshâk b. Abdillah b. Ebi Talha'dan, (O) Humeyde bint Ubeyd b. Rifâ'a'dan, (O da) Kebşe bint Ka'b b. Mâlik'ten -ki O İbn Ebi Katâde'nin (nikâhı) altındaydı- (naklen) haber verdi ki:"
"Ebû Katâde O'nun yanına girmişti. O da O'na abdest suyu dökmüştü. Derken bir kedi ondan içmeye gelmişti. Bunun

üzerine Ebû Katâde kabı onun için eğmiş, o da içmişti. Kebşe (sözüne devamla) dedi ki, (Ebû Katâde) ise beni (bu manzaraya) bakarken görmüş ve:
"Yeğenim, hayret mi ediyorsun?" demişti. Ben:
"Evet" karşılığını vermiştim. (O zaman) o şöyle demişti: Muhakkak ki Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştur:
"Şüphesiz o (yani kedi) pis değildir. O ancak sizin etrafınızda dolaşan erkek veya dişi (canlı)lardandır."[232]

Açıklama

Bu hadis kedinin ağzının ve artığının temizliğine delâlet etmektedir. Dört mezhebin görüşü de budur. Ancak Hanefi meznebinde, kedinin artığı olan suyun temiz ve temizleyici olduğu kabul edilmekle beraber, başka bir su varken onu kullanmanın tenzihen mekruh olduğu söylenmiştir. Çünkü kedi pislikten sakınmaz. Kedinin, fare gibi bir şey yedikten sonra kabı yalamasında olduğu gibi, ağzının pisliği bilinirse, onun artığı pis sayılır. Ama, "çok su"dan içmesinden sonra kabı yalamasında olduğu gibi ağzının temizliği bilindiğinde artığı temiz sayılır. Bu durumda artığında hiçbir kerahet de olmaz. Yukarıdaki hadis de böyle yorumlanır. Bu hadisin son cümlesindeki "veya" kelimesi, râvilerinden birinin, Hz. Peygamber'in "et-Tavvâfîn" mi, yoksa "et-Tavvâfât" mı söylediği konusundaki tereddüdünü belirtebildiği gibi, bir çeşitlendirmeyi de ifade eder. Biz, tercümeye ikinci ihtimali yansıttık.[233]

59. Köpeğin Kabdan Yiyip İçmesi Ve Onu Yalaması Hakkında

743. "Bize Vehb b. Cerîr haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Ebu't-Teyyâh'tan, (O) Mutarriften, (O da) Abdullah b. Muğaffel'den (naklen) rivayet etti ki, Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:"
"Köpek kabın içinde (bir şey) yiyip içdiği, onu yaladığı zaman o

(kabı) yedi kere yıkayınız. Sekizinci (yıkamada) ise onu toprağa bulayıp (ovunuz)."[234]

Açıklama

Bu hadis, zahiri manâsıyla köpeğin pis ("necis") ve köpeğin, içinde bir şey yiyip içtiği, yaladığı ("vulûğ") kabı yedi defa yıkamanın, sekizinci kerede ise toprağa bulayıp ovmanın vâcib olduğuna delâlet etmektedir. Bir rivayete göre İmam Ahmed ve İmam Mâlik bu hadisin zahirine uygun kanaat belirtmişlerdir. Fakihler, konuyla ilgili diğer delillere istinaden şu görüşlere varmışlardır:
İmam Şafiî ve İmam Ahmed, köpek ve artığının pis olduğunu, köpeğin, içinde bir şey yiyip içtiği, yaladığı kabı, biri toprakla olmak üzere yedi defa yıkamanın vâcib olduğunu, Hanefi'ler ise böyle bir kabı üç defa yıkamanın vâcib, yedi defa yıkamanın müstehab, köpeğin artığının da necis olduğunu söylemişlerdir. Mâlikilerin meşhur görüşüne göre ise, köpeğin içinde bir şey yiyip içtiği, yaladığı kabı yedi defa yıkamak, köpeğin pisliğinden değil de "taabbudî" olarak vâcibdir. Köpek ve artığı hakkında birçok hadis ve bunlara dayalı olarak, zikredilenlerden farklı ve teferruatlı görüşler vardır. Fakîhler, bir ihtiyaca mebnî olmaksızın, sırf hoşlanıldığından veya övünmek için köpek edinmenin haram olduğunda ittifak etmişlerdir. Köpek edinmek, avcılık, hayvanları ve ziraatı koruma sebebiyle caiz olur. Evleri korumak gayesiyle köpek; avcılık ve bekçilik için eğitmek gayesiyle köpek yavrusu edinmek, sahih olan görüşe göre, mubahtır. Köpeğin içinde bir şey yiyip içtiği, yaladığı kabın yıkanması konusunda ise, Şafiîlerin, kabı temizlemede toprağın yerini hiçbir şeyin tutmayacağı; îmam Ahmed'in, sabun vb. şeylerin toprağın yerine geçebileceği, bazı alimlere göre, böyle bir kabı yıkama emrinin kuduz köpeklerinkine mahsus ve kabı yıkamanın hikmetinin tıbbî olduğu; bazı Malikilerin, edinilmesi caiz olan köpeğin artığının temiz, diğerlerinin pis olduğu görüşlerini burada kaydedebiliriz.[235]
Köpeğin yaladığı kabın toprakla bulanıp ovulmasına gelince,

bunun bir hikmeti şu olmalıdır: Toprakta mikrop öldürücü maddeler vardır. Bunun içindir ki, mikrop saçıcı olan veya zamanla bu hale gelecek olan şeyler toprağa gömülür. Topraktaki mikrop öldürücü maddeler de bu gömülen şeylerin mikroplarım imha ederler. Zamanımızda birçok mikrop öldürücü ilâç da topraktaki bu maddelerden yapılmaktadır. Bu sebeple yukarıdaki hadiste, köpeğin battığı, yaladığı kabın toprakla ovularak, köpeğin bulaştırdığı mikropların yok edilmesi istenmiştir. Bu, bilhassa temizleme ve mikroptan arındırma vasıtalarının hiç olmadığı veya çok yetersiz olduğu zaman ve çevrelerde kolaylıkla uygulanabilecek bir usûldür.[236]

60. Tereyağına Fare Düşebilir?

744. "Bize Muhammed b. Yûsuf, İbn Uyeyne'den, (O) ez-Zührî'den, (O) Ubeydullah'tan, (O) İbn Abbâs'tan, (O da) Meymûne'den (naklen) haber verdi ki:"
"Bir fare bir tereyağının içine düşüp ölmüştü de Rasülullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştu:
"O (fareyi), etrafı ile beraber atın ve o (yağın geri kalanını) yiyin."[237]

Açıklama

Burada söz konusu edilen yağın sıvı olmadığı anlaşılıyor. Çünkü sıvının hepsi, içindeki bir maddenin "etrafı" sayılır. Ancak bu yağın az erimiş bir halde olması muhtemeldir. Bu hadis, necis katı şeyin (burada fare ölüsünün) sadece değiştirmiş olduğu etrafını necis yaptığına delâlet etmektedir.
Dârimi'nin bu hadisi, sularla ilgili bu kısımda zikretmesinden de onun, suya düşen katı bir necasetin, suyun evsafını değiştirmedikçe O'nu necis yapmayacağı görüşünde olduğu anlaşılabilir. Bu durumda Dârimi, yağın erimiş olduğunu düşünmüş olmalıdır. Dârimi'nin bu muhtemel görüşüne benzer bir görüş Ahmed b. Hanbel'den de nakledilir. Şöyle ki O, meşhur olmayan bir rivayete göre, katı (câmid) ve sıvı necaset arasında

fark görmüştür. O'na göre, sıvı necasetin aksine katı necaset, suya düşüp de derhal ondan çıkarılırsa suyu necis yapmış olmaz. Ama necaset suyun evsafını değiştirir ve pislik eseri onda görülürse, o suyun necis olduğunda hiçbir ihtilâf yoktur. Bu durumda necasetin katı veya sıvı olması fark etmez.[238] Fukahâ ise, katı bir şeyin içine düşen necasetin, diğer kısımlara nüfuz etmemiş ise, sadece düştüğü yerin etrafını necis yapacağı konusunda ittifak etmişlerdir. Onların cumhuru ise, bazı kayıtlar koymakla beraber, sıvı bir şeyin içine düşen necasetin, onun hepsini necis yapacağım söylemişlerdir.[239]

61. Sidikten Korunmak

745. "Bize el-Mualla b. Esed haber verip (dedi ki), bize Abdulvâhid b. Ziyâd rivayet edip (dedi ki), bize el-A'meş, Mücâhid'den, (O) Tâvûs'tan, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti (ki, Ibn Abbâs) şöyle dedi:" "Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- iki kabre rastlamıştı da şöyle buyurmuştu:
"Şüphe yok ki, o (kabirdekiler) kabirlerinde azâb edilmektedirler. Büyük bir (işten) dolayı da azâb edilmiyorlar. Onlardan birisi söz taşır, (koğuculuk yapardı). Diğeri ise sidikten korunmazdı." (İbn Abbâs) dedi ki:
"(Hz. Peygamber), sonra yaprakları soyulmuş yaş bir (hurma dalı alıp kırdı ve onlardan her bir kabrin başına bir parça(sını) soktu, sonra da şöyle buyurdu:
"Umulur ki o (dal parçaları) kurumadığı sürece onların (azâbları) hafifletilir. "[240]

Açıklama

Bu hadis, kabir azabının, inanılması vâcib olan bir hakikat olduğuna delâlet etmektedir. Ehl-i Sünnet ve'1-Cemaat ile Muhakkik Mu'tezililerin görüşü de budur. Ehl-i Sünnet'e göre, kabirde insan cesedinin tamamı veya bir kısmı, kendisine ruh iade edilerek azab görür. Bu azâb, başkaları tarafından hissedilebilen, işitilebilen bir azâbdır, sadece hayalî bir azâb

değildir. Bu hadiste kabir azabına sebep olan iki işten bahsedilmektedir. Bunlar, yapılışları, meydana gelişleri itibarıyla, kaçınılması zor olmayan veya aslında büyük işler olsalar da halkın nazarında büyük ve mühim sayılmayan işlerdir. Bunlardan biri söz taşıma, koğuculuktur. Koğuculuk; çirkin bir iş, ahlâki bir hastalık, manevî bir pisliktir ve büyük günahlardandır. Hz. Peygamber'in, *"...koğuculuk yapardı"* sözünden, kabirlerin birinde bulunan kimsenin bu işi alışkanlık haline getirmiş olduğu anlaşılmaktadır.
Kabir azabına sebep olduğu belirtilen ikinci iş, sidikten korunmadır. Sidikten korunmama, sidik necis olduğu için, imanın yarısı olan temizliğe riayetsizliğin bir belirtisi olmanın yanında namazın batıl (geçersiz) olmasına da sebep olabilir. Çünkü necasetten temizlenme, namazın şartlarından biridir. Burada, "sidikten korunmama", işemeden sonra sidik damlalarının tam kesilmesini sağlamama, yani "istibrâ" yapmama olarak anlaşılırsa, belki, işemenin akabinde alman abdest bile geçersiz olabilir. Sidikten korunmamanın kabir azabına sebep olmasının hikmetini böyle anlayacak olursak, burada hüküm genelleştirilerek, temizliğe riayetsizliğin alâmeti ve muayyen miktarlarıyla namazın batıl olmasına sebep olan diğer necasetlerden korunmamalım da aynı azaba sebep olacağı söylenebilir. Hadiste sidiğin özellikle zikredilmesi, insanların ve bilhassa o dönemdeki Arapların sidik konusundaki aldırış sıklıklarıdır. Dârimi, bundan sonra açtığı babla, herhalde, bu duruma işaret etmek istemiştir. Yukarıdaki hadis, bu şekilde, insan sidiğinin azmin da çoğunun da necis olduğuna delâlet etmektedir. Bütün fukahânm görüşü de böyledir. Şu kadar var ki, sidiğin, sakınılması imkânsız olan miktarı dinde affedilmiştir.
Koğucuiuğun ve sidikten korunmamanm sebep olduğu kabir azabının hafifletilmesi için kabirlere yaş hurma dalı parçası konması, yaş dal parçasının, azabın hafıfletilmesine sebep olduğuna delâlet etmez. Müslim'in bir rivayetinden[241] açıkça anlaşılacağı üzere, bu olayda kabir azabının hafifletilmesi, Hz.Peygamber'in "şefâaf'ının (duasının) bir neticesidir. Yaş dal parçasının kuruması, Peygamberinin duasını kabul eden Allah tarafından, azabın hafifletilme sinin bitiş sınırı yapılmış olmalıdır.

Bazı alimler, yaş dal parçasının kurumasına kadar kabir azabının hafifletilmesini, yaş dal parçasının "teşbih etmesi"ne bağlamışlardır. Bu demektir ki, kuru dal, teşbih etmemektedir. Halbuki kainatta, yaş-kuru, her şey, kendi hâl lİsanıyle Allah'ı tesbih etmektedir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:
"Hiçbir şey yoktur ki, onu hamd ile teşbih etmiş olmasın. Fakat siz onların teşbihini iyi anlamazsınız."[242] *"Görmüş gibi bilmedin mi, göklerde ve yerdekiler ve havada kanatlarını çarpa çarpa uçan kuşlar hakikatte hep Allah'ı tesbîh ediyorlar. (Hem) her biri duasını da tesbihini de muhakkak bilmiştir. "*[243]Bununla beraber yaş dalın teşbihi "canlı tesbihi", kuru dalınki "cansız tesbihi" şeklinde yorumlanıp kabir azabının hafifle turnesinin, yaş dal parçasının "canlı tesbîhi"nden dolayı olduğu düşünülebilirse de, Müslim'deki mezkûr rivayetten dolayı bu izaha gerek yoktur.
Bu hadis, kabirlerin üzerine yaş dal parçası vb. şeyler koymanın Sünnet olduğuna da delâlet etmez. Çünkü bu, husûsi bir olaydır. Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- başka hiçbir kabre böyle bir dal parçası koyduğu bilinmemektedir. Sahâbe-i Kiramdan hiç kimse de böyle bir şey yapmamıştır. Sadece Bureyde b. el-Husayb'ın,[244] öldüğünde kabrinin başına iki yaş hurma dalı konmasını vasiyet ettiği nakledilir ki, bu münferid bir olay olarak kalmıştır. Ne, Hz. Peygamber'in "Sünnet'lerine uymayı emrettiği Hulefâ-i Râşidinin, ne de diğer Sahabenin böyle bir şey yaptığına dair hiçbir haber yoktur. Kaldı ki, hadiste herhangi bir kabre değil, içindekilerin azâb edildikleri duyulan iki kabre, "yaş hurma dalı parçası" konduğu belirtilmektedir.[245]

62. Camide Îşemek

746. “Bize Ca'fer b. Avn rivayet edip (dedi ki), Yahya b. Sa'îd, Enes'ten, haber verdi (ki, O) şöyle demiş:”
“Bir bedevi Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- yanına gelmişti. Sonra (Hz. Peygamber'in yanından) kalkınca (gidip) caminin bir tarafına işemişti. Bunun üzerine Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- Ashabı ona bağırmışlardı da, (Hz.

Peygamber) onları ondan savmış, sonra bir kova su istetip bunu, onun sidiğinin üzerine dökmüştü.”[246]

Açıklama

Hadiste ismi verilmeyen bedevinin Zul-Huvaysıra el-Yemânî veya Uyeyne b. Hısn el-Fezâri yahut el-Akra' b. Habis olduğu söylenir. İslâm'a, bu olayın olmasına yakın bir zamanda girmiş olduğu belirtilen bu bedevinin bu hareketi, Arapların, İslâmiyet gelmeden önce işeme, dolayısıyla temizlik hususunda çok kayıtsız olduklarını göstermektedir. Sahabe-i Kiramın bu bedeviye karşı aldıkları tavırlarından ise onlarda temizlik alışkanlığının tamamen yerleşmiş olduğu anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber'in engin hoşgörüsünün bir numunesini sergileyen bu hadis, insan sidiğinin necis olduğuna, necis olmuş arzın, (yeryüzünün) ise üzerine su dökmekle temizleneceğine delâlet etmektedir. Mâlik, Şafiî ve Ahmed, bu hadisle amel ederek, aynı görüşleri benimsemişlerdir.

Hanefıler ise, konuyla ilgili diğer hadislere dayanarak bu hadisi tevil edip şu görüşleri serdetmişlerdir: Sıvı bir necasetle necis olan arz, kurumakla temiz olur. Kurumayı beklemeden temizlemek veya daha mükemmel bir şekilde temizlemek istenildiğinde ise şöyle yapılır: Toprağın gevşek olması halinde, su altına inip necaset eseri kalmayıncaya kadar su dökülür. Toprağın sert olması durumunda arazi eğimli ise pislenmiş arzın alt tarafına bir çukur kazılır ve pislenmiş yerin üzerine üç defa su dökülür. Bu su çukurda toplanır. Sonra çukur kapatılır. Arazi sert ve düz ise yıkanmaz, sadece kazılır. Ebû Hanife, pislenmiş arzın, sıvı necasetin ulaştığı yere kadar kazılıp toprağı nakledilmedikçe temizlenmeyeceğini söylemiştir.

Bu hadis ayrıca, cahil kimseye, bilmeden yaptığı şeylerde yumuşak davranmanın, iki kötü işten daha az kötü olanı yaparak daha çok kötü olanından kaçmanın, engeli kalkınca kötülüğü gidermeye hemen teşebbüs etmenin gerekliliğine, kolaylaştırmaya teşvike, zorlaştırmaktan sakındırmaya delâlet etmektedir.[247]

63. Yemek Yememiş Olan Çocuğun Sidiği

747. "Bize Osman b. Ömer haber verip (dedi ki), bize Mâlik b. Enes rivayet etti. (Dârimi dedi ki, Osman) bize onu Yûnus'tan (naklen) de rivayet etti. (Malik ve Yûnus da) ez-Zührî'den, (O) Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe'den, (O da) Ümmü Kays bint Mihsan'dan (naklen rivayet ettiler) ki:"
"O (yani Ümmü Kays), Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem-, (henüz) yemek yeme çağına gelmemiş olan bir oğlunu getirmişti de (Hz. Peygamber) onu kucağına oturtmuştu. O da O'nun üzerine işemişti. (Ümmü Kays) dedi ki, bunun üzerine (Hz. Peygamber) su istemiş ve (onu, elbisesinin sidikle pislenmiş yerine) serpmiş, (ama) o (yeri) yıkamamıştı."[248]

Açıklama

Henüz sütten başka yemek yememiş olan çocuğun (bebeğin) sidiği, alimlerin ekserisine göre necistir. Mâlik ve Şafiî'den, böyle bir erkek çocuğun sidiğinin temiz olduğunu söyledikleri nakledilir. Bu konudaki asıl ihtilaf, böyle bir çocuğun üzerine işemiş olduğu bir şeyin nasıl temizleneceğinde ortaya çıkmıştır. Yukarıdaki hadis böyle bir erkek çocuğunun üzerine işemiş olduğu şeye su serpmekle, onun temizleneceğini, diğer bazı hadisler kız çocuğunun üzerine işemiş olduğu şeyin, yıkamakla temizleneceğine delâlet etmektedirler. İmam Ahmed ve Şafiîlerin görüşü de böyledir. İmam Şafiî bunu şöyle izah eder:
"Çünkü erkek çocuğun sidiği, su ve topraktan, kız çocuğun sidiği et ve kandandır... Zira Allah Teala Âdem'i yarattığında Havva'yı onun sol kaburga kemiğinden yaratmıştı. Binaenaleyh erkek çocuğun sidiği su ve topraktan, kız çocuğun sidiği et ve kandan olmuştur."[249] İbnu'l-Kayyım ise aradaki farkı şöyle açıklar:
"Erkek çocukla kız çocuk arasındaki fark üç yöndendir:
1) Erkeklerin ve kadınların erkek çocuğu (daha) çok taşımaları. Bundan dolayı onun sidiğinden umûmi bir problem ("belvayı âmin") meydana gelir ve onu yıkamak güçleşir;

2) Erkek çocuğun sidiği bir yere inmez. Bilakis ayrı ayrı olarak oraya buraya iner. Bu sebeple değdiği her yeri yıkamak güç olur. Kız çocuğunun sidiği böyle değildir;
3) Kızın sidiği erkeğin sidiğinden daha pis ve daha kokuşmuştur..."[250]
Hanefıler ve Malikiler ise kız çocukla erkek çocuk arasında fark görmemiş ve her ikisinin de üzerine işemiş oldukları şeyin, yıkamakla temizleneceğini söylemişlerdir. Hanefıler yukarıdaki hadiste geçen "serpmek" fiilini, bu kelimenin geçtiği bazı hadislere istinaden "yıkamak" şeklinde, "yıkamadı" fiilini de, "yıkamada mübalağa etmedi, ovarak yıkamadı" şeklinde anlamışlardır. El-Asîlî ise, hadisin son cümlesi olan "onu yıkamamıştı" cümlesinin, hadisin râvilerinden olan ez-Zührî'nin sözü olduğunu iddia etmiştir.
Zikredilen bu ihtilâflar, henüz sütten başka yemek yememiş olan çocuğun sidiği hakkındadır. Sütün dışında yemek yemeye başlayan çocuğun sidiğinin pislettiği şeyin, yıkamakla temizleneceğinde ittifak vardır.[251]

64. Yeryüzünün Bazısı Bazısını Temizler

748. "Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Mâlik b. Enes, Muhammed b. Umâre'den, (O) Muhammed b. İbrahim et-Teymî'den, (O da) İbrahim b. Abdirrahman b. Avf in bin ümmü veled'inden[252] (naklen) rivayet etti ki:"
"O (yani İbrahim'in ümmü veled'i) Ümmü Seleme'ye sormuş ve şöyle demiş:
"Doğrusu ben, elbisemin eteğini uzatan, sonra da pis yerlerde yürüyen bir kadınım. (Elbisemin eteği pis olur mu?)" Ümmü Seleme şu karşılığı vermiş:
"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-,
"O (elbisenin pislenen eteğini), (pis yerden) sonraki (temiz yer) temizler" buyurmuştur.[253]
(Bu kitabın râvisi İsa b. Ömer es-Semerkandi dedi ki):
Ebû Muhammed (ed-Dârimi'ye),
"Bu (hadisin zahiri hükmünü) kabul eder misin?" dedim.

"Bilmem!" karşılığını verdi.[254]

Açıklama

Fakihlerin cumhuru bu hadisin hükümünün, üzerinden geçildiğinde elbiseye bir şey bulaşmayan, ancak bazı şeyler takılıp da sonraki temiz yerde düşen kuru pis yerler hakkında olduğunu kabul etmiştir.
Elbisenin eteği ıslak pis bir yerden sürüldüğünde ise onun temizlenmesi sadece su ile yıkamakla olur. Ed-Dehlevî ise şu açıklamayı yapmıştır:
"Elbisenin eteğine yolun necaseti bulaşsa, sonra başka bir yere geçilse, bu yerde yolun tozu-toprağı eteğe karışsa ve eteğe takılan pislik kurusa, pislenmiş etek, pisliğin dağılması veya ovulması ile temiz olur. Bunun ötesi, darlık ve meşakkat sebebiyle dinde bağışlanmıştır."
Bu hadis kadınların elbiselerini uzun yapmalarının meşruluğuna da delâlet etmektedir.[255]

65. Teyemmüm

749. "Bize Muhammed İbnu'1-Alâ1 haber verip (dedi ki), bize Ebû.Usâme rivayet edip (dedi ki), bize Avf rivayet etti. (O dedi ki), bana Ebû Recâ el-Utâridi, İmrân b. Husayn rivayet etti (ki, İmrân) şöyle dedi:"
"Biz Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ile beraber bir yolculukta idik. (Hz. Peyamber, neden) sonra (bineğinden) indi ve abdest suyu isteyip abdest aldı. Sonra namaza çağrıldı, (ezan okundu) da cemaate namaz kıldırdı. O, namazından döndüğünde, (cemaatten) ayrılmış, cemaatle namaz kılmamış bir adam gördü. Bunun üzerine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- O'na:
"Falan! Cemaatle namaz kılmaktan seni ne menetti?" buyurdu. O da şöyle karşılık verdi:
"Ya Rasûlullah! Cünüb oldum. Su da yok." O zaman Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu: *"Toprağa bak. Çünkü*

o, sana yeter."[256]

Açıklama

"Teyemmüm", lügatte, "kasdetmek, yönelmek" mânâsına gelir. Istılahta ise, su bulunmadığında veya bulunduğu halde kullanılamadığında temiz olan toprak ile ve özel şekilde "hades"i, (abdestsizlik ve cünüblük halini) gidermek demektir. Allah Teâla lutfu keremiyle, kullarının zorda kaldıkları her durumda onlara bir kolaylık yolu göstermiştir. Bu meyânda temizlik için asıl madde olan su bulunmadığında veya bulunsa da, hastalık, şiddetli soğuk gibi hallerde kullanılamadığında, onun yerine temiz toprakla hadesten temizlenme kolaylığını bahsetmiştir. Allah Kur'an-ı Kerîm'de şöyle buyurur: *"Eğer hasta yahut yolculukta iseniz, yahut biriniz heladan gelmişse, yahut da kadınlara dokunmuşsanız, (bu durumlarda) su bulamadığınız taktirde temiz toprağa teyemmüm edin: (Toprağı) yüzlerinize ve ellerinize sürün. "*[257]
Bu şekilde her şeyin hayat sebebi kılman suyun yokluğunda onun yerine, insanın kendisinden yaratılmış olduğu toprak geçirilmiştir. Ünımet-i Muhammed'e tanınan bu kolaylıkla kul, hiçbir halde Rabb'ine ibadetten mahrum olmamaktadır. Çünkü kul, su bulamadığında da, hemen hemen her yerde bulunan temiz toprakla teyemmüm ederek Rabb'ine ibadet edebilecek ve ibadetini temiz olarak yapmış olmakla da ruhen tatmin olacaktır.
Teyemmüm bir kolaylık olduğundan, abdest ve gusül için aynı ameliyeler yeterli görülmüştür. Şöyle ki, abdestsiz olan veya gusül etmesi icab eden bir kimse, iki elini toprak cinsinden teiniz bir şeye bir kere vurup bununla yüzünü mesheder. Sonra iki elini bir daha vurup bununla da dirseklerine kadar iki elini mesheder.
Bunları, "hades"i gidermek niyetiyle yapmak da farzdır.[258]

750. "Bize Muhammedi b. İshak rivayet edip (dedi ki), bana Abdullah b. Nâfi1, el-Leys b. Sa'd'dan, (O) Bekr b. Sevâde'den, (o) Atâ1 b. Yesâr'dan, (O da) Ebû Sa'îd el-Hudrî'den (naklen)

rivayet etti (ki, Ebû Sa'îd) şöyle dedi:" "İki adam bir yolculuğa çıkmışlardı. Derken, yanlarında hiç su olmadığı bir halde namaz vakitleri gelmiş, onlar da temiz toprağa teyemmüm edip namaz kılmışlar. Sonra (namaz) vakti içinde su bulmuşlar. Bundan dolayı onların biri abdest (alarak) namazı tekrar kılmış, diğeri ise tekrar kılmamış. Daha sonra Rasûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- gelmiş ve bunu (O'na) anlatmışlar. Bunun üzerine (Hz. Peygamber) tekrar kılmayana; "*Sünnet'e uygun hareket ettin. Namazın sana kâfidir.*" buyurmuş; abdest alıp tekrar kılana ise;

"Sana iki kat sevap vardır" buyurmuştu."[259]

Açıklama

Bu hadis, meşru bir teyemmümle namaz kılmış olan bir kimsenin, bu namazın vakti çıkmadan önce su bulması halinde namazı tekrar kılmasının vâcib olmadığına delâlet etmektedir. Dört mezhebin umûmî görüşü de böyledir. Bu konunun şu teferruatı vardır:

Ebû Hanife ve bir rivayete göre Ahmed, teyemmüm alınıp namaza başlanıldıktan sonra namaz bitirilmeden su bulunsa, namazın kesilip abdest alınarak namazın yeniden kılınmasının vâcib olduğunu, Malik ve Şafnler ise bu durumda namazın kesilmesinin vâcib olmadığını, namazı o şekilde tamamlamanın gerektiğini ve kılınan bu namazın sahih olacağını söylemişlerdir.

Fakihler, teyemmüm alınıp da henüz namaza başlanmamışken su bulunursa, teyemmümün bâtıl olacağında ittifak etmişlerdir.

Hadiste geçen "Sünnet'e uygun hareket ettin" cümlesinin mânâsı, "Kur'an ve Sünnet'le sabit ve uyulması vâcib olan yola uygun hareket ettin" demektir, ikinci şahsa söylenilen, "sana iki sevap vardır" sözü ise, kılman ve biri farz diğeri nafile namaz yerine geçen iki namazdan dolayıdır.[260]

66. Teyemmüm (Toprağa) Bir Defa Vurularak (Yapılır)

751. "Bize Affân rivayet edip (dedi ki), bize Ebân b. Yezîd el-

Attâr rivayet edip (dedi ki), bize Katâde, Sa'îd b. Abdirrahman b. Ebza'dan, (O) babasından, (O da) Ammâr b. Yâsir'den (naklen) rivayet etti ki:”

Hz. Peygamber –sallallahu aleyhi ve sellem-;

"Teyemmümde, yüz ve avuçlar için (toprağa) bir vuruş vardır" buyururdu.[261] Abdullah (ed-Dârimî);

"bunun isnadı sahihtir" dedi.[262]

Açıklama

Bu hadis, teyemmümde, yüz ve "avuçlar'ı meshetmek için toprağa bir defa vurmanın kâfi olduğuna delâlet etmektedir. Ahmed, bütün hadistiler (ashâbu'l-hadis) ve bir rivayete göre Malik'in görüşü de budur. Ebû Hanîfe ve Şafiî ise, yine Ammâr'ın rivayet ettiği bir hadisle, konuyla ilgili diğer hadislere dayanarak teyemmümde, bir defa yüz için, bir defa da kollar için olmak üzere toprağa iki defa vurmanın gerektiğini söylemişlerdir. İki defa vurmanın, teyemmümün mükemmel şeklini, bir defa vurmanın ise, teyemmümün onunla caiz olacağını belirttiğini söyleyen alimler de vardır. Malikilerin meşhur görüşüne göre de birinci vuruş farz, ikinci vuruş Sünnet'tir. Yukarıdaki hadis, teyemmümde sadece avuçların üstünü meshetmenin kâfi geleceğine de delâlet etmektedir. Malik ve Ahmet bu hadisin zahiriyle amel etmişlerdir. Şafiî ve Hanefilere göre ise teyemmümde sadece avuçların üstünü meshetmek kâfi değildir. Elleri dirseklere kadar meshetmelidir. Ammâr'm yukarıdaki rivayetinde geçen "avuçlardan maksad, parçayı söyleyip bütünü kasdetmek kabilinden, dirseklere kadar ellerdir. Teyemmüm, abdestin yerine geçtiğine göre de, abdestte eller nereye kadar yıkanıyorsa, teyemmümde de oralar meshedilmelidir. Nitekim, teyemmümde, dirseklere kadar ellerin meshedileceğini belirten hadisler de vardır. Bu durumda, toprağa iki vuruşla ve dirseklere kadar elleri meshederek teyemmüm yapmak, daha ihtiyatlı olur. Çünkü bu şekildeki teyemmüm, diğer şekildeki teyemmümü de içine alır.[263]

752. “Bize Abdullah b. Sa'îd haber verip (dedi ki), bize Ebû Usâme, Hişâm b. Urve'den, (O) babasından, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki:”
“O (yani Hz. Aişe), (Hz. Peygamberle bir sefere çıkarken) Hz. Esmâ'dan bir gerdanlık ödünç almıştı. Sonra (bu gerdanlık sefer esnasında) kaybolmuştu. Bundan dolayı Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-, Ashabından bazı insanları onu aramak için göndermişti de onların namaz vakitleri gelmiş ve (suları olmadığı için) abdestsiz namaz kılmışlardı. Daha sonra Hz.

Peygamberin -sallallahu aleyhi ve sellem- yanına geldiklerinde bu (durumu) O'na şikâyet etmişlerdi. Bunun üzerine "teyemmüm âyeti" inmişti. O zaman Useyd b. Hudeyr (Hz. Aişe'ye hitaben) şöyle demişti:
“Allah sana hayırlı mükafaatlar versin! Vallahi, senin başına asla hiçbir iş gelmemiştir ki, Allah, senin için ondan bir çıkış yolu yapmış, müslümanlar için de onda bir bereket kılmış olmasın!”[264]

Açıklama

Teyemmümün ilk olarak ne zaman meşru' kılındığını gösteren bu hadiste bahsedilen olayın, hicrî 5. veya 6. yılda vuku bulan Benu'l-Mustalik (=Müreysî') gazvesinde meydana geldiği rivayet edilinektedir. Hz. Aişe'ye iftira ("ifk") hâdisesi de bu gazve esnasında meydana gelmişti. Ancak diğer bazı rivayetler, burada söz konusu edilen gerdanlık kaybı ve teyemmüm âyetinin inişi hâdiselerini daha sonraları, h. 7. yıldan sonra vuku bulduğuna delâlet etmektedir. Diğer taraftan Kur'an-ı Kerîm'de teyemmümle ilgili, biri Nİsa’ Sûresinde (43. âyet), diğeri Mâ'ide Sûresinde (6. âyet) olmak üzere iki âyet vardır. Ebu Bekr el-Humeydi'nin bir rivayetinden (ki bu rivayette "Ey iman edenler! Namaza durmak istediğiniz zaman.." âyetinin sonuna kadar indiği tasrîh edilmiştir) ve Buhârî'nin tercihinden[265] anlaşıldığına göre, burada "teyemmüm âyeti" ile Mâ'ide Süresindeki âyet kastedilmiştir. Bundan anlaşılıyor ki, ab-dest ve teyemmüm hükümleri aynı zamanda inmiştir. Hadiste ise, "abdest'siz namaz şikâyet konusu yapıldığından, abdest almanın, bu âyetin inişinden önce Sünnetle sabit ve farz olduğu sonucu çıkar. Burada kaydetmek lâzımdır ki, bu âyetin inişinden önce de Sahabede "toprakla temizlenme" anlayışı vardı. Bu, onların örflerine veya Hz. Peygamber'in, *"yeryüzü bana mescid ve temiz-temizleyici kılındı"*[266] gibi hadislerine dayanan ictihadlarının neticesi olabilir. Nitekim Hz. Aişe ile ilgili mezkûr hadisin bir rivayetinde, su bulunmayınca Sahabenin kimi ellerini bilekçelerine, kimi omuzuna kadar, kimi de vücûduna

meshederek teyemmüm yaptığından bahsedilmekte, bu durum Hz. Peygamber'e bildirilince "teyemmüm âyeti"nin indiği bildirilmektedir. Ne var ki, bu âyetin inişinden önce, abdest Sünnet'le meşru kılınmış olmasına rağmen, hadesten taharet için teyemmüm henüz meşru kılınmamıştı. Sahâbe-i Kiram bu sebeple şikâyette bulunmuş olmalılar.
Mâliki alimlerin çoğu, Şafiî ve Ahmed, yukarıdaki olayda bir kısım Sahabenin abdestsiz namaz kılmış olmalarına, Hz. Peygamberin de onları yadırgamamasına bakarak, hadesten temizlik yapmak için ne su, ne de toprak bulamayan kimseye de namazın vâcib (farz) olduğunu söylemişlerdir. Ancak bu durumda abdestsiz kılınan namazın iadesi Şafiî'ye göre vâcib, Ahmed'den gelen meşhur görüşe göre ise vâcib değildir. Mâlik ve Ebû Hanife ise, "Allah temizliksiz hiçbir namazı kabul etmez" hadisine dayanarak, hadesten taharet için su veya toprak bulunmadığında, namazın sahih olmayacağını söylemiş, yukarıdaki hadisi de şöyle te'vil etmişlerdir: Bu, Sahabenin bir içtihadıdır. İctihadda hata yapılabilir. Bu hatayı Hz. Peygamber anında düzeltmiş, fakat bu, bize nakledilmemiş olabilir. Yahut hatayı düzeltme işi sonraya bırakılmış olabilir. Su veya toprak bulamadığı için namaz kılamayan kimsenin, kılamamış olduğu namazları kaza etmesi Hanefîlere göre vâcibdir, Mâlik'ten Medinelilerin rivayetine göre vâcib değildir.
Bu hadisin bu bölümde zikredilmesine gelince, bunun sebebi, teyemmümde toprağa bir vuruşa, âyette geçen *"yüzlerinize ve ellerinize ondan sürün"* cümlesinden delil çıkarmak olmalıdır. [267]

67. Cünüblükten Dolayı Gusül Yapmak Hakkında

753. "Bize Ebu'l-Velîd haber verip (dedi ki), bize Zâ'ide, Süleyman'dan, (O) Salim b. Ebi'l-Ca'd'dan, (O) Küreyb'den, (O) İbn Abbâs'tan, (O da teyzesi) Hz. Meymûne'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz, Meymûne) şöyle dedi:"
"(Bir gün) Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- için su koydum. O da ellerinin üzerine döküp onunla (yani sol eliyle) avret yerini yıkamaya başladı. (Bu yıkamayı) bitirince onu (yani

sol elini) yere -veya bir duvara sürdü. -(Yere mi, duvara mı sürdüğünde) Süleyman şüpheye düştü-. Sonra ağzına su verdi, burnuna su çekti. Ardından yüzünü ve kolunu yıkadı, başına ve vücûduna (su) döktü. Nihayet (guslünü) bitirince bir tarafa çekilip ayaklarını yıkadı. O zaman ben kendisine bir çarşaf (havlu) verdim. Ama O kabul etmedi ve eliyle (vücûdunun sularını) gidermeye başladı. (Hz. Meymûne) dedi ki; ben de O'nu, guslünü bitirinceye kadar perdelemiştim."[268]
Süleyman dedi ki:
"Salim (rivayetinin) sonunda bildirdi ki; Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- bu şekilde gusül yapması, cünüblükten dolayı idi."[269]

Açıklama

"Gusül", Şer'i ıstılahta, Hanefi Mezhebine göre bütün vücûdun yıkanması (=tahâret-i kübra) demektir. Diğer üç mezhebe göre buna, cünüblüğü gidermek niyeti ile yıkamayı, Maliki ve Hanbelilere göre de, ovarak yıkamayı eklemek lâzımdır. Cünüblük ise, Hanefî Mezhebinde, meninin şehvetle inmesi ve cinsi münâsebetten ibarettir. Cünüblükten dolayı gusül yapmak farzdır. Ayrıca kadınların hayız ve nifas kanlarının kesilmesinden dolayı gusül yapmaları da farzdır. Gusülde niyet etmek, Hanefılere göre Sünnet, Maliki ve Şafiîlere göre farz, Hanbelilere göre ise, guslün sahih olmasının şartıdır. Gusülde önce elleri, avret yerini yıkamak ve namaz abdesti gibi abdest almak ise Sünnet'tir. Gusülde ağza su vermek, burna su çekmek Hanefılere ve İmam Ahmed'e göre farz (vâcib), İmam Malik ve İmam Şafiî'ye göre Sünnet'tir. Yukarıdaki hadiste, gusül yapılırken ayaklan yıkamanın en sona bırakıldığı açıklanmıştır. Alimlerin cumhuru da bunun müstehab olduğunu söylemişlerdir. Bu hususta Malik, yıkanılan yer temiz değilse ayakları yıkamayı sonraya bırakmanın, temiz ise gusülden önceki abdestin sonunda yıkamanın müstehab olduğunu söylemiştir. Şafnlerin meşhur görüşüne göre ise, efdal olanı önce yıkanmalarıdır. Hanefiler de, eğer su birikmeyen bir yerde yıkanılıyor sa, önce

yıkamanın efdal olduğunu, su biriken bir yerde veya toprak üzerinde yıkanılıyorsa, sonraya bırakmanın Sünnet olduğunu söylemişlerdir. Bazı alimler bu hadisi, gusülden sonra havlu vb. bir şeyle kurulanmanın mekruh olduğuna delil getirmişlerse de, bu hadiste onlar için bir delil yoktur.[270]

754. "Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki), bize Hişâm b. Urve, babasından, (O da) Hz. Âişe'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Aişe) şöyle dedi:"
"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-(gusül yapmaya) başlardı da (önce) ellerini yıkar, peşine namaz abdesti gibi abdest alır, sonra avucunu suyun içine sokar ve (parmakları) ile saçının diplerini hilâller, nihayet, (baş) derisinin üstünün ıslandığına kanaat getirince eliyle üç avuç (su) avuçlar ve bunları başının üzerine döker, daha sonra da vücûdunu yıkardı."[271]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki:
"Bu (rivayet) bana, Salim b. Ebi'l-Ca'd'ın (bir önceki) rivayetinden daha iyi geliyor."[272]

Açıklama

Bu hadis gusülde başa üç defa su dökmenin Sünnet olduğuna delâlet etmektedir. Hanefi, Şafiî ve Hanbeliler, baş ve diğer abdest uzuvlarına kıyas ederek, bedenin diğer yerlerine de üç defa su dökmenin Sünnet olduğunu söylemişlerdir. Mâlikîlere göre ise, gusülde sadece başa üç defa su dökmek mendûbtur. Saçların hilâllenmesine gelince, Hanefılere göre saç ve sakalın diplerine, hilâllemeksizin, su ulaşıyorsa, hilâîlemek müstehabdır. Aksi halde vâcibdir, hilâllemek gerekir. Malikiler ise, nasıl olurlarsa olsunlar, saç ve sakalı hilâllemenin vâcib olduğunu söylemişlerdir. Onlar, "hilâllemek"le suyun cilde varması için saç ve sakalı ovup hareket ettirmeyi kastederler. Bu sebeple onlara göre parmakları saç ve sakalın içine sokmak vâcib değildir. Şafîîlere ve Hanbelilere göre ise, hilâllemeksizin suyun cilde ulaşması mümkün olduğunda, hilâllemek mendub, aksi halde

vâcibdir.[273]

68. Erkek Ve Kadın Bir Kabdan Gusül Yapabilirler

755. "Bize Muhammed b. Kesîr, el-Evzâ'î'den, (O) ez-Zührî'den, (O) Urve'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi (ki, Hz. Aişe) şöyle dedi:"
"Ben ve Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- cünüblükten dolayı bir kabdan gusül yapardık."[274]

Açıklama

Bu hadis, karı ile kocanın aynı anda bir kabdaki sudan gusül yapmalarının veya birinin yıkanmasından sonra kabda arta kalan sudan diğerinin gusül yapmasının caiz olduğuna delâlet etmektedir. Fukahânın cumhurunun görüşü de budur.[275]

756. "Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki), Ca'fer b. Burkan, ez-Zührî'den (O) Urve'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi (ki, Hz. Aişe) şöyle dedi:"
"Ben ve Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bir kabdan -ki o faraktır- gusül yapardık."[276]

Açıklama

Farak, cumhura göre yaklaşık 6 litrelik, Hicazlılara ve Hanefî fakihlere göre ise yaklaşık 9 litrelik bir kabdır.[277]
Hâkim'in bir rivayetine göre Hz. Peygamberle Hz. Aişe, sarı bakır bir kabdan gusül yapıyorlardı.[278]

69. Cünüblükten Bir Kıl Yerini (Kuru) Bırakan Kimse

757. "Bize Muhammed Îbnu'1-Fadl haber verip (dedi ki), bize Hammad b. Seleme, Atâ1 İbnu's-Sâib'den, (O) Zâzân'dan, (O da) Hz. Ali'den (naklen) rivayet etti ki:"

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:
"Kim cünüblükten, bir kıl yeri (kadar kısmı), kendisine su İsabet etmemiş bir halde (kuru) bırakırsa, o (kuru kalan yere) Cehennemde şöyle şöyle yapılır. "[279] Hz. Ali dedi ki,
"İşte bundan dolayı başımın (saçına) düşman kesildim -(Hz. Ali) saçını keserdi-."[280]

Açıklama

Bu hadis, cünüblükten dolayı yapılan gusülde suyu vücûdun her tarafına ulaştırmanın vâcib (farz) olduğuna, çok az da olsa bir miktar yer kuru bırakılsa, gusül geçersiz olacağından, bunun Cehennem azabına sebep olacağına delâlet etmektedir. Gusülde kuru kalan bir yer, yıkanmış olan diğer yerler kuruduktan sonra, yıkansa Ebû Hanife, Şafiî ve Ahmed'e göre gusül tamam olmuş olur. Malikilere göre ise guslü yeni baştan yapmak gerekir.[281]

70. Kendisine Cünüblük İsabet Eden Yaralı

758. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki), bize el-Evzâ'î rivayet edip dedi ki; bana Atâ1 b. Ebû Rebah'ın şöyle dediği ulaştı:"
"O (yani Atâ'), İbn Abbâs'ı şöyle haber verirken işitmiş: Bir adama Hz. Peygamberin -sallallahu aleyhi ve sellem- zamanında bir yara İsabet etmiş. Sonra da ihtilâm olmuş. Bundan dolayı gusül yapması emredilmiş. (O da yapmış) ve ölmüş. Bu, Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- ulaşmış. Bunun üzerine O şöyle buyurmuş:
"Onu öldürdüler. Allah da onları katletsin! Cehaletin devası sormak değil mi?"
Yine Atâ' şöyle demiş: Bana ulaştı ki, ondan sonra Hz.Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- (nasıl yapmalıydı?) diye sorulmuş, O da şöyle buyurmuş:
"Keşke vücûdunu yıkasaydı ve başının yara İsabet eden yerini (meshedip kuru) bıraksaydı!"[282]

Açıklama

Cehalet ne kötü şeydir! Cehaletle görüş beyan etmek, fetva vermek ise çok daha kötüdür. Bu hadis bunun büyük bir günâh olduğuna delâlet etmektedir. İlimsiz görüş beyan etmek, fetva vermek, bu olayda maddî neticesi görüldüğü gibi felâketlere sebep olabiliyor. Bunun için bundan şiddetle sakınmak ve bilinmeyen meseleleri ehline sormak gerekir.
Bu hadis ayrıca, gusül yapmak veya abdest almak icabettiğinde, yaralı bir yeri yıkamak zarar verecekse, bu yerin yıkanmadan bırakılabileceğine delâlet etmektedir. Şayet bu yaralı yerin üzerine sargı sarıp meshetmek zarar vermezse, sargı sarılıp meshedilir. Bedenin veya abdest uzvunun geri kalanı ise yıkanır. Bu konuda Hanefîler şu ayrımı yaparlar: Şayet vücûdun çoğu sağlam ise, sağlam kısımlar yıkanır, yaralı kısımların üzerindeki sargılara meshedilir. Meshetmek zarar verecekse, bu da terkedilir. Vücûdun çoğu yaralı ise sadece teyemmüm yapılır. Su kullandığı taktirde öleceğinden korkan kimsenin de teyemmüm yapması caizdir. Malik, Ebû Hanife ve Şafiîlerin râcih görüşüne göre hastalığın artmasından veya iyileşmenin gecikmesinden korkulduğunda da teyemmüm yapmak caizdir.[283]

71. Hanımlarını Tek Gusülle Dolaşan Kimse

759. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Sâbit'ten (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti ki, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- (bir defasında) tek bir günde (bütün) hanımlarını dolaşmış, (onlarla cima yapmıştı)."[284]

Açıklama

Bu hadiste Hz. Peygamberin, bir hanımıyla cimâdan sonra diğerine gittiğinde arada gusül yapıp yapmadığına dair bir sarahet yoktur. Ancak bu hadisin, Buhâri dışındaki Kütüb-i Sitte'de bulunan bazı rivayetlerinde Hz. Peygamberin arada

gusül yapmayıp sonunda tek gusül yaptığı tasrih edilmektedir ki, Dârimi, koyduğu başlıkla bunlara işaret etmektedir. Binaenaleyh erkeğin, bir hanımıyla cima yaptıktan sonra onunla veya diğer bir hanımıyla tekrar cima yapmak istediğinde arada gusül yapması vâcib değildir. Bununla beraber iki cima arasında gusül yapmanın veya abdest almanın müstehab olduğuna delâlet eden hadisler de vardır.
Burada dikkat çeken bir husus, bu konuda Buhâri'nin de aynı yolu izlemiş olmasıdır. O da, koyduğu başlıkla hadisin diğer rivayetlerine işaret etmiş ve bu şekilde bölümün asıl hadisinin anlaşılmasına yardımcı olmuştur. Buhâri'nin bunu, kitabına hadis almakta koyduğu şartlara uymayan hadis ve rivayetlerde yaptığı bilinmektedir. Bu durumda Dârimi'nin de, bir hadisi kitabına alırken bazı şartlara uyduğu, şartlarına uymayan hadis ve rivayetlere başlıklarda işaret ettiği söylenebilir. Hadisten de anlaşılacağı üzere Hz. Peygamber birden fazla kadınla evlenmişti. 53 yaşına, yani Medine döneminin başlarına kadar tek evli bir hayat süren Hz. Peygamber, ondan sonra, dini, içtimai, siyasi vb. hikmet ve sebepleri olan birçok evlilik yapmıştı. Bu hikmet ve sebeplerin, neslin devamı, insan tabiatının gereği gibilerinin dışında kalan bir kaçını, özetle şöylece sıralayabiliriz: Aile içi meseleleri ilgilendiren dini hükümlerin öğrenilip öğretilmesini, bunların müslümanlara intikalini sağlamak; değişik yaradılıştaki hanımlarla karı-koca münâsebetlerinin nasıl olacağına dair numuneler vermek; bazı dostlukları pekiştirmek, bazı yeni dostluklar kazanmak; ortada kalmış, İslâm için çile çekmiş bazı hanımlara, bilhassa şehid hanımlarına himaye sağlamak; İslam devletine siyasi destekler bulmak...
Bu ve benzeri sebeplerle Hz. Peygamberin yaptığı toplam evlilik sayısı onbirdir. Fakat iki hanımı, kendisi hayattayken vefat ettikleri için, Hz. Peygamber'in bir anda nikâhı altında bulunan hanımlarının sayısı dokuza indi. Kur'an-ı Kerim'de mü'minlerin "anneleri"[285] olarak tavsif edilen Hz. Peygamber'in hanımları şunlardı:
1) Hz. Hatice binti Huveylid (v. hicretten üç yıl önce): Hz. Peygamber 25 yaşındayken onunla evlenmişti. O zaman Hz.

Hatice'nin 40 yaşında olduğu rivayet edilir. Hz, Peygamber, Hz. Hatice vefat edinceye kadar tek evli kalmış ve ondan üç erkek, dört kız çocuğu olmuştu: el-Kâsım, Tayyib (veya Tâhir. Bunları ayrı çocuk sayan da vardır. O zaman erkek çocuk sayısı dört olmaktadır), Abdullah Bunların hepsi küçük yaşlarda vefat etmişlerdi. Kızların isimleri ise şöyledir: Zeyneb (Bi'setden önce teyzesinin oğlu Ebu'l-Âs ile evlenmiş, h. 7. yılda ise vefat etmişti.)- Rukıyye, Ümmü Külsûm (birinin vefatından sonra diğeri olmak üzere ikisi de Hz. Osman ile evlenmişler; Rukıyye h. 1. yılda, Ümmü Külsûm h. 8. yılda vefat etmişti), Hz. Fâtıma (h. 2. yılda, Hz. Peygamber'in amcasının oğlu Hz. Ali ile evlenmiş, h. 11. yılda vefat etmişti). Hz. Peygamber'in kızlarının hepsi İslami döneme kavuşmuş ve müslüman olmuşlardı. Ancak Hz. Peygamber'in soyu Hz. Fatıma yoluyla devam etmiştir ki, bu soya mensup olanlara, müslümanlar tarafından, seyyid, şerif, habib gibi unvanlar verilerek, daima büyük saygı gösterilmiştir;

2) Hz. Şevde binti Zem'a (v. h. 19): Hz. Peygamber O'nunla hicretten üç yıl kadar önce evlenmişti. O da dul ve elli yaşlarmdaydı;

3) Hz. Aişe binti Ebî Bekr (v. h. 57): Hz. Peygamber'in, bekâr olarak evlendiği iki hanımından birisi Hz. Aişe'dir. Nikâhları hicretten iki yıl önce yapılmış, gerdekleri ise hicret n sonra olmuştu. Zeki bir kadın olan Hz. Aişe'nin edebî zevki de yüksekti. O, Hz. Peygamber'in yanında büyük bir İslam hukukçusu olmuş, aynı zamanda Hz. Peygamber'den en çok hadis rivayet eden yedi Sahabi arasına girmişti. Hz. Aişe'nin, Halifeler dönemindeki bazı siyasi olaylarda da mühim rolü olmuştur;

4) Hz. Hafsa binti Ömer (v. h. 45): Döneminde okuma-yazma bilen nadir kadınlardan olan Hz. Hafsa, kocası Huneys b. Huzâfe'nin Uhud'da şehid olması üzerine 22 yaşında dul kalmıştı. Müteakiben h. 3. yılda Hz. Peygamberle evlenmiş olan Hz. Hafsa'nın da birçok hadis rivayeti vardır;

5) Hz. Zeyneb binti Huzeyme (v. h. 4): Hz. Zeyneb, Arabistan'ın güçlü kabilelerinden birine mensuptu. Bazı sebeplerle bu kabilenin müslümanlarla arası açılmıştı. Hz. Zeyneb ise, kocasının Bedirde şehid olması üzerine 30 yaşında

dul kalmıştı. Müteakiben Hz. Peygamber O'nunla evlenmiş, ancak, müslüman olmadan önce de "ümmü'l-mesâkîn' (=fakir anası) lakabıyla bilinen bu yardımsever hanım birkaç ay sonra vefat etmişti;

6) Hz. Ümmü Seleme Hind binti Ebî Ümeyye (v. h. 61): Kocası Ebû Seleme ile erken dönemde müslüman olmuş olan Ümmü Seleme, Hz. Halid b. Velid'in yakın ak-rabasıydı. Ümmü Seleme, kocasının Uhud'da şehid olması üzerine dul kalmıştı. Birçok da çocuğu vardı. Hz. Peygamber, dul kalışından bir yıl sonra O'nunla evlenmişti. Şair olan Ümmü Seleme de Hz. peygamber'den birçok hadis rivayet etmiştir;

7) Hz. Zeyneb binti Cahş (v. h. 20): Hz. Peygamber'in halasının kızı olan Hz. Zeyneb, Hz. Peygamberin tavsiyesi Üzerine Zeyd b. Harise ile evlenmişti. Ancak anlaşamamış, boşanmışlardı. Hz. Zeyneb o zaman 36 yaşındaydı. Daha sonra Hz. Peygamber, Allah'ın evlendirmesiyle[286] O'nunla evlenmişti (h. 5). Bu şekilde, oğulluğun boşadığı hanımla evlenmeme geleneği de yıkılmış oluyordu. Hz. Zeyneb'in de hadis riâyetleri vardır;

8) Hz. Cüveyriye bintu'l-Hâris (v. h. 50): Mustalıkoğullarının reisinin kızı olan Cüveyriye, Mureysî' savaşında, bazı kabile fertleriyle beraber müslümanlara esir düşmüş, sonra kendisi esir olarak Hz. Peygambere intikal etmiş, müslüman olmuş, Hz. Peygamber de onunla evlenmişti (h. 6). Bunun üzerine müslümanlar, onun kabilesinden ellerinde bulundurdukları esirleri serbest bırakmışlar, onlar da müslüman olmuşlardı. Böylece bir kabile İslam'a kazanılmıştı. Fazla ibadet ve tâatı ile bilinen Hz. Cüveyriye'nin de hadis rivayetleri vardır.

9) Hz. Ümmü Habibe binti Ebî Süfyan (v. h. 59): Erken dönemde müslüman olup kocası ile Habeşistan'a hicret etmiş olan Hz. Ümmü Habibe, kocasının orada hıristiyanlığa girmesine rağmen kendisi müslümanlıkta sebat etmişti. Kocası daha sonra orada ölünce Hz. Peygamber birini oraya gönderip evlenme teklifi yaptırmış ve, Medine'ye getirterek O'nunla evlenmişti (h. 7). Ümmü Habibe'nin de hadis rivayetleri vardır;

10) Hz. Safıyye binti Huyey (v. h. 50): Hayberli bir yahudi olan Hz. Safıyye, Hayber savaşından (h. 7. yıl) sonra dul kalmış,

müteakiben de Hz. Peygamber O'nunla evlenmişti (h. 7). Hz. Safiyye'nin de hadis rivayetleri vardır;

11) Hz. Meymûne bintu'l-Hâris (v. h. 51): Hz. Peygamber O'nunla h. 7. yılda evlenmişti. O, o zaman 36 yaşındaki bir dul idi. Hz. Meymûne'nin, muhtelif kabilelerin ileri gelenleriyle evli olan sekiz kız kardeşinin olduğu nakledilir. Hz. Meymûne'nin de birçok hadis rivayeti vardır.

Hz. Peygamberin ayrıca iki de cariyesi vardı:

1) Reyhâne (v. h. 10): Kureyza kabilesinden bir yahudi idi. Müslüman olduğu, fakat hür müslüman kadınların örtünmesi gibi örtünmeyi istemediği için köle kalmayı tercih ettiği nakledilir.

2) Mâriye: Hicri 7. yılda Mısır hükümdarının Hz. Peygamber'e gönderdiği hediyeler arasındaydı. Mâriye müslüman olmuş ve Hz. Peygamber'den İbrahim isimli bir çocuk dünyaya getirmişti. İbrahim onsekiz aylık iken vefat etmişti.[287]

760. "Bize Affân rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bize Sabit, Enes'ten (naklen) rivayet etti ki, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- (bir defasında) bir gecede bütün hanımlarını dolaşmış, (onlarla cima' yapmıştı)."[288]

Açıklama

Bu olayı nakleden Enes b. Mâlik, Medine'de annesi tarafından Hz. Peygamber'in hizmetine verilmiş bir çocuktu. O, Hz. Peygamberin vefatına kadar on yıl O'nun hizmetinde kalmıştı. O'nun bu olaydan haberdar olması, muhtemelen, Hz. Peygamber'e, bir hanımının hücresinden diğerine geçerken, iki cima arasında müstehab olan abdest almak için su getirmesi gibi bir hizmeti vesilesiyle olmuştur.[289]

72. Kendisiyle Gizlenilmesi Müstehab Olan Şeyler

761. "Bize Haccâc b. Minhâl haber verip (dedi ki), bize Mehdî b.

Meymûn rivayet edip (dedi ki), bize Muhammed b. Abdillah b. Ebî Ya'kûb, el-Hasan b. Ali'nin âzâdlısı olan el-Hasan b. Sa'd'dan, (O da) Abdullah b. Ca'fer'den (naklen) rivayet etti (ki, Abdullah) şöyle dedi:"
"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bir gün beni bineğinin terkisine almış ve bana, insanlardan hiçkimseye anlatmayacağım gizli bir söz söylemişti. Bir tümsek veya hurma ağacı kümesi ise, Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem-, def-i haceti için arkasına gizlendiği şeylerin, (O'na) en sevimli gelenleriydi."[290]

Açıklama

Bu hadis Hz. Peygamber'in def-i hacet esnasında, insan nazarlarından, mümkün olan en iyi şekilde kaçmaya, gizlenmeye özen gösterdiğine, bunu o günün çevre şartlarında en iyi kum tümsekleri veya hurma ağacı kümeleri sağladığı için de onların arkasını tercih ettiğine delâlet etmektedir. Def-i hacet esnasında insan bakışlarından kaçmakta bu dikkat ve titizliği gösteren Hz. Peygamber'in, ondan çok fazla gizlenilmesi icab eden cinsi münâsebetlerde, yabancıların bakış ve duyuşlarından daha çok kaçınmış olacağı aşikârdır. Binaenaleyh Enes b. Mâlik, yukarıda naklettiği olay hakkındaki bilgisini, abdest alması için su vermesi gibi harici bazı işaretlerden çıkarmıştır. Büyük hadisci Dârimi, bu hadisi ikinci defa olarak burada zikretmekle, hem buna dikkat çekip Enes'in verdiği bilginin kaynağı konusunda yanlış anlamaları önlemek, hem de cinsi münâsebet esnasında yabancıların bakış ve duyuşlarından kaçınmanın vâcib olduğunu bildirmek istemiş olmalıdır.[291]

73. Cünüb Uyumak İstediği Zaman

762. "Bize Ubeydullah b. Musa, Sufyân'dan, (O) Abdullah b. Dinar'dan, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi (ki, İbn Ömer) şöyle dedi: Ömer, Rasûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem-sorup demişti ki:

"Bana geceleyin cünüblük İsabet ediyor, (cünüb oluyorum. Nasıl yapmalıyım?)" Bunun üzerine (Hz. Peygamber) O'na;
"Erkeklik organını yıkamasını, abdest almasını, sonra da uyumasını emretmişti."[292]

Açıklama

Cimâ'dan sonra gusül yapmayı sonraya te'hir edip uyunabilir. Bu durumda uyumadan önce abdest almak müstehabdır. Bu abdestin hikmeti olarak, mânevi pislik halini ("hades") hafifletmek, gusül yapıp tam bir temizlik sağlanamadığında hiç olmazsa küçük temizliği yapmak ve ölüm halinde böyle bir temizlik üzere ölmek gibi hususlar zikredilir.[293]

763. "Bize Ahmed b. Halici haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. İshak, Abdurrahman İbnu'I-Esved'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti (ki, babası el-Esved) şöyle dedi:"
"Hz. Aişe'ye, Rasûlullah'ın, -sallallahu aleyhi ve sellem- cünüb olduğu halde uyumak istediğinde ne yaptığını sordum. O da şöyle karşılık verdi:"
"Namaz abdesti gibi abdest alır, sonra uyurdu."[294]

74. Su Sudan Dolayı (Gerekir)

764. "Bize Yahya b. Musa haber verip (dedi ki), bize Abdurrezzâk rivayet edip (dedi ki), İbn Cureyc haber verdi. (O dedi ki), bana Amr b. Dinar, Abdurrahman Ibnu's-Sâ'ib'den, (O) Abdurrahman b. Suâd'dan -ki o, Medinelilerden beğenilen biri idi-, (O da) Ebû Eyyûb el-Ensârî'den (naklen) haber verdi ki, Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:"
"Su sudan dolayı (gerekir)."[295]

Açıklama

Bu hadisteki birinci "su"dan, "gusül yapmak", ikinci "su"dan ise

"meni" kastedilmiştir. Buna göre mânâ, "gusül yapmak, cimâ'da meni inmesinden dolayı gerekir" şeklinde olur. Bu da, cima1 yapılıp da meni inmezse gusül yapmanın vâcib olmayacağına delâlet eder. Ancak bu hüküm, bundan sonraki hadiste görüleceği üzere, sonradan kaldırılmıştır.[296]

765. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Ukayl, İbn Şihâb'dan, (O da) Sehl b. Sa'd es-Sâ'idî'den (naklen) rivayet etti -ki O, Hz. Peygamber'e- -sallallahu aleyhi ve sellem- ulaşmış ve O'ndan (bazı hadişler) işitmişti."

"O, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- vefat ettiğinde onbeş yaşındaydı-; rivayet etti (ki, O şöyle dedi): Bana Übey b. Ka'b rivayet etti ki, (bazı Sahâbilerin, Hz. Peygamber'in) *"Su, sudan dolayı (gerekir)"* sözü hakkında verdikleri fetva, Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- İslam'ın başlangıcında vermiş olduğu bir kolaylık (ruhsat) idi. (Hz. Peygamber) daha sonra gusül yapılmasını emretmiş idi."[297]

Abdullah (ed-Dârimi) dedi ki:

O'ndan (yani Ukayl'dan) başkası demiş ki, ez-Zührî şöyle dedi: Bana, razı olduğum kimselerden birisi, Sehl b. Sa'd'den (naklen) rivayet etti.[298]

Açıklama

Dârimi, "muallak" olarak verdiği ikinci senetle bu hadisin bazı rivayetlerde ez-Zühri'nin Sehl'den doğrudan rivayeti olarak, diğer bazılarında ise ez-Zührî ile Sa'd arasında bir râvi vasıtası ile geldiğine dikkat çekmektedir. Ez-Zührî'nin, kendisinden razı olduğunu belirttiği bu râvî Ebû Hâzim Seleme b. Dinar'dır. Seneddeki bu farklılığın sebebi şu olabilir: Ez-Zührî bu hadisi önce Ebû Hâzim'den almış ve öylece rivayet etmiş, bazı kimseler de bu hadisi O'ndan bu şekilde almışlar. Ez-Zührî daha sonra Sehl ile karşılaşmış ve hadisi doğrudan doğruya O'ndan almış. Bundan sonra da bu hadisi böylece rivayet etmiş, bazı kimseler de O'ndan bu şekilde almışlar. Bunun sonucu hadisin senedleri

arasında fark meydana gelmiş.
Bu hadis, cimâdan dolayı gusül yapmanın, meni inmesi halinde gerekeceğine dair önceleri konulmuş olan hükmün sonradan kaldırılmış olduğuna, binaenaleyh, meni inmese de cimâ'dan dolayı gusül yapmanın farz (vacib) olduğuna delâlet etmektedir.
Önceleri, müslümanlarm İslam'a yeni girmiş olmaları, elbiseleri yetersiz olduğu için sıkça yıkanmakla yıpranmamaları, fazla gusül yapmadan dolayı sıhhat bakımından zarar görmemeleri gibi sebeplerle, inzal vâki olmadıkça cimâ'dan dolayı gusül yapmanın gerekmeyeceği sekilinde bir kolaylığın tanınmış olduğu, sonradan, bu kolaylığı icab edici şartların değişmesiyle bu kolaylığın kaldırılmış olduğu açıklanır.
İslam alimlerinin cumhuruna, bu arada dört Halife ile dört mezhebe göre de "inzal" (meni inişi) vaki olmasa da cimadan dolayı gusül yapmak farz (vacib) dir.[299]

766. "Bize Ebû Ca'fer Muhammed b. Mihrân el-Cemmâl haber verip (dedi ki), bize Mübeşşir el-Halebî, Muhammed b. Ebî Ğassân'dan, (O) Ebû Hâzim'den (O da) Sehl b. Sa'd'dan (naklen) rivayet etti (ki, Sehl şöyle dedi):"
"Bana Übey b. Ka'b rivayet etti ki, (bazı Sahâbilerin), "su sudan dolayı (gerekir)" diye verdikleri fetva, Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem-, İslam'ın -veya zamanın- başlangıcında vermiş olduğu bir kolaylık (ruhsat) idi. Sonra (cima yapıldığında, meni inmese de) gusül yapıldı."[300]

75. Sünnet Edilecek Yerin Sünnet Edilecek Yere Dokunması Hakkında

767. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Hişâm, Katâde'den, (O) el-Hasan'dan, (O) Ebû Râfi'den, (O) Ebû Hureyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:"
"(Erkek) onun (yani kadının) dört parçası arasına oturduğu, sonra da ona yüklendiği (veya onu yorduğu) zaman, gusül

yapması vâcib olmuştur."[301]

Açıklama

Hadiste geçen "(kadının) dört parçası"ndan maksadın onun elleri ile ayakları veya ayakları ile avret yerinin kenarları yahut uylukları ile bacakları olduğu ve bununla cimâ'nın kinaye edildiği söylenmiştir. Hadisin asıl hükme medar olan "ona yüklendi" (onu yordu) cümlesi ise, erkeklik organını kadınlık organına sokmaktan kinayedir. Bunun guslü gerektirecek ölçüsü de, Dârimi'nin başlıkta birisine işaret etmiş olduğu hadisin diğer rivayetlerinden anlaşılmaktadır. Bu da erkeklik organının kadınlık organına, her iki organın Sünnet yerleri aynı hizaya gelecek kadar sokmaktan ibarettir. Başlıkta işaret edilen rivayetteki "dokunmak" da, diğer rivayetlerden anlaşıldığına göre, "aynı hizaya gelmek" demektir. Erkeklik organının Sünnet yeri onun başının (=haşefe) bitiş yeri, kadınlık organının ise, onun üst tarafında, horozibiğine benzer bir parçanın bulunduğu yerdir. İşte hadis, erkeklik organının kadınlık organının içine, bu iki yer bir hizaya gelecek kadar girmesi halinde, meni inmese de, guslün farz (vacib) olacağına delâlet etmektedir. Erkeklik organının zikredilen kısmının, her ne kadar haram ise de, kadının dışkı yerine sokulması halinde de gusül yapmak vacib olur.[302]

76. Rüyasında Erkeğin Gördüğü Şeyi Gören Kadın Hakkında

768. "Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Ata' el-Hurâsâni'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Sa'îd İbnu'l-Müseyyeb'i, şöyle derken işittim: Teyzem Havle bint Hakim es-Sülemiyye, Rasûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem-, ihtilâm olan kadının (durumunu) sormuştu da (Hz. Peygamber) O'na, gusül yapmasını emretmişti."[303]

Açıklama

"İhtilâm", rü'yada, gusül yapmayı icab ettirici cima' vb. bir şey yaptığını görmektir ki, Türkçe'de buna "rüyalanmak" da denir. Kadınlar da erkekler gibi ihtilam olabilirler. Ancak rü'yada cima' yaptığını gören kimseye guslün farz olması için, meninin gelmesi gerekir. Binaenaleyh rü'yadaki cimâ'da meni gelmezse gusül yapmak gerekmez.[304]

769. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Ukayl, İbn Şihâb'dan rivayet etti (ki, O şöyle demiş):"
"Bana Urve İbnu'z-Zübeyr, Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- eşi Hz. Âişe'den (naklen) rivayet etti ki, O (yani Hz. Aişe) O'na (yani Urve'ye) haber vermiş ki, Ebû Talha'nın oğullarının annesi Ümmü Süleym, Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- huzuruna girip demişti ki:
"Ya Rasûlullah! Şüphesiz Allah hakkı (açıklamaktan) çekinmez. Söyler misin, rü'yada erkeğin gördüğü şeyi gören kadın gusül yapacak mı?" (Hz. Peygamber de)
"Evet" buyurmuştu, Hz. Aişe demiş ki, bunun üzerine ben, (Ümmü Süleym'e)
"Ayıp sana! Kadın bunu görür mü?" demiştim de, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- O'na (yani Hz. Aişe'ye) dönüp şöyle buyurmuştu:
"Allah iyiliğini versin! Peki (çocukla annesi arasındaki) benzerlik nereden olur."[305]
770. "Bize Muhammed b. Kesîr, el-Evzâ'î'den, (O) İshak b. Abdillah b. Ebû Talha'dan, (O da) Enes'ten (naklen) haber verdi .(ki, Enes) şöyle dedi:"
"Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- huzuruna, yanında Ümmü Seleme var iken Ümmü Süleym girmiş ve şöyle demişti:
"Kadın, rüyasında, erkeğin gördüğü şeyi görür. (Bunun hakkında ne buyurursunuz?)" Bunun üzerine Ümmü Seleme,
"Allah iyiliğini versin, Ümmü Süleym! Kadınları rezil rüsvay ettin!" demişti de Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-, Ümmü Süleym'e arka çıkarak şöyle buyurmuştu:

"Bilâkis Allah senin iyiliğini versin! Şüphe yok ki sizin en hayırlınız, kendisini ilgilendiren şeyi sorandır. (Kadın rü'yalandığında elbisesinde veya avret yerinde) o suyu (yani meniyi) görürse gusül yapsın!" (O zaman) Ümmü Süleym şöyle demişti:
"Kadınların da suyu (yani menisi) var mı, ya Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-?"
"Evet" buyurdu,
"Ya çocuk onlara nereden benzer? Onlar (yani kadınlar) erkeklerin sadece benzerleridirler."[306]

Açıklama

Kadının, ihtilâm olduğunda meni çıkması halinde gusül yapmasının vâcib olduğuna delâlet eden bu hadis, ihtiyaç duyulan meseleleri yetkili bir kimseye sormaktan çekinmemenin gerektiğini de bize göstermektedir. Bu konuda kadm-erkek ayrımı yoktur. Yeter ki ciddi ve ölçülü olunsun. Hz. Peygamber'e mezkûr meseleyi soran kadın, Medine'li müslümanlardan ("ensâr"dan) bir hanımdır. Ensâr kadınlarının ilim konusundaki, tabir caizse, medeni cesaretleri meşhurdur. Hz. Aişe onların bu yönünden övgüyle bahseder ve şöyle der:
"Ensâr kadınları ne iyi kadınlardır. Utanma, onların dini (bilgileri) iyice öğrenmelerine mani olmamıştır."[307] Ensâr kadınlarının erkeklerine karşı da, Mekke'li kadınlardan daha serbest oldukları anlaşılmaktadır. Hz. Ömer şöyle demiştir:
"Biz Kureyş'liler, kadınlara hükmeden bir topluluktuk. Medine'ye gelince, kendilerine kadınlarının hükmettiği bir topluluk bulduk. Bunun üzerine bizim kadınlarımız, onların kadınlarından (erkeğe hükmetmeyi) öğrenmeye başladılar. "[308]
Hz. Peygamber bu hadisinde kadınların, yaratılış, tabiat ve mükellef tutulan hükümlerde erkeklerin benzerleri olduklarını da açıklamaktadır. Tabiatiyle bundan erkeğe veya kadına has bazı durumlar müstesnadır.
Binaenaleyh, özel bir durum olduğunu gösteren bir işaret, bir delil olmadıkça, erkeklere hitap eden bütün hükümler kadınlar

için de geçerlidir.
Bu hadis, tıbb-ı nebevi açısından da, çocuğun ruhi ve bedeni yapısının teşekkülünde annenin de baba gibi müessir olduğuna delâlet etmektedir.[309]

77. İhtilâm Olduğunu Hatırlamadığı Halde Islaklık Gören Kimse

771. "Bize Yahya b. Musa haber verip (dedi ki), bize Abdürrezzâk, Abdullah b. Ömer'den, (O) Ubeydullah b. Ömer'den, (O) el-Kâsım'dan, (O) Hz. Aişe'den, (O da) Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Peygamber uyanıp da, ihtilâm olduğunu hatırlamadığı halde (elbisesinde veya avret yerinde) ıslaklık gören kimse hakkında şöyle buyurdu:"
*"Gusül yapsın. Fakat şayet o, bir ıslaklık görmediği halde ihtilâm olduğunu bilirse ona, gusül yapmak gerekmez. "***[310]**

Açıklama

Bu hadis, zahiri manâsıyla, bir kimsenin uykudan uyandığında, ihtilâm olduğunu hatırlamadığı halde elbisesinde (iç çamaşırında) veya avret yerinde nasıl olursa olsun mutlak olarak bir ıslaklık görmesi halinde gusül yapmasının vacib olduğuna, ihtilâm olduğunu hatırladığı halde bir ıslaklık görmezse, yani meni gelmemişse gusül yapmasının vacib olmadığına delâlet etmektedir. Ancak alimlerin ekserisi, burada söz konusu olan "ıslaklık"tan maksadın "meni ıslaklığı" olduğunu anlamıştır.
Mezheblerde bu konuda şu tafsilat vardır: Malikilere göre uykudan uyanıp da elbisesinde veya bedeninde bir ıslaklık gören kimse şayet onun meni olduğuna kesin kanaat getirirse veya onun meni mi, başka bir şey mi olduğunda şüphe ederse, gusül yapması gerekir.
Şayet onun meni olmadığına kesin kanaat getirirse veya meni mi, mezi mi, vedi mi olduğunda şüpheye düşerse, gusül

yapması gerekmez. Şafîîler ise şöyle demişlerdir: Uykudan uyanıp da bir ıslaklık gören kimse, onun meni mi, mezi mi olduğunda şüphe ederse, ister onu meni kabul edip gusül yapar, isterse mezi kabul edip abdest alır ve elbisesini yıkar. Hanbelilerin görüşü de şöyledir: Uykusundan uyanan veya baygınken ayılan baliğ veya baliğ olması mümkün kimse vücûdunda veya elbisesinde bir ıslaklık görüp de onun meni olduğu ortaya çıkarsa, ihtilam olduğunu hatırlamasa bile gusül yapması vacib olur. Bu kimse, meni temiz olduğu için, onun İsabet ettiği yeri yıkamaz. Şayet onun mezi olduğu ortaya çıkarsa, mezinin İsabet ettiği yeri yıkar, gusül yapması gerekmez. Eğer İsaklığın meni mi, mezi mi olduğu ortaya çıkmazsa, bu durumda uykudan önce oynaşma, bakma, soğuk gibi mezinin çıkmasına sebep olacak bir şey olmamışsa gusül yapması ve ıslaklığın İsabet ettiği yeri yıkaması gerekir. Uykudan önce mezinin çıkmasına sebep olacak bir şey olmuşsa, gusül yapması gerekmez. Ancak bu durumda ihtilâm olduğunu hatırlarsa yine gusül yapması vacib olur. Hanefiler ise, uykudan uyandığında ıslaklık gören kimsenin, ihtilâm olduğunu hatırlaması halinde, her halükârda gusül yapmasının gerekeceğini söylemişlerdir. Fakat ihtilâm olduğunu hatırlamazsa, o ıslaklığın mezi olduğuna kani ise gusül yapması gerekmez. Meni olduğuna kanaat getirirse veya meni mi, mezi mi olduğunda şüpheye düşerse, gusül yapması gerekir.[311]

78. Biriniz Uykusundan Uyandığında

772. "Bize Ebû Nu'aym haber verip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, ez-Zührîden, (O) Ebû Seleme'den, (O da) Ebû Hu-reyre'den (naklen) rivayet etti (ki, Ebû Hureyre) şöyle dedi:"
"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-;
"Biriniz uykusundan uyandığında, elini üç (kere) yıkamadıkça onu abdest suyuna sokmasın!" buyurdu."[312]

Açıklama

Bu hadis, uykudan uyandığında abdest almak isteyecek kimsenin, elini, üç defa yıkamadan su kabına daldırmasının yasak olduğuna delâlet etmektedir. Alimlerin ekserisi bu yasağın tenzihi bir yasak olduğu görüşündedir. Binaenaleyh ne elini yıkamadan su kabına daldıran kimse günahkâr olur, ne de su pislenmiş olur. İmam Ahmed'den nakledildiğine göre ise, gece uykusundan uyanan bir kimsenin, ellerini yıkamadan su kabına daldırması tahrimen mekruh, gündüz uykusundan uyananın böyle bir hareketi ise tenzîhen mekruhtur. Netice olarak Hanbelîler, uykudan uyandığında abdest almak isteyecek kimsenin, elini su kabına daldırmadan önce yıkamasının vacib olduğunu, Hanefi, Şafiî ve Malikiler ise Sünnet olduğunu söylemişlerdir. Bunun sebebi, değişik izahlar yapılmış olmakla beraber, ellerin uyku esnasında avret mahalli gibi pislik bulunması muhtemel yerlere dokunmuş olabileceğidir. Bundan dolayı, ellerin pis olmasından şüphe edildiği her durumda da, el, su kabına daldırılmadan önce yıkanmalıdır. Bu hadis her ne kadar abdest alacak kimseyle alâkalıysa da, gusül yapacak kimse de bunun hükmüne tabidir. Çünkü gusülde abdest ve onun fazlası vardır. Dârimi de, bu hadisi gusül konulan içinde zikretmekle buna işaret etmek istemiş olmalıdır. Ayrıca bu hadisi, uyandığında bir ıslaklık gören kimsenin ne yapması gerekeceği ile alâkalı babdan sonra zikretmesinden, onun, elleri yıkamanın sebebi olarak, onların avret mahallindeki veya elbisedeki mezi gibi pis bir şeye dokunmuş olabileceği ihtimalini gördüğü söylenebilir.[313]

79. Adam Heladan Çıkıp Yemek Yiyebilir

773. “Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Sufyân b. Uyeyne, Amr b. Dinar'dan, (O) Sa'îd İbnu'l-Huveyris'ten, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti (ki, İbn Abbâs) şöyle dedi:”
“(Bir gün) biz Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- yanında idik. Derken O helaya girip çıkmıştı. Ardından ise yemek getirilmişti. (Yemeğe başlaması) üzerine;
"Abdest almayacak mısınız?" denilince O şöyle buyurmuştu:

"Namaz mı kılıyorum ki abdest alayım?"[314]

Açıklama

Bu hadis, "hades"lilik halinde namaz kılmak istenildiğinde abdest almanın farz (vâcib) olacağına delâlet etmektedir. Alimlerin cumhurunun görüşü de budur. Binaenaleyh abdestsiz olan kimse yemek yiyebilir, bir şeyler içebilir. Allah'ı zikredebilir. Dârimi, bu hadisi burada zikretmekle cünüb olanın da bunları yapabileceğine işaret etmek istemiş olmalıdır. İmam Malik ve İmam Şafiî'nin de buna benzer görüşleri vardır. Ancak cünüb olan kimse, ellerine bir pislik bulaşmışsa, yiyip içmeden önce onları yıkar. Ebû Hanife ise cünüb olan kimsenin, yiyip içmeden önce ellerini yıkayıp ağzını çalkalayacağını söylemiştir. Hanefi Mezhebine göre cünüb kimsenin ellerini ve ağzını yıkamadan yiyip içmesi mekruhtur. İmam Ahmed ise, cünüb olan kimsenin yiyip içmeden önce avret yerini yıkayıp abdest almasının müstehab olduğunu söylemiştir.[315]

80. Müstehaza

774. "Bize Ebu'l-Muğire, el-Evzâ'î'den, (O) ez-Zührî'den, (O) Urve İbnu'z-Zübeyr ve Amra bint Abdirrahman b. Sa'd b. Zurâre'den, (onlar da) Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- hanımı Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi (ki, Hz. Aişe) şöyle dedi:"
"Ümmü Habibe bint Cahş'ın hayız (özür) kanı, O Abdurrahman b. Avf'ın nikâhında iken yedi yıl devam etmişti. Bir ara O, bu derdini Rasûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- söylemişti de Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştu:"
"Şüphe yok ki, o hayız (kanı) değildir. O ancak bir damar(dan gelen kandır). Binaenaleyh hayız (vaktin) geldiğinde namazı bırak, gittiğinde gusül yapıp namazını kıl." Hz. Aişe dedi ki, ondan sonra, O, her namaz için gusül yapar, sonra namaz kılardı. O, (gusül yapmak için), kızkardeşi Zeyneb bint Cahş'a ait bir çamaşır teknesinin içine otururdu da kanın kırmızılığı,

suyun üstüne çıkardı.”[316]

Açıklama

Gusül yapmayı icab eden hallerden biri de kadının hayız kamum kesilmesidir. Hayız, kadının rahminden (=döl yatağından), bir hastalık veya çocuk doğurmak sebebi ile olmaksızın gelen kandır. Buna "âdet hali" denir. Kadın bu halde bazı ibadetleri yapamaz, kocası ile cinsi münâsebette bulunamaz. Yani bu hal, kadının bazı işleri yapmasına Şer'i bir engel teşkil eder. Hayız kanının gelişinin en az ve en çok devam ettiği müddet bellidir. Bunun dışında veya kadının mu'tâd âdet hali günlerinin dışında tenasül yolundan gelen kan, rahimden değil, bir damardan gelir ki, kokusuz olan bu kana "istihâza" kanı, kendisinden böyle bir kan gelen kadına da "müstehaza" denir. İstihâza kanı, diğer organlardan gelen kan gibi sadece abdesti bozar. Binaenaleyh müstehaza, abdest alarak namazını kılar, orucunu tutar, kocasıyla cinsi münasebette bulunabilir. Bu istihâza kam devamlı gelirse, kadın özürlü olmuş olur ve onun hakkında, özür sahipleri için konulmuş hükümler uygulanır. İleride bu bahis yine ele alınacaktır. Yukarıdaki hadiste bahsedilen, Ümmü Habibe'nin, her namaz için gusül yapması, müstehazanın her namaz için gusül yapması farz olduğundan dolayı değildir. Bu, Ümmü Habibe'nin kendi isteği ile nafile plarak yaptığı bir uygulamaydı. [317]

81. Oruçlunun Mübaşereti

775. “Bize Ebû Asım, ed-Destüvâ yapımı mal alıp satan Hişâm'dan,[318] (O) Hammâd'dan, (O) İbrahim'den, (O) el-Esved'den, (O da), Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi (ki, Hz. Aişe) şöyle dedi:”
“Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- oruçlu iken kendisi ile mübaşerette bulunurdu.”[319]

Açıklama

"Mübaşeret", cildin cilde dokunması demektir. Cinsi münâsebet mânâsına da kullanılır. Burada ise, kadın ve erkeğin, cinsi münâsebet dışında birbirinden her türlü zevklenmeleri, istifade etmeleri mânâsına kullanılmıştır. Oruçlunun mübaşereti, cinsi münâsebete varmayacağından veya meni gelmeyeceğinden emin ise, caizdir. Hanefi ve Hanbelilerin görüşü budur. Hanefi Mezhebine göre eğer oruçlu mezkûr hususlarda kendinden emin olmazsa, onun fahiş olmayan mübaşereti mekruhtur. Fahiş olan yani çıplak halde cinsi organları birbirine dokunmuş olarak yapacağı mübaşeret ise, ister nefsinden emin olsun, ister olmasın, mutlaka mekruhtur. Malikilerin meşhur görüşüne göre ise oruçlunun mübaşereti mutlak olarak mekruhtur. Şafiîlerde ise, şehveti tahrik etmeyen mübaşeret mekruh değildir. Ancak bunu yapmamak daha iyidir. Şehveti tahrik eden mübaşeret ise, sahih olan görüşe göre, erkek için haramdır. Mübâşeretirr bir parçası olan öpmenin hükmü de mübaşeretin hükmü gibidir. Oruçlu iken öpme ve mübaşeretten dolayı meni gelirse oruç bozulur ve ittifakla orucun kaza edilmesi gerekir. İmam Malik'e göre kefaret de gerekir. Şayet mezi gelirse Mâlik ve Ahmed'e göre yine orucun kaza edilmesi gerekir. Hanefi ve Şafiîlere göre ise bu durumda oruç bozulmaz.
Oruçla alâkalı bu hadisin hayız konuları içinde zikredilmesi bir müşkillik arzetmektedir. Acaba Dârimi bu hadisi, Hz. Aişe'nin, onunla kısmen aynı senedle gelen ve hayızlı kadınla mübaşeretten bahseden diğer bir rivâyeti[320] ile "asırlarını tek bir hadis kabul ettiği için mi burada zikretmiştir? Ancak biz ne Hz. Peygamber'in oruçlu iken hayızlı bir hanımıyla mübaşerette bulunduğunu belirten, ne de Hz. Peygamber'in hem oruçlu iken hanımıyla mübaşerette bulunduğunu, hem de hayızh hanımıyla mübaşerette bulunduğunu bir arada belirten bir rivayete rastlamadık.
Kocanın hayızlı hanımıyla cinsi münâsebeti haramdır. Cinsi münâsebet dışındaki her türlü zevklenme (mübaşeret) ise, kadının bedeninin göbek ile dizkapağı arası dışındaki yerlerinde, yani göbeği ile dizkapağı arası bir bezle örtülmek suretiyle diğer yerlerinde helâldir. Kadının hayızlı halinde diz kapağı ile göbeği

arasından zevklenme (faydalanma, mübaşeret) ise Ebû Hanife ile Malik'e ve Şaflîlerin sahih görüşüne göre haramdır. Ahmed ve Hanefi alimlerden Muhammed'e göre ise, tenzihen mekruh olmakla beraber caizdir.[321]

776. “Bize Ebû Hatim el-Basrî Ravh b. Eşlem haber verip (dedi ki), bize Zâîde, Süleyman'dan, (O) İbrahim'den, (O) el-Esved'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki:”

“Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- oruçlu iken onlarla (yani ha-nımlarıyla) mübaşerette bulunurdu.”[322]

82. Hayızlı Kadın Seccadeyi Uzatabilir

777. “Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip dedi ki, Süleyman bana, Sabit b. Ubeyd'den, (O) el-Kâsım'dan, (O) Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi ki:”
“Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- (mescidde i'tikâftayken bir gün) O'na:
"Bana seccadeyi uzatıver" buyurmuştu. O da:
"Doğrusu ben hayızlıyım!" demişti. (O zaman Hz. Peygamber);
"Her halde o (hayız) senin elinde yoktur" buyurmuştu.”[323]

Açıklama

Bu hadis, hayızlı bir kadının camiden eliyle bir şey alıp vermesinin caiz olduğuna delâlet etmektedir. Hayızlı kadının camiye girmesi ise menedilmiştir. Bu konuda bazı özet görüşler şöyledir: Hanefiler cünüb kimse ile hayızlı kadının camiye (mescide), içinden geçip gitmek için de olsa, girmesinin haram olduğunu söylemişlerdir. Ancak cami içinden geçmek mecburiyeti varsa, eğleşmeksizin geçilebilir. Malikiler de, bir zaruret olmadıkça hayızlı kadının camiye girmesinin caiz olmadığını söylemişlerdir. Şafnler ise, hayızlı kadın mescidi kirletmeyeceğinden emin olduğunda içinden geçmesinin caiz olduğunu, her halükârda içinde eğleşmesinin caiz olmadığını

belirtmişlerdir. Hanbeliler de bu görüştedirler. Ancak onlar, kadının hayız kanı kesilmiş ve abdest almış ise cami içinde eğleşmesinin de caiz olduğunu söylemişlerdir.[324]

83. Elbiseye Bulaşan Hayız Kanı Hakkında

778. "Bize Ahmed b. Hâlid haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. İshak, Fâtima bintu'l-Munzir'den, (O da) ninesi Esma' binti Ebî Bekr'den (naklen) rivayet etti (ki, Esma') şöyle dedi:"
"Bir kadını, Rasûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem-, hayızdan temizlendiğinde elbisesini nasıl yapıp (temzileyeceğini) sorarken işitmiştim. (Hz. Peygamber ona) şöyle buyurmuştu:"
"Şayet onda bir kan görürsen onu kazı, sonra onu (su ile) ovup (yıka), sonra elbisenin diğer taraflarına (su) serp, sonra da onunla namazını kıl."[325]

Açıklama

Hayız kanı da, vücûdun diğer uzuvlarından çıkan kan gibi necistir. Binaenaleyh hayız kanı bulaşmış bir elbiseyle namaz kılmanın sahih olması için bulaşık yerin yıkanması gerekir. Hayız kanı vücûda bulaşmışsa, oranın da temizlenmesi şarttır. Hanefi alimler, bulaşık kan çok ise onun yıkanmasının gerekeceğini, yukarıdaki hadiste de çok kan bulaşmasının sözkonusu olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre az kan, diğer galiz az necasetler gibi, dinde bağışlanmıştır. Bunun ölçüsü de katı necasette bir miskal (yaklaşık 4 gr.) ağırlığı, sıvı necasette el ayası genişliği miktardır. İmam Mâlik de az kanın bağışlanmış olduğu görüşündedir. Ancak O, kan dışındaki diğer necis şeylerin azının da yıkanması gerektiğini söylemiştir. Şafîîler ise, kan dahil bütün necis şeylerin azının da çoğunun da yıkanması gerektiğini söylemişlerdir. Onlar sadece pire kanını bundan hariç tutarlar. Çünkü ondan sakınmak mümkün değildir.
Yukarıdaki hadiste kan bulaşığının daha iyi çıkması için önce kazınması, sonra su ile ovularak yıkanması tavsiye edilmiştir. Bu

hadisten, necaseti gidermek için, belli sayıda yıkamanın şart olmadığı, temizlemenin esas olduğu da anlaşılmaktadır. Elbisenin diğer yerlerine su serpme tavsiyesi ise, kuşkulu insanları, elbisede necaset kaldı mı, kalmadı mı gibi vehimlerden korumak için psikolojik bir tedbirdir.[326]

84. Müstehazanın Guslü Hakkında

779. “Bize Muhammed b. Yûsuf rivayet edip (dedi ki), bize İsrail), İbrahim b. Muhacir’den, (O) Safiyye bint Şeybe b. Osman'dan, (O da) mü'minlerin annesi Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Aişe) şöyle dedi:” “Ensâr'dan bir kadın Rasûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- hayzı sormuş, (Hz. Peygamber de) şöyle buyurmuştu:
"*Suyunu ve sidr ağacının öğütülmüş yaprağını alıp yıkan ve (vücûdunu) iyice temizle. Sonra başının üzerine, saç diplerine ulaştırıncaya kadar (su) dök. Ardından güzel koku (misk) sürülmüş bir bez parçası al (ve onunla temizlen).*" (Kadın):
"Onunla nasıl yapıp (temizlenirim), ya Rasûlullah?" demişti. (Hz. Peygamber) bir şey söylememişti. (Kadın tekrar);
"Nasıl yapıp (temizlenirim), ya Rasûlullah?" (demiş), (Hz. Peygamber yine) bir şey söylememişti. Bunun üzerine Aişe, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- işitiyorken;
"Güzel koku (misk) sürülmüş bir bez parçası al ve onunla kan izlerini araştırıp (üzerlerinden gezdir)" demişti de (Hz. Peygamber) onu yadırgamamıştı.[327]

Açıklama

Bu hadis, hayız müddeti (âdet hali) biten kadının nasıl gusül yapıp temizleneceğini bildirmektedir. Hadisin, hayızlı kadının guslü ile alâkalı olduğu halde müstehazanın guslü bölümünde zikredilmesi, her ikisinin de aynı şekilde gusül yapmaları gerektiğinden dolayı olmalıdır.
Hz. Peygamber burada hayızlı bir kadının en güzel bir şekilde nasıl temizleneceğini öğretmektedir. Binaenaleyh sidr

yaprağının, güzel koku sürülmüş bez parçasının kullanılması farz, vâcib veya Sünnet değildir. Bilakis bunlar, temizliğin daha iyi olması ve hayız kanı kokusunun daha iyi giderilmesi için müstehab görülen şeylerdir. Bunun için sidr yaprağı yerine sabun ve benzeri şeyler, gusülden sonra kan izlerinin üzerine sürülecek misk yerine herhangi meşru' güzel bir koku kullanılabilir.
Hadiste ismi verilmeyen (müphem) Ensârlı kadın, Müslim'in rivayetinde belirtildiğine göre, Esma' bint Şekel'dir.[328]

780. "Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki), bize Hişâm b. Urve, babasından, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Aişe) şöyle dedi:"
Fatıma bint Ebû Hubeyş, Rasûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- gelmiş ve:
"Ya Rasûlullah, demişti, doğrusu benim hayız, kanım hiç kesilmiyor. Bu yüzden temizlenemiyorum. Namazı bırakayım mı?" (Hz. Peygamber O'na) şöyle buyurmuştu:
"Hayır, (namazı bırakma). Bu ancak bir damar (dan gelen bir kandır). Binanealeyh hayız (vaktin.) geldiğinde namazı bırak, gittiğinde üstündeki kanı temizle ve namazını kıl. "[329]
781. "Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), Muhammed b. İs hak, ez-Zührî'den, (O) Urve'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi ki:"
Cahş'ın kızının Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- zamanında hayız kanı hiç kesilmeyip devam etmişti, ("müstehaza" olmuştu) da, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- O'na her namaz için gusül yapmasını emretmişti. Bunun üzerine O gerçekten, su dolu olan çamaşır teknesine girip içine dalar, sonra ondan, kan (suyun) üstünü kaplamış olduğu halde çıkar ve namazını kılardı."[330]

Açıklama

Bu hadiste Cahş'ın bahsi geçen kızı Ümmü Habibe'dir. Hadisin diğer rivayetlerinde[331] müstehaza olan Ümmü Habibe'nin her

namaz için gusül yapmış olduğu belirtilmekte, ancak bunu O'na Hz. Peygamber'in emretmiş olduğu tasrih edilmemektedir. Fakihler de Ümmü Habibe'nin bunu kendiliğinden bir nafile olarak yaptığına yormuşlardır. Hadisin sadece mezkûr İbn İshak rivayetinde Hz. Peygamber'in O'na her namaz için gusül yapmasını emrettiği tasrih edilmektedir ki, Beyhaki bu rivayetin, hadisin diğer rivayetlerine muhalefetinden dolayı hatalı olduğunu söylemiştir. Bununla beraber bazı alimler, îbn İshak'ın rivâyetindeki, her namaz için gusül yapma emrinin mendûbluk ifade ettiğini söyleyerek rivayetlerin arasını te'lif etmiş ve aralarında bir zıtlığın olmadığını söylemişlerdir. Müstehazanın, her namaz için gusül yapmasının gerekli olmadığı konusunda ise alimlerin cumhurunun ittifakı vardır.[332]

782. "Bize Yezîd b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. İshak, Abdurrahman İbnu'1-Kasım'dan, (O) babasından, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi (ki, Hz. Aişe) şöyle dedi:"
"O (yani söz konusu edilen müstehâza) ancak falancadır. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ona her namaz için gusül yapmasını emretmişti. Sonra bu ona zor gelince, ona öğle ile ikindiyi bir gusülle, akşam ile yatsıyı da bir gusülle cem etmesini (yani birlikte kılmasını), sabah için ise (ayrı bir) gusül yapmasını emretmişti."[333]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki:
"Alimler (onun isminin) Sehle bint Süheyl (olduğunu) söylüyorlar. Yezîd b. Hârûn ise, Süheyle bint Sehl (olduğunu) söylemişti."[334]

Açıklama

Hz. Aişe'nin rivayetlerinde Hz. Peygamberin -sallallahu aleyhi ve sellem- müstehâza kadınlara farklı emirler vermiş olduğu görülmektedir. Bu, onların, birden fazla olmaları ile istihâza durumlarının farklılığından dolayı olmalıdır. Binaenaleyh bu hadisler arasında hem olay, hem hüküm bakımlarından bir zıtlık

yoktur. Yukarıdaki haberde söz konusu olan müstehâza, muhtemelen, Sehle bint Süheyl'dir. Sehle'nin "mutehayyıre", tavsiye edilen, namazları birleştirmenin de "cem-i sûrî=şeklî cem" (yani gusül yapmakta kolaylık olsun diye bir namazı onun son vaktinde, sonrakini onun ilk vaktinde kılarak şeklen birleştirmek) olabilecekleri söylenmiştir.[335]

783. “Bize Hâşim İbnu'l-Kâsım haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip dedi ki; ben Abdurrahman İbnu'l-Kâsım’a, müstehâzayı sordum da bana, babasından, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi ki:”
“Bir kadının hayız kanı, Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- zamanında hiç kesilmeyip devam etmişti de (ona) şöyle emredilmişti. (Şu'be) dedi ki, Abdurrahman'a,
"Ona Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- mi emretmişti?" dedim. O da şu karşılığı verdi:
"Sana Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- hiçbir şey rivayet etmeyeceğim! (O kadına) öğleyi geriye (son vaktine) bırakması, ikindiyi öne (ilk vaktine) alması ve ikisi için bir gûsül yapması, akşamı geriye (son vaktine) bırakması, yatsıyı öne (ilk vaktine) alması ve ikisi için bir gusül yapması, sabah için de bir gusül yapması emredilmişti."[336]

Açıklama

Hz. Peygamber'in zamanında müslümanlara emir verme yetkisi Hz. Peygamber'e ait olduğu için onun zamanına nisbet edilen "emredildi", "yasaklandı" gibi ifadelerin, hükmen Hz. Peygamber'in emir ve yasaklamasını ifade ettikleri, yani "hükmen merfû" oldukları kabul edilir. Bununla beraber bu ifadeler, emir ve yasağın Hz. Peygamber'e ait olduğunda sarih değildirler.[337]

784. “Bize Muhammed b. Yûsuf rivayet edip (dedi ki), bize el-Evzâ'î rivayet edip (dedi ki), bana ez-Zühri, Urve'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Aişe) şöyle dedi:”

“Ümmü Habîbe bint Cahş'ın hayız (özür) kanı, Abdurrahman b. Avf’ın nikâhındayken yedi yıl hiç kesilmeyip devam etmişti. 0, bir ara bu derdini Rasûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- söylemişti de Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- O'na şöyle buyurmuştu:
"Şüphe yok ki o, hiç hayız (kanı) değildir. O ancak bir damar(dan gelen kandır). Binaenaleyh hayız (vaktin) geldiği zaman namazı bırak, gittiği zaman gusül yap ve namazını kıl."
Hz. Aişe dedi ki, ondan sonra O, her namaz için gusül yapar, sonra namaz kılardı. (Hz. Aişe sözüne devamla) dedi ki:
“O, kızkardeşi Zeyneb bint Cahş'a ait bir çamaşır teknesinin içine otururdu da kanın kırmızılığı suyun üstüne çıkardı.”[338]
785. “Bize Haccâc b. Minhâl haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Hişâm b. Urve'den, (O) babasından, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki:”
“Fâtıma bint Ebî Hubeyş;
"Ya Rasûlullah, demişti, doğrusu ben hayız (özür) kanı hiç kesilmeyip devam eden bir kadınını. Bu sebeple namaz kılmayı bırakayım mı?" (Bunun üzerine Hz. Peygamber) şöyle buyurmuştu:
"Hayır, (namazı bırakma!) Bu ancak bir damar(dan gelen kandır), hiç hayız (kanı) değildir. Binaenaleyh hayız (vaktin) geldiği zaman namaz kılmayı bırak. Gittiği zaman ise üzerindeki kant yıka, abdest al ve namazını kıl."
Hişâm dedi ki, babam şöyle derdi:
“(Hayız vakti bittiğinde) ilk :uslü yapar, ondan sonra olan (kan akıntılarında) temizlenip (abdest alır) ve namazını kılar."[339]

Açıklama

.Müstehâza olan kadının çeşitli durumları vardır. Müstehâza; ilk olarak âdet görmeye başlayan ("mubtedie"), âdet görmekte olan ("mu'tade"), âdet vaktini ve müddetini bilen, âdet vaktini ve müddetini unutmuş olan ("mutehayyıre"), hayız kanını istihâza kanından ayırdedebilen ("mümeyyize"), bunları birbirinden ayır de demeyen kadın gibi değişik durumlar

gösterebilir. Bunların herbiri ile alâkalı değişik mesele ve hükümler vardır. Bu hadiste âdet görmekte olan ("mu'tade") bir müstehâzanm nasıl hareket edeceği açıklanmaktadır. Buna göre müstehâza-i mu'tade, önceki hayız kanı görme (âdet hali) müddeti kadar hayızlı sayılır. Bu müddetin bitiminde gusül yapar. Böylece, hayızla kendisine haram olmuş olan şeyler helâl olur. Abdest alıp namaz kılar. Kur'an okur... Ebû Hanife'nin, bir rivayete göre Şafiî'nin ve meşhur görüşüne göre Ahmed'in görüşü de böyledir. Mâlik ise, mümeyyize olmayan müstehâzanın böyle yapacağını, mümeyyize olanın ise ayırdetmesine göre âdet halinin bitip istihâza halinin başlayacağını söylemiştir. Şafiî'nin en sahih görüşü de böyledir. [340]

786. “Bize Ahmed b. Abdillah b. Yûnus haber verip (dedi ki), bize el-Leys b. Sa'd, Nâfi'den, (O da) Süleyman b. Yesâr'dan (naklen) rivayet etti ki:”

“Bir adam O'na (yani Süleyman'a), Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- hanımı Ümmü Seleme'den (naklen) haber vermiş ki bir kadın, Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- zamanında o muayyen kanı akıtıyormuş da Ümmü Seleme onun için Rasûlullah'tan -sallallahu aleyhi ve sellem- fetva sormuş. Bunun üzerine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- O'na şöyle buyurmuş:

"O, kendisine olan olmadan (yani başına gelen musibet gelmeden) önce hayız görmekte olduğu gece ve gündüzlerin sayısına, bunların bir aydaki miktarına baksın da bu (müddet) için namazı bıraksın. Bu (müddeti) geride bıraktığı ve namaz (vakti) geldiği zaman gusül yapsın ve (kan akıntısına mani olmak için) bir bez ile avret yerini sağlam bir şekilde sarıp bezin uçlarını beline bağlasın, (yani âdet bezi, hijyenik bağ bağlasın), sonra da namazını kılsın."[341]

Açıklama

Bu hadis, hayız gören kadına, hayız kanının kesilmesiyle hemen

gusül yapmasının farz (vâcib) olmayacağına, namaz vaktinin gelişiyle vâcib olacağına, önceden âdet görmekte olan müstehâzaya, bu âdet hali kadar bir zaman geçince gusül yapmasının farz (vacip) olduğuna, yine müstehâzanın avret yerine bir bez parçası, pamuk veya hijyenik bağ sarıp kanın akmasına mani olmaya çalışmasının vacip olduğuna delâlet etmektedir.
Bu hadiste ismi verilmeyen müstehâza, Ebû Davud'un bir rivayetinde tasrih edildiği üzere, Fâtıma bint Ebî Hubeyş'tir. [342]

787. “Bize Ubeydullah b. Abdilmecid rivayet edip (dedi ki), bize İbn Ebî Zi'b, ez-Zührî'den, (O) Urve'den, (O) Hz. Âişe'den, (O da) Ümmü Habîbe'den (naklen) rivayet etti (ki, Ümmü Hatibe):” "Ya Rasûlullah! (Hayız kanı) bana galip geldi, (kesilmek bilmiyor. Ne yapayım?)" demişti. (Hz. Peygamber de) şöyle buyurmuştu:
"Gusül yap ve namazını kıl.”[343]
788. “Bize Süleyman b. Dâvûd el-Hâşimî haber verip (dedi ki), bize ibrahim -yani İbn Sa'd-, ez-Zührî'den, (O da) Amra bint Sa'd b. Zürâre'den (naklen) rivayet etti ki:”
“O (yani Amra) Hz. Peygamberin -sallallahu aleyhi ve sellem- hanımı Hz. Aişe'yi şöyle derken işitmişti: Ümmü Habibe bint Cahş -ki O, yedi yıl istihaza kanı görmüştü- Rasûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- gelmiş ve bu derdini O'na söyleyip onun hakkında Ondan fetva istemişti. Bunun üzerine (Hz. Peygamber) O'na şöyle buyurmuştu:
"Şüphesiz bu, hiç hayız (kanı) değildir. Bu ancak bir damar(dan gelen kandır). Binaenaleyh gusül yap, sonra namazını kıl." Hz. Aişe (sözünün devamında) şöyle demişti:
“Ümmü Habibe de, (bundan sonra), her namaz için gusül yapıp namazını kılıyordu. O çamaşır teknesinin içine otururdu da kanın kırmızılığı suyun üstüne çıkardı. Sonra namazını kılardı.”[344]
789. “Bize Ahmed b. Hâlid, Muhammed b. İshâk'tan, (O) ez-Zührî'den, (O) Urve'den, (O da) Hz. Âişe'den (naklen) haber verdi ki:”
“Ümmü Habibe bint Cabş Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve

sellem- zamanında müstehâza olmuştu da Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- O'na her namaz için gusül yapmasını emretmişti. Ondan sonra O, hakikaten, su dolu olan çamaşır teknesinin içine dalardı da sonra ondan, kanı onun üstüne çıkmış olduğu halde çıkar ve namazını kılardı."[345]

790. "Bize Ahmed b. Hâlid haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Ishak, el-Kâsım'dan (naklen) rivayet etti ki:"

"O (yani bir önceki hadiste zikredilen istihâzah kadın), Bâdiye bint Ğaylân es-Sakafiyye idi."[346]

Açıklama

Hz. Aîşe, Hz. Peygamber'in zamanında istihâzah olan birkaç kadından bahsetmektedir. Bunlardan biri de Bâdiye bint Ğaylân es-Sakafiyye'dir. Hz. Aişe, muhtemelen, bu istihâzah hanımlardan değişik zamanlarda ayrı ayrı bahsetmiş, yanında bulunanlardan her biri de O'ndan duymuş olduğu ismi nakletmişti. Bu durumda bu haberler arasında bir zıtlık yoktur.

(Muhammed b. İshak), Abdurrahman İbnu'l-Kâsım'dan, (o) babasından, (O da) Hz. Âişe'den (naklen rivayet etti ki), o (yani söz konusu edilen istihâzalı kadın), ancak, müstehâza olan Sehle bint Süheyl b. Amr'dır. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- O'na, her namazda gusül yapmasını emretmişti. Sonra bu O'na zor gelince, öğle ile ikindiyi bir gusülle, akşam ile yatsıyı bir gusülle cemetmesini (beraber kılmasını), sabah için ise (ayrı bir) gusül yapmasını emretmişti. [347]

791. "Bize Ahmed b. Hâlid haber verip (dedi ki), bize Muhammed, Sa'd b. İbrahim'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"

"(Alimler), onların (yani Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- zamanında istihâzalı oldukları söylenen kadınların) üçü, Abdurrahman b. Avf'ın nikâhında idiler diye ihtilâf etmişler ve onlardan bazısı;

"O (yani Abdurrahman b. Avfm istihâzah hanımı), Ümmü Habibe'dir" demiş, bazısı;

"O, Bâdiye'dir" demiş, bazısı ise;
"O, Sehle bint Süheyl'dir" demiştir.[348]

Açıklama

Hz. Peygamberin -sallallahu aleyhi ve sellem- zamanında istihâzalı olan on bir hanımın ismi, bir kısmı zayıf senedlerle de olsa, kitaplara geçmiştir. Bunlar; Fâtıma bint Ebî Hubeyş, Ümmü Habibe bint Cahş, Hanine bint Cahş, Hz. Peygamber'in dört hanımı: Hz. Zeyneb bint Cahş, Hz. Ümmü Seleme, Hz. Ümmü Habîbe, Hz. Şevde, Sehle bint Süheyl, Esma' bint Mersed el-Hârisiyye, Zeyneb bint Ebî Seleme ve Badiye bint Gaylân es-Sakafîyye'dir.[349] Bunlardan üçü yani Ümmü Habibe bint Cahş, Sehle ve Bâdiye, Abdurrahman b. Avfla evlilik yapmışlardı.[350] Yukarıdaki haberden anlaşıldığına göre bazı alimler, bu üç hanımın üçünün değil de birinin istihâzalı olduğu görüşündeydiler.[351]

792. "Bize Yezîd b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Yahya haber verdi ki, el-Ka'kâ' b. Hakîm O'na haber vermiş ki, O, Sa'îd'e, müstehâzayı sormuş, O da şöyle demiş:"
"Kardeşimin oğlu! Bunu benden daha iyi bilen hiç kimse kalmamıştır, (tam adamına rastladın!) O, hayız (vakti) geldiği zaman namazı bıraksın, gittiği zaman ise gusül yapsın ve namazını kılsın!"[352]
793. "Bize Esved b. Amir haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Hâşimoğullarının âzâdlısı Ammâr'dan, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) müstehâza konusunda şöyle rivayet etti:"
"O, hayızlarının günlerinde namazı bırakır, sonra gusül yapar, sonra (kan çıkan yere pamuk veya benzeri bir şey) tıkar ve avret yerini bir bez ile sağlam bir şekilde sarıp bezin uçlarım beline bağlar, (yani âdet bezi, hijyenik bez bağlar), sonra da namazını kılar." Bunun üzerine bir adam;
"(Kan) aksa da mı (namazını kılar?)" diye sordu. (İbn Abbâs);
"Şu oluk gibi aksa da (kılar.)" karşılığını verdi.[353]

Açıklama

Müstehâzanın, kadınlık organına pamuk veya benzeri bir şey koyup onu bezle sarmak suretiyle kan akıntısına mani olmaya çalışması gerekir. Şafiî Mezhebine göre bu, vâcibdir. Şayet bu yapılmaz ve kan dışarı çıkarsa, abdestin tekrar alınması gerekir. Ancak, imkân ölçüsünde kan akıntısına mani olunmaya çalışılır da yine kan gelirse, bu durumda abdestin tekrar alınması vâcib değildir. Hanefi Mezhebine göre de, bir şey bağlamak suretiyle kan akıntısına mani olabilen müstehâzanın, bunu yapması gerekir. Bu durumda o, sıhhatli insan gibi olur. Şayet kan akıntısına mani olamazsa, özürlü sayılır.[354]

794. "Bize Yezîd b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Hu-meyd, Ammâr b. Ebî Ammâr'dan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"İbn Abbâs müstehâza hakkında (önceleri) insanların en sert görüşlülerinden idi. Daha sonra ise (müstehâzaya) kolaylık tanımıştı. (Bir gün) O'na bir kadın gelip;
"Hayız kanım akıyorken (istihâzalı iken) Ka'be'ye girebilir miyim?" demiş, O da şu karşılığı vermişti:
"Evet, onu fazlasıyla akıtsan da (girebilirsin). (Kadınlık organının içine pamuk gibi bir şey) koy, sonra avret yerini bir bezle iyice sarıp bezin uçlarım beline bağla, (yani âdet bezi, hijyenik bağ bağla), sonra da (Ka'be'ye) gir!"[355]
795. "Bize Musa b. Hâlid haber verip (dedi ki), bize Mu'temir, İsmail b. Ebî Hâlid'den, (O) Mucâlid'den, (O) Âmir'den, (O) Kamîr'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti (ki, Kamîr) şöyle dedi:"
"Ona (yani Hz. Aişe'ye) müstehâza'yı sormuştum. O da şöyle demişti:"
"Daha önce, esnasında namazı bırakmış olduğu hayızlarının (günlerinin geçmesini) bekler. Sonra, içinde temizlenmiş olduğu temizlik günü gelince gusül yapar. Sonra da her namazda abdest alır ve namazını kılar."[356]
796. "Bize Musa b. Hâlid, Mu'temir'den, (O) İsma'îl'den, (O)

kabilesinden olan bir adamdan, (O da) Ebû Ca'fer'den (naklen), Hz. Âişe'nin söylediğinin aynısını haber verdi."[357]

797. "Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki), bize İsma'ü, Âmir'den, (O) Kamir'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) müstehâza hakkında (O'nun şöyle dediğini) haber verdi:"

"Esnasında namazı bırakmış olduğu (hayız) günlerinde bekler, (hayızlıya haram olan bir şey yapmaz). Akabinde, içinde temizlenmiş olduğu temizlik günü gelince gusül yapar. Sonra da her namazda abdest alır ve namazını kılar."[358]

798. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Şerîk, Ebu'l-Yekâzân'dan, (O) Adiyy b. Sâbit'ten, (O) babasından, (O) dedesinden, (O da) Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:"

"Müstehâza her ayda (önceki) hayız günlerinde namazı bırakır. Sonra (hayız günlerinin) bitiminde (temizlik günü) gelince gusül yapar, namaz kılar, oruç tutar. Her namazda ise abdest alır."[359]

Açıklama

Alimlerin cumhuru, müstehâzanın, sadece hayız müddetinin bitiminde bir defa gusül yapmasının vâcib olduğunu, ondan sonra diğer hayız müddetine kadar abdest alıp namaz kılabileceğini, oruç tutabileceğini, Kur'an okuyabileceğini söylemişlerdir. Ancak abdestin her namaz için mi, her vakit için mi gerektiği konusunda ihtilâf vardır. Şafiî Mezhebinde, istihâzalı bir kadının bir abdestle, edâ edilen yahut kaza edilen bir farz namazdan fazla namaz kılamayacağı söylenmiştir. Malikîlere göre ise, müstehâzanın, her namaz için abdest alması mustehabdır. Ona, sadece başka bir hades sebebiyle abdest almak vâcib olur. Hanbeliler ve Şafiîler de müstehâzanın bir abdestle bir namaz vakti içinde, başka bir hades vaki olmadıkça, dilediği kadar namaz kılabileceğini, bir sonraki namaz vaktinde namaz kılması için yeniden abdest almasının farz (vâcib)

olduğunu söylemişlerdir. İmam Ahmed, müstehâzanın her farz için gusül yapmasının daha ihtiyatlı olduğu görüşündedir.[360]

799. "Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Kesîr ve Hafs'tan, (onlar da) el-Hasan'dan (naklen), (onun) hayız günlerini bilen müstehâza hakkında;"
"O, boşanılıp da muayyen kanın (akıntısı) uzadığı zaman, (önceki) hayızlarının miktarmca üç hayız iddet bekler" (dediğini), (müstehâzanın) namazı hakkında ise;
"Her ayda hayız vakti geldiği zaman namazı bırakır" (dediğini) rivayet etti."[361]
800. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Mu'temir, babasından, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:" Katâde'ye:
"Hayız (müddeti) belli olan bir kadının (hayızı) sonra beş gün veya dört gün yahut üç gün artmış(sa ne yapar?)" demiştim. O da;
"Namazını kılar" karşılığını vermişti. (Sonra);
"Ya iki gün (artmışsa?)" demiştim de O,
"Bu, onun hayız (müddetinden sayılır)" cevabını vermişti. (Daha sonra bu meseleyi) İbn Sîrîn'e sormuştum da (O, cevap vermekten kaçınarak),
"Bunu kadınlar daha iyi bilir" demişti.[362]

Açıklama

Önceden müddeti ma'lûm bir âdet hali olan bir kadının hayız kam, bu âdet müddetinden iki gün daha fazla gelirse, Katâde'ye göre bu iki gün de hayızdan sayılır. Daha da fazla gelmesi halinde bunlar istihâza kanı demektir. Binaenaleyh böyle bir kadın gusül yapıp namazını kılar. Katâde'nin, malûm âdet hali müddetinden sonraki ilk iki günü de hayızdan sayması, herhalde, ihtiyatlı davranma düşüncesinden dolayıdır. Böyle hareket etmeye "istizhâr=ihtiyatlı davranma" denir. İmam Malik de, bir rivayete göre, müstehâza'nm, a'zamî hayız müddetini geçmemek şartıyla, malûm âdet müddeti üzerine üç gün

"istizhâr" yapmasının gerektiğini söylemiştir ki O, bu görüşüyle alimlerin cumhuruna muhalefet etmiştir. Ibn Şirin, sorulan meseleyi kadınlara havale etmiştir. Çünkü onlar, hayız kanını istihâza kanından daha iyi ayırdedebilir, hangi durumlarda ihtiyatlı davranmaları gerekeceğini daha iyi bilebilirler. Böylece O, bu meselenin biraz da tecrübeye dayandığına işaret etmiştir. [363]

801. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Mu'temir, babasından, (O da) el-Hasan'dan (naklen), temizlik günlerinde muayyen kanı gören kadın hakkında, O'nun;
"Gusül yapıp namazını kılması görüşündeyim" dediğini rivayet etti."[364]
802. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Abdulhamid b. Behrâm, Şehr b. Havşeb'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
İbn Abbâs'a müstehâza olan kadın sorulmuş, O da şöyle cevap vermişti:
"(Daha önce) hayız olduğu (müddet) kadar bekler. (Bu müddet içinde) namaz kılmaktan (kendini) menetsin. Sonra gusül yapsın ve namazını kılsın. Nihayet, içinde hayız olduğu zamanı gelince yine namaz kılmaktan (kendini) menetsin. Sonra gusül yapsın. Zira bu (istihâza hali) ancak Şeytandandır. O, o (kadınlardan) birini küfre düşürmek ister."[365]

Açıklama

İstihâzanın Şeytandan olduğu, Hz. Peygamberin sarih merfu hadislerinde de belirtilir. Bunun mânâsı, Allahu a'lem, bu halin, istihâzalı kadım vesveseye, kargaşaya ve nihayet hak yoldan çıkmaya, ibadetten uzaklaşmaya sürüklemesi için Şeytana bir fırsat vermesidir. "Şeytândan dır" ifadesi, Şeytan kötülüğün sembolü de olduğu için, istihâza halinin kötülüğünden ve sebep olabildiği fenalıklardan kinaye de olabilir. Bu sözün hakikat olması da, tabiî olarak, ihtimal dahilindedir.[366]

803. “Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize İsra'îl haber verip (dedi ki), bize Ebû İshak, Muhammed b. Ebî Ca'ferden (naklen) rivayet etti ki O, müstehâza hakkında şöyle dedi:”
“(Önceki) hayızlarının günlerinde namazı bırakır. Sonra gusül yapar, (kadınlık organına) pamuk tıkar ve her namaz için abdest alır.”[367]
804. “Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Firâs'tan, (O) eş-Şa'bî'den, (O) Mesrûk'un karısı olan Kamîr'den, (O da) Hz. Âişe'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Âişe) şöyle dedi:”
“Müstehâza, (önceki) hayızlarının günlerinde oturur, (hayızlı kadına haram olan şeyleri yapmaz). Sonra bir defa gusül yapar ve her namaz için abdest alır.”[368]
805. “Bize M uhamm e d b. İsa haber verip (dedi ki), bize İbn Uleyye rivayet edip (dedi ki), bize Hâlid, Enes b. Sirin'den, O'nun şöyle dediğini haber verdi:”
“Enes'in yakınlarından bir kadının hayız kanı kesilmeyip devam etmişti de bana, (ne yapması gerekeceğini sormamı) emretmişlerdi. Ben de İbn Abbâs'a sormuştum. O da şu karşılığı vermişti:”
"O, bahrânî kanı gördüğü müddetçe namaz kılmasın. Gündüzün bir anında, (yani kİsa bir zaman) da olsa, temizliği görünce ise gusül yapsın ve namazını kılsın."[369]

Açıklama

"Bahrânî kan"dan maksat, koyu kırmızı ve çok olan kandır. İbn Abbâs'a göre istihâzah kadın, böyle bir kan görürse, hayızlı demektir.
Binaenaleyh namaz kılmaz. Kadın, az bir zaman da olsa, bu bahrânî kanın kesilmesiyle temizlik halini görünce gusül yapıp namazını kılar. Öyle anlaşılıyor ki İbn Abbâs, fazla kanın çıkışını hayız kanının belirtisi, az kanın çıkışını ise istihâza kanının belirtisi saymıştır.[370]

806. “Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Yezîd b. Zurey’ rivayet edip (dedi ki), bize Hâlid, Enes b. Sirin'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:”
“Enes b. Mâlik'in bir "ümmü veled"inin hayız kanı kesilmeyip devam etmişti de bana, ibn Abbâs'tan fetva sormamı emretmişlerdi. Ben de Ona sormuştum. O da şöyle demişti;
"O, bahrânî kanı gördüğü zaman namaz kılmasın. Temizliği gördüğü zaman ise gusül yapsın ve namazını kılsın."[371]
807. “Bize Haccâc b. Nusayr rivayet edip (dedi ki), bize Kurre, ed-Dahhâk'tan (naklen) rivayet etti ki, bir kadın Ona (yani ed-Dahhâk'a) sorup şöyle demiş:”
"Doğrusu ben, hayız kanı kesilmeyip devam eden ("müstehâza") bir kadınım, (nasıl yapmalıyım?)" O da şöyle cevap vermiş:
“Taze kan görünce, (önceki) hayızlarının günlerinde (hayızlıya haram olan şeyleri yapmaktan kendini) tut.”[372]
808. “Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Mansûr'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti (ki, ibrahim) şöyle dedi:”
“Müstehâza, (önceki) hayızlarının günlerinde oturur, (hayızlıya haram olan şeyleri yapmaz). Sonra öğle ve ikindi için bir gusül yapar. Yahut akşamı geriye, (son vaktine) bırakır, yatsıyı öne, (ilk vaktine) alır. Bu yatsı vaktinde olur. Sabah için de bir gusül (yapar). (Müstehâza) oruç tutmaz, kocası ona gelmez, (onunla cinsi münâsebet yapmaz) ve Mushaf a dokunmaz.[373]

Açıklama

Alimlerin cumhuru, müstehâzanın, özürlü de olsa, temiz hükmünde olduğu görüşündedir. Binaenaleyh o, abdest alıp namazını kılar, Kur'an okur, oruç tutar, kocası onunla cinsi münâsebet yapabilir. İbrahim en-Neha'î, yukarıdaki görüşüyle cumhura muhalefet etmiştir. Hz. Âişe de, kocanın müstehâza hammıyla cima yapmasının caiz olmadığını söylemiştir. Ahmed b. Hanbel'e göre ise müstehâza ile cima', ancak harama kayma endişesi ve istihâza halinin uzun sürmesi durumunda caizdir. [374]

809. "Bize el-Hasan İbnu'r-Rebî' haber verip (dedi ki), bize Ebul-Ahvas, Abdulaziz b. Rufey'den, (O da) Atâ'dan (naklen) rivayet etti (ki, Atâ') şöyle dedi:"
"İbn Abbâs müstehâza hakkında şöyle derdi:"
"O, öğle ve ikindi için bir gusül, akşam ve yatsı için de bir gusül yapar, O (yine) şöyle derdi: O, öğleyi geriye, (son vaktine) bırakır, ikindiyi öne, (ilk vaktine) alır, akşamı geriye bırakır, yatsıyı öne alır."[375]
810. "Bize Ubeydullah b. Musa, Osman İbnu'l-Esved'den, (O da) Mücâhid'den (naklen), müstehâza hakkında (O'nun şöyle dediğini) haber verdi:"
"O (önceki) hayızlarının (günleri) geride kaldığında[376] ikindi olunca tam bir abdest alır, (yani gusül yapar). O sonra bir bez alsın ve onunla avret yerini iyice sarıp, uçlarını beline bağlasın; (yani âdet bezi, hijyenik bağ bağlasın). Sonra öğle ve ikindiyi birlikte kılsın. Sonra bunun aynısını (yatsı vaktinde) yapsın. Sonra akşam ve yatsıyı birlikte kılsın. Sonra bunun aynısını (sabah vaktinde) yapsın. Sonra da sabahı kılsın."[377]
811. "Bize Zekeriyyâ' b. Adiyy, Ubeydullah b. Amr'dan, (O) Abdulkerîm'den, (O da) Atâ', Sa'ıd ve İkrime'den (naklen) rivayet etti (ki, Atâ', Sa'îd ve İkrime) müstehâza hakkında şöyle dediler:"
"O, her gün ilk namaz[378] ve ikindi için gusül yapıp onları kılar. Akşam ve yatsı için gusül yapıp onları kılar. Sabah namazı için de gusül yapar."[379]
812. "Bize Ahmed b. Abdillah b. Yûnus haber verip (dedi ki), bize Ebû Zübeyd rivayet edip (dedi ki), bize Husayn, Abdullah b. Şeddâd'dan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Müstehâza gusül yapar, sonra öğle ile ikindiyi birlikte kılar. Şayet bir şey (yani bir akıntı) görürse, gusül yapar ve akşam ile yatsıyı birlikte kılar."[380]

85. "(Müstehâza) Öğleden Öğleye Gusül Yapar, Cinsî Münâsebette Bulunur, Oruç Tutar" Diyenler

813. “Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Sümey'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:”
“Sa'îd İbnu'l-Müseyyeb'e, müstehâzayı sormuştum da O, şöyle demişti:”
"O, (önceki) hayızlarının günlerinde oturur, (hayızlı kadına haram olan şeyleri yapmaz). (Sonra bu müddet geçince) öğleden öğleye gusül yapar ve bir bezle kötü kokuyu giderir, kocası ona gelir, (cinsî münâsebet yapabilir) ve oruç tutar."[381]
(Sümeyy dedi ki) bunun üzerine ben (O'na);
"Bunu kimden (naklediyorsun?)" demiştim de O, (bana atmak için) çakıl taşları almıştı.”[382]
814. “Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki), bize el-Evzâ'î rivayet edip (dedi ki), bize Yahya b. Sa'îd, Sa'îd İbnu'l-Müseyyeb'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:”
"(Müstehâza) öğleden, öğleye gusül yapar ve her namaz için abdest alır. Şayet kan Ona galip gilirse (yani akıntı çok olursa), avret yerini bir bezle iyice sarıp bezin uçlarını beline bağlar, (yani âdet bezi, hijyenik bağ bağlar)." El-Hasan da (müstehâza hakkında) bunu söylerdi.[383]
815. “Bize Yezîd b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Yahya rivayet etti ki:”
“Ebû Bekr b. Abdirrahman İbni'l-Hâris b. Hişâm'ın âzâdlısı olan Sümeyy kendisine haber vermiş ki, el-Ka'kâ' b. Hakim ve Zeyd b. Eşlem O'nu, "müstehâza nasıl gusül yapar?" diye sormak üzere Sa'îd İbnu'l-Müseyyeb'e göndermişlerdi de (O, gidip sorunca) Sa'îd şöyle demişti:”
"O, öğle namazı için, öğleden ertesi günü aynı (zamana) kadar (yeterli olacak olan) gusül yapar. Şayet o kan ona galip gelirse (yani akıntı çok olursa), avret yerini bir bezle iyice sarıp bezin uçlarını beline bağlar, (yani âdet bezi bağlar) ve her namaz için abdest alır, namazını kılar."[384]
816. “Bize Musa b. Hâlid, Mu'temir'den, (O) babasından, (O da) el-Hasan'dan (naklen), müstehâza hakkında (O'nun şöyle dediğini) rivayet etti:”
"O, öğle namazından ertesi günü öğle namazına gusül yapar."

[385]

817. "Bize Haccâc b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd, Humeyd'den, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti (ki, el-Hasan) şöyle dedi:"

"Müstehâza, aydaki hayız günlerinde namazı bırakır. Sonra öğleden öğleye gusül yapar ve her namazda abdest alır. O, oruç tutar, namaz kılar, kocası ona gelir, (cinsî münâsebet yapabilir)."[386]

818. "Bize Haccâc b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd, Abbâd b. Mansûr'dan, (O da) el-Hasan ve Atâ'dan (naklen) bunun, (yani bir önceki haberin) aynısını rivayet etti."[387]

819. "Bize Haccâc haber verip (dedi ki), bize Hammâd, Dâvûd'dan, (O) eş-Şa'bî'den, (O da) Mesrûk'un karısı olan Kamîr'den (naklen) rivayet etti ki:"

Hz. Aişe, müstehâza hakkında şöyle demiş:

"O, her gün bir defa gusül yapar."[388]

820. "Bize Mervân, Bukeyr b. Ma'rûftan, (O) Mukâtil b. Hayyân'dan, (O) Nâfî'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki, O (yani İbn Ömer) şöyle derdi:"

"Müstehâza öğleden öğleye gusül yapar." Mervân dedi ki:

"Bu, el-Evzâ'î'nin de görüşüdür."[389]

821. "Bize Zekeriyyâ b. Adiyy, Ubeydullah b. Amr'dan, (O) Abdulkerîm'den, (O da) Sa'îd İbnu'l-Museyyeb'den (naklen) rivayet etti (ki, Sa'îd) şöyle dedi:"

"Müstehâza, her gün "ilk namaz"da (yani öğle namazında) gusül yapar." Bu (görüşle) hiç amel edilmemiştir.[390]

Açıklama

Bu bölümde, bazı alimlerin, müstehâzanın günde bir defa öğle namazında gusül yapmasının gerektiği görüşünde oldukları bildirilmiştir. Ancak, bölümün son cümlesinde açıklandığı gibi (bu açıklama her halde Dârimi'ye aittir), bu görüş benimsenmemiş, onunla amel edilmemiştir. Hattâbî,

müstehâzanın günde bir defa gusül yapması ile ilgili haberlerin, âdet günlerini ve vaktini unutmuş olan, ama, âdet günlerinde hayız kanının hep öğleyin kesildiğini hatırlayan müstehâza hakkında olabileceğini söylemişse de, bu haberlerde onları böyle anlamamıza, yani onları "tahsis" etmemize imkân verecek hiçbir karine yoktur.[391]

86. "Müstehâzanın Kocası Onunla Cinsî Münâsebette Bulunabilir" Diyenler

822. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Attâb -ki O, İbn Beşîr el-Cezerî'dir-, Husayf'dan, (O) Ikrime'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) müstehâza hakkında rivayet etti (ki, İbn Abbâs):"
"Kocasının ona gelmesinde (yani onunla cinsî münâsebetyapmasında) hiçbir mahzur görmemişti."[392]
823. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Salim el-Aftus'tan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Sa'îd b. Cübeyr'e; "müstehâza ile cinsî münâsebet yapılır mı?" diye sorulmuş, O da şöyle karşılık vermişti: "Namaz, cinsî münâsebetten daha büvük (ve mühim bir iştir)"[393]
824. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyan, Sümey'den, (O da) Sa'îd İbnu'l-Museyyeb'den (naklen) rivayet etti (ki, Sa'îd) şöyle dedi:"
"Ona (yani müstehâzaya) kocası gelir, (onunla cinsî münâsebet yapabilir)."[394]
825. Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Vuheyb rivayet edip (dedi ki), bize Yûnus, el-Hasandan, O'nun müs-tehâza hakkında şöyle dediğini rivayet etti: Kocası onunla (yani müstehâza ile) cinsî münâsebet yapabilir.
826. "Bize Ebu Asım, Abdullah b. Müslim'den, (O da) Sa'îd b. Cübeyr'den (naklen) haber verdi (ki, Sa'îd) müstehâza hakkında şöyle dedi:"
"Kocası onunla, o kan hasırın üzerine damlasa da, cinsî münâsebet yapabilir."[395]
827. "Bize Haccâc b. Minhâl haber verip (dedi ki), bize

Hammâd, Humeyd'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:”
Bekr b. Abdillah'a denmişti ki: El-Haccâc b. Yûsuf;
"Şüphe yok ki, müstehâzanın kocası onunla cinsî münâsebet yapamaz" diyor, (sen ne dersin?) (Bunun üzerine) Bekr b. Abdillah el-Müzenî şöyle dedi:
“Namaz, hürmet, (haramîık ve saygı) bakımından daha büyüktür. Kocası onunla cinsî münâsebet yapabilir.”[396]
828. “Bize Haccâc b. Minhâl haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Humeyd'den, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti (ki, el-Hasan) şöyle dedi:
“Kocası ona (yani müstehâzaya) gelir, (onunla cinsî münâsebet yapabilir).”[397]
829. “Bize Amr b. Avn, Hâlid b. Abdillah'tan, (O) Atâr İbnu's-Sâib'den, (O da) Atâ'dan (naklen) haber verdi (ki, Atâ'), müstehâza hakkında şöyle dedi:”
“Kocası onunla cinsî münâsebet yapabilir. O, (önceki) hayız günlerinde namazı bırakır. Sonra kendisine namaz kılmak helâl olunca, (kocası isterse) onunla cinsî münâsebet yapsın!”[398]
830. “Bize Ebû Nu'aym haber verip (dedi ki), bize Amr b. Zur'a el-Hârifî, Muhammed b. Sâlim'den, (O) eş-Şa'bî'den, (O da) Hz. Ali'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Ali) şöyle dedi:
“Müstehâzanın kocası onunla cinsî münâsebet yapabilir.”[399]
831. “Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Katâde'den, (O da) Sa'îd İbnu'l-Müseyyeb, el-Hasan ve Atâ'dan (naklen) rivayet etti ki:”
Onlar müstehâza hakkında şöyle dediler:
“O, gusül yapar ve namazını kılar, Ramazanda oruç tutar, kocası onunla cinsî münâsebet yapabilir.”[400]

87. "Müstehâzanın Kocası Onunla Cinsî Münâsebette Bulunamaz" Diyenler

832. “Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Hafs'tan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti (ki, el-Hasan) şöyle demiş:”

"Müstehâzanm kocası onunla cinsî münâsebet yapamaz."[401]
Ebu'n-Nu'mân dedi ki, bana Yahya b. Sa'îd el-Kattân şöyle demişdi:
"Bunu, el-Hasandan (naklen) söyleyen hiç kimse bilmiyorum". [402]
833. "Bize Affân haber verip (dedi ki), bize Vuheyb, Hâlid'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Muhammed (b. Şirin) adamın, karısıyla, o müstehâza iken cinsî münâsebet yapmasını kerîh görürdü."[403]
834. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Mansûr'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti (ki, ibrahim) şöyle dedi:"
"Müstehâzaya kocası gelmez, (onunla cinsî münâsebet yapamaz), O oruç tutmaz, Mushaf ada dokunmaz."[404]
835. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki), bize Haccâc el-A'ver, Şu'beden, (O) Abdulmelik b. Meysere'den, (O) eş-Şa'bî'den, (O) Kamîrden, (O da) Hz. Âişe'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Âişe) şöyle dedi:" "Müstehâzaya kocası gelmez (onunla cinsî münâsebet yapamaz)."[405]
836. "Bize Yezîd b. Hârûn, Ca'fer İbnu'l-Hâris'ten, (O) Mansûr'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) haber verdi (ki, İbrahim) şöyle dedi:"
"(Eskiden) denirdi ki, müstehâza ile cinsî münâsebet yapılmaz, o oruç tutmaz, Mushaf a da dokunmaz. Ona sadece namaz kılmakta izin verildi." Yezîd dedi ki:
"Kocası onunla cinsî münâsebet yapabilir. Ona, temiz kimseye (yani hayızlı olmayan kadına) helâl olan şeyler, helâl olur."[406]

88. Hayızın En Çok (Müddeti) Hakkında Gelen Haberler

837. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Hüşeym rivayet edip (dedi ki), bize Yûnus, el-Hasan'dan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Kadın hayız halinde yedi gün (kendini) namazdan alıkor. (Yedi günün) sonunda temizlenirse ne âlâ? Aksi halde o (yedi günle)

on gün arasında da (kendini namazdan) alıkor. (On günün) sonunda temizlenirse ne âlâ! Aksi halde gusül yapar, namazını kılar, (çünkü) o müstehâzadır.”[407]

Açıklama

İçinde kadının hayızlı sayıldığı müddetin en son sınırı hakkında farklı görüşler vardır. Şâfîîlere ve Hanbelilere göre hayız halinin en çok müddeti on beş gündür. Kadından, onbeş günden sonra gelecek kan istihâza kanı sayılır. Malikilere göre de, hayız halinin en çok müddeti, yeni âdet görmeye başlayan ve gebe olmayan kadın için on beş gün olarak takdir edilir. Âdet görmekte olan kadının en çok hayız müddeti ise, on beş günü geçmemek şartıyle, önceki âdetine üç gün ilâve edilmek suretiyle belli olur. Binaenaleyh on beş günden sonra veya önceki âdetine üç gün ilâve ettikten sonra görülecek kan istihâza kanı sayılır. Hanefîler ise hayızm en çok müddetinin, ge-celeriyle on gün olduğunu söylemişlerdir. Âdet görmekte olan bir kadının, on günü geçmemek şartıyla, önceki âdetinden fazla göreceği kan da hayız kanıdır. Fakat on günden fazla kan görürse, önceki âdetinden fazla gördüğü tüm kanlar istihâza kanı sayılır.[408]

838. “Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, er-Rebî'den, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti (ki, el-Hasan) şöyle dedi:”
"Hayız on gündür. (Kanı) daha fazla (gelen kadın) müstehâzadır." Atâ' ise;
"Hayız on beş gündür" demiştir.[409]
839. “Bize Muhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan, (O) el-Hâlid b. Eyyûb'dan, (O) Ebû İyâs Muâviye b. Kurre'den, (O da) Enes b. Mâlik'ten (naklen) haber verdi (ki, Enes) şöyle dedi:”
"Hayız on gündür. (Kanı) daha fazla (gelen kadın) müstehâzadır."[410]
840. “Bize Ebû Nu'aym haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Ali b. Sâbit'den, (O) Muhammed b. Zeyd'den, (O da) Sa'îd b. Cübeyr'den (naklen) rivayet etti (ki, Sa'îd) şöyle dedi:”

“Hayız on üç güne kadardır. (Kanı) daha fazla (gelen kadın) müstehâzadır.”[411]

841. “Bize Haccâc b. Minhâl haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Hâlid b. Eyyûb'dan, (O) Muâviye b. Kurre'den, (O da) Enes b. Mâlik'ten (naklen) rivayet etti (ki, Enes) şöyle dedi:”

"Hayız on gündür. (Kanı an günden) sonra (da gelen kadın) müstehâzadır."[412]

842. “Bize Haccâc haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Ali b. Sâbiften, (O) Muhammed b. Zeyd'den, (O da) Sa'îd b. Cübeyr'den (naklen) rivayet etti (ki, Sa'îd) şöyle dedi:”

"Hayız onüç güne kadardır. Bunun dışında (kanı gelen kadın) müstehâzadır."[413]

843. “Bize Haccâc haber verip (dedi ki), bize Hammâd, Yûnus'tan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti (ki, el-Hasan) şöyle dedi:”

“(Kadın) o kanı gördüğü zaman, (önceki) hayız günlerinden sonra bir veya iki gün (daha) kendini namazdan alıkor. O, bundan sonra, (kanın çıkışı devam ederse), müstehâzadır.”[414]

Açıklama

Kadının hayız kanının, önceki hayız müddetinden fazla gelmesi halinde ilâve birkaç gün daha hayızlı sayılmasına "istizhâr=ihtiyatlı davranma" denir.

Bu haberden anlaşılıyor ki, Hasan Basrî de, sözkonusu durumda, kadının bir-iki gün daha, ihtiyatlı davranıp namaz kılmaması gerektiği görüşündedir. Bu ihtiyat zamanından sonra kan akıntısı yine görülürse, kadın müstehâza demektir. O zaman gusül yapar ve namazını kılar.[415]

844. “Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Hâlid b. Eyyûb'dan, (O) Muâviye b. Kurra'dan, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti (ki, Enes) şöyle dedi:”

“Müstehâza, üç, dört, beş, altı, yedi, sekiz, dokuz, on (gün)

bekler.”[416]

Açıklama

Enes b. Mâlik'e -radıyallahu anh- göre hayzın en az müddeti üç, en çok müddeti on gündür. Müstehâza on güne kadar kan akıntısının kesilmesini bekler. Bu müddet içinde gelen kan hayız kanı sayılır. Bu müddetten sonra görülen kan ise istihâza kanıdır. [417]

845. “Bize Ca'fer b. Avn, İbn Cüreyc'den, (O da) Atâ'dan (naklen) haber verdi (ki, Atâ’) şöyle dedi:”
“(Alimlerden) bize ulaşmıştır ki, müstehâza, (önceki) hayızlarının (günlerine) ilâveten bir gün (daha) bekler.”[418]
846. “Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki), bize er-Rebî' b. Sabîh, Enes b. Mâlik'ten işiten bir kimseden (naklen) rivayet etti (ki, Enes) şöyle diyormuş:”
“(Kanı) on günden fazla (gelen kadın) müstehâzadır.”[419]
847. “Bize el-Hakem İbnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki), bize Abdullah b. İdrîs, Mufaddal b. Muhelhel'den, (O) Sufyân'dan, (O) İbn Cureyc'den, (O da) Atâ'dan (naklen) rivayet etti (ki, Atâ') şöyle dedi:”
“Hayızın en uzun (müddeti) on beş gündür.”[420]

89. Hayızın En Az (Müddeti) Hakkında

848. “Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip dedi ki, Sufyân şöyle demişti:”
“Bana Enes'ten ulaştı ki, O şöyle demiş:”
"Hayızın en aşağı (müddeti) üç gündür." Abdullah ed-Dârimi'ye;
"Bu (görüşü) kabul ediyor musun?" diye soruldu da O;
"Evet, (bu müddet) onun âdeti ise (bu görüşü kabul ederim)" dedi.
(Sünen'i, Dârimi'den rivayet eden îsa b. Ömer dedi ki): Ben O'na yine bu (hayız müddetini) sordum. O da şöyle dedi:
"Hayızın en az (müddeti) bir gün-bir gecedir, en çoğu ise onbeş

gündür."[421]

Açıklama

Hayızın en az müddeti hakkında da farklı görüşler vardır. Şâfiî ve Hanbelilere göre hayızın en az müddeti bir gün-bir gece, yani 24 saattir. Kan, bundan az bir müddet görülecek olsa kadın hayızlı sayılmaz. Malikilere göre ise, ibadetler hususunda hayızın en az müddetinin bir sınırı yoktur. Bir anlık görülen bir kanla kadın hayız olur. İddet bekleme ve istibrâ (rahimde çocuk olup olmadığını araştırma) hususlarında ise hayızın en az müddeti bir gün veya bir günün bir miktarıdır. Hanefiler ise hayızın en az müddetinin üç gün üç gece yani 72 saat olduğunu söylemişlerdir.[422]

849. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Ebî Zekeriyya -ki, Ebû Muhammed (ed-Dârimi) O'nun, "Ebû Sa'd es-San'ânî" olduğunu söylemiştir-, Sufyân'dan, (O) er-Rebî'den, (O da) el-Hasan'dan (naklen) haber verdi (ki, el-Hasan) şöyle dedi:"

"Hayızın en aşağı (müddeti) üç gündür."[423]

850. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki), bize Mahled b. Yezîd, Ma'kil b. Ubeydillah'tan, (O da) Atâ'dan (naklen) haber verdi (ki, Atâ') şöyle dedi:"

"Hayızın en aşağı (müddeti) bir gündür."[424]

851. "Bize Muhammed b. Abdillah er-Rekâşî haber verip (dedi ki), bize Vuheyb rivayet edip (dedi ki), bize Yûnus, el-Hasan'dan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"

"(Kadın) o kanı (önceki) hayızmdan bir veya iki gün önce gördüğünde, o (kan da) hayızdan (sayılır)."[425]

90. Muayyen Kanı Kesilmeyip Devam Eden Bakire Hakkında

852. "Bize Haccâc b. Minhâl haber verip (dedi ki), bize Hammâd, Katâde'den, Kays b. Sa'd ise Atâ'dan (naklen) rivayet

ettiler ki, onlar (yani Katâde ve Atâ'), hayız olup da hayız kanı kesilmeyip devam eden bakire hakkında şöyle dediler:”
"O namazdan, (akrabası olan) kadınlardan bir kadının (kendini) alıkoyması gibi, (yani onun kadar bir müddet) (kendini) alıkor.”[426]

Açıkama

Buradaki "bâkire"den maksat yeni hayız olmaya başlayan kadındır. Bu kadına fıkıhta "mubtedie" denmektedir. Mubtedienin istihâza durumu hakkında şu görüşler serdedilmiştir: Şafuler, mubtedienin, kanı kuvvetli ve zayıf diye ayırabiliyorsa, üç şartın bulunması halinde kuvvetli kanın hayız kanı, zayıfın ise istihâza kanı olacağını söylemişlerdir. Temyiz şartları denen bu üç şart şunlardır:
1) Kuvvetli olan kan bir gün bir geceden eksik olmamalı;
2) Kuvvetli olan kan onbeş günü geçmemeli;
3) Kesilmeden gelen zayıf kan da onbeş günden aşağı olmamalı. Kam kuvvetli ve zayıf diye -ayıramayan veya temyiz şartlarından birisi bozulan istihâzalı mubtedienin hayız müddeti ise bir gün bir gecedir. Ayın geri kalan kısmında o, müstehâza sayılır. Hanbelilere göre ise müstehâza olan mubtedie, hayız kanını diğerinden ayırabiliyorsa, hayız kanı dediği akıntı bir gün bir geceden az ve onbeş günden fazla olmamak şartıyla, ayırımına göre amel eder. O, ilk 1. 2. ve 3. ayda böyle yapar. Dördüncü ayda ise, araştırmasına göre, hayızın ekseriya görülen müddeti olan altı veya yedi günü hayızlı sayılır. Malikilerin görüşü de şöyledir: Âdet görmeye yeni başlayan kadın, kanı ilk görmesiyle onbeş günü tamamlayıncaya kadar namazı bırakır. Şayet bu müddet sonunda kan kesilmezse, o müstehâza demektir. O zaman gusül yapar ve namazını kılar. Hanefi'lere göre de mubtedie, kanı ilk görünce namazı bırakır. Bu kan üç günden az bir müddette kesilirse, onun hayız kanı olmadığı anlaşılır. O zaman bıraktığı namazları kaza etmesi gerekir. Mubtedienin kanı on günden fazla gelirse, o müstehâza demektir. Bu durumda onun hayız müddeti her ayda on gün

takdir edilir.[427]

853. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip dedi ki, Sufyân şöyle demişti:"
"Kadın ilk hayız olduğu zaman o, (akrabası olan veya kabilesinin) kadınlarının benzeri kadar (bir müddet) hayız halinde oturur."[428] Bu, Abdullah (ed-Dârimi'ye) sorulmuştu da O şöyle karşılık vermişti:
"Bu, (doğruya) en yakın görünen görüştür."[429]

91. Muayyen Kanı Gören İhtiyar Kadın Hakkında

854. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Leys'ten, (O da) Atâ'dan (naklen), O'nun, muayyen kanı gören ihtiyar kadın ("kebîre") hakkında;"
"O, onu hayız kanı olarak görmez" dediğini rivayet etti.[430]

Açıklama

Hanefi'lere göre hayızdan kesilme çağma, "sinn-i iyâs"a (-ki, bunun a'zami yaşı ekseriya 55 yaş kabul edilmiştir) ulaşan bir kadının bundan sonra göreceği kan istihâza kanıdır. Ancak bir görüşe göre bu kan, kadının önceden görmüş olduğu hayız kanı gibi ise, o hayız sayılır. Malikiler ise bu konuda şöyle demişlerdir: Kadın elli yaşına varınca, onun göreceği kanın durumu ehline sorulur ve onların görüşüne göre amel edilir. Bu, yetmiş yaşına kadar böyle olur.
Yetmiş yaşından sonra görülen kan ise asla hayız kanı değildir, o istihâza kanıdır. Hanbeliler ise, kadının 50 yaşından sonra göreceği kanın, bu kuvvetli bir kan da olsa, hayız kanı olmayacağını söylemişlerdir. Şafiîler'in görüşü de şöyledir: Kadın hayatı boyunca hayız olabilir. Gerçi, ekseriya 62 yaşından sonra hayız kanı kesilir, ama kadın bu yaştan sonra da kan görse, hayız olmuş olur.[431]

855. "Bize Muhammcd b. İsa haber verip (dedi ki), bize

Abdullah İbnu'l-Mübârek rivayet edip (dedi ki):”
“Bana onu (yani bir önceki haberi) İbn Cureyc, Atâ'dan (naklen), hayızı otuz yıldır kesilmiş olup da sonra muayyen kanı gören bir kadın hakkında haber verdi. (Bu rivayete göre) O, bu kadın hakkında, müstehâzanın durumuyla, (yani onun gibi yapmasını) emretmişti.”[432]

856. “Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, İbn Cureyc'den, (O da) Atâ'dan (naklen), Onun, muayyen kanı gören ihtiyar kadın (kebîre) hakkında şöyle dediğini rivayet etti:”
"O, müstehâza mesabesindedir. (Binaenaleyh) müstehâzanın yaptığı gibi yapar."[433]

857. “Bize Haccâc rivayet edip (dedi ki), bize Hanımâd, Haccâc'dan, (O da) Atâ ve el-Hakem b. Uteybe'den (naklen):”
“Onların, hayızdan kesilen kadın hakkında (şöyle dediklerini) rivayet etti: O, muayyen kanı gördüğü zaman, gusül yapmayarak abdest alır ve namazını kılar.”
Abdullah (ed-Dârimi'ye) de, ihtiyar kadının, ("kebîre"nin durumu) sorulmuş, O da şöyle cevap vermişti:
"O, abdest alır, namazını kılar. Boşanıldığı zaman ise ay hesabı ile (yani üç ay) iddet bekler."[434]

Açıklama

Hayızdan kesilen ("âyise") evli bir kadının boşanıhnası halinde beklemesi gereken iddet müddeti, Kuran nassıyla üç aydır. Allah Teâla bu konuda şöyle buyurur: *"(Yaşlılıklarından ötürü) hayızdan kesilen kadınlarınızın (iddet sürelerinden) şüphe ederseniz, (bilin ki) onların iddeti üç aydır. Henüz hayız olmamış olanlar da böyledir."*[435]

92. [436]Temizliğin En Az (Müddeti) Hakkında

858. “Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip dedi ki, Sufyân şöyle söylemişti:”

“Temizlik onbeş gündür.”[437]

Açıklama

İki âdet veya âdet ile nifâs arasındaki hâle "tuhr=temizlik" hali denir. Hanefi'lere, Şafiîlere ve bir rivayette Malikilere göre bu temizlik halinin en az müddeti on beş gündür. Buna göre hayız olup da, meselâ üç gün sonra hayız kanı kesilen bir kadın, bundan sonra-on üç gün kan görmese, sonra kan görse hayız olmuş olmaz. Ancak Şafiîler bu asgari temizlik müddetinin iki hayız arasındaki temizlik için geçerli olduğunu, hayız ile nifâs arasındaki temizliğin asgari müddeti için bir sınır olmadığını söylerler. Hanbelilere göre ise temizlik halinin en az müddeti on üç gündür.
Burada şu hususu da kaydedelim ki, Malikilere ve Hanbelilere göre kadın, bir hayız müddeti içinde kanın kesildiği günlerde temiz sayılır ve diğer teiniz kadınların yaptığı her şeyi yapar.
Temizliğin en çok müddeti için ise bir sınır yoktur. Bir kadın, hayız kanı kesilip de ömür boyu bir daha kan görmese, o ömür boyu temiz sayılır.[438]

859. “Bize el-Mu'alla b. Esed haber verip (dedi ki), bize Ebû Avâne, el-Muğire'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti (ki, İbrahim) şöyle dedi:”
"Kadın bir ayda veya kırk gece (gün)de üç hayız görüp de, kadınlardan âdil şâhidler onun, kadınların hayız kanlarından, ona namazı haram kılan şeyi, yani bilinen hayız kanı olan şeyi gördüğüne dair lehine şahidlik yapınca, artık onun (iddet) müddeti geçip gitmiş, (sona ermiştir).”
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki Yezîd b. Harun'u şöyle derken işitmiştim:
"Temizliğin on beş gün (sayılmasını) tercih ederim."[439]

Açıklama

İbrahim (en-Neha'î'nin) sözünden, O'nun temizlik müddetinin on günden az olabileceği görüşünde olduğu anlaşılmaktadır. Bir rivayete göre Malik de temizliğin en az müddetinin sekiz gün

olduğunu söylemiştir.[440]

860. "Bize Ya'lâ haber verip (dedi ki), bize İsmail, Âmir'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Bir kadın, kendisini boşamış olan kocasını dâva etmek üzere Hz. Ali'ye gelmiş ve:
"Ben bir ayda üç hayız gördüm. (Bunun için iddetim bitmiş olmalı!)" demişti. Bunun üzerine Hz. Ali, (Kadı) Şureyh'e;
"Aralarında hüküm ver" demişti. O:
"Ya Emire'l-Mü'minîn, sen burada iken mi?" karşılığını vermişti. (Hz. Ali, tekrar);
"Aralarında hüküm ver" demişti. (Kadı Şureyh yine)
"Ya Emîrel-Mü'minin, sen burada iken mi?" karşılığını vermişti. (Hz. Ali tekrar):
"Aralarında hüküm ver" deyince O da şöyle demişti:
"Şayet akraba ve kabilesinin içinden, dininden ve güvenilirliğinden razı olunan (bir kadın) gelip onun, her hayızda temizlenerek ve namaz kılarak üç hayız gördüğünü söylerse, o (kadının bir ayda üç hayız görmesi) caizdir. Aksi halde değildir." O zaman Hz. Ali:
"Kâlûn (galo)!" demişti. -"Kâlûn" ise Rum dilinde:
"Güzel söyledin" (demektir.).[441]
861. "Bize Amr b. Avn, Hâlid b. Abdillah'tan, (O) Hâlid el-Hazzâ'dan, (O da) İkrime'den (naklen)"
"O'nun, *"Allah'ın, rahimlerinde yarattığını saklamaları o (kadınlara) helâl olmaz"*[442] (âyetinde, "Allah'ın, rahimlerinde yarattığı"ndan maksadın), "hayız" olduğunu söylediğini haber verdi."
Ebû Muhammed (ed-Dârimi'ye);
"Bu görüşü kabullenir misin?" denilmiş, O da;
"Hayır" demişti. Abdullah (ed-Dârimi'ye);
"Şureyh'in (yukarıda geçen) haberini kabullenir misin?" diye de sorulmuş, O da
"hayır" demiş ve şöyle devam etmişti:
"Ayda üç hayız nasıl olur?"[443]

93. Temizlik Nasıldır?

862. "Bize Muhammed b. îsa haber verip (dedi ki), bize İbn Uleyye, Abdurrahman b. İshak'tan, (O) Abdullah b. Ebî Bekr'den, (O da) Amra'dan (naklen) rivayet etti (ki, Amra) şöyle dedi:"
"Hz. Âişe; "Durum şu ki, bazan sarı ve bulanık (akıntı) olur (da bu, geceleyin farkedilmez)" diyerek kadınları geceleyin hayız kanına bakmaktan menederdi."[444]

Açıklama

Rahimden gelen irine benzer sarı veya bulanık (toprağımsı, karamtrak boz) renkteki akıntının hayız kanı olup olmadığı hakkında alimlerin farklı görüşleri vardır. Hanefi ve Şafiî mezheblerine göre, hayız kanı kesildikten sonra da, hayızın azamî müddeti içinde görülen sarı ve bulanık akıntı hayız kanıdır. Bir rivayete göre Malik de, hayız günlerinde görülen sarı ve bulanık akıntının hayız kanı olduğunu söylemiştir. Hz. Aişe'nin de sarı ve bulanık akıntıyı hayız kanı saydığı nakledilmektedir. Yukarıdaki haberde buna işaret vardır. Ancak O'nun, ne zaman gelen sarı ve bulanık akıntıyı hayız kanı saymış olduğu açık değildir."[445]

863. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Yahya b. Sa'îd'den, (O da) Amra'nın âzâdlısından (naklen) rivayet etti (ki, (Amra'nın âzâdlısı) şöyle dedi:"
"Amra kadınlara, (kadınlık organına koymuş oldukları) pamuk parçası beyaz olarak çıkmadıkça, gusül yapmalarını emrederdi."[446]
864. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip dedi ki, Sufyân şöyle demişti:"
"Hayız günlerindeki bulanık ve sarı (akıntı) hayız kanıdır. (Kadının), hayız günlerinden sonra kan veya bulanık (akıntı) yahut sarı (akıntı) gibi gördüğü her şey(de) o, müstehâzadır."

Abdullah (ed-Dârimi'ye);
"Sufyân'ın görüşünü kabul eder misin?" diye sorulmuştu da O;
"Evet" demişti.[447]
865. "Bize Yala, Muhammed b. İshak'tan, (O) Abdullah b. Ebî Bekr'den, (O da) hayat arkadaşı Fâtıma bint Muhammed'den -ki O, Amra'nın himayesindeki idi- (naklen) haber verdi (ki, Fâtıma) şöyle dedi:"
"Kureyş'ten bir kadın Amra'ya, içinde sarı (akıntı) gibi (bir şey) bulunan bir pamuk parçasını, Ona;
"Acaba, kadın hayız kanı akıntısından sadece bunu gördüğünde temizlenmiş olur, görüşünde bulunur musun?" diye sormak üzere göndermişti de O;
"Hayır. Saf beyaz (akıntı) görünceye kadar (temizlenmiş olmaz)" karşılığını vermişti.[448]
866. "Bize Muhammed b. Abdillah er-Rakâşî, Yezîd b. Zurey'den haber verdi (ki, O şöyle demiş:)"
"Bize Muhammed b. İshak rivayet edip dedi ki; bana Fâtıma, Esmâ'dan rivayet etti (ki, O) şöyle demiş:"
"Biz O'nun (yani Amra'nın) himayesinde bulunuyorduk da birimiz hayız olur, sonra temizlenip gusül yapar ve namazını kılardı. Daha sonra az bir sarı (akıntı) onda yeniden belirirdi de, o zaman O, bize, yalnız saf beyaz (akıntıyı) görünceye kadar namazdan uzaklaşmamızı, (yani namaz kılmamamızı) emrederdi."[449]
867. "Bize Ubeydullah b. Musa, Sufyân'dan, (O) İbn Cureyc'den, (O da) Atâ'dan (naklen) haber verdi (ki, Ata') şöyle dedi:"
"Hayız günlerindeki bulanık (akıntı), sarı (akıntı) ve kan, hayız kanı mesabesindedir."[450]
868. "Bize Zeyd b. Yahya b. Ubeyd ed-Dımeşkî, Muhammed b. Râşid'den, (O) Süleyman b. Musa'dan, (O) Ata' b. Ebî Rebâh'tan, (O da) Hz. Âişe'den (naklen) haber verdi ki, O (yani Hz. Âişe) şöyle dedi:"
"(Kadın) o kanı görünce, temizliği görmüş gibi beyaz görünceye kadar (kendini) namazdan alıkoysun. Sonra o, (temizliği o şekilde görünce) gusül yapar ve namazını kılar."[451]

869. "Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Hanıma d b. Zeyd, Amir el-Ahvel'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Hasan ne sarı (akıntı) ve bulanık (akıntıyı), ne de, kendisiyle et yıkanmış su gibi (olan akıntıyı) bir şey sayardı. (Yani O, bu renkteki akıntıları hayız kanı saymazdı)."[452]
870. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize İbn Uleyye, Eyyûb'dan, (O) Muhammed'den, (O da) Ümmü Atıyye'den (naklen) rivayet etti (ki, Ümmü Atıyye) şöyle dedi:"
"Biz sarı (akıntıyı) ve bulanık (akıntıyı) hiçbir şey saymazdık."[453]

94. Bulanık (Akıntı) Hayızdan Sonra Olduğunda

871. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Mu'temir, babasından, (O da) el-Hasan'dan (naklen):" "O'nun, temizlik günlerinde o kanı gören kadın hakkında şöyle dediğini rivayet etti:"
"Gusül yapması ve namaz kılması görüşündeyim." ibn Şirin ise şöyle demiş:
"Onlar (yani ilk müslümanlar) bulanık ve sarı (akıntılarda), hiçbir mahzur görmezlerdi."[454]
872. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize İsrâîl, Abdula'lâ'dan, (O da) Muhammed İbnu'l-Hanefiyye'den (naklen):"
"O'nun, temizlenmeden sonra sarı (akıntı) gören kadın hakkında;
"Bu, hayızdan sonra görülen bir akıntıdır. (Kadın) onu yıkar ve abdest alır, namazını kılar" dediğini rivayet etti.[455]
873. "Bize Ebû Nuaym ve Haccâc, Hammâd b. Seleme'den, (O) Yûnus ve Humeyd'den, (onlar da) el-Hasan'dan (naklen) haber verdiler (ki, el-Hasan) şöyle dedi:"
"(Âdet halinin bitiminde yapılan) gusülden sonra görülen akıntıda, temizlenmeden (yani akıntıyı yıkayıp, icabında abdest almadan) başka hiçbir şey gerekmez."
Abdullah (ed-Dârimî) dedi ki:
"et-teriyye: (hayızdan sonra) görülen akıntı", "sarı ve bulanık

(akıntı)" demektir.[456]

874. "Bize Haccâc ve Affân rivayet etti. (Onlar dediler ki), bize Hammâd, el-Haccâc'dan, (O) Ebû İshak'tan, (O) el-Hâris'ten, (O da) Hz. Ali'den (naklen) rivayet etti ki, O (yani Hz. Ali) şöyle dedi:"

"Kadın gusülden sonra bir veya iki gün akıntı gördüğü zaman, temizlenir ve namazını kılar."[457]

875. "Bize Haccâc haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Kays'tan, (O da) Atâ'dan (naklen) rivayet etti (ki, Ata') şöyle dedi:"

"(Adet halinin bitiminde yapılan) gusülden sonra görülen akıntıda sadece temizleme (yani akıntıyı temizleyip, icabında abdest alma) gerekir."[458]

876. "Bize Haccâc haber verip (dedi ki), bize Hammâd, Katâde'den, (O) Ümmül-Huzeyl'den, (O da) Ümmü Atıyye'den -ki O, Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- biat etmiş idi-, (naklen) rivayet etti ki, O (yani Ümmü Atıyye) şöyle dedi:"

"Biz, gusülden sonraki bulanık ve sarı (akıntıları) hiçbir şey saymazdık."[459]

877. "Bize Haccâc haber verip (dedi ki), bize Hammâd, Yûnus'tan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti (ki, el-Hasan) şöyle dedi:"

"Hayız gören kadın gusüîden sonra bir veya iki gün şiddetle akıp duran taze bir kan gördüğünde, o (kendini) namazdan bir gün alıkor. Sonra (kan yine gelmeye devam ederse), bundan sonra artık o müstehâzadır."[460]

878. "Bize Ubeydullah b. Musa, İsrail'den, (O) Ebû İshak'tan, (O) el-Hâris'ten, (O da) Hz. Ali'den (naklen) haber verdi (ki, Hz. Ali) şöyle dedi:"

"Kadın hayızdan temizlendiği, sonra, temizliğin peşinden, kendisini şüpheye düşüren bir şey gördüğü zaman, (bilsin ki) o, rahmin içine Şeytan tarafından atılmış bir tekme (sebebiyledir). Binaenaleyh (kadın), burun kanı veya kandamlası yahut kendisiyle et yıkanmış su gibi (bir şey) görünce, namaz abdesti gibi abdest alır, sonra namazını kılar. Şayet o (gelen akıntı), apaçık taze bir kan olursa, artık o, namazı bıraksın."

Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki:
“Yezîd b. Harun'u, şöyle derken işitmiştim: Kadının (hayız) günleri yedi gün olup da sonunda temizlik halini (akıntısı) beyaz olarak görse ve bunun üzerine evlenip, sonra o (yedinci gün) ile onuncu gün arasında o muayyen kanı görse, (bu arada) cinsî münâsebet yapmak caiz ve sahih (olur). Ama şayet temizlik halini yedi günden önce görse ve evlense, sonra da o kanı görse, (cinsî münâsebet) caiz olmaz, bu (görülen kan) hayız kanıdır.”
Abdullah (ed-Dârimi ye);
"Bu görüşü kabullenir misin?" diye soruldu, O da;
"Evet" karşılığını verdi.[461]
879. “Bize Yezîd b. Hârûn, Serik'ten, (O) Ebû İshâk'tan, (O) el-Hâris'ten, (O da) Hz. Ali'den (naklen), onun, hayız hali altı gün veya yedi gün olan, sonra bulanık (bir akıntı), yahut sarı (bir akıntı) gören veya bir-iki damla kan gören kadın hakkında;
"Şüphe yok ki, bu (akıntılar) geçersizdir, ona hiç zarar vermez(ler)" (dediğini) haber verdi.[462]
880. “Bize Ebû Nu'aym rivayet edip (dedi ki), bize Şerik, Abdulkerim'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:” “Atâ'ya, hayızdan dolayı gusül yapıp sonra sarı (akıntı) gören kadını sormuştum. O da şöyle demişti:”
Abdest alır ve (avret yerine su) serper."[463]
881. “Bize Ya'lâ haber verip (dedi ki), bize Abdulmelik, Atâ'dan, O'nun, müstehâza hakkında şöyle dediğini rivayet etti:”
“O, bu hayızlarında namazı, bir veya iki gün bırakır, sonra gusül yapar, "ilk" (yani öğle namazı) vakti olunca o bakar: Şayet (gelen akıntı), sarı veya bulanık bir akıntı (=et-teriyye) ise abdest alır ve namazını kılar. (Gelen akıntı) kan ise öğleyi geriye, (son vaktine) bırakır, ikindiyi öne, (ilk vaktine) alır, sonra ikisini tek bir gusülle kılar. Güneş batınca o (yine) bakar: Şayet (gelen akıntı) sarı veya bulanık bir akıntı (= et-teriyye) ise abdest alır ve namazını kılar. (Gelen akıntı) kan ise, akşamı geriye, (son vaktine) bırakır, yatsıyı öne, (ilk vaktine) alır, sonra ikisini tek bir gusülle kılar. Tan yeri ağarınca o (yine) bakar: Eğer (gelen akıntı) sarı veya bulanık bir akıntı (= et-teriyye) ise,

abdest alır ve namazını kılar. (Gelen akıntı) kan ise gusül yapar ve sabah namazını kılar. (Böylece) her günde üç defa (bakmış veya gusül yapmış olur).”
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki:
"El-Akrâ", bana göre "hayız (lar)" demektir.[464]

Açıklama

"Kur' " (c. Akra', Kuru') kelimesi, "azdâd" denilen ve kendinde birbirine zıt mânâlar taşıyan kelimelerden olup, hem "hayız=âdet hali", hem de "tuhr = temizlik hali" mânâlarına gelmektedir. Bu kelime Kur'an-ı Kerim'de, boşanılan kadının iddet beklemesi ile ilgili olan şu âyette geçmektedir: *"Boşanılmış kadınlar kendi kendilerine üç kuru' müddeti beklerler. "*[465] Buradaki "kuru' " kelimesine verilecek mânâ, iddet müddetini etkileyecektir. İmam Malik ve İmam Şafiî ile bir rivayete göre İmam Ahmed, buradaki "kuru" kelimesini "tuhr" ile İmam Ebû Hanife ve kendisinden gelen en sahih rivayete göre İmam Ahmed "hayz" ile tefsir etmişlerdir. Yukarıdaki habere göre Dârimi de, "kur" (c. Akra’) kelimesini, "hayız" mânâsına anlamıştır.[466]

882. “Bize Yahya b. Yahya haber verip (dedi ki), bize Hâlid b. Abdillah, Hâlid el-Hazzâ'dan, (O) İkrime'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki:”
Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-, (bir defasında) i'tikâfa girmişti. O'nunla beraber hanımlarından biri de, o muayyen kanı gören bir müstehâza olduğu halde i'tikâfa girmişti de çoğu kere, o kandan dolayı altına leğen koymuştu.
(İkrime) ayrıca söylemiş ki, Hz. Âişe, (sarı renkteki) aspur suyunu görmüş ve şöyle demiş:
"Bu, (sanki, zamanında) falancanın görmekte olduğu şey, (akıntı)dır."[467]

Açıklama

Sa'îd b. Mansûr'un Sünen'indeki bir habere göre, burada Hz. Peygamber'in ismi verilmeyen müstehâza hanıma, Hz. Ümmü Seleme'dir.[468]

883. "Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Abdulvâhid, el-Haccâc'dan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Atâ'ya, hayızdan temizlenip de, sonra sarı (akıntı) gören kadını sormuştum, O da;
"O abdest alır" demişti.
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki:
"Bana Zeyd b. Yahya, Mâlik'ten -ki O, İbn Enes'tir- (naklen) benim kıraatim yoluyla haber verdi ki, O (yani Zeyd) şöyle dedi:
"O'na (yani Mâlik'e), hayız müddeti yedi gün olup da, sonra hayızı artan kadını sormuştum da" O;
"Üç gün temizlenmeyi bekler" demişti.[469]

95. Kadın Namaz Esnasında Temizlenebilir Veya Hayız Olabilir?

884. "Bize Muhammet! b. İsa haber verip (dedi ki), bize Abbâd b. Avvâm, Hişâm'dan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti (ki, el-Hasan) şöyle dedi:"
Kadın bir namazın vakti içinde (hayızdan) temizlenip de, gusül yapmaya gücü yettiği halde gusül yapmadığında, o namazı kaza eder."[470]
885. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Abdulvâris, Amr'dan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti (ki, el-Hasan) şöyle dedi:"
"Kadın (namazdan) iki rekât kılıp da sonra hayız olduğunda, (hayızdan) temizlendiği zaman, (tam kılamamış olduğu bu namazı) kaza etmez."[471]

Açıklama

Hanefi Mezhebine göre, nafile namaz kılmakta iken hayız olan kadın bu namazı sonra kaza eder. Fakat farz bir namazı kılmakta

iken hayız olan, bunu kaza etmez. Çünkü bu namazın ona farz olmadığı ortaya çıkmıştır.[472]

886. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize el-Ma'merî Ebû Sufyân Muhammed b. Humeyd, Ma'mer'den, (O da) Katâde'den (naklen) rivayet etti. (Ebû Muhammed ed-Dârimi) dedi ki, bize Ebû Muâviye de rivayet etti. (O dedi ki) bize el-Haccâc, Atâ'dan (naklen) rivayet etti."

"O ikisi (yani Katâde ve Atâ'), öğle (namazı vakti) esnasında temizlenip de, gusül yapmayı ikindi vakti girinceye kadar geciktiren kadın hakkında, "O, öğleyi kaza eder" dediler."[473]

887. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Huşeym rivayet edip (dedi ki), bize Yûnus, el-Hasen'dan; Muğire, Âmir'den; Abîde ise İbrahim'den (naklen) haber verdiler ki:"

"Onlar (yani el-Hasan, Âmir ve İbrahim); bir namazı kılmakta kendisine hayız hah ulaşıncaya kadar ihmalkârlık gösteren kadın hakkında; "o, bu namazı iade (kaza) eder" dediler."[474]

888. "Bize Haccâc haber verip (dedi ki), bize Hammâd, Hammâd b. Ebî Süleyman'dan, Yûnus ise el-Hasan'dan (naklen) rivayet ettiler ki:

Onlar (yani Hammâd b. Ebû Süleyman ve el-Hasan), bir namaz (vaktine) erişip de, hayız oluncaya kadar ihmalkârlık gösteren bir kadın hakkında şöyle dediler:

"O, gusül yapınca bu namazı kaza eder."[475]

889. "Bize Süleyman b. Dâvûd ez-Zehrânî haber verip (dedi ki), bize Ebû Şihâb, Hişâm'dan, (O da) el-Hasan ve Kata de'den (naklen) rivayet etti (ki, el-Hasan ve Katâde) şöyle dediler:

"Kadın bir namazı, hayız oluncaya kadar zayi ettiği, (kılmadığı) zaman, temizlenince (onu) kaza etmesi gerekir."[476]

890. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize el-Hasan, Muğire'den, (O da) eş-Şa'bî'den (naklen) rivayet etti (ki, eş-Şa'bî) şöyle dedi:"

"(Bir kadın, bir namaz vaktine ulaştığında) ihmalkâr davranıp da hayız olduğu zaman, (kılmamış olduğu o namazı, temizlenince)

kaza eder”.[477]
891. “Bize Sa'îd İbnu'l-Muğire rivayet edip dedi ki; İbnu'l-Mübârek, bize, Ya'kûb'dan, (O) Ebû Yûsuf tan, (O da) Sa'îd b. Cübeyr'den (naklen) rivayet etti (ki, Sa'îd) şöyle dedi:”
“Kadın, namaz vakti içinde hayız olduğu zaman, (temizlendiğinde, bu namazı) kaza etmesi gerekmez.”
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki, (senedde ismi geçen) Ya'kûb, Merv kadısı olan İbnu'l-Ka'ka'dır; Ebû Yûsuf ise Mekke'li bir hocadır.[478]
892. “Bize Haccâc haber verip (dedi ki), bize Hammâd, Haccâc ve Kays'tan, (onlar da) Atâ'dan (naklen) rivayet
etti (ki, Atâ') şöyle dedi:”
“(Hayızlı kadın) akşamdan önce temizlendiğinde, öğle ve ikindiyi (birlikte) kılar. Fecrden önce temizlendiğinde ise, akşam ve yatsıyı (birlikte) kılar.”[479]
893. “Bize Haccâc haber verip (dedi ki), bize Hammâd, Ali b. Zeyd'den, (O da) Sa'îd İbnu'l-Müseyyeb'den (naklen), onun (yani bir önceki haberin) aynısını rivayet etti.”[480]
894. “Bize Abdullah b. Muhammed, Ebû Bekr b. Ayyâş'tan, (O) Yezîd b. Ebî Ziyâd'dan, (O) Miksem'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen), onun (yani iki önceki haberin) aynısını haber verdi.”[481]
895. “Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Hüşeym rivayet edip (dedi ki), bize Yûnus, el-Hasan'dan (naklen) O'nun, hayızlı kadın hakkında; "o, vakti içinde temizlenmiş olduğu namazı kılar" (dediğini) rivayet etti.”[482]
896. “Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, İbn Ebî Necîh'ten, (O da) Atâ', Tâvûs ve Mücâhid'den (naklen) rivayet etti ki, onlar şöyle dediler:”
“Hayızlı kadın, fecrden önce temizlendiği zaman akşam ve yatsıyı (birlikte) kılar. O, güneşin batışından önce temizlendiği zaman ise öğle ve ikindiyi (birlikte) kılar.”[483]
897. “Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Mansûr'dan, (O da) el Hakem'den (naklen):”
“O'nun, hayızlı kadın hakkında; "o, temizliği (yani hayız kanının

kesilmesini) gündüzün sonunda gördüğü zaman öğle ve ikindiyi (birlikte) kılar. O, gecenin sonunda temizlendiği zaman ise, akşam ve yatsıyı (birlikte) kılar."[484]
898. "Bize Muhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan, (O) Leys'ten, (O da) Tâvûs'tan (naklen) onun, (yani bir önceki haberin) aynısını haber verdi."[485]
899. "Bize Ebû Zeyd Sa'îd İbnu'r-Rebî' haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Muğire'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: İbrahim şöyle derdi:"
"(Hayızlı kadın) ikindi (vakti) esnasında temizlendiği zaman, öğle ve ikindiyi (birlikte) kılar."[486]
900. "Bize Ebû Zeyd haber verip dedi ki, Şu'be şöyle demişti:"
"Hammâd'a (hayızlı kadının namaz durumunu) sormuştum da O şöyle cevap vermişti:"
"O, bir namazın vakti içinde temizlendiği zaman, (o namazı) kılar."[487]
901. "Bize Haccâc haber verip (dedi ki), bize Harnmâd, Yûnus ve Humeyd'den, (onlar) el-Hasan'dan, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti (ki, Enes) şöyle dedi:"
"(Hayızlı kadın) bir namazın vakti içinde temizlendiği zaman, (sadece) bu namazı kılar, ondan başkasını kılmaz."
Ebû Muhammed (ed-Dârinıi) dedi ki:
"Bana, Zeyd b. Yahya, Mâlik'ten (naklen), benim kıraatim yoluyla haber verdi ki, O (yani Zeyd) şöyle dedi:
"O'na (yani Malik'e), ikindiden sonra temizlenen kadını sormuştum, O da, şöyle demişti:
"Öğle ve ikindiyi (birlikte) kılar." Ben;
"ya temizlenmesi (yani hayız kanının kesilmesi) güneşin batışına yakın olursa?" demiştim, O da şöyle demişti: "O, (sadece) ikindiyi kılar, öğleyi kılmaz. Şayet o, güneş batıncaya kadar temizlenmezse, ona hiçbir şey gerekmez,"
Abdullah (ed-Dârimi'ye);
"Bu (görüşü) kabul eder misin?" diye sorulmuştu, O da:
"Hayır" demişti.[488]

Açıklama

Hayız, kadından namaz kılmanın farzlığını kaldıran, bilakis onu haram kılan bir özür halidir. Hayız halinde iken kılınamayan namazların, daha sonra temizlenince kaza edilmeleri de gerekmez. Ancak bu (ve namazın farzlığını düşüren diğer) özür hallerinin başlama ve bitmesi zamanlarındaki namazla alâkalı bazı meseleler vardır. Bu konuda bazı alimlerin görüşleri yukarıda geçmişti. Bu meselelerin esaslarını, mezhebler açısından ise şöyle özetleyebiliriz:
Hanefilere göre namazı düşüren bir özür, bir namaz vaktinin sonunda, sadece namaza başlama ("iftitah") tekbîri alacak kadar bir zaman kaldığında ortaya çıkarsa, kılmamayan bu vaktin namazını, özrün sona ermesinden sonra kaza etmek gerekmez. Şayet özür, bir namaz vaktinden, sadece iftitah tekbiri alacak kadar bir zaman kaldığında sona ererse, bu namazın kaza edilmesi gerekir. Ancak hayızlı ve nifâslı kadının özrü, hayız ve nifâs kanlarının kesilmesiyle sona erdiğinde, şayet kanların kesilmesi, mezkûr iki halin a'zamî müddetinde olmuşsa, vakitten sadece iftitah tekbiri alacak kadar bir zamanın kalması halinde, bu vaktin namazını kaza etmek gerekir. Şayet kanın kesilmesi asgari müddette olmuşsa, o zaman, sadece, vakitten, gusül yapma ile iftitah tekbiri alma zamanı kalması halinde, o vaktin namazının kazası gerekir. Daha az bir zamanın kalmış olması halinde ise, o namazın kazası gerekmez.
Malikilerin bu konudaki görüşü ise şöyledir: Özür, namaz vakti esnasında ortaya çıkar da geriye iki namazlık -meselâ öğle ile ikindi namazlarını kılacak kadar- bir vakit kalmışsa, iki namazın da kazası gerekmez. Geriye sadece son namazın -yani öğle ile ikindiden ikindinin; akşam ile yatsıdan yatsının- tamamını veya tam bir rekâtını kılacak kadar bir zaman kalmışsa, bu son namazın kazası gerekmez, ama bir önceki namazın kazası gerekir. Özrün, bir vaktin sonlarında yok olması halinde ise, şayet geriye, taharet yapıp iki namaz kılacak kadar bir zaman kalmışsa, o vakitle bir önceki vaktin namazlarının kazası gerekir. Şayet sadece, taharet yapıp, içinde bulunulan vaktin namidmı tam olarak veya tam bir rekâtını kılacak kadar bir zaman kalmışsa, yalnız bu namazı kaza etmek gerekir, bir önceki

vaktinkini kaza etmek gerekmez. Bu söylenenler, ortak vakitli olan öğle ile ikindi ve akşam ile yatsı için geçerlidir. Sabah için, bir namaz kılacak kadar bir vakit nazar-ı i'tibara alınır.
Bu konuda Şafiîler ise şöyle söylemişlerdir: Vaktin başından, mümkün olan en süratli bir şekilde taharet yapıp namaz kılacak kadar bir zaman geçtikten sonra hayız gibi bir özür ortaya çıkarsa, bu vaktin namazının, şayet o arada kılmmamışsa, kaza edilmesi gerekir. Eğer özür, vakitten en az iftitâh tekbirini alacak kadar bir zaman kaldığında ortadan kalkarsa, bu namazın, onunla beraber kılman önceki namazla (yani ikindi ise öğle ile yatsı ise akşam ile) kaza edilmesi gerekir.
Hanbeliler'in bu konudaki görüşleri ise şöyledir: Namaz vaktinin başından, iftitâh tekbirini alacak kadar bir zaman geçtikten sonra, namazı düşüren bir özür ortaya çıkarsa, bu namazı, özrün ortadan kalkmasından sonra kaza etmek gerekir. Şayet bir vakitten, geriye sadece iftitâh tekbirini alacak kadar bir zaman kaldığında özür ortadan kalkarsa, bu vaktin namazı ile onunla beraber kılman namazın (yani ikindi ise öğlenin; yatsı ise akşamın) kaza edilmesi lâzımdır.[489]

96. Kadın İstihâza Günlerinde Hayız Günlerini Karıştırdığı Zaman

902. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Eş'as b. Ebi'ş-Şa'sâ' el-Muhâribî'den, (O) Sa'îd b. Cübeyr'den, (O da) ibn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti (ki, Sa'îd) şöyle dedi:"
"Bir kadın O'na (yani İbn Abbâs'a);"
"ben şöyle şöyle bir zamandan beri mustehâza oldum. Bana, Hz. Ali'nin, "(müstehâza) her namazda gusül yapar" dediği de ulaştı, (siz ne dersiniz?)" diye yazmış, İbn Abbâs da şöyle cevap vermişti:
"O (müstehâza) için, Hz. Ali'nin dediğinden başka (diyecek bir şey) bulamıyoruz."[490]
903. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize el-Evzâ'î, Yahya b. Ebî Kesîr'den rivayet etti (ki, O şöyle demiş):"

“Bana Ebû Seleme veya İkrime rivayet edip dedi ki; Hz. Zeyneb, o muayyen kanı akıttığı halde Hz. Peygamberle -sallallahu aleyhi ve sellem- i'tikâfa girermiş de, (Hz. Peygamber) O'na her namazda gusül yapmasını emretmiş imiş.”[491]

Açıklama

Bu hadîs mürsel, dolayısıyla zayıftır. Hadiste, Hz. Peygamber'le beraber i'tikâfa girdiği bildirilen Hz. Zeyneb, Hz. Peygamber'in hanımı Hz. Zeyneb bint Cahş'tır. Hz. Zeyneb'in iki kız kardeşi, Ümmü Habibe ve Hamne de müstehâza idiler. Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- hanımlarından Hz. Ümmü Seleme, Hz. Sevde ve Hz. Ümmü Habibe'nin de müstehâza olduklarına dair haberler vardır.[492] Dârimi'nin bu bölüme koyduğu başlıktan anlaşıldığına göre O, Hz. Zeyneb'in, hayız günlerini şaşırmış olan bir müstehâza olduğu kanaatindedir. O, bu kanaate, muhtemelen, her namazda gusül yapma emrinden varmıştır. Nitekim Hanefi ve Şafiî Mezheblerine göre, Önceki hayız günlerinin zamanını ve miktarını unutup şaşırmış olan bir müstehâzanm, bazı durumlarda, her namazda gusül yapması gerekmektedir.[493]

904. “Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize el-Evzâ'î, Yahya b. Ebî Kesîr'den (naklen) rivayet etti ki, Hz. Ali ve Ibn Mes'ûd şöyle derlerdi:”
"Müstehâza, her namazda gusül yapar."[494]
905. “Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize el-Evzâ'î rivayet edip şöyle dedi:”
“Ben, Ata’ b. Ebî Rebâh'i, şöyle derken işitmiştim:”
"O (yani müstehaza) her iki namazdan dolayı bir gusül, sabah için de bir gusül yapar."
El-Evzâ'î dedi ki, ez-Zührî ve Mekhûl ise; "o, her namazda gusül yapar" derlerdi.[495]
906. “Bize Yezîd b. Hârûn ve Vehb b. Cerir, ed-Destüvâ yapımı mal alıp satan Hişâm'dan, (O) Yahya b. Ebî Kesîr'den, (O da) Ebû Seleme'den (naklen) haber verdiler ki:”

Ümmü Habibe Vehb, "Ümmü Habibe bint Cahş" demişti-, o muayyen kanı akıyordu ve O, bunu Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- sormuştu da O, O'na, her namazda gusül yapmasını ve namazını kılmasını emretmişti.[496]

Açıklama

Dârimi'nin bu haberi bu bölümde zikretmesinden anlaşılıyor ki O, Ümmü Habibe'nin, önceki hayız müddetini şaşırmış bir müstehaza olduğu kanaatindedir. El-Hattâbi de böyle bir kanaat belirtmiştir. Fakat Ümmü Habibe ile ilgili olan daha sahih haberler, O'nun, önceki hayız günlerini şaşırmış ("mutehayyire") bir mütehâza olmadığına delâlet etmektedirler.[497] Bu durumda Hz. Peygamber'in, müstehâzanm her namazda gusül yapması emri, bunun müstehablık ifade ettiği veya bununla, bedene bulaşan kanların yıkanılmasınm emredildiği şeklinde yorumlanmıştır. Et-Tahâvî ise bu hükmün sonradan kaldırıldığını söylemiştir. Alimlerin cumhuru da, müstehâzanın, sadece önceki hayız müddeti kadar bir müddetin sonunda bir defa gusül yapması gerekeceği görüşünü beyân etmiştir.[498]

907. "Bize Abdussamed b. Abdulvâris haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Bişr rivayet edip dedi ki:"
"Ben Sa'îd b. Cübeyr'i, şöyle derken işittim:"
Bir kadın İbn Abbâs ve İbnu'z-Zübeyr'e,
"Ben müstehâza oluyorum da (hiç) temizlenmiyorum. Ben, Allah aşkına, bana mutlaka fetva vermenizi istiyorum. Ben bunu (halka) sordum da onlar, Hz. Ali'nin; "o, her namaz için gusül yapar" dediğini söylediler" diye yazmış, ben de, (o mektubu) okumuş ve şu cevabı elimle yazmıştım:
"Onun için, Hz. Ali'nin dediğinden başka (diyecek bir şey) bulamıyorum."[499] Bunun üzerine "muhakkak ki Küfe soğuk bir yerdir. (Her namazda gusül yapmak çok zor olur)" denilmişti de (İbn Abbâs) şu karşılığı vermişdi: "Allah dileseydi onu, bundan daha zor bir şeyle de imtihan ederdi."[500]
908. "Bize Haccâc b. Minhâl haber verip (dedi kî), bize

Hammâd, Kays'tan, (O da) Mücâhid'den (naklen) rivayet etti (ki, Mücâhid) şöyle dedi:”
İbn Abbâs'a, "O (müstehâza kadının bulunduğu) yer, soğuk bir yerdir!" denilmiş, O da şu karşılığı vermişti:
“(O halde) öğleyi geriye (son vaktine) bırakır, ikindiyi öne (ilk vaktine) alır ve bir gusül yapar. Akşamı geriye bırakır, yatsıyı öne alır ve bir gusül yapar. Sabah için de bir gusül yapar."[501]

Açıklama

Bu haberle bir önceki haber arasında zahiri bir zıtlığın olduğu görülmektedir. Musannaftaki mufassal bir rivayetten[502] anlaşıldığına göre bu zıtlık, cümlelerde yapılan takdim-te'hirle, haberlerin muhtasar olarak rivayet edilmelerinden kaynaklanmıştır. Musannaf taki rivayet, özetle, şöyledir: Kûfeli müstehâza bir kadın, durumu için İbn Abbâs'a bir mektup yazmış. İbn Abbâs da;
"Onun için Hz. Ali'nin söylediğinden başka (söyleyecek bir şey) bulamıyorum. Şu kadar var ki, o, bir gusül yapıp öğle ile ikindiyi, bir gusül yapıp akşam ile yatsıyı birlikte kılar, bir gusül de yapıp sabah namazını kılar, (kılabilir)" şeklinde cevap vermiş. O zaman, kendisine Kûfe'nin soğukluğu hatırlatılınca O, 907. haberin sonundaki sözünü söylemiş.”[503]

909. “Bize Haccâc haber verip (dedi ki), bize Hammâd, Hişâm b. Urve'den, (O) babasından, (O da) Zeyneb bint Ümmi Seleme'den (naklen) rivayet etti ki:”
“Cahş'ın kızı, Abdurrahman b. Avfın (nikâhı) altındaydı ve hayız kanı kesilmeyip devam ediyordu. Bu sebeple O, (gusül yapmak için girmiş olduğu) çamaşır teknesinden, kan (teknedeki suyun) üstünü kaplamış olduğu halde çıkar ve namazını kılardı).”[504]
910. “Bize Vehb b. Sa'îd ed-Dımeşkî, Şu'ayb b. İshâk'tan haber verdi (ki, O şöyle demiş: Şu'ayb dedi ki), bize el-Evzâ'î rivayet edip dedi ki, ben, ez-Zühri ve Yahya b. Ebî Kesîr'i;
"O (müstehâza), her namaz için ayrı bir defa gusül yapar" derken işitmişim. El-Evzâ'î dedi ki:

“Bana Mekhûl'den (naklen) de bu (görüşün) aynısı ulaştı.”[505]
911. “Bize Vehb b. Sa'îd, Şu'ayb'dan haber verdi (ki, O şöyle demiş:) Bize el-Evzâ'î rivayet edip (dedi ki), bana Atâ1 haber verdi ki, İbn Abbâs şöyle derdi:”
“(Müstehâza, beraber kılınabilen) her iki namaz için bir defa gusül (yapar). Sabah namazı için de ayrı bir defa gusül yapar.” [506]

Açıklama

Buraya kadar, müstehâzanın ne zamanlar gusül yapması gerekeceği konusunda bazı haberler zikredilmiştir. Dârimi, koymuş olduğu başlıkla, bu haberlerde, önceki hayız günlerinin vaktini ve miktarını unutup karıştıran müstehâzanm sözkonusu olduğunu anlatmak istemiştir. Fakat, bu haberlerin hepsinin, fıkıhta "mutehayyire" denilen böyle müstehâzalar hakkında olduğu söylenemez. Dârimi, koyduğu başlıkta belirttiği kanaate, herhalde, haberlerde müstehâza için verilen hükümlerden hareketle varmıştır. "Mutehayyıre"nin nasıl hareket edeceği konusundaki görüşler, kİsaca şöyledir: İmanı Ahmed, belli hayız günleri olmayan ve hayız kanım diğerinden ayıramayan veya ayırsa da, ayırdığı miktar hayız kanı müddetine uygun gelmeyen müstehâzanın, namazı ve hayızlıya haram olan diğer şeyleri, her ay, içtihadına göre, hayızm daha ziyade görülen müddeti olan altı veya yedi gün bırakıp sonra gusül yaparak namazını kılacağını söylemiştir. İmam Malik'e göre ise, böyle bir müstehâzanın hayız müddeti on beş gün sayılır, sonra o gusül yapıp namazını kılar. Bu konuda Şafiî'nin görüşü ise şöyledir: Mutehayyıre, talak dışında, niyete bağlı olmayan her işte hayızlı kadın hükmündedir. Talâk ve niyete bağlı olan her ibadette ise, temiz hükmündedir. Mutehayyıre, önceki hayızlarmdaki kanın kesilme zamanını bilmiyorsa, her namaz için, o namazın vaktinde gusül yapmalıdır. Önceki hayızlarmda kanın, günün içindeki kesilme zamanım biliyorsa, her gün o zaman bir defa gusül yapar, diğer namazlar için de abdest alıp namazlarını kılar. Hanefi Mezhebinde mutehayyire için çok teferruatlı hükümler

vardır. Bunların açıklamasını, geniş fıkıh kitaplarına bırakarak, temel birkaç hükmü zikredelim: Müstehâza, önceki hayız günlerinin sayısını ve zamanım, bir ayda kaç defa hayız olduğunu hepten unutur ve şaşırırsa, hayızlı mı temiz mi olduğunu belirlemek için var gücünü harcar ve ulaştığı kanaate göre hareket eder. Yani hayızlı olduğu kanaatine varırsa hayızlı, temiz olduğu kanaatine varırsa teiniz hükmündedir. Mutehayyıre, bir kanaate varamaz ise, muayyen bir şekilde hayızlılığı ve temizliğine hükme dilemez; en ihtiyatlı davranış ne ise ona göre hareket eder: O devamlı olarak, hayızlı kadının yapmadığı şeyleri yapmaz ve kılacağı her namaz için gusül yapar...[507]

912. "Bize Haccâc haber verip (dedi ki), bize Hammâd, Hammâd el-Kûfî'den (naklen) rivayet etti ki, bir kadın İbrahim'e sorup şöyle demiş:"
"Benim hayız kanım hiç kesilmeyip devam ediyor, (ne yapmalıyım?)" Bunun üzerine O şöyle karşılık vermiş: "Suya devam et de onu (avret yerine) serp. Çünkü o, kanı senden keser."[508]
913. "Bize Affân b. Müslim haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Dinar rivayet edip (dedi ki), bize Yûnus, el-Hasan'dan (naklen):"
"O'nun, (hayızdan mı kesildiğinden, hamile mi olduğundan) şüphelenilen boş anılmış kadın hakkında (şöyle dediğini) rivayet etti:"
"O, bir yıl bekler. Şayet hayız olursa (ona göre hareket eder). Olmazsa, yılın bitiminden sonra üç ay bekler. Eğer hayız olursa (ona göre hareket eder). Olmazsa, artık onun iddeti bitmiştir. [509]
914. "Bize Abdullah b. Mesleme haber verip dedi ki:"
"Malik'e; müstehâzanın boşanıldığında (beklemesi gereken) iddeti sorulmuştu. Bunun üzerine Malik, bize, İbn Şihâb'dan, (O da) Sa'îd İbnu'l-Müseyyeb'den (naklen) rivayet etmişti ki, O (yani Sa'îd) şöyle demiş:"
"Onun iddeti bir yıldır." Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki:

"Bu, Malik'in de görüşüdür."[510]
915. "Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Hanunâd b. Zeyd rivayet edip (dedi ki), bize Amr b. Dinar rivayet edip (dedi ki):"
"Câbir b. Zeyd'e, genç iken boşanılan ve yaşlanmadan başka bir şeyden dolayı hayız hali yok olan, (hayızdan kesilen) kadın sorulmuştu, O da;
"göreceği birden fazla hayızla (iddet bekler)" karşılığını vermişti. Tâvûs ise;
"(Böyle bir kadının iddeti) üç aydır" demişti.[511]
916. "Bize Nasr b. Ali haber verip (dedi ki), bize Abdula'la, Ma'mer'den, (O da) ez-Zührî'den (naklen) rivayet etti (ki, ez-Zührî) şöyle dedi:"
Adam karısını boşadığı, o da bir veya iki hayız görüp, sonra hayzı yok olduğu zaman, eğer bu yaşlanmadan dolayı ise, o üç ay iddet bekler. O, genç ise ve (hamilelikten) şüphelenmiş ise, şüpheden sonra bir yıl iddet bekler."[512]
917. "Bize Halife b. Hayyât haber verip (dedi ki), bize Ğunder rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Katâde'den, (O da) İkrime'den (naklen) rivayet etti (ki, İkrime) şöyle dedi:"
"Müstehâza ile hayızı düzgün devam etmeyip bir ay bir defa, bir ay iki defa hayız gören (kadının) iddeti üç aydır."[513]
918. "Bize Halife b. Hayyât haber verip (dedi ki), bize Ebû Dâvûd, Hişâm'dan (O da) Hammâd'dan (naklen) rivayet etti (ki, Hammâd);"
"O, 'akrâ' ile iddet bekler" demişti.[514]
919. "Bize Hâlid b. Mahled rivâyet edip (dedi ki), bize Mâlik, İbn Şihâb'dan, (O da) Sa'îd İbnu'l-Müseyyeb'den (naklen) rivayet etti (ki, Sa'îd) şöyle dedi:"
"Müstehâzanın iddeti bir yıldır."[515]
920. "Bize İshak b. îsa haber verip (dedi ki), bize Hüseyin, Yûnus'tan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) haber verdi (ki, el-Hasan) şöyle dedi:
"Müstehâza "akrâ' " ile iddet bekler."[516]
921. "Bize Halife haber verip (dedi ki), bize Abdula'lâ,

Ma'mer'den, (O da) ez-Zühri'den (naklen) rivayet etti (ki, ez-Zührî) şöyle dedi:"

"(Müstehâza) "akrâ' " ile (iddet bekler)."[517]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki, Hicâzlılar; "Akrâ', temizlik halleridir" derler. Iraklılar ise, "o, hayızdır" demişlerdir. Abdullah (ed-Dârimi) dedi ki, ben de, onun hayız (mânâsına) olduğu görüşündeyim.
922. "Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi kî), bize Vuheyb rivayet edip (dedi ki), bize Yûnus, el-Hasan'dan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"

"Müstehâza, "akrâ'" ile iddet bekler."[518]

Açıklama

İddetin Şer'î tariflerinden biri, "kadının yapmış olduğu nikâh akdinin bozulmasından sonra belli bir müddet beklemesi" şeklindedir. Esas olan üç çeşit iddet vardır: Vaz'-ı hami (çocuk doğurmak), aylar ve akrâ'. İddet bekleyecek kadın, durumuna göre, bunlardan biri i'tibarıyla iddet bekler. Hamile iken boşanılan kadının iddeti, çocuğu doğurmak ile olur. Hayızdan kesilmiş ("âyise") veya henüz hayız olmaya başlamamış olan boşanılmış kadınların iddeti (üç ay) ile kocaları ölen kadınların iddeti (dört ay on gün) ay hesabıyla olur. Hayız olmakta olan boşanılmış kadınların iddeti ise "akrâ' = hayızlar veya temizlikler" itibariyle olur. Bunların, fıkıh kitaplarında yer alan bir çok tafsilâtı vardır, "Akrâ", "kur' " kelimesinin çoğuludur. "Kur" kelimesi, kendinde zıd mânâlarını ihtiva etmektedir. Bu kelimeve Malikîlerin bir kısmı ile Şafiîler, "temizlik" mânâsı; Malikilerin diğer bir kısmıyla Hanefîler ve Hanbeliler "hayız" mânâsı vermişlerdir. Hayız görmekte olan boşanılmış kadının iddeti "üç kurû"dur. Fakat "kur" kelimesine verilen mânâya göre, beklenecek iddetin süresinde değişiklikler olmaktadır. Yukarıdaki haberlerde, müstehâzanın iddetinin, bazı alimlerce ay hesabı ile, diğer bazılarınca ise "Akra" itibariyle olması gerektiği görülmüştü. Bu konudaki diğer bazı görüşler, kİsaca şöyledir: Malikeler'e göre, boşanılmış müstehâza, dokuz ay rahminde

çocuk olup olmadığının belli olması için bekler. Sonra da üç ay iddet bekler. Neticede toplam bir sene ile iddeti sona erer. Hanefılerin görüşü ise şöyledir: Boşanılmış müstehâza, önceden görmekte olduğu malûm hayızları varsa, onlara göre üç hayızla iddet bekler. Müstehâzanın önceki âdeti bilinmiyorsa, müftabih görüşe göre o, yedi ay iddet bekler. Şaflîlere göre de, malûm âdeti olan müstehâza ona göre iddet bekler. Malûm âdeti yoksa o zaman, onun iddeti, ayın başında boşanılmış ise, üç ayla sona erer. Hanbeliler ise; müstehâzanın malûm âdetleri varsa veya hayız kanını diğerinden ayırabiliyorsa, ona göre amel edeceğini, malûm âdeti yoksa onun iddetinin üç ayla sona ereceğini söylemişlerdir.[519]

923. "Bize Musa b. Hâlid, el-Hikl b. Ziyâd'dan, (O da) el-Evzâ'î'den (naklen rivayet etti (ki, el-Evzâ'î) şöyle dedi:"
"Ez-Zührî'ye; hanımını, hayız olan genç bir kadın iken boşayıp da onu boşadığında (hanımının) hayız kanı kesilen ve (hanımı) artık o kanı görmeyen bir adamın (hanımı) ne kadar iddet bekler, diye sormuştum," O da;
"Üç ay (iddet bekler)" demişti. Ez-Zührî'ye; hanımını boşayıp da, (hanımı) iki hayız gören, sonra da (hanımının) hayızı yok olup (kesilen) bir adamın (hanımı) ne kadar (iddet) bekler, diye de sormuştum, O da;
"Onun iddeti, bir yıldır" demişti. Ez-Zührî'ye; hanımını; üç ay duran, sonra bir hayız olan, sonra hayızı geciken, sonra yedi-sekiz ay durup da diğer bir hayız olan, bu şekilde (hayızı) bazan çabuk olarak, bazan da gecikerek hayız olduğu bir halde boşayan bir adamın (bu hanımı), ne kadar iddet bekler, diye de sormuştum. O da:
"hayızı, "kur'lar"ından (= temizliklerinden)[520] farklılık gösterdiği zaman, onun iddeti bir yıldır" demişti.
"Peki, demiştim, o, (hanımını), senede bir defa hayız olduğu halde boşamış ise, (hanımı) ne kadar iddet bekler?" O da şöyle cevap vermişti:
"Kur'ları, o kurlarıdır diye bilindiği halde hayız oluyor idiyse, (yani temizlik halleri hep öyle oluyor idiyse), muhakkak ki biz,

onun kurlarına göre iddet beklemesi görüşündeyiz.”[521]
924. “Bize Muhammed İbnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki), bize Amr b. Abdilvâhid, el-Evzâ'î'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:”
“Ez-Zührî'ye; hayız olma (çağına) ulaşmamış olan, dengi de gebe olmayan bir cariye satın alan adamın, bu (cariyesinin hamile olup olmadığını) ne kadar araştırır, (yani, ona ne kadar iddet bekletir) diye sormuştum.” O da;
"Üç ay" demişti. Yahya b. Ebî Kesîr ise;
"Kırkbeş gün" demişti.[522]
925. “Bize Yezîd b. Hârûn, Hişam ed-Destüvâ'î'den, (O) Hammâd'dan, (O) Sa'îd b. Cübeyr'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) haber verdi ki, O, (yani İbn Abbâs) müstehâza hakkında şöyle derdi:
"Her namazda gusül yapar ve namazını kılar." Hammâd ise şöyle demişti:
"Şayet (insan), (müstehâzanm namaz kılabileceğini) bilmeyen bir müstehâza olur da aylarca namazı bırakırsa, o bu namazları kaza eder." O'na;
"Peki, onları nasıl kaza eder?" denilmişti de O;
"Onları, gücü yeterse bir günde kaza eder" demişti.
Abdullah (ed-Dârimi'ye); "bu görüşü kabullenir misin?" denilmiş, O da;
"Evet, vallahi!" karşılığını vermişti.[523]

97. Hamilenin O Kanı Gördüğü Zaman (Ne Yapacağı) Hakkında

926. “Bize Hâlid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Mâlik b. Enes rivayet edip dedi ki:
“Ben ez-Zührî'ye, o kanı gören hamileyi sormuştum.” O da,
"O, namazı bırakır" demişti.[524]
927. “Bize Ubeydullah b. Musa, Osman İbnul-Esved'den, O'nun şöyle dediğini haber verdi:”
“Mücâhid'e, ben kendisinin hamile olduğunu zannettiğim halde kan gören karımın (durumunu) sormuştum da O şöyle cevap

vermişti:
"Bu, rahimlerin eksiltmesidir. *"Her dişinin neye gebe olduğunu, rahimlerin neyi eksiltip neyi artıracağını Allah bilir."*[525] İşte onlar (yani rahimler), eksilttikleri bir şeyin aynısı kadar rahimlerde gebeliği artırırlar."[526]
928. "Bize Haccâc haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Âsim el-Ahvel'den, (O da) İkrime'den (naklen):"
Onun, şu; *"Her dişinin neye gebe olduğunu, rahimlerin neyi eksiltip neyi artıracağını Allah bilir. Onun katında her şey bir ölçü iledir"*[527] (mealindeki) âyet hakkında şöyle dediğini rivayet etti:
"Bu (eksiltip artırma) gebelikteki hayızdır. (Hamile kadın) gebeliğinde hiçbir gün hayız olmaz ki, o günü temiz olarak gebeliğine ilâve etmiş olmasın."[528]
929. "Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Yahya b. Sa'îd'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Bize göre (veya bizde) hakkında ihtilâf edilmeyen bir durum, Hz. Âişe'den (nakledilmiştir) ki; hamile kadın, o kam gördüğü zaman, temizleninceye (yani kam kesilinceye) kadar namaz kılmaz."[529]
930. "Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Sabit b. Yezîd rivayet edip (dedi ki), bize Âsim, İkrime'den, O'nun, (Ra'd Sûresi, 8. âyette geçen) "Rahimlerin neyi eksilteceğini" (cümlesinden maksad), gebelikteki hayızdır, dediğini, "Ve neyi artıracağını" (cümlesi hakkında ise) şöyle dediğini rivayet etti:"
"O (rahimler) için, gebeliklerinde hayız oldukları her güne mukabil, dokuz aylık temizliği tamamlasınlar diye, temizlik (müddetlerine) ekleyecek bir gün vardır."[530]
931. "Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Ebû Bişr'den, (O da) Mücâhid'den, (O'nun), "Ve rahimlerin neyi eksilteceğini" (mealindeki âyet hakkında) şöyle dediğini rivayet etti:"
"(Bu), Kadın hamile iken hayız olduğunda (söz konusudur. Mücâhid, sözüne devamla) dedi ki, bu (hayız), çocuğun (rahimde kalış müddetinden) bir eksiltme olur. O, (gebelik

müddetini) dokuz aydan fazlalaştırınca, (bu), çocuğunun (rahimdeki kalış müddetinden) eksilmiş olan (miktarı) tamamlayıcı olur."[531]
932. "Bize Haccâc haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Humeyd'den, (O da) Bekr b. Abdillah el-Müzenî'den (naklen) rivayet etti ki:
O (yani Bekr);
"Karım hamile iken hayız olur" dedi. Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki:
"Ben de Süleyman b. Harb'i;
"Karım hamile iken hayız olur" derken işittim."[532]
933. "Bize Haccâc haber verip (dedi ki), bize Hammâd, Yahya b. Saîd'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki, O (yani Hz. Aişe) şöyle dedi:"
"Hamile kadın o kanı görünce (kendini) namazdan alıkoysun. Çünkü o (kan) hayızdır."[533]
934. "Bize Abdullah b. Mesleme haber verip (dedi ki), bize Mâlik rivayet etti ki, O'na, Hz. Aişe'den (naklen) bunun (yani bir önceki haberin) aynısı ulaştı."[534]
935. "Bize İsmail b. Ebân haber verip (dedi ki), bize İdris, Leys'ten, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen), O'nun, o kanı gören hamile hakkında (şöyle dediğini) rivayet etti:"
"Şayet o kan taze ise, gusül yapar ve namazını kılar. Eğer "teriyye" (yani bulanık veya sarı bir akıntı) olur ise abdest alır ve namazını kılar."[535]
936. "Bize Ebu'l-Muğire, el-Evzâ'î'den (naklen), onun (yani bir önceki haberin) aynısını haber verdi."[536]
937. "Bize Abdullah b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Abbâd -ki O, İbnu'l-Avvâm'dır-, Hişâm'dan, (O da) el-Tasan'dan (naklen) rivayet etti (ki, el-Hasan) şöyle dedi:"
"et, bundan önceki hayızlarmda "teriyye" (yani bulanık veya sarı akıntı) olması gibi bir "teriyye" olursa O, namazı bırakır. Eğer o (akıntı) sadece bir veya iki günde olursa, namazı bırakmaz."[537]
938. "Bize Abdullah b. Muhammed -ki O, İbn Ebî Şeybe'dir-

haber verdi. (O dedi ki) bize Hâl id İbnu'l-Hâris ve Abde b. Süleyman, Saîd'den, (O) Matar'dan, (O) Atâ'dan, (O da) Hz. Aişe'den (naklen):
“O'nun, o kanı gören hamile hakkında; "bu, onu hiçbir namazdan men etmez, (veya menetmesin)" dediğini rivayet etti.”[538]
939. “Bize Yezîd b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Hemmâm, Matar'dan, (O) Atâ'dan, (O da) Hz. Âişe'den (naklen), o kanı gören hamile hakkında O'nun;
"O, gusül yapar ve namazını kılar" dediğini rivayet etti.[539] Yezîd dedi ki,
"O, gusül yapmaz". Abdullah (ed-Darimi de):
"Ben, Yezîd'in görüşünü kabulleniyorum" dedi.[540]
940. “Bize Muhammedi b. İsa haber verip (dedi ki), bize Yezîd b. Zürey', Yûnus'tan, (O da) el-Hasan'dan (naklen), Onun, o kanı gören hamile hakkında şöyle dediğini rivayet etti:”
"O, müstehâza mesabesindedir. Bununla beraber o, namazı bırakmaz."[541]
941. “Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Muğire'den, (O da) İbrahim'den (naklen), Onun, o kanı gören hamile hakkında;”
"O kendinden kanı yıkar, abdest alır ve namazını kılar" dediğini rivayet etti.[542]
942. “Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Hişâm rivayet edip (dedi ki), bize Haccâc, Atâ' ve el-Hakem'den onların şöyle dediğini rivayet etti:”
“Hamile kadın, o kanı gördüğü zaman abdest alır ve namazını kılar.”[543]
943. “Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân Câmi'den -ki O, İbn Ebî Râşid'dir-, (O da) Atâ'dan (naklen), O'nun, o kanı gören hamile hakkında; "o, abdest alır ve namazını kılar" dediğini rivayet etti.[544] **944.** Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Yûnus'tan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti (ki, el-Hasan) şöyle dedi: "O, müstehâza mesabesindedir."[545]

945. “Bize Ebu'l-Velid et-Tayâlisî, Cerîr'den, (O) Muğire'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti (ki, İbrahim) şöyle dedi:”

“Gebelikte hiçbir hayız olmaz.”[546]

946. “Bize Sa'îd b. Âmir, Hişâm'dan, (O da) el-Hasan'dan (naklen):”

O'nun, o kanı gören hamile hakkında;

"O, müstehâza mesabesindedir" dediğini haber verdi.”[547]

947. “Bize Ebu'l-Velîd haber verip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Muğîre'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti (ki, İbrahim şöyle dedi):”

“Hamile kadın, o kanı gördüğü zaman, namazı bar akmaz.”[548]

948. “Bize Haccâc haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, el-Haccâc'dan, (O da) Atâ1 ve el-Hakem b. Uteybe'den (naklen) rivayet etti ki:”

“Onlar (yani Atâ' ve el-Hakem) hamile kadın ile hayızdan kesilen kadın hakkında şöyle dediler:”

“(Bu kadınlar) o kanı gördükleri zaman, gusül yapmayarak abdest alır ve namazlarım kılarlar.”[549]

949. “Bize Haccâc, Hammâd'dan, (O) Matar'dan, (O da) Atâ'dan (naklen) haber verdi (ki, Atâ'):”

"Onlar gusül yapar, namazlarını kılarlar"[550]

950. “Bize Zeyd b. Yahya ed-Dımeşkî, Muhammed b. Râşid'den, (O) Süleyman b. Musa'dan, (O) Atâ’ b. Ebî Rebâh'tan (O da) Hz. Âişe'den (naklen) haber verdi (ki, Hz. Âişe) şöyle dedi:”

“Şüphe yok ki, hamile kadın hayız olmaz. Binaenaleyh o, kanı gördüğü zaman gusül yapsın ve namazını kılsın.”[551]

Açıklama

Yukarıdaki haberlerde de görüldüğü üzere, hamilenin gördüğü kanın hayız olup olmadığı konusunda ihtilâf vardır. İçtihada ve tecrübeye bağlı olan bu meselede, bir alimin, değişik zamanlarda açıkladığı farklı görüşleri de olabilir. Hz. Âişe ve Atâ'dan, zıt hükümleri muhtevi olarak gelen haberleri,

rivayetlerde hata yapılmamışsa, bu şekilde değerlendirmek mümkündür. Bu konuda mezheblerin de farklı görüşleri vardır. Malikiler ve Şafîîler hamile kadının hayız olabileceğini söylemişlerdir. Hanefiler ve Hanbeliler ise, hamile kadının hayız olamayacağını, onun göreceği kanın hastalık kanı olduğunu belirtmişlerdir.[552]

951. "Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Muhammed İbnu'1-Fadl, el-Hasan İbnu'l-Hakem'den, (O) el-Hakem'den, (O da) İbrahim'den (naklen):"
"Onun, (kadın) çocuk emzirirken o kanı gördüğü zaman kadın hakkında şöyle dediğini rivayet etti:"
"O (kan) hayızdır. (Kadın) namazı bırakır".[553]
952. "Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Hüşeym rivayet edip (dedi ki):
"Bize Yûnus, el-Hasan'dan, O'nun; (kadına) doğum sancısı vurduğu ve çocuğun (doğumunda görülen) o kanı gördüğü zaman hamile kadın hakkında;
"Artık o (kendini) namazdan alıkoysun" dediğini rivayet etti." Abdullah (ed-Dârimi) ise;
"o, (çocuğu) doğurmadıkça namazını kılar" demiştir.[554]

Açıklama

Doğum zamanlarında görülen kan hakkında mezheblerin görüşleri şöyledir: Malikilere göre, doğumla beraber gelen kan nifâs kanıdır. Doğumdan önce gelen kan ise hayız kanıdır. Şafiîlere göre, çocukla beraber gelen ve doğum sancısından önce çıkan kan, kadın hayızlı ise hayız kanı, hayızlı değilse hastalık kanıdır. Hanefîlere göre ise, çocuğun az bir kısmının çıkmasıyla veya ondan önce gelen kan hastalık kanıdır. Kadın, "temiz" hükmündedir. Hanbeliler ise, doğumdan iki veya üç gün önce, doğum sancısı gibi bir belirti ile gelen ve doğumla gelen kan nifâs kanıdır, demişlerdir.[555]

98. Lohusanın Müddeti Ve Bunun Hakkında Söylenenler

953. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Ebû Sufyân, Ma'mer'den, (O da) Katâde'den (naklen):" "Onun; (ilk olarak çocuk doğurup da kanı kesilmeyip devam eden) lohusa kadın hakkında:
"(Onun temizlenmesi), (akrabası olan) kadınlardan bir kadının temizlenmesi gibidir"[556] (dediğini) rivayet etti."[557]
954."Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Hüşeym rivayet edip (dedi ki), bize Yûnus, el-Hasan'dan, O'nun lohusa kadın hakkında (şöyle dediğini) rivayet etti:"
"O, kırk gün (kendini) namazdan alıkor. Sonunda eğer temizlendiğini, (yani kanın kesildiğini) görürse ne âlâ! (Lohusalığı bitmiş demektir). Şayet temizlendiğini görmezse, beş-altı gün (daha kendini) namazdan alıkor. Sonunda temizlenirse ne âlâ! Aksi halde o (ilâve günlerle) ellinci gün arasında da (kendini) namazdan alıkor. Sonunda temizlenirse ne âlâ! Aksi halde o müstâhazadır."[558]
955. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Yûnus b. Ubeyd'den, (O) el-Hasan'dan, (O da) Osman b. Ebi'l-Âs'tan (naklen) rivayet etti ki:"
"O (yani Osman), lohusa (hanımıyla) kırk gün cinsî münâsebet yapmazmış. El-Hasan ise şöyle demiştir: "Lohusanın (lohusalık müddeti) kırkbeş (günden) elli güne kadardır. Bundan fazla olan (akıntıda) o, müstehâzadır."[559]
956. "Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki), bize İsmail b. Müslim, el-Hasan'dan, (O da) Osman b. Ebi'l-Âs'tan (naklen) haber verdi (ki, Osman) şöyle dedi:"
"Lohusaya (a'zamî) kırk gün müddet tayin edilmiştir. Sonunda şayet o temizlenirse (ne âlâ!) Aksi halde (lohusa), namaz kılmak için o (a'zamî günü) aşmaz."[560]
957. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Eş'as'tan, (O da) Atâ'dan (naklen) rivayet etti (ki, Atâ') şöyle dedi:"
"Lohusa kadının (önceki doğumlarında ortaya çıkan) bir âdeti varsa, (kanının kesilmemesi halinde, ona göre hareket eder). Aksi halde (yani belli bir âdeti yoksa), kırk gece (gün) oturur,

(yani lohusaya haram olan şeyleri yapmaz)."[561]

958. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, İbn Cureyc'den, (O da) Atâ'dan (naklen) rivayet etti (ki, Atâ') şöyle dedi:"

"Çocuk doğduktan sonra gelen kan (nifâs, lohusalık kanı), hayız kanı gibi)dir."[562]

959. "Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Ebû Bişr'den, (O) Yûsuf b. Mâhek'ten, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti (ki, İbn Abbâs) şöyle dedi:"

"Lohusa kırk gün veya ona yakın bekler."[563]

Açıklama

Çocuk doğurması esnasında, bundan biraz önce veya doğumdan sonra kadından gelen kana "nifâs" yani lohusalık kanı denir. Kadından bu kanın gelmesine de "lohusalık hali" denir. Lohusalık kanı gelen bir kadın ("nüfesâ'") namaz gibi bazı ibadetlerle bazı işleri yapamaz. Bu kanın gelme müddetinin asgarî ve a'zamî müddetleri hakkında farklı görüşler vardır. Bu kanın en az gelme müddeti hakkında bir sınır yoktur. Bir an da gelebilir, hiç gelmeyebilir de. Bu durumda kadın, lohusa sayılmaz. Yalnız iddet konusunda Hanefî alimleri lohusalığın asgarî müddeti için bir sınırlama getirmişlerdir. Şöyleki, iddet konusunda lohusalığın asgarî müddeti İmam-ı A'zam'a göre yirmibeş gün, İmam Ebû Yûsuf a göre onbir gün, İmam Muhammed'e göre ise bir saattir. Lohusalık kanının en uzun gelme müddetine gelince, bu Hanefî ve Hanbelilere göre kırk gün, Şafiî ve Malikilere göre ise altmış gündür. Fakat Şafiîler, lohusalık kanının a'zamî müddetinin ekseriya kırk gün olduğunu söylemişlerdir.[564]

99. Hayızlı Kadın Temizlendiğinde (Hayız Görüyorken Giydiği) Elbise İle Namaz Kılabilir (Meselesi) Hakkında

960. "Bize Ebu'l-Velîd haber verip (dedi ki), bize Ebû Hay-seme rivayet edip (dedi ki), bize Ali b. Abdila'lâ, Ebû Sehl el-Basrî'den, (O) Müsse'den, (O da) Ümmü Seleme'den (naklen)

rivayet etti (ki, Ümmü Seleme) şöyle dedi:"
"Lohusa kadın, Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- zamanında kırk gün -veya kırk gece- oturur, (lohusaya haram olan şeyleri yapmazdı). Bizden biri, yüzüne, (doğum sebebiyle çıkan) lekelerden dolayı, Yemen za'feranı (boyasını) sıvayıp sürerdi."[565]

Açıklama

Bu hadisin, konulan başlıkla, zahiren, bir alâkası görülmemektedir. Bundan sonraki haberler de, önceki bölümün haberlerinin devamı mahiyetindedir. Ümmü Seleme'nin hadisinin bu başlık altında zikredilmesinin sebebi şu olabilir: Hadiste geçen "bizden biri" (veya "birimiz - ıhdânâ) ifadesi, Hz, Peygamber'in hanımlarından birinin lohusalığının söz konusu olduğunu düşündürmektedir. Bu hadisin diğer bir rivayetinde;'[566] "Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- kadınlarından" olan lohusa bir kadından bahsedilmesi bu düşünceyi te'yîd eder. Bu ise bir müşkillik arzeder. Çünkü Hz. Peygamber'in hanımlarından sadece Hz. Hatice'nin çocuğu olmuştur. O da, Hz. Peygamber'in, Hz. Ümmü Seleme ile evlenmesinden ve hicretten önce vefat etmişti. İşte bu hadisin metnindeki bu müşkillikten dolayı, Dârimi, bu hadisin "asl"ının, Ümmü Seleme'nin, yukarıdaki başlıkla doğrudan alâkası olan diğer bir hadisi[567] olduğunu ima etmiş olabilir. Hz. Ümmü Seleme, bu hadisinde, hayız görürlerken giydikleri elbise ile hayızdan sonra, eğer elbiseye kan bulaşmışsa sadece bulaşan yeri yıkayarak, bulaşmamışsa hiçbir şey yapmayarak namaz kıldıklarını anlatır. Fakat bu rivayet, senedindeki meçhul (müphem) bir râvi sebebiyle munkatı'dır. Bundan dolayı Dârimi, onun yerine, muttasıl olan yukarıdaki rivayeti vererek, başlıkla ona işaret etmiştir, denilebilir. Hayızla alâkalı bir başlığın, nifâs bölümleri arasında zikredilmesi ise, her iki halin, hemen hemen aynı hükümlere tâbi olmasındandır. Allahu a'lem.[568]

961. "Bize Sa'îd b. Âmir, Hişâm'dan, (O) Hâlid'den, (O) Muâviye

b. Kurre'den, (O da) Âiz b. Amr'ın bir karısından (naklen) haber verdi:”
“(Ki, Aiz'in bu karısı) lohusa olmuş, sonra yirmi gece geçince gelip O'nun (yani Âziz'in) yorganının içine girmiş. Bunun üzerine O;
"Kim bu?" demiş. O da;
"Ben, falancayım. Ben, muhakkak ki temizlendim, (lohusalık kanım kesildi)" demiş. O zaman (Aiz) onu ayağıyla tepmiş ve şöyle demiş:
"Kırk gece geçinceye kadar beni, dinimde gaflete düşürme!" [569]
962. “Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Ebû Bişr'den, (O) Yûsuf b. Mâhek'ten, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti (ki, İbn Abbâs) şöyle dedi:”
"Lohusa kadın kırk gün kadar bekler."[570]
963. “Bize Amr b. Avn, kendi senediyle, Abdullah b. Abbâs'dan (naklen) onun (yani bir önceki haberin) benzerini haber verdi.”[571]
964. “Bize Musa b. Hâlid haber verip (dedi ki), bize Mu'temir, babasından (naklen) rivayet etti ki, el-Hasan, o kam gören lohusa hakkında şöyle dedi:”
"O, kırk gece bekler, sonra namazını kılar." Eş-Şa'bî ise;
"iki ay (bekler). Sonra (yani daha uzun süre akarsa) o, müstehâza mesabesindedir" demiştir.[572]
965. “Bize Mervân b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Şu'ayb rivayet edip (dedi ki), bize İbrahim b. Süleyman el-Aftus rivayet edip dedi ki, ben el-Alâ' İbnu'l-Hâris'i, Mekhûl'den, O'nun şöyle dediğini (naklederken) işittim:”
"Kadın -yani lohusa kadın-, oğlan çocuktan dolayı otuz gün, kız çocuktan dolayı ise kırk gün bekler." Mervân; "Bu, Sa'îd b. Abdilazîz'in görüşüdür" demiş; el-Evzâ'î ise;
"O ikisi (yani oğlan ve kız), birdir, (lohusalık müddetleri eşittir)" demiştir.[573]
966. “Bize Muhammed b. Abdülah er-Rekâşî haber verip (dedi ki), bize Vuheyb rivayet edip (dedi ki), bana Yûnus, el-Hasandan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:”

"(Lohusa kadının) o kanı doğum sancısı esnasında bir veya iki gün gördüğü zaman, artık bu (kan) lohusalıktandır."[574]
967. "Bize Abdullah b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Abdullah İbnu'l-Mübârek, İbn Cüreyc'den, (O da) Atâ'dan (naklen):"
"O'nun, doğum sancısı çekiyorken o kanı gören hamile hakkında;"
"O, müstehâzanın yaptığını yapar" dediğini rivayet etti.[575]

100. Kadın (Önce) Cünüb, Sonra Da Hayız Olabilir?

968. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Muğire'den, (O da) İbrahim'den (naklen), "O'nun, cünüb olan, sonra da hayız olan kadın hakkında;"
"O, gusül yapar" dediğini rivayet etti."[576]
969. "Bize Muhammed b- Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Hişâm'dan, (O da) el-Hasan'dan (naklen), onun (yani bir önceki haberin) aynısını rivayet etti."[577]
970. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, el-Alâ' İbnu'l-Müseyyeb'den, (O da) Atâ'dan (naklen) rivayet etti ki, O (yani Atâ');"
"Hayız, (cünüblükten) daha büyük (bir abdestsizlik halidir) demiştir."[578]
971. "Bize Sa'îd b. Âmir, Şu'be'den, (O) Muğire'den, (O da) İbrahim'den (naklen) haber verdi ki:"
O'na; karısıyla cinsî münâsebet yaptıktan sonra (karısı) hayız olan bir adamın (bu karısı) hakkında (sorulmuş da O);
"Onun gusül yapması bana daha iyi görünüyor" demiş.[579]
972. "Bize Haccâc haber verip (dedi ki), bize Hammâd, Haccâc'dan, (O da) Atâ' ve en-Neha'î'den (naklen) onların;
"(Cünüb iken hayız olan kadın) cünüblükten dolayı gusül yapsın" dediklerini rivayet etti.[580]
973. "Bize Haccâc, Hammâd'dan, (O) Âmir el-Ahvel'den, (O da) el-Hasan'dan (naklen) bunun, (yani bir öneki haberin) aynısını rivayet etti."[581]

974. “Bize el-Mu'alla b. Esed haber verip (dedi ki), bize Abdulvâhid b. Ziyâd rivayet edip (dedi ki), bize el-Alâ' İbnul-Müseyyeb rivayet edip dedi ki;”
(Cünüb iken hayız olan kadının durumu) Hammâd'a sorulmuş, O da, İbrahim dedi ki;
"O, gusül yapar" demişti.[582]
975. “Bize İbrahim b. Musa, Fudayl'dan, (O) Muhammed b. Sâlim'den, (O da) eş-Şa'bî'den (naklen) rivayet etti (ki, eş-Şa'bî) şöyle dedi:”
"O (cünüb iken hayız olan kadın) gusül yapar."[583]

Açıklama

Bu bölümde haberleri zikredilen alimler, cünüb iken hayız olan bir kadının, cünüblükten dolayı gusül yapması görüşünü belirtmişlerdir. Hanefî Mezhebine göre ise, böyle bir kadın, cünüblükten dolayı hemen gusül yapabileceği gibi, gusül yapmayı, hayızının bitimine de bırakabilir. Bu, onun isteğine bırakılmıştır.[584]

101. Hayız Olan Kadın Namaz Vaktinde Abdest Alır

976. “Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi kî), bize Yahya b. Eyyûb rivayet edip dedi ki, ben el-Hakem b. Uteybe'yi şöyle derken işittim:”
“Hayızlı kadının namaz vaktinde abdest alıp Allah'ı tesbih ve tekbir etmesi, (Allah'ın yüce ve noksan sıfatlardan münezzeh olduğunu söylemesi ve O'nu ululaması; "Sübhanallah" ve "Allahu Ekber" demesi), onların (yani bazı Tâbiûn alimlerinin) hoşuna giderdi.”[585]
977. “Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Süleyman et-Teymi'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:” Ebû Kılâbe'ye:
"Hayızlı kadın, her namaz vaktinde abdest alıp Allah'ı zikreder mi?" diye sormuştum da O şöyle cevap vermişti: "Bunun için hiçbir asıl, (temel, dayanak) bulamadım."[586]

978. "Bize Abdullah b. Yezîd haber verip (dedi ki), bize Sa'îd b. Ebî Eyyûb rivayet edip dedi ki, bana Hâlid b. Yezîd es-Sadefî, babasından, (O da) Ukbe b. Âmir el-Cüheni'den (naklen) rivayet etti ki:"

"O (yani Ukbe), hayızlı kadına namaz vakitlerinde abdest almasını ve (evindeki) namazgahının önüne oturup Allah'ı zikir ve tesbih etmesini emrederdi."[587]

979. "Bize Ya'la rivayet edip (dedi ki), bize Abdulmelik, Atâ'dan (naklen):"

O'nun, hayızlı kadın hakkındaki, "o, (Kur'an) okuyabilir mi?" (sorusuna) şöyle cevap verdiğini rivayet etti: "Hayır. O, sadece âyetin bir parçasını (okuyabilir). Fakat her namazda abdest alır, sonra kıbleye döner ve Allah'ı tesbih ve tekbir edebilir; (Sübhânallah ve Allahu Ekber, diyebilir), O'na yalvarıp yakarabilir."[588]

980. "Bize Muhammed b. Yezîd haber verip (dedi ki), bize Hamza rivayet edip (dedi ki), bize eş-Şeybânî -ki O, Remle ahalisinden Yahya b. Ebî Amr'dır- rivayet edip (dedi ki), bize Mekhûl rivayet edip dedi ki:"

"Hayızlı kadına, namaz vakitlerinde abdest alması ve kıbleye dönüp Allah'ı zikretmesi emredilir."[589]

102. "Hayızlı Kadın, Namazı Kaza Etmediği Halde Orucu Kaza Eder" (Meselesi) Hakkında

981. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Hammâd'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti (ki, İbrahim) şöyle dedi:"

"Hayızlı kadın ve cünüb kimse secde (âyetini) işittikleri zaman, cünüb kimse gusül yapar ve secde eder. Hayızlı kadın ise (bu secdeyi, temizlenince) kaza etmez. Çünkü o, (hayızlı iken) namaz kılmaz."[590]

982. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Muğire'den, (O da) İbrahim'den (naklen): "Onun, secde (âyetini) işiten hayızlı kadın hakkında;

"O, (temizlenince, bu secdeyi) kaza etmez" dediğini rivayet

etti.”[591]

983. “Bize Sa'îd b. Âmir ve Ca'fer b. Avn, Sa'îd'den, (O) Ebû Ma'şer'den, (O da) İbrahim'den (naklen) haber verdi (ki, İbrahim) şöyle dedi:”

“(Hayızlı iken secde âyetini işiten kadına) hiçbir şey gerekmez.”[592]

984. “Bize Ya'la haber verip (dedi ki), bize Ubeyde b. Muattib, İbrahim'den, (O) el-Esved'den, (O da) Hz. Âişe'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz Âişe) şöyle dedi:”

“Biz, Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- yanında hayız olurduk da O, bizden hiçbir kadına namazı iade (kaza) etmesini emretmezdi.”[593]

985. “Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Hammâd, Eyyûb'dan, (O) Ebû Kılâbe’den, (O da) Muâze'den (naklen) rivayet etti ki, bir kadın Hz. Aişe'ye;

"Bizden biri, hayız günlerinin namazını kaza eder mi?" diye sormuştu da O şöyle demişti:

"Harûriyye misin sen? Muhakkak ki, bizden biri Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- zamanında hayız olurdu da, (ona, namazı) kaza etmesi emredilmezdi."[594]

Açıklama

Kadının hayız halinde namaz kılması, oruç tutması haramdır. Yüce Allah'ın mânevi huzuruna çıkmak için maddî ve manevî temizlik şarttır. Hayız halinde kan kaybeden ve huzursuzluk içinde olan kadının oruç tutmasının zor olacağı da, oruç yasağının bir hikmeti olmalıdır. Kadın bu halinde kılamadığı namazlarını, sonradan temizlenince de kaza etmez. Çünkü namazın kazası, onun günde beş defa tekerrür etmesi, kadınların da ekseriya her ay hayız olmaları sebebiyle, kadını zorluğa, meşakkate sevkeder. Belki bu, onu, zamanla ibâdetten de soğutur. Halbuki Allah, dinde hiçbir güçlük yüklememiştir. O, kolaylığı ister, zorluğu istemez. Hayız halinde tutulamayan oruçlar ise, sonradan kaza edilirler. Çünkü oruç, senede bir ay tutulmaktadır. Bundan dolayı, onun kaza edilmesi zor olmaz.

Namaz kilamayan, oruç tutamayan, Kur'an okuyamayan hayızlı kadın, bu halinde Allah'ı zikir ve tesbih edebilir, O'na tazarru ve niyazda bulunabilir. Bunda hiçbir mahzur yoktur. Bilâkis hayızlı kadının, her namaz vaktinde abdest alıp, namazın kılınacağı kadar bir zaman zikir ve tesbihte bulunması müstehabdır. O, böylece hem ibadetten uzaklaşmamış olur, hem de, hayız halinin menfi havasından kurtulup huzur bulur.
Kadının, hayızlı iken kılamadığı namazları kaza etmeyeceği, Sünnet'le sabittir. Bütün müslümanlar da bu Sünnet hükmünde ittifak etmişlerdir. Sadece bir grup Harici, bu namazların kaza edilmelerinin vâcib olduğunu söylemiştir. Haricîler, Kur'an'a ilâve hüküm getiren hadisleri kabul etmeme görüşündedirler. Onlar, Sünnet'le sabit olan hayızhnm namazı kaza etmeyeceği hükmünü, herhalde bu görüşlerinden hareketle benimsememişlerdir. Hz. Aişe; "Harûriyye misin sen?" demekle Haricîlerin bu görüşüne işaret etmek istemiştir. Haricîlere "Harûrîler" de denmiştir. Bu isim onlara, ilk olarak, Küfe'ye iki mil mesafedeki Harûra köyünde toplanıp gruplaştıkları için verilmişti.
Yukarıdaki hadiste Hz. Âişe'ye soru soran kadın, hadisin Müslim'deki bir rivayetinden anlaşıldığına göre, hadisi rivayet eden Muâze'dir.[595]

986. "Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Hanıma d, Yezîd er-Rişk'ten, (O da) Muâze'den (naklen) rivayet etti."[596]
Ebu'n-Nu'mân dedi ki:
"Sanki Hammâd, Eyyûb'un (bir önceki) rivayetini ayırmış, (yani onu ayrı bir hadis kabul etmiş) de sonra bu (rivayeti) getirmiş."[597]
987. "Bize Amr b. Avn, Hâlid b. Abdillah'tan, (O) Ata' İbnu's-Sâib'den, (O da) Amir'den (naklen) haber verdi (ki, Amir) şöyle dedi:"
"Hayızlı kadın (secde âyetini) işittiğinde secde etmez (etmesin)."[598]
988. "Bize Amr b. Avn, Hâlid b. Abdillah'tan, (O) Hâlid el-Hazzâ'dan, (O da) Ebû Kılâbe'den (naklen) haber verdi (ki, Ebû

Kılâbe) şöyle dedi:"
"Hayızlı kadın, secde (âyetini) işittiği zaman secde etmez, (etmesin)."[599]
989. "Bize Amr b. Avn, Hâlid'den, (O) el-Hasan b. Ubeydillah'tan, (O da) İbrahim'den (naklen) haber verdi ki, O (yani İbrahim), hayızlı kadının, secde (âyetini) işittiği zaman secde etmesini kerîh görürdü."[600]

Açıklama

Kur'an'ın bazı âyetlerin[601] okumak veya işitmekten dolayı secde yapılır ki, buna "tilâvet secdesi" adı verilir. Bu secdenin şartları, sebepleri ve nasıl yapılacağı konularında mezheblerin farklı görüşleri vardır. Tilâvet secdesi, Hanefi Mezhebine göre vacip, diğer üç mezhebe göre ise Sünnet'tir. Bu secdenin şartlarından biri "tahâref'tir.
Bu sebeple hayızlı kadın tilâvet secdesi yapamaz. O, hayızlı iken yapamadığı tilâvet secdesini, sonra da kaza etmez.[602]

990. "Bize Ya'lâ, Muhammed b. Avn'dan, (O da) Ebû Gâlib Aclân'dan (naklen) haber verdi (ki, Ebû Gâlib) şöyle dedi:"
"İbn Abbâs'a, lohusa ve hayızlı kadını, temizlendikleri zaman namazları kaza ederler mi, diye sordum." O da şu cevabı verdi:
"İşte şunlar Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- hanımları. Şayet bunu yapsalardı, biz de kadınlarımıza bunu emrederdik"[603].
991. "Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Hâlid, Leys'ten, (O) Abdurrahman İbnu'l-Kâsım'dan, (O da) babasından (naklen) haber verdi (ki, Abdurrahman'in babası) şöyle dedi:"
"Bir kadın Hz. Aişe'ye gelmiş ve:
"Hayızda kılamadığım namazlarımı), temizlik (halinde) kaza edecek miyim?" demişti de Hz. Aişe şöyle karşılık vermişti:
"Harûriyye misin sen? Biz Rasûlulîah'la -sallallahu aleyhi ve sellem- beraberdik. Bizden biri hayız olur, temizlenirdi de, O,

bize (namazları) kaza etmeyi emretmezdi."[604]
992. **"**Bize İshak b. İsa haber verip (dedi ki), bize Şerîk, Kesîr b.İsma'il'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:" Fâtıma'ya -yani bint Ali'ye-;
"Hayız günlerindeki (kılamadığın) namazları kaza eder misin?" demiştim. O da,
"Hayır" demişti.[605]
993. "Bize Sa'îd İbnu'r-Rebî' haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Yezîd er-Rişk'ten, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Muâze'yi, Hz. Âişe'den (şöyle rivayet ederken) işittim:"
"Bir kadın ona (yani Hz. Âişe'ye);
"Hayızlı kadın, (hayız halinde kılamadığı) namazları kaza eder mi?" diye sormuş, O da şöyle cevap vermişti: "Harûriyye misin sen? Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- kadınları hayız olmuşlardı da O, onlara (namazları) kaza etmelerini emretmiş miydi?"[606] Abdullah (ed-Dârimi) dedi ki:
Bunun mânâsı, "onlar (namazları) kaza etmezler" demektir. [607]

103. Hayızlı Kadın Kur'an'ı Okuyamadığı Halde Allah'ı Zikredebilir

994. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Muğire'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti (ki, ibrahim) şöyle dedi:"
"Hayızlı kadın ve cünüb kimse, Allah'ı zikredebilir ve besmele çekebilir."[608]
995. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân rivayet edip dedi ki, bana İbrahim ve Sa'îd b. Cübeyr'den, onların şöyle dedikleri (haberi) ulaştı:"
"Cünüb kimse ve hayızlı kadın tam bir âyet okuyamaz. Onlar (âyetin) bir tarafını okuyabilirler."[609]
996. "Bize Muhammed b. Yezîd el-Bezzâr haber verip (dedi ki), bize Şerîk, Firâs'tan, (O da) Âmir'den (naklen), "O'nun, "cünüb kimse ve hayızlı kadın, Kur'an'ı okuyamazlar" (dediğini) rivayet

etti."[610]

997. "Bize Ebu'l-Velîd haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bize el-Hakem, İbrahim'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"

"Hz. Ömer, cünüb kimsenin (Kur'an) okumasını kerih görürmüş -veya menedermiş-. Şu'be dedi ki, kitabımda "ve hayızlı kadının (Kur'an okumasını kerih görürmüş)" (ilâvesini) buldum. (Yani bu ilâve ezberimde yoktur)."[611]

998. "Bize Yezîd b. Harun, Hişâm ed-Destüvâ'î'den, (O) Hammâd'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) haber verdi (ki, İbrahim) şöyle dedi:"

"Dört kimse var ki, onlar Kur'an'ı okuyamazlar: Helada (olan kimse), hamamda (olan kimse), cünüb kimse ve hayızlı kadın. Cünüb kimse ve hayızlı kadının sadece bir âyet ve onun gibisini (okuması caizdir)."[612]

999. "Bize Abdullah b. Sa'îd haber verip (dedi ki), bize Ebu Hâlid el-Ahmer, Haccâc'dan, (O da) Atâ'dan, Hammâd ise İbrahim ve Sa'îd b. Cübeyr'den (naklen) rivayet ettiler (ki Atâ', İbrahim ve Sa'îd) şöyle dediler:" "Hayızlı kadın ve cünüb kimse bir âyeti, sonunu tamamlamayarak (okumaya) başlayabilirler."[613]

1000. "Bize Haccâc, Hammâd b. Selem'den, (O) Âsim el-Ahvel'den, (O da) Ebu'l-Âliye'den (naklen) haber verdi (ki, Ebu'l-Âliye), hayızlı kadın hakkında;"

"O, Kur'an'ı okuyamaz" dedi.[614]

1001. "Bize Ubeydullah b. Musa ve Ebu Nu'aym haber verdi. (Onlar dediler ki), bize es-Sâib b. Ömer, İbn Ebî Muleyke'den (naklen) haber verdi ki, Hz. Âişe hayızlı iken Esmâ'ya rukye yapardı."[615]

Açıklama

"Rukye"; okuyarak, okuyup üfleyerek tedavi etmek demektir. İçinde sihir ve şirk unsurları, kötülük ve Şeytanlıklar bulunmayan, aksine bunlardan korunmak ve kurtulmak, bir

hastalıktan şifa bulmak için, samimiyetle ve inançla Allah'tan yardım ve şifa dileme kabilinden olan bir rukye yapmak ve yaptırmak caizdir, buna müsaade edilmiştir. Bununla beraber, böyle bir rukyeyi insanın bizzat kendisinin yapması, araya başkasını sokmadan, Allah'tan kendisinin yardım ve şifa talebinde bulunması daha iyidir. Rukye, bir manevî (ruhî) tedâvî usûlüdür. Ruhî hastalıklarla ruhî ve maddî kökenli hastalıkların tedavisinde böyle bir usûl kullanmak meşrû'dur. Fakat bütün tedavilerde olduğu gibi, bu tedâvî usûlünde de, şifâ, usûl ve vasıtadan değil, sadece Allah'tan beklenmelidir. Rukye ile tedavide, bir âyet veya me'sûr bir dua, te'siri Allah'tan beklenerek, ihlâsla ve inançla okunur. Gerek Kur'an-ı Kerim'de, gerekse hadis-i şeriflerde birçok dua öğretilmektedir. Bir de, sihir mânâsı ve şirk ihtimali bulunan, ne oldukları belirsiz, Şeytani rukyeler vardır ki, dinimizde bunlar kesinlikle yasaklanmıştır.[616]
Yukarıdaki haberde Hz. Âişe'nin rukyede ne okuduğu açıklanmamıştır. O, ya dua niyetiyle bir âyet veya Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- öğrenmiş olduğu bir dua okumuş olmalıdır. Bu da, hayızlı bir kadının bunları okumasının caiz olduğunu gösterir.[617]

1002. "Bize Müslim haber verip (dedi ki), bize Hişâm rivayet edip (dedi ki), bize Katâde rivayet edip dedi ki; "Cünüb kimse, Allah'ın adını zikredebilir."[618]
1003. "Bize Sehl b. Hammâd haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Seyyâr'dan, (O da) Ebû Vâ'il'den (naklen) rivayet etti (ki, Ebû Vâ'il) şöyle dedi:"
"Denilirdi ki, ne cünüb kimse, ne de hayızlı kadın (Kur'an) okuyamaz. (Kur'an), hamamda da okunmaz. İki durum var ki, kul, o (durumlarda) Allah'ın (adını) anmaz: Helada ve cinsî münâsebette. Şu kadar var ki, adam hanımıyla cinsî münâsebet yapmaya geldiği zaman, başladığında, Allah'ın adını zikreder, (besmele çeker)."[619]
1004. "Bize Yala haber verip (dedi ki), bize Abdulmelik, Atâ'dan (naklen), O'nun, hayızlı kadın (Kur'an) okuyabilir mi,

meselesinde;
"Hayır. O, sadece âyetin bir parçasını (okuyabilir)" dediğini rivayet etti."[620]
1005. "Bize Abdullah b. Sa'îd haber verip (dedi ki), bize Ebû Usâme, el-Cureyrî'den, (O) Ebû Attâf tan, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti (ki, Ebû Hureyre) şöyle dedi:"
"Dört (cümle var ki, onları söylemek) ne cünüb kimseye, ne de hayızlı kadına haram olmaz: Sübhanallah, Elhamdü lillah, Lâ ilahe illallah ve Allahu Ekber."[621]

Açıklama

Yüce Allah'ın mübarek kelâmı olan Kur'an-ı Kerim'e saygı göstermek gerekir. Bunun bir belirtisi olarak abdestsiz iken Kur'an'a dokunmak caiz değildir. Bununla beraber, abdestsizlik hali sık tekerrür ettiği için, kolaylık olsun ve Kur'an'dan uzaklaşılmasın diye, abdestsiz olanın, Kur'an'ı, ona dokunmadan, yüzünden veya ezbere okuması caiz görülmüştür. Hayız ve cünüblük ise, hem daha büyük abdestsizlik halleri oldukları, hem de daha az tekerrür ettikleri için, bu hallerde Kur'an okumak haramdır. Cünüb kimse ile hayızlı kadın, sadece bazı durumlarda Kur'an okuyabilirler. Şöyle ki; Hanefi Mezhebine göre söz konusu kimseler sadece, mühim bir işe başlarken, Kur'an'dan bir âyet olan besmeleyi çekebilir, Kur'an'm diğer âyetlerini ise yalnız dua ve övgü maksadıyla okuyabilirler. Şafiî Mezhebine göre de bu hallerde, tilâvet maksadıyla değil, sadece zikir maksadıyla Kur'an okunabilir. Mâlikî Mezhebine göre ise mezkûr hallerde, sadece düşman vb. bir şeyden korunmak maksadıyla veya Şer'î bir hükme delil getirmek için Kur'an okunabilir. Hanbelilere göre ise mezkur hallerde kısa bir âyetten daha az miktarda Kur'an okumak caiz, bundan fazlasını okumak haramdır. Fakat cünüb ve hayızlı, Kur'an âyetlerinin aynı veya benzeri olan zikir ve dua cümleleri okuyabilir.[622]

104. Hayızlı Kadın Secde (Âyetini) İşitir de Secde Yapmaz

1006. "Bize Ahmed b. Humeyd haber verip (dedi ki), bize Abdurrahîm b. Süleyman rivayet edip (dedi ki), bize el-Hasan b. Ubeydillah, Müslim b. Subeyh'ten, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti ki:
"O'na (yani İbn Abbâs'a), secde (âyetini) işiten hayızlı kadının (durumu) sorulmuş, O da;
"O, secde yapaz. Çünkü o (yani secde), bir namazdır" cevabını vermişti.[623]
1007. "Bize Ahmed b. Humeyd haber verip (dedi ki), bize Hafs b. Gıyâs, el-Hasan b. Ubeydillah'tan, (O da) İbrahim ve Ebu'd-Duha'dan (naklen) rivayet etti (ki, İbrahim ve Ebu'd-Duha) şöyle dediler:"
"(Hayızlı kadın, secde âyetini işittiği zaman) secde yapmaz."[624]
1008. "Bize Ahmed b. Humeyd haber verip (dedi ki), bize İbn Numeyr, Haccâc'dan, (O) Hammâd'dan, (O da) İbrahim ve Sa'îd b. Cübeyr'den (naklen) rivayet etti (ki, ibrahim ve Sa'îd) şöyle dediler:"
"Ona (yani secde âyetini işiten hayızlı kadına) bu (yani tilâvet secdesi) gerekmez. Namaz bu (secdeden) daha büyüktür. (Şu halde hayızlı kadın namaz kılmaz)."[625]
1009. "Bize Ahmed b. Humeyd haber verip (dedi ki), bize İbnu'l-Mübârek, İbn Cureyc'den, (O da) Atâ'dan (naklen) rivayet etti (ki, Ata') şöyle dedi:"
"(Hayızlı kadın) bundan (yani tilâvet secdesinden) daha hayırlı olandan, yani farz namazdan men edilmiştir!"[626]
1010. "Bize Ahmed b. Humeyd haber verip (dedi ki), bize Ğunder, Eş'as'tan (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti (ki, el-Hasan) şöyle dedi:"
"(Hayızlı kadın, secde âyetini işittiği zaman) secde yapmaz."[627]
1011. "Bize Ahmed haber verip (dedi ki), bize İbnu'l-Mübârek, Yûnus'tan, (O da) ez-Zühri'den (naklen):"
"Onun temizlendiğini (yani hayız kanının kesildiğini) görüp de sonra secde âyetini işiten kadın hakkında;

"O, gusül yapmadıkça secde yapmaz, (yapmasın)" dediğini rivayet etti."[628]

1012. "Bize Ebû Zeyd Sa'îd İbnu'r-Rebî' haber verip (dedi ki), bize Şu'be, el-Hakem'den rivayet etti ki, O şöyle demiş:"

"Ben Zerr'i, Vâ'il b. Muhâne'den, (O) Abdullah'tan, (O da) Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen, şöyle derken) işittim:" (Hz. Peygamber) kadınlara:

"Tasaddukta bulununuz. Çünkü siz, Cehennem ehlinin en çoğunu (teşkil ediyorsunuz)" buyurmuş. Bunun üzerine, ileri gelen kadınlardan olmayan bir kadın;

"Niçin veya

"Neden", yahut

"Peki neden?" demiş. (O zaman Hz. Peygamber) şöyle buyurmuş:

"Çünkü sizler çok lanet edersiniz, kocaya da nankörlük edersiniz. "[629]

(El-Hakem) dedi ki, Abdullah da şöyle demiş:

"Dini ve aklı noksan olanlardan kadınlar kadar, işlerinde söz sahibi erkeklere galebe-edici hiçkimse yoktur." Bunun üzerine bir adam Abdullah'a;

"Onların akıl noksanlığı nedir?", demiş. O da şöyle cevap vermiş:

"İki kadının şahidliği bir erkeğin şahitliğine mukabil kılındı." (El-Hakem) demiş ki, (Abdullah'a),

"Onların din noksanlığı nedir?" diye de sorulmuş, O da şöyle cevap vermiş:

"Onlar (hayız ve nifâs hallerinde) Allah için hiçbir namaz kılmaksızm şu kadar gün ve gece beklerler."[630]

Açıklama

Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem-, Cehennem ehlinin çoğunun kadınlar olduğunu İsrâ gecesinde müşahede ettiği, bu sebeple bu haberin, Cehennemin o zamanki durumuyla alâkalı olduğu söylenmiştir. Fakat dünya şartları dışındaki bir vakıa için, dünyevî zaman sınırlaması yapmak

makûl değildir. Bundan dolayı bu haber, bütün zamanlar için geçerli olmalıdır. Her halükârda hadiste Cehennem ehli olan kadınların orada ebedî kalacaklarına dair bir açıklama yoktur. Binaenaleyh onların orada, yapmış oldukları bazı günâhlardan Cehennem ateşiyle temizlenmek için geçici olarak bulundukları söylenebilir. Nitekim Hz. Peygamber'in, sebep olarak ifade buyurduğu hususlar, ebedi azabı gerektiren günâhlar değildir. Bu hadiste geçen Cehennemden, sadece "nankörler"in gireceği bir Cehennem de kastedilmiş olabilir. Kadınları bu hale, büyük oranda, onların mizaçları, ruh halleri sürüklemektedir. Onların esas mizacı heyecanlılık ve duygusallıktır. Onlar, genel olarak duygularıyla hareket ederler ve kolay etkilenirler. Tabiî olan bu hususiyet onları bazan kötü akıbetlere duçar edebilmektedir ki, hadiste buna dikkat çekilmektedir. Bu hususiyet iyilik ve güzellik kaynağı da olabilmektedir. Kadınlar bu hususiyetleriyledir ki, kocalarına eş, çocuklarına anne olabilmekte ve toplumda kendilerine has yerlerini alabilmektedirler. Denilebilir ki, bir cemiyetin iyi veya kötülüğü en çok kadınlarda tezahür eder. Bu şöyle de ifade edilebilir: Toplumun iyi veya kötü olmasında kadının, inkâr edilemez büyük rolü vardır. Kolay müteessir olan kadın, kötülüklerden de kolayca etkilenerek cahili toplumu inşa ettiği gibi, iyilikten de aynı şekilde etkilenmek suretiyle İslâmi toplumu da inşa eder. Tarih, bizim için bilhassa İslâm tarihi bunun canlı örnekleriyle doludur. İslâm tarihinde ilk şehid bir kadındır: Ammâr b. Yâsir'in annesi Sümeyye. Son asırlarda da, kadın ifsad edilmeden toplumun ifsad edilemeyeceği anlaşılmış ve yabancılaştırma sürecinde kadına özel bir ağırlık verilmiştir.
Şahidlikte bir erkek yerine iki kadının şahidliğinin kabul edilmesi de kadının mizacı ve İslâm toplumundaki fonksiyonuyla alâkalıdır. Din noksanlığı ise, hayız ve lohusalık hallerinde bazı ibadetleri yapamaması manasınadır ki, bu da tabiî bir durumdur, bir kınama söz-konusu değildir. Zaten hadisten, akıl ve din noksanlığının sadece kadınlara mahsus olmadığı da anlaşılmaktadır.[631]

105. Hayızlı Kadın Temizlendiği Zaman (Hayızlı İken Giymiş Olduğu) Elbisesinde Namaz Kılabilir

1013. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize el-Evzâ'î, Abdurrahman İbnu'l-Kâsım'dan, (O) babasından, (O da) Hz. Âişe'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Âişe) şöyle dedi:"
"Kadın hayızdan temizlendiği, (hayız kanı kesildiği) zaman, cildine yakın olan elbisesini iyice araştırsın ve ona İsabet eden (hayız kanı) pisliğini yıkasın. Bundan sonra o, o (elbise ile) namaz kılabilir."[632]
1014. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, İbn Ebî Necih'ten, (O) Atâ'dan, (O da) Hz. Âişe'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Âişe) şöyle dedi:"
"Birimizin, içinde hayız olduğu, içinde cünüb olduğu gömleği olurdu. Sonra o (gömlekte) hayız kanı damlası görürdü de onu tükürüğü ile ovup (temizlerdi)."[633]

Açıklama

Bu hadis, necasetin, sudan başka bir şeyle de giderilebileceğine delâlet etmektedir. Ebû Hanife ve O'nun görüşünü benimseyen alimler, bu hadise dayanarak hakiki necasetin, tükürük ve sirke gibi her türlü temiz ve pisliği giderici sıvı ile temizlenebileceğini söylemişlerdir. Diğer alimler ise, necasetin ancak su ile giderilebileceğini, bu hadiste ise, dinde bağışlanmış olan az miktardaki bir kanın söz-konusu olduğunu beyân etmişlerdir. [634]

1015. "Bize Sehl b. Hammâd haber verip (dedi ki), bize Ebû Bekr el-Hüzelî, el-Hasan'dan, (O) annesinden, (O da) Hz. Ümmü Seleme'den (naklen) rivayet etti ki, (O şöyle dedi):"
"Birinizden o (hayız) kanı damlaları geçip gider. O halde birinize bu (kan) bulaştığı zaman onu tükürüğü ile ovup (temizlesin)."[635]
1016. "Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Sabit b. Yezîd rivayet edip (dedi ki), bize Âsim, Muâze el-Adeviyye'den, (O da) Hz. Âişe'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Aişe) şöyle dedi:"

“Kadın o kanı yıkayıp da (kan lekesi) gitmediği zaman, onu Yemen za'ferânı veya za'ferân sarısı ile başkalaştırsın.”[636]
1017. “Bize Sa'îd İbnu'r-Rebî' haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Yezîd er-Rişk'ten rivayet etti ki, O şöyle demiş: Ben Muâze el-Adeviyye'yi, Hz. Âişe'den (şöyle naklederken) işittim:”
“Bir kadın O'na (yani Hz. Âişe'ye) şöyle demiş:
"O kan elbisede oluyor. Ben de onu yıkıyorum, ama gitmiyor. Onu keseyim mi?" (Hz. Aişe) şöyle cevap vermiş: "Su, temiz ve temizleyicidir!"[637]
1018. “Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Sa'îd el-Kattân rivayet edip (dedi ki), bana Câbir b. Subh rivayet edip dedi ki, ben Hılâs b. Amr'ın şöyle dediğini işittim: Ben Hz. Aişe'yi şöyle derken işittim:”
“Rasûlullah Ebu'l-Kâsım -sallallahu aleyhi ve sellem-, ben hayızlı, adetli olduğum halde benimle beraber tek bir örtü içinde olurdu, (yatardı). Şayet O'na benden birşey bulaşır idiyse, (hayız kanı bulaşmayan) başka (yerlere) geçmeksizin (sadece) bulaşan yeri yıkar ve bu (elbisesi) ile namaz kılardı. Sonra (tekrar yatağa) döner ve kendisine benden bir şey bulaşır idiyse, bunun aynısını yani (kan bulaşmayan) başka (yerlere) geçmeksizin (sadece kan bulaşan) yeri yıkar ve bu (elbisesi) ile namaz kılardı.”[638]
1019. “Bize Yezîd b. Hârûn, Hişâm ed-DestüvâTden, (O) Hammâd'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) haber verdi (ki, İbrahim), kadının hayızlı iken giydiği elbiseler hakkında (şöyle dedi):”
“Eğer o (elbiseye) bir kan bulaşırsa onu yıkar. Aksi halde ona bir yıkama gerekmez. Şayet o (elbise) içinde terlerse, bu durumda ona, o (elbiseye su) serpmesi yeter.”[639]
1020. “Bize Ubeydullah b. Musa, Osman'dan, (O da) Mücâhid'den (naklen) haber verdi (ki, Mücâhid) şöyle dedi:”
“Hayızlı kadın, içinde hayız olmuş olduğu elbiseleriyle namaz kılabilir. Ancak onlardan bir şeye bir kan bulaşırsa, kanın (bulaştığı) yeri yıkar.”[640]
1021. “Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Sufyân b. Uyeyne, Hişâm b. Urve'den, (O) Fâtıma bintu'l-Munzir'den, (O

da) Esma' bint Ebî Bekr'den (naklen) rivayet etti (ki, Esma') şöyle dedi:"

"Rasûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- elbiseye bulaşan hayız kanını sormuştum, şöyle buyurmuştu:"

"O (kan bulaşığını) ovarak yok et, sonra üzerine su serpip (yıka)."[641]

1022. "Bize Muâz b. Hâni1, İbrahim b. Tahmân'dan, (O) Muğire'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti (ki, İbrahim) şöyle dedi:"

"Hayızlı kadın, elbisesini, onda kan (bulaşığı) olmadığı zaman yıkamaz."[642]

1023. "Bize Muhammed b. Abdillah er-Rekâşî haber verip (dedi ki), bize Yezîd -ki O, ibn Zurey'tir- rivayet etti. (O dedi ki), bize Muhammed -ki O, İbn İshâk'tır- rivayet edip (dedi ki), bana Fâtıma bintul-Munzir, Esma' bint Ebî Bekr'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"

"Bir kadını, Rasûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem-", hayzından temizlendiğinde elbisesini nasıl yapıp (temizleyeceğini) sorarken işitmiştim. (Hz. Peygamber, ona) şöyle buyurmuştu:

"Onda bir kan görürsen onu kazı, sonra onu su ile ovup (yıka), sonra o (elbisenin) diğer taraflarına (su) serp ve onunla namazını kıl. "[643]

1024. "Bize Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm haber verip (dedi ki), bize Abdurrahman b. Mehdi, Sufyân'dan, (O) Sabit el-Hazzâ'dan, (O) Ümmü Kays bint Mihsan'ın âzâdlısı Adiyy b. Dinar'dan, (O da) Ümmü Kays'tan (naklen) rivayet etti (ki, Ümmü Kays) şöyle dedi:"

"Rasûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem-elbisede olan hayız kanını sormuştum," şöyle buyurmuştu:

"Onu su ve sidr ağacı (yaprağı) ile yıka, bir odun (parçası) ile kazı."[644]

1025. "Bize Sa'îd İbnu'r-Rebî1, Ali İbnu'l-Mübârek'den, O'nun şöyle dediğini haber verdi: Ben Kerîme'nin şöyle dediğini işittim: Ben Hz. Aişe'nin, bir kadın kendisine soru sorup da;

"Elbisesine hayız kanından bulaşan kadın (ne yapar?)" dediğinde

şöyle cevap verdiğini işitmiştim:
"Onu su ile yıkasın!" (Soran kadın);
"Biz de onu yıkıyoruz ama izi kalıyor!" demişti. (Hz. Âişe de) şöyle cevap vermişti: Şüphe yok ki su, temiz ve temizleyicidir. [645]

1026. “Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki), bize İbn Cureyc, Atâ'dan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:”
“Hz. Âişe, hayız kanından bir şeyi elbisesinde görürdü de onu taşla veya bir odun parçası ile yahut boynuzla (kemik parçası ile) kazır, sonra onu ıslatıp (yıkardı).”[646]

106. Cünüb Kimsenin Ve Hayızlı Kadının Teri Hakkında

1027. "Bize Ebû Nuaym, Abdulvehhâb es-Sekafî'den, (O da) Abdullah b. Osman b. Hüseyin'den (naklen) haber verdi (ki, Abdullah) şöyle dedi:"
"Sa'îd b. Cübeyr'e, elbise içinde terleyip sonra da (terini) o (elbise) ile silen cünüb kimseyi sormuştum," O da, "Bunda bir mahzur yok" demişti.[647]
1028. "Bize Haccâc b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Abdullah b. Osman b. Hüseyin'den, (O da) Sa'îd b. Cübeyr'den (naklen) rivayet etti ki, O (yani Sa'îd), cünüb kimsenin elbise içinde terlemesinde bir mahzur görmezdi."[648]
1029. "Bize Haccâc haber verip (dedi ki), bize Hammâd, Atâ' İbnu's-Sâ'ib'den, (O da) eş-Şa'bî'den (naklen) rivayet etti ki:"
"O (yani eş-Şa'bî), onda (yani cünübün elbisesine terlemesinde) bir mahzur görmezdi."[649]
1030. "Bize Haccâc haber verip (dedi ki), bize Hammâd, Humeyd'den, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti (ki, el-Hasan) şöyle dedi:"
"Hz. Peygamberin -sallallahu aleyhi ve sellem-bütün Ashabı iki elbise bulamıyorlardı." Sonra o (sözünün devamında) şöyle dedi:
"Gusül yaptığın zaman onu (yani elbiseyi) giymez misin? İşte bu (gusül yapma), şu (tere) mukabildir."[650]
1031. "Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Sufyân b. Uyeyne, Yahya b. Sa'îd'den, (O da) el-Kâsım b. Muhammed'den (naklen) rivayet etti ki:"
"Hz. Âişe'ye, kadınla cinsî münâsebet yapan, sonra da elbise giyip içinde terleyen adamın (durumu) sorulmuştu da O bunda bir mahzur görmemişti."[651]
1032. "Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Süleynı, İbn Cureyc'den, (O da) Atâ'dan (naklen) rivayet etti (ki, Atâ') şöyle dedi:"
"Cünüb kimsenin ve hayızlı kadının, içinde namaz kılınacak

elbisede terlemelerinde bir mahzur yoktur."[652]
1033. "Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Ebu'l- Ahvas, Ebû Hamza'dan, (O da) İbrahim'den (naklen), "Onun, elbisesi içinde terleyen cünüb hakkında;
"(Bu) ona zarar vermez. Ona (yani elbisesine) su da serpmez!" dediğini haber verdi."[653]
1034. "Bize Yezîd b. Hârûn, Hişâm'dan, (O) Hammâd'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) haber verdi (ki, İbrahim) hayızlı kadın hakkında (şöyle dedi):"
"O, elbiseleri içinde terlediği zaman, bu durumda ona, (elbisesine) su serpmesi yeter."[654]
1035. "Bize Abdullah b. Mesleme haber verip (dedi ki), bize Mâlik, Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki:"
"O (yani İbn Ömer), cünüb iken elbise içinde terler, sonra onunla namaz kılardı."[655]
1036. "Bize Yahya b. Yahya haber verip (dedi ki), bize Hüşeym, Hişâm'dan -ki O, ibn Hassân'dır-, (O) İkrime'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti ki:
"O (yani İbn Abbâs), hayızlı kadının ve cünüb kimsenin terinde bir mahzur görmezdi."[656]

107. Hayızlı Kadından Faydalanmak

1037. "Bize Hâlid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Mâlik b. Enes, Zeyd b. Eslem'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti;"
"Bir adam, Rasûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- sorup demiş ki;
"Hayızlı iken karımdan bana ne helâl olur?" (Bunun üzerine Hz. Peygamber) şöyle buyurmuş:
"(Belinin) üzerine peştemalini bağlasın. Ondan sonra sen, üst tarafında istediğini yap."[657]

Açıklama

Kocanın hayızlı hanımıyla cinsî münâsebeti haramdır. Cinsî

münâsebet dışındaki her türlü zevklenme ve istifade ("mübaşeret") [658] ise kadının bedeninin göbek ile dizkapağı arası dışındaki yerlerinde, diğer bir ifade ile göbeği ile dizkapağı arası bir bezle örtülmek suretiyle diğer yerlerinde helâldir. Kadının hayızlı halinde dizkapağı ile göbeği arasından zevklenme (faydalanma, "mübaşeret") ise Ebû Hanife ile- Malik'e ve Şafiî'lerin sahih görüşüne göre haramdır. Ahmed ve Hanefi alimlerden Muhammed'e göre ise, tenzihen mekruh olmakla beraber caizdir.[659]

1038. "Bize Hâlid haber verip (dedi ki), bize Mâlik, Nâfi'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Abdullah b. Ömer, Hz. Aişe'ye; "adam, hayızlı iken karısından faydalanabilir mi?" diye sorması için birini göndermişti de, O şöyle cevap vermişti:
"Alt tarafına peştemalini bağlasın. Bundan sonra o, ondan faydalanabilir."[660]
1039. "Bize Muhammed b. îsa rivayet edip (dedi ki), bize İbn Ebî Zâ'ide, el-Atâ' İbnu'l-Müseyyeb'den, (O) Hammâd'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti (ki, İbrahim) şöyle dedi:"
"Kocası, hayızlı kadının (vücûdunun) yumuşak yerlerine ve uylukları arasına gelebilir, (onun bu yerlerinden faydalanabilir). Sonra (koca) muvaffak kılınır, (yani meni gelirse) (kadın) üzerine bulaşan şeyleri yıkar, (koca ise) gusül yapar.[661]
1040. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Ubeydullah b. Adiyy rivayet edip dedi ki, ben Abdulkerim'e, hayızlı kadını sormuştum, O da şöyle cevap vermişti:" İbrahim dedi ki:
Ümmü İmrân kesinlikle bilmiştir ki, ben onun sağrısına (buduna) dürterim. "O hayızlı iken (dürterim)" demek istiyor."[662]

Açıklama

Ümmü İmrân, İbrahim'in hanımı veya cariyesi olmalıdır. Abdulkerim, İbrahim'in bu sözünü nakletmekle, bir kocanın

hayızlı hanımından istifade edebileceğini anlatmak istemiştir. [663]

1041. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Mâlik b. Miğvel rivayet edip dedi ki:
"Bir adam Atâ'ya hayızlı kadından (faydalanmayı) sormuş, o da kan(ın çıkış yerinin) dışında(ki yerlerden faydalanmada) bir beis görmemişti."[664]
1042. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Mansûr'dan, (O) İbrahim'den, (O) el-Esved'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Aişe) şöyle dedi:"
"Hayız olduğum zaman Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-bana emrederdi de peştemal bağlardım, O da benden faydalanırdı."[665]
1043. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize el-Evzâ'î rivayet edip (dedi ki), bana Meyimin b. Mihrân rivayet edip dedi ki, Hz. Aişe'ye;"
"Adama, hayızlı iken karısından ne helâl olur?" diye sorulmuştu, O da;
"Peştemalin (yani göbekle diz-kapağı arasının) üstündeki (yerlerden faydalanması helâldir)" cevabını vermişti.[666]
1044. "Bize Yezîd b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Uyeyne b. Abdirrahman b. Cevşen, Mervân el-Asfar'dan, (O da) Mesrûk'tan (naklen) rivayet etti (ki, Mesrûk) şöyle dedi:" Hz. Aişe'ye;
"Adama, hayız olduğu zaman karısından ne helâl olur?" demiştim, O da;
"Cinsî münâsebetten başka her şey (helâl olur)" karşılığını vermişti. (Mesrûk) dedi ki,
"Peki, ona, ihramlı oldukları zaman ondan (yani karısından) ne haranı olur?" demiştim, O da;
"Sözünden başka her şey (haram olur)" cevabını vermişti.[667]
1045. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Hâlid b. Eyyûb'dan, (O) bir adamdan, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Aişe) bir insana;
"(hayızlı hanımından faydalanacağın zaman) o kanın örtüsünden

(yani kanın çıktığı kadınlık organından) sakın" demişti.”[668]

Açıklama

Hayızlı kadından, cinsî münâsebet dışındaki her türlü zevklenme, istifade etme ("mübaşeret") konusunda bazı görüşler zikredilmişti. (Bkz. 1037. hadis). İlgili haberlerin daha iyi anlaşılabilmesi için, burada, bazı alimlerin şu görüşünü de kaydetmek gerekir: Hayızlı kadının, kadınlık organı dışındaki heryerinden faydalanmak caizdir. Hz. Aişe, Hz. Ümmü Seleme, İbn Abbâs, Hasan Basrî, Mücâhid, İkrime, Mesrûk, Atâ', İbrahim Nehaî, Şa'bî ve Sufyân-ı Sevri'nin bu görüşte oldukları nakledilmektedir.[669] Hz. Aişe'den, hayızlı kadının "peştemalinin üstünün", yani göbekle diz kapağı arasının dışındaki yerlerinin kocasına helâl olduğunu söylediği de nakledilmektedir (Bkz. 1038. 1043. haberler). Bu muhtevadaki haberleri, O'nun, göbekle diz kapağı arasından istifade etmemeyi müstehab gördüğü şeklinde anlamak mümkündür. [670]

1046. **“**Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, İsma'îl'den, (O da) eş-Şa'bî'den (naklen) rivayet etti (ki, eş-Şa'bî) şöyle dedi:”
“O halde (yani hayızlı kadınından istifade etmek istediğinde), o pislikten -yani o kandan- geri dur!"[671]
1047. **“**Bize Zekeriyyâ b. Adiyy haber verip (dedi ki), bize Şerîk, Leys'ten, (O da) Mücâhid'den (naklen) rivayet etti (ki, Mücâhid) şöyle dedi:”
“Hayızlı kadının uylukları arasına veya göbeğine gelinebilir, (yani onun bu yerlerinden istifade edilebilir).”[672]
1048. “Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize el-Hasan b. Salih, Leys'ten, (O da) Mücâhid'den (naklen) rivayet etti (ki, Mücâhid) şöyle dedi:”
“(Hayızlı kadınından faydalanmak istediğinde), hayız kanının çıkış yeri ile dışkı çıkış yeri (dübür) hariç, (bacakların arasına)

gidip gelirsin.”[673]

1049. “Bize Ya'la b. Ubeyd ve Yezîd b. Hârûn, Muhammed b. Amr'dan, (O) Ebû Seleme'den, (O da) Hz. Ümmü Seleme'den (naklen) haber verdiler (ki, Hz. Ümmü Seleme) şöyle dedi:”

“Rasûlullah'la -sallallahu aleyhi ve sellem- beraber bir örtü (yorgan) içinde idim. Derken kadınların gördüğü şeyi gördüm ve hemen kalktım. Bunun üzerine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-;

"Neyin var, hayız mı oldun?" buyurdu. Ben;

"kadınların gördüğü şeyi gördüm" dedim. Şöyle buyurdu:

"Bu, Allah'ın, Âdem kızlarına takdir ettiği şeydir! (Üzülme, mahcub olma!)" (Hz. Ümmü Seleme) dedi ki;

o zaman ben, kalkıp durumumu, (üstümü başımı) düzelttim. Sonra (tekrar yatağa) döndüm. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-;

"Yorganın içine gir" buyurdu, ben de girdim.[674]

1050. “Bize Vehb b. Cerîr, Hişâm ed-Destuvâ'î'den, (O) Yahya'dan, (O) Ebû Seleme'den, (O) Zeyneb bint Ümmi Seleme'den, (O da) Hz. Ümmü Seleme'den (naklen) haber verdi (ki, Hz. Ümmü Seleme) şöyle dedi:”

“Bir ara ben, çarşafın altında yatmış olarak Rasûlullah'la -sallallahu aleyhi ve sellem- beraberdim. Bir de baktım ki hayız olmuşum. Hemen (yataktan) sıyrılıp hayız elbiselerimi aldım”. Bunun üzerine (Hz. Peygamber);

"Hayız mı oldun?" buyurdu.

"Evet" dedim. (Hz. Ümmü Seleme) dedi ki:

“(Hz. Peygamber) o zaman beni çağırdı, ben de çarşafın altında O'nunla beraber yattım. (Hz. Ümmü Seleme) dedi ki, kendisi ve Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- cünüblükten dolayı bir kabdan gusül yaparlardı ve (Hz Peygamber) kendisini, oruçlu iken öperdi.”[675]

1051. “Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Hâlid, eş-Şeybânî'den, (O) Abdullah b. Şeddâd'dan, (O da) Hz. Meymûne'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Meymûne) şöyle dedi:”

“Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-, kadınlarından olan o

kadına, o hayızlı iken, peştemalin üstünden mübaşeret ederdi.”[676]
1052. “Bize Bişr b. Amr ez-Zehrânî haber verip (dedi ki), bize Ebu'l-Ahvas rivayet edip (dedi ki), bize Ebû İshâk, Ebû Meysere Amr b. Şurahbîl'den, (O da) Hz. Âişe'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Âişe) şöyle dedi:” “Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- birimize, hayız olduğunda peştemalini üzerine bağlamasını emreder, sonra onunla mübaşeret ederdik.”[677]
1053. “Bize Abdussamed haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Ebû İshâk'tan, (O da) Ebû Meysere'den (naklen) rivayet etti (ki, Ebû Meysere) şöyle dedi:” Mü'minlerin annesi (Hz. Aişe) demişti ki:
"Ben, hayızlı iken peştemalimi kuşanır, sonra Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ile beraber yorganının altına girerdim."[678]
1054. “Bize Amr b. Avn, Hâlid b. Abdillah'tan, (O da) Yezîd b. Ebî Ziyâd'dan (naklen) haber verdi (ki, Yezîd) şöyle dedi:” İbn Cübeyr'e;
"Adama karısından, hayız olduğu zaman ne (helâl olur?)" diye sorulmuştu, O da;
"Peştemalin üstündekiler (helâl olur)" cevabını vermişti.[679]
1055. “Bize Yezîd b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize İbn Avn, Muhammed b. Sirin'den, (O da) Abîde'den (naklen) haber verdi (ki, Abîde) hayızlı kadın hakkında şöyle dedi:”
(Hayızlı kadınla yatıldığında) döşek tek, yorganlar değişik olur. Eğer (birden fazla yorgan) bulamazlarsa (koca), yorganından (karısının) üzerine verir.”[680]

Açıklama

Abîde b. Amr es-Selmânî'nin, hayızlı kadının hiçbir şeyiyle mübaşeret edilemiyeceği görüşünde olduğu nakledilmektedir. Bu nakil doğru ise o, sahih hadislere aykırı, kabul edilemeyecek bir görüş beyân etmiş demektir.[681] Yukarıdaki haberde söyledikleri de, bu görüşünden kaynaklanmış olmalıdır.[682]

1056. “Bize Yezîd b. Hârûn haber verip (dedi ki), İbn Avn, Muhammed b. Sirin'den, (O da) Şureyh'ten (naklen) rivayet etti (ki, Şureyh) şöyle dedi:”
“Ona (yani kocaya) (hayızlı karısından), göbeklerin -veya göbeğin- üstündekiler (helâl olur).”[683]
1057. “Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Ebû İmrân el-Cevnî'den, (O) Yezîd b. Bâbenûs'tan, (O da) Hz. Âişe'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Âişe) şöyle dedi:
“Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ben hayızlı iken, benimle kendisi arasında bir bez bulunduğu bir halde beni kucaklar ve başımdan (öpücük) alırdı.”[684]
1058. “Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Sâbit'ten, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti ki, yahûdiler kadın hayız olduğu zaman onunla ne yer, ne içerlerdi. Onu odadan da çıkarırlardı. O, odalarda onlarla beraber bulunamazdı. Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- bu (durum) sorulmuş, bunun üzerine yüce Allah; *"sana kadınların ay halini de sorarlar. De ki, o bir ezadır (pisliktir) "* [685] mealindeki âyeti indirmişti de Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- onlara, (kadınlarla) birlikte yiyip içmelerini, (kadınların) onlarla beraber odalarda kalmalarını ve cinsî münâsebet hariç, her şeyi yapmalarını emretmişti. O zaman yahûdiler;
"Bu (zat), işlerimizden, bize muhalefet etmedik hiçbir şey bırakmak istemiyor!" demişlerdi. Abbâd b. Bişr ve Üseyd b. Hudayr da Rasûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- gelip O'na bunu haber vermişler ve
"Ya Rasûlullah! Kadınların ay halinde onlarla cinsî münâsebet yapsak mı?" demişlerdi. Bu söz üzerine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- yüzünün rengi fazlaca değişmişti. Öyle ki biz O'nun, onlara kızdığını zannetmiştik. Onlar da kalkıp çıkmışlardı. Bu esnada onlara, (Hz. Peygamber'e gönderilen) bir süt hediyesi rastgelmişti. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve selem- de, peşlerinden (adam) gönderip onları geri çevirtmiş ve onlara (süt) ikram etmişti. Biz de O'nun, onlara kızmamış olduğunu

anlamış idik.[686]
1059. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Ebû Hilâl rivayet edip (dedi ki), bana Şeybe b. Hilâl er-Râsibî rivayet edip dedi ki:
"Ben Salim b. Abdillah'a, hayızlı iken karısıyla bir yorganın altında yatan adamı sormuştum, O da şöyle demişti: "Ne olursa olsun, bizler yani Ömer ailesi, hayız oldukları zaman (kadınlardan yataklarda) ayrılırız."[687]
1060. "Bize Ahmed b. Hâlid, Muhammed b. İshâk'tan, (O) Nâfi'den, (O da) Ibn Ömer'den (naklen) haber verdi (ki, İbn Ömer) şöyle dedi:"
"Cünüb veya hayızlı olmadıkça kadının abdest suyunun artığını (kullanmakta) hiçbir mahzur yoktur."[688]

Açıklama

İbn Ömer'in bu sözünden; kadın cünüb veya hayız olduğunda alacağı abdestin suyundan arta kalan su ile erkeğin temizlik yapamayacağı anlaşılmaktadır. Şa'bî ve Evza'î'nin de bu görüşte oldukları nakledilmektedir. Fakat kadının abdest suyunun artığı hakkındaki bu sınırlamanın (tahsisin) hiçbir delili yoktur. Bilâkis, sahih hadislere dayanarak, alimlerin büyük çoğunluğu, kadın ve erkeğin herbirinin abdest suyundan arta kalanını, diğerinin abdest vb. her türlü temizlikte mutlak olarak kullanabileceği görüşünü beyan etmişlerdir.[689]

1061. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Ğaylân'dan, (O da) el-Hakem'den (naklen) rivayet etti (ki, el-Hakem) şöyle dedi:"
"(Hayızlı hanımınla mübaşeret ettiğinde) onu (yani erkeklik organını) şöyle bir korsun (koyabilirsin) -kadınlık organının üzerine (koyabilirsin), demek isityor."[690]
1062. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana İbn Şihâb, Urve'nin âzâdlısı Habîb'den, (O) Meymûne'nin âzâdlısı Nudbe'den, (O da) Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- hanımı Hz.

Meymûne'den (naklen) rivayet etti ki:"
"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-, kadınlarından o kadınla, (bu kadının) üzerinde, uyluklarının yarılarına veya dizlerine kadar uzanan bir peştemal, bunu beline bağlamış olarak[691] bulunduğunda, hayızlı iken mübaşeret ederdi."[692]

108. Hayızlı Kadın Kocasını Tarayabilir

1063. "Bize Hâlid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Mâlik, İbn Şihâb'dan, (O) Urve'den, (O da) Hz. Âişe'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz.Âişe) şöyle dedi:"
"Ben, Rasûlullah'ın –sallallahu aleyhi ve sellem- başını, hayızlı olduğum halde tarardım."[693]
1064. "Bize Hâlid haber verip (dedi ki), bize Mâlik, Hişâm b. Urve'den, (O) babasından, (O da) Hz. Âişe'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Âişe) şöyle dedi:"
"Ben, Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- başını, hayızlı iken tarardım."[694]
1065. "Bize Hâlid haber verip (dedi ki), bize Mâlik, Nâfi'den, O'nun şöyle dediğim rivayet etti:"
İbn Ömer'in cariyeleri, onun ayaklarını hayızlı iken yıkarlar ve O'na seccadeyi verirlerdi."[695]
1066. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, el-Mikdâm b. Şureyh b. Hâni'den, (O) babasından, (O da) Hz. Âişe'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Âişe) şöyle dedi:"
"Bana su kabı getirilir, ben de ağzımı kor, hayızlı iken su içerdim. Sonra Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ağzını, benim (ağzımı) koyduğum yere koyup su içerdi. Yine bana etli kemik getirilir, ben de ısırırdım. Sonra O, ağzını, (ağzımı) koyduğu yere koyup ısırırdı. Ayrıca O bana emrederdi de ben, hayızlı iken peştemal kuşanırdım. O da benimle mübaşeret ederdi."[696]
1067. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Muğire'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti (ki, İbrahim) şöyle dedi:"
"Denirdi ki, hayızlı kadının hayızı elinde yoktur. O, elini yıkayıp

hamur yoğurabilir, (küpe) nebîz[697] kurabilir.”[698]
1068. “Bize Ebû Zeyd haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Muğire'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti (ki, Muğire) şöyle dedi:”
“(İbrahim) derdi ki, şüphesiz hayızlı kadının hayızı elinde yoktur. O (yine) derdi ki, hayızlı kadın, diri olan (Allah'ın) sevdiği kimsedir.”[699]

Açıklama

Son cümle ile hayızlı kadın hakkındaki şu âyete işaret edilmiş olmalıdır: "*Sana hayızdan da soruyorlar. De ki, o bir ezadır. Onun için hayız (zamanı) kadınlardan çekilin ve temizlenene kadar onlara yanaşmayın. İyi temizlendiler mi, o vakit Allah'ın emrettiği yerden onlara varın. Şüphe yok ki Allah, çok tevbe edenleri de sever, iyi temizlenenleri de sever.*"[700] Hayızlı kadın, hayız kanının kesilmesinden sonra gusül yapıp "iyice temizleneceği" için, âyette bildirildiği gibi, Allah'ın sevdiği bir kul olacaktır. Hayızlı kadına müslümanlığın bakışı ne insanî ve ne yücedir! Yahudiler, mecûsîler ve cahiliye Arapları onunla yiyip içmez, onunla bir odada kalmazlardı. Hıristiyanlar ise onun o eziyetli haline aldırış etmeksizin, zevklerini tatmin için, o halinde bile cinsî münâsebet yaparlardı. İslâm ise, eziyetli halini nazar-ı itibare alarak onunla sadece cinsî münâsebeti yasaklamış, bunun dışındaki bütün münâsebetleri ve onun yaptığı işleri meşru kılmış, üstelik onu Allah'ın sevgili bir kulu mertebesine çıkarmıştır.[701]

1069. “Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Hammâd'dan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:” “İbrahime, yahûdi, hıristiyan, mecûsî ve hayızh kadın ile tokalaşmayı sormuştum da O, bundan dolayı abdest almayı gerekli görmemişti.”[702]
1070. “Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlîsî haber verip (dedi ki), bize Zaide rivayet edip (dedi ki), bize İsmail es-Suddî, Abdullah el-Behi'den rivayet etti ki, (O şöyle demiş:)”

“Bana Hz. Âişe rivayet etti ki, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- (bir gün) mescidde bulunuyordu. Derken cariyeye;
"Bana seccadeyi uzatıver" buyurmuştu. (Hz. Âişe, sözünün burasında) dedi ki, O, onu yayıp üzerinde namaz kılmak istemişti. Bunun üzerine o, kendisinin hayızlı olduğunu söylemiş, (Hz. Peygamber) de hayızının elinde bulunmadığını buyurmuştu. [703]

1071. “Bize Abdullah b. Mesleme haber verip (dedi ki), bize Fudayl b. lyâd, Süleyman'dan, (O) Temîm b. Seleme'den, (O) Urve'den, (O da) Hz. Âişe'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Âişe) şöyle dedi:”
“Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem bana başını mescidden uzatır, ben de onu yıkardım.” -Yani O, i'tikâfta iken- [704]

1072. “Bize el-Muallâ b. Esed haber verip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Muğire'den, (O da) ibrahim'den (naklen) rivayet etti (ki, İbrahim), hayızlı kadının hastaya abdest aldırmasında hiçbir mahzur görmezdi.”[705]

1073. “Bize Yezîd b. Hârûn, Ca'fer İbnu'l-Hâris'ten, (O) Mansûr'dan, (O) İbrahim'den, (O) el-Esved'den, (O da) Hz. Âişe'den (naklen) haber verdi (ki, Hz. Âişe) şöyle dedi:”
“Ben, Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- başını, hayızlı iken yıkardım.”[706]

1074. “Bize Ya'lâ b. Ubeyd haber verip (dedi ki), bize el-A'meş, Temîm b. Seleme'den, (O) Urve'den, (O da) Hz. Âişe'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Âişe) şöyle dedi:”
“Hakikaten ben, Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- başını, ben hayızlı, 0 ise i'tikafta iken yıkardım.”[707]

1075. “Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlîsî haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip dedi ki, Muğire'nin şöyle dediğini işittim:”
Ebû Zabyân, İbrahim'e, hayızlı kadın hastaya abdest aldırabilir mi, diye sorması için (birini) göndermiş, (İbrahim de),
"Evet, (aldırabilir)" cevabını vermişti. (Bu giden kişi O'na, hayızlı kadın) onu (yani hastayı, kendisine) dayandırabilir mi -yani namazda (dayandırabilir mi?)- (diye de sormuş, İbrahim de),
"Hayır" karşılığını vermişti.
Bunun üzerine ben (yani Şu'be), Muğire'ye dedim ki: "Sen bunu

İbrahim'den duydun mu?"

- "Hayır" dedi.[708]

1076. "Bize Ebu'l-Velîd haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip dedi ki; Süleyman bana, Sabit b. Ubeyd'den, (O) el-Kâsım'dan, (O da) Hz. Âişe'den (naklen) haber verdi ki:"

"Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- O'na;

"Bana seccadeyi uzatıver" buyurmuş, O da,

"Doğrusu ben hayızlıyım" demiş. (Bunun üzerine Hz. Peygamber de);

"Her halde o (hayız) senin elinde yoktur!" buyurmuştu.[709]

1077. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Kesîr b. Şmzîr'den, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki:" O'na (yani el-Hasan'a):

"Bir sudan içen hayızlı bir kadının (arta kalan suyu) ile abdest alınır mı?" diye sorulmuştu da O, gülmüş ve

"Evet (alınır)" demişti.[710]

1078. "Bize Ahmed Ibnu'l-Haccâc haber verip (dedi ki), bize Abdurrahman b. Mehdî, Muâviye b. Salih'ten, (O) el-Alâ' İbnu'l-Hâris'ten, (O) Haram b. Muâviye'den, (O da) amcası Abdullah b. Sa'd'dan (naklen) rivayet etti (ki, Abdullah) şöyle dedi:"

Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem-, hayızlı kadınla birlikte yemek yemeyi sormuştum da;

"Onunla birlikte ye!" buyurmuştu."[711]

1079. "Bize Muhammed b. Uyeyne, Ali b. Mushir'den, (O) Ubeydullah'tan, (O) Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki:"

"O (yani İbn Ömer), mescidden, cariyesine, hasır seccadeyi kendisine uzatı vermesini emreder, O da;

"Doğrusu ben hayızlıyım" der. Bunun üzerine (İbn Ömer);

"Herhalde hayızm, avucunda değildir" der, o zaman (câriye, seccadeyi) O'na uzatıverirdi.[712]

1080. "Bize Mervân b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize el-Heysem b. Humeyd rivayet edip (dedi ki), bize el-Alâ1 İbnu'l-Hâris, Haram b. Hakîm'den.[713] (O da) amcasından (naklen) rivayet etti (ki, Harâm'm amcası) şöyle dedi:"

“Rasûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem-, hayızlı kadınla birlikte yemek yemeyi sormuştum da O, şöyle buyurmuştu:”
"Ailemden birisi hakikaten hayızlıdır. Ve biz, Allah dilerse, hep beraber akşam yemeği yiyeceğiz.”[714]
1081. “Bize Sehl b. Hammâd haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Abdurrahman İbnu'l-Kâsım'dan, (O) babasından, (O da) Hz. Âişe'den (naklen) rivayet etti ki, O (yani Hz. Âişe), hayızlı kadının seccadeye dokunmasında hiçbir mahzur görmezdi.”[715]

109. Hayızlı Kadınla Temizlendiği Zaman Gusül Yapmasından Önce Cinsî Münâsebet Yapmak

1082. “Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize Hüşeym rivayet edip (dedi ki), bize Muğire, ibrahim'den; Yûnus, el-Hasan'dan, Abdulmelik ise Atâ'dan (naklen) rivayet ettiler... Muhammed (b. İsa) dedi ki, bana Yahya b. Sa'îd el-Kattaıı da, Osman İbnu'l-Esved'den, (O) da Mücâhid'den (naklen) rivayet etti (ki, İbrahim, el-Hasan, Atâ’ ve Mücâhid) hayızlı kadın hakkında (şöyle dediler):”
"O, (hayız) kanından temizlendiği zaman, kocası ona, gusül yapmadıkça yaklaşamaz -yaklaşmasın!- (Yani onunla cinsî münâsebet yapamaz -yapmasın!”[716]

Açıklama

Kadının hayız kanı kesilince, gusül yapmasından önce, onunla cinsî münâsebet yapılıp yapılamayacağı konusunda başlıca iki görüş vardır: Maliki, Şafiî ve Hanbelilere göre, hayız kanı kesilince, gusülden önce cinsî münâsebet yapılması haramdır. Hanbelilere göre ise hayız kanı hayızın a'zamî müddetinin -ki bu, onlara göre on gündür-, bitiminde kesilirse, gusül yapmadan önce de cinsî münâsebet helâl olur. Ancak hayız kanı a'zamî müddetin bitiminden önce ve eski âdetin sonunda kesilirse, cinsî münâsebetin helâl olması için ya kadının gusül yapması veya kanın kesilmesinin üzerinden bir namaz vaktinin geçmesi

gerekir. Bu ihtilâf, Bakara Sûresi 222. âyetindeki, "temizlenene kadar onlara yanaşmayın. İyi temizlendiler mi, o vakit Allah'ın emrettiği yerden onlara varın" cümlelerinde geçen "tehahhur = iyi temizlenmek" kelimesinin tefsirinden kaynaklanmıştır. Bazı alimler bunu "gusül yapmak", diğerleri ise," hayız kanının kesilmesi" olarak anlamışlardır.[717]

1083. "Bize Ubeydullah b. Musa, Osman İbnu'l-Esved'den, (O da) Mücâhid'den (naklen) bunun, (yani bir önceki 1082. haberin) tamamen aynısını rivayet etti."[718]

1084. "Bize Muhammed b. Yûsuf rivayet edip dedi ki, Sufyan'a; "Adam karısıyla, hayız kanı kesildiğinde gusül yapmasındanönce cinsî münâsebet yapabilir mi?" diye sorulmuştu da O,
"Hayır, (yapamaz)" demişti. O zaman dendi ki;
"(Hayız kanı kesilen kadın) gusül yapmayı iki gün veya günlerce terkederse, ne (yapılmalıdır) dersin?" O da; "Tevbe etmesi istenir" karşılığını vermişti.[719]

1085. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyan, kendisine rivayet etmiş olan kimseden, (O da) Mücâhid'den (naklen) rivayet etti (ki, Mücâhid).
"*temizlenene kadar onlara yanaşmayın"* (mealindeki âyetin tefsirinde),
"O kan kesilene kadar..." demiş; *"iyi temizlendikleri zaman..."* [720] (mealindeki âyetin tefsirinde ise),
"gusül yaptıkları zaman..." demiştir.[721]

1086. Bize Ubeydullah b. Musa, Süfyân'dan, (O) İbn Ebî Necîh'ten, (O da) Mücâhid'den (naklen) rivayet etti (ki, Mücâhid), "temizlenene kadar..." (mealindeki âyetin tefsirinde), "o kan kesildiği zaman..." demiş, "iyi temizlendikleri zaman..." [722] (mealindeki âyetin tefsirinde ise), "gusül yaptıkları (zaman)..." demişti.[723]

1087. "Bize Ubeydullah haber verip (dedi ki), bize Osman İbnu'l-Esved rivayet edip dedi ki:" Mücâhid'e, "Temizliği (yani hayız kanının kesildiğini) gören bir kadının kocasına, gusül yapmasından önce onunla cinsî münâsebet yapması helâl olur

mu?" diye sormuştum. O da;
"Hayır, o (kadına) namaz kılmak helâl olmadıkça (cinsî münâsebet helâl olmaz)" cevabını vermişti.[724]
1088. "Bize el-Muallâ b. Esed haber verip (dedi ki), bize Abdulvâhid -ki O, İbn Ziyâd'dır- rivayet edip (dedi ki), bize el-Haccâc b. Ertât rivayet edip dedi ki, Atâ' ve Meynıûn b. Mihrân'a sormuştum, bana Hammâd da İbrahim'den (naklen) rivayet etmişti ki, onlar (yani Atâ1, Meymûn ve İbrahim) şöyle demişlerdi:"
"(Hayız kanı kesilen kadınla kocası, kadın) gusül yapmadıkça cinsî münâsebet yapamaz!"[725]
1089. "Bize Yezîd b. Hârûn, Hişâm'dan, (O da) el-Hasan'dan (naklen), O'nun, temizliği (yani hayız kanının kesildiğini) gören karısıyla, gusül yapmasından önce cinsî münâsebet yapan adam hakkında şöyle dediğini haber verdi:"
"O (kadın), gusül yapmadığı sürece hayızlı (demektir). (Bu durumda kocasına) keffâret gerekir.[726] (Hayız gören bir kadın ric'î talâkla boşanıldığında, onun iddeti, üçüncü hayızdan[727] "temizlenme"siyle biteceğinden dolayı, böyle bir iddet bekleyen bir kadının üçüncü hayızdan kanı kesilse de), gusül yapmadığı sürece (kocasının) ona dönme hakkı vardır. (Çünkü Hasan Basri'ye göre bu kadın, gusül yapmadıkça üçüncü hay zindan "temizlenmiş" değildir)."[728]
1090. "Bize el-Muallâ b. Esed haber verip (dedi ki), bize Abdulvâhid rivayet edip (dedi ki), bize Yûnus, el-Hasan'dan, O'nun şöyle dediğini haber verdi:"
"(Hayız kanı kesilen kadınla) kocası, (kadın gusül yapmadıkça) cinsî münâsebet yapamaz."[729]
1091. "Bize Abdullah b. Yezîd haber verip (dedi ki), bize Hayve b. Şureyh rivayet edip dedi ki, Yezîd b. Ebi Habîb'i şöyle derken işittim: Ebu'1-Hayr Mersed b. Abdillah el-Yezenî dedi ki, Ukbe b. Amir el-Cuhenî'yi şöyle derken işittim:"
"Vallahi ben, karımla, (hayızdan) temizlendiği günden bir gün geçmedikçe cinsî münâsebet yapmam."[730]
1092. "Bize Ya'lâ b. Ubeyd haber verip (dedi ki), bize

Abdulmelik, Atâ'dan (naklen), O'nun, temizliği (yani hayız kanının kesildiğini) gören kadınla kocası, o gusül yapmadan önce cinsî münâsebet yapabilir mi, (meselesi) hakkında:
"Hayır, (kadın) gusül yapmadıkça (kocası onunla cinsî münâsebet yapamaz)" dediğini rivayet etti."[731]
1093. "Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Leys b. Ebî Süleym'den, (O da) Atâ'dan (naklen):"
"Onun, muayyen kanı kesilen kadın (ile kocası, o gusül yapmadan önce cinsî münâsebet yapabilir mi, meselesi) hakkında şöyle dediğini rivayet etti: Şayet ona (yani kocasına) şehvet azgınlığı gelirse, (kadın) kadınlık organını yıkar. Bundan sonra (kocası) onunla cinsî münâsebet yapabilir."[732]
1094. "Bize Ferve b. Ebi'l-Mağrâ' haber verip dedi ki, Şerîk'i işitmiştim;"
O'na bir adam sorup da;
"Muayyen kanı kesilen kadınla kocası, o gusül yapmadan önce cinsî münâsebet yapabilir mi?" demişti de, O şöyle karşılık vermişti:
"Abdulmelik, Atâ'dan (naklen) dedi ki, o (yani Atâ') bu hususta şehveti azgınlaşan kimseye (= şebîk'e) izin vermişti. Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki,
"Onun (yani Şerîk'in) hata yapmış olmasından korkarım[733] ve (Şerîk'in zikrettiği bu haberin), Leys'in rivayeti -ki ben onu, Abdulmelik'in rivayeti olarak bilmiyorum-, olmasından endişe ederim."[734]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki;
"Eş-Şebîk", nefsin heva ve hevesini (şehveti) arzulayan kimse, demektir."[735]

110. Hayızlı Kadın Boyanabilir Ve Kadın (Kına Gibi) Boya İle Namaz Kılabilir (Meseleleri) Hakkında

1095. "Bize Muhammed b. İsa haber verip dedi ki, bize Hüşeym, Ebû Hurre Vâsıl b. Abdirrahman'dan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) söyledi (ki, el-Hasan) şöyle demiş:"
"Medineli kadınlardan bazılarını, boya ile (yani boya sürünmüş

olarak) namaz kılarlarken gördüm.”[736]

Açıklama

Burada bir hususa dikkat çekmek gerekir: Abdestte abdest uzuvlarının her tarafına, gusülde ise vücudun her tarafına suyu ulaştırmak farzdır. Bu sebeple, namazın şartlarından olan abdest ve guslün sahih olması için, sürülen boyanın, kına gibi suyu altta geçirici olması gerekir. Sürülen boya organ üzerinde ince bir tabaka teşkil edip suyu alta geçirmiyorsa, bunun abdest organları üzerinde ise abdestten, değilse gusülden önce mutlaka temizlenmesi gerekir.[737]

1096. “Bize Sa'îd b. Âmir, Şu'be'den, (O) İbn Ebî Necîh'ten, (O da) Hz. Âişe'den duyan kimseden (naklen) haber verdi (ki”, Hz. Âişe'ye):
"Kadın, boya üzerine meshedebilir mi?" diye sorulmuş da O şöyle cevap vermiş:
“Ellerimin bıçaklarla kesilmesi, bana bundan daha sevimli gelir.”[738]
1097. “Bize Sa'îd b. Amir, İbn Avn'dan, (O da) Ebû Sa'îd'den (naklen) haber verdi ki, bir kadın Hz. Âişe'ye, "Kadın, boya ile (yani boya sürünmüş olarak) namaz kılabilir mi?" diye sormuş, O da şöyle cevap vermiş:
"Onu sil ve at toprağa, gitsin!"[739] Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki:
“(Seneddeki) Ebû Sa'îd, İbn Ebi'l-Anbes'tir. Ebu'l-Anbes'in ismi ise Sa'îd b. Kesîr b. Ubeyd'dir.”[740]
1098. “Bize Affân haber verip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Katâde'den, (O) Ebû Miclez'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti (ki, İbn Abbâs) şöyle dedi:”
“Kadınlarımız geceleyin boyanır, (kına yakarlar), sabahladıkları zaman ise onu açar ve abdest alıp namaz kılarlardı. Sonra namazın ardından (tekrar) boya (kına) yakarlar, öğle olunca da onu açar ve abdest alıp namaz kılarlardı. Böylece onlar, (kına yakmak onları) namazdan geri bırakmadığı halde güzelce boya

(kına) yakmış olurlardı."[741]
1099. "Bize Haccâc rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd, Eyûb'dan, (O da) Nâfi'den (naklen) rivayet etti ki, İbn Ömer'in kadınları, hayızlı iken boyanır, (kına yakarlar)dı."[742]
1100. "Bize Müslim b. İbrahim rivayet edip (dedi ki), bize Hişâm rivayet edip (dedi ki), bize Katâde, Ebû Miclez'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti (ki, İbn Abbâs) şöyle dedi:"
"Kadınlarımız yatsı namazını kılınca boyanır, (kına yakarlardı). Sabahladıkları zaman ise onu çözer ve abdest alıp namaz kılarlardı. Öğle namazını kılınca (tekrar) boya (kına) yakarlardı. Sonra ikindi namazını kılmak istediklerinde onu çözer (ve abdest alıp namaz kılarlardı). Böylece onlar, o (boya, kına) yakmayı, namazdan menedilmedikleri halde, güzelce yapmış olurlardı."[743]

111. Adam Karısıyla Hayızlı İken Cinsî Münâsebet Yaptığı Zaman?

1101. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Hüşeym rivayet edip (dedi ki), bize Muğire, İbrahim'den (naklen) haber verdi. HÂ.[744] (Hüşeym dedi ki), bize İsma'îl b. Ebî Hâlid de, Âmir'den (naklen) haber verdi ki, o ikisi (yani İbrahim ve Amir), hanımıyla hayızlı iken cinsî münâsebet yapan kimse hakkında şöyle dediler:"
"Bu, onun yapmış olduğu bir günâhtır. Allah'tan bağış diler, O'na tevbe eder ve bir daha yapmaz."[745]
1102. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Ebî Zaide, el-Musenna'dan, (O da) Atâ'dan (naklen) onun (yani bir önceki 1101. haberin) aynısını rivayet etti."[746]
1103. "Bize Muhammed b. îsa ve Ebu'n-Nu'mân rivayet edip dediler ki, bize Abdullah İbnu'l-Mübârek, Ya'kûb İbnul-Ka'kâ'dan, (O) Muhammed b. Zeyd'den, (O da) Sa'îd b. Cübeyr'den (naklen) rivayet etti (ki, Sa'îd) şöyle dedi:"
"(Kocanın hayızlı karısıyla cinsî münâsebeti), yapmış olduğu bir

günâhtır. Ona, keffâret gerekmez.”[747]
1104. “Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Sa'îd, Ubeydullah b. Ömer'den, (O) Abdurrahman İbnu'l-Kâsım'dan, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki:”
“O'na (yani Abdurrahman'ın babasına), karısı ile hayızlı iken cinsî münâsebet yapan adamın (ne yapması gerektiği) sorulmuş, O da;
"O, Allah'dan özür diler, Allah'a tevbe eder" karşılığını vermişti.[748]
1105. “Bize Muhammed b. Yûsuf rivayet edip (dedi ki), bize Sufyân, İbn Cureyc'den, (O da) Atâ'dan (naklen) rivayet etti (ki, Atâ') şöyle dedi:”
"Allah'tan bağış dilersin. Sana (başka) birşey gerekmez. -O, (adam) karısı ile hayızlı iken cinsî münâsebet yaptığı zaman (yapacağı şeyi) kastediyor.”[749]
1106. “Bize Osman b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Bişr İbnu'l-Mufaddal, Mâlik İbnul-Hattâb el-Anberî'den, (O da) İbn Ebî Muleyke'den (naklen) rivayet etti (ki, Mâlik) şöyle dedi:”
“Ona (yani İbn Ebî Muleyke'ye), ben dinliyorken, karısıyla hayızlı olduğu halde cinsî münâsebet yapan adamın (ne yapması gerekeceği) sorulmuş, O da;
"Allah'tan bağış diler" cevabını vermişti.[750]
1107. “Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan, (O da) Ebû Kılâbe'den (naklen) rivayet etti ki:” Bir adam Hz. Ebû Bekr'e gelip;
"Rüyada gördüm ki, sanki ben kan işiyorum, (bunun mânâsı nedir?)" demiş, O da;
"Karınla hayızlı iken cinsî münâsebet yapıyor musun?" diye sormuş. (Adam);
"Evet" demiş. (O zaman Hz. Ebû Bekr) şöyle demiş:
"Allah'tan kork ve bir daha yapma![751]
1108. “Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Hişâm'dan, (O da) Muhammed b. Sirin'den (naklen) rivayet etti ki:” O, hayızlı iken karısıyla cinsî münâsebet yapan kimse hakkında:

"O, Allah'tan bağış diler" dedi.[752]

112. Ona Keffâret Gerekir Diyenler

1109. "Bize Müslim b. İbrahim haber verip (dedi ki), bize Yezîd b. İbrahim rivayet edip dedi ki:"
"Ben el-Hasan'ı, Ramazanda bir gün oruç tutmayan kimse hakkında şöyle derken işittim:"
"Onun, bir köle âzâd etmesi veyı bir sığır -yahut deve- ("bedene") kurban etmesi, ya da yirmi sâ '[753] (hurma veya yiyeceği), kırk fakire (yedirmesi, vermesi) gerekir. Hayızlı iken karısıyla cinsî münâsebet yapan kimseye de bunun aynısı gerekir."[754]
1110. "Bize Ebu'l-Velîd haber verip (dedi ki), bize Şerîk, Husayf tan, (O) Miksem'den, (O) İbn Abbâs'tan, (O da) Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Peygamber), hanımıyla hayızlı iken cinsî münâsebet yapan kimse hakkında;"
"O, yarım dinar sadaka verir" (buyurdu).[755]
1111. "Bize Ebu'l-Velîd rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, el-Hakem'den, (O) Abdulhamid'den, (O) Miksem'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti (ki, İbn Abbâs), karısı ile hayızlı iken cinsî münâsebet yapan kimse hakkında;"
"O bir dinar -veya yarım dinar- (el-Hakem şüphe etmiştir)[756] sadaka verir" (dedi).[757]
1112. "Bize Sa'îd b. Âmir, Şu'be'den, (O) el-Hakem'den, (O) Abdulhamîd'den, (O) Miksem'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) haber verdi (ki, İbn Abbâs) karısı ile hayızlı iken cinsî münâsebet yapan kimse hakkında;
"O, bir dinar veya yarım dinar sadaka verir" (dedi).[758] Şu'be dedi ki:
"Ezberime bakacak olursak, bu (haber) merfû'dur. Ama falan ve falana kalırsa onlar, bu merfû' değildir, dediler." O zaman topluluktan biri;
"Bize ezberine göre rivayet edin. Falanın ve falanın dediklerini

bırakın" dedi. Bunun üzerine (Şu'be) şöyle dedi: "Vallahi! Şu dünyada bana Hz. Nuh'un ömrü kadar ömür verilmesini, benim de (buna mukabil) bunu (böylece) rivayet etmemi veya bunu söylemememi arzu etmem!"
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"Abdulhamîd, İbn Zeyd b. Abdirrahman b. Zeyd İbnil-Hattâb'dır. [759] O, Ömer b. Abdilazîz'in Küfe valisi idi."[760]
1113. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, İbn Cureyc'den, (O) Abdulkerîm'den, (O) bir adamdan, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti (ki, İbn Abbâs) şöyle dedi:"
"(Adam hayızlı karısıyla) kan geldiğinde cinsî münâsebet yaptığı zaman bir dinar (sadaka), onunla kan kesildiğinde cinsî münâsebet yaptığı zaman ise yarım dinar (sadaka vermesi gerekir)."[761]
1114. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Husayftan, (O) Miksem'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti (ki, İbn Abbâs) şöyle dedi:"
"Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- karısıyla hayızlı iken cinsî münâsebet yapan kimse hakkında şöyle buyurdu:"
"O, yarım, dinar sadaka verir. "[762]

Açıklama

Abdullah b. Abbâs'ın, hayızlı kadınla cinsî münâsebet hakkındaki bu hadisi pek çok senedle ve muhtelif metinlerle rivayet edilmiştir. Dârimi bunlardan bir kaçını burada zikretmiştir. Bunların arasında da belirgin farklar vardır. Muasır hadis alimlerinden merhum Ahmed Muhammed Şâkir (v. 1957) bu hadisin elliden fazla senedini tesbit edip incelemiştir. O'nun vardığı sonuçları şöylece özetleyebiliriz. Bu hadis, aslı itibarıyle merfû (yani (Hz. Peygamber'in sözü) ve muttasıldır. Metindeki keffâret miktarını belirten kısım, "bir dinar veya yarım dinar" şeklinde olup burada şüpheli rivayet değil, iki şıktan birinin seçimini mükellefe bırakma ("tahyîr") söz-konusudur. Bu şıklardan birinin hayız kanının devamı, diğerinin ise hayız

kanının kesilmesi hallerindeki cinsi münâsebetin keffâretini belirttiği şeklindeki vb. izahlar, hadisin sonraki râvileri tarafından yapılan açıklamalardır. "Bir dinar" veya "yarım dinar" şeklindeki tek şıklı rivayetlerde de, râvilerin bir tasarrufu veya hatası vardır. Hadiste mükellefe iki şıktan birini seçme imkânı verilmesinden anlaşılacağı üzere, bu keffâretin ödenmesi vâcib değil mendûb, (müstehab)dır. Netice olarak bu hadis, aslı i'tibarıyla sahihtir. Ahmed b. Hanbel, Hâkim, İbnu'l-Kattân, İbn Dakîkı'1-îyd, Zehebî ve İbn Hacer de bu hadisin sahih olduğunu söylemişlerdir.[763] Burada şu hususu da ekleyelim: Bu hadisin, İbn Abbâs'm sözü ("mevkuf) olarak görüldüğü bazı rivayetleri, İbn Abbâs'ın "hadis rivayeti" değil de, hadise uygun olarak verdiği bir "fetvası" şeklinde değerlendirebiliriz.[764]

1115. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize el-Evzâ'î, Yezîd b. Ebî Mâlik'ten, (O da) Abdulhamîd b. Zeyd İbni'l-Hattâb'dan (naklen) rivayet etti (ki, Abdulhamîd) şöyle dedi:"
"Hz. Ömer'in, cinsî münâsebetten hoşlanmayan bir karısı varmış. O, onunla cinsî münâsebet yapmak istediği zaman hep hayızı bahane edermiş. Derken (bir gün, sözüne inanmayarak) onunla cinsî münâsebet yapmış. Fakat (bu defa) onun doğru söylediği görülmüş. Bunun üzerine (Hz. Ömer) Hz. Peygambere -sallallahu aleyhi ve sellem- gelmiş. (Hz. Peygamber) de O'na bir dinarın beşte birini sadaka vermesini emretmiş."[765]

Açıklama

Hz. Peygamber'in, Hz. Ömer'e daha az bir keffâret ödemesini emretmesinin bir izahı şöyle yapılmıştır: Hz. Ömer, karısının, önceleri yaptığı gibi bu sefer de, yalandan hayızı bahane ederek münâsebetten kaçtığını zannetmiş ve bu zanla münâsebet yapmış. Bu durum O'nun hakkında hafifletici sebep olmuştur. [766]

1116. "Bize Ubeydullah b. Musa, Ebû Ca'fer er-Râzî'den, (O) Abdulkerîm'den, (O) Miksem'den, (O) İbn Abbâs'tan, (O da) Hz.

Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve seli em- (naklen) haber verdi (ki, Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:”
"Adam karısı ile hayızlı iken cinsî münâsebet yaptığı zaman, eğer (hayız) kanı taze ise bir dinar sadaka versin, sarı ise yarım dinar sadaka versin.”[767]
1117. “Bize Abdullah b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Hafs -ki O, İbn Ğıyâs'tir-, el-A'meş'ten, (O) el-Hakem'den, (O) Miksem'den), (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti ki:” O'na (yani ibn Abbâs'a), karısı ile hayızlı iken cinsî münâsebet yapan kimsenin (ne yapması gerekeceği) sorulmuş, O da şöyle cevap vermişti:
"Bir dinar veya yarım dinar sadaka verir."[768] İbrahim ise:
"O, Allah'tan bağış diler" demiştir.[769]
1118. “Bize Amr b. Avn, Hâlid b. Abdillah'tan, (O) İbn Ebî Leylâ'dan, (O) Atâ'dan, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) haber verdi (ki, ibn Abbâs) şöyle dedi:”
“(Adam) karısıyla hayızlı iken cinsî münâsebet yaptığı zaman, bir dinar sadaka vermesi gerekir.”[770]
1119. “Bize Ya'lâ b. Ubeyd haber verip (dedi ki), bize Abdulmelik, Atâ'dan:”
“O'nun karısı ile hayızlı iken cinsî münâsebet yapan adam hakkında; "O, bir dinar sadaka verir" dediğini rivayet etti.”[771]
1120. “Bize Ubeydullah b. Musa, İbn Ebî Leylâ'dan, (O) Miksem'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) haber verdi (ki, İbn Abbâs) şöyle dedi:”
“(Hayızlı karısı ile cinsî münâsebet yapan kimse) bir dinar veya yarım dinar sadaka verir.”[772]
1121. “Bize Vehb b. Sa'îd, Şu'ayb b. İshâk'tan, (O da) el-Evzâ'î'den (naklen) haber verdi (ki, el-Evzâ'î):
Karısı ile hayızlı iken veya temizliği (yani hayız kanının kesildiğini) görüp de henüz gusül yapmamış iken cinsî münâsebet yapan adam hakkında şöyle dedi:
"O, Allah'tan bağış diler ve bir dinarın beşte birini[773] sadaka verir."[774]
1122. “Bize Muhammed b. Uyeyne, Ali b. Mushir'den, (O)

Abdulmelik'ten, (O da) Atâ'dan (naklen) haber verdi (ki, Atâ') şöyle dedi:"
"Adam karısı ile hayızlı iken cinsî münâsebet yaptığı zaman yarım dinar sadaka verir." Bunun üzerine topluluktan bir adam O'na dedi ki;
"Ama el-Hasan, o bir köle âzâd eder, diyor?" (O zaman (Atâ') şöyle dedi:
"Siz, Allah'a, gücünüzün yettiği şeyleri sunmaktan ne kadar menedicisiniz!"[775]
1123. "Bize Ubeydullah b. Musa, İbn Ebî Leylâ'dan, (O) Atâ'dan, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) haber verdi (ki, İbn Abbâs):"
"Karısı ile hayızlı iken cinsî münâsebet yapan kimse hakkında; "o, bir dinar sadaka verir" dedi."[776]

Açıklama

Son iki bölümde, hayızlı karısı ile cinsî münâsebet yapan kimse hakkında bazı merfû hadislerle, bir kısım alimlerin görüşleri zikredilmiştir. Bu konuda Ebû Hanife, Malik, en sahih görüşüne göre Şafiî, bir rivayete göre Ahmed ve Selef alimlerinin çoğu, bu kimseye keffâretin gerekmeyeceğini, onun tevbe ve istiğfar etmesinin vâcib olduğunu söylemişlerdir. Bununla beraber bu kimsenin, münâsebet hayız kanının ilk günlerinde yapılmışsa bir dinar, hayız kanının kesilme zamanlarında yapılmışsa yarım dinar sadaka vermesi müstehabdır. Ahmed ise, kendisinden gelen diğer rivayete göre, bu kimseye keffâretin vâcib olduğunu ve duruma göre bir veya yarım dinar sadaka vermesi gerektiğini söylemiştir. Şafiî'nin de, önceleri bu görüşte olduğu nakledilmektedir.
Dinar, altın paradır ve ağırlığı bir miskaldır. Şer'î miskal 4.009 gr. örfî miskal ise 4.8105 gramdır.[777]

113. Kadınlara Arkalarından Yaklaşmak

1124. "Bize Müslim b. ibrahim haber verip (dedi ki), bize Vuheyb rivayet edip (dedi ki), bize Abdullah b. Osman b. Huseym, İbn Sâbit'ten, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
Hafsa bint Abdirrahman'a -ki O, İbn Ebî Bekr'dir- sorup dedim ki;
"Doğrusu ben sana bir şey sormak istiyorum, ama onu sana sormaktan utanıyorum!" O:
"Aklına geleni sor, yeğenim!" dedi. Dedi(m) ki:
"Sana, kadınlara arkalarından yaklaşmayı soracağım." Bunun üzerine O şöyle dedi:
"Bana Hz. Ümmü Seleme rivayet edip dedi ki:
"Ensâr, (kadınlarını) yüzükoyun yatırıp (arkadan öne) cinsî münâsebet yapmaz, muhacirler ise yaparlarmış. Derken muhacirlerden bir adam, Ensârdan bir kadınla evlenmiş ve onu yüzükoyun yatırıp (arkadan öne) cinsî münâsebet yapmak (istemiş). Ensârlı kadın da kabul etmemiş. Sonra o, Ümmü Seleme'ye (yani kendisine) gelip (bunu) anlattı. Bu arada Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- gelince Ensarlı kadın utanıp dışarı çıktı." Ümmü Seleme de bunu Hz. Peygambere -sallallahu aleyhi ve sellem- anlattı. O zaman (Hz. Peygamber);
"Onu bana çağırınız" buyurdu. (Kadın) da O'na çağrıldı. (Gelince, Hz. Peygamber bir âyet okuyarak) şöyle buyurdu:
"Kadınlarınız sizin tarlanızdır. O halde tarlanıza -tek sımam'dan[778] *olmak üzere- nasıl dilerseniz, öyle varın. "* [779]

"Sımam" ise; "tek yol" demektir. [780]
1125. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Seleme, Muhammed b. İshak'tan, (O) Ebân b. Salih'ten, (O da) Mücâhid'den (naklen) haber verdi (ki, Mücâhid) şöyle dedi:"
"Kur'an'ı, İbn Abbâs'a, her âyette durup ne hakkında indirildiğini, ne hakkında olduğunu sorarak üç defa okudum. İşte (bir defasında O'na);
"İbn Abbâs, demiştim, yüce Allah'ın; *"iyice temizlendikleri*

zaman Allah'ın emrettiği yerden onlara varın"[781] âyeti hakkında ne buyurursun?" O da şöyle cevap vermişti:
"Size, onlardan ayrılmanızı emrettiği yerden (yani hayız kanının çıktığı yerden onlara varın)."[782]

Açıklama

Zikredilen âyetin baş tarafında Allah şöyle buyurur: *"...Mahîz'de kadınlardan ayrılın (yani onlarla cinsi münâsebet yapmayın)."* "Mahîz' kelimesi ise "hayız", "hayız zamanı" ve "hayız yeri" mânâlarına gelmektedir ki, İbn Abbâs'ın tefsirinden anlaşıldığına göre O, bu kelimeye "hayız yeri" (kadınlık organı) mânâsı vermiştir. Nitekim bir rivayete göre O, hayızlı kadının kadınlık organı dışındaki yerlerinden kocasının faydalanabileceği görüşündeydi.[783]

1126. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyan, Osman İbnu'I-Esved'den, (O da) Mücâhid'den (naklen) rivayet etti (ki, Mücâhid);"
"...O vakit Allah'ın emrettiği yerden onlara varın"[784] (mealindeki âyetin tefsirinde) şöyle dedi:
"(Âyetin baş tarafında) menedildikleri yerden varmaları, (yani oradan cinsî münâsebet yapmaları) emredildi."[785]
1127. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, el-A'meş'ten, (O da) Ebû Rezîn'den (naklen):
"O'nun; *"...o vakit, Allah'ın emrettiği yerden onlara varın"*[786] (mealindeki âyetin tefsirinde), "hayızdan temizlenme tarafından (onlara varın)" dediğini rivayet etti.[787]
1128. "Bize Muhammed b. Yezîd el-Bezzâr haber verip (dedi ki), bize Şerîk, İbrahim b. Muhâcir'den, (O da) Mücâhid'den (naklen) rivayet etti (ki, Mücâhid);"
"*Ve Rabb'inizin sizin için eşlerinizden yarattığı şeyi bırakıyorsunuz"*[788] (mealindeki âyetin tefsirinde);
"O (yani erkekler için hanımlarından helâl olarak yarattığı şey),

vallahi, ön taraftır" dedi.[789]
1129. “Bize Osman b. Ömer haber verip (dedi ki), bize Hâlid b. Rebâh, İkrime'den rivayet etti ki:
O; *"kadınlarınız sizin tarlanızdır. O halde tarlanıza nasıl dilerseniz öyle varın"*[790] (mealindeki âyetin tefsirinde) şöyle dedi:
"O (yani "tarla"), ancak kadınlık organıdır."[791]
1130. “Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Ali b. Ali er-Rifâ'î rivayet edip dedi ki, ben el-Hasan'ı şöyle derken işittim:”
“Yahudiler, müslümanlara zorluk çıkarılmasında ellerinden geleni yaparlardı. Derlerdi ki:”
"Ey Ashâb-ı Muhammed! Gerçek şu ki, vallahi, sizin için kadınlarınıza sadece bir taraftan gelmek helâldir." (El-Hasan) dedi ki:
“Bunun üzerine Allah; *"kadınlarınız sizin tarlanızdır. O halde tarlanıza nasıl dilerseniz öyle varın"*[792] (mealindeki âyeti) indirdi. Böylece Allah, müminleri (tabii) ihtiyaçları ile başbaşa bıraktı.”[793]
1131. “Bize Amr b. Avn, Hâlid, b. Abdillah'tan, (O) Atâ' İbnu's-Sâ'ib'den, (O) Sa'id b. Cübeyr'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) haber verdi (ki, ibn Abbâs);”
"O halde tarlanıza nasıl dilerseniz öyle varın"[794] (mealindeki âyetin tefsirinde) şöyle dedi: Ona (yani kadına), varış yerine (yani kadınlık organına) olduktan sonra önünden, arkasından varın."[795]
1132. “Bize Halife b. Hayyât haber verip (dedi ki), bize Abdulvehhâb rivayet edip (dedi ki), bize Halid, İkrime'den, şöyle dediğini rivayet etti:”
“Cahiliye dönemi insanları hayızlı kadın hakkında mecûsîlerin yaptığı gibi (muamele) yaparlardı. Sonra bu (durum) Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- anlatılmış, bunun üzerine (şu âyet) inmiş: *"Sana kadınların ay halini de sorarlar. De ki o, bir ezadır. Onun için hayız zamanında kadınlardan ayrılın, (onlarla cinsî münâsebet yapmayın) ve temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın."*[796] Böylece o (hayızlı kadınlar)

hakkında, durumun sadece şiddeti artmış oldu.”[797]

1133. “Bize Halife haber verip (dedi ki), bize Muemmel, Sufyân'dan, (O) İbn Ebî Necih'ten, (O da) Mücâhid'den (naklen) rivayet etti (ki, Mücahid);”

"De ki o bir ezadır" (mealindeki âyetin tefsirinde);

"o, o kandır" dedi.[798]

1134. “Bize Muhammed İbnu's-Salt haber verip (dedi ki), bize İbnu'l-Mübârek, Ma'mer'den, (O da) Katâde'den (naklen) rivayet etti (ki, Katâde);

"De ki o, bir ezadır" (mealindeki âyetin tefsirinde);

"(o) bir pisliktir" dedi.[799]

1135. “Bize Halife b. Hayyât haber verip (dedi ki), bize el-Mu'temir rivayet edip dedi ki; Leys'i, îsa b. Kays'tan, (O da) Saîd İbnu'l-Müseyyeb'den (naklen) şöyle rivayet ederken işittim:” (Sa'id);

"Kadınlarınız sizin tarlanızdır. O halde tarlanıza nasıl dilerseniz öyle varın"[800] (mealindeki âyetin tefsirinde) şöyle dedi:

“(Bunun mânâsı şudur): Dilersen azil yap, dilersen azil yapma.”[801]

1136. “Bize Halife haber verip (dedi ki), bize Abdulvehhâb, Avftan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti (ki, el-Hasan, *"...o halde tarlanıza nasıl dilerseniz öyle varın"* mealindeki âyetin tefsirinde) şöyle dedi:

“Nasıl dilersen yani kadına, kadınlık organında (nasıl) varmak (dilersen öyle var).”[802]

Açıklama

Ayette geçen "ennâ" kelimesinin, "nerede(n), ne zaman, nasıl" gibi müteaddit mânaları vardır. Hasan Basrî, bu kelimenin bu âyette "keyfe-nasıl" mânâsına geldiğini söylemektedir. Biz de verdiğimiz meallerde bu mânâyı tercih ettik.[803]

1137. “Bize Ahmed b. Abdillah b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Mâlik, Muhammed İbnu'l-Munkedir'den, (O da) Câbir b.

Abdillah el-Ensâri'den (naklen) rivayet etti ki:" yahûdiler müslümanlara;
"Kim karısıyla, o arkasını dönmüş olarak cinsi münâsebet yaparsa, (bu münâsebetten doğacak) çocuğu şaşı gözlü olur!" demişlerdi de bunun üzerine yüce Allah şu âyeti indirmiş:
"Kadınlarınız sizin tarlanızdır. O halde tarlanıza nasıl dilerseniz öyle varın. "[804]
1138. "Bize Amr b. Avn, Hâlid b. Abdillah'tan, (O) Hâlid el-Hazzâ'dan, (O da) İkrime'den (naklen) rivayet etti (ki, İkrime);"
"...O halde tarlanıza nasıl dilerseniz öyle varın" (mealindeki âyetin tefsirinde) şöyle dedi:
"(Koca) hanımıyla, nasıl dilerse, (hanımı) ayakta iken, oturmuşken, önünden, arkasından cinsi münâsebet yapabilir."[805]
1139. "Abdullah b. Sa'id el-Eşecc rivayet edip (dedi ki), bize İbn İdris, babasından, (O) Yezîd ibnu'l-Velîd'den (O da) İbrahim'den (naklen):
O'nun; *"...o vakit Allah'ın size emrettiği yerden onlara varın"* [806] (mealindeki âyette geçen "Allah'ın size emrettiği yer "in tefsirinde); "kadınlık organından (onlara varın)" dediğini rivayet etti.[807]

114. Karısına Dışkı Yerinden Varan Kimse

1140. "Bize Ubeydullah b. Musa, Osman İbnu'l-Esved'den, (O da) Mücâhid'den (naklen) rivayet etti (ki, Mücâhid);
"Kim karısına dışkı yerinden (dübüründen) varırsa, kadına karşı bu hareket, erkeğe karşı olan benzeri gibi (haramdır, çirkindir!)" dedi. Sonra şu âyeti okudu: *"Sana hayız yerini (veya halini) de sorarlar. De ki, o bir ezadır. Onun için kadınlardan hayız yerinde ayrılın, (onlarla cinsi münâsebet yapmayın), temizlenene kadar onlara yaklaşmayın. Temizlendikleri zaman ise, Allah'ın size -onlardan ayrılmanızı-emrettiği yerden -hayız yerinden, yani kadınlık organından- onlara varın."*[808] Daha sonra şu âyeti okudu: *"Kadınlarınız sizin tar-lanızdır. O halde tarlanıza nasıl*

dilerseniz öyle -o ayakta, oturmuş, önünü dönmüş, arkasını dönmüş olduğu halde, kadınlık organından-varın. "[809]
1141. "Bize Ebû Nuaym, Hammâd b. Seleme'den, (O) Hakim el-Esrem'den, (O) Ebû Temime el-Hüceymî'den, (O) Ebû Hureyre'den), (O da) Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen) haber verdi (ki, Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:"
"Kim hayızlı bir kadınla veya dışkı yerinden bir kadınla cinsi münâsebet yaparsa yahut bir kâhine gelip, onun söyleyeceğini tasdik ederse, Allah'ın, Muhammed'e indirdiğine küfretmiş olur." [810]

Açıklama

Hadiste zikredilen üç fiil, büyük günâhlardandır. Bu fiiller, insan fıtratına, zevk-i selim ve akl-ı selime ters düşen şeylerdir. Bu sebeple bunları işlemek, Allah'ın, Hz. Peygamber'e indirdiği şeylere yani müslümanlığa nankörlük yapmak demektir. Çünkü müslünıanlık, insan fıtratına, sağduyulu zevk ve akla en uygun emir ve yasakları ihtiva eder. Bunlara uymayıp aksini yapmak, ancak nankörlük ve kadirbilmezlik olur. Bununla beraber bu fiiller ne kadar kötü ve çirkin de olsalar, insanı dinden çıkarmaz, meşhur manâsıyla "küfr"e götürmezler. Hadiste geçen "küfr" sözü ile ya bu kelimenin diğer bir mânâsı olan "nankörlük" mânâsı kastedilmiştir veya bu kelimenin kullanılmasıyla bu fiillerin, kâfire yaraşır, onun yapabileceği çirkin ve kötü fiiller olduğu anlatılmak istenmiştir. Nitekim diğer bir hadiste, hayızlı karısıyla cinsi münâsebet yapan kimseye bir veya yarım dinar keffâret yüklenilmesi de bu fiilin, (dolayısıyla aynı hükme bağlanmış olan yukarıdaki diğer iki fiilin) "küfr"e götürücü olmadığını gösterir. Çünkü Tirmizi'nin de işaret ettiği gibi, eğer bu fiil küfre götürücü olsaydı, failine keffâret yüklenilmezdi.
Yukarıdaki hadiste zikri geçen üçüncü kötü fiil, kâhine gidip söylediğini tasdik etmektir. "Kâhin", zann ve tahminle istikbalde olacak şeyler, gâibdeki şeyler veya insanın geleceği hakkında haber veren, kısaca gayb hakkında haber veren kimseye denir

ki, Türkçede buna falcı, bakıcı; tabir olunur. "Gaybı" ancak Allah bilir. Bazı kâhinlerin veya bazı kimselerin, önceden söyledikleri gibi vukubulan şeyler hakkındaki sözleri bir zandan, bazı ön bilgiler yahut geçmiş tecrübelerle yapılan bir tahminden ibarettirler. Bunlar bilerek, "ilim'le söylenmiş şeyler değillerdir. Diğer taraftan, kâhinin söylediği gibi çıkan şeylerin öyle olduğu, ancak olay meydana geldikten sonra belli olmaktadır. Bu şeyler, ilgili olay meydana gelmeden önce yığınla yalan ve dolanın içine karışmış bir halde zan ve tahmin yığınlarının bir parçası halindedirler. Binaenaleyh, kâhinin söylediği şeyden istifade, hayızlı kadından veya kadmm dışkı yerinden istifade gibi, pislikler arasında zevk aramaya benzer. Yığınla yalan-dolan arasında gerçekliği, olayın vukuundan sonra öğrenilecek cüz'i bir takım zan ve tahmin uğruna o yığınla'uğraşmak makûl bir hareket olamaz. Dahası, zan ve tahmine dayanan bu kırpıntıların insanın imanını ifsad etmesi, zihniyetini kararsız, kör tesadüflere yöneltip akıldan, mantıktan, hak ve hakikatten uzaklaştırması sözkonusudur. Bu ise büyük bir felâkettir. İşte, insanın dünya ve Ahiret mutluluğunu sağlayacak esasları getiren müslümanlık, bu gibi çirkin, kötü, insanın fıtratına, onun sağduyulu zevk ve aklına aykırı şeyleri yasaklamıştır.[811]

1142. “Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki) bize, Ebû Hilal, Ebû Abdillah eş-Şakarî'den, (O da) Ebu'l-Ka'kâ' el-Cermi'den (naklen) rivayet etti (ki, Ebu'l-Ka'kâ') şöyle dedi:”
Bir adam Abdullah b. Mes'ûd'a gelip şöyle dedi:
"Ebû Abdirrahman! Karımla dilediğim şekilde cinsi münâsebet yapabilir miyim?" O da;
"Evet" dedi. (Adam)
"Dilediğim yerden de mi?" dedi. O da:
"Evet" dedi. (Adam);
"Nasıl dilersem de mi?" dedi. O da;
"Evet" cevabını verdi. Bunun üzerine bir adam O'na;
"Ebû Abdirrahman, dedi, şüphe yok ki bu (adam) kötülük yapmak istiyor!" (O zaman Abdullah) şöyle dedi: "Hayır, (böyle yapamazsın). Kadınların dışkı yerleri size haramdır!"
Abdullah (ed-Dârimi'ye);

"Bu görüşü kabullenir misin?" diye soruldu, O da:

"Eet" dedi.[812]

1143. “Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Vuheyb, Dâ'ûd'dan, (O) İkrime'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti ki:”

“O (yani İbn Abbâs), adamın karısıyla dışkı yerinden cinsi münâsebet yapmasını kerih görür ve bunu şiddetle ayıplardı.”[813]

1144. “Bize el-Muallâ b. Esed rivayet edip (dedi ki), bize İsmail b. Uleyye rivayet edip (dedi ki), bize ibn Ebî Necîh, Arar b. Bînâr'dan (naklen) rivayet etti (ki, Amr;”

"Gerçekten siz, sizden önce alemlerden hiç kimsenin yapmadığı o hayâsızlığı yapıyorsunuz"[814] (mealindeki âyetin tefsirinde) şöyle dedi:

“Lût kavmi meydana gelinceye kadar bir erkeğin bir erkeğin üzerinde (olacağını) zannetmezdin.”[815]

Açıklama

Sapık ve iğrenç cinsel ilişkilerden biri de erkeğin erkekle ilişkisidir. Bu ahlâksızlığa livâta veya lûtîlik denilmektedir. Kur'an-ı Kerim, bunun ilk olarak Hz. Lût'un -aleyhisselâm- Peygamber olarak gönderildiği halkın içinde görüldüğünü açıklamaktadır.[816] Hz. Lût ise, Ölü Deniz'in güneyinde yer alan Sodom[817] ve civarına Peygamber gönderilmişti. Bura halkı, Hz. Lût'un bütün gayretlerine rağmen bu ahlâksızlıklarından vaz geçmeyince, toptan helak edilinişlerdi. İnsan fıtratına, zevk-i selime tamamen zıt ve cinsel ilişkinin üreyip çoğalma hikmetine aykırı olan bu ahlâksızlık büyük günâhlardandır. Bunun cezası hakkında şu görüşler serde dilmiştir: Mâlik, Şâfiî ve Ahmed b. Hanbel ile Hanefi Mezhebine göre livata fıi'linin cezası, zinanın cezası gibidir. Yani bu fiili işleyen bekâr ise kırbaçlanır (ve sürgün edilir), evli ise recmedilir. Ebû Hanife'ye göre ise, eğer fail bu işi âdet haline getirmişse öldürülür, aksi halde hâkimin uygun göreceği bir ceza

(ta'zîr) verilir.[818]

1145. "Bize Ubeydullah b. Musa, Sufyân'dan, (O) Süheyl b. Ebî Salih'ten, (O) el-Hâris b. Muhalled'den, (O) Ebû Hureyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen) haber verdi (ki, Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:
"Kim karısına dışkı yerinden varırsa, yüce Allah ona Kıyamet gününde (rahmet nazarıyla) bakmaz."[819]
1146. "Bize Abdullah b. Yahya haber verip (dedi ki), bize Abdulvâhid b. Ziyâd, Âsim el-Ahvel'den, (O) İsa b. Hıttân'dan, (O) Müslim b. Sellâm el-Hanefî'den, (O da) Ali b. Talk'tan (naklen) rivayet etti (ki, Ali) şöyle dedi: Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:
"Birinizin namazda abdesti bozulduğu zaman, (namazdan) ayrılsın ve abdest alsın. Sonra namazını kılar, (kılsın). "[820]
Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- yine şöyle buyurdu:
"Kadınlara dışkı yerlerinden varmayın! İşte Allah, hakkı (söylemekten) çekinmez ."[821] Abdullah (ed-Dârimi'ye); "Ali b. Talk, Sahâbi midir?" diye soruldu, O da;
"Evet" dedi.[822]

Açıklama

Bu hadiste, namaz kılarken abdesti bozulan kimsenin, abdest aldıktan sonra namazını kılacağı açıklanmaktadır. Fakat hadisin bu rivayeti, sözkonsu kimsenin, namazına kaldığı yerden mi devam edeceği, yoksa-namazını yeni baştan mı kılacağı konusunda açık değildir. Hadisin diğer rivayetleri ise "...namazını iade etsin" şeklindedir. Buna dayanarak Malikiler, Şafiîler ve Hanbeliler; namaz kılarken abdesti bozulan kimsenin abdest aldıktan sonra namazını yeni baştan kılması gerektiğini söylemişlerdir. Hanefiler ise, bu durumda efdal olanın, namazın yeni baştan kılınması olduğunu, bununla beraber, namaza kalınan yerden de devam edilebileceğini söylemişlerdir. Hanefîler bu hususta Hz. Aişe'nin rivayet ettiği ve İbn Mâce ile

Dârekutni'nin kitaplarına aldıkları bir hadise dayanmışlardır. Bu hadiste namazda iken abdestin bozulması halinde abdest alınıp kalman yerden namaza devam edilmesi ("bina") emredilmektedir.[823] Hanefîler yukardaki hadisin ise, namazda iken abdestini kasten bozan kimse hakkında olduğuna yormuşlardır.[824]

1147. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana el-Hâris b. Ya'kûb, Sa'id b. Yesâr Ebu'l-Hubâb'dan, şöyle dediğini rivayet etti:" İbn Ömer'e;
"Cariyeleri çevirdiğimde onlar hakkında, (yani cariyeleri çevirmem hakkında) ne dersin?" demiştim. O da; "Çevirmek, nedir?" demiş, ben de:
"Dışkı yerini söylemiştim. Bunun üzerine O;
"Bunu müslümanlardan bir fert yapar mı?" demişti.[825]
1148. "Bize Muhammed b. Abdillah er-Rekâşî haber verip (dedi ki), bize Yezîd b. Zurey' rivayet edip (dedi ki), bize Muhammed b. İshak rivayet edip (dedi ki), bana Ubeydullah b. Abdillah b. Husayn en-Ensârî rivayet edip (dedi ki), bana Abdulmelik b. Amr b. Kays -ki O, kavmimden biridir. O aynı zamanda yaşıtlarımdandı- rivayet edip (dedi ki), bana Herim b. Abdillah rivayet edip dedi ki:"
Vâkıfoğulları'nın[826] toplantı yerinde kadınların durumunu ve onlardan varılabilecek (yani cinsi münâsebet yapılabilecek) yerleri görüştük de Huzeyme b. Sabit şöyle demişti:
"Ben, Rasûlullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyururken işitmiştim:"
"Ey insanlar! Şüphe yok ki Allah, hakkı (söylemekten) çekinmez. Kadınlara arkalarından varmayın!"[827]
1149. "Bize el-Muallâ b. Esed haber verip (dedi ki), bize Abdulvâhid rivayet edip (dedi ki), bize Husayn, Mucâhid'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
(Sahabe hayız hallerinde) kadınların hayız yerinden kaçınır ve onlara dışkı yerlerinden varırlardı. Sonra bunu Rasûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- sormuşlar da yüce Allah (şu âyeti) indirmiş: *"Sana hayız yerini (veya halini) de sorarlar. De ki o bir*

ezadır. Onun için kadınlardan hayız yerinde ayrılın, (onlarla cinsi münâsebet yapmayın), temizlenene kadar onlara yaklaşmayın. Temizlendikleri zaman ise, Allah'ın size emrettiği yerden -kadınlık organından- onlara varın"[828] ve ondan (yani kadınlık organından başkasına) geçmeyin.[829]

1150. "Bize Muhammed b. Yezîd haber verip (dedi ki), bize Yûnus b. Bukeyr rivayet edip (dedi ki), bana İbn İshak rivayet edip (dedi ki), bana Ebân b. Salih, Tâvûs, Sa'id, Mücâhid ve Atâ'dan (naklen) rivayet etti ki:"

"Onlar, kadınlara dışkı yerlerinden varmayı yadırgar ve "bu, küfrün (nankörlüğün) ta kendisidir" derlerdi."[830]

Açıklama

Kocanın karışma dışkı yerinden (dübüründen) yaklaşması, meşru olmayan, zevk-i selimin kabul edemeyeceği çirkin bir iştir. Bu iş, hadis-i şeriflerde "küçük lûtilik" diye isimlendirilmiştir.[831] Bu rezilliği işlemek, hâkimin uygun göreceği bir cezayı ("ta'zîri") gerektirir. Yalnız Şafiîlere göre ta'zîr cezasının verilebilmesi için, hakim bu fiili yapmayı kocaya önceden yasaklamış olmalıdır. Aksi takdirde ona ta'zîr cezası verilemez.[832]

115. Hayız Olmadan Önce Kendisine Gusül Vâcib Olduğunda Hayızlı Kadının Gusül Yapması

1151. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize el-Evzâ'î, Atâ1 ve ez-Zührî'den, onların şöyle dediklerini rivayet etti:"

"Cünüblük ve hayızdan dolayı gusül yapmak birdir."[833]

1152. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Şerîk, el-A'meş'ten, (O) İbrahim'den, (O da) Huzeyfe'den (naklen) rivayet etti (ki, Huzeyfe) karısına şöyle demiş:"

"Saçlarını, onlara acıması az olan (Cehennem) ateşi onları hilâllemeden önce, (bu dünyada) su ile hilâlle, (aralarına su geçir!)"[834]

1153. "Bize Ebu'l-Velîd haber verip (dedi ki), bize Zaide, Sadaka b. Sa'id el-Hanefi'den (naklen) rivayet etti. (Sadaka dedi ki), bana Cumey' b. Umeyr -ki O, Teymullah b. Sa'lebeoğullarından biridir- rivayet edip dedi ki:" "Annem ve teyzemle beraber Hz. Aişe'nin huzuruna girmiştik de onlardan biri O'na;

"Gusülde nasıl yapıyorsun?" diye sormuş, O da şöyle cevap vermişti:

"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- namaz için aldığı abdest gibi abdest alır ve başına üç defa (su) dökerdi. Bizler ise, saç örgülerinden dolayı beş (defa su) dökerdik."[835]

1154. "Bize Sa'id b. Âmir, Şu'be'den, (O) Yezîd b. Humeyd'den, (O) Ebû Zur'a'dan, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) haber verdi ki, O (yani Ebû Hureyre):"

Hz. Aişe'ye, gusül yapan kadın saç (örgüsünü) çözer mi, diye sormuş, O da şöyle karşılık vermiş:

"Bak hele! Ya ona bir ûkıyye[836] harcamışsa? Başına sadece üç (defa su) boşaltması ona kâfi gelir."[837]

1155. "Bize Abdullah, b. Sa'id rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Hâlid, Haccâc'dan, (O) Fudayl b. Amr'dan, (O) İbrahim'den, (O) Alkame'den, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti (ki, Abdullah) şöyle dedi:"

"(Kadın gusül yaparken) onu (yani saçını, örük diplerini)

parmakları ile hilâller.”[838]
1156. “Bize Abdullah b. Sa'id haber verip (dedi ki), bize Ebû Hâlid, Haccâc'dan, (O) Ebu'z-Zubeyr'den, (O da) Câbir'den (naklen) rivayet etti (ki, Câbir), hayızlı kadın ve cünüb kimse hakkında (şöyle dedi):”

“Onlar, saçlarını bozmayarak güzelce su dökerler.”[839]
1157. “Bize Abdullah b. Sa'id rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Halid, Haccâc'dan, (O da) Atâ'dan (naklen), onun (yani bir önceki haberin) aynısını rivayet etti.”[840]
1158. “Bize Sa'id b. Âmir, Şu'be'den, (O da) Mansûr'dan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle demiş: İbrahim dedi ki:”
"(Kadın gusül yaparken) onun (yani saçının) diplerini ve etrafını ıslatınca onu bozmaz.”[841]
1159. “Bize Haccâc b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd, Ubeydullah b. Ömer'den, (O da) Nâfı'den (naklen) riâyet etti ki:”
“İbn Ömer'in kadınları ve ümmü veled (cariyeleri) ne hayızdan, ne de cünüblükten dolayı gusül yaptıkları zaman saç örüklerini bozmazlarmış.”[842]
1160. “Bize Haccâc rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd, Ali b. Zeyd'den, (O) Ümmü Muhammed'den, (O da) Hz. Ümmü Seleme'den (naklen) rivayet etti ki:” O şöyle dedi:
“(Kadınlar) ne hayızdan, ne de cünüblükten dolayı (gusül yaparlarken) saç örüklerini bozmazlar.”[843]
1161. “Bize Haccâc rivayet edip (dedi ki), bize Ubeydullah, Usâme b. Zeyd'den, (O) Sa'id b. Ebî Sa'id el-Makburi'den, (O da) Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- hanımı Hz. Ümmü Seleme'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Ümmü Seleme) şöyle dedi:”
Bir kadın Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- elip şöyle demiş:
"Ben hakikaten başımın (saçını) örmeyi -veya bağlamayı- sağlam yaparım. (Gusül yaparken onları çözeyim mi?)" (Hz. Peygamber de) şöyle buyurdu:
"Başına iki avucunla üç defa su alıp (dök). Sonra her iki avuç

dolusu suyun peşine (saç örüklerini) iyice didikleyip sık."[844]

1162. "Bize Ebu'l-Velîd haber verip (dedi ki), bize Zâ'ide, Mansûr'dan, (O) İbrahim'den, (O) Hemmâm İbnû'l-Hâris'ten, (O da) Huzeyfe'den (naklen) rivayet etti ki O, karısına şöyle demiş:"

"Saçlarının köklerini araştır, (köklerine suyu ulaştır) ki, onlara acıması az olan (Cehennem) ateşi, onlan hilâllemesin."[845]

1163. "Bize Yezîd b. Hârûn, Ca'fer İbnu'l-Hâris'ten, (O da) Huzeyfe'den (naklen) haber verdi ki, O karısına şöyle demiş:"

"Su ile saçlarının köklerini araştır, (suyu köklerine ulaştır) ki, onlara acıması az olan (Cehennem) ateşi onları hilâllemesin."[846]

1164. "Bize Yezîd b. Hârûn, Ca'fer İbnu'l-Hâris'ten, (O da) Mansûr'dan (naklen), senediyle onun (yani bir önceki haberin) benzerini haber verdi."[847]

1165. "Bize Amr b. Avn, Hâlid b. Abdillah'tan, (O) İbn Ebî Leyla'dan, (O) Ebu'z-Zübeyr'den, (O da) Câbir'den (naklen) haber verdi (ki, Câbir) şöyle dedi:"

"Kadın, cünüblükten dolayı gusül yaptığı zaman saçını bozmaz, ama köklerine su döküp onları ıslatır."[848]

1166. "Bize Ya'lâ haber verip (dedi ki), bize Abdulmelik, Atâ'dan, O'nun, başının (saçı) topuz, (örük) yapılmış olduğu halde cünüb olan kadın onu çözer mi, (meselesi) hakkında şöyle dediğini rivayet etti:"

"Hayır (çözmez). Fakat başına, saç köklerini tamamen sulaymcaya kadar iyice su döker."[849]

1167. "Bize Muhammed İbnu'l-Minhâl haber verip (dedi ki), bana Habîbe bint Hammâd rivayet edip (dedi ki), bana Arara bint Hayyân es-Sehmiyye[850] rivayet edip dedi ki, mü'minlerin annesi Hz. Aişe bana şöyle demişti:" "Sizden biri hayzmdan temizlendiğinde, bir parça toplak otu ile bunu bulamazsa bir parça mersin ağacı ile bunu bulamazsa bir parça çekirdek ile bunu da bulamazsa bir parça tuz ile buhurlanamaz mı?"[851]

1168. "Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Sabit b. Yezîd rivayet edip (dedi ki), bize Asım, Muâze el-Adeviyye'den,

(O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Aişe) şöyle dedi:"
"Kadın hayızdan dolayı gusül yaptığı zaman kan izine güzel koku sürsün."[852]
1169. "Bize Muhammed b. Uyeyne, Ali b. Mushir'den, (O) Ubeydullah'tan, (O) Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki:"
"O'nun kadınları ve ümmü veled (cariyeleri) hayız ve cünüblükten dolayı, saçlarını bozmayarak, fakat ıslatılmalarında büyük gayret göstererek gusül yaparlardı."[853]

Açıklama

Gusül yaparken suyu bedenin her tarafına ulaştırmak, bu arada saçları da yıkamak farz (vâcib)dir. Bununla beraber saç örükleri hakkında, Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- konuyla ilgili hadislerinin değerlendirilmesinden kaynaklanan bazı farklı görüşler vardır. Şöyle ki, Hanefi Mezhebine göre, kadının, gusül yaptığın da saç örüklerini çözmesi, şayet kökleri ıslanmışsa, farz değildir. Erkeklerin ise, kökleri ıslanmış olsa da, saç örüklerini çözmeleri gerekir. Hanbeliler de, cünüblükten dolayı alınan gusülde saç örüklerini çözmenin, kökleri ıslanmışsa, vâcib olmadığını, fakat hayız ve lohusalıktan dolayı alman gusülde vâcib olduğunu söylemişlerdir. Bazı Hanbelîlere göre ise, bir ayrım yapılmayarak her çeşit gusülde saç örgülerini çözmek vâcib değildir. Mâlikilerin görüşü de şöyledir: Sadece bir veya iki iple gevşek örülmüş olan saç örüklerini çözmek gerekmez. Bunun dışmdakileri çözmek vâcibdir. Şafiîler de, saçların içine suyun ulaşması halinde saç örüklerini çözmenin gerekmeyeceğini, aksi halde ise onları çözmenin vâcib olduğunu söylemişlerdir.[854]

116. Hayızlı Kadının Camiye Girmesi

1170. "Bize el-Muallâ b. Esed haber verip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Muğîre'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti (ki,

İbrahim) şöyle dedi:"
"Hayızlı kadının camiden bir şeyi almasında hiçbir mahzur yoktur."[855]
1171. "Bize Yezîd b. Hârûn, Ca'fer İbnul-Hâris'ten, (O) Mansûr'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) haber verdi (ki, İbrahim) şöyle dedi:"
"Hayızlı kadın, içine girmeyerek camiden bir şeyi alabilir."[856]
1172. "Bize Müslim haber verip (dedi ki), bize Hişâm, Katâde'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Cünüb kimse, camiye (bir şey) koyamadığı halde ondan (bir şey) alabilir."[857]
1173. "Bize Yala haber verip (dedi ki), bize Abdülmelik, Atâ'dan (naklen) rivayet etti (ki, Atâ'):"
Hayızlı kadın camiden bir şeyi alabilir mi (meselesi) hakkında şöyle dedi:
"Evet, Mushaftan başkasını (alabilir)."[858]

Açıklama

Cünüblülük ve hayızlılık, büyük abdestsizlik halleridir. Bu durumlarda bazı Şer'î işleri yapmak haramdır ki, bunlardan biri de camiye girmektir. Cünüb kimse ile hayızlı kadın, içine girmeksizin camiden birşey alabilirlerse de, caminin içine ancak bazı durumlarda girebilirler: Malikilere göre söz konusu kimselerin camiye girmeleri sadece iki durumda mübâh olur: Gusül yapılacak suyun sadece camide bulunması (-ki bu durumda camiye girmeden önce teyemmüm yapmak vâcipdir). Bir tehlike anında camiden başka sığınılacak bir yerin bulunmaması. Hanefıler de, sözkonusu kimselerin camiye ancak zaruret halinde girebileceklerini söylemişlerdir. Onlara göre, cami dışında cünüp olup da camiye girmeye mecbur olan kimse ile caminin içinde ihtilâm olup da bir tehlikeden dolayı dışarı çıkamayan kimsenin teyemmüm yapmaları vacibdir. Şafiîlerin görüşü ise şöyledir: Cünüb kimse ile camiyi kirletmeyeceklerinden emin olduklarında hayızlı ve lohusa kadınların, içinde eğleşmeksizin caminin bir kapısından girip

diğerinden çıkmaları caizdir. Bu kimselerin, bir zaruretten dolayı camide eğleşmeleri de caizdir. Ancak abdest almaya yetecek su varsa, abdest almaları, yoksa caminin toprağından başkası ile teyemmüm yapmaları vacibdir. Hanbeliler ise şöyle demişlerdir; Söz konusu kimselerin caminin içinden geçmeleri, bir yerde eğleşmeksizin gidip gelmeleri caizdir. Ancak hayızlı ve lohusa kadınların camiyi kirletmeyeceklerinden emin olmaları gerekir. Cünüb kimse de, bir zaruret olmasa da, abdest alarak camide kalabilir. Hayızlı ve lohusa kadınların abdest alıp camide kalmaları ise ancak kanlan kesildikten sonra caizdir.[859]

117. Cünüb Kimsenin Camiden Geçmesi

1174. "Bize Müslim haber verip (dedi ki), bize Hişâm rivayet edip (dedi ki), bize Katâde, Ebû Miclez'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti (ki, İbn Abbâs);"
"...Cünüb iken de -yoldan geçmeniz müstesna- (guslünüzü yapıncaya kadar namaz (yerlerine) yaklaşmayın)"[860] âyeti hakkında;
"(Yoldan geçen'den maksad) yolcudur" dedi.[861]
1175. "Bize Müslim haber verip (dedi ki), bize el-Hasan b. Ebî Ca'fer rivayet edip dedi ki), bize Selm el-Alevî, Enes'ten rivayet etti ki:"
O; *"...cünüb iken de -yoldan geçmeniz müstesna-, (guslünüzü yapıncaya kadar namaz (yerlerine) yaklaşmayın)"*[862] (âyetinin tefsirinde) şöyle dedi:
"Cünüb kimse, içinde oturmayarak camiden geçebilir."[863]
1176. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mübârek Ebû Nuaym, Serik'ten, (O) Abdulkerim el-Cezerî'den, (O da) Ebû Ubeyde'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
"Cünüb kimse, içinde oturmayarak camiden geçebilir." (Ebû Ubeyde) ardından şu âyeti okudu: *"...cünüb iken de -yoldan geçmeniz müstesna- (guslünüzü yapıncaya kadar namaz (yerlerine) yaklaşmayın.)"*[864]
1177. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki),

bize Şerîk, Simâk'tan, (O) îkrime'den ve Sâlim'den (O da) Sa'id'den (naklen) rivayet etti (ki, İkrime ve Sa'id) şöyle dediler:”

“(Cünüb kimse) içinde oturmayarak (caminin içinden) geçebilir.”[865]

1178. “Bize Abdullah b. Musa, İbn Ebî Leyla'dan, (O) Ebu'z-Zübeyr'den, (O da) Câbir'den (naklen) haber verdi (ki, Câbir) şöyle dedi:”

“Biz cünüb olduğumuz halde caminin içinde yürür, bunda bir mahzur görmezdik.”[866]

118. Hayızlı Kadının Muska Takınması

1179. "Bize Ya'la b. Ubeyd haber verip (dedi ki), bize Abdulmelik, Atâ'dan, O'nun, boynunda muska (hamâyıl) veya (âyet) yazılı kâğıt bulunan hayızlı kadın hakkında şöyle dediğini rivayet etti:"
"Eğer o, bir derinin içinde ise onu (boynundan) çıkarsın. Gümüşten yapılmış bir lülenin içinde ise bir mahzur yoktur: Dilerse (onu boynundan) indirir, dilerse (bir şey) yapmaz."[867]
Abdullah (ed-Dârimi'ye);
"Bu görüşü kabullenir misin?" denildi, O da;
"Evet" dedi.[868]

Açıklama

Muska (nüsha, nuska, hamail); kötülüklerden, belâlardan, hastalıklardan korunmak, bunlardan kurtulmak için yazılıp taşınan takıdır. Muskanın bizzat müessir olduğuna inanmak şirk olduğu gibi, şirke götüren sözlerden, mânâsız yazı ve çizgilerden yapılmış olanlarını takınmak da haramdır. Te'sirin ve şifânın Allah'tan olduğuna inanarak, içlerine sadece âyet veya Allah'ın isim ve sıfatlarının yazılmış olduğu bir muskayı taşıma hakkında ise iki görüş vardır: Abdullah b. Amr İbni'1-As ve kendisinden gelen bir rivayetin zahirine göre Hz. Aişe, bunun caiz olduğunu söylemişlerdir. Ebû Ca'fer el-Bâkır ile bir rivayete göre İmam Ahmed de bu görüşte idiler. Abdullah b. Amr İbni'1-As'ın, Hz. Peygamber'in öğretmiş olduğu bir sığınma duasını aklı eren çocuklarına öğrettiği, daha küçük çocuklarının ise yazıp boyunlarına astığı nakledilmektedir.[869] İmâm Mâlik ise, bir mahfaza içine konulduğunda, hayızlı kadınlara ve çocuklara Kur'an'dan bir şeyi takmada mahzur olmadığını söylemiştir. İbnu's-Salâh da bir fetvasında, içine Kur'an ayetleri yazılmış olan muskaları takınmanın caiz olduğunu söylemiştir. O, muhtar olan görüşe göre, üzerine mum gibi bir şey kaplandığında, muska ile helaya girmenin de mekruh olmadığını açıklamıştır. Bunların yanında muska takınmanın caiz olmadığını söyleyenler

de vardır. Abdullah b. Mes'ûd, O'nun talebe-arkadaşları, Abdullah b. Abbâs, Ukbe b. Amir ve bir rivayete göre İmam Ahmed -ki taraftarlarından bir çok kimse O'nun bu görüşünü tercih ederler- bu görüşte idiler.
Netice olarak şunu söylemek mümkündür: Zikredilen şartlarla muska takmak caiz ise de, en iyisi takmamaktır. Bunun yerine belâ, sıkıntı ve hastalıklarda âyetler ve Hz. Peygamber'in öğrettiği dualarla, tabir caizse, sözlü olarak Allah'a sığınmak ve O'ndan yardım istemek gerekir. Nitekim Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- Sünnet'i de böyle olmuştur.
Muskayı abdestsiz ve cünüb kimsenin taşıması da ihtilaf konusu olmuştur. Hanefîler ve Hanbeliler, abdestsiz ve cünübün, içinde âyet bulunan muskayı mahfazası içinde taşımasının caiz olduğunu, Kadı Hüseyin ise, mekruh olduğunu söylemişlerdir. [870]

119. Hayızlı Kadın, Kanı Kesildiği, Fakat Su Bulamadığı Zaman Ne Yapar?

1180. "Bize Muhammed b. Yezîd haber verip dedi ki, bize Abdullah b. Şevzeb rivayet edip (dedi ki), bize Matar rivayet edip dedi ki:"
el-Hasan ve Atâ'ya, bir yolculukta beraberinde karısı bulunan, derken (karısı) hayız olan, sonra da kanı kesilen, ama su bulamayan adamın (karısının ne yapacağım) sordum, onlar da;
"Teyemmüm yapar, namazını kılar" dediler. (Matar) dedi ki, onlara;
"Kocası onunla cinsi münasebet yapabilir mi?" dedim. Onlar;
"Evet, dediler, (çünkü) namaz bundan daha büyüktür."[871]
1181. "Bize Sa'id İbnu'l-Muğîre, İbnu'l-Mübârek'ten, (O) İbn Cureyc'den, (O da) Atâ'dan (naklen) rivayet etti ki:" O, hayız kanı kesilen fakat su bulamayan kadın hakkında şöyle dedi:
"Teyemmüm yaptığı zaman kocası onunla cinsi münâsebet yapabilir." Abdullah (ed-Dârimi'ye;
"Bu görüşü kabullenir misin?" diye soruldu, O da;
"Evet, vallahi!" dedi.[872]

120. Cariyenin Gebe Olup Olmadığını Araştırmak (İstibrâ)

1182. "Bize Yezîd haber verip (dedi ki), bize Şerîk, Leys'ten, (O da) Tâvûs'tan (naklen):"
O'nun, cariyenin, hayız olmuyor idiyse, rahminde cenin olup olmadığını araştırma (istibrâ")[873] hakkında; "kırkbeş gün (beklenir)" dediğini rivayet etti.[874]
1183. "Bize Yezîd haber verip (dedi ki), bize Şerîk, Halid el-Hazzâ'dan, (O da) Ebû Kılâbe'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
"(Hayız olmayan cariyenin istibrâsında) üç ay (beklenir)."[875]
1184. "Bize Muhammed İbnu'l-Mübârek, Ömer b. Abdilvâhid'den, (O da) el-Evzâ'î'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
"Ez-Zühri'ye, hayız olma zamanına ulaşmamış olan, dengi de

hamile olmayan bir cariye satın alan adamın, onun rahminde cenin olup olmadığını araştırmada ne kadar bekleyeceğini sordum da" O;
"Üç ay (bekler)" dedi. Yahya b. Ebî Kesîr ise;
"Kırkbeş gün (bekler)" dedi.[876]
1185. "Bize el-Heysem b. Cemil, İbnu'l-IVIübârek'ten, (O) Yahya b. Bişr'den, (O da) İkrime'den (naklen) haber verdi ki:" O;
"Bir ay (bekler)" dedi. Abdullah (ed-Darimi'ye);
"Bu iki görüşün hangisini kabullenirsin?" diye soruldu. O da şöyle dedi:
"Üç ay (görüşü) daha sağlamdır. Bir ay da yeter."[877]

---

[1] Müslim, İman, 10 (1/41); Buhâri, İlm, 6 (1/23); Nesai, Sıyâm, 1 (4/97-99); Tirmizi, Zekât 2 (3/14-15); İbn Mâce, İkâme, 194 (1/449); Ahmed b. Hanbel, 3/143, 193, Bkz. 1586. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/100-102

[2] Mâ'ide: 5/101.

[3] Nahl: 16/43; Enbiyâ': 21/7.

[4] Fethul-Eâri, 1/243.

[5] Bkz. 1586. hadis.

[6] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/102-103

[7] et-Taberâni'nin rivayetinden, beşinci meselenin, zina gibi ahlâksızlıklarla alâkalı olduğu anlaşılmaktadır. (Bkz. Mecmeu'z-Zevâ'id, 1/290. Krş. Fethu'1-Bâri, 1/243).

[8] Bu hadisi et-Taberâni, büyük ve orta "Mu'cem"lerinde rivayet etmiştir. Hadisin senedindeki Atâ İbnu's-Sâ'ib, "sika" olmakla beraber, sonraları hafıza bozukluğuna ("ihtilât") uğramıştır (Mecmeu'z-Zevâ'id, 1/290). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/103-104

[9] Ahmed b. Hanbel, 1/250, 264-265; Mecmeuz-Zevâıd, 1/289. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/100/105-107

[10] Müslim, Taharet, 1 (1/203); Tirmizi, Da'avât, 86 (5/535-536); İbn Mâce, Taharet, 5 (1/ 102-103); Nesâ'i, Zekât, 1 (5/5); Ahmed b. Hanbel, 5/342, 343. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/108

[11] Şerhu Müslim, 3/100.

[12] Bakara: 2/222.

[13] Tevbe: 9/108.

[14] Müddessir: 74/4.

[15] Bkz. Hak Dini, 1/56 vd.

[16] Bu cümle Müslim ve Tirmizi'de "Sübhanellahi ve'1-Hamdü Lillahi" şeklinde geçer. Cümle Ahmed b.Hanbel'de "Sübhanellahi ve'llahu Ekber ve Lâ İlahe İllellahu ve'llahu Ekber" veya "Sübhanellahi ve'llahu Ekber ve Lâ îlâhe İllellah" yahut "Sübhanellahi ve'1-Hamdu Lillahi ve'llahu ekber" gibi üç ayrı şekilde geçer. Nesâ'i ve İbn Mâce'de ise cümle yerine "Tesbih ve Tekbir" masdarları yer almaktadır.

[17] Ankebût: 29/45.

[18] Hadisin verilen kaynaklarının hepsinde bu cümle "sabır ışıktır" şeklindedir,

[19] Ekz. Şerhu Müslim, 3/100-102; Zehru'r-Ruba, 5/5-6; Feyzu'l-Kadir, 4/290-291. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/108-110

[20] Tirmizi, Da'avât, 87 (5/536-537. Tirmizi'nin senedinde Cureyy en-Nehdî yerine Cerîr en-Nebdi ismi geçmekte ise de Cureyy doğru olmalıdır. Bkz. Takrib, 1/128. Tirmizi'nin metninde ise "Abdest" yerine "Temizlik" geçmektedir); Ahmed b. Hanbel, 5/363. (Ahmed b. Hanbel'de de "Abdest" yerine "Temizlik" zikredilir). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/110

[21] Bakara: 2/143.

[22] Buhârî, İman, 30 (1/15).

[23] Tuhfetu'l-Abvezî, 9/501. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/110-111

[24] Bu cümlenin mânâsı şöyle de olabilir: "(Bütün iyilikleri tek tek) sayıp (yapamayacağınız) halde, (yine de) dosdoğru hareket ediniz."

[25] Bu diğer râvi Abdullah b. Amr olmalıdır. Bkz. ibn Mâce, Taharet, 4 (1/102).

[26] Bu hadis munkatı'dır. Salim, Sevbân'a kavuşmamıştır. Tayâlisî, s. 134. İbn Mâce, Taharet, 4 (1/101-102); el-Mustedrek, 1/130; el-Muvatta, Taharet, 36 (1/34); Ahmed b. Hanbel, 5/277, 280, 282. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/111

[27] Buranın mânâsı şöyle de olabilir: "Doğruluğa sarılınız, aşırılıklara kaçmayınız".

[28] Senedi muttasıl olan bu hadisi Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, Ebû Ya'la el-Mavsılî, ve sahih'inde îbn Hıbbân da rivayet etmişlerdir (Misbâhu'z-Zücâee, 1/41'den naklen: Sünenu'd-Darimi, Beyrut, 1987, 1/175, dipnotunda). Bkz. Tayâlisî, a. 134. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/112

[29] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/107-112

[30] Zikredilen âyet, Mâ'ide: 5/6. bir parçasıdır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/113

[31] Bu gazvenin h. 4. veya 5., yahut 6. yılda vukubulduğu rivayetleri vardır.

[32] Fethu'1-Bâri, 2/254; Menhel, 1/119.

[33] îbn Mâce, Taharet, 47 (1/145-146); Musned, 2/98.

[34] Tefsîru İbn Kesir, 2/21-22; Fethu'1-Bâri, 2/3-4; Şerhu Müslim, 3/102-103; Neylu'l-Evtâr, 1/241, 248; İbn Abidin, 1/61-62; Hak Dini, 3/1583 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/113-114

[35] Ebû Dâvûd, Taharet, 25 (1/12-13); Ahmed b. Hanbel, 5/225; el-Mustedrek,

1/156. Se-neddeki Muhammed b. îshak mudellis olduğu için "an" edâ sigasıyla yaptığı rivayet, za'if sayılır (Neylu'l-Evtâr, 1/249). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/ 114

[36] Müslim, Taharet, 86 (1/232); Ebû Dâvûd, Taharet, 65 (1/44); Nesâ'î, Taharet, 100 (1/ 73); Tırmizî, Taharet, 45 (1/89); îbn Mâce Taharet, 72 (1/170); Ahmed b. Hanbel, 5/350- 351, o58.

[37] Mâıde: 5/6

[38] Ahmed b. Hanbel, 2/410, 435 ("...veya kokudan" ilâvesiyle); Tirmizi, Taharet, 56 (1/ 109; ibn Mâce, Taharet, 74 (1/172). Buhâri bunu, Ebû Hureyre'nin sözü yani mevkuf ve muallak olarak kaydetmiştir (Vudû; 34 (1/52). Bkz. 727. hadis.

[39] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/112-115

[40] Ebû Dâvûd, Taharet, 1 (1/1); Tirmizi, Taharet, 16 (1/31-32); Nesâ'i, Taharet, 15 (1/121); İbnMâce, Taharet, [40] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/116
22 (1/120); Musned, 4/248; Müstedrek, 1/140.

[41] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/116

[42] Hicrî 3. veya 4. yılda nazil olduğu da söylenir. Bkz. Tecrid, 2/347, 11/48, 398.

[43] Bkz. Buhâri, Şehâdât, 15 (3/155), İstizan, 10 (7/129).

[44] Vefâu'l-Veft, 2/466. [44] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/116-117

[45] Ebû Dâvûd, Taharet, 19 (1/9); İbn Mâce, Taharet, 23 (1/121,122); Ahmed b. Hanbel 2/ 371. Bkz. 2093. hadis. Seneddeki Ebû Sa'îdi'1-Hayr isminde bir hata olduğu, bunun Ebû Sa'îdi'l-Hayr değil, Ebû Sa'îd el-Hımyeri olması gerektiği açıkanmaktadır, Bkz. el-Menhel, 1/128, 132, 133; Neylû'l-Evtâr, 1/115. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/117-118

[46] el-Menhel, 1/129; Fethu'1-Bâri, 21/275.

[47] Tirmizi, Tıbb, 9 (4/389). Her bir gözüne üç defa sürme çekerdi.

[48] Bkz. 687.-691. hadisler.

[49] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/118-119

[50] Müslim, Hayz, 79 (1/268-269); Ebû Dâvûd, Cihâd, 46 (3/23); İbn Mâce, Taharet, 23 (1/ 122-123); Ahmed b. Hanbel, 1/204, 205, Bkz. 761. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/117/119-120

[51] Ahmed b. Hanbel, 3/487. Bu hadisin senedi,"Abdulkerim'den dolayı za'ifdir. Bkz.

678. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/120

[52] Buhâri, Vudu, 11 (1/45); Müslim, Taharet, 59 (1/224); Ebû Dâvûd, Taharet, 4 (1/3); Nesâ'i, Taharet, 18-20 (1/23-25); Tirmizi, Taharet, 6 (1/13); îbn Mâce, Taharet, 17 (1/115); el-Muvatta', Kıble, 1 (1/193); Ahmed b. Hanbel, 5/421; er-Risâle, 292.

[53] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/121

[54] Ibn Mâce, Taharet, 16 (1/114).

[55] İbn Abidin, 1/228.

[56] Diğer görüşlerle tafsilât için bkz. Neylu'l-Evtâr, 1/95 vd.; Menhel, 1/39 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/120/121-122

[57] Tirmizi, Taharet, 10 (1/21); Ebû Dâvud, Taharet, 6 (1/4, muallak olarak). el-A'meş'in hiçbir Sahâbiden, bu arada Enes'ten semâ'i olmadığı için bu hadis munkatı'dır.

[58] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/122

[59] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/122-123

[60] Buhâri, Vudû', 12 (1/45), 14 (1/46); Müslim, Taharet, 61, 62 (1/225); Ebû Dâvûd Taharet, 5 (1/4). Nesâî, Taharet, 21 (1/25) Tirmizi Taharet, 7 (1/16); İbn Mace, Taharet, 18 (1/ 116-117); Mâlik, Kıble 3 (1/193-194); Ahmed b. Hanbel, 2/41, 99; er-Risâle, 292-293. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/123

[61] Buhâri, Vudû', 60, 61 (1/62); Müslim, Taharet, 73, 74 (1/228); Ebû Dâvûd, Taharet, 12 (1/6); Nesâ'i, Taharet, 23 (1/26-27); Tirmizi, Taharet, 9 (1/19). İbn Mâce, Taharet, 13 (1/111); Ahmed b. Hanbel, 5/394, 402.

[62] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/124

[63] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/124

[64] Buhâri, Vudû', 9 (1/45); Müslim, Hayz, 122 (1/283); Ebû Dâvûd, Taharet, 3 (1/2); Nesâ'i, Taharet, 17 (1/22); Tirmizi, Taharet, 4 (1/10-12); İbn Mâce, Taharet, 9 (1/108); Ahmed b. Hanbel, 3/99, 101, 282. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/125

[65] Menhel, 1/31; Tecrid, 1/134. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/125-125

[66] Ebû Dâvûd, Taharet, 21 (1/10-11); Nesâ'i, Taharet, 39 (l/3B); Ahmed b. Hanbel, 6/108, 133. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi

(Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/126

[67] İbn Abidin, 1/223 vd. Menhel, 1/148-149. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/127

[68] Ebû Dâvûd, Taharet, 21 (1/11); İbn Mâce, Taharet, 16 (1/114); Ahmed b. Hanbel, 5/213, 214, 215. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/126/127-128

[69] Bkz. 670. hadis.

[70] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/128

[71] İbn Abidin, 1/226; Menheî, 1/144-146. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/128-129

[72] Euhâri, Vudu, 18, 19 (1/47); Müslim, Taharet, 63-65 (1/225); Ebû Dâvûd, Taharet, 18 (1/8); Nesâ'i, Tahârot, 22 (1/26), 41 (1/39-40); Tirmizi, Taharet, 11 (1/23); İbn Mâce, Taharet, 15 (1/113); Ahmed b. Hanbel, 5/295, 296, 300, 310, 311. Bkz. 2128. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/129

[73] Küçük abdest bozdukdan sonra sidik eserinin tamamiyle kesilmesini beklemeye istibrâ' denir.

[74] Menhel, 1/42, 120, 121.

[75] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/129-130

[76] Ebû Dâvûd, Taharet, 4 (1/3); Nesâ'i, Taharet, 35 (1/35); İbn Mâce, Taharet, 16 (1/114); Ahmet b. Hanbel, 2/247, 250; Müslim, Taharet, 60 (1/224, muhtasaran).

[77] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/130-131

[78] Buhâri, Vudû', 15-17 (1/46-47); Müslim, Taharet, 69-71 (1/227); Ebû Dâvûd, Taharet, 23 (l/ll); Nesâ'i, Taharet, 40 (1/38-39); Ahmed b. Hanbel, 3/203. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/131

[79] Tevbe: 9/108.

[80] Bu konudaki rivayetleri toplu olarak görmek için bkz. Tefsiru İbn Kesir, 2/389. Bazı rivayetlerde Kubâ'lıların bu usûlü, Tevrat'dan veya Yahudilerden öğrendikleri açıklanır.

[81] Fethu'1-Bâri, 2/28; Menhel, 1/159-161; Tecrid, 1/141. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/132-133

[82] Hadisin kaynaklarına ilâveten: Buhâri, Salât, 93 (1/127); Ahmed b. Hanbel, 3/171.

[83] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/133

[84] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/131-133

[85] Ebû Dâvûd, Taharet, 24 (1/12); Nesâ'i, Taharet, 42 (1/41); İbn Mâce, Taharet, 29 (1/ 128); Ahmed b. Hanbel, 2/358. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/134

[86] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/134

[87] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/134-135

[88] Ebû Dâvûd, Taharet, 17 (1/8); Tirmizi, Taharet, 5 (1/12); İbn Mâce, Taharet, 10 (1/110); Ahmed b. Hanbel, 6/155; Amelu'l-Yevm ve'1-Leyle, 172; Müstedrek, 1/158., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/135

[89] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/135-136

[90] Kaynakları için bîr sonraki hadise bkz. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/136

[91]İslamiyette Ağız ve Diş Sağlığı Üzerine Bir Tebliğ, F. Çulhaoğlu, Diyanet Dergisi (1981 Yıllığı) Hicret Özel Sayısı, s. 323-325.

[92] Buhâri, Meğazi, 83 (5/139).

[93] Umde, 3/185; Menhel, 1/167 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/136-138

[94] Buhâri, Cum'a, 8 (1/214); Nesâ'i, Taharet, 5 (1715); Ahmed b. Hanbel, 3/143, 249. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/138

[95] Buhâri, Cum'a, 8 (1/214); Müslim, Taharet, 42 (1/220); Ebû Dâvûd, Taharet, 25 (1/12); Nesâ'i, Taharet, 6 (1/16); Tirmizi, Taharet, 18 (1/34); İbn Mâce, Taharet, 7 (1/105); Muvatta', Taharet, 114 (1/66); Ahmed b. Hanbel, 2/245, 250, 400. Bkz. 1492. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/138

[96] Buhâri, Savm, 26 (2/234, muallak olarak yine Ebû Hureyre'den naklen); Ahmed b. Hanbel, 2/517; Müstedrek, 1/146.

[97] İbn Abidîn, 1/77; Menhel, 1/169. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/136/138-139

[98] Buhâri, Savm, 27 (2/234, muallak olarak); Nesâ'î, Taharet, 4 (1/15); Ahmed b. Hanbel, 6/47, 62, 124, 238. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-

Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/139

[99] Bakara: 2/222.

[100] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/139-140

[101] Buhâri, Cum'a, 8 (1/214); Müslim, Taharet, 46 (1/220); Nesâ'î, Taharet, 1 (1/13); Ebû Dâvûd, Taharet, 30 (1/15); İbn Mâce, Taharet, 7 (1/105); Ahmed b. Hanbel, 5/390, 402, 407., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/140

[102] Bu namaz hakkında 1484. hadisin "açıklama"sına bkz.

[103] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/140-141

[104] Ebû Dâvûd, Taharet, 31 (1/16); Nesâ'î, Taharet, 103 (1/75), Zekât, 48 (5/42); İbn Mâce, Taharet, 2 (1/100); Ahmed b. Hanbel, 5/74, 75. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/141

[105] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/141-142

[106] Ebû Dâvûd, Taharet, 31 (1/16); Salât, 73 (1/168); Tirmizî, Taharet, 3 (1/9), Salât, 177 (2/ 3-4); İbn Mâce, Taharet, 3 (1/101); Ahmed b. Hanbel, 1/123, 129. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/143

[107] Müddessir: 74/3.

[108] A'lâ: 87/15.

[109] İbn Abidin, 1/297, 301 vd. Menhel, 1/215 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/142-144

[110] Müslim, Hayz, 52, 53 (1/258); Tirmizî, Taharet, 42 (1/84); îbn Mâce, Taharet, 1 (1/99); Ahmed b. Hanbel, 5/222. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/144

[111] Tecrîd, 1/166-167; Menhel, 1/303, 306. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/145

[112] Müslim, Hayz, 50 (1/257); Ebû Dâvûci, Taharet, 44 (1/23-24); Nesât, Taharet, 58 (1/50), 143 (1/106), Miyâh, 13 (1/146); Ahmed b. Hanbel, 3/112, 116, 259, 282, 290. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/145

[113] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/144-146

[114] İbn-i Mace, Taharet, 39 (1/138); Ebû Davud Taharet '56: (1/31); Ahmed b, Hanbel, 6/358. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/146

[115] İbn-iAbidin, 1/86. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/ 146-147

[116] İbn Mâce, Taharet, 41 (1/139-140); Ahmed b. Hanbel, 3/41; Müstedrek, 1/147. Tirmizî de bu hadise işaret eder: Tirmizî, Taharet, 20 (1/38). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/147

[117] Menhel, 1/321-323; İbn Âbidin, 1/75; Feyzu'l-Kadir, 6/429-430. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/147-148

[118] Ahmed b. Hanbel, 4/8-10; Nesâ'î, Taharet, 66 (1/55). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/148-149

[119] Müslim, Taharet, 87 (1/233).

[120] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/148-149

[121] Buhâri, Vudû’, 24 (1/48); Müslim, Taharet, 3 (1/204); Ebû Dâvûd, Taharet, 50 (1/26); Nesâ'î, Taharet, 67 (1/56); Ahmed b. Hanbel, 1/59, 64, 66, 68., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/150

[122] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/149150-151

[123] Buhâri, Vudu, 41 (1/56), 46 (1/57-58); Müslim, Taharet, 18 (1/210-211); Ebû Dâvüd Taharet, 50 (1/29-30); Nesâ'î, Taharet, 79, 80 (1/61-62); Tirmizî, Taharet, 22 (1/41), 36 (3766); îbn Mâce, Taharet, 51 (1/149-150); Mâlik,Tahâret, 1 (1/18); Ahmed b. Hanbel, 4/38, 39. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/152

[124] Buhâri, Vudû', 38 (1/54-55).

[125] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/152-153

[126] Tirmizî, Taharet, 36 (1/66); Ahmed b. Hanbel, 4/39-42. Ayrıca 700. hadisin kaynaklarına bkz. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/153

[127] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/152-153

[128] Ebû Dâvûd, Taharet, 53 (1/34); Nesâ'î, Taharet, 63 (1/54). Ebu Muhammed

Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/154

[129] Buhâri, Vudu', 7 (1/44), 22 (1/47-48); Ebû Dâvûd, Taharet, 52 (1/34); Nesâ'î, Taharet, 83, 84 (1/63); İbn Mâce, Taharet, 45 (1/143); Tirmizi, Taharet, 32 (1/60-61); Ahmed b. Hanbel, 1/ 268, 331). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/154-155

[130] İbn Abidin, 1/80.

[131] İbn Abidin, 1/79.

[132] Nasbu'r-Râye, 1/17.

[133] Tirmizi, Taharet, 22 (1/43).

[134] Menhel, 2/8. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/154-155

[135] İbn Mâce, Taharet, 49 (1/148); Ahmed b. Hanbel, 3/3; Müstedrek, 1/191. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/156

[136] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/156-157

[137] Kaynakları için bir önceki 704. hadisin kaynaklarına bkz. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/157

[138] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/158

[139] İbn Mâce, Taharet, 47 (1/146); Ahmed b. Hanbel, 2/98. Bu hadis za'îfdir.

[140] Feyzu'l-Kadir, 2/193. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/155-158

[141] Bu kelimenin Arapçası olan "er-rahbe" isminde bazı yerler, bu arada Kûfe'de de bir yer vardır. Haberde Kûfe'deki bu yer de sözkonusu olabilir.

[142] Bu ilâve, hadisin Ebû Dâvûd'daki bir rivayetinden yapıldı.

[143] Ebû Dâvûd, Taharet, 50 (1/27-28); Nesâî, Taharet, 73-76 (1/58-59); Tirmizi, Taharet 37 (1/68-69); Ahmed b. Hanbel, 1/158. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/159-160

[144] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/160

[145] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/159-160

[146] Buhâri, Vudu, 25, 26 (1/48); Müslim, Taharet, 20-22 (1/212); Ebû Dâvûd, Taharet, 55 (1/34-35); Nesâî, Taharet, 69, 71 (1/57); İbn Mâce, Taharet, 44 (1/143); Mâlik, Taharet, 3 (1/19) Ahmed b. Hanbel, 2/236, 277, 278, 308, 401. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/161

[147] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/161-162

[148] Tirmizi, Taharet, 23 (1/46); İbn Mâce, Taharet, 50 (1/148); Mustedrek, 1/149. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/162

[149] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/162-163

[150] Ebû Dâvud, Taharet, 55 (1/35-36); Nesa î, Taharet, 70 (1/57), 91 (1/67); Tirmizi Taharet, 30 (1/56), Savm, 69 (3/155); İbn Mâce, Taharet, 54 (1/153); Ahmed b. Hanbel, 4/33, 211; Mustedrek, 1/147-148. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/163

[151] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/163-164

[152] Buhâri, İlm, 3 (1/21), 30 (1/32), Vudu’, 27 (1/49); Müslim, Taharet, 26 (1/214); Ebû Dâvûd, Taharet, 46 (1/24); Nesaî, Taharet, 88 (1/66); İbn Mâce, Taharet, 55 (1/154); Ahmed b. Hanbel, 2/193, 201, 211. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/164-165

[153] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/165

[154] Buhâri, Vudu, 29 (1/49); Müslim, Taharet, 28-30(17214-215); Nesâî, Taharet, 88 (1/66); Tİrmizi, Taharet, 31 (1/58); İbn Mâce, Taharet, 55 (1/154); Ahmed b. Hanbel, 2/282, 284, 406.

[155] Bunun sebebi Abdullah'ın rivayetinde Hz. Peygamber'in sözü olarak görülen "Abdesti tam alınız" cümlesinin büyük ihtimalle, Ebu Hureyre'nin rivayetinden açıkça anlaşıldığı gibi, sahabinin sözü ("mudrec") olmasıdır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/164/165-166

[156] Dârekutnî, 1/86; Ebû Dâvûd, Taharet, 50 (1/27). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/166

[157] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/166-167

[158] Cuhfe, Mekke ile Medine arasında bir yer olup Mekke'ye yaklaşık 320 km. mesafededir.

[159] Abdullah b. Zeyd'in musnedi olarak: Müslim, Taharet, 19 (1/211) Ebû Dâvûd, Taharet, 50 (1/30); Tirmizi, Taharet, 27 (1/50-51); Ahmed b. Hanbel, 4/39-42.

[160] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/167-168

[161] Bkz. Usdu'1-Ğâbe, 1/437, 3/250.

[162] İbn Abidin, 1/67, 132-134; Menhel, 1/249-251, 2/48. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/167/168-169

[163] Buhâri, Vudu, 48 (1/58-59); İbnMâce, Taharet, 89 (1/186); Musned, 4/179, 5/288.

[164] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/170

[165] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/170-171

[166] Bkz. 697. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/171-172

[167] Menhel, 2/16; Istılahat, 1/109.

[168] İbn Abidin, 1/85, 231; Menhel, 2/152-153. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/171-172

[169] Buhâri, Ğusl, 7 (1/69-70), 16, 18 (1/72, 73); Müslim, Hayz, 38 (1/254-255); Ebû Dâvûd, Taharet, 98 (1/64); Nesâ'î, Taharet, 160, 161 (1/113, 114); Tirmizi, Taharet, 76 (1/174); İbn Mâce, Taharet, 59 (1/158); Musned, 6/335. Bkz. 753. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/173

[170] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/173-174

[171] Buhâri, Vudû', 48- 59 (1/58-59); Müslim, Taharet, 75-82 (1/228-231); Ebû Dâvûd, Taharet, 59 (1/37,40); Nesâ'î, Taharet, 95, 96 (1/70-71); Musned, 4/245, 251, 255; İbn Mâce, Taharet, 84 (1/181). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/175

[172] Bu âyet Benul-Mustalik (=Mureysi') gazvesinde nazil olmuştu. Bu gazvenin, hicri 4. veya 5. yahut 6. yılda vukû bulduğu nakledilir. Bu dönemle ilgili olaylar hakkında verilen farklı tarihler, daha ziyade tarihleme metodundan kaynaklanmaktadır.

[173] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/174/175-177

[174] Müslim, Taharet, 85 (1/232); Nesâ'î, Taharet, 98 (1/72); İbn Mâce, Taharet, 86 (1/183); Musned, 1/96, 100, 113, 120,133,134, 146. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/177

[175] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/177-178

[176] Ebû Dâvûd, Taharet, 63 (1/42, "na'leyn" yerine "huffeyn" veya "kademeyn" kelimeleri geçmekte); Dârekutnî, 1/199 ("huffeyn" kelimesi ile).

[177] Mâ'ide: 5/6. Hiçbir kırâatde "femsehû" okuyuşu yoktur.

[178] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/178-179

[179] Beyhekî, 1/75, 287.

[180] Feyzu'l-Bâri, 17268.

[181] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/178/179-180

[182] Müslim, Taharet, 17 (1/209-210); Ebû Dâvûd, Taharet, 65 (1/43-44); Nesâ'î, Taharet, 108 (1/78); Tirmizi, Taharet, 41 (1/77-78); İbn Mâce, Taharet, 60 (1/159); Musned, 1/19, 4/151, 158; Amelu'1-Yevm ve'1-Leyle, 174. Darimi'nin senedi, içinde meçhul bir râvi (Zühre'nin amcasının oğlu) bulunduğu için nıunkatı'dır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/181-182

[183] Umdet, 10/262; Menhel, 2/158. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/180-182

[184] Nesâ'î, Taharet, 107 (1/76-77); İbn Mace, İkâmet, 193 (1/447); Musned, 5/423. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/183

[185] Mu'cemu'l-Buldân, "Selâsil" maddesi.

[186] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/183-184

[187] Müslim, Taharet, 32 (1/215); Tirmizi, Taharet, 2 (1/6-7); Muvatta; Taharet, 31 (1/32); Musned, 2/303. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/184

[188] Hûd: 11/114. Ayetin aradaki cümlesinin meali şöyledir: *"Çünkü iyilikler, kötülükleri giderir."*

[189] Musned, 5/437, 438,-439. Bu hadisi Tâberâni de orta ve büyük Mu'cem'lerinde rivayet etmiştir. Hadisin senedindeki Ali b. Zeyd zaifdir (Mecmeu'z-Zevâ'id, 1/297-298). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/183-185

[190] Buhâri, Vudû', 54 (1/60); Ebû Dâvûd, Taharet, 66 (1/44); Nesâ'î, Taharet, 100 (1/73); İbn Mâce, Taharet, 72 (1/170); Tirmizi, Taharet, 44 (1/86); Musned, 3/132, 154, 260. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/185-186

[191] Bkz. 663. hadisin açıklaması ve 664. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b.

Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/185-186

[192] Hades; abdest, teyemmüm veya gusül ile zail olan hükmî pislik, abdestsizlik demekdir.

[193] Müslim, Hayz, 99 (1/276); Ebû Dâvûd, Taharet, 68 (1/45); Musned, 3/330, 414. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/187

[194] Ebû Dâvûd, Taharet, 68 (1/45).

[195] Menhel, 1/209, 2/176 vd. İbn Abidin, 1/57-58; Feyzu'l-Kadir, 6/440. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/186/187-189

[196] Musned, 4/97. Bu hadisi Ebû Ya'la ve el-Mu'cemu'l-Kebîr'inde et-Taberâni de rivayet etmişlerdir, seneddeki Ebû Bekr b. Ebî Meryem, ihtilâtından dolayı zayıftır (Mecmeu'z-Zevâ'id, 1/247). Hadisin, Hz. Ali'den gelen merfû' şahidi vardır: Ebû Dâvûd, Taharet, 80 (1/52); İbn Mâce, Taharet, 62 (1/161). Bu da zaifdir.

[197] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/189

[198] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/189-190

[199] Ebû Dâvûd, Taharet, 83 (1/54); Tirmizi, Taharet, 84 (1/197-198); İbn Mâce, Taharet, 70 (1/169); Musned, 3/485. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/191

[200] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/189190-192

[201] Ebû Dâvûd, Taharet, 50 (1/46); Tirmizi, Taharet, 61 (1/126); Nesaî, Taharet, 117 (1/83-84); îbn Mâce, Taharet, 63 (1/161); Muvatta; Taharet, 58 (1/42); Mustedrek, 1/137; Musned, 6/ 406, 407.

[202] Bkz. Nazmu'l-Mütenâsir, 46-47.

[203] Ebû Dâvûd, Taharet, 71 (1/46); Tirmizi, Taharet, 62 (1/131); İbn Mâce, Taharet, 64 (1/ 163); Musned, 4/23.

[204] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/193

[205] Bir önceki 730. hadisin kaynaklarına bkz. Sünen'in bir nüshasında, bu arada şu cümle yer almıştır: Ebû Muhammed (ed-Darimi'ye) bu (mesele) sorulmuş, Ebû Muhammed de; "abdest almak bana daha doğru geliyor" demişti.

[206] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/193-194

[207] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/192-194

[208] Müslim, Hayz, 90 (1/272), Nesaî, Taharet, 121 (1/89); Musned, 5/184, 188, 189, 190, 192.

[209] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/195

[210] Nesâ'î, Taharet, 122 (1/90); Ebû Dâvûd, Taharet, 75 (1/49).

[211] Şerhu Müslim, 4/43; Menhel, 2/213 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/194/195-196

[212] Buhâri, Vudû', 50 (1/59); Müslim, Hayz, 92-93 (1/273-274); Tirmizi, Et'ime, 33 (4/276-277); Musned, 4/139,179; 5/287, 288. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/196-197

[213] Bkz. Ebû Dâvûd, Taharet, 75-76(1/48-50. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/196-197

[214] Musned, 2/378. Diğer kaynakları için bundan sonraki 735. hadise bkz. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/197-198

[215] Bu konuda 2017. hadisin "Açıklama"sına bkz.

[216] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/198-199

[217] Ebû Dâvûd, Taharet, 41 (1/21); Nesaî, Taharet, 46 (1/44); Tirmizi, Taharet, 52 (1/100-101); îbn Mâce, Taharet, 38 (1/136); Muvatta; Taharet, 12 (1/22); Musned, 2/237, 361, 393, Bkz. 2017. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/197-199

[218] Buhâri, Vudû', 68 (1/65); Müslim, Taharet, 95 (1/235); Ebû Dâvûd, Taharet, 36 (1/18); Nesâ'î, Taharet, 45 (1/44); Ğusl, 1 (1/162); Timizi, Taharet, 51 (1/100); İbn Mâce, Taharet, 25 (1/ 124); Musned, 2/259, 265, 288., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/200

[219] "Külle" hakkında, bundan sonraki hadisin "açıklama"sına bkz.

[220] Şerhu Müslim, 3/187; Umde, 3/168-169; Menhel, 17244 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/200-201

[221] Ebû Dâvûd, Taharet, 33 (1/17); Tirmizi, Taharet, 50 (1/97); Nesaî, Taharet, 43 (1/42), Miyâh, 2 (1/142); İbn Mâce, Taharet, 75 (17172); Musned, 2/12, 27, 38; Mustedrek, 1/132-133. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/202

[222] Tecrid-i Sarih, 1/166.

[223] İbn Mâce, Taharet, 76 (1/174).

[224] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/202-203

[225] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/202/203-204

[226] Buhâri, Vudû', 44 (1/56-57), Merda, 21 (7/11); Müslim, Perâiz, 5-8 (3/1234-1235); Neaâ'î, Taharet, 102 (1/74-75); Müsned, 3/298. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/204

[227] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/204-205

[228] Ebû Dâvûd, Taharet, 35 (1/18); Tirmizi, Taharet, 48 (1/94); İbn Mâce, Taharet, 33 (1/ 132); Mustedrek, 1/159.

[229] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/205-206

[230] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/206

[231] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/205-206

[232] Ebû Dâvûd, Taharet, 38 (1/19-20); Nesâ'î, Taharet, 53 (1/48); Miyâh, 8 (1/145); Tirmizi, Taharet, 69 (1/153-154); İbn Mâce, Taharet, 32 (1/131); Muvatta', Taharet, 13 (1/23) Musned, 5/ 296, 303, 309. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/207

[233] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/206/207-208

[234] Müslim, Taharet, 93 (1/235); Ebû Dâvûd, Taharet, 37 (1/19); NesâÎ, Taharet, 52 (1/47); İbn Mâce, Taharet, 31 (1/130); Musned, 4/86, 5/56; Dârekutnî, 1/65., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/208

[235] Ekz. Umde, 3/39; Feth, 2/56; Menhel, 1/252 vd. Bkz. 2O10.-2014. hadisler.

[236] Bu konuda bkz. Allah'ın Resulünün Sözlerinde Tıbbî İcaz, S. Raslan, Çev. S. Ateş, Hakses, yıl: 2, sayı: 17, Mayıs, 1966, s. 6. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/208/209-210

[237] Buhâri, Zebaih, 34 (6/232); Ebû Dâvûd, Et'ime, 47 (3/364); Nesâ'î, Fer, 10 (7/157)", Tirmizi, Et'ime, 8 (4/256); Musned, 6/329, 330; Musannaf, 1/84. Bkz. 2089.-2092. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/210

[238] Feyzu'1-Bâri, 1/332.

[239] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/210-211

[240] Buhâri, Vudu, 55, 56 (1/60-61); Cenâ'iz, 82 (2/98-99), S9 (2/103); Edeb, 46, 49 (7/85, 86); Müslim, Taharet, 111 (1/240-241); Ebû Dâvûd, Taharet, 11 (1/6); Nesaî, Taharet, 26 (1/29); Tirmizi, Taharet, 53 (1/102); İbn Mâce, Taharet, 26

(1/125); Musned, 1/225. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/212

[241] Müslim, Zühd, 74 (4/2307).

[242] İsrâ: 17/44.

[243] Nûr: 24/41.

[244] Bureyde (radıyallahu anh) Merv'de vefat etmişti. Acaba, Merv'e yakın bir şehir olan Nîsabûr'da yaşamış olan el-Hattâbî ile diğer bazı alimlerin yadırgadıkları, hatta Hind diyarının bazı yerlerinde Hanefiliğin bir alâmeti olarak görülen, kabir üzerine yaş dal parçası vb. bitkiler koyma âdetinin yerleşmesinde Bureyde'nin tavsiyesinin rolü olmuş mudur?

[245] Feyzu'1-Bâri, 1/309-312; Menhel, 1/81 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/211/212-214

[246] Buhâri, Vudû', 57, 58 (1/61-62); Müslim, Taharet, 98-100 (1/236-237); Nesâ'î, Taharet, 44 (1/42-43); Muvatta', 111 (1/64-65); Musned, 3/110-111, 167. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/215

[247] Pethu'1-Bâri, 2/116; Umde, 125-126; Menhel, 3/256 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/215-216

[248] Buhâri, Vudu, 59 (1/62), Tıbb, 10 (7/14); Müslim, Taharet, 103-104 (1/238); Ebû Dâvûd, Taharet, 137 (1/102); Nesaî, Taharet, 188 (1/128); Tirmizi, Taharet, 54 (1/104-105); İbn Mâce, Taharet, 77 (1/174); Muvatta', Taharet. 110 (1/64); Musned, 6/355, 356. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/217

[249] İbn Mâc,e Taharet, 77 (1/175)

[250] İ'lâmu'l-Muvakkı'în'den naklen; Sünenu't-Tirmizî, 1/106 (muhakkikin dipnotunda).

[251] Umde, 3/129-131; Menhel, 3/246 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/216/217-218

[252] Ümmü veled, sahibinden çocuk sahibi olmuş kadın köle demektir. Böyle bir köle artık satılamaz. Sahibinin ölümüyle hür olur.

[253] Ebû Dâvûd, Taharet, 140 (17104); Timizi, Taharet, 109 (17266); İbn Mâce Taharet, 79 (1/177); Muvatta', Taharet, 16 (1/24); Musned, 6/290, 316. Senedinde ismi verilmeyen ("mechûl") bir râvi yani İbrahim'in ümmü veledi bulunduğundan dolayı bu hadisin zayıf olduğu söy
Lenmiştir. İbn Hacer'e göre bu ümmü veled, muhtemelen, Tabiûndan makbul bir râvi olan Humeyde'dir. Ebü Bekr İbnu'l-Arabî ise bu hadisin sahih olduğunu açıklamıştır. Hadis için ayrıca bkz. Ma'rifet, 70.

[254] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/219

[255] Menhel, 3/263-264. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/218/219-220

[256] Buhâri, Teyemmüm, 6 (1/88-89); 9 (1/91); Menâkıb, 25 (6/168-169); Müslim, Mesâcid, 312 (1/474-475); Nesâ'î, Taharet, 202 (1/139); Musned, 4/434. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/220-221

[257] Nisa': 4/43. Bkz. Mâ'ide: 5/6.

[258] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/221-222

[259] Ebû Dâvûd, Taharet, 128 (1/93); Nesâ'î, Ğusl, 27 (1/174); Dârekutnî, 1/189; Mustedrek, 1/178. Darimi'nin yukardaki senedi munkatı'dır. Leys ile Bekr arasında bir râvi olmalıdır. İbnu's-Seken bu hadisi Sahîh'inde muttasıl olarak rivayet etmiştir (Menhel, 3/197). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/222

[260] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/220-223

[261] Musned, 4/263; Dârekutnî, 1/183. Bkz. Ebû Dâvûd, Taharet, 123 (1/89).

[262] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/223-224

[263] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/224

[264] Buhâri, Teyemmüm, 1, 2 (1/86-87); Müslim, Hayz, 108-109 (1/279); Ebû Dâvûd, Taharet, 123 (1/86); Nesaî, Taharet, 193 (1/133), 204 (1/140); İbn Mâce, Taharet, 90 (1/188); Mu-vatta1, 89 (1/53-54); Musned, 6/57. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/225

[265] Bkz. Buhari, Tefsir, 5/3 (5/186-187).

[266] Buhâri, Teyemmüm, 1 (1/186).

[267] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/223/225-227

[268] Buhari, Ğusl, 1 (1/67-68), 5 (1/69); Müslim, Hayz, 37 (1/254). Bkz. 718. hadis.

[269] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/227-228

[270] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/228-229

[271] Buhâri, Ğusl, 1 (1/67-68), 15 (1/72); Müslim, Hayz, 35-36 (1/253-254); Ebû Dâvûd, Taharet, 98 (1/62-63); Nesâ'î, Taharet, 151-156 (1/109-112); Tirmizi, Taharet, 76 (1/174-175); Muvatta', Taharet, 67 (1/44); Musned, 6/52,101, 252.

[272] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah

Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/229

[273] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/227-230

[274] Buhari, Ğusl, 9 (1/70), 15 (1/72); Müslim, Hayz, 45, 46 (1/256-257); Ebû Dâvûd, Taharet, 39.(1/20); Tirmizi, Libâs, 21 (4/233); Nesâ'ı, Taharet, 145 (1/106-107), Ğusl, 9 (1/165-166); İbn Mâce, Taharet, 35 (1/133); Musned, 6/30, 64, 91. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/230

[275] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/231

[276] Buhârî, Vudû', 2 (1768); Müslim, Hayz, 41 (1/255); Ebû Dâvûd, Taharet, 97 (1/62); Nesâ'î, Taharet, 144 (1/106); Musned, 6/37, 199. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/231

[277] Tecrid, 1/205.

[278] Müstedrek, 1/169. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/230-231

[279] Ebû Dâvûd, Taharet, 98 (1/65); İbn Mâce, Taharet, 106 (1/196); Musned 1794, 101. Bazı alimler, Atâ'nın ihtilâtından dolayı bu hadisin za'îf olduğunu, diğer bazıları ise, Hammâd'ın ondan, ihtilâtmdan önce semâda bulunduğunu söyleyerek hadisin sahih olduğunu iddia etmişlerdir.

[280] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/232

[281] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/232-233

[282] İbn Mâce, Taharet, 93 (1/189); Ebû Dâvûd, Taharet, 127 (1/93J; Musned, 1/330; Mustedrek, 1/165,178. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/233-234

[283] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/233-234

[284] Buhari, Ğusl, 12 (1/71), 24 (1/75); Müslim, Hayz, 28 (1/249); Nesâ'î, Taharet, 169 (1/ 118), Nikâh, 1 (6/44); Ebû Dâvûd, Taharet, 85 (1/56); Tirmizi, Taharet, 106 (1/259); İbn Mâce, Taharet, 101 (1/194); Müsned, 3/99,160, 166. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/235

[285] Ahzâb: 33/6.

[286] Ahzâb: 33/37.

[287] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/235-238

[288] Buhari, Ğusl, 24 (1/75), Nikâh, 4 (6/117), 102 (6/155). Bir önceki 754. hadisin kaynaklarına da bkz. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-

Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/239

[289] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/234-239

[290] Bkz. 669. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/240

[291] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/239-240

[292] Buhari, Ğusl, 27 (1/75); Müslim, Hayz, 25 (1/249); Ebû Dâvûd, Taharet, 87 (1/57); Nesâ'î, Taharet, 166 (1/115); Tirmizi, Taharet, 88 (1/206); İbn Mâce, Taharet, 99 (1/193); Muvatta, Taharet, 76 (1/47); Musned, 2/46, 64., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/241

[293] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/241

[294] Buhari, Ğusl, 27 (1/75); Müslim, Hayz, 21, 22 (1/248); Ebû Dâvûd, Taharet, 88, 89 (1/ 57); Nesâ'î, Taharet, 162-165 (1/114-115); Tirmizi, Taharet, 87 (1/202); İbn Mâce, Taharet, 98 (1/ 192); Muvatta', Taharet, 77 (1747,48); Musned, 6/85, 91,102, 103, 143. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/241-242

[295] Nesâ'î, Taharet, 131 (1/96); İbn Mâce, Taharet, 110 (1/199); Musned, 5/416, 421. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/242-243

[296] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/243

[297] Tirmizi, Taharet, 81 (1/183-184); İbn Mâce, Taharet, 111 (1/200); Müsned, 5/115-116.

[298] Ebû Dâvûd, Taharet, 84 (1/55); Müsned, 5/116. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/243-244

[299] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/244-245

[300] Ebû Dâvûd, Taharet, 84 (1/55); Dârekutnî, 1/126. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/242-245

[301] Buhari, Ğusl, 28 (1/76); Müslim, Hayz, 87 (1/271); Ebû Dâvûd, Taharet, 84 (1/56); Nesâ'î, Taharet, 128 (1/92); İbn Mâce, Taharet, 111 (1/200); Musned, 2/234, 393, 520., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/246

[302] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/245/246-247

[303] Nesâ'i, Taharet, 130 (1/95); Musned, 6/409; İbn Mâce, Taharet, 107 (1/197). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/247

[304] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/247-248

[305] Müslim, Hayz, 32, 33 (1/251); Nesâ'î, Taharet, 130;,(l/94); Ebû Dâvûd, Taharet, 96 (1/61) Musned, 6/92. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/248

[306] Müslim, Hayz, 29 (1/250. Burada Ümmü Süleym'e müdahale eden, Hz. Aişe'dir.); Nesâ'î Taharet, 130 (1/93-94); İbn Mâce, Taharet, 107 (1/197); Musned, 3/199, 282. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/249

[307] Buhari, îlim, 50 (1/41)

[308] Müslim, Talâk, 34 (2/1111)

[309] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/247/449-250

[310] Ebû Dâvûd, Taharet, 95 (1/61); Tirmizi, Taharet, 82 (1/189-190); İbn Mâce, Taharet, 112 (1/200); Musned, 6/256. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/251

[311] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/250/251-252

[312] Buhari, Vudû', 26 (1/48-49); Müslim, Taharet, 87, 88 (17233); Ebû Dâvûd, Taharet, 49 (1/25-26); Tirmizi, Taharet, 19 (1/36); Nesâ'î, Taharet, 1 (1/12), 115 (1/83); İbn Mâce, Taharet, 40 (1/138-139); Muvatta', Taharet, 9 (1/21); Musned, 2/241; 253, 265. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/253

[313] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/252/253-254

[314] Müslim, Hayz, 118-121 (1/282-283); Ebû Dâvüd, Et'ıme, 11 (3/345); Nesâ'î, Taharet, 100 (1/73); Tirmizi, Et'ıme, 40 (4/282); Müsned, 1/222, 283, Bkz. 2082. ve 2083. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/254

[315] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/254-255

[316] Buhari, Hayz, 26 (1/84); Müslim, Hayz, 63-66 (1/263-264); Ebû Dâvûd, Taharet, 108 (1/ 72), 111 (1/77-78); Nesâ'î, Taharet, 133-134 (1/97-100); Tirmizi, Taharet, 96 (1/229); İbn Mâce, Taharet, 116 (1/205); Müsned, 6/83, 128-129, 141, 187. Bkz. 781., 784., 787., 788., 789., 906., 909. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/256

[317] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirraman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/257-259

[318] Bkz. 374. haber.

[319] Buhari, Savm, 23 (2/233); Müslim, Siyam, 65, 67 (2/777); Ebû Dâvûd, Savm, 33 (2/311), Tirmizi, Savm, 32 (3/107); İbn Mâce, Siyam, 20 (1/538); Müsned, 6/40, 42, 59, 126., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/257

[320] Buhari, Hayz, 5 (1/78); Müslim, Hayz, 1,2 (1/242); Ebû Dâvûd, Taharet, 107 (1/70).

[321] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/255/256-257

[322] Bkz. 775. hadisin kaynakları. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/257-259

[323] Müslim, Hayz, 11 (17244-245); Ebû Dâvûd, Taharet, 104 (1/68); Nesâ'î, Taharet, 172 (1/ 120), Hayz, 17 (1/158); Tirmizi, Taharet, 101 (1/241-242); İbn Mâce, Taharet, 120 (1/207); Mus-ned 6/45, 101, 110, 112. Bkz. 1076. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/259-260

[324] Menhel, 2/312-313, 3/41. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/259-260

[325] Buhari, Vudu, 63 (1/63), Hayz, 9 (1/79-80); Müslim, Taharet, 110 (1/240); Ebû Dâvûd, Taharet, 132 (1/99); Nesâ'î, Taharet, 184 (1/127-127), Hayz, 26 (1/160-161); Tirmizi, Taharet, 104 (1/255); İbn Mâce, Taharet, 118 (1/206); Musned, 6/345, 346, 353; Muvatta1, Taharet, 103 (1/ 60-61). Bkz. 1021. ve 1023. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/261

[326] Umde, 3/140-141, 278, Feth, 2/124; Menhel, 3/232. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/260/261-262

[327] Buhari, Hayz, 13, 14 (1/81); Müslim, Hayz, 60-61 (1/260-262); Ebû Dâvûd, Taharet, 122 (1/85); Nesâ'î, Taharet, 158 (1/112); Ğusl, 21 (1/170); İbn Mâce, Taharet, 124 (1/210); Musned, 6/ 122, 147, 188. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/263

[328] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/263-264

[329] Buhari, Vudu, 63 (1/63); Hayz, 24 (1/84); Müslim, Hayz, 62 (1/262); Ebû Dâvûd, Taharet, 109 (1/74); Nesâ'î, Tahâret,l 34 (1/101), Hayz, 6 (1/151-152); Tirmizi, Taharet, 93 (1/217); İbn Mâce, Taharet, 115 (1/203); Muvatta', Taharet, 104 (1/61); Musned, 6/194. Bkz. 785. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/264

[330] Ebû Dâvûd, Taharet, 111 (78); Musned, 6/237. Bkz. 774. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/264-265

[331] Ekz. 774. hadis.

[332] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/265

[333] Ebû Dâvûd, Taharet, 112 (1/79); Musned, 6/139. Bkz. 783. 790. hadisler.

[334] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/266

[335] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/266

[336] Ebû Dâvûd, Taharet, 112 (1/79); Nesaî, Taharet, 135 (1/101); Hayz, 5 (1/150-151); Musned, 6/172. Bkz. 782. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/267

[337] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/267

[338] Bkz. 774. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/268

[339] Bkz. 780. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/268-269

[340] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/269

[341] Ebû Dâvûd, Taharet, 108 (1/71-72); Nesaî, Taharet, 133 (1/99), Hayz, 3 (1/149); Muvatta', Taharet, 105 (1/62); Musned, 6/320 tbn Ebî Şeybe, 1/126. Darimi'nin senedi, ismi verilmeyen (mubhem) bir râviden dolayı munkatı'dır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/270

[342] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/270

[343] Musned, 4/434. Burada Ümmü Habibe'nin bizzat kendi rivayeti ("musned"i) olarak verilen bu hadis, Hz. Aişe'nin musnedi olarak da rivayet edilmektedir. Bkz. 774. hadis ve atıfları. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/271

[344] Bkz. 774. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/271

[345] Bkz. 774. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/272

[346] Usdu'1-Ğâbe, 7/34. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/272

[347] Bu hadis, bir önceki hadisin senediyle muttasıldır. Bkz. 782. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/272-273

[348] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/273

[349] Bkz. Zehru'r-Ruba, 1/97 ve 882, 903. hadisler.

[350] Hz. Abdurrahman'ın Bâdiye ile evliliği hakkında, yukarıdaki haberdeki işaretten başka bir bilgi bulamadık.

[351] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/274

[352] İbn Ebî Şeybe, 1/126. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/274

[353] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/275

[354] İbn Abidin, 1/204; Menhel, 3/63. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/275

[355] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/275-276

[356] Ebû Dâvûd, Taharet, 108 (1/73); Dârektunî, 1/211; Musannaf, 1/304. Bkz. 797. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/276

[357] Bkz. İbn Ebî Şeyhe, 1/128. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/276-277

[358] Bkz. 795. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/277

[359] Ebû Dâvûd, Taharet, 113 (1/80); TİrmizI, Taharet, 94 (1/220); İbn Mâce, Taharet, 115 (1/204). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/277

[360] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/278

[361] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/278

[362] Ebû Dâvûd, Taharet, 110 (1/76); Buhari, Hayz, 24 (1/84, İbn Sirin'in haberi); İbn Ebî Şeybe, 2/538. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-

Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/279

[363] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/279-280

[364] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/280

[365] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/280

[366] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/281

[367] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/281

[368] Ebû Dâvûd, Taharet, 108 (1/73, muallak olarak). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/281-282

[369] Ebû Dâvûd, Taharet, 110 (1/75, muallak olarak); İbn Ebî Şeybe, 1/128. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/282

[370] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/282

[371] Bkz. 805. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/283

[372] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/283

[373] Musannaf, 1/305; İbn Ebî Şeybe, 1/127. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/284

[374] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/284

[375] İbn Ebî Şebe, 1/127; 2/438. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/284-285

[376] Burayı; "O, hayızlarının (zamanlan) bozulup birbirine karıştığında..." şeklinde anlamak da mümkündür.

[377] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/285

[378] "İlk namaz"dan maksad, öğle namazıdır. Hicretten 1,5 yıl önce vukubulan mi'râc gecesinde beş vakit namazın farz kılınmasının ertesi günü Cebrail'in -aleyhisselâm- gelip Hz. Peygambere -sallallahu aleybi ve sellem- imam olarak kıldırmış olduğu iîk namaz c|le namazı olduğundan dolayı, öğle namazına "ilk namaz" da denirdi. Bkz. Musannaf, 1/453-455; Nesâ'î, Mevâkît, 44 (1/230, Sindî'nin haşiyesinde).

[379] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/285-286

[380] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/262-286

[381] Musannaf, 1/304; İbn Ebî Şeybe, l/127

[382] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/287

[383] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/287

[384] Ebû Dâvûd, Taharet, 114 (1/81). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/288

[385] İbn Ebî Şeybe, 1/129. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/288

[386] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/288-289

[387] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/289

[388] Ebû Dâvûd, Taharet, 114 (1/81, muallak olarak). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/289

[389] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/289

[390] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/290

[391] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/286-290

[392] Musannaf, 1/310. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/291

[393] a.g.e. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/291

[394] a.g.e. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/291

[395] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/292

[396] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/292

[397] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/293

[398] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/293

[399] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/293

[400] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/290-294

[401] Krş. 825., 828., 831. haberler.

[402] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/294

[403] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/294-295

[404] Musannaf, 1/311. Bkz. 808. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/295

[405] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/295

[406] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/294-296

[407] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/296

[408] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/296-297

[409] Dârekutnî, 1/208. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/297

[410] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/297

[411] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/298

[412] Musannaf, 1/299. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/298

[413] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/298-299

[414] Ebû Dâvûd, Taharet, 110 (1/76, muallak olarak). Bkz. 800. ve 877. haberler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/299

[415] Bkz. 800. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/299

[416] Krş. Dârekutnî, 1/209. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları:

2/300

[417] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/300

[418] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/300

[419] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/300

[420] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/296-301

[421] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/301-302

[422] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/302

[423] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/302

[424] Dârekutnî, 1/208. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/302-303

[425] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/301-303

[426] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/303

[427] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/304

[428] Musannaf, 1/313.

[429] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/303-305

[430] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/305

[431] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/305-306

[432] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/

[433] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/306

[434] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/307

[435] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/305-307

[436] Talâk: 65/4.

[437] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/308

[438] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/308

[439] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/308-310

[440] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/309

[441] en-Nihâye, 4/105. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/309-310

[442] Bakara: 2/228.

[443] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/307-310

[444] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/311

[445] Bidâyetu'l-Müctehid, 1/46; Menhel, 3/129. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/311

[446] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/312

[447] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/312

[448] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/312-313

[449] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/313

[450] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/313

[451] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/314

[452] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/314

[453] Ebû Dâvûd, Taharet, 119 (1/83); Nesaî, Hayz, 7 (17153). Bkz. 876. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/310-314

[454] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/315

[455] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/315

[456] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/315-316

[457] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/316

[458] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/316

[459] Ebû Dâvûd, Taharet, 119 (1/83); Dârekutnî, 1/219. Bkz. 870. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/317

[460] Bkz. 843. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/317

[461] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/

[462] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/318

[463] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/319

[464] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/319

[465] Bakara: 2/228.

[466] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/320

[467] Buhari, Hayz, 10 (1/80); Ebû Dâvûd, Savm, 80 (2/Ş14); İbn Mâce, Sıyâm, 66 (1/566); Musned, 6/131. Bkz. 903. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/320

[468] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/321

[469] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/314-321

[470] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/322

[471] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/322

[472] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/322

[473] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/323

[474] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah

Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/323

[475] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/323

[476] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/324

[477] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/324

[478] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/324-325

[479] Musannaf, 1/332. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/325

[480] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/325

[481] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/325

[482] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/326

[483] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/326

[484] Musannaf, 1/332. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/326-327

[485] Musannaf, 1/332. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/327

[486] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/327

[487] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/327

[488] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/328

[489] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/321/328-330

[490] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/330-331

[491] Bkz. 882. hadis ve Ebû Dâvûd, Taharet, 111 (1/78). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/331

[492] Bkz. Umde, 3/279; Feth, 2/225.

[493] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/331-332

[494] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/332

[495] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/332

[496] Bu hadis, bu senediyle murseldir. Çünkü tâbiûndan olan Ebû Seleme b. Abdirrahan b. Avf, sahabi râviyi zikretmemiştir. Bu hadisin muttasıl bir rivayeti için bkz. Ebû Dâvûd, Taharet, 111 (1/78). Yine bkz. 774. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/333

[497] Bkz. 774. hadis.

[498] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/333

[499] Bkz. 902. hadis.

[500] Musannaf, 1/305, 308-309. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/334

[501] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/334

[502] Musannaf, 1/305.

[503] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/334-335

[504] Ekz. 774. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/335

[505] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/336

[506] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/336

[507] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/336-337

[508] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/337

[509] Krş. el-Mühalla, 11/647; Musannaf, 6/339; Muvatta, Talak, 70 (2/582). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/338

[510] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/338

[511] Cabir, herhalde söz konusu durumdaki kadının hayız olmasının bekleneceğini kastetmektedir. Krş. Muhalla, 11/648. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/399

[512] Musannaf, 6/339. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-

Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/339

[513] Musannaf, 6/345; Tefsîru't-Taberi, 28/141. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/339-340

[514] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/340

[515] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/340

[516] Musannaf, 6/346. Bkz. 922. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/340

[517] Musannaf, 6/345-346. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/341

[518] Bkz. 920. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/341

[519] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/341-342

[520] ez-Zühri, "kur' "un, "temizlik" mânasına geldiği görüşündedir.

[521] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/343

[522] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/343

[523] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/330-344

[524] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/345

[525] Ra'd: 13/8.

[526] Tefsiru't-Taberi, 16/361. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/345

[527] Tefsiru't-Taberi, 16/362.

[528] Tefsiru't-Taberi, 16/362. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/345-346

[529] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/346

[530] Tefsiru't-Taberi, 16/362. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/346

[531] Tefsiru't-Taberi, 16/360, 362. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/347

[532] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/347

[533] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/347-348

[534] Muvatta', Taharet, 100 (1760). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/348

[535] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/348

[536] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/348

[537] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/349

[538] Bkz. 939. ve 950. haberler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/349

[539] Dârekutnî, 1/219. Bkz. 939. ve 950. haberler.

[540] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/349-350

[541] Musannaf, 1/316. Bkz. 944. ve 946. haberler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/350

[542] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/350

[543] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/350

[544] Musannaf, 1/316. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/351

[545] Bkz. 940. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/351

[546] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/351

[547] Bkz. 940. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/352

[548] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/352

[549] Bkz. 942. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/352

[550] Bu haberin râvilerinden Matar, özellikle, Atâ'dan yaptığı rivayetlerde zayıf bir râvidir (Mizânu'l-İtidâl, 4/126). Krş. 942., 943., ve 948. haberler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/352-353

[551] Musannaf, 1/317. Bkz. 938. haber. Krş. 933. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/353

[552] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/353

[553] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/354

[554] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/354

[555] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/344-354

[556] Musannaf, 1/313.

[557] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/355

[558] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/355

[559] Musannaf, 1/313. Bu haber, mürsel (mudelles)tir. Hasan Basrî'nin, Osman b. Ebi'l-As'dan semâ'ı yoktur. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/356

[560] Bu haber mürsel (mudelles)tir. Haberin merfuû sahicileri için bkz. Dârekutnî, 1/220; Müstedrek, 1/176. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/356

[561] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/357

[562] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/357

[563] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/357

[564] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/355/357-358

[565] Ebû Dâvûd, Taharet, 121 (1/83); Tirmizi, Taharet, 105 (1/256); İbn Mâce, Taharet, 128 (1/213); Musned, 6/300, 303, 309-310; Dârekutnî, 1/222; Müstedrek, 1/175. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/358-359

[566] Ebû Dâvûd, Taharet, 121 (1/84).

[567] Ebû Dâvûd, Taharet, 132 (1/99).

[568] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/359

[569] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/360

[570] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/360

[571] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/360

[572] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/361

[573] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/361

[574] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/361-362

[575] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/358-362

[576] İbn Ebî Şeybe, 1/77; Musannaf, 1/275. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/362

[577] Musannaf, 1/275, 335. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/363

[578] Musannaf, 1/275, 335; İbn Ebî Şeybe, 1/77. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/363

[579] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/363

[580] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/363

[581] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/364

[582] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/364

[583] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/364

[584] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/362-365

[585] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/365

[586] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/366
[587] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/366
[588] Bkz. 1004. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/366
[589] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/365-367
[590] Musannaf, 1/321. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/367
[591] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/368
[592] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/368
[593] Musannaf, 1/332; Tirmizi, Savm, 68 (3/154-155). Bkz. 980., 991., 993. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/368
[594] Buhari, Hayz, 20 (1/83); Müslim, Hayz, 67-69 (1/265); Ebû Dâvûd, Taharet, 105 (1/68-69) Nesfi'î, Hayz, 16 (1/157), Sıyâm, 64 (4/162); Tirmizi, Taharet, 97 (1/234-235); İbn Mâce, Taharet, 119 (1/207); Musned, 6/143, 231-232; Musannaf, 1/331-332. Bkz. 984. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/369
[595] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/369-370
[596] Müslim, Hayz, 67 (1/265). Bkz. 984. ve 993. hadisler.
[597] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/370
[598] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/371
[599] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/371
[600] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/371
[601] Secde âyetlerinin sayısı, bazı âyetler farklı olmakla beraber, Hanefi, Şafiî ve Hanbeli mezhebine göre ondört, Maliki mezhebine göre ise on birdir.
[602] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/371-372
[603] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/372

[604] Bkz. 984. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/372
[605] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/373
[606] Bkz. 984. ve 986. hadisler.
[607] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/367-373
[608] Musannaf, 1/336. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/374
[609] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/374
[610] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/375
[611] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/375
[612] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/375
[613] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/376
[614] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/376
[615] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/376
[616] Bkz. Hak Dini, 9/6387 vd.
[617] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/376-377
[618] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/377
[619] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/377-378
[620] Bkz. 979. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/378
[621] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/378
[622] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/374-379
[623] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/379-380

[624] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/380

[625] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/380

[626] Musannaf, 1/320. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/380-381

[627] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/381

[628] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/381

[629] Mustedrek, 2/190, 4/602-603. Bu hadisin sahabi râvisi, İbn Mes'ûd'dur. Hadisin, Abdullah b. Ömer ve Abdullah b. Abbâs'dan gelen şahidleri için bkz. Buhari, îman, 21 (1/13); Müslim, İman, 132 (1/86); Musned, 2/66-67. Bkz. 1661. hadis.

[630] Bu hadis, merfû olarak da rivayet edilmektedir: Buhari, Hayz, 6 (1/78); Ebû Dâvûd, Sünnet, 15 (4/219); Tirmizi, İman, 6 (5/10); İbn Mâce, Fiten, 19 (2/1326); Musned, 2/67., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/382

[631] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/379/382-383

[632] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/384

[633] Buhari, Hayz, 11 (1/80); Ebû Dâvûd, Taharet, 132 (1/98, 100); Musannaf, 1/320. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/384

[634] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/384-385

[635] Aynî'nin, Darimi'den rivayetinde son cümle Hz. Peygamber'in sözü (merfu) olarak geçmektedir (Umde, 3/140). Beyheki'nin rivayetinde de böyledir. Bkz. Menhel, 3/325-326. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/385

[636] Ebû Dâvûd, Taharet, 132 (1/98). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/385

[637] Musannaf, 1/319. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/386

[638] Ebû Dâvûd, Taharet, 107 (1/70); Nikâh, 47 (2/251); Nesâi, Taharet, 178 (1/123). Hayz, 11 (1/154), Kıble, 22 (2/57); Musned, 6/44. Hadisin râvilerinden Câbir'in babası, Darimi'nin iki matbu nüshasında Subeyh, diğer ikisinde ve hadisin verilen kaynaklarında ise Subh olarak geçmektedir. Câbir'in babasını Zehebi de Subeyh (Mizan, 1/377), İbn Hacer ise Subh (Takrîb, 1/ 122) olarak vermişlerdir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/386-387

[639] Ekz. 1033., 1034. Hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/387

[640] İbn Ebî Şeybe, 1/96. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/387

[641] Beyhekî, 1713. Bkz. 778. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/388

[642] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/388

[643] İbn Huzeyme, 1/139-140; İbn Ebî Şeybe, 1/95. Bkz. 778. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/389

[644] Ebû Dâvûd, Taharet, 132 (1/100); Nesâ'î, Taharet, 184 (1/126), Hayz, 25 (1/161); İbn Mâce, Taharet, 118 (1/206); Musned, 6/355, 356; İbn Huzeyme, 1/141., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/389

[645] İbn Ebî Şeybe, 1/198. Bkz. 1017. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/390

[646] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/383-390

[647] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/391

[648] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/391

[649] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/391

[650] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/391-392

[651] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/392

[652] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/392

[653] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/392-393

[654] Bkz. 1019. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/393

[655] Muvatta', Taharet 87 (1/52). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve

Yayınları: 2/393

[656] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/390/393-394

[657] Muvatta', Taharet, 93 (1/57). Bu hadis murseldir. Zeyd b. Eşlem, tâbiûndandır. Hadisin şahidleri için bkz. Ebû Dâvûd, Taharet, 83 (1/55); Mecmeu'z-Zevâid, 1/281. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/394

[658] Bkz. 775. hadisin "Açıklama"sı.

[659] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/394-395

[660] Muvatta', Taharet, 95 (1/58. Burada Hz. Aişe'ye adam gönderen, Abdullah'ın oğludur); Musannaf, 1/323. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/395

[661] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/395-396

[662] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/396

[663] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/396

[664] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/396

[665] Buhari, Hayz, 5 (1/78); Müslim, Hayz, 1 (1/242); Ebû Dâvûd, Taharet, 107 (1/70); Tilmizi, Taharet, 99 (1/239); İbn Mâce, Taharet, 121 (1/208); Musned, 6/55, 134, 174; Musannaf, 1/ 322. Bkz. 1052. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/397

[666] Taberî, 4/378. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/397

[667] Taberi, 4/377. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/397-398

[668] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/398

[669] Bkz. Muhallâ, 2/248; İbn Kesîr, 1/259.

[670] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/398

[671] Taberî, 4/380. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/399

[672] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/399

[673] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/399

[674] İbn Mâce, Taharet, 121 (17209); Musned, 6/294; Musannaf, 1/322. Bkz. 1050. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/400

[675] Buhâri, Hayz, 21, 22 (1/83), Savm, 24 (2/233); Müslim, Hayz, 5 (1/243); Nesaî, Taharet,178 (1/123), Hayz, 10 (1/154); Musned, 6/300, 318. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/401

[676] Müslim,' Hayz, 3 (1/243); Ebû Dâvûd, 107 (1/69-70); Nikâh, 47 (1/251); Nesâ'î, Taharet,
179 (1/124), Hayz, 12 (1/156); Musned, 6/335, 336; Buhari, Hayz, 5 (1/78). Bkz. 1062. hadis. Hz. Meymûne, yukardaki haberde yer alan "o kadın" ifadesiyle kendisini kasdetmiştir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/401

[677] Buhari, Hayz, (1/78); Müslim, Hayz, 2 (1/242); Ebu Davud, Taharet, 107 (1/71); Nesâi, Taharet, 179 (1/124), Hayz, 12 (1/155); İbn Mâce, Taharet, 121 (1/208). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/402

[678] Musned, 6/182,170. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/402

[679] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/402

[680] Taberî, 4/375, 376. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/403

[681] Bkz. Menhel, 3/53.

[682] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/403

[683] Musannaf, 1/323; Taberî, 4/381. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/403

[684] Musned, 6/187, 219; Beyhekî, 1/313. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/404

[685] Bakara: 2/222.

[686] Müslim, Hayz, 16 (1/246); Ebû Dâvûd, Taharet, 103 (1/67), Nikâh, 47 (2/250); Nesâ'î, Taharet, 180 (1/125), Hayz, 8 (1/153); Tirmizi, Tefsir, 3 (5/214-215); İbn Mâce, Taharet, 125 (1/ 211); Musned, 3/132, 246. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/405

[687] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah

Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/405

[688] Muvatta', Taharet, 86 (1/52). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/406

[689] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/406

[690] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/406

[691] Veya "(kendisi ile kocasının arasım) ayırıcı engel yaptığı bir peştemal"

[692] Ebû Dâvûd, Taharet, 107 (1/69-70); Nesâ'i, Taharet, 179 (1/124); Hayz, 13 (1/155-156); Musned, 6/336; Musannaf, 17321. Bkz. 1046. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/394-407

[693] Müslim, Hayz, 7 (1/244); Nesâ'î, Hayz, 19 (1/158); Musned, 6/234, 262. Bkz. 1064., 1068, 1069., 1071., 1073., 1074. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/407-408

[694] Buhari, Hayız, 2 (1/77); İ'tikâf, 2 (2/256); Müslim, Hayz, 9 (1/244); Ebû Dâvud, Savm, 78 (2/333); Nesaî, Taharet, 175 (1/121); Hayz, 20 (1/159); İbn Mâce, Taharet, 120 (1/208); Sıyâm, 64 (1/565); Muvatta', Taharet, 102 (1/60); Musned, 6/50, 100, 204; İbn Ebî Şeybe, 1/202. Bkz. 1063. hadis., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/408

[695] Muvatta', Taharet, 88 (1/52); Musannaf, 1/327; İbn Ebî Şeybe, 1/202. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/408

[696] Müslim, Hayz, 14 (1/245-246); Ebû Dâvûd, Taharet, 103 (1/68); Nesâ'î, Taharet, 5 5(1/ 49), 176, 177 (1/121-122), Hayz, 13-14 (1/156-157); İbn Mâce, Taharet, 125 (1/1211); Musned, 6/ 127, 192; Musannaf, 1/326. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/409

[697] Nebîz, küpe basılmakla meydana gelen hurma ve üzüm sırasıdır.

[698] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/409

[699] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/409-410

[700] Bakara: 2/222.

[701] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/410

[702] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/410

[703] Musned, 6/106, 179. Şâhidleri için bkz. Mecmeu'z-Zevâid, 1/283, 2/28. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı),

Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/411

[704] Nesâ'î, Hayz, 20 (1/159); Musned, 6/32. Bkz. 1063. ve 1074. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/411

[705] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/412

[706] Buhari, Hayz, 5 (1/78); î'tikâf, 4 (2/256); Müslim, Hayz, 10 (1/244); Nesaî, Hayz, 175 (1/ 121), Hayz, 20 (1/159); Musned, 6/189, 261. Bkz. 1063. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/412

[707] Bkz. 1063. ve 1071. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/412

[708] Musannaf, 1/327. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/413

[709] Bkz. 777. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/413

[710] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/414

[711] Tirmizi, Taharet, 100 (1/240); Musned, 4/342. Bkz. 1075. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/414

[712] Muallak bir şahidi için bkz. Musannaf, 1/328. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/414-415

[713] Haram b. Hakîm ile 1078. hadiste geçen Haram b. Muâviye aynı şahıstırlar. Harâm'm ismi Sünen'in üç matbu nüshasında Hızâm olarak geçmektedir ki, bu, yanlıştır.

[714] Musned, 4/342. Bkz. 1078. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/415

[715] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/407-415

[716] İbrahim ve Atâ'nın haberleri: İbn Ebî Şeybe, 1/96. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/416

[717] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/416-417

[718] Bkz. 1087 haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/417

[719] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/417-418

[720] Bakara: 2/222.

[721] Bu hadis munkatı'dır. Bkz. 1086. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/418

[722] Bakara: 2/222.

[723] Taberî, 4/383, 386.

[724] İbn Ebî Şeybe, 1/96. Bkz. 1083. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/419

[725] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/419

[726] Bkz. 1109. ve devamındaki haberler.

[727] Bü, Bakara: 2/228. âyetinde geçen "kur' " kelimesini, "hayız" olarak anlamaya göredir. Hasan Basri de böyle anlamaktaydı.

[728] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/420

[729] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/420

[730] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/420-421

[731] Musannaf, 1/331; İbn Ebî Şeybe, 1/96. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/421

[732] İbn Ebî Şeybe, 1/96. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/421

[733] Çünkü şehveti azgınlaşan kimseyle ilgili haber Abdulmelik'in değil, Leys'in Atâ'dan rivayeti olarak bilinmektedir. Bkz. 1093. haber.

[734] Nitekim İbn Ebî Şeybe de, şehveti azgınlaşan kimse ile ilgili haberi Leys'in Atâ'dan rivayeti olarak kaydetmiştir. Bkz. İbn Ebî Şeybe, 1/96.

[735] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/416-422

[736] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/423

[737] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/423

[738] İbn Ebî Şeybe, 1/120. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/423

[739] Bu haber munkatı', hatta belki de mu'dal ve meçhuldür. Ebû Sa'îd'in kendisi hakkında bir malûmat bulamadık. Babası Etbâu't-Tâbiîn'dendir; İbn Ebî Şeybe, 1/119-120. Krş. İbn Mâce, Taharet, 133 (1/215).

[740] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/424

[741] Bkz. 1100. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/424

[742] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/425

[743] İbn Ebî Şeybe, 1/120. Bkz. 1098, haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/422-425

[744] Bu "HÂ"ya "Tahvil Hâ'sı" denir. Burada olduğu gibi, aynı metnin iki senedi arasına konur ve senedin değiştiğini, yeni bir senedin başladığını belirtir.

[745] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/426

[746] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/426

[747] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/426-427

[748] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/427

[749] Musannaf, 1/329-330. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/427

[750] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/428

[751] Musannaf, 1/330. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/428

[752] Musannaf, 1/329. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/425-428

[753] Bu miktar, Hicâzlı'ıra göre yaklaşık 42,5 kilo, Iraklılara göre yaklaşık 63,5 kilodur.

[754] Musannaf, 1/329. Bir özrü yokken bilerek Ramazan orucunu bozan kimse hakkında bkz. 1721. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/429

[755] Ebû Dâvûd, Taharet, 106 (1/69); Tirmizi, Taharet, 103 (1/244-245); Musned, 1/272. Bkz. 1114. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları:

2/429

[756] Bu sözü Şube söylemiştir. Fakat Ahmed b. Hanbel'in bir sözünden ve ilgili haberlerden anlaşıldığına göre el-Hakem şüphe etmemiştir, metnin aslı öyledir. Bkz. Tirmizi, 1/253 (A. Muhammed Şâkir'in tahkikinde).

[757] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/430

[758] Bu hadis, şu eserlerde, Şubenin ezberindeki şekliyle yani merfû olarak geçmektedir: Ebu Dâvûd, Taharet, 106 (1/69); Nesâ'î, Taharet, 181 (1/125), Hayz, 9 (1/154); Musned, 1/230, 286; Mustedrek, 1/171-172.

[759] Bu isim, görebildiğimiz diğer bütün kaynaklarda Abdulhamid b. Abdirrahman... şeklindedir.

[760] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/430-431

[761] Ebû Dâvûd, Taharet, 106 (1/69), Nikâh, 48 (2/251). Bu hadisin merfû ve muttasıl (musned) bir rivayeti için bkz. Musned, 1/367; Musannaf, 1/328. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/431

[762] Musned, 1/325 (mursel olarak). Bkz. 1110. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/431-432

[763] Bkz. Tirmizi, 1/246-254.

[764] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/432

[765] Ebû Dâvûd, Taharet, 106 (1/69. Burada metin muhtasar olup, ayrıca keffâretin mikdarı "bir dinarın beşte ikisi" şeklindedir). Hadisin senedi, Abdulhamid'le Hz. Ömer arasında munkatı'dır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/433

[766] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/433

[767] Tirmizi, Taharet, 103 (1/245); Musannaf, 1/329; Ebû Dâvûd, Taharet, 106 (1/69, mevkuf olarak). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/434

[768] Merfû bir rivayeti için bkz. Beyhekî, 1/315.

[769] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/434

[770] Ekz. 1120 ve 1123. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/434-435

[771] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/435

[772] Bkz. 1118. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/435

[773] Sünen'in bir nüshasında "... beşte ikisi" şeklindedir.

[774] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/435

[775] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/436

[776] Bkz. 1118. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/436

[777] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/429-437

[778] "Sımam"ın asıl sözlük mânâsı "tıpa, tıkaç"tır. Burada, meşru cinsî münâsebet için "tek yol" olan "kadınlık organı" kastedilmiştir.

[779] Tirmizi, Tefsir, 3 (5/215, muhtasaran); Müaned, 6/305, 310 (muhtasaran), 318, 319 (muhtasaran); Taberî, 4/410-412. İktibas edilen âyet, Bakara: 2/223. âyetin baş tarafıdır.

[780] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/438

[781] Bakara: 2/222.

[782] Taberî, 4/409. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/439

[783] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/439

[784] Bakara: 2/222.

[785] Taberî, 4/389. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/439-440

[786] Bakara: 2/222.

[787] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/440

[788] Şuarâ: 26/166.

[789] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/440

[790] Bakara: 2/223.

[791] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/441

[792] Bakara: 2/223.

[793] Bu haber murseldir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-

Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/441

[794] Bakara: 2/223.

[795] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/442

[796] Bakara: 2/222.

[797] Bu hadis mürseldir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/442

[798] Taberi, 4/375. Ayet, Bakara: 2/222. âyettir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/443

[799] Taberi, 4/374. âyet, Bakara: 2/222. âyettir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/443

[800] Bakara: 2/223. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/443

[801] Taberî, 4/408.

[802] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/444

[803] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/444

[804] Buhâri, Tefsir, 2/40 (5/160); Müslim, Nikâh, 117, 118 (2/1058-1059): Ebû Dâvûd, Nikâh, 45 (2/249); Tirmizi, Tefsir, 3 (5/215); îbn Mâce Nikâh, 29 (1/620); Taberî, 4/409, 410, 412; Bkz. 2220. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/444

[805] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/445

[806] Bakara: 2/222.

[807] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/437-445

[808] Bakara: 2/222. İki çizgi arasındaki (- -) yerler, Mücâhid'in tefsiridir.

[809] Bakara: 2/223. İki çizgi arasındaki (- -) yer, Mücâhid'in tefsiridir. Taberî, 4/389. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/446

[810] Ebû Dâvûd, Tıbb, 20 (4/15); Tirmizi, Taharet, 102 (1/243); İbn Mâce, Taharet, 122 (1/ 209); Musned, 2/408, 429, 476. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/446

[811] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah

Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/447-448

[812] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/448

[813] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/448-449

[814] Ankebût: 29/28.

[815] Taberi, 12/548. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/449

[816] A'râf: 7/80; Ankebût: 29/28.

[817] Sodom ismi Kur'an'nda geçmez. Tefsir kitaplarında (meselâ İbnKesîr, 2/230) ve eldeki Tevrat'ta (Tekvin, 19/1-26) geçmektedir.

[818] Neylu'l-Evtâr, 7/132; Sübülü's -Selâm, 4/13; İbn Abidin, 3/155. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/449-450

[819] İbn Mâce, Nikâh, 29 (1/619); Musned, 2/272, 344. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/450

[820] Ebû Dâvûd, Taharet, 82 (1/53); Salât, 193 (1/263); Tirmizî, Radâ\ 12 (3/468-469).

[821] Tirmizi, Radâ', 12 (3/469-470). Dârimi'nin bu rivayeti, Tirmizî'nin rivayetinden de anlaşılacağı üzere, muallak değildir. Bir önceki hadisin senediyle rivayet edilmiştir.

[822] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/451

[823] İbn Mâce, İkâmet, 138 (1/386).

[824] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/451

[825] Taberî, 4/405. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/452

[826] Vâkıfoğulları, Ensâr'ın Evs kabilesinden bir boydur.

[827] İbn Mâce, Nikâh, 29 (1/619); Musned, 5/213- 215. Hadisi Huzeyme'den rivayet eden râvinin ismi Musned'in bir rivayeti ile İbn Mâce'de Abdullah b. Heremî; Musned'in diğer rivayeti ile Dârimi'nin Nikâh bölümündeki rivayetinde ise (bkz. 2219. hadis) Heremî b. Abdillah olarak geçmektedir. İbn Hacer, "Abdullah b. Heremî" şeklindeki rivayetin hatalı olduğunu kaydeder (Takrîb, 2/317). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/452

[828] Bakara: 2/222. İki çizgi arasındaki yer, Mucâhid'in tefsiridir.

[829] Bu haber mürseldir. Son cümle Mucâhid'in tefsiridir; Taberî, 4/373. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/453

[830] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/453

[831] Musned, 2/182, 210.

[832] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/445-454

[833] İbn Ebî Şeybe, 1/74. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/454

[834] İbn Ebî Şeybe, 1/74; Musannaf, 1/274. Bkz. 1162, 1163. haberler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/455

[835] Ebû Dâvûd, Taharet, 98 (1/63); İbn Mâce, Taharet, 94 (1/90); Musned, 6/188 (Burada annesi ve teyzesi ile Hz. Aişe'nin huzuruna girenin ismi Abdullah b. Sa'lebe olarak geçmektedir ki bu, herhalde, "Ehadu Beni Teymillah b. Sa'lebe = Teymullah b. Salebeoğullan"mn muharref şeklidir). Bu hadis, Cumey'den dolayı zayıf, aynı zamanda kadınların başlarına üç defa su dökmelerini ifade eden sahih hadislere muhaliftir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/455

[836] Şer'î ûkıyye 40 dirhemdir. Kırk şer'î dirhem de yaklaşık 112 gram (gümüş) eder.

[837] Musannaf, 1/273. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/456

[838] İbn Ebî Şeybe, 1/74. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/456

[839] İbn EbîŞeybe, 1/74. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/456

[840] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/457

[841] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/457

[842] Musannaf, 1/272, îbn Ebî Şeybe, 1/74. Bkz. 1169. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/457

[843] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/458

[844] Müslim, Hayz, 58 (1/259); Ebû Dâvûd, Taharet, 99 (1/65-66); Nesâ'i, Taharet, 149 (1/ 108); Tirmizî, Taharet, 77 (1/175-176); İbn Mâce, Taharet, 108 (1/198); Musned, 6/289, 315; İbn Ebî Şeybe, 1/73; Musannaf, 1/272. Ebû Dâvûd ve İbn Ebî Şeybe'nin birer rivayetleri hariç, bu kaynakların hepsinde Sa'id ile Hz. Ümmü Seleme arasında Abdullah b. Râfi' vardır. Beyhaki, Usâme'nin, arada Abdullah b. Râfi bulunmayan bu rivayetini iki senedle kaydetmiş, fakat arada Abdullah'ın bulunduğu rivayetin daha sahîh olduğunu söylemiştir. Ekz. Beyheki, 1/181. Ebu Muhammed

Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/458

[845] Bkz. 1152. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/459

[846] Bkz. 1152. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/459

[847] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/459

[848] İbn Ebî Şeybe, 1/74. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/459-460

[849] Musannaf, 1/274-275. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/460

[850] İbn Hacer, Amra'nın babasının ismini Hıbbân (veya Habbân) şeklinde verir (Takrib, 2/ 607).

[851] Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- bir kadına, hayızdan temizlenme suyuna, temizlenmeyi daha iyi sağlaması için tuz koymasını tavsiye etmişti (Ebû Dâvûd, Taharet, 122 (1/84). Hz. Aişe'nin zikrettiği maddeler de, her halde, daha iyi temizlenmek ve güzel koku vermek için suya konuluyorlardı. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/460

[852] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/461

[853] Bkz. 1160. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/461

[854] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/454/461-462

[855] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/462

[856] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/462-463

[857] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/463

[858] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/463

[859] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/462/463-464

[860] Nisa: 4/43.

[861] Taberî, 8/380. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-

Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/464

[862] Nisa: 4/43.

[863] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/465

[864] İbn Ebî Şeybe, 1/146. âyet, Nisa: 4/43, âyetidir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/465

[865] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/465-466

[866] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/464-466

[867] Musannaf, 1/345.

[868] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/466-467

[869] Ebû Dâvûd, Tibb, 19 (4/12); Tirmizî, Deavât, 94 (5/541-542).

[870] Tuhfe, 6/239-240; Menhel, 2/304; Hak Dini, 9/6397. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/466/467-468

[871] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/468-469

[872] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/468-469

[873] Bkz. 2300. haber.

[874] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/469

[875] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/470

[876] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/470

[877] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/470

TALÂK KİTABI

TALÂK KİTABI

1. Talâkta Sünnete Uygun Olan Uygulama

2267. "Bize Hâlid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Mâlik, Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki;"
O karısını hayızlı iken boşamıştı da (babası) Hz. Ömer bunu Hz. Peygamber'e bildirmişti. (Hz. Peygamber) de şöyle buyurmuştu: *"O'na (karısına) dönmesini ve onu temizleninceye, sonra (tekrar) hayız oluncaya, sonra (tekrar) temizleninceye kadar (karısı olarak yanında) tutmasını emret. Ondan sonra dilerse (onu) tutar, dilerse (kendisine) dokunmadan önce (onu) boşar. İşte, kadınlar boşanılırken Allah'ın gözetilmesini emrettiği iddet budur!"*[1]
2268. "Bize Ubeydullah b. Musa haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Muhammed b. Abdirrahman'dan haber verdi ki, O şöyle demiş: Ben Salim'i, İbn Ömer'den (naklen) anlatırken işittim ki,"
Hz. Ömer, İbn Ömer karısını boşadığında (bunu) Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) söylemiş, O da şöyle buyurmuş:
"Ona emret de (karısına) dönsün, sonra (karısı) temiz iken onu boşasın!"[2]
Ebû Muhammed (ed-Darimî) dedi ki:
"Bu (Hadisi) İbnu'l-Mubarek ve Vekî', *"...veya hâmile iken (boşasın!)"* şeklinde rivayet etmişlerdir."[3]

Açıklama

"Talâk", koca ile karı arasındaki evlilik bağının husûsi lafızlarla hemen veya netice itibariyle sona erdirilmesidir. Dilimizde buna "boşama" denir. Dinimizde evlenme meşru' kılındığı gibi, boşanma da meşru' kılınmıştır. Çünkü eşler arasında, evliliği sürdürmeye yetecek kadar bir anlaşma ve uyum sağlanamadığında, aksine çekilmez bir huzursuzluk ortaya çıktığında, o evliliği sürdürmenin yararı yoktur. "Ahiret'in tarlası"

olan bu dünyada huzurlu bir hayat, Ahiret'in kazanılması için de mühimdir. Dinimiz boşamayı meşru' kılmakla beraber, ona bazı ölçü ve sınırlamalar da getirmiştir. Bu meyanda yukarıdaki Hadisler, kocanın karısını hayızlı iken veya esnasında cinsi münasebet yapılmış olan temizlik halinde iken boşamasının haram olduğunu göstermektedir. Bu durumdaki boşamaya "bid'i talâk" ismi verilir. Bunun zıddı "sünni talâk", yani Sünnetin emirlerine uygun olan boşama şeklidir ki, kadını, esnasında cinsi münasebet yapılmamış olan temizlik halinde iken (bir ric'i talâkla) boşamaktan ibarettir. Talâk, "ric'i talâk" ve "bâin talâk" diye de ikiye ayrılır. "Ric'i talâk", hükmü itibariyle, boşanmış kadının iddet süresi bitmeden, yeni bir nikâh akdine gerek olmaksızın ona dönme imkânı bulunan talâktır. "Bâin talâk" da, hükmü itibariyle, boşanılmış kadına dönmek için yeni bir nikâh akdi yapılması gereken talâktır. "Ric'i talâk", kadının iddet müddetinin dolmasıyla "bâin talâk" olur. Talâkın bu ve diğer çeşitlerinin, fıkıh kitaplarında şekilleri ve hükümleriyle ele alınan birçok tafsilatı vardır.[4]

2. (Ric'i Talâkla Boşanılmış Kadına) Dönüp (Nikâhı Devam Ettirmek) Hakkında

2269. "Bize İsmail b. Halil ve İsmail b. Ebân rivayet edip dediler ki, bize Yahya b. Ebî Zaide, Salih b. Salih'ten, (O) Seleme b. Küheyl'den, (O) Saîd b. Cübeyr'den, (O) İbn Abbâs'tan, (O da) Hz. Ömer'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Hafsa'yı (ric'î talâkla) boşamış, sonra O'na dönüp (evliliğini devam ettirmişti)."[5]
2270. "Bize Saîd b. Süleyman, Hüseyin'den, (O) Humeyd'den, (O da) Enes'ten (naklen) haber verdi ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Hz. Hafsa'yı (ric'î talâkla) boşamış, sonra O'na dönüp (evliliğini devam ettirmişti). [6]
Ebû Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"Ali ibnu'l-Medîni bu Hadisi tanımamış ve "bize göre bu Hadis Basra'da Humeyd'den (nakledilmiş) değildir" demişti."[7]

3. Nikâhtan Önce Hiçbir Talâk Gerçekleşmez

2271. "Bize el-Hakem b. Musa haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Hamza, Süleyman b. Dâvûd'dan rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana ez-Zühri, Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan, (O) babasından, (O da) dedesinden naklen rivayet etti ki;"
el-Hakem dedi ki; Yahya b. Hamza bana;
"Ben (bu Hadisi) parçalara ayırıp (burada bir kısmını zikredeceğim) demişti-: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Yemen'lilere;
"Kur'an'a yalnız temiz olan dokunsun! Evlenmeden önce hiçbir talâk (gerçekleşmez!) Satın alınmadan önce hiçbir köle azadı (gerçekleşmez!)" diye yazmıştı.[8]
Ebû Muhammed (ed-Dârimî'ye);
"(Süleyman bu Hadisi ez-Zühri'den semâ1 etmiş midir?)" denildi, O da şöyle cevap verdi:
"Öyle sanıyorum ki, bunlar sanki Ömer b. Abdüaziz'in (ez-Zühri'ye yazdırdığı) kitaptan (alınmıştır!)"[9]

4. Kadını, Kendisini Boşayıp da Boşamasını(Üç Talâkla Yaparak Nikâh Bağlarını Tamamen)Kesen Kocasına Ne Helâl Kılar?

2272. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize îbn Uyeyne, ez-Zühri'den rivayet etti ki, O şöyle demiş: Ben Urve ibnu'z-Zübeyr'i, Hz. Aişe'den (naklen anlatırken) işittim ki," O şöyle demiş:
Rifâ'a el-Kurazî'nin karısı, (Hz. Peygamber'in) yanında Ebû Bekir varken, Hâlid b. Saîd ibni'1-As da kapıda, kendisine Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) huzuruna girmesi için izin verilmesini bekliyorken Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip şöyle dedi:
"Yâ Rasulullah, ben Rifâ'a'nın karısıydım. Sonra O beni boşamış, boşamasını da (üç talâkla yaparak nikâh bağlarını tamamen)

kesmişti." (Hz. Peygamber de) şöyle buyurdu:
"*Rifâ'a'ya dönmek mi istiyorsun? Hayır! (Yeni kocan) senin balçığından tatmadıkça, sen de onun balçığından tatmadıkça, (Rifâ'a'yla yeniden evlenemezsin!)"* O zaman Hâlid b. Saîd şöyle bağırdı:
"Ebû Bekir! Görmüyor musun, bu (kadın) Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanında açıktan açığa ne söylüyor?"[10]
2273. "Bize Ferve rivayet edip (dedi ki), bize Ali b. Mushir, Hişâm b. Urve'den, (O) babasından, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Kurayzaoğulları'ndan bir adam olan Rifâ'a, karısını boşamış, sonra da (karısıyla) Abdurrahman ibnu'z-Zebir evlenmişti. Derken (bu kadın) Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip;
"Yâ Rasulullah, vallahi ondaki ancak (elbisenin) şu püskülü gibidir!" demişti. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de ona şöyle buyurmuştu:
"Muhtemelen sen Rifâ 'a 'ya dönmek istiyorsun! Hayır, (Abdurrahman) senin balçığından (yani seninle cima etme lezzetinden) tatmadıkça -veya O; "sen onun balçığından tatmadıkça" buyurmuştu-, (Rifâ'a'ya dönemezsin!)"[11]

5. (Evliliği Sürdürmeyi Veya Boşanmayı) Seçme (Muhayyerlik) Hakkında

2274. "Bize Ya'lâ haber verip (dedi ki), bize İsmail b. Ebî Hâlid, eş-Şa'bi'den, (O da) Mesrûk'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Hz. Aişe'ye (kocanın evliliği sürdürmeyi veya boşanmayı karısının) seçimine (bırakmasının hükmünü, bunun talâk sayılıp sayılmayacağını) sordum da, O şöyle cevap verdi:
"Muhakkak ki Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (evliliğimizi sürdürmeyi veya boşanmayı) biz (hanımlarının) seçimine bırakmıştı. Peki, (bu) talâk mı olmuştu?"[12]

Açıklama

Hz. Aişe (Radıyallahu Anha), bu sözüyle Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), evliliklerini sürdürmelerini veya boşanmalarını hanımlarının seçimine bırakmış olduğu olaya işaret etmektedir. Hicri 9. yılda vuku bulan bu olay şöyle başlayıp gelişmişti: Hz. Peygember'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hanımları O'ndan, yerine getirme imkânı olmayan bazı isteklerde bulunmuşlar, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de bundan rahatsız olup bir ay onlardan ayrı yatmıştı. Bu müddetin sonunda şu ayetler nazil olmuştu:
"Ey Peygamber, hanımlarına de ki: Eğer siz, dünya hayatını ve süsünü istiyorsanız, gelin size boşanma bedellerinizi vereyim ve sizi güzelce salıvereyim. Eğer Allah'ı, Peygamber'ini ve Ahiret yurdunu istiyorsanız, (bilin ki), şüphesiz Allah, içinizden iyi davrananlara büyük bir mükûfaat hazırlamıştır!"[13] "Tahyîr = muhayyer bırakma, muhayyerlik" âyetleri denilen bu âyetler inince, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Hz. Âişe'den (Radıyallahu Anha) başlayarak hanımlarına bunları okuyup, onlara, evliliklerini sürdürmeyi mi, boşanmayı mı seçtiklerini sormuştu. Onların hepsi de Hz. Peygamberle (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) evliliği sürdürmeyi tercih etmişlerdi.
Yukarıdaki haberde Hz. Aişe'nin (Radıyallahu Anha); muhayyer bırakılan kadın, kocasıyla evliliği sürdürmeyi seçerse bu muhayyer bırakmanın talâk sayılmayacağı görüşünde olduğu görülmektedir. Bu konuda Sahabe ve sonraki dönemlerin âlimleri arasında farklı görüşler vardır. Zeyd b. Sabit (Radıyallahu Anh) ve İmam Mâlik'e (Rahmetullahi Aleyh) göre "tahyir", kadın ayrılmayı seçerse üç talâk, kocasıyla evliliği sürdürmeyi seçerse bir "bâin talâk" sayılır. Hz. Ömer (Radıyallahu Anha), İbn Mes'ud (Radıyallahu Anh) ve Ebû Hanîfe'ye (Rahmetullahi Aleyh) göre ise "tahyir", kadın ayrılmayı seçerse bir "bâin talâk" sayılır; ancak kocasını seçerse birşey ifade etmez. İmam Şafiî'ye (Rahmetullahi Aleyh) göre ise, "tahyir"de niyetin mühim olduğu anlaşılmaktadır. Hanefi fıkıh

kitaplarından Hidâye'de de, koca boşamayı niyet ederek karısına "Seç=İhtârî!" demesi halinde, kadının boşanma hakkının doğacağı ve bu boşanmanın bir "bâin talâk" sayılacağı açıklanmıştır.[14]

6. Kadının, Kocasından Kendisini Boşamasını İstemesi Yasağı

2275. "Bize Muhammed ibnu'l Fadl rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan, (O) Ebû Kılâbe'den, (O) Ebû Esmâ'dan, (O da) Sevbân'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"*Hangi kadın, (boşamayı istemeyi gerektirici bir zorluk olmaksızın kocasından (kendisini veya kumasını) boşamasını isterse, Cennet'in kokusu ona haram olur!*"[15]

7. Bir Şey Karşılığında Boşama (Hul) Hakkında

2276. "Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), bize Yahya -ki O, İbn Saîd'dir-, haber verdi ki, Amra kendisine haber vermiş ki:"

Sabit b. Kays b. Şemmâs, Habibe bint Sehl ile evlenmiş. (Ama bu arada Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), vaktiyle komşusu iken[16] Habibe ile evlenmeyi düşündüğünü de zikretmiş.) Sabit Onu dövmüş. Bunun üzerine Habibe sabahın alaca karanlığında Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kapısına dikilmiş. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de dışarı çıkınca bir insan (karaltısı) görüp;
"Kim o?" buyurmuş. (Habîbe de);
"Ben Habîbe bint Şehrim" demiş. O zaman Hz. Peygamber;
"Ne işin var?" buyurmuş (Habîbe);
"Ne ben, ne Sabit, (artık bir araya gelemeyiz!)" demiş. Derken Sabit, Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelmiş, (Rasulullah) da O'na;
"*Ondan, (kendisine verdiğin şeyleri) al ve onu serbest bırak*"

buyurmuş. (Habîbe) de;
"Yâ Rasulullah, onun bana verdiği şeylerin hepsi yanımdadır" demiş. Bunun üzerine (Sabit, verdiği şeyleri) ondan almış, o da ailesinin yanında kalmış.[17]

8. Kesin Boşama (Talâku'l-Bette) Hakkında

2277. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Cerir b. Hâzini, ez-Zübeyr'den, (O da) Abdulmuttaliboğulları'ndan bir adam olan Sa'îd'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Bana, Abdullah b. Ali b. Yezîd b. Rukâne'den bir hadîs ulaşmıştı. O, o zaman kendisine ait bir köyde idi. Bunun üzerine O'na gelip (bunu) kendisine sordum da O, şöyle dedi:
"Bana babam, dedemden rivayet etti ki, O karısını kesin olarak (elbette) boşamış, sonra Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip bunu O'na bildirmiş, O da
"(Bununla) ne kastettin?" buyurmuş. O;
"bir (talâk!)" demiş. (Hz. Peygamber);
"Vallahi mi?" buyurmuş. O;
"Vallahi!" demiş, (Hz. Peygamber de);
"O, kastettiğin şeydir!" buyurmuş."[18]

Açıklama

Bu Hadîs, kocanın karısına; "sen elbette boşsun!" demesi halinde, kocanın niyetine bağlı olarak, bir talâk niyet etmiş ise bir talâk, daha fazla talâk niyet etmiş ise o kadar talâk meydana geleceğini göstermektedir. Hanefilerle Şâfiîler, bu Hadisin zahirine uygun görüş beyân etmişlerdir. Ancak koca bu sözünde birden fazla talâka niyet etmediğinde, Şâfiîlere göre bir ric'î talâk, Hanefiler'e göre bir bâin talâk gerçekleşir. İmam Mâlik (Rahmetullahi Aleyh) ise, bu "elbette talâkı"nın, kocasıyla baş başa bir yerde kalmış (medhûl bihâ) kadın hakkında üç talâk meydana getireceğini söylemiştir.[19]

9. Zıhar Hakkında

2278. “Bize Zekeriyyâ b. Adiyy rivayet edip (dedi ki), bize Abdullah b. İdrîs, Muhammed b. İshak'tan, (O) Muhammed b. Amr'dan, (O) Süleyman b. Yesâr'dan, (O da) Seleme b. Sahr el-Beyâzî'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
“Ben kadınlardan, benden başkasının elde edemediği şeyi elde eden, (onlarla çok cima yapan) bir kişi idim. Bunun için Ramazan ayı girdiğinde gecemde (karımla cima gibi) bir şey yapıp da, bunun benimle sabahlayıncaya kadar devam etmesinden korkmuştum. (Seleme) sözüme şöyle devam etti. Bu sebeple de (cimâdan kaçınmak için Ramazan ayı) geçinceye kadar (geçerli olmak üzere) zıhâr yapmıştım. Derken bir gece bir ara bana hizmet ediyorken onun bir şeyi, (bir-yeri) açılıverir. O zaman ben onun üzerine atlamakta gecikmemiştim! Sabah olunca kavmime gidip (bunu) onlara haber vermiş ve
"Haydi, benimle beraber Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yürüyün!" demiştim de onlar şöyle cevap vermişlerdi:
"Hayır! Vallahi seninle beraber yürümeyiz. Biz hakkında Kur'an (âyeti) inmesinden veya hakkında Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), utancı bizden ayrılmayacak olan bir söz gelmesinden korkuyoruz. Andolsun ki, seni günâhınla baş başa bırakacağız!" Bunun üzerine (tek başıma) Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gitmiş ve kendisine haberimi anlatmıştım. O da; "Seleme! Sen bunu (yaptın mı?)" buyurmuştu. Ben; "Bunu (yaptım)" demiştim. O (yine);
"Seleme! Sen bunu (yaptın mı?)" buyurmuştu. Ben;
"Bunu (yaptım!)" demiştim. O (yine);
"Seleme! Sen bunu yaptın mı?" buyurmuştu. Ben;
"Bunu yaptım. İşte ben candan sabredeceğim, hakkımda bana Allah'ın gösterdiği (şekilde) hüküm ver" demiştim. (O zaman Hz. Peygamber);
"Şu halde bir boyun (yani bir köle) âzâd et!" buyurmuştu. (Seleme) sözüne şöyle devam etti: Ben de (elimle) boynumun üstüne vurup;
"Seni Hak ile gönderen (Allah'a) yemin olsun ki, şu (boynumdan) başka bir boyuna sahip değilim" demiştim. (Hz.

Peygamber);
"O halde peş peşe iki ay oruç tut!" buyurmuştu. Ben;
"Bana oruçta isabet eden (günâhtan) başkası mı isabet etmiştir?" demiştim. (Hz. Peygamber bu sefer);
"Öyleyse altmış yoksula bir vesk[20] *kuru hurma yedir!"* buyurmuştu. Ben de;
"Seni Hak ile gönderen (Allah'a) yemin olsun ki, biz gerçekten bu gecemizi aç olarak geçirdik; hiçbir yiyeceğimiz yoktu!" demiştim. (Bunun üzerine Hz. Peygamber);
"Öyleyse Zureykoğulları'nın zekât memuruna git de, o (zekâtı) sana versin. Sen de altmış yoksula bir vesk kuru hurma yedir. Geri kalanını da sen ailenle beraber ye!" buyurmuştu. (Seleme) sözüne şöyle devam etti: Ben de kavmime gelip şöyle demiştim:
"Sizin yanınızda darlık ve kötü görüş buldum. Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanında ise genişlik ve güzel görüş buldum. O bana zekâtınızı (almamı) emretmiştir!"[21]

Açıklama

"Zıhâr", kocanın karısına, "sen bana annemin sırtı gibisin", "senin fercin, başın bana annemin ferci, başı gibidir" diyerek veya benzer cümleler kullanarak onu veya onun bir parçasını, evlenilmesi kendisine ebediyyen haram olan bir kadının bir uzvuna benzetmesi demektir. Hanefîler, bakılması helâl olan el, yüz gibi uzuvlara benzetmekle zıhârın olmayacağı görüşündedirler. Bu sebeple yukarıdaki başlıkta "kendisince bakılması haram" kaydı parantez içine alınmıştır. Zıhâr yapmak, câhiliye döneminin çirkin bir âdeti idi. Onlar bunu bir boşama usûlü olarak kullanıyorlardı. Erkek karısını, zıhâr ifade eden sözler kullanarak boşayabiliyordu. İslâmiyet bu şekildeki boşamayı kaldırmıştır. Kur'an-ı Kerim, zıhâr ifade eden sözlerin çirkin ve yalan olduklarını açıklamıştır.[22] Bunun için zıhâr yapmak haramdır, günâhtır. Bu haramı işleyenler karılarını boşamış olmasalar da, onlarla cima yapmayı kendilerine haram kılmış olurlar. Ancak bu haramlığı "zıhâr keffâreti"ni yerine

getirerek ortadan kaldırmak mümkündür. "Zıhâr keffâreti" ise, bir köle âzâd etmek, bu bulunmazsa peş peşe iki ay oruç tutmak, buna güç yetirilmese altmış yoksulu doyurmaktan ibarettir.[23]
Yukarıdaki Hadis, bir zamanla sınırlı olarak da zıhâr yapılabileceğini göstermektedir. Alimlerin cumhuru ve bu arada Hanefi'ler, böyle belli bir "zamanla sınırlı zıhar"da, belirtilen müddet bitinceye kadar cima yapılmazsa zıhâr keffâretinin gerekmeyeceğini söylemişlerdir. Mâlik'e (Rahmetullahi Aleyh) göre ise muvakkat zıhârda, belirtilen müddetten önce cima yapılmazsa da zıhâr keffâreti gerekir. Şafiî (Rahmetullahi Aleyh) ise, muvakkat zıhârın olmayacağını söylemiştir.[24]

10. Üç Defa Boşanılmış Kadının Mesken VeNafaka Hakkının Olup Olmayacağı Hakkında

2279. "Bize Muhammed b. Yusuf haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Seleme b. Küheyl'den, O eş-Şa'bi'den, O da Fâtıma b. Kays'tan naklen rivayet etti ki,"
Kocası kendisini üç defa boşamıştı da, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kendisine ne nafaka, ne de mesken hakkı koymuştu.
Seleme demiş ki, sonra ben bunu İbrahim'e bildirdim de, O şöyle dedi:
"Ömer ibnu'l-Hattab (bu Hadisi işittiğinde),
"Rabb'imizin Kitab'ı ile Peygamberinin Sünnet'ini bir kadının sözüyle terk etmeyiz!" demiş ve (üç defa boşanılmış kadına) mesken ve nafaka hakkı koymuştu.[25]
2280. "Bize Muallâ haber verip (dedi ki), bize Zekeriyya, Amir'den rivayet etti (ki, O şöyle demiş:) Bana Fâtıma b. Kays rivayet etti ki,"
Kocası kendisini üç defa boşamıştı da, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kendisine, amcasının oğlu ibn Ümmü Mektum'un yanında iddet beklemesini emretmişti.[26]
2281. "Bize Muhammed ibnu'1-Alâ' haber verip (dedi ki), bize Hafs b. Ğıyas, el-Eş'as'tan, (O) el-Hakem ve Hammâd'dan,

(onlar) İbrahim'den, (O) el-Esved'den, (O da) Hz. Ömer'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: "Biz Rabb'imizin Kitab'ı ile Peygamberi'nin Sünnet"ini bir kadının sözüyle bırakmayız! Üç defa boşanmış kadının mesken ve nafaka hakkı vardır."[27]

2282. B"ize Talk b. Ğannâm, Hafz b. Ğıyâs'tan, (O) el-A'meş'ten. (O) İbrahim'den, (O) el-Esved'den, (O da) Hz. Ömer'den onun, (yani bir önceki haberin) benzerini haber verdi."[28]

2283. "Bize Abdullah b. Muhammed haber verip dedi ki, bize Hafs, el-A'meş'ten, (O) İbrahim'den (O da) el-Esved'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:

Ömer (Allah O'ndan razı olsun!) şöyle demişti:

"Biz Allah'ın dininde bir kadının sözünü geçerli kılmayız. Üç defa boşanılmış kadının mesken ve nafaka hakkı vardır."[29]

Ebû Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:

"Ben, boşanılmış kadının mesken ve nafaka hakkı olduğu görüşünde değilim."[30]

Açıklama

Fâtıma bint Kays'm (Radıyallahu Anha) rivayet ettiği Hadîs, üç defa boşanılmış kadının iddetini bekleme süresi esnasında, boşayan kocasından mesken ve nafaka alma hakkının olmadığım göstermektedir. Ahmed b. Hanbel (Rahmetullahi Aleyh) bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmiştir. Mâlik ve Şafiî (Rahmetullahi Aleyhim ecmain) ise bu Hadisin farklı rivayetleri ile ilgili âyet-i kerimeleri[31] değerlendirerek, bâin talâkla boşanılmış gebe olmayan kadının sadece mesken, gebe olan kadının hem mesken, hem de nafaka hakkı olduğunu söylemişlerdir. Hanefilere göre ise bâin talâkla boşanılmış kadının, ric'î talâkla boşanılmış kadın gibi, iddetini beklemesi esnasında mesken ve nafaka alma hakkı vardır. Onlar Fâtıma'nın (Radıyallahu Anha) bu rivayetini, ilgili ayetlerle Hz. Ömer'in (Radıyallahu Anh) işaret ettiği gibi, "Sünnef'e aykırı buldukları için uygulamamışlardır.

Burada Hz. Ömer'in (Radıyallahu Anh) mezkûr sözünün yanlış

anlaşılmaması için bir hususa değinmek gerekir: Dinimizde bir rivayetin kabulünde onun bir kadının veya bir erkeğin rivayeti olması arasında hiçbir fark yoktur. Kadının rivayeti de, erkeğin rivayeti gibi belli ölçüler dahilinde kabul edilir. Hatta Hadis rivayeti konusunda kadınların umûmen bir üstünlüğü de vardır. Zehebî, kadınlar içinde ne yalancılıkla itham edilmiş, ne de âlimlerin, rivayetlerini terk ettikleri bir kimse tanımadığını kaydeder.[32] Şu halde Hz. Ömer'in (Radıyallahu Anh), Fâtıma'nın (Radıyallahu Anha) rivayetini, sırf kadın olduğu için reddetmiş olması düşünülemez. O'nun böyle yapmamış olacağını belirten bir örnek daha önce geçmişti.[33] Hz. Ömer'in (Radıyallahu Anh) mezkûr sözünden ne kastettiği, O'nun Müslim'deki rivayetinden daha iyi anlaşılmaktadır. Bu rivayette Hz. Ömer (Radıyallahu Anh) şöyle demektedir: "Allah'ın Kitâb'ı ile Peygamberimizin Sünnet'ini, (bildiğini iyi) korumuş mu, yahut unutmuş mu olduğunu bilmediğimiz bir kadının sözünden dolayı terk etmeyiz!"[34] Bu rivayetten anlaşıldığına göre, Hz. Ömer (Radıyallahu Anh), Fâtıma'nın (Radıyallahu Anha) Kur'an ve Sünnet'e muhalif gördüğü bu rivayetini, onu iyi bellememiş olmasından endişe ettiği için kabul etmemişti. Aksi halde onu almamazlık edemezdi. Haberin, kendisine göre Kur'an ve Sünnet'e muhalif olması da bunda kesin bir sebep olamazdı. Çünkü bunun bazı sebepleri ve izah yolları olabilirdi.[35]

11. Kocası Ölen Ve Boşanılan Gebe Kadının İddetiHakkında

2284. “Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Saîd haber verdi ki, Süleyman b. Yesâr kendisine haber vermiş ki, Ebû Seleme O'na haber vermiş ki,”
O (yani Ebû Seleme) ve İbn Abbâs, Ebû Hüreyre'nin yanında bir araya gelmiş ve erkeğin, karısı (sağ iken) ölüp de (ölümünden) birkaç gece sonra (karısının) doğum yapması (meselesini) söz konusu etmişler de İbn Abbâs; "(Böyle bir kadının iddetinin bitip yeniden evlenmesinin) helâl olması, (gebe kadınla kocası ölmüş kadının iddet) müddetlerinin sonuncusunda olur!" demiş. Ebû

Seleme ise;
"Doğurunca helâl olmuş demektir" demiş ve böylece bu konuda aralarında tartışma yapmışlar. Sonra Ebû Hüreyre, Ebû Seleme'yi kastederek;
"Ben yeğenimle beraberim" demiş. Bunun üzerine İbn Abbâs'ın azadlısı Küreyb'i, (bu meseleyi sorması için) Hz. Ümmü Seleme'ye göndermişler. O da O'na (gidip) sormuş. Hz. Ümmü Seleme de bildirmiş ki; Subey'a bintu'l-Hâris'in kocası ölmüştü de O, onun (ölümünden) birkaç gece sonra doğum yapmıştı. (O zaman) Abduddâroğulları'ndan, Ebu's-Senâbil künyeli bir adam O'na evlenme teklifinde bulunmuş ve kendisine (evlenmesinin) helâl olduğunu haber vermiş, (Subey'a) da başkasıyla evlenmek istemişti. Bu sefer Ebu's-Senâbil O'na;
"(Sen evlenemezsin), çünkü senin (evlenmen henüz) helâl olmadı!" demişti. Bunun üzerine Subey'a bunu Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bildirmişti de O, O'na evlenmesini emretmişti.[36]
2285. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Süfyân, Yahya b. Saîd'den, (O) Süleyman b. Yesâr'dan, (O) Küreyb'den, (O da) Hz. Ümmü Seleme'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Subey'a bintu'l-Hâris'in kocası ölmüş, O da kocasının ölümünden birkaç gün sonra doğum yapmıştı. O zaman Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) O'na evlenmesini emretmişti.[37]
2286. "Bize Bişr b. Ömer ez-Zehrâni haber verip (dedi ki), bize Ebu'l-Ahvas rivayet edip (dedi ki), bize Mansûr, İbrahim'den, (O) el-Esved'den, (O da) Ebu's-Senâbüıden (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Subey'a bintu'l-Hâris, kocasının ölümünden yirmi küsur gün sonra doğum yapmıştı. Derken lohusalığından temizlenince, (evlenebileceğinin bir belirtisi olarak) bezenmişti de, bu ayıp görülmüştü. Bunun üzerine O durumunu Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bildirmiş, O da;
"(Kocası öldükten sonra doğum yapan bir kadın, bunu (yani evlenebileceğinin belirtisi şeyleri) yaparsa, onun iddet süresi bitmiştir, (yapabilir!)" buyurmuştu.[38]

2287. “Bize Muhammed b. Yûsuf, Süfyân'dan, (O) Mansûr'dan, (O) İbrahim'den, (O da) el-Esved'den (naklen) haber verdi ki;” Subey'a kocasının ölümünden birkaç gün sonra doğum yapmış, sonra (evlenebileceğinin bir belirtisi olarak) bezenmişti de, Ebu's Senâbil (Onu) ayıplamıştı. Bunun üzerine O, durumunu Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sormuş -veya bildirmiş-, O da O'na evlenmesini emretmişti.[39]

Açıklama

"İddet", ölüm veya boşama gibi bir yolla kocasından ayrılan bir kadının beklemesi gereken müddet demektir ki, bu kadın ancak bu müddetin bitiminden sonra başka biriyle evlenebilir. Böylece bu müddetin bitimi beklenerek kadının gebe olmadığı anlaşıldığı gibi, eski kocasıyla olan duygusal bağlan da tamamen kesilmiş olur. İddet beklemenin bundan başka; evliliğin değeri, bazı durumlarda eski kocasıyla yeniden evlenme gibi hususları düşünme fırsatı gibi hikmetleri de düşünülebilir.
Bakara Sûresinin 234. âyeti kocası ölen kadının iddetinin dört ay on gün, Talâk Sûresinin 4. âyeti de gebe kadının iddetinin çocuğunu doğurması olduğunu açıklamaktadır. Yukarıdaki Hadis, kocası ölen gebe kadının iddetinin de çocuğunu doğurmasıyla biteceğini göstermektedir. Bundan, Talâk Süresindeki mezkûr âyetin Bakara Süresindeki mezkur ayeti "tahsis" ettiği ve böylece Bakara Süresindeki bu ayetin gebe olmayan kocası ölmüş kadınlar hakkında olduğu anlaşılmıştır. Âlimlerin cumhuru yukarıdaki Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Ancak Hz. Ali (Radıyallahu Anh) ile İbn Abbâs'ın (Radıyallahu Anh), kocası ölen gebe kadının iddetinin, kocası ölen kadınla gebe kadının iddetlerinden hangisi daha uzun sürecekse, onun bitimiyle sona ereceği görüşünde oldukları nakledilmektedir. Bu durumda onlara göre kocası ölen gebe bir kadın çocuğunu dört ay on günden önce doğurursa dört ay on günün geçmesini, dört ay on günden sonra doğurursa doğumunu yapmasını bekleyecektir. İbn Abbâs'ın (Radıyallahu Anh), yukarıdaki Hadisi duyması üzerine bu görüşünden vazgeçtiği de nakledilmektedir.

Burada "gebelik", "akra' (kadının hayız veya temizlik halleri)" ve "aylar" şeklinde üç çeşit iddetin olduğunu kaydedelim. Gebenin iddeti, doğumunu yapmasıyla sona erer. Akra' yani kadının hayız veya temizlik halleri ile boşanılan hayız görür kadınların iddeti hesap edilir. Bunların iddeti üç kur' (çoğulu: akrâ') ile sona erer. Aylar ile ise, hayız görmeyen kadın ile kocası Ölmüş kadının iddetleri hesab edilir. Küçüklük veya yaşlılık sebebiyle hayız görmeyen boşanılmış kadınlar üç ay iddet beklerler. Bu kadınların iddetleri, âlimlerin çoğuna ve bu arada Hanefi'lere göre, kocalarının ölüm gününden itibaren hesap edilir. Bunda kadının, kocasının ölümünden haberli olup olmaması arasında fark yoktur. Ana hatlarıyla bahsettiğimiz bu iddet çeşitlerinin, fıkıh kitaplarında ele alınan birçok tafsilatı vardır.[40]

12. Kadının (Ölen) Kocası İçin Yas Tutması Hakkında

2288. "Bize Muhammed b. Kesir haber verip (dedi ki); bize Süleyman b. Kesir, ez-Zühri'den, O Urve'den, O Hz. Aişe'den, O da Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki," O şöyle buyurdu: *"Allah'a ve Ahiret Günü'ne inanan -veya, Allah'a inanan- bir kadına, kocasından başka hiç kimse için üç günden fazla yas tutması helâl olmaz."*[41]

2289. "Bize Hâşim ibnu'l-Kasım haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Humayd b. Nâfî'den rivayet etti ki, O şöyle demiş: Ben Zeyneb bint Ebî Seleme'yi, Hz. Ümmü Habîbe bint Ebî Süfyân'dan (naklen) anlatırken işittim ki;" O'nun (yani Hz. Ümmü Habibe'nin) bir kardeşi -veya bir yakını- ölmüştü de O, (za'ferân) sarısına yönelik (onu) eline sürmeye başlamış ve şöyle demişti: Bunu sadece, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurduğu için yapıyorum:
"Allah'a ve Ahiret Gününe inanan bir kadına, (hiç kimse için) üç günden fazla yas tutması helâl olmaz, kocası için hariç. Çünkü o (onun için) dört ay on gün yas tutar!"[42]

2290. "Bize Hâşim ibnu'l-Kasım haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Humeyd b. Nâfi'den haber verdi ki," O şöyle demiş:

"Ben Zeyneb bint Ümmi Seleme'yi, annesinden veya Hz.

Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hanımlarından bir kadından (naklen) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini rivayet ederken işittim."[43]

13. Kadının İddet Esnasında Süslenmesi Yasağı

2291. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Zaide, Hişâm b. Hassandan, (O) Hafsa bint Sîrin'den, (O) Ümmü Atıyye'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, "O şöyle buyurdu:
"Kadın (hiç kimse için) üç günden fazla yas tutmaz, kocası için hariç. Çünkü o, onun için dört ay on gün yas tutar (ve bu esnada, Yemen'in kısmen boyalı) asb (kumaşından yapılmış) elbise hariç, (süs sayılacak) boyalı elbise giymez, sürme çekmez ve güzel koku sürünmez. Yalnız temizlenmesine yakın, hayzından gusül yaptığında biraz toparlak otu (kust-ı arabı) ve tırnak buhuru (azfâr) (sürünebilir). "[44]

14. Kocası Ölen Kadının (Evinden) Dışarı Çıkması

2292. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecid haber verip (dedi ki), bize Mâlik, Sa'd b. İshak b. Ka'b b. Ucre'den, (O da) halası Zeyneb bint Ka'b b. Ucre'den (naklen) rivayet etti ki, el-Furey'a bint Mâlik O'na haber vermiş ki;"
O, Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ailesinin yanına dönmesi için kendisine izin vermesini istemiş (ve şöyle demiş):
"Çünkü kocam, kaçmış olan bazı kölelerinin peşinden aramaya çıkmıştı. Derken o onlara kavuşmuş. Ama Kaddim[45] tarafına geldiğinde onlar onu öldürmüşler!" Bunun üzerine Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem); *"(İddet için takdir edilen) hüküm süresinin (sonuna) ulaşıncaya kadar evinde kal!"* buyurmuş. (El-Furey'a sözüne şöyle devam etmiş): Ben de;
"O beni gerçekten ne sahip olduğum bir evde, ne de bir nafaka ile bıraktı!" dedim. (Hz. Peygamber yine);
"(İddet için takdir edilen) hüküm süresinin (sonuna) ulaşıncaya

kadar (evinde) kal!" buyurmuş. O da (evinde) dört ay on gün iddet beklemiş. (El-Furey'a) sözüne şöyle devam etmiş:
"Sonra Osman (Halife) olduğunda bana (birini) gönderip bunu sormuştu, ben de kendisine bunu bildirmiştim de O, buna uymuş ve bununla hüküm vermişti."[46]
2293. "Bize Ebû Asım, İbn Cüreyc'den, (O) Ebu'z-Zübeyr'den, (O da) Câbir'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Teyzem boşanılmıştı. Derken hurma ağaçlarının kesim işlerini yapmayı istemiş de, bir adam kendisine;
"Senin dışarı çıkmaya hakkın yok!" demiş. (Teyzem) dedi ki, bunun üzerine ben Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip bunu O'na bildirmiştim, O da şöyle buyurmuştu:
"Çıkıp hurma ağaçlarının kesim işlerini yap. Zira belki sen tasaddukta bulunur veya bir iyilik yaparsın!"[47]

15. Bir Köle İle Evli Olup da Âzâd Edilen Cariyenin(Köle İle Evliliği Sürdürüp Sürdürmemede)Muhayyer Bırakılması Hakkında

2294. "Bize Sehl b, Hammâd haber verip (dedi ki), bize Şu'be, el-Hakem'den, (O) İbrahim'den, (O) el-Esved'den, (O da) Uz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki;"
O, Berire'yi satın almak istemişti de, O'mın efendileri "velâ"sının (kendilerinde kalmasını) şart koşmak istemişlerdi. O da bunu Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bildirmiş, (Rasulullah) da;
"O'nu satın al! Çünkü "velâ" ancak âzâd edenin hakkıdır" buyurmuştu. Bunun üzerine O, O'nu satın alıp âzâd etmişti. (Hz. Peygamber) ise O'nu kocasıyla -ki O, hür biri idi-, (evliliklerini sürdürüp sürdürmeme konusunda) muhayyer bırakmıştı. Ayrıca (Hz. Aişe'den naklen rivayet edildi) ki, Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) et getirilmişti de O;
"Bu nereden (gelmiş?)" buyurmuştu.
"Berire'ye sadaka olarak verildi" cevabı verilmiş, bunun üzerine

O;
"Bu O'nun için bir sadaka, bizim için bir hediyedir!" buyurmuştu. [48]
2295. "Bize İsmail b. Halil haber verip (dedi ki), bize Ali b. Mushir rivayet edip (dedi ki), bize Hişâm b. Urve, Abdurrahman İbnu'l-Kasım'dan, (O) babasından, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:

Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün) yanıma girmişti. Ben de kendisine bir yiyecek sunmuştum da O;
"Size ait (ocağa) asılmış bir çömlek görmedim mi?" buyurmuştu. Ben;
"Yâ Rasulullah! Bu, Berire'ye sadaka olarak verilmiş, O'nun da bize hediye ettiği ettir! (Siz ise zekât, sadaka malı yemezsiniz)" cevabını vermiştim. O zaman (Hz. Peygamber);
"O O'na sadaka, bize hediyedir!" buyurmuş (ve ondan alıp yemişti). O'nun (yani Berire'nin) kocası vardı. Derken o, âzâd olunca (O'nunla evliliklerini sürdürüp sürdürmeme konusunda) muhayyer bırakılmıştı.[49]
2296. "Bize Abdurrahman ibnu'd-Dahhâk, el-Muğire b. Abdirrahman el-Mahzûni'den, (O) Hişâm b. Urve'den, (O) Abdurrahman ibnul-Kasım'dan, (O) babasından, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi ki,"
Berire'yi Hz. Aişe âzâd ettiğinde O'nun kocası köle idi. O zaman Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) O'nu (yani Berire'yi) onunla (evliliklerini sürdürmeye) teşvik etmeye başlamış, O da Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Benim ondan ayrılmaya hakkım yok mu?" demeye başlamıştı. (Hz. Peygamber O'na);
"*Evet, (buna hakkın var!)"* buyurmuş, O da;
"Öyleyse ben muhakkak ki ondan ayrıldım" demişti.[50]
2297. "Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Hâlid b. Abdillah, Hâlid'den -yani el-Hazzâ'dan-, (O) İkrime'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) haber verdi ki;"
Berire'nin kocası, Muğis isimli bir köle idi. (Şimdi) sanki ben ona, (Berire'nin) ardında gözyaşları sakalına akarak ağlayıp dolaşırken bakar gibiyim! O zaman Hz. Peygamber (Sallallahu

Aleyhi ve Sellem) Abbâs'a;
"Ya Abbâs! Muğis'in Berire'ye sevgisinin fazlalığına, Berire'nin ise Muğis'e kızgınlığının fazlalığına şaşmaz mısın?" buyurmuş, sonra O'na (yani Berire'ye);
"Ona dönsen! Çünkü o senin çocuğunun babasıdır!" buyurmuştu. Bunun üzerine O;
"Yâ Râsulullah, (bunu) bana emrediyor musun?" demiş, (Hz. Peygamber de);
"Ben sadece bir aracıyım!" buyurmuş, O da;
"(O halde) benim ona hiç ihtiyacım yok!" demişti.[51]

Açıklama

Bu Hadisler, köle iken evlenmiş olup da sonra âzâd edilen bir kadının bu evliliği sürdürüp sürdürmeme konusunda muhayyer olduğunu göstermektedir ki, buna "hıyâr-ı ıtk" denir. Hanefilere göre bu konuda kocanın hür olup olmaması arasında fark yoktur. Onların bu meseledeki bir delilleri, yukarıda Berire'nin kocası Muğîs'in hür olduğunu gösteren rivayettir. Mâlik, Şafiî ve Ahmed (Rahmetullahi Aleyhim ecmain) ise, Muğîs'in hür olduğunu gösteren rivayetin şâzz olup, sahih olmadığını söyleyerek kocası hür olan köle kadının, âzâd edilmesi halinde muhayyerlik hakkının olmayacağını ifade etmişlerdir. Hanefi'ler, Muğis'in köle olduğunu gösteren rivayet ile hür olduğunu gösteren rivayeti şöyle yorumlamışlardır: Muğîs, Berire âzâd edilmeden önce köle idi, fakat Berire âzâd edildiğinde hürriyetine kavuşturulmuştu.
Berire ile ilgili bu olay H. 9. yılda meydana gelmişti. Onunla ilgili bu Hadis, nikâhta kadın ile erkek arasındaki denklik (kefâet) konusunda temel Hadislerden biri olmuştur.[52]

16. Çocuğu Annesi İle Babası Arasında Muhayyer Bırakma Hakkında

2298. "Bize Ebû Asım haber verip (dedi ki), bize İbn Cüreyc rivayet edip dedi ki, bana Ziyâd b. Saîd, Hilâl b. Usâme'den, (O

da) Medine’lilerin bir mevlâsı olan Ebû Meymûne Süleyman'dan (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:
“Ben Ebû Hüreyre'nin yanındaydım.” Derken O'na bir kadın gelip;
"Muhakkak ki kocam çocuğumu (benden alıp) götürmek istiyor!" dedi. Bunun üzerine Ebû Hüreyre şunu anlattı: “Ben (bir gün) Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanındaydım. Derken O'na bir kadın çıkagelmiş ve şöyle demişti:”
"Muhakkak ki kocam çocuğumu -veya "oğlumu"- götürmek istiyor. Halbuki, o bana faydalı olmaya, bana Ebû İnebe kuyusundan[53] su vermeye (başlamıştır!)" O zaman Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Kur'a çekin!" buyurmuştu -veya O; *"kur'alasın!"* buyurmuştu. (Bunda) şüpheye düşen Ebû Asvm'dır.-Sonra kocası gelip;
"Çocuğum hakkında -veya "oğlum hakkında"- benimle kim münâkaşa ediyor?" demiş, bunun üzerine Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de;
"Ey oğlan, bu babandır, bu da annen. Haydi, onlardan hangisini dilersen elini tut!" buyurmuş. -Ebû Asım (bir rivayetinde);
"Haydi, onlardan hangisini dilersen peşinden git!" demiştir.-(Çocuk) da annesinin elini tutmuş, (annesi) de onu (alıp) götürmüştü.[54]

Açıklama

Bu Hadis, boşanılan kadınla eski kocasının, çocuklarının kimin yanında kalacağı konusunda anlaşmazlığa düşerlerse, çocuklarının muhayyer bırakılacağını, yani kimi isterlerse onun yanında kalabileceklerini göstermektedir. Hanefi'lerle, Şafiî ve Ahmed (Rahmetullahi Aleyhim ecmain) bu durumda çocuğun muhayyer bırakılması meselesinde Hadisin zahirine uygun görüş beyân etmişlerse de, çocuğun yaşı ve cinsiyeti hakkında ihtilâf etmişlerdir.
Şöyle ki, Hanefîlere göre Hadiste söz konusu olan "çocuk, oğlan = ğulâm", bulûğa ermiş çocuktur. Çünkü daha küçük bir çocuk, içine düşer korkusuyla kuyudan su çekmeye gönderilmez.

Binaenaleyh, bulûğa eren çocuk, ayrılıp tek başına ayrı bir meskende kalabileceği gibi, anne ve babasından istediğinin yanında da kalabilir.[55]
Bundan önce, müftabih olan görüşe göre erkek çocuk yedi, kız çocuk dokuz yaşına kadar annelerinin yanında kalırlar. Şafiî (Rahmetullahi Aleyh) ise, çocukların, kız olsun erkek olsun, yedi yaşına kadar annelerinin yanında kalacaklarını, yedi yaşına ulaştıklarında, temyiz kabiliyyetine sahip olmaları halinde, anne ve babaları arasında muhayyer bırakılacaklarını söylemiştir. Ahmed'e (Rahmetullahi Aleyh) göre ise, çocuklar yedi yaşına ulaştıklarında, erkek çocuk, bunak değilse annesi ile babası arasında muhayyer bırakılır, kız çocuk muhayyer bırakılmayıp babasının yanında kalır."[56]

17. Kadın Kölenin Talâkı Hakkında

2299. "Bize Ebû Asım haber verip (dedi ki), bize İbn Cüreyc haber verip (dedi ki), bana Müzahir -ki O, İbn Eslem'dir-, haber verdi ki; O, el-Kasım b. Muhammed'i, Hz. Aişe'den, (O da) Hz. Peygamber1 den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen rivayet ederken) işitmiş ki," O şöyle buyurmuş:
"Kadın köle için iki boşama vardır. Onun (iddet bekleme) süresi de iki hayızdır!"
Ebû Asım dedi ki; "ben bu (Hadisi) Muzâhir'den (doğrudan doğruya da) işittim."[57]

18. Kadın Kölenin Gebe Olup Olmadığını Araştırmak (İstibra'i) Hakkında

2300. "Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Şerîk, Kays b. Vehb'den, (O) Ebu'l-Veddâk'tan, (O da) Ebû Saîd'den (naklen) haber verdi ki,"
O; sözü Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) nisbet de edip, Evtâs[58] esirleri hakkında şöyle dedi: *"Hiçbir gebe (esir) kadın ile doğumunu yapıncaya kadar; hiçbir gebe olmayan (esir) kadın ile ise bir defa hayız oluncaya kadar cinsi*

münâsebet yapılmayacaktı!"[59]

---

[1] Buhari, Talâk, 1(6/163); Müslim, Talâk, 1(2/1093); Ebu Davud, Talâk, 4(2/255); Nesai, Talâk, 1(6/112); İbn Mace, Talâk, Talâk, 2(1/651); Muvatta, Talka, 53(2/576); Müsned, 2/54 63,64; Musannaf, 6/308. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/94

[2] Müslim, Talâk, 4(2/1090); Ebu Davud, Talâk, 4(2/255); Nesai,Talâk, 1(6/112); Müsned, 2(81, 130.

[3] Veki'nin rivayeti için bkz. Müslim, Talâk, 5(2/1095); Ebu Davud, Talâk, 4(2/255); Nesai, Talâk, 4(6/114); Tirmizi, Talâk, 1(479); İbn Mace, Talâk, 3(1/652); Müsned, 2/26, 58-59., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/94-95

[4] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/94/95-96

[5] Ebu Davud, Talâk, 37(2/285); Nesai, Talâk, 76(6/178, İbn Ömer'den), İbn Mace, Talâk, 1(650). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/96

[6] Mecmâu'z-Zevâid, 4/333 (Bezzar'dan).

[7] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/96-97

[8] Muvatta, Kur'an, 1(1/199); Merasihı Ebi Davud, s. 121-122; Dârekutnî, 1/121-122; Müstedrek, 1/397; Beyhaki, 4/89. Hadis bu yerlerde sadece birinci cümlesiyle ve bir kısmında mürsel olarak geçer. Bkz. 1628. Hadis.

[9] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/97-98

[10] Buhari, Şehadat, 3(3/147); Müslim, Nikah, 111(2/1055); Ebu Davud, Talâk, 48(2/294, şahidi); Nesai, Talâk, 13(6/120); Tirmizi, Nikah, 27(3/426); îbn Mace, Nikah, 32(1/621); Müsned, 6/37, 226., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/99

[11] Buhari, Talâk, 7(6/166); Müslim, Nikah, 114(2/1057); Müsned, 6/193, 224, Bkz. 2263. Hadisin "Açıklama"sı. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları,

Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/98-100

[12] Buhari, Talâk, 5(6/165); Müslim, Talâk, 25(2/1104); Ebu Davud, Talâk, 12(2/262); Nesai, Nikah, 2(6/46); Tirmizi, Talâk, 4(3/483); İbn Mace, Talâk, 20(1/661); Müsned, 6/202,205,240., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/100-101

[13] Ahzab: 33/28-29.

[14] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/10101-102

[15] Ebu Davud, Talâk, 18(2/268); Tirmizi, Talâk, 11(3/493); İbn Mace, Talâk, 21(1/662); Müsned, 5/277, 283; Müstedrek, 2/200; Said, 1/330, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/102

[16] Burası İbn Sa'd'ın rivayetinde; "genç kız iken" şeklindedir. Bkz. Tabakat, 8/445.

[17] Ebu Davud, Talâk, 18(2/269); Nesai, Talâk, 34(6/138); Muvatta, Talâk, 11(2/564); Müsned, 6/433-434; Musannaf, 6/484; Said, 1/335. Darimi'nin rivayeti mürsel şeklinde ise de, zikredilen yerlerde Amra'nın bu haberi Habibe'den naklettiği görülmektedir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/103-104

[18] Ebu Davud, Talâk, 14(2/263); Tirmizi, Talâk, 2(3/480); İbn Mace, Talâk, 19(1/661); Dârekutrü, 4/33-35; Müstedrek, 2/199., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/104

[19] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/104-105

[20] "Vesk", 200 kg'dır.

[21] Ebu Davud, Talâk, 17(2/265); Tirmizi, Talâk, 20(3/504), Tefsir, 59(5/405); İbn Mace Talâk, 25 (1/665); Müsned, 4/37, 5/436; Müstedrek, 2/203., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/106-107

[22] Bkz. Mücadele: 58/2.

[23] Bkz. Mücadele: 58/3-4.

[24] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/105-108

[25] Müslim, Talâk, 44(2/118); Ebu Davud, Talâk, 38(2/287); Nesai, Talâk, 8(6/117); Tirmizi, Talâk, 5(3/484) İbn Mace, Talâk, 10(1/656); Müsned, 6/412, 415; Musannaf, 7/24. Tinnizi, Müsned ve Musannaf dışındaki gösterilen yerlerde sadece merfu Hadis vardır. Hz. Ömer'in sözü için 2281.-2283. Hadislere bkz. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/109

[26] Müslim, Talâk, 42(2/1117); Nesai, Talâk, 70(6/173-174); Tirmizi, Talâk, 5(3/485)- Müsned, 6/411, 416; Musannaf, 7/23-24. Bkz. 2183. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/109-110

[27] Müslim, Talâk, 46(2/1119); Ebu Davud, Talâk, 39(2/288); Dârekutnî, 4/27., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/110

[28] Dârekutnî, 4/24, 27., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/110

[29] Dârekutnî, 4/23.

[30] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/110-111

[31] Bkz. Talâk: 65/1. ve 6. ayetler.

[32] Mizan, 4/604.

[33] Bkz. 2206. Hadisin "Açıklama"sı.

[34] Müslim, Talâk, 46(2/1119).

[35] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/108/111-112

[36] Buhari, Tefsir, 65/2(6/67); Müslim, 57(2/1122); Nesai, Talâk, 56(6/159); Tirmizi, Talâk, 17(3/499). Muvatta, Talâk, 86(2/590); Müsned, 6/314; Musannaf, 6/474; Beyhaki, 7/429., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/113

[37] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/114

[38] Nesai, Talâk, 56(6/157); Tirmizi, Talâk, 17(3/498); İbn Mace, Talâk, 7(1/653): Said, 1/ 350; Müsned, 4/304-305., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/114

[39] Bu haberin senedi zahiren munkatı'dır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/115

[40] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/112/115-116

[41] Müslim, Talâk, 65(2/1127);Nesai, Talâk, 58(6/164); İbn Mace, Talâk, 35(1/674); Müsned, 6/37, 249, 281., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-

Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/117

[42] Buhari, Cenâiz, 31(2/78); Müslim, Talâk, 59(2/1125); Nesai, Talâk, 59(6/165); Müsned, 6/325. Bundan sonraki Hadise de bakınız. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/117

[43] Buharı, Talâk, 46(6/185); Müslim, Talâk, 58(2/1123); Ebu Davud, Talâk, 42(2/290); Tirmizi, Talâk, 18(3/500); Müsned, 6/326., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/116-118

[44] Buhari, Hayz, 12(1/80), Talâk, 48(6/186); Müslim, Talâk, 66(2/1127); Ebu Davud, Talâk, 45(2/292); Nesai, Talâk, 64(6/168); tbn Mace, Talâk, 35(17674); Müsned, 5/85, 6/408., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/118-119

[45] Kaddûm, Medine'ye altı mil (yaklaşık 10 km.) mesafede bir yerdir.

[46] Ebu Davud, Talâk, 43(2/291); Nesai, Talâk, 60(6/165); Tirmizi, Talâk, 23(3/508); İbn Mace, Talâk, 8 (1/654); Muvatta, Talâk, 87(2/591); Müsned, 6/370, 420, Tayâlisî, s. 231; Müs-tedrek, 2/208, Musannaf, 7/34., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/119-120

[47] Müslim, Talâk, 55(2/1121); Ebu Davud, Talâk, 40(2/289); Nesai, Talâk, 71(6/174); İbn Mace, Talâk, 9(1/656); Müsned, 3/321., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/119-120

[48] Buhari, Feraiz, 19(8/9); Ebu Davud, Talâk, 20(2/270); Nesai, Talâk, 30(6/133); Tirmizi, Rada, 7(3/461), Buyu, 33(3/557); îbn Mace, Talâk, 29(1/670); Müsned, 6/42,170,175., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/121-122

[49] Buhari, Hibe, 7(3/131); Müslim, Itk, 10(2/1143); Ebu Davud, Talâk, 19(2/270); Nesai, Talâk, 29(6/133); Muvatta, Talâk, 25(2/562); Müsned, 6/45-46,115,172., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/122

[50] Bir önceki 2295. Hadise bakınız. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/123

[51] Buhari, Talâk, 15-16(6/171); Ebu Davud, Talâk, 19(2/ Buhari, Talâk, 15-16(6/171); Ebu Davud, Talâk,19(2/270); Nesai, Adab, 28(8/215); Tirmizi, Rada, 7(3/462); İbn Mace, Talâk, 29(1/671); Müsned, 1/215, 281, 361., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/123-124

[52] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul,

1996: 5/121-124

[53] Bu kuyunun Medine'ye üç mil (yaklaşık 5 km.) mesafede olduğu söylenir.

[54] Ebu Davud, Talâk, 34(2/284); Nesai, Talâk, 52(6/152); Tirmizi, Ahkam, 21(3/638)- İbn Mace, Ahkam, 22(2/787-788); Müsned, 2/246, 447; Müstedrek, 4/97., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/124/125-126

[55] Bkz. Fethu'l-Kadir, 3/318-319.

[56] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/124-126

[57] Ebu Davud, Talâk, 6(2/257); Tirmizi, Talâk, 7(3/488); İbn Mace, Talâk, 30(1/672); Dârekutnî, 4/39; Müstedrek, 2/205., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/127

[58] Evtas, Mekke'ye Taif tarafından 10 km. mesafedeki Huneyn vadisinin diğer bir ismi veya bu vadide Hevazîn kabilesinin kaldığı yerin ismidir. Hicri 8. yılın Şevval ayında bu yerde bir savaş olmuş ve birçok ganimetle savaş esiri alınmıştı,

[59] Ebu Davud, Nikah, 45(2/248); Müsned, 3/62, 87; Müstedrek, 2/195, Bkz. 1182.-1185. Hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/127-128

VASİYETLER KİTABI

VASİYETLER KİTABI

1. Vasiyeti Müstehab Gören Kimse

3179. "Bize Muhammed b. Ubeyd rivayet edip (dedi ki), bize Ubeydullah, Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Vasiyet edecek bir şeyi olduğu halde vasiyeti yanında yazılı olmaksızın iki gece geçirmesi, müslüman bir kişinin hakkı değildir!"[1]

Açıklama

Vasiyet (vasıyyet); bir kimsenin, yokluğunda bir şeyi yapmasını başka birine ısmarlaması demektir. Şer'i ıstılahta ise, "ölüm sonrasına bağlı hususi tavsiye" manasına gelir. Ortak ıstılahi manası bu şekilde belirtilebilecek olan vasiyet, farklı şekillerde tarif edilmiştir. Mesela Hanefi âlimlerin tarifi; "bir kimsenin sahip olduğu bir malı veya onun menfaatim, ölümünden sonraya bağlı olarak bir şahsın mülkiyetine vermesidir" şeklindedir.
Vasiyet, Kur'an ve Sünnetle meşru kılınmıştır. Hatta müslümanlığın ilk yıllarında ana-baba ile yakınlara vasiyet etmenin farz olduğu, sonraları miras ayetleriyle bu farzlığın kaldırıldığı nakledilmektedir. Yine de kişinin kendi mirasçısına vasiyet etmesi, diğer mirasçıların iznine bağlı olmak şartıyla caiz görülmüş; mirasçısı olmayan yakınlarına ve diğer yerlere vasiyeti ise müstehab (mendub) sayılmıştır. Ancak, hayattayken malında istediği gibi tasarruf edebilen insanın, bu malında ölümünden sonrasına bağlı olarak yapacağı tasarruflarına bazı sınırlamalar ve şartlar getirilmiştir. Bunların bir kısmı ilerideki bölümlerde görülecektir.
Vasiyetin meşru kılınması ile kişiye, malını ölümünden sonra da kısmen kullanma ve bu yolla, ölümden sonraya bağlı olarak hayır yapma imkânı verilmiştir. Yukarıdaki hadis de vasiyet

yapmaya teşvik etmektedir. Bazı âlimler, bu arada Zahiri Mezhebi âlimleri, bu hadisin, vasiyetin vacib olduğunu gösterdiğini söylemişlerdir. Ancak âlimlerin çoğu bu hadisten vasiyete teşvik manası çıkarmışlardır.[2]

3180. "Bize Affân rivayet edip (dedi ki), bize Ebu'l-Eşheb rivayet edip (dedi ki), bize el-Hasan rivayet edip şöyle dedi:"
"Mü'min, karnını tıka-basa doldurarak yemez. Onun vasiyeti de hep koltuğunun altındadır!"[3]

2. Vasiyetin Fazileti

3181. "Bize Abdullah haber verip (dedi ki), bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Davud b. Ebi Hind'den, (O da) el-Kasım b. Ömer'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
Sümâme b. Hazn bana;
"Baban ne yaptı?" diye sordu. Ben;
"Öldü" dedim. O da sözüne şöyle devam etti:
"Peki, vasiyet etti mi? Çünkü önceleri denirdi ki; kişi vasiyet ettiğinde, bu vasiyeti onun, (hayatta iken) gereği gibi vermediği zekâtlarını tamamlayıcı olur."[4]
Ebû Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"(Süleyman'dan) başkası, (seneddeki el-Kasım b. Ömer yerine) el-Kasım b. Amr demiştir."[5]
3182. "Bize Ebu'n-Nu'man rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd rivayet edip (dedi ki), bize Davud b, Ebi Hind, eş-Şa'bi'den rivayet etti ki;" O şöyle demiş:
"Kim bir vasiyet yapar da zulüm ve haksızlık etmezse, ona, bunu sağlığında tasadduk etmiş gibi sevab verilir."[6]
3183. "Bize Sehl b. Hammâd haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Ebû Yunûs'tan, (O da) Kazala'dan (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle demiş:
Herim b. Hayyan'a
"vasiyet et" denilmiş de O;

"size Nahl Sûresinin son ayetlerine (uymayı) vasiyet ederim" karşılığını vermiş. İbn Hayyân, ardından *"Rabb'inin yoluna hikmetle... çağır"* ayetinden, *"(Çünkü Allah)... iyilik edenlerle (beraberdir)"*[7] ayetine kadar okumuş.[8]

3. Vasiyet Etmeyenler

3184. "Bize Muhammed b. Yusuf, Malik b. Miğvel'den, (O da) Talha b. Musarrif el-Yâmî'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
Ben Abdullah b. Ebi Evfa'ya;
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) vasiyet etmiş miydi?" diye sordum, O
"Hayır" karşılığını verdi. Dedim ki:
"Öyleyse, vasiyet etme insanlara nasıl farz kılındı -veya onlar vasiyet etmekle nasıl emrolundular?-" Bunun üzerine O; "(Hz. Peygamber) Allah'ın Kitab'ını vasiyet etmişti" dedi.
Hüzeyl b. Şurahbil ise şöyle demiş:
"(Eğer Hz. Ali vasiyet edilen kişi olsaydı), Hz. Ebû Bekir, Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) vasiyet ettiği kimseye başkan olma külfetine girer miydi? Hz. Ebû Bekir arzu etmiştir ki, (Halife olacak kimse hakkında) Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelen bir vasiyet bulsaydı da, buna tereddütsüz uysaydı!"[9]

Açıklama

İbn Ebi Evfa, önce, Talha'nın, Halifenin vasiyet yoluyla belirlenip belirlenmediğini sorduğunu sanmış ve "hayır" cevabı vermiştir. Nitekim sahih haberler ve tarihi gerçekler de bunu göstermektedir. Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu hususta bir vasiyeti olsaydı, O'na bağlılıkları bilinen Sahabiler ve bu arada, cesareti, yiğitliği ve samimiyeti meşhur olan Hz. Ali (Radıyallahu Anh), bu vasiyeti mutlaka yerine getirir veya en azından, yerine getirmeye teşebbüs ederlerdi. Böyle birşey olmamıştır. İbn Ebi Evfa, Talha'nın ikinci sorusundan, O'nun

Halifelik meselesini sormadığım anlayınca, Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) en büyük vasiyetini zikretmekle yetinmiştir. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) en büyük vasiyeti Kur'an-ı Kerim'dir. O şöyle buyurmuştu:
"Size gerçekten öyle birşey bıraktım ki, eğer ona sarılırsanız asla sapıtmazsınız: Allah'ın Kitab'ını!"[10] Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bundan başka vasiyetlerinin olduğunu belirten haberler de vardır. Bunların bir kısmına göre Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Sünnet'ine sarılmayı, yanında bulunan azıcık altının hayır yoluna harcanmasını, Arab Yarımadasında iki farklı din mensubu bırakılmamasını, Usâme'nin komutasındaki ordunun gönderilmesini, namaza dikkat edilmesini, kölelere iyi muamele yapılmasını, ninelerden kaçınılmasını, cemaatten ayrılmamasını ve itaat etmeyi vasiyet etmişti.[11]

3185. "Bize Yezid haber verip (dedi ki), bize Hemmâm, Katâde'den haber verdi ki;" O,
"(Birinize ölüm belirtileri geldiğinde) eğer bir "hayır" bırakıyorsa, vasiyet (farz kılındı)"[12]ayeti hakkında şöyle dedi:
"Bu "hayır", mal demektir. (Vasiyet etmeyi farz kılan malın da) bin ve daha fazla dirhem olduğu söylenirdi."[13]

4. Vasiyette Müstehab Görülen Şehadet Getirmeler Ve Sözler

3186. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize İbn Avn, Muhammed b. Sîrîn'den haber verdi ki;" O şöyle vasiyet etmiş:
"Muhammed b. Ebi Amra'nın oğullarına ve ev halkına yapmış olduğu vasiyetinin zikri -veya "bu, onun yapmış olduğu vasiyetin zikridir"-: Siz eğer (gerçekten) inanan kimseler iseniz, Allah'a (karşı gelmekten) sakının, aranızı düzeltin, Allah'a ve Rasûl'üne itaat edin."[14] O onlara, Hz. İbrahim'in oğullarına tavsiye ettiği, Hz. Yakûb'un da aynısını yaptığı şu şeyleri de vasiyet etmiştir: *"Oğullarım, şüphesiz Allah sizin için bu dini seçti. O*

halde siz sadece müslümanlar olarak ölün!"...[15] O onlara; ensarın dostları ve din kardeşleri olmayı bırakmamalarını, iffetin ve doğruluğun zina ve yalandan daha iyi ve daha kalıcı olduğunu da vasiyet etmiştir. (O, geriye bıraktığı şeyler hakkında da); "bu hastalığımda bu vasiyetimi değiştirmemden önce bana bir musibet gelirse..." (deyip), sonra da isteklerini zikrederek (vasiyet etmiştir.)"[16]

3187. "Bize Ahmed b. Abdillah haber verip (dedi ki), bize Ebû Bekir rivayet edip (dedi ki), bize Hişam b. Hassan, İbn Sîrîn'den, (O da) Enes'ten rivayet etti ki;" O şöyle dedi:

Önceleri şu şekilde vasiyet ederlerdi:

"Bu falan oğlu falanın yaptığı vasiyettir ki; o, tek olan, hiçbir ortağı bulunmayan Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in de Onun kulu ve elçisi olduğuna, (Kıyamet) saatinin, hiç şüphe yok, mutlaka geleceğine ve Allah'ın, kabirlerde olan kimseleri dirilteceğine şehadet eder.[17] O, kendisinden sonraya bıraktığı yakınlarına, eğer (gerçekten) inanan kimseler iseler, Allah'a (karşı gelmekten) sakınmalarını, aralarını düzeltmelerini, Allah'a ve Rasûl'üne itaat etmelerini de vasiyet etmiştir. O, onlara Hz. İbrahim'in oğullarına tavsiye ettiği, Hz. Yakûb'un da aynısını yaptığı şu şeyleri de vasiyet etmiştir: *"Oğullarım, şüphesiz Allah sizin için bu dini seçti. O halde siz sadece müslümanlar olarak ölün!"*[18] O, bu ağrısından kendisine bir musibet gelirse, vasiyet etmiştir ki, istekleri şöyle şöyledir...[19]

3188. "Bize el-Hakem İbnul-Mübarek rivayet edip (dedi ki), bize el-Vehd, Hafs b. Gaylân'dan, (O da) Mekhûl'den (naklen) haber verdi ki," O vasiyet ettiğinde şöyle demişti:

"Biz şuna şahidlik ediyoruz, sen de ona şahidlik et ki; tek olan, hiçbir ortağı bulunmayan Allah'tan başka ilah yoktur; Muhammed de O'nun kulu ve elçisidir. O, Allah'a inanır, kötülük ve azgınlık önderini ("tağut'u) inkar eder. O, inşaallah bu şekilde yaşar, ölür ve diriltilir! O, Allah'ın kendisine rızık olarak verdiği, kendisinin de geriye bıraktığı şeyler hakkında ise, "şöyle şöyle iken kendisine bir musibet gelirse bu vasiyetteki şeylerden

hiçbir şey değiştirmezse..." şeklinde vasiyet etmiştir.[20]
3189. "Bize el-Hakem rivayet edip (dedi ki), bize el-Velid rivayet edip dedi ki, bana İbn Sevban, babasından, (O da) Mekbûl'den (naklen) haber verdi ki;" O,
"Bu (yani bir önceki haberde geçen vasiyet), Ebu'd-Derdâ'nm vasiyetidir" dedi.[21]
3190. "Bize Ca'fer b. Avn rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Hayyan, et-Teymi'den, (O da) babasından rivayet etti ki;" O şöyle demiş:
Er-Rebi1 b. Huseym şöyle bir vasiyet yazmıştı:
"Bismillahirrahmanirrahim! Bu, er-Rebi' b. Huseym'in yaptığı vasiyettir. Ben buna Allah'ı şahid tutuyorum. Şahid olarak, iyi kullarına mükâfaat ve sevab verici olan Allah yeter. İşte ben gerçekten Rab olarak Allah'a, din olarak müslümanhğa, Peygamber olarak Muhammed'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) razı oldum. Ben gerçekten kendime ve bana itaat edenlere; ibadet edenlerle beraber Allah'a ibadet etmeyi, hamd edenlerle beraber O'nu hamd etmeyi ve müslümanların cemaatinin iyiliğini istemeyi emrederim!"[22]

5. Az Malda Vasiyetin (Gerekmeyeceği) Görüşünde Olanlar

3191. "Bize Ebu'n-Nu'man rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Hişam'dan, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki;" Hz. Ali (bir gün) bir hastanın yanına girmiş. Derken oradakiler hastaya vasiyet etmeden söz etmişler de, Hz. Ali şöyle demiş:
"Allah; *"...Eğer bir hayır (mal) bırakıyorsa..."*[23] buyurmuştur. Ben bunun "hayır (mal)" bıraktığı görüşünde değilim."
Hammâd sözüne şöyle devam etti: Sonra öğrendim ki O, yedi yüz dirhemden çok mal bırakmıştı.[24]
3192. "Bize Muhammed b. Künâse rivayet edip (dedi ki), bize Hişam, babasından rivayet etti ki;" O şöyle demiş: Hz. Ali (bir gün) kendi kabilesinden bir adamın yanına hasta ziyareti için girmiş. Derken hasta,
"Vasiyet edeyim mi?" diye sormuş. O da şöyle cevap vermiş:

"Hayır! Sen (fazla) mal bırakmadın. Binaenaleyh, (bu) malını çocuğuna bırak!"[25]

Açıklama

Vasiyet etmenin, ne miktar mal bırakan kimseye meşru kılındığı hususunda farklı içtihadlar vardır. Katâde (Rahmetullahi Aleyh) ve Zühri (Rahmetullahi Aleyh), kişinin bırakacağı mal az olsun çok olsun, vasiyet etmenin meşru olduğu içtihadında bulunmuşlardır. Şafii âlimlere göre de vasiyet, malın azlığı-çokluğu ayırımı yapılmaksızın, mendubdur. Bazı âlimler ise vasiyetin, "çok mal" bırakan kimse hakkında meşru kılındığını söylemişlerdir. Bu âlimler de "çok mal'ın miktarı hususunda farklı görüşler açıklamışlardır. Bu görüşlerden çıkan sonuca göre, malın azlığı ve çokluğu şahıslara ve duruma göre değişebilir bir husustur. Meselâ geriye kalabalık ev halkı bırakan kimse, vasiyet etmenin kendisine meşru olabilmesi için, böyle olmayan kimseden daha çok mal bırakmalıdır.[26]

6. Malının Üçte Birinden Çoğunu Vasiyet Eden Kimse Hakkında

3193. “Bize Ebû Zeyd rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Mansur'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki,” O'na; mirasçıları hazır ve (yapılan vasiyeti) kabul eder halde iken (malının üçte birinden çok) vasiyet eden adamın (bu vasiyetinin hükmü) hakkında soruldu da O;
"Caiz olmaz" karşılığını verdi.[27]
Ebû Muhammed (ed-Dârimî);
"Yani (adam öldükten) sonra mirasçıları vasiyeti kabul etmediklerinde (caiz, geçerli, makbul olmaz)" demiştir.[28]
3194. “Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip şöyle dedi:”
Ben el-Hakem ile Hammâd'a, murislerinin, yaptığı vasiyete o hayatta iken icazet veren, (yani onu kabul edip geçerli sayan), ölünce de icazet vermeyen yakınların durumunu sordum da,

onlar;
"(O zaman bu vasiyet) caiz olmaz" karşılığını verdiler.[29]
3195. "Bize Yezid b. Hârûn, Davud b. Ebi Hind'den, (O) Amir'den, (O da) Şureyh'ten (naklen) haber verdi ki;" O, (malının) üçte birinden çoğunu vasiyet eden adam hakkında şöyle dedi:
"Mirasçıları (bu vasiyete) icazet verirlerse biz de icazet veririz. Varisler,
"İcazet verdik" deseler de, (murislerini) defnetme işini bitirdiklerinde (bu vasiyeti geçerli sayıp saymama hususunda) muhayyerdirler. "[30]
3196. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize İbn Avn, el-Kasım'dan (naklen) rivayet etti ki;"
Bir adam, (malının) üçte birinden çoğunu vasiyet etmek için mirasçılarından izin istemiş, onlar da ona izin vermişler, sonra (adam) ölünce bundan vazgeçmişler. Bu durum Abdullah'a sorulmuş da O, şöyle cevap vermiş: "Bu zorakilik (yani istemeyerek izin verme) caiz olmaz!"[31]
3197. "Bize Ebu'n-Nu'man rivayet edip (dedi ki), bize Hanımâd b. Zeyd, Hişam'dan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki;"
O, üçte birden çok vasiyet edip de mirasçılarının (buna) razı olduğu adam hakkında;
"Bu (vasiyet) caizdir" dedi.[32]
Ebû Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki: ("Bu caizdir" sözünün manası),
"Biz onu caiz kılarız, yani hayatta iken (caiz kılarız)" demektir. [33]

Açıklama

Vasiyet, esas olarak mirasın üçte birini aşamaz. Ancak, mirasçıların kabul etmesi veya ölenin hiçbir mirasçısının bulunmaması durumlarında üçte birden fazla da vasiyet edilebileceğine dair içtihadlar vardır. Şöyle ki; âlimlerin cumhuruna göre mirasçıların kabul etmesi halinde üçte birden

fazla da vasiyet edilebilir.
Bununla beraber, yine âlimlerin cumhuruna göre, muris hayattayken onun üçte birden fazla yaptığı vasiyeti kabul eden mirasçılar, o ölünce bundan vazgeçebilirler. Bu durumda vasiyetin sadece üçte biri yerine getirilir.
İmam Malik (Rahmetullahi Aleyh) ise bu hususta şöyle bir ayırım yapmıştır: Mirasçılar murisin üçte birden fazla vasiyetini o sıhhatli iken kabul etmişlerse, ölümünden sonra bundan vazgeçebilirler; ama o ölüm hastalığındayken kabul etmişlerse artık ondan vazgeçemezler. Hanefî âlimelere göre üçte birden fazla vasiyet, ölenin hiçbir mirasçısı bulunmadığında da caizdir. [34]

7. Üçte Biri Vasiyet Etme

3198. "Bize Ebu'l-Velid et-Tayâlisî rivayet edip (dedi ki), bize Hemmâm rivayet edip (dedi ki), bize Katâde, Yunus b. Cübeyr'den, (O) Muhammed b. Sa'd'dan, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki;"
Hz. Peygamber (Saltallahu Aleyhi ve Sellem) (bir-gün) Mekke'de iken O'nun yanına girmişti. O'nun (yani Muhammed'in babası Sa'd b. Ebi Vakkas'ın) da sadece bir kızı varmış. (Sa'd demiş ki), o zaman ben kendisine; "Gerçek şu ki, benim sadece tek bir kızım var. Bu sebeple bütün malımı vasiyet edeyim mi?" demiştim de, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Hayır!" buyurmuştu. Ben;
"Öyleyse yarısını vasiyet edeyim mi?" demiştim. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) O'na (yani Sa'd'a yine);
"Hayır!" buyurmuştu. (Sa'd);
"O halde üçte birini vasiyet edeyim mi?" demiş ve sözüne şöyle devam etmişti: Bunun üzerine Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştu:
"*Üçte bir (yeter). Üçte bir de çoktur!*"[35]
3199. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Muhammemd b. İshak, ez-Zühri'den, (O) Âmir b. Sa'd'dan, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:

Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile Veda Haccı'ndayken hastalanmıştım. Nihayet hastalığım ağırlaşıp da Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hasta ziyareti için yanıma girdiğinde şöyle demiştim:
"Ya Rasulullah, ben (öümümün) yaklaştığını zannediyorum. Çok mal sahibiyim. Bana da sadece bir kızım mirasçı olacak. Bunun için bütün malımı sadaka olarak vereyim mi?" O;
"Hayır!" buyurmuştu. Ben;
"Peki yarısını?" demiştim. O yine;
"Hayır!" buyurmuştu. Ben;
"O halde üçte birini?" diye sormuştum. O zaman O şöyle buyurmuştu:
"Üçte bir (yeter). Üçte bir de çoktur! Doğrusu senin, mirasçılarını zengin bir halde bırakman, onları, insanlara el açıp dilenen fakirler olarak bırakmandan daha iyidir. Ayrıca senin, hanımının ağzına koyacağın şeye varıncaya kadar, hayır yolunda yapacağın her harcamadan dolayı Allah sana mutlaka sevab verecektir!"[36]

8. Üçte Birden Az Vasiyet Etme

3200. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, İshak b. Suveyd'den, (O da) el-Alâ b. Ziyad'dan (naklen) rivayet etti ki,"
Babası Ziyad b. Matar vasiyet etmiş ve "vasiyetim, (daha faziletli oluşundan,) Basralıların fakihlerinin ittifak ettiği (miktardır!)" demişti. (El-Alâ demiş ki),
"Ben de (bunu onlara) sormuştum da onlar, beşte bir üzerinde ittifak etmişlerdi."[37]
3201. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, İshak b. Suveyd'den, (O da) el-Alâ b. Ziyad'dan (naklen) rivayet etti ki;"
Bir adam Hz. Ömer İbnu'l-Hattab'a;
"Doğrusu benim mirasçım "kelâle"dir, (yani babasız çocuksuz biridir). Binaenaleyh, (malımın) yarısını vasiyet edeyim mi?" diye sormuş. O;

"Hayır" cevabını vermiş. Adam;
"Peki üçte birini?" demiş. O;
"Hayır" cevabını vermiş. Adam;
"O halde dörtte birini?" demiş. O;
"Hayır" cevabını vermiş. Adam;
"Peki, beşte birini?" demiş. O;
"Hayır" cevabını vermiş. Adam sonunda onda bire ulaşmış da Hz. Ömer;
"Onda biri vasiyet et" karşılığı vermiş.[38]
3202. "Bize Yala rivayet edip (dedi ki), bize İsmail, Âmir'den rivayet etti ki;" O şöyle demiş:
"Öncekiler beşte biri, altıda biri vasiyet ederlerdi. Üçte bir ise söz dinlemezin varabileceği son yerdir!"[39]
Ebû Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"Söz dinlemez" kelimesi ile "gemi azıya almış, binicisini artık dinlemeyen at" kastedilir.[40]
3203. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Humeyd'den, (O da) Bukeyr'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle demiş:
Ben Humeyd b. Abdirrahman'a vasiyette bulunmuştum da, O şöyle demişti:
"Çocuğu olduğu halde (malının) üçte birini vasiyet eden bir adamın vasiyetini kabul edecek değilim!"[41]
3204. "Bize Kabîsa rivayet edip (dedi ki), bize Süfyân, Hişam'dan, (O) Muhammed b. Sîrîn'den, (O da) Şureyh'ten (naklen) haber verdi ki;" O şöyle demiş:
"Üçte biri (vasiyet etme) meşakkattir, son sınırdır; ama caizdir!" [42]
3205. "Bize Ubeydullah, İsrail'den, (O) Mansûr'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle demiş: "Onlara altıda biri (vasiyet etmek), üçte biri (vasiyet etmekten) daha sevimli gelirdi."[43]

9. Vâsi İçin Caiz Olan Şeylerle, Caiz Olmayan Şeyler

3206. “Bize Ebu'l Velid rivayet edip (dedi ki), bize Şerîk, Muğîre'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki;” O şöyle demiş:

"Vâsi, kendisine vasiyet edilen şey hususunda emindir."[44]

3207. “Bize Muhammed İbnu'l-Mübarek rivayet edip (dedi ki), bize Yahya b. Hamza, İbn Vehb'den, (O da) Mekhûl'dan (naklen) rivayet etti ki;” O şöyle dedi:

"Vâsinin emri, kendisine satın alma dışında her şeyde geçerlidir. O, bir satış yaptığında ise satış muamelesi bozulmaz."

Bu, Yahya b. Hamza'nın da görüşüdür.[45]

3208. “Bize Muhammed İbnu'l-Mübarek rivayet edip (dedi ki), bize el-Velid, el-Evzaî'den, (O da) Yahya b. Ebi Kesir'den (naklen) rivayet etti ki;” O şöyle demiş:

"Vâsi her şeyde emindir, köle âzâd etme hariç! Çünkü onun, velâ hakkını sürdürmesi gerekir."[46]

3209. “Bize Ubeydullah, İsrail'den, (O) Mansur'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki;” O, yetimin malı hakkında (şöyle dedi):

"Mal erkeğe vasiyet edildiğinde vâsi onunla iş yapar, (onu çalıştırabilir)."[47]

3210. “Bize Muhammed İbnu's-Salt rivayet edip (dedi ki), bize Musa b. Muhammed, İsmail'den, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki;” O şöyle dedi:

"Yetimin vâsisi yetim için şuf’a sebebiyle alım yapabilir. (Kendisi için şufa hakkının doğduğu hadisede) hazır bulunmayan kimse de (hazır veya haberdar olunca), şuf’asına dayanarak (alım yapabilir)."[48]

Açıklama

Şufa hakkı, satılan bir kâbil-i taksim gayr-i menkûlü (bölüştürülebilir taşınmaz malı) veya o hükümdeki bir malı, ortaklık gibi bir sebeple öncelikle alabilme hakkı demektir. Sünnetle sabit olan bu hakla; ortakların bazı muhtemel zarar ve hoşnutsuzlukları ile istemeyecekleri kimselerle ortak olma

durumuna gelmeleri önlenmek istenmiştir. Şufa hakkını vâsi de, vâsisi olduğu kimse adına kullanabilir.[49]

3211. “Bize Muhammed İbnu'l-Mübarek haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Hamza, İbn İkrime’den, (O da) Dımeşk ahalisinden olan bir ihtiyardan (naklen) rivayet etti ki;” O şöyle demiş;
Ben Ömer b. Abdilaziz'in yanındaydım. Süleyman b. Hubeyb ve Ebu Kılabe de oradaydılar. Derken bir genç gelip;
"Şu şu yerdeki arazımızı vâsi, biz çocuk iken size satmış" dedi. Bunun üzerine (Ömer b. Abdilaziz) Süleyman b. Hubeyb'e dönüp;
“Ne dersin?” diye sordu. (İhtiyar sözüne devamla) demiş ki; (Süleyman) sözü eğip büktü, (doğru dürüst cevap veremedi). Sonra Ebû Rdâbe'ye dönüp;
"Ne dersin? " diye sordu. O;
"Gence arazisini geri ver" karşılığını verdi. (Ömer);
"O zaman malımız mahvolur" dedi. O da;
"Onu sen mahvettin" dedi.[50]

Açıklama

Bir kimsenin mallarında veya çocuklarının işlerinde tasarrufta bulunmak üzere tayin edilen şahsa "vâsi" denir. Vâsi, kendisini tayin eden kimsenin vekili hükmündedir ve onun gibi tasarruflarda bulunur. Bununla beraber, vâsinin tasarrufları hakkında; kendisini vâsi tayin eden kimse ile vâsisi olduğu kimsenin ve yapılacak işlemin durumuna göre farklı içtihadlar vardır. Yukarıdaki haberlerde bunların bir kısmı görülmüştür. Vâsinin alım-satımla ilgili tasarrufları hakkında bazı içtihadlar da şöyledir: Hanefi âlimlere göre hakimin tayin ettiği vâsi, yetimin malını kendisi için asla satın alamaz, kendi malını da yetim için asla satamaz. Babanın tayin ettiği vâsi ise, çocuğun akar kabilinden olmayan bir malın bazı şartlarda kendisi için alabilir, kendi malını da yine bazı şartlarda çocuk için satabilir. İmam Muhammed (Rahmetullahi Aleyh) ile İmam Ebû Yusuf a

(Rahmetullahi Aleyh) göre, bu satıp alma da caiz değildir. Malikilere göre de vâsi, yetimin malını değer kıymetiyle kendisine satm alabilir. İmam Şafii'ye (Rahmetullahi Aleyh) göre ise vâsi, yetimin malını asla satın alamaz. İmam Ahmed'den (Rahmetullahi Aleyh) de böyle bir görüş nakledilmiştir.[51]

10. Malın Yarısı Bir Adama, Üçte Biri Diğerine Vasiyet Edildiğinde?

3212. "Bize İbrahim b. Musa, Muhammed b. Abdillah'tan, (O) Eş'as'tan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) haber verdi ki;"
O, malının yarısını bir adama, malının üçte birini diğerine vasiyet eden kimse hakkında şöyle demiş:
"Onlar bu (vasiyete) üçte birde katılırlar; şu, yan oranında, şu, üçte bir oranında!"[52]

Açıklama

Terîkenin üçte birinden fazla miktarda yapılan vasiyetin yerine getirilmesi mirasçıların iznine bağlıdır. Mirasçılar buna izin vermediğinde, eğer vasiyet edilen kimse tek kişi ise, o sadece üçte bir pay alır. Eğer vasiyet edilenler birden çok sayıda iseler, bu durumda; Ebû Hanife'ye (Rahmetullahi Aleyh) göre üçte bir pay bu kimselere eşit olarak dağıtılır; Malik, Şafii, Muhammed ve Ebû Yusuf a (Rahmetullahi Aleyhim ecmain) göre ise üçte bir pay bu kimselere, kendilerine vasiyet edilen miktar oranında dağıtılır. Yukarıdaki haberden, Hasan Basri'nin (Rahmetullahi Aleyh) de bu içtihadda bulunduğu anlaşılmaktadır. Buna göre yukarıdaki meselede terîkenin üçte biri beşe ayrılır ve kendisine mirasın yarısı vasiyet edilen şahsa üç pay, kendisine üçte bir vasiyet edilen şahsa ise iki pay verilir.[53]

11. Vasiyetten Vazgeçme

3213. "Bize Ebu'l-Velid et-Tayâlisî rivayet edip (dedi ki), bize Zaide, eş-Şeybani'den, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) rivayet etti

ki;” O şöyle dedi:
"Vasiyet sahibi vasiyetinden, köle âzâdı dışında, dilediği şeyi değiştirebilir."[54]
3214. “Bize Ebu'l-Velid et-Tayâlisî rivayet edip (dedi ki), bize Hemmâm rivayet edip (dedi ki), bize Katâde, Amr b. Şuayb'dan, (O da) Abdullah b. Ebi Rebia'dan (naklen) rivayet etti ki;” Hz. Ömer İbnu'l-Hattab şöyle demiş:
"İnsan, vasiyetinde dilediği şeyi yeniden ortaya koyabilirler. Vasiyetin dayanağı, onun sonucudur!"[55]
3215. “Bize Sehl b. Hammâd rivayet edip (dedi ki), bize Hemmâm rivayet edip şöyle dedi: Bana Katâde rivayet edip şöyle dedi: Bana Amr b. Dinar rivayet etti ki,”
Babası, hastalığında bazı kölelerini azad etmeyi uygun görmüş. (Amr sözüne devamla) şöyle dedi: Sonra
(babam ölünce) onlar beni Abdulmelik b. Mervan'a dava ettiler de O, sonrakilerin âzâdını geçerli, öncekilerin âzâdını geçersiz kıldı.[56]
3216. “Bize Sehl b. Hammâd rivayet edip (dedi ki), bize Hemmâm, Amr b. Şuayb'dan, (O) Abdullah b. Ebi Rebia'dan, (O da) eş-Şerid b. Suveyd'den (naklen) rivayet etti ki;” O şöyle dedi: Hz. Ömer demiş ki:
"İnsan, vasiyetinde dilediği şeyi yeniden ortaya koyabilir. Vasiyetin dayanağı, onun sonudur."[57]
Ebû Muhammed (ed-Dârimî) şöyle dedi:
“Hemmâm, Amr'dan hadis işitmemiştir. Aralarında Katâde vardır.”[58]
3217. “Bize Saîd İbnu'l-Muğîre rivayet edip (dedi ki), İbnu'l-Mübarek şöyle demiş: Bize Ma'mer, ez-Zühri'den rivayet etti ki;” O, bir vasiyette bulunan, sonra başka bir vasiyet yapan kimse hakkında şöyle demiş:
"İkisi de onun malında geçerlidir."[59]
3218. “Bize Saîd, İbnul-Mübarek'ten, (O) Ma'mer'den, (O da) Katâde'den (naklen) rivayet etti ki;” O şöyle demiş: Hz. Ömer İbnu'l-Hattab demiş ki;
"Vasiyetin dayanağı, onun sonudur."[60]

12. İtham Edilen Vasi Hakkında

3219. "Bize Muhammed İbnu'l-Mübarek haber verip (dedi ki), bize el-Velid, el-Evzai'den, (O da) Yahya'dan (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"Hakim vâsiyi itham ettiğinden onu vasilik görevinden uzaklaştırmaz, fakat onunla beraber başkasını vekil kılar."
Bu, el-Evzai'nin de görüşüdür.[61]

Açıklama

Vâsi tayin edilebilmek için; müslüman, akıl-bâliğ, güvenilir, becerikli olma gibi bazı vasıflar aranır. Bu vasıfları taşıyan biri vâsi tayin edilince, o, kendisini bu işe tayin eden kimsenin yerine geçmiş olur ve artık hakim onu, bu vasıfları taşıdığı sürece bu görevden alamaz Vâsi bu vasıflardan birini veya birkaçını kaybettiğinde, mesela hainliği veya işleri görmekten acizliği ortaya çıktığında hakim onu, duruma göre, tamamen veya kısmen görevden uzaklaştırır; yahut yanına başka birini daha vâsi olarak verir. Şüphesiz bu konunun, fıkıh kitaplarında geniş olarak ele alman ayrıntıları vardır. Bu arada Hanefi âlimlerin, vasileri; "vâsiyy-i muhtar" ve "vâsiyy-i mansub"[62] diye ikiye ayırdıklarını, hakimin, vâsiyy-i mensubu, sözkonusu vasıfları taşısa da, bir maslahattan dolayı görevden alabileceğini kaydedelim.[63]

13. Hastanın Vasiyeti

3220. "Bize Ebu'l-Velid rivayet edip (dedi ki), bize Şerîk, eş-Şeybani'den, (O da) Amir'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"Hastanın alım satımı, nikâhı caizdir ve bunlar, (onun ölmesi halinde) malının üçte birinden (geçerli olur)."[64]
3221. "Bize Ebu'l-Velid rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Avâne,

Mutarrif ten, (O da) el-Haris el-Ukli'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"Hastanın, hastalığında yaptığı alım-satımlar, hakça bir değerle onun malının üçte birinden (geçerli olur)."[65]
3222. "Bize Ebu'n-Nu'man rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Yahya'dan -ki O, İbn Saîd'dir-, rivayet etti ki;" O şöyle demiş:
Yakınlarımızdan bir kadın hamile iken (bir şeyler) vermişti de, bunun hükmü el-Kasım'a sorulmuş, O da;
"O, malının bütününden (geçerli olur)" cevabını vermişti. Biz ise şu görüşü benimsiyoruz: Hamile kadına doğum sancısı vurunca artık verdiği şeyler malının üçte birinden (muteber olur).[66]
3223. "Bize Ahmed b. Abdillah rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Şihâb, Amr'dan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki;" O, kölesine;
"Ben falanın evine girersem kölem hür olsun" diyen, sonra da hasta iken o eve giren, (ardında da ölen) adam hakkında şöyle dedi: Köle mirasın üçte birinden (itibar edilerek) âzâd olur. Şayet (adam o eve) sağlığında girse, (kölesi) malının üçte birinden (geçerli olarak) âzâd olur.[67]

Açıklama

Kendisinde ekseriya ölüm korkusu olan bir hastalığa (ölümcül hastalığa) yakalanan kimsenin sözlü tasaarruflarına engel olunup, onlara bazı özel hükümler uygulanır. Bu cümleden olarak, ölümcül hastanın teberruları ve bir mah, mirasçısı olmayan kimseye değer fiyatından noksana satıp teslim etmesi mirasının üçte birinden geçerli olur. Bu hastanın değer fiyatıyla alım-satımı ise sahihtir.
Ölümcül hastanın kendi mirasçısına satışı ise, diğer mirasçılarının iznine bağlı olarak caiz olur. Ölümcül hastalık halinde yapılan vasiyet ve köle âzâdı da malın üçte birinden geçerlidir. Bu halde yapılan nikâh da muteberdir. Bu görüşler Hanefi âlimlere aittir.

İmam Malik'e (Rahmetullahi Aleyh) göre ise, ölümcül hastanın yaptığı nikâh, duhûlünden önce de, sonra da bozulabilir. Ona göre ölümcül hasta olan kadının evlenmesi de caiz değildir. Şafii âlimlere göre ise, ölüm korkusu ağır basan bir hastalığa tutulmuş kimsenin bağışları vasiyet hükmündedir. Bu kimse evlenebilir, ölünce eşi kendisine mirasçı olur. Hanbeli âlimlere göre de ölümcül hastanın teberruları ve değer fiyatından noksana satışları mirasının üçte birinden caiz olur.
Burada Hanefi âlimlere göre, doğum yapmakta olan kadının da "Ölümcül hasta" hükmünde olduğunu kaydedelim. Ölümcül hastaya bu özel hükümlerin uygulanması, onun, içinde bulunduğu durumun etkisiyle yapabileceği ölçüsüz tasarruflarına kısmen mani olmak ve böylece ilgili tarafları zarardan korumak içindir.[68]

14. Mirasçılara, Mirasın Üçte Birinden Geri VerenKimse Hakkında

3224. "Bize Mervan b. Muhammed rivayet edip (dedi ki), bize Yahya b. Hamza rivayet edip (dedi ki), bize en-Nu'man İbnu'l-Munzir, Mekhûl'den rivayet etti ki;" O şöyle demiş:
Mirasçılar çok muhtaç olduklarında ben onlara mirasın üçte birinden (bir şeyler) geri verilmesinde bir mahzur görmem!
Yahya, sözüne devamla dedi ki: Sonra ben bu sözü el-Evzai'ye zikrettim de, bu O'nun hoşuna gitti.[69]

15. Mirasçıların İçinden İki Kişi Şahidlik Ettiğinde?

3225. "Bize Ebu'n-Nu'man rivayet edip (dedi ki), bize Hu-.şeym rivayet edip (dedi ki), bize Yunus, el-Hasan'dan rivayet etti ki... [70] (HA: (Huşeym dedi ki), bize Muğîre de İbrahim'den haber verdi ki)"
Onlar (yani el"Hasan ile İbrahim) şöyle dediler:
"Mirasçılardan iki kişi şahidlik ettiğinde (bu şahidlik), hepsinin aleyhine olarak geçerli olur. Bir kişi şahidlik ettiğinde ise (bu),

onun payında hissesi oranında (muteber olur)."[71]

3226. "Bize Ebu'n-Nu'man rivayet edip (dedi ki), bize Huşeym rivayet edip (dedi ki), bize Mutarrif rivayet etti ki; O, eş-Şa'bi'yi şöyle derken işitmiş:"

"Mirasçılardan bir kişi şahidlik ettiğinde (bu), onun payında hissesi oranında (muteber olur)." O daha sonra; "Hissesinin tamamında (muteber olur)!" demiş.[72]

16. Vasiyette Hazır Mal (Ayn) İle Hazır Olmayan Mal (Deyn) Türünden Olan Şeyler

3227. "Bize Ebu'l-Velid et-Tayâlisî rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Şihâb Abdurabbih b. Nâfî, el-A'meş'ten, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:

"İnsan (mirasının) üçte birini, dörtte birini vasiyet ettiğinde bu, o an hazır olan mal ile hazır olmayan malda (muteber olur). Elli veya altmış (dirhemden) yüz (dirheme) kadar vasiyet ettiğinde ise, bu, (malının) üçte birine ulaşmadıkça, o an hazır olan malda (muteber olur)."[73]

Açıklama

Vasiyet edilen şey ("mûsa bih") muayyen bir şey olduğunda, onun vasiyet ânında mevcut olması şarttır. Mûsa bih malın tamamında şayi bulunan, yani malın üçte biri veya bir koyun gibi gayr-i muayyen olan bir şey ise, onun vasiyet ânında değil, vasiyet edenin ölümü ânında mevcut olması şarttır. Meselâ, bir kimse hiç malı olmadığı halde; "malımın üçte birini Ahmed'e vasiyet ettim" dese, daha sonra da mal kazansa, öldüğünde malının üçte biri Ahmed'in hakkı olur. Bu görüş Hanefî âlimlere aittir. Yukarıdaki haberden İbrahim'in de bu görüşte olduğu anlaşılmaktadır.[74]

17. Vasiyeti Müstehab Gören İle Mekruh Gören Kimseler

3228. "Bize Mervan b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize

Süleyman b. Bilal rivayet edip (dedi ki), bize Ca'fer b. Muhammed, Yezid b. Abdillah b. Kuseyt'ten rivayet etti ki;” O şöyle demiş:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kişi malının üçte birine daha bir hak sahibidir. Onu hangi maldan isterse verebilir!"[75]
3229. “Bize Abdussamed b. Abdulvaris rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bize Ebû İshak, Ebû Habibe'den rivayet etti ki;” O şöyle demiş:
Ben Ebu'd-Derda'ya, Allah yolunda (harcanmak üzere) dirhemler koyan adamın durumunu sordum da, Ebu'd-Derda şöyle dedi:
"Ölümüne yakın sadaka veren veya köle âzâd eden kimsenin durumu, doyduktan sonra hediye veren kimse gibidir!"[76]

18. Vasiyetlerden İlk Önce Yerine Getirilecekler

3230. “Bize el-Muallâ b. Esed rivayet edip (dedi ki), bize Vuheyb, Yunûs'tan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki;”
O, içlerinde köle âzâdı da olan bazı şeyler vasiyet edip de (vasiyeti) üçte bir miktarı aşan kimse hakkında şöyle dedi:
"(Vasiyetlerin yerine getirilmesine) köle âzâdı ile başlanır."[77]
3231. “Bize el-Muallâ b. Esed rivayet edip (dedi ki), bize Vu-heyb, Eyyûb'dan, (O da) Muhammed'den (naklen) rivayet etti ki;”
O, "(Mirasın üçte biri, aralarında) payları oranında (dağıtılır)" dedi.[78]
3232. “Bize el-Huseyn b. Bişr rivayet edip (dedi ki), bize el-Muâfâ, Osman İbnu'l-Esved'den, (O da) Atâ'dan (naklen) rivayet etti ki;” O şöyle dedi:
"Kim vasiyette bulunur veya köle âzâd eder de vasiyetinde paylar paydadan (yani üçte birden) fazla olursa, bu fazlalık hem azadlık sahiplerinin, hem vasiyet sahiplerinin paylarına girer, (onları belli oranlarda azaltır)."[79]

Atâ' sözünün devamında şöyle demiş:
“Doğrusu Medine'nin âlimleri bize üstün geldiler. Onlar önce köle âzâdı ile başlarlar!”[80]
3233. “Bize Ebu'n-Nu'man rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd rivayet edip şöyle dedi:”
Amr b. Dinar, köle âzâdı ve başka şeyler vasiyet edip de malının üçte bir miktarını aşan kimse hakkında; "(malının üçte biri, vasiyet ettiği kimseler arasında) payları oranında (dağıtılır)" dedi.[81]
3234. “Bize Süleyman b. Harb rivayet etti. (O dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Kesir b. Şinzir'den, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki;”
O, üçte birden fazla vasiyet eden ve vasiyetleri arasında köle âzâdı da bulunan adam hakkında şöyle dedi: "(Vasiyetin yerine getirilmesine) köle âzâdı ile başlanır!"[82]
3235. “Bize Ubeydullah, İsrail'den, (O) Mansûr'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki; O şöyle dedi: "(Mirasın bölüştürülmesine) vasiyetten önce köle âzâdı ile başlanır!"[83]

Açıklama

Mirasın üçte birinden fazla miktarda yapılan vasiyetler ancak mirasçıların izniyle yerine getirilebilir. Diğer taraftan, ölümcül hastanın bazı tasarrufları, bu arada köle âzâdı da mirasın üçte birinde muteber olur. Bu durumda mirasçılar üçte birden fazla vasiyetlerin yerine getirilmesine izin vermezlerse ne olacaktır? O zaman, kendisine vasiyet edilen kişi (mûsa leh) tek ise, o sadece üçte bir miktarında vasiyet alacaktır. Mûsa leh birden çok ise, o zaman da, Hanefi âlimlere göre şu usûl uygulanır:
Mirasın üçte biri, kul hakları ve Allah hakları ile ilgili vasiyetlere ait olmak üzere iki kısma ayrılır ve her bir kısımdaki vasiyetler kendi içlerinde ehemmiyet sıralarına göre yerine getirilirler. Sadece Allah haklarıyla ilgili birden çok vasiyet varsa, o durumda da vasiyetler, en kuvvetlilerinden başlayarak üçte bir miktar doluncaya kadar yerine getirilirler. Sadece kul haklan ile ilgili vasiyetlerin bulunması durumuna gelince; eğer vasiyet

eden kimse vasiyetlerin yerine getirilmesinde bir önceliğe riayetten bahsetmemişse, mirasın üçte biri mûsa lehlere payları oranında bölüştürülür. Bundan sadece köle âzâdı ve değer fiyatından noksana yapılan satışlar müstesnadır. Bu tür vasiyet ve durumlar varsa, önce onlar nazar-ı itibara alınır. Köle âzâdı da değer fiyatından noksana yapılan satıştan önce göz önüne alınır.
İmam Malik (Rahmetullahi Aleyh) ise, mirasın üçte biri vasiyetlerin yerine getirilmesine yetmediğinde, eğer vasiyetlerin hepsi aynı derecede vacip iseler, her bir mûsa leh'e üçte birlik miktardan vasiyeti oranında pay verileceğini söylemiştir. O'na göre, eğer vasiyetler arasında ehemmiyet farkı var ise, onlar en ehemmiyetlisinden başlanarak üçte birlik miktar bitinceye kadar yerine getirilirler.[84]

19.Falanın Çocuklarına Malından Bir Pay Vasiyet Eden Kimse Hakkında

3236. "Bize el-Muallâ b. Esed haber verip dedi ki, bize Vuheyb, Yunûs'tan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki;"
O, falanın çocuklarına vasiyette bulunan adam hakkında şöyle dedi:
"Bu çocukların zengini, fakiri, erkeği, kadını eşittir."[85]
3237. "Bize Ahmed b' Abdillah rivayet edip (dedi ki), bize Ebu Şihab, Amrdan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki:" O şöyle dedi:
"Falanın çocuklarına vasiyet edildiğinde bunda ek ve kadın eşittir"[86]
3238. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Zaide b. Musa el-Hemdânî rivayet edip (dedi ki), bana Seyyar b. Ebi Küreb rivayet etti ki;"
Sabit, Şureyh'e gelmiş ve O'na, malından bir pay vasiyet edenin durumunu sormuş, O da şöyle cevap vermiş: "Miras hesap edilir ve payları neye ulaşırsa, kendisine vasiyet edilen kimseye bu payların biri gibi bir pay verilir."[87]

20. İnsan, Mirasçılarının Bazılarına Sadaka Verdiğinde(?)

3239. "Bize Mervan b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Saîd, Mekhûl'den rivayet etti ki;" O şöyle demiş: İnsan, sağlığında mirasçılarının bazısına malının yarısından fazlasını sadaka olarak verdiğinde bu, (ölümünde) üçte bire indirilir. Yarısını verdiğinde ise bu onun için caiz olur!
Saîd sözüne devamla demiş ki: Dımeşk ahalisinin kadıları bununla hükmederlerdi.[88]

21. "Kefen, Malın Tamamından Alınır!" Görüşünde Olan Kimse

3240. "Bize Abdullah b. Muhammed b. Ebi Şeybe rivayet edip (dedi ki), bize Hafs, İsmail b. Ebi Halid'den, (O) el-Hakem'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"Kefen malın tamamından (alınır)."[89]
3241. "Bize İbrahim b. Musa, Muazdan, (O) Eş'as'tan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki;"
O, ölüp de geriye iki bin dirhem değerinde mal ile onun kadar veya ondan daha çok borç bırakan adam hakkında şöyle dedi:
"(Ölü), borcu verilmeyerek bu maldan kefenlenir!"[90]
3242. "Bize Kabîsa rivayet edip (dedi ki), bize Süfyân, İbrahim'den işiten kimseden rivayet etti ki;" O şöyle demiş:
"(Terîkeden), önce kefen alınır, sonra borçlar ödenir, sonra da vasiyetler yerine getirilir."[91]
3243. "Bize Kabîsa rivayet edip (dedi ki), bize Süfyân, Firas'tan, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) rivayet etti ki;"
O, ölen kadın hakkında şöyle dedi:
"O, kendi malından kefenlenir, kocaya hiçbir şey gerekmez!"[92]
3244. "Bize Saîd İbnu'l-Muğîre, İbnul-Mübarekten, (O) İbn Cüreyc'den, (O da) Atâ'dan (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"Kefene saçılan güzel koku ile kefen, malın tamamından

(alınır)!"[93]
3245. "Bize Muhammed b. Uyeyne, Ali b. Mushir'den, (O) İsmail'den, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
Kefen orta maldan (yapılır) ve (ölü), hayatında giymekte olduğu şeylere uygun bir şekilde kefenlenir. Sonra (mirastan) borç, ardından da üçte bir çıkarılır![94]

Açıklama

Ölünün geriye bıraktığı mallarda, yani "terîke'de sırasıyla hangi işlemlerin yapılacağı hususundaki içtihadlar ana hatlarıyla şöyledir: Hanefi âlimlere göre, terîkede sırasıyla kefenleme ve defin masraflarının karşılanması, borçların Ödenmesi, kalan malın üçte birinden vasiyetlerin yerine getirilmesi ve geriye kalan malın mirasçılara dağıtılması işlemi yapılır. Maliki ve Şafii âlimlere göre ise, terîkeden önce "ayn borçları", yani terîke arasında bulunan, ancak başkalarının hakkı ile alâkalı olan belirli, müşahhas şeyler hak sahiplerine Ödenir. Bu hususta Hanefî âlimler de aynı görüştedirler. Fakat onlar, ölünün bıraktığı şeyler arasında bulunan bu tür şeyleri baştan "terîke'den saymamakta, onların sahiplerine verilmesinden sonra geriye kalan şeylere "terîke" demektedirler. Buna şu örneği verebiliriz: Bir ölünün hayattayken satıp bedelini aldığı halde teslim etmediği bir mal, ölünün kefenlenmesi ve deminde bu mala ihtiyaç duyulsa da, müşteriye öncelikle teslim edilir. Ayn borcunun ödenmesinden sonra terîkede yapılacak işlemlerde Maliki ve Şafii âlimler de Hanefi âlimlerin mezkûr sıralamasına uyulması gerektiği görüşündedirler. Hanbeli âlimlere gelince; onlar, ayn borçlarının da kefenlenme ve defin masraflarının karşılanmasından sonra ödeneceği görüşündedirler. Hanefi Mezhebine göre kadının kefenlenme ve defin masrafları, kadın zengin olsa da, kocasına aittir. Bununla beraber, yine Hanefi âlimlerden olan İmam Muhammed'in (Rahmetullahi Aleyh) içtihadı, kadının bu masraflarının kocasına ait olmayacağı şeklindedir. Çünkü kadın Ölünce kocası ile arasındaki eşlilik

durumu kesilmiş olur.[95]

22. Bir Kimse Bir Kimseyi Gıyabında Vâsi Tayin Ettiğinde(?)

3246. "Bize Ebu'n-Nu'man rivayet edip (dedi ki), bize Huşeym rivayet edip (dedi ki), bize Mansur, el-Hasan'dan rivayet etti ki," O şöyle dermiş:
"Bir kimse bir kimseyi gıyabında vâsi tayin ettiğinde, (vâsi tayin edilen kimse vâsi tayin edenin) vasiyetini kabul etsin. Eğer (vâsi tayin edilen kimse vasiyet sırasında) hazır olursa, o (vasiyeti kabul edip etmemede) muhayyerdir. Dilerse kabul eder, dilerse (kabul etmez), bırakır!"[96]
3247. "Bize Salih b. Abdillah rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan rivayet etti ki," O şöyle demiş:
Ben el-Hasan ile Muhammed'e, birisini vâsi tayin eden adamın durumunu sordum da, onlar şöyle cevap verdiler: "(Vâsi tayin edilen kimse vasiliği) kabul etmekte muhayyer olur!"[97]
3248. "Bize Muhammed b. Saîd rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Bekir, Hişam'dan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle demiş:
"Bir kimse bir kimseyi gıyabında vâsi tayin ettiğinde, o kimse bunu kabul edince artık onun için (bunu) geri çevirme hakkı olmaz!"[98]
3249. "Bize el-Vazzah b. Yahya rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Bekir, Hişam'dan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle demiş:
"Bir kimse bir kimseyi vâsi tayin eder de bu kimseye, gıyabda iken, (vâsi tayin edenin vasiyetlerinden) bir vasiyetin (yerine getirilmesi) teklif edilir, o da kabul ederse, artık onun vazgeçme hakkı olmaz."
Vasilik, vâsi tayin edenin (mûsinin) îcâbı, yani gerekli sözü söylemesi, vâsi tayin edilenin ("mûsa ileyh"in) de kabul etmesi ile meydana gelen bir sözleşmedir. Vasilik, bir tasarruf izni olduğu için, mûsi hayattayken onu kabul veya reddetmek mümkündür. O, bir çeşit vasiyet olduğu için de onun kabulü,

mûsinin ölümünden sonraya da bırakılabilir. Vâsi tayin edilen kimse bunu kabul edince "vâsi" olmuş olur. İmam Şafii (Rahmetullahi Meyh) ile İmam Ahmed'e (Rahmetullahi Aleyh) göre o, bu kabulden sonra mûsinin huzurunda da, gıyabında da, mûsi hayattayken de, öldükten sonra da vasilikten vazgeçebilir. İmam Ebû Hanife (Rahmetullahi Aleyh) ise, vasiliği kabul eden kimsenin, bunu, mûsi öldükten sonra veya haber vermeksizin mûsinin gıyabında reddetmesinin caiz olmayacağı içtihadında bulunmuştur. Çünkü bu durumda mûsi aldatılmış ve icabında başka birini vâsi tayin etme imkânından mahrum bırakılmış olur. [99]

23. Ölüye Vasiyet

3250. "Bize Ca'fer b. Avn, Saîd'den, (O) Ebû Ma'şer'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Bir adam bir insana gıyabında, (ölü olduğunu) bilmeyerek vasiyet eder de sonra onun ölü olduğu ortaya çıkarsa, bu (vasiyet) geri döner!"[100]

Açıklama

Muayyen bir kimseye yapılan vasiyetin, onun tarafından kabul edilmesi gerekir. Bu sebeple âlimlerin cumhuru, ölüye vasiyetin sahih olmayacağını söylemişlerdir. İmam Malik (Rahmetullahi Aleyh) ise, vasiyet edilen kimsenin ölü olduğu bilinirse, o zaman ona yapılan vasiyetin caiz olacağı içtihadında bulunmuştur. Bu durumda
Vasiyet edilen şey, ölünün mirasçılarına intikal eder.[101]

24. Köleye Vasiyet

3251. "Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize Yezid b. Zurey' rivayet edip (dedi ki), bize Yunus, el-Ha s an'dan rivayet etti ki," O şöyle demiş:

"Kişi kölesine malının üçte birini, malının dörtte birini, malının beşte birini vasiyet ettiğinde, o da (yani kölesi de) malından (sayılır). Bu sebeple bu (vasiyete) âzâd olmak da girer!"[102]

25. Ölümü Esnasında Malını Dağıtmaktan Hoşlanmayan Kimse

3252. "Bize Ya'lâ, İsmail'den, (O da) Kays'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle demiş:
"Önceleri şöyle denirdi: Hakikaten bazı insanlar hayatlarında mallarının bereketinden mahrum edilirler. Onlar ölüm esnasında olduklarında da bu (mahrumiyetin) benzeriyle azıklanırlar!"[103]
3253. "Bize Ahmed b. Abdillah rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Zübeyd rivayet edip (dedi ki), bize Husayn, İbrahim et-Teymi'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Abdullah şöyle demişti:
"İki acı şey: Hayatta sıkılık yapmak, ölüm esnasında saçıp savurmak!"[104]
Ebû Muhammed (ed-Dârimî de) dedi ki: Şöyle denir:
"Bir acı hayatta, bir acı ölüm esnasında!"[105]

26. Adam, Mirasçılarından Bazısının Payının Benzerini Vasiyet Ederse?

3254. "Bize Ubeydullah, İsrail'den, (O) Mansûr'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: "Adam başkasına oğlunun payının benzerini vasiyet ettiğinde, ona, (payı oğlunkinden) az olsun diye (oğulun) payının benzeri tam olarak verilmez!"[106]
3255. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Davud b. Ebi Hind'den, (O da) eş-Şabi'den (naklen) rivayet etti ki;"
Üç oğlu olan ve şayet dört tane olurlarsa onların birinin payının benzerini bir adama vasiyet eden kimse hakkında eş-Şa'bi şöyle

dedi:

"Ona (yani vasiyet edilen adama) beşte bir pay verilir."[107]

3256. "Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize Yezid b. Zurey' rivayet edip (dedi ki), bize Davud b. Ebi Hind rivayet edip şöyle dedi:
Biz Âmir'e, geriye iki oğul bırakan ve şayet üç tane olurlarsa, onların birinin payının benzerini vasiyet eden adamın durumunu sorduk da, O şöyle cevap verdi:

"O, dörtte biri vasiyet etmiş!"[108]
3257. "Bize Ebu'n-Nu'man rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Muğîre'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki;"
O, mirasçılarından bazısının payının benzerini vasiyet eden adam hakkında şöyle dedi:

"Bu (vasiyet), üçte birden az da olsa caiz olmaz!"[109]
Ebû Muhammed (ed-Dârimî);

"Bu (görüş) güzeldir" dedi.[110]

Açıklama

Bir kimse mirasçılarından herhangi birinin payı kadarını, bu mirasçısını belirlemeksizin vasiyet ettiğinde, vasiyet, mirasçılardan en az pay alanın payı kadarıyla yerine getirilir. Bu da mirasçıların paylarına eklenir. Vasiyet eden kimse belirli bir mirasçısının payının benzerini ("misl'ini) vasiyet ettiğinde ise, vasiyet, o mirasçının payı kadarıyla yerine getirilir. Bu durumda da vasiyet edilen pay, mirasçıların paylarına eklenerek dağıtım yapılır. Meselâ, iki oğlu olan biri bir oğlunun payının mislini birine vasiyet etse, miras, üç oğul üzerinden taksim edilir ve kendisine vasiyet edilen kimseye üçte bir pay verilir. Bu konuda âlimlerin cumhurunun, bu arada Hanefî, Şafii ve Hanbelilerin görüşü böyledir. Ancak bu durumlarda vasiyet edilen miktar mirasın üçte birini aşıyorsa, fazla miktar için mirasçıların izni gerekir; aksi halde vasiyet, üçte bir kadar yerine getirilir. İmam Malik (Rahmetullahi Aleyh) ise söz konusu durumlarda vasiyetin mirasın aslından çıkarılacağını, geri kalanın mirasçılara taksim

edileceğini söylemiştir. Bu meselenin, fıkıh kitaplarında genişçe ele alman başka hükümleri de vardır.[111]

27. Kölesinin Ücretini Vasiyet Eden Adam Hakkında

3258. "Bize Kabîsa rivayet edip (dedi ki), bize Süfyân, Ebu's-Sefer'den, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) haber verdi ki;"
O, ücreti altı dirhem olan kölesinin ücretinde bir dirhem vasiyet eden adam hakkında şöyle dedi:
"(Kölenin) altıda biri (kölenin) kendisinindir!"[112]

28. Mirasçıya Vasiyet

3259. "Bize Kabîsa rivayet edip şöyle dedi:"
"Ben Süfyân'ı bir konuşma yaparken işitmiştim. O, (bir kimse) bir mirasçısına veya mirasçısı olmayan birine yüz dirhem (vereceği) olduğunu ikrar ettiğinde (ne olacağı hakkında) şöyle demişti:"
"Ben bu iki (ikrarı da) tamamen hükümsüz kılma görüşündeyim!"[113]
3260. "Bize Müslim rivayet edip (dedi ki), bize Katâde, İbn Sîrîn'den, (O da) Şureyh'ten (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Mirasçıya hiçbir ikrar caiz olmaz!"[114]
(Katâde) demiş ki: El-Hasan ise şöyle dedi:
"İnsan için caiz olan şeylerin en haklısı, ölümü esnasında, yani âhiret günlerinin ilk günü ile dünya günlerinin son gününde (yaptığı şeydir!)"[115]
3261. "Bize Amr b. Avn rivayet edip (dedi ki), bize Halid, Halid'den, (O da) Ebû Kılâbe'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Mirasçıya vasiyet caiz olmaz!"[116]
3262. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Humeyd'den (naklen) rivayet etti ki;" Ebû Sabit diye künyelenen bir adam, karışma ölümü esnasında,

mihrinden dolayı kendisine dört yüz dirhem borcu olduğunu ikrar etmiş, el-Hasan da bu (ikrarı) geçerli saymış.[117]
3263. "Bize Müslim b. İbrahim rivayet edip (dedi ki), bize Hişam ed-Destuvâî rivayet edip (dedi ki), bize Katâde, Şehr b. Havşeb'den, (O) Abdurrahman b. Ganm'dan, (O da) Amr b. Hârice'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Ben, Hz. Peygamber(Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (hutbe irad buyururken, O'nun) devesinin altındaydım. Devesi geviş getiriyor, devesinin salyası da omuzlarımın arasında depreniyordu. (Bir ara) O'nu şöyle buyururken işitmiştim:"
"Şunu iyi bilin ki, şüphesiz Allah her hak sahibine hakkını vermiştir. Bu sebeple, mirasçıya vasiyet caiz olmaz!"[118]
3264. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Hemmâm, Katâde'den haber verdi ki, "O şöyle demiş: (Yüce Allah şöyle buyurmuştur: *"Birinize ölüm (belirtileri) geldiğinde, eğer bir (mal) bırakıyorsa, ana-babaya ve yakınlarına vasiyet etmesi (farz kılındı)."*[119] Bununla (Allah, mal bırakan kimseye) anasına-babasına ve yakınlarına vasiyet etmeyi emretti. Ardından daha sonra Nisa Sûresinde (bu emri) neshetti ve ana-babaya belli bir pay ayırdı, her mirasçıya da mirastan payını ulaştırdı.[120] (Dolayısıyla) onlara vasiyet etmek yoktur. Böylece vasiyet, mirasçı olmayan yakınlarla diğerlerine ait hale dönmüştür.[121]
3265. "Bize Muhammed b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize Verka, İbn Ebi Necih'ten, (O) Atadan, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
(İlk zamanlar kişi öldüğünde) malı, çocuğunun olurdu. Ana-baba ve yakınlara ise vasiyet yapılırdı. Sonra Allah bundan istediğini neshetti ve erkeğe iki dişinin payı kadarım hükmetti; ana-babaya, onlardan her birine (durumlarına göre) altıda bir ve üçte bir hükmetti; kadına (durumuna göre) sekizde bir ile dörtte bir, kocaya ise (yine durumuna göre) yarıyı ve dörtte bir hükmetti.[122]
3266. "Bize Ahmed b. İsmail rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Tumeyle, el-Hüseyn b. Vâkıd'den, (O) Yezid'den, (O da) İkrime

ile el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki,”
Onlar; *"...Eğer bir mal bırakıyorsa, ana babaya ve akrabalara vasiyet etme (farz kılındı.)"*”[123] ayeti hakkında şöyle dediler:
“İşte bu şekilde vasiyet etme vardı. Nihayet bunu miras ayeti[124] neshetti.”[125]

Açıklama

İslamiyet'in başlarında ana-baba ile yakınlara vasiyet etmek vacib idi. Böylece o zaman, insanın kendi mirasçısına vasiyet etmesi hükmü bulunmaktaydı. Sonraları Nisa Sûresinin 11. ayeti olan miras ayetiyle veya amel edilme bakımından mütevatir (mütevatiru'1-amel) olup, mirasçıya vasiyeti yasaklayan hadislerle bu hüküm kaldırılmış ve mirasçılardan birine yapılan vasiyet, bu vasiyetin miktarı ne olursa olsun, diğer mirasçıların iznine bağlanmıştır. Onlar izin vermedikçe vasiyet sahih olmaz. Bunun bir hikmeti, mirasçılar arasında kırgınlıkların, hoşnutsuzlukların meydana gelmesine yol açmamak olmalıdır. Hanefi âlimlere göre, ölümcül hastanın mirasçılarından birine kedi elinde bulunan ve ona sahip olduğu açıkça belli olan bir ayn veya deyn ikrarı da, diğer mirasçılarının iznine bağlı olur. Onlar izin verirlerse bu ikrar geçerli, aksi halde geçersiz olur. Hanbelilere göre de, ölümcül hastalıkta mirasçıya yapılan ikrar, delil veya diğer mirasçıların izni olmadıkça kabul olunmaz. Bununla beraber bir varisine vereceği olan kimse, ikrarı kabul edilmese de, onu ikrar etmelidir. Şafiilerin mezhebde asıl olan görüşlerine göre ise, ölümcül hastalıkta mirasçıya ayn veya deyn ikrarı sahihtir. Çünkü insan o halde haksızlık yapmaktan uzak bulunur.[126]

29. Zengine Vasiyet

3267. “Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Humeyd'den, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki,”
Ona; zengin bir kardeşi var iken vasiyet eden bir adamın bu

(zengin kardeşine) vasiyet edip edemeyeceği soruldu da, O şöyle cevap verdi:
"Evet, yirmi bin (dirhem) sahibi olsa da (ona vasiyet edilebilir)." O, sonra sözüne şöyle devam etti: "Yüz bin (dirhem) sahibi olsa da!... Çünkü zenginliği, onu bir haktan mahrum etmez!"[127]

30. İnsan, "Falana, O Ölmüş Olursa Filana" Şeklinde Vasiyet Ederse?

3268. "Bize Affan rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bize Katâde, el-Hasan ile Saîd İbnu'l-Müseyyeb'den rivayet etti ki," Onlar;
"Kılıcım falanın olsun. Eğer falan ölmüş olursa, filanın olsun. Filan da ölmüş olursa, kılıç bana (yani kendi mirasçılarına) geri dönsün" diyen adam hakkında şöyle dediler:
"O, (yani kılıç) ilk adama ait olur!"
Humeyd b. Abdirrahman ise şöyle demiş:
"(Adamın vasiyeti) dediği gibi yerine getirilir!"[128]
3269. "Bize Affan rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bize Hişam b. Urve rivayet etti ki,"
Urve; bir kimseye bağışta bulunup da;
"O senin olsun, sen öldüğünde falanın olsun, falan öldüğünde filanın olsun, filan öldüğünde ise o bana geri dönsün" diyen adam hakkında şöyle demiş:
"(Adamın vasiyeti), kendilerine vasiyet edilenler yüz kişi de olsalar, dediği gibi yerine getirilir."[129]

31. Akrabası Dışındakilere Vasiyet Eden Adam Hakkında

3270. "Bize Müslim b. İbrahim rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd rivayet edip (dedi ki), bize Şeybe b. Hişam er-Rasibi ile Kesir b. Ma'dan rivayet edip şöyle dediler:"
Biz Salim b. Abdillah'a, akrabasından başkasına vasiyet eden adamın durumunu sorduk da O;
"Bu (vasiyet), onun vasiyet ettiği yere (ait olur!)" diye cevap

verdi.[130] O zaman biz,
"Doğrusu el-Hasan; "(bu vasiyet adamın) en yakınına iade edilir" diyor"[131] dedik de, O bunu yadırgadı ve ağır bir söz söyledi.[132]

3271. "Bize Ahmed b. Abdillah rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Şihâb, Amr'dan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
İnsan akrabasına vasiyet ettiğinde bu (vasiyet), onların doğum bakımından en yakınma ait olur. Bunda erkek ile dişi birdir.[133]

Açıklama

Herhangi birini belirtmeksizin genel bir ifadeyle akrabaya yapılan vasiyetler hakkındaki bazı görüşler şöyledir: İmam Ebû Hanife'ye göre, bir kimse; "akrabama/yakınlarıma şunu vasiyet ettim" diyerek bir vasiyette bulunduğunda, vasiyet ettiği şey, onun ana-babası, çocukları ve diğer mirasçıları dışındaki en yakın iki mahrem akrabasına verilir. Bu vasiyet; "yakınıma şunu vasiyet ettim" şeklinde tekil bir kelimeyle yapıldığında ise, vasiyet edilen şey, vasiyet edenin en yakını olan tek şahsa verilir. Malikiler ise, "akraba"sına vasiyette bulunan kimsenin vasiyet ettiği şeyin, baba yönünden mirasçısı olmayan akrabası varsa sadece onlara, baba yönünden olan yakınları mirasçısı iseler ana yönünden mirasçısı olmayan akrabasına verileceğini söylemişlerdir. Şafîilere göre ise, bu şekildeki bir vasiyette vasiyet edilen şey, vasiyet edenin baba veya ana tarafından en yakın dedesinin çocuklarından, kendisine mirasçı olmayanlara verilir.[134]

32. Bir Kimse, "İki Kölenin Biri Hürdür" Deyip deSonra (Hangisinin Olduğunu) AçıklamadanÖldüğünde (Ne Yapılır?)

3272. "Bize Ahmed b. Abdillah rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Bekir, Mutarrif ten, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) rivayet etti ki;"

O,
"İki kölenin biri hürdür" deyip de sonra (hangisi olduğunu) açıklamadan ölen adam hakkında şöyle dedi: "Mirasçıları onun yerindedir. Onlardan hangisini (âzâd etmek kendileri için) daha iyiyse onu âzâd ederler."[135]

33. Bir Kimse, Hastalığında Âzâd Etmeyi Vasiyet Edip de Sonra İyileştiğinde Ne Olur?

3273. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Yunûs'tan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki,"
Bir adam hastalığında; "eğer bana bir şey olursa, (yani ölürsem)..." demeyerek;
"Şu falanın olsun, şu filanın olsun, falan kölem de hürdür" demiş, sonra iyileşmiş. (El-Hasan) dedi ki:
"(Adamın kölesi bu sözle hür olmuş olmaz), o köledir!"[136]

Açıklama

Vasiyetin bir şarta bağlanması veya bir kayıtla kayıtlanması caizdir. Bu sebeple; "eğer bu hastalıktan ölürsem şunu vasiyet ettim" diyerek yapılan bir vasiyet, bu hastalıktan kurtulma halinde hükümsüz kalır. Hanefi ve Maliki âlimlerin görüşü böyledir. Hasan Basri'den (Rakmetullahi Aleyh) gelen haberlerden, onun da bu görüşte olduğu anlaşılmaktadır. Yukarıdaki haberde de O, vasiyet eden hastanın, sözle "ben bu hastalıktan ölürsem..." dememiş olduğu halde, hastalığı sebebiyle niyetinin öyle olduğunu kabul ederek vasiyetinin geçersiz olduğuna hükmetmiştir.[137]

34. Bir Kimse, Ölümü Esnasında Başka Hiçbir Malı Olmadığı Halde Kölesini Âzâd Ettiğinde?

3274. "Bize Ahmed b. Abdillah rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Bekir, Mutarrif ten, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) rivayet etti ki;"

O, ölümü esnasında başka hiçbir malı olmadığı halde ve borcu da var iken kölesini âzâd eden adam hakkında şöyle dedi:
"(Köle), alacaklılar için kendi bedelini (kazanıp ödemek) hususunda çalışır."[138]
3275. "Bize Ebu'l-Velid rivayet edip (dedi ki), bize Hemmam rivayet edip (dedi ki), bize Katade, el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki,"
Bir adam yedi yüz dirheme bir köle satın alınmış. Sonra kölenin bedelini ödemediği, geriye de hiçbir şey bırakmadığı halde onu azad etmiş. O zaman Hz. Ali şöyle demiş:
"Bu köle bedelini (kazanıp ödemek)için çalışır."[139]

35. Müdebber, (Mirasın) Üçte Birinden (Âzâd Olur)

3276. "Bize Mansûr b. Seleme, Serik'ten, (O) el-Eş'as'tan, (O) NafVden, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki;" O,
"Müdebber, (mirasın) üçte birinden (âzâd olur)" dedi.[140]
3277. "Bize Mansûr b. Seleme, Serik'ten, (O) Mansûr'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Müdebber, (mirasın) üçte birinden (âzâd olur).[141]
3278. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Kesir'den, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"(Sahibi tarafından ölümünden) sonraya bağlı olarak âzâd edilen köle, (mirasın) üçte birinden (âzâd olur!)"[142]
3279. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Humeyd'den, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"(Sahibi tarafından ölümünden) sonraya bağlı olarak âzâd edilen kadın köle ile çocuğu, (mirasın) üçte birinden (âzâd olur)."[143]
3280. "Bize Ebu'l-Velid rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip dedi ki, bana Mansûr, İbrahim'den haber verdi ki," O şöyle demiş:
"(Sahibi tarafından ölümünden) sonraya bağlı olarak âzâd edilen köle, (mirasın) üçte birinden (âzâd olur!)"[144]

3281. “Bize Ebu'n-Nu'man rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Ebû Abdillah et-Tüsteri ile Ebû Haşim'den, (onlar da) İbrahim'den (naklen) rivayet ettiler ki,” O şöyle dedi:

"Müdebber, malın bütününden (âzâd olur)!"[145]

3282. “Bize el-Hakem İbnu'l-Mübarek haber verip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Ebû Bişr'den, (O da) Saîd b. Cübeyr'den (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:

"(Sahibi tarafından ölümünden) sonraya bağlı olarak âzâd edilen köle, malın bütününden (âzâd olur!)"[146]

(Dârimî'nin bu kitabını O'ndan rivayet eden İsa b. Ömer) dedi ki: Ebû Muhammed'e;

"Bu iki görüşten (yani müdebberin üçte birinden veya malın tamamından âzâd olması görüşlerinden) hangisini benimsiyorsun?" diye soruldu, O da;

"Üçte birden (âzâd olması görüşünü)" dedi.[147]

Açıklama

Sahibinin; "ben ölünce sen hürsün" demesiyle hürriyete kavuşması sahibinin ölümüne bağlanmış olan köleye "müdebber", köleyi bu şekilde âzâd etmeye de "tedbir" denilir. Birkaç şekilde yapılabilen tedbir ile köle bazı haklar elde etmiş olur. Meselâ mutlak tedbir ile müdebber kılınan köleyi sahibi artık satamaz. Tedbir hususunda çocuklar analarına tabi olurlar. Bunun için bir kadın müdebberin ("müdebbere"nin), sahibinden olmayarak doğuracağı çocuklar da müdebber olurlar. Bu söylenenler, Hanefi ve Maliki âlimlerin görüşleridir. Bu konuda diğer âlimlerin farklı görüşleri vardır. Alimlerin cumhuruna göre müdebber köle, sahibi ölünce onun mirasının üçte birinden âzâd olur. Yani müdebberin bedeli, mirasın üçte biri içinde mütalâa edilir. Eğer bedel mirasın üçte biri kadar veya ondan az ise, müdebber hemen hürriyetine kavuşur. Bedel üçte birden fazla ise, fazla miktarı müdebberin çalışıp kazanması ve mirasçılara vermesi gerekir. Müdebberin, sahibinin bütün malından âzâd olacağını söyleyen âlimler de vardır. Zahiri âlimlerle Abdullah b. Mes'ûd, İbrahim Nehai, Saîd b. Cübeyr ve Hammâd bu görüşte

olan âlimlerdendirler.[148]

36. "Sana Okunmadıkça Hiçbir Vasiyete Şahidlik Etme!" Diyen Kimse

3283. "Bize Saîd İbnu'l-Muğîre haber verip (dedi ki), bize Mahled, Hişam'dan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Ne sana okunmadıkça hiçbir vasiyete şahidlik et, ne tanımadığın kimseye şahidlik et!"[149]

37. Ümmü'l-Veledlerine Vasiyet Eden Kimse

3284. "Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Humeyd'den, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki;"
Hz. Ömer İbnu'l-Hattab, ümmü'1-veledlerinden (yani kendisinden çocuk doğuran cariyelerinden) her bir kadına dört bin (dirhem) vasiyet etmiş.[150]

38. Çocuğun Vasiyeti

3285. "Bize Yahya b. Hassan rivayet edip (dedi ki), bize İbn Ebi'z.Zinâd, babasından, (O da) Ömer b. Abdilaziz'den (naklen) haber verdi ki;"
O, on üç yaşındakinin vasiyetini geçerli kıldı.[151]
3286. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Züheyr, Ebû İshak'tan rivayet etti ki," O şöyle demiş:
Şu oymaktan yedi yaşındaki bir çocuk vasiyet etmişti de, Şureyh şöyle demişti:
"Çocuk, vasiyetinde isabet ettiğinde, o geçerli olur!"[152]
Ebû Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"(Bu görüş) hoşuma gidiyor. Ama kadılar (onu) geçerli kılmazlar!"[153]
3287. "Bize Ca'fer b. Avn rivayet edip (dedi ki), bize Yunus

haber verip (dedi ki), bize Ebû İshak b. İsmail rivayet etti ki;"
O, Abbas b. İsmail b. Mersed'in, Hire ahalisinden olan sütannesine yaptığı vasiyeti, Abbas çocuk (sahibi) olduğu halde, Şureyh'in geçerli kıldığına şahid olmuş.[154]
3288. "Bize Ca'fer b. Avn rivayet edip (dedi ki), bize Yunus haber verip (dedi ki), bize Ebû İshak rivayet edip şöyle dedi:"
Şureyh; "çocuk kuyuya (düşmekten) sakındığı vakit onun vasiyeti caiz olur" dedi.[155]
3289. "Bize Kabîsa rivayet edip (dedi ki), bize Süfyân, Ebû ishak'tan (naklen) rivayet etti ki,"
Onların kabilesinden Mersed isimli bir çocuğun damarı yarıldığında, (ölmeden önce) Hire ahalisinden olan bir sütannesine kırk dirhem vasiyet etmişti de, Şureyh bunu geçerli kılmış ve şöyle demişti:
"Kim hakka isabet ederse, biz onun (vasiyetini) geçerli kılarız!" [156]
3290. "Bize Yezid b. Hârûn rivayet edip (dedi ki), bize Yahya haber verdi ki, Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm kendisine haber vermiş ki,"
Medine'de bir çocuğa, mirasçıları Şam'da iken ölüm belirtileri gelmiş, onlar da Hz. Ömer'e onun ölmekte olduğunu söylemişler ve ondan, (çocuğa) vasiyet etmesini (emretmesini) istemişler. Hz. Ömer de ona vasiyet etmesini emretmiş de o Cuşem Kuyusu denilen bir kuyuyu vasiyet etmiş. Sahipleri de bu (Kuyuyu) otuz bin (dirheme) satmışlar.
Ebû Bekir söylemiş ki, bu çocuk on veya on iki yaşındaymış. [157]
3291. "Bize Yezid, Hişam ed-Destuvâi'den, (O) Hammâd'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle demiş":
Çocuğun kendi malında üçte bir ve daha aşağı (miktardaki) vasiyeti caiz olur. Velisi onu bundan ancak, yoksulluğa düşer korkusuyla sağlık halinde menedebilir. Ölüm esnasındakine gelince, velinin onu bundan menetme hakkı yoktur.[158]
3292. "Bize Kabîsa rivayet edip (dedi ki), bize Süfyân, Halid el-Hazza ile Eyyûb'dan, (onlar) İbn Sîrîn'den, (O da) Abdullah b. Utbe'den (naklen) rivayet etti ki,"

O'na, vasiyette bulunup da halkın küçük olduğunu söyledikleri biri hakkında gelinmiş, O da şöyle demiş:
"Kim hakka isabet ederse, (yani yerinde bir vasiyet yaparsa), biz onun (vasiyetini) geçerli kılarız!"[159]
3293. "Bize Kabîsa rivayet edip (dedi ki), bize Süfyân, Yahya b. Saîd'den, (O da) Ebû Bekir'den (naklen) haber verdi ki;"
Süleym el-Gassani on veya on iki yaşındayken ölmüş ve (ölmeden önce) değeri otuz bin (dirhem) olan bir kuyusunu vasiyet etmiş. Hz. Ömer İbnu'l-Hattab da bu (vasiyeti) geçerli kılmış.[160]
Ebû Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
Bazı âlimler (ölen çocuğun ismi olarak Süleym yerine) Amr b. Süleym, derler.[161]
3294. "Bize Kabîsa rivayet edip (dedi ki), bize Süfyân, O'nun iki oğlundan, yani Ebubekir'in iki oğlu Abdullah ile Muhammed'den, (onlar da) babalarından, bunun, (yani bir önceki haberin) aynısını rivayet ettiler."
Şu kadar var ki, onlardan biri
"(Süleym) on üç yaşındayken (öldü...)" demiş, diğeri;
"Rüyalanmadan önce (öldü...)" demiştir.
Ebu Muhammed ed-Dârimî dedi ki:
"...O'nun iki oğlundan..." sözüyle, Ebubekirin iki oğlunu kastediyor.[162]

39. "(Çocuğun Vasiyeti) Caiz Olmaz!" Diyenler

3295. "Bize Nasr b. Ali rivayet edip (dedi ki), bize Abdula'lâ, Ma'mer'den, (O da) ez-Zühri'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dermiş:
"Onun -yani rüyalanmasından önceki çocuğun- vasiyeti, önemsiz olanı hariç, hiç caiz değildir!"[163]
3296. "Bize Amr b. Avn rivayet edip (dedi ki), bize Hüseyni, Yusuf tan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Çocuğun, rüyalanıncaya kadar, ne talâkı, ne vasiyeti, ne bağışı,

ne sadakası, ne de köle âzâdı caiz olur!"[164]
3297. "Bize Saîd İbnu'l-Muğîre, Hafs b. Ğıyâs'tan, (O) Haccac'dan, (O) Atâ'dan, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Çocuğun ne talâkı, ne köle âzâdı, ne vasiyeti, ne satın alışı, ne satışı, ne de hiçbir şeyi caiz olmaz!"[165]
3298." Bize Ebu'l-Velid rivayet edip (dedi ki), bize Hemmâm, Katâde'den, (O da) Humeyd b. Abdirranman el-Hımyeri'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Talâk da, vasiyet de ancak aklım kullanabilende caiz olur, neşveli (yani sarhoş) hariç. Çünkü onun talâkı geçerli olur, sırtına da (içki içme cezası) vurulur!"[166]

Açıklama

Ergenlik çağına gelmemiş çocuğun yapacağı vasiyetin caiz olup olmayacağı hususunda başlıca iki içtihad vardır:
Maliki ve Hanbeli âlimlere göre mümeyyiz çocuğun vasiyeti sahihtir. Hanefi ve Şafiilere göre ise, vasiyet edenin âkil ve baliğ olması şarttır. Bu sebeple baliğ olmayan çocuğun vasiyeti sahih değildir. İmam Şafii, âkil olan çocuğun, Allah'a yakınlığa vesile olacak işler türünden yapacağı vasiyetlerin sahih olacağını söylemiştir.
Hanelilere göre de, mümeyyiz çocuğun sadece kefenlenmesi ile gömülmesi hususundaki vasiyeti sahihtir.[167]

40. Bir Kimse, Kaçak Bir Kölesinin Âzâd Olmasını Vasiyet Ettiği Zaman (Ne Olur?)

3299. "Bize Anar b. Avn, Halid b, Abdillah'tan, (O da) Yahya b. Ebi İshak'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Ben el-Kasım b. Abdirrahman ile Muaviye b. Kurre'ye; vasiyetinde,
"Bana ait olan her köle hürdür" demiş olan ve kaçak bir kölesi bulunan adamın durumunu sordum da, onlar;
"O (kaçak köle de) hür olur" cevabını verdiler. El-Hasan, İyâs ve

Bekr b. Abdillah ise;
"O, hiç de hür olmaz" dediler.[168]

41. Kadınlara Vasiyet

3300. "Bize Abdullah b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bize Ubeydullah el-Omeri, Nâfiden, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki;"
Hz. Ömer, mü'minlerin annesi Hz. Hafsa'ya vasiyet etmişti.[169]

42. Zımmilere Vasiyet

3301. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Süfyân, Leys'ten, (O) Nâfi'den, (O da) Ibn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki;"
Hz. Hafsa yahûdi bir akrabasına vasiyet etmişti.[170]
3302. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Züheyr, Ebû İshak'tan rivayet etti ki," O şöyle demiş:
Şu oymaktan kendisine Abbas b. Mersed denilen yedi yaşındaki bir çocuk, Hire ahalisinden olan yahûdi bir sütannesine kırk bin dirhem vasiyet etmişti de, Şureyh şöyle demişti:
"Çocuk vasiyetinde isabet ederse, (yani yerinde bir vasiyet yaparsa), o geçerli olur. Bu da ancak bir hak sahibine vasiyet etmiştir!"[171]
Ebû Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki, "ben bu görüşü benimsiyorum."[172]

43. Vakıf Hakkında

3303. "Bize Abdullah b. Saîd haber verip (dedi ki), bize Ebû Usâme, Hişam'dan, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki;"
ez-Zübeyr, satılmamak ve miras kılınmamak üzere evlerini oğullarına sadaka (vakıf) kılmış. (O vasiyet de etmiş) ki, kızlarından boşanılanın (bu evlerde), zarar vermeksizin, zarara da uğratılmaksızın oturma hakkı vardır. Şayet bu (kızı, yeniden

evlenip) koca sebebiyle ihtiyaçsız hale gelirse, artık onun (oturma) hakkı olmaz![173]

Açıklama

Vakıf, bir malın, aslının bir şahsın mülkiyetine geçmesini ebediyyen yasaklayarak ondan elde edilecek yararlan bir hayır yoluna ait kılmak demektir. Böylece sürekli bir hayır kaynağı meydana getirilmiş olur ki, onunla, esas olarak, Allah'ın rızasını kazanmak, yakınlığına nail olmak, dünyada da güzel bir hatıra bırakmak kastedilir. Bu niyetlerle vakıf yapmak Hz. Peygamberin Sünnet'iyle meşru kılınmıştır.
Rivayete göre Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Uhud savaşında müslümanların safinda çarpışırken öldürülen Yahudi Muhayrik'in kendisine vasiyet edip bıraktığı, Medine'deki yedi hurma bahçesini vakfetmişti. Buna göre İslam tarihinde gerçekleştirilen ilk vakıf, Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu vakfı olmalıdır. Hz. Ömer'in (Radıyallahu Anh) de, muhtemelen hicri 7. yılda Hayber'deki Semğ isimli bir yeri, Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) tavsiyesi üzerine vakfettiği rivayet edilmektedir. İslam tarihinde ilk vakfın, Hz. Ömer'in (Radıyallahu Anh) bu vakfı olduğunu söyleyenler de vardır. Bu görüşte olanlar, Muhayri'nin bahçeleri ile ilgili haberi ya duymamışlardır yahut duymuş ama sıhhatli bulmamışlardır.
Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) üç vakfının daha olduğunu bildiren bir haber de vardır. Bu habere göre Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem); Medine yakınındaki Nadiroğulları arazisini bazı resmi ihtiyaçlar için, Medine ile Hayber arasındaki Fedek arazisini yolcular için, Hayber arazisinin üçte ikisini müslümanlar, üçte birini kendi aile efradının ihtiyaçları ile bundan bir şey artması halinde, fakir muhacirler için vakfetmişti.
Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu Sünneti ile iyiliğe, yardıma, fedakârlığa, dayanışmaya teşvik eden ayet ve hadisler sayesinde vakıf yapma Sahabe-i Kiram arasında çok yaygın bir hal almıştır. Öyle ki, Câbir, maddi gücü olduğunu bildiği her muhacir ve ensarinin vakıf yaptığını bildirir.

Vakıf müessesi insanlık tarihinde çok eski bir uygulamaya sahiptir. İslam öncesi bazı din mensupları arasında vakıf veya vakıf benzeri uygulamaların varlığı bilinmektedir. Hz. İbrahim'in (Aleyhisselam) yaptığı bazı vakıfların, "Halilurrahman Vakıfları" adıyla asırlar boyu süregeldiği nakledilir. Vakfın tarihi ile ilgili haberler gösteriyor ki, bu medeni müessese, diğer bütün medeni müesseseler gibi, din kaynaklıdır.[174]

44. Kendisine Vasiyet Edilen, Vasiyet Edenden Önce Öldüğünde Ne Yapılır?

3304. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mübarek rivayet edip (dedi ki), bize el-Velid, Hafs'dan, (O da) Mekhûl'den (naklen) haber verdi ki;"
O, bir adamın, birine Allah uğrunda birkaç dinar vasiyet etmesi, sonra kendisine vasiyet edilen kimsenin ("mûsa leh'in), vasiyet edenden ("musî"den) önce ölmesi meselesi hakkında şöyle dedi: "Bu (vasiyet), mûsa leh'in (cenazesinin) ailesinin yanından çıkarılmasından önce onun mirasçıları için geçerli olur!" O, sözüne şöyle devam etti: (Bu vasiyet, cenazenin ailesinin yanından çıkarılmasından sonra yapılmışsa) o, onu Allah yolunda yerine getirmek üzere, ölen mûsinin velilerine kalır! [175]
3305. "Bize Muhammed b. Uyeyne, Ali b. Mushir'den, (O) Eş'as'tan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki;"
O, bir adamın, birine vasiyette bulunması, sonra mûsa leh'in, musî'den önce ölmesi meselesi hakkında şöyle dedi:
"Bu (vasiyet), mûsa leh'in mirasçıları için geçerlidir!"[176]
3306. "Bize Muhammed b. Uyeyne, Ali b. Mushir'den, (O) Eş'as'tan, (O da) Ebû İshak es-Sebiî'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Bana rivayet edildi ki, Hz. Ali bunu (yani bir önceki haberde geçen şekildeki vasiyeti), el-Hasan'm görüşü gibi geçerli kılardı. [177]

Açıklama

Alimlerin cumhuruna göre mûsa leh, mûsîden önce vefat ettiğinde vasiyet batıl olur. Hz. Ali'nin (Radıyallahu Anh), cumhurun görüşünde olduğu da rivayet edilmektedir.[178]

45. Bir Kimse Allah Yolunda Bir Şey Vasiyet Ettiğinde?

3307. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mübarek rivayet edip (dedi ki), bize Abdulaziz -ki O, İbn Muhammed'dir-, Musa'dan -ki O, İbn Ukbe'dir-, (O da) Nafi'den (naklen) haber verdi ki,"
Bir adam İbn Ömer'e gelip şöyle dedi:
"Bir adam beni vâsi tayin etti ve Allah yolunda (kullanılması için) bir deve vasiyet etti. Bu (günler) ise savaşa çıkılan zaman değildir. Şimdi ben onu hac için binek vereyim mi?" İbn Ömer de şu cevabı verdi:
"Hac ve umre, Allah yolunda demektir!"[179]
3308. "Bize Ubeydullah b. Musa, Musa b. Ubeyde'den, (O da) Vâkıd b. Muhammed b. Zeyd b. Abdillah b. Ömer'den (naklen) haber verdi ki,"
Bir adam malını Allah yoluna vasiyet etmiş de, (adamın) vâsisi bunun durumunu Hz. Ömer'e sormuş. O da;
"Onu Allah'ın işçilerine ver" cevabını vermiş. (Vâsi);
"Peki Allah'ın işçileri kimlerdir?" demiş. O da;
"Allah'ın Evi (Kabe'yi) hacceden kimse" karşılığını vermiş.[180]

---

[1] Buhari, Vesâyâ, 1(3/185-186); Müslim, Vasıyyet, 1(3/1249); Ebû Davud, Vesâyâ, 1(3/112); Nesai, Vesâyâ, 1(6/199); Tirmizi, Vesâyâ, 3(4/432); ibn Mace, Vesâyâ, 2(2/901); Muvatta, Vasıyyet, 1(2/761); Müsned, 2/10, 50,113; Musannaf, 11/203., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/308

[2] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/308-309

[3] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah

Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/308-309

[4] İbn Ebi Şeybe, 11/205; Musannaf 9/57; Sünenu Saîd' 1/110. Bu haberin merfû Şahidi için 3(2/902); Tarihu Bağdad, 8/247; Kenzu'l-Ummâl, 16/613 (Taberani ve Hatib'den).

[5] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/310

[6] İbn Ebi Şeybe, 11/203; Sünenu Saîd, 1/109., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/310

[7] Nahl: 16/125-128.

[8] İbn Sa'd, 7/132., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/309-311

[9] Buhari, Fezâilu'l-Kur'an, 18(6/107); Müslim, Vasıyyet, 16(3/1256); Nesaif Vesâyâ, 2(6/ 200); Tirmizİ, Vesâyâ, 4(4/432); İbn Mace, Vesâyâ, 1(2/900); Müsned, 4/354, 355, 381-382; İbn Ebi Şeybe, 11/206; İbn Sa'd, 2/260. Hüzeyl'in sözü sadece İbn Mace, Musned'in son sayfası ve İbn Sa'd'da bulunmaktadır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/311-312

[10] Ebû Davud, Menâsik, 57(2/185); İbn Mace, Menâsik, 84(2/1025).

[11] Bu konuda bkz. Muvatta, Kader, 3(2/899); İbn Sad, 2/253-260; Fethu'1-Bâri, 11/198., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/312-313

[12] Bakara: 2/180.

[13] İbn Ebi Şeybe, 11/208., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/311-313

[14] Enfal: 8/1. ayetinden alınmıştır.

[15] Bkz. Bakara: 2/132.

[16] İbn Sa'd, 7/205; Beyhaki, 6/287. Muhammed'in babas. Sîrin'in künyesi Ebû Amra'dır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/314

[17] Hac: 22/7. ayetinden alınmıştır.

[18] Bkz. Bakara: 2/132.

[19] Sünenu Saîd, 1/104; Musannaf, 9/53; Beyhaki, 6/287; Mecmau'z-Zevâidi 4/210 (Bezzar'dan). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/315

[20] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah

Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/316

[21] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/316

[22] Sünenu Saîd, 1/104; Musannaf, 9/54; Beyhaki, 6/287., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/313/316-317

[23] Bakara: 2/180.

[24] İbn Ebi Şeybe, 11/208; Musannaf, 9/62; Beyhaki, 6/270. Bkz. 3185. ve 3192. haberler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/317

[25] Bkz. 3191. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/318

[26] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/317-318

[27] Sünenu Saîd, 1/118; İbn Ebi Şeybe, 11/150.

[28] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/319

[29] Bkz. İbn Ebi Şeybe 11/152., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/319

[30] İbn Ebi Şeybe, 11/151; Sünenu Saîd, 1/118; Musannaf, 9/86-87., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/320

[31] İbn Ebi Şeybe, 11/152-153; Sünenu Saîd, 1/118-119; Mecmâu'z-Zevâid, 4/211., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/320

[32] İbn Ebi Şeybe, 11/151; Sünenu Saîd, 1/119; Musannaf, 9/87.

[33] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/321

[34] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/319-321

[35] Nesai, Vesâyâ, 3(6/204); Müsned, 1/173., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/322

[36] Buhari, Vesâyâ, 2(3/186): Müslim. Vasıyyet, 5(3/1250-1251); Ebu Davud, Vesâyâ, 2(3/112); Nesai, Vesâyâ, 3(6/201); Tirmizi, Vesâyâ, 1(4/130): İbn Mace, Vesâyâ, 5(2/904); Muvatta Vasiyet, 4(2/763); İbn Ebi Şeybe, 11/199; Sünenu Saîd, 1/105; Tayalisi, s.27; Musnde, 1/172,176,179., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/321-323

[37] Sünenu Saîd, 1/107-108., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/324

[38] Sünenu Saîd, 1/107; Kenzu'l-Ummâl, 16/622 (Sünenu Said'den). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/324

[39] İbn Ebi Şeybe, 11/202; Sünenu Saîd, 1/109.

[40] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/325

[41] İbn Ebi Şeybe, 11/201. Vasiyetin kabul edilip edilmemesi hakkında bkz. Istılahat-ı Fıkhıyye, 5/117., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/325

[42] İbn Ebi Şeybe, U/201; Musannaf, 9/68; Sünenu Saîd, 1/109., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/325

[43] İbn Ebi Şeybe, 11/203. Bkz. Musannaf, 9/67., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/323-326

[44] İbn Ebi Şeybe, 11/213., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/326

[45] İbn Ebi Şeybe, 11/214., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/327

[46] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/327

[47] İbn Ebi Şeybe, 6/378., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/327

[48] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/328

[49] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul,

1996: 6/328

[50] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/328-329

[51] Bu konuda Bkz. Istılahat-ı Fıkhıyye, 5/179 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/326-329

[52] Bkz. İbn Ebi Şeybe, 11/188., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/330

[53] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/329-330

[54] İbn Ebi Şeybe, 11/173; Sünenu Saîd, 1/116; Musannaf, 9/72., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/331

[55] İbn Ebi Şeybe, 11/155,172; Musannaf, 9/71. Bkz. 3216. ve 3218. haberler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/331

[56] Şahidi için bkz. İbn Ebi Şeybe, 11/154., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/331-332

[57] Bkz. 3214. haber.

[58] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/332

[59] İbn Ebi Şeybe, 11/154-155; Musannaf, 9/73., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/332

[60] Musannaf, 9/71. Bkz. 3214. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/330-333

[61] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/333

[62] Vasiyy-i muhtar; bir kimse tarafından ölümünden sonra malları ve reşid olmayan mirasçıları hakkında tasrruf etmek üzere tayin edilen vasi; Vasiyy-i mansub ise, hakim tarafından bir kimsenin herhangi bir işi için tayin edilen vasi demektir.

[63] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/333-334

[64] Amir eş-Şabi’nin bunun aksi görüşte olduğunu gösteren bit rivayet için bkz. Musannaf, 9/93., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi

(Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/334

[65] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/335

[66] İbn Ebi Şeybe. H/211. Bkz. Sünenu Saîd, 1/118., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/335

[67] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/335-336

[68] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/334-336

[69] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/337

[70] Sünenu Saîd, 1/102; İbn Ebi Şeybe, 11/223. Bkz. 3076 haber

[71] Bkz. 3077. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/337-338

[72] Sünenu Saîd, 1/101-102, İbn Ebi Şeybe, 223, 224. Bkz. 3074. ve 3077. haberler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/337-338

[73] İbn Ebi Şeybe, 1/158; Sünenu Saîd, 1/111., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/339

[74] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/338-339

[75] Bu Hadis mürseldir, Yezid Tabiundan sıka bir ravidir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/340

[76] Ebû Davud, Itk, 15(4/30); Nesai, Vesâyâ, 1(6/199); Tinnizi, Vesâyâ, 7(4/435); Müsned, 5/ 197, 6/448; Müstedrek, 2/213; Beyhaki, 4/190, 10/273., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/339-340

[77] İbn Ebi Şeyb'e, 11/191. Bkz. 3234. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/341

[78] İbn Ebi Şeybe, 11/191; Sünemi Saîd, 1/121; Beyhaki, 6/227., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/341

[79] Bkz. Musannaf, 9/73.
[80] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/342
[81] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/342
[82] Bkz. 3230. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/342
[83] İbn Ebi Şeybe, 11/191,192,193; Sünenu Saîd, 1/120; Beyhaki, 6/277., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/343
[84] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/341/343-344
[85] İbn Ebi Şeybe, 11/159; Sünenu Saîd, 1/114. Bkz. 3237. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/344
[86] Bkz. 3236. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/344
[87] İbn Ebi Şeybe, 11/171; Sünenu Saîd, 1/113-114., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/344-345
[88] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/345-346
[89] Musannaf, 3/435., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/346
[90] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/346-347
[91] Buharı, Cenâiz, 26(2/77, muallak olarak); Musannaf, 3/435., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/347
[92] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/347
[93] Musannaf, 3/135., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/347

[94] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/348

[95] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/346/348-349

[96] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/349

[97] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/349

[98] İbn Ebi Şeybe, 11/210., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/350

[99] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/349/350-351

[100] İbn Ebi Şeybe, 11/156., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/351

[101] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/351-352

[102] İbn Ebi Şeybe, 11/189. Bkz. İbn Ebi Şeybe, 11/287., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/352

[103] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/353

[104] Sünenu Saîd, 1/108; Mecmâu'z-Zevâid, 4/212 (Taberani'den). Bkz. Kenzul-Ummâl, 16/ 626; en-Nihaye fi Garibi'l-Hadis ve'1-Eser, 4/317 ("MRR" maddesi).

[105] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/352-353

[106] Bkz. İbn Ebi Şeybe, 11/169., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/354

[107] Bkz. 3256. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/354

[108] İbn Ebi Şeybe, 11/168; Sünemi Saîd, 1/110., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/355

[109] İbn Ebi Şeybe, 11/170; Sünenu Saîd, 1/110.
[110] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/355
[111] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/353/355-356
[112] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/356
[113] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/357
[114] Sünenu Saîd, 1/102.
[115] Buhari, Vesâyâ, 8(3/188, muallaak olarak). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/357
[116] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/357
[117] Bkz. Sünenu Saîd, 1/103., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/358
[118] Nesai, Vesâyâ, 5(6/207); Tirmizi, Vesâyâ, 5(4/434); İbn Mace, Vesâyâ, 6(2/905); Müsned, 4/186, 238; Tayâlisî, s.169. Bkz. 2529. Hadis ve İbn Ebi Şeybe, 11/149; Musannaf, 9/70., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/358
[119] Bakara: 2/180.
[120] Nisa: 4/11.-12. ve 176. Ayetlerine işaret ediliyor.
[121] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/359
[122] Buhari, Vesâyâ, 6(3/188), Tefsir, 4/5(5/178). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/359
[123] Bakara: 2/180.
[124] Nisa: 4/11. Ayeti kasdediliyor.
[125] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/360
[126] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul,

1996: 6/356-360

[127] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/361

[128] İbn Ebi Şeybe, 11/160., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/362

[129] İbn Ebi Şeybe, 11/161., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/361-162

[130] Bkz. İbn Ebi Şeybe, 11/165.

[131] Bkz. İbn Ebi Şeybe, 11/167.

[132] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/363

[133] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/363

[134] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/363-364

[135] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/364-365

[136] Sünenu Saîd, 1/115. Bkz. İbn Ebi Şeybe, 11/117., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/365

[137] Krş. İbn Ebi Şeybe, 11/176., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/365-366

[138] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/366

[139] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/366-367

[140] Beyhaki, 10/314., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/367

[141] Sünenu Saîd, 1/133; Musannaf, 9/137; Beyhaki, 10/314. Bkz. 3280. ve 3281. haberler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/367-368

[142] Sünenu Saîd, 1/133., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/368

[143] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/368

[144] Bkz. 3277. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/368

[145] Sünenu Saîd, 1/133. Bkz. 3277. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/369

[146] Sünenu Saîd, 1/133-134.

[147] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/369

[148] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/367/369-370

[149] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/370

[150] İbn Ebi Şeybe, 11/215; Sünenu Saîd, 1/128; Musannaf, 9/89., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/371

[151] İbn Ebi Şeybe, 11/183-184; Musannaf, 9/80., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/371-372

[152] Bkz. 3287.-3289. haberler.

[153] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/372

[154] Bkz. 3289. ve 3302. haberler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/372

[155] İbn Ebi Şeybe, 11/185., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/373

[156] İbn Ebi Şeybe, 11/185; Sünenu Saîd, 1/127; Musannaf, 9/78-79; Beyhaki, 6/282. Bkz. 3287. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/373

[157] İbn Ebi Şeybe, 11/183; Sünenu Saîd, 1/126-127; Musannaf, 9/78; Muvatta,

Vasiyyet, 2-3(2/ 762); Beyhaki, 6/282., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/373-374

[158] İbn Ebi Şeybe, 11/184., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/374

[159] İbn Ebi Şeybe, 11/184; Sünenu Saîd, 1/127; Musannaf, 9/79; Beyhaki, 6/282 (muallak olarak). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/374

[160] Musannaf, 9/77-78. Bkz. 3290. haber.

[161] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/375

[162] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/371-375

[163] İbn Ebi Şeybe, 11/186., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/376

[164] İbn Ebi Şeybe, 11/186; Sünenu Saîd, 1/128; Musannaf, 9/81., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/376

[165] İbn Ebi Şeybe, 11/186; Musannaf, 9/80., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/376-377

[166] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/377

[167] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/376-377

[168] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/378

[169] İbn Ebi Şeybe, 11/162-163., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/378-379

[170] İbn Ebi Şeybe, 11/161 (munkatı' bir senedle); Musannaf, 9/33,10/353-354; Beyhaki, 6/281 (muallak olarak). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/379

[171] Bkz. 3287. haber.

[172] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah

Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/379-380

[173] Buhari, Vesâyâ, 33(3/197, muallak olarak). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/380

[174] Vakıf hakkında bkz. İbn Sa'd, 1/501-503; Ebû Davud, İmaret, 19(3/141); Fethu'1-Bâri, 11/ 242, 245; Istılahat-ı Fıkhıyye, 4/284 vd.; Vakıflar Dergisi, 11/49-55., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/380-381

[175] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/382

[176] İbn Ebi Şeybe, 11/155-156; Sünenu Saîd, 1/114., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/382-383

[177] İbn Ebi Şeybe, 11/155., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/383

[178] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/382-383

[179] İbn Ebi Şeybe, 11/181; Beyhaki, 6/275., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/384

[180] İbn Ebi Şeybe, 11/180., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/383-384

YİYECEKLER KİTABI

YİYECEKLER KİTABI

1- Yemeğin Başında Besmele Çekmek Hakkında

2025. "Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, Vehb b. Keysan'dan, (O da) Ömer b. Ebî Seleme'den (naklen) rivayet etti ki," Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) O'na;
''Allah'ın adını söyle, (besmele çek) ve önünden ye!" buyurmuş. [1]
2026. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Hişam, Budeyl'den, (O) Abdullah b. Ubeydillah b. Umeyr'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi ki;"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün), Ashabından altı kişi ile bir yiyecek yiyordu.
Derken bir bedevi geldi ve onu iki lokmada yiyip (bitirdi). Bunun üzerine Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Bakınız, şayet O, Allah'ın adını ansaydı (besmele çekseydi, yemek) size yetecekti! Binaenaleyh, biriniz (bir şey) yediğinde Allah'ın ismini ansın, (besmele çeksin). Şayet Allah'ın ismini anmayı (başında) unutursa; "Bismallah evvelehu ve ahireh: Başında ve sonunda Allah'ın adıyla (başlarım!)" desin.[2]
2027. "Bize Bundar haber verip (dedi ki), bize Muaz b. Hişam, babasından, (O) Budeyl'den, (O) Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr'den, (O) Ümmü Gülsüm'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen)," bu (yani bir önceki) Hadisi rivayet etti.[3]

2. Yemek Yedirdiği Zaman, Yemek Sahibine Dua Etmek

2028. "Bize Musa b. Halid haber verip (dedi ki), bize İsa b. Yunus, Safvan b. Amr'dan rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bize Abdullah b. Busr -ki O'nun az (bir müddet) Sahabiliği vardır-, rivayet edip dedi ki:"
"Babam anneme;

"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) için bir yemek yapsan?" demiş, O da tirit yapmıştı. -(Abdullah) eliyle (tirit yemeğinin) az yapıldığına işaret etti.- Bunun üzerine babam gidip O'nu çağırmıştı. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de (davete icabet edip gelince), elini tiritin tepesine koymuş, sonra;
"Allah'ın adını (anarak) alın!" buyurmuştu. (Yemekte bulunan Sahabiler) de onun etrafından alıp (yemişlerdi). Nihayet onlar doyunca (Hz. Peygamber, yemek sahiplerine) hayır dua etmiş ve şöyle buyurmuştu:
"*Allah'ım, onları bağışla, onlara merhamet et ve rızıklarına bereket ver!*"[4]

3. Yemeği Bitirdikten Sonra Dua Etmek

2029. “Bize Muhammed ibnu'l-Kasım el-Esedi haber verip (dedi ki), bize Sevr, Halid b. Ma'd an'dan, (O da) Ebu Um a m e'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yediği veya içtiği zaman şöyle derdi:
"Allah'a, (gösterişten uzak) temiz, bereketli, terk edilmeyen, inkâr da edilmeyen, kendisinden müstağni de kalınmayan pek çok hamdolsun, ey Rabb'imiz!"[5]

4. Yemekten Dolayı Şükretmek

2030. “Bize Nuaym b. Hammad, Abdulaziz b. Muhammed'den, (O) Muhamed b. Abdillah b. Hurre'den, (O) amcasından, (O) Sinan b. Senne'den, (O da) babasından (naklen) haber verdi ki,” O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Şükreden yemek yiyici, sabreden oruçlu gibidir."[6]

Açıklama

Yemekten dolayı şükretmenin asgari ölçüsü, yemeğin başında besmele çekmek, sonunda Allah'a (Celle Celaluhu) hamd etmektir. Allah'ın (Cette Celaluhu) bahşettiği bir nimeti yaymak da, o nimetin şükründen sayılır.[7]

5. Parmakları Yalamak Hakkında

2031. “Bize İshak b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize Hammad b. Seleme, Sabit'ten, (O) Enes'ten, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki,” O şöyle buyurdu:

"Biriniz (yemeğini) yediği zaman üç parmağını yalasın."[8]

Açıklama

Yemekten sonra tavsiye edilen, üç parmağı, yani başparmak, şehadet parmağı ve orta parmağı yalamak, yemek kaşıksız olarak elle yendiği zaman söz konusudur. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir Hadisinden bunun hikmetinin, yemekte bulunan "bereket’in kaçırılmaması olduğunu anlamaktayız. Şöyle ki, yemekte bir "bereket" vardır. Bu bereketin, yemeğin yenen kısmında mı, tabağın altında kalanında mı, yoksa parmağa bulaşanında mı olduğu bilinemeyeceği için, tabağın altında yemek bırakmamak, parmakları yalamak suretiyle bu bereketin kaçırılmaması tavsiye edilmektedir. Bunun yanında parmak yalamanın; israfı önleme, el temizliğini kolaylaştırma veya zaruri hallerde el temizliğini sağlama gibi ekonomik ve sıhhi hikmetlerinden de söz edilebilir.[9]

6. Yemeğin Bitiminde Havlu (Kullanmak) Hakkında

2032. “Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, Amr b. Dinar'dan, (O) Atâ'dan, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki,” Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:

"Biriniz (bir şey) yediği zaman parmaklarını yalamadıkça veya yalatmadıkça elini silmesin!"[10]

7. Tabağı Yalamak Hakkında

2033. “Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Ebul-Yeman el-Berra' -ki O, Mualla b. Raşid'dir-, haber verip dedi ki, bana ninem Ümmü Asım rivayet edip dedi ki,”
“(Bir gün) biz bir yemek yerken yanımıza, Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) azadlısı Nubeyşe girdi, biz de O'nu (yemeğe) davet ettik.” O da bizimle yedi, sona şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bize anlatmıştı ki; kim bir tabakta yemek yer, sonra onu yalarsa, tabak (Allah'tan) onun bağışlanmasını ister."[11]

8. Lokma Düştüğü Zaman

2034. “Bize İshak b. İsa haber verip (dedi ki), bize Hammad b. Seleme, Sabit'ten, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Birinizin lokması düşünce (onu alıp) üzerinden toprağı silsin ve Allah'ın adını söyleyip, (besmele çekip) onu yesin!"[12]
2035. “Bize Zekeriyya b. Adiyy haber verip (dedi ki), bize Yezid b. Zurey, Yunus'tan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
Ma'kıl b. Yesar (bir gün) sabah yemeğini yiyordu. Derken lokması düşmüş, O da onu alıp, üzerindeki pis şeyleri gidermiş, sonra da yemişti. Bunun üzerine O soysuzlar, (ayıplarcasına) birbirlerine gözleriyle O'nu işaret etmişlerdi. O zaman (Ma'kıl'ın adamları) O'na;
"şu acemlerin söylediklerine ne dersin? Onlar;
“Önündeki (bunca) yemeğe ve şu lokmaya yaptığına bakın” diyorlar" demişlerdi. O da şöyle cevap vermişti: "Hiç şüphesiz ben, (Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) duymuş olduğum şeyleri, şu acemlerin sözünden dolayı terk edecek

değilim. Gerçekten bizler, birimizden bir lokma düştüğünde, üzerindeki pis şeyleri giderip onu yemekle emr olunurduk."[13]

Açıklama

Temiz bir yere düşen lokmanın alınıp, üzerine bulaşan toz-toprak giderildikten sonra yenmesi müstehabdır. Ancak lokma pis (necis) bir yere düşerse, yıkanması mümkünse mutlaka yıkanıp temizlenmesi gerekir. Aksi halde, yani yıkanması mümkün değilse, düşen lokma, üzerine bulaşan şey hayvan sağlığına zararlı olmadığı takdirde, hayvana yedirilir. Böylece Allah'ın (Celle Celaluhu) bir ni'meti küçümsenmemiş ve zayi edilmemiş olur. Bazı Hadislerde, düşen lokmanın alınmaması halinde onun şeytana bırakılmış olacağı açıklanmıştır. Çünkü düşen lokmayı almamak, bir kibir alâmeti ve israftır. Bunlar da şeytani iş ve vasıflardır.[14]

9. Sağ El İle Yemek

2036. “Bize Ebu Muhammed el-Hanefi haber verip (dedi ki), bize Malik, İbn Şihab'dan, (O) Ebu Bekr b. Ubeydillah b. Abdillah b. Ömer'den, (O da) Abdullah b. Ömer'den (naklen) rivayet etti ki,”
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Biriniz yediği zaman sağ eliyle yesin, sağ eliyle içsin. Çünkü şeytan sol eliyle yer, sol eliyle içer!"[15]
2037. “Bize Amr b. Avn, İbn Uyeyne'den, (O) ez-Zühri'den, (O) Ebu Bekrden, (O) İbn Ömer'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini haber verdi.”[16]
2038. “Bize Ebu'1-Velid et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize İkrime b. Ammar rivayet edip (dedi ki), bana İyas b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bana babam rivayet edip dedi ki;”
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Büsr b. Rail'ayr'ı, sol eliyle yerken gördü ve
"Sağ elinle ye!" buyurdu. O,

"Yiyemem" dedi. (Hz. Peygamber de)
"Yiyemeyesin!" buyurdu.
(İyas'ın babası Seleme) dedi ki, bunun üzerine (Büsr'ün) eli ağzına ulaşamadı, (üzüntüsünden, adetâ donakaldı!)[17]

Açıklama

Bu Hadislerde sağ elle yiyip içme emredilmekte, sol elle yiyip içme de yasaklanmaktadır. Şafii âlimlerin çoğu, bu Hadislere dayanarak sağ elle yiyip içmenin müstehab, sol elle yiyip içmenin mekruh olduğunu söylemişlerdir. İmam Şafii (Rahmetullahi Aleyh) ise bazı eserlerinde, sağ elle yiyip içmenin vacib olduğunu açıklamıştır. Hastalık, yara gibi mazeretlerden dolayı sağ elle yiyip içme mümkün olmadığında, sol elle yiyip içmede ise hiçbir mahzur yoktur. Bazı âlimler sağ elle yiyip içmeyi, Allah'ın (Celle Celaluhu) nimetine saygının bir işareti olarak değerlendirmişlerdir. Şeytanın sol elle yeyip içmesine gelince bu, hakiki manada, yani şeytanın gerçekten sol elle yiyip içtiği şeklinde anlaşılabilir. Bazı âlimler ise bunu, şeytanın insan dostlarını, Allah'ın (Celle Celaluhu) salih kullarına muhalefet etmeye -çünkü onlar sağ elle yiyip içerler- teşvik ve sevk etmesi şeklinde anlamışlardır.[18]

10. Üç Parmakla Yemek

2039. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Ebu Muaviye, Hişam b. Urve'den, (O) Abdurrahman b. Sa'd el-Medeni'den, (O) İbn Ka'b b. Malik'ten, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) üç parmağıyla yer ve yalamadıkça elini silmezdi."[19]
2040. "Bize Musa b. Halid rivayet edip (dedi ki), bize İsa b. Yunus, Hişam b. Urve'den, (O da) Abdurrahman b. Sa'd el Medini'den (naklen) rivayet etti ki, Abdullah b. Ka'b -veya Abdurrahman b. Ka'b (bunlarda Hişam şüpheye düşmüştür)-, kendisine babasından (naklen) haber vermiş ki,"

Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) üç parmağıyla yer, (yemeğini) bitirince de onları yalardı. Hişam bu esnada üç parmağını göstermişti.[20]

11. Misafirlik Hakkında

2041. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Muhamed b. İshak, Saîd b. Ebi Saîd'den, (O da) Ebu Şureyh el-Huzai'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:
"Kim Allah 'a ve Ahiret gününe inanıyorsa, komşusuna saygı göstersin, ikramda bulunsun! Kim Allah'a ve Ahiret gününe inanıyorsa, misafirine bir gün bir gece ağırlama ikramında bulunsun! Misafirlik ise üç gündür. Bundan sonrası sadakadır." [21]
2042. "Bize Osman b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Süfyan b. Uyeyne, Amr b. Dinar'dan rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Ben Nafî' b. Cübeyr'i, Ebu Şureyh el-Huzai'den (naklen anlatırken) İşittim ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:"
"Kim Allah'a ve Ahiret Gününe inanıyorsa, misafirine saygı göstersin, ikramda bulunsun. Kim Allah'a ve Ahiret gününe inanıyorsa, komşusuna iyilik yapsın. Kim Allah'a ve Ahiret gününe inanıyorsa ya hayır söylesin yahut sussun!"[22]
2043. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Ebu'l-Cudi'den, (O) Saîd ibnu'l-Muhacir'den, (O da) el-Mikdam b. Ma'dikerib Ebu Kerime'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"*Herhangi bir müslüman, bir topluluğa misafir olur da bu misafir (yemekten) mahrum kalırsa, her müslümanın ona yardım etmesi gerekir. Hatta bu (misafir) kendisi için, (misafir olarak kaldığı) gecesinin misafir yemeğini (konuk sahibinin) ekininden ve malından alabilir!"*[23]

Açıklama

Bu Hadis, misafire bir gece yemek vermenin vacib olduğunu göstermektedir. İmam Ahmed (Rahmetullahi Aleyh) bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmiştir. Alimlerin cumhuru ise bu Hadisin müslümanlığın ilk yıllarıyla alâkalı olduğunu söylemişlerdir. Şöyle ki, müslümanlar arasında "müsavat'ın vacib olduğu ilk zamanlarda misafiri ağırlamak da vacibdi. Sonra müslümanlar arasında "müsavat'ın vacibliği hükmü kaldırılınca, misafiri ağırlamanın vacibliği hükmü de kaldırıldı. Alimlerin cumhuru bu Hadisin, misafiri ağırlamanın ehemmiyetini vurgulamak (te'kit) için ifade buyurulmuş olabileceğini de söylemişlerdir.[24]

12. Yemeğin İçine Sinek Düşebilir(?)

2044. "Bize Abdullah b. Mesleme haber verip (dedi ki), bize Süleyman b. Bilal, Utbe b. Müslim'den, (O da) Ubeyd b. Huneyn'den (naklen) rivayet etti (ki, Ubeyd) O'na (yani Utbe'ye) haber vermiş ki; O, Ebu Hüreyre'yi şöyle derken işitmiş: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Birinizin içeceğine sinek (zübab) düştüğünde, onu (içine) daldırsın, (sonra çıkarıp atsın). Çünkü onun kanatlarının birinde hastalık, diğerinde şifa vardır!"[25]
2045. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammad b. Seleme, Sümame b. Abdillah b. Enes'ten, (O) Ebu Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"Birinizin yemek ve su kabına sinek (zübab) düştüğünde, onu (içine) hatırsın, (sonra çıkarıp atsın). Çünkü onun kanatlarının birinde hastalık, diğerinde şifa vardır!"[26]
Ebu Muhammed şöyle dedi:
"Hammad'dan başkaları, Sümame'nin, Ebu Hüreyre yerine Enes'ten[27] (rivayet ettiğini) söylemişlerdir. Bir topluluk ise (bu Hadisin) el-Ka'ka'dan, (O'nun da) Ebu Hüreyre'den[28] (nakli ile

geldiğini) söylerler. Ubeyd b. Huneyn'in (2044 numaralı) rivayeti ise daha sahihtir.[29]

Açıklama

Sıvı bir yiyeceğe sinek düştüğünde, sineğin içine batırılıp çıkarılmasından sonra yiyeceğin yenebileceğini gösteren bu Hadisin sened ve metni sahihtir. Bununla beraber o, bilhassa son yıllarda, sağlık kaidelerine aykırı olduğu iddiasıyla bazı kimselerin delilsiz, indi tenkidlerine maruz kalmıştır. Halbuki, şahinliğini ilgili âlimlerin tespit ettiği bir Hadis, imkânlar ölçüsünde anlaşılmaya çalışılır. Söz konusu Hadiste izahı mümkün olmayan bir husus olursa, susulur. Makul olan budur. Kaldı ki, yukarıdaki Hadisin şahinliği tıbben de ortaya çıkmıştır. Şöyle ki, öncelikle bu Hadis, sineğin hastalık (mikrop) taşıdığım açıklamaktadır ki, bu husus tıbbın çok sonraları tespit ettiği bir vakıadır. İkinci olarak, bazı modern araştırmalar ortaya çıkarmıştır ki, sinekte yaşayan bir kısım mantarlar mikrop öldürücü maddeler taşımaktadırlar. İşte sinek sıvıya daldırıldığında, vücudundaki bu mantar hücresi patlamakta ve içindeki mikrop öldürücü madde dışarı çıkmakta, bu madde de sineğin taşıdığı mikropları öldürmektedir. Tabiatıyla hastalıklarla mücadele için, sineklerle mücadele etmek gerekir. Bu Hadis de buna aykırı bir hüküm ifade etmemektedir. Bu Hadis, sadece, bir sıvıya sinek düştüğünde, sıvıyı zayi etmemek için ne yapılabileceği hakkında, bir mecburiyet de koşmaksızın, yol göstermektedir. Nitekim âlimler bu Hadisteki "emr"in, bir "emr-i irşad" olduğunu söylemişlerdir.[30]

13. Mü'min Tek Bir Bağırsaklık Yer

2046. “Bize Ebu Asım, İbn Cüreyc'den, (O) Ebu'z-Zübeyr'den, (O) Cabir'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki,” O şöyle buyurdu:
"Mü'min tek bir bağırsaktık yer, kâfir ise yedi bağırsaktık yer!" [31]

2047. "Bize Ubeydullah b. Ömer el-Kavariri haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Saîd, Ubeydullah'tan rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana Nafî', İbn Ömer'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki..."[32]

2048. "(Ubeydullah b. Ömer el-Kavariri dedi ki), bana Yahya, Mücalid'den, (O) Ebu'l-Veddak'tan, (O) Ebu Saîd'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) de rivayet etti ki..."[33]

2049. "(Ubeydullah b. Ömer el-Kavariri dedi ki), bana Yahya, Muhammed b. Amr'dan, (O) Ebu Seleme'den, (O) Ebu Hüreyre'den, (O da) Hz Peygamber'den (Sallaltahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) de rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:

"Mü'min tek bağırsaklık yer, kâfir ise yedi bağırsaktık yer!"[34]

Açıklama

Bu Hadisin değişik izahları yapılmıştır. Bunlardan birine göre bu Hadiste zahiri mana kastedilmemiş, onunla, mü'minin dünyaya ve diğer maddi şeylere karşı isteksizliği, kanaati, kâfirin ise bunlara karşı olan şiddetli arzusu ve düşkünlüğü anlatılmak istenmiştir. Buna yakın diğer bir izaha göre bu Hadis; mü'minin ibadeti, zühdü, işlerinin hesabını verme endişesi, helâl kazanç mecburiyeti gibi sebeplerle onun bir vasfının "az yeme" olduğunu ifade etmekte ve mümini az yemeye teşvik etmektedir. Kâfir ise, helâl-haram düşünmeden nefsinin istediği gibi yiyip içebilmektedir.[35]

14. Bir Kişinin Yemeği İki Kişiye Yeter

2050. "Bize Ebu Asım, îbn Cüreyc'den, (O) Ebu'z-Zübeyr'den, (O) Cabir'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki," O şöyle buyurdu:
"Bir kişinin yemeği iki kişiye yeter, iki kişinin yemeği dört kişiye yeter, dört kişinin yemeği ise sekiz kişiye yeter!"[36]

15. Önünden Yiyen Kimse Hakkında

2051. “Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, Vehb b. Keysan'dan, (O da) Ömer b. Ebi Seleme'den (naklen) rivayet etti ki,”
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) O'na (yani Ömer'e);
"Allah'ın adını söyle, (besmele çek) ve önünden ye!" buyurmuş. [37]

16. Tiritin Yanları Yeninceye Kadar Ortasından Yeme Yasağı

2052. “Bize Saîd b. Amir, Şu'be'den, (O) Ata' ibnu's-Saib'den, (O) Saîd b. Cübeyr'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) haber verdi ki;”
Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir büyük tas -veya (ravi) "bir çanak" demiştir- tirit getirilmiş, O da; "*Kenarlarından -veya (Hz. Peygamber) "yanlarından" buyurmuş- yiyin, ortasından yemeyin. Çünkü bereket onun ortasına iner!"* buyurmuş.[38]

17. Sıcak Yemek Yemekten Men

2053. “Bize Abdurrahman b. ibrahim ed-Dımeşki rivayet edip (dedi ki), bize İbn Vehb, Kurre b.
Abdirrahman'dan, (O) ez-Zühri'den, (O) Urve'den, (O da) Esma bint Ebi Bekr'den (naklen) rivayet etti ki,”
O'na (yani Esma'ya) bir tirit yemeği getirildiğinde O; yemeğin, şiddetli sıcaklığı ve buharı gidinceye kadar örtülmesini emreder ve
"Ben gerçekten Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Bu, daha bereketlidir!" buyururken işitmiştim" derdi.[39]

18. Rasulullah Hangi Katığı Daha Çok Severdi?

2054. “Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize el-Musenna b. Saîd haber verip (dedi ki), bize Talha b. Nafi Ebu Süfyan rivayet edip (dedi ki), bize Cabir b. Abdillah rivayet edip dedi ki;”
“Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir gün elimi tutup (beni) evine (götürmüş) ve
"Hiç sabah yemeği -veya "*hiç akşam yemeği*" (Talha şüpheye düşmüştür)- *var mı?"* buyurmuştu. (Cabir) sözüne şöyle devam etti: Bunun üzerine (Hz. Peygamber'e) ekmek parçaları çıkarılmış, O da;
"Hiç katık yok mu?" buyurmuştu. (Evdekiler);
"Hayır, sadece biraz sirke var!" cevabını vermişlerdi. O zaman ('Hz. Peygamber);
"Onu getirin. Sirke ne güzel katıktır!" buyurmuştu.
Cabir, sözünün devamında şöyle dedi: Artık ben bunu Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) duyduğumdan beri sirkeyi sevmekteyim.
Ebu Süfyan da şöyle dedi:
“İşte ben bunu Cabir'den duyduğumdan beri onu (yani sirkeyi) sevmekteyim.”[40]
2055. “Bana Yahya b. Hassan rivayet edip (dedi ki), bana Süleyman b. Bilal, Hişam b. Urve'den, (O) babasından, (O) Hz. Aişe'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle buyurdu:
"Sirke ne güzel "idam: katık" -veya "udm: katık"-tır."[41]

19. Kabak

2056. “Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Malik, İshak b. Abdi1ah b. Ebi Talha'dan, (O da) Enes’ten (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
“Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), içinde kabak ve kurutulmuş et bulunan bir çorba getirildiğini görmüştüm. Sonra da görmüştüm ki, (Hz. Peygamber) yemek için (çorbanın içinde) kabak araştırıyor.”[42]

2057. "Bize el-Esved b. Amir haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Kata de'den, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kabaktan hoşlanırdı. (Enes) sözüne şöyle devam etti: İşte (bir gün) O'na (kabaklı bir yemek) sunulmuştu da, ben (kabakları) alıp önüne koymaya başlamıştım."[43]

20. Zeytinyağının Üstünlüğü Hakkında

2058. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Abdullah b. İsa'dan» (O) Atâ'dan -ki bu, İbn Ebi Rebah değildir-, (O da) Ebu Esîd el-Ensari'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Zeytinyağı yiyin. Çünkü o, mübarektir. Onu katık yapın, onunla (saçınızı) yağlayın. Zira o mübarek bir ağaçtan çıkar."[44]

21. Sarmısak Yemek Hakkında

2059. "Bize Musedded rivayet edip (dedi ki), bize Yahya b. Saîd, Ubeydullah'tan rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana Nafi', İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Hayber savaşında şöyle buyurdu:
"Kim şu bitkiden -yani sarımsaktan- yerse, (kokusu ağzından gidinceye kadar) camiye sakın gelmesin!"[45]
2060. "Bize Ali b. Abdillah haber verip (dedi ki), bize Süfyan b. Uyeyne rivayet edip (dedi ki), bana Ubeydullah b. Ebi Yezid, babasından rivayet etti ki, Ümmü Eyyub O'na haber verip şöyle demiş:"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bize konuk olmuştu. Biz de, içinde şu sebzelerin bazısından bir şey bulunan bir yemek yapmaya çalışmıştık. Sonra bu (yemeği Hz. Peygamber'e)

getirdiğimizde, o hoşlanmamış ve Ashabına şöyle buyurmuştu:
"Siz yiyin. Çünkü ben sizden biri değilim. Doğrusu ben arkadaşımı (yani Cebrail'i) incitmekten endişe ediyorum!"[46]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:

"(Sarmısak yiyen kimse) hiç kimseyi rahatsız etmediğinde, onun yenmesinde hiçbir mahzur yoktur."[47]

22. Tavuğun Yenmesi Hakkında

2061. "Bize Abdullah b. Saîd haber verip (dedi ki), bize ibn Uleyye, Eyyub'dan, (O) el-Kasım et-Temimi'den, (O da) Zehdem el-Cermi'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"

"Biz Ebu Musa'nın yanındaydık. Derken yemeği sunulmuş ve yemeğinde tavuk eti takdim edilmişti. (Orada bulunan) toplulukta Teymullahoğullarından kızıl (renkli) bir adam vardı da o (yemeğe) yaklaşmamıştı. Bunun üzerine Ebu Musa ona şöyle demişti:
"Yaklaş! Çünkü ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), ondan yerken görmüştüm."[48]
2062. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) Eyyub'dan, (O) Ebu Kılâbe'den, (O) Zehdem el-Cermi'den, (O da) Ebu Musa'dan (naklen) haber verdi ki," O tavuktan bahsetmiş ve şöyle demiş:
"Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), onu yerken görmüştüm."[49]

23. Yemeğini Muttakilerden Başkasına Yedirmekten Hoşlanmayan Kimse

2063. "Bize Abdullah b. Yezid el-Mukri haber verip (dedi ki), bize Hayve rivayet edip (dedi ki), bize Salim b. Ğaylan rivayet etti ki, el-Velid b. Kays kendisine haber vermiş ki; O, Ebu Saîd'den işitmiş ki... veya (Salim), Ebu'l-Heysem'den, (O da) Ebu Saîd el-Hudri'den (naklen rivayet etti) ki;"

O, Nebiyyullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken

işitmiş:
"Sadece mü'minle arkadaşlık yap ve yemeğini yalnız muttaki olan yesin!"[50]

Açıklama

Bu Hadisin son cümlesi, "Sadece muttakilerle samimiyet kur, sadece onlarla içli-dışlı ol" şeklinde anlaşılmıştır. Çünkü Allah Azze ve Celle, iyi insanları tavsif ederken; *"Onlar yemeği sevdikleri halde onu yoksula, yetime ve esire yedirirler"*[51] buyurmaktadır ki, söz-konusu esir, muttaki olması bir tarafa, mü'min de değildir. Hz. Peygamber de, İslami hasletlerin en üstünlerinden biri olarak yemek yedirmeyi açıklamıştır.[52] Şu halde yukarıdaki Hadiste, "yemeğini yalnız muttaki olan yesin" cümlesiyle, sadece muttakilerle haşir-neşir olma kastedilmiş olmalıdır. Buna göre, beraber yemek yeme, fertler arasındaki münasebetlerin gelişmesinde çok etkili olduğu için, bu Hadiste böyle buyurulmuştur. Diğer taraftan bu Hadiste söz-konusu olan yasakların bir hikmeti, kötü etkilenmeyi Önlemektir. Bu sebeple, bu yasakların, daha ziyade, çabuk etkilenen bir yaradılışa sahip insanlara yönelik olduğu düşünülebilir.[53]

24. (Yiyeceklerden) İki Şeyi Birleştirmekte Hiçbir Mahzur Görmeyen Kimse

2064. “Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize İbrahim b. Sa'd, babasından, (O da) Abdullah b. Ca'fer'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
“Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), salatalığı taze hurmalarla yerken görmüştüm.”[54]

25. (Hurmaları) İkişer İkişer Yeme Yasağı

2065. “Bize Ebu'l-Velid et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), (bize) Cebele b. Sühaym rivayet

edip dedi ki,”
“Biz Medine'de idik. Derken bize bir kıtlık isabet etmişti. Bundan dolayı İbnu'z-Zübeyr (bize) yiyecek olarak hurma veriyordu. İbn Ömer ise bize uğruyor ve şöyle diyordu:
"İkişer ikişer yemeyin. Zira Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), kişinin arkadaşından izin alıp (yemesi hariç), ikişer ikişer yemeyi yasaklamıştır."[55]

26. Kuru Hurma Hakkında

2066.”Bize Abdullah b. Mesleme haber verip (dedi ki), bize Ya'kub b. Muhammed b. Talha, Ebu'r-Rical'den, (O) annesi Amra'dan, (O da) Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hanımı Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki,” Rasulullah (Saliallahu Aleyhi ve Sellem), iki veya üç defa;
"Aişe! İçinde kuru hurma bulunmayan bir evin sakinleri açtır - veya, sakinleri aç kalmıştır-" buyurmuştu.[56]
2067. “Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Süleyman b. Bilal» Hişam b. Urve'den, (O) babasından, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki,” Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: *"Yanlarında kuru hurma bulunan ev sakinleri aç kalmaz."*[57]
2068. “Bize Ebu Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Mus'ab b. Süleym rivayet edip dedi ki, Enes b. Malik’i, şöyle derken işittim:”
Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kuru hurma hediye edilmiş, O da hemen onları dağıtmaya ("tehdiye"ye) başlamıştı.[58]
(Enes) şöyle de demişti:
“Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) açlıktan bitkin bir halde kuru hurma yerken görmüştüm.[59]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"Yuheddihi=onlan dağıtıyor" cümlesi, "onları buraya, şuraya gönderiyor" demektir.[60]

27. Yemekten Sonra Abdest Almak Hakkında

2069. "Bize Amr b. Avn, Halid'den, (O) Süheyl'den, (O) babasından, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Kim elinde et bulaşığı kokusu olduğu halde uyur da, kendisine bir bela isabet ederse, o sadece kendini kınasın!"[61]

Açıklama

Yemekten önce ve sonra abdest almaya dair merfu Hadisler vardır. Bunların bir kısmı şöyledir:
"*Yemeğin bereketi, öncesinde abdest almak, sonrasında abdest almaktır."***[62]**
*"Yemekten önce ve sonra abdest almak, fakirliği bertaraf eder ve bu, Peygamberlerin sünnetlerindendir."***[63]**
"Kim Allah'ın, evinin iyiliğini çoğaltmasını arzu ederse, o, yemeği hazır olduğunda ve kaldırıldığında abdest alsın."[64]
Dârimî (Rahmetullahi Aleyh), yukarıdaki bölüme koyduğu başlıkla, herhalde hepsi de zayıf olan bu Hadislere işaret etmek istemiştir. Alimlerin cumhuru bu Hadislerde söz konusu olan "Vudû=abdest" ile, "vüdû"un lügat manasının kastedilmiş olduğunu söylemişlerdir. "Vüdû"un lügat manası ise, "temizlik, güzellik"tir. Şu halde bu Hadislerdeki "vüdû"dan maksat, ellerin yıkanmasıdır. Dârimî'nin (Rahmetullahi Aleyh), yukarıdaki başlık altında, yemekten sonra ellerin yıkanmasına işaret eden bir Hadis zikretmiş olmasından, O'nun da "vüdû" kelimesini lügat manasında kullanmış olduğu anlaşılmaktadır.
Birçok âlim ilgili Hadislere dayanarak, yemekten önce, temiz oldukları kesin olarak bilinmediğinde, ellerin ve yemekten sonra, yemek doğrudan elle yenmiş ve yemeğin eseri kalmışsa, ellerin ve ağzın yıkanmasının müstehab olduğunu söylemişlerdir. Bu, bazı âlimlere göre Sünnettir.[65]

28. Düğün Ve Ziyafet Yemeği Hakkında

2070. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Humeyd, Enes'ten (naklen) haber verdi ki," Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), üzerinde sarı boya lekesi gördüğü Abdurrahman b. Avfa;
"Bu durumun nedir?" buyurmuş, O da;
"Evlendim" demiş, (bunun üzerine Hz. Peygamber);
"Bir koyunla da olsa düğün yemeği ver!" buyurmuş.[66]
2071. "Bize Affân haber verip (dedi ki), bize Katâde, el-Hassan'dan, (O) Abdullah b. Osman es-Sekafi'den, (O da) Sakif kabilesinden bir gözü kör olan bir adamdan -(Katâde) demiş ki," "Bu (adama) "Ma'ruf' denilirdi, yani iyilikle nitelendirilir, övülürdü. Eğer ismi Zübeyr b. Osman değilse, isminin ne olduğunu bilmiyorum.- (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Düğün yemeği birinci gün haktır, (yapılması ve gidilmesi gerekli bir iş, bir vecibedir), ikinci gün (yadırganmayan) bir iyiliktir, üçüncü gün ise duysunlar ve görsünler (diye yapılan bir iştir)."
Katâde şöyle dedi:
"Bana bir adam da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den (naklen) rivayet etti ki, O (yani Saîd, düğün yemeğine) birinci gün davet edilmiş, kabul edip gitmiş, ikinci gün davet edilmiş, kabul edip gitmiş, üçüncü gün davet edilmiş, o zaman elçiyi kovup davetine icabet etmemiş ve:
"(Bunlar) duysunlar, görsünler diye iş yapan kimseler!" demiş. [67]
2072. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki), bize el-Evzai, ez-Zühri'den, (O) el-A'rec'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki", O şöyle dedi:
"En kötü yemek, zenginlerin davet edildiği, yoksulların terkedildiği düğün ve ziyafet yemeğidir. Kim (meşru) daveti (kabul etmeyip) terkederse, Allah'a ve Rasul'üne isyan etmiş olur."[68]
2073. "Bize Saîd b. Süleyman, Süleyman ibnu'l-Muğire'den, (O)

Sabit'ten, (O da) Enes'ten (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Bir yemek yapmış olan bir adam Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelmiş, -ve O'nu davet edip-, ("Yemeğe buyurun!" manasına) eliyle işaret ederek şu şekilde,
"Ya Rasulullah!" demişti. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de O'na işaret ederek,
("Beraber gelebiliriz!" manasına) şöyle yapmış ve Hz. Aişe'yi göstermişti. O,
"Hayır!" demiş, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de ondan yüz çevirmişti. O ikinci defa O'na ("yemeğe buyurun!" manasına) işaret etmiş, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de ona (aynı şekilde, "beraber gelebiliriz!" manasına) işaret etmiş, (o kabul etmeyince) Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de ondan yüz çevirmişti. O üçüncü defa ona ("yemeğe buyurun!" manasına) işaret etmiş, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de ona;
"*Bu da (gelsin!)"* buyurmuş, o;
"Peki, (o da gelsin)" demiş, bunun üzerine Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile Hz. Aişe, onunla beraber gidip yemeğinden yemişlerdi.[69]
2074. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) el-A'meş'ten, (O) Ebu Mes'ud'dan (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Ebu Şuayb isimli bir adam -ki, O'nun kasap bir kölesi vardı-, gelmiş ve (bu kölesine);
"Bana bir yemek yap, Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) beş kişiden biri olarak davet edeceğim" demişti. (Ebu Mes'ud sözüne devamla) dedi ki, (Ebu Şuayb'ın kasap kölesi yemeği yapmış), O da Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) beş (kişilik bir misafir topluluğunun) biri olarak davet etmişti. Sonra onların peşine bir adam takılmış, bunun üzerine Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de şöyle buyurmuştu:
"*Doğrusu sen bizi beş kişiden biri olarak davet ettin. Bu, bizim peşimize takılan bir adamdır. Artık dilersen ona izin verirsin, dilersen onu bırakırsın!"*
(Ebu Mesud) dedi ki, O da izin vermişti.[70]

29. Tirit Yemeğinin Üstünlüğü Hakkında

2075. "Bize Amr b. Avn rivayet edip (dedi ki), bize Halid, Ebu Tuvale Abdullah b. Abdirrahman b. Ma'merden, (O da) Enes'ten (naklen) şöyle rivayet etti:" Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Aişe'nin kadınlara üstünlüğü, tiritin diğer yemeklere üstünlüğü gibidir!"[71]

Açıklama

Tirit (serid), ekmeği küçük küçük doğrayıp et suyunda ıslatmak suretiyle yapılan bir yemektir. Tiritin içinde ekseriya et de bulunur. Bu yemeği, bilhassa etli olanını, Araplar çok severlerdi. Çünkü o iyi karın doyururdu. Tiritin üstünlüğü, kolay yapılış ve kolay hazmı yanında besleyici ve lezzetli oluşunda aranmıştır. Bununla beraber bu Hadisten, tiritin, diğer yemeklerden her bakımdan üstün olduğu anlaşılmadığı gibi, Allah O'ndan razı olsun, Hz. Aişe'nin (Radıyallahu Anha) de diğer bütün kadınlardan ve onlardan her bakımdan üstün olduğu hükmü çıkarılmamıştır. Hz. Aişe'nin (Radıyallahu Anha) üstünlük yönleri pek çoktur. Mü'minlerin annesi Hz. Aişe (Radıyallahu Anha), Hz. Peygambere (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sevgili bir eş olmuş, bilgin, güzel ahlâklı, takvalı, dili çok güzel (fasih ve beliğ) konuşan bir hanımdı. Sahabenin en meşhur yedi fakihinden biri Hz. Aişe'dir (Radıyallahu Anha). Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) vefatından sonra 50 sene kadar uzun bir müddet hayatta kaldığı için O'ndan pek çok bilgi nakledilmiş, hatta Şer'i hükümlerin dörtte birinin O'ndan nakledildiği söylenmiştir.[72]

30. Eti Kesmeyip Isırarak Yemeyi Tercih Eden KimseHakkında

2076. "Bize Ali ibnu'l-Medini rivayet edip (dedi ki), bize Süf-yan

rivayet edip (dedi ki), bize Abdulkerim Ebu Umeyye rivayet edip dedi ki, Abdullah ibnu'l-Haris b. Nevfel şöyle dedi:"
"Babam beni Osman'ın başkanlığı (Halifeliği) zamanında evlendirmiş ve Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Ashabından bir topluluğu (düğün yemeğine) davet etmişti. Davet ettiklerinin arasında çok yaşlı biri olan Safvan b. Umeyye de vardı. Derken O şöyle demişti: Muhakkak ki Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
"Eti ısıra ısıra yiyin. Çünkü bu, daha lezzetli ve daha hoştur." [73]

31. Yaslanarak Yemek Hakkında

2077. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Ali ibnu'l-Akmar'dan rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana Ebu Cuhayfe rivayet edip dedi ki," Rasulullah (Sallaliahu Aleyhi ve Sellem),
"Ben yaslanarak yemem!" buyurdu.[74]

32. İlk Ürün Hakkında

2078. "Bize Nuaym b. Hammâd, Abdulaziz b. Muhammed'den, (O) Süheyl'den, (O) babasından, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) turfanda bir şey, yani ilk ürün getirildiğinde O;
"Allah'ım, bize şehrimizde, ürünümüzde, müddümüzde ve sa'ımızda bereket üstüne bereket ver!" buyurur, sonra onu, yanında bulunan çocukların en küçüğüne verirdi.[75]

33. Hizmetçiye Yemek Esnasında İkramda BulunmakHakkında

2079. "Bize Ya'lâ rivayet edip (dedi ki), bize İsmail b. Ebi Halid, babasından, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle

buyurdu:
"*Birinizin hizmetçisi yemeği getirdiği zaman onu (yemeğe) oturtsun. Eğer kabul etmezse (eline yiyecekten bir şey) versin!*" [76]

2080. "Bize Ebu'l-Velid rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Muhammed b. Ziyad'dan rivayet etti ki, O şöyle demiş:"
"Ben Ebu Hüreyre'yi, Hz. Peygamberden (Sallalla.hu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurduğunu rivayet ederken işittim:"
"Birinize hizmetçisi bir yemek getirdiğinde onu yanına (yemeğe) oturtsun yahut ona bir-iki lokma -veya bir iki çiğnem- versin. Çünkü (yemeğin) sıcaklığını ve dumanını o çekmiştir!"[77]

34. Tatlı Ve Bal Hakkında

2081. "Bize Ferve b. Ebi'l-Mağra rivayet edip (dedi ki), bize Ali b. Mushir, Hişam b. Urve'den, (O) babasından, (O da) Hz. Aişe'den -Allah O'ndan razı olsun!- (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) tatlıyı ve balı severdi." [78]

35. Abdestsiz Olarak Yeme-İçme Hakkında

2082. "Bize Kabisa rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan, Amr b. Dinar'dan, (O) Saîd b. Ebi'l-Huveyris'ten, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün) heladan çıktı, ardından kendisine yemek sunuldu. (Yemeğe başlaması) üzerine O'na;
"Abdest almayacak mısın?" denildi, (O da;
"Namaz mı kılıyorum ki, abdest alayım?" buyurdu.[79]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"O, (yani seneddeki Saîd b. Ebi'l-Huveyris), ancak Saîd ibnu'l-Huveyris'tir."[80]

2083. "Bize Ebu Nuaym, Süfyan b. Uyeyne'den, (O) Amr b. Dinar'dan, (O) Saîd ibnu'l-Huveyris'ten, (O da) İbn Abbas'tan

(naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi...[81]
"Ben Ebu Asım'ı da, İbn Cüreyc'den, (O) Amr b. Dinar'dan, (O) Saîd İbnu'l-Huveyris'ten, (O da) İbn Abbas'tan (naklen), kendi senediyle (bir önceki Hadisi) rivayet ederken işittim."[82]

36. Cünüb Yiyebilir

2084. "Bize Sehl b. Hammâd rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, el-Hakem'den rivayet etti ki, O şöyle demiş: Ben İbrahim'i, el-Esved'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet ederken işittim ki," O şöyle demiş:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) cünüb olup da yemek veya uyumak istediğinde abdest alırdı."[83]

37. Tencereye (Yemeğin) Suyunu Çok KoymakHakkında

2085. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Ebu İmran el-Cevni'den, (O) Abdullah ibnu's-Samit'ten, (O da) Ebu Zerr'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Bana Dostum (Hz. Peygamber) (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) tavsiyede bulunup şöyle buyurdu:"
"Bir çorba pişirdiğin zaman suyunu çok koy. Sonra da komşularından bir evin sakinlerini araştır ve onlara ondan (birkaç kepçe) alıp(ver)."[84]

38. Yemek Esnasında Ayakkabıları ÇıkarmakHakkında

2086. "Bize Muhammed b. Saîd haber verip (dedi ki), bize Ukbe b. Halid, Musa b. Muhammed b. İbrahim'den rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana babam, Enes b. Malik'ten rivayet etti ki," O şöyle demiş:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Yemek koyup (da yiyeceğiniz) zaman ayakkabılarınızı çıkarın. Çünkü bu, ayaklarınız için daha rahatlatıcıdır"[85]

39. Yemek Yedirmek Hakkında

2087. "Bize İbrahim b. Musa haber verip (dedi ki), bize Cerir, Atâ ibnu's-Saib'den, (O) babasından, (O da) Abdullah b. Amr'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Rahmana ibadet edin, selâmı yayın ve yemek yedirin ki, Cennetlere giresiniz!"[86]

40. Yemek Çağrısı (Davet) Hakkında

2088. "Bize el-Hakem ibnu'l-Mübarek haber verip (dedi ki), bize Abdulaziz b. Muhammed, Musa b. Ukbe'den, (O) Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki," Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"(Bir yemeğe) davet edildiğinizde davet edene icabet edin, (davetine gidin)."
(Nafi') demiş ki, "Abdullah (İbn Ömer), yemek çağrısına düğünde ve düğün dışında giderdi. O ona, oruçlu iken de giderdi."[87]

41. Fare Tereyağına Düşüp Ölürse (Ne Yapılır?)

2089. "Bize Ali b. Abdi İlah haber verip (dedi ki), bize Süfyan, ez-Zühri'den, (O) Ubeydullah b. Abdillah'tan, (O) İbn Abbas'tan, (O da) Hz. Meymûne'den (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), tereyağına düşen farenin (hükmü) sorulmuştu da, O şöyle buyurmuştu:
"Onu etrafıyla beraber atın ve (geri kalan yağı) yiyin!"[88]
2090. "Bize Muhammed b. Yusuf, İbn Uyeyne'den (naklen),kendi senediyle (yukarıdaki Hadisin benzerini) rivayet etti."[89]
2091. "Bize Halid b. Mahled rivayet edip (dedi ki), bize Malik, İbn Şihâb'dan, (O) Ubeydullah b. Abdillah'tan, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:

Hz. Peygambere (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), tereyağına düşüp ölen farenin (hükmü) sorulmuştu da, O şöyle buyurmuştu:

"Onu, etrafıyla beraber alıp atın (ve geri kalan yağı yiyin.)"[90]

2092. "Bize Zeyd b. Yahya rivayet edip (dedi ki), bize Malik, İbn Şihâb'dan, (O) Ubeydullah b. Abdillah'tan, (O) İbn Abbas'tan, (O) Hz. Meymûne'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini rivayet etti."[91]

Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:

"(İçine fare düşen yağ), erimiş olduğu zaman o dökülür, (yenmez)."[92]

42. Diş Aralarında Kalan Kırıntıları ÇıkarmakHakkında

2093. "Bize Ebu Asım haber verip (dedi ki), bize Sevr b. Yezid rivayet edip (dedi ki), bize Husayn el-Himyeri rivayet edip (dedi ki), bana Ebu Sa'di'1-Hayr, Ebu Hüreyre'den -Allah Azze ve Celle O'ndan razı olsun- haber verdi ki," O şöyle demiş:

Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:

"Kim (bir şey) yerse, (yedikten sonra) dişlerinin arasında kalan kırıntıları (kürdan vb. bir şeyle) çıkarsın ve dişlerinin arasından çıkardığı bu şeyleri atsın. Diliyle (çıkarıp ağzında) dolaştırdığı şeyleri ise yutsun!"[93]

---

[1] Buhari, Et'ıme, 2-3(6/196); Müslim, Eşribe, 108(3/1599); Ebu Davud, Et'ime, 19(3/349); Tirmizi, Et'ime, 47(4/288); İbn Mace, Et'ime, 7-8(2/1087); Muvatta, Sıfatu'n-Nebi, 32(2/934, mürsel olarak), Müsned, 4/26-27, Tayâlisî, s. 193. Bkz. 2051. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/322

[2] İbn Mace, Et'ıme, 7(2/1086); Müsned, 6/143. Hadisin bu senedi munkatı'dır. Abdullah'ın, Hz. Aişe'den sema') yoktur. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve

Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/322-323

[3] Ebu Davud, Et'ıme, 16(3/347); Tirmizi, Et'ıme, 47(4/288); Müsned, 6/208,246,265; Tayâlisî, s. 219., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/322-323

[4] Müslim, Eşribe, 146(3/1615); Ebu Davud, Eşribe, 20(3/338); Tirmizi, Deavât, 118(4/ 568); Müsned, 4/187-190., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/323-324

[5] Buhari, Et'ıme, 54(6/214); Ebu Davud, Et'ıme, 52(3/366); Tirmizi, Deavât, 56(5/507); İbn Mace, Et'ıme, 16(2/1092); Müsned, 5/252 ,256, 262; Müstedrek, 4/136., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/324-325

[6] İbn Mace, Siyam, 55(1/561); Müsned, 4/343., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/325-326

[7] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/325-326

[8] Bu hadisi Taberani de orta Mu'cem'inde rivayet etmiştir (Mecmeu'z-Zevaid, 5/28). Müslim, (Eşribe, 136(3/1607», Ebu Davud (Et'ime, 49(3/365)) ve Tirmizi'de (Et'ıme, 11(4/259); "Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir yemek yediği zaman üç parmağını yalardı" şeklinde Hz. Peygamber'in fiili olarak yine Enes'ten nakledilen bir Hadis de vardır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/326

[9] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/326-327

[10] Buhari, Et'ıme, 52(6/213); Müslim, Eşribe, 129(3/1605); Ebu Davud, Et'ime, 51(3/366); İbn Mace, Et'ıme, 9(2/1088); Musned, 1/221, 293, 346., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/327-328

[11] Tirmizi, Et'ıme, 11(4/259-260); İbn Mace, Et'ıme, 10(2/1089); Müsned, 5/76., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/328

[12] Müslim, Eşribe, 136(3/1607); Ebu Davud, Et'ıme, 49(3/365); Timizi, Et'ime, 11(4/259); Müsned, 3/100,177, 290., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/329

[13] İbn Mace, Etime, 13(2/1091)., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/329-330

[14] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/328-330

[15] Müslim, Eşribe, 105(3/1598); Tirmizi, Et'ıme, 9(4/257-258); Muvatta, Sifatu'n-Nebi, 6/ 2/922-923); Müsned, 2/33,106., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/331

[16] Müslim, Eşribe, 105(3/1598); Ebu Davud, Et'ıme, 19(3/349); Tirmizi, Et'ıme, 9(4/258); Müsned, 2/8., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/331

[17] Müslim, Eşribe, 107(3/1599); Müsned, 4/45-46, 50., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/332

[18] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/330-332

[19] Müslim, Eşribe, 131(3/1605); Ebu Davud, Et'ıme, 51(3/366); Müsned, 3/454, 6/386., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/333

[20] Müslim, Eşribe, 132(3/1605); Müsned, 3/454, 6/386., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/333

[21] Buhari, Edeb, 31(7/79): Müslim, Lukata, 14-16(3/1352-1353); Ebu Davud, Et'ıme, 5(3/ 342); Tirmizi, Birr, 43(4/345); İbn Mace, Edeb, 5(2/1212); Muvatta, Sıfatu'n-Nebi, 22(2/929); Müsned, 4/31, 6/385., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/334

[22] Müslim, İman, 77(1/69); İbn Mace, Edeb, 4(2/1211); Müsned, 4/31, 6/385., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/335

[23] Ebu Davud, Et’ime, 5(3/343); Müsned, 4/131, 133; Müstedrek, 4/132., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/335

[24] Feyzu'l-Kadir, 3/146,150., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/334/335-336

[25] Buhari, Bed'ul-Halk, 17(4/100), Tıb, 58(7/33); Ebu Davud, Et'ıme, 48(3/365); İbn Mace, Tıb, 31(2/1159); Müsned, 2/398., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/335-336

[26] Müsned, 2/263, 355, 388.

[27] Bkz. Mecmâu'z-Zevaid, 5/38.

[28] Bkz. Müsned, 2/340 (Burada el-Ka'ka' ile Ebu Hureyre arasında Ebu Salih vardır).

[29] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/337

[30] Bkz. Fethul Bari, 21/386-388; "Allah'ın Resulü'nün Sözlerinde Tıbbi î'caz", Sa'deddin Raslan, çev: S. Ateş, Hakses (Mecmuası), yıl: 2, sayı: 17, Mayıs 1966, s. 4-6; Sübülü's-Selam, 1/ 26-28., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/336337-338

[31] Müslim, Eşribe, 184(3/1631); Müsned, 3/333,357,392., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/339

[32] Buhari, Etime, 12(6/200-201); Müslim, Eşribe, 182(3/1631); Tirmizi, Et'ıme, 20(4/266-267); İbn Mace, Et'ıme, 3(2/1084); Müsned, 2/21,145; Musannaf, 10/419; Tayâlisî, s. 251., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/339

[33] Bu hadisi Ebu Ya'la da rivayet etmiştir. Senedindeki Mucâlid, zaif bir ravidir (Mecmeu'z-Zevaid, 5/32-33). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/339

[34] Buhari, Et'ime, 12(6/201); Müslim, Eşribe, 185-186(3/1632); Tirmizi, Et'ıme, 20(4/267); İbn Mace, Et'ıme, 3(2/1084); Muvatta, Sıfatu'n-Nebi, 9(2/924); Musannaf, 10/419; Müsned, 2/ 257, 318, 415., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/340

[35] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/338-340

[36] Müslim, Eşribe, 179(3/1630); Tirmizi, Et'ıme, 21(4/268); İbn Mace, Et'ıme, 2(2/1084); Müsned, 3/301, 382., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/341

[37] Bkz. 2025. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/341

[38] Ebu Davud, Et'ıme, 18(3/348); Tirmizi, Et'ıme, 12(4/260); İbn Mace, Et"ime, 12(2/1090); Müsned, 1/270, 343, 345., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/342

[39] Müsned, 6/350. Bu Hadisi Taberani de rivayet etmiştir (Mecmâu'z-Zevaid, 5/19).

Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/342-342

[40] Müslim, Eşribe, 167(3/1622); Ebu Davud, Et'ıme, 39(3/359-360); Nesai, Eyman, 22(7/ 13); Tirmizi, Et'ıme, 35(4/278); İbn Mace, Et'ime, 33(2/1102); Müsned, 3/400., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/343-344

[41] Müslim, Eşribe, 164(3/1621); Tirmizi, Et'ime, 35(4/278). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/343-344

[42] Buharı, Et'ıme, 4<6/197); Müslim, Eşribe, 144(3/1615); Ebu Davud, Et’ıme, 21(3/350); Tirmizi, Et’ıme, 42(4/284); Muvatta, Nikah, 51(2/546-547; Müsned, 3/160, 204, 252., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/345

[43] İbn Mace, Et'ıme, 26(2/1098); Müsned, 3/108,174,264; Tayâlisî, s. 266., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/345

[44] Tirmizi, Et'ıme, 43(4/285); Müsned, 3/497; Müstedrek, 2/398., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/346

[45] Buhari, Ezan, 160(1/207); Müslim, Mesacid, 68(1/393); Ebu Davud, Et'ıme, 40(3/361); İbn Mace, İkamet, 58(1/325). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/347

[46] Tirmizi, Eşribe, 14(4/262); İbn Mace, Et’ıme, 59(2/1116); Müsned, 6/433,462.

[47] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/346/347-348

[48] Bahari, Zebâih, 26f 6/228-229); Müslim, Eyman, 9(3/1270); Nesai, Sayd, 33(7/182); Tirmizi, Et'ıme, 25(4/271); Müsned, 4/401. 406., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/348

[49] Bir önceki hadisin kaynaklarına ilaveten: Müsned, 4/394, 397, 406., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/348-349

[50] Ebu Davud, Edeb, 18(4/259); Tirmizi, Zühd, 55(4/601); Müsned, 3/38; Müstedrek, 4/128., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/349-350

[51] İnsan: 76/8.

[52] Bkz. Buhari, İman, 6(1/9).

[53] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/348-350

[54] Buharı, Et'ıme, 39(6/210); Müslim, Eşribe, 147(3/1616); Ebu Davud, Et'ıme, 44(3/363); Tirmizi, Et'ıme, 37(4/280); îbn Mace, Et'ıme, 37(2/1104); Müsned 1/203., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/351

[55] Buharı, Et'ıme, 44(6/212); Müslim, Eşribe, 150(3/1617); Müsned, 2/44, 46, 74,103., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/351

[56] Müslim, Eşribe, 153(3/1618); Müsned, 6/179., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/352

[57] Müslim, Eşribe, 152(3/1618); Ebu Davud, Et'ıme 41(3/362); Timizi, Et'ıme, 17(4/264); İbn Mace, Et’ıme, 38(2/1104). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/352-353

[58] Müslim, Eşribe, 149(3/1617); Müsned, 3/203.

[59] Müslim, Eşribe 148(3/1616); Ebu Davud, Et’ıme, 17(3/348); Müsned, 3/180,203.

[60] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/352-353

[61] Ebu Davud, Etime, 53(3/366); Tirmizi, Et"ime, 48(4/289); İbn Mace, Et’ime, 22(2/1096); Müsned, 2/263, 344, 537., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/354

[62] Ebu Davud, Et'ıme, 12(3/345); Tirmizi, Et'ıme, 39(4/281).

[63] Mecmâu'z-Zevâid, 5/23-24.

[64] İbn Mace, Et'ıme, (2/1085).

[65] Bkz. Fezyul-Kadir, 3/200,6/376; Menhel, 2/229; Neyi, 8/188., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/353/354-355

[66] Buhari, Nikah, 7(6/118); Müslim, Nikah, 81(2/1042); Ebu Davud, Nikah, 30(2/235-236); Nesai, Nikah, 67(6/97); Tirmizi, Birr, 22(4/328); Muvatta, Nikah, 47(2/545); Müsned, 3/ 190,204,271, Bkz. 2210. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/355

[67] Ebu Davud, Et’ime, 3(3/341-342); Müsned, 5/28, 371., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi

Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/356

[68] Buharı, Nikah, 72(6/144; Müslim, Nikah, 107(2/1054); Ebu Davud, Efıme, 1(3/341); İbn Mace, Nikah, 25(1/616); Muvatta, Nikah 50(2/546); Müsned, 2/241, 267, 405. Bu Hadis, Darimi'nin yukarıdaki rivayetinde olduğu gibi mezkur yerlerde de Ebu Hureyre'nin sözü ("mevkuf') olarak geçmektedir. Bu hadis Müslim'in bir rivayetinde merfu olarak da gelmişti. Bkz. Müslim, Nikah, 110(2/1055). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/356-357

[69] Müslim, Eşribe, 139(3/1609); Nesai, Talak, 24(6/129); Müsned, 3/123,272., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/357-358

[70] Buhari, Etime, 34(6/209); Müslim, Eşribe, 138(3/1608); Timizi, Nikah, 12(3/405); Müsned, 4/120., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/355-358

[71] Buhari, Et'une, 25(6/205); Müslim, Fedailu's-Sahabe 89(4/1895); Tirmizi, Menakıb, 63 (5/706); İbn Mace, Et'ime, 14(2/1092); Müsned, 3/156, 264., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/359

[72] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/359-360

[73] Ebu Davud, Et'ıme, 20(3/350); Tirmizi, Et'ıme, 32(4/276); Müsned, 3/400, 401, 6/464-466., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/360

[74] Buhari, Et'ıme, 13(6/201); Ebu Davud, Et'ıme, 17(3/348); Tirmizi, Et'ime, 28(4/273); İbn Mace, Et'ıme, 6(2/1086); Müsned, 4/308,309; Tayâlisî, s.140., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/361

[75] Müslim, Hac, 473-474(2/1000); Tirmizi, Deavat, 54(5/506); İbn Mace, Et'ıme, 39(2/ 1105); Muvatta, Cami, 2(2/885). Bkz. Müsned, 2/330. Mud ve sa' iki ağırlık ve hacım ölçeği olup, Hicazhlara göre bir müd 0.530 gr., bir sa' ise 2.120 gr.'dır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/361-362

[76] Tirmizi, Et'ıme, 44(4/286); İbn Mace, Et'ıme, 19(2/1094). Bkz. 2074. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/362

[77] Buhari, Et'ıme, 55(6/214); Müslim, Eyman, 42(3/1284); Ebu Davud, Et'ıme, 50(3/366); Müsned, 2/283,409, 430; Musannaf, 10/421. Bkz. 2079. Hadis. Ebu

Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/362-363

[78] Buhari, Et'ıme, 32(6/208); Müslim, Talak, 21(2/1101); Ebu Davud, Eşribe, 11(3/335); Tirmizi, Et'ıme, 29(3/273); İbn Mace, Et'ıme, 36(2/1104); Müsned, 6/59., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/363-364

[79] Bkz. 773. ve 2069. Hadisler.

[80] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/364

[81] Bkz. 773. Hadis.

[82] Müslim, Hayz, 121(1/283); Müsned, 1/284., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/364-365

[83] Müslim, Hayz, 22(1/248); Ebu Davud, Taharet, 89(1/57); Nesai, Taharet, 162(1/114); İbn Mace, Taharet, 103(1/194); Müsned, 6/192. Bkz. 763. ve 773. Hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/365-366

[84] Müslim, Birr 143(4/2025); Tirmizi, Et'ime, 30(4/274-275); İbn Mace, Et'ime, 58(2/1116); Müsned, 5/149,156,161., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/366

[85] Müstedrek, 4/119; Firdevs, 17274. Bu hadisi Bezzar, Ebu Ya'la ve Taberani de rivayet etmiştir (Mecmeu'z-Zevâid, 5/23). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/367

[86] Tirmizi, Et'ıme, 45(4/6287); İbn Mace, Edeb, 11(2/1218); Müsned, 2/170, 196. Bkz. 1468. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/367-368

[87] Buhari, Nikah, 74(6/144); Müslim, Nikah, 103(2/1053); Ebu Davud, Et'ıme, 1(3/340); Muvatta, Nikah, 49(2/546); Müsned, 2/68. Bkz. 2211. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/368-369

[88] Bkz. 744. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/369

[89] Bkz. 744. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/369

[90] Tirmizi, Et'ıme, 8(4/256-257). Bu hadisin, Hz. Meymune'nin "Müsned'î olarak rivayeti, mezkur yerde Tirmizi'nin dediği gibi, daha sahihtir. Darimi'nin bu hadisi en sonda, Hz. Meymune'nin "Müsned"i olarak rivayet etmesinden, O'nun da bu görüşte olduğu anlaşılmaktadır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/370

[91] Buhari, Vudu, 67(1/64); Nesai, Fer', 10(7/157); Muvatta; İsti'zan, 20(2/971-972); Müsned, 6/335.

[92] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/369-370

[93] Bkz. 668. Hadis. Seneddeki "Ebu Sa'di'1-Hayr" isminde hata yapıldığı, doğrusunun "Ebu Said el-Hımyeri" seklinde olduğu açıklanmaktadır. Bkz. Menhel, 1/128,132-133., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/371

ZEKÂT KİTABI

1. Zekâtın Fazileti Hakkında

1622. “Bize Ebû Asım, Zekeriyyâ b. İshak'tan, (O) Yahya b. Abdillah b. Sayfî'den, (O) Ebu Ma'bed'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti ki;”
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Muâz'ı, görevli olarak Yemen'e gönderdiği vakit (O'na) şöyle buyurmuştu:
"Sen kitab ehli olan bir topluluğa gidiyorsun. Bu sebeple onları (önce), Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına ve Muhammed'in, Allah'ın elçisi olduğuna şehâdet etmeye çağır. Şayet onlar sana bu konuda itaat edip (bunu kabul ederlerse) onlara bildir ki, Allah, üzerlerine her gün ve gecede beş namaz farz kılmıştır. Onlar bu konuda da sana itaat ederlerse, onlara bildir ki, Allah, malları hakkında üzerlerine, zenginlerinden alınıp fakirlerine verilen bir sadaka ("zekât") farz kılmıştır. Onlar bu konuda da sana itaat ederlerse, (zekât olarak) mallarının değerlilerini (almaktan) sakın! (Bir de haksızlık yapıp) mazlumun bedduasını (almaktan) sakın. Zira gerçek şu ki, Allah'ın huzurunda onun için hiçbir perde yoktur, (o, kabul edilir)."[1]

Açıklama

Zekât, iman ve namazdan sonra, dinin üçüncü temeli olan büyük ve mühim bir ibadettir. Kur'an-ı Kerim'de bir çok âyette namazdan sonra zekât zikredildiği gibi Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de, İslâm'ın beş esasını açıkladığı meşhur Hadisinde, Kelime-i Şehâdet ve namazdan sonra zekâtı zikretmiştir. Bundan dolayı, Dârimi'nin (rh.a) bu kitabında olduğu gibi çoğu Hadis kitabında namazla ilgili Hadislerin peşinde zekâtla ilgili olanlar ele alınmıştır.
"Zekât" kelimesi, aslı itibariyle, "artmak, çoğalmak, bereket ve temizlik" gibi mânâlara gelir. Sonra, zengin kimsenin malından verdiği muayyen miktardaki parçaya ve bu parçayı muayyen

yerlere vermeye "zekât" denmiştir. Bu ibâdete "sadaka" da denilir. Ancak "sadaka", daha çok nafile ve isteğe bağlı yardımlar için kullanılır olmuştur. Müslümanlığın bu mâli ibadetine isim olan zekât ve sadaka kelimelerinin sözlük mânâlarıyla bu ibadetin hususiyetleri arasında irtibat vardır. Şöyle ki, zekât, malın maddeten ve manen çoğalmasına, bereketlenmesine sebep olur. Yüce Allah (Celle Celaluhu) şöyle buyurur:

"Siz (Allah için) ne harcarsanız O, bunun ardından (daha iyisini) lütfeder"[2] Zekât, zenginin malında başkasının bir hakkıdır. Bu hak yerine verilmezse, malda ve mal sahibinin gönlünde bir leke olarak kalır. Bu lekeyi ancak zekât silip temizleyebilir. Nitekim Allah (Celle Celaluhu) şöyle buyurur:
"Onların mallarından bir (miktar) sadaka al ki, bununla onları temizleyesin ve (mallarını) bereketlendiresin"[3] Pek çok ahlâki ve içtimâi fayda ve hikmeti bulunan zekât (diğer ismiyle "sadaka"), Allah'ın (Celle Celaluhu) emirlerine bağlılık sözünün doğruluğunun bir belirtisi de olmaktadır. Kur'an-ı Hakim'in beyanıyla *"malı çok seven"*[4] insan, malının bir parçasını, Allah'ın (Celle Celaluhu) emrine uyarak vermekle kulluktaki "sadâkat'ını da göstermiş, ispatlamış olur.
Zekâtın ne zaman farz kılındığı konusunda farklı görüşler vardır. Bununla beraber tercihe şâyân olan görüşe göre zekât, genel bir esas olarak hicretten önce Mekke'de farz kılınmış, ancak, muayyen miktarları ve verilecek yerleri gibi esasları Medine'de hicri 2. yılda tespit edilmiştir.
Zekâtın dindeki ehemmiyeti, yukarıdaki Hadiste de görülmektedir. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Yemen'e vali ve kadı olarak gönderdiği Muaz b. Cebel'e -Allah O'ndan razı olsun!-, Kelime-i Şehâdet ve namazdan sonra zekât farzının bildirilmesini emretmiştir. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu şekildeki emirleri, tebliğ ve irşâd görevlerinde bir usûle ve sıraya, başka bir ifadeyle tedriciliğe uyulması gereğine de işaret etmektedir. Tebliğci daha ehemmmiyetli ve muhatabı için daha kolay olandan başlayarak tebliğini yapmalı ve sevdirmeli, nefret ettirmemeli; hak bilir ve

adil davranmalıdır. Bu hem dinin emri, hem de başarılı olmasının gereğidir.[5]

2. Kendisine Zekât Verilecek Olan Yoksul

1623. "Bize Hâşim İbnu'l-Kasim haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Muhammed b. Ziyâd'dan, şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Hureyre'yi, Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) rivayet ederken işittim ki, O şöyle buyurmuş:"
"Yoksul "miskin"; bir-iki lokmanın, bir-iki parçanın, bir-iki hurmanın geri çevirdiği kimse değildir. Fakat (asıl) yoksul, kendisini (başkasına) muhtaçlıktan kurtaracak bir zenginliği olmayan, (bununla beraber), rahatsız ederek halktan (bir şey) dilenmekten de utanan -veya "rahatsız ederek halktan (bir şey) dilenmeyen"- kimsedir."[6]

3. Deve, Sığır Ve Koyunların Zekâtını Vermeyenler

1624. "Bize Ya'la b. Ubeyd haber verip (dedi ki), bize Abdulemlik, Ebu'z-Zübeyr'den, (O da) Cabir'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"(Hayvanlarının) hakkını ödemeyen hiçbir deve, sığır ve koyun sahibi yoktur ki, O, Kıyamet günü bu (hayvanların çiğneyip süsmesi) için dümdüz bir ovada oturtulmuş ve onu, tırnaklı (hayvan) tırnağıyla çiğnemiş, boynuzlu (hayvan) boynuzuyla süsmüş olmasın! O gün onların içinde boynuzsuz da bulunmayacaktır, boynuzu kırık da!"
"Ya Rasûlallah, dediler, peki onların hakkı nedir?" Buyurdu ki;
"Döllük olanlarının dölleme için ödünç verilmesi, kovalarının ödünç verilmesi, bu (hayvanların, ihtiyaç sahibine, sütlerinden, yünlerinden ve iş güçlerinden faydalanması için bir müddet) ödünç verilmesi, subaşlarında sağılıp (sütlerinden, oradaki fakirlere, yolculara ikram edilmesi). (Bir de) onlar, Allah yolunda (bineği olmayanlara) binek olarak verilir (ki, bu da onların haklarındandır)."[7]

1625. “Bize Bişr İbnu'l-Hakem rivayet edip (dedi ki), bize Abdurrezzâk rivayet edip (dedi ki), bize İbn Cureyc haber verip dedi ki; bana Ebu'z-Zübeyr haber verdi ki, O, Cabir b. Abdillah'ı şöyle derken işitmiş: Ben Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:”

"(Hayvanlarındaki) hakkı yerine getirmeyen hiçbir deve sahibi yoktur ki, (onun develeri) Kıyamet günü, (dünyada) olduklarından daha çok olarak gelmiş; kendisi de, onların, ayakları ve tabanları ile üzerinde sıçrayıp oynayarak (çiğnemeleri) için dümdüz bir ovada oturtulmuş olmasın! (Hayvanlarındaki) hakkı yerine getirmeyen hiçbir sığır sahibi de yoktur ki, (sığırları) Kıyamet günü, (dünyada) olduklarından daha çok olarak gelmiş; kendisi de, onların, boynuzlarıyla süserek, ayaklarıyla çiğneyerek (süsüp çiğnemeleri) için dümdüz bir ovada oturtulmuş olmasın! (Hayvanlarındaki) hakkı yerine getirmeyen hiçbir koyun sahibi de yoktur ki, (koyunları) Kıyamet günü, (dünyada) olduklarından daha çok olarak gelmiş; kendisi de, onların, boynuzlarıyla süserek, ayaklarıyla çiğneyerek (süsüp çiğnemeleri) için dümdüz bir ovada oturtulmuş olmasın! Bunların içinde boynuzsuz da bulunmayacaktır, boynuzu kırılmış olan da! (Bir de servetindeki) hakkı yerine getirmeyen hiçbir servet (altın ve gümüş) sahibi yoktur ki, serveti Kıyamet günü, ağzını açıp peşine takılan, son derece zehirli bir erkek yılan olarak gelmiş olmasın! (Bu yılan) onun yanına geldiğinde o, ondan kaçacak. (Yılan) da ona; "saklayıp (hakkını vermediğin) servetini al!" diye bağıracak. O; "benim ona ihtiyacım yok" diyecek. Neticede, ondan kurtuluş olmadığını görünce elini onun ağzına sokacak, o da, erkek hayvanın (yemini) kıtır kıtır yemesi gibi onun (elini) kıtır kıtır yiyecek."

(İbn Cureyc) dedi ki; Ebu'z-Zübeyr, şöyle de dedi: Ubeyd b. Umeyr'i, bu sözü söylerken işitmiştim. Sonra (bunu) Cabir b. Abdillah'a sordum. O da, Ubeyd b. Umeyr'in sözünün aynısını söyledi.

(İbn Cureyc) dedi ki; Ebu'z-Zübeyr şöyle de dedi: Ben Ubeyd b. Umeyri, şöyle derken işittim: Bir adam:

"Ya Rasûlullah, develerin hakkı nedir?" demiş. O da şöyle

buyurmuş:
"Subaşlarında sağılıp (sütlerinden, oradaki fakirlere, yolculara ikram edilmesi), kovalarının ödünç verilmesi, döllük olanlarının (dölleme için) ödünç verilmesi, onların, (ihtiyaç sahibine, sütlerinden yünlerinden ve iş güçlerinden yararlanması için bir müddet) ödünç verilmeleri ve Allah yolunda (bineği olmayanlara) binek olarak verilmeleri! "[8]
1626. "Bize el-Hasan İbnu'r-Rebî1 haber verip (dedi ki), bize Ebu'l-Ahvas, el-A'meş'ten, (O) el-Ma'rûr b. Suveyd'den, (O) Ebû Zerr'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) bu (yani bir önceki) Hadisin bir kısmını rivayet etti."[9]

Açıklama

Hu Hadislerde, Kıyametteki feci durumları beşer aklına yaklaştırılmaya çalışılanlar, bu dünyada iken hayvanlarına terettüp eden "hakk'ı ödememiş olan insanlardır. Bu "hak", söz konusu Hadisleri kitaplarına almış olan Hadisçiler tarafından "zekât" olarak anlaşılmıştır. Nitekim Ebû Zerr'in (ra) Hadisinin bazı rivayetlerinde bu husus, "zekâtını vermeyen..." şeklinde tasrîh edilmiştir. Ancak, Hz, Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Cabir'in (ra) rivayetinde bulunan açıklaması, bu "hakk'ın, malda zekât dışındaki bazı hakları da içine aldığını göstermektedir. Nitekim diğer bir Hadis-i Şerifte; "Muhakkak ki mallarınızda zekâttan başka (verilmesi gereken) bir hak vardır"[10] buyurulmuştur. Bu Hadislerde bahsi geçen, özellikle binek hayvanlarının hakları bugün, herhalde, otomobiller için geçerlidir. Binaenaleyh otomobil sahiplerinin bu haklara riayet etmeleri gerekir. Çünkü bugün daha iyi anlaşılmıştır ki, mal sahibinin malında, içinde yaşadığı toplumun fertlerinin maddi ve manevi katkısı vardır. Mal sahibi bunun karşılığını, zekâtın dışında da vermeye çalışmalıdır.[11]

4. Koyunların Zekâtı Hakkında

1627. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mübarek haber verip (dedi ki), bize Abbâd b. Avvâm ile İbrahim b. Sadaka, Sufyân b. Huseyn'den, (O) ez-Zühri'den, (O) Sâlim'den, (O da) İbn Ömer'den) (naklen) rivayet ettiler ki;"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sadaka (zekât miktarlarını) yazdırmıştı. (Buna göre) koyunlarda otlama ile yetişen her kırk koyunda, yüz yirmi (koyuna) kadar bir koyun (zekâtı) vardır. Daha fazla olduklarında onlarda iki yüz (koyuna) kadar iki koyun (zekâtı) vardır. (Bundan) daha fazla olduklarında onlarda, üç yüz (koyuna) kadar üç koyun (zekâtı) vardır. Bir koyun daha fazla olduğunda bunlarda (yine), dört yüz (koyuna) varıncaya kadar sadece üç koyun (zekât verilmesi) gerekir. Dört yüz koyuna ulaştıklarında ise her yüz (koyunda) bir koyun (zekâtı) vardır. Zekâtta ne çok yaşlı, ne kusurlu, ne de ayıplı (koyun) alınmaz.[12]
1628. "Bize el-Hakem b. Musa haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Hamza, Süleyman b. Davûd el-Havlâni'den, (O) ez-Zühri'den, (O) Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan, (O) babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet etti ki; Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Yemenlilere, Amr b. Hazm'la şunu yazdırıp (göndermiş):"
"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Peygamber Muhammed'den, Şurahbîl b. Abdikülâl, el-Hâris b. Abdikülâl ve Nuaym b. Abdikülâl'e... Kırk koyunda, yüz-yirmiye ulaşıncaya kadar bir koyun (zekâtı) vardır. Yüz yirmi (koyundan) bir (koyun) fazla olduklarında, onlarda, iki yüze ulaşıncaya kadar iki koyun (zekâtı) vardır. (Bundan) bir tane daha fazla olduklarında, onlarda, üç yüze ulaşıncaya kadar üç (koyun zekâtı) vardır. Daha da fazla olanlarda, her yüz koyunda bir koyun (zekâtı) vardır."[13]

Açıklama

Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Amr b. Hazm'ı (ra), Yemen bölgesinin kuzeydoğusunda bir yer olan Necrân'a vali olarak göndermiş ve kendisine, Necrân'ın ileri gelenlerine

hitaben yazılmış bir mektup vermişti. Bu mektubun uzunca bir mektup olduğu ve içinde diyetlere, otlakta yetişen hayvanların ("sâime") zekât miktarlarına ("ferâiz", "sadakat") ve diğer bazı dini hükümlere dair açıklamaların bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu mektubun bir kısmı, konularına göre ayrılmış ("taktı"' edilmiş) olarak Sünen-i Dârimi'nin on kadar ayrı yerinde zikredilmiştir. Dârimi'nin (rh.a) hocası el-Hakem'in açıklamasından anlaşıldığına göre (Bkz. 2271. hadis), bu "taktîk"i, hocası Yahya b. Hamza yapmıştır. Bilhassa diyetler ve zekât miktarları hakkında mühim ve meşhur olan bu Hadisin buradaki senedini bazı alimler, râvilerinden olan Süleyman b. Davûd sebebiyle zaif saymışlardır. Dârimi (rh.a), ikinci bir senedini zikretmekle, herhalde, onun sahih olduğunu göstermek istemiştir. Ahmed b. Hanbel (rh.a) ve Hâkim (rh.a) de bu Hadisin sahih olduğu görüşündedirler.[14]

1629. “Bize Bişr İbnu'l-Hakem rivayet edip (dedi ki), bize Abdurrezzâk rivayet edip (dedi ki), bize Ma'mer, Abdullah b. Ebî Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan, (O) babasından, (O da) dedesinden (naklen) haber verdi ki;”
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onun için bir mektup yazdırdı..." (Ma'mer) daha sonra onun, (yani bir önceki hadisin) benzerini zikretti.[15]

5. Sığırların Zekâtı

1630. “Bize Ya'lâ b. Ubeyd rivayet edip (dedi ki), bize el-A'meş, Şakîk'ten, (O da) Mesrûk'tan, (bize) el-A'meş (ayrıca) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki, onlar (yani Mesrûk ve İbrahim) şöyle dediler: Muâz dedi ki;” “Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) beni Yemen'e görevli olarak göndermiş ve bana, her kırk sığırdan, üç yaşma girmiş bir dişi dana "musinne" ve her otuzdan, bir yaşını bitirmiş erkek veya dişi bir buzağı "tebî' veya tebî'a" almamı emretmişti.”[16]
1631. “Bize Asım b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Ebû Bekr b. Ayyaş, Asım'dan, (O) Ebû Vâil'den, (O) Mesrûk'tan, (O da)

Muâz'dan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:”
“Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) beni Yemen'e görevli olarak göndermiş ve sığırlardan, otuz taneden bir yıllık bir buzağı "tebi' havli", kırk taneden ise, üç yaşına girmiş bir dana "musinne" almamı emretmişti.”[17]
1632. “Bize Ahmed b. Yûnus, Ebû Bekr b. Ayyâş'tan (naklen) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini rivayet etti.”[18]

6. Develerin Zekâtı

1633. “Bize el-Hakem İbnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki), bize Abbâd İbnu'l-Avvâm ile İbrahim b. Sadaka, Sufyân b. Huseyn'den, (O) ez-Zühri'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet ettiler ki,”
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sadaka (zekât miktarlarını ihtiva eden yazılar) yazdırmış, (fakat bunlar), Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) vefat etmeden zekât toplayıcılarına gönderilememişti. Vefat edince onları Ebû Bekir almış ve (Hz. Peygamberin) ardından onlarla amel etmişti. Ebû Bekir de vefat edince onları Ömer almış ve (Hz. Peygamberle Ebû Bekir'in) ardından onlarla amel etmişti. Ömer ise, onlar kılıcına -veya vasiyyet (mektubuna)- bağlı bulunuyorken öldürülmüştü. (Bu zekât yazılarına göre) develerin zekâtında her beş devede, yirmibeş deveye kadar bir koyun (zekâtı) vardı. (Develer) yirmi beşe ulaştıklarında, bunlarda, otuzbeş deveye kadar, bir yaşını doldurmuş, iki yaşına girmiş bir dişi deve "bint-i mahâd" (zekâtı) vardır. Şayet "bint-i mahâd" yoksa iki yaşını doldurmuş üç yaşına girmiş bir erkek deve "ibn-i lebûn" (zekât olarak verilir). (Develer) daha fazla olduklarında bunlarda, kırk beş (deveye) kadar, iki yaşım doldurmuş, üç yaşma girmiş bir dişi deve "bint-i lebûn" (zekâtı) vardır. (Develer) daha fazla olduklarında bunlarda, altmış (deveye) kadar, üç yaşını doldurmuş dört yaşma girmiş bir dişi deve "hıkka" (zekâtı) vardır. (Develer) daha fazla olduklarında bunlarda, yetmişbeş (deveye) kadar, dört yaşım doldurmuş beş yaşına girmiş bir dişi deve "ceze'a" (zekâtı) vardır. (Develer) daha fazla olduklarında

bunlarda, doksan (deveye) kadar iki "bint-i lebûn" (zekâtı) vardır. (Develer) daha da fazla olduklarında bunlarda her elli (devede) bir "hıkka" ve her kırk (devede) bir "bint-i lebûn" (zekâtı) vardır.[19]

1634. "Bize Muhammed b. Uyeyne, Ebû İshak el-Fezarî'den, (O) Sufyân b. Huseynden, (O) ez-Zührî'den, (O) Sâlim'den, (O) İbn Ömer'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini rivayet etti."[20]

7. Gümüşlerin Zekâtı Hakkında

1635. "Bize el-Hakem b. Musa haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Hamza, Süleyman b. Dâvûd el-Havlânî'den rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana ez-Zührî, Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan, (O) babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet etti ki;"

Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Şurahbîl b. Abdikülâl, el-Hâris b. Abdikülâl ve Nuaym b. Abdikülâl'e, Amr b. Hazm'la yazıp (göndermiş) ki; her beş ûkıyye gümüşte beş dirhem (zekât) vardır. Daha fazla olanlarda her kırk dirhemde bir dirhem (zekât) vardır. Beş ûkıyyeden az (gümüşte) ise hiçbir şey yoktur, (hiç zekât gerekmez).[21]

Açıklama

Ûkıyye (c. evâk, evâkî) bir ağırlık ölçüsü olup, kırk dirhemdir. Bu Hadiste ifade buyrulduğu gibi beş ûkıyyeden, yani iki yüz dirhemden az gümüşte zekât farz değildir. Diğer bir ifadeyle gümüşte nisâb (Şer'an zengin sayılmanın asgari ölçüsü) iki yüz dirhem gümüşe sahip olmaktır. Dirhemin ise Şer'î ve örfî olanı vardır. Bir Şer'î dirhem 2.806 gr., bir örfî dirhem 3.207 gramdır. Buna göre 200 Şer'î dirhem de 561.2 gr. eder.[22]

1636. "Bize el-Muallâ b. Esed haber verip (dedi ki), bize Ebû

Avâne, Ebû İshak'tan, (O) Asını b. Damra'dan, (O da) Hz. Ali'den (naklen) rivayet etti ki;”
O, sözün Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ait olduğunu belirterek şöyle dedi:
"Atların ve kölelerin zekâtını (size) bağışladım. Her kırk dirhemden bir dirhem olmak üzere gümüşlerin zekâtını getirin. Yüz doksan (dirhemde), iki yüz (dirheme) ulaşıncaya kadar ise hiçbir şey yoktur, (hiç zekât gerekmez)."[23]

8. Toplu Olanları Ayırmaktan, Ayrı Olanları Birleştirmekten Men'

1637. “Bize el-Esved b. Amir haber verip (dedi ki), bize Şerîk, Osman es-Sakafî'den, (O) Ebû Leylâ'dan -ki O, el-Kindî'dir-, (O da) Süveyd b. Ğafele'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:”
“Bize Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) zekât toplayıcısı gelmişti de ben, elinden tutup ahidnâmesinde şunu okumuştum:”
"Zekât korkusuyla, ayrı olanlar birleştirilmez, toplu olanlar ise ayrılmaz!”[24]

Açıklama

Bu Hadisteki "Lâ Yucmeu" ve "Lâ Yuferraku" fiillerini cezmederek "...birleştirilmesin", "...ayrılmasın" şeklinde nehiy olarak anlamak da mümkündür. Böyle yapılmasa da, alimlerin çoğunluğu bunların nehiy mânasına olduğu görüşündedir. Buna göre zekât vâcib olur veya daha fazla zekât verilir endişesiyle mal sahiplerinin ayrı olan mallarını birleştirmeleri veya bir olanlarını ayırmaları caiz değildir. Şöyle ki, kırkar koyunu olan üç kişi ayrı ayrı birer koyun zekât vereceklerdir. Koyunlarını birleştirseler, yüz yirmi koyunda yine bir koyun zekât vereceklerdir. İşte bu koyun sahiplerinin, fazla zekât vermemek için, zekât memurunun gelmesine yakın koyunlarım birleştirmeleri caiz olmaz. Diğer taraftan, ikiyüzbir koyunları olan iki ortak, üç koyun zekât vereceklerdir. Fakat bunları ikiye

ayırsalar birer koyun zekât vereceklerdir. İşte bu durumda olan kimselerin de, zekât memurunun gelmesine yakın koyunlarını ayırmaları caiz değildir. Çünkü bunlarda, farz olan bir haktan kaçış ve fakirlerin hakkını zayi ediş sözkonusu olmaktadır. Bu birleştirme ve ayırmaları, mal sahiplerinin aleyhine olarak, fazla zekât almak için zekât memuru da yapamaz. Yasaklanan bu birleştirme ve ayırmalar; koyun ile keçi, sığır ile camus gibi aynı cinsten hayvanlar hakkındadır. Bunun için, nisâb miktarından az sığır ile nisab miktarından az koyunu olan bir kimse bunları birleştirmez. Bu konuda ihtilaf yoktur. Ayrıca alimlerin çoğuna göre bu birleştirme ve ayırma yasağı, altın ve gümüş hakkında da geçerlidir. Binaenaleyh nisab miktarından az gümüşü ile aynı şekilde altını bulunan bir kimse de, zekâtın farz olması için bunları birleştirmez. Ancak Hanefi'lerle Malikiler, bu birleştirme ve ayırma yasağının sadece sâime hayvanlar hakkında olduğunu, bu sebeple altın ve gümüşlerin birleştirilmesi gerektiğini söylemişlerdir.[25]

9. Zekâtı, Halkın Mallarının Değerlilerinden Almaktan Men'

1638. "Bize Ebû Asım, Zekeriyyâ'dan, (O) Yahya b. Abdillah b. Sayfî'den, (O) İbn Abbâs'ın âzâdlısı Ebû Ma'bed'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) haber verdi ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Muâz'ı, görevli olarak Yemene gönderdiğinde (O'na);
"(Zekât olarak) onların mallarının değerlilerini (almaktan) sakın!" buyurmuştu.[26]

10. Hayvanlardan, Kendisinde Zekât Verilmesi Gerekmeyenler

1639. "Bize Hâşim İbnu'l-Kasım rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip dedi ki, Abdullah b. Dinar bana haber verip dedi ki, ben Süleyman b. Yesâr'ı, Irak b. Mâlik'ten, (O) Ebû Hureyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve

Sellem) (naklen) şöyle rivayet ederken işittim:”
"Müslümanın atından da, kölesinden de zekât gerekmez."[27]

Açıklama

Bu Hadis ile daha önce geçen 1636. Hadis, atlardan ve kölelerden zekâtın gerekmeyeceğini göstermektedir. Malikilerle Hanbeliler, İmam Şafiî (rh.a), İmam Ebû Yûsuf (rh.a) ve İmam Muhammed (rh.a), bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Bütün alimler de, yük yüklemek ve binmek için bulundurulan atlarla hizmet için olan kölelerden zekâtın gerekmeyeceğini söylemişlerdir. İmam Ebû Hanife (rh.a) ve İmam Züfer'e (rh.a) göre ise, erkek ve dişileri karışık bir halde senenin yarısından fazlasını meralarda otlayarak beslenen ("sâime") ve üremeleri için saklanan atlardan zekât gerekir. Bu görüşte olan alimlere göre yukarıdaki Hadislerde savaş için beslenen atlar söz konusudur. Diğer taraftan ticaret için bulundurulan atlardan zekât vermenin vacib olduğu konusunda, zahiriler dışında, alimlerin ittifakı vardır.[28]

11. Hububat, Gümüş Ve Altından, Kendisinde Zekât Verilmesi Gerekmeyenler

1640. “Bize Ubeydullah b. Musa, Sufyân'dan, (O) Amr b. Yahya'dan, (O) babasından, (O) Ebû Saîd el-Hudrî'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O şöyle buyurdu:” *"Beş veskden az (ziraî ürünlerde) zekât yoktur. Beş ûkıyyeden az (gümüşte) de zekât yoktur. Beş deveden azında da zekât yoktur ."***[29]**
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki:
"Vesk", altmış "sâ'"dır. "Sâ"' ise, Hicazlüarm görüşüne göre iki buçuk menâ (menn, batman), Iraklıların görüşüne göre dört menâdır.[30]

Açıklama

Bu Hadiste üç grup malda zekâtın farz olması için aranan asgari ölçüler (nisab miktarları) ifade buyrulmuştur. Buna göre ziraî ürünlerde, hububat, sebze ve meyvede zekâtın farz olması için en aşağı beş vesk ölçüsünde olmaları gerekmekte, bundan az ürünler zekâta tabi olmamaktadır. Alimlerin cumhuru, bu meyânda Malik (rh.a), Şafiî (rh.a) ve Ahmed (rh.a) ile, Hanefilerden Ebû Yûsuf (rh.a) ve Muhammed (rh.a) bu Hadisin zahirine uygun görüş beyân etmiş ve, ziraî ürünlerin zekâta tabi olmaları için belirtilen nisaba ulaşmaları gerektiğini söylemişlerdir. Ebû Hanife (rh.a) ise ziraî ürünlerin azının da çoğunun da zekâta tabi olduğu görüşündedir. O, bu konuda *"Hasad günü de hakkını verin"****[31]*** âyetiyle diğer bazı âyet ve Hadislere dayanmıştır. Yukarıdaki Hadisin de, ticaret mallarının zekâtı hakkında olduğunu söylemiştir. Çünkü Asr-ı Saâdet'te vesk ölçeği ile alış-veriş yaparlardı.
Hadiste geçen "vesk'ın ne olduğuna gelince, bu, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sâ'ı (ölçeği) ile 60 sâ'lık bir ölçüdür. Bir sâ' ise 1040 dirhemdir. Buna göre beş vesk 312.000 dirhem yapar ki, bu da, dirhemin örfisine göre 1000 kilo 584 gr., Şer'îsine göre 875 kilo 472 gr. eder. Kâmil Miras, beş vesk'i tam bin kilo olarak hesaplamıştır.[32]

1641. "Bize Muhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan, (O) İsmail b. Ümeyye'den, (O) Muhammed b. Yahya b. Habbân'dan, (O) Yahya b. Umâre'den, (O da) Ebû Said el-Hudri'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
*"Beş vesk'den az hububatta da, hurmada da zekât yoktur. Beş ûkıyyeden az (gümüşte) de zekât yoktur. Beş deveden azında da zekât yoktur."****[33]***
1642. "Bize el-Hakem b. Musa haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Hamza, Süleyman b. Dâvûd el-Havlâni'den rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana ez-Zührî, Ebû Bekr b. Muhammed b. Ârhr b. Hazm'dan, (O) babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet etti ki;"

Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Şurahbîl b. Abdikülâl, el-Hâris b. Abdikülâl ve Nuaym b. Abdikülâl'e, Amı1 b. Hazm'la yazıp (göndermiş) ki; her beş ûkıyye gümüşte beş dirhem (zekât) vardır. Daha fazla olanlarda her kırk dirhemde bir dirhem (zekât) vardır. Beş ûkıyyeden az (gümüşte) ise hiçbir şey yoktur, (hiç zekât gerekmez).[34]

12. Zekatı Vaktinden Önce Vermek Hakkında

1643. "Bize Sa'id b. Mansûr haber verip (dedi ki), bize İsmail b. Zekeriyyâ, el-Haccâc b. Dinar'dan, (O) el-Hakem b. Uteybe'den, (O) Huceyye b. Adiyy'den, (O da) Hz. Ali'den (naklen) rivayet etti ki;"
el-Abbâs, Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), zekâtını, verilmesi (henüz) gerekmeden önce erkenden vermeyi sormuştu da (Hz. Peygamber O'na) bu hususta izin vermişti. [35]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki,
"Bu (Hadisin zahirinin delâlet ettiği görüşü) benimsiyor ve zekâtın vaktinden önce verilmesinde bir mahzur görmüyorum." [36]

13. Bir Malda Zekâtın Dışında (Verilmesi) Gereken Şey

1644. "Bize Muhammed İbnu't-Tufeyl haber verip (dedi ki), bize Şerîk, Ebû Hamza'dan, (O) Amir'den, (O da) Fâtıma bint Kays'tan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
*"Muhakkak ki, mallarınızda zekâttan başka (verilmesi gereken) bir hak vardır"**[37]***

Açıklama

Bu Hadis İbn Mâce'nin Sünen'inde; "Malda zekâttan başka hiçbir hak yoktur"[38] şeklindedir. Görüldüğü gibi Hadislerin metinleri

birbirine zıt muhtevaya sahiptirler. Bu şekildeki Hadislere "muztarib fi'1-metn" denir ve zayıf kabul edilirler. Ancak bu Hadislerin ibn Mâce'deki rivayetinde "verilmesi farz olan zekât'ın söz konusu olduğu, diğerlerinde; "verilmesi müstehab olan, mal sahibinin isteğine bırakılan nafile sadaka"nın söz konusu olduğu söylenerek, metinlerdeki zıtlık izah edilmeye çalışılmıştır. Fakat bu Hadisler yine de, senedlerindeki Ebû Hamza'dan dolayı zayıftırlar. Ancak daha önce 1624 ve 1625 numaraları ile geçen Hadisler de, malda zekâttan başka verilmesi gereken bir "hakk"ın olduğuna işaret etmektedir. Verilmesi, yerine getirilmesi müstehab olan bu hak her halde, fakirlere verilen nafile sadakalarla beraber, zengin de olsalar konu-komşuya, akrabaya, yolcuya ve sair cemiyet fertlerine yapılan yardımları ve harcamaları da içine alır. Allahu a'lem.[39]

14. Bir Zengine Sadaka Ve Zekât Veren Kimse Hakkında

1645. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize israil rivayet edip (dedi ki), bize Ebu'l-Cuveyriye el-Cermî rivayet etti ki, Ma'n b. Yezîd O'na rivayet edip şöyle demiş:"
"Ben, babam ve dedem, Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) biat etmiştik. (Rasûlullah) benim için dünürlük de yapıp beni evlendirmişti. Ben O'na bir dâva da götürmüştüm. (Şöyle ki), babam Yezîd, zekât (veya sadaka) olarak vermek üzere bir kaç dinar (altın para) çıkarmış ve (bunları muhtaçlara vermesi için) mescidde bir adamın yanına bırakmış. Derken ben mescide gitmişim. (Bu adam da beni, daha önce zekât ve sadaka verdiklerinden biri zannetmiş ve onları bana vermişti). Ben de onları, (babamın zekâtı veya sadakası olduklarını bilmeden) almış ve babama getirip (göstermiştim) O zaman o;
"Vallahi, onları sana (vermeyi) istememiştim!" demiş (ve onları almaya kalkmıştı). Bunun üzerine onu Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) dâva etmiştim de O şöyle buyurmuştu:
"Niyet ettiğin şeyin (sevabı) sana (verilecektir), ey Yezîd! Aldığın (para) da senindir, ey Ma'n![40]

Açıklama

Bu Hadiste ve başlığında geçen "tasadduk" kelimesi, hem farz olan "zekâtı vermek", hem de nafile "sadaka vermek" mânâlarına gelir. Nitekim "sadaka" kelimesi de, aynı şekilde iki mânâda da kullanılmıştır. Alimlerin çoğu babanın çocuğuna zekât veremeyeceği görüşündedir. Onlara göre bu Hadiste de "nafile sadaka vermek" söz-konusudur. Şafiî (rh.a) ise, çocuğun borçlu yahut asker ve gazi olması hallerinde babasının zekâtım alabileceğini söylemiştir. Yine Şafiî'ye (rh.a) göre, birinin diğerine nafaka vermesi (bakımı) vâcib olmayan bazı durumlarda, baba ve çocuktan zengin olan tarafin fakir olan tarafa zekât vermesi caizdir. İbnu't-Tîn (rh.a) ise, babanın zekâtını çocuğuna vermesinin iki şartla caiz olduğu görüşündedir. Zekâtı ödemeyi başkasının üstlenmesi ve çocuğun babanın ailesi içinde bulunmaması; bu görüşte olan alimlere göre yukarıdaki Hadiste bu durumlardan biri söz konusudur. Dârimi'nin (rh.a) "tasadduk" kelimesinden ne anladığı açık değildir. Her iki mânâyı da düşünmüş olabilir. O'nun, mezkûr Hadise; "zengine sadaka ve zekât verilmesi" başlığım koyması ise, her halde, bakımı bir zengine ait olan kimsenin fakir sayılmayacağı esasından dolayıdır.[41]

15. Sadaka Ve Zekât (Almak) Kendilerine Helâl OlanKimseler

1646. "Bize Muhammed b. Yûsuf ve Ebû Nuaym, Sufyân'dan, (O) Sa'd b. İbrahim'den, (O) Reyhan b. Yezîd'den, (O da) Abdullah b. Amr'dan (naklen) haber verdiler ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Zekat ne zengine, ne de güçlü kuvvetli, azası sağlam kimseye helâl olmaz."
Ebu Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki;
"(Hz. Peygamber,. Hadisteki "zî mirre" kelimesiyle) kuvvetliyi kastediyor."[42]
1647. "Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), bize Şerîk,

Hakim b. Cübeyr'den (O) Muhammed b. Abdirrahman b. Yezîd'den, (O) babasından, (O da) Abdullah'tan (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:”

"*Zengin olduğu halde dilenen kimse Kıyamet günü, yüzünde (bu dilenciliğiyle döktüğü yüz suyunun mey-dana getirdiği) tırmık veya ısırık yahut sıyrık izleri olduğu halde gelecektir.*" (Bunun üzerine)

"Ya Rasûlallah, dendi, (dilenmeyi yasak kılan) zenginliğin (ölçüsü) nedir?" Şöyle buyurdu:

"Elli dirhem (140 gr. gümüş) veya bunun değerinde altın."[43]

1648. “Bize Ebû Asım ve Muhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan, (O) Hakim b. Cübeyr'den, (O) Muhammed b. Abdirrahman'dan, (O) babasından, (O) Abdullah'tan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerim rivayet etti.”[44]

16. Zekât Ve Sadaka Ne Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi Ve Sellem), Ne de Ehl-i Beytine Helâl Olmaz

1649. “Bize Hâşim Ibnu'l-Kâsım haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi H), bana Muhammed b. Ziyâd haber verip dedi ki; ben Ebû Hureyre'nin şöyle dediğini işittim:”

(Bir gün) el-Hasan, zekât hurmalarından bir hurma alıp ağzına koymuştu da, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hemen;

"Hı, hı! At onu. Bilmiyor musun ki, biz zekât ve sadaka (malı) yemeyiz!" buyurmuştu.[45]

1650. “Bize el-Esved b. Amû haber verip (dedi ki), bize Züheyr, Abdullah b. İsa'dan, (O) İsa'dan, (O) Abdurrahman b. Ebî Leylâ'dan, (O da) Ebû Leylâ'dan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:”

“(Bir gün) Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanındaydım. El-Hasan b. Ali de O'nun yanındaydı. Derken (el-Hasan) zekât hurmalarından bir hurma almıştı da, (Hz. Peygamber) hemen onu O'ndan çekip almış ve şöyle

buyurmuştu:”

"Bilmiyor musun ki, bize zekât ve sadaka helâl değildir!”[46]

17. Zengin Olduğu Halde Dilenen Kimseye SertDavranma

1651. “Bize Said b. Mansûr haber verip (dedi ki), bize Sufyân b. Uyeyne, Amr b. Dinar'dan, (O) Vehb b. Münebbih'ten, (O) kardeşinden, (O da) Muâviye'den (naklen) rivayet etti ki" O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:”
*"Bana (bir şey) isteme hususunda ısrar etmeyin!. Çünkü Allah'a yemin ederim ki, bir kimse benden bir şey ister, ben de bunu ona istemeyerek verirsem, ona bu (verdiğim şeyde) asla hayır ve bereket verilmez."***[47]**
1652. “Bize Muhammed b. Abdülah er-Rekaşî haber verip (dedi ki), bize Yezîd -ki O, İbn Zurey'dir- rivayet edip (dedi ki), bize Said, Katâde'den, (O) Salim b. Ebil-Ca'd'dan, (O) Ma'dân b. Ebî Talha'dan, (O da) Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) âzâdlısı Sevbân'dan (naklen) haber verdi ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:”
*"Kim muhtaç olmadığı halde halktan bir şey dilenirse, bu, yüzünde bir leke olur!"***[48]**

18. İsteyicilikten Sakınıp Uzak Durmak Hakkında

1653. “Bize el-Hakem İbnu'l-Mubârek haber verip (dedi ki), bize Mâlik, İbn Şihâb'dan, (O) Atâ1 b. Yezîd el-Leysî'den, (O da) Ebû Sa'id el-Hudrî'den (naklen) rivayet etti ki;”
(Bir gün) Ensâr’dan (yani Medine'li müslümanlardan) bazı insanlar, Rasûlullah'tan bir şey istediler. O da onlara verdi. Sonra yine istediler, O da onlara verdi. Nihayet yanındaki şeyler tükenince şöyle buyurdu:
"Yanımda olan bir malı sizden saklayacak değilim. (Ancak) kim iffetli olmak isterse, Allah ona iffet ihsan eder. Kim aza kanaat edip (halktan bir şey istemezse), Allah onu zengin kılar. Kim sabırlı olmaya çalışırsa, Allah ona sabır bahşeder. Hiç kimseye

de sabırdan daha hayırlı ve daha geniş bir bağış verilmemiştir." ***[49]***

19. Hediyeyi Geri Çevirmekten Men'

1654. "Bize Abdullah b. Salih haber verip dedi ki, bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Yûnus, ibn Şihâb'dan, (O da) Salim'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Abdullah dedi ki ben Ömer İbnu'l-Hattâb'ı, şöyle derken işittim: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bana zaman zaman bağışta bulunurdu da ben; "Onu, ona benden daha muhtaç olana verin" derdim. (Nihayet bir defasında bana yine bir mal vermiş, bende aynı sözü söylemiştim). Bunun üzerine şöyle buyurmuştu:
"Onu al! Allah'ın sana bu maldan, üzerine düşmediğin ve de istemediğin halde ihsan ettiğini, işte onu al! Böyle olmayanın ise ardına kendini düşürme!"[50]
1655. Bize el-Hakem b. Nâfi', Şuayb b. Ebî Hamza'dan, (O da) ez-Zührî'den haber verdi (ki, O şöyle demiş): Bana es-Sâib 3. Yezîd rivayet etti ki, Huveytıb b. Abdil'uzza O'na haber vermiş ki, Abdullah İbnu's-Sa'dî kendisine, Ömer'den (naklen) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini haber vermiştir.[51]
1656. Bize Ebu'l-Velîd haber verip (dedi ki), bize el-Leys, Bukeyr'den, (O) Busr b. Said'den, (O da) İbnu's-Sa'dî1 den (naklen rivayet etti ki; O, "Ömer, beni âmil (yani zekât toplayıcısı) tayin etmişti..." dedi ve ona (yani 1654. Hadise) benzer (bir Hadis) zikretti.[52]

20. İsteyicilikten Men'

1657. "Bize Muhammed b. Yûsuf, el-Evzâî'den, (O) İbn Şihâb'dan, (O da) Said İbnu'l-Museyyeb ile Urve ibnu'z-Zübeyr'den (naklen) haber verdi ki, Hakîm b. Hızâm şöyle dedi:"
"Ben Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) istedim, bana verdi. Sonra O'ndan (yine) istedim, bana (yine) verdi.

Sonra O'ndan (yine) istedim, bana (yine) verdi. Sonra O'ndan (yine) istedim, o zaman şöyle buyurdu:”
"Hakîm! Bu mal çekicidir, tatlıdır. Ancak kim onu tokgözlülükle alırsa, o (malda) ona hayır ve bereket verilir. Kim de onu açgözlülükle alırsa, o (malda) ona hayır ve bereket verilmez ve yiyip de doymayan kimse gibi olur!"[53]

21. Kişiye Ne Zaman Sadaka (Vermesi) Müstehab Olur?

1658. “Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Hişâm b. Urve, Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:”
*"Sadakanın hayırlısı, (kişiyi ve bakmakla mükellef olduğu kimseleri) ihtiyaçsız bir halde bırakacak şekilde verilenidir. Biriniz de ilkin, bakmakla mükellef olduğu kimselere (tasaddukta bulunsun)."***[54]**

Açıklama

Allah'ın (Celle Celaluhu) rızası için sadaka vermek, fakire, yoksula yardım etmek, güzel bir şeydir ve müslümanlığın gereklerindendir. Ancak başkasına yardım edeyim derken, geçindirmek zorunda olduğu kimseleri ihtiyaç içinde bırakmak da caiz değildir. İnsan önce, bakma mesuliyeti üzerinde olan çoluk çocuğunun nafakasını temin etmeli, onların ihtiyaçlarım gidermeli ve varsa, borçlarını ödemelidir. Ancak bundan sonra, muhtaç yakınlarından başlamak üzere, ihtiyaç içindekilere yardım elini uzatması müstehab olur. Bununla beraber borcu olmayan ve gönül zenginliğinin doruğunda, sabrı ve Allah'a (Celle Celaluhu) tevekkülü büyük, zorluklara göğüs gerebilen kimselerin, varsa çoluk çocuklarının da böyle olması halinde, kendilerine bir şey bırakmayarak tüm malını sadaka olarak vermeleri caiz görülmüştür. Buna örnek olarak Hz. Ebû Bekir - Allah O'ndan razı olsun verilir. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Ashabına sadaka vermelerini emrettiği bir seferinde

Hz. Ebû Bekir (ra) tüm malım tasadduk etmişti.[55] Böyle olan büyük şahsiyetler, insanlara el açmadan, aza kanaatle sabredip çalışarak, Allah'ın (Celle Celaluhu) ihsanına nail olarak geçimlerini yine sağlarlar. Böyle olmadığı taktirde yani tahammül edilemeyecek ve aza kanaatle insanlara el açmadan geçim sağlanamayacaksa, bütün malın sadaka olarak verilmesi mekruhtur. Hattâ bazı alimlere göre bu tasadduk kabul edilmez ve mal sahibine iade edilir. Diğer bazı alimler ise, "bu durumda malın üçte ikisi geri verilir" demişlerdir.[56]

22. “Üst El”in Fazileti Hakkında

1659. “Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Eyyüb'dan (O) Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki O şöyle dedi: Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:”

"Üst el", "alt el'den hayırlıdır". (İbn Ömer, sözüne devamla) şöyle dedi:

"*Üst el", verenin eli, "alt el" ise isteyenin elidir.”* ***[57]***
1660. “Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Amr b. Osman rivayet edip dedi ki; Musa b. Talha'yı, Hakîm b. Hızâm'dan (naklen) anlatırken işittim, O demiş ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:” *"Sadakanın hayırlısı, (kişiyi ve geçindirmek zorunda olduğu kimseleri) ihtiyaçsız bir halde bırakacak şekilde (verilenidir). "Üst el" ise "alt el"den hayırlıdır. Sen ilkin, bakmakla mükellef olduğun kimselere (tasaddukta bulun).”* ***[58]***

23. Hangi Sadaka Daha Faziletlidir?

1661. “Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip dedi ki, Süleyman bana haber verip dedi ki, Ebû Vâil'i işittim; O, Amr İbnu'l-Hâris'ten, (O da) Abdullah'ın hanımı Zeyneb'den (naklen) rivayet ediyordu ki, O (yani Zeyneb) şöyle demiş: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);”

"Ey kadınlar topluluğu! Süs eşyalarınızdan da olsa, sadaka veriniz" buyurmuştu.
"(Kocam) Abdullah da malı az fakir biri idi. Bu sebeple ("sadakamı ona verebilir miyim" diye) Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sormaya gelmiş ve (kapıda), soracağım şeyi sormaya (gelen) Zeyneb'e, yani Ensârlı bir kadına rastlamıştım. (O esnada da Bilâl yanımızdan geçiyordu. Bunun üzerine ben Bilâl'e demiştim ki;
"Benim için Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sorun, sadakamı nereye vereyim, Abdullah'a -veya akrabama- (verebilir miyim?)" O da Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sormuş, O da;
"Zeyneb'lerin hangisi (soruyor?)" buyurmuş.
"Abdullah'ın hanımı (olan Zeyneb)" demiş. O zaman (Hz. Peygamber) şöyle buyurmuş:
"O'na iki sevâb vardır: Akrabalık sevabı ve sadaka sevabı!"[59]
1662. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki), bize Mâlik, İshak b. Abdillah b. Ebî Talha'dan, (O da) Enesten (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"(Üvey babam) Ebû Talha Medine'de malı yani hurma ağaçları en çok olan Ensarî idi. Kendisine en sevimli gelen malı da Beyruhâ' (isimli hurma bahçesi) idi. Mescid-i Nebî, bu (bahçenin) kıble tarafında bulunuyordu. O, yani Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ona girer ve tatlı olan suyundan içerdi." Enes sonra şöyle dedi: Derken şu *"Sevdiğiniz şeylerden (Allah rızası için) harcamadıkça asla iyiliğe eremezsiniz"****[60]*** âyeti indirilince (Ebû Talha) şöyle dedi:
"Hakikaten bana en sevimli gelen malım Beyruhâ'dır. O (artık Allah rızası için) bir sadakadır. Ben Allah katında onun iyiliğini ve (âhiret) azığı olmasını umarım. Ya Rasûlullah onu dilediğin yere ver!" Bunun üzerine Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Ne güzel! Bu (bahçe), kazanç getiren -veya "(sevabı hemen) gelen"- bir maldır. Ben senin söylediğin şeyi de anladım. Doğrusu ben onu, akrabalarına vermeni (münâsib) görürüm." Ebû Talha da;

"(Peki, öyle) yaparım, ya Rasûlallah!" dedi ve Ebû Talha onu amcaoğlu akrabaları arasında bölüştürdü.[61]

1663. "Bize Muhammed b. Beşşâr haber verip (dedi ki), bize Muâz b. Hişâm rivayet edip (dedi ki), bize babam, Katâde'den, (O) el-Hasan'dan, (O) Heyyâc b. İmrân'dan, (O da) İmrân b. Husayn'dan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"

Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bize hiçbir hutbe irad buyurmamıştı ki, onda bize, sadaka vermeyi emretmiş, bizi, müsle'den, menetmiş olmasın![62]

1664. "Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bana Amr b. Murre haber verip (dedi ki), ben Hayseme'yi işittim, Adiyy b. Hâtim'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen anlatıyordu ki, Hz. Peygamber) şöyle buyurmuş:"

"(Cehennem) ateşinden, yarım hurma (sadaka vermek) suretiyle de olsa sakının. Şayet (bunu da) bulamazsanız, (bari) güzel bir söz (söylemekle sakınmaya çalışın!)" [63]

25. Kişinin Yanındaki Şeylerin Hepsini Sadaka Vermesinden Men'

1665. "Bize Duhyem lâkaplı Abdurrahman b. İbrahim ed-Dimeşkî haber verip (dedi ki), bize Said b. Mesleme, İsmail b. Ümeyye'den, (O) ez-Zührî'den, (O da) Abdurrahman b. Ebî Lubâbe'den (naklen) rivayet etti ki;"

"Ebû Lubâbe O'na haber vermiş ki; O, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kendisinden razı olunca şöyle demiş:" "Ya Rasûlallah! Muhakkak ki ben tevbemin (kabulünden) dolayı, kavmimin yurdunu terk edip seninle kalacağım ve Allah ile Rasûlü'nün (rızaları) için bir sadaka olarak (bütün) malımdan vazgeçeceğim." Bunun üzerine Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);

"(Malının) üçte birini (vermen) senin için kâfidir" buyurmuş.[64]

Açıklama

Ebû Lubâbe, Akabe biatlarmda bulunan nakîblerden (Medinelilerin temsilcilerinden) biri idi. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Bedir savaşma giderken Medine'ye O'nu vekil bırakmış, savaşın sonunda ise O'na ganimetten pay vermiş, aynı zamanda savaş sevabı aldığını da müjdelemişti. Ebû Lubâbe'nin burada söz konusu olan tevbe meselesinin sebebi hakkında iki rivayet vardır. Bunlardan birine göre; yahûdi Kurayzaoğulları, Hendek Savaşında düşmanla birleşerek ihanette bulundukları için, savaşı müteakib, mahallelerinde kuşatıldıklarında, kendilerine uygulanacak cezanın tespîti konusunda Sa'd b. Muâz'ın hakem tayin edilmesi gayesiyle O'nunla istişarede bulunmuşlar, O da, Ohakem olursa sonlarının ölüm olacağını söylemiş. Yahudiler, bu şekilde halifleri (antlaşmalıları) olan Ebû Lubâbe ve Sa'd'dan yardım umuyorlardı. Neticede onlar yine Sa'd'ın hakem olması şartıyla teslim olmuşlar, Sa'd da, istekleri üzerine haklarında Tevrat hükmünü vermiş ve eli silâh tutan erkeklerin hepsi idam edilmişti. İşte Ebû Lubâbe, neticeyi değiştirmemiş olan bu danışmanlığını, Allah'a ve Resûl'üne bir hainlik saymış ve kendisini, affoluncaya kadar bağlı kalmak üzere Mescid-i Nebî'nin direğine bağlamıştı. Diğer rivayete göre Ebû Lubâbe, Tebük Gazasından geri kaldığı için kendini mescidin direğine bağlamıştı. O, aç-susuz bir hafta kadar direğe bağlı kalmış ve nihayet yüce Allah (Celle Celaluhu) O'nu affettiğini bildirmişti. [65]

1666. “Bize Ya'lâ ve Ahmed b. Hâlid, Muhammed b. İshâk'tan, (O) Asım b. Ömer b. Katâde'den, (O) Mahmûd b. Lebîd'den, (O da) Cabir b. Abdillah'tan (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:”
“Bir ara biz Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanındaydık. Derken bir adam O'na, savaşların birinde -Ahmed (kendi rivayetinde) "madenlerin birinde" demiştir ki, doğrusu budur-elde ettiği, altın yumurta gibi bir şey getirdi ve
"Ya Rasûlallah, dedi, bunu benden sadaka olarak (verilmek üzere) alın. Vallahi ondan başka hiçbir malım da yoktur!" Bunun üzerine (Hz. Peygamber) ondan yüz çevirdi. Sonra (adam, Hz. Peygambere) sol tarafindan geldi. O da bu (hareketinin) aynısını

yaptı. Sonra (adam) önünden O'na geldi. O da bu (hareketinin) aynısını yaptı. Sonra da kızarak;
"Ver onu!" buyurdu (ve onu alıp) ona öyle bir atış attı ki, şayet ona isabet etseydi muhakkak ki onu acıtırdı -veya "onu yaralardı"- (Hz. Peygamber) sonra şöyle buyurdu:
"*Biriniz, başka bir şeye sahip olmadığı halde (elindeki) malına yönelip onu sadaka olarak veriyor, sonra da insanlara el açarak oturuyor. Sadaka ancak (kişinin kendisini ve bakmak zorunda olduğu kimseleri) ihtiyaçsız bir halde bırakacak şekilde (verilir). Sana ait olan şu şeyi al. Bizim ona ihtiyacımız yok!*" Bunun üzerine adam malını alıp gitti.[66]
Ebu Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki;
"Malik şöyle dermiş: Adam (bütün) malını yoksullara verdiği zaman, malının (sadece) üçte birini sadaka olarak vermiş olur, (geri kalanı kendisine iade edilir)."[67]

Açıklama

Bu. Hadisler gösteriyor ki, sahip olunan malın hepsini sadaka olarak vermek, mekruhtur. Zira böyle yapan kimsenin hem kendisinin hem de geçindirmek zorunda olduğu kimselerin perişan olmalarından, yoksulluğun zorluklarına dayanamayıp bunalıma düşmelerinden, yapılan hayra pişmanlık duyulmasından ve neticede mal ile birlikte sevabının da kaybedilmesinden korkulur. Ancak, daha önce de zikredildiği gibi, tahammüllü, sabırlı, kanaatkar ve Allah'a (Celle Celaluhu) tevekkülü tam olan kimseler, bakmakla mükellef oldukları kimseler de böyle olduklarında, bütün mallarını sadaka olarak verebilirler, bu caizdir. Nitekim aşağıdaki Hadis bunu gösterecektir. Bununla beraber, alimlerin cumhuru, verilecek sadakanın, malın üçte birini aşmamasının müstehab olduğunu söylemişlerdir. Yukarıdaki 1665. Hadis de buna delâlet etmektedir. İmâm Malik (rh.a) ve Evzâî'ye (rh.a) göre ise, malın üçte birinden fazlasını sadaka olarak vermek caiz değildir, malın tamamı sadaka verildiğinde üçte ikisi geri verilir.[68]

26. Adam Yanındakilerin Hepsini Sadaka OlarakVerebilir

1667. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Hişâm b. Sa'd, Zeyd b. Eslem'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Ömer'in şöyle dediğini işittim:"
(Bir gün) Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sadaka vermemizi bize emretmişti de bu, yanımdaki bir mala rastlamıştı. Ben de (kendi kendime);
"Ebû Bekr'i (hayır yolunda) bir gün geçeceksem bugün geçerim!" dedim ve (Hz. Peygamber'e) malımın yarısını götürdüm. Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de;
"Ailene ne bıraktın?" buyurdu.
"Aynısını (da onlara bıraktım.)" dedim. (Hz. Ömer sözüne devamla) şöyle dedi: Sonra Ebû Bekir, yanındaki şeylerin hepsini getirdi. (Hz. Peygamber) de;
"*Ebû Bekir! Ailene ne bıraktın?"* buyurdu. O;
"Onlara Allah ve Rasûlünü bıraktım!" karşılığını verdi. O zaman ben dedim ki;
"Seninle ebediyyen hiçbir şeyde yarışamayacağım!"[69]

27. Fıtır Zekâtı Hakkında

1668. "Bize Hâlid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, Nâfi'den, (O da) Abdullah b. Ömer'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Ramazan'ın fıtır zekâtını (sadakasını), hurmadan bir sâ' veya arpadan bir sâ' olarak, müslümanlardan, erkek veya kadın, her hür ve köleye farz (vacib) kıldı.[70] Ebû Muhammed (ed-Dârimi'ye);
"Bu (Hadisin zahirinin delâlet ettiği) görüşü kabulleniyor musun?" denildi. O;
"Bunun (delâlet ettiği) görüşü Malik kabulleniyordu" karşılığını verdi.[71]
1669. "Bize Muhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan, (O) Ubeydullah'tan, (O) Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"

“Bize Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) fitır zekâtını, hür ve köle, her küçük ve büyük için, arpadan bir sâ' veya hurmadan bir sâ' olarak emretmişti. İbn Ömer (sözünün devamında) dedi ki; sonra halk onu, iki müdd buğdaya denk tutup (iki müdd buğday vermeye başladı).”[72]

1670. “Bize Osman b. Ömer rivayet edip (dedi ki), bize Dâvûd b. Kays, Iyâz b. Abdillah'tan, (O da) Ebû Said el-Hudrî'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:”

“Biz, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) aramızda (yani sağ) iken, fitır zekâtını, her küçük, büyük ve köle için "yiyecek'ten bir sâ', veya hurmadan bir sâ', veya arpadan bir sâ', yahut keş peynirinden (yani kuru yoğurttan, kurut'tan) bir sâ1, ya da kuru üzümden bir sâ' olarak çıkarır, (verirdik). Bu böyle devam etti. Nihayet Muâviye, hacca veya umreye giderken yanımıza, Medine'ye geldi ve

"Şam'ın esmerinden (yani buğdaydan) iki müdd'ün, hurmadan bir sâ'a denk olduğu görüşündeyim" dedi. Bunun üzerine halk bunu kabul etti.

Ebû Sa'id (sözüne devamla) dedi ki;

"Ne olursa olsun, ben o (fıtır zekâtını), önceden çıkarıp (verdiğim) gibi çıkarmaya (vermeye) devam ediyorum."[73]

Ebû Muhammed (ed-Dârimi ise);

"Ben (fıtır zekâtının) her şeyden bir sâ' olarak (verileceği) görüşündeyim" dedi.[74]

1671. “Bize Halid b. Mahled rivayet edip (dedi ki), bize Malik, Zeyd b. Eslem'den, (O) Iyâz b. Abdillah b. Sa'd b. Ebî Serh'ten, (O da) Ebû Sa'id el-Hudri'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:”

“Biz, Ramazanın fıtır zekâtını "yiyecek'ten bir sâ', veya hurmadan bir sâ', veya arpadan bir sâ', yahut kuru üzümden bir s'â', ya da keş peynirinden (kuruttan) bir sâ' olarak çıkarır, (verirdik).”[75]

1672. “Bize Ubeydullah b. Musa, Sufyân'dan, (O) Zeyd b. Eşlemden, (O) Iyâz b. Abdillah'tan, (O da) Ebû Sa'id'den (naklen) haber verdi ki,” O;

"Biz, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) zamanında... verirdik" dedi ve onun (yani bir önceki Hadisin) benzerini zikretti.[76]

Açıklama

Lügat mânâsı "oruç açma" olan "fitır" kelimesi, Ramazandan sonraki ilk güne yani bayramın birinci gününe ad olmuştur. Bu günde verilmesi emredilen muayyen miktardaki sadakaya da "fıtır sadakası" denir. Bu sadakaya; fıtır zekâtı, Ramazan zekâtı (veya sadakası), oruç zekâtı (veya sadakası) ve fitre adları da verilir. Hicretin 2. yılı Ramazanının içinde, bazı rivayetlere göre bayramdan bir-iki gün önce[77] meşru kılman bu sadaka, Ramazan orucunu tutmaya muvaffak olmanın ve "fitre=yaratılış" isminin de hatırlattığı gibi, kulun "yaratılmış olma"sının bir şükrânesidir. Bu sadakanın meşru kılınmasının bir hikmeti de, Ramazan orucunda, insanlık gereği yapılmış
olabilecek bazı hataların telâfisidir. Birçok hikmeti zikredilebilecek bu sadakanın, Ramazan bayramı günü veya bayramdan önce verilmesi ile fakir müslümanların bazı ihtiyaçlarının giderilmesi ve onların da diğer müslümanlarla bayramın sevinç ve neşesine katılmaları sağlanır.
Fıtır sadakasını, Hanefılere göre, temel ihtiyaçları dışında, zekâtı farz kılacak asgari ölçüde (nisab miktarında) bir mala sahip olan her müslümanın vermesi vacibtir. Diğer üç mezheb imamı ise bu sadakayı vermenin farz (vacib) olduğunu söylemiş ve onda, nisab miktarının şart olmadığını, ihtiyaçtan fazla olarak onu verebilecek herkesin vermesi gerektiğini açıklamışlardır.
Hadis-i Şeriflerde, fıtır sadakasının verileceği bazı gıda maddeleri ile bunların miktarları tespit edilmiştir ki, bunlardan bir kaçı yukarıdaki Hadislerde de zikredilmiştir. Hanefılere göre bunlardan dördü, yani hurma, arpa, üzüm ve buğday fıtır sadakasında sabit ölçü olup, bunların herhangi birinden mal olarak (aynen) veya kıymeti kadar para olarak verilebilir. Hadislerde bu dört maddenin dışında zikredilen diğer maddelerden ise sadece kıymetleri kadar para fitre olarak

verilebilir. Malikiler ve Şafîîler ise, fıtır sadakasının, bulunulan şehrin en çok tüketilen gıda maddelerinden verilebileceğini söylemişlerdir. Bu sadakayı para olarak vermek ise, Şafiilere göre caiz değil, Malikilere göre mekruhtur.
Fıtır sadakası, söz konusu gıda maddelerinden bir sâ' olarak verilir. Yalnız Hanefiler, ilgili bazı Hadislere dayanarak bu sadakanın buğdaydan yarım sâ' verileceğini söylemişlerdir. Bir sâ', 1040 dirhem ağırlığında ürün alan bir ölçektir. 1040 dirhem ise, Şer'î dirheme göre (1040x2.806) 2918.24 gr., örfî dirheme göre (1040x3.207) 3335.28 gr. eder. Bu ağırlıktaki gıda maddelerini alacak ölçeğin, gıda maddesine göre farklı büyüklükte olacağı bellidir. Bunun için fıtır sadakasında hacmin mı, ağırlığın mı esas olduğu ihtilâf konusu olmuştur. İmam Ebu Hanife (rh.a) ağırlığın, İmam Muhammed (rh.a) ile Şafîîler ise hacmin (ölçeğin, keylin) esas olduğunu söylemişlerdir. Her halde en ihtiyatlı yol, Hadislerde bu konuda zikredilen gıda maddelerinin en hafifinden, verilen ağırlıktaki miktarı alabilecek bir ölçeğin yapılması, diğer gıda maddelerinin de yapılan bu ölçeğe göre verilmesidir. Bununla beraber İmam Ebû Hanife'nin (rh.a) içtihadı, yani mezkûr maddelerin hangisinden fitre verilecekse, ondan 1040 dirhem ağırlığında bir miktarın verilmesi en kolay yoldur.[78]

28. Kişinin Aşşâr Olmasının Mekrûhluğu

1673. "Bize Ahmed b. Halid haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. İshak, Yezîd b. Ebî Habîb'den, (O da) Abdurahman b. Şimâse'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Ben Ukbe b. Amir'i, şöyle derken işittim: Ben Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ye Sellem), şöyle buyururken işittim:"
"Sâhib-i meks (yani haksız yere fazladan vergi, gümrük alan kimse, haraççı) Cennet'e girmeyecektir."[79]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki; "(Hz. Peygamber) aşşârı kastediyor."[80]

Açıklama

Hadiste geçen "meks" kelimesi; "hainlik etmek, zulmetmek, pazarda malını sattığında bir kimseden alınan vergi, köprü ve yol başlarında, sınırlarda gelip geçenden alınan haraç, gümrükçü ve zekât memurlarının hak üzere onda bir vergi veya zekâtı aldıktan sonra fazladan aldıkları şey" gibi mânâlara gelir. "Aşşâr" ise "(onda birlik vergiyi, zekâtı alan) vergi memuru, zekât memuru, gümrükçü" demektir. Burada kınanan "aşşâr", zekâtı veya hakkıyla konulmuş olan belli bir vergiyi aldıktan sonra fazladan bir şey, bir haraç alan zalim vergi memuru, zâlim gümrükçüdür. O, sahip olduğu yetkiyi kötüye kullanarak, halkın malını batıl yolla ele geçirir, onlara zulmeder ve böylece büyük günâh işler. İşte bu haksızlığı, bu zulmü irtikâb eden vergi memuru hak sahibinin affı olmadan veya Cehennem'de cezası kadar yanmak suretiyle bu lekeden temizlenmeden Cennet'e giremeyecektir. Çünkü Cennet, madden ve manen olgun hâle gelenlerin girebileceği bir yerdir.
Hakkıyla zekât ve meşru vergiyi alan "aşşâr"lara gelince; onlar, devlet görevi yapan, fakir-fukaranın yararına çalışan kimselerdir. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onları şöyle övmektedir:
"Hakkıyla zekât toplama görevi yapan kimse, evine dönünceye kadar Allah yolunda savaşan kimse gibidir."[81] Görüldüğü gibi bu işi "hakkıyla" yapmak insana çok büyük bir fazilet kazandırmaktadır. Ancak, tamamen kul haklarıyla alâkalı bu iş, zor bir iştir ve ziyadesiyle titizlik istemektedir. Dârimi (rh.a), herhalde bundan dolayı, "aşşâr olmanın mekrûhluğu" şeklinde bir başlık koymuştur. Bununla beraber mezkûr Hadis, meşru bir idarede hakkıyle yerine getirilecek bu görevin büyük faziletini göstermektedir.[82]

29. Yağmurun Suladığı Şeylerde Öşür, (Hayvanla Veya Herhangi Bir Vasıta) İle Suvarılan Şeylerde İse (Öşrün Yarısı Zekât Gerekir)

1674. "Bize Asım b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Ebû Bekr, Asımdan, (O) Ebû Vâil'den, (O) Mesrûk'tan, (O da) Muâz'dan

(naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) beni Yemen'e görevli olarak göndermiş ve bana, ürünlerden; yağmur suyu ile sulananlardan "öşür" (yani onda bir zekât), saka devesi ile suvarılanlardan ise öşrün yansı (zekât) almamı emretmişti."[83]

30. Rikâz Hakkında

1675. "Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, İbn Şihâb'dan, (O) Said İbnu'l-Museyyeb ile Ebû Seleme'den, (O) Ebû Hureyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O şöyle buyurdu:"
"(Sahibi tarafından bağlanmış bir) hayvanın (bağından kurtularak yaptığı) yaralama (ve zararlar) boşa gider, (hayvanın sahibi tarafından ödenmez). Kuyu (zararı) da boşa gider. Mâden (zararı) da boşa gider. Rikâzda ise beşte bir (nisbetinde vergi vermek) gerekir."[84]

Açıklama

"Rikâz", sözlükteki kök mânâsı itibariyle hem yerin altında yüce Allah'ın (Celle Celaluhu) yaratmış olduğu mâden, hem de sonrada insan eliyle gömülmüş hazine (define) mânâlarına gelir. Ebû Hanife (rh.a) "rikâz" kelimesini bu geniş manâsıyla anlamış ve hem mâdenlerden, hem de definelerden beşte bir ("humus") nisbetinde vergi verileceğini söylemiştir. Malik (rh.a) ile Şafiî (rh.a) ise "rikâz" kelimesinin "define" mânâsında kullanıldığını, bu sebeple definelerden beşte bir vergi verileceğini, mâdenlerden ise, zekâtta olduğu gibi kırkta bir vergi verileceğini beyân etmişlerdir. Bu zatların, bu konuda istinad ettikleri başka deliller ve konunun teferruatında farklı görüşler de vardır.
Yukarıdaki Hadiste ayrıca üç meseleye daha temas edilmektedir. Bunlara göre sahibi tarafından bir yere bağlanmış veya kapatılmış olan bir hayvan, bağından veya kapatıldığı yerden kurtulup birine bir zarar verecek olsa, hayvan sahibi bu zararı ödemek zorunda değildir. Aynı şekilde bir kimse kendi arazisine

veya sahibinin izniyle başka bir yere bir kuyu açsa, sonra da onun içine bir insan veya hayvan düşüp zarar görse, kuyu sahibinin bu zararı ödemesi gerekmez. Mâden ocaklarında da durum aynıdır. Bir mâden ocağında, ocak sahibi gerekli tüm güvenlik tedbirlerini aldıktan sonra bir göçük olur da orada ücretle çalışanlar bir zarar görürlerse, ocak sahibinin bu zararı ödemesi lâzım değildir.[85]

31. Zekât Memurlarına Hediye Edilen Şeyler Kime Aittir?

1676. "Bize Ebu'l-Yemân el-Hakemu'bnu Nâfi' haber verip (dedi ki), bize Şuayb, ez-Zührî'den haber verdi (ki, O şöyle demiş): Bana Urve İbnu'z-Zübeyr, Ensârdan, ayrıca (Hazrec kabilesinin) Sâide boyundan olan Ebû Humeyd'den rivayet etti ki,"
O, kendisine haber vermiş ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) zekât (toplamaya) bir görevli tayin etmişti de bu görevli, toplama işini bitirince O'na gelip;
"Ya Rasûlallah! Bu, size ait olan (zekâtdır). Bu da bana hediye edildi" demişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştu:
"Öyleyse sen babanın ve annenin evinde oturup da, sana (bir şey) hediye edilecek mi, yoksa edilmeyecek mi, diye baksaydın ya?" Daha sonra Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) günün bitiminde namazdan sonra minbere çıkmış ve şehâdet getirip, Allah'ı, lâyık olduğu şekilde hamd-ü senada bulunmuş, ardından da şöyle buyurmuştu:
"İmdi, şu görevliye ne oluyor ki, biz onu (zekât toplamakla) görevlendiriyoruz da o bize gelip;
"Bu, sizin (verdiğiniz) görevden dolayıdır. Bu da bana hediye edildi" diyor. Peki, o, babasının ve annesinin evinde oturup da kendisine (bir şey) hediye edilecek mi, yoksa edilmeyecek mi, diye baksa ya! Canım elinde olan (Allah'a) yemin olsun ki, biriniz şu (zekât malından) hainlikle bir şey almaz ki, onu Kıyamet günü boynunun üzerinde taşıyarak getirmiş olmasın! Eğer (hainlik edip aşırdığı şey) bir deve ise, onu, böğürtüsü olduğu halde getirir; bir sığır ise, onu, böğürürken getirir; bir koyun ise, onu da, melerken getirir. İşte ben (bunları size)

tebliğ etmiş oldum!" Ebû Humeyd, (sözüne devamla) demiş ki; sonra Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ellerini, biz O'nun koltuk altlarının beyazlığım görecek kadar (yukarı) kaldırmış (ve: "Allah'ım, tebliğ ettim mi?" buyurmuştu).
Ebû Humeyd (sözüne devam edip) şöyle demiş: Bunu Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) benimle beraber Zeyd b. Sabit de işitmişti. (İsterseniz bunu) O'na da sorun."[86]

32. Zekât Memuru Hoşnut Olarak Sizden Geri Dönsün

1677. "Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Hüşeym, Dâvûd ile Mucâlid'den, (onlar) eş-Şa'bî'den, (O da) Cerir'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
"Size zekât toplayan memur geldiği zaman, yanınızdan mutlaka hoşnut olarak ayrılsın."[87]
1678. "Bana Muhammed b. Uyeyne, Ebû İshak el-Fezâri'den, (O) Dâvûd b. Ebî Hind'den, (O) Amir'den, (O) Cerir'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini rivayet etti."[88]

33. Dilenciyi Bir Şey (Vermeksizin) Geri Çevirmenin Mekrûhluğu

1679. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mubârek haber verip (dedi ki), bize Malik, Zeyd b. Eslem'den, (O) Amr b. Muâz el-Eşhelî'den, (O da) Havva' isimli ninesinden (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Ey müslüman kadınlar! Biriniz, komşusu için, yanmış bir koyun bacağı da olsa (hiçbir şeyi) küçümsemesin!"[89]

34. Bir Şeye Sahipken Müslüman Olan Kimseler

1680. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Ebân b. Abdillah el-Beceli rivayet edip (dedi ki), bize Osman b. Ebî Hâzim, Sahr İbnu'l-Ayle'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"

“(Hicrî 8. yılda Tâif’teki Sakîf Kabilesini muhasara ettiğimizde) el-Muğire b. Şu'be'nin halasını (esir) almıştım. (Sonra onlar müslüman olarak teslim olmuşlar), ben de Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanına gelmiştim. (Derken el-Muğire gelerek) Hz. Peygamber'den (halasının geri verilmesini) istemişti. Bunun üzerine (Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştu:”
"Sahr! Muhakkak ki, bir topluluk müslüman olunca mallarını ve kanlarını (canlarını) korumuş olurlar. Binaenaleyh onu onlara geri ver." Süleym oğullarının da bir su kaynağı vardı. (Onlar, müslümanlar gelince oradan kaçıp gitmişlerdi. Ben de, Hz. Peygamber'den, beni ve kabilemi o su kaynağının yanına yerleştirmesini istemiştim. Hz. Peygamber de bizi oraya yerleştirmişti). Sonra onlar müslüman olup (geri gelmiş ve bu yerin geri verilmesini istemişlerdi. Ben vermeyince) bunu O'ndan (yani Hz. Peygamber'den) istemişlerdi. Bunun üzerine (Hz. Peygamber) beni çağırtıp şöyle buyurmuştu:
"*Sahr! Bir topluluk müslüman olunca mallarını ve kanlarını (canlarını) korumuş olurlar. Binaenaleyh onu onlara geri ver."*
“Ben de onu geri vermiştim.”[90]
1681. “Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Ebân b. Abdillah rivayet edip (dedi ki), bana Osman b. Ebî Hâzini, babasından, (O da) dedesi Sahr'dan (naklen) rivayet etti. (Muhammed'in bu rivayeti) Ebû Nuaym'ın (bir önceki) rivayetinden daha uzundur.”[91]

Açıklama

Hattâbi, bu Hadisin izahında özetle şöyle demektedir: Kadınla su kaynağının geri verilmesi, bunlar hakkında Sahr'ın gönlünü almak suretiyle olmuştur. Çünkü bu meselede esas şudur: Bir kâfir, bir savaş esnasında malını bırakıp kaçarsa, onun malı fey' (yani savaşsız elde edilen ganimet) olur. Fey1 olarak Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) mülkiyetine giren bir şeyi Rasûlullah birine verdiğinde ise, artık o şeyin mülkiyeti, müslüman olmasıyla ilk sahibinin mülkiyetine geri dönmez. Bu

sebeple, öyle anlaşılıyor ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), önce Sahr'ın gönlünü almış, sonra, İslâm'a iyice ısınmaları için Sakiflilerle Süleym oğullarının isteklerini yerine getirmişti. Muğire'nin (ra) halası hakkında başka bir ihtimal de variddir. Şöyle ki; Sakifliler, Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hükmüne razı olarak teslim olmuşlardı. Savaşlarda ele geçenleri esir etmek veya öldürmek, yahut mallarını ganimet olarak almak, yüce Allah'ın (Celle Celaluhu), Rasûlünün (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) görüşüne bıraktığı hususlardandı. Bundan dolayı Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), bu olayda kadının esir edilmeyerek geri verilmesi görüşünde bulunmuş olabilir.[92]

35. Sadaka Vermenin Fazileti Hakkında

1682. "Bize Sâid İbnu'l-Muğire, İsa b. Yûnus'tan, (O) Yahya b. Said'den, (O) Said b. Yesâr'dan, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:" *"Hiçbir kişi, temiz bir kazançtan -ki Allah da yalnız temiz (şeyleri) kabul eder- bir sadaka vermemiştir ki, onu Rahmanın avucuna koymuş olmasın. Şüphe yok ki, Allah da biriniz için, (sadaka olarak verdiği) bir hurmayı, birinizin tayını veya deve yavrusunu besleyip büyüttüğü gibi, bakıp büyütür. Öyleki o, sonunda uhud dağı kadar olur."* ***[93]***

1683. "Bize Ebu'r-Rebî1 ez-Zehrânî rivayet edip (dedi ki), bize İsmail b. Ca'fer, el-Alâ'dan, (O) babasından, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"

"Sadaka maldan (hiçbir şey) eksiltmez. Allah da, affetme(si) sebebiyle bir kulun yalnız şerefini artırır. Hiç kimse de Allah (rızası) için alçakgönüllü olmamıştır ki, Allah onun (değerini) yükseltmiş olmasın!" ***[94]***

36. Bir İşte Kullanılan Develerde Zekât Gerekmez

1684. “Bize en-Nadr b. Şumeyl haber verip (dedi ki), bize Behz b. Hakim, babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), şöyle buyururken işittim:” *"Otlaklarda otlayarak yetişen bütün develerde her kırk devede, iki yaşını bitirip üç yaşına girmiş dişi bir deve (zekât vermek) gerekir. Hiçbir deve de, (zekât vermemek veya daha az zekât vermek için, karışık olduklarında kendilerine zekât düşen deve) miktarından ayrılmaz. Kim bu (zekâtı), sevabını umarak verirse, ona sevabı verilecektir. Kim de onu vermezse, biz, Allah'ın haklarından bir hak olarak hem onu, hem de (bir ceza olarak) malının yarısını alırız. Al-i Muhammed'e ise bu (zekât mallarından) hiçbir şey helâl olmaz " [95]*

37. Sadaka (Zekât Almaları) Helâl Olan Kimseler

1685. “Bize Musedded ve Ebû Nuaym rivayet edip dediler ki, bize Hammâd b. Zeyd, Harun b. Riyâb'dan rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana Kinâne b. Nuaym, Kabisa b. Muhârik el-Hilâlî'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:”
“Bir kefalet sebebiyle (büyük bir borca) girmiştim. Bunun üzerine, kendisinden bu (borcum) için (yardım) istemek üzere Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip (yardım istemiştim) de O;
"Kabîsa! Bize zekât (malları) gelinceye kadar kal da, sana ondan (verilmesini) emredelim" buyurmuş, sonra da sözüne şöyle devam etmişti:
"Kabîsa! Doğrusu isteyicilik sadece üç kişiden biri için helâl olur: Bir kefalet altına girip de kendisine isteyicilik helâl olan ve bu sebeple, o (kefaletini) elde edinceye kadar dilenen adam. Bu (adam, kefaletini ödedikten) sonra, (kendini isteyicilikten) alıkor. Kendisine bir afet isabet edip de malını tamamen yok eden, bunun sonucu olarak da kendisine isteyicilik helâl olan ve bu sebeple, (zarurî ihtiyaçlarını) giderecek miktarda bir geçimlik -veya (zaruri ihtiyaçlarına) yetecek miktarda bir geçimlik- elde edinceye kadar dilenen adam. İçinde bulunduğu topluluktan? Aklı başında üç kişi; "falan fakr-u zaruret içine düştü!" diyecek

kadar kendisine fakirlik isabet edip de dilenmesi helâl olan ve bu sebeple (zarurî ihtiyaçlarını) giderecek miktarda bir geçimlik - veya (zaruri ihtiyaçlarına) yetecek miktarda bir geçimlik-elde edinceye kadar dilenen adam. Bu (adam da, bu kadar bir geçimlik elde ettikten) sonra (kendini isteyicilikten) alıkor. Bunların dışındaki isteyicilikler haramdır, ey Kabisa! Bu (haram olan isteyicilikle elde edilen şeyleri), sahipleri haram olarak yer!"[96]

38. Akrabaya Sadaka (Zekât) Vermek

1686. "Bize Saîd b. Süleyman, Abbâd İbnu'l-Avvâm'dan, (O) Sufyân b. Hüseyn'den, (O) ez-Zührî'den, (O) Eyyûb b. Beşîr'den, (O da) Hakîm b. Hızâm'dan (naklen) rivayet etti ki,"
Bir adam Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), sadakaların (zekâtların) hangisi daha faziletlidir, diye sormuş, (Hz. Peygamber de);
"Hırçın akrabaya (verileni!)" buyurmuş.[97]

Açıklama

Bir kimsenin sadaka ve zekâtını, dinen bakmak zorunda olmadığı fakir yakınlarına vermesi iyidir. Bu Hadis ise, sadaka ve zekâtların, dargın ve küskün akrabaya verilmesinin, böyle olmayan akrabaya verilmesinden daha faziletli olduğunu göstermektedir. Çünkü bu, akraba arasındaki düşmanlıkların yok olmasına, sevgi ve saygı bağlarının gelişmesine vesile olur. Aslında, "dâima kötülüğü emreden nefis", kendisine küskün olan kimselere yardım edilmesini istemez. Buna rağmen nefse muhalefet ederek onlara sadaka ve zekât vermek, nefsi terbiye edici ahlâki bir davranış da olur. Aynı zamanda bu davranış, kişinin yetişmesi üzerinde, dolaylı veya dolaysız olarak, maddi ve manevi katkıları olan yakın çevresine karşı da bir değerbilirlik sayılır.[98]

1687. "Bize Ebû Hatim el-Basrî haber verip (dedi ki), bize İbn

Avn, Hafsa bint Sirin'den, (O) Ümmü'r-Râih bint Suley'den, (O da) Selman b. Amir ed-Dabbî'den (naklen) rivayet etti ki, O (yani Selman) anlatmış ki; Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:”

"Şüphe yok ki, yoksula sadaka (ve zekât vermek) bir sadaka (ve zekât sayılır). Ama onu akrabaya (vermek) iki (sadaka ve zekât), yani sadaka (ve zekât) ile sıla-ı rahim (sayılır)."[99]

1688. “Bize Muhammed b. Yûsuf, İbn Uyeyne'den -(Muhammed b. Yûsuf) dedi ki; ben O'nu, es-Sevri'den de işittim-, (onlar) Asım'dan, (O) Hafsa bint Sirin'den, (O) er-Rebâb'dan, (O da) Selman b. Amir ed-Dabbi'den (naklen) haber verdi ki,”

O ,(sözü Hz. Peygamber'e) nisbet ederek şöyle demiş:

“Yoksula sadaka (ve zekât vermek) bir sadaka (ve zekât); akrabaya (vermek) ise iki (sadaka ve zekât), yani sadaka (ve zekât) ile sıla-ı rahim (sayılır)."[100]

---

[1] Buhari, Zekât, 1 (2/108), 41 (2/2/125), 63 (2/136); Müslim, İman, 29-31 (1/50-51); Ebu Dâvûd, Zekât, 5 (2/104-105); Nesâ'î, Zekât, 1 (5/3); Tirmizi, Zekât, 6 (3/21); İbn Mâce, Zekât, : (1/568); Musned, 1/233. Bkz. 1638. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/394-395

[2] Sebe': 34/39.

[3] Tevbe: 9/103.

[4] Âdiyât: 100/8.

[5] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/394/395-396

[6] Buhari, Zekât, 53 (2/131-132); Müslim, Zekât, 101-102 (2/719); Ebû Dâvûd, Zekât, 24 (2/ 118); Nesâ'î, Zekât, 76 (5/63-64); Muvatta', Sıfatu'n-Nebî, 7 (2/923); Musned, 2/316, 395, 445. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/396-397

[7] Müslim, Zekât, 28 (2/685); Nesâ'î, Zekât, 9 (5/18). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/398

[8] Müslim,Zekât, 27 (2/684); Musned, 3/321; Musannaf, 4 (29-30) Tabiûndan biri olan Ubeyd'ın rivayeti murseldir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/399-400

[9] Buhari, Zekât, 43 (2/125); Müslim, Zekât, 30 (2/686); Nesâ'î, Zekât, 2 (5/8); Tirmizi, Zekât, 1 (3/12); İbn Mâce, Zekât, 2 (1/569); Musned, 5/152, 158, 170., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/400

[10] Bkz. 1644. hadis.

[11] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/397-401

[12] Ebû Dâvûd, Zekât, 5 (2/98); Tirmizi, Zekât, 4 (3/17); İbn Mâce, Zekât, 13 (1/577); Mus-tedrek, 1/392; Musned, 2/15. Bkz. 1633. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/402

[13] Mustedrek, 1/395; Mecma', 3/71 (Taberâni'nin büyük Mu'cem'inden naklen). Bkz. 1629., 1635., 1642. 2271., 2357., 2359., 2370., 2369., 2371., 2376., 2378.ve 2380. hadisler. Bu hadisin ravilerinden bazısı bir yanlışlık yapmış ve "Süleyman b. Erkam" yerine "Süleyman b. Dâvûd" demiştir. Süleyman b. Erkam ise "metrûku'l-hadis" bir ravidir. Bkz. Nesâ'î, Kasâme, 44 (8/53); el-Cevheru'n-Nakî, 4/86-89. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/403

[14] Bu hadis hakkında bkz. Tehzib, 4/189; el-Vesâiku's-Siyâsiyye, 173, 185; Hadis Tarihi, 34-37. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/403-404

[15] Musannaf, 4/4 (mu'dal olarak). Dârimi'nin senedi de munkati'dır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/401-404

[16] Ebû Dâvûd, Zekât, 5 (2/101-102); Nesâ'î, Zekât, 8 (5/17); Tirmizi, Zekât, 5 (3/20); îbn Mâce, Zekât, 12 (1/576); Musned, 5/230. Verilen kaynaklarda, Nesâ'înin bir rivayeti hariç, el-A'meş'in sadece Mesrûk tariki vardır. Bkz. 1635. 1636. ve 1674. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/405

[17] Musned, 5/233. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/405

[18] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/404-405

[19] İbn Mâce, Zekât, 9 (1/573); Musned, 2/14. Ayrıca bkz. 1627. hadisin kaynakları. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/406-407

[20] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/406-407

[21] Bkz. 1628. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/408

[22] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/409

[23] Ebû Dâvûd, Zekât, 5 (2/101); Nesâ'î, Zekât, 18 (5/27); Tirmizi, Zekât, 3 (3/16); İbn Mâce, Zekât, 4 (1/570); Musned, 1/92, 113, 132., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/408-409

[24] Ebû Dâvûd, Zekât, 5 (2/102-103); Nesâ'î, Zekât, 12 (5/21); İbn Mâce, Zekât, 11 (1/576). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/410

[25] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/410-411

[26] Bkz. 1622. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/411-412

[27] Buhari, Zekât, 45 (2/127); Müslim, Zekât, 8-9 (2/675-676); Ebû Dâvud, Zekât, 11 (2/108) Nesâ'î, Zekât, 16-17 (5/25-26); Tirmizi, Zekât, 8 (3/23-24); İbn Mâce, Zekât, 15 (1/579); Muvatta', Zekât, 37 (1/277); Musned, 2/242, 249, 254., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/412

[28] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/412-413

[29] Buhari, Zekât, 32 (2/121); Müslim, Zekât, 1 (2/673); Ebû Dâvûd, , Zekât, 2 (2/94); Nesâ'î, Zekât, 5 (5/12); Tirmizi, Zekât, 7 (3/22); Muvatta', Zekât, 1 (1/244); Musned, 3/0, 45, 60.

[30] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/413-414

[31] En'âm: 6/141.

[32] Tecrîd, 5/83. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/414

[33] Müslim, Zekât, 4-5 (2/674); Nesâ'î, Zekât, 18 (5/27); İbn Mâce, Zekât, 6 (1/571); Musned, 3/73). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/415

[34] Bkz. 1628. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/413/415-416

[35] Ebû Dâvûd, Zekât, 22 (2/115); Tirmizi, Zekât, 37 (3/63); İbn Mâce, Zekât, 7 (1/572); Musned, 1/104.

[36] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/416

[37] Tirmizi, Zekât, 27 (3/48-49). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/417

[38] Buhari, Zekât, 15 (2/116); Musned, 3/470, 4/259.

[39] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/417-418

[40] Ebû Dâvud, Zekât, 24 (2/118); Tirmizi, Zekât, 23 (3/42); Musned, 2/164, 192., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/418-419

[41] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/418-419

[42] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/420

[43] Ebû Dâvûd, Zekât, 24 (2/116); Nesâi, Zekât, 87 (5/72); Tirmizi, Zekât, 22 (3/41); İbn Mâce, Zekât, 26 (1/589); Musned, 1/388, 441. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/421

[44] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/420-421

[45] Buhari, Zekât, 60 (2/135); Müslim, Zekât, 161 (2/751); Musned, 2/279, 406, 444; Musannaf, 4/50-51., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/422

[46] Musned, 4/348., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/421-422

[47] Müslim, Zekât, 99 (2/718); Nesâ'î, Zekât, 88 (5/73); Musned, 4/98; Mustedrek, 2/62., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/423

[48] Musned, 5/281. Bu hadisi Bezzâr'la, büyük Mu'cem'inde Taberânî de rivayet etmişlerdir (Meemeu'z-Zevâid 3/96). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/423-424

[49] Buhari, Zekât, 50 (2/129); Müslim, Zekat, 124 (2/729); Ebû Dâvud, Zekât, 29 (2/121-122) Nesâ'î, Zekât, 85 (5/71); Tirmizi, Birr, 77 (4/373); Muvatta; Sadaka, 7 (2/997); Musned, 3/93., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/424-425

[50] Buhari, Zekât, 51 (2/130); Ahkâm, 17 (8/111); Müslim, Zekât, 110-111 (2/723); Nesâ'î, Zekât, 94(5/79);Musned, 1/21., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme

Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/425-426

[51] Buhari, Ahkâm, 17'(8/111); Müslim, Zekât, 111 (2/723); Nesâ'î, Zekât, 94 (5/77-78); Musned, 1/17, 40., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/426

[52] Müslim, Zekât, 112 (2/723-724); Nesâ'î, Zekât, 94 (5/77); Ebû Dâvûd, Zekât, 29 (2/122)., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/424-426

[53] Buhari, Zekât, 50 (2/129-130); Müslim, Zekât, 96 (2/717); Nesâ'î, Zekât, 93 (5/75); Tirmizi, Kıyamet, 29 (4/641); Musned, 3/402, 434. Bkz. 2753. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/427

[54] Buhari, zekât, 18 (2/117); Ebû Dâvûd, Zekât, 40 (2/129); Nesaî, Zekât, 53 (5/46); Musned, 2/230, 245., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/428

[55] Bkz. 1578. hadis.

[56] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/428-429

[57] Buhari, Zekât, 18 (2/118); Müslim, Zekât, 94 (2/717); Ebû Dâvûd, Zekât, 29 (2/122) Nesâ'î, Zekât, 52 (5/46); Muvatta', Sadaka, 8 (2/998); Musned, 2/98, 122,152., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/429

[58] Buhari, Zekât, 18 (2/117); Müslim, Zekât, 95 (2/717); Nesâi, Zekât, 60 (5/52); Musned, 3/402, 434., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/429-430

[59] Buhari, Zekât, 48 (2/128); Müslim, Zekât, 45-46 (2/694-695); Nesâ'î, Zekât, 82 (5/69); Tir-mizi, Zekât, 12 (3/28); İbn Mâce, Zekât, 24 (1/587); Musned, 3/502, 6/363. Bkz. 1012. ve 1618. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/431

[60] Âlu İmrân: 3/92.

[61] Buhari, Zekât, 44 (2/126); Müslim, Zekât, 42 (2/693); Ebû Dâvûd, Zekât, 46 (2/131); Nesâ'î, Ahbâs, 2 (6/193); Tirmizi, Tefsir, 4 (5/224); Muvatta', Sadaka, 2 (2/995); Musned, 3/141, 256, 285., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/430-432

[62] Buhari, Meğâzî, 36 (5/71); Ebû Dâvûd, Cihâd, 118 (3/53); Musned, 4/428, 429, 436. "Müsle" hakkında 1979. hadisin "Açıklama"sına bkz. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme

Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/433

[63] Buhari, Edeh, 34 (7/79); Rikâk, 49 (7/198); Müslim, Zekât, 68 (2/704); Nesâ'î, Zekât, 63 (5/56); Tirmizi, Kıyamet, 1 (4/611); İbn Mâce, Mukaddime, 13 (1/66), Zekât, 28 (1/590); Musned, 4/256, 258, 377., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/432-433

[64] Ebû Dâvûd, Eymân, 31 (3/240); Muvatta', Nuzûr, 16 (2/481); Musned, 4/452-453, 502., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/434

[65] Bkz. Usdu'1-Ğâbe, 6/266.

[66] Ebû Dâvûd, Zekât, 40 (2/128); Mustedrek, 1/413.

[67] Bkz. Muvatta', Nuzûr, 17 (2/481).

[68] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/434-437

[69] Ebû Dâvûd, Zekât, 41 (2/129); Tirmizi, Menâkıb, 16 (5/615); Mustedrek, 1/414., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/437-438

[70] Buhari, Zekât, 70-71 (2/138); Müslim, Zekât, 12 (2/677); Ebû Dâvud, Zekât, 20 (2/112); Nesâ'î, Zekât, 32-33 (5/35); Tirmizi, Zekât, 35 (3/61); İbn Mâce, Zekât, 21 (1/584); Muvatta, Zekât, 52 (1/284); Musned, 2/63),

[71] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/438-439

[72] Müslim, Zekât.l 3-14 (2/677); Ebû Dâvûd, Zekât, 20 (2/112); Nesâ'î, Zekât, 34 (5/36); Tirmizi, Zekât, 35 (3/61); İbn Mâce, Zekât, 21 (1/584); Musned, 2/55 102, 137; Musannaf, 3/312., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/439

[73] Müslim, Zekât, 18 (2/678-679); Ebû Dâvûd, Zekât, 20 (2/113); Nesaî, Zekât, 38 (5/38); İbn Mâce, Zekât, 21 (1/585); Musned, 3/23, 98; Musannaf, 3/316.

[74] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/440

[75] Buhari, Zekât, 73 (2/138); Müslim, Zekât, 17 (2/678); Muvatta, Zekât, 53 (1/284). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/440-441

[76] Buhari, Zekât, 75-76 (2/139); Ebû Dâvûd, Zekât, 20 (2/113); Nesâ'î, Zekât, 38 (5/38); Tirmizi, Zekât, 35 (3/591), Musned 3/73., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/441

[77] Musannaf, 3/318; Ebû Dâvûd, Zekât, 21 (2/114).

[78] Bkz. Tecrid, 5/364 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/438/441-443

[79] Ebû Dâvûd, İmaret, 7 (3/132-133); Mustedrek, 1/404; Musned, 4/143, 150.

[80] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/443

[81] Ebû Dâvûd, İmaret, 7 (3/132).

[82] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/443-444

[83] Nesâ'î, Zekât, 25 (5/31); İbn Mâce, Zekât, 17 (1/581); Musned, 5/233. Bkz. 1630. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/445

[84] Buhari, Zekât, 66 (2/137); Müslim, Hudûd, 45 (3/1334); Ebû Dâvûd, İmaret, 40 (3/181); Nesâ'î, Zekât, 28 (5/33); Tirmizi, Zekât, 16 (3/34); İbn Mâce, Diyât, 27 (2/891); Muvatta1, Ukûl, 12 (2/868-869); Musned, 2/228, 239, 254., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/446

[85] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/445/446-447

[86] Buhari, Eymân 3 (7/219); Müslim, îmâret, 26-27 (3/1463); Ebû Dâvûd, İmaret, 11 (3/ 134); Musned, 5/423. Bkz. 2496. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/447/448-449

[87] Müslim, Zekât, 29 (2/685), 177 (2/757); Ebû Dâvûd, Zekât, 6 (2/106); Nesâ'î, Zekât, 14 (5/ 22); Tirmizi, Zekât, 20 (3/39); İbn Mâce, Zekât, 11 (1/576); Musned, 4/360-362, 364, 365., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/449

[88] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/449-450

[89] Muvatta', Sıfatu'n-Nebî, 25 (2/931), Sadaka, 4 (2/996); Musned, 6/434, 435. Bu hadis, Ümmü Buceyd (veya Ümmü Nuceyd) tarafından da rivayet edilmiştir. Bazı alimlere göre Havva' ile Ümmü Buceyd aynı şahıstırlar. Ümmü Buceyd'in rivayeti için bkz. Ebû Dâvûd, Zekât, 34 (2/126); Nesâ'î, Zekât, 70 (5/61); Tirmizi, Zekât, 29 (3/52); muvatta', Sıfatu'n-Nebî, 8 (2/923); Musned, 6/382, 383., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/450

[90] Bkz. 1681. ve 2483. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/451-452

[91] İmaret, 36 (3/175-176); Musned, 4/310., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/452

[92] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/450/452-453

[93] Buhari, Zekât, 8 (2/8); Müslim, Zekât, 63 (2/702); Nesâ'î, Zekât, 48 (5/43); Tirmizi, Zekât, 28 (3/49) İbn Mâce, Zekât, 28 (1/590); Muvatta', Sadaka, 1 (2/995, mursel olarak); Musned, 2/ 331, 418,431., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/453

[94] Müslim, Birr, 69 (4/2001); Tirmizi, Birr, 82 (4/376); Musned, 2/235, 386, 438, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/453-454

[95] Ebû Dâvûd, Zekât, 5 (2/101); Nesâ'î, Zekât, 7 (5/17); Musned, 5/2, 4; Mustedrek, 1/398., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/454-455

[96] Müslim, Zekât, 109 (2/722); Ebû Dâvûd, Zekât, 27 (2/120); Nesâ'î, Zekât, 80 (5/66-67), (5/72); Musned, S/477., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/455-456

[97] Musned, 3/402. Bu hadisi, büyük Mu'cera'inde Taberânî de rivayet etmiştir. Senedi de hasendir. (Mecmeu'z-Zevaid, 3/118; Feyzul-Kadir,2/38), Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/457

[98] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/457

[99] Nesâ'î, Zekât, 82 (5/69); İbn Mâce, Zekât, 28 (1/591); Musned, 4/17, 18, 214., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/458

[100] Tirmizi, Zekât, 26 (3/47); Musned, 4/17., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/456-58
